IOANNIS ARGENTERII CASTELLONOUEN SIS PEDEMONTII ... OPERA...

Giovanni Argenterio,
Hippocrates, ...

Opu
Medi

to:J:2:

IOANNIS ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII

PHILOSOPHI AC MEDICI ACVTISSIMI SIMVL, ET GRAVISSIMI,

IN FLORENTISSIMIS ITALIAE GYMNASIIS, Neapolitano, Pisano, Taurinensi, &c. quondam Medicinæ cum Theoricæ, tum Practicæ Professoris primarij, ac celeberrimi

OPERA NVNQVAM EXCVSA,

Iamdiu desiderata, ac è tenebris in lucem prodita.

In duas partes distincta.

QVARVM PRIOR COMMENTARIOS IN HIPPOCRATIS Aphorismorum primam, secundam, & quartam sectiones plus sex, & triginta annorum spatio elaboratos:

ALTERA VERO DE FEBRIBVS TRACTATVM SINGVLAREM, & primi libri ad Glauconem præclaras explanationes: Item de Calidi significationibus, ac Calido Natiuo doctissimum libellum complectitur.

In quibus potissimæ, ac difficilimæ totius Medicinæ controuersiæ, subtiliter, & exactè dijudicantur, ipsaq; sanitatis Tuendę, ac Restituendæ ratio planissimè traditur.

Cum Indice rerum, ac sententiarum insignium locupletissimo.

AD CAR. EMMANVELEM SABAVDIAE DVCEM ET PEDEMONT. PRINCIP. SERENISSIMVM.

VENETIIS, M DC VI.

APVD IVNTAS.

Superiorum permissu, & Priuilegijs.

ORATIO
IOANNIS ARGENTERII
NEAPOLI HABITA IN INITIO
suarum lectionum anno 1555. quarta Nouemb.

SI quis vestrũ Viri ornatissimi aliorum consuetudine, & instituto adductus vel opinione quã de meis studijs fortè concepit commotus, aut alia ratione persuasus, in hoc ampliss. loco, & frequentiss. Auditorio, elegantem & elaboratam orationem hodie à me expectat, illi imprimis eo animo quo omnibus placere cupio rationes meas exponere institui, quibus (vt arbitror) intelliget, haud temerè hoc à me prætermissum, aut certè faciliorem veniam mihi concedendam esse.

Nam etsi mihi verba deesse non possunt in omni pulcherrima regione, & nobilissima ciuitate, in tanta vestra erga me beneuolentia, & Illustriss. virorum fauore, nec oratorias exercitationes, politioresq; literas vnquam contempsi, tamen in tot tantisq;, meis negotijs, quę necessariò accidunt nouo homini in re domestica erigenda, & componenda, in tot amicis visendis, & suscipiendis nostrarum Artium studiosis, in alijs denique propemodum infinitis officijs obeundis, minimum certè ocij, sine quo nequeunt hęc rectè fieri mihi est concessum, posteaquam huc apuli, cogitareq; potui, de qua re potissimum esset dicendum.

Addo quod, cum ad medicinam docendam, in eaq; formandos vestros animos sim accersitus; & ob uiæ longitudinem, & alias plurimas difficultates diutiùs retardatus, satis esse putem, ea quæ nostri muneris sunt ad vestram vtilitatem protinus aggredi, & decursi iam temporis damna resarcire, quam alia attingere, quæ sentio me hoc tempore nequaquam pro dignitate explicare posse.

Dabis ergò mihi hanc veniam Prorex Illustrissime, si de tua summa eruditione, prudentia, magnanimitate, & reliquis rarissimis virtutibus, deque tuis maximis gestis, ad quorum enarrationem, & laudes, tua qua in me vteris summa humanitas, & fauor, quo me iuuare, & mea illustriora reddere studes, inuitant, nihil nunc dico, alio enim tempore immortali (vt spero opere) illa posteris testabor, & grati hominis officium præstabo.

Nec est quod tu Reuerendissime Antistes huius præclarissimæ Academiæ Moderator, laudes tuarum virtutum à me expectes, quandoquidem nunc uix commemorare possem, tot tantusq; tuos labores, tantam operam, & diligentiam qua non solùm in me, Nicolaoq; Beltramino, viro ob excellentem eruditionem & optimos mores omni laudes digno adducendo, sed etiam in omni alia re vteris, ut hoc Gymnasium reflorescat, & antiquum suum cultum ferè contemptum recipiat.

Possem multa dicere de præclarissimis Viris. Marcello Beringucio, ætatis nostrę præstantissimo Iurisconsulto, ac de Marino Spinello, & alijs plurimis præstantissimis Medicis, necnon de Bernardino Lõgo, ac Antonio Solisio Philosophis doctissimis, quorum beneficia, & egregia officia sum expertus, perpetuoque illa in animo habebo, sed quoniam vestram dumtaxat vtilitatem studiosissimi iuuenes nunc quęro, ea prætermittenda esse Duco.

Aggredior itaque vestra bona gratia Medicinam ab initio, ex meo munere docere, & quoniam duas passim video vigere docendi rationes, ne temerè, aut vobis inconsultis, ad quos spectant omnia mea studia labores, & cogitationes aliquid fiat, pauca primùm de hac re dicam.

Quidam enim sunt, qui in antiquorum Medicorum libris nihil superfluum aut diminutum, aut confusum aut re vera falsum, aut alia ratione perperam dictum esse putant. Itaque medicinam censent illi docendã esse authoritate maiorum, ità vt nihil immutare, aut nostro labore addere nobis liceat: omnia enim rata esse debere, quę ab illis sunt tradita, in hocque dumtaxat laborandum, vt eorum sensa aperiamus, & inter se dissidentes Authores conciliemus.

Alij verò sunt qui Antiquorum libros legi quidem & enarrari volunt, fatenturq; eorum Authores doctissimos viros, quibus similes fortè nunquam extitisse, eos tamen humano more errare potuisse & propterea singula diligenter excutienda esse, non omnia recipienda, sed ea duntaxat quæ sunt optima. Alia vero mutanda, & nostro labore ac ingenio, elaboranda perficiendaque.

Vtrumque docendi genus, ego quidem (ni fallor) assequi possum præstantissimi iuuenes, vobisq; concedo ut a me requiratis, quod maximè placet, si tamé meum iudicium expectatis, vt æquum est, Præceptorem eligere, quæ sunt præstantiss. & suis auditoribus accommodatiss. Illud sequemur quod postremo loco proposuimus.

Primum quidem quod antiquiss. est illud sit: nã si Platonem Aristotelem, Hippocratem, Galenum Auicennam, Auerroem, & alios antiquiores philosophos, & medicos, legamus, inueniemus profectò eos liberè contra alios disputasse, nec spectasse quid alij se priores dixissent, sed quid ratio & experientia suaderent.

Nam Aristoteles aduersus Platonem præcepto-

rem

rem suum sæpè disputat, vtrumque sæpè refellit Galenus; Hunc contendunt errasse Auicēna, Auerroes, & multi alij qui hos sunt sequuti, & denique semper liberum fuit, in Philosophia, & Medicina apud maiores nostros dissentire ab alijs & in medium adferre quod quilibet suo studio, & labore inuenisset.

Quod nobis vt illis cur non liceat facere, nulla lex vnquam vetuit, sed introduxit Barbaries paulo ante nostra tēpora, quando nemo vel Latinè aut Græcè loqui nouerat, ac propemodum extinctæ erant omnes disciplinę, tantum abest vt intelligi posset in quo ab alijs esset erratum.

Preterea hæc docendi ratio excitat nostra ingenia, vt quæ ad ueri inuestigationem, non autem ad assentiendum singulis rebus sunt cōparata; hec q̄diu durauit, tam diu bonæ Artes, & disciplinæ sunt auctè desierit autem tunc perfici, quando illa mutata fuit.

Ad hanc quoq; nos hortantur maiores nostri, cū fatentur Artes ab vno inchoari, & absolui nō posse, sed multorum labore tandem perfici, hac ratione constant, & indies crescunt aliæ vniuersę facultates.

Quod si Pictores, statuarij, & alij Artifices non solum spectant, quod à suis Authoribus sit factum, sed quo pacto singula rectè fieri debeant, & in hac honesta æmulatione virtute sua enituntur antiquitatem omnem superare, cur nobis non licebit in nostra Medicina cum maioribus nostris de gloria contendere? Præsertim quod in illa nullos authores habeamus, qualis in philosophia extitit Aristoteles.

Nam Hippocrates dumtaxat exigua quædam, & illa quidem rudia & inculta Medicinæ semina nobis reliquit, Galenus dum infinitam librorum multitudinem conscripsit, quorum minimam partem, in tot tantisque voluminibus quæ adhuc extant habemus, & illi vix intra multos annos legi possunt, fateturque se non omnia diligenter scripsisse, sed quædam in Adolescentia, ad sui exercitationem, alia aduersus suos æmulos, ad contentionem & victoriam potius quàm ad veri inuestigationem, alia amicorum quorundam gratia, nullum vnquam opus, ut facilè ostendere possem, rescripserit, omnia sparsim, & in locis incertis tradat, ac in singulis vbertate illa Asiatica redundet, nobis profectò nisi omnia ociosi, & plus æquo alijs addicti esse velimus, multa reliquit excogitanda.

Auicenna (vt optimè nouistis) morte præuentus opus suum expolire absoluereq; non potuit, Oribasius verò Paulus, Aetius, Trallianus, & alij vniuersi Græci, qui Galenum sunt sequuti, si audeo dicere quod sentio, aut Medici non fuerunt, quippè cum integra capita, & etiam libros integros, ex alijs transferebant, aut certè tales non sunt authores, vt ab illis Medicinam discere possimus, quandoquidem nulla ponunt principia, nullas adhibent probationes, & multas Medicinæ partes intactas prætermittunt.

Ergò in his difficultatibus, laudabimus ne Medicinæ professores? qui solùm ea velint docere, & eo modo quo ab alijs hactenus sunt memoriæ prodita.

Ego certè aliter sentiēdum esse puto, multa enim esse mutanda, multa addenda, plurima resecanda.

Hęc qui dicet nos præstare non posse. Naturam sanè accusat, quod paucos dumtaxat homines, olim ediderit omnium bonarum rerum authores, & perfectores, reliquis verò ademerit eum vsum, & vim quam in alijs vniuersis facultatibus, in nostris sensib. & ingenio, adhuc residere videmus.

Nostro hoc seculo Anatome est aucta, & perfecta, & alijs ignorata, dum nimia credulitate, & superstitione, credebamus Galenum omnia nouisse.

Sunt & multa alia quæ ego non despero me posse, quod iam fortè non infeliciter sum aggressus, addere illis quę à maioribus nostris sunt prætermissa, alia lucidiora facere quæ adhuc sunt apud eos obscura, & perplexa, alia resecare, tamq; superuacanea, alia deniq; negligentiùs explicata, continuo studio expolire, elaborare, plioraq; reddere.

Tantoq; faciliùs me id consequuturum sperabo, quod uos felicissimo ingenio natos, veritatisq; assequendę cupidissimos, & mei studiosissimos, quæ vestra humanitas est, agnosco, ac plurimos audio in hac nobilissima Ciuitate esse, & Professores, & Medicos, qui me ad sui imitationem, ad hanc optimam docendi rationem incitabunt, aut me præeuntem, ea humanitate qua solent uniuersos bonarum artium studiosos amare, aut eo studio, quo veritatem, & virtutem amplectuntur sequentur.

Quod si fortè ea uobis grata non erit (quod nulla ratione adduci possum vt credam) eam mihi ipsi reseruabo, & illam sequar, quam à vobis expeti agnoscam.

Vestra enim causa huc sum perductus, vt vestram quæram vtilitatem, & quantum mihi licebit, placere studeam.

Quod si vos studiosi iuuenes me duce, & præceptore Medicinam discere optatis, legemus quidem inprimis Hippocr. & Galenum tanquam præcipuos in hac facultate authores, nec interim contemnemus Auicennam, & alios recentiores Medicos, qui multa etiam vtilia nobis reliquerunt, eos amabimus, & laudabimus, omnes qui suo labore, & industria nobis profuerunt, eos tamen agnoscemus fuisse homines, qui errare potuerunt, & nos quoque homines esse, qui nostro ingenio, & studio, possimus agnoscere, quid in illis redundet, aut deficiat, quid confusum, quid non rectè probatum, quid denique ab illis non sit elaboratum, & perfectum.

Iuris interpretes imitabimur, qui docti non putantur, nisi docendo dicant aduersus communem, & receptam iam ab alijs opinionem, alios artifices sequemur, qui de inuentione, & arte, cum antiquitate contendere nituntur.

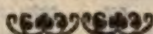
Hanc amplectemur docendi rationem, quæ in se continet aliorum præcepta, interpretationesque, ac multa alia de suo pollicetur, noua, vera, & maximè vtilia.

Quod si in ea opinione estis, nihil aliud superesse video nisi vt vobis omnibus, qui honoris mei causa huc venistis, quas nunc possum referam gratias, & rem ipsam crastina die aggrediamur, quod & vobis, & mihi, diu fœlix, faustumque sit.

INDEX

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM INSIGNIVM,

Quæ Commentarijs in primam, ſecundam, quartam ſectionem Aphoriſmorum Hippocratis comprehenduntur.

B

C

corpus

F

Ferne-

H

Humo-

I

Magni-

Q

Rigor

Stru-

T

Turgentia

V

Victu

FINIS.

GLi Eccellentissimi Signori Capi dell'Illustrissimo Conseglio di Dieci infrascritti, hauuta fede dalli Signori Reformatori del Studio di Padoua per relatione delli due à ciò deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquisitore, & del Circ. Segretario del Senato, Zuane Marauegia, con giuramento, che nelli Commentarij, & opere di D. Gio. Argenterio medico, cioè vn Tomo sopra li Aphorismi di Hippocrate, vn'altro Tomo, che è sopra il secondo de gli Aphorismi di Hippocrate, vn'altro Tomo, che è sopra il quarto di detti Aphorismi; vn'altro, che sono lettioni sopra il primo libro di Galeno de curandi ratione, & vn'altro Tomo de Febribus; non si troua cosa contra le leggi, & sono degni di Stampa, concedeno licentia, che possino esser stampati in questa città.

Dat. die 13. Martij. 1606.

D.Z.Giacomo Zane.)
D. Zorzi Corner.) Capi dell'Illustrissimo Conseglio di Dieci.
D. Piero Barbarigo.)

Illustrissimi Conf. X. Secretarius
Leonardus Ottobonus.

1606. a 15. Marzo Registrato in libro à carte 148.

Ant. Lauredanus Officij Con. Blasph. Secr.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII

PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

In Lib. I. Aphorif. Hippocr. Comment. Cap. I.

ARISTOTELES in Politicis fcribit totam vitam noftram diuisã effe in negotium, & otium, bellum,& pacem,& finem belli effe pacem,& negotij otium: atq; in bello, ac negotio fortitudine, & cõftãtia opus effe; in pace,& otio Philofophia, in vtroque verò tempore, temperantia,& iuftitia: quapropter optimos Principes, & Refpublicas benè conftitutas dare operam debere, vt propriæ in fuis temporibus virtutes vigeant, tunc enim beatos,& felices fore populos quibus tales Principes dominantur. Et propterea rectè quoque fcribit Plato libro de Republica benè gubernanda, tunc optimam fore gubernationem, quando Principes erunt Philofophi, aut Philofophi imperabunt; tanquam fine Philofophia,& literarum cognitione nequeant mores formari, populi regi legibus, diuina coli, & animi ad rerum cognitionem, & contemplationem excitari. Quod fi nos rerum noftrarum præteritum ftatum in quo fine pace & otio, integram ferè ætatem in bello, ac crudeliffimo dominatu viximus, memoria recenti repetemus, viri præftantiffimi, eft quod agamus immortales gratias Deo optimo, qui Emanuelem Philibertũ, legitimum noftrum Principem tandem nobis reftituit, belli, & pacis virtutibus clariffimum: Bellum enim non fine magno fuæ vitæ difcrimine geffit, vt nobis vitam feruaret incolumem, fed illud fua fortitudine, & conftantia feliciffimè confecit, vt nobis, qui pacis artes excolimus, prodeffet, & populos fuos afflictos, & concuffos, tot tantifque miferijs & calamitatibus ad otium duceret, & in eo Philofophiam, & alias difciplinas, quæ vbique languefcunt, excitaret. Ac ego quidem veritus aliquando fum, ne literæ ad eam obfcuritatem redirent, ad quam proximis feculis erant redactæ, nifi Princeps aliquis manum huic rei admoueret, & alios torpefcentes in voluptatibus, aut auaritia corruptos, fuo exemplo, ad præclara hæc ftudia inuitaret; Hũc Deus, nobis dedit Principem fine vitio, omni virtute præditum; hunc ergo amemus, laudemus, & illi perpetuam falutem, & felicitatem precemur. Tu quoque Carole Illuftriffime vir, huius ciuitatis gubernator, virtute bellica, & literis clariffime, qui pacem nobis tuis victorijs accelerafti; Et vos ciues optimi maxima laude digni eftis,

A quod Principis egregiam voluntatem fufceperitis ad iuuandam, & promouendam, dum mufis Academiam in veftra ciuitate erexiftis, magnis fumptibus, & maxima humanitate atque animi propenfione in veftris domibus, nobis ad habitandum commodum locum conceditis, ac omni ratione prouidetis vt nos vobifcum, honeftè, & commodè viuere poffimus; Sunt hæc fane magna beneficia nulla vnquam obliuione delenda; Vos autem ftudiofiffimi iuuenes, quorum gratia hæc funt inftituta; date quæfo operam, vt vos tales præbeatis, quales tantus Princeps, optimus gubernator, & hi officiofiffimi ciues, maximè cupiunt, & ueftri parentes fperant, fcilicet diligentes in ftudijs, in ciuitate quietos, nequaquam petulantes & feditiofos, agnofciteque uos ex literarum ftudio, & bonis moribus laudem & honorẽ affequu
B turos fore. Ego vero quantum in me eft, omni diligentia & ftudio operam dabo, ut nunquam uobis mea opera defuiffe uideatur; Nam fi nemo unquam eam à me defiderauit, cùm exteros inftituerem in alieno dominatu, quid nunc non faciam dum Principi meo & vobis nauo operam? Ac quoniam fcio vos à me non exigere orationem de laudibus Medicinæ, aut de alijs rebus quæ nihil ad ueftram inftitutionem pertinent, ideo confulto illa prætermitto, & ad ea accedo quæ propria funt mei officij, & à uobis maximè expetenda. Sufcepi enim uobis, enarrandos Aphorifmos Hippocratis; Qua quidem in re Methodo utar ad docendum ufitata, & accommodatiffima. Primum enim proponam, quæ cõmunia funt uniuerfo operi, deinde quæ propria funt fingulis Aphorifmis, fingulafq; fentẽtias, & uerba enar
C rabo; nullum enim uerbum eft in hoc opere otiofũ. Porro quæ communia funt in explicatione librorum προλεγόμενα Græci, nos prælectiones cepimus uocare, ea funt quæ dicuntur ex authore, libri, infcriptione, fcopo, materia fubiecta, diuifione, difficultate, ordine, utilitate, differentia, quam ad alios authoris, uel in tota facultate libros propofitum opus habet, necnon de docendi ratione qua utitur author quamque fequi uult doctor; quibus fanè rebus legẽtium, & auditorum animos ad authorem intelligendum præmunimus, & quodammodo alacriores ad difcendum reddimus; quæ tametfi merito fortè à me prætermitti poffe uideantur, in hoc authore ab omnibus infinitis laudibus celebrato, & potiffimũ

in hoc eius opere omnium dignissimo continuaq; le A ctione propemodum trito, tamen ne rudioribus, aut meo etiam officio defuisse uidear, concedent mihi do ctiores, ut paucis ista perstringam, atque eo præsertim quod nullus ex alijs interpretibus hæc omnia sit complexus, & multi nonnulla ex his perperam explicent. Primo igitur de anctore dicam, deinde reliqua ordine prosequar.

De Hippocrate. Cap. II.

VT de authore primùm pauca dicamus, fuit igitur Hippocrates author huius operis, Cous, sic dictus quod in Coo insula Thessaliç, in mari Pamphilio posita, natus sit; patrem ha B buit Heraclidem nomine, matrem vero Praxitheã, Pheneretis filiam, ut Soranus in eius uita memoriæ prodidit. genus eius nobilissimum, siquidem ad Herculem, & Aesculapium, originem generis sui referebat, ab illoque uigesimum, ab altero uero decimum nonum se numerabat; Præceptoribus usus est Heraclide patre, Herodico, Gorgia Leontino rhetore, & Democrito Philosopho, ut idem author refert; tametsi de Democrito est quod dubitemus: nam refert Hippocrates in suis Epistolis se accersitum, ab abderitis, ad Democritum, ut ipsi putabant, quod perpetuo rideret insanientem, curandum, & a Democrito ipso fuisse exceptum, non tanquam discipulum, & antea cognitum, sed ut insignem Medicum, & uirum ob suas uirtutes, ab omnibus ce- C lebratum; Natus octuagesimoprimo Olympiadis anno, sub monarchia Abriade; floruit temporibus Peloponnesiacis regnante Perdica Macedonum Rege, quo etiam tempore Thucidides claruit. Mortuo patre ex patria discessit, ut Andreas quidam referente Sorano malignè scripsit, propterea quod publicam Gnidiorum bibliothecam concremasset, & vt alij referunt, ut à multis disceret, & in varijs locis Medicinam exerceret; vbi autem medicinam factitauerit, ex vltimo capite libri prænotionum licet intelligere, vbi in Libya, Delo, Scythia, signa quæ tradit vera se comprobasse scribit. filios duos reliquit Thessalum & Draconem insignes Medicos: nam Thessallus vt Galenus tradit in tertio de causis respirationis, creditur secũdum, quartum, & sextum D librum de morbis vulgaribus composuisse, tametsi in commentario in Prorrethica, librum illum aitá quibusdam referri ad Draconem, ab alijs vero ad Thessalum, Hipppocratis filios: Ceterum vterque illorum filium habuit quem Hippocratem nominauit ac Hippocrates, Draconis filius, Medicus quoque fuit, existimaturque ut Galenus refert in libro secundo de difficili respiratione librum quintum de morbis vulgaribus conscripsisse; quamquam initio tertij eiusdem operis eum librum & septimum non putet dignos doctrina eorũ, qui ab Hippocrate emanarũt. habuit etiam Auum, qui & Hippocrates nominatus est, & Gnoscidi filius Hippocrates est dictus. scripsit ille vt idem author commemorat, libros de fracturus & articulis; An vero hos, qui inter Hippo- E cratis opera extant de fracturis, vel alios intelligere oporteat, Galenus non explicat, putauerim ego illos esse, quandoquidem in libro secundo de difficili respiratione, vbi genuines. Hippocratis libros enumerat mentionem non faciat librorum de Articulis & Fracturis; Ceterum Hippocrates noster Heraclidæ filius, ad differentiam Hippocratis Gnosidici filij dictus est; ad differentiã vero nepotum magnus Hippocrates & senex nominati solet. alios fuisse Hippocrates Medicos antiquos, ex Oribasio, quiquis fuit ille qui Oribasij nomine circumfertur qui scripserunt comentarios in Aphorismos, satis constat; sed de alijs nihil ad rem præsentem. Noster autem Hippocrates per totam Græciam ob eam laudem quã ex Medicina sibi comparauerat omnibus admirationi fuit; & non solum quidem in Græcia cognitus, sed etiam à Perdica Macedonum rege, qui tabe laborare putabatur, accersitus fuit; Abderitæ quoque eum ad Democrati insaniam curandam, missis nauibus & optimis ciuibus pro legatis accersiuerũt. falsò tamen tradit Soranus Democritum ab eo sanatum, & ciuitatem Abderitarum a peste liberatam, cum ipsemet Hippocrates, in Epistolis suis referat, se Democritum non insanientem, sed insaniam simulantem deprehendisse, nulla etiam facta mentione pestis illius loci. Ab Artaxerse Persarum rege, ciuitates & maxima alia præmia ei proposita fuerunt si ad pestem propulsandam, a castris Persarum ad se proficisci vellet; id quod negauit se facturum, propterea quod illi barbari essent, & Græcorum hostes; Grçcos autem ipsos vt refert Plinius a peste quæ veniebat ab Illyrijs præseruauit, sibique publicis & priuatis beneficijs deuinxit; Quamobrem eosdem honores illi, quos & Herculi decreuit Grçcia; Ac meo quidem iuditio nullus inter omnes scriptores eo unquã doctior aut melior fuit: Nam doctrinæ summæ, & incomparabilis certa inditia ex illius libris, nó humano, sed diuino potius ingenio conscriptis, & antiquorum plurima extãt testimonia; siquidem Plinius eum medicinæ Principem appellat; Aristoteles item summus Philosophus, & diuinus Plato in natura rerum explicanda, ut Galenus testatur, & illorum libri satis ostendunt, tanquam ducem & optimum magistrum ita secuti sunt, vt multa alia & docendi prçsertim Methodum, ab eo mutuauerint. Sed enim quem alij Medicinæ, ego multarum aliarum artium parentem, non uereor appellare: nam linguæ Ionicæ inter Græcos eloquentissimus, & omnium optimus author cẽsetur: Mathematicarum vero artiũ ita se peritum in libris quos nobis reliquit passim ostendit, quasi nihil ignorasse, sed illarum omnium disciplinarum semina antiquissimus omnium ferè autor posteris dedisse videatur. Medicinam tamen nostram prę cęteris artibus ita excoluit, vt antiquiorum omnium memoriam extinxerit, alijs vero nihil ad aliam nouam artis huius inuentionem reliquerit, sed omnes ad sui imitationem, suarumque rerum propagationem quandam potius excitauerit, & quod mirum est in hac arte in qua stabilienda & constituenda vt Plinius refert, nihil instabilius aut difficilius vnquam fuit, omnibus ita sem per placuit Hippocrates, vt aliorum medicina cum proprijs autoribus extincta, aut certè obscurata, solus vt olim, etiam nunc uigeat; & bonos Medicos, non bonos, sed Hippocraticos potius nuncupemus. vnde omnes Medici eum suæ sectæ authorem esse volunt, Emperici quidem vt testatur Galenus in tertio commentario libri de Articulis, quod illis videretur tradere solum quæ experientia constarent. Methodici vero, quod in cõmunitatibus quibusdã versari uideatur. Rationales autem, quod non solum experientia, sed etiam duce ratione medicinam eum conscripsisse dicant, etsi rationes rerum breuitatis causa sæpius omiserit, nullius tamen sectę seuera fuit, falluntur que egregiè in hoc autor introductorij, & Montanus, qui eum rationalis sectę principem constituunt; siquidem autore Plinio & Celso post Hippocratem sectæ ortę sunt; cum autem a Galeno rationalis dicitur, ita intelligendum est, quod ratione nitatur, vt qui rationalem sectam sequuntur, non prout rationalis distinguitur ab Empirico; in eo quoq; errat Montanus quod

quod putet Acronem Agrigentinum Siculum, antiquiorem fuisse Hippocrate, & ante hunc illum inchoasse sectam Empiricam: Nam id quoque Plinius, & Celsus refellunt. Ceterum probitatis illius viri quæ non minus quàm doctrina in Medico requirenda est, specimen habemus in Sacrosancto eius iusiurando quo discipulos suos astringebat; in eo enim ostendit se nihil vnquam in uita charius habuisse honestate, & probitate; Porro diuitiarum minimè cupidus fuit: nā vt antea retulimus, ciuitates à rege Persarum sibi oblatas spreuit; Scribens etiam in quadam sua epistola ad Abderitas, inquit, neque aurum mihi ad vos venięti natura, neque Deus promittere potest, liberę enim artis opera, libera esse sinatis. quot annos vixerit incertum est; nam quidam tradūt eum octuagesimo quinto suæ ætatis anno perijsse, alii nonagesimo, alij centesimo quarto, sunt qui centum & nouem annos eum attigisse dicant. Perijt apud Larissęos. Sepultus est inter Myrtholem & Larissam, vbi inquit Soranus in hunc vsque diem monumentum eius cernitur. Atque hęc de authore sufficiant.

Aphorismi. Cap. III.

RECEPTA est ab omnibus qui Aphorismos sunt interpretati opinio, nihil aliud esse Aphorismum quàm orationem, quæ omnes rei proprietates de qua agit, paucis verbis complectitur; adferuntq; ad id probandum multos ex Galeno locos, & primum illum qui habetur in primi Aphorismi commentario, vbi ille Author scribit Aphorismum omnes rei proprietates, quam breuissimis verbis comprehendere. Est alius locus in Commentario Aphorismi 14. primi libri, vbi ait Hippocratem sibi in hoc operę proposuisse compendiosam, & aphoristicam doctrinam; Scribit idem author 28. Aphorismo 2. libri, modum doctrinæ Aphoristicæ summam sequi breuitatem; ad idem pertinet quod habet in Comment. Aphorismi 47. libri 4. vbi habet conuenientius esse doctrinæ Aphoristicę, si compendiosius aliter dixisset Hippocrates; est alius locus in Comment. 4. lib. de Ratione victus in morbis acutis textu 19. vbi inquit Galenus se mirari cur sermo ille non sit inter Aphorismos positus, cum in paucis verbis vis magna reperiatur; Accedit quod scribit in sexto libro de Medicamentorum facultatibus cap. 1. Aphoristicæ doctrinæ inquit conceditur, vt multa concisè dicantur, verum ex his Galeni locis non solum intelligere possumus Aphorismum significare breuitatem, sed & alia nonnulla; Nam vult Aphorismum de proprietatibus rerum agere cum scribit illum omnes rei proprietates breuissime circumscribere, quin etiam, ex loco citato ex libro de morbis acutis, non solum in Aphorismis requirit breuitatē, sed quòd cum breuitate vis magna, & pondus sententiarum adsit; Propterea nonnulli ex recentioribus idem esse putant, Aphorismum, oraculum, & decretum, quare non constat adhuc in quo consistat Aphorismi essentia, cum solam breuitatem sępius ponat Galenus, aliquando tamen addat pondus sententiarum, & proprietatatum explicationem, ego vero in nullo istorum puto ponendam esse essentiam Aphorismi, nam si à breuitate Aphorismus suam essentiā sumit, quid obstat quo minus prædictiones eiusdem authoris, imo omnia illius opera, quæ mira breuitate sunt conscripta, & artem medicinalem Galeni, Euclidis theoremata quibus nihil breuius excogitari potest Aphorismos nuncupemus? Scribit præterea primo Prognosticorum in Aphorismis tradita esse per

A capita breuia, quę in libris Epidemion proxilius sunt conscripta: nam si Aphorismi nomen breuitatem significat, satis erat si dixisset alibi tradita esse p Aphorismos quæ in libris Epidemion prolixius docentur.

Ceterum in Aphorismi essentia illud non contineri quod omnes rei de qua agit, proprietates explicet, facilè probare possum; nam vnus Aphorismus nequit vniuersas proprietates eius de quo agit comprehendere; plures autem simul coniuncti non definiuntur; deinde non videmus Hippocratem studere vt ex multis aphorismis alicuius rei vniuersas proprietates colligat, cum vnum solum sæpè de vno doceat. Pręterea pauci sunt Aphorismi qui agant de proprietatibus; quidam enim de vacuatione corporis, alij de nutritione, alij de signis, alij de causis, alij de re-
B medijs, alij de permutatione, alij de generatione, morborum agunt, alij prænunciant quid in ægrotantibus & sanis corporibus sit futurum, alij remediorum quorundam uim, alij denique alia enarrant, quæ nihil ad proprietatum explicationem pertinēt; quod vero Aphorismus rectè non dicatur esse oraculum satis constat: nam oracula, deorum dicuntur esse responsa, nec putare quidem oportet, ideo oracula dici posse quod diuinas sententias contineant: nam maior pars Aphorismorum nihil habet, quo docti in Arte medica suspicere debeant: sunt enim multi qui leuissimas sententias continent, ut quilibet legendo intelligere potest; qui vero Aphorismos decreta esse uolunt, illi Hippocratem legislatoris munere fungi statuunt, at ille non imperat, sed enunciat, quod si-
C bi de vnaquaque re videtur in arte nostra docendū; ego uero nihil aliud puto esse Aphorismum quam separatam sententiam. Id enim primum ostendit verbum ἀφορίζειν, vnde Aphorismus dictus; significat enim non breuiter aut diuinę loqui, non leges condere, non proprietates rerum explicare, sed separare seiungere; vnde Paulus in Epistola ad Romanos ait se ἀφωρισμένον, id est separatum, & segregatum ab alijs, ad Euangelium enunciandum; secundo ad id pertinet quod habet Aristoteles initio primi Rhetoricorum, vbi dicit, Dialecticam, & Rhetoricam non esse alicuius ἀφωρισμένης ἐπιστήμης, id est separatæ definitæq; scientiæ; Addo quod scribit Galenus in principio libri sexti de morbis vulgaribus, vbi ait se mirari cur sextus, & septimus illius operis libri in-
D ter Aphorismos non sint positi, cum plurima illorum doctrinæ portio, Aphorismi quidam esse videantur, singuli propria circumscriptione separati; qua sententia quid potest esse clarius? suffragantur huic opinioni etiam Arabes, qui hoc opus librorum diuisorum sermonum inscribunt; necnon Philoteus, qui ait Aphorismum esse dictum, quoniam ab his quæ ante & post ipsum sunt, separatus & seiunctus sit. Ergo propria significatio & essentia Aphorismi in hoc consistit, quod sit separatus ab alijs; intelligere autem oportet separatum esse, non quod de separatis & diuersis materijs agat, ut recentiores putant, qui eo quod de eisdem rebus multi deinceps Aphorismi agant, se effecisse putant vt separatæ sententiæ dici non debeant, sed vt Galenus sexto de morbis vul-
E garibus scribit, quod propriam quandam circumscriptionem unusquisque habeat, lineis distinctam separatis, ita ab authore & Galeni tempore ut nūc etiam in nostris codicibus digesti, vel vt Philoteus ait, quod ab his qui sunt ante & post ita separati & seiuncti sint, vt vnus ab alio non pendeat, sed singuli integram & perfectam sententiam faciant; quod etiam Galenus testatur, vigesimoquarto textu secundi commentarij sexti libri de morbis vulgaribus, vbi scribit Aphorismū esse sententiam ita separatam ab alijs, vt nullo alio ex pręcedentibus, aut subsequentib. egeat.

vt intelligatur: quo nulli alteri operi contingit, quippe cum posteriora prioribus sint annexa, & ut intelligantur mutuo auxilio sæpius egeant. Inuenio etiã alia ratione, Aphorismos posse dici sententias separatas, quod scilicet ab alijs Authoris libris sint excerpti & seiuncti, nam id ex eo patere potest, quod omnes ferè Aphorismi in alijs libris Hippocratis scripti sparsim inueniantur, quos postea tanquam veriores, & vniuersaliores, & vtiliores sententias continentes, ab alijs libris in quibus multa Empiricorum more sunt conscripta, seiunxit, & in vnum opus redegit. Ad hoc pertinet quod habet Galenus, textu decimonono tertij commentarij sexti libri Epidemion; quæ longo inquit, tempore indicauerat Hippocrates, per Aphorismos, id est communes enunciationes sunt redacta, firmioresq; ob id & veriores Aphorismos existimare oportet quàm illa, quæ dum quærerentur, antea nondum cognoscebantur; Aphorismi ergo id est sententiæ separatæ dicuntur, quod in opere in quo sunt scripti, quilibet propriam habeat circumscriptionem, lineis, & punctis, distinctam; & quod quilibet sententiam faciat propriam, à præcedenti & sequenti separatam, & quod ab alijs operibus in quibus antea continebantur, sint separati; ergo quum Galenus Aphorismum dicit esse separatam sententiam, explicat tunc illius propriam naturam & essentiam; cum vero addit breuitatem, & sententiarum pondus, & explicationem proprietatum, docet quæ Aphorismo accidunt, ex alijs rationibus; nam quia Hippocrates, ut alij omnes antiquissimi Autores, breuitatem affectauit, quemadmodum scribit Gal. in textu vigesimo octauo, tertij commentarij libri de his quæ in medicina fiunt, & in libro tertio de difficili respiratione & passim alibi.

Ideo Aphorismos breuissimè quoque scripsit; breuitas ergo illis accidit, vna ratione ex scribendi more ipsius authoris, alia vero ratione ex ipsius instituto & scopo; nam conclusiones solum eorum quæ alibi prolixius docuit, in Aphorismis assumit & tradere instituit; sunt autem suapte natura conclusiones breuissimæ, quoniam vero aûthor maximi fuit ingenij & sapientiæ, ideo sententiæ quas proferebat, erant graues & tales, vt Deorum responsa videri possint. Ideo oracula à quibusdam dicti sunt Aphorismi: nã ut Cicero in Topicis scribit, oracula ex eo ipso appellata sunt, quòd inest his deorum oratio; accidit etiã ut aliquando rerum proprietates explicent Aphorismi. Igitur si ex propria solum essentia, Aphorismum definire velimus, nihil aliud dicemus eum esse quã separatam sententiam; at si placet accidentia illius addere, quæ assumit ex authoris instituto, scribendi modo, & doctrinę excellentia, dicemus aphorismum esse sententiam separatam, breuem, & grauem, siue multa comprehendentem. Cuius vero generis sit sententia, nunc expendere oportet; nam Aphorismum esse orationem quandam, quę vel falsum dicit, certissimum est, sed cum Theoremata, axiomata, definitiones, hypotheses, id est suppositiones, ęnigmata, verum vel falsum etiam dicant, operępretium est videre quomodo hæc inter se differant; quod quidem difficile est explicare, quia hæc nomina à Græcis sunt ducta, nec ab illis satis explicata, tentat quidem docere Aristoteles in libro primo de Demonstratione quomodo nõnulla ex istis differant, sed ita profecto, vt perlecto eo quod ille tradit cap. 2. lib. 1. de Demonstratione non multo doctior quispiam euadat; Ait enim propositionem esse enunciationis alteram partem, vnum de uno affirmantem, aut negantem. Dialecticam autem propositionem, quæ quamlibet partem similiter accipit, demonstratiuam autem quę determinatè alteram partem sumit. Enunciatio-

A tionem esse quamlibet partem contradictionis: contradictionem vero esse oppositionem cuius non est medium secundum se; Ceterum positionem esse quã non licet demonstrare, non tamen necesse est habere qui discit, quam vero necesse est habere, dignitatem vocat; At suppositionem ait esse positionẽ quæ vtramlibet partem enunciationis accipit, ut dico aliquid esse aut non esse, quæ vero sine hoc est, definitio, inquit, est, definitio enim positio est; hæc de his Aristoteles, quæ quidem Ioannes Grammaticus & alij qui Aristotelem interpretantur, fusius explicant; primum ostendentes enunciationem propositionẽ, & problema subiecto eadem esse, habitudine autem differre; enunciationem enim tunc vocari propositionem, quando fit pars syllogismi, Dialecticam au-
B tem propositionem per interrogationem vtranque partem proponere, Demonstratiuam autem propositionem dicit esse, quæ sine interrogatione partem vnam assumit. Enunciationem esse contradictionis quamlibet partem, id est, affirmatiuam aut negatiuam. Affirmationem, & negationem species esse enunciationis; positionem non esse per se creditam discenti, sed ex docente aliquam explicationem requirere. dignitates esse quæ à quolibet statim veræ esse cognoscuntur; Definitionem esse, quæ ostendit quid res sit. suppositiones autem aliquid de aliquo prædicare; non enim definitione prædicari animal rationale de homine, vt aliud de alio, quia hæc idem sunt. Iam vero suppositionem diuidi ait in petitionẽ, & ęquiuoce dictam suppositionẽ, peti-
C tionem enim suppositionem esse, quæ nota non est, sed probatione indiget: sumitur autem sine demonstratione à præceptore; Suppositiones autem æquiuoce dictas esse quæ notæ sunt, & quas simul audiendo admittit discipulus, ita ut dignitas, suppositio, petitio, & definitiones, principia sint. Quid sit Theorema, ęnigma, apophtegma, non docet ille, & ut videre est, quæ docet, inter se confundit, nec facilè est ulla ab alijs separare; quod facile docere possem si id nunc meũ esset institutũ; sed quod est præsentis operis saltẽ attingamus; Aphorismi, dignitates, suppositiones, petitiones, & definitiones non sunt, quia hæc principia sunt, Aphorismi uero probationẽ diligentiorẽ requirunt; quod si aliqui sunt qui ad principiorum naturam accedere videntur, certe illi sunt pau-
D ci, nec legem communem omnibus Aphorismis facere possunt; Theorema vocat Cicero præceptum, alij propositiones, verum ex ipso nomine non omnis propositio, sed quæ in contemplatione versatur, ita vocari debet, vnde Euclidis geometrica theoremata dicta sunt, quod proponant ea quæ in sola contemplatione versantur; Aphorismi autem theoremata non sunt, quia ad opus referuntur; nec dicere possumus Aphorismum esse enunciationem, vt Montanus sentit: nam si enunciatio, & propositio, differunt solum habitudine, & utraque constat ex nomine & verbo, propositioque est quæ sumitur in syllogismo, ex qua conclusio elicitur, constat Aphorismum nec simpliciter enunciationem, nec propositionem esse posse, nimirum cum Aphorismi sæpè
E constent ex pluribus enunciationibus, nec apti esse possint vt syllogismorum fiant propositiones: nec vero Aphorismus, ęnigma dici potest; sunt enim ęnigmata, sermones nodosi & inuoluti, quos diuinare magis, quàm interpretari oportet, Aphorismi autem sensum habent, quem interpretari facilè possis. Apophthegmata Montanus statuit esse sententias, quæ vt inquit ille alios mordicant, sed perperam: nam vt in Apophthegmatis Plutarchi videre est multa sunt Apophthegmata, quæ neminem vellicant. quare rectius dicuntur acutę & breues sententiæ philo-

sophorum

sophorum, oratorum, legatorum, illustriumque virorum sunt autem Aphorismi non Apophthegmata; quia acutiem in se non continent, & Medici solum sunt sententiæ Aphorismi quoque rectè leges dici non possunt, quia non imperant omnes, sed sæpè nunciant, quid in nobis fiat; quod vero Aphorismi non sint prouerbia clarius est quàm ut doceri debeat; quare nihil aliud reuera de Aphorismi essentia dici potest, quàm quod antea diximus, quod scilicet sententia sit ab alijs separata: sententię enim dicuntur orationes quæ animi sensu aperiunt verum aut falsum dicendum, alia vero nonnulla ex prædictis omnibus Aphorismis non sunt communia, ad quibusdā duntaxat propria sunt enim quidam Aphorismi simplices enunciatiōes, alij vero ex pluribus enunciationibus constant quare oratio quidem enunciatiua dici potest Aphorismus eo quod in illo vel vnum prædicetur de vno, aut quod ex compositione & coniunctione vna fit, enunciatio autē simpliciter minime; accidit & illud quoque vt Aphorismi nonnulli theoremata esse possint, si ad solam contemplationem referantur. Atque hæc quidem satis de Aphorismi definitione.

De scopo siue intentione authoris in hoc Opere. Cap. IIII.

PVtant Oribasius, Montanus, Brassauolus, & alij recentiores Græci, & Latini Aphorismorum interpretes, Hippocratem velle in hoc vniuersam Medicinam per Aphoristicam doctrinā tradere; quorum quidem opinionem primum refellit, Medicinæ amplitudo: nam tot illa habet partes, vt omnes in hoc Opere explicari non possint. Quod si quis diligenter inspiciat, inueniet multas ex illis esse, quas author in hoc Opere nullo pacto attingit, alias verò quas non explicat, vt eum facere oportet, qui totam artem docendam susceperit: omittit enim partem illam quæ de elementis, humoribus, spiritibus, partibus similaribus, & organicis, & facultatib. & actionibus, & vsu corporis agit; Omittit & formationem fœtus, & generationis illius rationē, & vt vno uerbo dicam, vniuersam corporis compositionē. Præterea, affectus non explicat quæ corporibus accidunt; Quid scilicet sit sanitas, quid morbus, quot illorum differentiæ, quæ causę, qui effectus; Nec signorum quidem genera diuidit, nec commune quippiam de illis ostendit. Addo quod nihil tractet de materiæ medicæ cognitione, compositione, & vsu; nec sufficiunt quæ ille docet de euacuatione, & nutritione; Tradit præcepta quædam medendi, sed illa sine Methodo, & ars quidem postulat, vt ea etiam cōprehendat, quæ pertinent ad sanitatem tuendam, morbos præcauendos. lenienda symptomata, & restaurandos conualescentes; non vtitur definitionib. diuisionibus, nulloque ordine præceptiones suas tradit; quippe cum in diuersis libris multi de eadem re inueniantur scripti Aphorismi; quare nemo vnquā ex soli Aphorismis medicus fieri poterit, nisi doctor ad illorum explicationem violenter trahat ex eodem authore, & alijs quæ necessariò requiruntur ad integram Medici institutionem: est Galeni sentētia quædam in libris Methodi medendi, vbi scribit Hippocratem solum quædam seminia artis nostræ reliquisse; Quod si in vniuersis suis Operibus solum continentur semina artis, quis poterit ex hoc vno suo opere, in quo multa non attingit iu alijs tradita, totam ipsam artem perdiscere? repugnat, vt diximus, alia ratione Galenus huic opinioni: nam scribit octauo textu primi Commentarij Prorrheticorum, propositum esse Hippocratis in prognosticis, Aphorismis, & in libris de fracturis & de articulis, & de victus ratione in morbis acutis, vt dumtaxat vniuersaliter explicet, quæ particulariter in vnoquoque morbo in Epidemijs perquirit author; at in libris Epidemion vniuersam medicinam non docet, quare nec in Aphorismis. Scribit & in primo libro de Crisibus capite sexto Hippocratem in Aphorismis capita eorum scripsisse, quæ in prognosticis particulatim est prosecutus. Scopus ergo illius est, velle tradere vniuersales quasdam præceptiones, vtiles quidem valdè Medicinæ studiosis, sed quæ tamen vniuersam artem non comprehendant, & doceant; & quamuis bona pars Aphorismorum vniuersalia contineat pręcepta, multa tamen particulariter explicat author, vt quæ ad vnius morbi causas, signa, curationem pertinent; Est hic scopus vniuersi operis, singulorum verò librorum scopus commodius docebitur in sequenti capite, vbi de subiecto, & diuisione Operis agemus.

De diuisione, & Subiecto huius Operis. Cap. V.

DIuiditur Opus hoc in septem libros, nam octauus qui adiectus est à Brassauola spurius est, vt qui repetat magna ex parte Aphorismos aliorum librorum, & alij si quos habet nouos sint falsi, aut certè parui momenti, Quod autem ad Subiectum attinet, docuimus in Commentarijs nostris in Artem Medicinalem, Subiectum operū, nihil aliud esse quàm materiam de qua author in opere agit; Est autem multiplex materia de qua in hoc Opere tractat: nam in primo libro nutriendi, & vacuandi rationem docet: duos enim scopos sibi proponit author, non vt Curtius & alij scribunt, qui tradunt vnum solum ab eo doceri, nempè vacuandi rationem, quam dicunt fieri tum per victum, tum per alia vacuantia, & fortè in hanc opinionem inciderunt, quòd viderent Hippocratem, inediam, & tenuem victum quibusdam iniungere, hæc autem ex accidenti corpus vacuant: sed interim non animaduertunt illi cum author de pleno, & conseruante victu agit, qui victus corpus exinanitum replet; præterea agit author de qualitate, tempore, & nutritionis modo, quæ nihil ad vacuationem faciunt; & denique qui de nutritione præcepta tradit, contrarium facit ei, qui de euacuatione agit: nam illi consilium est vires reparare, & id quod à corpore euacuatum est reponere, tametsi in quibusdam victus differentijs cōtingit ob morbi præsentiam, vt minus exhibeamus quam postulet corporis euacuatio; qui verò euacuat nunquàm studet aliquid reponere, sed à corpore substantiam demit; Porrò secundus liber totus ferè in signis morborum maximè præsagijs explicandis cōsumitur; tertius morborum causas communes, quæ sumuntur ex tempore, & ætatibus abundè explicat, quattuor sequentes in particularium multorum morborum generatione, permutatione, curatione, remediorum aliquorum explicatione, varia denique, & multiplici materia, pari modo uersantur, atque hoc est subiectum huius operis, de subiecto autem scientiarum, artium, & ipsius Medicinæ, aptiore loco egimus in Commentarijs nostris, in Artem Medicinalem.

De difficultate, & vtilitate Operis. Cap. VI.

Difficile esse Aphorismorum opus, duabus potissimum rationibus constat: tractat enim de rebus, quæ ad illarum intelligentiam postulant, rationem & experientiam multi enim sunt Aphorismi, quos ratione explicare non poteris, sed sola experientia uera esse quæ in ijs docentur deprehendit author; alij verò qui probationem requirunt non solum ex Medicinæ principijs, sed etiam ex intimis Philosophiæ partibus; Varia præterea est, & multiplex Aphorismorum materia, & ob id non facilis ijs, qui in multis disciplinis non sunt versati, alia difficultas nascitur ob docendi rationem quæ nulla Methodo nititur, sed sparsim sine principijs, & probatione breuissimè omnia tradit, huiusmodi enim doctrinam difficilem esse necesse est, quare optimè consultum esse puto, quod in scholis Italicis obseruatur, vt scilicet primum discipuli audiant primam Fen Auicennæ, deinde artem medicinalem, postremo Aphotisinos; sic enim à primis, & facilioribus, ad postrema, & difficillima res ducitur. Ad hoc quoque facit quod habet Galen. Aphorismo septuagesimoprimo libri quarti, neminem aggredi debere expositionem librorum Hippocratis, prius quàm totam ipsius artem præcognouerit; necnon quod habet sexto Methodi, vbi inquit neminem ad lib. Hippocratis legendos se conferre debere, antequàm ipsius Galeni libros perlegerit: hæc enim magnæ difficultatis huius operis sunt inditia, & id quoque quod putem paucos esse Aphorismos, qui non accipiant meliorem interpretationem, quàm sit hactenus ab alijs omnibus interpretibus excogitata; Quod verò ad vtilitatem pertinet, sunt qui putent Aphorismorum libros vtiles esse his qui medicinam ingrediuntur, & alijs qui in ea iam magnos progressus fecerũt, non aliter profectò quàm artem medicinalem, quæ rudioribus & doctis, pari modo agnoscitur esse utilis. Verum non est par ratio: nam Ars Medicinalis incipit ab artis principijs, & per capita vniuersam artem explicat, quare rudioribus vtilis est, eo quod illis ostendit summam totius medicinæ, ad quàm debent vniuersa sua studia dirigere: prouectioribus autem vtilis est ad memoriam, reminiscentiam, & collectionem aliorum omnium, quæ alibi prolixius traduntur; Aphorismi autem non continent Medicinæ principia, nec totam ipsam artem, sed potius quę ad ultimas Medicinæ partes spectant; carent præterea Methodo, & ordine, quæ maximè sunt necessaria, ad rudiores docendos; Nec verò in ea opinione sum, vt putem auditorem posse aggredi lectionem huius Operis, nisi à præceptore illius audiat explicationem: nam quæ ad ultimas Medicinæ partes spectant, ab initio à rudiore auditore, sine præceptoris opera percipi non possunt: ergo opus hoc potissimũ vtile prouectioribus medicinæ studiosis, imo Medicis ipsis, ratione & experientia iam confirmatis, si insignem interpretem inuenerint, qui reconditos adhuc in illis sensus eliciat; Ex ipsa autem tractatione, & materia quæ tractatur, vtile est opus ad plurimarum rerum recordationem; quia breuiter multa hæc proponuntur per compendium, sed & vniuersaliter discenda, quæ prolixius alibi, & præsertim in libris Epidemion, sunt tradita; ex illis enim quę experientia docebat in particularibus, sunt collectæ vniuersales istæ sententiæ; non tamen propterea rudiores velim desperare se posse plurimum ex hoc Opere proficere: nam boni interpretis opera, Operis difficultatem minuet.

De ordine quo vtitur author, & quem tenet Opus vniuersum inter alios authoris, & uniuersos Medicinæ libros. Cap. VII.

Ordinem in Aphorismis nemo requirat ob varietatem rerum, quæ nec coniungi, nec cohęrere inter se possunt, & non solum varietas rerum, sed etiam Aphorismi natura id postulat: nam separatam ab alijs quilibet Aphorismus sententiam facit; quod si Galenus, aliquando notat aliquem ordinem in Aphorismis ita, vt vnus priore loco ponatur, qui in alio collocari debebat, & vnum esse alterius causam, qui propterea proponi debebat, id tamen raro fit, & præter authoris institutum, tametsi aliquos Aphorismos inter se cohærere aliquando videmus, quam ob rem errat Curtius, qui eos scriptos esse tradit ordine, & doctrina compositiua, quippè cum nulla compositionis ratio hic reperiatur, nec aliquis necessarius ordo; repugnat enim ordo scientificus doctrinæ Aphoristicæ, quæ ad placitum authoris est constituta; nec valet quod scribit Curtius, doctrinam Aphoristicam non esse definitiuam, nec resolutiuam; igitur esse compositiuam: nam si Hippocrates proponeret in Aphorismis se velle artem vniuersam Medicam per vnam ex illis tribus doctrinis scribere, concluderet vtique illius argumentum, sed cum quasdam duntaxat sententias ad artem pertinentes tradat, & illas sine ordine, frustra queret aliquis in hoc instituto vnam ex illis tribus doctrinis; Porrò ordinem inter alios Hippocratis libros hoc opus tenere videtur, vt postremus sit: nam cum plurima illius portio contineat præcepta ad medendum necessaria, alia præcedere debent, sine quibus medendi ratio institui nequit; Cæterùm sunt, qui putent hoc opus inter introductorios libros Medicinę reponendum esse, qui euidenter errant: nam ad introductionem pertinent, qui vel à primis Medicinæ partibus auspicantur, aut vniuersam medicinam comprehendunt, aut docent quæ communia sunt vniuersæ medicinæ, quorum nullum præstat hoc opus, estq; in hac re euidens Montani error, nam ille scribit primum in Aphorismo contineri totam Medicinę sciẽtiam, quæ Praxim, & Theoricam simul comprehendit; postea verò vbi quærit an inter Isagogicos liber, iste sit reponendus, scribit Hippocratem in nullo suorum librorum artem Medicinæ composuisse, sed semina quædam duntaxat tradidisse.

De proportione huius Operis ad alia, & docendi ratione. Cap. VIII.

Cæterùm hoc Opus ad alios authoris libros vniuersos ita se habere videtur vt perfectius, ad imperfectum, & multiplex ad simplex: perfectiores enim in hoc continentur sententiæ, quàm in alijs libris; nam in hoc vt plurimum sunt vniuersales sententiæ, ratione collectæ ex ijs, quę experientia notauerat, docet in Aphorismis multa de multis, & varijs rebus; in alijs vero libris unicam materiam prosequi solet, ad libros uerò de morbis uulgaribus, & de uictu acutorum, ita se habere uidetur, ut uniuersale ad particulare, in illis enim particulares casus recenset, ex quibus collegit uniuersale, quod in hoc Opere Aphorismorum est positum.

De Docendi ratione. Cap. IX.

EX prædictis satis constare puto, authorem in hoc Opere nullam obseruare scientificam docendi rationem: nam in primo libro vacuandi, & nutriendi modum in sanis & ægris docet; in secundo Signa, in tertio Causas morborum explicat; in alijs, multa particularia de morborum generatione, quæ omnia præcedere deberent: nam antequam possit quispiam instituere victum, & euacuationem in morbis, debet illorum generationem causas, & signa tenere; præterea ex principijs non procedit illius tractatio, nec probationes adhibet; quare docendi nulla vera ratio, etsi non paruus est vsus ex pondere, & bonitate sententiarum quæ scribuntur in hoc opere; nos vero hanc docendi rationem seruabimus, primum Aphorismi cuiuscumque intentionem indicabimus; Deinde ratione quã nititur, docebimus; Postea singula verba difficiliora exponemus, & in singulis tractationibus principia inuestigabimus, ad quę singula sunt referenda, & in omnibus attingemus aliorum interpretum opiniones, vt studiosi intelligere possint quid nos præstiterimus, nec interim aliquos commoueri velim, si aut omnia, aut certè plurima, aliter quam fecerint alij interpretes explicauero; Hoc enim nostrum semper fuit institutum, non ex alijs colligere interpretationem, sed eam nouam inuenire, & de virtute cum maioribus nostris contendere, sed iam ad authoris dictionem accedamus.

Vita breuis, ars longa, occasio præceps experimentum periculosum, iudicium difficile. Nec solum seipsum præstare oportet oportuna facientem, sed, & ægrum, & assidentes, & exteriora. Cap. X.

IN hoc commentario primo docendum an quod proponit author sit vnus Aphorismus vel plures, deinde si sit proemium vel non, et si proemium, an huius operis duntaxat, an vero etiam omnium librorum Hippocratis, quarto quid uelit docere per illa verba, & quorsum illa scribat, quinto an totus ille contextus tendat in eundem scopum, an in diuersos vt Galenus putat, qui dicit in prima parte vnum doceri, in secunda aliud; postremo singulas dictiones explicabimus, & rationem reddemus eorum quæ dicuntur. Vnum esse Aphorismum & non plures constat, quia una est totius contextus circumscriptio, vnus scopus, vt docebimus, in quem vniuersa ea verba tendunt; & quemadmodum sequentes Aphorismi qui à Galeno separatis commentarijs explicantur, singuli vnus sunt Aphorismus, etiam si rationem reddunt eius quod proponunt, idem de hoc existimandum est. Sũt qui negent hunc Aphorismũ esse proemium, quod requisitas in proemio conditiones non habeat. Verum etsi in tãta breuitate exactæ omnia exprimi non possunt, proemij tamen seruat formam, cum proponat rem magnam & difficilem, nempe Medici institutionem, quæ plena est multis difficultatibus, ex qua re beneuolus fit auditor, proponit & tacitè quodammodo finem, se velle scilicet Aphorismos scribere, id est sententias separatas breues, plenas oculis sensibus ex quo docilis fit auditor; attentum non est quod separata ratione faciat auditorem, quia satis attente audiunt & legunt auditores, cum à tanto authore res tales proponun-A tur, ad laborem illorum subleuandum. An vero proemium sit commune omnibus libris Hippocratis, an solum huic Operi perpendendum. Galenus in commentario probabile prorsus ita esse scribit, aliud tamen etiam ab eo factum fuisse commune proemium in libro qui inscribitur *κατ' ἰητρεῖον* in illis verbis ubi scribit similia, & dissimilia esse consideranda; verum mihi non uidentur illa verba proemium facere posse commune vniuersę arti: nam similium & dissimilium consideratio pertinet potissimum ad eam medicinæ partem, quę de signis agit: nam cum homo simili aut dissimili affectu suæ naturæ habitui, & alijs quæ secundũ naturã in eo sunt qui afficitur tunc enim minus aut magis laborare agnoscimus; id quod etiam Hippocrates in sequenti quodam Aphorismo docet B 34. lib. 2. in his vero quæ sunt solum secundum naturam, dissimilium consideratio nihil prodest, sicut nec in alijs multis Medicinæ partibus; præterea in eo opere agit solum de vna particula medicinæ, nempe chirurgia, cui loco non conuenit, Proœmium vniuersæ arti cõmune. Aphorismum autem hunc Proœmium commune vniuersæ arti merito quis statuat; quoniam in eo omnia proponit quæ cõsiderari debẽt à studioso Medicinæ antequam se facultati dedat, & postea quam se ad illam contulerit, admonet quæ ab eo sint discenda, & vbi omnia didiserit quæ ars præcipit, quęnam in Medicina factitanda ab eo obseruari oporteat; sit ergo aptum totius artis hoc proœmium, quorsum vero huiusmodi Proœmio vtatur, varię extiterunt opiniones; quidam enim id volunt factum, vt C medicinę studiosos ad artem longam & multis difficultatibus implicatam perdiscendam hortetur; alij, ut eosdem dehortetur; alij, ut experiretur quinam essent diligenter aut negligenter artem aggressuri; sũt qui putent scriptum, ut ostenderet artem esse coniecturalẽ; alij, vt doceret causas quibus Medicus suo fine frustratur; Postremò quidam putant hęc scripta esse ab authore, ut causam redderet, propter quam oporteret scribere Medicinam per Aphorismos, quorum opinionem probat Galenus, aliorum autem omnium refellit; quasi author ita diceret, quoniam ars est longa ob occasionem momentaneam, & experientiam periculosam, & iudicium difficile, ita vt illius magnitudo vitam hominis excedat, neque possit ab eodem inchoari, & absolui, propterea operæ D pretium esse ad artis lõgitudinem vincendam Aphorismos scribere. quã quidem opinionem recipere nõ possum: nam illa quę adfert Galenus potius docent non esse Aphorismos scribendos: cum enim Aphorismorum doctrina breuissima sit, & difficillima, ad artis longitudinem, & alia quæ necessaria sunt ad Medici institutionẽ, & subleuandam, nequit esse apta, ut quæ aliam addat ex modo scribendi difficultatem: repugnat enim breuitati, facilitati, & perspicuitati doctrinæ, siquidem ut Horatius scribit de arte Poetica: Dũ breuis esse laboro, obscurus fio, quod & ipse testatur textu 32. tertij Commentarij de his quę in medicina fiunt, scribit etiam tertio & decimo Methodi, se multos annos cõsumpsisse in uno Aphorismo nimirum 36. sectione 6. intelligendo, in quo E scribit author, dolores oculorum meri potione, uenę sectione, purgatione, balneo, & fomento solui, Itaq; cum ars suapte natura longa sit, multò longior, & difficilior nobis redditur ex tam breui, & spinosa doctrina, quæ multa subticet, pauca probat, & plurima nobis somnianda relinquit; nam si ad eas difficultates quas habet Medicus superandas confert doctrina Aphoristica, erunt damnandi non solum Hippocrates, & Galenus, sed etiam alij omnes Medici, qui omnia sua non scripserint Aphoristicè. Nunc aliorũ opiniones, quia parum probabiles apparent, sigillatum

tim non examine placet illorum opinio, qui uolunt Hippocratem medicinæ studiosos hac oratione hortati ad rem hanc diligenter capescendam, & alios negligentiori tardiorique ingenio admonere, ne rem tantam, tot difficultatibus implicatam aggrediãtur: quasi ita diceret, quicumque medicæ facultati se dare uoluerit, & in ea excellere, is sciat se rem arduam aggredi, primo quod uita breuis sit, ars uerò longa, deinde quod postea quam artem didicerit, & ad eam exercendam accedet, aliæ occurrant ei difficultates: nam & agendi occasiones sunt obseruandæ, quę quoniam momentaneæ sunt, difficilè apprehendi possũt, Experimenta item facienda, quę periculosa sunt, Iudicandum de infinita rerum multitudine, quod quidem difficilè est, tum etiam quod medicum ipsum optimè à natura comparatum, & omni alia uirtute ornatum esse oporteat, Postremò quòd medicus in arte factitanda non solus sit, sed commune sit opus illi cum ægro, assidentibus, & exterioribus, quorum omnium curam, cognitionem, institutionemq; medicum habere oportet, & ueluti authorem, & ducẽ esse, quæ profectò præstari à Medico difficillimum est; Ita, ut satius sit hebetiores natura, & negligentiores hæc non attingere; alios uerò non nisi continuo studio, & omni diligentia credendum sit ea consequi posse; Quibus rebus incumbere debent, qui sese huic arti dederint, & non temerè tempus, & uitæ nostræ breue hoc spatium in nugis, sophismatis, & uanis quæstionibus, ut nostra adhuc ætate fit, conterere. Hanc interpretationem nostram Galenus libro sexto, de Simplici medicina, cap. primo. Item in libro de plenitudine, sequitur, siquis authorum testimonio magisquàm probabili persuasione nostra, flecti desideret. Quinetiam illud quod Galen. in Commentario scribit Aphorismum hunc in duas partes diuidi sensu discrepantes, ita ut secunda pars incipiat ubi scribit: nec solum seipsum, &c. sitq; ueluti consilium quoddam quod lecturis hoc Opus datur non probo, esset enim admodum ridiculum pręcipere, quæ omnes nouerunt: Quis enim ignorat, non solum in Aphorismis discendis, sed etiam in omnibus aliis efficiendis, diligentiam, & operam eorũ, quibus opus commune est, requiri alioqui nihil perfectum constitui posse, & non solum in hoc Opere, sed etiam in alijs omnibus eadem ab authore, erant præcipienda: siquidem in illis, non minus quàm in hoc Opere diligentia requiritur; Neque etiam Oribasio credendum, qui putat hunc alium esse Aphorismum, quo recreet auditorem, quum potius alijs difficultatibus premit. Itaque mihi magis placet, ut unus sit Aphorismus, qui totus in eundem finem tendat, ut doceat rei difficultatem: Nam cum artem dixisset esse longam, occasionem momentaneam, experientiam periculosam, iudicium difficile, ne quis putaret si semel has difficultates superasset, se omnia consequutum, quæ in perfecto medico requiruntur, alias subiungit, quod scilicet in Medici personæ, & officio multa requirantur, & in ægro, & assidentibus, & exterioribus, quorum si quid defecerit, nihil rectum, nihilque perfectum à Medico fieri possit. & hæc satis de totius Aphorismi sententia dicta sint. Sed iam ad Aphorismi uerba interpretanda accedamus, quibus quidem intellectis licebit faciliùs cognoscere uerum esse scopum eum, quem nunc tradidimus de toto Aphorismo: Nam ex partibus non absonum est totum declarari posse.

A

B

C

D

E

Vita breuis.

QVid vitæ nomen significet Primum docendum est; Deindè, quæ significatio sit huic loco accomodata; Tertio, quid propriè sit Vita; Quarto an uita sit breuis vel longa, & cur perpetua esse non possit, quaque, ratione alijs longior, alijs breuior sit à rerum natura cõcessa; Postremò, cur breuis hic dicatur ab Hippocrate esse uita. Vitæ nomen multis modis tum à Græcis tum à Latinis vsurpatur; significat enim vitæ cõditionem, quomodo dicimus hominem medicam vitam agere, & hanc vel illam vitam nobis esse gratam, vel odiosam. Sumitur, & vita pro loco in quo viuimus ut cum dicimus animalia esse amphiuia, id est (si ita loqui licet) ambiuita, quæ scilicet in duobus locis aqua & terra degunt; Philotęus coniugium vitę nomine etiam intelligi scribit, vt cum hominem dicimus vitam mutasse, coniugatum intelligentes; significat & animi mores, vt cum dicimus aliquem Philosophicè, & honestè viuere, id est Philosophicis & honestis moribus: Plutarchus in libro de audienda poetica, scribit etiã vitæ nomine intelligi opes; Sunt & aliæ vitæ significationes apud alios authores: sed hic nos tempus quo uiuimus vitæ nomine intelligimus. Verum quid sit hoc ipsum quod dicimus viuere, & vita, non ita facilè est docere; alij enim aliter interpretantur & definiunt, & idem author diuersa in hac re ob illius vt puto rei difficultatem tradit: nam Arist. qui inter alios omnes scriptores ppetuo sibi consentire videtur, varia de hac re docet: nã in libro secũdo de anima cap. 2. dicit viuere esse vegetari, sentire, moueri, & intelligere: in libro vero octauo Metaphysices cap. vltimo, illis assentiri videtur, qui vitam statuunt esse coniunctionem & colligationem animæ cum corpore: in libro vero primo Politicorum cap. 3. statuit vitam esse actionem & non factionem; At in libro de Vita, & morte, siue de Respiratione, cap. 7. dicit vita esse vegetatricis facultatis eum calore moram Galenus vero in libro undecimo Methodi medendi dicit, nihil aliud esse vitam quam dispensationem & gubernationem quę fit à tribus facultatibus, quæ sunt vt ille censet Naturalis, Animalis, & Vitalis. Scaliger, doctus sanè nostra tempestate vir, dicit vitam esse actum animæ, id est eius vim per vnionem utriusque, scilicet animæ, & corporis. Ioannes Fernelius definit vitam esse propriam & inseparabilem animæ actionem; Ludouicus Viues Hispanus vitam ponit esse conseruationem instrumentorum, quibus anima in corpore utitur, quæ diuersæ opiniones, ne alias omnes prosequar, argumento euidenti sunt, nõ facilè esse definire quid propriè sit uita. Quod vero uita non sit ut Aristot. tradit, vegetatio, sensatio, motio, & intellectio, & viuere non sit vegetari, sentire, moueri, & intelligere, patet: quoniam si hoc est, non potest vita esse colligatio & coniunctio animæ cum corpore, ut in Metaphysicis scribit, & non magis esset actio quàm factio: nam moueri, sentire, non magis ad actionem quam ad factionem diriguntur: nam beneficio vegetationis, sensus, motus, dirigimur & euadimus apti ad agendum & faciendum. Præterea, cum vitam dicit esse vegetationem, sensationem, motionem, & intellectionem, non omnium vitam, sed hominis duntaxat dèfinit. At ratio postulat ut omnium vita definiatur; deinde etiam homo cum non sentit nec intelligit per somnum, viuit tamen; Postremò, absurdum est dicere, vitam esse sensum, motum, vegetationem, & intellectionem, quod tamen sequitur, si quidem viuere est vegetari, sentire, moueri,

ueri, & intelligere. Nec vero vita est animæ cum corpore coniunctio: nam ut mors non est animæ separatio à corpore, sed quod sequitur eam separationem, ita animæ cōiunctio cum corpore vita non est, sed vitæ causa; si quis enim quærat quæ sit vitæ causa, non aliam sanè adferet quàm quod animam habeat in corpore; ex illius enim præsentia & coniunctione cum corpore fit vt res viuant, & quamdiu illa inter se coniunguntur, tamdiu vita perseuerat. quo etiam argumento refellitur quod dicit vitam esse moram facultatis vegetatiuæ cum calore; nam hoc facit vt res viuat. Ceterum, vita nec est actio nec factio, sed est causa actionis & factionis, qui enim uiuunt, agere & facere possunt, sed cur magis vita erit actio quā factio? nonne qui factiuas artes exercent, æque viuunt, atque illi, qui actiuis facultatibus incumbunt? Definit quoque Galenus vitæ causam pro vita, cum dicit illam nihil aliud esse, quàm dispensationem & gubernationem, quæ fit à tribus facultatibus corporis: nam quamdiu regitur corpus ab anima, & illius facultatibus, tamdiu viuit; facit ergo animæ & facultatum ipsius præsentia, ut res viuat. In eandem porro opinionem incidere videtur Scaliger, cum dicit vitam animæ actum, id est vim eius per vnionem utriusque: nam animæ actus & vis, facit vt res viuat, grauissimè tamen inter omnes Fernelius hallucinatur; nam quo pacto potest vita esse propria & inseparabilis animæ actio? nulla enim est animæ solius actio, in corpore, cum illa sine organis nihil præstare possit; & qua ratione quæso propria & inseparabilis agnoscitur esse illa actio ab anima? quę nam est actio animæ quæ aliquando non cesset? nam sensus, motus, & intellectio, sępe non fiunt, residente tamen anima in corpore; at ex illius actionibus definitur vita ab Aristotele; deinde si est actio, esset in prædicamento actionis, non ergo dicere possemus rectè corpus viuens; Præterea anima & non corpus, nec totum potius diceretur viuere; Addo, quod actionis esset actio: nam vitæ actiones sunt ex Aristot. vegetare, sentire, moueri, & intelligere. Preterea, quęnam, & qualis actio esset vitæ naturalisne, an vitalis, vel animalis, an omnes simul: non est sola naturalis, sic enim animal cum non sentit, nec mouetur, & propterea non agit, quatenus animal est, viueret, non vitalis, siue pulsatoria, quoniam plantę viuunt sine huiusmodi pulsu; ac multò quidem minus animalis est actio, quia non solum plantæ, sed & animalia ipsa cessantibus illis functionibus vita fruuntur. Ceterum, absurdum est vitam ponere omnium actionum collectionem, quippè cum multa viuant absq; omnium operationum exercitatione. Reijcienda pariter est Ludouici Viuis opinio, qui vitam ponit esse conseruationem instrumentorum, quibus anima in corpore vtitur, etenim conseruatio sequitur vitam, & amissis multis instrumentis vita perseuerat. Dicā ego quid de hac re sentiam, hoc vno posito principio, quod res omnes sint & dicantur esse, quando formā suam habent, & quæ sola forma constant, ut intelligentiæ, suum habent esse ex sola ipsa forma; quæ vero ex forma & materia constant, sunt, quamdiu hæc inter se coniunguntur; Porrò, animata omnia diuersum habent esse ab inanimatis, & propterea diuerso & peculiari nomine illorum esse à maiorib. nostris vitæ nomine est expressum: nam si quis diligenter rem inspiciat, inueniet perinde esse dicere viuere, & esse in animatis, & vitam & essentiam siue subsistentiam illorum, idem esse; quis enim est qui non agnoscat idem esse, si quis dicat Hippocratem nō amplius esse, & non amplius viuere, & nos esse, & viuere, idē esse? mortuum aliquid esse, & non amplius esse? Quid ergo tantum laboramus in uita definienda, A cum nihil aliud sit reuera quam essentia & subsistentia, siue permanentia rerum animatarum, quę quidē contingit ex animæ cum corpore coniunctione, cognoscitur autem talis colligatio & præsentia cōstare ex actionibus, quæ natæ aptæq; sunt edi pro cuiusq; formæ & corporis natura: viuere.n. plantas facit anima plantæ cum illius corpore coniuncta, & illas agnoscimus uiuere ex operationibus, quas plantæ edere possunt, nempè, ex uegetatione, idest generatione, auctione, & nutritione; quia uero animalia præter illas operationes etiam habent sensum & motum; ideo ex uegetatione sensu & motu ea agnoscimus viuere, quia verò homo non est homo, nisi intelligat, idcirco viuit, & viuere agnoscitur, quamdiu intelligit, vbi verò, nullam amplius intelligendi habet potestatem, quod tamen est impossibile, etiamsi sentiat B moueatur, & nutriatur, tamen vt homo, amplius non est, nec viuit. Ergò alij hactenus non vitam ipsam, sed vitæ causas, aut signa definierunt, nam animæ coniunctio, & colligatio, aut gubernatio quę prouenit ex facultatibus animæ regentis corpus, & vt alij censent conseruatio instrumentorum, causa sūt vitæ: vegetare autem, sentire, mouere, & intelligere, inditia sunt non omnis vitæ, vt Aristoteles credere videtur, cum viuere per illa omnia definit, sed hominis duntaxat, Vegetatio verò sola, vt diximus, manifestat, vitam plantarum, sensus & motus animalium, ratio vero & aliæ, quæ principes dicuntur animæ facultates, hominis vitæ potissimum sunt inditia, non quod semper requiratur actus istorum actio C num, sed potentia agendi, quæ facilè ad actum duci potest; non enim negabimus hominem viuere, vt animal, & vt hominem, propterea quòd dormiendo, nec motum, nec intellectum exercet, cum potentiam habeat vt moueri, & intelligere possit, sed qui ita est affectus, vt amplius sentire, nec moueri valeat, mortuus est vt animal, & qui amplius intelligere, nec ratiocinari potest, mortuus est, vt homo. Hæc nostra est opinio de vitæ definitione, sequantur alij aliam si hæc illis non placet, interim ad reliqua quæ proposuimus hoc loco examinanda accedamus.

Aristoteles scribit hominem, & Elephantem, inter animalia longissimæ esse vitæ, ita vt immeritò naturam homo accuset, si quod alijs animantibus breuissimum id illi longissimum concesserit. D Scribit Plinius lib. 7. Natur. histor. c. 49. Lucium Terentium Bononiæ, & Marcum Aponium, Arimini, centum & quinquaginta annos vixisse, aitque explosam esse à Petosiri, & Necepso, Epigenis sententiam, qui centum & viginti duos annos vsquam impleri posse negabat; probant enim illi ex Astrologia, posse in Italiæ tractu, centum & viginti sex annos vitæ contingere. Nunquid homo debet tot annorum numero esse contentus, & non vitæ breuitatem accusare, sed potius naturam quæ in tot morbis, & perpetuis curis, atque miserijs longissimam illi concessit? Ergo si ad aliarum rerum vitam nostra comparetur, breuis dici non potest, sed potius longa.

Sed quæ causa esse potest, quòd posteaquam vltra E centum annos progressa est, nequeat perpetua esse? cur enim non licebit in sequentibus temporibus ea præstare ad uitam perpetuandam, quę antea adhibuimus, ex quibus factum est, vt ea tot annos durauerit uerum eum rerum uiuentium conditio agnoscatur ex omnium interitu perpetua esse non posse, causa quærenda est, ex qua fit ut naturali cursu tandem abire cogamur; Postulat huius rei consideratio, ut principia doceamus, & causas, per quæ fit, ut res sint & uiuant: nam ut ex illarum præsentia fit uita, ita ex recessu fit mors; eo ergo inuento, quod recessus est

est causa mortis; & causa eius de quo quæritur patebit. Porrò, si uiuere in rebus animatis est esse; & uita est essentia, & subsistentia, & ea contingit ex unione animæ cum corpore, immediata causa uitę erit hæc unio, & priuationis uitæ causa immediata, erit unionis illius dissolutio. At uero, ipsa anima cũ sit forma naturalis quæ in suo subiecto est nata, & apta solum exercere suas operationes, requirit aptã sibi materiam longè diuersam ab inanimatis, pręsertim animalia & homo, qui inter omnia uiuentia perfectissimo modo uiuit: cum enim animata omnia nutriantur, & augeantur, non solum requirunt primã materiam spoliatam omnibus qualitatibus, sed benè temperatam ex qualitatibus elemẽtorum, in qua tamen calor prępolleat, ut concoctio, & assimilatio, & alia naturę opera fieri possint; & quoniam oportet in animatis quæ multis partibus constant quasdam esse officinas, quę publicum munus exerceant quo participes fiant reliquę corporis particulę, ad huiusmodi autem officia, concauitates, figurę, magnitudo, numerus, connexio & situs, requiruntur, ideo partes uiuentium oportet esse organicas; propterea rectè dicit Aristoteles libro 2. de Anima, cap. 1. ipsam animam esse actum, & formam non cuiuscunque corporis, sed organici.

Ceterùm, animalia & homo pręter calorem quẽ habent insitum, alium requirunt longè ampliorem, aliundè influentem: nam cum plantę habeant solum certas quasdam facultates, quibus nutriuntur, & augentur, & eas quidem stabiles, & firmas, & terrę sint infixę, à qua humorem, & calorem, trahunt, non egent peculiari aliquo fonte caloris, sed illis sufficit calor, qui insitus est singulis earum partibus: homo uero qui plurimas, & diuersas habet actiones, in quibus plurimum laborat, duplicem calorem postulat, influentem unum, insitum alium singulis membris, qui est ueluti potentia calor, qui non satis est efficax instrumentum ad actiones hominis obeundas; id quod satis apparet per somnum, in quo sensus, motus, intellectus, memoria, & ratio cessant, non quod eas partes in quib. illę functiones exercẽtur, anima, aut insitus calor reliquerit, sed quod alius calor illis desit, quoniã per somnũ ad interna uiscera sese recipit, sũt huius caloris fontes, cor, hepar, testes, sed pręcipuus a quo alij oẽs emanant, est cor, hoc enim feruentem quendam spiritũ perẽni quadam actione gignit, qui delatus per vniuersum corpus, commune fit instrumentum vniuersis corporis actionibus, dum insito calori coniungitur & illum excitat, eique dat actũ, & vim agendi efficaciter. Hic calor influens spõte ad supremas externasque partes mouetur, dum ex nutrimento in suis fontibus est auctus, ut apparet cum absoluto somno, ille suo motu exiens ab internis visceribus ad externa prorumpens, vigiliam parit, id est sensibus adest; vbi vero ipse calor ob dissolutionem subiecti, scilicet spiritus, languescit, nequit amplius versari, & extendi per vniuersum corpus, sed cogitur redire ad suos fontes, & concoquere si quid illic est, (vt esse solet in publicis officinis alimenti) quo tempore somnus fit & quies; Habet ergo hic calor suos motus, alios habet cum ab anima ipsa euocatur; quod enim est animæ instrumentũ, illud animæ vim & motum sequi oportet, vnde videmus cum cogitare volumus, aut mouere corpus, calorem, caput, & externas partes petere, & cũ per iram augere volumus robur, & vires intẽdere, ebullitionem quandam in corde ipso excitari, vbi irę est sedes.

Egimus de natura, vi, & motu huius caloris in libro quem inscripsimus de Somno & vigilia, diligentius forte, quam sit ab alijs factum: nunc satis sit intellexisse ad nostram vitam requiri insitum quen-A dam & influentem calorem; & hunc motu exercere suum munus publicum, quando quidem sine motu non poterat singulis partibus, quando eo est opus, adesse; Quod si ita est, necesse quoque est corporis cauitates per quas mouetur, liberas esse ab omni impedimento; Vnde videmus perire & suffocari animalia impedito illius cursu, iniectis vinculis ceruici, & quoniam ex eo feruore gignuntur vapores quidam fuliginosi, prohibere non oportet corporis transpirationem: alioqui retentis illis calidis excrementis, præter modum augetur calor, qui postea febris, putredinis, & multorũ aliorum malorum est causa. Iam vero cum viuentia omnia postulent vnionem ex anima & corpore, in quo est materia elementorum; partes similares, & organicę; calor quoque B insitus in omnibus viuentibus sit, & influens in nobis & alijs animantibus, in quibus cor est, vel aliquid quod cordi proportioni respondet: videamus iã quænam sint ex ijs quæ vnionem vitæ causam, corrumpãt, & nos mortales reddant; posset quispiam credere, id contingere ob appetitum materiæ primæ, illam enim ex Philosophorũ & præsertim Aristotelis cap. vltimo lib. 1. Physi. opnione, formam appetere, quomodo dicitur fœmina marem appetere, nec contentam esse ea forma cui subijcitur, sed gaudere successione formarum; eam ergo causam esse nostrę mortalitatis; Alij vero excogitare possent, causam summi huius rei à contrarietate quæ est in partibus similaribus: nam cum materia viuentium (id est partes similares) constent ex quattuor elementis, quæ contra-C rias inter se habent qualitates, rationi esse consonum vt non possit perpetuo durare ea pugna, quæ necessario nascitur ex illis inter se mixtis qualitatibus, sed tãdem vincere aut calidum, frigidum, aut humidum, siccum, aut contra, aut tandem plura, vincant, aut vincantur, aut omnia vnius potestate & imperio teneantur, in cuius naturam aut cetera omnia conuertantur aut certè vnũquodque ad sui simile redeat. Adferre etiam possumus vitę finem contingere ex fragilitate materiæ nostræ, quæ suaptè natura sit corruptibilis: ideo enim cęlum perpetuum esse, quia constat materia firma & stabili, longè diuersa à nostra. Quis etiam non agnoscit vitæ filum rescindi ob calidi influentis affectiones? quandoquidem eo præter naturam aucto, lethales febres, & eo suffocato ob impe-D ditum illius cursum & transpirationem, aut obruto ob materiæ copiam, ut in crapula & ebrietate contingit, aut extincto vt accidit in vehementi frigore, non solum herbis omnibus, sed etiam alijs plantis & animalibus, sæpè mortem succedere videmus; An non etiam sublata aliqua parte instrumentali vt capite aut illarum numero aucto, ut in monstris quę geminum habent caput, mors infertur? Scribit etiam Aristot. rerum naturalium formas certam sibi magnitudinem subiecti postulare, quare si contingat rerum viuentium corpora ultra naturæ modum parua aut magna generari, illa diu nequeunt viuere; nec viuent quidem, si insignis error in cauitate aut soliditate partium, aut in figura, aut asperitate & lenitate, aut in situ, & connexione fuerit factus, aut si con-E tinuitas quæ communis est affectio similaribus & organicis, sit vitiata. dissoluere igitur possunt vnionem, corporis vitia. Sunt etiã qui putent hanc violari vnionem ab anima ipsa, sed de illius recessu sunt variæ antiquorum opiniones: quidam enim credunt animam sponte non appetere materiæ coniunctionem, à qua lædatur, sed dimitti è cęlo à rerum omnium authore, vt res viuentes fiant, & eam ueluti in carcere quodam uiolenter contineri, & tandem sese ab hac societate liberare, ut ad puram suam sedem in qua & ipsa pura agnoscitur, redeat; quæ opi-

nio

nio fuit Platonis; Alij ex Platonicis probabile eſſe putarunt, Authorem animarum, & generationis uiuentium inuidere noſtræ immortalitati, & propterea animas ad ſe reuocare, poſteaquam illæ ex perfecto uiuentium opere, aliquando ſummi opificis, & rerũ conditoris potentiam & vim oſtenderunt; quæ duæ opiniones in illa parte veritatem continent, in qua decernunt animas à cęlo à rerum omnium authore creari; in reliquis magna ex parte à philoſophię veritate abhorrent, & à Peripateticis etiam ſunt exploſæ.

Nec videtur probanda eorum opinio qui dicunt forma viuentium, & mortuorum opponi, & has illas extrudere, vt dominari aliquando etiam poſſint in communi materia; nec propterea dubitare poſſumus de noſtro & aliorum viuentium interitu, ſi omnes & ſingulæ cauſæ vnionis nunc citius, nunc tardius eam violant, ut in ſoluta vnitate corpora in ſimilaribus partibus atque organicis detrimenti patiantur; Quare perpetua nequit eſſe uita; ita cauſæ quæ ſunt aductæ vulgo quidem veroſimiles videntur eſſe, ſed veræ nequaquam ſunt: namque materia non appetit formam, ut vulgo erroneè circunfertur, aut certè non appetit ſucceſſionem formarũ, poſteaquã in ſe recepit viuentium formam mihi perſuadere non poſſum, nam cum quælibet res ſui conſeruationem poſtulet, quo pacto materia quæ eſſentiam ſuã habet in potentia appetere poteſt formam per quam potentiam ſuam amittit, & actu fit aliquid. Quod ſi videmus eam continuo ſubijci formis, id non accidit ex eius appetitu, ſed quum agentia perpetuò exercent ſuam vim, nec illam ſine formis conſiſtere permittunt; Ridiculum propterea eſt dicere, in materia aut in forma eſſe aliquem appetitum, & ſi eſt, potius eſt in forma, quam in materia; Cum enim formæ rerum naturalium aptæ nateque ſint dare eſſe rebus naturalibus, fruſtra erunt illæ, niſi cum materia coniungantur. ſolæ enim & ſeparatæ actum dare nõ poſſunt, coguntur ergò illæ appetere materiam ſi formæ eſſe debent: propterea ſi materiam appetere formam ex eo putamus, quòd perpetuò cum forma conſiſtere coguoſcatur, non propterea cupit eam deponere quam habet, ut aliam quærat: nam cum rerum animatarum perfecta ſit forma, rationi conſunũ eſt, vt materia ea contenta maneat, nec appetat perfectam formam amittere, vt deteriori ſubijciatur, vt enim perſiſtamus in exemplo de fœmina, ſicut fęmina nulla vult mori, vt illius materia formæ maſculę tandem ſubijciatur, vel ut ipſa maſculus euadat, & appetit marem non maſculi formam, ſed conſortium, ut perfectioris naturę fiat particeps; & poſteaquam perfecto & pulcherrimo maſculo eſt coniuncta, illius receſſum nequaquam deſiderat, ut imperfectiſſimo & deformi & fędiſſimo coniungatur, ſic ſi materia mutat formam viuentium, id non fit ex ipſius inſatiabili appetitu, quo nequeat quieſcere ſub vna forma, ſed quod in ea aliquæ ſint qualitates quæ cogant formas abire, quod nos accidere videmus per ſanitatem & morbos, vbi enim valet animal, videmus materiam ſubijci libenter formę, & inter illas ſocietatem iocundam & ſtabilem iniri, vbi verò paſſiones violentæ fiunt, tunc non ſtatim ſequitur mors, ſed vbi tolerabile amplius non eſt malum, tamquam grata ſit inter materiam & formam ſocietas, vt quæ nõ niſi magna violẽtia dirimi poſſit.

Ceterum, contrarietatem illam quæ eſt inter qualitates Elementorum mortis eſſe cauſam docet experientia; ſed violentæ illæ ſunt mortes quæ ex ea pugna & contrarietate naſcuntur, quæ vero ætatis curſu accidit, non ſolum eſt ſine violentia, ſed ętiam ſine ſenſu aliquo, cum videamus eos qui in extrema ſenectute moriũtur non dolere, nec contriſtari, ſed iocundiſſimè aliquando loquendo expirare. Materiam noſtram eſſe fragilem certiſſimum eſt, ſed ea fragilitas non naſcitur ex ea materia, quæ ſubijcitur omnibus formis, & in quam vltimo fit reſolutio, hęc enim perpetua eſt ſi modo viciſſim ſubijcitur formis ſed ex ipſis qualitatibus inſidentibus, hæ enim ob eã quam habent agendi, & patiendi vim, proximam rerum materiam violant.

Naſcitur quoque violenta, & non naturalis mors, uitiatis organis corporis, vt quilibet quotidie agnoſcit, ex malis qui ex eorum vitio nati, vitam tollũt; at vera anima ipſa quæ forma eſſe non poteſt rei naturalis niſi in materia ſit, ſuaptè natura appetere poteſt diſſolutionem, quippe cum in ipſa materia ſit, & ſine illa non eſt apta exercere ſuam vim.

At quoniam hæc diſputatio originem animarum, tangit, operę pretium erit quid veteres philoſophi, quid naturalis ratio, & quid etiam Catholica fides hac de re decreuerit indicare; Antiqui igitur Philoſophi in hoc argumento verſantes, ſuppoſiso tamquam fundamento quod formæ aliæ vniuocæ, aliæ æquiuocę ſint, illę formæ rerum ſint, quæ ex putredine gignuntur, hæ verò earum quæ ex ſemine proueniunt: de vniuocarum origine in varias ſententias diſtracti ſunt; Quidam enim voluerunt extrinſecus accedere, & inde à primi mobilis motore. Alij verò illas extrinſecus quidem aduenire credunt, ſed non à primi mobilis motore, verum ſiderum conuentu eas fieri, & imponi materiæ; Alij verò ſtatuunt eas educi ex materia per præparationẽm materiæ, aiuntque præparationem illam fieri aſſiduo incremento, donec ad ſummam peruenerit perfectionem, tunc enim ad ſubſtantiæ quoque formam peruentum erit, nam perfectionem illam vt aiunt forma neceſſariò comitatur: Alij has opiniones infringunt, & primam hoc pacto: quia formas primi mobiles motor dare non poſſit, non enim Deus aſſerunt eſt ille motor, qui ſimplex eſt, nihil habens in potentia, ſed omnia in actu, immo ipſe eſt actus purus, primus, medius & vltimus, nec in eo eſt tempus, ſed ipſe eſt temporis Dominus, quouis principio nobis cognito, vel incognito prior; primus verò ille motor finitus eſt eſſentiæ circumſcriptione, & potentia, proptereà non habere in ſe formas quæ ſucceſſione temporis rebus indantur, nec illas ſingulis momentis in quibus generationes fiunt tum variæ, & multiplices ſibi fabricare poteſt; Abſurdum quoque eſſe inferunt, ex ſiderum coniunctione credere noſtras fieri formas, quando enim inquiunt id vnquam eſt viſum aut cognitum, quænam ſiderum debeant eſſe coniũctiones quæ noſtras, & aliarum rerum formas pariant, vt non magis probabilis hæc opinio exiſtat quam illorum qui fortuitum eſſe noſtrum ortum ſtatuunt; neque eſſe recipiendam eorum ſententiam, qui dicunt ex præparatione materiæ formas educi: nam cum præparatio fiat particulatim, formæ quoq; pars alia poſt aliam educeretur: eſt enim eductio motus, & ſic diuiſibilis, propterea non poteſt eſſe in pręparatione perfectio, perfectio enim poſt illam eſt, nempè forma quæ eſt actus. Quibus opinionibus exploſis, exiſtimant in ſemine formam rei exiſtere, vt in ſemine humano formam hominis, non enim homo ex humano ſemine per putrefactionem fit, ſicuti ex limo putrefacto rana, nec quemadmodum iuuenis ex adoleſcente, nec quemadmodum ex animali fit animal, vt fit in eruca, & bombice, nec ſicuti ex ouo pullus, ſed perfectiori quodam modo: nam in ſemine anima eſt actu inquiunt, quæ ſibi corpus fabricat ſicut Artifex, vt inquit Ariſt. habet autem Artifex formam in ſua poteſtate ſibi inſitum, quam imponit

ponit materiæ sic Aristot. scribit 5. Metaph. in semine esse principium mouens; & in 2. de generat. animalium ait animam esse corporis conditricem, ut cõcludant agere formam quæ est in semine actu; alioquin quomodo agere posset, nisi esset actu causa ordinationis situs, numeri, figuræ, connexionis, ut secundum illos semen hominis sit imperfectus homo, carens tantum articulationibus; & occurrit tacitæ obiectioni, cum possit aliquis dicere, auferri generationẽ si dicamus in semine iam generato esse hominem, respondentes hominem tunc dici gignere cum producit semen. Formæ igitur viuentium secundum ipsos in semine ipso actu sunt, nec aliunde accedunt: nam si extrinsecus aduenirent, quomodo diceretur pater generare filium, dicitur generare qui formam dat. Quapropter si materiam dat mater, & formæ extrinsecus accedunt, pater nullam habebit generandi vim; nisi fortè dicas, illum partem materiæ ex suo semine exhibere, propterea comprobant suam opinionem ex similitudine, ex quo sumetur similitudo filiorum ad patrem, non enim materia similitudinis est causa, sed forma. Nec obstat, quòd dicit Aristot. hominem generari non solum ab homine, sed etiam à sole, intelligit enim inferiora corpora tendere ex superioribus propter æquiuocam cõnexionem non propter vniuocam affectionum communionem: sunt enim superiora inferiorum tanquam formæ conseruatrices, igitur concludunt, animam actu in semine existere non solum in animali, sed etiam in homine.

Præsens quæstio aliquot assertionib. explicãda est.

Prima assertio est, animam vegetatiuam per facultatem formatricem, vel eius uicariam in semine reperiri, & hac ratione semen esse animatum, de qua facultate si intelligantur argumenta proposita, nullam in se continent falsitatem.

Secunda assertio, quæ in Aristot. uera philosophia & in fide est uera, forma hominis quæ est anima rationalis, nõ producitur à uirtute seminali, nec ab aliquo agente naturali, neque in semine reperitur, nam nullũ agens naturale potest producere aliquod esse supra ipsam materiam, anima rationalis habet esse supra materiam, ergo non potest produci ab aliquo agẽte naturali. discursus est notus, Maior probatur: omne agens naturale, agit actione circa materiam, & recepta in materia, non ergo potest producere nisi esse, quod super ipsam non eleuat, nec est alterius generis. Probatur etiam à simili, ex parua certaque ceræ quantitate possunt fieri multæ imagines, quæ tñ quantitatem ceræ non excedant: tamẽ turris magna excedens quantitatem ceræ, nullo modo fieri potest, quia non est sub potestate talis ceræ, & agens Artifex nihil agit ultra potestatem materiæ illius; Minor probatur: quia anima rationalis habet operationem eleuatam supra materiam, puta intelligere, ergo & ipsum esse.

Tertia assertio: Anima rationalis à solo Deo est producta per creationem; quæ primo sic induci potest à sufficienti diuisione: si enim anima habet principium sui esse, & illud non est agens naturale, nec agẽs ex materia, ergo agens erit aliqd quod aget sine materia. Est autem notandum, non sic animam rationalem producit sicut reliquas formas, reliquas enim producit concurrendo causis secundis, at animã rationalem solus ipse facit. An uerò prius natura anima habeat esse, quàm sit homo, & quàm sit in materia, puto dici posse in utramuis partem probabiliter, vel prius natura esse in se, & terminet sic creationem Dei; vel non prius sed simul natura infundi, & esse in corpore, mihi magis placet: quia hic non est simplex creatio ut Angeli, sed concreatio. De prioritate temporis dicendum, quod non prius producitur quam vniatur corpori, sed in uno instanti temporis vtrumque produci. Atque hæc est resolutio huius difficultatis. Explicanda nunc sunt argum. pro vltima opinione adducta, quæ nihil contra propositas assertiones probant.

Ad primum, cum dicebatur, homo est uniuocè animal, cum omnibus alijs, ergo idem est ipsius & aliorum modus: sed alia producuntur per productionem animæ à virtute seminali, ergo. Huic argumento ita occurrendum est; Id quod generatur non est nisi compositum ipsum, & quantum ad generationem compositi, non est differentia inter hominem & alia animalia, homo enim hominem & equus equum producit, & hoc sufficit ad vnitatem genericam, discrimen tamẽ est, quod homo non comproducit animam sicut equus & alia; sed id discrimen non impedit quin sit idem genus productionis, quia productio à termino primo & per se, quod est ipsum compositum summi debet: illud tamen facit discrimen hoc, quod sicut homo cuncta excedit animalia, ita ipsius productionis modus; tria autem hęc interueniunt aut quattuor, ut possit dici vera hominis extrinsecè generatio. Primò, quia exhibet alterã partem compositi, puta materiam & corpus vnde generetur; Secundò, quod concurrit etsi non ad essentiam animę, saltem ad eius vnionem cum corpore, & ad eius informationem; Tertiò hinc etiam concurrit ad productionem totius compositi; Quartò, quia facit omnes dispositiones vsque ad vltimam, quæ sunt necessariæ ad ipsius animæ introductionẽ, & ita concurrit quoque dispositiuè & hæc sunt satis ad vniuocam generationem.

Ad secũdum vero argumentum dum dicebatur, homo est causa hominis sicut equus equi, ergo producit sua virtute animam aliter nihil faceret: nam non facit materiam, anima extrinsecus aduenit, ergo nihil facit.

Respondẽdũ solutionẽ patere ex dictis; & ut clarius pateat, asserendum est, hominem esse causam hominis, non quod formam faciat, hoc enim per accidens est in generatione, sed compositum, sicuti etiã dr̃ aliquid causa mortis hominis, non quod destruat animam, sed compositum ipsum, in hoc enim uera ratio corruptionis consistit; & quamuis non faciat materiam, dat materiam, dat corpus organicum, ac præparat, & disponit; & quamuis non faciat animã, concurrit tamẽ ad eius unionem, & ad eius informationem. Alia duo argumenta pertinent ad numerum, situm, figuram partium, & filiorum similitudinem. Ad primum dicitur tales operationes illius facultatis esse quę formatricis uicaria dicitur, formatrix enim cum insit in generante, a quo ut à principali causa fętus producitur, ab ea deriuatur imprimiturq; in semine alia similis uirtus, eius quasi uicaria, quæ materiam fętus tractat & confingit, & alias operationes producit, de qua intelliguntur duæ Aristot. authoritates.

Ad alterum argumentum quod erat, quomodo filij generarentur similes parentibus, si actu in semine forma hominis non existeret. Respondendum similitudinem potissimum in duobus consistere, in colore, & membrorum figura, & lineamentis; communis causa ex qua proximè colores nascuntur, est temperamentum quattuor primarum qualitatum ex quarum permistione colorum uarietas existit; communis autem causa delineationis, & figuræ membrorum est uirtus formatrix, à parentibus semini impressa; princeps causa tẽperamenti efficiens sunt progenitores, qui ut compositum gignant eique esse conferunt, ita quæ ad illius conseruationem requiruntur

runtur, quorum unum temperamentum est, tribuere debent.

His accedit quoque solis celique conditio, atque in fluxus corporum celestium, quæ ut ad hominis ingenia, ita ad qualitatum compositionẽ mutandã & modificandã non parum conferunt, vt docet Plato 5. Dialogo de Legibus, Arist. 7. Polit. cap. 7. & Ptolemeus in 2. tract. quadripartitæ, ideo causa proxima ob quam filij in colore similitudinem referunt sunt ipsi parentes; immediata est conuenientia natiui temperamenti, in quo nunc materna nunc paterna vis, ad proprium colorem imprimendum excellit nunc ambo ex æquo influunt; Similiter quod ad mẽbrorum figuram spectat, eius præcipua causa sunt parẽtes, instrumẽtaria, & immediata est virtus formatiua, cuius ministerio parentes delineationem similẽ suæ in fœtu consignant, vt ij qui sigilli interuentu suam imaginem in cera exprimunt: ut id muneris existimandum sit esse facultatis formatricis. & propterea hac de causa non esse putandum veram formã hominis q̃ est anima rationalis actu in semine existere, sed extrinsecus aduenire; igitur anima rationalis quãuis à superius mittatur, non propterea poterit perpetuo esse in nostra vita vt vita nũquam finitura sit; neque putare debemus, uitam non finiri eo quod mortuorum formæ uiuentium formas extrudant: nam ut in eadẽ materia duæ contrariæ formæ, consistere nequeũt, ita succedunt mortuorum formæ formis viuẽtiũ; igitur cum istæ causæ mortem non adferant naturalẽ, sequitur ut ea nascatur ob affectiones omnes, vel aliquam cõmunis animę & corpori instrumenti, nẽpè, calidi innati. Est porro (vt alibi ostendimus) non vna calidi innati natura & significatio, sed multiplex: & diuersa: nam per calidum innatum sanguinem & semen, nostræ generationis principia Galen. intelligit; aliquando vero intelligit calidam, & humidam substantiam insitam singulis membris, & derelictam à primis illis initijs. Est vero cum intelligit eo nomine spirituosam & sanguineam substantiam, quam cor in se gignit, & in singulas partes mittit. Capit aliquando nomine calidi innati coniunctam substantiam ex insita & influente; & hęc quidem plurima est, & ad agendum efficax, cum alia viget: cum enim in cordis substantia aerea illa & aquea substantia plurima est, copiosus spiritus ex ea consurgit, & cor ipsum concoctrice facultate pollet; cuius vi plurimum spiritus & sanguinis spirituosi gignit, perfecteque concoquit & perficit. Ac mors quidem contingit primo & immediatè in nobis vitio calidi innati influentis; quamdiu enim illud est in corpore, tamdiu viuimus: tunc vero mors accedit, quando vltimus spiritus emittitur; verum calor iste ob multas causas perit, quoniam multa requirit, vt fungi possit officio suo postulat. n. liberos p corpus vniuersum motus, quibus si priuetur, suffocatur; quod ostendit mors, quæ fit in his qui strangulantur: nam prohibito motu, nec aer externus immittitur, nec fuliginosa excrementa, quæ à feruore cordis gignuntur, expirant. Quare idem accidit nostro calori, quod igni, qui suffocatur, cum fumus liberum non habet exitum, nec aer immittitur aliquis qui ignem excitat, & alit. Postulat & calor certam temperiem, vt commodum fiat naturæ instrumentum, propterea corrumpitur per extinctionem à frigido, & intenditur illius qualitas ex prohibita transpiratione, & alijs causis quæ illum acriorem, & uehementiorem reddere possunt.

Ceterum, cum calor sine subiecto consistere, nec ferri per corpus, uel alicubi sua officia exercere possit, ideo humore eget sibi proprio, subiecto, & tanquam pabulo ac mors quidem uiolenta est quę per suffocationem uel extinctionem caloris fit: quæ uero ob illius subiecti consumptionem accidit à solis ipsis naturæ principijs, illa sola secundum naturam est, & sine dolore, ut Aristot. etiam testatur in lib. de uita & morte, ut enim ignis consumpto humore qui erat in ligno, & in flammam conuerso, marcescit & perit, ita noster calor paulatim dissipato, & consumpto suo humido & pabulo quo alitur & sustinetur, simul euanescit & expirat: ablato autem calore, anima destituta suo instrumento, nequit amplius forma esse corporis, quare recedit. ita unione dissoluta mors sequitur, idest uiuentia esse desinunt; id quod (ut diximus) fit, quia primum calor deficit, id quod accidit, quia humidum illi deest; humoris autem defectum peperit calor noster ipsi insitus, dum eum calefacit uertitq; in uaporẽ. Verũ cũ humor sit unus in nostro corpore, qui partes siccas glutinat, & vnionis continuitatisque partium est causa; alius uero qui partes reddit molles & plurimo rore atque sudore præditas; alius uero (ut diximus,) qui in animalibus gignitur in corde, uel in parte que cordi proportione respondet, non primus ille quidem humor per naturalem mortem consumitur & perit, sed post mortem adueniente putredine, & corruptionis cadaueris, quæ naturaliter fit per putredinem, est causa.

Sed alius est humor, quem diximus, esse inditum singulis membris, & plurimus agnoscitur esse in ortu & primis ætatibus, non solum in animalibus sed etiam in plantis, quæ ob illius copiam facilè flectuntur, maximè & felicissimè crescunt, nutriunturque; quando enim pro ratione caloris sufficiẽtis ad uitam & unionem animæ cũ corpore retinendam ille adest & abundat, tamdiu plantę uiuunt: quæ uero influentem calorem uel non habent, uel non ita euidenter, ut animalia, pręsertim, quę cor habent, hæc (ut diximus) tũnc pereunt, quando aereus & spirituosus ille humor, qui à corde continuo emittitur, deficit, ad hunc autem humorem sicut etiam ad alium, uterque calor conspirat, & qui insitus est singulis membris, & qui ipsi spiritui est inditus, sed hæc alio loco diligentius enarrauimus; Ad id uero quod ad rem propositam attinet, iam accedamus.

Nam si tamdiu durat vita, quamdiu restituitur humor, fit autem hæc restitutio per nutritionem, cur non licebit alimenta suppeditare corpori, & illud nutrire, & ex nutrimento affundere humorem quandiu placebit, & rerum natura alimenta exhibebit, atque ita vitam perpetuam reddere. Verum cum hoc fieri non posse ostendat omnium mors, quęrenda causa est quæ facit, vt vita perpetua esse non possit. Quidam sunt qui credunt id accedere vitio alimentorum, quæ non apta sint talem reparare substantiam, qualis est illa, quæ quotidie dissoluitur; verum cum ex ijs nutriamur ex quibus constamus, & semen ex quattuor humoribus sit confectum, ij autem ex alimentis sint geniti, possunt vtique alimenta suaptè natura similem præbere substantiam ei, quæ est consumpta. Alij verò dicunt, primum illum humorem de quo agimus, non posse augeri, sed perpetuo minui; quos refellit corporis incrementum quod fit in primis ætatibus, & in alijs nonnullis, & vsque ad senectutem perseuerat, addita carne, & alia substantia, ex qua corporis moles crescit, at nequit augeri corpus nisi plus reponatur humoris & substãtiæ, quàm sit vi caloris consumptum, docent idem morbi qui extenuant corpus, post quos solita, & maior nonnunquam crassities ex nutrimento assumitur augeri ergò potest humor & calor noster, nam hic ad illius incrementum crescit; Galenus in libro primo, de sanitate tuenda tradit calorem nostrum ab initio ad finem vsque corpora nostra exsiccare, donec

eo perueniat exsiccatio, vt humor deficiat, ex quo ca A lor ipse refici solet, tunc enim mortem sequi. Verũ si augetur corpus, vt diximus in primis ætatibus, & in nonnullis alijs, quomodo semper exsiccatur corpus? Atqui experientia docet, quod Galenus tradit verum esse: nam si corpora eorum qui recenter sunt nati, expendamus, ea longè molliora, flexibiliora, & ad dissolutionem, & euaporationem aptiora inueniemus, quàm sint in subsequente ætate postea; id quod ostendit progressu ætatis perpetuo magis exsiccari corpora, omnia enim tandem dura, & squalida euadunt; dicemus ne ergo augeri quidem substantiã dum crescit corpus, siccius tamen illud semper reddi, nec posse cum eodem humore, eandem reponi materiam? Aëreus enim est qui ex primis principijs inditus est humor, & per multas concoctiones ela- B boratus in ventriculo, hepate, in habitu corporis, & in testibus; Qui verò ex nutritione additur humor, ea elaboratione priuatur quæ in testibus perficitur; quare non ex alimenti natura, sed ex coctionum numero, humor qui additur, nequit esse prorsus similis ei, qui dissoluitur, sed semper deterior euadit substantia quæ reponitur, si cum priore comparetur; id quod progressu temporis maximè apparet, nutrimẽ tum enim quod in senibus fit, frigidum & incoctum est, & ob id non solum ineptum ad augmentum, sed etiam improbum nutritioni; id ergo quod in ea ætate euidenter apparet, in primis cœpisse certissimũ est; Sed cur est quòd sicca qualitas continuo augeatur in nostro corpore; id certè ex actione caloris prouenit dissipantis humorem; Verùm quænam est causa, C qua fit, vt calor nequeat æquè humidam, & aëream similem prorsus substantiam procreare, est profectò vt puto humoris subiecti qualitas, nam cum ille aëreus esset & oleosus, (vt ita dicam) & calor illum dissipare cœperit, redditur ipse calor acrior, atque ita acriores, sicciores que humores gignit, vt ostendunt humores qui in pueritia, adolescentia, iuuentute, & declinante ætate procreantur continuo sicciores, crassiores, & terreni magis; quia ergo vi caloris, mutatur humoris qualitas, ipsum quoque calorem mutari oportet, & diuersam agendi vim accipere; Alia sumitur causa diuersæ actionis ipsius caloris ex agendi modo, nam cum omne agens agendo repatiatur, necessè est calorem agendo continuò retundi, igitur cum primum esset prorsus integer, perfectum opus D edebat, postea verò in dies agẽdo, sensim tenuior flaccessit: vnde non mirum, si ab initio vsque ad finem deterius alimentum sibi parat, & non solum siccius, sed & tandem prorsus ineptum, & quia continuo agit in humorem sibi subiectum, continua autem nequit esse nutritio, & restauratio, quia necessè est præcedere publicas concoctiones, quæ non nisi certis tẽporibus fiunt, & mora egent, ideo rugosa euadunt nostra corpora ætatis progressu, quia minus reponitur, quàm dissipetur; quòd si tunc incrementum fit, est ex pinguedine, non quòd solida substantia augeatur, ergo mors tandem aduenit rebus, nec potest vita perpetua esse caloris vitio, qui humorem & pabulum suum sibi congenitum insitumque singulis mẽbris, & eum qui influit semper depascitur, nec aliũ E sibi similem (quia ipse ab initio ad consumptionem sui humoris omnem vim suam exercet,) nec tandem æqualem reponere potest, quoniam ex continua actione minuitur, & continuo dissipatur humor, cuius continua non potest fieri restauratio, ita continuo auctis illis vitijs in alimento tandem expirat calor consumpto prorsus suo natiuo pabulo, quod ex alimento nullam amplius restaurationem capere potest. Is qui potest meliora docere in re tam perplexa, adferat quæso.

Verùm si caloris actio causa est suæ consumptionis, & nostri interitus, cur in eadem specie non est idem vitæ terminus; imò cur omnia viuentia æqualia non habent vitæ spatia? Huius rei rationem reddit Aristoteles in libro de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 1. & vnam dicit esse causam, quę sumitur ex quantitate, & qualitate natiui humoris: ea enim diutiùs viuere, quæ plurimum habent natiui humoris, si modo humor ille fuerit oleosus & pinguis, talem enim humorem qui etiam multus sit, non facilè exsiccari, & dissolui; Verùm cum dissolutio fiat facilis & difficilis, non solum ratione materiæ, sed etiam ratione agentis, non esset hæc causa omittenda quæ à diuersitate agentis sumitur: nam quæ acriorem calorẽ ab initio acceperunt, illa faciliùs exsiccantur, & sanguine consumuntur; propterea biliosi citius intereunt sanguineis; Habent quoq; ad rerum corruptiones externæ causæ suam vim, nam herbæ vehementi calore & frigore pereunt, cum.n. illæ ob exiguam suę substantiæ molem, facilè extrinsecus patiantur, non mirum si torridus calor promptè earum humorem depascitur, & vehemens frigus eundem congelat, & calorem extinguit; idem accidere videmus, in nostris corporibus: nam quæ admodum gracilia sunt, facilè patiuntur ab externis causis, crassa verò & obesa ab internis; Illa enim facilè peruertit omnis externa noxa, horum vero meatus angustos promptè occupant humoris copia & fluxus. vnde calori via occluditur. Itaque cum in nostris corporibus oporteat calidum natiuum, non solum idoneo pabulo abundare, & tẽperatum esse, sed & liberè moueri per vniuersum corporis habitum, & rursus redire ad suos fontes, vt morbus contingit, si in uno istorum vitium aliquod fit, sic mors sequitur, si malum accidit insigne & immedicabile. An fortè etiam formarum differentia, causa est longioris & breuioris vitę? nam vt ob diuersas formas actiones & officia rerum tantopere inter se discrepare agnoscimus, cur ob eandem rationem non dicemus vitæ spatia variari? nam si quis omnes plantas diligenter inspiceret, inueniret in aliquibus herbis vt in portulaca, aloe, plantagine, plus inesse humoris viscosi, quàm in arboribus multis seruata proportione magnitudinis, cum tamen nulla arbor minus viuat quam illa, in Picea & therebintho oleosus humor plurimus est, vita tamen breuior illius est quam palmæ, & cupressi; ergo si placet, vnam tribuamus causam breuioris & longioris uitæ diuersis rerum formis, aliam humori, tertiam, calori, quartam diuersæ structuræ corporis. Iam vero videamus qua ratione vita nostra breuis dici possit, Plutarchus putat illam breuem ideo vocari, quòd tẽpus quo viuimus sit breuissimum, adeo vt vix etiam momentum dici possit, si ad Deum comparetur, vel ad infinitum seculum, verum etsi hæc interpretatio, vera est, tamen ad nostrum institutum nõ facit, quia hic fit ad Deum vel seculum vitæ relatio; Plinius vitam breuem esse putat, quoniam homo dimidio vitę suæ spatio viuit, cum alia pars per nocturnas quietes morti similes, agatur, adeò, vt si etiam infantiæ, & senectæ annos qui sensu ferè carent, tot prætereà periculorum & morborum genera, & alias vitæ miseras occupationes à quibus cum detinemur, non viuere, sed mori potius videmur, à vera vita detrahamus, breuissimam profectò illam sortiti sumus. Sunt & hæc vera, sed ad nostrum institutum non faciunt, quare breuem vocemus vitam ad artem medicam eã comparantes, breuissimam vero ac potius momentaneam dicamus, si ad ea omnia quæ à Medico cognoscenda & perdiscenda sunt, eam referamus, nam si Cicero lib. 1. de Oratore, oratori otioso iam in humana vita homini, multarum & penè omnium re-

rum

rum cognitionem tribuit, quid nos non tribuimus Medico, à quo mortalium omnium vita & salus pen det, qui perfectus esse nequit, nisi sibi omnium aut certè plurimarum rerum cognitionem cóparauerit.

Ars vero longa.

ARtem vero non Medicinam, dixit, ut in libro qui inscribitur de Arte, quoniam Medicinæ nomen omnes artis nostræ partes non comprehendit, ut Galenus scribit in opere de tuenda sanitate ad Thrasibulum; non enim comprehendit partem quæ de sanitate tuenda agit, aut conualescentes restituit, aut morbos præcauet, sed illam solum quæ medetur morbis: illa enim sola Medicina dicta est, & vniuersæ arti nomen dedit; maluit ergo dicere artem quam Medicinam, vt omnes eius partes artis nomine complexus eam merito longam intelligeremus, quod non ita patebat verum esse si ad vnicam solum partem perdiscendam vitæ tempus compararemus, quod Galenus 2. Methodi confirmat vbi scribit: Quum ars ipsa tota sit magna, non leuissima huius pars est, scientia ordinandi victum, vbi totam artem longam esse tradit. Quid vero artis nomine sit intelligendum nunc docendum est, præsertim, quod alij interpretes significationes excogitauerint ab authore alienas: nam Galenus per artem nihil aliud intelligere videtur, quàm artis inuentioné, breuem enim vitam esse si quis velit artem inuenire: nam ad artis inuentionem, experimento est opus, quod quidem liberè facere non possumus, cum periculosum alioqui sit in corpore humano omnium dignissimo experiri quæ ante nondum experta fuerũt; sic esse opus iudicio in singulis iudicandis quæ eueniunt, quod quidem difficile est. Requiri prætereà occasionem, quæ quidem momentanea est, ita ut has difficultates vnius vita superare nequeat; quæ sanè interpretatio non placet; Primo, quod dictioni authoris vim inferat, pronunciat enim Hippocrates omnia inter se distincta, cum ait. Vita breuis, ars vero longa; occasio autem præceps, experimentum periculosum, iudicium verò difficile; ita enim Grecè, ista leguntur distincta; quæ quidem ostendunt singula per se esse consideranda, & nouam difficultatem addere, non autem reddere rationem longitudinis artis. Deinde Hippocrates non dixit artis inuentionem esse longam, sed artem ipsam, plurimum enim refert, si dicas longo tempore opus esse ad artem aliquam inueniendam, & artem ipsam longam esse, & non nisi longo tempore disci posse; in illo enim artificis labor, in hoc artis difficultas ostenditur, fieriq; potest vt diu multumque insudauerint artifices in arte quapiam inuenienda, & constituenda, quæ iam inuenta, & constituta, faciles ac paucas præceptiones habeat, quæ breuissimo tempore disci possunt. Prætereà, cum vbique duo faciat instrumenta solum ad artes inueniendas, rationem, & experientiam, frustra hic Occasio adderetur; quod si occasio additur, cur & quantitas & vtendi modus, locus, ordo, &cęt. non adduntur quæ medicamentis experiundis in nostro corpore sunt consideranda? Quod si fortè quis diceret, in experimento hęc contineri, quod scilicet is qui experimento agit, qualitatem, quantitatem, modum, & prædicta obseruet; idem de occasione dicere liceat, cum eo teste primo ad Glauconem, nec disci nec arte comprehendi ea possit, sed solum exercitatione & experientia assequatur; atque hoc modo iterum frustra post experimentum occasio adderetur; quod si de inuenienda arte ageret author, perperam diceret occasionem esse momentaneam: licet enim in omni tempore inuentioni artis studere & præcepta condere quibus ars constat.

Addo, si nulla adhuc est ars cum inuenitur, quomodo longa dici potest? quod enim nondum est, nec breue; nec longum est; facit etiam id contra institutum authoris, qui vt ipse testatur, non artis inuentionem docere vult, sed ea tradere per capita, quę iam sunt inuenta: Postremò, sequeretur nunc artem Medicam longam non esse, siquidem desunt longitudinis assignatæ causæ: omnia enim aut certè plurima sunt experientia confirmata, & iudicata, & agendi oportunitates notatæ; quod si ita est, alibi falso traderet artem nobis adhuc longissimam esse. Hęc satis ad Galeni interpretationem. Montanus aliam explicationem comentus est, quæ est absurdissima: ait enim, per artem hic intelligi artis vsum, & exercitationem, quæ sequitur habitum; totum enim vitæ tempus non sufficere, vt quis possit artem Medicam quã didicerit exercere; ipsam verò artem longam non esse, sed vnius anni spatio illam comparari posse: egregia sanè interpretatio, quæ dimidio duntaxat tẽporis spatio differat ab opinione Thessali, quem Galenus in primo Methodi acerrimè reprehẽdit, quòd scilicet Medicinam vniuersam sex mensibus perdisci posse assereret; Montanus verò sex alios addit, & vno anno promittit Medici institutionem; quod si ita est, cur singulis annis eam operam discipulis non præstitit. Quod verò de exercitatione artis, non intelligat author, idem refellit quod supra diximus, nẽpe quod in Medicina exercenda, & factitanda, non solum occasio remediorum, sed etiam qualitas, quãtitas, vtendi modus, ordo, locus aptus ad agendum in corpore requirantur; deinde procemium non conueniret cum his quæ docentur in Opere, quod Galenus putat esse necessarium: nam ille vult artis præcepta docere, non autem artis vsum; is enim in particularibus consistit, quæ teste Gale. lib. 1. ad Glauconem, nec dici, nec scribi possunt. Prætereà, nó video cur non possit Medicus, qui omnes artis partes ex authoribus sibi comparauerit, artem factitare multo faciliùs, quàm Montanus credit; videmus enim paucorum annorum spatio iam doctos in arte Medicos, vsu medendi clarissimos euadere, neque eas difficultates subire, quas hic author proponit: non enim cum periculo artem exercent, quia rebus vtuntur iã probatis, quarum vim tenent, & facilè possunt iudicare de rebus, & occasiones obseruare: nam ex artis cognitione, & aliquo vsu redduntur hæc difficilia quidem, sed non incomprehensibilia vna ætate hominis. Nos verò putamus, Hippocratem artem vsurpare in propria significatione, vt vniuersalia præcepta continet; Est enim ars ratione eorum præceptorum ex quibus reuera constat, per se longa, id quod ex Gal. multis locis probare possumus; ait enim ille in libro de plenitudine, & capite decimoquinto libri primi de Crisibus, artem esse longam, quoniam illius partes, & præcepta multa sunt, quæ non nisi lõgo tempore percipi possunt. Prætereà, tota vita opus esse dicit, in primo capite de dignotione pulsuum, ad pulsus dignoscendos. Et eodem libro cap. secundo apertè scribit, artem sua spontè esse longam, & in libro de causis procatarcticis, ait artem ab Hippocrate dictam esse longam, secundum seipsam, longioremque fieri à Sophismatis Medicorum; sua spontè autem & secundum se, longam intelligere debemus ex his quæ per se, arti insunt, & arti sunt propria. Cõstat autem ars (vt ille tradit in libro de optima secta) præceptorum vtilium, & positis principijs consentientium, multitudine, non autem ex his quæ sunt particularia, cuiusmodi est experimentum; artem e-

nim non experientiam, sed principia inuenta, & comprobata tradit, nec iudicat ars de particularib. sed præiudicata ex illis collecta præcipit; occasiones in singulis non obseruat, quæ nec dici nec scribi possunt, sed generalem quandam rationem præscribit, qua tempus ad agendum commodum percipere possimus. Ad id facit quod primo cap. sexti de Simplicibus scribit, Artem longam dictam ab Hippocrate, vbi studeremus per viam compendiosissimam, i. per ea quæ sunt in arte ipsa vtilissima, artem ipsam cõparare, & non in Sophismatis, fabulis, & incantationibus tempus contercre. Ex quibus quidem locis satis constat, artem dicendam esse longam ex præceptorum multitudine, & multis suis partibus difficillimis, quæ non nisi longo tempore disci possunt; id quod verum esse vnusquisque experitur, qui pro dignitate omnes Medicinæ partes tractauerit, & consequi studuerit. Quod si verum etiam est, longo tẽpore opus esse ad artem nostram inueniendam, tamen (vt iam satis ostendimus) cum author agat non de artis inuentione, sed de arte ipsa docenda, nihil ad rem præsentem illud facit.

Occasio verò preceps.

Καιρὸς Græcis, vt Galenus refert in lib. de Optima secta, duo significat tempus opportunum ad agendum, & morbi tempus, in lib. verò de temporibus morborum solũ tempus morbi significare tradit, verbum autem (occasio) de tempore morbi non dicitur: quare non semper καιρὸς occasio verti debet, sed solum cum tempus ad agendum opportunum significat. Est autem occasio, vt in libro tertio, de victu acutorum definit textu 25. tempus, quo ex consuetudine, aliqua re vti consueuimus, vel quo aliquid iuuare solet; in libro autem de optima secta definitur esse tempus idoneum ad exhibenda remedia. Prima tamen definitio recipienda, vt quæ vniuersalior sit: non enim solum in remedijs, sed etiam in victu, & omni actione, occasionem agenti quærimus. Quã tum Galenus occasioni tribuat, ostendit cum 12. de vsu partium scribit, artem non fore longam, si occasio momentanea non esset; & cum primo ad Glauconem, statim in principio, totam medendi Methodum solum constare scribit quantitate, qualitate, modo, & occasione remediorum; difficultatem huius rei ostendit eodem loco, cum non nisi à peritissimis Medicis eam dignosci posse scribit, propterea pingitur occasio capillata solum circa frontem, vt intelligatur, semel duntaxat inueniri, & apprehendi posse in vno, & non in pluribus locis, & non solum Medici, sed etiam Poeta illius vtilitatem nouit cum cecinit;

Temporibus Medicina valet, data tẽpore prodest,
Et data non apto tempore vina nocent.

At, tantum abest ut recentiores interpretes locum hunc pro dignitate explicent, vt nihil omninò attingant quod ad Medici institutionem pertineat: cum enim quid sit occasio, & quotuplex sit, & qua ratione deprehendi possit, & quæ momentanea, & in quibus, docendum esset. Hæc omnia prætermittunt, & satisfecisse alij se officio suo putant, si Galeni duo verba repetant, occasionem scilicet momentaneam esse ob facilem corporis mutationem, & alij vt Curtij studiosi ineptius sophisticẽtur de re non intellecta, cum quærunt, an à tempore sumatur aliqua indicatio: quid enim id ad rem propositam pertinet? docet quidem Galenus in quarto libro Methodi, à tempore quo quis laborare cœpit indicationem ad curandum non sumi, sed solum signa ad affectus naturam cognoscendam; hic autem de tempore apto ad agendum disserimus. Ceterum, duplex est occasio, vniuersalis vna, particularis altera, vniuersalẽ appellamus occasionem, longius quoddam tempus ad id quod volumus peragendum accommodatum, de qua quidẽ Hippocr. sæpius agit, veluti cum scribit in Aphor. in principio, si quid uidetur mouendũ, moue; Item, in acutis passionibus raro, & in principijs purgandum. De eadem agit in Aphorismo, Concocta medicari; constat enim morbi principium in quo mouere possumus, sæpè aliquot dierum & mensium spatio circumscribi quod ad mouẽdum euacuandũque corpus est idoneum, sicut & pars ea morbi, in qua noxius humor est concoctus ad purgationem est accommodata: ac nos quoque per sanitatem hæc commodè fieri, ut victum exhibere, & alia per morbum, ut remedium dicimus, quo casu uniuersum tempus quo sani sumus, vel morbo laboramus aptum ad ea obeunda quibus egemus, statuimus; particularis autem occasio est illud angustissimum tempus, quo iam re aliqua vtimur, cuius mentionem facit Hippocrates in Aphorismis, cum momentaneam occasionem vocat, & Galenus primo ad Glauconem in principio ferè, quando eam scribit cognitu esse difficillimã, adeo vt vix etiam ab exercitatissimis medicis cognosci valeat, nam aliam omnes facilè cognoscere & apprehendere possunt. Illud verum tamen explicandum diuerso modo quod scribit, Galenus, ait enim ille in primo ad Glauconem in principio medẽdi Methodum constare qualitate, quantitate, occasione, & modo remediorũ; At in arte medicinali, vbi agit de causis salubribus, totam medendi rationem scribit contineri qualitate, & quantitate remediorum, nec addendam esse occasionem, tanquam tertium separatum, quoniam in qualitate, & quantitate continetur. Hanc controuersiam nullus ante nos dissoluit, docuimus enim in libro de officijs Medici, probabilem esse vtramque opinionem: nam quoniam corpus nostrum in perpetua quadam mutatione uersatur, describi nequit certa qualitas & quantitas rei, quæ ad illius vsum adhibetur, nisi certum tempus statuamus, in quo illud perinde afficitur, vt tali & tanta re opus habeat, præterlabitur enim & mutatur nonnunquam temporis momento corporis status, vt ea quidem inutilia reddantur modo, quæ paulo antea iudicata sunt optima; siquidem absente morborum accessione, vtile censemus esse (ita fortè exigente affectu) uenam tundere, aut medicamentum propinare, vel clysteres inijcere, qua statim aduentante, nihil horum amplius opportunè adhiberi potest; Quare, nemo de qualitate, & quantitate præsidiorum deliberare potest, qui prius non constituat tempus, in quo putet huiusmodi esse corporis affectum, ut illi tale tantumque præsidium debeatur: antea vero quã qualitas, & quantitas inuenta sit, scopum facit distinctum occasio, ad quantitatem, & qualitatem affectus corporis docendam necessarium: sic enim quod Galenus ait ad Glauconem, se ad docendam occasionem tanquam tertium quendam scopum ponere, intelligere oportet, quod scilicet ad inueniendam, & docendam qualitatem, & quantitatem affectus conferat; id quod facit, quoniam mutationem, quæ in corpore fit, ostendit; Hac sane ratione morborum tpa notamus, cum dicimus in principio morbi acuti mouendum esse, quod nobis huiusmodi tempus mõstret corpus perinde affectum vt mouẽte remedio illi sit opus: contra vero in statu non esse vacuandum dicimus, non quod significetur eo tempore virtus corporis infirma, quæ vacuationem ferre nequeat, quẽadmodum in libro de optima secta scribit Galenus (quippè cum sæpius in grauissimis etiam morbis citra

vllam

vllam noxam vacuationes sustinere possit) sed quoniam affectus eo tempore vacuationem non exigũt, sed alterationem potius & coctionem, declinationes vero morborum, aptissimas ad purgationem esse putamus, propterea, quod in ea morbi parte notauimus humorem esse concoctum, & ad vacuationem idoneum; eodem denique modo purgationem, vel alia remedia in præsenti uel sequenti tempore ægrotis describimus, quod credamus tunc huiusmodi fore corporis statum, vt eo remedio opus habeat. Quæ quidem etsi rectè dicantur, tamen satius esse duco, vt occasionem ab alijs scopis seiungamus: sic enim res facilior euadet, & ratio id suadere videtur. Nunc videndum est qua ratione liceat agendi occasiones assequi. Scribit Galenus in lib. de optima secta, eos errare qui vniuersalem occasionem ex morbi temporibus sumi dicunt, cum tamen ipse nono libro Methodi scribat remediorum tempus à quattuor morborum temporibus indicari; & in libro secundo de differentijs febrium, cibandi tempus per morbos, ait sumi ex accessionis & intermissionis tempore, merito refellendi sunt ij Galeni loci quos adduximus ex Methodo & libro de differentijs febrium: nam morborum tempora non indicant occasionem, sed morbos, & illorum causas ostendunt esse in certo statu, quo præsente, tunc remedia adhibere oportet, id autem est coindicare; non autem indicare; Recipienda autem illius est opinio, in libro de optima secta, vbi scribit vniuersalem occasionem sumi ex præsentia eorum quæ remedium postulant, & absentia eius quod potest impedire: merito enim credere debemus, tũc esse tempus opportunum ad agendum, quando adest id quod actionem postulat, & absunt ea quæ impedire possunt, & hoc in omni quidem statu verum est, siue remedia, siue victus, aut alia præsidia sint adhibenda, aut aliud quid facienda. Ceterum particularem occasionem ex pręsentia illorum quæ postulant, & absentia eorum quæ possunt impedire, & præterea ex remediorum sequentium consideratione, & ægri proprietate sumi, tradit idem author; verum nulla ratio cogit ut alios scopos addamus præter eos, à quibus vniuersalem occasionem sumi diximus: nam ægri proprietates, & non solum sequentia pręsidia, sed etiam antecedentia, & affectus qui antecesserunt vel subsequuntur prohibent vel permittunt aliquid fieri. Sed hęc in libro secundo de officijs Medici diligentius docuimus, aut vero si ex his occasio sumitur, cur est quod Galenus tradit in primo ad Glauconem uniuersalem occasionem posse, particularem vero nõ posse scribi? Scribi autem posse intelligit ille, & scopos quosdam literis mandari, ex quibus singula ducuntur; quemadmodum locos affectos, & causas describi dicimus, quoniam scopi quidam ponuntur, ex quibus causę & loci affecti notitia petitur; etenim, scopos vt in uniuersali, sic in particulari occasione inuenimus, tradidimusque. Porro, si intelligamus nullo modo scribi posse quæ ostendant particularem occasionem, fallimur, siquidem uniuersales illius scopi explicantur & docentur, sed ad minima vsque inuestigari nequeunt, vt vniuersalis occasionis scopi, facilè enim est in illis id quod remedium & victum po- E stulat notare, & quod repugnat, illorumque differentias vsque ad minimas prosequi: non ita in particulari occasione euenit: nam cum à proprietatibus hominum, & pręcedentibus, sequentibusque affectibus & remedijs sumatur, propria autem hęc sint vnicuique, & infinitæ proinde hominum proprietates, varietque præterea numerus præteritorum, tum futurorum remediorum, & affectuum in singulis, non mirum si hęc literis tradi nequeant, siquidem, quę peculiaria, & propria sunt unicuique, vt A nullo certo numero continẽtur, sic nec arte ulla comprehendi possunt; Quarè, optimè Galenus non nisi ab exercitatis Medicis huiusmodi occasionem cognosci scribit, nimirum, quod ex particularibus multis petatur, in quibus non ratio, sed experientia versatur. His positis, sequitur explicandum cur occasio momentanea sit, & an omnis occasio sit momentanea, & si non omnis, an ea quæ est momentanea sit in omnibus corporis statibus, & Medici operationibus; Est autem momentanea inquit Galenus quoniã corpus nostrum facilè alteratur & mutatur; & hanc interpretationem omnes recipiunt; verum, etsi corpus nostrum tum ab internis, tum ab externis causis mutetur, tamen ea mutatio quæ ab illis fit, est insensibilis; adeo, vt non impediat Medici actionem; quod B si extraneę causæ & præter naturam in corpus agãt, tunc magnæ & subitæ fieri possunt mutationes, quæ diuersum corporis statum efficiunt, ita, vt in qualibet mutatione diuersis præsidijs sit opus; id quod patet in accessionibus febrium, in quibus frigus subito occupat corpus, & paulo post inæqualitas sequitur, postquam calor inuadit quem sequitur capitis, & aliarum partium dolor, sitis, vigilia, alui deiectio, sudor, vrina multa, & quies; Fiunt hæc enim omnia breuissimo temporis spatio, & in singulis affectionibus diuersa sunt agenda. Verum in sanis longum tempus conceditur ad id præstandum quod volumus, quia tales non reperiuntur mutationes, & propterea rectè scribit Galenus noster in libro de sanitate tuenda tertio, occasionem in sanis non esse momentaneam; C nec vero in morbis longis ita breuis esse potest, quin concedat longum satis tempus ad ea agenda, quę sunt necessaria: nam si in quartana febre opus sit venam secare, aut purgare, non vno momento temporis pręterlabitur occasio, quippè, cum non multum referat si hæc primo, aut alijs diebus, fiant. Idem adhuc apparet euidentius in hydrope, & alijs longis morbis, qui nullas habent aut leuissimas accessiones, horum enim causæ eundem tenorem agendi seruãt, & propterea subitas non faciunt mutationes, quę occasionem mutare possint in breui tempore; igitur in solis acutis morbis in quibus corpus celeriter statum mutat ob causarum agentium vehementiam, occasio est præceps, & quanto acutior erit morbus, tanto breuior erit occasio, adeo, ut in acutissimis duntaxat mo- D mentanea dici possit, in alijs vero tanto longior sit, quanto morbus magis ab acutissimo recedit: non enim æquale oportet esse occasionis spatiũ in morbis spatijs, & celeritate differentibus. Patet ergo, non vniuersalem, sed particularem occasionem esse breuem, & qua ratione ea, & in quibus momentanea sit aut longior. Accidit tamen, vt vniuersalis, & particularis aliquando coincidant, vt in angina, tetano & in al js peracutissimis morbis: nam, vt tempora vniuersalia morbi & particularia eadem sint, ita occasio uniuersalis & particularis eodem temporæ cõciduntur. Hæc satis hoc loco de occasione.

Experimentum periculosum.

DVplicem esse experientiam, vnam quã particularem, simplicem, & primam vocant, aliam uerò tritam, & ex particularibus illis conflatam, meminit Galenus in libro de subfiguratione Empirica, vnde & diuerso modo experientiam definit, vt cum in libro de optima secta, ait esse cognitionem, quàm à se quispiam proprio intuitu consequitur; verùm, cum intuitu nostro corporis affectus, & quæ iuuant, aut lædunt cognoscere possimus, non illorum, sed horum cognitio experimen-

tum dicitur. Alio loco experientiam esse dicit, eius, quod sæpius, & eodem modo visum est obseruationem, siue memoriã. vel potius (vt inquit Aristoteles in vltimo capite 2. posteriorum) ex sensu fit memoria, ex hac experimentum, ex hoc Vniuersale. Quomodo intelligimus Medicum expertum, & Empiricos vocamus Medicos, non qui res nunquam expertas primo experiantur, sed qui ab alijs iam experientia comprobata, in particularibus sæpè experti fuerint in vsumque medẽdi duxerint; Hoc autem loco Galenus experientiam sumit pro prima, & noua alicuius rei probatione, & vsu, quod ostendit, cum scribit ea experiri quæ non sunt experientia comprobata non est citra periculum. Mihi autem vtroq; modo ab authore experientia sumi videtur, nam etsi periculosum est ea experiri, quæ antea nunquam in vsum venerunt, tamen non sine periculo sæpè his vtimur, quæ ab alijs obseruata fuerint, cum nonnunquam vti cogamur vehementissimis rebus quarum uis compesci non potest, ueluti cum cantharides ad urinam prouocandam exhibemus, quæ non solum medicamenti officium præstant, sed propria ueneni natura assumpta uesicam, aut aliam partem urinæ destinatam, sæpè exulcerant, sic ob qualitatem rei propriam, uel tempore, uel ex mala preparatione accepta, periculosa redduntur medicamenta, quo modo antiqua pharmaca, uel recentiora plus quam oportet, uel male confecta, aut perperam seruata, periculosa esse dicimus; quoniam preterea quantitatẽ rerum iustam certa mensura deprehendere non possumus, non mirum, si etiam ob quantitatis excessũ, uel defectum sæpè incommoda incidant; Item, cum importunè nec eo modo, quo oportet, & ordine, nec quibus conuenit exhibentur, medicamenta, uitę periculum adferunt. Quare, si quis materia medica, sine periculo uti uolet, utatur primo iam expertis, & in illis scopos, quę antea tradidimus assequi studeat; Verbum autem σφαλερὴ quo utitur Hippocrates, & Galenus, periculosum interpretatur, fallax etiam significat, quo significato Oribasius usus est, & utrã que interpretationem admittit author, ut enim periculosa est experientia, sic & fallax, nisi enim ratio adhibeatur, quę omnia distinguat, & diiudicet, sępè nos fallet experientia, unde Philotheus rectè dicere uidetur, experimentum ob id fallax esse, & incertũ, quoniam iudicium difficile; & Galenus scribit rationem non leue momentum obtinere, ad experientiam vel ornandum, vel corrumpendam: quantum enim recta ratio ornando adijcit, tantum vel etiam amplius, (inquit) vitiosa detrahit. Itaque qui rectè experiri volet, & non falli experimentis, artem prius discat, qua omnia distinguere, & ea singulis accommodare rectè possit; Verum etsi vtraque experientia periculosa sit, ea tamen in qua experiri volumus quę nunquam antea in vsum venerant, geminum habet periculum: nam & illi qui experientiam facit, & ei in quo facit, periculum imminet, cùm ignoretur an tutò illud contrectari possit, vel non.

Iudicium difficile.

IVdicium intelligit perperam Oribasius, quod in morbis fit, idest crisim; quorsum enim Hippocrates in difficultatibus recensendis quæ à Medico superandæ sunt, dixisset crisim in morbis esse difficilem? Galenus rationem interpretatur, quod scilicet iudicium à ratione proficiscatur, cui interpretationi repugnat primo authoris dictio: Non enim agit de ratione, sed de iudicio; Deinde, non omne iudicium, (vt ille ait in libro de sectis) a ratione procedit: ait enim eo loco, duo esse genera iudicij, unum quod à sola ratione procedit, alterum à rebus his quę euidenter apparent. Quare, si eo quod iudicium à ratione procedit rationem per iudiciũ intelligere debemus, licet etiam iudicium sumere pro his quæ sensibus sunt nota, si quidem, ab illis quoque iudicium procedit. Quoniam vero in Methodo medendi scribit ad artium inuentionem esse opus experientia & ratione, ideo ut suæ interpretationi, in qua putat Hippocratem hic agere de artis inuentione dictionẽ accommodet, iudicium, per rationẽm exponit; Verum, cum Hippocrates non agat hic de artis inuentione, sed de omnibus difficultatibus quæ à futuro Medico sunt superandæ, nõ alio modo iudiciũ interprebimur, quã omnes vsitata & vulgari significatione sumunt, difficile enim est iudicare de his, quæ ad Medici institutionem pertinent; & propterea iudicium difficile; difficultatem enim ostendunt tot tantæq; sectæ, quæ in medicina sunt ortæ, & maximè controuersiæ quæ in singulis sectis agitantur de omni Medicinæ parte, & non solum quidem in arte ipsa discenda, sed etiam dum illam factitamus perdifficilè est iudicare de his quæ fiunt in particularibus à natura, & medicamentis. Quapropter non est aliena Empiricorum interpretatio, quam obiter in Commentario refert Galenus, ut crisis pro ἀκρίσιν, idest iudiciũ pro adiudicatione sumatur, in singulis enim difficile est inuenire quid vnicuique adiudicare, idest attribuere oporteat.

Nec solum seipsum præstare oportet oportuna facientem.

LOquendi hæc formula nimium sapit Grecismum, quare seruata sententia ita dicerem, nec solum oportet Medicum ipsum præstare quæ debet, sed &c.

Hactenus Hippocrates docuit difficultates quæ sumuntur ex arte ipsa discenda & exercenda: nunc uero alias addit quæ sumuntur ex persona ipsius Medici & aliorum, quorum opera necessaria est in medicina factitanda, quasi diceret, qui futurus est insignis Medicus, non putet se omnia consequutum, si artis longitudinem sua diligentia, & studio in vita tam breui superauerit, & occasiones agendi nouerit, & tuto omnia sciat experiri, & de singulis rebus bene iudicare: nam multa alia in persona Medici requiruntur, & in ægro, & ministris, & exterioribus, quę aliàs non minores difficultates Medico ad famam & gloriam comparandam afferunt. Ac quoniam plura requiruntur in prædictis quam Aphorismi breuitas comprehendere possit, ideo solum admonet uno verbo, quid eos præstare oporteat: omnes, inquit, præstent quæ illis conuenit præstare; Quid autem in persona Medici requiratur, conantur nonnulli docere, quod scilicet oporteat illum esse sapientem, doctum, expertum, mansuetum, quorum quædam iam sunt comprehensa, alia uero non satis explicant pro sua dignitate: nam qui artem tenet doctus est, & qui omnia scit oportunè & cum iudicio experiri, ille experientia non eget. Scripsit Hippocrates integros libros & sparsim in alijs multa, quibus personam Medici instituere nititur, quæ nos certa & breui Methodo ita comprehendemus, ut quędã ad illius animum informandum, alia ad corpus, alia vero ad externas illius actiones pertinere dicantur. Itaque, in primis fidem, deinde amorem erga ęgrotantem in libro inscripto de medici officio in Medico requiro; quod etiam Galenus facit, quod optimus Medicus sit Philosophus: si enim Medicus illa non habuerit,

habuerit, nunquam nisi spe præmij, mouebitur ad ægrum sanandum; uel etiam ad mala aliqua in cura perpetranda excitabitur. Ingenium prætereà summum in Medico requiro, vt scribit Galenus in libro de Præsagio ex pulsibus, quo se omnium moribus accommodare & fraudes quibus versuti quidam, vel vrinæ falsæ inspectione, vel alterius rei consideratione eum decipere, & ridiculum reddere conantur, euitare possit; probis moribus sit ornatus, ut Hippocr. in libro de officio Medici scribit, quibus se omnibus amandum & colendum reddat, vitam honestam ducat, quę ad authoritatē comparandam plurimū facit; minime auarū Medicū esse decet Hippocr. nostrę artis authoris exēplo, qui dicebat nō esse æquū, vt liberę artis professor, pecunię mercenarius reddatur: Est enim virtus per se expetenda, & exercenda, non quæstus gratia, præsertim quod liberalio res, quæstus liberalior sequitur; non superstitiosum, sed candidum, & vt vno verbo dicam, optimum Medicum, virum optimum esse oportet. Porrò, quæ ad Medici corpus exornandum pertinent, hæc sunt in primis (vt Hippocrates in libro de officio Medici scribit) prospicere debet, quatenus suaptè natura possit, vt corpore sit sano, valido, colore optimo, neque enim vulgò is rectè alios curaturos videtur qui sui ipsius corporis diligentem curam non habet: Vnde aduersus eos illud dicitur ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων. Deinde eum exteriore habitu ita ornatum esse oportet, vt neque nimio sumptu arrogantiam, neque parciore sorditie, vilitatem, & abiectionem indicet, sed moderato, & politiore honestus, iucundusque ægrotis appareat; Et ne quis putet nos superfluè hæc prosequi, Hippocratem legat in libro de decenti ornatu, & Galenum lib. 6. de morbis vulgaribus, qui ita in Medici habitu explicando occupantur, vt vnguium, & capillorum etiam moderatæ incisionis curam habeant. At verò, externas actiones alias omnibus communes cum quibus medicus viuit, alias, ægrotis proprias esse dicemus; Viuet autē, vt neque arrogans, nec superbus, nec abiectus, nec asper, nec adulator, sed humanus, moderatus, temperatus, comis, affabilis, iucundus, seruata tamē grauitate conspiciatur; Aegroti verò causa, quædam extra domum ægroti, quędam in domo ipsius ægri fiūt, extra enim omni diligentia vtetur in parandis bonis remedijs apud seplasiarios, & in omni alia re excogitanda, quæ ægro vtilis esse possit; Aegrj verò domū non sæpè frequentabit, nisi magna necessitas postulare videatur; nimia enim hæc diligentia, Medici authoritatem minuit, & fastidium domesticis, & ęgro etiam ingerit. Quare eo tempore medicus ad ęgrum proficisci debet, quo & necessarium illi videatur, & se expectari, & ægrum sua præsentia delectari speret. Quod si expediat vt in magnis, & periculosis morbis accidit, vt si ministros ritè omnia quæ iusserit, esse acturos diffidat, apud ægrum pernoctabit; Ingressus verò domum medicus, à fœminis, virgunculis, cæterisque rebus non parui momenti, qui omnibus horis occurrunt, non solum manus, sed etiam oculos abstineat, & si quæ viderit tacenda, taceat, & postea quàm de ægri statu ab assistentibus percontatus fuerit, ad infirmum ingrediatur; Ingressum autem vult Galenus fieri sine strepitu submissa voce, quod vt plurimum faciendum esse intelligendū est, aliquando enim vt in soporosis affectibus aliter fieri debet, & posteaquam apud ægrum constiterit, ita corpus componat, vt & vultus, & habitus compositione, æger probum, humanum, iucundum, & grauem hominem cognoscat: nisi enim (inquit Galen.) Medicum æger, vt Deum quendam admiretur, nunquam illius præceptis obtemperabit. Medicus autē

A ægrotum ipsum ita alloquetur, vt non solum eum, sed etiam astantes ita efficiat, vt neque argumento, nec prolixitate, aut garrulitate vnquam offendat; nā vt ait Hippocrates, petulantia, & garrulitas despicitur; Quinetiam, aliquando efficaces ita oportet esse Medici sermones, vt ægrotum ad omnia remedia subeunda repugnantem allicere possint, & ita iucundi, varij, & spe pleni, vt cum multo quietiorem, & melius sperantem relinquat; in pollicitationibus tamen modus adhibendus est, ne immoderatis negligentior æger fiat, aut parcioribus, in desperationem adducatur.

Astantes autem ita instruet, vt neque liberalioribus, instructionibus illi ægrotantem nimia licentia perimant, aut seuerioribus in eo quod vel nihil, aut
B minimum quidem obesse poterat, excrucient, & pro remedio morbum alium excitent, aut pręsentem intendant, & augeant. Ab ægro autem discedat Medicus, cum benè sperantem, & quietiore animo esse viderit, & penitus eum deseret, cum medicina amplius non egebit, & si quid mali superest, à sola natura vinci potest. Ac ne singula in hac re prosequamur, quæ propemodum infinita sunt, & nullis præceptis satis explicari possunt, ad has omnes difficultates superandas, & tantam rem consequendam, hortatur Hippocrates, vt ex tota hominum multitudine prudentissimi natura eligantur, & ingeniosi, qui Philosophia deinde instructi, Deo (inquit) euadent æquales, & omnia prædicta commodè præstare poterunt; & Galenus etiam scribit, oportere Medicum
C esse etiam Philosophum, non solum ut ex Philosophia adiuuetur ad artem propriam consequendam, sed maximè ad prudentiam discendam, & optimos mores efformandos quę Philosophia Christiana multò melius quam Ethnica præstare potest.

Sed & ægrum.

POsteaquam medici personam instruxit Hippocrates, admouet ægrum, ut ille etiam quę ad se pertinent, rectè faciat, idest ea præstet, quæ ad salutem propriam recuperandam pertinent; quod quidem faciet, si Medico prius paruerit, & cognouerit se cum Medico morbum oppugnare debe-
D re, non ut morbo faueat, & Medici actionibus reluctetur; Constat enim ars Medico, ægro, & morbo, quorum Medicus, & æger, communi consensu, & concordia ad morbum propulsandum conuenire debent; quod si alteruter à pugna hac se subtraxerit, aut etiam inimico suppetias tulerit, non nisi casu, vel naturæ prouidissimæ beneficio vinci poterit morbus, & æger liberari. Est ergo & hæc summa ægri virtus, obedientia; deinde fortitudo qua præditus, omnia inuicto animo paratus sit sustinere, ne à remediorum austeritate & crudelitate deterreatur, Eundem, & quieto animo, vel intenso præditum esse oportet, vt scilicet casus, resque, exigunt; temperantem, ne quid per intemperantiam, & incontinentiam peccet; Prudentem, ut & Medicorum in-
E firmitatē & astantium imperitiam aut nagligētiam, aut si quid temerè accidit, absque perturbatione, corrigere, & sustinere possit; Confidat enim Medico oportet, & tanquam virum doctisimum admiretur, vt posteaquam semel de illo hanc conceperit apinionēm; authoritate illius motus, ad omnia facienda & subeunda ducatur; atque, (ut semel dicam) ita sese componat, vt curationem, suamque salutem omnibus modis adiuuet, & promoueat, & nunquam seuiendi occasionem morbo prębeat.

Assi-

A

Aßidentes.

Assidentes notat ministros ægri, qui astant ægroto, qui in primis deligi debent docti, & medicinæ non ignari, ut si quid absente Medico preter spem contingat, ægrum iuuare possint, & singula referre sciāt Medico, quæ ægroto contigerunt. Preter doctrinam, & prudentiam, & authoritatem in astāte requiro, ut se ad ægri ingenium accomodare valeat, & ægri libidinem, & incontinentiam compescere, & animi contentionem, illiusque perturbationes sedare, & permouere, ubi expedit, possit. Faciet ad hanc rem si ægroto iam antea gratus fuerit talis minister, & ab eo ad id officium expetitus: mirum enim est, quantum ægroto grata hæc procuratio conferat, præsertim, si hominis illius talis natura fuerit, vt videatur sibi hoc munus quasi à natura concessum, quare optarem, mulieres ad hanc rem gerendam, potius quam uiros institui, quòd illæ ad ęgrum cibandum, & contrectandum aptissimę, à natura comparatę videantur, vt etiam à Sapiente dictum sit, ęgrum gemere, & grauiter affligi, vbi mulier non adsit.

Exteriora.

Per exteriora intelligere debemus alia omnia, quæ præter Medicum & assidentes, fortuitò contingere possunt; aut illi ad curationem sunt necessaria; inter quæ habitationis locus primò occurrit, quem talem esse vult Hippocrates, vt nullus malus ventus molestet, lumine non careat, quod ijs qui curant necessarium est; cauendum tamen, ne contra faciem ægri lumen sit, ne oculorum aciem debilitet, quanquam præstet de loco in summa aliter percipere, quod scilicet ad morbum propellendum conferat, & ægroto sit gratus: nam si æger melancholico humore laboret, habitatio eligenda in loco claro, & amœno, si phrenitide, in obscuro, & sic de alijs morbis, contrarius locus morbi naturæ opponetur. gaudent & ægroti magis vno loco quam alio, quibus obtemperandum, nisi curationi id obsit, lintea quæ circa ægrum admouentur, exteriorum nomine etiā ueniunt appellanda, quæ pura, mūdaq; Hippocrates esse vult, contra receptam vulgarium Medicorum opinionem, qui putant malum esse, si æger linteis albis, & mundis inuoluatur; superstitio hæc est, & nihil ægro molestius, quàm in sordidis linteis, & vestibus detineri. Per exteriora etiam remedia omnia, aliorum visitationes, nuncia, & alia huiusmodi sunt intelligenda, in quibus ea adhibenda est cura, vt quęcumque prosint, eligantur, & euitentur, quæ obesse possunt: non enim res hæc leuis est momenti, cum externa res, etiam minima, ita afficere naturam possit, vt illius actiones salutares, & impedire, & ad perniciem conuertere valeat; quod etiam Auicenna notat, Galli cantum Crisim impedisse, & naturæ motum peruertisse; Sit ergò Medico non minor cura in his percipiendis, quàm in remedijs excogitandis, & astantibus instruendis.

APHORISMVS SECVNDVS.

In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgantur, qualia purgari oportet; confert, & leuiter ferunt, sin minus, contra. Sic & vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet; confert, & benè tolerant; sin minus, contra. Inspicere itaque oportet, & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus conueniat, aut non.

B

Proposito proœmio tractationem aggreditur, & Primò agit de euacuatione; Postea de nutritione; Postremo in fine huius libri redit ad euacuationem. Nec absque ratione videtur id facere: nam magna pars ægrotantium, aut aliorum qui Medicina egent, opus habet ab initio aliqua euacuatione, quam adhibemus per clysteres, leuem purgationem, & sanguinis detractionem, quibus peractis, victum instituimus accommodatum ad concoctionem humorum, & alia naturæ opera, quę si nequeat sese liberare post concoctionem suis excretionibus vsa, cogitur Medicus purgare corpus, & alijs euacuationibus vti, ut humorum reliquijs à corpore eductis, pristina sanitas recuperetur. Vt autem patet ex ipsius authoris verbis, hunc Aphorismum agere de euacuatione, ita non constat inter interpretes, quid author in hoc Aphorismo docere velit, quidam enim credunt Hippocratem velle hic agere de quantitate euacuationis, & hæc fuit antiqua opinio, vt videre est in Commentario Galeni: Alij uerò, ut Galenus ipse, tradunt Hippocratem docere uelle qualitatem euacuationis. Alij uerò qualitatem humoris qui euacuandus est, quam opinionem etiam Galen. probat: nam in Commentario suo scribit, hic agi nunc de qualitate euacuationis, nunc de qualitate humoris euacuandi. Sunt qui putent scopum esse de qualitate, & quantitate simul, eo quod Galenus dicat purgandum esse, & sanguinem uacuandum: nam sanguinis missionem remedium esse aduersus plethoram, idest humores quantitate lædentes, purgationē uerò non solum uacuare humores qualitate, sed etiā quantitate peccantes; purgandum enim esse quando bilis, aut humor excepto sanguine exuperat, uel alienas habet qualitates, & magis in illo quam in hoc casu purgationem requiri; humoris enim excessum qui plenitudinem facit, non nisi euacuatione corrigi posse; qualitates verò humorum contrarijs qualitatibus temperari si modo contrariorum contraria sunt remedia. Et huius opinionis sunt Montanus & Curtius. Fuchsius cum uideret Galen. scribentem quod hic solum tractetur de qualitate humoris interpretatur qualitatem speciem; itaque Hippocratem docere quem humorem oporteat euacuare, cum scilicet qui nocet, siue sanguis sit, siue alius quilibet humor. Et sunt quæ extant inter se diuersę opiniones de scopo huius Aphorismi; ex quibus ego nullam recipio: nam primam de quantitate opinionem, tribus argumentis quibus Galenus aduersus eam vtitur, ita refello: Primum est, quod Hippocrates vtatur verbo tali & quali, quæ non sunt nomina quantitatis, sed qualitatis. Secundum sumitur à nomine purgationis, quæ est euacuatio (vt idem inquit) humorū non quantitate, sed qualitate peccantium. Tertia ratio est, quod de quantitate agat in sequenti Aphorismo:

C

D

E

est

est autem à ratione docendi alienum, idem præcipere duobus proximis Aphorismis. Quod uero non doceat Hippocrates qualitatem euacuationis (vt Galenus putat) ita ostendo; sunt enim euacuationis qualitates illę & differentię, cum dicimus euacuationem esse bonam, uel malam, fidam vel infidam, facilem aut difficilem, symptomaticam uel decretoriam, perfectam aut imperfectam, vtilem vel inutilem, & alię huius generis; Atqui Hippocrates non docet omnes qualitates euacuationis, nec explicat Galenus quas doceat, quas veró prætermittat, & quid explicet de illis quas fortè docet; Meminit quidem conferentis & facilis euacuationis; sed de illis nihil præcipit, sed eas sequi pronunciat, si humores euacuabuntur tales, quales euacuare oportet. Præterea, scribit Galenus, Hippocratem hic admonere medicum, vt noxios humores euacuet: vtiles vero non attingat: at hoc non est docere qualitates euacuationis. Nec vero dicere potest Hippocratem hic docere qualitates humoris euacuādi: nam si docet vacuandum esse sanguinem, bilem, aut alium humorem qui molestat (ut ille sentit,) non exprimit humoris qualitates, sed totam rem ipsam & substantiam quæ educitur. Curtius vero, & Montanus, cum scribunt Hippocratem hic agère non solum de qualitate, sed etiam de quantitate euacuationis, Galeni mentem non percipiunt: non enim sentit ille, Hippocratem solum dicere velle, eos esse euacuandos humores qui nocent sua qualitate, vel specie (ut alij volunt) id est, quod sit uel bilis, vel sanguis, sed quod Hippocrates in hoc Aphorismo euacuandi quantitatem nō monstret, sed qualitatem, hoc nomine (vt diximus) intelligens id, quod est vacuandum, non curans hoc loco an illud lædat quod sit bilis, vel sanguis, aut quod præter naturam se habeant qualitates, an præter modum exuperent, & ob quantitatem obsint, aut alio modo; & propterea rectè ipse in initio Commētarij scribit, non de quantitate eorum quæ euacuantur, sed de qualitate tantum sermonem esse. Dubium ergo est, an de quantitate vel qualitate ageret Hippocrates id est, an doceat quantum, vel quale sit euacuandum, non autem in eo est differentia, an ea quæ euacuanda sunt, lædant semper sua qualitate vel quantitate. Nec vero rectè sentiunt, cum putant purgationem potius esse remedium aduersus humores exuperantes, quam qualitate peccantes: non enim illi purgationis definitionem à Galeno traditam intelligunt: nam cum purgatio dicitur esse humorum sua qualitate peccantium euacuatio, intelligere nequaquam debemus nomine humorum, eos qui à medicamentis purgantibus educuntur, sed vniuersam humorum massam ex omnibus particularibus humoribus confectam: illa .n. est quæ est infecta, & ab ea corpus, & propterea purgatione opus habet; & ea fit, quando educitur humor qui erat causa impuritatis; eo enim euacuato, puri & purgati redduntur humores, & corpus ipsum. Quod vero humoris nomen, & humorū massā cum de euacuatione agimus, significet, non peculiarem aliquem humorē, sed quod ex omnibus est conflatum, intelligere possumus, ex eo quod pręcipit Galenus de sanguinis missione; solet enim dicere, esse opus sanguinis missione, quando humor uel humores quantitate peccant; Omnes autem ad proportionem peccant, quando plenitudo ad vasa urget. Igitur si intelligimus humoris nomine totam massam, quando dicimus eos peccare, ita ut venæ sectione sit opus; cur etiam non intelligemus in eodem significatu humoris verbum quando dicimus eos peccare qualitate, & propterea purgatione esse vtēdū? Docet proterea idē quod de qualitate humorum dicitur; nam tota ipsa massa est, quæ qualitatem mutat, & non quantitatem

A quando purgatio necessaria est; nam quantuscumque fuerit excessus alicuius humoris, excepto sanguine, nunquam tota massa in quantitate exuperante vitiū aliquod habebit, sed in sola qualitate; aucta enim pręter modum bile, calidior & siccior, exuperante vero pituita, frigidior & humidior, uincēre atra bile, frigidior & siccior, cressente aquoso humore serosior reddetur vniuersa humoris massa. Sed quia vno exuperante humore contrarium minui necesse est, ideo nunquam in tota mole humoris vitium aliquod fieri potest, quod distendat venas, vel ob suam copiam corpus grauet, ita vt sanguinis missione uti sit opus ad naturam exonerandam; sed (vt diximus) vitium quod fit in venis, & in massa humorum, spectat ad eorum qualitatem, quæ nequit consistere bona & pura,
B si proportio nequaquam seruatur; peccatum ergo & vitium fit in humorum qualitate, ex qua illi redduntur impuri, & propterea purgationem requirunt, quæ quidem fit, cum humor qui impuritatis erat causa, educitur: ille ergo qui impuritatis erat causa, euacuatur, non purgatur; illi autem purgantur, qui manent & erant impuri, vitiatamque habebant qualitatem; ab affectu enim purgatio nomen accepit, ut Plato in Cratilo asserit: fit enim purgatio, & sequitur, quando illi humores qui impuritatis erant causa, educuntur: sic enim Galenus in libro quinto de locis affectis ait purgari hepar, cum excrementa pessima per aluum excernuntur; & in libro quarto de vsu partium scribit, renes factos esse, ut attractione humoris aquosi, sanguis purgetur; eoque
C attracto humore, purus maneat; unde constat purgationem ad humores qui relinquūtur pertinere, fierique cum humor qui illos inficiebat, educitur, & ita per consequens purum quoque & purgatum corpus euadit, quod à mala humorum qualitate, vt humores ipsi, erat infectum & impurum. Igitur, illi qui putāt Hippocratem hic agere de peccato humorum in quantitate, eo quod purgatio ad eos etiam pertineat, aberrant.

Verum, quoniam diximus vitia quę fiunt in humoribus, spectare ad totam ipsam massam, & quantitati exuperanti competere sanguinis missionem, & alia quę æqualiter vacuant, uitiosæ vero qualitati purgationem, videndum est, an sola purgatio remedium sit contra malam qualitatem hu-
D morum, quod si sola non est, quomodo intelligendum sit illam esse auxilium contra huiusmodi qualitatem; quod facilè intelligemus, si docuerimus, vitia omnia quæ in humoribus fiunt, & illorum causas: id quod commodè fiet hinc sumpto initio, quoniam nostrum corpus varias debebat edere actiones, ideo necessarium fuit illud componi ex partibus inter se discrepantibus, temperie, duricie, mollitie, crassitie, tenuitate, conformatione, magnitudine, quod non poterat fieri, si humorum massa ex qua illorum generatio fit, uniformis esset, & ex vna substantia confecta; ergò est ex quattuor humoribus temperie & alijs qualitatibus discrepantibus, nempè, ex pituita frigida, humida, alba, viscida, ex humore melancholico, frigido & sicco, nigro, crasso, siue
E spisso; ex bile calida, sicca, tenui, & pallida; ex sanguine calido, humido, rubro, mediocriter fluxili: additur & serosus quidam humor, qui quotidiè ex potu gignitur; ex his omnibus humoribus conflatur massa quædam humorum, quæ sanguinis nomen accepit, eò quod colorem ipsius sanguinis referat, qui ad pondus exuperat, plus enim sanguinis est quam pituitæ, plus huius, quàm bilis pallidæ, huius plus quam humoris melancholici, minimum enim huius est in corporibus bene affectis. Porrò ex omnibus his humoribus inter se confusis, tota massa dici-

tur

tur temperata euadere, & sufficere ad omnium partium generationem, & posteaquam generatio absoluta est, ad earum auctionem, nutritionem, & quantum cuiusque natura permittit durationem; præterea, ad spirituum generationem; & denique ad omnes actiones corporis & partium vsum. Ex seroso vero humore nulla pars gignitur, sed tota massa liquidior & ad distributionem aptior euadit, ita ut possit facilè penetrare per venas & angustos corporis meatus ad omnium partium nutritionem. Ceterũ tota ea humorum massa continetur in venis, & aliqua ex parte in arterijs: ad id enim natura vasa illa effinxit, ut sua concauitate continere possent hos humores, & ut multiplici diuisione, & ductu spargerẽt per vniuersum corpus alimentum, spiritum, & calorem influentem; itaque humorum nostri corporis naturalis constitutio in his consistit, vt debita tum quantitate, tum qualitate, tum etiam ut suis sedibus commixti, contineãtur; quandiu enim inter se confusi sunt, humorum retinent appellationem, vbi vero vnus ab alijs separatur, non amplius humores, sed propriè excrementum dicitur, adeò, ut verum sit, quod antea diximus, humoris nomine nihil aliud re uera intelligi, quàm quod ex omnibus prædictis est conflatum; At vero, si in qualitate, quantitate, & loco idoneo, virtus & commoderatio humorum posita est, in oppositis erit peccatum & immoderatio; & quemadmodum ex illorum naturali statu corpus nostrum bene valet, ita si in aliquo illorum peccatum aliquod oboriatur, sanitas nostra corrumpitur, nutritio, auctio, & aliæ actiones animæ & corporis, vitiantur; id quod ostendunt varij affectus, qui ex illis malis nascuntur: nam cum minuitur humorũ quantitas, gracilitas, macies, & tabes sequuntur, & omnes actiones debilitantur: cùm vero præter modũ exuperant humores, oriuntur grauitates corporis pigrities, tensiones membrorum, obstructiones meatuum, caloris natiui suffocationes, & vasorum ruptiones; quod si à proprijs suis receptaculis exeant, fiunt sanguinis fluxus, apoplexiæ, epilepsiæ, phrenitides, pleuritides, anginæ, peripneumoniæ, podagrę, ceterique huius generis morbi, qui ex fluxione humorum excitantur; quod si unus ab alijs secernatur, certos etiam affectus excitabit, veluti si bilis, aut pituita, vel serosus humor, aut melancholia, ad intestina feratur, fit alui fluxus; si vero in aliqua parte firmentur, tumores excitant præter naturam, suis nominibus distinctos. Peccant autem humores qualitate, cum massa illa calidior, frigidior, humidior, siccior est reddita; vel alienam aliquam qualitatem, nec propriam toti massæ, neque humori alicui assumpsit; veluti, cum pituita salsa redditur, & bilis eruginosa, vel vitellina, aut humor melancholicus in atrã bilem transit; vel cum venenosa aliqua qualitas (qualis ex aere pestilenti, vel ex veneno sumpto, aut vibrato à morsu animalium, aut ex alia causa nascitur) humores inficit. Vitiatur etiam qualitas humorum, quando nimiam crassitiem, lentorem, tenuitatem, vel alias alienas qualitates secundas (vt uocant) assumunt. Nec desunt quidem morbi ex vitiata humorum qualitate: nam febres omnes, & alij calidi, frigidi, humidi, sicci, & ex his compositi affectus ex iis consistunt. Præterea pestis, syncopes, animi defectus, epilepsiæ quoddam genus, & alij omnes maligni morbi. Sunt qui referant has qualitates malignas ad substantiam & formam humorum, ita, vt vitium quoddam dicatur esse in humorum tota substantia, (ut Galenus loqui solet, vel vt nos Philosophos secuti) in forma, quibus ego non repugno, modo omnia vitia comprehendamus. Sunt hęc simplicia vitia humorum, ex quibus inter se iunctis, com-

A posita alia fiunt, quum scilicet humores nocent ob malas qualitates, & exuperantem quantitatem, & quando ex locis suis exeunt; his malis succurrendum est per contraria auxilia; ergo si quantitas deficiat, augenda illa est, id quod fit per nutritionem; si excedit, vacuanda, per ea quæ æqualiter & sensibiliter, vel æqualiter & insensibiliter euacuant, eligendo propria pręsidia pro natura plenitudinis, & eius vi & effectu, vt antea docuimus; quæ vero sensibiliter & inęqualiter euacuant, & idonea non sunt remedia huius plenitudinis, in qua omnes humores ad proportionem æqualiter augentur: nam etsi educi possint per medicamenta purgantia reliqui omnes humores, excepto sanguine, tamen, quoniam sanguis qui remanet, proportionem non potest seruare, alijs
B iam multum euacuatis, & propterea temperiem amittit humorum massa, ideo ab eo remedio abstinendum; quapropter recipienda non est, (ut antea quoque diximus) Galeni opinio, cum scribit purgationẽ venæ sectionis vicem supplere; At si humores nocent, eo quod vel apertis, uel ruptis, vel erosis vasis effunduntur in alias corporis partes, pugnandum erit aduersus id, quod causa est patefactionis, retundendo scilicet acrimoniam, aut minuendo quantitatem, aut refrigerando caliditatem, aut euacuando eos qui acrimoniam habent, aut incrassando qui tenuiores sunt quam conueniat. Pręterea, occludenda est via per propria auxilia; ad hæc adhibendæ sunt reuulsiones, deriuationes, repercussiones, quę humorum impetum alio conuertant; postremò quod in
C parte iam receptum est insensibiliter, vel sensibiliter, vacuandũ pro natura humoris, & loci cõditione. Ceterum, si qualitate peccat humor, videndum est quidnam sit causa illius malæ qualitatis: nam si totius massæ qualitas primo & per se vitiata est secundum naturales qualitates, veluti cum calidior facta est in febribus diarijs, sola alteratione per euidentes qualitates malum corrigitur: si uerò qualitas illa venenosa sit & maligna; Antidotis emendatur; At si qualitas humorum ob qualitatem intensam alicuius particularis humoris est corrupta, uidendum est an illa possit alteratione vinci, & tunc alterantibus pugnandum, vt bilis calidior, refrigeratione temperatur; at salsedo quæ est in pituita, vix potest alteratione emendari, quare euacuatione tollitur. Idem con-
D tingit in bile eruginosa & vitellina, quæ vel nullo modo, vel non nisi longo tempore contrario uictu temperiem assequuntur. Ceterum, si aliquis ex particularibus humoribus exuperat, & ea ratione mutatur naturalis qualitas totius massæ, si alteratione malum emendari possit, ea utendum; ut in pituita exuperante, quæ per concoctionem creditur in sanguinem mutari; quod si humor talis naturæ sit, ut alteratione illius vitium emendari nequeat, cuius generis est vtraque bilis, quicquid ex eo exuperat educendum, quoniam ex ea nihil relinqui potest supra illius proportionem, quod naturæ cultum recipiat; atque horum quidem humorum eductio, & aliorum omnium qui inficiunt totius massæ qualitatem, purgatio uocatur, ab effectu, quod scilicet illis euacua-
E tis, tota massa purgata relinquatur. Ex quibus quidem patet, purgationem non esse remedium aduersus omnes malas qualitates quę in humoribus fiunt, quandoquidem (ut antea ostendimus, alijs auxilijs etiam pugnamus aduersus eas qualitates. Definitio ergo purgationis, cum dicimus illam esse humorum
F qualitate peccantium euacuationem, ita intelligi debet, quod purgatio remedium sit aduersus malã qualitatem humorum, quando uacuatione utendum est ad illud uitium emendandũ; quasi ita dicendum sit, purgatio est ea euacuatio, quæ debetur humoribus

qua-

qualitate peccantibus: nam & humor qui educitur, etiam si plurimum exuperet, solum in qualitate peccatum facit: qualitatem enim totius massæ, & non quantitatem vitiat, & tota ipsa massa, quæ purgatur in sola qualitate vitium habet, vndè etiam purgatio dici potest de humore, qui educitur, ad hunc sensum quidem cum purgatio fit totius massę educatur humor qui sua qualitate nocet: nam qualecunque sit in eo vitiũ solum potest inducere in qualitate malum.

His ita explicatis, ex quibus constat eos errare qui credunt Hippocratem in hoc Aphorismo docere velle qualitatem, & quantitatem euacuationis, sequitur vt eorum opinionem examinemus qui volunt eundem authorem docere, quænam species humoris sit euacuanda; quorum sententia etiam damnanda est: nam Hippocrates qui Aphoristicè, & breuissimè hic docet, non esset vsus ea circumlocutione verborum, si talia qualia oportet purgare, & si talis qualis fieri dēt inanitio, dixisset enim, si id vacuetur, quod vacuare oportet, id enim substãtiam significat, quod nequit significare, tale, quale. Prætereà, oportet intelligere, id esse euacuandum, quod cum euacuatur, eos effectus pariat in corpore quos hic recenset Hippocrates: at si vacuetur bilis, vel pituita, aut alia species humoris qui molestat corpus, non semper sequetur conferentia, & leuis tolerantia: nam in morbi principio adest humor noxius, non tamen vtilis est, & cum leui tolerantia illius euacuatio, quippè cùm authore Hippocrate crudę passiones non cedant purgantibus medicamentis, & propterea expectanda sit concoctio, vt in Aphorismo, concocta medicari, postea docet; Aliud ergò intelligit Hippocrates per talia, & qualia, quam speciem & substantiam humoris euacuandi, nec aliud quidem intelligere potest, quàm qualitatem, id enim authoris verba ostendũt: sed non docet quales oporteat eos esse humores, quoniam, vt postea ostendemus, id non poterat Aphoristica breuitas comprehendere; eas ergò qualitates supponit, & docet quando expectanda sit vtilis, & facilis euacuatio; & id est quod docet in hoc Aphorismo: non enim docet aliquid esse vacuandum, nec qualem oporteat esse humorem qui vacuatur, sed ex hypothesi ita loquitur: si purgentur, inquit, & euacuentur talia, qualia euacuare, & purgare oportet, sequetur conferentia, & leuis tolerantia. Euacuationis igitur qualitates, & effectus optimos prænũciat; perinde enim est, ac si quis diceret: Si febris molestat corpus, sequetur actionum noxa: at, hoc non est docere, quænam, & qualis sit species, & qualitas ipsius febris, sed illam supponit, & quid ex illius præsentia sequatur, explicat; Sic sanè hoc in loco statuit docere quænam vtilis, & facilis sit euacuatio, ea est, inquit, in qua euacuantur humores tales, quales euacuare oportet; Qualem verò oporteat esse humorẽ ex cuius euacuatione sequitur conferentia, & leuis tolerantia, postea suo loco explicabimus, Vtitur autem argumento à maiori ad minus, quod cum intelligi non possit ex nostri interpretis versione, ideo prius verba ex quibus argumentum elicitur, sunt rectè explicanda. Verba autem sunt, quæ sequuntur.

In perturbationibus uentris, &c.

GAlenus lib. 3. de victu acutorum textu decimonono ταράττειν verbum significare dicit immoderatè excernere: quare errat noster interpres qui ταραχὴν perturbationem vertit, cõmunem verbi significationem, non Medicis propriã secutus; nemo enim est qui perturbationis nomine

A intelligat immoderatam excretionem, quippe quum ventrem perturbatum eos habere etiam dicamus; qui vel nauseant, vel flatu distenduntur, aut alio vitio affliguntur; nec id quidem sine causa adnotatum est: solet enim Hippocrates cum alicuius vim vult ostendere magnam esse, contrarium aliquot, quod magnam etiam vim habeat ad illius naturam corrũpendam adferre, vt cum hoc ab eo superetur, eius quod superat vim maximam esse cognoscamus, vt lib. de Natura humana, cum de pituitæ frigiditate loquitur, videre licet, vbi ait: Quæ vi trahuntur, ob eam violentiam, quæ in attractione fit, calidiora reddi solent; Atqui pituita etiam vi attracta, calida non sentitur; ex quo constat, pituitam maximè frigidam esse; ita etiam hoc loco, ut maximam esse utilitatem
B ostendat, cum humor qui uacuatur talis est, qualis esse debet, illi adiungit uacuationis uehementiam, ex qua corpus perturbatur, quasi ita diceret: magna per uentrem excretio corpus grauiter afficere deberet; Verum tantum abest, ut id faciat, ut etiam conferat, & facilè feratur magna hæc excretio, si modo excernatur humor talis, qualis excerni debet; legatur ergò pro perturbationibus, immoderatis excretionib. Vtitur ergo tribus argumentis, ut probet Medicum qui studet utiles & faciles facere euacuationes, eligere debere tales humores, quales esse oportet, & primum sumitur ad imitationem naturæ: nam si natura, inquit, in suis euacuationibus quæ utiles sunt, & faciles, exigit humores tales, quales esse oportet, meritò idem faciet Medicus naturæ minister. Secundũ
C autem, ut diximus, argumentum sumitur ex coniunctione contrarij; ex magnitudine, inquam, & uehementia euacuationum; quasi diceret: si magnæ euacuationes quæ naturam solent turbare, faciles fiunt, & utiles, quando humores qui euacuantur tales sũt, quales esse debent, constat magnum momentum habere si bonam qualitatem quæramus in humoribus, quando euacuare volumus. Tertium ducitur argumentum ex contrarij effectu, nempè, quod euacuationes non conferant, nec leuiter ferantur, si humor non fuerit talis, qualis esse debet. Quæ quidem argumenta partim ex dictione ipsa patent, partim uerò ex sequentibus innotescent. Quod Gręci γαστέρα, nos uentrem, & quod illi κοιλίαν, nos Ventriculum uertere solemus, etsi utrumque illi utroque no-
D mine significare etiam soleant: nos autem propriè uentriculum partem eam uocare solemus, quæ primo nutrimentum gula, & ore suscipit: Ventrem autem partem illam, quæ à thorace ad pudenda usque extenditur. Quum autem aliarum partium concauitates uentriculos uocamus, non simpliciter, sed addito partis nomine nuncupamus, ut cum dicimus uẽtriculos cerebri, aut cordis. Græci autem suis illis uocabulis, ut Galenus refert, communi quadam significatione omnem cauitatem sæpè intelligunt, undè cum tres reperiantur in corpore nostro insignes cauitates, caput, thorax, & uenter à nobis dictus, meritò quidam Medici, cum de uentre corporis loquerentur, tres esse dixerunt, unum supremum uentrem appellantes, caput; medium, thoracem; inferio-
E rem, illud quod est à thorace ad pudenda spacium; quod in sublimem, & profundam partem primo diuiditur idque sumen, & abdomen uocatur; quod rursus in tres partes, nempè in hypochundria, partes ad umbilicum attinentes, & unum uentrem diuiditur, ut Galenus est 35. Aphor. 2. & 17. 6. qui & 4. Methodi uentrem in superiorem, & inferiorem diuidit, superiorem uocat thoracem, inferiorem totam cauitatem, quæ à septo transuerso est; Alibi uero ut 4. acutorum tex. 112. tex. 9. 2. Comm. 1. Epidemion, scribit antiquos superiorem uentrem aliquando thoracem

racem intellexisse, aliquando ventriculum inferiorem autem intestina omnia, aliquando non omnia, sed solùm, quæ crassiora sunt, & nonnunquam non omnia crassa, sed colon solum, ventrem inferiorem vocasse. Sed hæc de varia huius vocabuli significatione satis, ne confusio aliqua in legendis libris antiquorum Medicorum oboriatur, sed distinguere possit lector quæ significatio singulis locis conueniat; nos hic per ventrem, ventriculum & intestina intelligimus: nouimus enim non solum naturales, & spôtè factas per ventrem excretiones, sed etiam eas quas per medicamenta molimur, fieri, cum humor à cęteris partibus ad ventriculum & intestina delabitur; Quod si inferior ventriculi pars debilis fuerit, superior verò robusta, tunc per anum humor excernitur: si verò contra fiat, vomitus excitatur.

Vomitibus spontaneis.

Spontè fieri vomitum, & alias excretiones, intelligere debemus, non quòd voluntariè fiant, & à voluntate iubente proueniant, quemadmodum motus voluntarius esse dicitur, & nos spontè aliquid facere, quod est voluntariè facere: nam & vomitus, & aliæ excretiones, sæpè fiunt, cum vis expultrix sola à causa molestante irritatur, & ad expellendum insurgit, nihil ad hoc conferente voluntate nostra; sed spontè vomitum fieri dicemus, vt ille spontè aliquid fieri ait, quod nullam habet externam causam; vel quod nostra opera non fiat, 2. Aphor. 4. 26. tex. 3. Commentarij 1. Epid. Quod spontè ergò fit, ei quod artificio fit, vel voluntate nostra opponitur: voluntas enim pro externa causa habetur, vt cum nausea, & ructu vomitum excitamus, quod perinde est, ac si quæ parantur ad vomendum remedia sumeremus; quod si quis vomere incipiat à nullo extrinseco prouocatus, postea autem naturæ motum, vel digiti immissione, vel alterius remedij ope iuuet, partim spontaneus, partim non, dicetur huiusmodi vomitus. Quod autem quærunt hoc loco interpretes, an scilicet vomitus sit naturalis, vel præter naturam, facilè solui potest ex diuersa naturæ significatione: quod enim à naturali facultate fit, naturale dicitur esse; vt cum auctionem, & nutritionem naturæ opera, idest naturalis facultatis; sensum verò & motum animæ, id est animalis facultatis actiones scribit Galenus in initio primi lib. de natural. facultatibus, hoc modo omnis vomitus naturalis est, quoniam ab vna ex naturalibus facultatibus, nempè expultrice irritata, fit; Aliquando naturale ei opponitur quod ab intępestiua irritatione est factum, veluti cum sudores, concocto humore, naturales dicimus, & à natura fieri; in principio verò morbi quæ fiunt excretiones, symptomaticas & præter naturam vocamus, qua ratione vomitus aliquando naturalis, aliquando præter naturam dicitur esse: Dicitur alio modo naturalis, aut præter naturam aliqua euacuatio, ob materiam quæ educitur: si enim bilis pallida vomitu reijciatur, naturalis vomitus dicetur: si verò sanguis, præter naturam censetur esse. Alio pręterea modo naturale dicitur, quod secundum naturæ ordinem fit, præter naturam verò, quod aliter contingit, vt monstra præter naturam dicuntur esse. At, vomitus aliquando fieri, monstruosum non est, sed secundum naturam contingunt. Est alia significatio, cum dicimus illud esse præter naturam, quod à morbosis causis fit, secundum naturam vero, quod fit in bene affectis corporibus ex moderatis causis; quo modo Diocles sudores præter naturam esse dicebat, eo quod non contingant vbi corpus est benè affectũ; qua ratione nullus vomitus est naturalis; oportet. n. morbosam subesse in corpore causam, vbi natura ad vomitum excitatur. Vocant illud esse naturale, alio modo, quod non fit ab arte, sed à natura; qua ratione vomitus potest partim esse naturalis, partim non, cum scilicet nunc à sola natura, nunc vero adiuuante etiam arte excitatur. Postremo, pręter naturam vomitum, vt & alios motus, intelligere possumus, qui fiunt contra naturam mobilis: in qua significatione omnis vomitus est præter naturam, quippè cum omnis humor ab insita grauitate deorsum, & non sursum feratur.

Si talia purgentur qualia purgare oportet, confert, & leuiter ferunt.

Id est, si in euacuationibus in quibus purgatio fit humores qui euacuantur, tales fuerint, quales esse debent, confert huiusmodi euacuatio, & leuiter fertur.

Quid vero sit vtilis, siue cõferens euacuatio, quid item sit facilis & leuis, siue ea in qua sequitur leuis tolerantia, nunc docendum est, præsertim, quod Brassauolus, & alij interpretes, hæc malè interpretętur: aiunt enim, idem esse conferre, & leuiter ferre, & utilem, & leuem euacuationem idem esse, unumq; alterum explicare; dicuntque conferentiam in eo spectari quod morbus, uel eius symptomata minuantur, leuem autem tolerantiam in eo ostendi, quod uideat gaudeatque qui uacuatur, & non conqueratur. A quorum quidem opinione cogit ratio, ut dissentiam, atque inprimis separem utilitatem, & conferentiam uacuationis, à leui tolerantia: nam cũ sanguinem mittimus, aut purgamus usque ad animi defectum, confert eiusmodi euacuatio, quandoquidem illam tanquam utilem imperamus, eam tamen leuiter non fert qui euacuationem patitur, idem fit, quãdo sine plenitudine ad reuulsionem in uulneratis, & contusis eadem adhibemus remedia: sani enim, ut inquit Hippocrates Aphoris. 37. 2. id est, qui noxios non habent humores, nequaquam ferunt facilè purgationes, & euacuationes. Nec uero utilis euacuatio definienda, quæ morbum aut symptomata minuit, nam sæpè post multas euacuationes, morbus & symptomata crescunt, quoniam scilicet morbi causa & impetus, alia præsidia desiderant, nec solis euacuantibus sisti possunt. Præterea, non solum de euacuatione quæ fit in morbis, sed de ea etiam quæ fit in sanis agit Aphorismus. Definio ergo hoc modo utilem euacuationem, quã status corporis exigit, quidquid postea sequatur; uel morbi diminutio, uel incrementum, si tandem prosit: nam si mors sequitur, inutilia omnia fuerunt remedia; lęuis autem tolerantia non etiam in eo spectanda est, quod rideat gaudeatq; qui euacuatur. id enim uix in minimis, & insẽsibilibus euacuationibus contingit, sensibilis enim omnis euacuatio cum malo homore boni multum, simul educit, ut scribit Galen. in lib. de optima secta; qua ratione qui euacuantur, non ita ridere, aut gaudere possunt. Alij, non conferre tunc euacuationẽ, nec leuiter ferri, cum fit, sed posteà cum facta fuerit, credunt, sed id Hippocrati repugnat, qui scribit, confert, & leniter ferunt; Galen. vero tex. 51. 2. Prognosticor. inquit, fert facilè euacuationem, qui in meliùs proficit: at, nec id verum est, in eo enim qui vulneratus est, & nullum in humoribus vitium habet, adhibita euacuatio arcet inflammationem, & à uulnere sanatur. Proficit ergo in melius, non tamen facilè fert euacuationem. Quare facilis hæc tolerantia explicanda est ex Commentario Aphorismi 13. lib. 1.

Senes

Senes facilè ieiunium ferunt, ubi Galen. dicit, facilè eos ferre ieiunium, qui ab eo non læduntur; itaque facile fert euacuationem, qui ab ea ſenſibiliter ſaltē non læditur; etſi enim omnis ſenſibilis euacuatio uires lædit, quia tamen ſenſibiliter id non facit, facilè ferri dicetur. Rectè igitur ſcribit utilem, & facilem forè euacuationem, quæ à natura fit, ſi talia purgentur, & euacuentur, qualia purgare, & euacuare oportet.

Si minus, contra.

IDest, ſi non vacuabitur humor talis, qualis vacuari debet, tunc fieri quidem poterit ut talis euacuatio conferat, non tamen id fiet vnquam, vt ſimul conferat & leuiter feratur.

Sic & uaſorum inanitio, ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert & leuiter ferunt, ſin minus contra.

HOc eſt præceptum quod Hippocrates tradit in hoc Aphoriſmo, quo præcipit, ut Medicus qui vaſa euacuare, id eſt, quamcumque euacuationem facere inſtituit, eligat eam qualitatem in humoribus, qualem requirunt ſingula medicamenta euacuantia, tunc enim (inquit) ſequetur conferentia, & facilis tolerantia; quod ſi humor talis non fuerit, qualem oportet eſſe ſecundum naturam, vim, & qualitatem medicamenti euacuantis, contrarium fiet, id eſt, non conferet, & difficilè feretur ea vacuatio; igitur antequã Medicus aggrediatur euacuationem, expendere debet, an humor quem euacuare uult, iam habeat conuenientes qualitates; quod ſi non habet, eas arte inducere debet, ſi ars ſola poteſt id facere; aut naturam iuuare, ſi communi opera hoc opus perficiendum eſt: Sed quoniam hæc, & multi alij Aphoriſmi qui ſequuntur de euacuatione ſcripti, intelligi non poſſunt, niſi perſpectis principijs & fundamentis, quibus conſtat & nititur vniuerſa euacuandi ratio, ideo operæpretium eſſe duco, de ea hoc loco diligenter tractare, ſic enim poſtea licebit facilè intelligere, qui in hac re ab eo dicatur, quid item deſit, quid principium aliorum ſit, quid ab alijs deriuet, & quorſum tandem ſingula referantur; quæ profectò miror ab alijs ſcriptoribus vel prætermiſſa, vel non ſatis diligenter elaborata: Vndè, non mirum, ſi tot, tantaque controuerſiæ de venæ ſectione, purgatione, inedia, & (vt ſemel dicam,) de omni vacuatione ortæ ſint, & adhuc in noſtra arte agitentur: Nam contempto quod omnibus eſt commune, hæc incommoda ſequi neceſſe eſt. Nec eo quidem exiſtimare oportet hanc tractationem negligentius à maioribus noſtris literis mandatam, quod illa paruam habeat in medicina vtilitatem, rariſſimũ que vſum; vel quod perinde facilis ſit huius rei cognitio, ut quilibet quod in ea quærit minimo negotio inuenire poſſit: nam alijs præſidijs ferè omnibus vel ad ſanitatem tuendam, vel ad morbos profligandos vtimur, vacuationis vero vſus in omni corporis ſtatu maximus, & frequentiſſimus eſt: habent enim ſani naturalia ſua excrementa, quæ ex tribus concoctionibus reſultant, ſtercus, vrinam, vtramque bilem, vaporem, & ſudorem quę niſi quotidie excernantur, obſunt; Ab ægris vero corporibus, non ſolum illa, ſed etiam humores ipſos, necnon pus, ſaniem, lumbricos, aliaque plurima quæ nocent, euacuare oportet; At, ſi perinde facilis eſſet hæc, ut putamus, tractatio, non tot, tantoſque errores committerent Me-

A dici in euacuationibus; Ego vero tantum abeſt, vt hanc rem putem difficultate carere, vt nullam putem in noſtra facultate vnquam difficiliorem eſſe: nam cum omnis alicuius rei explicatio quædam ponere debeat, tanquam nota, alia vero, quibus continetur uniuerſa tractatio, ne temerè exordiamur unde non licet, aut plura vel pauciora ponamus quam tractatio ipſa exigit, difficillimum eſſe puto in utroque modum, aut quod uerum eſt aſſequi; id quod docent qui de euacuatione, noſtra hac ætate nonnulla ediderunt inter ſe multis modis diſcrepantia; nec ſolum quidem in his arduum eſt, quod eſt exactum inuenire & tradere, ſed etiam in ſingulari materia maximè extant controuerſiæ, id quod oſtenderunt, qui de venæ ſectione in pleuritide tantopere con-
B tenderunt hoc noſtro ſeculo; quod ſi in minima parte huius operis tanta ſeſe offert difficultas, quid de reliquis credere debemus, quas adhuc nemo attigit, nec ſuo labore illuſtrauit, de quibus ſuo loco dicemus: nunc enim tempeſtiuum eſſe puto rem aggredi, & à certis capitibus exordiri, quibus vniuerſũ hoc negotium contineatur; Itaque uniuerſa euacuandi ratio quædam præcognita ponere, alia vero quibus conſtat & perficitur, docere debet; Quid enim uacuatio ſit, quot illius genera, & differentiæ, tenere Medicum oportet, antequam præcepta quærat quibus illa rectè inſtitui poteſt; Sic etiam quid à corpore euacuari poſſit prænoſcendum eſt; Verum cum hæc nõ ſatis ſint à maioribus noſtri explicata, aut certę ſparſim & confusè, ne aliqua oriatur in hoc opere diffi-
C cultas, placet nonnulla etiam de his dicere. Igitur euacuationis nomen non uno modo vſurpatur à Medicis, nec conſtat an omnia quæ educuntur à corpore & vacuari uidentur, rectè ita dicantur fieri. Etenim κένωσις id eſt euacuationis nomen, de ſolis humoribus, καθαίρεσις vero, id eſt detractionis, de ſolidis quidem magis, interdum vero etiam de humoribus dici ſcribit Galenus in ſecundo textu tertij, Cõmentarij 6. Epidem. ex quo loco patet, pinguedinis excretiones, aut ramentorum quæ à partibus exulceratis abraduntur, necnon lapidum extractiones, aut lumbricorum expulſiones, non rectè vacuationes dici. Quod ſi vacuationis nomen de ſolis humoribus effertur, non ſolum hæc quæ prædiximus, ſed nec flatus vacuari dicemus, quamquam tamen Galenus
D illos euacuari ſcribit text. 45. Commentarij 6. lib. Epid. Quinetiam in libro de Conſtitutione artis, trahẽtibus medicamẽtis venena, & ſpicula infixa corporibus, refert euacuari; & Aphoriſmo decimo ſeptimo 2. lib. ſcribit euacuationis nomẽ vſurpari ab Hippocrate, quando humores omnes æqualiter vacuantur; quo modo purgatio non eſſet euacuatio. Scribit præterea, tex. 18. tertij Prorrethicorum, euacuationis nomen dici pro excretione quæ ui morbi fit. Dubium quoque eſt, an commodè dicere poſſimus humores euacuari, cum ab una parte in aliam decumbunt, ve luti quãdo in pleuritide humor qui latus occupabat, eo relicto migrat ad pulmonem; Ex quo quidem patet, euacuationis nomen multifariam vſurpari in Medicina, nec adhuc conſtare quomodo propriè ſumi de-
E beat; Ad quas omnes difficultates effugiendas, & ut aliquid certum in hac tractatione ponere poſſimus, dicimus euacuationem eſſe mobilis ſubſtantię ab eo loco in quo erat receſſum, quocumque modo abſq; chirurgia, factum, ſic enim non ſolum humorum, ſed & vaporum, ramentorum, lapidum & aliarum rerum, quæ à ſuo loco dimoueri poſſunt, & manu non extrahuntur vacuationis nomine rectè comprehendemus; cum vero ſolida corpora, ut lapides & oſſa, & caro, à corpore demuntur manu, rectius extractiones quam euacuationes dixeris, humorum vero,

ro, & puris eductiones, euacuationes quoque dicuntur, etiam si manu fiant, modo loco aperto sponte huiusmodi materia exeat; nam alioqui detersiones potius dicentur, veluti cum pus, & saniem ab vlceribus immissis linteis, aut spongia, uel alia re, detergimus. Porro nonnullæ sunt euacuationis species, quæ peculiaria & simplicia nomina sumunt veluti διαχώρησις idest deiectio, quæ dicitur esse euacuatio quæ fit per aluum, & emictio euacuatio quæ fit per vrinam, & purgatio inæqualis, humorum euacuatio: & vomitus, vacuatio quæ fit per os à ventriculo sudor, euacuatio aquosi humoris per cutem; euaporatio siue transpiratio vaporum per cutem excretio. Vsurpamus, & ipsum excretionis nomen propriè, pro euacuatione excrementorum: nam ab excrementis, excretio deriuari uidetur, tametsi sanguinem & omnes humores excerni quoque dicimus; possunt, & apud nos & Græcos simplicia alia nomina reperiri, quibus certas euacuationes significamus, plurimæ tamen sunt, quæ circumlocutione exprimuntur, quomodo euacuationem dicimus fieri per sputum, per os, & nares. Ceterum, differentias euacuationis, non est facilè certo numero certaque Methodo complecti; neque enim aliquid de hac re arte scriptum adhuc extat; nos autem, veluti figura quadam dicemus, differentias sumi à rebus quæ uacuant, ab his, quæ euacuãtur, & ipsius euacuationis ratione, vacuat autem aliquãdo natura, aliquando ars: propterea dicimus quandam euacuationem fieri à natura; aliam ab arte, Item quædam extrinsecus admota, alia intro immissa, alia quę à nobis fiunt euacuare dicantur. Vnde euacuationes quædam extrinsecæ, aliæ intrinsecę dicuntur, cuius differentiæ sunt aliæ quędam ab his deductę, veluti cum dicimus euacuationem fieri per balnea, vel inediam, vel sectionem venæ, aut medicamentum, aut alia huiusmodi; quę differentiæ sumuntur ab his quæ euacuant; Cum vero dicimus euacuationes quasdam sanguinis, aliam bilis, aut alterius rei, differentias sumimus ab eo quod euacuatur; iam vero cum dicimus euacuationem quandam esse æqualem, aliam inæqualem, aliam localem, aliã reuulsionem, aliam deriuatoriam; præterea, aliam esse vniuersalem, aliam particularem, aliam immoratiuam, aliam eradicatiuam, aliam sensibilem, aliã insensibilem, aliam magnam, aliam paruam, aliam extremam, aliam symptomaticam, aliam decretoriam, aliam artificiosam, aliam spontaneam, aliam facilem, aliam difficilem, aliam quæ paulatim, aliam quæ subitò, aliam quæ confertim, idest quæ simul, aliam quæ per vices peragitur, & si quæ huiusmodi alia sunt, tunc differentias sumimus, à qualitate, quãtitate, modo, & denique à ratione euacuationis.

De necessitate & vsu euacuationis & nutritionis, nõnulla præfari oportet, ex quibus tanquam ex principijs quibusdam quæ sequuntur, facilius innotescẽt, fiet autem id communi quadam tractatione, quoniã hæc opera sibi mutuo succedunt & à communi causa proueniunt sumpto initio ab his quæ superius docuimus. Igitur calor qui à natura primisque nostris principijs, singulis partibus & vniuerso corpori est inditus, sua vi, qua reliquis qualitatibus quibus temperatur, constatque nostra hæc corporea moles, præpollet, perpetua quadam actione in qualitates passiuas & totam ipsam substantiam agit, ita profectò, ut paulatim depascendo, tandem humorem nostri corporis digerat & absumat, quo quidem consumpto, illius etiam sequitur extinctio, & compositi viuentis dissolutio, & mors, id quod citissimè fieret, ob uehementem illius vim, nisi natura subsidium inuenisset, quo quantum fieri potest, consumptam ab eo substantiam restitueret, vocaturq; materia hęc

A quæ pro dissipata reponitur, nutrimentum, quod triplici natura constat, vt tres sunt substantiæ quæ dissoluuntur, aerea, humida, & solida, vocatur autem id quod restituit aeream substantiam, spiritus; id autem quod resarcit humoralem quę dissoluitur substãtiam, potus; materia vero quæ substantiam à solidioribus partibus dissolutam restituit, cibus nominatur; Porrò, vnumquodque corpus humanum triplici hac materia eget ad restaurationem, nisi morbi vi quadam, calor perinde debilitatus fuerit, ut solam aeream substantiam dissoluere possit, tunc enim solo aere viuitur, qui simplex non est, sed ex alijs elementis compositis, & propterea non ineptus ad leuissimam nutritionem; est hæc ratio cur puella Germanica nostro tempore, & alij nonnulli antea inte-

B gros annos sine cibo & potu vixerint, non quemadmodum quidam existimarunt, qui ex pituita relicta per morbum eos nutriri tradiderunt, sic enim qui ea specie aquæ inter cutem quæ leucophlegmatia vocatur, laborant, ita, ut vniuersum corpus ob pituitæ redundantiam tumeat, sine cibo & potu multo magis & facilius perdurarent, quàm puella, quæ colore subpallido, habitu gracili, pituitaque propemodum vacua depingitur. Sed hæc attigisse sit satis.

Ceterum, quum dissoluta substantia ex his erat, ex quibus moles nostri corporis constat, quæ vero in illius locum sufficitur, dissimilis est, & non nisi potentia similis, oportebat aliquam esse vim in corpore, quę assumptam materiam mutaret & assimilaret, quod quidem factum est; omnes enim partes à natu-

C ra donatæ sunt concoctrice quadam facultate, quę alterando quod vtile & simile erat potentia in alimẽto, simile singulis partibus quæ agunt & concoquũt, reddit, quod uero post concoctionem assimilari non potuit, excrementum fit; quod cum inutile sit & noxium etiam corpori, euacuationem postulat, ad quã natura quoque vim quandam, quam expultricem ab officio nominamus, corporibus indidit: addidit & duas alias, quæ concoctrici famulantur, attractricem inquam, & retentricem, illam, vt attrahat in singulas partes proprium nutrimentum, hanc, quæ in partibus illud retineat donec concoctrix suum munus absoluerit; aliæ autem facultates quæ nutritioni seruire dicuntur, non tam facultates sunt à superioribus distinctæ, quàm quòd illarum officia exprimant:

D cum enim singulæ partes benè retinent quod attraxerunt, idem apponitur & adhæret, ita cum perfectè concoquitur, & retinetur, agglutinatur, assimilatur, & corpus nutritur. Porrò, nutrimentum quod dissimile est, non statim ex vna mutatione simile omnibus partibus corporis redditur, sed quædam partes sunt quę plures requirunt ad sui nutritionem alimenti alterationes; sunt autem tres quæ fiunt in nostro corpore natura distinctæ concoctiones, quoniam diuersa faciunt excrementa, à quibus quidem cum nõ vincitur, quod assumitur, illud inutile omninò ad nutriendum censetur; Prima concoctio fit in ventriculo; secunda in hepate; Tertia in singulis corporibus. Nec recipienda est eorum opinio, qui quartam concoctionem, & eam primam statuunt fieri in ore;

E nam etsi alterationem quandam nutrimenta in ore assumunt, concoctionis tamen nomine ea digna nõ est, sed pręparatio quædam est ad concoctionem quę fit in ventriculo, eo modo quo venæ mesaraicæ præparant nutrimentum hepati, & reliquæ venæ singulis corporis partibus; vt enim mutatio quæ fit, concoctio sit, necessè est, vt ex ea resultent duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius, quẽadmodum in tribus positis concoctionibus fieri agnoscitur, si quidem ex ea quæ fit in ventriculo, stercus & vrina proueniunt, ex ea autem quę in hepate, humor

humor melancholicus, & bilis flaua sequuntur; ex tertia quæ in singulis partibus perficitur, sordes quę cuti adhærent, interulasq; tingit, & tenuis vapor qui per insensibilem transpirationem exhalat, cuius odore moti canes, dominos sequuntur, & feras prosequũtur, resultant; quicquid autem in ore manditur, in vẽtriculum descendit absque generatione alicuius excrementi. Vt autem partes, quæ in habitu corporis positæ sunt, triplici egent alimenti mutatione, sic ventriculus vnica, quam ipse facit; nutritur enim ex ea materia quam concoxit & mutauit, quippè, cum vnaquæq; pars ex eo quod attrahit, retinet, & concoquit, nutriatur; finis enim omnium istarum actionũ nutritio est; Hepar verò duas requirit alimenti, con coctiones, antequam nutriri possit, eam scilicet quã ipse perficit, post eam quæ in ventriculo est peracta; Quod si Galenus aliquando omnes partes corporis sanguine nutriri scribit, partes corporis intelligit, quæ in habitu corporis sunt positæ: vt enim corporis nomine intelligimus habitum corporis, qui musculos, carnem, ossa, & reliquas partes circunstãtes, & ambientes viscera continet, sic partes corporis intelliguntur quæ in corpore sunt, idest in habitu corporis; Igitur ex euacuatione quæ à calore fit, nutritionis necessitas, ex nutritione, excrementorum generatio prouenit; ex generatione excrementorum, vacuandi rursus necessitas insurgit.

Porrò, ex his excrementis quædam perpetuò excernuntur, quæ scilicet nostro arbitrio non parent, sed à calore excitantur, cuius generis sunt sordes, & vapor: alia vero, ne homo esset alienus à Musis (inquit Galenus) nostra voluntate ad stata quædam tempora cohibentur, in quibus voluntate permittente musculi cohibentes relaxantur, insurgitque postea ius expultrix, quæ ea protrudit, vt in alui excrementis, & vrina fieri apparet; Verùm, ad expellendum, concoquendum, & deducendum nutrimentum per corpus, natura vtitur calido natiuo tanquam instrumento, quod suo incremento decremento, & varijs motionibus actiones omnes perficit: vnde natura ad caloris huius conseruationem auxilia excogitauit, quibus ipse foueri, & singulis actionibus corporis seruire possit: nutrimento enim (vt diximus) aucto humido suo pabulo, refocillatur, per somnum, concoctionibus, & actionibus internarum partium seruit, ipseq; in cauitatibus internis, vbi copiosum est alimentum, pabulatur: per vigilias exit ad externas partes, & exeundo distributiones nutrimenti adiuuat, trahitque secum suum pabulum, humorem scilicet, in quo consistit, & viget, interimq; ministrat actionibus, quæ exercentur ab externis membris; consumpto vero eo pabulo, cogitur rursus ad interna viscera sese recipere; interim externæ partes suo instrumento destitutæ, coguntur sua officia intermittere. Iam vero idem calor per exercitationes corporis, foris & intus agitatus, in toto corpore vim suã exercet, quo fit, vt cum naturalia hæc auxilia quę ad calorem roborandum & intro, extraque ducendum natura nobis dedit, perperam adhibentur, malè peragantur actiones corporis, hinc malæ concoctiones, malæ distributiones, maior excrementorum prouẽtus, multiplex, & varia illorum generatio: nam si minus alimenti assumitur quàm requirat vis, & proportio caloris, acuitur primum calor, acriorque redditur, & plurimum bilis, primum flauæ, deinde nigræ procreatur; postea vero languet ipse calor, impotensq; redditur ad corporis vsum; at si plus quam exigat alimenti ingeritur, opprimitur ab excessu proportionem idem calor; vnde pituita, & cruditates infestãt; eadem contingunt vitia ex malis alimenti qualitatibus, ex otio, vel motu nimio, aut ex longiore breA uioreq; somno, & vigilia, & ex nimia aut diminuta cogitatione, & sensuum functione: nam vt læditur calor si error fit in ipsius pabulo, sic si per aliarum rerum errorem nõ mouetur aut plus vel minus in partibus internis, vel externis detinetur, sequitur in ipso calore vitium, & in actionibus noxa; quo fit, vt non solum ex nutrimento externo, quod recenter assumptum est in corpus, plurima excrementa proueniant, sed etiam ex ipsis humoribus in suis fontibus, & venis contentis; vitio enim caloris alterantur, putrescunt, & alijs modis corrumpuntur, excrementaque fiunt: mutatis suis qualitatibus, & substantia, aliquando etiam seruatis proprijs qualitatibus immoderatè augentur humores, & multitudine sua nocent, euacuationemq; ob id postulant quod excre- B menta sint facta, id est, excretione egeant ob suam multitudinem. Seruanda igitur est proportio caloris cum alimento, & ea quæ est inter ipsas caloris motiones, quæ cum rectè fiunt, arte non est opus ad euacuationem excremetorum, sola enim naturis suis actionibus sufficit: cum vero error committitur, oritur necessitas vacuationis, quæ à Medico instituitur, vt scilicet uacuentur, quæ à sola natura extrudi nequeunt: at quemadmodum illa leuioribus motibus, & ueluti quiete quadam utitur, cum solita excrementa expellit, vehementiorem autem impetum adhibet, cum excrementa præter naturalem modũ sunt aucta, uel alteratio, ueluti cum per morbos crises facit: ita etiam Medicus leuiora quædam remedia inuenit eadem cum illis, quæ à natura libera fieri so- C lent, qualia sunt exercitia, balnea, frictiones, inedia, quibus in leuiore malo naturę opituletur; alia uero ualidiora, ut purgationem, uenæ sectionem, quibus cum natura, uel ex uehementia aliqua læditur, uel maiore pondere grauatur utendum est; igitur, cum Medicus cogatur uacuare, ut naturę opem aliquando ferat, ne temerè id aggrediatur facere, arte est opus, quæ scopis quibusdam constat, & ratione qua scopos propositos consequi docet, de quib. tempestiuum est, ut agamus.

Vt in uniuersa arte nostra finem nobis proponimus, & scopum ipsam sanitatem, quam semper spectamus, cum quid dicimus aut facimus; sic in omni parte Medicinæ scopos aliquos proponere oportet, ad quos referamus quidquid in ea præstare aggredi- D mur. Igitur in uacuandi ratione scopos quosdam ponemus: ac primùm quidem quinam, & quot sint hi scopi ex nostra opinione, docebimus. Postea uero, qd alij de alijs censeant exponemus. Primùm mihi uidetur illud obseruandum esse ab eo, qui rectè uacuationes instituere velit, ut intelligat an uacuandum sit, uel non. Deinde, quid, uacuandum, an scilicet sanguis, uel bilis flaua, uel atra, uel serosus humor, aut pituita, aut stercus, uel sordes, aut vapor, aut aliud quidpiam, quod vacuationem postulet an præterea totum corpus, vel quædam duntaxat partes sint uacuandæ; quo intellecto, spectare debemus quantum uacuandum sit; post hunc videndum, quomodo vacuandum, an semel tantum, vel sæpius, & an æquales sint faciendę uel inæquales, E uacuationes; spectandum deinde est, quo tempore sit uacuatio facienda, an in initio morbi, uel incremento; aut vigore vel declinatione, an mane, vel vesperi, an ante, vel post cibum; Denique, tempora apta ad vacuationem notanda sunt; & quoniam refert an per os, vel per intestina, aut vrinam, aut sudorem, aut nares, vel secta vena in parte affecta, aut ab ea distante, aut solum scarificata cute, aut per aliam denique partẽ materiam educas, ideo eligendus est locus in corpore ad vacuationem omnium aptissimus; at, si plures sunt vacuationes, ordo contemnen-

dus non est, ne præponatur vacuatio earum rerum, quæ aliàs sequi debent: non enim sine discrimine pręponitur purgatio sanguinis missioni, ubi hæc præcedere debet. Hos scopos qui assequetur, rectè uacuabit, nec meo quidem iudicio alios addere cogetur; vel enim illi scopi non sunt euacuationis, aut in prædictis continentur, aut eos sequuntur, vel quod eos simus assecuti, sunt iudicia, neque enim addere oportet scopum in quo spectamus qualitatem euacuationis, nam superius ostendimus nihil aliud esse de qualitate euacuationis agere, ut in hoc Commento sumit Galenus, quam tractare de eo quod est uacuandum; nec alium quidem debemus ponere scopum in quo consideremus qualis debeat esse humor qui euacuandus est, an concoctus, vel crudus, uel tenuis, & minimè viscosus, aut alia qualitate pręditus hic enim continetur in tempore euacuationis, tunc enim purgationem aggredimur, aut aliam vacuationem, quando humor concoctus est, aut pro ratione euacuationis faciendę præparatus; Nec impedio si quis hæc sub primo scopo comprehendere uelit non enim vacuationem aggredimur nisi adsit id, quod vacuationem postulat; neque enim purgandum est, quod est crudum, crassum, & viscidum, uel hæc etiam inter contraindicantia ponenda: nam si humor sit qui plenitudinem facit, vacuatione vtendum est: at impedit illius cruditas, crassities, viarum obstructio, & alia quæ possunt adesse impedimenta, ergo hęc non faciunt scopum separatim considerandum in euacuatione; cum uero docet Hippocrates in hoc Aphorismo inditia ex facili aut difficili tolerantia, an tales humores uacuati fuerint, quales oportebat, uel non oportebat euacuare, scopum alium non proponit, sed signa docet, quibus nostram coniecturam confirmemus; At si quis dicat Medicum in vacuationibus spectare debere quo, quali, quanto, quomodo, quo ordine, tempore, loco, vtendum sit remedio, verum quidem dicet, sed hæc tanquam præcognita supponi videntur, vel potius à scopis propositis indicãtur: nã si quis inuenerit sanguinem esse demendum à uena indicatur esse opus remedio quod sensibiliter & ęqualiter secta vena euacuare possit; sic qualitas, vt calliditas humoris euacuandi contrariam indicat medicamenti qualitatem; eadem ratione modus & ordo eorum quæ vacuantur, modum & ordinem remediorum ostendunt. Indicantur ergo hæc remedia euacuationem, sed scopi non sunt ipsius euacuationis. Quod si magnopere quis contendat adhuc, hæc scopos facere, nec supponi nec indicari solum, quid obest quo minus in secundo scopo hęc contineantur? vbi enim uacuandum esse inuenimus, & quid vacuãdum sit, quęrimus etiam quodnam sit remedium adhibendum, & quale, & quantum, & quomodo, quo tempore, quo loco, & ordine vtendum illo sit; non multum equidem repugno, siue nostro modo, aut alio quis censeat, modo certos scopos nobis ante oculos proponamus, quos in uacuatione, ut in alia omni operatione, consequi studere debemus; Ac ut illis etiam satisfaciamus, qui malunt omnia distincta habere, quam alia ex alijs elicere, vniuersos scopos in hac re necessarios ita enumerabo; An euacuandum, quid quantum, quomodo, quo tempore per quem locum, & quo ordine quo item remedio quali, quanto, quomodo, quo tempore, quo ordine sit adhibendum remedium cui loco etiam: nam etsi non quærimus quale debeat esse id quod vacuandum est, quia id in tempore continetur euacuationis, tamen in remedijs euacuantibus refert, an calida, vel frigida, solida, vel liquida, vel alia qualitate pręditа illa exhibeas, eodem pacto quærendum est quantum de unoquoque remedio sit exhibendum, nam etsi intellexeris esse mul-
A tum uel paucum euacuandum, non propterea mensura, & quantitas remedij nota est, nec statim patet quomodo remedia sint diuidenda, si intellexeris quomodo vacuandus sit humor noxius, nec per quem locum sit assumendum remedium, patet semper, si noueris per quem locum humor deducendus sit: nam per aluum excrementa intestinorum educi debent, at remedia quæ ad id conferunt, per os & anum indi possunt; non est etiam idem tempus exhibitionis remedij, & euacuationis, nam quod crastina die euacuatur, hodie postulat aliquando euacuantis remedij assumptionem; Ac vbi plura remedia sunt exhibenda, ordo inter illa quæritur præter ordinem eorum quæ euacuantur. Sint ergo hoc modo distincti scopi, ne rudioribus maior difficultas aut confusio aliqua
B exhibeatur.

Ex quibus, scopos prædictos consequi poterimus.

QVid sit quod nos ad vacuandum moueat, tradere nititur Galenus, nunc enumerando singulos casus in quibus vtimur vacuatione, qua docendi ratione vsus est in libro de venæ sectione. Nunc vero quod commune est omnibus tradendo, quod eodem libro & alibi, sed non satis diligẽter, nec pro dignitate huius tractationis facit: Porro singulorum casuum enumeratio empiricam tractationem facit, nec vnquam omnia potest enumerare; id quod
C maximè patet ex ipso Galeno, qui eo loco multo plura omittit, quam recenseat ex his quæ euacuationem desiderant; quid uero de eo quod est commune senserit, nunc uidendum: nam interdum multa simul expendit priusquam vacuet, vt morbi præsentis aut imminentis magnitudinem, ætatem, regionem, cœli statum, consuetudinem, plenitudinem, otium, malos humores, vitæ conditionem, & infinita alia, quæ etsi consideranda sunt omnia in consequendis scopis euacuationis, non tamen eiusdem sunt rationis, & facultatis, sed quædam indicant, alia contraindicant, alia coindicant, alia correpugnant; quęri autem debet idipsum quod indicant, tãquam illud quod nos recta ducit ad id quod in omni officio præstare volumus: nam cum indicatione vel analogismo, vel obseruatio
D ne possit Medicus singulos scopos consequi, vt in libro de officijs Medici ex Galeno docui, indicatione debet in his vti rationalis Medicus, de quorum natura & vi sunt ex eo libro nonnulla breuiter commemoranda, vt tractatio hæc ex suis principijs procedat. Porrò, quatuor ostendimus esse quæ inter se differũt, indicationem, coindicationem, contraindicationem, & correpugnationem: nam Indicantia sunt quæ postulant auxilia; Contraindicantia sunt quæ impediũt primo & per se; Coindicãtia sunt signa indicantium, correpugnantia vero, inditia sunt contraindicantium; quæ quidem sic exemplis declaro. Vires victum indicant, Morbus contraindicat, ætas, anni tempus, coindicant, ostendunt enim quales quantæque vires subsint: color vrinę, pulsus celeres præter natu-
E ram, correpugnant, quia morbi sunt inditia. Cum vero Contraindicantia non habent vim repugnandi permittentia, admittentiaque dicuntur, vt vires validæ permittunt admittuntque fieri euacuationem; Ceterum inter permittentia numerantur etiam quæ nunquam habent vim impediendi, vt situs & connexio partium non impediunt fieri euacuationem, sed illam admittunt quotiescumque est opus; Ceterum indicationes & contraindicationes, a rei, de qua agitur, natura, sumuntur, & eorum illa est via, vt ea percepta ipsorum natura, protinus intelligamus

mus quid agendum, fugiendumuè sit; vt morbus ex sua natura quæ in eo consistit quod præter naturam sit, indicat sui ablationem quærendam esse, & fugiendam esse conseruationem, Sanitas vero, utpote quę sit secundum naturam, & propterea amica & vtilis ijs quibus inest, sui conseruatione opus esse indicat, & fugiendam esse mutationem, ex qua labefactari & tolli possit; Ad hæc Contraindicantia etiam indicantia sunt re ipsa, & ab illis solum differunt ratione & relatione, vires enim vt hoc exemplo vtar, suę conseruationis si indicantia sunt; contraindicantia vero dicuntur, quando referuntur ad ea, quæ aliud postulant, à quo ipsæ labefactari possunt; propterea dicuntur contraindicare euacuationem, quando illam ferre non possunt ob infirmitatem, quod si eandem sustinere valent, permittentia dicuntur. Coindicantia vero, & correpugnantia, cum signa aliorum sint, non magis à natura rei sumi dicuntur, quam à proprietatibus, & ab illis rationibus ob quas signa esse possunt.

Ceterùm, si indicantia sunt, quę auxilia postulant, constat nec contrarietatem, nec externas causas, nec aerem ambientem, & proinde nec celi statum, nec regionem, vel anni tempora, nec aliud quod extra nostrum corpus sit, indicare posse, & multò minus indicabunt, quæ præsentia non sunt, eo quod iam abierint, uel quod adhuc futura sint, illa enim nec conseruari, nec mutari possunt; & propterea rectè Gal. in 4. lib. Methodi, dicebat illos errare qui indicationem curandi sumebant à rebus externis, vt causis externis, illas enim procreato morbo recessisse, nec aliqua re amplius egere, & propterea nullum remedium posse indicare, sed solum coindicare posse, id est ostendere qualis sit derelicta ab illis in corpore dispositio; propterea ætas, sexus, consuetudo, vitæ conditio, & alia quæ significant corporis dispositiones, indicantia esse nequeunt, quia solum sunt signa eorum quæ sunt in corpore, nec quicquam agere in remedia, nec ab illis pati sunt apta & nata. At vero si indicantia à rei natura sumuntur, constat vnum posse duntaxat vnum indicare, quia vnius vna est natura, quæ ad vnum habet relationem, à quo mutari, vel conseruari potest; quod quidem generali exemplo patet; omnia enim quæ sunt secundum naturam, solum indicant sui conseruationem; quæ vero præter naturam sunt, possunt solum sui ablationem indicare; Quod si in re vna diuersæ sint rationes, poterunt & diuersa indicari, vt multitudo calidi humoris indicat vacuatione & refrigeratione opus esse. Quapropter scribit Galenus in lib. 11. Meth. eos non esse dignos vt aggrediantur medendi Methodum, qui ignorant unum solum indicare vnum: aut si illud sciunt, tamen huius pręcepti vim diligenter nequaquam obseruant, & meritò quidem: nam eo contempto, nunquam inueniemus in tanta rerum multitudine, quid postulet remedia, id est, ea auxilia, quę malis affectis corporibus competunt; nec quid victum indicet, id est, conseruantem materiam naturalis corporis status, necesse enim est confusionem magnam oriri, hoc violato præcepto; & qui vim indicantium, contraindicantium, correpugnantium, & coindicantium, admittentium inter se seiungere negligent, illi nihil vnquam exactè intelligent, sed omnia confundent, quæ natura & vsu distincta esse oportet. Hos ego etiam admoneo, ne hęc mea legant, quæ solum illis vtilia esse possunt, qui propriam & exactam docendi rationem quærunt; sunt alia quidem præcepta de indicationibus, quæ postea suo loco assumemus. His ergo ita positis, videamus quid illud unum in nobis possit esse, quod euacuationem indicet. Scribit Gal. in Comment. huius Aphorismi, va-

A cuandos esse noxios humores, tanquam illi sint qui euacuationem indicent, qua quidem in re, non solū eum reprehendo, quod euacuationem ad solos humores contrahat, cum alia (vt ante ostendimus) à corpore vacuentur, sed quod etiam non doceat, quales oporteat esse noxios humores, qui euacuationem postulant; neque enim omnes noxij humores euacuandi sunt, id quod antea nos, & ipse in lib. 4. de tuenda sanitate scribit, Medicos inquam aduersus noxios humores pugnare duobus modis, alteratione & euacuatione; itaque, si alteratio suum locum habet, euacuatio non potest semper indicari ab humore noxio. Ceterum, in eodem lib. & in Methodo medendi, statuit illud esse euacuandum quod assimilari nequit; & merito quidem: nam, quæ similia fieri possunt,

B & in nostrum corpus mutari, nemo educere tentabit, si modo ea sunt retinenda, quæ vtilia sunt futura ad corporis nutritionem.

Ad hæc, cum omnis euacuatio demat aliquid boni à corpore, cum eo quod noxium est, concoctio vero non solùm illa quæ proba sunt, sed etiam quæ sunt semimala bona reddat absque aliquo corporis incommodo, nemo profectò quæret ex euacuatione remedium, vbi concoctio vitium emendare valet. Licet etiam inductione probare, ea scilicet euacuanda esse, quæ assimilari corpori amplius non possunt: ideo enim alui & vesicę excrementa euacuamus, quoniam post nutritionem dissimilia & inutilia sunt relicta: sic vbi vitiosi exuperant humores, quos alterare & vincere non possumus agente natura vel Medi-

C co, admonemur vacuationem esse tentandam; verum, etsi humores qui nequeunt assimilari, vacuationem vnquam indicabunt: nam cum remedia à solis contrarijs indicentur, (si quidem remedium est vt definit Galenus in lib. de Sectis quod mutandi corpus vim habet) necesse profectò est, vt quidquid euacuationem indicare debet, ratione plenitudinis id faciat: est enim plenum, & nihil aliud, vacuo contrarium; itaque, indicantium ratio id postulat, ut sola plenitudo vacuationem indicet, si modò (vt antea diximus) vnum debet indicare, unum, & vnum indicari ab vno; & in his quę mutatione egent, & vacuatione, contrarium indicat contrarium; sic simile indicat simile, in his quæ conseruationem postulant. At, si ita statuamus hoc omnibus commune esse,

D quod commune remedium indicat, nempè solam plenitudinem indicare vacuationem, non paruæ profectò ambiguitates emergent: sępè enim videmur vti euacuatione, vbi nulla adest plenitudo, veluti contingit in cacochimia, vel sanguinis aut alui profluuio, necnon in his qui ab alto ceciderunt, aut grauiter vulnerati fuerunt, in quibus nulla plenitudo apparet, cum enim Galeno teste duplex solum sit plenitudo, vna ad vasa, alia ad vires, & in prædictis affectibus nec vires grauantur, nec vasa distenduntur (negat enim Galenus in lib. 4. Methodi, in his qui ab alto sunt deuoluti, & contusi, aliquam esse plenitudinem) quibus tamen sanguinem demimus, aut purgationem adhibemus. Idem testatur cacochimiam à plenitudine separari posse; ac tanto magis in proflu-

E uio humorum id verum est, quanto euidentiora illis qui ita afficiuntur, ex nimia euacuatione pericula imminent; ridendique sunt qui instare his ex plenitudine periculum censent; in illis vero qui sunt contusi, etsi inflammatio, aut aliud morbi genus ex multitudine humorum timeatur in aliqua parte, tamen nequit quod est futurum malum, remedium præsens indicare, si modo illa aduersus sua contraria pugnare debent; nequit autem pugna fieri inter illa, quorum vnum est præsens, aliud uero absens; est enim de hac re sententia Galeni in lib. de optima secta,

cta, vbi scribit, nihil absens postulare remedium; quod si futuri morbi, vel plenitudinis periculum, pręsentem aliquam indicaret euacuationem, cur sanitas futura post præsentem morbum, non indicaret conseruantia auxilia, quod si fit, sequitur maximum absurdum, ægrotos scilicet non nisi uictu & conseruatione egere. Postulat igitur ratio, ut præsentia auxilia à præsentibus affectibus, & futura à futuris, & præterita à præteritis indicentur; quod si contingit noxijs humoribus caueri morbos futuros, non tamē morbi ipsi euacuationem indicabunt, sed præsens plenitudo humorum, qua quidem educta, accidit ut morbos praecaueamus, qui ab illis erant orituri: Est igitur alia quęrenda solutionis ratio: nam si sola plenitudo vacuationem indicat, sequitur aut nos male uti in supradictis casibus euacuatione, aut plenitudinem aliquam in illis esse, ut certè in nonnullis est, etsi Galenus eam non agnouit, ut quæ plenitudinis nomen arctiùs quàm par sit usurpauerit: uult enim plenum & multum bifariam solum dici, vel supra vires nostri corporis, vel plus quàm vasa continere possint; addi enim debet tertia significatio quæ proportionem spectat; plus enim dicimus esse humoris aut multum, quando proportio non seruatur cum viribus à quibus reguntur humores, aut cum vasis, à quibus continentur, aut cum alijs humoribus vel alia materia, cum qua certam proportionem habere debent; quod si ita non statuamus, nequaquam licebit dicere, plus esse bilis aut alterius humoris in corpore, quam conueniat, ad quid enim illud plus refertur? itaque si apta sit ad alios humores collatio, vt sit ad vires, & ad vasa, merito reprehenditur Galen. qui quod tribus modis dicitur, duobus duntaxat vsurpari pronunciauerit: tribus vero illis modis positis, iam illud effugimus dubium, cur scilicet in cachochimia vacuatione vtamur, quoniam adest plenitudo. Verùm & in hoc restat non leuis dubitatio, si enim in plenitudine ad proportionem, vacuatio requiritur, cur cum pituita bona exuperat, perpetuò vacuatione non utimur, sed aliquando sola concoctione, illius exuperantiam (authore Galeno lib. 4. de tuenda sanitate) emendamus? An quòd non omnis excessus humorum plenitudo est, sed cum insigne est vitium? nam cum plenitudo omnis remedium postulet, necesse profectò est nomine plenitudinis humorum vitia contineri, quę in euidenti excessu sunt posita: siquidem, remedia malè affectorum sunt corporum quæ scilicet vel iam præter naturam se habent, & ægrotant, vel cum morbis imminentibus conflictantur, eo quod iam conspicuæ sint in corpore illorum causæ. Sic sane dicimus eos plenos esse malis humoribus, non qui quomodocumq; vnum habent, aut alterum ex humoribus exuperantem, quandoquidem hoc modo in omni ætate, omnique anni tempore plenitudinem pateremur, sed qui grauius in humoribus afficiuntur; est de hac re Galeni sententia Aphorismo 17. secundi vbi scribit, corruptionem à plenitudine differre, quod illa nequeat, hæc vero post euacuationem possit emendari alteratione, adeo, ut humoris vitium plenitudo non debeat vocari, nisi eius generis sit, ut euacuationem postulet, & postulet, & post illam quod relinquitur, si fortè uitium aliquod habet, alteratione emendari sit aptum; itaque concedimus pituitam aliquando sola alteratione vinci, sed tunc non esse illius plenitudinem, quæ cum iam adest, vacuationem quoque postulat, quod multi docent affectus pituitosi, qui purgationem necessario requirunt: nam & in alijs humoribus id quoque contingit quod in pituitæ vitio, scilicet paruos illorum excessus mixtione boni alimenti & alteratione emendari, maiores vero à vacuatione auxilium necessariò postulare; quod si rem diligentius expendamus, minorem agnoscemur inueniri in pituita, quàm in alijs humoribus difficultatem, quippe, cum euidentiores sint alterationes sine euacuatione in illis; pituita verò exuperans vinci nequeat, nisi vel adhibita inedia, vel calefacientibus remedijs, quæ quod exuperat, dissoluunt, & vacuant insensibiliter, reliquum verò calefaciunt, & assimilant, adeò, vt ad Galeni dictum id quoque responderi possit, non esse opus cum pituita abundat euacuatione sensibili, hanc enim ferè solam euacuationem vocare solemus: ergò in humorum vitio non vtimur euacuatione nisi adsit plenitudo; Ceterùm vacuamus in sanguinis, & aliorū humorum profluuio, necnon in vulneratis, & contūsis, vbi nulla est plenitudo, non quod consilium nostrum sit euacuare, tanquam aliquid sit in corpore, quod euacuationem indicet, sed quia reuulsione subita, & validissima est opus, quæ nequit fieri absq; euacuatione, in quo quidem casu corpus lædimus euacuando, cum nulla subsit plenitudo, sed saluti, & vitę consulimus, adhibita reuulsione valida, quæ separari non potest à vacuatione: nam vt bona secamus aliquando vsque ad animi defectum, non quod aliquid sit quod indicet ipsum animi defectum, sed magnam euacuationem, quæ necessariò animi defectum infert, & sæpè vbi solum vacuatione est opus; medicamenta adhibemus, quæ non solum euacuāt, sed etiam alterant, obsuntq; ob suas qualitates, veluti cum bilem rhabarbaro, & scamonio calidis pharmacis extrahimus: sic in illis cogimur vacuare, quoniam non licet aliter impetum ruentis humoris coercere, & frangere. Eodem pacto in febribus ardentibus sanguinem mittimus, vbi sæpè sanguis eductionem non indicat, sed quoniam nulla alia refrigerantia præsidia valida tuto adhiberi tunc possunt, exceptis his, quæ sanguinem demendo refrigerium pręstant ab ea euacuatione auxilium petimus. Prætereà, vacuamus vbi humor non exuperat, sed corruptus est, adeò, vt alteratione vinci nequeat illius vitium, id quod facimus non per se, sed per accidens, quia enim qualitas illa nequit emendari, ideo educimus substantiam, ad cuius euacuationē corrigitur vitium in qualitate: itaque tunc plenitudinis remedium non est euacuatio, sed qualitatis malę per accidens; igitur videndum cuiusnā causa euacuatio fiat, an scilicet illius, quod euacuationem postulat, an alterius, quod sine euacuatione nequit fieri, sic enim intelligemus quid per se, quid verò per accidēs fiat: quod si hæc inter se distinxerimus, inueniemus profectò eas vacuationes, quæ per se suscipiuntur à natura, à sola plenitudine indicari, nec vnquam euacuationem fieri, nisi aliqua vrgeat plenitudo, sic enim natura excrementa alui, & vesicæ extrudit, quoniam facultas grauatur adeo, vt nequeat diutius pōdus sustinere quo molestatur; idem facit per morbos, cum humores distendentes vasa, aut expultricē irritantes, excedentesq; retentricis vires, expellit; quod si ob qualitatem vellicantem, & mordentem moueatur ad euacuationem, id non facit per se, sed quod nequeat se ab eo morsu liberare, nisi materiam eam extrudat in qua huiusmodi residet qualitas, adeo, vt perpetuum sit in his euacuationibus, quæ agente expellenteq; natura fiunt, per se semper subesse aliquam plenitudinem, vel ad vires, vel ad vasa, uel ad proportionem: nam in illis qua actione caloris digerentis, euacuantisq; substantiam nostrā obesi tur, non id quærendum est, vtpotè quæ non fiunt ob aliquem finem, etsi contingit interim nunc tolli, nunc vero intendi corporis mala, prout scilicet rectè aut perperam ea euacuatione vtitur Medicus, qui

moderari

moderari potest alimenti copia, aut inopia, vel alijs A præsidijs, quod naturæ nequaquam est concessum facere: ac non solum quidem in euacuationib. quas natura præstat, sed etiam in alijs quæ à Medico instituũtur, inueniemus semper euacuationem fieri per se, vt plenitudo tollatur, vel per accidens, vt aliud faciamus, quod sine euacuatione fieri nequit, vt inquam refrigeremus, exsiccemus, calefaciamus, humectemus, irritamenta, expellamus, potenter reuellamus, deriuemus, & vt alijs remedijs detur locus, quæ pleno corpore administrari non possunt; tum etiam, vt citò perficiamus per euacuationem, quod alijs auxilijs nequit, nisi paulatim obiri, vel vt euacuationem aliquam prouocemus; sanguinem enim mittimus in febribus ardentibus ad corporis refrigerium, pituitam exuperantem educimus, ut sublato B humore, qui corpus plus à quo refrigerat, corpus calidiùs, & temperatum reddatur, bilem flauam, aut atram quæ siccitatis, & gracilitatis corporis sunt causæ, uacuamus, ut corpus humectetur, & crescat, serosos humores, pituitam, & sanguinem copiosum educimus, ut corpus siccius reddatur, quod nimio humore irrigatur; humores, uentriculum, aut aliã partem mordicantes, euacuamus, ut ablata substantia in qua acris residet qualitas, mordicationi remediũ afferamus; uulneratis, aut contusis euacuationem adhibemus ad reuulsionem humorum, qui parati sunt ferri ad partes dolentes, ubi adsunt obstructiones in remotis partibus euacuatione utimur humorum, qui in partibus sunt præcedentibus, ne uia impediatur medicamentis, quæ ad obstructas partes C properare debent; acres, & uitiosos humores, qui scabiem committunt, possumus quidem refrigerante uictu tandem temperare, sed qui cupiunt sese ab eo molestia citò liberare, adhibita euacuatione per sanguinis missionem, & purgationem, suo malo etiã succurrunt: uenas ani aperimus, & per illam sanguinem euacuamus, ut humores qui superiores partes infestare solent, assuescãt per inferiores ferri: uenam malleoli secamus in mulieribus, ut menses eliciantur. Ergo inuenimus iudicari euacuationem per se à sola plenitudine, per accidens uero, ab illis quę sine euacuatione nequeũt fieri, aut cum illa fiunt citiùs, commodiusue; uerùm cùm id sit natura, & Medico commune, & nos quæramus quænam sint, quæ indicare possunt an Medicus euacuare, & quid debeat, D progrediendum natus est, & præcepta de hac re tradenda: ac quoniam Medicus naturæ est minister, nemo illius operam requirat, ubi ipsa natura præstare poterit, quod ad nostram salutem pertinet: nam cum natura utatur internis suis instrumentis comparatis ad rerum conseruationem, temerè ubi illa potest sufficere, nos adhibebimus ex nostra arte euacuantia præsidia, quæ semper aliquid mali corporib. inferunt: nam siue sanguinem mittas, siue purges corpus, aut aliter uacues, semper bonæ substantię multum, cum mala detrahas; quapropter tunc Medicus intelliget esse euacuandum, quando uidebit naturam, nõ posse expellere plenitudinem à qua grauatur, aut alia præstare, quæ non nisi præcedente, aut simul cum euacuatione fieri possunt: sic enim in E athletico habitu admonemur ex plenitudine, quæ naturam premit, sanguinem esse mittendum, & in ardenti febre putrida, idem esse faciendum, ut deposita ea sarcina, natura ualeat noxios humores concoquere, & post concoctionem si irritatur, eos excernere; ex eo ergo quod natura aduersus humores nequit præstare, agnoscit Medicus an uacuare debeat, & quid illum euacuare oporteat.

Nunc sequitur, ut doceamus quidnam indicet species differentiasq; euacuationis, sub prædictis scopis contentas: non enim sufficit intellexisse an uacuandum sit, & quid uacuandum, sed prętereà quid sensibiliter, quid insensibiliter, quid æqualiter, quid inæqualiter, quid per sanguinis missionem, quid per purgationem, quid per inediam, frictiones, balnea, exercitationem, quid per localia remedia, quid à toto, quid à parte, quid utiliter solum, quid uero cum utilitate, & facilitate, quid leuiter, quid uehementer uacuandum, nec solum hæc generatim cognoscenda sunt, sed usque ad ultimas species res ducenda: nam particularia sunt quæ in usum ueniunt, nõ enim satis est nouisse id, quod indicat sanguinis detractione, sed etiam quid uenæ sectionem, scarificationem, uel hirudinum, aut cucurbitularum admotionem, uel aliud, si quid est, quod sanguinem detrahat, indicare possit; ita in purgatione, non solum quid eam indicet, sed quid indicet scammonij, hellebori, rhabarbari, uel alterius rei purgantis exhibitionem ignorare non oportet: quæ quidem ex contrariorum ui, & effectu dignoscemus: nam si plenitudinem euacuare oportet, aut alia præstare euacuãdo, quæ per alia auxilia nullo pacto, aut certè non ita promptè, aut cõmodè fieri poterant, merito fit, ut ex diuersitate eorũ quæ vacuanda & facienda sunt, indicentur diuersæ euacuationis species, & diuersa remediorum euacuantiũ genera; quia non põt quod unam habet naturam, repugnare diuersis naturis; sed propria auxilia à proprijs malis, & certa à certis indicari necesse est: est enim de hac re principium apud Galenum in lib. de optima secta, vbi scribit, si genus alicuius, indicat genus presidij; differentias, & species generis indicantis, indicare differentias & species sibi respondentis generis præsidij; veluti, si morbus indicat curationem, species & differentię morbum, indicabunt differentias curationis, & nihil aliud poterit illas indicare; Quod quidem præceptum est diligenter quoque obseruandum ne ab illis petamus indicationes specierum, & differentiarum, remediorum, & victus, quæ illas præstare nequeunt; ergo cùm eã quæ sensibiliter euacuant, si ad alia comparentur quæ insensibiliter idem faciunt, cito vim suam exerceant, nihil indicabit sensibilem euacuationem, quod subita non eget euacuatione; quapropter, si plenitudo nondum nocet, aut leuiter, aut si leuiter obsunt irritaméta, aut subitum malum nequaquam timemus, nec sanguinis missionem, nec purgationem, rectè adhibemus; propriè enim non sunt hęc remedia eorum, quæ insensibilem postulant euacuationem & vbi insensibiliter euacuantia sufficiunt, auxilium petere ab alijs non debemus, tutior enim & salubrior est illorum vsus contra uero ubi est quod vrget per se, vel per accidens euacuationem postulans, temere ex inedia vel frictionibus, aut alijs insensibiliter euacuantibus opem quærimus; Docent ergo differentiæ eorum quæ vacuantur, differentias eorum quæ vacuant; Ceterum, æqualem euacuationem indicat plenitudo in qua omnes humores obsunt, aut aliquid faciendum est, quod sine huiusmodi euacuatione præstari non potest, cuiusmodi est corporis refrigeratio, transpiratio: quoniam enim cũ ęquali euacuatione vapores eleuati à tota massa humorum expirant, ideo contingit per eiusmodi euacuantia corpus refrigerari; temere ergo vbi omnes humores ęqualiter obsunt, à purgatione petimus remedium, aut vbi humores non lędunt omnes, auxilia adhibemus quę ęqualiter euacuent; iam vero sensibilem & ęqualem euacuationem indicabunt ea mala, quę composita hoc modo euacuatione opus habent; ęqualis inquam plenitudo, quæ subitam postulet euacuationem, & alia quæ per accidens coniunctum requirant & mixtum remedium. Igitur in plenitu-

plenitudine sanguinis quę iam nocet euidenter, pro sanguinis missione tutum non est ab alijs euacuationibus remedium exigere, sicut nec in angina, aut in contusionibus & vulneribus dolorem vel inflammationem inferentibus, quia enim omnes humores in his casibus iam obsunt, vel subito obesse possunt, omnes subitò sunt euacuandi; sed quoniam de sanguinis detractione alia extant pręcepta ab Hippocrate, Galeno, & alijs antiquioribus Medicis memoriæ prodita, quę à nobis plus fortè quàm ratio postulet obseruantur, ideo postea quàm absoluero indicantia differentias prędictas euacuationum, separatim multa de ea re dicere paro. Ceterùm, purgationem ut euacuationem nihil indicare potest preterquam plenitudo inæqualium humorum; nec illa vnquam supplere uicem potest sanguinis missionis, ut Galenus aliquando scribit, si modo hęc æqualiter, illa inæqualiter euacuant; quod si in inęquali humore aliquid sit quod alteratione cito, aut commodè emendari nequeat, aut si reuulsione vel deriuatione inęqualium humorum est opus, aut si eosdem euacuare oportet ad corporis temperiem conciliandam, vel ut alijs remedijs detur locus, tunc purgatio per accidens requiritur, & ea indicantur eligenda esse remedia purgantia, quę id quod indicant præstare, & alijs minimè obesse possunt; veluti si cum plenitudine inęqualis humoris, febris coniuncta sit, intelligimus assumenda esse ea euacuantia medicamenta, quę possint quidem eos humores euacuare, sed interim tamen febrem suis qualitatibus, aut uehementia non exasperent: hoc enim perinde est, ac si dicamus esse habendam rationem contraindicantium. Iam uero cum inedia internas, & externas partes, æqualiter, & insensibiliter uacuet, eam indicabit ęqualis plenitudo in toto corpore, quę tardam possit expectare euacuationem, si tardam putamus esse, quę unius, aut duorum dierum spatio completur, quò fit, ut rectè non imperemus inediam, si aut in solo uentriculo, aut in partibus solum externis, huiusmodi continetur plenitudo: interim enim cum plenis partibus prodest, alijs quę nullam postulant euacuationem, obest; ab ea quoque quęrimus opem per accidens, cum volumus corpus euacuando primùm calefacere, deinde refrigerare, & ab internis partibus reuellere, excitata euacuatione per transpirationem: hæc enim præstare potest inedia; quæ verò impediant eam adhiberi, hic, vbi solum indicantia prosequimur, docenda non sunt; frictiones, quoniam æqualiter, & insensibiliter externas partes euacuant, indicabuntur à plenitudine æquali, in externis partibus contéta, & subitam euacuationem nequaquam postulante: per accidens verò ab his quæ reuulsionem postulant, non prorsus vehementem, qualem præstat sensibilis, & æqualis euacuatio. At verò, quoniam balnea ex dulci aqua, externas partes æqualiter, & insensibiliter, aut certè cum aliquo sensu, (si quidem cum ampliore calore sudorem eliciant) euacuant, & simul etiam humectant, si plenitudo subsit in illis partibus, cum aliqua acrimonia, aut intemperie loci sicca, quemadmodum accidit in scabie, ex sanguine acriore, tunc indicantur balnea ex dulci aqua, excalefacta; at si æqualiter, & insensibiliter, cum siccitate externas partes euacuare consilium est, Hanc præstabit euacuationem balneum ex aquis sponte nascentibus, quibus insit vis calefaciendi, & exsiccandi. Cæterum localia præsidia euacuantia, qualia sũt quæ per vnctiones, & cataplasmata obeuntur, indicat: plenitudo partis, quæ insensibilem, & æqualem, vel inæqualem, pro natura humoris subiecti requirit euacuationem; postulabunt vniuersalem euacuationem plenitudines vniuersales; vtilis iudicabi-

A tur fore euacuatio, quàm corporis status postulat, vtilis verò, & facilis, quæ humores habet noxios, & paratos ad euacuationem; Leuiter euacuantia indicantur, vbi parua est plenitudo, aut humores facilè cedunt, quales sunt tenues, & in partibus continentur, ad quas integris viribus pertingere potest vis medicamenti; aut cùm leuiter præstare debemus, quod per accidens cum euacuatione faciendũ est; Vehementem euacuationem prædictis contraria postulant; Ac ne singula prosequamur, nos, qui Methodum, potius quàm particularia prosequi instituimus, quærat quilibet naturam eius, quod postulat euacuationem, & eius quod euacuata potest, & singulorum vim inter se comparet, & tunc demũ agnoscet, si sibi respondebunt euacuantia pręsidia

B cum his, quæ euacuationem indicant: nam si solum indicatur euacuatis, quodlibet remedium euacuans sufficiat: si sensibilis euacuatio requiritur, erunt adhibenda sensibiliter euacuantia, si cum sensibili euacuatione requiritur etiam æqualis cum reuulsione, vel calefactione, vel alia re, tunc inter omnia euacuantia sumenda, quæ tot pręstare possint, quot indicantur esse necessaria; atque ita rectè indicationibus, & indicantibus vtemur. At quoniam in omni actione aliquid solet sese opponere indicantibus, videndum est quid possit impedire primùm euacuationem, deindè particulares ipsius differentias. Nihil profectò est quod per se contraindicare possit euacuationẽ, præter id quod ab ea læditur: non læditur autem figura, magnitudo, numerus, & cõpositio partiũ

C & corporis, sed temperies, & facultates nostri corporis, verùm temperies, & si mutetur ab euacuantib. eam tamen admittit fieri, si vrget, id quod eam exigit, At uitas, & actiones nostri corporis; si infirmæ admodum fuerint, uacuationes omnes non ita admittunt, sed quasdam omninò respuunt; At non omnes facultates & actiones parem vim habent, in arcendis, aut moderandis euacuationibus: nam si pulsus constet, non magnoperè curamus si motus, sensus, ratio, concoctio, nutritio & aliæ animales, & naturales facultates laborent, quandoquidem sæpè eorum malis per euacuationem succurrimus; At si pulsus non ex plenitudine, sed ex dissolutione, aut malignitate, languidi sunt, ex euacuatione debilitantur, & propterea contraria postulant

D præsidia, à quibus foueantur, & augeantur; id quod facit repletio, euacuationi contraria; propterea sola uitalis facultas est, quæ potissimam habet vim in contraindicanda euacuatione, verum non par imbecillitas requiritur, ad arcendam, vel moderandam communem euacuationem: nam insensibilem euacuationem ferè sustinet quælibet infirmitate, sensibilem non fert nisi validior uirtus præsertim si humorum requiritur euacuatio: nam excrementorum euacuatio nullum robur requirit; magnum requirit sensibilis, & æqualis euacuatio pręsertim, si ab internis visceribus humor educitur, tunc enim plurimum spiritus simul exit; propterea in sectione venę maius exigitur robur, quam si sanguis per cucurbitulas, & scarificata cute demitur. Inedia minus robur re-

E quirit, quam frictio; exercitatio maius quam balneum: nã frictio subito exhauriet corpus, si ualidius adhibetur; exercitationem ferre non possunt, ob imbecillitatem, quæ decumbunt corpora; balnea sustinent etiam hectici; vehementes euacuationes non ferunt, nisi firma corpora; externam euacuationem facilius quam internam admittimus, & particularẽ facilius, quam vniuersalem, ut spontaneam, & naturalem sustinemus leuius, quam artificiosam, vires ergo uitales sunt, quæ ex differentia, quam assumunt per magis, & minus, in robore, & imbecillitate prohibent

hibent

hibent omninò, aut admittunt, & moderantur eua cuationes; nec id quod dicimus, in robore, & imbe cillitate, plus vel minus, arte aliqua comprehendi potest, sed coniectura relinquitur expendendum, & comparandum cum singulis remedijs euacuantibus. Habent quoque in contraindicando quandam vim per accidens certi affectus, qui ad se peculiarem curam trahunt, quæ euacuationem adhiberi prohibent: nam etsi plenitudo inæqualis humoris indicat opus euacuatione, tamen si simul sit adiuncta cruditas, antequam concoctus sit humor, euacuatio locum non habet; eadem impeditur, si obstructio occupat corporis vias; videndum ergo quinam adsint affectus, qui prohibent eam euacuationem quæ indicatur.

Quid indicet sanguinis detractionem.

NIhil est magis tritũ apud Medicos, & quod ab illis certius putetur, quàm quod sola magnitudo morbi sit, quæ sanguinis detractionem indicet: nam Galenus qui post Hippocratem huius opinionis est author, id asserit in lib. 4. Methodi medẽdi, imo in vniuerso eo opere, & idem repetit in lib. de sanguinis missione, & 4. de victu acutorum morborum, & alibi passim tradit, sanguinis mittendi scopos, siue indicantia, plenitudinem in se nequaquam comprehendere; sed solam magnitudinem morbi iam præsentis, vel imminentis, id remedium indicare, si modo vires sint validę, & puer non sit natus 14. annum, cui sanguis sit demendus; adeò, ut id quod indicat, sola sit magnitudo morbi. Contraindicantia vero sunt vires infirmæ, aut ętas puerilis, quam quidem sententiam (pace illius dixerim) tanquam penitus absurdam, & causam multorum in arte nostra errorum, ex propriis de euacuatione principijs, & ex his quæ ille alibi tradit, nunc refellere aggredior: Est enim apud illum ex lib. 11. Methodi medendi, & ex lib. de optima secta, sumptum principium antea à nobis vsurpatum, vnum indicare solum unum, & vnum indicari posse solum ab uno: et si genus vnum indicat genus vnum remedij, differentias generis indicantis, indicare differentias generis indicati: etsi differentia, differentiã aliquam indicat, alia illius differentia indicabit alterius differentiam. Quæ quidem principia ut verissima retinenda sunt, & talia esse facilè exemplis ostendere possum, quod anteà etiam vtcumque feci. Morbus simpliciter sumptus curationem indicat: & solus morbus potest curationem indicare: & sola curatio indicatur solum à morbo, quod si morbus indicat curationem, morbi differentiæ indicabunt curationis differentias, ut magnus morbus, magnam curationem, & magna remedia ad curationem apta: sic paruus morbus, paruam curationem, paruaq; remedia indicabit; Quod si paruus morbus indicat parua remedia, magnus morb. indicabit magna. Itaq; si in lib. de sanguinis missione tradit Galenus plenitudinem indicare vacuationem, quod & ratio docet, necesse profectò est, vt species quadam plenitudinis sit, quæ speciem hanc euacuationis ostendat; aut si species, vel differentia morbi indicat differentiam, & speciem vnam remedij, necesse est; vt alia speoies morbi, indicet remedium oppositum alteri; & si differentia vna morbi indicat differentiam vnam remedij, sequitur ut morbus ipse sine differentia sumptus, indicet genus remedij sine differentia. Quibus positis principijs, quæ verissima sunt, & ab ipso Galeno inuenta, licebit non solum probabili argumentatione, sed mathematica demon

A stratione eam opinionem euertere: nam si morbus magnus semper indicat sanguinis missionem, paruus indicabit remedium euacuans contrarium sanguinis missioni: ergo paruus morbus indicabit necessario insensibilem, & inæqualem euacuationem: hæc enim sanguinis missioni opponitur: igitur, in omni paruo morbo, insensibiliter, & inæqualiter euacuabimus; at multi sunt morbi parui, qui nullam postulant euacuationem, quales sunt, qui ex intemperie sine humore consistunt, aut structuram corporis labefactant. Præterea, sequitur non plenitudinem indicare euacuationem, sed morbum; nam si magnus morbus indicat speciem vnam euacuationis, ita vt differentia differentiam indicet, sequitur ex positis principijs, morbum ipsum euacuationem, nempè ge

B nus, indicare genus: Deinde, si in tertio Methodi, & passim alibi scribit ille, morbum, id esse, quod indicat curationem, non potest idem indicare euacuationem, si modo unum indicat solum unum; ad hæc, si morbus magnus indicaret sanguinis missionem, sequeretur, illum hoc remedio euacuari, ut enim morbus indicat curationem, & curatur, sic debet euacuari, quod euacuationem indicat: absurdum enim putat esse initio tertij Methodi, si aliud indicet curationem, quam morbus, qui curatur: pari itaque ratione, morbus magnus euacuabitur, eo quod sanguinis missionem indicare dicatur; Adde, quod si remedia contraria indicanter à contrarijs, (vt ille testatur,) sequeretur vtique, morbum contrarium euacuationi, quod nec per se, nec per accidens esse potest; nec

C specto, si Sophistæ imaginari possint hic aliquam accidentalem oppositionem, cum quętamus vera indicantia, quæ scilicet per se postulant sanguinis missionem. Postremò, non posset ea magnitudo indicare nunc sanguinis missionem, nunc purgationem, vt in 4. Methodi & 23. Aphorismo primi libri scribit de magnis doloribus. Ergo morbus magnus præsens ex supradictis principijs nequit hoc remedium indicare, & multo minus profectò id faciet morbus, qui futurus est, & imminet magnus: nam (ut antea ostendimus) nihil, quod futurum est, indicare potest præsens remedium, quoniam inter præsentia, & absentia nulla actio, vel pugna esse potest, alioqui, si absente morbo indicantur præsentia illius remedia, sequetur (quemadmodum diximus) ut absente sa-

D nitate indicentur remedia, quæ sanis conueniunt, ex quo fieret, ut præsente morbo, ob sanitatem futuram, hominem perinde tractare debeamus, ac si iã valeret: id enim ratio postulat, si adhuc valente homine, ob suspicionem futuri morbi, huius remedia indicari putemus; vacuamus quidem ad præcautionem, quoniam in corpore subest materia, quæ quidem uacuationem postulat: tamquam igitur præsens sit indicans, pręsens adhibemus remedium: quo contingit, sublata causa morbi, ipsos euitari morbos. Quod si omnes morbi magni differentias consideremus, inueniemus profectò, nec omnes, nec aliquam fortè esse differentiam, quæ semper postulet hoc remedium: tribus enim modis morbos magnos esse & iudicari, scribit Galenus in medendi Methodo, li

E bro quarto; Vno modo magnos eos esse censet, qui sunt maligni. Secundo modo, eos, qui sunt in parte aliqua nobili. Tertio, qui sua natura sunt magni, id est vehementes; at, quis sanguinem mittet, ubi intẽperies aliqua frigida, sicca, vel schyrrus, vel ędema, cerebrum vel hepar, vel aliã nobilem partem premit? Maligni morbi postulant Antidota, tanquam propria auxilia, ac sanguinis missione sæpè fiunt deteriores: quod ostendunt febres malignæ cum læui calore, & vrinis concoctis, quæ misso sanguine nulli parcunt. Quod vero in omnibus vehementibus mor

bis,

bis, sanguinem non detrahat Galenus satis constat ex multis locis, tum maximè ex Commentario 22. Aphorismi huius libri eo enim loco scribit in maximis dispositionibus dolorificis, adhibendam esse distinctionem, an sanguinem mittere, vel purgare oporteat; id quod etiam in quarto lib. Methodi repetit, vbi magnitudinem morbi nunc sanguinis missionem, nunc purgationem indicare scribit. Quod si ita esset, quomodo unum semper indicaret unum, si quidem magnitudo morbi, nunc sanguinis missionem, nunc purgationem eo authore indicat. Perpetuum ergo non est remedium vehementium morborum sanguinis missio, si purgatio sæpè locum habet absque sanguinis detractione; At, si eos casus perpendamus, in quibus vel admittit, vel arcet sanguinis detractionem Gale. multos inueniemus, qui nullam habent vehemētiam, quibus hoc remedium iniungit, & quosdam in eodem genere vehementiores, quibus negat conuenire sanguinis euacuationē, quam mitioribus concedit: nam in primo libro ad Glauconem, præcipit adhibendam esse venæ sectionem in quartana, si sanguis abundet crassus: si vero sanguis tenuis est, & flauus censet ab eo auxilio abstinendum; at nemo est qui nesciat, febres, quæ fiunt ex sanguine tenui atque flauo, vehementiores esse, quam quæ ex crasso consistunt, tardi enim sunt, & obtusi morbi, qui ex humore melancholico nascuntur. Quod si magnum intelligamus; vt nos ostendimus in libro de differentijs morborum; intelligi posse morbum magnum, qui vires nostras excedit, & propterea periculosus nominatur, ea quoque ratione, potius sanguinem mittemus, ubi in quartana sanguis tenuis est, quam si crassus fuerit: magnum enim oportet esse à naturali statu recessum, quando exuperante sanguine aquoso, quartana febris oritur, & propterea eos qui ita afficiuntur, magis periclitari, in quodam Aphorismo postea docet Hippocrates. Sed enim, contempta ea differentia, quæ in maiore, & minore vehementia esse potest, in duabus quartanis à diuersis humoribus factis, ratio vincit in nulla quartana sanguinem esse demendum, si morbi vehementia ea est, quę hoc remedium indicet, quippè cū qualibet quartana vehementia careat, ob tarditatem motus, ex humoris crassitie, & frigiditate, & multo quidem minus in hydrope sanguinem mittemus, quod tamen putat ille aliquando necessarium. Cur præterea in tertiana exquisita, potius quàm in notha, aut in omni quartana sanguinem non mittimus? est tamen exquisita tertiana longè maior, & vehementior illis, & propterea inter morbos acutos, sæpè à Galeno numeratur. Est quoque magnus affectus melancholia, in qua sanguis melancholicus continetur in solo capite, aut tenuis etiam in venis, verum Gal. prohibet in hoc affectu, sanguinis missionem, nisi sanguis melancholicus in venis contineatur. Scribit præterea idem author in libro secundo de medicamētis secundum locos, capite duodecimo, venam secandam esse, si humoris adest multitudo, maximè circa venas, idque nulla facta mentione magnitudinis, aut alterius differentiæ morbi.

Præterea, mittit sanguinem etiam in paruis morbis, in podagra, scabie, alopecia, & alijs cutis affectibus, in lassitudine, in febribus intermittentibus, quartana, tertiana, & denique in plurimis alijs morbis, in quibus nulla est vehementia, nullum periculum, nulla malignitas, nec partis nobilis malum pręsens, vel futurum. Igitur si sanguinem detrahimus in morbis paruis, nec semper in magnis, & vbi sanguis certo modo afficitur, aut in certis locis continetur, constat magnitudinem morbi non id esse, quod sanguinis missionem nobis ostendit, tanquam regu- A la, & vt id quod indicationem præbet. Nec illud vero credere oportet, quod nonnulli volunt, in omni morbo magno sanguinem quidem esse detrahendū, sed vires obstare, in quibus non mittitur: non enim eo quod vires impediant, sed quod non adsit id, quod indicat, abstinemus sæpè ab hoc præsidio: nam quis credet vnquam iuuenem quartanarium, aut melancholicum, in quo sanguis est tenuis, ferre non posse sanguinis detractionē, quam senes in vehementi febre, ætate, & morbo debilitati, sustinere posse dicuntur? quis quæso sanguinem mittet, in schirro hepatis, etiamsi vires validæ subsint? quia ergo non est, quod indicet sanguinis detractionem, ideo illum non euacuamus; & nullum est genus morbi, in quo vires nō subsint validę, si tempestiuè hoc remediū adhibetur.

B An vero putamus indicantis nomine, coindicans intellexisse Gal. cum morbum magnum, hoc remediū indicare tradit? quod. s. subsit materia necessario in morbo magno, quæ venæ sectionem desideret, adeo, vt huius generis morbus signum sit talis humoris? at nec hoc quidem verùm est: nam vt ex Galeni Comment. 22. Aphorismi huius libri antea annotauimus, & pariter idemmet testatur in quarto Methodi, magnus, & vehemens morbus ostendit nunc subesse materiam, quæ purgationem postulat, nunc aliam quæ sanguinis missionem, vel aliud remedium desiderat; id quod etiam ostendunt morbi parui: nam in podagra, & cutis affectibus, conuenit aliquando purgare, aliquando sanguinem educere, aliquando vtrumque præstare, aliquando ab vtroque abstinere, & victus ratione debita, & localibus remedijs pugnare. Alij vero aiunt intelligi mor- C bum magnum, qui cum plenitudine humorum sit, quos Galenus refellit in quarto Methodi; vbi scribit sanguinem esse mittendum etiamsi nulla adsit plenitudo modo adsit magnitudo morbi; Ergo morbi magnitudo, nec vt indicans, nec vt contraindicans, nec vt coindicans, sanguinem ostendere potest à corpore esse auferendum. Hinc illæ controuersiæ, quæ inter Medicos, de sanguinis missione oriri solent, cum vnus negat morbum esse magnum, alius vero contendit, talem esse, aut imminere; nec interim intelligit, quomodo morbum magnum capere oporteat, & an talis sit, qui præsens est, nec ostendere potest eum, si quis venturus est, magnum fore.

D Et quis non contendet in ea re, quæ nihil habet veri, nihil certi, nihil deniq; quod principijs positis, de indicationib. consentiat? Quare videndum est, si ex eo authore aliquid inueniri possit, quod hoc remediū reuera indicet. Superiùs diximus eum in libro secundo de medicamentis secūdum locos, censere sanguinem esse mittendum, si sanguis abundat in venis, purgandum vero esse, si humorum nocet qualitas; at vero hoc Primùm damnandum est pręceptū, quod contemptis omnibus alijs modis, quibus sanguis extrahitur à corpore, agat duntaxat de venę sectione; Deinde quod ipse, non in omni sanguinis multitudine uelit uenam secari, sed ubi sanguis est crassus, aut certa alia qualitate affectus, ad hoc remediū idonea, ubi enim tenuis est (ut ostendit in quar- E tanarijs, & melancholicis) iubet esse abstinendū ab hoc remedio. Præterea, mittimus sæpè sanguinem, ubi nulla urget illius multitudo, sed profluuium; Addo, quod in biliosis febribus, & melancholicis affectib. sanguinem mittit; Postremo, si in omni multitudine sanguinis, illum mittimus, quis potest esse vsus inediæ, frictionum, exercitationis, & aliorum pręsidiorum, quæ excogitata sunt ad eam multitudinem minuendam; Ceterùm in lib. 4. Methodi (vt diximus) duo ponit sanguinis missionem indicare, vel plenitudinem, vel magnitudinem morbi; quod si ita

fi ita fit, quomodo vnum, vt ille testatur, vni est con A trarium, & propterea vnum potest solum indicare vnum, & vnum indicari ab vno? Hæc ferè sunt, quæ inueniuntur apud Galenum, sanguinis missionem indicare posse; quæ cum nequaquam comprehendant omnem sanguinis detractionem, sed solũ eam, quæ fit per venæ sectionem, nec in ea aliquid statuere possit, quod certa, firmaq; sit regula vsus huius remedij, videndum est, cum alij quidpiam de ea re meliùs scripserunt. Merenda, & Fernelius de euacuatione separatim scripserunt, traduntq; plenitudinẽ esse, quæ vacuationem indicet: sanguinis verò missionem indicari à morbi magnitudine, qui profectò nequaquam rationem euacuationis attingere deberent, si vim indicationum, & vsum ignorant; aut si illam obseruare volunt, facilè agnoscent, quantum aberrent: nam si Galeno authore, posuimus vnum B solum indicare posse vnum, & vnum indicari posse ab vno, & id quod genus indicat, indicare quoque generis indicati differentias, ex suis differentijs, quo quæso modo statuere possunt, morbum aliquem indicare aliquam speciem vacuationis, si plenitudo ipsa euacuationem ipsam indicat? an morbus magnus species, aut differentia aliqua est plenitudinis? igitur tractatio falsa hæc esse agnoscitur, quia differentiæ euacuationum non indicantur à differentijs plenitudinis; at verò nec id, quod vacuationem per sanguinis missionem postulat, rectè ab illis est positũ: nam cum vnum debeat indicare vnum, illi nunc plenitudinem sanguinis, nunc morbi magnitudinem, venæ sectionem indicare statuunt, quorum neutrũ, C nec separatim, nec coniunctim id facit: ante enim refellimus, morbi magnitudinem; sanguinis verò plenitudinem id refellit, quod inutilia sint alia præsidia, vt inedia, frictiones, balnea, animi, corporisque motus, quibus talem plenitudinem minuimus, si à sanguinis missione huius vacuationis remediũ semper petimus. Nec semper à venæ sectione postulare debemus sanguinis euacuationem, si aliquando cucurbitulæ, & hirudines suum vsum obtinere debent. Itaque, cum nihil adhuc firmum & stabile, memoriæ sit proditum, quod vim, & vsum sanguinis missionis generatim primum ostendat, & posteà singulos modos, quibus sanguis detrahitur, experiamur nos, quid in ea re præstare valeamus.

Itaque cum omnia, quæ sanguinem extrahunt à D corpore, æqualiter, subitoque euacuent, sequitur sanguinis missionem indicari à plenitudine in qua vniuersi humores abundant, & opus est subita euacuatione: cum enim remedium à contrario suo indicetur, nihil inueniemus contrarium æquali, & subitæ euacuationi, præter quam huiusmodi plenitudinẽ, quæ cùm etiam nullum aliud remedium inueniri possit, quod suis malis succurrere possit, æqualibus scilicet, & subitis, meritò fit, vt talis plenitudo ponatur, sanguinis missionem indicare: sic enim contrarium proprio contrario opponitur, & indicantiũ vis retinetur, & principia huius tractationis seruantur, quod in omni re maximè est obseruandũ; quod si in venis huiusmodi plenitudo continetur, indicatur remedium, quod illam à uenis extrahere possit, E id, quod facit uenæ sectio, siue scalpello, siue hirudinibus admotis orificijs, uenæ aperiantur. At si circa cutem, & musculos, sanguinis est abundantia, ut in lassitudine fieri solet, tunc per cucurbitulas admotas, & cutis scarificationem, sanguinem elicimus. Nec illud quidem nos mouere debet, quòd in inflammationibus, ubi sanguis est sparsus per musculos, & substantiam partis inflammatæ, sanguinem mittamus, secta uena, quoniam id facimus non ut inflammatio soluatur, sed ut extrahatur sanguis in uenis cõtentus, qui alioqui paratus est inflammationem augere. Hæc ergò sunt quæ propriè, & per se uacuationem indicant, quæ fit per sanguinis detractionẽ: Mittitur autem sanguis alia ratione, quàm ob uacuationem, per accidens scilicet ad corporis refrigeriũ, & transpirationem, quomodo in ardentissimis febribus etiam ubi multitudo sanguinis nulla subest uenam secamus: quoniam enim alia præsidia refrigerãtia ualida pro magnitudine affectus adhiberi nõ possunt in initio febrium, ideo à sanguinis missione auxilium petimus: ea enim plurimum uaporis calidi, & fuliginosi, quo febris gignitur, & fouetur, cum sanguine educit, unde corpus trãspirare & refrigerari cõtingit. Eadem ratione in scabie, ad refrigerandas uenas, hepar, & habitum corporis, quæ acres humores gignunt, scabiemque fouent, sanguinem educimus. Alio quoque modo sanguis mittitur per accidens, scilicet ad reuulsionem: nam ubi ob dolorem uehementem, uel ob aliam causam fluxiones magnas ueremur, quoniam non licet alio remedio potenter, & subito reuellere, idcirco præcipuum sumitur præsidium à sanguinis detractione, in quo casu nec multitudinem sanguinis, uel alterius humoris, nec aliud quicquam spectamus, nisi ualidam, & subitam reuulsionem, aut deriuationem; qua ratione rectè quis dicet morbos, qui suaptè natura sunt magni, & uehementes, uel in parte nobili, talesq;, ut fluxiones mouere possint, cuiusmodi sunt qui nascuntur à solutione continui, uenæ sectionem postulare, etiam si nulla adsit plenitudo: quoniam fluxiones timendæ sunt ob morbi, & partis naturam, at hoc non est indicare sanguinis missionem, ut remedium euacuãs, de quo agunt authores, sed ut potentissimum reuulsorium remedium.

Ceterùm cùm mittatur sanguis in melancholia, & quartana, ubi sanguis est crassus, & non tenuis, id non ostendit qualitatem sanguinis indicare illiùs detractionem, sed qualitatem eam non impedire, multitudinem autem indicare: non enim ubi solum crassus sanguis est, uenam secari uult Galenus, sed ubi simul est multus & crassus, tanquam multitudo suum remedium postulet, cui non refragatur crassities, quod si tenuior fuerit sanguis, quoniam id fit exuperante aquoso, frigidoq; humore, ideo sanguinẽ mittimus, ne corpus plus æquo refrigeretur, sed purgatione extrahimus aquosum humorem, qui sanguinem inficit, facilisq; fit purgatio ob materiæ tenuitatem. Quare etiam, ubi sanguis est flauus, & tenuis purgatio facilè huic malo mederi potest, cuius proprium non est auxilium ipsa uenæ sectio; ubi uero crassus, & melancholicus humor est cum plenitudine, nequeunt purgantia medicamenta per uenas subire, ut attrahant humorem crassum, qui difficilè sequitur purgationem. Quapropter, sanguinis missione prius uenas euacuamus, ut promptè postea sese possint in corpus insinuare medicamenta, atq; ita expeditior fiat attractio, & purgatio humoris crassi: & quia inedia, balneum, exercitatio, aptè non adhibentur, ubi subest multitudo sanguinis melancholici: nam inedia, & labor crassiores reddunt hos humores balneum, & exercitatio in plenis corporibus tuto non adhibentur) ideo cogimur à uenę sectione primum petere auxilium, postea uero à purgatione. Eodem pacto cum ad uesicam, uel renes aliquid penetrare debet, quod facilè nequit fieri, nisi inanitis uenis, tunc si subito illud faciendum est, aut si materia multa alijs remedijs aptè euacuari non potest, tunc uenam secare cogimur. Et aliquando ubi sanguinem mittimus, quando cito succurrere morbis nonnullis uolumus, etsi dolorem capitis, ex multitudine humorum inedia uincere possumus, sed non nisi

nisi longiore tempore, quod qui expectare non vult A aut ferre non potest doloris vehementiam sanguinis detractione cito liberatur, quod si per oẽs affectus in quibus sanguinem mittimus discurrere placet, inueniemus in hoc remedio firmũ esse præceptum quod antea ostendimus, in omni euacuatione scilicet sanguinem mitti, vel ad euacuationem plenitudinis quę necessario postulet hoc, & non aliud auxilium, cuius generis diximus esse æqualem quæ iam vel cito obesse potest, vel per accidens, cum sanguinis missione præstamus, quod cum alio remedio apte fieri nequit, scilicet refrigeremus, reuellimus, deriuemus, vel vt alijs remedijs detur locus, vel vt citò perficiamus sanguinem euacuando, quod per alia auxilia nequit nisi paulatim fieri. Hæc ergo sunt quæ sanguinis missionem indicant generatim & singula remedia, B quibus vtimur ad sanguinem demẽdum à corpore.

Nunc vero restat, ut paucis doceamus ea quę possunt sanguinis missionem impedire, siue contraindicare. De qua quidem re scribit multis in locis Galenus, & præsertim in 1. lib. ad Glauconem, vbi ait, nec in frigido, nec calido aere, nec in cruditate humorum, nec in pueris, nec in debilibus sanguinem esse mittendum; Hippocrates excipit quoque grauidas mulieres: nos autem neminem arcemus à sanguinis missione cui aliqua sit salutis spes: nam etsi ij quibus vires sunt infirmæ, fortè non ferunt sanguinis euacuationem, quæ fit secta vena, certè eam quę fit admotis cucurbitulis, aut hirudinibus sine aliqua noxa sustinent. Requiri quidem robur aliquod in hac euacuatione certum est, at non omnium virium, C sed vitalis duntaxat facultatis, quandoquidem sensu & motu propemodum extinctis, & plurimum debilitatis naturalibus functionibus, sanguinem mittimus. Illud quoque spectandum est, ne fallamur in robore vitalis facultatis, puto enim satis validam esse vitalem facultatem ad hoc remedium ferendum, vbi pulsus desperatæ salutis indicia nequaquam præbet; quod Gal. 5. Methodi apertè testatur cap. 5. vbi ita scribit. Quod si æger ex sanguinis profluuio resolutus adhuc non sit, etiam vena secanda est, & grandis tuto mitti sanguinem posse docet quotidie experientia, & Cornelij Celsi sententia, qui ita scribit: Siquidem antiqui primam ultimamque ętatem sustinere non posse hoc remedij genus iudicabant, persuaserantq; sibi mulierem grauidam, quæ ita curata esset abortum esse facturam: postea verò vsus ostendit nihil ex his esse perpetuum, aliasq; potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis cõsilium debeat. Quid vero de pueris sentiendum sit, & alijs contraindicantibus in tractatione nostra de febribus ostendimus; at non solum vires sed etiã contrarij affectus sanguinis detractionem secta vena prohibent, nisi reuulsionis causa mittatur, sæpè enim cogimur tunc contemnere omnia alia incommoda, vt præcipuo malo succurramus, alioqui vbi refrigeratione noxiam timemus, ab hoc præsidio abstinendum est. His ita explicatis, ex quibus intelliget Medicus an vacuare, & quid, quoue remedio debeat, iam pergere possumus ad interpretandos occultos authoris sensus.

Si talis fiat qualis fieri debet.

Rectè quidem scribit Galen. Hippocratem hic agere de qualitate quæ requiritur in humore qui vacuandus est, nam id ostendunt authoris verba, talia, qualia, talis, qualis, & quæ superius adduximus argumenta ex purgationis nomine, ui, & vsu; Verum non rectè explicat eam qualitatem: ait enim in huius, & secundi Aphorismi vbi eadem sententia repetitur Commentario, tales fore humores, quales oportet esse si noxij fuerint, & molesti, vel si superabundauerint: nam dignum non est Hippocratem præcipere quod ea sint euacuanda quæ excedunt naturalem mensuram; quis enim non agnoscit repletionem curari euacuatione? quis prætere non nouit vbi euacuandum est, educendos esse eos humores qui nocent, & ab alijs abstinendum qui nullum nocumentum adferunt? Præterea, falsum est vacuandos semper esse noxios humores: nam vt superius ostendimus, sæpius pugnamus aduersus noxios humores alteratione quam vacuatione; deinde, idem argumentum quo alios refellimus, Galenum urget, scilicet, non sequi semper conferentiam, & leuem tolerantiam, quando noxij humores euacuantur: nam vigente febre ardente, aut incipiente quartana, noxij adsunt humores in corpore, tamen illorum euacuatio nec utilis est, nec facilis, quoniam scilicet, tunc tales non sunt humores, quales esse debent, si utilis & facilis expectanda est euacuatio. Latet ergo sub uerbis talia & qualia, talis & qualis occultior quidam sensus, maior uis & energia, quam nemo hactenus expressit, nec author ipse docere poterat Aphoristica breuitate. Quam ob rem aggredimur nos rem hanc obscuram sanè patefacere: ac quoniam Hippocrates agit de euacuatione quæ fit non solum à Medico, sed etiam à natura, de vtraque pariter est à nobis tractandum, & primum uidendum, an tales oporteat esse humores quos natura euacuare debet, quales sunt quæ requirunt euacuationes quas Medicus instituit. Porro, diuersos esse oportere facilè est ostendere; nam in morbi principio, natura sanguinem euacuare vtiliter nequit, in morbi vero incremento, & uigore, sæpè morbos rectè iudicat per sanguinis profluuium; contra uero Medicus studet in principio sanguinem mittere secta uena; crescente vero morbo, minore vtilitate id facit: eodem vero vigẽte, præcipitat pro hominis dubia salute hoc remediũ, quod in prioribus tẽporib. oportunè adhibetur: declinante iam morbo, nulla illius remedij vtilitas, nullus usus. Ceterum, in purgatione idem aliquando fit à natura & Medico, aliquando diuersum: nam incipiente febre, natura aliquando utiles molitur purgationes per vomitum, per aluum vero, nequaquam; in statu uero, & declinatione, non solum per uomitum, sed etiam per inferiorem euacuationem feliciter corpus exonerat; Medicus vero purgationem tentat in acutis febribus, cum illę incipiunt, vel declinant; in alijs vero quæ longiores sunt, ab initio non purgat, in statu vero purgare potest, & magis in declinatione; nec inutiles quidem aliquando sunt, crescente febre; in febris acutæ incremento, tanto deteriores præstat euacuationes natura, quanto ea incrementi pars vicinior est, principio; tanto vero vtiliores efficit, quanto plus augmento ad vigorem accedit; vnde Galenus bonas etiam Crises crescente adhuc morbo fieri scribit; Medicus vero vtilius purgabit vrgente acuta febre in principio incrementi, quam in fine: in alijs vero potius in fine, quam in principio; Vomitum in febribus intermittentibus inuadente accessione, & Medicus & natura pari modo vtiliter eliciunt; in continuis vero, non nisi iam multum crescente aut vigente morbo, aut planè declinante, natura vomitum tentare solet, Medicus vero post accessionis initium, in alijs temporibus inferiorem eligit euacuationem. Ceterum, sudores in acutis & continuis febribus agente natura in morbi principio, prorsus inutiles, & noxij: in statu & declinatione optimi: in febribus vero intermittentibus, vt in tertianis exquisitis, vtiles quidem non sunt

in totius morbi principio, sed in declinatione & statu accessionis, in principio vero mali; at Medicus cauebit sudorem elicere in statu febris acutæ, nisi natura inceperit eam euacuationem: in declinatione non verebitur id facere, sicut nec in declinatione accessionis febris intermittentis: in principio vero ab eadem euacuatione pariter abstinebit; quod de sudore dictum est, idem de his quæ vrinam mouent, dicendum esse statuo; at vero alui excrementa in omni morbi tempore natura commodè excernit, Medicus vero non nisi in declinatione accessionis, vel in interuallo, aut declinante certis horis febre continua, vel certè leuius affligente: inedia quibus vtilis est, vtilius adhibetur in principio, incremento, & statu morbi, quam in declinatione, & in morbis acutis vtilius in statu quam in principio, in alijs vero, incipiente morbo potius, quam vigente; frictiones commodissimæ in declinatione morbi, nec tamen inutiles sunt inuadente morbo. Exercitationis in acutis morbis, & calidis nullus est vsus, in longioribus non paruus ad vacuandum in omni fere tempore morbi, vt in Hidrope. Hæc cum ita fiant, non aliam habere possunt causam, quam quod diuersas requirant qualitates in humoribus diuersæ euacuationes, & ea quę euacuant præsidia diuersa: nam si natura haberet talem humorem in principio febris acutæ, qualem habet in declinatione, pari successu posset in vtroque tempore purgationem tentare; si natura non alias postularet qualitates in humore, quam præsidia quibus vtitur Medicus ad euacuandum, in eodem tempore morbi pari vtilitate vterque illorum eosdem humores educeret, igitur cum vniuersa huius rei ratio pendeat à qualitate quæ requiritur in singulis euacuationibus, tentemus inuenire Primum si quid commune est in naturæ operibus, quod illa requirat in suis euacuationibus. Deinde quod proprium est. Porro videmus naturam nullam facere vtilem euacuationem antequam concoxerit humores: nam talis est ordo inter naturales facultates, vt prius attrahatur quod familiare est, postea retineatur, deinde concoquatur, & post concoctionem quod inutile est, expellatur, & quoniam vtile vel inutile agnoscitur esse, & fit per concoctionem, ideo hanc pręcedere oportet antequam aliquid expelli possit: nam quia concoctio fit per alterationem partium concoquentium, alteratratio autem per contactum, necesse est vt ea quæ concoquuntur, similia reddantur concoquentibus, quantum materia quæ concoquitur, admittit, & præstare possunt concoquentia; quo fit, vt ea quæ admodum amica, & familiaria sunt, mutentur & assimilentur per substantiam, & qualitates; ex qua mutatione nutritio sequitur, qua peracta, quoniam nulla substantia est ad nutritionem apta, quæ aliquid non habeat inutile, alioqui nutrimentum quod assumitur actu esset & non potētia simile, nec aliqua opus esset alteratione: ideo necesse est quædam excrementa relinqui, quæ proprię nihil aliud sunt, quàm quod erat inutile, & dissimile in ipso nutrimento: quæ quidem, excrementa tanquam inutilia, natura cogitur excernere, ne obsint corpori, cui sunt dissimilia: concoctio ergo requiritur, antequam fiat expulsio, quoniam expulsionis officium est eijcere excrementa; cum antea potentia continerentur commixta cum alia parte vtili, quæ cum facta sit similis, retinetur, & in nutrimentum cedit corporis partibus: quoniam ergo natura non potest nec debet rectè expellere, nisi sua excrementa, meritò fit, ut ante concoctionem, nullam possit tentare vtilem & facilem euacuationem, id quod in euacuationibus excrementorum in quibus sequitur concoctio & assimilatio per substantiam, & qualitates iam satis ostensum esse puto, idé

A fieri intelligemus in ea cōcoctione in qua materia quæ concoquitur solum assimilatur per qualitates, substātia vero dissimilis remanet, ut in puris generatione fieri apparet; est enim tūc pus concoctum, quando factum est, (vt inqnit Hippocrates,) album, lene, æquale, & minimè fœtidum: tunc enim eam concoctionem recepit, quam assumere vnquam potest: & quia inutilis est substantia quę relinquitur, ideo excrementum fit corpori & propterea expellenda; & rectè tunc expellitur quando pro sua natura concoctionem est adepta, & quicquid est concoctum, expellendum est, quia totum est excrementum, non enim in tali concoctione gignuntur duo genera excrementorum, vt in alia, in qua substantia aliqua assimilatur, & in nutrimentum transit; sic in febribus, humor

B qui sensit putredinem, & ob eam & eas qualitates quas calor præter naturam inuehit, dissimilis factus est, rursus alterationem & concoctionem desiderat ut similis fiat, quantum fieri potest, potest autem solum per qualitates, quia quod putridum est, corruptum est, id autem ad pristinam naturam redire nequit, & peracta concoctione & assimilatione, iam potest ab alijs humoribus cum quibus erat commixtus, separari & excerni, reliqui vero qui assimilari potuerunt per qualitates & substantiam, eo quod putredinem non senserint, retinentur ad corporis nutritionem: non mirum ergo, si natura, alui excrementa & vrinam singulis diebus, & toties quoties fit concoctio cibi, & potionis, ac etiam in omni tempore morbi rectè expellere potest: illa enim ex materia gignū-

C tur, quę in locis continetur, vbi paucis horis concoqui potest nulla lædente putredine; humores vero qui putredinem senserunt pro eorum diuersitate & locis in quibus continentur, difficiliorem habent concoctionem, plus, vel minus inter se, & omnes magis quam alimenti concoctio; propterea, quidem non nisi quattuor dierum spacio concoqui possunt, alij septem requirunt, alij quattuordecim, alij viginti, alij plures dies, hebdomadas, & menses postulant, antequam vniuersa massa corrigi possit; vndè, crises & expulsiones naturæ, certis diebus & statis temporibus eueniunt; vbi vero in morbis accessiones fiunt, quia ex tota massa portio quædam duntaxat iam putredinem sentit. id vero quod relinquitur, solum habet dispositionem ad putredinem, quam postea con-

D cipit, ideo cum ad eam accessionis partem peruētum est, in qua natura vicit & assimilauit humorem, ita, vt iam separari possit à reliquis, tunc vtiles fieri possunt euacuationes, vt in statu, & declinatione, in principio autem, quia nulla adhuc euidens pugna & victoria à natura est facta, ideo nihil rectè tunc expelli potest; quod autem in principio accessionis febrium, euacuationes quæ fiunt per vomitum conferant, obsit autem alui fluxus, ratio est, quod ea materia quæ per vomitum eijcitur, concocta sit, alia vero minimè: nam ventriculus ex hepate recipit humores, qui ex priore accessione sunt relicti, quippè cum natura non prosequatur semper omnia excrementa, sed quātū ab illis molestatur, vt semper ferè aliquid in intestinis relinquat ex excrementis alimenti, quos

E humores naturæ quæ nouum insultum ex noua materia & calore putredinali sentit, vt melius possit reluctari, & vincere, extrudit ac sese exonerat ab eo quod iam habebat victum, & iam molestabat, eo quod ex nouo calore & insultu fit commotum; quia ergo talis humor siue excrementum acceruari solet circa venas mesaraicas, hepar, & ventriculum, & præsertim circa illius orificium, ideo per vomitū illi via paratur; quoniam verò alui fluxus contingere solent cum excrementa quæ in venis continētur, ad intestina protruduntur, ideo ante statum, & decl-

D clina-

clinationem accessionis, non solet natura aluum ape A rire, quia ante ea tempora concoctio non fit, nec excrementorum illorum generatio; Accidit tamen aliquando in tertianis, vt pro vomitu, natura tentet excretionem inferiorem, si eadem materia, quę ex priore accessione fuerat relicta, faciliùs recipiatur in intestinis, aut mittatur à partibus expellentibus, eo cōuerso suo motu; Sed cur est, quod sanguinem natura nequeat euacuare in principio febrium? an ex eo fortè fieri debet excrementum, quod à tota massa sit separandum, id fortè in biliosis febribus continuis, locum haberet, quandoquidem bilis quę putrescit, suam concoctionem requirit. Verùm quid de sinochis dicemus? Dicendum certè est, naturam in eo sanguine excalefacto præter modum, & ob id dissimili facto, priùs aggredi alterationem, & assimilatio- B nem, vt in alijs facere solet, vt quæ scilicet sine aliqua, aut minori certè noxa malis succurrit, quàm euacuatio, quæ boni multum cum malo semper excernit, quàm alterationem posteaquam tentauit, nec potuit planè vincere, & in incrementum conuertere, cogitur expulsione vti; sed cur est, quod cum totus sanguis excalefactus, & dissimilis per illas febres est redditus, totus non expellatur à natura, vt solet per sudores, & alua profluuia extrudere quidquid nocebat excrementi? an quod natura mediocritatem solum quærat, in qua illi nulla sit molestia; quia ergò ad euacuationem portionis sanguinis expirat magna copia vaporis fuliginosi & putridi, ideo calor temperatur, & febris abit; improuidè autem natura ageret, si posteaquàm tantum euacuauit, quantum fuit C necessarium, reliquum quod mediocritatem iam est assecutum, prosequeretur; quia verò mediocritatem illam non assequitur, vbi expellendus est aliquis peculiaris humor, nisi aut totus, aut maxima ex parte ille expellatur, ideo cogitur sese integrè exonerare, si integra sanitas speranda est, alioqui ad portionem euacuationis, mediocritatis portionem assequetur, vt in crisibus imperfectis fieri videmus; Ergo vt semel dicam, natura in eo tempore solum potest bene vti euacuatione, quando ea materia, quę expellitur, concocta repetitur, & quanto plus concoctionis accepit excrementum, tanto melior fit euacuatio; Vnde in declinatione laudabiliores sunt excretiones quocunque modo factæ, quàm in statu, in hoc vero tempore meliores, quàm in incremento, in princi- D pio vero nulla humoris peccantis laudabilis fit euacuatio, nisi aliquid ab alijs sit prius separatum & cōcoctum; ac mirùm quidem non esse debet, si in acutissimis morbis, natura non solet partiri euacuationes, sed expellendo vnam, & integram expulsionē se liberat; in longioribus vero morbis, aut in intermittentibus, repetere solet euacuationes: nam acutissimæ febres ex materia maximè vniformi constāt, quæ vniformem recipit alterationem, & propterea in certo tempore absoluitur illius concoctio, & quoniam natura solet expellere vt molestatur, rationi est consonum, vt ubi calidissimi, & acutissimi humores adsunt, natura uehementer irritetur, ex uehemēti autem irritatione, uehemens conatus oritur; & ex hoc, magna expulsio, quàm sequitur totius materiæ E noxiæ euacuatio, ubi uero materia est difformis, oportet inæquales & difformes fieri concoctiones, & aliquid alio prius concoqui, quod postea extendit, ne obsit corpori, & ut illa exonerata, quod reliquū est, melius concoquere, & assimilare possit. Ergo talis erit humor, qualis esse debet in omnibus excretionibus, quæ à natura cum facili tolerantia, & conferentia fiunt, si concoctus ab ea fuerit: nam nostras alterationes natura, quæ suis instrumentis, & non alienis utitur, neque requirit ad suorum operum perfectionem, etsi eas non spernit ad auxilium, ea enim est; quæ concoquit; Medicus uero concoctionem solum iuuare potest.

Nunc sequitur, ut doceamus quales oporteat esse humores, ubi tales euacuationes ex Medicina expectamus; non potest quidem unica qualitas apta esse ad omnes euacuationes quæ à Medico obeuntur: nā cum nonnulla ex suis præsidijs euacuantibus, attrahendo suum munus exerceant, alia uero uasa aperiendo, alia fundendo humores, alia rarefaciendo corporis superficiem, alia exsiccando, alia intus calefaciendo, & digerendo, ratio conuincit, ut diuersa qualitas requiratur in humoribus; quandoquidem oportet inter diuersa agentia, proportionem esse ad ea quæ patiuntur diuersam; ut enim natura quæ utitur unico instrumento, nempè expultrice facultate ad sua excrementa expellenda, unicam postulat in illis qualitatem; ita non mirum si diuersę requirantur qualitates in his quæ euacuantur à Medico, ob diuersa instrumenta quibus medicina utitur, quam ob rem cogimur expendere propriam qualitatē quā singulæ euacuationes in humore desiderant; Est porro ad uacuationem, quæ fit per sanguinis missionem humor idoneus, cum maximè naturalem suam qualitatem seruat: nam cum sanguinis detractio requiratur primo, & per se ad illius multitudinem, quę subitam postulat euacuationem, minuendam, tūc maximè ille abundabit, quando omnes humores proportionem inter se seruant, & tunc proprij effectus huius remedii apparent; quidquid enim mali est in humoribus, eo solo auxilio resecatur.

Propterea rectè scriptum est à maiorib. nostris plethoræ remedium esse sanguinis missionem. Cum uerò sanguis alienam qualitatem accepit, purgatione, vel alteratione est opus; idem confirmat, quod scribit Galenus in lib. 4. de sanitate tuenda, non esse mittendum sanguinem, quando humores infra qualitates mediocres sunt frigidiores, & crudiores, vel eam mediocritatem excedunt. Quapropter, non mirum si sanguinem mittimus commodius incipiente febre, quàm crescente, & vigente, nunquam vero declinante, tunc enim sanguis corruptus est ob generationem excrementi, & propterea purgatio requiritur, vt malam sanguinis purget: In principio vero & incremento, simillimus adhuc est sibi ipsi naturaliter affecto, in statu vero per se non mittitur sanguis ad euacuationem, sed ad refrigerationem caloris excitati à putredine, & fuliginosis excrementis. Ceterum, ad vacuationem, quæ fit per purgationem scribit Galenus in 23. textu tertij Prognosticorum, calidum & tenuem humorem idoneum esse, quod mihi non videtur rationi consonum, nam in statu ardentis febris, subest humor biliosus calidissimus & tenuissimus, nemo tamen purgationem tunc aggredietur tanquam alias requirat adhuc humor qualitates; erit autem vt arbitror paratus humor in purgatione qui tenuis est, & nullam insignē, vel extraneam qualitatem habet: nam cum in ea euacuatione requiratur, & medicamenti attrahētis vis, & naturæ expellentis, & iuuantis medicamenti facultatis auxilium, tenuitas humoris facit; vt facilè trahi possit à medicamento, & absentia aliarū qualitatum liberat naturam ab alteratione: atque ita nō impedita in alteratione humorum, purgationi seruire potest, & vbi nulla est extranea qualitas, nulla cruditas præcessit, aut si præcessit, iam concoctio adest: nouimus enim ex Galeni libro de optima secta medicamenta purgantia ferè solum naturam mouere ad expulsionem, & illam postea insurgere, & euacuationem perficere, quod si illa à qualitate humoris vexetur, minus profecto conferet ad euacuationem

nem in alio occupata negocio; vbi enim concoctioni dat operam, nequit expellere, quia vnico vtitur instrumento, nempe calido natiuo, quod vbi occupatur vehementer in aliquo officio, reliquis seruire nequit; Proindè, tenues humores in initio morbi euacuandos esse scribit Galenus cum nullam adhuc insignem qualitatem eo tempore habeant, & tenuitas adsit propria ad attractionem, eo etiam spectat Aphorismus in quo scribit Hippocrates: Corpora cũ quis purgare voluerit, oportet fluida facere; fiunt enim, inquit Galenus, fluida, idest ad purgationem parata, quando humores tenues sunt redditi. At si quis contra adferat Aphorismum, Concocta medicari: & dicat requiri concoctionem ante purgationem in humoribus, illam autem omnia incrassare: respondeo, concoctionem desiderari quidem, B quia ante concoctionem, vbi humor est crudus, nullum est excrementum, quod vacuationem desideret, vbi autem adest, præstaret illud tenue esse quam crassum, & propterea post concoctionem illi feliciorem experiuntur purgationem, qui humectantibus spissitudinem ex concoctione contractam emendãt; Igitur concoctio vna ratione ad purgationem confert, quod excrementum efficiat, & naturam liberet ab alteratione; alia vero ratione obest, quòd crassitiẽ aliquem & lentorem adferat; ut autem concoctio requiritur vbi cruditas adest, vt in febribus, in quibus, in quibus adueniente calore extraneo, humores facti sunt dissimiles, & rursus similitudinem requirunt, vt excrementum eliciatur, sic in sanis, aut in hydrope aut alijs morbis, sine febre putrida laboran C tibus, nulla præcedere debet concoctio purgationẽ, quia nulla adest cruditas, quæ sirupos nostros, aut alia remedia postulet; sed quidquid exhibetur, alia ratione prodest purgationibus, nempè, quod extenuet, vel incidat humores, vel vias aperiat; & id est quod in illis requirit Hippocrates, cum scribit: Corpora cùm quis purgare voluerit, oportet fluida facere, nulla concoctionis facta mentione. Ceterum ad euacuationem quæ per balneum fit aquæ dulcis, erit aptus humor qui tenuis est iuxta cutem positus, & nulla alia insigni qualitate prædìtus, quæ cum qualitatibus balnei congruat: nam si paulo calidius adhibetur balneum exasperantur humores admodum calidi, si tepidum balneum fit, competit humoribus calidioribus & acrioribus, humores crassi inepti sunt D ut per cutem expirent; quapropter, quotidianis febribus vbi humores sunt crassi & lenti, balneum nõ adhibemus; nec in quartanis nisi ad corporis humectationẽ; nec in vigore febris acutæ, quia plus ęquo calidi sunt humores, nec perfecta est concoctio postquam excremẽta exhalant; vt autem balneum aquæ dulcis requirit humores tenues, & non frigidos & pituitosos, sic balnea ex aquis spontè nascentibus quæ calefaciendi & exsiccandi vim habent, his humoribus remedio sunt, quemadmodum & euacuationes quæ aere excalefacto perficiuntur, his enim remedijs eos qui aqua intercutem laborant, euacuamus; ad eam vero euacuationem, quæ fit per inediã, aptus est humor qui frigidus est & humidus, vel temperatus, vt in plethora, vel humidus solum qualis solet E in pluuioso tempore procreari: hi enim humores à calore & siccitate quos inuehit inedia non exasperãtur, & interim euacuantur, eadem ferè qualitas requiritur in humoribus qui per frictiones digeruntur; Iam vero per vomitum fit facilis humorum vacuatio, quando illi multi sunt, absque viscidítate, crassitie, & acrimonia: multi enim naturam stimulant ad expellendum: propterea qui per vomitum solent sese exonerare, prius ventriculum multis & varijs cibis replent, ex vehementiore autem ipsius motu,

A diu non hæret in via materia; quare liberior & facilior fit motus, & vbi nulla adest acrimonia, nullus fit morsus in stomacho, quare liberi & faciles vomitus fiunt. Hæc quidem sufficere possunt his qui methodum quærunt, non autem omnium particularium explicationem.

Inspicere itaq; oportet & regionem, & tempus, & ætatem & morbos in quibus conueniat, aut non.

HAnc partem Aphorismi ita explicant omnes interpretes, quod cum Hippocrates dixerit exuperantem humorem esse euacuandum; certa autem non semper habeamus inditia humoris lædentis, admoneat regionem, tempus ætatem, & morbos considerandos esse, ex quibus cognoscemus quis humor exuperet, & quis non, & quemadmodũ hæc expectanda esse scribit Hippocrates, ita alia consideranda esse, quæ Galenus partim hic & alibi sparsim commemorat præbere signa exuperantis, lędentisq; humoris, nos vero, qui in humore cum vtilitate & leui tolerantia euacuando non solum abundantiam, aut illius molestantem qualitatẽ, sed alias qualitates diximus esse expendendas, ad easdem etiam prædictorum cõsiderationes referemus, dicemusque ea spectanda esse, non solum vt cognoscamus quis humor exuperet, sed quis eas habeat qualitates, quas requirit euacuatio, quæ vtilis & facilis futura est. Quę quidem verba authoris satis ostenduntur: cùm ait (in quibus conueniat aut non,) scilicet, euacuare: nam humores cognoscere, semper necessarium est, ita, ut de illorum cognitione dici non possit, aliquando vero non, sed semper non possumus euacuare, quia semper talis non subest humor, qualem requirit vtilis, & facilis euacuatio, quã nos, quantum fieri potest, affectare debemus, tanquam omnium optimam; est autem huiusmodi humor, vt diximus, qui cum nocet, & alteratione vinci non potest, simul est ad propriam euacuationem paratus. Ostendunt autem ætas, tempus, regio, morbus, &c. quis humor exuperet, & quis possit alteratione vinci, aut non, & quales habeat quilibet humor qualitates aptas ad singulas euacuationes, etenim regio frigida indicat frigidum in corpore humorem abundare, qui tamen necessario non est euacuandus, cum alteratione per calida vinci possit, calida vero & sicca regio quantum in se est, calidos & siccos humores abundare ostendit, qui tamen semper non sunt euacuandi, quandoquidem sola refrigeratio eorum potest esse remedium, vt putridæ febres significant subesse humorem qui alterationem & euacuationem requirit, quoniam calorem habent præter naturam, & aliquid iam corruptum; quadrant ergo nostræ interpretationi authoris verba.

At quoniam locus postulat vt de signis agamus, quibus licet humores cognoscere, prius videndum est, quid alij de ea re censerint, ac quod ea quæ hic tradit Hippocrates non sufficiant, Galenus in hoc Commentario, & in eo quem scripsit in secundum Aphorismum quarti, & libro 4. de sanitate tuenda & passim alibi multa addit ad hanc rem pertinentia. Verum illius tractatio etiam damnanda est, quoniam fontes rerum non apperit, sed singularia quæque prosequitur, veluti cum ea signa sumi scribit ex colore, ab excretionibus consuetis retentis, à symptomatis, victu antecedente, viuendi conditione, facili tolerantia, ab his quæ cum natura humorum coniuncta, à sexu, ab vrina, deiectionibus, sudore, sapore, so-

mno, vigilia, calore, frigore ex pustulis quæ in corpore oriuntur, ex otio, labore & huiusmodi alijs quæ à nullis certis principijs ducuntur; deindè, non docet signa quæ genus humoris à specie, & differentias inter se distinguant; quæ præterea significent humores abundare in vniuerso corpore, quæ vero solum in partibus, quæ item sint certiora inditia. Egimus nos de hac re in cap. septimo libri secundi de Signis, ex quo loco plenam tractationem quilibet sibi comparare potest: hic tamen cogimur breuiter saltem capita enumerare, ne in hoc instituto desit mea opera. Sumũtur autem signa cognoscendorum humorum ab ijsdem fontibus, à quibus omnium rerum notas peti in opere ostendimus, nempè, ab essentia rei de qua agimus, ab ipsius causis, ab effectis, & à similitudine quam cum reliquis rebus habet. Est porro de B essentia humorum propria ipsorum forma, & qualitates ex quibus constant, bilem enim in corpore abũdare agnoscemus, si forte à corpore conspicitur excreta; sic calidos subesse humores agnoscimus cum tactu calidius, quam par sit corpus sentimus. Ceterum inter effectus humorum numerantur annexæ cum illis qualitates, color, sapor, odor, crassities, tenuitas, viscíditas. Merito enim hæ qualitates cum nascantur ex primis in quibus humorum natura est polita, inter effectus reponendæ sunt; Effectus vero quos pariunt ipsi humores omnibus suis qualitatibus præditi, pertinent vel animum, vel ad corpus: animi enim mores, quales vigeant humores, produnt: nam iracundi & furibundi biliosi; stolidi, incontinentes, impudentesque sanguinei, melancholici, astuti, cauti, prudentes, constantes, ingeniosi quibus vero atra bilis dominatur, ij maligni, proditores, simulatores, osores, iniuriarum memores, obtuso ingenio præditi pituitosi. Memoria valent melancholici, facilius imaginantur & discunt, sanguinei, & pituitosi; vnde pueri & mulieres maximè dociles putantur, idẽ ostendunt corporis actiones, naturales, animales, vitales, & singulæ illorum species, & qualitates, habitus, pili, asperitas, leuitas, durities, mollities, & alię qualitates quæ in habitu corporis conspiciuntur; Ad hunc fontem etiam pertinent morbi qui ex humoribus nascuntur; Illorum enim natura, accessiones, longitudo, breuitas, vehementia, benignitas, malignitas, continuatio, intermissio, & reliquæ differentiæ quas in opere nostro notauimus, & solutionis ratio, & modus, prębent sua inditia; Sunt pariter humorum effectus, dolor, & illius differentiæ quæ euidentes præbent significationes de humoribus lædentibus. Ponendæ quoque sunt inter passiones corporis alleuationes, & aggrauationes quæ sequuntur excretionem humorum, grauius enim solet esse euacuatio familiarium humorum, aut qui parati nõ sunt ad excretionem. Ceterum, humores multas habent causas: nam ea quæ temperiem inducunt in nostro corpore, ex qua gignuntur humores, causæ illorum sunt: ad quod genus causę ętas, aeris conditio, regio, anni tempus, vitæ conditio, somnus, vigilia, sexus, & si quæ alia similia rediguntur, Prębet quoque suas notas materia ex qua humores gignuntur, tanquam materialis causa: eam autem suppeditant quę assumuntur suis qualitatibus, substantia, quantitate, modo, ordine, & tempore assumptionis: nam pro horum diuersitate diuersos humores gigni, & ostendi necessarium est, eandem materiam suppeditant quæ retinentur.

Colligimus pariter humorum notas ex communi corporis instrumento, nempè calido natiuo influente: nam pro illius differentia differentes humores gigni rationi est consonum; quibus enim natiuus calor imbecilior est, ijs pituita abundat; quibus vero est validus, sanguis viget, quibus est acrior, illis augetur bilis; Melancholicum verò procreat humorem, si cum siccitate est infirmus; quinetiam causę sine quibus non suas quoque exhibent notas: nam si non retinetur alimentum donec sit perfectè elaboratum, pituitæ plurimùm gignitur; contra verò bilis exuperat, si postea quam est concoctum excrementa diu retinentur, longiora enim mora materia exuritur; Habent quoque in ostendendis humoribus causæ iuuantes, & lædentes suam vim: nam qui à temperatis iuuantur, temperatos habent humores: intemperatos verò, quibus prosunt intemperata. Præbent & sua inditia signa quæ sumuntur à similitudine, & proportione: nam si nouimus per dissectiones, aut alio modo, aliquos abundare certis humoribus, licet colligere alios qui simili affectu tenentur, similibus humoribus redundare. Sunt hi signorum fontes, quos si quis sciat explicare, inueniet quid ostendat an humores sint temperati, an intemperati, boni vel mali, benigni vel maligni, varij & inæquales, aut vniformes & æquales, crassi vel tenues, lenti aut sine lentore, vel in his qualitatibus mediocres; qui prætereà sint qui alteratione vinci possint, qui uero vacuationem postulent, & qui ad eam sint parati, quæ vtilis, & facilis futura est; item, qui in toto corpore abundent, vel solum in uenis, aut extra venas, in habitu, vel in alia parte corporis. Verùm in certis fontibus adhibendę sunt nonnullæ animaduersiones, vt certa reddantur inditia; nam in signis quæ sumuntur ex qualitatibus primis C humorum, quæ tactu dignoscuntur, cauendum est, ne corpus inæqualiter afficiatur: nam inuadente accessione cum rigore, corpus frigidum sentitur, cum tamen humores subsint calidi & biliosi; idem obseruandum cum ex colore corporis de subiectis humoribus iudicare volumus: nam in timore reuocatis humoribus ad interna viscera, cutis ostendit frigidos humores abundare, quoniam verò in ira, & clamore & gaudio, humores ad cutẽ effunduntur vniuersi, multo sanguine abũdare credetur qui fortè biliosus est, aut pituitosus; absint ergo cum ex colore dignoscere volumus humores abundantes, calor, & frigus externarum partium; item, febris, pudor, irã, tristitia, cogitatio, gaudium, somnus, vigilia immoderata, recens corporis motus, aut nimia quies, & si quid aliud D in humorib. ebullitionem, aut motum ad internas, vel externas partes excitat, quę verò sumuntur inditia ex sapore, ea semper sunt certa; at quę sumuntur ex animi morib. inditia, debent ex ipsa temperie, & humoribus duci: nam religione, aut metu pęnæ coercentur mores, & nimia licentia efferuntur, quo casu colligere non dẽmus eum humore melancholico abundare, qui timidus apparet, aut biliosũ, qui sine periculo audaciã vendicat. Pręterea, animi mores nõ solum sequuntur dominium humoris, sed ẽt vnius solũ qualitatis in tota massa humorum excessum; Illi aũt effectus qui præter naturam ab humorib. fiunt, certę sunt notę ipsorũ humorũ abundantium, semper. n. verùm dicet qui ex tertiana colliget biliosos humores infestare. Non perindè certa sunt signa quę sumũtur ex habitu corporis molli, duro, aspero, obeso, E gracili, crasso, & ex pilis: nihil. n. prohibet, ut in molli corpore & obeso bilis flaua, aut atra abundẽt, si pcesserint validæ causæ, quæ tales humores procreare potuerint; nec alienũ est à ratione pituitã abundare posse in eo qui pilos habet flauos; Ceterùm in excrementis illud obseruandũ est, ne illorũ euacuatio fiat ab alia cã, quàm ex ipso humore q excernitur, sanguinis enim profluuiũ sequitur sępè vehementes corporis & animi motus, aut bilis acrimoniã, quo casu temerè pronũciabimus ex sanguinis effusione illius

in

in corpore copiā. Quod vero ad causas humorū attinet, si oēs ad gñationem vnius humoris concurrūt, certas præbent notas; necessarium enim est, eum bile flaua abundare, qui iuuenis sit, & vitam degat laboriosam in aere calido & sicco, cum cibo, & potu parco, calidiore, & sicciore; quod si omnes causę eandem non habent vim, tantum à certitudine deficiet cognitio, quantum inter se causæ repugnant: inueniet tamen Medicus si omnes fontes excutiet, certa signa quantum ars nostra præstare potest ad ea, quæ de humoribus cognoscenda sunt apta, etsi semper in vno fonte quod quærit inuenire nequit. Hæc sufficere puto ad explicationem præsentis Aphorismi; quare ad sequentem accedamus.

APHORISMVS TERTIVS.

Habitus exercitatorum qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi, si in extremo constiterint, neque enim possunt in eadem permanere, neque quiescere: Cum uerò non quiescant, neque possunt proficere in melius, reliquum est igitur, vt decidant in deterius; his de causis bonum habitum statim soluere expedit; vt corpus rursus nutriri incipiat: neque compreßiones ad extremum ducendæ (periculosum enim) sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre; ad hoc ducere conuenit; Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculosæ: Et rursus refectiones cùm extremæ fuerint, periculosæ.

Docuit Hippocrates in superiore Aphorismo in omni enacuatione Medicum eligere debere tales humores, quales singulæ euacuationes, & remedia euacuantia postulant: Sic enim fore euacuationem vtilem & facilem, & nos ea addidimus, quæ explicant proprias illas qualitates quantum assequi potuimus, & reliqua, quæ ad aliarum partium Aphorismi enarrationem pertinent. Nunc autem author docet quantum sit vacuandum, vt verba ostendunt, neque compresiones ad extremum ducēdæ; Item, verba illa (sic & euacuationes, quæ ad extremum ducunt.) Docendi autem ratio qua vtitur ad probandum quantum sit vacuandum, sumitur ab exemplo, vt in superiore Aphorismo; Exemplum autem capit ab athletis, vt satis verba ostendunt, sed meo quidem iudicio non eo modo quo Galenus interpretatur. nam hic scribit Hippocratem damnare Athletarum habitum, ob nimiam repletionem, de qua re etiam multa scribit in libro ad Thrasybulū, vbi hunc Aphorismum etiam exponit: Ait enim per Gymnasticos, idest, eos qui se exercent, nos intelligere posse, tum eos qui fodiendo, aut remigando, aut in alio opere sese exercent, tum vocatos Athletas, de quibus hic intelligit author, quorum professio paulo ante Platonem nata, & Atheone, & Trifone scriptis illustrata, olim in maximo pretio est habita, adeò, vt apud Græcos tota penè iuuentus relictis melioribus studijs illi incumberet: quam ob rem extāt Euripidis Carmina quibus Athleticam tanquā maximam pestem, & corruptricem morum iuuentutis omnibus modis insectatur; quod etiam Galenus in locis præcitatis, & in libro suasorio ad bonas artes argumentis Medicis probare nititur. Athletas enim summam repletionem affectare, quæ maximè peri-

A culosa est, vt quæ quibusdam venas rumpat, alios verò suffocet, alios alijs morbis affligat, & interim in certamine hos occidat, aliis oculos effodiat, omnes denique grauiter afficiat, quibus malis debilitati, & languidi facti, omni genere miseriarum pleni conspiciuntur; quod & nomen ipsum, inquit, ostendit: nam Athletas inde dictos esse vult, quod ἄθλιοι, idest miseri sint, vel vtrumque à miseria, quam Græci ἀθλιοτὴν vocant deduci putat; quinetiam, & illis hæc obijcit, quòd illorum constitutio non sit secundum naturam, & quod habitus nomen ab illis detraxerit Hippocrates, quoniam scilicet nomen habitus rem stabilem indicet, Athletarum autem sanitas lubrica res sit. Verùm omissis conuitijs quibus vtitur aduersus Athletas, videndum est, an Athletę talem habeant habitum, qualem interpretatur Galenus, id quod faciliùs intelligemus cum explicauerimus, quid habitus nomen significet, Est enim multiplex huius nominis significatio, Etenim apud Aristotelem habitus significat affectum ex pluribus dispositionibus comparatum, qui veluti nobis inhęret, & difficilè elui potest, Galenus vero ad Thrasybulum, habitum cum de sanitate dicitur, firmā quandam sanitatem, & bonam significare scribit: & vt sanitas alia bona, alia melior, alia optima, ita alium esse habitum sanitatis, qui firmam quandam sanitatē, & nihil propterea indicat; alium bonum habitum sanitatis, qui meliorem quandam sanitatem ostendat; alium summè bonum habitum, quæ perfectissima sanitas sit; Bonum autem habitum, vt & sanitatem bonam, alium simpliciter bonum, alium non simpliciter bonum, quo Athletæ præditi sunt; Alibi autē habitum vocat compositionem, siue structuram, vt 2. acutorum tex. 31. Sumitur & habitus ab eodem pro corporis partibus, quæ primæ oculis subijciuntur, nempè musculis, quomodo dicimus eos esse bono corporis habitu, qui musculosi sunt, vt in Arte Medicinali capit, cum de habitu corporis egit. Item bonum habitum nonnunquam vocat eorum qui carne compacta sunt præditi, vt lib. 4. acutorum tex. 25. Verùm etsi tot sunt, & aliæ fortè adhuc habitus significationes, propria tamen & præcipua à qua aliæ deriuantur, ea est, quod firmū & stabile quid, significet: ideo enim Aristoteles quod nascitur ex frequēti operatione, aut ex multis dispositionibus, habitū vocat, non quod illud reuera habitus sit, sed quod iā habitum contraxerit, idest firmum quidpiam & stabile, vt re vera virtus est affectus quidam qui in nobis hæret, & difficile elui potest, & propterea potiùs in habitu quodam est, quam sit ipse habitus. Eadem ratione inter corporis partes ossa, nerui, musculi, caro, quoniam stabilem, & firmam habent naturam, non vt humores & spiritus, qui mutationes magnas recipiunt, ideo dicuntur corporis habitum constituere. Sic sanitas perfecta in habitu dicitur sanitas quia firma est, necnon qui carnem habent cōpactā & duram respectu aliorum, maiorem in ea stabilitatem obtinent. Cæterum, cum habitus nomen multis modis sumatur, Galen. habitum de quo hic agit Hippocrates, pro sanitatis habitu vsurpat, contenditq; in Athletis simpliciter bonum habitum nō esse, sed in agricolis. Verùm nequit ita intelligi Hippocratis dictio; Primùm, quod nusquam alibi in eo significatu habitum vsurpauerit hic author; Deindè, ad verbum scribit, habitum Athletarum summam bonitatem attingere, idest summè bonum esse; & paulo posteà repetit, cum bonum habitum soluēdum esse, nulla factæ malitiæ additione: non enim intelligere oportet, vt Galenus interpretatur dictionem Hippocratis, ut dicat Athletarum habitus, sed habitus qui ad summum est bonus in Athletis, ita

enim Phrasis Græca ostendit. Plurimùm enim refert, hoc vel illo modo dicere. Præterea quod summè bonum est, illud simpliciter bonum; addo, quod si simpliciter bonus non est huiusmodi habitus, in meliùs proficere posset: quod enim simpliciter non est bonum, meliùs fieri potest: at cum dicat in melius non posse proficere, constat huiusmodi habitum summam bonitatem esse assecutū, quinetiam, si Athletas vitioso habitu præditos esse vellet, ad quid conferret exemplum ab illis sumptum: Mirùm enim non est si maleaffectos offendit nimia repletio, aut vacuatio; quapropter, ex hoc non sequitur, non esse multùm replendum, aut vacuandum. Licet præterea probare ex ipso Galeno hunc habitum esse simpliciter bonum: nam in lib. ad Thrasybulum definit eum esse bonum habitum, qui actiones validas edit; Athletæ autem validissimi, quare non solum simpliciter bono, sed etiam optimo habitu prędi(ti) dicentur; Illud quoque adferre possum, quod de Athletis non agat, sed de Gymnasticis, qui vt Galen. ait sunt in duplici differentia, quidam enim Athleticam, alii veram Gymnasticam profitentur, qui optimè sunt affecti; quid ergo est quod nos cogat illos potius, quàm hos intelligere, præsertum cum antiquissima fuerit vera Gymnastica, Athletica uero recens; illud quoque mirari licet, quod Agricolarum habitum simpliciter bonum esse dicat. sunt enim illi à sole perusti, & calidiores gracilioresque ex continuis laboribus redditi, quam vt perfectam sanitatem obtinere possint. Habent ergo Athletæ bonum habitum. Nec obstat quod periculosus sit huiusmodi habitus, ut qui paratus sit in varios morbos labi: nam id primum omnibus athletis non conuenit, sed his solum qui iam ad summam repletionem peruenerunt; aliud deindè est, periculosum aliquid esse, aliud malum; laudat enim Hippocrates, & summè bonum Athletarum habitum vocat, & tunc solum non periculosum esse dicit, cum in summo fuerit, quæ enim summè bona sunt, cum nihil melius acquirere possint, facilius periclitantur, quàm quæ à summo bono absunt; & sequenti Aphorismo victum tenuem periculosum dicimus esse, non tamen propterea malum. Sed ne in his immoremur, habitū hoc loco in consueta authoris significatione pro structura, & conditione corporis vsurpemus, dicamusque athletas ad summum bono habitu esse prȩditos, quoniam optima, & calidissima structura sunt prȩditi, genusq; musculorum validissimum obtinent; Hanc significationem habitus boni Galenus etiam sequitur in Commentario cum Athletas validissimā structuram habere scribit, & non amplius habitum sumit, vt in principio Commentarij, & in Thrasybulo pro sanitatis habitu. Iam licet videre vim argumenti quo vtitur Hippocrates ad probandum, quod extrema non debeat fieri euacuatio: nam si in Athletis qui robustissimum habent corporis habitū, nimia euacuatio periculosa est, tanto magis erit periculosa in alijs, qui postulant euacuationem, quanto illi debiliores sunt Athletis, & malis humoribus magis abundant, hi enim facilè exoluuntur cùm euacuantur, eo quod paucos habent bonos humores, cum quib. robur cōsistere solet, quod verò euacuatio extrema pꝉiculosa sit simpliciter, & in oīb. ꝓbat ex repletione, quę periculosa ēt est cū extrema est; Igitur duobus argumentis probat non esse extremè uacuandum à Medico, quoniam in athletis periculosa est extrema euacuatio & repletio & quia repletio extrema est simpliciter periculosa, non tamen propterea sequitur huiusmodi euacuationē esse malam ut postea ostendemus, aliud enim est (ut iam quoque diximus) aliquid esse malum; aliud esse periculosum. Atque hæc quidem sufficiant de scopo & docendi ratione huius Aphorismi, nunc singulas dictiones & sententias explicemus.

A

B

C

D

E

Habitus Athletarum qui ad summum bonitatis attingit.

HIppocratis Aphorismos tam religiosè scriptos esse mihi persuadeo, vt nihil omninò in illis immutari possit non vitiata etiam diuini huius scriptoris sententia. Quare ad verbum quantum linguarum diuersitas patitur, authorem hunc inter omnes vertendum interpretandumq; censuerim: id vero faciendum esse in hoc Aphorismo facilè intelliget, qui non solum crassa quacumque intelligentia librorum delectatur, sed omnia exactè habere cupit. Itaque totam huius Aphorismi Latinam interpretationem Grȩcis verbis respondentem hic adscribam, ex qua vnusquisque vel mediocriter Græcè doctus intelligere poterit interpretem nostrum non satis fideli vsum fuisse interpretatione, id quod etiā nos procedente oratione ostendemus. Habet autem Aphorismus Græcè ad hunc modum.

Ἐν τοῖς γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραὶ, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐῶσιν. οὐ δὲ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὔτε ἀτρεμέειν, ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἀτρεμέουσι, οὐκ ἔτι δύνανται ἀεὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι. λείπεται δὴ ἀεὶ τὸ χεῖρον. τουτέων δὴ ἕνεκα τὴν εὐεξίην λύειν ξυμφέρει μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα. μηδὲ τὰς ξυμπτώσιας ἐς τὸ ἔσχατον ἄγειν. σφαλερὸν γὰρ ἀλλ' ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ᾖ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν, ἐς τοῦτο ἄγειν ὡς αὔτως γὰρ καὶ αἱ κενώσιες αἱ ἐς τὸ ἔσχατον ἄγουσαι, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἱ ἀναθρέψιες αἱ ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐοῦσαι, σφαλεραί. Ita autem uerto.

In his qui se exercent ad summum boni habitus periculosi, si in extremo fuerint, neque enim possunt manere in eodem, neque quiescere, quoniam verò non quiescunt, non amplius possunt in melius crescere, reliquum est igitur vt in deterius; His igitur de causis bonum habitum soluere expedit non tardè, vt renutriri incipiat corpus; neque verò ad extremum vsque vacuandum, periculosum enim, sed qualis natura fuerit eius qui perferre debet, ad id ducendum; eodem modo euacuationes quæ ad extremum ducunt, periculosæ, & rursus renutritiones quæ in extremo sunt, periculosæ.

PEr eos qui se exercent (vt Galenus ad Thrasibulum notat) intelligere possumus eos, qui fodiendo, aut in alio opere sese exercent, tum uocatos athletas, de quibus agit in hoc loco Hippocrates; ij enim sunt, qui extremas repletiones & corporis habitum plenum affectant, de quorum professione antea egimus; εὐεξίαι, quidam interpretantur constitutionem firmam, sed perperam non enim de constitutione corporis, sed de habitu agit author, quæ longè inter se differunt: nam de pluribus dicitur constitutio quàm habitus, & in habitu sua est cōstitutio, in constitutione autē non aptè dicitur esse habitus; huiusmodi autem habitum Athletarum, id est, corporis structuram, summè bonam uocat, quoniam ualidissima est, & robustissimas edit actiones, & omni uitio caret antequam perueniat ad summā reple-

repletionem, tunc enim damnanda est, eo quod periculosa sit, id est periclitatur in uarios & graues morbos incidere, de quibus paulo postea commodiore loco agemus.

Neque enim possunt manere in eodem, neque quiescere; quoniam verò non quiescunt, non amplius possunt in melius crescere, reliquum est igitur vt in deterius.

REddit rationem author huius rei, cum ait, neque enim possunt in eodem manere, neque quiescere, quasi diceret, vt summè bonus est athletarum habitus, sic periculosus non esset, si in summa ea repletione quæ cum bonitate coniuncta est, consistere posset: at quoniam nequit in eo cõsistere, neque in melius crescere potest illorum habitus, utpotè summam bonitatem iam assecutus, reliquum est, vt in peius ruat: quicquid enim summè bono additur, malum est; quare, cum ea summa bonitas certam quietem non sit nacta, sed necessariò moueatur, corrumpi eam quoque necesse est, boni autem corruptio in malum tendit; fit autem corruptio non cadendo, sed ascendendo. Quare malè vertit interpres, verbum ἐπιδιδόναι, proficere, augere enim & crescere significat, conuenitque postea hæc significatio ei quod statim sequitur, cum non possint in melius crescere; reliquum est, vt in deterius scilicet crescant. Cur vero non possit repletio consistere, videndum est; Scribit autem Gal. id fieri quod continuò cibi coctiones, & nutritiones fiant, & humorum, sanguinisque generatio, atqui si has probauerimus cessare debere, profectò, & incrementum sisti necesse erit: cessare autem eas debere hęc ostendunt, quod concoctio, & nutritio fieri nequeunt, nisi materia quæ concoquitur, in corpore adsit; adesse vero non potest nisi attrahatur à ventriculo, trahi nequit, nisi ille appetat, appetere non potest, nisi vacuetur ab alijs partibus exinanitis, quæ cum plenæ statuantur, cur externum pabulum requirent interno supra modum abundantes? Quod si experientia has nostras rationes refellit, docetque plenissimum etiam hominem diu sine cibo viuere non posse, sed nutritione egere, saltem necesse est, vt concedamus, nullam summam repletionem ex nutrimento in corpore succrescere posse, cum enim nutritio à natura instituta sit, ut id quod dissolutum est à nostro corpore restituatur, illud quidem quod vacuatum fuerit, replebit, nunquam tamen ei, quod vacuatum non est, aliquid addet, ex quo pericula extinctionis caloris & suffocationis & vasorum ruptionis, vt vult Gal. & experientia docet sequantur.

Duo ergo in hac quæstione sunt explicanda, Primum quomodo fames in corporibus ita repletis fiat; Alterum, quomodo ex nutritione venæ ita repleri possint, vt tandem frangantur, & per corpus sanguinem effundant; Aiunt quidam inanitionem fieri, quæ (vt diximus) appetentiæ causa est, expellente scilicet natura tantam copiam à qua grauatur; At, quomodo vacuat, si corpus plenum statuitur? Deinde si expellendo & non successiua attractione & resolutione vacuatio fit, accideret sæpè, vt talis vacuatio morbos ex fluxione excitaret, & sensibiles excretiones humorum per cutem aut alias vias fierent; vbi enim natura ad expellendos grauantes humores insurgit, & ipsi humores expelluntur, & vbi magna est humorum copia, qualis hæc in toto corpore statuitur, vehementiore conatu ad expellendum insurgit, atque interim inflammationes, & alij morbi excitan-

A tur; Alij tamen fieri dicunt, quoniam naturales actiones semper in opere sunt; at id nos non ignoramus, sed huius continui causam quærimus; Sunt qui famem in huiusmodi corporibus excitari dicant ob corrugationem oris ventriculi, quomodo ab austeris, acerbis & humore melancholico in ventrem confluente fit. Verùm etsi non negamus, quæ ad stringendi vim habent, roborare uentriculum, & exprimendi aliquantulum humorem qui in eo continetur uim habere, tamen nisi aliud fiat, non sufficit ad tantam appetentiam cibi excitandam, quæ hanc humorum redundantiam parere posit, alioqui usu acerborum appetentiam semper excitare possemus; Deinde, quid corrugationis huius causa? Sunt demum, qui dicant non requiri hos quinque motus ad

B famem excitandam, nempè, membrorum externorum inanitionem; inanitorum naturalem appetentiam, qua repleri cupiunt; successiuam quandam attractionem, quæ tandem à uentriculo humorem sugat; suctionis sensum; postremò animalem appetentiam; sed alio modo fieri, nempè, tria esse tempora quibus uentriculus nutritur: In primo eum appetere; in secundo nutrimentum unire; in tertio agglutinare, & assimilare; quo tempore reliqua membra nutrimentum sibi apponunt; posteaquam uero ventriculus cibum sibi assimilauit, insurgere denuo ad alium cibum appetendum: non ergo uentriculum appetere quod sugatur ab alijs membris inanitis, cũ nondum ea sint uacuata, quo tempore uentriculus appetit: fieri autem in uentriculo ob id appetentiam

C non per suctionem, sed (ut aiunt) per corrugationẽ, uel resolutionem propriæ substantiæ, maximè in corporibus ita plenis. Qua in re plurimum à Galeno dissentiunt, qui eos quinque motus ad appetentiam excitandam necessarios esset dicit, deinde quæ potest esse causa noui appetitus? cum enim assimilauit sibi nutrimentum, restituit id quod dissipatum fuerat, nec aliqua postea ostenditur necessitas alterius cibi: Præterea, etsi concedamus à proprio calore uentriculi substantiam dissolui, etiam si reliquæ partes exinanitæ non trahunt, tamen id quod dissoluitur, nisi accedat suctio, quæ fit ab alijs partibus tam paucum est, ut minimo nutrimẽto restaurari posit, quare minimo nutrimento opus esset; unde uidemus appetentiam his qui à somno excitantur, non statim ad

D uenire, etsi calor natiuus per somnum uentriculi humorem dissoluit, quoniam scilicet per uigilias, & exercitationes natiuus calor ad externas partes eductus earum humorem non dissipauit, quo uacuato cogerentur illi à naturali appetentia mota ab internis partibus nutrimentum sugere; itaque statuamus quod etiam supra demonstrauimus, calorem nostrum natiuum singularum partium substantiam perpetua quadam actione digerere, maximè tamen & citissimè dissolui in aerem ambientem quæ cuti sunt uiciniores, quæ postea cum proprio singularem calore internas successione quadã exhauriunt. Hinc uidemus appetentiam uentriculi magis intendi quãto exteriores partes per exercitia, aut alia ratione sunt magis exhaustæ, uehementius enim tũc uentriculus

E sugitur & molestatur, cogiturque animal externum cibum ingerere, vt ventriculi molestiæ succurrat; at quomodo (quęso) externum nutrimentum requirit animal, cum in corpore venæ plenæ in hoc casu statuantur, sanguine autem omnes partes corporis tanquam familiarissimo nutrimento ali dicantur? Profectò partibus omnibus, quæ post hepar sunt familiarissimum nutrimentum est sanguis, alijs autem vt venis mesaraicis, & ventriculo non item, sed quod vicinius ori est, familiarius illis est, etenim pars vnaquęque cum semel materiam aliquam acceperit, il-

lam

Iam alterat, & mutat in sui similem substantiam, eaque nutritur, reliquum quod superest pro excremento habet, siquidem, actio in simili non fit, sed in dissimile; Itaque cũ pars materiam aliquam sibisimilem semel fecit, in eam postea nisi alterius aptioris materię penuria non agit, id quod ex ventriculi nutritione colligere licet, qui posteaquam nutrimentum in chilum conuertit, & ex eo abundè nutritus, est quod reliquum est expellit tanquam excrementum vt Galenus 4. de vsu partium scribit; & cum nouæ nutritionis necessitas insurgit, ad sanguinem qui in alijs partibus continetur primo non conuertitur, tanq̃ semel à se alteratum, & mutatũ, sed ad externũ alimẽtum expetendum excitatur; Quod si illi non porrigatur tunc ab alijs quibus impartitus est, alimoniam, petit, qua nutritur quidem, sed malè, tanquam inutili sibi alimento id quod videmus his accidere qui per inediam à venis repetito nutrimento, ventriculum restaurant. Eodem ergo modo venæ sanguinem in suis cauitatibus contentum & post nutritionem derelictum pro excremento habent, alioqui prius totum eum qui in ipsis est, consumerent, & exãgues omnino venæ conspicerentur, itaque ut ad rem redeamus, internus calor qui in aere ambientem humorem singularum partium dissoluit cogit extimas ab alijs nutrimentum attrahere, successione quadam, donec ad ventriculum sit peruentum qui etiam à calore suo dissolutus nutrimentum exigit sibi familiare; quale illud est quod nondum attigit, vnde animalis appetentia nascitur maior, aut minor pro ratione dissolutionis; Illud autem iam explicandum, quomodo venæ ad tantam repletionem peruenire possint, ut dirrumpantur, cum singulæ aliæ partes, ut caro, neruus, nunquam tantum humorem allicere soleant, vt rumpantur, sed solum quantum ad nutritionem solam vel ad nutritionem & auctionem est necessarium. Venas autem cum rumpuntur plus sanguinis continere quam ijs sit necessarium, certissimum est; at vnde diuersa hæc ratio? hinc profectò vt Galenus scribit 4. de vsu partium quod publica instrumenta nutritioni destinata plus semper nutrimentu trahunt, quam illis sit necessarium, quoniam concauitatem habent, cuius repletio attractionis finis statuitur; ab eodem authore 3. de naturalibus facultatibus. repletionis autem nullus finis, cum semper distendi possint; vsque dum rumpantur, itaque cum venæ plurimum nutrimentum attraxerint, reliquæ autem partes illud conficere nequeunt, in venis manet, & interim cum illis familiare non sit, aliud attrahunt ex penitioribus & anterioribus partibus, distenduntur que ob plenitudinem, & tandem rumpuntur, aut aperiuntur.

His de causis bonum habitum statim soluere expedit, vt corpus rursus nutriri incipiat.

CVm docuerit Hippocrates habitum Athletarum in ea repletione quam illi expetunt consistere non posse, sed necessario crescere donec morbos, & sæpius mortem pariat, nisi corrigatur, Remedium nũc subiungit cum ait huiusmodi habitum soluendum esse, quasi enim huiusmodi habitus sit ligatus, & constrictus, soluendum eum, pro eo quod est euacuandum scribit: nam quod euacuatio remedium sit repletionis, nemo ignorat, quia vero ex euacuatione sequitur transpiratio & membrorum quæ erant tensa & veluti vincta relaxatio & solutio quædam, ideo effectum ipsius remedij potius quam remedium ipsum, quo opus habent, maluit apponere, quo vero genere vacuationis in hoc affectu sit vtendum facilè est intelligere: nam cum plenitudo hæc sit ad vasa, necesse est omnes humores ęqualiter ad proportionem esse auctos; igitur æquali euacuatione est opus quoniam vero in vniuerso corpore ea continetur, remedium exigit quod vim habeat euacuãdi humores totius corporis, qualis est inedia, exercitatio, frictio, balneum, venæ sectio. Verum exercitatio, balneum, & fortè etiam frictio, in corporibus adeo plenis suspecta sunt, vt quę humores fundant, inedia etiam in crasso corpore & carne densa & in humoribus crassis, aptum non est auxilium, quare potissimum intelligere debemus de solutione quæ fit per venæ sectionem: illa enim vniuersum corpus & maximè venas quæ maximè periclitantur in simili affectu, & à quibus fluxiones mittuntur in alias partes, vnde multi morbi oriuntur, euacuat, idque æqualiter, vt æqualis est multitudo quæ grauat, & sensibiliter; nam insensibiles euacuationes tardius succurrunt, quam affectus hic postulet; & propterea Hippocrates tempus addidit solutionis μὴ βραδέως, id est non tarde: non autem statim vt noster interpres vertit; nam verbum statim apud Medicos tempus quattuor dierum præscribit vt Galenus notat in eo Aphorismo vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & statim tenuissimo victu est opus, Athletis autem de quibus hic agitur, nõ statim imminet morbus; Habet enim ea repletio latitudinem, quam Galenus satis ostendit, cum illam continua nutritione tandem ita crescere scribit, vt morbos excitet, id autem non facit nutritio quattuor dierum, quare nec illius remedium idem tempus debet habere cum his, quæ acutis morbis iam præsentibus conueniunt; quam ob rem optimè Hippocrates tempus nobis statuit accommodatum ad remedium exhibendum & ad plenitudinem emendandam securum, cùm ait, non tarde succurrẽdum: nam cum per venæ sectionem potissimum præcauere venturos ex ea plenitudine morbos sit opus: ea aũt in vehementi ęstu aut frigore adhibenda nõ sit nisi morbis iam præsentibus, expectare possumus mitiorem aeris constitutionem ex eo quod scribit satis esse si nõ tarde remedium adhibuerimus: cur autem soluere oporteat huiusmodi habitũ addit author, apponens. s. finẽ pp quem solutio facienda sit, vt rursus (inquit) corpus nutriri incipiat, debemus autem intelligere nutriri pro bene nutriri: nam ea repletio non erat sine nutritione, sed quia ex nutritione plenitudo & ex ea periculum indies augebatur, propterea mala erat ea nutritio; vacuatione vero facta, quæ postea fit simpliciter & bona nutritio est; potuisset etiam dicere soluere oportet vt corpus mediocritatem assequatur. Postularet locus vt hic multitudinis genera & differentias & propria singularum nomina vim & signa exponeremus; sed quoniam in octauo capite secundi libri de signis hæc enarrauimus, consulto eadem prętermitto.

Neque compreßiones ad extremum ducendæ periculosum enim, sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit.

CVm dixerit soluendum esse per euacuationem bonum eum habitum, nunc quantum euacuandum sit docet, & inquit uacuationem non esse ad extremum faciendam; non tamen satis explicat quantum euacuandum sit: nam hęc uerba, (sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc

ad hoc ducere conuenit;) sunt obscura, & malè hactenus ab alijs interpretibus explicata; quare præstat videre quid Galen. & alij de quantitate euacuationis senserint, & quomodo locum hunc exponant, & postea nostram sententiam aperiemus. Scribit autem Gal. in Comment. huius Aphorismi à duobus nos sumere quantitatem euacuationis, nempe ab humoris copia, & viribus eius qui debet euacuari, multum enim euacuandum esse, cum multum abundat, parum autem, cum parua est multitudo materiæ quæ nocet, vires autem eam indicationem nobis præbere, vt eousque euacuare debeamus, donec ipsæ tolerant, nec laborant; cùm vero iam dissoluuntur, sistendam esse euacuationem, etiamsi nondum euacuauerimus vniuersum humorem qui obest; quæ opinio refellenda est, primum quod non satis explicet verba Hippocratis, (sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre ad hoc ducere conuenit) deinde sæpe euacuamus cum vires iam laborant, nec facilè ferunt euacuationem, veluti cum vsque ad animi defectum sanguinem mittimus; Magnam enim violentiam tunc vires ferunt, cum illæ labuntur in vniuerso corpore, & ob illatum debilitatem affectus nempe animi defectus fit morti similis. Prętereà in alijs locis alia multa tradit indicare remediorum quantitatem, vt in primo ad Glauconem, & in 7. Metho. med. & passim alibi in toto eo opere, addit enim tēperamentum, celi statum, ætatem, habitum corporis, partis formationem, situm, dignitatem, actionē, facilem & difficilem sensum, consuetudinem, vitæ conditionem, animi mores, sexum, regionem. Ceterum in arte medicinali & in libro de constitutione artis, quantitatem affectus, quantitatem remediorum indicare scribit, quod etiam probat in libro de optima secta, vbi ostendit vires & alia prædicta nullo modo, remedium vel illius quantitatem indicare posse: nam si unum solum debet unum indicare, non possunt tot quæ diximus indicare quantitatē euacuationis. Quod autem vires non indicent euacuationem aut illius quantitatem, ex eo probat, quod in sanis tanto maiore esset vtendum euacuatione, quanto validiores sunt illorum vires: Nam indicantium ea est uis, vt quanto magis augentur, tanto magis intendi debeant illorum prælidia; quanto enim morbus maior est, tanto magis augenda sunt remedia quæ ad curationem spectant. Spectanda autem esse superius dicta satis constat, vbi enim aer admodum calidus vel frigidus est, & vires debiliores, & ætas puerilis vel senilis, aut non uacuamus, aut parum admodum; Sic Germanos, & Gallos quoniam frigido & molli sunt habitu, parcius uacuamus. Eodem modo partes exquisitiore sensu præditas, & quę principatum obtinent in corpore, aut publicam actionem: atquę longius à remedijs vacuantibus absunt, validiore remedio egent sicut etiam quæ concauitates non habent, & qui consueuerunt validis vacuationibus vti, facilius alijs eas ferunt: & uir magis, quàm mulier, & denso corpore præditi magis quàm qui raro, & qui victu vsus est, multos malosq; humores coaceruante, facilius quàm qui parciore, & minimum excrementoso multam euacuationem sustinent; ergo illa considerantur quidem, cùm quantum vacuandum sit intelligere volumus, sed non omnia quantitatem vacuationis, & (vt Galenus ait) propositum ostendunt, quod quantum referat intellexisse & natura rei docet, quæ unum omninò statuit, quæ nos ad id quod quærimus recta deducit; & Galenus ipse, qui in libro de optima secta, nec vires, nec aliud quippiam præter quantitatem eius quod vacuationem postulat, vacuationis quantitatem indicare scribit: id enim postulant principia de indica-

A tionibus posita, alioqui tota ea tractatio corruit; alia autem quæ vacuationis quantitatem præscribere dicta sunt, id non faciunt, sed quædam contraindicāt, alia uero quantitatem docent eius, quod vacuationis quantitatem indicat, alia uero, id, quod contraindicat, ostendunt; cùm enim euacuationem requirat humor qui plenitudinem facit, ut antea ostendimus, indicationum ratio postulat, ut solum quantitas eiusdem humoris, quantitatem euacuationis indicet, vires autem, quoniam à vacuationibus aliquando dissoluuntur, aliquando uero nihil mali patiuntur, aliquando vero afficiuntur quidem, sed sustinere possunt eam vacuationem, & illius quantitatem quę indicatur, ideo ea in euacuationib. consideranda sunt, non ut indicantes uacuationem, aut illius remedia, B uel quantitatem, aut aliam quempiam ex scopis euacuationum, sed quatenus uel permittunt, uel prorsus contraindicant, aut modum illi præscribunt: prohibent enim & prorsus contraindicant, quando maximè sunt debiles: permittunt uero tantum euacuari quantum ab indicantibus ostenditur, quando ipsę sunt ualidæ: cum uero moderatè se habent, moderatas etiam ferunt euacuationes, magnas uero nō sustinent nisi per uices diuidantur. Iam uero quædam, uires robustas uel debiles ostendunt, vt temperamentum: quibus enim bonum, ualidæ sunt uires, quibus malum, debiliores; sic consuetudo, qui enim consueti sunt ferre labores, (inquit Hippocrates) nō consuetis facilius ferunt, indicat enim consuetudo uires illas accommodatas esse ad ea, quæ consueta C sunt perferenda; sic ætas puerilis uires indicat quæ facilè dissoluuntur à uacuationibus, ut & senectus; habitus rarus, mollis, ut Gallorum, & eorum qui cute candida sunt præditi, uires flaccidas ostendit; Densus autem & niger, collectas & robustas significat; Sexus muliebris imbecillum corpus, uirilis contra robustum; Partes item quæ acuto sensu sunt præditæ quia à minimis molestijs offenduntur, debilitatem quandam ostendunt; Principes autem & quæ publicam actionem habent, etsi suaptè naturà robustæ sunt, tamen quoniam earum robore maximè opus est, quantum licet illud conseruare volumus; aer præterea temperatus vires validas reddit & ostendit, intemperatus præsertim in calido, & frigido vires debilitat, aeris autem conditionem o-D stendunt, anni tempus, regio, celi status; sic situs partis alio modo contraindicat quantitatem vacuantis remedij, non ipsius vacuationis; non impedit vacuari tantum quantum opus est vt vires debiles, sed intendi medicamentum cogit, cum humor in parte longe posita, est, vel in solida & nullas habente concauitates. Quædam vero, (vt diximus,) quantitatem eius ostendunt, quod quantitatem euacuationis indicant; cùm enim quantitatem plenitudinis, aut aliorum, quæ euacuationem per accidens indicant, certis inditijs deprehēdere non liceat, cōiecturam sumimus ex nonnullis, vt ex causis & effectis qui ab illis oriuntur, aer enim, regio, anni tempus, vitæ conditio, quale sit temperamentum corporis ostendunt; hoc vero vt multos, vel paucos, æquales, vel inæqua-E les, bonos, vel malos, gignit humores, ꝓ varijs sui differentijs eos ostendit; eadem ratione victus qui præcessit, & aliæ causæ quæ vim habent gignendi humores, qualis & quanta sit plenitudo, significant. Ad idē pertinent affectus qui ex plenitudine oriuntur: tantam enim illi ostendunt esse plenitudinem, quantus est recessus illorum ab eo, quod est in corpore mediocre: magnam enim plenitudinem in venis ostendit tumor magnus & tensio magna ipsarum venarum. Eodem pacto ardentissima febris cum dolore, & tensione totius corporis, ostendit multum esse vacuandum,

dum, quoniam magna quæ requiritur refrigeratio, A non nisi per magnam euacuationem fieri potest. Ergo, ista & alia eiusdem generis consideranda quidem sunt in quantitate euacuationis inuenienda, sed non tanquam indicantia: id enim solum præstare possunt illa quæ euacuationem ipsam indicant per se, aut per accidens: quantus enim erit ipsorum excessus, tantum vacuandum esse agnoscimus: postea vero, si vires impediunt fieri quod ab indicantibus ostenditur, hoc ipsum aliud est, vt aliud est indicare & contraindicare: nam indicantium consideratio nos recta ducit ad id, quod est faciendum, Contraindicantia vero quę iam inuenta sunt, vel impediunt vel moderantur. Cur est præterea quod Galenus videatur hoc loco euacuationis quãtitatem à viribus sumere, cum scribit tantum esse euacuandum quantum vires ferre possunt: profecto Galenus in hac re, nec principia B sua seruat quæ de indicationibus posuit, nec uera tradit, nec authoris dictioni consentanea; ponit enim in lib. de optima secta, (vt diximus,) quantitatem eius quod remedium indicat, quantitatem remedij indicare, uires autem, eo authore, nec remedium, nec illius quantitatem indicant, sed victum: contraindicant autem, (vt diximus,) aut moderantur remedia, uera autem non docet, cùm scribit in omni euacuatione vires ægroti attendendas esse, vacuandumque esse donec tolerant illæ, & nondum laborant: nam non solum in ægrotis, sed etiam in sanis dum eos vacuamus ad præcautionem, vires sunt considerandæ & sæpè, antequam vires laborare incipiãt, sistimus euacuationem, veluti, cum vires validæ sunt, id autem quod euacuandum est, paucum est; nonnunquã C auté vim aliquam inferimus virtuti, nec desistimus à vacuatione cùm laborare incipiunt vires, sed vltra progredimur, veluti cum ad Lypothymiam vsque euacuamus; quod iubet ille in magnis inflammationibus in doloribus, & ardentissimis febribus esse faciendum Aphoris. 23. 1. & in 9. Methodi medendi, Quam ob rem regula omnium euacuationum ea esse non potest, quam tradit ex viribus, quandoquidem, ea consentanea non est dictioni ipsius Hippocratis: non enim ille præcipit tantum esse euacuacuandum quantum vires sustinere valent, sed qualis, inquit, fuerit natura eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit; quæ verba, nihil aliud significare possunt quam quod debeamus tantum euacuare, quantum D necessarium est ad recuperandum naturalem cuiuscunque statum; omnes enim qui egent euacuatione, & ex illa sanitatem expectant, eo vsque euacuari debent, quousque ablatum sit per euacuationem, quod illius naturalem statũ labefactabat; tunc enim sistenda est euacuatio, non potest ergo vna & eadem esse omnium mensura euacuationũ, quoniam quod euacuationem postulat, propriam habet in singulis quantitatem, alij enim paruam, alij magnam, alij mediocrem, alij extremam euacuationem postulãt, quoniam ita sunt repleti, aut alios habent affectus qui non nisi his euacuationibus tolli possunt. Verùm etsi tunc intelligimus nos iustam mensuram in euacuationibus assecutos, quando naturalem statum per euacuationem recuperauimus, tamen antequam E euacuemus, quædam sunt inditia, ex quibus deprehendere possumus quantum euacuandum sit: quorũ quædam sumuntur ex natura & forma rei euacuandæ, quod enim toto genere præter naturam est, aut nihil habet quod alteratione vinci possit totum educendum est; quod autem huiusmodi naturam habet vt postea quam paululum corpus exoneraueris vinci possit, tantum profecto de eo educendum, quantum à natura vel arte alteratione vinci nequit, ac ne longius abeas, pus, grumus, lapis, humor putridus vel malignus, aut simile quidpiam penitus auferendum; & euacuandum: pituita autem quæ naturam grauat, ita vt tota, alterationem vinci nequeat vacuanda quidem est, sed non vsque ad extremum, sed relinquendum quantũ speramus postea alteratione vinci posse idem ostendit quantitas ipsius humoris abundantis: in magna enim plenitudine magna est opus euacuatione: in parua in more; quod si plenitudinis non sunt propria inditia, ex malis, quæ ab ea nascuntur, coniecturam sumemus; vbi enim magnus est dolor vel vehemens in corporę calor, aut ingens inflammatio, admonemur esse vtendum maiore euacuatione quam cũ illa contrario modo habent, quãtitatẽ uero affectuum ex superius dictis intelligemus. At si extrema repletio, extremam euacuationem requirit, cur illam Hippocrates hic damnat, quam postea laudat, cum extremis morbis extrema remedia conuenire scribit? an vt multum, sic extremũ multis modis sumitur? ut. n. multitudo & multũ dicitur quod uel uiriũ, vel vasis, vel proportionis rationem excedit, sic extrema repletio dicetur, quæ vel vires extremè grauat, vel vasa extreme replet, vel à proportione maximè recedit. Eodem pacto extrema euacuatio dicetur, quæ plus vacuat quam necessarium sit ad vires grauatas, alleuiandas; vel ad proportionem debitam recuperandam, vel restituendam eam mediocritatẽ quam vasa requirunt. Hoc modo ergo extremum capit, cum damnat extremam euacuationem, quod enim remedium excedit quantitatem indicantis, malum; Laudat autem extrema remedia, sumendo extremũ in genere remediorũ & morborũ, perinde. n. est, ac si diceret, maximis morbis maxima remedia conuenire; quia ergò hic aliter sumit extremũ quàm in sequenti Aphor. ideo hic extremam euacuacuationem damnat, illic verò extrema remedia cõmendat.

Sic & euacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculosæ; Et rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.

QVæ hactenus dicta sunt pertinent ad exemplum adductum de Athletis, id quod etiam Galenus in tertio Artis Medicinalis repetit: nunc verò sententiam Aphoristicam profert de quãtitate euacuationis; Sententia autem est, fugiendas esse extremas euacuationes, idest quæ maiores sunt quàm conueniant ad naturalem statum recuperandum, illæ enim malæ sunt, vt quæ inducant alium vitiosum affectum: quicquid enim vltra mediocritatem accrescit, in omni re vitiosum est; Quapropter, damnandi sunt Medici plurimi qui in tertianis febribus, aut in alijs leuioribus malis, tantum sanguinis detrahunt, quantum postulant grauissimi affectus: vnde non mirum si corpora ita exhausta vix postea refici possunt: vt autem tales euacuationes quæ maiores sunt, quàm exigat recuperatio naturalis status, malæ sunt, ita quæ in genere euacuationum sunt extremæ, etiam si bonæ sunt, vbi aliter non licet naturalem statum recuperare, tamen periculosæ sunt: non enim sine periculo euacuamus sanguinem vsq; ad animi defectum; nec tutò proponamus quæ violenter euacuant medicamenta: succumbit enim sępè natura in magnis his euacuationibus; propterea tutius est infra subsistere, quam exquisitè euacuare, vbi vtendum est validis remedijs; in alijs verò nihil impedit quo minus prosequamur vsque ad extremũ id quod euacuandum est; cur verò extremæ euacuationes sint malæ, & periculosæ, probauit vno argumento sumpto ab Athletis, si enim extrema repletio, & euacuatio in illis sunt periculosæ, qui videntur

tur habere robur inuictum, tanto magis id contin- A get in alijs qui imbecilliore natura sunt præditi. Aliud autem nunc addit argumentum ad illud probandum, quod scilicet post huiusmodi euacuationes, nutritiones sint periculosæ: nam malas constat esse euacuationes, quæ faciunt vt postea nutritiones malæ sint: malum enim est, quod malum adfert; malas autem fieri, & periculosas nutritiones post extremas euacuationes, probat Galenus quoniam post eas euacuationes natura est facta imbecillis, & ob id probè concoquere, & distribuere, & assimilare alimentum nequeat; id quod experientia docet; nam qui resurgunt ex longis morbis, exhausti & consumpti, tum à morbo, tum ex euacuationibus adhibitis à Medico, si plusculum edant, relabuntur, & difficilè redire possunt ad naturalem suum statum; Verùm vt nutritiones quæcunque excedunt iustam mensuram in his corporibus, sunt malæ & periculosæ, ita quæ extremæ sunt, etiam perniciosæ existunt: in alijs vero, qui extremas euacuationes non sunt experti, periculosę solùm censeri possunt.

APHORISMVS QVARTVS.

Victus tenuis atque exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis verò in quibus non conuenit, periculosus, & rursus, qui ad extremum deuenit tenuitatis grauis est: nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt graues sunt.

EA Medicinæ parte quæ de victu agit, nihil vtiliùs tractari potest, nam alia materia Medica qua ad corporis salutem vtimur, nec semper, nec omnibus necessaria est: siquidem exercitatio, & nonnulla alia, eorum sunt, qui bene valent: medicamenta vero eorum sunt præsidia, qui præter naturã sunt affecti, nec ea quidem semper in vsum veniũt; at nutrimento omne corpus perpetuo opus habet: eo enim sanitas seruatur, naturæque robur augetur; quinetiam, morbi ipsi nutrimento sæpè tolluntur roboratis viribus, quæ morbosas causas facillimè postea alterant, & extrudunt, vel quod illæ remedium, D ex nutrimento inueniant, replendo, quod à corpore est consumptum: Quam ob rem antiqui Scriptores hanc medicinæ partem quæ nutriendi rationem cõplectitur, præ cęteris diligentiùs excoluerunt. Etenim Hippocrates libros tres de victu adhibendo in morbis acutis conscripsit, & in hoc opere multa quę sanis, & ægris communia sunt tradidit. Politiùs vulgarium hominum nutritionem peculiari opere docuit Galenus, sanorum victum, in opere de tuenda valitudine est complexus: & sparsim alibi de eadem re agit; & quonam modo nutriendi sint qui morbis laborant in multis explicat; nullus pręthereà ferè est, qui de Medicina aliquid scripserit, qui hanc partem non attigerit, nimitum quod eam omnium vtilissimam in qua laborare oportet, iudicarent, vt enim E nihil hominibus vtiliùs est ad sanitatem tuendam, vel morbos profligandos commoda nutritione, sic nihil ea deteriùs si temerè adhibeatur; An non videmus eos qui inutili, pro vtili nutrimento vtũtur, aut plus, vel minus edunt quàm oportet, improspera sanitate frui? Quid quod scribit Hippocrates Euriancatis filiam statim perijsse, eo quod intempestiuè cęnasset? Quid commemorem alia incommoda, quæ ex mala nutritione proueniunt, quæ omnibus notissima sunt, & ob id artem non paruam desiderant, quo prosperè succedat nutritio. De quà quidem re, etsi multi scripserunt, tamen postulat hoc institutum, vt nos quoque aliquid dicamus, idque eo magis, quòd illi multa nobis in hac re reliquerint excogitanda: nã cum omnes singularia quędam tradant, à nobis sunt docenda communia, sine quibus illa sua, nec intelligi, nec constare possunt: nemo enim qua ratione nutriendi sint qui acuto morbo laborant, aut aliter afficiuntur, rectè cognoscet, nisi priùs quid nutriendi ratio postulet, perspectum habuerit; sparsim præterea quæ illi docent, scripta sunt, & à nullo certo principio ducta, quod sequentibus lucem præbeat, cum tamen ars collectionem præceptorũ, & continuam quandam explicationem à certis initijs, ad finem vsque postulet: Porrò cum omnes legerimus, qui de B hac re tractant, aut nos inueniemus, quos & quot scopos habeat nutriendi ratio, & quibus instrumentis eos consequi possimus, nec quot genera nutrimẽti, & differentię sint, quibusque corporibus singulæ conueniant. Omitto, quod multa, sine probatione aliqua ab illis tradantur, multa varia doceantur, & nonnulla etiam inter se discrepantia scripta reperiantur. Nos verò hoc loco non omnia prædicta docere instituimus, id enim suo loco, vt propria relinquatur singulis Aphorismis explicatio postea fiet, sed ea duntaxat, quæ vel peculiaria sunt huic Aphorismo, vel reliquis omnibus in quibus de nutritione agitur, ita communia, & necessaria sunt, vt istis contẽptis, illa intelligi nequeunt. In hoc autem Aphorismo, & sequenti, videtur refellere quosdam, qui tenui victu in omnibus morbis vtebantur, ut Galeni tempo- C re Methodici, postea à notissimo quodam principio auspicatur, ex quo probat quibus conueniat, & quibus non, quòd magnis, & acutis competat, alijs autem minimè; cum autem morbus, uel suaptè natura, uel tempore, uel ob accessiones magnus reddatur, docet quisnam uictus morbis secundum hęc uariatis conueniat, Primò secundum propriam magnitudinem; deinde, secundum eam quàm tempore acquirunt; Postremò secundum eam, quàm ob accessionem sequuntur, quæ omnia diligentiùs explicabuntur, & postea faciliùs intelligentur.

Victus.

QVòd à Græcis *διαίτημα*, & *δίαιτα*, dicitur à nostris victus, & ratio victus vocatur: vsurpatur autem non eodem semper modo, victus nomen: nam totam aliquando curandi rationem significat, veluti cum septimo Methodi scribit Galenus materiam medicam alibi esse ostensam, Methodum verò ipsam medendi, victum docere, idest congruum vsum materiæ; cui loco similis est, qui habetur textu nono tertij Commentarij tertij Epidemiõ, vbi scribit: Dietam voco, non solùm eam quę cibo, & potu constat, sed etiam quæ omnibus alijs, vt otio, exercitatione, balneo, venere, somno, vigilia, & cæteris, quæ quocunque modo in corporibus humanis fiunt; est autem latissima hæc victus nominis significatio: nam in libro ad Thrasybulum an ars tuẽdæ valetudinis pertineat ad Medicum, scribit victũ continere duntaxat eam materiam, quæ ad sanitatẽ tuendam facit; quod pariter ostendit initio libri de sectis, vbi victum à remedijs ita distinguit, vt illę sanis, hæc verò ægrotantibus propria sint; quomodo etiam accipit libro primo acutorum textu sexto, vbi Dietam à Chirurgia, & Pharmacia distinguit, quod illa fiat per consuetam materiã, idest qua vtimur sanitatis tempore; sic Vulpianus de verborum significationibus capere videtur, cum ita scribit: Victus verbo

verbo continentur, quæ esui potui, cultuique corporis, quæque ad viuendum homini sunt necessaria; At textu 1. secundi libri de natura humana, dietæ victusque nomen, potus, & cibos solùm comprehendere nonnunquam etiam vitæ munia scribit; Prorsus autem adhuc sumptum dietæ vocabulum solum comprehendit, quod nutrit, quomodo in Aphorismis sumendum, vt hoc loco: nam victus tenuis de solo nutrimento intelligi potest, nec prohibet hoc nomine aquæ potum comprehendi, cum iubet hoc, vel alio victu alendos esse ægrotantes; ex quo patet, non solùm quot modis victus nomen vsurpari consueuerit à Galeno, sed etiam quòd hoc nomine non materiam ipsam quàm adhibemus, sed viuendi rationem, quæ hac vel illa materia vtitur intelligimus, quod ex prædictis locis apparet, vbi scribit victum curationis esse ductum, & contextum qui per consuetam materiam efficitur, & eum constare cibo, & potu, & alibi integrari consideratione aeris, locorum, regionum, aquarum, ventorum, anni temporū ciborum, potionumque natura; quinetiam Galen. victum tenuem fieri per alimenta pauca, & parum nutrientia, in hoc scribit Aphorismo; non est igitur victus ipsum nutrimentum, vel alia materia, sed viuendi ratio, & consideratio nutritionis, quæ per commoda nutrimenta fit, quamquam non impedio, vt rudiores si velint, pro nutrimento ipso sumant etiam victum, vt Galen. etiam sicut apparet ex locis præcitatis, aliquando capere videtur.

Tenuis.

VIctus nutriendique ratio, vt omnia alia Medici officia, certos quosdam habet scopos quibus continetur, ad quos intueri oportet, quibusque comparatis intelligimus nihil defuisse, quo minus eos de quibus agimus, probè nutriuerimus. Sunt autem in vniuersum nutritionis scopi octo, an nutriendum, quid, qua materia, idest, quo genere, quave differentia nutrimenti, quali, quanta, quomodo, quo tempore, & quo ordine nutrimenta sint exhibenda: nam etsi nutritionem omnibus necessariam etiam vulgus nouit, tamen sæpè cōtingit, vt inuestigare debeamus, an corpus nutriendum sit, vel non, sicut in morbis, in quibus nunc inediā imperamus, nunc etiam nutrimentum exhibemus, sūt alia necessaria præsidia morbis profligandis, quibus suus locus dandus est, adeo, vt semper de nutritione non sit agendum, sed relinquatur quærendum, an alere debeamus, vel non, quo prospecto, etsi notum est, corpus ipsum esse quod nutritur, plurimùm tamen refert intelligere, quid in corpore sit, quod maximè refici debeat: nunc enim spiritus, nunc humores ipsi, aliàs uerò partes solidæ, & inter has nunc sedes animalis facultatis, nunc uitalis, nunc naturalis, magis quàm aliæ restaurandę sunt.

Porrò, nutrimenti genera in uniuersum tria sunt: quum enim alimentum ad restaurandam substantiā familiarem quæ à nostro corpore dissoluitur cōtinuo comparatum sit, rationi consonum est, ut tot sint alimenti genera, quot genera eorum quę restauratione egent. Sunt porro tria ex Galeno, quibus corporis moles constat, aerea, humida, & solida substantia, et si alibi humidam omittat, & pro ea carnosam ponat, quam nos sub solida complectimur: quod siquidem in corpore aliquid aereum agnoscimus, quod spiritū uocamus, aliud humidum, & liquidum, quod humorem; aliud denique durum, quo genere partes omnis corporis continentur, etsi quædam alijs solidiores, durioresque reperiantur; quemadmodum etiam in-

A ter humores alij alijs crassiores natura existunt, omnes tamen eodem nomine donati sunt; uocatur autem spiritus, & uapor ut antea etiam annotauimus, quod restituit consumptos spiritus, ut cum animales spiritus uitali spiritu, & uapore nutriri dicimus, qđ autem id quod ab humoribus dissolutum est, resarcit, potus nuncupatur; Materia uero quæ substantiā à solidioribus partibus dissolutam restituit, cibus dicitur; An uero solo cibo, uel potu, uel aerea substantia nutriri uiuereque possit animal, id antea quoque expendimus; Nunc uero quænam, & quot sint, & unde sumantur nutrimenti differentiæ, docendum est; Itaque cùm alimentum, ut diximus comparatum sit ut corpora nutriat, merito sumentur differentiæ ab eo quod nutrit & nutritur, nutritionisque ratione: B nam ab eo, quod nutrit sumuntur huiusmodi differentiæ cum dicimus, nutrimenta quędam sumi ex animalibus, quędam ex plantis, illarumque partibus quædam ab alijs rebus; ab eo uero quod nutritur, ducuntur istæ differentiæ, quod scilicet aliquid sit solidum, aereum, humidum, aliud gracilè, crassum, durum, molle, calidum, frigidum, humidum, siccum, temperatum, aut alio modo affectum corpus, illius enim differentias consideramus quando nutrire uolumus; præcipuæ uero sunt differentiæ quę à nutriendi ratione & affectu, quę præstant nutrimento sumūtur, vt cum dicimus nutrimenta quędam esse temperata, calida, frigida, humida, sicca, biliosa, pituitosa, melancholica, aquosa, terrestria, dura, mollia, alia facilè, vel difficilè, concoqui, corrūpi, assimilari, trāsire, C ac distribui per corpus, vel per aluum descendere; Item cum dicimus quædam solida, alia turgida, alia pinguia, vel alio modo affecta nutrimenta; item cū dicimus quædam velociter, confertim parùm, multùm, benè, malè, corpus nutrire; cuius generis est ea differentia qua dicimus victum quendam esse tenuem, alium plenum, alium conseruantem & mediocrem, ab eo enim quod fit à nutrimento differentiæ istæ sumuntur. at cum illud extenuare, incrassare, urinam mouere, aluum subducere, vomitum ciere, somnum conciliare, aut vigilias excitare, vel aliquid simile præstare quod ad nutritionem non pertinet, medicamenti non alimenti differentias constituimus: quo magis mirari licet Galenum in libris de alimentis plurimum in his differentijs occupari, quū D profiteatur se seiunctim & separatim medicamentorum alimentoq; vires tradere; itaque, cum tot sint nutriendi scopi, totq; genera differentiæq; nutrimenti, videndum est ad quem scopum pertineat & quid doceat hic Aphorismus. Qua in re putat Galenus vt ex Commentarijs suis in sequentes Aphorismos patet, & omnes qui illum secuti sunt, hic agi de quantitate uictus; à quibus ego longè absum qui enim docet tenui victu, aut pleno, vel conseruante opus, is differentiam quandam victus explicat, non autem quantitatem quod quidem ex hoc etiam patet, quod dicat Gal. in Comment. tenuem victum fieri per ptisanam; plenum, per oua, & carnem, & pisces; at qui dicit ptisana, carne, piscibus, & similibus opus esse, non quantitatem rei, sed genus materiæ dicit, E qua vtendum sit ad victum tenuem, & crassum instituendum, quo inuento, sequitur postea explicandum quantum sit de illis dandum; quod si quis dicat ptisanam & cetera quæ victum tenuem præstant, parū nutrire, quæ verò conseruantem efficiunt, mediocriter, quæ vero crassum exhibent, plurimum alere, vere, uerum quidem dicet, non tamen propterea quantitatem victus docet his nominibus; sed genus materiæ, quæ parum, mediocriter, & multum nutrit, vt enim si quis dicat quosdam morbos leuiter purgātibus ut cassia, alios validè, ut scammonio egere, certum

tum est eum docere differentiam materiæ purgantis, A non autem quantitatem, si quidem quantum de vno quoque postea exhibendum sit, explicandum relinquitur; quo loco quantitatem purgantium medicamentorum docemur, sic profecto cùm statuimus eos qui acuto morbo laborant, tenui victu opus habere, id autem fieri si velis ptisana vti, differentiam quandam in victu ponimus, obiterque indicamus materiam quæ ad illam efficiendam sit idonea, de qua postea illud inuestigandum, quantum sit exhibendum. quod si quis Galeni authoritatem in hac re requirat, locus est perspicuus in lib. 2. de victu acutorum, vbi de victu conueniente in morbis acutis, vt eo qui fit ptisanæ cremore, scribit de genere victus agi, non autem de quantitate, ut quæ cognito genere, iam perspicua sit; sic passim in eo opere B cum mentio incidit de ea materia de qua hic agit Hippocrates, & ipse in Comment. genus siue speciem aut differentiam victus explicari tradit, non autem quantitatem, ut decimo sexto, & decimo nono Aphorismo huius scribit; Docet igitur Hippocrates, cum de tenui uictu agit, & Galenus cum plenum & conseruantem addit, speciem siue differentiam quandam victus, non autem quantitatem. Sed hæc postea melius adhuc patebunt.

Victus tenuis.

VNde nomen victus tenuis deriuatum sit, & quid eo nomine intelligere debeant Me- C dici, nunc explicare operæpretiū est, quod commodissimè fiet, si prius congeneres quasdam voces explicauerimus: sunt enim apud Medicos vsitata hæc nomina, tenuis, extenuans, & tenuium partiū: quæ dictiones quomodo inter se differant, & unde origo appellationis, non est facilè docere. Est autem propriè illud extenuans, quod potest tenue reddere quod huiusmodi non est; sic sanè extenuantia dicuntur medicamenta quę crassos humores tenues efficiunt. Definit autem Galen. in lib. 1. Simplicium illud esse tenue, quod in partes tenues facilè dissoluitur: vnde friabilia & fragilia tenuia esse dicit; quæ uerò dura & viscosa sunt, crassa esse, eo quòd promptè comminui nequeant; verùm non videtur mihi necessariò illud tenuium esse partium, quod tenue D est: nam vocamus tenuia corpora quæ gracilia sunt, paucamq; substantiam & molem continent, tū quæ liquida sunt, siue facilè, siue difficilè comminuantur, & crassa corpora vocamus & crassum hominem, alia ratione quàm quòd inepta sint ut in minimas partes promptè diuidantur; quod scilicet multum substantiæ habeant. est ergo aliud tenue quam tenuium partium, & crassum quàm quod est crassarum partium; quare quid tenue crassumq; sit, alia ratione quærendum; videntur autem omnia tenuia vocari quæ facile, crassa vero quæ difficilè ea penetrare possunt ad quæ talia dicuntur esse. Sic Gal. lib. 1. de Simplicibus Boream dicebat esse tenuem, quod facilè per corpora penetret, eodem pacto lib. 4. eiusdem operis acida dicebat esse tenuia, & cùm scribit nihil summè frigi- E dum esse tenue, sumit certè tenue pro penetrante, adeo vt communis hæc ratio videatur esse eorum omnium quæ tenuia dicuntur, quod expeditè penetrare valeant, at in rebus illud facilè penetrat quod gracile est, exiguamque habet molem, & quod tenuiū est partium & quod liquidum; quare merito ista omnia tenuia dicuntur & illorum contraria, crassa, eo quod difficilè penetrent, sic enim illa quæ magna mole constant, crassa vocamus, vt hominem crassum, lignum crassum, & quæ crassarum sunt partium, vt medicamenta quæ in corpore facile non cōminuuntur, eo quod penetrare nequeant, & humores spissos & pituitam concretam, & humorem melancholicū exsiccatum, & ob id inspissatum, & reliqua omnia quæcumque ratione spissa reddita, incrassata & crassa vocamus: non ergo omne tenue tenuium est partium, etsi contra sit, ut quod tenuium partium est, illud quoque tenue existat. Iis hoc modo positis, videndum qua ratione victus dicatur extenuans, tenuis, (nam tenuium partium victus vt medicamentum non perinde dici solet) ex his autem quæ Galen. de victu extenuante scribit, constat eo illud dictum esse, quod humores in corpore crassos extenuet ob medicamentosam facultatem quam coniunctam habet ea materia, qua vtimur ad huiusmodi victum instituendum, tenuis vero etiam ab effectu, non quod per res tenues fiat aut humores extenuet, sed quod vires corpusque attenuet, gracileq; reddat, videtur mihi dictus esse, id quod melius patebit, posteaquā docuerimus quid hoc nomine Medici intelligant.

Sunt porrò tria nomina quibus vtitur Galen. in hoc Comment. λεπτὴ, σύμμετρος, ἁδρὰ τροφὴ, quæ nostri interpretes vertunt tenuis, moderatus, & plenus uictus, sed commodius ἁδρὸν crassum interpretamur, si modo hic tenui opponitur; illi Cicero copiosum opponit tertio lib. quæstionum Tusculanarum, his uerbis: Negat vllam in sapiente vim esse fortunæ, tenuem victum antefert copioso; non tamen impedio si quis & plenum dicat; Ceterum, tenuem esse victum statuunt qui per ptisanæ succum fit, tenuissimum vero qui per mulsam, extremæ autem tenuissimum qui per inediam usque ad morbi iudicationem instituitur, & sic crassum uocant, & mediocrē, qui per carnem, & oua, atque pisces peragitur; qui profecto damnandi sunt; Primùm, quòd Gal. scribat 5. lib. de fracturis 19. textu, Hippocratem in tenuissimo uictu uti consueuisse mulsa austera, & ipsa mulsa, id autem quo in tenuissimo uictu utimur, ipse nō est uictus tenuissimus, sic nec id quo in tenui uictu utimur, tenuis uictus est, quod si ille in Comment. huius Aphorismi illis uidetur errandi occasionem dedisse, cùm tenuem uictum per pauca & parum nutrientia alimenta qualis est ptisanæ succus, tenuissimum uero per inediam uel mellicraton fieri scribit, animaduertere debebant authorē eo loco non definire quid sit huiusmodi uictus, sed potius docere ueluti exempla quædam materiæ aptæ ad eum uictum instituendum; Præterea si ex materia peculiari has differentias uictus definiremus, fiet utique ut quibusdam conseruantem, aut crassum uictum instituamus, quibus tenuem iniungere putabimus, & è contra: nam cùm uariæ sint corporum naturæ, nec æquale uirium robur, accidet ut quidam tenuem uictum ex ptisanæ succo sentiant, alij uero conseruantem: etenim pueris & athletis qui ualido sunt calido, ptisanæ succus non est sufficiens alimentum ad uires conseruandas: senibus autem & alijs qui imbecillo sunt calore præditi, non solum uires non minuet, sed & conseruabit & augebit; pisces item ijs plenus erit uictus, illis autem tenuis; ad hæc si tenuis uictus esset ptisanæ succus, sequeretur nos non posse tenuem uictum adhibere ubi ptisana caremus, quinetiam multi sunt morbi qui tenui uictu opus habent, quibus ptisana nocet, quales sunt morbi frigidi & pituitosi; adde quòd Gale. in lib. quem scripsit contra Erasistratum, refert tribus modis tenuem uictum institui posse, uno exhibendo tenues, paucosue cibos, aut nihil nutrientes; secundo nihil dando; tertio uomendo post ingestum cibum; quare constat non ex particulari materia, sed ex uiribus differentias has uictus definiri oportere: quemad-

E modum

modum Gal. facit in commentario, qui tenuem dicit esse, qui uires minuit, mediocrem qui uires conseruat, crassum uero qui easdem auget, ab affectu enim quem præstant hæ differentiæ tanquam ab eo quod posit esse certa regula Medicis definiuntur, in quibus postea propria singulis differentijs materia quærenda est, quæ scilicet possit cuiusque uires conseruare, debilitare, aut augere, ab alia enim materia uires athletæ, ab alia pueri, aut senis minuentur, augebuntur, & conseruabuntur; Verum cùm tenue, crassum, mediocre, conseruans ut & alia omnia quæ in Medicina dicuntur ad aliquid referantur, simpliciter tenuis, aut conseruans, vel plenus victus ille dicetur, qui temperati hominis vires aptus est minuere, tueri, aut augere: in alijs verò addere oportebit illud, ad quod huiusmodi victus refertur: nam vnicuique suus erit victus tenuis, vt vnicuique suæ uires: nam & plenus quidam simpliciter, qui temperati hominis vires augere aptus est, alijs non simpliciter qui & duplex, scilicet, vel qui intemperati hominis vires auget, vel eius qui per morbos succumbit dicendus est, nunc vero aliqua subijcienda sunt quæ pertinent ad explicationem definitionis uictus tenuis, atque illud in primis quomodo intelligendũ sit vires debilitari victu, deinde cur Medicus uictum instituere debeat, qui viribus obsit, quas omni ratione videtur tueri debere; postremo quęnam materia assumenda sit ad huiusmodi victum instituendum; hæc enim hoc loco explicanda videntur, reliqua verò quæ ad hanc rem pertinent, paulo postea melius intelligentur, igitur vires debilitari victu ita intelligendum est, ut non spectemus id, quod post cibationem vnam fit: nam sic omnis victus plenus diceretur, si quidem ex quocunque alimento post illius assumptionem & coctionẽ vires validiores seipsis redduntur, sed quid fiat toto eo tempore, quo quis tali utitur victu perspiciendum est, ad quod respicientes inueniemus in dies hominem reddi seipso infirmiorem; ac cum in morbis vires contingat minui tum ratione ipsius morbi, tum vero ipsius uictus, expendendum est quid à morbo fiat, ne uictui tribuamus, quod ad morbum pertinent; id autem intelligemus a victu prouenire, si vnicuique ea alimenta dederimus quæ apta nataque sunt illius vires debilitare, eo quod eas conseruare nequeant. Ceterùm Medicum ea quæ secundum naturam sunt tueri augereque debere verum est, sed quantum licet, nam cum uictũ tenuem instituit non id facit, quod illius consilium sit eas debilitare, sed ea quæ sunt præter naturam uincere, quod cum fieri nequeat nisi una cum morbosis causis simul uires debilitentur, ideo huiusmodi uictu utimur, ne omninò occupentur uires in eo alimento uincendo, à quo cõseruari uel augeri possunt; interim enim cũ desit corpori aptum ad uiriũ conseruationẽ nutrimentũ, pugna continua acrisq; fit aduersus id quod morbosum est, atque ita vires ipsę debilitantur non satis refectæ, sed interim quod morbosum est abigitur, & perit Quid vero possit ad victum tenuem instituendum assumi, nunc explicandum est: nam si illius ratio est & finis virium κατ' αίρεσις, idest diminutio (sic enim interpretandum) non ablatio, vt alij verterunt, licebit fortè id duobus modis facere, vel pauca ex quacunque materia, aut parum nutrientia alimenta dãdo; quod Galenus etiam in Commentario tradit si cui enim dederis continuo ptisanę succum, videbis profectò illum indies debiliorem fieri, quod scilicet huiusmodi cibus aptus non sit omnem substãtiã nostri corporis restaurare; siquidem solidę durq́ue partes in ea non inueniunt proprium alimentum; Eodem pacto, si ouum vnum, aut ex carne suilla, aut alijs cibis quæ suaptè natura idonea sũt

A non solum conseruare, sed etiam augere vires, minimam portionem alicui dederis, continget vires minui, nimirum, quod in tam parua mole tantum alimenti non sit, quantum est necessarium ad id reponendum, quod est dissolutum à corpore; Igitur, cum vtroque modo vires minui accidat, præsertim Galeno eo loco suffragante, licebit ne victum tenuem instituere tum per ea quæ suaptè natura, tum verò per illa quæ minima mole non satis nutriunt? quod si id concedimus, nil refert ijs qui morbo acuto tenentur dare pro ptisana oua, orizam, carnem, & alia optima alimenta quorum per sanitatem vsus est, si modo solita minuitur copia quo quid potest esse absurdius? Quare præstat non vtroque modo existimare victum tenuem fieri debere, sed per ea duntaxat quæ
B suaptè natura nequeunt tantum alere, quantum vires postulant; quomodo vocat Celsus victum tenuem qui ex infirma materia fit: nam quod quantitate id facit, purum omninò est nutrimentum, alioqui tantam vim non haberet; eo autem nõ debemus in morbis vti, nisi vbi vires labuntur: nam vt in eo casu quęrendum est, quod solum nutriat, sic vbi grauis urget affectus, nihil dandum, quod nequeat aliquo modo aduersus illum pugnare. Est pręterea alia ratio cur illa non competant in morbis, ubi necessarius est tenuis uictus, quod scilicet omnia quæ plurimum nutriunt, crassa & uiscida sint, ut Galenus testatur septimo Methodi; quæ cum difficilè coquãtur, & ferè semper morborum causas augeant, nequaquam in eo statu conuenire possunt, atq; hęc quidem de uictu tenui
C hoc loco sufficiant.

Atque exquisitus.

NIhil habet Galenus in Commentario, quod ad explicationem hujus dictionis faciat, omnia enim ad tenuem uictum refert, exquisiti nulla mentione facta; Recentiores autem uidentur nullam differentiam ponere inter tenuem & exquisitum uictum, tanquam unius nomen alterum declaret, à quorum opinione ego longe absum. Primùm, quod non soleat Hippocrates præsertim in Aphorismis hac uerborum copia uti; deinde illorum opposita inter se differũt ut ex 1. lib. de fracturis qua
D dragesimo quinto textu patet, etenim exquisitus uictus uulgari, quo scilicet uulgus sine discrimine utitur, quod ab Ionibus σκεθρὸν ab alijs uero φαῦλον uocatur opponitur; tenuis autem crasso, siue pleno, siue solido, qui à Galeno ἁδρὸς dicitur repugnat; quorum aũt opposita inter se differunt, illa quoq; inter se diuersa sunt. Præterea si Galeno credimus, tenuis uictus quantitatis, exquisitus autem generis nomen est, vt in 13. Methodi licet videre, vbi scribit: Siglãdulæ laborant non refert siue halicam, siue ptisanã, aut malum, aut aliquid tale exhibeas. At si phlegmone infestatur iecur, exquisitissimo victu est opus, exquisitam adhæc curationem siue accuratam dicit sæpius Galenus, tenuem autem quis dicet quod si exquisitus victus vulgari opponitur, erit is profectò qui ex
E idonea materia commodè præparata, & adhibita omni diligentia instituitur; siquidem uulgus sine discrimine utcunque præparato nutrimento utitur, ne quod quid conueniat singulis, nesciat; quod si quis authoritatem Gal. in hac re quærat, & simulem definitionem, est locus apud eum lib. septimo Methodi ubi uictum vocat exquisitum, qui scrupulosior est, & exactissimus, in quo errare tutũ non est; Est ergo ut in summa dicam exquisitus uictus exactus, is autem qui summa cura & consideratione ex electis rebus instituitur.

In

In Morbis.

CVm de victu hic agatur, cur est quod morbos considerat Hippocrates: nam si ea quæ præter naturam sunt, postulant contraria, victus autem nullam habet vim mutandi quod nos molestat, sed duntaxat conseruandi quod secundum naturam est, siquidem nutrimētū simile est corpori, quod ex eo nutritur, videbitur forsan hic author temerè de morbis mentionem facere, vtpote qui à victu nec minuātur, nec tollantur: erat enim de remedijs dicendum, à quibus scilicet propulsantur, quippè cùm id sit corpori laboranti remedium, quod est sano victus; qua in re illud sciendum est, inter illa quę faciunt ad scopos assequendos in omni re, quædam id facere vt indicātia, siue postulantia id, de quo agimus; alia vero ut cōtraindicantia, siue repugnantia, quæ scilicet impediunt primo & per se fieri quod ab indicantibus exigitur; quæ vero secundo loco siue per accidens postulant aliquid, illa coindicantia; quæ vero eodem modo repugnant, correpugnantia vocari solent, quę autem permittunt fieri quę requirunt indicantia, nec coindicantia sunt, illa permittētia, siue admittentia vocari possunt, de quibus omnibus alibi & in superioribus Aphorismis diligenter pertractauimus, ostendimusque illorum vim, & vsum, quantumque referat hęc quæ inter se natura differunt, nominibus quoque distinguere; cum alioqui ignoretur quid aliquid postulet, aut nō quid item per se, quid vero per accidens aliquid faciat. Itaque Hippocrates merito morbos considerat in victu instituendo, non quod illi victum postulent & indicent, sed quod contraindicent, impediantque nutriri corpus, vt antea solebat cùm valeret; verùm quoniam indicantia, & natura, & ordine, & vsu, reliqua omnia pręcedunt: ideo de indicantibus victum primo à nobis agendum est: nam vt hæc eum postulant; & primo intueri oportet, tamquam illa ex quorum natura vniuersos nutriendi scopos percipimus, sic profectò non licet intelligere quonam pacto morbi nutriendi formam mutent, nisi illud prius intellectum sit: non enim morbi alimento repugnant, id quod facit remedium, sed ei quod ipsum exigit: nam quoniam illi obest morbus impedit quoque consuetum per sanitatem victum. Porrò quid indicet victum difficile admodū esse duco inuenire; cum enim nutrimentum requiramus vt restauretur quod à nostro corpore continua actione natiui caloris dissoluitur, tū vt vires corporis reparentur, quæ pereunt alimenti inopia, fouentur autem & augentur commodo eius vsu, dubium in hac re oritur, vtrum vires ipsæ, an id quod à corpore dissipatur nutriendi rationē pręscribat, quandoquidem, vnum, & non plura esse oportet, quod vnum indicet, quæ res videtur etiam Galeno difficultatem peperisse, cum nunc vnum, nunc alterum ex ijs id facere asserat; Etenim vndecimo Methodi cap. 5. & 15. Aphorismo huius libri, & passim alibi in Commentarijs Aphorismorum, quantitatem nutrimenti à quantitate eius quod à nostro corpore digeritur indicari commemorat; quod si ita est, nutrimentum ipsum aliosque scopos indicabit, si modo id quod genus indicat, & differentiam quoq;, & quod hanc genus pariter indicare debet, vt principia quæ in hac re posuit in lib. de optima secta, & in Methodo medendi, postulant. At in eodem lib. cap. 14. solam virtutem nutrimentum indicare statuit, id quod etiam facit in lib. de victu acutorum & septimo Methodi, vbi iubet tantum cibum esse exhibendum vt ventriculi vires non grauet passimque in his Aphorismis idem repetit, vbi solius virtutis gratia nos alimentum exigere statuit; verum cum vndeci-

A mo Methodi dixisset etiam victus quantitatis modum ex virium substantia sumi, subiungit ipsius qualitatem ex temperamento corporis & etiam ex affectus qualitate, eiusdem vero materiam ex consuetudine indicari; quæ omnia nec à suis principijs ducuntur, nec inter se cohęrent: nam si vnum duntaxat potest indicare vnum, & quod scopum vnum indicat, reliquos quoque præscribere debet, assumptis suis differentijs: erat profectò aliqua ratione probandum ab eo, nequaquam legumlatorum more statuendum, quid tandem illud sit, quod in hac re statui possit indicare, quo inuento, ad illud perpetuo respiciendum erat; nequaquam vero nunc ab vno, nunc ab alio contemptis suis principijs nutriendi scopos sumere: nam principijs contemptis, aut nōn stabili-

B tis, omnia incerta reddi, & confundi necesse est. Quod si ob rei difficultatem hæc omisit, vt in tanta varietate est credibile, est quod illi ignoscamus, vt qui permulta rectè inuenerit, tradideritque, omnia tamen excogitare nequiuerit; Ac quam difficile sit in uenire quod victum indicet, ex hoc constat, quod cum vel vires, aut id quod est dissipatum poni omnino debeat, vt quæ sola postulent reparationem ex nutrimento, angustiæ non paruæ occurrunt in vtroque: nam si id quod dissipatum est, statuamus indicare nutritionem, illud in primis occurrit dubium, quod in omnibus scopis non respondeat illius ratio: cum enim nunquam habeat locum id quod indicantur nisi adsit quod illud indicat, quod in alijs omnibus verum apparet, (nunquam enim remedia quę

C morbo conueniunt adhibemus, nisi ille adsit, & æqualia morbi magnitudini remedia facimus, ablatoque morbo ab illius remedijs recedimus,) si id quod dissoluitur à corpore, vel potius id quod diminutum est ob dissipationem propriæ substantię, nutrimentum indicaret, ostenderet quoque idem illius quantitatem, ex quo fieret, vt nihil vnquam plus reponi deberet, quam dissolutum sit, id quod non accidit: plus enim nonnunquam quàm sit deperditum, reponimus, vt in ijs fit corporibus, quæ adhuc augentur: in alijs uero quæ iam declinant, minus additur quam sit dissipatum, quo fit, ut nequeat huiusmodi dissoluta substantia indicare nutriendi rationem, quoniam in hoc scopo deficit, qui ad quantitatem spectat. Præterea, cùm morbi nutritionem impediant,

D eo quod indicantes lædant, prohibeantque fungi suo muniere ut solebant per sanitatem, constat profectò, non eam esse dissipationem quę uictum possit indica care: nihil enim multi morbi eam impediunt, sed potius augent, atque ita alimenti copiam intenderent, aucto indicante. Ad hæc incerta redditur Medicis ratio nutriendi: cum enim excessus rerum certa mensura comprehendi nequeant, plus sæpè, aut minus nutriremus corpora, quam expediat, propterea scilicet, quod in certa mēsura nequit statui copia eius quod est dissolutum. Addo, quod amplius præsens non sit in corpore, quod est ab eo resolutum, quare nihil faciendum esse indicare potest: nam ab eo quod non amplius est, nullam sumi indicationem docet ille in quarto Methodi. Postremo, si illud indica

E re ponendum est, quod primo & per se aliquid postulat, quō morbum, curationem, & illius causam præseruationem, indicare dicimus, quod illis solis, nec alijs post illa debeatur curatio, & præseruatio: non poterit profectò id quod est dissipatum & exhaustū, nutritionem indicare, nam etsi illud nutrimento reponitur, non tamen illius causa primo nutritionem requirimus, sed ut uita custodiatur; quod si facultates nostri corporis utraque ipsa incolumes seruari possent absq; restauratione illius substantiæ quæ effluxit, nemo profectò edere, aut bibere cuperet, sed quo

niam vires seruari nequeunt, nisi repleatur quod est inanitum, ideo contingit vna cum virib. refici quod dissolutum est; sed (vt diximus) nec primo, nec per se illud postulat nutrimentum, sed virium causa: neque enim natura tot instrumenta ad nutritionem fabricasset, vt dissolutam eam substantiam restitueret, quandoquidem ob animæ facultates corporis partes, adeoque ipsum vniuersum corpus constituit, nec ipsi bonam temporis partẽ in alendo corpore consumeremus, quàm in longè dignioribus officijs consumere vtilius esset: neque etiã alia omnia, quæ in vita obimus, tanto studio efficere conaremur ob nutritionẽ, vt facimus; nam somnum, & vigiliam conciliauit natura animantibus, & mouendi vim ad exercitationem nobis indidit, vt prosperè succedat nutritio, nõ eo consilio, vt in sola reparatione corporis sisti debeat hæc actio, sed vt facultates nostrum corpus regentes, quæ vel vita sunt, aut certè illarum beneficio viuimus, diutissimè quantum patitur viuentium conditio, integræ, & validæ persistant; Quapropter cum viribus reparatis cesset nutritio, nec in aliud referri possit, non immeritò illæ statuendæ videntur nutritionem indicare.

Verùm, & in hoc dubitationes, & angustiæ non paruæ nascuntur: nam cùm illud quod actionem aliquam, vel aliquem alium scopum indicare ponitur, debeat & alios indicare, dubium est quomodo qualitatem, genus, & ordinem nutritionis vires ostendere possint: cum præsertim qualitas indicantis, qualitatem & substantiam, & ordo, ordinem indicare dẽat, vt postulant principia indicationum, quomodo quęso hos scopos poterunt vires indicare? dicentur ne vires calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ, molles, duræ, quæ nutrimenti qualitates has indicent? Prętereà, cùm triplex sit genus nutrimenti, necessarium, solidum, humidum, & aereum, qua quæso ratione illud poterit indicari à viribus? quis enim dicet triplicem esse in illis substantiam, solidam, humidam, & aeream, quæ huiusmodi genera nutrimenti præscribant: quãdoquidem necesse est corpus esse quod solidum sit, vel humidum, vel aereum, quod facultatibus competere nequit; Postremò, cùm facultates, siue vires in corpore multę sint, & diuersi generis, scilicet naturales, vitales, & animales, iniquum videtur esse, nisi omnes ponantur nutrimentum indicare vtq; restaurationem, conseruationemque suam postulent; quod si ponitur, repugnamus principijs: vnum enim debet vnum indicare. Quapropter, cùm nutritio actio vna sit, vnumq; opus, vnam oportebit esse facultatẽ, quæ illius indicatrix sit; quod si vna solidum cibum, alia humidum, alia aereum indicare posset; nil fortè absurdum esset: at cum omnes postulent ad sui tutelã triplicem eam substantiam, in singulas non est diuidendum, nec vni dandum, quod vniuersis est cõmune. Erunt & alia, quibus ostendemus paulo inferius ab vna facultate, nutritionis vniuersã rõnem indicari; at si hoc cõceditur, nõ facilè erit docere, quę nam illa sit, an vitalis, vt hactenus creditũ est, an naturalis, vel animalis: sed.n. quacunq; posita, illud relinquitur dubiũ, quomodo ordo nutritionis indicari possit: nam vbi vnũ est, nec plura, nullus ordo reperitur, qui si in indicantib. non datur, nec in ipsis indicatis constitui põt. Hę quidem sunt difficultates quę emergunt, si vires ponamus nutritionẽ indicare. Quibus tñ relictis, nescio quid in corpore reperiri possit, qd id commodius efficiat, illæ.n. sunt quarũ gratia (vt diximus) nutrimur, illę quoq; sunt, quę quantitatem nutrimenti pręscribunt, siquidẽ nec plus, nec minus alimenti ingerimus q̃ vires cõficere possint, & si interim plus addatur q̃ sit dissolutũ in corpore, id quod quò fieri possit postea docebimus. Itaq; si quantitatẽ

A nutrimenti indicat viriũ quantitas, indicabunt profectò illę & alios oẽs scopos: vt.n. si quid sine differentia sumptũ aliquid indicat, idẽ illius indicabit differẽtias, cũ suas acceperit; ita si alicuius differẽtię indicãt alicuius differẽtias, illud sine differẽtia sumptũ alterũ, sine differentia indicabit; vires ergò sunt q̃ nutritionẽ, illiusq; vniuersos scopos indicãt, ad quas perpetuũ, & primo nos respicere oportebit. dũ vel sanos, aut ęgros, aut alio quocunq; modo affectos alere voluerimus: quas aũt vires intelligere oporteat, nũc explicare operępreciũ est; nã reliqua q̃ superiùs adduximus dubia, facilè postea diluẽtur; Igitur cũ inter uires quędã naturalis, alia uitalis, alia aĩalis, à Medicis statuatur, Gal. nunc oẽs ponere uidetur nutritionẽ indicare, ut cũ uirium gratia uictũ requiri scribit, nũc

B unam, cũ ait uis ipsa ęgrotantis est, quę cogit nos nutrire; exprimit aũt illam quam esse uelit indicatricẽ huius operis, in lib. de uictu acutorũ, & passim alibi; ubi scribit uitalẽ esse facultatẽ, uerùm nec oẽs, nec uitalis põt nutritionem indicare: nã (ut antea diximus) cũ nutritio actio una sit, necesse est ut ab uno indicetur, non aũt à pluribus facultatibus; deinde, si nutritionem oẽs indicarent, omnes quoq; scopos indicare dẽrent: at quantitas nutrimenti à quantitate omniũ facultatũ indicari non põt: sunt.n. plurimi qui animales facultates imbecillas hñt, quos tamen plurimum alimus, si plurimus in illis est calor, qui copiosum alimentũ conficere ualeat; nõ ergo oẽs facultates simul prescribunt nutritionẽ; quod uero nec uitalis sit, ex hoc patet, qd illa nil negocij habeat cum nutritione,

C neque.n. uel illud attrahit, aut retinet, aut cõcoquit, uel expellit quod post nutritionẽ relinquitur: quarè in hoc opus ab ea potẽtia non procedat, ab ea indicari non potest; deinde urget idem argm̃ hanc facultatem, quo aduersus oẽs usi sumus: neque. n. quantitas alimonię ab illius robore, aut imbecillitate pręscribitur, quippè, cùm pueros uberius nutriamus quàm iuuenes, quibus tamen Galeno etiam authore imbecillior est hæc facultas, ut pulsus, & reliquæ cordis functiones ostendunt. Quod si quis huius potẽtia gratia nutritionẽ requiri putaret, ut Gal. pręcitatis locis sentire vr̃, hęret fortè quo hãc opinionem tueretur, uerùm cũ uita ex ea facultate sola non pendeat, sed ex omniũ unione, & actione, propterea non est ad solã uitalẽ referendum, quod uniuersis tandẽ cõcexistit.

D Sed ne lõgiùs in hac re abeamus, puto solam naturalẽ facultatem eã esse, quę nutritionis indicatrix statuenda sit, quod & Galen. aliqñ placuisse uideo: nam 7. Methodi, cap. 6. scribit, id qd alimentũ conficit, idẽ alimenti mensurã indicare, idq; meritò: cum.n. illius officiũ sit, & non alterius facultatis, nutrimentũ alterare, retinere, concoquere, & adiũgere corpori qd illi utile est, & expellere qd post nutritionẽ inutile relinquitur, cogit hęc 16, vt illã huius operis authorẽ constituamus; deinde, etsi corpus nutrimus, ut facultates oẽs foueamus, tueamurq;, primò tñ naturalis uirtutis gratia, utpotè, quę aliarũ est fundamentum, materiamq; conficit, qua reliquę reparãtur, id facimus quapropter si illa indicãtia ponẽda sunt, quę primò & p se aliquid postulãt, à naturali facultate recedendũ nõ

E erit, dũ indicantia nutritionẽ q̃rimus, idẽ ex hoc probare licet, quod tñ semper exhibeamus, quantũ concoqui põt, illudq; calidum, aut frigidum, uel alia qualitate pręditum, prout melius concoquitur: denique cum tota ea facultas post generationem, & incremẽtum; atque interim etiam cum hæc fiunt circa nutritionem uersetur, atque pro illius conditione nutrimentum instituamus, quomodocunque alię facultates sint affectæ, meritò eam solam indicatricem nutritionis ponendam esse arbitramur.

At, cum naturales facultates quattuor sint, attractrix,

ctrix, retentrix, concoctrix, & expultrix, sola concoctrix cui reliquæ famulantur, victum indicare debet: eam enim spectans scribebat Hippocrates in Aphorismis sequentibus, pueros plurimo alimento indigere, quod in illis maximè vigeat ob calidi natiui copiam vis concoctrix; sic etiam (vt diximus) Galen. septimo Meth. cap. 6. scribit, id quod alimentum cõficit, illud desiderare indicareque debere. Ad hanc igitur facultatem respicientes, tanquam ad id quod indicat, nutritionem instituimus. Verùm, si ita est, cur in ęgris vitalem maximę spectamus, putamusq; tunc nutritione esse opus, cum illa labitur, cum verò valida persistit, quomodocumque affecta sit naturalis, parcius ægrotantes alimus? an id tunc facimus, quod per morbos præcipuum consilium est sanitatẽ restituere adhibitis remedijs contra illa, quę infestãt; nutrire autem tantum oportet in multis morbis, ne uires labantur; itaque, cum vitalis facultas certiora præbeat indicia, quàm reliquæ periculosæ imbecillitatis, ideo illam consulimus, ex qua cognoscimus, quatenus liceat uti remedijs, & naturam occupare in vincendis mòrbosis affectibus citra nutritionem, & vitæ discrimen; quin & illud dubium facere videtur, quòd morbosæ causæ & humorum defectus, & corruptio, nutrimento restaurentur quod videtur fieri nõ posse, si ea quæ sunt præter naturam, repugnant ijs, quæ ab illis indicantur quæ secundum naturam sunt; & si unum ab vno, non autem à pluribus indicari potest; Sunt hęc principia vera, nec quæ præter naturam sunt, vnquam nutrimentum quatenus nutrimentum est, indicant, sed contingit ut in eo quod nutrimentũ est, reperiatur quoque, quod morbosis affectibus mederi possit; per accidens ergò nutrimentũ ab illis indicatur, per se autem ab eo quod secundũ naturam est, atque à sola coctrice potentia; quæ quonam modo ut nutritionem & nutrimentum, sic genera illius, & reliquos scopos indicare possit, nunc docere aggrediamur; id autem facilè intelligemus, si in memoriam reuocauerimus quæ Galenus in Methodo medendi, & passim alibi docet, virium scilicet substantiam consistere ex eo quod solidum, humidum, & aereum est in singulis partibus: nam sine ijs, illæ nec conseruari, nec augeri, nec consistere possunt; quod si ita est, genera nutrimenti, differentias, & reliquos scopos ad has substantias respicientes instituimus, nulla re aduersus principia pugnante. Quoniam enim triplex ea substantia est, ex qua vires constant, triplex indicatur necessarium nutrimentum, solidum scilicet, humidum, & aereum.

Indicant vero tres illæ substantiæ, quibus nostra moles constat, triplex nutrimentum, non ea ratione qua dissipantur, sed quod vires ex illis constent, adeo vt virium ratione suam præbeant indicationem, vt autem illa triplex substãtia triplex nutrimentũ indicat, sic differęntiæ quæ in illis reperiuntur, differentias alimenti indicant: nam quod soliduw est, durũ, calidum, facilè, vel difficilè dissoluitur, vel alia ratione est affectum; huiusmodi indicat nutrimentum, cuiusmodi est, quod in eo consideramus: nec mirũm si nunc solidorum alimoniam, nunc potum, nunc aeream substantiam magis expetimus: id enim fit, quoniam vires nunc vnius, nunc alterius defectu afficiuntur. Sed hæc suis locis commodiùs explicabũtur: satis enim nunc sit principia posuisse à quibus reliqua duci debent.

Ceterùm cum sola concoctrix vis nutriendi rationem præscribat, cur est quod Hippocrates non solũ à viribus, sed etiam à regione, anni tempore, aeris cõditione, ætatibus, consuetudine, temperamento, natiuo calore, morbi temporibus, morbiq; differentijs, & alijs huiusmodi indicationem quandam ad eandẽ

A rem sumi scribit? id autem facit, non quod illa indicent, sed quod nonnulla coindicent, alia contraindicent, alia vero correpugnent; ac de alijs quidem suo loco agemus, nunc vero de ijs quæ contraindicãt pertractandum est, quoniam de his agit præsens Aphorismus; qua in re, illud inprimis expendendum, quęnam sint quæ possunt impedire ne fiat nutritio, vt vires postulant, præsertim, quod in hac re existimem Galenum, nec illa iusto numero comprehẽdisse, nec Hippocratis sententiam in his Aphorismis assecutũ: nam in octauo Methodi medendi, & Aphorismo vndecimo, & duodecimo huius scribit, à duobus sumi in ægris indicationes, (hoc nomine contraindicantia comprehendens) ad vniuersam victus rationem instituendam, à distantia inquam status morbi, & virib.

B ægroti; in modo vero nutritionis addi tertium, quod ex accessionum consideratione nascitur, & rectè quidem hæc dicta sunt consideranda esse, quãdo pro isto rum trium differentia nutriendi scopos variare necesse est; sed aliud addit Hippocrates, quod necessario quoque pręter illa considerandum est; Addit. n. morbi differentiam quandam spectandam esse, in qua morbos inter se distinguimus, magnitudine, & paruitate; de qua re agit in his primis Aphorismis, vbi victum alium conuenire acutis morbis, aliũ longis, alium extremis & maximis, alium vero minimis docet: nam (vt antea ostendimus) acutus est morbus, non solùm qui cito ad statum properat, sed qui pręterea grauiter hominem infestat; & quis non videt ob morbi magnitudinem, & paruitatem nos victũ va-

C riare? id quod etiam postea validiorib. probabimus rationibus; Addit & quartam indicationem Hippocrates, quę sumitur à causa morbi, vt in eo Aphorismo ubi scribit, nõ pura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes; & in alio in quo dicit, ubi fauces ægrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretiones inspicere oportet: nam si biliosæ fuerint, non est; tutum corpus nutrire, si uero similes sanis, tutum est in his enim, & nonnullis alijs Aphorismis considerat quomodo humores sint affecti, & an subsit in illis aliquid, quod morbi sit materia, aut quomodocunque causa. Sic Galen. primo ad Glauconem tenuem uictum in quibusdam diarijs, in alijs pleniorẽ exhibet, non quidem uirium ratione, aut quod status differentia id faciat, sed quia diuersæ causæ id postu-

D lẽt. An vero etiam symptomata morborum possint uictum uariare, nunc uidendum est: nam cum scribat Hippocrates quæ longo tempore extenuantur corpora, paulatim; quæ uero breui, breuiter reficiẽda esse: sit autem extenuatio symptoma quoddam, uidebitur utique author hic à symptomatis aliquid sumere ad uictum instituendum: nonne & sitis, fames, dolor, uigilia, sopor, & multa alia symptomata quæ in ægris apparent, aut impedire, aut exigere, uel moderari uictum uidentur? Verùm cum symptomata, ut symptomata, nihil unquam ostendant esse agendum, sed quatenus causę sunt, ideo ab illis nihil sumemus ad uictum instituendum, nisi fortè, ut coindicantia, uel correpugnantia aliquid ostendunt,

E ut extenuatio monstrat dissolutum esse corpus, in quo nequeant uires ualidę consistere, quę propterea indicant opus esse restautatione; sic uigilia, & dolor, uires debilitant, quæ postea minus alimenti conficere possunt. Quinetiam cùm tempora morbi quædã uniuersalia sint, alia particularia, nec solùm in statu uniuersali morborum, sed etiam in alijs temporib. uictum commodũ adhibere oporteat, ut summa capita primo doceantur, præstat dicere à tempore morbi sumi contraindicationem ad uictum instituendũ nam accessiones tempora sunt particularium morborum; At quoniam tempora morbi non primò & per

se, sed quatenùs ostendunt nunc maiorem, nūc minorem morbum esse, ideo hæc capita sunt spectanda in his alendis, qui morbo laborant: in sanis verò solæ vires spectandæ, de quibus antea; de alijs vero suo loco, nunc autem quod ad præsens negociū spectat expendamus, an scilicet omnis morbus vim habeat repugnandi nutritioni; quod si non omnis, quisnam possit id facere, nam id postulat ars nostra, quæ non solùm certis, sed vniuersis morbis rectam nutriendi rationem promittit; Porro, non omnem morbum victum posse impedire ex hoc constat, quod cū illi duntaxat id facere possint, qui indicantis opus impediunt obiti, sit autem concoctrix facultas, vt antea ostendimus, indicatrix nutritionis, nequeant eam offendere omnia morborum genera: quod docent morbi in numero, vt in ijs in quibus sextus digitus exuperat, vel deficit, & qui in cóformatione sunt, in quo genere sunt gibbosi, varicosi, aut aliter malè cōformati, quos perindè nutrimus, ac si nullo morbo tenerentur, nimirum quod morbi illi coctionem nó turbent, verùm si eos duntaxat affectus statuere debemus victum impedire, qui coctionem turbant, cur in vulneribus, vlceribus, luxationibus, parcius alimus quàm per sanitatem? an id fit quoniam huiusmodi mala coctionem etiam labefactant; quoniam enim in illis affectibus fluxiones, & ex illis inflammationes, & febres veremur, ideo parcius alimus, vt interim natura non grauata alimento, humores facilìùs retinere, & deindè concoquere, assimilareq; possit; Igitur, vt vno verbo comprehendam, illi duntaxat morbi nutritioni repugnant, in quibus humor vel aliqua alia materia est, quam vincere concoquereque oportet, tanquam præsentem morbi causam, aut imminentem quia enim naturam tunc occupari oportet in eo negocio, grauanda non est cibo, vt per sanitatem consueuit, alij vero morbi siue ad intemperiem pertineant, vel ad formam, aut ad aliud genus, quod proprium sit in instrumentis corporis, permittunt nulla adhibita repugnantia, corpus (vt ferunt) nutriri, atque ita in hac re sentiendum esse puto, de generibus morborum qui victum contraindicant: nam frigida humida, calida, sicca, aut ex his composita temperies, vbi nullus humor est, aut alia materia, quæ concoqui, retineri, expelli, & denique, & vinci debeat, non repugnant generi nutrimenti, quando pro virium robore, & imbecillitate, quàm peperit intemperies, genus alimenti aptum exhibemus; quia enim hæ intemperies vires infirmas reddunt, ideo minus solida, & pauciora alimenta damus, sequentes scilicet, quod vires postulant, non quod aliquid repugnat. Itaq; si quod est exactum, tradendum esset, inter coindicantia victus genera solam morbi causam, nempè materiam ponere oporteret, quippè, cum materia quæ in corpore est, illa sit, quæ est vincenda à natura, & proptereà non permittat illam, vt solebat occupari in alimento conficiendo, hanc autem ostendunt morborum tempora, & symptomata adesse, aut non: siquidem qui acutum dicit morbum, aut illius statum, vel eiusdem accessionem significat talem subesse humorem; verùm, quia multa sunt huiusmodi vitia, quibus non sunt imposita ex morbis nomina, atque etiam sæpè citra morbum hæc vrgent, ideo, vt facilior reddatur, doctrina illa, statuantur contraindicantia, quæ iam posuimus; quid vero, de differentijs illorum statuendum sit, nunc expendendum.

In morbis quidem longis semper, in acutis verò, in quibus non conuenit periculosus.

QVinam morbi possint victus genera impedire docuimus; nunc vero idem de morborum differentijs docendum est, quippe, cum Hippocrates nunc de ea re tractet: nam considerare quē victum admittunt exhiberi morbi acuti, & longè, est expendere quem victum admittant morborum differentiæ, quæ longè diuersæ sunt, vt alibi ostendimus à morbi generibus. Qua in re illud priùs explicandum esse duco, quidnam acuti, & longi morbi nomine sit intelligendum, præsertim, quod Galen. in acuto morbo diffiniendo varius sit, & inconstans: nam in tertio libro Prædictionum, & alibi sæpiùs, contendit omnino eum esse acutum, qui cum febre continua, & magnitudine quadam affligit; nunc vero acutos quosdam cum febre, alios sine febre statuit, vt cum morbum comitialem, apoplexiam, tetanum, acutos morbos esse dicit: Alibi, vt libro sexto de morbis vulgaribus eum vocat, acutum, qui propria tempora siue partes vsq; ad finem velociter transit nulla magnitudinis, aut febris continuę mentione facta; quo modo tertianam febrem inter acutos morbos nonnunquam recenset, vt nobis diariā, quæ vno die omnia sua tempora percurrit, & ulcera, & denique omnes alios morbos qui quattuordecim dierum spatio qui terminus acutorum morborum statuitur, finiuntur, acutos nominare liceat, Confirmat hanc opinionem cum differentiam hanc morborum qua dicimus quosdam esse acutos, alios longos à tempore sumi scribit tertio libro Prædictionum, nó à febre, neque magnitudine morborum, & cùm acuta ea uocari omnia, quæ uelocem motum habent, breuique spacio durant secundo Methodi capite 3. tradit. Idem ostendit primo ad Glauconem, ubi acutam febrem longæ opponit. Quinetiam idem author quosdam morbos, ut Apoplexiam, & Epilepsiam, (quos alibi acutos uocauit) ut quadragesimo septimo Aphorismo sexti libri, longos appellat. Ac ut constat ex tertio Prædictionum magna de his nominibus, & eorum usu apud antiquiores Medicos fuit contentio: nam quidam ex Græcis (ut Celsus refert libro tertio) morbos diuiserunt in acutos & longos; quo fit, ut Galenus uaria tractatione dum nūc hos, nunc alios sequitur, lectorem confundat, ut plurimùm tamen acutum usurpare uidetur pro uehemēti. Porro, ut uarius est Galenus in acuti morbi significatione, ita nusquam exactè illius differentias, & aliorum morborum à quibus hæ nascuntur, expressit, id quod nos ex uarijs ipsius locis adiuti, nunc facere tentabimus. Igitur morbi alij sunt breues, alij longi; Porro, breues morbi, alij cito, alij tardè (qui & tardi dicuntur) nominantur, quod scilicet tardo motu progrediantur, qui quoniam intra quadraginta dies desinunt, breues proptereà censentur; qui uero cito ad finem perueniunt, quidam comitem habent magnitudinem, & acuti ob id nuncupantur, ut pleuritis, peripnemnonia, lethargus, phrenitis, angina febris ardens; Alij sine fortitudine pręproperè finem suum consequūtur, ut diaria, & alij similes, morbi qui breues, & parui dicūtur. Ex acutis rursus quidā simpliciter acuti, i. sine adiunctione aliqua dicuntur, qui intra 14. diem soluuntur, quidam non simpliciter acuti, qui intra uigesimum, & post decimum quartum finiuntur, ut qui 27. die desinunt, & 20. suntque iidem re, cum simpliciter acutis: Idem enim morbus ob causę maiorē uehementiam,

aut paruitatem, aut ægri naturam simpliciter, aut nõ A
simpliciter acutus euadit: Alij vero sunt, qui acuti dicuntur hoc adiecto quod quadraginta diebus terminentur. Quartum additur genus quod eos continet qui ex acutis profecti uocantur, vt tabes, suppuratio, hydrops, & similes, qui ex acutis sępè fiunt, & inter acutos nonnunquam numerantur, cùm tamen reuera sint diuturni: id autem faciunt Medici vt originem morborum repetant, quoniam enim prædicti affectus & nonnulli alij ex acutis morbis nonnunquam prouenitur, aliqñ ugro ex alijs causis nascuntur, acuti nominis adiectione, qualis fuerit eorum origo, monstrant, postulatque etiam docendi ratio, ut uniuersum acutorum morborum genus in quo acuti mentio fit, diuidendo exhauriamus, etsi interim quidam ex diuisione resultant, qui postea inter B
longos reponi debent. Iam uero inter simpliciter acutos morbos quidam peracuti, qui & acutissimi dicuntur, quorum terminus est intra septimum diem, cuiusmodi est angina, tetanus, apoplexia; alij, qui à septimo usque ad decimum quartum extenduntur, qui simplicis nominis inopia, nomine generis non aliter quam simpliciter acuti uocantur. Peracuti rursus bifariam diuiduntur: nam quidam ex illis simpliciter peracuti, qui intra quartum diem abeunt, qui ob id peracutissimi nominantur; alij, qui quartum excedunt, quales sunt qui quinto & sexto indicantur, qui etiam peculiari nomine destituti non aliter quam simpliciter peracuti appellari solent. Ceterum, acutorum qui intra quadraginta dies terminantur, nonnulli sunt qui ἐκ μεταπτώ- C
σεως, idest ex degeneratione & mutatione in aliam speciem, & à Galeni interpretibus ex decedentia dicuntur; Huius autem generis sunt acuti illi qui intra uigesimum diem imperfectè iudicantur, deinde vehementia confracta, reliquum quod superest, intra quadraginta dies, uel etiam sexaginta vt Galenus scribit secundo de diebus decretorijs, dissolui consueuerunt. Alij vero sunt qui statim ab initio veluti prohibiti, tardiusque moti, & nullam interea subitam mutationem moliri, ad quadraginta dies producuntur, quorum alij accessionum remissiones habent, quę in exactam integritatem finiunt: alij cum continua febre semper perdurant; tertium genus eorum qui intra quadraginta dies recedunt, eos continet qui manifestè acuti in principio, & an- D
te vigesimum diem non securè sunt finiti, deinde remisionem fecerunt, post hæc reuersi, mox intensi, nouissimè quadragesimo die desinunt; de quibus dubitat Galenus secundo de diebus Decretorijs an simpliciter, vel ex decidentia acuti dici debeant. Quos vero morbos vocet παραυξημένας, idest adauctos tertio prædictionum non explicat, mihi tamen intelligere videtur per adauctos, acutos, quos diximus antea non simpliciter acutos alibi ab eo dici; quinetiam eosdem esse morbos ex decidentia dictos, & eos qui vocantur acuti quadraginta diebus soluti, patere omnibus puto, qui Galenum non oscitanter legerint; sunt ergo omnes isti morbi acuti, qui & breues censentur, quod quadragesimum diem non excedant; at qui quadragesimum excedunt, vel in ipso quadra- E
gesimo terminantur, longi dicuntur esse; At cum morbi in quibus huiusmodi materia reperitur, quæ vincenda alterandaque est, vt tollantur & præcaueantur, possint esse simplices aut compositi, benigni aut maligni, parui aut magni, communes, particulares, proprij, improprij, exquisiti & legitimi, uel spurij, continui, intermittentes, ordinati, vel errantes, æquales, vel inæquales, per consensum, vel primario geniti, & si quę aliæ sunt morborum differentiæ, cur non illarum meminit Hippocrates, sed duntaxat acuti & longi? An non aliter victum instituimus in simplicibus morbis quàm in compositis, benignis quàm in malignis, & in magnis aliter quàm in paruis, & in continuis aliter quàm in intermittentibus, ne omnes prędictas differentias prosequamur. Cur ergò Hippocrates non docuit quantum singulę istæ differentiæ possint victum impedire? An has prætermisit quòd nonnullæ ex prædictis differentijs nullam vim habeant repugnandi, aliæ verò non habeant in hoc scopo, aliæ verò vel eædem sint, aut certè contineantur in illis quas ponit: nam magnos & acutos morbos pro eisdem usurpari à Galeno alibi ostendimus; quod verò morbus sit communis, aut particularis, proprius, aut improprius, exquisitus aut non, per consensum vel primario genitus, morbus continuus, vel interpolatus non propterea mutatur viuendi ratio, nisi fortè contingat, his nominibus etiam exprimi eam differentiam, quæ impedire potest; Ordinati verò morbi, & his contrarij, cibationis tempus, sicut illi qui per accessiones infestant mutare possunt, At differentiam hanc victus de qua agit in Aphorismo, nequaquam; Ceterum, morbi simplices, compositi, benigni, maligni, admonent victum esse quærendum, qui non habeat solam uim nutriendi, sed etiam repugnandi qualitati formæque morbi: non enim quia benignus vel malignus, aut simplex, aut compositus est morbus, ideo sequitur tenui uel conseruante victu esse utendum, quod plane fit cum morbum consideramus acutum esse vel contrariæ naturæ: qui enim acutus est, is prorsus materiam habet in corpore, quàm vincere oportet, adeo vt minus nutriendum sit corpus, quàm vt vires conseruari possint; sic longi morbi in quibus materia aliqua est, quæ mutationem aliquam desiderat, moderatur nutritionem, id quod quatenus efficere possit, postea ostendemus. Nunc verò expendendum est, an quemadmodum ex tot differentijs morborum, solius acuti & longi meminit, sic rectè prætermiserit omnes alias victus differentias: nam cum quædam sint nutrimenta (ut antea ostendimus) quæ temperata, alia intemperata, nonnulla verò quæ sanguinem procreant, alia quæ alium humorem, quædam præterea quæ durum, molle, & ad coctionem, vel distributionem facile, aut difficile, alia item quę velox, & confertim, alia quæ solidum, vel fluxile, vel pingue præbent corpori nutrimentum, alia demum quę diuerso modo corpus, nutriunt, cur est quod Hippocrates has omnes differentias quæ ad genus, materiamq; nutrimenti pertinent prętermisit? cur enim non dixit in morbis acutis aut longis biliosum, aut pituitosum, vel durum, aut molle, aut aliam aliquam ex prædictis differentijs vt tenuem victum prodesse, aut obesse? An quod ex illis differentiæ nonnullę qualitatem nutrimenti exprimant, de quibus hoc loco non agitur, aliæ verò varientur propemodum in morbis, pro causarum diuersitate, adeò, vt nil commune tradi possit, uel quod etiam exprimãt aliquid, quod morbis, illorumque causis medetur? nam calidum, frigidum, humidum, siccum, & compositum ex his qualitatibus excedentibus, uel temperatum, item durum, molle, alimenti qualitates exprimit, quę non solum reparare vires, illarumque substantiam, sed etiam morbosis affectibus repugnare sunt aptæ. At nutrimento quod sanguinem, vel alium humorem pręcipuè gignat, vel facilè aut difficilè concoqui, aut descendere per aluum; vel distribui in corpus, nõ omnes morbi opus habent, quemadmodum nec eo quod solidam, aut humidam, vel aeream, vel pinguem, aut macilentam substantiam restituit; cum verò dicimus nutrimentum quoddam benè, aliud malè corpus nutrire, ut id temperatis hominibus cõ

mune est, sic in morbis euariat, quod enim benè nutrit hos, alios offendit; At commune est omnibus morbis acutis, ut nutrimentum exhibeamus quod minus nutriat quàm vires postulent ad sui conseruationem; quapropter, non mirum si Hippocrates hic reiecit omnes alias differentias, quæ scilicet uel ad præsentem scopum non pertinent, vel contraindicantur à causis morborum, uel non ab omnibus morbis acutis, vel longis. Iam verò illud docendum est quænam victum postulent vires, id est indicantia cũ nil impedit, quem verò admittant morbi acuti, uel longi, generatim & speciatim, quid conueniat singulis morbis acutis; quę etsi omnia non explicet Hippocrates, ut qui generatim ea duntaxat prosequatur, quæ morbis conueniunt, idq; damnans potius quod ab alijs fieri videbat, quàm quod aliquid adhuc statuat ex propria sententia, tamen quoniam id postulat nostra tractatio, in qua indicantia & contraindicantia prosecuti sumus, eoq; magis quod Gal. in hoc Commentario idem faciat, ea à nobis diligenter explicanda sunt. Porrò Galenus statuit sanis conuenire alimentum, quod vel augere possit vires illud vocat ἁδρὸν id est, plenum, uel crassum, aut uberem; hoc uero σύμμετρον, id est, mediocre; in morbis uerò plenum rarò conuenire, imò nunquam, nisi contempto morbo labentibus uiribus sit succurrẽdum; quod si longus morbus fuerit, tunc mediocri, conseruanteq; uictu, si uerò acutus, tenui opus est. Ac cum acutorum morborum multæ sint differentiæ, per magis & minus sumptæ, totidem in tenui uictu differentias statuere oportet, quod non nisi obiter ille facit, ut qui referat id ab Hippocrate & à seipso in lib. de uictu acutorum factum, id quod postea etiam expendemus; nam quæ prius sunt proposita, prius explicanda ueniunt; atque illud in primis dubium facit, quomodo uires & corpus unquam augeri possint nutrimento; cũ enim uires conseruari non possint nisi uniuersa illarum potentia agat in nutrimentum, fit ut nihil unquam accrescere illis possit, aut corpori, si modo uniuersa illorum actio requiritur ad conseruationem, nec aliquid agere potest ultra quam ferat illius facultas; à quo enim elaborari potest ea nutrimenti portio, quę in augmentum conferri debet, si uniuersam uirium potentiam in sui conseruatione, & restauratione eius quod est dissolutum consumi oportet? quod si ita est, ut æquales effectus ab æqualibus causis proueniant, non uires nec corpus augeri posse uidebuntur; quibus cùm repugnet experientia, quærenda est huius ratio, quæ petitur ex robore facultatis coctricis, cum proportione eius quod à corpore dissoluitur: quia enim uires plus aliquando concoquere possunt, quàm sit resolutum, fit vt corporis robur, & substantia quamdiu hęc fiũt, augeantur: contigit autem plus concoqui, quàm dissolui, eo quod concoctio calido, & humido, dissipatio verò calido, & sicco felicissimè obeantur; quia ergò in pueris viget calor, qui ad coctionem validior est, quàm ad dissipationem, ideo illorum corpora, & vires augentur, minuuntur autem hęc, cum iam præualet siccitas, coctionis inimica; cum verò respondet concoctio ei, quod digeritur, tunc nec augentur, nec sensibiliter minuuntur hæc; non mirum igitur si corpora nostra nunc crescant, nunc maneãt in eodem statu, tandem vero decrescant, & ad interitum properent; conuenit ergo sanis aliquando victus plenus, pueris scilicet, conseruans vero iuuenibus, qui & declinantibus, & senibus pariter conuenit quantum illorum conditio patitur; At illud videtur longè absurdiùs, quod scribat Galenus in morbis longis vtendum esse victu conseruante, quem iam sanè concessimus; mirùm enim si sanos, vt ægros alendos censemus; absurdumque nisi vim aliquam contraindicandi longis morbis dederimus: verùm & id rationi est consonum: nam cum morbi lõgi mitiores sint, permittunt sine noxa naturę, vniuersam vim ad cibum conficiendum conuerti. Itaq; cum paucarum horarum spacio tantum cõcoqui possit, quantum satis est ad vires tuendas, idque facilè concedant huiusmodi morbi, vt qui nec continuam, nec vehementem coctricis facultatis actionem postulent, meritò victu conseruante, in iis vti possumus, pleno vero nequaquàm, quando nullus est tam leuis morbus ex his qui repugnãdi in hoc scopo vim habent, qui naturam non distrahat; cum quo impedimento, nequaquam incremento toto studere possimus. Ceterùm in morbis acutis rectè quoque dictum est tenui opus esse victu, idest eo qui continuo vires minui sinat; ita enim intelligendus Galen. est, cùm scribit in Comm. studemus in acutis morbis uires moderatè idebilitatas conseruare: quod scilicet uictu utendum sit, qui uires quidem debilitet, tueatur tamen prohibeatque ne labantur: nam alioqui si continuo uires huiusmodi uictus debiliores non redderet, nihil ab eo quod longis morbis adhibetur differret: siquidem, & ille à morbo debilitatas uires fouet, conseruatq;. Porro morbi acuti huiusmodi exigunt uictum, qui uiribus incommodet, Quoniam nequit morbus acutus abigi, si natura tantum alimentum accipiat, quantum conficere potest: est.n. talis morbus uehemens & continuus, adeo ut nunquam permittat coctricem facultatem liberè uersari in cibo conficiendo, atque id est, quod scribit Gal. in Comment. Nempè quod morbus excrescet, si uires quales accepimus uel seruare, uel augere uoluerimus, etsi rationem subijcere debebat, qua fiat ut in his potius, quàm in alijs morbis augeri debet. Iam illud sequitur explicandum, quisnam uictus singulis morbis acutis conueniat. De qua re ita Galenus statuit in Comment. extremè tenuem uictum cõpetere morbis uniuersis qui primis quattuor diebus ad uigorem sunt uenturi, in his uero qui septima die eundem habebunt, utendum esse melicrato, qui uictus tenuissimus est, non tamen in extremo; In quo multa considerare licet, atque illud in primis, quod principia sua non seruet, nam cum hic dicat in acutis morbis tenuem, longis conseruantem, solis vero sanis plenum uictum conuenire, alibi ubi curationem morborum docet, in acutis non solum conseruante, sed & pleno utitur, & in longis tenui, & sæpissimè pleno; Deinde, quod non omnium acutorum morborum uictum doceat, sed eorum duntaxat qui non ultra septimam progrediuntur: cùm.n. multò plures sint, eo authore, acutorum morborũ differentiæ, quæ per magis & minus differunt, ratio utique postulabat ut tot differentias in tenui uictu inueniret, quot sunt in morbis acutis positæ. sic.n. liceret postea singulas differentias uictus singulis differentiis morborum accommodare, quod aliter nequaquam fieri potest; tertio, illud quoque rationi non est consonum, ut omnes morbi qui uel in quarta uel septima die ad uigorem perueniunt, eundem habeant uictum; nam cum inter acutos etiam morbos quibus idem terminus est, differentia reperiatur, quod alij aliis mitiores, minoresq; sint, ratio cõuincit, ut in uictu differentia quædam pariter statui debeat. Postremò unicam materiam ut melicratũ, uel ptisanam exhibere uniuersis qui morbis acutis uexantur id est uictus differentiam in maximas angustias redigere, & putare omnes huiusmodi morbos eiusdem esse qualitatis, & naturæ, cum ipse alibi scribat, biliosis morbis, & hominibus & temperaturis obesse melicratum. Quod si ita est, nequit id

profecto

profecto conueniens esse victus in omnibus morbis, qui quarta die statim sunt habituri; Quod uero principia sua, non seruet Galenus in re proposita, iam ostendere aggredior, atque illud in primis animaduertendum est, quod in hoc Commentario victum qui per inediam fit, tenuissimum in extremo statuat esse, quem in lib. de venæ sectione contra Erasistratum tenuem vocat: scribit enim eo loco victum tenuem tribus modis institui posse, nempè, tenues, paucosvè, aut nil nutrientes cibos exhibendo, vel nihil dando, vel assumpto cibo vomendo; qui autem nihil accipit, inedia vtitur, & qui vomit cibum, idem illi accidit, ac si cibum non assumpsisset; Itaque, si tenuissimus ad extremum victus est, in quo nihil assumitur, constat tenuem cum tenuissimo ab eo confundi. Deinde lib. 1. acutorum decimotertio textu monstrosas eas dietas uocat, quæ per inediam fiunt; contra vero lib. 2. eiusdem Operis, textu 44. scribit, non esse eos culpandos, qui ægros vsque ad vigorem si modo perdurare possint, in omni ciborum abstinentia seruant; quo loco probat, quod alio damnauerat; atque etiam nulla distinctione facta inediam extremumque victum omnibus adhibet morbis. Præterea, in hoc Commentario cremorem ptisanę, in quibusdam morbis, quibus scilicet tenuis victus debetur, statim ab initio concedit: in lib. autem 2. textu 44. acutorum, inquit, si morbus concoctus fuerit, transeundum est ad cremoris ptisanæ exhibitionem: si uero adhuc crudus fuerit, non transeundum, nisi forsan symptoma aliquod, quod vires prosternat, apparuerit; Quinetiam lib. 4. de articulis textu 41. tenuissimo victu in disenteria hepatica vtendum esse censet, qui tamen morbus longus est, & primo ad Glauconem in aliquibus diarijs tenuem victum iniungit, quæ tamen ab acutis febribus longe absunt; ad hęc, decimo Methodi in biliosis morbis prohibet tenuem victũ, quem ijs conuenire qui ex abundantia, vel phlegmone laborant, censet, cum tamen in his Commentarijs, omnibus acutis, siue illi ex bile, siue ex alia causa constent, huiusmodi victum proprium esse tradat; At nec ijs omnibus qui ex plegmone, ægrotant postea tenuem exhibet victum: nam vndecimo Methodi vbi plegmone est in thorace, credit non esse vtendum tenuissimo victu, sed eo qui vires roboret, quando, inquit, non licet per astringentia medicamẽta partibus illis robur addere; At huiusmodi victus qui vires augere aptus est, tenuis non est, quid dicã de pleuritide, in qua toties victum mutat, quoties de ea agit: nam (vt iam diximus) negat tenuissimo victu opus esse, vbi pars aliqua in thorace phlegmone tentatur, cùm tamen primo acutorum dicat mellicratum & oximel quæ eo authore in hoc Commentario materia sunt tenuissimi victus, vsque ad septimum pleuriticis sufficere. Quinetiam, eodem libro textu 27. ptisanam illis concedit, & pro ea saxatiles pisces ex aqua, marrubio & sale paratos; quo fit ut nunc tenuem, nunc tenuissimum, nũc vero plenum in morbis acutis victum instituat; Quod si quis putet inter pleuriticos quosdam leuius, alios vero grauius affici, atque hos parcius, illos vero vberius alendos esse, & quendam concedi victum declinante morbo, qui in alijs temporibus negandus est; & hæc spectare Galenum, cum diuersa tradit de hac re præcepta, verum quidem is dicet, attamen si semel positũ est, tenuem victum morbis acutis conuenire, nunquam postea concedi potest, plenum ijsdem competere, sed omnes differẽtię quæ vnquam in victu idoneo huiusmodi affectibus reperiri possunt, in ea latitudine quæ in tenuitate ponitur collocari debent: vt enim omnes morbi qui acuti dicuntur esse, nunquam recedunt ab eo nomine, & natura, etsi interim quidam sunt alijs

A grauiores, sic profecto statuenda est vna forma & ratio victus, quæ magis & minus intendenda remittendaque est, sed non mutanda, nec confundenda cum alijs, quæ alterius sunt generis, & sanis propria facta, vel oppositis morbis nempè longis, aut etiam bene ualentibus corporibus concessa: nam uel principia in omni tractatione ponenda non sunt, aut certè retinenda posteaquam sunt stabilita, & recepta. Verum ne singula prosequamur, præstat in quocunque corporis statu conueniens genus uictus instituere. Itaque, cum omnes uel sani sint, aut ægrotent, morborum autem multæ sint differentiæ, necesse est ut eas prius enumeremus, ut omnem corporis statum in quo contingit uictum uariari doceamus, & totidem in uictu differentias ponamus, ut

B singulis adsit suus uictus; Sunt porro primæ differentię simplices tres (ut iam diximus,) tenuis, mediocris, & crassus, & ex illis compositæ quattuor, tenuis & conseruans; tenuis & plenus; conseruans & plenus; tenuis conseruans & plenus simul. Cõuenit autem tenuis acutis morbis, tenuissimus peracutis, in extremo tenuissimus, simpliciter peracutis, non in extremo tenuissimus, non simpliciter peracutis, simpliciter vero tenuis siue exq̃sitę tenuis, acutis simpliciter morbis, non simpliciter tenuis, non simpliciter acutis; adhuc minus exquisitus his conuenit morbis acutis, qui intra 40. dies finiuntur, sic.n.dfiæ uictus respondent differentijs morbi acuti, quas antea posuimus. Ceterum, conseruans uictus debetur morbis paruis, & simul breuibus, necnon longis, & sanis,

C quib. uires, & corpus amplius augeri nõ possunt: Plenus autem in his morbis adhibendus, in quibus uires debiliores sunt morbo; Item sanis conuenit qui adhuc crescunt, ut pueris, & adolescentibus, tenuis autem vel etiam tenuissimus & conseruans, morbis longis & breuibus; tenuissimus quidem cum morbus præsens est, conseruans verò cum abest quidem, sed morbosa dispositio in corpore subest; aliæ vero differentiæ compositæ habent quoque suum vsum in nonnullis casibus, vbi scilicet morbi causa tanquã remedium aliquando postulat, quod corpus repleat, aut vacuet, aut corrigat mixtione alimenti vitiosos humores; postulat autem morbus aliam dietam, & uires aliam, tunc enim cogimur certo tempore tenuĩ vti uictu, alio conseruante, alio autem pleno, inte-

D rim cum vnus morbus est qui hominem afficit. Sed hæc postea commodius intelligentur. At, si absolutè concedimus tenuem victum acutis morbis conuenire, quomodo intelligi potest Hippocrates, qui scribit in acutis quibusdam non conuenire; & tunc periculosum esse? Sunt qui intelligunt non conuenire hunc victum acutis ex decedentia, quos quidem Galenus refellit, qui scribit in Commentario in acutis uictu esse vtendum, qui vires moderatè debilitatas conseruet, qui certè tenuis est. Addo, quod apertè testatur tenuem uictum conuenire morbis acutis, cum scribit eodem loco, quibusdam morbis acutis victum solum tenuem, alijs vero tenuissimum in extremo, alijs uero tenuissimum sed non in extremo conuenire. Ipse vero Galenus in fine Commentarij,

E docet quidem in quibus non conuenit, non esse adiectum propter morbos peracutos, sed tamen non explicat quos acutos morbos eo nomine excipiat: Alij vero aiunt non conuenire tenuem victum in illis morbis acutis in quibus vires labuntur. At Hippocrates hic docet, quid admittant morborum differentiæ, non quid vires ipsæ postulent, nam illud ita certum est, vt præcepto non egeat, scilicet primã indicationem sumi à viribus, & propterea in quocumque morbo illis succurrendum esse vbi ob debilitatẽ periclitantur. Ego vero intelligo non conuenire acutis

tis tenuem victum qui ex acutis sunt profecti; Aut nomine victus tenuis & exquisiti simul, aliud intelligendum est, quàm nomine tenuis solius, nam etsi tenuis victus conuenit omnibus morbis acutis, non tamen qui tenuis simul est & exquisitus, is enim solũ exquisitè acutis morbis, qui scilicet intra decimum quartum finiuntur, conuenire debet.

Et rursus qui ad extremum deuenit tenuitatis grauis est.

DAmnauit Hippocrates in prima parte Aphorismi tenuem victum & exquisitum, si in morbis longis & in quibusdam acutis exhibeatur: Nunc vero damnat eum qui extremè B tenuis est, quo fortè quidam Medici sine discrimine utebantur, ut Galeni tempore Diatritarij, ut ipse uocat Medici, qui vniuersis ægrotantibus triduanã inediam iniungebant. Intelligere autem oportet victũ tenuissimum in extremo, non ex eo solo quod fiat per solam inediam vel melicratum, vsque ad Crisim, sed quod vires quantum licet extremè debilitari finat: nam quidam sunt qui ex prisanæ cremore eandem sentient debilitatem, quam alij experiuntur ex melicrati usu, vel etiam ex sola inedia; Inter hos sunt senes crassi & pituitosi, inter illos pueri biliosi, & graciles, non ergo ex materia hunc uictum definire debemus, sed ex ea debilitate quam quærimus, & alij ex alijs rebus consequuntur. Ceterum illud expendendum est, quod scribit uictum tenuem esse periculosum in longis morbis, & extremè tenuissimum dicit esse difficilem siue grauem, cum scilicet idem intelligat per grauem in uno victu, quod in alio intellexit per periculosum? Præterea, an velit victum tenuissimum in extremo in morbis acutis pariter esse grauem, an vero simpliciter illum damnet; alia quidem est significatio periculosi & grauis, sunt enim quadam molesta & grauia, sed sine periculo, & si fortè contra non fit, ut ea molesta non sint, quæ sunt periculosa; victus tamen tenuis & tenuissimus est periculosus & molestus: periculosus quidem, quod cogamur ægros nutrire plenius vbi temerè vires sunt debilitate ex victu malè instituto: molestè autem & grauiter ferunt ægroti insuetam viuendi rationem, in qua sentiunt suum demoliri robur; vtrumq; ergo D Hippocrates complecti voluit, periculum inquam & molestiam. Porrò tenuissimum in extremo uictũ frustra diceret in morbis longis, & in quibusdam acutis non conuenire, si antea id scripserat de tenui, qui si non competit, tanto minus conueniet qui extremè tenuissimus est, sed simpliciter in omnibus intelligendum est illum esse molestum. Verum etsi Hippocrates periculosos & graues hos victus esse dicat, non propterea intelligere debemus eos nunquã conuenire & à nobis fugiendos esse: nam multa sunt in arte nostra auxilia, quę sine molestia & periculo adhiberi non possunt, quorum tamen necessarius est vsus; sed Hippocrates admonet ne temerè & passim in omnibus adhibeantur hunc uictum, E qui periculum & molestiam, adiuncta habet.

Nam & repletiones quæ ad extremum deueniunt, graues sunt.

DIxerat Hippocrates uictum tenuem & exquisitũ periculosum esse, & tenuissimum in extremo esse grauem, sed id nulla ratione probauerat, id quod nunc facit, sumpto ærgumento ab extremis repletionibus: nam si hæ sunt graues & periculosæ, tanto magis erit victus tenuissimus? si enim repletio quæ suapte natura viribus addit robur, periculosa est cùm extrema fuerit, tanto magis periculosus erit extremus victus, qui sua natura vires demolitur; constat ergo tenuissimum in extremo uictum periculosum & grauem esse, quoniam repletio extrema talis est; quod si ita est, tenuis uictus ad proportionem periculosus quoque est, propterea, quod cum extremè tenuissimo in eo conuenit; quod uires infirmas reddat, sed illo minus periculosus est, quia minus debilitat; Ceterùm repletiones extremas intelligere oportet vel ad vires, vel ad vasa, vel ad proportionem, maxima enim plethoria vel plenitudo in qua vires extremè grauantur, vel in qua magna est cacochimia, grauis esse solet: hinc.n. omnes graues morbi nascuntur. Atque hæc quidem de Aphorismi sententia sufficiant.

At quædam notanda sunt in Galeni Comment. atque illud primùm, quod scribat Hippocratem docere in hoc Aphorismo quosdam acutos morbos victum extremè tenuem exigere, hoc enim non docet Hippocrates, vtpotè, qui huiusmodi victum dãnet, non, autem ostendat quibus conueniat; Deindè victum extremè tenuem ait fieri, vel per solam inediã, vel melicratum, postea verò circa finem sui Commẽtarij habet, victum qui fit per melicratum esse tenuissimum, non tamen in extremo.

Præterea videtur Galen. victum ægrotantium in maximas angustias redigere, cum solius prisanæ, melicrati, & inedię mẽtionem faciat, an non licebit quæso in acutis morbis vti iusculis ex carne non admodũ pingui cum pane? sed quid quęso obstabit? superstitiosos enim magis quàm doctos puto esse Medicos, qui ab hoc genere cibi abstinent, si enim oleo, & butyro cum pane, & aqua coctis vtuntur omnes ęgroti in omni regione, licebit vtiq; panem incoquere in iusculo pullorum, & eo vti moderatè; sic enim vires, nec augebit, nec conseruabit, sed tenuem omninò præbebit victum; sed quid dicemus de oleribus, peponibus, & pomis coctis, vel etiam crudis. Dicet parum doctus Medicus, hæc gignere cruditates, ita scribente Galeno, verùm ille non animaduertit eum authorem cum quærit, & explicat naturam alimentorum sibi proponere tanquam regulam corpus temperatum, cui hæc humidiora, & frigidiora alimẽta, sanguinem gignunt crudiorem; at illis qui vehementib. febribus torquentur, talia alimenta temperant corpus, illudq; bene nutriunt, & medicamenti pariter vsum præbent: nam si pruna cocta in aqua & zaccaro omnes Medici concedunt febricitantibus, cur etiam lactucam coctam, betam, spinachia, & si quę alia sunt frigida, & humida alere non concedemus? Ego cum æstate laborarem tertiana exquisita, nullũ suauiorem absq; sensu alicuius mali sensi cibũ, quam mala rosea, vt vocant Hetrusci: nam eo tempore corrugata, & veluti concocta sunt, ac cum pane assumpta optimum, & suauissimum præbet cibum, & nostri quidem pepones qui longè sanè melioris sunt generis, quàm illi quos Galen. ponit, inutiles esse non possunt, si ægri calidis morbis affliguntur, & eos vehementius expetunt. Hæc addere volui, vt Medici in victu instituendo non discant esse temerarij, sed vt cum ratione superstitionem quoq; fugere discant. De piscibus hoc etiam habeo, quod dicam illos non præbere victum conseruantem, quod docet quadragesima, quàm nemo cum piscibus tandem ferre potest absque virium debilitate.

APHO-

APHORISMVS QVINTVS.

In tenui victu ægri delinquunt; quò fit, vt magis lædantur, quicumque enim error committitur, maior in hoc fit, quam paulo pleniori victu. Propterea etiam ſanis periculoſus exiſtit valdè tenuis & inſtitutus, & exquiſitus victus, quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus atque admodum exquiſitus: eo qui ſit paulò plenior, magis periculoſus.

HVIVS Aphoriſmi variæ, & inter ſe diſcrepantes extāt interpretationes, quarum quænam vera ſit, & huic loco conueniens, ob pugnantes (vt videtur) de hac re Hippocratis, & Galeni ſententias, non facilè perſpicere licet; ſunt enim nonnulli Medici, & ferè omnes, qui ſuperiore ſeculo vixerūt qui putant Hippocratem tenuem victum hic dānare, & pleniorem laudare, & ob id cum de victu inſtituendo in morbis agitur, pleniorem eum iniungūt, ſeq; tuentur, non ſolùm ex hoc loco, ſed ex eo etiam quod Galen. ſcribat in primo de victu acutorū, monſtruoſas dietas eſſe quæ per inediam fiunt, & præſtare, vt pugnemus contra morbum, quàm contra debilitatem. Alij verò ſunt, qui dicunt tenuem victum non damnari ab Hippocrate, nec poſtponi pleniori, ſi rectè inſtituatur, ſed ſolum cùm initio morbi, vbi non oportet, adhibetur: deteriùs enim eſſe tenuiorem, quàm pleniorem ab initio imperare. Probant autem hunc victum non damnari ab Hippocrate, ſed etiam ſuaptè natura meliorem eſſe pleniore, multis argumentis, & Primò quod Hippocrates in ſecūdo de morbis acutis ſcribat, adiectioni minùs eſſe ſtudendum, & ſæpè prodeſſe penitus auferre. Et Galenus etiam in eodem lib. ſcribit, ſi quid in nutriendis ægris per imprudentiam peccatur, meliùs eſſe peccare in tenuiore, quoniam ex parciore victu noxa facilè emendatur; cùm enim inquit dilabi primū vires ſenſeris, cibi exiguum offerens ægrum reſtitues; Exuperantia autem in victu nonnunquam parit noxas inemendabiles. In eodem lib. alio loco ita habet, quæ ex inedia læſio eſt, neq; adeo velox eſt, nec ita euidens ſicut quæ ex cibo.

Vndè etiam Auicenna ſcribit: Cùm ignoras morbi naturam, tenuiori victu vtitor: tanquam meliùs ſit victum tenuiorem, quàm craſſiorem inſtituere: Periculoſiorem verò, & grauiorem dici ab Hippocrate, non quod incommoda quæ ſuaptè natura ſtatum adferre poteſt alijs ſint maiora, quæ à craſſiore proueniunt, ſed quod maiora tandem ſequātur incōmoda ex victu tenui intempeſtiuè inſtituto, quàm ex craſſiore oſtendunt, quoniam qui tenuem victum ab initio morbi ſtatim imperant, niſi morbus ante quàm vires admodùm debilitentur, finiatur, coguntur victum augere in morbi progreſſu, vt vires reficiantur: nihil autem pernicioſius quàm appropinquante ſtatu victum augere; qui autem ab initio craſſiore victu ægrum aluit, non cogitur ſequenti tempore ægrum vberiùs nutrire; ita leuiora ſequi incōmoda ex craſſiore victu quàm ex tenuiore ab initio adhibito; quod etiam confirmat Hippocrates 2. Acutorum, cùm inquit, meliùs eſſe affuſo ſtatim ſorbitiones propinare cœpiſſe, quàm vbi priùs venas inanieris. Poſtmodum 3. 4. 5. 6. vel 7. exhibeas. Quin- A etiam alio loco eiuſdem libri ad hunc modum ſcribit: Quando ex multa inanitione repentè plus iuſto aliquis offerat, multo maior noxa fit, quàm ſi ex pleniore victu ad vaſorum inanitionem ægrum perduceres. Hęc, & ſimilia adferunt qui hanc interpretationem tuentur. Alij uero ſunt qui diſcrepātes eos locos conciliare volentes, aiunt Hippocratem cùm tenuem victum pleniori præfert, de acutis intelligere, qui cùm inflammatione, aut ſimili affectu alicuius interioris partis conſiſtunt, cum autem craſſiorem præfert tenui, ut hic, de alijs morbis acutis eum agere, Galenumq; adferunt in ſubſidium qui 11. Methodi in inflammatione iecoris tenuiſſimum victū iniungit. Sunt, & alij qui monſtruoſam fingūt huius Aphoriſmi interpretationem, quod ſcilicet Hip- B pocrates duos ęgrotos hic intelligat, vnum, qui morbo acuto laborat, qui tenui uictu vtitur; alium, qui longo; qui vtitur craſſiore, in quib. ſi aliquis error committitur, maior in illo eſt qui tenui vtitur victu quàm qui pleniore.

Alij vero, vt ſuam aſtruerent ſententiam, quàm ex contextu elicere non poterant, verbum (ęgri delinquunt) mutant in delinquentes, quaſi talis ſit ſenſus, ſi contingat ægros delinquere in tenui uictu, grauius illi lædentur, quam ſi pleniori uictu eſſent uſi.

Alia demum eſt interpretatio quàm ſequitur Galenus, qui non uictum tenuiorem pleniori comparat, ſed errores qui in utroque uictu accidunt: grauiores enim eos eſſe cenſet in ijs quibus adhibetur uictus tenuis: nam qui tenuiore utitur uictu, debi- C lior neceſſario redditur, in corpore autem debiliore errores omnes qui accidunt grauiores ſunt, quàm in ualidiore; itaq; damnari uictum tenuem hoc loco, eo quod errores qui contingunt omnes grauiores ſint in ijs qui eo reguntur.

Hę ferè ſunt huius Aphoriſmi interpretationes; quarum nullam ſatis probare poſſum; primam enim ſecunda ſatis refellit: nam ſi Hippocrates iubet adiectioni minus eſſe ſtudendum, quàm repletioni, & Galenus læſionem ex inedia, & errores in tenuiore uictu, leuiores eſſe illis, qui committuntur in pleniore inſtituendo ſcribit, conſtat profectò, præferendū non eſſe in morbis pleniorem uictum tenuiori. Secunda autem opinio etſi uera eſt, errare enim illa ſtatuit Medicos, qui tenuiorem uictum ab initio inſti- D tuunt magis quàm qui craſſiorem; At Aphoriſmus non Medicos qui uictum inſtituunt, ſed ipſos ægrotos errare proponit.

Volunt prætera illius opinionis authores errores fieri maiores non ſimpliciter in tenuiore victu, ſed ſi ille perperam incipiente morbo inſtituitur. Verū ex dictione authoris hæc interpretatio elici non poteſt, quandoquidem, nulla mentio fit de aliquo tempore morbi, nec de victu male inſtituto. Tertia vero opinio nec authoritate, nec ratione nititur, nam etſi Gal. in Phlegmone iecoris tenuiſſimum victum iniungit, tamen & in alijs morbis ſine inflammatione, cum poſtulant, idem faciendum eſſe paſſim ſcribit; ut in Comment. præcedentis Aphoriſmi nulla habita diſtinctione, abſolutè pronunciat inediam E adhibendam eſſe in his qui quarto iudicantur, melicratum in ijs qui 7. & ſic de reliquis, & meritò quidem, ſi enim morbi vehementia victum moderatur, vbi æqualis vehementia ponitur, idem victus inſtituendus, ſiue huius, ſiue alterius differentiæ morbus ſit, nemoq; eſt qui in Cauſone qui ſeptima die finiri debeat, eundem victum non inſtituat, ut in pleuritide, aut lienis, vel hepatis inflammatione. Authoris præterea dictio vniuerſaliter ſcripta eos arguit. Qui autem duos ægrotos in hoc Aphoriſmo fingunt, ridiculam interpretationem & confutatione minimè

minimè dignam astruunt: nam nec verba authoris id ostendunt, & dignum non est Hippocrate præcipere quæ quilibet vel ignarus Medicinæ cognoscere potest; quis enim tam plumbeus & rudis est, qui nesciat grauiores esse errores in eo qui acuto, quàm qui longo morbo laborant? Temerarium vero est legere errantes pro errant: & ex confutatione sequentis opinionis falsum agnoscetur esse grauius semper lædi ægrotos qui tenuiore victu vtuntur, si illos fortè errare contingat. Ceterum, Galeni interpretationē multa faciunt ut non recipiam; Primum, quod priorem partem in qua scribit author, in ipso victu tenui errare ægrotos, inexplicatam relinquat. Deinde, ꝗ author non solum errores erroribus, sed etiam victum, victui comparet: nam non solum dicit Aphorismus errores qui fiunt in tenuiore victu grauiores esse illis, qui fiunt in victu pleniore, sed etiam colligit tenuiorem victum pleniore periculosiorem esse. Prætereà, verum non est, omnes errores qui contingunt in his qui tenui victu aluntur, grauiores esse quàm in illis qui pleniore vtuntur: error enim est, si cui febre continente laboranti & sanguine pleno, sanguis non mittatur, qui tamen leuior est in eo qui tenui quàm qui pleniore victu vtitur: siquidem tenuior victus corpus vacuat, erroremq; ex vacuatione prætermissa emendat, grauiorem autem reddit qui pleniore vtitur, vt qui repletionem victu foueat & augeat. In eo etiam non rectè sentit, quod patet de erroribus intelligi qui committuntur etiam inuitis ægrotis. nam cum scribat author ægros magna ex parte ut habet Græcus codex, delinquere, constat authorem solum de erroribus agere qui committuntur ab ægris volentibus, nec ferre potentibus ob intemperantiam victum tenuem, nec illud quidem prætermittendum est, quod scribit ægros non cogi ad errandum propter victus tenuitatem: nam author scribit illos errare in victu, id est propter victum, ille.n. periculosus suaptè natura est, quoniam qui eo reguntur, facilè in errores incidunt. Mihi autem (si in re tantopere controuersa quod sentio dicere liceat) placet, ut posteaquam Hippocrates eos dānauit qui tenui victu in omnibus morbis vtebantur, docuitq; omnibus non conuenire, nunc incommoda ostendat quæ secum coniuncta habet tenuis uictus, quocumque modo, & in quibuscumque adhibitus. Sunt autem hęc mala, quod periculosus sit, idest errandi occasionem prębeat, & errores quibus occasionem dat, grauiores sint, quàm qui à pleniore victu excitantur; fuit antiqua hæc interpretatio, ut Galen. in Comment. obiter refert, & authoris dictioni & naturæ rei quadrat. Expositum enim magis erroribus talem esse victum patet, quòd natura à tali victu debilitetur, tum, quòd suaptè natura parcior sit, quàm vt per eum vires conseruari possint; tùm quòd non sit consuetus; quo fit, vt ægroti ab eo debilitati, putent se malo uictu regi; Hinc si cibus adsit, qualiscumque ille fuerit, temerè eum ingerunt; quod si nō adsit in promptu, à ministris sibi furtim exhiberi cōtendunt, irascunturque nisi exhibeatur, & dolent, surgunt, mouentur, & denique multis alijs modis vexantur, & cum debilitati à tali uictu necessariò sint, huiusmodi errores facilè non ferunt; Plenior autem uictus, neque errandi occasionem prębet ægrotis, ut qui abundè nutriti nihil expetant, & si quis error ratione uictus fiat, aut etiam alia ratione ab ægrotis committatur, facilius fertur, quoniam ualidior uictus minore noxa illis resistit. Authoris uerba spontè sequuntur hanc interpretationem, cum ait in tenui uictu ægros errare, id est errandi occasionem maiorem ab eo sumere, quàm à crassiore: uerbum autem delinquunt, siue errant, intelligere oportet, non quod omnes, necessariò errores cōmittant

A in eo uictu, sic enim malus esset talis uictus, nec alicui adhibendus; sed quod errandi occasionem intemperatis & non assuetis possit, & soleat præbere. Quod si de utroque uictu non ageret, sed de erroribus qui in utroque contingunt, scripsisset in utroq; uictu errores fieri, sed grauiores esse qui in tenui quā qui in crasso committuntur; & cum delinquunt, magis læduntur, quoniam errores grauiores sunt; tùm, ꝗ maiores à uictu committi soleant, tùm ꝗ dirimi ratione tales reddantur; [illegible] sani, qui cum ualidiores sint ægris, tamen cum uictu tenui reguntur, periculum est ne errent, & errores maiores committant, grauioresq; sentiant, quàm cum pleniore uictu utuntur; ob hæc igitur tenuis uictus magis pe-

B riculosus: non tamen simpliciter deterior, sed in hoc deterior, quòd periculosus sit, & errandi occasionem magis præbeat, & errores quibus occasionem dat, grauius ferant: alioqui postea non solum tenuem, sed etiam tenuissimum uictum in nullis morbis instituere posset, si deterior pleniore esset. Quam ob rem hoc Aphorismo Hippocr. non simpliciter damnat tenuem uictum & pleniori postponit, sed in hoc solū quòd errandi occasionem maiorem alio præbeat, & errores qui committuntur, grauiores reddat; estque hic Aphoris. ueluti admonitio quædam potius, quam uituperatio uictus tenuis, ut scilicet eum omnibus non iniungamus, sed solum ijs, quos continentes & temperantes nouimus, qui ad errandum prompti non sunt, & intelligunt debilitationem quam ex ui-

C ctu huiusmodi experiuntur, præter rationem à Medicis non quæri, sed interim ut natura in cibo conficiendo non occupata morbosas dispositiones facilius uincat.

APHORISMVS SEXTVS.

Extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt.

QVis sit scopus Hippocratis in hoc Aphorismo Galenus non docet, vt qui in solis dictionibus explicādis totam suam consumat interpretationem, quam breuiorem quidem facit, quam postulet

D grauis sententia authoris, qui posteaquam eos damnauit qui tenuem & tenuissimum victum omnibus temerè iniungebant, docuitque quid mali huiusmodi victus habeat, ne putaremus nullum esse illius vsum, docere nunc vult in quibus morbis sit adhibendus, & denique quis victus singulis morbis conueniat; Ac vt docendi ratio ex notioribus procedat, certum quoddam principium, vel dignitatem potius medicam proponit, ex qua totius huius rei probatio ducitur; Est autem principium huiusmodi *ἐν δὲ τὰ ἔσχατα νοσήματα αἱ ἐσχάται θεραπεῖαι ἐς ἀκριβείην κράτισται.* idest extremis morbis exactissimè curationes optimę sunt. Ita enim Galenus in Commentario *θεραπείας ἐσχάτας ἐς ἀκριβείην*, interpretatur, *θερα-*

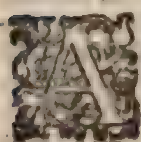
E *πείας ἀκριβεστάτας*, idest, exquisitissimam curationē, & merito quidem; Quum enim remedij nomen (vt antea diximus) uictum excludat, colligere non posset victu tenuissimo opus esse, eo quod extremis remedijs vtendum esse proponat. Prætereà, cum extremos morbos proposuisset, satis erat dicere extrema remedia illis conuenire; extremum enim extremo, non extremum exquisitè, extremo simpliciter conuenit, sed extremum exquisitè, extremo exquisitè conuenire ratio conuincit; totam ergo curationem exquisitissimam siue per victum, siue per remedia, aut per utrumq;

vtrumq; fiat, extremis morbis adhibēdam censet au A thor. Quid autem per morbos extremos & exquisitissimam curationem intelligat, docendum est; appellat autem Galenus extremum morbum vltra quem non est alius, & rectè quidem, nam extremi propria est hæc significatio. At quos dicemus esse illos vltra quos alij non sint? an qui incurabiles sunt? verum hoc modo elephanciasin, cancrum, extremos diceremus esse morbos, conueniretque illis victus tenuissimus, quod verum non est; quippè cum longi sint morbi, & propterea victus competat illis idem ferè qui sanis; an uero extremos intelligemus periculosissimos, & qui occidunt? minimè quidem; nam & siccissimi morbi, qualis hectica febris, tenuissimo victu opus haberent, quod verum non est. Galenus vero interpretatur extremos, acutissimos, sed B melius si maximos dixisset: nam etsi acutissimi sunt maximi, tamen non exprimunt quod est extremum in morbis, qui vero maximi sunt morbi, illi inter morbos summum extremumque locum occupant: nam in opere quod scripsimus de differentijs morborum, ostendimus magnum morbum dupliciter dici, quendam enim esse magnum suaptè natura, quod scilicet inter morbos ille maximè excellat: ac cum naturæ morbi proprium sit, quod affligat, molestetque corpus, qui vehementer id faciunt, merito magni appellantur: adeo, vt idem sit morbus magnus, & vehemens & acutus. Est autem illud vehemens, quod validam & citatam habet vim, & ita quoque in morbis, acutum intelligitur, quod magnum habet excessum & velocem motum. Atque in hac præcipua morbi magni significatione dici- C tur venam esse secandam, vbi morbus magnus fuerit, & hoc loco maximos intelligimus, morbos vehementissimos & acutissimos; alia vero ratione morbus magnus vsurpatur à Galeno, quum eos magnos vocat, qui partem principem occupant, vel maligni existūt, aut suapte natura in vniuerso genere morborum sunt magni, estque hæc latissima morbi magni significatio, cùm magnum, pro eo qui plurimum à naturali mediocritate recedit, tunc vsurpemus; quo pacto scribit Galenus in primo ad Glauconem, ad tantam magnitudinem morbum peruenisse, quantum vnusquisque à naturali suo statu recessit. quo significatu magnus pro periculoso capitur; periculosus enim est qui plurimum à naturali statu hominē D distrahit, qualis solet esse qui in membro nobili consistit, & qui suapte natura magnus, & qui malignus tales enim morbos uires nostræ non ferunt, & auxilia medica vincere solent; propterea magni dicuntur comparati ad uires, & ad remedia; merito igitur per extremos morbos intelligimus hoc loco maximos, & hos exprimimus per vehementissimos & acutissimos: sunt enim illi qui extremè impediunt victum, eo quod naturæ actiones omnes ad se reuocent, ita, vt in cibo concoquendo ea vel minimo temporis spacio occupari nequeat, quod alij non faciunt, qui cum leuius, & paulatim, non autem confertim affligunt, sic natura illis resistit: vnde nec vehementer, nec confertim agere cogitur, & propterea cibum conficere interim potest. Ceterum, curationem hic E generalius sumere oportet, quam cum dicimus curationem fieri per remedia & contraria, conseruationem vero per similia, & alimenta: intelligere enim debemus curationem, quæ complectitur omnem tractationē ægrotantium, quo dicit Auic. & alij omnes Medici dicere solent, curationem fieri vel victu, vel chirurgia, vel medicamentis: ita enim complectetur victum sub curatione: si enim exquisitissima curatio conuenit morbis extremis, sequitur & victum exquisitissimum quoq; conuenire.

Porrò, exquisitissimam curationem intelligere oportet, non solum quæ fit per summa extremaque remedia, vel extremum victum, quomodo in quinto Methodi sumere videtur Galenus, cùm scribit in periculosis magnisque morbis non esse inchoandam curationem à leuioribus, sed à maximis præsidijs; nec uero intelligemus exquisitissimam curationem, in qua omnia quæ fieri debent exactissimè, summaque diligentia fiunt, ut ex primo de fracturis docet, ubi curationem ossis confracti quæ cerato adhibito & uino austero continuè irrigato, nullo præterea generosiore remedio adhibito, sed sola diligētia exactissimam curationem vocat, & ob id ait esse scriptum ab Hippoc. in hoc Aphor. Extremis morbis curationes exactissimas adhibēdas esse, pro eo quod est cum summa diligentia, non enim concludere possumus tenuissimo victu esse utendum in morbis extremis, eo, quod illi diligentem curam requirant; itaque exactissimam curationem intelligemus, quæ tum extremis remedijs & uictu etiam extremo, & leuioribus etiam præsidijs summa diligētia adhibitis perficitur: non enim in extremis morbis omnia remedia quæ adhibentur extrema sunt: omnia ergo comprehendere debet exactissima quæ illis conuenit curatio: qui uero pro curatione exquisitissima, intelligunt extrema remedia, aberrant: nam sub extremis remedijs uictum comprehendere non possunt, de quo tamen agit Hippocrates: nam extrema remedia sunt, quæ magnam & subitam mutationem efficere possunt, debent enim contendere cum maximis morbis, qui talem, ut diximus, habent naturam; inedia uero ab illis præsidijs excluditur, quoniam etsi corpus plurimum mutat, non tamen id confertim & repente facere potest, vt Galenus in lib. de venæ sectione contra Erasistratum, & passim alibi id quoq; docente experientia attestatur; nec vero intelligere oportet, extrema remedia quæ plusquam oportet corpus mutant, vt superius in Aphorismo tertio extremam vacuationem malam esse dicebat, sed quæ in genere remediorum maxima sunt, vt Gal. 29. Aphoris. 2. lib. uenæ sectionem, & purgationem magna remedia vocat; & illis addere possumus, sectiones, ustiones, & cetera quæ uim habent, magnas, & subitas mutationes faciendi in corpore; at si extrema remedia extremis morbis conueniūt, hallucinātur profecto qui in leuissimis quibuscunq; morbis sanguinem mittūt, & purgationē adhibēt, quiq; in oī pleuritide sanguinē vsque ad mutationem coloris demendum esse præcipiunt: sunt enim inæqualibus morbis inæqualia, & non æqualia danda auxilia. Verùm, & in hoc obiter diluenda est quæstio: nam si paria, & æqualia remedia morbis, & illorum causis sunt adhibenda, nō videbitur fieri posse sanitatis recuperatio: quo enim pacto vinci potest morbus à sibi æquali remedio: an victoriam istam non per corruptionem, sed per mixtionem, & temperiem assequimur; sanitatem enim comparamus temperatis, & per temperiem ad mediocritatem redactis causis morborum, in quo opere æqualitas agentium, & patientium sufficit, & requiritur; vbi verò victoriam assequimur per corruptionem, excedere oportet id quod vincit. Vt ergò scopū Aphorismi concludamus, sumit Hippocrates indicationem quandam vel potius contraindicationem ad victum instituendum à natura & differentia morbi, in qua morbum vnum cum alio comparamus, & agnoscimus vnum maiorem vehementioremque esse alio: ob hanc enim differentiam parcius, aut vberiùs ægri sunt nutriendi, etiam si alia omnia sint paria; & hic Aphorismus veluti est maior propositio totius huius tractationis, cui sequentem subiungit aliter quam sentit Galenus, vt iam ostendemus.

APHORISMVS SEPTIMVS.

Vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est. &c.

APHORISMI huius scopum, & sententiam nullus ex interpretibus, qui Commentaria in Aphorismos scripserunt meo quidem iudicio est assecutus: nam Galenus quem alij omnes multo adhibito iudicio sequuntur, putat Hippocratem docere quo victu sit vtendum in statu morbi, id quod apertè octauo Methodi capite tertio testatur, vbi ita scribit ad verbum: Non aliud docet Hippocrates præsenti Aphorismo, & sequenti, & in vtroque agit de indicatione quæ sumitur à vigore morbi, id quod etiam sequenti Aphorismo testatur, cum ait: Docet nos vtcunque scribatur hic Aphorismus, vnam & eandem victus rationem. Quinetiam vndecimo Aphorismo huius libri habet, Hippocratem antea à morbi vigore, & à viribus ægroti indicationes ad totius victus rationem instituendam sumpsisse, nulla alterius rei facta mentione, à qua indicatio, vel contraindicatio sumatur; quare cum hic de viribus non agat, sequitur necessariò, vt de vigore morbi agat.

Addo, quòd vnam, & eandem faciat interpretationem huius, & sequentis Aphorismi, mutatis solum verbis. Propterea Montanus cum hunc explicasset Aphorismum, sequentem non interpretatur, tanquam vna sit vtriusque sententia. Sed omnes qui ita putant, euidenter hallucinantur: Primò, quod Hippocratica breuitate, & iudicio dignū non sit, idem bis nullo interposito spacio, nullaque ratione repetere. Scribit enim Galenus in textu vigesimo octauo tertij Commentarij de ijs quæ in medicatrina fiūt, Hippocratem non solere bis eadem scribere, cum nulla necessitas cogit; id quod minus debet facere in hoc libro in quo summam loquendi breuitatem videtur affectasse. Deinde, verba huius, & sequentis Aphorismi sunt planè diuersa, quod si ita est, cur Galenus scribit operis authorem idem docere duobus sese statim sequentibus Aphorismis? quæ necessitas coegit illum ad facere, debebat illam adferre si aliquam putabat esse. Recentiores autem quidam in hoc Aphorismo aiunt Hippocratem de statu peracutorum morborum agere, in sequenti vero de statu omnium morborum, ita coactum fuisse authorem, quod particulariter pronunciauerat in hoc, vt in sequenti vniuersaliter scriberet. Verùm si de statu hic agit, non minus vniuersalis est quàm alius: cùm enim extremum quendam morbum hic proponat, in cuius statu (vt illi volunt) extremo victu sit vtendum, declinationem postea faciendam scribit, vt quantum morbus tardius ad statum properat quàm peracutus, aut mitior est illius status, quàm morbi acuti status, tantum ab extremo victu declinemus, atque hoc modo declinantes ab extremo victu, & statu peracuti, comprehendimus quid vigentibus singulis morbis sit agendum. Præterea, hęc interpretatio repugnat Gal. qui idem doceri in his duobus Aphorismis scribit: & quomodo quæsō de statu morbi hic tractat author, si nullam illius mētionem facit, sed solū morbum vehementissimū proponat, nempè peracutū, cui cū docuerit quis victus conueniat, postea ostendit quis victus alijs morbis

A competat, tantum. s. esse declinandum ab extremo victu, quātum ipse morbus ab extremo morbo, qui his est peracutus, recedit. Prosequitur ergo hic indicationem quæ sumitur à natura morbi, in qua considerāmus morbum vnum maiorem vehementioremque esse alio, estq; hic Aphorismus minor propositio superioris; cum enim in illo proposuisset exquisitissimam curationem, & proindè victum exquisitissimum, & extremum, extremis morbis conuenire; nunc subiungit morbū peracutum statim habere summos labores, quod idem est ac si diceret, morbum peracutum esse extremum morbum: Ex quibus infert, extremè tenuissimo victu esse utendum; & hoc inuento quod extremus victus extremis morbis conuenit, & quod peracutus morbus

B sit extremus, colligit postea, quod vniuersis morbis differentibus inter se magnitudine conueniat: nam quæ per magis, & minus differunt, præsertim vbi plurima sunt, non possunt arte certa, & certis limitibus comprehendi? Quare Hippocrates, proposito quod est summum in morbis, & in victu, docet nos rectè adhibituros victum in singulis morbis, si tantum victus ab extremo recedat, quanto morbus ab extremo morbo recedit. Sed hęc paulo inferiùs in explicatione secundæ partis huius Aphorismi clarius patebunt. Quod autem sit hæc sententia Aphorismi, præter rationes iam allatas docet verbum igitur, quod temerè à Leoniceno est prætermissum, plurimum enim refert, si dicas, vbi morbus peracutus, vel vbi igitur morbus peracutus, nam verbum

C igitur, ostendit connexionem cum pręcedente Aphorismo; itaque cùm in antecedente Aphorismo agat solum de morbo, non potest in hoc de alia re agere. Sed enim alia urgent maiora argumenta: nam si nullam indicationem sumeret Hippocrates à magnitudine morbi, diminutam viuendi rationem præscriberet, quæ alioqui perfectissima est: etenim si de vigore morbi solum loqueretur Hippocrates, intelligeremus quidem quo victu sit vtendum in morbi vigore, non tamen patere potest an eodem, vel diuerso in morbis magnitudine, & vehementia differentibus, æqualiter à suo statu distantibus victu sit utendum; statuamus enim exempli causa aliquem tertiana exquisita laborare, quę decimaquarta die finiatur, alium febre ardente, quæ eundem etiam

D terminum habeat, profectò si solum à morbi status distantia indicationem sumemus, eodem uictu in utroque morbo utemur: at diuerso utendum esse omnes concedunt, non quidem ob diuersum status terminum, qui idem est, sed quoniam ij morbi uehementia inter se differunt, in maiore autem morbo tenuiore, in minore uero pleniore uictu utendū est. Præterea, si in statu morbi tenuiore utimur uictu, quàm in alijs temporibus quod ea pars morbi uehementior sit reliquis, postulat utique ratio, ut in maioribus morbis parcius alamus, quàm in minoribus, ut enim pars ad partem morbi, sic uniuersus morbus ad uniuersum morbum se habeat oportet. Quod si Galeni authoritate certandum est, non desunt nobis ex eo authore loci, nam in tertio libro de Crisibus capite quinto scribit, in uictu instituendo ęgrotis, spectandas esse vires ægrotantis, morbi magnitudinem, & status distantiam. Quinetiam in libro primo de fracturis, textu quadragesimoquinto, dicit, eos qui à principio fracturam cum ulcere patiuntur exquisito uictu uti debere, simplici & uulgari, eos, qui non periclitātur, medio uero qui fracturam absq; ulcere cū prominentia ossis extra cutem habent: planè ostendens, quanto minorem uim morbus alio habet, nulla facta status mentione, tanto tenuiorem exhibendum esse victum, alioqui temerè

merè cēseret in eo qui grauiorem habet fracturam, tenuiore opus esse cibo, nam longiùs ille à statu sui morbi distat, vt qui difficiliore morbo laboret, & propterea longiora omnia habeat tempora; vnde, si status distantiam solùm spectaremus, simpliciorem, & vulgariorem victum grauius laborantibus ex fractura iniungeremus, contrarium planè quàm ille praecipiat; Quod si Galenus ad Glauconem in exquisita tertiana tenui vtitur victu, vt in acuto morbo, videre debebat qua ratione id faciat, & quantum differat tertiana ab acuta febre. Porrò, nostram interpretationem approbat authoris verba, natura rei, ratio, & experientia. Iam verò reliqua sunt explicanda, qua in re notandum est, hic non omnem morbum peracutum intelligi, sed qui simpliciter est peracutus: cum enim extremè tenuissimus victus summam differentiam victus exprimat, vltra quam progredi non licet, oportet & morbum cui debetur, summum in genere morborum esse, qualis non est omnis peracutus, sed qui simpliciter est peracutus.

Statim extremos habet labores.

QVasi verbum, statim, statum significaret, fortè alij interpretes putarunt de statu morbi authorem agere, verùm aliter sese res habet: significat enim, vt scribit Galenus in secundo Prognosticorum textu 13. tria; Primò scilicet insultum morbi, & tempus, quod ad quattuor dies extenditur, & tempus adiunctum functioni. Hic autem Galenus pro spacio quattuor dierum vsurpat, non alia quidem ratione, quàm vt suam de statu opinionem tueatur.

Ego verò in alijs duabus significationibus hoc verbum intelligo, quod scilicet morbus acutus cum primum inuadit, & subito, suaptè natura sit magnus: nam cum morbum morbo comparet, (vt diximus) docere debet author quaenam propria sit illorum morborum, de quibus agit, natura, non quid illi temporis interuallo, & suo progressu acquirant; etsi enim acutissimus morbus intra quartum diem summos eos labores quos consequi potest, assequitur, tamen etiam ab initio, & in primo insultu maximus est, summosque habet labores, si cum alijs morbis comparetur: qua ratione nos cogimur victu tenuissimo in eo vti, quod si statim indicaret quartum diem, nulla necessitas nos cogeret primo die tenuissimo vti victu: si enim cùm morbus extremus est, tenuissimo uictu tunc vtendum est, extremus autem est non ante quartum, cur non licebit in tribus primis diebus pleniore victu vti? ratio enim esset instante quarto, cibum instituere, quem eo die morbus exigit, vt postea scribit, parum ante statum cibum subtrahendum, ante verò statum vberius cibandos esse aegrotos, quemadmodum etiam iubet in ipsa accessione, & parum ante illam à cibo esse abstinendum. At Hippocrates scribit, non solum in quarta die tenuissimè alendos esse qui peracutissimis morbis laborant, sed statim ab initio; quoniã inquit statim summos habet labores, quos alij morbi non nisi cum vigēt assequuntur. Ceterum per labores extremos, & summos, Galenus intelligit vel accessiones, vel simpliciter omnia symptomata. Intelligere autem oportet morbum peracutum habere omnia symptomata summa, quae quidem suaptè natura habere potest: nam omnia symptomata nō sequuntur omnes morbos: est enim deprauata, & abolita actio symptoma summum, quod tamen neces-

A sario non est in omni morbo peracuto; nec in solo peracuto morbo reperiuntur maxima symptomata, nam sensus, & motus, resolutiones, & stupores partium, symptomata sunt longorum potius quàm acutorum morborum, nec vero intelligere possumus omnia symptomata, quae contingunt morbis acutis esse labores extremos, quos dicit Hippocrates tenuissimum victum postulare, nam abolitae, deprauatae, infirmaeque actiones quae in morbis peracutis saepè adsunt, & qualitates praeter naturam mutatae, non cogunt nos tenuissimè nutrire ęgrotos; quare non omnia symptomata (vt Galen. vult) intelligere possumus per labores extremos; At nec accessiones, labores extremos exprimunt, propterea quod communis quaedam ratio esse debet omni-
B bus peracutis morbis, non solum illis qui per accessiones infestant. Quare magis placet interpretatio huius loci, quàm habet Galenus in octauo Methodi capite tertio, vbi labores intelligit omnia, quę hominem offendunt, vt vigilias, somnum praeter naturam, sitim, dolores, motum, & denique symptomata, quae causae rationem habent, & morbos ipsos intendunt, actio enim abolita etsi magnum est symptoma, non tamen homini molestiam, & laborem adfert, idest morbum dispositionesq; morbosas non auget.

Et extremè tenuissimo uictu utendum est.

C COlligit Hippocrates tenuissimo extremè uictu vtendum esse in morbis peracutis, quoniam extremos illi habent labores: quod qua ratione fiat, nunc expendendum est: num scilicet suaptè natura, uel alio modo illi id faciant; nam vt notum est, symptomata, vt symptomata sunt, nec impedire, nec moderari posse victum, vt nec curationem indicare, ita per se, vt causae rationem habent, ad victum instituendum non conferunt; quis enim dicet tenuissimo uictu alendos esse qui peracutissimo morbo laborant, eo, quod illi vigilia, & dolore vehementi fortè molestentur? quid enim haec per se cō-mune habent cum nutritione? non igitur quia haec symptomata labores adferunt corpori, victus ratio-
D nem mutamus: sed quia ex molestijs, & laboribus quos pariunt, mutatur id, quod agit, vel patitur in nutritione, agunt autem facultates naturales attractrix, retentrix, expultrix, & concoctrix; patitur ab illis alimentum quod assumitur, & humores qui iam sunt geniti in corpore. Itaque si facultates per eos labores debilitantur, adeo, ut alimentum externum concoquere nequeant, aut attrahere, vel retinere, vel excrementa propellere, à cibo abstinere, vel illum minuere cogimur. Sic profectò cogimur facere, si ob labores, humores deteriores redduntur, aut plura fiunt excrementa: quia enim morbi tolli nequeunt, nisi prius illa fuerint concocta, & excreta, ideo cogimur victum moderari, vel penitus auferre, ne naturam occupemus in cibo elaborando,
E quam in morbosis causis vincendis versari oportet; ergo labores qui sunt in morbis, per se & suaptè natura nō impediunt solitā nutritionē, sed quia naturę actiones deteriores reddunt, & morbosas dispōnes augent, quas tanto faciliùs natura vincere solet, quāto minus in alimento conficiendo occupatur; ita quidē puto esse sentiendum de hac re: nam quod Galenus scribit, in morbis peracutis, & in ipsorum vigore, tenuissimo victu vtendum esse; propter inflammationes, & febres, quae inseparabiles sunt à

morbis acutis, non probo: nam vt non rectè dicitur inseparabiles esse febres à morbis acutis, quod ostendunt apoplexia, tetanus, syncopales dispositiones; ita per febris inflammationes, non omnes labores qui fiunt in morbis acutis comprehendit; nec ex his immediatam reddit rationem & causam, cur ob febres, & inflammationes, quæ maiores sunt in morbis peracutis, & in vigore omnium febrium, tenuius sint alendi ægri; relinquitur enim adhuc quærendum, cur febres liberam nutritionem impediant, quare ita sentiendum ut diximus.

Ceterùm extremè tenuissimum victum intelligit Galenus, qui fit per inediam, vel solum melicratum, vel paucum ptisanæ succum; At id meo iudicio, non rectè, plurimùm enim refert si inediam integram pro ptisanæ succo, & hunc pro melicrato impertes ægrotis. Quam ob rem definire oportet quod antea fecimus, per id quod vires patiuntur, non per alimenta hæc, victus genera. Igitur si tenuis victus vires debilitat, tenuissimus in extremo victus erit, qui extremè quantum licet naturam debilitari sinit, id quod alij cum alia materia experiuntur, qui enim naturalibus facultatibus pollent, facileq; digerunt, si exiguo nutrimento alantur, ad extremam eam debilitatem peruenient, ad quam sine periculo perduci possunt; At si alijs contrario modo affectis eundē victum exhibeas, plus nutries quàm oportet; cùm enim ita sint affecti, vt etiam sine cibo perdurare possint, præstat eos in inedia continere, vt naturæ vniuersæ vis possit versari in morbosa dispositione conficienda; extremam ergo eam debilitatem ij ab inedia experiuntur, illi verò à cibo hoc vel illo, præferimus autem eam virtutis debilitatē robori, quod ex nutrimēto paratur, quoniam natura faciliùs morbosas dispositiones vincit, si continuè pugnauerit aduersus morbosas dispositiones, quàm si pugna intermissa ad cibum conficiendum, reuocetur. Quam ob rem, cum peracutus simpliciter morbus, vehementissimus sit, grauissimèq; & continuò naturam affligat, pariter continuam vehementemq; naturę repugnantis actionem esse oportet; & ob id quantū licet à victu abstinemus, atque interim vires quidem debilitantur, sed morbosæ causæ ob continuam, & vehementem pugnam vincuntur, quibus victis, postea vires sine periculo, & impedimento reficere possumus.

Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantum morbus extremis est mollior.

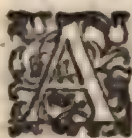
POsteaquam docuit Hippocrates quis victus peracutis qui extremi sunt morbi cōueniat, quod scilicet sit qui extremè est tenuissimus: nuc ex eodem principio docet, quis victus alijs morbis competat; si enim extremè tenuissimus exquisitissimusq; uictus extremis morbis conuenit, ratio efficit, vt quantum alij morbi ab extremo morbo recedunt, tantum recedat illorum victus ab extremę tenuissimo, quoniam enim affectuum magnitudo per magis & minus differt, nec certa mensura definiri potest, summum aliquid erat ponendum in morbis, id quod facit: proponit enim morbum peracutissimum, quem omnes Medici nouerunt qualis quantusq; sit. Ex quo facilè licebit intelligere, qui plus vel minùs ab eo recedant alij morbi coniectura quadam, & accidentium collatione quæ hominem mo-

A lestant. Sunt & victus differentiæ perspectæ, & certis limitibus distinctę, quęnam scilicet sint extremę, & quę ab illis plus uel minùs declinent; itaque posteaquā nouimus extremum victū extremis morbis cōpetere, facilè intelligere licet quisnam victus alijs morbis conueniat: nam si parum morbus ab extremo morbo recedit, sic victus parum ab extremè tenuissimo recedere debet; si maior est recessus in morbis, maior etiam in victu esse debet. Rectè ergò scribit Hippocrates, (vbi verò non) scilicet morbus est peracutus, sed mitior, pleniorem uictum licet adhibere. Quanto uero pleniorem docet, tanto scilicet quanto morbus ipse ab extremo, idest peracuto morbo recedit, ita quidem (extremis) interpretari oportet, non quemadmodum Galenus, qui scribit morbū

B recedere ab extremis, idest à statu, quę explodenda planè est à nostris scholis interpretatio, quandoquidem Hippocrates morbos inter se comparat, & uictus genera, quæ singulis morbis debentur, ut satis ostendunt Aphorismi uerba, quę non nisi maxima uiolentia ad statum morbi trahi possunt.

OCTAVVS APHORISMVS.

Quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est.

A Morbo sumi contraindicationem ad

C genus victus instituendum, antea docuimus. Sumitur autē, vel à quibusdā morbi generibus, vel à certa morbi differentia; ea enim morbi genera quę naturales functiones impediunt suo fungi munere, liberam nutritionem impediunt, vt antea ostendimus; ea quoque morbi differentia in qua consideremus vnum morbum maiorem esse alio, victum minuit plus, vel minus. Porrò, morbi alij maiores alijs sunt suaptè natura, vt peracuti, acutis, & hi alijs; At vniuersi morbi tempore maiores euadunt; morbus enim progrediendo vsque ad certum terminum maior, postea verò minor redditur; fiunt verò alio modo morbi maiores ob exacerbationes quæ in illis contingunt: cum enim aduenit accessio, siue exacer-

D batio morbo, tunc ille maior fit; Igitur cum tribus modis magnitudo adueniat morbis, egit superiore Aphorismo de ea magnitudine quæ ex natura morbi sumitur, & docuit quantum illa possit victum impedire; nunc idem docere vult de morbi temporibus, quæ eo sanè modo victum moderantur, quo & morbi ipsi; vt enim inter morbos, maximus, maximè impediebat victum, & minimus minimè; ita tempus morbi, siue pars morbi vehementissima, maximè turbat nutritionem: quæ verò mitior est, minus. Quam ob rem de morbi temporibus agendum est, vt ex notis procedat huius rei tractatio, & tanto quidem diligentius de ea re agendum est, quanto magis difficilis est, & confusè ab antiquioribus scripta. Sed quoniam hæc vno libro, quem scripsimus de temporib.

E morborum, accuratè sunt conscripta, solum capita breuiter attingamus. Primò igitur quid morbi tempus sit; Deindè quot sint illa in singulis morbis; Tertio loco quæ sit vniuscuiusque illorum natura & vis, & penes quid spectetur, tradenius; Quartò, quibus signis cum illa præsentia sunt, cognoscere, & cum futura sunt præuidere possimus, explicabimus. Postremò, docebimus omnes rationes quibus contingit morbi tempora victum turbare. Est autem morbi tempus, morbi pars siue ætas, siue causæ morbi mo-

tuo,

tio, vt Galenus author eſt in lib. de optima ſecta, & in eo quem ſcripſit de morborum temporibus. Morbus enim in ſuas partes diuiditur, quas cum ſucceſſione quadam, vt tempus ſuas partes acquirit, ob id morbi tempora appellantur; ætates verò, quòd quemadmodum viuentia ætatum curſu, ſic morbi temporũ viciſſitudine immutentur; vel fortè ét quoniam ſicut ætates, & vitæ partes ſucceſſione animal, ſic morbus partes ſuas aſſequatur. Dicuntur autem cauſæ morbi, motiones, propterea quòd motu diuerſo cauſarum, morbus ſuas partes obtineat: nam cùm cauſæ morborum agere incipiunt, principium eorũ fit; cùm vehementius illæ vim ſuam exercent, incremẽtum conſtituitur, ſtatus autem aduenit, cùm eundẽ tenorem ſeruant; ſequitur tandem declinatio, quando earundem vis minuitur, & frangitur. Igitur ſi morbi tempus, & pars idem ſunt, conſtat tractationem quæ nunc inſtituitur de contraindicatione victus ſumpta à morbi temporibus, non alia ratione differre à ſuperiore, niſi vt pars differt à toto: nam antea docuit quid vniuerſus morbus magnus, aut paruus poſſit in victu moderando: nunc vero idem docet de partibus morbi, quantum ſcilicet vim ſingulę partes morbi in eadem re obtineant.

Ceterùm morbi partes quædam vniuerſales ſiue maximæ dicuntur, in quas vniuerſus morbus primùm diuiditur; aliæ particulares & minimę, in quas maiores illæ diuiduntur; ſunt autem morbi partes vniuerſales quattuor; Prima dicitur principium; Secunda, incrementum, augmentum, & aſcenſus; Tertia, vigor, ſiue ſtatus; Quarta declinatio, ſiue remiſſio.

Minores verò partes, etiam ſuas habent, his nominibus nuncupatas, & præter has alias habẽt quidam morbi: nam cùm inæqualiter mouetur cauſa morbi ad internas inquam primum, & poſtea ad externas partes, inter principium, & augmentum intercedit ea, quæ dicitur pars inæqualitatis; quinetiã, in morbis qui per interualla repetunt, nec continui ſunt, poſt declinationem ſequitur pars quæ interuallum, quies, & intermiſsio nuncupatur. Ceterùm, principij morbi nomine intelligimus primùm inſultum morbi, & tempus trium, aut quattuor dierum, & totũ illud tempus in quo morbus gignitur, quod quidem tempus malè Galenus vocat tempus cruditatis, neque enim generalis hæc ſignificatio eſt vniuerſis morbis, nimirum, cùm omnes concoctiones, & cruditates non habeant; hæ quidem tres ſignificationes principij à Galeno traduntur; duæ tamen aliæ mihi videntur addendæ, quæ in his non comprehenduntur; vna quæ portionem illius continet, in qua morbus procreatur, quo modo ſcribit Galenus 13. Methodi, parum eſſe quod in principio inflammationis influit humoris, neque enim hęc ſignificatio in tribus alijs continetur. Sumitur & principium pro eo tempore in quo æger morbo grauatus decumbere incipit, à quo tempore dies decretorij inchoantur; Sunt omnes magni vſus hæ ſignificationes principij in medicina noſtra; vt in eo libro quem de morbi tẽporibus ſcripſimus, abundè oſtẽdimus. Dicitur autem iam principium, id omne quod habere morbus dicitur cum genitus eſt, eſt autem genitus, cum perfectam ſuam naturam, & ſpeciem accepit, quod contingit cùm ad incrementum ceſſante generatione peruenit, in qua re quantũ Galenus fallatur, alibi oſtendimus.

Creſcere autem dicitur morbus, cum manifeſtè augetur: nam etſi gigni non poteſt abſque aliquo incremento, tamen illud minimè conſideratur, quod fit in generatione, ſed cum iam euidentius augetur perfecta generatione: ut enim quamdiu animal in utero eſt, illud ſolum gigni dicimus, etſi hoc non fiat ſine incremento, tunc verò augeri dicimus cum ab vtero eſt excluſum: ità de morbo ſentiendum eſt; vigere autem dicitur morbus, non cum eundem tenorem ſeruat, id enim etiam in principio ferè fit, ſi modo tunc non augeri dicimus, ſed cum ſummum illud quod ab incremento eſt relictum, in eodem tenore perſeuerat, declinare autem dicitur et remitti cum minuitur vigor; Ceterùm, vnaquaque ex prædictis partibus in alias iiſdem nominibus nuncupatas diuiditur; dicimus enim principij principium, incrementum, ſtatum, & declinationem, & augmentum eſſe in principio, in augmento, ſtatu & declinatione; idem de ſtatu & declinatione dicitur; cogimur enim vſque ad minimum hęc diuidere, vt medendi ratio melius inſtituatur. Nunc ſequitur ut doceamus quotnam partes vniuerſales & particulares habeat quilibet morbus; in qua quidem re varius eſt Galenus: nam in lib. de optima ſecta contendit acutos morbos quoſdam, nullum habere incrementum, ut qui ſimul atque inuadunt, uigeant, & eos qui per Criſim finiuntur, declinatione priuati, quemadmodum & illos qui ab initio adhibitis remedijs ſoluuntur, tribus ſuccedentibus temporibus carere putat; in libro uerò de totius morbi temporibus, ſtatuit omnes morbos ſalutares habere quattuor tempora, in qua quidem re rectè ſentit, cum morbos illos carere ſuccedentibus temporibus arbitratur, quando in principio tolluntur; at non rectè ſentit cum iudicat quoſdam morbos ad vigorem peruenire abſque incremento. At verò ſine aliqua declinatione nullus morbus qui per Criſim factam in vigore ſoluitur, finiri poteſt, ſi modo dicitur morbus declinare quando remittitur illius vigor. Nos verò aliter de his ſtatuimus, propoſita diuiſione morborum in ſalutares, lethales, & alios qui nec ſanantur nec vnquam occidunt; & rurſus diuidendo ſalutares in eos qui per Criſim perfectam, vel imperfectam, vel alio modo ad ſalutem perueniunt; igitur, qui per Criſim perfectam ſoluitur, factam in creſcente morbo, tria ſolum obtinebit tempora, principium, incrementum, & declinationem, nec pauciora quidem habere poteſt; quod ſi in uigore ea Criſis fiat, quattuor neceſſariò habebit, principium, incrementum, ſtatum & declinationẽ. Et ſi per Criſim imperfectam morbus diſſoluitur, contingit aliquando morbum habere duo tempora principium ſcilicet & declinationem; aliquando tria, principium, incrementum, & declinationem; aliquando quattuor, illis enim additur vigor quando in eo Criſis imperfecta accidit. Ceterum ſi morbus alio modo quàm per Criſim abigitur, ſiquidem paulatim id fiat & per concoctionem, quattuor partes percurret; ſi verò per euacuationem factam inchoante morbo ſiſtitur, declinatio ſequitur abſque incremento & vigore, quod ſi in augmento fiat euacuatio, ſuccedente ſtatu, morbus priuatur. Eadem quoque eſt in morbis organicis ratio: nam illi ſtatim cũ incipiunt, & in ipſo incremento finiri poſſunt antequam vigeant. Iam verò ſi lethalis morbus fuerit, nunquam aderit declinatio, & nũquam habebit pauciora tempora quam duo: non enim videtur fieri poſſe vt aliquis morbus perimat, nullo facto incremento, propterea fallitur Galenus, cum in principio morbi aliquos mori ſcribit: nam ſi ita eſt, falſum illud eſt quod ſcribit in libro de temporibus morborum, incrementum lethalium morborum cognoſci tunc, cum lethalia ſigna apparent; At quomodo quęſo mori aliquis poteſt in principio, ſi nulla ad huc habet lethalia indicia? Iã vero, ſi morbus ex eorũ genere conſiſtat, qui ſanari nequeunt, nec tamen perime-

re possunt; contingit unum, vel duo, vel tria, vel quattuor in morbo esse tempora, principium quidē solum, si morbus postea quam genitus est, nunquam augetur, duo vero si perpetuo crescit, tria autem si postea quam ad vigorem peruenit, nunquam remittitur, quattuor autem si tandem declinat, nec tamen perfecte soluitur, ut in ijs fieri dicitur, qui morbo Gallico semel fuerunt correpti. Ceterum in particularibus temporibus potest idem numerus esse in lethalibus morbis, qui est in salutaribus: non enim declinatione particulari vt vniuersali priuantur necessariò exitiales morbi; igitur, si morbus continuus fuerit, & accessionem habuerit simplicem, & æqualem, quattuor erunt tempora, principium, incrementum, status, & declinatio; at si inæqualis infestat accessio, additur tempus inæqualitatis; si uerò morbi accessio confusa fuerit, ut ipsa, sic illius partes confunduntur; At si morbus nullam habeat accessionem, ut in sinochis febribus contingit; nulla etiam habebit particularia tempora, iam vero, si morbus fuerit ex genere intermittentium, & æqualem habuerit accessionem, quinque in ea erunt accessionis partes, principium inquam, incrementum, vigor, declinatio, & interuallum, siue quietis tempus; quod si inæqualis fuerit accessio, post principiū, habetur tēpus inæqualitatis; cur uero aliqui morbi principium habeant aliquando longius incremento, vel statu, vel declinatione; alij vero aliter habeant, in libro nostro de morborum temporibus ostendimus, id enim non est præsentis instituti docere; quomodo vero cognosci possit non solū vigor de quo agimus in hoc Aphorismo, sed etiam alia omnia tempora quum adsunt, breuiter docere aggredior: nam qua ratione dignosci possint futura morbi tempora sequenti Aphorismo commodius explicabimus, scribit Galenus in libro tertio de Crisibus, & in eo quem scripsit de temporibus morborum, non aliter morbi tempora dignosci posse, quàm ex signis concoctionis & cruditatis: in qua re plane fallitur; Primo quod communis non sit vniuersis morbis hęc cognoscendi ratio, pauci enim morbi sunt, in quibus excrementa gignuntur, quæ concoctiones cruditatesque possint ostendere; deinde non in morbis omnibus in quibus materia aliqua concoquitur, licet ex eius concoctione & cruditate eorum partes distinguere; quod apparet in Sinochis febribus, quæ vel semper augescunt, vel decrescunt, & in morbo laterali in quo summus adest morbi vigor dum humor est crudus, non autem cum perficitur concoctio, vt Galenus putat; addo, quod nec in vlceribus respondit Galeni illa Methodus, nō enim ex sanici concoctione & cruditate, sed ex ipsa diuisione quæ incipit, vel augetur, vel viget, aut minuitur, illorum partes cognoscere, & inter se separare debemus; ac cùm hæc viderent recentiores inter se plene pugnare, quod vehementissimus sæpè sit morbus, dum cruda redduntur excrementa, duplicem statum inuexerunt, quorum vnum statum quo ad concoctionem, alterum quo ad accidentia nominant, idque præter omnem rationem: sic enim oporteret duas esse vigentes ætates, duo principia morbi, duo incrementa, duas declinationes, duas item æqualem tenorem seruantes causæ morbi motiones; Quomodo prætetea dici potest vigere morbus, cuius accidentia sunt remissa? id enim contingit cùm in pleuritide multa concocta, facileq; expuuntur: quo tempore morbum vigere statuit Galenus, sui oblitus, cū in primo de Crisibus & alibi sæpe, morbi statum definiat nihil aliud esse, quā, quo ad symptomata morbi summum, plura sequuntur hanc opinionem absurda, quæ alibi patefecimus, vbi etiam docuimus, tempora morborum ex ipsorum essentia sumi, quæ

A cum incipit, augetur, viget, aut minuitur, tunc diuersas in morbo partes ostendit. Est & alia ratio quę sumitur ab effectis sequentibus singulos morbos, qui ut incipiunt, uel augentur, aut uigent, uel minuuntur, tales in morbis partes & mutationes declarant; propterea in quibusdam morbis ex concoctione & cruditate licet morborum partes deprehendere; quoniam in illis læditur primùm concoctio, quæ progrediente tempore prępualet, & insignes mutationes facit in singulis morbi partibus; sed id in paucis admodum morbis fit, & ferè solum in illis, qui ex humore calido & concluso aliquo in loco contingunt. Tertius fons signorum qui ad hanc cognitionem confert, continet causas quæ morbum gignunt, aut lædunt, uel prosunt in ægrotis, cum enim causæ gi-
B gnentes agere incipiunt, tunc morbus in principio esse cognoscitur, cum uero augent suas uires, aut eisdem tenorem seruant, uel remittunt suam uim, tunc agnoscimus morbos qui ex illis causis oriuntur, hanc uel illam partem obtinere; sic cùm illa quæ iuuare solum possunt in morbi aliqua parte, adhibentur, & prosunt, si tunc adhibeantur & tenuerint, merito credimus morbum in ea parte consistere; quartus accedit fons ex similitudine; sed hæc, ut diximus diligentius & clarius in libro de temporibus morborum prosecuti sumus. His ita declaratis, sequitur ut rationem reddamus eorum quæ scribit Hippocr. in Aphorismo, & ut doctrina facilior euadat, ea quæ sunt explicanda diuidemus; Primùm enim rationē adferemus quare in statu, tenuiore uictu sit utendū
C quàm in alijs temporibus; Secundo loco an in omnium morborum statu tenuissimo uictu sit utēdum, ut Aphorismi uerba ostendunt; Tertio an non liceat ob aliquam causam aliquando in principio tenuiorem uictum instituere quam in uigore. Postremo expendemus Galeni locos, ex quibus intelligemus an ille hanc uiuendi rationem medendo obseruauerit. Igitur scribit Galenus in Commentario huius & præcedentis Aphorismi, tenuissimo esse opus victu vigentibus morbis, ob duas rationes: quoniam, inquit, in statu morbi, Symptomata sunt maxima, & quia non oportet naturam distrahere à morbi concoctione, cui tunc fortiter vacat, quid vero intelligat per symptomatum magnitudinem, explicat in pręcedenti Cōment. ubi dicit intelligi posse infla-
D mationes, & febres; Verū, hæc opinio reprehensione non caret; Primo, quod non propter symptomata, vt symptomata sunt victū immutemus, vt nec aliam cūrandi rationem; Deinde quod eadem sit ratio totius morbi, & illarum partium in victu moderando: nam vt inter morbos, qui peracutissimus erat, idest maximus, victum tenuissimum postulabat, ita inter morbi partes, quę vehementissima est aliarum respectu, tenuissimum victum pariter desiderat, ergo eadem ratione status morbi victum moderatur, qua diximus morbum peracutum tenuissimum victum exigere. Ad hęc impropriè admodum scribit ob casuum magnitudinem id est ob febres & inflammationes talem victum requiri; nam inflammationes & febres, casus, & symptomata non sunt, sed morbi; quinetiā
E ardores, & febres non sunt communia symptomata in omni statu morborum, sed solum febrium vigentium; nec vero intelligere potest omnia symptomata vim habere impediendi victum, nam actionum vitia, vt debilitates, deprauationes & abolitiones, insignia sunt Symptomata, sed nihil possunt in hac re obesse aut conferre. Aptius ergo dixisset, ideo in statu morbi, tenuissimo esse vtendum victu, quia tūc morbi qui infestant maximi sunt. Postremò debebat docere, quare magnitudo symptomatum prohibeat nutritionem, siue per symptomata intelligat vera symptoma-

ptomata, vel etiam morbos; alia vero ratio quę sumi-
tur à morbi concoctione, etiam refellenda est. Pri-
mum, quod in omni morbi statu concoctiones maxi-
mę non fiant, vt in frigidis, & humidis, in siccis, in
morbis instrumentariarum partium, & denique in
nullis alijs morbis pręterquam in febribus putridis,
& inflammationibus, & in his quidem febribus vi-
gentibus contingit esse opus tenuissimo victu ob a-
liam rationem, quam ob concoctionem, veluti, cum
crisis fit iam, aut instat, tunc enim natura concoctio-
nem iam absoluit; alioqui expulsionem non aggre-
deretur. Aliam vero adfert rationem in lib. de opt. se-
cta, cap. 19. vbi scribit Hippocratem ideo non scribe-
re tenuissimo esse opus victu cum morbus est in vi-
gore, quod crederet à tempore morbi sumi aliquam
indicationem, sed quia à tempore facultatem est men-
sus; à facultatis vero mensura, victum instituit. Quę
opinio etiam absurda est, non enim propterea par-
cius nutrimus in statu, quod eo tempore virtus debi-
litata sit, vt plus nequeat concoquere, id enim longio-
ribus morbis non respondet, nec etiam in acutis vi-
res in omnibus vno modo afficiuntur, vt vna viuen-
di ratione sit opus ob illarum affectum; Quare Hip-
pocrates non vires quæ variant propter diuersita-
tem corporum spectauit, cum vnum & stabile præ-
ceptum tradidit de statu morborum, sed morbi eam
partem quę in omnibus morbis respectu aliarum par-
tium semper vehementissima est: non ergo prædi-
ctæ rationes ostendunt esse in statu morborum, te-
nuissimo victu vtendum; sed illæ quas in superiore
Aphorismo ostēdimus in extremo morbo eodem vi-
ctu alendos esse ęgros, quia enim vigentibus mor-
bis vel vitiantur ea quæ nutrimentum conficere de-
bent, naturalis inquam calor & virtutis robur, adeo
vt solitum nutrimentum & vt in alijs temporibus
conficere nequeunt; vel quod causę morborū natu-
ræ actiones occupant, ita vt illæ reuocari non possint
ad ciborum elaborationem, ideo victū moderamur
& parcissimè alimus, vbi enim vigilia & dolor, deli-
rium, motus, aut calor febrilis, naturales actiones
debilitarunt, & calorem acriorem, & ob id ineptum
ad optimā cōcoctionem reddiderunt, in omni corpo-
ris statu vel à cibo abstinemus, vel tenuissimo victu
utimur; tanto ergo magis id vigente morbo facien-
dum est, quanto maiora hęc mala solent esse; in eo
tempore. Ceterùm morbosa dispositio, & causa quę
naturę actiones occupat, non solum eget concoctio-
ne, & ob solam concoctionem (vt Galenus pu-
tat,) victum exigit huiusmodi, sed ob retentionem ali-
quando, vel ob separationem, vel ob expulsionem;
sic enim cum Crisis instat, aut fit, continemus ægrū
in inedia, qm̄ natura in separatione & expulsione ma-
lorum humorū tota versatur; nec tutum est illam vel
minimū distrahere ab eo opere, vt cibum conficiat.
Eodem modo ubi dolorifica uiget dispositio; aut flu-
xiones, uictum auferimus, ut natura auidius reti-
neat humores, qui confluunt; in Apoplexia, ut pi-
tuitosum humorem externo nutrimento priuata na-
tura facilius conficiat, inediam imperamus; in fe-
bribus autem idem facimus, ut concoctionem quam
perficit, absoluere possit. Peculiares ergo causę mul-
tę & uarię sunt, & peculiares in singulis ferè morbis,
vnica autem vniuersalis quæ sumitur ex dispositioni-
bus, & causis morborum, quæ cùm in statu maximę
esse soleant, naturæ actiones ad se reuocant, nec per-
mittunt in cibo conficiendo versari. Quod vero in
omni statu non sit vtendum tenuissimo victu, certis-
simum esse puto: nam cum aliqui morbi in suo vigo-
re maiorem non habeant magnitudinem, quam ha-
beant longi, leuesque morbi, nulla ratio cogit vt te-
nuissimo victu utatur in omni statu morbi, quo-

A niam in omnibus morbis idem non facimus: quis e-
nim in quartanæ febris statu tenuissimum uictum
imperabit? quippè, cum sępè duret huiusmodi ui-
gor per plures menses; At nec in omnium morbo-
rum statu uictum minuimus potius quam in alijs tē-
poribus, ut in figurę, magnitudinis, & alijs morbis
qui instrumentarias partes afficere solent, paucis illis
exceptis, in quibus materia aliqua est, quæ naturę
cultum requirit. Igitur quod scribit tenuissimo ui-
ctu utendum esse in statu morbi, intelligendum est
in morbis qui habent uim contraindicandi uictum,
& in morbis peracutis: in illorum enim statu huius-
modi uictus conuenit; intelligere etiam possumus
in morbis qui habent uim contraindicandi tenuissi-
mo uictu esse utendum, non simpliciter tenuissimo,
B sed comparatione ad alia morbi tempora. Quod ue-
ro liceat aliquando tenuius alere in principio quam
in statu morbi, iam docere aggredior; nam si causæ
morbi in principio plus uigeat quam in statu, quis
negabit parcius nutriendum esse eo tempore, quo
causa præualet? demus (si placet,) aliquem febre
quartana corripi cum magna repletione totius corpo-
ris & copia pituitæ replente stomachum, & primas
uenas corporis, postulat profecto huiusmodi disposi-
tio ab initio consumptionem tantæ materię, & pro-
pterea parcissimum cibum, quem uictum quartana
febris cum uiget, non postulat, quoniam in cōcoctio-
ne humoris natura eo tempore non ita occupatur ut
in principio in eadem uacuando & consumendo: nō
enim solum uictum tenuem exigimus ad concoctio-
C nem sed etiam ad euacuationem corporis nam ut in
tenui uictu natura facilius concoquit quam in ple-
niore, sic multo promptius uacuat lædētes humores.
Quare cùm morborum causæ nūc euacuatione, nūc
concoctione magis egeant, euacuatio autem in prin-
cipio magis requiratur, quam in uigore concoctio cō-
stat profecto tenuiore quoque uictu eo tempore utē-
dum esse, quam in statu, si magis urget in principio
euacuandi necessitas, quam concoctio in statu; unde
optimè dixit Hippocrates (quādo morbus:) nam
morbus in statu semper uehementior est, quam in a-
lio quocumq; tempore & ob id rectè dicitur in statu
morbi tenuius esse alendum, quam in alia morbi par-
te; causæ vero ipsæ morborum aliter faciendum esse
postulant; nam & ipse Galenus postea Aphorismo de-
D cimoseptimo & decimooctauo spectat an morbus
fiat ex pauco, vel multo humore uel crasso vel tenui,
vel ex corrupto, vel integro, & ob hanc differentiam
statuit tenuiore vel pleniore victu esse opus. Quod
si ex symptomatum magnitudine, vt Galenus facit,
nutritionem metiri oportet, & in hoc quoque respō-
det hæc nutriendi ratio, quoniam quędam sympto-
mata, causas sequuntur, quæ in principio magis in-
stant quam in alio morbi tempore, vt Syncope, quæ
nascitur ex repletione, nō solum in principio accessio-
num, sed etiam ipsius morbi, magis vrget quam in
statu. Non igitur solum morbos, sed & causas & sym-
ptomata illorum considerare oportet in recta nutri-
tione instituenda; & si id quod in principio, uel aug-
mento morbi vrget, pręualet ei quod in statu viget
E sequi debemus quod maiorem vim habeat; ex quo
etiam colligitur, in accessione morborum licere san-
guinem mittere, purgare, & cibare, prout causæ
morborum, & ipsi morbi, & symptomata vrgent:
nam si maius periculum oritur ex repletione, quam
ex motu qui fit in accessione, quis verebitur corpus
euacuare? id quod in Hemicrania vehementi, vel
Apoplexia, nemo negabit esse faciendum, quando
etiam repetēti per accessiones dolore Colico, in ipsa
accessione non veremur acres clysteres inijcere, me-
dicamenta purgantia exhibere, & sanguinem quo-

que

quę mittere. Quam ob rem, rectè scribit Galenus in fine libri octaui Methodi, non alia ratione fieri vt quidam Medici alijs pręstent, nisi quod quidam sunt alijs prudentiores: alij enim omnia rectè distinguere, & singulorum vim perpendere, & quid singulis conueniat diiudicare melius possunt. Quod vero Galenus hanc Hippocratis sententiam in nutriendis suis ægrotis perpetuo non obseruauerit, breuiter doceo; de ea enim re est locus in lib. 9. Methodi capite quarto, vbi agit de victu laborantis Synocha febre putrida, vbi scribit, eodem modo se cibasse ægrotantem cum febris vigeret, & manifestè declinaret.

NONVS APHORISMVS.

Coniectari autem oportet, an æger cum victu sufficiat perdurare donec morbus consistat, & nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus ante deficiat atque hebetescat.

Copum huius Aphorismi non uidetur mihi assecutus Galenus, cùm ait Hippocratem hic sumere indicationem à uiribus ad victum instituendum, neq; enim docet quem victum exigant vires, id quod postea facit, cum scribit pueros plurimo egere alimento; senes autem pauco; & Hyeme atque Vere vberius, parcius vero Æstate esse nutriendum; Ac non minus quidem morbum quam uires considerandum esse admonet, cùm ait, spectandum esse an hic prius deficiat atque hebetescat. Scribit præterea in tertio libro de Crisibus cap. 5. vbi hunc Aphorismum repetit, tria esse consideranda vt Aphorismi sententia intelligatur, nempè, vires, morbi magnitudinem, & futurum morbi statum. Quam ob rem, si non dicimus eum hic explicare indicationē quæ à morbi magnitudine vel futuro statu sumitur, nec profectò dicere debemus, eum velle hic explicare indicationem, quam uires præbent; cùm uero docemur uictum quem vires indicant, spectamus proprium illarum robur & imbecillitatem, non statum aut magnitudinem morbi: ridiculum enim est credere, authorem prosequi indicationem à viribus acceptam eo quod in Aphorismo mentionem faciat de eo quod ferre potest æger vsque ad uigorem morbi: nemo enim ex hoc intelliget quo victu sit utendum, ob eas rationes & differentias, quas uires habent in victu indicando: nam qui rectè victum instituere vult, virium ratione, debet considerare quem victū postulent vires debiles, aut validæ suapte natura, vel ob ætatem, vel anni tempora, vel consuetudinē, aut ob aliam causam, quod postea diligenter facit Hippocrates; Hic vero, ne verbo quidem; aut si id faceret hoc loco, temerè de eadem re postea ageret. Explicat autem (meo iudicio) Hippocrates rationē qua docet, quo victu ante statum morbi sit vtendū: nam cum docuisset quis uictus competat vigente morbo, ratio vtique exigebat, vt idem doceret in alijs temporibus morbi, id quod planè facit eadem docendi Methodo qua vlus est, cum victum institueret in ipsis morbis integris, proponebat enim extremum quendam morbum, cui dicebat conuenire extremum victum, quo quidem posito, postea docuit, quinam victus conueniat alijs morbis nempè, quod tantum sit remittendum de extremo victu, quantum morbus extremo est mitior, sic nunc, cum proposuisset extremam, siue summam partem morbi, nempè vigorem, & in eo conuenire tenuissimum, & extremum victum, docere nunc vult quo victu sit vtendum in prioribus temporibus, debet porro talis institui victus, qui vires validas vsque ad statum seruet, ita, vt cum ad eum peruenerint, sic ualidæ sentiantur, ut non cogamur in statu copiosius nutrire, sed liceat etiam victum minuere, & interim, cum ad statū accedimus, plenius quam oportet nutriendi non sunt ægri: vt enim non oportet ante statum parcius, ita nec plus quàm ratio postulat alere debemus, grauior enim morbus sic redditur, quare ratio aliqua inuenienda est, qua commodè ægros ante statum nutriamus; at quoniam certa scientia id assequi non possumus, coniecturam faciendam esse admonet author à quibus autem coniectura sumatur, utcumque indicat, cum uires, & morbi cursum spectandum esse admonet. Verum Galen. in 3. lib. de Crisibus cap. 5. apertius exprimit ea, à quibus cōiectura sumenda sit, nempè, ex ægri uiribus, morbi magnitudine, & futuro morbi statu: nam quemadmodum, inquit, si quis onus alicui imponat, uelitque scire an illud gestare posit ad constitutum quendam terminum, necesse est prius illum considerare ponderis magnitudinem uiæ spacium, & uires gestantis: ita oportere Medicum, qui uelit instituere uictum conuenientem ante statum morbi, uires ægroti, morbi magnitudinē, & status distantiam considerare, aliter enim cibandi, qui debiles sunt, aliter ualidi, aliter qui propinquum habent statum morbi, aliter qui longius distātem, aliter qui leuiore morbo laborant, quam qui grauiore infestantur. Verum morbi nomine intelligere etiam oportet morbi causas: nam qui pleno, & denso sunt corpore, uel cruditate laborant, facilius ferre possunt pauciorem uictum, quam alij, qui sunt exhausti, uel rariore habitu præditi, uel acrioribus humoribus referti, aut si hæc à morbo separare uelimus, quattuor dicemus esse, à quibus posit coniectura sumi, ne plus aut minus nutriamus ante morbi statum, scilicet, morbi magnitudinem, morbi causas, uires ægroti, & uigoris distantiam. Porro, morbum magnum intelligere oportet in propria significatione, pro uehementi, qui scilicet multum, & confertim naturam distrahit à suo naturali statu, talem enim morbum natura facilè non fert, nec diu sustinere potest, quod in minoribus facit. Scribit autem Galenus in libris de temporibus morborum, hos magnos morbos dignosci ex urinis oleaceis, sputis perniciosis, & denique signis alijs lethalibus, id quod ab eo non rectè dictum puto: nam hæc indicia sunt non magis morbi magni suapte natura, quam magni ratione uirium, aut maligni, nec omnes qui magni suaptè natura sunt, tales habent urinas, aut ex sputis dignoscuntur. Nos autem ostendimus in secundo libro de Signis, magnos morbos agnosci, eo quod in sua essentia sint magni, & quia à magnis causis sūt excitati, quique in parte consistunt, ubi huius modi morbi gigni possunt, uel ex materia apta sunt procreati, uel qui non nisi à magnis remediis, vincuntur, & ab omnibus rebus noxijs læduntur, quique simillimi sunt ijs, quos magnos antea diximus esse: magna enim vulnera, magnaque febres, & alij morbi qui accessiones habent longas, inordinatas, anticipantes, aut in eodem statu permanentes, & qui præterea sunt continui, magni esse ex sua essentia cognoscuntur; Causæ quæ magnam vim obtinent, veluti quæ uulnerant, calefaciunt, refrigerant, contundunt, rumpunt, frangunt, suaptè natura morbos magnos inferunt, & tales esse declarāt, in neruis & in partibus quæ principatum obtinent, aut publicum munus in corpore exercent, magnæ oriūtur dispositiones, & ortæ indicantur loci ratione in quo consistunt; quinetiam, sanguis, utraque bilis,

acris

acris materia, vel copiosa, morbos magnos inferre
solent, & ostendunt tales esse pariter quales sunt cau
sæ, à quibus morbi oriuntur. Difficilè præterea fe-
runtur morbi magni: quo indicio febres non dia-
rias, sed putridas esse agnoscimus; sequuntur dolo-
res magni, immoderata sitis, vigilia, sopor, inquie-
tudo, excrementorum retentio aut immodica ex-
cretio, aut eorum in colore, consistentia, odore, & in
alijs denique qualitatibus mutatio, magnos morbos,
& eorum sunt indicia; quod etiam faciunt qualitates
corporis quæ plurimùm recedunt à naturali statu;
nec vero alienum est eos magnos existimare, qui a-
lijs magnis sunt simillimi; sic ergò morbi magnitu-
nem dignoscemus. Spacium autem quod à princi-
pio morbi ad statum vsque intercedit quonam modo
dignosci possit duodecimo Aphoris. explicabimus,
illic enim an breuis vel longus futurus sit morbus,
considerandum erit; longus autem esse solet mor-
bus qui tardè ad suum statum accedit; breuis verò,
qui ad eundem properat; quare ad eum locum hæc
tractatio differetur. Virium autem imbecillitatem
& robur tum ex actionibus nostri corporis, tum ex
accidentibus, partim etiam ex excrementis & quali-
tatibus corporis, & alijs operibus quę in eo fiunt,
percipiemus, præbent etiam in hac re sua signa, cau
sæ imbecillitatis & fortitudinis; robustos enim eos
iudicamus, qui actiones edunt validas, & excremen
ta conficiunt, & expellunt, retinentque pro ratio-
ne, aut aliam materiam pariter elaborant, quique bo
no colore & alijs qualitatibus optimis sunt præditi,
quique temperiem & structuram habent ad robur
comparatam, crassam, solidam, bene conformatam,
compactam; necnon, qui ex robustis parentibus, &
fauentibus astris sunt orti, & bene educati, nec in la
boribus, aut studijs consumpti, vel morbis multis
& magnis afflicti, hi omnes cum ægrotant, solent es-
se robusti & validi. Vires vero habent infirmas qui
contrario modo sunt affecti. At vero, illud explican
dum est, quomodò robustas vires intelligere opor-
teat, cùm dicimus vires debere esse robustas, ut per-
durare possint vsque ad statum: deinde, in quibus ro
bur requiramus. Scribit itaque Galenus in Thrasy-
bulo, id quod in sanitate est habitus, in actionibus
esse robur, ut enim habitus sanitatis, perfectam sa-
nitatem, ita robur, perfectam & validam actionem
significat; quomodo hic robustas uires non intelligi
mus; neque enim ægri validas simpliciter actiones
habere possunt, sed comparatas ad morbum validas
vocamus, quod scilicet ad eum ferendum & vincen-
dum sufficiens habeant robur. Porrò, cùm actiones
à facultatibus proueniant, tanquam à sua essentia, si
actiones validas seruare voluerimus, necesse est vt
facultates tueamur, quæ quidem genere triplices à
Medicis ponuntur, Animalis, Vitalis, & Naturalis.
An verò in omnibus ex æquo par robur requiramus,
ex actionibus intelligemus: si.n. omnium facultatũ
actiones continuas, & validas oporteret esse, & illarũ
profectò facultates robustas oẽs seruare oporteret;
At quoniã aliæ sunt actiones, quibus per morbos aut
non egemus, aut minimum, vel per interualla; alias
vero quasi in perpetuo opere versari necesse est, ideo
diuersa prouidentia in robore seruando vtendum
est; etenim, visu, auditu, motu ad morbos tollendos
rarò egemus, concoctione nutrimenti, & expulsione
excrementorum non nisi per interualla, quemadmo
dum nec concoctione humorum nisi in quibusdam
morbis; continuum autem requiritur opus pulsa-
tionis arteriarum, & natiui caloris, nec aliquis est
morbus qui illorum ope aliquo modo non egeat, si
modo sine his vita constare, & sine vita aut cum il-

A la periclitantur, nulla curatio rectè sine ijs institui
potest; quare in primis Vitalis facultas à qua ista pen
dent, maximè fouenda & conseruanda est; Natura-
lis post Vitalem facultatis cura habenda est, quoniã
maior illius vsus quàm Animalis ad morbos tollen-
dos, huius enim inquit Galenus satis est, si tantum
seruemus, quantum ad respirationis munus est ne-
cessarium; Naturales autem actiones etsi perpetuã
necessitatem non habeant, tamen tum ad attrahen-
dum, retinendum, concoquendumque alimentum,
& noxios humores, atque etiam ad expellendum ex-
crementa maximè exigimus; & pauci sunt mor-
bi, qui absque istarum facultatum officio tolli & a-
moueri possint; igitur (absolutè loquendo) præ-
cipuè est seruanda Vitalis; deinde Naturalis; post-
B modum Animalis facultas, & earumdem actiones:
sic ob particulares affectus varianda est hæc diligen-
tia, nam cùm morbus eius generis est, qui Natura-
lium facultatum opus maximè desiderat, potissimũ
studere debemus robori illarum facultatum, eoque
spectat Galeni sententia quæ habetur vndecimo Me
thodi, vbi scribit, in curandis febribus putridis nos
maximè solicitos esse debere de Naturalibus facul-
tatibus, quarum officium est putredines sistere per
concoctionem, & expulsionem; sic vbi pars aliqua
debilior est, illam potissimum roborare debemus,
quoniam nec morbos præsentes sanare, nec futuros
præcauere valemus, nisi robur parti adijciatur; per
sanitatem igitur in homine liberè viuente, omni-
bus facultatibus ex æquo consulendum, quoniam vi
C ta ex mutua illarum societate pendet; in sanis verò
qui alicui officio obeundo sunt astricti, ei facultati
maximè attendendum est, qua illi potissimum eget,
ut in literarum studiosis, qui cogitationi, ratiocina-
tioni, & memoriæ maximè incumbunt, danda ope-
ra est, vt hæc facultates validæ, & vegetæ persistant;
per morbos autem Vitali præcipuè prospiciendum,
Naturali deinde, postea Animali facultati, aliquan
do uero Naturali, vel Animali, aut etiam alicuius
ignobilis partis robori magis studendum est, scili-
cet, vbi vel actionem illius facultatis exigimus, tan-
quam maximè necessariam ad morbos tollendos, vel
pars laborat, quæ robore & auxilio eget, reliquæ ve-
ro valent, & sine opera nostra validæ persistere
possunt. At si facultatum hanc curam nos habere
D oportet, eadem profectò ratione necesse est vt fon-
tes illarum tueamur, à quibus emanant; Igitur
Cor in primis, Hepar deinde, tertio loco Cerebrum,
& nunc magis vnum quàm aliud ex illis roborare
oportet; sic ex reliquo corpore eam partem tuebi-
mur, cuius facultatem & actionem maximè requi-
rimus: seruabimus autem, si temperiem, structurã
& instrumentum commune, spiritum, s. quo faculta-
tes vtuntur, tuebimur; temperies ex solis qualitatib.
optimè temperatis pro cuiusq; natura conseruatur;
structura uero valida persistit, quando illa quæ con-
formationem, magnitudinem, numerum, composi
tionẽ, & vnionẽ mutandi uim habent, moderatè ad-
hibentur, porrò, robur singularũ facultatũ ex actioni
bus deprehendemus: actiones.n. simpliciter validas
E iudicabimus ex proprijs signis, vt Vitalem, siue pul
satilem validam, ex vehenti pulsu censemus esse; eo
dem modo Naturalem produnt robustam, bona nu
tritio, & corporis incrementum: hæc enim fieri pro
bè nequeunt, nisi rectè quoque ualentibus attractio-
ne, retentione, concoctione, & expulsione; At ro-
boris Animalis facultatis testimonia sunt vegeti &
validi motus, acutæ sensationes, & perfectæ cogita-
tiones; non simpliciter autem validas actiones, & fa
cultates, sed quæ sufficiant ad morbum sustinẽdum

uſque

vsque ad statum; & vincendum intelligemus esse, A collatione facta inter ipsas vires, & morbi naturam, causas, & spacium temporis in quo certamen fieri debet: sic enim pulsum, qui languidior est simpliciter, satis validum indicamus leuissimi breuissimique morbi respectu; cõiectari igitur dixit Hippocr. quę sequũtur, quoniam certa scientia de illis haberi nequit: nam cùm dixerimus in hac re necessario consideranda esse morbi magnitudinem, virium robur, & futuri status distantiam, non licet certa ratione ea consequi, siquidem rerum quantitas quæ mensura, & pondere non expenditur, exactè percipi non potest, sed sola coniectura, quemadmodum rectè admonet Galenus in principio primi libri ad Glauconem.

An eger cum victu sufficiat perdurare.

CVm victu scilicet iam instituto ægrotanti, cũ enim Medicus ad ægrotum accedit, victũ quendam instituit, in quo perseuerat, vel mutationem facit paulo postea collatis inter se viribus ægroti, morbi magnitudine, & status distantia; debet enim quamprimum singulorum ex his naturam perpendere, & inter se conferre, & ex ea collatione talem viuendi rationem instituere, vt cum ad statum peruenerit victum non augere, sed minuere possit.

Donec morbus consistat.

NOn quod solum velit ęgrũ perdurare cũ uictu instituto vsq; ad status principiũ, & postea liceat victum augere, sed quod ita validus sit, vt cum ad principium status peruenerit, nouam victus rationem longè tenuiorem ea quæ à principio instituta fuerat, sustinere possit, donec morbus minuatur: nam si Crisis in status principio non fiat, sed in media, aut extrema parte, intercedet fortasse inter principium status & finem spacium duorum aut trium dierum, quippè cùm scribat Galenus in libro tertio de Crisibus, ad duas aut tres ad summum accessiones extendi statum morborum acutorum; quare non solum oportet ægrum perdurare posse vsque ad principium status, sed etiam per totum statum; verbum ergo (donec consistat,) intelligẽdum est donec morbus vigorẽ præterierit, tunc enim iam præsente declinatione, victum augere licet.

Vel morbus ante deficiat atque hebetescat.

INtelligere autem possumus deficere morbum atque hebetescere ante statum, siquidem solutiones in principio morbi per remedia, & in augmento per Crises, & per remedia etiam fiant integrę, vel saltem quæ morbũ minuant, vel alio modo morbum antea deficere & hebetescere intelligere possumus, scilicet, antequam vires deficiant; quæ interpretatio videtur etiam superiori præferenda: vt enim in priore parte Aphorismi defectum viriũ spectando, status distantiam considerabat, ita nunc defectum morbi intelligere debemus priusquam vires deficiant.

APHORISMVS DECIMVS.

Quibus igitur statim morbus consistit, &c.

HVnc Aphorismum à septimo eo differre scribit Galenus, quod in illo solum de statu peracuti, hic vero de statu omnium morborum agat, quod quidem verum esse non puto, in eo enim non solum de peracutis agit, sed etiam de omnibus alijs vt ex secunda parte Aphorismi patet, in qua omnes morbos comprehendit, qui minores minoresque sunt peracutis. Præterea cum soli morbi peracuti statim consistant, ac tenuis victus statim illis conueniat, non magis vniuersalis ille quam hic est Aphorismus; qui enim peracutus est, statim consistit, & qui statim consistit, & tenuissimo victu eget, peracutus est. Alienum etiam est ab authoris instituto, de eadem re bis agere, & præcepta tradere, quæ solum differant uniuersali & particulari tractatione, cum sufficiant vniuersale præceptum tradidisse, sub quo particularia eiusdem generis contineantur. Postremo, verbum (igitur) cohærentiam hic ostendit cum proximo Aphorismo, & propterea potius de viribus ageret ex Galeni opinione, quam de statu morbi. Itaque Hippocrates in hoc Aphorismo nihil aliud facit quam quod concludit quis victus in cuiusque morbi temporibus vsque ad statum conueniat: nam cum in superiori Aphoris. docuisset generatim, quis victus conueniat morbi temporibus vsque ad statum, quod scilicet ille sit, qui vires conseruat, donec morbus in statu planè finiatur, vel statim minuatur, ratio utiq; exigebat, ut peculiarem quandam rationem in singulis morbis doceret; vt autem generalis victus institutio priorum temporum, à generali consideratione statu morbi & eiusdem magnitudine, & virium robore sumebatur, quod inquam talis instituendus esset in omnibus morbis, vt vsque ad statum vires perdurare possent, ita hoc loco ex particulari consideratione ipsius status, particulares differentias victus in singulis morbis docet inuenire; cum enim morbi quidam breuissimo tempore ad statum suum perueniant, alij longiore, rationi est consonum, vt qui ad statum cito perueniunt, non adeo debilitentur ab eodem victu, vt ij qui tardius eo accedunt; unde merito fit, ut in morbis qui statum primis diebus consequuntur, statum ab initio tenuissimum uictum iniungamus; quum enim morbus ex sua natura cibum exhibere prohibeat, optimumque esset ægrotum in perpetua inedia continere, si uires ferre possent, morbi breuitas admonet hominem perdurare posse usque ad solutionem morbi absque uirium notabili noxa; Quam ob rem, etsi morbus in principio sit, cum tamen propinquissimus est status, non solum tenui, sed etiam tenuissimo uictu utendum scribit Hippocrates: in quibus uero morbis status longiore tempore aduenit; quoniam uires absque nutrimẽto pertransire nequeunt, etiam si morbus cibum exhiberi non permittat, tamen ut uires sufficere possint usque ad statum, & morbi solutionem, nutriendi ita sunt ægri, ut cum ad statum peruenerint, eam extenuationem uictus, quę status ratione iniungitur ferre possint. Quare optimè dixit Hippocrates eos ante statum copiosius nutriendos esse, in statu uero & parum ante statum cibum subtrahendum; in statu quidem ob rationes superius dictas; parum ante statum, ne superueniens status, naturam inueniat occupatam in cibo conficiendo; uel quod finis augmen-

augmenti idem, aut ſimillimus ſit principio ſtatus. A Quod autem ſcribit Hippocrates parum ante illud cibum ſubtrahendum, ſi omninò ſubtrahendum,& nihil dandum intelligamus,abſurdum eſt: non enim quemadmodum in morbis qui primis quattuor diebus ſtatum recipiunt, in ipſo ſtatu cibum auferre omnino poſſumus: ita in ſtatu longiorum morborum idem facere licet; Quùm enim plures dies duret, & aliquando menſes, ſine cibo ſtatus præteriri nequit; quam ob rem, ſequenda eſt dictio Hippocratis dicentis, καὶ πρὸ ἰσῶν σμικρὸν ἀφαιρετέον, quod ita interpretor, & ante illum, ſtatum, ſcilicet, parum auferendum de uictu ſcilicet inſtituto, ita, vt verbũ (parum) in medio loco poſitum intelligatur (parum ante ſtatum,) & parum auferendum, quod indicat ſequens dictio (copioſius nutriendum,) quaſi non velit in ſtatu illorum morborum cibum omnino adimi, ſed parcius exhiberi, copioſius autem in prioribus temporibus. At cum Hippocrates diſtinctionẽ nullam ponat inter duorum priorum temporum uictum, ait enim in ſtatu cibum diminuendum, antea vero copioſius nutriendum, videndum eſt, an eodẽ victu utendum ſit in principio & incremento morbi, Galenus in libro 1. de victu acutorum textu 44. eodem victu in principio & augmento vtendum eſſe cenſet: quattuor enim corporis conſtitutiones, & quattuor victus differentias ſingulis conſtitutionibus accommodat; Primam ſtatuit eſſe quæ ſanitas eſt; Secundam à morbi initio uſque ad ſtatum extendi; Tertiam quæ ad perfectam morbi ſolutionẽ porrigitur; Quartam, quæ totius conualeſcentiæ tẽpus vſque ad ſanitatis habitum occupat; non eſſeq; permutandum uictum dixit, niſi conſtitutio permutetur; quam ob rem dum vna conſtitutio à morbi principio vſque ad ſtatum pertineat, cogitur vnam viuendi rationem in principio & augmento morbi inſtituere, quod mihi non placet; Vt enim augmentum vehementior pars morbi eſt, quam ſit principium, ita tenuiorem victum exhiberi cogit, & cum quattuor ſint diuerſa morborum tempora, propterea diuerſa & propria ſingulis temporibus viuendi ratione & non eadem vtemur. Docuit ergo hactenus Hippocrates quis victus ſit inſtituendus pro natura morbi ſtatus, principij,& incrementi; declinationis aũtem victum prætermiſit, cum facilè ſit vnicuique declinante morbo, & ad ſalutem properante, ægroto victum inſtituere. Vt enim à principio morbi vſque ad vigoris finem victus diminutus fuit, qui per ſanitatem conſuetus erat, ita à fine vigoris, vſque ad perfectę ſanitatis initium, victus augendus, minus in declinatione, in conualeſcentiæ autem tempore magis, quum vero ad priſtinam ſanitatem redierit æger, ad conſuetum etiam victum ducendus erit.

IN APHORISMVM XI.

In acceſſionibus abſtinere oportet.

PVtat Philoteus Hippocratem de tempore nutritionis agere, quum enim inquit, antea docuiſſet quando ſit nutriẽdum, nunc docet quando non ſit nutriendum. Verum nec antea docuit Hippocrates quando ſit nutriendum, nec ſi illud docuiſſet, opus fuiſſet docere quando nutriendum non ſit; eſt enim oppoſitorum eadem ratio. Galenus autem ait Hippocratem docere velle quomodo cibus particulatim ſit exhibendus, procedente autem oratione cum modum cum explicat, tempus docet cibationis. Docere enim modum, eſt explicare an paulatim, vel affatim nutrimenti conſtitutam quantitatem exhibere debeamus, vt Aphoriſ.17. huius, ipſemet docet. Id autem non conſiderat hoc loco, ſed abſtinendum eo tempore à cibo cum acceſſiones adſunt, quod docere, eſt tempus notare ineptum ad nutritionem, quod ſi modum hic doceret, quid quæſo 17. Aphoriſmo faceret? fruſtra enim id doceret, quod hic iam docuit; at cum duobus locis eadem ſententia iiſdem ferè verbis repetatur hoc Aphoriſmo, & 19. neceſſe eſt non fruſtra factam eſſe hanc repetitionem ab authore. Galenus tamen ſi quis utriuſq; Aphoriſmi Commentaria conferat, eandem vtriuſque ſententiam facit, & de modo cibationis authorem agere ſcribit, & cum modum explicat, utrobi- B que in tempus cibationis incidit. Verum illud inprimis animaduertendum eſt, ex acceſſione nullam indicationem ſumi ad modum uictus conſtituendũ: quem enim modum conſtituet cibo, quem omnino auferri cogit? Conferre autem ad quantitem & genus victus inſtituendum acceſſionem ipſam,(etſi aliter exiſtimet Galenus 19. Aphoriſmo) rationi conſonum eſt; quemadmodum enim tempora morborum contraindicant genus & quantitatem uictus,& ex maiore & minore contraindicatione pleniorem aut tenuiorem, vel etiam tenuiſſimum victum inſtituimus; ſic etiam acceſſio quia uictum exhiberi prohibet, ideo ad genus victus inſtituendum confert: extremè enim tenuiſſimum victum qui ſit aliquando per inediam, authore Galeno exhibemus acceſ- C ſionis ratione, quemadmodum ob ſtatum præſentem morbi uehementiſſimi. Confert etiam morbi acceſſio ad tempus cibationis inueniendum: ſiquidem prohibet eo tempore exhiberi, quo illa vel præſens eſt, vel paulo poſt futura. Itaq; cum ex acceſſionis conſideratione duplicem ſumamus vtilitatem ad victum inſtituendum, tum ad genus uictus, tum ad tempus idoneum, duobusq; locis repetatur idem Aphoriſmus, rationi conſonũ eſt vt hic aſcriptus ſit, quatenus ad genus victum inſtituendum pertinet, tùm quod hactenus de hoc ſcopo egerit, tùm quod perfecta non poſſit eſſe hæc tractatio, niſi accedat etiam acceſſionis conſideratio; adde, quod occaſionis conſideratio vltimum locum inter omnes ſcopos obtinet: rationique non eſt conſonum, ut tractationi D de quantitate inijciat tempus, & ei poſtea quæ de modo & tempore agit, interponat eam quæ de quantitate; Docet ergo ut in ſummum rem contrahamus hoc Aphoriſmo genus victus ſumpta contraindicatione ab acceſſione morborum; Antea enim docuimus à morbi temporibus cum vniuerſalibus, tum particularibus contraindicationem ſumi ad victum ordinandum; Eſt autem acceſſio particulare tempus morbi, vt iam docebimus. Quid igitur acceſſio ſit, & quotuplex, & quare abſtinendum ſit à nutrimento in ipſa acceſſione, & an prohibeat potum, quemadmodum & cibum, non docet Galenus, ſine quibus tamen Aphoriſmus intelligi non poteſt. Itaq; quod Græcis παροξυσμὸς, à noſtris acceſſio ſiue exacerbatio morbi dicitur, definitur autem eſſe particularis par- E tis morbi deterior pars: diuiſimus enim ſuperius tẽpora ſiue partes morbi in vniuerſalia & particularia; hæc rurſus in principium, inæqualitatem, incrementum, ſtatum & declinationem, & interuallum, ſiue quietis tempus, principijque prima pars exactè prima & indiuiſibilis ἐπισημασία Græcis dicitur. Porrò, paroxiſmi nomine nonnunquam principium, inæqualitatem, incrementum, ſtatum & declinationem comprehendimus, vt cum Hippocr. lib. de victu acutorum & alibi ſæpè Galenus eos qui continua febre laborant, ſcribunt in declinatione acceſſionis

sionis nutriendos esse; vbi declinationem paroxismi partem facit. Sequenti verò Aphorismo Galenus declinationem excludit à paroxismi nomine; diuidit enim totum circuitum in duas partes, quarum vna principium, incrementum, & statum continet, quã paroxismum vocat; altera declinationem, & interuallum comprehendit, quàm declinationem, siue remissionem vocari statuit, etsi propriè declinatio interuallum non comprehendat. Sunt autem paroxismi quidam æquales, alij inæquales, alij magni, alij parui, alij per periodum, idest ordinatè fiunt, alij sine ordine redeunt. Porrò inæquales paroxismi dicuntur, qui contrarios motus habent, quales sunt paroxismi febrium quę primo cum frigore inuadunt, contracto calore ad internas partes, postea verò cum calore infestant, eo aucto, & ad externas partes exeunte. Habent inæquales paroxismi quinque partes, principium, inæqualitatem, incrementum, statum & declinationem; æquales vero carent tempore inæqualitatis. Sed hæc diligentius explicauimus in libro nostro de morbis. An uero Hippocrates uelit in omnibus paroxismis, & omnibus paroxismi partibus nos à cibo cum ægrotamus abstinere debere, perpendendum. Galenus in sequenti Aphorismo paroxismum intelligit deterius tempus circuitus, quod inquit, comprehendit principium, incrementum, & statum, & in hoc etiam Comment. scribit, cibum esse dandum, quãdo declinat paroxismus, aut cessat, quasi non referat siue nutrias in declinatione accessionis, uel in ipso interuallo, & quietis tempore; uerum præstat etiam declinationem comprehendere, nulli enim dubium est, optimum esse cibandi tempus, quando iam adest quies, etsi fieri potest, non solum uehementiores partes, sed etiam mitiores euitare oportet; debent autẽ præcepta tradi de eo quod est melius, ne indocti decipiantur, ut nouimus in hac re fieri; nam plurimos uidi Medicos, qui ex hoc loco persuasi, in omnibus accessionibus febrium, uel etiam breuissimis, cibum imperant exhiberi cum accessio declinat, uel planè abiuit, quasi non referat magis nutrire in ipso interuallo, quàm in declinatione; nos postea incommoda docebimus quæ sequuntur nutritionem factam in declinatione.

Nam cibum dare nocuum est.

HIppocrates rationem reddit quare sit abstinendum in accessionibus, & obiter declarat à quo sit abstinendum, nempè à cibo nulla mentione facta potus & medicamenti: intelligit ergo abstinendum esse à cibo, quoniam inquit ille, nocet in accessionibus, non tamen explicat, quare noceat, fortę quod non posset Aphoristica breuitate docere, quod multiplicem habet rationem: sed Galenus qui interpres est, & aliorum Dux, non debebat hæc silentio prætermittere, præsertim, quod admodum difficilia sint, id quod ostendunt rationes quę ab alijs interpretibus afferuntur; scribit enim Montanus, ideo non esse dandum in accessione cibum, quia virtus tunc est maximè oppressa ob symptomatum magnitudinem; cuius opinio non placet; nam communis esse nõ potest hęc ratio paruis accessionibus, quæ exigua habent symptomata; deinde, non sunt ipsa symptomata sola, quę impediunt nutritionem, (ut antea ostendimus,) sed etiam morbi ipsi, & magis causę morborum. Præterea, non docet oppressionis modum, plures enim sunt modi, quibus obsunt accessiones: nam aliter inęqualis accessio, aliter æqualis lędit, aliter prohibet in principio accessio inæqualis, aliter in augmento & in statu, aliter

A in declinatione, aliter prohibent accessiones morborum quæ sunt cum putredine, aliter aliorum qui ex fluxionibus, aut alio modo irritantur. Sunt uero alij qui dicunt abstinendum esse à cibo in accessionibus ob periculum suffocationis caloris, quæ ratio non omnibus conuenit accessionibus, sed solum in principio accessionis inæqualis. Alij uero sunt qui dicunt cibum obesse in accessionibus, quia in accessione natura occupata est in concoctione humorum, & propter cibum illam non esse distrahẽdam ab ea concoctione; sed isti etiam aberrant: nam accessiones aliquando fiunt ex sola abundantia humorum, qui sola euacuatione sedantur, ueluti cum per accessiones in nõnullis fit colicus dolor, nephritis, uomitus, alui fluxus, sanguinis profluuium, in quibus accessionibus B confert etiam à cibo abstinere. Pręterea, ubi etiam requiritur concoctio, in omni parte accessionis non abstinemus à cibo propter ipsam cõcoctionem, ut patet in declinatione accessionis febrium, in qua natura expulsionem molitur, & non amplius concoctionem humoris lędentis. Nonnunquam etiam fiunt accessiones ob fluxionem humorum, quibus natura maxime reluctatur beneficio facultatis retentricis, & non concoctricis, sic etiam quando in principio accessionis tertianæ, natura per uomitum sese exonerat, non propter cõcoctionẽ tunc abstinemus à cibo. Nos aũt doceamus primo generales rationes q̃ conueniunt ipsis accessionibus; deinde alias quæ cõueniunt singulis accessionibus, & singulis illarum partibus; proprium sanè est omnibus accessionibus, C ut excitent morbos, causas morborum, & symptomata, & illa actu faciunt esse, cum antea essent solum potentia; nam in interuallo ipsius febris aderat quidem illa potentia in corpore, & in hoc differt interuallum à uera conualescentia, & sanitate, quod in his nihil amplius sit, ex quo possint morbus, symptomata, & causæ morborum excitari, in illo uero adsint; ubi uero actu sunt morbi, causæ morborum, & symptomata, à cibo quantum permittunt uires abstinẽdum; at per accessiones possumus omnino abstinere, ut postea ostendemus, ergo cibus in accessione dandus non est; id autem commune est omnibus accessionibus intermittentis & continui morbi, excitat enim semp accessio noua mala: q̃ non aderant, ut in intermittentibus febribus, uel quæ aderant, augẽt D ueluti cum febri iam affligenti alium ex accessione calorem adiungit. Illud quoque commune est omni accessioni, quod cibus accessionem morborum augeat: nam cum natura eisdem facultatibus & instrumentis utatur in uincendo cibo, & affectibus morbosis, necesse est hos reddi grauiores, & longiores, si natura diuidat suam uim, & in duplici negocio uersetur; Tertio naturæ opera impedit cibus, opera uero quæ fiunt à natura in accessionibus, sunt diuersa, & ob id diuersam rationem requirunt; nam aliquando natura in accessione, fluxionibus debet obsistere, ut in generatione inflammationum, & tunc abstinemus à cibo, ut natura auidius retinere possit humores qui parati sunt confluere ad partem affectam; aliqñ natura tentat expulsionem, ut in principio acE cessionis tertianę uomitum, & in fine sudorem; quod si cibum exhibeamus, distrahetur ab his operationibus ipsa natura. Sunt porro peculiares quædam rationes, quę conueniunt solum quibusdam accessionibus, ob peculiarem illarum naturam: nam inęquales accessiones, non admittunt cibum in principio, etiam ob peculiarem hanc suam causam, quod periculum sit suffocationis caloris, si cibus detur in accessionis principio, & inæqualitatis tempore; eadem enim ratione somnum tunc prohibemus, ne sequantur motum affectus præter naturam; & ita ex

pluribus

pluribus cauſis calor in anguſtum contractus, in partibus internis ſuffocetur. In incremento vero & ſtatu acceſsionis, à cibo abſtinemus, quoniam uel tùc natura occupata in concoctione humorum, ut in febribus putridis contingit, aut ob doloris uehementiam intemperata, & inepta eſt reddita ad cibum conficiendum. Patet igitur, cur in occaſione ſit abſtinendum à cibo generatim in acceſsionibus omnib. & particulatim in ſingulis, & partibus proprijs ſingularum acceſsionum. Illud verò quod dicit abſtinendum eſſe, non autem parciore victu vtendum, diſcutiendum iam eſt. Si enim eò quòd grauiorem corporis ſtatum reddit acceſsio, non videbitur in omnibus acceſsionibus penitùs eſſe abſtinendum à cibo, ſed ſolum in illis, quæ grauiſsimum affectum reddunt. In alijs autem minuendum quidem eſſe cibum pro magnitudine acceſsionum, non tamen penitus auferendum: vt enim ſolum in ſtatu vehementiſsimi morbi, inedia vtimur: in mitiore autem tantum cibi exhibemus, quantum morbi magnitudo permittit, ſic videbitur in acceſsionibus faciendum, vt ſcilicet abſtineamus omninò à cibo, cum maximę adſunt acceſsiones: cùm verò mitiſsimæ ſunt, cibemus quidem, ſed parcius; Atqui par non eſt ratio: quoniam enim non licet morbi magnitudinem quā ex propria natura, vel tempore vniuerſali accipit, ſine cibo effugere, quandoquidem ſæpè longiora ſunt ſpacia, ideo cogimur in morbis, & illorum ſtatu alere, in acceſsione autem morbi quia nulla eſt acceſsio tam longa, quam æger ſine cibo percurrere non poſſit, ſi antea commodè cibatus fuerit, ideo à cibo prorſus eſt abſtinendum: nam etſi parua aliquando eſt acceſsio, tamen præſtat eam adhuc euitare, cum tempus longè commodiùs poſt illā habituri ſimus, quo ægrum cibare poterimus; ſolet enim natura in declinationibus acceſsionum ſudorem tentare, vel aliam excretionem, quàm impedire, aut tardare exhibito cibo; nequaquam debemus.

Sed contra id adferri poteſt, quod Galenus in libro 10. Methodi cap. 3. dicat bilioſos febre bilioſa laborantes in æſtate præſertim, cibandos eſſe etiam in principio acceſsionum: quæ ſententia ſano modo intelligenda eſt; nam ſi intelligamus eos qui malè ante cibati fuerunt, nutriendos eſſe in ipſa acceſsione, ſi vires labuntur, hoc rationi eſt cōſonum, quoniam nihil non faciendum, vbi vita periclitatur: ſed ſi intelligamus neceſſariam eſſe nutritionem in acceſsione, etiam ſi antea quis benè cibatus fuerit, hoc nequaquam concedendum, niſi fortè longitudo acceſsionis, corporis raritas, naturaliſq; debilitas, & quæ ex morbo eſt nata, cogant tandem nutrimentū exhiberi; ſed illis, vel ſolus potus aquæ hordei optimè concocti ſufficiet; aut, ſi pleniùs nutrimentum requiritur, ſaltem expectare licebit declinationem acceſsionis, quod Hippocrates præcipit faciendum in libro de victu acutorum, tunc ſcilicet nutriendos eſſe eos, qui integram ſolutionem acceſsionis expectare non poſſunt, quando calor ad pedes deſcendit, tunc enim eſt declinatio acceſsionis; nūquam ergo in propriè dicta acceſsione, quæ principium, inęqualitatē, incrementum, & ſtatum continet, nutriemus ęgros, niſi ob virium debilitatem, aut ſuperuenientem aliam acceſsionem, quo in caſu cogimur in acceſsione nutrire; vt ergo communis omnibus morbis fiat ratio nutritionis, ita dicemus, ſi morbus nullam habet acceſsionem, quales ſunt febres ſynochæ in hora conſueta cibandi ſunt ægri: magna enim eſt vis conſuetudinis, quæ retinenda eſt in morbis quantum fieri poteſt: ſi vero morbus eſt ex genere intermittentium, & vnicam habet acceſsionem, expectandum eſt interuallum, ſiue tempus quietis; quòd ſi morbus continuus eſt, qui eam habet acceſsionem; ea tranſacta cibus offerendus eſt; quòd ſi plures ſunt acceſsiones diſtinctæ, quies pariter, aut declinatio expectanda eſt; quòd ſi acceſsiones ſunt implicatæ, & non cōfuſæ tantum à principio ſequentis recedendum, quātum requirit cōcoctio alimenti; nihil enim deteriùs fieri poteſt, quàm ægrotum corripi febre, crudo ſtomacho, quòd ſi fiunt confuſæ acceſsiones, in eo tempore cibus offerendus, in quo meliùs habet æger; quare aliquando in incremento nonnunquam in vigore, aliquando in declinatione acceſsionis cibare præſtat. Recipiendum quoque eſt an cibationem impediat naturæ aliquod opus, vt ſudor in declinatione; tunc enim ſi nullum expectatur interuallū, aut inſtat proxima acceſsio, præſtat in vigore alere, atque vt ſemel dicam, vt in alijs officijs medici, ſic in nutritione vbi ſunt complicati affectus prudentia, & iudicio opus eſt, quando quidem præcepta non poſſunt omnia notari. Ceterum, quod ſcribit Hippocrates in acceſsionibus eſſe abſtinendum à cibo, debet etiam intelligi paulo ante acceſsionem, eadem.n. ratione nocet cibus paulo ante acceſsionem exhibitus, vt in principio acceſsionis, cum enim nondum cibus paulo ante aſſumptus, ſit confectus, calorem neceſſariò ad ſe reuocat, & eadem adfert incommoda; vndè optimè à Galeno, & Hippocrate alibi ſcriptum eſt, neque cum iam adſunt acceſsiones, neque cum paulo poſt futuræ ſunt, cibum exhibendum eſſe. Iam vero illud expendendum eſt, an quemadmodum iubet Hippocrates abſtinendum eſſe in acceſſione à cibo, idem intelligendum ſit de potu, quod quidem multi Medici medendo obſeruant, qui potum negant ægrotis, vel penitus in omnis acceſsionis partibus, vel ſaltem in his quæ præcedunt declinationem: quos ego plurimùm aberrare puto: nam vbi bilioſæ, & vehementes ſunt febres, magno non ſolum ſolacio, ſed etiam remedio eſt ægrotantibus, potus aquæ hordei vigente acceſsione exhibitus: nec magnoperè repugnabo, ſi exhibeatur poſteaquam præteriit omnino inæqualitatis tempus, & iam liberè creſcit calor, & foras erumpit, temperatur enim maximus ille caloris ardor, qui naturalem temperiē diſſoluit; reficiuntur vires, quæ magnam vim patiūtur, & concoctio melior redditur, excrementa quoque aerea redduntur, corpuſque magis tranſpirabile euadit; vbi vero pituitoſę ſunt febres, qui potum concedunt ægrotis præſertim liberaliorem, vel frequentiorem, videntur ſeruire magis voluntati, & voluptati ægrotantis, quàm neceſsitati; extat autem Galeni ſententia in libris de morbis vulgaribus, contra eos Medicos, qui in febribus, & illarum acceſsionibus, potum non exhibęnt, dicitque illos crudeliter enecare ægrotos; potus ergo, nec in febribus, nec in alijs acceſsionibus bilioſis, ægrotis eſt negandus, vrgente, aut iam plurimum creſcente acceſsione, ille enim minimo negocio vincitur à natura, & plus prodeſt cum lenit maximum ardorem, & ſitim, quàm poſsit obeſſe alia quacumque ratione, parcior tamen ille adhibendus eſt, nec planè frigidus, ſi cogimur illum propinare in incremento acceſsionis, in ſtatu uero qui non eſt copioſus, & frigidus, plus aliquando obeſſe ſolet, quam prodeſſe, accenditur enim calor magis, quomodo ex pauca aqua affuſa, fabri ferrarij luculentiorem ignem accendunt. Reſtat vt expendamus, an medicamenta exhiberi non poſsint in ipſa acceſsione, & in die acceſsionis; qua in re docet medendi vſus, poſſe exhiberi quæ uomitum adiuuant, ſi natura vomitum tentat, nec ſe poteſt facilè expedire, vt ſępè in tertianis contingit, præſtat enim vti vel oximelite, vel alio liquore, quo vtimur ad vomitum ciendum, quo diluamus acres humores, re-

pentes ad orificium stomachi, & sæpè animi defectũ inferentes, vel crassos, & viscidos incidamus, & extenuemus, mixtioneq; sequaciores reddimus, quàm si sinamus naturam irritis motib. & difficillimis angustijs torqueri; quod si etiam non reijciatur huiusmodi medicamentum, nihil tamen obesse posse longa experientia didicimus. Ceterum, purgantia medicamenta sunt qui iubeant exhiberi potius in die qua expectatur accessio quartanæ, quàm in alio tempore, quibus fortè hęc ratio suffragari potest, quod humor melancholicus qui eam febrem committit, crassus alioqui, & frigidus, suaptè natura, ad motum sit piger, & difficilis, propterea febrilem calorem requiri, qui illum extenuet, moueat, atque ita aptiorem reddat vt sequatur vim attrahentis medicamenti; vbi verò febres non adsunt, nihil prohibet in accessionib. sanguinem mittere, purgare, clysteres inijcere, vt in dolore capitis, & intestinorum, & in alijs, vt medendi vsus docuit; quid ergò sentiendum sit de cibo, potu, & medicamentis adhibendis in accessionibus febrium, ex his patere puto.

Et quibus per circuitum fiunt accessiones in ipsa accessione abstinere oportet.

SEcunda hæc pars Aphorismi patet ex superiori, & frustra videtur adiecta: nam si in nulla accessione cibus dandus est, nec profecto dandus erit in accessionibus, quæ fiunt per circuitum; conferunt quidem ad cibationis horam accessiones, quæ fiunt per circuitum, quia in alijs cum ordo peruertatur, scire non possumus quo tempore cibus sit exhibendus, sed præsente iam accessione, nihil plus commodi sumimus ad nutriendum ex accessione ordinata, quàm ab alijs, quę sine ordine redeunt.

APHORISMVM XII.

Accessiones verò, & constitutiones, morbi indicabunt, & anni tempora, & circuitum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed ex ijs, quæ mox apparent, indicia sumuntur: quemadmodum in morbo laterali, si circa initia statim sputum appareat, morbum breuiat: si verò postea appareat, producit. Et vrinæ, & alui excrementa, & sudores, quæcumque apparuerint, vel bonam morborum indicationem, vel malã; vel breues, aut longos fore morbos ostendunt.

TEnvem victum, plenum & conseruantem, i. genus victus, quod alij perperam quantitatem victus vocant, quędã (vt ostendimus) indicant; alia vero contraindicant, alia coindicant, alia correpugnant; Indicant porro vires, contraindicant morbi genera, causę morbi, symptomata morborum, quędam morbi tempora, vniuersalia & particularia, nẽpè accessiones; Coindicant vero ętas, sexus, regio, cęli status, anni tempora, corporis temperies, habitus, & cętera quæ vires validas, aut imbecillas esse ostendunt, correpugnant vero illa quę signa sunt, ex quib. dignoscere possumus cuius generis sint morbi, & quas causas habeant, & in qua parte sui consistant. Egit hactenus Hippocrates de cõtraindicantib. sum-

A ptis ex morbi natura, & genere, cum docuit aliter nutriendos esse ægros in morbis acutis, aliter in minoribus, necnon de morbi temporibus vniuersalib. cum declarauit in statu morbi tenuius esse alendos ægros, quàm in alijs temporib. & tanto liberius id faciendum, quanto morbus magis à suo vigore recedit. Attigit quoque contraindicationem quę sumitur ab accessionibus morborum, & quantam vim habeat ad victum impediendum ostendit; Contraindicationem vero quæ à causis morborum sumitur, postea docebit, cum ostendet corpora impura, vel plena bonis humoribus, parcius nutrienda esse puris & vacuis; postulabat aũt docendi ratio, vt indicantia, & coindicantia, vtquæ præcipuam vim habeant in victu instituendo, enarret; verùm ex superiore tracta-
B tione occasione sumpta priùs explicat correpugnantia quędam, quæ. s. accessiones & vniuersalia morbi tempora, & genera ẽt morbi ostendũt; pręstat autem ita sentire de intentione, & scopo huius Aphorismi quam Galenum, & alios sequi, qui nec ad indicantia, nec ad contraindicantia, nec ad alia quę in victu instituendo necessario consideranda sunt, Aphorismũ referunt; Ac quoniam ex signis, hęc quę proponit author dignoscenda sunt, ex nostro Opere intelligere oportet omnia signa sumi vel ab essentia rei de qua agitur, vel ab ipsius causis, vel ab effectis eiusdẽ, vel a similitudine, & proportione, quàm res illa habet cũ alijs; & sub essentia comprehendimus rei formã, genera, differentias, partes, & proprietates: Causas autẽ octo esse in lib. de Causis docuimus. s. formam rei, ef-
C ficiens, materiam, subiectum, finem, instrumentũ, & causas dictas cum quibus, & sine quibus; ab his enim omnibus signa sumimus ad ea cognoscẽda quę sunt necessaria; effectus vero qui à re proficiscuntur, sunt varii pro natura rerum agentiũ; nostri vero effectus, sunt actiones nostrę, qualitates secundę, quę in nobis apparent ex nostris principiis ortę, excrementa, & alia quę in nobis gignuntur; Pręterea, dolor, & voluptas, & si quid aliud sequitur, cum agimus, & agendo percipitur. Ceterùm ex rebus similib. his de quibus agimus, notas quasdam sumi absurdum non est. His ita positis, licebit intelligere, si perfecta sit cognitio, quam tradit de re proposita author, & quę Galen. ad illius explicationem adfert.

D

Accessiones.

GAlenus interpretatur accessiones in Comm. accessionis tempus, cognoscimus inquit ex morbis, & ex alijs quæ proponit Hippocr. an accessiones per tertiũ, vel per quartum, vel singulis diebus, & qua hora noctis, vel diei sint inuasurę; Verùm alia plura de accessionib. cognoscenda sunt, & ea non minus quàm illa quę proponit Galen. ad victum instituendũ faciunt: magnitudo. n. accessionis, siue vehementia, longitudo, ęqualitas, & inęqualitas, benignitas, vel malignitas, anticipatio, uel postpositio, ordo, & inordinatio, perfecta aut imperfecta, solutio accessionũ, & modus quo soluũtur accessiones,
E consideranda sunt, & ob istas differentias quæ in accessionib. apparent, uictũ uariari nouerunt oẽs, qui in Medicinę operib. sunt exercitati: eos. n. parcius alimus qui vehementiores hñt accessiones, & in ipsa accessione nunquam; vberius aũt illos, qui leuiores experiuntur, nec multũ obest si in leuissimis accessionib. cibum exhibeas, vbi longiores expectamus accessiones. pleniùs antea sunt nutriẽdi ægri, vt perdurare possint per totã accessioné sine cibo; si accessiones sunt inæquales, cuius generis sunt illæ, quæ primo cũ frigore, postea cum calore affligunt, nemo cibũ exhibebit,

bebit, cum accessio inuadit, sed potius cum augetur, aut viget, si declinatio expectari non pōt; in accessionibus verò ęqualibus, contrarium faciendum: cū.n. leuior sit prima illius pars quā secunda & tertia, pręstat in ea cogente necessitate, cibū exhibere. Porro benignę accessiones quę vires nequaquā deijciunt, nos non cogūt nutrire corpus: malignę vero quæ erosiones stomachi, & animi defectus afferunt, cogūt nos succurrere viribus, cibo vel potu; quando vero anticipant accessiones, vel tardant vltra consuetum tēpus, consuetam quoq; cibandi horam nos cogūt mutare; & si anticipatio incrementi, morbi indicium, & causa est, minuendum esse victum ostendit. Ceterū, si ordinatè repetunt accessiones, ordo pariter in nutriendis ægrotis seruari potest, alioqui ordo confunditur; quod si perfectè per insignes aliquas excretiones soluuntur accessiones, licet liberalius alere; quod si paulatim soluitur, id non solum tardat nutritionē sed etiam victum minuendum ostendit, rebelliorem enim, & difficiliorem morbi causam significat. Nomine ergo accessionis, ea omnia quæ diximus intelligit Hippocrates, qui de victu instituendo agit, & nouit eum variari, non solum propter ea quæ Galen. notat, sed ob illa etiā quæ nos addidimus; quæ vero possint illa ostendere, paulo post suo loco docebimus.

Constitutiones.

Constitutionem, quàm Græci κατάστασιν, interpretatur Galen. tex. 1. Comm. 3. lib. 3. Epidem. oēm formam, siue speciem cuiuscunq; rei. in lib. vero 1. de Crisib. constitutionē morbi explicat esse qualēcumq; ex totius morbi temporibus compositionem. At in Comment. huius Aphorismi, eos dicit constitutionem morbi considerare, qui spectant an morbus sit longus, vel acutus. Quæ quidem inter se aliquo modo differunt: nā considerate formam, siue speciem cuiuscumq; rei, non est agere de partibus, quibus tota res constat, partes.n. rei, & forma eiusdem, differunt. Prætereà, qui spectat an morbus sit futurus longus, vel breuis, motū duntaxat morbi expendit, non propriam naturam, compositionem, & formam morbi. Ego uero per constitutiones, intelligo naturam, & differentiā ipsius morbi, & partes morbi præsentes, & futuras: hæc.n. omnia antea ostendimus victum mutare; aliter enim nutrimus ægros in magnis, & extremis morbis, aliter in paruis, aliter in benignis, aliter in malignis, aliter in exquisitis, aliter in nothis, aliter in his qui sūt in principio, aliter cum uigent, aliter cum status est propinquus; aliter cum longè distat. Si ergo hæc omnia conferunt ad victum instituendum, nec accessionis nomine comprehendi possunt cogimur profectò illa complecti sub constitutionis nomine.

Morbi indicabunt.

Dicit Hippocr. morbos ipsos indicare suas accessiones, & constitutiones, id quod nos intelligere oportet, omnia quæ sub accessionis, & constitutionis nomine contineri docuimus. Quid vero per morbos intelligat author, non satis explicat Galen. qui solum exemplis quibusdam vtitur, cum ostendit quid morbus lateralis, peripneumonia, phrenitis, & alij quidam morbi ostendunt. Ego uero per morbos (ut antea dixi) intelligo naturam, genera, differentias, & partes ipsius morbi, ex illis.n. signa capimus ad accessiones, & cōstitutiones ipsius dignoscendas; sunt enim quædam genera morborū,

A quæ nullas habent accessiones, ut morbi organicarū partium ferè omnes, & similarium, ubi nullā ex humoribus fit in illis uitium; alia uero habent, ut morbi qui ex fluxione, uel putredine humorū consistunt. Sunt etiam quædam differentiæ morborum, quę nullas habent accessiones, ut sinochæ febres, aliæ quæ habent ut tertianæ, semitertianę, aliæ sunt quæ accessiones habent longiores, ut quartanæ, & quotidianæ: aliæ breuiores, ut tertianæ; aliæ uero quę accessiones habent quotidie repetentes, ut quotidianę, aliæ tertio quoque die, ut tertianæ: aliæ quæ suas habent accessiones circa horam nonam inuadentes, ut tertianæ ipsæ, aliæ enim uespertinam, ut quartanæ, alię circa noctem, ut quotidianę; alij prętererea sunt morbi, qui accessiones habent magnas, uel paruas, benignas

B uel malignas, longas, uel breues, ordinatas, uel inordinatas, æquales, uel inęquales, uel alio deniq; modo affectas, quās intellectis morborum differentiis, & natura, quilibet facilè intelligere poterit. Ceterum ut morbi natura, genera, & differentiæ, naturam, & differentias accessionum ostendunt; sic etiam constitutiones morbi ipsius declarare possunt, citius enim intemperies sola soluitur, quàm quę est cum humore coniuncta; citius intemperies quàm hulcus cauum; & hoc citius quàm fracturæ. Sic ergo morbi genera & species, constitutionem morbi declarant; idem faciunt differentiæ morborum: nam simplex morbus citius quàm compositus, intermittens, quàm continuus, ordinatus, quàm inordinatus, promptius abigitur. Licet & ex morbi partibus notas in hac re colli-

C gere: longiores enim sunt morbi qui sua tempora habent longiora, alijs qui breuiora, & qui mitiora, uehementioribus, & qui minores perpetuo obtinent accessiones, citius finiuntur quàm illi, qui uel pares, uel maiores obtinent. Ostēdit etiam properare morbum ad finem accessio, quæ quoties redit, uehementius hominem affligit, quæq; certa seruata proportione anteuertit, & in longius spacium protrahitur; quinetiam, ęqualis accessio breuioris morbi, inęqualis, longioris est index; quæ item ordinatim redeunt, breuiorem fore morbum ostendunt. Est præterea in die & hora qua exacerbantur morbi, significatio non contemnenda; siquidem, quæ tertio quoq; die, & circa meridiem redeunt; celerem solutionem portendunt. Secundi sunt ordinis, quæ mane exa-

D sperantur, longiorem indicant quæ quotidie; omniū uero longissimū prænunciant accessiones, quæ quarto quoque die circa noctem insurgunt. Prętereà, accessiones, quæ in eodem statu diu non perseuerant, breuiorem fore morbum nunciant: unde tertiana breuior quotidiana, quod promptè in initio accessionis, pulsus paruitatem, inęqualitatemq;, deponat, & mox calor accedat, qui subitum facit incrementum. Sumuntur, & inditia à modo quo soluuntur accessiones: breuiores enim illæ morbos reddunt, quę cum aliqua insigni excretione desinunt, quæque sui mali, ut putredinis, uel noxij humoris, nulla aut certè exigua inditia relinquunt, quomodo tertiana, quotidiana breuior agnoscitur fore, quod in quotidianæ accessionibus quædam reliquiæ putridi humo-

E ris supersint. Sic ergo morbi, genera, species, differentiæ, partes uniuersales, & particulares ostendunt morbi constitutionem; & hæc nos in quarto libro Operis nostri de Signis, ubi longæ breuisque ualetudinis signa docuimus, diligentius enarrauimus.

Anni tempora,

ANni tempora, inquit Hippocrates indicabunt accesiones, & constitutiones, vt causæ quædam, quæ vim habent mutãdi morbos & eorum accesiones; à causis enim signa sumi docuimus; uerùm cum illæ solum ab anni temporibus notas hic sumat, ne aliquid relinquatur imperfectum, nos alias addemus causas eiusdem, & diuersi generis, quæ in hac re uim aliquam habere possunt. Ac primùm quidem doceamus, quonam modo ex causis morborum, illorum constitutionem ostendere liceat; id facilè est ostendere in causis morbos gignentibus: nam calor, & frigus, breuiores, siccitas & humiditas longiores morbos committunt, & prænunciant; contundentia breuiores quàm uulnerantia, & frangentia; ex bile, sanguine, spiritu, & pauco tenuiq; humore, breues procreantur, & significantur morbi: ab atra uero bile, pituita, & à crasis, uiscidis, & multis humoribus, longi nascuntur. Porro, ad has causas efficientes propinquas, referenda sunt quę ab ętate, consuetudine, uitę conditione, anni tempore, regione, syderum ortu, uentis, & reliquis, quę mutationes in aere faciunt, uel ostendunt; necnon quæ à sexu summarum, & si quæ alia sunt, quę morborũ causæ dicuntur, eo quod uel temperiem in nobis gignant, uel humores diuersos procreent, aut alio modo corporis nostri statum immutent; illa enim, quia diuersas faciunt in nobis mutationes, propterea longiores, aut breuiores dicuntur pariter morbos facere. Prębent quoque suas notas, causæ quę subiecti rationem obtinent: Etenim, in malè affectis corporibus partibusq; durioribus, frigidioribus, sicciorib. densioribus, & in otiosis salutares ægritudines longiores fieri consueuerunt, causę quoque iuuantes, & lędentes conferunt etiam ad hanc cognitionem; qui enim morbi ab omnibus remediis iuuantur, facilè curantur, difficilè uero, quos omnia remedia lędũt, uel non nisi minimè iuuant. His ergo modis anni tẽpora, & reliquæ causæ morborum, constitutiones morborum significant. Possunt & eædem causę suas præbere notas ad accesiones morborum cognoscendas: nam in regione, & in tempore calido, & intemperie calida, & in uictu laborioso, in iuuentute, in uiris, & gracilibus, & iracundis, accesiones morborum fieri solent breues, sed uehementes: tertio quoque die, & circa meridiem ordinatim affligentes; à contrarijs uero causis accesiones fiunt alio modo infestantes.

Et circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus; siue per maiora interualla fiant.

CIrcuituum successiua incrementa interpretatur Galenus, accesionum incrementa, quæ non accesiones ipsas, sed constitutionem morbi indicabunt. Spectatur autem incrementum accesionum in tribus, si solitum tempus anticipent, si uehementius affligant, & diutiùs; tales enim accesiones, inditia sunt morbi properantis ad uigorem, & salutem, si salus expectatur; uel ad mortem propinquam; si lęthalis morbus extiterit; Verũ non solùm incrementa accesionum, sed (ut antea diximus) ordo, æqualitas, benignitas, magnitudo, tempus quo inuadunt, & modus quo soluuntur, & illarum progresio, ostendere possunt longiores, aut breuiores fore morbos. Porro, quotidie fiunt accesio- A nes propriæ, in quotidiana febre, & in morbis, qui ex pituita putrescente consistunt; bilis tamen flaua aliquando, aut etiam atra putrescens, quotidiè accessiones facere potest, ut in duplici tertiana, & quartanis contingit; Per maiora interualla intelligimus accessiones fieri, quæ quarto quoque die affligunt; Hippocrates tamen meminit in Epidemijs accessiones fieri quinto, sexto, septimo, octauo, & nono etiam die; etsi Galenus rationem non nouit, qua id fieri possit: à quo enim humore, inquit, huiusmodi accessiones fiant ignoro. Ego tamen noui quosdam qui singulis annis eo die quo nati fuerant, accessionem febrilem pati soliti erant. Quod si ad humoris speciem omnes accessiones referre uelimus, à quo quæso humore huiusmodi læuicula febris fieri potest? quod si B ad expultricis facultatem ut alibi Galenus, omnes causas accessionum redigit, nihil ad hoc conferet natura alicuius humoris; quidquid enim naturam molestat, illud eadem extrudere solet; sed hæc superfluè hoc loco prosequor, quæ in libro de causis morborũ diligentius enarrauimus.

Sed ex his quæ mox apparent, inditia sumuntur.

POsteaquam ab enumeratis sumpsit signa ad accessiones & constitutionem morbi dignoscendam, ab his quæ mox apparent, signa etiam sumi scribit. Quid vero intelligere oporteat per C mox apparentia, non satis constat inter interpretes, nam Montanus, & alij quidam, mox apparentia appellant symptomata, quæ post principium morbi accedunt, non autem cũ ipso morbo statim inuadunt, quorum opinioni verbum mox apparens, fauere videtur; verum his refragatur Galenus in tertio de Crisibus, vbi superuenientia accidentia, id est, mox apparentia, trifariam diuidit, in ea scilicet, quæ morem morbi ostendunt; & in ea quæ futuram Crisim proximè denunciant; & in illa quæ non solum signa sed etiam causæ Crisis sunt. Signa autem quæ moré morbi declarant, quid obest quo minus cum ipso morbo inuadant? malignam enim febrem statim ab initio ex pulsuum intercisione, & debilitate, atque etiam ex urinis liuidis, vel nigris ab initio dignoscimus. D Quare placet magis interpretatio Galeni, quę habetur in primo de Crisibus, capite quinto, vbi mox apparentia signa, dicit esse omnia, quæ non sunt propria & inseparabilia essentiæ morbi. Dicuntur autem esse propria inditia morbi, quæ solum ipsum morbum declarant esse, non autem differentias quæ in ipso sunt, aut causas diuersas, vel locum diuersum, aut solutionis tempus, vel modum, vel aliquid aliud, quod reuera ad illius propriam essentiam non pertinet: veluti signa quæ ipsam febrem esse declarant, sunt pathognomonica, idest passionem significantia, quæ vero ostendunt febrem esse, magnam, vel paruam, benignam, vel malignam, & eam esse in principio, vel in alio suo tempore, & ex hoc, vel alio humore consistere, & quod per Crisim, aut alio modo E terminabitur, ista omnia signa mox apparentia dicuntur, eo quod soleant non statim cum morbo inuadere, sed postea, etsi, vt dixi aliquando aliter in nonnullis contingat, vt in his quæ causas, & morem morbi declarant. Sumuntur autem mox apparentia signa, vt alia omnia, à rei essentia, causis, & effectibus; Hippocrates tamen de vno genere peculiariter agit, nempè, quod ab excrementis sumitur & reuera, non videtur Hippocrates intelligere aliud per mox apparentia, quàm signa, quæ sumuntur ab excrementis, vt exempla quæ mox adfert ex sputo, vrinis, alijs

excrementis, & sudoribus ostendunt. Quum ergo proponit exemplum in quo docet veluti in morbo cęteris quomodo ex mox apparentib. signa sumātur.

Si circa initia statim sputum appareat, morbū breuiat, si verò postea appareat, producit.

SPutum hic intelligere oportet, non quidquid expuitur, vt alij interpretes faciunt: nam si tenue fuerit & aquosum, vel crassum & viscidū, aut impermixtum, vel varium, vel viride; aut liuidū, quod expuitur, vel longum fore morbum, aut lethalem prænunciat; vocaturq; huiusmodi materia non sputum, sed expuitio, teste Galeno in lib. 1. de Crisibus cap. 5. nam propriè sputum appellat, quod est cō coctum, & bonum, verbum autem circa initia, idē est, ac si dicas in morbi principio, verum cum morbi principium, tripliciter intelligatur, Galeno teste in eodem libro & passim alibi, pro primo, inquam, morbi insultu, pro tribus primis diebus quibus morbus affligit, & pro prima parte vniuersali totius morbi, non potest vtique principium intelligi pro primo insultu, in eo enim nihil bonum esse potest & concoctum; nec etiā intelligere possumus principium pro prima parte totius morbi: nam in eo tempore nihil etiam concoctum esse potest: nam vt Galenus in Commentario scribit, cum apparent inditia concoctionis, signum est morbū non amplius esse in principio; quare reliquum est, vt principium intelligamus pro tribus primis diebus, in quibus contineri potest etiam pars augmenti. Sensus ergo est, si in tribus primis diebus aliquid expuatur concoctum in pleuritide, breuem illud fore morbum ostendit; at non satis est, si concocta expuantur in tribus primis diebus, sed oportet, inquit Hippocrates, vt etiam statim expuantur, quod temerè alij interpretes idem putant significare quod circa initia: nam etsi Galenus antea verbum (statim) dixit significare primum insultum morbi, & tres primos dies morbi, & primum tempus morbi, tamen hic, hoc verbum alium habet sensum: nam cum dixisset circa initia, frustra in eadem significatione addidisset statim; quare alia interpretatio huius dictionis sumenda est ex 43. textu secundi Prognosticorum, vbi Galenus (statim) siue cito aliquid in morbo fieri, bifariam intelligi posse scribit; vel quod fiat in principio morbi, uel quod promptè fiat, & in hac significatione dictum putauerim verbum (statim) cum circa initia (ut diximus) alterū exprimat; tum etiam, quod breuis non significetur morbus, si circa initia sputum quidem, sed cum difficultate excernatur; utrumque ergò necessariū est, si sputum morbum breuem fore prænunciare potest, vt scilicet initio morbi, & promptè excernatur; id quod primo de Crisibus etiam apertè docet. Ceterum, ut duas expressit conditiones ex sputo ad morbum breuem significandum, nempè ex tempore quo excretio fieri incipit, & ex promptitudine eiusdem, sic nos alias addere possumus: nam quanto plus excernitur concocti excrementi, tanto citius finietur morbus. Sed ne in solo sputo conditiones prosequamur breuioris aut longioris morbi, & ne cogamur in alijs excretionibus ea repetere, quæ in sputis iam essent enarrata, præstat communi omnibus excretionibus tractatione rem hanc prosequi. Igitur in excrementis in primis notamus concoctionem, deinde quantitatem, modum, qualitates, locum, tempusq; excretionis. Porrò in concoctione notamus tempus quo incipit apparere concoctio, & quo perseuerat, item mutationes quas facit concoctio, & si omnia, vel quædam solum emittantur concocta; si enim in primis diebus concoctio appareat & potissimum in die decretorio, vel indicante, & posteaquam cępit, perseueret, & magnos faciat progressus, & si omnia excrementa emittantur concocta, non solum quæ ad vnam partem spectant, sed etiam ad omnia excrementa corporis, hæc omnia breuissimum morbum ostendunt; tanto vero longiorem, quanto plura ex his deerunt; idem uerò ostendet quantitas & modus excretionis, in quibus enim aut nihil, aut pauca, vel paulatim excernuntur, uel difficulter, aut per interualla, longitudo morbi expectanda est. In qualitate excrementorum primas, secundas, & tertias qualitates comprehendimus; breuiores etenim declarant futuros morbos calida quam frigida, humida quam sicca excrementa, & quæ vnicum habent colorem, quàm quæ plures referunt, & quæ nullo malo odore sunt prædita, & quæ tenuia sunt, modo concoctio non requiratur. Iam vero locus per quem fit excretio suas etiam hoc modo præbet notas: nam si è directo cum parte affecta, vel per communes vias, & per latas & ignobiles, & extra corpus fiat excretio, & per plures vias, morbum breuiorem ostendit, quàm quę aliter fit. A tempore vero excretionis, signa hoc modo sumuntur: breuior namque morbus erit, si in die decretorio excretio fiat, in morbis, in quibus Crises accidunt, etiam in statu vel declinatione accessionis, igitur non solum ex sputis, sed etiam ex alijs excrementis, his modis colligemus signa constitutionis morbi. Licebit etiam signa quędam ducere à qualitatibus corporis, quanto enim minus à naturali statu illi recedunt, tanto ferè in omni morbo breuiorem morbum nunciant, longiorem enim affectum fore putamus in morbo regio, quando corpus plurimum pallet; sic magna durities vel mollities, aut raritas, vel densitas, vel aliæ qualitates quæ in corpore apparent humano in salutaribus morbis longitudinem mali portendunt, in lethalibus breuitatem. Sed in quibus eadem sit ratio, uel diuersa, & denique quid possit longum, uel breuem morbum ostendere, generatim in salutaribus & lethalibus morbis, exactius in Opere nostro de Signis prosecuti sumus, hic enim solum capita attingere uoluimus, ut quid ab authore uel ab ipsis interpretibus sit prætermissum, beneuoli lectores intelligere possint.

Et vrinæ & alui excrementa.

EGimus paulo ante generatim de omnibus excrementis, & illorum uim quam habent in p̄dicēdis lōgis morbis, & breuibus docuimus: sed qm̄ Hippocrates sigillatim quędā ex illis enumerat, ne illi desit uostra interpretatio, paucis quoq; attingemus propriam eorū facultatē, ab urina exorsi; de qua non exactam, quod alibi fecimus, tractationem instituemus, sed solum capita attingemus, sine quibus quod quærimus intelligere non licet. Ergo ut ab illius origine incipiamus, vrina est tenue excrementum primæ concoctionis quæ fit in uentriculo ex potione, & aquosa materia genitum, à renibus postea peracta concoctione hepatis, separatum, & in uesicam transmissum: nam si teste Galeno in omni concoctione resultant duo genera excrementorū, unum crassius, alterum tenuius, si vrinam non ponas esse tenue excrementum primæ concoctionis, quid aliud illud esse potest? quod si illa est excrementum concoctionis quæ fit in hepate, non duo, sed tria erūt illius coctionis excrementa, humor melancholicus bilis flaua, & urina; At si una sit concoctio in vena caua, vt credidit Actuarius, & illius tenue excre-

 mentum

mentum est vrina, quodnam quæso erit eiusdem cō coctionis crassum excrementum? Absurda quoque illorum est opinio, qui putant vrinam esse excrementum renum: nam renes nullam publicam concoctionem obeunt, sed solum sibi propriam, ut & aliæ partes corporis, quæ fœdem & uaporem ut propria excrementa relinquūt; trahitur quidem à renibus vrina, sed non in illis gignitur, uerum in uentriculo ex potu, cum paulo minus mingamus, quam bibamus & alba sit, ut uentriculi color, sed ob peculiarem vsum, vt scilicet vehiculum sit chyli transeuntis per uenas mesaraicas & hepatis, non statim post ipsius generationem ut alia excrementa, separatur à parte vtili, propterea quod antea aquosus humor, dum in uentriculo adhuc est, & in uenis mesaraicis, atque hepate, postea urina uocari incipit, cum à renibus elicitur, & per vrinarios meatus illabitur, nam excremēta non dicuntur, nec proprium nomen capiūt, interim dum sunt confusa cum alijs, sed cum sunt excreta & separata; quia ergo non separatur hoc excrementum statim post concoctionem quæ absoluta est in uentriculo, sed post eam quæ fit in hepate ideo putarunt alij, urinam in concoctione hepatis gigni. Hęc igitur de materia, & loco in quo fit urina, & partibus a quibus trahitur, & in quas recipitur. Vrinæ autem hi sunt usus, quod corpus, & sanguinem purget, & secum conuehat si quid est pituitosum, uel biliosum, uel melancholicum, quod natura ad uenam cauam transmittit; aut si ipsa in uijs suis inuenit, uel pus, uel lapillos, uel alias sordes, eas abstergit, & secum trahit; communis autem illi est cum sudore materia; portio enim aquosi illius humoris in uentriculo geniti, maxima, alia parte ad renes & uesicam conuersa, una cum sanguine per minimas venas, & habitum corporis fertur, quæ in bene affectis corporibus insensibiliter transpirat, in alijs uero sudor fit, id est per cutem sensibiliter exit. Ceterum, vrinæ differentiæ præcipuè sumuntur ab his quæ in urina apparent; aliæ vero a causis ipsius, aliæ ab effectis; aliæ à mingendi modo. Porro in urina apparent consistentia, mediocris, tenuis, & crassa; tenues vrinæ nunquam fiunt crassæ, posteaquam mictæ fuerunt, ut falso alij tradunt, sed opacæ, & confusæ ab aere ambiente; Item in vrina apparent qualitates primæ & secundę, ut colores, perspicuitas, & opacitas, & odores, deteriores quidem in quibusdam quam in alijs; quæ differentia in saporibus quoque reuera est. Sunt in urina etiam contenta, quorum quædam superficiem ipsius constituunt, ut corona, alia supernatant, ut pinguedo, bulla, spuma; alia innatant, vt nubecula, eneorema, & quæ pilorum atque filamentorum magnitudinem & figurā referunt; subsidunt sedimentum, sabulum, arena, lapis, pus, grumus, & cetera quæ fundum petunt. Cum uero dicimus urinam quandam esse acrem, aliā vero mitiorem, differentias capimus à tertijs qualitatibus. A quantitate vero sumimus differentias cum dicimus illam esse uel paucam, uel mediocrem, aut multam. A mingendi uero modo, differentię ducuntur cum dicimus quādam penitus supprimi; aliam facilè, aliā difficile emitti; aliam uoluntariè, aliam inuoluntariè. A causis uero ducuntur differentiæ, cum dicimus quasdam mutari à bile flaua, alias ab atra, alias ab alijs causis. Ab effectis uero quo significant, ut cum diximus, quasdam significare mortem, alias salutem. Ceterum, causa urinæ materialis est (vt diximus) potio, & si quid in aquosum humorem in corpore nostro conuerti potest; tenues autem fiunt vrinæ, ex sola aquosa materia, crassæ vero cum illi aliquis alius humor miscetur: undè in morbi principio sunt tenues, quia nullum adhuc factum est excrementum, quod cum ea misceri possit. Omnes uero qualitates quæ in urinis apparent, fiunt uel ab alteratione sola, aut ab humorum permixtione, aut absentia, uel ex istis inter se coniunctis; colores quidem contentorum ex alteratione potissimum fiunt, dum natura concoquendo tandem albedinem assequitur: color uero qui in ipso liquore est albus; fit etiam ex sola alteratione uentriculi; alij uero omnes colores fiūt per mixtionem alicuius humoris; absurdū.n. est rubras vel flauas fieri urinas ex solo calore, dū retinētur, & liuidas & nigras fieri ob caloris extinctionem: quamdiu enim uiuit animal, nequit ob frigus intus liuorē aut nigredinem contrahere, ut faciunt partes externæ in aere frigido, alioqui cur oēs qui morti non sunt propinqui, tales non emittunt vrinas. Opaca uero fit urina, uel ab aere externo, dum corrumpitur extinctis, aut resolutis vrinæ spiritibus, qui luciditatis erant causa; Vnde Mōtanus & alij errant, qui ex his vrinis in aere corruptis significari aiunt concoctionem proximam, aut alias corporis dispositiones; Fiunt etiam opacæ ob internam agitationem, quæ exactè miscet crassos humores cum urina; Alia vero est opacitatis causa materię impuritas, unde gemmæ, & alij lapides, sunt perspicuæ, quoniam ex purissima materia constant. Alia addi potest causa opacitatis, cum color colori superinducitur, necnon absentia lucis & luminis, & frigus solent in rebus opacitatem adferre: sed hęc alibi diligentius. Odores quoque qui sunt in urinis, ex mixtione humorum aut aliarum rerum proueniunt. Ceterum nubecula, eneorema, & hypostasis, unam & eandem habent materiam, pituitam scilicet, quæ nunc supremam partem, nunc mediam, nunc infimam petunt, prout illa uel tenuis est, aut crassa, aut concocta plus uel minus. Aliarum rerum causas quas in urinis notauimus, nostri non est nunc instituti prosequi, ut qui Methodum potius indicare, quam singula explicare instituimus. Igitur vrinę ostendent breuem fore morbum, ex his qualitatibus, & contentis, quæ naturam ostendunt facilè concoquere noxios humores, & ubi tales sunt vrinę, & apparent in diebus indicantibus primis, & posteaquam concoctæ sunt, magna copia excernuntur, & facilè ostendunt per illas, & cum illis morbosas causas excerni, & propterea salutem breui futuram ostendere autem possunt morbos uentriculi in quo gignuntur, hepatis, renum, uesicæ, pudendi, per quas partes transeunt, uenarum magnarum, capitis, & aliarum superiorum partium, quę per uenas solent aliquando noxios humores transmittere successione quadam in uenas, & arterias magnas, qui postea una cum urina rapiuntur, & exeunt; sic etiam alui excrementa ex suis qualitatibus, & quantitate; uentriculi intestinorum, hepatis, uenarum etiam totius corporis affectiones ostendere possunt, quoniam in ventriculo primùm gignuntur, & per intestina feruntur, forinamque recipiunt, & quoniam per uenas mesaraicas hepati & alijs partibus, quę cum hepate sunt coniunctæ, ad intestina uia patet, & excrementa quæ in illis gignuntur, & cum alui recrementis miscentur, secum deferunt, inditia sunt alterationum & dispositionum quæ in suis sunt fontibus & locis.

Et sudores & quæcunque apparuerint, vel bonam morborum indicationem, uel malam, vel breues, aut longos fore morbos ostendunt.

QVod dixit de sputo, vrina, & alui excrementis, idem nunc de sudore subiungit; Verum non eadem ratione, nam sputum quanto citius in morbis

morbis apparet, tanto citius prætendit bonum iudicium, & morbi breuitatem, sudores vero in principio quorundam morborũ longitudinem ostendunt, & periculum in morbis, ut scribit Galenus in primo de Crisibus, cap. 19. nempè, quod frigidi sudores cũ acuta febre, mortem, cum mitiore vero, morbi prolixitatem nunciant: & non solum quidem frigidi, sed & alij omnes sudores in principio febris continuæ aut lethales sunt, aut longi morbi inditia: nulla enim potest fieri per sudorem utilis excretio in illis, dum adhuc morbus est in principio, aut etiam in prima parte augmenti: quia in continuis morbis, & præsertim in acutis, humor qui in uenis est, totus simul concoqui solet, & ad unam expulsionem reseruari, quæ fit per Crisim in statu, uel in parte augmenti uigori admodum uicina; in febribus uero intermittentibus, vt in tertianis exquisitis, in prima etiam accessione, sudores sunt utiles, quia portio materiæ peccantis in ipsa accessione concoquitur, & post concoctionem expulsio putrefactæ materiæ merito fit. Verum in principio accessionis febrium non intermittentiũ si contingãt sudores, mali sunt, quoniam non præcessit concoctio, quam sequitur excrementi generatio & inutilis excretio; videndum ergo est, in quibus morbis & in qua parte morbi sudores appareant; nec illud solum, sed quales sint sudores, & in qua die morbi, & à qua parte corporis, & quomodo effluant, ut enim moderatè calidi sudores, & qui non fętent, & in diebus decretorijs, aut in illis in quibus traduntur ab Hippocrate rectè fieri, & præterea à tota corpore liberè emanant, salutem, & breuem morbum pollicentur, ita contrarijs modis affecti, vel perniciem, aut longitudinem morbi minantur.

APHORISMVS XIII.

Senes facillimè ieiunium ferunt, secundo loco qui ætatem consistentem habent, minimè adolescentes, omnium minimè pueri, præsertim, qui inter ipsos sunt viuidiores.

De ætatibus authorem hic agere scribit quidem Galenus, quoniam ad victum instituendum huius rei consideratio facit: sed non docet quomodo, quaue ratione ætates ad id conferant: quod tamen ab eo prętermittendum non est, qui Methodo artem se docere profitetur: cum enim quędam sint quæ ad victum constituendum pertinent, quoniam indicant, alia, quòd coindicent, alia rursus quod contraindicent siue repugnent, alia quod permittant, alia demùm, quòd correpugnent, siue per accidens repugnent, (vt antea ex Galeni principijs ostendimus) plurimum sanè refert intelligere an vno modo, vel alio, ad victum instituendum aliquid conferat. Prętereà, cùm varij sint scopi obseruandi in victu instituendo, docendum erat an ad omnes scopos conferat ætatum consideratio, & cuius gratia hic de illis agat author. Montani verò opinionem me pudet refellere: tradit enim scopum huius primi libri esse de purgatione corporis, & illam fieri per medicamẽta, victum, & chirurgiam, & esse considerationem victus, vnam absolutam, aliam respectu virtutis, & vnam esse victus differentiam, quæ virtutem expurgat; quibus morbis, quid potest deteriùs minusve proprię dici? falsum enim est, Hippocratem in hoc libro sibi proponere scopum purgationem corporis, cum non solùm dę purgatione, sed de alia omni ua-

A cuatione etiam agat, & non solùm de euacuatione sed etiam de repletione tractet. Fit prætereà purgatio per medicamenta purgantia; at per victum, aut chirurgiam, quis aptè dicit eam fieri? alimenta, vt alimenta sunt, alicuius semper sunt alimenta; quare per se considerari non possunt; At si posuit vnã speciem victus conseruare vires aliam augere, tertiam propriè nominare debebat, non quæ vires expurgat, sed minuit, sic enim seruaretur per opposita diuidendi, loquendique ratio. Sed his omissis, videamus nos quomodo ætates ad victum instituendum conferãt; non id sanè faciunt vt indicantia, cùm solæ vires victum indicent; nec vt contraindicantia, cum vires sint secundum naturam; & propterea nec vt correpugnantia locum suum habent; quare superest, vt

B conferant quatenus vel permittunt, vel coindicant; Verùm, cum ex ætatibus colligamus, quales, quantæq; vires sint, meritò vt coindicantia, eam quam habent vim exercebunt; at cum inter coindicantia alia sint quæ primo loco id faciunt, alia secundo, alia etiã tertio, temperamentum primo coindicat victum, illud enim immediatè ostendit vires subesse, aut debiles, aut validas; ætas verò temperamenti interuentu idem facit: significat enim quale sit temperamentum: siquidem ex diuersis ætatibus, diuersum subesse temperamentum, notarunt maiores nostri. Cęterùm conferre ætatem ad omnes scopos de victu instituendas, ratio distat, & cum de singulis scopis agemus, facile intelligere licebit; hic vero mentionẽ facit author de ætatibus, ad genu; & quantitatem e-

C tiam victus instituendam, quod ostendunt præcedentes Aphorismi, & qui sequitur, in quo huius rationem reddit, & quæ in hoc de ieiunio scribit: nam in sequenti, de pauco, & plurimo nutrimento agit, quę tum natura sua, tum quantitate talia dicuntur, vt antea ostendimus; Docet ergò ex ætatibus quo victu, & quanto egeat corpus. Verùm quoniam intelligere non possumus, quomodo ætates singulæ victũ mutent, nisi priùs ætatis natura, & differentiæ intelligantur, ideo de hac re priùs agendum; Porrò, ętatis nomen ab æuo deducunt authores linguæ Latinæ, quasi æuitatem dicas; vsurpant autem ętatem aliquando ijdem authores, solùm pro iuuentute, vt videre est apud Ciceronem in septima actione contra Verrem, vbi ita scribit; Si qui senes, aut defor-

D mes erant, eos in hostium numero ducit, qui aliquid formæ, ætatis, artificijque habebant, abducit omnes. Capiunt etiam aliquando ętatem pro solo anno, vt Virgilius tertio Georgicorum.

A tribus exactis vbi quarta accesserit ætas,
Carpere mox gyrum incipiat.

Capiunt, & ætatem pro tempore, vt cùm vulgò dicimus, nostra ætate, pro nostro tempore; Vsurpatur aliquando pro seculo, idest pro centum annis, vt apud Ouidium de Nestore scribitur:

Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas.

Aetas etiam frequenter pro vita hominis accipitur, vt apud Plautum:

Me ætatem meam viduam esse malui, idest totam vitam meam.

E Quid verò reuera sit ętas, nunc definiendum est: Fernelius ætatem definit esse id vitæ curriculũ, quo luculenter corporis constitutio per se, & ab internis suis principijs mutatur, Verùm ætas non est pars vitæ, sed potius mensura quędam temporis, aut tempus ipsum, quo mensuramus vitam hominis, in qua enim parte vitę sit id, quod viuit agnoscimus, & distinguimus per ętates, vnde ętas reuera non est vita, aut vitę aliqua pars, sed (vt diximus) quod vitę partem, & vitam ipsam mensurat, vt tempus ipsum non est motus, sed mensura motus; Aetas autem est defini-

definitum quoddam tempus, relatum ad vitam rerũ. Cęterùm, quanta ſit totius hominis ętas, ideſt uitę ſpacium, non ſatis conſtat: nam etſi Plinius, cap. 49. lib. 7. refert quoſdam ex Aſtrologia docuiſſe, in Italia homines poſſe viuere centum vigintiduos annos, nec eum terminum aliquem excedere poſſe: tamen ſunt qui referant quoſdam centum, & quinquaginta, alios ducentum, alios tricentum annos uixiſſe, ut omittam ſacras hiſtorias, in quibus habetur, quoſdam ſuperaſſe nouemcentum annos: nos uerò qui nunc viuimus, eos admiramur, qui centum annos ex noſtris attingunt: Porrò, cùm ætas ſit quoddam uitę tempus ab alijs diuerſum, merito fit, ut authores in numero ętatum inter ſe diſſentiant, quoniam non conſtat quot mutationes ſubeant noſtra corpora ex ſuis principijs in uita noſtra; nam Auicenna in prima primi, quattuor ſolùm ponit ętates, adoleſcentiam, quàm dicit durare uſque ad triginta annos, cõſiſtentiam, ſiue iuuentutem, quàm etiam uocat ętatem pulchritudinis, quæ durat à trigeſimo uſque ad quadrageſimum; tertiam ponit ętatem, in qua uirtus minuitur quidem, ſed non manifeſtè, & durat uſq; ad ſexageſimum, & uocat ſenectutem: ultima ętas eſt ſenectus, quę durat uſque ad finem uitę. Verùm, puto errorem eſſe in interprete: nam cum dixiſſet quattuor eſſe ętates, tres ſolum poſtea enumerat, & interpres videtur confundere iuuentutem cum ipſa conſiſtentia. Author vero definitionum Medicinalium, diuidit ętates in pueritiam, pubertatem mediam ętatem, & ſenectutem; Varro, in infantiã, pueritiam, adoleſcentiam; iuuentutem, & ſenectutem, & vnamquamque illarum in tres partes, primam in viridem, ſecundam in adultam, ultimam in pręcipitem; vocat autem infantes, eo quod fari diſcant; pueros quod pari, ideſt impuberes ſint; adoleſcentes, quod maximè tunc creſcant, & adoleſcant; iuuenes, quod Rempublicam in re militari iuuare poſſint; alios autem ſenes, quod tunc corpus ſeneſcat. Gellius lib. 10. cap. 28. refert ex Senſorino, Hippocratem diuidere ętates in ſeptem, ſed non indicat ex quo loco Hippocratis eam diuiſionem acceperit: hic.n. quattuor ſolum ponit ętates ſenilem, conſiſtentem, adoleſcentem, & puerilem. In libro vero tertio Aphoriſmorum non generales ętates, ſed minores illorum partes proſequitur; Galenus autem varius etiam in hac re fuit: ſiquidem in hoc Commentario quinque ętates facit, pueritiam, adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentiam, & ſenectutem; Aphoriſmo vero 9. 5. pubertatem addit, cum adoleſcentiam mediã eſſe inter pubertatem, & iuuentutem ſcribit; Alibi, vt 29. 3. 7. 5. 27. 3. pubertatem à 14. anno incipere, & vſq; ad 25. extendi ſcribit, vbi ſub pubertate adoleſcentiam comprehendit; Addendum autem eſſe pubertatem ex hoc conſtat; quod Adoleſcentiam a 18. anno incipere ſcribat, Pueritiam vero in 14. deſinere, quomodo tempus; quod eſt à 14. ad 18. nulla ętate contineretur.

Cum vero nos generales primum ętates quęramus, quas poſtea in particulares diuidere oportet, adoleſcentia in prima diuiſione ponenda non eſt, cũ pubertatis pars ſit: ſic enim fœtus, & nuper nati, qui in pueritia continentur, ſtatim ab initio in generali diuiſione numerandi eſſent. Fernelius diuidit ętates in quinque in Adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentem ętatem, primam ſenectutem, & decrepitã. Philoſophi (ſi Montano credendum eſt) ætates ſolum duas faciunt, Adoleſcentiam & declinantem ętatem. Mathematici autem & Aſtrologi ut Ptolemeus aliam ſecuti ſunt diuiſionem, ponunt enim primum quattuor eſſe ætates, adoleſcentiam, iuuentutem virilem ætatem, & ſenectutem. Eſt autem or-

A ta hæc diſcrepantia inter authoris in diuiſione ætatũ, ex diuerſo fine & inſtituto quod ſibi quiſque proponit: nam qui Reipublicæ regendę pręſunt, ætates diuiſerunt in tres, in pueritiam, quam extendunt vſque ad decimumſeptimum annum, eo quod inutiles ſint, qui in ea ætate ſunt ad iuuandam Rempublicam, vel conſilio, vel viribus. Secunda ætas ex illorum diuiſione durat vſque ad quadrageſimum ſextum annum, & iuuentus nominatur, quod maximè iuuare poſſint Rempublicam, & armis & conſilio. Tertia eſt ſenectus, in qua homines conſilio plurimum pollent. Philoſophi etiam ſi diuidunt ętates in duas, optima ratione id faciunt, ſequuntur enim uigorem & declinationem, qua naſcuntur ex proprijs principijs, vel enim creſcit calor noſter, uel

B decreſcit, nec datur in hac medium; quare ſequentes illi mutationes, quæ in nobis fiunt ex caloris vigore & diminutione, ętates diuiſerunt in iuuentutem & ſenectutẽ; Medici uero qui ætates conſiderant quatenus mutant medendi rõnẽ, plures ętates poſuerunt, quoniã uidebant temperiem ſępius mutari, & toties propterea mutari curationem, & alia officia Medici: primo enim agnouerunt corpus noſtrum vſque ad decimum quartum annum plus caloris & humoris habere quam moderata temperies poſtulet, & illam ætatem uocauerunt pueritiam; poſtea uiderunt uſque ad vigeſimum quintum annum ſeruari debitã proportionem à calore cum humore & alijs qualitatibus, & eam ætatem potuiſſent temperatam uocare ſed maluerunt pubertatem nuncupare, eo quod

C in eo tẽpore pubeſcant, & pilos emittant homines.

Ceterùm, à vigeſimoquinto anno vſque ad trigeſimumquintum, calor iam præualet humido, & acrior propterea redditur: vnde agnoſcitur corpus calidius & ſiccius, quàm poſtulet moderata temperies, & meritò iuuentus ea ætas nominatur, quoniam maximè apta eſt (ut diximus) Rempublicam & viribus & conſilio iuuare. Sequuntur poſtea duæ ętates, conſiſtens ſiue declinans, & ſenectus, quæ etſi reuera habent eandem temperiem frigidam, & ſiccam, tamen quia uſque ad quadrageſimum nonum annum non eſt ſenſibilis lapſus virium, quæ vigebant in iuuentute, ideo hanc ætatem ſeparauerunt à ſenectute, in qua frigiditas & ſiccitas præualent; & quia illa declinatio, vt diximus, eſt exigua, adeò ut videatur iuuenile robur conſiſtere, ideo etiam conſiſtens ætas nũ-

D cupata eſt, quod autem declinans ætas, & conſiſtens idem ſint, apud Galenum, patet ex hoc Aphoriſmo, in quo ſcribit inclinantem ætatem iuuentuti continuari; & in ſequenti, eam à ſenectute ſeparat; quod autem hæc ætas incipiat à trigeſimoquinto anno, cõſtat, cum illic deſinat teſte Galeno Aphoriſ. 9. lib. 5. iuuentus. Quòd vero extendatur uſque ad quadrageſimum nonum annum, ex eo patet, quod duas ſeptimanas ei ętati tribuat, quia vero in pubertate ſunt anni quidam, in quibus corpora maximè creſcunt, & magnitudine & viribus, nempè à decimo octauo anno, ad vigeſimumquintum vſque, ideo adoleſcentiã eam pubertatis partem vocauerunt, & eſt omnium temperatiſſima & optima ætas. Pueritia etiam ha-

E bet quaſdam partes, ſiue iuniores, in quas diuiditur, vt conſtat ex Aphoriſmis tertij libri, & ex textu octauo ſecundi Comment. 3. Epidemion, & ex textu quinto 1. Comment. 6. Epidemion; ſiquidem, pueritiam ex illis locis diuidimus in fœtum, in nuper natos, & eos qui ad dentium productionẽ accedunt, & qui pubertati ſunt propinqui; ſunt tamen qui fœtum ſiue embryon intelligunt id, quod in utero eſt conceptum ſolum duorum vel trium menſium. Sunt uero qui infantiam vocent pueritiæ tempus, quod eſt vſque ad ſeptimum annum, vt ex loco præ-

citato

citato in 6. Epidemion patet, Xeusis tamen & Hiero Medici παιδία, & νήπια, i. pueros, & infantes, idem apud Hippocr. esse contendunt; nec eos solum infantes ab Hippocrate vocari qui nuper nati sunt, aut qui ad quintum vel sextum annum attingunt, per metaphoram tamen valde pusillos fœtus νήπια, παιδία vocari ab Hippocrate scribit textu 7. secundi Comm. 2. Epidemion. Pubertatis pars quæ à decimooctauo anno vsque ad vigesimumquintum extenditur, adolescentia à Medicis vocatur; At uero, senectutem in Commentario diuidit Galenus, in primam, & vltimam senectutem; in fine vero quinti de sanitate tuẽda, in tres, quarum prima est eorum, qui viridi senecta sunt præditi, quos ob id ὠμογέροντας, idest crudos senes vocat; Secunda pars, propriè senectus dicitur; Tertia quæ decrepita nuncupatur, & qui in ea ætate sunt, decrepiti, & valdè etiam senes ab Hippocrate vocati solent: Causam autem, cur sint quattuor ætates, triplicem assignant Astrologi primam ex diuisione ipsius Zodiaci; secundam ex motu stellarum p ipsum Zodiacum; Tertiam ex motu & lumine ipsarum stellarum; Zodiacum enim diuidunt in quattuor quadrantes, quorum primus constat ex Signis Geminorum, Libræ, & Aquarij; Secundum dicunt constare ex tribus signis Ariete, Leone, & Sagittario; Tertium vero constituunt ex Tauro, Virgine, & Capricorno; Vltimum autem ex Cancro, Scorpione & Piscibus. Ac Primùm quadrantem esse dicunt aereum calidum & humidum; Secundum calidum & siccum, igneum; Tertium, frigidum & siccum, terreum. Quartum frigidum & humidum, aqueum. Stellas autem dicunt moueri per Zodiacum, & quando mouentur per Signa Arietis, Tauri, & Geminorum, tunc gignunt caliditatem & humiditatem; quando vero mouentur per Cancrum, Leonem, & Virginem, tunc inducunt caliditatem & siccitatem; quando uero per Libram, Scorpionem & Sagittarium, pariunt siccitatem & frigiditatem; cũ uero mouentur à solstitio Hyemali ad æquinoctium Veris, gignitur frigus & humiditas. Tertiam rationem quam sumunt ex virtute stellarum, nempè ex motu & lumine illarum, ita interpretantur: Lunam & Venerem caliditatem & humiditatem parere semper; Mercurium vero easdem ut plurium; Solem uero caliditatis & temperatæ siccitatis authorem esse affirmant; Martem ualidissimè exsiccare & calefacere; Iouem esse calidum & moderatè humidum; Saturnum valdè frigidum & siccum. His positis, dicunt ætates meritò diuisas esse in quattuor primas partes, quoniam quattuor sunt solum primæ Zodiaci diuisiones, quæ mutandi vim habent quater nostra corpora; & quia stellæ quæ suo lumine & motu nos possunt afficere, mouentur solum per illas quattuor partes, & quia vim habent gignendi quattuor illas combinationes primarum qualitatum; Diuidunt rursus quattuor istas partes in minores alias, ratione sumpta ex planetis, & omnium primam ætatatem in partes tres, propter actiones aliqua ratione inter se diuersas illarum trium dominantium stellarum, scilicet Lunę, Mercurij, & Veneris, & propterea quattuor primos annos Lunæ tribuunt, quia ea totam suam inęqualitatem quattuor annorum spacio absoluit: meritò ergò quattuor humidissimi anni humidissimo planetæ tribuuntur; propterea, tũc corpus est infirmum, tenerum, & subitum ipsius incrementum, & in eo anima est debilis: proximum autem decennium, quo puerilis ætas completur, Mercurio tribuunt, qui vim leuem habet aliquando exsiccandi, etsi sæpius humectet, merito igitur totũ hoc tempus, quo partes incipiunt fieri solidiores, Mercurio concedunt, nec plures, nec pauciores an-

A nos illi tribuunt: quia in eodem spacio suam quoque inæqualitatem absoluit; propterea errat Montanus, qui septem annos pueritiæ, Lunæ, & totidem Mercurio tribuit; non mirum ergò, si in ea ætate pueri sunt ad eruditionem apti, & excitantur ad discendũ, intelligendum, & ratiocinandum, hæc enim Mercurio tribuunt. Vltimam partem primæ ætatis aiunt comprehendere octo annos, quoniam venus eo spacio temporis suam perficit inæqualitatem, & propterea ea ętas ad sanguinis & seminis generationem omnium aptissima est, quoniam hæc proueniunt ex tempore calida & humida, cuius author est Venus quæ etiam adolescentes inducit ad deceptionem, mentisque cęcitatem, ut immoderatę & impetuosæ libidini seruiant. Secundam ætatem extendunt à vigesimosecundo anno vsque ad quadragesimum primũ,
B inclusiuè, & sine diuisione relinquunt, quoniam toto eo tempore Sol eget, vt redeat ad eundem punctum Zodiaci, & ad eundem aspectum Lunæ: nam Solis & Lunæ actiones communi & mutua opera perficiuntur; propterea hæc ętas inter alias omnes maximè splendet & vegeta est, & pudoris & honorisque cupida, propter caliditatem & siccitatem, quarum cum certa mensura author est Sol. Tertiam ętatem quam Medici aliquando declinantem, aliquando consistentem, ut diximus dicunt, Astrologi vocant virilem, & Marti tribuunt, annosque quindecim durare dicunt, id est vsque ad quinquagesimum sextum annum, quoniam Mars toto eo tẽpore dominatur, & propterea anni illius ętatis sunt anni roboris,
C & vigoris; grauitatis & aduersitatis. Quartam ætatem quam senectutem etiam ipsi vocant, tribuunt Ioui & Saturno, sicut adolescentiam Lunæ, Mercurio, & Veneri: nam primam senectutis partem quam duodecim annos illi continere statuunt, & durare à quinquagesimo sexto ad sexagesimum octauum, volunt à Ioue regi tot enim annos exigere Iouem, ut proprium suum motum absoluat, & tunc ob dominium huius planetæ, homines sanam habere mentem, turpia negligere, prouidos esse, eloquentia & sermone pollere, angustias fugere, & pericula quæ temerè suscipiuntur, solicitosque maximè esse de libertate, bonaque fama; alios vero annos senectutis tribuunt Saturno, qui frigiditatis & siccitatis immoderatæ causa est, per accidens suo paruo lumine &
D motu tardissimo; propterea in ea sunt ętate qua sentiunt naturam ad declinationem festinare, & delectationis diminutionem, hæc enim qualitas vitam hominis exuit, impedimentum, & tristitiam, & paruam rerum sustentationem imprimit; quod si contingeret post annos duodecim primę senectutis quã Ioui tribuimus, annos triginta in quibus Saturnus perficit suum motum, homines excedere, illud extremum temporis Lunæ rursus tribuunt nihil enim aliud est extremum illud senectutis quam summa humiditas & frigiditas cuius Luna est author. Hęc quidem tradunt Astrologi vniuersaliter sic se habere, in aliquibus uero aliquando paululum variare, iuxta diuersos positus stellarum & motus in eorum genituris, vt Ptolemeus author est in quarto libro
E sui Quadripartiti, capite de temporum diuisione, sequens Indos & Ægyptiacos. Fernelij vero diuisio nec cum alijs consentit, nec quibus rationibus confirmari possit habeo, cum author legumlatorum more eum numerum constituat. Ego vt verum fatear, nullum video authorem, qui suæ diuisionis certam rationem reddat, aut certos terminos ponat: probabilior forte videbitur esse Astrologorum opinio, & si in ea etiam est quod reprehendi possit: nam si quattuor solum sunt vniuersales ætates, cur Ioui & Saturno diuersis longè inter se planetis, senectutem, quæ

vnam

vnam habet temperiem per magis & minus differentem tribuunt? cur potius non posuerunt septem ætates vt septem sunt planetæ, quod video à quibusdam factum, vt refert Brasfauolus in suis Commentarijs; nam Græcus quidam incertus author, septem ponit ætates, & primam infantiam, vsque ad quartum annum, quam refert ad Lunam; pueritiam à quarto ad decimum annum, quam dat Mercurio; adolescentiã à decimo vsque ad decimum octauum, & eam subijcit Veneri; iuuentutem à decimo octauo ad vigesimumquintum quam dat Soli, virilem ætatem à 25. ad 50. & hæc datur Marti, à 50. ad 69. primam senectutem tribuit Ioui; Reliquum uero tempos vitæ, senectutem cuius author est Saturnus, appellat. Et quomodo primi quattuor anni ad Lunam referuntur, si illa frigiditatem & humiditatem inducit, corpus vero nostrum eo tempore calidum est & humidum? Agnoscimus præterea, iuuentutem esse calidissimam & siccissimam, quæ temperies ad Solem quomodo referri potest, si ille caliditatis & solum temperatæ siccitatis est dominus? Prætereà, Iupiter senectutis, quę frigida est & sicca quomodo potest esse author? Montanus etiam in Comment. huius Aphorismi tradit quę ab alijs omnibus discrepant, & ab his etiam quæ ipse docet in primam Fen Auicennæ: ait enim senectutẽ incipere à trigesimoquinto anno, & durare vsque ad sexagesimum tertium; consistentiam uero incipere à vigesimooctauo anno, & durare vsque ad trigesimũ quintum; aliquando vero vsque ad quadragesimum vel quadragesimumquintum; Adolescentiam autem à decimoquarto vsque ad vigesimumprimum, vel vigesimum octauum; pueritiam impropriè sumptam à primo ortu vsque ad decimum quartum extendi, propriè uero sumptam, à septimo ad decimum quartum; nescio vbi ille inuenerit ætates propriè vel impropriè sumi eo modo quo scribit. Sed alijs omissis, diligentius explicemus, quodnam temperamentum assignetur singulis ætatibus, & quinam humores in illis vigeant: nam de his etiam controuersia aliquando est. Tradit Galen. in 8. de placitis, & in 3. de Causis Symptomatum, puerilem ætatem esse calidam & humidam, & eiusdem temperamenti esse cum Vere; id quod ostendit color ruber, corporis mollities, incrementum, concoctio validissima, quę omnia dominium caloris & humoris testantur; quod si aliquando Galenus scribit, in pueris abundare pituitam, id fit ob deprauatum victum, cum scilicet plus ingerunt quàm possint concoquere; pubertas ab eodem authore rectè censetur esse temperata, plus, vel minus: verum adolescentia, (ut ille tradit decimo octauo Aphorismo tertij libri) omnium ætatum est optima, & temperatissima: nam priores anni quattuor, plus fortè humoris & caloris obtinent, quàm moderata ad unguem temperies requirat; iuuentus calida est & sicca, id quod ostendunt bilis flauę generatio, furor, robur, & morbi biliosi, qui in ea ætate frequentes sunt; maior autem est controuersia de temperamento consistentiæ, & senectutis: nam vigesimonono Aphorismo tertij, scribit illos multum atræ bilis procreare, & propterea homines in ea ætate maximè fieri melancholicos: quo loco etiam illius ætatis temperiem eandem esse cum temperie Autumni dicit, quod si ita est, oportet illos esse calidos & siccos, à tali enim temperie atra bilis procreatur, si modo illa per adustionem gignitur, quomodo salsus sapor ex amaro; at si ita est, Autumnum oporteret esse calidũ & siccum, cum tamen illum ponat, vt plurimum siccum & frigidum; Aliquando vero vt in libro de tẽperamentis, absolutè siccum, in calore uero, & frigore inæqualem. Sed meo quidem iudicio non obstat, quo minus declinantem ętatem frigidam & siccam

A statuamus, & in ea tamen gigni per adustionem attrã bilem: nam ęstas tantum ardorem, tantamq; siccitatem in humoribus induxit, vt calor paulo minus tẽperato in Autumno sufficiat addere id, quod deest ad perfectam atræ bilis generationem: id enim accidit, quod uidemus fieri in his quæ elixantur, ea enim à liberaliore igne aliquandiu excalefacta, non desinũt ebulire, & perfectam concoctionem capere, si postea minimum ignis apposueris. Verum si consistente ætate ponimus esse frigidos & siccos, quomodo different à senibus? an non nisi per magis & minus: leuiores enim sunt in consistentibus harum qualitatũ excessus, qui in senibus iam sunt conspicui; propterea consistentes uocat Galenus, quod uideantur in iuuenili robore permanere. Mihi tamẽ non displicet

B Ptolemei opinio, qui Ioui eam ætatem refert acceptam; nam qui in ea ætate sunt, gignũt frigidiores & humidiores humores: id quod ex eo patet, quod & calorem, & frigus sine magna molestia pariter sustineant, quod ferè temperatę naturę est inditium: illos uero quos adurit humores, ab æstate iam torridos sumunt, ita vt minimum ad id conferat ea ætas: quod etiam Galenus aliquando testari solet, atram scilicet bilem gigni in æstate, sed seruari in Autumno. Non magnoperè igitur repugnabo, si quis declinantem ætatem statuat esse frigidam, & siccam, vel calidam & siccam vel calidam & humidam moderatè, ut Iupiter esset, quod pinguedinis generatio ostendit: nã qui bene sunt affecti in ea maximè ętate corpulenti & pingues redduntur, quæ fieri nõ

C possunt exuperante frigido, & sicco, sed humido cũ calore moderato, uel parum excedente, vel infra mediocritatem subsistente. si intelligat leues excessus in calore & frigore, unde sequitur generatio mitiorum humorum quam in Æstate, & meliorum quam in senectute; parum vero confert siccitas ad humorum generationem, si modo calor præualet, aptusque est; nihil ergo obest quo minus illi solidioribus partibus frigidi & sicci sint, & tamen gignant humores satis temperatos. De temperamẽto senectutis eadem ferè est controuersia; nam secundo libro de Causis Symptomatum, & secundo de Temperamentis, scribit illud esse frigidum & siccum; id quod octauo de Placitis confirmat, cum senes dicit habere tale temperamentum vt Autumnus; in secundo uero de Temperamentis, duplicem temperiem omni-

D bus senibus concedere uidetur, uocat enim frigidos & siccos solidis partibus, frigidos uero & humidos excrementis: tametsi in libro octauo de Placitis, senes distinguit, & propriè senes Autumno, & decrepitos Hyemi comparet; & profecto in frigidis & siccis temperaturis partium non idem fit, quod in calidis & humidis: nam humores qui in his gignuntur, similes sunt qualitatibus exuperantibus, in illis uero non item perpetuo: nam ubi læuis est excessus frigoris & siccitatis, non mirum si humor melancholicus in ea temperie abundat; at ubi frigus admodum vincit, & plurimum iam languet calor, non sicci, sed humidi humores procreantur, hi enim sequuntur cruditatem, quæ cum humore necessario est coniuncta:

E cruditatis autem & imbecillæ concoctionis author est imbecillus calor, quem & frigus nominamus, non quod reuera plus frigoris sit in corpore quam caloris, (id enim fieri nequit quamdiu res uiuunt,) sed minus caloris est quam proportio benè temperatorum exigat; quia ergo Medici student quantum fieri potest emendare corporum uitia, ideo senes nunc frigidos & siccos, nunc frigidos & humidos esse pronunciant: nam quoniam prima senectus non multum molestatur ab excrementis, propterea Medicus uitium notat in siccitate, cui emendandæ totis uiribus

bus incumbit; decrepiti vero, humidi dicuntur esse potius, quam sicci, quoniam desperata iam cura siccitatis, Medicus notat illud malum cui aliqua ratione succurrere potest.

Facillime ieiunum ferunt; secundo loco qui ætatem habent consistentiæ, minus adolescentes, omnium minimè pueri præsertim qui inter ipsos sunt viuidiores.

IEiunij nomine scribit Galenus intelligi posse paucum nutrimentum, & inediam, quod mihi non placet. Primum, quod scribat Hippocrates absolutè senes facillimè ferre ieiunium, nullos ex senibus excipiens, falsum autem sit (ut Galenus rectè admonet) decrepitos facillimè tolerare inediam; Deinde quod in sequenti Aphorismo qui huius rationem reddit, scribat author, senes pauco nutrimēto opus habere, idem quod hic per ieiunium intelligens, paucum scilicet alimentum; facillimè igitur ferre ieiunium dicentur, qui paucum cibum appetunt, & interim non lęduntur; ex quo patet, quid sit facilè, & difficilè ferre ieiunium: nā cum quidam sint qui appetunt, & lęduntur; alij qui appetunt & non læduntur: alij qui non appetunt, & lęduntur; alij qui neque appetunt neque lęduntur: primi difficillimè, vltimi facillimè, duo medij facilè & difficilè ferent ad alios collati; nam qui appetunt, & non læduntur ex eo quod appetunt, difficilè ferunt; ex eo uero quod non læduntur, facilè qui uero non appetunt & læduntur, ex eo quod non appetunt, facilè ex eo vero quod lęduntur, difficilè ferre ieiunium cēsentur. At quoniam hæc intelligi non possunt, nisi intelligamus quænam sit appetentię causa, ideo paucis de hac re agemus, præsertim, quod Galenus varius in hac re esse uideatur, aut certè Methodo non vtatur, dum immediatas causas omittit, particulares uero omnibus notas enumerat: ait enim, (ne singulos locos referam) passim in suis operibus, appetentiam aliquando fieri à dissolutione nostræ substantiæ, ab austeris cibis ingestis à cibo potioneque frigida, à salsis, acidis, amaris, acribus, a frigida uentriculi intemperie, ab humoribus acidis, à frigiditate externa, à natiuo calore, à uigilia, somno, exercitatione, quiete, à Venere aliquando fieri appetentiam notum etiam est. Aetates præterea quædam appetentiam intendunt, aliæ dissoluunt, sicut & multæ ex prędictis causis. Sed hæc docendi ratio Empirica est & nulla Methodo constans; nam cum illa quæ numerata sunt: nec primo nec per se appetentiam excitent, immediatæ causæ primo erant tradendæ, ex quibus postea licet intelligere, quid vnaquęque aliarum efficere possit, & cur nunc una, nunc alia, & non eadem in omnibus res, idem efficiant. & quæ pręterea verę sint causę, & quomodo ab alijs discernantur. igitur si fames (vt ille in tertio de locis affectis, & in libris de symptomatis testatur) est sensus alimenti deficientis; uel potius eum sensum sequitur, duas profecto primas oportet esse & proximas illius causas, nempè sensum, & id quod sensum afficit, propterea qui delirant, eo quod sensationes non apprehendant, non appetunt, & quibus cerebrum contusum est, vel alio modo ita affectum, vt sensifica vis per neruos ad as ventriculi peruenire nequeat, non fament: affici autem sensum oportere constat, quandoquidem sensatio non fit, nisi sensibilia sensum moueant, vnde in repletis cibo potuque appetentia non fit, & si sensu exquisitissimo illi præditi fuerint, excitari ergo oportet sensum in ore uentriculi vt fames fiat, sed non

A à quacunque re, nec quocumque modo; si enim vel à replente re aliqua grauetur, aut à causa mordente afficiatur, excitabitur quidem sensus, sed non ad appetendum cibum, sequitur enim ad hoc expulsio, & euacuatio, non appetentia & cibi ingestio; quod si appetimus id quod replet, & restituit substantiam deperditam, profecto sola vacuantia humiditatem, substantiamque contentam in ore ventriculi, vim habebunt ad appetitum excitandum; at cum euacuari ea possit, vel à digerentibus, vel comprimentibus, vel attrahentibus, & sugentibus, non omnia hęc apta sunt ad appetitum in nobis excitandum: quæ enim ita vacuant, ut temperiem roburq; partis simul etiam dissoluant, vt alias actiones, sic appetentiam lædunt; quam ob rem ea solum ad appetitum con-
B ciliandum faciunt, quæ vacuando robur ventriculi seruant, cuiusmodi sunt comprimentia, vt frigida, austera, acida, vel quæ abstergendo & simul astringendo idem faciunt, vt salsa; calor vero natiuus ut naturæ est instrumentum, ita digerendo vacuat, seruando naturalem temperiem; sic venę sugendo, cū ad id sint à natura institutæ, aptissimè idem faciunt; atque vehementius calefaciendo humorem digerūt, tantum abest vt appetentiam excitent, ut etiam arceant, vel præsentem tollant, eò quòd ventriculi robur dissoluant, unde per febres & æstiuum calorem, interim cum exhauritur corpus & consumitur, appetentia perditur; Eodem modo cum humores biliosi occupant orificium ventriculi, perditur appetentia in benè affectis corporibus; in pituitosis verò non
C obest, quoniam abraditur pituitosus aquosusque humor, qui replet, imbuitque stomachum; qua ratione etiam acria, amara, & salsa, conferunt quoque in illis ad appetentiam; in alijs vero qui expeditum habent ventriculum, ea obsunt, quia intemperiem calidam inducunt, aut certè laxant, eneruantq; uentriculi robur. Eodem pacto vehemens exercitatio in biliosis minuit appetentiam, quam quies auget; in pituitosis verò contrarium accidit; nec somnus quidem aut vigilia semper idem efficiunt in omnibus, sed aliquando cruditatem pariunt, & replent, aliquando euacuant. Sunt præterea ex prædictis causis quædam efficaces, aliæ debiles ad appetitum mouendum; nam quæ digerunt, aut sugunt eum iusta mensura, illa insignem appetentiam pariunt, vt labor vi-
D gilia, purgatio, & alia euacuantia; quæ vero exprimunt substantiam ventriculi, illa minimam habent vim in eo opere perficiendo; vnde videmus ab austeris & acidis alimentis, & à frigida potione, debilem fieri famem, propterea quod parua & inæqualis fit ab illis euacuatio; euacuatur enim duntaxat fortè quod in ventriculo continetur, quod quidem facilè & pauco alimento restituitur; at vera fames requirit aliorum membrorum inanitionem, & primum eorum quæ cuti sunt maximè vicina, illa enim uacuata, naturali appetitu mota repleri cupiunt, vnde attractio fit successione quadam tandem ab orificio vētriculi, quod sentiens suam etiam inanitionem, repleri pariter desiderat; & quia alimentum non habet aptum in corpore, sensu exquisitissimo præditum est
E à natura, vt molestiam eam sentiat, & ita animal admoneatur, vt extrinsecus porrigat alimentum; propterea huius partis appetentia, fames animalis, quod animalibus sit propria, aliarum uero partium appetentia, fames naturalis dicitur, quod omnibus viuentibus natura constantibus sit communis: nam & plantæ naturali desiderio appetunt repleri cum sunt euacuatæ. Explodenda vero est Montani opinio, qui tradit ventriculum non primum appetere ob suam inanitionem, sed ob corrugationem ab inanitione factam; id enim Galeno repugnat, & rationi:

ni: nam vt aliæ partes, sic & ventriculus non aliam habet causam appetentiæ & repletionis, quam inanitionem; immediatè enim quod euacuatum est, repletionem appetit. Præterea, in eo etiam errat, quod naturalem famem dicat requirere quinque motus, de animali hoc scribitur à Galeno, non de naturali. Vt ergò ex prædictis quædam minimam, talia uero maiorem habent vim ad famem quæ ad secundum naturam excitandam; ita frigidi humores, ut pituita acida, & humor melancholicus, occupantes orificium ventriculi, vel plusquam oportet famem intendunt, ut quæ continuo exprimant humorem ventriculi, vel absurdam appetentiam pariunt, vt in fame canina, & malacia mulierum apparet qua laborantes, cinerem, carbones, & alia aliena à nostra natura, & si fortè illis non inutilia appetunt; inter omnes tamen potentes causas, ea validissima est, quæ à natiuo calore petitur, est enim fames interna, & nobis insita actio, appetitus hic; vnde insitam necesse est vt habeat causam & instrumentum, quod est calor natiuus, cuius adminiculo omnes actiones nostri corporis rectè obeuntur; id quod facit (vt postea ostendemus in sequenti Aphorismo) suo motu, dum nunc contractus in internis partibus, vel ad externas expansus, aut vniuersum corpus æqualiter afficiens, vim suam omnibus liberaliter impartitur; & propterea quæ famem pariunt, eo quod aliquid conferant calido huic natiuo, illa etsi non per se, tamen rectè conferunt ad appetitum excitandum; cuius generis sunt ætates, ut postea ostendimus; appetunt igitur & læduntur, ut ad rem nostram accedamus, quibus appetentia fit à calore natiuo, nisi cibo reficiantur, quonam digeritur illorum substantia, quę non nisi externo cibo restitui potest. Appetunt uero & non læduntur à ieiunio, qui ob pituitam frigidam in uentriculo contentam appetunt; interim enim pituita in illis consumitur, & nutrimentum fit; lęduntur uero & non appetunt, in quibus dissipatio magna fit, & molestiam à vacuatione factam non sentiunt; non appetunt vero, nec lęduntur, quorum substantia non digeritur, & sensus obtusus est, quapropter senes merito facillimè ieiunium ferunt, quoniam dissipationi inepta est illorum substantia sicca & dura, & calor illorum imbecillus est, qui dissoluere non valet, tum etiam quod sensifica vis in illis elanguescat; Addo, quod frigidiore sanguine abundent, qui cum alimento destituuntur, elaboratur, & concoquitur, in nutrimentumque cedit; illorum uero ratio refellenda, qui credunt illos pituita abundare, & ex ea pura nutriri, nam (ut alibi ostendimus) simplex pituita nutrire non potest; quoniam ex quattuor humoribus nutrimentum fit, pituita vero frigidissima & humidissima nō potest materia esse generationis quattuor humorum: nam quomodo bilis flaua, & humor melancholicis ex pituita fieri possunt? Pręterea, oporteret ex ipsa pituita rursus pituitam fieri, si ex illa sanguis, qui particeps est quattuor humorum, fieri debet; quę omnia sunt absurda. Cum vero Galenus pituitam per vlteriorem concoctionem dicit mutari in sanguinem, & postea nutrire, intelligit pituitę nomine non quartum humorem, sed totam ipsam sanguinis massam crudiorem adhuc, & frigidiorem, ea enim cum nondum habeat veras qualitates sanguinis, per concoctionem eas acquirit. Verùm, etsi pituita simplex, nec actu, nec potentia potest esse nutrimentum corporis, tamen facit cum abundat, ne corpus multum nutrimenti appetat, propterea quod calor minus dissipare potest humidum insitum singulis partibus, dum illę irrigantur pituita & aquoso humore; an non dicemus pituitam quę in senibus est, conferre ad appe-

A titum conciliandum, cum frigida sit, & quę talia sunt dixerimus in hoc opere suam habere vim; Respondeo pituitam quę in vera senectute gignitur, esse insipidam, vel dulcem, cum adhuc constet vis caloris, ob id nullam habet vim ad incidendum, & comprimendum, quę vero in decrepitis prouenit, frigior fortè est, aut etiam corrupta, adeò, ut appetentiam tollat: nam omnes insignes intemperies, actiones perdunt; prӕterea etsi talis fortè est pituita, qualem appetitus desiderat, quoniam tamen sensifica facultas spirituum consumptione, frigiditate, siccitateque partium in illis elanguescit, ideo euacuationem quę fit, non facilè sentiunt senes, pueri uero contra, cum materia constent humida & aerea, quę facilè digeritur, & calorem efficacem obtineant,

B promptè euacuantur & plurimum, & quia etiam sensu exquisito sunt prӕditi, facilè molestiam quę à vacuantibus fit, percipiunt, & cum non soleant cumulare multos humores ob continuam & magnam dissipationem, nec cruditatibus abundent, si rectè nutriantur, intus non habent remedium aduersus famem, quam ob rem externo multo opus habent nutrimento, ac inter pueros qui viuaciores sunt, minus ferunt ieiunium: nam alacritas & viuacitas illa prouenit à calore aereo & igneo, huiusmodi.n. calor mouet, & non finit quiescere, ut Gal. 1. Prorrheticorum tex. 20. scribit, dum calidi effectus explicat. Constant & ijdē pueri viuaciores tenuiori substātia ad dissipationē maximè opportuna, quare meritò inter alios minùs ferunt ieiunium, & frequentiore copiosioreque egent nutrimento; itaque constitutis his

C duobus extremis, pueritia viuaciore, quæ ferre non potest inediam, & senio quod facilè eam fert, media facilè intelligentur, quæ enim ætates ad senectutem magis accedunt, tanto minus digerunt, & appetūt minus, & minus lęduntur; quod si extremè senes inediam facillimè non ferunt, hoc nihil ad nostram interpretationem, quæ sumit ieiunium pro pauco alimento; nam quanto senior aliquis est, tanto minùs alimenti appetit, & concoquit. At si quis quęrat cur eadem non sit ratio de inedia, quæ est de paucitate cibi, idest cur decrepiti ferre non possint inediam, at contenti tamen sint pauco cibo, ratio est, quod illi qui ad ætatem eam peruenerunt, ob extremam ferè debilitatem facultatis concoquentis, nequeunt tā

D tum cibi simul conficere, quanto opus habent, nec possunt ex crudiore materia sanguinem gignere per inediam, est enim quod in illis redūdat, non crudior sanguis, sed ferè mucus, & pituita inutilis; quare externa materia calidiore, pauca, & paulatim affusa opus habent, qua reficiantur, edunt ergo frequenter, & inediam ferre nequeunt decrepiti, non quod appetant, id enim fieri non potest sine dissipatione, quę in illis tarda, & exigua est, sed quoniam vires sibi labi sentiunt, quæ uon nisi nutrimento externo reparari possunt, pueri vero inediam non ferunt, non ob hūc vitium lapsum, defectu caloris factum, sed ob eum qui contingit ex multa corporis dissolutione. Hoc vero loco non prætereunda est dubitatio, quam mouet

E Montanus, quærit enim ille, cur iuuenes non facilius ferant ieiunium senibus, cum illi sint robustiores, & propterea possint magis resistere causis alterantibus; addit præterea iuuenes venas habere sanguine refertas, ex quo diu nutriri possunt absque externo alimento, quod ex Galeno confirmat, qui scribit in secundo de Temperamentis, eos qui venas magnas habent ad inediam ferendam aptissimos esse. Soluit hoc modo quæstionem; iuuenes magis tolerare famem intensiuè, extensiuè uero senes; sed interim cum vult explicare hoc suum intensiuè, & extēsiuè, nescit quid dicat; nam quocumque modo res

sumatur,

sumatur, iuuenes difficilius ferunt, & inediam, & cibi paucitatem, quam veri senes, qui nondum ad extremum vitę peruenerunt; nec facit robur, quod in iuuenibus est ad hanc facilitatem: nam robur iuuenile spectatur maximè in animalibus facultatibus & actionibus quibus illi pollent, & aptissimi redduntur ad validissimos motus peragendos, robur vero facultatum naturalium, quod in illis etiam maius est quā in senibus, tantum abest vt causa sit, quod ferant facilius ieiunium, vt contrarium reuera concludat; nam si agentia, & patientia proportionem inter se seruare debent, plurimo & frequenti nutrimento est opus, vbi plurimum necessario concoquitur, & consumitur; nec illud quidem facit, quod plus sanguinis habeant iuuenes senibus, habent enim longè etiam validius id, quod sanguinem absumit, illa vero dubitatio magis vrget quæ ex Galeno nascitur in octauo libro Methodi, vbi scribit inter omnia temperamenta, biliosum difficillimè inediam ferre; Quod si ita est cum iuuenes temperamento biliosi sint, pueri autem sanguinei, cur illi difficillimè, hi autem facilius ieiunium sustinent, ratio diuersa est: non enim eadem materia subijcitur puero, & iuueni; humidior enim illi, huic siccior, & durior. Quam ob rem, etsi in pueris calor mitior sit quàm in iuuenibus, tamen quia illorum substantia facillimè digeritur, plus à mitiore calore hi, quàm illi à vehementiore, vacuantur: quod si par materia subijciatur, qui biliosior est, difficilius inediam feret, quoniam vehementius vacuatur, vt iuuenis biliosus, difficilius quàm sanguineus, & puer biliosus eadem ratione, quàm sanguineus difficilius fert ieiunium. Quod si quis dicat in eadem ætate, diuerso tamen temperamento, bilioso scilicet, & sanguineo, diuersam materiam subijci, illi duriorem, huic humidiorem; verum quidem dicet, non tamen minus ille, quam hic digerit, in vtrisque enim iuuenibus sicca est, paulo mollior in sanguineo materia, substantiaque in pueris humida, paulo siccior in bilioso, vt potius causæ efficientis vehementiam, quàm paruam ex materia diuersitatem sequi debeamus; Difficilius ergo biliosi pari materia subiecta inediam ferunt, facilius tamen & plura concoquunt sanguinei, quoniam in illis concoctrix vis est validior.

APHORISMVS XIIII.

Qui crescunt plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento; alioquin corpus absumitur. Senibus verò parum innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob causam febres senibus non similiter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.

QVæ pueri difficillimè ferant ieiunium, plurimoq; egeant alimento, senes vero contrario modo afficiantur; & denique omnium quæ superiore Aphorismo dicta sunt, rationem reddit in hoc Aphorismo Hippocrates, quemadmodum optimè etiam Galenus docet, estq; ratio & vera demonstratio qua vtitur, huiusmodi: quæ plurimum habent calidi innati, plurimo egent nutrimento, at pueri plurimum innati calidi habent, plurimo igitur alimento opus habent. Maiorem propositionem ex eo probat, quod alioqui corpus absumatur: fit enim plurima dissolutio in his, qui calido innato abundant, quæ non nisi plurimo nutrimento restitui potest; siquidē nutrimenti quantitas, proportione respondere debet quantitati eius, quod dissoluitur, Pueros autem plurimum habere calidi innati ostendit, quoniam quæ crescunt corpora, calido innato abundant: pueri autem inter omnes ætates maximè crescunt. Omittit autem tanquam notum, quod ea quę crescunt plurimum calidi innati habeant, & merito quidem: neq; enim partes in omnem dimensionem distendi possunt, nisi subsit humida substantia, & calor adsit, qui eam mutare, & diducere possit, quæ calidi natiui beneficio fiunt; Contra vero senes, cum amplius non crescant, sed potius minuantur, parum innati calidi habent, minimumq; dissoluuntur: vnde & pauco illis nutrimento est opus; Eos autem parum calidi innati habere, probat etiam ex generatione febriū acutarum, quæ aut non fiunt in illis, aut non similiter, idest non tam facilè, nec tam sæpè vt in pueris, propterea quod frigidum est senum corpus, quod à causis calefacientibus difficillimè accenditur, quod pauco nutrimento egeant, siue paucis fomitibus (appellat autem nutrimentum fomitem, eo quod corpus, & calor eo foueantur, vel ex eo tanquam ex fomite accendantur) probat ex contrario, quod scilicet à multis extinguantur. At uero, cum tota huius probationis ratio ex calido natiuo petatur, cogeremur de eo paulo diligentius agere, nisi id à nobis iam factum esset in lib. primo, de somno, & uigilia, ubi exactissimè (ni fallor) hanc materiam multis antea difficultatibus inuolutam explicauimus; ex eo ergo Opere solum capita repetemus, & ea quæ necessaria sunt ad hunc Aphorismum enarrandum; Porro cum calidum innatum dicatur calidum, tractationem auspicari deberemus à nomine calidi, quod scilicet calidū significet Medicis, quot modis sumatur, quomodo intelligatur, cum absolutè aliquid calidum dicatur esse, aut alio modo; quomodo præterea elementa, humores, partes corporis, ætates, alimenta, medicamenta, anni tempora, regiones, & si quæ alia sunt in Medicina, dicantur calida, & intelligantur; Sed quoniā hæc etiam in Commentarijs nostris in Artem Medicinalem accuratè sumus prosecuti, summam rerum duntaxat prosequar. Igitur calidi nomine nunc caliditatem, nunc substantiam quæ caliditatem habet intelligimus, de utroq; enim uerum est dicere, illud esse aliquid calidum, dicuntur autem quędam esse absolutè, siue simpliciter calida, sed non uno modo, quia (hæc absolutè, & simpliciter) uariè sumuntur à Galeno, nam aliquando absolutè usurpatur pro eo quod est in summo, ut ignis absolutè calidus dicitur; item absolutè idem est, quod sine comparatione ad aliquam rem priuatam; absolutè pręterea idem est, quod sine additione illius, cuius res est, ut si quęratur cuius temperamenti sit os, non adiecto leonis, uel alterius animantis, absolutè id quæri dicitur; absolutè alio modo idem est, quod exactè, ut hominis temperies absolutè optima, idest, exactè intelligitur; absolutè item usurpatur pro eo, quod est sine distinctione, ut cum dicimus, non esse absolutè respondendum; alio modo absolutè intelligitur, quod comparatur ad medium sui generis, quomodo magnum, & maius differre dicit Galenus, quod magnum absoluto sermone dicatur, maius autem non; Dicitur autem magnum non sine collatione, non minus quàm maius, sed id ad quod magnum dicitur non additur, cum ad medium sui generis dicatur, additur autem id, ad quod dicitur maius. Porrò, Elementa calida dicuntur frigida, humida, & sicca, quod absolutè, idest in summo sint talia, humores uero calidi dicuntur esse à prædominio caloris; medicamenta uero, &

ro, & alimenta calida, comparatione facta ad ea corpora, quorum sunt alimenta, & medicamenta; Partes uero calidæ, quod temperata ad pondus parte, uel ad partem sui generis temperatã collata, calidior sit, totum uero corpus calidum, ut homo calidus dicitur collatus ad medium, ad quod dicitur; nam si consideretur vt homo, respicimus ad hominem temperatissimũ, qui ut regula ponitur ad alios oẽs hoies iudicandos; si vt animal, ad mediũ respicimus, quod in genere animantium ponitur: est autem ipse homo; vnde contingit idem ad seipsum comparari; si vero vt corpus, & vt substantia consideretur, respicimus medium quod statuitur ex æquali portione Elementorum constare; atque ita contingit hominem, nunc dici calidum, nunc temperatum, nunc calidũ & humidum. Anni vero tempora calida dicuntur, quod calor frigus exuperet. Eadem est ratio de regione, & cęli statu. Sed hæc vt diximus alio loco diligentius enarrauimus. De calido natiuo variæ extant opiniones, quid sit, & an res una sit, vel plures, propterea quod Galenus confuse hæc tractat: sed vt disputatio nostra perspicua euadat, quid innatum siue natiuum, & quid calidum intelligatur, cum innatũ calidum dicimus, prius explicare oportet. Est autem innatum, quod à primis principijs est inditum; in qua significatione opponitur acquisititio. Innatũ aliquando acri opponitur, vt cum dicimus natiuum calorem esse temperatum, eum vero qui acrior est, natiuum non esse. Alio modo natiuum dicitur, quod est secundum naturam, quomodo dicimus concoctionem fieri à natiuo calore, putredinem vero ab eo qui est præter naturam, qui & alienus, extraneus, & non proprius dicitur; Scribit autem Galenus aduersus Lycum calidum innatum esse corpus; quod si ita est, Montanus & alij recentiores errant, qui calidum innatũ, & calorem innatũ pro eodem vsurpant, veluti cum quærit an puer plus habeat calidi innati quam iuuenis: nam Galenus non de calido innato dubitat, sed de ipso calore, & qualitate, an par scilicet sit in vtroque caliditas, cum notissimum sit, pueros tanto plus substantiæ innatæ calidæ habere, quanto uiciniores sunt natiuitati: At non constat, an æqualis sit in utroque caloris gradus. Porro, calidum hoc innatũ Gal. aliquando dicit nihil aliud esse quam aereã, & aqueam substantiam, aliqñ vero dicit in pueris esse semen & sanguinẽ, in senib. verò sanguinem solũ, vt contra Lycum; in 5. vero de Sympl. dicit esse spiritum, posse tamen intelligi etiam sanguinem; in 8. de Placitis, dicit esse sanguinem & pituitã; At vero, cum scribit motu calidi innati fieri omnes actiones, necesse est vt eo nomine intelligat sanguinem & spiritum, qui in corde & hepate gignũtur; at hæc omnia inter se differunt, quibus quidem rebus confusi nonnulli, finxerunt innatum calidum esse diuinum & cæleste quidpiam, & aliud adhuc esse innatum calidum, humidum inquam oleosum, insito spiritu & calore vndique pertusum, quorum quidem opinionem nos alibi abunde refellimus. Nos autem putamus, non de eodem calido innato agere, sed quattuor modis Galenum illud sumere; uno enim modo & præcipuo sumitur calidum innatum pro sanguine & semine quibus primũ constamus; illa enim sola sunt nobis insita à parentibus, aliæ uero partes, eo quod acquirantur & fiant ex illis, innata corpora dici non possunt; At cum sanguis & semen aereæ & aqueę substantiæ plurimum in se contineant, non mirum si ille aliquando calidum innatum aeream aqueamq; substantiam uocet.

Ceterum, cum sanguis ille & semen desinunt esse factis partibus corporis, nequeunt in nobis amplius calida innata nominari, quo fit, vt eam quoque substantiam calidam, quę ex primis principijs in singulis partibus est, calidi natiui nomine donare nos oporteat: quoniam vero calor qui singulis partibus ex primis principijs est insitus, tepidus quidem est calor, & potius potentia quam actu, propterea spiritum & sanguinem gignit animal, quorum affluxu, potentialis ille calor excitatur, & conseruatur, quę substantię etsi reuera natiuę non sunt, quippè, cum in nobis quotidie gignantur, tamen quia ex illis calidum relictum in singulis membris (vt inquit Galenus in libro de venę sectione) perseuerantiam habet, ideo calida innata pariter dicuntur. At vero, cum omnes actiones natiuo calido tribuantur acceptæ, sit autem qui insitus est (vt diximus) veluti potentia, qui vero aliundè influit, per se non agat, sed cum alteri coniũgitur, non immerito calidum uocabimus innatum, quod ex natiuo & influente consistat, ergo sanguis & spiritus sunt calida innata influentia, & propterea hepar & cor fontes sunt calidi innati; quia tamen spiritus plus momenti habet ad insitum calorem excitãdum, & ad omnes actiones suo motu peragendas, merito quoque Galenus, cor solum numerat frequentius, & esse dicit fontem calidi innati. Quibus ita positis, videndum est de quo calido intelligendum sit, cum scribit: Corpora quę crescunt, plurimum habere calidi innati; an scilicet de uerè innato sanguine & semine, ex quibus cõfectę sunt partes corporis; an de calida ea substantia & humida, quę ex illis, in partibus relicta est; an de influente; an de mixto, ex influente scilicet, & eo, quod est potentia & relictum in singulis partibus ex primis principijs vel etiam de omni innato calido intelligat. Item, quum plurimum intelligi possit, vel mole siue pondere, uel proportione, possitque plurimum dici, vel respectu aliarum partium, vel aliarum ætatum, vel sui corporis proportione, vel contrarię substantiæ, quomodo hęc intelligenda sint, operepretium est explicare, cum à Galeno aut non factum sit, aut uariè confuseque ostensum; Etenim, cum agit contra Lycum de uerè innato calido, sanguinem & semen intelligere Hippocratem scribit, plurimumque esse huiusmodi calidum, facta cum partibus non innatis comparatione; id quod meo iudicio recipiendum nõ est, Quod enim amplius non est, quomodo cum alijs comparari potest? siquidem post primos dies, imo in ipsa prima die, qua fœtus conformari incipit, sanguis & semen esse desinunt: quare solum in eo ferè temporis momento in quo nullæ partes adhuc conformatę sunt, dici posset huiusmodi esse calidum; at Hippocrates de his agit corporibus quæ pfecta sunt, & nutrimento egent; in Commentario autem huius Aphorismi, de secundo eo calido innato agere uidetur, quod ex sanguine & semine in singulis partibus derelictum est, cum ait aeream aqueamque substantiam in pueris prępualere frigidæ & terreæ, & optimè quidem: nam mole & pondere semper prępualet in nobis terrea portio, proportione vero si ea innata cum alia comparetur substantia, plurima in pueris est, aliarum autem ętatum comparatione, mole & proportione; corporis autem sui ratione, non mole sed proportione plurima censetur; partibus autem corporis minimè comparari potest, cum singulis partibus illa sit insita: quis enim dicet aeream aqueamque substantiam, ossium, ligamentorum, & denique omnium corporis, partium ratione, multam esse? non uerum autem calidum innatum quod influens uocatum est, sanguis scilicet & spiritus, qui in nobis gignuntur, plurimum non est mole sua in pueris, sed in iuuenibus: minus enim pueri sanguinis & spiritus quam iuuenes habent; respectu verò contrariæ substantiæ, & aliorum humorum, hoc

modo

modo plurima est; aliarum vero ætatum, & sui etiam corporis proportione, exuperat sanguis, & spiritus in his, quę crescunt corporibus; habent ergo huiusmodi corpora plurimũ tum insitæ substãtię calidę, tum in fluentis. Dixit autem (quæ crescunt,) ut non solum pueros, sed & animalia alia, & plantas intelligeremus, quæ dum crescunt, plurimũ habent calidæ suæ substantiæ; & si autem incrementum secundum triplicem dimentionem fiat, id tamen maximè de incremento quod secundum longitudinem fit, intelligendum est: sunt enim qui in consistente ætate & senectute etiam mortem corpori addunt, & crassescunt, quos etsi dicamus siccorum comparatione humidos esse, simpliciter tamen plurimum calidi innati habere nunquam dicemus.

Plurimo ergo egent nutrimento.

EO quòd corpora plurimum habeant calidi innati, plurimo egere nutrimento probat Hippocrates, & optimè quidem, vires enim habent validas, quæ non nisi multo nutrimento foueri possunt; quinetiam, plurima fit in illis substantiæ dissolutio uigente calore, & abundante aerea aqueaque substantia, quæ facilè digeritur. Dissolutioni autem multæ, multum nutrimentum necessariũ est, siquidem proportione respondere hæc inter se debent. Præterea vbi calidum innatum plurimum est, plurimum concoqui potest, quia concoctrix facultas subest calida, & instrumentum concoctionis viget, nec in corpore relinquitur ex bonis concoctionibus multa materia semicruda, ex qua corpus nutrimentum sibi parare possit, merito igitur vbi plurima fit euacuatio, & plurimum concoqui potest, & materia interna non adest apta ad nutritionem, plurimum requiritur alimentum externum. At vero quoniam multum nutrimentũ dici potest, vel quod nutriendi corporis naturam excedat, vel quod solidũ nutrimentum præbet, quemadmodum cibos crassos & viscosos, & carnem suillam, plurimum omnium ciborum nutrire dicimus; humidos autem, tenuique humore constantes, exiguum præbere corpori alimentum, quod vtilis materiæ plurimum habeant quæ assimilari potest, non multum dicemus esse, quod vires excedere debeat, nec quod solidum nutrimentum præbeat; vt enim aerea est, humidaq; substantia quæ à pueris potissimum dissoluitur, sic aereum humidumque nutrimentum, si modo similia similibus nutriuntur, exhiberi oportet; quare plurimum intelligemus nutrimentum, quod multam addit corpori substantiam, cum hic solum quantitatem spectemus nutritionis, genusque nutrimenti; suntque plurimum nutrientia, vel suaptè natura talia, ut oua, lac, caro, & cetera, quæ minimum excrementi, multum vero bonæ familiarisq; substantiæ habent; alia vero quæ non nisi mole plurima, plurimũ alunt quæ contra excrementosæ substantiæ multum, vtilis vero parum continent; ac ex priore quidem genere mediocris, ex posteriore magna requiritur quantitas.

Senibus vero parum innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent.

REddit nunc rationẽ cur senes pauco egeant alimento; & ea sumitur ex paucitate calidi natiui, & merito quidem: nam si abundantia calidi natiui facit vt pueri egeant plurimo alimento, paucitas eiusdem calidi causa debet esse con-

A trarij effectus in senibus. Verum Hippocrates non probat nunc senes paucum habere calidum innatũ, quia putabat hoc notum, ex eo, quod iamdudum amplius non crescant, sed euidenter minuantur, & quia eorum corpora dura, rugosa, & rigida, & frigida appareant, ex tactu, & corporis actionibus: calidum autem innatum, (vt diximus) est, cum humoris aerei & aquei abundantia, & cum talis materia viget, calor, & corpus calidum sentitur, & optimas operationes exercet; illud autem quod non docet, nec patet, cur scilicet pauco sit opus alimento, vbi calidum innatum paucum est, ex eo quod docui de nutritione puerorum, sic explico: vbi paucum est calidum innatum, non potest fieri magna dissolutio, & euaporatio à corpore, quia materia inepta est ad eam disso-
B lutionem, & agens, nempè calor ipse, infirmus. Præterea paucum etiam potest alimentum concoqui, quia concoctio à calido & humido rectè perficitur: meritò igitur vbi pauca fit euaporatio, & paucum potest concoqui, paucum requiritur alimentum; Addo, quod senes ob debilitatem caloris nequeunt ęqualiter vincere nutrimentum ipsum, sed relinquũt multum sanguinis crudi, qui per ieiunium magis elaboratur, & concoquitur, transitq; in nutrimentũ; cum igitur illi semper soleant habere alimentum internum, externum multum nequaquam desiderabunt. Cur vero appellet alimentum, fomentum, antea docuimus.

C *Quia à multis extinguuntur.*

PRobat alia ratione senes egere pauco nutrimento, quoniam, inquit, à multo alimento extinguuntur; quasi diceret, nouimus experientia, illos non posse ferre multam cibi quantitatẽ, & propterea senes conuiuia fugiunt, in quibus cogũtur ob societatem, & ciborum varietatem plus ingerere, quàm illi appetant, vel conficere possint; quod si coguntur aliquando plura edere, aut intempestiuè prandere, vel cęnare, vel alio modo in uictu errare, cruditatibus replentur: quia illorum calor facilè vincitur, & in magnis erroribus extinguitur, eo modo, quo ignis exiguus à multitudine lignorũ suffocatur.

D *Hanc etiam ob causam febres senibus non similiter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.*

HIs verbis probat adhuc senes parum habere calidi innati: nam cum similia contra Aristot. dissimilibus facilius cõueniant, eaq; inuadunt, merito fit, vt febres uehementes quales sunt acutæ, facilius accendantur in corporibus calidis, quàm in frigidis, & vbi materia subiecta magis pręparata est facilius agentis impressionem suscipit, quod in elementorum inter se mutatione fieri scribit Aristoteles. Quare, cum in senibus tales febres non similiter fiant vt in pueris, & iuuenibus, con-
E stat illos paucam habere caliditatem: & propterea paucum calidum innatum, quod enim citius calefit, eo quod lentius natura esse calidiora censemus: perinde quasi alterum sit aduersum, vt remotius: alterum simile vt propinquius, vt scribit Aristot. lib. 2. de partibus cap. 2. nam vbi paucum caloris est, deficit subiectum humidum; At sine humido subiecto non potest calidum innatum abundare. Quod vero scribit Hippocrates, non æquè fieri febres acutas in senibus, ita interpretatur Montanus, ut concedat quidẽ senes difficilius corripi febribus acutis, sed postea

quam illi ſemel correpti fuerint, vult vehementio-
res eorum febres eſſe ob denſitatem ſubiecti: in quo
quidem manifeſtè errat: nam ſi denſitas ſubiecti ar-
dentiores & vehementiores faceret febres, eſſent uti-
que hecticæ febres omnium vehementiſſimæ & acu
tiſſimę. Verum quidem eſt quod à maioribus cauſis
excitantur febres vehementes & acutæ in ſenibus, &
ſemel excitatæ & magnum receſſum qui fit à natura-
li ſtatu, maximè periclitantur, tamen à paribus cau
ſis, vel etiam à quibuſcũque, ſenum febres non ſunt
ſimiliter acutæ, & vehementes ut in iuuenibus &
pueris: nam vehementia & acuties febris non po-
teſt fieri abſque tenui ſubiecto, quod accenſum ve-
hementem ardorem infert vniuerſo corpori, & ta-
ctui noſtro, quo ſubiecto cum careant ſenes, manet
calor febrilis concluſus & ſepultus in viſceribus, in
quibus etiam exiguum accendit calorem ob eiuſdẽ
humoris defectum; igitur intelligere debemus fe-
bres acutas in quibus eſt calor vehemens, non facilè
fieri in ſenibus, nec à paribus cauſis; quod ſi leuis
cauſa fuit quæ accendit iuuenes, maximè vero quę
ſenes, fortè ad eandem vehementiam caloris vtriq;
peruenient, & maior quidem erit febris in ſenibus,
quod plures gradus caloris præter naturam ſuo natu
rali ſint additi, aut quod calor naturalis longius à ſua
natura receſſit, vnde illis maius periculum imminet;
inæqualis tamen eſt vehementia, acuties, & ardor,
quoniam diuerſum eſt ſubiectum, quod in vno acri-
moniam, ardorem, & acutiem parere poteſt, in alio
uero minimè, aut certè difficillimè, & non niſi à ma-
ximis cauſis; meritò ergo dixit Hippocrates, acutaſ
& vehementes febres in ſenibus non æquè fieri, vt in
alijs ætatibus; nihil tamen obeſt, quo minus æquè
magnę fiant, cum ęquales gradus caloris concipere
poſſint à maioribus tamen cauſis. Nec ſimilitudo
quam adfert Montanus de ferro, valet; nam ferrum
aliud eſt ſubiectum ignis, quam ſit corpus noſtrum
caloris febrilis in eo enim accendi poteſt ignis qui
vrat, in noſtro vero corpore minimè; ſed maior accen
ditur in humoribus noſtris, quàm in partibus ſoli-
dis. Reſtat vt quęſtionem explicemus de calore pue
rorum & iuuenum, cuius facit mentionem Gal. in
Comment. & 2. de Temperamentis, præſertim quod
recentiores interpretes vim quæſtionis, & Galenum
ipſum non intelligant. & Galenus etiam ipſe non ui
deatur quæſtionem diluere, & ſępius in hac re ſibi re
pugnare: quod autem recentiores interpretes uim
quæſtionis & Galeni mentem non percipiant, ſatis
conſtat; cum enim ille proponat utri calidiores ſint,
an iuuenes uel pueri, putant illi ab eo quæri, an pue-
ri plus calidi natiui habeant quam iuuenes, de quo
quidem controuerſia nulla unquam fuit, nec eſſe po-
teſt, ut iam obiter diximus: omnes enim agnoſcunt
pueros, & quæ creſcunt corpora, plus calidi innati
habere, quam reliqua; qui error tolerabilior quidem
eſt in alijs, qui ſuperioribus proximis ſeculis uixe-
runt; ſed in Montano nato & educato in maxima lu
ce literarum, nulla ratione excuſari poteſt, qui nunc
de calore, nunc de calido, nunc de calore innato quę-
ſtionem tractat, & Galeno tribuit, quę in eo autho
re nunquam reperiri poterunt. Igitur, quod quæritur
à Galeno, eſt, an calidior ſit magis vnus quàm alius,
id eſt, an plures caloris gradus habeat hic, pauciores
& minores alius; quod etiam ex primo de Sanitate
tuenda patet, vbi ſcribit puerum eodem gradu cali-
dum vt iuuenem, humidiorem tamen eſſe. De qua
re contẽtio magna fuit inter antiquos Medicos, quo-
rum argumenta, & mutuas confutationes paucis
ſubnectam: ex quibus intelligere licebit, non ſolum
quod illi benè malève dicant, ſed quid etiam in illis
præter rationem, (meo quidem iudicio) damnet Ga

A lenus. Itaque qui pueros calidiores iuuenibus eſſe
contendunt, his vtuntur rationibus, quòd abundent
humore natura calidiſſimo, nempè ſanguine, quod
maximè augeantur, quod plura appetant, & plura
meliusq; concoquant; quibus alij qui pro iuuenibus
certant, reſpondent, ſed quædam admittunt, quę fal
ſa ſunt, quædam etiam negant, quæ concedi debent;
quod enim calidiſſimo natura humore abundẽt pue
ri, verùm quidem eſt, ſed non propterea calidiores
eſſe probantur, quod hi concedunt: nam calidiſſimũ
natura dicitur, quod plurimum habet natiui caloris,
qui calor benignus eſt, multo humore temperatus:
ſanguine autem iuuenes magis quàm pueros abun-
dare perperam credunt, quod ſanguinis profluuio
crebrius tententur iuuenes, neque enim frequẽtius
B illis ſanguis fluit, ſed pueris; & maximè adoleſcen-
tibus; nec etiam ſi id fieret, propterea ſanguine ma-
gis eos abundare oſtendunt; ſiquidem, ſanguinis pro
fluuia, non tantum à ſanguinis abundantia, ſed etiã
ab illius feruore, & acrimonia fiunt: quia autem in
iuuenibus ſanguis feruet, & ſurſum à calore nimio
impetu effertur, venas ob id aperit, veluti vina ebul
lientia, vaſa rumpunt ob ebullitionem magis, quàm
copiam. Illud autem optimè negant, pueros nõ pro
bari calidiores, quod maximè creſcant, mediocris e-
nim caliditas vbi humida ſubeſt materia, quæ diſten
di facilè poteſt, augmenti author eſt. Optimè autem
illud etiam inficiantur, calidiores ſcilicet pueros eſ-
ſe, propterea quod plura appetant, neque enim appe-
tentia vehementem calorem ſequitur, ſed mediocrẽ,
C fieri autem appetentiam à frigido non à calido, malè
putant, cum ab vtroque, & melior etiam à natiuo ca
lore, quàm frigiditate excitetur. Quod autem dicũt,
pueros plura appetere, non ſolùm ad nutritionem,
ſed etiam corporis incrementum, ſi concedant appe-
tentiam à calido vehementiore fieri, neceſſariò etiã
concedunt, eos qui plura appetunt, calidiores, ſiue
nutritio, ſiue augmentum finis ſtatuatur. Quinc-
tiam, temerè putant eos eſſe calidiores, qui meliùs
concoquunt: bona enim concoctio à mediocri hali-
tuoſoq; calore fit, meliusq; ob id pueri concoquunt;
etſi quæ duriora ſunt, faciliùs vincant iuuenes, vtpo
tè acriore vehementioreq; calore præditi. Malè item
ex vomitibus, & deiectionibus humidis colligũt in
pueris coctiones deteriores fieri, nihil tam validum
D eſt, quod ſupra modum aucta multitudine materię
grauari non poſſit. Propterea cum pueri nullũ eden
di finem faciant, vim coctricem etiam validiſſimam
quam habent ex calidi natiui abundantia, ciborum
multitudine opprimunt. At qui pro iuuenibus pu-
gnant, frigidiores pueros in primis probare nitun-
tur; deinde alijs rationibus contendunt iuuenes ca-
lidiores eſſe, eo enim quod plurimum dormiãt pue-
ri, minus autem iuuenes, frigidiores illos, hos calidio
res putant, cum ſomnum deuicto calido ab humi-
do, vel frigido fieri putent, idq; perperàm; cum ge-
nus quoddam ſomni duntaxat quale in ebrijs, & ſo-
poroſis affectibus apparet, hoc modo fiat; naturalis
enim recurſu calidi natiui ad interiora fit, vt alibi o-
ſtendimus; colligunt tamen optimè non ſimpliciter
E & vehementer pueros calidos eſſe, cum vehemens
caliditas longiores ſomnos non admittat; Iuuenes
autem probant calidiores eſſe, partim firmiſſimis ar
gumentis, partim leuioribus. nam quod bile, inter
omnes humores calidiſſimo, abundent, probant qđ
volunt, cum calor ex humoribus ſubiectis reſultet,
calidioreſq; humores vehementior ſequatur calor.
Viget autem in iuuenibus humor alijs ſimpliciter
calidior, quare ſimpliciter illi calidiores. Quod ve-
rò dicunt in perfecto corpore, quale iuuenum eſt,
perfectum elementum, ignem ſcilicet dominari de-
bere,

bere, id solum probabile est, quemadmodum nec illud efficit, quòd ad motiones, sensationes, cogitationesque aptiores validioresque sint: motus enim non tam caloris vehementia, quàm instrumenti robore, quod ex siccitate accidit, prouenit; quemadmodum, & cogitationes, & sensationes sequuntur magis siccitatem, quàm vehementem calorem, vt senes prudentes, & ad cogitationes aptissimi censentur, qui frigidi tamen sunt & sicci: ex vitalibus autem facultatibus melius, quod volunt efficiunt; caloris enim vehementiam potissimum, illarum vehementia sequitur: naturales autem quædam in pueris, vt concoctrix, & expultrix quædam in iuuenibus, ut retentrix, & attractrix, quę robur instrumentorum requirunt, meliùs peraguntur. Atque hæ sunt rationes quæ utrinque adferuntur, quas Galenus non admittit, hoc solo argumento, quod ex posterioribus, & effectibus priora colligant, quod tenuissimum peccatum est, quandoquidem non alijs ferè argumentis vtantur Medici, vt cum ipse ex operibus actiones, facultatesque inuestigat, & temperamenta ex suis effectibus distinguit, & medicamentorum vim, & naturam, & alia ferè omnia ex effectibus illorum docet. Quod si modum diluendæ quæstionis, quem tradit, probare possemus, facilius adduceremur, vt crederemus alios meritò ab eo reprehendi, sed cum ille laudari non possit, aliorum probationes probabiliores putare cogimur: vult enim totam controuersiam remota omni ratione, solis sensibus committi, cum de sensibilibus rebus agatur, quarum iudex sensus est, iudicari autem à tactu æqualem in iuuenibus, & pueris caliditatem esse, nec hos aut illos simpliciter calidiores apparere, & si diuersus occursus in utroque sit, ita ut acrior, & mordacior caliditas appareat in iuuene, halituosior autem in puero; atqui diuersus his occursus, si soli tactui rem committamus, nec rationem adhibeamus, quæ distinguat, quod subiectæ materiæ ratione accidit, facit vt unum alio calidiorem putemus: etenim, tactus ea calidiora iudicat, à quibus uehementius calefit; quæ autem acrior est caliditas, etsi par cum alia sit, uehementius tamen tactum afficit, nosque ea calidiora uocamus, quæ tactum ampliùs calefaciunt, ut Aristoteles secundo de partibus Animalium, capite secundo scribit, statuamus enim, in ferro tres gradus caliditatis esse, totidem in aqua excalefacta, & iudicium tactui soli committamus, utrum quæso ex his duobus calidius iudicabit tactus? ferrum profectò, quod uix tangere audebit; ita etiam uapores qui à corpore febricitante assurgunt, multò calidiores iudicabit, quam eos, qui ab aqua multo calidiore, quàm humores febrientis sint attolluntur, propterea quod illi cum siccitate, quadam coniuncti sunt; cum qua calor uehementius tactum offendit; itaque, si ignoremus parem esse in utroque corpore caliditatem, & sensibus id definire uelimus, incertissimam profectò omnium regulam quæremus, nisi ratio adiungatur, quæ errantem tactum ob materiæ subiectæ diuersitatem corrigat.

Præterea, vult eundem tangi ab eodem, cũ puer est, & iuuenis, at tactus in eo qui iudicet, mutatus est, nec seruatur recordatio caloris puerilis: colliget autem ratio ab effectibus, & causis caloris, æqualem esse, aut inæqualem in diuersis corporibus, in quib. similes aut dissimiles causæ, & effectus caloris ratione proueniunt, optimè enim iuuenes calidiores pueris iudicabimus eo potissimum, quod calidiore humore abundent, bilis siquidem ab ampliore, quàm sanguis calore gignitur, eo etiam authore secundo

A de facultatibus naturalibus, & ad iram procliuiores, pulsusq; maiores habeant, & quæ duriora sunt alimenta, faciliùs vincant. Quod si quis authorum testimonium in hac re requirat, Galenum ipsum legat lib.6. Epidem. textu 5. Comment. 1. vbi quod expressè lib. 2. de Temperamentis nimia contendendi auiditate in antiquos commotus negat, simpliciter. s. nõ esse iuuenes calidiores pueris, his verbis testatur: Iuuenes pueris simpliciter calidiores sunt, pueri autem non simpliciter, sed calido natiuo. Scio Sophistas dicisse etiam contradictoria simul vera tueri, quorũ iudicium non moror; illis enim hæc non scribo, sed his qui veritatem, non sectarum antiquiorumq; scriptorum defensionem, suorum studiorum finem statuunt. Colligit igitur Medicina nostra ex prędictis

B argumentis, iuuenes esse calidiores; at Philosophia & ratio, fortè statuet maiorem esse in puero, quam in iuuene caliditatem: nam cum illa in puero adhuc sit propemodum integra & nondum attrita, videtur rationi consonum, vt minor sit in iuuene, propterea quod in illo, agendo per plures annos, est retusa, & diminuta: An potius dicendum est, eundem gradum caloris insitum à nostris principijs manere, non solum vsque ad iuuentutem, sed etiam vsq; ad vitæ finem, etsi minor apparet; aliquando verò maior ob humoris subiecti diuersitatem, vt enim scintilla ignis eundem habet gradum caloris cum magno igne, vt qui eandem habet naturam, & temperiem, etsi maior ignis magis calefacit tactum, ita credibile est manere eundem gradum caliditatis, qui in

C pueritia obtusus, & halituosus ac mitis apparet, quia multæ humiditati est coniunctus, maior verò in iuuentute esse iudicatur, quia in humore acri, & subiecto igneo residet; In senectute verò exiguus censetur, quia deficit subiectum, & pabulum in quo potest accendi; Des seni subiectum pueri, aut iuuenis, statim videbis calorem in eo excitari parem ei, quem habent iuuenes, & pueri, vt parua scintilla ignis ex multis bonis lignis fit magnus ignis. An dicemus animam minorem esse in senibus, quod minores effectus, & debiliores operationes proferat; nec calor reuera atteritur, vis enim quam habet agendi eadem manet, sed illius subiectum est id quod consumitur, sicut nec anima ipsa atteritur, sed illius subiectum; nec vis quæ in ferro, & cultello est, minuitur,

D cum eadem maneat donec minima pars superest ipsius cultelli, æqualis ergo per omnes ætates caliditatis gradus, & æquè intensus est, sed non pari modo extensus, & sensibilis percipitur.

APHORISMVS XV.

Ventres hyeme, & verè, natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda, etenim tunc calor innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis; indicio sunt Athletæ, &

E *ætates.*

QVemadmodum cum explicaret Hippocrates cõtraindicationem à morbi magnitudine sumptam, particulatim enumerauit ea quæ magnum morbũ reddunt, & ob id à natura morbi à tempore morbi tum vniuersali, tum particulari contraindicationes sumpsit: ita nunc cum de indicantibus genus, quantitatemque victus agat, indicans autem sit vis corporis, quæ cibum suo natiuo calore conficit,

ob id ab omnibus, aut saltem à nonnullis ex quibus reliqua intelliguntur, coindicationes sumit ad caloris, & virtutis robur dignoscendum; Itaque posteaquam docuit quo victu sit vtendum per singulas ætates, idem nunc per singula anni tempora docet: vt enim in illis ætatibus, in quibus calidum natiuū plurimum erat, nutrimento plurimo opus esse dicebat, pauco verò, vbi calidi parum, sic in anni temporibus, in quibus calor natiuus viget, copiosius alere corpora oportet, parcius autem, vbi natiuum calidum est diminutum; Ac quemadmodum ex ætatibus, & anni temporibus, sic ex habitu corporis, sexu, consuetudine, exercitatione, vitæ conditione, & cæteris huiusmodi, quibus calidum hoc natiuum, corporisque temperamentum variatur, coindicationes sumere licet ad victum instituendum; plurimo enim egent nutrimento, qui carnoso sunt corpore, parciore qui gracili & sicco, siquidem illis plurimū inest calidi innati, his minimum; eadem ratione vir quàm mulier, & qui se exercet otioso, copiosiore eget nutrimento; quoniam scilicet plus calidi natiui habent illi, hi minus, & qui plurimum edere cõsueuit, robur ex consuetudine sibi comparauit, vt facillimè nutrimentum vincat; alius vero difficilius illud fert, qui parcius edere consueuit: sic vesperi plus quàm mane, homini liberè viuenti edendum, eadem ratione. Est autem ratio qua vtitur Hippocrates ferè huiusmodi; Quo tempore calido innato abundant ventres, & somni longissimi sunt, eo tempore plurimo cibo opus est, At id Hyeme, & Vere contingit, illis ergo temporibus plurimo cibo opus est; Aestate autem, & Autumno contrarium fit, parciore ergo nutrimento tunc vtendum ait. Quod vero vbi plurimum adest calidi innati, plurimo nutrimento sit opus, ex superiore Aphorismo probat, quod scilicet pueri plurimo cibo egeant; non alia ratione, nisi quod plurimum calidi natiui habeant. Addit præterea, exemplum de Athletis, qui plurimum edunt, quod calido natiuo abundent. Ventres autem Hyeme, & Vere natiuo calido abundare non probat, vel quod ex Philosophia pateret omnibus notum; vel quod longiore egeret demonstratione, quam Aphoristica breuitas complecti nequit; Patebit autem vis tota rationе qua vtitur cum singulas Aphorismi dictiones explicauerimus.

Ventres.

VEntrem omnem corporis concauitatem significare superius ostendimus, quomodo Philoteus etiam hic sumi perperam arbitratur: non enim omnis corporis concauitas Hyeme natiuo calido abundat; siquidem cerebrum pituitam multam hyeme gignit, quod non faceret, si calidior supremus venter tunc esset. Deinde, cum de mutatione nutrimenti hic agamus, pro toto corpore necessarij, cerebrum autem pro se solo cibum conficiat, malè ex calore cerebri colligeremus, quanto opus esset homini nutrimento. Postremò, si calidos ventres hyeme esse dicimus, quoniam sanguis, & spiritus ab externis partibus ad internas cauitates protruduntur, cerebrum autem paruo interuallo externo aeri occursat, potius inter partes quæ refrigerantur connumerabitur, quàm inter alias quibus calor eo tempore augetur; At ne diutius in hac re moremur, Galenum sequamur, qui libro primo de Natura humana, vbi Hippocrates Hyeme pituitam rursus augeri scribit, ventrem interpretatur ventriculum, & cum in hoc Commentario sanguificationem optimè etiam fieri dicat, & multum sangui-

A nis gigni, hepar etiam calidius fateatur oportet; propterea ventres hic intelligemus partes, quæ in inferiore ventre continentur alimento conficiendo destinatas.

Hyeme.

QVia tertio libro anni tempora diligenter distinguenda erunt, ideo huius rei consideratio ad eum locum transferetur, vbi ex ortu syderum anni partes distingui ab antiquis ostendemus, & Hyemem in tres partes, Aestatem in duas, Ver & Autumnum, sine diuisione poni, hic solum satis est intellexisse Hyemem vocari anni partem

B quæ frigida est, & humida, Autumnus verò frigidus est, & siccus, vt Galenus octauo, de Placitis scribit.

Et Vere.

DE Veris temperie antiqua fuit contentio inter Medicos, cum quidam calidum & humidum, Galenus temperatum esse contendat, de qua re locus exigere videtur vt diligentius agamus, præsertim cum Galenus non videatur satis probare temperatum esse; nec aliorum argumenta qui aliter sentiebant, confutare, eo enim solum colligit temperatum esse, quod tale videatur esse: at

C quomodo appareat tale esse, non docet: non enim eo quod non sit ita calidum ut Æstas & humidum ut hyems, propterea temperatum esse dicemus, ut ipse colligere videtur, quandoquidem in rerum excessu magna latitudo est, fierique potest, ut non perinde quidem calidum sit ut Aestas, nec humidum ut Hyems, & tamen calidius humidiusque temperato existat; & mirum est, quod cum alij firmissimis rationibus vtantur, ille nullas adhibeat ad id quod vult probandum; Primum enim statuatur illorum argumentum quod Hippocrates calidum humidum Ver vbique scribat; id quod Galenus factum esse putat, quod Ver cum Autumno contulerit Hippocrates, cuius ratione calidum & humidum esse dicit; qua in re multifariam (si dicere licet hoc seculo hominem errare

D posse) errat. Primum, quod scribat primo de Temperamentis, anni temporum temperiem non ex mutua collatione, sed ex propria natura æstimari debere; fecit ergo Hippocrates quod facere non debuit, cum de Veris temperie ex collatione cum Autumno statuit; Deinde, cum ex anni temporibus colligat Hippocrates humorum generationem & morborum curationem, necesse est, vt singulorum temperiem ex proprijs qualitatibus, non ex hac collatione, quæ nihil ad hæc confert, metiatur: non enim propterea quod Ver calidius sit Autumno, morbos frigidos & siccos tollit, & sanguinem copiosum, calidos humidosque morbos gignit, siquidem frigidum esse potest, quod frigidiori collatum, calidum dicitur; quod tamen calidi effectus nunquam efficiet, quales Veri tri-

E buit Hippocrates. Quinetiam, cum statuat Galenus temperatum Autumnum in calido & frigido, sed inæqualem, & Ver itidem temperatum, quomodo calidius Ver Autumno ab Hippocrate dici potest? Nec illud etiam facit quod affert Ver ab Hippocrate saluberrimum dici, quod esse non posset, si calidum & humidum statuatur, cum huiusmodi temperies omnium pessima (vt inquit) sit, quod ostendi dicit ex tempestate calida & humida in Crauone, quam describit Hippocrates maximum enim excessum caloris, & humoris damnat ille, vt satis ostendit tempe-

statis

status descriptio vbi crebras largasque pluuias, ęstûq; vehementem contigisse commemorat; propterea non fit, vt si ualdè calida & humida temperies morbosa sit, idem omnis excessus illarum qualitatum efficiat, insignes enim omnes intẽperies damnat Hippocrates, quasdam tamen paululum à mediocritate recedentes commendat. Quod vero illi etiam adferunt vitam calido humidoque foueri, optimamque ob id eam temperiem, quæ vitæ conseruatrix sit, ille pessimam eo loco esse fatetur huiusmodi temperiem, quam tamen alijs locis ut primo de sanitate tuenda nobis natiuam esse, vtpote ex semine & sanguine vtroque calido & humido confectam tradat; Quod si aliquãdo calidam & humidam damnat temperiem, non eam quæ mediocres habet excessus, sed quæ abundè in vtraque qualitate excedit, reprehendit; quod item illi colligunt optimam temperiem esse quæ propria animalibus est, esse autem eam humidam & calidam, cum veteres omnes Philosophi animalia calida & humida esse dicant: non diluit; ait enim calida & humida animalia à philosophis dicta, non propriæ mixtionis ratione, cum quædam frigida & sicca hoc modo reperiri possint, sed collatione facta cum seipsis mortuis, aut plantis: in quo quidẽ primum sibi repugnat, cum scribit initio primi de Temperamentis, animalia calida & humida dici, quod æqualitates contrarias in illis exuperent. Ridicula prætereà sanè esset hæc philosophorum opinio: cum enim illi de natura ipsius rei disputent, & qualis vnaquaque res sit ex proprijs principijs inuestigent, nunquam id inuenient, si ex huiusmodi collatione eam quærant. At quos quæso proferet philosophos qui ita senserint? oportebat mehercule nomina illorum non subticere, quorum authoritate se tueri vult; & quid sanè obstat quo minus calida & humida animalia ab illis sint dicta, proprij temperamenti ratione, quemadmodum Aristoteli placuisse uidemus libro de longitudine & breuitate uitæ, quando etiam operationes illorum ita esse conuincunt. Si enim in omni animali coctiones alimentorum fiunt, eo etiam authore fiat concoctio à calido, & humido vincẽte, necesse profectò est, in omni animali calidum & humidum prępollere; nec plantarum etiam respectu animalia calida & humida dici possunt, cum multæ plantæ sint quæ longè calidiores sunt quàm animalia, vt quæ uehementius quam ea, & assumptæ & admotę calefaciunt. Præterea, cum temperamentum puerorum tale esse dicat, quale est Veris temperamentum, alibi autem pubescentes temperatos ponit, si Ver temperatum statuat, idem temperamentum in pueris, & pubescentibus concedat oportet, & cum pueros calidos, & humidos statuat, Ver calidum pariter & humidum ponat necesse est; ostendunt Ver calidum & humidum pręter alia prædicta, sanguinis generatio, qui Vere plurimum augetur; etsi Galenus vt positam sententiam tueatur, non veretur sanguinem eo loco temperatũ vocare, cum alibi vbique calidum & humidum vocet, & corruat alioqui totius compositionis nostri corporis ex elementis ratio, & in morborum generatione sibi aduersetur: nam cum corpus nostrum ex humoribus, hi autem ex elementis constent, qui qualitates & naturam elementorum in corpore nostro retinent, quid quęso respondebit aeri, si sanguinem negemus calidum, & humidum? Quomodo præterea tueri poterit inflammationis generationem esse intemperiem ex calido & humido compositam, siquidem sanguinem calidũ & humidum neget? nec opus est dicere quod sanguinẽ pro quarto humore, qui propriè sanguis dicitur, intelligat, cum calidum & humidum dicit, quippè cum inflammatio ex to-

A ta massa fiat, nec possit tota massa Vere abundare, nisi peculiariter quartus ille humor qui calidus & humidus dicitur, excrescat: quomodo ostendet calidos & humidos morbos Vere gigni, frigidos autem & siccos tolli, si calidum & humidum nolit esse. Quid pręterea humiditatem ab Hyeme derelictam consumpsit? Quid caliditas ex longitudine dierum facit, si aer eo tempore calidior non redditur. Statuamus ergo Ver calidum & humidum, quod & signa cęlestia & sydera Ver ipsum costituentia ostendant, & tamen saluberrimum vocemus, cum magni nõ sint & iam morbosi harum qualitatũ in eo excessus, sed parui, quos intelligere non potuit, cum temperatum vocat Ver: siquidem omnis excessus planè in medio esse illud contendit; talis enim nobis optima B est temperies, ut quæ ad naturales actiones obeundas maximè sit idonea, alioqui pueritiam damnemus calidam & humidam & sanguinem omnium humorum optimum & naturæ familiarissimum. Item cibos calidos & humidos, qui optimè nos alunt, & uitam denique nostram, quæ calido & humido fouetur & regitur, Hippocratemque accusemus, qui Ver calidum & humidum & saluberrimum tamen uocat.

Natura calidissimi.

CAlidissimi natura ventres intelligũtur, quod natiuo calido, nempè sanguine & spiritu optimo, mitique calore, qualis natiuus est, C abundent, quibus & insita substantia calida augetur, & calor etiam illius excitatur, vegetiorque redditur, siquidem simile simili conseruatur, & augetur; qua uero ratione sanguis spiritusque per illa tempora in profundo corpore abundent, ostendit Galenus; quoniam inquit, per externi aeris circunstantis frigiditatem, externas partes deserunt, & ad internas propulsi refugiunt; verùm, hæc ratio in Hyeme solum locum habet, vigente scilicet tunc frigore, Vere autem minimè; siue enim calidum, siue tẽperatum Ver constituamus, à neutra harum constitutionum propelli possunt ad interiora humores, siquidem frigidi, non temperati, aut calidi ui, repulsio fit; quod cum animaduertisset Galenus, Ver in- D terpretatus est pro Veris parte, quæ Hyemi coniungitur, similemque illi temperiem habere putat, nonnunquam etiam ad totum Ver id transfert, si talem temperiem fortè habuerit qualem Hyems. Cuius interpretatio etiam non placet: cum enim Hippocrates Hyeme plus edendum scribit, non Hyemis partem, sed totam Hyemem intelligit, cum tamen illius pars prima non minus Autumno sit similis, & finis Veri, quàm finis Autumni illius principio, & fini illius, Veris principium: nulla quippe ratio est, quæ nos cogat aliorum temporum partes, Hyemis partibus, potius quàm huius partes, aliorum temporum partibus comparare; quod si concesserim Veris partem primam non perinde calidam & humidam esse vt mediam, frigida tamen & humida propterea E non est, alioqui non Veris, sed Hyemis pars esset; siquidem Hyems anni ea pars dicitur, quæ frigida est & humida. Est ergo tota Veris temperies calida & humida, sed per magis & minus variatur, prout magis aut minus ad tempora cum quibus coniungitur, accedit, id quod in alijs temporibus etiam sentiendũ est. Nec vero illud ad rem facit, quod scribit Ver aliquando talem temperiem suscipere, qualẽ Hyems, & Aestas, nam & Hyems talem nonnunquã etiam qualem Autumnus vel Ver, accipit; quare, cum ille Hyemem statuat propria & naturali temperie affe-

ctam,

ctam, idẽ de Vere quoque concedat oportet, puretq; A
authorem expendere, quid in hac re possit Ver dum
seruat suam temperiem; vel ergo Hippocrates malè
dixit, Vere plurimo esse opus nutrimento,& ventres
calido natiuo abundare, aut si bene (vt putamus) id
ab eo scriptum est, ratio excogitanda est, qua id fiat.
Ea sumitur ex propria Veris temperie, quæ per se ca
lidum natiuum in omnibus corporis partibus, &
proinde etiam in ventre auget; nam quemadmodum
pueros plurimum habere calidi innati dicebamus,
quoniam illorũ natura, vtpotè calida & humida, plu-
rimum sanguinis & spiritus gignit; ita & Veris tem-
peries calida & humida, eandem temperiem in cor-
pore excitat, quæ & plurimum dissoluit nostrum cor
pus, plurimumque alimenti conficere potest, & san
guinem gignere copiosum, quo resarciatur id quod B
digeritur. Dissimili ergo ratione ventres natiuo ca-
lido replet hyems & Ver, illa quidem quod sangui-
nem & spiritum totius ferè corporis in eas partes cõ-
pellat; Ver autem, quoniam plurimum in omnibus
gignit. Calidissimos autem ventres intelligere opor
tet, non simpliciter, sed collatione ad reliqua tempo-
ra: nec in omnibus, senes enim, & qui debiliore ca-
lore sunt præditi, ab aeris frigiditate hyeme offendũ
tur, vt propemodum extinguantur, nullaque in par-
te plus incalescant quàm reliquis temporibus, cum
potius æstate validius huiusmodi corpora nutrimen-
tum conficiunt, sanguineque magis abundant à ve-
hementiore enim calore, repugnante illorum frigi-
ditate, ad mediocrem quandam temperiem ducun-
tur, quæ omnes corporis actiones melius perficiunt, C
unde optimè Hippocrates scribit naturas ætatesque
alias alijs temporibus bene maleue se habere, frigi-
das nempè in calidis, has in frigidis & contrarias de-
nique in contrarijs.

Et somni longissimi.

CVr cum de anni tẽporibus hic agat author,
somni meminerit, interpretes variam red-
dunt rationem; quidam enim volunt som-
nos longissimos adiectos fuisse vt calidum natiuum
non solum ob anni tempus, sed etiam ob somnos lon
giores tunc augeri intelligeremus; quod mihi non
videtur admodum probabile: nam etsi somnus cali- D
dum natiuum in internis partibus augeat, eo se re-
cipiente sanguine, relictis externis partibus, tamen
nisi necessitas maior fuisset, à solo calido natiuo q̃
per ea tempora augetur, argumenta duxisset, quem-
admodum cum de ætatibus ageret, etsi pueri plus
quàm alij dormiant, nihilominus, quid solum postu
let illorum ætas, docuit; Alij aliter sentiunt. Ego ue
ro puto, somni hic fieri mentionem, quoniam ex so-
la calidi natiui copia in internis partem efficere non
poterat; propterea Hyeme plurimo cibo esse opus,
nisi somnos longissimos fieri tunc temporis adiecis-
set: nam cum nutrimenti quantitas, quantitati disso
lutionis quæ à nostro corpore per habitum fit respon
dere debeat, nisi externi cutis meatus dissolutioni pa
teant, nutritionis necessitas minuitur; quia ergo per E
hyemẽ externæ corporis partes constringuntur, den
santurque ab aere externo, natiuusque calor magna
ex parte eas sedes reliquit, ideo etiam si in ventre ca
lidum copiosius sit, quoniam tamen nutritionis ne-
cessitas ex partium exteriorum dissolutione incipit,
illæ autem non habent quod dissipet, diminuto isti
cet illic calore, & occlusis vijs; ideo somni meminit
longioris, per somnum enim huiusmodi, operto cor
pore, exteriorum partium viæ rarefiunt, & in tempo
re quodam totum corpus constituitur, internis vero

A calor vegetus excrementa exactissimè extenuat, plu
rimamque dissolutionem facit, natiuumque robur
partibus omnibus seruat, quo ad coquendum, attra-
hendumque nutrimentum, extenuanda digerendaq;
excrementa, & denique ad omnes actiones, quas nu
tritio copiosior requirit, obeundas ualidissimæ red-
duntur; ergo hyeme potissimum non solum quod
calidum natiuum plurimum sit in ventre, ideo plu-
rimo alimento est opus, sed etiam quoniam somni
sunt longissimi, per quos magnę dissolutiones fiunt;
hanc nostram interpretationem sequitur Gal. in Cõ-
ment. Cur autem, & à quibus causis longissimi fiant
tunc somni, docere non possumus, nisi prius sõni cau
sas explicauerimus; at quoniam non licet illas cogno
scere ignorata ipsius somni natura, ideo primum
B quid somnus sit, definire oportet; scripsimus ali-
bi de hac re, & alijs quæ ad somnum & vigiliam
pertinent, duobus integris libris, quare hic solum ca
pita attingemus. Est autem somnus vt definit Aristo
teles, sensuum immobilitas quædam, & quasi no-
dus & vinculum; vigilia vero exolutio sensuum &
relaxatio; sunt porro somni & uigiliæ aliquando na-
turales aliquando pręter naturam, aliquando vero, vt
Medici vocant non naturales. Naturales vocantur,
qui in bene affectis corporibus, à naturalibus & mo
deratis causis proueniunt; præter naturam uero, qui
ex morbosa causa committuntur; non naturales ve-
ro, medij sunt inter hos, & à mixtis causis nascun-
tur. Putat Aristoteles somnum naturalem fieri à va-
pore genito vi caloris in alimenti concoctione, elato
C que postea ad Cerebrum, ibique conuerso in humo
rem ab ipsius Cerebri frigiditate; quod tactu (vt ille
ait) cap. 7. lib. 2. de partibus animalium frigidum sen
titur, eo modo, quo pluuię ex vapore in aere frigido
fieri agnoscitur; qui humor cum grauitatem pariat,
deorsum pellitur, & descendens per uenas, calorem
repellit versus Cor, illudque refrigerat, vnde per anti
peristasin vocatam, somnus, inquit oboritur; hunc hu
morem calidum esse oportere scribit, quandoquidem
is qui frigidus est, somnum procreare nequit, ut ostẽ-
dunt soporosi affectus, quos ex calida & humida ma
teria consistere ait; & pueri, plurimum dormiunt
eo quod calido humore abundent; unde somnum re
frigerationem, causas vero illius calidas esse statuit.
Hanc opinionem nos multis modis refellimus; Pri-
D mum, quod vnicam causam somni ponat, cum plu-
res sint: nam vigilia, exercitatio, dolor, gaudium, can
tus, tenebrę, aer frigidus vel humidus, & quę extrin
secus admouentur frigida; Pręterea, blandę frictio
nes, lotiones pedum, titillationes, venus, nauigatio,
gestatio, aquarum decurrentium per saxa, vel ex al-
to cadentium strepitus, voluntas quoque nostra, &
alia multa somnum pariunt, quę tamen ad eos vapo
res redigi non possunt. Deinde, si somnus fit ex va-
pore qui attollitur dum cibus conficitur in ventricu-
lo, & vicinis ei partibus, absoluta concoctione &
propterea cessante vaporis generatione, nõ posset so-
mnus fieri. Pręterea, si somni præter naturam fiunt
à pluribus causis, nempè à vulnerantibus, contun-
dentibus, obstruentibus, & accessionibus morbo-
E rum, non erit unica naturalis somni causa. Addo, q̃
somnum nunquam arcere possemus si ille fit ob eos
vapores: vt enim pluuiam nasci oportet, vbi materia
adest in aeris regione, vbi ea gignitur: sic necessa-
rium est sequi somnum, quando Cerebro materia
suppeditatur ex cuius mutatione & descensus (vt il-
le opinatur) somnus fit. At nec illa quidem causa
quam statuit somnum parere potest; neque enim va
por ille conuerti potest in humorem in Cerebro, cũ
pars illa frigida nõ sit actu, vt ipse putat, quippe, cum
nulla pars in homine viuente frigida actu sentiatur.
Dici-

Dicitur autem Cerebrum frigidum, quod temperata parte frigidius sit: id verò quod hoc modo est frigidum, nequit ex vapore humorem gignere, vt pluuia fit in aere actu frigido, ex vapore sursum eleuato. Addo, quod humor, qui somnum facit, calidus esse nequit, ut ille arbitratur, si modo ex vapore fit in parte frigida per concretionem, aliqui & pluuia calida esset. Pueri vero non dormiunt plurimum, quod humor calidus & humidus proxima sit in illis somni causa, sed quia plurimus vapor ex copioso humore eleuatus caput grauat & replet, & quia plurimum edunt, egentq; propterea longa mora calidi natiui in visceribus, vbi concoctio alimenti fit. Ad hæc, repugnat modus quo dicit generari somnum, naturæ ipsius somni; Primum enim, grauitas capitis quæ vrget inclinatos ad somnum ostendit materiam in ipso capite contineri, & nequaquam descendisse in subiectas partes; Deinde viam docere non potest, per quã humor ille descendens calorem ad Cor repellat; Cur enim per venas potius (vt ille tradit,) quam per gulã, palatum vel nares, humor ille descendet, etsi ad ventriculum relabuntur humores per eas partes Cerebro subiectas, & destinatas ad illius expurgationem, nequaquam caloris natiui motus impedietur, nimirum, cum calor non à Ventriculo, sed à Corde proficiscatur, in vniuersum corpus; quod si pars quædam humoris dicatur per venas descendere, non tamen ob id fiet vt calor ad Cor repellatur, potius quam ad aliam partem: quoniam venę quæ cum capite coniunguntur; in scapulas & thoracem, non autem in ipsum Cor, nisi per multos anfractus terminantur. Quod si ita est, cur continuò in illis partibus tumores pręter naturam instante somno, aut iam dormientibus venis ruptis, aut apertis non excitantur? At, si vult rectà ferri hunc humorem à capite ad Cor, repugnante anatome, quid prohibet quo minus aliquando tanta ruat humorum copia in somno, vt Cordis calorem penitus extinguat? Amplius vrget Galeni ratio: nam si somnus fit, inquit, ex humore descendente ad Cor, & Pulmo humidissima pars, Cor amplectens, perpetuum non parit somnum? At, si calor repellitur ad Cor, quo pacto cibus per somnũ optimè in Ventriculo concoqui potest? Addo, si somnus fit in Corde (vt Aristot. vult) & calor tunc in eo viscere contrahitur, non cessabunt sensus, sed illi vt aliæ omnes actiones Cordis fœlicissimè peragentur: id enim sequitur natiui caloris pręsentiam & abundantiam. Illud etiam falsum est, calorem per somnum in Corde refrigerari: nam si per antiperistasim, (vt ille credit,) calor contrahitur, validior vtique ille reddetur; id quod testatur pulsus & respiratio, quę in dormientibus augentur. Postremò repugnat ratio generationis somni, opinioni Aristotelis: nam cum ille minimo temporis spacio accedat & recedat, oportet utique eiusmodi esse illius causam, quæ temporis momento tolli & poni possit: quomodo enim gigni, statimq; descendere, venasque obstruere & tunc somnum facere, vel protinus ascendere, dissoluique humor aliquis potest? ac ab eo liberari venæ, vt vigilia fiat? præsertim, si humor faciens somnum, pituitosus est, & tantus, vt omnem calorem clausis vniuersis vasis quæ sunt à cerebro ad Cor repellere, & in Corde ipso concludere valeat? Prætereà, quomodo ingesto cibo, & facta eiusmodi euaporatione, vrgente aliquo negocio, somnos arcemus, & in ocio ferè cum volumus in nulla, aut certè minima euaporatione eum nobis conciliamus leniorem que vno tempore, alio profundiorem, aliquando breuiorem, aliquando longiorem facimus? nam si ea euaporatio & materia quæ ex cibo nascitur, sola est somni causa, & eum parit descendendo, & occupan-

A do venas, nihil poterit in hac re voluntas nostra conferre, non inquam somnum aduocare, depellere, modumque illi constituere. Hæc videntur mihi sufficere ad refellendam Aristotelis opinionem, quod nec sola, nec ea sit quam ponit somni causa. Galenus vero Aristotelis mentem assecutus non est; nec ea quæ tradit de causis somni, recipienda sunt, etenim, in libro de causis Symptomatum, scribit Arist. asserere, somnum non quidem cõtractione caloris, sed grauatione capitis fieri, censetque huiusmodi somnum qui à vaporibus fit, nequaquam esse naturalẽ, & eum solum Arist. nouisse; verum Aristot. (vt satis patet in libro de Somno, & vigilia, & in 2. de Partib. aĩalium) non putat grauitatem capitis per se somnum efficere, sed quatenus ob grauitatem, natam ab humore geB nito ex vapore natura mouetur ad humorem grauantem expellendum, qui cum pellitur & descendit facit, inquit, vt calor repellatur, contrahaturque ad Cor. Ceterum naturalem esse somnum quem vapores eleuati à cibo pariunt, nemo negare potest, quandoquidem, non aliter obrepit somnus in benè valentibus assumpto cibo. Ac quemadmodum Aristoteles reprehenditur, quod vnicam somni causam ponat ex euaporatione, sic Galenus culpa non vacat, cum ex sola contractione caloris, nata ob eiusdem dissolutionem, naturalem somnum committi putat. Nullam prȩterea adfert rationem Galenus, qua ostẽdat naturalem non esse somnum eum qui fit à vapore, nec ostendit naturalem somnum solum fieri posse contractione caloris; debebat præterea docere, quid C nam sit istius contractionis causa, ratio, & modus; Postremò, causas somni & soporum Methodo non explicat, cum particularia quæque prosequitur. Ac, ne aliorum opiniones prosequamur, nos breuiter nostram opinionem subijciemus. Itaque, quoniam per somnum anima sensuum omnium functione priuatur, est vtique necessarium vel omnes, vel aliquas deesse causas ex illis, quarum beneficio singula sensoria sua exercent officia: vt autem sensus fiat, necesse est adesse sentiendi vim, & eam quę sensationes apprehendit, & sensoria ipsa; nec non ipsa instrumenta per quæ vis sensifica ab vno fonte in sensoria emanat, rectè habere, & ꝑterea calidum innatum (quo natura vtitur ad vehiculum facultatum) bene affectum esse; postremo, requiruntur propria obiecta D singulorum sensuum & in aliquibus idonea interualla vt sensus fiat. Porro ostendimus in libro de Somno & vigilia, somnum nonfieri immediatè ob affectionem aliquam facultatis sensificæ, aut illius quæ sensationes apprehendit & diiudicat; nec ob passionem aliquam sensoriorum, aut locorum per quos vis sensifica spargitur; nec quod desint obiecta, aut interualla malè sint posita, sed solum ob calidi natiui influentis à Corde cum facultate sensifica à Cerebro in singula sensoria, hoc enim solum inter omnes causas requisitas ad sensum somni potest esse causa: nam quoniam per somnum omnes sensus otiantur, communem causam esse necesse est, qualis est hæc; & quoniam subito fit somnus, subitoque soluitur, & rursus redit, & abit minimo temporis momento, ob id E constat non nisi motu eum fieri posse; nulla autem ex causis necessarijs ad sensum est, imo nihil aliud in corpore est, quod aptum sit tam celeres subire mutationes, quales somnus & vigilia requirunt, præter ipsum innatum calidum, quod suaptè natura mobile existit, & vt commune instrumentum omnibus partibus seruit, ita, vt ab illis alliciatur quando eo egent, & repellatur, quando eo non est opus. Deinde, videmus animi defectum, timorem, verecundiam, iram, gaudium, tristitiam, rigorem per febres & calorẽ, & alias vniuersas animi corporisque passiones,

nes, quæ subitam habẽt generationem & corruptionem, calidi huius vi & motu fieri; addo, quod vigilantium facies & externæ aliæ partes coloratæ sunt secundum cuiusque naturam, pallescunt vero & liuescunt in dormientibus, quod aliter contingere non potest, nisi quod in dormientibus vniuersus sanguis vel tenuior, spirituosiorque illius portio ad internas partes sese recipit; in vigilantibus vero ad externas erũpit. Facit ergo vigiliam motus calidi influentis à Corde ad sensoria: somnum vero eiusdem parit recessus & absentia, non autem communis sentiendi vis, quæ in omnes sensus spargitur (vt sentit Aristoteles) non enim ea est, ex cuius de fatigatione contingat sensus deserere sua officia, quippe, cum eo authore, cap.4.lib.1.de anima. nec animæ facultates, nec anima defatigentur, vel peius aut deterius agant, nisi propter instrumenta quibus vtuntur melius vel deterius affecta. Verum, etsi præsentia & absentia influentis calidi causa est uigiliæ & somni, tamen non vnica est causa & ratio quæ facit vt illud nunc adsit sensorijs, nunc vero ab illis recedat: nam aliquando calidum hoc deest sensibus, eo quod à suo fonte (Cor de inquam) exire non potest, & ad sensoria ascendere; aliquando vero id fit, quod alio reuocetur: aliquãdo quod illi via sit occlusa, per quam transire solet; aliquando vero, quod deorsum pellatur; Contingit autem idem, quod non alliciatur, ducaturuè ad sensoria, vel quod non impellatur ab aliquo sursum. Ac omnibus quidem his modis somnum fieri facilè est docere: nam inepta redditur illius substantia ad motum in externas partes & sensoria, vel quod illa concreta sit, & densata, vel quod diminuta & dissoluta, adeo, vt nequeat vsque ad sensoria extendi, vel quod alio motu feratur quam recto. Ac opium, cicuta, mãdragora, lactuca, aquæ potio, & alia tum alimenta tum medicamenta, quæ intus assumuntur, refrigerandi vi prædita, somnum & soporem inducunt, quia spiritum calidumque innatum refrigerando, reddunt inepta ad motum.

Eadem ratione, quæ foris adhibentur, refrigerantia, vt lotiones, extremorum ex frigida aqua, somnos cõciliant, quòd per venas, arterias, & neruos frigus trãsmittunt ad Cor, & in vniuersum corpus, quo quidẽ innatum calidum pariter ineptum redditur ad motum. At dolor, vigilia, labor, inedia, tristitia, ira, venæ sectio, purgatio, venus, fletus, sudor, & alia quęcũque sanguinem, & spiritum digerunt, & absumunt, somnos efficiunt, eo quod languidius ab illis reddatur calidum innatum, adeò, vt nequeat ad sensoria ascendere, aut certè non possit diutiùs illis ministrare; quo fit, vt illud in visceribus contrahatur, vbi interim cum ex concoctione nutrimenti, quod illic esse solet, reficitur, somnus fit: & cum iam est auctum postea expanditur sponte sua, & redit ad sensoria, vigiliaq; fit; vnde videmus ex labore sequi somnum, ex somno vigiliam, & animalia validiora reddi. Ceterũ, circulares motiones inducunt somnum, eo quod innatum hoc calidum, quod recto itinere fertur ad sensoria tali motu in varias parteis distrahitur, vnde sensus communi instrumento destituti, agere nequeũt, atque ita fit somnus. Iam verò ob reuocationem caloris somnum pariunt, concoctiones nutrimenti, inflammationes internæ, frigidi, crassique humores, extremorum frictiones, lotionesq; calefacientes, & titillationes pedum, priuant enim hæc sensuum fontem calido influente; atque calido innato ascendenti, & ad sensoria properanti cum via occluditur à cõprimentibus, obstruentibus, densantibus, & adstringentibus somnus fit: nam vulnerantia, contundentia capitis ossa, pituitosæ inflammationes, quæ pondere suo Cerebri cauitates occludunt, comprimen-

A do, sopores inducunt; humores verò, & vapores multi, crassi, & viscidi, obstruendo easdem, calori, & facultati viam occludunt; quæ verò ceruici adhibensur, & iugularibus venis, ac arterijs ascendentibus ad caput, refrigerantia, & astringentia densando caloris cursum intercipiunt; Iam verò calorem repellunt a capite refrigerantia, quæ ei extrinsecus adhibentur, cogunt enim illa deorsum abire calidum innatum, atq; ita somnum inducunt; At tenebrę, nox, silentium, somnos pariunt, quia externa spectacula, & obiecta sensuũ adimant: vndè cum desit id, quod sensum ad agendum mouet, calidum ad internas partes, vbi semper aliquid est quod concoqui possit, reuocatur, ne quid in natura sit otiosum. Ad hanc causam redigi possunt aquæ decurrentis, aut ex alto ruẽ-

B tis, strepitus, suauis cantus, & musica, liberant enim hæc animum à vehementioribus capitationibus, & ita externo negocio solutus calor, externas partes deserit; Voluntas vero, & Ratio, quæ somnum aliquando imperare videntur, cum animus varijs cogitationibus torquetur somni sunt causa, vel quòd remoueant obiecta cogitationum, & sensuum, vel quod innatum calidum descendere cogant tanquam commune instrumentum mobile, quod omnibus facultatibus parere est aptum, & natum; At per iram, gaudium, risum, & alias cordis passiones, in quibus calor expanditur, vigilia fit, quod calidum innatum à suis fontibus ad sensoria propellatur; vbi verò nihil est, quod exire cogat hoc calidum à suis fontibus, Vt in animi quiete contingit; tunc somnus obrepere solet.

C His ita positis, quærenda ratio est, cur Hyeme, & Vere dicat Hippocrates somnos esse longissimos. Galenus causam refert in noctium longitudinem: quã rationem ridet Montanus, dicens nos non esse boues, qui per totam noctem dormiunt, & hoc solum conuenire otiosis, & miseris hominibus, qui nullo egregio studio addicti longas noctes transigunt in somno; quare putat in illis temporibus somnos fieri longos, quia tunc plurimum comedimus, & propterea magna fit euaporatio suauis, & benigna, ex qua somni longiores fiunt, cuius opinio est absurda: nam Hippocrates ex somno longiore plurimo cibo esse opus, non autem ex plurimo cibo longiores fieri somnos, colligere vult. Præterea, reflectitur in eum de bobus, & otiosis hominibus argumentum: Nam bo-

D ues, & otiosi, qui solùm ventri seruiunt, in illis temporibus liberaliùs cibo, & potioni indulgent: at qui egregijs cogitationibus, & studijs incumbunt, non minorem adhibent modum in victu, quàm in somno, cum vterque pariter obsit. Melior itaque est Galeni ratio quæ docet, quid ratione eorum temporum fiat, non quid accidat ex alijs causis, quæ agunt in illis temporibus. Fiunt autem somni longissimi hyeme, quoniam noctes sunt longæ, & frigidæ, quæ calidum natiuum, ad internas partes propellunt, & illic concludunt; tum etiam, quia hyems humida, & frigida, caput replet pituita, quæ viam obstruit calido influenti ad sensoria; Addo, quod tenebræ noctis remoueant obiecta à sensorijs. Vere autem etiam somni fiunt longi ob easdem causas: nam etsi Ver

E temperatum est, aut calidum, & humidum, noctes tamen adhuc frigidiusculæ sunt, & potentes ad repellendum calorem; tum maximè id cõtingit, quod totum corpus sanguine abundet, quo cerebrum humectatur, & generatis vaporibus repletur.

Quare

Quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda: etenim tunc calor innatus plurimus eſt, vnde & pluribus egent alimentis.

Colligit Hippocrates ex ſuperiorib. copioſiora eſſe adhibenda alimenta Hyeme, & Vere; & rationem adhuc repetit, quare fiat vt ita nutriẽda ſint corpora; propterea, inquit, id faciendum eſt, quia calor innatus eſt plurimus. Nos aũt intelligere debemus plurimum eum eſſe in ventrib. & addere oportet ſomnos longiſſimos, cum antea nõ ex ſolo calore innato, vel potiùs calido innato, ſed etiam ex ſomno longiſſimo oſtenderit eſſe opus pluribus alimentis. Pluribus dixit alimentis non plurimis; quoniam etſi Hyeme, & Vere, plus quàm in alijs temporibus edere debemus, omnes tamen plurimum ſimpliciter non debent edere: nam ſenes, & conſiſtentes, & iuuenes antea oſtendit minus edere oportere: pueri autem in illis temporibus plurimo omnino egent cibo, tum ſuaptè natura, tum temporum ratione, quæ natiuum calidum augent, & ſomnos efficiunt longiſſimos. Facit autem calidum innatum, vt ſubſtantia noſtri corporis ob humiditatẽ benignam ſibi coniunctam humidior tunc ſit, & propterea ad diſſolutionem idonea, & ob calidam qualitatem diſſoluere humorem facilè poteſt; id quod præſtat per maiores expirationes, maioreſq; pulſus, tum per inſenſibilem tranſpirationem, maximè per ſomnos; partim etiam per vrinas, & alia corporis excrementa, quæ, vt craſſiora, humidioraq; ſunt, ita plurimum inſiti humoris ſecum trahunt: vbi autẽ plurima diſſolutio fit, & corporis vires ad concoquendũ nutrimentum validæ ſunt, id quod neceſſe eſt, vt fiat, quando calido natiuo abundamus, tunc enim omnes naturales facultates, & præſertim concoctio, vegetæ ſunt, plurimo cibo eſt opus, cum nutrimenti quantitas quantitati viriũ, & diſſolutionis, quę à noſtro corpore fit, ꝓportione reſpõdere debeat; Meritò ergo colligit plus eſſe edendum Hyeme, & Vere, quia calidum innatum ſit plurimùm: nam ex natura huius calidi ſequitur fieri facilem euacuationẽ, quia adeſt id, quod promptè diſſolui, & diſſoluere poteſt, & præterea quod feliciter attrahere, retinere, & plurimum concoquere valet. Nec mirum quidem, quòd ex calore ventris colligat in prima parte Aphoriſmi, pluribus alimentis opus eſſe: nam etſi calor in ventre diu detinetur, repulſus ab aeris frigiditate, per ſomnum tamen interim humorem extenuat, concoquit, diſſoluitq; etiam vniuerſum corpus, vt ſudores oſtendunt qui magis per ſomnum, quã per vigiliam effluere ſolent, ac etiam per vigilias natiuũ calidum optimè in ventre renutritum, & auctũ, ad externa recurrens maiore vi externarum partiũ ſubſtantiam digerit; propterea cum dixiſſet Hippocrates ſolùm in ventribus calidum natiuum abundare, poſteà ſimpliciter pronunciat illud copioſum eſſe, quaſi loquatur illius abundantia in vniuerſo corpore, ſi in ventre abundè ſit auctum. Igitur ob prædictas rationes ſimul coniunctas, pluribus egemus alimentis, non autem ob ſolam diſſolutionem, vel concoctricem validam, vel immediatè ob calidi natiui abundantiam, vt nonnulli volunt: nam Aeſtate, & per morbos calidos, plurima quidem fit noſtræ ſubſtantiæ euacuatio, quia tamen virtus concoctrix tũc languet, non poſſumus plurimùm edere; quod ſi concoctio vigeret, & minima fieret diſſipatio, non tamẽ multo eſſet opus alimento, vnde fit, vt ſtatim à ſom-

A no cibũ non appetamus, quia etſi concoctio per ſomnum feliciſſimè eſt peracta, tamen quia nondum calor expanſus eſt per vniuerſas corporis partes, ideo prius alimentum non appetimus, quàm per vigiliam euaporatio ſit facta per cutem. Quod verò alij dicunt plurimo eſſe opus alimento, quia calidum plurimùm aliter non poteſt conſeruari, rectè quidem dicitur, ſed non ſequitur plurima nutritio plurimùm calorem primo & per ſe, ſed quia plurimus calor plurimum concoquit, plurimumq; vacuat. Nunc verò obiter quædam ſunt explicanda, in quibus author ſibi pugnare videtur: cum enim natiui caloris officiũ ſit temperatos humores gignere, aut calidos, & humidos, ſiquidem ex calida, & humida ſubſtantia (vt antea oſtendimus) ortum habet, in eaq; conſiſtit, ra-
B tio exigit, vt Hyeme, quo tempore ille viget, ſanguis abundet; Quod ſi ita eſt, malè ab eo ſcriptum videbitur in libro de Natura humana, Hyeme in homine pituitam augeri. Quam controuerſiam ſoluere Galenus nititur, ſed meo quidem iudicio, parum feliciter: ait enim, ventum quidem calidum eſſe, ſed hę par ipſum, & venas refrigerari, ita vt etſi cibi in ventriculo benè cocti ſint, in hepate tamen, & venis nõ benè conficiantur; quibuſdam præterea, & ventriculum ipſum, aut ex itinere, aut ob veſtium inopiam, vel ob vitæ genus, vel aliud ſimile quidpiam refrigerari; Addit, quod multi cibi pituitoſi Hyeme ingeruntur. Quibus ſe quæſtionem diſſoluiſſe putat; Verùm illud primum, quod ſanguis in hepate optimus Hyeme gignatur, teſtatur ipſe in Comment. huius
C Aphoriſmi, vbi ſanguificationes optimè Hyeme fieri ſcribit; quod verò in aliquibus fit, id non probat verum eſſe, quod in omnibus euenire ſcribit Hippocrates, Hyeme pituitam vigere. Poſtremò ex illis, aut cibis, cauſam adferre, non eſt ad naturam temporis quæſtionem reuocare: ita enim liceret dicere, Aeſtate bilem non abundare, quoniam eo tempore frigidis, & humidis cibis homines veſcuntur, & corpus aqua ſæpè abluunt, & in ocio viuunt, quæ ad propoſitam rem non faciunt, cùm illud duntaxat expendere debemus, quid tempus ſuaptè natura in corpore efficiat, qualemve humorem gignat. Ego autem putauerim, ſanguinem Hyeme gigni optimum, & plurimùm, pituitam tamen exuperare: nam etſi in hepate optimus ſanguis gignatur, per corpus tamen de-
D latum, in pituitam degenerat, quæ cum in externis partibus, & habitu corporis exuperet, ideò ab Hippocrate abundare tunc dicitur, quod ſatis ex eo loco patet, cum ait, quod Hyems corpus pituita impleat, id tibi his indicijs patebit, expuunt homines, & emũgunt Hyeme pituoſiſſima, atq; tumores albi hoc tempore potiſſimum extuberant, ex quibus oſtendit in externis partibus, & corporis habitu, quem corporis nomine, excluſis internis partibus ſæpius Medici vocant, pituitam abundare; At quo modo quæſo in pituitam ſanguis degeneraſſe poſſe creditur, cùm præceptum apud Medicos ſit, (vt 2. de Naturalibus facultatibus, & de Sanitate tuenda) nihil recrudeſcere poſſe, & in priorem humorem redire? Quam ob rem, cum ab imbecillo calore pituita fiat, ſanguis
E à mediocri, quomodo ſanguis in pituitam mutari poterit? Putauerim equidem, pręceptum illud ita intelligendum, quod ab eadem alteratione non poſſit in primam naturam mutari humor, præſertim, ſi longè iam in varias mutationes abierit, ſi locum tamen mutet, & in frigidiorem ſecedat, naturam etiam illum mutare poſſe, abſurdum nõ eſt: nam & ſanguis cum lac gignitur, frigidior redditur, & bilem frigiditate in pituitã degenerare ſcribit Hippocrates 2. de victu acutorum; atq; etiam Galenus Cerebrum generãdis humoribus pituitoſis ſua natura aptũ lib. 3.

Apho-

Aphorismorum meminit, cum refrigeratum alimentum vincere nequit; atqui alimentum quo cerebrum alitur, sanguis est; Quam ob rem, cum externæ partes ab externo aere refrigerentur, caloreq; natiuo propemodum destituantur, propulso illorum sanguine ad internos ventres, non mirum, si quemadmodum cerebrum, ita illæ refrigeratæ, sanguinem totum integramque massam in pituitam degenerare faciant, quo nutrirentur: siquidem, ex pituita in sanguinem non mutata, nulla pars nutriri potest; saltem putemus oportet, pituitam quæ cum sanguine mixta est, post nutritionem magna ex parte relinqui, partes autem ex calidiore parte sanguinis, quàm faciliùs mutare possint, nutriri, frigidiorem autem pituitam vinci planè non posse, atq; eam esse quæ expuitur, emungitur, in corporeq; redundare dicitur.

Inditio sunt ætates, & athletæ.

QVod ratione probauit, nunc etiam experiētia, & exemplis docet. Antea probauit ex plurimo calore, & ex longissimis somnis, plurimo cibo esse opus; docet idem experientia in athletis, & in ætatibus. intelligere autem oportet ætatem puerilem, & alias quæ adhuc crescunt, in illis enim corpora plurimo abundant calido innato, & multum etiam dormiunt, plurimisq; vtuntur alimentis. Athletæ quoque ob frequentes & validas exercitationes, augent calidum innatum, & illud vegetum seruant, coguntur q; plurimum dormire, ut alimenti multitudinem, & crassitiem quàm requirunt ad conseruandum robur, concoquere valeant. Id verò quod scribit, pluribus esse opus alimentis, intelligere oportet, non secundum quantitatem solam, sed etiam secundum substantiam, nam corpora quæ plurimum habent calidi innati, exigunt alimenta multa, quæ simul plurimum alant, qualia sunt, quæ boni, & crassi sunt succi, ut est caro suilla, oriza, oua duriora, & quæ sunt huius generis, nam ut rectè Galenus in septimo Methodi scribit, nihil potest plurimū alere, quod crassitiem non habet coniunctam, quæ verò aerea & aquea substantia constant, vt facilè vincuntur, ita firmum & stabile alimentum præbere nequeunt; propterea plurimus calor, illorum vsu minuitur & languescit, magna enim flamma non nisi multis & crassis solidisque lignis conseruari, fouerique potest. Ceterum, cum nox ad diem videatur eandem habere rationem, quam Hyems & Ver ad alia anni tempora, non absre fuerit obiter hic attingere, an in cęna plus edendum sit, quàm in prandio? Quam quidem quæstionem Matthæus Curtius nostra ætate passim in scholis tractauit, & prolixè admodum explicauit, cuius sententia talis est. Cœnam ampliorem esse debere in sanis omnibus, in omnib. ęgris, in omni morbo & affectu corporis, his solum exceptis, qui circa noctem accessiones habent: nam eo tempore plus edendum esse, quo plus & melius concoqui potest, id quod fit in cęna ob somnum sequentem, & quia maius interuallum intercedit inter cęnam & prandium, quàm inter prandium & cęnā, atque ita natura melius suas concoctiones absoluere potest. Non referam quid alij adferant contra hanc opinionem, quoniam ex certis principijs suas non ducunt argumentationes, sed ex scriptorum authoritate & opinione, quam Curtius aliqua distinctione inuenta ita interpretatur, vt facilè argumentorum vim subterfugiat. Ego ut non nego in hominibus sanis, & suæ sponte, liberèque viuentibus, cœnam uberiorem esse debere ob rationes prædictas, ita in ægris multis, & in his qui liberè viuere non possunt, cōtrarium fieri debere ratio conuincit; mirum enim si tot morbi, tot affectus inter se diuersi, tot partes, affectæ, forma & locis inter se distinctę, vnam & eandem cibandi rationem in diuersis temporibus requirant: sunt enim quidam qui non prandent ante meridiem, vt mercatores Florentini, Lucenses, Genuenses, quod ego Lugduni, Antuerpiæ, Venetijs, Genuæ, Lucæ, Florentiæ, Romæ, & Neapoli vidi, & hi omnes ante prandium solent grauiora negocia tractare, post prandium vero quiescunt, aut certè leuissime se exercent; idem faciunt Causidici, & Senatores, qui duas primas diei partes vbique ferè consumunt in agitandis causis & controuersiis diiudicandis; hi profectò omnes, plurimum exhausti in longiore tempore, quod inter cęnam & prandium intercedit, partim per concoctiones, partim per animi & corporis labores, coguntur plurimum in prandio edere, alioqui tabescunt, & si plurimum edant, benè habent, cum euacuatio quæ præcessit, excitet appetentiam, & exercitatio animi & corporis calorem auxerit, concoctionis felicissimæ authorem; sequitur prandium otium, in quo calor in visceribus hæret, dolor concoctionem absoluerit; succedunt postea in vltimis horis diei aliqua negocia, exercitatio, aut certè motus aliquis, qui ad distributionem alimenti concocti facit; igitur plurimum in prandio coguntur edere, in cęna uero minimum, cum inter prandium & cęnam minimum sit temporis spacium, ita, vt abundè faciati in prandio, nequeant plurimum appetere in cęna; idem coguntur facere, qui prima hora diei bonas artes profitentur, coguntur enim illi bonam noctis partem dare suis studijs, quare necesse est cibos qui in cœna assumuntur, si vberiores fuerint in illis malè concoqui; vbi uero mane illi suam absoluerunt lectionem, quasi deposito onere graui, leuiores sibi videntur, & plura iam appetere, & postea concoquere possunt: non ergo vna & eadem esse potest in sanis ob variam viuendi conditionem, & etiam consuetudinem, quæ plurimum in hac re potest, prandij & cęnæ ratio; in ægris vero est quidem habenda concoctionis alimenti in visceribus ratio. Verum alia pariter vrgent, & aliquando multo magis quàm ipsa concoctio, ut fluxiones, tumorum generationes in externis partibus: nam quoniam nox suapte natura refrigerat & humectat, externas partes, & internum calorem intrò compellit, si affectus aliquis frigidus vel humidus Cerebrum potissimum infestat, necesse est grauiorem reddi huiusmodi affectum, si cęna fuerit copiosa; Primum quod duplex accedit corpori humectatio, vna ex cibo ampliore, alia ex noctis temperie: intenditur quoque refrigeratio, quoniam natiuus calor, vt concoctionem perficere possit, cogitur ob multitudinem alimenti diu hærere in internis visceribus, atque ita deserit externas partes, quæ etiam refrigeratæ ab aere nocturno, maiores patiunt cruditates, fluxionesq; augent, Addo, quod & vapores plures excitantur ad caput per somnum quam per vigiliam, præsertim vbi cęna est amplior: nam vbi multa materia concoquitur, necesse est multam fieri euaporationem, quæ in somno & quiete tota fertur ad caput, & illic sistitur, commouetque humores & fluxiones, & caput affectum grauat, quæ incommoda fugimus ex leuiore cœna & prandio vberiore: nam cum prandium sequatur vigilia, vapores qui in concoctione alimenti proueniunt, vna cum calore sparguntur in vniuersas corporis partes, & qui ad caput ascendunt, digeruntur per sensationes, motiones, & cogitationes, nulla enim actio, animalis potissimum, obiri potest absque vaporis & spiritus dissipatione, si modo hæc sunt caloris influentis vehicula & subiectum; nonne etiam

internæ inflãmationes grauantur potius ab ampliore cœna quàm à prandio? quippè cùm duæ causę simul conueniant ad compellendos humores in partem affectam, cibi inquam concoctio quæ calorem ad se reuocat, & noctis obscuritas & frigiditas, quæ eundem intrò pellunt; per vigiliam autem externæ actiones, humorum & caloris partem ad se reuellũt; vnde videmus pleuriticos & peripneumonicos grauius affligi post cęnam, quam post prandium, ob eã rationem. Dixit Galenus in 7. Methodi, vbi de cibandis exsiccatis & consumptis agit, cęnam vberiorem esse debere prandio; & in libro de Sanitate tuenda, Medicos, & alios qui post prandium cursitare per Ciuitatem, & scalas domorum ascendere coguntur, leuius edere debere in prandio quàm in cœna; At, hoc perpetuum esse non vult, nec esse potest in alijs omnibus, sicut nullum genus cibi est, quod omnibus naturis & omnibus affectibus competat.

APHORISMVS XVI.

Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè vero pueris & alijs, qui tali victu vti consueuerunt.

DE scopo huius Aphorismi inter se dissentiunt interpretes; siquidem Philoteus de ægrotantium victu hic, in superioribus Aphorismis vero de victu sanorũ Hippocratem agere putat quod falsum est; nam in superioribus, non minus de victu ægrotantium, quam sanorum egit, cum doceret quo, quantoque nutrimẽto in longis & acutis, & in singulis tẽporibus morborũ vtendũ esset, & in hoc minus de sanis, quam de ęgris disserit cum scribit pueris humidum victum conuenire, & alijs qui tali victu vti consueuerunt. Confert autem huiusmodi victus his naturis, non quatenus ęgrotant, sed quatenus naturalis eorum statum talem exigit; Galenus autem, authorem hic de qualitate nutrimenti agere putat, & merito quidem, cum & verba ipsius Aphorismi doceat, & docendi ratio id exigat; cum enim hactenus docuerit quo, quantoque victu sit in singulis vtendum; sequitur, vt quali sit opus; doceat. Vtitur autem eadem docendi ratione, qua antea vsus est Aphor. 2. huius primi lib. vt enim exemplo vno sumpto ab humoribus qui sponte educuntur, & alio ab Athletis, in vniuersum docuit, quales humores à corpore educendi sint, quantumque vacuandum, ita ex victu quem pueris febricitantibusque omnes cõuenire norunt, reliquit nobis colligendum; sanis corporibus competere victum, qui seruet naturam vniuscuiusq;, morbo vero eum qui mutare possit. Quemadmodũ præterea in genere & quãtitate victus, indicationem sumpsit a viribus, viriumque quantitate, contraindicationem à morbo, illiusque quantitate, ita nunc victus qualitatem, à virium qualitate sumit, contraindicationem autem à morbi qualitate; Quemadmodum enim naturalis status tantam quantitatem nutrimenti exigebat, quãtã vires conficere poterant, & restaurari quod à corpore effluxerat, morbus autem tantam admittebat, quanta ad sui ablationem necessaria esset: Ita nunc, si morbus diuersam qualitatem nutrimenti ab ea quæ naturali statui debetur, exposcat, tantum ab ea qualitate quę conuenit naturæ, recedendum, quantum morbi qualitas refragatur; Quod si victus qualitas morbo aduersetur, & simul etiam naturali conditioni competat; tunc victus talis, morbo remedio fuerit, & naturę victus quemad-

A modum cum quantitas victus, ex defectu humorum morbos ortos emendat, & vires conseruat sed id per accidens fit siquidem victus quatenus victus est, statum corporis conseruat, non autem mutat; Porro vt vires victum, viriumque quantitas victus quantitatem; ita illarum qualitas, victus qualitatem indicat; verùm, quoniam virium qualitates non ita exprimere possumus, ad qualitates temperamenti tractationem hoc loco reuocamus; est enim virium essentia in temperamento, structuraque corporis posita; quare, quot differentię in qualitate temperamenti corporisque secundum naturam habentis structuræ, constituentur; tot & in qualitate uictus differentias inueniemus. Itaque, cum alij temperati sint, alij intẽperati; quidam præterea tenui substantia cõ
B stant & molli; alii vero crassiore & duriore. singulis uictus est exhibendus, quo conseruari possint: siquidem quod secundum naturam est, conseruandum permutãdum vero, quod pręter naturam; ac siquidem natura sit temperata, temperato victu eam conseruari constat. ab alijs enim omnibus cum in mediocritate quadam constituatur, necessario mutatur; si vero à mediocritate corporis status recesserit, similibus eum intendi quibusdam videtur, Dissimilibus autem cõseruari. alij vero conseruationem semper per similia fieri arbitrantur, vtrique certè Galeni authoritate, qui nunc vnum, nunc aliud statuit, confusi. Etenim in Arte Medicinali, capite de Venereis, omnes intemperies, victus qualitate & gradu simili & æquali conseruari scribit; id quod etiam 8.
C Methodi, & passim alibi confirmat; atque id quidem merito; nam quod simile est, vim mutandi non habet, quippè cum à contrario & dissimili omnis contingat mutatio; quemadmodum etiam Aristoteles in Physicis tradidit, cap. 78. & 9. lib. 1. de generatione. Præterea, idem in omni ferè genere rerum contingere videmus, siquidem calidi. ra animalia in locis calidioribus, vt Leones in Africa, frigidiora in frigidioribus, sicut pisces in aqua optimè degunt, & conseruantur, in contrariis autem, aut penitus extinguuntur; aut certè plurimum à natura propria desciscunt; Quæ autem conseruationem per contraria fieri ostendunt, hęc sunt. Primo, quod Galenus scribat libro primo de Alimentis, intemperies seruandas esse per contraria; deinde, quod libro sexto
D de Tuenda valetudine pręcipiat idem author, in calida & frigida temperie semper vtendum esse contrarijs, siue illa seruare, siue mutare velimus, propterea quod à similibus (inquit) in morbum facillime labuntur huiusmodi temperies: quinetiam, similia similibus offendi scribit, tum in Arte Medicinali, tum in Aphorismis, cum ait calidam temperiem Aestate malè habere, Hyeme benè degere, frigidam vero contra, Aestate bene, Hyeme male affici. Addit, & senes calidis & humidis vti debere, qui tamen sunt frigidi & sicci. Videtur præterea ratio huic rei suffragari; qui enim calidus est, fortè vt vnum, si vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus vt duo, vnus enim gradus additione alterius multiplicatur.
E Hęc & similia argumenta tãti momenti apud Neotericos habita sunt, vt in errores inextricabiles illi inciderint, vt locos istos (vt videtur) discrepantes inter se conciliare possent; quid vero illi senserint, põt vnusquisque videre. Nos vero hic nostram opinonem breuiter subijciemus; & interim quo modo Galeni loci sint intelligendi, ostendemus. Qua in re, illud in primis docendum est, quonam modo conseruatio à similibus fieri intelligatur, neque enim id in omnibus ita intelligẽdum est, quasi corpus à similibus nullo modo afficiatur: nam etsi in his quæ actu similia sunt, verum id est, in his tamen quę facultate potẽtiaque si-

 milia

A milia, existunt, dum actio fit, corpus mutatur, veluti, dum cibus concoquitur, ex reactione, calorem corporis remitti necesse est. Ad hæc, cum exercetur corpus, calidius redditur quod temperatum est; cuius rei inditium est respiratio, quę per huiusmodi, vel moderatas exercitationes, in magnitudinem mutatur, celeritatem, & frequentiam, quæ quidem caloris auctionem sequũtur: sic profectò qui humidiore est temperamento, cum cibum appetit, & potum, siccior est quod in modo redditus, cibisq; humidioribus assumptis qualis illius natura ponitur, humidior fieri videtur, huiusmodi enim cibo, squalidior corporis temperies irrigatur, humidiorque euadit quam antea esset, dum appeteret, inediaque laboraret; proinde videretur non à similibus hoc modo conseruari, B sed potius mutari corpus. Ita ergo intelligendum est, quod dicitur, similia similium vsu conseruari, non quod aliqua mutatio non fiat; dum id quod est potentia, actu simile euadit, sed quod perfecta ea actione, & eo remoto, quod rei adhibitionem statim necessario sequit, propria scilicet rei vi spectata, id contingat; quod si interim dũ actio fit, corpori mutatio aliqua contingit, (nam alioqui corrigi nequirent vitia si modo correctio motus quidam est qui ex contrario in contrarium abit) adeo tamen illa exigua est, quæ inter hoc modo similia reperitur actio, vt nullam mutationem euidentem recipere corpus videatur; vt etiam vniuersa Medicina corrigit, mutatque corporis statum, illius tamen quædam pars conseruatrix statuitur, quæ scilicet tam parua vi tia in melius mutat, vt sensum lateat an seruet om- C nino in eodem statu, nihil addendo, vel minuendo, an mutationem aliquam interim moliatur: sic sanè conseruantia similia intelligere oportet, quòd ea quę inter illa est dissimilitudo, insensibilis existat. Addẽdum prętereà est, corpus à similibus seruari, quantũ illius conditio patitur: nam perpetuò corpus exsiccatur ætatis cursu, etsi interim perpetuò humidis vtamur, non quod desit apta materia, quæ id restituat, quod dissoluitur, quandoquidem nutrimur, quibus constamus, nec quod minus familiaris sit, quæ ex carne, & alio probo nutrimento reponitur substantia quàm quæ est dissoluta, sed quod tantum adijcere, quantum absumitur nequeamus; idq; non præter rationem, si modo caloris natiui vis, qui dissipationis, restaurationisq; est author, perpetuò humo- D rem absumit, concoquere verò continuè nequit, sed hæc in primo Aphorismo diligentius sunt explicata. Itaque, si his modis conseruationem fieri intelligamus, illud quoque inueniemus, in omni genere causarum, conseruationem per similia perfici, in his enim quæ alterant corpora, nullamque interim substantiam illi adijciunt, certissimum id est: nam si actu illa similia sunt, cum nulla actio inter huiusmodi contingat, necesse profectò est, in eodem statu corpus consistere. Quod si etiam concedamus vtriusque qualitates coniungi, quæ scilicet nostri sunt corporis, & alterius quod admouetur, nihilominus intensio aut remissio qualitatum nulla fit, non magis quam si æquè alba inter se misceantur, ex quib. quod resultat, non magis album est quam sit alterutrum. E Eadem (vt arbitror) est in his ratio, quæ potentia & vt talia existunt: ad actum enim perducta, similia illis euadunt, quæ suapte natura huiusmodi reperiuntur. Ceterum, in his quæ substantiam aliquam corpori addunt, veluti in nutrimento, idem contingere puto, etsi id omnibus persuaderi nequit, putatur etenim ab imperitis biliosus cibus, calidius reddere corpus biliosum, eò quod huiusmodi cibi vsu, bilis augeatur, ad cuius incrementum sequitur humorũ frigidorum diminutio, & corporis ad calidius mutatio. Verum non ita sese res habet, quippè, cum biliosus cibus bilioso humori non addatur, sed solum restituat humorem, & substantiam quæ ab eo corpore est dissoluta; nec planè bilis est quod additur, sed biliosum, eiusdemque qualitatis cum reliquo humore, qui in corpore continetur; satiusq; est hoc modo, ex rei natura intelligere cõseruationem fieri per similia, quam eos sequi, qui similia intelligunt non qualitatibus, sed effectu, quandoquidem id omninò ridiculum est, atque ipsi Galeno planè aduersatur, qui scribit calidum a calido, eoq; pro æquali in gradu seruari, & foueri, & absurdum putaret, si quis intelligeret frigida calidis esse similia, quod illa horum naturam mutuo tueantur, nimirum, cum similitudo in ipsis qualitatibus, non in earum affectu ab eo quęratur, & ab omnibus Philosophis ponatur. Itaq; ex his patere puto, tum cibo, tum potu, exercitatione, somno, vigilia, & denique alijs omnibus similibus, corpora conseruari, atque adeo eam quàm habent temperiem, & structuram, retinere; nam quæ contra adferuntur ex conseruationis duplici significatione, (cuius Galenus in Arte Medicinali meminit) facilè diluuntur, seruari enim eos dicit (quód etiam antea ostendimus) qui sani sunt, in eodemq; statu retinentur, vel etiam qui in meliùs mutantur, proindè cum senes calido, & humido victu, calidos, & omnes intemperaturas contrarijs tuendas esse dicit, conseruationem sumit, qua ad meliùs sanum corpus reducitur, At, quum per similia conseruationem fieri meminit, de ea intelligendus est, qua id duntaxat quod est deperditum, corpori restituere, neç prætereà meliùs aliquid illi comparare studemus. Nec obstat, quod calidum, & frigidum contrarijs semper egere scribat, siue seruare in eodem statu, siue in melius mutare huiusmodi temperiem laboremus: par etenim est in his qualitatibus, vt in alijs ratio, siquidem calidum calido, & frigidum frigido in suo statu seruatur; sed quoniam rerum quantitatem quę in vsum nostrum veniunt, exactè metiri nequimus, si paululũ excesserimus, præsertim in qualitatibus maximè actiuis, morbi causa facilè fit huiusmodi excessus; vnde pręcipit eo loco, non tam quod natura rei vult, quàm quod vsu tutius est, maximè quod scribat se in eo opere præcepta tradere velle non solum Medicis, sed etiam alijs omnibus, qui conseruandæ sanitatis artem aliquam quærunt. Porrò similia similibus offendi, iuuari autem contrarijs excepta temperata natura, cui similia semper conferunt, ita intelligendum est, vt similia similibus nec lædantur, nec iuuentur, si modo pari mensura similia similibus adhibeãtur, & iuuari in hoc casu idem est, quod melius aliquid comparari: si autem excedat, quod similis est qualitatis, si corpus cui admouetur, est quod excedit, iuuatur, illud quippè quod vehementius calidum est, minus calido temperatur; si verò id quod admouetur, exuperat, corpus nostrum læditur: de quo quidẽ Galenus intelligit cum scribit, similia similibus offendi, iuuari autem contrariorum vsu. Quam obrem, cum præcipit ille pueris, humidisq; corporibus humectantia semper adhibenda, non id facit, quod putet exsiccantibus, huiusmodi corpora ad meliorem temperiem non reuocari, si præsentem illorum statum spectemus, (siquidem superflua humiditas siccantium vsu laudabilem mediocritatem assequitur) sed quoniam humor naturæ amicus, ad incrementũ vitæq; longitudinem facit, quæ vel nobis inuitis, ætatis progressu perenni actione natiui caloris dissoluitur, dissolutioni autem (quantum fieri potest) humidiorum vsu repugnandum est: At contra, senibus calida & humida exhibet, quoniam eò peruenerũt, vt non solum tutela proprij status, sed etiam muta-

tione

tione in meliorem (quantum nobis procurare licet) opus habeant, quandoquidē excessu frigidi, & sicci, morbos facillimè contrahunt, mortemq; accelerāt: humidis verò, & calidis bene valent, vitæq; cursum tardant. Qm̄ verò obiter attigimus quasdā temperaturas in eodem statu esse perpetuò conseruādas, alias verò contrariorū vsu in melius mutandas, operæpreciū fuerit, paulò diligentiùs hoc loco de hac re agere, & expendere quænam corpora planè conseruare, quæ verò mutare, & qñ oporteat. Qua in re Gal. passim scribit, temperatos temperatis semper egere, intemperatos vero similia postulare: siquidē eos seruare velimus, dissimilia autem si ad meliorem conditionem eos reuocare studeamus; At ego puto aliter esse sentiendum; humidam. s. temperiem humidis semper egere, nec vnquam mutationem requirere, mutandam aūt esse temperatam etiam ipsam, in eā quæ humida est: si enim hanc temperiem in lib. de Sanitate tuenda, quantum fieri potest ille seruari iubet, & pueros quoq; nimio humore abundare fatetur; nec tamen eos exsiccari patitur, sed omni ratione alendum esse fouendumq; eorum humorem censet; ea sola similia requirat: nam etsi ea quæ mediocris est temperies, suaptè natura optima censeatur, quoniā tamen iam mediocritatem est assecuta, nec potest diu in ea consistere, propterea, quod caloris vi humiditas continuò absumitur, eo temperata deterior est, quàm humida, quod citiùs exsiccatur, & ad vitæ finē properat; quę autem humida est; etsi deteriores actiones nonnullas, quàm quæ temperatior ponitur, ab initio edit, progressu tamen temporis mediocritatē quoq; assequitur, diutiusq; in eā perseuerat, tardiusq; vitæ cursum peragit, ac (vt vno verbo dicam) omnibus alijs præstantior euadit; quibus profectò fit, omnium optimam censendam esse temperiem quæ humida est, eamq; solam seruandam, alias autem omnes quæ secundum naturam sunt, ad eam reducendas, siquidem eas, & conseruare, & interim ad id quod optimum est, redigere studemus; at eam quæ præter naturam est, ad naturalem, & vnicuiq; propriam, primò referre nitemur, nimirùm, quod laborante corpore, id solùm procurandum sit, vt illi propriam sanitatē, & nihil meliùs comparare quęramus quanquam tamen nihil prohibere video, quo minùs tunc temporis contendamus assequi quod optimum est, id quod postea fieri posse demonstrabimus. Nūc verò ex prędictis illud licet intelligere, quęnam. s. inter naturales temperies maximæ sint permutandæ; sunt. n. illæ quæ vel vitæ finem accelerant, vel nimio excessu frequentes grauioresq; morbos pariunt; Ac in eo quidem genere sicca, & frigida primum locum habet, secundum sicca; tertium frigida sibi vindicat, in quarto loco ponenda est calida & sicca, deinde calida, postea frigida & humida, sequitur hanc tēperata, postremo calida & humida: nam & hanc fortè etiam magis quàm ipsam temperatam seruandā esse credemus, si modo vita calore, & humore constat; sequitur humida, q̄ (vt ostendimus) seruanda est, & minimè permutanda. Quod si ita res sese hēt, quę illi cōtrarię sunt, frigida inq̄ & sicca, inprimis permutādæ fuerint, tanquam naturę, & vitę maximè aduersę; secundū verò locum siccę damus potius q̄ frigidę, qd siccitas natura immedicabilis sit, & ablato humido pabulo quo natiuus calor gaudet, frigiditatem etiam sibi adsciscat, hęc vero ętatis cursu melior aliqñ euadat, siquidem vigente in oī corpore, calor mediocritatem excedit augeturq;: in tertio loco frigidā collocauimus potius q̄ calidam, aut calidam & siccam; qm̄ etsi minus humoris frigida q̄ calida absumit, tñ minus quoq; reponere pōt, quippe cum non nisi coctionē, & attractionem nutrimenti (quarum functionū

A calor, & non frigus author est) dissoluta à corpore substantia restituatur, reponaturq;, calidam verò & siccā, præcedere dēre alias sequentes, constat, quòd suaptè natura calor siccitatē pariat, idq; eo promptius, si eam iam annexā habet. Quam ob rem, etsi frigida, & humida ad coctiones fortè ineptior est, tamen qm̄ in hoc corporis statu humor natiuus exuperet, nec est quod eū vehemētiùs dissoluat, minima quęq; restaurati ratio sufficere pōt, & minus ob id in hoc, quàm alio mutatione est opus. Sequitur deinde calida, cū qua mediocris est siccitas, & humiditas, hęc. n. mutatione eget, quoniā satis copiosum humorem non habet postquā meritò temperatam posuimus, propterea qd nū est quod tantū dissipet, etsi par est in tēperato corpore quantum requiritur ad vitę longitudinē naturalesq; functiones probè obeūdas: ob id eā pariter mutatione egere cēsemus, cōparandumq; illi esse adhuc

B copiosiorem humorē natiuum, quo quę abundat corporis cōditio, perpetuò in eo statu quantū ars nostra assequi pōt, & humana conditio patitur, retinēda seruandaq; est. At inter temperatā & humidam, ex his quæ mutatione egent, calidā & humidam postremo loco collocauimus, quia in hac adest copiosus humor qui in temperata mediocris est; quod si calor et vincit, qui humorem absumere pōt, habet tamen maiorem quoq; quam temperata natura vim ex fęlici coctione, quę calore & humore gaudet, eundem restituendi & reponendi; Quare non solum humida tēperies, sed ētilla in qua calor pariter abundat, in hoc casu melior censenda est, quā ipsa temperata; quod

C etiam putarunt antiquissimi Medici, vt ex primo lib. Galeni de Temperamentis videre licet, qui eam quæ optima esset in humano corpore temperies, calidam & humidam, & quæ huiusmodi foret, optimam esse censuerūt; Iam verò in eo secundo genere quod mutationem requirere proposuimus, inter oēs reprimēda est calida & humida, quippe cū huiusmodi status putredini maximè sit obnoxius, vbi abundè huiusmodi qualitates pariter excesserint; est enim huiusmodi natura admodū morbosa, nec leuioribus quidem, sed grauissimis passionibus subiecta. Secundū locum sibi vendicat humida cum calore coniūcta: nam pari ubi rōne humor à calore non vincitur, morbosum oportet esse corpus. Sequitur deinde calida, siquidē exuperante calore, via patet acutissimis mor-

D bis, qui cum febre coniunguntur; Post hanc succedit frigida, minus quidem quam calida efficax, & inter simplices postrema; sicca; quum. n. tardissimum motum hæc habeat, inducias longas præbet, vt commodo tempore correctionem tentemus, cum aliæ quæ periculosiores sunt, etiam emendationē postulent; ex simplicib. verò, & ex his quæ superiùs sunt tradita, licebit intelligere quo ordine collocari debeant quę compositæ sunt: nam post calidam, & humidam, quæ calida est & sicca, deinde frigida & humida, postremò, frigida, & sicca promptam mutationem postulabunt; At quæ præter naturam sunt, subito omninò quantum illorum natura exigit, & res permittit, corrigendæ, cum alioqui mora crescant, difficilioremque curam reddant; Quę verò secundū

E naturam est, per morbos & vitæ occupationes permutari non debet, inquit Gal. in Methodo medendi, cum studeamus dū laborat corpus pristinam sanitatē comparare, nec illud aliā pręterea mutationē quæ meliorem conditionē assequatur admittat; Qm̄ præterea subitas mutationes, vehemētesq; natura non sustinet, liberam ab omnib. negocijs vitā esse oportet, tum, ne alijs occupationibus corpus debilitetur, tum etiam, vt continuò paulatimque mutationem prosequi valeat, inter quæ nonnulla rectè, alia vero fortè superstitiosè dicta existimo; nam quod

vrgentibus morbis, nihil aliud quęrendum sit quàm vt propriam valetudinem recuperemus, rectè id qui dem sit dictum: quãdo multa præstare nequit, quod ægrotat corpus ex his, quæ ad bonum habitum comparandum sunt necessaria, veluti sunt exercitationes, somni, & vigiliæ oportunæ, & si quę alia sunt huiusmodi; tamen nihil obest interim, vt corpus sua ptè natura calidiùs, dum calido morbo tenetur, frigidiore victu vtatur, quo non solum morbum propellere, sed etiam meliorem temperiem quàm quæ sibi propria est, comparare valeat. Verùm, illud quid obstat, quo minus per vitæ occupationes, mutationem proprij status aggrediamur? Sed hęc paulo postea docebimus, cum consuetudinis vim, & vsum explicauerimus, ad extremum Comment. in proximum Aphorismum.

Victus humidus febricitantibus omnibus confert.

QValis victus debeatur pueris, & in omni statu secundum naturam seruandus sit, abundè iam docuimus, & primo loco explicare coacti fuimus, etsi ea ab authore in secunda parte Aphorismi docentur, quoniam nos indicantia prius, ut docendi ratio postulat, explicauimus; Nunc vero qualem victum admittant in ægris affectus præter naturam, docere oportet: vt in quantitate victus expendimus quid concedendum sit aut negandum ob magnitudinem morbi, ita Hippocrates hic vbi agit de qualitate, morborum mentionem facit, vt ex illorum consideratione, & naturali statu tandem intelligamus, quali victu sit opus in ęgris. Porrò, ut in naturali statu victus qualitas requiritur, quæ nunc conseruare, aliàs verò permutare in melius quod secundum naturam est, possit: in statu præter naturam, in quo quædam sunt quæ sui ablationem postulant, alia uero sui conseruationem, qualitas victus quærenda est, quæ remedio sit ei, quod est præter naturam, & conseruationi eius, quod est secundum naturam subseruiat. Est autem in eo quod est præter naturã, aliud vt causa morbi, aliud ut morbus ipse, aliud ut Symptoma, & in unoquoque genere variæ constituuntur in qualitate differentiæ, quare & in victu diuersas qualitates inuenire oportet, quæ aduersus singula & omnia pugnare possint; Hippocrates autem solum proponit morbum ipsum, vt qui solum de febre agat; ratio tamen postulat, vt etiam addamus causas morborum, & ea symptomata, quæ causæ rationem obtinent, nam ex causis morborum quæ dicitur ob crassitiem, aliæ ob tenuitatem, aliæ ob viscіditatem, aliæ ob friabilitatem, aliæ ob calorem, aliæ ob humiditatem, aliæ ob siccitatem, aliæ denique ob alias qualitates obsunt, quibus contrarius victus adhibendus est, ut expellatur quod in illis est morbosum: sic morborum diuersæ sunt qualitates, contra quas pugnare oportet contrarijs qualitatibus alimentorum; Virium lapsus inter symptomata victum exigit, qui ea qualitate sit pręditus, qua vires reparari possint; Dolor etiam certa qualitate victus, (vt alia omnia insignia Symptomata quæ curam ad se trahunt) mitigatur. Ex quibus quidem iam licet intelligere, quali victu sit opus, vbi naturales affectus, cum his qui præter naturam sunt, & illi, ijque inter se committuntur: si enim eadem qualitate illi sint prædıti, victu erit utendum, qui eiuidem sit qualitatis, vt in puero febre laborante apparet, cuius naturalis temperies & febris qua laborat, & causa febris si contracta fuerit a caliditate, siccitateque humido victu eget, eo enim propria temperies conseruatur, & quæ præter naturam accessit, tollitur. Quod si inter se qualitatibus pugnent affectus, ut si febris adest ex crassis humoribus excitata in corpore sicco, si fieri potest, singulis seruiendum est, ut cum mitior morbus est, & illius causa, alioqui ei quod magis vrget attendendum, non contemptis interim alijs, nisi aliquando vnus ita excedat, vt totam ad se curam trahat; quemadmodum si per ardentissimam febrem in homine bilioso Syncope incidat, uinum exhibemus, etsi febris ardor, & biliosa natura, frigida postulent; tunc enim sequimur quod à uiribus indicatur, alijs contemptis: idem enim fit in qualitate uictus, quod in quantitate fieri superius ostendimus: nam ut nullus morbus tantus erat, qui uictum omninò impedire posset si labantes uires eum exposcebant, ita nulla morbi qualitas est, quæ impedire possit uictus qualitatem, quam uires prorsus exigunt; ut autem morbi qualitates impediunt exhiberi talem uictum, qualem indicant quæ secundum naturam sunt in nobis, ita causæ morborum & symptomata sæpè impediunt, ne exhibeamus eum uictum, quem requirunt ipsi morbi, ut apparet in quotidiana febre, quę cum ex pituita frigidissima, crassa, & uiscosa constet, piperis & aliorum aromatum calidorum usum teste Galeno postulat, quandoquidem febris ipsa læuis est, quæ admitti fieri, quod causæ ipsius exigunt, quibus sublatis, febris spontè nullo adhibito refrigerante auxilio recedit; id quod etiã usu uenit in complicatis affectibus, ueluti in hidrope cum febre coniuncta, quia enim mites sunt huiusmodi febres, periculum autem maximum imminet ex plurimo aquoso humore in uentre collecto, ideo contempta propemodum febre, calefacientibus & exiccantibus maximè utimur: non ergo contrarietas quæ reperitur in his quæ contra naturam sunt, falsam ostendit sententiam, quod morbo & febri conueniant contraria, & quod contrariorum contraria sint remedia: nam cum affectus ablatione suarum causarum sæpè tollantur, ita, ut nullo alio præsidio sit opus, sufficit per contraria pugnare aliquando aduersus causas, & ubi contrarij sunt affectus, quorũ alter uel maximè urget, aut aliquo modo causæ rationem obtinet, nullum sequitur absurdum, si uno ferè contempto, alterum sequimur; ubi uero affectus & causæ pariter iam inualescunt, aut causæ morborum inter se diuersæ sunt, peculiari aduersus omnia quæ par habent momentum, est pugnandum remedio. Ceterùm, illud omittendũ non est, quod pertinet ad lectionem horum verborum Aphorismi: nam quidam Codices Græci ipsius Hippocratis habent, omnia victus humidus; quam lectionem Galenus in 8. Methodi, & in libro de Optima secta, confirmat; alij vero Codices habent, victus humidus omnibus febricitantibus confert; postrema lectio probabilior videtur: nam victus humidus omnibus febricitantibus quatenus febricitant competit, non tamen omnis victus humidus, id est omnia quæ vim habent nutriendi & humectandi competere possunt omnibus febricitantibus, quia quædam humiditatẽ habent ineptã ad febricitantes nutriendos, vel non satis humectant, aut plus quam oportet; si quis tamen intelligat omnem victum humidum quatenus humectat, conuenire febricitantibus, potest stare etiam alia lectio; Ceterum, etsi per victum humidũ intelligere possimus omnia quæ humectãdi vim habent, tamen cum nutriendi rationem hic doceat, cibum & potum, alijs exclusis intelligemus; Præterea, cum humidum intelligi possit vel actu, vel potentia, vel natiuo, vel excrementoso humore; videndum est, quomodo humidum victum hic sumere oporteat. Sunt qui putent intelligi humidum solum potentia, calorem enim febrilẽ, acrem, & mordacem,

dacem, solidius postulare alimentum; quomodo dicit Galenus in libro primo de Alimentis, eos qui acriore calore sunt præditi, bubulam, & suillam carnem, & alia duriora, solidioraque alimenta melius concoquere, quam quæ tenuiora molliora que sunt; hæc enim aduri, non autem probè concoqui ab ampliore & acriore calore. Verùm hi aberrant; nam febrilis calor qui præter naturam est, concoctricis facultatis robur destruit, propterea, etsi calor instrumentum concoctionis vehemens est, tamen concoctrix ipsa facultas quæ author concoctionis est, debilis reddita est, propterea alimentum postulat, quod facilius pati potest; in sanis vero, cum acriore calore secundum naturam, coniunctum est robur ipsius facultatis, adde quòd humiditas ipsius alimenti resistit vehementiæ caloris febrilis, adeo, vt nequeat uictû potentia humidum adurere, fit ergo melior concoctio in alimento, quod vim habet humectandi liqui do quàm solido, per febres, etsi ratione causæ aliter fieri potest, vt in pituitosis febribus fieri videmus: nam iuscula, & liquidiora alimenta deterius coquũtur pane, assatis carnibus, & alijs quæ solidiora exhibentur, hæc enim pituitoso & aquoso humori putrescenti sunt remedio, & naturam firmant debilitatã ex tali humore inbibito in ventriculi tunicis, & alijs partibus vbi alimentum conficitur. Ceterum, quæ plurimum habent humoris substantifici, & natiui, illa plurimum quoque nutriunt, & hæc in febribus obsunt, quoniam victum non præbent tenuem, sed crassum, & propterea concoctionem impediunt; quæ vero parum habent huiusmodi humoris, & aquei excrementosiq; plurimum, præferenda sunt, cuiusmodi sunt lactuca, pruna in aqua cocta, ptisanæ succus, & aqua hordei, quibus in febribus vtimur; Iuscula vero & succus qui à carnibus vel expressis, vel assatis effluunt, minus competunt: propterea quod nihil habent medicamentosum, sed purum præbent alimentum, cuius duntaxat est vsus, cum vires labuntur aut morbi sunt leuiores, non autem, cum magnis morbis non solum per medicamenta, sed etiam per alimenta & alia uniuersa præsidia mederi volumus; tunc enim in alimento medicinam contineri oportet. Iam vero posteaquam docuimus quanam alimenta conueniant secundum substãtiam, & primas qualitates febribus & morbis, non abs re fuerit idem ostendere in secundis qualitatibus: sunt enim alimẽta quędam acida, alia amara, alia salsa, alia dulcia, alia austera. Prætereà, quædam arte lixantur, alia torrentur, alia friguntur, alia prætereà liquidiora, alia crassiora parantur & exhibentur; ex his ergo expendere oportet quænam recipienda, quæ uero reijcienda sint, vt autem crassa & viscida, sic acerba & austera quæ cum crassitie sunt coniuncta, in febribus perpetuo fugienda, nisi ob aliquod symptoma requirantur, ut ad sudores inutiles compescendos, qui in febribus vires dissoluunt, vel ad cohibendam aluum per diarrheas, aut lienterias, nam illa difficillimè coquuntur, & propterea tardant concoctiones humorũ, transpirationem prohibent vaporum, quos febrilis calor excitat, obstructionesque augent & pariunt; acida reijciunt ferè omnes Medici in curatione febrium, eo quod Galen. in 18. textu primi de Victu acutorum, inter acida solum oximel permittat venire in vsum, propterea illi detestantur mala Arancia dicta, & omnia mala Granata, Limones, Citria mala, & illorum succum, quod scilicet astringant; verùm si Galenum legamus in lib. 4. de Simplicib. & in penultimo cap. quinti, vbi de acido sapore agit, inueniemus huiusmodi saporem aperiendi, incidendique facultatem habere, idque sine calore; quod si dicant illi, prædicta alimenta non solum sapore acido esse prædita, sed etiam austeritatem aliquam habere adiunctam, ut id negari potest, quando mala Granata plura reperiuntur purè acida, tamen si id etiam concedatur; tantũ abest, vt obsit ea leuis astrictio, vt etiam plurimum prosit ad obstructiones tollendas, & internos meatus aperiendos; & est de hac re apud Galenum in 5. de Simplicibus, cap. 11. clara sententia, vbi scribit, ea quæ vim habent aperiendi, felicius munus suum obire, si aliquam coniunctã habent astrictionem, nimirum quod ob eam vim roborant internos meatus, & propellunt acidam aperientemque facultatem; quod ostendit absinthium. quod quidem foris exiguos meatus astringit, internos vero abstergit & aperit; nec Galenus eo veretur vti in febribus etiam putridis, etsi illud paucam habet amaritudinem, multam uero astrictionem, vt idem author testatur. Pręterea, limones dicti, tantã habent incidendi aperiendique vim, vt etiam calculos renum frangere dicantur, propterea ad renes obstructos illorum succo multi Medici felicissimè vtuntur; quare in biliosis febribus & acutis nihil commodius inuenias acidis, in pituitosis vero quæ requirũt aperientia cum caliditate, obest acidorum frigiditas. dulcia vt zaccarum, prohibentur etiam à Medicis in febribus, eo quod Galenus scribat ea promptè in bilem verti; verùm ea sententia de omnibus dulcibus intelligi non debet, sed solum de his quæ sunt calida & sicca, cuiusmodi est mel, nam zaccarum quod est calidum & humidum, & plus habet aquosæ & aereæ humiditatis, quam caliditatis, in febribus sitim extinguit, ardorem mitigat, linguæ asperitatem lenit, & propterea bilem generare non potest, errorq; est, cum Galenus scribit in lib. de Symplicibus, zaccarum eandem habere facultatem & temperiem cum melle, sed illi ignoscendum est, quod zaccari naturã & vsum non satis adhuc nouisset illud seculum. Præterea, etsi dulcia facilè vertuntur in bilem, non tamen obesse possunt in omnibus febribus: nam pituitosæ febres id non habent periculum; nam si amara & salsa & acria vt origanum, serpillum, hissopum, & aromata, nos, & Galenus etiam ipse in libro primo ad Glauconem, adhibemus in quotidiana & quartana, cur verebimur dulcia. Tosta damnantur quoque, pręferuntur vero elixa, quod hæc humidiora sint & frigidiora, illa autem calidiora, & sicciora, quæ febribus aduersantur; verùm de his vt de superioribus eadem est ratio: vbi enim indicatio febris plusquam causæ vrget, vel vbi febris & causę ipsius eandem habent temperiem (vt accidit in biliosis) optima ratione elixa proferenda sunt, alioqui eligẽnda sunt tosta, vt quæ superfluam humiditatem & frigiditatem emendare sint aptiora; liquidiores sorbitiones, etsi facilius coquantur & distribuantur, quod tenuiores sint, tamen vbi aquosus redundat humor, pręstat illas crassiores reddere, & propterea in pituitosis febribus panis incoctus aquæ, ptisana & si quid aliud simile exhibetur, obsunt, cum multo aquoso humore sunt diluta. Consumata (vt vocant nonnulli) censent omnino fugienda esse in febribus quoniam qualitatem nitrosam & salsam ob nimiam quam requirunt cocturam recipiant. Sic etiam Distillata vulgo dicta, damnant, nisi coquantur in vase duplici. Qui certè vt superiores reprehendendi sunt, quoniam causæ febrium nonnunquam magis vrgent, quam ipsę febres: nam pituitosis humoribus frigidis, viscidis, & crassis, plus conferunt, qualitates igneæ quam aqueę. Quare etiam damnandi sunt qui in omnibus febribus cibos, & potiones calidas actu exhibent: nam vt pituitosæ febres iuuantur actu calidis, ita biliosæ maximè lęduntur. Hæc ergo dicta sint de qualitatibus alimenti & victus; At, cur

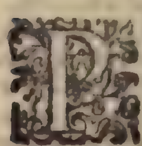
humida dixit Hippocrates febricitantibus compete-re, frigida vero nequaquam: cum enim febris, calor esse definiatur, & inter simplices affectus & morbos à Galeno statuatur in libro de differētijs morborum, ad quid humectantia exhibemus? an fortè id fit, quod febris (vt nonnullis placet) igneę sit substantię, & propterea non solū calidus, sed etiam siccus sit affectus? Verum hi aberrant: nam etsi febris suapte natura siccitatem sibi adiungit, tamen ob calorem perpetuo actiones lædit, ob siccitatē vero non semper, nec statim, sed cum progressu, validius corpus exsiccāuit; propterea rectè calidus solum morbus esse dicitur. An vero humectantia exhibemus in febricitantibus, quod aliquid semper sit in illis exsiccatum quod eget humectatione, vt spiritus, vel humor, vel partes solidæ, id denique in quo febris est accensa? At quomodo id fieri potest? sic enim in pituitosis febribus humectatione esset opus; an potius id fit, quod febris etsi calidus solum per se est affectus, & frigidis penitus tollitur, tamen humectantibus mitigatur, & exsiccantibus accenditur acriorque redditur, ideo febris quantum in se est, frigida postulat: quia calidus est morbus; humida vero quia hęc conferunt ad calorem mitigandum & temperandum; quod si exsiccantia aliquando pręferuntur, hoc fit ratione causæ, quę magis vrget quam febris, cuius naturam & indicationem hic expendit author, Pręteremisit autem Hippocrates victum frigidum, non quod perinde non conueniat vt humidus, quippe cum non nisi frigidis febris tolli possit: sed vel quod de eo nemo dubitaret; vel quod instituto ita accomodari non possit; nam quoniam frigidus status corporis, naturę nostræ inimicus est, an mutandus an conseruandus victus qualitate esset, non ita patebat; humidum autem quale præsertim est in pueris, vtpotè naturæ nostræ familiare simili victus qualitate conseruandum esse, omnes concedunt; Quare cum ex victu humido ostendere posset, qualē victum, & morbus & propria temperies corporis exigeret, ideo eam qualitatem prę omnibus elegit.

Et alijs qui tali victu vti consueuerunt.

NOn solum humidum victū natiuę temperaturæ humidæ, sed etiam acquisititię ex longa cōsuetudine conuenire vult, transeunt enim in naturam quæ longa consuetudine sunt parta, adeo, vt non minus quam ea quę verè natiua sunt, conseruari debeāt si modo bona fuerint, alioqui mutanda sunt, sed de consuetudine in sequenti Aphorismo diligentius agemus.

APHORISMVS XVII.

Et quibus semel, aut bis, & quibus plura, vel pauciora particulatim oporteat afferre considerandum condonandum autem aliquid tempori, ætati, & consuetudini.

Osteaquam de genere victus, quantitate, & qualitate egit Hippocr. de modo eū nunc agere optimè credunt omnes interpretes, malę tamen quidam intelligunt, sub modo, victus pręparationis exhibitionisque rationem, quam vulgus etiam modum exhibendi condiendique alimentum, vocat; præcedit enim hęc ratio qualitatem, in ea quę supponitur; ob diuersam siquidem pręparationem, & condituram, diuersa qualitas in alimento paratur; Galenus eum modum putat docere, qui spectat, nunquid semel an sępius qualibet die vel nocte cibum exhibere oporteat; At non solum qui hæc considerat modum docet, sed qui etiam ostendit, an plus vna vice quam alia, vel minus exhibendum sit, quod Hippocrates satis ostendit cum scribit considerandum esse, an plura, vel pauciora, particulatim singulis vicibus sint exhibenda. Quoniam vero victus modus omnibus communis doceri potest, tum sanis, tum ęgris, vel peculiariter in sanis aut ægris, Galenus de febricitantibus Aphorismum hunc ab Hippocrate scriptum putat, cum sanorum victum antea, (vt inquit) ostenderit. Cuius opinio non placet: Primo, quod author febris aut alterius morbi nullam mentionem faciat, sed dicat. Quibus semel &c. quasi hic Aphorismus communis sit omnibus, qui victu vti debent. Deindè, cum generales sint prius explicati scopi, qui genus, quantitatem, & qualitatem victus docent, tractatio omninò imperfecta esset, nisi communis quoque esset omnibus scopus, qui modum victus explicat. Præterea, in superioribus Aphorismis non magis de victu sanorum quam ægrotantiū egit; quod si demus de victu sanorum prius actum fuisse, cum solum de genere, de quantitate, & qualitate præcepta tradiderit, exigit vtique ratio, vt doceat modū etiam quo sani vti debent. Postremò, cum author & ille etiam ex virium consideratione, ętatis consuetudinis, & temporis, victus modum doceat, hæc autē quatenus naturalem statum ostendunt, ad hanc intentionem conferant, constat pariter in his quæ secundum naturam habent, modum victus etiam doceri, præsertim, cum morbi nullam mentionem faciat, sed illorum solum quę secundum naturam sunt; quam ob rem ego existimo Hippocratem victus modum hic docere non in ægrotis solùm, sed in omnibus qui victu vti debent; quod etiam ipse Galen. in initio Comment. asserit, etsi postea ad solas febres nulla ratione Aphorismum contrahat; Addo, quod sequenti Aphorismo idem testatur, cum scribit accipi indicationem à tempore anni, tum ad quantitatem, tum ad modum victus ab Hippocrate; quarè, cum hic de modo victus agat, & à tempore anni sumat indicationem, constat & de modo generaliter agi. Qua ratione intelligere possimus quomodo victus exhibendus sit, considerandum esse scribit Hippocr. at, ex quibus fieri consideratio possit, non explicat, fortè, quod res longior esset quàm vt Aphoristica breuitate doceri posset: vel, quod notum ex superiobus Aphor. putaret, in quibus de quantitate egit. Gal. uero primo à uiribus & morbis; deinde ab ætate, anni tpe, consuetudine, & ceteris hmōi, indicationes sumi scribit; postea uero in tractatione ipsa à quantitate uiriū, & à certis quibusdā morbis, qui ex humorū uitio consistunt, indicationes capit. Verùm neque à viribus, neque virium quantitate in primis indicatio sumi potest ad modum victus instituendum: nam vt vires simpliciter sumptæ victum simpliciter indicāt ita virium differentia quæ in modo sumitur, victus differentiam quæ in modo constituitur indicare debet; Vt enim genus ad genus, ita differentia ad differentiam, non autem genus ad differentiam referri debet, per principium quo vtitur ille in lib. de optima secta quod est, si quid sine differentia sumptum aliquid indicat, si illud differentias suas assumat, alterius differentias indicabit, & per conuersionē huius principij fit, si alicuius differentia indicatur, ab alterius differentia indicabitur. Non ergo à genere differentia indicari potest, nec etiam differentia quæ in quantitate virium sumitur, differentiam quæ in modo victus ponitur, indicare potest, siquidem eius quod

A quod indicat differentia, eius quod indicatur differentiæ respondere debet; Preterea, anni tempus, consuetudo, ætas, nihil indicāt, sed coindicant; At verò multo minùs conuenit morbos illos quos enumerat ad indicationem modi victus assumere, quandoquidē nullus morbus victum indicat, sed remedium; vt in libro de sectis, est enim victus quod statum corporis conseruat, mutat autem remedium. Quod si concedamus victum indicari à morbo, fiet vt quātò maior morbus fuerit, tanto pleniore victu vtendum sit, quod repugnat prioribus Aphorismis, in quibus tantum de victu esse detrahendum quanto morbus maior extiterit, ostensum est; Quod si ex nutrimento remedium inueniat morbus, non id fit, quatenus est nutrimentum, & victus, sed per accidens, quatenus scilicet contingit victum aliquibus remedium esse.

B Præterea, ad generalem scopum explicandum generales morbi differentias, non autem peculiares quosdam morbos assumpsit, sed an magni essent, an parui morbi spectabat; in qua differentia omnes morbi continebantur, eo quod omnis morbus vel magnus, vel paruus, plus vel minus existat; Ita differentia quę à morbo sumitur, ad modum victus moderandum, omnibus morbis communis esse debet; Nam cum victus modum solum doceat in morbis, qui ex defectu vel corruptione, vel abundantia humorum fiunt, nulla ratio in alijs nobis relinquitur, nempè in illis qui ex sola intemperie, vel solutione cōtinui, vel partibus organicis contrahuntur, qua intelligere possimus quo victus modo vtendum sit; Postremò damnatur eius tractatio quod cum à viribus, & morbo

C modum victus sumi dicat, seorsim non expenderit, quid vires, quidve morbi illi postulent, quemadmodum enim antea cum de quantitate, & qualitate ageret, docuit quid quantitas morbi, quid virium quantitas, quid qualitas vtriusque indicaret, Deinde quantitate virium cum quantitete morbi, & qualitate cum qualitate coniuncta, victus quantitatem, & qualitatē metiebatur; ita hoc loco quid vnumquodque separatim postulet, in primis docendum. Quod si id fiat, error manifestè apparebit, qui ex compositione virium cum morbis illis imperitis tegitur: nam cum ille vires validas, & debiles coniungat cum morbis ex defectu, corruptione & abundantia humorum obortis, si iam vires à morbis separentur, validæ vires pluri-

D mum victum indicabunt, debiles paucum, ita quantitatem non modum victus indicabunt, quod quærimus; eodem modo morbus ex defectu, abundantiā, ex corruptione, temperationem, ex abundantia defectum. Hæc autem non victum indicant, tanto minus ergo & modum victus; Quod si tractatio bona esset, simplicia per se modum indicarent, vt quantitas virium quantitatem victus nulla morbi facta mētione, & morbi magnitudo victus tenuitatem suadebat suaptè natura; Cùm his itaq; difficultatibus implicata sit Galeni interpretatio, neq; ex illa vnquam quis modum victus inuenire possit in omnibus, nec in his etiam paucis de quibus ipse agit, ratio alia inuenienda est, quæ quod quærimus doceat. Petetur autem ea ex generali Methodo, & positis principijs, qui-

E bus hactenus ad alios scopos inuestigandos vsi sumus; Est autem huiusmodi principium toties iam repetitum ex libro de optima secta, si quid sine differentia sumptum, aliquid indicat, si illud differentias suas assumat, alterius differentias indicabit: Itaque cum vires victum indicent, & quantitas virium, quātitatem victus, & qualitas, qualitatem, modus etiam illarum, victus modum necessario indicabit, Ergò, vt validæ vires multam victus quantitatem indicabant, debiles paruam, mediocres mediocrem, sic quę eo modo sunt affectæ, vt cibum semel solum confi-

A cere possint, semel tantum victum exhibendum indicant; quæ sæpius cibandum sæpius, ostendūt; quo tempore validiores, eo plus alendum; quo debiliores, parcius, quo mediocres, mediocriter; sunt autē sæpiùs cibandi, quorum vires citò dissoluuntur; rarius quibus tardius; multo semper egent nutrimento qui vires validas ad concoquendum suaptè natura habent; multa verò, & frequenti nutritione egent quibus citò fit dissolutio, & concoctio valida est. At verò, quemadmodum quantitatem virium ex ætate, anni tempore, consuetudine, & cæteris coindicātibus sumebamus: sic quoniam vires diuerso modo afficiuntur, & diuersas ætates, anni tempora diuersa, diuersos corporis habitus, & consuetudines viuēdi discrepantes, & cætera huiusmodi quę corporis no-

B stri statum vel mutant, aut illius mutationes ostendunt, quæ ob id victum coindicare dicuntur, meritò ob diuersam illorum naturam, diuersumque modū, vt virium modus variatur, sic & victus modus mutatur; Etenim, iuuenes semel aut bis tantum quotidiè edunt, quoniam eo modo illorum vires sunt affectę, vt sæpius nutrimentum conficere non possint, sufficiatq; ad virium conseruationem, restitutionemq; defluxæ substantiæ, quod illis viribus corpori adijciunt; Decrepitis, vt vires debiles sunt, & paucum nutrimentum exhibemus, ita illud in plures vices partimur, quoniam vna vice non possunt aut duab. tantum cibi conficere, quantum necessarium est ad virium conseruationem; pueris autem multum, & plurimùm, & sępè exhibemus, quoniam vires coctri-

C ces validissimæ sunt, plurimumq; substantiæ ab illorum corpore, & statim dissoluitur, quę crebra, & multa restitutione, qua vires conseruentur, eget. Eodem modo qui biliosa sunt natura, qm̄ ob acriorem calorē cito digerunt, crebriore, sed parciore nutritione egēt cum ad coquendum plurimum, non multū ualeant; Qui uerò sanguine abundant, contra rariore, sed ampliore nutritione egent: tardius enim digerunt illorum corpora, sed ad concoquendum plurimum alimentum uires ualidissimas habent: siquidem concoctio calido, & humido fit; Melancholici uero, & pauca, & rara restauratione opus habent, cum & paulatim, & paruæ fiant in illis dissolutiones, ad coquendumque inepti sint: omnium autem parcissimum, & rarissimum uictum pituitosi desiderant, ut quib.

D calor deest & humor abundat in corpore. Eodem modo per corporis habitus, & differentias, uictus modus instituitur; crebriore siquidem egent nutritione rariora corpora; rariore densiora, & compacta carne prædita; citius enim illa, hæc tardius digerunt. Eodem modo uesperi plus aliquibus edendum est, quā mane; quoniam eo tempore plus concoqui potest; tū quod calor circa uentrem ob somnum, & noctis frigiditatem colligatur; tum quod longius intercedat interuallum inter cęnam, & prandium, quàm inter prandium & cęnam. item, quo tempore quis plus edere cōsueuit, plus ingerendum, quo fit, ut quidam manè liberalius prandere, quam uesperi cęnare debeāt, qui uel ita consueuerunt, uel interdiu dormiūt in otioq; uiuunt; Mane autem se plurimum exercēt,

E noctu uero uigilant, spiritusq; studijs & labore conficiunt, quibus cœna uberiore nihil deterius esse potest; Aestate sæpius, Hyeme rarius; quo tempore etiam corpus sese exercuit plus edendum est, si per exercitationem calor auctus fuerit, minus si dissolutus ob immoderatam exercitationem, & deniq, pro uirium modo per omnes corporis mutationes uariato, uictus modus uariandus instituendusque est. Iam uero ut uictus quantitatem, uirium quantitas indicabat, contraindicebat autem morbi quantitas, sic & modus uirium, modum uictus indicat, modus morbi

modum

modũ uictus contraindicabit; Ergo ut magnus morbus prohibebat magnam uictus quantitatem exhiberi, concedebat autem paruus morbus, & mediocrem quantitatem mediocris morbus admittebat, eodem modo si sæpius maior reddatur rarius cibandum ostendet; si rarius, sæpius, & quo tempore maior est, uel expectatur fore, eo tempore minus exhibendum, plus uerò quo minor existit. Ac etiam cum longius durat, rarius cibandum suadet, si parum, frequentius: docet & id quidem usus medendi, parcius enim, rariusq; eos alimus morbo laborantes, in quibus sæpius uehementiusq; morbus exacerbatur, & quo die, aut diei parte accessio maior fit, minus hominem nutrimus, quemadmodum rarius parciusq; cibamus eos, qui longiore accessione affliguntur, cõtrarium autem facimus in his, qui contrario modo afficiuntur; Quinetiam quemadmodum in quantitate, & qualitate uictus dicebamus fieri, ut ille non solum uires naturalemq; statum conseruaret, sed etiam morbum curaret, fieretq; affectui præter naturam idem remedium, quod uiribus esset uictus, ita in huiusmodi morbis modus uiuendi exigitur. Sunt porrò morbi qui uictu iuuantur, qui ex humoribus auctis, uel deficientibus, uel corruptis consistunt, aut exasperantur, exuperantes etenim humores parciore uictu decrescunt, qui deficiunt nutrimẽti copia augentur: sic sanè corrupti boni nutrimenti affluxu regignuntur. Nec uerò aduersus id facit, quod scribit Hippocrates, impura corpora tanto magis lædi, quanto magis nutriuntur: aliud enim est corpus impurum, aliud quod corruptis humoribus scatet, siquidem hoc sanguinem corruptum habet, illud autem impurum est, quod uitiosos humores habet in uentriculo, quod quanto plus nutries, tanto magis lædes; corrumpitur enim in uentriculo alimentum, quod postea ad hepar delatum, sanguinem uitiat, in eo uero qui corruptum uitiatumq; sanguinem habet, non par est ratio, s.n. benè in uentriculo cibi concocti fuerint, uitiosos humores qui in corpore continentur, temperabũt, & mixtione sua meliores reddent. Quantum laborent neoterici in locis his conciliandis, vnicuique facilè est videre, & quam absurdam fingant conciliationem, cum nostra interpretatio naturę rei consentiat & Galeni interpretationi, omniaque absurda fugiat. Qua vero ratione victus modum in his morbis inueniat Galenus, operæpreciũ est videre, diuidit enim Primo vires in validas, & debiles, easque coniũgit cum singulis humorum vitijs; Deindè, quomodo victus instituendus sit in singulis coniugationibus docet, atque hęc tradit: Si vires laborantis debiles fuerint cum humorum incorruptione, vel defectu, parum alimenti sæpius his est exhibẽdum; quod si vires debiles fuerint cum humorum mediocri aut excedente copia, his raro & pauca danda sunt; at si cum virium robore humores superabundauerint, his pariter conuenit paucum & raro exhibitum nutrimentum; quod si cum humorum defectu vel corruptione validæ vires statuantur, plurimum & sæpiùs huiusmodi corpora nutriemus, siquidem permittant accessiones, alioqui raro & plura exhibebimus. Quæ tractatio multiplici distinctione eget: nam si antea in victu instituendo dixit solum sumi indicationes à morbi temporibus, & accessionibus, & à viribus, cur hic variat victum ob humorum defectum, corruptionem, & abundantiam, hæc enim non continẽtur in illis, sed longè sunt diuersa, quare tractatio tota damnanda est, quia mala posuit principia. Deinde, cur mentionem non facit temporum morborum, & accessionum, hæc enim modum victus etiam uariant, cum sepiùs aut rarius, & minus aut plus vna vice quam alia, illa ostendant esse cibandos ęgros? Ad hæc, cum abundantia, corruptio, & diminutio humorum per magis & minus variari possint, multitudinem quoque nutrimenti mutari necesse est. Pręterea cum victum hoc loco sumamus quatenus remedium est, & vires etiã conseruat, multumq; intelligere possimus, uel quod vires excedat, uel propriam solitamque mediocritatem, uel eam quæ homini temperato debetur, uel affectum qui emendandus est, erat in primis explicandum, quomodo multum aut paucum nutrimentum intelligeret; Quinetiam, cum uires ualidæ intelligi possint, uel quod absolutè ualidæ sint; uel quod dispositionem uincere possint, superioresque ea sint: eodem modo debiles intelligi possint, uel quod morbo debiliores, uel suaptè natura tales, ut in senibus, uel solito debiliores, ut in conualescentibus, & mediocres uel respectu affectus, uel pro sua natura, explicandum erat, quonam modo ualidas, aut debiles, uel mediocres intelligi uelit; uariant enim hęc uictus quantitatem. Quinetiam, cum ait sæpiùs esse exhibendum cibum vbi vires imbecilles cum defectu, aut corruptione humorum coniunguntur, quoniam dispositio multis eget, dubium relinquitur, quonam modo vbi vires debiles statuuntur, multum nutrimenti confici possit, vbi enim debiles certo modo statuuntur, ut in senibus, etsi in plures uices cibum partiamur, tamen quicquid ex illis colligetur, paucum semper erit, siquidem uires ita debiles paucum cibum & nunquam multũ conficere possunt, ut Hippocrates antea dixit, senes paucis alimentis egere. Præterea, & illud distinctione eget, quod scribit raro & parum eos esse nutriendos quibus uires debiles sunt cum humorum copia, si enim uires perinde debiles sint, ut morbo succumbant, si non multum alimentum damus, certè cogimur sæpiùs exhibere, & tantum planè, quantum contempta dispositione conficere illę possunt: trahunt enim ad se omnem curam, quemadmodum morbus ipse ex multitudine, ubi uires ualidæ subsunt. Ac, ut alia multa omittam quæ dici in hac re possent, paucis Methodũ docere conabor, qua possit unusquisque quod uult in hac re inuenire. Igitur, quid simplicia Primo per se exigant tradendũ; Deindè, quid inter se coniũcta. Esto, si placet primum uitiũ in humoribus, corruptio, uel defectus, copia necessario nutrimenti hic requirit maior aut minor, pro uitio humorũ: etenim, ubi deficiunt humores, tantum nutrimenti apponi necesse est, quãtum ad incrementum humorum & nutritionem corpori sufficiat; idem faciendum vbi corrupti sunt, regigni siquidem oportet bonos humores, & simul corpus ali, quod nequit nutrimentum præstare, quod naturalem solitamque mediocritatem non excedit: sic enim multum nutrimentum par est sumere in hac tractatione, non quod vires excedit, cum ea copia semper euitanda sit, sed vel multitudinem quæ temperato homini debetur, vel naturalem solitãq; sibi mediocritatem exuperet; at si humor exuperet, pauco est opus nutrimento, vel etiam inedia, vbi magnus est excessus. Iam vero, si vires ualidæ absolutè statuantur, vt in pueris, multo nutrimento opus est; neque enim quod validum est, aliter quam à valido copiosoque nutrimento cõseruari aut augeri potest; quod si validæ dicantur quod morbo sint validiores: non simpliciter multo victu egent, sed tanto sanè, quantum præter morbum conficere possunt: quo casu, nunc multum, nunc paucum, aliàs etiam mediocre fuerit. Debiles uero suaptè natura, vt in senibus, pauco nutrimento semper egent, cum augeri nequeant à victu, quippè, cum ad eum terminũ peruenerint, ad quem peruenire possunt. Si uero vel morbo, vel solito debiliores, vt in conualescentibus

bus fuerint, cum augeri debeant, etsi planè in omnibus non copioso, pluri tamen alimento opus est, nó tantum tamen esse oportet, vt vires excedat quod exhibetur. At, quomodo quæso vires augentur, si plus non exhibetur, quàm conficere illæ possint? videtur enim rationi consonum, vt in eodem statu persistere debeant; An id fit, quod substantia gignitur (sanguis scilicet & spiritus) qua tẽperies corporis melior redditur, ex qua deinde vis concoctrix validior continuo resultat, alioqui reddi ratio nequit, cur conualescentes debilitati ex morbô, vires pristinas recuperare valeant, & in ægrotis vires augeantur ex nutrimento. Iam inter se complicatis virium diuersa conditio ne cum humorum vitijs singulis, intelligemus quanto uictu sit opus: si enim pari concordia eandem quãtitatẽ postulent, res facillima euadit, sequimur enim quod utrumque indicat, sin minus, utrique quantum licet seruiendum, aut nonnunquam etiam altero penitus contempto, sequendum quod maximè urget, estque nunc humorum vitium ubi uires ualidæ sunt, nunc uires ipsæ, ubi adeo prostratæ adsunt, ut totam curam ad se trahant; Quod ex tractatione ipsa ad hunc modum patebit. Itaque, si uires simpliciter ualidas cum humorum abundantia coniungi ponamus, si quidem urgeat maximè abundantia, paucum nutrimentum exhibebimus, aut nihil etiam nutriemus, sequentes tunc quod copia humoris exigit: sin minus, mediocriter etiam alere licet, cum enim uires ualidæ statuantur, multumque cibi conficere ualeant, cum omnino illæ non occupentur in mediocri copia nutrimenti, facilè una etiam paruos excessus in humore uincent; quod si ualidæ statuuntur quod ualidiores sint dispositione, pro excessu illarum multum, uel paucum nutrimentum, uel mediocrem etiã quantitatem exhibere licebit; At, si uires ualidæ simpliciter cum corruptione uel defectu humoris ponantur, multo omnino est opus, cum & uires & dispositio id exigat; At, si debiles statuuntur suaptè natura cum abundantia, pauco omninò est opus; Ita utroq; exigente nimirum uirium debilitate & humorum copia; quod si debilitas cum defectu iungatur & corruptione, paucum cogimur exhibere, etsi multum dispositio exigat, quoniam uires illud conficere nequeunt; Iam si uires debiliores dispositione ponantur, si quidem ex multitudine oppressæ debilitentur, paucum dandum, aut nihil etiam: interim enim, cum externo cibo destituuntur, humorum excessus uincent; quod si ob intemperiem, uel dolorẽ, aut aliam causam imbecillæ redditæ fuerint uires cũ defectu uel corruptione, paucum etiam est exhibendum: quoniam multum non possunt uires debiles conficere; plus tamen quàm in alijs, cum horum uires augeri queant; Ad proportionem de mediocrib. uiribus res intelligi potest, ne singula prosequi cogamur, sufficiant enim prædicta exempli causa ad omnes complicationes quæ hoc loco fiunt, intelligendas, at interim cibandi modum non docuimus sed quantitatem solum; quod si Galenus colligit ex illis complicationibus modum etiam victus, id nulla ratione facit, vbi enim uires sunt ualidæ, plurimo cibo esse opus, aptè colligitur: sæpiùs autem esse exhibendum, aut plus una uice quam alia dandum nequaquam: cum id non validæ vires, sed quæ sæpiùs & vna vice quam alia validiores esse possunt, ostendãt. Eodem modo debiles vires, pauco nutrimento esse opus indicant, non quod sæpiùs exhibendum sit, & corruptio copiam necessariam ostendit: crebram autem nutritionem minimè; intelligetur autem id, ut alia, ex proprijs principijs sumpta differentia in modo, tum in uiribus, tum in humorum uitijs. Ergò, si uires non solum ualidæ sint, sed etiam sępiùs ad

A conficiendum nutrimẽtum sint idoneæ, & defectus uel corruptio sæpiùs affligit, uel longiore tempore duret, sæpiùs alere oportet, & quo tempore ualidiora hæc sunt, plus alendum, parcius autem & rarius nutrimus, quo sępiùs multitudo humorum cum uirium robore infestat: & quo tempore maior multitudo est, minus nutriendum, quemadmodum rarius parciusq; cibum exhibemus, si longiore tempore duret: idem enim fit in hac complicatione, quod in morbis magnis cum uirium robore coniunctis. Porrò, si uires debiles quidem sint, eoque modo affectæ ut sæpè etiam cibum concoquere nequeant cũ defectu humorum uel corruptione, paucum & rarò exhibendum est nutrimentum, desperataque ob id horum cura est, ut tabes, hectica, lepra in senibus; B quod si debiles quidem sint, sępè tamen cibum concoquere ualeant, ut in conualescentibus, sæpius alere licet. Atque hæc satis de uictus modo dicta sint. Ex quibus intelligere poterimus quæ ad interpretationem Aphorismi pertinent; quibus enim semel, aut bis, aut plura uel pauciora singulis uicibus sint exhibenda, intelligemus ex modo uirium tanquam indicante, & ex modo morbi, & causæ morbi, tanquã contraindicantibus, si modo hæc exasperentur uictu, quod si ex his fuerint quæ ex uictu remedium inueniunt, uirium, & morbi, & causæ morbi modus, uictus modum indicabunt.

Condonandum autem aliquid tempori, ætati, & consuetudini. C

OStendimus uirium modum indicare modũ uictus, at uirium modum ex temperamento & calido natiuo, hæc uero ex anni tempore, ętate, & consuetudine, sexu, habitu, corporis, regione, cęli statu, animi motibus, & ceteris coindicantibus dignoscemus, tametsi Hippocrates duntaxat temporis, ætatis, & consuetudinis mentionem faciat, ex quibus relinquit addenda superius enumerata, & quæ sunt eiusdem facultatis; rectè ergò scribit Hippocrates, esse dandum aliquid his, quoniam ea sunt quę uires diuerso modo afficiunt; ac de alijs quidem locus non exigit ut sigillatim agamus, cum author illorum mentionem non faciat, & nos quantum nostrum institutum exigit, obiter initio huius D Aphorismi de illis egerimus. Quid autem consuetudini sit dandum, quoniam id non satis exprimitur ab authore, & quænam sit consuetudinis uis, de qua re uaria circumferuntur, operæpretium esse duco ut doceamus: sed prius ostendamus, cur cum ad quantitatem uictus, & ad genus conferat consuetudo, illius tamen non meminerit cum de illis ageret. Porrò, consuetudinem, temperamentum ostendere, & nouam facere naturam siue temperiem, notissimũ est, quare ad omnes scopos de uictu inueniendos conferre eam quatenus temperamentum, uiresq, mutat, concedunt omnes; uerum, quod illius non meminerit cum de quantitate & alijs scopis ageret, hic autem præcipuam mentionem faciat, hęc reddi ratio potest, quod alios scopos uariare nequeat, nisi quatenus E temperamentum mutat, modum autem in simili etiam temperamento uariet: multos enim uidemus simili temperamento, quantum sensibus & ratione deprehendere licet, prędítos, qui ob id idem uiuendi genus, eandem quantitatem, & qualitatem exigunt, modo tamen differunt ob diuersam consuetudinem, quæ diuersam quandam naturam, quæ satis exprimi nequit, uel potius habitum parit, cum alij semel tantum edere consueuerunt, & offendantur si sæpiùs cogantur cibum ingerere, alij uero in plures uices

uices cibum diuidere soliti, si in pauciores retrahere velint, offenduntur; quod in Gallis multis vsu venire conspexi, qui prandere non poterant, nisi antea ientaculum sumpsissent, ita malè cenabant, nisi merendam (vt aiunt) prius fecissent, propterea quod ita cibari essent soliti; ita natura offenditur retento etiã suo temperamento nisi solitis rebus utatur. Quantũ possit consuetudo in nobis, etiam docet Hippocr. cũ scribit in Aphorismis imbecilla suaptè natura corpora ad labores perfectos multo aptiora esse validioribus, si modo illa consueuerint labores eos perferre, alia vero minimè. Quinetiam, venena longo vsu familiaria & innocua reddi Mithridates Rex Ponti docuit, & experientia sæpè comprobauit. Addo, quod Galenus malarum rerum consuetudinem in senibus retinendam esse scribat in quinto libro de Sanitate tuenda, cum natura ab illis minus offendatur, quàm à bonis non consuetis; nec vero in sanis solum maximam vim habet consuetudo, sed etiam in ægris, vt Hippocr. in 2. lib. de victu acutorum, & Galenus passim in Methodo medendi testantur. Verùm quid, quantumque consuetudini sit dandum, inter omnes non conuenit; etenim, Galenus in Commentario, neque totum, neque magnum aliquid consuetudini in victu tribuendum esse scribit, non tamen explicat quantum illud sit quod illi concedendum est: nam aliquando multum illi tribuere videtur, ut cum in diarijs febribus his qui uti consueuerunt, vinum exhiberi iubet, nec mutandum esse consuetudinem etiam si morbus aquæ potionem quantùm in se est, desideret; sanè si naturam rei consulamus, in bene valentibus corporibus consuetudini plurimum est dandum, & plus etiam quàm natiuo temperamento, cum spectare debeamus quod ex consuetudine partum præsens est, non quod amplius non adest semel à natura concessum; sic etiam in leuioribus morbis qui quibuscumque remedijs cedunt retento etiam solitarum rerũ vsu consuetudini multum est tribuendum; quod si grauior affectus sit, tantum illi concedendum est, quantũ affectus permittit, id quod experientia docet, si quidem inflãmatione lateris, aut alio graui morbo correptos, vini potione, carne, exercitatione, cæterisq; rebus quas per sanitatem illi gerere consueuerunt, priuamus, tẽpus quoque cibationis, si morbus ita exigit, mutamus: & deniq; nihil retinemus quod consuetum fuerit, in quibusdam aliquid, nempe genus, vel qualitatem, vel tempus nutritionis, vel aliud quidpiam consuetum retinemus, illud scilicet, quod morbus permittit. Quam ob rem reprehendendi sunt qui vbi grauiora vrgent mala, consuetudinem extollunt, & pro illius ratione curationem variandam putant; seruanda autem per morbos vbi licet, semper consuetudo est, sicut temperies quæ secundum naturam est; corrigenda non est, quo tempore morbo corpus affligitur: seruanda etiam est semper in senibus, dum valent, quoniam durior iam est illorum natura, & ad nouas impressiones suscipiendas inepta; in alijs autem, siquidem mala sit, in meliorem mutare vtile est, & non solum quidem bonis rebus, sed malis etiam assuescere debemus, vt omnia vel multa nobis familiaria vario vsu reddamus sic enim minus offendemur, si amica multa habuerimus, pauca autem quæ obesse possint. Mutandam autem esse consuetudinem non solum paulatim, sed in ipsa mutatione sæpius quiescendum Galenus scribit in libro sexto de morbis vulgaribus, textu 25. 2. Commentarij, & idem Hippocrates docet in libro de victu acutorum, id quod distinctione videtur opus habere: subito enim per vehementiores morbos consuetudinem mutamus, & molliora corpora facilè sustinent repentinas mutationes, alioqui nullus assuescere illa non possent, si paulatim singula assequerentur; seniora vero & duriora corpora si fortè cogantur consueta relinquere, nequeunt aliis subito consequi; accidit enim illis quod lignis durioribus, quæ flecti non possunt, aut non nisi sensim. Atque hęc de consuetudine satis, quando quidem adhuc de ea sequenti libro dicere cogemur forte quam hic diligentius.

APHORISMVM XVIII.

Aestate & Autumno cibos difficillimè ferunt, Hyeme facillimè. secundum locum Ver habet.

EXistimarunt nonnulli frustra repetitum esse Aphorismum de temporibus anni, cum superius quid illa ad victum instituendum conferant, iam docuisset author, quos merito refellit Galenus, quod diuersa ratione id factum sit: superius enim anni temporum mentionem factam, quatenus ad quantitatem victus inueniendam conferunt, hic autem de eisdem agi, quatenus ad victus modum faciunt, tum, quod illic de sanorum, hic autem de febricitantium victu agat; id quod non placet, Primo, quod in illo Aphorismo sanorum aut ægrorum non meminerit, nec in hoc febricitantium mentionem aliquam faciat; Deinde; quod præter institutum authoris id dicitur: neque enim ille docere instituit viuendi rationem in solis febribus, sed etiam in alijs morbis, quod ostendit, cum genus & quantitatem communem omnibus antea docuerit; quod si demus eum docuisse quo victu uti debeant sani, desideratur tamen modus non minus in sanis quam in ægris, de quo nusquam antea pertractauit; Quinetiam cum ostendat in Commentario posse accommodari Aphorismum non solum febricitantibus, sed etiam sanis, dicatque in sanis & ægris indicationem quandam capi ad modum victus, ab anni tempore, cur est quod ad febres solas rem uelit contrahere? conuinciturq; etiam ex libro de salubri victu, vbi Aphorismum hunc citat, concedere de sanis etiam hunc scriptum esse: quorsum enim quæso vbi de sanorum victu agitur, Aphorismum hunc adduceret, nisi de sanis etiam scriptus esset? At si demus de febribus agi, quemadmodum & in fine Commentarij & ex superioris Aphorismi interpretatione apud eum patet, ubi quid anni tempori sit exhibendum, expendit, qui locus ad interpretationem huius pertinet, fiet profectò, vt interpretatio Aphorismo repugnet; etenim, Hippocrates Ver secundum locum post Hyemem habere scribit; At, cum Galenus scribat Vere parum & raro edendum, Autumno multum & sæpè, vltimum locum Veri, primum Autumno tribuit, facillimè enim fertur cibus eo tempore quo natura multũ & sæpè concoquere potest, difficillimè autem, quo tempore & parum, & raro exhibitum sufficit, & cum Hyeme multum, sed raro exhiberi velit, Autumno uero multum & sæpè, secundum locum Hyemi tribuet, primum Autumno; Ad hæc, si spectemus febres quæ in tempore fiunt, non temporis naturam, per se falsum erit quod Hyeme multum sit dandum; vbi enim lethargus adsit, vel alia cum plenitudine & pituitoso humore febris, vel alij morbi, paucum omnino dandum est. Ac mirum profectò est quod cum dicat spectandam esse in Aestate temporis rationem, postea in Vere, non quid Ver indicet, sed quid febris in Vere possit, expendat, dicatque paucum &

raro

raro esse exhibendum: si enim febrem spectemus quæ in Aestate fit, multo minus quam Vere nutrire oportebit; siquidem vehementiores febres Aestiuæ, quam Vernales sunt, & pro morbi vehementia cibus minuendus. At vero, si Hyeme multum dandum est, ut scribit, quia vires validę, etiam si parua fit euacuatio, cur etiam in Vere ob viriũ robur multum nõ dabit, etiam si plethorica est dispositio. Quin etiam, si de febricitantibus agat, falsum est multum esse nutrimenti Hyeme exhibendum, eo quod vires eo tempore sint validæ, vbi enim vires validæ sũt præsente morbo, parcius alimus, cum liceat omnino per uires, remedijs morbum oppugnare, nec aliquid sit quod uberius nos alere cogat, siquidem ualidæ uires, pauco nutrimento contentæ sunt, donec morbus curatus fuerit. Nec vero in Autumno febricitantes multa & crebra egent nutritione; si enim febris uehemens sit in morbosa causa uincenda, non in cibo conficiendo naturam occupari oportet; Quod si cibus nulla mutatione egere, utique plurima illius quantitas ad corruptionem emendãdam vtilis esset, at cum à calore mutari debeat, tantum solum exhiberi potest quantum confici potest; At, cum natiuus calor etiam in sanis Autumno exiguus sit, & squalidus, tanto minus in febricitantibus multum sæpeque alimentum concoquere poterit; Quam ob rem, tantum abest ut corruptio à cibi copia crebraq; nutritione corrigatur, vt etiam magis exasperetur, additione male elaborati ob copiam nutrimenti.

Atqui nec illud recipiendum est quod scribit, sanos hyeme magis vacuari quam ægros: cum enim de febricitãtibus agat, quis negabit vehementius ęgros quam sanos dissolui, siquidem febrilis calor ad dissoluendum natiuo est efficacior, vt quotidiana experientia docet, minimo scilicet tẽporis spacio febricitantes ob vehementiorem euaporationẽ euacuari; alioqui etiam Aestas multi nutrimenti necessitatem non adueheret, cum calor tunc planè natiuus non sit, sed ad febrilem maximè accedat; postremo, si tantum esse exhibendum alimenti superius ostendit, quantũ dissolutum est, cur Hyeme multum dari præcipit, vbi non multa fit vacuatio, nam antea in plethorica dispositione cum validis viribus, paucũ & raro dixit esse exhibendum, quod si illud verum est, hoc quod scribit de Hyeme, est plane falsum. Sed ne singula prosequamur quæ merito tum in hoc, tum superiore Commẽtario cum de anni temporibus agit, reprehẽdi possent; cum nec principia sua seruet, nec authori, aut rei naturæ consona tradat, vt omnes veritatis studiosi facilè agnoscere possunt, ad authorem accedamus, & quid sibi velit hoc Aphorismo, expendamus. Itaque, cum superiore Aphorismo dixisset, tempori, ætati & consuetudini in modo victus aliquid dandum esse, quid dandum tempori sit, placuit illi hoc Aphorismo docere; quid autem ætati dandum esset, non expressit, quod fortè notum putaret ex his quæ superius scripsit, quid consuetudini esset dandum, etiam omisit, cum tam varia sit consuetudo in modo viuendi, vt nulla arte comprehendi possit, aut saltem Aphoristicam breuitatem fugiat, qua in re satis fuit dixisse consuetudini aliquid dandum, vt in tanta varietate vniuscuiusq; consulere possemus consuetudini. Expendit autem quid natura temporis possit, non quid morbi in illis temporibus, quemadmodum in superioribus omnibus Aphorismis fecit, vbi quid vires naturalisque temperies indicarent, quid morbus & status qui præter naturam est contraindicarent, sigillatim expendit, non quid vnum cum alio mixtum, quod facilè postea intelligitur, tantum enim remittendum est eius quod facere volumus, quantum illud est quod impedit, tantum intendendum, quanto minus est quod prohibet; cum alioqui perpetuum nihil tradi possit, si hoc loco particulariũ morborum naturam in singulis temporibus spectemus, etenim, & Hyeme, & Aestate, & alijs temporibus qui idem sunt morbi, easdemq; causas, eandemque vehementiam habent, eãdem victum postulant, nihil ad hoc conferente anni tempore; Ergo, quid vnũquodque per se possit, vt quid morbus, quid vires, quid ætas quid consuetudo, quid anni tempora, & alia exigant, perpẽdere debet qui artem docet, non quod ex contraindicantium natura in singulis corrumpitur.

Cibus difficillimè ferunt.

CIbos difficillime ferre dicuntur, qui non appetunt, nec benè concoquunt; cum enim appetentia, concoctioque à calore natiuo fiat, qui moderatè est calidus, benignoque quodam humore temperatus, non mirum si Aestate cibos neque benè appetamus, neque concoquamus: acrior et enim tunc calor est bile in corpore redundante, præsertim cum humore familiari prope destituatur. Autumno uero etsi non difficillimè omnino, vt Aestate cibos ferimus, mitiore existente eo tempore calore, quoniam tamẽ supra modum corpus exsiccatum est, ideo naturę opera non probè perficiuntur, cibos ergo intelligit nutrimentum, quod defluxum solidarũ partium resarcit, non potum, quem tunc facilè ferũt corpora, cum excalefactum & exsiccatum corpus tã quam remedium à quo irrigetur squalor mitigeturq; calor, cum expetat facilimèque ob tenuitatem etiam imbecillis viribus præditum concoquere possit. At, cum de modo victus hic agat Hippocrates, ad quem spectat scire, an semel, multum, an paucum, an raro idque vel parum, vel multum exhibere debeamus, debuisset forte dicere Aestate, & Autumno multos cibos simul exhibitos difficilè ferũt corpora: nam quod id velit, est certissimum. Verùm cum cibos difficilè dicat ferri, tanto magis multos cibos simul exhibitos tolerari intelligendũ est, vt qui genus ab aliquo aufert, & speciem simul adimit. Quia ergo cibos difficillimè ferunt illis temporibus corpora, ideo confertim non sũt nutrienda, sed paulatim: ita. n. facilius illa ferent pauca quantitate onerata, & dissoluta reficientur, quantum per ea tempora licet, neq; enim tantum reponere possumus, ob caloris natiui debilitatem, quantum ob ambientis vehementiam dissoluitur.

Hyeme facillimè, secundum locum Ver habet.

QVoniam eo tempore & calor mitis est, & humore benigno corpora abundant, ob id coctiones eo tempore, (vt superius diximus,) uigent, quod si tunc validus est, & simul collectus calor in partibus in quibus coctiones cibi maximè fiunt, non mirum si & multum cibi conficiant tunc corpora, & multo simul exhibito egeant: nam vt non nisi à multo cibo natiuus calor multus conseruari potest (quando proportione respondere debet nutrimentum calori natiuo) ita nec etiam conseruari potest, nisi multus simul exhibeatur: nam in pauco exhibito totus non occupatur calor, totus proinde non nutritur; minuitur ergo necessario, si pauco simul exhibito nutrimento fruatur; sic ergo anni tẽpora ad victus modum conferunt; eademque facienda est distinctio inter Aestatem & Autumnum, quę inter Hyemem & Ver. Ac vt in alijs, sic & in his

quæ contraindicant, impediunt, ne quod anni tempora suadent, faciamus, qui enim imbecillo calore sunt præditi, vt senes, Hyeme minus edere possunt, quam æstate, & qui frigidiore temperie sunt, & humidiore, Aestate, ad naturæ opera sunt aptiores, Imbecillus enim in illis calor, à frigiditatis excessu extinguitur. Horum frigiditas Aestiuo calore ad mediocrem quandam temperiem ducitur, quæ & appetentię & coctionis author est. Sic morbi qui in singulis temporibus nascuntur, si victu exasperentur, aut iuuentur, nunc idem quod tempora, nunc diuersum postulant; eadem sit ratio de alijs Contraindicantibus, ne singula prosequi cogamur.

APHORISMVS XIX.

Iis, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante indicationes.

HVnc Aphorismum superiùs fuisse ab Authore adscriptum ijsdem ferè verbis, cum secunda illius pars, prima hic sit, & qua ratione cum eum interpretaremur, eo loco docuimus; Cur autem hoc loco repetatur, Neoterici quidam hanc reddunt rationem, quòd in illo de omni accessione egerit, hic autem de illis solum quæ per certum ordinem repetunt; qui si nullam aliam rationem reddant, frustra eum repeti fateantur oportet: Si enim de omni accessione in eo pertractatum est, quid opus fuit de genere quodam accessionum rursus mentionem fieri, prę sertim cum in illo peculiarem etiam mentionem accessionum quæ per circuitus redeunt, vt hic fecerit? Galeni autem interpretatio nec Aphorismo, nec sibi ipsi etiam consentit; cum enim (inquit) tres sint scopi in victu instituendo, quantitas, qualitas, & modus, ad qualitatem, & quantitatem instituendam nihil nos ab accessionibus iuuari scribit, ad modum verò, indicationem sumi ab accessione morbi; ideo Hippocratem hoc loco vbi de modo agit, ab accessione indicationem sumpsisse, quomodo autem conferat ad modum, ostendere se putat, cum scribit: nam tempora commoda ciborum particularium pręcipuè docent accessiones. Qua in re multifariam mihi errare videtur. In primis enim, malè de numero scoporum statuit: nam vt ea omittamus quę nos de scopis scripsimus, vbi plures esse docuimus, eo authore plures scopi sunt addendi, siquidem primo ad Glauconem quattuor ponit, quantitatem, qualitatem, modum, & tempus, distinguitq; omnino, vt ratio etiam exigit, modum à tempore; addit & alibi ordinem. Præterea, cum de accessionibus 11. Aphorismo, (vt diximus) ijsdem verbis vt hic agat, vel frustra est scriptus ille Aphorismus, vel de modo antea quoq; egit, & bis ab accessione indicationem sumit nulla ratione ad modum victus instituendum; At vero, & illud reprehendendum est quod ad quantitatem victus accessionem non conferre dicat, sed ad modum, cótra enim planè fit, vt ad quantitatem faciat, ad modum vero minimè: nam quemadmodum morbi natura, morbiq; tempus ad genus, vel quantitatem, si eas differentias victus velimus ad quantitatem pertinere inueniendam conferunt, propterea quod inter morbos morbiq; tempora alia sunt quę parum, alia quæ minus, quædam quæ nihil etiam cibi exhiberi permittant, id quod est victus extremè tenuissimus; ita accessionis consideratio eadem ratione vtilis est, cum ex ea admoneamur cibi omnem quantitaté prohiberi; confert ergo accessionis consideratio ad quantitatem victus in morbis instituendam, ad modum vero nihil omnino: nam qui quantitatem omnem tollit, quantitati nullum modum statuere potest; qui enim semel intellexit nihil esse exhibendum, temerè postea quæreret quomodo exhiberi illud possit; vt si quis negaret aliquid esse animal, frustrà quęreret, an possit illud esse homo, vel bos; Quam ob rem, cũ accessio prohibeat omnem exhiberi cibum, vetat etiam hoc vel illo modo dari, vt nullo pręcepto ad modum constituendum opus sit. Illud verò cum scribit accessiones ad modum conferre, eo quod tempora cibationem ostendant, præter rationem omninò dictũ est, conferre enim ad tempus aliquid, non est ad modum facere: siquidem modum, antea continere docuit an semel, vel bis, vel plus vna vice, quàm alia, nõ quo tempore alere debeamus, quemadmodũ etiam primo ad Glauconem modum remediorum à tempore siue occasione illorum distinguit, vt mirari liceat authorem sui statim obliuisci, nec sua principia retinere, optaremq; Sophistas aliquid cogitare quo tueri Galen. possint; Mirumq; illud etiam est, quod vndecimi Aphorismi mentionem non faciat, nec recordetur se eadem in vtroq; interpretatione vti, cum de modo cibationum ab authore, illic etiam scribat, & statim in tempus vt hic quoq; incidat; Itaque cum bis scriptus sit Aphorismus, qua ratione id sit factũ expendendum venit. Diuersis profectò rationib. id factum est, quemadmodum etiam de temporib. anni bis egit; Quia enim ad genus victus inueniendũ confert accessio, nempè, ad extremè tenuissimum victum, ideo rationi consonum est, existimare eũdem Aphorismum illic esse positum, vbi de genere victus agebat, vt illi qui præcedunt & sequuntur Aphorismi ostendũt, hic autem repetitum quatenus ad tempus idoneum, ad cibationem inueniendam confert: quo enim tempore accessiones adsunt, vel iam imminent, eo tempore nutriendum corpus non est; Verùm, cum non doceat tempus aptum ad edendum in sanis, nec etiam in omnibus ægris, sed solùm in his qui exacerbationes per certum ordinem experiũtur, & solum quod prohibet, non quod suadet indicatve occasionem nutriendi, operępretium est, vt nos generali tractatione tam sanis, quàm ægris scopũ hunc complectamur. Igitur fortè quibusdam videbitur, tempus esse ad edendum aptum, quando quis cibum appetit: quod verùm non est, cum nonnulli, vt qui ob pituitam acidam appetant, semper edere deberẽt: siquidem semper appetunt, quibus tamen inedia, vel potè quæ pituitosum humorem absumat, salubri fit, quàm cibus; Quinetiam, nonnullis edendi tempus idoneum adest, etiam si cibum non appetant, vt in ægris, quibus propemodum extincta est appetentia; quos tamen alere oportet; Alij tempus consuetũ edendi, putant aptum esse ad nutritionem, eoq; tempore ob id esse edendum, quo quis consueuit. At, qui paulo antea cibo refecti fuerunt, consueta hora, tempus non est ampliùs aptum ad renutritionem, Gal. 7. Methodi in ægris aptum tempus ad id esse scribit, quando cibus à ventriculo descendit, tumoremque deposuit ventriculus, quod non placet: cum ventriculus in tumorem non attollatur à tam exigua nutrimenti copia, quę ægris debetur, nec quando descenderit ob id certis notis deprehendere liceat. Quam ob rem, nihil aliud potest victus occasionem indicare, præterquam id, quod victum indicat, nempè vires ipsæ; vt enim illæ reliquos omnes scopos ex suis differentijs indicabant, sic & hunc ex differentia quã sumunt in tempore planè ostendũt; Quam ob rem præsentia virium tempus nutritionis indicabit; præsentes aũt vires intelligere oportet, nó cũ adsunt simpliciter,

pliciter, sic enim continuò edendi tempus esset, sed
quo tempore adsunt validæ ad cibum concoquendũ,
eo enim edendum est tempore, quo quis cibum con-
ficere potest; Vt autem in alijs scopis vires viriumq;
differentias quædam ostendebant, & ob id coindicã
tia illorum dicebantur, sic hoc loco quædam osten-
dunt vires certo tempore aptas esse ad cibum conco
quendum, quæ. s. quales, quantęq; sunt vires demõ-
strant, vt ætas, consuetudo, aer ambiẽs, animi & cor
poris affectus, & cætera, quæ sæpiùs iam inter coin
dicantia enumerauimus: etenim pueri quinta aut
sexta quaq; hora vires aptas habent, ad conficiendũ
alimentum, senes longissimum tempus requirunt
exceptis decrepitis, qui vt parum singulis vicibus in
gerunt, sic citò etiam ad aliud assumendum sunt pa-
rati: inter hos medium locum tenent consistentes,
iuuenes, & adolescentes. Eodem modo qui consue-
uerunt mane solum edere, illis vires consuetudine
redditæ sunt ineptæ ad cibum alio tempore conficiẽ
dum, contra fit in his, qui & vesperi etiam, aut alio
tempore edere consueuerunt. Pari ratione qui re-
giones calidas incolunt, vt parum singulis vicibus
edere possunt, sæpiusq; sunt reficiendi, ita stata quę-
dam tempora habent, quibus illis edendum, vt ma-
ne, meridie, vesperi; & biliosi vt citiùs dissoluunt,
quod ingesserunt, sic per breuiora interualla nutriẽ
di sunt, quemadmodum, & qui rariore sunt corpo-
re; contra accidit pituitosis, & densiore carne prędi-
tis, & qui laboriosam vitam degunt, vt plus, sæpius-
que edunt, ita post exercitationem nutriendi sunt,
cibus enim laborem sequitur inquit Hippocrates ali
ter fit in otiosis. Appetentia prætereà in sanis bene-
que affectis corporibus, aptum ad edendum tempus
insinuat, optima enim natura quantum appetit, tan-
tum concoquit, & quo tempore appetit eo cõcoque-
re potest. Porro, vt in alijs scopis quædam erant quę
impediebant fieri quod indicantia postulabant, sic
non desunt quæ eo tempore nutriri hominem impe
diant, quo vires aptæ sunt ad concoquendum; sunt
autem hæc, vt generaliter dicam quæ coctionẽ nu-
trimenti fieri prohibent, vt morbi accessio pręsens,
vel imminens, morbus etiam ipse qui vehementior
est, sine accessione, vt vulnus in parte nobili infli-
ctum prohibet ne edamus etiam si vires validæ ad
concoquendum existant, cum oporteat calorem na-
tiuum versari in humoribus corporis retinendis,
& concoquendis; prohibent præterita, & sequen-
tia remedia, animi affectus præteriti, aut futuri, &
denique quæ præcesserunt, aut fieri debent, sangui-
nis enim missio quæ paulo ante præcessit, differri ci-
bum cogit, clister, qui post aliquot horas antequam
accessio hominem apprehendat injciendus fortè est
anticipari aliquantulum cibationem antequàm vi-
res omnino sint paratæ, admonet, ita quę pręcessit,
differri nutritionem postulat, qui cogitationem in-
geniumq; exercere in studijs debent, prohibentur eo
tempore, & paulo antea edere, & qui se ad equitatio
nem, aut alias exercitationes accingit, cum non ni-
si concocto cibo exercendum sit corpus, multo an-
tea illi edendum est; Quinetiam ægri voluntas, &
intemperantia differri, aut anticipari tempus ido-
neum sæpiùs cogit; & ne singula prosequamur, hęc
de Contraindicantibus hoc loco sufficiant. Scribit
ergo Hippocrates

Iis qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet.

HAbent autem per circuitus accessiones, qui
bus per certum quendam ordinem, & re-
cursum accessiones redeunt, vt tertiana,
A quartana. Contra, qui exacerbantur morbi sine cer
to ordine, accessiones non habent per periodos, siue
circuitus, non minus profectò his quàm alijs pręsen
tibus accessionibus nihil est dandum, tempus tamen
aptum ad nutritionem non pari facilitate in his, vt
in alijs deprehendi potest: cum enim nutriendi sint
ægri multo ante accessionem, vel iam præterita, si
ignoremus quo tempore venturæ sint accessiones,
neutrum horum facere possumus; propterea acces-
sionum duntaxat quæ ordinem seruant, mentionẽ
fecit, cum aliæ ob inconstantiam, arte comprehen-
di nequeant, præsertim, si plures fuerint, contingit
enim, vt nec quo tempore singulæ sint venturę agno
scamus, & vna inclinante, alia nonnunquam inci-
B piat. Quid autem per accessionem hoc loco intel-
ligat, & qua ratione à cibo sit abstinendum, & cur
de potu nullam mentionem faciat, 11. Aphorismo
ostendimus.

Neque cogere.

PVtant interpretes nonnulli, Hippocratem ex
hoc verbo velle in accessionibus non esse co-
gendos ægrotos nolentes ad cibum sumen-
dum, cum antea docuisset volentibus ægris cibum
non esse dandum, quorum opinio (meo iudicio) tan
to authore non est digna; vt enim volentes ægros ue
hementiusq; aliquid postulantes, cohibere non pos-
sumus, ita stultum est eos cogere ad ea facienda quæ
C sunt mala, quæque illis obfutura certo cognoscimus;
hæc enim præceptis opus non habent; quam ob rem,
intelligerem ego, cogendos non esse ad aliquid aliud
faciendum, ita, vt verba quæ pręcedunt de alimento
sint scripta, verbũ autem, (neque cogere) intelligatur
de alijs præsidijs quæ Medici & astantes imperiti dũ
vident ægrotos in accessionibus pręsertim morborũ
acutorum vehementius torqueri, temerè adhibere
solent, vel inuitis etiam ægrotis, qui respuunt in eo
statu omnes molestias quæ ex medicamentorũ adhi-
bitione sequi solent; quod si de alimentis etiam quis
hoc verbum intelligere velit, non magnoperè repu
gno, si modo mitius illud interpretamur, ita, ut idẽ
sit non cogere, quod est non inuitare, vt scilicet hoc
D verbo admoneat Astantes & Medicos imperitos, qui
cum vident ægrotos in accessionibus morborum ex
conflictatione naturę & morbi debilitari, nec intelli
gunt non esse fugiendam eam debilitationem, quæ
ad victoriam tendit, putant in hac re summum esse
remedium alimentum adferre, & ægrotos ad illud
assumendum inuitare, vel etiam inuitos; quod si quis
verbum hoc otiosum contenderet esse, in eo etiam
non repugnarem.

Sed subtrahere adiectioni.

QVod Hippocrates scribit ἀλλ᾽ἀφαιρεῖν τῆς προσ
θέσιον interpres noster vertit ad verbum, sub
trahere adiectionibus; quam interpretationẽ,
E non satis Latina locutio, & sensus authoris admittit,
qui nihil aliud vult, quam quod penitus abstinendũ
sit ab his, quæ antea exhibebantur, prorsusq; aufe-
renda esse alimenta, quæ offerebantur, non quod ve
lit solum aliquid esse diminuendum de solito cibo,
nam in 11. Aphorismo id ostendit, cum dicebat ab-
stinendum esse, nec dandum esse cibum in accessio-
ne; debemus ergò vertere, non subtrahere, sed au-
ferre, vt reuera verbum ἀφαιρεῖν significat.

Ante Indicationes.

Galenus per Indicationes hoc loco intelligi posse putat accessiones, vel morbi vigores, vel propriè dictas Indicationes siue Crises, cuius interpretatio non placet: nam quod nihil dandum sit ante vigorem morborum, absurdum est, cum in paucis admodum morbis qui si in primis diebus ad statum perueniunt, id fieri possit, adeò, vt non possit absolutè de vigore morborum intelligi. Præterea, antea de victu exhibendo in eo vigore egit author. Postremò, repugnat huic opinioni authoris dictio, & Galeni etiam interpretio, quæ de accessione ipsius morbi, & tempore, & modo cibationis particulari agit. Eadem ratione explodenda est secunda interpretatio quam Montanus temerè sequitur: nam cùm indicationes vt plurimum fiant in statu morbi, temerè præciperet Hippocrates continendos esse ęgrotos in inedia ante Crises morborū, quod si ante indicationes cibus minuendus est, id tamen nihil ad tempus & modum particularium cibationum, sed ad quantitatem victus spectat. Ceterū, ante accessiones nouimus nutriendos esse ægrotos: at Hippocrates non hoc præcipit hoc Aphorismo, sed quid faciendum sit in ipsa accessione imperat, quare indicationes hoc loco eas intelligerem, quæ per singulas accessiones fiunt: vt enim totus morbus magna quadam mutatione solui iudicariq; dicitur, ita & particulares accessiones remittuntur, & desinunt factis particularibus mutationibus. Iubet ergo Hippocrates antequam iudicentur & remittantur accesiones, cibum non esse dandum; id quod medendi vsus docet, cum neque in tertianæ febris, aut alterius generis morbi accesione nutriamus hominem, priusquam sudores, aut alui excretiones superuenerint, aut aliquid aliud fecerimus, quod exacerbationem ipsam remiserit. Hæc interpretatio instituto Hippocratis & naturę rei quadrat, si per indicationes mutationes eas intelligamus, quæ singulas accesiones minuunt; quid vero pręstandum sit vbi remisionem accesionum expectare non possumus, in explicatione 11. docuimus.

APHORISMVS XX.

Quæ indicantur, & indicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid, siue medicamentis siue aliter irritando, sed sinere.

Posteaquam Hippocrates de nutritione egit, redit ad vacuationem, de qua agere cęperat 2. & 3. Aphorismo. Cur autem eam non sit prosecutus, sed interposuerit nutriendi rationem, nulla ratione consequi possum, nisi fortè ut admoneret in morborum initijs antequam victum instituamus, exonerandum esse corpus, victum deinde instituendum conuenientem, quo interim adiuta natura, qui supersunt, malos humores cócoquat uincatque. Quę postea etiam reliquos de euacuatione scopos ostendat, qui ab initio percipi non poterant, locum eū docet natura motu quo utitur in expulsione humorū; eadem ratione & modum & tempus ad vacuationē aptum; quo enim modo morbus affligit, naturaque agit, eo modo illi per vacuantia succurrendum est, & quo tempore humor concoctus est, vel ad excretionem idoneus, eo tempore vacuandum; merito

A itaque intermisit tractationem de vacuatione, quam ab initio inchoauerat, cum ea absolui nequeat, nisi ex naturæ actione progrediente morbo illam discamus; quid autem faciat in hoc Aphorismo explicat Galenus, cum scribit: Docet, quando sit totum naturæ permittendum, & quando non, nobis solum uictum conuenientem in ægrotis instituentibus; At oportet ad aliquem scopum de euacuatione Aphorismum redigere; videtur quibusdam docere Hippocrates tempus idoneum ad vacuationem quæ à Medico fieri debet, quod scilicet tunc vacuare debeat, cùm natura non expellit quantum sufficit, aut expulsionem non est aggressa: cum enim solum prohibeat vacuationem fieri quo tempore natura perfectè iudicauit, aut iudicat morbos, reliqua omnia tempo-

B ra Medico relinquere videtur; At non semper, cum natura non vacuauit morbosas causas, Medicus opportunè suas vacuationes adhibere potest, vt in morbi incremento, aut vigente iam morbo quiescendum esse præcipit Hippocrates; quam ob rem, mihi videtur potius docere quæ sint à Medico educenda in fine morbi: ea inquam sunt, quæ à natura non sunt expurgata, nec quantum oportet vacuantur; videturq; generalis esse hic scopus, quo docet quę sint vacuanda, secundus autem Aphorismus particulariter docere, quæ cum vtilitate & facilitatę educi possint.

Quæ indicantur.

C Dicuntur morbi iudicari, aut iudicati, in quibus Crisis, id est iudicium fit, aut factum est. Quoniam vero nec reddi ratio potest huius Aphorismi, nec multi qui sequuntur, intelligi, in quibus iudicij mentio fit prætermissa iudicij cogitatione, ideo hoc loco paucis quid Crisis, quotuplex ea sit, & quæ cuiusque natura, item, qui morbi per Crisim finiantur, & quo tempore morbi fieri possint, expediam. Crisim solent interpretes Galeni definire subitam in morbo mutationem; sed perperam: oportet enim non subitam solum esse, sed etiā magnam, alioqui diarias febres per Crisim terminari fateremur, quod Galenus non admittit, docetque id, cum Crisim scribit esse mutationem in morbo

D ἀθρόαν, id est magnam & repentinam, vt primo de Causis Symptomatum interpretatur. At, non omnis subita magnaq; mutatio, Crisis dici potest, ut cū opera Medici magni morbi, sanguinis extractione, purgatione, aut partium incisione, vel repositione in sua loca, aut alio modo artis beneficio confertum soluuntur, nemo huiusmodi subitam vehementēq; mutationem Crisim nominauerit; sola ergò in morbis subita & magna mutatio quæ à natura fit, Crisis dicenda est; quamquam tamen Galenus variè vsurpatum esse Crisis nomen ab antiquis ostendat, & ille etiam non semper sibi constet: etenim in lib. 1. de Crisibus, satis ostendit quosdam subitam, & vehementem mutationem, Crisim intellexisse, alios non omnem mutationem, sed solum quæ ad melius

E fit, alios agitationem quæ antecedit mutationem, vocasse, alios omnem solutionem morbi, nonnullos etiam eam solum quæ bona est, Crisim vocasse; ille autem nunc Crisim vocat mutationem ipsam (vt diximus) subitam, & vehementem; separatq; agitationem à Crisi, cum scribit perturbationem corporis, Crisim ipsam pręcedere; alibi vero contendit agitationem eam magis Crisim vocandam esse, quam ipsam mutationem. Vocat & Crisim accessionem, ut in Aphorismo præcedente, lectoremq; interim varietate hac (vt solet) confundit, cum alibi scribat, eā

qui

qui artem quampiam tradere vult, singulis rebus nomina imponere debere, quibus perpetuo utatur. Nos autem Crisim definiamus subitam magnamq; mutationem in omnibus à natura factam id enim est Crisis & iudicium, quod in reis iudicandis fit, à quo Crisis Medicorum ducta est: nam iudicium quo vtuntur iudices, non continet errorem rei, aut causæ expositionem, & alia quæ ipsum iudicium præcedunt, sed solam sententiam qua vel liberentur vel morti adiudicentur. At, cum natura vel concoquendo, vel expellendo morbosas causas, mutationes in morbis faciat, fiat autem concoctio paulatim, constat naturam per coctionem subito non posse morbos mutare. Quam ob rem, etsi pueri coctrice facultate plurimum valeant, tempus tamen etiam requirunt, quo infestantes humores vincant: proinde, etsi quidam, mutationes quæ in pueris fiunt per coctionem, (quibus etiam Galenus assentiri videtur) aliquando Crises vocent, tamen aliter sentiendum ratio suadet: vnde Galenus ipse, tertio de Crisibus, & alibi, semper Crisim fieri vel cum excretionibus, vel abcessibus, apertè scribit. Crisim certa ratione non diuidit Galenus, sed vocat quandam perfectam, aliam imperfectam, fidam quandam, aliam infidam; sic periculosam, vel sine periculis, manifestam, vel obscuram, cum bonis signis, sine signis, bonam vel malam; Vocat autem perfectam, quæ nihil de morbo reliquit, sed radicitus eum expulit; At, quæ nihil de uita relinquit, statimque eam tollit, perfectè mala etiam dicenda, est enim in genere malorum aliquid perfectum. Quare, communi definitione perfectam siue integram Crisim vocabimus, quæ nihil relinquit; quod si perfectè bona fuerit, perfecta dicetur, quæ morbi reliquias omnes rescindit; imperfecta quæ aliquid relinquit, vel de priore morbo, aut alium excitat, ut abscessum vel potius perfectam dicamus, quæ omnes habet conditiones bonas, vel malas sic enim perfectum in alijs definit Aristoteles, cui nihil deest, nemo enim perfectam sanationem morbi dixerit, quæ vno soluto morbo alium excitat. Fidam, siue firmam, aut securam uocat, quæ redit nunquam: quod etiam non placet: si enim imperfecta fuerit, redibit quidem morbus, fida tamen ea mutatio prior dicetur, si cum bonis signis facta fuerit, vt si septima die in febre ardente concocto mediocriter humore excretio aliqua facta fuerit, quæ morbum remiserit, fida profecto erit huiusmodi mutatio; Quoniam tamen tota morbi materia expulsa non fuit, redeat oportet morbus; fidam ergo uocemus, quæ cum bonis signis facta est, infidã quæ cum malis, tutam optimè definit, quæ sine periculosis Symptomatibus fit, periculosam, quæ cum his accidit; Manifestam uocat, cui excretio uel insignis abscessus contingit, obscuram quæ sine his fit; At, quomodo Crisis dici potest si absque his fiat, intelligendum non quod fiat absque excretione vel abscessu, sed quod non statim hæc appareant: ut quosdam vidimus, qui febricitare desierunt, quibus post aliquot horas crudus abscessus circa aures obortus est, cùm bonis signis eam definit, quæ à priore die contemplatorio iudicata, sine signis vero quæ non est iudicata, quæ à fida infidaque mihi differre non videntur, nisi quod fidam & bonam, quæ cum bonis signis est, definiat, bonam optimè dicit esse quę ad sanitatem tendit, malam vero quæ ad mortem, simpliciter bonam & malam definiens: nam & in morituris bonę quędam mutationes quæ hominem alleuiant, & in his qui liberantur, malæ quædam fiunt, cum irritata facultas intempestiuè ad excretionem mouetur, ualidior tamen tandem

A dem morbosas dispositiones euincit; quanquam in secundo Prorrheticorum 59. textu definit malam Crisim, quæ cum euacuationibus vel abscessibus, in quibus grauiores redduntur ægri fiunt; fieri autem potest diuisio quæ omnes comprehendat, hoc modo: Crisis, bona vna, alia mala, utraque perfecta, vel imperfecta, iudicata, vel non iudicata, fida, aut infida, manifesta vel obscura; bona autem peculiariter, vel tuta, vel cum periculo, mala autem semper cum periculo. Quibus autem notis perfectè bonam Crisim deprehendere possimus, tradendum, cùm Galenus de hac re in Commentario agat, tùm, quod ea cognita, facilè erit cognoscere alias, quæ omnes diminutione facta ab ea constituuntur: bona enim, eo quod perfectè bonæ particeps sit, B tantoque deterior dicitur, quanto magis ab ea quę perfecta est recedit.

Primùm ergo in perfecta Crisi requirit Galenus ad febrem Commentarij quod fiat cum uacuatione non cum abscessu; & merito quidem: si enim hominem perfectè liberari oporteat per Crisim, necesse est morbosas causas extra corpus propelli, excernique: nam humorum transmutationes, quæ ab una parte in aliam fiunt, abscessus excitant, morbum priorem aut minuunt, uel etiam tollunt, alium tamen in parte in quam abscesserunt, excitant.

Secunda conditio est, ut humor noxius excernatur: noxium autem humorem intelligere oportet, qui morbi causa est & proxima, & morbum fouens: si enim hic excernatur, morbus sanabitur, alio ue- C ro excreto qui morbum foueat solum, uel excitet, remittetur quidem morbus, at non penitus extirpabitur, ut per uenæ sectionem febris putrida minuitur, putridis autem humoribus excretis, desinit: quod si humor qui excernitur, nihil ad morbum conferat utilisque sit, debilitata natura uacuatione eius quod familiare est, morbus augebitur. Quoniam uero humor noxius totus excerni potest, vel aliqua duntaxat illius portio, totum vacuari necesse est, si perfectè homo liberari debeat. Quam ob rem, non solum noxium humorem, ed qui quomodocunq; causa est totumque extrudi oportet, si perfecta Crisis futura sit.

Tertium quod in perfecta Crisi requirit, est, vt vacuatio per rectitudinem fiat, quod in morbis dunta- D xat illis locum habet, qui ex sede aliqua peculiariter affecta ortum habent: in alijs autem, ubi totum corpus afficitur, aut plures saltem partes, non requiritur hæc conditio, sed satis est si per idoneos meatus & naturæ humoris conuenientes, euacuatio fiat: vt verbi gratia, in febre acuta, non refert an per sudorem, vel alui fluxum, aut vomitum, vel vrinas humor educatur; in phlegmone vero hepatis, (ut vnum etiam pro omnibus morbis qui partem aliquam peculiariter infestant, sumamus) si sanguinis fluxus è naribus fiat, plurimum refert an ex dextra vel sinistra nare fluat; nam si ex dextra, cum hepar in dextra parte consistat, & secundum corporis rectitudinem dextræ nari respondeat, iudicabimus eam vacuationem optimam, quæ à loco scilicet E affecto humorem qui morbi est causa, educat; contra autem, si ex nare sinistra, cum à fonte læso non scaturiat, & humorem non educat qui morbum committit.

Quarta conditio ex facili tolerantia sumitur, quæ potius confirmatio aliarum est, quam alia distincta: cum enim humor extra corpus ducitur, & noxius est, acceduntq; aliæ notæ, facilis sequitur tolerantia: at, cùm ea non solum perfectam sed etiam bonam Crisim sequatur, facilis omninò perfectam Crisim sequetur: quæ autem deficiat, bonam, non tamen

perfectam sequetur; atque eam sanè quæ facta est Crisim, non quæ adhuc fit, hæc.n. etsi perfecta sit, cum facili tamen tolerantia esse non potest: cū enim uacuatio fit, molestia in corpore oritur ex agitatione & pugna naturę aduersus morbosas causas, noxiumque humorem.

Quinta conditio ex coctione sumitur: cum enim oporteat humorem noxium excerni, excretio autem non possit fieri nisi separati humores boni à malis fuerint, separatio rursus fieri nequeat, nisi natura repugnantes qualitates vicerit, concoctio omninò est necessaria, quæ ostendit naturam ordinem in suis actionibus seruare, & molestantem humorem uicisse, nec ad excretionem excitatam præpropere, & denique naturæ vi, non morbi cogentis irritantisque, expulsionem, fieri; contra uero, cum humor crudus est, non minus boni quam mali, vtpotè inter se commixti excernuntur, ordoq; actionum naturæ peruertitur, & morbosæ causæ ui stimulantis naturam ad excretionem, vacuatio fit, vnde malæ, & peculiariter Symptomaticæ dicuntur esse huiusmodi excretiones, non quod natura non stimuletur concocta materia, cum nulla expulsio alioqui fieri possit, nisi facultas expultrix irritetur, sed quod stimuletur natura ad expulsionem eo tempore, quo vtiliter vacuationi incumbere potest, euicto iam humore; cum autem crudo humore excretio fit, Symptomatica dicitur, quod citius agere naturam cogat irritans humor, quam ordo actionum postulet; Ac sanè, hæc conditio in omni uacuatione quę perfectam Crisim faciat, requiritur; cum uero per sanguinis fluxum in principio morbi bonas Crises fieri scribit Galenus, humore nondum concocto, concedimus quidem bonas per huiusmodi uacuationem qua sese natura à multitudine exonerat, perfectas tamen Crises esse non posse; id quod & experientia sępiùs docet. Cur autem uacuatio per sanguinis fluxum in morbi principio bona fit, aliorum autem humorum minimè, ratio est: quod multitudinis sanguinis, remedium sit sola uacuatio, aliorum autem humorum qualitate lędentium, tum qualitatis remissio, tum postea uacuatio, si aliena substantia qualitati subsit, quæ penitus assimilari nequeat. Porrò, in humoribus in quibus concoctio requiritur, perfecta concoctio esse nō potest, cum euicta omninò molestante humoris qualitate, uehementius concitari facultas expultrix quæ Crises facit, nequeat: ut enim irritatur, ita agit. Quapropter, in declinatione morbi Crisis nulla fieri potest, deuicto tunc, euictoq;, nec uehementius stimulare potente humore: in principio autem, etsi irritare potest humor, quia tamen nondum mutationem aliquam accepit, crudusq; ob id dicitur, excretiones inutiles sunt; in incremento autem, quoniam humor mutationem aliquam à natura accepit, portioque noxij humoris aliqua separari potest ab utili, non inutiles excretiones eo tempore fiunt; unde & bonas Crises in augmento morbi fieri tum Galenus testatur, tum etiam medendi usus docet; Perfecta autem Crisis, non nisi in statu fieri potest, eo enim tempore etsi planè humor uictus non est, uſque adeo tamen ita mutatus est à natura, ut secerni possit quod noxium est, ab utili ac cum uehemens tunc pugna fiat, uehementissimè irritata natura, aduersus morbosas causas insurgit, easq; omninò uehementissimè concitata extrudere potest. Addit Galenus, Crisim oportere in die Decretorio fieri; id quod intelligendum est maximè in morbis, qui imparibus diebus non exasperantur, in illis enim quoniam Crises maximè in accessionibus fiunt, quo tempore scilicet natura uehementius affligitur, quo die accessiones eueniunt, eo iudicantur, contingitque ut nunc in Decretorio, vt cum 7. aut 14. aut alio die Decretorio impari fiunt accessiones & iudicationes alias vero minimè, vt cū 3. aut 5. die acuti morbi soluuntur. Quam ob rem, etiam scribit Hippocrates in Præsagijs, febres quæ imparibus diebus exacuuntur, imparibus iudicari. Satis igitur est in huiusmodi morbis, vt in suis accessionibus iudicentur; in alijs autem, dies Decretorij eo spectantur, quod natura illis diebus spontè moueri soleat ad humores expellendos: in alijs autem diebus, corrupto ordine agendi, non nisi incitata expellat.

Hæ quidem sunt perfectæ Crisis conditiones, quas Galenus in Commentario refert; quibus addendum est (quod alio loco facit,) quod in die contemplatorio sit iudicata, ut si 7. die Crisis fiat, quatuor coctionis signa apparuisse oportet, fidelitatis enim quæ in perfecta Crisi requiritur, hoc est indicium. Hæc in perfecta Crisi bona requiruntur, & quæ omnia habet contraria, pessima censenda est; cui autem plura absunt, bona censenda, quibus pauciora, mala. Qui vero morbi per Crisim finiantur, Gal. 3. de Crisibus tradere conatur, sed parum feliciter, ait enim magnos morbos per Crisim iudicari, magna vulnera, fracturæ magnæ, per Crisim non finiuntur, neque morbi omnes magni qui ex humoribus consistunt, vt inflammationes multarum partium, vt pleuritis, quæ paulatim per sputum excreto humore soluitur. Quam ob rem, per Crisim finiri morbos eos dixerim, generali & communi omnibus ratione, qui ex humore fiunt, qui vehementius irritare expultricem facultatem, & locum mutare potest subitò & facilè. Etenim, humor qui inflammationem in latere excitat, suo feruore, & multitudine molestat quidem vehementius, vt cum meatus non habeat, per quos confertim extrudi possit, non nisi paulatim educi valet; pituita autem in corpore & venis redundans, quoniam obtusius irritat, confertim non expellitur, nec pituitosi ob id morbi sæpiùs per Crisim soluuntur, sed solum qui ob nimiā copiam, partem aliquam, vel ob putredinem vehementiorem affligunt, vt Apoplexia in Paralisim confertim ad neruos reiecto humore pituitoso iudicatur, molestato ob copiam vehementius cerebro, patente via ad neruos, musculosq; corporis; & semitertianæ febres per Crisim etiam finiri solent, irritante ob vehementem putredinem acriore pituita naturam; Habeat ergò hęc duo oportet morbus qui per Crisim finitur, vt scilicet ex humore multum molestare potente, fiat, & liberum exitum habeat, sic enim subitæ magnæq; actiones, mutationesq; in morbis fient; vnde parui morbi, vt tertiana, per Crisim propriè finiri non dicantur, quoniam magna non fit in paruis morbis mutatio.

Neque mouere.

OPtimè scribit Hippocrates: ea quæ perfectè siue integrè iudicata sunt, aut perfectè iudicantur, non esse mouenda: cum enim natura, (vt ille alibi inquit) morborum sit medicatrix, Medicus autem illius minister, si ea sola sufficiat ad morbos finiendos, Medici opera adhibenda non est; pone si uelis perfectè iudicatum morbum, hominemque sanitati restitutum, eum planè lædes, si medicamenta cuiuscumque generis adhibeas; vt enim hæc tollendi morbos vim habent, sic cum inimica naturæ sint, morbo non præsente sanitatem corrumpunt; at si natura perfectè iudicet, non minus hominem lædes, si medicamentis vtaris: nam vacuantia omnia vires minuunt, & purgantia non solum id faciunt,

ciunt, sed valdè naturę sunt inimica, Medici præterea; remedia, naturæ motum quo in expulsione vtitur, vel sistunt, alio reuocato humore, aut illam ad medicamenti qualitates vincendas relicto proprio opere reuocant, vel etiam vehementius concitant, irritando vim expultricem, & humorem ipsum attrahendo; quo fit, vt vel vires deijciantur ex confecta & immoderata vacuatione, uel ęger impedito naturę cursu, perfectè non liberetur, aut etiam, conuerso alio humore, grauius affligatur. Hæc & similia incommoda accidunt, si cum perfectè iudicauit aut iudicat natura morbos, artis pręsidia adiungamus; quod si imperfectum sit iuditium, quibusdam placet vt naturam etiam non iuuemus, cum ignoramus an ipsa sit prosecutura euacuationem, nec quantum humoris noxij supersit cognoscamus, quibus Galenus lib. 6. de morbis vulgaribus refragatur, & natura rei: nam etsi natura excretionem prosequatur, quoniam tamen tardius, debiliusque id facit, nihil obstat quo minus mitiore aliquo remedio illi suppetias feramus Nec mouere non debet, quod exactam humorum quantitatem deprehendere nequeamus, cum id commune sit in omnibus malis, quibus tamen certa cõiectura aducti, succurrimus; At si natura nondum iudicium aggressa est, instet tamen, vt cum præsens adest perturbatio, quę Crisim præcedit, omnino tunc quiescendum est, cum prius quid tunc natura sola possit, experiri debeamus, quam ad artis præsidia confugiamus. Porro, si morbus aliter quam per Crisim, vt per coctionem, vel per excretionem uenatur, non eadem est ratio, iuuanda enim natura est, etenim à concoquentibus, concoctio quæ à natura fit, nec sisti potest, nec distrahi, aut nimis promoueri, cum in morbis tanto melius sit, quanto citius coctiones fiunt; A uacuantibus etiam, cum vehementer illa non excernit, adiuta, facilius citiusque corpus repurgabit, nullo sanè periculo, cum omnem vehementiam euitare possis, & per idoneos meatus expellentem naturam iuuare, vel etiam materiam ipsam quietam & sequacem per meliores vias quocumque voles trahere; quod si id non liceat efficere, periret omnis remediorum vsus; sic cum natura sola morbosas causas vincere potest, remedia adhibere non liceret. Nam in lethalibus, præsagijs, non remedijs vtendum esse Galenus etiam scribit; in solis ergo veris Crisibus quas natura perfectè citoque absoluere potest Aphorismus intelligendus est. An vero quemadmodum medicamentorũ vsum prohibet, sic alimenta exhiberi nolit, perpendendum, videbitur enim fortasse cum ait: Nec mouendum, nec innouandum aliquid alimenta etiam vetare. Verum rei natura postulat, vt eos qui perfectè iudicati sunt, bene nutriamus, cum corpus sit ab omni affectu præter naturam liberatum, solaque renutritione egeat, qua pristinum habitum recuperet, viresq; à morbo debilitatę reficiantur vbi autẽ vel instat Crisis, natura ab humorum secretione distrahenda non est ad cibum conficiendum, nec ab expulsione, vbi iam vehemẽtius agit. Quod si ad plures dies, (vt nonnunquam fit) Crisis extendatur, proderit etiam naturam cibo reficere, sic enim validius morbosas causas prosequetur, nec qui hæc facit, aliquid nouat, quandoquidem alimentum corporis naturalem statum conseruat, quæ autem mutant, innouare dicuntur.

Siue medicamentis.

Si ita legamus, frustra videbitur adiectum, neque alijs irritamentis, cum sola medicamenta irritãdi vim habeant, cibi autem minimè; quare præstat verbum Græcum μήτε φαρμακείῃσι interpretari, neque purgãtibus medicamentis, quomodo vti consueuit Hippocrates vt Galenus Aphorismo 22. lib. 1. Concocta medicari, & alibi sæpè admonet; tanquam ergo particularius aliquid dixisset, neque purgantibus vtendum, neque alijs irritamentis vt medicamentorum omnium vsum in his prohiberet, veluti vrinas prouocantia, balneum, & deniq; vacuãtia vel alterantia omnia; sinenda ergo illa sunt, quæ vel perfectè sunt iudicata, aut perfectè iudicantur. Ex quo relinquitur intelligendum, quæ sint mouenda, ea .s. quæ nullo modo sunt iudicata aut non perfectè iudicata sunt, vel iudicantur; quæ non iudicata sunt, dupliciter intelliguntur quædam enim sunt quæ cum ad illud tempus peruenerunt, in quo natura iudicare deberet, non iudicantur, eo quod natura non satis stimuletur, victa acrimonia, & alijs qualitatibus humoris irritare potentis; vel quod natura ipsa humoris copiam non possit dimouere & extrudere. Alia vero dicuntur non iudicata, quæ prorsus sunt inepta ad iudicium naturæ, quales sunt humores in principio morbi; vtrumque comprehendit Hippocrates: nam & in principio morbi Medicus per sanguinis missionem & purgationem sæpè mouere potest, & illa etiam quæ natura post concoctionem non iudicat.

APHORISMVM XXI.

Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia, eo ducere conuenit.

PVtant nonnulli interpretes, inter quos est Montanus, Hippocratem in hoc Aphorismo docere velle modum euacuationis: in quo quidẽ euidenter errant, nam modum euacuationis explicat, qui considerat an vacuandum sit semel, uel bis, aut sæpiùs, & an plus vel minus vna vice, quam alia, vt antea ostendimus, cum de modo uictus ageremus Aphorismo 17. de qua re ne uerbum quidem hic facit Hippocrates, sed ut illius uerba ostendunt, locum docere uult aptum ad euacuationes. Qua quidem in re, illud in primis explicandum est quod ille tradit; Deinde uidendum, an sufficiant illa quę de locis in corpore aptis ad euacuationem docet; Postremo, addenda erunt alia, si illa non sufficiant, ut perfecta tractatio reddatur. Porro, docet Hippocrates duo solum esse spectanda, unum quo natura uergit, alterum loco conferentia; uacuandum enim esse quo natura uergit per loca conferentia, sed non explicat quid per naturam sit intelligendum, & quæ sint loca conferentia, & quid sit hoc ipsum quod dicit, quo natura vergit, & an necessarium sit in omni euacuatione duo illa coniungi, vel sufficiat alterum solum adesse, nempè vacuandum esse per loca conferentia, etiamsi eo natura non vergat. Explicat autem Galenus per naturam, vt noster interpres vertit, primum motum humoris noxij sequendum enim esse eum motum, si modo fiat ad loca accomodata; in fine vero Commentarij non ipsius humoris, sed naturę motum Medicum obseruare debere scribit; & vtraque opinio vera est: nam & moueri naturam, & humores moueri dicimus, & naturæ motum ex humorum motu deprehendimus. Sensus ergo est, nos sequi debere naturæ expellentis & humorum motum; Verùm si debemus eo ducere quo natura mouet, & ex humorũ motu nobis viã ostendit, intelligemus quidem

perfectam sequetur; atque eam sanè quæ facta est Crisim, non quæ adhuc fit, hæc.n. etsi perfecta sit, cum facili tamen tolerantia esse non potest: cû enim uacuatio fit, molestia in corpore oritur ex agitatione & pugna naturę aduersus morbosas causas, noxiumque humorem.

Quinta conditio ex coctione sumitur: cum enim oporteat humorem noxium excerni, excretio autem non possit fieri nisi separati humores boni à malis fuerint, separatio rursus fieri nequeat, nisi natura repugnantes qualitates vicerit, concoctio omninò est necessaria, quæ ostendit naturam ordinem in suis actionibus seruare, & molestantem humorem uicisse, nec ad excretionem excitatam præpropere, & denique naturæ vi, non morbi cogentis irritantisque, expulsionem, fieri; contra uero, cum humor crudus est, non minus boni quam mali, vtpotè inter se commixti excernuntur, ordoq; actionum naturæ peruertitur, & morbosæ causæ ui stimulantis naturam ad excretionem, vacuatio fit, vnde malæ, & peculiariter Symptomaticæ dicuntur esse huiusmodi excretiones, non quod natura non stimuletur concocta materia, cum nulla expulsio alioqui fieri posit, nisi facultas expultrix irritetur, sed quod stimuletur natura ad expulsionem eo tempore, quo vtiliter vacuationi incumbere potest, euicto iam humore; cum autem crudo humore excretio fit, Symptomatica dicitur, quod citius agere naturam cogat irritans humor, quam ordo actionum postulet; Ac sanè, hæc conditio in omni uacuatione quę perfectam Crisim faciat, requiritur; cum uero per sanguinis fluxum in principio morbi bonas Crises fieri scribit Galenus, humore nondum concocto, concedimus quidem bonas per huiusmodi uacuationem qua sese natura à multitudine exonerat, perfectas tamen Crises esse non posse; id quod & experientia sępiùs docet. Cur autem uacuatio per sanguinis fluxum in morbi principio bona fit, aliorum autem humorum minimè, ratio est: quod multitudinis sanguinis, remedium sit sola uacuatio, aliorum autem humorum qualitate lędentium, tum qualitatis remisio, tum postea uacuatio, si aliena substantia qualitati subsit, quæ penitus asimilari nequeat. Porrò, in humoribus in quibus concoctio requiritur, perfecta concoctio esse nõ potest, cum euicta omninò molestante humoris qualitate, uehementius concitari facultas expultrix quæ Crises facit, nequeat: ut enim irritatur, ita agit. Quapropter, in declinatione morbi Crisis nulla fieri potest, deuicto tunc, euictoq;, nec uehementius stimulare potente humore: in principio autem, etsi irritare potest humor, quia tamen nondum mutationem aliquam accepit, crudusq; ob id dicitur, excretiones inutiles sunt; in incremento autem, quoniam humor mutationem aliquam à natura accepit, portioque noxij humoris aliqua separari potest ab utili, non inutiles excretiones eo tempore fiunt; unde & bonas Crises in augmento morbi fieri tum Galenus testatur, tum etiam medendi usus docet; Perfecta autem Crisis, non nisi in statu fieri potest, eo enim tempore etsi planè humor uictus non est, usque adeo tamen ita mutatus est à natura, ut secerni posit quod noxium est, ab utili ac cum uehemens tunc pugna fiat, uehementisimè irritata natura, aduersus morbosas causas insurgit, easq; omninò uehementisimè concitata extrudere potest. Addit Galenus, Crisim oportere in die Decretorio fieri; id quod intelligendum est maximè in morbis, qui imparibus diebus non exasperantur, in illis enim quoniam Crises maximè in accesionibus fiunt, quo tempore scilicet natura uehementius affligitur, quo die accesiones eueniunt, eo iudicantur, contingitque ut nunc in Decretorio,

A vt cum 7. aut 14. aut alio die Decretorio impari fiunt accessiones & iudicationes alias vero minimè, vt cû 3. aut 5. die acuti morbi soluuntur. Quam ob rem, etiam scribit Hippocrates in Præsagijs, febres quæ imparibus diebus exacuuntur, imparibus iudicari. Satis igitur est in huiusmodi morbis, vt in suis accesionibus iudicentur: in alijs autem, dies Decretorij eo spectantur, quod natura illis diebus spontè moueri soleat ad humores expellendos: in alijs autem diebus, corrupto ordine agendi, non nisi incitata expellat.

Hæ quidem sunt perfectæ Crisis conditiones, quas Galenus in Commentario refert; quibus addendum est (quod alio loco facit,) quod in die contemplatorio sit iudicata, ut si 7. die Crisis fiat, quatuor B coctionis signa apparuisse oportet, fidelitatis enim quæ in perfecta Crisi requiritur, hoc est inditium. Hæc in perfecta Crisi bona requiruntur, & quæ omnia habet contraria, pessima censenda est; cui autem plura absunt, bona censenda, quibus pauciora, mala. Qui vero morbi per Crisim finiantur, Gal. 3. de Crisibus tradere conatur, sed parum feliciter, ait enim magnos morbos per Crisim iudicari: at, magna vulnera, fracturæ magnæ, per Crisim non finiuntur, neque morbi omnes magni qui ex humoribus consistunt, vt inflammationes multarum partium, vt pleuritis, quæ paulatim per sputum excreto humore soluitur. Quam ob rem, per Crisim finiri morbos eos dixerim, generali & communi omnibus ratione, qui ex humore fiunt, qui vehementius C irritare expultricem facultatem, & locum mutare potest subitò & facilè. Etenim, humor qui inflammationem in latere excitat, suo feruore, & multitudine molestat quidem vehementius, vt cum meatus non habeat, per quos confertim extrudi posit, non nisi paulatim educi valet; pituita autem in corpore & venis redundans, quoniam obtusius irritat, confertim non expellitur, nec pituitosi ob id morbi sæpiùs per Crisim soluuntur, sed solum qui ob nimiâ copiam, partem aliquam, vel ob putredinem vehementiorem affligunt, vt Apoplexia in Paralisim confertim ad neruos reiecto humore pituitoso iudicatur, molestato ob copiam vehementius cerebro, patente via ad neruos, musculosq; corporis; & semitertianæ febres per Crisim etiam finiri solent, irritante D ob vehementem putredinem acriore pituita naturam; Habeat ergò hęc duo oportet morbus qui per Crisim finitur, vt scilicet ex humore multum molestare potente, fiat, & liberum exitum habeat, sic enim subitæ magnæq; actiones, mutationesq; in morbis fient; vnde parui morbi, vt tertiana, per Crisim propriè finiri non dicantur, quoniam magna non fit in paruis morbis mutatio.

Neque mouere.

OPtimè scribit Hippocrates: ea quæ perfectè siue integrè iudicata sunt, aut perfectè iudicantur, non esse mouenda: cum enim na-E tura, (vt ille alibi inquit) morborum sit medicatrix, Medicus autem illius minister, si ea sola sufficiat ad morbos finiendos, Medici opera adhibenda non est; pone si uelis perfectè iudicatum morbum, hominemque sanitati restitutum, cum planè lædes, si medicamenta cuiuscumque generis adhibeas; vt enim hæc tollendi morbos vim habent, sic cum inimica naturæ sint, morbo non præsente sanitatem corrumpunt; at si natura perfectè iudicet, non minus hominem lædes, si medicamentis vtaris: nam vacuantia omnia vires minuunt, & purgantia non solum id faciunt,

ciunt, ſed valdè naturę ſunt inimica, Medici præterea; remedia, naturæ motum quo in expulſione vtitur, vel ſiſtunt, alio reuocato humore, aut illam ad medicamenti qualitates vincendas relicto proprio opere reuocant, vel etiam vehementius concitant, irritando vim expultricem, & humorem ipſum attrahendo; quo fit, vt vel vires deijciantur ex confecta & immoderata vacuatione, uel ęger impedito naturę curſu, perfectè non liberetur, aut etiam, conuerſo alio humore, grauius affligatur. Hæc & ſimilia incommoda accidunt, ſi cum perfectè iudicauit aut iudicat natura morbos, artis pręſidia adiungamus; quod ſi imperfectum ſit iuditium, quibuſdam placet vt naturam etiam non iuuemus, cum ignoramus an ipſa ſit proſecutura euacuationem, nec quantum humoris noxij ſuperſit cognoſcamus, quibus Galenus lib. 6. de morbis vulgaribus refragatur, & natura rei: nam etſi natura excretionem proſequatur, quoniam tamen tardius, debiliuſque id facit, nihil obſtat quo minus mitiore aliquo remedio illi ſuppetias feramus Nec mouere non debet, quod exactam humorum quantitatem deprehendere nequeamus, cum id commune ſit in omnibus malis, quibus tamen certa cõiectura aducti, ſuccurrimus; At ſi natura nondum iudicium aggreſſa eſt, inſtet tamen, vt cum præſens adeſt perturbatio, quę Criſim præcedit, omnino tũc quieſcendum eſt, cum prius quid tunc natura ſola poſſit, experiri debeamus, quam ad artis præſidia confugiamus. Porro, ſi morbus aliter quam per Criſim, vt per coctionem, vel per excretionem uenatur, non eadem eſt ratio, iuuanda enim natura eſt, etenim à concoquentibus, concoctio quæ à natura fit, nec ſiſti poteſt nec diſtrahi, aut nimis promoueri, cum in morbis tanto melius ſit, quanto citius coctiones fiunt; A uacuantibus etiam, cum vehementer illa non excernit, adiuta, facilius eiuſque corpus repurgabit, nullo ſanè periculo, cum omnem vehementiam euitare poſſis, & per idoneos meatus expellentem naturam iuuare, vel etiam materiam ipſam quietam & ſequacem per meliores vias quocunque voles trahere; quod ſi id non liceat efficere, periret omnis remediorum vſus; ſic cum natura ſola morboſas cauſas vincere poteſt, remedia adhibere non liceret. Nam in lethalibus, præſagijs, non remedijs vtendum eſſe Galenus etiam ſcribit; in ſolis ergo veris Criſibus quas natura perfectè citoque abſoluere poteſt Aphoriſmus intelligendus eſt. An vero quemadmodum medicamentorũ vſum prohibet, ſic alimenta exhiberi nolit, perpendendum, videbitur enim fortaſſe cum ait: Nec mouendum, nec innouandum aliquid alimenta etiam vetare. Verum rei natura poſtulat, vt eos qui perfectè iudicati ſunt, bene nutriamus, cum corpus ſit ab omni affectu præter naturam liberatum, ſolaque renutritione egeat, qua priſtinum habitum recuperet, vireſq; à morbo debilitatę reficiantur vbi autẽ vel inſtat Criſis, natura ab humorum ſecretione diſtrahenda non eſt ad cibum conficiendum, nec ab expulſione, vbi iam vehemẽtius agit. Quod ſi ad plures dies, (vt nonnunquam fit) Criſis extendatur, proderit etiam naturam cibo reficere, ſic enim validius morboſas cauſas proſequetur, nec qui hæc facit, aliquid nouat, quandoquidem alimentum corporis naturalem ſtatum conſeruat, quæ autem mutant, innouare dicuntur.

Siue medicamentis.

SI ita legamus, fruſtra videbitur adiectum, neque alijs irritamentis, cum ſola medicamenta irritãdi vim habeant, cibi autem minimè;

A quare præſtat verbum Græcum μήτε φαρμακείῃσι interpretari, neque purgãtibus medicamentis, quomodo vti conſueuit Hippocrates vt Galenus Aphoriſmo 22. lib. 1. Concocta medicari, & alibi ſæpè admonet; tanquam ergo particularius aliquid dixiſſet, neque purgantibus vtendum, neque alijs irritamentis vt medicamentorum omnium vſum in his prohiberet, veluti vrinas prouocantia, balneum, & deniq; vacuãtia vel alterantia omnia; ſinenda ergo illa ſunt, quæ vel perfectè ſunt iudicata, aut perfectè iudicantur. Ex quo relinquitur intelligendum, quæ ſint mouenda, ea .ſ. quæ nullo modo ſunt iudicata aut non perfectè iudicata ſunt, vel iudicantur; quæ non iudicata ſunt, dupliciter intelliguntur quædam enim ſunt quæ cum ad illud tempus peruenerunt, in quo
B natura iudicare deberet, non iudicantur, eo quod natura non ſatis ſtimuletur, victa acrimonia, & alijs qualitatibus humoris irritare potentis; vel quod natura ipſa humoris cõpiam non poſſit dimouere & extrudere. Alia vero dicuntur non iudicata, quæ prorſus ſunt inepta ad iudicium naturæ, quales ſunt humores in principio morbi; vtrumque comprehendit Hippocrates: nam & in principio morbi Medicus per ſanguinis miſſionem & purgationem ſæpè mouere poteſt, & illa etiam quæ natura poſt concoctionem non iudicat.

APHORISMVM XXI.

C *Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia, eo ducere conuenit.*

PVtant nonnulli interpretes, inter quos eſt Montanus, Hippocratem in hoc Aphoriſmo docere velle modum euacuationis: in quo quidẽ euidenter errant, nam modum euacuationis explicat, qui conſiderat an vacuandum ſit ſemel, uel bis, aut ſæpiùs, & an plus vel minus vna vice, quam alia, vt antea oſtendimus, cum de modo uictus ageremus Aphoriſmo 17. de qua re ne uerbum quidem hic facit Hippocrates, ſed ut illius uerba oſtendunt,
D locum docere uult aptum ad euacuationes. Qua quidem in re, illud in primis explicandum eſt quod ille tradit; Deinde uidendum, an ſufficiant illa quę de locis in corpore aptis ad euacuationem docet; Poſtremo, addenda erunt alia, ſi illa non ſufficiant, ut perfecta tractatio reddatur. Porro, docet Hippocrates duo ſolum eſſe ſpectanda, unum quo natura uergit, alterum loco conferentia; uacuandum enim eſſe quo natura uergit per loca conferentia, ſed non explicat quid per naturam ſit intelligendum, & quæ ſint loca conferentia, & quid ſit hoc ipſum quod dicit, quo natura vergit, & an neceſſarium ſit in omni euacuatione duo illa coniungi, vel ſufficiat alterum ſolum adeſſe, nempè vacuandum eſſe per loca conferentia, etiamſi eo natura non vergat. Explicat autem Gale-
E nus per naturam, vt noſter interpres vertit, primum motum humoris noxij ſequendum enim eſſe eum motum, ſi modo fiat ad loca accomodata; in fine vero Commentarij non ipſius humoris, ſed naturę motum Medicum obſeruare debere ſcribit, & vtraque opinio vera eſt: nam & moueri naturam, & humores moueri dicimus, & naturæ motum ex humorum motu deprehendimus. Senſus ergo eſt, nos ſequi debere naturæ expellentis & humorum motum; Verùm ſi debemus eo ducere quo natura mouet, & ex humorũ motu nobis viã oſtendit, intelligemus qui-

dē per quem locū debeamus humores euacuare qui sunt in motu, in alijs aūt qui quiescunt, nihil ab authore traditum habebimus. Hæc difficultas nascitur ex mala interpretatione, verborum ῥοπὴν & ῥέπειν quę non significant motum & mouet, sed inclinationem ad motum, & inclinat ad motum, quo in sensu scribit Hippocrates libro quarto Aphorismorum, biliosos per superiora, melancholicos per inferiora euacuandos esse, non quod biliosi eo tempore quo euacuantur, moueant suos humores ad superiores partes, aut melancholici ad inferiores, sed quod bilis flaua, ignea, & leuis suaptè natura inclinationem habeat ad euacuationem per superiora: humor vero melancholicus, terrenus, & grauis, eandem habeat ad partes inferiores; vim ergo explicat insitam naturæ, & humoribus, ex qua vel motus fiunt, qui nobis ostendunt locum aptum, aut ea solum ostendit inclinationem, quæ motus nostros dirigit: cum enim natura iam mouet, sequimur illius motum, si vero nō mouet, spectamus inclinationem, & motionem naturæ & humoris; sic enim cum sanguis melancholicus abundat, iudicamus aperiendas esse venas ani, quoniam eo vergit, repit, & inclinat humor melancholicus. Nunc expendendum est, an debeamus magis sequi naturę motum, quam loci aptitudinem & inclinationem insitam in humore? illud vtique faciendum, propterea, quod maxima res est in euacuationibus, naturæ expellentis motum adiutorem habere, veluti, cum illa humorem melancholicum per sudores, aut per vomitum educere iam est aggressa, & salsam pituitam in scabie per cutem expurgat; etiam si natura humoris repugnet, vt per exiguos cutis meatus, aut sursum per os grauis alioqui suapte natura feratur: tamen quia naturę motus eo vergit, iuuādus est, nō ad alias partes trāsferēdus. Mōtanus autem naturā ēt interpretatur ductū & consensum inter locum in quo continetur humor, & locum per quem debet ille euacuari; vt hepar cum renibus, & intestinis consensum habere dicitur, quia via patet humoribus contentis in hepate per renes & intestina: sed ille errat; nam hæc pertinent ad explicationē locorum conferentium, qui sunt (vt inquit Galenus) intestina, venter, vesica, vterus, cutis, palatum, nares, venarum orificia; Sensus itaque est ex Hippocratis, & Galeni sententia, nos debere euacuare per loca hæc quæ sunt à natura destinata ad recipiendos, & euacuandos humores, & eligendum ex illis esse eum quem vel natura expellendo iam monstrat, vel illius & humoris inclinatio docent, sunt enim quædam inditia inclinationis naturæ, & humorum, etiamsi nōdum euidens est expulsio, & motus aliquis: sic enim agnoscimus eos qui lue venerea tenentur, commodè per cutim euacuari posse, & in partes dolentes per morbos solent, inquit Hippocrates abscessus fieri, necnon pestilentes febres, & tertianæ, inclinationē ostendunt ad cutem. Verùm hæc quæ diximus non possunt sufficere in omnibus euacuationibus, sæpè enim cogimur aperire alia loca, vt venas in manu, cubito, fronte, sub lingua, sub auribus, in pedibus, sub poplite, quas nec naturæ motus, nec ipsius humoris natura, vel inclinatio ostendit; cogimur, & partes ipsas diuidere, & in illis locum moliri per quem sanies & humor contentus in loco affecto exeat; nonnunquam etiam contrarium motum aut vicinū ei quem natura expellendo, aut alio modo monstrauit, opponimus; vt in reuulsionibus, & deriuationibus contingit, in quibus non sequimur naturæ motum, nec humoris, nec per loca quæ dicta sunt conuenientia, euacuamus: veluti, cum in profluuio sanguinis ex naribus, venam in cubito aperimus; necnon inter loca quæ dicta sunt conuenientia, vnum alteri sæpè piçte-

A rimus, & eum eligimus, qui minus aptus esse videtur; veluti cum ex fluxu alui pituitoso natura debilitatur, tunc enim non sequimur eundem motum qui per loca conuenientia maximè fieri videtur, sed vomitum mouemus, & vincula atque frictiones ad naturæ impetum sistendum.

Ex quibus quidem colligere possumus, Hippocratis Aphorismum, & Galeni interpretationem comprehendere duntaxat humores, qui per purgationē ex reliquijs morborum educuntur, non autem loca apta ad sanguinem mittendum, reuellendum, deriuandum, vacuandum à parte, quod apertè Galen. in initio Commentationis suæ testatur, scribens illa ducenda & vacuanda esse, quæ nec iudicantur, neq; integrè sunt iudicata, ex his enim reliquias exprimit, B quæ post Crises relinquuntur, aut sine Crisib. remanent in declinationibus morborum. Addit Galen. loca esse accommodata ad excretionem, quæ recto tramite, & per directum se habent cum loco affecto: at tales etiam excretiones cum immoderatę sūt, cogimur sistere, reuellendo in alias partes. Cum ergo hæc non sufficiant ad omnia euacuanda quæ nocent corpori, oportet naturam rei consulere, & omnes distinctiones ponere, quæ inuitare possunt loca per quæ euacuatio fieri debet; id quod hoc principio posito hoc modo præstare conabimur: Ergo humores euacuandi vel quiescunt, vel mouentur, vel partim quiescunt, partim verò mouentur & fluunt; qui quiescunt, in duplici differentia sunt, vel enim fluere consueuerunt, vt in podagra laborantibus; aut alio morbo, in quo humores certis temporibus fluere C consueuerunt, & ij continentur vel in venis, vel in cauitate partis, aut in partis substantia; ac in venis quidem vel totius, vt in podagra contingit, cum vniuersum corpus, idest venæ totius sese exonerant ad pedes; vel in venis aliquarum partium, veluti cum superiores partes se à multitudine aceruata in venis exonerant in pedes, aut alias partes, vel in venis partis vnius veluti cum capitis venæ humore repletæ, expellunt eum in partes subiectas, eorum qui in cauitate partis continentur, & expelli solent exemplū est, si humores in cauitate ventriculi contenti, ad intestina descendant per certa interualla, qui verò in substantia partis contenti fluere possunt, etsi id raro contingit, exemplum habent si in Pleuritide humor D transeat ad pulmonem, & peripneumoniam faciat, & hæc, translato humore ad caput, phrenitidem pariat; qui verò quieti manent, absque eo quod fluere consueuerunt, vt in Plethora, aut Cachochymia, vbi nulla pars fluxione tentari solet, vel etiam continentur in venis totius, vel partium, aut partis alicuius, vel in cauitate, vel in substantia, in qua facit differentiam, si recenter, aut iamdudum in ea receptus est humor.

Ceterùm humores qui mouentur, differentias capiunt à fluxionis terminis, a modo quo fluunt, à tempore quo fluere cęperunt, & à materia quæ fluit; Termini fluxionis sunt terminus à quo, & ad quem; mittit enim fluxiones aliquando totum corpus in vnam partem, vt si totum ad pedes mittit: aliquando mit- E tunt partes, & illæ nobiles, vel ignobiles, superiores, inferiores, anteriores, posteriores, dextræ, sinistræ; vel mittit pars vna nobilis, ignobilis, superior, inferior, anterior, posterior, dextra, sinistra; termini vero ad quos mittitur humor sunt, vel extra corpus, vel in corpus ipsum; extra corpus humor mittitur, vt apparet in sanguinis profluuio à naribus, & alui fluxu, & alijs excretionibus extrinsecis; mittitur vero in corpus humor, cum sistitur vel in pluribus partibus, vt in Arthritide, vel in vna parte, & ea nobili, ignobili, vel superiore, inferiore, anteriore, dextra

vel

vel sinistra. Porrò à modo fluxionis hæc differentia sumitur, quod quidam confertim fluant, vt in sanguinis fluxu è naribus repentinè; vel paulatim, vt in muliebri fluxu, & disenteria. A tempore vero fluxionis differentia ea ducitur, quod vel recenter fluere cœperunt, vt in generatione inflammationum cõtingit: vel quod inueterata sit fluxio, ut contingit in his qui iamdudum per emorrhoidas se expurgant. Materia autem quæ fluit, differentiam etiam facit; uel enim est sanguis, uel bilis, uel pituita, aut humor melancholicus, uel serosus, aut flatus qui mouetur, quæ differentia debet etiam notari in his quæ fluxerunt, aut fluere possunt. iam uero humores qui partim quiescunt, partim uero fluunt, suas etiam habẽt differentias, uel enim plus, aut minus fluxit quàm possit fluere, aut æquale est id, quod fluxit, ei quod fluere potest; Porro ob istas differentias Medici mutant loca in euacuationibus, & dicunt in aliquibus esse opus reuulsione, in alijs deriuatione, in alijs euacuatione à parte in alijs simplici euacuatione, quę an conueniant, uel non, intelligere non possumus, nisi prius horum natura, & conditiones fuerint perspectæ, cogimur ergo hæc nunc enarrare; ac primum de reuulsione agentes, in primis docebimus quid sit reuulsio, deindè quotuplex sit reuulsio, tertio loco quis humor sit reuellendus quarto quas conditiones in reuulsione obseruare oporteat. Postremo, quando & quibus affectibus reuulsio conueniat. De reuulsionis definitione duæ extant opiniones: nam Curtius in libro quem scripsit de uenæ sectione, in pleuritide reuulsionem uult esse retractionem humoris ad contrarium sui motus, alij uero reuulsionem definiunt retractionem humoris ad contrariam partẽ. Ac Curtius quidẽ suam opinionẽ ita interpretatur, fluere inquam humores à maioribus venis ad minores, & tandem in partem aliquam: reuulsionem autem esse si rursus à minoribus venis ad easdem maiores ducantur humores; Authores verò alterius definitionis nulla facta mentione de hoc motu humoris, reuulsionem fieri putant, si pars aliqua contraria ei in quã decumbunt humores aperiatur, vel calefiat, aut dolore afficiatur, vel aliquid aliud in ea fiat, quod ad eã partem moueat humores; an de brachio laborante, multas reuulsiones fieri posse tradunt, nempè ad vtrumque crus, ad alterum brachium; quoniam hæ partes oppositæ sunt brachio affecto; Verum vtraq; definitio suas habet angustias: nam Curtij opinio primo incertam facere videtur reuellendi rationem: nam cum illius etiam opinione intelligere nequeamus vnde humor moueri incipiat, ignoremus etiam necesse est motum, quem illi opponere debemus: nam inter partes quædam supremę sunt in corpore, aliæ infimæ, aliæ internæ, aliæ externæ, aliæ mediæ; Ad infimas ex superioribus, ad has ex infimis moueri humorem certissimum est, ad eas verò quę situm medium obtinent, tum superiores, tum inferiores mittere possunt humores, quemadmodum ad internas mittere possunt internæ, & externæ, & in externas pariter sese exonerant aliquando externę solum, aliquando etiam internæ; Quare anceps planè redditur in illis reuellendi ratio, cum motum ignoremus, cui contrarium opponere debemus; Pręterea si quæ ab antiquis de reuulsione dicta sunt, in memoriam reuocare velimus, fortè inueniemus aliquando reuulsiones fieri, cum humoris primùm motum sequimur: nam in Angina contracta ob fluxionem à capite descendentem, sectionem venæ in cubito, aut crure reuellere volunt, cum tamen reuulsio hæc deorsum trahat humores quo etiam fluxionis motus fit; vult & ille cum dolor superiores costas in Pleuritide assurgit, sursum moueri humorem, secandam ta-

A men venam esse in brachio eiusdem lateris, ad reuulsionem; quo in casu motum eundem humoris sequimur, scilicet sursum; repugnat prætereà Galenus huic opinioni passim, nam in Arte Medicinali cap. 89. & 95. reuulsionem ad contrariam partem faciendam esse scribit. Item 99. cap. ita scribit: Reuellendi ex omni loco ad oppositas partes, communis indicatio est, ad quam maximè distantia; quod etiam repetit in 13. Methodi, & in 4. Comment. 6. Libri Epidemion, vbi scribit, reuulsionem esse accersionẽ quę ad distantissimas fit partes; quare ex Galeni opinione; qui nulla humoris facta mentione, parti longissimè distanti à parte affecta remedia adhibet humorem trahentia, reuulsionem facere dicetur. Habent authores vtriusque definitionis occasionem dissentiẽdi ex vocabulo ipso Græco, nam ἀντίσπασις, quod

B nostri reuulsionem non perinde feliciter interpretãtur, contrarietatem quandam in se includit, quam illi ad motum; alij ad partem oppositam, & contrariam referunt; Ego, etsi non ignoro omnes Medicos sine aliqua controuersia tenere opinionem de reuulsione ad contrarias partes, tamẽ ab illis longè dissentio: nam cum reuulsio excogitata sit, (vt postea ostẽdemus) ad sistendum impetum fluentium humorũ, quo pacto quæso illa id vnquam faciet, si eos humores non attingit? perinde enim est, ac si quis diceret flumina Italica sisti, commota terra in Gallia, aut in ea apertis alijs vijs; aut alio quocunque adhibito remedio, quæ omnia temerè adhibentur, distincti. n. canales aquæ in mundo sunt, & in corpore nostro

C venæ & arteriæ, per quas decurrunt humores nostri, nec cogitare quidem possumus, humorem qui iam mouetur in aliquam partem dextram, reuelli posse ad partem sinistram; mittunt partes humores suos in alias per communes canales & venas arteriasque quæ verò longius distant, aut etiam propinquę sunt si tales vires non habeant, non possunt se exonerare in illas: incerta igitur, inquies, semper fiet reuulsio; nequaquam profectò, nam Anatome docet, venarũ diuisiones & arteriarum, & quæ partes sint aptę mittere in alias suos humores, nam vt plurimum dextræ partes cum dextris coniunguntur, & sinistrę cũ sinistris per communes venas, vnde videmus thoracis partes dextras potius quàm sinistras fluxione corripi, si dextra pars capitis humorum fortè à quo gra-

D uantur deorsum pellit, quia venæ & arteriæ quæ nutriunt dextram partem capitis, nascuntur à parte dextra & per paucas diuisiones fit communicatio capitis, brachij dextri, & parte thoracis dextra. Et pertinet quod scribit Galenus fluxiones reuellendas esse ad partem vnde cœperunt moueri, quasi velit in reuulsione spectari originem motus, & ad eam rursus ducendos humores; quod si pars aliqua venas habeat per quas communicet cum diuersis partibus, vt contingit renibus, qui coniunguntur per truncum venę cauæ cum superioribus, & inferioribus partibus, anceps certè redditur reuellendi ratio, vnde Galenus nunc in cubito, nunc in cruribus in fluxionibus quę fiunt ad renes, venas secandas esse iubet, aliquando vero vtitur distinctione, & ubi rectus est affectus,

E suadet venam secandam esse in brachio, quod probabilius esse crederet, humores ad eos fluere potius à superiorib. partibus, quàm infernis, ob humorũ grauitatem, & facilitatem expellentium partium in partes subiectas. Sunt qui laborant morbo Comitiali assurgente humore, aut vapore ab vno aliquando digito pedis, vel manus, quibus Galenus & experientia docent, admouenda esse remedia parti affectę ad reuellendum, & impediendum cursum fluxionis, quod si pes dexter author est fluxionis, si non refert motum humoris considerare, cur dextro pedi potiùs quàm

quàm sinistro auxilia non adhibemus, & quid quæso conferret, si quidpiam sano pedi admoueatur. Dicebat Galenus, sectionem venæ in brachio opposito laterali morbo, nullam aut tardam opem ferre; rectius profectò si dixisset, nullam planè, nam cum, vt postea fortè diligentius ostendemus, pleuritides nascantur per uenas quæ decurrunt per musculos thoracis, & tandem spargitur humor etiam iuxta membranā costas ambientem, illæ autem societatem, & communicantiam solum habent cum uenis brachii eiusdem lateris, frustra profectò exoneramus alterum latus, cum fluxionem illam sistere volumus eadem ratione quum fluunt humores à capite ad pectus, remedia quæ cruribus adhibentur, nequaquam reuellunt, sed potius alliciunt fluxionem ad locum affectum, nimirum quum non contrarium motum, sed eundem qui fit deorsum, sequuntur; & in eo cursu aliquid influat in partem laborantem, quare ea solum quæ ipsi capiti, & brachijs adhibentur, reuellendi in eo casu vim habent, nisi primum à partibus inferioribus ad caput ascenderint humores, tunc n. deorsum ad originem inquam, reuellendum; Igitur reuulsiones faciendæ sunt opponendo contrarium motum priori; contrarius autem est, qui humorem attingit fluentem, & uersus suam originem trahit, non qui mouet humores quiescentes in partibus oppositis, nec suas habent per quas possit humor qui mouetur recipi, quod si vniuersæ partes commouerent suos humores, veluti cum ex labore & cursu, aut ex febribus ardentibus excitantur inflammationes, non obsunt quidem reuulsiones, quæ in omnibus distantissimis partibus ab affecta, adhibentur, At illæ præcipui sunt momenti, & facultatis, reuulsiones, quæ adhibentur partibus, quæ in affectam, sese exonerare possunt: hanc nostram opinionem tanto quilibet vt spero probabiliorem inueniet, quāto magis eam expendit diligenter, nec deerunt illis, qui authoritate maiorum cogi volunt Galeni de hac re testimonia: nam Galenus in 2. ad Glauconem c. 2. fluente humore ad crus, iubet secandam esse venam in brachio, non in crure, & nemo intelliget brachiū lateris oppositi, cum postea eo authore ostendemus rectitudinem esse in reuulsione seruandam, & eam non esse inter dextra, & sinistra, sed inter dextra, & dextra, & sinistra & sinistra in eodem capite aperta est hæc sententia, reuulsionem faciendam esse ad contrarium motum fluxionis. & in Aphorismo præterea quinquagesimo quinti, in fluxu muliebri iubet admouendam esse magnam cucurbitulam sub mammis, vt inquit fortior fiat ex vtero ad superiora reuulsio per communes venas; tanquam velit humoris cursum spectari in reuulsione, qui quidem fit ad partem affectam, non ab omnibus partib. nec per omnes venas, sed ab illis solum, quæ possunt mittere suos humores per venas, quibus coniunguntur pars mittens, & recipiens, nec dolor quidem partis, aut alia causa fluxionis, commouet omnes partes: nā expultrix facultas brachij dextri, sentire non potest dolorem, qui nascitur in pede sinistro, & propterea moueri non potest ad aliquid expellendum; & si fortè insurgit ad expulsionem, nunquam poterit in eū pedem sese exonerare, aut in aliam partem dextram, cum nulla sit via, & natura locis, membranis, & alijs modis separet dextra à sinistris. Si ergo reuulsio (vt ostendemus postea) fluxionum est remedium, nō in contraria parte simpliciter fieri poterit, sed in ea per quam potest fluxio humoris retrahi, & illa est p quàm fluit; sed hæc adhuc magis patebunt ex sequētibus. Nunc sequitur vt doceamus quot sint reuulsiones. Sunt quidem duæ reuulsionis species, vna quæ simpliciter reuulsio dicitur, alia vero localis;

A quàm differentiam Galenus explicat textu nono 2. Commentarij 6. libri Epidemion: quàm profectò oportebat sæpius repetere, præsertim in illis libris, in quibus ex proprio instituto de sanguinis missione & reuulsione agit: nam cum vbique præcipiat reuulsionem faciendam esse ad partem distantissimam ab affecta, meritò quis dubitare potest, quomodo reuulsio vocari possit venæ sectio in fronte, laborante occipite? Præterea, dicere ille solet reuulsionem adhibēdam esse in principio inflammationum, quod quidē nemo audebit præstare in vna parte capitis, laborante alia; Tales quidem oriri solent confusiones ex authoribus, qui passim sine ordine sua tradunt præcepta; Iam verò videamus, quid reuellendum sit, qua in re Curtius eundem humorem reuellendum, & de-
B riuandum esse scribit in inflammationibus, ait enim cum humorem qui in paruis venis partis affectę continetur, reuelli & deriuari, & reuulsionem uocari, q̄ ad contrarium motum, humorem eum trahet; Deriuationem uero, quod eundem ad latus ducat, ueluti in lateris dextri dolore, venę sectio in dextro cubito reuulsiua illi est, eo quod materiam à phlegmone ad venas paruas, à paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat: nam prius à magnis ad paruas, à paruis ad plegmonem mouebatur, eo vero quod materia quæ per venam cauam ascendens ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti fluxum trahitur, deriuatiua vocatur, quod sui motus proportione materiam ad latus trahat. Qua in rē duo sunt errores, Primus, quod eandem distantiam
C ponat in reuulsione & deriuatione. Secundus, quod materiam, quæ in venis partis affectæ continetur reuellendam esse dicat, cum deriuatio id faciat, non reuulsio, quod ex Galeno satis constat, qui 13. Methodi, & passim in principio inflammationum, reuulsione vtendum esse scribit, deinde deriuatione: nam in principio, inquit, quod influit reuellere oportet, quod vero influxit euacuandum vel ab ipsa parte, vel à vicina, quod deriuare est, nam si idem humor reuellendus esset, & deriuandus, distinctione illa opus non esset: cum ergo non idem sit, necesse est alium esse; non est autem is, qui à venis excidit, & in partis substantiam sparsus est, ille enim, (vt inquit Galenus,) per sputum, non per venę sectionem educitur; ille autem qui in partis venis continetur, de-
D riuatione auertitur: nam Galenus, (vt supra diximus,) scribit, humorem qui partem iam occupauit deriuatione vacuari; occupauit autem, non qui per partis substantiam sparsus est, quippe qui sputo solo educi possit; ergo is qui in venis partis affectæ continetur, partem occupare dicitur hoc loco; itaque necesse est eum reuelli, qui per corpus, & reliquas partes ad affectam partem mouetur, id quod in sanguinis & aliorum humorum fluxu apparet, in quibus reuulsione vtimur, non vt humorem qui in parte, aut venis partis, vnde fluit sanguis, educamus, qui nullus est, sed vt illum qui ad locum properat, in alijs contentum auertamus, ergo cum triplices sint humores, vnus qui in partis substantiam iam sparsus est: alius qui in venis illius partis continetur, qui
E duo affectum faciunt; tertius qui ad affectum locum mouetur, & nisi sistatur, affectum auget: triplex remedium inuentum est; ei quidem quod in cursu est, reuulsio; ei vero, qui in venis partis affectæ continetur, deriuatio; ei vero qui per partis substantiam iam dispersus est, vacuatio à parte ipsa facta, idest qui à partis ipsius substantia ducitur; quod si non solum ex natura ipsius rei certare volumus, sed etiam authoritate, inueniemus profectò nullo modo Galenum voluisse humorem qui in venis partis affectæ continetur, reuulsione vacuandum esse: nam in 2.

ad

ad Glauconem genu fluxione, & inflammatione laborante, venam in brachio secari vult, ad fluxionem reuellendam; atqui omnes nouerunt, sectionem in brachio non posse sanguinem qui in crure cõtinetur, educere; prius enim vniuersus sanguis qui in partibus intermedijs continetur, educendus esset non ergo ille est qui in venis partis affectæ continetur, qui reuelli debet, sed qui in alijs partibus, ad crus adhuc fluit; quod cũ animaduertisset Curtius, sentiretque Galenum dicentem fluxioni debere reuulsionem, duplicem materiam fluentem finxit, vnam quæ in uenis partis affectę continetur, quam in partis substantiam postea spargi scribit, & plegmonem tunc augere, aliam quæ in alijs venis continetur, & primæ reuulsionem conuenire statuit relicta secunda sine pręsidio aliquo, cui tamen primo succurrendum est, ut quæ aliam pariat: nam Galenus in libro de temporibus morborum, inflammationis principium illud constituit, quo humor totus ad partem confluit, & in ea colligitur, id quod non solum in substantia partis fit, sed etiam in uenis partis, cum in libro de inæquali intemperie, plegmonem affectum uocet, in quo non solum partis substantia, sed etiam uasa illius nimio humore distenduntur, ita, ut post principium totius morbi nullam fluxionem agnoscat, & si leues fortasse aliquæ commotiones adhuc fiunt à uenis ad partis substantiam: ergo, cum in principio inflammationũ reuelli iubeat fluxionem, non aliam fluxionem intelligit Galenus, quam quæ uel ab alijs transmittitur, uel ab ipsa affecta allicitur, nec tamen adhuc ad eam peruenit, cui nisi remediũ prius sit adhibitum, nec uenas partis, nec substantiam plenam humore tutum est euacuare: nam ut ille suo motu morbum primo inchoauit, ita nisi sistatur, adhuc illum augebit, & cum causæ rationem habeat, ad id quod factum est, medendi ratio postulat, ut contra illius motum primo pugnemus; quare optimè Galenus in principio inflammationum, contempto etiam eo, quod in parte iam est receptum, primo fluxionem sedandam esse scribit. Nec ratio Curtij valet, qua dicit fluxionem sisti dolore mitigato ex vacuatione venarum ipsius partis, quæ tenduntur, & tensionem in partis substantia augent, nam vacuatio nisi in contrarium fiat, fluxionem non sistit, cum sæpè etiam cum reuulsione facta, id præstare nõ possit, vt in his qui ex nimio sanguinis fluxu pereunt, apparet: nam si vacuatio sisteret fluxionem, vbi abundè effluxissent humores, cessaret prorsus fluxio, nec vnquam aliquis ex ea periret; opponimus ergo reuulsiones, non repletioni, sed contra impetum fluentis humoris. Patet igitur cui humori debeatur reuulsio, cum fluxio fit, & ea sistitur in corpore. Nunc vero videndum est, an fluentibus extra corpus humoribus, reuulsio sola conueniat, & an etiam competere possit humoribus nondum fluentibus, sed contentis in vasis, & alijs cauitatibus corporis, an etiam qui in partis substantia sunt recepti per reuellentia educi possint. Porrò, conuenire fluenti humori extra corpus reuulsionem, apertè scribit Galenus, qui in vteri profluuio cucurbitulas mammis, & sectionem uenæ in brachio ad reuulsionem adhibet, sed non sola reuulsio conuenit huiusmodi fluxionibus, uerùm etiam aliquando deriuatio, ut ex eodem authore patet, qui in eadem fluxione ad uterum, utitur deriuatione per vesicam, & intestina; Verùm reuulsione utendum est, & non deriuatione, quando ualidæ sunt fluxiones, & magnus impetus fluentis humoris, tũc enim tutum non est per uicinos canales, tantam humoris copiam ruentem magno impetu ducere; periculum enim est, ne omnes partes circumstantes repleantur humore, quomodo aquæ ex montibus ruentes, non deserunt solitos alueos ob uicinos canales apertos, sed omnia inundant quæ uicina sunt; idem sanè continget, si profluuium sanguinis per narem, ad aliam narem, uel ad palatum deuertuare uelis, nõ enim sistes eo modo fluxionem. Quam ob rem euidentissimè errat Curtius, qui fluxiones quæ extra corpus fiunt, uehementiore auxilio, & ppea reuuulsione potius quã deriuatione egere scribit, imo in illis solis reuulsione vtendum esse, in alijs vero deriuatione, estque illius ratio qua vtitur huiusmodi: vehementius esse agendum & propterea reuellendum, quando vehementius fluunt humores, vehementius autem eos fluere, quando extra corpus feruntur, quippe cum nullo impedimento detineantur, quo minus liberè decurrant, quomodo videmus aquam velocius fluere, quando liberum habet decursum & exitum, quam si aliquod impedimentum illi obijciatur; Verum non par est ratio in externis motibus, & in his qui in corpore fiunt: nam in externis, solus impetus fluentis rei spectatur, & ille solum causa est fluxionis, in corpore vero cum humor firmatur, duæ sunt fluxionis causę, nempè partes quæ transmittunt fluxionem, & partis recipientis dolor, & calor; vehemens autem fluxio illa est, cum humor impellitur & simul etiam attrahitur, vt in externis etiam apparet, si contingat aliquid à seipso moueri vel ab alio pelli, & præterea attrahi ab alio, quare reuulsionem in illis vehementiorem adhibere oportet, & non solum deriuationem vnde Galenus in fluxu sanguinis è naribus, sanguinem non ex malleolis qui maxime à naribus distant, & propterea maximè reuellunt, sed ex venis humeri mittit: ita in fluxu sanguinis ex vtero, solis cucurbitulis sub mammis appositis vel brachiorum frictionibus vtitur, quibus remedijs non esset contentus in principio inflammationis vteri, sanguinem enim mitteret ex cubitò, atqui uenæ sectio magis reuellit, quam cucurbitulę ut omnes norunt, & Galenus contra Erasistratum scribit. Igitur in fluxionibus quæ fiunt extra corpus cum uehementes sunt, reuulsione, ubi uero iam languescunt, deriuatione utendum. Quod uero reuulsione etiam utendum sit, ubi quiescunt humores, sed tamen fluere solent in aliquam partem, Galenus docet in libro de uenæ sectione; ubi scribit easdem uenas secandas esse in præseruatione; & in principio affectus iam pręsentis; at in principio inflammationis 13. Methodi iubet secandam esse uenam quæ longissimè distat à parte affecta, ea autem potentissimè reuellit; idem ergo faciendum in præseruatione, & merito quidem: idem enim est humor in pręseruatione & pręsente iam affectu qui reuulsione eget, differunt dũtaxat, quod in uno casu fluere nondum incipiat, in alio iam fluat; itaque si in utroque fluxionem intercipere uolumus, idemque sit humor, eadem uena secanda erit. Idem scribit Gal. in Comment. libri de Natura humana, scilicet, reuulsione esse vtendum, potentissima etiam, quę ad distantissimas fit partes ab ea quæ affici solet, vt partium omnium mittentiũ impetus frangatur, & assuescant humores procul à parte affici solita, ferri, ita enim illam liberari per reuulsiones, cum deriuatio obsit, vt quæ ad uicinam partem ei, quæ afficitur humorem alliciat. Ceterum adhiberi etiam reuulsionem parti oppositę affectæ ad reuellendum humorem, qui in partis laborantis continetur venis, ex Hippocr. Aphor. 68. lib. 5. patet, qui laborante occipite, iubet venam tundi in fronte, quod etiam Galenus pluribus in eum locum confirmat ut ipse testatur 9. 2. Comment. 6. Epid. Sed istæ non sunt simpliciter dictæ reuulsiones, sed locales, quę fieri debent non ab initio, sed posteaquàm aliæ præcesserunt, quæ cursum humorum procul auerte-

uerterunt: tunc enim humorem qui fortè fluit ab anteriore parte in posteriorem, per eiusmodi venę sectionem reuellimus, & sistimus. Iam uero quod humoribus receptis in substantia partis Galenus aliquando adhibeat reuellentia, facilè possum ex eo probare: scribit enim libro quarto de victu acutorum, 31. textu, medicamenta attrahentia, ceruici circumposita in Angina, crassum & viscosum humorem qui partem iam decubuit, reuellere, quòd ab externis partibus humorem compulsum in internas, ad illas retrahat. Nunc vero conditiones obseruandas in reuulsionibus explicare oportet, quænam scilicet, & quot illæ sint, & quæ maioris aut minoris sint momenti. Qua quidem in re, quidam uolunt, quattuor esse obseruanda. Primum, distantiam; Secundum, oppositionem; Tertium, rectitudinem; Quartum, communitatem venarũ. Distantiam interpretantur non simpliciter, sed debitam quandam, vt vocat Curtius, qui illã dicit talem esse, q̃ propinqua est parti affectę, modo nõ sit vena, quę partẽ affectam nutrit: tãto .n. magis conuenire venam ad reuulsionẽ in inflammationibus, quanto illa vicinior fuerit parti affectæ si modo vena magna fuerit, secùs autem esse faciendum in præseruatione, reuellendum scilicet ad distantissimas partes, quia nullus adest tunc dolor, qui cum adest præsente iam affectu, postulat sectionem venæ proximæ, vt scribit Hippocrates, istis verbis: Dolorum causa proximum ventrem esse aperiendũ; & meritò quidem: cum dolori primum sit succurrendum, vt ei quod maximè vrget, & fluxionem allicit. Quæ opinio prorsus falsa est, & propereà explodenda a scholis; & quia author ille potissimum nititur authoritate Galeni, adfero primum locum iam citatum ex libro de Venæ sectione, vbi Galenus scribit, eandem esse secandam venam in præseruatione, & curatione. Deinde locum adfero ex 13. Methodi cap. 6. vbi Galenus scribit in principio inflammationum reuulsionem semper esse faciendam ad partes quæ maximè distant. Eandem sententiam repetit cap. 11. vbi ita ad verbum scribit: siquidem, longissimè attentata fluxione parte, quod redundat reuellere. Idem scribit in lib. de Venæ sectione, & passim alibi, & meritò quidem: nam qui in distantissimis partib. reuulsiones facit, omnium partium quę mittere possunt fluxionem, impetum frangit, & occasionem fluxionis tollit; qui verò in proximiorib. locis eadem adhibet præsidia, sæpè allicit fluxiones ad partem affectam; Demus exempli causa moueri à crure ad caput fluxionem, qui in ipso crure venam secabit, fluxionem vtique reuellet; qui verò in cubito venam aperiet, humorem sursum alliciet, & ad caput incitabit, nec id quod à capite trahitur ad cubitum, potest medicina esse alterius humoris, & fluxionis quã eius qui in capite iam est receptus, & per venas coniunctas cum cubito descendit, & si quid fortè à partibus quæ intercedunt inter cubitum & caput, mittitur, ad illud per eandem sectionem reuellitur; at non illud, quod à subiectis partibus ascendit; fatetur Curtius nos fluxionis originem ignorare ex quo sequitur, reuellendum esse à distantissima, quoniam sic nulla pars fugere potest reuulsionem, cum ab omnibus quæ mittere possunt in partem affectam, retractio fiat; & falsum est ignorari fluxionis cursum: nã partes quæ immediatè mittunt, sunt quæ coniunctę sunt per vasa; quod si præter illas aliæ mittunt, non aliæ quidem esse possunt, quàm quæ è directo sunt positæ; veluti in morbo laterali, partes quæ mittunt immediatæ, sunt caput, ceruix, & vicinæ quæ illic sunt partes, iuxta humerum, & externæ thoracis partes, illæ enim venas habent, per quas via patet humoribus ad internos thoracis musculos; & membranam costas succingentem; at si aliundè fluxio incipit, vt cum ex cursu, & febribus ardentibus attolluntur humores, qui recepti in partibus quę habent venarum cum latere thoracis societatem, illæ solum mittere possunt, quæ sunt è directo; quoniam, vt postea ostendemus, dextræ cum dextris, & sinistrę cũ sinistris quandam societatem, & connexionem habent, per quam possunt suos humores mutuo suscipere, neque enim (vt ille putat) in principio inflammationum dolorem sedare primùm studemus, sed fluxionem sistere doloris causam; est quidem dolor fluxionis causa, & vbi fluxio incipit à dolore, vel à calore partis, ille primum fortè sedandus est, vt Galenus docet in 13. Methodi cap. 4. vbi bubones docet curare sedato dolore vlceris, qui fluxionem commouit; At vbi à parte affecta non oritur dolor, sed ex fluxione ab alijs transmissa, prima intentio est Medici sistere fluxionem, vnde repellentia adhibentur ad fluxionem arcendam, & frictiones in partibus extremis, & venæ in eisdem partibus secantur. Præterea, omnis dolor non trahit fluxionem, vt in statu, & declinatione inflammationum apparet; rectè quidem dixit Hippocrates, proximum ventrem aperiẽdum esse, cum parti dolenti mederi volumus, spectat enim affectum iam factum, cui proxima remedia, & non distantissima succurrere possunt; sed hoc nihil ad fluxionum auxilia pertinet, qui enim fluxioni medetur, vult doloris causam, quæ potest dolorẽ augere, & iam auget, auferre, postea vero, cum nulla amplius fluxio fit, ad id quod influxit pręcipit Galenus in 13. Methodi esse accedendum, non autẽ primo ad illud, vt Curtius putat, nam dolor sedari non potest, nisi fluxio tollatur, quæ mittitur ab alijs partibus; & si demus, dolorem etiam tolli sectione proximæ venæ, tamen idem redibit, quia manet adhuc fluxio, quæ ab alijs causis excitatur, contra quas nullum est adhibitum remedium; in colico quidem dolore, & ventriculi, vbi fluxio non fit, sed dolor nascitur ex materia illic nata & contenta, proximum ventrem statim aperimus per assumpta, aut iniecta medicamenta; At diuersa longè est ratio in his doloribus, & ab eo qui fit in inflammationibus; docuit Hippocrates medicinam doloris, qui nullam habet aliundè causam quàm proximam, & coniunctam materiam; Galenus vero in 13. Methodi, fluxionũ remedia primo tradit in inflammationum generatione; postea vero factæ iam inflammationis; & eius quod non potuit per reuulsionem impediri ne in partem flueret, curationem; igitur ad reuulsionẽ potentior est via per distantissimas partes, quam per propinquiores, & quæ proximæ parti adhibentur remedia, non ampliùs reuellunt, nisi ab illis sint commotæ fluxiones, tunc enim quia contrarium motum opponimus, & ad originem sunt, fluxionem ipsam reuocamus, tunc etiam reuellimus; verum vbi ignoramus quænam partes mittant, in distantissimis locis semper est facienda reuulsio; nec obstat quod in Pleuritide venam secet Galenus, & Hippocrates in cubito, & non in pede, quoniam caput est, & aliæ partes superiores quæ fluxionum mittunt, & reuulsio, & euacuatio à parte simul tunc fiunt, vt postea ostendemus. Nunc de oppositionibus, requisitis in reuulsione agamus. Scribit Galenus in libro de Venæ sectione, & in 13. Methodi, partimq; alibi, in reuulsione id obseruandum esse, vt si dextra pars laborat, ad sinistram, & si sinistra, ad dextram, & si superior aliqua pars afficitur, ad inferiores, & si inferior afficitur, ad superiores, si anterior tentatur fluxione, ad posteriores, à posterioribus ad anteriores, ab internis ad externas, & ab his, ad illas fieri reuulsiones; quam sententiam Curtius ita interpretatur, quasi

quasi velit in omni reuulsione istas omnes oppositiones obseruari, nam uenę sectionē ex cubito in Pleuritide, dicit omnes oppositiones seruare, quę sunt secundum sursū, & deorsùm, dextrorsùm, & sinistrorsùm, intus & extra; statuit enim hepar in medio corpore, & partes quæ supra ipsum sunt, Galeno authore, superius esse positas, quæ infra sunt, inferius, & propterea reuulsionem fieri ad superiora, eo quod respectu hepatis sursum fiat; cubitum præterea ad latus esse, idem esse externum & dextrum, vel sinistrum; Verùm hæc opinio est maximè absurda, nam contraria, & opposita quæ reuera talia sunt, & qualia requirit reuulsio, plurimum inter se distant, nec qualiscumq; recessus oppositionem facit. Statuamus si placet supra hepar venam esse, quæ distet pede vno ab hepate, & illa secari possit, an propterea in affectibus hepatis illa satis reuelleret? minimè profectò. Quod si Galenus dicit partes illas superiores vocari quæ sunt supra hepar, inferiores uero quæ infra, rectè quidem id fecit, vt corporis partes inter se distingueret, sed de ea distinctione non intellexit, cum ad contrarias partes reuulsionem faciendā esse præcipit, id quod satis ostendit, cum vbiq; & præsertim in 13. Methodi, reuulsionem faciendam esse ad distantissimas à parte quæ laborat, iubet. Quod si etiam Curtij opinionem sequamur, vt scilicet partes quæ infra hepar sunt positæ, inferiores dicantur, aliæ superiores, non tamen sequitur vt inter superiores, & inferiores aliquid sit superius; aut inferius, quod sufficiat ad reuulsionem, sed sequitur, cùm sub hepate aliqua pars tentatur fluxione, reuellamus ad partes quæ sunt supra hepar, & è contra, nec si aliqua pars statim post hepar laboraret, & vena esset paulo supra hepar, ea secanda esset ob eam rationē, quod vna superius sit posita, alia inferius; quare absolutè tenenda est oppositio quæ est ad distantissima in sola & vera reuulsione, ubi fluxionis originem ignoramus, id eum oppositionis nomen significat, & distantiam antea ex Galeno sic interpretati sumus, & ille suas curationes ita instituit, cum laborante brachio ad crura reuellit, & fluxione decumbente ad genu, in cubito venam secari præcipit: nam in tali oppositione, vt dicebamus de distantia, ab omnibus partibus, quæ mittere possunt fluxionem, reuellimus; Verum illud explodendum quoque est, quod scribit in omni reuulsione obseruandas esse omnes oppositiones: nam Galenus contentus est vna oppositione, vt cum dicit trahendam esse fluxionem quæ fertur ad inferiora, per superiora, & si dextra pars laborat, mouendos esse humores ad sinistram, quod enim est solum cursum, non habet oppositionem cum alio, vt dextram, & vt internum, vel externum, vel vt anterius, vel posterius. Illud autem quod scribit Galenus, maiorem difficultatem parit, quod scilicet secundum singulas oppositiones reuulsiones fieri velit, non secundum dextrum, & sinistrum nunquam puto posse in corpore nostro fieri reuulsionem: nam si fluxiones, authore Galeno, in Arte Medicinali ad suam originem reuellere oportet, nunquam inuenimus à dextris partibus mitti fluxiones in sinistrum latus, aut è contra, an putamus in pleuritide dextri lateris, venæ sectionem in cubito sinistro reuellere aliquid posse, an brachium sinistrum quæso, vel aliqua pars ei vicina, est quæ humores mittit in latus sinistrum; per quas quæso venas; per quos locos; Scribit item Galenus in 2. ad Glauconem, & passim alibi reuulsionem faciendam esse per communes venas; at latus sinistrum nullam habet communitatem per venas cum dextris partibus, aut si habet non erat opus admonere obseruandam esse illam communitatem, quæ si in omnibus est, præcepto nō eget;

A inter crus dextrum, & sinistrum communitas quædam venarum est, vt postea ostendemus; At inter brachium dextrum & sinistrum; & thoracis partes dextras, & sinistras, nulla inter venas quæ secari possunt, societas est; propterea Galenus nunquam affecto latere dextro in pleuritide aut alia parte, quæ in dextro latere sit, venam secuit in cubito sinistro, secuit autem affecto vno crure, in alio. At non ad reuulsionem, sed ad deriuationem, quoniam in reuulsione spectat cursum humoris, & fluxionis originē; est autem origo fluxionis, laborante dextro crure in supernis partibus lateris dextri; illæ enim venas etiā habent, vt postea ostendemus per quas se exonerare possunt in crure, & promptè à minima quaque occasione à supernis partibus decumbunt humores in infernas; crus autem dextrum in sinistrum nescio quo
B modo possit per ascensum, & obliquam postea viam aliquid mittere; quod si mittit aliquid, sursum certè mittit per rectum cursum humoris, vt in illis contingit, qui ex affectu digitorum pedis comitialem morbum patiuntur. Addo, quod Galenus velit reuulsionem semper faciendam esse secundum rectitudinem, quod vt postea interpretabimur, excludit oppositionem, quæ est inter dextrum, & sinistrum, anterius & posterius, intus & extra, & solum comprehendit longitudinem corporis, de qua re iam tempestiuum est vt dicamus. Statuit Hippocrates primus, reuulsionem esse adhibendam κατ' ἴξιν, & post illum Galenus idem sentit, & verbum Hippocratis interpretatur κατ' εὐθυωρίαν, sed cum non satis explicet,
C quid per rectitudinem istam intelligendum sit, nata est inter Scriptores de venæ sectione dissensio: nam Curtius id quod dicitur secundum rectitudinem duo continere vult, vnum quod fit in eodem situ, vt dextrū dextro, & sinistrū sinistro illi est scdm rectitudinē, alterum quod ad sit cōicatio venarū; Fernel. vero, & alij quidā, interpr̄tantur rectitudinē hanc venarum filamenta recta, venas enim filamentis rectis contextas esse, & per illa attrahere humorem, & propterea cùm sistere volumus fluxiones, eligendas esse venas, quæ in partem affectam filamenta recta protendant, quæ quidem opinio, plena est erroribus: nam cum omnes venæ eandem habeant compositionem ex filamentis rectis, transuersis, & obliquis, hoc modo non referret vnam vel aliam venam secare;
D Deinde sanguinis fluxus qui fit secta vena, nequaquam fit per attractionem, sed per expulsionem, quę mouetur à dolore facto ob sectionem & vincula, quæ adhiberi solent parti, in qua volumus venam aperire, quibus ablatis, & cessante dolore, sanguis fluere desinit, quod non fieret, si per attractionem sanguis exiret: nam attractio non requirit dolorem, imò præsente dolore cessat, quippè cum illa solum moueant attractionem, quæ sunt amica, & familiaria, quæ vero molestant, solam expultricem excitent, alijs omnibus facultatibus cessantibus & cedentibus agenti expultrici, quæ agere nequit si attractio, retentio, & concoctio, suum munus exerceant. Præterea, Galenus in vulneribus partium, scribit partem vulneratam contralu ad sanam; ut experientia
E etiam docet, quare venæ partis diuisæ, trahere ad se non possunt quidpiam, sed quæ in parte sana integræ manent; Postremò ex anatome ostendere ille non potest, communem & directam (vt ait) venarum societatem inter partes dextras, supremas & infimas, inter quas tamen est rectitudo, de qua Hippocrates & Galenus agunt. Curtij autem opinio aliquid probabile continet: nam si nullus requiritur consensus venarum in sectione quæ fit per rectitudinem, quomodo fluere poterunt humores à dextris, in dextra, & à sinistris in sinistra, & quomodo contrarium

trarium motum fluxionibus opponere possumus per reuellentia? nam si tollas venarum societatem & cómunicantiam, non uideo, cur referat magis secare venam in dextra parte, laborante alia dextera, quàm in sinistra; vtrum difficilè etiam est animo concipere hanc societatem in omnibus partibus, quæ secundum rectitudinem esse dicuntur, quam enim lien cómunitatem venarum habere potest cum venis externis digitorum sinistræ manus, siquidem venę lienis in hepar terminantur, quod in dextra parte est situm? quapropter, venæ lienis potius cum venis brachij dextri, quam cum sinistri communitatem habent. Pes pręterea, cum manu (Curtio etiam authore) nullam venarum communitatem habet; Vena item cruris sinistri, cum vena dextri magnam coniúctionem habet, quoniam utraque à communi concauitate venarum quę in inguine est, diiudicatur: non tamen ex Galeni opinione dextrum crus rectitudinem habet cum sinistro. Pręterea, uenę brachij dextri, cum venis nutrientibus quattuor costas superiores lateris dextri & sinistri coniunctionem habent, non tamen latus sinistrum secundum rectitudinem habet cum brachio dextro; quod si communitatem venarum, qualemcumque inter se connexum intelligimus, omnes partes eam communitatem inter se haberent, quoniam connexæ inter se omnes venæ sunt. sed propriè & verę dicuntur illæ partes communicare per venas quę eas habent ab eadem proxima concauitate, & trunco venarum diductas, sic enim Galenus definit in libro de venæ sectione, cum ait: Optima fiet euacuatio per venas diductas ab his, quę in partibus ipsis sunt sitæ; igitur, cum pars quæ afficitur, & alia cui remedia adhibentur, venas habent à communi trunco proximo diductas, ille inter se venarum communitatem habere dicútur; apparet hęc communitas in venis internis cubiti, & venis nutrientibus quattuor costas superiores, à communi enim trunco & diuisione venarum quę in intimo fit, diuiduntur venę cubiti & quattuor illarum costarú; ita cruta venarum communitatem habere dicuntur, quoniam venę quæ in illas inseruntur, nascuntur à communi trunco, qui diuiditur in inguine, Galenus vbique videtur illa dicere esse κατ' ἴξιν quę in eodem situ sunt secundum rectitudinem corporis, ita, ut solum dextra dextris sint secúdum rectitudinem, uno loco excepto, qui est in textu 10.3. Comment. in libris Hippocratis de Fracturis, ubi ita scribit κατ' ἴξιν semper Hippocrates pro ex directo, ponit, aliquando per longitudinem corporis, aliquando per latitudinem, quemadmodum nunc. Qui quidem locus profecto trahi non potest ad reuulsiones: nam hoc modo non referret in Pleuritide dextri lateris, secare venam in cubito dextro, uel sinistro, cum tamen ille scribat in libro de Venæ sectione, sectionem, quæ fit in cubito oppositi lateris, aut nullá, aut certè tardam adferre opem. Item brachio dextro laborante, cur ille in 13. Methodi non in brachio sinistro, sed in crure dextro venam secat? neque profectò laborante hepate, probare possemus sanguinis eruptiones quę fiunt per dexteram narem magis quam illas quæ fiunt per sinistram: Clara ergo & perpetua debet esse Galeni & Hippocratis sententia de rectitudine quę est secundum longitudinem partium, cum de reuulsione simpliciter dicta agimus: quoniam dextrę cú dextris magis communicant per venas quam cum sinistris, sed nó ea quidem adest inter omnes partes quę secundum rectitudinem sunt, quę per proximas uenarum diuisiones fit, sed ea tamen adest, quę ad cursum humorum recipiendum, & reuellendum sufficit: communicant enim venę eiusdem lateris ascendentes & descendentes per orificia sua; per cauitates

A musculorum etiam decursus patet, & viuente homine, meatus, qui eo mortuo sunt occulti, maximè patent, & per has vias, humores qui recta mouentur ascendendo, vel descendendo, facilem viam inueniunt, si attrahantur, expellantur, aut alijs remedijs hinc, & inde commoueantur. Quod si hanc opinionem non recipimus, quo pacto reddi ratio potest cur laborante pede in Epilepsia, subito ascendere possit materia aliqua ad caput? cur item & quomodo pedes tumescant in podagra? per quam enim uiá quęso à superioribus partibus & maximè à capite, in pedes possunt descendere humores? cur item laborante dextra capitis parte, & descendente humore, potius intumescit pars ceruicis dextri lateris, si illic sistitur humor, aut si ad thoracem descendit, potius

B dextrum latus, quam sinistrum repletur? Verùm si venarum communitas vna est euidentissima per proximas venarum diuisiones, alia vero magis occulta per coniunctionem orificiorum, cur in Pleuritide affectis octo costis inferioribus; venam non secamus semper in cubito dextro vt placuit Vesalio, cú vena, sine pari, dicta, quæ costas illas vtriusque lateris nutrit, à dextro latere oriatur, & coniungatur cum venis cubiti dextri; ratio hęc est profectò, quòd humores, qui Pleuritidem faciunt, non per uenam illam, quæ intus nutrit costas, ferantur, sed per illas, quæ sparguntur per musculos thoracis, illæ enim desinunt tandem in membranam succingentem costas, & eam separant affuso copioso humore ab ipsis costis, & illic inflammatio fit, quæ non solum membranam afficit, sed proximos musculos simul replet:

C id quod ostendunt euidentes causæ externæ, quæ pariunt pleuritides, calor, frigus, ventus, quæ omnia partes externas commouent, & ab illis humores liquant, vel propellunt in partes profundiores thoracis, illis nequaquam agitatis humoribus qui in vena caua continentur. Idem sępè experientia docuit, dissecto latere Pleuriticorum; multos enim vidi, quib. vniuersum latus vix dissecta cute, & externis musculis, statim exibat sanies purulenta, & vsque ad membranam ipsam omnes musculi pleni tali humore conspiciebantur; qua re adductus, miror cur latus Pleuriticorum non aperiamus vbi alia remedia experti sumus nequaquam prodesse; quid enim potest esse periculi ex vulnere quod non penetrat aliquádo vltra

D primos musculos, in quib. sanè inueniet, aut sanguiné qui mali est causa, aut certè nunquá mébranam ipsam attinget, quin abscessum factum reperiat, qui cú p membranam illá densam penetrare non potuit, hominem strangulat & suffocat. Igitur cum venæ quæ mittunt humorem ad latus, communicantiam habeant proximam cum venis cubiti, & capitis, à quibus mittitur, vel exprimitur humor, cum Pleuritis fit, merito in cubito eiusdem lateris, non in alio, aut in pede eiusdem lateris, sanguis mittitur, quoniam fluxionem reuocamus ad contrarium humoris motum, & musculos vicinos per venas communes vacuamus: Laborante vero liene, venam non in dextro brachio, sed sinitro secamus, quoniam communicatio venarum quæ fit per illarum orificia, maior est si

E nistræ partis cum sinistris, quam cum dextris: nam & internæ partes venas habent quæ cum orificijs partium externarum coniunguntur, vt ex figuris venarum & anatome apparet; vbi vero fluxiones feruntur ad pedes, sectio venæ in cubito eiusdem lateris cursum humoris quidem retrahit, verum quod in venis partis affectę iam est receptum, educi non potest ob distantiam maximam: nec possumus plura præstare, repugnante natura & structura corporis nostri. Ex his igitur patet quid sit reuulsio, quæ distantia & oppositio, quæ rectitudo, & communitas venarum

harum in ea requiratur. Superest vt alia quędam addamus, quæ ad eandem pertinent, quæ etsi inter præcipuas conditiones quas requirit reuulsio, non numerentur, non tamen sunt contemnendæ. Curtius (vt paulo ante diximus,) vult venam quæ ad reuellendum secatur esse magnam, & loco doléti proximam; Galenus præterea iubet fluxiones aliquando esse ducendas ad suam originem; aliquando minimè: tunc quidem ducendas esse, quando pars quæ mittit, est ignobilis, nobilis vero quæ recipit: non autem id faciendum, quando nobilis mittit in ignobilem; quid ergo tunc erit agendum? illud etiam explicandum est, an in reuulsione quæ fit per sanguinis missionē, cōfertim, vel paulatim, debeamus sanguinē mittere. Postremo docēdum erit, an in reuulsione sequamur motum humoris, vt Curtius vult, & obseruemus dictum huius Aphorismi: Quo natura vergit, vt Galenus sentire aliquando videtur. Curtius (vt diximus,) vult in reuulsione secandam esse venam magnam, quod certè faciendum est, vbi reuellimus ad sistendum fluxionem quæ inflammationem parit, sic enim promptius educitur humor, & validior fit reuulsio; vbi vero reuellimus ad sistendas fluxiones, quæ extra corpus feruntur, præstat minores venas eligere, quoniam sępiùs iteranda est sanguinis missio, quæ per minores venas minus dissoluit spiritus, & propterea sæpiùs iterari potest, sic in his fluxionibus, ob easdem rationes minores incisiones in vena fieri debent, in illis vero maiores; non magnopere tamen curandum est de venarum magnitudine in quacumq; reuulsione, quippè cùm humoris impetus viam sibi faciat per angustas etiam vias; quapropter Galenus venam secat in malleolis ad reuulsionem fluxionū ad partes superiores quod non faceret, sed in poplite secaret, si magni momenti esse putaret maiorem vel minorem venam aperire. Porro, in his fluxionibus quæ pariunt inflammationes, confertim reuellere satius est; contendere enim oportet auxilia de celeritate cum præcipiti motu, qui morbum parit, in alijs vero quæ extra corpus fiunt, præstat sæpius repetere reuulsiones, vt ex crebris auxilijs reuellentibus, assuescat natura eo mittere humores, & alium locum per quem ferri consueuit, deserere; Galenus in Arte Medicinali vbi de curatione agit, & alibi, iubet fluxionem esse reuellendam ad suam originem, nisi pars quæ mittit sit nobilis, alia vero ignobilis quæ recipit: cuius authoritate persuasi multi ex nostris Medicis, in Cataneis & externis affectibus, nolunt venas in cubito secari, quoniam ad internas partes reuocatur humorum cursus; sic etiam in pestilenti febre, vbi fiunt bubones, omnem venæ sectionem fugiendam esse putant, quod materia, vt inquiunt, venenosa rursus in venas redeat: verùm de cutaneis affectibus perperam sentiunt: nam si venę adhuc plenæ sunt humore noxio, præstat eas aperire: & per latas vias educere humorem subito, quam permittere vt natura paulatim, & non sine periculo grauioris morbi sese per occultas vias sensim & difficilè exoneret, in bubonibus quoque quædam adhibenda est distinctio: nam si speremus naturam vniuersum virus expulisse in glandulas, (quod cognoscemus si febris est remissa,) non amplius datur locus reuulsioni per sanguinis missionem; at si ex febre & alijs symptomatis, magnitudo morbi quę cum calore, & repletione coniuncta est adsit adhuc, reuulsionem admittimus cum euacuatione; in bubonibus vero qui ex morbo Gallico contingere solent, nullus relinquitur reuulsioni per sanguinis missionem locus, cum vehementia careat huiusmodi morbus; quare præstat ad locum affectum trahere humorem, vt tota veneni vis per bubonem expiretur, sed ad originem fluxionis, quod ea pars

A nobilis sit, vel nullas habeat uenas quę secari facilè possint, reuellere non possumus, nec utile sit humorem ducere ad locum affectum, ut in Pleuritide, Podagra, & alijs affectibus inferiorum partium, quarū origo & fons potissimum est caput, quid inquam agendum? ad eas, inquit Galenus, transferre oportet fluxiones, quæ nullum habent principatum, & ut ego addo, quæ simul uicinæ sunt parti mittenti; sic enim in fluxionibus quæ feruntur ad eas partes à capite, mittimus sanguinem ex cubito, qui si non est origo mali, origini tamen est propinquus, & ignobilis pars, ad quam sine periculo quicumque humores duci possunt. Ceterum, laborante superiore parte lateris dextri in Pleuritide, ex cubito secari uenam ab Hippocrate putat Curtius, quod eo natura uergat & ad superiores fiat naturæ & humoris motus: B in quo manifestè aberrat: nam etsi superiores thoracis partes afficiantur, non tamen affectus & fluxiones ortę sunt ab inferioribus, sed à capite, ut diximus ceruice, & externis thoracis partibus, quæ in interiores suos protrudunt humores, adiuuante frigore externo exprimente, aut calore fundente concretos humores; quare ad superiora reuellimus, opponentes motum contrarium reuellendo, ei, qui peperit affectum, etsi reuulsio eo etiam authore, est attractio ad contrarium humoris motum, temerè quispiam postea dubitabit, hoc posito principio, an in reuulsione sequamur vel humoris, uel naturæ motum. Atque hæc quidem sufficiant de reuulsione, quędam enim postea adhuc addemus, quæ illi communia sunt cum deriuatione, de qua iam agere aggredior eodem ordine quo usus sum in reuulsione C explicanda.

Deriuatio (inquit Curtius) est motus qui fit ad latus motus humoris, propterea sanguinis missionē in cubito quæ fit laborante latere inflammatione, dicit esse reuulsiuam & deriuatiuam; reuulsiuam quidem eo quod materiam à Plegmone ad venas paruas à paruis ad magnas, ad contrarium scilicet sui motus trahat: nā prius à magnis ad paruas, à paruis ad Plegmonem mouebatur, eo vero quod materia quæ per venam cauam ascendens ad partem dextram pectoris mouetur, ad dextri cubiti fluxum trahitur; Deriuatiua vocatur, quoniam, (inquit) sui motus proportione materiam ad latus trahit. Qua quidem in re D multos committit errores; nam Galenus in lib. 13. Methodi, & in 3. libro Artis Medicinalis, & in 2. ad Glauconem, non vult necessario in deriuatione fluxiones duci ad latus, sed ad uicinia; at inter vicinas partes quædā sunt ad latus, aliæ subiacent, aliæ incūbunt alijs; nam Galenus deriuationes fieri scribit ab vtero ad vesicam, & intestina, quæ partes ita se habent; vt vna alteri subijciatur: cum vero secatur vena in poplite dextri pedis, in affectu inguinis sinistri, ad latus fit deriuatio, veluti, si per narem vnam fluentem humorem deriues ad aliam: non ergo debet definire deriuationem per motum ad latus, tanquam necessario requiratur huiusmodi motus. Deinde, si eo authore motum humoris primum ignoramus, non poterimus motum lateralem illi opponere, E Addo, quod ille per easdem venas velit extrahi à loco affecto humorem reuellendo & deriuādo: nam reulsio eosdem quidem canales exigit, quia contrarium motum priori molitur; at deriuatio quę vicinum motum opponit, vicinum canalem exigit, & id planè ostendit vocabulum Græcum παροχετεύειν, quod est ex riuo ducere in alios canales, vt in pratis irrigandis facimus, cum ex flumine riuos multos trahimus, & ex illis alios minores, vt aqua per omnes prati partes spargi possit; sic Galenus in 6. libro Epidemion Commet. 2. textu 7. explicat. Deriuationem, in-

L quit,

quit, solet nominare Hippocrates, quando humores A
qui per non conuenientem regionem ferri incœpe-
runt, ducimus non per eam, nec per remotissimam,
sed per aliam propinquam, velut, inquit, si per uias
vrinæ exire incœperit humor vitiata vesica & reni-
bus, tunc per aluum deriuamus; & è contra, sic affe-
cto vtero, ad intestina, & ad vesicam deriuamus:
Quę exempla, & alia omnia quibus alibi vtitur, o-
stendunt diuersas esse vias per quas fluit humor mor
bum faciens, & illa per quas deriuatur. Ad hæc, ean
dem distantiam ponit in reuulsione & deriuatione,
cum tamen Gal. vbique scribat, reuulsionem esse fa-
ciendam ad distantissimas partes, deriuationem ve-
ro ad propinquas. Addo, quod eundem humorem re-
uellat & deriuet: nam etsi humor qui extra fluit, per
reuulsionem & deriuationem sisti potest, reuulsione B
quidem egeat quando vehementer fluit, deriuatione
aũt quando leuiter, in inflammationibus vero de qui
bus ipse agit, nõ idem est humor qui eget reuulsione
& deriuatione: nam textus est clarus apud Gal. in 13.
Methodi, & passim alibi, in principio inflãmationum
reuulsione esse vtendũ, deinde deriuatione: nam in
principio, inquit, quod influit reuellere oportet, qd
vero influxit, per vicina deriuandum est, cum. n. tri-
plex sit humor in generatione inflammationis, vnus
qui in via est, & nondũ in venas partis incidit; alius
qui in illis iam est receptus; tertius qui ab illis venis
in partis substantiam est sparsus, hic inquit Gal. in ve
nas amplius redire non potest, sed per sputũ, fomen
ta, & alia localia remedia educitur; ille vero qui ad
huc est in uia, eget reuulsione; qui vero in venis par- C
tis est, deriuatione euacuari debet, authore Gal. qui
& alibi passim docet, recentes affectus reuulsionibus
curandos esse, inueteratos vero deriuatione & locali
bus prçsidijs. Verùm etsi ita est, nõ tamen licet vbiq;
deriuatione vti, quòd non sunt in omni parte corporis
vicini canales; Igitur deriuatio fit omninò per vici-
num aliquem canalem, per quem possit transiuni hu
mor qui per alios fertur, aut in alijs continetur, ita, ut
nondũ sit impactus in parte; ille. n. amplius dimoue-
ri non potest, & per aliquam viam duci, non magis q̃
aqua, quę excidit à muris, & aspratis est combibita. At,
quomodo differet deriuatio à multis reuulsionibus
quas ponit Galenus: scribit. n. ille, Comm. in Apho-
ris. 68. lib. 5. Aphoris. remedium esse reuulsorium
sectionem venæ in fronte laborante occipite; & in D
textu 312. Comm. 6. lib. Epid. dicit, oculorum flu-
xiones ad palatũ per acria medicamenta reuelli. Ego
quidem ita sentiendum puto, in eodem membro re-
uulsionem fieri posse localem, & deriuationẽ: reuul-
sionem quidem, quando venæ adsunt quę ab una par
te in aliam oppositam feruntur, secta enim vena, cur
sum humoris, qui fit in partem oppositam reuellit,
vbi vero diuersi sunt canales, & propinqui, per illos
non fit reuulsio, sed deriuatio; itaq; rectè laborante
occipite, sectio venę in fronte reuulsiua dr, in fluxio-
nibus vero oculorũ, motus qui fiunt per palatũ & na
res, rectius deriuationes, q̃ reuulsiones vocantur, si
modo deriuationes verę sunt, quę affecto vtero fiunt
per intestina & vesicã. Nunc de humore agendũ est,
cui conuenit deriuatio; De quo quidẽ obiter ita sta- E
tuimus, fluenti humori leuiter, deriuando succurren
dũ esse, non quod ẽt reuulsio illius non sit medicina
& præcipua, sed quod vbi ea nõ profuit, deriuatio sit
tentanda; vnde dicebat Hipp. 6. lib. Epid. nõ esse sẽm
per standũ in remedijs reuulsorijs, id quod medendo
obseruamus: nã in profluuio muliebri, nõ primũ vti
mur deriuatione per intestina & vesicã, sed vbi reuellẽ
tia brachijs, & sub mãmis adhibita nõ profuerunt ad
fluxionẽ sistendam, conuenit (vt ẽt diximus) deriua-
tio non sòlũ in fluxionib. inueteratis, (ut Gal. dicere
A solet, inueteratis affectib. deriuationẽ competere) sed
ẽt in recentib. nã si leuis sit fluxio, deriuatio adhiberi
põt, quid. n. hęc obesse põt? An vero humorib. quie-
scentibus fluere solitis conuenire possis ẽt deriuatio,
non meminit Gal. qui in lib. de nat. hum. solum men
tionem facit reuulsionis ad distantissimas partes, cũ
præseruare volumus partẽ à solitis fluxionib. Verùm
nec ipsæ deriuationes omittendæ sunt, vbi reuellenti
bus remedijs passiones non cedũt; an quęso non pro-
derunt deriuationes per intestina, & vrinę vias, si vte
rus soleat fluxiones & vapores mittere ad caput? Il-
lud ẽt explicandũ est, an reuulsio semper pręcedere
debeat deriuationẽ: de qua re scribit Curtius in mor-
bis acutis, & vbi dolor adest prius deriuandũ esse quã
reuellẽdũ, siue multũ, siue parũ adhuc fluat; in hmõi
B n. affectibus cito esse succurrendũ; & id esse, inquit,
quod Hipp. in li. 6. Epid. his verbis deriuare, reuellere
ostendit, cũ postponit reuulsionẽ deriuationi. Verũ,
(vt antea diximus) si reuulsio ad fluxionẽ sistendã fit;
deriuatio aũt ad id quod recẽter influxit euacuandũ,
(vt ipse ẽt concedit) fluxio aũt ad id quod influxit cau
sæ rõem hẽt, non dubiũ quin reuulsio semper præce-
dere debeat deriuationẽ, pręsertim in Pleuritide, de
qua qõ est; tutum. n. non est per vicinos locos vehe-
mentes fluxiones ducere: Addo, ꝙ ille aberrat ob ma
lam intelligentiã verborum Hipp. nam etsi scribẽdo
pręposuit Hipp. deriuationẽ reuulsioni, medendo tñ
reuulsio pręcedere debet; quod Hipp. eodem loco o-
stendit, cũ ait: statim reuellere, non aũt deriuare; &
Gal. in Comm. scribit, non semper in reuellentib. re-
C medijs standũ, sed spacium aliquod interponendum,
tãquam velit primo adhibendas esse reuulsiones, qui
bus non satis iuuantib. ad deriuationes postea confu
giendũ esse; quod apertissimè docet in lib. 13. Meth.
vbi scribit incipientes inflãmationes reuulsione eua
cuabis, posteà vero deriuatione & vacuatione à parte;
& rectè quidẽ, inquit, vacuatione à parte: nã vacua-
tio quę fit in Pleuritide ex sectione venę in cubito, re
uellit quidẽ, & vacuat à parte, non tñ deriuat, reuel-
lit. n. quia fluentes adhuc humores ad locum affectũ
per contrariũ motũ retrahit; vacuat vero à parte, cũ
humorẽ in venis partis contentũ per easdẽ successio-
ne quadã ad cubitũ non longe distantem educit; ne-
quaquã vero deriuat (ut iã diximus) quia per vicinos
canales ijs, per quos fluunt humores, aliquid non du-
D cit; nulli. n. sunt vicini canales illis, per quos fluit hu
mor, sed ijdẽ sunt ij per quos descendit, & ascendit,
fluit, & refluit humor. At vero illud rationi est conso
nũ, in morbis acutis & præsente dolore, citò esse suc-
currendũ: verum si idem fieri posset in morbis lõgis,
& vbi nullus dolor cruciat, aut pars ignobilis laborat
idẽ profectò pręstandẽ esset à Medico, qui in omni of
ficio (vt Asclepiades dicebat, & ex eo repetunt Gal. &
Celsus) citò tutò & iucundè agere dẽt. Ceterùm, sunt
qui velint ẽt in deriuationib. obseruandã esse eã recti
tudinẽ, quam diximus esse necessariã in reuulsionib.
sed illi aberrant: nã Gal. per cões venas tam reuulsio
nem, quàm deriuationem dixit quidem faciendam
esse, sed rectitudinem soli reuulsioni tribuit; & me-
ritò quidem: nam cum deriuatio requirat duas uias
E sibi propinquas, vix in eadem parte dextra vel sini-
stra eas inueniemus in corpore nostro, ita ut per v-
tramque humores duci & euacuari possint; dextræ
vero & sinistræ partes non sunt secundum rectitudi
nem positæ, sunt tamen vicinæ, & illis natura dedit
proprias venas, propriosque canales, qui inter se cõi-
cant, ita, vt ex vna in aliã & assumi & transfundi pos
sint humores qui in ipsis cõtinentur, vt in vtroq; cru
re apparet euidentur; in alijs fortè vix inuenies hanc
cõicantiam venarum inter dextram & sinistrã; in me-
dio vero corporis situ inueniuntur partes quæ secun-
dum

tami situm superiorē & inferiorem deriuationes admittunt per rectitudinem, vt in deriuationib. q̄ fiunt ex vtero ad vesicā & intestina, apparet. Igitur in dextris non est inuenire facilè partem aliquā quæ ad dextrā vel sinistra, vt nec in sinistris nisi in narib. & oculis; in medio vero corporis situ nō desunt. Cōitatem aūt veram venarum in deriuatione necessariā esse antea docuimus. Nūc sequitur vt agamus de euacuatione q̄ fit à parte, & de simplici euacuatione, quā Gal. non solet enumerare, cū in inflāmationibus dicat primo esse reuellendū, deinde deriuandū, postremò euacuandū ab ipsa parte, postulat tñ Medicina nostra ēt euacuationem simpliciter dictā, vt cursus detur humoribus peccantibus, nec illa quidē in euacuatione à parte comprehenditur: nā Gal. vacuationē à parte, in 13. Meth. scribit fieri admotis ipsi parti repellētibus, digerentibus, aut facto pure, sectione ipsius partis; & hæc non cōprehendunt medicamenta, quæ humores in cauitate partis contentos educūt per proprios canales sibi coniunctos, veluti cū ventriculum purgamus per aluū, aut vomitum. Nec ēt comprehendit euacuationē humorum qui in substantia partis continentur, & per easdē vias educūtur; Videndū ergò est, quid sit euacuatio à parte, & quid simpliciter dicta euacuatio; & quid per vtrāq; fit euacuandū, quęq; conditiones sint obseruandæ. Vacuationē à parte definiunt nonnulli illam esse, quæ ab ipsa parte incipit, quocūq; postea humorē ducat, siue per admota, siue p assumpta medicamenta fiat euacuatio: veluti, si humor qui in ventriculo continetur, à medicamēto purgante assumpto, per aluū educatur, vel per os, à parte vacuatio ab illis dr; quod si ab intestinis uel ab ore inciperet euacuatio, quę eū humorem cōmoueret, & ad se alliceret, dicunt illā esse reuulsionem, hoc. p. solū euacuationē à parte facere, quod remedia euacuātia partem ipsam attingant primò, & ab ipsa humorem contentū mouere incipiant, nec referre, siue in partis substantia, siue in cōcauitate partis humor cōtineatur. Verùm hæc opinio prorsus tollit simplicem euacuationē, quam adhibemus in purgationibus, & affectib. multarū partiū, in quibus nihil aliud spectamus, q̄ vt humorem lędentē educamus per solitos & proprios singulis partib. canales. Pręterea, Gal. semp cū de euacuatione à parte agit, non enumerat medicamenta purgantia, sed solū localia, & per eā euacuationem non alios humores intelligi educi, quā qui in partis substantia cōtinentur; quod si ita est, dicemus illam esse euacuationē à parte, quę per localia auxilia humorem contentū in substantia partis educit: vacuationem vero simpliciter dictam definiemus esse, quæ nulla habita ratione contrarij & vicini motus, humorem contentum in partis cauitate, uel ēt substantia, per naturales & proprios canales educit, & de hac euacuatione reuera loquitur Gal. in Cōm. huius Aphorismi, cum intestina, uterum, uesicam, & alias partes quas enumerat, dicit esse loca conuenientia ad euacuationes; fit autem eiusmodi euacuatio non solum per purgantia, sed etiam per illa quæ urinas ducunt, uel uomitum mouent, aut alio modo euacuant pro natura & conformatione singularum partium: nam quæ in cerebro continentur, per nares & os, per propria quædam remedia excernuntur; fit autem etiam per sanguinis missionem, quomodo Galenus in Pleuriticis uenam secandam esse dicit in cubito internam, quoniam, inquit, reuellit & uacuat: reuellit enim humorem fluentem, uacuat autem eū qui in venis partis affectæ continetur, cum enim euacuari intelligere debemus; quod satis Galenus exprimit in 2. de Victu acutorum, ubi ille scribit, eo usque auferendū esse sanguinem, donec rubidior multo, uel pro puro rubidoque liuidus effluxerit, talis

A enim, inquit, sanguis est, qui à parte inflāmata exit; quare non immeritò ea dicetur fieri euacuatio partis, etsi per reuellentes uenas fiat, quoniam educitur humor qui in parte continetur per proprias uias per quas naturaliter se exonerare potest. Sed quid dicemus de euacuatione à toto? an non illa intelligitur esse, quæ totum quocumque modo euacuat, uel solum omnes uenas & arterias totius? Verùm, quid de balneis dicemus, quæ potissimum habitum corporis euacuant, & uenas non attingunt? an illa dicetur euacuatio totius? Galenus corpus aliquando solet uocare, solum corporis habitum, ueluti cū notas temperaturæ corporis tradit, in quibus non comprehendit temperiem uiscerum: aliqñ corporis nomine quidquid in nobis est, accipit, ut cū usum par-

B tiū corporis & anatomen profitetur se docere uelle; sic ergo euacuationē totius corporis intelligimus solā eā, quæ habitum corporis exhaurit, aliqñ vero quę vniuersas partes attingit plus, vel minus; & cum per externa remedia fit euacuatio, localis euacuatio rectè vocari potest, & ei similis est quæ dicitur fieri à parte per localia remedia: cum vero per alia auxilia perficitur, potius simpliciter euacuatio dicenda est; nec refert si humorem cōtentū in parte educat: nam non quidquid euacuat humorem contentum in parte, dicitur euacuare à parte, sed quod p localia auxilia id præstat; aliud ergo est euacuatio partis, à vacuatione à parte, aliud vacuatio totius, aliud vacuatio à toto; illa per simpliciter euacuātia & per reuellētia & deriuantia fieri potest, hoc vero solū per illa quæ hu-

C morem repellūt à parte, vel toto, aut digerunt, aut facto vulnere extrahūt. Sed in has angustias nos incidimus, qa maiores nostri quorū officiū erat singulis rebus noīa imponere, negligētiores in nostra facultate fuerunt. Sed vt ad euacuationē à parte redeamus, recepta est sententia ab omnibus Medicis, non esse à parte affecta vacuandum, nisi præcedentibus totius euacuationibus. Verū, id de euacuatione quæ propriè dicitur à parte, & fit per localia remedia externa, intelligendum est: nam si cum euacuatione totius fieri etiā possit euacuatio partis, vt per sectionem venę accidit, & purgationem, nihil prohibet eam ab initio adhiberi; scribit enim Galenus in 2. de Victu acutorum, vbi curationē Pleuritidis ex Hipp. docet hæc verba: nos vero partem eam quæ Phlegmone obsidetur, tum ce-

D leriter, tū quā cæteras partes magis, præsertim in acutis morbis, euacuare contendimus. De euacuationibus vero quæ per localia remedia fiūt, adhibenda ēt est distinctio: nā si fluxio nascitur ex dolore alicuius partis facto ob repletionem aliquam, quę in parte fit, statim adhibenda sunt parti affectæ localia remedia anodina, & euacuātia, nimirū, cū fluxionis causa inde originem habeat; quod Gal. obseruat in 13. Meth. & in 2. ad Glauc. nam vbi ex bubone excitantur fluxiones, curationem protinus aggreditur admotis remedijs ipsi buboni; Verùm, vt hæc rectè fiūt ita laudare non possum Hippocratem, qui in lib. de Victu acutorū, nulla distinctione adhibita, multos dies consumit in discutienda pleuritide per varia fomenta: nam cum aliundè emittitur fluxio in latus, fomenta huius-

E modi calefacientia rarefaciunt & dilatant cutem, musculos, & venas lateris, atque ita facilior via paratur humori qui inflammationem parit & auget. An non sūt aliæ euacuationes præter quattuor prædictas? minimè quidem: nam auersio genus est ad reuulsionem & deriuationem, vt ex 4. libro Methodi patet.

APHORISMVM XXII.

Concocta medicari, atque mouere non cruda, neque in principijs, modo non turgeant, plurima vero non turgent.

QVIS sit scopus huius Aphorismi Galenus non explicat, sed solum quid doceat author declarat; Philoteus vero scribit de scopo ad hunc modum; antea docuit Hippocrates in precedente scilicet Aphorismo, per quas vias humor in Crisi derelictus vacuandus sit: sed ne quis temerè & simpliciter eum euacuet, hic Aphorismus docet; verùm, cum non explicet quid intelligat per non simpliciter, & non temerè, proprium etiam non docet huius Aphorismi scopum; nam qui modum in vacuando seruat idoneum, item in quantitatem, qualitatem, & locum aptum considerat, non temerè vacuationem facit, nec inconsideratè; itaque, cum id ad omnes scopos extendatur, proprium non est huic Aphorismo. Alij dicunt Hippocratem hic docere quod oporteat materiam esse cõcoctam cum purgare volumus; qui verum quidem dicunt, sed scopum Aphorismi non explicant, Montanus autem tradit, Hippocratem hic velle docere tempus aptum ad euacuationem: in quo etiam fallitur, non enim docet aptum tempus ad sanguinem mittendum, & ad alias multas euacuationes, venę enim sectio non exigit concoctum humorem, alioqui in declinatione febris, & non in principio sanguis esset mittendus. Sophistæ uero & Quęstionarij interpretes, nullum scopũ huic Aphorismo assignant, sed quinque Conclusiones ab authore explicari docent, atq; ita quod in genere ignorant, statim ab initio diuidunt; quod si (vt illi aiunt,) Conclusiones eliciendę essent, multo plures quam quinque ex hoc Aphorismo resultarent. His itaque prętermissis, dicimus, Hippocratem hic docere velle tempus aptum ad purgationem; id quod ostendunt illius verba; medicari, quod nihil aliud est, quàm medicamento purgante euacuare, illud enim tempus aptum est ad purgationem, cum humor morbum faciens vel turget, aut est concoctus: non quod sola cõcoctio requiratur, quippè, cùm concoctio omnia incrasset, & viscida reddat (vt postea ostendemus) ita, ut extenuatione & incisione post concoctionem sit opus; sed quod concoctio fons sit omnium aliarum conditionum, quæ in materia purganda requirũtur: nam concocto humore, licet omnes alias qualitates facilè parare. Nec contra id facit, quòd in humore qui morbum nondum facit, aut cruditatem nullam est perpessus, concoctio necessaria non sit, veluti, cũ sanos purgamus, aut in principio morbi: nam nos hic agimus de materia quę est proxima causa morbi, quæ post iudicium relinqui solet; ergò, cum tempus illud aptum dicatur esse ad purgationem in quo humor concoctus est, id autem intelligere non possimus, nisi concoctionis naturam intelligamus, propterea de concoctione diligentius à nobis est agendum, præsertim, quod in hac re pauca sint adhuc rectè ab alijs memoriæ prodita. Ergò primum dicemus quid concoctio; deinde tertiò, quæ sint species & differentiæ concoctionis; quæ sunt concoctionis causæ; quartò, quomodo fiat concoctio; quintò, quales requiratur concoctio in humore qui ad purgationem aptus esse debet; postremò, quibus remedijs concoctio à Medico iuuanda sit. Neoterici ferè omnes concoctionem definiunt esse humoris præparationem ad expulsionem; quam definitionem ab Auicenna sumpsisse videntur, qui ait concoctionem esse substantiæ adęquationem, quæ ad facilem euacuationem obediat. Quæ opinio vsque ad hæc nostra tempora viguit; falsa tamen est, & multis erroribus plena; Primò, quod illius authores duos Aphorismos coguntur in vnam sententiam redigere, præsentem nempè, & eum qui in secundo libro nonus habetur in qua scribit Hippocrates; Corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere; Cum enim in illo præter concoctionem aliã pręparationem exigat, extenuationem scilicet humorum viarumq; apertionem, certissimum est, Hippocratem hic per concoctionem non intellexisse præparationem humorum ad expulsionem, alioqui frustra aliũ addidisset Aphorismum, in quo pręparationem requirit aliam, quę re uera pręparatio est, vt ex Galeno patet, qui paulo postea exponens Aphorismum: In acutis passionibus rarò, inquit, corpora parari ad purgationem, extenuando humores, & obstructiones tollendo, nulla concoctionis facta mentione; tamquam aliud sit cõcoctio, aliud præparatio humoris ad expulsionem. Secundò, idem ex natura rei probare licet, cum enim purgatio ab attrahente fiat medicamento, attrahantur autem facilius, (ut Galenus in 3. libro de Naturalibus facultat. & passim alibi scribit) quę tenuia sunt; concoctio autem omnis, (vt Arist. 4. Meteorum cap. 2. tradit, & nos postea ostendemus) omnia incrasset; qui concoctionem procuraret ad faciliorem expulsionem, contrarium omninò faceret ei, quod intendit. Tertiò, cum natura concoquendo studeat humores sibi similes reddere, & in propriã substantiam mutare, quanto similiores redditi illi fuerint, tanto sanè auidius retinebuntur, & tanto propterea ad expulsionem ineptiores; similitudo enim causa est attractionis, retentionis, & concoctionis, dissimilitudo uero expulsionis; quare tantum abest vt natura materiam intendat præparare ad expulsionem, vt potius concoquendo cõtrarium faciat; quod cum videret Curtius repugnare principijs, quomodo scilicet concoctio quę omnia incrassat, præparare possit materiam quę concoquitur ad expulsionem, ita rem conciliare nititur, incrassationem, inquam, ad euacuationem quæ à Medicina fit, ineptiorem esse extenuatione: contrarium autẽ fieri in euacuatione quæ à natura fit; Verùm illud in primis intelligere debebat, Hippocratem hic non agere de purgatione quę à natura fit, sed de ea quæ à Medico fit per medicamenta purgantia; quinetiam, & illud quod de naturæ euacuationibus habet, falsum est: facilius enim natura tenues humores quàm crassos extrudit, siue per sudorem, vel vomitum, aut aluum, aut sanguinis profluuia sese exoneret, minus enim resistit quod tenue est naturæ expellenti; & idem faciliorem inueniet per omnes corporis vias, quam quod crassum est; vnica sanè euacuatio quę per sputum fit, huic errori occasionem dedit: cum enim spiritu sursum impellente à pulmone humorem, talis fiat euacuatio, nisi quandam crassitiem habeat humor elatus, discinditur, diuelliturq; facillimè ob nimiam tenuitatem ab impellente spiritu, quare oportet crassitiem quandam in humore esse, ut impulsioni spiritus resistat, qua tandem vsque ad os attollitur, partes tamen quę ipsum à se expellunt, ut pulmo & thorax, tanto facilius expellent humores, quanto illi tenuiores fuerint; itaque, si in hac vna euacuatione, expulsionis modus & locus, crassitiem quãdã in humore requirunt, non tamen propterea dicere debemus naturam ipsam cum facultate sua expultrice vtitur, facilius expellere quę crassiora sunt, quàm tenuiora. Porro Curtius suam opinionem confirmat hac ratione:

ne? Natura, inquit, assimilando agit, & propterea incrassando, & ideò facilius incrassata expellit. Hæc ratio non est digna eo qui nostra ętate Monarchiam Medicorum sibi vendicauit, alia enim vis est alteratrix, alia expultrix, alius finis, alia remedia illarum actionem iuuant: nam vna gaudet similibus, alia dissimilibus, concoctio calidis & humidis remedijs iuuatur; expulsio extenuantibus & incidentibus; quod si incrassantia postularet, cur cum vrinam mouere volumus, vel sudores, non adhibemus incrassantia? nam nec in his quæ per sputum educuntur, magna crassities requiritur, cum Hippocr. dicat sputa non procedere eo quod crassa sint; & experientia doceat una cum Gal. extenuatione sępè esse opus ad sputum facillimè educendum, nimirum, quod facultas expultrix eos humores tamquam nimis resistentes, extrudere non possit, neque spiritus ipse attollere valeat; ut ergo nimia tenuitas obest, sic nimia crassities inepta est ad eam euacuationem, quę fit per sputum, ad alias vero omnes quanto magis extenuati sunt humores, tanto faciliùs expelluntur à natura, & à medicamentis nostris attrahuntur. Addit ille naturam melius iuuare crassam materiam cùm purgatio fit, quàm tenuem, ideo purgationem meliorem in crassa fieri adiuuante natura, quàm in tenui, cui nullam opem natura fert; quibus verbis ostendit iã se agere non solum de purgatione quæ fit à natura, sed etiam de ea quæ fit à nostris medicamentis; deinde id ego ab eo scire velim, cur melius natura in crasso iuuare possit medicamentum, quàm in tenui humore, nonne quod tenue est, facilius patitur crasso, & expulsioni paret? sed quoniam ille authoritate Galeni maximè utitur, ostendat quæso vbi ille aut etiã Hippocrates dixerit opus esse incrassatione, vbi purgare volumus corpora; extenuandos verò esse humores tunc, illi docent in eo Aphorismo, Aph. lib. 2. qui dicit: Corpora cum quis purgare voluerit: & in illo in quo scribit Hippocrates Aphor. 24. huius primi libri. In acutis passionibus raro: sed hęc satis ad Curtium. Nunc alijs argumentis oppugnemus propositam definitionem. Sunt morbi nonnulli qui per solam concoctionem curantur; vt Galenus etiam est author, pueros per concoctionem Crises facere, & vbi nulla est febris putrida, noxij humores per cõctionem vitium amittunt; Si igitur concoctio est præparatio ad expulsionem, frustra natura cõcoqueret humores eos, quos postea expellere non debet, non enim quiesceret in concoctione, sed etiam expulsionem tentaret, cuius causa instituta est concoctio; Postremo, in morbis acutissimis semper purgare possemus sunt enim humores qui morbos eos committunt, calidi, & tenues, quos paratissimos ad expulsionem scribit Galenus in lib. 3. Prædictionum, tex. 23. Alij vero sunt, qui concoctionem esse definiunt separationem boni à malo; quam opinionem multis modis etiam refello, & primo ex fine concoctionis: nã vt attractionis finis est retentio, ita retentionis concoctio, & concoctionis assimilatio, cui aduersatur separatio & diuisio: nam qui vnum ab altero separat, dissimilitudinem in illis molitur, non similitudinem procurat. Secundum argumentum sumo à genere concoctionis, est enim Aristotele teste concoctio perfectio; at qui diuidit & separat vnum ab alio, rem non perficit, sed imperfectam reddit, diuisio n. corruptioni, compositio generationi assimilatur; Tertium argumentum sumitur ab externis rebus, à quibus concoctionis nomen à medicis vsurpatum emanauit: omnia enim quæ maturescunt & concoquuntur, ideo dicuntur maturescere & concoqui, quod sic eæ partes humidis caloris beneficio misceantur, & cum humidum à sicco separatum est, vel malè com-

A mixtum, cruda tunc illa vocantur, cum ergo illi concoctionem separationem boni à malo esse dicũt, cruditatem potius definiunt, quàm concoctionem, quæ omnia vnit & miscet, idem probare licet ex his quæ elixantur, quibus assimilantur quæ in nobis concoquuntur, vt enim omnia quæ in vno vase elixantur, suas substantias, & qualitates communicant, & inter se miscent caloris ignei actione, ita quæ in corpore coquuntur natiui caloris beneficio non per separationem, sed vnionem concoquuntur; postremo, ex modo quo fit concoctio, idem probamus: nam omnis concoctio, vt postea ostendemus ex Aristotele & Galeno, fit incrassando; at, quæ incrassantur, unam formam recipiunt, crassitudinem scilicet, non autem diuersas & separatas, quod fieret, si concoctio separatio esset boni à malo; addo, quod Galenus separationem illam expultrici facultati tribuat, in libris de naturalibus facultatibus, dum ea præparat humores ad expulsionem; Igitur, concoctio nec præparatio est ad expulsionem, nec separatio boni à malo. Manardus non putauit definitionem aliquam reperiri posse quæ coctionem omnem complecteretur, sed ex eorum quæ coquuntur triplici natura, triplicẽ coctionum definitionem adfert: nam ea quę coquuntur, vel alimenta, inquit sunt, vel putridi humores, vel alij; Primam coctionem definit esse alterationem, in qua alimentum ei quod alterat, omnino assimilatur. Secundam dicit esse alterationem, quæ putredinem cessare facit. Tertiam quæ materiam quę concoquitur, quadantenus assimilet, quàm opinionem partim ex Auicenna, partim etiam ex Galeno sumpsisse videtur, nam Auicenna in prima Fen lib. primi, vnam ponit concoctionem utilis materię, aliam uero ut ille vocat superfluitatem, & illam vocat conuersionem in propriam substantiam nutriti; in hac uero idem naturam tentare, quod si assequi non potest, saltem eas qualitates moliri in materia, quę seruiant ad expulsionem, extenuando scilicet materiam, si crassa sit, aut incrassando quod est tenue, aut incidendo quod est viscosum; Galenus etiam in Arte Medicinali, concoctionem quæ fit in materia putrescente, definit esse alterationem, quę putredinẽ cessare facit. Verum & hæc opinio refellenda est, nã si ex diuersa materia naturæ actiones iudicare debemus, non solum in cõcoctione, sed attractione, retentione, & expulsione, monstra patiemùs in Medicina, iudicabimusne tot facultates esse attractrices, definitione & natura diuersas, quot materiæ diuersę ingeruntur? Aliter ergò definiamus facultatem attractricem, qua attrahimus Medicamentum in ventriculum, aliter qua alimentum, & infinitas hoc modo facultates faciamus attractrices, vnam quę panẽ, aliam quæ vinum, aliam quæ salem, aut aliud quidpiam in corpus trahat; idem in retentione statuamus, & expulsione, dicamusq; præterea, aliam esse facultatem coctricem, qua panem concoquimus, aliam qua vinum, &c. quibus rebus nihil absurdius est. Ex causa efficiente licet & argumentum colligere, nam vna est causa omnium coctionum efficiẽs calor natiuus, ab vno ergò cum semper fiat idem, quantum in se est, etsi ob diuersam materiam non idem semper illud assequatur, non est quod in rei ipsius naturæ diuersitatem, discrepantesque definitiones comminiscamur; Quod si dicat in humoribus putridis non solum calorem natiuum agere, sed etiã calorem præter naturam, vt id non negauerim, ita affirmauerim quicquid concoctum est, id calori natiuo deberi, quicquid autem in eo humore à vera coctione abest, id humoris vitio tribuendum ab altero calore contracto, vel potius ab eo additur ei qui est mediocris, vel alio materiæ vitio. Quod autem à

particularibus effectibus qui sequũtur coctionẽ eam definire nõ debeamus, certissimum ex hoc est, quod non tres duntaxat, sed infinitas propemodum definitiones facere oporteret: nam concoctio non solum putredinem cessare facit, sed etiam acrimoniam humorum retundit, frigidiores humores calefacit, calidiores temperat, omnes incrassat, miscet omnia omnibus, omnia quantum fieri potest assimilat, an propterea dicemus cõcoctionem vnam esse quę acrimoniam retundat, aliam quæ frigida calefaciat, aliam quæ temperet calida, aliam quæ incrasset, aliam quæ assimilet, aut aliquid aliud particulare efficiat? minimè certè, sed propriam illius naturam, generalemq; actionem spectare oportet, non ea quæ illi accidunt, nam quemadmodum Galenus in 2. de naturalibus facultatibus scribit, calidum per se calefacit, per accidens autem concoquit, digerit, diuidit, vnit: ita concoctio, certum aliquid facit, ad quod particulares operationes sequuntur, ob materiæ diuersitatem; quæ enim putrescentem habent materiam, putredinem exuunt, & per concoctionem illa cessat, ita, quæ acria sunt, mitiora redduntur, & sic de alijs. Prętereà, à fine idem probare licet: cùm enim concoctio actio quædam naturalis sit, vnicum etiam finem habebit, non plures, vnica etiam est materia concoctionis ex Aristotele, 4. Meteorum, humor qui incrassari potest, idem concoctionis modus, causa vna efficiens, concoctrix facultas, vnum instrumentum commune, calor natiuus, quare debet vna esse generalis natura. Errant igitur Auicenna, & Manardus, qui aliter sentiunt. Iam ad alios accedamus qui concoctionem definire sunt aggressi, sed parum feliciter, vt est author definitionum Medicinalium, qui dicit concoctionem esse mixtionem, & chylosim, veluti elixationem in ventriculo atque intestinis per mutationem in digestionem absolutam. Definit & hoc modo: Concoctio est confectio alimenti per mixtionem in ventriculo, & intestinis; Vel, concoctio est alteratio prompta ad sanguinis generationem elixationi similis, quæ à natura fit per caliditatem. Quæ definitiones cum duntaxat alimenti concoctionẽ quæ in ventriculo fit, complectãtur, inutiles sunt nostro instituto, qui quod commune omnibus est (vt docendi ratio exigit) primò quærimus; Quare iam ad Galenum veniamus, & quid ille de hac re tradiderit, examinemus, qui concoctionem nunc generali definitione, nunc particulari in quibusdam partibus, & particulari materia complectitur: nam in Arte Medicinali scribit concoctionem esse alterationem sedantem putredinem manentis substantiæ, quæ definitio particularis est; in secundo vero de Naturalibus facultatibus, concoctionem nihil aliud esse ait, quàm alterationem quandam, ac mutationem nutrientis, in eius quod nutritur qualitatem, quæ definitio etiam solum concoctionem nutrimenti continet. Est alius locus Galeni in textu 6. quinti Commẽtarij 6. lib. Epidemion, vbi scribit concoctionis nomen significare omnem ad mediocre temperamentum adductionem, vt in maturescentibus fructibus, conspicitur, ubi etiam scribit, duos rariores modos concoctionis apud Hippocratem legi, per rarefactionem & dissolutionem; At non omnia quæ temperant humores, eosdem concoquere dicuntur: nã cum humidum à sicco temperatur, & calidum à frigido, non propterea fit concoctio; & nescio quomodo rarefactio, & dissolutio pertinere possint ad concoctionem; est alius locus in lib. 1. Epidemion, 2. Commẽ, textu 6. vbi ait: Cum fluxiones ab insito calore superantur, & vincuntur, concoqui dicuntur. Quam sententiam etiam repetit in Aphorismo 13. primi libri, & in textu 44. secundi libri de Acutis morbis, vbi

A scribit, excrementa ab Hippocrate vocari concocta; quæ à natura ipsa sunt euicta, etiam si mutata nutrire non possint; cruda vero, quæ non sunt euicta; Et hanc communem omnibus quæ concoquuntur esse definitionem scribit; quod si ita est, nihil aliud est cõcoctio, quàm victoria quæ à calore fit natiuo in propria materia, id quod expresse in 3. de Crisibus dicit; Concoquere enim, inquit, in morbis est, naturam superare, debellare, & resistere vehementiori morbi conatui, & quæ infestabant, opprimere. Verum cum natura crassos humores extenuat, illos quidem vincit, & cum exuperantes euacuat quocumq; modo, opprimit quidem morbi causas, sed interim concoquere non dicitur, nec etiam concoquit, cum eosdem temperat, nisi aliud efficiat. Prætereà, victo-

B riæ modum explicare debebat, vt naturam iuuare possemus, cum illam vincere non posse videmus; nihil ergo adhuc clarum in hac re habemus ex prædictis authoribus; quare ad Aristotelem accedamus, qui solet esse optimus naturæ interpres; scribit autẽ ille in libro 4. Meteororum, cap. 2. concoctionem esse perfectionem quæ à naturali proprioq; calore ex oppositis fit passiuis, quæ sua cuiq; materia existunt: nam cum aliquid est concoctum, perfectum est, & genitum, atque perfectionis exordium à natiuo calore prouenit. Hęc quidem Aristoteles. Quæ etsi rectè ab omnibus dicta videntur, tamen ego ea multis rationibus recipere non possum; Primo quod ille vtatur in ea definitione genere omnium communi: nã generatio & mixtio, & alia quęcunque alteratio, quã

C res exigit est perfectio, nam res dicitur perfecta, cum id est assecuta, quod illi deficit: fit generatio quidem eo authore, cum calor euincit oppositas qualitates passiuas, & ea perfectio est. Quare communis est eo authore hæc definitio generationi, & concoctioni. Prætereà, concoctionis definitio non comprehẽdit omnia quæ concoquuntur, nam non omnia concoquuntur à proprio calore, sed etiam ab externo, ut quæ elixantur & assantur, nõ a proprio, sed ab igneo calore. Prætereà, non docet quid materia patiatur à calore cum fit concoctio, ita, ut res concocta dici debeat; an scilicet requirat calorem, vel frigus, aut siccitatem, uel humiditatem, uel aliam secundam, aut tertiam qualitatem, dicit quidem concocta tunc ea esse, quando calor humorem uicit, & uicisse tunc, cũ

D formam & essentiam simpliciter, uel subiectã quandam formam acquisiuit, ut ea quę maturantur, matura & concocta dicuntur, quãdo eorum semẽ aptũ iam est sibi simile gignere, & tubercula appellat concocta, quando ad suppurationem peruenerunt; Verùm hæc non satis exprimunt naturam concoctionis, & proprium terminum, ignoremus enim necesse est, quibus remedijs concoctio iuuari possit, si illud proprium ignoremus, quod concoctio quærit, & commune est tum fructibus tum febriculis, & alijs omnibus quæ concoquuntur. Quamob rem ne aliorum opiniones prosequamur, quę vel eadem sunt cum prędictis, aut parum aut minimum ab eis euariant, ea mihi videtur optima esse concoctionis definitio, quæ dicit concoctionem esse assimilatio-

E nem quæ fit à re concoquente caloris beneficio; Primo, quod hæc definitio omnibus rebus quæ concoquuntur conueniat: nam cibum tunc dicimus concoctum esse in ventriculo, hepate, & alijs partibus, quando in colore, sopore, odore, & in primis qualitatibus, & per substantiam etiam est assimilatus partibus concoquentibus. Eodem pacto pus, quod est album, lene, ęquale, minime fœtidum, atque ita assimilatum quantum fieri potuit parti concoquenti & pus generanti, concoctum esse dicitur. Deinde, hęc definitio distinguit cõcoctionem à generatione

&

& mixtione, aliud enim est assimilare, quam generare, & miscere, etsi omnia hæc fiunt à calore in humido & sicco, & perfectiones quędam sunt naturę; Præterea, tradit hęc definitio id quod est vtile arti nostræ, cum enim intelleximus concoctionem esse assimilationem, illud quoque agnoscimus, quantũ res sit cruda, & quomodo concoqui possit, quæ enim prorsus dissimilis est, penitus est cruda; quæ vero similitudinem iam aliquam est assecuta, tantum habere concoctionis agnoscitur, quantum habet similitudinis, etsi putamus naturam non posse concoquere & assimilare, eo quod concoctrix facultas sit malè affecta, aut illius calor imbecillus, vel immoderatus, vel materia quæ concoquitur exuperet agentis vim, vel repugnantem habeat qualitatem, aut substantiam, tunc in eo quod videmus concoctionem impediri, remedium adhibemus. Quod si quis Galeni authoritate cogi velit, locus est apud illum in lib. 8. de medicamentorum compositione, capite de hepate & eius affectibus vbi concoctionem vocat alterationem, quæ eo vsque procedit, donec in similitudinẽ partis, quod concoquitur sit transmutatum, vbi etiam docet quomodo differat concoctio à nutritione: nam concoctio est assimilatio, nutritio vero est appositio eius, quod est assimilatum ei, quod assimilauit: etsi fortasse rectius vocaret non appositionem, sed adiectionem & vnionem: nã appositio & agglutinatio, (vt ipse in lib. 3. de Naturalibus facultatibus testatur) nutritionem præcedunt. Porro, ex hac definitione aliæ omnes quæ traduntur à bonis authoribus, natę videntur: cum natura assimilauit materiam, tunc vicit quantum vincere potuit, & perficit eandem, & vbi morbosa est materia, illam debellauit, oppressit, & repressit vehementem illius conatum: nam ubi similitudo facta est, non est amplius repugnantia, & vbi aliquid est putrescens, putredinem exuit, & id quod acre est, acrimoniam deponit, quoniam, vt postea ostendemus, concoctio a moderato calore fit pro cuiusque materiæ quæ concoquitur natura; itaque, cum calor noster sit moderatus, & secundum naturam, extraneas omnes qualitates assimilando temperat, & mitigat; igitur vna est concoctio in omnibus quæ concoquuntur, quia omnia concocta dicuntur, quando pro sua natura sunt assimilata concoquentibus; alimentum quidem concoctum tunc est, quando per suam substantiam & qualitates omnes simile est redditum parti concoquenti; pus vero & humores putrescentes concocti dicuntur, cũ eorum qualitates similes quoque sunt redditæ partibus concoquentibus; nam substantia puris & putrescentium humorum, cum sit corrupta, amplius assimilari non potest, & vniri substantiæ nostræ, suo tamen modo dicuntur concocta, quia naturam concoctionis assumpserunt nempè assimilationem eam, quam recipere potuerunt; quod si ita est, euidenter errat Auicenna & Manardus, qui plures species cõcoctionis in arte nostra fingunt inter se natura diuersas; non enim ex eo quod melius, vel deterius, magis & minus assimilatur, species diuersæ concoctionis statuendæ sunt, sed vna est concoctio, quæ (vt inquit Galenus in lib. 2. de Victu acutorum,) omnia concoquit, & illa omnia appellantur concocta, quæ quantum fieri potuit sunt euicta & assimilata à natura. Verum cum multæ sint concoctionis species, maturatio, quæ est concoctio quæ in fructibus fit; assatio, quæ fit ab igneo calore, & elixatio, quæ fit, à calido & humido; concoctio quæ in nostro fit corpore, est elixatio quædam, vel potius elixationi similis alteratio Galeno authore & Aristotele, fit enim à natiuo nostro calore, qui multo humore est temperatus, & vbi igneus est redditus calor noster, tunc pu-

A tredinem facit, quia illam non potest assimilare partibus corporis, & vbi ille etiam imbecillior est, cruditas etiam fit, quia assimilatio non fit materiæ cum corpore concoquente, quia vero alimentum per substantiam & qualitates omnes assimilatur, ideo perfecta est alimenti concoctio, & vt plurimum solent authores eam definire, cum simpliciter concoctionem definiunt, veluti, cum dicit Galenus, concoctionem esse alterationem in propriam eius quod nutritur qualitatem; alia tamen (vt diximus) cum in eo facta sunt similia, & non amplius calori nostro & naturæ repugnantia, concocta quoque dicuntur, non secus profectò, quam illa quæ ab igne concoquũtur: siue enim illa assentur, siue lixentur, vel in sartagine frigantur, aut alio modo ad vsum, nostrum

B parẽtur, omnia concocta dicuntur, cũ euicta sunt & assimilata, & ad certam quandam temperiem redacta, quam res tum ex agentis vi, tum ex materiæ diuersitate & repugnantia consequuntur. Nunc sequitur vt doceamus quęnam sint causę concoctionis; & primum materia quæ concoquitur concoquique in nobis potest; Qua quidem in re quidam putant nihil concoqui posse, quod prorsus assimilari nequeat ob idque synceros humores vt bilem vtramque serosos, humores, vel putridos concoqui nunquam posse asserunt, neque aliud denique, quam id quod in alimentum verti potest, vnde errare dicunt Medicos, qui bilis coctionem in purgantibus expectant, cum nullum humorem qui à sanguinis, & alimenti natura penitus alienus est, concoqui posse multis ra-

C tionibus ex Galeno probare conentur: primum argumentum ex vocabuli significatione sumunt, aiunt enim, id quod concoctionem exigit, crudum, cruẽtum, & acerbum esse, quorum nullum de ipsa bile dici potest, cum sit illa post sanguinem, & excrementum concoctionis. Secundum argumentum sumũt ex naturę ordine, primo enim naturam concoquere, secundo separare, tertio expellere; si ergo humores post concoctionem sunt synceri & secreti, superest vt expellantur non vt iterum concoquantur. Tertium sumunt ex his quæ concoctionem iuuant, illa enim sunt quæ natiuum calorem augent, vt potentius assimilet, hoc aũt locum hẽ non potest in materia ad assimilationem penitus inepta, ergo illi humores concoqui nequeunt. Aiunt præterea, omnem con

D coctionem nutritionis gratia à calore natiuo tentari; quare, cum synceri humores, & corrupti nutriri nequeant, nec illi etiam concoqui poterunt; adferunt & in hac re testimonia ex Galeno, ait enim ille 11. Methodi putrida euacuatione, non alteratione vel concoctione sanari; item alio loco eum scribere, quod semicoctum est concoquendum, quòd vero concoqui non potest expellendum; concoqui autem non posse quod à concoquentis natura est alienum, quippè cum quandam cognationem inter id quod concoquit, & concoquitur esse debeat authore Galeno in libro Artis Medicinalis; qui etiam addit ea esse concoquenda, quę ad statum naturalem redire possunt, ea vero esse expellenda quæ sunt pręter natu-

E ram, postremo, nunquam Galenum humorem qui herpetem facit, aut alium tumorem non phlegmonosum, aut flatum concoxisse, itaque aiunt, Hippocratem cũ præcipit concocta esse medicanda, & non cruda, velle, non esse medicandum antequam sanguis crudus, & crassus sit concoctus: naturam enim per febres alimenti concoctiones intertumpere ui morbi, & propterea purgationem non esse tentandam, antequam sanguis ipse rursus coquatur, & in alimentum mutetur bonum. Hæc opinio à Villanouano primum orta est, & à multis iam recepta, quæ tamen uera non est; quod sic ostendo: & Primò respondeo

spondeo ipsius argumentis. Igitur cum dicit id quod concoctionem exigit crudum esse, verum dicit, cruē tum autem & acerbum non item: nam etsi in fructibus acerbum est primum quod concoquitur, & aliquando in corpore quod est cruentum, non tamen propterea omne quod concoquitur tale esse debet; etenim, bilis flaua à Galeno in 2. lib. de Victu acutorū, cruda vocatur. Quod vero dicunt illi, naturam primò concoquere, deinde separare, tertio expellere, & quod separatum est, non amplius egere concoctione, verum quidem dicunt, si illud rursus aliam qualitatem non recipiat, quæ postulet concoctionem; vt enim materia ex qua sanguis fit, concoqui dicitur, & concocta iam, cùm in sanguinem est mutata; si tamen sanguis vel calidior, vel frigidior, vel alia ratione dissimilis factus fuerit naturæ & calori nostro, crudus vocatur, concoctusq; tunc dicetur, cum à natura victus fuerit, & assimilatus in eo in quo dissimilis factus est, id quod apparet in generatione puris: nam sanguis antequam inflammationem faciat, cum est probè assimilatus locis in quibus fit, optimè concoctus dicitur; vbi verò confluxit in partem aliquam, & inflammationem facit ob prohibitam transpirationem, præter naturam incalescit, & putredinem concipit, & priorem naturam exuit, dissimilisq; fit parti in qua continetur, & ea in sanguinem agit; quod si vincat, concoquit, & assimilat quantum fieri potest; quod si id præstare non potest, putridus manet & crudus, eo quod dissimilis relinquatur ex mutua actione ipsius & naturæ. Præterea, cum aiunt illi concoctionem omnem nutritionis gratia à calore natiuo tentari, aberrant: nam ut Gal. 2. de Naturalibus facultatibus scribit, calor per se calefacit, per accidens autem concoquit, digerit, agglutinat, nutrit; etenim natiuus calor, & partes quæ eo sunt prædite, repugnantes omnes qualitates vincere nituntur, id quod cum fiat per contactum, fit etiam vt simile sibi reddant quod patitur; & cum fiat id cum retentione, sequitur appositio, & cum dissipet humorem calor, sequitur aglutinatio, & tandem vnio agentis & patientis; igitur partes corporis & calor noster posteaquam vicerunt id, quod repugnat naturali suæ ui, nihil aliud tanquam sibi proponere possunt: finē enim sibi proponunt quæ intellectu sunt prædita, natura vero finem quidem assequitur, sed eam sibi non proponit; igitur concoctio quę fit per contactum, & caloris beneficio uincit & assimilat, ad assimilationem vero pro materię quæ concoquitur diuersitate, quę plus vel minus assimilatur, accidit corpus aliquando nutriri, aliquando vero minimè. Quod autem adferunt ex Galeno, concoquenda esse quæ possunt concoqui, & expellenda quæ id pati non possunt, rectè quidem dicitur: nam Galenus sępè concoctionem vsurpat pro ea mutatione in qua perfecta fit assimilatio, & illa quæ ita assimilari possunt, expellē da non sunt, ut quę in corporis nostri substantiam transeant; contra vero, expellenda sunt, quę sunt præter naturam; ita, vt nullam prorsus recipere valeant naturalem mutationem, quod in gangrenis facimus, vbi perfecta est putredo; quærimus enim omni ratione humorem putridam à parte educere, nulla præeunte alteratione; At si fieri posse pus credimus, etiam si certo scimus nullam partem ex eo nutriri posse, tamen suppurationem procuramus, eam, inquam, victoriam & assimilationem, quam ipsa res admittit: nam post victoriam & assimilationem, quod relinquitur dissimile, facilius à natura liberata ab alteratione expellitur, & à medicamentis nostris educitur. Quod verò aiunt illi Galenum nunquam concoxisse aliam materiam præter illam à qua sperabat fieri posse nutritionem, planè falsum est: nam il-

A le in lib. 2. de Victu acutorum, bilem acriorem vocat crudam, & concoquendam esse, non curans si cū sanguine ea commixta sit, vel à sanguine separata: vbicumque enim fuerit calor natiuus, aget in id, qđ sibi est dissimile, nec cessabit, donec si poterit, vicerit, & assimilauerit, & tunc concoxisse dicetur. Scribit idem in libro 6. de Simplicibus capite de Aristolochia, flatus concoqui; & in libro de Constitutione Artis Medicæ ait humorem melancholicum difficillimè, & post hunc bilem concoqui, & in lib. 1. Epid. tex. 6. Comment. 2. habet schirrosas dispositiones quæ à pituita crassa, vel humore melancholico fiūt, concoquendos esse. & in lib. de Medicamentis secundum locos, ait bonam esse omnes dispositiones concoquere. Plura possem ex eo authore adferre, nisi

B quilibet ea legendo notare facilè posset; nonne etiam Aristot. cap. 3. lib. 4. Meteorum dicit, lachrymas cō coqui, & mustum concoqui, & omnia denique posse concoqui, quorum humiditas, & materiæ vinci potest; Si præterea concoctio victoria est in humore qui incrassari potest (vt Aristoteles ibidem tradit) cur bilis, & synceri humores non poterunt concoqui, & cur humores omnes non concoquentur, si aqua etiam ipsa dicitur concoqui? & merito; quando enim igneas qualitates accepit, & illi quantum patitur sua natura est facta similis, concocta meritò dicitur. Sed quorsum quæso, attinet concoctionem expendere in synceris humoribus, cum quærunt illi an sirupi vim habeant concoquendi, vel iuuandi concoctionem? nam ea quæ per os assumuntur in corpus,

C vniuersam humorum massam alterant, & si quid in ea est quod naturæ alterantis repugnat, illud emendant, & aptam reddunt ad naturę cultum suscipiendum: nam cum humores sunt in ventriculo aut intestinis, & illi quidem pituitosi, vel biliosi, non solet Galenus concoctiones expectare, sed extenuatione, incisione, refrigeratione pro cuiusq; humoris natura vtitur, & nulla expectata similatione, euacuatione vtitur, concoctionem verò quærit, vbi humores sunt in venis inter se commixti, & de illorum cō coctione lis orta est, quæ adhuc perseuerat, an purgatio sit instituenda ante illorum concoctionem, & an sirupi, nostri vim aliquam habeant concoquendi, & iuuandi concoctionem? De qua re postea agemus. Nunc sufficiat materiam concoctionis docuisse. Se-

D quitur vt ad causam efficientem accedamus. De quare scribunt Aristoteles & Galenus, qui passim dicere solent, concoctionem fieri à calore naturali, & proprio ei, quod concoquit, nec aliam agnoscunt causā concoquentem præter hunc calorem. Verum, ego aliter sentiendum esse puto, nam concoctio in nobis, est animæ quædam actio, quæ à potentia siue facultate concoctrice nascitur, vt attractio, retentio, & expulsio, quæ præter calorem agnoscunt causas suas à potentia attractrice, retentrice, & expultrice magis, quam a calore, nam Struthiocamelus ferrū & lapides concoquit, quod nullum aliud animal pręstare potest æquali, aut ampliori, vel minori calore præditum, nec alia potest assignari huius rei ratio, quam quod forma alia insit in illo, quàm in aliis ani-

E mantibus, cuius ratione fit, vt concoctio, & aliæ actiones animę, quę propriè formam sequuntur, in eo peculiari quodā modo sit affecta, vt possit cōficere eā materiā, cū qua formę aliarū aīalium nullam habēt cognationē, similitudinē, vel proprietatē, aut aliquid tale, quod exprimere possit hanc vim, quam habet ad concoquendum; igitur concoctio cum actio quædam naturæ sit, debet primum tribui ipsi naturæ, id est formæ rei, à qua principium motus, & non solum quidem concoctiones quæ in nobis fiunt, proueniūt primum & præcipuè à concoctrice animæ facultate

nobis

nobis insitæ, sed etiam ignis author est elixationis & assationis, & omnium quæ concoquit, non solum ob suum calorem, sed etiam ob intrinsecam magis suam formam; igitur concoctionis author in omnibus rebus est rei forma, calor vero vt instrumentum est naturæ, ita est instrumentum concoctionis. Rectius ergo nos definimus concoctionem esse assimilationem, quæ fit a re quæ concoquit, caloris beneficio & auxilio, quam Aristot. qui dixit esse perfectionem factam à calore: nam omissa forma concoquentis, nõ agnoscitur causa in struthione camelo, quę possit ferrum liquare conterere, & tandem assimilare; sed quoniam non possumus exprimere vim & differentiam formarum quæ facit, vt quædam animalia à certis rebus nutriantur, à quibus alia purgantur, vel aliud patiuntur, quia illa apta sunt pati a quibusdam, & tandem ipsis assimilari, hæc vero sunt apta & nata vt vincant, & non vincantur ab alijs corporibus. Accedimus ad calorem, cuius differentias novimus & explicare possumus: Ac cum in nobis ostenderimus esse duplicem calorem, vnum insitum singulis membris, alium influentem à corde, ille est proprium instrumentum concoctionis singularum partium quibus est insitus, hic vero commune instrumentũ est, cùm in omnes partes spargatur, vterque tamen separatus ineptus est ad concoctiones obeundas, insitus quidem ille, quia est veluti potentia calor, ad agendum non satis efficax, influens vero, quia nunc adest, nunc abest nimirum, cum motu suo debeat vt commune instrumentum seruire singulis partibus, nec simul possit internis & externis abesse, quod somni & vigilię generatio ostendunt, vterque igitur calor ad concoctionem requiritur; quo fit, vt per somnum internæ partes felicissimè concoquant, quoniam tunc influẽs calor totus propemodum ad eas fertur, & illarum actiones adiuuat, addito robore & vigore, insito calori; contra vero, per vigiliam imbecillæ admodum fiunt illic concoctiones, quia minimum caloris influẽtis in visceribus internis relinquitur, plurimum vero illius ad externas partes fertur, cuius beneficio illę sensum, motum, concoctionem, & alias operationes exercent. Sed quales quæso oportet esse hos calores concoctionis instrumẽta in nobis, an moderatum vtrumque, an vero paulo minorem moderato vel eo ampliorem, & quantum quæso, parumne, vel multum? Sanè si authorum testimonia colligemus, inueniemus profecto omnes caloris gradus qui in nobis reperiri possunt, ferè cõcoctionis esse instrumenta: nam Aristoteles concoctionem dicit fieri à natiuo calore, id quod Galenus in 15. Aphor. 1. libri, & in lib. de Constit. Artis Medicæ, & passim alibi cõfirmat; eum vero qui talis sit, dicit esse temperatum propterea etiam quæ concoquunt mollientia & mitigantia mediocriter esse vult, 49. Aphorismo libri 4. & in 5. de Simplicibus, quando concoquere inquit cõsilium est, quamplurimum spiritum seruari intus oportet, quo loco etiam & in 7. Methodi habet, nihil ventriculi concoctioni æquè conferre, quam contactum corporis pueri bene carnosi, tanquam halituosus ille & benignus calor, solus sit cõcoctionis author. In libro vero 14. de Vsu partium, scribit, quod perfectè est calidum, concoquere, dissoluere, quod vero non valdè multum à perfectè calido recedit, ut concoquere, inquit est sufficiens, illa & aliquid superfluum relinquere, potest: quod ostendit concoctio quę fit in mãmis in generatione lactis, & nutritio cerebri, & aliarum partium, quæ frigidiores temperatis esse statuuntur, & tamen optimè concoquunt & nutriuntur; quod etiam faciunt mulieres, illæ enim etsi frigidiores sunt quam postulet mediocris temperies, sed tamen plurimos varios & difficiles cibos

A non semel solum quotidie, sed bis & ter concoquũt; ergo calor qui minor est temperato, etiam aptus est ad concoctionem. Scribit præterea Galenus in 4. de Simpl. maturationem in fructibus fieri à duplici calore, interno & externo à Sole; at hic non solum temperatus est & halituosus, sed etiam sæpè validus & siccus est. Alius locus in lib. 1. de Alimentis, in quo scribit, biliosos & eos qui sunt acriore calore præditi, melius concoquere bubulas carnes temperatis; igitur non solum temperatus & halituosus calor, sed etiam acris, mordax, & siccus, ad concoctionem nõ est ineptus; ac non solum quidem calor qui intra limites sanitatis continetur, sed qui iam febrilis est Galeno teste, concoquit, vt in 70. Aphorismo 5. libri & in textu 16. 3. Commen. 6. lib. Epidemion patet, B illic enim febrem ipsam corizas, branchos, firmissimè & certo concoquere ita, vt non facile postea reuertatur, & lentum pituitosumque humorem in quartana concoquere etiam scribit. Pus præterea partim à natiuo, partim ab eo qui est præter naturam calore fieri scribit: errare ne ergo Aristotelem, & Galenum dicemus, qui concoctionem à naturali, & mediocri calore fieri scribunt? minimè quidem: nam illi definiunt concoctionem quæ aliarum omnium est regula, nempè eam quæ fit in temperatis rebus, in mediocri & temperata materia, huiusmodi enim concoctio & assimilatio non requirit alium calorem: nam si minor fuerit, fiet cruditas adhuc in re, & nunquam perfecta sequetur assimilatio, quia materia excedit vim agentis; At si calor amplior fuerit, non solum assimi- C labit materiã, sed etiam illam torrebit & corrumpet, quemadmodum luculentus ignis auiculas non solũ concoquit, sed vehementius exsiccat, & in puluerem redigit; ea vero intellecta concoctione quæ mediocris est, & fit à mediocri calore in materia mediocri facilè intelligemus quid aliæ requirant: nam vbi materia quantitate exuperat, vel frigidiores habet qualitates, aut crassitiem, vel visciditatem quæ postulant ampliorem calorem vt vinci assimilarive possint, tunc ad illarum concoctionem non est amplius aptus calor temperatus, halituosus, sed requiritur qui ad proportionem materiæ sit acris, & aliquando etiam febrilis; sed non omnes febres aptæ sunt; quæ enim sunt vehementissimæ, excedunt omnis materiæ proportionem, & tunc solet sequi, putre- D do & mors, quia huiusmodi calor instrumentum naturę esse non potest: qui vero mitior est, qualis solet esse calor quartanæ febris, non est ineptus ad concoquendos rebelliores humores; ita & calor qui infra mediocritatem subsistit, ad concoquenda alimenta calidiora & acriora aptior est moderato; nimirum cũ materia huiusmodi facilè sequatur agentis actionem & interim ex mutua actione & passione fiat temperies proba, & assimilatio sequatur; omnis ergo calor qui cõcoctionem facit, temperatus est & mediocris, sed ille quidem qui in moderata materia concoctionem facit; & in hominibus temperatis, est simpliciter, & reuera temperatus, & mediocris: alius vero non simpliciter, sed comparatione facta ad id quod concoquunt, mediocris & temperatus dicendus est; E vt magnus ignis ex multis & crassis lignis accensus, ad membra integra bonis concoquenda non dicitur magnus; sed mediocris & temperatus. Ex quibus quidem patere puto, qualis calor requiratur ad concoctionem. Quid vero sentiendum sit de generatione puris, an illud inquam fiat à duplici calore, vel vno inquam, postea docebimus, cum Aphorismum explicabimus in quo scribit Hippocrates dolores & febres fieri magis dum pus conficitur, quàm cum illud est confectum & genitum: hic vero illud solum addam, quod in Arist. notandum est, ille enim vt ca-

lorem

lorem naturalem solum dicit esse concoctionis authorem, ita cruditatem à solo frigido, id est calore debiliore fieri scribit: nam in animatis frigus reuera nõ agit, vt Galenus docet, verum vt in fructibus fortè hoc verum est, ita in nobis non item: nam calor cruditatis etiam est author, vt in humoribus putrescentibus apparet, qui crudi fiunt, superueniente febre, cum antea per sanitatem essent concocti; illi ergo dissimiles & crudi facti sunt à calore febrili & à moderato frigidiorique rursus coquuntur. Hic nunc pauca subijcio de fine ipsius concoctionis, ex quo concoctionem definiui, cum dixi illam esse assimilationem: nam alteratio quæ fit dum res concoquuntur, melius intelligi non potest, quam ex fine, qui euidenter apparet, dum res sunt concoctæ: nam quæ obscura erant dum fieret, euidens apparet cum facta est assimilatio, & vt motus eiusdem naturæ est cum ipsa pfecta forma, nimirũ cũ motus sit forma imperfecta, sic concoctio non est alia actio quam assimilatio etsi tendit ad perfectã assimilationem; Si ergo finis concoctionis est assimilatio, cur dixit Aristotel. cap. 2. lib. 4. Meteorum, finem concoctionis in aliquib. esse naturam, & veluti formam, & essentiam, in alijs verò subiectam quandam formam, ad quam res quæ concoquitur, contendit: an hæc aliud sunt quàm assimilatio? minimè quidem, vt arbitror, sed hæc exprimunt finem concoctionis, & quando res illum sunt assecutæ, ostendunt: quæ enim maturantur, tunc reuera matura, & concocta cognoscuntur esse, cum semen quod intus est conclusum formam iam est assecutum, qua iam possit sibi simile procreare; meritò ergo in illis natura, & forma dicitur esse finis concoctionis, id est, quod illa tunc benè concocta agnoscamus esse, cum iam in illis natura, & forma esse põt; in alijs vero quæ concoquuntur, vt in tuberculis, nũquam alteratio quæ fit, formam perfectam assequi potest, cum in ea materia quæ relinquitur inutilis, & excrementum, natura esse non possit, sed similitudinem solum quandam in qualitatibus, inquam, parit, propterea quædam forma est, & non simpliciter forma, quam res quæ ita concoquuntur, assequuntur. Nũc sequitur vt species si quæ sint, & differentias cõcoctionis enarremus, de qua re scribit Aristoteles in libro 4. Meteorologicorum cap. 3. vbi concoctionis tres species facit, maturationem, elixationem, & assationem, appellat autem maturationem concoctionẽ alimenti, quod in arborum fructibus est, ad quam redigit tuberculorum pituitæ, & aliorum humorum concoctionem, elixationem autem definit esse concoctionem indefiniti in humore existentis ab humido calore factum, & interpretatur indefinitũ, quod est aereum, vel aqueum, & dicit fieri à calore igneo in humido, assationem verò dicit esse concoctionẽ, quæ fit à calore alieno & sicco, cuius exuperantia vocatur adustio; sub assatione videtur comprehendere etiam tostionem, eorum scilicet coctionem, quæ in sartagine coquuntur, quæ quidem omnia rectè dicũtur, eo fortè excepto, quod scribit de concoctione tuberculorum pituitæ, & aliorum humorum in nobis, nam Galenus passim concoctiones quæ fiunt in nobis, elixationi similes esse dicit; sed si Aristotelis principia sequamur, potius huiusmodi concoctiones erũt maturationes quędam, quam elixationes, quę enim maturantur omnia, inquit, crassiora reddũtur & maturantur, omnia potissimum à calore proprio, at ea quæ elixantur coquuntur à calore qui in igne est, & necessariò non crassescunt, sed quædam tenuiora reddunt, alia grauiora, alia minora; propterea inquit oleum non elixatur, quia nihil horum sumit; ergò concoctiones quæ in nobis fiunt ad maturationem potius redigendæ sunt quàm ad elixationem, etsi antea ex Galeno aliter statuimus. At eã cibi concoctio quæ in corpore procuratur, ad elixationem accedit: præsertim cum in oĩ re humida, & calida corporis calore fiat, cruditatesq; nonnullæ similes sunt, non plenæ elixationi, vt Aristot. scribit dicto cap. 3. lib. 4. Meteorum. Sed cur concedimus assationem, elixationem, & maturationem, species esse concoctionis, & superius negauimus aliquas esse species concoctionis? quoniam illæ quas facit species Aristoteles, reuera species sunt, quia formam, efficiens, & sæpè materiam habent diuersam, in nobis vero mutationes omnes quæ fiunt, maturationes quædam sunt, quare in illis nulla est differentia per species, & in hoc euidenter errat Montanus, qui omnes eas species in nobis fieri putat, maturationem in concoctione tuberculorum, elixationem in generatione humorum, assationem in generatione ossium; nam (vt iam ostẽdimus) nulla elixatio propriè dicta in nobis fiet, ita absurdũ est dicere, ossa fieri per assationem, cum calor noster maximè in generatione, nec igneus sit, nec siccus, sed aereus, aqueus, & halituosus, igneus vero postea euadit progrediente ætate, vt Galenus ostendit in secundo de Temperamentis cum de calore puerorum, & iuuenum disputat; aliud præterea est agere de generatione, aliud de concoctione, quod si generatio fortè concoctione vtitur, adhibebit non aliam concoctionem quam maturationem, quæ à natiuo calore fit in materia quę incrassatur; Ceterum differentiæ quædam in concoctione notari possunt, & illę sumentur vel à differentia instrumenti, vel à differentia termini quem assequuntur concoctiones, vel à diuersitate materiæ quæ concoquitur, quędam enim fiunt concoctiones à solo calore natiuo, & insito rei in qua fit concoctio; aliæ ab externo; aliæ ab utroq; & quæ ab insito calore fiunt, quædam fiunt ab eo tẽperato vel humido, vel acri, vel etiam febrili pro natura inquam eius quod concoquitur, quod diuersum postulat calorem, vt vnitatem. Sunt porrò inter illa quæ concoquuntur, quæ perfectam assimilationem assequuntur, vt alimenta, alia quę solum per qualitates, vt humores putrescentes, vel acres, & mordaces, aut frigidiores, aut qui aliam habent qualitatem naturæ repugnantem, & dissimilem, vnde resultat differentia in materia concoctionis, quod quędam per substantiam, & qualitates assimilari posit, vt alimẽta, alia vero solum per qualitates vitiosi humoris fitque hęc satis de differentijs concoctionis, ex quibus intellectis fontibus à quibus omnes emanant, quilibet alias, si quę sunt, elicere potest; nunc sequitur explicandum quomodo fiat concoctio, qua in re scribũt nonnulli Medici concoctionem propriè nec incrassare nec extenuare, sed vincere, in qua victoria tamen accidere, vt nunc tenuiora, nunc crassiora fiant, quę concoquuntur; cuius opinionis author fuisse videtur Auicenna, qui concoctionem adęquationem humorum esse definiuit, alij vero concoctionem semper volunt incrassare, & ad id probandum vtuntur varijs Galeni locis, & rationes addunt ex natura rei ductas; scribit enim Galenus 4. textu 4. lib. de Victu acutorum concoctionem omnia cogere & incrassare; item 15. textu 3. Commentarij 6. Epidemiorũ, ita habet: Quęcumque à calore in coquendo mutantur, temporis progressu lentorem quendam acquirunt, & si ab initio nullum habuerint; passim præterea ille cum de sputo, vrinis, & alijs humorib. loquitur, quũ ea tenuia sunt, cruda vocat, at cum actione caloris crassiora sunt facta, concocta; sumuntur autem rationes primum ex solidarum partium concoquentiũ natura, quę solidę & crassę sunt, quę cum assimilando agant, necessario illa quę concoquunt crassiora reddent, inspissatio prętetea, ut Aristoteles docet capit. 1.

pit. 2. & 3. d. 4. Meteor. fit enim humidæ partes consumuntur, & ficcæ humore ſuo diſſoluto, coguntur. Docent præterea illa quæ concoquuntur, mel enim concoctum craſsius euadit; recteus ergo hi ſentiunt, qui dicunt concoctionem craſsitiem, & lentorem quendam rebus quæ concoquuntur addere. Verùm, aberrant cum id in omni concoctione fieri putant: nam ut docet Ariſtoteles, elixatio non ſemper reddit res craſsiores, ſed aliquando minores, aliquando grauiores, aliquando tenuiores, aliquando diuerſas, ut lac per elixationem diuiditur in ſerum & caſeum; nam & carnes quæ elixantur, reuera non fiunt craſsiores, ſed minores, & leuiores, maturatio uero ſemper incraſſat, ut idem author ſcribit, nimirum cum materia eorum quæ maturantur, non ſit ex ſolo humore, ſed cum ſicco & terrena portione admiſta. ex quo etiam patet concoctionem quæ fit in noſtro corpore, non eſſe omnino ſimilem elixationi, ſed maturationi potius, quippè cùm omnia quæ cōcoquuntur in nobis craſsiora, & viſcidiora fiant, ut docet puris generatio, quod cum concoctum eſt, longè craſsius eſt, & uiſcidius quàm ſanies, & humor ex quo conficitur, uerum contra hanc opinionem de maturatione, & incraſſatione eorum quæ coquuntur in nobis, nonnulla facere uidentur; Primum, quod Galenus crudum uocatum humorem concoctione tenuiorē fieri ſcribit; & in libro de Conſtitutione Artis, dicit craſſos humores eſſe concoquendos, necnon urinas ſubiugales quæ ſunt craſsiſsimæ crudas uocat. habet præterea in libro de optima ſecta, quod ea quæ concoquuntur funduntur, & humectentur, at fuſio, & humectatio liquidiora omnia reddunt. Verùm ſi hæc rectè intelligantur, nullum relinquunt dubium de craſſitudine, quàm ratio, & experientia docent comparari à concoctione in rebus quæ concoquuntur; nā quædam miſcentur aliquando actiones cum ipſa cōcoctione, aut in rebus crudis ſunt ab alijs cauſis, quæ extenuationis ſunt authores, quas temerè ad concoctionem referat aliquis: nam fructus qui primum ſunt acerbi, antequam natura aggrediatur illorum maturationem, quæ non poteſt fieri ſine humido, primum attrahunt ad ſe humorem ex quo fiunt humidi, & crudi, quia humiditas nondum euicta eſt à calore, & cum iam incipit concoctio, perpetuò fiunt poſtea ſemper illi craſſiores; igitur mixtio humoris cum re terrena humectationis, & tenuitatis eſt cauſa, non concoctio; vnde craſſiora redduntur quæ concoquuntur. Alia vero fiunt humidiora & tenuiora, non per mixtionem, ſed per fuſionem concretæ ſubſtantiæ, vt mel cōcretum, craſſum quidem eſt, & cū primum igni admouetur, funditur, & liquatur, ante quam concoqui incipiat; non mirum ergò ſi calor qui habet vim non ſolum cōcoquendi, ſed etiam fundendi, & liquandi concreta, humectationem parit, & tenuitatem quæ ad concoctionem vtique nō ſunt referenda, tametſi Galenus in libro de Optima ſecta aliter ſentit, cum dicit illa, quæ concoquuntur, fundi & humectari. nam ſi materiam concoctioni dederis, quæ concreta non ſit, fuſione non egebit, nec humectationem fieri videbis; quare concoctio non debet emendare vitia quæ ſunt in materia omnia, ſed ſolum quæ faciunt cruditatem; res autem non dicūtur crudæ, eo quod ſint concretæ; quare mutatio nō fit ex concreto in coctum, ſed in fuſum, & liquatū; ſic enim ſeruatur mutationis ratio ex contrario in cōtrarium. Alia vero fiunt tenuiora, non per mixtionem humidi, nec per fuſionem, ſed per ſeparationē partium craſſarum ab alijs, quomodo vinum muſtū ab initio craſſum, non per concoctionem fit tenuius ſed quia fex quæ cum vera ſubſtantia vini eſt cōmixta, paulatim ſeparatur & ſubſidet, quod etſi fiat per

A ebullitionem quandam, non tamen fit per concoctionem, ſed vi ipſius caloris, qui etiam vim habet ſeparandi heterogenea, homogenea autem cogendi per concoctionem; id quod euidenter apparet in ipſo vino, quod poſteaquam expurgatum eſt à ſua fece, tanto craſſius euadit quanto vetuſtius redditur, ita quidem agente, & concoquente natiuo calore, & in concoctione continuo diſsipando cum certa quadam menſura humorem ipſum; ergo concoctio ſemper incraſſat, & ſi humectatio quædam fit & attenuatio, vel ab humectantibus, vel a fundentibus, aut à ſeparantibus partes craſſas a tenuibus, aut etiam ab his quæ vim habent extenuandi; quæ omnia vel ſolus calor qui in nobis eſt præſtat, vt qui vim habeat hæc omnia efficiendi; vel quædam etiam ex illis a noſtris

B medicamentis fiunt, vt ea quæ dicuntur incidentia, & extenuantia, quæ Galenus ſolet præmittere concoctioni vbi humores ſunt craſſi & viſcidi, quos cū natiuus noſter calor obtuſus in tali materia præſtare non poſſit, opem quærit ex arte noſtra, vt poſtea faciliùs poſſit materiam factam aptiorem ad patiendum, ſibi aſſimilare, vnde Gal. in lib. 4. de ſanitate tuenda, & paſſim alibi, ante concoctionem craſſorum humorum extenuantia ſolet adhibere, vt ſatis oſtendit in eo libro his verbis: Si crudos ſuccos iam attenuatos putes, vinum dato, quod ad concoctionem facit. & paulo poſt, crudi ſucci attenuandi, concoquendique ſunt; Separatis igitur operibus quæ non fiant à concoctione, eo quod non reſpiciant cruditatem, ſemper inueniemus naturam concoquendo incraſſare.

C Illud nunc ſequitur explicandum, quænam ſint quæ poſſunt concoctionem iuuare, quæ diſputatio attingit etiam quæſtionem de Sirupis, vt vocat vulgus, digeſtiuis, an ſcilicet illis debeamus vti ad concoquendos humores in febribus, & alijs affectibus in quib. humorum adeſt cruditas, de qua quidem re extat Manardi epiſtola, in qua quæſtionem hanc proponit, & tandem concludit, paucos admodum eſſe Sirupos qui poſſunt iuuare concoctionem, quippè, cùm concoctio fiat à noſtro calore qui multo humore abundat, & propterea illa dicantur iuuare concoctionem in lib. 5. de Simplicibus, & paſſim alibi ex Galeno, quæ moderatè calefaciunt, & humectant, vel ſi extrinſecus admoueantur cum his qualitatibus ſimul etiam habent vim emplaſticam, aut aſtringentem,

D qua natiuus calor intus augeri & concludi poteſt; ex quibus quidem concludit, paucos eſſe ſirupos qui poſſint iuuare concoctionem, quoſdam enim ex illis refrigerare, alios vehementius calefacere, & exſiccare, alios purgare, alios incraſſare, alios extenuare, alios obſtructas vias aperire, minimā autem illorum portionem ſupereſſe quæ poſſit concoctionem iuuare, quoniam pauciſsimi ſunt qui poſſint ea menſura calefacere, & humectare quàm requirit concoctio. Verum ille perperam ſentit, nec Galeni ſententiam intelligit: nam ſi illius teſtimonio certandum eſt, plura inueniemus apud illum eſſe, quàm calida, & humida, quæ concoctioni opitulari ſunt apta: nam etſi idem, quod ille ſcribit in libro de Conſtitutione Artis, & in lib. 5. de Simplicib. tamen alia adfert ad

E rem hanc apta; nam in 2. lib. de Alimentis, capite de citreo malo, ſcribit omnia quæ habent acrem qualitatem, concoctioni aliquid conferre, & in 4. de ſanitate tuenda, ad cibos concoquendos adfert piper, quod etiam facit in 1. ad Glauconem ad concoquendos pituitoſos humores qui abundant in quotidiana febre. Eſt alius locus in lib. 6. Epidem. Comm. 2. diligenter notandus, vbi ad hunc modum ſcribit: Cōcoctione, & mutatione in optimam qualitatē humorum, qui morbionem excitant, morſus, & nauſea ſedantur, & ſubiungit, fit autem qualitatis mutatio

per

per contrariam qualitatem. Scribit præterea tex.22. 3.Comm.6.Epidemion, inediam ad concoctionem malorum humorum iuuare. & in 8. Methodi, in biliosis ad concoctionem obesse scribit: ubi etiam laudat aquæ potionem ad concoctionem perficiendam conferre. Præterea, ad concoctionem somnum, & nunc quietem, nunc exercitationem, consuetudinē, parcimoniam, & simplicitatem cibi, quilibet ex eo authore discere potest; & idem præstare febrem non nunquam, superius ostendimus. Quod si ita est, non solum calida, & humida, & emplastica leuiterq; adstringentia opem ferent concoctionibus, & merito quidem: nam si concoctio fit cum natura uincit, & assimilat materiam crudam, non unum genus corū esse oportet quæ concoctionem iuuare possunt, quoniam non una est natura eorum quę concoquuntur; nec in illis unus est repugnantię, & dissimilitudinis modus, propterea varianda est concoquentiū ratio pro materiæ, & concoquentis naturę & instrumenti ui; Galenus autem, ut ille sępè admonet, cum aliquid absolutè pronunciat esse bonum uel malum, ad concoctionem, uel nutritionem, aut aliud naturę opus, intelligit hoc fieri in corporibus temperatis, & ijs qui temperatè viuunt, ita ut in illis agentia, & patientia mediocriter sint affecta, in his profectò concoctio a calore moderato, & halituoso perficitur, & si quod auxilium ad concoctionem afferendum est naturę, illud debet esse simile ipsi, & calori natiuo quo utitur ad omnia officia sua obeunda; At si materia, quę concoquenda est aut ipsa concoctrix facultas, aut instrumentum concoctionis præter naturam se habeat, tunc per contraria ei quod obest concoctioni, est succurrendum; id enim postulat curandi & agendi ratio, cum res præter naturam habent; itaque si materia quæ concoquenda est ob copiam excedit facultatis concoctricis & natiui caloris vires, tunc inedia, parcimoniaque cibi propria sunt auxilia contra ea quæ concoctionem vitiant in corporibus tēperatis aut calidioribus; fit enim in illis assatio, cum non seruetur proportio materiæ, & agentium causarum. Eodem pacto, si materia crassior est, aut frigidior, aut minus aquosa, vel terrestris: contrariæ his vitijs qualitates opem ferent assimilationi & cōcoctioni. Quo fit vt vinum in febribus admodum pituitosis sēper conueniat, etiam si non appareant signa concoctionis, quoniam frigida & crassa ea materia à vino funditur, extenuatur, calefit, & ita minori negocio à calore vinci & assimilari potest: in febribus vero ardentibus & acutis, nescio quando illud vnquam conferre possit; scribunt maiores nostri, vinum dandum esse vbi apparere incipiunt signa cōcoctionis; at hoc fit in crescente morbo, quo tempore quid deterius fieri potest, quam pabulum & ignem addere febri? nec ei quidem illorum opinio defendi potest, quod vinum laudent minimè generosum, sed aquosum: nam in vehementi febre, quæ etiam temperata sunt, calefaciunt, & ne contentiosis detur caluminandi locus, non satis refrigerat, cùm non sit contrarietatis æqualitas, nec dari quidem potest vinum ad robur caloris innati: nam robur accedit naturæ ex moderata temperie, non ex qualitatibus. Vix ego crediderim vinum prodesse aliquid posse declinãte febre acuta, cum vehementior adhuc supersit calor qui ex minima quaque occasione accendi potest: nam si Galenus in biliosis naturis pręsente solum febre diaria, aquam præfert alijs potionibus ad concoctionem, tanto magis profectò erit cauendum à vino in acutis febribus, vbi omnia sunt vehementiora & deteriora. Quędam igitur ex his quæ concoctionem iuuant respiciunt materiæ vitia per contraria; alia vero vitia ipsius facultatis concoquentis; quæ omnia

A (si Galeno credimus,) etiam temperiem spectant; tanto enim validior est ad agendum omnis facultas nostri corporis, quanto æquabilius est temperamentum eius corporis in quo residet. Quo fit, vt per contrarias qualitates hoc etiam modo iuuetur concoctio. Ceterum quæ concoctioni opitulantur, eo quod conferant aliquid calori innato, nō vno modo prosunt; alia enim id faciunt, quia illius substantiam augent, alia quod ipsius qualitates temperent excedentes, vel imbecilliores excitent; augent vero illius substantiã quæ vel illam gignunt, aut intus concludunt, aut ab alijs partibus reuocant, & in eam contrahunt vbi cōcoctio fieri debet; sic quidem vinum alia ratione prodest concoctioni, quod spirituosam substantiam corpori addat, qua constat substantia calidi innati, &
B exercitatio idem pręstat in corporibus frigidioribus; ex crudiore enim materia bonus sanguis gignitur per exercitationes, ex quo augetur substantia calidi innati, & excitatur pariter calor qui in eo est obtusus. Porro, emplastica & astringētia remedia, quę extrinsecus adhibentur, ferunt opem concoctioni, eo quod spirituosam substantiã quæ continuo exhalat, intus concludunt, vnde suppuratio optima fit, cum talia adhibentur præsidia; at sōnus ad concoctionem ventriculi & partium internarum confert: quia calidum influens colligit ex omnibus partibus, & reuocat ad ea viscera interna. Nunc superest vt ad explicationē verborum Hippocratis accedamus, sine quibus reliqua quæ proposuimus explicanda de concoctione intelligi non possunt.

C

Concocta medicari.

OMnia quæ sequuntur dicenda, pendent ex ratione horum verborum, cur scilicet expectanda sit concoctio cū purgare volumus; Cuius rei hanc reddit causam Galenus, quoniam, inquit, naturam etiam ipsam habebimus adminiculantem, & hoc fieri ait, quia natura post concoctionem humores separat, & superfluitates expellit; quæ verba etsi doctis fortè sufficere possint, tamen alijs necessaria est paulo longior & facilior explicatio, quam ex ipso authore ita doceo. Scribit ille in 3.lib. Methodi, & in 3. de Naturalibus facultat. passimque alibi, in
D omni concoctione fieri duo genera excrementorum, alterum crassius, alterum tenuius; & meritò quidē, nam cùm id quod concoquitur sit dissimile actu ei quod concoquit, & potentia solum simile, necesse est vt agendi patiendique uim habeat, ex quo fit vt partes in se contineat contrarias, quæ nunquam assimilari possunt, alias vero similes, quæ post mutuam pugnã vtiles remanent; Concoctio igitur requiritur ante purgationem, quoniam ex concoctione apparet quod simile est & quod dissimile, & posteaquam similitudo facta est, si perfecta fuit assimilatio in qua substantia & qualitates rei quæ concoquitur, mutatæ sunt, tunc nutritio fit, eo adiuncto corpori, quod ita simile est factum, & excrementum tenue, & crassum tunc relinquitur, quod cum nutrire partes ne-
E queat, tunc reijciendum est tanquam inutile à corpore; at si quod concoquitur totam inutilem habet substantiam vel suaptè natura, vel ob corruptionem quam accepit à causis agentibus corrumpentibusq; sed qualitates tales vt vinci possint, tunc per concoctionem assimilatio quidem fit rei quæ concoquitur secundum qualitates, nihil tamen secundum substantiam assimilatur; vnde post concoctionem quidquid ex eo est concoctum, totum expellendum, quia totum excrementum est; nec in ea concoctione in qua non fit nutritio, resultant ea duo excrementorū

genera,

genera, ut apparet in generatione puris in abscessibus; At si nec substantia, nec qualitates emendari possint, non suppuratio, sed perfecta fit putredo: quæ omnia fieri solent in inflãmationibus, sanguis enim vniuersus qui inflammationem facit, conclusus in loco angusto extra uasa, calorem concipit præter naturam, ex quo putredo perfecta in eo nascitur, quæ est integra corruptio, si præter naturam & inutilis prorsus redditur calor, qui in eum agit; ad quod vitium emendandum nulla sufficit concoctio, sed separatio statim requiritur rei corruptæ à sana, & sufficit aliquando sanguinem corruptum auferre, vbi putredo cum solum inuasit, aliquando vero etiam membrum quod ex contactu sanguinis putauit simul rescindendum est, ne pars syncera trahatur in eandem contagionem, ut in gangrenis fit. Quod si leuius vitium est in sanguine, ita, ut leuem adhuc corruptionem ille senserit & calor penitus inutilis naturę operibus non est factus, tunc per concoctionem emendatur vitium, sed non prorsus potest fieri assimilatio, sed solum per qualitates, quia quòd putredinem sensit, habet aliquid in se corruptum, illud autem nunquam ad pristinam naturam redire potest, aut in nostram naturam assumi; fit ergo pus, quod per qualitates assimilatur pro concoctionis maiore aut minore perfectione, plus vel minus; substantia vero quæ subest qualitatibus, assimilari non potuit, quia illa est quæ putredinem sensit, siquidem putredo est corruptio, hæc autem substantiæ passio. Igitur pus totum excrementũ, quod totum euacuandum est à corpore; igitur concoctio requiritur ad purgationem; quoniã per purgationem debemus quod est inutile & excrementum corpori, educere, & relinquere quod est vtile; sola autem concoctio assimilando ostendit, quod in re ipsa erat vtile, & inutile, & excrementa gignit; meritò ergo scribit Hippocr. cruda non esse medicanda, quia cum crudæ res sunt, vtile cum inutili est commixtum, vt in concoctione ad quam sequitur nutritio; aut quod prorsus est inutile, post concoctionem tale agnoscitur esse, vt in generatione puris & in humoribus putrescentibus in venis per febres putridas. Hęc est vera ratio quare concoctio expectanda sit, vbi corpora sunt purganda, quam ante nos nemo quod sciam euidenter expressit, aut ad immediatam causam redegit.

Nunc illud sequitur explicandum, an omnes humores concoquendi sint, cum purgare volumus corpus. In qua quidem re, variæ apud Medicos extant controuersiæ: nam quidam id simpliciter pronunciant in quacumque purgatione, & in quocumque humore qui euacuandus est per medicamenta purgantia, aut etiam per illa quæ urinas, aut sudorem mouent; alij solum putant coctionem necessariam esse ante purgationem in humoribus qui infra sanguinem subsistunt, qualis est pituitosus humor qui in sanguinem verti potest, alios enim humores qui supra sanguinem sunt, ut qui iam concoctionem excesserint, veluti est vtraque bilis, non esse concoquendos, quia crudi non sunt quippè cùm sint plus iusto assati; alij aliter sentiunt. Ego vero puto, solùm concoctionem requiri ante nostras purgationes in humore qui putrescit, in alijs uero nequaquam; & contra alias omnes opiniones argumentor, sumpto ex diuisione humorum principio, in qua eos omnes comprehendo; vel enim humores concoquendi (ex eorum opinione) sunt synceri & separati à tota massa, quales sunt qui extra venas continentur, ut pituita in ventriculo, intestinis, aut in alia parte corporis, & bilis flaua in folliculo fellis, vel in tumoribus qui in partibus fiunt; & humor melancholicus, A syncerus reperiri potest in liene, & serosus humor in renibus, & vesica; aut cum tumorem facit in aliqua parte; vel commixti sunt inter se omnes, vt in tota massa sanguinis, quæ est particeps omnium humorum; vel tota est ipsa massa quæ concoquenda est. Porrò qui peccant, vel peccant quantitate, vel per qualitates, vel ex putredine & corruptione; synceri humores primò concoquendi non sunt, cum purgatio sequi debet: nam uel illi infra sanguinem sunt, ut pituita; vel supra sanguinem, vt bilis vtraque; aut est serosus humor: nam sanguis purus pro quarto humore nusquam syncerus reperitur; iam dico pituitam non esse quæ concoctionem postulet ante euacuationem, quæ fieri debet per purgationem; & primo sumo quod illi dicunt, pituitam esse sanguinem diminutè coctum, & per meliorem B concoctionem eam mutari in sanguinem; quod si ita est, post illius concoctionem non erit opus euacuatione: nam post sanguinis illius generationem, pituita nulla remanet, quæ euacuationem aliquam postulet: quod enim in aliud iam mutatum est, non amplius est, quare nec euacuari, nec aliud pati potest; quod si dicamus in generatione sanguinis fieri non simplicem sanguinem, sed eum qui ex quatuor humoribus est compositus, & propterea etiam pituitam gigni, vt hoc refellere facilè possem, nimirum cum ex pituita quæ fit actu, non possit rursus pituita fieri tamen hoc nunc illis concesso, non sequitur propterea purgandam esse pituitam quæ cum sanguine fit & manet, illa enim requiritur C ad constitutionem massæ sanguineæ, & corporis nutritionem, nec aliquid ex ea superest excrementosum, vbi bonam & ulteriorem concoctionem supponimus factam, cuius ui, ex pituita, bonus sanguis est genitus.

Deinde si concoctio præcedere debet purgationem, quoniam concoctio gignit excrementa, & quod bonum est, & post illam possumus separare excrementa ab eo quod est vtile, necesse est ex sua concoctione pituitæ synceræ & separatæ ab alijs humoribus, resultare duo genera excrementorum, vnum crassius, alterum tenuius: at, quęnam quæso erunt excrementa quæ ex concoctione talis pituitæ fient? quo nomine vocabuntur, aut ab antiquis vnquam fuerunt cognita & nominata? D quid præterea relinquetur mediocre præter duo illa excrementa ex pituita? an forte chylus? ergò ex pituita fiet chylus, & excrementa concoctionis pituitæ erunt stercus & vrina; eadem igitur excrementa chyli & pituitæ, eadem est materia horum omnium cibus, vel pituita sola, nihil ergo referet si quis pro pane, carne, & alijs alimentis, pituitam ingerat, quippè cum ex hac absurda opinione, sequatur ex omnibus his rebus fieri concoctionem in ventriculo, & intestinis, & aliquid mediocre in ea relinqui, & stercus & vrinam fieri.

At dicet aliquis, non esse chylum qui fit ex concoctione pituitæ synceræ & separatæ ab alijs humoribus, sed sanguinem, sequitur ergò in ventriculo E in intestinis, & extra venas & hepar sanguinem fieri. Deindè, eadem argumenta vrgent; quænam quæso ex solius pituitæ mutatione fieri possunt excrementa? & quid præter excrementa vtile relinqui potest? nam in generatione sanguinis ex quo nutriri debet corpus, fiunt simul quattuor humores, & oportet materiam ex qua possint tot humores fieri, qui quattuor elementa repræsentant, non esse simplicem & qualemcumque, sed talem, vt omnia illa elici ex ea possint,

sint, vt sunt alimenta, quæ singulis animantibus à natura sunt data, pituita verò, quæ frigidissima, & humidissima est, quomodo quæso potest esse materia aliorum omnium quattuor humorum, an ex eo quod est frigidissimum & humidissimum, potest à medriocri nostro calore aliquid fieri igneum vt bilis, aliquid terreum, vt humor melancholicus, aliquid aereum, vt purus sanguis, præsertim in vna & eadem mutatione, in qua simul omnia fiunt, & non per alterationem, & mutationem vnius in alterum, sicut ex vna bile alia, fieri dicitur? quod si quis tres alios humores fieri dicat ex ea concoctione pituitæ, saltem ille nunquam ita stupidus erit, vt credat ex ipsamet pituita rursus fieri pituitam; at nisi pituita fiat simul cum alijs humoribus, ex ea non fit sanguinis generatio, quippè, cùm hic in se includat quattuor simul humores, nec potest vnus sine alijs gigni; concedet ergo fortè hæc opinio, idem ex seipso gigni, & ex eo quod actu est, fieri idem actu, contra omnia philosophiæ & naturæ principia; non igitur pituita quæ extra venas est separata, concoquenda est, vt post concoctionem illam euacuemus; at nec pituita quæ est in hepate, & venis commixta cum alijs humoribus, ea est quæ concoctionem postulat, & post concoctionem purgationem: nam si illa secundum naturam se habet, eam concoctionem accepit in generatione totius massæ, quam pro sua natura exigit; non ergo rursus concoquenda est; aut idem de bile, & humore melancholico dicendum, quæ etiam fiunt in generatione sanguinis, & eos gradus caloris, & perfectionis acceperunt, quam pro sua natura, & portione materiæ ex qua fiunt, assequi potuerunt. Quod si velimus illam quæ mixta est cum alijs humoribus pituitam, peculiarem concoctionem adhuc postulare, sequentur eadem absurda, quod ostendere nemo possit quænam excrementa ex ea concoctione fiant, & quid mediocre sequatur. Præterea, si in massa sanguinis fit noua generatio sanguinis, idem in seipso gignetur, & quę ex prima erant concoctione facta, omnia commiscebuntur cum alijs, quæ fiunt ex posteriore concoctione, & infinita alia absurda sequentur; concoquitur quidem rursus pituita, sed non sola, aut commixta cum alijs humoribus, ita vt ex ea sanguis, id est generatio quattuor humorum fiat, sed in nutritione singularum partium: ex tota enim massa humorum qui continentur in venis, singulæ partes corporis nutriuntur, præcedente illorum concoctione, at ex ea concoctione non relinquitur pituita excrementum, sed sordes & vapor; itaque pituita antequam euacuetur, nullam concoctionem postulat, quia nullum vitium habet cum secundum suam naturam habet, quod exigat propriam aliquam concoctionem; sed si frigidior est, sola caliditate emendatur illius vitium; si crassa, extenuationem requirit; si viscida, abstersionem & incisionem; si multa, consumptionem, & diminutionem; quæ fit per ea quæ vim habent eam euacuandi; quod si salsa sit, aut acida, aut alio modo vitiata præter quam per putredinem, nec etiam exigit concoctionem, quia ea vitia nullam ponunt in ea cruditatem, nec concoctio potest emendare ea mala; quare nec Galenus vnquam talem pituitam dixit esse concoquendam, & meritò quidem: nam per concoctionem emendantur omnes qualitates quę sunt in materia quæ concoquitur, vt apparet in generatione puris, & in concoctione alimenti, & substantiæ etiam ipsa quantum fieri potest; non ergo sola salsedo postulat concoctionem: nam si alia quę in pituita sunt, non sunt cruda, mutationem illa non

A exigunt per concoctionem, vt sola salsedo emendetur; quod argumento est, illa quæ cruda sunt, esse in omnibus dissimilia, quia per concoctionem fiunt per omnia similia.

Quod vero nec bilis flaua, aut atra quæ suam seruat naturam, & temperiem, vt in ianis, & quæ etiam aliquam acrimoniam acquisiuit, aut paulo frigidior facta est, aliquam desideret concoctionem, siue separata sit à sanguine, siue cum sanguine commixta, siue iam morbos gignat, sed sine putredine, eadem argumenta quibus vsi sumus contra concoctionem pituitæ, ostendunt: nempè, quod ex bilis concoctione vel flauæ, vel atræ, non possint resultare aliqua alia excrementa, nec aliquid vtile; quare nihil post illorum concoctionem B separari potest ab alio; & quia cum gignerentur, acceperunt suam concoctionem, & eas qualitates quas recipere potuerunt, & quæ postea in illis nascuntur vitia, in qualitatibus sine putredine, per contrarias qualitates emendantur; At hoc non est concoquere, sed alterare; concoctio vero non est simplex, & qualiscumque alteratio, sed quæ tendit ad assimilationem omnium qualitatum, & substantiæ quantum fieri potest. Quare turpiter errant, qui cum aliquem sanum cacochimum, biliosis humoribus plenum citra febrem, purgare volunt, sirupos dant ad concoquendum, cum nulla illic sit cruditas, sed fortasse crassities, caliditas, & obstructio aliqua tollenda sunt, per propria remedia, non per concoctionem, vt facilis fiat purgatio; nec vn-C quam Galenus tales humores in aliquo morbo dixit esse concoquendos; nec locus facit qui habetur in secundo de Victu acutorum, vbi acrem bilem vocat crudam, nam bilem illic intelligit, quæ ex putredine acrimoniam accepit, quandoquidem eam dicit simul grauiter olere, quod putredinis est indicium. At vero, cum iam putem constare, nullū peculiarem humorem qui non putrescat, concoctionem postulare ante purgationem, idem ostendamus de tota humorum massa, id quod facilè est ostendere: nam tota massa quæ semel genita est & facta per concoctionem in hepate & venis, nullam illic postulat nouam concoctione, sed in singulis partibus alioqui ex totius massæ concoctionem, noua fierent excrementa, sed quænam quæso præter humorem me-D lancholicum, & flauam bilem? at hæc prius sunt facta, nec amplius fieri possunt, quod si tota massa humorū qui in uenis continentur, non est assecuta perfectos gradus concoctionis, & assimilationis, ut cum dicimus corpus humoribus crudis abundare ex crapula, ocio, & imbecillo calore, tunc non est facienda noua concoctio, sed quæ facta est, verum debilior, ad perfectionē ducenda, adhibitis remedijs, quę pugnant contra copiam materiæ, & eius qualitates, vt est inedia, & admota calefacientia, at absoluta ea concoctione, remanent solum excrementa secundū naturam, qualia nō egent purgatione per nostra medicamenta, sed à sola natura expelluntur; quare Galenus post remedia quę adhibet ad huiusmodi cruditatem emendandam, nullam instituit purgatio-E nem: quia ea concoctio tendit ad perfectam assimilationem, in qua solum fiunt excrementa secundum naturam, bilis inquam flaua, & atra, quæ iam erant inchoata, & posteaquam per vlteriorem concoctionem, in qua omnia quæ sunt in massa ad portionem perficiuntur, sunt facta, & absoluta separantur, & expelluntur eo modo, quæ diximus à natura, quare postea non est opus purgationibus nostris.

Sed contra uniuersam opinionem de concoctione humorum siue illi syncerii sint, siue commixti, siue

de

de vnius uel de omnium fimul cōcoctione agamus, illud facit, quod Galenus in nullis febribus Diarijs, in Sinochis non putridis, in Ethicis, in quib. tamen humores omnes & finguli funt præternaturam calidiores, acrioresq; redditi, nunquam dicat effe opus concoctione, nec aliquam unquam dicat effe cruditatem humorum, nec aliqua fumi figna ex vrina aut pulfibus, quæ cruditatem factam aut concoctionem fieri oftendant: quæ omnia in folis febribus putridis diligenter obferuat & tradit. Præterea, in hoc Cōm. fcribit, naturam poft concoctionem facere Crifes: at Crifes propriè ferè funt morborum qui cum febribus putridis infeftant. Ex quo intelligere debemus, cruditatem nafci ex putredine in humoribus, & propterea in illis expectandam effe concoctionem, & poft illam relinquitur excrementum, quod omninò feparandum eft ab alijs humoribus, nec aliter poteft feparari commodè, quàm per medicamenta purgantia. Quæ omnia fic oftendo: nam putredo quæ corruptionem molitur in re quam inuadit, diffimilitudinem facit, & quæ iam erant fimilia facta rebus concoquentibus, illa reddit excitatis caufis morbofis & calore alieno naturæ operibus diffimilia in fubftantia & qualitatibus, vnde natura rurfus eam materiam aggreditur emendare, & vincere, quod cum fiat per contactum, affimilando agit, & fi fortior eft, vincit, & affimilat, id, quod quidem potuit vinci & affimilari, qualitates inquam, quæ funt in re quæ putrefcit excedentes & diffimiles agenti, fubftantiā autem non poteft vincere, quia illa eft corrupta, & hoc quia putrida; & fubftantiæ non qualitatum (ut dixi) corruptio, & putredo vitia funt; quare res quę putrefcit, per qualitates folum concoquitur, id quod oftenditur, quia per qualitates affimilatur, per fubftantiam vero minimè, quæ omnia apparent in concoctione & generatione puris; fit ergo excrementū, vbi hæc fit concoctio, totum illud inquam, quod concoquitur, quod quidem vacuandum poftea eft, cum fit inutile corpori, & concoctionem proinde defiderat.

Rectè ergo dictum eft, cum purgandum eft, vbi fit cruditas, expectandam effe concoctionem, quia tunc natura fecit excrementum, & quia vicit quantum vincere potuit per qualitates, nec amplius tentat aliam victoriam per fubftantiam: quia ultra fuas vires nihil agere poteft; quo fit vt cum medicamentum iam habeat excrementum fibi familiare, nempè, vel bilem, aut alium humorem concoctum, & natura ab illo etiam grauetur tanquam ab excremento; mutuo auxilio fiat euacuatio, attrahente quidem medicamento quod fibi eft familiare, & expellente natura quod ipfi eft excrementum; id quod tunc commodè præftare poteft, quia concoctionem abfoluit, & nihil amplius habet quod agat, præter quam vt expellat, ita inftituto ordine inter actiones naturales noftri corporis, incipit enim attractio ubi aliquid attrahendum eft, fequitur retentio, poftea concocto, & hanc fequitur demum feparatio & expulfio. Hæc ergò eft ratio quare purgationem quæ à medicamentis fit, concoctionem præcedere oportet: nam concoctiones quæ à natura fiunt ex vtili materia ad nutritionem, gignunt quidem excrementa, fed non illa egent noftris medicamentis, quoniam cum illa fint fecundum naturam, vel familiaria funt aliquibus partibus, vt humor melancholicus lieni, & vrina renibus, & bilis, veficæ, quæ annectitur hepati, ad ea excrementa euacuanda natura inftituit partes quę attrahunt, recipiunt, & tandem viam præbent extra corpus. alia verò fibi viā parant fua vi, vt ftercus fua grauitate deorfum per inteftina reuoluitur, & tandem in fundum corporis fuccedit, uapor

A & fordes quæ in tertia concoctione proueniunt, facilè per externas partes, & cutis meatus expelluntur, aut fponte ipfa fatis leuia exeunt. At humor putrefactus, nulli parti amicus, à nulla parte attrahitur, & cum naturam non admodum ftimulet amplius, victis iam qualitatibus, non expellitur, & tunc folum expellitur, cum adhuc vigent in eo qualitates, quæ vehementer irritant naturam, vt per crifes fieri folet; quod fi tunc non expellat natura, neceffaria omninò eft purgatio, quæ tollat cineres relictos ex putredine, alioqui (vt inquit Hippocrates) recidiuæ fieri folent mixtione mali cum bono, & noua rurfus ex quacumq; leui occafione excitata putredine. At cùm humor qui per purgationem educitur, fit vel pituita, vel bilis flaua, vel ferofus humor, quos humores fua

B vi medicamenta purgantia vndequaque attrahere poffunt, cur non præftat ab initio febris putridæ medicamenta propinare, & illos ftatim extrahere, & naturam liberare à negocio concoctionis, fublata materia quæ putrefcere incipit, & propterea diffimilis, & cruda eft? quid enim fequi poteft incommodi ex huiufmodi purgatione? dicam quod fentio, fi humores facilè moueri, & trahi poffint, præfertim ab illis medicamentis quæ refiftere poffunt caufis putredinis, maximè calori, laudanda omninò eft purgatio, non folum vt recentiores putant, vt materia euacuetur quæ folum continetur in primis venis, quæ morbum non facit, eo quod non putrefcat, fed vt illa etiam quę cōiuncta eft morbi caufa, & putrefcit, auferatur quātum fieri poteft, vt in biliofis & ardentibus febribus

C rectè fieri videmus, in quibus vncia Caffiæ poft venę fectionem exhibita, nulla cū moleftia aliquando plus quam duodecim libras humoris flaui & putridi educit, ex qua euacuatione dubiū non eft venas maiores exonerari, & uidemus nec calorem accendi, nec alia fymptomata augeri, imo omnia mitigari & meliora reddi, ac nonnumquam ægros prorfus liberari; At fi humores qui putrefcunt, difficilè ab alijs extrahi poffint, & non nifi per uehementia remedia, ut accidit putrefcente humore melancholico, aut pituita; tunc abfurdum eft purgationem tentare, quoniam agitatur uniuerfa humorum maffa, calor putredinis author intenditur, dolores & torfiones in corpore nafcuntur, repugnante, fcilicet, humorum natura frigida, craffa, & uifcida, feparationi & motioni quæ fit

D neceffariò in purgationibus, & adiuuante hęc omnia incommoda medicamentorum uehementia, quibus utendum eft ad hos rebelles humores educendos.

Quod fi quis antiquorum Medicorum fententijs hanc opinionem confirmare uelit, inueniet primum fenem Hippocratem femper hæc obferuaffe: nam ille in Angina, in Pleuritide, in Caufone, in omni deniq; morbo ubi febres fiunt ex biliofis & calidis humoribus, ab initio purgationes adhibet, ut diligentius oftendemus, cum explicabimus Aphorifmum qui fequitur, ubi fcribit: in acutis paffionibus rarò, & in principijs purgandum. Idem fcribit Galenus in Comment. eiufdem Aphorifmi, ubi concedit purgationes, fi fperemus maius commodum fequuturum

E ex euacuatione noxij humoris, quàm incommodum ex calore ipfius medicamenti: quòd planè nos in noftris medicamentis mitiffimis perpetuò fperare poffimus, & non folum fpe uti fed certa fcientia: nam longa experientia per multa fecula id iam confirmauit; oēs. n. Medici qui nati funt poft natam & inuentam caffiā, Mannā, Tamarindos, & alia purgantia, quæ ex Rofis, Violis, & Zaccaro fiunt, teftantur fuis operib. nunquam abfuiffe in initio febrium putridarum ex calidis humoribus, purgationes ex noftris his medicamentis celebratas; foli ignari, timidi plus iufto

his egregijs operibus aduersantur. & quibus quæso A rationibus, non alijs profectò, quàm quod concoctiones sint expectandæ, & cum non intelligant, nec vnquam expresserint quid concoctio sit, quid faciat, cur expectâda, temerè audent reclamare Medicinæ Hippocratis, Galeni, Arabum omnium, & experientiæ omnium Medicorum, qui vixerunt iam multis seculis præteritis, cum quibus in nulla re medendo unquã comparari poterunt. Scio Galenum meticulosum fuisse in purgationibus adhibendis, & sæpè ab Hippocrate dissentire vbi purgationem hanc commendari videt, & meritò quidem; & quia vniuersam vim sui timoris ducit ex caliditate & vehementia medicamentorum sui temporis; at in nostris cessat hæc ratio, quæ vel nullo, vel exiguo calore sunt prædita, & plùs adferunt commodi ex diminutione humoris, B quàm mali ex febris augmento, quod nullum sequitur ab ipsis medicamentis, sed vt morbi qui sua habet tempora, quæ necessariò percurrit; sed leuiora & breuiora sũt omnia euacuato ab initio corpore, vbi facilis fieri potest euacuatio; Atqui si illi uolunt concoctum esse humorem qui euacuandus est, & in hoc etiam ipsis satisfaciam, nam in primis diebus qui laborant febribus ita calidis, emittere solent vrinas crassas, admodumque flauas, quod fieri non potest, nisi ex mixtione humoris biliosi cum vrina, at mixtio huiusmodi fieri non potest nisi separatus ille sit à tota massa, separatio verò hæc fieri non potest, nisi præcedente concoctione: facta ergo est iam aliqua concoctio partis humoris lædentis; cur ergo non licebit illam educere, & naturę opem ferre, quæ expul C sionem iam tentat? quod si verentur illi turbare concoctionem, nunquam ergo turgente humore purgationes adhibebunt; multo enim magis periculum est de turbanda concoctione quando humores sunt in motu, si quidem, vt aiunt illi ea quiete perficitur, & omni motu, eo etiam qui fit per clysteres offenditur; at præter motum humoris à natura factum, accedit alia agitatio ex medicamentis, nihil præterea per illos adhuc est concoctum cũ humores turgent, nihil ergò separatum, & nihil est quod attrahi possit; tamen non verentur illi tunc purgare, & cur non licebit nobis etiam purgare, vbi natura iam aliquid concoxit, separauit, & iam expellit, & solum leuis accedit motio ex medicamento attrahente, quod sæpe ducit humores vsque ad infima intestina, absque D aliquo sensu doloris, vel cuiuscunque motionis, timeant ergo illi purgationem in frigidis & crassis humoribus putrescentibus in quibus concoctio reuera spectanda est, per quam adiuuantibus alijs medicamentis, quibus in tali materia vti solemus, fit fusio, humorum, extenuatio, incisio, assimilatio, putredinis cessatio, & tandem facilior ob omnes rationes euacuatio; non enim est tutum agitare & aggredi tales humores, nisi concoctio multùm processerit, quę bonam materiæ partem vicerit, tunc etiam purgandum est in his, nec perfecta concoctio expectanda, quæ contingere non potest ob materiæ diuersitatem & inæqualitatem; propterea Galenus in quartanis, quotidianisq; febribus, & omnes alij Medici sæpè repetunt purgationes, per quas extrahunt quod est E concoctum, vt reliquum postea facilius concoquatur: in humoribus vero calidioribus qui suaptè natura vniformes sunt, acres, & tenues, minimo temporis spacio natura suam ostendit vim, & aliquid habet concoctum, quod ab initio est auferendum, antequã ardor febris magis crescat; propterea dicebat Hippocrates in principijs si quid vides mouendum, moue, in statu vero quiescere melius est; de his profectò morbis intelligens, in quibus semel ab initio purgandum, & postea declinatio expectanda, & uidendum si quid à natura relinquatur in declinatione, quod postea adhuc nostras purgationes requirat; contra verò in alijs humoribus in principio & augmento purgare non possumus, quia nihil adhuc concoctum, nihil separatum, & humor suaptè natura crassus, viscidus, nec spontè moueri, nec expelli à natura nec trahi à medicamento potest; propterea quanto magis progreditur morbus, tanto felicius in his purgare possumus, quia hæc mala indies minora redduntur; propterea in statu optimæ fiunt purgationes, quia iam materia obedire potest, & Crises non expectamus, aut alias naturæ excretiones, quæ nostras euacuationes tardari cogant. Ex quibus constat, quod antea proposuimus, quinam gradus concoctionis requirantur in singulis humoribus, antequam purgationem aggrediamur. Huic explicationi iam finem imponerem, nisi dubium unum occurreret de concoctione humorum qui putridi sunt, & synceri: nam hactenus mentionem solum fecimus de humoribus putrescentibus contentis in ipsa humorum massa, vt de bile vtraque, & de pituita commixtis cum sanguine, & illic putrescentibus, in quibus ostendimus præcedere concoctionem, deinde sequi separationem; an vero concoctio expectanda sit cum illi putrescunt extra vasa, id vt rarò aut fortè nunquam contingere solet: nam pus non fit sine sanguine ex syncero aliquo humore, & in maioribus cauitatibus corporis, vt in ventriculo, & intestinis, & in proprijs receptaculis horum excrementorũ, vt in liene, folliculo fellis, ob loci amplitudinem & familiaritatem quæ est cum his humoribus, prohiberi nõ solet transpiratio, nec propterea putredo fit; propterea nunquam Galenus meminit huius putredinis, cùm dicit expectandam esse concoctionem ante purgationem, & illam indicari ex pulsibus & vrinis, si tamen imaginemur illam fieri posse, non propterea concoctio aliqua expectanda, etsi illam non nego fieri posse, si modo necesse est fieri actionem vbi agentia & patientia se tangunt, quoniam separatio iam facta est, & præstat nisi impediat crassities, & visciditas, aut obstructio, liberare naturam per euacuationem, quam permittere vt res corruptæ corpus infestent. Patere igitur puto, quod dicit Hippocrates: Concocta esse medicanda: Nunc ad alia accedamus.

Atque mouere.

GEneraliorem facit tractationem ex hac dictione Hippocr. nam cum dixisset concocta esse medicanda, id est, (vt Galenus explicat) purgante medicamento educenda, nisi aliud addidisset, putasset fortasse aliquis Hippocratem solam purgationem prohibere, cum materia non est cocta, licere tamen alio modo humores educere, vt per balnea, & per diuretica medicamenta: quare addidit non esse mouenda quæ non sunt concocta, quod quidem verbum nimis strictè & scrupulosè Montanus interpretatur, ita, vt neget licere alicui etiam adhibere quæ faciunt ad incrassationem & attenuationem humorum fugienda enim omnia esse quæ quocumque modo commouent materiam quiete enim perfici concoctionem & perinde omni motu impediri; quod sine ratione præcipitur: nam quæ pugnant aduersus qualitates humorum vt calefacientia, refrigerantia, humectantia, exsiccantia, extenuantia, incrassantia, incidentia, sæpè adhibet Galenus & ante concoctionem, & in ipsa concoctione ad eam iuuandam, cum materia id postulat, vel calor concoctionis instrumentum, uel ipsa facultas cõ

coctionis

coctionis author; & non solum quidem hæc quæ alterant, sed etiam aliquando euacuantia sunt adhibẽda, cum humores concoquuntur: nam Galenus frictiones & inediam maximè conferre scribit ad humorum concoctionem, vt in 12. lib. Methodi in febre Syncopali ex frigidis & crassis humoribus, & in primo ad Glauconem & in 4. de Sanitate tuẽda, vbi cruditatis remedia docet, apparet: Nonne etiam imperamus vbi quis cruditate laborat, exercitationem, vt calor natiuus excitatur & fundantur extenuenturque coqereti & crassi humores? confert quidem quies concoctioni, vbi acres, mordaces, & biliosi sunt humores, qui motu & alijs omnibus quæ accendunt, calorem exasperant, & dissimiliores naturæ nostrę fiunt, quæ mediocri temperie gaudet. At in pituitosis & frigidis, vbi corpora sese possunt mouere B & exercere, via ad concoctionem aptissima est per motum. Nonne etiam in inflammationibus prius euacuationem molimur per digerentia, quam tentemus vel expectemus concoctionem, & sanguinem, quoque emittimus in omnibus morbis in principio, vbi omnia sunt cruda; igitur nullas alterationes prohibet Hippocrates ante concoctionem, nec corporis motiones, vbi res exigit, nec omnes euacuationes, sed illas solum quæ propriè, & (ut ita dicam) electiuè materiam ipsam crudam educunt, non autem, quæ totam ipsam massam humorum euacuant, nisi temedia quæ illa exhauriunt peculiari aliqua ratione concoctioni aut alteri naturæ operi, obsint. prohibebit ergò diuretica quæ ipsum humorem crudum tentăt à tota massa extrahere ob eandem rationem, ob C quam purgationem prohiberi diximus. Propterea Galenus in curatione febrium tertianarum, & aliarum, in primo ad Glauconem, iubet non esse adhibenda diuretica antequam appareant signa concoctionis; alia uero quę æqualitate vacuant totă massam, vt inediam, frictiones, & alio modo digerentia, in nullo morbi tempore arcet, exceptis balneis, quæ liquent humores, & violentius commouent ad externas partes, addito etiam calore nimio, præsertim si per febres adhibeantur. Hæc ergò inter illa quę æqualiter vacuant ferè solum prohibentur à maioribus nostris, quando humores non sunt concocti, & in omni quidem cruditate siue humores sine febre crudi sint & pituitosi, siue cum febre biliosi vel pitui D tosi, putrescentes: nam omnes offendet balneum aquæ dulcis, non præcedente concoctione, quia omnes agitat humores, nec omnes educere potest, nec expedit omnes euacuare, vbi omnes non peccant. Venæ quoque sectio nisi vehementia morbi postulet, vbi humores crudi sunt ea cruditate quæ infra sanguinem subsistit, tutò non adhibetur, sed melius quă do concoctio facta est, si post illam adhuc huiusmodi remedium requiritur: crudiores enim alioqui redduntur humores ex sanguinis detractione, refrigerato scilicet sanguine; propterea Galenus in libro 4. de Sanitate tuenda, in tali cruditate humorum, sanguinem dicit non esse mittendum; & in febribus quoq; pituitosis felicius mittitur post duos, vel tres dies, quam statim ab initio: nam à calore febrili concreti E humores funduntur, & liquescunt, & ita melius per venas moueri, & exire possunt, cum statim ab initio difficilè omnes exeant, aut certè facilè non nisi qui tenuiores sunt. Sed quid de clysteribus dicemus sunt enim ex his qui odio habent purgationes antequam planè concoctus sit humor, qui in febrib. nec clysteres quidem audent imperare, si modo venter alimenti excrementa spontè deijciat, verentes scilicet eam etiam commotionem quæ fit à clysteribus concoctioni obesse posse; ego verò ita sentio, parem ferè esse de clysteribus, & medicamentis purgantib. per

A os, rationem: non inquam purgantes clysteres adhibendos esse, vbi ex crassis, & frigidissimis humorib. febres consistunt, nihil enim tunc de humore noxio educi facilè potest; at, vbi biliosæ sunt febres, nihil melius esse puto, quam sæpius inijcere clysteres confectos ex medicamentis purgantibus, sed mitioribus qualis est cassia, multas enim tertianas febres hoc modo nulla alia adhibita purgatione sæpè curaui; vbi vero febres consistunt ex frigidioribus vel mixtis humoribus, vbi iam aliqua apparent inditia concoctionis, conferunt quoque clysteres, sed non illi simplices & mollientes, vt censent osores purgationum, verum acriores, qui vim habeant educendi quod est iam concoctum: alij enim hærent in corpore, nec vincere possunt rebelles humores. Patet ergo quos motus penitus fugere oporteat ante concoctionem, quos vero prętare liceat, & in quibus. Nunc vero ad alia properandum.

Non cruda.

CVm dixisset Hippocrates medicanda, & mouenda esse concocta, & hoc intelligi possit de perfectè concoctis, & de his quæ aliquă concoctionem acceperunt, admonet non esse intelligendam perfectam concoctionem: satis enim esse si humor penitus crudus non sit; vbi enim humor nõ est ita crudus, partes aliquas iam habet quæ ab alijs separari possunt, & educi à corpore, quod cùm videamus sæpè à natura fieri per Crises imperfectas, crescente adhuc morbo, ad illius imitationem Medicus potest moliri aliquam euacuationem vbi penitus crudus non est humor: habet enim medicamenta quæ absque nocumento aliquo separare possunt portionem illam, quæ est concocta, ab alijs, & eam tanquam sibi familiarem elicere, & secum trahere, non temerè ergo addidit verbum hoc Hippocrates (non cruda) quo gradus concoctionis exprimit. Verùm cum cruda omnia intelligi possint, quæ sunt dissimilia nostro corpori, intelligunt, ferè omnes interpretes huius loci, solum humores, qui infra sanguinem sunt, qui in sanguinem verti possunt, & explicant illos esse pituitam naturalem, quæ insipida est, vel dulcis; aut etiam acidam; hos enim cõcoqui posse, & in sanguinem mutari: pituitam vero salsam, aut vitream, vel putrescentem, vel alio modo corruptam, crudam non esse, cum illa amplius concoqui non possit, nimirum, cùm non possit assimilari, & in nutrimentum verti. Excludunt etiam humores biliosos, flauos, & nigros à cruditate & concoctione; flauos quidem purgandos esse; non quia sint concocti, sed quia turgeant; nigros vero, ut humorem melancholicum, & atram bilem, non quidem turgere, nec tamen concoctionem expetere ante purgationẽ sed solam extenuationem. Hæc opinio nata est à Michaele Villanouano, qui postea Ceruetus dictus est, & combustus Geneuæ, propterea quod de erroribus Trinitatis, vt ille inscribebat suum Opus, malè, vt iudicatum est à Pseudotheologis illius loci Caluinianis scripsisset, hunc hodie omnes sequuntur Medici, qui contra purgationes in initijs morborum adhibẽdos inuehuntur quibus etiam fauere videtur Galen. in 4. lib. de Sanitate tuenda, vbi hunc Aphorismum interpretatur, & crudos omnes succos dicit esse frigidos, & crassos, falluntur tamen illi omnes cum suis authoribus: nam quod concoctio expectanda sit antequam aliquam tentemus purgationem in pituitosis morbis, & non in biliosis, rectè quidem ab illis dictum puto: verum quod pituita solum naturalis concoquenda sit ante purgationem, hoc prorsus falsum

est: nam quæ talis est pituita (vt iam antea ostendimus) in sanguinem mutari non potest; nec ex vno humore simplici potest fieri generatio sanguinis, in qua omnes humores gignuntur; nec ex ea possunt fieri duo genera excrementorum, & aliquid relinqui mediocre, vt in aliis concoctionibus quę tenduntad nutritionem corporis, fieri videmus. Deinde, si ex tali pituita per meliorem concoctionem fit sanguis bonus & laudabilis, quid ex ea & post illam concoctionem relinquetur, quod postulet purgationem per nostra medicamenta? sunt enim, inquit Galenus in hoc Comment. purganda, & mouenda quæ post iudicia morborum relicta sunt à natura, non autem naturalia excrementa, quæ sequuntur generationem boni sanguinis: ea enim sola natura expurgat, nec ad illorum separationem, & expulsionem postulat nostra medicamenta: alioqui toties essent propinanda medicamenta, quoties ex cibo sanguinis fit generatio. Præterea, vt diximus, Galenus post huiusmodi concoctiones crudorum humorum, non solet purgationes adhibere, sed solum ad hæc uitia emendanda laudat inediam, frictiones, somnum, quietem, motum, vini generosi potionem, & quæ ex piperibus fiunt medicamenta, quod euidenter docet in libro 4. de Sanitate tuenda cap. 5. ubi post concoctionem huiusmodi humorum, nullam purgationum facit mentionem. Ergo pituita dulcis, vel acida, non est quæ postulet concoctionem, vt postea fiat purgatio: nec etiam salsa, aut alio modo uitiata; præterquam per putredinem, coctionem requirit, & post illam, purgationem: quoniam sola putrida cruda est facta, quia dissimilis est reddita per substantiam & qualitates, quare rursus vincenda, & assimilanda est quantum ipsa patitur, pati autem potest solum per qualitates, substantia autem ipsa manet inutilis, & excrementum, quod à nulla parte trahi potest, quare purgationem postulat per nostra medicamenta: & ita intellexit Hippocrates cum dixit, cruda non esse purganda & mouenda, crassos & frigidos humores putrescentes intelligens, qui antequam senserint concoctionem, ut antea ostendimus, educi non possunt, & separari ab aliis, nisi cum magna uiolentia, ad quam sequuntur incommoda plurima, commodũ uero nullum. Idem intelligendum est de humoribus atrabilariis putrescentibus, & bile crassiore putrescente, in illis earum semper concoctio expectanda est.

Neque in principijs modo non turgeant.

CVm dixerit Hippocrates non esse medicanda cruda, frustra videbitur adiecisse verbũ, nec in principijs, siquidem principiũ morbi aestimat esse Galenus, cum humor est crudus; an fortè principium non sumit eo modo, sed pro tribus, vel quattuor primis diebus, in quo tempore in multis morbis non solum principium, sed etiam incrementum morbi fit; at absurdius est in illis morbis ita acutis vacuare potius crescente morbo, quàm inchoante: nam quanto magis ad statum accedunt acuti morbi, tanto magis quiescendum est, & si quid mouendum est, Hippocrate ipso authore, in principio mouendum, an probabilius est illum addidisse, neque in principijs, vt Medicos sui temporis fortè reprehenderet, qui in principijs cuiuscumque morbi purgatione vtebantur, vel quod ignorarent quo tẽpore humores essent crudi; vel vt occasionem sumeret faciendi exceptionem ab eo, quod dixit; quasi diceret, concocta medicanda intelligi volo, nisi turgeat humor in principio morbi: tunc enim etiã crudo humore existente purgatio tentanda; quod si tur-

A geat, sed non in principio, quia tũc à natura excernente, & humores diminuente id fit, purgatione nõ est opus, ne naturam tunc agentem impediamus, & Crisis, vt probabile est, molientem. Sententia ergò Hippocratis clara est, in purgatione, vel expectãdam esse concoctionem; aut purgandum esse, si materia turget in principio. Sed non ita patet quinam sint humores, qui turgent: nam quidam omnes humores putant turgere, qui quantitate sua multum exuperant, quo casu, non solum bilem, sed etiam pituitam, & humorem melancholicum turgere, & euacuandum esse, alij addunt, etiam materiam venenosam illam enim ab initio euacuandam esse, priusquam partes nobiles inuadat; alij turgidum appellant humorem qui in parte principe morbum facit:

B esse enim rationi consonum, vt partes principes si fieri potest, liberemus ab humoribus molestantib. Qui quidem, etsi probabilia dicant, tamen non exprimunt authoris sententiam: nam verbum quo vtitur Hippocrates μὴ ὀργᾷ nihil huiusmodi significat: interpretatur autem noster interpres, nisi turgeant, sed parum feliciter: nam propriè turgere, est inflari, etsi turgeri alicui idem est, quod irasci, & cõmoueri; Galenus autem variè explicat vim huius vocabuli, nam in Comment. huius Aphorismi scribit, vocabulum hoc translatum esse ab animalibus concubitum appetentibus, ad humores: nam sicut illa stare loco non possunt, quadam titillatione impulsa, eoq; affectu concitata, sic & humores plerũque in motu vehementiore, atque transfluxu ab vna

C parte ad aliam, in morbi principio hominem infestant, mouentes, titillantes, & quiescere non permittentes, cum & ipsi pariter moueantur, & tanto motu de loco ad locum ægrum molestent. Tales itaque (inquit) humores euacuare conuenit, hoc est, qui per corpus discurrunt, ab vnoque membro ad aliud feruntur ac transfluunt: eos verò qui iam sunt in aliqua corporis parte firmati, ante concoctionem, neq; alio auxilio mouere, nec purgare oportet. Ex qua explicatione patet, eum authorem verbum turgere trahere ad humores, & eos non tangere, nisi moueantur actu. In Comment. verò 1. Aphorismi 4. lib. eandem sequitur interpretationem, & in illis humorib. qui turgent, requirit, vt per totum corpus deferantur, & nondum in aliqua parte sint firmati. Quam

D interpretationem etiam confirmat in lib. 8. de Compositione medicamentorum secundum locos, vbi inquit, turgere dixit Hippoc. humores, qui nullã habẽt adhuc formam inclinationem, & stationem. Sed ex his verbis non possumus colligere requiri motũ necessario in humorib. turgentibus, satis. n. est, si liberè contineantur in aliqua cõcauitate, à qua dimoueri possint; quod non contingit his, qui firmati sunt in aliquo membro, quales sunt qui à venis iam exciderunt, & partis substantiam occuparunt. Scribit prętерea in Comment. 2. 6. libri Epidemion, textu 8. ad hunc modum. In humoribus ad exitum paratissimis, & ad euacuationem properantibus, voce hac (turgere) consueuit vti Hippocrates. Ex quibus verbis constat, satis esse hoc vt turgeant humores, vt facilè educi possint, quales sunt, qui suaptè natura mo-

E biles sunt, veluti sunt tenues, aquosi, biliosi, qui in corporis cauitatibus continentur, per quas facilè educi possunt; nec tales solum esse, qui vario & multiplici motu per corpus deferuntur: nam tales motus nunquam videmus in corpore fieri, sed in ea parte firmantur, in quã feruntur, nec ab illa rursus in aliã refluunt, paucis fortè exceptis: veluti cum ex Angina fit Pleuritis, & ex hac Peripneumonia; quos humores nec quispiam diceret turgere, quandoquidem statum ab vna parte in aliam recipiuntur, & postea-

quam

quam recepti fuerunt, purgatione non egent. Idem A ostendit Galenus, cum explicat in 2. de Victu acutorum textum Hippocratis de cruda inflammatione, à qua dicit nihil educi posse; inquit enim, eos humores non posse educi à parte inflammata, quasi, satis ostendens, quid per humores firmatos in parte, & non turgentes intelligat, illi enim parati non sunt ad euacuationem, & purgationem ante concoctionem: sunt autem contra parati, qui calidi sunt & tenues, & in venis contenti, vt satis ipse docet in libro de his quos purgare oportet, vbi tales humores in principio morbi & febris nulla expectata concoctione purgari iubet; & in lib. 3. Prædictionum, textu 23. ait, humores calidiores tenuioresque paratissimos esse ad excretionem, crudis vero & crassis, naturam mederi per abscessum, vel per concoctionem; vbi satis ostendit, se opponere crudis calidos, & tenues humores, & hos esse qui turgent. Si modo in hoc Aphorismo turgentes etiam opponit crudis, & hos nõ esse euacuandos ante concoctionem, illos vero educendos esse nulla expectata concoctione; turgent igitur humores, vel qui sunt in motu, vel qui ad motum sunt habiles, vt etiam Auicenna interpretatur cap. 3. libri primi Fen 4. vbi de euacuatione agens, ita scribit: Concoctio est expectanda, nisi humores sint mobiles. Idem ostendit verbum Græcum (ὀργᾷν) quod significat spontè moueor, glisco, & concito, qui enim humores suaptè natura moueri facilè possunt, illi dicuntur turgere. Vsurpat uero Gal. idem verbum (turgere) in 18. textu 3. de Fracturis, non pro humoribus aptis ad excretionem, sed pro parte & corpore quod incitatur ad excretionem, vbi ita scribit: Si vlcus videatur turgere, idest, si pars quæ laborat, festinat ad excretionem, id pro certo iam habere potes; incitari autem partem ad excretionem deprehendes primum cũ labra ipsa vlceris coire inter se nequeũt, sed dissident, atque inuertuntur; deindè, cum æger in intima membri parte motionem quandam latentem ac tacitam sentit. Ex quibus verbis patet, corpus ipsum, & partes illius esse quę turgent; & merito quidem: nam illę sunt, quæ pruritum, & titillationem eam sentiunt, & molestiam quam pariunt humores; & propterea illæ etiam sunt quæ ad excretionem mouentur, vt ipsa etiam sunt animalia, quæ turgent ad venerem, non autem humores qui in ipsis continentur; & cum tales sentiunt ægroti commotiones in corpore, quę ex æstu, inquietudine, doloribus, qui diuersas partes occupant, & alijs Symptomatis quæ sequi solent acres & calidos humores, tunc purgationem aggredi possumus, nulla alia expectata concoctione: quia hęc indicant subesse humores, qui ad purgationem sunt idonei; & hoc est ipsum quod dicebat Hippoc. turgere, idest, naturam abundare huiusmodi humoribus, & ab illis molestari, & cupere illorum excretionem, & in ea re opus esse auxilio ex medicamentis nostris purgantibus, vel aliter eos humores monere potentibus.

Plurima vero non turgent.

EX his verbis putant interpretes raro esse purgandum in principio cuiuscunque morbi, eo quod in paucis affectibus videantur humores sine aliqua requie nunc ab vna parte in aliam, & ab hac rursus in alias ferri: sed hoc illi asserunt qui verbi (turgere) propriam vim non intelligũt, quod (vt diximus) potius significat aptitudinem ad motum, quam præsentem motum ipsius humoris; tales autem humores in acutis morbis (qui ex biliosis & tenuibus humoribus consistunt) semper sunt in principio, & purgatio semper in principio talium morborum (vt inferius postea adhuc docebimus) adhibenda est. Sed Hippocrates dixit, plurima non turgere, quoniam maxima morborum pars consistit ex crassis & frigidis humoribus: nam longi ferè omnes, & ex acutis etiam multi, & ex febribus multæ fiunt à tali materia, solę ferè acutæ febres, & tertianæ, nascuntur ex biliosis & tenuibus humoribus. Rectè ergo dictum est ab Hippocrate, plurimam non turgent. Atque hæc satis de hoc Aphorismo.

APHORISMVS XXIII.

B *Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt; & ægri facilè tolerant; atque vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere faciendum, si æger possit tolerare.*

Copum & sententiã huius Aphorismi alij interpretes hactenus (meo quidem iudicio) non sunt assecuti: nam credunt omnes Hippocratem hic agere de deiectionibus, idest de excretionibus quæ fiunt per aluum, illorumque quantitatem damnare, quippè cùm qualitas illarum & facilis tolerantia, non autem copia expendenda sit: in C quibus falluntur; Primum, quod de deiectionibus solum nõ agat, sed de omnibus quæ à corpore nostro euacuantur; vt satis ostendit verbum Græcum quo vtitur, τὰ χωρέοντα, quod significat, quæ egrediuntur à corpore, vt Galenus etiam in Commentario ostendit, quid de venæ sectione, purgatione, & omni alia euacuatione Aphorismum interpretatur; quantitatem præterea, nec deiectionum, nec aliarum excretionum damnat Hippocrates qui vna cum Galeno passim admonet, vacuandum esse quantum affectus postulant, & vires ferre possunt, & laborandum maximè esse, vt iustam mensuram euacuationum assequamur. Qui vero dicunt Hippocratem hic docere velle quantum sit euacuandum, non minus errant quam superiores, id enim 3. Aphorismo iam fuit D ab eo explicatum, in quo docuit tantum esse euacuandum, quantum ad naturalem statum recuperandum opus est, frustraque, ob id idem nunc repeteret. Quam ob rem placet mihi Galeni interpretatio, qui putat Hippocratem in hoc Aphorismo docere velle modum, quo deprehendere poterimus cum euacuatio fit, an iustam mensuram simus assecuti, vel aliquid adhuc supersit, vel vltra mensuram factam sit euacuatio; at in eo mihi deficere videtur Galenus, quod nulla alia ratione illud deprehẽdi posse scribat, quam ex facili tolerantia ęgri, & qualitate humoris qui euacuatur: nam tolerantia hæc facilis non magis quantitatem sequitur, quam qulitatem ipsius humoris, vt in 2. Aphorismo docuit: nam cum euacuantur talia, qualia euacuare oportet, cõfert, inquit Hip- E pocr. & facilè ferunt qui euacuantur, quare hæc nota certa esse non põt mensurę quantitatis euacuationis, si ẽt qualitatem ostendit. Pręterea, sequitur leuis tolerantia ẽt toto humore noxio non euacuato; quare, si ea est regula debitæ euacuationis, sępius euacuationem sistemus, quam iustam mensuram fuerimus assecuti, addo, quod sępè in euacuatione molestia non parua & vis naturæ inferenda est, veluti cum vsque ad animi defectum euacuamus: quas euacuationes nemo facilè ferri dixerit, cũ paulo minus quàm mortem

tem inferant: Demus si placet duodecim libras bilis abundare præter naturam in corpore, & euacuentur quattuor vel à natura, vel à medicamento purgante eo casu euacuātur quidē qualia euacuare oportet; & æger facilè tolerat huiusmodi euacuationē, & ex ea melius habet, non tamen propterea sumus assecuti iustam mensuram euacuationis. Non igitur id voluit Hippocrates quod Galenus, & alij interpretes tradunt: sed aliud significat, quod exprimit ex verbis suis hactenus non bene intellectis: scribit enim excretiones non esse multitudine æstimandas, qualicumque, & quantacumque, sed donec talia excernuntur, qualia conueniunt, quasi diceret, tamdiu vacuandum est, quamdiu humor qui peccat, & nos mouit ad euacuandum, perseuerat, & exit: tunc vero sistendā est euacuatio, quando huiusmodi humor non amplius excernitur, tunc enim signum est, quod nihil amplius ex eo superfit in corpore, quod obesse possit. Demus bilem flauam & putridam obesse, tūc sciēmus satis euacuatam illam esse, si exhibito medicamento quod vim habet illam educendi, euacuatur quidem, & in vltimis vicibus vel talis bilis amplius non excernitur, vel alius humor, qui noxius non est euacuari incipit, quod si pura huiusmodi bilis in vltima deiectione adhuc visa est, agnoscimus profecto non esse satis euacuatum corpus. Id ergo est, quod scribit Hippocrates, non esse spectandam simplicem multitudinem peccantis humoris, quoniam nemo exiguam copiam sufficere putaret & magnam sæpè existimaret excederet, cum tamen illa aliquando sufficiat, vbi parua euacuatione est, opus & hæc nō satis sit, vbi ingens requiritur euacuatio. Hanc sententiā expressit Hippocrates his verbis, ἀλλ' ὅς ἂν χωρέῃ οἷα δεῖ, sed donec euacuantur talia, qualia oportet, sic enim, ὅς ἂν, siue vt in libro de Humoribus habet, ἕως ἂν, interpretari oportet, vt omnes mediocriter Græcè eruditi intelligere possunt, & natura rei docet non quemadmodum alij omnes faciunt, qui pro donec, si, uertunt magno omnino errore, cum si hoc modo legatur, quid sit vacuandum, si alio vacuationis mensuram prescribat, doceatque quomodo ea cognosci possit. Eandem sententiam confirmat Hebræus contextus factus à Semptao, qui transtulit Aphor. ante trecentum annos Massiliæ, & erat septuagenarius Medicus insignis, & ita habet ד idest donec עד vt vertit discipulus meus de quo infra mētionem faciā. Non ergo hic de cognitione qualitatis humoris agit, cum dicit spectandam esse qualitatem, sed ex qualitate definit quantitatem, satis enim nos euacuasse agnoscimus, cum humor ille, quem antea euacuandum esse agnoscimus, non amplius procedit & exit, & tamdiu etiam solet sequi facilis tolerantia: nam quæ inutilia sunt, natura gaudet euacuari. cum vero illa iam planè euacuata sunt, & euacuatio perseuerat, tūc illa molestiam percipit, quæ enim amica sunt & familiaria, retinenda sunt, & nequaquam à corpore separanda; hoc sanè præceptum quantum fieri potest medendo obseruamus, & assequi studemus, etsi aliquando coniectura qua necessario vtimur in quātitate præscribenda, nos fallit: nā si lapides, vel pus per intestina, vel vrinam fortè exire incipiant, medicamenta damus, quæ abluendi, detergendiq; vim habeant, & tamdiu illis vtimur, quamdiu pus excernitur; quod si illud excerni desinat, nō amplius in illis medicamentis perseueramus, quia credimus totam materiam quæ toto genere erat præter naturam, esse expurgatam; sic si disenteria quispiam laboret, & ramenta intestinorum euacuentur, tamdiu vtimur clysteribus abluentibus, quamdiu perseuerat huiusmodi malum; idem in euacuatione humorum qui dolores excitāt in intestinis efficimus:

A nam si pituita fortè nocet, & per clysteres illam excerni videmus, tamdiu in eorum vsu perseueramus, quamdiu in illa excerni perseuerat; idem quoque fit in sanguinis missione: nam si sanguinem mittimus ad euacuationem boni, aut crassi sanguinis, nisi quid impediat, sanguinem extrahere pergimus, donec talis perseuerat sanguis, quod si sanguinem qui circumstat, aliquam inflammationem educere consilium est, & hoc ob virium robur fieri potest, postea quam illum excerni videmus, pergimus in euacuatione, quamdiu ille perseuerat, vbi verò alius iam excernitur sanguis, euacuationem sistimus; & id est quod Hippocrates in libro de Victu acutorum in curatione Pleuritidis scribit; quod respondeat in purgationibus hęc etiam ratio, superius docuimus; quare nihil contra nostram interpretationem facit; tradit enim certum præceptum, quantum coniectura

B assequi possumus in re, cuius mensuram certa scientia comprehendere non possumus; & si leuis aliquādo aliquis fit excessus, damnandus non est, quia aliter fieri non potest, nisi infra euacuationem iustam subsistere velimus; in quo quidem maior error est: nam si bilis putrida fortè vacuanda est, præstat de ea quæ non est putrida, vel aliquid de alio humore euacuare, quam aliquid de eo quod est putridum in corpore relinquere, quod si ita est, errant Medici, qui cū deiectiones factas à medicamentis purgantibus, inspiciunt, vel laudant illarum multitudinem, vel excusant suos errores, cum minimum est, quod est excretum, hanc sententia Hippocratis malæ intelle-

C ctæ, cum aiunt deiectiones non esse existimandas multitudine, sed solum spectandam esse qualitatem humoris, nam quantitas simpliciter laudanda non est, si alios humores educit quam peccantes, & diminuta euacuatio est cum errore, qui excusandus non est, sed cum alia euacuatione emendandus. Sed quid dicemus de excretionibus quæ sequuntur nutritionē an illas metiri debemus eadem regula, quod scilicet tamdiu perseuerandum sit in illorum euacuatione, quamdiu aliquid est crassi excrementi in intestinis, minimè quidem: nam illorum excrementorum euacuatio expellente natura fit, quę non solet prorsus excernere quod in intestinis continetur, quoniam quod minimum est, & ad minimam quantitatem peruenit, vim amplius non habet stimulandi eam facultatem;

D quare solet ex prioribus concoctionibus alimēti aliquid relinqui, quod postea aduenientibus alijs, excrementis ex alijs concoctionibus excernitur, quare quantitatem illorum excrementorum, & urinæ etiam ex quantitate ingesti cibi, & potionis metitur Hippocrates in Prædictionibus; magna enim cibi ingesti copia, multa excrementa reddit, parua autē, pauca, si eiusdem naturæ fuerint, nam si quædam fuerint excrementosa, alia uero non, plus ab illis deijcitur excrementi, quam ab alijs maiori copia ingestis; quare excrementorum alui copiam metiemur ex copia, & qualitate cibi ingesti; & quamdiu etiam talia excernuntur excrementa, tamdiu etiam probātur huiusmodi excretiones; quod si ea excrementa talia non erunt, qualia esse debent, idest, non habebūt

E suas debitas qualitates, aut aliquid excernetur, quod amplius excrementum non est, tunc improbanda est huiusmodi excretio; talia autem debent esse excrementa alui, quæ ex alimento resultant; ut nec nimis dura uel liquida sint, nec odore nimis fœtido, nisi cibus talia reddat excrementa; debent esse quoq; figurata, nec varium colorem, sed vniformem debent habere, & æqualitatem, ita ut pars una dura non sit, alia liquida, & denique talia esse oportet, ut probam alimenti concoctionem testentur. Ceterum excretiones aliarum rerum quæ per aluum fiunt, quædam

sunt

sunt toto genere malæ, quales sunt rerum familiariũ A naturæ, vt est sanguinis, pinguedinis, & substantiæ intestinorum excretio; vnde Hippocrates scribit in Aphorismis; Sanguis quomodocumque excernatur, siue supra, siue infra, malum. Sic etiam in alio Aphorismo pingues deiectiones damnat; Aliæ vero sunt sola qualitate malę & inter has quædam sunt quæ siue à Medico, siue à natura vacuentur, malæ sunt; Aliæ autem malæ, si à natura, non malę, si à Medico fiant: quæ autem bonę sunt, à natura factę, bonæ semper sunt, etiam si à Medico fiant, non tamen contra fit. vt bonæ sint quę fiunt à Medico, si à natura fiant; quæ præterea malę sunt, alię simpliciter malæ, aliæ ob certam rationem malæ cẽsentur esse, ob aliam vero bonæ: nam deiectiones quę nigræ sunt, prærubrę, merè torridæ, virides, æruginosæ, malæ sunt, siue à B natura fiant, siue à medico: quoniam pessimas subesse in corpore dispositiones ostendunt. Malæ autem sunt omnes excretiones quæ fiunt in principio morbi per sanguinis fluxum è naribus; at bona est ea excretio, si à Medico fiat. Sudores in principio febris acutæ mali, in statu optimi & in declinatione. Variæ deiectiones quanto plures habuerint colores, tanto deteriores sunt inquit Hippocrates, si à natura fiant, si vero tales deiectiones fiant per purgationes, non malæ, quia ostendunt cum à natura fiunt, varias subesse in corpore dispositiones malas. quibus illa mederi non potest: cum verò fiunt per purgationes, ostendunt corpus expurgatum esse à multis dispositionibus. Verùm etsi nigræ, liuidæ, & torridę & alię supradictæ deiectiones, in quibus nihil familiare C excernitur, malæ cẽsentur esse, eo quod malas in corpore dispositiones ostendant, bonæ tamen alia ratione esse dicuntur, quod scilicet bonum sit educi à corpore quod illi obesse est aptũ si intus retineatur. Talis ergo erit humor qualis esse debet qui excernendus est, si qualitates habuerit quales natura in excrementis requirit, quæ secundum naturam habent vel talem habent qualem in dispositionibus corporis præter naturam laudare possumus, eo quod leues, & simpliciores dispositiones, & naturæ victoriam ostendunt, & illæ quidem simpliciter bonæ, quia naturam benè affectam ostendunt; hæ vero nõ simpliciter, quia malè quidem habere corpus ostendunt, sed validius esse morbosis causis declarant; quę vero nihil istorũ ostendunt, pessimæ & lethales sunt, D vt quę ostendant graues dispositiones, quas natura vincere non potest. Sed hęc sufficiant de qualitatibus deiectionum hoc loco, quæ solum annotare volui, vt Medicus intelligat, qualia oporteat esse ea quæ euacuantur à nostro corpore, vt sciat an multum vel parum & vel nullo etiam modo euacuandum, hæc enim facienda sunt pro substantia & qualitatibus eorum quę euacuari debent.

Atque vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere faciendum, si æger possit tolerare.

Hanc Aphorismi partem superiori connectere non potest Galenus. cum enim docuisset ex facili tolerantia quantitatem euacuationis nos metiri debere, Hippocrates autem hoc loco vltra eum terminum aliquando progrediendũ esse scribat, non habet Galenus quod dicat, sed dissimulato eo quod ab authore scribitur, alio se conuertit, vt ostendat in quibus affectibus euacuare expediat vsque ad animi defectum; oportebat enim illud in primis ostẽdere, cur vsq; ad eum terminũ nunc vacuare velit Hippocrates, cum facilem tolerantiam omnium euacuationem (illius opinione) finem antea constituisset. Quod vero hic docet Galenus, non est præsentis loci, cum author explicare instituat quonam modo cognoscere possimus iustam euacuationis quantitatem, non in quibus plus vel minus euacuandum sit. Quam ob rem, illud in primis ostendendũ est, cur animi defectionis mentionẽ nunc faciat Hippocrates: videtur sanè mihi ea ratione id facere, ne cum antea dixisset facilè ferri euacuationem illius multitudinis, quæ idoneam habet qualitatem putaret aliquis perpetuũ id esse: nam etsi sępius illud contingit, nonnunquam tamen vltra progrediendum est, & violentia aliqua naturæ inferenda, id quod accidit; cum vsque ad animi defectum corpus euacuamus, nec aliter morbi impetus sisti potest; ergo humoris qualitas communis est nota quantitatis euacuationum, tamdiu enim, tantumque euacuandum quantum exuperat, id quod euacuationem postulat, facilis autem tolerantia non omnes sequitur euacuationes. Nec eorum quidem opinionem probare possum, qui euacuationem factam vsque ad animi defectum facilè etiam ferri putant, quippè, cùm ab Hippocrate hæc inter se distinguantur, tanquam enim non comprehendatur euacuatio quæ fit vsque ad animi defectum, cum illis quæ facilè feruntur, illius postea meminit; ostendit pręterea, & id ratio: magnam enim oportet esse & violentam euacuationem ob quam semimortui homines redduntur: id quod Galenus etiam apertè ostẽdit, vbi non nisi in magnis affectibus eam consulit, quasi satius sit naturæ vim aliquam inferre remedij magnitudine, quam permittere vt æger seuitia & impetu morbi extinguatur, atque idem etiam author 56. Aphorismo quinti, & 27. 6. & alibi passim scribit: omnis immodicæ euacuationis communem casum esse animi defectum; dissoluitur enim naturæ mediocritas à maximis euacuationibus, etiam si noxia materia educitur, quoniam maxima spirituum copia vna expirat. Est porro animi defectus, siue Lipothymia, non Syncope, quemadmodum vulgus Medicorum existimat qui huiusmodi euacuationes quæ vsque ad animi deliquium fiunt, vsque ad Syncopem fieri aiunt: leuior enim est affectus ille, Syncope grauior, idem tamen genere, præceps enim est omnium virium lapsus Syncope, in Lipothymia verò, idem vires patiuntur omnes, sed leuiorem affectionem. Porrò, animi defectus causas aliquot enumerat Galenus in Commentario, vt timorem, erosionem stomachi, vacuationem, quæ cum communem causam aliquam habeant, ea prius docenda fuerat. Igitur cum animi defectus subita quædam sit virtutum dissolutio, necesse est id, quod illius causa est subitò affici posse, & communem omnium actionum causam esse. Est autem non temperies similarium partium, non structura partium organicarum, vt Galen. 12. Methodi sentit, hæc enim subito affici nequeunt in toto corpore, cuius affectus hæc sunt mala, sed vniuersa causa immediata, & proxima in spiritum, siue calidum innatum influens, referri debet, illud enim subito affici potest, & affectum, omnes a- E ctiones corporis labefactare, cum sit omnium actionum commune instrumentum; afficitur autem non eodem modo in omni animi defectu, sed vel quod dissoluatur violentius illius substantia, aut arctius versus suos fontes contrahatur, & ita aliarum partiũ actiones deserat; vel quod alteratio in ea sit facta nõ secundum omnes qualitates, (vt Galenus eo loco putat) sed solum secundum malignam qualitatem & venenosam, vt in febribus pestilentibus contingit: nam alioqui qui ex febribus ardentibus pereunt, omnes cum Syncope perirent; Vel contingit Syncope, &

& animi defectus, cum spiritus liberum non habent transitum per vniuersum corpus. Ad has causas omnia particularia quæ Galenus Empirico more in libro primo ad Glauconem, & 12. Methodi, & passim alibi recenset, sunt referenda: nam inedia, sanguinis missio, purgatio, sudor, ira, gaudium, febres vehementes, cutis raritas, virium imbecillitas, vigilia, & alia huiusmodi, has passiones pariunt, ex calidi natiui defectu, vel quod illud inquam, non gignant, vel genitum violentius dissoluant. Per contractionem verò spirituum pariunt animi defectum, timor, accessiones, quæ cum vehementi frigore inuadunt, præsertim si adiungatur somnus. Cæterum Syncopem contingere cum spiritus conclusi sunt, vt liberè à corde in vniuersum corpus spargi nequeant, inditio sunt qui cohibita transpiratione suffocantur, & qui ex crudis humoribus obstruentibus cordis vasa laborant, sæpè in Syncopem incidunt. Sed hæc alibi diligentius explicauimus. Nunc operæpretium est, vt excutiamus Galeni sententiam de euacuatione vsque ad animi defectum. Scribit autem ille, sanguinem esse mittendum vsque ad animi defectum in febribus ardentissimis, & in maximis inflammationibus, & aliquando in vehementissimis doloribus, sequi enim in febribus ardentibus ex tali euacuatione totius corporis refrigerationem, febris extinctionem, & in plurimis sudores, alui profluuium; in doloribus verò maximis, aliquando sanguinem eo modo esse mittendum, aliquando verò purgandum vsq; ad animi defectum. Verùm quod de adurentibus febribus scribit, videbitur fortasse repugnare ei, quod habet in 11. Methodi, vbi agens de curatione febrium putridarum, multis adhibitis distinctionibus, tandem concludit, vel sanguinem non esse mittendum, vel ea mensura, vt sanguinis multum reseruetur ad curationis spacium, quod in putredine vincenda, & obstructionibus tollendis, requiritur, ne ob defectum sanguinis, intempestiuè cogamur ægros nutrire; At, cum febres ardentes omnes sint putridæ, quæ ratione potest in illis laudare sanguinis detractionem vsque ad animi defectum, quantum enim sanguinis quæso relinquitur post huiusmodi euacuationem qui sufficere possit ad putredinem, & obstructiones tollendas, nisi nutrimentum exhibeatur quod vires restituat, iam ad extremam debilitatem perductas: cogimur enim subitò alere ægrotos, vbi tanta violentia illis est illata; quare & intempestiuè & omni modo cibus exhibendus erit (si modo indicatio quæ sumitur à viribus, vbi illæ labuntur, alias omnes abolet eo authore) quo modo prætereà febris ipsa ardens extingui potest sola venæ sectione, cum in illo loco ostendat nullam febrem putridam posse curari ex sola sanguinis detractione, sed opus esse concoctione, & purgatione humoris qui putredinem sensit; Pręterea, Auicenna in biliosis febribus, quales sunt ardentes, veretur magnas sanguinis detractiones, per quas putat sequi vel bilis efferuescẽtiam extracto sanguine, quẽ frenum bilis esse scribit, vel incrudationem humorum, refrigerato nimis corpore. Verùm ad dubitationem contra Galenum, sic pro eo respondeo: eum quidem non rectè sentire, cum ob ætatem, vel habitum corporis, aut cæli statum, veretur sanguinem mittere in febribus putridis: nam hæc moderari quidem possunt quantitatem euacuationis, ipsam uero euacuationem nullo modo impedire possunt: nam cum febris omnis putrida fiat, quia vapores fuliginosi accensi in corde, venis, & arterijs, non satis per cutis meatus, qui facti sunt solum, vt viam prębeant vaporibus qui gignuntur in corporibus bene habentibus, exhalare possunt, necessaria omnino est uenæ apertio, vt cum sanguine illi educantur; atque ita ex

A sanguinis euacuatione fiunt vasa patentiora, & ex illius, & uaporum euacuatione, vniuersum corpus refrigeratur, atque ita putredinis causa, calor inquã præter naturam auctus, minuitur, putredoque cohibetur; quare rectè dictum est à Galeno, in omni febre putrida sanguinem esse mittendum, etsi rationes huius rei vitas, & veras non doceat. Verùm, etsi putredo humorum postulat proprium remediũ, quod separet id, quod est corruptũm ab alijs, tamen vbi putredo incipit, & recens adhuc est febris, remedia quæ aduersus efficientes causas putredinis adhibentur, tantam vim habent, vt post illa minimum relinquatur, quod alia auxilia postulet; Quare cum ardentes febres incipiunt, nihil prohibet quo minus plurimum sanguinis detrahamus, etiam vsque ad a-

B nimi defectum, si modo cum bile plurimum adsit sanguinis, & corpus boni sit habitus, & validis viribus: nam alioqui sequuntur incommoda quæ Auicenna tradit, sed non ea ratione, qua ipse putat nam cum sanguis mittitur, bilis etiam educitur ad proportionem sui; quare quod relinquitur ex vtroque commixtum est, & temperatum, ita, vt bilis nequeat efferuescere: sed cum planè biliosa sunt corpora, paucos habent humores, & propterea euacuatis copiosè uenis, aduruntur & consumuntur facilè, tum à calore febris, quæ relinquitur adhuc post sanguinis missionem, tum verò ab aere ambiente: quippe cùm in vehementi solis ardore ardentes febres fieri soleant; ne ergò deficiant humores in venis, & in corpore, aduersus has causas vehementius exsiccantes & dis-

C soluentes, quidquid in nobis est, parcius mittendus est sanguis; id quod in Mauritanis experientia comprobauit: illi enim cum sanguine pauco, & admodũ calido abundent, non sustinent in febribus magnas sanguinis detractiones. Quod si Galenum diligenter legamus, inueniemus illum non in veris ardentibus febribus, qui sunt Causones, sed in Synochis sanguinem mittere vsque ad animi defectum; vt ex 9. Methodi patet: habent enim istæ febres, vehementem calorem & ardorem, qui magnam refrigerationem postulat, quæ ab initio fieri non potest aliter, quàm per sanguinis missionem: & fiunt ex plurimo sanguine, in corporibus validis & optimè, affectis, quæ omnem violentiam sustinere possunt. Ita ergò sentiendum puto de sanguinis missione vsque ad ani-

D mi defectum in febribus. Quid vero faciendum sit in inflammationibus expendamus: nam Galen. hic sanguinem mittendum esse scribit, etiam vsq; ad animi defectum; in libro vero de Acutis morbis, iubet cum Hippocrate sanguinem esse mittendum, vsque ad coloris mutationem, quod sæpè assequimur, antequam animus deficiat: nam si inflammatio vicina est venæ, quæ secatur, ex parua etiam euacuatione, educetur sanguis, qui in venis partis affectæ continetur, qui alium habet colorem eo quod alterationẽ senserit ex putredine, quàm habeat alius, qui ex alijs partibus iam est euacuatus. Præterea, si pars affecta longè distet à loco sectionis venæ, vt sunt inflãmationes renum, hepatis, coxarum, vesicæ, sanguinis mutatio spectari non potest: quare perpetua non est

E regula, de missione sanguinis vsque ad illius mutationem; nec est tuta missio vsque ad animi defectũ, quam sequitur sæpè mors; præstat ergo dicere, tantũ esse detrahendum, quantum affectus postulare videtur, & vires ferre possunt, sine magna violentia; De doloribus vero magnis eadem, meo iudicio, debet esse ratio, in sanguine mittendo, purgationem vero usque ad animi defectum, quis instituere poteſt, sine temeritate, & vitæ certo periculo, quis enim polliceri potest ex aliquo medicamento, sequuturam euacuationem vsque ad animi defectum quæ ad interi-

tum

tum non tendat: nam purgantibus medicamentis, habenæ, & vincula adhiberi non possunt, quibus co hibeantur si vltra modum progrediuntur; id in venę sectione facere, in nostra est potestate: in purgationibus vero nequaquam, vt Galenus etiam testatur, qui hic verbo quidem iubet esse faciendum, quod opere nunquam aggressus est facere; id enim non tacuisset homo alioqui suæ laudis, & gloriæ plus satis cupidus.

APHORISMVS XXIIII.

In acutis passionibus rarò, & in principijs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

SIcut satis Galenus in Commēt. ostendit, hic Aphorismus est veluti exceptio ab eo quo scripsit concocta medicari: cum enim antea dixisset concocta esse medicanda, concocta autem sint in morbi declinatione, excipit morbos acutos ab eo præcepto, in quibus in principio purgatione vtendū est, ita vt Aphorismus ille de concoctis, in longis morbis duntaxat locum habeat, in acutis autem non item, idque merito: nam cum tempus ad purgationem illud sit aptum, in quo vel humor suapte natura mobilis est, vel iam sedata alteratione naturę perfectaq; concoctione, mobilem efficere possumus incidentibus, & extenuantibus, & naturam hēmus adiutricem, in morbis quidem longis, vtpote à crassis & viscosis humoribus factis, & proindè ad motū ineptis, purgationem ab initio morbi adhibere nequaquam debemus; quoniam vel non sequentur humores medicamenti attractionem, aut certè non nisi cum magna difficultate; Quare necessarium est expectare, donec natura humores concoxerit & vicerit, aut eam expulsioni seruientem habeamus, & in euicto humore eam qualitatem moliri possimus, quę medicamenti attractionem facilè sequatur. In acutis autem morbis, quoniam & humor calidus est, & mobilis, qui tales morbos parit, facilè sequetur medicamenti actionem, & natura nondum multum occupata in concoctione, expellendo medicamento seruire poterit. Quare vtilis erit purgatio, quę ab initio in morbis acutis adhibetur, & tanquam vtilis, & necessaria ab Hippocrate hoc Aphorismo præcipitur, cum ait: In acutis passionibus raro, & in principijs, purgationibus vtendum; quæ res tangit quæstionem de minoratiuus vulgo dictis medicamētis; de quibus non est exigua controuersia inter Medicos, cum Galenus nunc videatur illa concedere, aliquando uero illa negare, & qui Galenum sequi dicūt varietate hac confusi, alia adferunt argumenta ad ea medicamenta penitus auferenda; Qua in re videre oportet, an raro in principijs morborum acutorum purgare debeamus, vt Galen. interpretatur, an semper, vel sæpiùs saltem, ut nostra fert opinio, & Hippocratis sententia esse videtur. Primum enim Galeni rationes quibus suam astruere conatur sententiam in medium adferemus; Deindè, eas quas Neoterici ad hanc rem confirmandam ex alijs Galeni, & Hippocratis locis adhibent; Posteà vero eas diluemus; Postremo, nostram & ratione, & authoritate confirmabimus. Putat, ergo Galenus, in acutorum morborum principio esse vtendum purgatione, cum turget materia, & non aliter, primo, quod Hippocrates scribat in Aphorismo, raro utendum esse purgatione in principio, ita ab Hippocratis authoritate pri-

A mum ducit argumentum. Secundum à qualitate purgantium medicamentorum, etenim, purgantia omnia potentia calida sunt, febremq; exasperant, ita ut nisi speremus maius commodum ex euacuatione sequuturum, quàm detrimentum ex calefactione, purgatio tentanda non sit; Sequetur autem maius, inquit, commodum, si absque molestia omnis humor noxius, & infestans vacuetur. Tertium ducit argumentum à corporis præparatione, corpus. n. cū quis purgare voluerit, oportet fluidum facere, inquit Hippocr. i. humores extenuare, & meatus aperire: quę cum ob morbi uelocitatem non facilè fieri possint, in principio, raro propterea purgationes eo tempore faciédæ sunt. A complicatis præterea affectibus cum morbis acutis qui purgationem impediunt, argumē-
B tum ducit: sunt enim, inquit, qui morbo acuto laborant cum cruditate multa, vel tensione vel inflatione præcordiorum; alij, qui crassos cibos & viscosos assumpserunt, quæ omnia purgationem impediunt. Sumit & argumentum à loco affecto, ait enim aliquos esse morbos acutos ex viscerum inflammatione, in quibus purgatio non est idonea ab initio. Atq; hæc est sūma argumentorū, quibus probare se putat purgationem in principio acutorū morborum raro esse faciendam; & quod magis est, nec etiam in turgente humore libenter purgationem admittit, nisi vna etiam ęger ad purgationem sit paratus. Quare, cum nec ipse paratus sit, nec liceat ob acutiem morbi ex imparato paratum facere, ferè omnino purgationem in omnibus è medio sustulit initio morbi.
C Quam opinionem Neoterici nonnulli docti quidem viri, ita auxerunt, v neque etiam clysteres mollientes exhibere audeant, si venter spontè deijciat, cumulantque ad hanc rem argumenta, de quibus nunc agendum est. Primum ergo sumunt ab authoritate Hippocratis, li. 4. de Ratione victus, vbi scribit, cum vrinæ tenues fuerint, purgandum non est. Secundū sumūt à natura humoris quæ in principio morbi est, est enim, inquiunt, tunc crudus morbus, à crudo autem morbo nihil educi potest: id quod authoritate Hippocratis probant; vbi ait: Quicumque statim inter initia morbi phlegmone obsessas partes soluere pharmaco tentāt, a parte phlegmone laborante nihil auferunt, quando quidem, affectus crudus non cedit. Quod si, inquiunt, in phlegmone id præcipit, idē
D intelligendum est & in febribus, cum febres multis modis cum inflammationibus conueniat. Præterea, medicamentum non posse agere nisi de potentia ad actum perducatur, & natura expellendo adiuuet illius attractionem, hæc autem non posse fieri ante cō coctionem. Adferunt & aliam authoritatem ex Galeno, vbi passim scribit, excretiones q̄ ante coctionē fiunt nunquam prosunt, sed sæpiùs nocent; Addūt postea, purgationem illam vires deijcere, appetentiā tollere, tormina excitare, nonnunquam disenterias, & febrem ipsam exasperare, coctionem præterea vitiari, & interturbari purgatione, vtpote mouente corpus, cum quiete coctio maximè egeat. Crises impediri, & cætera naturæ auxilia, quando nondum ad quam partē se natura vertat cognoscamus; ad natu-
E ræ mutationem item nos reuocant, quæ raro solet febres per aluum soluere, quare, nos non sæpius id aggredi debere, quod natura raro facit. Ita his argumentis, non solum valida, sed mitissima etiam nostra medicamenta non admittunt, cùm omnia purgantia, venenosa participent, plus vel minus, qualitate (vt Aristot. est author) omnia naturę inimica, corpus turbant, nauseam moueant, & tetro odore & saporē displiceant. Atque hæc, & similia adferunt, quibus iam singulatim respondendum erit. Primum ergo quod dicit Galenus, Hippocratem dixisse in Aphorismo in princi-

principijs acutorum morborum raro vtendum esse purgatione, non recipio, quod vim inferat dictioni hęc interpretatio: nam (raro verbum) non ad principia refertur, sed solum ad passiones acutas: nam si, raro, principium etiam comprehendisset, ita scripsisset: in acutis passionibus, & in illarum etiam principijs, raro purgatione est utendum. Deindè, quid opus fuisset principij morbi potius quam aliorum temporum mentionem fecisse, nisi inter omnia tempora morbi adnotasset illud, quod aptum est ad purgationes sæpiùs faciendas? debebat enim eadem ratione dicere, & in declinatione raro venire in vsum purgationes, cum natura per Crises morbos finire soleat, & raro aliquid relinquat, quod purgatione egeat; tãquã ergo purgationes in principio acutorùm morborum necessariæ sint, dixit eo tempore purgatione opus esse, id quod contextus verborum ostendit, cum ait: Et in principijs purgationibus vtendum; estque verborum horum & præcedentiũ hęc sententia; In morbo acuto raro exhibendæ sunt purgationes, nec sępiùs iterandæ: quare in principio illa adhibenda, qua natura exonerata ab humoris mali portione, reliquum & uincere & expellere sola possit, nec vnquam amplius repetenda nisi fortè aliquando in declinatione quando natura per suas Crises non omnia ejecerit: Confirmat eandem lectionem Hebreus textus satis euidenter, quem Rabinus Ori Treuiensis Hebręus discipulus meus vertit hoc modo: In acutis morbis licitum non purgare ęgrotum cum medicinis nisi parum, in principio. Item in principijs si quid videtur mouendum, moue. Hanc nostram sententiam confirmat Aphorismo 29. lib. 2. in quo dicit: in principijs Aphorism. 10. lib. 4. vbi sic scribit: Medicari in valdè acutis si &c. & materia turget, eadem dixit, tardari enim in talibus malum est. Quæ omnia declarant Hippocratem velle in principio acutorum morborum faciendas esse purgationes non raro, sed semper, si aliud non impedit. Non ergo ex Hippocratis contextu probare potest, raro vtendum esse purgatione in principio acuti morbi. Nec vero illud etiam probare possum ꝙ ille putat Hippocratem solum in turgente humore purgationem concedere & de eo loqui, quandoquidem antea Aphorismo quo scribit (Concocta medicari,) id iam dixerit, in principio cum turget humor, purgatione esse vtendum, frustraque ob id repeteret, id quod iam docuit, nisi simpliciter de omni humore qui per purgationem educi posset, intelligeret; id quod satis ostendit dictio Hippocratis, cum nulla mentione turgidi humoris facta, purgatione dicit esse vtẽdum; nec quod vniuersale est, ad turgentem humorem absque violentia trahi potest. Iam diluendæ sunt rationes quibus putat se effecisse, vt uera sit hæc quam sequitur lectio; Primùm ergo quod dicit medicamenta purgantia potentia esse calida. vt de suis medicamẽtis id facilè conceditur, illa de nostris post illius secula inuentis & continuo vsu celebratis, non conceditur: nam multa habemus purgantia frigida, & alia benigno calore ita temperata, vt magis vereri debeamus hysopi, thimi, pulegij, origani, & tragorigani potionem, quam in acutis morbis ab initio exhibet ad pręparationem humorum, quàm purgationem ab illis factam; calidiora enim sunt concessa ab eo medicamẽta quam sit Cassia nostra, Manna, Rhabarbarum, Sena herba, compositum medicamentum ex Dactilis, Diaphenicon vulgo vocatum, Diacatolicon, Syrupus rosaceus, Mel rosoceum, & plurima alia, quæ aluum feliciter soluunt. Quare quod incommodum ex caliditate medicamentorum veretur, minus à nostris medicamentis fieri potest, quam ab his, quibus ille vtitur. Secundum argumentum

A quod à preparatione corporis meatuum apertione scilicet & humorum extenuatione petitur, parum efficax est ad saluberrimum remedium omnino inhibẽdum: nam etsi dicere possim in morbis acutis humorem suaptè natura; vt qui tenuis & biliosus sit, mobilem esse, & facilè medicamentum sequi posse, facilius etiam quàm cùm est vel concoctus, crassior, & frigidior iam redditus; vel quod sit pituitosus & melancholicus extenuatus, siquidem dubium non est bilem extenuatum, tenuiorem esse humore melancholico extenuatissimo, in quo tamen purgatio optima conceditur, tamen dicam sponte: non ita præparatum esse, quin melius adhuc præparari posset. Verùm vt in alijs rebus fieri solet, & ille in Commentario etiam scribit, de duobus malis quod leuius est eligendum. Quam ob rem, etsi aliqua vi fortasse attrahatur humor, quia tamen natura à multitudine & calidiore humore exoneratur, facilius postea reliquum vincit: cum alioqui periclitabatur ne illa & multitudini & asperitati humoris succumberet. Vnde maximam vtilitatem ex purgatione capimus etiam si totus humor morbum faciens non euacuetur, vt ille purgationis vtilitatem metitur, cum id fieri non posse videatur: nec ille vnquam suis experimentis docuerit, quomodo sola purgatione acutus morbus ab initio totus extingui possit, alioqui venæ sectionem inutilem putemus, quod humorem, morbi causam, totum non euacuet, & morbum omnino non extinguat; cum tũc eam vtilissimam putemus dum morbum ita mitigat, & illius causam minuit, ut facilius postea à natura vinci valeat; Quod vero dicit aliquando fieri, vt qui laborant acuto morbo, multa cruditate etiam afficiantur & tenaces crassosque cibos assumpserint, & obstructionibus laborent, & huiusce modi alia, nihil ad rem facit, cum nos non quęramus an ob aliam causam & complicatum affectum impediri possit purgatio in morbo acuto: Sed an morbus acutus suaptè natura in principio purgationem exigat, vel non, cum nihil sit tam perpetuum in medicina, quod contrarij mixtione non vitietur, vel omnino impediatur, ita enim sanguinis missio in ardente febre ab initio non dicetur esse facienda, cum aliquando ob Syncope vel ęgri naturam, uel tales cruditates impediatur, cum tamen uerissimum præceptũ sit, uenæ sectionem in principio ardentis febris conuenire. Quales præterea subesse possunt obstructiones in acutis morbis, qui ex calidissimo humore consistunt, aut ex inflammationibus nascuntur, quas Hippocratis non ueretur, (ut postea ostendemus,): nisi circa intestina consistant, aut ex causis externis quæ nullam uim habent obstruendi, excitentur, Ergo præcepta de eo quod simplex est, tradi debent, & ex rei natura sumi, non prohibent ea quæ adfert Galenus, quo minus purgatione sit utendum in acuti morbi principio, cum ad naturam morbi acuti non pertineant, sed contrarij affectus, qui prohibet fieri, quod acutus exigit, ac etiam si quis eos admittat affectus, tanti non sunt momenti, ut impedire possint purgationem, cùm nec uenæ sectionem impediant ubi affectus eam postulant; sequimur enim quod magis urget, & maximos affectus, etsi aliud sit quod contraindicet; quinetiam & illud quod de inflammatis præcordijs adfert, ad rem non facit, cum sedes affecta purgationem prohibeat, non morbi natura; quoniam enim purgatio humorem ad præcordia trahit, & inflãmatio augetur, ideo purgatio prohibetur ob locum scilicet affectum, quod si inflammatio sit in alio viscere, quod in pęrcordijs non sit constitutum, non solum non oberit purgatio, sed maximè proderit, tum uacuato, tum reuulso humore. Postremo, quod in turgente humore aliam præparationem requirat,

quirat, nec Hippocraticum eſt, nec ſuis principijs cõſonum: nam Hippocrates turgentem humorem ſimpliciter purgandum ſcribit, etſi quidem ſuaptè natura ad vacuationem iam commouetur, quid opus erit alia faciliore præparatione? atque hæc ſatis ad Galenum dicta ſint. Iam ad alios properandum, qui Galeni opinionem plus quàm ille ſentiat extollunt, Primum ergo quod adferunt ex Hippocrate lib. 4. de ratione victus vbi ſcribit: Cum vrinæ tenues fuerint, purgandum non eſt, contra nos non facit, qui purgationes non ſemper neceſſarias in morbo acuto dicimus, cùm aliquando ita conſtricta ſit paſſio, aut ſalutaris, vt naturæ coctionem, & facilem omnino purgationem expectare poſſimus, febrem autem non exaſperat purgatio, cum humorem, febris pabulum educat; coctionem præterea non vitiat, cum natura nondum vehementer in coctione occupetur, & humorem minuat, ita, vt reliquum facilius poſtea vinci poſſit; id quod Galenus in Aphor. 29. 2. libri apertè ſcribit: ait enim, vt citius eueniant concoctiones, circa principia melius eſt euacuare per venæ ſectionem & purgationem: namq; factis euacuationib. minor fit materia, & propterea à natura facilius vincitur: morbo verò conſiſtente, cum iam natura concoxit, ſuperfluum eſt euacuare; deſinant ergo illi purgationem leuem in principio morborum damnare; cum Galenus contrarium omnino aſſerat, & rationẽ ſubiungat, qua fit, vt non deterior, ſed melior fiat cõcoctio, cui & alias ego ſubiungo; nam purgatio huiuſmodi euacuatis venis, & cauitatibus alijs, corpus reddit melius perſpirabile, & educta portione putridi humoris, calorem temperat, & aptiorem reddit ad concoctionem præſtandam. Nec obſtat quod illi ſcribunt, agitationem materiæ fieri, & motum in corpore, concoctionem verò prorſus requirere quietẽ, nam leuia hæc medicamenta, quæ adhibemus in his primis purgationibus, vel nullam quam ſenſus percipiat, vel certè minimam commotionem pariũt, adeò vt ſæpè deijciendi cupiditas adueniat, priuſquam ſenſerimus aliquid eſſe à venis commotum, & attractũ ad inteſtina. Deinde falſum eſt omnem concoctionem melius obiri quiete quàm motu: nam fruſtra alioqui Galenus exercitationem laudaret, quod concoctionem maximè iuuet; quies quidem prodeſt, vbi calor multus eſt, & ſecundum naturam in viſceribus; At vbi exiguus eſt, & humore frigidiore obrutus, exercitatio quæ illum auget, melioris concoctionis eſt author quàm quies, ſic vbi febrilis & acris eſt calor, non quidem exercitatio adhibenda eſt, vt melior fiat concoctio, ſed purgatio; & motus qui fit per purgationem plurimum confert, quia cum fiat cum vacuatione, expirant fuliginoſa excrementa, & putridi humores, qui calorem acriorem reddebant, & ad concoctionem planè ineptum. Atqui ſi verentur illi turbare concoctionem ob motum, quem dicunt fieri in purgatione, cur ergo purgationem imperãt, cum materia turget? maior enim tunc fit commotio & agitatio, vbi iam humores ſunt in motu, & alia accedit agitatio ex medicamento purgante; At dicent, ſe non poſſe fugere purgationem cum humor turget, quia timent illius curſum in partem aliquam nobilem. At ego mortem timeo alia ratione, cum humor calidus, acris, & putridus diutius continetur in venis: auget enim febrem, partes corporis contaminat, dolores excitat ex vaporum multitudine, nutritionem, & concoctionem alimenti impedit, & facilè in aliquam partem moueri poteſt, vt videmus phrenitides excitari ſublato humore à vapore ex venis ad caput. Hæc accidunt, quia, ab initio nõ adhibuerunt purgationem, timent miſeri iſti homines non ſolum motum qui intus, vt aiunt fit à purgatione, ſed illum

A etiam qui accidit ex deiectione, eo quod ſurgere cogantur è lecto, vt purgent corpus, quaſi non poſſint illi huic malo mederi, ſi tantum hoc eſt, ſuppoſitis vaſis in lecto naribus: credo eorum opinione verendum etiam eſſe motum, quem faciunt ægri cum cibum aut potum admouent ori; timeant magis agitationes quæ fiunt ab ægrotis, dum ob ardorem febris, & moleſtiam quam infert putridus humor, coguntur vigilare, & ſæpius per lectum dimoueri, & dolore ſitiq; ingenti torquentur, ſi omnem commotionem timent, & ex omni motu putant concoctionem vitiari, cur ſanguinem mittunt, ex quo humores ſubito mouentur ad partes externas, & ſubito poſtea redeunt ad internas, & à venis ſæpè feruntur bilioſi humores ad orificium ventriculi, vnde animi
B defectus accidit? cur item clyſteres adhibent paulo ante venæ ſectionem, & plures contrarios motus paruo temporis ſpacio præſtant? aut ſi hos motus nõ timent, taceant eos quos purgatio ſine ſenſu vno duntaxat modo præſtat. Quod vero de Criſibus dicunt, diligenter etiam eſt expendendum: aiunt enim Criſes impediri, nec amplius videri, aut certè rariſſimè, noſtris his temporibus, & id attribuunt his purgationibus quæ fiunt in principio morborum; quibus ſic reſpondeo, Criſes non impediri ab his purgationibus, ſed citius & tutius illas fieri: nam exonerata ab initio natura, quod reliquum eſt vt facilius concoquit, ita expellit commodius; nec poteſt tanta euacuari materia in principio morbi, vt multum adhuc non relinquatur ad Criſes faciendas, vt quotidiana docet
C experientia; leuiores & faciliores Criſes fateor noſtro tempore contingere, atque vtinam illæ prorſus tolli poſſent: quis enim optare non debet ſolutiones morborum fieri potius ſenſim, & cum paruis motionibus; quàm cum illis, in quibus vereri omnia mala poſſumus, & dubium manet iudicium de vita hominis? damnant ergò illi quod antiquiores Medici maximè laudarunt, vt ſcilicet cito, tuto, & iucundè curare ægrotos ſtudeamus. Illud vero quod adferunt ex naturæ imitatione, quod ſcilicet illa raro per aluum morbos finire ſoleat, & nos propterea frequenter purgationes inſtituere non poſſe, facilè refellitur: nã ideo raro per aluum natura finit morbos, quoniam humor in venis & habitu corporis, vt plurimum cõtinetur; qui febrem facit, ita vt ſingulæ partes in v-
D nam actionem vix conſpirare poſſint, quę per vnum meatum ad inteſtina fiat, facillimè autem per purgationem id efficiamus; cum purgatio attractione fiat ad locum vnum, in quo medicamentum eſt, & eo tracti humores ferri cogantur. Quod ſi tetro ſunt odore medicamenta purgantia, & ſapore diſplicent, ea ab vſu, ſi poſſumus, amoueamus, & non ſolum in principio morbi, ſed nec alio vnquam tempore conuenire dicamus; ſunt enim hæc communia omnibus purgationibus argumenta, & nõ ſolum propria illis, quæ in principio fiunt, de quibus nunc agitur. Poſtremo, quod addunt requiri naturæ actionem, vt medicamentum ducatur de potentia ad actum, & vt illa expellendo adiuuet medicamenti attractionem, & hæc non poſſe fieri ante concoctionem mul-
E tis modis refelli poteſt, nam etſi requirit medicamẽtum illum actum, tamen hoc à calore fit, qui non reuocatur propterea a concoctione humoris noxij: nã concoctionem vix natura adhuc inchoauit, aut certè in ea parum laborat, & leuiſſima requiritur opera naturæ & caloris, vt leuia hæc medicamenta actuẽtur: quandoquidem & ſenes, & debilia omnia corpora hoc præſtant, cum nonnulla difficultate, vt experientia docet. Præterea in purgationibus non requiritur expulſio naturæ: nam ea fit per attractionem medicamenti, quod vel inuita natura allicit vndiquaque

sibi humorem familiarem, alioqui nunquam fierent superfluæ purgationes: nam quod familiare est, natura retinere conatur quantum potest, sed non potest, quia cogitur illud relinquere in potestate medicamenti: nec credere debemus naturam irritari in purgationibus nostris à medicamentis, & propterea simul fieri expulsionem cum attractione medicamenti: nam quæ irritant vim expultricem, id faciunt vel quantitate, vel acrimonia, quæ non adsunt in nostris medicamentis, quæ parua sumuntur quantitate, & nullā habent acrimoniam, cum omnia sint multa humiditate temperata; cur quæso non veremur magis irritationem, & expulsionem quæ turbent concoctionem à medicamentis, quibus illi per multos dies vtuntur continuo, qualia sunt origanum, thimum, serpillum, hysopum, & alia huiusmodi, quæ acrem & igneam habent vim, cur piper etiam adhibent in quotidianis à quo mordicatio stomachi, vomitus, & totius corporis commotio contingunt. Nec sufficere quidem potest sanguinis missio ad naturam exonerandam in principio morbi, nam illa solum multitudinem ęqualiter lædentem minuere potest: at humorem qui iā puttedinem sensit, aut in via est ad putredinem, non aliter quàm per purgationem educere possumus, & illum natura expellit, vt procedat concoctio, id quod ostendunt vrinę crassitudo, & rubeus flauusq; color, quæ cum fieri non possint nisi misceantur humores cum vrina, mixtio autem fieri non possit nisi facta sit à natura separatio, & hæc ostendat præcessisse concoctionem, itaque si natura non veretur in principio acutorum morborum vacuationes tētare per vrinas, per vomitum, & sudores etiam, vt in tertianis apparet, cur nos idem non præstabimus ad naturæ imitationem, pręsertim cum medicamenta habeamus quibus facilius, quod est noxium separare possumus? nā natura expulsionem vix aggreditur antequam plurima excrementa congesserit, à quibus vehementer irritari, & molestari possit.

Hæc sunt illa egregia argumēta eorum qui se purgationem in principio acutorum morborum putant sustulisse, quæ quanti momenti sint, quilibet ex nostris confutationibus facilè agnoscere potest, quæ, etsi omninò etiam concedantur, tanti tamen non sunt momenti, vt id efficere possint, quod illi volunt; quęrimus.n. an maiore sint cōmoda, quàm incommoda quæ ex purgatione sequuntur; sed quoniam isti non percipiunt rationum momenta, nec alia re flecti possunt, quàm authoritate & imperio authorum, volo hoc etiam modo illorum voluntati, ne dicam, infirmitati consulere. Primum ergo excutiamus Hippocratis libros, & quid senserit de purgatione hac ostendamus: adfero præsentem Aphorismum vbi expressè scribit, in principio acutorum morborum purgandum esse corpus; Deindè Aphorismum 22. libri primi, Concocta medicari, vbi interprete Galeno, iubet concoctionem esse spectandam in longis morbis, in acutis vero si materia turget, purgationem adhibendam esse ante perfectam illam concoctionem, turget autem semper in huiusmodi morbis materia, quæ semper acris est, ignea, & ad motum parata. Nec impedit quod scribit plurima non turgere, nam hoc vt ostendimus, non tangit morbos acutos, sed vniuersum genus morborum, in quo plures agnoscuntur esse morbi longi, quam acuti. Ad id pertinet, quod scribit Aphor.29.lib.2. In principio si quid videtur mouendum, moue; quem locum explicat Galenus de sanguinis missione, aliquando de purgatione, quod verbum additum est de morbis acutis: quando .n. fit morbus acutus, tunc ab initio purgandū, quod alio Aphorismo expressit, in quo scribit Aph.10.lib.4. In acutis passionib. eadem die si fieri potest, medican-

A dum, in quo subiungit, nam tardari in his, malū est. & huius adhuc rationem reddit, quia, inquit, Aph.30 lib.2. Circa initia omnia debiliora, & in statu omnia fortiora, quæ purgationem fieri impediunt. Hęc sunt quidem pręcepta Hippocratis luce clariora de hac purgatione, quę, & operibus in suis libris confirmat: quid enim clarius eo quod scribit in lib.2.& 4. de Victu acutorum, in curatione Pleuritidis, si dolor, inquit, ascendit, sanguinem mittes: si descendat, purgabis; & genus medicamenti purgantis illic describit, quale quæso? ex helleboro, peplio, scamonio, verebimurne nos purgationem ex nostris medicamentis in simili affectu? Nec est quod confugiamus ad materiam turgentem: quomodo enim amplius turget, si spectes materiam quæ iam facit inflammationem

B quam iam per tot fomenta discutere tentauit: sed frustra, & ob id purgationem imperat; At si dicat aliquis, illum purgare nolle, vt materiam facientem, aut circumstantem inflammationem, sed vt illam quæ in venis magnis continetur, educat; rectè quidem ille sentiet, sed interim nobis viam aperit ad purgationem in alijs morbis acutis, in quibus nulla est inflammatio in aliqua parte: eodem enim modo humores continentur in hoc, & illis affectib. etsi in eo scribit esse purgandum, vt habet li.4. de victu acutorum in textu 76. prima die vel 2. vel 3. vel 5. & Galenus in eo loco, nullum diem ex primis excipit; cur nō licebit eodem tempore in alijs morbis acutis purgare? posset enim quispiam dicere authore Galeno, Pleuritidem iam vigere, quando Hippocrates frustra

C tentatis fomentis purgationē instituit; At si eo tempore non timet eam euacuationem, cur nos antequā vigeat morbus, vel etiam crescat, idem nō facimus? si item præcipit alibi crudas inflammationes purgationibus non cedere, & tamen in pleuritide vbi parum, aut nihil adhuc excernitur (quod cruditatis morbi indicium scribit esse Galenus) adhibet euacuationem per purgantia? tanto magis possumus nos id pręstare in omnibus biliosis febribus, vbi humor nō est crudus, & constrictus in aliquo loco. Purgationem quoque ille adhibet in lib.4. textu 30. de Victu acutorum, in Angina ex vehementibus medicamentis, & tex.7. eiusdem in Causone iubet ventrem aperiendum esse ex asinę lacte cocto; in quo loco Gal. scribit Hippocr. lac asinę dare, quoniam alia non hēret me-

D dicamēta, quę non essent acria & calida. Probat autē purgationē quę à medicamentis fit mitiorib. nulla facta concoctionis mētione; Igitur Hippocr. & Gal. ex eo loco volūt ex nostris medicamētis fieri purgationes in principio morbor. si necessariā dicunt esse purgationē, & solum verentur acrimoniam, & caliditatem medicamentorū. Est & locus notandus in eod. 4. lib. Acut. tex.21. vbi agit de angina, & clysteres laudat Hippocr. nam Gal. scribit clysteres adhibendos esse, non solū vt excrementa alui subducātur, sed vt humores qualitate vitiosi morbū facientes, expurgentur; & tales clysteres tertio quoq; die infundi iubet, donec salus cōtingat: oportet aūt tales clysteres medicamētosos esse, & ex purgantib. confectos, vel certè ex acribus rebus si humores morbū facietes in An-

E gina sunt euacuaturi; non ergo verentur Gal. & Hippocr. turbationē concoctionis ex purgationibus humoris noxij, nec solum quærunt illi solam deiectionē excrementorum cibi, vt Medici nostri osores harum purgationum. Quid vero eo est clarius, quod scribit de inflammatione hipochōdriorum, septi transuersi, iecinoris & lienis, & aliarū partium quæ supra septū transuersum sunt? scribunt enim lib.4. Acutor. tex. 21. Hippocrates & Galen. non esse incipiendū à purgatione, sed à sanguinis missione, sed post sanguinis missionē deinde purgationē adhibendā, nec magnū

spacium

spaciū interponi vult, cum dubiū esset an purgatio, vel sanguinis missio præcedere dēret: nec impedit, quod subiungit tex. 22. eius. li. de cruda passione, quæ non cedit statim inter initia medicamento purganti: nam verbum (statim inter initia) ponit solum differentiam inter sanguinis missionem, & purgationē de qua controuersia erat, & nihil aliud vult, quàm quod purgatio non sit statim & primo facienda, sed post sanguinis missionem: non quod velit concoctionem expectare in inflammatione, vt cum postea humorem purget; nam talis humor qui ad suppurationem venit, & abscessum fecit in parte, per nullam purgationem factam à purgantibus medicamentis educitur, sed per resoluentia, aut incisione partis affectæ, per quam pus ipsum exitum habet; appellauit autem crudam passionem suo more, quæ est constricta, nec facilè trahi potest à medicamentis purgantibus: nam vbi venæ plenæ sunt humoribus, prius sāguis mittendus est, quàm possit purgatio feliciter procedere, quod ipse paulo postea his verbis scribit textu 28. & 29. lib. 4. Acutorum. Talibus sanè prius adhibitis fomentis venam confestim ab initio secare oportet, cum nondum fixa sunt omnia quæ consistant, tum spiritus, tum fluxiones, facilius etenim remedijs parent, postea reficere expedit, & superiorē ventrem si non leuetur, purgare. Quam sententiam etiam ita admittit Galenus in Comment. non expectant ergo illi declinationem morborum, vt purgēt, si iubent purgationem dandam esse si post sanguinis missionem non alleuiatur æger: (nam alleuiationes non contingunt ante declinationem morbi authore Galeno) denique nullus ferè morbus est acutus, de quo non agat author libri 4. de Victu acutorum, & nullus est in quo non vtatur post sanguinis missionē purgatione, si modo vrinæ sint crassæ, & rubræ, quē locum explicans Galenus dicit vrinas crassas & nebulosas, idest quæ nubeculam iam aliquam habent, significare concoctionem, quæ sufficiat ad purgationem, quæ sententia Galeni refellit euidentissimè illos, qui perfectas concoctiones semper expectant in declinatione morbi, antequam purgationem aliquā aggrediantur tunc enim vrinæ non amplius nubeculam habent, & crassitiem, sed sedimentum album, leue, & æquale, nec crassæ sunt tales tunc vrinæ; hęc autem omnia conspiciuntur in primis diebus in febribus acutis & biliosis, vt experientia docet, & si tunc purgamus, facimus quod Hippocrates, & Galenus iubent esse faciendum, qui longè quidem ab illis dissentiunt, qui misso sanguine nullum aliud adhibeat auxilium ægrotis ante morbi declinationem, & ita plurimos perimunt, stulta quadam timiditate, qua commixti, omnia verentur quæ maiores nostri iubent non esse timenda, si modo leuioribus medicamentis vti possimus, quod nobis maximè est concessum; Verùm si illi præter Hippocratis authoritatem Galeni quoq; sententiam requirunt, præter illa quæ ex suis Commentarijs in librum de victu acutorum adduximus, non grauabimur vtique illorum imbecillitati, huius viri quoque testimonio mederi. Clara est Gal. de hac re sentētia, in lib. de his quos purgare oportet, tex. 5. vbi ita scribit. Inter initia morbi tenues, & aquosos humores euacuabis, vbi crassi & tenaces fuerint, quales sunt pituita, & nigra bilis, concoctionem expectabis. Nec est quod dicant illi eum librum spurium esse, vt quidam ob hanc solam sententiam quæ contra ipsos facit asserere sunt ausi; vel quod non intelligatur de purgatione adhibenda inter initia febrium, sed aliorum morborum, quod ipsi concedunt: nam Galen. hæc omnia dubia tollit in principio, 1. Comment. De Humoribus, vbi ita ad

A verbum scribit: Sunt porro crudorum humorum duo genera, eorum alter tenuis, & aqueus est, alter crassus, & glutinosus, estque is in partibus corporis impactus; tenuem vero & aqueum euacuare expedit, prius quam à calore febris excalefiat, pungatque ac mordeat; at crassum, & glutinosum concoquere, & fluidum reddere prius, quam medicamento purges. Quibus verbis sententiam quæ habetur in illo libro confirmat, & euidentissimè non solum concedit, sed præcipit in omnibus febribus quæ fiunt ab humore tenui qualis est biliosus & aquosus, non purgationem per initia, & ante concoctionem facere debere. Item in 4. Methodi statuit purgationem, vel propter morbi magnitudinem, vel abundantiam alicuius humoris, faciendam esse, ergo cum in principio morbi acuti vtrumque adsit, illa adhibenda est

B etiam si sanguis iam est missus: nam post sanguinis detractionem, adhuc magnus perseuerat morbus: nam alioqui non fierent postea in eo Crises, & magnæ aliæ mutationes. Idem præcipit esse faciendum in 5. Methodi, statim ab initio. In fluxionibus, & vlceribus pulmonis, quæ mala, non sunt profecto sine febre; & passim eadem præcipit, etsi aliquando timidior videatur esse in purgationibus exhibendis. Rationem subiungit ex vehementia, & caliditate medicamentorum purgantium; nec expectat perfectā concoctionem, cum purgationem tentant (vt hi censent, qui se falso Galenistas profitentur) sed contentus est si appareant alia concoctionis inditia vt apparet in 1. lib. ad Glauconum, primum in cura tertia-

C næ febris, vbi absinthium iubet exhiberi, vbi concoctionis signa apparent, & antequam concoctionis mentionem faciat, non veretur remedia adhibere quæ bilem, vel per os, vel per vomitum, vel per aluū, vel vrinam, purgent; sic in vini exhibitione ostendit se non expectare perfecta signa concoctionis, sed satis esse, si concoctionis signa ostendantur, & explicat hæc esse, cum morbus concoqui incipit; vt idem de purgatione quoque sit intelligendum. Ad idem pertinet quod scribit in eodem libro in quartana febre sæpius iterandas purgationes, tamquam voluerit per fectam concoctionem expectare, in qua semel fiat purgatio totius humoris noxij & concocti, sed euacuare velit quantum per interualla cōcoctum agnoscitur esse. Sed cur quæso in quotidiana febre post

D primos dies in quibus minimum esse potest quod sit concoctum, exhibet quæ vrinam mouent, & pituitā morbi causam cum vrina trahunt. Quod vero Galenus in alijs morbis biliosis, vbi nulla est febris, concoctionem non expectat, quilibet videre potest ex libro de medicamentis secundum locos, vbi singularum partium morbos curat, & purgationem statim aggreditur, si cacochimia adest in corpore, nisi adsit crassities, & visciditas in humoribus, vel aliqua obstructio in vijs, per quas euacuatio fieri debet. Oribasius præterea, purgationem concedit in peracutis morbis, & Aetius cap. de purgatione, apertè scribit ad hūc modum: In acutis morbis in principio purgādum. Quid vero commemorem Auicennam, Rasim, Meuem, & omnes practicos qui à quingentis

E annis vixerunt, qui omnes profitentur, cum maxima gloria & facilitate, curationem morborum, & præsertim febrium acutarum, & biliosarum, cum leui aliqua purgatione in primis diebus morbi? Exhibēt enim vel cassiam solam, vel mannam, aut syrupum rosaceum solutiuum, vbi calidissimæ sunt febres, ex humore planè bilioso confectæ: aut, si aliquid pituitosi humoris est commixtum, vt in nothis tertianis contingit; aut si crassior est bilis, non verentur miscere cum his dragmam vnam, vel paulo etiam plus me-

dicamenti quod Diaphenicon vocant, aut Electuarium rosatum Mesuæ, aut aliquid tale, quod recipit minimum scamonij, & illud ita temperatum, & correctum, vt nullus vnquam iustus æstimator actionũ humanarum viderit, ex his medicamentis vnquam esse allatam vim naturæ: nam si Hippocrates vtebatur helleboro, scãmonio, peplio, & alij postea hyera ex colochintide confecta, ad huiusmodi purgationes nullis mitioribus commixtis medicamentis, verebimur ne nos mitissimis nostris pharmacis vti, cum minima illorum mixtione? Ego verò qui nunc quinquagesimum annum ætatis meæ ago, & annos viginti septem Medicinam factitaui, Lugduni, Antuerpiæ, Patauij, Venetijs, Pisis, Romæ, Neapoli, & nunc eandem exerceo in hac nostra Regione Pedemontana, semper sum secutus hanc medendi rationem, & Deum testor, nihil vnquam mihi contigisse ex his purgationibus, in quo agnoscere possem aliquid detrimenti allatum fuisse ęgrotis; & cum vtramque curandi rationẽ sæpè tentauerim, inueni longiores, & grauiores factos morbos, in quibus ab initio nulla purgatio fuisset adhibita. Dicam adhuc aliquid, quod non admittent illi qui omnia timent ex purgationibus; vbi febres sunt vehementes, & post sanguinis missionem, & minoratiuam purgationem, & alia prę sidia, morbus perseuerat in sua vehementia, & in statu, videmus naturam nihil tentare, sed opprimi, & pessima signa apparere, si vrinæ rubræ & crassę sunt, nihil commodius inueni quàm exhibere paulo plus, vel minus vncia cassiæ puræ, & optimæ; illius enim potione Georgium nepotem meum, victum iam à febre, & stupidum redditum, multosq; alios profiteor me sanasse. Eandem curandi rationem frater meus Bartholomæus, qui annos quadraginta Lugduni, & nunc Septuagenarius domi Medicinam felicissimæ adhuc exercet, semper est secutus, & maximam famam in tota Gallia, & Italia ex suis fœlicissimis curationibus sibi comparauit. Quam ob rem, iuuenes nobilissimi nolite nescio quibus credere, qui digni non sunt soluere corrigeas calceamentorum, si cum tot tantisq; viris comparentur, & nihil aliud sciunt in morbis præstare, quam sanguinem mittere, & clysteres aliquando exhibere, & ptisanam pro cibo dare, & aquam hordei pro potu, & syrupos per multos dies frustra propinare, & nihil aliud prętererea; quorum quidem Medicinam non sex mensibus, vt volebat Thessalus, sed sex diebus, quilibet perdiscere potest.

Et hoc cum præmeditatione faciendum.

CVm præcepisset Hippocr. purgationem in principijs morborum acutorum, sub quib. nos comprehendimus omnes alios, qui ex bile, & tenui humore consistunt, admonet id esse faciendum cum præmeditatione: quæ verba ita interpretatur Galenus diligentem examinationem, vel ægroti præparationem, vel Crisis expectationem, vel hæc omnia simul, non enim esse paruum periculum vti in morbo acuto purgante medicamento, cũ ea omnia sint potentia calida. Verùm nõ potest Hippocrates intelligere Crisis expectationem, cum dicit in principijs esse purgandum; nam Crises non fiunt in principio, sed in statu; quare, si de purgatione ageret quæ fit in declinatione morbi, bona esset hæc Galeni interpretatio, quæ nihil ad institutum Hippocratis facit; nec etiam intelligit eam præparationem quæ fit per extenuantia, qualia ipsa dicit se exhibere, hisopum, origanum, tragoriganum, thymum, & pulegium, quæ in acutis morbis non sunt danda propter nimium calorem, nec vim habent extenuandi, vt postea ostendemus cum explicabimus Aphorismum nonum, secundi libri: Corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere: nam hæc medicamenta calida & ignea, solum possunt extenuare, cum humores sunt crassi ex concretione, vt pituita; bilem autem vtramque hæc reddunt crassiorem, dissoluto, & consumpto humore, & relicto eo quod in illis est terrenum. Præterea, acuti morbi qui sunt cũ febre, de quibus hic agit, non habent opus extenuatione, quoniam (vt antea ostendimus) nec obstructiones in illis fiunt, quæ sint alicuius momenti, & humores qui abundant sunt biliosi, tenues, & ignei, & plus iusto etiam ab ipsa febre vehementi extenuati. Quare nihil aliud (meo quidem iudicio) præcipere vult Hippocrates, nisi vt mitiora medicamenta eligamus, ita, ut solum apta illa sint educere, quod iam est concoctum, aut certè facilè sequi potest, & ita sequentes concoctiones iuuare, non autem reliquum perturbare, & supra modum corpus calefacere. Atq; hæc sufficiant in hoc primo libro, quæ iam à viginti annis inchoauimus, & continuo quantum licuit per alia studia semper auximus, & pro viribus expoliuimus, & hodie qui est dies vigesimus Mensis Maij, anni millesimi quingentesimi sexagesimi tertij, absolui, quod Deo sit gloriosum, mihi vero & studiosis omnibus artis nostræ, & cæteris qui ea utentur, fœlix & faustum.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

In Lib. II. Aphoris. Hippocr. Comment.

NON est facilè inuenire scopum in hoc secundo libro, ad quem redigantur omnes Aphorismi, ut in primo diximus libro oēs Aphorismos redigi ad euacuandi nutriendiq; rationem: nam materia quæ in hoc docetur, multiplex & varia est; quidam enim Aphorismi qui hic tendūtur pertinent ad purgationem, alij ad nutritionem, alij ad causas morborum, alij ad curationem, alij signa docent generationis morborum, alij prędicunt permutationem morborum, alij mortem, alij salutem, & denique, multiplex & varia est tractatio, quæ in certos scopos vniuersales contrahi non potest; maior tamen pars Aphorismorum huius libri pertinet ad signa, & ea quidem prognostica; ac cum signa sumantur vel à causis, vel ab effectis, vel ab essentia eius de quo agitur, omnia hæc attingit, sed maximè illa, quę à Symptomatis, & causis morborum ducuntur. Porrò symptomata omnia, vel sunt actiones lęsæ, vel passiones quæ agendo nascuntur, vt dolor & voluptus, vel excrementa corporis, vel qualitates præter naturam mutatæ; Actiones aliæ naturales, aliæ vitales, aliæ animales; & hæ vel sensitiuæ, vel mo[illegible]æ, vel principes, quæ pertinent ad imaginationem, v[illegible]l rationē, aut memoriā; Sōnus vero aut vigilia passiones sunt animalis totius, quatenus illud sensus est particeps, non tamen sunt actiones sensuum, sed vigilia sequitur sensationem, somnus vero sensuum quietem (ut alibi ostendemus) de quo in hoc 1. Aphorismo agit Hippocrates, docetq; ex eo mortem & salutem prædicere; Scribit ergo hominem moriturum, si in morbo somnus laborem facit, non moriturum vero si somnus in eo iuuet: laborem intelligit, non exercitationem, non reuera dolorem, sed molestiam quamcunque ex qua percipimus ægros post somnum deterius habere, vt sæpe fieri videmus in morbis. Quā quidem sententiam intelligere non possumus, nisi vires & facultates somni perspectas habuerimus; De qua quidem re egimus in primo libro Operis nostri de Somno & vigilia, vbi ostendimus somnū ipsum reuera nihil præstare, cum sensuum sit priuatio; vel certè sequatur sensuum priuationem & quietem; sed calor est natiuus influens qui per somnum agit: ille enim dum contrahitur in viscera, sensuum fontem A deserit, & propterea illi agere non possunt, vnde sequitur somnus, & interim cum versatur in visceribus, diuersa opera præstat pro ipsius somni differentijs, & corporum diuersitate: nam aliud præstat somnus breuis, quàm longus; aliud profundus, quàm leuis; aliud continuus, quàm interruptus; aliud qui in molli lecto, quàm qui in duro initur; aliud qui in calido loco, quàm qui in frigido fit; aliud præstat nocturnus, quàm diurnus; aliud matutinus, quàm meridianus; denique, multæ sunt somni differentiæ, quas rationi est consonum diuersos parere effectus; nec alienum quidem est à ratione, vt diuersi fiant effectus à somno in corporibus differentibus temperie, habitu corporis, humoribus, affectionibus, passionibus; nam aliter temperata, quàm intemperata corpora à somno afficiuntur, aliter sanguinea, quàm B biliosa, vel melancholica, aut pituitosa; aliter crassa, quàm gracilia; aliter obesa, quàm macilenta; aliter exercitata, quàm quieta; aliter vacua, quàm plena humore quam cibo, & eo recenter, aut iandudum assumpto; aliter sana, quàm ægra; aliter si laborat stomachus, quàm si externa aliqua pars afficitur; aliud patiuntur à somno qui inflāmatione laborant, quàm qui alio affectu detinentur; aliud fit à somno si incipit inflammatio, quam si illa crescit, aut viget, vel declinat; aliud si vrget febris putrida, quàm alterius generis morbus. Itaque somnus (vt docet Galenus in libro 6. de morbis vulgaribus) non semper refrigerat, vt quidam voluerunt; nec semper humectat, ut ille censet; sed calefacit, refrigerat, humect[illegible]t, exsiccat, temperat corpus, morbos quosdam auget, alios minuit, & rescindit; unde, aliquando prodest, aliquando obest in morbis; nocet enim somnus si flu- C xiones ad interna viscera fiunt, aut ex rigore febriū, vteri suffocatione, aut animi defectu, aut ex alia causa calor ad interna viscera compellitur: nā cum somnus eo etiam moueat innatum calidum, idest, sanguinem & spiritum, augeri ea mala necesse est; iuuat autem, si sanguis per externas partes erumpit, aut corpus digeritur ex nimio sudore, aut nimio sudore, aut alia externa euacuatione, vel gignuntur in partibus externis inflammatione, vel quæ consistunt in internis, iam vigent, aut declinant; vigilandum vero tuńc est, quando inflammationes externarum partium pariter sunt concoquendæ, & discutiendæ; solet prodesse somnus vbi concoctione est opus in in-

ternis partibus; obest autem in frigidis & humidis A affectibus corporis, & aliarum partium externarũ, quoniam priuantur illæ calore natiuo, quo egent ad concoctionem & consumptionem humoris; & non solum quidem in morbis ipsis, sed etiam in accessionibus morborum nunc iuuat, nunc lædit somnus: nam si accessiones fiant cum rigore, aut ex fluxione ad partes internas, eo tempore quo hæc fiunt, arcendus est somnus, ne illius opera morbosi motus augeantur; his vero sedatis motibus, ut in statu & declinatione accessionum, prodest somnus, quoniam calor illic conclusus concoquit, discutitque noxiam materiam; in quibus vero per accessiones calor non contrahitur, nec fluxiones fiunt, vt in Colicis passionibus, quæ per accessiones repetunt, & in externarum partium vitijs calidis repetentibus per interualla, B vt in hemicrania, prodest somnus: quoniam fluxiones auertit, & vbi concoctione est opus, concoquit. Iam videamus quid velit Hippocrates. Galen. illius sententiam ita interpretatur, vt somnum non consideret in toto morbo, sed solum in accessionibus morborum, nec in illis quidem omnibus, sed in his duntaxat, quæ cum frigore contrahunt calorem in viscera: tunc enim, inquit, si somni nocent crescente accessione, aut vigente & maximè declinante, mors meritò significatur; Verum illius explicatio non consentit cum dictione authoris, qui de toto morbo agit, siue ille accessiones habeat, siue non, ait enim: in quo morbo, & non in qua accessione morbi; sententiam ergo facit Hippocrates generalem, qua vti possumus in plurimis morbis. C

Præterea supponit Hippocrates, somnum esse incundum in tempore opportuno in quo suaptè natura prodesse debet, non in principio accessionum, aut in alio tempore, in quo certo scimus illum obfuturũ. Præterea, quod dicit ex somno non sequi aliam læsionem in principio accessionum, sed solum deesse illã vtilitatem, quæ ex vigilia habetur, non mihi placet: quis enim negat maiorem contingere ex somno læsionem, cum ille addit nouam fluxionem, & maiorem contractionem caloris facit circa viscera? intendit ergo malum somnus, quia morbosos motus adiuuat, & quia vigilia hominem priuat, à qua remedium sumitur aduersus eos motus; sed videamus an in omnibus morbis in quibus nocet somnus, mortẽ necessariò prædicere debeamus vt Hippocr. Apho- D rismus sentire videtur; mihi hoc non videtur necessarium in omnibus morbis: nam si nocet in frigidis affectibus externarum partium, aut cùm fluxiones fiunt in internis, non propterea mortem prædicemus, huic malo mederi possumus imperata vigilia; quare mihi Aphorismus intelligendus uidetur esse in morbis qui concoctione, & opere caloris egent in internis partibus, quales sunt febres putridæ, & alij morbi in quibus est intus cruditas, & abundantia humorum: nam cum illi qui ita laborant, liberari non possint nisi concocto & euicto qui illic lædit humore, si per somnum in quo concoctionis & caloris vis est validissima, malum uinci non potest, certè res desperata est, nimirum si illud quod solum prodesse potest, non solum non prodest, sed etiam obest, à quo E enim alio auxilium petemus? Sed dices, quomodo obesse potest concoctioni? quoniam contingit aliquando materiam obruere & suffocare uires agentis; ubi enim multa, crassa, & uehementer corrupta est materia, & in eam agit calor noster, & coquendi facultas, si uincit, ad uictoriæ proportionem, agentia ualidiora redduntur, aut saltem reprimunt conatus materiæ repugnantis, & salus tandem expectanda est ex reiteratis plagis per somnum à cõcoctione; at si concoctio & calor posteaquam pugnam ualidissimis suis viribus per somnum cum materia morbosa tentarunt, sed inprosperè, illa infelicis suæ pugnæ signa produnt: nam post talem somnum sæpè videmus pulsus fieri minores, motus corporis deteriores, deliria infestare, vrinas turbari, & alia plurima Symptomata oboriri, quæ ostendunt agitatam fuisse materiam, & calorem oppressum, quod malum necessarium est continuò augeri, cum sine somno viuere non possit qui laborat, & per somnum rursus pugnandum sit cum hoste qui viribus suis auctis, continuo maiora vulnera inferre est aptus.

Si vero iuuat, non mortale.

EX incommodis quæ somnus adfert ægrotantibus, mortem prædicere docuit Hippocrates: nunc vero contrarium colligit ex iuuamentis quæ somnus parit; si inquit iuuat somnus, nõ morietur homo. Quam quidem sententiam Galenus simpliciter non intelligit; contingere enim posse ait, vt affectus qui in visceribus est, iuuetur à somno, ex alio tamen affectu moriatur æger. Cuius quidem opinio mihi non placet: nam somnus non dicitur iuuare, si post illum æger grauior ex aliquo affectu redditur: nam si in aliquo prodest, in alio obest morbo, dicere non possumus talem somnum iuuare. Hippocrates autem nullius læsionis mentionem facit, cum expendit iuuamentum ex somno, & vera est ipsius sententia, quam ratio & experientia confirmant; nam si somnus iuuat, ostendit calorem natiuum potentiorem esse causis morbosis: quod si potentior est, illas concoquet & dissipabit ad hæc vero opera sequitur declinatio morbi, & salus; id quod sæpè videmus fieri: nam qui post somnũ leuius habent, meliusque sperant, & alacriores sentiunt se redditos, illi euadunt; Moriuntur autem quibus contraria his fiunt.

APHORISMVS II.

Vbi somnus delirium sedat, bonum.

HIc Aphorismus est veluti exemplum superioris: cum enim in eo dixisset, vbi somnus iuuat, non mortale; subiungit, particulare exemplũ in quo iuuat somnus, ex quo intelligere possimus affectum non esse mortalem, quasi ita diceret: iuuat autem, si morbosam dispositionem & Symptomata sedauerit, quale est delirium. Quomodo autem somnus delirium sedare possit, explicandum est: quod fieri non potest, nisi prius intellexerimus delirij naturam, & somni vim; sed hanc superiore Aphorismo attigimus. De delirio vero nunc agemus, & quid sit, quotve illius differentiæ, quæ causæ, quis locus patiatur, breuiter docebimus. Ex quibus intelligemus quibus remedijs an à somno sedari possit oẽ delitiũ. Igitur, vt in actione sensuum sunt Symptomata, sensus priuatio, imbecillitas, deprauatio, & tristis sensatio; ita etiam in principe facultate sunt etiam propria Symptomata: nam circa memoratricem hæc apparet, cum vel penitus perit memoria, vel debilis seruata est, vel deprauata residet: debilem porro vocamus, quæ minus est; obtusa, confusa, quæque paulatim, & vix agit, vel longiore tempore opus habet vt recordetur, aut denique alio modo segnius exercetur: cum vero quis commemorat quæ nunquam est imaginatus, aut nũquam fuerunt acta, tunc deprauatam uoco memoriam; tristem vero tũc dico memoriam, cum quis contristatur recordatione

eorum,

eorum, quæ sunt iocunda. Iam vero in facultate imaginatrice Galenus in libro de differentijs Symptomatum triplex ponit Symptoma, triplici nomine distinctum: nam aliquando resolui actionem imaginatricẽ scribit, quam affectionem Charon, & Catalepsim vocari ait, non fortè rectè, cum passim his nominibus soporosos affectus significari tradat: quod si fortè etiam imaginatio in illis soporosis affectibus simul læditur, non tamen propterea ab eo quod accidit nomẽ sumere debemus, nec agnoscere possumus in illis principem facultatem pati abolitionem aliquam: quãdoquidem, illemet testatur Catalepticos, postea quam ad se redierunt, referre aliquando quæ contigerunt, interim cum liberarent, quod seruatæ imaginationis est inditium; deprauatum vero vitium huius facultatis appellatur paraphrosine, idest delirium: imbecillis vero motus huius facultatis, dicitur inquit, cerni in Comate & Lethargo. Verùm non docet quid sub deprauata imaginatione comprehendamus: nec (meo iudicio) rectè Coma vel Lethargus appellari potest illius imbecillitas. Ego vero deprauatam imaginationem eam voco, quæ ignorat an agendum sit, & rem vnam pro alia imaginatur, aut non eam apprehendit talem, qualis est, vel est inordinata, debilem vero voco imaginationem, quę tardius vel confusę agit; apparent etiam in tristi, & voluptuosa imaginatione vitia, cùm quis omnia tristia cogitat, aut per morbos temerè ridet. Ceterùm, in facultate ratiocinatrice abolitio, quam resolutionis nomine vocat eod. lib. Anœam, idest Amentiam vocari scribit, quod vero in ea est veluti deficiens, & infirmus motus *μώρια*, & *μώρωσις* ab eo vocatur; quæ vero veluti errans est & deprauata motio, *παραφροσύνη*, idest delirium pariter vocari scribit; plerumque enim in vtrisque (inquit) delirium consistit, tum malè imaginando, tum malè ratiocinando; aliquando in vna actione solum; ergo paraphrosine, siue derilium, (vt antea diximus) nihil aliud est quam deprauatus imaginatricis, aut cogitatricis facultatis motus, quod etiam lib. 2. de Causis Symptomatum testatur, cùm ait delirium deprauatum esse principis facultatis motum. Omittit vt satis patet, si delirij nomen solum deprauatam actionem significat, uitium quod in aucta actione & tristitia consistit; Prętera, debilis cogitatio nomen peculiare non habet: nõ enim Coma aut Lethargus appellari potest, cum ea nomina soporosis affectibus sint cõcessa, etsi interim cum sopore principes functiones quoque læduntur. Hoc quoque prætereundum non est, delirij nomen non continere omne vitium deprauatum imaginatricis & ratiocinatricis facultatis, sed illud solum quod morbosum est. Nã si leuis admodũ sit & deprauatus motus, ita, vt leuiter mente offendantur qui ita laborant, nondum *παραφρονέοντες*, idest delirantes, sed *ταραχώδεις*, idest turbulentos, & affectum ipsum *τάραξιν*, idest turbulentiam vocari scribit textu 4. 1. Comment. Prorrheticorum; vnde qui ita afficiuntur turbulentos homines nuncupare solemus; At delirium vel sine febre est, uel cum febre; quod sine febre est, *μανίαν*, ille uocat, tametsi in libro de Symptomatum causis, appellet etiam melancholica deliria, verùm melancholia reuera non est delirium, sed tristis actio imaginatricis facultatis: tristia enim omnia imaginantur melancholici, *μανία* etiam fortasse ad auctam actionem aptius referetur, quam ad deprauatam; aut certè affectus est commixtus ex deprauato & aucto motu, id quod ostendunt actiones eorum qui *μανίᾳ*, tenentur.

Ceterùm, delirium quod est cum febre, aut est cõtinuum, aut non continuum: continuum uocatur Phrenitis, quæ Latino nomine caret; quod uero con-

A tinuum non est, sed abit declinante accessione febris; si paruum fuerit, *λῆρος*, *παράληρος*, & *παραφροσύνη*, uocatur, ut Galenus scribit tex. 2. lib. 3. 1. Com. Epid. quod si uehemens fuerit, maniosa paraphrosine uocatur 17. 1. Commentarij Prorrheticorum; uel extasis: nam textu 19. 2. Prorrheticorum uehemens delirium non iam simpliciter paraphrosinem, sed extasim nominari scribit; quod si uehementissimum fuerit delirium, ita, ut ægri calcitrent, mordicus impetãt & excandescant, eos qui ingrediuntur tanquam hostes existimantes, ferinam Paraphrosinem uocari scribit 31. textu 3. Prorrheticorum; uehementiam hanc & re & nomine ita distinguit, cum inquit melãcholicam Paraphrosinem uocant, quando quis promptus est, ut propinquis mala adferat; quod si ingen

B tia mala faciat, Paraphrosinem firmam uocant; nos autem multa nomina habemus, quæ si in usum essent perducta, facilè possemus Grecorum fęlicitatem in hoc æquare; legas enim apud Ciceronem libro 3. Tusculanarum Quęstionum, & apud Celsum, desipientiam, insaniam, delirium, furorem, dementiam, amentiam, fatuitatem, stultitiam, insipientiam, vocat autem insaniam, quam Græci Manian dicunt; furorem uero, quam illi melancholiam appellant; sed fortasse non rectè, non enim melancholici furibundi sunt, sed potius tristes apparent; furiunt autem Maniaci. Quod si morbi liceret in Arte nostra singulis vitijs prædictis nomina accommodare Latina, ita rẽ distinguerem, vt vitium quod est in abolita ratiocinatrice, quę & mens dicitur, appelletur amentia, ut

C à Græcis *ἄνοια*, quasi sine mente sint; ipsius vero imbecillitas quam illi *μωρίαν* vocant, dementiam vocarem, quasi de mente aliquid demátur; deprauatam vero illius actionem, delirium, vt illi *παραφροσύνην* dicunt quod vero illi *τάραξιν*, vocant cùm leuis sit motus deprauatus, insipientiam vocarem: nam & sanos vocamus insipidos, cum aliena quædam vel loquuntur aut faciunt; auctam vero actionem vocarem *μανίαν* Græco nomine, & Latino insaniam; Maniosam vero *παραφροσύνην*, & extasim appellarem furorem. *φρενῖτιν* vero nomine Latino exprimere non possum, nec *λῆρον*, & *παράληρον* & *παραφροσύνην*: quæ paruum delirium in febribus significant; abolitam uero imaginatricem, quam illi Caron & Catalepsim vocari scribit, non apto certè vocabulo, nos fortè com-

D modiore stultitiam vocabimus; debilem vero imaginatricem, fatuitatem appellare liceat; si aliquod uero est in imaginatrice vitium in auctione, non satis suppetit quo nomine appellari possit: deprauatam uero illius actionem desipientiam dicamus; tristis vero imaginatio *μελαγχολία* Græco vocabulo, vsu etiam Latino, nuncupetur, non enim mihi aliud videtur esse melancholia, quam tristis actio imaginatricis; probè enim melancholici ratiocinantur, sed semper tristitia imaginantur; abolitam vero memoriam appellemus proprio nomine, obliuionem; corruptam autem memoriam, aut auctam, & tristem & debilem, si in tristitia & auctione aliquod in ea vitium est, proprijs vocabulis nuncupare nequeo; satis sit hæc tentasse & alios inuitare ad reliqua quærenda, ne confu-

E sio (ut nunc fit) in rebus nascatur, dum res diuersas nostri interpretes eodem nomine interpretari solẽt, & nomina diuersa eisdem rebus accommodant; sunt enim qui manian (vt vno exemplo rem appetiam) interpretantur furorem, alij insaniam, alij dementiã; *παραφροσύνην* vero quidam vertunt delirium, alij desipientiam, alij aliter; atque ita lectori difficultatem non paruam adferunt, ut qui non intelligant de quare ab authoribus agatur; Atque hæ quidem differentiæ quæ traditæ sunt ex propria rei essentia, nempè ex generibus actionis lesæ sunt ductæ, aliæ uero trahi

possunt

possunt à modo quo singulæ actiones fiunt, qualis est illa quæ legitur 32. textu primi Comment. Prorrheticorum quo scribit Galen. Paraphrosinem quandam esse quietam, aliam turbulentam, item, alia cuius meminit in Comment. Aphor. 53. sexti libri vbi dicit deliria alia fieri cum risu, alia cum studio, alia cum temeritate, cui similis est quam habet secundo quarti cum dicit alia fieri cum ira, alia cum temeritate, alia cum crudelitate; Est quoque huius generis hæc differentia, quæ 28. Aphoris. 2. legitur, quosdam scilicet delirantes continuò sese attollere, alios iacere quidem, sed partem aliquam continuò mouere. A compositis verò & coniunctis affectibus differentiæ nonnullæ in quibusdam resultant, cuiusmodi est quæ legitur primo primi Prorrheticorum, quosdam scilicet simplex delirium, alios mixtum cum Comate pati, quę affectio à nonnullis mixta ex Phrenitide, & Lethargo, ab alijs autem Tiphomania (vt Galenus refert) dicitur. Possunt & ab alijs affectibus cum quibus coniunguntur aliæ differentiæ sumi; possunt & à causis, quod scilicet uitia facultatum prædictarum à calore, alia à frigore, alia ab humore, uel siccitate, quædam a bile, alia à pituita, alia ab humore melancholico, & alijs huiusmodi causis nascantur, quæ postea facilius innotescent, cum de singulorum causis pertractabitur.

De causis horum malorum nunc agendum. Qua in re si Scriptores de arte nostra legamus, non inueniemus commune aliquid traditum, & pauca etiam particularia: nam Delirij, Maniæ, Melāchcoliæ, Phrenitidis, abolitę memoriæ causas fortè inueniemus ab eis cōscriptas, at non inueniemus quot in uniuersum sint causæ, quæ fūctiones has principes vitiare possit: ac multo minus reperiemus reliquorū vitiorum quæ præter illos addemus, & multorum etiam quæ ab illis ponuntur, & abolitæ imaginationis & rationis, & debilis, causas, in his præterea de quibus agunt, omittunt perpetuo immediatas proximasque causas; Docet quidē Galenus Maniam fieri ab humore melancholico; Phrenitim ab Erisipelate membranarū cerebri; Delirium ab infinitis ferę causis, (vt postea ostendemus) nasci: sed quomodo hęc, ea vitia committant, non explicat, quod tamen erat faciendum, quemadmodum in causis pulsuum obseruauit, vbi quærit, cur febris, aut exercitatio vel humor, aut aliud quidpiam pulsus mutet, nempè, vel quod facultatem, aut vsum, aut instrumentum varient; sic profectò docere oportebat, quid faciat humor melancholicus in Melancholia, & atra bilis in mania, an scilicet facultatem, aut instrumentum, vel aliud quidpiam, quod eas functiones obeūdas sit necessarium, mutet, quod etsi difficilè est præstare, conabimur tamen quantum in nobis fuerit viam reliquis aperire, suppositis illis principijs, q̄ in Opere nostro De Causis actionis lesæ, sunt tradita; ostendimus autem 2. cap. libri de Causis symptomatum, actiones lædi vel vitiata facultate: vel instrumento communi, & peculiari, & ob finis mutationem siue vsus, vbi eum mutari contingit, & ob materiam in illis functionibus, quę circa aliquam materiam versantur, necnon ob causas sine quibus, ex quibus non omnes possunt esse causæ cur principes actiones lędantur: non enim sicut in pulsibus vsus arteriarum motum variat, sic imaginatricem aut cogitatricem, vel memoratricem vim impelli, aut corrumpi necesse est; nec facilè est inuenire, quomodo causę sine quibus, aliquid in hac re per se faciant, nec ex materia causa aliqua sumi potest, quandoquidem hę facultates nullam materiam elaborant, aut retinent, vel extrudunt, aut attrahūt, sed elaboratis vtuntur ad sua opera peragenda, nempè animali spiritu, quare supersunt alia causarum ge-

A nera, quibus has functiones lædi contingit: nam hi mectato præter naturam cerebro, & facultate vitiata, memoriam perdi videmus sic obstructis cerebri ventriculis in Apoplexia; atque hoc modo læso peculiari instrumēto & subiecto in quo facultates illæ residēt, ad potionē lęsionis, eas nūc aboleri, nunc debilitari videmus, commune autem instrumentum, nempè calidum natiuum, & animalem spiritum, eas actiones vitiare, docent febres pestilētes, & ardentes, quarum illæ infectis spiritibus; hę vero ex calefactis & præter modum agitatis, deliria excitent; quod si cerebrum instrumentum illarum esse neges, sed potius subiectum, in quo: resident, vt certè videtur (non enim reuera dicere possumus mentem vti cerebro tanquam instrumento, quemadmodum visiuam facultatem oculo, aut motricem neruo pro instrumen B to) subiectum statues causam harum operationum; ab his ergo causis, nempè subiecto vitiato, communi instrumento, & facultate has functiones aboleri, debilitari, augeri, corrumpi: suo modo dolere, & plusquam oportet voluptate affici putabimus, & in eas omnes causas redigemus, quę sigillatim Empiricorum more à Scriptoribus de nostra arte recēsetur, siue enim febris sit, siue humor, siue calor, aut vacuatio, vel repletio, aut inflāmatio, vel Erisipelas, aut aliud quidpiam, quod aliquam ex illis facultatibus quocumq; modo lædat, non primo & per se id facere credemus, non magis sanè pulsus ab illis mutari dicimus, sed quod illæ aliquam mutent ex illis tribus, sicut illę quę pulsus variant, eo quod illa-C rum usum aut uim à quibus proueniunt, aut instrumentum afficiant; quod sigillatim in cuiusque tractatione innotescet. His positis, sequitur ut Delirij de quo hic agimus, causas eliciamus. De qua quidem re Galenus agit sparsim, & Empirico more: ponit enim Delirium committere cerebri intemperiē, sanguinis immoderatam & intempestiuam missionem, uini potionem ante cibum, calorem, bilem flauam, aut adustam, uirium debilitatem, uigiliam, calorem & siccitatem, cerebri inflammationem, humorem melancholicum, ut in mulieribus contingit quibus supprimuntur menses, carbonum caliditatem, domum seruantem calcis qualitatem, & multa similia inuenies apud eum authorem inter causas Delirij numerari, quæ diuersæ sunt facultatis, nec arte ali D qua traduntur, cum sigillatim singula enumerētur, nec unqum immediatæ causæ doceantur: contraria enim est repletio humoris, uacuationi, uigilia, somno, inflammatio Erisipelas non est, nec bilis flaua, atra est: omnia tamen hæc delirium committere possunt; externæ causę idem faciunt: at illis non medemur; Quare methodus docendi postulat, ut immediatas causas inueniamus, quas certè uel in facultatem, uel in commune instrumentum redigemus, facultas porrò habet essentiam in temperamento, quod cum corrumpitur, actiones quoque & facultates ab eo proficiscentes corrumpi necesse est; id quod docet cerebi intemperies, aut biliosus, uel malignus humor in eo contentus, quæ eo quod cerebri temperiem corrumpant, delirium concitant; commune E instrumentum est spiritus, & calor natiuus, qui eū uel debilitatur, uel corrumpitur, aut calidior, redditur, idem malum parit, quod facilè probare licebit; igitur imbecillitas facultatis & spiritus, Delirij causa esse cognoscitur, exemplo sumpto ex alijs actionibus; nam cum debilitas facultatis causa per imbecillitatis actionum eadem ubi admodum excesserit, actiones quoque corrumpit, id quod apparet in admodum infirmis corporibus, quæ si conentur incedere non solùm lente progrediuntur, sed etiam distortis cruribus, & corpore, in deprauatas figuras se-

se

se agitante, mouentur: Itaque mirum non est ex debilitate facultatis animalis, & spirituum animalium defectu Delirium contingere, vt in his apparet, qui morti sunt propinqui: quos deprauatè imaginari & ratiocinari videmus; non enim caliditas huiusmodi delirij causa esse potest, quæ propemodum extincta in illis est; præsertim si ex frigido morbo pereunt, nec alia reddi potest causa, cur immoderata sanguinis missio aut alia euacuatio, delirium pariat; quàm quòd desit natiuum, calidum, quo deficiente rectè agere non potest animal, nec suos ordinatos motus seruare. Quod autem ob spiritus calidiores, inordinati motus fiant, & deprauatæ actiones, cuilibet patere potest, est enim caliditas suaptè natura mobilis, & ad motum omnia excitat, frigore autem omnia rigent: quod ostendunt animalia quæ hyeme in foueis latitant, nimio frigore veluti concreta, & immobilia facta, adueniente autem calore, moueri incipiunt, & ad suas actiones abeunt; & vt moderatus calor ordinatarum motionum causa est, ita & immodicus inordinatarum; id quod videmus accidere in animalibus ira percitis, vel externo calore agitatis, quæ stare loco nesciunt, sed nunc huc, nunc illuc nullo ordine seruato debacchantur; ob corruptionem vero spirituum delirium fieri docent febres pestilentis, quæ infectis spiritibus citra vehementem calorem aut debilitatem huius mali sunt authores, quemadmodum & venena nonnulla veluti solanum mania cum idem faciunt non alia ratione, quàm quod vniuersam spirituum substantiam corrumpant: sic malignæ cerebri intemperaturæ, vel quod vicinos spiritus vitient, vel quod facultatem deprauent, delirij causæ putandæ sunt esse; atque ad has causas redigere oportet omnes eas, quas superius ex Galeno recensuimus, & alias omnes quæ eiusdem sunt facultatis: quæ enim calefaciunt, eo quod spiritus inordinatè moueri cogant, & bilis eo quod spiritus & calorem emittat mordaciorem ad caput, Delirium parit; Vini vero calidioris potio, eo quod multos spiritus, & calidiores capiti submittat, atra bilis uero in capite redundans idem facit, vel quod spiritus corrumpat sua malignitate, aut temperiem cerebri, ex qua facultas corrupta resultat; Vigilia, eo quòd calidiores sicciores que reddat humores, ex quibus calidiores sicciores que spiritus ad caput ascendunt, vel quod natiuum calorem consumat, tandem & dissipet; sicut sanguinis missio, eo quod spiritus minuat & facultatem debilitet, delirium committit; iam quod omnia Deliria non eiusdem sint rationis, sed alia vehementiora, alia leuiora, causa est vehementior, aut mitior spirituum, & temperaturæ noxa. Item quod alia simpliciora, alia maligniora sint, quatalia sunt maniaca, & ferina deliramenta, causa est simplicior intemperies cerebri, aut minor corruptio in spiritibus: quia enim bilis pallida mitior est & benignior qualitate, quam flauæ & sanguineæ, aut atræ, ideo fit ut mitius ab eo humore, ab his vero malignius delirium nascatur; causa item stabilis, ut phlegmone, ex qua continuò spiritus calidiores gignuntur, & ex putredine corrumpitur cerebrum, continuum facit delirium; non continuum autem causa quæ continuo non est, concitat; quoniam enim febres perpetuò non habent calorem vehementem, ideo potissimum vigente illarum accessione, & non incipiente aut declinante, delirium infestat, ex quibus quidem omnis delirij causæ intelligi & elici possunt; nos enim omnia prosequi haudquaquam instituimus, sed grauiores duntaxat affectus, ex quibus leuiores nullo negocio intelliguntur. Nunc vero illud solum explicandum est, quod ad locum in quo delirium fit, pertinet, ne aliqua ex Galeni varietate

A ambiguitas lectori nascatur: cerebrum enim sedem esse delirij contra Methodicos, & Aristotelem probat ille validissimis argumentis, ex medicamentis capiti admotis delirium sedantibus; cui addi illud potest, quòd caput in delirantibus præcipuè affici videtur: sed illud fortè non constat, an cerebri corpus vel ventriculi, aut membranæ, aut alia in capite pars peculiariter in delirijs afficiatur: nam Galenus lib. 2. de Causis Symptomatum, scribit fieri delirium ob cerebri intemperiem, cerebri corpus significans sedem illius esse; quod etiam ostendit, cum dicit ob facultatis infirmitatem idem committi: est enim facultas princeps in cerebri substantia posita; At 44. 2. Acutorum, bilem flauam in stomacho, vel capite contentam, delirium facere testatur, non quod illius se-
B des sit in stomacho, & nullo modo capite affecto fieri possit, sed ex eo significans & per consensum, & primariò affectu fieri posse delirium; sed non iam cerebrum, sed caput affici dicit, quasi vniuersum caput delirij locus sit, id quod etiam innuere videtur ex 4. textu 4. eiusdem Operis, & textu 17. libri 1. Epid. Comment. 2. vbi scribit fieri delirium ob bilem ad caput recurrentem, aut calorem copiosum ad idem sublatum. Ceterum, 75. textu eiusdem libri Epidemion, Delirium nasci prodit in febribus à bile per cerebri & illius membranarum venas delata, nondum tamen illis impacta, sic enim inquit Phrenitidē faceret, tanquam non solum cerebrum, sed etiam venæ & membranæ ipsius sedes sint delirij: atque ita nunc caput, nunc cerebrum, nunc venas, aliàs vero
C membranas cerebri, vt in Phrenitide apparet quæ illarum inflammatio est, delirij sedem ponit; mihi autem nihil referre videtur an in vno vel alio loco capitis causa sit delirij, modo ab eo vel cerebri substantia vitiari, aut spiritus possint, ita enim videmus fieri vt vulnerata quacumque capitis parte superueniente inflammatione delirium oboriri, si modo vel cerebrum afficiatur, atque ita facultas quæ in eo residet, aut spiritus præter modum incalescant, vel corrumpantur; Itaque cerebri mala primò & per se deliriū committunt, aliarum uero partium nequaquam, nisi vna vel cerebrum ipsum lædatur, vel in eo conclusi spiritus; At hæc intelligenda sunt de delirio, quod vitiato fit cerebro, aut malè affecto spiritu in ipso cerebro; nam delirium quod nascitur ex spiritu in alijs
D partibus corrupto, vel dissoluto, aut vehementius excalefacto, sedem non potest habere in cerebro, nec peculiarem aliam in alijs partibus; quis enim locus quæso afficitur, cum ob sanguinis missionem immoderatam, delirium contingit, aut ob extremam eam debilitatem, quæ accidit his qui morti sunt propinquis videndum ergo est quęnam sit causa quæ delirium facit, sic enim inueniemus cui loco sit succurrendum, & quibus est remedijs pugnandum. Iam vero illud explicandum est, quomodo somnus delirium sedare possit. Potest vtique multis modis: nam si delirium nascitur eo quod humores & vapores calidi ad caput confluant, somnus qui reuellit eas fluxiones ad internas partes, delirium meritò sedabit; quod si delirium fiat ob inflammationem, vel intem-
E periem calidam, aut acres humores infestantes cerebrum, somnus huic delirio erit quoque medicina, ut qui contractione caloris externas partes frigidiores relinquat; At, si delirium nascitur ex putridis humoribus residentibus in visceribus, & mittentibus ad caput vapores & humores, somnus qui perfectionis est author, delirium sedabit; si autem contingat delirium ex venenosa materia, contingit per somnum delirium aliquando sedari, aliquando uero minimè: nam si uitium emendari potest per concoctionem, tollitur delirium, aliter nequaquam. Dubium vero

&

A &c illud est, quomodo delirium quod nascitur ex inflammationibus cerebri in Phrenitide, mitescere valeat: nam generationem inflammationis si prohibet somnus auertendo fluxionem à capite, delirium in eo quoque tempore mitigabit; at, si inflammatio fiat repugnante etiam somno, & delirium nascatur ex inflammatione iam genita & vigente, quomodo ex somno medicinam inueniet? nam si inflammatio postulat concoctionem, vel dissipationem humoris contenti, & hæc requirunt caloris influentis operã, obesse videbitur somnus, qui Cerebrum inflammatum calore priuat; docet tamen experientia sæpè prodesse in his malis somnum, an id fit, quia plus prodest cum sistitur fluxio quæ ad locum dolentem continuò fieri solet, quàm obsit distractione caloris, B qui quidem contrahitur in viscera interna, non tamen ita deserit externas partes, quin sufficere possit ad feruentes affectus concoquendos & dissoluendos? id quod ostendit capitis grauitas, & dolor, qui per somnum maximè mitescunt. Accedit, quod per somnum cerebrum humectatur & paulo frigidius redditur, vnde humor in inflammatione contentus, deposita acrimonia & feruore, facilius ad mediocrẽ quandam temperiem & assimilationem redigitur, quod est concoquere: ergò somnus reuellendo fluxiones, roborando calidum innatum, refrigerando, humectando, concoquendo, delirij causas rescindit, deliriũq; ipsum tollit; quod si hæc facere non possit, malum fore indicat, quoniam ostendit morbosam dispositionem superare naturæ actionem; deterius C adhuc est, si somnus delirium excitat, cum prius non esset, id quod fieri posse ostendit Galenus ex fine Cõment. præcedentis Aphorismi ex Hippocrate, qui scribit. Inter hos erant multi graui oppressi somno, & delirantes; nonnulli vero ex somno tales fiebant; an id accidit quoniam tunc somnus materiam vincere non potuit, sed solum agitauit, & commouit, & plurimos vapores & humores calidos ministrauit capiti? & quoniam somnus prohibet huiusmodi materiam digeri, superest vt dubitationes quasdam diluamus quæ ex Comment. Galeni partim resultant, partim à Neotericis excogitantur; scribit enim in Comment. Galenus, delirium periculosiorem esse affectum dolore, febre, & inflammatione; cuius rei rationem reddunt Neoterici ob præstantiam actionis læsæ; atque per febrem læduntur omnes actiones D totius corporis, & etiã cerebri, in delirio vero solum actiones cerebri; an potius dicendum est, delirium quod fit ab internis causis, fieri à maioribus causis quam febres, inflammationes, & dolores; ex causarum autem magnitudine, morborum, & symptomatum magnitudinem metimur; itaque delirium suaptè natura febri comparatum, periculosius est febre, & fortè etiam paruum delirium magna febre deterius censendum est, pauci enim euadunt qui per morbos delirant, plurimi autem qui vehementissimis febribus uexantur: nam delirium deprauata est actio, quæ vt plurimum deprauatam & malignam causam sequitur.

Ceterum, delirium deterius esse inflammatione E sano modo intelligendum est: nam inflammatio cerebri semper deterior est delirio, quod per consensum, vel etiam ex alio affectu cerebri nascitur.

APHORISMVS III.

Somnus atque vigilia, vtraque si modum excesserint, malum.

Cum docuerit Hippocrates superiore Aphorismo nos præsagire ex effectibus somni, docet hoc Aphorismo quomodo ex somno ipso tanquam causa effectus colligere possimus: etenim, præcedente Aphorismo ex delirio colligebat, quisnam somnus bonus esset, & quis malus: siquidem is qui Deliriũ sedat, bonus; qui vero Delirium inferebat, malus; nunc vero contraria ratione ex somno ipso ad prædicendum argumẽta colligit, ex ipsis scilicet somni differentijs, nempè, ex his quæ mediocritatem excedũt, siue (vt ille ait) modum naturæ; appellat autem somnum excedentem modum naturæ, non eum qui iam morbosus est, hic enim malus est, & talis esse ab omnibus agnoscitur, vt non sit opus præceptis, quæ (vt inquit Gal. in lib. de Optima secta) tradi non debent de reb. planè notis & perspicuis; nec quidẽ intelligere debemus eũ somnum modũ excedere, qui mediocritatem eã quæ temperatis hominibus debetur, exuperat: nam singulis naturis suus est modus, suaque mensura, plus enim pueri quam senes dormiũt; plus frigidi & humidi, quam calidi & sicci. & multo minus capere debemus somnum excedentem modum, qui fit in corporibus, quæ non planè benè se habent: nam longus somnus qui vehementius defatigatos excipit, eã mediocritatem excedit, non tamen ab Hippocrate dãnari potest, vt qui suauissimus sit naturæ ita defatigatę; nec longior sit, quam conueniat corporis dispositioni: si enim breuior esset, non sufficeret ad dispositionem emendandam; quare somnum excedentem modum naturæ intelligemus, qui cum modum excedit, quem natura requirit ad corporis dispositiones emendandas; is enim nascitur à causis, quæ nisi tollantur, morbos parient, & tales somni fiunt in corporibus neutris, dictis decidentiæ, quæ pullulantes habent in se causas morborum, vt Galenus ostendit in Arte Medicinali, vbi futuræ ęgritudinis signa docet, & illic explicat signa huiusmodi mediam habere formam inter ea quę sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt, & inter illa somnum, & vigiliam recenset; cum enim plus solito homo vel dormit, vel vigilat, aut non consueto tempore hæc facit, aut somnus habet turbulentos, vel profundiores, vel leuiores, aut aliter affectos quam consueuerit habere; nisi præcesserit vel labor, aut cibi potionisque immoderata copia, vel aliud quid piam euidens, huiusmodi somni & vigiliæ damnandi sunt; cur vero, reddit rationem Galenus in 2. Prorrheticorum 47. textu, quoniam, inquit, huiusmodi somnus in Cataphoram, idest, soporosum affectum terminatur. Verùm hæc ratio non omnia mala explicat, quę significantur à tali somno: nam sæpè contingunt vitia in somno; vt cum sunt inquieti, & insomnijs pleni, vbi Cataphorã licet soporosum effectũ vereri non possumus; nec etiã profundiores aut longiores somni Cataphorã necessario prę sagiunt; ostendũt enim vel multitudinem frigidorum humorum, vel frigiditatem, aut humiditatẽ corporis, vel capitis, aut magnam contractionem caloris, quæ mala alios morbos inferre & significare possunt quam soporosos affectus; malum ergo significant primo, quia malam causam subesse in corpore ostendunt, & quia futur mala prę sagiunt, & ea quidem varia pro diuersita

causa-

causarum latentium, & corporum, quæ ex eisdem **A** causis diuersos morbos patiūtur; alij enim à cerebro pleno humoribus in resolutionem neruorum incidunt; alij, in tremorem; alij in conuulsionem; alij in dolores pectoris; alij tussi infestantur, alij podagra, alij alijs affectibus. Diuersa etiam male nascuntur, & significantur à causis quæ vigilias modum excedentes committūt. Superest vt Galeni Commentarium excutiamus, vbi sępius reprehendendus est interpres, primum quod Comatosas dispositiones vertat somnolentas, & graues dispositiones; quid autem per graues dispositiones & grauem somnum intelligat, non satis patet: est enim Coma vt in primo lib. nostro de Somno & vigilia cap. 23. ostendimus, species vna somni præter naturam; quare præstat verbū (Coma) relinquere, quo certam soporis differentiam **B** intelligamus. Quod autem postea scribit Galenus, fieri huiusmodi somnum refrigerata prima parte sensitiua, hoc est cerebro ipso, non ad longum somnum, sed ad eum qui difficilem habet expergefactionem hoc referēdum est: talis enim causa solet somnos pręter naturam efficere, ut in eodem Opere ostendimus. Quod item scribit vigiliam fieri propter calorem primæ partis sensitiuæ, vel ex sola intemperatura, vel ex humoris biliosi abundantia, id intelligendum est de morbosa vigilia: nam quæ planę naturalis est, caloris natiui ad exteriores partes motione fit, calor autē temperatus, vt intemperatum cerebrum non reddit, sic nec biliosum; quæ vero vigilia solum naturæ modum excedit, & in statu est non naturali, vt nostra industria sæpè fit, & voluntate, ita non statim **C** intemperatum cerebrum reddit; quę vero morbosa est, illa planè vel ex caliditate sola, vel siccitate vel vtraque simul iunctis fit: caliditas enim spiritus mouet, & ad sensus prouehit, spiritus autem & calor natiuus vbi est, ibi agit, & partes ad suas actiones excitat; siccitas etiam cum meatus humore priuet, qui spiritus delationem impedit, viasq; apertas retineat ne calorem natiuum grauare possit, vt ad interiora refugiat quemadmodum humiditas facit, vigiliæ causa est: nam (vt superius demonstrauimus,) quæ somnum efficiunt, ideo id faciunt, quod spiritus & calorem natiuū ad sensoria organa ferri prohibeant: prohibent autem vel quæ calorem alio reuocant, vel repellunt, vel meatus per quos illi ad sensoria feruntur occludunt, quorum nihil potest siccitas cerebri effi- **D** cere: nam etsi siccitas (vt Galenus quinto Simplic. scribit,) constringit & repellit, vehementem tamen siccitatem esse oportet quæ id efficiat, qualis in cerebro ob substantiæ mollitiem accidere non potest; Quod autem postea dicit, vigilię nomē aliquibus immoderātiam semper significare, nullo modo Latinè intelligi potest; quis enim est, qui vnquam vigiliæ nomen ita usurpauerit? cum & eos qui vigilia detinentur naturali, simpliciter vigilare dicamus, alios autem qui vigilia morbosa correpti sunt, non sine adiectione vigilare dicamus, sed malè vigilare, & malam esse huiusmodi vigiliā pronunciemus, quasi vigiliæ nomen nobis semper moderantiam, aut non magis morbosam quam salubrem & naturalem vigi- **E** liam significet; Quare ex Græcis dictionibus res melius intelligetur: habent enim Gręci duo vocabula quibus uigiliam significent, ἀγρυπνίαν scilicet & γρήγορσιν, itaque hoc loco notat quodā fuisse qui ἀγρυπνίαν solum usurpauerint cum immoderatam uigiliā significare uolebāt, illique soli significationi dictionem dicauerint: nam ut dictionem ὕπνος, solum naturalem somnum significare alij aiunt, Coma præter naturam, ita ἀγρυπνίαν, uigiliam quę pręter naturā est & immoderatā, γρήγορσιν vero etsi de hac re nihil hoc loco dicat, forte solum quæ naturalis est significare putat. Verum Hippocrates non hanc obseruare uidetur differentiam, nèc Galenus alij locis, hic tamen in Commētario non uidetur ab aliorum sententia discrepare, cum dicat ἀγρυπνίαν fieri ob intemperiem calidam, uel humorem biliosum; moderatæ enim & naturali uigilię hæc non conueniunt, sed immoderatæ duntaxat, & quę præter naturam est, aperta est de hac re sententia 3. de Causis pulsuum cap. 10. ubi scribit ἀλλὰ τὰς μὲν παρὰ φύσιν sed pręter naturam dispositionis quas neque γρήγορσιν neque ὕπνον, sed ἀγρυπνίαν & Coma melius est, vocare pretermittamus in præsentia, ὕπνον qui sunt secūdum naturam quęad modū & ἐγρηγόρσεως generatio talis est, qualis prius dicta est. Item initio 2. Meteorum ubi inter affectus pręter naturam ἀγρυπνίας nominat.

APHORISMVS IIII.

Non satietas, non fames, neque aliud quicquam quod modum naturæ excesserit, bonum.

Vod Hippocrates in una atque altera re ostendit, id iam generali pręcepto enūciat; antea enim somnum naturæ modum excedentem damnauit, nunc satietatem, famē, & deniq; omne quod naturæ modum excedit, damnat; qua in re quid satietatis nomine & famis significet, primo explicandum est; deinde, quid per modum naturæ; postremo, qua ratione fiat vt omnia quæ naturæ modum excedunt, mala sint. Satietas ergo Græcis πλησμονὴ dicitur, utunturque Græci eo uocabulo nō ad omnem repletionem significandam, sed eam dū taxat quæ ex cibo fit, quemadmodum & linguæ Latinæ periti satietatis nomen vsurpant, ut apud Celsum cap. 1. lib. 2. uidere licet, ubi ait, quærunt initium morbi calor attulerit, an frigus, fames, an satietas; ubi satietatem fami opponit; per famem, autem cibi desiderium intelligit, per naturę modum Medici mediocritatem intelligunt. Sententia ergo est, repletionem, uacuationem, & omnia quæ mediocritatem excedunt, mala esse, mediocritatem autem illam non simpliciter intelligere debemus, sed cōparatè: qd.n. ad corpora debilia multū est id mediocriter affectis corporibus, mediocre forte erit; ita, quod mediocre est ualidis corporibus collatū, alijs excessus cōmittit; sua ergo vnicuiq; corpori mediocritas quę laudanda est; quod autem immoderatum est, damnandum; etenim, cum Medicus sanitatis conseruationem, aut recuperationem sibi proponat, sanitas autem mediocris quędam sit affectio, mediocritate conseruabitur, & etiam recuperabitur, ab eo autem quod excedit corrumpetur. Verùm, contra id videntur experientia & ratio primo facere, uidemus.n. aliquos esse qui non nisi magnis & excedentibus vacuationibus, aut alterationibus curari possunt, quales sunt vacuationes quæ vsque ad animi defectum hominem perducunt, & alterationes quæ per exustiones fiunt, quæ nemo negauerit naturæ mediocritatem excedere, cū natura temperata sit, hæc autem intemperatissima & in vltimo genere intemperatarum causarum. Aristot. præterea 2. Problemate primę sectionis excessus laudat, cum ait cur morbi sæpè curari possint, ubi quis abundè excesserit, equidem nonnulli Medici eā artem exercent, vt non nisi per excessum agant, vel vini, vel aquæ, uel salsuginis, vel cibi, vel inediæ. Celsus item cap. 1. lib. 1. ad hunc modum scribit: Prodest interdum in conuiuio esse, interdum ab eo se retrahere, modo plus iusto, modo non amplius assu-

inere, hæc ostendunt excessus non semper damnandos. Quibus respondendum est, vt Hippocrates sibi constet. Primum ergo quod dicebamus uehementes qualitates corporibus adhiberi mediocritatem excedentes, concedimus quidem; verum excedentes mediocritatem distinguimus, quod mediocrem temperiem excedant, & excedentes appellentur, quòd mediocritatem quæ sanis corporibus propria est, exuperent, concedimus; quod autem quocumque modo exuperent, non item: nam vehemens alteratio si corporibus quæ ea egeant adhibeantur ad sanitatem recuperandam, exuperans non est, sed mediocris: ita & magna euacuatio, & denique omnia magna remedia quæ quãquam mediocria verè sint, cum illis rectè in quibus oportet vtimur, tamen exuperantia ab authoribus vocantur, quod mediocritatem quæ sanis corporibus debetur, ad quæ omnia comparata, exuperantia, vel mediocria dicantur, excedant. Ita Arist. intellexit eo Problemate, cum ait: excessus morbos tollere; excessus enim vocat si comparentur ad ea, quæ per sanitatem fiunt, non autem ad morbosas causas, quas oppugnare debent, quibus mediocria sunt, si magnitudini affectus respondeāt. Quod autem ad Celsi authoritatem attinet, qua præcipit plus aliquando edendum esse, aliquando minus iusto, quod ille de sanis loquatur, & vnicuique mensuram suam statuat; Non laudauerim hanc opinionem, cum rationi non sit consonum, velle naturam nunc multitudine opprimere, nunc defectu enernare; videturque author iste non tam tradidisse præcepta bene conseruandæ sanitatis, quàm corporis præparandi ad omne vitæ genus sustinendum; nisi fortè etiam illud intelligat plus iusto, plus consueto, ut nunquam quidem velit plus naturam onerare, quam ferre possit, plus tamen quam consueuerit. Quod si aliquando integras suas uires, & naturæ mediocriter grauet, non erit factum vituperandum, cum & experientia doceat, eos qui, aliquando liberius bibunt, alacriores fieri, & nihil mali pati; id quod etiam Plato nouit, qui in optimis suis legibus ebrietatem ciuibus aliquando concessit, iuxta illud Lyrici Venusini Fœcundi calices quem non fecere disertum? videturque hoc Aphorismo non tam cibi & potus repletionem damnare, quam eos qui sæpius sese ingurgitabant; verum in alia materia non par est securitas, excessus enim omnes remediorum quoniam naturæ inimici sunt; ideo quantò maiores sunt, tanto deteriores, & pessimi sunt, qui ex euacuantibus committuntur, minores autem qui ex replentibus: nam vt 7. libro Meth. ostendit vitia ex humiditate contracta, facilius his emendantur, quæ ex siccitate fiunt; facilius enim est humidius corpus exsiccare pari excessu posito, quam exsiccatū humectare. In alterantibus autem maiora semper incommoda ab excessu quam defectu committuntur; potest ergò hæc diuisio fieri: vel à mediocritate receditur in cibo, & potu, vel in alia materia: in cibo & potu minus malum est quod ob excessu, quam quod à defectu committitur.

APHORISMVS V.

Lassitudines spontaneæ morbos prænunciant.

PErtinet etiam hic Aphorismus ad Signa, docet enim ex genere quodam lassitudinis prædicere futuros morbos. Quæ sententia intelligi non potest, nisi prius perspecta sit tractatio quæ de lassitudinibus à Galeni in libro 3. & 4. de Sanitate tuēda, A & alibi instituitur. Dicemus ergo in primis quid sit lassitudo, quot lassitudinis differētiæ, quæ causæ, quis locus affectus, quæ singularum lassitudinum proprietates. Porro, circa lassitudinis definitionem variæ fuerunt opiniones, vt Galenus 2. Simplicium meminit cap. 10. quidam enim lassitudinem definiebant esse articulorum siccitatem ex motibus desiccatorum; alij uero articulorum & musculorum; alij contra humiditatem multam & tensionem & caliditatem, fluxione nimirum affusa partibus vehemēter agitatis; alij non multitudinem humorum, sed qualitatem causantur, prouenire inquiētes in motibus immoderatis, pinguedinis carnisque tenere colliquationes quasdam; quarum pars foras transpirent, reliquum in corpore retineatur, & hoc cum acre mordaxque B sit, affectionem efficere vlcerosam; quas opiniones non est quod refellam, satis enim est veritatem ostendisse, quæ sola errores omnes arguit. Scribit ergo Galenus in textu 5. 3. libri Epid. Comm. 2. lassitudinē, authore Hippocrate, esse corporis affectionē, in qua si parum moueatur qui ea laborat, tensionis, vel vlceris, vel plegmonis sensum sentit; Verum ille non explicat qualem affectionem intelligat per lassitudinem, an morbū aliquem, vel morbi causam, vel Symptoma. Reuera, lassitudo nullum istorum esse potest, cùm planè non sit pręter naturam; sed malum quod accidit his, qui in statu (vt aiunt) neutro sunt positi: sequuntur enim lassitudines, exercitationes sanorum, aut latantes adhuc causas morborum, & re uera non per causam, aut affectionem, sed per effe C ctum qui respondet Symptomati in morbis, definiri debet; lassos .n. & lassitudine affectos tunc homines se appellant, cum molestas sensationes percipiūt, dū moueri tentant: sentiunt enim vel tensionis, vel vlceris, vel inflāmationis sensum. i. similis sēsus in illis fit, qualis percipitur in tensionibus, vlceribus, & inflammationibus. & hæ sunt simplices lassitudines; Cōpositæ vero ex his inter se complicatis resultant; Rursus istæ omnes differentias sumūt ex causarum diuersitate; quoniam enim quædam lassitudines fiunt à causa procatartica, nempè, à motibus corporis, alię vero ab interna causa excitantur, nempè, ab humoribus, ideo lassitudo quadam dicitur esse motoria, quę propriè & simpliciter lassitudo dicitur, estque sanorū Symptoma, alia est spontanea, quæ spontè & à no D bis ipsis prouenit, quę morbosum est Symptoma, non quidem à morbis qui nondum adsunt, sed à causis morborum nondum morbum facientibus, nascitur, cuius meminit hoc loco Hippocrates; diuiduntur vero nonnullæ ex illis in alias differentias, vt vlcerosa per magis & minus, alia enim moderatior quę pandiculationem sustinet, & circa cutem solum vlceris sensum affert; vel maior, ut quæ motum non sustinet, & circa subiectam illi carnem ulceris sensum præbet, uel uehementissima omnino, quę ad horroris affectum propè peruenit, si moueatur solum, si autem exerceantur, non solum horrebunt, sed etiam rigebunt; quod si quiescant, inæqualitatem solam sentient; occupatque hæc & cutem, & carnem subiectam; phlegmonosa item diuiditur ratione loci affe E cti, si enim musculi corpus solum patiatur, phlegmonosa generali etiam vocabulo vocatur; Quod si tum tendonibus tum neruis idem affectus incidat, ostocopon dicitur, quoniam enim tendones ossibus adhærent, sensus profundior fit affectis tendonibus, & quasi ossa patiantur, & ob id nomen huiusmodi obtinuit ostocopon, quasi osseosam lassitudinem dicas. Porrò tensiua lassitudo alia exigua, vt illa quæ pandiculationem sustinet, aut maior quæ nullam sustinet; alia præterea ex nimia tensione solidarum partium fit, præcipuè earum, in quibus humores continentur,

nentur, vt quæ ſpontanea eſt laſſitudo, alia ex nimia tenſione fibrarum muſculorum. Iam cauſæ vniuſcuiuſque laſſitudinis, & proprietates explicandæ, ab vlceroſa laſſitudine exordientes. Qua in re primo quid Galenus ſentiat aperiemus. Scribit ergo lib. 4. de ſanitate tuenda non quemuis malum ſuccum, ſed erodentem, huiuſcemodi laſſitudinem committere, non quando in venis miſcetur cum ſanguine, tunc enim à ſanguinis bonitate eius ius ſuperatur, ſed cũ ab illis translatus in carnibus, & ad cutem ſolus hæret; alio loco eiuſdem libri ad hunc modum ſcribit: excrementa planè mordacia, etiam ſi exigua fuerint in ſenſibilibus corporibus contenta, aut multa quidem, non tamen adhuc planè mordacia, vlceroſam laſſitudinem faciunt. Tertio vero lib. eiuſdem Operis ſcribit ad hunc modum: vlceroſa laſſitudo fit à copia excrementorum tenuium ſimul & acrium, quæ inter exercitandum duplici ex cauſa proueniũt; aut eo excremento, quod craſſius erat fuſo & attenuato, non tamen toto expulſo, aut adipe mollive carne liquata; vlceroſa enim appellatur laſſitudo, quoniam talis humor ſuaptè natura tum cutem tum carnem pungit, vulnerat, & vlcerat; alio loco eiuſdem libri ſcribit ad hunc modum vlceroſa laſſitudo maximè incidit in corporibus excrementoſis, ſuccedit & recentibus cruditatibus, cum aut exercitantur immoderatius, aut in ſole ſunt morati; fit & in corporibus boni ſucci citra cruditatem ob exercitationis minimum exceſſum; Quarto item eiuſdem operis hæc ſcribit; humor acris cum per accidens mouetur, id eſt ad motum partis in qua continetur, laſsitudinem excitat, cùm verò per ſe mediocriter moueatur, horrorem, ſi verò violentius, rigorem concitat; quod ſi vehementius adhuc, & putrida fuerint excrementa, febrem; mouentur autem vel cum expelluntur, vel cum vehementiore momento aguntur; id quod tum exercitando acquirit, tum frictione, tum balneo; Ergo vno loco acrem humorem, & erodentem ſimpliciter huius laſſitudinis cauſam eſſe dicit, alio loco planè mordacia, ſed exigua, alio non planè mordacia, ſed multa; alio tenuia & acria; alio cruditatem recentem; alio bonos ſuccos citra cruditatem; ſi tamen vehemens exercitatio ſuccedat, alio ob motum ea excrementa huiuſcemodi laſſitudinem cômittere ſcribit, nec motus qualitatem explicat; alio autem motum dicit eſſe per accidens, ad motum partis in qua continetur humor moto ipſo humore; quæ omnia ex natura ipſius rei ſolito more & methodo, explicabuntur. Illud tamen adhuc addendum quod ſcribit lib. 3. de Sanit. tuenda, vlceroſam laſſitudinem aliquando etiam ex flatuoſis, & halituoſis excrementis prouenire, & talem laſſitudinem, aut eam etiam quę parua ſit, pandiculationem ferre; eam verò quę maior fuerit, motum illum non ſuſtinere, ſed dolorem veluti vlceris ſenſum per corpus præſtare, & horrorem. Quod ſi augeatur Symptoma, ad horroris affectum propà peruenire, ſiquidem moueatur ſolum qui laborat, ad rigorem verò, ſi exerceatur, quod ſi quieſcat, ad inæqualitatem ſolam accedere. Quod ergo humorem oporteat eſſe acrem, & erodentem qui huiuſcemodi laſſitudinem committat, rei natura docet: ſi enim eroſionis, puncturæ, & vlcerationis ſenſum adferre debet diſpoſitio, neceſsè profectò eſt, diſpoſitionis cauſam talem eſſe, quæ erodere, & exulcerare poſſit: talis autem profectò eſt humor acris, mordax; at cum humores mordaces alij ſint planè mordaces, ſed exigua quantitate, alij non planè mordaces, ſed copioſi, ab vtroque genere humorum idem effici poteſt: nam qui planè mordaces ſunt, vehementi ſua qualitate, & mordere, & exulcerare poſſunt; qui vero

A non ita mordaces, niſi mitioris illius qualitatis magna ſit copia, effectu fruſtrabuntur ſuo; id quod videmus in externis rebus fieri: in quibus enim non vehemens qualitas eſt, ſubſtantiæ, quantitatem augemus, qua conſequimur quod alterius vehemens qualitas efficit, copioſior ſiquidem flamma ex materia rara, & leui ſuccenſa, qualis palea eſt, perinde nos calefaciet, ac parua quæ ex ſolidiore materiæ excitata ſit; renuia porro & acria, oportet eſſe excrementa, quæ huiuſcemodi laſſitudinem faciunt, quæ enim craſsiora ſunt, per venas excidentia, facilè per muſculos, & corporis habitum decurrere non poſſunt, ſed in vna parte potius ſiſtuntur, eamque exulcerant, ſi acrimoniam adiunctam habeant, peruaduntq; & vlcus omnino efficiunt, non vlceris duntaxat ſenſum, quemadmodum
B videmus fieri in his, qui ſcabie laborant: tenuem ergo oportet eſſe, vt per carnem ferri poſsit, & moueri, & vlceris ſenſum duntaxat inferre, non autem omnino exulcerare, quæ enim exulcerandi uim habent, craſſæ ſubſtantiæ eſſe lib. 5. Simpl. prodit Galenus; quod poſtea dicit ob recentem cruditatem in laſsitudinem vlceroſam incidi, quomodo id fieri poteſt, cũ recens cruditas acrimoniæ repugnet? verum quidē eſt cruditatem huiuſcemodi per ſe id facere non poſſe, ſed cùm vehementior accedit motus, aut in ſole ſunt morati, qui cruditate ea laborant, non eſt abſurdum id fieri poſſe: vehemens enim motus & inſolatio, vehementius corpus calefaciunt, vehemētior autem calor, crudiores humores immodicè calefaciēdo acres reddit, & mordaces; ſic etiam optimè dictum
C hanc laſsitudinem in corporibus præditis bonis ſuccis, fieri citra cruditatem ob exercitationis nimium exceſſum: hac enim ratione boni illi ſucci calidiores acrioreſque redduntur. Verùm illud mihi omni ratione carere videtur, quod ex flatuoſis halituoſiſq; excrementis huiuſcemodi laſsitudinem aliquando committi ſcribit: nam vt halituoſum acri ſemper opponit, & benigna omnino mitiſque eſt qualitas quæ halituoſa eſt, ita erodere exulcerareque nequit, niſi fortaſſe intelligat flatuoſam maiore ex parte eſſe materiam, non tamen acrimoniæ omnino expertem. Quinetiam & illud optimè dictum, acres hos humores qui hanc laſsitudinem inferunt, vel ex immodico motu fieri, vel ex vitioſo ſucco qui in nobis ſuccreuit. Atqui & illud rationi conſonum eſt, excremen
D ta mordacia dum in uenis continentur, huiuſcemodi laſsitudinem efficere non poſſe, ulceris enim ſenſus in uenis oriri non poteſt, tum quod illæ uel omnino, vel propemodum inſenſibiles ſint, tùm quod acrimonia ſuperatur à ſanguinis bonitate. Quod uero ſcribit acrem hunc humorem cum per accidēs mouetur ad motum ſcilicet partis in qua continetur, laſſitudinem hanc excitare, alio uero loco non moueri cum humorem, ſed hærere in cute, uel carñibus, ita interpretandum ex alio loco eſt, quod laſsitudo magna, etiam nobis quieſcentibus, ulceris ſenſum inferre poſsit, quę vero parua eſt, non niſi leui aliquo motu humor uim pungendi, & vlcerandi ſuſcipiat: noſtrum enim corpns à cauſis quibuſcumque huiuſmodi Symptoma non ſentit, ſed uehementiam quandã
E neceſsè eſt eas habere, quę autem ſuaptè natura magna eſt, eam ſtatim habet, quæ uero parua, motu magnitudinem recipit, quę enim cum motu feruntur excrementa, vt alia omnia, vehementius ferunt; undè & benè illud etiam dictum, eos qui parua laſsitudine tenentur, vel ex flatuoſis halituoſiſque excrementis contracta, pandiculari poſſe, utraque enim cauſa parua eſt, & naturæ motus non impedit. Quod ſi maior fuerit, motum illum non ſuſtinent, qui laborant, magna enim cauſa, quæ maior motu adhuc

O reddi-

redditur, non sine dolore sustineri potest à natura; A quare optimè dictum est, illos vlcerosum dolorem sentire; si verò magis adhuc Symptoma increscat, & leuis accedat motus, horrebunt necessariò, rigebunt autem, si exerceantur; inæqualitatem sentiet, si quiescant; nam pandiculatio, inæqualitas, vlcerosus sensus, horror, rigor, per magis & minus differunt: parua enim causa, vt flatuosa materia, pandiculationem facit, paulo maior, vt quietus humor, & paucus inæqualitatem; maior autem vt multus humor quietus, vel paucus, sed leuiter motus, quales sunt motus qui per accidens rebus adueniunt, vlcerosam lassitudinem; si autem maior adhuc fuerit, vt multus humor, & mediocriter motus horrorem, si vehementioris naturæ fuerit, rigorem, si vehementissimæ, febrem: siquidem putrida fuerint excrementa; B At verò, cum diximus vlcerosam lassitudinem aliam esse paruam, quæ cutem solum occupet, aliam maiorem quæ carnem, maximam aliam quæ & carnem & cutem occupet, paruæ, parua erit causa; mediocris, moderatior; maximæ, maxima. Atque hoc modo lassitudinis vlcerosæ causas materiales, efficientes, locum affectum, proprietatesque explicauimus. Tensiua porrò lassitudo tensionem causam habet: sed vnica tensionis non est causa in motoria, & spontanea lassitudine, vt in vlcerosa; nam vlcerosæ lassitudinis qualiscumque esset, humor erat causa, acris, & erodens; in tensiua verò, non semper humor, siquidem in motoria tensiua lassitudine, tensio quæ ex motionibus facta est in fibris musculorum, lassitudinis causa est; C quæ vero spontanea est, & ex humoribus, & ex flatuosis excrementis prouenit: nam ex nimio humore & vapore nimia repletio causatur; ex nimia autem repletione tensio sequitur; motus autem ipse tensionis statim causa est; si enim tales fuerint motus, in quibus tensio fibrarum musculorum requiratur ob vehementiorem actionem, vehementius tenduntur fibræ, ita vt sedato etiam motu tensionis, dispositio in illis appareat, & maximè sentiatur, cum ad motum partes excitantur quæ tensionem passæ sunt; At, cum ex motu tendi fibras, & tensiuam lassitudinem fieri diximus, motus autem multæ differentiæ sint, & fibrarum etiam, iam videndum est, quinam motus author sit huius tensionis, & quęnam fibræ potissimum tendantur. Scribit ergo Galenus motus, & exercitationes robustas potius quàm D celeres, tensiuę causam esse lassitudinis; nam celeres exercitationes fieri non possunt, si diu tendantur partes; celeritas enim ad extremam figuram partes non ducit: quare tensioni repugnat celeritas: valida autem & robusta exercitatio, non nisi validè tensis membris fieri potest, vt videmus in luctatoribus fieri, qui vehementius fixis terræ pedibus, & contractis violentius brachijs, sibi mutuo resistunt; ergo valida exercitatio & robusta sola causa est tensionis musculorum, & tensiuæ proinde lassitudinis: fibræ autem maximè illæ tenduntur, quæ maximè agere coguntur, in retinendo obliquæ, in expellendo transuersæ, attrahendo rectę, vt & in motibus externis illæ maximè patiuntur contractione enim & extensione motus illi perficiuntur; E ergo motoriæ lassitudinis tensiuæ causa est validus motus, locus affectus, genus musculorum, præsertim fibræ quæ per musculorum longitudinem sunt exporrectæ; lassitudo vero tensiua spontanea à re tendente fit, in corpore autem nulla materia est, quæ tendere præter naturam possit quàm superfluus humor, vel vapor flatuosus & crassus; vnde optimè scribit Galenus, huiuscemodi lassitudinem plethoris superuenire, qui & multo humore abundant, qui, vel vapor, ex illo etiam genitum tensionem efficere potest; locus autem qui in lassitudine spontanea patitur, fibræ non sunt, sed venæ ipse quæ tenduntur: si enim in carnem humor copiosus & vtilis, qualis est qui lassitudinem hanc facit, incideret, phlegmonem faceret, non lassitudinem; optimè illud etiam dictum est, pandiculationem sustineri in tensiua lassitudine si parua sit, aut ex flatuosis excrementis proueniat: non enim possunt hæc leuiorem motum impedire; Quod si maior sit, aut solidior materia, non facilè flecti potest, quod ita tensum est.

Signa autem quæ præter tensionis sensum, adfert de lassitudine tensiua Galenus, sunt, quod scilicet pigri sint, contracti, aridi, ægreque flexibiles, & calidiores quàm qui vlcerosa lassitudine tenentur; propria sunt duntaxat motoriæ lassitudini tensiuæ, nam motus validior, vt corpus calefacit vehementius, ita humorem consumit, ad quam consumptionem ariditas, contractio, difficilis fluxio, & pigrities sequatur. Phlegmonosa porro lassitudo, textu secundo, libri quarti de morbis acutis, à Galeno fieri dicitur ex humoribus tenuibus, & acribus, quàm in secundo De Symptomatum causis, & quarto, de Sanitate tuenda, scribit nasci partim ex boni succi abundantia, partim ex acri humore simul mixtis; quæ opinio ex rei natura probabilior censetur, nam si lassitudo phlegmonosa eo dicta est, quod partes quæ ea laborant, putantur veluti phlegmone obsessæ, phlegmone autem non fiat nisi ab humore, qui boni succi plurimum in se continet, non dubium est, quin necesse sit cum acri humore boni multum esse admixtum in generatione hujusmodi lassitudinis; id quod etiam modus quo gignitur, ostendit, fit enim (inquit Galenus) maximè cum musculi nimium excalefacti quidpiam attraxerunt ex circumfusis excrementis, quod enim supra modum excalefactum est, non magis vnum humorem attrahit, quam reliquum; quare cum in partibus singulis non acris duntaxat humor contineatur, sed cum sanguine mixtus, necessario vterque attrahetur, quod si tendones & nerui, & non corpus musculi excalefacti attraxerint ad se huiusmodi humorem, ossea lassitudo, quæ ostochopon dicta est, fiat; Verùm & illud notandum est, quod ad modum generationis huius lassitudinis pertinet, nam quod Galenus tradit ex calore eam fieri, ad eam solam pertinet quæ motoria est, non autem quæ est spontanea, nobis tamen ex propriis argumentis licebit id ostendere, cum enim natura grauatur ab acrimonia, & multitudine humorum, insurgit ad expulsionem; quod si in vnum locum totum humorem simul extrudat, phlegmonem efficiet; si in varios, hanc lassitudinem, quæ phlegmoni simillima est; nam partes quæ ea laborant, quasi conquassatę & pulsatę sunt, & calidiores apparent; dolent uero, etiam si ipsi per se moueri conentur, nec vllam pandiculationem sustinent, ut qui omnem motum formidant; incidit porro hęc lassitudo si motoria fuerit in corporibus eorum (inquit Galenus) qui non sunt assueti exercitationibus, si se exerceant: nam excrementosa sunt illorum corpora, facileque remittunt sua excrementa partibus excalefactis ob exercitationem; quanquã etiam his qui exercitationibus sunt assueti, accidere possit ex uehementissimis plurimisq; motib. motionum. n. vehementia, ut uehementer articulos calefacit, sic uehemẽs calor, attractionis author esse potest. Atq; hęc iam de causis omnium lassitudinũ simplicium, ex quib. cõpositarũ causę eliciuntur. Satis pręterea de

de Signis siue Symptomatis quæ singulis lassitudini- A bus eueniunt præter vlceris, phlegmones, & tensionis sensum, quæ peculiariter vnā ab alia distinguūt. Sufficiat etiam admonuisse, in quibus corporibus singulæ maximè fiant, & locum affectum etiam in singulis notasse. Qua in re, locus explicandus est, qui 31. Aphor. lib. 4. legitur, ambarum lassitudinum, tū motiuarum, tum spontanearum, communem esse locum affectum, totum genus in corporibus musculosum: id enim verum est in omnibus, tensiua spontanea excepta, quæ (vt ostēdimus) in venis fit ex nimia illarum repletione: Iam Aphorismi contextus explicandus est, & videndum, qua ratione spontanea lassitudo morbos prænuntiare possit, & cur hæc potius quam motoria. Qua in re quidam putant lassitudinē signum non posse esse ad aliquid prædicendum: nam B signa vt aiunt à Symptomatis sumūtur, Symptoma autem non est lassitudo: nam neque actio læsa, nec qualitas mutata, nec excrementum mutatum. Hac victi argumentatione nonnulli, putarunt lassitudinē non posse esse signum, aut futurorum morborum, aut alterius euentus, in qua quidem re errant: nam non solum Symptomata, sed etiam Causæ præbent Signa eminentis morbi, veluti cum à plenitudine, vel cruditate morbos futuros prædicimus: vel ex aere ambiente, aut alijs rebus, quę corpus nostrum afficiunt. Præterea, non omnia Symptomata nascuntur à morbis, sed quædam à causis morborum, vt in Opere nostro de Causis Symptomatum ostendimus. Deinde debebant illi intelligere, quod etiam nos ibi notauimus, præter actiones læsas, excrementa & qua- C litates notatas, esse dolorem & molestiam, quæ sentiendo percipitur; postremò, esse passiones quasdam medias inter eas quæ pertinent ad sanos & ęgros, qualis est lassitudo: qua qui laborant, nundum dicuntur morbo laborare, quoniam leuior est affectus quàm vt præter naturam dici possit, non tamen secundum propriam naturam habent; est ergo affectio neutra, & passio dolori propinqua; ostendit autem lassitudo futuros morbos, quoniam significat in corpore esse dispositionem, & tales causas, quę ex minima quaque occasione morbos excitabunt, nisi ipsis occurramus remedijs: nam cum morbi nascantur multi ex humorum qualitate, vel quantitate, vel vtraque simul, merito fit vt lassitudo spontanea qualiscumque fuerit, morbos futuros prænunciet: nam vel à mala qualita- D te fit, vt vlcerosa, vel à nimia quantitate vt tensiua, vel ab vtroque vt phlegmonosa; quas causas morbi facilè sequuntur, & plures vehementioresque prænunciantur à lassitudine phlegmonosa, quoniam gemina est morbosa causa. Secundum locum obtinet tensiua: nam ex multitudine humorum vehementiores morbi gignuntur, quam ex acrimonia, vt satis ostendunt venarum rupturæ, Apoplexiæ, subitę suffocationes, viscerum magnæ inflammationes, & huius generis morbi ex repletione nimia orti. Vltimum locum sibi vindicat vlcerosa; inter compositas vero maximos morbos pręnunciat quę phlegmonosa, vlcerosa, & tensiua simul existit; Deinde phlegmonosa & tensiua; Postremo phlegmonosa & vlcerosa; mitissima, tensiua & vlcerosa. Iam illud explicandū est, E cur motorię lassitudines morbos non pręnuncient; videtur enim rationi esse consonum, vt par sit in vtroque genere lassitudinum ratio, quando & eadem symptomata adferunt, & ab eadem materia fiant: nam vlcerosa, & phlegmonosa lassitudo siue spontanea, siue motoria fuerit, ab humore eodem fiunt; cur ergo non absolutè pronunciauit Hippocr. omnes lassitudines morbos pręnunciare, cum videatur id peculiare motorijs accedere, quod externam causam habeant, motum vehementem, qui solus sæpè morborum causa est, & humorem pręterea, qui in corpore residet; videtur hęc esse diuersitatis ratio, quod lassitudines motorię ab externa causa ita excitentur, vt quicquid causę vehementia efficere potuit, fecerit, ita, vt si nihil aliud quam lassitudinem efficere potuit, dum adhuc causę externę vis in corpore vigeret, nihil postea maius inferre possit, sedato iam causę impetu, in spontaneis autem, quoniam interna causa est, quę tota in lassitudine non consumitur, sed pars maior in venis, & corporis cauitatibus continetur, ideo alios effectus, nempè morbos, parere potest, causa quę lassitudines iam peperit. Atque hęc satis de hoc Aphorismo.

APHORISMVS VI.

Quicumque dolentes parte aliqua corporis omninò dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat.

HIPPOCRATES in superiorib. Aphorismis docuit quęnam actiones sensificę facultatis bonę essent, & quę malę, cum somnum & vigiliam damnauit, & laudauit; egit etiam de vitio facultatis principis, nempè, de delirio & de lassitudinibus, quę passio non sint solius sensus, aut sensus & motus nunc facultatis principis alia vitia declarat ex dolore, vitiosa enim est princeps facultas, si ea non percipiat, quę percipere debet; ac cum Aphorismus iste sterilis sit, & sępius alibi de dolore agendum sit, operępretium esse duco, hic breuiter recensere, quę prolixè in libro nostro de Symptomatis ad doloris essentiam, differentias, & causas pertinent, ex quib. postea licebit intelligere quę Hippocrates in hoc Aphorismo tradit, & quę in sequentibus ad hanc rem pertinentia docentur. Porro doloris nomen (vt in hoc Cōmentario admonet Galenus) duo significat, dispositionem siue causam ipsius doloris, & molestiam illam; quam omnes communi conceptu intelligimus; nec aliud quicquam significat dolor apud Galenum, & antiquiores Medicos, & Philosophos. De causa & dispositione dolorifica postea agemus. Nunc quid sit id, quod propriè dolorem nominamus, expendendum est, & in hoc omnes consentiunt, quod dolor sit symptoma, & cum etiam constet eum non esse qualitatem mutatam, aut excrementum corporis, ex diuisione symptomatum colligitur esse actionem læsam; & eam esse deprauatam, cum debilis & abolita esse nequeat; deprauatam autem esse actionem statuunt huius opinionis authores, quod per dolorem sentiamus quæ sentiri aliter non deberent; At si dolor est actio, edet utique aliquod opus, ut concoctio aliquid concoquit, & visio aliquid uidet, Præterea, si dolor est sensatio, haberet aliquod peculiare obiectū, essetque alicuius sensus actio, at doloris nullum est obiectum, nec alicuius sensus est actio, vel passio, cum in omni sensu & sensorio fiat; ad hæc, sentire est cognoscere, ut inquit Aristoteles, secundo Topicorum, capite secundo, at dolore non est cognoscere: esset enim ita dolor cognitio; addo, quod dolere est pati, quare dolor actio esse non potest, nec dolor esse potest actio deprauata: nam si percipitur id quod obest, & dolorem facit, nullus est error in ipsa actione; Quod si Galenus aliquando ubi negligentius de dolore agit, eum dicit esse tristem sensationem, tamen alibi à sensatione, & actione dolorem distinguit; nam in Arte Medicinali, ubi agit de signis

corporum ægrotantium, apertissimè distinguit signa sumpta ab actionibus læsis, ab illis, quæ sumuntur à dolore; id quod etiam facit in 12. Methodi, sed euidentius in libro De differentijs Symptomatum, vbi enumeratis sensuum Symptomatis, subdit dolorem & voluptatem peculiaria quadam esse sensuum Symptomata. Eandem opinionem refellit Aristot. in 10. lib. Ethicorum, vbi scribit, absurdum esse arbitrari dolorem & voluptatem esse sensationem, aut actionem; eos autem ita credere, qui nequeunt actionem separare ab eo, quod fit in actione. Quapropter recipienda est sententia Aristotelis partim ex 6. lib. Topicorum, vbi molestias quæ nascuntur à solutione continui, dolorificas esse docet, partim vero ex 10. Ethicorum, vbi habet dolorem & voluptatem fieri in ipsis operationibus; ex quibus elicitur doloris definitio, quod scilicet dolor sit molestia, quæ oritur in ipsa sensatione, aut in animi functionibus ex his, quæ continuum soluunt. Quæ definitio etiam reperitur integra in lib. 6. Ethicorum, vbi definit dolorem esse passionem animalis factam cum violentia à diuisione partium cohærentium: nam (vt postea ostendemus) quæ molestiam adferunt non soluendo continuum, dolorem non pariunt. Fit autem dolor non in omni læsione actionis, sed cum actio læditur cum tristitia, vnde tristis sensatio dicitur esse à Galeno, quæ longè differt à deprauata; ac cum ita definit dolorem Galenus, non ipsum dolorem describit, sed modum docet, quo dolor efficitur; tunc enim dolor nascitur, cum tristis fit sensatio. Ceterùm, doloris differentias ab antiquis traditas (vt videre licet in 2. de locis affectis) Galenus refellit, sed alias quidem meliores inuenire non potest. Nos autem ostendimus in Opere nostro, eas sumi ab his quæ sunt de essentia doloris: ea autem sunt, quæ in ipsius definitione sumuntur. Itaque cum dolor sit molestia quę sentiendo percipitur, à certis causis nata, meritò ex differentia quæ agnoscitur in ipsa molestia quæ sentitur, & ex causis quæ illam pariunt, aut ex his quæ patiuntur, differentiæ multæ resultabunt. Porrò, in ipsa molestia qualitatem quandam, & quantitaté notauimus: & à qualitate molestiæ sumuntur illæ differentiæ, cum dicimus dolorem quendam esse tensiuum, alium mordacem, alium erodentem, alium acutum, alium pulsatorium, alium vlcerosum, alium stupidum, alium stimulantem, alium punctorium, alium contundentem, alium retrahentem, alium detrahentem, alium qui cerebri aut pali perforantis sensum præbet.

Ceterùm, à quantitate molestiæ sumuntur hæ differentiæ, cum dicimus quosdam esse dolores magnos, alios paruos, siue remissos, alios vehementissimos, & æquissimos, alios mites. Iam verò à causis sumuntur aliæ differentiæ, à subiecti quidem differentia, cum dicimus dolores quosdam esse internos, alios externos, alios profundos, alios superficiales. Et à subiecti figura sumuntur istæ, vt illæ à situ, cum dicimus dolores quosdam esse latos, siue latè fusos, alios angustos, alios extensos secundum longitudinem, alios contractos. A partis verò substantia quæ dolet, distinguimus dolores, & quosdã Colicos, alios Nephridicos, alios Pleuriticos vocamus. Sumuntur vero aliæ differentiæ à quantitate partis quæ dolet, vt cum dicimus dolorem capitis quendam esse Hemicraneam, alium Cephalalgiam. A causis vero committentibus dolorem deriuantur hæ differentiæ, cum dicimus dolores quosdam esse benignos, alios malignos, quod à talibus causis sint nati; item cum dicit Hippocrates inter dolores quosdam esse calidos, alios frigidos. Proueniunt nonnullæ quoque differentiæ à causis sine quibus non: à mo

A do quidem generationis & solutionis, cum dicimus dolores quosdam repentè oriri, vel solui, alios vero paulatim, quosdam pręterea per consensum, alios primario gigni. A tempore vero affectionis, quando dicimus dolores quosdam esse nouos & recentes, alios antiquos & inueteratos, quosdam raros & intermittentes, alios frequentes vel continuos. Sumi etiam nonnullæ possunt à modo quo infestant, quidam enim fixi sunt, alij discurrentes, alij emicantes, qui (ut inquit Galenus) parte primariò affecta veluti à radice incipientes, celeriter in partes adiacentes trãsferuntur, vt in vehementissimis Hemicranijs apparet. Atque has omnes differentias à causis duci intelliget, qui ea legerit quæ de Causis antea docuimus. Elicitur quædam differentia à modo quo dolo
B res feruntur & sustinentur, qua ratione Galen. lib. 3. Prorrheticorum quosdam esse dicit dolores εὐφόρους alios δυσφόρους. Aliæ vero sumi possunt differentiæ ab effectis quos dolores pariunt, veluti cum dicimus dolores quosdam iam inferre aut minari inflammationem, alios conuulsionem, alios animi defectum, alios vero aliud: sunt porrò quædam dolorum nomina quæ differentias aliquas inter se compositas significant, cuiusmodi dicit esse Galenus eum qui atrox nuncupatur, is enim vehemens & simul continuus est; sic Cephalæa inter dolores capitis intelligitur, qui diuturnus est & vehemens, aut inueteratus, remedijsque ægrè cedens. Eiusdem generis sunt dolores capitis qui ab Auicenna & practicis Medicis vocantur galea, ouum, nux, malleum, & clauus. Et
C hæc sufficiant de differentijs dolorum. Nunc Causas doloris breuiter perquiramus. Igitur si dolor est molestia quæ sentiẽdo percipitur, cognitio & perceptio rei quæ sensum molestat, immediata erit causa doloris; quod si ita est, tres statim alias necesse est resultare causas: vt enim cognitio fiat rei quæ potest molestare sensum, necesse est adesse hic, quod potest molestiam cognoscere, & id quod molestiam pati potest, & id quod molestiam inferre potest; percipit autem & cognoscit molestias quæ fiunt in sensibus, & iudicat esse cum dolore vel sine dolore, (si Aristot. sequimur) sensus communis; ex Hippocrate uero & Galeno mens, siue cogitatio, & ratio, vt ex hoc Aphorismo patet, in quo scribit Hippocrates mẽtem dolere, si dolorificæ dispositiones non percipiun
D tur esse tales. Porrò, requiritur in hac facultate quæ dolores agnoscit, vt ea corrupta non sit, nec in alio opere vehementer occupata, aut ad extremum debilitata: nam ideo delirantes negant se dolere, quia corruptum est illorum iudicium: qui uero vulnerantur in certamine, dolorem non sentiunt ex vulneribus sibi illatis, eo quod illorum animus occupetur in vulnerando hostes, seque ipsos defendendo, quare nequeunt simul percipere passiones proprias: perinde enim id fit, vt cum vehementius aliquid cogitamus, & interim nequaquam videmus quæ circa oculos obuersantur: qui vero morti sunt propinqui, dolorem non sentiunt, quoniam facultas ea vt aliæ sunt ad extremum debilitatæ; sentiunt autem dolores maiores quibus ea facultas est mollis, ut ita dicam & ex-
E quisito iudicio prædita, sic enim mulieres eo quod sint molliore animo præditæ, ex leuioribus quibusque causis dolent, & grauius ceteris; & qui ingeniosi sunt, stupidioribus acutius dolẽt. Philosophi vero & fortes homines, vix sentiunt dolores, propterea quod animi fortitudine muniti, vniuersa incommoda cõtemnunt, nec agnoscere volunt dolorifica esse; Ceterum in eo quod pati potest dolorem, requiruntur quidam passibilitatem (ut ita dicam) sensuum & calorem; putant enim illi cartilagines, & ossa ideo non sentire, quod partes sint frigidę, sed perperam,

sic

sic enim nerui etiam non sentirent; Præterea si ponitur esse aliquid sensibile, sequitur illud esse passibile, & calorem quoque habere, quare pars quæ sensu est prędita, dolorem corporis pati est apta, itaque, & quæ maiore sensu & exquisitiore donata est, illa doloribus magis est obnoxia; Iam vero in his quæ dolorem inferre possunt, nō paruæ extant controuersiæ inter authores: nam Plato in Thimeo quem sequitur Galenus in libris de Symptomatum causis, putat nihil posse facere dolorem, quod agere non potest confertim, id est celeriter & cum magno excessu quæ enim sensim aliquid faciunt, aut paruas moliuntur mutationes, illa ex Platonis opinione apta non erunt ad dolorem excitandum, Alij vero, ut Auicenna & Galenus in libro de inæquali intemperie, & in lib. 2. de Medicamentis secundum locos, & in libro de Natura humana & in secundo de Victu acutorum, & alibi, statuunt dolorem fieri ab alterantibus & à soluentibus continuum; nec sufficere solam continui solutionem. Quam opinionem confirmat Auicenna quod dolor sępè fiat, vbi nulla apparet diuisio, veluti cum vniuersum membrum dolet, in quo tamen non apparet in omni sui parte diuisio. Pręterea, fieri dolorem à calore & frigore, quæ non habent vim soluendi continuum, alioqui inter causas soluentes continuum, illas qualitates esse ponendas ab authoribus. Prætereà, dolorem esse rei contrarię sensum, hunc vero etiam ab intemperie fieri; Ad hęc sanitatē similariū consistere in temperie & continuitate, quo fit, vt si dolor nascitur cum res corrūpitur, necessarium sit fieri quoq; dolorem cum temperies vitiatur. Postremo, remedia quæ dolores leniunt, sunt non solum illa quæ diuisiones uniunt, sed etiam quę alterant. Auerroes autem putat dolorem non fieri à solutione continui, sed solum ab alterantibus: nam dolorem inquit fieri à proprijs obiectis sensuum solutionem autem continui non esse obiectum alicuius sensus, Galenus etsi in locis pręcitatis statuerit dolorem fieri ab alterantibus vel à soluentibus continuum, tamen in 12. Methodi, & in primo de Causis Symptomatum, & in 4. de Simplicibus, & cap. 10. 2. de Medicamentis secundum locos, vult omnia quæ dolorem pariunt, id facere, eo quod partium continuitatem corrumpant; quam opinionem ego veriorem puto: nam si alterantiam non soluendo continuum dolorem facerent, fieret vtique in partibus sentiētibus semper dolor ab ęquali calore; at in febribus thoracis, musculi qui vehementiorem sentiunt calorem ob vicinitatem cordis, non dolent, id quod faciunt caput, tibiæ, renes, id quod accidit non propter calorem, sed quia partes istæ dolentes ex ebullitione humorum replentur, & distēduntur, soluiturque continuum; thorax vero propter amplitudinem ab illis tendi non potest, nisi fluxio decumbat in suos musculos, tunc in illis fit dolor; quod si ex fluxionibus dolor in illis fit, ex febribus autem nequaquam, certum est, dolorem non fieri à sola alteratione, sed cum ex alteratione oritur solutio continui; atque hæc est vera causa, & immediata doloris. Platonis vero opinionem hæc refellunt. Primum, quod experientia ostendat ea etiam quæ leuiter & sensim agunt, modo soluant continuum, dolorem parere, vt apparet fieri ex leui punctura acus in qua nec subita nec magna fit mutatio; idem testantur animi dolores, quia à rebus minimis, subitis & tardis incipiūt & augentur. Præterea, multa sunt quæ confertim agunt, & tamen dolorem non procreant, cuius generis sunt purgatio, & sanguinis missio. Postremo, statuit Galenus humectantia & exsiccātia dolorem excitare, quæ tamen confertim agere non possunt, cum passiuas habeant qualitates. Auicennæ autem sic

A respondeo, dolorem fieri in vniuersis partibus dolentibus, & si interim diuisio non apparet: nam quę vulnerant rumpūnt, frangunt, & contundunt videntur conspicuam facere solutionem continui; quæ vero tendunt, aut erodunt intrinsecus, soluunt continuum, sed eam solutionem sensus noster non deprehendit, etsi etiam non latet illum qui laborat. Quod non semper sentiatur dolor vbi fit solutio continui, id accidit, quia quod diuiditur fortè sensu nō est præditum, aut mens ægrotat; Dolor non est rei contrariæ sensus, sed passio quæ oritur non simpliciter à re cōtraria, sed ab ea quę diuidit continuitatem partis, vt superius ex Aristotele ostendimus sanitas similarium partium corrumpitur quidem ob intemperiem & solutionem continui, verum ea corruptio

B quæ nascitur ex simplici & sola alteratione, est absq; dolore, & si non est absque sua molestia, quam alterantia suo modo inferre sunt apta: nam calor, frigus, humidum, & siccum, cum temperiem vitiant, propriam molestiam uobis adferunt. Cum vero causas solutionis continui recensent authores, proprias potissimū ponunt, & calorem tūc & frigus, humidum, & siccum, non enumerant, si quis tamen eas ponat non aberrabit: nam frigus vehemens quodammodo vulnerando & incidendo dolorem parit suaptè natura, aliquando vero quod ab externis partibus propellat humores in profundiores, & eas replendo tendat, & diuidat; calor vero & humor non nisi repleudo dolorem videntur facere: humor enim ex propria vi, calor vero quia fundit, & ex fusione humores

C & vapores auget, atque illa replet, & tendit soluitque continuum; siccitas autem in partibus externis absumendo humorem illic contentum, tensionis & doloris fortè potest esse causa; at intus, nec dolorem nec tensionem, nec conuulsionem inferre potest, vt in Opere nostro de causis Symptomatum ostendimus. Quod vero requirantur duo genera remediorum ad dolores sedandos, sic respondeo, vnicum requiri, quod scilicet partes diuisas vniat, sed quia alterantia dolorem quoque pariūt soluendo continuū, ideo per alterantia cogimur succurrere, vt remotiores causas primum auferamus, sine quibus immediata tolli non potest. Ceterùm cum Auerroes putat solam alterantia dolorem parere, quia continui solutio non est obiectum alicuius sensus, non intelligit mentem Galeni, & aliorum Medicorum, qui nolunt ipsam solutionem, sed id quod soluit continuum, inte-

D rim cum soluit, dolorem facere id autem quod soluit; continuum, vel est qualitas aliqua, vt calor, frigus, vel durum, vel vulnerans, aut frangens, aut aliquid tale quod sensus est obiectū; rectè ergo Hippocrates scripsit mentem ægrotare, cum dolorifica dispositio in corpore est, & ea omnino non sentitur: nam cum tres sint causæ necessariæ ad dolorem committendum, pars quæ est apta sentire dolorem, & id quod est aptum facere dolorem, & id quod apprehendit & agnoscit impressiones dolorificas, merito mens dicitur, ægrotare, cum dispositio adest dolorifica; nam supponūtur esse duę causæ doloris cum adest dispositio talis, quod scilicet adsit id, quod potest

E facere, & id quod potest pati dolorem; quare si dolor non fit, oportet hoc contingere, quia deest alia causa, nempè mens quæ ægrotat inquit Hippocrates: intelligimus autem illam ægrotare, vel quod ad extremum sit imbecillis, vel deprauata: nam cum occupata est, percipit aliquo modo dolorem, quare si omnino non percipit, sequitur quod dicit, illam ægrotare.

APHORISMVS VII.

Quæ longo tempore extenuata sunt corpora, lentè reficere oportet, quæ verò breui, breuiter.

HIc Aphorismus ad renutritionem pertinet, vtileque præceptum tradit, quo docet quomodo extenuata corpora sint reficienda: in quo errores committuntur à Medicis, qui parcius, tenuius que alunt conualescentes ex leuibus, & breuibus morbis, alios vero qui ex longis morbis sunt consumpti, affatim nutriunt, atque ita illos temerè emaciãt, hos uero non sine periculo subito replent, vnde recidiuæ postea fieri solent, cumulatis rursus crudis, & malis humoribus. Temerè autem laborat Montanus in cõnectendis inter se Aphorismis, quod ex hoc maximè patet, qui nulla ratione cum superiore cohęret. Scribit ergo Hippocr. lenè tardèque reficienda esse corpora, quæ longo tempore fuerunt consumpta cito uero, quæ cito quoque fuerunt extenuata. Cuius sententiam tunc intelligemus, cum nouerimus quid extenuatio corporis sit, & quid in eo consumi possit, cuius ratione contingat extenuationem fieri, & quid pręterea extenuandi corporis vim habeat. Definit Galenus in 29. textu 3. Comm. 6. Epidem. extenuationem corporis nihil aliud esse, quam totius molis detractionem quandam & collapsum; sed ut apparet, hæc definitio solum vniuersalem extenuationem ostendit, non autem quæ pertinet ad singulas partes; Præterea, cum dicit esse totius molis detractionem, dubium est quomodo id intelligat, an uelit minui quicquid est in corpore, cum illius fit extenuatio, an aliquid solum, cuius ratione contingit corpus extenuatum minui, præstat ergo dicere, nihil aliud esse extenuationem, quam totius vel partis alicuius diminutionem pręter solitam magnitudinem, uel molem: nam quę naturaliter sunt extenuata, non cõprehenduntur hoc Aphorismo. Porro, nostrum corpus (vt scribit Hippocrates in libro de Flatibus, & Galenus in lib. 1. de Differentijs febrium, & in 12. Methodi) constat ex spiritibus, humoribus, & partibus solidis; & Galenus 11. Method. cap. 1. solidas partes nunquam minui tradit, posteaquam ad absolutam peruenerunt magnitudinem, de qua re dubium est: nam si solidas partes intelligat, omnia quę in nobis sunt exceptis humoribus, & spiritibus, vt aliquãdo sumit, falsa est opinio: nam caro per morbos sępè minuitur, ac per inediam, malamque nutritionem, & rursus augetur, cum bene alitur corpus, solidas ergo partes intelligat oportet uerè solidas, quas ille alio nomine spermaticas vocat; aut etiã quod in spermaticis est fibrosum, nam & ille suam quoque carnem habet, quę tabescit, ut in fine decimi, & in principio vndecimi Methodi scribit: at istę si augentur per ętates, cur minui etiam non poterunt per morbos? nam si pati possunt exsiccationem, cur non patientur diminutionem? id pręterea docent ossa mortuorum in cœmiterijs reposita, quę multo graciliora tempore fiunt, quam essent cum viueret adhuc animal, aut recenter esset extinctum: nam ad id pertinet, quod scribit in lib. 1. cap. 9. de Differentijs febr. similares particulas, quę sunt uelut cordis elementa, sicciores reddi, atque inopia alimenti tenuiores. Dictum ergo Galeni ita uidetur intelligendũ, quod solidę partes difficilè minuantur, & parum, ita ut sensu uix deprehendatur illarum diminutio, & extenuatio,

A sed cum in partibus solidis sit humor quidem roridus, qui sparsus est per partis ipsius substantiam, alius uero quo glutinatur substantia ipsius partis, & continuitatis quę in parte est causa est, id profectò absumi non potest, uiuente homine, si modo continuitas manere debet, alius verò absumitur, sed non nisi à magnis causis, vt in hecticis febribus apparet, & hic est qui reddit solidam partem minorem cum absumitur, & propterea fortè intelligebat Galenus solidam partem non minui, idest substantiam illam quæ dura est & solida: nam etsi minuitur ea ob consumptionem illius humoris qui gluten non est, & vinculum partes terrenę, tamen quod reuera durum est, & solidum, non absumitur nec minuitur; nam solum per putredinem mortuo homine dissoluitur,

B igitur omnis humor qui in parte solida est, consumitur eo recepto qui glutinat partes terrenas, qui per solam putredinem perit, & cum pars alijs consumptis reperitur, non amplius minui potest. Iam causę extenuationis explicandæ sunt tantò diligentius, quantò neglegentius à Galeno sparsim, & nulla Methodo traduntur: etenim in lib. de Euchimia, & Cacochimia, gracilitatis, & imbecillitatis corporis causam esse dicit sanguinis tenuitatem: in textu 2. 3. Comment. 6. Epidem. ocium extenuationis causam esse prodit. 28. eiusdem Operis corpus extenuari à magnis febribus, diuturnis morbis, à calida & sicca aeris intemperie, à vacuationibus sensibilibus, & sanguinis profluuio, largo sudore, vrina superflua, vomitu, alui excretione immoderata, inedia, vigilijs, crebris

C motionibus multis, delirio, in quo se iugiter ægroti attollunt, aut partem aliquam mouent, aut deliria loquuntur. Præterea, ob virium imbecillitatem, vt in decrepitis apparet, qui celerrimè ob eam causam extenuantur, tenuitatem humorum, & raritatem corporis causam esse scribit velocis extenuationis in febribus; 36. vero Aphorismo, scribit extenuari, & contabescere corpora ob malum victum; textu 29. 3. Comment. 6. Epidem. errare eos dicit, qui corporis extenuationem à vacuatione simpliciter fieri dicunt, quando inquit nonnunquam debilitata carnosi generis facultate, & vitioso sanguine in arterijs, venisq; inclusa, & ex alimenti etiam penuria, multis exercitationibus, vigilia, cogitationibus, doloribus, morbis colliquantibus, & digerentibus extenuatio fieri po-

D test; & particularia alia multa tradit, quæ nisi in artem redigantur, confusionem parient, id quod solita methodo, ex natura rei ipsius cõmodè faciemus. Igitur, si extenuatio diminutio est corporis, quod extenuationem patitur, necesse est vnam immediatam esse causam, quòd scilicet minus reponatur, quam dissoluatur; & id contingit, vel quod causæ dissoluentes violentius fungantur suo munere, vel reponentes debilius agunt; Porro causarum quæ faciunt ad dissolutionem, quædam habent rationem efficiẽtis, aliæ materiæ, aliæ causæ sine qua non: efficiunt autem dissolutionem quæ euacuant sensibiliter, vel insensibiliter; dissoluitur facillimè substantia, quæ tenuis est & pauca; Causæ sine qua non, rationem obtinent, carnis, cutis, & aliarum partium mollities, &

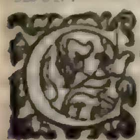
E raritas: vbi enim hæc adsunt, facilior fit dissolutio; ac sudores, vomitus, alui excretiones, sanguinis effusiones, vrinæ copia, animi affectus, aeris intemperies calidæ, & siccæ, vigilia, morbi calidi vel longi, dolores, & cætera, quæ vim habeat euacuandi nostrũ corpus, si id violentius faciunt, illud extenuabunt; sanguinis vero tenuitas, biliosi humores qui in corpore abundant, cibi tenues, calidi, extenuationis causæ sunt, quod materiam suppeditent facilem ad dissolutionem, biliosi quoque inter omnes temperies, & viri magis, quàm mulieres, & in ætate plus quàm

in

in alijs temporibus, & ij quibus cutis tennis, & rara à natura data est, promptissimè extenuantur, quoniam ob corporis raritatem expirat interna substantia liberius, quàm conueniat. Ceterum, causæ quæ faciunt ad restitutionem substantiæ, nostræ, pertinent, vel ad efficientes, vel ad materiam, vel ad causas sine quibus non pariter vt dissoluentes; Igitur, cum attractio, retentio & concoctio, imbecillius agunt ob intemperiem partium, vel calidi influentis vitio, extenuatio fit; unde etiam, senectus, & hac etiam ratione vigiliæ, cogitationes, dolores, morbi, extenuationis sunt causæ, quod robur illarum facultatum, & calidum natiuum vitiant; Inedia vero, vel cibi parcimonia, vel tenuitas, aut corruptio, idem faciunt; quoniam materiam non suppeditant aptam ad restaurationem; sic cibus uniformis ineptus est ad restaurationem; quoniam minus substantias nostri corporis restaurare non pôt; uaria ergo est opus alimento, vt spiritus, humores, & partes solidę probè nutriri valeant. Obstructiones vero venarum & arteriarum, extenuant corpus, quia viam occludunt alimento, quod per vniuersum corpus ferri debet; ac externum frigus, quia repellit humores, extenuanis sit causa; Atque hæc sufficiant de his causis; ergò cum extenuatio contingat dissoluto vel spiritu, vel humore qui in vasis continetur, vel eo qui insitus est singulis partibus, non dubium est, quin tenuior materia vt spiritus & sanguis facilius dissoluatur, præsertim, cum in vasis continetur, difficilius vero quod viscosum & crassum, & simile iam factum est solidioribus partibus; ut ergò illa facilius absumuntur, sic promptius restitui possunt: nam causæ dissoluentes ceteris partibus minores sunt, qui breui tempore extenuant, alijs, quæ idem præstant longiore tempore; pręterea causę quæ debent restituere, nempè partes solidę, quibus attrahendi, & retinendi vis mā data est, breui tempore nequaquam vehementer affici potuerunt, quare citò reponere possunt, quod est consumptum; meritò igitur quę breui tempore sunt extenuata, citò sunt reficienda, quæ uero longo tempore idem sunt perpessa; longiore temporis spacio opus habent ut restituantur: quoniam à causis dissoluentibus diuturnis consumpta est non solum spirituosa, & quę in vasis continetur substantia, sed etiam solidior quæ in singulis partibus continetur, & quoniam hæ partes debilitatæ sunt, nequeunt multum & crassum alimentum quo est opus ad hanc restaurationem, elaborare; propterea Medici aberrant, qui conualescentes ex febribus diarijs vel tertianis, aut alijs leuioribus morbis, paulatim restaurant, & alios qui ex longis morbis sunt consumpti, subito incrassare nituntur, aut in his liquidioribus, in illis solidioribus alimentis vtuntur: nam tenuis substantia consumpta tenuibus alimentis, crassa vero solidioribus restituenda est, si modo similia similibus nutriri debent.

APHORISMVS VIII.

Si quis à morbo cibum assumens non corroboratur, pluri alimento corpus vti significatur: quod si non assumenti cibum hoc accidat, scire oportet quod indiget euacuatione.

CVM superiore Aphorismo docuisset Hippocrates modum renutriendi corpora extenuata, docet hoc Aphorismo cur fiat vt extenuata corpora post morbum refici corroborariq; non possint; duplicem dicit esse rationē, vel quod plus cibi ingeratur & appetatur quam confici possit, vel quod non appetatur, obiterque remedium vtriusque docet, si enim ex multitudine cibi id fiat, minus dandum est: si vero id fiat, quod non appetatur cibus, inappetentiæ causa abscindenda. Est autem, inquit, humorum abundantia, quæ post morbum relicta est, quæ vacuatione tollitur: quare vacuatione opus est. Quod autem hæc sit sententia Hippocratis, tunc potissimū intelligetis, cum singulorum verborum Aphorismi interpretationem fecerimus, & ex natura rei sententiam ipsam comprobauerimus. Quid autem per assumere cibum intelligat Galenus, explicat in Commentario, ita tamen, vt ex interpretis versione intelligi non possit quid author sibi velit: neque enim qui Latinè loquuntur, consueuerunt vnquam dicere assumere cibum pro eo quod est cum appetitu edere, & non assumere, cum appetitu non edere: nā & ægrotos assumpsisse cibum dicimus, etiam si inuito stomacho, & cum nulla appetentia id fecerint: non assumpsisse autem dicimus, non eos qui ederint sine appetitu, sed qui nihil omninò ederint; quare Latinis huiusmodi loquendi modus obscuritatem, quam Galenus agnoscit in Aphorismo non aperit. In hoc etiam reprehendendus est interpres, quod Asiaticos Latinè loqui faciat, qui Græca lingua solum vtebantur. Quare, cū nec Latinis nec Asiaticis conueniāt verba Græca, quibus Hippocrates vtitur, Asiaticisque etiam in vsu fuisse scribit Galenus, quibus peculiariter in hac re vti solebāt, adscribēda sunt hoc loco, μὴ λαμβάνειν τροφὴν, idest, non assumere cibum. λαμβάνειν δὲ, assumere vero, quę verba etsi commodè per dictiones eas nostras Latinas explicantur, nostræque illorum vim exprimant, non tamen vsum docent, qui proprius erat & Ionicis & Asiaticis. Iam videamus an verum sit quod scribit Hippocr. cum qui cum appetitu edit post morbum, & non corroboratur, pluri alimentum quam opus sit vti, & solum egere cibi detractione; nam qui canina fame laborant, aut βουλιμῳ dicto, plurimum quidem appetunt, nec corroborantur, remediumque huius appetentiæ non est detractio: offenduntur enim cibi paucitate, sed vacuatio malorum humorum, qui huiusmodi famem committunt, aut alia remedia quæ medeantur alijs causis huius immoderatæ famis; de quibus nunc sigillatim agendum non est; Item, qui intemperie ventriculi frigida laborant; multum quidem appetunt, quia tamen non concoquitur probè quod ingeritur, extenuantur potius quam crassescāt & roborentur; Atqui remedium illorum non est cibi detractio, sed intemperaturæ frigidæ per calida curatio. His argumentis victi nonnulli, prolixè sophisticantur vt Hippocratis sententiam defendant, quem ipsi non intelligunt: nam cum Hippocrates cibum appeti scribit, & non corroborari eos qui appetunt, non de omnibus qui appetunt, agit non enim de his qui ex morbosa causa ita appetunt, sed de his qui à morbo omnino liberati appetunt, nulla enim causa inueniri potest alia, qua fiat vt corpus non corroboretur, quam nimia cibi abundantia; id quod ex natura rei facilè intelligere licet, vel enim non corroboratur corpus debilitatum ob materiæ defectum; vel quod copia quidem adsit, non tamen in nutrimentum mutetur, non mutatur autē, vel quod imbecilla sit facultas, vel quod copia opprimatur; at qui cibi parcitas hic in causa non est, cum multum assumi dicamus; non facultatum imbecillitas morbosa, cum ex suppositione hominem morbo liberatum constituamus; superest ergo ut nimia sit copia quæ grauet facultates præsertim coctricem; qua grauata, alimentum assumptum in bonam qualitatem non

non mutatur; Quare nec assimilari potest; quod si non assimiletur, nec augeri, nec roborari corpus valet; estque verissima hæc pars Aphorismi, ex qua & secunda facilè intelligetur, qua dicit opus esse vacuatione si quis à morbo cibum non appetat;id quod etiam ex ijs quæ superiore quodam Aphorismo de in appetentiæ causis dimõstrauimus in memoriam reuocatis,facilè erit intelligere appetentiæ enim causas dicebamus esse suctionem quæ à ventriculo fit,& suctionis sensum: non appeti autem è cõtra,vel quod non fiat vacuatio vel quod à sensu non percipiatur molestia quę à suctione fit: non fit autem vacuatio quæ ad appetentiam excitet, vel quod plus sit humoris in corpore quam opus sit, ita,vt externum nutrimentum non exigatur,abundante in corpore malo humore, deijciaturque etiam vis & temperies ventriculi ab intemperato humore; non enim inconueniens est totius corporis morbum sublatum esse, & ventriculum adhuc intemperatum esse: non sentitur autem affectio cùm sensifica facultas propemodum emortua est, atquì non ob imbecillitatem virtutis dissoluentis inappetentia in illis fit, cum à morbo liberati constituantur, in illis autem etsi imbecillitas maior est quam in sanis, tantum tamen roboris residet, vt moderatas quantum corporis status tunc exigit, humoris dissolutiones efficere possit; sensus præterea non ita imbecillus esse potest, cum sentiat noxam quæ à suctione fit, cum id duntaxat illis accidat qui penè emortuas vires habent, quod non nisi ex magno morbo fieri potest; in quo positi non sunt, utpotè ab omni morbo iam liberati; sola ergo humoris mali abundantia quæ planè vinci expelliq; per morbos non potuit, in causa est, cur non fiat in illis appetentia, Verùm, etsi id ratione victi concedamus, non tamen fortè id concedemus quod sequitur, vacuatione esse opus: nam humoris uitia non necessario vacuatione corriguntur, sed alteratione etiam emendari possunt;Cur ergo Galenus & Hippocrates scribunt vacuatione esse opus? quoniam humores qui post morbum relinquuntur, corruptionẽ per morbos acceperunt, & extraneam qualitatem, quæ vacuatione citius quam alteratione emendatur; vbi enim corpus non nutritur quod nutritione maximè eget, qualia sunt corpora quæ à morbis extenuata resurgunt, tutum non est humorum relictorum ex morbo uitium alteratione corrigere, cum natura adhuc debilior sufficere non possit, & ad alimentum vincendum, & humorem in corpore derelictum; quo fiet, ut humor nouo addito & corrupto augeatur, & recidiuas pariat:impura enim corpora, vt postea ostendemus, quanto plus nutriũtur, tanto magis læduntur. Quare optimè dixit Hippocrates, corpus tunc egere vacuatione,quæ pro natura humoris facienda est. Atque hæc satis de hoc Aphorismo.

APHORISMVS IX.

Corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere.

VORSVM Aphorismum hunc scribat Hippocrates non docet Galenus, nec alius ex recentioribus interpretibus,cum tamen scopus certus illi constitui possit:cum enim superiore Aphorismo dixisset corpora quæ non appetunt post morbum,vacuanda esse,uacuatio autem per purgationẽ facienda sit,hunc subiungit Aphorismum, quo intel

A ligamus præter scopos primo libro explicatos,in purgatione aliquid aliud obseruandum esse, quod ad corpora ipsa quæ purgari debent pertinet, neque enim sufficit scire concocta esse debere, & talia qualia esse oportet,quæ purganda sunt: nec quod in debita quantitate,& per locum cõuenientem,& certo quodam modo purgatio facienda sit: sed etiam corpus ipsum ad purgationem benè præparatum esse oportet; id quod,sumpta occasione ex superiore Aphorismo docet Hippocrates; Docet igitur corpus esse pręparatum si fluidum fuerit; quam sententiam recentiores ita interpretantur,ut duo in hoc dicant requiri: unum humoris concoctionem, alterum apertionem uiarum per quas debet fieri purgatio; in quo euidenter errant: nam cum antea de concoctione egerit Hippocrates, frustra idem nunc doceret;aliam B ergo præparationem requirit in humore quàm concoctionem. Præterea,Galenus hic docet corpus fieri fluidum cum humor crassus extenuatur,& cum tenuis est,nihil in eo moliendum esse;at concoctio, ut antea ostendimus, omnia incrassat; aliud igitur est corpus fluidum facere, aliud concoquere humores. Galenus autem dicit fieri corpus fluidum, si humores crassi extenuentur, & uiscidi incidantur, & uiæ aperiantur. Porro,idem author scribit in 7. Methodi, se opponere uiscoso, abstergens, alibi uero passim quod uiscosum est, incisione agere præcipit; at melius est utrumque coniungere: nam quod uiscidum est sibi ipsi cohæret,& ei quod tangit adhæret, eget igitur incisione, & abstersione, atque illa C discinditur continuitas quæ in humore est, hac uero liberatur ab eo cui adhæret; at uero de crasso maior est difficultas à nullo ut puto hactenus animaduersa: nam omnes quidem crassum egere extenuatione putant, & eam fieri à calidis, & acribus medicamẽtis, qualia sunt origanum,thimum,serpillum,hisopum, & similia, ut ex Galeno patet in Apohor. 24. 1. lib. libri,ubi habet se extenuare humores ante purgationem his medicamentis; Verùm,cum crassum multis modis dicatur & fiat; non potest una esse extenuãtium ratio & natura; nam crassum aliquando id dicimus esse, quod magnam habet molem, & multam substantiam, quomodo dicimus lignum crassum,hominem crassum,cumulum feni uel paleæ; aut alterius rei crassum; alio modo crassum dicimus, quod D est spissum, in qua significatione dicimus concoctionem omnia incrassare, pus crassum,& sputum,& urinam, & liquores omnes qui spissi sunt, & terram etiam crassam, & denique omnia quę tendunt ad soliditatem, & his non conueniunt ea extenuantia quę competunt crassis ex multitudine substantię aut copia: nam quę multitudine rerum cumulatarum crassa sunt facta,separatione, & sparsione tenuia redduntur; ita enim paleę uel feni cumulum crassum, tenuem reddimus; quod uero quantitate continua, & non numero rerum crassum est,diuisione suę substantię fit tenue, & in hoc conferunt quę uim habẽt penetrandi,& dicuntur tenuium partium, eo quod in tenues partes quod ita est crassum, diuidere sint apta, & in hoc in externis quidem rebus crassis præ E stant quæ vim habent vulnerandi, & secandi: in humoribus vero nostris, medicamenta quæ tenuem illam substantiam acceperunt à natura qua penetrare & diuidere sunt apta, tenuiũ partium dicuntur esse; & hæc tenuis substantia reperitur subiecta nunc calori, nunc frigori; vt piper tenuium partium esse dicitur,quod calidum est & siccum: & semina communia dicta, limones, acetum, & multa alia quæ frigida sunt, idem præstare quod acria medicamenta creduntur; vnde Galenus in lib. 5. de Simplicibus,acida, & acria pariter extenuare scribit: sed illa cum frigore,

gore, hæc vero cum calore; Ceterùm, quæ crassa sunt A eo quod sint spissa, non postulant hæc extenuantia, sed pro diuersitate causarum quæ suæ crassitudinis sunt authores, unumquodque illorum vult propriũ extenuans: nam quædam fiunt spissa, & eo modo crassa, per solam mixtionem terrenæ substantiæ, vt humor melancholicus naturalis, qui ex terrena portione alimenti in generatione sanguinis conficitur: alia vero fiunt spissa per assationem adustionemque in qua tenuiores portiones, aquea, inquam, & aerea digeritur & consumitur: & quod in illis erat terrenum tandem relinquitur: eoque modo ex pallida bile quæ tenuis est, per assationem, tandem fit bilis atra crassa: & mel per elixationem & concoctionẽ, pusq; & urinæ crassa redduntur; alia vero fiunt crassa per concretionem, vt lutum, glacies, & pituita, quæ in B frigidis corporibus & in hyeme atq; in ocio procreatur; alia demum fiunt crassa partim ex assatione partim ex viscosa materia, qualis est pituita quæ dentibus adhæret in febribus ardentibus; quod si ita est, plura erunt in hoc quoque genere, crassi extenuantia: nam quod crassum est ex sola mixtione terrenæ substantiæ, tenue fit solum per mixtionem aereæ & aqueę substantiæ, quo pacto terra mixtione aquæ & aeris humidi, liquida & tenuis efficitur; quod si quis calefacientia & exsiccantia adhiberet, crassitiem vtique augeret; quapropter euidentissime errant Medici qui thimo, epithimo, serpillo, hisopo, & alijs acribus medicamentis vtuntur, cum humor melancholicus in corpore nocet; est enim tunc opus vti iuscu lis pinguibus, vino tenui, & alio victu humectante; C quod si Gal. in cura quartanæ adhibet piper, non pp melancholicũ humorem id facit, sed quia pituita ẽt in illis abundare solet in ventriculo & primus venis; atra uero bilis quæ facta est crassa per assationẽ, extenuari debet per refrigerãtia & humectantia: quoniã pugnandũ est aduersus id quod factũ est crassum, & id quod pergit facere, illud est terrenũ, hoc vero calidum; at pituita quæ ex frigore concreta est & crassa, calefacientibus extenuanda & ea pro maiore aut minore frigiditate quæ in pituita est, adhibenda sunt: nam dulcia quæ moderatè calida sunt, fundere & liquare possunt pituitam leuiter concretam: Acribus vero medicamentis est opus, vbi vehementior est in pituita frigiditas; quare ad sputum pituitæ crassæ nõ semper vinum dulce, sed generosius etiam, ut Græ- D cum, Maluaticumque adhibendum est. Iam vero si pituita quæ viscida est, per assationem crassescat, erit opus refrigerante, humectante, & incidente, atque abstergente auxilio, quod præstabit aqua frigida cũ aceto & melle, vel zaccharo commixta. His itaque ita distinctis, Medicus intelligere poterit à quibus petenda sint remedia extenuantia, cum extenuandi erunt humores crassi, nec quicquid à nostris authoribus extenuare dicitur, assumet ad singula extenuanda; fluidum ergo fiet corpus, cum illud purgare voluerimus extenuando, abstergendo, & incidendo humores pro vitio quod in humore erit: nam aliquando sola extenuatione est opus, aliquando incisione & abstersione: aliquando vero omnibus modis pugnandum; At viæ aperiuntur eo remoto quod eas claudit E & obstruit; id quod faciunt aliquando humores sua copia, aliquando crassitie, aliquando visciditate: ac cum clauduntur his duobus postremis modis, non est opus peculiari aliquo auxilio: nam quæ pugnant aduersus crassos & tenaces humores, vias pariter expediunt; vbi vero ex multitudine humorum, viarũ fit occlusio, adhibenda sunt quæ consumere possint: id quod faciunt euacuantia sensibiliter, vel insensibiliter, vt sanguinis missio, inedia, & reliqua quæ æqualiter euacuare possunt: nam quæ penetrando minuunt quantitatem rei in copia humorum nostri corporis, vias aperire non possunt, quoniam medicamenta cum humoribus confunduntur & obruuntur, nec possunt penetrare ad loca obstructa: quare rectè à maioribus nostris institutum est, vt quando purgatione vtendum est prius sanguinem mittamus, deinde purgationem adhibeamus; Iam, si corpus fluidum ita factum fuerit, optima & facilis vtique fiet purgatio; id quod ostendit Galenus ex incommodis quę contingere solent cum purgatio fit, & corpora non sunt fluida: nascuntur enim tormina generatis flatibus ex commotione crasi & viscosi humoris, qui sequi nequit vim attrahentis medicamenti: & aliquibus accidunt vertigines à surgentibus vaporibus ex ea commotione ad cerebrum: alijs, inquit, fit fastidium multũ, quod oritur affecto ore ventriculi, vel ex flatibus, vel commotis & attractis ad eam partem humoribus; alijs fiunt etiam mali pulsus, vel per consensum cum ore ventriculi affecto corde & arterijs, vel repletis arterijs ipsis ob colliquationem & agitationem vaporib. & humoribus; alia deniq; fiunt symptomata in alijs pro cuiusq; natura, quę aptior est ad vnũ quam ad aliud patiendũ; idem ẽt licet probare ex modo quo fit purgatio, fit.n. illa cũ medicamentũ attrahit ad ventriculũ & intestina, humores ab alijs partibus; facilis autem attractio fieri non potest, si viæ non patebunt, & humor facilè sequi non poterit attractionem medicamenti; quod autem tenue est & viscositate priuatum, facilè trahitur. Nec recipienda est recentiorum opinio, qui putant tenues humores ante purgationem esse incrassandos. id enim & Galeno & modo qui fit in purgatione per attractionẽ repugnat est quidem communis hæc præparatio oĩbus, peculiarem vero desiderant quædam purgantia vt helleborus humectationem, vt in sequentibus docebit author: illud quoque explodendum est à nostris scholis, quod aiunt purgantia quædam purgare leniendo, & in his nõ esse opus extenuatione humorum, & in eo genere ponunt Cassiam & Mannã: nam quæ aluum deijciunt solum, & excrementa alimenti deponunt ab intestinis, illa profecto leniendo possunt munus suum obire; sic enim oleum & iuscula pinguia aluum subducunt; at quæ humores educunt à venis, aut à substantia etiam ventriculi, illa non nisi attrahendo purgare possunt: etsi interim attractio reperitur in medicamentis humidis, vel siccis, vel calidis, vel frigidis: nam attractio quæ est in medicamentis, non nascitur ex qualitatibus euidentibus, sed ex forma, quam Galenus nominat totam substantiam, cum à nomine formæ superstitiosius abhorreret, vel quod parum in Philosophia esset versatus, dum omnia nunc tribuit temperamento, nunc vero victus ex euentu rerum præter temperamentũ, totam quãdam suam substantiam imaginatur sed siue leniendo, siue abluendo, quod faciunt aquæ medicamentosæ, siue attrahendo, vel expellẽdo fiat purgatio, semper proderit præmittere extenuantia & incidentia, viasque aperientia.

APHORISMVS X.

Non pura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes.

Ic Aphorismus ut bene admonuit Galenus sequi dẽbat eũ quo scripsit Hippocr. Aphor. 8. huius libri. Si quis à morbo cibum assumens, &c. est enim ratio vltimæ partis illius Aphoris. quod enim

enim qui à morbo resurgunt, non appetant cibum, A nec corroborentur, egeantque vacuatione, causa est quod corpus habeant impurũ i mpura aũt corpora q̃to plus nutries tanto magis lædes; egent igitur euacuatione. Post quem Aphorismum locum habet is qui nunc præcedit: si enim ratio vincat vacuatione esse vtendum & purgatione, tunc admonendus est qui purgationem facit, vt corpus benè fluidum faciat. Iam Aphorismi sententia explicanda est, videndumq; quomodo fiat vt corpora impura lædantur copiosiore cibo, id enim & Galeno & rationi repugnare videtur: etenim, Gal. in eo Aphorismo quo scribit Hippocr. lib. primo Aphor. 17. Et quibus semel aut bis &c. ait eos qui ex corruptione humorum laborant, plurimo cibo egere, nec aliter corruptionem emendari posse. Item, 11. Methodi humorum corru B ptionem non aliter emendari posse scribit quam si multo cibo acrimoniam mitigauerimus, & in locum corruptorum humorũ bonos suffecerimus; Auicenna præterea cap. de eo quod comeditur & bibitur, inquit: Sæpè conuenit ei in cuius corpore humores corrupti abundant, vt rem bonam largiter comedat: ratio enim id videtur suadere; quomodo enim corruptionem emedaueris nisi boni nutrimenti affluxu, quod temperet & retundat eam quæ est in corpore acrimoniam, & reponat bonum sanguinem in locum corrupti: vnde videmus, eos qui bile multa abundant, etiam si frigidiore cibo vtantur, plus tamen offendi à parsimonia, quam à cibi copia. Recentiores hos locos conciliare nituntur aiunt enim, corpora impura duplicia esse, Cacochyma, & Plethorica, & nutritionem item duplicem C esse, aliam enim purè resumptiuam, aliam vero & resumptiuam & alteratiuam, aiũtque corpora impura ex Plethorica dispositione, esse nutrienda nutritione purè resumptiua, nutrienda tamen esse, cum alioqui in Cacochymiam inciderent; corpora autem Cacochyma; si regulariter cibari possint, cibanda esse cibis non purè resumptiuis, sed alterantibus, quum vero res cogit nutrienda esse nutrimento planè resumptiuo; Qua in re primò errant quod corpora Plethorica impura vocẽt: quomodo enim impura sunt quæ nullam corruptionem habent, sed optimos & puros omnes humores? Præterea, cum Galenus Aphorismũ hunc subiungat ei qui agit de euacuatione facienda in corporibus quæ à morbo liberata sunt, illa autem Plethorica esse non possint consumpta per D morbos multitudine, purgatio neque ppea egeant, profectò Plethorici non erunt, siquidem Plethoriæ purgatio non debetur, sed remedium quod multitudinem æqualiter educat. Quod item de duplici nutrimento adferunt, aliud esse scilicet quod solum nutrit, aliud quod & nutrit, & alterat, & illud non conuenire Plethoricis, nisi pauca quantitate exhibitum, Cacochimis autẽ nullo modo, sed id, quod & nutrit & alterat: nodum non soluit, primo quod Hippocrates distinctione huiusmodi non vtatur, qualitatẽque nutrimenti supponat idoneam affectui: temerè enim alioqui quantitatem damnaret, si qualitas damnanda esset, & Galenus cum eos copiosè cibandos esse dicit, qui corruptione humorum laborãt, absurda E omnino præciperet, nisi vellet cibos præditos esse ea qualitate, quæ dispositioni aduersentur, tantum enim abest vt copia ꝑsit malę qualitati mixta, vt magis etiam quam paucus cibus noceat; at nos putamus verum esse præceptum quo scribit Hippoc. Corpora impura quanto plus nutries, tanto magis lædes, etiam si nutrimentum eam habeat qualitatem quæ idonea sit, verumque præterea esse, corpora quæ corruptione laborant, plurimo nutrimento egere, aliud enim est corpus impurum, aliud quod corruptis humoribus abundat; corruptis enim humoribus abundare dicitur, quod sanguinem corruptum habet; Impurum autẽ quod vitiosos habet humores in ventriculo, vt satis ex Gal. Comm. intelligere possumus, vbi ait, hoc præcipuè fit, quando ventriculus quibusdam humoribus malis plenus extiterit, eos enim quanto plus nutrieris, tanto magis lædes; cuiuscumque enim generis fuerint cibi, si multitudo accreuerit, de male affecto ventriculo non bene coquentur sed corrumpentur, & in sibi similem affectionem degenerabunt, atque ita ad hepar delati, reliquos humores corrumpent: in alijs vero non par est ratio: si enim bene in ventriculo cibi concocti fuerint, vitiosos humores qui in corpore cõtinentur temperabũt, & mixtione sua meliores reddent; Aut si impura intelligemus in quibus corruptio tanta est, quæ omne alimentum aduemens corrumpat, tunc erit parce nutriendum, & alijs remedijs purgandum, vt alteratione & vacuatione potissimum vitium corrigatur, nec aliter putamus loca illa concordari posse. Atque satis de hoc Aphorismo iam dictum sit.

APHORISMVS XI.

Facilius est impleri potu quam cibis.

PRæsentis Aphorismi scopum explicat Galenus: cum enim dixisset antea Hippocrates, impura corpora non esse nutrienda antequam purgata fuerint, & pura reddita, & posteaquam pura reddita sunt, nutrienda sunt, renutritione autem egent alia facili & cita, alia tardiore & solidiore, ut antea ostendit, cum doceret corpora quæ cito extenuantur, citò reficienda esse, alia autem tardius, quæ tardius extenuantur; quapropter, docet Hippocrates materiam quæ facilè & difficilè nutrire potest corpus, potu inquam facilè, cibo vero difficilius corpora nutriri; quibus addit Galenus odores, & illis tribuit in facili nutritione primum locum. Quam sententiam tunc intelligemus, cum nouerimus quid cibi & potus, facilisque repletionis nomine significare velit author: nam de his controuersia est inter interpretes; Etenim Montanus potum interpretatur nõ qualecumq; humidum, sed quod habet aliquam consistentiam, qualis est ptisana, alica, & vinum crassũ; vinum autem quod non est crassum reijcit, quoniã, inquit, non nutrit. Cuius opinio est refellenda: nam Galenus omne vinum nutrire vult, vt patet ex Comment. etsi interpres male vertit verbum ἥκιστα minimè: nam duo illud significat, (vt Galenus in quodã loco in libris Epidemion notauit) minimum, inquã, & minimè; & hic debet intelligi minimum: nam verba hoc ostendunt; (quæ vero crassa sunt & colore rubea, plus alimenti habent quam reliqua vina) tanquam velit omne vinum nutrire plus vel minus; & quis de hoc dubitat, quod experientia ipsa in omnibus testatur? quis enim non sentit ex cuiuscunq; vini potu se refici & roborari? Præterea, si odor nutrit (vt postea ostendemus) quis dubitabit vinum nutrire, quod longe crassius est odore? est enim odor vapor, vinum vero liquor. Postremò, vinum compositum est ex quattuor elementis, meritò ergò nutrire est aptum: qua ratione etiam non negauerim aquam alio modo nutrire, quoniam illa simplex nõ est, sed aliquo modo composita. Alij vero sunt, qui definiunt potum quod plurimum nutrit, & sine masticatione deuorari potest, cuius generis illis non solum est vinum, sed etiam oua sorbilia, & caro contusa: aiunt enim, non posse facilè repleti corpora, nisi

nutri-

nutrimentum citò mutetur, & plurimũ nutriat; in quo manifestè errant: nam quod plurimum nutrit, illud necessariò crassum est & viscosum, quemadmodum Galenus in 7. Methodi ostendit, vbi de carne suilla agit, quæ difficilè mutari potest, & tardius necessariò nutrit; videturque huic errori dedisse occasionem verbum, repleri, quasi Hippocrates vellet corpora augeri nutrimento, cum hic repleri & nutriri idem sit: estq; Problema quod proponitur, an citius nutriat potus, quam cibus, non autē an plus, vel minus, cum certissimũ sit, cibos solidiores plus nutrire potu; id quod ostendit Galenus authoritate Hippocratis quam citat ex libro de alimētis, vbi ait: Quicunque indigent citissima adiectione, humidum alimentum ad recuperandas vires optimum est, vbi autem adhuc citius, per odoratum corpus reficiendum est. Ex quo satis ostendit, se de faciliore, id est de nutritione quæ citius fit agere; non de ea in qua plurima fit nutritio, quando quidem odoramenta, (vt omnes nouerunt) minimum nutriunt. Idem Gal. in Comment. his verbis satis ostendit: nam si, inquit, ita non nutriunt humida & potus, sicut solidiora, superant tamen nutriendi celeritate. Præterea, contrarium sæpè fieret, si quis enim bubulam aut suillā carnem ita contundat, & humidis misceat, vt sine masticatione potus modo assumi possit, non facilius vtique nutriet huiusmodi caro hoc modo ebibita, quàm pulli gallinacei caro masticata; quis est prætereà qui ex cibo bene contrito dentibus & deuorato, mixtoq; postea in ventriculo cum vino, alijsque liquoribus, non dicat corpus tam facilè nutriri, quam ex eadem carne vtcumque contusa, & in potus modum ebibita? per potum ergò hic intelligimus ea quæ propriè pro potu vsurpamus, quæ scilicet suaptè natura nunquam mandi possunt, nutriunt tamen nostrum corpus, vt vinum & iuscula; quod satis Galen. ostendit in Comment. vbi nullius alterius mentione facta, potum, vinum interpretatur; Sic Plato in Hipparcho, humidum corporis alimentum potum vocat, cibum vero siccum alimentum; oportet autem intelligere humidum alimentum non solum quod actu, sed etiam quod potentia est humidum, & id est quod minimum habet terrenæ & siccæ substantiæ in se commixtum: nam alimentum ex eo quod in eo est potentia dum assumitur potissimum dicitur. Nunc videndum, quomodo fiat vt humidum citius nutrire possit quàm solidior materia: si enim nutritio vel per assimilationem fit, vel ipsa est assimilatio, similitudo autem partibus corporis cum solido nutrimento maior est, quàm cum humido, videbitur solidius nutrimentum citius nutrire posse quam humidum; inter similia enim facilior est transitus, citiusque mutationes fiunt, & solida solidis similiora, crassa crassis, & humida humidis; partes autem nostri corporis quæ nutriuntur sunt illæ quę viuunt, hæ autem crassæ sunt: cibo ergò citius refici videntur. Huic argumento quidam respondere non possunt, vt Brassauolus, sed solum ostendere conatur quod sit; Alij autem negant argumentum hoc procedere: similius est nutrimentum, ergo facilius assimilatur: Nam sanguis, aiunt, qui in venis est, similior est corporis partibus quam pulli gallinacei caro, si tamen incisa vena extrahatur, & iterum in corpus sumatur, tardius nutriet, quam pulli caro: propterea quod ventriculi coctionem semel aufugit, ita, vt difficilius ventriculus eum concoquat & tardius; difficilem autem & tardam ventriculi coctionem sequetur tarda & difficilis nutritio, & aliarum partium concoctio. Non ergo ex similitudine velociotis nutritionis rationem petēdam esse volunt, sed ex facili coctione, & distributione; quia enim (aiunt)

A facilius coquitur, quod tenue est, & citius distribuitur, ideo facilius tenuiora crassis nutriunt. Sed illi rem hanc non intelligunt: nam similitudo quæ requiritur in nutrimentis antequam concoquantur, est potentia & non actu; nec fit vt ea quæ actu sunt alba, facilius coquantur à ventriculo quam quæ nigra sunt si modo subsit substantia nigris, quæ post mutationem similior remaneat; nec sanguis quidem qui in venis est, ventriculo potentia similior est, quam externus cibus; nam vt Galenus docet in 3. lib. de Naturalibus facultat. Ventriculus posteaquam ex cibo conuerso in Chilum abundè saturatus est, quod ex eo superest, reijcit tanquam excrementum, nec ex eo postea nutrimentum appetit, nisi externo alimento destitutus, & merito quidem: nam quid rursus B appetet suum excrementū? quod.n. appetit appetit vt retineat, & retinet vt alteret, concoquat & assimilet; at si iam semel assimilauit, non amplius habet quod in eo agat: igitur quia sanguis accepit alterationem quandam à ventriculo, non potest amplius ab eo appeti à quo ille est extractus; id ergo quod facilius appetitur, facilius quoque retinetur, & concoquitur, distribuitur & nutrit: nam hæc se inuicem sequuntur similitudo, appetitus, attractio, retentio, concoctio; verū inter illa quæ æquè similia sunt, tenuiora & calidiora prūptius attrahuntur, retinentur, cōcoquuntur & assimilantur. Nec valet quod dicitur, partes nostras esse crassas & propterea crassis tāquam similioribus facilius nutriri: nam etsi crassæ & solidę sint partes quod plus terrenę substantiæ habeant C quam aliorum Elementorum, est tamen in illis aerea & humida substantia, quę restaurationem postulat, & illi similior est potus, quam cibus. Præterea, crassities quæ requiritur à nutritione solidarum partium, non debet esse actu in rebus, sed per concoctionem acquiritur ex re quidem quæ potest crassescere; & in vino & potu aliquid est tale; etsi in cibo longè maior sit hæc substantia: nam Galenus vult proximum nutrimentum esse simile, rori & illud postea spargi per membra, & illis tandem agglutinari & assimilari. Hęc ergo ostendunt potum facilius nutrire, sed minus cibo, quia minus habet vtilis & solidæ substantiæ; ea enim plurimum alere dicuntur, quæ vtilis & crassæ & uiscosę substātiæ plurimum simul in se habent, vt Gal. in 7. Methodi docet. Sed de D odore quem Galenus addit inter illa quæ nutriunt & primum locum ei tribuit, in prompta & facili nutritione dubitatio est: quoniam Aristoteles in libro de Sensibili, negat odores posse nutrire, his rationib. Primo, quod oporteat cibum esse cōpositum, quoniam ea quę nutriuntur simplicia nō sunt. Pręterea, quod oporteat ex concoctione cibi excrementa quædam resultare aut intra, aut extra, vt in plantis accidit. Deindè, quod illa quæ alere possunt, debeant corpulenta fieri. Addit, id quod nutrimentum est futurum, recipi oportere in instrumentis destinatis à natura ad nutritionem, in Ventriculum scilicet, Hepar & Venas: odorem autem recipi solo in capite. Quapropter ad finem c. 5. li. de sensu, & sensili, colligit odores non nutrire, conferre tamē ad sanitatem, E nempè, ad temperiem cerebri, quod & nonnulli Aristotelici interpretantur ad confortationem. Verum, illorum rationes nullius sunt momenti: nam odor qui assurgit cum vapore, semper à corporibus compositis & non symplicibus compositus est, & ex eo post nutritionē aliquid necessario resultat excrementosum, sed illud ob tenuitatem sensum nostrum fugit, multo magis quam vapor, quem Galenus ponit esse excrementum tertiæ concoctionis & ex solidiore etiam alimento gigni. Corpulentum oportet esse alimētum quod restituit id quod est solidum

&

& terrenum in partibus; at quod restaurat partem aeream, vaporosum & aereũ esse necesse est; Natura quidem destinauit instrumenta ad concoctionem cibi & potionis, quoniam illa maiorem elaborationem desiderant: at vaporosum nutrimentum non habet opus illis instrumẽtis, cũ à minimo quoq; calore mutatio in eo fieri possit; quod vero non solũ alterent, & (vt aiunt illi,) confortent odores, inditio illud est, quod illi qui ex euacuatione sunt exhausti & debilitati, præsertim ex cogitationibus, & alijs passionibus cerebri, odoribus citissimę reficiãtur, quod non fieret nisi adderetur aliqua substantia: nam euacuatio remedium non capit nisi à replentibus, replent autem solum quæ nutriunt. Docet idem experientia: nam si Syncope laboranti alicui odores admoueas, hominem sæpè restitues, id quod in leuioribus malis vt in dissolutione corporis ex labore, cogitationibus, euidentius apparet. Referunt præterea Historiæ, Democritum solius mellis odoratu diu vixisse; quare dubium non est odores nutrire, etsi debiliter id faciunt, restituere enim possunt solum spirituosam substantiam quæ est in cerebro, potus vero restaurat humidam & aqueam, cibus terream & solidiorem. Verùm ex hoc possumus etiam omnes substantias reparare: nam in cibo omni aliquid etiam est aereum, & aqueum, & igneum, plus vel minus pro cibi natura; quo fit, vt ex solo potu vel odore nullus nutriri possit, ex cibis vero possint aliqui, quibus pituita corpus satis humectare potest; quæ etsi aliquando fiunt, tamen experientia docet; cibo, potu, & odoribus opus esse ad perfectam nutritionem; & aliquãdo cibo magis est opus, quam alijs, & eo quidem crassiore, aut tenuiore, pro ratione dissipationis factæ in corpore: nam vbi aerea portio maximè dissoluta est aliȩ vero minimè, odorum tunc maximus est vsus præsertim si in cerebro facta est spirituum consumptio; vbi vero humor aqueus est consumptus, tunc potionem maximè requirimus; cibum autem quando solidior substantia passa est dissolutionem, quod si causæ dissoluentes potentes & diuturnæ fuerunt, ita, vt id quod solidius est in corporibus etiam inuaserint, tunc solidissimum & actu etiam siccissimum alimentum expetimus, quomodo videmus rusticos, muliones, & alios qui laboriosam degunt vitam, oriza, caseo veteri & carnu suilla, gaudere, & illis optimè nutriri, ex delicatioribus vero cibis minimè, calor enim qui in illis est plurimus, & quę contingit solidiori substantiæ dissipatio, cibis liquidioribus & tenuioribus satis restaurari nequit; sed crassis est opus, vt similia similibus. s. nutriantur. Quare arguendi sunt Medici, qui in Hecticis & longioribus morbis, ubi exhausta est solida substantia, cibis vtuntur tenuioribus, & illis quidem liquidioribus, contra rationem nutritionis, & Gal. authoritatem qui 7. Meth. pedes suillos & auriculas & alicam illis adhibet, Merito ergo scribit Hippoc. Corpora facilius nutriri potu q̃ cibo id est promptius & citius: & Galenus promptissimam nutritionem eam dicit esse, quæ fit ex odorib. & hanc sequi illam, quæ fit ex potu, tardissimã vero esse quæ cõtingit ex cibo, etsi hęc plurima est: nã quod tenuius est, suaptè natura facilius alteratur, concoquitur & assimilatur, quod vero crassũ est, difficilius patitur; quare tardius ét nutrit. Verùm, plurimum alit; intelligere autem debemus plurimũ alere illa, quæ solidam substantiam restituũt, nã quæ aereã & aqueã plurimam reponunt, non dicuntur à Gal. simpliciter plurimum nutrire, vt satis patet ex his quæ ille enumerat in lib. de Alimentis, & passim alibi plurimum alere affirmat.

APHORISMVS XII.

Quæ relinquuntur in morbis post iudicium, recidiuas facere consueuerunt.

HVnc Aphorismum pręcedentibus coniungit Galenus, non quidem proximo, sed ei quo scribit: *Si quis à morbo cibum assũmens nõ corroboratur, pluri alimento corpus vti significatur;* dicit enim illic, 8. Aphor. huius lib. corpus egere euacuatione, si quis non assumens cibum non corroboratur; quod autem vacuatione sit opus, ratio est, quoniam quæ in morbis relinquuntur, recidiuas facere cõsueuerunt. Nunc explicandæ sunt Aphorismi dictiones, ex quibus sententia authoris intelligetur; Galen. & alij interpretes intelligunt per ea q̃ relinquũt' in morbis malos humores; nam Montanus, inquit, Symptomata non relinquuntur, in quo manifestè errat. nam relinquitur gracilitas, debilitas, inappetẽtia, aluus astricta, & alia alijs conualescentibus accidentia, vt Galenus in 3. Artis Medicinalis docet. Quod autẽ humor qui relinquitur non sit solus, nec præcipua causa quæ recidiuas faciat, sic ostendo: nam Galenus vult eas reliquias necessario tempore putrescere, & febrem accendere, quoniam inquit, omnis humor alienus à natura corporis in quo continetur, cum aptus non sit ad eius nutritionem, & derelictus, necessario ad putredinem conuertatur, præsertim, quod in loco sit calido; primo enim non probo quod ad solas febres, recidiuas referat: nam etiam alij morbi, vt vlcera, & morbi ex fluxionibus, recidiuas patiuntur; deinde, nècessarium non est reliquias humorum post Crisin putrescere: nam liberato corpore ab obstructionibus, & extincto febrili calore, non relinquitur occasio putredini in humore iam putrefacto, & veluti in cinerem redacto, talem enim vult Galen. in libro de differentijs febrium esse humorem qui in venis relinquitur post febrẽ, & putredinem; deinde, videmus multos ex febribus putridis absque ulla purgatione & insigni euacuatione liberari, & paulatim ex commoda concoctione ad pristinam sanitatem redire; quod si noua putredo fit, ea quidem non fit in humore derelicto post Crisin, ille enim qui semel putredinẽ est expertus, rursus putrescere non potest: sed qui de nouo genitus est; quare ille recidiuas non facit. Addo quod omnes conualescentes recidiuas paterẽtur: nam omnibus aliquid relinquitur mali humoris. Quod si natura antequã Crisin faceret, totam humoris quantitatem alterare vincereq; poterit, & in ipsa Crisim maiorem portionem expellere, cur reliquias, nisi mala adhibeatur nutritio, postea non temperabit & superabit? nam antea ex Galeno docuimus, eos, qui corruptos habẽt humores, cibi mixtione tẽperari & iuuari non quod negari velim malos humores vim aliq̃ nõ habere ad recidiuas excitãdas, præsertim in corporib. intẽperatis, sed præcipua nõ est causa; est autẽ præcipua quæ sumitur ex mala dispositione quæ relinquitur per morbos; id quod probo primum ex tex. 19. 2. Commentarij 6. Epid. vbi Gal. citans hunc Aphorismum, bifariam aliquid post Crisim relinqui scribit, vno modo humoris partem qui morbum committebat, altero autem morbosam dispositionem, & hæc profecto maiorem vim habet: nam vt priorem morbum gignere potuit, ita recidiuas parere valet, humores relictos in corpore corrumpendo, & cibum etiam in morbosam causam & alterationem sibi similem mutando

tando & alterando, id quod in febribus repetentibus per circuitum maximè apparet: etenim, circuitus causa (teste Galeno in lib. de differentijs febrium) est dispositio morbosa, quæ nouum humorem procreauit, non humor ipse, qui in priore accessione totus expirare solet, alioqui febris ad integritatem nō perueniret. Intelligamus ergò per ea quæ relinquuntur in morbis, in aliquibus reliquias humorum, vbi illæ multæ sunt, in alijs vero solam morbosam dispositionem, in alijs autem vtrumque. Ceterùm, dispositio quæ recidiuas facere solet, ea est potissimum quæ malignitatis aliquid habet: nam aliæ quæ à solis qualitatibus pendent, non solent id facere; propterea vidvaremus vlcera maligna in quibus nec calorem, nec frigus, nec humiditatem, nec siccitatem damnare possumus, posteaquam cicatrice sunt tecta, sæpius recrudescere ob malignam dispositionem, quæ ex liuore, nigricieque, relicta in parte apparet; vnde, recidiuæ potissimum fiunt in morbis, quos atra bilis committit, vt in quartanis, scabie, & vlceribus malignis apparet. Porro Crisim intelligit Galenus non solum veram Crisim, sed omnium morborum sanationem, & rectius quidem: nam non solum morbi qui per Crisim iudicati sunt, sed etiam (vt diximus,) vlcera & multi alij morbi recidiuas patiuntur; accidunt sanè recidiuæ in morbis post Crisim, sed non omnem: nam post Crisim perfectam, nihil solet relinqui, & post imperfectam morbus adhuc manet; hic autem agit de his qui à morbis sunt liberati; illa autem potissimum solet relinquere recidiuæ causas, quæ est infida, quæ scilicet in diebus Decretorijs fit, & non est benè iudicata in contemplatorijs diebus, tales enim Crises malignitatem morbi ostendunt. Dixit autem Hippocrates, recidiuas facere consueuerunt, quasi hoc necessarium non sit recidiuas semper fieri, vbi mali humores, vel dispositio morbosa relinquitur: nam diligentia & cura prudentes Medici & ægroti possunt his malis mederi, nulla sequente recidiua.

APHORISMVS XIII.

Quibuscumque Crisis, idest, iudicatio fit, his nox grauis ante accessionem; quæ vero subsequitur, magna ex parte leuior esse solet.

SI hic Aphorismus intelligatur, vt Galenus & alij Doctores Galenum in hoc Commento sequuti, interpretati sunt, de Crisi propriè dicta, ridicula vtique, vel certò nullius momenti apparebit esse Hippocr. sententia: quæ etiam ex ipsa dictione ostendit interpretationem illorum constare non posse; quid enim vulgarius est, quam dicere, noctem eam, quæ Crisim præcedit, grauiorem esse solere in ijs qui liberantur à morbis, ea nocte, quæ Crisim subsequitur? perinde enim est, ac si quis diceret, eo tempore grauius afficiuntur homines, in quo omnia symptomata augentur, & contingit maxima turbatio ex pugna naturæ, & causarum morbi, eo autem tempore lęuius nos habere, quo vel planè liberati sumus à morbis, aut certè omnia quæ morbosa sunt cōfracta iam sunt & diminuta. Præterea, (teste Galeno circa finem primi lib. ad Glaucon) eadem est ratio de die his, qui Criseis habent nocturno tempore, q̄ dicit Hippocr. contingere illis, qui interdiu Crisim expectant: nam dies qui pręcedit Crisim, grauior eo est, qui Crisim subsequitur; & rationes quæ afferuntur, ex turbatione somni & ex tenebris noctis, nullius sunt momenti: nam omnes ægri non debent nocturno tempore dormire, sed quibus concessum

A est ob accessionum absentiam, nec illi possunt, qui grauius eo tempore infestantur, ac qui interdiu plurimum dormierunt, somno non egent nocturno; aut certè non læduntur, si tunc plurimum vigilauerint. Igitur cum eadem sit ratio de die, quæ est de nocte, cum Crisis expectatur, Hippocr. autem noctem no tet fieri grauiorem, constat interpretationem aliorum non respondere dictioni authoris. Præterea, scribit Hippocr. noctem, quæ præcedit accessionem, & non quæ præcedit Crisim, grauiorem esse solere, & illam, quæ subsequitur accesionem, leuiorem vt plurimum esse. Nec dicendum quidem est, illum vsurpasse accesionem pro Crisi, quoniam Crises in accesionibus fiunt: nam si Crisim intelligeret, non poterat accesionem nominare, quoniam Crises solum sunt acutissimorum morborum, qui sint cum
B febribus continuis, cum nulla accesione, aut non euidenti. Postremò, si intelligeret Criseis, quæ bonæ sunt, frustra adderet magna ex parte sequentem noctem leuiorem esse: nam absolutè illud uerū est, hominem tunc melius habere, quando ex perfectis Crisibus planè est liberatus, aut ex imperfectis fracta est morbi vis. His itaque rationibus, interpretationem, quam habet Galenus in Comment. recipere non possum, sed eam probo quam habet in lib. 6. de Morb. vulgar. Comment. 2. tex. 22. vbi ita ad verbum scribit: In libris sanè Aphorismorum priuatim de febribus Tritæophyes quæ vocantur, mentionē Hippocratis faciens, absolutè dixit: Quibuscunque iudicatio fit, his nox molesta, quæ ante accesionem,
C subsequens autem tolerabilior plerūque. Iudicationem vero aliqui eam intellexerunt, à qua repentina quædam, & grauis mutatio fit, aliqui simpliciter accesionem intelligi voluerunt; in omnibus autem ferè tertio quoque die exacerbatis febribus præter exquisitas tertianas nox ante accesionem reuera molesta esse solet; quod si & in exactis tertianis id nonnunquam eueniat, iudicationem sequenti die futuram portendit, potissimumque si & reliqua futuræ iudicationis indicia consentiant. Quibus verbis ostēdit Hippocratem hic de Crisi propriè dicta non agere, sed de accesione: nam in lib. de Cris. antiquos Crisim pro accesione vsurpasse meminit, & de accesione quidem febrium, quæ tertianæ naturam referunt, illæ enim omnes interdiu inuadunt; quare
D quales sint noctes docere potest Hippocr. & propterea de noctibus peculiariter mentionem facit; nec eadem potest esse ratio diei, & noctis, vt in proprijs, Crisibus cōtingit; mirum autem videri potest, quod nox, quæ præcedit accesionē, grauior sit nocte, quæ subsequitur, in qua solent adhuc accesiones diei perseuerare, & cum vires debilitatæ sint ex accesione, rationi videretur esse consonum, vt nox subsequens grauior redderetur, quam præcedens, quæ prorsus libera erat ab accesione, & vires confirmatæ: tamen aliter fieri contingit, & id docet experientia: obseruaui enim omneis, qui vel intermittentibus, vel continuis tertianis laborant, difficiliores habere nocteis, quæ præcedunt accesiones, alijs quæ subsequuntur; quod in quartanis, & quotidianis non accidit; cuius
E rei hanc puto esse rationem, quod humor biliosus, qui igneus est, etiam ante putredinem emittat fumos, qui agitant corpus, & inquietudinis, molestięq; sunt causa; vbi vero accesio aduenit, & putredo fit, hic humor, qui tenuis est, consumitur, & perfectè expirat; quare sequens nox, quę excipit hominem liberatum ab accesione, aut certè iam declinante ipsa accesione, debilitatum hominem, somno, & quiete recreat; quæ ego his diebus quibus tertiana laboraui, quod multas nocteis rumores, qui in hac ciuitate MONTIS regalis angustissima, somnum interrupe

rint, sum expertus, & nisi Serenissimus Princeps noster Emmanuel Philibertus anno futuro, qui erit finis millesimi quingentesimi sexagesimi tertij Academiam nostram Taurinum transferat, aut in alium commodiorem locum, vix mihi polliceri possum longiorem vitam, tantum mihi obest cruditas, & vigiliç. Hæc ergo optima ratione accidunt in tertianis: aliarum vero febrium materia cum sit crassa, & frigida, non commouetur ante putredinem, & propterea noctes præcedentes accessionem leuiores sunt, aliæ vero grauiores, quoniam accessiones protenduntur in illas, nec materia huiusmodi liberè expirare potest. Sentẽtia ergo & lectio huius Aphor. talis esse debet: quibuscunq; fiunt febres, tertianæ naturam referentes, illis noctes, quæ præcedunt accessionem, grauiores esse solent, quæ vero subsequuntur, magna ex parte leuiores fiunt, non. n. semper, quoniam contingit aliquos ex illis mori, & tũc accessiones magis grauat, q̃m naturam magis opprimunt. Huic igitur interpretationi consentit Gal. eo loco, & natura illarum febrium experientia, & Aphorismi dictio minore violentia ad eas febreis trahitur, quàm ad Crisim.

APHORISMVS XIIII.

In profluuijs alui mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat.

EXplanatio Gal. etiã in hoc Aphor. mihi non placet: nam per mutationes excrementorum, intelligit multiplices & varias illorum formas, & illas magis iuuare, quam simplicis, & vniformis materiæ excretionem, quoniam inquit, corpus ita exquisitius purgatur: nam contra illum primum facit quod Hippocr. in Prędictionibus versicolores, & varias deiectiones diuturniores, & exitiales esse dicat, quo loco ipse Gal. scribit, tales deiectiones multas. indicare affectiones, quæ non nisi longo tempore, & difficilè cõcoqui, & vinci possunt, & interim sæpè natura succumbit; & id docet experientia in omnib. affectibus: præstat. n. hominem simplici morbo laborare, quam composito, & vnum genus humoris in eo nocere, quã varios, & vno genere symptomatum, quam multiplici infestari. Addo, quod scribit Hippocr. Aphor. 21. quarti libri Deiectiones, siue cum febre, siue sine febre fuerint, si spontè fiant, tanto deteriores fore, quãto plures colores excernentur, cum medicamento vero hoc melius esse. Quam sententiam Gal. ita confirmat, ut dicat deiectiones, quę multos habẽt colores, spontè, factas, multarum, & malarum in corpore dispositionũ esse signa; vbi vero tales deiectiones fiunt à medicaméto habente vim trahẽdi varios humores, nihil esse absurdũ. Accedit, q; Hipp. per mutationes excrementorũ non potest intelligere illam varietaté humorũ, quę simul deijcitur, dixisset enim, ut in præcitato Aphor. si plures colores, aut si varia reddantur excrementa; mutationis autem nomen successioné rerum significat, sic enim ipse ostendit cum temporũ mutationes, & morbos, qui in illis fiunt in sequenti libro docet. Verbum item (nisi ad mala mutatio fiat) non potest accommodari varijs speciebus excrementorum, sed spectat, an excrementa ultima sint prioribus deteriora. Præterea non semper potest iuuare excretio varia: nam si vnicum humoris genus nocet, illud solum expurgandum est, nec eget corpus euacuatione aliorum. Postremo, eadem est ratio de vitiosis malè olentibus excrementis: nam si illa in corpore sunt genita, vtique corpus ab illis est expurgandum, obest enim illorum retentio. Vult ergo meo iu-

A dicio Hippocr. docere, quod iuuat in profluuijs ipsius alui, id est ostendit melius esse, tunc enim intelligimus rem melius habere, quando excrementa mutantur, id enim ostendit iam deficere eum humorẽ, & eam causam, quæ profluuium excitauit: nam in omni affectu mutatio simpliciter laudatur, quoniam non stabilem esse causam ostendit; & id apparet in omni alui profluuio: nam in Lienteria, in qua liquidus, & purus cibus excernebatur; iudicamus bonũ esse, si iam excernatur solidior materia, & quæ stercoris naturam referat. Eodem modo in Diarrhæa, si flaua bilis pura, & syncera profluuium excitauit, melius sperare incipimus, si pallida fiat deiectio, aut pituitosa: sic etiam in Dysenteria, si pro puro sanguine, & ramentis intestinorum stercoris aliquid aut

B pituitosi humoris exit, hoc bonum esse iudicamus. Non igitur Hippocr. hic spectat expurgationem corporis, sed quid in ipso profluuio, alui ad eum sanandum sit bonum, tanquam signum; est autem bonum signum, si mutatio fiat excrementorum, nisi ad deterius fiat mutatio: vt si à bile flaua fiat ad atram, aut si ab excremento solidiore fiat ad liquidius: aut si in Dysenteria post ramenta intestinorum excernatur sanguis, & post hunc caro ipsorum intestinorum; & in Lienteria si loco cibi crassioris, aquosus exit. Igitur ceteris paribus in profluuio alui præstat excremẽta mutari, & posteriores excretiones differre à prioribus quam similes fieri.

APHORISMVS XV.

C *Vbi fauces ægrotant, aut tubercula nascuntur in corpore, excretiones inspicere oportet: nã si biliosa fuerint, corpus una ægrotat; si vero similes sanis, tutum est corpus nutrire.*

SVMPTA occasione ex superiore Aphor. de alui excretionibus rursus agit, docetque quomodo ex illis possimus cognoscere an corpus laboret vel non; & an liceat illud nutrire, & omittit in vtraque parte vt Gal. notat, id quod manifestè consequitur; fit autem integra hoc modo sententia: Vbi fauces ægrotant, aut tubercula nascuntur in corpo-

D re, inspicere excretiones oportet; si enim biliosæ fuerint, corpus vna ægrotat, & tutum est ipsum nutrire; si vero similes sanis, corpus vna non ægrotat, & tutum est ipsum nutrire: nam antea dixit Hippocr. Aphor. 10. huius lib. corpus quod est impurum, potius vacuandum esse, quàm nutriendum. Fauces intelligimus propriè internam cauitatem oris communem Oesophago & asperæ arteriæ; ægrotare autem intelligit Hippocr. non ex qualicumque morbo: nam solæ intemperies non iudicantur ab excrementis, sed cum vna humores coniunguntur, præsertim calidi & biliosi. tubercula sunt φυματα, & hęc Galen. lib. 6. Epid. Cõm. 1. tex. 12. dicit esse tumores præter naturã qui omnino sine causa aliqua externa fiunt in partibus externis. aliquando φυματα uocat, ut in lib. 2. ad

E Glauconem, solum inflammationes glandularũ, quę statim augentur, & suppurantur; hic autem in generaliore significata capere oportet tuberculorum nomen; Fiunt inquit Galen. tubercula, quando natura vitiosos humores ad cutim extrudit, & fauces ægrotant quando à capite decumbunt in eas humores, quod si ita est, inutile videbitur præceptum Hippocratis: nam si à solo capite mittuntur humores, quomodo excrementa alui aliquid poterunt ostendere de humoribus qui prohibent aut admittunt nutritionem; si preterea tumores nati in habitu corporis

exci-

excitantur ex humoribus expulsis ab internis visceribus, continebantur vtique illi in venis & per illas extruduntur: quare non excrementa alui, sed vrinæ poterunt fortasse aliquid ostendere: nam Galeno teste in lib. 4. de sanit. tuenda, excrementa alui indicia præbent solum humorum qui continentur in ventre inferiore; vrinæ autem indicia sunt humorum qui continentur in venis, & sudor eorum quæ sunt in habitu corporis: quamquam tamen in febribus biliosis videmus excrementa alui clariora reddi, videmus etiam in Phrenitide excrementa ferri à capite, & non mutari excretiones alui, nec tutum tamen esse corpus nutrire. Addo, quod præsentibus tuberculis in habitu corporis, libera fieri non debeat nutritio, etiam si venæ sunt expurgatæ à malis humoribus: nam vbi dolores sunt in corpore, aut morbus aliquis, curationi potissimum studendum; hanc vero impedit nutritio; an quæso hominem qui laboret tumore faucium vt Angina, nutriemus vt sanos, si excrementa alui vt sæpe contingit, similia fuerint excrementis sanorum? fortè Hippocrates in aliqua pestilenti constitutione vidit id contingere, quod hic scribit, at ex eo quod semel visum est, fieri non debet præceptum vniuersale; quare parti momenti puto esse hunc Aphorismum.

APHORISMVS XVI.

Vbi fames, laborandum non est.

MONTANVS frustra conatur hunc Aphoris. connectere cum priore, quare in hoc laborandum non est, sed qualis sit Aphorismi sententia docendum; famem aliqui intelligunt appetentiam cibi; laborandum enim non esse cum quis cibũ appetit, sed cum quis nondum appetit; sed id malè intelligunt: nam qui pituita acida contenta in ventriculo abundant, plurimum appetunt, cibus tamen illis non debetur, sed potius vacuatio & calefactio, vt Galenus in eo Aphorismo ostendit, in quo scribit famem thorexis, id est vini potio, soluit. & ægroti qui non appetunt, non egent labore sed sæpius cibo, vt vires restaurentur, etiam si cibum non appetant. Quare melius est si intelligamus per famem alimenti inopiam, ita enim vsurpare solet Hippocr. ut Galenus in Comment. ostendit; vt talis sit sensus: qui alimento interno, externoque carent, laborare non debent: nam pituitosis etiam si ad tempus illis non detur alimentum, prodest labor, quoniam ex crudioribus humoribus paratur alimentum corpori. Ceterùm, per laborem intelligit Galenus vehementem motum & exercitationem, quod mihi non placet: nam etsi exercitatio plus illis nocet quàm aliæ leuiores motiones, omnes tamen fugiendæ sunt, quoniam omnes calefaciunt, siccant, & corpus euacuant, siue corporis, siue animi fuerint motus; Iam illud explicandũ est an communis sit sermo de ęgris & sanis quemadmodum Galenus putat, Ait enim sanis non esse præcipienda exercitia simul cum inedia: nec etiam ægris aliquem vehementem motum adhibendum esse cum cibi abstinentia; & non solum id de labore intelligit, sed etiam de sanguinis detractione, purgatione, balneis, & denique de omni alia uacuatione, quod quomodo verum esse potest? quando quidem ille vsque ad quartam diem in morbis acutis cibi abstinentiam imperet, & nihilo minus venæ sectionem adhibeat, aut etiam purgationem pro natura morbi; quare putarem solum A pertinere ad sanos ut satis Aphorismus docet, neque enim laborare possunt, idest vehementer se exercere qui morbo tenentur, in sanis enim corporis conseruationem nobis proponimus, nec duobus excessibus cibi scilicet defectu, & exercitatione tueri possumus: in morbis vero, tanta aliquando est morbosæ causæ vis, vt vno remedio etiam magno tolli non possit, sed duobus aut pluribus etiam certandum sit; quare, & venæ sectionem adhibemus ab initio, & postea etiam inediam imperamus, & purgationem, & denique omnia alia remedia si corpus ferre possit.

Potest tamen corpus fame ita debilitatum esse, ut nihil aliorum efficere possimus. Sed Hippocr. non de extrema fame, sed de fame duntaxat agit, B dicitque non esse laborandum vbi fames est, aut futura est, perinde enim est si præsente fame laboremus aut antequam fames adsit, vbi vero fames est, sed non vehemens, si morbus postulet, talia remedia adhibere possumus. Atq; hęc satis de hoc Aphor.

APHORISMVS XVII.

Vbi cibus præter naturam plus ingestus est, hic morbum facit: ostedit autem sanatio.

C VT rectè admonet Galenus, hic Aphorismus particulariter docet, quod vniuersaliter est comprehensum in superiore eo Aphorismo scilicet quarto huius libri quo dicebat Hippocrates: non satietas, non fames, neque aliud quidquã quod modum naturæ excedit, bonum. Verùm, mihi videtur etiam ab eo differre, quod in illo omnem excessum supra mediocritatem damnet, hic vero eum solum qui præter naturam est, vt verba ostendunt, præter naturam, & morbum facere: nam quæ naturæ modum solum excedunt, necessario morbum nõ faciunt; est enim magna latitudo, vt Galenus ostendit in libro de differentijs morborum, & in primo de Sanitate tuenda, inter sanitatem & morbum. Vt au D tem Aphorismi huius sententia intelligatur, verba quæ in eo continentur sunt explicanda; Igitur sunt qui cibum præter naturam plus ingestum intelligant, qui vel qualitate inimica corpori, vel substantia, vel quantitate, vel ordine, vel tempore non oportuno est assumptus; his enim modis cibum morbum facere solere. Quam interpretationem verbum (plus) refellit: nam etsi alimentum nocet ob omnia prædicta, tamen institutum non est authoris vitia illa prosequi, sed ea solum quæ ex quantitate proueniunt; alij vero intellexerunt cibum præter naturam plus esse ingestum, qui ualde & exuperanter est assumptus, quos refellit Galenus, eo quod subintelligat hic excessus cùm de morborum generatione agimus, ille autem probat eam interpretationem quòd E intelligat Hippocrates cibi plus esse assumptum, quam cõcoctrix facultas conficere rectè possit. Verũ ea interpretatio non consentit authoris dictioni: nã uerbum (plus) præter naturam, insignem excessum ostendit, qui supprimendus non est, cum agimus de generatione morborum: nam si facultas concoctrix leuiter grauetur ab alimenti copia, non propterea fient morbi, natura. n. hos leues excessus moderari & uincere solet. Deinde, cum dicit opus esse sanatione & curatione, indicat factũ fuisse in corpore magnum excessum: nam curatio debetur his solum affectibus

qui præter naturam habent ægrotant, non illis qui ex leuioribus cruditatibus quomodocumque à propria sanitate sunt commoti; quare (plus) intelligendum est, non plus consueto ut Galenus sentit, sed quod valdè excedit, vt præter naturam sit excessus, intelligendo præter naturam quod morbum & Symptomata parere potest; quæ quidem distinctam genere tractationem postulant à conseruatione & præseruatione. Quod vero dicit Galenus verbum, plus, præter naturam, referendum non esse ad capacitatem siue ad vasa, sed solum ad vires, eo quod necesse non sit morbum sequi, si venter extendatur ex cibi repletione, modo virtus concoctrix subsit valida, non recipio: nam ut omnis repletio ad vires morbum non facit, sed ea solum quæ præter naturam est, sic repletio ad vasa, si præter naturam fuerit, morbum quoque faciet in vasis, illa enim diuidet & lacerabit, atque ita continuum soluet, ut apparet in hydrope, in quo affectu venter discinditur ex repletione præter naturam; id quod etiam apparet fieri in mulieribus vterum gerentibus, illis enim omnibus circa vltimos menses ob crassitiem fœtus, ita vterus distenditur, vt externa cutis ob nimiam tensionem discindatur, & quodammodo varicosa reddatur, id quod etiam patiuntur mammæ turgidiores factæ; quod si in affectibus naturalibus id contingit, cur idem non fiet etiam in voluntarijs, vt in cibi & potus repletione, quam quilibet augere potest quantum vult? vt ostendunt crapulæ & ebrietati dediti, qui nulla vrgente necessitate, nulla inuitante appetentia, bibendi tamen nullum finem faciunt; Sed videndum est, an ventriculus tantum repleri possit ut rumpatur? nullum quidem habeo in hac re exemplum, sed rationem afferre possum in hac re naturalem, sumptá ex tertio libro de Naturalibus facultatibus, scribit enim illic edendi finem esse repletionem, repleri autem potest pars quælibet quantum distendi potest, distensionis autem finis est corruptio & laceratio partis; quare ventriculus tantum repleri potest, donec sequatur illius ruptio, quod si hoc raro fieri videtur, ideo fortè fit, quod cibi repugnante appetentia tantum assumere nemo possit, quantum ad extremam tensionem est necessarium; potus verò qui assumitur, vt assumitur, vincitur, & descendit à ventriculo, atque per vrinam excernitur, itaque cum id quod prius est assumptum, cedat alteri, nulla præter naturam repletio & tensio in ventriculo fieri potest; quod si stabilis esset causa quæ continuò augeri possit, qualis est in utero ex fœtu, qui continuo augetur, nec ille quidem solutionem continui fugere posset. Sed cur venæ rumpuntur ex repletione, ventriculus vero rumpi non potest? an quod illarum minor est concauitas, ventriculi vero omnium quæ sunt in corpore maxima; an vero etiam id fit, quod materia quæ in venis continetur, multum spiritus & vaporis emittit, quę vero in ventriculo recipitur, eo quod crudior adhuc sit nequit hoc facere; ex spiritu autem potius quam ex humore contingit ruptura venarũ.

Ostendit autem sanatio.

REctè admonet Galenus, non solum sanationem & curationem ostendere morbum factum ex cibo præter naturam ingesto, sed etiam propria inditia morborum qui ex plenitudine ea nascuntur; verum sanatio ostendit tanquam remedium, non docet autem qualis sit sanatio sed eam tamquam notam supponit faciendam

A dam esse per euacuationem: nam si repletio adhuc adest & ea est præter naturam, nulla est alia via ad sanitatem quàm per euacuationem: quoniam contraria solum sunt contrariorum remedia, quod si leuior est repletio, quæ solam cruditatem pariat, absque euacuatione concoctio ei mederi potest. Quę autem Galenus de euacuationis, purgationis, plenitudinis & corruptionis nomine admonet in Commentario sunt diligenter notanda, nam hæc principia sunt aliarum tractationum.

APHORISMVS XVIII.

B *Eorum quæ vniuersim, & velociter nutriunt, veloces quoque fient excretiones.*

CVM dixisset Hippocrates Aphoris. 11. huius libri secundi facilius esse impleri potu quam cibo, ciborum vero & potionum differentia sit, quoniam quę dam cito, alia tarde, alia confertim, alia paulatim nutriunt: Docet nunc, quenammodo hęc cum iam in corpus sunt assumpta, distinguere possimus: & hoc dicit fieri per excretiones: nam ea velociter & confertim nutriunt, quorum veloces fiunt excretiones, tardè vero & paulatim nutrire intelliguntur quorum excretiones tardè fiunt; & o-
C portet excretiones intelligere, vacuationes quę fiunt extra corpus non autem deductiones & distributiones alimenti, vt Montanus intelligit: nam distributiones præcedunt nutritiones, & excrementa sequuntur nutritionem, & ex ipsis excrementis quæ exeunt à corpore, non autem ex distributione quæ est occulta, possumus inditia sumere de diuersitate nutritionis. Huius autem rei interpretatio ex hoc pendet, vt intelligamus quid sit vniuersim nutrire, velociter, quid paulatim, quid tardè. Postea explicandum erit, cur Hippocrates de nutrimento ipso duas conditiones dixerit, uniuersim & velociter nutrire, de excretionibus velociter solum, cum dicit veloces fieri excretiones, non autem vniuersum & velociter, sunt ergo qui dicant illud vniuersim, quod
D Græci ἀθρόως dicunt, (nos melius quàm interpres, confertim) nutrire, quod secundum maiorem sui partem corpori nutrimentum fit; quod falsum est; etenim, uinum confertim nutrire dicitur, quod tamen parum nutrit, cum totum propemodum in excrementum aquosum abeat; fierique non potest ut aliquid sit quod copiosè & velociter nutriat; quod enim copiose nutrit, difficilè alteratur, difficilè digeritur, & partibus singulis assimilatur, ut Galenus septimo Methodi de carne bubula scribit; vndè, errauerunt qui veterem interpretationem sequuti copiosè & velociter intellexerunt, quod confertim & uelociter intelligendum est; Alij sunt, qui confertim nutrire illud dicunt: quod breui tempore postquàm nutrire cęperit, plurimum alimentum
E corpori præbet; qui hac in re errant, quod (plurimũ) addant; quandoquidem ut antea ostendimus, inter ea etiam quæ parum nutriunt, multa reperiuntur quæ confertim nutriunt. Melius hæc definit Galenus, ea inquam confertim nutrire, quæ posteaquàm nutrire cęperint, citò breuiq; tempore assimilantur, quantum substantię habent, quæ assimilari potest; celeriter autem nutrit, quod statim simulatq; assumptum est, alere incipit; ex his opposita intelliguntur. Tardè ergo nutrire dicetur, quod posteaquam assumptum est, longo tempore eget ut incipiat nutri-

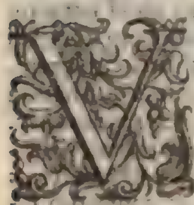
re

rè; paulatim uero & sensim nutrit, quod posteaquã nutrire cœpit, longo tempore eget, ut quicquid in eo est utile, totum illud transeat in nutrimentum, ita vt celeris nutritio spectet tempus assumptionis vsque ad principium nutritionis, conferta vero nutritio comprehendat principium & finem nutritionis: Nunc vero videndum est an hęc semper sint coniuncta celeris inquam & conferta; tarda, & vt ita dicam, paulatina nutritio, quæ quidem intelligi non possunt, nisi prius perspectum sit, quæ sit ratio & causa celeris & confertim factæ nutritionis. Igitur, quod cito aliquid nutriat, id duabus de causis fieri videtur, ratione inquam causæ agentis materialis & causę sine qua non: nam pueri cito nutriuntur, quia assumptum nutrimentum ob validam concoctionem, & plurimum calidum innatum, assumptum nutrimentum cito mutare possunt cito enim concoquunt & distribuunt alimentum, ad quam distributionem vasa etiam molliora & potentiora conferunt tanquam causę sine qua non senes vero ob contrarias causas ex assumpto alimento, tarda sentiunt nutritionem; Ex diuersitate autem materię velocior aut tardior fieri incipit nutritio; celeriter enim nutrit, quod concoqui celeriter potest: id autem patitur, quod est maximè familiare, & propterea auidissimè appetitur, & simul tenue est, moderatè calidum, & humidum: nam cum ipsa concoctio alteratio quædam sit, & assimilatio quæ à nostro fit calore, facilius vtique concoquetur, quod potentia est similius substantiæ nostræ, & natiuo calido tale autem est, quod calidum est & humidũ, & quod impressiones facilè recipere potest, id quod tenui substantię accidit. Itaque si vniforme sit nutrimentum velox & conferta simul fiet nutritio: nam illud & cito alere, & posteaquam nutrire cęperit, facilè totum simul partibus corporis aglutinabitur, & adiungetur, restituetque quod est deperditum; At si diformis sit substantia nutrimenti, ita vt pars quædam in ea sit tenuis, alia vero crassa, celeris quidem fiet nutritio, id est cito illud nutrire incipiet, quia tenuis pars cito alteratur, & assimilari incipit; verum confecta non fit nutritio, quia pars post partem assimilatur; crassa inquam post tenuem: neque enim simul quod tenue est & crassum possunt adiungi corpori: hęc distincta, apparere possunt in nutritione quam præbent brassica, & lentes, quæ diuersis substantijs constant. Nunc sequitur explicandum cur excretiones celeres sequantur nutritiones celeres, & cofertas, & tardę excretiones sequantur tardas, & paulatim factas nutritiones; primum tamen quid per excretiones intelligat docendum est, etsi obiter id attigimus cum Montani opinionem excuteremus; sunt enim qui intelligi velint dissolutionem & dissipationem, ita vt talis sit sententia; Quę celeriter & confertim alunt, celeriter quoq; dissoluuntur, quæ sententia etsi vera est, (nã quæ celeriter alũt, vt facilè alterãtur, ita & facilè dissoluũtur) tamen Hipp. non de ipsis nutrimentis, sed de illorũ excrementis agit, dicitque excrementa quę post nutritionem relinquuntur celerem & confertam, celeriter excerni; id quod in triplici coctione & nutritione quæ in corpore fit, verum est: tum ea scilicet quæ in ventriculo, tum ea quæ in hepate & venis, & alia denique quę in singulis partibus corporis obitur; si enim velox & conferta fiat concoctio, & nutritio in ventriculo, alui excrementa, & vrina cito excernentur: ita, si ea quę fit in hepate, bilis flaua & humor melancholicus: quemadmodum si ea quę in singulis partibus, sordes & vapor quæ à corporibus emanant, quod etsi Galenus contendit ex vocabuli significatione de excrementis alui rem intel-

A ligendam; tamen quia communis est in omnibus ratio, vt Aphorismus vniuersalis fiat, de omnibus à nobis intelligetur. Quod autem celeres, & confertim factas nutritiones, celeres sequantur excretiones, ratio est, quod partes qua nutriuntur posteaquam saturatæ sunt, & repletę, reliquum habent tanquam inutile & excrementum, quod naturam grauans & molestans, eam ad excretionem stimulat; si ergo cito & confertim fiat nutritio, cito excrementum resultabit à nutritione, vnde & cito natura ad expulsionem excitabitur, & cito excretiones fiet. Iam superest explicandum, cur Hippocrates dixerit celeres excretiones sequi celeres & confertas nutritiones, non autem celeres & confertim factas vacuationes; videtur enim rationi consonum B vt velox excretio, velocem nutritionem, conferta confertam, velox & conferta, velocem & confertam sequatur. Verùm, non ita est: nam velox excretio dicitur esse, quæ statim post nutritionem incipit conferta verò quæ posteaquam incœperit, citò absoluitur, citam autem fieri necesse est, quoniam moræ nulla potest esse causa, cum facultas adsit quæ expellere possit, & excrementum quod facultatem stimulare possit ad excretionem; vbi autem & agens, & patiens simul sunt, nihil est quod actionem naturalem impedire queat; confertim tamen vacuationem fieri necesse non est; nam, cùm natura non agat nisi stimuletur, & agat, vt stimulatur, nisi vehementer stimuletur, posteaquam stimulari cœperit vsque ad finem, vehementer sem- C per agere non poterit, vnde languescet illius motus, ita, vt confertum fieri non possit; Quoniam ergò excrementum, quod post concoctionem relinquitur vbi excerni cęperit, minus continuo relinquitur in parte, ita, vt natura vehementer agere semper non cogatur, non necessarium est confertim fieri excretiones, quanquam magis confertim fient in excretionibus, quæ & velocius fiunt, quales sunt tenuiorum excrementorum excretiones: ita enim parent motibus naturæ huiusmodi excrementa, vt vno impetu impulsa, tota simul, quod confertim est, excerni possint; verum, quod dictum est de veloci excretione, in pari materiæ differentia sumpta, de ea duntaxat quæ ex diuersitate nutritionis sumitur, intelligendum, & non mordens, D mordenti materiæ non comparanda; ita, & in pari corpore res intelligenda: à saturo enim corpore tardiores necessario fient excretiones, vt in corpore astrictam aluum habente, vel obtuso sensu prædito, vel quod plurimum per alias euacuationes dissoluitur: sic nutriuntur citius calidiora, rariora, ad distributionem aptiora, contra in vacuo. Ab excretionibus ergo citis, & tardis agnoscimus quænam alimenta citò, & confertim, vel tardè & paulatim nutriant; licet tamen id, vt inquit Galenus, ex viribus corporis roboratis vitali, & animali intelligere; Quibus enim citò post cibum robotantur, signum est cibos illos citò nutrire; contra vero in alijs; robur enim partibus corpo- E ris accidit ex nutrimento.

APHORISMVS XIX.

Acutorum morborum non omninò certæ sunt prædictiones salutis aut mortis.

VT maior pars Aphor. huius secundi libri, ita hic ad prędictionem rerum futurarum pertinet; docet. n. prædicere salutẽ & mortẽ in morbis acutis, & vt satis patet, non nisi violenter coniungi potest cũ pręcedentibus. Quid sit morbus acutus obiter admonet Galenus, & nos de ea re diligentius egimus in libro nostro De Morbis. Nunc satis si eos potissimum acutos intelligi, qui vehementes sunt, & cito terminantur; id quod accidit vel ob caliditatẽ humorum qui in venis corporis continentur, contra quos natura cito, & cum vehementia pugnare cogitur; vel ob partium præstãtiam, & certam quandam conditionem & conformationem. Huiusmodi sunt cerebrum, nerui, cor: humores enim qui occupant eas partes, si magnus est illorum excessus, vel naturam violenter opprimunt, aut ab ea eodem modo vincũtur & extruduntur; vñ de acuta cõtingit mutatio vel ad salutem vel ad mortem. Illud potius diligentius expendamus quod scribit Hippocrates, ait enim ille prædictiones quæ salutem aut mortem præsagiunt in morbis acutis, non esse omnino certas. Quam sententiam ita interpretatur Galenus, vt velit Hippocratem dicere velle, quod in omnibus morbis acutis non possumus prædicere certo salutem aut mortem: aliquando enim falli nostram pręcognitionem; & verbum non omnino, explicat non in omnibus, excipit enim aliquos; in morbis vero longis omnibus contrarium fieri, certam enim esse in illis pręcognitionem authore Hippocrate, & hanc reddit rationem, quod in acutis morbis fiant subitę mutationes in Crisi, & quia nonnunquam humor noxius ex vno loco transfertur in aliũ. Cuius quidem interpretatio mihi non placet: nam verbum, non omnino, non significat non in omnibus, sed diminutionis est nota, de eo quod dicitur; minuit enim perfectionem aut malitiam, non numerum: nam vt sequar illius interpretationem ὁ πάνυ, idem est quod ὁ παντελῶς quod significat, vt omnes Gręcę periti norunt, non omnino, non planè, non autem non omnes. Ac vt in exemplo suo maneamus, si quis dicat, non omnes homines mali, non idem dicet vt ille qui pronunciat, non omninò homines esse malos: nam hic significare vult malitiã quæ est in hominibus non esse perfectam; ille vero, quod inter homines reperiantur qui non sunt mali. Præterea, rationes Gal. paucos excipiũt acutos morbos, in quibus prædictio incerta sit, vt paucos excipit homines à bonis, eo authore qui dicit, non omnino homines esse malos, atqui oporteret nullos excipere, sed dicere in omnibus morbis acutis prędictiones salutis aut mortis esse incertas: nam si omnes terminãtur per Crisim, aut humor noxius ex vno loco in alium transfertur, aut subita fit mutatio in melius, aut deterius, propter naturam humorum morbos faciẽtium, incerta vtique reddetur in omnibus prædicendi ratio. Pręterea, ex Crisibus iudicare incertam prædictionem, absurdum videtur: nam si Crisis indicata est ad salutem in diebus contemplatorijs, cum signis concoctionis, prædicere tuto potest Medicus salutem, & id ipse Galenus & Hippocrates docent, & Medicum terreri non debere ex accidentibus, quę periculum minari videntur. Et quid quæso Medi-

A cus plus sciet, quam idiota, si prędicere non audebit salutem aut mortem in morbis, qui per Crisim terminantur? nam vt in declinatione morbi dicit neminem mori posse, quia impossibile est fieri malas expulsiones, si præcesserunt optimè concoctiones: ita profecto in bonis Crisibus victo & concocto humore, natura dirigit excrementa per locos idoneos, nec verenda est expulsio, & translatio quæ fit ab vna parte in aliam; an quæso non eædem sunt difficultates in morbis longis: quis enim in Atra bile, Mania, Hemicrania, Vertigine, Paralisi, Epilepsia, Tussi, & longis affectibus Pulmonis, in Schirro Hepatis & Lienis, in affectibus Vteri, in Coxendice, in Gallico morbo, & in multis alijs diuturnis morbis, non inueniet fallaciorẽ esse prædicendi rationẽ quã in acu-

B tis? nam si translatio humorum eam artem reddit incertam, nihil tutius est in vno genere morborum quam in alio: quoties enim experientia ipsa & Hippocrates ipse partim in sequentibus Aphorismis, partim in alijs Operib. docent degenerationem vnius morbi in alium in longioribus malis, quod in acutis paucis fieri contingit; veluti, cum ex Angina fit Pleuritis, & ex hac Peripneumonia. Sunt pręterea peculiares aliæ rationes quæ prędictionem incertiorem reddunt in longis affectibus: nam in lib. 1. de Natura humana scribit, Medicum certo prędicere non posse salutem aut mortem in morbis, qui paulatim gignuntur, quales sunt longi morbi, qui paulatim in nobis succrescunt. Idem dicit fieri in his qui à causis procatarticis & euidentibus non excitantur,

C quoniam magnitudinem causarum in illis ignorari necesse est; at huius generis sunt longi & non acuti morbi. Addo, quod acuti raro fiunt affectis pręcipuis partibus, longi vero vix aliter fieri possunt. Quare in locis internis & occultis illi consistunt; putamus sæpè in vrinæ difficultate obstructionem esse in renibus ex crassis humoribus, & salutem pollicemur, quod credamus causam subesse quę facilè dissolui possit, & interim moritur homo, quo dissecto, comperimus abscessum ingentem eam partem iamdudum occupasse; ita affecto vtero ex longis & diuturnis molestijs, facile est vnum pro alio affectum imaginari, sed experientia nostra somnia illudit. Postremò si prędicendi vera ratio sumitur ex robore facultatũ nostri corporis, & causarum morbi inter se pugnan-

D tium, necesseque est hominem liberari, quando prę-ualet vis facultatum; mors autem contingit quando illæ succumbunt morbosis affectibus, non minus profecto difficilè est iudicare in morbis longis, quam in acutis æqualitatem hanc & inæqualitatem pugnę, ex qua vel dubia nascitur cognitio, & prædictio, aut certa ad salutem vel ad mortem. Quare non mihi videtur Hippocrates id velle quod Galenus in hoc Commentario tradit, sed potius ostẽdere prædictiones quæ traduntur de morbis acutis, non esse prorsus certas, & nullam esse quæ aliquando non fefellerit Medicum: nam si omnia signa quæ tradit Hippocrates in libris Prædictionum, vt Galenus admonet, continẽt solum pręsagia morborum acutorum, & eorum qui ab acutis sunt profecti, nescio an aliqua

E reperiri possint quæ semper certum & firmum aliquid futurum ostenderint de salute aut morte, de his quidem loquor signis, quæ non indicant instantem & proximam mortem; nam hoc non est prędicere, sed de illis quę vel in principio, vel in incremento morbi apparent, & pollicentur Medicis salutem, aut mortem præsagiunt: nam si inditia quæ sumuntur ab vrinis, vel sputis, vel egestionibus quibus Hippocrates maxime fidere videtur, excutiamus, inueniemus profecto nihil esse in illis eam salutare aut mortale, quod sæpè non fefellerit. Hanc interpretatio-

nem

nem uidenter cõfirmat dictio Hippocratis, cum dicit prædictiones morborum acutorum non esse omnino, idest, non prorsus certas; & cum liber hic Gal. teste contineat vniuersaliter quæ particulatim in libris Prædictionum est complexus, non abs re admonere hic voluit, quid sentiendum hic sit de prædictionibus quæ illic traduntur.

APHORISMVS XX.

Quibus iuuenibus aluus adhuc humida est, ijs senescentibus exsiccatur; quibus verò iuuenibus adhuc aluus sicca est, ijs senescentibus humectatur.

Hic Aphorismus difficilis semper est habitus, quia difficilè est intelligere quid Hippocr. proponat, idest quis sit ipsius scopus. Prætereà, non est facilè rationẽ reddere eorum quæ author scribit. Postremò dubium est, an experientia ostendat veram esse huius Aphorismi sententiam. Porro in scopo dissensio est inter interpretes: nam quidam volunt Hippocratem velle ostendere eos qui habent aluum humidam in iuuentute, eam in melius mutare in senectute nempè in siccam; contrarium vero illis accidere, qui aluum siccam habent in iuuentute, ij enim in deterius mutationem faciunt: nam aluum humidam dicunt fieri à deterioribus causis, nempè à bilis copia, vel à maiore generatione chyli in ventriculo, quàm possit hepar attrahere, vel ob imbecillitatem ventriculi. Quæ opinio reijcienda est, neque enim Hippocrates tradit quid melius sit, aut deterius, sed solum mutationem fieri docet. Prætereà, non loquitur Hippocrates de humida aluo, in qua Chylus excernitur, quæ affectio maximè morbosa est, sed solũ de salubri mutatione, quæ fit cum mutatione ætatum. Deindè, falsum est, causas humidioris alui deteriores esse illis, quæ siccam aluum reddunt. Alij contrariam huic adferunt sententiam; aiunt enim humidam esse meliorem sicca, & non esse legendũ, commutant, sed degunt: ita, vt sit sensus, eos qui aluo sunt humidiore, meliùs degere ijs, qui eam habent siccam. Quæ opinio etsi vera sit de his qui plurimum edunt, & bibunt, tamen non est ad mentem authoris, qui non docet quænam aluus melior, aut deterior sit, sed solum mutationem, quæ contingit in aluo ob mutationem ætatis; quod & Galenus in Comment. euidenter ostendit. Alij vero sunt, qui putant Hippocr. hic agere de excrementis alui humidioribus, & siccioribus: ita, vt talis sit sensus, eos qui in iuuentute excrementa alui emittunt humidiora, eadem reddere sicciora cùm ad senectutem peruenerint, & econtrà. Verùm, nec id quidem docere vult Hippocr. non enim qualia reddantur excrementa, sed an libera, an adstricta sit aluus, explicat: nam etsi plerumque accidit, vt qui facilè, & sæpè deijciunt alui excrementa, eadem reddant humidiora, tamen hæc inter se aliquando separantur: sunt enim qui liberam aluum habent, pauca tamen & solidiora emittunt excrementa. Docere ergo vult Hippocr. mutationem, quæ contingit ratione ætatis in excretione excrementorum alui, quinam scilicet liberam aluum vel adstrictam obtineant in iuuentute, & quid illis contingat posteà in senectute; atq; ita hic Aphorismus pertinet ad prædicendi artem, quippe, cùm doceat futuras mutationes, quæ contingunt in reddendis excrementis alui. Porro Galenus intelligit

A iuuenes, verè iuuenes; verùm nihil impedit quo minus priores ætates etiam intelligamus iuuentutis nomine. Vult prætereà Gal. Aphorismum hunc non semper verum esse, non enim semper mutari aluum siccam in humidam, sed perseuerare siccam per omnes ætates. Sed hæc intelligi non possunt nisi prius perspectis causis, quæ aluum humidam, aut siccam reddunt, de qua re Gal. in hoc Comment. & passim alibi scribit, non Methodo quidem, sed Empiricorũ more, dum particulares quasque causas enumerat: nam Aphor. 5. 3. libri, aluum dicit reddi siccam ad Aquiloniam constitutionem, quæ vniuersum corpus exsiccet, & humiditates ex cibis ad se trahat. At 83. Aphor. 4. aluum siccam reddi scribit, quum humor, qui per ventrem ferri debet, per vrinæ vias ducitur.
B tex. vero 22. primi Acutor. aluum siccam reddi ob iecinoris, vel mesaræi, vel ventris, vel ieiuni, vel aliorũ intestinorum, vel lienis morbum siccum. tex. autem 17. 4. eiusdem ob phlegmonem hepatis aluum siccari scribit; tex. 13. Comment. 6. Epidem. & vltimo de Caus. Symptomat. siccam reddi aluum scribit his qui multum per cutim digeruntur. tex. verò 27. quinti Comment. 6. Epidem. aluum adstringi ob refrigerationem externam musculi ani scribit, constringitur enim inquit, musculus, & sursum versus contenta propellit, diutiusque ob id in ventre contenta sicciora redduntur, digesto per corpus illorum humore; à cibis astringentibus, & siccantibus aluum item siccari certissimum est. In hoc vero Commen. alui siccioris causas dicit esse, vel quod minus concedamus, quàm iecoris potentiæ conueniat; vel quia vis
C expultrix debilior, retentiua vero fortior; vel quia parum bilis ad aluum confluit. Aluum autem humidam fieri scribit 17. Aphor. 3. ob constitutionem Austrinam; alio loco ob cerebri superfluitates ad aluum defluentes aluum humectari dicit. 27. Aphor. 4. ob calorem debilitatum, aluum humidam fieri scribit, quoniam nec benè concoquatur cibus, nec in sanguinem transmutetur, nec distribuatur per corpus. 17. textu 4. Acutorum liquidam aluum fieri ob phlegmonem hepatis cum imbecillitate coniunctã fieri scribit, vt ob phlegmonem solam siccam. 4. quarti Acutorum, ob febrem colliquantem, vel ventriculi Phlegmonem fieri dicit. Partium internarum refrigerationem aluum humectare scribit 27. tex. 5.
D Comm. 6. Epidem. ob humidiores cibos humectari aluum clarius est quàm dici debeat. Sexto vero de Symptom. caus. ob defectum digestionis per corpus vel ob excrementa, quæ à supernis partibus ad ventrẽ confluunt, plura, humidioraq; reddi scribit, duasque has causas solum facit. In hoc vero Comm. vel quod plus comedamus, quàm hepar egeat, vel quia vis expulsiua validior sit quàm retentiua, vel ob bilis multitudinem, quæ ad aluum delata expultricem irritet, aluum humidam fieri scribit. Iam ex natura rei Methodus inuenienda, in quàm particulares omnes hæ causæ rediguntur, à icciore aluo exorsi. Dicimus sicciorem aluum, & excrementa ventris reddi, eo q; parciorem humorem habeant, quàm opus sit. Parciorem autem habent, vel quod paucior assumatur,
E vel quod satis quidem assumatur, assumptus tamen absumatur, atque in has duas causas reijcere oportet omnes alias: constat enim sicciorem aluum reddi, si sicciora, vel parciora assumantur, estq; simplex hæc causa; posteà vero quàm assumptus fuerit humor, non vno modo absumitur, alia enim absumũt eo quod ebibant, quod faciunt siccantia, & acerba alimenta in corpus assumpta, alia quod digerant, vt febris, & calor intestinorum; alia vero quod alio humorem transferant, & hæc duplicia sunt, alia enim familiarem translationem faciunt, alia vero ipsum humorem

morem attrahunt; & hæc rursus duplicia sunt; alia enim primo immediatéq; trahunt; alia vero immediatam causam excitant. Porro, musculi ani externa refrigeratio siccioris alui causa dicitur, eo quod musculus ex refrigeratione constrictus, diutius excremēta in aluo retineat, ex qua retentione fit, vt hepar magis ad se attrahere possit humorem, qui cum excrementis commixtus esse deberet, vt moderata forent. Ad hoc genus causæ pertinet quod dicit aluum exsiccari ob parciorem bilem ad intestina delatam, parcior enim bilis facultatem expultricem non satis stimulat. Itaque fit vt diutius in ventre moretur excrementum, & ob diuturniorem moram immodicè humor alio translatus absumatur. Item, ad id pertinet quod dicit retentiuam fortiorem, & expultricē debiliorem, ventrem exsiccare, hæc enim longioris retentionis causæ sunt; longior autem retentio maioris distributionis, hæc autem alui exsiccationis immediata causa est; trāsfertur autem alio humor plus quàm oportet, ob hepatis affectum, qui violentius attrahendi nutrimentum vim habeat. Affectus autem alii in hepate naturales sunt, alij præter naturam: naturalis quidem affectus magnitudo hepatis; nam vt Gal. in libro de Placitis Hippocr. & Plat. scribit, magnum hepar copioso cibo æget; ita ergo fit, vt quib. magnum hepar est, si magnitudini illius non respondeat ventriculus in cibo assumendo, excrementa sicciora reddantur, attracto ab hepate auidius humore, qui cum excrementis esse deberet; ob affectas vero præter naturam, hepar plus trahit quàm oportet, si affectus tales fuerint, qui attractionem moueant, quales sunt sicci vel calidi: exsiccatum enim hepar humorem desiderat copiosiorem quo humectetur. Quare optimè dixit Gal. ob siccum affectum iecinoris, & ob phlegmonem aluum siccari: ita ob mesarei, vel intestinorum, vel lienis, huiuscemodi affectū idem contingit: eandem enim hæc quam hepar habent rationem. Atque hæc prima ratione humorem attrahunt; aliæ vero siccatę alui causæ dicuntur, quod scilicet hepar moueant ad attractionem, ad quā causam pertinet Aquilonia constitutio, quia enim corpus per Aquiloniam constitutionem exsiccatur, pleniorem humorem desiderat, & successione quadam ab hepate trahitur, hepar autem à ventriculo, & intestinis; ita magna per cutim digestio exsiccatę alui causa dicitur. Atque hæc satis de aluo sicca. Humidioris autem alui causa est copiosior humor cum excrementis mixtus, copiosior autem humor est, uel quod aliundè adueniat; vel quod is, qui est in corpore moderatus, pro ratione non absumatur; Porrò aliundè aduenit, vel quòd assumatur, vt cibi humidiores, vel copiosiores; ob potiones alui humidioris causa esse dicuntur, vel quod aliundè influat in aluum; quo modo ab excrementis à supernis partibus ad vētrem delatis humidiorem aluum fieri videmus. Ad hoc genus pertinet quod dicit aluum humectari ob Austrinas constitutiones; ab illis enim corpus assumpto humore per cutis meatus humidius redditur, quàm oportet, quo humore etiam participant intestina. Ceterum, non satis absumitur humor eo quod non satis per corpus digeratur, id quod fit, vel quod hepar non satis trahat; vel quod ventriculus non satis retineat: iam vero non satis trahit hepar, vel quod ad attractionem non stimuletur; vel stimuletur quidem, non tamen ob suam imbecillitatem possit attrahere; Atqui non stimulatur, quoniam extremæ partes corporis non digeruntur, vnde in ocio aluus humectatur, in labore exsiccatur; non potest quidem attrahere etiam cum fit resolutio, eo quod imbecillum sit redditum, id quod fit ob calorem debilitatum, vel ob aliam intemperiem insignem, omnis

A enim huiusmodi intemperies, vt cæteris actionibus ita & alui obesse solent; propterea ex phlegmone cū imbecillitate hepatis, rectè scribit Gal. aluum humidiorem reddi; At vero non satis retinet ventriculus, vel quod retentrix facultas imbecilla sit ob frigiditatem, vel humiditatem, vel insignem aliam intemperiem: vel quod expultrix antequam oportet, agat; Agit autem cum stimulatur; id quod fit, vel à multitudine materiæ; vel à qualitate vellicante; vndè, ob bilem copiosiorem, quæ ad ventrem, & intestina fertur, aluum humidam reddi optimè scribit Galenus. Atque hæc quidem sufficiant ad generales causas explicandas siccioris humidiorisque alui communes tum sanis tum ægris, ob natiuam constitutionem, vel ex victu, vel ex alijs causis natas. Nunc res

B contrahenda est ad Aphorismum, videndumque cur fiat vt qui in iuuentute humidiore, & liberiore sunt aluo, in senectute sicciorem eam obtineant, & econtrà: id intelligemus, si ex superioribus causis eas acceperimus, quæ ratione mutationis ætatis aluum variare possunt. Fit ergo aluus humidior quū humor hepati parcius distribuitur, id autem fit, vel quod plus assumatur, quàm hepar indigeat; vel quod citiùs deijciatur quam hepar attrahat; assumitur autē plus ob frigidiorem ventriculi temperiem; citiùs autem deijcitur; vel ob bilis multitudinem, quæ aluū irritat ad excernendum; vel ob facultatis retentiuæ debilitatem, & expulsiuæ robur; minus etiam attrahit hepar propter frigiditatem; retentiua vero ventriculi imbecillior redditur propter humiditatem,

C expulsiua fortior propter siccitatem. Ergo, si iuuenis fuerit qui aluum humidam habeat, aliquam ex his causis habebit; demus ergo humidam esse, eò quod plus assumatur in iuuentute, in senectute reddetur quidem sicca aluus, quia frigida intemperies, quæ copiosior assumptionis cibi causa erat, de cursu ætatis ita intenditur, vt tantū etiam non assumat, quantum opus est, quare deficiente humore, aluus exsiccabitur: qui vero ob bilem confluentem ad ventriculum, & intestina aluum humidiorem habent in iuuentute, meritò in senectute eam sicciorem habebunt deficiente humore bilioso ob frigiditatem senectutis; atque, qui ob retentiuæ debilitatem humidā aluum habent in iuuentute, non omnes in senectute sicciorem obtinebunt: nam si ob humiditatem cō

D iunctam cum frigiditate humidior aluus fuerit in iuuentute, non mutabitur in senectutè, frigidior enim reddetur ventriculus, & ob immodicam intemperiem frigidam retentio impedietur. Quod si ob solā intemperiem humidam venter humidior fuerit in iuuentute, in senectute siccabitur, humidior enim in sicciorem mutabitur, siccitas autem retentionis causa; non tamen ita excedens est siccitas, vt ob excessum vehementem retentio lædatur, neque etiam ob frigiditatis excessum mutatio aliqua continget: supponebatur enim mediocris esse temperies in calore, & frigore, quæ tantum non intenditur ætatis ratione, vt cogat retentionem debiliorem fieri, quarè in illis mutabitur. Quod si ob frigiditatem hepatis in iuuentute aluus humidior redditur, ea non mutabi-

E tur in senectute, quoniam frigiditas seruatur & augetur. Iam vero iuuenes, qui sicciorem habent aluum ad humidiorem mutabunt in senectute, si enim proptereà quod minus assumatur quam hepati conueniat, aluus adstricta fuerit, id fiet ob caloris excessū, qui appetentiam debilitat itaque, cum ad senectutē illi peruenerint, ventriculus frigidior redditus plus appetet, quàm conueniat, atque ita aluus humidior fiet, qui vero siccam habent aluum ob vehementiorem distributionem, quoniam id ex caliditate hepatis fit, retusa per ætatem ea caliditate, minor fiet distributio,

stributio, & humidior aluus reddetur; qui autem ob siccitatem, virtutem retentiuam habent fortiorem, in senectute eam imbecilliorem habebunt ob siccitatis excessum, ita, vt satis retinere non possint, atque ita aluus humidior reddetur; At, qui ob bilis defectum sicciorem habent aluum, eandem in senectute seruant; Ceterum, si humida est aluus ob humores descendentes pituitosos, non fit mutatio: nam senibus pituita augetur; Si vero eo quod partes externæ ob naturalem temperiem non stimulent hepar ad attractionem, aluus humida fit, non mutatur aluus in senectute, quia frigus intenditur sic etiam si ob caliditatem hepatis, quæ multam potionem absumit, vel ob eandem qualitatem ventriculi, quæ superfluo potu corpus onerat, aluus redditur humida, siccabitur illa in senectute deficiente calore, & potionis appetitu. Hæc quidem ex Galeno potissimum sunt assumpta, & probabiles causas reddunt, tamen ea mutatio quæ fit in aluo ob mutationem ætatum, potius pendere videtur ex sola mutatione temperaturæ intestinorum, quam hepatis, aut ventriculi, vel appetentia intensa, vel remissa ipsius alimenti, vel potionis, vel ob bilis copiam, vel diminutionem: nam experientia ostendit copiosam generationem bilis non reddere aluum humidam, quando quidem per ardentes febres plurima gignitur bilis, & ea ad intestina fertur, aluus tamen adstringitur adeo, vt non nisi per humectantes clysteres reddi possint excrementa, intestinorum vero temperies quæ mutatur in aliquibus ob ætatum vicissitudines, hanc differentiam, quam Hippocrates tradit in aluo humida & sicca sola causam reddere potest vel fortè etiam Hippocrates quod in paucis obseruauit, id in commune præceptum erexit.

APHORISMVS XXI.

Famem thorexis, idest vini potio soluit.

VT Aphoris. hunc intelligere possimus operæprecium in primis est explicare, quid per thorexin & per famē hoc loco capere oporteat, ac vtriusq; natura & causæ explicādæ; sic enim reliqua postea patebunt. Thorexin vini potionem significare scribit Galenus in Comment. nam θώρησσω teste Fauorino, significat armo & inebrio; vini autem potio, & ebrietas, quę ex ea sequitur thoracem calefacit, & replet, & bellandi rixandique cupiditatem excitat. Famem autem cibi appetentiam esse ostendimus cum explicaremus Aphorismum 13. lib. 1. Senes facillimè ieiunium ferunt, &c. Verum cum appetitus huiusmodi quidam naturalis sit, qui bene valentibus fit, alius pręter naturam, qui à causis violentis nascitur, naturalem famem vini potio non tollit, imo vbi talis fames est, vt ille rectè ait, conuulsiones & deliria excitare potest vini potio: nam nerui ventriculi exsiccati ab inedia, vini occursu feriuntur, & replentur, & ob repletionem subitam conuulsiones oriuntur; Deliria vero ob caliditatem, & mordicationem ad cerebrum per neruos transmissam. Propterea damnandi sunt, qui cum bene valent, stomacho ieiuno vinum Maluaticum, aut aliud generosum vinum bibunt, hæc enim vt prosunt vbi pituita & flatus occupant orificium stomachi, ita obsunt vbi vacuo stomacho occurrunt. Porrò famis præter naturam triplex est differentia, quędam enim est, in qua appetimus absurda, vt carbones, & terram, & alia huiusmodi inepta ad veram nutritionē quæ fames Pica & Malatia dicitur & ea mulieres prægnantes potissimum corripi solent; raro enim in viris aut alijs mulieribus conspicitur; alia est fames, quæ dicitur Vulimia, quam ignari sermonis Græci bouinam aut vaccinam vocant, nam Græci cum aliquid excedens significare volunt, nomine βοῦς superaddito rei, vtuntur; perinde ergo est Vulimia, ac si ingens fames dicatur; sed de illius natura postea agetur à nobis diligentius. Est porro alia fames quæ Canina dicitur, eo quod illi qui ea laborant, vt Galenus scribit lib. 8. de medicam. secundum locos, vehementer appetant, & canum more plurimum edant, & postea grauati cibi copia, vomere cogantur. An intelligat Galen. & Hippoc. vini potionem omnem famem pręter naturam soluere, intelligere non possumus, nisi perspectis prius illarum causis, de quibus negligēter (si benè iudico,) maiores nostri scripserūt ex quo etiam natura horum Symptomatum dubia redditur nam Gal. in lib. 5. de Symp. Vulimiam definit ingentem esse famē, in lib. vero primo ad Glauconem ait, Volimon nihil aliud esse, quàm animi defectum; at, in lib. de Symptom. caus. Vulimum lapsum esse virtutis ab externo frigore, qui à fame quidem incępit, non tamen eam amplius habet coniunctam, vt etiam in hoc Comm. definit. Vulimum autem Musa ventriculi non esse famem dicit: nam ventriculum in principio quidem appetiuisse, post[illegible] imbecilliorem effectum, nihil amplius appetere, [illegible] seq; proindè appetentiam ratione ventriculi deperditam, ratione verò aliorum membrorum auctā; ita ille, & tamen esse, & non esse testatur, quum apertè Galen. scribat ingentem esse famem, nec eam agnoscamus esse, nisi ventriculus appetat; quomodo enim aucta est fames, si in ventriculo deperdita sit? Definitiones autem Gal. conciliare fortè poterimus, si causas, & proprietates huius famis considerauerimus. Scribit ergo 5. Simplicium, à frigiditate, & siccitate Vulimum fieri; in hoc vero Comm. ab externo frigore fieri scribit. Lib. vero de Medic. paratu facilibus, ad hunc modum scribat, qui Vulimum incurrunt, vel ex itinere, vel alio modo reficimus aceto naribus admoto, & inspirato, aut pulegio, aut terra madefacta, aut pomis, aut piris; item pane ex vino sumpto. Aetius vero ex stomachi frigiditate fieri eam scribit; item ex indigentia, & virium imbecillitate, & ab externo frigore ferè in totum initium capere scribit, ex itinere longo per niuem facto; itē ex balnei mora fieri prodit. Hæc propria habere scribit, tamen in principio multam non tamen semper perdurantem, nam postea repentè inquit, animo linquuntur, cum extremarum partium refrigeratione, & spiritus defectione; Autor vero Definitionū hæc scribit: βούλιμος est ingens fames, ex qua fit cibi inquisitio ex paruis interuallis; qui hac detinentur, resoluuntur, & concidunt, decoloresque fiunt, perfrigescunt his extrema corporis, torquetur stomachus, vixq; pulsus percipitur. In Definitione ergo hęc est discrepantia, quod dicat Vulimum nunc ingentem esse famem nunc famem non esse, sed animi defectū. Qua in re, nemo est, qui non videat, magnam in authore negligentiam, & Asiaticam quandam garrulitatem; tamen conabimur rem hoc modo conciliare. Dicimus. n. Vulimum famē esse magnam, vt nomē ipsum ostendit, sed quoniam ad magnam tamen virium lapsus sequitur, & animi defectus, ideo ex maximo accidente quod huiusmodi fames infert, quodque curam totam ad se reuocat, ea fame contempta, lapsus virium definita est esse, tunc. n. famem nō amplius habet coniunctam, quum vires collapsæ sunt, & animi defectus accidit; vndè, benè dicit Vulimum à ma-

à magna fame inchoasse, sed eam amplius non habere adiunctam; Vulimi accidens definiens, nō ipsum Vulimum. Quod vero dicunt Vulimum esse cū extremarumq; partium refrigeratione, & spiritus defectione, & decoloratione, corporis resolutione, & pulsus exiguitate, hæc Vulimum non sequuntur, sed animi defectionem, Vulimus. n. animi defectionem adfert; ad animi defectionem, illa omnia sequi clarius est, quàm probari debeat; In causis vero etiam discrepant: nam ab externo frigore fieri dicunt, nūc à frigiditate, & siccitate. Item, ex itinere, vel alio modo, ex stomachi frigiditate, ex indigentia, virium imbecillitate, ex longo itinere per niuem facto, ex balnei mora; quæ causæ non omnes Vulimum verum faciunt, sed aliæ verum, aliæ vero Vulimi animi defectionem. Porro, quæ Vulimum efficiunt, aliæ sunt propinquæ causæ, aliæ remotæ; propinqua causa est, stomachi frigiditas & siccitas, quæ stomachum constringit, & exprimit violentius; externa vero frigiditas Vulimi causa dicitur, quoniam per continuitatem corporis, stomachus externam frigiditatem recipit; Iter longum per niuem factum, Vulimi causa est remota; quoniam enim per iter longum refrigerantur partes externæ, illæ autem ventriculum ideo Vulimi causa dicitur; longa item in balneo mora id facit; Verum cum non exprimat cuius balnei mora id facere possit, frigidum balneum intelligemus, siquidem aer externus frigidus Vulimi causa esse dictus est: nam aer calidus, & balneum calidū animi quidem defectum adferent, dissoluto vehemētius corpore, non tamen Vulimum anteà, quando alias ostendimus causas, quæ famem cōmittendi vim habent, non solum debere dissoluere humiditatem, sed etiam virtutem vnitam seruare debere, vt frigida, & comprimentia denique quæ id faciunt; Viriū imbecillitas, & indigētia causæ sunt animi defectus, quem Vulimus adfert: quum enim ingens fames orta sit ex frigore, nihil autem habeamus quod eam reparare possit, indigentia oritur, ex indigentia imbecillitas, ex imbecillitate animi defectus. Atq; hæc sufficiant de Vulimo. Appetentia autem siue fames Canina, lib. 1. de Caus. Symptom. definitur esse corrupta appetentia; lib. vero 8. de Medicam. secundum locos, definitur esse vehemens fames, in qua plurimum quidem edunt, qui laborant, paulo tamen post grauati cibi copia, vomunt. Iam in causis etiam non conueniunt authores: nam Gal. 37. 3. Comm. 6. Epidem. scribit a Cacochymis humoribus fieri talem famem, non omnibus quidem, sed his duntaxat qui frigidi fuerint, & acidi, accidereq; dicit talem appetitū nonnunquam in his, qui hemorrhoidibus laborant. primo lib. de Caus. Symptom. duas causas facit, acidum humorem ventriculum infestantem, & immodicam totius corporis dissipationem. In hoc vero Comm. vel ob intemperiem frigidiorem ventriculi, vel humores acidos imbibitos in tunicis ipsius fieri dicit; eam autem famem quæ ex longa inedia, vel alui profluuio, vel sanguinis fluxu, vel aliqua alia vacuatione oritur, caninam non appellat. Trallianus Medicus caninam famem à frigiditate vētriculi, vel totius corporis dissolutione, quæ assiduam nutritionem desideret, ob ventriculi, & totius corporis vehementem caliditatem substantiam nostram dissipantem fieri scribit. Auicen. addit, ob vermes vellicantes os uentriculi eam fieri posse. In hoc ergo discrepant, quod Gal. ob immodicam corporis dissipationem caninam famem fieri dicat, aliquando negat, aliquando à sola intemperie, nunc autē ab acidis humoribus; & quod alij a caliditate dissoluente, & uermibus corrodentibus fieri dicant; quas discrepantias natura rei uel conciliabit, uel partem illarū fal-

A sam esse ostendet. Primum ergo, caliditatem nec ventriculi, nec totius corporis etiam, talem famem efficere posse, quæ inexplebilis sit, & tanta copia cibi uentriculum infarciat, ut uomere cogatur canum more, qui edendi nullum finem faciunt, donec uomant, & post uomitum rursus ad edendum parati sint, rei natura ostendit: nam appetentia tanta fieri non potest, ut aliquando demonstrauimus, nisi unita, contractaq; uirtus seruetur; undè, etsi caliditas uehemens corpus dissoluit, tamen quia una uires etiam labefactat, appetitum perdit, tantum abest, ut ita intendat, ut maximè, & irrequieta actione appetere possimus. Dissipatio uero totius corporis immodica, si robur seruet, appetentiam quidem immodicam excitabit, qua resarciatur tantus molis nostrę

B lapsus, tamen non mihi uidetur necesè, ut tantum appetant, qui ita dissoluti sunt, ut nullo modo satiari possint, & uomere statim cogantur, quum uideamus eos, qui à morbo ualdè extenuati resurgunt, multum quidem appetere, satiari tamen moderata repletione nec ad uomitum statim cogi, etsi aliquando id fortè contingere potest, si modum non ponant cibis, quod facere possunt: non ij autem qui canina fame laborant; undè; ex alui profluuio, longa inedia, sanguinis fluxu, & alia euacuatione, magna quidem fames, at non canina, fieri potest; à vermibus autem non videtur fieri posse: si enim multum erodant dolores, & lypothimiam excitabunt, cum quibus robur ventriculi sistere non poterit, vt tantum appetere possit ventriculus, vt continuo repleri desi-

C deret; Quod si parua sit vellicatio, vt parua vacuatio, ita & parua fames necessario fiet, si hoc tamen visum est, fides abroganda rationi, & experientię tribuenda ex intemperie frigidiore ventriculi sola, non etiam mihi videtur fieri posse hæc fames, si. n. parua fuerit, vt paruam expressionem, ita non magnam famem excitabit, & inexplebilem, etsi ad appetitum conciliandum conferat. Si autem magna fuerit, vt omnis insignis intemperies actionem perdet. Superest ergo vt solum ab humore acido imbibito in tunicis ventriculi fieri possit; quoniam enim huiusmodi humor adstringendi roborandiq; vim habet, & continuo vacuat, exprimitq; assiduè ventriculi substantiam, fit vtique vt ventriculus continuam repletionem requirat, quæ ideò magna fieri potest,

D quoniam ob constrictionem est roboratus; quia tamen frigidior est. totam copiam assumptam concoquere nequit; vndè grauatus ad expulsionem insurgit, vomituque sese exonerat, & rursus statim cibū appetit ob continuam, quam patitur expressionem, & repletionem; ita vicissim se excipiunt repletio, & vomitus, ergo solus humor contentus in ventriculo, & maximè in ipsius substantia imbibitus, huiusmodi famem parere potest: nam sola intemperies frigida hanc vim non potest habere: nam vt in Commentarijs Artis Medicinalis ostendimus, ventriculus frigidus, actu est calidus; Quare frigiditas, quæ in eo est comprimendi, vt exprimendi vim non habet, vt hac ratione fiat fames, etsi tamen huiusmodi tempe-ries aliquid ad appetitum facit, quoniam seruat vi-

E sceris robur, veluti collectum & constrictum, quod ad appetentiam conferre anteà ostendimus. Verùm cum inter humores imbibitos, à tunicis ventriculi, ex quibus potest fieri fames, alius possit esse pituita acida, alius atra bilis acida, alius humor melancholicus acerbus, & austerus, dubium est an atra bilis possit facere talem famem, quippe cum ob suam malignitatem videatur vitiare omnes actiones. Certè humor melancholicus naturalis quia acerbus est, & austerus non minorem habet in hac re vim quàm acida pituita, id quod Gal. in Commen. satis videtur osten-

ostendere, cum scribit eos, qui hemorroidibus corripiuntur, fame hac inter alios laborare solere, quando non benè expurgantur: tunc enim humor melancholicus non benè expurgatur; Quod etiam lib. 5. de Vsu partium scribit, humorem scilicet melancholicum à natura transmitti ad ventriculum vt corrugando, & constringendo os ventriculi conferat ad appetitum iuuandum, talis ergo humor, cum suam seruat qualitatem, & naturalem copiam, tunc cōfert ad naturalem appetitum: his vero mutatis, præsertim cum talis humor substantiam ventriculi occupauerit, eum qui præter naturam est, parit. Potest idem facere & alia ratione, quando scilicet vniuersa sanguinis massa non benè expurgatur à liene malè affecto, tunc enim ventriculus vt aliæ partes ab huiusmodi humore inficitur & afficitur, atque ita ob insitum affectum ad appetentiam immoderatam excitatur; Ceterum Pica siue Malatia causas habet corruptam intemperiem oris ventriculi, potius quàm insignem aliam qualitatem, non enim mulieres, quæ potissimum ea laborare solent, dicunt se sentire in ventre calorem, vel frigus, vel humiditatem aut siccitatem molestam, sed solum appetunt absurda; nec vna idem appetit, quod alia, aut certè raro id accidit, quoniam non eadem est qualitas humorum, quæ ex menstruis retentis, nec consumptis à fętu in primis mensibus ad ventriculi os repit; propterea quędam carbones, aliæ cinerem, aliæ sinapim, aliæ lapides, aliæ aliud appetunt, quæ vt puto, illis non obsunt, quoniam remedia sunt aduersus morbosas causas intus latentes, nam quæ cinerem appetunt, videntur affici à pituita admodum aquosa, quæ remedium à re admodum exsiccante quærit. Sic de alijs eadem sit ratio, appetit enim quælibet res sui mali medelā. Iam superest, vt ostendamus quo modo vini potio famem sedare, & quam possit, non enim vt diximus eam, quæ naturalis est, & fit à natiuo calore propriè sedat, postulat enim huiusmodi fames cibos idest solidiorem materiam, quæ si in vino est, vt in crassioribus vinis, aliquid certè confert, sed quia tanta non est in vino aliquo, quantam requirit euacuatio calidioris materiæ, ideo ex solo potu perfecta curatio huius Symptomatis fieri nequit. Causæ prætereà quæ talem famem pariunt euacuando, vt natiuus calor, & quæ illum accendunt, vel quæ euacuant humores, vt sanguinis fluxus, vel diarrhæa, vel longi morbi, non postulant vini potionem, ut proprium remedium; In Vulimia autem non explicat Galenus an conueniat, sed dicit melius esse, vt Aphorismus vniuersalius intelligatur, videtur tamen conuenire, siue enim per Vulimiam intelligas vehementē famem à frigiditate exteriore factam, siue uirtutis lapsum, uinum erit optima medicina, siue etiam fiat Vulimia, vt nos potius credimus, ex humore bilioso, & pituitoso simul mixtis, os uentriculi occupantibus, in quo casu fit ut pituita exprimendo appetitum moueat, bilis uero, & flatus qui excitantur, erosionem, & grauitatem pariant, cum à cibo commouentur, ex quibus postea animi defectus sequitur, qualis affectio, & fames in semitertianis conspicitur, uini non quidem meracioris, sed temperatioris potio confert, huiusmodi enim uinum coctionē iuuat, & uentriculum roborat, pituitam, & flatus discutit, bilemque etiam retundit. Ceterum, mirū est quod Galenus simpliciter dicat caninam famem hic intelligi, & eam alibi scribat à magna dissolutione excitari: nocet enim uini potio ubi fames fit, ob corporis inanitionem, ut ipse docet. Erit ergo semper caninæ famis ex nostra opinione, remediū, quia nos eam solum fieri credimus ab humoribus frigidis imbibitis à uentriculo: uinum enim generosum, quale in hoc casu requirimus, & per uerbum thorexin significat Hippocrates uentriculum calefacit, frigidiores humores concoquit, extenuat, dissoluit, penetratque per substantiam uentriculi, ubi illi obiunt. Modus autem quo Galenus utitur ad famem eam sanandam, examinandus est, uidebitur enim fortè repugnare naturæ rei, nam cum ea exhibenda sint, quæ humores imbibitos incidere, abstergere, & discutere possunt, emplastica, qualia sunt oleosa, & pinguia uidentur obesse, mihi tamen optima ratione uidetur id facere, ut appetentiam primum minuat, ne cogantur semper appetere, & locus non detur curantibus auxilijs, pinguia enim uentriculi tunicas molliunt, & relaxant, quibus rebus uentriculus, qui ob adstrictionem uehementius appetebat, remittit appetentiam, & interim uini potio ingeritur, quę sua caliditate, & tenuitate, familiaritateque substantiæ sese insinuando famem, illiusque causas rescindit. Verum ut Galenus admonet, modus istæ curationis longo æget tempore, est autem expeditior uia si Hiera Galeni exhibeatur, illud enim est proprium remedium humorum, qui imbibiti sunt in tunicis uentriculi.

APHORISMVS XXII.

Quicunque morbi ex repletione fiunt; curat vacuatio; & quicunque ex euacuatione repletio, & aliorum contrarietas.

ANTEA famem uini potione tanquam contrario remedio causæ, quę famam committit curari dixit, & in prioribus etiam Aphorismis sæpè ostendit remedia, quibus tolluntur affectus corporis, non tamen docuit, qua ratione illa id faciant: id quod nunc facit, uempè ob contrarietatem, ostendens remedia omnia mederi nostris malis. Sed ante quàm generale hoc præceptum tradat, rursus utitur inductione, dicens repletionem uacuatione, & hanc repletione tolli, & non solum repletionis uacuationem, & uacuationis repletionem, sed etiam morborum, qui ob illis fiunt remedium esse. Itaque cum notum sit vacuationem curare repletionem, & hanc illam, ob mutuam contrarietatē, Axioma Medicum merito efferri hoc potest: Contrariorum contraria sunt remedia; siue, Contrarium curatur à contrario; quod quidem Axioma Gal. in 11. Meth. Inductione probat; neque enim aliter probari possunt propria principia; tamen philosophus naturalis cui subijcitur Medicus, demonstrare hoc potest ad hunc modum: Omnis mutatio fit è contrario in contrarium, siue per contraria, at curatio est mutatio, nempe morbi in sanitatem, fit igitur curatio à contrarijs. Porro, vacuationem repletione sanari, & hanc illa, notius est, quā vt ostendi debeat; verum etiam morbos sanari repletione vel euacuatione non ita patet: nam si contrarium à contrario curatur, nullus morbus videbitur his remedijs curari posse, quoniam nulla repletio aut vacuatio, morbo aduersatur. Qua quidem in re Galenus distinctione vtitur. Ait enim in principio Commentarij, non omnes morbos curari posse repletione, vel euacuatione, sed eos solum, qui adhuc fiunt, eos vero qui iam facti sunt, propriam curationem postulare; eos etiam tolli illis pręsidijs, qui nondum fiunt, sed futuri sunt, nam in Comment. huius Aphor. & clarius adhuc in 3. Artis Medicæ, vbi de curatione agit & Medici officia distinguit, dicit partem vnam esse Medicinæ,

dicinæ, quæ præseruatiua dicitur; cuius officiū est causas imminentium morborum, aut eorum, qui adhuc fiunt, rescindere: Aliā vero esse, quæ curatiua dicitur, cuius munus est morbosas dispositiones, morbosq; ipsos propellere: quod si sani sunt homines, tunc conseruatrix pars locū habet; quod si conualescāt corpora, aut in senectute sint, pars Medicinæ, quæ renutritoria, & senilis, siue senes tractans, exercenda est, illam Analepticen, hāc Ierocomicē, melius vocant Greci. Quę quidē sententiæ facilè intelligi nō possunt, nisi intelligatur quid sit morbus fiens, siue in fieri, quid factus, & futurus. De qua re agit sæpè alibi, vt in lib. de Symptomatis, tum maximè in 11. Methodi cap. 12. vbi ex professo docere vult, quibus morbis debeatur curatio, & per quæ remedia. Appellat enim illic ea habere essentiam in fieri, quę non subsistunt, cuiusmodi sunt actiones omnes; propterea etiam affectiones nostri corporis, quę tamdiu durant, quamdiu præsens est causa, quę eas peperit, & ea ablata statim euanescunt sine remedijs, passiones, vocat, & non affectus, quoniam, inquit, affectus essentiam habet in facto esse, & proinde morbos statuit esse affectus, & non passiones. Quam opinionem idem author ex hoc Comment. euidenter refellit, & Hippocrates ipse in Aphorismo; nam morbi, qui fiūt ex repletione, curantur, inquit, sola euacuatione, id quod docet experientia, vbi enim sensibiliter læduntur actiones, & propterea iam morbus aliquis est, vt in erosione stomachi, aut calefactione, quæ fit ex bilis contactu sola, euacuatio tollit huiusmodi morbum; sicut etiam accidit cum dolor capitis nascitur ex ebrietate, vel cruditate stomachi, facta enim concoctione eorum quæ sunt in stomacho, dolor capitis natus ex solutione continui recedit absque ullo proprio remedio; igitur morbi, qui sunt in fieri, sublatis suis causis efficientibus, curātur. Sed cur est quod ipse in Comm. & in 3. Art. Medicinal. eos qui sunt in fieri, dicit egere curatione eius scilicet quod est factum, illud vero quod futurum erat, præseruationem requirere? an debemus ita intelligere, quod inter morbos qui sunt in fieri, quidam sint qui læuem adhuc habent noxam, alij vero habeant iam magnam, quæ tamen parata est augeri ob causę agentis præsentiam, illi enim sola egent pręseruatione, quoniam lęues eos morbos natura sanat; curare autem, re vera est per artis nostrę pręsidia morbos profligare; secundi vero generis morbi egent quidem pręseruatione, & curatione, illa quidem ne morbus amplius augeatur, hæc vero, vt impressio iam facta soluatur; Ergo morbi, qui fiunt ex repletione curantur sola euacuatione; aliquando vero præter euacuationem, requirunt curationem mali facti idest relicti post factam euacuationem; exempla huius rei patent in rupturis & erosionibus venarum, his enim malis sæpè sola euacuatio medetur: alias autem vix possunt inueniri præsidia curatiua, veluti cum hæc mala nascuntur in pulmone. Igitur constat, præseruationem deberi causis morborum idest contra illas pugnare, ac morbis qui ex illis adhuc fiunt, nec aliquid habent factum, qui causis illis sublatis tollunt non quidem per curationem, & per propria morborum remedia, sed ex accidenti per præseruationem. Illud vero maiorem habet difficultatem, quod scribit morbo deberi curationem, nulla illius causæ facta mentione. Verum ratio conuincit, nos etiam pugnare in expellendis morbis contra causam aliquam: nam si curatio omnis, vt hic scribunt authoris, fit per cōtraria, sola sanitas esset remediū morbi, hæc enim sola morbo opponitur, ergo sanitas ipsa morbum expelleret, & non remedia nostra, quod quo modo fieri potest? illa enim vim non habet agendi nec potest idem seipsum efficere, siquidem scribit Galen. in Arte Medicin. morbum calidum tolli per frigida auxilia, sanitas vero auxilium non est frigidum aut calidum. Præterea, excessum immoderatum immoderato excessu contrario, redigi ad mediocritatem, ad hanc vero sequitur sanitas, Igitur, si morbi tolluntur, sublatis suis causis, vt morbus calidus à refrigerantibus, non vtique contra morbum ipsum pugnamus; ergo, siue præseruare, siue curare velimus semper contra causas agemus; ex quo sequitur, vtranque partem Medicinę præseruatiuam esse, quia in vtraque pugna fit aduersus causas; An causæ distinguendæ sunt, quod quędam sint gignentes siue efficientes, aliæ vero constituentes; & efficientibus deberi pręseruationem, constituentibus vero siue vt uocant recentiores formalibus, curationem; humor enim calidus calefaciens, gignit in nostro corpore calorem, ex quo intemperies, & morbus fit: est vero humor ipse calefaciens, causa efficiens, calor vero ab eo excitatus, & iam receptus in corpore non gignit re vera nec efficit, sed constituit morbum, veriusque est forma ipsius morbi, qua posita, ponitur morbus, quæ & alio nomine causa coniuncta dicitur; quæ, vt in Arte Medic. ostendimus, longè differt ab ipso morbo; quanquam Galenus breuitatis causa sępè vsurpet eam pro morbo; veluti, cum dicit febrem esse calorem, non enim febris est calor, vt nec ipsa sanitas est calor vel frigus, sed febris est vitium, in quo calor pręter modum est auctus vt sanitas est perfectio proueniens ex moderatione & temperamento qualitatum. Ex his igitur patet quid sit pręseruare, & curare, & cui debeatur curatio & pręseruatio. Nunc videndum, per quæ ista fiant, & maximè curatio, de qua hic agimus, quam rem in 11. Methodi ex proprio etiam instituto tractat Galen. & tandem concludit, per contraria eam exerceri; definit autem illic contraria, quę plurimum inter se distant. Quod si ita est, fortè male dicemus paruis morbis deberi curationem, quippè, cum parui fiant recessus à naturali statu in paruis morbis, & proinde etiam remedia quæ illis debent esse ęqualia, contraria non videantur esse. Respondere fortè quis posset, etiam paruos recessus contineri nomine contrarij: sed ratio contrarietatis id non postulat præsertim in curatione. An potius dicendum est, in omni morbo magnum esse recessum à naturali statu, etsi parui quidam dicantur morbi maiorum respectu? nam in omni morbo duos saltem oportet esse gradus affectionis pręter naturam; id quod probatur ex gradibus medicamentorum: nam Gal. cum agit in lib. 5. de Simpl. cap. vltimo de illis gradibus ea quæ sunt in 1. gradu statuit obscurè agere; quæ vero in secundo sensibiliter; itaque, cum mala nostri corporis nō sint reponenda inter morbos antequam sensibiliter lædant nostras actiones, constat in omni vel læuissimo morbo recessum esse per duos gradus, & vltra quattuor nullum morbum salutarem progredi posse, quoniā nulla medicamentā sunt, quę vltra eos gradus extendantur; quapropter, morbi omnes, qui excedunt quattuor gradus oēs lethales, quia nullum ęquale habēt remedium, quo temperari possint suæ causæ. Porrò, illud quoque rectè dictum est à Gale. contrarij nomen rectè intelligendum esse, vt non solum comprehendat verè contraria, sed etiam alio modo opposita, nam vt calidum per veram contrarietatem remedium est frigidi, ita rarum densi, & relaxans contracti auxilium est, ob aliam oppositionem. Illud verò maiorem habet difficultatem, quod scribit ille in Arte Medicinali immoderatos excessus per alia immoderata tolli, & sic morbos curari, quod patet: nam

nam exuperans calor non nisi per frigus exuperans redigi potest ad mediocritatem, & temperiem; id tamen non videtur verum in omnibus curationibus: nam exempli causa, in excisione digiti superabundantis, non assumimus digitum deficientem, vt ex vtroque acquiratur mediocritas & sanitas; aut cum luxatam partem reponimus, non alium excessum facimus, sed paulatim versus naturalem statum properamus. Eodem pacto, si figura est vitiata, eo quod in anteriori præter naturam flectatur pars, remediū non est eandem reflectere vltrà mediocritatem in posteriora, sic enim nunquam ex duabus malis figuris mediocritatem acquiremus; nec ex obstruentibus, & aperientibus fit sanitas, vt ex calido, & frigido. An Galeni dictum solum intelligi debet in qualitatibus & morbis qui fiunt in intemperie? nā temperies ex mixtione fit qualitatum mutuò se retundentium, quare, cum vna augetur, ad illius proportionem intendenda est illius contraria, atque ita ex vtriusq; excessu inæqualitas tollitur & morbus, sanitas verò comparatur. Illud etiam explicandum est, quod scribit curationem fieri per contraria æqualia in gradu; nam si ab æqualibus non fit actio, quomodo fiet morbi expulsio, & mutatio morbi in sanitatē? Porrò, in hoc dicendum est, mutationem quandam esse, quæ tendit ad victoriam; aliam vero quę finem habet temperiem, & mediocritatem; in illa requiri inæqualitatem, ab æquali enim pugna non fit victoria; In hac vero fit temperies, nec aliter quidem fieri potest, siquidem temperies fit per mixtionem; In hac autem seruatur æqualitas, & proportio eorum quæ miscentur; ex quo etiam sequitur, hoc præceptum frequentius & ut plurimum solum habere locum in curatione morborum, qui fiunt ex mixtione elementorum: nam in illis æqualitas, & inæqualitas cōspiciuntur; vbi vero exciditur digitus superfluus, aut reponitur pars luxata, vel extrahitur lapis, vel alij huiusmodi morbi curantur, quænam quæso æqualitas, vel inæqualitas inter remedia, & morbos siue proximas morborum causas, reperiri potest? Iam vero superest, vt videamus qualia oportet assumere contraria, actu ne solo, vel potentia, vel vtroque modo agentia; requirit curandi ratio, vt potissimum potentia sint contraria atque facultate, non enim quod frigidum est actu, verum est remedium mali calidi; sic. n. Pyrethrum aut Euphorbium esset optimum istorū malorum auxilium. Solum supersunt quædam argumenta dissoluenda, quæ videntur efficere, vt semper non sint contraria remedia affectibus abigendis, nam febris sæpè tollitur calidis, vt febris quotidiana vsu piperis, necnon concoquentibus, & euacuantibus, vt febres putridæ. Item scribit Hippocr. Tetanum qui fit à frigida pituita, frigidæ aquæ aspersione sanari. Vulgare etiam est dictum dolorem esse medicinam doloris; & vomitum vomitu sanari; ac etiā maniam mediocrem ab ea, quæ vehementer excesserit, quæ tunc dicitur extasis, curari. Hæc in 3. Artis Medicinalis soluimus, distinguendo ea quæ per se ab his quæ per accidens fiunt, & coniunctas respiciendo dispositiones & causas, ita vt his sublatis recedant quæ ab illis fiunt, & naturæ conatus spectando, quæ omnia eo loco fusius sunt explicata, & exemplis proprijs patefacta, quare hoc loco ea solum breuiter attingam: adferunt enim illi qui vim huius pręcepti non intelligunt potissimum hæc argumenta rhabarbarum, calidum morbum, nempè febrem biliosam sanare, quod tamen calidum est, & humori bilioso etiam simile; non solum qualitate calida & sicca, sed etiam tota (vt aiunt) substantia, cuius vi purgat bilem. Verùm illi non intelligunt rhabarbarum non mederi febribus biliosis ob suam temperiem, sed quia vacuandi vim habet, & purgandi, vacuato vero humore lædente, morbus qui fit ab eo, simul euanescit, vt Aphorismus hic docet, nec refert si ob similitudinem trahat humorem, quia solū curat, quia vacuat, in hoc autem est euidentissima cōtrarietas cum humore lædente. Adferunt etiam Aphor. in quo scribit Hippocr. Quæ refrigerata sūt, calefacere oportet, exceptis his vnde sanguis fluit. Respondemus, calidum affectum frigido curari, sed aliquando coniunctum affectum cum frigido, vt sanguinis fluxum qui irritatur calidis, impedire istorū vsum; Item, morbus calidus, à calore natiuo curatur, inter quos non est contrarietas: nam, quod ait Brassauolus Ferrariensis calorem natiuum esse contrariū calori præter naturam, eò quod vnus sit naturalis, alius præter naturam, non est recipiendum: nam duo calores simul non sunt qui mutuo inter se pugnent cum corpore, sed vnus & idem calor, propter gradus quos acquirit mediocres vel excedentes, naturalis, vel præter naturam dicitur plus, vel minus, ita, vt penitus sit præter naturam, veluti cum putredinem veram facit, minus vero ita vt adhuc aptus sit ad naturæ opera satis vtiliter obeunda, veluti, cū pus gignit; Ille ergo calor per accidens medetur morbis calidis, morbosam causam concoquendo, & expellendo, in qua calor præter naturam idest qui ex putredine erat excitatus, residebat, atque ita ea victa & expulsa materia, calor qui relinquitur ad suam, & naturalem mediocritatem redit. Scribit etiam Hippocr. in 2. lib. Epid. dolorem solui dolore, & in sequēti quodam Aphor. ait, dolorem maiorem, minorem obscurare, id etiam fit per accidens: nam medicamētum quod aperit abscessum, soluendo continuum, dolorem parit; ex loci vero apertione sequitur euacuatio humoris contenti, & dolorem facientis: itaque euacuatio medetur dolori per accidens, & per se repletioni; solutio vero continui, & dolor ex ea natus, causa est sine qua non poterat fieri euacuatio, & non remedium doloris ex abscessu facti. Porro, dolor maior minorem non sanat sed obscurat. Ait præterea Hippocr. in sequentibus Aphoris. Tetanum qui frigidus est affectus, & ex frigida causa natus, frigidæ aquæ ablutione sanari; sed id aqua per se non facit, sed quoniam calorem natiuum intus colligit, & roborat, qui posteà facilius humorem frigidum internas partes occupantem, concoquit, & discutit. Adferunt etiam illi eundem morbum à seipso sanari, quo modo scribit Hippocr. Extasin (quæ vehemens est Mania) mediocrem Maniam soluere; at id fit, quoniam natura tunc mouetur ad expulsionem noxij humoris, cum vehementer irritatur; id quod potissimū vigente morbo accidit, tunc enim fiunt Crises; propterea dicere possemus, statum morbi priores partes dissoluere, quoniam in eo tempore materia relicta à prioribus partibus morbi per Crises discutitur. Vomitus quinetiam, & alui fluxus, vomitu & alui fluxu curantur, cum medicamenta exhibemus, quæ rursus vomitum, & aluum mouent; id etiam fit per accidens: nam humor qui naturam irritabat, nec faciè ab ea expelli poterat, & propterea illarum excretionum causa erat, vi medicamenti vniuersus educitur; ita cessante irritamento, desinit vomitus, & alui fluxus.

Nonne etiam sanguinis è naribus profluuia rursus euacuato sanguine, secta vena sistimus? ita quidem videtur euacuatio remedium esse euacuationis; sed hoc verum non est, sed reuulsio medicinam præbet, contrarium motum scilicet priori opponēs, quæ cum fieri non possit absque euacuatione, ideo

Q cum

cum illa coniungitur. Hæc igitur vim non habent A euertendi principium hoc insigne, contraria, contrariorum esse remedia; quod non solum in morbis, sed etiam in morborum causis, Symptomatis, & in omni denique mutatione verissimum esse docent, ipsa philosophia, & experientia.

APHORISMVS XXIII.

Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur.

Cvm superiore Aphorismo docuisset, quo modo morbi curentur per contraria, docet nunc quo tempore acuti curari possint, vel iudicari, quod idem est; Dicit ergo in quatuordecim diebus eos iudicari; quam sententiam vt Galenus notat, nonnulli ita intellexerunt, vt crederent Hippocraté velle hos morbos iudicari antequam præterierint quattuordecim dies Decretorij, ita, vt quattuordecim numero sint dies qui morbis acutis faciunt iudicationem. Quam opinionem idem refellit author: nam cum omnes acuti morbi terminum habeant quadragesimum diem, vsque ad eum terminum pauciores sunt verè decretorij, cum intercedentibus vero, plures; quare vera non est hæc huius Aphorismi interpretatio; Sed quod vult author est huiusmodi, morbos acutos finiri intra spatium quattuordecim dierum. Verum cum morborum acutorum multæ sint differentiæ, vt in primo libro ostendimus, quippè cum nonnulli simpliciter sint acuti; alij vero non simpliciter, alij acuti ex decidentia, alij qui intra quadraginta dies terminantur, de simpliciter acutis intelligendum esse Aphorismum scribit Galenus, illos enim simpliciter acutos vocat, qui in quattuordecim diebus terminantur; at verò, cum acutum morbum ex suo termino diffinimus, petimus in hoc loco principium: nam hic quærimus, cur acuti quattuordecim diebus iudicentur. Quare præstat aliter morbum acutum diffinire, quod scilicet sit is, qui cum magnitudine celeriter mouetur: nam qui magni solum sunt, vel solum celeriter mouentur, acuti non sunt. Sensus ergò est, magnos morbos qui celeriter mouentur, non posse vltra decimumquartum diem differre suum iudicium, idest, accidere omninò, vt vel perfectè sanetur æger, vel moriatur, aut insignem mutationem faciat ad salutem vel ad mortem, modo in eo spatio seruet suam magnitudinem, & celeritatem. Cuius rei rationem conatur reddere Galenus sed parum feliciter: nam, inquit, ob morborum magnitudinem, & Symptomatum vehementiam, necessarium est, vt citò committatur pugna inter morbum & naturam: quod si natura validior fuerit morbosa cura, ad salutem fiet iudicium, si minus, ad mortem. Atqui hæc ratio docet, non posse diutius hos morbos durare; cur tamen magis intra decimũquartum, quàm vigesimum finiri debeat, id non probat: videmus. n. multos cum ad decimumquartum diẽ peruenerint non ita debilitatos quin possint pugnã adhuc sustinere, & differre in alium ex sequentibus diebus; itaque Galeni ratio nihil necessariò concludit.

Montanus vero, rationem petit ex Lunæ oppositione, quæ inquit magnas mutationes facit in nobis, & decimaquarta die contingit, propterea tunc fieri Crises, nec vltra eas differri posse. Verum etsi hæc in sequenti Aphorismo diligentius tractabuntur, cum vniuersas Criticorum dierum causas expōdemus, tamen ne desit huic Aphorismo sua explicatio, operæpretium est expendere huius viri opinionem: contra quam ita dico.

Primum, quòd Galen. non solum in oppositionibus Lunæ cum Sole, sed etiam in coniunctionibus, magnas pariter fieri mutationes dicat, quapropter, nulla ratio suadet cur potius in 14. quàm in 29. cum aliquot horis Crises fieri debeant; tunc enim coniunctionis est tempus; Deindè, quid dicemus de his qui in ipso tempore oppositionis, aut paulo anteà, vel posteà ægrotãt, plures enim dies quàm quattuordecim requiruntur, imò integer mensis necessarius B est, antequam alia fiat oppositio; Itaque si ad oppositionem ratio est referenda, non certè ad veram oppositionem, quæ cum Sole fit, sed ad eam, quæ opponitur signo, in quo erat æger cum ægrotare cœpit, ab eo enim ad aliud, quod sit perfectè oppositum Luna solet peruenire decimoquarto die, & tũc quoniam est in signis oppositis illis in quibus morbus cœpit, necesse est pugnam fieri, vt natura oppositorũ, & contrariorum postulat; ex vehementi autem pugna sequitur victoria vel morbi, vel causæ morborũ, vel ipsius naturæ, imbecillioris. Hæc contemnenda quidem non est ratio, quæ fit ex motu Lunæ per signa opposita, sed tamen in ea non potest animus quiescere: nam inæquales at inordinati sunt motus Lunæ, ita vt aliquando perficiat in tredecim diebus, C quod aliàs non facit in tredecim cum dimidio, vel maiore etiam temporis spatio; quapropter, non semper decimusquartus esset terminus solutionis morbi acuti; quot prætereà sunt acuti qui septima, vel etiam tertia, quarta, aut quinta benè iudicantur; hos enim terminos peracutorum morborum Galen. statuit, in quibus non est perfecta, & in aliquib. etiam nulla est oppositio, quæ vim aliquam ab Astrologis habere dicatur. Habet meo quidem iudicio, hæc tractatio communes causas cum periodis febrium: nam si terminus solutionis morborum ad astra referẽdus est, cur etiam non dicemus ex ipsis sumendam esse rationem cur sanguis nullam faciat accessionem pituita vero quotidie remouet febrem, bilis tertio quoque die suos faciat insultus, & humor melancholicus suas tardet exacerbationes vsque in quartum, sed D quales quæso oppositiones, vel aspectus sydeũ, aut aliæ causę cęlestes hanc in paroxismis, & eorum solutionibus differentiam efficient? cur etiam ad astra nõ referemus differentiam, quæ conspicitur esse in animalibus, dum fœtus suos gerunt, alia quidem per diuersas hebdomadas, alia per menses, alia vero quæ annum etiam attingunt; nihil ergo certum sumi potest ex certis causis, sed sola experientia sensus nostros docuit cum probabili quadam ratione, quæ ostendit naturam expultricem, & coctricem, quæ Crises efficiunt, ægere pro suo robore, ac materiæ lædentis qualitate, & quantitate; Itaque fieri, vt vbi violenta sit pugna, sicut contingit in morbis acutis, diu illa durare non possit, & nunquam tardius, quàm in quartodecimo die ea finiatur; sed cur dies ille & non alius, E qui illi propinquus sit hoc efficiat, vel potius cur in illo magis, quàm in alio illi propinquo hoc accidat, nulla certa ratio adhuc est inuenta, sed vt diximus, hæc diligentiùs in sequenti Aphorimo prosequemur.

APHO-

APHORISMVS XXIIII.

Septenorum quartus est index; alterius septimanæ octauus principium; est autem & vndecimus contemplabilis; ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus vero & decimus septimus contemplabilis: ipse siquidem quartus est à quartodecimo, septimus vero ab vndecimo.

TAngit Hippocrates in hoc Aphorismo materiam de diebus Criticis, siue iudicatorijs, aut decretorijs, qua nulla est in vniuersa Medicina obscurior, & difficilior: nam cum multas partes ea in se contineat, non in vna solum, sed in singulis ferè magna semper fuit controuersia, non solum quidem inter ipsos Medicos, sed etiam inter Medicos, & Astrologos, adeò, vt adhuc maximè dubium sit, quos sequi debeamus, aut quid etiam ex omnibus collectis sententijs de re ipsa sit sentiendum; sed nos vt alijs meliora excogitandi viam aperiamus, nostram quoque sententiam proferemus.

Ac Primum illud venit explicandum, quid sit dies Criticus, in quo iam oritur controuersia: nam Galenus in primo libro de diebus Decret. scribit, Crises in omnibus diebus fieri, sed non in omnibus æquè frequentes, vel bonas, vel perfectas, vel fidas, vel iudicatas; quare definit diem decretorium, in quo prædictæ mutationes firmæ, ac plurimę fiunt. Quam quidem definitionem si recipimus, paucos dies inter decretorios agnoscemus esse; multos vero excludemus, qui inter decretorios ab omnibus Medicis numerantur: nam sextus dies decretorius est, sed cum periculo, infidelis, imperfectus, & obscurus; Item, decimus tertius decretorius est, sed rarò decernit. Plures alij sunt, vt postea patebit, huius generis, qui etsi rarò & perfectè iudicant de morbis, tamen inter decretorios reputantur. Ad id facit quod habet Galenus in eodem libro, tot esse dierum Criticorum, quot ipsarum Crisium differentias. Quare, cum illarum multæ sint differentiæ, vt infra etiam patebit, non potest vnica esse differentia dierum decretoriorum; vt ergò omnes comprehendamus decretorios dies, & singulis detur pro sua natura locus, dicemus esse diem decretorium, in quo fit Crisis; Sed cum de Crisis nomine, & natura dissensio fit non parua, necesse quoque est naturam diei decretorij obscuram esse: nam Galenus in lib. primo, & secundo, de dieb. decret. & in principio lib. de Crisib. passimq; alibi, docet controuersiam fuisse inter antiquiores Medicos quid nomine Crisis sit intelligendum: nam quidam voluerunt Crisim nihil aliud esse, quam subitam in morbo mutationem: alij non solum subitam, sed confertim factam, idest subitam & magnam; alij non omnem, sed solum quæ est ad meliorem statum conuersionem; in quo etiam est dissensio: nam integram & perfectam solum mutationem nonnulli uolunt esse Crisim; alij quamcunque subitam mutationem, siue perfecta, siue imperfecta sit; alij non solum quæ est ad bonum, sed quamcunque subitam mutationem vel ad melius, vel deterius, nomine Crisis dignantur; alii vero non ipsam mutationem, & solutionem, sed eam quę præcedit agitationem statuunt Crisim esse nuncupandam; alii eo nomine, & ipsam agitationem, & solutionem

A comprehendi volunt. At vero si longi morbi, qui per annorum reuolutiones finiuntur, etiam per Crisim terminari statuit Gal. erunt etiam Crises, quæ non fiunt subito, nec confertim, sed paulatim. In hac vero controuersia, Gal. nunc illis assentitur, qui Crisim volunt solum esse perturbationem, quæ præcedit solutionem; aliquando vero definit esse ipsam mutationem, & solutionem, quæ subito fit; aliquando solutionem ipsam quomodocunque factam; quo modo etiam diarias febres per Crises finiri scribit; sæpius vero se ab ea disputatione liberat ea ratione, qđ dicat quęstionem esse de nomine; in quo pueriliter errat: de re enim ipsa, imo de fundamento huiusce tractationis lis est & controuersia: nam si omnē mutationem, quę in morbis fit, vt ille aliquando sentit,
B Crisim vocabimus; vlcerum, fracturarum, luxationū, & aliorū morborum curationes, quæ fiunt per sanguinis missionē, & purgationem opera Medici, Crises vtiq; dicemus esse. Si vero excludamus solutiones illas, quæ fiunt opera Medici, & proprias Crises dicamus esse mutationem, quæ fiunt à natura: illa autem morbos aliquando finiat sine perturbatione, vt idē fatetur in li. 2. de dieb. decret. de diariis febribus & longis morbis, non poterit perturbatio Crisis vocari; nec ēt Crisis erit confertim facta mutatio, quoniam vehementia carent, & alii breuissimi morbi, exigui & mites, & oēs longi. Prætereà, pueri, vt ille tradit, per solam concoctionē Crises faciunt in morbis; in quib. nulla præcedit perturbatio, ea. n. solum antecedit excretionem: Addo, ꝙ non solum morbi
C in pueris, sed ēt in aliis omnibus longi morbi, vt ille author est, finiuntur vel per solam concoctionē, vel diuturnos abscessus, vel longas excretiones, quas tamen solutiones ille appellat Crises. At dicet fortè quispiam se Crisim appellare, quæ hēt omnes conditiones, & quæ propria est potissimum morbis acutis; quod si concedimus, non debebat vltra 20. diem aliquos quærere, & numerare dies, menses, & annos decretorios: ergo, nec subita, nec magna mutatio, aut vtraque simul requiruntur ad Crisim. In eo vero maior est confusio, & detestandus error, si firmatū non est, an perturbatio ipsa, vel solutio, aut vtrunq; Crisis propriè dici debeat: nam cum solutio fieri debet in die decretorio, perturbatio incipit sæpè in die antecedēte, veluti cum Crisis, & expulsio incipit in pri
D mis horis diei quemadmodum dicebat Hippocr. in 2. Aphor. Noctem, quæ præcedit Crisim grauiorem esse solere ea, quæ subsequitur; At, si ita se res habet, Crisis fiet in die non critica: nam perturbatio, quam Crisim ille statuit esse, in eo fit; at, si vtrunque nempè ipsam perturbationem, & solutionem ipsam Crisim esse dicamus, sæpè non vnus dies, sed duo, & tres erunt critici: nam perturbatio alium quandam occupat, alios verę, quàm ipsa excretio, & quę per ipsā fit, solutio morbi: non ergo de nomine est quæstio, vt Gal. tradit, sed de re ipsa, quę fundamētum est totius huius tractationis; Cogunt aūt quę superius adduximus rationes, nomen Crisis vsurpandum esse pro ipsa mutatione, quæ fit in morbis, non aūt pro agitatione, quæ oēm mutationem non pręcedit, nec in dieb.
E criticis semper cum ipsa mutatione accidit; Ceterum cum nos quæramus mutationes solum quæ fiunt à natura in diebus certis, excludendæ veniunt à nomine Crisis illæ, quę fiunt manu Medici: non enim Crisim vocamus febris Synochæ solutionem, quando illam Medicus, confertim facta sanguinis missione, parit, vel cum morbos ex cacochymia vniuersū corpus vel partes aliquas vehementer infestantes, vehemētiore purgatione tollit: hęc. n. non in dieb. criticis, sed in aliis fieri dñt, & fiūt. Erit ergo Crisis mutatio, q̃ fit in morbis a natura, at nō per generōnem carnis, aut

alterius cuiuscunque operis, sed per expulsionem noxij humoris: nam per solam concoctionem nec longi morbi, nec breues, nec qui acuti sunt in pueris solui possunt: nam cum Crisim potissimum statuamus in morbis, qui infestant cum febre necesse est excretionem aliquam sequi, etsi in aliquibus illa est euidens, & sensibilis, in alijs vero occulta & insensibilis, in duris enim, & astrictis corporibus, euaporatio non sufficit ad febres soluendas, sufficit vero in pueris; quorum harum mores sunt aquei, & aerei, qui facilè in vaporem cõuerti possunt, & corpus mollissimum, rarissimumque per quod facilis fit euaporatio. In morbis etiam longis, quia diuersi generis est materia, pars post partem concoquitur, & expellitur, vel per insensibilem transpirationem, quam frictiones, balnea, exercitatio, & alia illorum morborum præsidia præstant, vel per leues, & diuturnas quasdam excretiones, per vrinas, aluum, vomitum, sudores, vt in quartanis, & quotidianis febribus contingere videmus; Quas quidem excretiones, quoniã vel conspicuæ non sunt, vel tardæ, diuturnæque, & propterea ad subitas solutiones morbi efficiendas ineptæ, Galenus tanquam non sint, eas pretermittit, & soli concoctioni malè tribuit uim soluendi eos morbos; Vt igitur omnes dies, menses, & annos decretorios comprehendere possimus, & omnium morborum solutiones, quæ fiunt certis temporibus, in alijs uero non fiunt, Crisim uocabimus solutionem morbi, quam natura facit cum excretione extra, uel intra corpus, sensibiliter, uel insẽsibiliter: sic enim abscessus etiam comprehendemus, & solutiones febrium in pueris, necnon diariarum, & longorum morborum Crises. At quoniam inter solutiones illæ maximæ dignitatis, & perfectionis sunt, quæ sunt confertim factæ, ideo simpliciter, & inter alias re uera Crises dicuntur mutationes, quæ sunt uehementes siue confertim factæ. Rursus, quoniam inter mutationes illæ, quæ bonæ sunt, præstantiores censentur esse, ideo aliquando authores nostri eam Crisim solũ uocant, quæ bona est, & multo magis contrahunt nomen Crisis, cum eam dicunt esse mutationẽ, quæ est bona, perfecta, fida, indicata, clara, tuta, tunc enim quod est perfectissimum definiunt. Verum ad tractationem de diebus Criticis, primũ usurpare oportet Crisim pro solutione morbi, quæ à natura fit cũ excretione aliqua, sic enim omnibus diebus Criticis locus dabitur; deindè uero etiam Crisim sumemus pro ea, quæ bona est mutatio, cum quæremus, an bonæ mutationes proprios habeant dies, & alia propria tempora. Ergo ex his patet, diem Decretorium nihil aliud esse, quàm eum diem, in quo mutationes fiunt in morbis per excretionem à natura; inter quos magna est differentia: nam quidam solum retinent vniuersale nomen, quod. s. decretorij sint; alij vero indices, siue contemplabiles; alij vero intercidẽtes, siue intercalares proprio nomine nuncupantur; Decretorij sunt, & dicuntur, in quibus sæpius fiũt Crises; Indices vero sunt, qui ostendunt, quid sit futurũ in illis diebus Criticis; Intercidentes autem dicuntur, in quos ob accessionem, in eo die qui præcedit, vel sequitur immediatè decretorium vel indicem, Crisis fit. Est autem index decretorius, sed non primi ordinis & dignitatis, & propterea proprio nomine index potius, quàm decretorius nuncupatur; Ita decretorius simpliciter dictus, qui est præcipuè dignitatis index quoque, sed index propriè non dicitur, vt qui iam propriam, & digniorem appellationem sit sortitus, nempè quod dicatur dies decretorius; tunc autem index vocatur, cum in eo non fit Crisis, sed eam ostendit futuram in aliquo ex sequentibus diebus; intercidens vero dies suaptè natura (vt inquit

A Galenus) decretorius non est, sed ex accessionum natura, vel ob errores talis euadit, & propterea index etiam, non est futuræ Crisis in diebus decretorijs; Dies verò in quo non fit Crisis ex natura diei, vel accessionis, aut non fit indicium quid in sequentib. diebus sit futurum, nullo modo dicitur decretorius; Quidam verò sunt, qui mediam (vt ait Galenus) naturam habent inter decernentes, & non decernentes. Hæc ita puto clarius esse distincta, quàm à Galeno ipso, qui in omni pagina in lib. de dieb. Decret. de his diebus agit, nec tamẽ statuit apertè quid sint, & quæ sit in ipsis differentia. Ac in promptu quidem sunt exempla, quæ rem hanc obscuriorem pate faciant rudioribus, septimus, & 14. veri sunt decretorij, 4. & 11. sunt illorum indices, quartus quidem

B septimi, & vndecimus 14. Tertius verò, & quintus, sunt intercidentes quarti, nonus, septimi, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, deimusnonus de morbis nunquam decernunt, decimustertius medij naturæ est inter decernentes, & non decernentes. Sed hæc sigillatim posteà explicabuntur. Nũc verò illud sequitur explicandum, quot sint primum dies omnes decretorij menses, & anni, deindè, quinam ex tota multitudine maximæ sint dignitatis, & potentiæ, qui verò secundi, & alterius sint ordinis. Decretorij dies dicuntur esse à Galeno tertius; qui inter Decretorios primus in ordine censetur ab illo esse 4.5.6.7.8.9.11.13.14.15.17.18.20.21.24.27.31.34.37.40.60.80.1620. Post hos vero non fit immoratio per dies, & septimanas, sed per menses, &

C annos; alij enim septem mensibus, alij septem annis, binis alij annorum hebdomadibus, & ternis finiri morbos aiunt; sunt tamen, inquit, qui quadragesimiquinti, & quadragesimioctaui, & quorundam aliorum mentionem faciunt. Verùm inter 20. & 40. ait duodecim esse dies non Decretorios scilicet 22. 23.25.26.29.30.32.33.35.36.38.39.8. vero & 10. 12.16.19. in primo de dieb. Decret. cap. 30. scribit nõ esse decretorios, quoniam morbus subito in illis non soluitur, quod si aliquando in 8. & 10. subita morbi solutio incidat, similem ei esse qui in 6. accidit. Verum raro in illis fieri solutiones, & eas quidem sine fide, nec benè, nec perfectas, & obscuras. Hæc est enumeratio dierum decretoriorum ex Galeni sententia, quæ nihil firmum & stabile habet: nam pri-

D mum omittit 1. & 2. diera, in quo diariæ soluũtur, etsi in 1. de diebus Criticis, ita scribit 1. & 2. sunt Decretorij, si Crisim sumas pro solutione morbi: nam Diariæ 1. vel 2. soluuntur, si Crisim sumas pro perturbatione non sunt Decretorij, quia perturbatio illa in his diebus non est perspicua. Qua in re quid ineptius dici potest? nam si tota de diebus decretorijs tractatio pendet ex nomine, & natura ipsius Crisis, oportet profectò huius rei authorem primum statuere quid Crisis sit; ac vt antea ostendimus, absurdum est alio modo Crisim intelligere, quam ipsam solutionem, alioqui vniuersa dierũ decretoriorum enumeratio, & ordo confunduntur ergo 1. & 2. iam erunt decretorij, si diariæ in illis soluuntur per excretiones, nempè sudores, sępè, vt mor

E bi acuti; ac non solum quidem diariæ, sed Apoplexiæ Syncopes, Tetani, ac etiam Anginæ nonnunquam 1. aut 2. die occidunt, vel mutationem faciunt ad melius. Quarè, non est, quòd dicamus primum, & secundum non esse Decretoriarum, quia solę diariæ in illis soluantur; Crisim vero esse morborum acutorum duntaxat, vt qui soli subitas, & magnas mutationes faciunt: nam vt ostendimus etiam peracutissimi morbi in illis diebus mutationes efficiũt. Præterea, absurdum est, solutionem diariarum, non comprehendere nomine Crisis, cum à natura fiat eo

modo

modo quo fiunt solutiones acutorum morborum, scilicet agente natura per concoctionem, & excretionem. Quapropter, si certa quærimus tempora in quibus natura solet mouere, & mutationes facere in morbis, hoc commune debet esse omnib. morbis, in quibus natura ijsdem facultatibus suis vtitur. Præterea, in enumeratione ista dierum, dicit quosdam ponere certos dies inter decretorios, se verò, & alios non ponere quasi nihil certum statui in illis possit; Addo, quòd ex Hippocr. plures alij sunt addendi, qui etsi raro decernunt, tamen ratio aliqua esse debet, cur aliquando id faciant si ille omniũ dierum Decretoriorum rationem se inuenire posse putat. Hæc ergo dicta sint contra totum numerum dierum Decretoriorum. Nunc videamus, quàm dignitatem, & potentiam singulis tribuat; Primi ordinis statuit eos, in quibus fiunt Crises maximè laudabiles, & frequentes, & inter hos constituit septimum esse primum, hunc enim bonas, indicatas, tutas, manifestas & perfectas Crises facere solent; decimus vero quartus 7. inquit, sequitur; proximi vero sunt 9. 11. 20. prope hos 13. & 5. post hos, 4. hunc sequuntur 3. & 18. at post 20. inquit Decretorij sunt 21. 27. 31. 34. 40. ac 44. vim habet insignem eo tamẽ maiorem habet 40. His minus decernunt 24. 31. & multo minus 37. qui medius inter decernentes, & non decernentes, & magis ad hos quam ad illos accidit; Alij vero omnes inter 20. & 40. qui (vt diximus) sunt numero duodecimo Decretorij non sunt. Hæc est Galeni supputatio, & ordinatio dierum Decretoriorum vsque ad 40. contra quam multis rationib. agere possumus; & 1. autoritate Hippoc. qua ille potissimum nititur ad firmandum eum ordinem & contendit septimanas secundam & tertiam coniungendas esse, & propterea 20. & nõ 21. etiã decretorium; ait, enim Galenus vsque ad 14. diem nullam esse natam discordiam apud Medicos de numero & dignitate dierum decretoriorum, post vero 14. discordiam fuisse non paruã, & eam quidem natam esse ex eo, quod nonnulli iudicãt septimanas integras esse ponendas, alios vero voluisse decimumquartum diem esse vltimum secundæ septimanæ & primum tertiæ: nam qui decimumquintum diem dicunt esse primum tertiæ septimanæ coguntur 21. & non 20. ponere decretorium primæ dignitatis & 18. non autẽ 17. ponere indicẽ sicut 4. erat index 7. & 11. 14. at qui coniungunt secundam septimana cum 3. 20. & non 21. decretorium præferre statuunt, & 17. vigesimi indicem: atque in eo totus laborat Galen. vt priorem destruat opinionem aliam vero confirmet, & primum quidem in eo negocio vtitur multis Hippocratis testimonijs sumptis ex libris Epidem. & ex hoc ipso Aphorismo, in quo vigesimum, & non vigesimum primum decretorium, & decimum septimum, & non decimumoctauum idem author asserit esse. Postremo vero, in 3. lib. de diebus decr. ex astris idem probare nititur. Verùm primum excutiamus Hipp. sententiam, quæ non fauet huic opinioni; adfero enim ex primo Epid. locum quẽ ipsa etiam imprudenter, vt puto, eo quod contra se faciat, transcripsit in lib. 2. de diebus decretorijs, sunt autem hæc Hippocr. verba; est autem primus decretorius circuitum; qui paribus diebus decernunt 4. 6. 10. 14. 18. 20. 24. 28. 30. 34 40. 60. 80. 120. eorũ vero qui imparibus circuitibus iudicant, 1. est, 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31. quam sententiam ipse laudat, & eos reprehendit qui non obseruauerunt, nec etiam cogitarunt duplicem esse dierum decretoriorum naturam, vnam quæ paribus, aliam quę imparibus circuitibus iudicat de morbis. At si ita est cur Galenus ipse vnicam contendit efficere, & vigesimumprimum cõstituit tertiæ septimanæ extremum. Reclamat enim Hippocrates qui in eo contextu ait, id solum contingere duobus Criticis, qui per pares circuitus iudicãt de morbis; in alijs uero vigesimumprimum, & non vigesimum esse Decretoruim, illiusque decimum octauum esse indicem. Quòd si vigesimus decretorius est in illis, erunt pariter sextus, decimus, vigesimusoctauus, trigesimus etiam decretorii: nam omnes illi sequuntur circuitum, in quo vigesimus decretorius ponitur. In alio vero ordine, in quo vigesimus primus decretorius ponitur ab Hippocrat. non quartus, sed tertius, & quintus decretorii sunt, ergo errat Galen. qui vnicum ordinem ponit, & eosdem dies esse decretorios, cum authore Hippocrate duo sint ordines, & proindè non idem semper dies decretorius, sed proprii in vnoquoque ordine; nec est quod se tueatur Galenus ex eo, quod dicat Hippocr. in Epidemiis tradidisse, quæ docuit in aliquibus experientia. In Aphorismis vero, & prædictionib. ea scripserit quæ sunt vniuersalia, & ex verioribus experimentis collecta, & confirmata: nam cum Hippocrates in præcitato textu ex duplici natura circuituum, colligat duplicem ordinem statuendum esse in diebus Criticis, non vtique argumenta sumit ex enumeratione quorumdam particularium. Præterea si quæ scribit in Epidemiis fidem non faciunt, cur ille ex eo Opere colligit sententias ad id probandum, quod instituit? Addo, quod eadem est sententia in tertio libro Prædictionum, & in Aphorismis, nam in Prædiction. inquit, febriũ iudicationes fieri iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt; simplicissimæ enim febres de signis firmatæ securissimis quarto die, aut citius desinunt; Aliæ vero, quæ deterrimæ sunt, quarto aut citius interimunt. Subiungit: Si ergo ex morbis acutissimis per quattuor ad viginti ex additione terminantur, Dixit uero (Si) ut non putemus omnes morbos eosdem dies Decretorios habere; In Aphorismis uero scribit, sudores esse bonos, qui tertio, quinto, septimo, nono, vndecimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimoquarto, & vigesimoseptimo fiunt. Quartum vero hic omittit, & Gal. etiam raro fieri Crises in quarto memoriæ prodidit; oportere tamẽ si esset solus ille ordo, qui fit per septimanas coniunctas, quartum maiorem habere vim, quàm tertium & quintum, qui solum sunt intercidentes ob accessiones: Quartus vero ex diei natura, & firmo eo ordine, quem ducit ex natura dierum, & naturę ordine, superiorumque syderum influxu. Morbum vero regium bonum esse dicit, qui septima, nona, vndecima, & decimaquarta febris die superuenerit, eũ uero qui in prioribus diebus acciderit malum esse, qui tamen dies in quibusdam morbis sunt laudabiles, tanquam diuersa sit morborum natura quæ vnicum ordinem dierũ decretoriorum sequi nequeat. Deinde, cur Galenus post nouum, decimum tertiũ, quintum, ponit quartum sequi in bonitate? nonne quartus eam rationem habet ad septimum, quam vndecimus ad decimumquartum, & decimus septimus ad vigesimum? cur ergò raro illum dicit decernere? Sed hæc postea diligentius expendemus. Nũc vero videamus, qua ratione ille velit sufficere vt quidam dies sint decretorij, alij vero non, & inter decretorios, cur quidam sint, primi ordinis, & dignitatis, alij vero alterius. Hanc disputationem ille instituit in 3. lib. de diebus decret. vbi & hæc proponit disputanda: Cur non omnes dies sint æquè iudicatorij; Deinde, cur fortissimi sint septenarij, & secundum locum obtineant quaternarij, & cur quędam sint inter hos intercidentes; cur præterea quædam septima

nę, & quaternarij à seinuicem separentur, alia vero coniungantur. Postremò, cur acuti morbi diebus imparibus, longi vero paribus omnino iudicentur. Vt his vero quæstionibus respondeat, quædam supponit; Primum est, omnium, quæ fiunt duo esse statuenda principia, vnum, quod sumitur ex materia mundi; alterum ex cœlesti natura: & illud quidem, quod sumitur ex mundi materia, siue, vt aliter interpretatur, ex proximis rerum causis, inordinatum esse; alteram vero agnoscit originem à natura cœlesti semper cum ordine, & ornatu procedere, deinde supponit omnia astra in nos agere Solem inter omnia maximam vim habere ad mundum exornandũ, & concinne disponendum: hic enim inquit annum, annique tempora efficit, animalia generat ex terrestri fece, fruges maturat, ac animalia ad coitum & generis propagationem prouocat. Post Solem magna, inquit, sunt Lunæ opera: nam hæc menses ordinat, sed Solis beneficio; noua enim ipsa, lumen sortitur cum Sole primum, eoq; eius beneficio fruitur, tantaq; eius portio semper illucescit, quantam Sol aspicit, prorsus autem deficit, lucisque expers redditur, vbi terra suo interuentu ipsam obtenebrauit. Quapropter, à Solis recessu omnes mutationes suscipit: etenim, plena est cum Diametra appareat, æqua autem portione diuisa cum Quadrandula est, gibbosa autem cum Triangula, falcata autem sex angulis prædita; tunc vero primum recens est, cum post Solis congressum apparet; at obscuratur omnino, cum Solis lumen circa eam emergit. Vires autem illius sunt euidentes: nam fructus auget, incrassatque, animantia implet, mulieribus statum tempus menstruorum conseruat, Comitialium circuitus custodit, non potentia cæteros Planetas, sed vicinate exuperans; eamque vim, non simpliciter, verum ex Solis aspectu consequitur. Vehementiores autem mutationes ab ea fiunt, vbi cum Sole coit; Insuper in pleniluniis minores his contingunt, cum medio suo orbe apparet, obscura, dum curuata in cornua, ac falcata videtur, obscurioresque sunt mutationes, quę curuata, quàm falcata Luna fiunt. Verum plenilunia celerrimas statim mutationes faciunt, coitiones uero inæquales, & diuturnas: nam interim cum Luna occultatur, nihil manifestò fit; lõgum autem hoc est tempus occultationis integri ferè signi cursum explens: itaque plerumque triduo in coitu Solis remorata, planè inuisibilis est, quo nondum hæc terrena immutare potest. Porrò mutationem ex incremento ad diminutionem, punctum exactè definit, quod Luna temporis momento pertransijt; itaque breues plenilunij mutationes, diuturnæ coniunctiones meritò fiunt: nam occultationis tempus sibiipsi simile est, & quod prima apparitio habet occultationi est vicinum, tum propter plenilunij particulæ apparentis paruitatem, tum ob luminis obscuritatem, & breuitatem temporis, quo supra terram fertur.

Tuta igitur Crisis euadet cum toto mense status in secundo die accidet, quo primo & manifesto Luna longo satis tempore super terram iam apparet, & lumen de se mittit, umbramque euidenter ostendit.

Primi autem dies tamdiu Lunam supra terram vagantem habet, quamdiu adhuc Solis etiam lumen post occasum retinet, quare in hoc Luna simul cum Solis lumine occidit, sæpè vero & prior est occidua, & secundo die primum elucescit, nunc minus, nunc magis apparet, atque hoc ei accidit tum longitudine a Sole recessus, qui ob peculiarem Lunæ motum fit, tandem collegit Galenus Mensem à Luna immutari secundum septimanas, & medium septimanæ tempus; maiores vero esse mutationes, quæ in ipsis septimanis fiunt; & quia res aliæ vniuersæ inde mu- A tationes capiunt, ideo Crises, & mutationes, quæ in nobis fiunt, validissimas esse, quæ fiunt cum Luna magnas suas facit mutationes, imbecilliores vero illas esse, quæ in medijs septimanis idest quarto quoq; die contingunt. Quę quidem paulo diligentius excendere oportet. Ac illud primum quod scribit ordinem esse in superioribus, inordinationem vero, & confusionem in inferioribus, etsi quid in his ordinatum est, illud emanare ab illis, & conseruari; quod vero in nobis est inordinatum, & confusum ex nobisipsis, nostraque materia procedere: nam Astrologi omnes tradunt, Planetas, & præsertim Lunam, cui tantum tribuunt, maximè inordinatas, motiones, & inæquales habere; quod etiam docent, quæ in hoc inferiori mundo superiorum vi fiunt, pluuiæ, venti, B grandines, nebulæ, pruina, & cætera huiusmodi, quę nunquam, vel rarissimè contingunt illis diebus, & horis, quibus præsagiuntur ventura ab Astrologis.

Præterea, quæ nostram formam, & materiam sequuntur, statum, & firmum habent ordinem; quod in primum docent elementorum firmus, & stabilis situs, generatio viuentium, in quibus partes suam formam, figuram, situm, connexionem, numerum, magnitudinem perpetuò seruant, etsi quando error in illis fit, monstrum dicitur esse, quod etiam ipsi Astrologi dicunt ex syderibus infeliciter cum fieret generatio, concurrentibus fieri. Quid, quod illi dicunt sapientes astris dominari? tanquam ex nobis euitare possimus errores, quæ illa committunt, & minantur; ac ut Solis, & Lunæ vices, de quibus potissi- C mum agit Gal. contemplemur, scio vulgatam esse opinionem, Solem esse omnium generationum causam, quando etiam illum nostræ generationi cum hominibus se miscere memoriæ prodiderunt philosophi. Verum, ut ille in his, quæ non nisi vi extrinseci caloris prodire possunt è terra, vt plantæ, magnam vim vtique habet, ita in nobis quantam quæso habet? nam quo tempore ille latet per noctes, & hyberno tempore, quo minimum potest, sumus & validiores, & promptiores ad generationem; quo uero tempore illo vim suam maximam, & diuturnam in nos demittit, languescit Venus, & generatio intermittitur. Quod si in alijs animalibus vim suam euidentius ostendit, ut quæ Verè potissimum ad concubitum, & generationem exercitantur, cur non debe- D ret etiam à communi causa fieri idem in nobis? An etiam alia ratione hæc differentia apparet? nam bruta, præsertim quæ herbis vescuntur, hyberno tempore impotentia sunt ad generationem, ob malam, & parcam nutritionem, quæ pullulantibus, & iam vigentibus herbis iucundior & vberior illis suppetit; ergo nostras generationes ex nostris principijs, absq; syderum concursu, & auxilio, fœliciter satis perficimus: in morbis vero generãdis & soluendis Sol quidem magnam habet uim, suo motu & lumine calorem in nobis excitando, sed non certis diebus & temporibus hoc facit, sed pro cuiusque corporis patientis natura, citius, aut tardius. Iam vero quod dicit Lunam facere statum tempus menstruorum in mulieribus, & accessionum in Epilepticis, quomodo E probari potest? nam menstrua fiunt, ut ipse Galen. scribit, cum vis expultrix, quæ in nobis est, à multitudine humorum sese exonerare cogitur: igitur si menstrua sequerentur Lunæ vires, fierent vtique in solo plenilunio, aut certè maximè in illo, quando humores maximè abundare dicuntur, tunc enim quod molestare potest, maximè viget, videmus autem mulieres, quæ multis abundant humoribus, non semper expectare integrum Lunæ circuitum, sed sæpius nõnullæ, aliæ verò etiam continuò, ac etiam in tempore quo fœtũ in utero gestant sese expurgant, quod euiden-

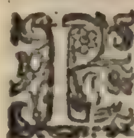
euidentissimo est argumento, hanc expurgationem A sequi solum humorum vitium, quod ut inæquale est in omnibus ferè mulieribus, ita diuersos, & inæquales motus in illis facit, vt plurimum tamen illæ singulis mensibus sese expurgant quocumque modo se tunc habeat Luna. At si Luna accessiones Epilepticorum facit, cur etiam non facit accessiones omnes febrium, & aliorum morborum. Iam dicat Galen. quis motus Lunæ, aut Solis vis efficiat vt quædam febres quotidie, aliç vero interpolatis diebus, aliæ per maiora interualla exacerbentur, & nunc solitam horam seruent, nunc vero anticipent, aut post longum interuallum tardent; oporteret profectò harum rerum causam à Sole, & Luna deducere; sed alia profectò est ratio, aliæ causæ, quæ in nobis sunt natæ, & à nobis solis proueniunt absque aliqua mix B tione virtutis superiorum. Iam vero si recipimus mutationes, & Crises fieri cum Luna coit, vel plena est, vel dimidia, aut alias facit mutationes, oporteret profectò Crises non contingere, nisi in illis momentis, & raris mutationibus, quæ singulis mensibus cótingunt in Luna; at singulis diebus & horis Crises contingunt, in quibus Luna quiescit. Cur præterea, vt in morbidis sic in sanis suas vires non ostendit Sol, & potissimum Luna? nam si tantum potest perturbare ægrotantia corpora, vt certis diebus cogat illa subitas & vehementes excretiones efficere, imò viuere, & mori, cur nobis valentibus, sine sensu aliquo boni vel mali, vniuersas suas mutationes toto anno Luna exercet? quot enim quæso sunt, qui nec intelligunt, nec sentiunt, quando Luna iacet cum So- C le, vel à suo gremio se liberat, & longè progreditur. Deinde, si potestatem habet Luna soluendi morbos per Crises, per subitas & magnas mutationes, & excretiones, cur etiam eam non exercebit in leuioribus morbis? cur ergo solos morbos acutos, & non Diarias febres statuimus per Crises terminari? mirum enim est, si in sanis nullas efficit mutationes vel minimas, in ægris vero non nisi maximas; addo, quod si, vt Gal. scribit, præcipuæ mutationes Lunç contingunt per septimanas, aliæ vero quç sunt proximç potentiæ quarto quoque die, cur in omnibus quartis diebus, donec vis Lunæ vniuersos decretorios moderatur non fiunt pari virtute, & modo Crises & maximè in primis septimanis, vbi Luna potentissimam vim habet? cur igitur quartus dies, vt ille refert, nūquam, vel rarò de morbis decreuit? Habet enim quartus ad septimum eandem rationem, quam vndecimus ad decimumquartum & decimusseptimus ad vigesimum; at vndecimus, & decimusseptimus secundæ dignitatis inter dies Criticos sunt, quartus vero contemptus iacet post alios omnes reiectos.

Amplius, si proportio semper seruatur per septimanas, & vigenarios dies, vt ille scribit in 2. de dieb. decret. cur ait imbecilles decretorios obscurari, semper vero manere perfectum decretoriorum numerorum circuitum? manebit ergo eadem vis in omnibus, qui sequuntur eosdem Lunæ motus. Adhæc, si primum diem non vult esse decretorium, cur vigesimusprimus qui iā excidit à septimanis aut certè primus est quartç septimanę, ut omnium primus primæ in vtroque debet esse par ratio. Hæc ergo, & multa alia satis ostendunt oppositiones, coniunctiones, & alias mutationes, quas Luna facit, cum ad Solem accedit, vel ab eo recedit, non posse esse Authores Crisium. Aliam vero excogitarunt interpretationem Galeni interpretes, qui pro hac ratione dierum decretoriorium certat. Non enim Galenū velle Crises conincidere necessario in coniunctionibus, & oppositionibus Lunæ cum Sole, sed secundum varios aspectus, quos habet Luna dum Zodiacum per transit: nam in quocunque puncto fuerit Luna cum tria signa Zodiaci peragrauerit, fit aspectus sextilis, & media septimana. cum vero quattuor, quadratus, & tunc est integra septimana; cum vero tria alia signa pertransit, fit trigonus aspectus, & medietas secundæ septimanæ; absolutis vero duodecim signis, est finis secundæ septimanæ, & fit oppositio; cum vero ab eodem puncto Sol & Luna recedunt, tunc est coniunctio; Isti autem aspectus potentes fiunt ratione angulorum, & maxima est vis amicitiæ, & inimicitię in aspectibus; Sextilem enim esse felicem, sed imperfectum; Trigonum perfectè bonum; Imperfectam inimicitiam esse in quadrato; Perfectam in oppositione; Non mirum ergo, si in aspectibus inimicis fiant magnæ mutationes. Addunt præterea, illi influxus cœlestes non solum propter aspectum, sed B ēt propter naturam signorū, necnō propter Epiciclos atq; etiam propter Syderum naturam fieri: nam si Luna iuncta fuerit cum signo calido, vel mobili tūc aiūt fieri clariorē mutationē, veluti, cū Luna est in Ariete; quando vero coniuncta est cum signo frigido, humido, aut sicco, tunc fit tardus motus morbi, & Crisis. Quod vero pertinet ad Epiciclos, aiunt Planetas, qui accedunt directè, potentiorem habere vim in coquendo, & alterando morbi materiam, & ita Crises accelerare, quam quando retrocedunt. Iam vero situs Sydetum suam quoque vim habet: nā Borealia signa in nostris regionibus alijs plus possunt; Atque ex his quidem causis fieri vt Crises nunc in quarta, nunc in septima, vel in alijs decretorijs diebus anticipet, vel tardet. Quando vero accedunt causæ extrinsecæ, vel accessiones febrium, tūc fiunt Crises non in diebus re vera decretorijs, qui per medias, & integras septimanas fiunt: sed in vocatis intercidentibus. Verum etsi isti aliquid dicunt probabile, tamen hi aspectus, qui fiunt inter Lunā, & Solē per medias, & integras septimanas non coincidunt in omnibus ægrotantibus in coniunctionibus eorum syderum, & illis oppositionibus, quæ à coniunctione motu Lunæ perficiuntur: Non enim propterea quod transierunt quattuordecim dies posteaquā quis cœpit ægrotare, Luna dicetur esse in vera oppositione, idest plena: contingit enim in eo die fortè esse nouam. At Galenus in ipso plenilumio, & in coniunctione, potissimum fieri mutationes in his inferioribus, & proinde Crises in morbis, statuit; oppo- D sitiones vero illę, quæ fiunt per angulos longè diuersæ sunt ab illis, per quas Luna nunc sub vna, nunç sub alia figura nobis apparet, aut occultatur. Iam vero hos aspectus per angulos nemo sensu aliquo deprehendit in nobis aliquas efficere mutationes, quare nec Crises facient. Ceterum si Epicicli & Syderum situs vim habent accelerandi, & tardandi Crisis, nullus erit certus dies, in quo Crises fieri debeāt; non igitur septimus magis, quam sextus, vel octauus nō decimusquartus ma[illegible] quam decimustertius vel decimusquintus. Prçterea, si fauentia Sydera vim etiam habent ad bonas Crises faciendas, mala autem ad malas numerus dierum quid poterit in hac re amplius? nam si fortè in sexto die; sient fauentia E Sydera, in septimo autem infausta, in quo quçso die melior fiet Crisis? nam septimo fauet aspectus quadratus, sexto autem bona Sydera. Verum, contra vniuersam hanc opinionem alijs argumentis ita pugno: nam si septimus est maximç dignitatis, cur omnes Crises non fiunt in septimo, hoc enim accidere oportet si astra causæ sunt dierum decretoriorum, & septimus dies maximam vim inter omnes alios obtinet. Sed quomodo quçso septimus erit primç dignitatis, & virtutis, si statuit in coniunctionibus & in oppositionibus maiores fieri mutationes in nobis quam

quam in quadraturis? nam septimus fit in quadraturis, decimusquartus in oppositione. Pręterea, si in sextili oppositione & medijs septimanis fiunt pares mutationes, & tanto maiores quanto morbus est recentior, cur quartus dies non est eiusdem vel etiam maioris dignitatis, cũ vndecima & decimaseptima? sępius ergo & nõ rarissimè fieri debent in quarta die Crises. Cur etiam primus dies non erit decretorius, cum sit principium primæ septimanę, vt octauus secundę, & 21. quartę? Mirum etiam est, si quartus, vt ille tradit, potest esse iudex sexti & septimi: nã indices sunt dies qui sũt medij in septimana: vt quartus non potest esse medius respectu sexti & septimi quid, quod ait in morbis intermittentibus non per dies sed per accessiones numeranda esse tempora decretoria? quomodo enim accessionũ numerus in Lunam referri poterit? nam quarta quartanæ accessio, ad nouum diem, & septima ad decimumoctauum pertinet, & in tertianis quarta accessio ad sextum, septima ad decimumtertium pertinebit, ergo sextus & decimustertius potius erunt decretorij quam septimus & decimusquartus; ac quod maximi est momenti, nullus mensis Lunaris conuenire potest diebus decretorijs: ponit enim ipse quattuor mensis species. Primam, quam appellat mensem coniunctionis, quæ fit, cum Luna cum sole coit, & comprehendit tempus quod est ab vna coniunctione ad alium; Aliam ponit quæ dicitur esse mensis peragrationis, quæ comprehendit tempus quo Luna totum Zodiacum perambulat. Tertiam ponit mensis speciem quam vocat illuminationis, quæ continet tempus quo Luna lumen suũ emittit & nobis apparet; Quartam vero ponit speciem mensis q̃ fictitiam appellat, de qua postea; Mensis autem coniunctionis continet viginti nouem dies cum dimidio, cuius tres septimanæ faciunt viginti duos dies cum octaua alterius diei parte; vnde vigesimus non esset decretorius, vt ille vult, Mensis autem peragrationis continet viginti septem dies, & tertiam partem alterius, idest octo horas, cuius tres septimanæ complentur in diebus viginti & media alterius diei parte, idest, duodecim horis atque ita vigesimusprimus est decretorius & non vigesimus: Mensis vero apparitionis siue illuminationis, non semper idem habet tempus, cum non semper æquali tempore post coitum cum Sole delitescat, sed aliquando tres dies, aliquando duos, aliquando per minus spatium hoc fiat. Propterea ille malè tempus hoc occultationis statuit esse trium dierum, & tempus quo lucet esse spatium vigenti sex dierum cum octo horis. Ex quo fit, vt tres septimanę faciant solum viginti dies minus octaua diei parte: quare nec vigesimus potest esse secundum hunc mẽsem, decretorius, sed decimusnonus; itaque cum non videret secundum aliquem mensem ex prædictis vigesimum posse esse decretorium, coniungit duos menses inter se, scilicet, mensem illuminationis, & peragrationis, quem postea diuisit in partes æquas, & quilibet pars facit vigintisex dies; & horas vigintiduas, quod tempus si in quattuor septimanas diuidatur, quęlibet septimana habebit dies sex, & horas decem & septem cum dimidia, atq; ita tertia septimana erit in vigesima die cum sexta & sexagesima & ducentesima quadragesima parte, & ita parum superant tres septimanæ viginti dies.

APHORISMVS XXV.

Aestiuæ quartanæ breues, Autumnales longæ, & maximè quæ Hyemem attingunt.

Liber iste, vt sæpè diximus, continet potissimum signa prognostica, itaq; eum in superioribus Aphorismis docuisset certum terminum morborum acutorum, nunc idem docet de morbis longis, qui nullum certum terminum habet, ut experiẽtia docet. Quapropter, ex causis illorum potissimũ debemus indicia sumere, vt si certum tempus prædicere nequaquam possimus, saltem præsciamus qui nam longiores, aut breuiores sint futuri. Et quoniã inter morbos, febres Methodum prædicendi euidentius ostendere possunt, ideo quartanam assumit febrem, & in ea docet prædicere longitudinem, aut breuitatem, vt ex ea posteà idem in alijs discamus præsagire. Dicit igitur Hippocr. eas quartanas quæ sunt actiuæ, magna ex parte breues fore, Autumnales vero longas, & maximè quæ Hyemem attingunt, tanquam anni tempora celeritatem, aut tarditatem morbis adferant. Qua in re primum illud notandum est, cur non dixerit Hyemales sicut Aestiuas, & Autumnales, sed quę Hyemem attingunt; & cur etiam Vernalium mentionem non fecerit. Quidquid alii temerè in hac re dicant, hæc (vt puto) vera est ratio, quoniam humor qui quartanam committit, est atra bilis, quæ in principio Hyemis reseruata ab Autumno, plurima adhuc est; at Hippocr. in lib. de Natura humana scribit, non solum de atra bile, sed etiam de aliis humoribus, qui in proximo sequente tempore, in quo sunt geniti, adhuc abundant, sed paulatim posteà dominante humore proprio tempori, prior deficit; Itaque procedente Hyeme, & iam in media Hyemis parte, quæ vera Hyẽs est, atra bilis abundare non potest. Proindè, rectè dixit quartanas Hyemem attingentes, & non Hyemales; vndè nec Vernalium quartanarum meminit, non quod sub Hyemalibus eadem comprehendi uellit, ut alii interpretantur, nam Vernales morbi breues sunt, Hyemales vero longissimi, ita, vt sub his illi comprehendi nequeant, sed quoniam in Vere sanguis præualet calidus, & humidus generationi humoris melancholici, qui frigidus & siccus est, maximè contrarius. Quod si quis adferat ex Hippocrate omnes morbos in omni tempore gigni posse, & proindè media Hyeme, & in Vere fieri posse quartanas; respondebo cum Galeno hoc raro contingere, & nunquam ratione temporis, sed mali uictus, qui in omni tempore sibi similes humores procreare potest, & ex illis morbos excitare. At si quis rursus instet, eandem videri rationem in Aestate, qualem assignabamus in Vere, & Hyeme, scilicet bilẽ flauam Aestate vigere, à qua non quartanę, sed tertianę nascuntur, dicendumq; fuisse non Aestiuas, sed potius Aestatem attingentes: respondeo, non esse parem rationem: nam quartanæ febris, quæ nec Vere, exuperante sanguine aut pituita, vigere potest, Aestate autem cum bile etiam abundare incipit: nam bilis minimo Aestatis calore torretur, crassiorque illius portio in atram facilè degenerat: vnde in media Aestate, & maximè circa illius finem plurimæ emergunt quartanæ: Hyeme vero exuperante pituita, & in Vere sanguine, nullus locus relinquitur ex aeris constitutione ad generationem humoris melancholici.

At si quartanæ propriæ sunt Autumno, cur est quod plurimi in adolescentia solent ut plurimũ quartanis laborare, neque enim id fieri videtur ob rationem victus vitiosam, siquidem hoc commune plurimis non esset, sed potius causa sumenda videtur ex nostris principijs: nam ex sanguine menstruo remanet in nobis corruptio quædam humorum, quæ inuiolabili necessitate solet in omnibus pueris expurgari per papulas, quibus cutis vniuersa aspergitur, accidítque vt qui plurimum habent illius melancholici, non rectè ita expurgentur, quare superuenit quartana, quæ reliquias omnes abscindit; qua ratione etiam fit, vt raro quispiam bis quartana laboret, vix enim semel expurgatum corpus ab hoc humore, sua natura eo repleri potest, vt rursus fiat quartana. Ceterùm, Aestiuæ dicuntur quartanæ, non quòd propriæ sint Aestati, sicut Autumnales vocari solent à medicis, vel quæ ad Aestatem peruenerunt in alijs temporibus genitæ, vt alij credunt: nam etsi id fortè in quartanis verum est, tamen in alijs omnibus morbis, ad quos Aphorismum extendi dicit Galen. idem verum esse non potest: siquidem alij morbi, ad alia tempora melius, deteriusque, vt postea dicit Hippocrates, se habent: calidi enim morbi in alijs temporibus geniti, cum ad Aestatem peruenerint, difficilius curantur, sed Aestiuæ dicuntur hoc solo nomine quòd in Aestate gignantur; ita ergo Autumnales dicuntur, quòd sint in Autumno genitæ, etsi interim accidit, ut ipsæ Autumno quoque sint propriæ. Iam vero reddenda ratio est, cur Aestiuę quartanæ, & vt Gal. etiam addit alij Æstiui morbi sint breues, Autumnales vero longi. Putat Gal. hoc fieri, quoniam humores inutiles Æstate funduntur, ac per vniuersum corpus difflantur. Quæ rationes mihi non placent, Primò, quod huius rei causam non redigat ad quædam nota principia; Deindè, quòd omnibus morbis, qui in æstate gignuntur hæc ratio non sit communis: nam intemperies calida absque humoris vitio breuior non est Aestate ob causas prædictas; nec etiam humoris vitium, quod sola alteratione, & concoctione corrigitur; in eo enim non est opus fusione, & difflatione. Postremò, quod nec in quartanis, aut alijs febribus, quæ excretionem humoris postulant, sola excretio & difflatio humorum efficiat morbos breues: præcedat enim oportet concoctio, vt in lib. de Const. arte Medic. idem author scribit: Omnibus inquit, excretionibus commune est non prius dissolui morbum posse, quàm aliquod in excrementis concoctionis signum apparuerit. Id quod etiam in Comment. vigesimi Aphor. 4. libri, & passim alibi scribit; excretiones inquam, quæ sunt absque signis concoctionis, aut lethalem, vel longum morbum significare: Alia ergo est ratio & causa cur Aestiuæ quartanæ sint breues. Iam vero Oribasius & recentiores pariter falluntur in causis reddendis, cur Autumnales sint longę: aiunt enim hoc illis contingere potissimum, quia Autumno sunt propriæ; tum etiam, quòd vires ob Aestatem transactam imbecilles sint, ac meatus occlusi, nec humores satis attenuati, vt euaporare possint: nam si quartanæ propriæ, sunt Autumno, potius deberent esse breues quàm longæ: etenim vt minus periclitantur, vt postea docebit Hippocr. qui cognato temperaturæ morbo laborant, ita illi breuiores eos morbos experiuntur, vt qui à minori causa sint excitati, quæ facilius ob id vincitur; Deindè, si imbecillitas virium esset causa, cur Autumno longiores sint morbi, essent vtique morbi Aestiui illis valdè longiores, nihil enim vires magis dissoluit, & deijcit, quàm feruor Aestatis, adueniente vero Autumno uires colliguntur, & robur crescit, id quod experientia docet. Alia ergo ratio horum quærenda est, quæ à natura rei hoc modo sumitur. Breues sunt omnes morbi, qui velociter mouentur, & inter illos salutares, qui facilè vincuntur, lethales, qui facilè vincunt; quod autem facilè aut difficilè fiat victoria, non est eadem ratio in morbis salutaribus & lethalibus: nam lethales morbi quanto minores fuerint, tanto tardius mouentur, quanto vero maiores fuerint, tanto celerius finem suum assequuntur; in salutaribus uerò idem aliquando, & contrarium aliquando fit; qui enim per Crisim soluuntur, magni sunt & vehementes, citiusq; terminari solent in suo genere, alijs, qui aliter soluuntur: nam acutæ febres citius finiuntur, quàm non acutę; in eadem tamen specie tanto citius soluuntur morbi, quanto mitiores & minores extiterint: nam inter acutos quæ minor est, facilius & citius curatur, ea, quæ maior est & grauior. Porrò, promptioris uictoriæ causa est nonnunquam morbi ipsius forma: nam intemperies citius, quàm fractura sanatur; & inter ipsa intemperies calida & frigida, citius quàm humida & sicca pati, mutari, & proinde curari apta est. Præterea, materia ex qua morbi gignuntur causa est est breuitatis & longitudinis: nam qui ex humore calido, pauco, tenui, friabili, consistunt, facilius illis, qui ex contrarijs humoribus constant, sanantur; præbet etiam suas causas in hac re differentia corporis subiecti: nam morbi qui in solidis, duris, densis, profundisq; partibus consistunt; ad quas difficilè remedia peruenire possunt, ægrius quam alij sanantur. Quinetiam, virtus ægri quæ pugnare debet aduersus morbosas causas, ut concoctrix & expultrix, cum aliquid est concoquendum, uel expellendum, pro suo robore & imbecillitate finem morbi tardabit, uel accelerabit. Tempus etiam morbi, quo quis laborare cœpit ut leuiorẽ, aut grauiorem indicat esse causam, & facit, ita breuiores aut lõgiores morbos reddit: nã inueterati morbi, Hydrops confirmata, difficilius recenti & incipiente tollitur. Ad hæc, anni tempora, cœli, aerisque constitutio, breuiores uel longiores morbos reddunt. Sunt quidem communes hę causę omnibus morbis, ex quibus, quæ propria sunt in singulis morbis, facilè trahentur; quæ omnia in lib. De Causis morbor. diligentius prosequuti sumus. Nunc vero satis est quę prędicta sunt nostro instituto accommodare. Quęrimus igitur, cur Aestiuæ quartanę Autumnalibus, & hę illis quæ Hyemem attingunt sint breuiores? quoniam vero quartanæ omnes ex humore melancholico constant putrescente, duo necessaria sunt remedia, concoctio, quæ faciat cessare putredinem, & expulsio humoris ex putredine relicti; ex quo sequitur, citius illas curari posse, in quibus concoctio, & expulsio facilius & promptius fieri possunt. Porro, facilius concoquitur quod calidius & humidius est, frigido & sicco; quod item in minore est quantitate, & minus crassum & terrenum; quare, non mirum si ratione concoctionis Aestiuæ quartanę breuiores sint alijs: nam atra bilis quę Aestate uiget, calidior est, tenuior, paruiorq; quam quæ in sequentibus temporibus reperitur. At si quis dicat, ad concoctionem non solum requiri materiæ aptitudinem, sed etiam virtutis concoctiuæ, & caloris natiui robur, quæ quidem sunt validiora in Autumno, & maximè in Hyeme vt Hippocrates antea scripsit; Ventres Hyeme & Vere natura calidissimos, & propterea optimas tunc fieri concoctiones, atque hac ratione esse consonum vt Aestiuæ quartanę longiores sint, nimirum, quod eo tempore virtus concoctrix sit admodum imbecilla, & calor natiuus dissolutus. Hæc inquam vt rectè dicũtur, ita nihil concludunt: nam verum quidem est, quod vbi eadem est materia, quę concoqui debet, vt cibus, (de quo Hippocr.

poterat. agit in priore lib. & Aphor. præcitato,) citius expeditur concoctio si virtus validior est, quam si debilis fuerit: verum, si materia est longè diuersa, accidit optima ratione vt à virtute debiliore facilius perficiatur concoctio ob materiæ maximam aptitudinem, quàm à virtute forti in materia admodum rebelli; sic enim videmus scintillam ignis promptius accendere magnum stipulæ aceruum, quam ignem luculentiorem vnicum lignum madidum, crassum, & durum; Citius igitur perficitur concoctio humoris peccantis in febribus Aestiuis, quam in alijs prõptius quoque fit euacuatio per omnes vias, quæ tunc magis patent, maximè vero per euaporationem, siue insensibilem transpirationem, quæ maximè necessaria est ad omnes febres putridas tollendas; fiunt quoque Aestiuo tempore frequenter sudores in his febribus, quæ salutem pariter accelerant; ac medicamenta quæ ad purgationem exhibentur, fęlicius & promptius expurgant corpus, quam in alijs temporibus: merito igitur Aestiuæ quartanæ alijs prędictis sunt breuiores. Verum non ita fortè patet quur Autumnales dicantur breuiores his, quæ Hyemem attingunt: nam Gal. in lib. de Constit. art. Medicin. scribit sanguinem inter omnes humores facillimè concoqui, post ipsum bilem flauam, deinde pituitam, omnium difficillimè humorem melancholicũ, & merito quidem: siquidem concoctio fit à calido & humido, & vtrisque qualitatibus repugnat natura humoris melancholici: itaque, si Autumno humor melancholicus syncerus viget, longiores ab eo fient febres quartanæ quàm ineunte Hyeme, quo tempore humor ille iam minuitur, & mixtione pituitę humectatur, & diluitur; quod enim constat ex mixtione eius, quod difficillimum est, cum eo, quod est, minus difficile, facilius redditur eo, quod solum est difficillimum, Prętereea, vis concoctrix, & natiuus calor, inchoante hyeme validiora sunt, quam in Autumno. Verùm etsi hæc etiam rectè dicantur, tamen vera manet Hippocr. sententia: nam non satis est concoqui, mutarique humores, sed posteaquam mutati, concoctique fuerint, expellendi sunt, expulsionis autem facilitas, non solum ex humoris natura, & robore expultricis facultatis, sed maximè ex viæ facilitate pendet, quæ cum occlusa magis sit Hyeme, quam in reliquis prioribus temporibus, non mirum si quartanas Hyemem attingentes omnium longissimas dixerit Hippocr. At contra id facere fortè videtur, quod febres, quæ media Hyeme gignuntur, quotidianæ, breuiores soleant esse omnibus quartanis, adeo, vt in ipsa hyeme soluantur, imo, non solum quotidianæ, sed omnes alij morbi, qui hyeme nascuntur, Autumnalibus solent esse breuiores. An dicendũ est morbos, qui ex media hyeme proueniunt, ex pituita nasci, quæ facillimè concoquitur & concocta naturæ viam parat, & in sola ipsa via difficultas est ex hyemis frigiditate, in febribus vero quartanis hyemem attingentibus, par ferè est difficultas ex aeris frigiditate, & materia, ex qua quartana fit, longè rebellior est ad concoctionem & expulsionem ipsa pituita, merito igitur quartanę hyemem attingentes veris hyemalibus morbis sunt longiores. Iam vero illud sequitur explicandum quod scribit Gal. in Comment. non solum scilicet quartanas, sed etiam alios omnes morbos Aestiuos Autumnalibus & hyemalibus breuiores esse; hoc enim Neotericos valdè turbauit, aiunt enim febrem hecticã facilius hyeme curari, quam Aestate, vt quæ remedium ex aeris frigiditate inueniat; eodem pacto Conuulsionem ex inanitione, cui medetur hyemis humiditas; pari ratione Apoplexiam, Tetanum & alios lethales morbos, hyeme citius occidere, quam Aestate præualente

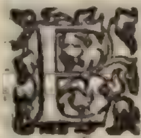
A tunc pituita, quæ morbi causas auget. Quibus quidem argumentis victi, illi tres causas excipiunt, in quibus morbi citius terminãtur hyeme quam in Aestate, vt ipsi putant; quarum Prima est, quando ex multitudine materiæ, vt in Apoplexia & Conuulsione ex repletione, morbus fit. Secunda, cum morbus pendet ex humoribus, qui ad benignum succum reduci possunt. Tertia, quando ægritudo pendet ex mala cõplexione calida salubri, vel à frigiditate mortali, atque ita à Galeni sententia recedunt, qui absolutè pronunciat omnes morbos tam salutares quam lethales, Aestate citius terminari, quàm Autumno & hyeme. Sed illi fortè vera dicunt, sed non ad propositum: verum enim est, hecticam febrem, & Conuulsionem ex inanitione citius curari hyeme, quam Aestate; sed hoc nihil ad rem propositam: non enim B hic quęrimus, An aliqui morbi facilius curari possint hyeme, & Autumno, quam Aestate, quandoquidem, temporum constitutiones contrariæ morbis, soluendi morbos vim habent, vt in 3. lib. docet Hippoc. similes vero illos augent, & fouent: sed quærimus, An morbi geniti Aestate, citius finiantur his qui Autumno, & hyeme proueniunt; & non est quęstio, an geniti in alijs temporibus, ad Aestatẽ translati, citius finiantur. Ad quam quæstionem si prædictos morbos, quos illi excipiunt reuocauerimus, inueniemus nullam planè superesse dubitationem: demus enim, hecticam oriri hyeme, nonne huiusmodi morbus tardius terminabitur, quam si æstate incępisset? sic profectò: magnam enim oportet esse mor- C bosam causam, quæ in frigidissimo & humidissimo tempore tantum habet calefaciendi, & exsiccandi vim, vt Hecticam inducat; contra vero Aestate ex minore occasione in similes morbos incidimus; atqui morbos maiores, vt qui à maioribus causis sint excitati, tardius propulsari omnes nouerunt, ergo salutares omnes morbi Aestate citius finiuntur, quã Autumno vel hyeme; sic lethales citius interficiunt: nam Apoplexia Aestate à maiore causa inuadit quã hyeme, quare citius etiam occidet, quia citius agit magna quam parua causa. Sed præstat Galeni vti ratione: quam habet in Commentario perire scilicet non posse ægrum nisi virtus vincatur à causis morbosis: vincitur autem citius, cum debilior est; est autem debilior & propemodum exoluta D vi caloris Aestate, quare & tunc lethales omnes morbos citius interimere posse rationi videtur consonum; in salutaribus autem ratio suadet vt morbi finiantur citius, quorum causæ promptius vincuntur, & extruduntur, vincuntur autem & concoquuntur (vt dicebamus) facilius tenues humores, alijs, qui & promptè extrudũtur eo tempore cum vniuersum corpus ex aeris caliditate rarefactum fuerit. Hactenus quidem pro Galeno pugnauimus, qui in hoc Cõment. in lib. 1. de Crisibus scribit, non solum quartanam, sed & alios omnes morbos Aestate breuiores esse; sed si quis morborum genera paulo diligentius introspiciat, agnoscet in aliquibus nullam differentiam reperiri, in alijs vero contrarium accidere, nempè, quosdam esse, qui in alijs temporibus citius E finiuntur: nam facturæ, luxationes, vulnera, vlcera, morbi in magnitudine, conformatione, & in numero, non videntur requirere magis vnum tempus quã aliud ad curationem faciliorem & breuiorem: quod si aliqua differentia est, in Vere & Autumno; facilior redditur illorum curatio, quia in illis temporib. omnes magnos excessus fugimus, naturaq; est robusta, quæ remedia sustinere potest; Propterea rectè scribit Hippoc. in Aphor. sequentibus, nimirũ Aphoris. 5. lib. 4. Sub cane & ante canem, difficiles esse medicationes. Prætereà, videmus omnes ferè morbos,

bos,

bos, qui reseruati sunt ab Aestate & Autumno, Vere sanari. Sed dicet fortè quispiam, Galenum non comprehendere sub hac sententia alios morbos praeterquam illos, qui sunt cum intemperie sola, vel cū humoribus; quae interpretatio etsi ferenda non est, maximè in eo authore, qui multa genera morborum posuit, quae excludere non debet, cum pronunciat omnes morbos citius curari Aestate, quàm in alijs temporibus, tamen fortè etiam in morbis, qui sunt ex intemperie, non respondebit illius sententia: nā adfero quod Hippocr. scribit in sequenti Aphor. 34. in quo inquit: In morbis minus periclitantur, quorum naturae aut aetati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quando nihil istorum congruit. Demus ergo si placet, affectum frigidum Aestate gigni, vel humidum, vel frigidum & humidum, an hi morbi citius Aestate quàm in hyeme finientur? Dico, quod in Aestate: nam per Aphor. maiores sunt huiusmodi morbi in Aestate, quàm in Hyeme, quoniam à maioribus causis, ut ille in eo Commentar. scribit, sunt excitati: vbi autem causae maiores sunt, maior est difficultas in curatione ad eas vincendas: vbi autem maior est in actionibus difficultas, longius tempus requiritur: nam ut ardentes febres natas Hyberno tempore dicit esse grauiores & difficiliores, periculosiores etiam illis, quae in Aestate proueniunt: sic sanè morbi frigidi & humidi, qui sunt sine materia, aestate difficiliores sunt quam in hyeme. Ex difficultate autem in salutaribus morbis nascitur necessitas longioris temporis; Nec in his quidem morbis valet ratio quam adfert de faciliore dissolutione humoris, quia nihil in tali affectu dissoluendum aut concoquendum est, sed solum alterandum; Nec conferre potest aeris caliditas ad huiusmodi temperiem emendandā: nam ut scribit Galen. in Comment. pręcitati Aphor. cum anni tempus cohibere non potest causae magnitudinem, quamuis habeant sanitatem sibi suffragantem, multo minus ipsam, morbo iam facto superabit, non assistente saniitatis robore: ergo in morbis, qui sunt ex intemperie sine materia, non videtur vera Galeni sententia; nec fortè etiam vera est, vbi cum intemperie coniungitur humor frigidus & humidus: nam si repugnante tempore tales humores sunt geniti, & ex illis morbi, causam oportet magnam fuisse, quam cum non potuerit aeris caliditas impedire, tanto minus ad faciliorem & breuiorem solutionem conferet. Dicendum igitur fortè est, dictum Galeni quo scribit omnes morbos Aestiuos citius curari alijs, intelligendū esse non de omnibus morbis, qui in Aestate fiunt, sed de illis solum, qui proprij sunt Aestati, quales sunt calidi & sicci, & ex calido & sicco humore nati, hi enim si cum alijs conferantur, qui proprij sunt alijs temporibus, facilius finiuntur, quoniam per actiuas qualitates consistant, & oppugnantur, & corporis raritas facilius admittit omnia auxilia naturae & artis, quàm in alio quocunque tempore, idque in Autumnalibus, & hyemalibus morbis euidentissimum est, in Vernalibus vero est fortè quod dubitemus: nam febres Synochae putridae, & non putridae, quae ex sanguine fiunt, breuiores videntur esse omnibus tertianis, quae propriae sunt Aestati; an dicendum est, non parem esse affectum in Synochis non putridis & tertianis, hae enim cum putredine consistunt, quae concoctionem praeter expulsionem requirit, illae vero sola euacuatione iugulantur, cum nihil crudum in illis sit, quod concoctionem requirat, non mirum ergo, si hę citius illis soluantur; Putridae vero Synochae fortè non sunt breuiores tertianis, aut si sunt, id fit, quoniam laeuior fit in sanguine putredo quàm in bile, haec enim propter suam caliditatem & tenuitatē facilimè recipit omnes impressiones. Haec est nostra ab his rebus opinio, quae alijs meliora inueniendi occasionem praebebit. hoc solum addere volo, quod scribit, magna ex parte, quod verbum esse adiectum puto, vt ostendat paria inter se esse comparanda: nam si in vno corpus esset valdè plenum humore melancholico, & obstructio, vel alij affectus coniuncti, qui febrem Aestiuam fouerent, haec autem abessent in eo, qui Autumno vel hyeme quartana laborant, non fiet vt Aestiuę quartanae sint breuiores alijs.

APHORISMVS XXVI.

Febrem Conuulsioni superuenire melius est, quàm febri Conuulsionem.

ET hic Aphorismus pertinet ad [illegible] morborum, docet enim quid melius sit, si vnus morbus alteri superueniat. Pertinet etiam ad curationem, si id quod melius est, bonū esse dicere possimus, bonum enim erit in curanda Conuulsione febrem accersire, si vnus affectus alteri superueniens prodest. Porrò, illud intelligere non possumus, an melius sit, quod scribit Hippocr. nisi intelligamus quid Conuulsio sit, quae Conuulsionis differentię, quae causae, quomodo Conuulsio fiat, quę pars, locusve afficiatur, quę accidentia Conuulsionem sequantur, istis enim non benè intellectis, patere non potest Aphorismi huius sententia. Malè Auicenna conuulsionem definit esse morbum neruorum, quū mouentur musculi ad sua principia, & sunt inobedientes ad dilatationem. Primò quod malè dicatur esse morbus; est enim Symptoma motus voluntarij, quod & nomen ipsum ostendit: nam conuellere, est contrahere, proinde actionis vitium significat. Deindè, non est necesse in Conuulsione quod non possit amplius extendi membrum semel contractum, cum Epilepsia sit Conuulsio, aut certè in ea fiat, & tamē successiuis motibus extenduntur membra; Galenus etiā aliquando negligentius & malè etiā Conuulsionem definit, veluti cum in lib. de Causis morbor. dicit Conuulsionem esse Symptoma virtutis motoriae; addere enim debebat differentias, quae Conuulsionem à rigore, & alijs motibus pręter naturam separant, & in quo maior est error, non virtutis motorię, sed instrumentorum ipsius motus, vitium est Conuulsio. Scribit & in eodem libro, Conuulsionem, morbum esse in figura, per accidens, cum pars ęgra trahat sanam. Verum hęc definitio non ostendit quid sit Conuulsio, sed accidentia quae ipsam sequūtur. Pręterea, hoc non est commune omni Conuulsioni; nam cum euellitur ventriculus, vna pars sana non trahit aliam ęgram; nec etiam vitium in figura adeo semper euidens est, vt morbus dici debeat. Cum vero in lib. de Constit. Artis definit Conuulsionem esse rupturam fibrarum musculorum ex tensione factam, id docet quod vehementiores duntaxat Conuulsiones sequitur, non quid ipsa sit Conuulsio. Nec recipienda quoque est definitio quam habet Aphor. 39. 6. vbi inquit Conuulsio est retractio musculorum ad propria capita: nam non solum musculi, sed nerui primum contrahuntur, & in hac definitione non comprehenderetur Conuulsio ventriculi, & aliarum partium, in quibus non sunt musculi. Refellenda pariter est definitio, quae habetur in 2. de Locis affect. vbi dicit Conuulsionem esse tensionem immoderatam neruorum, nam per inflammationes

tiones musculorum, & nerui; & quicquid in ipsis est, tenditur; non tamen propterea illic est Conuulsio. Est autem perfectissima ea definitio, quæ dicit Conuulsionem motum esse inuoluntarium, quo partes quæ conuelluntur motioni voluntariæ destinatæ ad suorum neruorum originem contrahuntur, Vel breuius. Conuulsio motus est inuoluntarius neruorum ad suam originem: nam aliæ partes per accidens retrahuntur, nempè ob neruos sibi insitos nam in motu voluntario neruorum fit contractio, non tamen est Conuulsio, quia non fit nobis inuitis, &, vt antè diximus, solum contractiones neruorum ad suam originem, & non aliæ, sunt Conuulsiones. Iam vero Conuulsionis differentiæ sumuntur à causis Conuulsionem facientibus; à modo quo fit Conuulsio; à modo quo affligit, à loco qui conuellitur; Cum vero ab alijs sumuntur differentiæ, illæ non sunt propriæ, vt istæ, veluti quæ sumuntur à diuersis remedijs quibus curantur. Porro à causis Conuulsionem facientibus sumũtur istæ differentiæ cum dicimus quasdam Conuulsiones fieri ab inanitione, alias ex repletione; a modo vero quo fit Conuulsio ducuntur istæ differentiæ, veluti cum dicimus Conuulsionem quandam fieri subito, aliam paulatim; Item, quod quædam per consensum, aliã per primarium affectum gignatur. A modo vero quo affligit, ducuntur istæ differentiæ, quod scilicet vna vehementius, alia mitius nos affligat, & quædam item cum dolore, alia sine dolore, & alia continuo, alia per interualla infestet. Huius etiam generis sunt illæ, cum dicimus Conuulsionem quandam esse, in qua corpus affectũ semel conuulsum, non amplius redire potest ad aliam figuram, vt in Tetano accidit; aliam vero in quo successiuis motibus pars vtramque figuram recipit, vt in Epilepsia accidit. Ceterum, à loco hæ proueniunt differentiæ, cum dicimus Conuulsionem quandam esse vniuersalem, quæ scilicet vniuersum corpus, aliam particularem, quæ plures vel vnam solum partem occupat. Ac quæ vniuersalis est, & in eadem figura manet, ex triplici corporis figura, in quam corpus contrahi potest triplex nomen sortita est, si enim in anteriora flectatur corpus Emprosthonos dicitur; si in posteriora, Episthonos; si inflexile & rectum corpus maneat, Tetanos vocatur huiusmodi Cõuulsio, à Latinis neruorum distentio, à nonnullis etiam Rigor.

His ita explicatis, Conuulsionis causæ exponendæ: ex varietate enim causarum Aphorismi intelligentia oritur. In qua re Galen. duplici vtitur docendi ratione: nam aliquando particularia quæque prosequitur, aliquando vero ad immediatas, & vniuersales causas tractationem redigere nititur: scribit enim in 2. Aphorismo 5. Conuulsiones fieri à vulneribus, & 3. 5. ex sanguinis fluxu & 50. 4. ex potu uini & 17. 5. ex occursu immodici frigidi & 56. sexti à pituitoso vel melancholico humore, & 25. text. 2. Comment. 1. Epidem. à crudis & crassis humoribus, & 3. Method. ex punctura capitis musculi vel nerui, & 6. Method. ex refrigeratione neruorum ad musculos peruenientium, & tendonum, & 9. Method. ex intempestiua aquæ frigida potione, & in hoc Aph. à frigidis & crassis humoribus; & 16. Aphor. 4. ab helleborí potione, & tex. 21. 1. Comment. Prorrheticorum ab inflãmatione principij neruorum, vel siccitate musculorum; & 53. 3. eiusdem, ex capitis refrigeratione; 29. 3. eiusdem ex repletione vel vacuatione neruorum; & tex. 75. eiusdem, à multo sudore, vomitu, deiectione, sanguinis fluxu, inedia, metu multo & vehementi. Et cum dicat in lib. contra Erasistratum se sanguinis missione Conuulsionem sanasse, innuere videtur etiam fieri posse à sanguinis co-

A pia; Ac cum Epilepsia quæ Conuulsio vniuersalis est fiat aliquando ob auram malignam, quæ ab aliquo membro assurgit, & ferit cerebrum, constat præter humorem etiam vaporẽ idem malum parere. Quas quidem causas contendit in octauo lib. de Medicam. secundum locos, redigi ad duas vniuersales, vacuationem scilicet & repletionem, & nullam aliam esse præter illas duas. Ego vero docui in lib. de Causis Symptomatum nullam Conuulsionem fieri posse ab inanitione: ait enim Galenus nulla alia ratione id contingere, nisi quod idem contingat in neruis, quod accidere videmus chordis Cithararum, quæ in tempore humido, & sicco contrahuntur, & rumpũtur. At, quod repletio neruorum Conuulsionem adferat omnibus patere; Conuulsionem vero ab inani B tione adferre sanguinis profluuia, purgationes, sudores, vomitum, inediam, febres ardentes, & alia quæcunque corpus euacuant, & exsiccant. Verum hæc opinio reijcienda est, tanquam impossibilis: nam si in Conuulsionis oratione non sufficit qualiscumque humorum consumptio, sed necessarium est, humorem eum absumi, quo neruus ipse constat, & terrenæ illius partes inter se glutinantur vtique mors semper præueniet huiusmodi siccitatem: prius. n. quam materia insita singulis membris consumptionem pati incipiat, humores qui in vasorum cauitatibus continentur, educentur, vt qui faciliùs sequi possint vim rerum euacuantium; at consumptis his humoribus, imò non expectata integra eorum consumptione, anima vitaq; expirant, vt quæ nequeant in corpo C re omnem pati excessum: sed quis vnquàm vidit huiusmodi conuulsionem à siccitate, nisi quis data opera neruos denudare, & igni exponere velit? fortè enim tunc conuulsionem pariet siccitas; sed de igne non agimus, nec quærimus quid nostra opera fieri possit: verum quid possint morborum causæ, quas illi ponunt, quibusq; mederi debemus. Quod si conuulsio à siccitate fieri potest, quur tabidi, qui ad extremam siccitatem peruenerunt, conuulsionem nequaquam experiuntur in musculis, ventriculo, & in alijs omnibus partibus, in quibus adsunt nerui? Id vero illis imposuit, quod viderent multos exsiccatos & conuulsos: quod nos ipsi concedimus, non tamen conuulsio à siccitate erat, sed ob acres, aut etiã alios humores; siccitas vero ipsa ab alijs suis causis. D Addo, quod scribat Galen. in lib. de Conuulsione, eos, qui ex siccitate conuelluntur, protinus mori, nec cogitandi quidem de remedio aliquo tempus concedere, ex quo constat eos falli, qui specie mali decepti se conuulsioni ex siccitate auxilia descripsisse putãt, Quod si humectantia conuulsionem iuuant, id quidem non faciunt, quod medeantur Conuulsioni à siccitate, sed quod acres, & mordaces humores, aut alios qui fortè conuulsionem faciant, retundãt, aptosque ad euaporationem reddant. Nec par quidem est ratio de chordis cithararum, & neruis: nam illæ exsiccatæ iam suaptè natura, & nequaquam munitæ ab alijs partibus, nec attractrice facultate cuius opera humectari possint, præditæ, à calore & siccitate contrahi possunt: At nerui, cum venas, & arterias ha E beant vicinas, à quibus trahere possunt humorem, & ex eo humectari, difficilèque pati possint ob suam duritiem, & partium vicinarum munimentum, & denique vndequaque tegantur, & humectentur, conuulsiuam siccitatem experiri non possunt: Mors. n. semper anteuertit ex humoris contenti in suis vasis defectu. Postremo, accideret conuulsio hoc modo neruis, quod accidit corio, capillis, & cordis cithararum, quæ ex ignis admotione contractæ, & conuulsæ nullo pacto amplius reflecti, & erigi possunt; At si quis neruum tabidi, aut alterius, qui ex conuulsione

uulsione mortuus dicatur, manibus tractare velit, inueniet illum in omnem figuram esse sequacē, quoniam humorem eum habet, quo partes terrenæ suā coniunctionem seruant, & merito, cum alibi ostenderimus eam, non nisi per putredinem separari posse ab alijs Elementis; solus verò humor, qui caloris, vitæ, & cum his animæ subiectum est, per siccitates, quas viuendo experiri possumus, consumatur. Hæc ex eo libro transcripta, satis docent nullam esse Conuulsionem ab inanitione. At, nec ex sola repletione fieri possunt omnes Conuulsiones, & etiamsi inanitionem concedamus. Tertia tamen causa addenda est ab illis distincta: nam conuulsio, quæ fit punctis neruis, ad eas causas redigi non potest: nemo enim continui solutionem posuit vnquam inter vacuātes, aut replētes causas propinquas, & proprias, sed ideò B fit Conuulsio à solutione continui, vel quod noxa cerebro communicetur, quod postea insurgit ad expulsionem, & in eo opere concutitur, & cum attollitur, ad se trahit neruos, quorū est origo, vel potius quod filamenta abscissa ad originem retrahantur, atq; vna cum illis etiam alia, quæ sunt integra; Cum enim supra diuisionem coniuncta sint, non possunt aliqua sine alijs trahi. Præterea, cum fit Epilepsia ex aura quæ à digitis, vel alia parte assurgit ad cerebrum, quā quæso inanitionem, aut repletionem patiuntur corpora neruorum? Addo, quod scribit Galen. in expositione Aphorismi, in quo scribit Hippoc. conuulsionem ab helleboro esse lethalem; ait enim illic Cōuulsionem fieri per Sympathiam, & non solum ab inanitione, & repletione, etsi posteà temerè eam, C quæ fit ob morsionem studet redigere ad inanitionē eo quod humores mordaces vim habeant exsiccandi: nam si fit ab inanitione, curari non poterit, si modo hoc pro lege positum est, conuulsionem ab inanitione esse incurabilem. Deindè, si mordentia euacuando conuulsionem pariunt, remedium esset petendum à replentibus tanquam à contrarijs. At Gal. ipse puncturas neruorum & morsus, qui conuulsiones pariunt Euphorbio, Sagapeno, Castoreo, & alijs huiusmodi attrahentibus, & educentibus sanies acres & mordaces, non humectantibus, & replentibus curandas esse docet. Quod etiam in singultu, quem dicit habere causas communes cum conuulsione, apparet: illius enim remedium præcipuum est acres humores per medicamenta purgare, & omnia D alia ratione discutere ab orificio stomachi. Fiunt ergò quædam conuulsiones à repletione, & hæ ferè semper affectis neruis; aliæ verò per consensum, eo quod cerebrum ob certas suas affectiones mouetur ad violentius expellendum, & ita concutitur, secūque trahit neruos, quorum est origo, & huiusmodi conuulsiones vel incipiunt primario affecto cerebro veluti cum Epilepsia fit ob pituitam replentem ipsius ventriculos, vel incipiente affectu ab alijs partibus, & ipsi cerebro communicato, vt accidit in Epilepsia, quæ incipit ab alijs partibus mittentibus ad cerebrum venenosam auram, vt sæpè visum est; vel in punctura neruorum. Quod si ita est, multæ ex causis particularibus, quas enumerauimus ex Gal. vim non habebunt committendi conuulsionem, aut certè non ob inanitionem, vt omnes authoritate illius E viri moti, hactenus crediderunt. Quod si quis dicat comprehendi in hac confutatione. Hippocr. huius rei auctorem, vt qui primus dixerit conuulsionē fieri ab euacuatione, & repletione, Respondeo, Hippocratem excusari posse, vel potius defendi, Galenū vero nequaquam: nam Hippocr. non dixit Conuulsionem fieri ab inanitione neruorum, sed quod inanitio Conuulsionem pariat; Id quod verùm est, siquidem per inanitionem corporis, acres redduntur humores, maligni flatus generantur, & alia mala oriuntur, ex quibus conuulsiones præsertim quę fiunt per consensum, excitari possunt. Gal. vero qui euacuationem ponit immediatam causam, nec defendi, nec excusari potest. Igitur, sanguinis fluxus, sudor, vomitus, deiectio, inedia, motus, febres, Helleborus, & si quæ alia huius generis sunt, Conuulsionem non pariunt ob inanitionem, sed si aliquando Conuulsionem faciunt, illius sunt causa, vel quod humores cōmoueant ad neruos, vel neruorum principium, aut acres reddant humores, & Helleborus peculiari sua ratione, quod ob vehementem ventriculi motum, qui fit in vomitu, veluti laceret, & sursum contrahat neruos, conuulsionem parit. Vini autem potio, nescio quibus possit afferre conuulsionem, nisi fortè his, qui ex eo euidenter læduntur in cerebro, tunc enim per consensum fieri potest conuulsio; vel etiam quod vinum fundat, & liquet humores, qui aliquib. replent cerebri ventriculos, ex quo affectu Epilepsia excitatur. Ceterum frigus externum conuulsionē parere indurando, & congelando nonnulli tradunt; At hoc est mortem adferre membris, non conuulsionem, in qua soli nerui prima & per se, aut illorum origo afficitur. An fortè etiam frigus comprimendo, & trudendo humores ad neruos, conuulsionem ex repletione parit. Vulnera Conuulsionem excitant, vt 5. & 6. Methodi colligi potest, ob inflammationem superuenientem, quæ neruos replet, vel ex putredine malignitatem, communicat cerebro. Melancholicus vero humor mihi videtur planè ineptus ad conuulsionem inferendam, cum ob illius crassitiem, & siccitatem recipi nequeat in nerui substantia; proindè Medici antiquiores, tanquam hoc fieri non possit, nulla remedia huiusmodi conuulsioni describserunt. Punctura capitis, musculi, vel nerui aut tendonis conuulsionem facit, vel sectis aliquibus fibris, quæ contrahuntur ad originem, & ita alias posteà trahunt, vel quod cerebro noxa communicetur. Si frigidæ aquæ potio intempestiua in febribus ardētibus conuulsionem pariat id fit quod rarefacto prǽter modum tunc corpore, sese insinuet in neruos, & eos repleat, vel fortè hoc nunquam visum est meo iudicio, sed ratio fingit. Capitis vero refrigeratio exprimendo humores in ventriculos cerebri fortè conuulsionem parit per consensum, vulnera autem cerebri, ac illius membranarum non raro pariunt cōuulsiones superueniente vt puto inflammatione, quæ vel mouet facultatem expultricem, vel neruorū originem replet. Non est facilè profectò reddere omnium rationem, & præsertim cur pituita, quæ resolutionis neruorum, & conuulsionis causa dicitur, nunc vnum, nunc aliud ex his malis inferat: cum enim eadem materia sit, & eadem pars affecta nempè neruus, cur idem non semper fit affectus? huic dubitationi respondet Auicenna conuulsionem committi eo quod viscida, & crassa materia non diffundatur, sed impacta inhæreat; in paralisi uero illā fundi, & neruum ex ea humectari, & veluti imbui. Alij vero dicunt materiam conuulsionis esse diuersam; crassiorem enim esse materiam quæ conuulsionem parit, humidam magis, & aquosam, quæ paralisim efficit. Alij vero non qualitate materiam differre, sed multitudine, & loco tradunt: multam .n. & per vniuersum nerui corpus, aut saltem per transuersum dispersam oportet esse quæ conuulsionem faciat, nam alioqui inflare non poterit neruum, atque ita abbreuiare, & construere: ad paralisim uero sufficit tanta humoris copia, quæ meatus nerui læsi obstruere possit, per quos vis animalis defertur. Alij demum sunt qui dicunt differentiam solum esse sumendam a loco: paralisim, .n. fieri vbi humor in origine nerui con-

tinetur, conuulsionem vero fieri occupante humore non ipsam originem, sed ipsum corpus, ideo enim apoplexiam terminari in paralisim mediæ partis corporis, quoniam materia quæ occupat ventriculos cerebri ab illis extruditur ad neruorum originem, nã alioqui quo modo integrum membrum, vel plures etiam partes resoluerentur nisi in origine neruorum esset affectus: nam vsque ad minimas partes nerui, & membri resoluti non videtur transmitti à cerebro materia quæ paralisim parit: & conuulsio non videtur fieri posse ex repletione humoris nisi ille recipiatur in corpore, & substantiam ipsius nerui. at si hoc modo fit resolutio neruorum occupante humore solum exortum nerui, nihil sanè proderunt remedia calefacientia quę vniuerso membro resoluto adhibentur: at prosunt, totus ergo neruus afficitur. docuit præterea anatome eos qui resoluti mortui sũt neruos habuisse plurimo aquoso pituitoso humore irrigatos, & imbutos; quam ob rem, vtrunq; putarẽ fieri scilicet in origine ipsorum neruorum, & per corpus ipsius nerui contineri humorem qui mali huius est causa, in conuulsione verò quæ fit per primarium affectum nerui, humorem recipi per vniuersam substantiam nerui; ex quo neruus inflatur, & ex inflatione breuior redditur, & tenditur: in conuulsione vero quæ fit per consensum trahente .s. cerebro ad se neruos, non esse necessarium vt neruus in aliqua sui parte afficiatur, vt in epilepsia apparet, in qua humor continetur in ventriculis ipsius cerebri qui per spumam reiectus, liberat hominem à conuulsione, nullo affectu remanente in ipsi neruis. nõ etiam reijcienda est illorum opinio qui crassiorem materiam ponunt in conuulsione, tenuiorem in resolutione: nam illa ad inflandum neruum aptior est hæc verò ad fluxionem per spatium quod est inter membranas neruum ambientes & ipsum neruum, aptior quoque hic est ad densandam substantiam nerui, atque hoc modo impediendum cursum virtutis sensitiuæ, & motiuæ. Iam verò modus quo fit conuulsio, & differt à motu voluntario explicandus est, de qua re ita sentit Galenus quod eodem modo fiat conuulsio quo motus voluntarius, & in hoc solum fit differentia, ꝙ in motu voluntario tensio & contractio nobis volentibus fiant, in conuulsione verò eadem fiant nobis inuitis. Videtur tamen in contractionis modo, & ordine differentia esse in motu enim voluntario musculus sese in ventrem cõtrahit, si peritis in anatomia credimus, vel ad caput suum, si Galeno; ad illius autem contractionem sequuntur ligamenta, & partes quibus illa inserta sũt contrahuntur, & tenduntur: in conuulsione verò neruus ipse primo contrahitur, deinde musculus, & ligamenta sequuntur nerui attractionem; in voluntario ergo motu se contrahit musculus, & alia secũ trahit, in conuulsione autem omnia primo trahuntur à neruo cur aũt repleto, aut vt alij volunt exsiccato neruo necessè potius sit ad originẽ nerui quàm ad finem fieri tensionem, nemo docet. ratio vero esse videtur, quod neruus quãto magis ab origine sua distat, tanto minor ob multas diuisiones, & debilior fit. itaque cum in medio sui tensionis aliqua causa est ad fortiorẽ partem potius quàm ad debiliorem tẽsionem fieri rõni est consonum: nã vbi aliquid à duobus extremis trahitur, illud sequetur necessario, qd validius est. Iam verò ex his licebit reddere rationẽ differentiarũ conuulsionis, cur .s. quędã subitò fiant, alia verò paulatim, illa .n. maximè fit, cum à cerebro nascitur, vt in epilepsia contingit, vel cũ neruus pungitur, q verò à repletione fit, tardiorem hẽt generationẽ, omnium verò tardissimã, quæ ex aliorum opinione fit ab inanitione. cõuulsio vero quę stabilis est

A vt in tetano, cũm habet ipsorum neruorũ affectionẽ quæ vero successiuis motib. habet contractiones, & remissiones vt in epilepsia fit per consensum sese primũ conquatiente cerebro, & cũ illo contractis neruis. vehemens aũt conuulsio cũm habet vehementes contractiones, & ita quę est cũ dolore, nascitur ex inflammatione, vel alio dolorifico affectu nerui; quæ verò continuo affligit, ex affectu nerui orta est. quæ verò per interualla infestat, ex primario cerebri affectu originem ducit, quemadmodum ẽt quę est vniuersalis, habere põt causam, vel primariũ affectum cerebri vt in epilepsia apparet, vel ẽt neruos ipsos, vt in tetano conspicitur; reliquas differẽtias poterit quilibet in suas causas facilè redigere: vt ẽt quilibet intelligere põt, quę symptomata adferre valeat quęli-

B bet reuulsio, & in qua parte nerui origo læditur, nã conuulsio totius corporis cerebrũ, & spinalẽ medullam affici indicat; conuulsio totius corporis salua facie initium spinalis medullæ affectum ostendit; sic cũ pars alia conuellitur, neruus qui deputatus est ad illius motionẽ, necessario læsus est. porro musculorũ & maxillarum conuulsionẽ stridor dentium inuitis sequitur, oculorum aũt musculorum conuulsionem strabismi sequuntur; Gonorea vero inqt Gal. accidẽs est conuulsionis musculorum penis. sic singulas conuulsiones sequuntur propria quędam accidentia. Ceterũ qui statuunt conuulsionem aliquando fieri ab inanitione, aliquando vero à repletione, dubitant an facilius gigni possit conuulsio una, quã alia, credunt .n. facilius gigni posse eam quę fit ex inanitione, qm̃

C cognato morbo faciliùs corripitur q̃ dissimili, vt Hippocr. in 3. lib. docet, itaq; cum neruus sit siccus, morbo sicco facilius q̃ humido corripietur. quam dubitationẽ ineptè soluit Brassauolus, dicens siccitatẽ neruo quidem esse familiarẽ, non eam tamen siccitatẽ extremã quæ conuulsionem facit: nam eadem rõne diceremus eos qui calidi & sicci sunt, non esse ad febres ardentes concipiendas alijs aptiores, quod illis non sit similis caliditas, & siccitas febrilis. qui etiam dicunt neruũ faciliùs corripi conuulsione ex repletione, eo quòd ille ob siccitatẽ suam humiditatem facilè concipiat, ẽt aberrant; nam ita os faciliùs inflammaretur alijs partib. rõ vero non sumitur tam à ratione subiecti q̃ à diuersitate agentium. nã etsi neruus suaptè natura faciliùs exsiccari põt q̃ humecta-

D ri; qm̃ tamen causa efficiens conuulsionẽ in ipso neruo nõ est, sed aliundè aduenit; quę facilius agere possunt, faciliorem ẽt generationem conuulsionis efficiunt, at humectantes causæ faciliùs agunt q̃ exsiccantes: quare ex humore conuulsio facilius fit q̃ ex siccitate. Sequitur vt doceamus quid sit superuenire morbũ morbo, & cur melius sit febrem superuenire conuulsioni, quam conuulsionem febri. Idem est superuenire quod est secundo loco fieri, ita vt secundus affectus priori coniungatur, ita enim Græca phrasis ostendit; ait enim febrem in conuulsiones melius est fieri, quàm conuulsionem in febre. Cur autem melius sit febrem post conuulsionem fieri, quam conuulsionem post febrem hanc reddit rationem Galenus, quoniam inquit, conuulsio-

E nes quæ repentè fiunt necessario fiunt ex repletione, quàm febris superueniens calefacit, extenuat, & dissoluit. Quod si febris præcedat, conuulsio quæ sequetur erit ex inanitione, & proindè insanabilis, quoniam, inquit, longum tempus exigit curatio siccitatis: acutis autem morbis tempus non expectat, sed cito vires dissoluit, & subito exitium adfert. Quæ ratio non mihi placet; potest enim conuulsio, quæ primo fit contingere non ex repletione, sed ex inedia, purgatione, motu, punctura nerui, & vt ille putat, ex inanitione,

tione, postquam febris nouum malum addit fine aliquo auxilio. Præterea non loquitur Hippocr. de conuulsione, quæ vel subitò, vel paulatim fiat ab initio vel posteà, sed de conuulsione absolutè; deinde falsum est conuulsionem, quæ superuenit febri esse semper ex inanitione. Nam ex humorum fusione, & fluxione, & ex erosione facta ab acrimonia humorum sæpè conuulsiones oriuntur. Addo, quod supponit falsum conuulsionem illam in siccitate remoueri posse, si acuties morbi permittat, nam humor qui partes terrenas glutinat, & continuitatis, naturalisque figuræ est causa, si semel absumatur nunquam restitui potest, sicut nunquã humectari potest corium, aut capillus calore ignis contractus, & exsiccatus; nec etiam verum est acutiem morbi tempus non concedere ad curationem. Nam si particularis est conuulsio, aut etiam vniuersalis in multis membris, seruatà respiratione nulla fit causa breuis, & acuti morbi, nec ipsa quidem cõuulsio, aut immediatæ illius causæ habent vim dissoluendi vires, & subitam mortem inferendi. Nihil ergo tale elicere possumus ex Hippocratis Aphorismo, sed quia febris aliquando conuulsionem iuuare potest, conuulsio autem febrem nunquã, ideò melius est in vniuersum naturam vtriusque considerando, febrem sequi conuulsionem: nam etsi aliquando febris obest, nonnunquam tamen prodesse potest. Porrò febrem oportet esse quæ conuulsioni prosit, non diariam, sed acutam vt ex Aphorismo 57. 4. patet, vbi scribit A tetano habito febris acuta superueniens morbum soluit: Contumax enim causa, nempè humor pituitosus, conuulsionis, quæ iuuatur à febre, dissolui non potest, nisi à vehementiore calore. Non tamen propterea consulit Hippocrates, vt febrem inferamus arte aliqua, quoniam tutum non est, nec in nostra potestate febres excitare, & illas postea sedare, præsertim cum alia ratione, & maximè per sudores discutere possimus impactos humores conuulsiones committentes.

APHORISMVS XXVII.

His, qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere; neque multum formidare mala, quæ præter rationem eueniunt, plurima. n. talia stabilia non sunt, neque multum durare, & permanere consueuerunt.

HIc Aphorismus etiam pertinet ad signa: docet enim quibus alleuiationibus sit fidendum, & quæ aggrauationes sint pertimendæ in morbis. summaque illius est, alleuiationibus quæ fiunt cum ratione, fidendum esse, alijs vero, quę pręter rationem eueniunt, nequaquam; sic aggrauationes non esse formidandas, quæ præter rationem eueniunt. ex quo relinquit intelligendum, timendas eas esse, quæ fiunt cum ratione, reddit autem rationem, quare non sit fidendum alleuiationibus, & aggrauationibus quæ fiunt præter rationẽ. Quoniam (inquit) illæ stabiles non sunt, nec multum durare, & permanere consueuerunt; in cuius quidem Aphorismi explicatione non possum probare quod Galenus in suo Commentario scribit: nam cum totius Aphorismi sententia maximè pendeat ex intelligentia verbi secundum, & præter rationem, id non docet ille, sed quomodo tales alleuiationes cognosci possint, explicare nititur. quod te-

A mere quidem fit, neque enim rei cuius naturã ignoramus, signa tradere possumus. deinde etiam in cognitione aberrat: nam cum Aphorismus de omnibus alleuiationibus, & aggrauationibus quæ fiunt in omnibus morbis, loquatur, quippe cum absolutè de illis agat; Galenus contrahit Aphorismum solum ad Crises, & morbos qui per Crisim alleuiantur, vel deterius habent; at inter morbos minima est istorum pars. Quinetiam in his qui finiuntur per Crises, non docet quod omnibus est commune: meminit enim excretionum, & concoctionum, nec docet an vnum ex illis sufficiat, vel vtrumque requiratur, vt signum sit fidum, vel infidum: nam in malignis febribus, nec vtrumque quidem sufficit, sæpè enim in febribus pestilentibus vrinæ sunt concoctæ, & fiunt excretiones in diebus decretorijs, a quibus videntur fieri quædam alleuiationes, & tamen in sequentibus diebus mors contingit; postremo in hoc Commentario appellat difficilẽ spirationem & delirium, aliquando præter rationem, sed cur talia illa sint adhuc dubium est, & id est, quod ab authore proponitur, & ab interprete declarandum est. Quapropter in Galeni Commentario non est reperire veram huius Aphorismi interpretationem. itaque videamus an in alijs locis in quibus eundẽ Aphorismum citat, & interpretatur, melius aliquid reperiri possit; locus est in explicatione 8. textus primi Comment. 3. lib. Epidem. vbi alleuiationes præter rationem fieri scribit, cùm natura enecatur, & extinguitur insitus calor, vt, inquit, contingit in malignis febribus, & in inflammationib. ad quas sequitur gangrena, in quibus malis natura præ imbecillitate non aggreditur concoctionem humorum. qui enim, inquit, ita afficiuntur, cum melius videantur habere, cum tamen præcesserint signa exitiosa, tanto morbũ habent deteriorem: quæ interpretatio non etiam caret vitio. non enim fiunt alleuiationes præter rationem, solum, cum natura enecatur, sed etiam cũ materia à parte sensitiua in aliam transfertur: veluti cũ dolor pleuriticus cessat, translata materia ad pulmonem; particulare ergo est, quod scribit de alleuiationibus præter rationem factis ob sensum partis mortuum. docendi autem ratio vult aliquid omnib. commune. Præterea dubium remanet quomodo alleuiatio quæ fit ob sensum mortuum, non sit secundum rationem, cum habeat suam causam, quæ ratio in omnibus est. addo ꝙ cruditates, & malignitates in morbis, & putredines in partib. inflammatis non cõtingunt, vt ille putat, quod natura ob imbecillitatẽ non aggrediatur concoctionem: nam in malignis febrib. sæpè sunt vrinę coctę, vt ipse alibi docet, quia malum non est ex cruditate, sed ex veneno, & malignitate materię. quod vitium non cedit concoctionib. nec illas turbat, eo quod nulla vel leuis sit putredo, sed propria antidota postulat, quę cum sępius ignoremus, ideo huiusmodi morbi vt plurimum sunt lethales. Pręterea ratione caret quod scribit, in his febribus, & in inflammationib. ad quas sequitur putredo, naturam non aggredi propter imbecillitatẽ cõcoctionẽ: nam cum concoctrix natura non nisi mediante calore agat, non potest ipsa non agere pro suo robore, & imbecillitate: sed vltra vires suas agere non potest: quare concoquere non potest, non ꝙ concoctionem non aggrediatur, sed quia vincere nõ potest id, quod nocet, quod non semp contingit ob suam imbecillitatẽ, sed potius ob vitium materiæ concoquendæ: quę qualitate, & quantitate vires naturæ excedit: ut euidenter apparet in magnis inflammationibus, in quibus fit putredo, & non generatio puris: quoniam multitudo sanguinis magnã inflammationẽ faciens prohibita trãspiratione cõstrictis arterijs, & meatib.

partis affectę, insitum calorem suffocat: ex quo, vt alibi ostendimus, calor postea violentius augetur, & ex eo incremento putredo nascitur. Postremo in ea interpretatione docere debebat Galenus quomodo præcedentibus signis exitiosis possint fieri alleuiationes. non n. exitiosa signa vnam, & eandem regulam habent, & vim: quod scilicet exitiosa omnia sint quod ostendant virtutem emortuam, nam pestes ex malignitate, & lethalia vulnera ex magnitudine sua deprehẽdimus talia esse. Est alia interpretatio huius Aphorismi in primo de Crisibus, vbi inquit, nisi cognouerimus quæ signa sint semper bona, vel mala, vel certis temporibus mutent naturam suam, ita vt sint bona, mala, vel fida, vel infida, non poterimus scire, quæ alleuiationes sint secundum, vel præter rationem. quæ interpretatio etiam communẽ habet errorem cum alijs, quod scilicet quærat indicia eius rei, cuius rationem, & naturã ignoramus; est & alius locus in 2. Comm. primi Prorrheticorum, Vbi scribit Hippocrates perniciosa sine signis leuantia mortem indicant, quem locum Galenus dicit contineri sub hoc Aphorismo, in quo vniuersaliter pronuntiat Hippocrates, non esse fidendum alleuiationibus, quæ fiunt absque signis: quoniam, inquit, redibit malum, & pro malitie sua magnitudine periculi magnitudinem adferet: nam causæ aliquo corũ quæ in corpore procreantur, potentia, & virtute virus rabidorum canum, & venena repręsentant: quę etsi in affecto loco nullum statim insigne symptoma pariunt; post quattuor tamen vel sex menses, vel longiorẽ temporis vsuram, vomitu perimũtur. quæ interpretatio ieiuna est, & exemplum quod affert de cane rabido, non facit ad rem propositam: nam quæ signa possunt esse in corpore mali, quod post tot menses solum prodit. quorsum igitur ad signa hæc refert, quæ potius ad curationem pertinẽt, sed posteaquam Aphorismus hic, qui maximi est vsus in medicina, suam non habet interpretationẽ ex tot Galeni locis, videamus si quid melius nos inuenire possimus. primum igitur illud expẽdamus, cur appellet Hippocrates alleuiationes, & aggrauationes quasdam præter rationem: nam cum omnia quæ fiunt, aliquam habeant causam, & causa sit ratio, est. n. vt Aristoteles scribit propter quid, non videbitur vtique aliqua alleuiatio, aut aggrauatio esse præter rationem; an illa dicuntur fieri sedm rõnem, quę fiunt sedm veras & legitimas cãs, pter rationem vero quæ nõ fiunt à veris & lẽgimis causis; sic sanè hominem qui ob leuissimam rem prouocatus, alium percutiat, præter rationem hoc fecisse dicimus: nec admittimus pro causa, quam ille adfert: quoniam etsi causa quædam est, quia tamen sufficiens non est, & propria, quæ tantum affectum parere debeat, non recipitur pro causa. itaque alleuiationes dicentur præter rationẽ factæ, quæ factæ non sunt ab his causis, quæ aptæ & natæ sunt minuere morbos, illosq;, & sua symptomata leuiora reddere. Secundum rationem vero erunt alleuiationes, quæ fiunt à causis quæ sunt aptæ soluere, & minuere eadem mala. Porro cũ multa sint quę concurrunt ad generationẽ alicuius morbi, vel simptomatis, solum causæ quæ efficiunt, vel augent, fouentq; morbum, cùm tolluntur, efficiunt alleuiationes secundum rationem. Cũ vero eædem causæ re vera non minuuntur, sed ex vno loco in alium transferuntur, vel planè vincunt, quod naturale est in nobis, vel læuiores redduntur ob exteriorem aliquam causam tunc præter rationẽ sunt huiusmodi alleuiationes. Id quod exemplis patet, nam dolor lateris, qui minuitur non per sputũ, vel aliam veram euacuationem, sed per mutationẽ in pulmonem, non est secundum rationem alleuia-

A tus, eodem modo cum sensus est stupefactus, vel mortuus, & ob eam causam dolor non sentitur, alleuiatio illa doloris, præter rationem est. quod patet ex eo quod scribit Hippocr. talia durare non solent: nam, post ea quæ mitigant dolorem stupefaciendo, solet maior dolor non multo postea excitari: & in putredine si non dolor redit, certè alia mala post alleuiationem doloris protinus sequuntur, vt membri affecti, & sæpè totius corporis mors. Eadem ratione si quis, cum morte iam conflictatur ob aduentum fi hi excitatur, & maius robur ostendit, non propterea talis alleuiatio est secũdũ rationẽ. ergo alleuiationes illę sunt secundum rõnem, quæ fiunt ablatis causis, quæ inferunt mala, inter quas cum quædam sint propinquæ, aliæ remotæ, omnes erunt alleuiationes se-

B cundum naturam quando fit pugna contra illas, & ex pugna nascetur diminutio malorum; in qua re tandem progressus fit ad duo solum, nempe ad naturam & artem, illa. n. duæ sunt, quæ possunt malorum causas non solum minuere, & alleuiationes facere ex diminutione, sed etiam sanitatem adferre ex perfecta causarum ablatione. propterea rectè dicere possumus, quod Galenus etiam facit in 2. Prorrheticorum 58. tex. vbi diligentius hunc Aphorismum enarrat, illa mala solui & minui secundum rationẽ, quæ auxilio naturæ vel artis sunt ablata, vel diminuta; quæ vero nec præsidijs artis, nec naturę actione sunt minora facta, illa non ex ratione mutationem acceperunt: & hoc est explicare quid sit cum ratio-

C ne, vel præter rationem alleuiari, & quibus alleuiationibus sit fidendum, vel non; verum cum agente natura, dicantur quædam actiones ab ea fieri, aliæ vero vi morbi, & hæ sint pręter rationem, illæ vero secundum rationem, nimirum cum morbus contra suam diminutionem non pugnat, sed natura ipsa, quæ morbosis causis resistit, & tamen in vtraque actione sequatur communis effectus, nempe alleuiatio, signa excogitauit ars nostra, per quæ intelligere possimus an alleuiationes præsentes, factæ sint à natura, vel vi causarum morbi, & quoniam natura duobus duntaxat modis potest resistere morbosis causis, & illas vincere & frangere, scilicet per concoctionem, & euacuationem, ideo cum signa adsunt concoctionis, & expulsionis, tunc secundum ratio-

D nem, vel esse, vel futuram alleuiationem intelligimus; & propterea Galenus, cum hic Aphorismus postulet multorum declarationem, solum agit de signis, quę ostendunt alleuiationes quę fiunt ab arte. Ac eam in actionibus naturæ ordo sit, ita vt præcedere oporteat concoctionem, sequi vero expulsionem, ideo si alleuiatio secundum rationem futura est, oportet signa concoctionis præcessisse: & quia euacuationes quę natura fiunt, pręter concoctionẽ requirunt etiam expultricis facultatis actionem, quę certis diebus sponte, & rectè operatur: in alijs vero non nisi intempestiuè & violentius irritata, ideo signa tenenda sunt, quę ostendant quo die futura sit naturæ excretio; in certis ergo diebus & decretorijs fiunt à natura alleuiationes secundum rationem, in

E alijs vero pręter rationem, sed dicet aliquis, quomodo fieri vnquam possunt alleuiationes præter rationem, cum natura pugnat: nam si semper concoctiones præcedunt euacuationes, fiet semper alleuiatio cum ratione à concoctione & expulsione: aut si expulsio fiat sine concoctione, non fiet alleuiatio: quia quod malum est, quomodo alleuiationis potest esse causa: negandum est semper fieri excretiones pręcedente concoctione: nam cogitur natura violentius aliquando irritata, insurgere ad expellendum, non pręcedente concoctione: & tamen fiunt alleuiationes, quia diminuta est materiæ noxiæ portio. Verum huiusmodi

A huiusmodi alleuiationi non est fidendum, quia non est secundum rationem, & naturæ ordinem: quare non durabit, nam etsi mali aliquid humoris est euacuatum, & ex eo facta aliqua diminutio malorum, tamen quia multum etiam boni simul euacuatum est, quod non sit facta separatio, quę non potest fieri vt alibi ostendimus, nisi præcesserit concoctio, ideo cum omnia sint adhuc inter se confusa, vt prius erant, rursus excitabitur ebullitio, & crescent accidentia, quare alleuiatio non permanebit. Ceterum vt concoctiones semper sunt secundum rationem, ita excretiones multis modis fiunt præter rationem: nã vt diximus, præter rationem sunt, quando non expectant separationem, & ante illam concoctionem humorum, & diem naturæ consuetum, sed etiam cum per loca in corpore non apta fiunt; quo modo
B dicimus alleuiationem doloris quæ fit laterę laborante, ob euacuationem lateris in pulmonem, non esse secundum rationem, idest secundum causas aptas facere veras alleuiationes. ex quo quidẽ est exemplo patet non esse alleuiationem secundum rationem naturæ, si in concoctione, aut in his quę postulat expulsio naturalis, fit erratum. nunc idem tradendum est de alleuiationibus quas nostra ars facit. illæ. n. sunt secundum rationem, quę fiunt à proprijs remedijs seruata illorum qualitate, quantitate, modo, tempore, & ordine. Quando vero in istis error contingit, alleuiationes fiunt pręter rationem; quoniam tũc ars etiam pręter suam rationem agit. Hoc modo cũ mulieres ex proprijs vteri morbis laborant, in quibus viri congressus conquærũtur, sanguinis missio &
C purgatio solent aliquantulum mitigare furorem, sed quia illa non sunt propria auxilia, ideo alleuiationes factæ non durant. Eodem pacto cum aquæ frigidæ aspersione febricitantium calorem retundimus, non durat facta refrigeratio, imò paulo post vehementior calor ex prohibita transpiratione consurgit: quoniam quæ actu frigida admouentur febricitantibus, pręter medẽdi rationem sunt. Porrò in maximis malis minima etiam auxilia solent alleuiationem facere, sed quia illa non est facta pro ratione morbi, non permanet; idem etiam contingit si in modo medicamentorum fuerit erratum, veluti si quid confertim erat faciendum, & paulatim factum est; non enim perdurare solet si quę est facta alleuiatio. Nonne
D etiam calor qui ex potione aquę propinata in tempore inęqualitatis paroxismi aliquantulum mitigatus, vehementior paulo postea consurgit à visceribus, eo quod nondum bibendi esset tempus. Iam vero sanatio vel alleuiatio, quę facta videtur obducta cicatrice in vlcere sordido, stabilis non est, quoniam pręter rationem, quę sumitur ex ordine curationis. Curauit Medicus antequam vlcus sordidum rectè expurgauerit, cicatricem obducere. Sic etiam vbi quis est uulneratus à cane rabido, alleuiatio non est secundum rationem, si vlcus protinus claudatur, sed prius virus extrahendum est. deinde vlcus est sanandum. Ex quibus quidem patet quod Hipp. in 1. parte Aphor. scribit, non esse fidendum his, quæ leuiora minora reddunt mala
E præter rationem, sed his quæ cum ratione idem faciunt. Faciunt autem cum ratione alleuiationes naturæ & artis præsidia, cum ea ratione adhibita, quam natura, & ars requirit. Quod si in aliquo istorum sit erratum, tunc præter rationem illa alleuiabunt mala nostri corporis. Et quia Gręcus codex habet, his quæ non ex ratione leuant, non oportet credere. patet etiam ex hoc non de signis, sed de causis ipsis alleuiationem facientibus Aphorismum esse intelligendum, Non enim signa aliquam vim habent alleuiandi mala nostra, sed causæ sunt, quæ hoc efficiunt, & merito quoque diximus non ad omnes causas, sed solum ad efficientes mala, Aphorismum esse referendum: nam cum alleuiatio fit ab alijs causis, quam à diminutione efficientium, præter rationem illa est. Nunc videamus quod scribit non multum esse formidanda mala, quæ præter rationem eueniunt. Quæ enim quæso mala præter rationem venire possunt? spirandi, inquit, difficultas Galenus, vel delirium, vel febris uehementior, vel magnus rigor, verum dubium est cur illa mala appellet præter rationem, hoc enim erat docendum. Ego verò illa dico esse mala secundum rationem, quæ fiunt à causis, quæ solum lædere sunt aptæ. Quæ vero mala accidunt à causis iuuantibus, præter rationem sunt. Quare hæc parum magna ex parte. Illa vero plurimum durare consueuerunt. Exempla facilè confirmare possunt hanc explicationem, cum rigor nascitur ob aduentum accessionis, & febris in alijs accessionis temporibus augetur, & delirium eadem vigente excitatur, hoc certe malum est secundum rationem, quia rationi est consonum vt mala à malis nascantur. Cum vero eadem Symptomata emergunt, eo quod natura concocto humore noxio materiam agitat, vt separet à bono malum, & hæc postea expellat: hoc est præter rationem causę iuuantis, quæ suaptè natura solum est apta iuuare, sed quia iuuare non potest nisi commissa pugna, ex qua nascitur in nobis molestia, necesse est cum iuuamentis mala coniungi, quæ quoniam à proprijs causis non proueniunt, sed ex accidenti illi adiunguntur, ideo ea mala, vt plurimum, cito finiuntur, vt satis ostendunt accidentia, quę instanti crisi emergunt ob pugnam, quam aggreditur natura, & non multo postea vincit; atque in ipsa victoria euanescere incipiunt. Idem quoque docent remedia artis nostræ, quæ nonnulla mala corpori inferũt, sine quibus multum prodesse non possunt. Vulneramus enim venas, & ex vulnere nouum morbum, & dolorem excitamus, quia sanguis sine his incommodis elici nõ poterat, ex cuius euacuatione non solum alleuiatio, sed integra salus nonnunquam subito sequitur, sic cum ignitis cauterijs putredinem in ossibus curare cogimur, non sine partis laceratione, & magno dolore mederi possumus; sed hæc mala quæ cum salutaribus auxilijs sunt coniũcta non sunt pertimescenda, & plurimum etiam durare non consueuerunt. Rectè autem addidit diuinus hic author verbum plurima, neque multum durare consueuerunt, quoniã plurima & non omnia talia sunt, & aliquando durãt & permanent mala, quæ ab illis fiunt: nam vt Galenus in libro de Crisibus docet, nonnunquam per sanguinis fluxum è naribus, & alias vacuationes natura violentius medetur morbis, vnde fit, ut vel illa acrius concitata simul in pugna cadat, vel grauiores affectus excitet prioribus sedatis ob remedij excessum; quod etiam medendo experimur dum vehementioribus remedijs cogimur mederi morbis, non nunquam enim cum morbosis causis simul vita expirat, vt ellebori albi vsus, & antimonium, quod his vltimis annis ad vomendum, & deijciendum, non sine aliquorum periculo, in vsu esse cœpit, satis abundè docent.

APHORISMVS XXVIII.

Febricitantium non omnino læuiter, permanere corpus & nihil minui, vel etiam plusquam ratio postulat, contabescere, malum. illud enim morbi longitudinem, hoc vero imbecillitatem significat.

PErtinet hic Aphorismus partim ad signa prognostica, partim vero ad demonstratiua. Docet enim quid malum sit, cùm febris non omnino leuis infestat, & quoniam malorum multa sunt genera, non de omnibus hic agit, sed de illis solum, quæ vel morbi longitudinem præsagiunt, vel præsentem imbecillitatem ægrotantis significăt. Morbi autem longitudinem fore dicit si per huiusmodi febres corpus permanet in suo habitu, & nihil minuitur; Imbecillitatem vero significari si corpus, plusquam ratio postulat contabescat. Metito autem febres non omnino læues adducit, vt vehementissimas & omnino leues excludat: nam fieri non potest vt corpus non minuatur præsente febre vehemẽtissima, & vbi eadem læuissima est, non est à ratione alienum corpus seruare posse solitum suum habitũ, & crassitiem, ex mediocri autem febre sequitur minui, aut minui non posse corpus prter rationem, quę dictio in vtraque parte intelligenda est, vt rectè admonet Galenus ita vt talis sit sensus, Febricitantiũ non omnino læuiter permanere corpus plusquam ratio postulat, & nihil minui, vel plusquam ratio postulat, contabescere; subiungit autem rationem quare hęc sint mala, quoniam illud morbi longitudinem hoc vero imbecillitatem significat. Postulat huius Aphor. interpretatio vt doceamus causas permanentiæ, & diminutiones corporis, & quonam modo plusquam ratio postulet intelligat, hæc fieri. Deinde docendum est An verum sit permanentiam illam corporis morbi longitudinem, & ipsam contabescẽtiam imbecillitatem significare. Porro Galenus particulares multas causas extenuationis refert, & in hoc Aphor. & alibi, nam inquit febris magnitudo, tempus, ætas, regio, aeris constitutio calida & sicca, sensibiles euacuationes, vigiliæ, curæ, inedia, motus plures, virium imbecillitas, corporis raritas, ocium, delirium, ira, tristitia, morbi longi, vel colliquantes, malus victus, dolor, digerentia medicamenta, & multa alia sunt causæ extenuationis corporis, verum hæc docendi ratio est omnino Empirica, & vulgaris, nam particularia, vt quæ sub sensum cadant, etiam idiotæ nouerunt, vniuersalia vero quorum est ars & scientia soli Philosophi, & artifices intelligunt; quare ab illis semper incipiendum, & postea ad particularia descendendum, & quoniam intelligere non possumus quomodo corpus minuatur, nisi etiam notum sit, quibus de causis in eodem statu permaneat, cois erit de his tractatio, manet quidem corpus in eodem statu, quando tantũ reponitur substantiæ ex alimento, quantum dissoluitur, corpulẽtia autem crescit, quando plus reponitur, quàm sit dissipatum. Ex quo sequitur extenuationem fieri quando minus reponitur, quam dissolutum sit. id quod fit, vel quod desit materia, vel quod facultates, & instrumenta corporis, quę huic operi seruiunt, sint malè affecta, vel quod illę, quę substantiam dissoluunt causę validiores sint, quam possint causę repositioni seruientes, etiam bene habentes, actioni illarum responde-

A re. Porro deest materia vel quod nullo modo sumatur, vel non pro quantitate, vel non assumatur bona, in qua tantum sit vtilis substantiæ, vt sufficiat repositioni. Ad quas quidem causas particularia nonnulla rediguntur. nam inedia ideo extenuationis causa est, quia priuat corpus alimento, quo solo aptum est conseruari corpus. Excrementosa vero alimenta vel quæ tenuius alunt, quam vniuersa corporis nostri substantia, solida (inquam) humoralis, & aerea requirit, extenuant corpus, quia ineptum alimentum præbent ad ipsius conseruationem. Quod si quis optimo alimento vtatur, sed parciore quam vsus exigat, necessario diminutio sequitur. Porro non satis est abundare optima alimenta, sed necesse est vt appetantur, & tranhantur in corpus, & attracta

B retineantur & postea concoquantur, & excrementa quę ex concoctione proueniunt excernantur, nec corrumpatur quod manet vtile. Propterea si facultates his operibus destinatæ, vel instrumenta, quæ illis seruiunt, fuerint lęsa, veluti contingit cum dentes, gula, fauces, malè afficiuntur, tunc contingit extenuatio, ergo otium, senectus, malę corporis temperaturę, caloris naturalis dissolutio, & debilitas causę sunt extenuationis, quoniam facultates quę versantur circa elaborationẽ nutrimenti ab his malis debiles redduntur; quoniam vero non satis est bene concoqui alimentum, sed illud postea distribuendum est vniuersis partibus corporis, propterea si in venis mesaraicis, hepate, aut alijs vijs publicis obstructio, aut aliud vitium est, sequetur necessario exte-

C nuatio, &, vt diximus separationem fieri oportet excrementorum ab vtili materia, alioqui corpus tabescit, sicut in illis accidit, qui ob lienem obstructum extenuantur in vniuerso corpore, quod etiam euidentissimè apparet in hydropicis, qui in alijs mẽbris tabescentes, in solo ventre tument. Iam vero ob causas, quę concurrunt ad dissolutionem fit extenuatio, inter quas quædam habent rationem efficientis, aliæ materię, alię vero causæ sine qua non. Porro inter efficientes quędam corpus euacuant sensibiliter, alię vero insensibiliter; non mirum igitur si sanguinis profluuia, immoderata venus, alui fluxus, vomitus frequens, diabetica vocata passio, quæ præter modum vrinas elicit, & alia huius generis, corpus extenuant, vacuant enim sensibiliter materiam,

D quæ iam est in corpore necessaria ad eius conseruationem. Eadem ratione aer ambiens calidus, & siccus, febris, intemperies morbosa, vel secundum naturam calidior & siccior. Item exercitatio, & alij corporis labores, cogitatio, tristitia, voluptas, gaudium, risus superfluus, ira, & cæteræ animi passiones, corpora exsiccant, & dissoluunt, eo quod insensibiliter illius substantiam euacuant. Ceterum materia nostri corporis, quæ ob suam tenuitatem, caliditatem, & paucitatem facilè dissoluitur, extenuationes quoque parit. Ac quoniam ad faciliorem vel difficiliorem dissolutionem plurimum conferũt vię, per quas patet transitus his, quæ euacuantur, ideo qui latiores habent venas, & fortè etiam intestina, aut cute constăt, & carne ratiore, ac molliore, vix vn-

E quam crassescunt, aut pinguescunt. Quibus quidem ita positis, vidẽdum est, an morbi longitudo necessario significetur, vbi præsente febre nõ admodũ leui, corpus manet in suo statu plusquam ratio postulet; Deinde an signum sit imbecillitatis, si in eodem affectu corpus plus quàm ratio postulat, minuitur. In qua re, vt rectè admonet Galenus præcipua difficultas est, vt intelligamus quas comprehendat causas extenuationis verbo, plus quàm ratio postulat. Ac ipse Galenus non solam febrem, sed anni tempus regionem, idest vt vno verbo dicam aeris statũ,

nec-

necnon omnia, quæ sensibiliter, vel insensibiliter euacuant, ac ætatem puerilem, & decrepitam dicit secundum rationem corpus extenuare, & vires imbecilles reddere. Quod si fine his corpus prçter rationem extenuatur, signum inquit, est virium imbecillitatis. In qua explicatione titubat, & primum errat, quia cum decrepitam ætatem posuisset inter causas extenuantes cum ratione, & in ea ætate dixisset extenuationem contingere, ob potentiæ imbecillitatem, non potest posteà dicere signum esse virium imbecillitatis, si absque prædictis causis corpus præter rationem extenuatur: nam in prçdictis causis virium imbecillitas est comprehensa, & secundum rationem dixit esse extenuationem, quç ob virium imbecillitatem fit; Deinde cum paulo postea ex Hippocr. dixisset, extenuationem citra rationem, semper esse signum imbecillitatis, statim ab eo recedit, alias causas addens extenuationis, nempè humorum tenuitatem, & corporis raritatem. Ex quo concludit, non solum indicari virium imbecillitatem cum corpus extenuatur præter rationem, sed etiam vel humorum tenuitatem, vel cutis raritatem; At quid prohibet quo minus humorum tenuitatem, & cutis raritatem Hippocr. intellexerit, & comprehenderit sub illis causis, quas ipse secundum, & non præter rationem extenuare corpus dixit: nam si puerilis ætas in illis etiam est comprehẽsa, & propter caliditatem, & humiditatem naturalem, facilè extenuatur, profectò quæ ratione materiæ contingit extenuatio, iam in his est inclusa, quæ secundum rationem extenuant; Quod si pueri non solum propter materiam aeream, qua abundant, sed etiam ob mollitiem, & raritatem corporis promptissimè contabescunt, pariter extenuatio, quæ contingit ob cutis raritatem, continetur in causis, quæ secundum rationem extenuant. Quare verbum (plus quàm ratio postulat) perfectiùs definiendum est, & debet vnam, & eandem accipere interpretationem, quæ communis sit tum his, qui non minuuntur, tum illis, qui id patiuntur, & contabescunt. Porro in his, in quibus permanet corpus, non videtur ad aliud referri posse verbum, plus quã ratio, quàm ad ipsam febrem non omnino leuem. Ita, vt talis sit sensus; si quis plus quàm ratio febris non omnino leuis postulat, permanet in sua crassitie, hoc signum est longitudinis morbi: nam si febris huiusmodi est, & nulla fit euidens extenuatio, signum est non fieri dissolutionem materię, in qua febris est accensa, sine qua febris ipsa abire non potest, vt quæ non recedat nisi cum subiecta sibi materia, cuius est accidens; Sic sanè si ab huiusmodi febre corpus plus quam magnitudo febris postulat extenuatur, imbecillitas significari debet; quoniam ostendit facillimè dissolui corpus; ad dissolutionem vero hanc necessario sequitur imbecillitas: Nam vbi febris mediocris est, vt hic supponitur, si materia subiecta mediocriter habet, fient vtique extenuationes mediocres & secundum rationem; quare si consequitur colliquatio, & contabescentia, est præter rationem, quoniam est præter rationem agentis, reliquum igitur est, vt fiat ratione subiectæ materiæ, quæ à mediocri causa plurimum patitur. Quod autem verbum (secundũ & præter rationem) referri solum debeat ad causas efficientes, patet ex interpretatione superioris Aphoris. in qua dicebamus, alleuiationes esse secundum rationem, quç fiebant à causis efficientibus morbos victis: prçter rationem vero, quç illis non victis contingebant; quod si ita est, malè, ut arbitror, Gal. hoc nomine comprehendit omnia, quæ possunt in nobis esse causæ extenuationis: nam cum alicuius vim expendere volumus, alia omnia mediocria ponuntur, & solum quid causa, de qua agimus suaptè natura facere posset expendimus, veluti cum dicimus dragmas duas Rhabarbari purgare corpus, intelligimus hanc dosim esse iustam & secundum rationem in corpore mediocriter affecto ad purgationẽ; quod si violentius aliquem purget, præter rationem hanc illatam esse uiolentiam asserimus, quoniam id non accidit ratione agentis, sed ob materiam subiectam, nempè, corporis nimiam mollitiem & facilitatem ad purgationem; sic sanè in re proposita, non quid anni tempus, ætas, regio, vel sensibiles euacuationes, vel aliæ prædictę causæ dissoluentes nostrum corpus efficere possint, sed quid ipsa sola febris illis omnibus medioctibus suppositis, præstare possit in corpore, expendimus; Ad quam rationem respicientes, si corpus mediocriter minuitur à mediocri febre, secundum rationem talis est diminutio; quod si nihil omnino minuitur, aut plurimum, hæc præter rationem ipsius febris fieri dicimus; quare hoc contingit ratione materiæ quç præter rationem dissoluitur. Sed iam expendamus an contabescentia, quç fit præter rationem, ostendat imbecillitatem uno modo solum nempè, vt diximus, quod significet corpus facilius dissolui, quàm mediocritas postulet, ad quam imbecillitas necessario sequitur; An etiam alio modo significat imbecillitatem facultatum, quæ circa nutrimenti elaborationem versantur: nam per mediocres febres virtutes nutritiuæ collabi non debent, ita, ut restituere non possint bonam portionem eius, quod dissipatur; itaquę, si corpus contabescit plus quam febris ratio postulat, hoc significat imbecillitatem illatam, & omnium etiam facultatum vt quę à mediocri causa affectę, mediocriter non possunt resistere, sed in magnam imbecillitaem cadunt, ex qua fit ut corpus colliquescat, & contabescat.

APHORISMVS XXIX.

Cum morbi incboant si quid mouendum videtur, moue, cùm vero consistunt, ac vigent; melius est quiescere.

Hic Aphorismus non pertinet ad signa, vt maior pars Aphorismorum, qui in hoc secundo libro continentur, sed ad curationem, non tamen eo modo, ut alij interpretes putant: nam Fuchsius credit authorem hic simpliciter agere de tẽporibus, in quibus debemus applicare remedia: nam non de omnibus remedijs hic agit, siquidem non omnia in principio sunt adhibenda, seque propria ipsi sunt; quæ vero propria uigentibus morbis, vel in crescentibus, aut declinantibus, non utiq; illa in principio adhibenda sunt; sed de mouentibus auxilijs solũ tractat autor. Errant prçtereà, qui intelligũt ita Aphor. si oporteat materiã in morbo euacuare, eam esse euacuandã semper in principio: nã multi sunt morbi, in quibus non licet ante declinationem euacuare per Aphorismum concocta medicari, &c.

Ad id etiam pertinet quod scribit in sequenti Aphorismo; Circa initia, & fines omnia imbecilliora, tanquam declinatio sit commodissimum tempus ad mouendum: imo nemo dubitat de vacuatione, quæ fieri debet declinante morbo. De Minoratiuis vero quæ adhibentur in principio semper magna fuit quæstio; Alij vero ita intelligunt: Si quid videtur mouendum in principio morborum, moue, verùm hæc explicatio caret arte: nam si quis nonit mouen-

mouendum esse in principio, non est opus illi præcepto, quod imperet vt moueat. Quare ego puto ita intelligendum, si mouendum est ante declinationẽ moue in principio; Hæc enim sententia quadrat dictioni Aphorismi, quasi diceret, commodè mouere possumus vel in principio, vel fine, quoniam tunc omnia sunt imbecilliora; itaque si non possumus declinationem expectare, in principio mouendũ: nam cum vigent morbi, inquit, melius est quiescere; ac cum morbi incrementum recedat à principio, & accedat ad statum, nihil de eo præcipit Hippocrates, quoniam ex extremis medium intelligitur. Erit ergo motio, quæ fit in incremento deterior ea, quę fit in principio; fieri tamen potest, quoniam nondum est status, de quo solo præcipit quietem; non quod mouere etiam aliquando in ipso nobis non liceat: nam verbum melius quiescere, non prohibet motionem, sed quod rectè omnibus ante peractis, nullus soleat mouendi locus tunc relinqui. De quo postea diligentius agemus. Porro, cum principij nomen significet primum insultum morbi, quod est indiuisibile; vel vniuersum tempus in quo cruda adhuc est materia, vel spatium trium aut quattuor primorum dierum, non intelligit principij nomine primũ insultum morbi, quoniam in tempore adeo momentaneo nihil moueri potest; nec intelligere potest tẽpus, in quo materia est cruda: nam si non est mouendum, vt scribit Galenus in libro de Optima secta, & in fine huius Commentarij, eo quod vires sint debilitatæ, ita vt motionem ferre nequeant, contingit in eo tempore, sæpè ita vires affici, vt motioni sustinendæ non sint aptæ. Præterea, vbi cruda est materia, aiunt non esse mouendum: quare reliquum est, vt intelligamus mouendum esse in primis diebus, si quid mouendum est. Ceterum, intelligit per verbum mouendum, euacuandum: nam alterantia medicamenta non videntur agitare, & mouere corpus, vacuatio autem non fit sine motu, & quia conspicuus est motus, magis in euacuantibus, quàm in alijs, ideo meritò vacuationem appellat motionem. Itaque cum de motione, quæ fit in principio morborum hic agat author, & non definiat an semper in principio mouendum sit, sed solum admoneat mouendum esse, si ita videtur; postulat vtique tractatio, vt rem hanc diligentiùs expendamus; & quoniam vacuantium auxiliorum multæ sunt differentiæ, illud in primis venit dubitandum, an velit author nos euacuare posse in principijs morborum per omnia genera euacuationum, vel saltem per sanguinis missionem, & purgationem ut Gal. in Commentario sentit.

Secundo loco explicandum erit, an remedia euacuantia, de quibus hic agit author, in principio omnium morborum conueniant; quod si ostendet ratio, solum euacuandum esse in quibusdam morbis.

Tertio loco illud sequitur enarrandum, an necessarium sit tempora quædam morborum eligere, & alia fugere: at si illud constabit, veniet.

Quarto loco explicandum, an melius semper sit in principio, quàm in statu euacuare; quod si inuenіemus in quibusdam morbis ita esse faciendam, vt censet Hippocr. ratio huius diuersitatis inuestiganda veniet. Iam vero quod non intelligat Hippocr. de omnibus remedijs euacuantibus, patet, primum, quod euacuatio quæ fit per balnea in ægrotis, solet solum adhiberi declinante morbo, presertim febre, de qua, vt ostendemus, potissimũ intelligitur Aphorismus. Deinde, euacuatio, quę fit per inediam, in omni tempore ante declinationem in usu & necessitate adhibetur; etsi Hippocrati credimus, vt in primo lib. Aphor. magis necessaria est media, & tenuissimus victus, vigente, quàm incipiente morbo. Deinde, quod magis mirum videri posset, etsi aliter credat Galen. in Comment. arbitror Hippocr. excludere hoc loco euacuationem, quę fit per sanguinis missionem; nam vt Hippoc. docet in 2. & 4. de Victu acutor. ubi agit de curatione Pleuritidis vigente inflammatione, sanguis ab eo mittitur. Deinde, tritũ est præceptum Galeni, sanguinem mitti posse quocunque morbi tempore, vbi vrget magnitudo morbi, & vires ferre possunt, quæ cum sæpè sint uigente morbo, cur non licebit nobis, eo tempore euacuare per sanguinis missionem? Quis etiam in magnis fracturis, & uulneribus, uigentibus magnis doloribus, sanguinem non mittat? At Galenus concoctionem turbari per sanguinis detractionem, & cur quæso potius in statu, quam in prioribus temporibus? Docet etiam experientia, vbi sunt vehementes ardores vigente febre & ob multitudinem, ac prohibitam transpirationem, natura laborat in concoquendo, illam maximè iuuari, si sanguis mittatur ante non missus, aut renouetur illius detractio, si parcius antea fuit extractus. Addo, quod Hippocr. dicat, in statu esse quiescendum, in principio vero & declinatione mouendum, quia omnia fortiora sunt in statu, circa initia & fines omnia imbecilliora. At ratio, quæ sumitur à fortitudine & vehementia eorum, quæ sunt in statu, non excludit sanguinis missionem, quippè cùm magnum remediũ magnis affectibus adhibeatur. Item si ratio, quæ sumitur ab imbecillitate, communis est principio, & declinationi, sanguinis missioni non conueniet, vt quæ nunquam declinante morbo adhibenda sit; Præceptum igitur est Hippocr. de Minoratiuis vulgo dictis, siue de leui purgatione adhibenda ante declinationem morbi, de qua semper fuit inter Medicos controuersia. Admonet igitur Hippocr. si expediat purgare in morbis ante declinationem, adhibendam esse purgationem inter initia morbi. Quod vero hoc intelligẽdum non sit in omnibus morbis, satis patet: nam vt in 1. lib. ostendimus, cum de vacuatione ageremus, vacuandum solum est cum aliqua adest plenitudo, vel est potenter reuellendum, uel deriuandum, vel aliud faciendum, quod sine euacuatione fieri nequit, quę cum in omnibus morbis non sint, temerè in omni fere affectu vulgares Medici à remedijs euacuantibus auxilia petunt. Nec vero Aph. hic scriptus est de omnibus morbis in quib. euacuatio est necessaria: nã multi morbi sunt, in quibus nõ refert purgare in principio potius, quàm in augmẽto, aut in declinatione potius, quam in statu, vt in Hydrope sine febre, in melancholia, mania, scabie, in doloribus, in cacochimia, denique in omni vitio, vbi nulla est in humoribus putredo: nam in illis satis est, si humores fuerint extenuati, & incisi, ac viæ patentes, per quas purgatio fieri debet; quo modo antea dicebat Hippocrates. Corpora cùm quis purgare uoluerit, fluida faciat oportet; Quæ cum in omni morbi tempore pari successu fieri possint, non refert in uno tempore, potius, quàm in alio purgare; at ubi putrescunt humores, concoctio sæpè necessaria est, & illius habenda est ratio: nam concocta medicanda esse antea scripsit Hippocrates. Et hinc orta est controuersia, an ante absolutam concoctionem, quæ fit in declinatione, purgare liceat, & si purgandum est, an hoc sit faciendum potius in principio, quàm in incremẽto & statu. De hoc igitur dubio hic agit Hippocrates, & iudicat si expectari non possit declinatio, potius in principio id esse faciendum, quam in vigore morbi. Quę sententia etiam pertinere non potest ad omnes febres putridas: nam quę fiunt à crassis,

uiscidis,

viscidis, frigidisq; humoribus, nec in primis diebus, nec in principio totius morbi aliquam admittunt purgationem: nam vt Galen. in 1. ad Glaucon. scribit, purgationes, quæ adhibentur in principio quartanę, tantum abest vt prosint, & sæpè etiam ex vna quartana, duas efficiant: vbi vero incipit concoqui materia, quod iam concoctum est, læui pharmaco educi potest, & quanto magis procedit concoctio, tanto felicius reiterari possunt purgationes: nam ut huiusmodi humores ob diuersitatem suæ substantię simul concoqui non possunt, ita repetita egent euacuatione, vt ad proportionem concoctionis, & generationis excrementi fiat euacuatio: non enim tutum est, quod anteà erat putrefactum, & posteà concoctum, in corpore relinquere: nam vt id recidiuam post declinationem committit, authore Hippocrate, ita in alijs temporibus morbi, grauat naturam, & impedit ne reliquum concoquatur; ergo, illud vt diximus euacuandum. Quam ob rem, si in febribus longis non nisi apparentibus signis cōcoctionis purgare possumus, vt Gal. sentit, & nos in superiore lib. cum Hipp. ostendimus, concoctiones autem in illis non apparent in primis diebus, nec in principio totius morbi, sed in augmento & statu, profectò, Aphorismus hic tales febres non comprehendit: nam in illis quiescendum est in principio, mouendum in augmento, & magis in statu, maximè in declinatione; Postremò, id apertè docent verba sequentis Aphorismi, omnia debilissima & fortissima, quæ malè vertit Leonicenus debiliora & fortiora, in solis enim acutissimis morbis omnia in statu sunt fortissima. Quare Hippocr. Aphorismus re vera solum pertinet ad acutas febres putridas, in illis enim in primis diebus, & in principio totius morbi purgandum esse iubet, & non esse expectandum statum, tunc enim melius est, inquit quiescere; sed cur facienda sit purgatio in his incipiente morbo, quiescendum vero potius in statu, in hoc Aphorismo non docet: sed ut Galenus scribit in sequenti Aphor. in quo ait, circa initia & fines omnia esse imbecilliora, in vigore autem omnia esse fortiora: mouendum igitur est in principio, quia omnia tunc sunt imbecilliora, quiescendum vero in statu, quia eo tempore omnia sunt fortiora. Quid vero per verbum (omnia) intelligat author, explicat Galenus scilicet Symptomata omnia, quales sunt accessiones febrium, vigiliæ, dolores, fastidia, sitis, morbum verò ipsum, à quo hæc Symptomata proueniunt, non esse fortiorem in his qui saluari debent, sed multo meliorem, quàm in morbi principio. Cuius interpretationem, antequā ad alia progrediamur, diligentius expendere oportet: nam abutitur nomine fortiore & meliore, & nomine morbi, pro causis morborum: si enim Symptomata sequuntur morbos tāquam vmbra corpus, non possunt vtique hæc esse fortissima, cum morbus est debilis, si quidem effectus respondent suis causis; Rectè ergo dixit Hippocr. omnia esse fortiora in statu morbi, nempè, Symptomata, morbos ipsos, & proximas causas morborum: id quod experientia docet: nam non solum vigente morbo Symptomata sunt vehementissima, sed etiam febris ipsa, qui morbus est, & calor, quæ causa est proxima febris, verum materia ipsius febris tunc melior est, quam in principio, & etiam fortior ad agendum, est enim fortior, quia plus caloris habet ob quem vehementius lædit: melior vero, quia plures gradus concoctionis accepit; quare stat, aliquid fortius esse, & melius, quia est alia ratio vehementiæ, alia bonitatis, vt apparet in signis, & Symptomatis Criticis, quæ maxima sunt, & tamen bona censentur, quia salutem proximam portendunt. Errat igitur Galenus, cum dicit

A morbum ipsum esse meliorem in statu, id enim de materia ipsa dicendum erat; & cum distinguit melius à forti, cum unum & idem vtrumque simul sit, & ita ab Hippocr. recedit, qui non de melioribus, sed de fortioribus solum agit. Sed ipsius Hippocr. rationem expendamus: non enim sequi videtur, vt mouendum sit in principio, quia tunc omnia imbecilliora, & quiescendum in statu, quia tunc omnia fortiora: tunc enim potius videtur succurrendum, quando mala maximè vrgent; Galen. uero in fine Comment. dicit in statu ideo esse quiescendum, quia tunc maximè fiant concoctiones, quo tempore nihil mouendum; & cum primum dixisset tunc maximè fieri concoctionem, paulo post ait: Iam naturam cō coxisse, & propterea superfluum esse euacuare, tum

B propter alia, tum quia vis animalis magna ex parte eo tempore est fatigata, licet quàm maximè duæ alię vitalis ac naturalis, fortes persistant. Quæ quidem verba egent consideratione primum enim debebat ipse docere, cur morbo consistente nihil sit mouendum ob concoctiones, quæ tunc fiunt: nam si motiones quæ fiunt inter initia morbi, (ut ille in Commentario scribit) futuras concoctiones iuuant, cur illæ has etiam non iuuabunt in statu, quo tempore natura plurimum laborat pro concoctione præsente; magis mirum est, quod scribit superfluum esse euacuare cum natura concoxit: nam anteà ille cum Hippocr. docuit, concocta etiam medicanda; quod si vacuandum non est, quod post concoctionem vis animalis sit fatigata, hoc commune erit etiam decli-

C nationi, & semper verebimur in morbis purgationem post concoctionem. Quod si vitalis virtus maximè fortis est, vt ipse putat, parum solliciti esse debemus de animali, vt idem in Methodo scribit. Præterea, vitalis, & naturalis etiam eo tempore ex magna pugna sunt debilitatæ, sed quia iam propinqua est victoria, ideo fortes dicuntur esse. Postremò, si illæ omnes purgationes, quæ fiunt ante concoctionem malas esse iudicat, qua ratione hic suadere potest purgationem in principio tanquam vtilem? nam diminutio materiæ simpliciter facta naturam non iuuat ad concoquendum, sed sæpè concoctiones turbat, alioqui cur in febribus longis in principio non euacuamus? Nihil igitur habet Galenus in Comm. suo quod viuam rationem reddat huius Aphorismi.

D Et multo etiam minus recipienda est interpretatio quàm facit in lib. de Optima secta, cap 38. & 39. vbi scribit, Hippocr. ideo dixisse quiescendum esse in statu, quia vires debilitatæ à causis morbosis tunc validissimis, ferre non possunt molestiam, quam adferūt remedia purgantia: in principio vero uires nondum esse infirmas, & propterea eā sustinere posse quæ tūc fit, euacuationem: nam vires siue fortes sint, siue debiles (vt ille paulo antea scribit) non indicant euacuationem, aut aliud remedium, sed solum victum: remedia vero indicant morbi, & causæ illorum; & quemadmodum quæ præter naturam sunt, contraindicant, idest impediunt sæpè ne efficiamus, quod vires indicant esse faciendum: ita vires, & alia quę sunt secundum naturam, vt plurimum impediunt fieri,

E quæ indicantur à morbosis affectibus; at contraindicantia non sunt quæ indicant aliquid esse faciēdum, aut vt ille alio verbo dicit, ꝙ propositum non sit, sed ex indicantib. illud inueniendum est: demus enim in principio nullā esse materiam, quæ vacuationem postulet, quis quæso in eo tempore euacuationem tentabit, etiam si vires sint validissimæ? eadem ratione, si vires constarent in statu, vt sæpè constant, vbique euacuandum esset sicut in principio: sed hoc non esse faciendum inquit Hippoc. quia dispositio morbosa in statu non admittit purgationem, quod facit in

princi-

principio; ad hanc igitur, & non ad vires primum respiciens Hippocr. dixit in statu quiescendum esse, in principio vero mouendum. Sed videamus quibus verbis hanc confirmet sententiam Hippocr. Verba autem sunt quæ continẽtur in sequenti Aphorismo, vt Galenus rectè etiam putat: ideo enim inquit mouendum est in principio, & quiescendum in statu, quia circa initia & fines omnia imbecilliora: cum vero consistunt, fortiora; quæ iamiam enarrare aggredior, vt ex peculiari & diligentiore interpretatione, pateat postea ratio huius Aphorismi.

APHORISMVS XXX.

Circa initia, & fines, omnia imbecilliora cum vero consistunt, fortiora.

VT antea diximus, hic Aphorismus rationem continet superioris, vt rectè etiam Gal. admonet: nam cur circa initia mouendum sit, & melius sit quiescere in statu, ratio est, inquit Hippocr. quod circa initia & fines omnia sint imbecilliora, in statu vero fortiora. Quam quidem sententiam Gal. vario modo explicat, & cum vnam primo in superiore Aphorismo attulerit interpretationem, in ea postea non quiescit, sed alias postea adfert: nam primum dixit ideo quiescendum esse in statu, quia tunc omnia Symptomata sunt fortiora; postea vero ab hac recedens interpretatione, subdit, id esse faciendum, quoniam coctiones morborum tunc maximè fiunt; addit paulo post, superfluum esse in statu euacuare, cum iam natura concoxerit, & huius rei dicit alias esse rationes, & eam maximè, quia vis animalis magna ex parte eo tempore est fatigata. Sed omnibus his rationibus admissis, non patet adhuc interpretatio rationis Hippocratis qui dicit in statu quiescendum, quia fortiora tunc omnia sunt in principio vero mouendum, quia tunc omnia sunt imbecilliora: nec ad immediatas quidem causas prædictæ rationes Galeni probationem ducunt: vt diligentius excutiamus, quæ dicit de fortioribus Symptomatis, & dispositione morbosa meliore, sciẽdum est, inter Symptomata, quæ ægros infestant, quædam esse quæ morbum, & causas proximas morbi sequuntur, alia vero quæ sequantur alias dispositiones, & alias causas, id quod vno exemplo ostendo. Accendatur ex bile putrescente in homine Plethorica febris, continua, vel intermittens, quę vigiliam pariat, & sitim: & in eo sentiatur tensio & grauitas membrorum, & dolor grauis in capite, vigilia, sitis, accessiones febrium, & Symptomata, quæ ex illis nascuntur, sequuntur morbum, nempè febrem, & hæc calorem, hic vero putredinem humorum, tensio vero & grauitas omnium membrorum, & capitis, non sunt Symptomata febris, sed ipsius Plethoræ, & hæc Symptomata, vt ipsa plenitudo, quæ illa infert, in principio morbi fortissima sunt, & deteriora quam in statu: nam tunc vi caloris, & ab inedia alijsque remedijs euacuantibus, consumpta est plenitudo, quæ in principio vigebat, quæ vero propria sunt morbo Symptomata, in principio mitiora sunt, vt etiam ipse morbus, & dispositio, siue materia, quæ putrescit; Procedente vero tempore, Symptomata, & morbus fortiora fiunt & deteriora: deterior enim morbus est, qui fortior & maior est, materia vero putrescens est quidem in principio imbecillior, sed deterior, in statu fortissima & melior, in declinatione autem imbecillima, & quam fieri potest, optima: nam in principio materia nondum concepit magnum calorem, ideo debiliter lædit, & quia putredo, quæ tunc incipit, nondum accepit aliquid cõctionis, ideo pessima est, in statu autem, vt vehementissimum concepit calorem, ita contra plurimũ recepit concoctionis, ideo tunc fortissima est ad agendum, & tamen longè melior in declinatione extincta putredine, nullam vel minimam amplius habet nocendi vim, & quia omnes gradus concoctionis accepit, quos potest recipere, ideo optima est. Errat igitur Galenus cum dicit omnia Symptomata in statu esse fortiora: nam hoc solum verum est de Symptomatis sequentibus morbum, & proximas causas morborum. Item rectè dicebat dispositionem morbosam meliorem esse in statu: nam aliæ dispositiones veluti Plethora, quæ sua quoque inferunt Symptomata, in principio fortiores esse solent; Verùm non rectè explicauit eam dispositionem morbosam cum dicit illam morbum esse: nam morbus in statu nõ est melior, cum sit longè vehementior, & ex maiore vehementia maius malũ metiamur; est autem dispositio morbosa quæ melior est in statu, materia propria morbi, quæ putrescit, & ex putredine vehemẽtiam, & ex concoctione bonitatem acquisiuit. Sed demus Galeno, id quod vult, aut optare potest, non tamen sequitur Symptomata sunt fortiora in statu, ergo tunc quiescendum, mouendum autem est in principio, quia illa sunt imbecilliora; nam si solum spectemus ipsa Symptomata, ratio potius cogit mouendum esse in statu, quam in principio, quia vt Gal. scribit in Commentatio Aphorismi Deiectiones nõ multitudine sunt æstimandæ, vbi sunt magni dolores, tunc per sanguinis missionem, vel purgationem succurrendum est, quemadmodum etiam ipse refert in lib. de victu acutor. Hippocratem sanguinem misisse vigente Pleuritide, quod si Symptomata nõ per se suadent non esse mouendum, sed quia virtutẽ deiecerunt, quæ ferre non potest motionem, quę fit a purgatione, hoc primum non est commune omnibus, non enim in omni statu morborum, vel etiam acutissimorum, vires ita sunt prostratę, vt omnem fugiant motionem quæ fit à medicamentis. Deindè, docet solum contraindicantiæ motionem, & non ipsum indicans in principio: nam in principio si vacuamus, id non facimus, quia virtus est fortis, adeo, vt non repugnet euacuationi, sic.n. in omni statu corporis vbi vires validæ sunt, vacuandum esset, sed oportet adesse indicans, nempè ipsam plenitudinem, aut aliquid aliud, quod ostendit necessariam esse vacuationem: ergo, si vacuandum est in principio, oportet materiam esse aptam ad euacuationem, & si non est mouendum in statu, id fit primo & per se, quia vel nulla est tunc materia, aut in eo tempore non apta ad euacuationem; & hoc primum est quęrẽdum, quomodocunque Symptomata & vires habeant; est quidem materia in statu noxia, vt quæ materia sit morbi, verum ad euacuationem non est apta, quoniam est mixta, & confusa cum alijs humoribus in venis, à quibus separari non potest, absque separatione autem mali à bono, vtilis & facilis euacuatio fieri nequit; quod vero mixta sit, & exactè confusa, ex eo patet, quia tunc maximè & potentissimè fit concoctio, quæ omnia inter se miscet, & confundit, non posse autem separari inutile ab vtili, duæ sunt rationes; vna, quod excrementum, siue id quod inutile est, non sit planè factum ante concoctionem, siquidem excrementum est, quod post concoctionem relictum est, in substantia dissimile, & propterea inutile, & noxium naturæ; quod autem tale est, excerni debet, & propterea excrementum dicitur. Alia

vero

vero ratio est, quod medicamentum purgans non actum habet agendi, sed potentiam solum, eget autem calore nostro, & alteratrice facultate, vt actu fiat purgatorium medicamentum, quo fit, vt cum natura & naturæ instrumentum calor, totis suis viribus pugnent aduersus causas morbosas potentissimè lædentes, nequeant diuidere suas vires, vt simul concoctioni materiæ morbosæ, & alterationi distributionique medicamenti seruiant: turbatur igitur concoctio, quæ totius naturæ & caloris vim exigit. Turbatur etiam naturæ ordo, quippe cum concoctio præcedat separationem mali à bono; & hæc euacuationem mali, cogit autem purgatio vt antequam concoctio sit peracta, fiat separatio & vacuatio, ex qua bonum cum malo excernitur, vnde naturę vires debilitantur, morbosæ causę augentur, & concoctio, quæ felicissimè perficiebatur, vitiatur; Merito igitur dixit Hippocrates quiescendum esse in statu acutissimorum morborum ob hanc maximè rationem: quia tūc materia non est apta ad purgationem; at hanc causam non expressit, sed remotiores, quæ hanc significant & pariunt: nam quoniam causę morborum tunc sunt potentissimæ, & natura potentissimè resistit, ideo fortissima fit pugna, quæ cùm per alterationem fiat, ad quam sequitur mixtio, fit, vt potentissima fiat concoctio, hoc enim sequi oportet vincēte natura, ex tali autem concoctione misceri, & confundi bonum cum malo necesse est, ex qua cōfusione ineptitudo nascitur ad separationem, & euacuationem materię inutilis. Itaque, verbum omnia fortissima, ad causas inter se fortissimè pugnantes prima ratione referendum est: illa enim sunt, quę faciunt vt quiescere debeamus: Symptomata enim & morbi, qui tunc fortissimi etiam sunt, signa sunt pugnę acerrimæ, quæ tunc fit: quod si vires deijciant, tunc rationem causæ habent, eo quod vires deiciant, quæ sua ratione impediunt euacuationem fieri; Sed (vt diximus) hoc non est commune omnibus, imo nullis, de quibus agimus propriū, vel etiam teste ipso Galeno, qui præceptum hoc de motione & quiete facienda in statu, dicit solum esse intelligendum in morbis salutaribus, at in his non ita sunt affectę virtutes nostri corporis, quin possint ferre leuem aliquam euacuationem, si adsit id, quod illam indicat. Sed videamus, an illud nunquam adsit, ita vt perpetuò quiescendum sit in statu acutissimarum febrium, (nam de alijs contrariam esse rationem ostendimus, vacuandum scilicet esse in statu potius quàm in principio) Dico in hoc dubio, in quo multorum salus consistit, diligenter esse notandum, quod Hippocrates & Galenus dicunt, in statu salubrium morborum maximè & potentissimè fieri concoctiones; id quod fieri non potest nisi potentissimè natura vincat: est enim concoctio actio, quæ fit vincente natura. Itaque, si signa præcesserunt in diebus decretorijs futuræ victoriæ, & cum in statu sumus, eadem perseuerant, temerarium esset naturā turbare euacuando, si quæ enim auxilia tunc sunt adhibenda, in eo quod natura facit, danda sunt; temperantia igitur, refrigerantia, quæ retundunt calorē febrilem, naturæ opem adferent; at vero, si videamus concoctionem potentissimè non fieri, imo nec procedere, sed pugnæ ancipitis indicia apparere, tum ex alijs Symptomatis, tum maximè ex vrinis crassis, rubeis, & obscuris contentis, quæ per aliquot dies in eodem statu perseuerant, quid quæso agendum? Dicent scio, qui exactissimas concoctiones semper expectandas esse volunt, ante purgationem solum Epithemata, & roborantia virtutem esse adhibenda, vacuandum vero minimè. Verum deberent illi vide-

A re, impotentiam hanc ad coquendum, sæpè oriri, nō ex debilitate virtutis, sed ex materiæ copia, & malis qualitatibus, ad quas superandas sola natura, quæ sæpè mediocriter valet, non sufficit, oportet enim in omni actione proportionem seruari inter agentia, & patientia. In quo quidem casu vereri non debemus naturæ oppressæ suppetias ferre, euacuando vel secta vena in cubito, si subest robur in viribus, aut inter annularem & auricularem digitum, vel quod longè tutius est, & fœlicissimè sæpè probatum, admotis hirudinibus hemorrhoidibus, mirum enim est quantum prosit tunc huiusmodi euacuatio, ex qua videmus Symptomata omnia mitigari, concoctiones dominari, & salutem sæpè ab alijs desperatam Medicis, comparari. Quod si igneæ ex feruentissima bile ap-

B parent vrinæ, cum obscuris (ut diximus) contentis, nunquam oberit Cassiæ vncia, vel Manna cum iusculo exhibita, hæc enim non turbant concoctionē, sed turbatam releuant, diminutis causis quæ illā turbabant, & impotentem reddebant. Atque hæc quidem de motione & quiete, quę fieri debet in statu acutissimorum morborum, vel calidissimorum, cuiusmodi sunt tertianæ exquisitæ. Porrò, circa principia dixit mouendum esse, si videtur, motionem autem, vt diximus, intelligit eam, quæ fit per purgationem, tanquam sanguinis missio necessaria in febribus putridis non egeat præceptis, quæ de rebus dubijs sunt tradenda; Rectè autem addidit, si videtur: nam læues aliquando adeo sunt morbi, & patuæ illorum causę, vt nulla necessitas cogat nos vti purga-

C tione in principio, sed præstat perfectam concoctionem expectare, cuius in primis illis diebus non multo post, & sine difficultate venturæ euidentissima adsunt signa. Quod si maior difficultas sese offert, tunc læuis purgatio omnino adhibēda est, quoniam desunt illa incommoda, quę diximus esse propria vigentibus morbis: non enim tunc turbatur cōcoctio quam natura lęuissimè est aggressa, & propterea separari potest vi medicamenti, auxiliante natura, pars mali à bono, & sic quæ est plenitudo grauans naturam, minuitur; ex quibus (ut rectè inquit Gal.) concoctiones meliores, & celeriores euadunt. Nec obstat quod materia sit cruda, & concocta esse medicanda, quoniam ante diximus, id intelligendum esse etiam Galeno authore, in frigidis & crassis humo-

D ribus morbos longos committentibus; quo loco etiā alia omnia argumenta pugnantia contra hanc purgationem in principio, sine magno negotio refellimus. Rectè igitur admonet Hippocr. ubi uidemus naturam grauari à Cacochymia humorū, vt in principio purgatione humorum vtamur, antequam vehementissimę pugnæ tempus adueniat, in quo inquit melius est quiescere; & rectè illud etiam dixit (melius), quasi dicat nullam esse mouendi necessitatem in statu, si pręcesserint inter initia debitæ euacuationes: nam in vehementissimis febribus materia est uniformis, tenuis tota, vehementerq; calida; quare facta minoratione aliqua in principio, nullum posteà relinquit ante declinationem tempus aptum ad purgationem: tota enim simul concoquitur, & tota simul

E per Crisim postulat euacuationem; aut si Crisim nō tentauerit natura, purgationem in declinatione; crassa vero materia, quæ mitiores febres, & ferè omnes intermittentes excitat, cum sit maximè difformis, pars post partem euacuanda, procedente morbo, in quo per concoctionem redditur aptior ad separationem, & euacuationem; in principio vero, frigida, crassa, & viscosa, non nisi cum magna violentia trahi potest; quibus difficultatibus caret materia, quę acutas febres parit: nam illa ab initio facilè separari,

rari, & trahi potest à nostris medicamentis, quare merito de his morbis loquens Hippocrates dixit mouendum esse in principio, & quiescendum in statu.

APHORISMVS XXXI.

Eius qui ex ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus, malum.

REdit Hippocrates ad signa, docet enim quid malum sit in conualescentibus sumpto indicio ex bona cibatione, si quis enim, inquit, bene cibatur & corpus ex ea cibatione non proficit, malũ est. Porro bene cibari intelligere oportet illos, qui benè appetunt cibos, & eos quidem bonos, corpus proficere quod ex Græco melius crescere & augere vertendum est, id enim verbum ἐπιδιδόναι significat, vt in Comm. 3. Aphorit. primi libri ostendimus, intelligendum est, quod ad suũ naturalem statum properat, ita, vt vires quæ à morbo fuerunt debilitatę restaurentur, & contracta macies paulatim tollatur, solitusque habitus paulatim recuperetur. Malum autem id esse inquit, Galenus quia significat vel potentiæ qua corpus nutritur imbecillitatem; quę bene assumptum cibum concoquere & assimilare nequit, vel malorum humorum qui relicti sunt ex morbo superabundãtiam quę cibum assumptum corrumpit. verũm si hic Aphorismum eandem sententiam continet, mutatis solum verbis, cum eo qui in octauo loco superius continetur vbi scribit Hippocr. Si quis à morbo cibum assumens nõ corroboratur, pluri alimento corpus vti significatur. Malum etiam esse poterit alia ratione: quod scilicet, ostendat plus alimenti assumi quam iustum sit; id enim ille Aphorismus continet. Verum mihi videtur Hippocr. aliud in hoc tractare quam in illo: nam in superiori Aphorismo solum agebat de cibo qui assumitur cum appetitu, nullam regulam & mensurã imponens ei qui assumit; ex quo merito sequebatur corpus vti plurimo alimento: nam si quis benè cibum appetat, ita, vt nullus videatur relictus affectus ex morbo, nulla alia afferri potest ratio cur corpus non corroboretur, nisi quod plus alimenti assumitur quã virtus adhuc debilitata ex morbo elaborare possit; in hoc vero Aphorismo, verbum (bene cibari) complecti videtur qualitatem, quantitatem, & alios omnes scopos requisitos ad bonam nutritionem. Quibus quidem suppositis, sequi non potest in hoc vt in illo, scilicet, quod ostendat corpus vti copiosiore alimẽto, merito igitur inquit Gal. malum hic esse, quia vel reliquias mali humoris qui impedit bonam fieri nutritionem, vel imbecillitatem facultatis cõcoctricis, quę nequit elaborare & conficere alimentum, ostendit.

Quod si quis contendat item intelligi per bene cibari, quod significat assumere cibum, malum erit: quia vel indicat corpus vti abundatiore alimento, vel potentiam imbecillem, aut exuperantiam corruptorum humorum. Sed dicet quispiam, qui fieri possit, vt quispiam bene cibetur, & cibum bene appetat, & eum quidem bonum, & cum iusta mensura, & tamen cum concoquere nequeat? cur enim appetitus seruatur, & concoctio illi non respondet? quippè, cum Galeno authore temperies sit causa omniũ bonarum actionũ, quę si efficit ut appetitus constet, concoctionem debilitare non debet; Addo, quod ad appetitum conciliandum maius, & perfectius robur requiritur, argumento quod febricitantes alimentum melius concoquant quam appetant: an dicendum est, temperiem quidem esse actionum causam, sed non vno & eodem temperamento omnes actiones, & facultates corporis gaudere: nam cum frigidiore temperie ventriculi seruatur integra appetentia, concoctio vero debilitatur: hęc enim calido & humido temperamento maximè nititur; non mirum igitur, si conualescentes ob dissolutionem spiritus & calidi natiui refrigerati, & etiam consumpta corporis substantia dissoluti, appetitum seruant in conualescentia, coctricem vero facultatem debiliorem obtinent: hæc enim plurimum calidæ & spirituosæ substantiæ requirit. Atque hæc satis de hoc Aphorismo.

APHORISMVS XXXII.

Omnes ferè qui malè se habent circa initia, bene cibati, nec quicquam proficientes, circa finem rursus cibum non appetunt; qui vero circa initia cibum valde non appetunt, posteà bene appetentes, ij melius euadunt.

PErtinet hic Aphorismus ad naturalem facultatem, & ad conualescentes quemadmodum Gal. scribit: nam si omnes qui malè se habent intelligere velimus, eos etiam qui ægrotant, falsus erit Aphorismus quo dicit circa finem cibum nõ appeti: nam si finis declinatio est morbi, in declinatione autem omnia Symptomata mitescunt, necesse quoque est melius appeti cibum. De conualescentibus ergo Aphorismus scriptus est; & verbum (circa initia intelligere debemus, circa initia conualescentiæ, idest in primis diebus: circa finem uero, non debemus intelligere finem conualescentię: finis enim conualescentiæ sanitati continuatur, in quo tempore meliores necessariò fiunt corporis operationes; sed circa finem idem est, quòd procedente tempore à principio conualescentiæ. Porro circa appetentiam conualescentium quattuor contingunt; Primum, vt aliquis appetat in principio, & postea semper donec sanitatem solitam recuperauerit: Secundum, ut malè in principio & postea semper donec rursus in morbum relabatur, aut tollantur causæ quæ appositum destruunt. Tertius est casus quando qui benè in primis diebus conualescentiæ cibatur, deinde appetitum perdit; Quartus casus est, si in principio malè cibetur, deinde vero melius. Hos duos vltimos casus tangit Hippocrates in hoc Aphorismo, & quod in uno melius scribit, in alio intelligendum est deterius; ita, vt talis sit sensus: omnes fere qui male se habent circa initia bene cibati, nequidquam proficientes, circa finem rursus cibum non appetunt, & in deterius euadunt; qui vero circa initia valde cibũ non appetunt, illi postea benè appetunt & in melius euadunt; ac, vt primum obscuriora verba explicemus, videtur Hippocrates superfluò addere verba (malè se habent) nam si de conualescentibus solis intelligitur Aphorismus vt Galenus notat, & re vera aliter intelligere non potest, quomodo dicere potest author, illos malè circa initia habere, & tamen bene cibari? in quo enim malum est positum? fortè enim debebat dicere: omnes fere qui circa initia bene cibantur, nec tamen proficiunt, tandem etiam cibum non appetent: nam in secunda parte non addidit verbum malè vel benè tamquam superfluo in prima sit adiectum, nisi fortè talis fieri posset lectio.

Omnes

Omnes ferè qui bene cibantur circa initia conualeſcentiæ, & tamen malè ſe habent, quod ſcilicet reliquias habeant præcedentis morbi, illi inquam proficere non poſſunt, & tandem circa finem cibum non appetent. Vnde & verbum rurſus videtur ſuperfluò adiectum, quaſi enim antea dixiſſet, iſtas non appetere cibum, dicit rurſus illos in idem malum relapſuros; vel fortè ita legendus eſt Aphoriſmus. Omnes ferè qui malè ſe habent circa initia, ideſt, cibum non appetunt, & tamen nituntur benè cibari, accidet illis ut corpus nihil proficiat, & etiam cibum non appetant circa finem. Manebit ergo ſemper in illis inappetentia ita ut ſit vnus ex caſibus à nobis additis; ſed qualiſcumque ſit lectio, lcuiſſimas ſententias continet hic Aphoriſmus: nam ſi ſequamur lectionem Galeni facilis eſt ratio, qui enim primum conualeſcentes bene appetunt cibum & tamen ex eo non reſtarantur, ideò circa finem cibum non appetunt, quoniam nutrimentum corruptionem humorum non bene expurgatam augebit, ita vt tandem appetitum etiam perdat, communicato vitio partibus quæ authores ſunt appetentiæ. Addidit autem verbum (ferè,) quoniam contingit aliquando vt virtus progreſſu temporis vincat etiam reliquias humorum; ex quo fiet, vt cibi appetentia perſeueret, & corpus paulatim melius proficiat. Contra vero qui circa initia deiectam habent appetentiam quod verbum (valde non appetunt,) exprimit, ſolent poſteà bene appetere & melius proficere: nã (vt inquit Galenus) eo tempore quo parum cibi aſſumebatur natura diſpoſitionem quæ erat cauſa inappetentiæ concoquit & diſſipat, atque ita appetitus augetur, & cum appetitu etiam corpus meliorem habitum recuperat. Qui vero ab initio & poſtea ſemper benè appetunt, perfectè ſunt liberati, & concoctio reſpondet appetentiæ. At, qui nec in principio, nec poſtea appetunt, morboſam adhuc habent diſpoſitionem, aut multos malos humores qui ab initio appetentiam perdunt, & rurſus in morbum præcipitem agent ægrotum.

APHORISMVS XXXIII.

In quouis morbo mente conſtare, & benè ſe habere ad illa quæ offeruntur, bonum: contra uero ſe habere, malum.

PErgit Hippocrates in ſignis tradendis, & in hoc Aphoriſmo docet quid bonum ſit aut malum & mente, & ex eo quod quis bene ſe habeat ad ea, quæ afferuntur. Bonum, inquit, eſt, ſi in morbo quis mente conſtat & bene ſe habet ad illa quæ offeruntur, contra vero malum eſt, ſi in morbo mens non conſtat, & æger malè ſe habet ad ea, quæ offeruntur. In qua re primo notandum eſt, quod ſcribit author, in quouis morbo (nam Galenus videtur interpretari eſſe bonum mente conſtare ſolum in morbis partium, in quibus reſidet mens, aut aliarum partium, quæ ab illis originem habent. Verum Hippocrates inquit, in quouis morbo, ita etiam quæ de partibus deſtinatis ad appetitum benè vel malè habentibus ſcribit, contrahunt Aphoriſmum plusquam author velit: nam in quouis morbo cuiuſcumque fuerit partis, bene ſe habere ad illa, quæ offeruntur bonum eſſe proponit Hippocrates.

Ceterum Græce legitur *διάνοια* quod à noſtro interprete mens dicitur, fortè Galenum imitante, qui A ſcribit aliquando nihil referre ſi pro mente quis dicat intellectum, vel rationem; tamen philoſophi rectius dicunt Dianiam eſſe ratiocinandi ſiue diſcurrendi facultatem; ſed nihil obeſt quo minus ad omnes principes animæ facultates mentis nomen extendamus; bonum enim eſt ſi mens, intellectus, ratiocinatio, imaginatio, & memoria conſtant; malum autem ſi aliquod ex illis non conſtat. Porrò conſtare mente non eſt hoc loco bene ſperare, etſi etiam hoc eſt bonum, & non ſolum non delirare, ſed nullum inſigne vitium in illis facultatibus habere. Nam malum eſt ſi quis per aliquot verba ſermonem continuare non poteſt, vel triſtia imaginatur: aut commemorat, aut aliquid ſimile facit, ex quo intelligimus inſigne aliquod eſſe in illis facultatibus vi- B tium, inter quæ tamen delirium eſt potiſſimum malum, adeò vt ex eo ſolo mortem aliquando præſagire liceat. Bonum vero eſt mente conſtare, non quod ſalutem futuram neceſſariò oſtendat, nec quod indicet cerebrum, atque illius membranas, ſpinalemque medullam, ſeptum tranſuerſum, & denique partes neruoſas rectè habere, ut Galenus tradit: nam ſępè partes illæ laborant intemperaturis frigidis, humidis, ſiccis, & calidis quoque, & quod maius eſt, ſolutione continui abſque mentis perturbatione.

Prætereà contingunt deliria non ſemper ex affectu illatum partium, ſed ex calidi natiui influentis à corde feruore, vt in ardentibus febribus contingit, vel ob eiuſdem extremam debilitatem, quo C modo decrepiti, & qui morti iam ſunt propinqui delirare agnoſcuntur, vel ob malignos morbos calidam hanc & ſpirituoſam ſubſtantiam corrumpentes, qua ratione deliria fiunt in febribus malignis, quapropter mentis conſtantia in omni morbo bona eſt, quia bonum eſt præcipuam corporis actionem rectè ſe habere. Id enim ſignificat cerebrum non pati inflammationem, aut alias affectiones, à quibus deliria naſcuntur. Significat prætereà mentis conſtantia, neruoſas partes, non eſſe affectas illis malis, quæ per conſenſum, mentis conſtantiam in cerebro violare poſſunt. Poſtremò, id docet natiuum calidum eſſe ſine illis affectionibus, quæ mentem reddunt inconſtantem. Ceterum quod ait de his, qui bene ſe habent ad ea, quæ offeruntur, non repugnat D ei, quod ante ſcripſit, appetitum circa initia non multum eſſe laudandum, eo quod ſoleat recidiuam facere, & poſteà ſeipſum etiam perdere: nam illic loquebatur de conualeſcentibus, hic vero de ægrotis. Prętereà, illic quid melius eſſet, an melius appetere in principio, vel non appetere expendebat. Poſtremò, hic non de appetitu agit ſed de eo, quod eſt bene ſe habere ad illa quæ offeruntur ſiue alimenta, medicamenta ſint: bonum enim eſt, ſi quis non ſolum alimenta, ſed etiam medicamenta, quæ offeruntur deuoranda, ſumat conſtanter, bonoque animo, atque promptè. Eſt vero hoc bonum, non quòd oſtendat ventriculum, hepar, cor, neceſſariò ſana eſſe, vt Galenus credit: nam ſæpè in illis partibus ſunt morbi, qui non prohibent ægrotos bene ſe ha- E bere ad ea, quæ offeruntur.

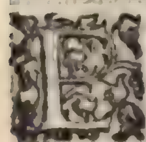
Prętereà, ex ſolius calidi influentis ſuperius dictis malis perditur appetitus alimenti, & perperam ſe habent ægroti ad oia, quę offeruntur. Bonum igitur eſt, quia oſtendit in partibus ad appetitum deſtinatis nullum eſſe vitium, quod poſſit labefactare appetentiam alimenti, & facere, vt medicamenta penitus reſpuamus; Docet prætereà id, conſtare calidum innatum, ac etiam rationem ipſam, quæ diiudicat illa non eſſe aduerſanda quæ ſalutis gratia offeruntur.

runtur. Necobstant quidem quæ dicuntur appetitum in morbis fouere, augere, longioresque reddere morbos, propterea non in omni morbo bonum esse: nam Hippocrates bonum hic intelligit ut signum, non ut causam; appetitus enim bonus est, quia ostendit bonas subesse in corpore dispositiones, à quibus nascitur; quod si quis malè eo vtatur, non mirum si mali sit causa. At si quis dicat appetitum caninum malum signum esse in morbis, rectè quidem dicet, verum qui talem habent appetitum, non bene se habent ad ea, quæ offeruntur. Actiones enim excedentes mediocritatem naturæ conuenientem, malę sunt.

Ceterum, illud solum consideratione eget quod scribit Galenus in Comment. non propterea credendum esse salutem venturam si bonum aliquod est signum, vel mortem, si aliquid est malum, sed de uita & morte prænunciandum esse omnibus signis collectis, & diligenter perpensis, an plura sint bona quàm mala, aut maioris efficaciæ, quæ pauciora sunt alijs: nam hoc puto solum esse verum, cum salutem prædicere volumus; etenim, vt dici solet, ad construendum omnia sunt necessaria, ad destruendum vnum sufficit. Itaque cum salus pendeat ex totius corporis sanitate, necesse est, vt omnes partes, præsertim quæ principes sunt, publicumque munus exercent, quæ salutis signa præbeant, unicum vero signum quod malam læsionem ostendit in aliqua & illis partibus, mortem sæpè præsagit: ut pulsus debilitas cum magna frequentia, vel delirium, quod ex affectu proprio cerebri nascitur, vel vrinæ liuidæ & nigræ in febribus pestilentibus: vnum enim ex his indicijs etiam si alia omnia sint bona tandem futuram mortem ostendit, eo quòd alia principia, malum, quod in vno incępit, progrediente morbo etiam inuadit.

APHORISMVS XXXIIII.

In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempore congruit morbus, quam quibus secundum nihil istorum congruit.

EX conuenientia morbi cum natura, vel ætate, vel habitu, aut tempore, docet Hippocrates morbos minus esse periculosos alijs, qui cum prædictis non congruunt; quod (vt postea ostendemus) perinde est, ac si dicamus, ex causis minoribus aut maioribus, quæ morbos efficiunt prædicere nos posse quinam morbi sint periculosiores, aut tutiores, quæ sententia facilius intelligetur, cum dictiones ipsius Aphorismi erunt intellectę.

Igitur quod Hippocr. inquit in morbis, nonnulli solum intelligunt de morbis ipsis, verum potest etiam morbi nomen extendi ad causas & symptomata morborum, eadem enim est ratio ut posteà ostendemus.

Præterea errant qui nomen morbi contrahunt solum ad morbos, qui (vt ipsi aiunt) sunt cum materia, quales sunt febres putridæ: nam in omnibus morbis vera est Hippocratis sententia.

Verbum autem (periclitantur) non solum continet vitæ periculum, sed etiam difficultatem, quæ nascitur in curatione: nam morbi, qui non conueniunt cum natura, & ceteris enumeratis ab Hippocrate, vel periculosiores sunt, aut si periculo carent, certè sunt difficilioris curationis, quàm alij.

Ceterum, naturæ nomine solum intelligit Galen. temperiem nostram, sed quid obest quo minus etiam intelligamus naturam in proprio significatu pro forma? nam morbi, qui nati, & apti sunt in homine fieri, faciliores quidem sunt, & tutiores, illis, qui ex alijs animantibus nos inuadunt, aut ex alijs causis formam nostram corrumpunt, & perimunt. Huius generis sunt morbi, qui ex canis rabidi aut ferarum morsu inferuntur, vel ab aere pestilenti, aut à venenis tota, (ut aiunt Medici) substantia nobis lethalibus; sunt enim illi periculosissimi, quoniam à nostra forma longè recedunt; etsi interim nihil, vel minimum obsint temperaturæ.

Ætatis nomen omnibus patet, sed non ita rectè videtur Galenus nomen habitus explicare; intelligi enim vult habitus nomine temperiem non natiuam, sed quæ fit ab ipso habitu, quasi habitus temperiem faciat, & non hic ex temperie nascatur: nam pinguis, vel crassus, aut gracilis habitus, temperiem sequitur, verum meo quidem iudicio habitus nomine Hippoc. lõge quid diuersum ab eo, quod sequitur, vel facit temperiem, intellexit, nempè formam, & structuram corporis: quo modo dicimus quosdam esse bono, vel malo habitu, erecto, curuo, constructo, lato, firmo, infirmo. sic enim Hippocrates athletarum habitum summè bonum dixit esse, illorum scilicet formam, figuram, & structuram laudans, quę aptissima erat ad validissimas actiones exercendas, quo modo etiam Galenus in secundo Artis Medicinal. cum de habitu corporis loquitur intelligit.

Iam vero congruere siue conuenire morbum cum materia, & alijs prædictis, crediderunt nonnulli cum, qui contrarius est: non congruere vero eum, qui est similis: nam cum morbi expelli non possint, nisi per contraria, rationi uidetur consonum, vt qui contrarietatem inueniunt in natura, ætate, habitu, tempore, minus periculosi sint, facilius propelli possint; contrarium uero in illis accidere, qui similes sunt naturę: nam in similitudine cessat contrarietas, & repugnantia, sine qua morbi, & illorum causæ pelli nequeunt. Verum Galenus contrariam tuetur interpretationem, minus enim periculosos esse, & facilius curari morbos, qui similem habent naturam cum nostra, huiusque rei rationem sumit ex causarum morbos efficientium magnitudine; fieri enim à maioribus causis morbos dissimiles nostræ temperaturæ, & quia morbi tolli non possunt nisi remotione suarum causarum, meritò fieri, ut difficilius illi curentur, periculosioresque sint, qui dissimiles sunt naturæ nostræ; Atque in eo quidem rectè sentit Galenus quod periculosiores, & difficiliores sint morbi, qui à maioribus causis sunt nati, verum negare non potest contrarietatem, quæ est contra morbum, & suas causas, minuere periculum, & difficultatem curationis.

Sed quomodo hæc conciliari & intelligi possint, posteà patebit; Nunc verò quid obest quo minus aliquando similes morbi fiant à maioribus causis, quàm alij, Nonne (vt hoc exemplo vtar) biliosus incidere potest in febrem ardentem à maioribus causis, quàm pituitosus, sic sanè, vt si contingat biliosum mori, pituitosum euadere, id enim maioris morbi, & causæ in illo, in hoc minoris est indiciũ. Itaque æqualiter ardentem febrem intelligere oportet esse, eamque fieri in vno à maiore, in alio à minore

nore causa, sed quomodo rursus æqualitatem febris metiri oportet? graduné, vt stultè opinantur recentiores interpretes, minimè quidem: nam æqualitas gradus caloris febrilis ab æqualibus causis inducitur; capere igitur oportet æqualitatem febris in vehementia, siue magnitudine, vt obiter rectè admonet Galenus: nam eadem vehementia febris in homine pituitoso, vel in hyeme, non potest induci, nisi à maiore causa, & pluribus gradibus caloris, quàm in bilioso, vel æstate: nam cum biliosus iam sui naturalis caloris plus habeat, quàm pituitosus, alio accedente non multo calore à causis calefacientibus febrem vehementissimam sentiet; qui vero pituitosus est, cum frigidior sit bilioso, necessè est vt à causis calefacientibus primo parem bilioso caliditatem acquirat, deindè quicquid posteà caliditatis bilioso accreuerat, si modo æqualis magnitudinis, & ardoris febris in vtroque fieri debet, quare plures erunt gradus caloris febrilis in pituitoso, quàm in bilioso: nam quicquid caloris accreuit corpori vltra eum, qui proprius est cuiuscunque temperaturæ, illud est febrile, & morbosum; potentiore autem calidioreque causa est opus ad plures gradus caloris inducendos, ex quo sequitur maius periculum, maiorque in curatione difficultas: tanto enim magis qui periclitatur, & difficiliùs sanari potest, quanto plus à suo naturali statu recedit; & hæc quidem ratio in omnibus morbis, & causis, atque symptomatis morború communis est: sed id prius de morbis ostendamus, an respondeat in omnibus, quæ scribuntur ab Hippocrate: nam quod ad naturam siue temperiem attinet, putant recentiores non semper esse verum, quod morbi, qui congruunt cum natura, æqualis vehementiæ, sint minus periculosi alijs; & in hoc adferunt Conuulsionem, vel alium grauem morbum ex siccitate, qui etsi congruit neruo, parti scilicet siccę, magis quàm conuulsio ab humiditate, tamen hæc semper minus periculosa est illa, sic Galenus in septimo Method. Siccitatem partium solidarum, & periculosissimam, & difficillimè curari memorię prodidit.

Verum illi non vident Hippocr. hic non expendere morborum diuersitatem, sed vnum morbum sumere, & in diuersa temperie collocare, & demum iudicare quænam temperies ex illo eodem morbo magis periclitetur, iam pone Conuulsionem ex inanitione æqualis magnitudinis fieri in vno, qui corpore sit humido, & in alio, qui sit sicco, erit profectò illa in corpore humido periculosior, quia à maiore causa est nata, sed quid fiet si is, qui sicciore est temperamẽto, imbecillior sit, fortior vero qui humido? An robur, quod resistit magis morbosis causis, & facilius ferre potest omnia auxilia, non est causa facilioris curationis, & minoris periculi, id non negamus. Ergo dicemus par esse periculum vni quidem imminere ex magnitudine causæ, alteri vero ex virium imbecillitate: nam quantum crescit periculũ humido, & pituitoso ex maiore Conuulsione, & illius causa, tantum ipsi minuitur ex virium robore, quarum imbecillitas auget periculum in bilioso, diminutum ex causæ, & morbi paruitate. Nihil ergo firmum, & stabile tradit Hippocr. cum scribit eos magis periclitari, qui morbo contrario temperaturę laborant: nam periculum non solum ex morbi magnitudine, sed ex virium imbecillitate, & alijs causis non æquè repugnantibus sequitur, quæ cum reperiri possint aliquando in eo, qui consentit cum morbo, potius quàm in alio, vel periculum æquant, aut minus reddunt, quod fiet si huius vires, & alia auxilia longè potentiora sint, quam sit excessus morbi, qui hunc afficit. At nos ad hæc respondemus, Hippocratem hic prosequi solum generationem morbi, quæ per se, & semper periculum auget ob maiorem suam causam, & morbi maiorem excessum, non autem considerat curationem, & ea, quæ per accidens possunt minuere periculum, aut augere; Accidere enim potest vt robur nunc maius sit in eo, qui à minori causa laborat; contingit vt diximus etiam aliter. Illud autem perpetuo verum est, illum morbũ, qui maior est, & à maiore causa, difficiliorem esse. Sed hęc adhuc in alijs clariora euadent.

Ceterùm contra eam conueniẽtiam, quæ est morbi cum ætate, adferunt nonnulli contrarium videri, qui aiunt quartanam congruere magis cum declinante ætate, quàm tertianam, hanc tamen facilius curari, & minus periculosam esse. Respondendum huic argumento est, eodem modo, non duos morbos natura diuersos, sed vnum in diuersis ætatibus ponendum, quo fit vt quartana periculosior sit in iuuene, quàm in consistente, contrarium vero accidit in tertiana sed quid dicemus ad Aphor. 40. huius libri Hippocratis in quo scribit raucedines, & grauedines in valde senibus non concoqui, cum tamen hi morbi senili ætati maximè congruant, in iuuene autem hæ passiones facillimè concoquuntur. Huic argumento parum aptè respondet Galen. etsi duas tenet responsiones: ait enim, Hippocr. hic agere de periculo, quod est in morbis, illic vero de cõctione; Deinde quod non loquatur de simpliciter senibus, sed de valdè senibus, in quibus ob vitium imbecillitatem omnia sunt periculosa. Verùm vt anteà ostendimus, verbum (periclitari) etiam comprehendit curationem: nam morbi, qui congruunt cũ ætate, minus periculosi, & facilius curantur; atque in illis morbis in quibus requiritur concoctio, periculum nascitur, quia non fit concoctio: nam valdè senes, qui destillatione, & grauedine laborant; illis auctis, vel mutatis in grauiores affectus, vt Apoplexiam, Asthma, periclitantur, & tandem moriuntur. Deindè, siue de senibus simpliciter, siue de valdè senibus agamus, certissimum est, in illis grauedinem, & alios congruentes morbos suaptè natura reliquis minus periculosos esse. id enim accidit in temperie, quæ fit ratione ætatis, quod in natiua: nam qui temperamento sunt sicco, grauius afficiuntur, à morbis humidis, quàm qui temperie sunt humida. Itaque, si senes ex congruentibus morbis periclitantur ob virium debilitatem, hoc non facit contrà præsentem Aphorismum, in quo non putat Hippoc. omnes congruentes morbos esse salutares, sed magis quã alios, qui non congruunt, vel potius magis quàm in alijs in quibus non est congruentia, si enim vires pares essent in sene & iuuene, morbi proprij senili ętati, minus periculosi essent in sene, quàm in iuuene; accidit autem vt senex debilior sit, & iuuenis fortior; virtus autem fortis omnia contemnit; at non quid conferat ad faciliorem curationem hic prosequitur Hippocrat. sed quid faciat, & ostendat maiorem morbum, & periculosiorem docere instituit. Galenus etiam, vt arbitror, non rectè de conuenientia morbi cum habitu sentit: nam quod Hippocrat. scribit in Epidem. eos maximè mori, quorum natura vergebat ad tabem, ita interpretatur, vt per naturam non intelligat temperiem, sed formam corporis, & figuram: esse autem aptos ad tabem, qui thoracem habent angustum, & eosdem maximè periclitari, eos vero qui latum habent pectus, non habere conuenientiam cum tabe, & si incidant, minus periclitari.

Sed ille videre debebat eandem esse rationem in habitu, quæ est in temperie secũdum naturam: nam qui lato, & bene formato sunt thorace, non nisi à maxi-

maximis causis incidere possunt in tabem. Quapropter, si magnitudo causarum maius periculum adfert, erit profectò tabes periculosior suaptè natura. i. ob suas causas, à quibus generatur, in eo qui thorace est lato, quam in eo qui est angusto. Nec illud quidem discrimen facit, quod hi, quibus latior est thorax facilius sese expurgare possint: nam contra id adfero quod ille in hoc Comment. his verbis scribit. Cum igitur anni tempus cohibere non potest causę magnitudinem, quamuis habeat sanitatem sibi suffragantem, multo minus ipsam morbo iam facto superabit non assistente sanitatis robore; non confert igitur ex Galeni opinione ad salutem bona figura thoracis, præsente iam morbo, quæ morbi generationem impedire non potuit. Sed ille malè negat in eodem morbo vires, aut ea, quæ sunt in corpore, conferre magis posse in vno, quam in alio ad morbi curationem. Quis enim negabit eos, qui thoracem habent latiorem, & melius figuratum, aptiores esse ad expurgandam saniem, & alia excrementa pulmonis? Sed ea ratione huic argumento satisfaciendum est, qua iam in alijs vsi sumus, Hippocratem scilicet hic docere velle, generationem maiorum morborum, maiorisque periculi ex causis efficientibus morbos, non autem ex incommodis, quæ nascuntur ex imbecillitate virium, aut alijs impedimentis internis, vel externis: id quod clarius explico in conuenientia, quæ est morbi cum tempore, de qua primum dubitant recentiores, frigidos enim morbos facilius curari æstate, & calidos hyeme in quibus nulla est conuenientia. Sed illis eadem responsione satisfacimus, vnum & eundem morbum sumendum esse, & videndum quanta sit illius causa ob diuersitatem temporum, quod exemplum Galeni ostendit non enim capit ille duos morbos, & duo tempora, sed vnum morbum & duo tempora, nempè febrem æquè ardentem in hyeme & æstate & eam quæ fit in hyeme, longè periculosiorem esse iudicat. Verum Galenus ipse malè negat aeris constitutionem in hyeme conferre ad curationem factæ in ea febris. ait enim vehementem dispositionem causam fuisse vt febris ardens hyeme fiat: neque enim ab initio facta fuisset, nisi causa potentior temporis contrarietatem superasset; Cum igitur anni tempus cohibere non potuerit causę magnitudinem, quamuis habeat sanitatem sibi suffragantem, multo minus ipsam morbo iam facto superabit, non amplius assistente sanitatis robore. Subdit autem, tunc conferre aeris frigiditatem ad tollendas febres, quæ in tempore calido sunt generatæ. Sed in hoc medicinam totam euertit: nam si contrariorum semper contraria sunt remedia, & si Hippocrates scribit in tertio Aphorismo sequentis libri, morbi benè se habent quo ad curationem in contrarijs temporibus nunquam profectò efficiet, quin frigus ad ipsam febrem præsentem extinguendam nō conferat; Præterea, generatio febris ardentis, quam tradit in hyeme, non est vera; sanitas enim etiam validissima non potest impedire actionem multarum causarum, quæ ardentes febres excitant: nam & robusti Agricolæ, & Athletæ ex labore sudantes, & imprudenter captantes in hyeme frigus, in Pleuritides, & Febres ardentissimas incidunt; quę quidem causa eo potentissima iudicatur, quod eo tempore pituitosum sanguinem adeo accendat, vt febris ardens nascatur. Non ergo causa dicitur potentior eo, quod temporis contrarietatem superet, neque enim calor aduersus frigus pugnat, sed hoc in corpus excalefactum sese insinuat, & prohibita transpiratione calorem vehementem accendit; in æstate vero aut corporis meatus non ita patent ex solo aeris calore, aut si subiectū eodem modo est affectum, certè causa quæ densandi vim habet, potentior est in hyeme præsertim si in corpore refrigerato & frigidis humoribus pleno, ardentem febrem parit; ergo maior quidem est causa, quæ ardentem febrem excitat in hyeme, sed non ea ratione maior iudicatur, quod temporis contrarietatem superauerit, sed his omissis, certum est aeris frigiditatem conferre ad febrem tollendam, quæ est in hyeme. verum non propterea tollitur veritas his dictis Hippocratis.

Dicendum enim est per accidens fieri vt tempus remedio sit morbo, qui in eo gignitur; id enim aliquando accidit, aliquando vero non perinde enim est, ac si quis negaret morbos facto à maioribus causis, maiores esse periculosioresque eo quod aliquando contigat eos fieri in diuitibus, quibus suppetunt omnia remedia, in pauperibus vero desint auxilia, sine quibus morbi fiunt deteriores, tardiusque sanantur. Docet ergo hic Hippocrates qui nam morbi sint maiores, periculosiores, est tales gignuntur à suis causis, non curans interim quid postea commodi, aut incommodi ex rebus, quę sunt in corpore, aut extrinseca ad eos tollendos: nam vt hæc aliquando adsunt, aliquando absunt, & conueniunt aliquando cum morbis, & illorum causis, aliquando vero illis repugnant, ideo certis præceptis non comprehenduntur, aut certè non instituit id Hippocrates in hoc Aphorismo docere; vera igitur est Hippocratis sententia in morbis.

Quod autem etiam in causis & symptomatis illorum vera sit facilè probare licet: nam si causæ morborum adsunt ætati, temperamento, habitui, & tempori congruentes, minus periculum adferunt, promptiusque vincuntur, oportet enim magnum esse à natura recessum, cum in intemperie, ætate, & anni tempore calido exuperant humores frigidi.

Quod vero ad Symptomata attinet, certū est, deliria minus esse periculosa in hominibus, qui naturaliter stupidiores sunt aut cum ioco, & lęuitate loquuntur, quam in his qui serio omnia tractant. Ceterùm, quod de natura, ætate, habitu, & tempore dixit, intelligendum est de sexu, regione, vitæ conditione, & cæteris huius generis, quæ nostram naturam afficiunt; propterea enim profluuium sanguinis minus periculosum est in feminis, quam in viris quia sexui muliebri magis conuenit, & naturalis est. Eadem ratione morbus Gallicus in India, vnde ad nos venit, minus periculosus est, & difficilis, quia proprius est aeri illius regionis, in qua non plus afficit, quam vulgaris nos scabies, in aere vero nostro illud genus morbi malignitatem acquirit; sic sanè mala, quæ respondent vitæ conditioni minus nos lædunt. Rectè igitur inquit Hippocrates morbos minus esse periculosos qui cum natura, ætate, habitu, & tempore congruunt, periculosissimi vero sunt, qui nullam cum his habent conuenientiam. Ex quo relinquit intelligendum, quinam sint mediæ naturæ; sunt enim illi, qui cum aliquibus conueniunt, in alijs vero discrepant.

APHOR.

APHORISMVS XXXV.

In quouis morbo partes ad vmbilicum, & ventrem attinentes, craſsitudinem habere melius eſt; vehemens autem extenuatio, & colliquatio, prauum; ſed & hoc quoque ad inferiores purgationes periculoſum.

Hippocrates in ſuperiore Aphoriſmo ex conuenientia affectuum præter naturam cum temperatura, anni tempore, ætate, & habitu, docuit minus eſſe periculi; nunc ex qualitate quadam, nempè craſſitudine partium, quæ circa vmbilicum, & imum ventrem ſunt, docet etiam melius eſſe ſperandum, in quouis, inquit, morbo. Sed dicet fortè quiſpiam, in morbis capitis, aut thoracis ex craſſitudine partium ventris, quid ſumere poſſumus quod ſit bonum, vel malum? ſi enim morbi eas partes non attingunt, nihil vtique conferent qualitates, quę in partibus ſunt ad bonum vel malum efficiendum, vel ſignificandum? An dicendum eſt bonum eſſe cum corpus laborat quocunque morbo aliquas partes eſſe ſanas? vel potius intelligit Hippocrates non de quouis morbo, ſed de illis ſolum, qui vim habent extenuandi vniuerſum corpus, quales potiſſimum ſunt febres, in quibus etſi aliæ partes vehementer extenuatæ ſunt, non parua ſpes ſalutis relinquitur, vbi hæ partes, de quibus agit Hippocrates ſeruant adhuc mediocrem craſſitudinem, aut certè non vehementer ſunt extenuatæ, & eliquatæ. Porrò illud ignorandum non eſt, Medicos in diuiſione vniuerſali corporis illud diuidere in tres ventres, & artus, intelligunt autem artus, brachia, & crura; Inter ventres autem ſupremum vocant caput, medium thoracem, tertium ſimpliciter vocant ventrem, aut ventrem inferiorem, qui à Diaphragmate vſque ad pudenda extenditur, cuius exteriores partes alias tegentes, epigaſtrium ſiue abdomen vocant, quod rurſus diuiditur in hippochondria ſiue præcordia, partes ad vmbilicum attinentes, & imum ventrem, ſub quo veſica, & in mulieribus vterus continentur. Sed cur non dixit Hippocrates bonum eſſe totum ventrem craſſitudinem habere, ſed ſolum duas ex eo partes aſſumit hippochondria relinquens? An fortè per partes ad vmbilicum attinentes, eas etiam eſt complexus, vel potius eas expreſſit partes in quibus maius bonum, & malum agnoſcitur: nam in ſuprema illa ventris parte continetur orificium ventriculi, quod craſſitudinem partium incumbentium ad ſuas actiones, nempè ad appetitum cibi, & potionis, non magnopere requirit; utrinque vero hepar & lien ſubiacent, quę ob ſuam molem faciunt vt nunquam magna extenuatio appareat; quare meritò ſolum de partibus ad vmbilicum & imum ventrem attinentibus meminit, quæ ex muſculis, & pinguedine, atque inteſtinis ſubiectis conſtituuntur, in illis enim magis apparet quod à latentibus morbis factum eſt, & ex illarum malo alia inferuntur: nam, vt rectè admonet Galen. illas partes habere craſſitudinem melius eſt duobus modis, tanquam ſignum, & ut cauſa: indicat enim quæ ſeruatur craſſitudo, partes eas non eſſe imbecillas, inquit ipſe, ſed fortè rectius diceret indicari morbum non eſſe aut vehementem, vel malignum, extenuatio enim & eliquatio potiſſimum hęc duo genera morbi ſequuntur, imbecillitas

A autem ſequitur morbi vehementiam, & malignitatem. Quare per ſigna illud primum quærendum eſt, contra quod eſt pugnandum, & aliorum malorum eſt cauſa; quid enim prodeſt Medico ſcire imbecillas eſſe partes, niſi intelligat quid ſit quod imbecillitatem facit: nam ut ipſe in 7. Meth. ſcribit, contra imbecillitatem non pugnamus, ſed contra illius cauſas; eſt autem craſſitudo illa bona vt cauſa, quoniam confert ad concoctionem alimenti, & malorum humorum qui illic continentur: nam craſſities, quæ ex carne, & pinguedine fit, eſt cum multo calore benigno, quo fouentur, & viuantur partes ſubiectæ, ventriculus ſcilicet, inteſtina; propterea, qui hoc naturali munimento priuantur, cruditatibus ſunt obnoxij, & ab externis, internisq; auxilijs calefacientibus opem coguntur petere. B Dixit autem craſſitudinem habere melius eſt, tanquam ſufficiat qualiſcunque craſſitudo, & ſatis ſit partes non eſſe extenuatas: nam magna craſsities illarum partium grauat ſubiectas partes; vnde multi morbi in illis, & ex illis, naſcuntur, vt vulgo dictæ crepaturæ; læditur quoque & reſpiratio, & motus, ex ventre ob craſsitudinem nimium exuberante; Addere debemus aliam vtilitatem ex mediocri ea craſsitie, quod ſcilicet ad deiectionem, vrinæ emiſsionem, & partum conferat: nam cum hæc fiant cum expulſione, & compreſsione, extenuatio quæ cum imbecillitate eſt coniuncta, his officijs obeſt; quare craſſitudo prodeſt. Iam vero poſteaquam craſsitudinis commoda docuit author, contrarium oſtendit ſequi, C ſi illæ partes vehementer ſint extenuatæ, & eliquatæ: Eſt enim hoc malum, vt ſignum vehementiſsimi, vel maligni morbi, vt cauſa, quod concoctionem partium ſubiectarum lædat; Addit & alia, quod ea extenuatio ſit periculoſa ſiue mala ad inferiores purgationes, cuius rationem non expreſsit Galenus ſed ſolum dicit magna incommoda ſequi ſi partes, quę ſunt infra thoracem, non ſunt robuſtæ; Ego vero non temere purgationis hic fieri peculiarem mentionem primum animaduerto: nam cum in morbis ferè omnibus purgatio ſit neceſſaria, ſi ea ob partium extenuationem perperam ſit, mali eſt: nimirum quod corpus priuetur felici ſucceſſu neceſſarij auxilij. Quod vero ea conſtitutio obſit purgationibus, certum eſt: nam cum purgatio ſemper D boni aliquid cum malo trahat, præſertim à partibus, quas contingit medicamentum, quid periculoſius eſſe poteſt, quàm à partibus iam colliquatis humorem elicere? mala ergo eſt purgatio hac ratione, tanquam cauſa malum augens. Deinde, medicamentū purgans eget calore ventriculi, & inteſtinorum, ut actu fiat, quod eſt ſuapte natura in potentia, & ut diſtribuatur qui non poteſt eſſe in illis partibus ipſis extenuatis, & partibus alijs ſibi incumbentibus. Poſtremò, medicamentum trahit à toto corpore in uentrem, & inteſtina, humorem, qui ut deorſum, & extra extrudatur, expulſione eget: ea autem fieri non poteſt, niſi comprimentibus muſculis abdominis, qui ſi admodum ſunt extenuati, inepti reddentur ad hoc munus obeundum. E Ceterum, putat Galenus ideo Hippocratem prætermiſiſſe purgationes ſuperiores, eò, quod notiſsimum eſſet hanc extenuationem malam eſſe, & obeſſe illis purgationibus. Ego vero contrarium ſentio, nempè, Hippocratem purgationem, quæ deterior eſt, ſignificare voluiſſe, illas vero omiſiſſe, quibus vtendum eſſet, ſi illarum vſus in morbis requiritur: nam ſuperiores purgationes thorax, & diaphragma cum minimo auxilio abdominis perficiunt. Nec illis admodum obeſt gracilitas corporis: nam ſcribit Hippocrates in Aphor. 6. quarti libri, Graciles & facilè uomentes per ſuperio-

ri purgandi. Illud autem superest explicandum, cur A cratisitudinem in alijs partibus non laudauerit sicut in uentre inferiore: an quod diuersa sit ratio: iam enim malum dixit esse in morbis si permanet corpus, & nihil minuitur.

APHORISMVS XXXVI.

Qui salubritatem corporis habent, cùm per medicamenta euacuantur, citò exoluuntur, & qui prauo vtuntur cibo.

IN proximo Aphorismo docuit Hippocrates eos qui partes circa vmbilicũ, & imum ventrem attinentes multum habent extenuatas, cum periculo purgari; Idem nunc docet de corporibus salubribus; docet enim hæc corpora difficilè ferre purgationes, & mala quædam exprimit, quæ illis ex purgationibus accidunt: illa enim inquit, citò exoluuntur, & quod mirum videri posset, eadem mala ex purgationibus dicit illis euenire, qui prauo vtuntur cibo. Appellat autem eos habere salubritatem corporis, qui bona præditi sunt sanitate, quæ enim insalubria sunt, aut neutra inter salubria, & insalubria, illa nec benè sana sunt, nec salubria vocari possunt, vt à nobis ostensum est in Commentarijs nostris in Artem Medic. Sunt præterea quidam sani in habitu, vt omnes salubres, insalubres, & inter hos neutri, eo quòd firmam, & stabilem sanitatem habeant; alij vero sanitatem habent in dispositione; in quo genere comprehenduntur conualescentes, decrepiti, & qui parati sunt cadere in morbos; qui omnes dicuntur habere neutram dispositionem, inter sanos & ægros, vt Galen. docet in Thrasibulo. Itaque, cum multa sint corpora sana, meritò de solis salubribus idest, benè sanis scribit Hippocrates purgationes esse difficiles: nam in illis nullus est malus, & superfluus humor, qui sui euacuationem postulet: quare necessè est vt medicamentum purgãs eliciat aliquid, quo natura constat, illiq; est amicum & familiare, quod cũ natura retinere velit, & medicamentum idem ad se trahere, corpori vis infertur tanta aliquando, vt exoluatur idest in animi defectum, vel similem illi affectionem incidat. Videtur autem hoc extremum esse ex malis, quæ contingunt salubribus corporibus in ipsis purgationibus: nam læuiora alia accidunt Symptomata, de quibus Galenus in sequenti Comment. agit. Ceterum, vt sani non ferunt purgationem sine difficultate, ita contraria videtur esse ratio de his, qui prauo vtuntur alimento: nam ex malo victu mali procreantur humores, quibus purgatio peculiare est remedium. Cur ergo dixit Hippocr. hęc etiam corpora exolui à purgationibus? an fortè non intelligit omnes, qui ex malo victu Cacochymi sunt redditi, sed eos solum, qui admodum vitiatos habent humores, & cum eo vitio virtutem iam debilem? hi enim si per validiora medicamenta, qualia hic prohibere videtur Hippocrates, purgentur, magnas fieri oportet purgationes, quia magna est malorum humorum abundantia, & simul necessarium est magnam fieri spirituum dissolutionem, ex quo sequitur corporis exolutio. Sed quid in his facies, si purgatio obest, quæ præcipuum est auxilium? erit vtique vtendum Epichrasi, quæ fit per leues, sed repetitas purgationes, & bonam nutritionem; Quod si vires validæ sunt, & multum boni humoris commixtum est cum malo, purgationes non solent exolutiones parere, sed vt in secundo Aphorismo primi scribit, conferunt, & facilè feruntur.

APHORISMVS XXXVII.

Qui benè se habent corpore, difficulter ferunt medicationes.

SI Aphorismi ordinem aliquem haberent, qualem requirunt, quæ Methodo scribuntur, hic Aphor. præcedere debebat eum, qui proximè præcessit, nam exolutio species est difficultatis, quæ solet B nasci ex purgationibus. Intelligere autem debemus, vt iam admonuimus per medicationes, purgationes, quæ fiunt ex validissimis medicamentis, quæ sola nouit Hippocrates, nam quę post illum sunt inuenta, cassia, manna, tamarindi, & quæ ex saccharo, & rosis componuntur, si non inueniãt sibi proprium humorem exuperantem, aut exeunt qualia sunt assumpta, aut vincuntur, aut certè non obsunt. Porrò Galen. exprimit Symptomata, quæ ostendunt difficiles fieri purgationes, vertiginis, tormina, exolutiones, quibus addere possumus sitim, capitis dolorem, inappetentiam, nauseam, stomachi dolorem, & alia, quæ pro diuersitate corporum accidunt Symptomata: Neque enim omnia in omnibus fiunt; accidunt enim vertigines agitatis humo- C ribus, & spiritibus interim cum medicamentum attrahere vult humorem sibi familiarem, & eundem natura tanquam proprium, & amicum retinere nititur, ex ea enim sententia, pugna, ex pugna, agitatio, ex hac vaporum generatio, inordinatusq; motus ad caput, in quo sensus fit, tanquam omnia circumuolui videantur. Sed vt obiter hoc etiam admoneamus, est quidem vertigo Symptoma, cum sit actio & motus deprauatus, non tamen nascitur à morbo, vt omnes putãt recentiores, qui omnia Symptomata à morbis prouenire credunt: nam quod illi dicunt morbum esse in numero, quod adsit spiritus quidam præter naturam, quem abesse postulat naturalis constitutio, negari potest. nam actiones omnes postulant spiritum, idest calidum innatum in- D fluens: quod si id etiam concedamus, non propterea ex spiritus alicuius præsentia morbus fit in numero: nam morbi in numero pertinent ad organicas partes, quæ ex similaribus, quibus constant excedẽtibus, aut deficientibus consistunt: spirituum vero, & humorum vitia, non sunt partium similarium, nimirum cum nihil pars sit similaris, quod in corpore non viuit, naturalibusq; facultatibus non est præditum; Itaque actiones lædi possunt non solum ab intemperaturis, & structura instrumentorum per morbos vitiata, sed etiam ob vitia calidi influentis, & materiam, circa quàm versantur actiones, vt diligentiùs in lib. de Sympt. causis ostendimus. Iam verò tormina, idest extorsiones ventris accidunt à purgationibus in sanis, ob eandem rationem nem- E pe, ob pugnam, quæ nascitur ex attractione medicamenti, & retentione vtilis humoris à natura facta: vel etiam, quod morsus fiant in intestinis ex acrimonia medicamentorum purgantium. Qua ratione nonnullis etiam dolores fiunt in stomacho; In capite verò dolores accidunt facta tensione membranarum à multitudine vaporum ascendentium; At, sitis sequitur validiores purgationes, per quas educitur humor corpori, & stomacho præsertim necessarius; præstat autem horum Symptomatum causas ad prædicta referre, ita, vt pugna, quæ ex attractione, &

ne, & retentione fit, omnibus originem præbeat, quàm interpretationem Galeni recipere, qui ea accidere ait ex sanguinis, & carnis colliquatione: nam absurdũ est credere, in vasis non esse bilem, pituitã, aquosum humorem, proprium & familiarem singulis medicamentis, siquidem vniuersa sanguinis massa ex quattuor humoribus, & seroso humore semper constat; hos ergò semper trahet medicamentum priusquàm eosdem humores aggrediatur quibus caro, & aliæ partes constant, in quo casu tunc oritur colliquatio; Verum antequam hæc contingat, mors sequitur, vt rectè docet Hippocrates in libro de Natura humana, nam medicamentum inquit ille primo attrahit sibi familiarem humorem, qui in venis continetur; deindè eum, qui facilius ob tenuitatem & caliditatem sequi potest; alium deindè; postremò sanguinem; quod cum fit, non expectata attractione humorum, quibus partes constant, exolutio, & mors accidunt.

APHORISMVS XXXVIII.

Parum deterior cibus aut potus, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauibus est præferendus.

Pertinet hic Aphorismus ad nutritionem; ac cum multi scopi obseruandi sint vt rectè nutritio instituatur, vt in primo lib. ostendimus, videtur hic agere de qualitate, vel etiam de genere nutrimenti: docet .n. alimenta ea esse eligenda, quæ suauiora sunt, etsi paulo deteriora fuerint. Qua quidem in re primum explicandũ venit quo modo cibũ, & potum deteriorẽ intelligere oporteat, & suauiorẽ; Deinde, cur dixerit non absolutè sed adiecto verbo paulo deterior cibus & potus; Tertio loco quærendum est, an hoc intelligẽdum sit non solum in sanis, sed etiam in ægris, aut in his solis, vt alij interpretantur, quod si in ægris sententia vera est, sequitur explicandum, an in omnibus morbis & in omnibus morbi temporibus regula hęc sit obseruanda; Postremo ratio reddenda est cur fiat vt præferendum sit quod deterius est meliori, si ab hoc abest suauitas, cum illo vero adest. Porro, deteriorem cibum aut potum duobus modis, vel quod bonus quidem sit, sed in genere boni alio sit deterior, vel quod malus sit, intelligere oportet; Item, bonum aut malum intelligere non debemus simpliciter, idest, ad temperatum hominem facta collatione, quo modo scribunt authores nostri, bona vel mala esse omnia alimẽta, sed facta collatione ad id, ad quod dicitur bonum aut malum, vinum enim temperatis hominibus bonum quidem est. Pleuriticis vero malum. Iam vero si alimentum est in genere mali, etiam si suauissimum sit, in morbis vehementioribus nunquam concedendum est, nisi virtus collabatur; in mitioribus vero in deiecta appetentia, tutius conceditur, declinante morbo mitiore, nullo ferè periculo exhibetur, grauiore vero iam inclinante periculosum est malis vti alimentis; in prioribus vero temporibus, præsertim si morbi sunt vehementiores, à malis abstinendum: at in sanis, suauitati multum tribuendum, sed malis alimentis, si aliquando, certè frequenter non vtendum: nam in morbis vehementioribus iubet Hippocrates exquisitissimo victu vtendum esse, in nullaque re esse errandum: error autem est, si alimentum morbi causas augere, aut fouere potest. Nec ratio quæ sumitur ex meliore concoctione suauioris cibi in hoc casu vim habet: non enim concoctio alimenti morbis illis medetur, sed victoria causæ morbi, quæ quidem impeditur, si nocumentum accedit ex malo alimento. Negare etiam possumus, meliorem fieri coctionẽ ex alimento eo: nam auctis morbosis causis, deteriores quoq; concoctiones fieri necesse est. Quod uero malis alimentis uti possimus ubi uires collabuntur, ostendunt animi defectus, quos uini potione omni contempto morbo restituimus; ut enim Galenus scribit, indicatio quæ sumitur à uiribus, alias omnes abolet. Iam uero in morbis longis non minor est habenda cura concoctionis alimenti, quam morbosę causæ: vires enim conseruandę sunt; id quod fieri nõ potest absq; bona nutritione; ad hanc autem facit plurimum suauitas cibi; quid enim non audemus exhibere in quartanis, & quotidianis febribus ad appetitum conciliandum si vero morbus mitior fuerit siue breuis, aut longus sit futurus, hoc maximè spectandum est, an possit fieri vehementior, & in alium grauiorem transire, vel hoc periculo vacet, in illis enim tutum non est suauitatis potius, quam bonitatis rationem habere: in his vero liberaliores esse possumus; Hac quidem ratione in Diarijs febribus, & alijs calidis morbis tutius est abstinere à vino suauiore quidem, sed deteriore aqua; in humidis vero & siccis affectibus, aut in febribus pituitosis, nullo vel minimo periculo præferimus vini potionem. Suspecta etiam debet esse suauitas cum malitia coniuncta in declinatione magnorum morborum, propterea declinante pleuritide, securius adhuc est aquam propinare quam vinum. Ceterum, si deteriorem cibum intelligamus, qui quidem bonus est, sed deterior tamen est alio meliore, quales sunt cremor ptisanæ, panis minutim concisus, aut tritus, & feruefactus ptisanæ modo, & cetera alimenta, quibus quotidiana & frequenti consuetudine in uarijs morbis vtimur, eadẽ ferè est rõ: nam in magnis morbis, aut his, qui magni fieri possunt, suauitatis non est habenda rõ, sed exhibendũ est, quod suaptè natura melius est, præstat ergo Pleuriticos cremore ptisanæ, quã pane cocto nutrire, qm̃ ptisana plus refrigerat, humectat, & ad fluxiones sistendas, sputumque eliciendum prodest. In longioribus vero affectibus, vel iam declinantibus magnis, habenda est ratio maxima suauitatis, quæ bonitatem habet adiunctam, & tanto magis suauitati obtemperare possumus quanto magis affectus sanitatis naturam referunt: in illis enim habenda maximè est ratio concoctionis alimenti, quæ cum suauitate multo melius perficitur, propterea errare mihi videntur, qui varietatem in alimentis damnant: nam vnicum alimentum nec diu, nec in eadem cibatione à principio vsq; ad finem ita suaue esse potest, vt varium: quare varietas simplicitati præferenda ob suauitatem est, quæ ad concoctionem plurimum facit; Deinde, vt alio loco ostendimus, id postulat magna differentia, quæ est in partibus nostri corporis, cum enim quædam sint solidę & crassæ, aliæ tenuiores, aliæ spirituosæ, aliæ aqueæ, & humorales, aliæ vero alio modo affectæ, vnicum nutrimentum non potest omnes partes probè nutrire; temperatum enim alimentum membris, in quibus adest naturalis temperies erit conueniens. Suauitatem in alimento intelligere debemus, quæ vel naturalis est, vel quæ arte culinaria paratur; nam quædam suaptè natura insuauia sunt, quæ condiTura suauissima euadunt, & quæ sua natura sunt grata, artem non requirunt. Sed cur præferendus est cibus deterior & suauior melioribus & non suauibus? Duplex, vt inquit Galenus est ratio: tum vt gratificemur ęgro, tum, vt melior fiat cõcoctio alimenti, addo ego, quod felicior hinc fiat curatio. Studendum maximè

mè quidem est vbi affectus admittunt, ut gratificemur ægrotis, id enim sedat animi impetus, quos periculosum est incitare, si obtrudantur quæ illi sunt ingrata, soli enim qui sunt prudētiores ferre possunt exquisitissimam illam viuendi rationem, quam morbi postulant. Quod vero concoctiones etiam meliores fiant in suaui alimento, ideo, inquit Galenus fit, quia concoquitur melius, quod melius retinetur, attrahitur, & appetitur; id autem omnino suaue esse oportet: nam quæ ingrata sunt, respuimus, & expellimus.

Ceterum, id etiam conferre ad curationem patet: nā ex bona coctione alimenti, virtus roboratur, & mitescit ex mixtione malitia humorū morbos cōmittētium; quæ quidem faciliorem reddunt curationem. Patet igitur huius Aphorismi sententia, qui audaces Medicos reprimit, & superstitiosos taxat; illi enim putant se ex hoc Aphorismo posse in omni malo gratificari ægrotantibus, hi vero admonentur, non esse omnia scrupulosè obseruanda in victu: est enim habenda ratio eorum, quæ postulat appetitus, & quæ secundum naturam in nobis sunt, dum morbis abigendis incumbimus, sed non temerè, vt admonuimus, omnia in omnibus facienda.

APHORISMVS XXXIX.

Senes iuuenibus ut plurimum ægrotant minus; qui uero morbi his accidant longi, comitantur ad mortem.

PERTINET hic Aphorismus ad prædictionem, docet enim quænam ætas frequentius ægrotet, & qui morbi soleāt laborantes ad mortem comitari: ait namque senes minus ægrotare iuuenibus; illud tamen deterius in illis fieri, quod morbi longi ut plurimum eos ad mortem comitantur. Docet igitur prædicere morbos & illorum finem ex diuersitate subiecti, quæ ob diuersas ętates accidit. Per senes Galenus hic omnes qui sunt in senectute constituti intelligit, primos inquam & secundos senes, & qui propriè decrepiti dicuntur: nam in sequenti Comment. dicit Aphorismū de raucedine & gradine in valdè senibus esse exemplū præsentis Aphorismi. Verùm ego, quod experientia etiam docet, per senes hic non comprehendo decrepitos: nam illi nūquam valent, sed continuis ferè morbis laborant, est enim eorum affectio veluti mors; Addo, quod ille in Thrasibulo, & passim alibi, hos senes ponit in statu neutro inter sanos & ægros, qui vt conualescentes, & hi qui præseruationi subijciuntur à minimis quibuscunque causis in morbos ruunt, propterea illorum omnium conditio non puram conseruationem, sed mixtam tractationem, ex curatione, & conseruatione desiderat; In primis verò & secundis senibus veram esse Hippocratis sententiam experientia pariter testatur: nam idem iuuenis & senex, longè diuerso modo circa generationem morborum afficitur; frequentius enim incidit iuuenis in morbos quàm senex; quod quidem aliquibus videtur præter rationem euenire: nam cum præparatio corporis magnam vim habeat ad facilem generationem morborum: in præparatione uero illa maximi momenti sit virium imbecillitas, cur cum senes hi semper imbecilliores sunt iuuenibus, frequentius illis non ægrotant? Verum, etsi imbecillitas extrema, qualis est in decrepitis, ab omnibus afficitur, etiam leuissimis causis, tamen quæ in alijs est mediocris, nisi vehementer offendatur, incolumis perseuerat. Itaque primi, & secundi senes fugiunt morbosas causas magis quàm iuuenes; primo quod prudentiores sint facti longo rerum vsu, quo didicerunt, quæ noxia sunt, fugienda esse, nec temerè aliquid faciendum; Deindè, imbecillitas senibus etiam prodest ad euitandos errores, illi enim suæ imbecillitatis conscij, abstinēt à lucta, cursu, venatione, & alijs multis violentis caussis; Deest præterea cum viribus multarum rerum appetitus, edendi inquam, bibendi, veneris, & aliarum multarum rerum, à quibus imprudentes, incontinentesque fortes iuuenes illaqueantur: non mirū igitur, si robur à multis, & validissimis causis sæpè prostratum, morbis cedit: imbecillitas autem à nemine, aut rarò offensa, tuta & incolumis perseuerat; at si deliret senex, idest intemperanter, incontinenterque viuat, atque ita ab eo, quod decet suam ætatem, longius errauerit, sui erroris pœnas luet: nam cum morbosas causas perindè, vt iuuenis quærat, facilius eas ob imbecillitatem inueniet. Propterea qui ita affecti sunt, frequentissimè ægrotant, mortemque accelerant. Rectè itaque dixit Hippocrates vt plurimùm senes minus ægrotare iuuenibus, intemperantes, & incontinentes senes excipiens. Verbum autem minus ægrotare, intelligere debemus, quod & rarius, & minoribus morbis corripiantur, rarius enim illi, & in minores causas morborum incidunt. Quod si inquit, fortè aliquando incidant in longos morbos, ij vt plurimum eos comitantur ad mortem; Intelligere autem debemus comitari ad mortem morbos, non eos, qui accidunt, sed qui nunquam perfectè sanantur, quales sunt podagra, calculi, & alij morbi, qui proprij sunt senibus, de quib. in sequenti lib. aget Hippocr. illi enim non solent occidere senes suaptè natura, nec tamen ab illis senes liberari perfectè possunt, quoniam in illis semper remanet morbosa dispositio, quæ nouas accessiones parit; id quod in podagra, & calculis experientia docet. At verò, si morbi non sint proprij senibus, & longi, vt quartanæ febres, hi non fiunt socij vitę, sed mortis authores, vt qui maximi sint, eo quod non congruant cum ætate. Dictum ergo Hippocr. de morbis longis comitantibus senes ad mortem, intelligendum est de morbis genitis ex pituita, & causis proprijs ætati senili. Sed cur non protulit omnes morbos aliquid facere in senibus, sed solum longos? an quod notissimum esse putaret, acutos morbos in illis esse periculosissimos, vt docuit in Aphoris. 34. breues vero, & leues morbos facilè in illis, & in alijs pariter sanari; est locus in secundo Præd. tex. 70. vbi docet, ex quibus morbis senes facilius liberentur quam iuuenes. Verba hæc sunt Hippocrat. Qui purulēti ex Pulmonia sunt, si maiores natu fuerint, potius intereunt, per alias vero suppurationes minores natu moriuntur. Quem locum ita interpretatur Gal. vt dicat ideo iuniores à Peripneumonia facilius liberari, quoniam in eo morbo salus consistit in expuitione humoris committentis inflammationem, expuitio autem robur virium requirat, quod potissimum in iunioribus viget; ex febribus autem & doloribus iuniores promptius mori. Sed huius rei rationem non reddit, & videtur etiam hæc sententia repugnare Aphorismo in quo scripsit author, morbos minus periculosos esse, qui cum temperamento congruunt. An dicendum est nullam esse repugnantiam? nam Aphorismus ille docet in æquali morbo minus periclitari qui consentiant cum morbo, hic autem locus docet febres & dolores in iunioribus maiores & frequentiores fieri solere, quàm in senibus, qui ab his malis tuti ferè viuunt.

APHORISMVS XL.

Raucedines, & grauedines in valde ſenibus coctionem non admittunt.

HVnc Aphoriſmum ſcribit Galenus eſſe exemplum præcedentis, quod ego etiam concedo, verum non totius, ſed vltimæ partis ſuperiorioris Aphoriſmi exemplum eſt: nam raucedines & grauedines, quę fiunt in valdè ſenibus, concoctionemq; non admittunt, non oſtendunt ſenes minus ægrotare iuuenibus, ſed potius contrarium: ſi enim continua eſt affectio, crudaq; manet, teſtatur tales ſenes frequentius ægrotare iuuenibus. Itaque cum in ſecunda parte dixiſſet longos morbos, qui in ſenibus fiunt vt plurimum comitari ad mortem, nec ſatis pateret quinam ſint illi morbi, & quomodo hoc fiat, hæc probat ex raucedine, & grauedine, quæ concoctionem non admittunt, quod perinde eſt, ac ſi diceret, morbos longos intelligi comitantes ad mortem, nec tamen occidere non omnes quidem, qui in ſenibus fiunt, ſed qui proprij ſunt ſenili ætati; etenim, Hidrops, & Quartana febris longi quidem morbi ſunt, non tamen ex eo genere ſunt, quod comitatur ad mortem, ſiquidem mortem inferunt; Raucedines vero & Grauedines propriæ re vera ſunt affectiones decrepitæ ætatis, quoniam ex pituita, & refrigeratione naſcuntur quæ cruditatis perpetuæ cauſa eſſe poſſunt, non tamen propterea ſuaptè naturæ occidunt. Ac vt res hæc clarior euadat, intelligere oportet raucedines eſſe vocis impedimenta, ex quibus vox fit rauca ob fluxionem pituitoſam decumbentem à capite in bronchon, ideſt, aſperæ arteriæ caput, vnde bronchos huiuſmodi affectio nuncupatur; Quod ſi idem humor ad nares deſcendat, eaſque occupet, ſolet oriri non ſolum in ipſis naribus, ſed etiam in fronte & oculis grauitas; vnde à Latinis grauedo nuncupatur, à Græcis vero Coryza, ideſt, Mucus.

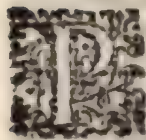
Quod ſi fluxio petat oris partes, vel pectus, catharrus dicitur, Latini proprium nomen non habent, & Græci generali vocabulo in re particulari vtuntur: nam Catharrus re vera eſt defluxus humorum, quandoquidem non ſolum Tuſſim, ſed Anginam, & Podagram, dicimus fieri ob fluxionem ſiue Catharrũ. Iam vero videamus, quomodo intelligendum ſit has affectiones concoctionem non admittere; an decrepiti non expuunt, & emungunt concocta, ſed ſemper cruda? Minimè profecto: nonne etiam æſtiuo tempore ceſſant in illis huiuſmodi paſſiones? ſic profecto; quid ergo voluit Hippocrates cum dixit has affectiones non concoqui? an intellexit diſpoſitionem eſſe vniuerſalem, quæ nunquam tolli poteſt, materiam vero quę ad eas partes per acceſſiones deſcendit, concoqui, & reijci, ab acceſſionibus ergo liberantur illi, ſed cum frigidi ſint, plurimumque ob id pituitæ ſemper generent, quæ ex minima quaque occaſione rurſus decumbit in eas partes, ideo nunquam dici poſſunt illi ab his malis liberari: manet enim ſemper tota maſſa humorum cruda: nam eis idem accidit, quod illis, qui intermittentibus febribus Podagra, & Calculis laborant, quippè, cum materia acceſſionum cauſa vincatur, & expellatur, diſpoſitio vero ſemper relinquatur morboſa, quæ poſteaquam eſt inueterata, aut à parentibus inſita, nunquam tolli poteſt. Eſt igitur maſſa humorum, à quibus deciditur materia, raucedines, & grauedines faciens, quæ non concoquitur, non autem humorum qui per interualla hęc mala renouat. Rectè autem dixit Hippocrates id fieri in valdè ſenibus: nam primi, & ſecundi ſenes, etſi frigidiorem ſanguinem procreant, tamen ille aptus eſt ad probam nutritionem, & ob id concoquitur, nec ſemper relinquit pituitoſum humorem aptum ad fluxiones. Sed cur non dixit Hippocrates has paſſiones occidere? an quoniam hoc falſum ſit, nam nec ipſa diſpoſitio vniuerſalis, nec materia, quæ ex ea deciditur ſuaptè natura poteſt occidere, niſi fortè tandem ob maximam imbecillitatem in capite retentus humor pituitoſus, Apoplexiam pariat, ex qua videmus plurimos decrepitos mori, aut cum pituitoſo humore alij coniungantur, atque ita oriantur Pleuritides, lateriſque dolores, qui etiam conſueuerunt extremè ſenes occidere. Proprię igitur ſenibus paſſiones, ex proprio humore natæ, non ſolent ſuaptè natura eos interficere, ſed ratione loci principis, aut ob mixtionem aliarum cauſarũ, an fortè dicet aliquis, idem eſſe non concoqui & occidere? nã in febrib. hęc videntur idẽ eſſe: humor. n. febrem faciens niſi concoquatur, mortis erit cauſa; at, diuerſa eſt ratio, quippe cùm febris finiri non poſſit niſi concocto humore, qui eam gignit, & fouet, ipſa autem vt vehemens, vniuerſaliſque morbus, apta fit tandem interimere; cum humore autem raucedinem, & grauedinem committente nullus ſit coniunctus morbus, qui ob inſignem ſuam qualitatem mortem inferre valeat; Merito igitur dixit Hippoc. hęc mala non concoqui, & propterea hominem comitari ad mortem; non tamen propterea occidere.

Ceterum, expendendum relinquitur quod ſcribit Galenus in Comm. non ſolum raucedines, & grauedines, ſed etiam Calculos. Podagram, Arthritidem, Coxendicem, Colicam paſſionem, & dorſi deprauatas figuras pariter comitari ad mortem, eo, quod omnia hæc mala ex frigidis humoribus fiant, qui concoqui non poſſunt: nam certum eſt, hos morbos ſolere comitari homines ad mortem; ſed ratio, (meo quidem iudicio) non ſumitur à cruditate, & concoctione, ſed potius ex mala diſpoſitione inſita vel à parentibus morboſis, vel ex peſſimo victu, quę quidem affectio facit, vt pars laborans facilè ſuſpiciat, aut in ſe gignat humores, vel aliam materiam, ex qua morbus naſcitur continuus, aut potius per interualla crucians; Calculoſi non ob frigiditatem, ſed potius ob caliditatem renum frequenter gignunt in ſe lapides ex ſanguine etiam mediocri, (vt alibi oſtendimus) nec tam calor renum culpari poteſt, quam diſpoſitio apta ad lapidum iſtorũ generationem, quã doquidẽ multi ſunt, qui pituitoſis humoribus in venis abundantes, & caliditate renum afflicti, non tamẽ calculis laborant; alij vero qui ſine ſenſu caloris frequentiſſimè hoc malo torquentur. Podagra quoq; nõ naſcitur, præſertim quæ fit ex calidis humoribus, ob impotentiam coctionis, ſed ob imbecillitatem pedũ, & robur partium ſuperiorum, quæ relictis proprijs locis à natura deſtinatis ad expurgationem humorum, ſeſe per venas in debiliores partes exonerant. Quis etiam vnquam putabit ſpinæ luxationes perpetuas eſſe ob debilem concoctionem, ſic. n. iuuenibus non eſſet hoc malũ commune cum ſenibus, nec à fluxionibus calidis vnquam illæ fierent, vt ſępè vidimus ex inflammationib. dorſi, quilibet enim humor, qui inter vertebras incideret, aptus eſt eas à ſuo loco dimouere, & ſi quod poſtea remedium prodeſſe poteſt, illud non à concoquentibus, ſed à digerentibus petendum eſt. Non vna ergo eſt morborum, qui nobiſcum conſeneſcunt ratio.

APHO-

APHORISMVS XLI.

Qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta exoluuntur, de repentè moriuntur.

PErtinet hic Aphorismus etiam ad prædictionem: docet enim ex quodã symptomate, nempè, exolutione, subitam mortem prædicere; qui casus vt rarus est, ita occultam habet naturam & causam; quam ob rem, primum dicemus quid sit exolutio; deindè quot illius differentiæ; tertio quęnam causæ; quarto quis locus affectus; ex quibus fortè patebit Aphorismi sententia. Est quidem exolutio actionis vitium, sed cuiusnam difficilius est docere: nam Galen. in tex. 37. 3. Comm. 3. lib. Epidem. scribit exolutionem esse proiectionem omnium partium corporis, vt in resolutis apparet. Ex quo loco quispiam putare posset, eam solius motus Symptoma esse; Verũ in lib. 1. ad Glauconem scribit exolutionem, & animi defectum idem esse; ex quo maior videtur oriri difficultas: quia non satis constat, ἀψυχία, & λειποψυχία, & λειποθυμία, (quæ verba nos animi carentiã, vel defectum interpretamur) apud Galenum sit: nã animæ vitia ille vocat, quæ sunt animalis facultatis propria, vt videre est in 20. tex. 3. Commen. Prorrhetico. At in 12. Meth. cap. 5. & in 1. ad Glauc. 14. cũ de Syncope agit, animi defectum, & Syncopen pro eodem malo sæpè vsurpat, easdemq; causas in vtroque Symptom. affert. In lib. autem 5. de loc. affect. animi defectum, ipsam Syncopem præcedere scribit. Mihi autem hæc consideranti, occurrit statuere eandem esse naturam Exolutionis, Animi defectus, & Syncopes, differẽtiam autem in illis esse per magis & minus; leuissimum enim est inter ea mala, Exolutio, maximum Syncope, medium Lipothymia. Itaque si in 12. Meth. Syncope dicitur esse subitus virium lapsus, & ita agnoscimus esse, non solum motus, sed etiam sensus, principesq; facultates, & pulsus ac nutritioni destinatæ facultates pariter collabuntur per huiusmodi mala: sed quia euidẽtior apparet noxa in animali facultate, & in motu, ideò ab illis nomen, & definitionem fortè accepit. Ceterum, labuntur vires, ita vt nunquam recuperari possint, & hoc malum est mors; vel recuperatio sequitur lapsum, idq; vel facilius aut difficillimè, vel medio modo, & in hoc ordine Exolutio, Syncope, & Animi defectus collocantur. Est quidem Syncope morti maximè vicinus affectus, verum vt dixi in hoc primum differunt, quod lapsus virium qui per mortẽ fit, nunquam possit restitui; deindè, quod mors subitò & paulatim fieri possit; Syncope verò non nisi subito: nam id ostendent causæ ipsius Syncopes. Nunc sequitur vt doceamus differentias exolutionis, quæ maximè ex hoc Aphor. sumuntur; quędam. n. frequẽtes sunt, aliæ verò raræ, quædam præterea fortes, aliæ debiles; quædam rursus ab euidentibus causis, aliæ ab occultis nascuntur, quædam fiunt primario, aliæ per consensum, quædam sunt solum frequentes, aliæ solum fortes, aliæ compositæ plus vel minus, vt hæc, de qua agit author, quæ frequens, fortis, & ab occultis causis, & vt patebit, per proprium affectum est facta. Iam verò in causis recensendis Gal. passim vtitur Empirica doctrina, vt patet ex 1. lib. ad Glaucon. vbi harum affectionum causas particularium enumerat, dicitque esse Alui profluuium, Choleram morbum, Disenteriam, Lienteriam, Sanguinis fluxum ex quacunque parte factum, magnas item purgationes, puris confertim factas euacuationes, immodicum sudorem, euacuationem per acriores clysteres factam, balneum, addit in 56. Aphor. 4. ingentẽ funem, & in 16. 5. calorem immodicum, ac ne singulos locos prosequar, vehementem etiam frigiditatẽ, accessionem febrium, ardentes, vel malignas, vel colliquantes febres, malos humores, vel crudos, malum aerem inspiratum, morsum femrum, insignem alicuius partis obstructionem, vel intemperiem, vel oris ventriculi imbecillitatem, aut eiusdem morsus, vel grauitatem, vel inflammationes iecoris, vel motus vteri, neruorum etiam vulnera, malignaque articulorum vlcera, necnon ingentem dolorem, motus, vigiliam, spirituum tenuitatem, raritatem partium, respirationem prohibitam, animi omnes vehementiores affectus, dissolutionem solidæ substantiæ partium, longos morbos vitalis facultatis imbecillitatẽ, & denique quicquid ferè in nos agere potest, nosq; ipsos afficere, istorum malorum causam ille recenset esse; Verum qui Methodo docet, non singularia omnia tanto studio quærere debet, sed primas immediatasque causas, in quibus particularia omnia potestate continentur, non enim quia profluit sanguis, aut aluus, vel dolor vrget, primo & per se contingit exolutio, sed quia ad has causas sequitur aliquis affectus in corpore, qui vires labefactare potest, ille ergo affectus quærendus est qui manet remotis etiam causis, à quibus est natus: nam & ille est qui remedia postulat; Conatur quidem Galen. in 12. Method. cap. 5. immediatas has causas inuenire, sed fortè parum fœliciter: statuit enim illic vires constare ex temperamento solidarum partium, & spiritibus; quib. læsis, vires quoque lædi & labi necesse sit. Qua quidem in re primum repugnat ei, quod alibi scribit, corpus nostrum constare ex continentibus, contentis, & impetum facientibus, idest ex solidis partibus; humorib. & spiritibus, Quæ sententia etiam Hippocratis fuit, vt Gal. ipse docet in 1. lib. de differ. febrium. Testatur etiam experientia, euacuationes, & nimias repletiones humorum, exolutiones frequentius adferre, quàm solas intemperies partium. Sed cur etiam non addit vires, & actiones nostri corporis consistere ex structura bona partium organicarum? nam si obstructiones, vt ille censet, hæc Symptomata inferunt, omittenda non est hæc causa. Ceterum in eo grauior est error, quod causæ, quas tradit, non omnes rẽspondeant effectui proposito: nam si Syncope, & exolutio præceps est omnium virium lapsus, quo modo intemperies, quæ fiunt præsertim per longos morbos, vt ille in Meth. scribit, possunt esse causę istorum malorum? negat enim ille in 3. de loc. affec. Apoplexiã fieri posse ab intemperie, eo quod subito fiat; Deindè si intemperies vel maximè hæc Symptomata parere possunt, cur omnes, qui morti sunt propinqui maximè intemperati, vel qui ardentissimis febribus laborant, in huiusmodi passiones semper non incurrunt, aut si patiuntur aliquando, id illis non contingit, cũ sedent, aut iacent in lecto perindè ac cum mouentur non enim intemperies illos vnquam deserit; non igitur ipsa intemperies per se huius mali causa esse potest; nec etiam partium organicarum viriata structura, proxima est huius morbi causa; nec fortè etiam vitia, quæ contingunt in humoribus, sed quicquid mali est à solo spirituum vitio originem proximam ducit, spiritus enim substantia, quæ omnium actionum commune est instrumentum, & communis solum causa, necessario laborat, cum omnes functiones corruunt, & quoniam illa tenuis est & mobilis, subito afici apta est; quod nulli alteri substantiæ, quæ in nostro est corpore accidere potest; idem testantur remedia

media quæ exolutos restituunt, odores inquam, vellicationes aurium, narium, vini potus, & alia quæ solis spiritibus ipsis mederi sunt apta. Ergo à solis spiritibus vniuersas causas ducamus; sed à quibusnam, & quo modo? Gal. in eodem opere meminit triũ spirituum Animalis, Vitalis, & Naturalis; sed cum eũ numerum esse ostẽdere nititur, nullas probationes adferre potest, absurdumque est, vt nos in libro nostro de Somno & vigilia ostendimus, credere, plures quàm vnum esse spiritum, qui in corde gignitur, ac per arterias in vniuersum corpus fertur, fitq; commune omnium actionum corporis instrumentum, dum suo calore insitum singulis partibus calorẽ excitat, & ad agendum aptum reddit; Itaque vitia huius spiritus exolutiones inferunt; contingunt autem vitia in illis ob alterationes, penuriam suæ substantiæ, vel suffocationem; quam vltimam causam miror à Galeno prætermissam esse. Verum cum multæ sint alterationes, quæ fiunt à primis qualitatibus, aut secundis, non videntur illæ mihi immediatè & proximè exolutiones efficere posse, alioqui omnes, qui ardentissimis febribus laborant, continuò exoluerentur, sed alterationes, quæ fiunt à tota substantia (vt Galenus loqui solet) vel potius corrupta propria spirituum forma, illæ maximæ & solæ vim habent vires perdendi; id quod docent pestilentes, malignæque febres, venena, morsusque ferarum, quæ non alia quidem ratione animi deliquia inferunt, quàm quod corrupta sit forma, & substantia spirituum: Quomodo enim ea poterit esse amplius actionum omnium, & animæ instrumentum, si formam suam amisit? Porrò, cum deficit substantia, deest quoque eorum vis, & vsus, Deficit autem, vel quod non gignatur, aut quod genita dissoluatur; At si per suffocationem spiritus, calidiq; natiui, mors contingit subita in his, qui strangulantur, cur etiam Syncope ab eadem causa non fiet? & quam quæso possunt aliam habere causam exolutiones, quę contingunt mulieribus ex suppressis menstruis, & semine? nam in illis veluti strangulatur, & suffocatur spiritus, eò, quod liberè per vasa corporis permeare non possit; ad has igitur causas omnes particulares redigere oportet; id quod facillimè fiet: nam inedia, vel cibi pauci, aut vitiosi, crudi humores exolutionis causæ esse dicuntur, eò, quòd materiam non suppeditent sufficientem, aut non aptam ad spirituum generationem; Vires autem imbecillæ partium gignentiũ humores & spiritus, idem efficiunt, eo quòd impotẽtes sint ad spirituum generationem; Ac ad imbecillitatem referendi sunt omnes morbi, ceteræ causæ, quæ corpus imbecillum reddere possunt, vt intemperaturæ potissimum cordis & hepatis, febres longæ. Ceterum ob alterationem spirituum iam diximus fieri exolutiones, cum illi ab aere pestilenti, vel humorum corruptione, vt in Gangrenis, & malignis febribus contingit, aut à venenis, vel morsu ferarum inficiuntur, malignamque qualitatem suscipiunt; Febres autem ardentes non tam ob alterationẽ, quàm quod dissipent spiritus, exolutiones parere videntur quod etiam antea annotauimus. Iam vero inter illa, quæ exolutionem efficiunt eo, quod genitos spiritus absumant, & dissoluant, quædam sunt quæ id faciunt sensibiliter euacuando, vel solos ipsos spiritus, vel humores, cum quibus illi necessario sunt coniũcti; alia vero idem præstant propter insensibilem euacuationem; In priore genere sunt sanguis vndequaq; immoderatè profluens, alui profluuium, disenteria, cholera morbus, puris, confertim facta euacuatio, vomitus, sudor, mora in balneo aquæ, vel aeris calentis, & si quid aliud est quod sensibiliter, & insigniter corpus nostrum euacuare possit. Ceterum, inter causas, qua conferunt ad insensibilem euacuationem quædam habent rationem efficientis, alia vero materiæ obedientis, alia causarum cum quibus facilis fit dispositio; vacuant quidem insensibiliter exercitatio nimia, febres acutæ, vel longæ, dolor, lætitia, ira, mœror, vigilia, cogitatio, oris ventris morsus; at spirituum tenuitas exolutionis causa perhibetur esse, eo, quod materiam efficiat prõptam ad dissipationem; corporis vero raritas, meatuumque amplitudo causę sunt, cum quibus facilis redditur dissipatio. At vero ob suffocationem spirituum fiunt exolutiones ab his, quæ vniuersos spiritus confertim contrahunt versus suas sedes, in quib. locum non habent, in quo contineantur, nec refrigerium sufficiens; necnon ab his, quæ illos priuant externo aere, & refrigerio. Item, quæ spiritus ipsis viã occludunt idem faciunt; ac in primo genere causarũ sunt timores repentini, febrium accessiones, p quas extrema vehementer refrigerantur, extrinsecus aer frigidissimus, aut ex frigida aqua lotiones, Hęc enim vniuersos spiritus ad cor compellunt, & compulsos cõuenent, ita, vt illic satis temperari, & interim actionibus omnium partium seruire nequeant; Externus vero aer calidus, aut ex carbonibus fumus, vel vapor ex calcis madefactione assurgens, necnon vincula quæ ceruici, aut arterijs adhibentur, necnõ obstructiones asperæ arteriæ, & pulmonis, & si quid aliud est quod perspirationem, & immissionem aeris externi impediat, ad hoc genus causarum est referendum. Illæ igitur particulares causæ quas enumerauimus ex Galeno, & si quæ aliæ reperiri possunt, facilè ad immediatas redigentur; quin etiam illud quoque intelligẽdum est, inter causas particulares, quasdam esse, quæ non vnico solum modo, sed pluribus exolutiones efficiunt, cuius generis est febris, quæ imbecillitatis, & simul dissolutionis est causa, inedia etiam eo quod dissoluat spiritus, & nihil reponat in illorum locum, idem efficit. Ceterùm, superest vt particularium differentiarum causas assignemus. Ac magnarum quidem exolutionum omnia prædicta causę esse possunt, si modo intensionem acceperint; frequentes vero exolutiones non omnes causæ efficere possunt: nam vt externas quas nouimus nobis noxias, euitamus, ita ab illis frequenter non exoluimur; ac videntur quidem illæ solæ posse esse causæ, quæ perpetuo in nobis resident; aut certè frequentẽ habent in nobis generationem. Sed iam videamus cur contingat repentina mors, si frequenter, ac fortiter, & absque causa manifesta quispiam exoluatur; Galen. in Commentario, has omnes exolutiones, ob solius vitalis virtutis imbecillitatem contingere scribit; quod mihi vix possum persuadere: nam sola imbecillitas causa non potest esse omnium istorũ malorũ, sed necesse est, aliquid adesse in corpore, quod afficiat, & lædat frequenter, & fortiter, & illud occultum sit, alioqui euitari, aut tolli posset: nam si imbecillitas solum causa horum Symptomatum esset, cur omnes decrepiti, aut saltem qui magnis morbis laborant, perpetuo eadem non patiuntur, siquidem vt ille scripsit septimo Methodi, & passim alibi, imbecillitates non nisi ex intemperaturis nascuntur. Aliam ergo oportet esse causa, quàm imbecillitatẽ, quandoquidem solæ intemperaturæ cordis in quo spiritus gignuntur, aut aliarum partium, hæc mala parere non valent; scribit de eadem re idem author in libro quinto de locis affectis, vbi citans hunc Aphorismum, dicit has exolutiones fieri ab intemperie cordis cum humore, quod perindè est, ac si dicat à tumore aliquo pręter naturam; sed addere debebat tumoris genus: nam frequens, & fortis exolutio longiorem indicat affectum, & causam frigidiorem, nam

nam calidos timores, vt inflammationes diu sustinere cor non potest; Ac cum diligentius hæc expédo, videntur mihi contingere huiusmodi exolutiones ex maximis obstructionibus, vel tuberculis innatis in exortu arteriarum à corde, natura enim horum malorum ex minimis quibusque causis talis redditur, vt facilè cohibere possit vitalis spiritus transitum in reliquas partes corporis: quod etiam sentire videtur Galenus in libro secundo, de præsagio ex pulsibus capite quarto, fortè etiam aucto humore aquoso, qui inter cor, & pericardium continetur; idé casus contingere potest, ego nunquam huiusmodi casus vidi, nec refert Galenus se vidisse, & sola Anatome post mortem ostendere potest, quibus malis fuerunt affecti, qui his exolutionibus infestabantur fortè Hippocr. ex eo quod semel vidit, præceptum condidit.

APHORISMVS XLII.

Soluere morbum quem Apoplexiam uocant, fortem impossibile, debilem uero non facile.

VT Aphorismus hic intelligi possit, scire oportet quid sit Apoplexia, quot illius differentiæ, quę causæ, quis locus affectus, quibus signis ipsa & illius differentiæ cognoscātur. Porro Apoplexię nomen nihil aliud sonat, quam percussionem latinis, à similitudine quam habet hic affectus cum his qui à sydere & fulgure percussi sunt, Syderatio dicitur, & eo malo affecti, syderati vocantur. Dicitur etiam à nobis attonitus morbus, quod sine sensu, & motu homines reddat; vulgus vocat Guttam & Catharrum, quod credat sanguinis guttam à capite ad cor descendere, & occidere; & quod ita laborantes respiratione destituti quemadmodum qui Catharro vehementer laborant, intereunt. Porro Galenus in tertio libro de locis affectis definit Apoplexiam esse, neruorum omnium, sensus & motus deperditionem; in primo vero de Causis Symptomatum definit, esse facultatis motiuæ ablationem vel resolutionem neruorum totius corporis, vt etiam censet Celsus libro tertio, cap. vigesimoseptimo. Ab Hippocrate de vna parte resoluta dicitur etiam Apoplexia, cum crus apoplecticum uocat. Harum definitionum nulla est perfecta. Vnde Galenus in libro de Symptomatis melius dicit, Apoplexiam esse totius corporis resolutionem vnâ cū principium facultatum detentione. Verum si quis ab externis causis cerebrum contundentibus sensu & motu priuetur, non propterea Apoplecticus dicetur, aut perijsse Apoplecticus, si quis item ex Syncope omnibus his passionibus afficiatur, non erit Apoplecticus, sed is solum, qui ab internis causis ob cerebri affectum his malis afficitur. Differentiæ Apoplexiæ ex hoc Commentario sumi possunt, quod scilicet quædam sit acutissima & fortissima, alia quidem fortis, alia debilis. Quo modo autem distinguantur hæ differentię in Commentario docet Galenus, acutissimam, enim dicit esse in qua respiratione priuantur qui laborant; in libro vero quarto de locis affectis non dicit homines priuati respiratione, sed illam ede re intermittentem, & cum magna violentia, id quod in hoc Commentario magnę Apoplexiæ tribuit, & non maximæ; Magnam autem seu fortem dicit esse, in qua respiratio neque intenta, neque violenta, inæqualis tamen, inordinata simulque intermittens fit: Debilem vero vocat eam, in qua ordo aliquis seruatur. Mihi tamen placet in hac varietate ut fortissima dicatur quæ habet respirationem, sed intermittentem, & maximè violentam, fortis vero, in qua adest violentia sed absque intermissione; mediocris autem à qua abest violentia, & intermissio, sed inordinatio sola; debilis vero fit, in qua ordo etiam aliquis seruatur, ita enim paulatim à maximo ad infimum fit descensus. Sed cur alijs motibus penitus abolitis sola respiratio seruari potest? Respondet Galenus, id fieri propter respirationis necessitatem, quæ neruorum vim excitat ad agendum: verum quo modo id fiat, ille non docet: frustra enim excitaretur, si moueri non posset, & omnino extincta: sed quoniam ita extincta non est virtus animalis, sed potius oppressa, si vehementer excitetur ob necessitatem maximè vrgentem, portionem aliquam sui vigoris exercere poterit; an forte etiam dicendum est, neruos, qui in musculos intercostales, & septum transuersum inseruntur, minus lędi alijs. Iam vero quid potest esse tanti & tam subiti mali causa? Galenus in hac re, vt solet, aliquando Empiricam sequitur docendi rationem, aliquando vero Rationalem: nam cum in 3. lib. de locis affect. scribit Apoplexiam fieri à frigido, aut crasso, aut viscoso humore, & in lib. de Caus. morbor. à nimio vini potu, vel ab exuperanti cibi quantitate, Empiricorum, & vulgarium more loquitur, particulares, & euidentes causas recensens. Similis est locus, qui habetur in lib. de diff. Sympt. vbi scribit, idem malum fieri à medicamētis frigidis vel à maxima constipatione, idest tanta à sanguine repletione arteriarum, ut illæ ad externum aerem atrahendum dilatari non possint; habet etiam in nono Meth. ex immodica, aut intempestiua sanguinis missione aliquos in Apoplexiam incidisse. quinetiam, in pręsenti Comment. causam dicit esse Apoplexię, dispositionē inflāmationi similem in ipso cerebro constitutam; aut repletionem ventriculorum ipsius ab humore pituitoso; Quid, quod scribit in Comment. 21. Aphorismi 3. lib. si hominē inquit, pituita vel bile flaua aut atra, aut sanguine plenum exerceas, periculū est ne ille in Apoplexiam incidat; hęc enim particularis causarum enumeratio inutilis est, nisi prius immediata causa sit perspecta: ei enim & non externis remedia sunt adhibenda, & internæ quæ sæpè diuersæ sunt, vnum effectum pariūt; quia in vnam immediatam causam conspirant. Pręterea, si Apoplexia Symptoma est, nempè animalium actionum abolitio, & Symptomata omnia eo authore morbis nascuntur, primum querere oportet huius mali morbum, deinde morbi illius causam; nam nec pituita, nec vini potio, aut alia causa ex prædictis per se Apoplexiam pariunt, sed quia morbum in corpore faciunt, ad quem sequitur actionum illarum noxa; Itaque, si Apoplexia est omnium facultatum animalium subita abolitio, quantum sensus deprehendere potest, seruatis facultatibus vitali, & naturali, non potest vtique alia esse sedes affecta, quam cerebrum, quod illarum omnium facultatum est principium: nam si omnes facultates pariter essent affectæ, vt in Syncope communem oportet esse causam, quę sola vt ostendimus nascitur viciato spiritu, & natiuo calido, quo omnes facultates opus habent; sed qualem quęso morbum dicemus factum in cerebro? subitus & pręceps virium lapsus ostendit, non posse esse intemperiem, quippè, cum illa nec subito, nec tanta fieri potest, vt contendat cum celeritate, & magnitudine affectus. Præterea, cùm sępè fiat hic affectus, nihil extrinsecus agente, ostendit nec solutiones continui, nec contusiones, aut morbos in numero, vel magnitudine causas esse mali;

mali; & denique omnium morborum natura perspecta, non potest alius morbus causa esse, quam is, qui in concauitatibus læsis conformationem cerebri corrumpit: eget enim cerebrum plurimis cauitatibus, & ventriculis, vt anatome docet: Itaque occlusis illis ventriculis (quod subitò fieri potest) facultas animalis nequit in se, nec extra se exercere suam vim. Sed cur quæso, dicet aliquis credunt nonnulli id fieri, quia ad animales actiones exercendas requiratur spiritus quidam animalis, qui obstructis in cerebro vijs, nec per cerebrum, nec ad neruos ferri possit, proindè facultatem otiosam esse, quod desit sibi proprium instrumentum. At nos anteà, & alibi docuimus nullum esse huiusmodi spiritum animalem, sed vnicum solum spiritum genitum in corde ex sanguinis ebullitione, caloris influentis vehiculum, qui omnium actionum commune est instrumentum. Deinde, Galenus in secundo de Locis affect. docet facultates influere per neruos, & alia propria instrumenta absque spiritu aliquo non aliter, quàm faciant Solis radij, qui in aerem subiectaque corpora absque aliqua substantia sparguntur; Itaque vt Solis radij, etiamsi absque spiritu, aut alia substantia demittuntur, requirunt aerem purum, quandoquidem per crassum, & caliginosum lucem suam non emittunt, ita fortè credere par est, radios, qui emittuntur à facultate ipsa animali, spargi non posse, vbi via illis est occlusa; An fortè etiam dicendum est hoc fieri, quia spiritus, à corde influens inuenta via impedita nequeat spargi per substantiam cerebri, quod meritò intermittit suas operationes, eò, quòd communi instrumento sit priuatum: Sed quicquid sit quod à morbo eo fit quod præcipuum est, & maximè requiritur in curatione, constat ob concauitates cerebri occlusas Apoplexiam fieri: nam præter illa argumenta, quæ sumuntur à natura affectus, & morborum, docet idem curatio, quæ fit per euacuationem & excretionem humoris descendentis à cerebro. Porrò, clauduntur in uniuersum meatus ab his quæ adstringunt densando, vel siccando; vel comprimunt grauando, vel obstruunt internam cauitatem occupando, sed natura affectus propositi, & ipsius cerebri, ostendunt nihil esse, quod possit Apoplexiam parere præter illa, quæ obstruunt, & ea quidem non omnia eam vim habent, nam tubercula, quæ ex carne supercrescente solent aliquando innasci in alijs cauitatibus, in cerebro fieri posse, nec ratio nec experientia probare possit: superest ergò, vt obstructio fiat ab influentibus materijs: & quoniam perfecta ponitur abolitio illarum facultatum perfectam oportet esse obstructionem, quàm nec spiritus, nec tenuis aliquis humor efficere possunt. Nam contumacia affectus crassiorem materiam desiderat, & nemo vnquam Apoplecticus per euacuationem bilis pallidæ aut flauæ liberatus est. Humor verò melancholicus etsi crassus est, ineptus tamen est ad hoc malum excitandum, quia tanta illius copia in cerebro frigido, & humido aceruari non potest, & cum in venis contineatur solus fluere nequit. Præterea, repugnat etiam experientia huic causæ, nullus enim excreto hoc humore ab apoplexia est liberatus. Relinquitur ergò, vt vel sola pituita, vel tota humorum massa id malum efficiat; Ac pituita quidem agnoscitur esse propria causa, quoniam illa viscida est, & simul crassa, & plurima in cerebro solet abundare. Docet præterea curatio, quæ per euacuationem pituitæ perficitur, & quòd Apoplexiæ fieri soleant in

A corporibus, & temporibus humidis, & à causis pituitam aceruantibus, & mouentibus: scio Galenum hanc vim etiam sanguini concedere, vt superius ostendimus, sed fortè repugnante experientia: nam sicut pituita, ita sanguis per nares, os, alisque partes, per quas cerebrum expurgatur effluceret ab his, qui hoc malo laborant, quod nequaquam est visum: Quòd si Athletæ in Apoplexiam incidunt, id non fit à multo sanguine, sed quod cum sanguine multa pituita ex crapula, & intempestiua exercitatione etiam admixta sit, qui tanquam onerosa venis cerebri ab illis in ventriculos decumbit, ergo vnica & immediata est causa Apoplexiæ, impedita via facultati animali; quod quidem impedimentum fit ob morbum in cauitate; & hic nascitur non ab omni causa, sed solum à

B multa pituita, quæ vt plurimum solet simul esse viscosa & crassa: nam multitudo requiritur, vt integra possit fieri obstructio; crassities etiam, & viscositas necessariæ sunt ne citò diffluat humor qui contumacem affectum parit. Ceterum ad hanc immediatam causam particulares enumeratæ referendæ sunt, & si quæ referri non poterunt, illæ vtique rejciendæ erunt tanquam ineptæ ad hunc affectum committendum; ergo vini potio copiosa Apoplexiam parit, eo quòd pituitam multam gignat ob cruditatem, vel quòd pituitosos humores in cerebro residentes vehementiore spirituum ad caput elatione commoueat; vel etiam quòd vna secum pituitam sursum impellat. Sic etiam cibi ni-

C mia quantitas, quoniam ob cruditatem in pituitam degenerat, Apoplexiæ causa censenda est. Medicamenta autem frigida, vel aer ipse frigidus, Apoplexiam ideo gignunt, eo quod per compressionem cerebri pituitam in ventriculos ipsius exprimant, intus verò sumpta, quia refrigerato corpore sanguinem pituitosum procreant, qui ad caput delatus oneri est naturæ, & separatione pituitæ, & illius influxu, huius mali causa fit; at, ex immodica sanguinis detractione, Apoplexia quoque fit, refrigerato corpore, atque ita relicto in corpore crassiore pituitosoque sanguine, qui facilè cum alijs humoribus educi non potuit. Quod verò dicit ob dispositionem inflammationis similem fieri Apoplexiam, rationi non est consonum: quæ enim in-

D flammatio in cerebro fieri potest, quæ omnes illius ventriculos occupet? solent enim fieri inflammationes in membranis cerebri, non autem in interna substantia quæ illius ventriculos constituit; cùm vero dicit biliosum hominem aut melancholicum in Apoplexiam incidere ob exercitationem, id non recipio: nam (vt antea ostendimus) nec biliosus, nec melancholicus humor aptus est hoc malum efficere; nec etiam arteriarum repletio potest causa esse Apoplexiæ, quæ non in distantibus partibus, sed in ipsis ventriculis repletionem requirit. Iam vero de loco affecto paulo diligentiùs agendum, quoniam hic confert ad rei scientiam & curationem; ac quod cerebrum locus sit affectus, anteà quidem est osten-

E sum; verum, quoniam in cerebro distinctio est ob situm partium, quippè cum quædam ex illis sint anteriores, aliæ posteriores, quædam dextræ, aliæ sinistræ, aliæ externæ, aliæ internæ, & occultæ magis, aliæ rursus sint tanquam corpus cerebri, aliæ concauitates ipsius constituant, certum quidem est, omnes cerebri partes affici, interiores inquam, posteriores, dextras, sinistras, nimirum cum omnes actiones animales in vniuerso corpore pereant: id quòd ostendit originem omnium neruorum occupatam esse; nam si anteriores dumtaxat partes es-

sent affectæ perderetur, sensus & motus in sensorijs quæ sunt in capite, seruarentur autem sensus, & motus in reliquo corpore, quoniam neruorum origo id postulat, exteriores autem partes non lædi ostendimus, quoniam si per contusiones concidunt sensus & motus compresso cerebro, huiusmodi affectus non dicitur Apoplexia, quia internæ non sunt causæ: ab his vero nihil sumi potest, quod tantam vim habeat grauandi, & comprimendi cerebrum. Iam vero quod ad corpus & ventriculos cerebri pertinet, sententia est Galeni in quarto de Locis affect. vbi scribit in Epilepsia ventriculos magis pati quàm corpus; in Apoplexia vero contra corpus magis, ventriculos minus. Quæ quidem sententia mihi non placet: primum authoritate ipsius Galeni qui passim scribit, Apoplexiam fieri obstructis cerebri ventriculis, nulla facta mentione de vitio ipsius substantiæ: deinde quod iusto frequentiùs Apoplexia fieret per affectus substantiæ cerebri in quibus pituita in ea redundat; Tertiò, quòd rei natura huic opinioni repugnet: nam affectus qui subitam ostendit generationem, simul indicat cauitates ipsas occupata esse ex fluxione humorum, nihil, vel minimum læsa substantia cerebri; quid enim ea pati potest ex transitu pituitæ decumbentis in ventriculos? Postremò, subita restitutio actionum in his qui euadunt, ostendit ex occlusione cauitatum malum hoc esse factū; quod etiam Galenus cogitur fateri, qui modum docens generationis Apoplexiæ, tradit ad ventriculos cerebri excrementa à partibus vicinis defluere. Ceterùm, nunc superest videndum, cur Apoplexia fortis sanari non possit, & aliæ possint sanari; & quo modo Galenus in hoc Commentario dicit fortem Apoplexiam non posse curari propter respirationis necessitatem: sed non explicat quid respirationis necessitas in hac re faciat. Videtur autem res ita intelligenda, quod admodum læsa respiratione, necessarium sit calorem suffocari, & quod instans suffocationis periculum inducias non det ad remedia exhibenda: nam magna huius mali causa, magna & multa postulat auxilia, quæ breui temporis spatio omnia adhiberi non possunt; tempus verò non concedit periculum, quod ex suffocatione caloris admodum læsa respiratione imminet. Aliç tamen reddi possunt rationes huius impotentię, nam amisso motu, sensu, & ratione, assumi non possunt auxilia, nec ab ęgrotante aliquid fieri quod ad salutē conferat. Debilior vero Apoplexia, tutior est, ob contrarias causas, non tamen ita citò & facilè curatur, vt Gal. in Comm. innuere videtur: nam cuiuscunq; generis fuerit Apoplexia aut occidit, aut in paralisim terminatur, quę vel etiam incurabilis est, aut non nisi cum magna difficultate, & temporis diuturnitate curari potest: Tales. n. oportet esse affectus, qui ex multitudine frigidæ & crassæ pituitæ nascuntur, & in partib. externis consistunt, aut certè difficilè euacuari possunt, cuiusmodi est cerebri substantiæ, & nerui, neruorumq; principia. Illud quoq; prætermittendum non est quod scribit Gal. in Comm. ideò omnes musculos thoracis in Apoplecticis, simul operari, quia uis est imbecillis: nam re vera dicere non possumus, vires esse imbecillas, quæ ex multitudine materię grauantur, perinde. n. est, ac si dicamus, imbecillos esse robustissimos baiulos, eo quod sub maximis onerib. oppressi succumbant; est autem tunc virtus reuera imbecilla, cum temperies, ex qua illa emanat, est admodum vitiata.

APHORISMVS XLIII.

Strangulati, ac dissoluti, nondum mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit.

VT in præcedente Aphorismo Apoplexiam, quę fortis esset, lethalem esse dixit, ita in hoc, aliud lethale signum peculiare his, qui strangulātur, tradit, quod ex spuma apparente circa os sumitur. Intelligendus autem est Aphor. non de strangulatis, & dissolutis, vt pueriliter vertit interpres, sed de his qui strangulantur, & dissoluuntur: nam alij, qui iam sunt strangulati, & dissoluti, sunt mortui. Pendet huius Aphor. sentētia ex cognitione generationis spumæ. Primum igitur dicemus quid spuma sit; Deinde quæ ipsius materia; Tertio loco quid ipsam efficiat, & quis sit illius generationis modus; Postremò explicabimus, an vera sit Aphor. sententia, & qua ratione id fiat. Porrò spumam esse paruas, crebrasque bullas in humoris superficie excitatas omnibus constat: magnas autem bullas non spumam, sed generali vocabulo bullas vocamus. Est autem spumæ, & bullarum omnium materia humor, & aer siue spiritus inter se commixti, & conflati, non autem solus humor, aut aer: nam bullæ omnes gignuntur paulo altius, quàm in loco, in quo humor naturaliter consistit, tanquam alia sit cum humore substantia, quæ superiorem affectat locum. Item, quod citò confrangantur bullæ, & euanescāt, vnde Cato hominem bullā dicebat esse, hoc testatur inclusum aerem expirasse, & humorem commixtū anteā in suum locum descendisse. Præterea, gignuntur tunc bullæ in mari, cum venti illud agitant, & cum aqui includitur. Docet etiam consistentia ipsius spumæ, & bullarum, non enim ita solida est, vt humor, nec ita tenuis vt aer, sed mixtam quandam crassitiem obtinet. Hæc igitur testantur compositā esse bullarum materiam ex humore, & aere, vel spiritu; at non omnis humor, vt & omnis aerea substātia, materiam præbere potest ad bullarum generationē; Qui enim suaptè natura tenuis vehementer excalefactus est, & ob id valdè extenuatus, ac rarefactus, genito ex calore vapori exeunti liberum exitum præbet; vnde videmus in aqua admodum feruenti spumam non amplius excitari; si tamen humor viscosus fuerit etsi vehementer fuerit excalefactus, apta adhuc sit spumę materia; id quod in mellis & picis effervescentia conspicitur; spumam. n. quamdiu feruent hęc emittunt: iuscula aūt carnium, cum primum feruent, & ante etiam cum iam sint ebullitioni vicina, maximè reddūtur spumosa, quia nondū satis rarefacta; & quia crassior pinguedo liquefit, ex quib. viscosa illa redduntur: simplex verò aqua, in primis ebullitionib. spumosa redditur, postea verò nequaquam, nisi frigidiorem aquam rursus quispiam adijciat: nā tunc priore humore refrigerato, densatoq; per admixtioné nouę frigidęq; aquę, spuma rursus gignitur, nimirū, quod exeunti vapori hoc modo quia difficilis redd datur, ex hac aūt repugnantia, vt posteà ostendemus spuma gignitur; at, si quis feruentem aquā baculo agitet, aut in eā ventus spiret, spumam etiam gigni videbimus, quoniam frigidus aer externus per eam commotionem cum humore miscetur, qui posteà exire volens, humorem attollit, & spumam procreat; Verum vt humor suaptè natura aptus est ad spumæ generationem, ita is solum, qui viscosus est, plurimam,

inam, tenacem, stabilemq; spumam edit. Iam vero cùm patet spumam fieri ex varia mixtione aeris, & humoris reluctantis aeri transeunti per humorē, & ad suum locum ascendenti, videndum est, quid mixtionem istam efficiat. Qua in re, Galenus in Comment. nunc à calore, nunc à motu, nunc ab utroque mixtionem fieri dicit; in Prorrheticis autē, etiam à frigido fieri scribit, argumento, quòd venti frigidi spumam in mari excitent. Verùm Gal. illis in locis, quod rudioribus apparet, potius tradere voluit, quàm quod rei natura postulat: caloris enim natura est, diuersas substantias non inter se miscere, sed à se inuicem separare: Quomodo ergo ex feruore, & calore ignis spuma gignitur, si calor humorem non miscet vapori? spuma autem non fit absq; istorum mixtione; alia profectò ratione: nam calor humorem extenuando, vaporem gignit, qui posteà suaptè natura superiorem quærit locum, per humorem assurgens, in quo transitu, humor ipse resistit, vt qui continuitatem, & locum suum retinere uelit; ex ea autem reluctantia, spuma, vt posteà docebimus, fit; Ergo calor, non quia misceat humorem aeri, aut vapori, nec quod moueat ipsum aerem vel humorem, sed quoniam substantiam gignit aeream, & vaporosam, quæ posteà suaptè natura mouetur per humorem, donec in cognatum sibi aerem peruenerit spumæ causa efficiens est. Iam vero frigidi venti quatenus frigidi sunt, non miscent humorem aeri; frigidi enim non est miscere, sed potius mixtionem impedire, siquidem mixtio extenuatis incisisque in minimas particulas his quæ miscentur fit; frigidum vero densat, constringit, & substantias vnit quidem, sed non miscet, vt videmus fieri in terra & aqua cum nimio gelu concrescunt; ergo uenti quoniam aerem includunt in humore, suo impulsu non quatenus frigidi, spumæ sunt causæ. Relinquitur ergo motus solus aeris per humorem causa mixtionis aeris & humoris, & proinde spumę causa efficiens; includitur autem aer vel quod ex ipso humore efferuescente gignatur, vel à uentis, aut alia externa agitatione immittatur. Quur autem ex mixtione aereæ substantiæ cum humore, spuma gignatur, non explicat Galenus; Ratio ex philosophia petenda, quæ docet elementa non quiescere donec in suum locum peruenerint, & corpora præterea suam continuitatem seruare velle. Quum ergo aer in paruas partes diuisus sit, & cum humoris paruis etiam partibus mixtus, aer inclusus in sibi cognatum aerem abire affectat, resistit humor continuitatem suam seruare volens; Vndè cum nec liberè omnino aer transire, nec humor planè resistere possit, cum ad superficiem peruenerit pugna fit, humor impulsus ab aere, aliquantulum attollitur, id quod cum multis locis fit, & per paruas diuisiones vtriusque substantię, spuma merito oritur; itaque merito fit, vt illa quæ viscosa sunt, vt mel & pix, tandiu spumā emittant, quamdiu vapor in illis gignitur; illa enim nunquam caloris vi ita extenuari, & rarefieri possunt, vt exitum vapori planè liberum præbeant: aliter vero alijs contingit quæ suaptè natura sunt tenuia & aquosa: ea.n. pauxillum excalefacta ita rarefaciunt, vt resistere amplius nequeant assurgenti vapori, ac quæ materia est idonea, & mixtio contingit aeris ex motu includente aerem, & calore vapores gignente, tunc plurima spuma nascitur, vt apparet in equis currentibus & frenum mandentibus, aprisque ita concitatis.

Cur vero nunc bullæ, nunc spuma fiat, causa est fortior & debilior motus, quanto enim agitatio & commixtio fortior est, tanto ampullæ minores & minus sensibiles sunt, atque ideo ad naturam spumæ redactę; minus enim resistere tunc potest humor spi-

A ritui qui vehementius mouetur; vnde diuisiones citius, & per minora interualla fiunt: confert etiam ad id viscosa materia iam multum extenuata: vnde mel post primas ebullitiones in quibus bullas emittit, maximè spumosum redditur. nam ab initio non potest in minimas partes diuidi nundū satis extenuatum; quare tunc bullæ maiores, posteà vero spūma fit; sunt etiam bullæ quæ ex uiscosa materia consurgunt diuturniores & difficiliores ad dissolutionem.

Cur autem in his qui strangulantur spuma fiat circa os, ratio est, quod cor expiratione priuatur, maximè incalescit, & simul violenter mouetur; ex ebullitione vero, plurima excrementa fuliginosa gignuntur, quæ suaptè natura, & violento motu cordis attolluntur, & exprimuntur in pulmonem, vbi cum humo-
B re illic inuento diligenter commixta, spumam procreant, quæ per expirationem ad os ascendit & illic apparet. Galenus vero etiam putat, spumam fieri in his, non ex humore elato à pulmone ad os, sed ex vapore à pulmone educto, & aere etiam inspirato atque expirato mixto cum saliua; eosque arguit qui spumam ex uentre prodire putant, & hoc modo spumā fieri in equis currentibus. Ego vero crediderim nec in equis neque in his qui strangulantur spumam fieri posse absque humore à pulmone ascendente cum vaporibus expirantibus, nam saliua non potest esse materia huius spumæ, alioqui cur per febres ardentes, & nobis etiam currentibus spuma circa os non colligitur? nimirum, quod libera respiratio solum emittat & immitat aerem, in equis vero ob frenum
C violenta respiratio redditur, vbi ex cursu amplioris respirationis necessitas augetur; Cur autē qui strangulantur viuere amplius non possint, si spuma circa os appareat, ratio est, (inquit Galenus) quoniam pulmonis violentia significatur. Ego potius dicerē significari cordis violentiam: nam etsi pulmo vna patiatur, mortis tamen causa esse nequit nisi quatenus cordi seruire non potest; Quomodo autem violentia in illis visceribus oriatur, explicat Galenus, sed satis confusè: Mihi autem videtur id velle, quod respiratio necessaria sit ad vitam, vt fuliginosa excrementa quæ in corde gignuntur, expirent, calorque cordis attracto frigidiori aere temperetur, vbi autem intercipiuntur meatus in collo, per quos aer intro extraque fertur, cor priuatum solita difflatione, vio-
D lenter mouetur aucta necessitate ob calorem auctū, vnde confertim spiritum emittit, quem paulatim alioqui expellere solet, quum secundum naturam anima regitur: conferta verò ea spiritus eductio, una secum propriam cordis humiditatem ducit, quæ duo ad pulmonem delata, ab ipso vehementiore conatu exprimuntur, & ad os compelluntur, ex qua mixtione & efferuescentia, accedente etiam violentiore motu, spuma in ore nascitur. Signum ergo est lethale, quoniam vehementem indicat in corde suffocationem, & caloris efferuescentiam, cuius ratione ita violenter mouetur; vt non solum spiritum, sed propriam etiam humiditatem exprimat; Pulmo item, violentos cordis motus excipiens, magna etiam vi mouetur, vt expellat substantiam à corde ad se tran-
E smissam, & eā etiam quam in se ipso continet; non mirum igitur si moriantur qui ita afficiuntur, quandoquidem cor vehementer lædi impossibile est, quin mors sequatur: tamen ut Galen. admonet, non semper uerus est Aphorismus, sed ut plurimum cum nonnullis spuma circa os apparuerit qui strangulabātur, & tamen mortui non fuerint: cuius rei ratio est, quod magna cordis uiolentia latitudinem habeat, ita ut necesse non sit ex omni uiolentia mortem sequi, si spuma appareat; recentiores interpretes aiunt non esse necesse omnem spumam mortis esse signum, sed

eam quæ rubescat eam enim indicare tantam in corde esse noxam, ut sanguinis etiam aliquid ob nimiũ impetum expellere cogatur quæ opinio reijcienda non est, & satis de hoc Aphorismo.

APHORISMVS XLIIII.

Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles.

IN hoc Aphorismo ex causis, nempè ex subiecto, prædicere docet. Qui enim inquit admodum sunt crassi natura, citius intereunt gracilibus; Quæ sententia tunc intelligetur, cum nouerimus quid sit crassities, quid gracilitas, quę item illarum causæ. Crassum, vt alibi ostendimus, multis modis dicitur: nam aliquando dicitur crassum, quod est spissum, quo modo humores dicuntur crassi, & concoctio omnia incrassare dicitur, & crassum, quod multam habet substantiam, siue molem substantiæ suæ, vt lignum crassum; hoc modo hic vocat homines crassos, qui corpulenti sunt, & his contrarios graciles. Porrò crassities in nobis fieri potest, vel ex magnitudine ossium, vel ex carnis, aut pinguedinis abundantia, ut ex 2. de Temperament. & 2. Artis Medicinal. in cap. de signis frigidæ, & siccæ temperaturæ, habitus corporis colligere licet. Verum crassitudo quæ ex ossium magnitudine, & carnis abundantia prouenit, nunquam ad vituperandam molem peruenit; ea enim salubris est cum robore virium coniuncta; quę vero ex pinguedine accedit crassities, si præter modum excrescat, sanitati inimica est, & ob id damnanda. De hac Hippocrates in hoc Aphorismo intelligit, crassorum nomine peculiariter intelligens obæsos; Quod si triplex hæc substantia sit aucta, corpora fiunt admodum crassa, & actionibus naturę inutilia: nam ea vix mouere se possunt, difficilè respirant, ad venerem & generationem omnino ineptissima, quorum corpora sic sunt affecta, & (vt vno verbo dicam) sunt hi tanquam sues & boues per annos integros saginati, adeo vt illi solum vtiles sint cùm mortui fuerint; nam etsi caro & ossa per se vtilem habitum efficiũt, tamen accedente simul pinguedine, omnia fiunt onerosa, & grauia, adeo, vt anima illa sustinere, & regere non possit. Itaque, si de his intelligatur Aphorismus maximè verus est; est tamen etiam vera sententia in crassis ex sola pinguedine, vt postea ostendemus. Porro verbum (natura crassi) additum putat Galenus, quod credat Hippocratis sententiam solum veram esse in his, qui ex natiuo temperamento & habitu crassi sunt, hos enim venas & arterias angustas habere, contra vero illos, qui non natura, & ex suis principijs, sed ex delicatiore victu postea crassi sunt facti, seruare venas & arterias amplas, & propterea illis periculis non esse obnoxios, vt alij. Ego vero etsi putem eos maximè periclitari, & omnium minimè victuros inter crassos, qui natura sunt ita affecti, tamen eadem mala, etsi non prorsus paria, illos expectant, qui quomodocumque ob pinguedinem crassi sunt redditi: nam pinguedo, quæ potissimum adnascitur membranosis partibus, cuiusmodi etiam est substantia venarum, cauitatem vasorum in his quoque replet, & obstruit. Intelligamus igitur Aphorismum præcipue de his, qui natura sunt admodum crassi, & postea etiam de alijs, qui quocunque tempore & modo crassi ex adipe sunt redditi; Ita etiam graciles capere oportet, qui sine multa pinguedine paucã habent substantiam ossium, & carnis: nam vt Galenus in 2. de Temperamẽt. scribit, reperiuntur nonnulli graciles, & pingues, qui etsi salubrius crassis, & obęsis degunt, ob gracilitatem, quæ minus onerosa est crassitie, tamen fortè non sunt diuturnioris vitæ, præsertim, si Galeni causam, quam adfert in Comment. recipiamus, de qua iam est agendum; ait enim ideò crassos citiùs interire gracilibus, quia arterias, & venas angustas habent, & ob id paucum sanguinem, & spiritum, adeò, vt cum ætate processerint, celeriter in ipsis etiam ob paruam causam calor natiuus destruatur: contra verò, graciles ob hanc rationem non periclitari, quia tamen principales partes nullum habent munimentum: à causis exterioribus promptè offendi; Ceterum eos, qui natura non sunt crassi, venas, & arterias latas retinere, licet caro & pinguedo sint adnatæ, & ob id illos plurimum habere sanguinis, & spiritus, quæ difficilè extingui possunt. Ego verò non puto illos citò interire qui crassi sunt ob sanguinis, & spiritus penuriam: nam si citò intereunt, non expectant senectutem; ante verò illam ætatem, sanguis deesse non potest ad nutritionem, & vitæ conseruationem, præsertim, quòd illi paucum requirant alimentum, vt quibus pauca fiat dissolutio substantiæ. Prætereà, supponit Galenus, illis deesse sanguinem, & spiritum, cum ætate processerint, quasi hi non moriantur vt plurimum in ipsa iuuentute, & etiam in adolescentia: itaque non ob paucitatem sanguinis, & spiritus illi pereunt, sed quia ob pinguedinem venæ, & arteriæ ex innata pinguedine obstruuntur, & ex eadem vndiquaque adiacente, & comprimente constringuntur adeò, vt nec sanguis, nec spiritus liberè permeare possint per corpus ad natura munera continuo obeunda, vt naturalis constitutio postulat; propterea illi ita sunt affecti ob angustiam vasorum, vt accedente quacũque vel læuissima causa, vel ex motu animi, vel corporis colliquante pinguedinem, vel ex cibo, & potu replete spiritu, & uapore vasa, ita impediantur, vt calori subita accedat suffocatio, aut Apoplexia illos inuadat, vel aliud genus morbi, quod statum perimit, aut certè ita afficit, vt cum eo vita diu durare nequeat. Ceterum quod de gracilibus scribit, non ostendit veram esse Hippocratis sententiam: nam si crassi ab internis causis, graciles verò ab externis promptè extinguuntur, dubium manet, an hi, uel illi citius intereant. Quare dicendum est, non par esse periculum quod ab externis causis prouenit: nam nihil est quod maius malum adferre possit, quàm sit impedimentum quod calori natiuo influenti infertur: mala verò quæ à causis externis proueniunt, munimentis corporis, & prudentia euitari possunt, vt vel nullo modo lædant illæ, aut certè non multum; quę mensura crassis corporibus, & internis causis imponi nõ potest, nisi labore animi, & corporis, & parco, tenuique victu crassities corrigatur; vt certè corrigi potest, vt docet Galenus in libro de Sanitate tuenda. Quare intelligendum est, eos, qui natura, vel ex alijs causis sunt crassi, citius alijs interire, si crassi perseuerant esse, & vt fieri solet, ætatis progressu crescit illorum crassities; graciles autem siue parũ aut multum etiam extenuati, solent illis diutius viuere, omnium tamen diutissimè viuunt, qui boni sunt habitus, in quo est mediocritas.

APHORISMVS XLV.

Quicunque iuuenes morbo Comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur.

PHORISMVS hic ad prædictionem & curationem pertinet; docet enim quando, & quibus remedijs Comitialis morbus curari possit; sed vt rectè à quibusdam iam est notatum, interpretatio Leoniceni constare non potest: nam si Iuuenes fuerint, qui morbo Comitiali laborant, non possunt iuuari, & sanari mutatione ætatis; nam iuuentus omnium ætatum calidissima est, & siccissima, & proindè aptissima ad discutiendos affectus frigidos, & humidos, cuiusmodi est Epilepsia, vt posteà ostédemus. Itaque, cum omnes ætates, quæ sequuntur iuuentutem, iam frigidiores sint, oberunt vtique illæ huic malo; quod etiam experientia docet, nullus. n. qui excesserit iuuentutem, vnquam liberatus est ab Epilepsia. Quare vera lectio petenda est ex 6. libro de Morb. vulgar. Comment. 5. tex. 16. vbi Hippocr. habet. Increscentes morbos mixtio. Quæ verba explicans Galenus, scribit pituitosos omnes morbos, vt Epilepsiam, qui affligunt puerilem ætatem, curari ætatis mutatione, ex puerili in iuuenilem. Qui locus apertissimè docet, de pueris, & non iuuenibus intelligendum esse Aphorismum. Eādem sententiā confirmat Galenus eodem libro, Comment. 1. textu 5. explicans dictum Hippocratis. Infantium effulgescentiæ cum pubertate nonnunquam mutationes habent: ita enim habet ad verbum. Ipsorum autem interpretatio apud hunc morbum Comitialem significari vult, qui plerunque ab infantia laborantibus, in ipso à puerili ætate ad pubertatem transitu, euanescere consueuit: etenim, id ita fieri compertū est, nisi quispiam eo tempore vitiosa victus ratione vtens, sibi ipse conseruandi morbi author fuerit. Oritur sanè plerunque ob frigidam cerebri temperaturam, humiditate adiuncta, idque sæpius accidit, quoniam rarò ex alicuius membri vitio prouenit; finitur autem quo tempore pubescunt, si & in alijs ęgrotus, vt decet, se gesserit, quia totius corporis temperamentum ad siccius, calidiusque conuertitur. Refellit etiam hanc versionem Aphorismus septimus, libri quinti, vbi scribit Hippocrates. Quibuscunque morbi Comitiales fiunt, ante pubertatem; mutationem accipiunt: quibuscunque autem vigesimoquinto commoriuntur. Quare νέος hic non iuuenē significat, sed νεώτερον. i. minorem natu, siue puerū. Agit ergò Aphorism. de Epilepsia, quam nostri Comitialem morbum, vel morbum Sacrum, vel Herculeum, vel Puerilem, vel Lunaticum, vel etiam Caducum, & nostrum vulgus malum Sancti Ioannis vocat.

Appellatur aut Epilepsia, quod occupet, & apprehendat præcipuam corporis partem; Comitialem morbum vocant Romani, quod Comitia dirimeret, si quis fortè eo morbo correptus fuisset, dū Commitia agerentur; Sacros morbos vocabant antiqui, magnos, vt etiam os sacrum, vel quod ad Deos esset recurrendum authores huius morbi, vt vulgus credebat; vnde etiam Herculeus morbus, quod ab Hercule auxilium esset petendum, vel quòd ipse eodem morbo fortè laboraret; Puerilem morbum vocarunt, etiam antiqui, quod pueri ei malo maximè

A sint obnoxij, & quoniam declinante Luna solent Epileptici accessiones huius mali experiri, ideò etiā Lunaticus morbus vocatus est; & quoniam solent cadere in terram, qui ita afficiuntur, & sese mirificè concutiunt, solent vulgares caducum morbum nuncupare; nostrates verò, ideo Sancti Ioannis morbū vocant, quòd credant illius notis, & miraculo persanari, definit Epilepsiam Galenus aliquando negligenter, aliquando verò diligentius: negligentia quidem est, cum dicit illam esse Symptoma facultatis motiuæ læsæ, & deprauatæ, ut in libro de Differentijs Symptomatum: nam facultas motiua non læditur, etsi motus lædatur: quoniam ut posteà ostendemus, expultrix facultas cerebri, cum mouetur ad expellendum id quod irritat, cerebrum attollitur, & de

B primitur, atque ita sequitur motus deprauatus in uniuerso corpore. Præterea, hæc definitio non docet totam essentiam Epilepsiæ: nam principes facultates, non minus quàm motus simul læduntur. Eiusdē negligentiæ est definitio quæ habetur in 21. Aphor. 3. libri, ubi dicit esse Autumnalem morbum, non. n. Epilepsia, morbus est, sed Symptoma, cum sit actionum uitium: propterea cum scribit in Aphoris. 35. 5. libri, eandem esse acutam passionem; etiam recipienda non est: nam etsi accessio Epilepsiæ acuta sit, non tamen ipsa dispositio quæ consideranda est in definitione morborum: sic enim diceremus quartanam febrem esse breuem morbum, quoniā illius accessio paucis horis terminatur. Melior est definitio quæ habetur in libro de Causis Symptom. ubi

C habet, Epilepsiam esse conuulsionem neruorum totius corporis, non tamen adhuc est perfecta: nam nō explicat totam passionem: deindè, non separat Epilepsiam à Tetano, & alijs conuulsionibus totius corporis. Vera autem est definitio quæ habetur in 3. de Locis affect. est inquit, eo loco, Epilepsia Conuulsio totius corporis, quæ succedentibus notibus fit cū occupatione, siue priuatione principum facultatum & sensuum: nam experientia docet tales fieri conuulsiones, & cū ipsi ad se redierunt, referre nequeūt quæ sunt acta interim cum accessio durabat, quod signum est, sensus & principes facultates fuisse occupatas, & ad tempus abolitas. Porro Epilepsiæ differentias tres ponit Galenus, unam quæ fit primario affecto cerebro; aliam quæ fit per consensum cum

D uentriculo; tertiam quæ fit per consensum cum alia parte; sed præstat duas primum facere differentias, & postea subdiuidere illam quæ fit per consensum. Ceterùm, in causis recensendis Galen. ut solet, Empiricos sequitur in multis locis, ueluti, cum in libro de Causis morborum, scribit eam fieri à uini potu, & cibi copia; & in 21. Aphor. 3. ponit illius causam esse flauam bilem, atram, sanguinem; hic uero scribit, causam esse frigidum & crassum humorem, qui Apoplexiam, & Epilepsiam in eodem corporis loco facit. Verum istæ causæ recipiendæ non sunt: quia nō sunt immediatæ; & quia omnis Epilepsia non fit ab istis causis; tum etiam, quod nec sanguis, nec bilis aliqua, possit eam committere. nullus enim Epilepticus sanatus est ab accessione, excreto uel sanguine, uel bi-

E le aliqua; & spuma quæ circa os Epilepticorum colligitur, easdem causas refellit. Itaque cum in Epilepsia successiuis motibus conuellantur partes totius corporis, constat cerebrum attolli, & deprimi, cum quibus motibus nerui qui originem habent à cerebro, sequuntur, & cum illis partes omnes quę mouētur, & neruis alligantur, motus autem cerebri non fieri potest ab alia causa, quàm à facultate expultrice, quæ cum irritatur, concutit cerebrum, ut expellat, quod in eo est noxium. Porro, expultrix facultas non agit nisi stimuletur à re sibi noxia: quare, in-

temperies sola nequit esse Epilepsiæ causa, quia hoc A etiam repugnat subitæ generationi accessionis huius mali; quid est quod potest irritare expultricē facultatem in hoc affectu? in aliquibus constat pituitā esse, quoniam in temporibus, ætatibus, & uictu frigido & humido, hoc malum potissimum prouenit; idem ostendit spuma quæ per os exiens accessionem terminat. Sed quid dicemus de Epilepsia, quæ fit per consensum? in illa enim sentitur aura quædam aliquando à paruo digito eleuari, & per brachium paulatim ascendere, donec ad cerebrum peruenerit, quo tempore qui eo malo afficiuntur, se ueluti ab aura quædam percuti asserunt, & statim concidūt; ex quo apparet, in Epilepsia quæ fit per consensum, irritationem facultatis expultricis oriri ab ea aura frigida, uel potius uenenosa, & maligna, quæ tota sub B stantia cerebro est inimica; quod si illi spumā etiam emittunt in fine accessionis, quod pituitæ abundātis est indicium, tamen existimare non debemus, pituitam etiam in illis esse causam; sed cum cerebrum irritatum à uenenosa illa aura insurgit ad expulsionē, simul etiam pituitam qua semper abundat, simul expellit, & tamdiu durat accessio, donec uel aura euanuerit, aut malignitatem suam deposuerit. Igitur Epilepsia quæ fit per proprium cerebri affectum, solam habet causam ex pituita; alia uero ex aura maligna. Nunc uero sequitur ut doceamus qui locus patiatur in Epilepsia ab his causis, & qui sit passionis modus; cur etiam aliquando fiat à pituita Epilepsia, aliquando uero Apoplexia; lædi quidem in omni Epilesia cerebrum necessè est, cum uniuersalis sit con C uulsio, & læsio principū facultatum, hæc.n. contingere non possunt ob læsionem alterius partis corporis.

Verùm, quoniam in cerebro multæ sunt partes, uidendum est ad quas potissimum pertineat hoc malum: nā Gal. in lib. de Locis aff. 3. scribit ventriculos cerebri potissimū affici & inter ventriculos mediū & postremum; vbi ēt corpus ipsius cerebri affici refert, sed minus quam cerebri ventres; habet ēt illis, anteriores & posteriores cerebri partes laborare; in libro vero & Comment. 6. de morbis vulgaribus, textu 7. statuit in hoc malo ventriculos cerebri, neruorum originem, præcipuè spinalis medullæ principium laborare. Sed hæc minus recipienda sunt, quod nulla ratione nitantur; ac distinguendæ primum sunt Epi D lepsiæ quæ fiunt per consensum ab alijs, illæ enim nō habent potius ventriculos quam aliam cerebri substantiam affectos: nam si aura illa venenosa est cerebri substantiæ, statim cum in illam inciderit, suam vim exercebit, nimirū, cum quælibet substātiæ pars eiusdem sit naturæ; Epilepsia vero quæ fit à causa contenta in cerebro, necessariò ostendit pituitam quam diximus illius causam, ventriculos occupare; quid enim ostendunt subita Epilepsiæ generatio, & solutio, & spumæ emissio? hæc enim fieri non possunt nisi decumbente eo humore in cerebri ventriculos: ac videntur quidem omnes ventriculi esse obstructi, propterea quod sensus & motus in omnibus partibus & omnes principes facultates pariter, laborant; videntur tamen maximè pati anteriores ven E triculi, q̃ ostendit spuma quæ circa os apparet, & pituita quæ per nares emissa Epilepticos iuuat. Differt autem inquit Galenus Apoplexia ab Epilepsia, non loco & humore, sed quòd in Apoplexia perfecta sit priuatio potentię influentis ad neruos; morbus autem Comitialis, propter motum vitiosum generetur: at, superius ex eo authore ostendimus, diuersum esse locum affectum, quippè, cum in Apoplexia dicat illæ corpus cerebri magis quā ventriculos affici, contrarium vero fieri in Epilepsia. Deindè, priuatio facultatis defluentis ad neruos, & motus vi A tiosus, secundariò fiunt; quare, primò tradendum erat id, in quo præcipua est differentia à qua reliquæ nascuntur. Est porro ea differentia, quòd in apoplexia perfecta sit obstructio ventriculorum cerebri, quæ naturam opprimit, quæ ad expulsionem consurgere nequit; quo fit, vt sensus omnis & motus desinat fieri; in Epilepsia vero integra nō est obstructio, nec perfecta oppressio naturæ: Quapropter illa id quod molestat sentire potest, & ad illud expellendū insurgere; sed cum opus sit violenta expulsione, violentius insurgit ad agendum; atque ita necesse est concuti cerebrum, & cum eo neruos conuelli quod cum fit, motus deprauatus sequitur, igitur hic motus multas causas præcedentes. Sed cur dicet quispiam, non seruatur portio sensus & principum fa B cultatum ad proportionem obstructionis, vt seruatur motus, quamquam ille deprauatus est? an quòd motus necessariò seruatur propter actionem facultatis expultricis cerebrum concutientis, sensus verò & principes facultates liberam omninò requirunt viam facultatis & calidi influentis? quippè cum in somno minora sint in cerebro impedimenta, cum quibus tamen ille facultates & actiones penitus otiantur.

Nunc superest vt videamus an omnes Epileptici iuuari possint mutatione ætatis, & in qua ætate mutatio sit expectanda. Galenus in hoc Comm. & in locis præcitatis, scribit Epilepticos liberari mutatione ætatis, de illis intelligit qui hoc malo laborant ex frigidis, & crassis humoribus; ex quibus verbis satis C ostendit, se solum de Epilepticis intelligere, qui per proprium affectum cerebri laborant; & meritò fortè: nam qui ex aura venenosa hoc malo tenentur, minimum fortè iuuari possunt ætatū mutatione, quippè cum ea malignitas remedium non inueniat ob mutationem temperamenti, sed ab auxilijs quæ pugnant tota vt aiunt, substantia: nisi fortè ob solam frigiditatem aura afficiat, tunc enim etiam hos comprehendit ætatis mutatio. Ceterum ex prædictis Galeni locis constat, salutem contingere Epilepticis vel in ipsa pubertate, vel in iuuentute, quòd si in pubertate melius habent, vel penitus curantur, id quidem contingere non potest ob caliditatem & siccitatem: nam pubescens ætas temperatissima minimè est; quare, etsi paulo calidior & siccior est pueri D tia; tamen vim habere non potest tantam calefaciendi & exiccandi vt repugnare possit maximè frigiditati & humiditati, quæ est in pituita & cerebri dispositione, à qua pituita & Epilepsia gignitur; an ergò id fit alia ratione, quòd scilicet in pubertate maxima fiat corporis & animi mutatio? nam tunc pilorum fit eruptio, & seminis, & in mulieribus sanguinis menstrui generatio, ex quibus noua quodammodo fit natura, quæ affectiones omnes deponit, quæ in priore ætate fuerant; id quod maximè apparet in puellis, quæ erumpentibus mensibus, à multis malis corporis & animi perturbationibus liberantur; igitur, quibus contingit in pubertate liberatio ab Epilepsia, id euenit ob euacuationem humorum extra corpus, & generatione pilorum, & ob nouam E quandam naturam quam tunc omnia animantia induunt ob quam etiam prodesse potest omnibus Epilepticis; quibus vero salus contingit in ipsa iuuentute, illis accedit ex caliditate & siccitate illius ætatis, quæ pituitam discutit, & frigidiorem humidioremq; temperiem, huius mali causam emendat. Rectè igitur scripsit Hippocrates Epilepticos liberari maximè ætatis mutatione, quasi præcipuum remedium ab ea sit sperandum, vt experientia docet: conferunt tamen mutationes temporum, locorum, & victus contrarius dispositioni & humori lędenti; tem-

pus

pus autem debet esse æstiuum, & loca calida & sicca, vbi aer sit purissimus, & tenuissimus à nulla mala exhalatione infectus; victus quoque sit calidus & siccus, parcus, vini abstinentia, laboriosa vita, sed sine curis. Sed hæc alterius sunt tractationis.

APHORISMVS XLVI.

Duobus doloribus simul eundem locum infestantibus, maior minorem obscurat.

HIc Aphoris. præsens Hippoc. ad rei cognitionem potius, quàm ad Medicinã pertinere videtur: docet enim quid fiat ex præsentia duorum dolorum eodem tempore corpus infestantium in eodem corporis loco, vt rectè vertit interpres: nam male alij addunt negationem, ex qua fit talis sensus. Duobus doloribus simul non eundem locum infestantibus; nam Galeni explicatio priorem lectionẽ probat, & interim docet, quomodo fieri possit ut duo dolores eundem locum infestent. Quę explanatio inutilis esset, si negatio adderetur, sed in eo mihi nõ placet, in quo exponit, quomodo simul in eadem parte duo possint fieri dolores, ait enim duobus modis intelligi posse fieri dolores, in uno inquam membro, vel in duobus; & in vno quidem membro etiam duobus modis; vel in eodem exquisitè loco, vel in diuersis; negatque vnquam fieri posse vt in eadem & minima particula sint duo dolores; in eodem vero membro fieri posse, veluti, si dolor sit in digito vno, & alius sit in cubito; verum inquit, hi duo dolores simul augent loci afflictionẽ, cum neuter lateat ægrotantem; si vero inquit, sint in membris diuersis unus, verbi gratia in cubito, alter vero in tibia, tunc alterum ab altero obscurari contingit, eo quòd vis sensibilis tota ad vehementiorem ducatur ac distrahatur. In qua quidem interpretatione multa videntur mihi animaduersione digna: primum enim id falsum esse puto, quod scribit, fieri non posse duos dolores simul in eadem particula; quid enim obstat quo minus diuersi dolores & plures, non tamen oppositi eandem partem occupent; absurdum enim esset, si punctorius & obtusus dolor, aut tensiuus & laxus simul essent, quoniam hi oppositi sunt, & oppositas habent causas. Cur autem tensiuus & punctorius, aut grauis, & tensiuus, item tensiuus punctorius, & acutus, & vehemens, simul esse nõ possint, nec ratio, nec experientia ostendere possunt; quippè, cum idemmet dicat in Pleuritide in eadẽ membrana, imo in eodem puncto membranæ simul adesse dolorem tensiuum, punctorium, acutum, vehementem. cur enim eadem causa diuersis facultatib. prædita non potest plures affectus in eadem parte excitare? quia enim humor pleuritidem faciens in parte membranosa, & maximè sensibili, est multus, calidus, ideo punctorius, tensiuus, acutus, & vehemens dolor excitatur; & ob arterias, etiam pulsatorius; ergo non solum duo, sed plures dolores in eadem parte consistere possunt, quęlibet enim membranæ succingentis costas pars omnibus his dolorib. torquetur, quoniam tota eiusdem est naturæ, quæ ab omni vi quæ est in causa agente, affici apta est; tẽdit ergo sanguis ob multitudinem, pungit ob caliditatem, ob vtrunque vitium pulsatorium, acutũ, & vehementem dolorem parit. Itaque satis perspicere non possum, quo modo Galenus neget simul in eadem particula non posse duos dolores consistere, cum non nisi de his doloribus loquatur Hippoc. & experientia doceat eum qui inter alios dolores excellit, alios obscurare. Videas enim aliquando ęgrotos fateri se omnes hos dolores pati, sed tamen grauissimè se affici nunc à tensiuo dolore, nunc à punctorio, aliàs vero, à pulsatorio; deindè mirũ est quod scribit duos dolores simul idem membrum, verùm in diuersis particulis affligentes, loci afflictionem augere, cum neuter lateat ægrotantem, contrarium verò fieri si in diuersis membris sint dolores, tunc enim alterum ab altero obscurari: nam eadem est ratio; quis enim negare potest pariter augeri afflictionem siue in vno membro, siue in pluribus, siue in diuersis plures sint, & dolores, & causæ dolorificæ? non enim Hippocrates docere vult, an afflictio augeatur ex duobus doloribus, quoniam hoc omnibus notissimum est, & stultum sit aliter præcipere; sed hoc solum vult, vnum dolorem obscurari ab alio, minorem scilicet à maiore. Quod quidem omnibus doloribus siue in vna particula, siue in pluribus eiusdem membri; siue in diuersis membris sint est commune: nam qui obscuratur non propterea penitus tollitur, quando afflictionem auget, non enim prorsus insensibilis est, qui minor est, quippè cum sensus à suo sensibili necessario afficiatur, & mens quæ fiunt in sensibus passiones, apprehendat. Proindè, & dolor minor etiam percipitur; eadem ergo est ratio de pluribus doloribus in vna particula: vel in pluribus eiusdem membri, vel diuersis membris, quilibet enim pro sua natura, & vehementia partem affligit, sed hoc tamen accidit, vt magis percipiatur dolor maior in quacumque parte fuerit quàm minor, & ratio huius rei est: quoniam vt alibi ostendimus, ad generationem doloris requiruntur non solùm causæ inferentes dolores, sed partis sensus, & communis sensus, siue mens, & superius dicebat Hippocrates: Quæ sensationes apprehendit. Proindè, cum sensus magis afficiatur à maioribus, & vehementioribus obiectis, & illa quoque mentem magis afficiant, accidit vt cum vehementissimè afficitur mens, minus percipiat ea quæ minus lædunt, quo modo antea ostẽdimus, eos qui acriter pugnant, eo quòd eorum mens sit maximè occupata in certando, & in iniuria inferenda, vel depellenda, sæpè non sentire, aut certè leuiter illata sibi vulnera, vnico enim instrumento vtitur anima, nempè calido influente, quod cum vniuersum propemodum trahitur ad vnam actionẽ & opus peragendum, alijs seruire rectè non potest; mirum ergo non est si quæ minus obsunt, minus sensus & mentem afficiant, & ob præsentiam maioris mali obscurentur.

APHORISMVS XLVII.

Dum pus conficitur, dolores ac febres magis fiunt quàm iam confecto.

IN hoc Aphoris. non solum ad rei cognitionem, sed etiam ad curationem pertinet, ex eo enim intelligimus quo tempore pus fiat, aut sit iam factum; ex qua cognitione pariter agnoscimus quando varianda sint remedia: nam interim cum pus conficitur, concoquentia, eo vero iam confecto, digerentia sunt adhibenda, aut locus suppuratus aperiendus. Dicendum ergo est quid sit pus, quot illius differentiæ, in quo affectu pus gignatur, quæ materia, quæ efficiens causa, quod instrumentum, quis finis, & quis generationis modus: ex

ex his enim Aphorismi sententia patebit. Pus Galenus in Commentario definit esse veluti cinerem qui relinquitur ex ebullitione, & exustione sanguinis; in qua definitione aliqua sunt notanda: nam pus non fit sicut cinis ex adustione, & consumptione humidæ & aereæ substantiæ lignorum; nam pus fit per concoctionem, quæ non exustioni, sed elixationi, vt Galenus alibi tradit, vel potius maturationi respondet, vt antea nos ostendimus cum de concoctione ageremus. Præteres, non sufficit ebullitio quædam vt fiat pus, sed necessaria quoque est putredo cum ipsa concoctione, nulla enim substantia in pus mutatur, quæ putredinem non senserit; deinde, pus non est residuum, & reliquiæ sanguinis perfectè exusti: ná ipsemet sanguis in abscessibus in pus mutatur, plurimum aût refert dicere, pus esse sanguinem ex concoctione, & putredine mutatum: vel ipsum pus id esse quod relinquit post sanguinis exustionem, non ergo pus cineri comparari potest hoc modo, quoniam diuersa est vtriusque generatio, generationisque modus, diuersaque quæ relinquitur materia: ac solum cineri potest in hoc comparari, quod sicut cinis post adustionem remanet, sic pus finita concoctione & putredine relinquatur, & factû appareat. Est pus aliud quidem optimum in suo genere, aliud vero bonum, aliud malû plus vel minus; optimum quidem est, vt inquit Hippocrates quod est album, lene, æquale, & minimum fœtidum, illud enim, quantum fieri potuit est maximè concoctum, & assimilatum concoquentibus partibus, & ob id optimum; quod vero dixi minimum fœtidum, ostendit interpretes nostros falli, qui minimè dicere solêt: nam cum pus putredinis aliquid necessario in se habeat (vt postea ostendemus,) non potest prorsus esse sine fœtore: sed quod minimum illius habet, dominâtus concoctionis & non putredinis est indicium. Ceterùm, pus tanto deterius censendum est esse, quanto minores habet & pauciores conditiones earum quæ in optimo requiruntur, ita, ut tandem non pus, sed putridus humor, aut sordes potius nuncupari debeat. Pus gigni solet in inflammationibus, in ulceribus, & vulneribus cauis, in generatione carnis, necnon in contusis partibus. Scribit etiam Gal. in lib. 1. de differ. febr. vbi de febribus putridis agit, sedimétum in vrinis proportione respondere puri, quod in inflammationibus gignitur, sed cur non vocauit illud verum pus, cum ex concoctione & putredine fiat sedimentum, & sit veluti cinis; vt hic tradit de vero pure? an quod materia ex qua sedimentum fit, non est eadem cum illa, ex qua verum pus generatur? sed quęnam est quęso ueri puris materia? Scribit Gal. in hoc Comm. esse sanguinem: intelligere autem oportet sanguinis nomine, non quartum ipsum humorem commixtum cum bile, pituita & humore melanholico, sed omnes humores simul, qui nomine sanguinis etiam nuncupantur; quomodo dicimus sanguinem gigni in hepate, & sanguinem mitti secta uena, uel aperto aliquo uase profluere, talis enim sanguis inflammationes facit, & in pus mutatur. Sed qualem uult esse sanguiné Gal. ex quo fieri debet pus. bonum ne an malum? Scribit de hac re in lib. 5. de Sympl. ubi de suppurantibus medicamentis agit, illic habet materiam ex qua fit pus, non esse prorsus benignam, nec omnino tamen alienam, & ob illius uitium fieri, ut ingenitus calor planè uincere non possit, etsi ille sit secundum naturam. Quæ sententia mihi quidem non placet: nam ut ille in 2. ad Glaucon. & alibi ubi de generatione inflammationis agit, testatur inflammationes uerè ex optimo sanguine fiunt, sola quantitate replente & distendente partes; itaque, si perfecta non sit alteratio ut in

A nutritione, id non est adscribendnm materiæ, sed calori, qui ut rectius hic scribit, non est planè secundum naturam; si igitur, inflammationes fiunt ex optimo sanguine, & in illis ex eadem materia pus fit, merito statuere debemus, ueram, & optimam materiam optimi puris ex optimo sanguine sumendam esse; ac tanto quidem deterius fiet pus, quanto sanguis ab optimo recedet. Sed dubitabit quispiam, an syncerus aliquis humor possit in pus uerti, & an præter ipsos humores aliqua alia substantia possit esse materia puris. Ego etsi nihil habeá clarum de humoribus apud maiores nostros, tamen non dubito asserere, ex synceris alijs humoribus fieri vel pus, aut aliquid quod puri est simillimum: nam omnis materia quæ putredinem sensit, & à partibus corporis caloris non prorsus alieni beneficio uincitur & assimilatur, in pus mutari potest: quippè, cum prædictas qualitates puris recipiat: alioqui quomodo dicere potest Galenus Sedimentum quod fit in urinis,
B proportione respondere puri, quod fit in inflammationibus nam sedimentum illud (ut alibi ostendimus) nihil aliud est quam pituita, in sânis concocta, in febricitantibus suppurata: si enim putredo fortè fiat in pituita contenta in uenis, ut per febres quotidianas, necesse profecto est illam per alterationem concoqui & assimilari, per quam fit pus in abscessibus, non inquam, per putredinem, uel puram concoctionem, sed permixtam alterationem, quæ nihil aliud est quam suppuratio, idest, alteratio in qua pus gignitur, hoc enim sequi oportet, si
C ex ea pituita non sequitur nutritio, ut in optima & simplici concoctione; nec sequitur corruptio vt in simplici putredine; tertia quæ relinquitur alteratio mixta ex his duabus, & ea vt diximus, & iam diligentius ex Galeno ostendemus, nihil aliud est quam alteratio, in qua pus generatur; quod etsi non est perfectum, quia non est ex tota humoris massa, tamen pus est appellandum, quia generationis easdem habet causas, & qualitates, quæ pus emulantur, & eundem generationis modum. Ita ergò de humoribus sentiendum est.

Tradit etiam Galenus in lib. 5. de simplic. & passim etiam alibi, contusam carnem necessariò suppurari; quod intelligendum quidem est de ea, quæ est vehementer contusa; sed quonam modo illa in pus
D verti potest album, lene, æquale? an potius dicendum est, sanguinem contentum in venis, vel potius ab illis expressum in carnem partis contusæ suppurari, carnem vero ipsam si vehementer affecta sit, putrescere, & per putredinem separari ab alia sana, ut chirurgia sæpè docuit: nam quomodo caro ipsa solida in pus liquidum degenerare possit non video. Hæc ergo de materia ipsius puris.

Ceterùm, id quod suppurationem efficit, & pus gignit, solet Galenus vocare calorem: tamen vbi diligentius de ea re agit, pus ideo album fieri tradit, quia fit à partibus concoquentibus; præcipuum igitur efficiens concoctionis est pars similaris, quæ vt aliarum naturalium operationum, sic cócoctionis est author,
E ob insitam sibi animá, quæ est omnium actionum & motus in nobis principium: calor vero vt illarum omnium functionum, sic etiam suppurationis est instrumentum. Verum vt in perfecta concoctione & puris generatione requiritur facultatis concoquêtis & animæ officium, sic in putredine absque illis calor putrefactionis est auctor. Sed qualem, quæso calorem requirit suppuratio? Gal. vt videre est in hoc Comment. tres ponit alterationes & transmutationes: vnam quæ putrefactio; aliam quæ nutritio; tertiam, quæ suppuratio dicitur; ac putrefactionem dicit fieri à solo calore præter naturam, concoctionem

vero,

vero ab eodem secundum naturam, suppurationem vero a mixto calore ex naturali & præter naturam: qui locus malè intellectus, occasionem dedit Medicis absurda dicendi; duos inquam esse in nobis calores, vnum secundum naturam, alterum præter naturam, qua opinione nihil potest esse absurdius, ut alibi diligentius ostendimus. sic enim oporteret duas esse frigiditates, siccitates, & humiditates, specie inter se diuersas. Ponere ergò oportet vnum esse colorem, qui per gradus dicitur planè secundum, vel præter naturam, aut mixtam vim habere, non per compositionem duorum calorum; sed per multiplicationem gradus, ex qua fit intensior aut remissior; qui immoderatus est, ille prorsus est vtilis & aptus ad actiones edendas mediocres, & secundum naturam, quæ idem sunt; qui verò est prorsus immoderatus, est vitiatus, naturæque opera penitus destruit, & propterea præter naturam dicitur esse: qui vero cum certa mensura excedit, etsi non optimas tamen non pessimas actiones edit, cuiusmodi est puris generatio, in qua ob caloris excessum & prohibitam transpirationem, putredo aliqua incępit fieri in humore, ex qua factum est, vt humor ille nutrire non possit, cum putredo sit corruptio substantię; sed quia postea calor transpirare cœpit, materia emendatur, & in qualitatibus concoctionem recipit, vnde pus à concoctione prævalente concoctum, & optimum dicitur, etsi interim putredinis aliquid habet; mixtus ergo dicitur calor, non quod ex duobus caloribus sit mixtus, sed quia mixtum opus facit, ex additione quadam graduum: nam qui secundum naturam est, duos gradus habet, vno vero accedente, fit iam mixtus ex eo, quod secundum naturam est, & eo, quod est præter naturam; quod si vehementius intendatur, iam totus dicitur præter naturam, etsi gradus quidam sunt mediocres, quoniam quicquid ab eo fit, nihil habet tale, quale illud est, quod ab eo fit, qui prorsus est moderatus & secundum naturam: etenim vera concoctio assimilat materiā quæ concoquitur per substantiam, & qualitates omnes: suppuratio vero solum per qualitates, putredo vera omnia reddit dissimilia. Rectè ergo dixit Galenus calorem suppurationis authorem essè quodammodo mixtum ex utroque calore: ne quis putaret veram fieri mixtionem, ex duobus caloribus. Et hæc sufficiant de natura caloris, à quo fit suppuratio, putredo, & concoctio; At, finis naturæ alterantis materiam quæ patitur, est assimilatio, quare in nutritione, suppuratione, & putredine, idem est finis, quem natura assequi studet; sed quia aptum est in concoctione instrumentum (calor inquam) in putredine prorsus ineptum, in suppuratione autem mediam naturam obtinet, ac in putredine nulla naturę facultas, vt in aliis duabus actionibus agit, ideo diuersum finem natura assequitur, nutritionem inquam, putredinem, & suppurationē. Nunc sequitur, vt videamus cur in generatione puris fiant dolores & febres magis quàm effecto iam pure; & cur non dixerit penitus cessare dolores & febres pure facto; fiunt quidem dolores, vt rectè scribit Galenus, ob maximam ebullitionem quæ fit à calore aucto in parte humore plena, ex qua quidem ebullitione humores contenti extenuantur, & multos vapores emittunt, à quibus pars vehementer distenditur & calefit, atque ita vehementes dolores in omni inflammatione fiunt, dummodo pars sensu sit prædita; in aliquibus vero fiunt multæ dolorum differentiæ, vt tensiuus, pulsatorius, punctorius, vt antea ostendimus: ob calorem autem communicatum mediante spiritu & vapore calido & putredo ipsi cordi per arterias & venas, fiunt & augentur febres: quæ omnia mala minuuntur facto iam pure: nam absoluta ebullitione, cessat feruor generatioque vaporum atque diminuta est materia per insensibilem transpirationem, atque ita tensio & dolor minuuntur, non tamen prorsus cessant, quia adhuc est quod distendit, pungit, & erodit: pus enim acre est, ut quod sit factum ex putredine & calore vehementiore; vnde sibi ipsi viam quærit erosa carne & cute; & quia igneam qualitatem adhuc in se retinet, vt cinis recenter ex adustione lignorum confectus, sic febrem adhuc fouet, quare minores dolores & febres fiunt, non tamen penitus cessant confecto pure. Verum dicet fortè quispiam, cur in generatione puris spiritus intus concludimus, cum quibus calor augetur? an nō pręstaret transpirationem procurare ad refrigerium, cum quo videtur cōcoctio melior futura, & putredo minui, quippè, cum eam in tertio Comment. tertij Artis Medicinalis ostenderimus ex prohibita transpiratione perpetuò incipere, augeri, & perfici? An dicendum est, plurimam materiam quæ in loco inflammato est recepta, non posse concoqui nisi à plurimo calore apto ad concoctionem, is enim necessariò est quid est halituosus; propterea nos emplastica calida admouemus, cū quibus ignei vapores halituosiores redduntur ob humorem medicamenti, & simul plurimum inditur benignioris caloris à quo iuuatur concoctio, quam natura alioqui perficere non poterat; etsi interim etiam simul putredo qualem requirit puris natura, perficitur, putredini ergo fauemus, quia aliter mixtam cum ea concoctionem promouere non possumus. An fortè etiam dicendum est, extrinsecam illam prohibitionem quæ in actuali calore medicamenti fit, vim non habere intendendi calorem præter naturam. Hæc quidem euidenter ostendunt veram esse Hippocr. sententiam, de generatione puris, quod fit in partibus inflammatis. Sed quid dicemus de pure quod fit in vlceribus? an illud easdem habet causas & eodem modo comprehenditur in hoc Aphorismo? cogimur paulo altius repetere huius rei principia. Scribit Galen. in lib. 3. Methodi, in omni concoctione resultare duo genera excrementorum, & ob id in generatione carnis, quæ sanè per concoctionem fit, fieri eadem excrementa, & tenue vocari ichorem, crassum vero sordem, & ex illo vlcus fieri humidum, ex hoc vero sordidum, & propterea semper esse opus cum caro gignitur, duobus generibus remediorum, uno quidem exsiccante, altero vero abstergente. Quæ sententia si vera esset, nunquam fieret pus bonum in generatione carnis: nam si natura vt ille inquit, in omni tempore, quo caro generatur, duo illa procreat excrementa, in quo tempore quæso gignetur vnquam pus? At dicet fortè quispiam, pus esse sordidum illud excrementū, sed hoc falsum est: nam sordes istæ inquit ille, à principio vsque ad finem, cum carnem natura procreat generātur, pus vero bonum nunquam in primis diebus gignitur. Addo, quòd pus sit album, lene, æquale, minimum fęduin, quas conditiones nullus unquam in sorde esse dixit. Præterea, Hippocr. solum esse exsiccandum in vlceribus memoriæ prodidit, ut idem etiam Galenus sæpè refert; unicum ergo remedium sufficit, quod scilicet habet vim exsiccandi, proinde vnus affectus, & unum excrementum in eo opere naturæ resultabit, aut si præter pus duo etiam illa fiunt, tria iam erunt, & non duo solum ea excrementa. Deinde, si in concoctione, qua fit in inflammationibus, solum gignitur pus, cur duæ substantiæ inter se diuersæ in productione carnis fient? Addo, quod vlcera sordida semper damnamus, quod argumentum est, sordem non esse naturale excrementū resultans ex naturæ bona concoctione; fiunt quidē in concoctione, ad quam sequitur nutritio, duo gene

ra

ta excrementorum, quoniam in omni alimento aliquid familiare est, & illud est mediocre, quia talis est natura nostra; aliquid excrementosum, & illud est crassius, & tenuius, ita postulante compositione, quę fit ex omnibus elementis, & his excrementis non carent partes vlceratæ cum replentur carne, sed illa eodem modo, ut in alijs partibus colliguntur in superficie extrinseca, præsertim quod est crassius, tenuius vero insensibiliter transpirat; pus uero, sanies, & quicquid emanat ab ulceribus, aut abstergitur, alterius naturæ sunt excrementa, fiunt enim illa ex sanguine copiosius influente ob venarum incisiones, & erosiones in partem concauam alterato, & mutato in saniem primum, & posteà per meliorem concoctionem in pus. Quare hæc non fiunt excrementa sicut alia separato malo à bono, sed boni portione superabundante alterata per concoctionem, & leuem putredinem, vt puris natura ostendit: nã sanguis extra venas esse non potest absque corruptione, & hæc corruptio putredinis est particeps, quia libera non fit transpiratio in vlceribus dum sanantur, & ab extrinseco aere etiam alterantur. Ex quibus quidem colligo, vnicum esse, & fieri in generatione carnis excrementum ex influente sanguine genitũ, quod quidem ab initio ob maiorem influxum bene concoqui non potest; quare illud tenue, aquosum, & cruentum est, & tunc ichorum, idest sanies vocatur; posteà vero procedente concoctione, albescere, crassescereque incipit, donec tandem puris nomen accipiat, quod etiam latitudinem habet, donec optimum euadat, quod tale esse dignoscitur, quando est album, lene, æquale, & quam minimum fœtidum. Sed hæc omnia accuratius in Comment. nostro in tertium Artis Medic. sunt demonstrata, vbi etiam ostendimus vlceratas partes nullam postulare exsiccationem, nisi simul ex alijs causis humidam intemperiem contraxerint, sed solum saniei & puris ablationem quæ non solum per exsiccantia, ut lintea exhibitur, sed per abluentia vt aquæ, & vini affusionem, tolluntur. Hoc igitur pus, quod fit in vlceribus, non facit vt dolores, & febres magis fiant, cũ fit: nam illud paulatim fit, propterea non fiũt tensiones, nec ad illius generationem requiritur calor, qui febrem augeat, imo si dolores, & febres maximè infestabant cum sanies gignebatur, iam cum fit pus, ea mala mitteſcunt, & omnia denique meliora redduntur, quanto pus melius gignitur, & tale perseuerat, eadem est ratio de pure, quod fit in contusione carnis, nam ex contusione conculcatur intus sanguis prohibeturq; transpiratio ex qua leuis putredo fit, quæ concoctionem penitus non impedit, vnde pus ex utraque actione gignitur.

APHORISMVS XLVIII.

In omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert.

Hic Aphorismus sententiam habet, quæ nascitur ex eo, in quo antea scripsit; Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio, & quicunq; ex euacuatione repletio, & aliorũ contrarietas: nam si contrariorum contraria sunt remedia, sequitur quietem esse remedium malorum quæ fiunt à labore: sed vt interpretatio accuratior euadat, primũ docebimus quid intelligat per corporis motum; deinde, quid faciat motus simpliciter, & per suas differentias in corporibus nostris; quid item sit laborare; posteà, quid faciat quies, & an læsiones omnes à motu factas tollat. Porro motum corporis intelligunt interpretes exercitationem; verum dictio (omnis) occultius aliquid significat: nam motus corporis non solum fiunt per exercitationem, & alios corporis motus voluntarios, sed etiam naturales: nam si ob nimiam expulsionem, aut arctiorem retentionem, vel attractionem uiolentiorem, laborat corpus, quies illarum actionum medetur malis, quę fiunt ex eo motu; Præterea, trahi etiam potest Aphorismus ad animi motiones, si enim ob nimiam cogitationem, vel ratiocinationem, vel memoriæ motum, animus defatigetur, cessatio, & quies illarum operationum contractæ læsioni medetur: verbum (πονεῖν) vertunt nostri interpretes laborare, quod inquit Galenus in hoc Commentario significat dolere, & fatigari, siue pati lassitudinem, verum, in 5. Commentario in sextum Epidem. hoc vocabulo significari ait hęc omnia exercitari, defatigari, dolere, & simpliciter lædi. Videtur autem mihi aptissima esse hoc loco significatio, si lædi intelligamus, non enim solum dolores, & lassitudines ex motu accidunt, sed multæ aliæ molestiæ, quę omnia incommoda læsionis nomine aptè continentur.

Ceterum, si laborare verbum interpretati fumus læsionem omnem quæ fit à motu, malè interpres vertit ἀκόπως id, quod lassitudinem aufert: nam ἀκόπως solum medentur lassitudini, non dolori, & alijs læsionibus. Itaque, cum Galenus dicat quietem mederi dolori, & lassitudini, necesse est vt sit etiam communis affectio, quam parit quies. Dicendum ergo est, quod quies statim læsionem tollit. Postulat iam docendi ratio, vt doceamus affectiones, & postea læsiones, quas parit motus corporis. Scribit Galenus in lib. 1. de sanit. tuenda motum corporis tria facere, calorem natiuum augere, singulas partes laborare, & excrementa, tertiæ concoctionis euacuare, & merito quidem: nam motus omnis, qui fit attritu duorum corporum duriorum, calefacit; calor autem auctus excrementa extenuat, viasque aperit rarefaciendo. Præterea, si quid semicrudum est in corpore, concoquit, bonumque sanguinem gignit, quod bene nutriuntur omnes corporis partes; ad quæ necessario sequitur corporis robur; verum si quis exactius docere velit, non tres primum, sed vnum caloris effectum constituemus, caloris nempe incrementum, ad quod non solum illa duo, sed plura, alia consequuntur. Quinetiam, si quis diligentius varios affectus, quos motus pro sui, & corporum differentia excitat, perpendemus, aliter adhuc res distinguenda erit: non enim omnis motus semper auget calorem, sed aliquando debilitat, nec omnia corpora ex omni motu roborantur, sed multa ex illis imbecilliora redduntur, nec ab excrementis repurgatur corpus in omni motu, sed aliquando ab illis magis oneratur quis enim est qui non videat ob longiores, vehementioresque motus ita dissolui spiritus, sanguinemque digeri, vt corpus, & frigidius, & siccius manifestè reddatur: tantum abest vt calidius fiat? Quis item non videt debiliora corpora vbi vehementius exercentur emaciari, debilitari, & contabescere? vt omnis exigua flamma à vehemẽtiori vento extinguitur, ita debile corpus à vehementiore motu. Quis item no videt, ex vehementiore motu, bilis plurimũ gigni primum flauæ, deinde atræ: præterea, molliorem carnem liquari; atque ita excrementis repleri corpus: quod ostendunt vlcerosæ, phlegmonosæq; lassitudinis materię generatio, quæ ab actionibus excrementis in corpore ob motum genitis fit; distinguendæ igitur sunt motus & corporis differentiæ; sic enim usum omnium intelligemus, & quid commodi,

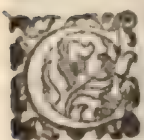
di, aut incommodi sequi possit perspiciemus. Motus vna differentia est, in qua dicimus quosdam esse debiles, alios validos, alios mediocres, alia, in qua dicimus quosdã esse tardos, alios veloces, alios in hac differétia mediocres; Alia differétia cõprehédit paucũ, multũ, & mediocrem motum, Alia æquales, inæquales, & mediocres: Alia, ordinatos, & inordinatos. Oriuntur ex his compositę differentiæ, vt quilibet perspicere potest; Sic etiam in corporibus multæ differentię reperiuntur, quæ vim motionum variant: quędam enim sunt temperata, alia intemperata, alia robusta, alia debilia, alia plena humoribus, & illis quidem uel bonis, uel malis, alia malis uacua, & bonis mediocriter affecta: ergo, cum oẽs affectus, qui in corpore nostro contingunt, ex motu corporis nascantur, ratione caloris, solum necesse est ostendere quis calor & quantus, & quo modo à singulis motibus excitetur; in qua quidem re illud supponendum est, cum mentio fit de aliqua differentia motus, alijs innominatis mediocritatem in his seruari, & solum spectandum quid differentia, quæ assumitur præstare possit; ergo debilis motus calorem debiliter excitat, ualidus, ualidum, mediocris mediocrem; si tardus motus calorem tarde excitat, uelox uelociter, mediocris, mediocriter in uelocitate, & tarditate; paucus motus ex sui natura paucum calorem, multus multum commouet. Iam uero multæ inter se coniunctæ differentiæ eandem caloris differentiam parient: nam paucum calorem excitabunt debilis motus, uelox, & paucus: Debilis, tardus, & multus; paucus, sed in valido, & debili mediocris; Mediocris tardus, Tardus paucus & ualidus; Tardus solum, Debilis paucus. Debilis tardus, paucus & tardus, Item debilis paucus, & tardus simul: nam ubi excessus ponitur in aliquibus differentijs, & defectus in alijs æqualis, mediocris fit affectus: si uero plures sint differentiæ deficientes quam excedentes, affectus debilitatis vincit; Quod si omnes differentiæ constituantur ex debilissimis motibus, aut excedentibus, effectus fiunt uel minimi, vel maximi: non mirum igitur, si debilis & uelox, debilis & multus pari modo calorem excitent: nam quod uelocitas statim facit, id tempore multus præstat; perinde enim calefiet qui duabus horis ambulabit, mediocres omnes differentias assumendo, ut is, qui fortè octo horarum spatio curret; sic debilis, paucus & velox videtur eandem uim habere eum debili, multo, & tardo, & sic omnia omnibus comparando inuenies quæ sint eiusdem, aut diuersæ facultatis. Hac igitur ratione ut prædictæ differentiæ calorem paucum excitant, sic mediocrem efficiunt omnes differentiæ mediocres. Item debilis & multus debilis & velox, validus, & paucus validus & tardus, mediocris tardus multus; mediocris velox paucus, tardus multus excedentem vero calorem, sed parum supra mediocritatem accendunt debilis, velox, & multus motus. Item mediocris & velox, tardus validus, & multus, Calorem autem paulo maiorem parit motus mediocris, velox & multus: valdè autem calefacit motus validus, velox & multus; qui vero validissimus velocissimus, & plurimus est, extremè calorem auget. Superest, vt doceamus quænam differentiæ singulis differentijs corporum competant. At motus quidem differẽtiæ, quæ paucum calorem excitant conueniũt debilibus, biliosis, melancholicis, calidis, paucos humores habentibus, vel tenues, neutris corporibus, raris, & tenues humores habentibus; etiã cacochymis, aut bonis humoribus plenis, nisi prius præcesserit commoda euacuatio, sed præstat ea hic etiam supponere, quæ ante motum sunt præstanda à Medicis. Porro, mediocres omnes differentiæ, aut quæ medio-

A crem calorem excitant, corporibus mediocriter affectis competunt. Quæ vero accendunt calorem parum supra mediocrem, competunt validioribus corporibus & paulo frigidioribus, & humidioribus, repletis, vel crassiores humores habentibus supra mediocritatem, vel quę cute sunt strictiore. At differentiæ, quæ valde calefaciunt, validissimis corporibus, frigidissimis, & humidissimis crassissimis & quæ cute sunt densissima. Ceterum, postea quam commoda ostendimus, quæ conueniunt corporibus ex differentijs motionum: nunc incommoda explicare opportunum est. Igitur differentiæ quæ calorem supra mediocritatem augent debilia corpora, primum quidem calefaciunt, sed postea dissolutis spiritibus & humoribus refrigerant, biliosa vero corpora in febrem præcipitant: & in illis etiam bilem gignunt, melancholicos autem præter modum exsiccant, & in magnos morbos adducunt; in his vero qui acres & mordaces humores habent, ulcerosam afferunt lassitudinem; in ficcioribus corporibus absque vitio humorum, tensiuam; in his, qui bonos & multos habent, phlegmonosam. At quæ debilem mouent calorem motiones, in pituitosis flatus gignunt, humores commouent, quas vincere non possunt, & proinde fluxiones excitant, valida autem corpora debilitant, & in illis excrementa gignunt pituitosa, quoniam magnus illorum calor à paruo motu seruari non potest; in his autem, qui crassos & acres humores & multos habent, scabiem, & tubercula pariunt, quoniam humores mouent ad cutim, quos planè dissoluere non possunt; omnium motionum tarda tutissima, deinde pauca, vel mediocris, velox periculosissima: nam ut in sequenti Aphorismo scribet Hippocrites. Quod paulatim fit & paucum est, naturæ amicum & tutum: quod uero subito fit & multum est, naturæ inimicum & periculosum. Hæc sint veluti exempla eorum, quæ fieri possunt in nostris corporibus à motu simplici, vel composito, ex quibus prudens Medicus intelligere poterit, quid de reliquis sit sentiendum. Sed dicet fortè quispiam motum incommoda nulla adferre, cum Galenus in lib. 6. de Morb. vulgar. 3. Comment. textu 2. & passim idem repetat, motum roborare, otiũ tabefacere, & corpus extenuare; an dicendum est præcepta, quæ simpliciter traduntur in Medicina, intelligenda esse de causis mediocriter agẽtibus in corporibus temperatis, & mediocriter affectis? At, si quies tabefacit, & corpus extenuat, cur hic dicit, illam esse remedium malorum, quæ ex motu fiunt? An, quod ea, quæ morbis iã medentur præsentibus, mala sunt ad sanitatem conseruandam: eo enim spectat quod scribit Celsus, cauendum esse ne in prospera valetudine præsidijs aduersæ vtamur; Licet ergo quies nimia sanis corporibus obsit: tamen vbi corpus ex nimio motu lęditur, ea prodest, quoniam calorem accensum à motu temperat: ad temperiem autem & refrigerium sequitur vt mala, quę à motu fiebant non amplius procedere, & augeri possint; quod si leues sunt adhuc affectus, quos motus peperit, nõ est opus alio remedio quàm quiete, quæ quidem statim adhibenda est, ut incipientem affectum intercipiat, vnde verbum, statim, cum quiete & non cum verbo, soluit, est potius coniungendum, ut talis sit sensus: quies statim adhibita soluit, vel etiam statim soluit. At si maiora sunt mala nata ex motu, non sola quies mederi potest, sed alia auxilia sunt adhibenda: hæc enim docuit Galenus, & nos etiam eum sequuti in enarratione Aphoris. Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio; quæ enim adhuc sunt in fieri, & in generatione, ablatis causis efficientibus tolluntur; affectus vero iam geniti, idest qui peric-

perseuerare possunt ablatis causis primum mouentibus, requirunt propriam curationem, remotis causis coniunctis; ablatio autem causarum remotiorum, prodest solum ne mala illa maiora fiant; potest ergo quies incipientem lassitudinem auferre, & iam factam prohibere ne augeatur, sed eam sanare non potest; eadem autem est ratio de motibus animi, & malis, quæ ab illis proueniunt, quies enim illius ea curare potest vbi incipiunt incommoda, illa uero confirmata non curat.

APHORISMVS XLIX.

Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes, non consuetis fortibus atq; iuuenib. facilius ferunt.

VM in præcedente Aphorismo dixisset ex motu laborem, & molestiam aliquando sequi; in hoc Aphorismo explicat quinam faciliùs motus sustineant, aut difficiliùs. Ferunt autem facilius, inquit, qui consueti sunt eos sustinere, etiamsi imbecilles fuerint, vel senes: difficilius autem, qui non cõsueuerunt eos perferre, etsi robustiores fuerint, vel iuuenes. Ceterum, per labores intelligit Galenus corporis motus, vt fodere, remigare, arare, currere, & similes exercitationes: sed satius est laboris soliti nomine intelligere omnia vitæ munera, siue animi, siue corporis labore perficiantur: nam qui literarũ studijs, & alijs cogitationibus incumbunt, aut vigilare, vel dormire, aut certis horis edere, bibere, aut à cibo, potuq; abstinere consueuerunt, minus molestãtur, quàm qui non consueuerunt; laboris igitur nomen comprehendat corporis, & animi omnes actiones. Porro imbecilles intelligere oportet non ex morbo; morbosa enim imbecillitas, ad omnes labores est inepta; sed quæ in latitudine sanitatis infirmiores sunt alijs. Iam verò facilius ferri labores dicuntur, qui melius, promptius, & minori conatu, ac cum minore molestia eos sustinet. Ita.n. explicauimus quod dicebat Hippoc. senes facilius ieiuniũ ferunt. Cur vero imbecilles, & senes consuetos labores facilius ferant, fortibus, & iuuenibus non consuetis, nullus ex interpretibus huius Aphor. rectè explicauit: nam his, qui Oribasij nomine Comment. in Aphor. scripsit, ait corpus nostrum tribus dimensionibus constare, & tunc esse robustum, & aptum ad omnes actiones obeundas cũ illas acceperit; id quod in senectute contingit, iuuenibus vti ait, profunditatem adhuc deesse, vt qui incremento secundũ longitudinem adhuc sustineant. Quæ ratio omnino est absurda: nam communis non est imbecillibus, sed senibus duntaxat; deindè iuuenes, & qui sunt in ætate consistente, maximè obtinent perfectum corpus; senes autem iam minuuntur, tabescunt.n. & curuantur. Postremo, adolescentia, quæ maximè crescit, ad omnes labores ferendos est aptissima. Alij vero omnes interpretes, Galeni interpretationem sequũtur, quæ prorsus est reijcienda, ait enim laborem, & exercitationem partes eas, & corpora roborare, quæ exercentur; itaque fieri, vt labores consuetos facilius ferant illi, quoniam inquit, robustiores sunt: qua sententia quid potest esse absurdius? Verum quidẽ est, ex labore, & exercitatione corpora robustiora reddi, sed quid hoc facit ad interpretationem Aphoris. in quo ponit author imbecilles facilius ferre fortib. labores sibi consuetos; supponit enim quosdam esse imbecilles, alios fortes, & imbecilles statuit facilius A ferre. Non ergo in his, qui imbecilles sunt, ratio peti potest à robore maiore. Præterea, Galeni ratio de consuetis laboribus nihil agit, in quibus tamẽ Aphoris. tota vis consistit, sed simpliciter de laboribus, ait enim, omnibus commune existit, quod partes exercitatæ fiunt robustiores, atq; idcirco labores consuetos facilius ferunt; atqui robur efficit vt labores quoscunque feramus, consuetudo autem vt facilius feramus. Dubium.n. non est, quin robustiores, & consueti aliquid facere facilius id [illegible]ciant non consuetis. Sed de his, vt diximus, non agit Aphoris. qui robur concedit non consuetis, imbecillitatem vero dat consuetis: non tamen propterea vult otiosos hos esse magis, quàm alios: demus.n. exempli causa, aliquem consueuisse remigare, aliam terram fodere, vterq; par B robur sibi comparauit in brachijs potissimum, si tamen vnus ad alterius officium transferatur, qui non consueuit in eo versari, difficilius altero feret, non quia robustiora habeat brachia, aut alias partes corporis (par enim robur ex diuersa exercitatione comparari statuimus) sed quia deest consuetudo. Cessat ergo Galeni interpretatio, quæ ex maiore robore sumitur; sumenda autem est propria causa ex consuetudine, quę habitum parit in nobis, per quem quilibet promptè operatur in his, quę per consuetudinẽ didicit; Ac quod plus possit imbecillitas, & senectus cum consuetudine ad obeunda opera consueta, quã fortitudo & iuuẽtus, quę nouos labores aggreditur, nõ solum rõ, qua desumitur ex acquisitione habitus, sed etiam experientia idem testatur: videmus enim C baiulos, graciles, & senes, consueta onera facilius gestare, quàm quadratos homines huic officio non assuetos; quinetiam, illud tritum est, quod dici solet, triremes eas esse optimè munitas, quæ assuetos remiges habent, etiam iam senescentes, eas vero ad cursum ineptiores esse, & alia officia, quæ illic obeuntur, quæ iuuenes solum, sed nouos & insuetos habent; Idem in pictoribus vetulis licet videre, qui nulla ferè difficultate tota die sublatis manibus, & reflexo capite pingunt, cui operi, nemo etiam validissimus, non assuetus sine magna difficultate per duas horas sufficiet. Discunt ergo partes, & totum corpus, & animus longa consuetudine facilè ferre suos labores, & promptè exercere sua officia, quandoquidem consuetudo habitum aptitudinemque in D nobis parit, & in naturam transit. Quod si nostram interpretationem maiorum authoritate comprobare velimus, inueniemus Aristot. in 1. Problemate 28. Sectionis idem sensisse.

APHORISMVS L.

Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent: oportet igitur ad insueta permutari.

VNC Aphorismum priori ita connectit Galenus, quod cum in illo de exer- E citationibus cõsuetis solum egerit, hic generale præceptum de omni re consueta tradere velit. Mihi tamen non solum ea ratione videtur hic ab alio differre, quod vniuersalior hic sit, sed quod veluti conuersa sit propositio hæc, illius: cum enim corpora consueta cum nõ consuetis comparasset, docuissetque ea quę consueuerunt aliquid agere, etiam si imbecilliora essent, facilius illud perferre quam alij, qui robustiores essent & non consueti: nunc res quæ perferuntur, inter se comparat, dicitque ea quæ ex longo tempore in consuetudine

suetudinem venerunt, etiam si deteriora sint, minus tamen molestare quam meliora non consueta in eo ergo corpora nostra, & materiam Medicam inter se comparat; & vt in illo imbecillos robustis, & consuetos non consuetis comparabat, ita in hoc deteriora melioribus, & consueta non consuetis opponit. Verum quod desiderabatur in illo Aphorismo de consuetudine, hoc adiecit. nam cum consuetudo vel ex longo tempore, uel breui comparata dici possit, explicat de qua consuetudine sit intelligendum de ea inquam quam adepti sumus longo tempore: quasi necesse non sit, vt debiliores facilius quam robusti illud agant, quod paruo temporis spatio efficere cęperunt. tametsi doctis, consuetudinis nomen & ratio tempus longum includit (siquidem consuetudo aliā dicitur facere naturam, & alium habitum comparare) quæ quidem fieri non possunt, nisi longo temporis progressu. Porrò, verbum (deteriora) intelligere non debemus, quid sint in genere mali, sed in genere boni, in quo latitudo est, ita vt aliquid sit optimū, aliud verò deterius, idest minus bonum: nam quæ mala sunt, etsi minus offendunt consuetos, tamen omnes semper lædunt; quæ autem bona sunt suaptè natura, non semper prosunt: nam absque consuetudine nonnullam molestiam afferunt: cum illa verò sępè fit, vt quod minus bonum est, præferendum sit meliori. Item, capere oportet deteriora, non solum in genere, siue in comparatione ad hominem temperatum, sed comparatione facta ad eum cui dicuntur bona vel mala, deteriora vel meliora: nam temperatus cibus suaptè natura dicitur optimus esse, quoniā optimum simpliciter dicimus, quod optimè affecto corpori conuenit; frigido verò corpori cibus non est optimus, sed deterior: melius verò ipsi est qui frigidus est; Ita etiam capere oportet ac si dicamus exercitationem quæ fit remigando & lusu paruæ pilæ, vni & eidem conuenire; sed meliorem esse illi exercitationem, quæ lusu pilę perficitur, pręferendam tamen esse aliam si consuetudo adiungatur; Verùm nunc quæ maiorem habent difficultatem aggrediamur; inter quæ primum occurrit illud, an simpliciter hoc de omnibus consuetis sit intelligendum; Secundò an vna & eadem sit ratio in omnibus; an diuersa vt Galen. putat; Tertio expendendum est an hoc intelligendum sit in omni corporis statu, scilicet sano ægro, & neutro; Quarto videndum erit, an illa quæ ob consuetudinem minus molestare solent, etiam minus vel magis prodesse soleant; Postremò, explicandum erit, cur Hippoc. laudans prius cōsuetudinem, concludat esse transeundum ad non cōsueta, & quomodo transitus iste fieri debeat. Quod ad primum ex propositis attinet, Galenus non solum exercitationes, quo nomine omniā vitæ munera cōprehēdo, sed etiam cibos, potiones, balnea, lotiones, vigilias, somnos, calefactiones, frigefactiones, curas, quibus omnia alia comprehendit quæ in nos vel agere, aut aliquid à nobis pati possunt comprehendi putat ho cpręcepto, à cuius quidē opinione ego recedo: nam studia, artes, corporis labores, & vt semel dicā, illa quæ ex frequenti operatione habitum in nobis gignunt, per quem postea promptè agere possumus, consuetudini subijciuntur; alia verò quæ pertinent ad naturales facultates, non habent semper eandem rationem: nam rusticos qui pane atro, aqua, aut vino diluto minusque bono vti consueuit, non deterius afficitur, si mensa domini non consueta, vtatur: non enim solum non molestabitur à puro pane, & optimis carnibus, vinoq; optimo, sed etiam ex eo victu meliorem habitum sibi comparabit: natura enim idest naturalis facultas, vt dicit alibi Hippocrat. per

A consuetudinem, & artem non discit bene agere, cū insitas sibi habeat facultates, quæ alimentis gaudēt, qualia desiderat corporis necessitas; ac illa quidē mutatur necessitas ob caloris mutationem, quæ plus vel minus substantias ex quibus constamus, dissipat; vndè euenire videmus, vt ciues in agris, vbi se vehemētius exercent, & puriore aere vtuntur, carnem suillā, orizam, legumina & alia rustica alimenta magis appetant, quàm ea, quibus vti consueuerunt in otio, atque vmbratili vita.

Igitur naturales facultates in genere, & qualitate alimentorum non iuuantur, aut læduntur consuetudine; & si quid liberius dicendum est, quę consueta sunt ex longo tempore alimenta, molestiam adferūt; Alia verò placent; quod ostendit appetitus, regula

B omnium facultatum naturalium: quæ enim appetimus auidius, eadem attrahimus, retinemus, & concoquimus fęlicius, docet autem experientia, nos maximè abhorrere ab vno & eodem cibo, qui iamdudū semper in vsum venerit, quo tempore; nouum quodlibet alimenti genus maximè expetimus, idq; optima quidem ratione fit: nam etsi alimenta similitudinem desiderant cum his quæ nutriuntur, tamen requirunt etiam dissimilitudinem, cum mutatiōnē in nobis requirant; Itaque longa ea consuetudo necessariam dissimilitudinem minuit, ex qua etiam minuitur appetitus, & actio singularum facultatum, quæ ad nutritionem sunt necessaria, præfert ergo natura bonam substantiam alimenti, & probas qualitates consueto alimento deteriorem substantiam, & qua-

C litates habenti, in quantitate verò iam plus aliquid virtutis habet consuetudo: nàm qui consueuerunt parum edere, & hoc illis deterius est, quàm iustam mensuram assequi, tamen minus molestantur à solita cibi quantitate, quàm ab alia; At, in modo, aut tēpore cibandi magna est vis consuetudinis, qui enim semel tantum quotidie edere consueuerunt, vel bis, aut ter, & plus vna vice, quàm alia, aut non nisi certis temporibus, maximè offenduntur si consuetudinem mutauerint, id quod experientia, & Hippocrates in secundo de Victu acutorum apertissimè docet. Quapropter, suadent Medici, in his consuetudinem esse retinendam, etsi ratio iudicet præferendum esse suaptè natura quod consuetum non est. Sed quid dicemus de his quæ extrinsecus alterant corpus? Ga-

D lenus in Comment. eandem putat esse rationē: corpora enim densata à frigido, faciliùs ferre inquit consueti frigoris occursum quàm calidi non consueti; sic laxata à calore corpora, maximè offendi à frigore statim per laxatas partęs subintrante. Verùm si quis diligenter hæc perpendat, hoc solum inueniet, nempè quid corpora quæ consueuerunt versari in aere, vel frigido, vel calido, minus offenduntur alijs, quæ solita non sunt idem pati. Verùm hoc nihil ad propositum nostrum, in quo quærimus, quodnam ex duob. minus molestare possit nostrum corpus an scilicet id quòd consuetum est, & deteriùs, an quod non cōsuetum, & meliùs: non autem duo corpora sumit, vnū consuetum, aliud verò non consuetum aliquid perferre; non dubium autem est ex Hippocr. sententia

E eos qui frigidiore, aut calidiore sunt natura, meliùs se habere in aere & temporibus contrarijs: est enim de hac re scriptus Aphorismus secundus sequentis libri, quàm sententiam, etiam sequitur Galen. in illius interpretatione, omnes enim ab his quæ excessus emendant melius habent, quàm ab illis quæ eosdem fouent & augent, quis enim quæso in Æthiopia natus, & educatus vbi maximus est solis ardor, minorē non sentiat molestiam in aere temperato; quis ex Germanis non libenter fugit frigus suę regionis, & non

fitetur se hyberno tempore melius degere in Italia loco sibi non consueto, quàm in patria natiua? Nulla ergo molestia ab insuetis rebus melioribus consuetis accedit ab his quæ extrinsecus alterant. Nec facit quod Galenus scribit in Commentario de frigore subito penetrante corpus laxatum: nam huiusmodi frigus laxato corpori non est melius quàm ipse calor, vt supponit Aphorismus. Quid vero de excrementis retentis, & emissis secundum vel præter consuetudinem est dicendum? ferunt quidem facilius illorum noxas consueti alijs: nam qui consueuerunt alui excrementa etiam vrgente necessitate cohibere vt qui in Aulis Principum degunt, minus offenduntur alijs, qui certis horis ea emittere consueuerunt; si tamen cogente necessitate quispiam deijciat præter consuetudinem, minorem certè ille sentiet molestiam alioqui ob consuetudinem eadem retinere didicit aut potius vnus & idem à re consueta deteriore, minus quàm ab alia meliore, & non consueta, afficietur: natura enim omnes excessus quæque suapte natura sunt mala, spontè refugit, maximumque sentit commodum ex eorum remotione, postquàm sequitur temperies, & mediocritas.

Quid item de vigilia, & somno dicendum, eos inquam qui consueuerunt vigilare, aut dormire plus vel minus certis, vel incertis temporibus, minus offendi alijs ab eo quod est sibi consuetum: nam qui parum dormire consueuerunt, minus offenduntur illis, qui longiori somno sunt assueti, si parum dormire cogantur. Verum si eorum motum longiorem somnum requirit, ille quidem somnus non magis molestabit, vigilia aut somno breuiore; illos ergo quod melius est non consuetum, minus molestat deteriore consueto; Eadem est ratio de animi curis passionibusque reliquis; qui enim vitam duxerunt per multos annos implicitam multis curis, minus molestantur alijs qui in otio anteà degerunt, & postea coguntur vitæ genus amplecti, quod leuiores etiam curas habet. Verum & illi qui curis assueuerunt, non sentiunt à mediocri otio maiorem molestiam quàm à curis consuetis; Itaque consuetudo, vt vno verbo dicam, magnam vim habet in his quæ ex habitu agunt, vel aliquid simile habitui contrahunt: necnon in ijs quæ habitum efficiunt, aut aliquid simile: in alijs vero vel nullam, vel minimam habet potestatem, id enim postulat consuetudinis natura, quæ paulatim vim suam promit quo ad modum, & illa quæ habitum efficiunt; Quapropter, illius vis euidentissima est in actionibus quæ pendent à nostra voluntate, & iuditio: cuiusmodi sunt corporis exercitationes, & animi studia; quoniam enim illa ex frequenti operatione comparantur, ideo habitum in nobis faciunt, per quem posteà promptè operari possumus: & quia consuetudo iam est habitus, aut certè habitum fecit, propterea quæ consueta in illis sunt, cum minore molestia agere, & pati possunt; Ac eadem ratio communis etiam est actionibus vitalibus & naturalibus, in quibus veluti habitus quidam comparatur: non mirum ergo, si natura, in genere & qualitate alimentorum, non gaudet magis consuetis quàm alijs; neque enim illa edere, aut bibere didicit ex consuetudine aut habitu: sed expetit quod illi deest ad restaurationem substantiæ dissolutæ, hoc vero, vel alio modo aut tempore edere & bibere, & etiam plus vel minus, longa consuetudine, nobis magistris sibi comparauit, cum paulatim naturæ leges immutauimus, cogente ita vel necessitate, vel ambitione, aut alijs causis quæ

A primum impedierunt, ne natura ipsa tantum, & eo tempore, & modo ederet biberetque, vt ipsa appetebat. Atque ita paulatim habitum in natura fecimus, qui ei præualet quod sibi ab initio erat insitum; communis ergo sumenda ratio est in omnibus in quibus præualet consuetudo habitu, & aptitudine, & non peculiaris singulis, vt Galenus facit, qui perperam, ut antea ostendimus, putat etiã in hoc Commentario labores, & exercitationes corporis consuetos facilius alijs ferri ob robur: nam imbecillitas, & senectus quàm dicit esse aptiorem Hippocrates fortibus, & iuuenibus, causam non potest capere ex robore; id quod etiam euidenter ostendunt labores, & studia animi, non enim ex continuo studio literarum, robur comparatur, vt sa- B tis experientia docet, siquidem vt dici solet, Minerua neruos minuit, tamen senes, & imbecilles solita studia facilius ferunt fortioribus, & iuuenibus. Malè etiam in cibo, & potu quærit rationem ex alio quàm ex habitu: nam, vt diximus, in certis scopis nutritionis consuetudo minus potest, quàm quod nouum, & recens est, & in quibus potest ex habitu causa ducenda est. Deinde, ratio quàm sumit ex faciliore alteratione à similibus, quòd scilicet facilius alteretur, quod simile est, in nullo scopo vera apparet: nam etsi similitudo eius, quod patitur quantum in se est, faciliorem facit transmutationẽ, & minorem molestiam: tamen quia in transmutatione omni requiritur etiam vis agentis, apparent vt diximus, facultates nutritiuas difficilius agere in C eo quod iam longa consuetudine est simillimum, quàm in aliud. Sed qualem quæso adferemus rationem ex similitudine, hac agentis, & patientis in modo & tempore edendi? cur enim quidam semel, alij sæpius, alij vero non nisi certis horis edere appetant, id certè ex ea similitudine rationem inuenire nequit; in eo autem quod scribit de corporibus laxatis à calore, vel densatis à frigido, vt ostendimus aberrat: quia non supponit maius bonum non consuetum, & minus consuetum, sed malum non consuetum. Deindè rationem hic non adfert, in lib. vero de consuetudine, ad similitudinem etiam, vt dixit de alimentis, refert: quia enim inquit, calidus aer his qui consueuerunt in eo versari, similior est, ideo minus lædit; at supponere deberet aerem non consue- D tum meliorem esse vt temperatum, aut paulo frigidiorem, vt facit Aphorismus, & tunc videret illos minus offendi in aere non consueto, quàm in alio; at, quæso, quid dicet de his qui vigilare, aut dormire parum vel multum, & certo modo & tempore consueuerunt? an quæso illi minus offenduntur à solito somno, & vigilia ob robur, vel similitudinem? non enim sicut exercitatio corporis, ita vigilia, & somnus deteriores, & consuetæ roborant; nec ob similitudinem quæ est in alimentis id accidit, sed ob eum habitum quem homines contraxerunt, minus offenduntur: ob eundem etiam habitum ab excretis, & retentis minor fit noxa in his qui consueuerunt, vel cohibere vel emittere excrementa.

Sequitur nunc explicandum an consueta in om- E ni statu corporis minus molestare soleant alijs, eodemque negotio ei, quod quarto loco propositum est, satisfaciemus; sed alia via est procedendum, vt non solum quæ minus, vel magis molestant, sed etiam quæ magis vel minus prosunt, (quæ quidem multum inter se differunt) comprehendamus. Quinetiam simplicia primo & postea composita inter se comparare oportet.

Primum ergo quæremus, an consueta in omni statu magis prosint non consuetis; Deindè, an con-

sueta

suefa mala, bonis non consuetis possint magis prodesse; Tertio loco, an consueta deteriora sed bona, consuetis melioribus magis prodesse valeant. Eadem posteà quærenda sunt de his, quæ molestant, an scilicet consueta in omni statu non consuetis magis molestare possint; Item, an consueta mala, bonis non consuetis magis, vel minus possint molestare; Postremò, an consueta deteriora, sed bona consuetis melioribus minus etiam molestare sint apta. Quod verò consueta in omni statu non possint magis prodesse constat: Nam his, qui morbo laborant, non consueta magis prodesse sunt apta: nam cum in illis quæramus mutationem affectuum præter naturam, morbi inquã, causarum morbi, & symptomatum, dubitare non est, à non consuetis potius quàm à consuetis auxilia esse petenda: quoniam consuetudo similitudinem facit; propterea consueta minorem habent vim mutandi; Vt ergò curatio fit per contraria, ita dissimilia similibus sunt præferenda; Propterea, si mulier eo tempore, quo menstrua patitur, febre corripiatur vehementiore, non veremur sanguinem ex cubito mittere: nam etsi plus sanguinis vacuet ea purgatio, minus tamen prodest ad febris curationem, quia ob consuetudinem minimas efficit in corpore mutationes.

Qua ratione etiam admonent Medici, ne vno medicamento ad purgationem corporis sæpiùs vtamur: ea enim consuetudo contrarietatem tollit, quæ necessaria est dum mutationem quærimus; Verum, vt res consuetas, per morbos imitare debemus, ita modum, tempus, & alios scopos in quibus consuetudo plurimum potest, definire debemus: non enim vt cibos, & potiones consuetas in sanitate, præsente morbo mutamus: sic cibandi tempus, & modum consuetum si morbus permittat, variabimus: quoniam in his est factus habitus, qui in omni statu, & maximè in ægro seruandus est: Contra verò, in sanis, in illis actionibus in quibus consuetudo vim suam habet, vt in motibus corporis, & animi, magis prosunt consueta alijs, quoniam illa aptiora sunt ob similitudinem, quam pepererunt ad conseruandum naturalem statum; Ac non solum quidem consueta in illis, magis prosunt, sed etiam efficiunt vt illa, quę ipsis sunt inimica, minus lædere possint; Referunt enim historiæ, Mithridatem Regem sumpto veneno seipsum enecare non potuisse, quod sępius suo antidoto anteà vsus, corpus aduersus venenum muniuerit.

Porrò, in conualescentibus, & his, qui parati sunt cadere in morbos, nec planè consueta, nec omninò insueta magis prodesse possunt: mixtus enim est illorum status, præsertim in illis, qui expoliti iam sunt morbis; Quare nec planè similia, nec dissimilia conferunt: Sic ergò de consuetis, & non consuetis simpliciter sentiendum.

Ceterum, consueta mala, bonis non consuetis in ægrotis semper minus prosunt: nam vt nihil temerè in illis agendum, ita mala omnia vitanda præsertim consueta, quæ nullam, vel minimam mutationem efficere possunt; In sanis verò si non admodum mala sunt, magis prodesse possunt bonis non consuetis. Malum enim est si homo sanus, & suæ spontis, vtensque exercitijs vt ars sanitatis tuendæ pręcipit, semel tantum quotidie edat; Verùm vbi iam ille processit ætate, præstat vt cum victu malo consueto viuat, quàm si meliorem suaptè natura viuendi rationem tentet; In conualescentibus verò à morbis magnis nihil malum moliendum; recidiuæ enim est periculum, nec in his, qui iam conflictantur cum instante morbo, illi enim mutationem requirunt præsentis iam morbosæ causæ; quare nec mala tentanda, nec consueta iam prosunt.

At verò, consueta deteriora, sed bona in lęuioribus morbis in sanis, conualescentibus, & in morbo læuiore instante, magis prodesse possunt melioribus non consuetis; In grauioribus verò affectibus, quod optimum est, contempta consuetudine, præstandum, eo enim pertinet, quod scribit Hippocrates extremis morbis exquisitissima remedia conueniunt. Iam verò agamus de his, quæ, magis vel minus molestare possunt. Certum quidem esse puto, in statu præter naturam, ea quæ sunt consueta, maiorem molestiam adferre non consuetis: Ratio enim ex superioribus petitur, quod scilicet mutatione sit opus ad tollendum id, quod molestat; minimam autem mutationem efficere posse, quæ consueta sunt, propterea febricitantibus vinum consuetum per sanitatem, longè molestius est quam aqua.

Consueta igitur in eo statu minus prosunt, & magis molestant, atque etiam lædunt; in sanis verò; in illis operationibus, in quibus dissimilitudo suam etiam habet vim, vt in appetitu, & concoctione nutrimenti, quæ non sunt consueta minus molestant: Consueta vero nauseam, & molestiam pariunt; contrarium vero accidit in illis functionibus quæ per habitum agunt, sic etiam consueta mala in morbis magis molestant bonis non consuetis. Atque eodem modo de alijs est sentiendum ex superioribus rationibus; quas si quis diligenter expendet, veras esse inueniet, etsi alienas ab aliorum doctrina, qui nulla habita distinctione consuetudinem in omnibus laudant tanquam vtilem, & minimè molestam: est enim, vt satis ex supradictis patere puto, consuetudinis, & consuetarum rerum multiplex natura, quæ simplicem non potest admittere tractationem, est & corporum diuersus status, qui ab vna re eodem modo affici non potest, sed cur quæso, quod vltimo loco explicandum proposuimus, Hippocrates posteaquàm consuetudinem laudauit, iubet ad insueta transeundum esse; verum qui ita dubitat, non intelligit Hippocratem id præcipere, non quod insueta consuetis præferat, in quibus consuetudo est seruanda, sed ut omnia insueta aut plurima, dum ætas, tempusque ferunt, nobis consueta, familiaria reddamus.

Perbelle enim, inquit Galenus vnica consuetudo periculosa est, quam varijs conditionibus, & sortibus uita nostra subiecta sit, ita, vt non semper illius rei, quàm consuetam fecimus, copia suppetat. Quod ergo dicit, oportet ad insueta permutari, perindè est ac si dicat, oportet multis assuescere. Quomodo autem à consuetis, ad insueta transeundum sit, in superiore libro docuimus, & in sequenti Aphorismo obiter pertractabimus.

APHORISMVS LI.

Plurimum atque repentè euacuare, vel replere, calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum: quoniam omne nimium est naturæ inimicum; sed quod paulatim fit, tutum est, tum aliàs, tum cum ab altero ad alterum transitus fit.

CVM in superiore Aphorismo dixisset ad insueta esse transeundum, modum autem transitus non docuisset, de eo in præsenti tractat, iubens subitò id non esse faciendum, sed paulatim. Ac cùm in remediorum vsu multi sint scopi obseruandi, vt in primo lib. ostendimus, hactenus non egit de modo euacuationis, vt de alijs scopis, ne frustra præceptum vnum traderet de vno remedio, quod omnib. accommodari potest. In hoc ergo Aphorismo occasione sumpta ex præcedente generali præcepto, modum docet, quem tenere debemus in vsu materiæ Medicæ; Qua in re argumento vtitur, ex particularibus colligens vniuersale, vel ex vniuersali inferens particularia: vterque. n. modus argumentãdi ex hoc Aphorismo trahi potest; Ac priore quidem modo, talis fit ratiocinatio. Plurimùm & repentè euacuare, replere, calefacere, refrigerare, aut alio quouis modo mouere, periculosum; ergò omne, quod plurimũ est, & subitò fit, periculosum est, & tanquam inimicum fugiendum: tutum autem est, quod paulatim fit. Secundus modus argumentandi ita deduci potest. Omne quod plurimum est, & subito fit, naturæ nimium, & periculosum: ergo plurimum & repẽte euacuare, uel replere, vel alio quouis modo corpus mouere non debemus; cuius argumenti rationẽ & vim posteà demonstrabimus, sed præstat prius dictiones quasdam explicare, quæ dubitationem excitare possunt: Nam quod noster interpres vertit, omne nimium naturæ esse inimicum, ex autoris sententia non dicit: Hippocr. enim scribit τὸ πολύ. i. multum, & non nimium esse naturæ inimicum: Quod enim nimium est, per se statim malum apparet, ita, vt præcepto non egeat, quo caueatur. Quod verò multum est, vel repentinum, dubitare aliquis posset, an bonum vel malum sit: cum & voluptates, & dolores vt Plato, & Galenus tradunt, non nisi ex subitis mutationibus fiant; Quinetiam sæpè calefacimus, & vacuamus multum, idque cum magna vtilitate; veluti cum sanguinem vsque ad animi defectum mittimus, vel inediam, extremumq; victum ægris iniungimus sæpè etiam hæc obiunt. Itaq; Hippocrates de eo, quod dubium est præceptum tradit, quo admonet non licere nobis absque periculo corpus multum, & repentè aliquo modo mouere. Præterea, eodem vocabulo vtitur statim ab initio, cum dicit, plurimum atque repentè; quare non erat postea vertendum idem nomen nimium; Differunt autem inter se multum & nimium, vt satis loquendi vsus docet: nam sanguinis missionem vsque ad animi defectũ, magnam & multam dicimus, non tamen nimiã; Ergò, si particularia dãnat, quę plurima siue multa sunt, & rõ sumitur ab vniuersali, dicendum est, omne multum siue plurimum, esse naturæ inimicum, non autem omne nimium: Quomodo vero plurimum sit intelligendum, posteà docebimus. In eo etiam quod vertit: sed quod paulatim fit, annotatione quadam est opus: quod enim Hip-

A pocrates dixit τὸ δὲ κατ' ὀλίγον, vel in alio exemplari κατὰ μικρὸν non paulatim, sed parum & paulatim vertendum est; duas enim dictiones anteà posuit πολὺ καὶ ἐξαπίνης, idest multum & repente: quibus vnicam opponit κατ' ὀλίγον, quod (paulatim) Latinis non explicat: nam paulatim tempus tantum describit, non rei quantitatem: potest enim aliquid multum esse, & paulatim fieri, quod Hippocr. non probaret, etsi id melius fit, quàm quod multum est, & subito fit, vt verbi gratia licet nobis sanguinis libras duodecim, aut plures etiã unius anni spatio ab uno corpore euacuare: quæ uacuatio etsi paulatim quidem fit, tuta tamen non est, quia multa est: quod autem multum est, periculosum esse inquit Hippoc. Itaque quod tutum est, debet non solum paulatim
B fieri, sed etiam non multum esse debet; cum ergo Hippocrates damnauerit quod est pessimum, id inquam, quod est multum & subitò fit, laudet nunc oportet quod est optimum: illud autem est, quod paucum est, & sensim fit; quæ vero multa sunt, sed fiunt subitò, mediam naturam habent inter illa, quę sunt pessima & optima; legendum ergo est, quod paucum est, & paulatim fit, aut verbum paulatim vtrunque complecti statuamus. Nunc vero explicandum est, quid per multam, siue plurimam calefactionem aut vacuationem, & denique quid per plurimum mouere intelligat. Qua quidem in re recentiores interpretes multam vacuationem, & alia plurima esse dicunt, quæ vires debilitant: ea enim semper esse cauenda, iuxta Galeni sententiam, qui scri-
C bit in Comment. 3. Aphorismi libri primi vacuationes faciendas esse donec vires tolerant; vbi autem æger debilitari incipit, eas sistendas esse, etiamsi malus humor adhuc in corpore superfit: in quo nec Musa Brassauolus, nec alij sibi constant: nam cum multam euacuationem ita primo definiuissent, & periculosam esse enunciassent, posteà eius, quod dixerunt obliti, non dicunt esse periculosam si multa sit solum, sed si multa, & subita fuerit; oportebat ergo definiuisse non multam euacuationem eo modo, sed multam & subitam simul. Sed grauior est error, quòd nec multa & subita ex viribus definienda sit: quandoquidem nec vacuatio, nec alia remedia à viribus indicantur, vt in primo libro docuimus; sed affectus est euacuatione egens, qui vniuersam eua-
D cuandi rationem indicat, quod cuilibet patere potest: si enim affectus fortè postulet ad sui ablationẽ detractionem librarũ quattuor sanguinis, non plus detractum esse, rectè dicere possumus, etiamsi vires fuerint debilitatæ: contra vero, si quis vnius libræ sanguinis detractione liberari possit, vires quattuor absque debilitate educi patiantur, plurimum tamen, & plus quàm oportet euacuatum corpus meritò conqueri possumus: non ergo uires, quæ in euacuationibus aliquando nihil mali patiuntur, aliquando vero maximè debilitantur, possunt indicare certam euacuandi rationem; Alij vero multam euacuationẽ, & multum in alijs, remedijs perperam vocant, quod ea excedit, quæ moderatis, & temperatis corporib. debentur: nam singulorum sunt propria remedia,
E nec quod temperatis competit, alijs conuenire potest, etsi illi regula statuitur, cum generatim materię Medicæ vires expendimus. Galenus in Comment. plurimam euacuationem & inanitionem vocat, quæ elementorum commoderationem destruit: naturã enim nostram, ait, consistere ex ea commoderatione, & propterea omne quod est plurimum, idest excellit, eam corrumpere, & dissoluere. Quæ ratio solum comprehendit mutationes, quæ fiunt in sanis: nam vbi vehementissima fortè febris infestat, tunc natura nostra non constat ex commoderatione Elemento-

mentorum, sed ex magno excessu caloris, qui mediocritatem violat; ita vbi est plethora, ut in Athletis, magnus est humorum excessus, qui quidem affectus tolli non possunt tuto ex paruis, & paulatim adhibitis remedijs, imò ea solum, quæ excedunt, & subito fiunt, sunt tutissima ea enim sola contraria sunt magnis, & confertim lędentibus morbis, & eorum causis.

Quid ergo sentiendum? Primum quidem illud multum & plurimum esse censendum, quod excedit mensuram quam postulat corporis status ad sui conseruationem, vel liberationem à morbis; deindè, omnes interpretes errasse, qui hunc Aphorismum ad euacuationes, & ad alia remedia, quibus vtimur in morbis abigendis trahunt, nihilque magis tritum habent in ore, dum aliquid ad curationem morborum est moliendum, quàm hunc Aphorismum, quo putant authorem magna & subita remedia damnare: nam hic Aphorismus solum aut maximè pertinet ad sana corpora, quæ sunt in mediocritate constituta, postulantque proinde sui conseruationem, & non mutationem & si in aliqua re mutatio facienda est, vt à rebus consuetis ad non consuetas, eam esse paulatim adhibendam, quod Galenus primum ostēdit, cum ait: nam in elementorum commoderatione natura consistit, sanorum enim & non aliorum talis est naturæ, deinde, verba vltima Aphorismi idē docent, cum ait, tum cum ab altero ad alterum transitus fit: nam in ægrotis transitus non fit ab altero ad alterum, aut si fit, non fit paulatim, & quod paulatim fiat, non est tutum, nec amicum naturæ, quæ enim tunc est natura non est ex commoderatione, sed ex excessu sæpè magno, & subitò facto; quare talia quoque remedia esse oportet, ut Galenus passim in Methodo medendi & in 3. Art. Medic. demonstrat. Eo etiam pertinent quæ anteà scripsit Hippocrat. Extremis morbis extrema remedia conueniūt; & vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & statim tenuissimo victu vtendum; & cū de Athletis loquitur, iubet statim soluendum esse illorum habitum; & alibi cum dicit: Quæ longo tempore extenuata sunt corpora, lentè reficere oportet, quæ breui, breuiter; Ac ne singulos locos prosequar, clarissima est Hippocr. & Gal. sententia, in curatione morborum, aut præseruatione plurimum & repentè sæpè esse vacuandum, & alio modo mouendum, & illud esse naturæ amicum: quando quidem, tunc maximè voluptas contingit Platone & Galeno teste, quando subitus fit transitus & magna mutatio à statu morboso in naturalem; verum vt istæ mutationes, quæ magnæ sunt & subitæ, sunt illis optimæ, ita sępè non vacant periculo, quando scilicet vires pati possunt violentiam ab illis auxilijs, cuiusmodi sunt euacuationes, & repletiones: nam ut Galenus in 7. Meth. & alibi scribit, calefacere, refrigerare, & alio modo alterare tuto possumus, quantum affectus ipse requirit: At, euacuare & replere non item: non enim omnem vacuationem aut repletionem quam indicat curatio, semper sustinere possunt vires; ergo in statu secundum naturam quod plurimum est, & subitò fit, periculosum est & inimicum, quia sanorum vitia minimam mutationem requirunt, quia parua sunt, vt Galenus in Thrasybulo docet; & quoniam sanorum conditio est in habitu, quiete gaudet, & subitas proinde mutationes respuit; præsertim vbi consuetudo mutanda in ijs est, in quibus habitus est contractus; in statu vero præter naturam magnæ & subitę mutationes, vbi affectus ita postulant, sunt bonæ, & non inimicæ præsenti naturæ, aliquando tamen periculosæ; aliud enim est, aliquid malum esse, aliud periculosum; quod apparet in sanguinis

A missione, vsque ad animi defectum; quę tanquam optimum remedium quibusdam malis à Medicis præcipitur, sed non sine periculo remedium hoc administratur, aliquando enim (vt Gal. in Methodo docet) mors ex eo sequuta est, igitur cum Aphorismus hic pertineat ad mutationes, quæ fiunt in sanis, ratio in primis tradenda est, quæ omnibus conuenit causis, quæ naturalem nostrum statum mutant. Deinde quę peculiaris est singulis, de quibus agit Hippocr. in Aphoris. Communis autem causa desumitur ex commoderatione qua constant sana corpora, quæ vt moderatis causis conseruatur, ita ab eo, quod est multum dissoluitur, ergo quod multum est, hac ratione est malum, & periculosum. Cur vero id, quod subitò corpus nostrum mutat, malum etiā & periculosum

B sit, non docet hoc loco Hippocr. nec etiam Gal. qui solum ostendunt cur multum vel vt interpres vertit, nimium sit naturæ inimicum. Quod autem subito fit, non est inimicum, nec multum. Alibi vero hi authores repentinas mutationes damnant, sed rationem huius rei non adferunt; Petitur autem ratio à stabilitate & habitu, quin nostra commoderatione etiam conspicitur; Est enim illa commoderata non in dispositione, sed in habitu, vt docet in Thrasybulo, quare quæ eum habitum, & quietem violāt, naturam nostram lædunt. Quod quidem maximè apparet verum, si quis enim hominem ad res etiam læuissimas non consuetas traducat, magnam molestiam illi inferet; quod non alia ratione fieri potest, nisi quod in alio opere iam consueto veluti in seipsa quiescebat; ad aliud vero traducta, à seipsa subito

C recedit: nec potest in eo quiescere, in quo nondum fecit habitum; labor autem & molestia maxima sentitur, cum noui habitus generantur; operationes. n. quæ illum pariunt, cum molestia exercentur; quæ verò ab habitu proficiscuntur, promptè & facillimè fiunt; Paulatim ergo recedendum est ab eo, quod est secundum naturam in nobis; atque hæc est communis causa eorum, quæ nos multum & subito afficiunt; Vacuatio autem plurima, & repentina, mala & periculosa ideo est, quoniam corpus plurimum, & repentè minuit, humorum & spirituum, quibus constamus portionem detrahendo: ita plurima, & repentina repletio, quia naturam grauat, & substantiam addit corpori maiorem, quàm conueniat me-

D diocritati nostræ, damnanda est, ex quibus varij affectus nascuntur, de quibus egimus, quum plenitudinis vtriusque noxas prosequeremur; Nimia etiam, & subita calefactio primum obest, quia plus vidit caloris, quàm requirat mediocritas, & citius quàm postulet calor qui factus est veluti habitus in natura nostra; Ad ampliorem vero & subitum calorem sequuntur (vt postea scribet Hippocrates) carnis effęminatio, neruorum incontinentia, mentis stupor, sanguinis eruptio, animi defectus, & mors. Immodicum etiam & repentinum frigidum (vt pariter in lib. 5. refert Hippoc.) conuulsiones, distensiones, liuores, rigores febriles adfert ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medullæ nocet. Quod autem subiungit, aut aliter quocunque modo corpus mo-

E uere, comprehendere vult somnum, vigiliam, venerem, animi, corporisque actiones, & denique quicquid vim habet mutandi statum nostrum naturalē; Verùm quæ multum, & subito agunt, in nobis parem non habent vim: nam quæ consueta sunt, etsi plurimum, & repentè agant, minus obesse solent alijs, quæ consueta non sunt. Sensus ergo vnus esse potest ad hunc modum: In rebus consuetis, quæ plurimum, & repentè agunt, minus mala, & periculosa sunt, quàm in non consuetis; facilius enim feret magnam, & subitam repletionem, aut euacuatio-

 cuatio-

euationem, qui consueuit vacuari & repleri, quàm qui istis non assueuit; Alius sensus est, quod ea, quę multum, & repentè agunt, soleant maximè obesse cum transitus fit à rebus, in quibus consuetudo plurimum potest: Nam etsi corpus aliquid incommodi patitur, cum calefit, aut refrigeratur multum & repentè, tamen non par fit noxa vt in illis, quæ ex consuetudine habitum contraxerunt, vt in studijs nostris, & artibus, quas exercemus: si quis.n. relictis consuetis studijs & officijs, ad alia subito transeat & in illis plurimum laborare velit, non sine plurima noxa, & magno periculo eas sentiat mutationes.

APHORISMVS LII.

Omnia secundum rationem facienti, si non secundum rationem succedat, non est transeundũ ad alind stante eo quod à principio visum est.

CVm in superiore Aphorismo de mutatione, & transitu vnius rei ad aliam egisset, docuissetque sensim mutationes esse faciendas, ne quis putaret in omnibus mutationes esse tentandas, docet in hoc Aphorismo in quibus hoc conueniat. Tentanda, inquit est mutatio in illis, quæ non fiunt secundum rationem; in alijs autem, quæ fiunt secundum rationem, standum esse. Quę sententia magni est momenti in arte nostra ad arguendos Empiricos nostri temporis, qui omnia remedia in omnibus malis tentant, nec vnquam in eo quiescunt, in quo spes ponenda est; Pertinet etiam ad eos, qui ob vanum timorem turbandæ concoctionis, nihil tentãt dum varijs symptomatis miserè torquentur ægri: At, cum Medicus quædam habeat remedia, quorum vim nulla ratio inuenire potest, sed sola experientia, cuiusmodi sunt illa, quæ agunt à tota substantia; An fortè erat dicendum omnia secundum rationem, & experientiam facienti? minimè quidem: nam etsi ratio non inuenit huiusmodi medicamenta, tamẽ quæ inuenta sunt, rationi subijciuntur; Illa enim iudicat quibus, & quo modo singula auxilia competant. Dixit autem Hippocrates omnia facienti secundum rationem, propterea quod si aliquid inter multa præter rationem fiat, standum non est in illis; Mutandum enim illud est, quod præter rationem fit; vt si quis calefacientibus, & apertientibus remedijs egeat, calefacientibus solum uel apertientibus vtatur Medicus, non ille facit omnia secundum rationem; quare transeundum est ad aliud.

Porro facere secũdum rationem Medicus dicitur non solum, vt alij interpretes sentiunt, qui remedia exhibet curandis morbis conuenientia: sed qui in omni officio Medici agit secundum eam rationem, quã ars nostra optimam iudicauit; Illud vero quo modo fieri potest, vt si quis omnia secundum rationem faciat, non sequatur effectus secundum rationem? Hanc dubitationem ita Galenus & cęteri interpretes dissoluere videntur, vt ad tempus, in quo effectus expectatur, omnia referant; rationẽ quidem inueniri posse, quod fieri debet, asserunt. Ceterum, tempus, in quo agentium effectus, & euentus expectatur, nulla ratione exactè comprehendi posse; vt enim in omnibus rebus quantitas actionum definiri omnino nõ potest, ita nec in Medicina; quandoquidem morbosæ causæ rebelliores aliquando sunt, quam vt statim commodis remedijs cedant; quod in crudis, & quæ difficilè coquũtur dispositionibus Galenus ostendit: nam etsi concoquentia medicamenta adhibita in illas agunt, tamen ob illarum rebellionem actio non statim apparet, quemadmodum & in gutta lapidem

A excauante conspicitur: quæ non statim, sed longiore tempore, & crebro lapsu saxum excauat. Vt ergo qui saxum gutta cauare vult, non recedere debet ab opere, quod ratio & experientia iudicauit fieri posse, etsi excauatio non statim sensibilis appareat: ita ait esse faciendum in Medicina: non recedendum scilicet ab illis præsidijs, quæ vtilia esse cognoscimus, etsi non secundum rationem respondeat euentus. Quam interpretationem recipere non possum: nam vt ratio inuenit, quid conferat, ita etiam certum, & præfinitum terminum, qui nullo modo constitui potest, exactè non constituit: alioqui ratio non esset, si quæ fieri nequeunt, fieri posse statueret, & vt vnum rectè iudicat, ita & alterum; id quod exemplo facilè parebit; Demus enim aliquem (vt à suo exemplo non re-

B cedamus) humorum cruditate laborare, ratio magnam, vel paruã esse cruditatem agnoscit, remediaq; inuenit, & tempus quoddam statuit latitudine quadam præfinitum, in quo concoctio fieri possit. Magnam enim cruditatem vehementioribus remedijs, longioreque tempore; contra paruam mitioribus, & breuiore opus habere statuit. Euentum ergo in magna cruditate non nisi spatio longiore expectabit; alterius autem breuiore; & secundum rationem eueniet, quum ita eueniet, si aliter, non item. Non ergo decipitur vera ratio in tempore, vt illi volunt, quũ certum tempus, cum quadam tamen latitudine ex agentis, patientisque actione constituat, in quo euentum actionis expectat; statim ergo non expectabit fieri ratio, quod iudicauit non nisi longiore tempore

C fieri posse; Quam tamen interpretationem sequuntur alij interpretes, explicantes dictionem, eam, (si non succedat secundum rationem,) quasi ratio velit statim fieri quod ita fieri non potest. Cogimur ergo quum illorum interpretatio non satisfaciat, rationis nomen secundo loco appositum intelligere pro voluntate, & desiderio nostro, vt talis sit sententia: Si quis secundum rationem aliquid inueniat, & aggrediatur, etsi statim pro voluntate nostra, & desiderio, euentus non succedat, tamen non est recedendum ab eo, quod ratio dictauit, vt ad aliud accedamus, quod voluntas temerè expostulat sic enim indocti Medici importunitatibus ægrotantis & astantium præcipitãt sæpè remedia, nec vnquã quiescũt in his in quibus ratio iudicat quiescendũ esse; admonet ergo

D Hippocrates Medicos non debere obsecũdare falsæ rationi, & voluntati ægrotantiũ, sed videndũ quid ratio postulet. Ceterum, circa id, quod vltimo loco inquit, non esse transeundum ad aliud, interpretes notant tribus modis transitum fieri posse; Primo, cum de remedio vno ad aliud diuersæ actionis trãsitus fit; Secũdo cum ab vno gradu & mensura ad diuersum gradũ trãsitur; tertio quũ à diuersa specie in diuersam similem tamen virtute fit transitus, vt quum à camomelo ad stecas transitus fit; dicuntque in duobus primis modis ab Hippocrate negari transitum: in vltimo autem necessario concedendum authoritate Auicennæ 4. 1. cap. 1. cui opinioni assentior si de medicamentis agamus; longa enim consuetudine familiaria ita nobis fiunt, vt medicamẽta esse desinant; non

E est ergo transeundum ad aliud, quod diuersam habeat vim, aut vehementiorem, vel remissiorem, & si Musa Brassauolus in hoc discrepet, licere asserens à mitiore ad vehementius, & ècontra transire, & id non caueri ab Hippocrate: quod mihi non placet: nam si à mitiore ad validius medicamentum transitus fieri debeat, ideo fit, quod non stat id, quod à principio apparuit, sed vehementior, aut mitior à ratione iudicatur effectus, in quo casu mutatio necessaria est. Non enim stat quod à principio visum est, ergo transeundum ad aliud est.

APHO-

APHORISMVS LIII.

Quicunque aluos humidas habent siquidem iuuenes fuerint, melius commutant ijs, qui sic eas habent; Ad senectam vero deterius commutant: nam senescentibus magna ex parte exsiccantur.

VNc Aphorismum aduentitium esse admonet Galenus, vt ex illius Comm. satis apparet, quum dicat clarum esse, & quicquid de eo dicere cõuenit, prius dictum esse in eo Aphorismo cuius principium est [Quibus iuuenibus ventres humidi sunt ijs senescentibus exsiccantur.] Philotheus vero scribit clarius, atque hunc Aphorismum in eo explicatum esse; hic tamen rursus repetitum, propterea quod commutationem alui humidæ in siccam, & siccæ in humidam ætatis mutatione absolutè, simpliciterque fieri pronunciasset; quod cum non omnino uerum postea aduertisset, propterea quod in humidam sicca in senectute raro commutatur, sed magna ex parte exsiccatur; hunc Aphorismum repetere uoluit, vt particulam adderet magna ex parte, quę exceptionem faceret, & doceret non æque facilem esse transitum siccæ in humidam, vt humidæ in siccam. Alij etiam interpretes hactenus putauerunt claram esse huius Aphorismi sententiam, eandemque cum alio qui repetitur: nostra tamen hac ætate duo accesserunt interpretes, qui magnã difficultatem in eo esse dicunt, contrariaque omnino interpretatione utuntur; etenim, Antonius Musa hunc Aphorismi sensum esse dicit, quod Hippocrates uelit eos, qui aluos humidas habent, in melius commutare alijs, qui siccas habent in iuuentute: in illis enim mutatio fit ad humidam, in his uero, qui in iuuentute humidam habent, ad siccam; quod quidem (ut ille ait) melius est: sicca enim aluus melior quàm humida ab eo censetur; cui interpretationi omnia repugnant; primum dictio Hippocratis, non enim dicit Hippocrates in melius commutationem fieri, (ut ille ait,) & quod necessarium etiam esset scribere: sed inquit melius commutant. Deinde, quod nullo modo ultima pars Aphorismi huic interpretationi accommodari possit; ubi scribit: nam senescentibus magna ex parte exsiccãtur; Quod cum ipse animaduertisset, conatur detorquere hanc partem, sed frustra, cum ridicula omnia sint quæ ad hanc rem probandam adfert, & talia profecto, vt omnes uel mediocriter docti animaduertere possint defuisse homini iudicium: nullum enim sensum faciunt illius uerba, sed ueluti scopæ dissolutæ uidentur: ergo unusquisque uidere potest, ne in re omnino per se manifesta nos detineam. Propterea mirum est, quod ille dicat hunc Aphorismum ex causis dictis in 20. duci, & tamen difficilem esse: si enim illius causę manifestæ sunt, quomodo difficilis illius interpretatio esse potest? Postremo, falsum est quod ille comminiscitur, siccam aluum esse meliorem humida; Quis enim non nouit bonum esse, ut alui excrementa, ut & alia omnia liberè effluant à corpore; malum autem si ob siccitatem in eo hęreant. Quod vero deteriorem humidam aluum sicca esse pronunciat, propterea quod illius causæ deteriores sunt causis alui siccę, id, quod nec demonstrauit, nec vnquam probabit, etiamsi omnia, quæ adfert illi concesserimus; ait enim aluum humidã fieri vel quod plus chili fiat, quàm iecur indigeat, quasi id malum fit ventriculũ esse validissimum: quasi etiam Hippocrates de aluo

A humida loquatur, in qua chili portio excernitur? Fieri etiam dicit humidam aluum ob bilis copiam ad aluum defluentem; id quod malum non est, si id quod corpori noxium est, & excrementum, viam inueniat, & alijs excrementis percommodissimum locum præbeat; fieri etiam ait ob retentiuæ imbecillitatem, & expultricis fortitudinem; quod quomodo fiat manifesta contradictione aperit: nam ob nimiam humiditatem, retentiuam debilem, & ob siccitatem, expulsiuam fortem fieri dicit; Atqui cum in ea parte, quæ expellit, & retinet vnicum sit temperamentum, quomodo potest siccitas, humiditasq; simul præpollere? & ne longius in hac re abeamus, pares sunt & bonitate & malitia causæ, quæ humidam, siccamque aluum reddunt etiamsi aluum hu-

B midam intelligamus vt ille, quod non facit Hippocrates, qui non morbosam aluum, in qua cibi portio excernatur, vel vis retentiua, aut expulsiua laboret, aut appetentia læsa sit, nobis proponit, sed quæ in sanis corporibus mutatione ætatum duntaxat variatur; humidam aluum vocans, in qua excrementa non sicca, non dura, sed mollia & bene figurata liberè redduntur; & hęc satis ad Musam, qui nunquã à Galeno in rebus, in quibus facile, melioreque ratione poterat hactenus dissentit, nunc vero puerili coniectura ductus temerè ab eo recedit. Fuchsius vero Musam taxat, nouamq; uersionem & interpretationem molitur: ad hunc modum enim Aphor. vertit. Quicunque aluos humidas obtinent, ij quamdiu iuuenes sunt, melius degunt, quàm quibus sicca est;

C in senectute vero deterius degunt, & Musam taxat, quũ in melius immutantur, interpretatus est. Porro Musæ interpretationẽ nos & paulo ante damnauimus. Alterius uero non est, q̃ reprehendat, quin potius sua reprehendenda, qui verbum illud Græcum, degunt, interpretatur: nam ex varijs significationib. quas verbum Græcũ habet, significat.n. (Budeo teste) libero, dego, interimo, discedo, & multa alia, ex quibus propria significatio inuenienda est. Quũ ergo intelligere possimus, iuuenes degere melius & melius & interire, liberari etiam ab ea aluo, & in aliam discedere reliquus contextus, & ratio docebunt, quęnam propria sit significatio: contextus.n. vltima pars vbi scribit, siccantur.n. alui magna ex parte illis, qui senescunt, non respondent suæ interpretationi; quid

D enim cum præcedentibus commune habet? nam pręcedentium particula.n. rõnem reddit, atque ratio potest esse si dixisset illos melius aut deterius degere si iuuenes fuerint, & postea addidisset siccari magna ex parte illis aluum; Quæ verba, nullo modo cum superioribus cohærere possunt, nisi antea de mutatione unius alui in aliam mentionem fecisset. Quur.n. sicca in humidam semper non mutetur, pari facilitate ut humida in siccam, ratio est, inquit, quoniam senescentibus aluus exsiccatur ut plurimum; Præterea, sentẽtia imperfecta ex hac lectione relinquitur: quum enim antea dixisset ex illius lectione eos, qui aluos humidas obtinent, quamdiu iuuenes sunt, melius degere, quàm quibus sicca est, sequebatur ut in secunda clausula, quæ scribit in senectute vero dete-

E rius degunt, ut etiam eos inter se compararet, & talis sit lectio: qui aluos humidas habẽt in iuuentute, melius degunt, quàm qui siccas; in senectute uero deterius degunt; ex qua lectione fit, vt Hippocr. aluos humidas in iuuentute præferat siccis; in senectute vero contra siccas humidis; quod qua rõne fieri debeat, non perspicio: Bonum.n. est ut anteà diximus, si excrementa in omni ętate benè reddãtur, & nimis, exsiccata non sint; id.n. nõ nisi ex sicciore corporis affectu prouenire põt, quod vitiũ & naturę nostrę, & vitę inimicum est: humiditas aũt semper familiarior,

&

& vtilior corpori. Ne ergo prolixior in aliorum er- A
roribus referendis augeatur oratio, ita Aphor. legendum existimo. Quicunque aluos humidas habent in principio, facilius eas mutant in siccas, s. quã qui siccas habent in humidas; proptereaque vt plurimũ senescentibus alui exsiccantur, vt (melius) pro facilius, deterius, pro difficilius positum sit, & desideretur in ea parte. In senectute vero, hæc Clausula. Qui vero siccas habent, in senectute, solet enim Hippocrates hoc modo loquendi vti, vt oppositorum repetitionem omittat; quod facilè intelligi potest ex conuersione prioris sententiæ, quo loquendi modo vsus est eo Aphor. quo scribit, vbi fauces ægrotant, &c. & plerisque alijs locis, vt versatis in illius lectione satis patere potest. Hanc interpretationem si sequamur, nullam Aphorismo vim faciemus, cohæretq; B
an vltima pars, quæ scribit, senescentibus magna ex parte exsiccari, quæ alioqui frustrà scripta est, si aliorum interpretationem sequamur: nec etiam in eas angustias incidemus, vt disputemus an humida alnus, melior sit quam sicca; & an humida melior sit quàm sicca in iuuentute; siccà vero melior quàm humida in senectute. Consentimus prætereà Galeno, Philotheo, cęterisque interpretibus antiquioribus, asserentibus hunc Aphoris. similem habere sententiam cum alio, & solum in eo differre, quod in hoc exceptionem notet in mutuis illis commutationib. quas in alio simpliciter fieri pronunciauit. Ceterũ, nostram interpretationem confirmat Gal. in principio Comm. 20. Aphor. huius, vbi eandem huius, & illius sententiam facit, hanc tamen illius exceptio- C
nem. Et hæc de hoc Aphorismo satis.

APHORISMVS LIIII.

Magnitudo corporis iuuentæ quidem neque indecens, neque illiberalis: senectæ verò inutilis, & deterior paruitate.

VT in superiore Aphor. egit de affectione, quæ contingit in aluo ob ætatem iuuenilem & senilẽ, ita nunc agit de magnitudine corporia, quæ est in illis ætatibus, & docet quos vsus, quæuè incommo- D
da in illis obtineat. Est inquit magnitudo iuuenib. non indecens nec illiberalis, senib. vero inutilis, & deterior paruitate. Qui Aphorus. si quem habet vsum in Medicina, facit ad prędictionẽ. Quid. n. mali venturum sit senibus, ex magnitudine corporis præsagit. Porro, magnum propriè vocamus corpus, quod in tres dimẽsiones longum latũ, & profundum, mediocrem & solitam in sua specie mensuram excedit. Metimur autem longitudinem in corporib. nostris à capite ad pedes, latitudinem autem à latere ad latus, vt à scapula ad scapulam: ad profunditatem vero ab anteriore ad posteriorem partẽ, vt à pectore ad dorsum, ab abdomine ad lumbos, ac propriè quod in longitudinem abundè creuit, longum vocamus, quod in latitudinẽ, latum, quod uero in pro- E
funditatem auctum est, profundum, quod autem simul in latitudinem, & profunditatem excreuit, crassum dicimus esse. Hic autem magnitudinem non in proprio significatu vsurpat, huiusmodi. n. magnitudo non minus est vtilis, & elegans senib. quàm iuuenibus, nec etiã sumit magnitudinẽ pro crassitie, vel profunditate, vel latitudine: nam huiusmodi magnitudines neq; decentes, neq; liberales sunt iuuenibus: nam iuuene breui, & crasso nihil turpius est. Magnitudinem igitur pro longitudine vsurpat: Putat Solinus corruptam, ut ait, degeneri successione sobolẽ nostri tpis per nascẽtium detrimẽta decus veteris pulchritudinis amisisse: & licet pleriq; definiãt nullũ posse excedere lõgitudinem pedum 7. quod intra mensuram istã Hercules fuerit, deprehẽsum esse tamen Romanis temporib. sub D. Augusto Pusionẽ, & Secundillã denos pedes, & amplius habuisse proceritatis, quorum reliquiæ adhuc in conditorio Salustianorum videntur. Refert etiam idem author Orestis ossa fuisse longitudinis cubitorum septem; repertumque esse humanum cadauer eiectum à flumine post bellum Creticum, triginta & trium cubitorum. Idque Lucium Flaccum, & Metellum uidisse. Quinetiam Salamia Euthymenis filia, triennio creuit tres cubitos. Mensurę ratio bifariam conuenit: nam quantus manibus expansis inter digitos longissimos modus est, tantum constat esse inter calces & verticem, ideoque Physici hominem minorem mundum esse iudicarũt. Quod Hipocr. ἐλευθέριον dicit, & noster intepres (liberalis) vertit, idem est, ac si dicas, decora & pulchra; quod rursus ἀηδὲς Hippocr. dicit, & noster interpres (indecens) vertit, rectius verterem (inutilis;) nam postea opponit inutile vtili, quum dicit senectuti vero inutilis est, quur uero vtilis & decora sit lõgitudo corporis iuuenibus, indecora vero, & inutilis senibus, ratio quærenda est. Qua in re Galenus, & alij interpretes reddunt quidem rationem quur indecora & inutilis sit, quod scilicet corpus gibbosum reddatur, & vix possit senex corporis onus perferre. Quur vero iuuenibus decora sit, & vtilis longitudo, non aperiunt. Mihi autem decora esse videtur quod perfectiorem hominis figuram ostendat: nam cum homo tres eas dimensiones habere debeat, quanto maiores omnes habuerit, tanto & liberalius naturæ opus ostenditur, & ob id perfectius: à qua perfectione & liberalitate naturæ præstat duo desiderari, quam omnia; est enim illud perfectius altero, quod ex his ex quibus perfectum constituitur, aliquid habet quam quod nullum Vtilior etiam est iuuentuti magnitudo ea, propterea quod ad corporis actiones est aptior: non enim potest corpus in eam dimensionem abundè excrescere, nisi & sequax sit materia, & calor natiuus validus vbi autem ille uiget, necesse est, vt incrementum, ita alias omnes actiones vegetas esse. Quare, & ingenio huiuscemodi valent, & ad motiones prõpti sunt, sõno parum etiam dediti; in naturalibus etiã actionib. satis potẽtes, quũ nimia humiditate calor non obruatur; in senectute vero & indecora, & inutilis est hmói magnitudo: indecora quidẽ, quia recta esse nõ põt, ꝓpterea debilitata vis ętatis cursu, tã lõgas partes sustinere nequit, & musculi, qui corporis trũcũ regũt, graciliores iã suaptè natura, & magis adhuc ex siccitate quę senibus propria est eum erigere nequeunt, sed tanquam terreum & grauem deorsum prolabi sinũt. Indecora autem est ea corporis figura, quæ cùm recta esse debeat, curuata sit: inutilis etiam est huiusmodi magnitudo, quod corpus grauet, & impediat proprias actiones obire; neque. n. ambulare, neque aliquid gestare possunt huiuscemodi, iam proprio onere onusti. Quur autem curuentur ad interiora corpora, non ad posteriora, causa est spinæ mutuus connexus, ineptus ad reflexionem, aptissimus ad flexionem, quæ ad anteriora fit. Capitis præterea grauitas, & colli natiua ad anteriora inflexio, quæ spinã continuo ad anteriora trahunt, ita vt posteà se erigere nequeat ob musculorum, ut antea diximus, & meritoriæ virtutis imbecillitatem, & hæc ad secundum huius Operis librum sint dicta.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII

PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

In Lib. IIII. Aphoris. Hippocr. Comment.

CVm ageremus in initio huius Operis de scopis singulorum librorum, diximus quattuor hos vltimos libros variam continere materiam nulla ratione cohærentem cum præcedentibus, nec inter se, aut cum alijs artis partibus coniunctam, ut satis ex ipsa lectione patet: nam quædam ex his quæ dicentur in illis libris, pertinent ad curationem particulariũ quarundam affectionum, alia vero ad illarum dignotionem, alia vero ad prædictionem, quædam autem quorundam remediorum vim enarrant & vsum. Quo magis mirandum est, Cardanum & alios nonnullos, se miserè torquere, vt ostendant hos libros scriptos esse ab authore, certo & essentiali ordine: nam si in prima sectione vt illi volunt Hippocr. docuit generalissimam morborum curationem, & in secunda signa communia, & in tertia ea quæ pertinent ad constitutiones generales, ex his satis constat ordinem artis tradendæ peruersum esse: nam antequam curatio tradatur generalis morborum, necesse est constitutiones siue causas generales enarrare, ipsosque morbos generare, genitosque ipsos cognoscere, postea curationem aggredi. Quare omnium primus constituendus esset tertius liber; post illum secundus; & post hunc qui nunc primus est. Præterea, in primo libro non tradit præcepta generalia curationis, sed solum quæ sunt propria nutritioni, & euacuationi, nec eas tractationes absoluit, sed aliquos scopos tractat in sequentibus libris. Deberet autem si tractaret generalia præcepta curationis, collocare tanquam principium vigesimum secundum Aphoris. secundi libri, in quo scribit: Quicunque morbi ex repletione fiunt, curat euacuatio, & quicunq; ex euacuatione repletio, & aliorum contrarietas; est enim hoc principium & fundamentum ponendum in curatione, vt rectè docet Galen. 11. Methodi quod ea fiat per contrarietatem. Pertinet quoque ad curationem generalem Aphor. 27. secundi, in quo scribit: His qui non ex ratione leuius se habent, non oportet fidere, neque multum formidare, mala quæ præter rationem eueniunt, plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare & permanere consueuerunt.

Sunt & alij Aphorismi in alijs libris pertinentes A ad curationem generalem, qui perperam illic essent positi, si author instituisset in primo libro communem omnibus morbis curandi rationem, de qua ne mentio quidem fit. Quod autem multos scopos plurimaque præcepta omittat pertinentia ad victum & euacuationem in primo omnium libro, quæ in alijs postea reperiuntur ostendit Aphoris. septimus, ubi scribit: Quæ longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet, quæ vero breui, breuiter. Item octauus: Si quis, inquit à morbo cibum assumens non corroboratur, pluri alimento corpus uti significatur, quod si non assumenti cibum hoc accidat, eget euacuatione. Item cum scribit in decimo: Non pura corpora quanto plus nutries tanto magis lædes. & cum scribit in 11. Facilius est impleri potu quàm cibis. Item cum in 15. ait, tutum esse corpus nutrire si B excretiones sunt similes sanis. Et cum in 38. refert; cibum & potum parum deteriorem sed suauiorẽ melioribus quidem, sed minus suauibus esse præferendum. Hi quidem Aphorismi qui continent præcepta generalia ad victum instituendum in morbis, erant vtique in primo libro reponendi vbi de victu generaliter agit, sicut etiam Aphor. nonus ubi habet, corpora esse facienda fluida cùm quis ea purgare voluerit, sicut & 22. vbi præcipit morbos ex repletione curandos esse euacuatione, & eos qui fiunt ex euacuatione repletione abigi. Pertinet quoque ad euacuationem Aphor. 29. cum morbi inchoant si quid mouendum videtur moue, cum vero consistunt ac vigent, melius est quiescere. Necnon Aphor. 27. vbi habet: plurimum atque repente euacuare, vel replere periculosum. Hi, inquam Aphorismi secundi libri & alij qui in alijs continentur, satis refellunt eos C qui in primo libro contendunt Hippocratem ex professo docuisse curandi rationem communem, vel absolutum vacuandi nutriendique modum, vel eum authorem sibi proposuisse distinctam rerum tractationem indistinctis his libris. Repugnat enim, ut alibi ostendimus, naturæ Aphorismorum coniuncto & certo ordine cohærens rerum enarratio. Ex his quoque Brasauoli opinio reprobata est qui scribit Hippocratem docere velle regulas obseruandas in omni euacuatione tam spontanea, quam arte facta. Sed his omissis ad institutum nostrum redeamus, ac cum diximus hunc librum vt reliquos sequentes variã materiam continere; Primus hic Aphor. vt satis ver

ba ostendunt, agit de purgatione in qua cum multi sint scopi (vt alibi ostendimus) obseruandi, hic tractat de tépore apto ad purgãdas mulieres, grauidas; Ac cum in omni scopo inueniendo vtamur Indicationibus, & quædam habeant vim verè indicantium, alia Coindicantium, alia Contraindicantium, alia Correpugantium, alia Permittentium; hic tangit indicantia contraindicantia & permittentia: purgationem enim indicat noxius humor inæqualiter exuperans, vt alio loco ostendimus, & id quidem per se; alia vero purgationem indicant per accidens, ea scilicet vitia quæ non possunt emendari absque vacuatione noxij illius humoris in quo cõsistunt, tuncque tempus est aptum ad purgationem, quando humor ille noxius vel turget, vel nullam habet cruditatem. Itaque cum Hippocr. has purgandum esse præcipiat cum humor turget, duos attingit scopos: nam qui turget humor, noxius est, ita vt euacuationem per purgationem indicet, & præterea ad purgationem præparatus. Contraindicant vt alia nonnulla, mulieres, non semper sed cum vtero gerunt, & illæ quidem plus vel minus in certis temporibus gestationis fœtus & non nisi in vno casu, vt hic vult Hippocrat. purgationem admittunt, quando scilicet turget humor, in alijs vero; non vbi vero permittunt, id non faciunt in omni tempore, inquit author, sed in certis mensibus, in alijs vero minimè. Sed iam singula expendamus, & primum illud quod genus medicamẽti velit alluni Hippoc. ad purgandas prægnantes mulieres. qua quidem in re, Fuchsius dicit authorem intelligere de verè purgantibus per vomitũ, aut per aluum, cuius generis sunt Colocynthis, Scammonium Turpetum, Aloe, & id genus alia multa. Verùm etsi fortasse hæc dicũt rectè in interpretatione Hippoc. qui alia nulla ferè mitiora medicamenta purgantia agnouit, tamen in nostro hoc felicissimo seculo abũdante mitissimis medicamentis perperam hæc dicuntur eo etiam authore: nam si solum turgente materia purgatio admittitur, quæ iam commotos humores, veluti manu ducat ad intestina, profectò leuissimum quodque medicamentum hoc præstare poterit, prætermissis violentis illis quæ in nullis locum habent, nisi vbi humores difficillimè moueri trahiq; possunt à locis in quibus sunt impacti & infixi; pro illis ergo quibus vtebatur Hippoc. in penuria mitiorum, adhibeamus Cassiam, Mannam, Syrupum rosaceum & alia composita, quibus nostræ officinæ abũdant. Qua in re Cardanus quoque refellendus qui Cassiam & Mannam reijcit tanquam debiliora & nõ vacuantia materiam morbi; præfert autem Tamarindos. Rhabarbarum autem & Aloe damnat ut quæ fœtum interficere possunt: nam Hippocr. turgentẽ materiam, at non eam quæ morbum facit euacuare vult, cui sufficiunt Manna, & Cassia, quæ etiam non prægnantibus & masculis in initio morborum ad exonerandam naturam oppressam, non solum à causa coniuncta, sed etiam antecedens & quanto quæso efficaciora sunt Cassia, & Manna, Tamarindis, Aloe aũt & Rhabarbarũ ego pariter nõ probo, non quod illa sint lethalia, sed quod Aloe venas aperiat & mordicat. Rhabarbarum vero non solum per aluũ sed etiam per vrinas ducat humores, quare vias vult expeditas & materiam concoctam, id quod non contingit in principijs morborum cum turgent humores. Quod autem turgente materia iam commota & per corpus fluctuante, purgatio sit exhibenda, tradit author, & rectè Galenus rationem subiungit, ne s. huiusmodi humores decumbant in aliq̃ nobilem partem. sunt ergo illi per medicamenta veluti porrecta manu, deducendi ad intestina. Sed an non debeant purgari vbi etiam non turget humor videndũ

A est. Ego certè aliter sentiendum esse puto, vel turgendi nomen aliter esse explicandum. quis enim grauidam non purgabit vbi videt periculum illi imminere de vita, alia ratione quam ex humoribus iam fluentibus per corpus? Demus enim grauidam mulierem acuta febre ex bile, laborare, vel dolorem lateris aut alterius partis ex imbibita aliqua materia sentire, qui si perseueret, aut quiescentem adhuc materiam commouebit, aut alia mala excitabit, cur inquam, illi non succurremus per purgationem si proprium illa sit huius mali auxilium? relicto igitur turgentis hoc nomine, cuius uis uel igoratur, aut certè nihil inuenitur in ægrotis quod illi respõdeat (in quo enim quæso morbo frequentes inordinatique illi motus de loco ad locum reperiuntur?) dicamus grauidas graui aliquo morbo laborantes qui purgationem

B exigat, ita ut sine ea liberari non possint, nec expectato maturum pariendi tempus, purgandas esse in certis mẽsibus potius quam in alijs qui vero, sint illi mẽses aptiores & tutiores ad purgationem, nunc videndũ: qua quidem in re primum notandus est error antiqui interpretis qui quartum mensem excludit, cum dicit grauidas purgandas esse à quarto mense: nam scribit Hippoc. τετράμηνα, idest, quadrimestres, id est in ipso quarto mense. Deinde refellendi quoque sunt qui putant Hippocratem excludere septimum mensem inter quos sunt Fuchsius & Vega, eo argumento adducti, quod scribit Hippoc. vsque ad septimum: Nam quod postea sequitur, sed has minus, euidenter ostendit eum concedere purgationes in ipso septi

C mo, sed non perinde tutas & liberas vt in quarto; quinto ex sexto, adeo vt talis sit sensus: Grauidæ purgandæ sunt 4. mense vsque ad totum septimũ, in hoc mense minus & debilius. Quod autem dicit. Iuniora & seniora vereri oportet, sensum habet, quod ante quartum & post septimum cauere debeamus purgationes, etiamsi materia turgeat. Verbum autem ευλαβεῖσθαι significat vereri, cauere, melius autem hic ponitur cauere, alioqui idem faciendum esset in illis mensibus, quod dixit in septimo faciendum: nam verbum minus purgandum, secum affert aliquid verẽdum & mouendum. Verum vt in leuissimis casibus fugiendæ semper sunt purgationes in prægnantibus ne matri, aut fœtui, aut vtrique obsint: ita in nullo tempore cauendæ si ex morbo periclitãtur, qui

D tuto expectare non possit partum; aut alio remedio, vt diximus, quam per purgationem præsentibus malis & imminentibus periculis succurrere non possimus; id quod docet experientia; nullum enim vel minimum imminet ex nostris medicamentis leuissimũ periculum, sed sequitur salus & matris, & fœtus, qui sæpè in magno periculo alioqui versarentur. Hæc est siquidem Hippocratis & nostra sententia, de purgatione adhibenda prægnantibus Ex qua constat ex illius opinione purgandum non esse, nisi cum turget materia, & non nisi in certis mensibus; ex nostra vero, etiamsi non turgeat, si tamen periculum par sit. Nunc vero videndum est cur in certis mensibus liceat tutius purgare quam in alijs, & vnde periculum sumatur; & ex quibus periculum im-

E minet fœtui ne an matri, vel utrique pari modo; deinde, cur purgationem incipiat in ipso quarto mense, & non ante; tum, an in quarto, quinto & sexto facilius ferant purgationem quam in prioribus mensibus, quarto loco an æquale sit periculum in iunioribus & in senioribus, quod significare uidetur, cũ inquit; Iuniora, & seniora ueteri oportet, nulla posita inter illa differentia Porro, sententia Hippocratis hic clara est, non esse purgandas grauidas antequam attigerint quartum mensem: tamen Galen. in Commentario tertio primi libri de Morbis uulgaribus, comprehendit

prehendit etiam tertium mensem, & in subsidium suum adducit hunc Aphorismum sine ratione: quippè, cum author penitus excludat omnes menses qui sunt ante quartum. Proponit autem Galenus fœtum trimestrem & quadrimestrem præ ceteris iniurijs resistere, & id Hippocratem significasse in hoc Aphorismo. Reddit autem rationem huius Aphorismi eo loco his verbis: Fœtus vincula ante tertium mensem sunt imbecilla, & vniuersum corpus tenerum, qui vero propè partum sunt, quia sunt iam magni, multo indigent alimento, quo si destituantur, crebro in morbis acutis pereunt, quo fit, ut bonam victus rationem his præscribere non parui sit negotij, quæ acuto morbo laborant si conceperint: nam si ut non prægnantes parcè nutrias, perditur fœtus, si huius habita ratione liberalius cibos, in discrimen ipsa prægnans adducitur; quam ob rem fœtus trimestres & quadrimestres citius ac alij seruantur. Euidenter igitur his verbis trimestres comprehendit, pariter vt quadrimestres. Huic repugnantiæ solutionē non inueniunt, qui credunt tertium contineri potestate in quarto; vel in vno loco agi de muliere quę masculum concepit, qui cùm citius formetur, tertio iam mense fetre potest agitationem, in Aphorismo verò agi de conceptu fœminarum; vel quod in libro de Morbis vulgaribus non loquatur de purgatione, sed solum de resistentia quæ fit in ferendis morbis acutis; in Aphorismo vero agi solum de purgatione: nam hæc omnia satis refellit Galenus, cum scribit fętum trimestrem & quadrimestrem pręter ceteros iniurijs resistere, in fœtu siue sit mas, siue fœmina, differentiam non ponens; nec in ipsis iniurijs excipit purgationē, vel aliud quippiam quod officere possit. Clara est igitur Galeni sententia, se & Hippocratem velle, trimestres & quadrimestres grauidas, ferre posse facilius omnes iniurias & agitationes, reliquis omnibus. Ex quo loco etiam patet, maiorem vim his quoque mensibus ab eo tribui quam quinto & sexto, quos Hippocr. menses in Aphorismo præsenti æqualis virtutis & renitentiæ ponit. Nunc autem rationem reddamus qua fiat vt in primis & vltimis mensibus prohibeatur purgatio, admittatur vero in medijs. Rationem porrò adfert Galenus in Commentario Aphorismi, quod fœtus connexus eandem habet proportionem cū vtero, quàm fructus ad plantas; hi enim in prima generatione, inquit, debilioribus copulis continentur, & ideo facilè decidunt quādo vehementior ventus ipsos concusserit; deinde aucti difficilem habent à planta dissolutionem, sicut rursus, cum iā perfecti sunt, spontè sua sine ui extrinseca decidunt: eodem modo & conceptus in primo quidem tempore à seminis iniectione, si quando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo, vel animo vel corpore moueri vehementius, facilè disrumpuntur: sic etiam & cum iam perfecti sunt, tempore vero intermedio firmiorem habent coalitum: quare mulier vtero gerens potest fortiores motus sustinere sine fœtus offensione. Hæc rectè fortè dicuntur de saltationibus & casu mulierum, aut alijs corporis motionibus, nam hæ omnes quicquid est in corpore commouent, rationique ob id consonum est, fœtum qui firmam nondum habet connexionem aut illam suo pondere grauat, facilius elidi, quam qui in medijs mensibus grauis nondum est, & firmum iam habet connexum: non autem in medicamentis: nam si volumus medicamentum nocere ob suam venenosam qualitatem, quam putat esse Aristoteles in omni purgante pharmaco; vel ob alterationem quam inducit, vel cōmotionem humorum ad quam sequuntur tormina humorum conuersorum ad loca vicina vtero, & po-

A stea expulsio, facta contractione musculorum abdominis, vel si fit extractio alicuius substantię qua cōtinetur fœtus, vel si contingit debilitas aliqua, quicquid denique potest contingere ratione assumpti medicamenti purgantis, id magis oberit in grandiore, iam fœtu quam minore. Itaque meo quidem iudicio in prioribus mensibus & in omnibus qui longè distant à perfecto partu, facilius tutiusque purgationes ferent; id quod docet experientia: nam sæpè mulieres quæ ignorant se concepisse cum in primis mensibus sistuntur solitæ purgationes, & malè habent, consulto medico purgantur nullo emergente malo vel periculo. id quod nos frequentissimè sumus experti: vtero uero iam crescente omnia fiunt periculosiora, primum quod fętus sentiens veneno-
B sam medicamenti qualitatem, occasionem habet vt se commoueat inordinatè, & vehementer; ad hos autem motus facilè sequitur ruptura & solutio ligamētorum quibus fœtus cum vtero connectitur. deinde vasa maximè plena conspiciūtur in mulieribus quæ iam habēt grādiores fœtus, necnō vrina & excremēta alia quæ fœtus generat cum plenius iam nutritur, grauant membranas, tenduntq; acetabula, in hoc autem statu commotio omnis ex medicamento, quod fluxiones & flatus parit, periculosa est, quibus malis & periculis carent qui teneriores & nondum viuentes vel insensibiles fœtus gerunt, id quod ostendunt etiam vomitus vehementissimi & frequentissimi qui grauidas exercent & sępè torquent in primis mēsib. prægnantes mulieres, ex quib. tamē nescio an aliqua
C unquā fœtum eiecerit: quod aliæ tuto præstare non possent in alijs sequentibus mensibus. Tutior ergo est & matri & fœtui purgatio in primis mensibus, saltationes autem & aliæ motiones periculosiores quam in medijs ob fętum; in vltimis autem omnes motiones siue à medicamentis siue ab alijs causis fiant maximè verendę sunt, & matris & fętus ratione: nam abortus qui fiunt in primis mensibus, perniciosi solent esse duntaxat fœtui, in alijs vero mensibus crescit cum fœtu periculum & sibi, & matri: fœtui quidem, eo quod immaturus sit, & non vitalis, matri vero quod ob magnitudinem fœtus & immaturam disruptionem ligamentorum, difficiles partus sequi necesse est. Ceterum, incipit Hippocr. purgationem à quarto mense, fortè quod
D putaret ante fœtum non satis firmè ligatum vtero ferre nō posse eam agitationem quam sua medicamēta pariunt, septimum autem mensem non putat perinde vt quartum quintum & sextum sustinere purgationes, quoniam spontè solent tunc fieri partus, qui magis uerendi sunt si ex medicamentis purgantibus accedat alia commotio & agitatio. Reliqua quæ sunt proposita ex superioribus patent.

APHORISMVS II.

In medicationibus talia educere ex corpore, qualia & spontè prodeuntia, utile: quæ vero con-
E *trario modo prodeunt, cohibere oportet.*

De scopo & lectione huius Aphorismi magna est controuersia inter interpretes: nam Gal. hunc differre à secundo Aphorismo primi libri scribit, in eo, quod in secundo agat de omnibus euacuationibus quæ fiunt à Medicis: in hoc vero solum de purgatione. Galenum vero Cardanus reprehendit, quod nihil tale velit Hippocrates, sed alia quædam, quę proprium faciunt huic Aphorismo scopū non

non solum enim, inquit, hic specialis est & ille generalis, sed quod in hoc de proprio quodã genere morbi, non de omnibus loquatur, ita, vt hic Aphorismus (vt illis verbis vtar) bifariam sit specialis illius comparatione, ille enim de omni morborum genere & omni euacuatione loquitur, hic peculiariter & solũ de purgatione & de morbis solis, in quibus iam aliquid sponte excernitur. Sed vt à Cardano incipiamus: qua ratione potest ille statuere Hippocratem agere de proprio quodam genere morbi, in quo iam aliquid sponte excernitur, si nulla fit mentio alicuius morbi? Deinde non solum in morbis & ipsa curatione sed in ipsa conualescentia & præseruatione utimur medicationibus siue purgationibus, in quibus vera etiam est Hippocratis hæc sententia; cur ergo sententiam multis communem & utilem, contrahere vult ad vnicum & rarum morbi genus? Addo, quod illius interpretatio repugnat ipsi Hippocrati, vult enim si ex turgente materia iam aliquid excernatur, tum maxime expedire purgationem: nam tradit Hippocr. alibi, quæ mouentur integrè non esse purganda, neque etiam alio modo mouenda, inchoante verò primum natura purgationem, quis intelligere potest illam non integrè prosecuturam euacuationem, præsertim cum turgentia materiæ properantis ad excretionem id polliceatur? Addo, quod eum sensum Aphorismi tueri non potest, cum dicit si materia turget, & aliquid iam prodeat vtiliter, adiuua naturam: nam post turgentem materiam frustra additur & aliquid iam prodit vtiliter: nam constat turgentem materiam ex præcedentibus Aphor. vtiliter prodire, alioqui perperam iuberet turgentem materiam esse euacuandam. Quod etiam scribit in profluuio sanguinis è naribus, non esse sanguinem mittendum ex brachio, quia sanguis non educitur noxius, non intelligit nouam secari non ad sanguinis euacuationem, sed ad reuulsionem. Desinat ergo ille sibi canere triumphum aduersus Galenum, quem mordicus temereq; hic lacerat. Nec tamen ipsum Galen. ego probare possum: nam hic Aphoris. non differt à secundo primi, hac potissimum ratione ut ille vult, quod in illo de omni euacuatione, in hoc uero de sola purgatione tractet, sed quod in eo secundo doceat nos cognoscere, quales sint euacuationes quæ fiunt quando vacuantur humores tales quales euacuare oportet, aut euacuantur quales non oportet. sequitur enim conferentia & facilis tolerantia, quæ certa sunt indicia bonæ euacuationis; & econtra, cum humores tales non sunt quales esse debent, sequitur nocumentum, & difficilis tolerantia ex eorum euacuatione; In hoc vero Aphorismo docet quales debeant esse humores ex quorum euacuatione sequi debet iuuamentum & facilis ea tolerantia; & hunc sensum, & hanc differentiam ex lectione vtriusque Aphorismi facilè quilibet cognoscere poterit: nam in secundo quid aliud volunt ea verba, sic & vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, confert & benè tolerant, sin minus, contra; si enim illud fiat, hoc sequetur, inquit, supponit ergo talia esse qualia esse oportet, & id quod docet, est, quod confert & leuiter ferunt: in hoc vero, verba Aphorismi ostendunt nos per medicamenta educere debere è corpore talia qualia sponte prodire solent cùm vtilitate, siue qualia etiam si sponte prodirent vtilia essent, vt rectè vertit Fuchsius. οἷα καὶ αὐτόματα ἰόντα χρήσιμα. Quæ vero, inquit, contrario exeunt modo, cohibere, idest, quæ euacuantur à Medico, non talia qualia solent sponte cum vtilitate exire, cohibere oportet. Dubiũ non est eam esse sententiam Hippocratis quam uerba ipsa patefaciunt. Sed difficilius est intelligere, an vera doceat Hippocrates; clara enim est Galeni sententia, sæpius ab eo repetita, bonas illas solum esse euacuationes, quæ fiunt sponte & à natura, quæ sunt cum signis concoctionis, illas vero symptomaticas siue malas esse, quæ fiunt cum signis cruditatis, ut in principio & incremento morborum; propterea perniciosas, aut certè difficiles videmus eas esse febres continuas in quibus inter initia morbi sanguis sponte profluit ex naribus, vel aluus soluitur, aut per vrinam vel sudorem fit aliqua excretio humoris: in febribus vero intermittentibus si in initio accessionis fiat euacuatio per vomitum sponte, prodest, per sudorem, obest; iuuat autem vigente ea & magis iam declinante, aluus quæ sponte mouetur in principijs accessionum, non proinde prodest vt vomitus, nec obest, ut sudor; quare tertianæ quę solent inuadere cũ alui profluuio, difficiliores esse solent, illis, in quibus aluus cohibetur, & vomitus procedit. At sanguinis missio, quàm præstat Medicus vena secta inter initia febris, magis prodest quàm in alijs temporibus, & iã declinante morbo temerè Medicus venam secaret, prodesset tamen tunc sanguinis profluuium ex apertione venæ sponte facta. Præterea, si Medicus in continuis & intermittentibus febribus biliosis aut etiã factis ex mistione bilis & pituitæ leue exhibeat medicamentum purgans per aluum, proderit vtique huiusmodi euacuatio, vt quotidianus docet vsus; quid hæc quæso efficiunt aliud, quàm quod tales non oportere esse humores in euacuationibus quas natura spõte facit, quales requirunt medicamenta nostra vacuantia? nam si eædem similesq; qualitates requirerẽtur in vtraque euacuatione, vtique in ijsdem temporibus morbi in quibus eadem sunt in humoribus qualitates, æquè prodessent & obessent euacuationes nostræ cum illis quæ sponte fiunt. Sed quia diuersæ sunt, & tales eas esse oportet in diuersis instrumentis quibus natura & ars vtitur ad euacuationem, ideo non prosunt semper euacuationes, si fiant eorum humorum qui solent à natura cum vtilitate euacuari: vtitur enim natura ad euacuandum noxios humores facultate segregatrice & expultrice, quæ non agit rectè nisi præcesserit concoctio, cuius actione & vi vincitur, quod est sibi dissimile, ac in ea victoria gignitur excrementum, quo facto, iam habet expultrix facultas quod agat, vt separet scilicet quod excrementum est, ab eo quod est vtile, & hoc relicto illud prosequatur, & tandem per naturales canales extrudat; non mirum igitur si in continuis febribus in quibus coniuncta & antecedens materia tota in vasis continetur, & simul concoquitur, nihil inter initia expellere potest per purgationem: nondum enim factum est excrementum; in declinatione vero iam prorsus concocto humore, factum est omne excrementum, & propterea tunc perfectis, faciles, & vtilissimæ fiunt à natura purgationes; minus vero perfectę in statu, quia adhuc natura in concoctione laborat, minus adhuc in augmento, quia minima pars excrementi adhuc genita est, vnde fit, ut natura in separatione & expulsione sępè agitet & commoueat id quod nondum est excrementum factum, & ex ea commotione maiore aut minore, & separatione atque expulsione eius quod iam excrementum est, sequantur mali aut boni euentus: nam si parua est agitatio & expulsio in eo quod nondum est excrementum, & aliquid iam ex ipso excernitur, tales excretiones solent vocari ab initio Symptomaticæ, sed quæ postea fiunt, Criticæ; quod si magna sit commotio & expulsio eius quod nondum victum est, quia non expellitur quod est inutile solùm, sed promiscuè bonum cùm malo, & plus boni quàm mali; simulque interim turbatur concoctio in maiore aut minore hac inæqualitate, sequitur uel mors, vel certè difficilis

lis iudicatio morbi. In febribus vero intermittentibus, materia tota simul non concoquitur, nec continetur in venis, sed mittitur aliundè, nempè à suis focis, vt in tertiana, ab hepate: non mirum si natura per vomitum in initio accessionum vtiles facit euacuationes: humor enim qui euacuatur per eam partem, vt qui nullam adhuc putredinem senserit, non est crudus & dissimilis, nec commixtus cum alijs in venis continentibus sanguinem, quare non eget concoctione, vt expulsio fiat; qui vero humor per aluum exit, solet à venis prodire, præsertim si magna est excretio & humores aquosi ab illis autem non præcedente concoctione nihil expellere potest natura cum utilitate: Quod si biliosa pituitosaque sit materia contenta in ventriculo, intestinis, vel in mesaraicis, tunc prodesse solent tales euacuationes, eo quod naturam exonerent, quæ postea melius concoctioni aduersus materiam crudam & putrescentem vacare potest. Ceterum sudores inter initia morbi continui ac etiam in principio accessionum, pessimi sunt, in declinatione vero optimi, & in statu laudabiles, quoniam illorum materia à venis ducitur, in quibus continentur crudi humores, qui in principio morbi & accessionum concoctionem nullã adepti, non admittunt aliquam fieri in massa humorum separationem & expulsionem; declinante uero iã morbo, accessioneq́; concocto humore morbi & accessionis causa, iam segregatio & expulsio fieri pôt vtilis, cum iã habeat natura factũ excrementum, & vti possit calido natiuo ad separationem & expulsionem, quod amplius in concoctione non est occupatum, hoc.n. cum sit vnicum naturæ instrumentum, quo illa vtitur ad omnes functiones suas obeundas, meritò fit, vt interim cum illud vehementer in vno opere laborat, reliqua malè peragantur; propterea, cum natura & calor maximè incumbant concoctioni, nulla potest hac quoque ratione fieri separatio & expulsio, & cum hęc fiunt, concoctio feliciter obiri nequit; Igitur in euacuationib. quę rectè à natura fiunt duo necessario requiruntur; vt excrementum factum sit quod est expellendum, & calor natiuus possit seruire expulsioni; quod si vnũ ex his desit, aut ambo absint, aut perfecta non sint, tanto deterior fit euacuatio, quanto maior est defectus.

Hæc quidem de purgatione & inæquali euacuatione à natura facta rectè dicta videntur. Sed quid dicemus de sanguinis profluuio, quod etiam obest in principio morborum, solet autem prodesse in alijs temporibus: an concoctionem requirit natura in tota sanguinis massa quæ tota expellitur nulla facta unius ab alio separatione? Sic profecto sentiendum est, vbi concoctio requiritur: nam etsi nihil separandum est, sed æqualiter expellendũ quod in venis continetur sanguinis nomine, tamen ille est naturæ ordo, vt pręcedere debeat concoctio omnem aliam naturalem actionem, alioqui concoctio ipsa malè peragitur, & ea læsa, omnia turbari necesse est. Porrò, turbari concoctionem vbi natura incipit exercere segregatricis & expultricis facultatis uires, ideo contingit, quia concoctio requirit quietẽ in humoribus & spiritibus, quam violant segregatio & expulsio, quæ sine motu pfici nequeũt: Itaque sanguinis excretio obest crudo adhuc morbo, quia intermittitur læditurque concoctio, quia tamen minor fit agitatio in hac æquali euacuatione, quam in purgatione, ideo minus obesse solet in febribus putridis in initio morbi sanguinis profluuium quã purgatio: vbi vero concoctio necessaria non est, vt in synochis non putridis, sed solum requiritur expulsio ad naturam alleuiandam quæ premitur multitudine & ebullitione, statim prodest sanguinis e- A missio. Sed dicet fortè quispiam, quomodo prodesse potest in febribus putridis, in quibus non ipse sanguis, sed alius quispiam humor putrescit, sanguinis profluuium concocta iam materia morbi, aut cum adhuc morbus viget? non enim peccans humor excernitur per ęqualem eam euacuationem, aut certè minima illius pars: id quod spontè concedo, sed alia ratione maxime confert, quod scilicet vena aperta cum sanguine ipso expirant putridi vapores qui febrilis caloris & putredinis sunt causa; remedium igitur est profluuium sanguinis aduersus prædicta mala, sed non tollit putridam materiam; quare post sanguinis effluxum ad perfectam sanitatem necessaria est purgatio, quæ cineres ex putredine derelictos, & adhuc commixtos cum reliquis humoribus in vasis, separet & expurget. B Ex quibus quidem patet, quales humores requirant euacuationes quæ sponte fiunt. Nunc agendum est de nostris euacuationibus quæ non requirunt easdem qualitates, quoniam per alia instrumenta perficiuntur: nam sanguinem mittimus secta vena, ad euacuandam multitudinem quæ premit naturam; vel ad ea præstanda quæ per accidens euacuationem sanguinis sequuntur, quo fit vt citò perficiatur huiusmodi euacuatio, & ob id non turbentur naturæ opera, sed iuuentur, sublatis vel diminutis causis morbosis repugnantibus. In purgatione quoque medicamenta nostra alliciunt & separant à tota massa humorũ, cum quem sibi habent familiarem; quod si ipse sponte sequitur, vt ille qui tenuis est & calidus, aut qui C iam est in motu, nulla perturbatio sequitur in naturæ operibus, præsertim à leuioribus medicamentis, siue illa antecedentes causas solum attingant, siue etiam putrescentem humorem. Quod si humor familiaris medicamẽto crassus, tenax, multusq; sit, frigidus, impactus, & valdè cum alijs commixtus, quia non potest sine magna agitatione, & violento medicamento separari ab alijs, & duci per vasa, & alios internos corporis meatus, donec perueniat ad partes destinatas ad eius effluxum, obsunt huiusmodi purgationes, quia nostra medicamenta purgantia tales non trahunt humores, quales trahere debent; in ea vero violentia retentionem, concoctionemque naturæ turbari necesse est; & id est quod maiores nostri tradiderunt, non esse pur- D gandum ab initio, nisi cum materia turget, id est facilè separari & sequi potest attractionem factam à medicamentis. Ac quoniam in omni purgatione requiritur naturæ auxilium vt medicamenta actuentur, deducanturque (vt dici solet) de potentia ad actum, & fortè etiam trahantur per corpus, & separatio quædam fiat eius humoris qui elicitur à medicamento, ideo solet ex purgatione quæ fit in initio febrium, non semper sequi iuuamentum, vt in sanguinis missione, quod solius artis est opus: in purgatione vero aliquando agitatio maior fit quam opus sit ad natura actiones conseruandas, sed in hoc quoque quis dubitare potest, cur si medicamentum purgans, attrahendo opus suum perficit, concoctionem quoque in humoribus biliosis & tenuibus requiri- E mus, quæ omnia incrassat viscosaque reddit? an concoctio non expectatur vt humor fiat in suis qualitatibus aptior ad purgationem, sed vt naturam habeamus adiutricem: interim enim cum illa vehementer incumbit cõcoctioni humorum, in qua pariter requiritur retentio, non pôt eo pręstare vsus quos diximus necessarios medicamẽtis purgantibus; absoluta vero iã concoctione, factoq; in ea excremento, & liberata natura à suis operibus, iam pôt illa sua officia impartiri nostris medicamentis, & cum illa iam totam materiam morbi habeat victam, sequitur facilis &

integra purgatio; nec tanta est per concoctionem acquisita crassities & lentor, quin melius simul sit natum iuuamentum ex auxilijs quæ iam præstare potest natura & ex eo quod iam paratum sit excrementum, familiaris medicamento materia. Quod si illa vel ob intermissionem morbi, vel quia nondum plurimum occupata est in concoctione noxiæ materiæ, vt fit inter morbi initia, tunc quia potest partem sui operis impartiri nostris medicamentis, non expectata maiore concoctione, felicissime peragitur purgatio; & id est quod Hippocr dicebat circa initia & fines mouendum, quiescendū verò esse in vigore morbi: nam circa finem prorsus liberata est natura à suis operibus, inter initia vero leuiter adhuc occupatur, in vigore vehementium morborum sibi soli seruire potest, in mitioribus itaque morbis purgatio non potest obesse, quia vt illa mitius agit, ita partem sui caloris & concoctionis ociosam habet, paratam ad vsum nostrorum medicamentorum. Hæc ergo dicenda mihi videbantur de qualitatibus quæ requiruntur in humoribus qui euacuantur à natura sponte, vel ab arte nostra, quæ videntur Hippoc. sententiam euertere, quippè, cum ille velit tales euacuari à nobis humores quales solet ipsa natura rectè expellere: nos autem ostendimus in paucis euacuationibus contingere ut tales sint humores in utraque euacuatione, quam illis exceptis qui euacuantur post concoctionem, dissimilitudo videtur esse necessaria. Pro Hippocr. ergo dicendum, quod ipse nolit humores qui euacuantur per nostra medicamenta, tales esse debere qualis postulant euacuationes spōtaneæ, sed quod Medicus debeat quærere in suis euacuationibus eas qualitates in humoribus, quæ vtiles reddant ipsas euacuationes, sicut natura facit (eligit inquam idoneas qualitates) in suis bonis euacuationibus. Superest vt quædam addamus ad obscuriores locos quę habentur in Commentario ipsius Galeni declarandos: Igitur quod scribit ex spontaneis euacuationibus quasdam fieri à potentia quæ nostrum regit corpus ipsum corpus expurgante; alias vero ex irritamento aliquo, alias, eo quod ea quæ excernuntur, à vasis nō contineantur & eas euacuationes quæ fiunt à natura iuuare, eas vero quæ fiunt ex irritamentis, & ex imbecillitate retentionis, symptomaticas dici, non prodesse & esse prauę euacuationis indicium: hęc inquā, sunt expendenda, neque.n. intelligendū est aliquam fieri euacuationem à natura absque irritamento, est enim natura ea & potentia regens nostrū corpus quā dicit hic esse vtilium euacuationum authorē, expultrix facultas, quæ eo authore in libris de naturalib. facultatibus non agit nisi irritetur vel à qualitate, aut quātitate vel tota rei substātia; ut.n. quæ amica sunt, retētricem, & concoctricē facultatem mouent ad agendū: ita excrementum & oīno noxium aliquid esse oportet quod excretricem vim excitat. Requiruntur igitur in oī euacuatione irritamenta, sed quæ fiunt secundū ordinem naturæ in quo præcedit concoctio, quę oēs malas qualitates quę sunt in humoribus ex quib. vera irritamenta, nascuntur nō appellantur ab eo irritamenta cū naturam non cogant agere, nisi in statis suis tpib. cessante iā concoctione & facto excremento, in quo victis qualitatib. noxijs manet sola inutilis substantia quę naturā excitat ad agendū absq; ulla molestia, ut apparet in excremētis alui quę relinquuntur ex bona cōcoctione alimenti. Quę vero symptomaticę sint excretiones, i. intēpestiuę, nō expectata coctione & immoderatę, aut cum dolore & eidēti molestia fiunt, nascuntur ex irritamentis, népè ex mordacib. qualitatibus q̄ sunt in humorib. & propterea obesse solent, quia ante concoctionē, vt diximus, natura non pōt separare bonū a malo, & malū expellere, sed boni multū cum malo expellitur; aut si malū totū videtur quod per alui profluuia & vomitiones excernitur in febribus, quales sunt pituitosi, biliosi, aquosiq; humores, certè ea rōne malæ sunt, quod cōcoctionem turbent, sine qua vinci non pōt materia morbi & sequi salus. Sūt pręterea prauę dispositionis signa, malos.n. oportet esse vel qualitate, vel quantitate, aut tota ēt substantia humores, qui naturę ordinē perturbant; propterea (vt antea diximus) intēpestiuæ hmōi euacuationes longū aut lethalem fore morbū significant. Illud vero quod scribit, fieri aliqn̄ euacuationes eo quod à vasis non continentur humores, id fortè non fit, nisi in sanguinis profluuio facto ex humorū abundantia, vel ebullitione & in lienteria, quā quam in sanguinis eo profluuio euidēter apparet violati orificia vasorum in quibus sanguis continetur.

APHORISMVS III.

Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leniter ferunt; contraria verò grauiter.

CVm dixisset in superiori Aphor. Hipp. quales oporteat esse humores qui purgandi sunt, nunc docet quid sequatur huiusmodi purgationem. Duo sunt, inquit: conferentia, & facilis tolerantia: illa in eo spectatur, quod vel tollantur vel minuātur affectus præter naturā, qui sunt in ægrotantibus; vel rescindantur aut saltem ēt minuantur causæ quæ paratæ sunt eosdem affectus excitare in his qui egent præseruatione: in cōualescentibus vero si quid adhuc superest ex reliquijs malorū humorum quod antea non fuit eductū, & illud tardat recuperationē pristinæ & propriæ cuiuscunq; sanitatis, illud quoq; cum euacuatur, prodest: nam si deiecta est appetentia, vel somni sunt turbati, vel sitis molestat, vel amaritudo in ore sentitur, aut vires non roborantur, aut aluus astringitur vel aliquid tale adhuc malè afficit cōualescentes, purgatio aliqn̄ momento tēporis omnia hęc mala abolet. Ceterum, facilis tolerantia in eo spectatur, quod sensibiliter non lædantur, qui purgātur: & non patiantur alias molestias, quam eas quas solent suaptè natura medicamenta purgātia in oīb. adferre: euitari.n. non possunt mali odores & sapores, nausęę, cōmotiones uentris, lęsa appetentia, sitis, leuis quædā exolutio corporis, & alia quędā leuia mala, quæ sequuntur assumptionē, retentionemq; medicamentorū purgantiū, & postea cōmotionem vacuationēque quæ sequitur earumvim & naturam. Hęc igitur sunt duo indicia quæ sumuntur ab effectis quos pariunt purgationes, ex quibus dignoscimus tales fuisse vacuatos humores quales oportebat euacuare. Addit vero Gal. in superiore Comment. alia multa indicia cognoscendi malos humores qui exuperant in corpore; id quod facit, meo quidē iudicio, pręter rationē; nā cū author de ea re non loquatur, id quod facit in 2. Aphor. 1 lib. non erant hic omnia miscenda omnib. Deinde, particulatim notas illas recenset nullis propositis fontibus signorum, quare empirica & nūquā absoluta redditur tractatio. Postremò non rectè ad malos vel superantes humores refert quod Hipp. ad tales & quales pertinere scribit, non.n. sequetur conferentia, & tolerantia si humores qui purgantur solum id habebunt quod exuperent vel mali sint; nam in statu febrium acutarum abundat quidem & malus est biliosus humor qui putrescit, non tamen sequetur conferentia & facilis tolerantia si in eo tempore fiat purgatio: sic in declinatione morbi

malus

malus est sanguis, non tamen euacuandus, aut si vacuabitur, oberit difficilisque erit huiusmodi euacuatio. Maiorem igitur habent vim tales & quales humores quàm per illa aut pauca alia verba explicari possint: nam alias requirit qualitates euacuatio quæ fit à natura, alias vero ea quæ fit à Medicis, quod cum satis superius sit demonstratum à nobis, superfluo hic repeteretur.

APHORISMVS IIII.

Medicari æstate superiores magis, hyeme vero, inferiores.

IN hoc Aphorismo agit Hippocr. de loco in corpore apto ad purgandum humores, vt satis verba ostendunt, superiores & inferiores partes, & considerat hic non indicantia, ea inquam quę sunt in humoribus, sed quæ ostendere illa possunt qualia sunt anni tempora, ea enim ostendunt eos humores in corpore abundare quos gignere sunt apta: Aestas enim calida & sicca auget in nobis bilem; Hyems frigida & humida pituitam; Ver calidum & humidum, sanguinem; Autumnus frigidus & siccus humorem melancholicum. Quare hic coindicantia tractat. Quid vero ostendat esse in indicantibus quod locum ostendat aptum ad purgationem nunc videndum. Id autem est non simpliciter humor ipse, sed aliquid quod in eo consideratur peculiare & proprium ei quod quærimus: nam humor quatenus plenitudinem facit, indicat euacuationem, quatenus præter modum calidus est, indicat refrigerationem, quatenus vero in se habet principium motus, quo facilius sursum aut deorsum, aut in aliam partem moueri potest, indicat nos eos motus sequi debere, quod in eo Aphor. 21. primi libri significauit, in quo scribit: Quæ natura vergit per loca conferentia eo ducere conuenit, an igitur ad hoc respiciens rectè scribit hoc in loco Hippocratem bilem abundantem (id quod fit in æstate) per superiora, idest per vomitum, euacuandam esse? id quidem asserit Galenus hac ratione: quod æstas humores in ea abundantes sursum commoueat ac trahat; quòd si verum est, probabilem fortè haberet suæ opinionis rationem; sed videtur mihi abuti nomine; exteriora enim debebat dicere, non superiora: omnes enim experimur Aestate corpora dissolui per sudores, & vomitu qui tentantur, nisi qui malè habent ex certis paucisque morbis? Addo quod ex naturæ lege frequentiores debent fieri vomitus in pituitosis, quàm in biliosis, quippè cum eo authore, uentriculus sit pituitæ sedes & officina, bilis autem nequaquam, quam ipse docet in libris de Vsu partium, magna prouidentia factum esse, vt non ingrediatur ventriculum ne turbet illius officia, sed illabatur statim in ipsa intestina, vt deorsum descendat. Docet quoque experientia, in omni morbo & per ipsam sanitatem in crapula, frequentiores fieri à natura pituitosos vomitus quàm biliosos: vnde antiqui Medici semel in mense laudabant vomitum ad vitia cruditatis tollenda, non ad reuocandam bilem ab intestinis. An fortè spectans Hippocr. ad qualitates bilis quod calida & sicca atque ignea sit, credidit illam esse leuissimam & sponte sua sursum fieri; sequendos autem esse motus naturæ à Medico. at in hoc non satisfacit, duplici ratione: primò, quod humor omnis grauis est, & deorsum facilius labatur, quam sursum efferatur; dicitur autem bilis leuis, non simpliciter, sed comparatione ad alios humores. Deinde etiamsi natura bilis eo vergeret, tamen

A obest quod non fiat vacuatio per loca conferentia; non enim omnes motus qui fiunt à natura sequi debet Medicus, sed qui fiunt per loca conferentia, non possunt autem ventriculus & os illius esse loca conferentia ad recipiendam bilem, & illam emittendam, sed longè aptiora sunt intestina & vesica, cutisque, quod si per febres tertianas & Crises acutorum morborum fiunt aliquando vomitus biliosi, hi fiunt à natura quæ fortè per venas delatas ab hepate ad ventriculum; bilem mouere cœperit, quæ cum recepta illic est, & repit ad stomachum, viam aliam non habet quàm per vomitum, sed eam, ut videmus, difficilem; ex hoc vero quod natura turbata à causis morborum efficit, non debet Medicus preceptum sumere de loco aptiore in purgationibus

B suis obeundis, sed naturam rectè operantem per sanitatem imitari, quæ cum semper bilem vacuet per intestina, ab ea admonemur idem à nobis esse præstandum, nec trahendam esse per nostra medicamenta copiosam bilem quantam sæpè requirit purgatio ad partem tam nobilem tamque sensibilem, cuius mala cor cerebrum & vniuersum corpus atque vitam ipsam sæpè in magnum discrimen adducunt. Dicendum ergo æstate per exteriores, hyeme vero per interiores partes & semper inferiores purgandum, nisi materia iam sit in stomacho quę iam moueat vomitum, tunc enim prodest vomitus, nisi frequens fuerit: qui etiam reuellendus est ad inferiora, ne assuescat natura tam mordacem & noxium humorem trahere ad partem tam nobilem mi

C rabilique sensu prędítam. Ac nostram quidem opinione verum esse satis ostendunt Hippocr. siue Polybius, & Cornelius Celsus, ille enim in libro de visalubri vtilem proponit esse vomitum hyeme & deiectionem æstate: hic vero, libro primo cap. 3. inquit: vomitus vtilior est hyeme quàm æstate; nam tum & pituitæ plus & capitis grauitas maior subest. Nec Galeni interpretatio quam habet in libro De Salubri victu recipi potest: vult enim hyeme adhiberi vomitum si pituita in ventre gignatur, & bilem per inferiora educendam si illa innatet stomacho. Quod si vniuersum corpus purgare instituamus æstate per ventrem superiorem, hyeme vero per inferior purgandum, vt in hoc Aphoris. scribitur, quoniã inquit, quæ iam abundant his medendum est purga-

D tione, dummodo ea fiat per loca quo vergunt, siquidem ducenda sunt quo tendunt per loca accommodata; at quibus ne augeantur volumus obsistere, ea per contraria loca reuellenda sunt, adeo, vt ex illius sententia, locus de salubri victu intelligatur solũ de humoribus genitis in vẽtriculo; quo in casu, bilis per inferiora vacuanda, pituita vero per superiora, in hoc vero Aphor. Hippoc. intelligere de humoribus contentis in venis, & de purgatione totius corporis, tunc .n. bilem per superiora, pituitam vero per inferiora ducendam esse: nam primum contra eam interpretationem illud facit, quod nunquam locus commodus est ad bilis euacuationem per superiora, nisi ad reuulsionem. conueniret ergo in alui fluxu bilioso, qui per medicamenta per aluũ euacuantia sisti non pos-

E sit, deest ergo quod nunquam sit locus conferens ad vacuationem bilis quę fit à Medico, vbi ille locum ac cõmodatum quærit, & vtrum libet eligere põt, cum nullam videat inclinationem & reptionem naturæ vel humoris ad eam partem; Deinde vacuatio pituitæ per vomitum reuulsoria quoq; est, & contra naturam: nam vt Galen. scribit in libris de Vsu partium, naturalis uentriculi constitutio facta est ad attractionem & ingestionem eorum quæ assumuntur, ad reiectionem vero inepta. Deinde, bilis innatans, cur non potest esse genita in stomacho æstate, vt pituita

hyeme? cur ergo non illi conueniet vomitus ut pituitæ? Tertiò, incrementum humorum non tollitur per reuellentia, sed alterantia partes quæ eos gignunt,& per commodum victum: reuulsio enim est remedium fluentium & non abundantium humorum. Amplius, debebat ipse ostendere rationem qua fiat, vt diuersa sit indicatio sumenda cum volumus corpus vniuersum purgare, ab ea quæ ostendit quid agendum sit cum humores abundât solum in stomacho, in vtraque enim euacuatione illud commune malum est quod orificium stomachi non sit locus cômodus ad recipiendos acres & mordaces humores, propterea authores prædictum vomitũ rectius concedunt in pituitosis humoribus suapte natura obtusis, quam in biliosis, & non spectant ut Galen. putat purgationem totius corporis, vel solius vẽtriculi.

APHORISMVS V.

Sub Cane, & ante Canem, difficiles sunt medicationes.

QVi in docendo scopos sibi non proponunt in omni officio medico obseruandos, ignorant quorsum hic Aphorismus & multi alij scribantur, vt ex illorum intepretationibus cognoscere quilibet potest: nos autem cum Galeno docuimus alibi, occasionem siue tempus aptum ad agendum, esse præcipuum scopum ex illis ex quibus constat medendi Methodus, de quo hic agit Hippoc. in hac tractatione de purgatione; Docet enim, quo tempore anni purgationes sint difficiles. Ex quo intelligere possumus, ex consequenti in quo sint faciles. Pertinet ergo Aphorismus ad tempus purgationis. sed quoniam hunc scopum vt alios omnes, assequimur per indicantia, Contraindicantiam, Coindicantia & Correpugnantia videndum cuius rationem obtineat tempus anni quod est sub Cane & ante Canem. Certum est, non obtinere vim indicantis: nam quod indicat, difficultatis non est causa, sed illud est quod primo & per se suadet aliquid esse faciendum: nihil autem potest aliud esse quã humor inæqualiter lædens & plenitudinẽ faciens ad proportionem is enim vt curationem per purgationem indicat esse faciendam, ita cũ adest in corpore indicat eo tempore purgationem esse adhibendam, nisi quid impedit, id est, nisi aliquid contraindicat. Propterea rectè dicebat Gal. in libro de optima secta: occasio agendorum sumitur ex præsentia indicantium & absentia contraindicantium. Contraindicant autem purgationem primo, & per se, quæ ab ea offenduntur, vires inquam nostri corporis, quæ cum valent, eam admittunt, eo vero tempore quo debiles sunt, eam fieri impediunt; alia vero per accidens, & non propriè contraindicant, vt crassities, lentorque humorum, obstructiones, voluntas ægri morosi, aut auersantis purgationẽ, & reliqua huiusmodi, quę non læduntur ab ipsa purgatione, eam tamen cum adsunt, vel prohibent, vel in aliud tempus transferunt, donec ipsa recesserint. Porro, certum est tempus anni quod est ante Canem & sub Cane non indicare, quia non est humor qui vacuandus est, nec propriè contraindicare, quia non sunt vires, nec impropriè, cum nihil sit ex prædictis, nec quidem coindicat: quia hortaretur purgationem; superest igitur, vt inter correpugnantia locum habeat, vt certo habet, quia enim virtutem ostendit, vt rectè inquit Galen. exolutam & exustam naturam, ideo difficilem ostendit purgationem.

A Interuentu igitur virtutis, & non primo & per se, hoc tempus difficultatem ostendit in purgatione. Tamen in eo non videtur Galen. ostendere vim illius temporis quod difficiles reddit purgationes: ait enim, ideo naturam & vires offendi, quia ferre non potest acrimoniam quæ prouenit à medicamentis purgantibus: nam id conuenire non potest ex multis medicamentis, quæ vel nullam aut minimam habent acrimoniam. Melius igitur vt arbitror, sentiret, si diceret naturam iam exolutam per insensibilẽ transpirationẽ, & euaporationẽ quam aer eo tẽpore præstat, ferre non posse aliam euacuationem, sic.n. ratio fit communis omnibus purgationibus. Repugnat quoque alijs rationibus, quia enim vacuando exiccat corpus, illud reddit aptiùs ad maiorem igneũque calorem concipiendum id quod etiam
B fortè facit quia ex agitatione fiunt obstructiones, quæ putridas febres pariunt; quod si medicamenta mordacia fuerint,& validiora, qualia erant tempore Hippocratis, suo morsu & calore spiritus, & humores calefaciunt, vnde febres sequuntur. Atque id est quod Gal. in lib. de Theriaca ad Pisonem circa finem scribit: Atque hoc maximè, inquit mirabilis ille Hippocrates considerans, medicamenti exhibitiones ante Caniculæ ortum, & sub ea difficiles esse tradit, quoniam febrem hoc potissimum tempus hominibus aduehit. Verùm, præcipua difficultas nascitur, quod imbecilla virtus ob eam quę necessario fit in eo tempore, euacuationem non ferat aliam ex purgatione, nisi cum difficultate. Propterea rectè dixit diffi-
C ciles fieri purgationes, & non impossibiles. Alia quoque ratione impedit illud tempus internas euacuationes quę fiunt a purgantibus medicamentis, vt rectè scribit Gal. quod contrarij fiant motus, quippè, calor aeris trahat homores extra, purgatio vero intro. His igitur rationibus difficiles fiunt purgationes sub cane & ante canem, quia tunc aer longè calidior esse solet, quam in omni alio anni tempore. Tempus autem illud durat per quinquaginta dies, nempè 20. Iunij ad decimam Augusti, & sunt decem ante Canem & quadraginta post. Quanquam in omni regione Canicula non habeat quinquaginta, & in aliquibus plures habeat. Ceterum, Astronomi tradunt Caniculæ exortum non solum difficiles reddere purgationes eo quod augeat calorem solis, id quod fa-
D cit Leo, sed etiam suo motu & influxu: nam, vt inquit Plinius, sentiunt Caniculam maria, & terræ, multæque feræ, feruent maria eo exoriente; fluctuant in cellis vina, mouentur stagna, orygen appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contrastare ac intueri & velut adorare cùm sternuerit. Canes quidem eo toto spacio in rabiem agi haud dubium est, Aquilones biduo post flant quadraginta diebus quos Etesios vocant, & octo ante qui πρόδρομοι Mitaan mari accidere Cyprino putant,& alioquin totum mare sentit exortũ eius syderis quod maximè in Bosphoro apparet; algæ enim & pisces superferuntur ab imo versa omnia; vina in aphothecis canis ortu mutantur quædam, deinde restituuntur. Hæc Plinius de ui huius stellæ. Tradunt autem Astrologi duas esse in cę-
E lo figuras, vnam Canis maioris quæ constat decẽ & octo stellis, quarum quæ est in ore, fulgentissima est, & ob magnitudinem, pulchritudinem, candorem & splendorem regina & pulcherrima stellarũ vocatur; micat autem vehementer,& propterea Arist. putat illam in altissimo cęlo esse recon ditã & hæc à Græcis σείριος ἀπὸ τοῦ σειριᾶν eo quod ea horis matutinis oriẽte ingens fit æstus,& magna siccitas canis nomine totius configurationis appellata est; quam ẽt sunt vt inquit Galenus qui siccion vocent canem, totius sideris abutentes appellatione, Canis enim vniuersum

est

eſt ſidus; quæ vero eſt intra euis maxillas ſtella Syrios, quam quis rectius ante canem nó canem vocet. Latini antiquiores Canem minorem & Caniculam vocant, ut Plinius & Higinius caniculam in ſtellam à configuratione diſtinguerent uocauerunt; tamen reuera canicula eſt Procyon id eſt ſtella & ipſa primę magnitudinis ſed non adeo fulgida & magna ſicut Canis, & ipſa nonum quoque uſurpat canis minoris configurationis, quam non rectè canem uocant nonnulli, cum ſolis duabus ſtellis conſtet. Oritur autem Canis minor cum Leone ſydere, Sole ſcilicet primam partem Leonis ingrediente, die 17. Iulij ut Plinius tradit, poſt ſolſtitium uigeſimotertio die, ex quibus colligimus ſolſtititium tunc fuiſſe 24. Iunij, quod nunc eſt duodecimo die eiuſdem menſis. Canis uero maior oritur cum cancro die uigeſimoſeptimo Iulij. Intelligit ergo Hippocr. ſub Cane, orto iam Cane, & ante Canem exoriente minore Cane purgationes difficiles eſſe. Sed iam videamus quo tempore faciles poſſint eſſe purgationes. Scribit enim Hippocr. in lib. de locis aere & aquis non eſſe exhibenda medicamenta in ſolſtitijs & æquinoctijs. Huius enim verba hæc ſunt. Maximè obſeruare oportet magnas temporum mutationes, neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neq; vranius quæ circa uentrem, neque ſecenius priuſquã prætereant dies decem aut plures, & non pauciores. Periculoſiſſima ſunt etiam ambo ſolſtitia, maximè vero æſtiuum periculoſum etiam æquinoctium vtrumque magis uero autumnale; oportet autem & aſtrorum exortus conſiderare, præcipuè Canis, deinde Arcturi, & Pleiadum occaſum, morbi enim in his maximè diebus iudicantur, aliquæ perimunt, alij vero deſinunt aut in aliam ſpeciem aliumque ſtatum tranſmittantur. His quidem verbis Hippocr. damnat multa tempora anni, tanquam importuna ad exhibenda medicamenta, aut alia adhibenda quæ corpora noſtra mitare à ſuo ſtatu poſſunt, Ac conſtat quidem cur aſtrorum ortus & præcipuè Canis id faciant, quod iam oſtendimus. Arcturi vero & Pleiadũ occaſum nó alia ratione exiſtimare poſſumus ad purgãtia medicamenta exhibẽda quã quod exoluta quodammodo adhuc ſit virtus ob æſtatem præcedentem, & humores ob æſtatem craſſi redditi, & ob id facti inepti ad purgationem: tamẽ Medici inter omnia tempora anni Ver & Autumnum putant aptiſſimum ad Medicinam factitandam, in his qui ob morbos præſentes vel imminentes ab ea opem requirũt, Aeſtatem uero ineptiſſimam indicant ab eas cauſas quas attulimus, cum difficiles oſtenderemus eſſe purgationes ob æſtum quem ortus canis parit. Hyeme vero non ob virtutis debilitatem, quæ tunc validiſsima eſſe ſolet in omnibus præterquam in decrepitis; ſed alia rationes difficiles redduntur purgationes, quod ſcilicet tunc humores in corpore ſint ex frigore veluti concretis qui ob id difficilè moueri poſſunt & non niſi à validis medicamentis, in ea vero violentia non ſolum tórmina, & alia mala oriri ſolent quæ difficiles purgationes ſequuntur, ſed etiam colliquationes ſæpè fiunt in partes nobiles, & vt tota æſtas totaque hyems euitari debent quantum fieri poteſt, ita maximè illorum ſolſtitia, quod in uno maximum frigus, in altero uero intolerabilis æſtus nos afficiat. Hippocr. vero hæc tempora euitanda eſſe ſcribit ſed rationem non ſubiungit, cur plures & non pauciores dies quam decem præteriri velit, antequã medicamenta exhibeamus, an ſcilicet quod putet præter calorem frigus & alias qualitates agnoſcat latentes alios effectus in nos emanare à virtutibus ſtellarum. Sunt qui hos contemnunt, & nihil aliud ſpectent prętèrquã æquabilem aeris tempe-

A riem, cum qua virtus redditur apta ad ferendam vim & agitationem illatam à medicamentis, & humorũ aptitudinem: Ac ego quidem horũ opinionem ſequutus, negligens ſemper fui obſeruator motionũ Lunæ, & aliorum Aſtrorum, ſed magnus obſeruator earum mutationum quæ in aere fiunt ex magno acceſſu & receſſu Solis: nequaquã tamen damnauerim Hippoc. & alios Medicos, qui ex Aſtrologia, Medicinæ maiorem authoritatem comparant.

APHORISMVS VI.

Graciles, & facilè vomentes, purgare ſuperius cauentes hyemem. B

IN quarto Aphoriſmo ſumpta Coindicatione ab anni temporibus docuit per quas corporis partes purgandum ſit corpus; eadem nunc ſumpta à corporis habitu & facili aut difficili aptitudine ad vomendum, docet qui purgandi ſint per ſuperiora vel inferiora. Addit etiam Contraindicationem quam præſtant tempora in vtroque Aphoriſmo, ſexto inquam & ſeptimo: ſed in ſexto de purgatione per ſuperiora agit, in ſeptimo vero de eadem per inferiora. Scribit igitur graciles purgandos eſſe per ſuperiora, modo facilè vomant, & vomitus non tentetur in hyeme. Ceterum gracilia redduntur noſtra C corpora, vel ob oſſium paruitatem, vel carnis minimam molem, aut quod parum habeant pinguedinis. Prętèrea, contingat vt qui parum habent carnis, ita afficiantur, eo quod parum ſanguinis gignunt aut illud excrementoſum (ex eo enim nequit caro multa procreari) videndum eſt, an de omnibus gracilibus intelligatur Aphoriſmus, an de quibuſdam duntaxat, & an id verum ſit in omni corporis ſtatu, in ipſa inquam curatione præſeruatione conualeſcentia, & in omni ætate Galenus vt videre eſt in Commentario omnibus ferè gracilibus conuenire putat, eo quod vt plurimum, inquit graciles ſint bilioſi, adeo, vt gracilibus non alia ratione competere putet purgationes per vomitum quam quod ipſi ſint bilioſi, his autem vt in quarto Aphoriſmo docuit, debetur purgatio D per ſuperiora. Verum, etſi bilioſi omnes ſunt graciles, eo quod ex ſanguine eo caro bona & plurima gigni nequit: tamen pauci graciles ſunt bilioſi. quot enim ſunt melancholici, quot alij pituitoſi, & quanto plures ex paruitate oſſium eundem acceperunt habitum in ipſa prima conformatione? Igitur quod Hippocr. commune facit omnibus gracilibus niſi impediat difficultas ad vomendum quod alias habet cauſas, perperam Galen. contrahit id ſolum ad graciles bilioſos; Certũ autem eſt, gracilia & facilè vomentia multo facilius quam alia omnia corpora, ut benè carnoſa, & pingua, per vomitum purgari: nam in vomitu primum diaphragma uehementer deprimitur, & ex ea depreſſione non leue imminet periculum obęſis craſſiſque corporibus ruptionis Pe E ritonei, ex qua ſequuntur deuolutiones omenti & inteſtinorum in ſcrotum. Itaque ſi humores ſint in uentriculo, cuiuſcumque generis fuerint, quod natura appetat per uomitum reijcere, tutius poteſt Medicus uomitum concedere gracilibus quam obæſis; non tamen propterea id intelligendum eſt de omnibus gracilibus: nam paulo poſtea ſcribet tabidis non conuenire huiuſmodi euacuationes: vt enim mediocris gracilitas ſecurior corpulentia, ita extrema, periculoſiſſima, caret enim carne & pinguedine quibus uaſa firmantur, & propterea uerendæ ſunt illorum

ruptiones in ea agitatione quę per uomitum fit per medicamenta purgantia. Ceterum, addit Hippocr. & facilè uomentes, tanquam non sufficiat gracilitas ad superiores purgationes, nisi etiam accedat facilitas ad uomitum. Sunt porro faciles ad uomitum qui collum habent breue, thoracem latum, abdomē bene carnosum, & robustum, hæc enim breuem facilemque motum præbent humoribus qui à uentriculo ascendunt ad os, quod si quis facilis sit ad uomēdum, & non gracilis, gracilibus quidem, sed difficilè uomentibus, præferendus: Addit Hippocr. cauendam esse hyemem, secutus quod scripsit in quarto Aphorismo, hyeme purgationem esse adhibendā per partes inferiores, de qua re nos illic nostram apposuimus sententiam. Quibus uero affectibus conferat uomitus, superfluum est hoc loco tradere, cum ad authoris sententiam interpretandam non pertineat.

APHORISMVS VII.

Vomentes vero difficulter, & mediocriter benè carnosos, per inferiora, cauentes æstatem.

HÆc est conuersa propositio superioris, & propterea conuersam habet interpretationem, qui enim difficulter vomunt, ad vomitum non sunt cogendi, C & qui mediocriter sunt benè carnosi apti sunt ad inferiores purgationes, in quibus Diaphragma deprimitur & musculi Abdominis comprimūtur: sed qui mediocriter benè carnosi sunt, ad oēs purgationes sunt apti, videturq; mihi vacare vel mediocriter vel bene: nā qui mediocriter est carnosus, benè carnosus est, & qui bene, id ēt habet mediocriter. Quod vero inquit, cauentes æstatem, habet quoque ex quarto Aphorismo qualecumque est fundamentum, sed quod addit Galen. in Commentario quod pertinet ad superiorem & præsentem Aphorismum, fortasse authorem non habet Hippocratem hic enim cauendam esse hyemem in vomitu proponit, non tamen propterea dixit Æstate Autumno & Vere conuenire vomitum: nam paulo postea scribit D Hippocr. Melancholicos plenius per inferiora euacuandos esse. Habet autem eam rationem Autumnus ad alia anni tempora quam habet humor melancholicus ad alios humores. Idem de Vere scribit Hippocr. in libro de Natura humana, primam illius partem hyemi similem esse; quare in ea abundat pituita & non conuenit vomitus eo authore, in media parte Veris: viget enim tunc sanguis qui nec per superiores nec inferiores purgationes vacuandus est. In ultima vero parte fortè aliquid bilis incipit abundare; Quomodo igitur simpliciter pronunciare potest Galenus æstate Autumno & Vere conuenire vomitum? Pręterea, quod scribit si res vrgeat, solum cauenda esse ea tempora quæ excipit Hippocr. præceptum continet planè inutile in nostra facultate: E quis enim in ipsa æstate cauere potest si res vrgeat inferiores purgationes in his qui difficulter vomunt, aut in ipsa hyeme purgationem per superiora in his qui sunt graciles & facilè vomunt. Hæc quidem pręcepta nata sunt cum rudi adhuc Medicina, & visu postea nunquam confirmata, nec vlla ratione comprobata. Quare, ad reliqua transeamus. Neque enim nos retinere debet Cardanus, qui de sanis hos Aphorismos scriptos putat: nam verè sani his purgationibus opus non habent, alijs vero quibus competit purgatio ad præcautionem illis adhibenda est, non in Aestate aut Hyeme, sed in Vere & Autumno, vt ratio, experientia, & maiorum exempla docent.

APHORISMVS VIII.

Tabidos vero, cauentes ad superiora purgationes.

CApit in hoc Aphorismo Contraindicationem ex affectu præter naturam in purgationibus faciendis per superiora: Sunt enim verè tabidi, qui vlcus habent in pulmone, quibus etsi omnes motus obsunt, tamen inter alios maximè nocet uomitus, vt qui instrumenta respirationi seruientia violentius commoueat, & veluti dilaceret, qui vero reuera tabidi non sunt, sed maximè extenuati, & ex habitu corporis vergunt ad tabem, cuiusmodi sunt qui pectus habent angustum, collum longum, caput magnum, hepar calidum, generantque humores salsos & habitant regiones Austrinas, aut etiam alijs frequentibus ventis agitatas, illis etiam obest vomitus, quoniam commouet materiam versus pulmonem & concutit instrumenta respirationis suapte natura infirma.

APHORISMVS IX.

Melancholicos autem plenius per inferiora, eadem ratione contraria opponentes.

VIdetur in superibus Aphorismis cū ageret de Aestate & Hyeme de gracilibus facilè vomentibus & de carnosis vomentibus difficilè, docuisse, per quas corporis partes expediat purgare biliosos & pituitosos; nunc idem docet de melancholicis; appellat autem melancholicos in quibus abundat humor melāncholicus. Est autem melancholicus humor quidam naturalis, qui & propriè melancholicus humor dicitur, alius uero est pręter naturam, qui propriè atra bilis nuncupatur; alius qui planè non est secundum naturam, nec omninò præter naturam. Porrò, qui naturalis est, gignitur in sanguificatione ex terrena portione alimenti frigida, sicca, & crassa, & huiusmodi humor minimam obtinet quantitatem inter alios humores in tota sanguinis massa; quod si alimenta plurimum obtineant potentia huius substantiæ, iam plus gignitur humoris melancholici; idem quoque accidit, si frigida & sicca sit hominis temperies, quomodo qui in ætate sunt declinante melancholici inter alios censentur vt.n. qui calidi sunt & sicci ex temperato nutrimēto, plus bilis procreant quàm temperati, sic accidit in alijs temperaturis, ut agentia validiora sibi materiam moliantur ex re etiam dissimili. Atra vero bilis, vt Galenus passim testatur, fit ex adustione, vel ipsius naturalis humoris melancholici, vel sanguinis crassioris, aut flauæ bilis, quæ in vitellinam primum, mox in æruginosam, posteà in isatodem, demum in atram conuertitur; ac vt materia ex qua fit varia est, ita non est simplex natura atræ bilis, nec idem effectus, vt apparet in maniæ differentijs, & alijs affectionibus melancholicis; nec omnis quidem atra bilis acida esse potest, & terram fermentate:

tare: nam quæ ex flauæ bilis assatione fit atra, talis esse non potest, cum ex amaro nihil acidum fieri possit, sed ex acerbo & austero, vt Galenus docet in libris de simplicibus. Sola igitur atra bilis acida esse potest, quæ generationem habuit ex adustione humoris melancholici, causamque oportet esse magnam quæ talem humorem potuit assare: propterea lethales sunt omnes affectiones, in quibus atra bilis excernitur; quippè cum iudicet pessimam subesse in corpore dispositionem, & veluti cancerosam, quæ tales pariat humores. Non naturalem appello humorem melancholicum, qui materiam quidem habet terrenam, sed non factam ex simplici sanguificatione, sed etiam cum quadam adustione, qualis est humor melancholicus qui gignitur ex alimento in naturis biliosis, in temporibus calidissimis, ex eo humore videntur fieri febres quartanæ, vt quæ soleant in Autumno, & in ætate declinante procreari. Itaque meritò Hippocr. melancholicos omnes causet esse euacuandos per inferiora, quoniā crassa, terrenaq; est humoris cuiuscunque melancholici natura, quæ deorsùm vergit, & inferiora loca, per aluum scilicet cum ea sit loca lata, & apta ad suscipiendum & emittēdum talem materiam vtrumque igitur habet hic humor, scilicet quod vergat deorsum, & per loca conuenientia. Verùm fortè quispiam contra afferet, quod scribit Galenum primo ad Glauconem quartanariis imperandū esse vomitum post cibum, exhibendumque ad id helleborum album. Qui verò, inquit, nequeunt euomere, hi per inferiora valentius sunt purgandi; Quo in loco euidenter repugnat Galenus huic Aphorismo, & suæ interpretationi quàm hic affert: nam hic solum tractatur de purgatione per inferiora in melancholicis affectionibus, illic verò vomitum proponit: purgationem verò per inferiora tunc solùm, si fieri non potest facilis vomitus. Ego verò dicere solebam, vomitum non imperari quartanariis ad humorem melancholicum expurgandum, sed ad pituitam quæ in quartanariis, & aliis melancholicis temperaturis gigni solet, & abundare in vētriculo: pituita enim frigidam habet causam, & nō necessariò frigidam, & siccam, vt ostendit senectus pituitosa, talis autem pituita commodè per vomitum expurgatur; sed cum in superioribus Aphorismis in temporibus in quibus pituita abundat, & in habitibus pituitosis non esse tentandum vomitum, refugium his authoribus reperiri non potest. Ceterum quod scribit plenius vacuandos esse melancholicos intelligit Galenus fortius idest validiorib. medicamentis, sed fortè etiam rectè adderet, frequentius, nam vt in loco præcitato ad Glaucon. scribit, sæpius purgandi sunt melancholici, quoniam crassa, & terrena materia tota simul concoqui, præparari, & expurgari nequit: quare præstat paulatim, & frequenter per mitiora medicamenta tentare euacuationem, quàm semel per validissima. Quod verò rursus addit, eadem ratione contraria opponentes, interpretantur Fuchsius, & alii nonnulli, quasi dicat, quemadmodum flaua bilis quæ læuis admodum est, spontèque sursum repit, per vomitum euacuanda est, ita melancholicus humor quia crassus ac grauis, deorsumque vergit, per inferiora purgandus erit. Quorum quidem interpretatio non placet: non enim est contraria oppositio huiusmodi, quæ colligit ex proportione quid sit faciendum.

Præterea, proponit melancholicos per inferiora esse euacuandos, non spectans quid conueniat biliosis. Postremò ex superioribus Aphorismis debemus hanc particulam interpretari: dicebat enim

A gracilés, & facilè vomentes purgandos esse per superiora, & opponebat illis hyemem, quæ contrarium motum postulabat: sic illis qui difficulter vomunt, & benè sunt carnosi, laudabat purgationem per inferiora, nisi impediret æstas, quæ contrarium postulabat; sic nunc docet melancholicum humorem per inferna vacuandum, nisi impediat æstas, aut gracilitas corporis, aut facilis vomitus, aut aliquid denique illorum quæ pollicentur faciliorem vacuationem per superiora.

APHORISMVS X.

B *Medicari in valdè acutis si materia turget eadem die; tardare enim in talibus malum est.*

Satis ut uerba ostendunt hic Aphorismus pertinet ad tempus purgationis, non in omnibus quidem morbis, sed solum in ualdè acutis, nec omne docet tempus quod in illis est aptum, siquidem & in ipsa declinatione aptissima est purgatio, sed solum de principio, agit quod uerba ostendunt, eadem die. Videtur tamen hoc præceptum nō facere commune omnibus peracutis morbis, sed in illis duntaxat in quibus materia turget. Qua quidem in re, hæc sunt excitanda: An scilicet purgatio competat ualdè acutis morbis suapte natura, quatenus sunt acuti, an solum his in quibus materia turget & quid sit ipsum turgere qualis præterea conueniat purgatio postremo an eadem die purgatio adhibēda, & tardare sit malū. Porro Gal. & alij interpretes non putant conuenire purgationē morbis peracutis nisi turgeant. Ego uero arbitror simpliciter cōuenire in oībus ualdè acutis, siue sint, siue febre, siue cum febre affligant; de quibus uidetur potissimū intelligi Aphorismus: nam ubi abest febris, nulla est cruditas (ut alibi ostendimus, propterea non est expectanda cōcoctio quę impedit purgationem exercere inter initia morbi. Sunt autem pauci admodum morbi peracuti sine febre, nempe Apoplexia, Tetanus & Conuulsiones graues, in quibus profectò Medicus præcipuum auxilium sumit à purgatione, & D euacuatione lædentium humorum, etsi alia interim auxilia non sunt omittenda, vt sanguinis missio, reuellentia, discutientia, & alia quæcunque excogitare possunt oportuna ad exonerandam naturam. In morbis vero valde acutis qui sunt cum febre, eadem planè est ratio: nam illa summa acuties prouenire non potest nisi à uiolenta admodum causa, quā sola natura breuissimo temporis spacio vincere non potest; & pauci sunt acutissimi morbi, qui non fiant ex multa & calidissima, & aliquando maligna bile putrescente: nam si synocham febrem excipias, nescio quod morbi genus peracutum reperias, quòd ex tali bile ortum non ducat. Huic malo sola venæ sectio mederi non potest, ut quæ putrescentem materiam non euacuet. Quare post sanguinis missio- E nem quæ aduersus causas efficientes putredinem pugnat, purgatio necessaria est, quę portionem materiæ putrescentis minuat, aut etiā antecedentem causam tollat; quibus peractis, natura facilius postea potest quod reliquum est concoquere, & expellere, nec impedit putredo & cruditas, quæ ex putredine nascitur ad purgationem adhibendam, quia humor hic tenuis facilè sequitur attractionem medicamenti non turbata interim naturæ alteratione præsertim quod dicatur à nostris omnib. authoribus, quod etiam docet experientia, illam inchoante morbo

non

non multum adhuc occupari in concoctione, id A quod postea facit crescente & maximè vigente morbo. Acutis igitur omnibus morbis conuenit purgatio inter initia, ita postulante vehementia morbi, & illius materia quæ nostra requirit auxilia & facilè sequente humore lædente, & non turbata natura, quo minus possit seruire purgationi alterando ipsum medicamentum, separando malum à bono & expellendo quod malum est, & attrahitur à medicamento. Nec oportet aliam requirere præparationem, ex nominata turgentia, quæ nihil aliud habet quàm inane nomen, quod sola Hippocratis vsurpatione nos hactenus omnes terruit: nam cùm verbum ὀργάω multa significet, vt spontè moueo, sum ad libidinem propensius, coitum appeto, incendor libidine; Galenus putat vsurpari in ea significatione, quòd in eo statu B corporis natura stimulata perinde vt animalia cõcitata in Venerem appetunt excretionem. Sed ille debebat indicia afferre quibus huiusmodi naturæ impetum deprehendere possemus in principijs morborum: nam illis vigentibus, instantis crisis & aliarum excretionum certæ sunt notæ, vt ille in libro de Crisibus & de diebus criticis rectè docet. Inchoantibus vero morbis nihil tale conspicitur, in acutis continuisque morbis, de quibus agimus, nisi fortè dicamus tunc turgere, quando generantur in aliquibus partibus ex fluxionibus inflãmationes; sed illæ perfectè non fiunt quod appareat in toto corpore vel partibus principalibus ille pruritus & stimulus ad excretionem, qualis conspicitur in animalibus concitatis in Venerem. Recentiores vero, non ad ipsam C naturam & corpus ipsum nomen turgere referunt vt Hippocr. & Galen. hic apertè docent, sed ad ipsos humores, illos enim siue materiam dicunt turgere, idque perperam. Præterea in principijs acutorum morborum non apparent in humoribus illi motus ex una parte in aliam, & ex illa rursus in alias, sine quiete, vt in animalibus turgentibus apparet. Relicta igitur vt ita dicam huiusmodi turgentia, & hoc ipso turgere, Aphorismum ita pronunciemus: Medicari in valde acutis eadem die, tardare enim in talibus malum est: nam morbi non solum peracuti, sed etiam acuti materiam habent quæ purgationem indicat necessariã in principijs ut antea ostendimus. Verùm purgatio hæc adhibenda est per mitissima medicamenta, qualia non habebat Hippocr. sed per D ea quibus iam per multa secula Dei beneficio, & hominum diligentia abundamus; hæc enim omnia secum habent commoda, nihil vero quod possit obesse, alia vero febres augent, humores acriores reddunt, agitantque, quibus rebus concoctio turbatur, & omnia sæpè redduntur deteriora, adeo, vt Aphorismus à nobis rectius scribi possit quàm ab Hippocr. Illud vero quod scribit, eadem die medicandum, habet quoque hoc dubium, quod in huiusmodi acutis morbis sanguinis missio nullo pacto sit omittenda, & ea quidem præponenda purgationi, vt scilicet repugnemus primum efficientibus causis quæ gignunt fouentque febrem, an igitur vult Hippocrates eadem die mittendum esse sanguinem & purgandum, & quibus horis diei hæc sunt obeunda? Scio, non defu E turos qui negabunt eadem die hęc fieri posse, quod natura nequeat duo valida remedia vna die sustinere, & contrarij motus ferri non possint, si subito sibi succedant, nec differri possit purgatio in horas vespertinas ob concoctionem alimenti. Quorum quidem rationes etsi contemnendę non sunt in leuioribus & tardioribus malis, tamen in peracutis, in quibus est præsens periculum, non soleo vereri post sanguinis missionem, interiecto spacio vnius horæ, exhibitionem purgantis medicamenti; nec me vnquam huius instituti pęnituit, optimis successibus confirmati. Quod si non datur occasio vtramque præstandi euacuationum eadem die, duobus primis diebus opportunè hæc fient: in alijs vero qui acuti quidẽ sunt, sed non peracuti, & tertio & quarto commodè adhiberi potest purgatio, vix enim principium excedet in eo spacio morbus, qui finem habet suaptè natura in decima quarta. Propterea rectè addit Hippocrates, tardare enim in talibus, malum est, quanto enim magis differtur purgatio, tanto deterior est, non tamen propterea omittenda tanquam inutilis si eadẽ die fieri ea non potest, præceptum ergo est, & quantò citiùs adhibetur, tanto ea vtilior sit.

APHORISMVS XI.

Quibus tormina, & circa vmbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter soluitur, in aquam inter cutem siccam firmatum.

Hic Aphorismus satis eludit illorum opinionem qui miserè se torquent in continuatione ipsorum Aphorismorum: nihil enim habet hic commune cum præcedenti & sequenti, illi enim pertinent ad curationem, hic vero ad prędictionem. Docet enim, quẽ finẽ expectare oporteat in certis malis quæ solui nõ possunt purgatione, vel alijs auxilijs mala ea sunt tormina & dolores circa vmbilicũ; hæc.n. dicit tandẽ degenerare in hydropẽ, si tandem non cedant medicamẽtis. Quid sint tormina, & dolores circa vmbilicũ & lumbos, & à quibus causis fiant, docet Gal. in Commentario. Verùm, non mihi placet, quod tormina dicat fieri ob morsum vehementem: nam verbum στρέφω à quo στροφοὶ dicuntur, reuera significat intorqueo, contorqueo, circumago, adeo, vt causa esse non possit alia præterquam flatus, qui per ventrem & intestina circumaguntur, & per multas inuolutiones mouentur. Præterea, si fierent à morsu & acrimonia humorum, non sequerentur Hydrops sicca, id est Tympanites, vt vult Hippocrates non enim acrimonia degenerat in flatuosum affectũ qui tanti sint momenti. Quod vero scribit, circa vmbilicum dolore, intelligendum esse spiritum flatuosum interceptum in inuolucris intestinorum, etiam non recipio, nam si esset illic flatuosus spiritus, soluerentur vtique medicamentis, vt solent colici dolores finiri. Necesse igitur est, huiusmodi tormina & dolores circa vmbilicum qui tandem gignant hydropem, esse extra intestina, scilicet inter Peritonæum & ipsa intestina; tales enim flatus cum non sint in intestinis, per purgantia medicamenta & inferius iniecta solui non possunt, & cum sint reconditi sub cute, musculis multis Abdominis, denso Peritonæo, difficillimè & sæpe nullo modo discuti possunt. Merito igitur cum perseuerant tormina circa illas partes ob circumuolutionem ipsius spiritus & dolores circa vmbilicum, & lumbos affligunt, magna spirituũ crassorum copia indicatur, quæ continuo augetur ab ea intemperie quæ primo cœpit ipsos spiritus & mala ex ipsis nata generare; & propterea tandem Tympanites fit, quæ nihil aliud est quam tanti eorum vaporũ copia cõclusa inter Peritonæũ & intestina, vt ipsum Peritonæũ & Abdomẽ ita distendat, vt Tympani modo, si pulsetur, sonum edat. Hæc plana quidẽ sunt, sed maior est difficultas in his quæ scribit Gal. in fine Commentarij, & passim alibi, omnem hydropem fieri à frigiditate hepatis, & maiorem esse frigi-

ditatem

ditatem in aquosa hydrope siue Ascite, quam in Tympanite: nam (vt alibi ostendimus,) sola ea species hydropis quam Leucophlegmatiam, hyposarcam, & Anasarcam vocant Græci, fit ab hepatis frigiditate, aliæ vero duæ species, Tympanites, inquam; & Ascites, alias habent longè diuersas causas quam hepatis frigiditatem & sanguificationem frustratam. Leucoplegmatiam quidem sequi frigiditatem hepatis & sanguificationem vehementer læsam, multa ostendunt. Primo, quod vniuersum corpus tumeat & album colorem, qualis est in pituita, referat; vnde Leucoplegmatię nomen: quia enim non bonus sanguis sed totus fere pituitosus fertur per corpus & ille assimilari non potest & consumi in nutrimentum, paulatim aceruatur in singulis partibus, easque grauat atque in tumorem tollit, qui cum premitur, cedit digitis, & cauitatem relinquit. Deinde, sequi solet sanguinis immoderata profluuia, vel longas dysenterias, vel hemorrhoides diu fluentes, aut immoderatas mulierum purgationes, aut longas febres, & denique omnia mala, quæ solent natiuum calorem & spiritus consumere ac dissipare, ex quo vitio sequitur hepatis refrigeratio, & ex ea sanguinis aquosi & pituitosi generatio. Præterea, eandem causam ostendūt remedia, quæ simpliciter describuntur hydropicis: illa enim spectant hanc solam speciem, & non alias, quæ suo addito cognomine propria quoq; recipiunt auxilia. Quod vero aliæ duæ species hydropis non fiant ab eadem causa, multa docent, Primum, quod multos vel potius omnes qui his malis detinentur, colorem non habent diuersum à suo naturali statu; imo quidam intensiorem habent rubedinem circa maxillas, quam haberent per sanitatem; deinde vrine sunt paucæ, & igneæ, quod ostendit bilis dominium & non pituitæ abundantiam & hepatis frigiditatem. Tertio, sitis illa inexhausta qua laborant, quomodo potest constare cum tanta frigiditate & humiditate hepatis, quę pituitā & sanguinem pituitosum aceruet? Præterea, dissectiones ostenderunt aliquando hepar horum malorum esse causam, sed non ob frigiditatem suam, atque etiam non affecto hepate ob affectum aliarum partium hæc mala nasci. Referam quid ego viderim Lugduni in Vico Mercuriali, vbi habitabam vna cum fratre meo Bartholomeo Argenter. celeberrimo suæ ætatis Medico, primis annis cum medicinam factitare cœpi; erat mulier iam vetula, quæ ventrem habebat valdè tumidum, ita vt ab omnibus hydropica iudicaretur, sed illud non poterant intelligere Medici, quod audirent ante viginti annos eam affectionem cœpisse & paulatim creuisse, ac interim mulierem non fuisse impeditam in suis officijs, donec in vltimis annis tumor in magnam molem excreuit, cum qua tamen edebat, bibebatque vt sana, & exibat vt sua negotia tractaret, color illi aderat bonus, mortua est ferè septuagenaria, & me præsente, atque fratre meo à Iacobo Regio insigni adhuc chirurgo Regis Galliarum dissecta; statim aperto Abdomine & Peritonæo, effluxit mira aquosi humoris copia, ac cum originem mali quęreremus, nihil in hepate aut liene inuenimus, quod recederet à naturali illarum partium statu: stupefacti, quod ea loca non essent læsa, in quibus maiores nostri omnis hydropis causas & sedem posuerunt, cępimus alias partes inuestigare, & tandem inuenimus in solo vtero originem huius mali, tumebat, vterus & erat induratus tensusque admodum, eoque non sine difficultate dissecto, ob insolitam illius duriciem & crassitiem, inuenta est vniuersa illius cauitas plena pingui, alba & crassa substantia, & factum (vt vno verbo dicam) steatoma; atque ita indicauimus in muliere quæ nunquam conceperat, & semper difficilè, (vt illa referebat cum à nobis peteret auxilium,) purgabatur more mulierum, paulatim aquosum humorem quo illę solent abundare, retentum aceruatumque fuisse in venis & per eam viam qua solet fieri in hydrope ex alijs causis nato, sparsum & collectum inter Peritonęum & intestina. Aliam mulierem etiam decrepitam boni habitus post aliquot annos Pisis iussi dissecari, in tali affectu, effluxit magna eiusdem humoris copia, sed nec in hepate vel Liene aut Vtero, aut alia parte, est repertum in quod referri posset causa tanti tumoris, & collectionis tanti humoris; conquerebatur cum viueret, sæpè mecum pariter de diminuta per vterum purgatione, atque ita paulatim quoque ventrem sibi intumuisse. Alios vero multos verè hydropicos dissecui, in quibus deprehendi originem mali fuisse in hepate, sed non eam frigiditatem quam existimarunt memoriæque prodiderunt maiores nostris, sed induratam hepatis substantiam, & eam quidem non ob pituitam, vel humorem melancholicum, quas materias illi quoq; tradunt generare omnes scirrhosas durities, sed nata erat ea duricies ob assationem, ob id hydrops Ascites sequi solet vehemētes aut diuturnas febres, necnon frequenter fit in illis qui multo generosoque vino vtuntur, & aromatibus, ab his enim causis hepar calefit, exiccaturque, & perinde induratur ac si frixum esset in sartagine; quod quidem malum nullis remedijs sanari potest; sicut nec lateres ab igne cocti & indurati mollescunt. Atque id est, quod Gal. dicere solet, scirrhos hepatis non curari posse, etsi causam ipse ignorauerit, vt qui huiusmodi durities non nisi ex humoribus impactis & imbibitis fieri tradat; quare, si aliqua spes adhuc est in sananda hac duritie, ea tollitur per emollientia à nobis dicta medicamenta, quippè cum ea ex ijs gignatur, quæ calorem, siccitatem, duriciemque augeant. Itaque refrigerantia & humectantia prosunt si quid prodesse potest. Illud vero consideratione dignum est, quomodo, quaue ratione sequatur hydrops ex collectione humoris aquosi ob scirrhosā hepatis substantiam: an fortè id fit, quod per eam duriciem venæ quæ sunt in substantia hepatis, occultique meatus qui transitum præbent materiæ, quæ à ventriculo trāsit à suma parte ad gibbam hepatis, sunt exsiccatio & constrictio, adeo vt cum difficultate permeet Chylus multo aquoso humore plenus, & ex ea difficultate aliquid semper relinquitur ex eo aquoso mucosoque humore, quod paulatim aceruatur inter Peritonæum & intestina, vnde hydropis origo & incremētum postea nasci solet. Sed maius in eo dubium est, per quam viam spargatur humor ille in eo spacio; Ego ex dissectionibus nihil euidens deprehendere potui: an fortè via aperitur per aliquam ex venis mesaraicis, quæ cum tumidæ redduntur ex retento humore, aperiunt sua orificia, & per illa humorem effundunt parcius aut abundantius pro magnitudine lęsionis vasorū, quo fit ut ex hydropicis quidā diutius viuant, alij minus alijs; aut fortè lęsis uenis emulgentibus, ex quo fit, vt illi parum mingant resudante scilicet eo humore in cauitatem ventris, qui integris vasis solet illabi in vesicam; Fit igitur Hydrops Anasarca ex hepatis frigiditate, Ascites vero ex omnibus causis quæ retinent & aceruant serosum mucosumque humorem. & cum fit vitio hepatis nulla alia cognita adhuc est in eo causa mali, prę terquā illius duricies, fortè semper, aut certè vt plurimū ex adustione nata. Ceterum Tympanites vt plurimum coniungi solet cum Ascite, videturque semper hic incipere, & ex hoc postea ille fieri, nulla enim videtur causa inueniri posse in aliquo membro quæ possit spacium illud quod est inter Peritonæum & intestina,

testina, tantis & solis flatibus replere: nam si Stomachus flatum gignit, ille in sua origine continetur: aut ad intestina spargitur, idem contingit, si ipse in intestinis proueniat: hinc Colicis dolores, sed Hydropes sequi non solent. Vitio vero Hepatis nescio quo modo flatus gigni & in ea cauitate tanti colligi possint, vt Abdomen totum repleant & distendant: fortè aliquando in membranis musculorum Abdominis flatus aliquis prouenit & includitur, qui tandem durante mala dispositione, spargitur in vicinum spacium, & tensionem parit. Quem casum videtur hic tangere Hippocr. Sed vt id raro fit, ita (vt dixi videtur vera Tympanitis origo nasci ex humore aquoso & mucoso Ascitem committente, ille enim facilè in flatum à calore nostro vertitur, cum extenuatur, sed dissolui nequit. Quæ quidem si vera sunt, non est quod dicat Galen. omnem hydropem fieri à frigiditate hepatis, nec quod hic dubitet, an à maiori frigiditate gignatur hydrops Ascites quam Tympanites; videtur tamen in vltimis verbis quibus scribit, neque enim humida substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo potest transmutari, meam opinionē euidenter confirmare, quod flatus qui Tympanitem efficiunt, ex aquoso humore ex quo originem primam habet Ascites, fiant; fortè etiam vitio stomachi hoc malum oriri potest, vt Cardanus refert se vidisse, & probat ob id eam læsionem quæ habent supra vmbilicum.

APHORISMVS XII.

Quorum alui lenitate intestinorum laborant, hyberno tempore supra purgari, malum.

REdit ad locum ineptum ad purgationem faciendam: docet enim quid impediat fieri purgationem per superiora, in læuitate intestinorum siue Lienteria. Est autem hyems, inquit. Quod præceptum frustra meo quidem iudicio hic repetitur: nam superius docuerat vomitum nunquam esse tentandum hyeme, quare nec in Lienteria eo tempore hoc est præstandum. Quod vero præcipuum est omisit, per quam scilicet viam oporteat Lienteria laborantes euacuare; hoc enim non patet, & id quod indicat & indicatur prius tradendum est, quā id quod contraindicat & contraindicatur: sed hoc fortè patebit cum intellexerimus quid sit lienteria, quas causas habeat, & quis sit locus affectus. Porro Lienteriam vocat in hoc Commentario & alibi Galenus ciborum & potionum celeres excretiones, ita vt talia deijciantur qualia deuorata fuerunt. Verum ea definitio superfluo addit celeritatem: nam sępius retinentur quæ comeduntur & non celeriter deijciūtur, tamen non sunt mutata in bonum Chylum, quare etiam non omnem Lienteriam definit, sed eam quæ est extrema, vix enim vnquam videmus ea quæ sunt digesta, talia deijci qualia fuerunt assumpta: alteratio enim aliqua omninò fit, quoniam semper aliquantulum retinentur in ventriculo & in ipsis inuolutionibus intestinorum, aliqua fit alteratio: in his vero quæ excernuntur per vomitum, sæpè apparet perfecta cruditas, quoniam subito sequi possunt vomitus ingestionem, & in transitu per gulam nulla fit alteratio, vt in ea quę fit per intestina. Aliquando Lienteria componitur cum Diarrhæa, aliquando cū Dysenteria. Locū aūt affectū dicit Hipp. esse vētres & non aluum, vt malè vertit noster interpres: nā aluus videtur maximè continere intestina crassiora, vt cum dicimus aluum mollire, aluum ducere, aluū A mouere, vel purgare; & ex illorum intestinorum vitio, non fit Lienteria, sed ex superiorum partium malo: non tamen crediderim intestina esse sedem huius affectionis, sed solum ipsum ventriculum: nam vt Galen. in libris de vsu partium scribit, intestina tenuia distributionis alimenti & non concoctionis sunt instrumenta: Crassa vero facta sunt ad excrementa relicta post concoctionem & distributionem suscipienda, & continenda: at Ventriculus, concoctionis primæ est instrumentum & author. Porro, vt concoctio rectè fiat, necesse est vt ipsa concoctrix facultas valeat, & retentrix quoque retineat quamdiu quoad concoctrix absoluerit suum opus, & expultrix non moueatur ad agendum antequam retentrix perfecta concoctione remittat & veluti relaxet quæ co- B hibebat. Quæ si uera sunt, non solum ex potentiæ retentiuæ debilitate fiunt Lienteriæ, vt hic Gal. tradit, sed ex ipsius concoctiuæ infirmitate, & sæpè ipsa retentrix debilis non est, sed ob quantitatem exuperantem alimenti, aut aliud vitium, nequit illud retinere. Contingit quoque ut aliquid irritet expultricem intempestiuè, quæ id quod in Ventriculo continetur non expectata concoctione, nec laborante retentrice, extrudat. Ceterum, debilitates & concoctricis & retentricis sequuntur quidem omnem intemperiem insignem, sed concoctio maximè offenditur à frigido, retentiua ab humido; quare tunc Lienteriam maximè fieri oportet, quando frigida & humida intemperies uentriculum afficit, tunc enim & concoctio & retentio pariter læduntur; quare, non mi- C rum si aut nulla, aut debilis certè fit in alimento alteratio. Remedium autem est calefactio & exsiccatio per interna externaque alia, quibus uti solemus ad hæc uentriculi mala corrigenda, sed ubi diu perseuerat hoc malum, aut grauius est ab initio, coniungitur omnino cum intemperie multus pituitosus humor, qui ex intemperie genitus est, aut ipse ex crapula genitus, intemperiem postea parit, & vētriculi ipsius substantiam laxat & exoluit, tunc conuenit purgatio quæ extrahat imbutum hunc humorem ab ipso Ventriculo, hunc timens hyemem Hippoc. non vult per vomitum euacuari, sed quam rectè, antea docuimus; imo si quid aliud solet hos vomitus iuuare quocumque tempore fiat, Galenus vero vt blandiretur Hippocrati, dicit vomitum non conuenire quan- D do adhæserit pituitosus humor intestinis, quia ea sola sunt apta educi per vomitum quæ continentur in ventriculo. rectè quidem hęc; sed quid fiet si pituitosus humor contineatur in ventriculo, vt reuera continetur, sicut ostendimus in hac affectione. Prodest ergo vomitus, prosunt & deiectiones per exhibitionem Hieræ quæ in hoc casu maximas laudas obtinet. Hæc ergo est nostra de hoc Aphor. sententia.

APHORISMVS XIII.

Ad Helleboros qui non facile supra purgantur, eorum corpora ante potionem pluri cibo, at- E que quiete humectanda sunt.

CVm in his Aphorismis ageret de purgatione per superiora, & inferiora, merito addit quoque Aphorismum de purgatione per superiora quæ fit ab helleboro, & duo docet, quinam scilicet ea purgatione egeant, & quid præterea præstandum sit ab his qui, helleborum sunt sumpturi. Egent autē helleboro vt purgentur per superiora, qui difficilè vomunt inquit Hipp. vt verba satis ostēdunt. Quam sen-

sententiam Fuchsius & Cardanus peruerterunt: Ille A enim scribit non quosuis esse vacuandos per helleborum, sed eos tantum, qui facilè nulloque negotio vomunt, & eos etiam postea concedit vacuandos esse, qui difficulter vomere solent, modo eorum corpora prius cibo plenioti, & quiete præparata fuerint At Hippocr. de his qui facilè vomunt nullam mentionem facit, & temerè sanè illis iniungeret vomitum per helleborum, quippè, cum sufficiant leuiora alia medicamenta ad vomitum ciendum, & admodum periculosum in illis sit vti helleboro: nam ex facilitate veniendi & vehementia medicamenti immoderatam sequi excretionem necesse est, & omnia fieri symptomata quæ solent comitari huiusmodi euacuationes. Qui vero difficilè vomunt, leuioribus medicamentis moueri non possunt ad vomitum; quare, B si ita postulent eorum mala, helleboro vti debent: ex hellebori enim vehementia & difficultate uomendi tutior sequetur uomitus. Verùm, quia helleborus solet conuulsionem parere, (vt postea scribet) vult corpora cibo multo & quiete præhumectari, vt faciles fieri possint motus. Hæc est sententia Hippoc. quæ facit contra Fuchsium. Cardanus vero Galenum secutus, vult Hippocratem docere corpus præparari debere antequam sumat Helleborum cum leuioribus alijs medicamentis vomitum cientibus; de quate ne verbum quidem Hippocrates tractat. Sententia igitur ea est. Ad Helleboros qui non facile supra purgantur, ducendi, & eorum corpora ante purgationem pluri cibo atque quiete præhumectanda sũt. Porro, non facilè supra purgantur, qui crassi sunt, C qui tabidi, vel pituitosis humoribus abundant, qui sunt in hyeme. de his enim antea egit Hipocrates. Egent uero helleboro non qui facilè vomunt, nec qui leuibus morbis detinentur, sed qui maximis, uomuntque difficilè. Refert Celsus, quinam sint morbi illi: datur inquit, atra bile uexatis, aut cum tristitia insanientibus, aut his quorum nerui parte aliqua resoluti sunt, comitialiq; morbo affectis, id neque hyeme, neque Aestate rectè datur, optimè Vere, tolerabiliter Autumno, quisquis daturus erit id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit. Hęc scribit ille 12. & 13. capite libri secundi. Plura uero mala adijcit Brassauolus, quæ temerè credit egere helleboro, cum ad solam deiectionem per aluum pertineat Celso authore. Intelligunt autem authores per helle D borum cum uomitum mouere uolunt, album. Datur autem helleborus albus usq; ad duos scrupulos, sed tunc præparatum exhibendum, sine pręparatione uero scrupulus unus exhibetur. Præparatur autem multis modis: nam Dioscorides lib. 4. illum miscet cum pasta ex tritico & concoquit, & postea helleborum dat uel puluerisatum vel in pillulas formatũ, Sunt etiam qui experti sunt panem illum in quo incoctus est Helleborus feliciter purgare. potest etiam incoqui in cotoneo excauato, deinde assumitur ipsum helleborum aut ipsum cotoneum mandi, quod tutius est; ab alijs in aceto per octo dies maceratur, exiccaturque postea in umbra. alij macerant in aqua uitæ quam postea urunt, & ea usta helleborum exhibent; Alia authore Gal. raphano immit E tunt, cumque infixum seruant triduo, abijciunt postea, & raphanum comedunt, aut macerant in oxymelite per 24. horas, postremo oxymel bibunt. Sũt tamen qui helleborum cum raphano cui infixus est in oxymelite macerant. Paulus Æginota helleborum minutissimè dissecat, & ex eo drachmam uel duas decoquit in succo Ptisanæ aut Halicæ, & succũ eum postea præbet abiecto helleboro. Hæc quidem de exhibitione hellebori albi, quem ego censeo non esse exhibendum nisi vbi alia auxilia non contulerũt

mitiora, cuiusmodi sunt pus pingue cũ oleo, oxymel cum decocto seminis anethi, radix peponis arida cũ mulsa, Betonicæ radix, & Agaricus. Validiora sunt succus Ebuli, aut Sambuci, & drachma radicis Asari quo felicissimè sum aliquando usus in coxendice & grauioribus alijs morbis sine febre. Nigro uero helleboro sæpè sum usus in decoctionibus cum alijs herbis & seminib. & eo liberaui Bononiæ laborãtem morbo Comitiali qui originẽ habebat ex tribus minoribus digitis manus.

APHORISMVS XIV.

Cum biberit quis helleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis, ad somnos vero atque quietem, minus indicat autem nauigatio turbari motione corpus.

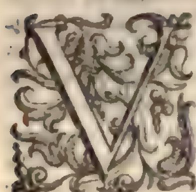
Galenus putat hunc Aphorismum esse scriptum ab Hippocrate, ut doceat, qua ratione fiat ut Helleborus assumptus maiorem habeat uim ad purgandum, quem quidem redarguit Cardanus, qui, inquit Hippocratem hic docere, non quo modo augenda vel sistenda aut minuenda sit purgatio, sed quo pacto ea commoda, facilis, celeris, & minus molesta fiat ut uenenosum alioqui medicamentum cito exeat à corpore; Cuius opinionẽ ego unice probo: nam de augenda uel sistenda purgatione apertè agit Aphorismus sequens. Id autem quod commodam & facilem reddit purgationem assumpto helleboro, est motus, inquit Hippoc. qua quidem in re uidẽdum est, de quibus motibus intelligat, & quo modo, & quando, & quatenus sint adhibendi. Deinde quæ nam sit ratio & an illa sit communis non solum helleboro assumpto, sed alijs omnibus medicamentis purgantibus. Si uomitus expectatur ab hellebori sumptione (ut hic uult Hippocrates) certum est eum de omnibus motibus non intelligere: nam ei motus, ut ira & tristitia, nõ adiuuãt uomitũ, nec inter motus corporis ambulatio quæ recta uia procedit uim habet turbandi corpus & ciendi uomitum, quare de illis solum motibus intelligere oportet, in quibus fit turbatio & commotio earum rerum quæ sunt in stomacho, id quod faciunt maximè nauigatio, gestatio, corporis equitatio, & ambulationes quæ fiunt per circulum, leues autem oportet esse quosdam ex his motibus, alios vero uehementiores, si uomitus sequi debet: nam agitatio quæ fit nauigando, non fit cum mare est tranquillum, sed impetuosum à uentis agitatum. Vehemens autem ambulatio aut cursus, tuto non adhibentur, quia te pisit helleborum uenenosum aut certè malignum, suaptè natura in uenas, quare illi motus sunt eligendi, qui solum possint eleuare humores à stomacho, quare modus quoq; abhibendus est in motibus, quos idoneos in re proposita indicauimus esse; nec statim assumpto helleboro motus fieri debet, sed posteaquam coniectura iam ostendit redactum esse medicamentum (vt dicere solemus) de potentia ad actum & cum iam purgatio fit, quiescendum ne equo currenti calcaria addantur. Vt autem facilis fiat uomitus, præter alios motus, cum iam ille instat digitis uel penna oleo intincta & ructibus adiuuanda est interna ea agitatio. Est porro communis ratio cum Helleboro omnibus medicamentis quæ uomitum mouent, ac in leuioribus quidem motus adhibentur, non quod immineat aliquot periculum ex longiore illorum mora in corpore, sed ut ualidior reddatur ex ea perturbatione

turbatione

turbatione vomitus; In illis vero medicamentis quæ per aluum purgant, distinctio adhibenda est: nam vt leuis quædam commotio non obest, cum iam medicamentum commouet corpus, ita quies adhibenda est ab initio, quippè, cum verendum sit, ne ex commotione deiectorium medicamentum fiat vomitorium. Validiores vero motus cauendi sunt ea die qua assumptum est purgans medicamentum, quandoquidem experientia docuit nonnullos ex assumptione solius Cassiæ in magnum discrimen fuisse adductos, facta superpurgatione, oborta vehementi febre ex raptu, vt credibile est, medicamenti tota substantia inimici, in vasa, & viscera nostri corporis.

APHORISMVS XV.

Cum uolueris magis ducere Helleborum, moue corpus; cum vero sistere, somnum facito, & non moueto.

T satis verba Aphoris. ostendunt, docet Hippocr. quid à nobis præstandum sit assumpto helleboro, si fortè viderimus minorem esse, aut maiorem euacuationem. Quod præceptum non leuis est momenti, quandoquidem hæc duo sæpè Medicos non parum angunt ob querimonias ægrotantium, qui conqueruntur de deminuta vel superflua purgatione. Est ergo inquit Hippocrates remedium ad augendam purgationem, motus corporis: ad eandem vero sistendam somnus & quies. Qua quidem in re, videndum primum est, an uera sit hęc Hipp. sententia in purgatione quæ fit ab helleboro. Deinde, an ea trahi possit ad reliqua omnia medicaméta purgantia. Postremo, an alia pręter motum, somnum & quietem hæc præstare possint. Porro, corporis motus corpus calefacit, si vehementior sit: ad incrementum vero caloris sequitur, vt vel partes in quibus augetur calor ex motu, vt sunt articuli & qui illis alligantur musculi, attrahant ex ventriculo, intestinis, & profundioribus arlijs partibus medicamentum, vel etiam ipsum sponté ad loca excalefacta moueatur; Accidit quoque ex tali motu liquari extenuarique humores, & eosdem reddi aptiores ad attractionem, quam præstat assumptum iam helleborum. At vero, tales motus (meo quidem iudicio) nequaquam laudauit Hippocrates, neque enim medicamenta suaptè natura & ex violétia illis adiuncta nobis inimica trahenda spargendaque sunt per omnia viscera; Leuiorem igitur motum & facilem atque breuem quandam ambulationem intelligat oportet, nomine motus. Sed quid hæc præstare potest ad augendam euacuationem? an hoc fit quod leuis ille motus causa sit maioris faciliorisque mutationis medicamenti primum de potentia ad actum? deinde, vt facilius possit penetrare illius vis in eas partes ad quas peruenire debet medicamentum purgans, siue hoc sit ipsum medicamentum, siue vapor ab eo eleuatus, siue vis alia quæpiam quæ sine substantia intromissa tandem assequitur humorem quem allicere est aptum. Tertio prodest etiam motus vt facilius descendat & colligatur in intestinis humor qui à venis trahitur: fortè etiam promouet euacuationem quia facit ad extenuationem & colliquationem humorum qui promptius postea attrahuntur. Merito igitur motus, validiores reddit purgationes, & quies contrarijs rationibus eas minuit & sistit. Somnus vero idem facit ob peculiares sibi rationes: nam per somnum vniuersus ferè calor influens reuocatus ab externis partibus, colligitur circa ventriculum, atque ita vincit extinguitque medicamenti purgantis vim, & simul prohibet ne ea amplius immittatur in exteriores venas, atque etiam ne ipsi humores influant in Ventriculum & intestina: nihil enim horum fieri potest absque caloris illius motu, qui per somnum, vt diximus, in ventre collectus, quiescit. Igitur inchoatam purgationem somnus firmat, aut certè vehementer debilitat, vt experientia quoque docet. Cur ergo Medici plurimi assumpto medicamento purgáte, somnum imperát? an id non faciunt posteaquam medicamentum vacuationem inchoauit, sed cùm ipsum recenter assumptum eget collectione caloris vt facilius medicamentum actu fiat purgans, quod antea erat solum potentia? Quæ quidem si uera sunt, vt putamus, his solum iniungendus est somnus, qui debiliori sunt calore, vel frigidius, crassius, vel durius medicamentum assumpserunt. hoc enim requirit ampliorem calorem in ventriculo vt perficiantur purgationis opera; alijs vero temerè adhibetur somnus. Ceterum, præter motum, quietem & somnum, post assumptum medicamentum, quidam ex Medicis iubent assumi aquam hordei, vel iuscula, & ea non pinguia; alij vero hæc damnát; ac inter eos qui illa probant, dissensio quoque est: nam Hippocrat. bibendum aliquid tale esse statim assumpto medicamento purgante scribit, alij uero id fieri volunt iamdudum inchoata purgatione, alij vero non, nisi cum iam instat edendi tempus. Porro, exhibendum aliquid esse liquoris prædicti censeo, sed non quouis tempore in omnibus: nam malignis, & vehementibus assumptis medicamentis, quale est helleborus, & alia antiquorum pharmaca, prodest statim assumpto medicamento more Hippocratis benignum & familiaré liquorem assumere, vt abluatur os, œsophagus, & stomachus, ne aliquid medicamenti illis inhęreat partibus, quæ exquisito sensu sunt prædītæ, sed tanta non debet esse potio, ut uim medicaméti extinguat; in mitioribus vero medicamentis, si feliciter procedit purgatio, nihil exhibendum antequam instet edendi tempus: tunc autem omnino concedi debet ex aqua hordei uel iusculo macilento cum sacchario, ut abstersione ab eo facta, nihil amplius inhæreat uétriculi tunicis, quod appetentiam, retentionem & concoctionem alimenti turbare possit. Quod si purgatio feliciter non peragitur, idque fiat uel ob debilitatem medicamenti, uel ob crassitiem & frigiditaté humorum, commodè quoque auxiliatur potio calidior assumpta: ea enim, ut experientia sæpè docuit, collectis reliquijs ipsius medicamenti assumpti, & liquatis humoribus, solet haud multo post feliciter aluum mouere. Proderit quoque eadem in calidioribus naturis, & morbis, ualidior enim ex ea irrigatione & humectatione facta natura, felicius purgationi seruit, quod si purgatio ualidior est, spectandum an ob solam medicamenti uehementiá id fiat, uel etiam ob morsionem excitatam in intestinis illi medetur per somnum & quietem, cibi & potionis copiosa assumptio: huic uero iuscula abstergentia primum, deinde pinguiora succedere debent.

A

APHORISMVS XVI.

Carnes sanas habentibus Helleborus periculosus, facit enim Conuulsionem.

PERTINET hic Aphorismus ad curationem, & vsum hellebori, docet enim quid cõtraindicet purgationem per helleborum, nempè, sanitas carnis: qui enim carnes sanas habent inquit, non possunt ferre vsum hellebori sine periculo. Subiungit autem periculi genus, nempè Conuulsionem. Putat autem Galenus hunc Aphorismum particulariter explicare quod vniuersaliter docetur 36. & 37. Aphorismo secundi libri, vbi scribitur: qui salubritatem corporis habent, per medicamenta euacuati, cito exoluuntur, & qui prauo vtuntur cibo. Et qui benè se habent corpore, difficulter ferunt medicationes. Verùm aliqua agnoscitur differentia: nam illic de his qui benè habent simpliciter tractat: hic vero de his qui solum habent carnes sanas. Differunt autem hæc inter se corpora: nam vt Hippocr. scribit in libro de vsu hellebori, purgatio per superiora eis commoda est qui absque febre laborant cibi fastidio, ventriculi punctione, vertigine, oris amaritudine, & ut semel dicam, doloribus supra infraque septum trāsuersum, seu etiam in lumbis sint, & genuum grauitas adsit, vel mensium suppressio, & similiter vbi morbus ex defluxione & cerebro oritur. Constat igitur in his omnibus & carnes & humores in venis contentos benè se habere posse, & tamen conuenire Helleborum, quibus magis est periculosus, quam si in venis esset Cachochymia, & carnes eadem essent imbutæ: nam vehementia medicamenti exoluitur à Cacochymia. Cùr afferat Conuulsionem his qui sanas habent carnes, nunc videndum est, & postea quænam alia mala præter Conuulsionem his corporibus afferre possit. Porrò, Galenus in Comment. scribit illud peculiare esse helleboro, vt faciat Conuulsionem, propter operationis vehementiam. Quam opinionem etiam Cardanus rectè refellit: nam scammonium, colocynthis, & alia nonnulla vehementius purgant helleboro, non tamen Conuulsiones faciunt, quæ deberent pariter succedere superpurgationibus à Medicis dictis, id quod experientia non docet, at fortè id facit eo quod per vomitum purget, dum sursum & deorsum (vt vomitus vehemens postulat) gulam ac asperam arteriam & neruos qui in ipsis sunt, trahit. An potius Conuulsionem parit ob peculiarem quandam suam malignitatem qua pręfocat vel mordicat; non ob nimiā euacuationem & siccitatem, postea ostenderemus Cōuulsionem fieri non posse. Hæc profectò doceri non possunt nec scribi, quia nemo iam Helleboro albo vtitur ad vomitum mouendum, aut alio modo purgandum corpus, propterea nec quid faciat, aut quomodo prosit, aut obsit percipere possumus; Ratio aūt dictat alia mala ipsum adferre posse præter Conuulsionem: nam ob vehementiam actionis, vniuersum corpus cōmouet, stomachū veluti dilacerat, etsi excedat vires eius qui purgatur, aut non inueniat malos humores, donec illius vis extincta sit, dysenterias, exolutiones corporis, animi deliquia, & tandem mortē inferre est aptum. Sed pręstat ad ea quæ vtiliora sunt properare: nam in re ob tanta pericula meritò derelicta, superfluum est accuratas excogitare interpretationes.

APHORISMVS XVII.

Si quis febrem non habens, abstineat à cibo, & cordis morsum, & tenebricosam vertiginem patitur, & oris sentit amaritudinem, purgatione indigere per superiora significat.

VT in superioribus Aphor. docuit, in quibusdam affectibus conuenire purgationem per superiora, ut in gracilibus & facilè venientib. & in æstate, in alijs vero conuenire purgationem per inferiora, vt in benè carnosis, difficilè vomentibus, tabidis, melancholicis, in hyeme, & in his qui leuitate intestinorum laborant: ita nunc multos coniungit casus, in quibus conuenit purgatio per superiora. Neque vero putandum est eum existimare non esse vtilem huiusmodi purgationem, nisi illis qui hęc omnia mala simul patiuntur. Conueniet igitur purgatio his, qui hoc solum patiuntur quod deiectam habeant appetentiam, aut sentiunt morsionem in Corde, aut laborant vertigine, aut sentiunt in ore amaritudinem, ac multo magis si hæc omnia mala sint coniuncta. Verùm, quod scribit: Si quis febrem non habens, & prędictis morbis laboret, videtur significare se intelligere de purgatione p superiora facta ex helleboro: nam alia mitiora quibus utimur ad vomitū ciendum, fortè non vereretur exhibere etiam præsente febre. Iam vero videndum est, quomodo conuenire possit singulis affectibus enumeratis in Aphorismo purgatio per superiora, siue per helleborum fiat, siue aliter. Occurrit ergo primum cibi inappetentia, quam ἀποσιτίαν quasi dicas à cibo abstinentiam, quæ multas potest habere causas, vt in primo libro Aphoris. ostendimus: nam si ad appetitum conciliandum requiritur euacuatio Ventriculi, & vacuationis sensus, & præterea robur eiusdem visceris & facultatum quæ in eo sunt, profectò continget appetentiam vel minui, vel etiam perdi, si vna ex illis causis desit, id quod experientia docet: nam qui in otio degunt, aut crapidę indulgent, nunquam ferè cum appetitu cibos ingerunt, semper enim in illorum vētriculo continetur aquosus pituitosusq; humor qui replet. Sic qui delirant, quia non apprehendunt molestiam quę oritur ex uacuatione & dissolutione quæ fit in stomacho, cibos non appetunt. Æstas vero, febres, & alia quæ vehementius calefaciunt, eo quod dissoluant robur Ventriculi, appetentiam quoq; perdunt, & propterea acida pituita, & humor melancholicus in orificio ventris imbibitus, solent vehementem famem afferre, eo quod cum astrictione, cū qua robur seruatur, exprimant, vacuentq; humorem in substantia Ventriculi contentum. Contra vero bilis flaua, appetentiam perdit, quoniam eandem substantiam digerit cum dissolutione partis. Ergò cum tot sint causæ quę ledunt appetentiam cibi, cur Hippocr. laudat purgationem per superiora, quam antea dixit solum conuenire vbi intus nocet humor biliosus? Ceterum, καρδιωγμὸς sine cordis passio fieri etiā potest, non solum à bile, sed ētiā à pituita salsa, & serosо humore adhęrente orificio stomachi, quod cor etiā vocarunt maiores nostri; quare huic malo non solum conuenire debet purgatio per superiora, sed etiā per inferiora. Quid Vertigo sit, satis patet ex Gal. Commento, patiuntur enim Vertiginem hi, quibus videntur res conspectæ circumuolui, & sensus visus repentè destruitur, sibique tenebras circumfundi opinantur,

tur, idque inquit fieri ore Ventriculi à malis humoribus morso: nam propter neruorum magnitudinē qui ad ipsum à cerebro veniunt, hac parte patiente, animæ opera detrimentum patiuntur. In quibus quidem verbis, illud non probo, quod dicat Vertiginem fieri ore Ventriculi à malis humoribus morso: nam absque aliqua morsione multos vidi Vertigine correptos ex sola cruditate stomachi, & ego nonnunquam ex eadem causa, cum in iuuentute vehementius incumberem literis, hoc malū sum passus absq; aliquo morsu cordis. Præterea, illud etiam haudquaquam recipio, quod has circumuolutiones & tenebras circumfundi oculis tradat, ob neruos qui à cerebro inferuntur in orificium Ventriculi: nam absurdum esse arbitror, existimare per neruos aliquid ferri vaporis aut humoris à stomacho ad cerebrum, aut à cerebro in alias partes descendere; sed hęc mala nascuntur ex vaporibus per Oesophagum, arterias, & venas elatis ad oculos, & ad cerebrum, quo modo videmus ex motibus circularibus fieri aliquid verisimile, quòd contingere non potest, nisi ex spiritibus vario modo agitatis. His itaque malis & oris amaritudini non solum vomitus per superiora, sed etiam euacuatio per inferiora prodest, vt ostendit purgatio facta ex Hiera Gal. quam ipse passim in his affectibus alibi commendat.

APHORISMVS XVIII.

Supra septum transuersum dolores, purgatione indigere per superiora significant, quicumq; vero inferiora molestant, per inferiora.

HVNC Aphorismum difficilè est interpretari, vt verba illius significant: nam si simpliciter intelligamus omnes dolores qui sunt supra septum trāsuersum, egentes purgatione, curandos esse per vomitum absurda redditur sententia; Etenim capitis, gulæ, scapularum dolores, vomitu iuuari non possunt, nisi causam habeant & originem ex humore contento in orificio stomachi. Nec profectò Aphorismus extenditur ad omnes dolores qui sunt in pectore fine thorace supra septum transuersum, ut Galenus sentire videtur in Commentario, qui clarum esse dicit, omnes dolores qui sunt supra septum transuersum, indigentes purgatione, eam adhibendam esse per superiora, propterea quod necesse sit facere euacuationes secundum humorū infestantium motus: nam quęnam quæso via patere possit ad vomitum humoribus vitiosis contentis in venis musculorum thoracis aut conclusis in ipsis musculis vel in tunicis & membranis quæ ambiunt thoracem vel alio quocunque modo in ipso reperiuntur? De illis tamen doloribus videtur intelligere Hippocr. quandoquidem lib. 2. & 4. De Victu acutorum, cum agit de curatione Pleuritidis, apertè scribit, purgandum esse, si dolor vergit ad septum transuersum: mittendum vero sanguinem, si ille ascendit ad iugulum. Quæ sententia, eos etiam refellit, qui credunt Hipp. hic, solum tractare de doloribus omnibus & molestijs quæ oriuntur ex orificio oris Ventriculi: nā prę ter ea quæ adduximus ex libris de Victu acutorum, ex superioribus Aphor. satis constat, hunc authorem solum imperare purgationem per vomitum, vbi dolores & affectiones aliæ nascūtur ex humore bilioso, quarū quidem minima fortè pars est, maior autem ex cruditatibus & ex pituitosis aquosisq; humoribus solis, vel etiam cum flatibus mixtis. Neque vero hanc opinionem confirmat quod scribit Gal. vacuationes esse faciendas secundum motum infestantiū humorum: primum enim videre oportet an motus ille reuellendus sit & sistendus; deindę, an fiat etiam sursum cum partes superiores laborant. Plurima enim pars dolorum qui fiunt supra septum transuersum in thorace nascuntur ex fluxionibus quas per venas cerebrum deorsum mittit: inferiores vero partes nescio quo modo transmittere possint humores noxios in superiores thoracis partes; non ergo dolores qui infestant partes supra septum transuersum fiunt ex humoribus ascendentibus magis quàm ex descentibus: quare, nec euacuatio quæ fit per vomitum sequitur humorum infestantium motum. Postremò, præter motum humoris, maximè debet sequi Medicus conuenientes vias & colligationes vasorum per quas via patet euacuationi lædentium humorum. Si enim fortè confluant humores ab inferioribus partibus ad caput, aut sine fluxione calidi sint & biliosi, contenti in venis habitus corporis, quis quæso tentabit illos euacuare per partes quæ in capite continentur, quippè, cum nulla illis pateat via per aliquam cauitatem pręterquam per venas quę in musculis quoque finiuntur, nec apertam habent connexionē cum capite, per quam possit fieri per nostra medicamenta euacuatio per superiora. Vt igitur Aphorismi verba nullam sententiam continent, quæ rationi aut experientiæ congruat: sic frustra se conterunt interpretes vt aliquid in ea re dignum excogitent.

APHORISMVS XIX.

Qui medicamentis purgati non sitiunt, non prius quam sitiant.

NON de his qui purgati iam sunt, sed adhuc purgantur assumpto medicamento, intelligendus est Aphoris. nam qui iam purgati sunt, quiescunt. Vult autē docere Hippoc. terminum quem allequuntur laudabiles purgationes: illæ enim antequā finiantur, solent sitim aliquam afferre; quod si sitis vehementior sit, iam purgatio videtur excedere mediocritatem. Propterea rectè dixit, non quiescunt priusquam sitiant, qualemcumque scilicet sitim, & non magnam in hoc casu requirens. Nec hoc præceptum pertinere potest ad omnes purgationes, quæ enim sunt imbecillę ex leuioribus quàm par sit medicamentis factæ quiescunt priusquam oriatur sitis. Itaque rectè dictum est, hoc solum pertinere ad moderatas purgationes quæ fiunt à medicamentis, quę apta sint euacuare mediocriter corpora quæ opus habent purgatione. Ceterum, quod Galenus scribit, sitim statim in nonnullis qui purgantur, fieri, in alijs vero postea, & hoc fieri propter ipsius ventriculi dispositionem; vel propter propinatum medicamentum; vel ob naturam humoris qui euacuatur, tangit quidem istas causas: verum nihil ad Aphorismi sen- tententiam: non enim quid fiat statim assumpto medicamento, quid sequatur ratione affectionis pręexistentis in ventriculo, aut qualitatis medicamenti, vel humorum qui euacuantur spectat Hipp. se quid tandem sequatur euacuationem quę fit in purgatione: eam. n. profectò oportet esse imbecillam, & diminutā, quę humores contentos in ventriculo irrigantes suas tunicas & ipsius orificium non attigit; quod si illius portio iā euacuatur, sitis quoq; statī sequitur, q̄ nihil aliud est quā appetentia aquosi humoris, quo restituitur roridus & aquosus humor, quo partes irrigātur.

Sequitur

Sequitur ergo omnes iuſtas purgationes in omni tẽpore, in omnique natura huiuſmodi ſitis: minor vero aut maior accidit, tum ratione medicamenti, tum diſpoſitionis corporis & humorum, qui in eo exiſtunt: nam acria & calida medicamenta, in tempore calido, & corporibus bilioſis vel ſiccis, promptius ſitim adferunt, etiam non perfecta ipſa purgatione, & eam quoq; vehementiorem pariunt, & vbi humor eſt bilioſis, præſertim circa ventriculum, eo euacuato, quæ iam erat nata ſitis, aſſumpto medicamento, ſedatur: deinde, eo rorido euacuato ſitis pariter ſequitur. Contraria contingunt à medicamentis frigidis & aquoſis, in temporibus natura frigidis. Quare videtur reuera Aphoriſmus intelligi ſolum de purgatione quæ fit à moderatis medicamentis ad vacuandos pituitoſos & aquoſos humores: in eo enim caſu nihil eſt, quod poſſit ſitim afferre quã quærimus, vt metam iuſtæ purgationis, præterquã ipſa euacuatio, quæ humores non ſolum contentos in cauitatibus venarum, inteſtinorum, & ventriculi, ſed ẽt in ipſa ſubſtantia ventriculi imbibitos educit.

APHORISMVS XX.

Non febricitantibus ſi tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor, purgari inferius oportere, ſignificatur.

N hoc Aphoriſmo continet veluti conuerſam propoſitionem decimiſeptimi: illic enim plures caſus recenſebat, qui indicabant purgationem per ſuperiora: hic vero illis contrarios coniungit, qui ſuadent purgationem per inferiora. Relinquit autem commune quod febris non adſit, nec ſolum quidem omnia hæc mala coniuncta, ſed ſingula per ſe exigunt huiuſmodi purgationem. Etenim, tormina materiam habent ſubiectam, pituitam multam, ex qua gignuntur flatus qui tormina efficiunt, dum inteſtina diſtendunt & difficilem habent per illorũ reuolutiones exitum; merito igitur purgationem adhibet Hippocr. ad pituitam euacuandam tanquam radicem huius mali. Ceterum dixit genuum grauitatem & non dolorem, vt oſtenderet materiam eſſe pituitoſam, quę grauitates ſolet partibus procreare, cui purgatio per inferiora debetur, niſi fortè fluxio à ſuperioribus partibus moueatur, cui reuulſio per vomitum maximè medetur. Iam vero in lumbis ſunt lumbi ipſi qui dolere poſſunt, præterea, renes, & vena caua. Verum, lumbi ob compactam eorum ſubſtantiam non recipiunt pituitoſos humores, ſed fluxiones calidas; iſtæ ſolent dolores excitare cum febribus, quas excludit Aphoriſ. Poſſunt pariter fieri lumborum dolores ex laſſitudine motoria, & alijs certis cauſis externis, de quibus nõ eſt intelligendus Aphoriſmus. Itaque ſupereſt, vt dolores ſint in renibus & obſtructionib. factis à lapidibus, vel pituitoſis humoribus: nam qui fiunt ab alijs cauſis, ſolent quoq; coniunctam habere febrem. Dolores uero ex calculis iuuat purgatio per inferiora, ſiue intelligamus eã quæ fit per aluum, ſiue etiam quæ fit per vrinam: etenim quæ per aluum perficitur, tollit pituitoſam materiã in ventriculo, inteſtinis, venis, & hepate contentã, quæ calculorum eſt materia. Quę vero per vrinas fit expurgatio, detrudit id quod renum cauitatem occupat; at dolores qui fiunt circa lũbos in caua vena, per febres, materiam habent ebullitionem humorum, & flatuum generationem, quibus ſola refrigeratio extrinſeca ſæpè medetur; alij vero qui fiunt vel

A à multo ſanguine pituitoſo, vel melancholico, aut & in mulieribus inſtãte earum purgatione à ſanguinis multitudine, commodiſſimam habent expurgationem vel per hęmorrhoidas, & in mulieribus per vterum; vacuatio tamen quæ fit per aluum, his malis ſuccurrere ſolet, vel deriuando, vel euacuando materiam quæ parata eſt influere, & venam replere, atq; extenſione dolorem inferre. Ceterum vt tormina ſic dolores Colici & veſicæ atque vteri non ſolum genuum ſed etiam coxarũ & pedum grauitates, & non ſolum lumborum ſed etiam ſpinæ totius dolores ſolent iuuari purgationibus per inferiores partes.

APHORISMVS XXI.

B *Deiectiones nigræ, qualis eſt ſanguis niger, ſponte venientes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimæ, & quanto colores magis praui fuerint plures peius; cum medicamento vero melius, & quantò colores plures fuerint, non malum.*

Vas hic Aphoriſmus continet ſentẽtias inter ſe longè diuerſas, unam quæ pertinet ad deiectiones nigras, aliam ad varia excrementa, quæ excernuntur ſpontè aut cum medicamento: quærit enim an melius ſit vel deterius potius illas fieri vel ſpontè vel à medicamento. Quæ pars nihil habet commune cum prima, neque enim deiectiones nigræ recipiunt plures colores, de quibus vltima pars agit: C neq; melius aut deterius in illis datur ſi omnes peſſimæ ſunt. Scribendus igitur erat vnus Aphoriſmus ad hunc modũ. Deiectiones nigrę qualis eſt ſanguis niger, ſpontè venientes ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimæ. Alius vero vel hic vel alibi ita debebat enunciari: Deiectiones quæ plures habent colores ſpontè factæ, deteriores ſunt, quàm ſi fiant à medicamento. Nunc vero videamus, quæ, & quot ſint deiectiones nigræ, & à quibus cauſis fiant, & quæ ſint nigræ ſicut ſanguis niger, & cur illæ ſint peſſimæ ſi ſpontè veniant, ſiue cum febre, ſiue ſine febre fiant; & an non ſint deteriores cum febre, quàm ſi ſine febre accidant; & ſi fiant à medicamentis, an par ſit malum. D Porrò, nigræ deiectiones fiunt excreto ſanguine nigro, vel nigro aliquo humore à ſanguine ſeparato; ſanguis vero niger fit, vel exuperante in eo nigro humore, vel toto ipſo ſanguine per aduſtionem denigrato. Tertius modus compoſitus eſt, quando exuperat in eo niger humor, & ſimul accedit aduſtio: niger vero humor in corpore, eſt humor melancholicus, & atra bilis ex eo humore aduſto genita, non autem ex alio, vt ex bile flaua, ut poſtea oſtendamus. Non poteſt autem intelligere deiectiones nigras quæ fiunt ſanguine nigro excreto: illæ enim non ſunt ſicut ſanguis niger, ſed ipſe niger ſanguis. Quare erunt nigrę deiectiones ex ſimplici humore melancholico excreto, vel ex eo per aſſationem iam mutato in atram bilem. Porrò, omnes huiuſmodi deiectiones nigræ, E malæ ſunt, ſed non omnes peſſimas docuit eſſe experientia: nam quemadmodum ſcribit Galen. in lib. de Conſtit. Artis med. in compoſitione totius maſſæ humorum plurimum debet eſſe ſanguinis, poſt illũ plurimum pituitæ, bilis pallidæ minus, minimum vero humoris melancholici. Malum autem oportet eſſe eum corporis ſtatum in quo frigidus & ſiccus, & craſſus & terrenus, & vt vno verbo dicam, omnium peſſimus humor ita exuperat, ut natura quod nunquam per ſanitatem bonam efficit, cogatur venas aperire vt eam materiam à qua ob

multitudinem premitur, per aluum extrudat: tamen excretiones humoris melancholici nonnunquam vi dentur liberare hominem à grauissimis passionibus: nam cum urinis nigris ferè omnes quartanæ soluuntur; cum deiectionibus vero nigris subsident ingentes tumores Lienis, difficilis sordidaque scabies, melancholica, deliria, varices, diuturni capitis dolores, & multa alia mala sedantur. Quare huiusmodi excretiones ex solo humore melancholico factę malæ, sunt semper tanquam signum; plerumque autem bonæ tanquam causæ; ostendunt enim (vt dixi) malam subesse in corpore dispositionem, quæ humorem auget mirum in modum supra naturalem proportionē suaptè natura malum; cum vero per eius excretionem expurgatur corpus, & confert talis excretio, causa fit salubris. Id vero contingit maximè, si euacuatio fiat sine febre: cum febre vero pessimas esse eas euacuationes necesse est, propterea, quod necesse est putredinem adesse quæ nihil aliud est quàm cruditas, quæ in humore, qui raro plurimum exuperat, (quod necesse est fieri vbi fiunt tales excretiones) vix vnquam emendari potest. Cū ea vero cruditate omnes quidem excretiones malę, sed illæ pessimæ sunt, quæ pessimam habent & maximè exuperantem materiam. Quæ vero deiectiones sunt nigræ ex humore melancholico adusto, siue cum febre sint, siue sine febre, pessimæ omninò sunt, & tanquam signū, & tanquam causa, indicant enim duplicem dispositionem malam: vnam quæ humorem melancholicum plurimum gignit: aliam quæ ipsum adurit, quæ cum superfit excreto eo humore, alium rursus procreat eaque nunquam finit corpus exactè expurgari, à causa igitur simpliciter bona esse non potest. Verum tales deiectiones quæ fiunt ex atra bile putrescente, longè deteriores sunt, quam quæ fiunt sine febre. Ceterum Gale. interpretationem non video integram sententiam Hippocratis complecti, nec rationem aliquam reddere eorum quæ hic dicuntur: nam si deiectiones nigras non uult fieri ab exquisita nigra bile, sed à sanguinis limo & fœce, quæ nihil aliud est quàm humor melancholicus dictus, quē Lien ad se trahit, & eo nutritur, exuperatque cum fit deiectio nigra, quomodo potest esse pessima? Amplius, non docet quomodo sine febre pessimę esse possint, siquidem exemplum quod affert de pestilenti morbo, in quo deiectiones nigræ apparebant, erat omnino cum febre. Prætereà, Hippocr. dicit pessimas esse, si sponte veniant, ipse vero verbum (venientes) in[illegible]ur non in principio vel incremento morbi, sed per vniuersum morbum, aut certe per longum tempus, ita vt vigente morbo, dicat tales excretiones sæpius expurgare naturam. At hæc interpretatio quæ bonas facit excretiones nigras, non respondet authori, qui eas pessimas esse iudicat. Rectius ergo intelligamus, spontè venientes, ac si diceret, quæ spontè fiunt, nullum morbi tempus includens in quo fiant; certum autem est, deteriores illas esse, vt & alias omnes quæ sunt cum febre, si fiant in morbi principio, vel augmento, vbi vel nullas vel exiguas impressiones in materia lædente natura fecit; febre vero absente, nihil refert an in uno vel alio morbi tempore fiant hæ excretiones. Illud vero quod scribit, Splenem nutriri humore melancholico, recipiendum non est: quandoquidē omnis pars sanguinis particeps quattuor humoribus alitur; verum autem est quod sanguine nutriatur, & ipsum humorum melancholicum quem ob familiaritatem per se allicit facta nutritione postea expellat. Sequitur nunc pars Aphorismi, qua agit de deiectionibus in quibus conspiciuntur plures colores, quas dicit deteriores esse si à natura fiat: si uero fiat expur

A gatio vi medicamenti, id esse melius, & quanto colores plures fuerint, eos non esse malos. Qua quidem in re primum illud sciendum est, colores qui apparent in deiectionibus, vel esse secundum naturam, vel præter illam, aut ambigere inter hęc duo. Sunt porro naturales colores in bile, pallidus color, in humore melancholico, nigredo sine splendore, in pituita vix mutatur color nisi per mixtionem aliorum humorum à quibus tingitur: color vero qui ærugínem, aut vitellos oui, vel isatidem, aut porrum refert, pręter naturam est, flauus autem iam habet aliquid plus adustionis quàm perfectè sanis hominibus conueniat; Sic atræ bilis color niger & resplendens, pręter naturam est ex causa pręter naturam, id est multum excedente genitus. Prauos colores in deie-
B ctionibus damnat hic Hippocr. & non alios, si plures sint: sed qua ratione expendamus quæso; Merito sanè iudicat malas esse illas deiectiones, in quibus plures sunt praui colores, quoniam plures ostendunt prauas subesse in corpore dispositiones, quę tales humores gignunt, tantum iam exuperantes, ut naturam stimulent moueantque ad excretionem; Melius autem est ex malis affectibus simplex, quàm compositus, vnus, quam plures. Quid si colores plures sint sed secundum naturam, ita, vt in deiectionibus appareat color bilis, pituitę, & humoris melancholici, hunc semper excipio qui semper malum ostendit, in alijs simplex malum est, quod scilicet ostendat solū excessum bonorum humorum in corpore, nullam autem subesse prauam dispositionem, sed naturalē,
C quæ naturales humores procreat; Melius autem est in deiectionibus à natura etiam factis, plures tales humores excerni, quàm vnum, quandoquidem, synceras deiectiones alibi & rectè damnat Hipp. quippe, cum syncerus humor excerni non potest quin plurimum ille exuperet, huiusmodi vero excessus, malam testatur dispositionem, quę iam temperiem vitiauit, quæ cum bona est, nata & apta est generare omnes humores, seruata iusta proportione; ad proportionem colorum, qui sunt praui & boni, iudicandum est de neutra dispositione.

Ceterum, quod ait, cum medicamento vero melius, non est intelligendum verbum (melius) quod sit bono melius: nam praui colores semper mali sunt, eo quod ostendant prauas subesse dispositiones, quæ
D non tolluntur per huiusmodi deiectiones, est tamē melius quàm si à natura fiant: cum enim fiunt à medicamento moderato & rectè exhibito, non indicatur necessario magnus esse adhuc excessus in ipsis excrementis, & in dispositione quæ ea gignit; illud vero bonum est, quod medicamentum anteuertit periculum, quod alioqui sequebatur ex futuro incremento talium humorum, & interim minuuntur morbosæ causę. Quod vero postremo addit, & quanto colores plures non praui: si intelligatur de coloribus secundum naturam apparentibus in deiectionibus, id non solum non prauum, sed etiam bonum: nam expurgatur ita exactè corpus ab omni excedente humore, & cum nulla subsit praua dispositio, corpus sanū & mundum relinquitur. At si colores praui fuerint,
E & plures bonum hoc solum est vt causa, quod scilicet natura exoneretur à prauis humoribus; relinquitur autem malum esse ut signum: quia hoc prodit prauam relinqui adhuc in corpore dispositionem.

APHORISMVS XXII.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel supra vel infra exierit, lethale.

Ic Aphorismus differt à præcedente, quod in illo agat de nigris deiectionib. qualis est sanguis niger: in hoc vero de atra siue nigra bile, quæ vt in principio Commentarij sui docet Galen. longè inter se differunt. Alia quoque est differentia, quod in illo tractet solum de deiectionibus, in hoc vero de omnibus excretionibus nigræ bilis per superiora vel inferiora. Prætereà, quod in hoc de excretionibus solum agat factis in principio morborum, in illo vero de deiectionibus (vt vult Gal.) perseuerantibus per plura morbi tempora. Postremò, quod in illo dicat deiectiones esse pessimas: his vero excretionem atræ bilis, lethalem. Verum (vt antea ostendimus) deiectiones nigræ, nisi illæ fuerint ex atra bile, pessimæ esse non solent. Nunc vero reliqua quæ pertinent ad enarrationem præsentis Aphorismi prosequamur, & primum quid sit hæc atra bilis, qualis illius materia, qualis forma & qualitates, quænam causæ illam gignant, & in quo loco. Scribit Galen. in lib. De Atra bile, hanc differre ab humore melancholico, quod illa acerba & acida sentiatur euidenter & gustu & odoratu, sitq; aceto acerrimo similis, & propterea terram fermentet, nec illam inquit, musca, vel aliud animal gustare audet, eandem præterea esse crassam & propterea fieri vt eas partes quibus impermixta adhærescit exedendo vlceret. Ceterum, eam gigni refert ex atro humore superassato, & propterea esse exitialem; qui enim, inquit, exactam atram bilem deijciunt, omnes pereunt; quia id sanguinem assatum esse indicat. Sed multo perniciosior inquit est atra bilis, quæ ex flaua gignitur, quippe, cum hæc efficacior sit eo humore, qui veluti fæx sanguinis est, ex quo alia species atræ bilis gignitur. Addit in fine illius Operis, atram bilem non gigni in sanis, sed duntaxat in corporibus præter naturam habentibus, & ex causis calefacientibus & siccantibus: At, humorem melancholicum nullum habere euidentem saporem qualem dixit esse in atra bile, tametsi scribit Lienis saporem qui gignit, aut certè in se continet humorem hunc melancholicum quem attraxit ab hepate, habere quippiam acerbum. In hoc verò Commentario, ideo dicit atræ bilis excretionem in principijs morborum esse lethalem, quia nihil excerni potest inchoantibus morbis ratione naturę, sed symptomatis, propterea esse symptomaticas & dici huiusmodi excretiones, quæ scilicet fiunt sine signis concoctionis: in bonis namque euacuationibus, præire oportere concoctionem, subsequi deinde separationem, postremò, sequi euacuationem, sic enim corpus à natura expurgari. Merito igitur atræ bilis & alterius omnis humoris excretionem vbi signa concoctionis in morbi progressu apparuerint, bonam esse; Si vero fiat excretio sine signis concoctionis, casum esse exitialem, id quod necesse est fieri in principio morbi, in quo semper sunt signa cruditatis. Hæc collegimus ex Galen. quę passim ipse inculcat, quæ à nobis sigillatim sunt examinanda. Primum enim non recipio duas species atræ bilis: vnam ex assatione humoris melancholici: aliam vero ex adustione bilis flauæ: nam ex hac bile adusta, & tandem in puluerem redacta, nunquam nigra aliqua materia fiet, sed veluti cinis, vt apparet ex adustione lignorum, in quibus vltima materia nihil aliud est

A quàm cinis, qui profectò niger appellari non potest. Tales quoque cineres sæpissimè videmus excerni in declinatione febrium longarum, aut ardentium, vltima facta in eum resolutione humoris putrescentis. Est enim (vt inquit Arist.) putredo quæ tandem tales cineres relinquit, dissipato omni humore qui inerat in re putrescente. Præterea, si fieret aliqua atra bilis ex flaua (vt obiter antea diximus) non vtique illa haberet acerbum & acidum saporem, quippè, cum ex amaro non gignatur austerum & acidum, sed ex acerbo. Adde, quod illa atra bilis quæ ex flaua dicitur generari, non potest esse deterior illa quæ fit ex humore melancholico: est quidem efficacior flaua bilis eo humore, non tamen propterea deterior; id quod etiam ostendunt morbi qui ex vtroque humo- B re gignuntur: nam ex atra verè bile crassa, facta ex humore melancholico non solum Dysenteriæ, sed Cancri, & alij morbi fiunt, omnes lethales: ex flaua vero bile adusta, fortè Mania, & alij morbi diuturni quidem, sed raro lethales; præterea, quod scribit atrā bilem non gigni in sanis, quomodo fieri potest? nam si ex sola assatione prouenit, quid prohibet illam in ætate consistente, vel vigente & in Æstate atque Autumno procreari, vt sæpè etiam testatur? Vnam ergo dicamus esse atram bilem, quę ex atro humore melancholico dicto, non solum assato, sed vehementer putrefacto generationem suam habet: nam simplex assatio illius humoris, non potest meo quidem iudicio gignere tam lethalem materiam, qualem memoriæ prodiderunt maiores nostri, & continua de- C clarat experientia. Quod si credimus quartanas febres ex humore melancholico putrescente fieri, id quod ostendunt sæpè vrinæ nigrę quę quartanas finiunt, profectò rectè dictum est, non simplicem qualemcunque, sed vehementiorem requiri putredinē in humore melāchelico, vt fiat atra bilis perniciosa. Quod si febres non semper videntur comitari excretionem atræ bilis, (quod aliter fortè nunquam visum est) id dicemus accidere, quod putredo non inuadat atrum humorem contentum iuxta cor, sed qui continetur in alijs partibus. Dicendum igitur quandam esse atram bilem, quę ex sola assatione fit: alia quæ etiam ex putredine, & in vtraque dari magis & minus; pessimam tamen illam esse quæ insignem habet putredinem, ac ob illam differentiam quæ in ma- D gis & minus conspicitur, videmus variatum melancholiæ, cancrorum, febrium quartanarum, & aliorū morborum, qui ex atra bile generationem habent, accidentia & vehementiam. Ceterum Hippocrates videtur in hoc Aphorismo agnoscere excretionem bilis sine febre, alioqui non dixisset, morbis quibuslibet incipientibus, sed febribus incipientibus. Quare malè Galen. contrahit Aphorismum ad solas febres, cum ait solum de morbis in quibus fiunt concoctiones & cruditates per certa morbi tempora: hæ enim solum fiunt & obseruantur in febribus putridis, ut alibi ostendimus. Quapropter, etiam illud recipere non possum, quod scribit, excretiones atræ bilis non alia ratione esse lethales, in principijs morborum, nisi quod illæ fiant vt aliæ excretiones non E præcedente concoctione, quasi non sit longè diuersa ratio, si excernatur bilis flaua inter initia morborū. Præterea superiore Aphoris. Hippocrates si damnauit nigras deiectiones, quæ sunt solum qualis sanguis niger & cum febre, & sine febre, multo sanè magis detestabitur deiectiones atrę bilis, quæ in nullo vnquam morbi tempore visę sunt esse bonę, sed semper lethales, vt quæ ostendant non solum adustionem sanguinis, vt ipse scribit, sed (vt ita dicam) cauterosam esse vasorum, hepatis, & cordis dispositionem, quę nullis remedijs vnquam cędere potest.

Quomodo enim cedet vniuersalis ea dispositio principalium membrorum, versantium circa generationem humorum, spirituum, & calidi natiui, si in uno ignobili membro, quod sępè visum est, tandem occidit? Est igitur atrę bilis excretio in omnibus mala, ut quæ subesse dispositionem & generationem excessumque mali humoris ostendat; peior autem, si cum febre excernatur; pessima, si febre incipiente, caret enim tunc concoctione quæ emendat humorum vitia; pessima, si cum incipiente febre vomitu reijciatur; in alijs morbis qui sunt sine febre, non refert an inter inita morbi vel postea, recipiatur.

APHORISMVS XXIII.

Quibuscumque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex uulneribus, siue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue ut sanguis niger, de subter exierit, postridie moriuntur.

QVæ scribit Hippocrates de excretionibus atræ bilis, & nigri humoris, qui est ut sanguis niger, nequeūt exactissimè explicari, quia raro hæc videntur: vbi autem experientia frequens non est, ratio potius fingit, quàm vt certum aliquid statuere possit. Vidit fortè Hippocr. in maximis illis pestilentijs quæ suo tempore viguerunt, plurimos iā extremè debilitatos & consumptos ex morbis, sequenti die quo exierunt per aluum nigri hi humores, perijsse, nobis vero relinquit cogitandum quęnam esset huius euentus causa. Atque in hoc quidem casu, ratio docere potest, breui eos morituros, qui iā antea consumpti, vacuationem subeunt suaptè natura lethalem; sed quod postridie necessariò sequi debeat mors, sola experientia Hippocratem docuit. Ceterum, Galenus mortem dicit necessario sequi debere, quoniam natura imbecillis, nequit concoquere separare, & excernere quæ ita sunt praua, quo fit, vt cum nequeant contineri ob morbi magnitudinem, effundantur, & mors sequatur propter virium imbecillitatem; verùm si excretio fit illius humoris, fit quoque & separatio, & fortè concoctio non requiritur si febris abest: An fortè sequitur mors & ea velox, quia huiusmodi euacuatio nunquam visa est fieri, quin maxima sequatur debilitas, quæ cum additur iam extenuatis & consumptis ex alijs morbis, quid expectari aliud potest quàm miser hic euentus?

APHORISMVS XXIIII.

Difficultas intestinorum, si ab atra bile incœperit, lethalis est.

QVod antea Hipppoc. ostendit malum esse aut etiam lethale generaliter in morbis qui sunt cum febre aut sine febre, aut in corporibus ualdè extenuatis, nunc particulariter docet in dysenteria quam dicit esse lethalem si ab atra bile incęperit. Est autem Dysenteria nihil aliud, quam vlcus intestinorum, quod malum securius est aut periculosius ob locum affectum, & causæ diuersitatem: nam in tenuioribus intestinis quæ facilè exulcerari possunt ob tenuitatē, & difficile recipere possūt medicamenta, qppè cum plurimū distent ab ore, & anno, grauior

A redditur morbus: Sic vbi humores qui erodendi vim habent mitiores sunt, & meliores habent causas, quæ eos gignunt, leuius fit malum, propterea dysenteria à bile pallida vel flaua genita (vt inquit Gal. facilius sanatur: Ab atra vero, crassa, & admodum erodente & facta à pessima corporis dispositione insanabilis redditur: Nihil enim, inquit, differt talis Dysenteria à Cancro exulcerato, qui si, inquit, in superficie corporis cui continuo adhærere possunt medicamēta, insanabilis est, multo magis hoc fiet in intestinis, quibus non solum nihil cōtinuo adhærere potest, sed etiam ab excrementis alimenti erosio augetur, & medicamenta à parte affecta absterguntur. Est ergo suaptè natura insanabilis Dysenteria, quia cancerosa est dispositio, quæ radices spargit in venas &

B distantes partes, quæ nunquam euelli possunt: & si aliqua esset spes, eam tollit loci difficultas. Ceterum scribit Hippoc. Dysenteriam esse lethalem si ab atra bile incęperit; quid fiet si à flaua inchoauerit, & tandem nigra bilis exierit, vt sæpè contingit? Erit quoque & hæc lethalis: nam si viribus constantibus cuitari non potest mors, quid queso fiet, si iam illis debilitatis eadem superueniat mortis causa? Cauenda tamen deceptio est, ne statim putemus atram esse bilem si nigricantia sunt excrementa, ex torrida bile flaua genita? Porro Galen. facilè dicit sanari Dysenterias, sed hoc non docet apparatus tot medicamentorum quem describit conuenire Dysentericis, in libris De Medicamentis secundum locos, & alibi passim; quæ cum aliquando lego, sæpè sine distinctio-

C ne conscripta, iudico potius obesse quam prodesse posse: nam abluentia, vnctuosa, mitigantia, emplastica, exsiccantia, carnem generantiā, erodentia, & adurentia, sæpè in vno capite miscet, quæ tamen plurimum refert inter se distinguere; Docendum enim esset, nunc pugnandum esse in Dysenteria contra vehementes dolores, qui aliquando nascuntur ex erosione, aliquando vero ex inflammatione, aliàs vero medendum cauitati vlceris, nonnunquam vero putredini repugnandum; ac vbi dolor vrget ex erosione, tunc abluentia, vt Ptisana, Lac, & quæ tegunt locum vlceratum, ne ab humoribus & excremētis acribus augeatur ex solutione continui dolor, vt seuum hircinum, micillagines, tragacanthæ, psilii, ouorū albumina; & emplastica, vt Cerusa, & alia huiusmo-

D di, quæ veluti loricam inducunt intestinis, maximè prosunt. At, dolori nato ex inflammatione, oleum rosaceum infusum, & alia huiusmodi iuuant. Vbi vero vlcus humidius est, & sordidum, succus plantaginis, mulsa, & alia abstergentia sunt ex usu: Si vero putredinem sensit intestinum, iam muria admodum diluta, aut marina aqua potius infusa, prodest, & in intentiore malo, iam serpente putredine, Arsenicum, Sandaraca, vt aduratur id quod est putrefactum. Thus autem, Myrrha, Aloe, & alia, carnem generantia, tunc locum habent, cum multa substantia ab intestinis perijt, quę regignenda est. Sic etiam purgatio adhibenda, ut acres humores expurgentur, qui continuę erosionis sunt causa. Sed in hoc casu nec Rhabarbarum, nec Myrobalanos, nec alia cale-

E facientia & exsiccantia, aut astringētia quæ vulgaris Medicina probat, laudauerim: nam calefacientia relinquunt post euacuationem intemperiem in Hepate & Venis, quę similem ei quæ malum generauit, materiam procreat. Quare Cassia omnibus pręferenda, & Syrupus Rosaceus ex nouem infusionibus, & alia huiusmodi, quæ miti sua natura temperant corpus, & mistione retundunt acria excremēta. Ceterum, siccantia vulgus Medicorum commendat, quod credat vlcera egere siccatione: sed si intelligeret partes affectas non esse humidiores redditas in

sua

sua temperie, & substantia ob vlcus, sed solum excrementis abundare acribus & mordacibus, qualis est sanies, & his non aliud conuenire medicamentum, q̃ quod quocunq; modo illa expurgare potest, profectò, simul intelligeret siccantia nõ prodesse, sed ea quoque ratione obesse, quod sicciorem reddant in temperiem, & ob id aptiorẽ ad acres gignendos humores. Iam vero astringentia medentur quidem, vbi in Lienteria stomachus ob nimiam humiditatẽ & relaxationem continere non potest alimentum. Sed quid quæso prodesse possunt astringentia in dysenteria, cum omnem malum nascatur ex fluxione acrium humorum, quos retinere nec possumus nec debemus. Ego vero Dysenterias omnes primum sanguinis missione ad refrigerationẽ Hepatis, & omnium vasorum, & ad trãspirationem fuliginosi vaporis, & quandam reuulsionem, sanare aggredior, adhibitis interim abluentibus & abstergentibus clysteribus; postea purgationem adhibeo ex mitissimis quibusue medicamentis humectantibus, & refrigerantibus, atque ita expurgato corpore, si copia mihi adsit aquæ balnei de Monte Catino, illam sine mora bibendam exhibeo; vbi febris abest, & maiori abstersione est opus, eam præfero quæ de Tetutio vocatur, quæ scilicet maiorem habet salsedinem; præsente vero febre, aut vigente magno æstu, aliam impero bibendam, quæ leuissimam hẽt salsedinem, & est quæ dicicitur *acqua del Bagnolo*, propino mane quinque vel sex libras huius aquę, & pueris toties quoties bibere volũt, exceptis quattuor horis post cibi ingestionem, & infantibus qui calidam bibere respuunt, frigidam etiam exhibeo, ab alijs vero calida bibenda est. Infunditur etiam salsa per clysteres, sola, vel cũ saccharo, & in magnis doloribus cum oleo rosaceo. Hæc fieri debent per aliquot dies donec vlcus planè mundum conspiciatur, & tunc salus propinqua est. Aquosus quidẽ sanguis rubescens sine sorde & paucis ramentis effiuit. Hæc aqua vt sæpè experientia docuit, Hetruscos omnes masculos & fęminas & meipsum, par non habet auxilium, contra hanc molestam passionem: nam abluit vlceratam partem & venulas atque etiam substantiam intestini dilaceratam colligit & vnit, salsos & acres humores qui sunt in venis, aut in via, per intestina abstergit & secum trahit, atque illorum partem per vrinas deriuat, aliã vero deuoluit per intestina, ita aquositate illam mixtam, vt molesta esse non possit intestino exulcerato. Scio rationem fingere posse salsa obesse huic malo, sed experientia figmenta hæc eludit, quæ leuissimam eam salsedinem ostendit nunquam obfuisse, profuisse autem omnibus plusquam alia omnia auxilia ab omnibus Medicis hactenus descripta.

APHORISMVS XXV.

Sanguis quidem supra qualiscumque fuerit, malus: infra autem bonus est.

HVIVS Aphorismi variæ sunt Lectiones, & interpretationes: nam Leonicenus nescio quod exemplar secutus, pręscriptam fecit interpretationem. Textus vero Græcus excussus in Germania, cum Commẽtarijs Galeni, ita ad verbum habet: Sanguis supra quidem qualiscumque fuerit malum; infra verò, bonum, nigra quæ infra descendunt. Quę quidem dictiones duplicem habent sensum: nam quod scribit: Deorsum verò bonum, referri potest, vel ad solum sanguinem, ad quod pertinebat, quod antea dixerat malum, vel referri potest ad nigra, quæ per infernas partes deijciuntur, vt talis sit sensus: Bonum, si deorsum prodeant nigra. Quam sententiam etiam probat exemplar quod secutus est Fuchsius, Hippocratis vero opera Græca à Frobenio excussa Basileæ, anno 1528. aliam faciunt sententiam, quæ ita habet ad verbum: Sanguis supra quidem qualiscumque fuerit, malum; deorsum verò, bonum, & nigra quæ per infernas partes prodeunt malum. Hęc enim lectio talem facit sensum, vt qualiscumque excernatur sanguis per superiores partes, malum, per inferiores vero qualiscunque idem fuerit, bonum; & non solum hoc intelligatur de sanguine nigro, vt reuera verba, nigra, per infernas partes exeuntia construi & coniungi non possunt cum sanguine. Præterea, antea damnauit nigras omnes deiectiones siue sint atra bilis, siue vt sanguis niger; quare hic nigras deiectiones non potest commendare tanquam bonas. Prætereà, in omnibus interpretibus damnandum illud est, quod ad sanguinem referant, quod ad ipsam excretionem pertinet: non enim Hipp. uult sanguinem ipsum esse bonum vel malum, sed bonũ, vel malum esse, si per hanc vel aliam partem excernatur. Sed meo quidem iudicio qualiscumque recipiatur lectio, hic Aphorismus non continet sententiam dignam Hippoc. nam quod bonum aut malum pronunciatur in excretionibus, multis modis accipitur: Etenim, bonum aliquid est vt signum, aliud ut causa, aliud vt res quæ excernitur, & pro diuersitate corporum hęc variantur, siquidem, sanguinis boni excretio per nares in adolescentibus qui lasciuiunt, multoque sanguine abundant, non est mala, ut signum, quia ostendit proprium humorem in sua ætate dominari; nullum ergo vel certè leue malum ostendit, quod est in solo excessu, cui facilè natura remedium inuenit per commodam viam, in qua nullum est periculum. Prodest ergo vt causa, quia minuit quod superfluum est. Sic etiam in ardentibus febribus prodest feruentis sanguis per eandem viam, concocto iam morbo, effusio, & bonum est signum, quod salutem pollicetur, malum tamen, quod pręsentem morbum ostendat cui remedio est; At in senibus sanguinis profluuia per nares vix bonæ esse possunt, in quocunque corporis statu, cum in illis sanguis nõ abundet. Miles quidam cum Pisis docerem, accepto vulnere sub scapula dextra, & eo malè conglutinato, sanguinis duodecim libras per nares emisit, nec sisti potuit profluuium, nisi per reuulsionem secta vena cubiti. Quarto vero die, rursus excreuit per eandem partem, duarum horarum spacio libras decem. Cui malo cum nihil aliud prodesset, vulneratum locum inflatum iussi aperiri, & statim spiritus cum crepitu exiuit, protinusque sanguis desijt effluere. Casus reuera memoria dignus, tum ob tantam sanguinis effusionem, cum qua vita constaret, tum ob remedium quo firmata est fluxio. Sequenti anno idem validè pugnando interfectus fuit.

Ceterum, sanguinis excretiones malę simpliciter pronunciari possunt, si per os fiant, nisi fiant per solam expuitionem resudante ex faucibus aut ex capite descendente sanguine. Quæ excretio capitis dolores solet aliquando lenire, aliç vero excretiones quæ fiunt tussiendo, à quacunque causa fiant ex ruptione inquam venę, aut apertione, aut erosione, pessimę omnes censendæ sunt: significatur enim semper grauis subesse affectus in partibus spirituosis, quibus rarò remedia prosunt. Quare nulla expectari potest ex euacuatione etiam in plethoria, magna vtilitas, quæ conferri possit cum damno, & periculo quod subest ex læsione vasis quod sanguinem effundit. Inflammato tamen latere, sanguinis liberę expuitiones laudantur

dantur, quod materiam morbi euacuent. Nec profecto laudare possumus sanguinis vomitum, etsi non habet par periculum, ob faciliorem aditum qui patet tunc ad partes affectas. Tamen casum vidi memoria quidē dignum ad rem hanc pertinentem: Damianus Veraldus, frater vxoris fratris mei Bartholomei Argenterii præstantissimi & prudentissimi Medici, homo pallidus, & gracilis, in ætate consistente cœpit sanguinem euomere in magna quantitate, id quod postea per multos annos faciebat per incerta interualla, aliquando scilicet singulis annis, aliquando maiori interposito spacio, ego & alij Medici sæpè territi ob magnam sanguinis effusionem, (nam plusquam octo & decem libras aliquando reijciebat) remedia adhibebamus reuellentia, astringentia, & alia quæ ad hemorrhagiam commendantur; quæ quidem hoīem ducebāt in maius periculū. Quare vsu tādē didicit, non aliam esse viam ad salutem, nisi vt tantum sineret euacuari, quantum sponte excernere optabat natura; ac, cum sæpius de causa huius mali disputatum esset, tandem probabile esse censuimus, id contingere in venis hepatis & mesenterij, quod accidit in venis ani: naturam enim illi uiam aperuisse per orificia earum venarū, cum sanguis biliosus & adustus multus circa hepar cumulatus est, qui naturam ad vehementem excretionem stimularet, sicut alijs orificia hemorrhoidarum in simili affectu patefacit: Atque hæc quidem de excretionibus sanguinis per superiores partes quę à leuissimis causis aliquando excitantur, vt in adolescentibus diximus fieri, & ob id vel nullum vel leuissimum malum ostendunt, cui ipsa excretio succurrit: aliquando vero grauiorem subesse ostēdunt affectum, vel in loco per quem sanguis exit, aut vitium in sanguine, aut impetū naturę symptomaticum sicut contingit in his qui frequenter sanguinem aquosum excernunt per nares, ex quo sæpè sequitur hydrops. Huiusmodi excretiones nihil habent boni; aliæ vero sunt, quæ etsi ostendunt in corpore esse morbosam dispositionem, quia tamen natura tempestiuè commota per sanguinis excretionem ex naribus aut etiam per os eas sanat, vt in Crisi quę fit in febribus ardentibus, vel Synochis: aut cum inflammationes pectoris & pulmonis hoc modo soluūtur: tamen commendantur, eo quod sint remedia aduersus præsentia mala. Quæ quidem si vera sunt, vt experientia docet, & ars nostra suis pręceptis firmauit; non erat quod bonus noster Hippocrates damnaret simpliciter qualemcumque sanguinis euacuationem per partes superiores vt enim sudores boni dicūtur esse eo quod hoīes à præsētibus vel imminētibus malis liberant, quamquam indicant malam esse in corpore dispositionē, in qua necesse est fieri sudores, sic de sanguinis his excretionibus sentiendum est. Nec profecto commendare potest tanquam bonam sanguinis excretionem per partes inferiores; Quis.n. probabit sanguinis mictionem, aut eam quæ fit per Dysenterias, aut in hepatico affectu, aut denique in alio quocumque malo: nam nec sanguinis excretio quæ fit per hæmorrhoidas reuera bona est. Ostendit enim malum esse corporis temperamentum & habitum, qui postulet huiusmodi euacuationem, quæ si aliquibus aliquando prodest, cum scilicet melancholicus, & adustus sanguis non nisi moderatè & certis legibus excernitur; alijs vero multis obest, quibus vel non satis liberè, aut plusquam conueniat profluit vt in mulieribus accidit, inter quas rarę sunt quibus suæ sanguinis euacuationes molestiam non pariant, dum conqueruntur eas vel supprimi, vel diminutè aut immoderatè procedere, aut sāguinem ipsum corruptum esse. Attamē vt breuiter naturam & vim omnium excretionum doceam, dicendum est, inter ex-

A cretiones quasdam simpliciter bonas esse, quales sunt quæ sequuntur naturalem & bonam cuiusque dispositionem, vt alui & vesicę excrementa, quę ex alimentis proueniunt, aliæ vero sunt malæ quæ à malis affectionibus nascuntur, inter quas quædam bonæ, quę etsi ostendunt malum & morbosum subesse affectū, quia tamen illum iuuant tanquam remedia, ideo bonę censetur; aliæ uero prorsus malæ, quæ vt significant morbosam dispositionem, & illam non iuuant, sed potius lædunt, vt sanguinis sputum, rupta vel erosa vena; sputum vero quod in Pleuritide malum est, & bonum modo alio. Igitur, de sanguinis reiectione pronunciandum semper malum, vndecumq; excernatur tanquam signum, bonum vero cum iuuat factas morbosas dispositiones, nec in hoc differentia est, B siue per supernas vel infernas partes fiat excretio.

APHORISMVS XXVI.

A difficultate intestinorum habita, si veluti caruncula exeant, lethale est.

Dysenteria, vt antea ostendimus, vlcus est intestinorum, quod differentias capit ab his quę fiunt in vlcere, diuersa à parte affecta, & à causis quæ vlcus pariunt. Ab vlceris quidem affectionibus hoc modo, quod scilicet vlcus sit superficiale vel C profundum, magnum vel paruum, malignum vel benignum, putridum vel sine putredine, cauum, in qua cauitate multum deperditum est de substantia ipsius intestini, vel nihil tale adhuc factum est; vel vlcus est depascens, vel cum inflammatione, aut gangræna, vel sine his affectionibus. Ceterum, pars affecta has facit differentias, quod laborent vel crassa vel tenuia intestina. A causis uero ulcus gignentibus sumuntur istæ differentiæ, quod quædam Dysenteria fiat à sola bile acri & mordaci, vel salsa pituita, vel atra bile, aut admixtis inter se his humoribus, aut etiam addito seroso humore. Considerandum pręterea est, an fiat Dysenteria in corporibus infirmis vel validis; bene vel malè temperatis, aut alio modo D benè vel malè affectis; necnō an incipiat vel subsequatur alios morbos vt Febres, Diarrhæam, aut aliquid tale. Ex horum consideratione inter initia morbi, non expectata excretione carnis ipsorum intestinorum, licebit prædicere an speranda sit salus, uel timenda mors: nam si intestina tenuia laborant cum inflammatione, & ea quæ excernuntur grauiter olēt, & saniem multam continent, valdeque dolorosa est affectio, viridia quoq; sunt, aut nigricantia, aut iam planè nigra sunt excrementa, ac in corpore Cacochymo, debilique primum incępit hoc malum, citra causam euidentem, vix sperari potest salus. Contrarium fiet, si crassa intestina laborent, maximè quæ vicina sunt ano & leue est ulcus, ex quo per clysteres nihil sordidum & putridū, sed solum pituita quædam sanguinolenta abraditur, & is qui laborat, boni E est habitus, & ualidis uiribus, morbumque contraxit ex labore, uel ęstu, aut alia externa causa. Hæc omnia leuius esse malum testantur, & ob id nullum subesse periculum. Ex his pluribus uel paucioribus inter se coniunctis, licebit periculi uel securitatis opinionem confirmare; At præcedente morbo, patefit quod ab initio sæpè erat incognitū: nam inter multa alia quæ lethalem declarāt affectum, hoc maximum est, quod scribit Hippoc. si caro intestinorum quę est propria ipsorum substantia, inter tunicas ipsorum

con-

conclusa iam excernitur; id enim cum non fiat inter A initia sed morbo iam progresso, signum est, validissimam esse causam morbi, quæ nullis remedijs vinci potuerit; necessario igitur hoc, & non plerumque vt alij interpretantur mortem præsagit: sed videndum est ne abrasiones intestinorum, quæ solent apparere ferè in omni Dysenteria ex ipsa tunica excesa (sumamus pro carne ipsorum intestinorum, quæ ab Hippocr. hoc loco non simpliciter caro, qualis est musculosa, sed veluti caro appellatur: nam vt Galen. scribit in libris de temperamentis, omnes internæ partes corporis molles, vt pulmo, lien, hepar, cerebrum, ventriculus intestina, vterus, propriam quandam carnem, & substantiam obtinent. Quod si à tenuibus intestinis ea caro decidatur, tanto maius subest periculum, Hippocrate etiam ipso teste, qui postea scribet, B nec intestina tenuia, nec vesicam vulneratam sanari posse, quod tanto difficilius fiet in vlcere quam in vulnere quanto maior requiritur in hoc substantiæ regeneratio ob vlcus concauum. Quę vero Cardanus de erosione mesenterij tradit, lethalem nimirũ esse talem Dysenteriam ob illius partis erosionem, non respondet dictioni Hippocratis, qui vult ex solius intestini vlcere, ex quo substantia ipsius intestini erosa sit, ita, vt iam quod exit referat frustulum carnis, lethalem esse dysenteriã: nam quomodo substantia mesenterij quod cum extrinseca superficie ipsorũ intestinorum coniungitur potest ingredi internam cauitatem ipsius intestini, & per illam postea cum excrementis excerni?

APHORISMVS XXVII.

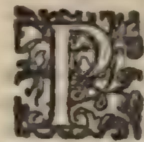
Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cum reficiuntur, alui ijs humectantur.

Hic Aphorismus sententiam continet probabilem quidem, sed non necessariam: nam cum aluus humidior reddatur ob humorem abundantem & mixtum cum excrementis, quæ ex concoctione peracta, in ventriculo resultant: superflui autem huius humoris aquosi & pituitosi causa sit imbecillitas coloris, merito fieri videtur, ut in his qui ex febribus iam sunt debilitati, & postea ex sanguinis profluuio refrigerati, aluus euadat humida, cum iam liberati à febre & sanguinis fluxu renutriũtur. Etenim, frigiditas & euacuatio præcedentes, appetentiam inducunt vehementiorem quam possit concoquere ventriculus: quare necesse est cruditatem fieri, & ex ea aquosum humorem & pituitosum redundare, ex quo aluus humectatur. Quod si æger, aut quicunque iam conualescat, suas metietur vires, ita, vt plus non edat quam sentiat se posse cõcoquere, nihil tale fiet; Non igitur necessarium est quod scribit author. Quod etiam ostendunt qui hydrope laborant, in quibus aluus astringitur, etsi frigida censeatur esse illorum dispositio. Quot præterea sunt, qui cruditate ventriculi laborare solent, aluo nihil plus quam in alijs commota?

APHORISMVS XXVIII.

Quibus biliosæ deiectiones, superueniente surditate, cessant, & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus, cessat.

Pertinet Aphorismus hic ad permutationem malorũ quę solet in ægrotis fieri, docet enim quis affectus succedere soleat alteri cum fiũt biliosæ deiectiones, & surditas: vult enim hæc mala se mutuo tollere. Qua quidem in re Galenus rectè admonet Aphorismum non extendi ad omnem surditatẽ, B qualis ea est quę iam in habitu est, vt est natiua, atque illa quæ iam diu perseuerauit, sed ad eam solum quæ repentinam habet in febribus, vel alijs morbis generationem. Fieri enim surditatem hanc cum meatus auditorij occupantur bile, quam cum natura deijcit soluitur surditas, Verum, nescio an surditates fieri possint à bile. Crassum enim & pituitosum omnino esse humorem qui surditatem parere debeat dicunt oẽs Medici, ut etiam omnia remedia ad hanc affectionem descripta, testantur. Præterea, nescio quo modo humor qui iam excidit è venis, & receptus est in anfractuosis meatibus ossium aurium, excerni amplius possit per aluum. Melius fortè docuisset, ex delirio & deiectionibus biliosis hanc successionem mor- C borum capitis & deiectionem biliosarum; nam vt aluus sistatur ob surditatem superuenientem, necesse est fieri recursum multi humoris ad cerebrum, ille autem præter surditatem alia mala pariet: in delirio vero probabilior est ratio; non tamen negauerim, etiã contingere posse præsertim in febribus quod scribit Hippocr. Miræ enim conspiciuntur morborum permutationes, quæ præter rationem fieri videntur. Hoc solum addo, quod deiectiones quæ surditatem soluunt, ex syncera bile non sunt, sed ex crassiore, cum pituita scilicet mixta syncera bile: talis enim humor apta quoque est materia quę surditatem faciat.

APHORISMVS XXIX. D

Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficile iudicium sequitur.

Pertinet etiam hic Aphorismus ad prædictionem, siquidem docet ex rigore qui fit in sexta die in febricitantibus, pręsagire, expectandam esse difficilem Crisim. Est autem, vt alibi ostendimus, rigor nihil aliud quam tremulus motus cum quo vniuersum corpus concutitur cum sensu magnæ frigiditatis; quod malum vnicam habet E immediatam causam, caloris influentis scilicet ad internas partes subitam cõtractionem, & eiusdem per minima & successiua interualla recursum ad partes externas. Ac in multis rigoribus constat multas esse causas, pro diuersitate rerum quæ calorẽ intro propellere aptæ sunt: nam ad externa, motum suaptè natura calor affectat. In febribus vero quæ cum rigore infestant, causa non est, vt maiores nostri tradiderũt, motus acrium humorũ per partes externas, (id enim multis rationibus ostendimus absurdum esse:) sed interna putredo, quam cum natura concoquere aggreditur,

ditur, vel concoctionem ipsam absoluere nititur, calorem eum conferum reuocat; ac in febribus quidē intermittētibus rigores fiunt cū noua nascitur putredo ex portione ea materię q̄ per singulas accessiones accenditur, febremque renouat. In febribus vero continuis, si rigores nascuntur, hoc fit, cum suppuratio aliqua interna absoluitur, aut cum massam humorum putrescētium in profundioribus venis corporis natura pariter perficere vult, & extremum gradum concoctionis ei inducere; vnde post rigorem, qui solet fieri in inflammationibus, sequi solet ruptura vomicæ, aut febris maxima remissio; post rigores vero febrium ardentium sequi solet Crisis & solutio morbi, excreto iam humore malo & putrido iam concocto, & à bonis secreto: merito igitur Hippoc. damnat rigores qui sexto die fiunt in febribus, propterea, quod dies ille non est decretorius, id est in quo natura solet vel perfectum vel certe insignem quendam gradum concoctionis in materia peccante addere, vel excretionem vtilem moliri. Stata enim habet tempora natura, certosque dies, quibus perficit sua opera, aut certè ita bona reddit, vt in materia peccante possit exercere cum magno successu vim facultatis expultricis; in alijs vero diebus, inter quos primum locum malignitatis tenet sextus, nihil natura rectè moliri potest, non inquam certos & necessarios ad expulsionem felicem peragendam, gradus concoctionis superinducere materiæ peccanti. Cuius rei rationes rectè Cardanus noster in Commentario huius Aphorismi reddit, his verbis: natura mouet adiuta motu syderum & motu materiæ quæ fit per accessiones & illa concocta. In sexta autem die nec motu syderum iuuatur, ad summum enim Luna peragrauit partes octuaginta quattuor, quocirca cum tam parum desit ad quadrantem, necesse est vt cum tam paruo spacio non possit expectare vt magna causa vt geatur atq; etiā superetur. Vnde & victa & causa potēte & destituta cęlesti auxilio, non nisi male cedere potest. Sed nec ab accessione cum soleant diebus imparibus procedere, iuuari potest, neque concoctione, nam solet & illa imparibus diebus aut indicatiuis aut iudicatoris absolui, & si iam absoluta fuit, statim si potest natura emittit, opera enim naturę ne vel momento differūtur vbi congruè fieri possunt, modo non impediantur. Atque hæ quidem sunt rationes quæ confirmant sententiam Hippocratis, id quod etiam experientia docet, & historiæ multę quæ habentur in libris de Morbis vulgaribus, in quibus refert multos ægros qui in sexto die rigores passi sunt in febribus, difficilem habuisse Crisim. Est autem difficilis Crisis sine iudicium quando morbi non desinunt sine non soluuntur, & si desinunt, hoc non fit cum Crisi, vel hoc fit sero, vel cum doloribus & magnis symptomatis, aut si postea redeunt, aut si transeunt in alium affectum, aut augentur. Ceterum quod dixi de die sexta, intelligi quoque potest de alijs diebus, qui non sunt veri iudicatorij & quod dixit de rigore idē intelligi potest de alijs omnibus Symptomatib. quæ solent prædicere Crisim: illa.n. si in bonis dieb. appareant, bonū euentū præsagiunt. Erūt ergo boni rigores in febribus continuis qui fient in diebus decretorijs apparentibus iam signis manifestis si non p fectę cōcoctionis. Sicut Hipp. docet Epicratis vxorē q̄ riguit 14. die liberatā esse in quadragesima. Cōtra vero Philini vxor cum superriguisset octaua die, mortua est vigesima. Et Dromeadis vxor cū riguisset in sexta, eadem die perijt. Et Hermocrates cū morbus regius sexta die aduenisset, in vigesimaseptima perijt. Multa ergo sunt exempla non solum de sexta die, sed etiam de alijs malis diebus, non solum in rigore, sed etiam in alijs symptomatis quæ superueniunt ęgris.

APHORISMVS XXX.

Quibuscumque accessiones fiunt; quacumque hora febris dimiserit, si eadem crus occupauerit, iudicium habent difficile.

HIc quoque Aphorismus prognosticus est: Docet.n. ex tempore quo inuadunt accessiones prædicere iuditium difficile; in illius tamen lectione Galen. duplicem facit sensum: vnum qui talis est: Si sequentes accessiones febrium semper eadem hora cum prima inuadēt, difficilem Crisim siue solutionem expectare oportet. Alius sensus est: si sequens accessio incipiat in hora in qua præcedens finita fuit, idem iudicium portenditur. Prior quidem vera uidetur, sed non respondet dictioni authoris, quæ clarissimè secundam intelligentiam comprobat, vt quilibet ex ipsis verbis intelligere potest. Et meo quidem iudicio, vtraq; lectio defēdi potest: nā postremā experiētia inprimis confirmat; si .n. febres ita habeāt, vt singulis diebus ita fiant accessiones, vt sequens priorem statim excipiat, vt in quotidianis, duplici tertiana, & semitertianis contingit, videmus longissimas eas esse, quæ hunc seruant ordinem, & ratio experientiæ suffragatur. Magnas enim oportet esse causas in corpore, quæ generant malos humores, & putredinem accendunt, si statim cum desit; prior accessio, alia iā incipit. Magna quoque ostenditur debilitas virium, nimirum, nata ex frequentibus accessionibus statim sibi succedentibus. Non potest quoq; materia prioris accessionis ob coniunctionem sequentis perfectè dissolui. Hæc igitur omnia longitudinem morbi & difficilem solutionem protendunt; nec caret ea lectio suis probationibus, vt Galenus, creditqui putat etiā non referre si accessio sequens quę eadem hora cum priore incępit, alia quacūq; hora finiatur: nā stabilitas non solum pendet ex tempore inuasionis accessionū sed etiam ex duratione, & vehementia, & alijs quæ in illis diuersa fiunt, & ostendunt non perseuerare eandem dispositionem per totum morbi decursum, quoties enim videmus accessiones augeri, vigere & declinare, seruata tamen in omnibus eadem inuasionis hora? Aliam vero lectionem sic probat Galenus, quod ideo difficile iudicium fiat, cum eadem hora incipiunt accessiones, quod fixa & firmata sit dispositio & causa accessionum, atq; ob id difficilè remoueri possit: nam, inquit, firmata magnam vim demolientem expostunt, quæ longo tempore & per fortiora ac plura auxilia comparatur. Contra quam opinionem probabiliter quispiam ita disputare posset, quod id quod firmatū est, facilius pati potest alterationes, & concoctiones quas natura & ars pręstant: itaq; cum accessiones febrium & ipsę febres non tollātur, nisi præcesserit concoctio, & concoctiones celeritatem iudicij & securitatem (vt inquit Hippocr.) polliceantur, merito sequi videtur, vt materia firmata facilius vincatur quam quæ est in motu. Id enim docent quæ per sputum rejciuntur: Quæ enim in pulmone retenta fuerint, melius concoquuntur, & concocta rejciuntur. Quę vero est in motu fluitque materia, & posteaquam fluxit, protinus egeritur, cruda est & mali iudicij nota. Idem ostendunt febres continuæ, quæ solent esse breuiores intermittentibus, quod in illis materia sit firmata, & veluti conclusa in maioribus venis, in his vero moueatur, Galeno teste, per habitum corporis, aut certè continuam habeat regenerationem & expulsionem. Præterea, da

minamus

mnamus erraticas febres, difficilesque ad solutionem & iudicium omnium consensu pronunciamus esse, cum tamen illę nihil firmatum habeant, si cum alijs comparentur. Ego vero aliter confirmo eam lectionem, scilicet quod oportet in omni solutione morborum præcedere quattuor tempora, quod si eadem hora perseuerabunt inuadere accessiones, diutissimè febris in principio manebit; quare tardius augebitur, vigebit, & declinabit, ob id illas breuissimas fore febres præsagimus, quarum accessiones primæ semper anticipant, aliæ vero postea eadem hora inuadunt quod signum est vigoris, hæc enim indicia sunt morbi properantis ad finem: principium vero longum & alia tempora non ostendit, id quod stabile & firmum vult esse Galenus in febribus. Sed multitudo, frigiditas & crassities materię, quæ difficilè potest alterari, concoqui, & expelli, propterea natura cum nihil fere in primis accessionibus profecerit, manet eadem in materia dispositio, quæ efficit vt sequens accessio seruet naturam & ordinem prioris: manet & eadem dispositio in partibus corporis quæ eandē materiam gignit, manent & eędem causæ putredinis, quæ omnia faciunt vt accessiones similes perseuerēt: nam dicat quæso, an breuioris non sint continuæ febres ex bile stabili, & firmata, quam ex pituita mota & instabili: ergo non ex firmo, sed ex eodem, idem, vt ex simili simile fit.

APHORISMVS XXXI.

Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potißimum abscessus fiunt.

Docet in hoc Aphoris. prædicere abscessus futuros in febribus circa articulos & maxillas, ex lassitudine quæ in febribus contingit. Quā quidem sententiam Galenus trahit ad vtramque lassitudinem, motiuam scilicet & spontaneam. Quod mihi non videtur verisimile: nam primum repugnat dictio Hippocratis, quæ exprimit lassitudinem quæ in ipsis febribus nascitur, non de ea quæ ex moribus comparata est antequam febris accederet. Præterea motiuæ huiusmodi lassitudines prius soluuntur quā fiat abscessus, non enim causam habent fouentem, vt quæ excitatæ sint ab externa causa, quæ iādudum recessit: nec etiam de lassitudine spontanea quę præcessit febrem Aphorismus intelligendus est, Eodem argumento, quod de ea lassitudine agat quæ habetur in febribus, & non de illa quæ fortè pręcessit febrē, quæ amplius non adest, aut si adest, abscessus non parit, vt quæ causam non habent ex febre quam author hic significat esse causam fluxionum & ipsorum abscessuum. Est igitur sententia intelligenda de lassitudine quę nascitur ex ipsa febre, vt sæpe videmus ægrotos posteaquam sunt febre correpti, ita difficilè moueri, & tantam in membris grauitatem sentire, ac si plurimum laborassent in vehementi aliquo exercitio, id quod illis contingere solet qui sunt pleni multo sanguine pituitoso, crasso, viscidoque: Febris enim eos humores commouens, & calefaciens, vapores multos generat crassos, & portionem etiam aliquam pituitæ liquefacit, quæ cum exitum habere non possint liberum per cutem, circa musculos & articulos cohibentur; & huiusmodi lassitudines committunt, ac perseuerante ea multitudine, cum natura perfectè illam concoquere & discutere non possit, per sudores, aut insensibilem transpirationem, aut

A vacuare per internas cauitates, eo quod iam à calore febrili sit eleuata & sparsa per habitū corporis, merito in abscessus terminatur. Solent enim abscessus ab his causis fieri in febribus, non in omnibus quidem partibus sed in certis, quales sunt suaptè natura laxę, aut subiectæ mittentibus partibus, aut in eo situ positæ in quem spontè lædens materia repit, aut quæ sua ptè natura vel ex morbo debilis facta est. Sic sanè in articulos cōfluunt humores tanquam in partes laxas debiliores, inferiores, in quem locum graues humores facilè descendunt; sic Phrenitides fiunt in cerebro ab humoribus & vaporibus calidis, qui sua natura superiora petunt; Sic pulmo fluxiones descēdentes à capite proximè recipit, ob sitū & connexionem, atque mollitiem & laxitatem. Adenes vero
B idem patiuntur, vt strumę & parotides ostendunt. Glandulę.n. quæ sūt circa venas colli, fluxiones irruētes à capite facilè recipiunt. Rectè igitur inquit Hippocr. eos qui patiuntur lassitudines in febribus, solere corripi abscessibus in articulis, & circa maxillas; aliquando, inquam, in ipsis articulis, & simul circa maxillas, quando plurima est materia, & caput & habitus corporis mittunt fluxiones; aliquando vero solum circa maxillas fiunt abscessus, veluti, cum solæ nascuntur Parotides ex solo capite mittente materiā quo grauatur; aliquando vero in solis articulis contingunt abscessus, cum materia copiosa est, & per venas mittitur quæ connexionem habent cum articulis potius quam cum glandulis ceruicis. Sed etiam alia sunt indicia, quę præsagiunt in quam partem de-
C cumbere debeant humores: nam si caput dolore & grauitate laborauit, per febres ex materia eleuata ab inferioribus partibus, timēdæ magis sunt Parotides: si vero articuli vel dolore vel calore fuerunt affecti, expectandi sunt in illis abscessus.

APHORISMVS XXXII.

Quibuscumq; resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit hic fiunt abscessus.

Qvid præsagiant labores præsente febre, & morbis, docuit in superiori A-
D phorismo: in hoc vero docet, quid portendant in conualescentibus, labores, qui erant antequā conualesceret æger, & adhuc ægrotaret: in sequenti vero, quid futurum sit, si ex dolore qui fortè aderat antequā æger in morbum incideret, docet. Ceterum in nobis proposito Aphorismo dicit abscessus fieri in conualescentibus in ea parte quæ antea laborauit. Intelligendum autem est laborauit per morbum: nam de labore ante morbum (vt diximus) sequens aget. Nec existimare quidem debemus, necessario futuros abscessus in parte quæ laborauit, sed si fiant, omnino fient in ea: non enim in omnibus conualescentibus etiamsi labores sunt facti, nascuntur postea abscessus: sed à morbo ad conualescentiam, & ab hac ad sanitatem
E mutatio fit per excretionum, vel concoctionem, vel alterationem, aut alijs modis, de quibus hic locus non est agendi. Porrò, per laborem intelligi dicit Gal. vehementem motum, dolorem & læsionē, & rectè quidem, etsi Cardanus solum vult intelligi dolorem. Experientia enim docet, eos qui per morbos diu multumque vigilarunt, solere in capite pati abscessus. Sic etiam qui sine dolore vel motu læsionem & imbecillitatem sentiebant, dum ægrotarent, in tibijs Oedematosos tumores pati solent dum conualescunt, & multò magis fiunt abscessus in parte

quæ

quæ dolore fuit affecta. Cur vero ad partem vehementi motu agitatam confluant humores, causa est in omnibus calor, qui locum rarefacit, funditque in eo & vicinis partibus humores, qui sponte fuga vacui confluunt ad locum rarefactum & ampliorem redditum: in illis vero in quibus motus debilitatem attulit, ipsius quoq; partis imbecillitas, causa fit apta ad suscipiẽdam fluxionem, cum natura temperatum sit, vt robustiores partes sese exonerent in debiliores, non autem calor fluxionis est causa, quod attrahat humores (vt alibi ostendimus) cum in eo nulla possit esse attractionis causa. Actio quoque partis quæ cum motu fit, allicit ad se humores, vt dolor capitis oritur ex nimia cogitatione, aut vigilia; Dolor vero est quidem causa fluxionis, non quod attrahat, vt id quoque in libris de Morbis probauimus; sed quia expultricem facultatem mouet, quæ humores in se contentos exprimit in partem dolentem, aut in eam quæ in via est ad eam quæ dolet pars, eo modo fluxiones fiũt in digito vulnerato, per quas tota extrema manus aliquando tumet, brachio, & cubito mittentibus in digitum dolentem primum humores, qui cum occupãt etiam vicinas partes nouo dolore in illis excitato, ipsas pariter attollunt. Alio vero modo glandulæ quæ sunt in inguine, vulnerato pede inflãmantur, firmato illic humore transmisso à superioribus partibus, quæ doloris participes factæ commouentur ad expulsionem, quæ cum facilius recipiatur in partibus mollibus & spongiosis, quæ sunt iuxta venas, per quas decurrit à superioribus partibus ad pedes transmissa materia, eam illic sistunt & recipiunt, impediuntque eam vsque ad pedes descendere. Absurdum autẽ est credere dolorem, vt Cardanus sentit, materiam ad se trahere calefaciẽdo locum tum natura tentante temperare illum: nam dolor nullam habet calefaciendi vim, sed humor qui influit, & ille quidem non omnis, sed calidus: nam in Oedematosis tumoribus, frigus & non calor sentitur: Nec ipsa natura quæ non agit ex proposito, tentat temperare dolorem, sed aliquando id accidit, cum scilicet dolor à frigida causa nata, concursu calidi humoris & spiritus temperatur. Nec par est ratio de calore, qui admouetur per medicamenta, vt ea quæ est de calore, qui influit: nã ille rarefaciendo & extenuando medetur parti dolenti, hic vero dolorem & tumorem auget, donec partes mittunt humores, postea vero ille quoq; facit ad humorem discutiendum in parte contentum.

APHORISMVS XXXIII.

Sed & si ante morbum aliqua parte doluerit, hic morbus firmatur.

HIc est tertius Aphorismus, qui declarat in qua partes futurus sit abscessus, sũpto indicio à parte quæ affecta fuit antequam morbus nouus fieret, post quẽ sequitur abscessus. Est enim diligenter inquirendum à Medico, an is qui laborat morbo, sanitatis tempore partem aliquam obnoxiam habuerit, (inquit Hippocrates) dolori, si enim ita contigerit, & morbus aliter non dissolutus fuerit, abscessus expectandus est in ea parte. Verum non solum de dolore partis intelligendus est Aphorismus, sed de omni mala affectione, aut etiam inclinatione ad aliquem præter naturam affectum: nam in parte solita dolere, dubium non est plerumque firmari fluxiones, siquidem dolor frequens membrum debilitat, & præterea fluxionem ad se allicit: sic, si aliquis obstructione splenis laborare consueuit, in eodem viscere fiunt tumores, qui soluunt morbum præsentem. Quod si nec dolor nec affectus præter naturam solitus est hominem vexare, nihil ex illis colligi potest ad prædicendos abscessus futuros, id quod faciet habitus corporis qui fortè vergit ad certos morbosos affectus, id quod æstate superiore qui fuit annus 1570. euidenter nouimus: nam omnes ferè qui vel ex parentibus tabidis nati fuerunt, aut suaptè natura ad tabem inclinabant, in eam inciderunt non solum ex continuis febribus, sed etiam ex nothis tertianis, cui malo dedit occasionem æstas pluuiosa & Austrina. Igitur rectè Hippocr. iubet spectandum esse, si quæ pars in febribus laborat, aut ante morbum laborare consueuit, aut inclinationem habet ad aliquem affectum. In ea enim si abscessus futurus est, fiet, homine adhuc laborante, vel cum iam conualescit, & id est quod tribus superioribus Aphorismis docuit hic author, quod experientia & ratio pariter confirmãt.

APHORISMVS XXXIIII.

Si à febre habito, tumore non existente in faucibus strangulatio repente superuenerit, lethale.

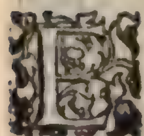

VT in superioribus aliquot Aphorismis docuit prędicere abscessus futuros ex partium doloribus & alijs passionib.: Sic nũc mortem præsagiri ostendit, si duo concurrant mala; Primum febris: Secundum strangulatio repente superueniens, nullo tumore existente in faucibus. Qua quidem in re Gal. notat verbum à febre habito, intelligens per febrem quamcumque febrem: aut eam solum quæ vehementissima est, quandoquidem inquit contingit hominẽ vtcúnque febricitantem interire si strangulatio ea superueniat; sed, inquit, certior & ineuitabilis est mors, si hoc contingat in febribus vehementioribus nam huiusmodi febres postulant respirationem magnam per quam multũ aeris inspiretur & fuliginosi multum vaporis expiretur, id quod impedit fieri strãgulatio, quæ (vt rectè definit) nihil aliud est quã subitus interitus propter defectũ respirationis, qui fit ex angustia alicuius instrumenti. Cum vero nullo apparente tumore in faucibus strangulatio fit, & ea subito, nullam potest aliam habere causam prẽterq̃ gutturis tumorem, aut in illud irruentem fluxionẽ aliarum enim partium seruientium respirationi tumores & fluxiones strangulationem quidem efficere possunt, sed non repente: igitur strangulationem quidem efficere possunt, sed non repente: igitur strãgulatio quę repẽte fit, fit omnino ex affectis gutturis siue capitis, arteriæ asperæ, si modo tumor non apparet in faucibus. Galen. tamen vult ex illius musculis internis vel externis inflammatis fieri Anginam, quę pariter strangulare possit. Sed quod scribit Hippoc. repente superueniens, videtur supponere febrẽ præcedere antequam aliquis affectus sit, qui strangulationem efficere possit. Angina vero statim ab initio coniunctam habet febrem: quare videtur de fluxionibus intelligere quę febribus superueniũt ex humoribus pituitosis irruentibus in guttur, nihil tamẽ obstat quin præsente angina, & plurimum aucta inflammatione, idẽ malum & periculum contingat. Sed non omnis angina potest in discrimen homines adducere: etenim, vt Galen. in Comm. scribit quattuor sunt Anginę species: siquidem vna est quam Synanchen

chen vocant, in qua muſculi interiores gutturis vna cum ambiente tunica inflammantur, quæ omnium, eſt periculoſiſſima: alia eſt quam Synanchen nominant faucium, ſcilicet, inflammationem. Tertia ſpecies eſt paraſynanche, quæ fit cum muſculi exteriores gutturis inflammationem patiuntur. Quarta eſt paraſynanche ex inflammatione muſculorum adiacentium faucibus. Quæ quidem omnia mala, ſunt cum periculo & lethalia redduntur ſi magna ſit fluxio & inflammatio. Hæc quoniam Galen. in Comm. diligenter explicat, hic abſoluo.

APHORISMVS XXXV.

Si à febre habito collum peruertitur, & vix poteſt deuorare ſine vllo tumore, lethale eſt.

T hic quoque Aphor. prognoſticus eſt, qui ex affectionibus ceruicis docet prę dicere finem morbi peſſimum fore. Caſus eſt complicatus ex tribus malis: ex febre, peruerſione colli & difficili deuoratione alimenti, ſine aliquo tumore: ſi hæc, inquam, coniunguntur, lethale erit ęgrotanti. Febrem intelligere oportet continuam: nam cum intermittentibus non ſolent hæc pericula contingere. Ceterū colli peruerſiones fiunt ob tenſionē neruorum & ligamentorum, quibus vertebrę alligantur. Fiunt aūt tenſiones iſtę ab inflāmationibus, vel crudis tuberculis, vel ēt vt Gal. ſentit à ſiccitate inducta à febre vehementi. Quod mihi parum probabile videtur: nam vniuerſas alias corporis partes potius ex ſiccitate periclitari neceſſe eſt, quàm partes quæ ſunt circa fauces & gulā, quæ continuam habent irrigationē ex ſaliua, potu, & extrinſecis alijs humoribus; peruertitur aūt collum, vel intra, vel ad latus: ad latus quidem, ſi in altera nerui propagine contingit fieri tenſionem: intra verò ſi in ambabus. Ac cum intra ſit peruerſio, collum inquit Gal. apparet extra habere cauitatem: quod neſcio quo modo fieri poſſit. Ceterum huiuſmodi colli peruerſiones quę adiunctā habent difficilem transglutionem, ſi cum tumore ſint ſenſibus conſpicuo, nō ſunt cum tanto periculo: ſi vero nullus apparet tumor, ſignum eſt vel cauſam eſſe ſiccitatē ex Galeni opinione, quæ immedicabilis eſt, vt cōuulſio omnis ex ſiccitate, vel eſſe inflammationem muſculorū qui gulæ præiacent, vel ipſius gulæ. Quem affectum non neceſſario lethalem ille credit eſſe, vt qui ſtrangulationem non afferat, & ob id tempus concedat ad remedia adhibeuda contra cauſas lędentes.

APHORISMVS XXXVI.

Sudores febricitanti ſi incœperint, boni & tertio die & quinto, & ſeptimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & ſeptimodecimo, & vigeſimo, & uigeſimoſeptimo, & trigeſimoquarto. Hi enim ſudores iudicant morbos. Qui vero non ita fiunt laborem ſignificant, & morbi longitudinem & recidiuam.

Ic Aphor. tractationem de diebus decretorijs ex præcedentibus Aphoriſmis ac omni alio modo perobſcuram, & non ſatis rationi peruiam difficiliorem reddit: primum, quod multos dies omittat inter iudicatorios, quos alibi recenſet: nam hic quartum omittit, vigeſimumquartum, trigeſimum, quadrageſimum, & multos alios qui ſequuntur, in quibus ſudores & aliæ excretiones optimæ fiunt. Deinde, hic miſcet dies, qui ſunt primi ordinis & dignitatis, cum alijs qui ſunt indices aut etiam inter indices non computandi: nam 11. 17. 27. contemplates vocari niſi ratione acceſſiones: quare intercidentorij ſunt, ſolent, nec indices.

De his dubijs non tractant alij interpretes; illud ſolum docere aggrediuntur quod ad quartum pertinet, in quo etiam non conueniunt: nam ideo Cardanus illum prætermiſſum ſcribit, quod non ſit iudicatorius, ſed indicatorius, ergo eadem ratione debebat vndecimum, decimumſeptimum, & vigeſimumſeptimum omittere. Braſſauolus vero reuera quartum cenſet eſſet iudicatorium, tamen omiſſum fortè à librario, vel quia morbi (ut inquit) accelerantes in tertio principium faciunt, retardantes, in quinto incipiunt, vel quia morbi acuti, de quibus ſermo eſt, ex bile ortum habent. Bilis vero de tertio in tertium mouetur; quid fiet ſi morbi non erunt accelerantes, nec tardantes, aut fient à ſanguine? At negligentia librarij ſi quæ eſſet, appareret etiam in alijs diebus, qui in hoc Aphoriſmo non recenſentur. Deinde, ſi ob acceſſionem fiunt boni ſudores, dies non erunt iudicatorij, ſed intercidentes; poſtremo in libro primo Comment. tertio Epidem. tex. 14. ita ſcribit Hippoc. eſt autem primus indicatorius circuituum, qui diebus paribus iudicant, quartus, ſextus, quæ verba negligentiam in librarijs non agnoſcunt, & omnem tollunt difficultatem in hac re.

Quinetiam illud dubitationem habet, quod ſcribit in Cōm. Gal. Aphor. hunc non ſolum cōplecti ſudores, ſed alui excrementa, vrinas, abſceſſus: nam ſi ſudores ideo boni ſunt in his diebus, quod in bilioſis febribus proueniant, non poteſt dierum ratio communis eſſe alijs excretionibus, quæ nihil habent commune cum bile, ſed cum alijs humoribus pituitoſis & melancholicis, cuiuſmodi ſunt abſceſſus circa aures. Alui vero excrementa, omnem materiam æqualiter reſpiciunt. Quare nihil certum in hoc Aphoriſmo videtur tradere Hippocr. aut à nobis excogitari poteſt, quod faciat ad illius interpretationem: Ac minus profectò exacta reddetur tractatio, ſi dierum decretoriorū cauſas inueſtigare velimus, vt Cardanus efficere nititur, qui cum ex Lunę motu (vt Galenus credit) oſtendiſſet ſumi non poſſe rationem dierum decretoriorum, & ad ſolis curſum eam reuocauerit, in eo quoq; inuenire non poſſit in quo animus quieſcat, dubiā pariter vt alij hanc tractationem relinquit. Primum enim ſtatuit centeſimum vigeſimum diem eſſe vltimum terminum febrium, qui dies inquit, tertiam partem totius anni conſtituunt, & ob id ſexageſimus centeſimæ vigeſimæ, & vigeſimus dimidium quadraginta, & quattuordecim tertia pars, & ſeptem dimidium quattuordecim: quæ omnia cum ignorauerit, inquit Galen. longè petitis auxilijs à Luna hanc doctrinam dierum Criticorum totam cōfudit, nec ſibi nec Hippocrati eſt concors, ſed cùm videret requiri ad tertiam partem anni non centum & viginti ſolum dies, ſed centum viginti vnum cum dodrante, reſpondet hunc exceſſum cauſam eſſe vt vigeſimus primus quā doque pro vigeſimo ad pugnam à natura eligatur & præferatur, & nunc vigeſimus, nunc vigeſimus primus decretorius ab Hippocrate ſtatuatur: nam ſeptimus & quartusdecimus communicant cum vigeſimo primo & non cum vigeſimo. Quod ſi vigeſimusprimus non ſemper decretorius eſt, ſed aliquan

Z do

quæ dolore fuit affecta. Cur vero ad partem vehementi motu agitatam confluant humores, causa est in omnibus calor, qui locum rarefacit, funditque in eo & vicinis partibus humores, qui sponte fuga vacui confluunt ad locum rarefactum & ampliorem redditum: in illis vero in quibus motus debilitatem attulit, ipsius quoq; partis imbecillitas, causa fit apta ad suscipiēdam fluxionem, cum natura temperatum sit, vt robustiores partes sese exonerent in debiliores, non autem calor fluxionis est causa, quod attrahat humores (vt alibi ostendimus) cum in eo nulla possit esse attractionis causa. Actio quoque partis quæ cum motu fit, allicit ad se humores, vt dolor capitis oritur ex nimia cogitatione, aut vigilia; Dolor verò est quidem causa fluxionis, non quod attrahat, vt id quoque in libris de Morbis probauimus; sed quia expultricem facultatem mouet, quæ humores in se contentos exprimit in partem dolentem, aut in eam quæ in via est ad eam quæ dolet pars, eo modo fluxiones fiūt in digito vulnerato, per quas tota extrema manus aliquando tumet, brachio, & cubito mittentibus in digitum dolentem primum humores, qui cum occupāt etiam vicinas partes nouo dolore in illis excitato, ipsas pariter attollunt. Alio vero modo glandulæ quæ sunt in inguine, vulnerato pede inflāmantur, firmato illic humore transmisso à superioribus partibus, quæ doloris participes factæ commouentur ad expulsionem, quæ cum facilius recipiatur in partibus mollibus & spongiosis, quæ sunt iuxta venas, per quas decurrit à superioribus partibus ad pedes transmissa materia, eam illic sistunt & recipiunt, impediuntque eam vsque ad pedes descendere. Absurdum autē est credere dolorem, vt Cardanus sentit, materiam ad se trahere calefaciēdo locum tum natura tentante temperare illum: nam dolor nullam habet calefaciendi vim, sed humor qui influit, & ille quidem non omnis, sed calidus: nam in Oedematosis tumoribus, frigus & non calor sentitur: Nec ipsa natura quæ non agit ex proposito, tentat temperare dolorem, sed aliquando id accidit, cum scilicet dolor à frigida causa nata, concursu calidi humoris & spiritus temperatur. Nec par est ratio de calore, qui admouetur per medicamenta, vt ea quæ est de calore, qui influit: nā ille rarefaciendo & extenuando medetur parti dolenti, hic vero dolorem & tumorem auget, donec partes mittunt humores, postea vero ille quoq; facit ad humorem discutiendum in parte contentum.

APHORISMVS XXXIII.

Sed & si ante morbum aliqua parte doluerit, hic morbus firmatur.

Hic est tertius Aphorismus, qui declarat in qua partes futurus sit abscessus, sūpto indicio à parte quæ affecta fuit antequam morbus nouus fieret, post quē sequitur abscessus. Est enim diligenter inquirendum à Medico, an is qui laborat morbo, sanitatis tempore partem aliquam obnoxiam habuerit, (inquit Hippocrates) dolori, si enim ita contigerit, & morbus aliter non dissolutus fuerit, abscessus expectandus est in ea parte. Verum non solum de dolore partis intelligendus est Aphorismus, sed de omni mala affectione, aut etiam inclinatione ad aliquem præter naturam affectum: nam in parte solita dolere, dubium non est plerumque firmari fluxiones, siquidem dolor frequens membrum debilitat, & præterea fluxionem ad se allicit: sic, si aliquis A obstructione splenis laborare consueuit, in eodem viscere fiunt tumores, qui soluunt morbum præsentem. Quod si nec dolor nec affectus præter naturam solitus est hominem vexare, nihil ex illis colligi potest ad prędicendos abscessus futuros, id quod faciet habitus corporis qui fortè vergit ad certos morbosos affectus, id quod ęstate superiore qui fuit annus 1570. euidenter nouimus: nam omnes ferè qui vel ex parentibus tabidis nati fuerunt, aut suaptè natura ad tabem inclinabant, in eam inciderunt non solum ex continuis febribus, sed etiam ex nothis tertianis, cui malo dedit occasionem æstas pluuiosa & Austrina. Igitur rectè Hippocr. iubet spectandum esse, si quæ pars in febribus laborat, aut ante morbum laborare consueuit, aut inclinationem habet ad aliquem affe- B ctum. In ea enim si abscessus futurus est, fiet, homine adhuc laborante, vel cum iam conualescit, & id est quod tribus superioribus Aphorismis docuit hic author, quod experientia & ratio pariter confirmāt.

APHORISMVS XXXIIII.

Si à febre habito, tumore non existente in faucibus strangulatio repente superuenerit, lethale.

Vt in superioribus aliquot Aphorismis docuit prędicere abscessus futuros ex partium doloribus & alijs passionib.: Sic nūc C mortem præsagiri ostendit, si duo concurrant mala; Primum febris: Secundum strangulatiò repente superueniens, nullo tumore existente in faucibus. Qua quidem in re Gal. notat verbum à febre habito, intelligens per febrem quamcumque febrem: aut eam solum quæ vehementissima est, quandoquidem inquit contingit hominē utcūque febricitantem interire si strangulatio ea superueniat; sed, inquit, certior & ineuitabilis est mors, si hoc contingat in febribus vehementioribus nam huiusmodi febres postulant respirationem magnam per quam multū aeris inspiretur & fuliginosi multum vaporis expiretur, id quod impedit fieri strā- D gulatio, quæ (vt rectè definit) nihil aliud est quā subitus interitus propter defectū respirationis, qui fit ex angustia alicuius instrumenti. Cum vero nullo apparente tumore in faucibus strangulatio fit, & ea subito, nullam potest aliam habere causam prterq̄ gutturis tumorem, aut in illud irruentem fluxionē aliarum enim partium seruientium respirationi tumores & fluxiones strangulationem quidem efficere possunt, sed non repente: igitur strangulationem quidem efficere possunt, sed non repente: igitur strāgulatio quę repēte fit, fit omnino ex affectis gutturis siue capitis, arteriæ asperæ, si modo tumor non appareret in faucibus. Galen. tamen vult ex illius musculis internis vel externis inflammatis fieri Anginam, quę pariter strangulare possit. Sed quod scribit Hip- E poc. repente superueniens, videtur supponere febrē præcedere antequam aliquis affectus sit, qui strangulationem efficere possit. Angina vero statim ab initio coniunctam habet febrem: quare videtur de fluxionibus intelligere quę febribus superueniūt ex humoribus pituitosis irruentibus in guttur, nihil tamē obstat quin præsente angina, & plurimum aucta inflamatione, idē malum & periculum contingat. Sed non omnis angina potest in discrimen homines adducere: etenim, vt Galen. in Comm. scribit quattuor sunt Anginę species: siquidem vna est quam Synanchen

chen vocant, in qua muſculi interiores gutturis vna cum ambiente tunica inflammantur, quæ omnium, eſt periculoſiſſima: alia eſt quam Synanchen nominant faucium, ſcilicet, inflammationem. Tertia ſpecies eſt paraſynanche, quæ fit cum muſculi exteriores gutturis inflammationem patiuntur. Quarta eſt paraſynanche ex inflammatione muſculorum adiacentium faucibus. Quæ quidem omnia mala, ſunt cum periculo & lethalia redduntur ſi magna fit fluxio & inflammatio. Hæc quoniam Galen. in Comm. diligenter explicat, hic abſoluo.

APHORISMVS XXXV.

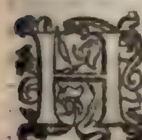
Si à febre habito collum peruertitur, & vix poteſt deuorare ſine vllo tumore, lethale eſt.

ET hic quoque Aphor. prognoſticus eſt, qui ex affectionibus ceruicis docet prędicere finem morbi peſſimum fore. Caſus eſt complicatus ex tribus malis: ex febre, peruerſione colli & difficili deuoratione alimenti, ſine aliquo tumore: ſi hæc, inquam, coniunguntur, lethale erit ęgrotanti. Febrem intelligere oportet continuam: nam cum intermittentibus non ſolent hæc pericula contingere. Ceterũ colli peruerſiones fiunt ob tenſioné neruorum & ligamentorum, quibus vertebrę alligantur. Fiunt aũt tenſiones iſtę ab inflãmationibus, vel crudis tuberculis, vel ẽt vt Gal. ſentit à ſiccitate inducta à febre vehementi. Quod mihi parum probabile videtur: nam vniuerſas alias corporis partes potius ex ſiccitate periclitari neceſſe eſt, quàm partes quæ ſunt circa fauces & gulã, quæ continuam habent irrigationẽ ex ſaliua, potu, & extrinſecis alijs humoribus; peruertitur aũt collum, vel intra, vel ad latus: ad latus quidem, ſi in altera nerui propagine contingit fieri tenſionem: intra verò ſi in ambabus. Ac cum intra fit peruerſio, collum inquit Gal. apparet extra habere cauitatem: quod neſcio quo modo fieri poſſit. Ceterum huiuſmodi colli peruerſiones quę adiunctã habent difficilem tranſglutionem, ſi cum tumore ſint ſenſibus conſpicuo, nõ ſunt cum tanto periculo: ſi vero nullus apparet tumor, ſignum eſt vel cauſam eſſe ſiccitaté ex Galeni opinione, quæ immedicabilis eſt, vt cõuulſio omnis ex ſiccitate, vel eſſe inflammationem muſculorũ qui gulæ præiacent, vel ipſius gulæ. Quem affectum non neceſſario lethalem ille credit eſſe, vt qui ſtrangulationem non afferat, & ob id tempus concedat ad remedia adhibenda contra cauſas lędentes.

APHORISMVS XXXVI.

Sudores febricitanti ſi incæperint, boni & tertio die & quinto, & ſeptimo, & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & ſeptimodecimo, & vigeſimo, & uigeſimoſeptimo, & trigeſimoquarto. Hi enim ſudores iudicant morbos. Qui vero non ita fiunt laborem ſignificant, & morbi longitudinem & recidiuam.

HIc Aphor. tractationem de diebus decretorijs ex præcedentibus Aphoriſmis ac omni alio modo perobſcuram, & non ſatis rationi peruiam difficiliorem reddit: primum, quod multos dies omit-

A tat inter iudicatorios, quos alibi recenſet: nam hic quartum omittit, vigeſimumquartum, trigeſimum, quadrageſimum, & multos alios qui ſequuntur, in quibus ſudores & aliæ excretiones optimæ fiunt. Deinde, hic miſcet dies, qui ſunt primi ordinis & dignitatis, cum alijs qui ſunt indices aut etiam inter indices non computandi: nam 11. 17. 27. contemplates vocari niſi ratione acceſſiones: quare intercidentorij ſunt, ſolent, nec indices.

De his dubijs non tractant alij interpretes; illud ſolum docere aggrediuntur quod ad quartum pertinet, in quo etiam non conueniunt: nam ideo Cardanus illum prætermiſſum ſcribit, quod non ſit iudicatorius, ſed indicatorius, ergo eadem ratione debebat vndecimum, decimumſeptimum, & vigeſi-B mumſeptimum omittere. Braſſauolus vero reuera quartum cenſet eſſet iudicatorium, tamen omiſſum fortè à librario, vel quia morbi (ut inquit) accelerantes in tertio principium faciunt, retardantes, in quinto incipiunt, vel quia morbi acuti, de quibus ſermo eſt, ex bile ortum habent. Bilis vero de tertio in tertium mouetur; quid fiet ſi morbi non erunt accelerantes, nec tardantes, aut fient à ſanguine? At negligentia librarij ſi quæ eſſet, appareret etiam in alijs diebus, qui in hoc Aphoriſmo non recenſentur. Deinde, ſi ob acceſſionem fiunt boni ſudores, dies non erunt iudicatorij, ſed intercidentes; poſtremo in libro primo Comment. tertio Epidem. tex. 14. ita ſcribit Hippoc. eſt autem primus indicatorius circuituum, qui diebus paribus iudicant, quartus, ſextus, C quæ verba negligentiam in librarijs non agnoſcunt, & omnem tollunt difficultatem in hac re.

Quinetiam illud dubitationem habet, quod ſcribit in Cõm. Gal. Aphor. hunc non ſolum cõplecti ſudores, ſed alui excrementa, vrinas, abſceſſus: nam ſi ſudores ideo boni ſunt in his diebus, quod in bilioſis febribus proueniant, non poteſt dierum ratio communis eſſe alijs excretionibus, quæ nihil habent commune cum bile, ſed cum alijs humoribus pituitoſis & melancholicis, cuiuſmodi ſunt abſceſſus circa aures. Alui vero excrementa, omnem materiam æqualiter reſpiciunt. Quare nihil certum in hoc Aphoriſmo videtur tradere Hippocr. aut à nobis excogitari poteſt, quod faciat ad illius interpretationem: Ac minus profectò exacta reddetur tra-D ctatio, ſi dierum decretoriorũ cauſas inueſtigare velimus, vt Cardanus efficere nititur, qui cum ex Lunę motu (vt Galenus credit) oſtendiſſet ſumi non poſſe rationem dierum decretoriorum, & ad ſolis curſum eam reuocauerit, in eo quoq; inuenire non poſſit in quo animus quieſcat, dubiã pariter vt alij hanc tractationem relinquit. Primum enim ſtatuit centeſimum vigeſimum diem eſſe vltimum terminum febrium, qui dies inquit, tertiam partem totius anni conſtituunt, & ob id ſexageſimus centeſimæ vigeſimæ, & vigeſimus dimidium quadraginta, & quatuordecim tertia pars, & ſeptem dimidium quatuordecim: quæ omnia cum ignorauerit, inquit Galen. longè petitis auxilijs à Luna hanc doctrinam dierum Criticorum totam cõfudit, nec ſibi nec Hip-E pocrati eſt concors, ſed cùm videret requiri ad tertiam partem anni non centum & viginti ſolum dies, ſed centum viginti vnum cum dodrante, reſpondet hunc exceſſum cauſam eſſe vt vigeſimus primus quãdoque pro vigeſimo ad pugnam à natura eligatur & præferatur, & nunc vigeſimus, nunc vigeſimus primus decretorius ab Hippocrate ſtatuatur: nam ſeptimus & quartusdecimus communicant cum vigeſimo primo & non cum vigeſimo. Quod ſi vigeſimusprimus non ſemper decretorius eſt, ſed aliquan

do vigesimus, id ideo fit inquit, quod natura videtur in his inferioribus anticipare cœlestes motus, quod & in æquinoctijs & plenilunijs ac nouilunijs palàm videmus: igitur ob excessum quadraginta duarum horarum supra viginti dies, coactus est mutare Hippocrates: cum enim diuiduntur per sex, exeunt dies viginti & horæ septem, ob id, si materia est tenuis, & in æstate, fit Crisis in vigesima: in alijs vero vigesima prima. De die vero decima quarta non est dubitatio: nam quomodocumque tertia pars quadraginta aut quadraginta vnius sumatur, in quartumdecimum diem incidit, atque ita de septima, quarta & vndecima & vigesima quarta. Vndecima vero etsi videtur solum habere decem dies, tamen cum necesse sit absolui tempus propositum abiectis horis, ideo absolutis decem diebus fit vndecima per terminorum connumerationem: id quod exemplo docet: Si enim aliquis ægrotauit die dominico proximè præterito cum numeraueris decem dies integros, incidet in diem Mercurij, & non Martis & est vndecima dies à Dominica præterita. Cur vero non numerauit quartum, quem alio loco recenset vt in tertio Epidemion in quo ponit duos perijsse, tertium seruatum, non recipit Galeni rationem, quod in acutis fiant exacerbationes per dies impares, & iudicia fiant in exacerbationibus, & ob id non fieri in quarta Crises: nam affert contra Galenum fieri exacerbationes aliquando per pares dies, vt in exemplo Periclis docet Hippocr. Dicit ergo non numerari diem quartum, quia non est iudicatorius, sed index, est enim quartus non bonus iudicatorius, sed malus: nam cum iudicia fiant in exacerbationibus, quæ quarta die exacerbantur malæ sunt: Quare mala habent iudicia. Hæc (vt dixi) non reddunt animum quietum: Primum enim videmus Crises fieri bonas non solum in diebus imparibus, sed etiam in paribus, vt in decimaquarta & quarto quoque die in quartanis iudicari accessiones at tandem vniuersalem morbum: Deinde etiam fiunt Crises vbi nullæ sunt accessiones, vt in Causone, febribus Synochis, putridis & non putridis, in pleuritide & alijs inflammationibus veris, internis, quæ cum à sanguine fiant, sæpè soluuntur antequam ex putredine fiat generatio bilis, & postea accessiones ex bile putrescente; Addoquòd nec omnes febres ex bile accessiones habeant: nam Causon nullas habet accessiones. Verum igitur est quod scribit Hippocrates Crises fieri in accessionibus, in morbis scilicet qui per accessiones affligunt: non tamen verum est solum fieri in morbis qui per accessiones infestant, nec verum est omnes morbos qui cum accessionibus iudicantur, fieri solum iudicia in illis qui per impares dies exacerbantur: nam sic tolleretur iudicium in morbis pituitosis & melancholicis, & omnes dies decretorij qui post quadragesimum numerantur, essent inutiles. Si acutorum solum morborum, qui simpliciter acuti sunt, aut acuti dicuntur, quod in quadraginta diebus iudicentur essent Crises. Illud vero quod in tota tractatione supponit vltimum terminum febrium esse centesimum vigesimum diem, nescio qua ratione asserere, aut quo experimento comprobari possit: nam vt omittam hecticas febres quæ nullum talem terminum sibi proponunt, quoties quęso videmus quartanas non solum tres menses, sed annos etiam excedere: nonne & Gal. scribit 1. ad Glauconem se vidisse tertianam notham quæ incęperat in æquinoctio Autũnali, perdurasse vsque ad ęquinoctium vernũ? quoties quæso semitertianæ nothę & continuæ quartanæ quę in autumno inuadunt, perueniunt pariter

A vsque ad veris principium? Multa talia sunt exẽpla, quæ docent non posse constitui vltimum terminum febrium in certo dierum numero. Quo quidem anulso fundamento, corruit pariter ratio dierum decretoriorũ quàm hic sumit Cardanus à Solis motu. Ex quo dicat pariter quomodo possit, ducere rationem qua adductus Hippocrates tertium, quintum, nonum, decimumseptimum inter bonos dies reponit, in quibus boni fiunt sudores: nam si dies qui sunt primæ classis decretorij, ex Solis cursu suam rationem sumunt, cogit vtique docendi ratio, vt eandem causam habeant numerati dies, in quibus bona quoque fiunt iudicia, quæ cum à Sole magis quã à Luna duci non possint, profectò ostendũt vanum esse nostrum studium, quo quærimus certos termi-

B nos in his naturæ operibus constituere: Cur enim in his magis quàm in alijs hoc fieri debet? nam varius terminus pariendi, quod in singulis generibus animalium agnoscitur; hæc somnia nostra eludit: cum enim alterationes & expulsiones naturæ hic requirantur vt in Crisibus, reddat mihi Cardanus rationem, cur mulier fœtum suum perficiat nono mense, aut etiam decimo, vel vndecimo, & Equus duodecimo, & Sues cicures pariant quarto mense, Oues & Capræ quinto: Canes vero nonnullæ sexaginta duobus mensibus, qui duodecim diebus luce carent. Alij vero tribus mensibus, qui decem & septem diebus luce carent. Et eadem sit ratio in lupis; Vaccæ vero nouem menses vtero gerunt, & decimo pariunt. Asinæ vero duodecimo, & Cameli

C decimo. Elephanto vero quidem statuunt menses decem & octo, alij vero annos tres; Ceruæ octo menses; Vrsæ & Hystricis dies triginta. Lepores & Cuniculi singulis mensibus vtero gerunt & pariũt. Quid quæso ad hæc dicemus? Sunt hęc quidem naturæ opera, quæ requirunt alterationem & expulsionem, ut ea quæ morbos iudicant: quę cum nec à Solis aut Lunę, aut aliorum syderum cursum & vim redigi possint, cur nos tantopere cruciamus vt sola iudicia morborum à cœlo trahere & deducere contendamus? Quod si vniuersalia hęc iudicia has habent causas, cur etiam particularia per quæ fiunt, & soluuntur singulæ accessiones, eadem non obtinebunt? Pręstat igitur hęc in Dei prouidentia & naturæ arcanis recondita relinquere, quam vana excogi-

D tare, cum nihil aliud possimus reuera asserere quam ita esse à natura nostra comparatum, vt pro diuersitate naturæ, qualitatum, & copiæ humorum, fiant in nobis alterationes & expulsiones: ita, ut cum natura ipsa molestatur quidem & stimulatur postea, sed planè dominatur, perficiantur illius alterationes, & postea fiant expulsiones noxiæ materię morbum committentis. Cum vero illa à materia ita grauatur & molestatur, vt planè vincere non possit, sed expectare ad sua tempora stata, & firma, tunc iudicia morborum anticipant, quæ quidem tardant, si noxius humor concoctioni magis resistit, & post concoctionem vim non habet irritandi, vt postulat in hoc opere expultrix facultas. Ex hac profectò distinctione sequitur in morbis peracutis Crises fieri in septima, in

E acutis vero in decimaquarta, in peracutissimis in tertia & quinta, & ẽt quarta pro ratione materię molestantis parib. vel imparibus diebus: in obtusiorib. vero acutis morbis, iudiciũ differtur ob eandẽ rationẽ in vigesimum, vigesimũprimum & alios sequentes dies, in quibus experientia docuit naturam certos gradus concoctionis inducere, quos postea sequi potest vtilis expulsio. At vero si natura ante quàm concoxerit ita vt sequi possit separatio boni à malo & huius postea expulsio, tunc mala fiunt iudicia; bona

vero

vero vbi præcedit concoctio, sequitur vero expulsio, & quia vsu didicimus in certis diebus nunc hoc, nūc illud fieri, ideo quosdam ex illis bonos dies iudicatorios, alios malos, alios indifferentes, alios debilius quidem iudicantes, sed aliorum veros indices esse, ac etiam contingit, vt in quibusdam excretionibus, vt apparet in hoc Aphorismo in quo agimus de iudicijs per sudores factis, quosdam dies laudemus, qui in alijs excretionibus parem non habent vim. Hæc habui quæ dicerem in hac difficili tractatione, donec meliora, si vnquam id fieri possit, Dei beneficio excogitabo.

APHORISMVS XXXVII.

Frigidi sudores, cum acuta quidem febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.

IN sudoribus consideramus tēpus morbi in quo fiunt, qualitates illorum, quātitatem, locum corporis à quo exeunt, modum excretionis. In tempore morbi cōsideramus an sudores fiāt in principio vel incremento, vel vigore, aut declinatione morbi. Item in quo die contingant, decretorio scilicet, vel alio. Qualitates vero in sudoribus notantur primæ, an frigidi, vel calidi, aut tepidi exeant, & cum quo morbo tales prodeant. Notantur quoque secundæ qualitates in sudoribus, an sint admodum lenti, vel sine lentore, an grauius oleant quam par sit: nū etiam sentiantur ab ægroto amari vel salsi plus iusto, vel flaui, aut planè aquosi citra colorem extraneum. Porrò, in quantitate hæ sumuntur differentiæ, quod in aliquibus copiosi in alijs diminuti & parci sint sudores, aut mediocres. At ex loco sumuntur hæ differentiæ, quod à toto corpore effluant, vel à quibusdā duntaxat partibus vt pectore, ceruice, fronte, necnon à partibus laborantibus aut ab alijs. Iam vero à modo ducuntur istæ differentiæ, quod quidam confertim, alij non nisi paulatim prorumpant, alij spontè, alij vero non nisi violenter fiant: alij perseuerent posteaquam erumpere cœperunt: alij vero retrocedant. Agit Hippocr. de prima qualitate quę in sudoribus apparet, nempè frigiditate, & docet, quid frigidi sudores ostendant non simpliciter, id est suaptè natura, sed quid significent in morbis, nec in illis quidem in omnibus, sed solum in acutis febribus & mitioribus. Acutas autem febres intelligit vehementes, quippe cum illis mitiores opponat, dicitq; in his morbi longitudinem, in illis vero mortem portendere. Cuius rei rationem primum ex natura rei inuestigare conabimur, facta prius diuisione earum rerum, quæ vim habere videntur ad hos sudores efficiendos. Igitur videtur ita dicendum, quod sudores frigidi fiant vel à causis externis, vel internis, & in his vel ratione materiæ, vel aliarum causarum. Omnis enim sudor, qui fit corpore extrinsecus non mediocriter calefacto, aut cuti diu adhæret, refrigeratur, & frigidus sentitur in quocumque morbo, & corporis statu. Qui quidem sudores, vim non habent prænunciandi aliquid futurum. Qui vero fiunt à causis internis, ita habent, ut necesse sit materiam ex qua fiunt sudores, frigidam exire à profundo corpore, vel certè à partibus in quibus resident humores qui sunt causa febris; aut in partibus refrigerari qui sunt circa cutem, aut in ipsa solum cute nulla concurrente ex-

A terna causa; aut concurrunt duæ causæ simul, materia scilicet refrigerata & locus externus refrigeratus, vbi sudor generatur; alibi docuimus materiam sudorum duplicem esse, aquosum inquam, humorem, quem natura à massa sanguinea extrudit per cutem, vel vaporem multum & crassum, qui cum liberè sub vaporis forma transpirare non potest, circa cutem membranosam sistitur densaturque & in aquosum humorem conuertitur, qui postea per cutis meatus profluit.

Ceterum; Galen. credit sudores frigidos de quibus hic agitur, fieri posse duabus de causis: Vna, quod humore à quibus gignuntur tantam habeant frigiditatem, vt neque à calore natiuo, neque à febrili satis calefieri possint: Altera vero quod natu-
B ralis calor in solidis partibus vel omnino extinguatur, vel proximus sit extinctioni.

A cuius quidem opinione ego recedo: nam verisimile non est ex humorum multitudine frigida sudores frigidos fieri, aut ex vaporibus ad cutem eleuatis ex profundis partibus corporis. Quamdiu.n. viuit homo in omni illius statu necessariò quæ intus latent, actu calida sunt, id quod tanto magis necesse est fieri præsente febre, quæ internas partes potissimum calefacit. Non ergo sudoris frigidi materia frigida prodit ab internis corporis partibus, & vasis, in quibus febris materia continetur. Cur enim etiam frigidi non fierent cum post crapulam, crudo omnino adhuc existente alimento, & calore veluti suffocato generantur. Restat igitur, vt frigidi
C gignantur in habitu corporis, siue solidis partibus, & circa ipsam cutem: sed hoc non fit quod calor natiuus (vt ille credit) sit illic extinctus: nam si internæ partes uehementem habent calorem ex putredine, si illemet calor in externas partes extenderetur, non posset deesse caliditas quæ sufficeret ad sudores calidos procreandos. Non enim illorum natura requirit potius unum calorem quàm alium. Prætereà, uanum est (vt alibi docuimus) duos ponere calores in febricitantibus: natiuum vnum, alium præter naturam, cum vnus & idem calor has conditiones & nomina sumat.

Cum enim moderatus est, secundum naturam dicitur, pręter naturam vero quando ab ea mediocritate recedit. Amplius tales sudores sæpè fiunt
D inter initia febrium, quo tempore nulla potuit adhuc esse causa quę tantam vim haberet vt hunc natiuum calorem extinguat. Alia ergo ratione sudores fiunt frigidi, & partes circa cutem tunc frigidæ, nempè quod calidum ipsum natiuum deserat ea membra, id quod fit ob contractionem ad interna viscera.

Hæc autem contractio causam habet insigne aliquod negotium, & opus quod intus perfici debet, ob quod natura calorem colligit ex omnibus partibus extrinsecus & intus concludit, ac pro diuersitate operum aliquando fit rigor, horror, tremor, aliquando frigus solum. Est autem putredo vna ex potissimis causis reuocationis & collectionis huius caloris, quæ cum parum durat vt inter initia ac-
E cessionum febrium intermittentium, aut cum perficitur suppuratio in inflammatione interna, tunc fit rigor sine sudore. Pauca facta interim euaporatione, & astricta omnino cute, quæ peruia non est ad sudores transmittendos. In febribus vero ipsis, tum acutis, tum longis, cum nascuntur sudores frigidi, non est quidem tam insigne opus quod rigorem efficere possit ex subita & vehementi contractione, sed solum leuiorem reuocationem facit, & eam quidem diuturniorem ob difficiliorem materiam in-

tus contentam. Ac profectò in acutis febribus videntur sudores frigidi non fieri nisi vel ob inflammatorium aliquem affectum internum, vel ob putredinem satis insignem: in febribus vero longis, ob materiam multam & frigidam putrescentem. Ex quib. causis calor intus certo modo concluditur: vnde externæ partes frigidiores redduntur: ab internis vero multa euaporatio consurgit, quæ postea circa cutem sistitur, densaturque, & in aquam mutatur, vnde sudores frigidi emanant; Mirum igitur non est, in acutis febribus tales sudores mortem præsagire: in longis vero morbis longitudinem: nam in illis internæ causæ à quibus sudores nascuntur, maximæ sunt & lethales: in his vero nihil aliud continent quam rebellem materiam quæ tandem vincetur. Negandū tamen non est, in deploratis iam morbis sudores frigidos fieri, quales sunt sudores diaphoretici à Medicis vocati, qui quidem vnicam causam habent, caloris dissolutionem & extinctionem in externis partibus: quicquid enim tunc caloris est, versatur circa suos fontes, nec ob sui imbecillitatem potest per vniuersum corpus expandi: euaporatio tamen fit, cui sufficit exiguus calor in visceribus contentus, quæ quidem cum peruenit ad externam superficiem iam refrigeratam, aut certè exiguo planè calore præditam densata conuertitur in aquam, quæ à parte frigida emanat frigida, nec tamen tunc dicendum est interna calefieri, quandoquidem & illa etiam extinguuntur; sed de his sudoribus non agit Hippocr. habent.n. tam in acutis quàm lōgis febribus idem periculum, nec artificiosum est ex illis prædicere eundem euentum. Fiunt ergo sudores omnes frigidi vel ex dissolutione & extinctione caloris, quæ in omnibus mortem proximam ostendunt: vel ex contractione, quæ cum causam habeant diuersam in acutis & longis febribus, meritò diuersum finem portendunt. Has duas causas tradit Hippocrates in Prognosticis, cum scribit: considerare ob id sudores oportet in summa, quoniam quidam fiunt ob corporum exolutionem, aliqui vero propter inflammationis vigorem. Quæ causa solum videtur cōprehendere sudores qui fiunt in acutis febribus, de quibus prædictiones Hippocratis sunt scriptæ: nam in longis febribus ob solam putredinem multorum humorum crudorum, vt ostendimus fit, caloris contractio, euaporatio, & eiusdem densatio, & tandem frigidi sudoris in partibus externis generatio.

APHORISMVS XXXVIII.

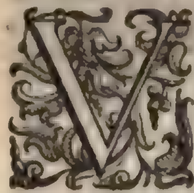
Qua parte corporis sudor est, ibi significat morbum.

Hic Aphorismus dubiam continet sententiam: nam si intelligatur, vt verba sonant, verùm non est, semper in eo loco esse morbum in quo est sudor: sic enim fieret vt cutis semper laboraret, & non subiectæ partes, aut ab ea longè recedentes, si quidem in sola cute sudor apparet, quæ quidam nullo morbo affecta, sudori viam præbet. Si verò de materia sudoris Aphorismus intelligatur, colligere etiā non possumus, vbi sit morbus: nam euaporatio quæ fit, ex qua densata sudores generantur, promiscuè attollitur ab vniuersis partibus, in quibus humores cōtinentur, & non solum ab inflammationib. aut alijs locis peculiariter affectis; Aut fortè id non intelligitur de omni materia sudoris, sed solum de aquoso humore, qui per cutem extruditur à subiectis partibus. Verùm, & hic etiam non solum à partibus quæ cuti subijciuntur à qua emanant sudores, sed etiam à remotioribus transmittitur, sæpè tamen experientia docet, nonnunquam id contingere quod scribit Hippocr. nam qui paralysi laborant, si fortè sudent, ex parte laborante maximè profluunt sudores: idem accidit in tremulis membris & conuulsis, necnon in Orthopnæa & alijs frigidis pituitosisq; affectibus. Sic etiam, cum post laborem refrigerata cute & postea calefacta sudores erumpunt, loci affecti profectò sunt cutis & subiecti musculi, in quibus firmati sunt primum vapores, postea densati, atque in humorem aquosum conuersi. Videtur igitur verus esse Aphor. cum sudores fiunt ob affectus cutis, vel partium in habitu corporis contentarum; cum verè ab internis partibus sudoris materia ducitur, attolliturque ad cutem, sicut in febribus contingit, cum per Crisin soluuntur, non est necesse eam partem quæ sudat, aut plus vel minus alia laborare, quippe, cum omnibus sit commune vapores in superiores partes potius quā in alias efferri, & propterea thorax, & facies copiosiores quam aliæ emittunt sudores. Ergò cum materia sudoris est vel pituita, vel serosus humor, Aphorismus Hipocratis verus esse agnoscitur: vbi autem est vapor, aliter contingit.

APHORISMVS XXXIX.

Et qua parte corporis calor aut frigus, ibi morbus.

Vt ex sudore docuit in præcedenti Aphor. indicium partis morbo laborantis: ita in hoc ostendit ex calore & frigore idem significari. Gal. autem interpretatur caliditatem & frigiditatem, quasi non sufficiat leuis quidam illarum qualitatum excessus, vt morbus significetur, & rectè.

Ceterum calor aut frigus fiunt in partibus vel ob dispositionem ipsius partis calidam, aut frigidam: aut propter caloris influentis accessum vel recessum. Si hoc modo calent aut frigent partes, non necesse est partes eas morbo laborare, quę his subiiciuntur passionibus. Quis enim dicet cutem morbo peculiariter affici inter alias (vt hic Aphorismus intelligit) cum ea inter initia accessionum febrium, friget & postea calet? aut cum per timorem vel Syncopem algent, iacentque ut mortua externa corporis membra, quæ etsi exercere sua munia non possint, tamen hoc nō fit ob morbum qui sit in illis partibus, sed ob affectionem calidi natiui influentis à corde, cuius contractione & priuatione nihil agere possunt. Igitur de calore & frigore quæ nascuntur ex dispositionibus permanentibus in parte, Aphorismus est intelligendus: Sic enim in partibus conuulsis, palpitantibus, resolutis, Oedęmate laborantibus, & alijs huiusmodi affectibus, in quibus membra ita sæpè frigent, ut nulla vi calorifica possint recalefieri, agnoscimus subesse graues morbos: Ita in partibus inflammatione vel Erysipelate, aut ex alio calido humore calescentibus, agnoscimus latere morbum calidum.

APHO-

APHORISMVS XL.

Et vbi in toto corpore mutationes, & si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, vel color alter ex altero fiat, morbi longitudinem significat.

HIc Aphoris. etiam pertinet ad signa. Docet enim nos prædicere longitudinem morborum, idq; ex mutationibus siue potius successionibus caloris & frigoris, & colorum inter se, & vult has mutationes fieri in vniuerso corpore. Cur vero ostendant morbi longitudinem, ideo putat Galenus, quod istæ mutationes & successiones ostendant varias dispositiones quæ necessariò diuturniores sunt quàm quæ sunt simplices & vniformes, cum non possit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones. Quæ quidē vera essent, si hoc verum esset quod hæ mutationes in quibus corpus refrigeratur, & postea calefit, & ex vno colore alius fit, nasceretur ex varijs dispositionibus: nam cum dicat author, se agere de mutationibus quæ fiunt in toto corpore, oportet commune vtique esse causam quæ uniuersum corpus afficere possit: cuius generis non sunt variæ dispositiones, vt varij humores, variæ intemperies, quę Galenus vsurpare solet pro dispositionibus, sed aliquid aliud: non enim sequitur, varij sunt humores in corpore, variæ intemperies, ergo corpus vniuersum refrigeratur, & rursus calefit, & color alter ex altero fit: fiunt enim febres & alij morbi ex varijs humoribus, non tamen in corpore toto hæ fiunt successiuę mutationes ob seipsas, ita, vt ad eas referenda sit causa, præsertim si repentè fiant hæ mutationes, vt lectio Hippocratis habet in libro de iudicijs, vbi scribit: Vbi in toto corpore mutationes repentinæ fiunt. Quam lectionem etiam confirmat Aldinus Codex Græcus. Fiunt & ex simplici humore successiones caloris post frigus in tertianis febribus, quæ non indicant morbi longitudinem. Quid ergo dicendum? Cardanus tales mutationes in primis, secundis, & tertijs qualitatibus, vt veritas seruetur Aphorismi, vult non solum esse repentinas, sed inordinatas, quandoquidem inquit: Repentinæ & ordinatæ in accessionibus febrium non significant morbi longitudinē, sed quæ repentinæ sunt & inordinatæ portendunt hanc morborum longitudinem, quoniam fiunt ex varijs humoribus non simul mixtis, qui non nisi longo tempore concoqui possunt. Sed quod est fundamentum totius huius rei, probandum ab eo erat, scilicet, has mutationes omninò nasci ex istis varijs humoribus non simul mixtis, & quod difficilius est, modum docere debebat quo istæ mutationes fiunt ex varijs humoribus non simul mistis. Quare cum hæc non habeant firmum fundamentū quo nitantur, videamus, an meliora à nobis inueniri possint. Primum illud ex Aphorismo suppono, per mutationes non intelligi vnicam successionem frigoris in calorem, aut vnius coloris in alium, sed multas, ita vt excludantur ab Aphorismo febrium accessiones quæ inuehunt primum frigus, & cum frigore pallorem & liuorem in corpore: deinde calorē esse qui restituit externis partibus colorem cum affluxu spiritus & sanguinei humoris quo vehitur, hęc enim, tam in tertianis, & breuibus morbis, quam in quotidianis & quartanis longis fiunt. Tertium illud, mutationes quæ fiunt in vniuerso corpore in calore, & frigore, & in coloribus, nasci ex præsentia & absentia caloris influentis; quod alibi apertè proba-

A uimus. Quæ si vera sunt, oportet profectò aliquam esse causam quæ intro retrahat calorem: extra enim ipse calor spōtè effertur, vt qui in spirituoso & aereo subiecto consistat. At, difficilem oportet intus latere causam, quæ calorem subito retrahet, & vix expandi permittat. Talis autem causa vel erit insignis aliqua inflammatio quæ suppuratur, quæ diu durare non potest, aut putredo quędam accensa in humoribus multis, crassis & viscidis, qui cum difficilè necessariò vincantur, morbum ob id longum portendunt. Huiusmodi sanè mutationes contingere videmus in semitertianis febribus, in quibus nunc frigent, paulo postea calēt, mox refrigerantur, & calefiunt partes corporis, quæ & modò rubent, modò liuent. Fiunt ergo (vt breuiter colligam) hæ mutationes ex caloris B influentis successiua motione; hanc vero parit affectus qui illum contrahere potest in viscera; huius vero causa est omninò putredo, in varia & simul difficili ad concoctionem materia, quę omnia necessariò longitudinem morbi significant.

APHORISMVS XLI.

Sudor multis ex somno factus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat. Si vero cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet quòd euacuatione corpus indiget.

C SVdoris, multæ sunt causæ, scilicet materia, efficiens & causa sine qua non. Est autem sudoris materia vel vapor qui attollitur ab humoribus subiectis, vel humor aquosus. Efficiens vero causa in vapore est insita vis leuitatis, quæ vaporem ad superficiem corporis attollit. Cum autem materia sudoris est humor aquosus, interna vis expultrix eum humorem ad cutem extrudit. Causa sine qua non, est cutis raritas: nā in cute densa, sudores non fiunt, quippè, cum ea nec vaporibus quidē satis sit peruia. At verò cum potentes sunt istę causę, tunc plurimi fiunt sudores. Itaque contingit ex plurimo cibo per somnum copiosos fieri sudores duplici de causa: una, quod copiosa suppeditetur materia generandis vapo D ribus ex concoctione copiosi cibi & potionis; Altera, quod per somnum cutis in loco calido rarefiat; fortè etiam aquosi humores ex multa potione & liquidioribus cibis simul exuperant; vbi igitur nulla alia est causa manifesta copiosi huius sudoris, ut labor, aeris constitutio calida & humida, balneum, aut cutis raritas, necesse est id contingere ex cibatione copiosiore, si fortè suspicio est eum qui ita sudat, pleniori vti alimento, quàm vires probè conficere possint: quod si id non contingat, copiosus hic sudor ex cibo recentèr assumpto, indicium est corpus abundare multitudine aquosi humoris, in quo statu (inquit) opus est purgatione, credens sufficere inediā, aut certè tenuiorem victum ad sudores compescendos, qui ex recenter assumptis cibis proueniunt. Hu E morum vero copiæ inueteratæ tenuior quoq; victus medetur, sed serius: promptè autem purgatio, & propriè, vbi est aquosus humor qui redundat; & in plethora, etiam sanguinis missio. Est autem purgatio adhibenda per aluum, quippè, cum tutum non sit per vrinam ducere magnam humorum copiam.

APHORISMVS XLII.

Sudor multus calidus uel frigidus, semper fluens frigidus magis, calidus minus significat morbum.

ONFERT in hoc Aphorismo calidum sudorem cum frigido, & quid vterque significet, docet. Indicat quidem vterque morbum, sed magis frigidus quam calidus. Magis autem intelligendum longiorem & difficiliorem, & non vehementiorem morbum. Intelligit quoque de sudoribus qui fiunt in morbis, & non decretorij, (ut rectè Gal. admonet) & de his qui assiduè effluunt, diuque durant vt uerbum Aphorismi *διαρρ.* quod malè uertit Leonicenus superfluens, ostendit. Diximus autem superius frigidos sudores fieri uel ex multa euaporatione, uel ex crassa & uiscida, cui uia facilè non patet per cutis mēbranas & meatus, ubi calorem illic consistentem ueluti opprimit; uel fiunt frigidi contracto calore ad internas partes ob putredinem internam, uel suppurationē profundæ inflammationis; aut propter mortificationem caloris in externis membris. At certum est, de his sudoribus non agi in hoc Aphorismo, nam grauissimæ hæ causæ diuturnos non faciunt affectus & sudores. De sudoribus ergò frigidis ab alijs causis natis intelligendus est Aphorismus, & ob id rectè scribit, frigidos sudores, qui diu fiunt in morbis, præsertim qui primum cum morbis effluere incipiunt, significare morbos longos. Est enim longitudinis morbi causa maximè multitudo humorum, crassities & lentor: contra uero calidi sudores ostendunt materiam nec multam esse, aut certè non crassam aut uiscidam, caloremque extenuare uincereq; materiam. Quę quidem causæ sunt & signa breuioris morbi. Quinetiam, & illud uerum est, multos sudores calidos significare morbos quoque longos: nam multitudo omnis difficilè & ob id nō nisi longo tempore uincitur, ut docet quoque experientia. Paternus enim Medicus insignis, amicus meus, plures menses sudauit cum febre lenta, nec liberari potuit antequā adhibitis purgationibus, materiam sustulerit, ex qua sudores isti prorumpebant. Idem uidi in multis contingere in quibus meritò mirari quis posset, quomodo morbi tamdiu perseuerare possint cū tantis totq; sudoribus, tantum profectò possunt corporum dispositiones procliues ad generationem materię ex qua fiunt sudores, aliaque excrementa.

APHORISMVS XLIII.

Febres quæcumq; non intermittentes, tertia die fortiores fiunt magis periculosæ, quocumque autem modo intermiserint, periculum abesse significatur.

Ocet in hoc Aphorismo, prædicere periculum & securitatem ex differentijs febrium: nam quæ sunt continuæ, nō solent esse sine periculo; intermittentes vero, omni periculo vacāt: Sed Hippoc. non videtur simpliciter comparare continuas cum intermittentibus, sed continuas quæ tertia die fortiores fiunt, cum alijs quæ ea die nō exacerbantur Quod verba satis ostendunt: nam si diceret febres

A non intermittentes periculosiores esse intermittentibus, sententiam faceret non dignam Hippocrate. Quis enim hoc ignorat? Videntur igitur duæ esse comparationes, aut si non sunt, deberent esse; in vna non intermittentes cum intermittentibus compararī possunt, vt talis sit sensus: Febres quocumque modo intermittunt periculo omni vacant; quæ vero quocumque modo continuæ sunt, suaptè natura periculosæ esse possunt. Alia est comparatio in qua continuas quasdam inter se comparat, eas scilicet quę tertia die fiunt fortiores, cum his quæ id non patiuntur. Reddenda igitur ratio est vt ordinē sequamur Aphorismi, primum cur febres non intermittentes quę tertia die fortiores fiunt, sint alijs magis periculosæ. Sanè, cum hæc diligenter perpendo, intelli-

B gere nō possum Aphorismum de febribus quæ tertio quoque die habent accessionem tertianæ, ita vt continuas tertianas solum intelligat Hippocr. Sunt enim hæ non magis periculosæ, quam Causones aut Synochæ febres putridæ, aut continuæ quotidianæ, vt experientia & ratio quoque docet. Sed propriè intelligit semitertianas febres. Harum enim proprium est tertio quoque die fortiores fieri, cum in eo die fiat accessio quotidianæ & tertianæ: in die vero intermedio, solum fit continua febris cum accessione quotidianę; unde non solum Medici, sed astantes ægrique ipsi agnoscunt omnia fieri fortiora, & difficiliora in his febribus tertio quoque die à non dixit aūt Hipp. fiunt accessiones tertio quoque die, sed fortiores fiunt febres, quoniam sæpè confunduntur accessiones, vt nul

C lum euidens accessionis fit principium, sed solum vehementiora appareant omnia accidentia, & febres ipsæ. Atque hæ quidem febres omnium maximè sunt periculosæ, vt etiam hic author in Epidemijs testatur: constant enim ex duplici humore bilioso & pituitoso inter se confusis & copiosis, quorum vnus alterius concoctioni & expulsioni repugnat. Cur vero intermittentes febres inter febres omnes careant periculo iam expendamus. Certum est, febres quæ vel minimum temporis desinunt ad integram quietem, suaptè natura nunquam lethales esse: Fiunt autem lethales si ex intermittentibus fiunt continuæ, vt sæpè contingit; aut si coniunguntur cum alijs affectibus, qui suapte natura sunt lethales, aut tales inferunt; cuiusmodi sunt scirrhi hepatis & lienis, qui cū

D quartanis & tertianis tandem in nonnullis hydropē afferunt. Galenus tamen in primo ad Glaucon. dicit quotidianam non esse sine periculo, An dicendum est quotidianas vix vnquam finiri ad integram quietem? Vel dicendum quod & illæ pariter sunt sine periculo, si modo solum sint quotidianæ intermittentes, & non continuæ quotidianę.

Ceterum Galen. intermittentes febres putat ideo tutissimas esse, quod non fiant ex aliqua inflammatione, nec ex maligna humorum putredine. Verum ille his verbis dicit, quod non est in his febribus, dicendum autem erat quod est, siquidem negatio, & priuatio nō est causa eorum quæ sunt: nam etsi maligna putredo causa est lethalium febrium, est etiam eadem causa magna putredo, & alię affectiones præter

E inflammationem, vt scirrhi, & magnæ obstructiones hepatis, mortales pariunt febres. Cur non dicebat Galenus intermittentes febres fieri ex humoribus putrescentibus extra venas, vbi lethalis affectus fieri non potest: continuas vero ex putredine facta in uasis maioribus accendi, in quibus locis sunt præcipua vitæ instrumenta, cor & hepar, ita, vt mirum non sit, vitam periclitari, vbi adest tam grauis affectus qualis est febris continua? Verum, nos qui ponimus in omnibus febribus humores putrescere in vasis, aliam cogimur afferre causam, quæ quidem est

(ut

(vt arbitror,) quoniam in febribus intermittentibus humor putrescens in accessione extra mittitur per insensibilem transpirationem, sudores, vomitum, aut alui deiectionem, atque ita liberantur internę partes à putredine, quę in singulis accessionibus fit, & à febre quæ ex ea nascitur. Mors autem sequi non potest ex febribus, sine vitio insigni internarum partium, quod cum fit in continuis febribus, merito in illis relinquitur periculum.

APHORISMVS XLIIII.

Quibus febres longæ, his tubercula vel labores in articulis fiunt.

PErtinet quoque hic Aphoris. ad prædictionem, docet enim quid sequi soleat longas febres: Sunt autem hæc, inquit, tubercula vel labores in articulis. Per tubercula intelligere propriè Phymata, vt Hippocr. loquitur, quæ Celsus appellat tumores: nam in longis febribus tumores qui nascuntur, solent esse frigidi & pituitosi, id quod docet experientia: nam ex longis febribus solent fieri Oedematosi tumores in pedibus & tibijs, & non inflammationes. Quid autem intelligat per labores, Galenus interpretatur dolores, & læsiones, quę sequuntur ad abscessus. Verum (meo quidem iudicio) separat labores à tuberculis, & abscessibus, & his quę sequuntur abscessus, cum inquit, tubercula; vel labores. Quare præstat dicere ex febribus longis sequi in articulis vel tubercula, vel labores. Laboris nomine intelligendo dolorem, imbecillitatem, molestiam quę sæpè sētitur in articulis citra tumorem aliquem ex profundioribus affectibus, quos flatus vel leuis aliqua destillatio pariunt. Id quod experientia pariter docet: nam multos videmus conualescentes ex longis febribus qui conquæruntur de imbecillitate ad motum, vel de doloribus aut grauitate articulorum. Potest etiam Aphorismus ita legi: quibus febres lōgæ, vel labores, his tubercula in articulis fiūt: nam antea quoque dixit, abscessus fieri in partibus quæ laborarunt. Sed prior sententia est authoris. Illud tamen notandum est (vt rectè scribit Gal.) non semper contingere ex febribus longis tubercula vel labores in articulis, sed in his in quibus humores propter multitudinem & crassitiem vel frigiditatē perfectè non concoquuntur, vel certè, non euacuantur. Aut etiam hoc contingit, ex imbecillitate caloris derelicta ex longis febribus, ex qua malè concoquitur cibus, generaturque pituita, tuberculorum & laborum causa.

APHORISMVS XLV.

Quibus tubercula, uel in articulis labores fiunt, hi pluribus utuntur cibis.

IN hoc Aphor. aliam reddit causam ex qua fiunt tubercula, vel labores in articulis in conualescentibus: antea enim dixit, id contingere aliquando ex longis febribus, nunc verò dicit, idem contingere ex pluribus cibis, quibus ægroti vtuntur post longas febres & fortè etiam in ipsis longis febribus. Calor enim in vtrisque debilitatus, nequit plurimū cibi concoquere; quamobrem, necesse est plurimam

A gigni pituitam, ex qua tubercula & labores in articulis proueniunt. Igitur ex longis febribus vel alijs morbis hęc mala in articulis succedunt, vel ob reliquias materiæ ipsius febris, vel quod plus appetant, alio modo plus ingerant alimenti quàm possint adhuc concoquere; Vtrum vero ex duobs fit, ex alterius priuatione intelligemus: Si enim quis parcè edat, si ea nascuntur mala ex reliquijs præcedentis morbi fiunt & purgatione rursus opus est. Si vero corpus liberatum est à febre, cum idoneis euacuationibus, labores & tubercula articulorum necessariò ostendunt ex superfluo victu hæc mala nasci.

APHORISMVS XLVI.

B

Si rigor incidat, febre non deficiente, ægro iam debili, lethale est.

EX rigore qui incidit in continuis febribus, ægro iam debili, docet mortem prædicere. Qua quidem in re Galenus vim primum facit in verbo, incidat, quod ait significare plures insultus rigoris, inciderit vero vnum duntaxat, credens Hippocratem ex vno insultu rigoris nolle mortem prædicere, sed ex pluribus. Quod mihi probabile non videtur: est enim Sophistica hæc interpretatio, & cum ex vnico rigore sequatur quod scribit author, ut postea C ostendemus, vana ea proditur interpretatio; id quod ipse facere non potuit, quia veras causas rigoris ignorauit, vt prolixius docuimus in Commentarijs nostris in suam Artem curatiuam ad Glauc. At enim in hoc Commentario hos rigores sæpius factos in febribus continuis, aliquando bonos esse, quando scilicet sequitur post rigorem iudicatoria euacuatio cum virium robore: si vero cum virium debilitate, de qua hic agitur, fiant rigores, malum omninò esse & perniciosum: nam vel solus fit rigor sine euacuatione, aut etiam post illum sequitur euacuatio: vterque modus perniciosus est, inquit, quoniam si rigor fit cum vacuatione, quæ febrem non reddit intermittentem, lęthale est, quia vis imbecilla ferre non potest agitationem rigoris & dissolutionem ab euacuatione. Si D vero solus accidat rigor, indicatur vltima imbecillitas quæ non possit post rigores, vt consueuit, euacuare noxios humores. Verum hæc dicuntur sine principijs: primum enim docendum erat, quòmodo in febre continua possit fieri rigor tam sæpè ut ipse statuit; Secundò, si fit cum euacuatione, probandus est, etiamsi febrem non reddit intermittentem, satis est si continuam minuat. Deinde ille secutus sua principia, non potest asserere virtutem esse extremè imbecillam cum fit rigor: nam statuit passim rigorem fieri cum facultas expultrix expurgans externas partes acres, & mordaces mores confertum extrudit per musculos vsque in superficiem corporis, quæ quidem indicia sunt constantis virtutis. Præterea, necessariò sequitur euacuatio in omni rigore, si E non sensibilis, saltem insensibilis; aut certè ea quę humores trāsfert à nobilibus partibus internis ad ignobiles externas, id enim necessario sequitur illius opinionem quæ ponit ob ipsam separationem, excretionem, & delationem humorum acrium per habitum corporis, fieri rigorem. Quod si homines moriuntur per rigores, hoc profectò non accidit, quod virtus debilis ferre non possit agitationem, quæ fit in ipso rigore: sed alia ratione id fit. Atque hæc quidem ad Galenum. Cardanus vero, vt Galeni interpretationem reprehendere possit, munit se loco Hipp. desum

pto

pto ex primo ipsius libro de morbis, vbi author scribit: Rigoré fieri in morbis ab externis causis, ventis, aquis, serenitate, sub dio degentibus, necnon à cibis & potionibus ingestis. Prętereà, ex permistione bilis & pituitę cum sanguine, aut ex sola pituitæ permistione, tunc enim congelari sanguinem, & ob id totum corpus refrigerari, & hanc affectionem appellari rigorem; etsi vehementior, inquit fiat rigor, fit etiam vehementior tremor: nam dum contrahuntur venę sanguine & coacto & congelato, corpus etiam contrahunt, & tremere faciunt: si uero minus aliquanto coactio fiat sanguinis, hoc rigor appellatur. Nescio quomodo Cardanus tanti faciat hanc dictionem Hippocratis, quæ nihil habet probabile cum generatione rigoris. Quis enim vnquam dicet rigorem fieri in tertianis aut alijs febribus ob conglutinationem sanguinis, & pituitæ cum eo mistionem? Sed his omissis alia est quærenda ratio, qua fiat vt vnicus etiam rigor, qui accidit in febre continua ægro valde debili lethalis sit. Id profectò non aliter fit, quàm quòd rigor in febribus non fiat ab alia causa quam ob nouam in partibus internis putredinem, aut ob suppurationem præsentis inflammationis, ut alibi docuimus. Mirum igitur non est, si virtute ita debili in febre continua sequatur mors, cum tam grauis affectus accedit, sicut est noua putredo interna, aut suppuratio ingentis profundęque inflammationis. Rectè autem addit febrem continuam: nam in febre intermittente rigores quidem fiunt, sed ex leui putredine ex pauca materia, quę in singulis accessionibus putrescit & concoquitur; propterea talis rigor nequit etiam virtute debili, mortem minari; quandoquidem, superius ostendimus, in febre quomodocunque intermittente, nullum signum lethale esse posse.

APHORISMVS XLVII.

Excretiones in febribus non intermittētibus liuidæ, cruentæ, fætidæ, biliosæ, omnes malæ. Et si benè exeunt siue per alui excretionem, siue per vrinas, bonæ. Si uero non aliquid eorum quæ iuuant per hæc loca excernitur, malum.

Vlla explicatio huius Aphorismi ab alijs memoriæ prodita mihi satisfacit: nam vt à Galeni Commentarijs exordiar, ille quod Hippocr. de excretionibus scribit (id est his quæ tussiendo excernuntur) trahit ad omnes excretiones; deinde quod Hippocr. inquit, si benè exeunt, interpretatur, si fiant excretiones benè expurgantes partem patientem, id quod (inquit) fit cum signis coctionis & bona tolerantia: nam si liuidæ sunt, cruentæ & fœtidæ, non possunt esse cum signis concoctionis: sunt enim hæc putredinis, & non concoctionis bonæ, indicia; nec possunt esse (vt credit) sicut pus quod excernitur abscessu disrupto, quod partem patientem expurgat, sed semper tales excretiones fiunt sicut in vlceribus putridis, à quibus liquores saniosi defluunt (vt ille inquit) nihil dispositioni conferentes, nec bona sequi potest tolerantia. Quare verbum (si benè exeunt) non potest eam recipere interpretationem, vt referatur ad expuitiones quæ fiunt in febribus continuis, liuidæ, cruentæ, fętidæ & biliosæ: illæ enim, vt inquit Hipp. omnes malæ, nec aliqua ratione fieri possunt bonæ, interim cum tales perseuerant. Cardanus vero posteaquam aduersus Galenum

A egregiè pugnauit, hanc putat esse Aphorismi sententiam: Excreationes in febribus nō intermittentibus qualitercumque, malæ fuerint, seu colore, seu odore, seu substantia, seu permistione, seu etiam aliæ excretiones, malum significant; Eędem excretiones si facilè educantur, ea ratione bonæ sunt omnes, & si iuuant rursus bonę, si autem non iuuant, malæ. Sed ille non habet vnde triumphum sibi canat aduersus Galenum ex hac sua noua interpretatione: nam (malæ) ad omnes excretiones trahit, quod de solis excreationibus est dictum; Excreationes enim ipsas prædictas damnat absolutè Hippocr. vt malas, Excretiones vero liuidas, cruentas, fętidas, biliosas per aluum & per vrinas, dicit esse bonas. Deinde, verbum (benè exeunt) explicat vt Galen. (per facilè,) sine B autoris testimonio. Laudat enim ille in Prognost. sputum bonum quod habet in materia quæ expuitur certos colores, quos iudicat bonos, nec malum odorem, & certam mistionem humorū, & simul cito & facilè expuitur. Sed non dicit sputum illud esse bonum, quod est liuidum, fętidum, biliosum, syncerum, ex eo solo quod facilè excernatur. Nā quod bonū effertur, ex vnica leui conditione alijs omnib. repugnantibus bonum simpliciter pronūciari non potest, vt hic facit Hippocr. Præterea, quomodo posšūt iuuare, & propterea esse bonæ fętidæ, & liuidæ excretiones? Item, quod scribit postea, si non iuuant, malæ, hoc ita notum est, vt præceptore Cardano nō egeat. Dicam autem quid sentiam de hoc Aphoris. Primum quod duę sint partes inter se separatæ: Vna, C quæ propria est his quæ excernuntur per tussim; alia, quæ propria est illis quæ excernuntur per aluum & per vrinas. Expuitiones enim quę fiunt in febribus non intermittentibus, liuidę, cruentæ, fœtidæ & biliosæ, omnes, & semper malæ, quomodocumque excernantur: semper enim ostendunt malam subesse in corpore dispositionem, nec iuuare possunt dispositiones pulmonis & pectoris, cum sint sine concoctione. Si vero ea excrementa benè exeant, bona. Explicat autem quomodo possint benè exire: Si inquit per aluum vel per urinas fiant excretiones: nā tales deiectiones & vrinę solent corpus sępè expurgare à malis dispositionibus; & Hippocr. in Epidemijs, & experientia sępè docet, separari per fętidas, liuidas, & biliosas, & nonnumquam cruentas, eas excretiones D quod putridum est ab eo quod est benè affectum. Sic Galenus & Dioscorides laudant Carduum quod vrinas copiosas & fętidas expellat, tales enim excretiones per aluum & vesicam possunt fieri, cum signis concoctionis, & propterea iuuare, quippè, cum in venis contineātur excrementa varia, non sine fętore, quæ cum exeunt, non ostendunt malā subesse dispositionem in illis; aliter de sputis sentiendum. Vltima autem pars quæ habet: si vero non aliquid eorum quę iuuant per hęc loca excernitur, satis ostendit omnia quæ dicta sunt post verbū (malę) solum pertinere ad alui excretionem & vrinas; quippè, cùm verba per hęc loca ad excreationes non pertineant.

Sed quid est quod excerni possit per ea loca quod nunquam iuuet? Paruum E substantia; vt in Dysenteria, vlceribus renum & vesicę: hęc enim semper mala sunt, quia nunquam iuuare possunt.

APHO.

APHORISMVS XLVIII.

In febribus non intermittentibus si partes exteriores frigidæ, interiores uruntur, & sitim habeant, lethale est.

EX partium externarum refrigeratione & interiorum vehementi calore atque siti, docet febres continuas lethales esse: Si enim hæc symptomata in illis febribus appareāt, mors necessario sequitur, vt experientia quoque docet, nisi hoc fiat ob externam causam, aut ratione febris intermittentis cōiūctæ cum continua. Scimus enim, quod inter initia accessionis febrium intermittentium externę partes frigent. Per partes exteriores intelligit Gal. cutem, non autem extremas partes, vt pedes, & manus, de quibus alibi scribit Hippocr. & damnat huiusmodi quoque frigiditatem, vt in septimo libro Aphor. primo, vbi scribit: in acutis morbis frigiditas extremarum partium, malum. Dubium autem non est, deterius esse si externæ partes refrigeratæ sint, quam si solum extrema frigeant: nam in accessionibus febriū frigent extrema, cutis tamen pectoris & dorsi calet. Siquidem non magnam oportet esse causam, quæ nō permittit calorem vsque ad extremas partes exire; Maximam autem, quæ prohibet efferri à corde vsque ad vicinas partes externas. Est porro non alia causa in febribus non intermittentibus externi frigoris interni ardoris, quam inflammatio, aut maligna putredo in aliquo interno viscere, quæ calorem reuocant, colligunt, & intus concludunt, ita, vt non permittant eū prodire vel maximè in externas partes vicinas. Frigiditas vero extremorum, & quæ in rigoribus sentitur, per febres intermittentes, causam quidem habet internam putredinem, vt superius, ostendimus, sed mitiorem, & sine inflammatione. Ac profecto, ex his duobus solis, frigiditate inquàm exteriorum partium, & vstione interiorum, prędicere possumus mortem, etiam si sitis non adsit, quandoquidem illa aliquādo non fit, vbi lingua est nigra, dura & aspera, quæ indicia sunt magni ardoris: quia tamen sensus est extinctus, non sentitur molestia, quę sitim parere suaptè natura potest. Solent hęc mala contingere in Lypirijs vocatis febribus, de quibus ille agit in secundo Prognostic. & statuit consistere cum internis inflammationibus viscerum. Aetius autem distinctius exprimit illarum naturam, & inquit Lipirias fieri ex Erysipelate ventriculi, Typhodes ex iecoris, Crymodes ex Erysipelate pulmonis; ita placuit Gręcis ignotis nobis nominibus res obscurare.

APHORISMVS XLIX.

In febre non intermittente, si labrum, uel palpebra, uel supercilium, uel oculus, uel nasus peruertatur, uel non uideat, uel non audiat iam debili existente corpore, quicquid horum euenerit, mors proxima est.

PRosequitur alia indicia quę in febre nō intermittēte sunt lethalia. & ita vt proximam mortem ostendant. Sunt autem, inquit, peruersiones labri uel palpebrę, vel supercilij, vel oculi uel nasi,

A aut visus, vel auditus abolitio; & docet non omnia hęc, sed vnumquodque ex illis vim habere significandi instare mortem, & non in omni tempore morbi, sed iam debili existente corpore: nam hęc incipere possunt cum febre, aut paulo post accidere; tamen non indicabunt mortem propinquam, cum adhuc vires constent, Mors vero contingere non possit, nisi in maxima virium debilitate, prȩsertim ex febribus: nam Apoplectici, & qui ex Angina suffocati pereunt, & alij denique qui non moriuntur ex resolutione caloris; constante pulsu, in quo robur maximè spectatur, pereūt. Cur vero peruersiones illarum partium tantam vim habeant significandi propinquam mortem, docet Galenus in Commentar. quod scilicet causa petatur ex contractione neruo-

B rum, qui in eas partes quę peruertuntur, inseruntur. Contractiones vero neruorum fieri propter inflammationes, scirrhos, siccitates, & frigiditates immodicas; Hęc autem omnia esse grauia, quando propter neruorum originem fuerint constituta. Ego quidem existimo, ob inflammationes neruorum prodeuntium à cerebro, earum partium conuulsiones fieri, at popter scirrhos, siccitates & frigiditates, minimè. Quis enim vnquam vidit scirrhos genitos esse in cerebro, aut neruis ipsius, mollissimis partibus? aut si gignuntur, non fiunt in febribus, & si fiunt, paulatim fiunt, quare subitam mortem non præsagiunt. Hic autem Hipocr. mala videtur afferre, quę subito superueniunt febribus. Quare, nec ex siccitate potest contractio, aut cōuulsio aliqua fieri, vt alibi,

C & postea quoq; docebimus. Cur enim tabidi omnes in omnibus partibus non conuellerētur? & multo minus profecto frigiditas aliqua causa contractionis reperiri potest in corpore viuente, & multo minus pręsente febre continua. Sola igitur relinquitur inflammatio ex fluxione aliqua in febribus irruente in cerebri substantiam, vel illius membranas communicata inflammatione, & tensione neruis partibusque de quibus meminit hic Hippocr. vel fluxio ex pituitę fusione irruens in neruorum exortum. Mirum igitur nō est, si superueniente grauissimo affectu in parte nobilissima, debili existente iam corpore propinqua existat mors.

APHORISMVS L.

Vbi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale.

NOn de difficultate spirandi quę statim coniungitur cum febre continua intelligendus est Aphorismus: sed de ea quę accidit siue superuenit in morbi progressu; nam in Pleuritide fit difficultas spirandi, quod tamen lethale non est. Deliriū quoque non solet cum febre statim corripere ęgrotos, & cum in vigore morbi fit, non necessario lethale est. Quare separata hęc symptomata, & in cer-

E tis temporibus facta, non ostendunt quod Hippocr. verba significare simpliciter vidētur sed videtur velle vtrumque coniungere, & intelligere, quod cum febris adest continua, & ei superueniunt difficultas spirandi, & delirium, tunc talis febris sit lethalis.

Ceterum, cum difficultatis spirandi multę sint differentię, quędam scilicet quæ nascuntur ex aucta necessitate, vt magna, velox, crebra respiratio, aliæ vero quæ proueniunt ex lęsione instrumentorum respirationi seruientium, thoracis, pulmonis, asperæ arteriæ, quæ inęqualem & inordinatam & dolorificam

cam paruam & angustam reddunt respirationem; aliæ uero quæ nascuntur mente affecta, quæ ex electione mouet neruos, musculos, & partes illis annexas; quod uitium respirationem facit aliquando raram, aliquando crebram, & duplam reuocationem quæ in flentibus apparet; de qua Hippocr. in Prædictionibus agit, cum inquit: Spiritus magnus & per multum temporis interuallum, delirium indicat, videtur profecto de difficili respiratione intelligere, quæ à delirio fit; Docet enim experientia, luctuosa suspiria, & duplices illas reuocationes, magnamque spirationem per, temporis interuallum, pessima esse in morbis symptomata, quæ cum accidunt, de salute iam desperandum est, vt Hippocr. in Prædictionibus & alibi quoque memoriæ prodidit. Aliæ vero difficultates quæ ex alijs causis proueniunt, graues quidem sunt, sed non necessario lethales.

A

B

APHORISMVS LI.

In febribus abscessus qui ad primas iudicationes non soluuntur, longitudinem morbi significant.

SVmit in hoc Aphorismo longitudinis febris indicium ex abscessibus in quos febris terminari solet; Et hic non loquitur de solutione ipsorum abscessuum, sed de solutione febrium per abscessus. Constat autem febres aliquando per euacuationem, vt per sudorem, vrinam, alui profluuium, & uomitum curari; aliquando vero per trãslationem humoris ex internis partibus in aliquam externam, & tunc fiunt abscessus & tumores. Sententia autem Hipp. talis est, quod abscessus qui in prima iudicatione nõ soluunt febres, significãt morbi longitudinẽ. Intelligũt aũt nõnulli primã iudicationẽ primum diẽ iudicatorium, qui ut refert Hipp. Comm. 3. 1. Epid. tex. 14. est quartus dies inter illos scilicet qui paribus diebus iudicant; sed perperam: nam abscessus non solent fieri in primis diebus iudicatorijs, quippè, cũ fiant solũ in longis febribus in quibus natura non solet aliquid cõcoquere & expellere quod confecerat in primis dieb. Intelligere igitur oportet abscessus illos, longitudinem morbi significare, qui cum primum facti sunt, febrem non soluunt, sed aliquid adhuc relinquunt: nam cum natura planè vicit peccantem materiam, quam tamen planè expellere non potest, eam totam in aliquam partẽ extrudit; itaq; soluitur febris, & manet solus abscessus, qui postea peculiarẽ suam curationem requirit: Cum vero peccantem humorem natura perfectè non concoxit, quãtũ boni abscessus natura requirit, tunc perfecta quoq; expulsio fieri non potest. Quare tempore alio opus est ad concoquendum quod in uenis adhuc continetur, frebremque fouet, Igitur longitudo morbi significatur.

C

D

APHORISMVS LII.

Quicumque in febribus vel alijs morbis ex voluntate illachrimant, nihil absurdum, qui uero non spontè, absurdius.

QVid lachrymæ ostendere possint in febribus, vel alijs morbis, docet in hoc Aphorismo; in quo minus voluntarias lachrimas nihil absurdum significare, in uolũtarias vero absurdum aliquid omnino ostendere. Sed vnde hæc nascitur differentia, cum in vtroque casu eadem sit materia, aquosa quidẽ pituita à cerebro expressa? An id contingit ratione agentis diuersi: nam voluntarias lachrimas efficientem humiditatem exprimit contractio cerebri, quæ voluntaria est, sed solum exercetur motus ille cum animus nimio mœrore & tristitia veluti frangitur & erumpit spiritus, vt conceptum dolorem internum circa cor versantem minuat; ita enim mulieres & melancholici solẽt effundere cum lachrymis suas molestias. Lachrymas vero inuoluntarias elicit non debilitas facultatis retentiuæ, vt Galenus credit; cur enim hoc modo non fierẽt lachrymæ in his qui morti sunt propinqui? sed febrilis calor qui cerebri substantiam colliquat. In ardente igitur febre pessimæ sunt inuoluntariæ lachrymæ cum nõ possint aliam habere causam quam colliquationem proprij humidi ipsius cerebri. Siquidem tales febres non fiunt in corporibus valdè humidis, & cum effluunt lachrymæ iam vigente morbo extraneam omnem humiditatem iam consumptam satis testantur. In alijs vero morbis non magnum ostendunt absurdum lachrymæ, quippè cum sæpè nascantur ex superflua pituita quæ abundat vel in substantia cerebri, aut in illius membranis vel venis quæ communicantiam habent cum angulis oculorum ex quibus emanant lachrymæ. Quæ quoque causa est, cur in omnibus acutis febribus & lethalibus, non innatent lachrymæ in oculis: non enim semper recipitur colliquatus humor in ea parte, sed in alias influit quæ cerebrum ambiunt. Merito igitur dixit Hippocr. inuoluntarias lachrymas significare aliquid absurdius ut latitudinem relinqueret in singulis morbis, quod non sit par & æquale malum, & periculum in singulis morbis, quod à lachrymis significatur. Vidẽdum prætereà est, ne lachrymæ fiant ob oculi affectiones, vt erosionem carnis quæ est in angulis oculorum, aut ossium cariem, quæ eos angulos constituunt.

APHORISMVS LIII.

Quibus circa dentes in febribus quidam lentores nascuntur, ijs fortes fiunt febres.

DEmonstratiuum signum tradit fortium febrium, & id sumit ex lentore qui dentibus pertinacissimè hæret; Quod quidem signum non fit, nisi in febribus vehementibus, sed non in omnibus fit, quia deest aliquibus materia pituitosa, crassa & viscida; aut si non deest, certè non influit in dentes, sed in venis & alijs partibus continetur. Oportet igitur duas coniungi causas, pituitam scilicet quæ descendat in dentes, & calorem qui illam veluti torreat: tunc enim pertinacissimè illa hæret; neque enim putauerim etiam fieri hos lentores, (vt Cardanus credit,) ob hiatum, ita, vt hos contrahant lentores qui aperto ore dormiunt; vel à vaporibus feruentibus per os delatis: nam hæc sæpè fiunt absque generatione huius lentoris. Ego vidi cum huiusmodi lentore aliquando mortem sequi, aliquando vero salutem, sed non sine difficultate.

E

APHO-

APHORISMVS LIIII.

Quibus plurimum sicca tusses leuiter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum siti infestantur.

CVm Hippocr. in libro De Ratione victus in morbis acutis, dixisset propriū esse Symptoma febrium ardentium, sitim; ne quis putaret eam non esse ardentem, quæ aliquando est cum leui siti, admonet hic considerãdum an tussis aliqua leuis cum febre sit coniuncta, tunc enim parui fieri sitim: itaque ex alijs indicijs ardorem febris detegit. Hunc Aphorismum Galenus hic explicat, & in 23. tex. 2. Commentarij in sextum Epidemion diligentius. Nã quod ait hic tussim fieri ob intẽperiem solam instrumentorum respirationis, non recipio: nam facultas expultrix quę tussim efficit, non mouetur ob solam intemperiem partium; Excitat quidem externum frigus tussim, sed non sine aliqua fluxione ad asperam arteriam: non enim vitia aliarum partium respirationi seruiẽtium possunt tussim excitare, nisi aliquid ex illis transeat in asperam arteriam, quod sepè vulnera thoracis ostendunt, quæ sæpè sine tussi affligunt. Putat autem ideo nõ multum molestare sitim, quod tussicula madefaciat asperam arteriam attracto vel potius commoto ex vicinis locis humore. In loco vero præcitato ex libris Epidemiõ, scribit rectè additum leuiter irritantes: nam validæ tusses, calorem & sitim augent. Fortè etiam sitis mitigatur ex tussi attracto aere frigido.

APHORISMVS LV.

Febres ex Bubonibus omnes malæ, præter, Diarias.

DOcet in hoc Aphorismo, dignoscere quę nam febres sint malæ, ex causa scilicet, quæ illas parit. Causa autem est de qua hic agit, inflammatio Adenum, quam vocant Bubonem. Fiunt enim ex Bubonibus febres Diariæ, aliquando aliæ. Exceptis autem Diarijs alias omnes dicit malas esse, nõ quod Diariæ sint bonę, sed in comparatione ad alias, bonæ dici possunt; malas ergo intelligere oportet, vel lethales, vel certè graues & periculosas. Diariæ uero & periculo, & vehementia carent. Videndum autem est, cur ex Bubone nunc fiant Diariæ febres, nunc aliæ, & quales sint istæ aliæ, & an vera sit Diaria quę ex bubone nascitur. Scribit autem Galen. in hoc Commentario, ideo Diarias fieri ex bubonibus, quod bubones illi à causis euidentibus sint nati. Bubones vero qui alias febres pariunt (vt verisimile est) originẽ habeant ex viscerum inflammationibus, & ob id febres illas malas esse eo quod cum inflãmationibus cõsistant. Qua quidem in re approbo, quod dicit diarias nasci ex Bubonibus factis à causis procatarcticis. Sed mihi verisimile non fit quod sibi dicit uerisimile esse ex viscerum inflammationibus fieri bubones qui alias febres pariunt. Fiũt quidem bubones ex fluxionibus, sed non ex internis inflammationibus. Illę enim potius traherent ad se bubones factos, quam ut eos facerent, siquidem non ex inflammatione, vna alia inflammatio oritur, nisi in admodum vicinis par-

A tibus vna ex solutione alterius oriatur, vt Angina in Pleuritidem & hæc in Peripneumoniam transit; sed ex vna perseuerante non pullulat alia. Addo, quod omnes putant glandulas esse factas ad expurganda viscera à fluxionibus & excrementis in illis cõtentis, vnde vulgares Medici gandulas quæ sunt in collo, dicunt esse emunctoria Cerebri, & eas quæ sunt in axillis, Cordis, & eas quę sunt in Inguine, emunctoria esse hepatis. Sic in peste nemo hactenus memoriæ prodidit inflammata reperiri viscera cum emergunt Bubones. Aliam igitur oportet esse differentiam in causis bubones. Aliam igitur oportet esse differentiam in causis bubonum qui diuersas has febres pariunt. Nec sufficit dicere, diaria fit ex bubone facto à causa manifesta, & alię febres fiunt ex bu-
B bone nato ex viscerum inflammationibus: nam præter id quod diximus contra viscerum inflammationes quę non possunt esse causa aliquorum bubonum cum sæpè viderimus Hepatis inflammationes, Cerebri & Pulmonis sine bubonibus. Oporteret prætarea dicere, cur causæ euidentes non possint parere nisi bubones facientes Diarias: nam uerum est quod ille scribit in primo de differ. febr. communis erit causa ex omni bubone ad malas febres procreandas. Scribit enim in omni bubone qui febrem accendit putredinem esse, tamen à bubone qui facit Diariã non eleuari ad Cor putridam fuliginem, sed solum per continuationẽ partiũ cõicari calorẽ cordi, putredinẽ vero ipsã putridãq; fuliginẽ permanere in bubone circumscriptam; in bubone vero qui alias febres accen-
C dit, putredinem emittere fuliginem putridam, quæ putridum calorem in corde accendit, ex quo febris fit putrida. Egregiam profecto Chymeram: nam si fatetur putredinem esse in omni bubone generante febres, quę ratio quęso aut experientia docere potest putredinem aliquando circumscriptam manere, aliquando vero prodire & spargi in alias partes? quippè, cum eadem sit distantia, eędem viæ per vasa, eadem efficiens causa, nempè putredo, eadem omnia; nisi fortè crederet electionem dari vni putredini, alteri vero minimè, quæ velit aut nolit suam fuliginẽ putridam à loco putredinis emittere. Alia ergo est ratio generationis diuersarum harum febrium. Sed prius audiamus Cardanum, qui inquit, bubones qui excitant Diarias, esse externos, & ob id non posse
D ob distantiam à corde alias febres producere quam Diarias. Sed quis non videt sæpè bubones inguinum aut aliarum glandularum, non differre profunditate à bubonibus pestilentibus? & quid quęso potest tantilla differentia, si aliqua est in distantia tantã vim habere, vt ex vno bubone nascatur Diaria, alia ex alio eiusdem loci? an quæso aliquando ex putredine vel suppuratione quę fit in digito pedis, parte omniũ distantissima à corde, nõ fit putrida? Dicam iam quid sentiam in expositione huius Aphor. rectè dictum esse ab Hipp. febres omnes ex bubonibus natas malas esse, præter Diarias: nam bubones qui Diarias pariũt ex externis & leuissimis causis sũnt natæ, totãmq; habent suam generationem ab illis, propterea non fit in illis bubonibus putredo, sed sola excalefactio, pro-
E pterea Diaria, & non putrida febris oritur. alij vero bubones qui internas causas habent, vel malignitatem humorum, aut certè magnam copiam quæ cogit naturam ad expulsionem, non consistunt sine putredine, & ob id malæ sunt omnes, vt quæ causas fluxionũ, & putredinis malas habeant; propterea bubones ab externis causis natos, mulieres in pueris suis solis stuppis vrina imbutis persanãt, quod fieri non posset, si aliqua illic esset circumscripta putredo.

A

APHORISMVS LVI.

Febricitanti si sudor superueniat febre non deficiente, malum. Prorogatur enim morbus, & humiditatem multam significat.

EX sudore prædicere docet morbi longitudinem, & quæ causa sit in corpore ipsius sudoris. Est autem sudor de quo agit, qui superuenit febri, id est qui fit posteaquam febris per aliquot dies durauit. De hoc enim dubium est, quo talis sudor febrē non finiat, & cur malum sit. Quod si sudor una cum febre inuaderet, aut in primis diebus fieret in febribus continuis, certum est, eum sudorem malum esse, Febrem enim non finiret, morbumque longum significaret, & multam humiditatem: nam talis sudor non potest fieri cum signis cōcoctionis, quare Symptomaticus est, & ob id illa omnia mala significat. Verùm, si sudor superueniat febri, an propterea damnandus est, si febrem non finiat, & significabit morbi lōgitudinem, & multam humiditatem; nō videntur profectò hæc sequi, si Aphorismus intelligatur vt verba sonant: nam ipse antea Aphoris. 38. huius sudores qui incipiunt tertia, quarta, quinta, septima, nona, & undecima die, bonos esse dixit, etsi interim non finiant febrem, quæ fortè suaptè natura decimaquarta die Crisin perfectam assequetur. Nec etiam sudor qui superuenit in septima die, & antea non apparuit, malus censendus est, si febrem non soluat: satis enim est, si minuat portionem materiæ peccantis & concoctæ, ex quo sequetur celeritas solutionis, nec multa significabitur humiditas. Quare non temerè fortè Fuchsius interpretatur, ἐπιγινόμενος ἱδρὼς sudor qui crebro accidit: nam vbi crebri fiunt sudores, & non dissoluitur febris, non sunt quidem mali, quod obsit, nisi omnimoda sit cruditas, sed in hoc mali sunt, quod morbi longitudinem præsagiāt, id quod faciunt, eo quod multam ostendant subesse humiditatem, non qualemcunque sed rebellem & inæqualem, vt quæ non nisi paulatim possit concoqui & expelli. An etiam sudor qui semel solum fit, postea quam febris aliquādiu durauit, in die decretorio copiosusque & febrem non finiuit, etiam malus est, & hęc mala significat vtique, sed multo magis qui frequenter, & in bonis diebus & largè profluit. Malum ergo est, quia multam humiditatem significat, & eā inæqualem & rebellem; talis autem materia, morbi longi est iudicium: At in febribus intermittentibus, sudores etiam in prima die boni, quia cum signis cōctionis esse possunt ob materiæ paucitatem: quæ putrescit & concoquitur, in continuis febribus, quia multa materia simul putrescit requiritur tempus, ut boni fiant sudores, & vbi materia æqualis est, semel fit sudor qui febrem discutit in Casibus perfectis: in materia vero inæquali possunt etiam fieri sæpè sudores in bonis suis diebus, in parte ea materiæ quę concocta est, sed tales sudores longitudinem morbi indicabunt.

APHORISMVS LVII.

Qui à Conuulsione, aut distensione neruorum tenetur, febre superueniente, liberatur.

VT morbi nonnulli sibi succedunt, ita quidam aliorum sunt remedia; alij vero augentur ex alijs. Ac ne longius abeas, Conuulsio & Febris ita se habent, vt si primo fiat Conuulsio, deinde sequatur Febris, hæc illius sit remedium; non B id autem fit, si præcedat Febris, & sequatur Conuulsio: non enim alleuiatur corpus à pręcedenti morbo, sed alius illi additur. Hic docet Hippoc. Conuulsionem superueniente Febre liberari. Præter autem Conuulsionem addit distentionem neruorum quem τέτανον vocant Græci, non quod hic affectus Conuulsio etiam non sit, sed quia non videtur esse, Vocant enim conuulsionem siue spasmum contractionem membrorum ad originem suorum neruorum, in quo malo quædam omnino apparet incuruatio partium. Quia vero in tetano contrahuntur omnes nerui, æqualis fit tensio, Quare non apparet Conuulsio quæ tamen adest, cum eadem sit causa & locus affectus, contractionisque ratio. Causam enim putat esse Galenus in omni Cōuulsione repletionem vel euacuationem partium neruosarum. C Ego, vt postea ostendam, euacuationem non recipio inter causas immediatas. Præterea, addo aliam quę fit ex læsione ipsius cerebri in quam cerebrum ipsum attollitur, & deprimitur, ex quibus motibus sequitur contractio relaxatioque neruorum & partium quibus nerui alligantur, vt in Epilepsia accidit, quę sine aliqua repletione ex frigida malignaque aura cerebrum percutiente contingit. Fiunt etiam Conuulsiones filamentis nonnullis neruorum punctis, aut partium dissectis, vt in vulneribus neruorum; nonnunquam fiunt hoc modo conuulsiones, cōtractione scilicet ad suā originem eorum filamentorum, quæ sunt dissectæ, cum quibus integra pariter contrahuntur. Sic ex morsione orificij ventriculi nascuntur aliquando conuulsiones, D communicato nocumento ipsi cerebro, quod vt illud expellat, ut in Epilepsia, attollitur & deprimitur. Febris igitur superueniens, Conuulsionem & Tetanum solet sanare; quoniam vt plurimum ea mala fiunt à repletione, quam febris extenuat & dissoluit. Simpliciter autem omnes Conuulsiones sanare non potest, vt ostendunt superius dictę causæ. Addit autem Galenus, de quo non agit Hippocr. Conuulsiones quæ sequuntur ardentes febres, lethales esse, quoniam tales conuulsiones fiunt à siccitate, quam febris intulit, fouet, augetque, & non tollit. Ego agnosco quidem in febribus ardentibus aliquando fieri Conuulsiones, sed non à siccitate, at potius ex mordicatione neruorum facta ab acrimonia humorum, aut etiam ex repletione neruorum nata E ex fusione humorum, quam febris peperit, & nerui receperunt: sunt tamen illæ Conuulsiones lethales, licet non fiant à siccitate, quoniam oportet lethalem esse casum vbi febri ardenti alius additur affectus suaptè natura grauissimus.

APHORISMVS LVIII.

A febre ardente habito, rigore superuenienite, solutio.

QVid ostendat rigor qui superuenit febri ardenti ostendit Hippocr. solutio inquit sequitur. Quod quomodo fiat, nô potest profecto docere Gal. qui in Cóment. & alibi putat rigorem nasci ob flauam bilem quæ per membra sentientia veluti motu fertur: nam si per membra sentientia, quod alibi explicat musculosam carnem, fertur bilis flaua, quæ materia est febris ardentis, quomodo solui pôt Causon per alui fluxum & vomitum biliosum, vt ille hic scribit. Fieret enim solutio solum per sudores. Præterea, sequeretur semper solutio: quid.n. aliud fieri potest, si materia, quæ intus erat morbi causa, ad cutim extruditur: At Hippocr. in Epid. refert multos post rigorem ex febribus perijsse. Addo, quod post rigorem non statim fit sudor, aut alia excretio, sed aliquãdo post multos dies. Ex quo quidem apparet, non ex ipsa, vel in ipsa expulsione fieri rigorem, sed hunc pręcedere, illam sequi. Propterea rectè Cardanus aduersus Gal. rigorem non esse causam sed signum Crisis docet. Sed ille in eundem errorem incidit, quod credat rigorem fieri ex biliosa & acuta materia sparsa per membra sensus & motus, vt ille inquit: nam antea hanc esse erroneam opinionem ostendi. Quomodo igitur rigor superueniens soluat ardentem febrẽ ex nostris principijs? Id sanè fit, quoniã natura multam & acrem bilem in profundis vasis contentam morbi causam iam concoctam separare nô potest, nisi vtatur omnibus suis viribus, & propterea vniuersum calorem ad se reuocat, ex qua reuocatione & expansione, vt superius ostendimus, fit rigor; facta vero separatione noxij humoris ab vtili, & facta postea expulsione, quæ necessario sequitur in materia calida, & tenui, sequitur solutio febris ardentis. At, si rigor superueniat in febre ardente, non ob reuocationẽ caloris gratia separationis & expulsionis, sed ob internam aliquam putredinẽ, & suppurationẽ, non vtiq; soluetur febris, sed sequetur mors. Et locum habebit Aphor. antea scriptus: Si rigor incidat febre non deficiente, lethale.

APHORISMVS LIX.

Tertiana exquisita, septenis circuitibus, quod longissimum est, iudicatur.

NIhil inuitus magis facio quàm cum cogor enarrare Aphor. qui tractant de diebus & temporib. iudicatorijs, quũ mihi iam dudum persuaserim certas rationes, & causas illorum reddi non posse, vt ẽt ex hoc Aphor. patet, in quo Hippoc. ex natura exquisitæ tertianæ certum terminum in quo finitur illa, præscribit. Est autem vltimus is terminus septenus circuitus. i. decimus quartus dies: nã etsi in prioribus diebus & circuitib. sæpè finiuntur nonnullæ tertianę exquisitę, illis tamẽ hoc commune est quod vltimus finis sit septenarius circuitus. Cur vero aliæ citius terminentur, aliæ tardius, ratio est, quod inter exquisitas quædam sint exquisitiores alijs.

Cur verò dixerit septenis circuitibus, & non quatuordecim diebus, rationem reddit Galen. in Com- A mentario quod scilicet hoc in intermittentibus febribus possit accessio, quod potest vna dies in continuis, esseq; obseruatum tum in quartanis, tum tertianis, fieri iudicationem ad numerum circuituum, nô dierum: Sed nullam rationem huius rei subijcit: quæ quidem meo iudicio, talis est; quod iudicia in morbis fieri non possint, nisi expellatur materia quę morbũ generat & fouet, expulsio autem fiat in illis temporibus, in quibus natura magis molestatur, id quod fit in febribus quæ per circuitus infestant, in deteriori parte ipsius circuitus, quæ est accessio, in alijs vero partibus nulla vel minima sentitur molestia: ita credendum est in continuis idem quoque contingere in illis diebus, in quibus fiunt illarum iudicia. Verum dicet quispiam, quænam potest esse causa maioris af- B flictionis in illis febribus quæ nouam non habẽt putredinem, qualis est in singulis accessionib.? An fortè ea nascitur ex agitatione quæ necessario requiritur in separatione & expulsione malorum humorum? Videtur igitur non putredo, sed perfecta aut insignis concoctio huius agitationis, & maioris molestię causa esse. Cum.n. ita natura comparatum sit, vt post cõcoctionem sequi debeat separatio, & expulsio malorũ humorum, hæc autem non possunt fieri sine maiore molestia: ideo tum in continuis tum intermittentibus febribus concoctio dat occasionem expulsioni, & maiori molestiæ vt enim expulsionis ita cõcoctionis sunt certi termini, ad quos cum illa peruenit, expulsionis statu tempora nascuntur. In intermittentibus vero peculiariter accedit putredo noua, quam & C ipsa per concoctionem simul vincit natura, nô quod etiam in tempore quietis natura non concoquat, sed imbecillius materiam antecedentem. Sed cum in ipsa accessione vincat materiam quę nouam excitat putredinem, & aliam etiam perficiat, quando. s. perfecta Crisis fit, hoc certo indicio est, concoctionẽ quoq; vehementiorem fieri quando vehementius agunt causæ morbosæ, & natura illis vehementius quoque reluctatur. At vero, tertianæ exquisitæ non finiuntur septenis circuitib. eo quod sint exquisitę: sed quia causam habent quæ necessario cõcoquitur, & expellitur intra eum terminum. Est autẽ causa inquit Gal. bilis pura tenuissima & calidissima, per vniuersũ corpus delata & mota, quæ cum in venis continetur, ardentem febrem parit: Addit alias causas, quę ostendunt D generationem exquisitæ & syncerę huius bilis; quæ exquisitam & synceram febrem parit, nempè tẽpus æstiuum, habitationem calidam, & siccam, hominis pręterea ętatẽ, temperiem, & victum similem, & deniq; alia omnia quę faciunt ad illius humoris facilem generationẽ, concoctionem, & expulsionẽ. Quę quidem docent tertianam febrem exquisitam inter alias breuissimam esse. Sed non probant hæc quod quærimus, cur nimirum septenarius circuitus necessario illi imponat vltimum terminum. Cardanus, cum reprehendisset Gal. quod ignotum per ignotius in hac re docuisset, & pollicitus fuisset se causam dicturum ueriorẽ, & alia pulchra problemata ꝓposuisset disputanda, cur. s. per accessiones numerentur termini in febrib. intermittentibus, in continuis vero per dies, E & cur non ultra progredi possint singulę febres suapté natura, & q̃ ob causam in certis dieb. & non in alijs fiant accessiones; nescio quomodo omnia ista sicco pede pertranseat: unũ hoc solũ dicens, quod materia tota morbi qui sanari pôt, pręparata est ab initio; quod cũ ipse non probet, & mihi uideatur absurdũ, ut illud ẽt quod sequi scribit oẽs intermittentes uerè continuas esse, alijs ea reliquit expendẽda, quę ego cũ sępius dixerim perfectè sciri non posse, quemadmodũ nec aliarum rerũ pręfixos à natura terminos, malo doctiorib. hęc aut magis curiosis relinquere.

APHORISMVS LX.

Quibus in febribus aures obsurduerunt, sanguis ex naribus fluens, aut aluus turbata soluit morbum.

IN 28. Aphor. huius libri, docuit mutuã transmutationẽ surditatis, & biliosarũ deiectionum: in hoc verò docet, quib. remedijs surditates quæ fiunt in febribus, solui soleant. Sunt aũt hæc sanguinis profluuium ex naribus, & alui turbatio siue alui profluuium: non enim quælibet alui solutio aut conturbatio soluit surditatem, sed magna per eam partẽ excretio; ita enim interpretor κοιλίη ἐκταραχθεῖσα, vt ostendi in expositione secundi Aphorismi primi libri; Hic autem agit non de omni surditate, sed de illa aut potius graui auditu, qui solet fieri in febrib. nam veram surditatem non hæc soluunt auxilia. Eas verò quæ fiunt ob ascensum humorum & vaporum crassorum, aut etiam qui miscentur cum biliosis, soluit sanguinis profluuium ex naribus, deriuata materia quæ influxit, aut adhuc influit in aures. Alui autẽ excretio magna, quæ possit non solum humores contentos in inferioribus venis, sed etiam in vasis capitis cõmouere, & educere, eidem malo remedium est si excernantur humores qui causæ facienti eum grauem auditum respondebunt. Ceterũ, vt sanguinis & alui profluuium, ita vehemens Dysenteria, & insignes abscessus partium inferiorum possunt idem prǽstare auxilium.

APHORISMVS LXI.

Febricitantes nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidiuare.

EX diebus quibus solent febres solui, securitatẽ solutionis aut recidiuam docet prædicere Hippoc. Si enim, inquit, solutiones fiant in diebus imparibus, fida & tuta erit solutio, alioqui metuẽda est recidiua. Quam sententiam Gal. non recipit inter veros Aphorismos Hippocr. quandoquidẽ ex multis alijs locis eiusdem authoris adfert iudicationes veras morborum fieri sæpè per quaterniones, & in diebus paribus, vt sunt decimusquartus, vigesimus quadragesimus, sexagesimus, octuagesimus, vigesimus quartus & trigesimus quartus. Quare, concludit esse legendum non in diebus impatib. sed in diebus iudicatorijs. Contra quẽ Cardanus insurgit, asserens primum sententiam Hippoc. ex secundo Epidem. vbi scribit: Si non die impari febris dimittat, recidiuare necesse est. Deinde, respondet Hippocr. hic loqui de febrib. quæ desinũt absq; Crisi, vel quod iudicationes fiant in accessionib. quæ si fiant in paribus diebus, sunt lethalium morborũ. Addit vero, quod obijcit Gal. Crises fieri in decimaquarta & vigesima, respondet Hippoc. velle hos dies impares esse ratione accessionũ, ita, quod decimusquartus dies, est tertiadecima accessio, & vigesimus, decimanona; sed vsq; ad septimam diem accessionis, & diei idẽ est numerus; & hæc est causa, inquit, ꝙ dies iudicatorij vsq; ad 14. numerentur per integras septenarias, & post non: qm̃ in secunda septenaria sunt sex accessiones tantum, & septẽ dies, & in tertia septenaria sex A accessiones, & sex dies, & hanc vult esse rõnem Hippoc. profundissimã. Sed rectius meo iudicio diceret, Sophisticissimam, nouo vocabulo, quod nouæ Chymeræ conuenit. Primum. n. nullo iudicio probare potest, Hippocr. hic loqui de febrib. quæ desinunt absque iudicatione; Deinde, separat Hippoc. iudicia quę fiunt ratione accessionũ, ab his quæ fiunt in dieb. decretorijs; Tertiò, multę sunt febres continuæ, quæ habent sua iudicia sine aliquibus accessionib. vt synochæ non putridæ, & putridæ, & ardentes, quæ in certis diebus, benè, in alijs malè iudicantur. Pręterea nescio an vnquam Hippocr. aut alius statuere possit 14. diem esse imparem, non. n. ex accessionib. dies dicuntur esse pares, vel impares, quæ vt dixi sæpè nullæ sunt, sed ex pari numero dierũ. Postremò, si fortè B in decimaquarta aut vigesima die hęc ratio responderet, quid dicendum de quarta die in qua fiunt & bona iudicia in morbis qui per pares accessiones infestant, aut etiam sine illa, vt contingit in febre quę fit cum vehementi angina, quę nonnunquam per sudores vel alui fluxum, vel profluuium sanguinis è naribus soluitur; quid de tot alijs dieb. enumeratis parib. in quibus nullę accessiones imparitatem efficere, possunt? Pręstat igitur sequi lectionem Galeni, aut Philothei expositionem, qui Aphoris. intelligit de peracutis morbis qui intra septimam finiuntur, quorum Crises fiunt in diebus imparib. & simul Criticis.

APHORISMVS LXII.

C *Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum.*

REgius morbus qui & arquatus & auriginosus à Latinis dicitur, à Gręcis Icterus, duplex est, flauus, & niger. Sed de flauo potissimum intelligendũ, cui & hæc nomina sunt imposita. Flauus, corpus reddit vniuersum suo colore infectũ, niger vero nigro colore pariter cutem vniuersam inficit. Est flauus reuera talis, niger verò perfectè niger non est, sed cum flauo, mixtus. Flauum ex affectu hepatis fieri tradunt authores nostri, nigrum verò vitio lienis, D mixtum verò vitio uoluerunt procreari vtriusq; partis, aiuntq; vtrumq; fieri tribus de causis, quarũ vna est, quod de his humoribus plus generetur quã conueniat; & quia genitus non separatur; vel quia separatus non potest emitti, & ideo retinetur in sanguine ipso & transmittitur ad cutem, quasi membrum debilius, illamque inficit. Quod vero plus gignatur bilis, duas dicunt esse causas, internam & externam: internas rursus duas esse, inflammationem, vel aliũ tumorem calidum, vel intemperiem calidam & siccam. Externas dicunt esse três: venenatorũ ictus, vt viperæ; venena assumpta; tertia est ex potu malarum aquarum, cibi corrupti, facietas, vigiliæ, & curæ. Ceterum, bilem à sanguine non separari, dicunt tribus modis contingere; vel quia non concoquitur, & ideo E non separatur, & transmittitur ad cutem, vel quia vesica fellis est nimis imbecillis, & non trahit, vel quia est nimis plena, uel parua. Quod vero separetur, & non transmittatur, contingere dicunt duob. modis: vno, quod non transmittatur ex iecore ad vesicã fellis; vel à vesica fellis non transmittatur ad intestina; quæ quidem contingũt vel propter obstructionẽ, vel ob duriciẽ locorũ, maximè iecoris. Iam uero, in febribus regiũ morbũ dicunt fieri, aut per Crisin, aut per inflammationẽ, ex inflãmatione nunquã bonũ esse, per Crisin uero bonũ non esse ante septimũ diẽ, quo-

quoniam talis morbus regius fit per transmutationem, & in oi transmutatione materia est contumax. Quia igitur materia intra septimũ cõcoqui non põt, idõ expulsio quæ ante fit, symptomatica est, & mala. Afferunt prętereà ex Auerroe in sua regione, & apud Persas & Indiam maiorem, sępè fieri icteros in quinta die, qui febrem finiunt, & id contingere ob caliditatem & siccitatem magnam earum regionum. Plinius quoq; lib. 16. cap. 12. refert multos esse visos, qui ante septimum cum hoc morbo à febribus sunt liberati. Hæc Cardanus, qui & parum feliciter respondet loco Hipp. qui in 4. de Victu acut. habetur, & dicit febrem solui biliosam ante septimum diem à morbo regio cũ rigore. Et infelicius adhuc respondet Auer. & Plinio, cũ malum nescio quomodo interpretatur bonum, & alia (vt videre est) dicit parum probabilia. Sed priusquam singula excutiam, Galeni sententiam subijcio, qui ait, morbum regium aliquando ex iudicatione prouenire reponẽte natura in totum corpus & præcipuè in cutem, flauam bilẽ, & prouenire hoc malum affecto hepate scirrho, inflammatione, & obstructione. Ac ex scirrho morbum fieri diuturnum, inflammationem autem & obstructionem repente fieri, & Hippoc. intelligere in hoc Aphor. de Ictero facto ex inflammatione vel obstructione, quæ affectiones ante septimum non possunt solui, & ob id malã esse bilis expulsionem quæ sequatur illas passiones ante septimum. Quam sententiam etiam sequitur Fuchsius, qui Plinio & Auer. putat se rectè respondisse, ex eo quod Hipp. hic loquatur de morbo regio facto ex inflammatione. Quorum sententiam probare non possum; Primum, quod Hipp. hic loquatur de morbo regio qui fit in febribus, nulla facta mentione inflãmationis, aut obstructionis, quæ impediat transitum bilis per suos solitos meatus: spectat enim propriam febris materiam, quã putat solui posse per illius expulsionem ad externas partes, in qua expulsione fiat morbus regius: quod accidit, cum ipsa bilis extra discuti nõ potest, sed in musculis & cute hæret, & rectè dixit Hipp. malã esse, i. solere esse in febribus hunc regium morbum, quiã ante septimum diem febres biliosæ continuæ vix vnquam solui possunt. Tradit ergo quod frequentius accidit, & quod fortè aliter non vidit: non tamen tollit alijs sua experimenta. Ac simile est quod hic tradit Aphor. 23. 2. lib. in quo scribit: Acuti morbi 14. diebus iudicantur; frequentius enim ita accidit, & quod ita fit traditur. Cum vero fit morbus regius ex inflãmatione per obstructionem, nullum diem certũ habet in quo possimus laudare talem affectionem. Hipp. aũt quod plerunque malum est ante septimum, ut docet, ita quod post septimum fit in ipsis febribus, probare videtur, quod maximè confirmat in Aphor. 64. huius sectionis, quẽ Fuchsius non videt se adducere contra suam sententiã. Quibus inquit Hipp. in febribus morbus regius in septimo vel nono vel vndecimo, vel decimoquarto superuenerit, bonum, nisi dextrum hypochondriũ obduruerit. Quæ verba ostendunt in hoc Aphor. se intelligere de morbo regio, in quo hypochondria nõ sunt indurata, cum non addiderit hoc malum, sed simpliciter pronunciauerit, in febribus regium morbum ante septimum malum esse; vt in eo etiã Aphorismo, in quo sublata ea duricie non ante septimum, sed in ipso septimo, & nono, & vndecimo, & decimo quarto, bonum dicit esse regium morbum; vt ergo bonum sine duricie intelligit, ita & malum quod est ante septimum; & cum Gal. addit post septimum, non vacare periculo regium morbum, vim facit Hippocr. qui in septimo & alijs prædictis diebus, vult bonum esse: nimirum quod non loquatur de ictero quem facit inflammatio & obstructio, sed qui nascitur ex materia ipsius febris contenta in venis, quã natura effundit in externas partes vsque ad cutem. Prætereà, quod scribit regium morbum fieri ex inflammatione, vel scyrrho, perpendẽdũ est, quo. s. modo hoc malum committere possit: neque. n. arbitror, ut alij credunt, inflammationem id facere ob intemperiem ex qua adurat sanguinem, & bilem gignat; nam breuior solet esse & acuta affectio, quę non potest intemperiem eam inducere. Prætereà, calidus & humidus est morbus inflammatio, & ob id non omninò apta ad bilis generationem. Postremò, non occupat necessario eam partem hepatis, quæ sanguinẽ gignit; nec vt minor est inflammatio, vim habet cõmittendi morbum regium, nisi eũ locum in hepate occupauerit, in quo vesica quę bilem recipit, & illius meatus comprimantur, & claudantur; id quod ẽt de scyrrho dicendum est, qui à me sępè visus est in toto viscere absque generatione morbi regij.

In obstructione vero etiã hoc notandum est, quod non ea sola eam affectionem parit, sed etiam siccitas, quæ meatus eos aliquando ita contrahit, ut rugosi & chordę instar duri reddantur, interna cauitate omninõ sublata; quod in Illustriss. Card. de Gaddis Florẽtino cum Pisis docerem, conspexi. Cum. n. is laboraret ictero, & esset admodum extenuatus, consilio Medicorum Romanorum ad Balnea Lucensia post alia multa remedia missus est; quæ leuiter prodesse incipiebant, sed cum debiliter exiret aqua, Rhabarbarũ, & obstruẽtia adhibebant, ex quibus semper affectus reddebatur deterior, id quod alij Medici dicebant fieri, propterea quod medicamenta sumerentur in minori quantitate, ob virium debilitatem, quam exigerent vehementes obstructiones, & ob id agitationẽ fieri, & eas non solui, sed augeri; contra vero, ego ex siccitate corrugatum esse substantiam & mẽbranas meatuum quæ bilem transmittunt ab hepate ad intestina, quòd cum illis persuadere non possem, exitus postea docuit: nam eo mortuo, & dissecto, meatus illi ita exsiccati & consumpti inuenti sunt, vt instar solidę chordę aut nerui, nullam amplius peruiam haberent cauitatem. Ceterum, in Cardani dictis hęc notari possunt, quòd verus icterus non fiat cum plus bilis gignitur, quàm proportio humorum requirat, sic. n. in oĩ febre ardẽte & tertiana exquisita, fieret icterus. Fit quidẽ cutis pallidior ex bilis abundantia, quę affectio non meretur nomen icteri. Nec illud quidem verisimile est, non fieri separationẽ bilis ob imbecillitatẽ vesicæ subiectę & annexę hepati; quã. n. quęso imbecillitatẽ quis vnquam imaginari põt? Cur. n. oẽs qui moriuntur ex omniũ partium debilitate, non patiuntur icterum? Paruitas quoque eiusdem vesicæ, imaginaria res est, & illius plenitudo vacuari põt, si nihil impediat, adeò, vt causa icteri poni non possit. Prætereà, in eo petit principium, cum scribit, ideò ante septimũ diem icterum non posse esse bonum, quia vbi natura per transmutationem expellit humores, materia contumax est, quæ ante septimam concoqui non potest: restat. n. id probandum, cur omninò requiratur certus terminus septimus dies, cum in alijs expulsionibus quæ fiunt per sudores, tertius, & quintus dies optimus sit, vt antea docuit Hippoc. naturę quoq; prouidentia damnatur, quę aggreditur expulsionem ante concoctionẽ in solo ictero: nam si totam materiam non põt cõcoquere, in illius parte debebat concoctionem & expulsionem exercere. Reliquum est igitur, ut dicamus icterum fieri in febribus ex copiosa bile transmissa à natura ad cutem, quæ fortè ẽt crassior quàm par sit materia, illic sistitur. Neq; aliqua obstructio vel aliud vitiũ in vesica quę bilem expurgat aut in hepate, vel liene consistit, cũ icterus nascit per febres, de quo hic agit Hipp. sed mera est expul-

sio naturę, quæ certos motus certaq; tẽpora obseruat A
in certis morbis certisq; humoribus, de quib. rebus,
vt iã sępius dictum est, certa ratio reddi non potest.

APHORISMVS LXIII.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur.

TRadit in hoc Aphor. indicium quo deprehendere possumus quænam febres finiri possint in certis dieb. Indicium autem sumitur à rigore, qui cum incidit, eas febres soluit in quibus fit: non enim intelligendum est simpliciter omnes febres B quæ sunt in ęgrotante, solui per rigorem superuenientem; Etenim in semitertiana, quæ quotidie habet rigores, manet continua febris. Intelligendum igitur est, eas febres solui, quæ sunt causa rigoris, siue in quibus fit rigor. Sunt autem illæ intermittentes febres, quæ vel solæ sunt, aut cum continuis complicatæ. Cuius rei rationẽ reddit Gal. in Comm. ideo solui febres, quia rigor fit transmisso humore à vasis in habitum corporis, ex quo sequitur accessionis febris solutio, & non simpliciter totius ipsius febris quæ perseuerat ex dispositione generante & putrefaciente nouam materiam quæ ratio nullius momenti est: nam in ipso rigore si fit expulsio ab internis partibus ad externas, in ipso quoque fieret solutio febris. Quid enim calorem in corde amplius conseruare pos C set? At, videmus rigorem principium esse febris, & non solutionis. Quare alia ratio quærenda est: Ego igitur insistens meis principijs, dico, rigores qui fiũt quotidie vel alternis diebus aut per maiora interualla, non finire febres, sed solum significare quod finiẽtur: indicant enim non totam febris totius materiam putrescere, sed duntaxat portionem, quæ solius accessionis est causa; absoluitur autem & concoquitur ea materia & post concoctionem in his febribus natura expulsionem aggreditur per aliquã partem, atq; ita finitur accessio. Quod si etiam non expellitur, cessat tamen febris, quia materia quæ illam fecit accessionem, per adustionem veluti in cinerem redacta est, in quo flamma amplius accendi non potest; eo planè modo quo scribit Hippocr. pure confecto dolo D res & febres intermitti. Putredinis igitur & simul concoctionis est signum, expulsionis vero haud certum est indicium. Illi igitur ob expulsionem materię extra venas finiri febrem putant, quod non fit; nos vero ob coctionem fieri contractionẽ, & sequi rigorem, facta vero concoctione, cessare putredinem, & febrem dicimus, cessat autem putredo, quia materia in qua erat accensa in puri proportione respondentẽ materiam quę est cinis quidam, redacta est, quæ amplius subiectum caloris esse nequit, vt cinis non est subiectum ignis, & id, quoniam consumpta est materia aerea, quæ caloris nostri est pabulum; finita ergo putredine, & simul concoctione, merito cessat febris, siue sequatur aut non postea expulsio, sed perfectior est solutio, vbi utrumq; fit, quia etiam in cine- E re vis quedã ignea adhuc seruatur, vt in pure acrior quidam calor, qui totus planè expirat pure ipso excreto. Gal. autẽ qui vult rigorem esse causam solutionis, ob expulsionem quam imaginatur fieri in ipso rigore, reddere rationem non potest, cur finiatur febris, cum nulla euacuatio conspicitur: nam ridiculum est, credere per insensibilem transpirationem cineres illos derelictos ex putredine insensibiliter transpirare posse, cum eos puri assimilet, materię crassæ, terrenę & viscidæ. Addo, quod frustra adderentur purgationes post finitas omnes accessiones, si in habitum corporis tota materia accessionis per rigores esset consumpta. Nostram autem opinionem & ratio, & medendi usus confirmant.

APHORISMVS LXIIII.

Quibus in febribus septimo, uel nono uel undecimo, uel quartodecimo morbus regius superuenerit, bonum, nisi dextra præcordia obduruerint: si uero non, non bonum.

Ic Aphorismus est veluti declaratio superioris: nam cum in eo dixisset morbum regium qui fit in febribus ante septimum, malum esse, nec tamen ex eo constaret quisnam bonus esse posset, id in hoc Aphor. apertè declarat, eum scilicet bonum esse, qui in ipso septimo die, & in alijs qui hic numerantur, accidit, Nec hoc inquit, simpliciter intelligendum est, sed cum hac additione, nisi dextrum hypochondrium durum fuerit. Ex quibus verbis, satis constat, quod superius annotauimus, uerum esse, hũc Authorem cùm damnauit morbum regium ante septimum, non ea ratione hoc fecisse, quod putaret inflammationem aut aliã duriciem hypochõdriorum causam esse huius mali, sed hoc solum spectasse, quid bonum aut malum sit, ob eas expulsiones quæ fiunt in bonis & malis diebus, in materia, quę facit ipsam febrem, & non in ea quæ paulatim spargitur ob impeditum cursum ex viscerum obstructione, quam inflammatio, vel scirrhus, aut humores ipsi in vasis contenti crassi & viscidi pariunt. Ceterum, videtur hic solum agere de morbo regio flauo, quandoquidẽ sequitur numerum dierum, in quibus natura bilẽ flauam solet rectè expurgare; quasi eadem ratio sit de expurgatione quę fit in generatione morbi regij, quæ est in sudoribus, in quibus superius eosdẽ dies numerauit. Ex quo etiã videtur illud sequi, quod de morbo regio loquatur, qui solum fit in febribus acutis & biliosis, quippè, cum vltra decimumquartum diem qui terminus est illarum febrium, alios non enumeret. Nec vero illud quod dicit: nisi dextrum hypochondrium obduruerit, contrahendum est ad solam inflãmationem, sed ad omnes tumores. Quis enim dubitat, morbum regium malum esse, qui ex quocumque tumore hepatis nascitur? cum non contingat ob facultatem expultricem expurgantem corpus, sed ob vias clausas, quæ huius humoris naturali expurgatione impedita sanguinem impurum reddit, omnesque partes flauo colore inficit; Quod vero alij dicunt, necessario intelligendam esse duriciem quæ fit ex sola inflammatione, quandoquidem cum scirrho aut obstructione vasorum febris acuta nõ oritur; verum quidem dicerent, si Hipp. vellet febrem in qua vult fieri morbum regium, ex eo tumore nasci. Cur enim in tumore iam diuturniore ex bile multa & acri putrescente febris fieri non potest? quem humorẽ cũ natura expellere nititur, & non potest, ob duriciem quę vias claudit expurgationis bilis, ideo malus redditur morbus hic regius, quia integra expurgatio fieri non potest. Porrò, verba vltima (quę dicunt: si vero non, malum, & minimè bonũ,) referenda potissimũ sunt ad dies prædictos; malum enim est, & non bonum, si morbus regius non fiat in prædictis diebus, in quibus experiẽtia docuit prodesse. Intellectus vero noster perfectum rationẽ reddere nõ potest. Ceterũ quod dicit, nisi dextra pręcordia obduruerint, trahendum etiam est ad alias causas, nempè ad obstru-

ctiones ex humoribus, vel lapillis, vel pure, & alijs similibus rebus occupantibus internā cauitatem uesicæ hepati subiectæ, atque ipsius meatus per quos bilis deducitur; quicquid enim tale contigerit, facit, ut non possimus laudare bilis effusionem in cutem, ex qua regius morbus fit.

APHORISMVS LXV.

In febribus circa uentriculum & fortis æstus, & cordis morsus, malum.

Ex duobus Symptomatis quæ in uentriculo aliquando in febribus contingunt docet quid præsens futurumq; sit. Malum inquit est, & idem fortè timendū; nihil enim tutum est vbi tam nobilis pars duobus grauissimis Symptomatis præsente febre potissimum acuta, infestatur. Sunt autem ea Symptomata, fortis æstus, & cardioginus, idest morsus oris ventriculi; quæ profectò ostendunt bilem acerrimam & putridam impactam esse in tunicis vētriculi, ita, vt in illius ore exquisitissimo sensu prædito, morsionem, in reliqua vero parte ardorem conci tet. Gal. vero refert quosdam intellixisse cordis palpitationem; quod malum longè etiam deterius est priore; quid enim deterius contingere potest, quam impediri cordis motum, tūc potissimum, cum maximè necessarius est ob febris vehementis præsentiam? impedimentum causam habet confluxum alicuius humoris in ipsum cor, vel arterias magnas ab ipso proximè enascentes, aut vaporem crassum in ijsdem locis contentum.

APHORISMVS LXVI.

In acutis febribus Conuulsiones, & circa uiscera dolores, fortes, malum.

Qvid duo alia Symptomata significent in acutis febribus, docet hoc loco. Sunt aūt symptomata conuulsio & fortes dolores circa viscera, quæ, inquit, malū, s. significant; sed artificiosius fortasse dixisset, si expressisset mali genus, nempe mortem; quis enim ignorat hæc esse mala. Cur vero conuulsiones in febribus sint malæ, reddit rationē Gal. quod ostendant neruos exsiccatos & ob inanitionē conuulsionē esse factam, quę lethalis est. Nos verò, qui credimus figmentum esse, conuulsionem fieri à siccitate, dicimus significari malā corporis dispositionē, quę materiam habet aptam ad generationem conuulsionis, & dispositionem neruorum admodum infirmam; & prætereà febrem malignam, & colliquantem: nam conuulsiones in febribus alijs vix fiunt. Cardanus vero putat nasci conuulsiones has transmissa materia febris ad neruos, ex qua febris soluitur, malum tamen hoc esse, quia mala est commutatio. At ex Hippocr. Aphor. hoc elicere non potest.

APHORISMVS LXVII.

In febribus ex somnis timores, vel conuulsiones malum.

Docet in hoc Aphor. prædicere malum in febribus ex timoribus & conuulsionibus, quæ fiunt ex somnis; differtq; hic Aphor. à primo secūdi libri: In quo Hippocrates A scribit: In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si vero iuuat, non mortale; quod in illo de omni morbo loquatur, in hoc vero de solis febribus. Deinde, quod in illo vires somni doceat: hic autem non quid somnus faciat, sed quid portendant symptomata quæ ex somnis emergunt. Quod autem inquit, ex somnis, aliqui intelligunt post somnum. Galenus vero in ipso somno vult timores & conuulsiones fieri. Verum, quomodo fieri possint conuulsiones in dormientibus, leuissimam.n. & naturalem oportet esse conuulsionem, quæ hominem non excitet à somno, vt nonnullis contingunt aliquarum partium conuulsiones, aut certè conuulsioni similes motus, vt in me dormiente multi deprehenderunt continuum ferè dentium stridorem, mihi ipsi insensibilem; At, con B uulsiones morbosæ vix possunt fieri sæpè, durante somno. Timores vero qui fiunt in somno, non solent magnum aliquod malum ostendere, cum in sanis sæpè accidant insomnia timoris plena: at si emergant timores post somnum, semper graue malum est: non enim ex imaginatione, quæ sæpè fallitur ob timorosa obiecta, quæ sibi proponit, huiusmodi timores nascuntur, sed ex corporis vitio quod animum & illius facultates corrumpit. Timorem autem incutit vitium corporis, non solum ob melancholicos humores repentes, & replentes caput, vt Gal. tradit, sed potius ob spiritus infectos vaporibus melancholicis: nā humores lædere non possunt cerebri actiones, nisi illius temperiem mutauerint in melancholicum statum, id quod accidere non potest statim in febribus, C tempore enim opus est longiore, si mutari debeat tēperies ab humore melancholico ad agendum tardo; Ex spiritibus igitur corruptis ob certam putredinem humoris melancholici, contingent huiusmodi timores, qui & in ipso somno & post illum perseuerant, aut semper, quod deterius est, aut aliquamdiu, donec scilicet dissipati fuerint vapores melācholici, qui per somnum in internas cerebri partes efferebantur. At vero, conuulsiones in febribus vt in alijs morbis nascuntur, vel ex morsione partium neruosarum; aut occupatis vētriculis cerebri; aut neruis ipsis repletis. Videtur autem intelligere de conuulsione quæ incipit à cerebro affecto, quippè, cum cōuulsiones attingat quæ in somnis aut ex somnis nascuntur. Porrò, D hęc symptomata in omni statu corporis mala sunt, sed peiora in febribus, & pessima in febribus acutis, præsertim, si non solum nascuntur ex proprijs causis per somnum, sed si somnus & illius causę illa pariunt, concursus scilicet humorum & vaporum qui necessariò fit in somno.

APHORISMVS LXVIII.

In febribus spiritus offendens malum: Conuulsionem etiam significat.

In respiratione multa mala contingunt, quę singula suam habentvim aliquid significandi in morbis, quod scilicet pręsens sit, vel præteritum aut futurum. E Ac inter differentias malorum quæ in illis contingunt, nonnullæ sequuntur vsum mutatum, vt magna, velox & frequens respiratio; aliæ vero lęsionem instrumentorum, vt inæqualis, inordinata, intercepta siue interrupta respiratio; aliæ vero imbecillitatis facultatis sunt indicia, vt parua, debilisq; respiratio. In hoc vero Aphorismo docet, quid intercepta siue interrupta respiratio ostendat; malū, inquit, significat & genus mali interim declarat, Conuulsionem, inquam: nam, cum in huiusmodi re-

ſpiratione motus qui incępit, finiri non poſſit, ſed ſubſiſtat & interrumpatur, merito culpandum eſt ex Hippocr. ſententia inſtrumentum reſpirationis, nẽpè muſculoſum nervoſumque genus, quod non obedit facultati animali mouenti. Sed an propterea Conuulſio futura ſignificatur, vt Hippocr. ſtatuit? Dicerem, quod tres poſſint eſſe cauſæ huius interruptæ reſpirationis; Vna læſa mens, quæ inchoatum motum proſequi obliuiſcitur, ſicut in delirantibus ſæpè contingit, & in plorantibus, luctuoſa huiuſmodi ſpiratio euidentiſſimè notatur. Alia cauſa eſt ex inflammatione, vel dolore, vel alia doloroſa cauſa occupante thoracem, qui ob dolorem nequit vniformiter & æqualiter motum continuare, ſed eum interrumpit, & cogente rurſus neceſſitate, eum repetit. Tertia eſt cauſa, quæ ſine delirio & dolore inſtrumentorum parit huiuſmodi interruptam reſpirationem ex neruis iam leuiter cõuulſis, quæ affectio, vt inquit Gal. non ita euidens indoctis, paulopoſtea aucta, perfecta emergit Conuulſio, & omnibus iam euidens; Dicẽdum igitur quod vel cõuulſionem vel delirium ſignificet, vel inſtrumentorum doloroſam affectionem, ſed hac tanquam euidenti, prætermiſſa, alia duo oſtendit; Hanc vero ſentẽtiam nemo ex verſione Leoniceni intelliget; quid enim ſibi volunt uerba hęc, ſpiritus offendens? nam etſi πνεῦμα προσκόπτον, ita ſignificare poteſt, eo quod verbũ προσκόπτω ſignificat offendo: tamen debebat videre idem habere alias ſignificationes, vt interrumpo, intercipio, ſubſiſto, allido, quæ omnia melius exprimunt authoris mentem, vt etiam Celſus libro 2. cap. 6. ſignificauit, cum ita ſcribit: Quorum faucibus in febre eliditur ſpiritus, inſtat his neruorum diſtentio.

APHORISMVS LXIX.

Quibus urinæ craſſæ, grumoſæ, paucæ, non ſine febre, multitudo ueniens, ex his tenuis iuuat, præcipuè uero tales uenıunt quibus ab initio uel breui ſedimentum ineſt.

Ic, & multi alij qui ſequuntur Aphoriſ. tractat de vrinis varia, vt vnus ſcopus omnibus conſtitui non poſſit. Hic autem mutationẽ & ſucceſſionẽ vnius vrinę ad alteram explicat, & quid oſtendat, quidque conferre poſſit, proponit. Qua quidem in re Gal. negligentius agere videtur, & alij qui Gal. accuſant, vt Cardanus, cum particularia quæque proſequitur & cauſam non quærit omnium quę ab autore proponuntur, tractationem pariter confuſam relinquit. Nos vero clarius, ſi non melius, ita rem enarrare aggredimur. Primum videamus quæ proponat author; Deinde, ſingulorũ cauſas reddamus; Poſtremo, expendamus an ſequatur id quod Hippocr. aſſerit. Proponit in febre urinas craſſas, grumoſas, paucas, quæ ab initio morbi, vel paulo poſt ſedimentum habent: tales vrinas nõ eſſe bonas ſupponit, iuuamẽtum in illis quærit quod ſecuturum illud ſi ſequatur multa & tenuis vrina. Iã vero illud dubium non eſt, eum intelligere vrinas craſſas, nõ quæ ſint veluti vrinę iumentorum, ſed quę ob pituitam multam immixtam craſſæ ſunt, id enim verbum grumoſæ, paucæ, & ſedimentum ab initio oſtendunt: ſola enim pituita inæqualitatem eam & diuuliõnẽ in qua veluti grumi quidam apparent, efficere apta eſt, vbi de purulentis vrinis non fit mentio, ſed ſolum de vrinis quæ in febribus apparent. Paucę pręterea tales ſunt vrinæ, propterea quod pituita craſſa & grumoſa, A quæ tales reddit vrinas, obſtructionem parit in venis, & vrinarijs meatibus, quæ impedit liquorem ex potione genitum, aut etiam aquoſum humorem ex colliquatione febris factum, ex pituitę portione liberè exire. Ceterum, ſedimẽtum intelligere oportet, non verum, ex concoctione ſcilicet materiæ morbificę genitum, id enim in primis diebus fieri non poteſt in materia craſſa, quæ febrem parit, ſed craſſamentum eſt pituitoſum, quod natura ab initio ſine concoctione reijcit. Iam dubium non eſt, in hoc caſu multitudinem vrinæ venientem, id eſt quæ fit iã progreſſo morbo, & extenuata materia per concoctionẽ & caloris dominantis vim (ita enim alibi intelligere ſolet Hippocr.) & eam tenuã iuuare: nam multitudo remedium eſt paucitatis; tenuis vero vrina, B craſſæ & grumoſæ. Itaque, remedia æqualia ſunt morboſis malis. Appellauit autem multitudinem tenuẽ, non ſpectans an tenuior debeat dici, vt Gal. putat, & mediocris: ſed vt ſolum opponeret remedium aduerſus craſſitiem. Ac profecto, vbi multa exit vrina, mediocris eſſe non poteſt, ſed neceſſario tenuis eſt, quippè, cum nullus humor mediocris vel etiam craſſus cum vrina mixtus poteſt eam reddere mediocriter craſſam. Rectè igitur dixit, multitudo tenuis iuuat. Quod vero Cardanus ſcribit contra Gal. multam retentam vrinam non poſſe eſſe concoctam, ſine ratione dicitur: non enim vrina ipſa concoquitur, quam enim habet cruditatem? ſed materia eſt quæ cum vrina miſcetur; quę ob id concocta dicitur, quia materiam concoctã in ſe recipit; neque eadem ratio C eſt de cibi multitudine & vrinæ, ſiquidem, multus cibus difficilè concoquitur, vrina autem leui & facili aſſumpta mutatione, ferè ſolum in colore, mingitur ad proportionem eius quod bibitur, adeo, vt qui inebriantur æquale efficiant bibendi & mingendi tẽpus. Prętereà, retentio vrinæ illam non corrumpit, vt oſtẽdit ſeroſus humor multus, cum ſanguine mixtus, Poteſt ergo concocta eſſe, etiamſi diu retinetur. Poſſem plura in eo authore notare, quæ libenter prętereo, vt alia vtiliora doceam.

APHORISMVS LXX.

Quibus vrinæ perturbatæ, quales ſunt iumentorum, ijs dolor capitis uel adeſt, uel aderit.

D

Via multi ſequuntur Aphor. de vrinis, qui diuerſa tractant, ne ex ignotis procedat tractatio, ideo operæ precium eſſe duxi, principia hic ponere, ex quib. omnia quæ dicentur, lucem ſuam ſumant. Igitur illud vnum ſit; vrinam gigni in ventriculo ex potu & aquoſis cibis, ſed non ſeparari, nec nomen vrinæ aſſumere, antequam facta ſit concoctio in hepate; antea enim, dum in ventriculo continetur, & ſic alba ob contactum & concoctionem ventriculi, ferturq; poſtea per venas meſaraicas ad hepar, aquoſus humor, vehiculum alimenti à Gal. nominatur, lib. 4. & 5. De Vſu partium; & huiuſmodi aquoſus humor eſt vera ſubſtantia ipſius vrinæ. Alterum principium eſt. Colores, conſiſtentiam, ſapores, odores, perſpicuitatem, denſitatem, contenta, E à cauſis prouehire, quæ non ſunt de ſubſtantia ipſius vrinæ. Tertium eſto principium, colores omnes in vrina, eo excepto qui acquiritur in ipſius generatione, ab albedine ipſius ventriculi, fieri ex miſtione aliorum humorum, & potiſſimum bilis, vel flauæ, vel atræ. Aliud eſt principium. Contenta in vrinis habere diuerſam materiam, vt pus, ſabulum, lapillus, filamenta, pituitoſos humores; ſed vera contenta, vt nubeculam, enæorema, & ſedimentum, ma-

teriam

teriam habere solam pituitam. Ceterùm, opacę vrinæ fiunt alijs non mutatis ex spirituum extinctione: confusæ verò, ex humorum mistione & confusione, præsertim pituitosorum: mixtionem vero efficere, vel solum calorem, vel potius eum cum multo flatu coniunctum. Hæc alio loco, vt multa alia diligenter pertractauimus in libello. s. quē confecimus de Vrinis. Nunc rationē reddamus eorum quæ Hippocr. in hoc Aphor. scribit. Proponit igitur vrinas perturbatas, non qualescunq; sed quales sunt iumentorũ, & quid significent præsens vel futurũ, pronunciat. Sunt aũt vrinæ perturbatæ in duplici differētia: quædam. n. sunt concretæ à frigore, & vulgo appellā tur corruptę, Alię verò turbantur à calore & spiritu, qui contenta cum substantia exactè inter se miscent, & confundunt. Tales sunt vrinæ perturbatæ, quales sunt iumentorum, quæ multam habent pituitam, vel solam, vel cum bile confusam cum liquore vrinę, ac vbi sola est pituita, vrinæ sunt confusæ & albæ; vbi verò simul accedit bilis, turbidæ sunt & colorem habent mixtum ex albo & flauo; & hæ minus malæ sunt, quàm illæ quæ ex materia magis rebelli ad concoctionem, & dissolutionem cōstant. Propterea pauci in febribus sanantur cum vrinis crassis, confusis, & albis: tametsi & aliæ quoque pessimæ sint, quippè, cum ostendant magnum esse vitium, & in materia, atque in efficientibus causis: omnes enim, vt dixi, urinæ turbidæ & confusæ, materiam habent multam, & difficilem ad concoctionem, & dissolutionē; & præterea plurimos flatus, inclusumq; calorem qui ea omnia inter se miscet, & confundit, propterea tales urinæ non fiunt nisi in febribus. Et hic Aphor. non nisi in febrib. intelligi potest: nam in alijs morbis experientia docet tales urinas non reperiri, nimirum, quod desit calor qui agitationis, & confusionis est causa. Iā uero quod dicit tales urinas significare dolorem capitis, uel pręsentem, uel instantē, sequitur, quod probabile uidetur: etenim, flatus suaptè natura superiores partes petunt, & secũ attollunt materiam cum qua sunt confusi, ac vbi ad caput peruenerunt, tendunt cerebri membranas, atq; ita dolorem pariunt. Quod si dolor nondum ortus est, nascetur inquit, quia agitatio quæ in partibus inferiorib. continetur, tandem ascendet in corporis arcem. Verum experientia sæpè docuit, nihil tale fieri cum his urinis, nimirum quod ea agitatio nequeat usq; ad supremam eam partem attolli ob rebellem materiam quæ spiritus deprimit, & sæpè etiam absque uehementi calore tales apparent urinæ, cum. s. materia pituitosa multa & tenuis, ab imbecillo calore miscetur, & confunditur cum urinæ substantia. Hippoc. uero Aphor. hunc uidetur collegisse ex morbis Epidemijs, qui fortè infestabant cum dolore capitis, præsentibus his urinis, ut satis patet, cum inquit in 7. Epidem. Eualcidæ famulæ cum multo tempore densæ urinæ prodijssent, & capitis dolores adessent, Phrenitica facta est, & mortua. Item, Polyphato inquit, in Abderis prodijt urina rubicunda, conturbata, ueluti iumenti, mente motus est, phrenitico modo, & mortuus in uehementibus conuulsionibus.

APHORISMVS LXXI.

Quibus septima iudicatur, ijs nubeculam habet quarta die urina rubeam, & alia ex ratione.

SVMPTO signo ex nubecula quæ apparet in vrina, docet quid futurum sit in septima; sequetur inquit, iudicium siue Crisis. Quæ verba ostendunt Aphoris. esse intelligendum de febribus ad- A modum acutis, illæ enim solę eo die iudicantur. Qua in re videndum primum illud est, an hęc mutuo conuertantur, scilicet, ut semper sequatur Crisis in septima, si talis nubecula appareat in vrina; & econtra, si in septima debet fieri iudicium, an talis nubecula appareat; Secundum, an sola nubecula & nihil aliud quod in vrina appareat idem possit polliceri; Tertiò docendum erit, quomodo fiat nubecula rubra & alba. Quod igitur ad primum attinet, videntur illa mutuo se sequi: nam si talis nubecula in vrina appareat, quarta die, materiam ostendit quæ febrem facit facilem ad alterationem & concoctionem suscipiendam; quare, quid superest, nisi ut natura expulsionē aggrediatur, cum ad eum diem peruenerit in quo perfecta erit concoctio? nam quartus, septimi est index. B Vrina igitur talis Crisim prænunciat in septima, & febres quæ in septima finientur, habebant vel talem nubeculam, aut quod proportione respondet. Secundum ex propositis ita explicatur ex Gal. lib. 1. de Crisi, quod nubecula sola non est necessarium iudicium ad futurum pręsagienda: nam in febribus quæ ex syncerissima bile fiunt, non necessariò apparet nubecula, & multò minus enęorema, vel sedimētum: sed sufficit mutatio in colore aut consistentia, quæ possit eum gradum concoctionis ostendere, quē ea nubecula in alijs febribus monstrat. Alibi docuimus materiam & substantiam nubeculæ sublimamenti & sedimenti nihil aliud esse, quàm pituitam, argumentis multis, & eo potissimum, quòd vbi bilis plurima abundat cum vehementi ardore, nulla, aut C minima appareant in urinis ea contenta: minuitur enim & extinguitur frigidus & humidus humor, exuperante suo contrario, estque nubecula, & aliud cōtentum, eiusdem naturæ & substantiæ, sed differunt cruditate & concoctione, per quę ea materia crassior & tenuior vaporibus plena, aut illis priuata redditur: nam cum ea pituita adhuc cruda est, supremam partem in vrina tenet, per concoctionem vero crassior & viscosior reddita, quantum efficit concoctio, paulatim descendit, donec assecuta perfecta concoctione subsideat. Est igitur materia nubeculæ, & aliorum duorum contentorum suaptè natura alba; A bile vero tingitur, quæ cum adhuc est semicruda, rubram efficit nubeculā, postea vero facta meliori concoctione, & assimilatione tunicis uenarum & arte- D riarum, alba euadit. Intelligere autem oportet rubrum non intensè, qualis solet esse ipsa nubecula, & tota vrina in primis diebus febris biliosæ, & acutæ, (talis enim rubedo cruditatis est signum) sed, quæ remissam habeat rubedinem, hæc enim inediam iam esse factam concoctionem monstrat, postquam in septima fiet perfecta concoctio, & expulsio; vnde, Crisis expectanda est, ut inquit Hippocr. & experientia quoque frequens testatur. Nec mirum quidem videri debet, quod dicatur sequi Crisis in septima, vbi apparet nubecula, quam dicimus habere materiam ex pituita: nam vbi nubecula fit, pauca est pituitosa materia, & ea tenuis, & ob id non tardat concoctionem & expulsionem in materia biliosa putrescente, & febrem committente; vbi aũt materia pituitosa crassa E est, viscida, & multa, non apparent nubeculæ nisi post longum tempus à morbi principio, id quod ostendunt quartanæ febres & quotidianæ, in quibus vrinę aquosæ diu perseuerant sine aliquibus contentis. Ceterum, quod addit Hippoc. (& alia ex ratione) rectè interpretatur Gal. ea quæ in colore, & substantia apparent in vrinis, quæ vel sola, vel cum ipsa nubecula ostendunt Crisim futuram in septima, si talia in quarta appareant, vt ostendant mediam iam esse factam concoctionem in materia quæ concoctionem requirit, cum qua pituita pariter alteratur. Non tamen

tamen probare possum quod scribit Gal. Hippo. ideo meminisse nubeculę rubeæ, eo quod sit signum perrarum, frequentissimum autem sit alba nubecula; Etenim, alba nubecula nunquam potest apparere in quarta, si albedo in contentis perfectæ concoctionis est indicium: rubea igitur erit frequens, alba autem nubecula nunquam in quarta die erit signum futurę Crisis in septima.

APHORISMVS LXXII.

Quibus urinæ albæ & perspicuæ, malæ, præsertim, si in delirantibus appareant.

QVid significent urinæ albæ & perspicuæ, ostendit in hoc Aphorismo, Sunt inquit, malæ, præsertim si in delirantibus id est phreniticis ut textus habet Græcus, appareant. Sunt autem urinæ albæ & perspicuæ, quæ tales sunt qualis aqua, tenues scilicet, albæ transparentes, & sine aliquibus contentis. Sũt uerò aliæ albæ & non perspicuæ, siue diaphanæ, per quas usus uisus penetrare non potest; Aliæ uerò albæ & crassæ, quæ necessario non possunt esse exactè perspicuæ; Quid hæ significent & aliæ cum sese offeret occasio, dicetur. Aliæ perspicuæ, sed non albæ. Albæ uero & perspicuæ, quæ aqueæ sunt, simpliciter inquit Hippoc. sunt malæ, sed in Phreniticis deteriores, quàm in alijs morbis, non tamẽ prosequitur malitiam in alijs affectibus, præsertim in febrib. quod Gal. rectè facit: nã tales urinæ in febrib. acutis perniciem portendũt, in longis distinctione opus est: nam si uires sunt robustæ, significatur morbi longitudo, si uero debiles, mors. In affectib. uero renum & uesicæ, obstructiones subesse indicant. Sed hæc omnia sunt probanda. Porro, urinæ perspicuæ & albæ, ideo dicuntur esse malæ, quia inquit Gal. extremã cruditatem significant, non tamen docet ille cur cruditatis sint signa, quod Cardanus conatur ostendere: ait. n. tales urinas aliquando fieri ex potu aquæ copiosæ, quæ non potest uinci, sed prodit qualis bibitur, id quod in hyeme & senibus ac mulierib. maximè fieri scribit, non solum quod frigidiores illi sint, sed quia ob situm minus in uesica retinetur, quẽ modum solum dicit esse innoxium aliquando in sanis. Secundã dicit esse causam in renib. & meatibus urinarijs. Tertiam dicit esse hecticam renũ, & extenuationem locorum in quib. solet concoqui urina. Quartã dicit esse caliditatem renum & vreterũ, trahentiũ potum & non concoquentium, ut in diabete. Quinta est, cum non continetur ob imbecillitatem membrorum urinæ à causa frigida, uel ob multitudinem potus, ut accidit in potu copioso aquarum thermalium. Sexta est sicca & frigida intemperies iecoris: nam à frigiditate, alba, id est aquei coloris, à siccitate tenuis, atq; ideo perspicua efficitur, atq; hæc tandem mortem affert ex dolorib. plerunque ob retentionẽ eorum quæ excerni debent. Septima est, quæ maximè huius Aphor. extremæ parti conuenit, cum bilis alio fertur, pr̃sertim ad caput, ut in Phreniticis. Octaua est, lapis in uesica, uel renib. etiamsi non obstruat cum. n. ob irritationẽ contineri urina non possit, cruda mingitur; fieri. n. non potest ut non cõtenta cõcoquatur. Ex quo apparet, non solum in iecore & renibus, sed etiam in uesica urinas concoqui. Hęc & similia scribit Cardanus, quæ nullo firmo principio, & fundamento nituntur, & ob id sunt ueluti scopę dissolutæ, Primum. n. cum dicit urinas fieri aquosas ex potu aquæ copiosæ, quæ cum non possit uinci, prodit qualis bibitur: Dicat quæso, qualem uictoriam requi-

A rat in aqua: ponat quam uelit, an propterea ex ea sola obtinebit unquam urina colorem, substantiam, contenta, quæ requirit urina cocta: sed relicta aqua q̃ bibitur, in uini potu, uel ẽt copiosissimo, quis unq̃ desiderauit, uel ẽt in corporib. infirmissimis, mutationẽ eã in qua uinũ ita concoquitur, ut degeneret in aquã & quõcumque concoquatur vinum, ex se nunquam efficiet vrinas concoctas, quia ex aliarum rerũ concoctione vrinæ dicuntur concoctæ: nam concoctio fit in humoribus, & illorum facta concoctione gignantur excrementa, quæ & ipsa concocta dicuntur, miscenturq; postea cum vrina; quæ ideo concocta dicitur, quia res cocta recipit concoctionis indicia. Ridiculum vero illud est, quod scribit ideo vrinas crudas fieri, eò quòd in vesica minus retinentur.

B An quæso ex ipsa vesica capit contenta, substantiam, & colores necessarios in concoctione vrinæ? Quod verò illius mater vetula ex moderata vini potione, & alij robustiores ex largiore potu vrinas emittant aquosas, non est ratio (vt ille credit) quod ipsa vrina minus retineatur quàm requirat concoctio, sed quia frigidior corporis temperies nequit excrementa ea gignere, quæ debent misceri cum ipsa vrina, & concoctam eam reddere, id quod illis etiam accidit, qui inebriantur, opprimitur enim in illis calor natiuus, concoctionis author, qui pariter nequit concoctionẽ in alimento & humoribus perficere, & ob id desunt ea excrementa. Ceterum Hectica renum, & extenuatio locorum, in quibus inquit solet concoqui vrina, non reddunt vrinas aquosas alia rõne, nisi quod C calor natiuus cum ea siccitate validus persistere non potest ad concoctionem efficiendam, & requisita excrementa gignenda. Iam caliditas renum & iecoris si trahit potum vt bibitur, & non concoquit, faciet ut qui ita laborant, mingant vinum & non aquam: cur enim non meminit potionis vini, vt aquæ. In Diabetica passione, vrinę quidem aquosæ minguntur, quia ob cõtinuam & subitam attractionem aquosi humoris geniti ex potu, atque etiam ob illius multitudinẽ, excrementa misceri nõ possunt cum vrina, aut si miscentur non respondent quantitati aquosi humoris, & propterea non possunt apparere & ostendere concoctionem quæ fit: nam si non fieret concoctio, non possent tot annos viuere cum eo malo, & maiorem profectò ostenderent in corpore læsionem.

D Ceterum, aqua thermalis non eijcitur cruda, eo quod non contineatur ob multitudinem, sed quia in tanta copia aquæ quæ bibitur non possunt apparere, quę gignuntur excrementa. Iam vero frigida intemperies iecoris non reddit aqueam vrinam per se, ob frigiditatem, sed quia frigiditas bilem non gignit, quæ possit tingere vrinam. Nec siccitas est causa tenuitatis, quandoquidem in tertianis febribus, in quibus siccissimus & calidissimus humor exuperat, fiũt flauæ & crassæ. Postremò quod scribit vrinam nõ solum in iecore, & renibus, sed etiam in vesica concoqui, & non concoqui, cum non retinetur in illis partibus, caret omni ratione: Vrina enim (vt superius ostendimus, & alibi diligentius) nullam aliam recipit concoctionem pręterquam in ventriculo, vbi gignitur cum alimentum concoquitur, & nullam aliã E recipit concoctionem, præterquam assimilationẽ in calore, propterea alba fit, quia ventriculi substantia alba est, quam enim aliam alterationem recipere potest, vel vinum, aut aliud potionis genus. Substantiã vero, & contenta recipit vrina ex cõcoctione humorum quę fit in hepate: nam ex bile flaua & alijs speciebus bilis quæ gignuntur pro dispositione corporum, pallida, flaua, rufa fit, & reliquos colores recipit qui probari solent in sanis & in ægris, laudari & damnari pro mixtionis rõne. Ex bile vero nigra liuidi, ni-

gri,

gri,& alij peſſimi colores gignũtur. Ex pituita vero, A quæ miſcetur cum vrina benè elaborata plus vel minus, fiunt nubeculę, & enęoremata, & ſedimenta; ex ea craſſiori, ſine concoctione reiecta, & mixta cũ vrina, fiunt non vera, ſed mala ſedimenta, quæ aliqñ vt farina craſſa, aliquando ſub alia forma conſpiciũtur. Iſta ſunt mi Cardane, quæ cum adſunt cum quadam menſura, vrinas reddunt concoctas, alioqui crudas, aut etiam cũ cruditate peſſimas, non ipſa concoctio, aut retentio, aut expulſio potionis aquæ, vel vini. Sed iã ad Hipp. redeamus, qui meritò ſcribit vrinas perſpicuas & albas malas eſſe: nam indicant aut non gigni bilẽ quæ vrinas tingit, & hoc eſt cruditatis indicium; aut genitam non miſceri cum vrina; aut mixtã non poſſe per anguſtos vrinarios meatus percolari. Non gignitur, aut certè parciſſimè, vbi intemperies B frigida eſt, aut materia pituitoſa plurimũ exuperat: illo modo ſenes aquoſas & crudas reddunt vrinas, hoc vero quartanarij multi ab initio, & qui quotidianis febribus & hydrope Leucophlegmatia laborant, & qui crapulę ebrietatiq; indulgent. Iam genita, non miſcetur, cũ in alias partes transfertur, & maximè in eas, quæ contrariæ ſunt partibus per quas trãſit vrina, cuiuſmodi eſt caput; tunc.n. meritò Phrenitidem ſignificare ſolet, quia bilis quæ cũ vrina miſceri debebat, effertur ad caput; Poſtremò, vrinæ redduntur crudę & aquoſæ, cum ob calculos vel obſtructiones in renibus, uia ſolum patet aquoſo humori tenui, clauſa vero eſt bili & pituitæ, quæ colores & cõtenta in vrinis faciunt, & eas concoctas reddunt: & tunc concoctio quidem fit, ſed non apparet, quoniam retinẽtur excre C menta quę concoctionem oſtendunt in vrina.

APHORISMVS LXXIII.

Quibus præcordia ſuſpenſa, murmurantia, lumborum dolore ſuperueniente, ijs alui humectantur, niſi flatus erumpant, aut vrinæ copia prodeat; hæc vero in febribus.

ERTINET & hic Aphor. ad prædictionem; docet.n. quid ſequi ſoleat in febribus vbi hypochondria ſunt inflata, & murmurantia, ſuperuenitq; deinde do D lor lumborum. Sequitur, inquit, vnũ ex tribus, ſcilicet, aut alui deiectio humidior; aut eruptio flatus; aut vrinæ multitudo. Quæ quidem oſtẽdunt cauſas quæ hypochondria reddunt inflata & murmurantia: nam vt rectè docet Gal. ſuſpenſa & inflata fiunt præcordia, vel ex aliquo affectu, qui difficilem hẽt ſolutionem partium ſubiectarum, vt in hydrope contingit, vel ex recenti aliquo affectu, cuius generis ſunt inflãmationes hepatis, & lienis, ſed huiuſcemodi inflationes ſunt ſine murmure; quæ vero cum murmure ſunt, flatum habent coniunctũ, qui vix ſine aliquo aquoſo humore conſiſtit; deſcendẽte igitur flatu, & ſpiritu ad lũbos, dolor illic oritur: at, cum in illis partibus via pateat ad inteſtina, & ad veſicam, aut in externas partes, vel flatus erũpit illic, E aut ſi humor exuperat, & paucus flatus eſt, & ſubeat vias per quas vrina ferri ſolet, per renes inquam & veſicam, ſuccedit vrinę multitudo. Quod ſi per hepar, venas miſeraicas, & inteſtina feratur, tunc aluus humectatur. Sed vt dicam quod ſentio, hic Aphor. continet ſententiam ex vno fortè experimento cognitam ab Hippocr. rarò.n. hæc contingunt: propterea, vniuerſalem rationem colligere non poſſumus an hæc omnia ſequantur: quæ ſcribit Hipp. an quędam ſolum, aut fortè nihil tale: nam ſi veros lumbos intelligamus dolere, illic ſiſtetur affectus, cum via non pateat ad partes per quas poſſint fieri illæ excretiones. Si vero renes intelligamus dolere, qui lumbis adhærent, ſequi ſolum poteſt excretio per vrinã, quę eã affectionem liberat. At, ſi aliquot inteſtinum laboret, uia ſolum patebit contentę materiæ per ipſa inteſtina: quare vel crepitus, aut alui commotio ſoluet & affectionem. Sed, quod difficilius eſt, uix doceri poteſt, quomodo ſcilicet & per quam uiam inflatio pręcordiorum deſcendere poſſit ad lumbos: quare, ut dixi, rarò hęc fiunt, & ex illis ars conſtare non põt.

APHORISMVS LXXIIII.

Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa, & alba facta, qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri; ſi uero etiam ex narib. fluxerit ſanguis, breui admodum ſolutio fit.

BSCESSVVM generatio in febribus cauſam habet multitudinem humorũ craſſorum, quos natura nec penitus uincere poteſt, nec ẽt crudos omnino relinquit: nam ſi eos facile uinceret, facilè quoque expelleret, atque ita ſequeretur euacuatio per eas per quas natura ſolet ſua excrementa expellere. Si uero nullo modo concoquere & uincere poteſt, opprimitur natura, quę nullam expulſionem tentare poteſt. In medioeri igitur uictoria excitantur fluxiones, quę abſceſſus committunt in partibus debilioribus, ſicut ſunt articuli; aut in mollioribus & raris, ut ſunt glandulæ; aut in alijs quæ aptę ſunt recipere aliundè influentes humores, de quibus alibi egimus. Contingit tamen, ut ubi expectatur abſceſſus, ſuccedat euacuatio aliqua quæ illam prohibeat. Eſt autem inquit Hippoc. quæ id facit urina multa, craſſa, & alba: talis enim urina, multam pituitoſam materiam ex qua abſceſſus fieri ſolent, euacuat. Contingit etiam deiectionem copioſam ex tali humore idẽ efficere, quod pręſtat urina multa, craſſa, & alba, nonnunquam etiam ſanguinis profluuium, ex naribus pariter arcet abſceſſus.

Contingit autem aliquãdo fieri excretionem per ſanguinis profluuium è naribus, quãdo multus ſubeſt calor, qui materiã agitat, multuſq; flatus gignitur ad ſuperiores partes fit aſcenſus, alioqui fiunt euacuationes per vrinas, aut alui fluxũ: nõnunquam vero vtrinq; euacuatio fit, cũ pars materię ſurſũ eleuatur, alia vero decũbit. Ac duplex hæc euacuatio, maioris mali ſolet eſſe indiciũ, quippè, cum natura plures euacuationes nõ aggrediatur, niſi vehemẽtius grauetur & ſtimuletur. Quod ſi dominatur, materiamq; vicit perfectius, tunc citius fit morbi ſolutio, ex duplici q̃ ex vna euacuatione. Ceterùm, quod ſcribit (qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri) conſideratione dignum eſt, an ſcilicet intelligat laborioſas febres, quæ ex laboribus & laſſitudine ſunt comparatę: an potius quæ laſſitudinis ſpontaneæ ſenſum habent: vtriuſque ſignificati exempla ſunt apud Hipp. in Epid. ſed hoc loco intelligere non poteſt febres natas ex laboribus, nulla enim ratio aut experiẽtia docet in illis fieri vrinas, quales hic deſcribit: ſiquidem, labor pituitoſas materias diſcutit, biliofas vero gignit. Intelligere igitur oportet febres laſſitudinarias, quæ ſunt cum ſenſu laſſitudinis ſpontè naſcentis: talis autem laſſitudo tenſiua eſt, cauſamq; habet flatuoſam, multam pituitam, materiam abſceſſus & prædictarũ vrinarum, & cauſam excretionis ſanguinis

nis per nares. Id vero quod scribit (quarto die tales reddi vrinas,) suspectum est: nam in materia tam crassa & viscida quomodo natura potest in primis diebus vrinas emittere vtiles? id.n. fieri sine concoctione nõ potest, quæ vix in acutissima & biliosissima materia in tam breui tempore fieri potest; tamẽ locus est lib. 6. Epid. Cõm. 4. tex. 2. vbi ita scribit Hipp. unus textus hẽt: vrina crassa, alba, qualis Archigenis, in laboriosis quartanis, interdum exit & laborat abscessu: si vero vltra hoc & sanguis è narib. profluet satis & copiosę aliter verosic: Vrina crassa & alba qualis Amphigenis famulo prodijt, in laboriosis febribus quãdo quarta dię exit, ab abscessu liberat: si vero prętera sanguis è narib. profluxerit, prorsus leuat. Sed hęc vt rara sunt, ita in Aphorismis locum habere non merentur.

APHORISMVS LXXV.

Si sanguinem aut pus mingat, renum aut vesicæ exulcerationem significat.

Quid ostẽdat sanguinis aut puris mictio docet in hoc Aph. significat, inquit, in renibus aut vesica ulcus. Quam sentẽtiam Gal. expendens, ait, hoc non esse commune omni vlceri, quippè, cum vlcuscula non soleant sanguinem effundere sed solum pus; intelligendum igitur esse insigne vlcus. Præterea, non probat hanc lectionem quæ habet sanguinẽ aut pus, sed aliam in qua legitur sanguis & pus: quandoquidem contingit ex superioris alicuius partis rupto abscessu pus mingi sine sanguine sic etiã ex apertione aut anastomosi venarum emulgẽtium sanguis vrinaq; cruenta mingitur, quod non est renum aut vesicę exulceratæ indicium: requiritur igitur cum sanguine pus. Addit præterea, sanguinis & puris mictionem nõ solum renum & vesicæ exulcerationem, sed etiam meatuum vrinariorum & pudẽdi significare. Verùm, vt ab hoc exordiar, si sanguis exire nõ potest per vrinam, nisi vlcus fiat in vase aliquo insigni sanguinem continente, fortè nunquam fiet huiusmodi sãguinis excretio, exulceratis illis vasis, in quibus exiguę admodum venæ conspiciuntur. Cur autem requiratur insigne vlcus in magno vase sanguinem cõtinente, si debet exire cruẽta vrina, ratio est, quod exiguus sanguis qui ex paruo vlcere in exiguo vase resudat, cito concoquitur & anteuertit puris generatio sãguinis excretionem; qua quidem ratione fit, vt qui vlcus habent in superioribus pulmonis partibus, vel in alia illius substantia, vbi non sunt magna vasa, nunq̃ expuunt sanguinem, quod Medicis multis imponit, qui didicerũt non fieri tabẽ nisi primo sanguis, deinde pus expuatur. Ceterum, sæpè quoq; consistunt vlcera in renibus & vesica absq; sanguinis effusione: us .n. in recenti vlcere solet quidem excerni, sed posteaquam callosum factum est vlcus, illic perseuerat cũ aquoso quodã pure absq; sanguine: vt in his apparet, qui ulcus ex mulieribus impuris contrahunt in pudẽdo quod genus mali falso omnes ferè Medici gonorrhœam vocare solent, cum nihil tale sit: nõ enim est semen, sed pus quod excernitur, & hoc cum dolore pudendi ubi est ulcus. Gonorrhœa uero consistit sine sensu doloris in alijs partibus. Illud quoq; notãdũ est, non solum ex ulcere, sed etiam ex anastomosi sanguinem mingi, sed hoc sine pure: quare rectè addit Hippoc. cum sanguine pus.

A

APHORISMVS LXXVI.

Quibus in urina crassa existente carunculæ paruæ aut ueluti capilli una exeunt, his à renibus excernitur.

ET hic quoque Aphor. demonstratiua signa continet; Docet enim aliquid à renibus excerni. Sunt autem quæ hoc ostendunt vrina crassa, carũculæ paruæ, & capillamenta, quæ mingendo excernuntur, sed diuerso modo hęc sunt signa: nam carunculę paruę, renes ipsos necessario affectos ostendunt, & genus quoq; affectus monstrant, nempè, ulcus, & illę siue cum urina crassa, siue cum alia exeant, eundem semper effectum significant: tamen, ubi ulcus

B est, uix mingi possunt urinæ quin crassescant ex mixtione puris, quod necessario ex omni ulcere prouenit. Huiusmodi uero carũculæ per parua frustula diuisę, non possunt ab alia parte quã à renibus crassis & densis, & ueluti compactis ex huiusmodi carne, decidi: nam alię omnes partes quę expurgari possunt per urinam, ut uenę, arterię, meatus urinarij uesica, tunicis membranisq; & non carne solidiore constant. At capillamenta etsi à renibus exeunt, non tamen necessario illos affectos ostẽdũt. Gigni enim ea possunt etiã in uenis ex pituita crassa & uiscida à calore resoluente subtiliores partes, & alias cogente, sed prius diuidentur in minores & longiores partes, pro materiæ

C patientis conditione, ita, ut tandem formam sumant capillorum, in longitudine, tenuitate, nonnũquam etiam hæc capillamenta gignuntur in renibus ex pituita, quę diu illic retinetur, recipitq; supradictas impressiones. Nec mirari debet Gal. lib. 6. de Locis affec. cap. 3. quomodo tam longa capillamenta in exigua renum cauitate contineri possint: nam quod flecti contorqueriq; potest, caret hac dubitatione. Ceterum, carunculę renum, magnam exulcerationem ostendunt, & ob id rarò conspiciuntur, capillamenta vero sæpius in his qui magnis calculis in renib. laborant. Nam pituita diu illis adhæret cum exitũ liberũ habere non possit, atque ita calori tempus longũ concedit vt ex ea huiusmodi capillamenta gignantur. Gignuntur quoque vt Gal. rectè admonet, in venis ex

D frequenti esu fabæ frosæ, & aliorum leguminum, & casei, panęq; malè cocto, & fermentato; denique, ex omni cibo crasso & viscido, ex quo facilè talis pituitã generatur. Verum, non solum carunculæ & capillamenta ostendunt renes affectos, sed etiam lapilli, & arenulæ, quæ minguntur, & alia nonnulla quæ in aliquib. visa sunt gigni; Refert.n. Cardanus, se diu minxisse multos grumos atramento simillimos, forma & magnitudine lentis, quos desijt mingere, posteaquã filio suo amputatum est Mediolani caput. Idem refert, se vidisse mictos plurimos vermiculos albos, breues, tenuissimos, qui pediculi dimidium non æquabant, dinq; viuebant. Item alium Hispanũ dicit sæpè minxisse pilos multos. Ego vero Lugduni in Rafaele Parmisio Ianuensi, anno 1535. vidi postquam diu re-

E nũ dolore laborasset, & perijsset, dissecto corpore & renibus, dracunculũ cum alis & cauda longum quantus est index digitus; quod et ex me refert D. Rõdoletus in affectionibus renũ. Quibus oĩbus malis detrudendis, & abluẽdis, nihil puto esse vtilius aquis Thermalibus salsis & nitrosis, quales sunt quæ dicuntur de monte Cattino, inter Pistoiam & Lucam; cum.n. huiusmodi aquæ spontè ferantur in renes, & in magna copia bibantur, rationi consonum est, quod experientia pariter sæpè docuit, nihil deesse quod faciat ad abstergendas mundandasq; eas partes.

APHORISMVS LXXVII. A

Quibus cum urina crassa furfurea quædam exeunt; his vesica scabie laborat.

APhorismi huius interpretationem nullam cur fecerit Argenterius, diuinare haud possumus: si tamen coniecturis agendum est, arbitrari licebit, alio quodam loco fusius vbi de vrinis egit accuratè & ex proposito, materiam eius pertractasse; quare ad libellũ eius de urinis auido lectori iudicamus recurrendum Hippoc. autem verba apposuimus, ne series Aphoristica intercisa appareret & mutila.

APHORISMVS LXXVIII. B

Quicunque sponte sanguinem mingunt, ijs à renibus uenulam ruptam significatur.

SAnguinis ex spontanea per vrinam eiectione, ostendit quęnam pars afficiatur, & qualis sit affectus. Afficitur inquit, venula in renibus rupta; quod an verum sit, expendamus, oportebat. Id quod fit primum, verbis rectè intellectis. Igitur quod sponte dicitur, interpretatur Gal. sine causa manifesta: vel repente, nullo casu præcedente. Sãguinem præterea intelligit purum, & non aquosum, adeo, vt talis sit sensus. Si purus sanguis mingatur, absq; euidẽte causa, & repentè, venula in renibus rupta significatur; quod quidem perpetuò verum esse non potest: nam qui membro aliquo mutilati sunt, nisi solito parcius viuant, solent certis temporibus sanguinem euacuare, vel per aluum, vel nares, aut etiam per vrinam, vel ani venas; nequaquam affectis renibus, aut eorũ venis. Præterea, dubium est, quomodo velit venas in renibus rumpi: nam si negat eas rumpi posse in vesica, eo quod in corpore illius sint firmatæ, multo minus continget ruptura in renibus solidis, densisq; partibus. Quare, non de venis quæ sunt in renibus videtur ruptura intelligenda. Et videtur Hipp. ignorasse renum structuram, & diuisionem, atque ortum venarum quæ in eos inseruntur: nã (vt Cardanus citat) in mochlico, ita ille scribit: Principalis vena quæ iuxta spinam est, & in renes radices agit, tenuibus ac fibrosis venulis iuxta spuriam costam. Item in libro de Locis in homine: Duæ inquit venæ, iuxta tendines coli feruntur, & iuxta verticula, & desinunt in renes; eæ autem in testes etiam penetrant, quæ cum affectæ fuerint, sanguinem homo mingit. Alia habet alibi de his venis, quæ anatome non agnoscit. Vesalius quoque tradit, quæ à Fallopio refelluntur, quæ quilibet in illis authoribus legere potest, ne ex aliorum libris prolixior reddatur mea tractatio. Ego, vt breuiter hic dicam quod sentio, nescio an sponte vnquam mingatur sanguis rupta vena in renibus; id enim in plethoricis corporibus sæpè fieret quod rarò, aut nunquam factum vidi; ex saltu verò aut casu, vel alia violenta, & euidente causa, hoc non rarò fit. Sed quæ vena rumpatur, & in quo loco, an scilicet vel in renibus, vel supra renes, aut infra, diuinare non possumus: sed ratio coniecturam facit, venas emulgentes pendulas & satis tenues, facilius alijs pati posse rupturam; erosionẽ, autem promptiùs experiri possunt venæ quæ sunt in renib. non suapte natura, sed quod illic causæ potentiores sint ad erosionem committendam, vt lapides qui frequenter in renib. generantur. Sic etiam Anastomosis in renib. frequenter fit, apertis orificijs venarum quæ in renes ipsos finiuntur.

APHORISMVS LXXIX.

Quibus in vrinis arenosa subsistunt, ijs vesica laborat calculo.

QVia sæpius incidit mentio de calculo, pręstat hoc loco quæ communia sunt huic tractationi, deinde quæ propria huic Aphorismo narrare. Primum igitur causas, generationis calculorum explicabimus, deinde signa, postea leuiter curationem attingemus; quoniam non est nostri instituti & officij, eam exactè prosequi. Porrò in causis calculorum multa sunt dicenda, quænam sit scilicet materia ex qua calculi generantur, quæ efficiens causa, quæ loca apta ad illorum generationem, qui generationis modus; finalis autem causa nulla habetur. Calculi materiam multiplicem tradunt esse Authores: nam Gal. in 1. lib. de Elementis capit. de pane loco, crassam simulque viscidam materiam calculi ponit, & merito quidem: hærere enim & immorari oportet renibus materiam, si lapidescere debet, vt paulatim à calido exsiccetur, induretur q;, id quod viscidæ qualitatis beneficio facit. Præterea, absq; visciditate in sabulum perpetuò degeneraret humor, qui exsiccatur. Quapropter ostendunt calculi solidi, & oblongi, requiri quendam lentorem ad illorũ generationem. Porrò, necessaria est quoque crassitudo, C quæ terrenæ substantiæ dominium ostendit, sine qua nequit terrenum corpus densum & solidum concrescere; quod si ita est, potest sola pituita materia esse lapidis; alius vero humor syncerus nequaquam; habet .n. pituita crassitiem, & lentorem, ceteri vero humores lentore carent, & nonnulli crassitie. An vero ex vniuersa massa humorum qui sanguis dicitur, possint lapides fieri, expendendum est: ostendunt .n. arenulæ & lapides rubri qui excernuntur, sæpè non aliam posse esse tũc materiam quam sanguinem; nec mirũ, siquidem sanguis pituitam multam in se continet, & reliquorum omnium humorum particeps est: Igitur sanguinem ipsum .i. omnes humores simul subijci ad lapidis generationem; solam verò pituitam ostendunt: lapides albi, & arenulę candidę; pituitam autem mixtam cum melancholico mõstrant lapis, & sabulum quod nigricat, sicut bilem, cum pituita D pallidus flauusque color qui in illis conspicitur.

Alij vero, vt Brassauolus ex 4. lib. de morbis Hippoc. ex arenis glutinosis & sedimento vrinæ lapides quoq; fieri tradunt. Verùm, vt ex sabulo lapides non fiunt, ita si hoc modo fit, calculus ex ipso sedimento & pituita gignitur, nihil ad hoc conferente sabulo incluso; quod si aliquamdiu ex ea Arena fit, non fit calculus inquit Cardanus, sed tophus: Qui Author vult, ex lapide facto in renibus nonnunquam etiam gigni lapidem in uesica, quod mihi parum probabile videtur: nam postequam lapis ex renibus deuolutus est in vesicam, dolores excitat, qui non permittunt naturã quiescere donec illos eiecerit, propria igitur calculorũ materia est pituita, sabuli vero alius quilibet humor, qui terrenus fieri potest vt bilis omnis. gignuntur E ceterum lapides vt plurimum in renibus & vesica, sed in pueris semper in vesica, in renibus nũquã, adultis vero vtrobiq; sed frequentius in renibus; Generantur aũt nonnunquã in ventriculo & in intestinis, vt experientia docuit nostra ętate in Frãcisco Frisimeliga Medicinæ professore Patauij, qui cum dolores profundos pateretur in ventre, nulli remedio cedentes, tandem excreto magno per aluum lapide, liber factus est. Prouenit nonnunquam etiam sed rarissimè in vtero ob decliuem ipsius situm, & frequentes

tes ablutiones ex sanguine mestruo, non raro autem generantur in vesica, quæ bilem flauam excipit, qui tunc causa est morbi regij, cui non mirum si non cõferunt aperiẽtia, quæ obstructionibus competere dicuntur, quippè, cum vim non habeant extenuandi lapides, sed humores. Iam vero lapides dicunt concrescere ob siccitatem vel calorem, vel frigus, argumento quod lutum lapidescat à frigiditate cõcretum, vel à calore, resoluto humido tenuiore, & densatis crassiore cum partibus terrenis, vel eodem humore consumpto à siccitate sibi contraria, quomodo aqua terræ mistione consumitur. Verum in nostro corpore, nequit frigus viuente animali aliquid efficere, omnia enim quæ in eo sunt, actu calent, nullus autem calor actualis qualiscumq, sit congelandi uim habet, sic etiam siccitas vim non habet exsiccandi, ita enim senes omnia sicca gignerẽt; at illi; humidissimis humoribus nempè pituita maximè aquosa abundant; solus ergo calor in nobis habet vim agẽdi pro sua vi, & materiæ subiectæ ratione; cum enim mediocris est, certa prestat officia, quæ secundum naturam dicuntur; cum uero debilis est, tũc frigida in nobis temperies esse dicitur, quæ sanè frigida nõ est, cum actu caleat, & calor adhuc, dominetur, sed frigida dicitur, quod infra mediocritatem caloris subsistat, & ob id imbecillis caloris officia exercet, cum vero calor exuperat mediocritatem, ille iam dissipandi consumandiq; humores vim habet, vnde sequitur siccitas & quæ ab ea originẽ habẽt. Calor igitur generationis lapidis causa est efficiens, estq; huiusmodi calor, nunc vehementior nunc imbecillior; argumento, quod nonnulli calculosi, frequenter de caliditate renum cõquerantur; alij vero minimè: nam quibus subest, crassa admodũ & terrena materia, imbecillus calor potest lapidem excitare, ijs vero quib. tenuior materia est, vehemẽtior calor requiritur qui humorẽ depascere, & in vaporem vertere valeat; An etiam non requiritur sola caliditas, sed certa quędam temperies, uel potius structura ad generationem lapidis oportuna; quandoquidem uidemus frequenter hunc morbũ hæreditariũ esse absq; insignis caloris sensu, quasi certa forma & substantia renum à parentib. deriuet ad liberos, quæ nulla cura prohiberi põt quo minus concrescant in illis calculus. Generationis aũt modum docet Gal. Tex. 6. 1. Comm. 6. Epid. ad hunc modum scribens: Gignitur autem hoc modo calculus in renibus: quid

A quid in venis serosi tenuisq; humoris cum sanguine permixtum est, renes ad se trahũt, quod si meatus qui id in renis concauitatẽ percolunt latius patefacti fuerint, aliquid ẽt ex crassiorib. succedit, & simul ille oritur. Qñ igitur calefactũ istud in renis cauo ad topħi cõsistentiam redacta fuerit, si renũ uis expulsoria oẽ id una cũ lotio extruserit, arenosæ in ipso subsidẽtiæ fiũt, quod si renis cauo impactũ tenacius inhæreseat, aliquid aliud eiusdẽ materiæ ea uena caua suscipiens sibiq; apponens, plus augetur, semper enim quod recens est, influit, priori circũdatur, atq; ita insigni magnitudine tophus grandescit. Est recipiendus hic motus in calculis, qui inæquales, & qui ueluti adhærentes superpositas partes habent inter se, fiunt enim hi additione quadam calculi, qui inæquales sunt. At

B æquali modo solidi, gigni uidentur statim una uice, & ex eo, quod semel in renes incidat. Quin & illud expendendum est, quomodo scilicet materia illa ex quo calculus gignitur, in renes incidat, & quid sit rei huius causa Gal. latiores renum meatus accusare videtur: cum enim, inquit, latiores illi fuerint, non solum quod tenue est, & aquosum, sed etiam crassa & uiscida materia simul in renes illabitur, uerum multos uidemus calculo laborantes, pituitosos esse ex frigidiore intemperie præditos, in quibus ut uenas, sic & reliquarum partium cauitates angustiores esse credere par est: Præterea, in calculo uesicæ angustia potius quam latitudo meatuum causa esse uidetur generationis calculi, adeo, ut in renibus idem quoq; fieri putandum sit, ut etiam latitudo meatuum apta est

C suscipere multitudinem crassitudinemq; humorum, sic eandem remittere, & illi exitum præbere est parata; ad hæc, quomodo, quave ratione illabatur quod est crassum in renes, nisi attrahatur, nõ uideo, & cur attrahi debeat à renibus, qui comparati sunt solum serosum humorem allicere. Quare putarem, non ex eo, quod influit cum sero, calculum procreari; sed ex nutrimento, quod renes attrahunt, ubi enim sanguis pituitosus est, renes eo quoq; nutriuntur: itaq; ex portione sanguinis pituitosa digesta tenuiore, aquosa, & aerea parte lapidis concrescit: nam si ex sanguinis massa non fieret calculus, sed ex pituita crassa quæ illabitur cum sero, quomodo color rufus & rubens cõspiceretur unquam in calculo & arenulis, liberum sit vnicuiq; in hac re statuere ut placet. Atq; hæc quidem de efficiente materialiq; causa dicta sint.

FINIS.

IOANNIS
ARGENTERII
CASTELLONOVENSIS
PEDEMONTII

PHILOSOPHI AC MEDICI ACVTISSIMI
SIMVL, ET GRAVISSIMI,

IN FLORENTISSIMIS ITALIAE GYMNASIIS,
Neapolitano, Pisano, Taurinensi, &c. quondam Medicinæ cum Theoricæ,
tum Practicæ Professoris primarij, ac celeberrimi

OPERVM NVNQVAM EXCVSORVM,
Quæ diu expetita iam tandem è tenebris in lucem prodeunt,

PARS ALTERA:

QVAE singularem de Febribus Tractatum, & primi libri ad Glauconem
præclaras explanationes:

Item de Calidi significationibus, ac Calido Natiuo doctissimum libellum complectitur.

In quibus potissimæ, ac difficilimæ totius Medicinæ controuersiæ, subtiliter, & exactè dijudicantur,
& plurima præclara ad Medicinam faciendam præcepta doctè præscribuntur.

Cum Indice rerum, ac sententiarum insignium locupletissimo.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

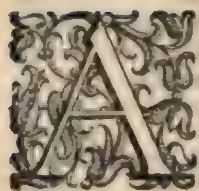

VENETIIS, M DC VI.

APVD IVNTAS.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM INSIGNIVM QVAE IN ARGENTERII DE FEBRIBVS TRACTATV,

Et Commentarijs in Galeni primum ad Glauconem; & in libello de calidi significationibus, calidoq; natiuo continentur.

B

C

Calo-

Corian-

D

E

G

Gale-

Putre-

T

Ter-

3+5)

H

Iecur

I

L

M

Magni

Putre-

Q

R

Scopis

Suffu-

T

V

vberior

Z

FINIS.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII

PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

DE FEBRIBVS.

LIBERATVS tandem à continuo studio, quod superioribus annis, in Opere quod nunc in vestrum potissimum, & omnium postea studiosorum huius artis nostræ, nostrique instituti vtilitatem edo, expoliendo perficiendoque impendebam; nũc totus ad vos redeo, Iuuenes studiosissimi, meique amantissimi, vt omni adhibita mea opera, studio, & diligentia, vestris commodis, vestroque honori, & institutioni seruiam: vt si aduersiore fortuna à nobis excitatam Methodum totalijs repugnantibus, sequuti estis, nunc ea mutata, & secundiore facta, vna mecum illius fructus, & quos parit honores, colligatis, & alios inuitetis huius nostri instituti æmulos ad ea sequenda, quæ antiqui omnes optimi Scriptores ostenderunt optima esse, dum eadem Methodo, qua nos, vsus est Aristoteles, Theophrastus, & eam commendauit Plato, & miris laudibus passim extollit Galenus. Itaque in primis de vtilitate huius tractationis de Febribus quæ expectanda à nobis hoc anno est, pauca dicemus, vt. i. ea perspecta, alacriores ad eam perdiscendam euadatis: Siquidẽ, ob bonum omnes ad agendum mouentur, cuius generis est vtile, iucundum, & honestum. Deinde difficultatem docebimus, non vt ea vos deterream, quos noui imperterritos, sed vt solum admoneam non negligenter à vobis hæc esse audienda, & pertractanda. Tertio loco proponam, quæ, & quot capita huiusmodi habeat tractatio, vt possitis intelligere quando demum assequuti fueritis, quod à me hoc anno exigitis: etsi id forte melius secundo loco dicetur: quandoquidem difficultas ostendi non potest, nisi propositus rebus de quibus agere necesse est. Quarto loco ordinem explicabimus, & inuenire conabimur, vt percipere possitis à quo potissimum sit auspicandũ, quod sequentibus lucem adferat. Postremò nitemur ostẽdere eos errare, & superfluo labore se, auditoresque conficere, qui vel Auicennam, vel Galeni aliquem librum enarrandum in hac re suscipiunt, quum nullus apud eos liber sufficiat huic instituto; & quidam etiam ex illis non sine periculo imbuendæ corruptæ doctrinæ tironibus proponatur. Itaque vt ab vtilitate, & dignitate huius tractationis exordiamur, nihil in tota medicina vtilius, dignius q; doceri puto: Nam si Galeno authore vtilitatem me-

A timur signorum, & aliorum, quæ in arte nostra docẽtur, ex eo, quod medici, & ęgroti, ipsi colligunt, certè nullus grauior est, nullus, qui frequentius homines infestet, nullus ferè qui facilius perimat quàm ipsa febris; fit vt nihil vtilius, nihilque melius sibi putent ægroti, quàm si ex febre liberentur, idque meritò; siquidem alia vitia vnius partis ferè sunt, & pauca reperiuntur, quæ impediant omnes functiones: Nam vulnerato pede, aut intemperato hepate, aut alia parte laborante, integræ manent aliarum functiones. At vrgente febre, vniuersum corpus afficitur, concidunt omnes actiones, decumbereq; cogimur, & omnia vitæ munia intermittere. Quid verò medico vtilius? Etenim alios morbos, aut contemnunt homines, aut non nisi quum grauissimi sunt facti, medicum accersunt; atque eum qualem-
B cunque, siquidem quæ ex vulneribus, fracturis, vlceribus, luxationibus, & multis alijs malis prouenit vtilitas, ea nobis adempta est, nimirum, quum vilissimi quique tonsores illorum morborum scientiam profiteantur, & vtilitatem iã dudum sibi vendicauerint. Quin & vetulæ mulierculę, & idiota quilibet stomacho dolenti remedia audet adhibere ex absynthio, melle, & alijs parabilibus remedijs. At febrium curationes nobis reliquerunt omnes, nec aliquis est tam audax, alterius ordinis, quã nostri homo, qui illius scientiam sibi vendicare audeat; & quum interim alijs laborantibus dicunt se remedia habere, quæ febribus prosint, nihilominus quum ipsi eodem morbo vexantur, suis remedijs non fidũt, sed ex nobis opem quærunt. Itaque vtilissimam huius rei explicationem existimabimus; si modo ea est,
C quæ præ cæteris tantorum laborum, quos discendi causa impenditis, nobis vberrimos fructus promittit. Quid verò dignius, quàm posse hominem febre laborantem curare? Si enim medicinæ dignitas in eo potissimum posita est, quod hominum languores propulsare potest, seipsum in eo vincet, quũ circa eum, qui maximus, frequentissimusque est, versatur. Illud verò, quod ad difficultatem pertinet, breuiter accipite. Nullus est morbus, qui plura genera, plures differentias, plures causas, quàm febris habeat, & etiam in illius natura nõ parua (ut postea patebit) est difficultas. In signis prætereà, alia oritur: quum perinde aliquando illa confundantur, vt vnum pro alia febre sæpius sumant medici; vt quum quotidianam recepto, & inueterato apud omnes na-

tiones errore, duplicem tertianam vocant; aut hoc etiam nomine semitertianas complectuntur. Hinc factum profectò est, vt nulla amplius quotidiana, aut semitertiana febris inueniatur: quum tamen res aliter se habeat, & hoc anno etiam ostenderim, grauiter eos hallucinari, qui semitertianas febres, quarũ magnus fuit hic numerus, non agnouerunt; quam tamen Galen. scribat in libro de Typis, eam Romæ esse familiarissimam: & proinde huic nostræ Ciuitati, quæ eodem aere, quo Roma vtitur. Nec minor quidem est in prædictione difficultas: quum multa capita habeat hæc tractatio, & ea omnia difficillima: nam & salutem, aut mortem prædicere difficillimũ est: quum sæpè bona multa signa salutem polliceantur, & nihilo minus mors sequatur. Quod & hoc anno, & aliàs etiam vidimus, cum optimis coctionis signis, (quod negat Galenus fieri posse) homines mortuos. Difficilè quoque est diem, & horam, solutionis modum, & alia (de quibus suo loco in prædicendi parte dicemus,) præsagire. At omnium difficillimum est, curationem rectè instituere; idque non solum ob errores, qui ab ipsis ægrotis, & nimia mulierum, & adstantium licentia, committuntur: sed etiam ob varias causarum, & Symptomatum complicationes: nam dubium aliquando est, an febri, vel humori eam committenti prospiciendum sit, dubiũ an sitis compescenda vrgente accessione, an expectãda declinatio; & tanto magis profectò curatio difficilis nobis relinquitur, quòd Galenus, & Hippocrates, ignoratis mitioribus nostris medicamentis, rarò purgatione in febribus sint vsi, & negligentius earum remedia, & victum explicauerint. Nam, si venæ sectionem, aquæ potum, & ptisanæ exhibitionem à Galeno demas, vix aliud continentium febrium remedium inuenies. Multarum præterea febrium mentionem facit, vt semitertianæ, epialæ, lipiatæ, pestilentis; quarum curationem non docet; atque ita eorum negligentia factum est, vt quum hactenus ad illorum imitationem studia sua medici instituerint, nec expressum inueniant, quod quærũt, variæ controuersiæ inter medicos sint excitatæ: quũ vnus neget purgationem ab initio conuenire; alius contrà asserat; alius pepones concedat, alius inutiles omninò putet: nec adhuc constat inter illos, quę infundenda sint per clisteres, an acria, vel mollia, an aliquid exhibendum ad aluum liberius subducendã quum excrementa illius vtcunque exeunt. Ac denique variæ in omni re sunt opiniones, quæ rem, quam aggredimur difficillimam esse ostendunt. Habet verò hæc tractatio sex maxima præcipuaque capita quibus continetur: nam quid febris sit, quot, quæve sint illius genera, differentiæ, partes præterea, causæ, signa, & ablatio illarum, intelligere necessarium est: quibus quidem intellectis, nihil amplius relinquatur, quod desiderare possitis. Verùm, inter hęc, quæ docenda sunt, ordo aliquis requiritur, vt intelligamus, quid primo loco, quid deinceps explicandũ: nam ubi ordo deest, confusa redditur doctrina: nimirum quũ ignoremus quid præponi debeat, quod lucem sequentibus adferat: quid verò postponendum, quod eam à præcedentibus sumat. Itaque constat in primis de natura, & definitione febris agendum esse, sine qua nec signa, nec genera docere, nec curationem instituere possumus. Quomodo enim quæso diuidere, ostendere, aut aliud facere de eo poterimus, cuius naturam ignoramus. Sequitur postea, vt quæ, quotve sint febres, siue prima illorum genera, & capita, ex quibus aliæ omnes nascuntur, doceamus: quo explicato, succedit tractatio de illarum differentijs, siquidem inuentis ipsis febribus, inuestigandum est, qua ratione, quotve modis inter

A se illæ differre possint. At frustrà illarum genera & differentias, & partes poneremus, si notas non haberemus, quibus eas dignoscere, & inter se distinguere possemus: Nam quum variet curatio ob varias illarum differentias, & genera, & partes, ne vni, quod alteri conuenit demus, ideo signa explicanda, quæ vniuersam multitudinem declarent. Requirimus præterea signa ad euentum illarum perdiscendum; ne in desperato malo remedia adhibere tentemus, quæ seruanda sunt his, quibus prodesse possũt. Postremò autem, illarum curatio, & causarum, quæ eas pariunt, & symptomatum illas consequentium remotio procuranda est. Quod verò ad authorem pertinet, nullum esse puto, quem legere, interpretarique possimus: nam Galenus nullo Opere integram

B huius rei tractationem est complexus: siquidem in Libris de Differentijs febrium, curationem non attingit, nec prædictionem, nec quod grauius est, & minus in eo tolerabile, omnes differentias, omniaque genera complectitur; Causonis nullam mentionem facit, nec docet differentias pestilẽtis febris; nec à certo initio auspicatur, quo omnes differentias comprehensas intelligere valeamus, quin potius genera, quàm differentias ipsarum febrium, contẽpto, quod inscriptio promittit, docet, vt postea ostendemus, quum differentias inuenire tentabimus. In libris verò Methodi medendi, de sola curatione agit, alijs capitibus contemptis: nec de ea quidem, quæ pertineat ad omnes febres, sed solum, quæ propria sit Synochis dictis febribus. In Libro verò ad Glau-

C conem, inscripto, pauca sunt elaborata, multa omissa, & quædam etiam perperam tradita: nam nec genera, nec differentias inuenire studet, nec curationem omnium docet, quandoquidem, pestilentes omittit, & multas alias. In alijs verò Operibus nihil collectum, sed omnia sparsa, quæ ad hanc rem spectant, tradit. Quare, nec omnes illius libri legendi, quod fieri in scholijs nequit, quum vnus omnia posita capita non contineat; aut alius author proponendus, qui id præstet quod quærimus, quod quidẽ Auicenna facere tentauit, siquidem ea omnia attigit ille author, sed vt alia reliqua, satis infeliciter; etenim multa malè ex Galeno transtulit, imperitia linguæ Græcæ, malis versionibus Arabicis, (vt omnes putant) vsus. Vel etiam forte, quòd plura nesci-

D uerit, aut inchoatum opus expolite, absoluereque nequiuerit. Quam ob rem, satius esse puto, vt interim dum alij in Auicenna referendo plurimum laborant, tempusque conterunt, cum omittamus: & vt superiori anno fecimus, de vnoquoque capite, nullo suscepto interpretando authore, agamus. Ordinem tamen ipsius Auicennæ sequemur, qui ea capita, eo ordine, quẽ nos proposuimus, explicat. Interim tamen, quicquid Galenus, & alij boni authores sparsim de vnoquoque capite prodiderunt, illud adferre in vestram vtilitatem curabo: & quæ desunt apud illos, vel non sunt prolata, aut perperam asserta, quantum in nobis erit, soluta, qua hactenus vsi sumus, & antiqua licentia, adferemus, idque tanto liberius faciemus, quod videamus

E paulatim sectas deseri, & omnes ad veri contemplationem excitari.

Quid

Quid ponat praecognitum hac tractatio.

QVI pro dignitate vult hæc explicare, aut discere studet, debet inprimis corporis naturam perspectam habere: Nã alioqui quum mentio fit de diuerso febrium subiecto, vt quum dicimus febres quasdam in humoribus, alias in spiritibus, alias in partibus solidis consistere, si eorum naturam ignorauerit, genera febrium percipere non poterit, & multo minus illarum differentias: quæ vel ex materię subiectæ diuersitate, vel loci conditione, & demum ex alijs causis nascuntur. Præterea, ob corporis conditionem generatio, naturaque febrium variatur: siquidem in benè affectis corporibus labor diariam, in alijs verò putridam excitat. Oportet prætereа tenere vim omnium, quæ calorem omnis generis intendere, remittereque possunt. Hinc enim febrium generatio cognoscitur, & curatio rectè instituitur. Vnde remediorum, victusque vires, planè exploratas habere oportet. Quid item possint, quæ extrinsecus occurrunt, vel intus sumuntur, aut exeunt à nostro corpore, vel geruntur à nobis. Hæc ergo adferat oportet, qui ex hac tractatione aliquem fructum querit.

De Febris Definitione.

IN febris definitione ob Galeni varietatem, & authorum inter se discrepantium sententiam, magnos labirinthos excogitarunt Neoterici. Nam nec in genere ipsius febris videtur Galenus sibi consentire, & ex definiendi modo, definitionumque uerbis relinquit, in quo dubitare liceat. Nam quum febris aliquid sit præter naturam, sit autẽ omne, quod hoc nomine cõtinetur, vel morbus, vel causa morbi, aut symptoma; aliquando ita definit febrẽ, vt illius genus constituat causam morbi, aliquando verò morbum. Quum enim primo Aphor. 14. & in primo de victu acutorum. Comm. 43. & alibi passim, dicit esse calorem præter naturam, & idem sentit Aetius, & alij multi, causam morbi esse dicit: siquidem omnis morbus, vel intemperies est, vel ipsa structura viciata. At calor intemperies ipsa non est, sed intemperiem facit, causaq; illius est. Quum verò 8. & 9. Methodi definit eam esse intemperiem calidam, genus illius statuit morbum, nempè intemperiem, idque melius, omnes enim febres morbos vocant, similariumq; partium eos esse putant. Quare per intemperiem definiri debet. Calor verò meritò additur tamquam differentia, quoniã quum multæ sint intemperies, quædam. s. calidæ, aliæ frigidæ, alię alterius naturæ, ad aliarum differentiam calida additur. At quoniam intemperies quædam in latitudine sanitatis continentur, aliæ verò neutræ sunt, aliæ morbosæ, meritò addi debet aliquid, quod eam significet, in qua continetur: id autem fiet, si dixerimus esse intemperiem calidam præter naturam, vel admodum excedentem, vel morbosam, vel quæ impediat consuetas operationes. Hæc enim mutuò conuertuntur, & se sequuntur: quandoquidem id quod præter naturam est, plurimum excedit, & illudmet insigniter actiones labefactat, & ecõtra, qui euidenter habent offensas actiones, præter naturam sunt affecti, & plurimum illorum constitutio à mediocritate recedit. Cæterum, quoniam intemperies calida potest esse vnius partis, vel totius, & inter partes, huius, vel alterius, iam docendum est ad per-

A fectam constituendam definitionem, cuiusnam intemperies sit. Qua in re varius etiam est Galenus, & alij authores. Etenim Galenus septimo Methodi Cordis passionem febrem statuit esse, quum ait, vbi intemperies calida ad cor peruenit, tunc est febris. Alibi verò statuit intemperiem esse totius corporis; & sic omnes recepimus, quum dicimus febrem esse vniuersalem morbum, quòd. s. ad vniuersum corpus pertineat. Verùm, satius esse puto, vt ipsius cordis passio esse dicatur, siquidem sæpè adest febris quum reliquum corpus friget, vt per accessiones ipsarum febrium apparet, in quibus extrema frigent, at cor semper calet, & qui tunc algent in extremis, intus tamen circa cor ardorem sentiunt. Prętereа, calor ille, qui febris est author, primo ad cor pertinet, & in eo residet: illius autem opera vniuersum
B corpus postea incalescit: Vnde per accidens, & secundariò febris est calor totius corporis, primò autem, & per se ipsius cordis. Quare si definitiones ex eo, quòd per se, non per accidens rebus inest, fieri debent, constat dicendum esse, quòd febris sit ipsius cordis non totius passio. Sic enim in alijs affectibus facimus, ut quum stuporem dicimus esse neruorum passionem, non autem omnium partium, quæ torporis fiunt participes: quoniam. s. per neruos illis passio communicatur: sic syncopen cordis dicimus affectum, etsi aliæ partes postea compatiuntur. Quod si ita est, cur potiùs febrem totius corporis, quàm syncopen dicemus esse. Idem patet in uulneribus cordis, & alijs morbis, quos nemo negauerit pro-
C prios esse ipsius cordis, etsi postea illorũ vis ob principatum, & dignitatem ipsius partis in uniuersum corpus spargitur. Præter illa autem quæ de accessionibus diximus, ꝙ s. in principio illarum frigus sentiatur in vniuerso corpore corde excepto, & quòd pulsus sint tardi, & rari, quod signum est frigiditatis, nõ aucti caloris. Vrget id etiam, ꝙ qui febre pereunt, paulo antè quàm moriantur, resolutis spiritibus halitum emittunt frigidum, quod docet experientia, & etiam Hippocrates testatur tertio prædictionum, quo quidem ostendit non solum calorem non esse auctum, sed etiam diminutum magis, quàm in sanis. Confirmat id præterea Galenus, qui dicit in libris de morbis vulgaribus non necesse esse in febre, vt vniuersum corpus caleat, sed satis esse, si id fiat in
D corde, & partibus illi proximis, tãquam. s. cordis propria sit passio, aliarum autem non semper, nec per se, sed per accidens, communicato. s. ad eas cordis affectu. Quare in febris definitione materia, locusque affectus Cor poni debet, non autem vniuersum corpus,

Confirmant nostram opinionem aliorum responsiones in hac re absurdæ: Nam quidam dicunt omnes quidem febricitantes calore extraneo affici, sed non necesse esse, vt calidiores sentiantur, & calorem ipsi sentiant. Nam quomodo quæso erit febris, si non intemperies calida? Quo modo potest esse calor extraneus, & frigus sentiri? An quæso morbi in re insensibili poni debent, quum sensibiliter lædant actiones, an in contrariarum qualitatum sensu. Quur
E ergo frigidam non dicemus intemperiem, quando calor sentitur extraneus, sicut volunt isti, qui calidã ponunt intemperiem, vbi frigus percipitur. Quur ergo nõ ponemus sanitatem esse, vbi morbus adest, & è contra? Alij vero dicunt, ꝙ in principio accessionum febris non sit, sed gignatur. At quomodo febris non est, si pars est febris; siquidem tempora particularia vniuersalium sunt partes, & hæ totius. Quo modo præterea gignitur febris à frigido per accessiones? Quòd si frigida tunc est intemperies, à quo genita est, quando habebit incrementum, statum,

& declinationem. Quod verò alij dicunt, in principio accessionum auctum esse in corde, & quòd augebitur in toto nisi impediatur, & quòd in principio impeditur propter obstructiones, quæ impediunt illius delationem, ex hoc roborant nostram opinionem, quòd scilicet non sit totius, sed semper cordis calor, & passio. Nam ex hoc impedimento calor in ipso corde, & frigus in alijs partibus exuperat, veluti in his qui suffocantur, accidit; in quibus calor ob prohibitam respirationem in corde augetur, alijs interim partibus caloris delatione prohibita, refrigeratis. Sed quid opus est verbis, quum Galenus vt diximus lib. 6. Epidem. Comm. 1. 28. textu scribat ad verbum, satis esse in febre si præcipuę partes intus contentæ nempè cor, & vicinæ incalescant; Quòd si aliquando totius corporis morbum scribit esse ipsam febrem, non id quod re vera est, & in definitione recipiendum, sed quod per accidens, & vt plurimum fit, explicat. Idem testatur apertè Aetius quum definit febrem esse calorem præter naturam ipsius cordis.

An sit calida solum, vel etiam sicca intemperies.

POsita ea definitione ipsius febris, quæ omniũ optima mihi videtur, quòd. scilicet sit intéperies morbosa calida ipsius cordis, sequitur, vt eam à calumnijs vindicemus, & singulas partes benè positas ostendamus, & eas refellamus, quæ superfluò adduntur. Interpretanda prætereà sunt nonnulla, quæ Neotericis magnam difficultatem pariunt. Qua in re prius docendum an benè assignauerimus genus, & differentiam: Nam quædam videntur esse febres, quæ in ipsa tota substantia, non in manifestis qualitatibus poni debeant. quales sunt pestilentes febres, quæ non tam caloris abundantia, quàm maligna quadam natura infestant, & perimunt. Ad quod respondeo febrem tunc esse, sed non simplicẽ, verum cum alio morbo coniunctam, quæ substantiam ipsam afficit. Adest enim febris, quia calor præter naturam, sed ob malignam materiam, quæ calorem concepit, vniuersa quoque substantia labefacta est. Illud præterea vrget, quod nos calidam solum temperiem definijmus esse febrem, quum tamen calida, & sicca putari possit. Nam primo si igneus est calor, qui febrilis est, vt nomen monstrat Græcum; πυρετος enim ab igne deductum est, & febris à feruore deriuatur. Vnde si ignis calidus est, & siccus, febris quoque huiusmodi naturæ fuerit. Secundo scribit Galenus primo Aphorismorum 16. febris affectio est calida, & sicca: Vnde humidis eget. Idẽ testatur octauo, & nono Methodi, eam. scilicet suaptè natura calidam esse, & siccam passionem. Tertio id docet natura hecticarum, quæ calida est, & sicca, vt primo de differentijs febrium testatur. Contra verò facit idemmet author, qui primo de Differentijs morborum, inter simplices intemperaturas febrem nominat. Deinde, quòd semper per calorem eã definiat. Item hectica febris sæpè sine siccitate consistit cap. 12. lib. 1. de febrib. Ita quidem solet perpetuo de eadem re hic author diuersa tradere.

Respondendum, quòd suaptè natura febris semper associet sibi siccitatem. Nam vehemens calor esse nõ potest, quin humorem consumat, sed non proptera siccitas semper adest morbosa, sed calor: vt enim morbosa sit qualitas, tantus excessus in ea requiritur, vt lædi possint actiones: quod non semper contingit in febribus, vt apparet in Quotidianis, Synochis, & alijs denique, in quibus copiosus, vel etiam superfluus subest humor, qui exsiccatione adhuc eget.

A Quod si in hectica febre, adest etiam siccitas, quæ non minus functionibus obest, quàm ipse calor non tamen propterea in omnibus, nec statim id fit, & in quibus siccitas adest huiusmodi, non solum febris adest, sed alius præterea morbus additus est ex siccitate: estque tunc temperies calida, & sicca, febris scilicet, & intemperies sicca. Concedimus ergo siccitatem coniungi, sed non semper siccum esse morbũ, quoniam nec siccitas semper vehemens, & morbosa. Concedimus præterea victu humido opus esse, vt scilicet siccitas ea, quæ morbosa alioqui tandem euaderet, caloremque intenderet, abigatur. Quod si putamus non semper adiungi siccitatem, quoniam pituitosa corpora humore superfluo redundant, Respondemus, id fieri materiæ subiectæ ratione, quæ B febrilem calorem opprimit, prohibetque ne euidẽs fiat siccitas. Quum autem quod rei natura postulat spectamus, id quod materię ratione contingit, ab eo separamus. Vnde in corpore mediocriter affecto semper febris cum siccitate quadam reperietur. Satiusq; ita esse puto sentire, quàm illos imitari, qui dicũt semper esse siccitatem superfluam in ea materia, in qua febris residet: verbi gratia, exsiccatos esse spiritus, vel humores, si in illis calor est accensus. Nam, vt diximus, tanta aliquando est humidi humoris copia, vt nulla agnoscatur in eo siccitas.

De calore febrili an vnus scilicet, vel plures & cuius naturæ sit.

C OPinio quorundam est duplicem in febricitantibus calorem esse, naturalem vnum, alium præter naturam, idque probant varijs rationibus.

Primum ab officio caloris sumunt argumenta: Nam natiui caloris officium est concoquere alimentum, & humores attrahere, excrementa segregare, & expellere. Eius verò, qui præter naturam est officium est contraria efficere, & naturæ opera impedire. Quare quum fiant coctiones, oportet natiuum esse calorem, & quum illæ operationes non fiant tales, quales quum habemus secundum naturam, constat alium esse calorem, ne natiuus assequatur sui operis perfectionem impedientem. Duo ergo cálores D natiuus, & præter naturam.

Secundo si vnus esset calor febrilis, non posset fieri sanatio, quoniam sanitas à sanitate fit. Quare quum febris occupet vniuersum corpus, si ponatur vnicus calor in omnibus, nullę erunt sanè quæ possint sanitatem facere, & id quod est præter naturam vincere. Duo ergo calores, naturalis vnus, alius præter naturam.

Tertio constat adesse calorem præter naturam, quum febris per eum definiatur. At quòd naturalis etiam subsit, quod animal viuat, quod absque natiuo calore fieri nequit, Vel cum adest, vel non, si non adest, nec vita adest. Si adest, duo ergo calores.

Quarto fit pugna in febricitante, à calore innato, quod ostendit sanatio, quæ non nisi ex ea nascitur. E At quum nihil in seipsum agat, necesse est, vt nec in frigus, vel excedentem calorem, aut diminutum agat qui natiuus est. At non in frigus, quum illud non noceat, ergo in calorem, non diminutum, quia febris est auctus calor, in auctum ergò, & alium. Duo igitur calores.

Quinto id probatur ex remedijs medicis quæ diuersa sunt, siquidem in febribus, calorem extraneum extinguere, & natiuum roborare conamur. Duo ergò calores, quia duo remedia diuersa.

Sexto Galenus quum de temporibus anni agit in

in Aphorismis scribit natiuum calorem esse exiguũ, ascititium plurimum in æstate, cõtrarium in hyeme fit, quare quum ascititius, & natiuus duo sint, & ambo in corpore, nihil prohibet adesse quoque duos calores præter naturam scilicet, & naturalem, vnde dicere solemus etiam quòd in febre exuperat, & viget calor præter naturam, languet verò, & diminutus est naturalis.

Septimo authoritas Galeni clara est 47. Aphoris. secundi, vbi scribit pus fieri à mixto calore naturali & præter naturam; Idemque testatur ultimo textu primi prorrheticorum, & merito quidem. Nam pus fieri non potest sine calore putrido, quia vbi est solus calor natiuus author mutationis fit concoctio. p fecta assimilatio, adest quoq; & calor natiuus in puris generatione, alioqui esset putredo. Quare si in generatione puris duo adsunt calores si quidẽ mixtio non fit nisi ex duobus, duo quoque fuerint in febricitante, vbi alteratio, quæ fit, nec simpliciter concoctio est nec putredo, sed suppurationi respondens. vnde dicebat Galen. generationem sedimenti in vrinis pro portione respondere generationi puris. Addunt, & Auerrois authoritatem, qui definit febrem esse calorem compositum ex naturali, & præter naturam, Addunt & alias rationes, sed supradictæ pręcipui sunt momenti.

Pro solutione horum argumentorum quædam supponenda sunt, quòd scilicet aliud sit calidum natiuum, aliud calor natiuus: Nam calor ipse est qualitas, quæ in calido natiuo est. Calidum verò ipsum natiuum corpus est quod calori subijcitur. Estque illud ut ostendimus in libello nostro de calido natiuo triplex, vnum, & verè innatum sanguis, & semen principia generationis, ex quibus alia omnia fiunt. Secundum humida ea substantia, & calida, quæ in singulis partibus relicta est ex semine, & sanguine. Tertium quod re uera natiuum non est, sed ita dictũ, quòd ea seruet, & foueat, quæ verè natiua sunt, & illud est sanguis, & spiritus. Tres proinde sunt natiui calores ut tria subiecta. Item explicandum est quo modo natiuum oporteat intelligere calorem, quòd scilicet mitis sit, & halituosus, qualis est, qui in natiuis principijs sanguine, & semine reperitur, extraneum autem, & præter naturam uocemus, qui ob incrementum, & acrimoniã est inutilis ad actiones corporis secundum naturam obeundas. Quibus positis, & hoc etiam pręterea quod calor per febres non æqualiter augeatur in omni substantia corporis sed aliquando humores magis quam spiritus, & partes solidæ, & è contra; quod significare volunt, qui dicunt quandam substantiam esse in calefieri, aliam in calefacto esse. Ad argumenta respondemus.

Ad primum, quum dicitur, quòd officium caloris natiui est concoquere, alterius verò destruere coctionem, conceditur: nam moderatus est calor qui bonas coctiones facit: vndè, quum intensus sit per febres, coctionem uitiat plus vel minus pro incrementi ratione: vnde, fiunt quidem coctiones, sed nõ bonę, quia calor illius author nimis auctus est, vndè non sequitur, duos esse calores, sed intensum esse qui prius aderat, quum planè secundum naturam habemus.

Ad secundum, quum dicitur, non posse fieri sanationem si unus esset calor. Respondent nonnulli, quòd partes quædam magis, aliæ minus afficiantur, vt in Putrida humores, in Diaria spiritus, in Hectica, partes solidæ; vnde, quę minus afficiuntur, aliarum respectu sanas esse, & ab illis sanitatem fieri. Quorum opinio non placet: nam etsi quædam fortè melius habent, omnes tamen ægrotant nec quod est in alia corruptum emendare possunt. Deinde sequeretur, quod vbi simul adest Hectica cum Diaria, & Putrida, hominem non posse liberari, quum omnes substantiæ tunc sint in calefacto esse, & eodem modo affectæ, vt vnius calor, alterius malis mederi nequeat.

Respondendum ergò, quòd sanitas proueniat ratione remediorum, quæ habent vim sanãdi: numquam enim liberaretur Hecticus naturæ beneficio; sed frigidis remedijs sanatur. Quod si quis dicat, quosdam, qui febricitant, febre liberari usu calidissimorum remediorum, veluti contingit in his, qui in exercitio, aut ex potu vini meracioris febre liberantur; Respondeo, quòd hæc sunt etiam remedia quædam scilicet ipsius materiæ, & causæ febris, quæ extenuatur, & dissoluitur; qua dissoluta, febris etiam euanescit; id quòd solum in Diaria, aut Putrida fieri potest, in quibus pabulum calori demitur, quo ablato, calor pariter expirat. At, si quis dicat multos liberari nõ ui remediorum, vt apparet in pauperibus, qui temerè viuunt, nec remedijs aliquibus vtuntur, tamen, tandem naturę beneficio liberantur. Negabo eos nullo remedio vti, quum & aquam potent, & pane eloto, & alijs vtantur, quæ aduersus febrem, aut illius materiam faciunt: tamen, si etiam concessero, naturæ, & caloris natiui beneficio abigi posse huiusmodi febres, non errabo, quũ materia, quæ semel est accensa tandem in cinerem per putredinem redigatur: unde calor extinguitur, veluti ignis consumpto humore lignorum sponte euanescit. At si quis dicat rursus non esse parem rationem de igne, & calore qui est in materia febrili, quòd scilicet ignis nullo alio quidpiam conferente consumpto humore extinguatur: Materia autem febris coctione egeat, quæ à calore natiuo fit. Pręterea, remedia ipsa, pręsertim quæ sunt potentia, egeant actione caloris natiui, vt reducantur ad actum, & conferre possint: non posse autem conferre quidpiam calorem, vbi adsunt tres febres, eo quod omnis substantiæ calor sit extraneus & præter naturam; Respondeo, quod quum salus contingit, & si calor est præter naturam, non tamen ita alienus est, ut non possit utiles aliquas alterationes facere, quæ sufficiant ad rescindendas morborum causas, quod in generatione puris maximè apparet, ubi etsi calor est alienus à natura, idest nõ similis naturali, sed excedens, tamen sanguinem deducit in certam quandam materiam, nempè pus, quæ quum excernitur, pars suppurata sanatur: nam si omnino secundum naturam est calor, idest mitis, & benignus, pro cuiusque natura ex sanguine nutrimentum corporei molitur, assimilatione perfecta qualitatũ, & substantiæ. Si vero vsque adeo excedat, & omnino igneus sit, vt nihil vtile efficere valeat, putredinem procreat, & substantia, & qualitatibus corpori inimicam, & exitiosam. At si mediam quandam naturam habeat, ut planè naturali non sit similis, nec tantus excessus, ut alienus omninò sit, mediam quandam mutationem in materia efficiet, pro excessus ratione plus, vel minus naturæ familiarem; vnde pus in inflammatione gignitur, quod quidem assimilatur per qualitates corpori, substantiam autem habet alienam, utpote quæ referant huiusmodi caloris actionem: nam quod qualitates sint assimilatæ vnde album, lene, & æquale dicitur, ostendit non omnino alienum fuisse calorem, qui pro pure vitiis quoddam varium, & dissimile parit. Quod vero substantia relicta sit dissimilis, neque enim ex pure nutritur Animal, argumento est non omnino secundum naturam fuisse ipsum calorem, si quidem ab hoc opus quod fit omnino secundum naturam perficitur, & hæc est opinio Galeni in eo Aphoris-

mo secundo libro. Dum pus conficitur.

Sic ergo in febribus contingit. Vbi enim calor plurimum exuperat, putredo fit in venis, quæ hominem occidit, aut si calor est in partibus solidis, extraneus admodum, vt in hectica tertię speciei, inutiles fiunt alimenti coctiones, & mors sequitur; Quod si secundum naturã est calor, id est mitis, & vnicuiq; ętati proprius, nutritio fit optima; At si mediam naturam habet, medias quasdam actiones facit, quæ putredinem cessare faciunt, & remedia alteret, & adiuuet, concoquatq; cibum, qui si non perfectam coctionem assequitur, vim tamen eam, quam habet exercere potest. Non ergo (vt nos colligamus) sequitur non posse sanationem fieri si unicus esset calor, quia remediorum vi contingit sanatio; etsi huiusmodi calor præter naturam dicitur, est tamen adhuc utilis, ubi salus contingere potest, vt seruire ualeat, tum remedijs, tum alijs naturæ operibus, quibus sanitas paratur.

Ad Tertium, quod probabat duplicem esse calorẽ eo quòd per febres uiueret, concoqueretq; & alias naturæ operationes obiret Animal, quæ non nisi à calore naturali proueniunt, & ex eo ꝙ febris calor esset uitæ inimicus, eadem adfertur solutio, ꝙ s. calor huiusmodi non omninò est inutilis ad huiusmodi actiones obeundas cum quibus uita consistit. Vndè tunc uiuit, etsi malè. Viuit enim quod non omninò sit extraneus, & inutilis, quod quum fit, iam mors sequitur; malè autem degit, & consumitur, uigilat, dolet, & alijs malis torquetur per febres, quoniam excedit naturæ limites; Quæ profectò ostendunt non duplicem esse ponendum calorem, sed unum esse, qui naturæ mediocritatem excedit.

Nam quod quidam dicunt calorem naturalem esse in spiritu, ubi putrida est, & non diaria, & illum bene concoquere; etsi interim hic corrumpat duosq; tunc poni calores, naturalem unum, alium pręter naturam, falsum est. Nam concoctio, & alia naturę opera, semper fuit à partibus solidis, & quum febris occupet uniuersa, quæ sunt in corpore, omnia quoque oportet calore præter naturam abundare, etsi magis quædam quàm alia.

Ad quartum Argumentum, quod probabat duos esse calores, quia pugna est, quæ non nisi inter contraria, & repugnantia reperitur: Vnde quum calor, uel aduersus frigus, aut calorem excedentem, uel diminutum, solum pugnare possit, non autem aduersus frigus, sed calorem ipsum pugnet; ob id sequatur duos esse calores: siquidẽ vnus aduersus seipsum non agit. Respondemus, pugnam huiusmodi non semper adesse; quod apparet in hectica febre, vti nulla adest pugna, sed æqualiter perpetuò afficitur corpus. Quod si grauius videntur habere hectici post cibum, non est id ob pugnam, sed quoniam calor, qui erat in sicco subiecto, affluxu humoris excitatur: vbi verò adest, oritur pugna, eo quod partes minus ægræ, contra alias agant, vt in putrida cõtingit, in qua partes solidæ, quæ non sunt adeo excalefactę, vt humores, mitiore calore retundere nituntur eo, qui in humore magis exuperat. Verùm quid dicemus de putrida, & hectica simul, vbi par, & æquale est malum in utraque substantia, & tamẽ pugna oritur: Vndè videmus sudores nasci, & concoqui vrinas, & humores, ebullitionesq; in illis; prętereà, accessiones fieri, quæ pugnæ sunt inditia. In hoc dicere possumus, quòd etsi æqualiter afficiantur humores, & partes solidæ, nihilo minus partes ipsę, ex quibus alterationes omnes nascuntur, agere adhuc possint in humores ipsos: siquidem, & in cibum agunt: Vndè, quum repugnent humores assimilationi, & expulsioni, pugna nascatur, alioqui ad

A argumentum responderi non posset: Quia quod alij dicunt partes minus ęgras, ut solidas in humores, id solum locum habet, vbi putrida vrget, & non hectica, quæ quum simul insestent, non minus partes solidæ, quàm humores afficiuntur.

Ad quintum, quo dicebatur, medicum vti duplici remedio, vno robotante natiuum calorem, qualia sunt concoquentia, alio extinguente alium: cuius generis sunt refrigerantia. Respondetur, ꝙ medicus uidens natiuum calorem, idest mediocrem, consistere in materia quadam calida, humida, & spirituosa, concoquentia adhibet, quæ huiusmodi materiam augent, in corpore, ut sunt concoquentia dicta remedia; Vnde hęc non sunt duo genera remediorum, quæ ostendant duos calores diuersos, sed tum

B refrigerantia, tum concoquentia id vnum spectant, ut mediocritas comparetur substrata utiliore materia per concoquentia, & remisso per refrigerantia eo, quod exuperat.

Ad sextum, quo dicebatur Galenum ponere natiuum calorem, & ascititium diuersum, quum dicebat hunc plurimum esse æstate, illum uerò, paucum, & proinde duos esse etiam natiuum, & pręter naturam dicimus de calido natiuo intelligi Galenum, idest de substantia in qua calor ipse fundatur, nempè, de sanguine, & spiritu, qui paucus est æstate, aeris uero, & biliosus, illi contrarius plurimus.

Ad septimum, quo dicitur Galenum ponere mixtum calorem ex naturali, & præter naturam, quum agit de generatione puris, respondetur, ita intelligẽ-

C dum esse mixtum hunc calorem, ꝙ mixtas uires habeat, aliquid scilicet efficiendi secundum naturam, aliquid uero non. Nam ꝙ ex sanguine, qui inflammationem committit, gignat aliquid album, & simile; id ostendit aliquid esse secundum naturam. Quod uero substantia assimilari non possit, ostendit intensiorem esse calorem quàm conueniat; Vel dicendum, ꝙ respectu diuersorum mixtum minus dicatur. Nam partes solidæ, quantum in se est, benè concoquunt, sed materia ipsa conclusa, & excalefacta plusquam oportet, perfectam assimilationem non admittit.

Confirmatur id pręterea, quod si essent duo calores specie, & natura distincti, plures essent tangibiles qualitates, quàm quattuor. Deinde non benè de

D monstraretur numerus Elementorum, per numerum qualitatum.

Concludimus ergo, unum esse calorem, qui nunc natiuus, nunc pręter naturam pro intensione, & remissione dicitur. Vnumque esse in febricitante, qui præter naturam dicitur, eo quod naturę limites longè excedat; alioqui non esset morbus; sed febris, qui tamen non omnino est ineptus ad concoctiones, expulsiones, & alias naturæ operationes, eo quod uel non æqualiter sit accensus in omni substantia corporis: Veluti quum putrida adest, & non hectica: aut si æqualiter est accensus, non tamen perpetuo Ità est auctus, ut omnino sit inutilis, sicut quum hectica, & putrida simul urgent, nutritur tamen animal, etsi infeliciter: Accidere tamen ut tantum excreuerit,

E & iam omnino ineptus sit, quemadmodum contingit in putrefactione, in qua quicquid gignitur, omni modo inutile est animanti.

Iam quum febris non sit calor, & intemperies calida, & una sit intemperies, quę aucto calore prouenit, quęritur, an id totum quod ex calore mediocri, & aucto prouenit, an ex hoc solo intemperies febrilis fiat; si ex aggregato, constaret ergo morbus ex eo, in quo est sanitas, si ex hoc solum, posset non esse febris. Nam duo gradus caloris, qui adduntur fortè ei qui est mediocris, non essent superflui. Dicimus

ex aggregato fieri, nec fit ex sanitate, sed totum morbus est, qui fit ex calore addito naturali. Qui uerò dicũt febrem esse calorẽ, soluere non possunt argumenta: Nam si febris est calor uterque, ut uolũt, sit autem febris pręter naturam, id autem auferendum, oporteret omnino calorem extinguere. Quod autem dicunt: si esset solum calor qui additur febri, sequi similiter intensas fieri febres in senibus, ut iuuenibus, quia duo gradus ex suppositione positi, idem faciunt, in utroque falsum est, quia iam intensior est naturalis calor in iuuenibus, quia additione duorum graduum maximus est.

An in omni febre dicatur esse calor auctus.

POstea quam ostendimus, vnum esse calorem in febricitante corpore, illud sequitur explicandum, an rectè febrem definierimus per intemperiem, in qua calor est auctus. Si enim id est de illius definitione, & natura, nunquam ab ea separari potest. At multa sunt quæ contrarium ostendere videntur.

Primò, quòd in principijs accessionum, quæ cũ rigore inuadunt, corpus vehementer friget, & tamen adest febris: est enim principium morbi, ideo prima pars morbi, in qua tunc morbus est. Cui argumento respondent nonnulli, quòd auctus est in Corde, & postea augebitur in toto, nisi impediatur; At illi non vident interim se negare febrem non esse. Quum enim non calet corpus, nec febris, si quidem morbus esse non potest in aliquo in eo tempore, quo abest. Alij respondent, quòd tunc nondum sit febris, sed potius generatio febris: sed malè, quum affectus longo non egeant tempore ut gignantur; & in ipsa generatione similis sint naturæ, vt postea: sicut docet Galen. primo de locis affectis. Nos autem qui ponimus febrem esse affectum cordis, non patimur hanc difficultatem: nam & in principio calet cor. Quod si quis dicat, id non esse verum; quia tunc pulsus sunt minores, & tardiores: Respondemus, id fieri non ob refrigerium cordis, sed ipsarum arteriarum, à quibus calor recedit versus cor, inuadente ipsa accessione.

Secundò, in Epiala febre, & ardentibus febribus, non est calor accensus in vniuerso: nam in Epiala frigent simul, & calent; In ardentibus illis, vel in quibus adest inflammatio interna, externa frigẽt.

Ad id respondere non possunt qui dicunt febrem esse affectum totius corporis, sed coguntur ad locũ redire præcitatum ex libro sexto de morbis vulgaribus, vbi scribit Galenus, satis esse in febre si cor, & præcipua viscera caleant. At semper auctus est in corde per huiusmodi febres.

Tertiò, quum homines moriuntur ex febre, expirationem emittunt frigidam, ut 3. Prognosticorum: vnde hi minus sunt calidi, quam sani, & tamẽ ex febre pereunt, siquidem, in febris declinatione mori dicuntur, qui resolutis spiritibus per febres pereunt. Concederem tunc amplius febrem non esse, sed intemperiem frigidam. Quod si quis dicat, pulsus esse frequentissimos, id quoque concedam, id tamen non ostendit auctum calorem, quum tantum sit diminuta magnitudo ob debilitatem viriũ vt frequentia maxima requiratur ad eum calorem, qui superest, conseruandum, vel potius, quòd substantia cordis sit calidior, sed ob spirituum paucitatem, non possit transmitti per vniuersum corpus: vnde anhelitus frigidus. Nam quod morbus non frigidus, & non moriatur ex frigiditate, constat: quia non est tanta frigiditas, quæ possit mortem

A inferre. Vel dic, quod moritur defectu instrumenti communis, nempe, spiritus resoluti.

Concludimus ergo, vbi febris est, auctum esse calorem, sed auctum esse in illis partibus, quorum passio est febris, nempè in corde. Intelligimus verò auctum præter naturam, quod scilicet, ita recedat à naturali mediocritate, ut ineptus sit ad naturæ functiones probè, vel etiam mediocriter peragendas, ut neutrum statum excludamus, qui medius est inter febricitantes, & sanos.

Quo modo verò accendatur calor in corde, an pluribus modis, vel vno, & qua ratione spargatur per vniuersum corpus, non est præsentis loci docere sed eius in quo causas tractabimus: nam causis positis, sequetur explicandum quonam modo illæ a- B gant, & morbi ipsi in alias partes deriuent.

Quænam actiones lædantur à febre.

QVum febris morbus dicatur esse calidus, & cordis affectus, cum quo tandem compatitur uniuersum corpus, lędat autem morbus operationes, quærendum, quænam poni debeant lædi, an omnes scilicet, vel quædam: Ac quod omnes lædi debeant ostenditur;

Primo, quia cor fons est calidi natiui, quod quidem est commune omnium actionum instrumentum, quo quidem læso, nempè intenso, omnes actiones, quæ illius beneficio fiunt, lædi oportet. Quod C etiam Auerroi placuit, & Galeno 5. de locis affectis, in principio, vbi dicit, quod vitiato corde, omnia membra læduntur.

Secundò, videmus eos, qui febricitant, malè appetere, concoquere, retinere, & expellere excrementa, deterius nutriri, moueri, sensus etiam læduntur, & denique, omnes operationes; vnde concludimus, omnes offendi functiones febricitantium; tamen aliqui aliter putant, qui volunt solum impediri solita exercita, quum (vt aiunt) sensationes aliquando meliores fiant, exsiccata humiditate cerebri: sed isti errant, quia etsi acutius videntur sentire, tamen id illis est præter naturam, nec possunt diu, vt solebant, sensationes obire; quod apparet quum nec diu legere, aut aliquid aliud intueri, aut D longos sermones non ferant, qui febre laborant; Quod vero non sit intelligendũ in definitione morbi & febris per actiones quæ lęduntur, vitæ munera, & officia, certum est, quum per multos morbos aliæ etiam operationes impediantur, & continuentur opera nonnumquam, morbo interim affecto aliquo membro.

Quonam modo calor expandatur per corpus.

ETsi id in tractatione de causis polliciti simus nos explicaturos, tamen ne aliquid desideret Lector quod in definitione consueuit ab alijs explicari, breuiter id expediemus. Qua in re Aui- E cenna dicit, à corde spargi calorem per vniuersum corpus, idque mediante spiritu, & sanguine: contra quod dubium est, an à corde per uniuersum corpus semper spargatur: Deinde, si à corde, an non etiam ab hepate, & alijs partibus; Tertio, an mediante spiritu, & sanguine calor ille spargatur.

Circa primum, quod non semper à corde, facere uidetur quod à Bubone & loco inflammato id fieri possit. Sed id verum non est: nam et si calefieri possint aliquæ partes transmisso ab inflammatione calore ad illas, tamen in uniuersum non potest fieri ut diffun-

A ut diffundatur, nisi omnium communis fons patiatur. A Bubone ergo ad cor calor mittitur: ab eo uero statim in corpus vniuersum.

Ad secundum, quo dicimus oportere calorem à fonte emitti in vniuersum corpus, quum hepar sit fons quidam caloris, vt in libello nostro ostendimus ex Galeni opinione, de calore natiuo, quur ab ipso non potest etiam excitari calor, & duci per totum. Respondeo, esse hepar quendam fontem, sed qui egeat adhuc cordis calore. Igitur à corde solū transmitti potest calor, qui uniuersum corpus occupet. Quod si aliquando dicimus à cerebro (vt per insolationem, excalefacto capite) febrem cępisse, id facimus spectantes longius originem ipsius febris: nam cordi à capite calor communicatur, sed nondum febris, donec cor inuaserit.

B An vero per spiritum & sanguinem transmittatur, dubium est; quo modo enim Hectica incipere potest, si per spiritum, & sanguinem à corde excalefacto singulas partes calefieri necesse est. Sed quoniam hæc planè intelligi non possunt, nisi intellecto quid sit Hectica, quidve Diaria febris, & alia illius genera; ideo postea id commodius patebit. Hæc & similia in definitione febris dubitari solent; si quæ vero alia sunt, vel nullius sunt momenti, aut certè ex prædictis patebunt.

De generibus febrium.

OMnes Authores & Interpretes post definitionem febris aggrediuntur differentias explicare, contemptis, aut confusis cum generibus ipsis differentijs; quum tamen plurimum referat hæc inter se distinxisse; vt plurimum certè refert de Animali agere, aut de sensibili: est enim animal genus quoddam corporis, sensibile vero, & insensibile, differentiæ: quemadmodum sanè etiam plurimum refert, agere de homine, leone, asino, vel de rationali, rugibili, rudibili; quippe quum genera quędam, siue species sint animalis, homo, leo, asinus: risibile vero, rugibile, rudibile, differentiæ. Vnde si quis quęreret, quot essent animalia, respondere oporteret enumeratis omnibus speciebus, vt homine, leone, equo; perperam autem responderet duo esse, rationale, & irrationale; quum non differentias, sed species quęramus. Ponitur & hoc discrimen à Galeno lib. 3. Methodi medendi, vbi disputat contra Methodicos, qui malè Veterum differentias capiebant, quum dicebat vlcus quoddam esse cum intemperie, aliud cum temperie; quū intemperies differentia non possit esse alterius, eo quod per se consistere potest, & morbi genus est quoddam, illud autem debeat esse differentia, quæ per se nequit subsistere; veluti animal, per se subsistit, & genus est, & species: sensibile autem, vtpotè quod nequit per se stare, sed in animali est, illius differentia putatur. Quæremus ergo genera febrium, quum quæremus quot possint esse febres forma, & specie diuersæ: veluti quum dicimus omnē febrem vel Diariam esse, vel Hecticam, aut Putridam. De differentijs vero agemus, quum de continua, intermittente, ordinata, inordinata; tertiana, quotidiana, & cæteris huiusmodi tractabimus. nam hæ differentiæ per ea genera sparguntur: vt enim rationale & irrationale animalia differre facit, sic inter putridas exempli causa, quædam ordinatæ sunt, aliæ ordine carent, quædam continuę, aliæ intermittētes. Ergo de generibus primum agemus, quęremusque in primis, quæ, & quot febrium genera inter se diuersa ponere oporteat: nam reliqua facilius postea intelligentur.

Quot, & quæ sint febrium genera.

REceptum est ab omnibus tum Antiquis, tum Neotericis Medicis, tria esse febrium genera, vnum Diariarum, aliud Putridarum, tertium Hecticarum. Atque hunc quidem numerum sumunt ex triplici genere substantiæ, quæ in corpore nostro reperiri creditur, nēpè, ex Spiritu, Humore, & Partibus solidis. Quum enim calor accendatur in illis, diuersaque remedia postulet, siquidem alia Diarijs, alia Putridis, alia Hecticis auxilia conueniunt: hinc triplex genus febrium constituendum esse censent, nec alia ratione mouentur, quam ex triplici hac substantia; quod licet uidere ex 1. de Differentijs febrium, non longe ab initio, ubi Hippocratis dictum exponit, qui scribit continentia, contenta, & impetum facientia; tum etiam paulo anteà, quum de differentia agit, quæ ex materia sumitur, in quo febris accenditur, ut omittam secundum de Crisibus, & alios infinitos locus, vbi tria ista genera ponit ex materia distincta. Verum duo potissimum sunt, quæ faciunt, ut hæc genera non recipiamus, & duo tantū faciamus, unum in humoribus, alterum in partibus solidis: quorum primum est, quod probare non possumus, aliquem esse huiusmodi spiritum in corpore, in quo febris diuersa ab alia accendi debeat. Secundum quod omnes febres saluari possunt, etiamsi nullum spiritum ponamus ex solis humoribus, & partibus solidis.

Quod vero ad primū attinet, necesse est in primis referre quæ Galenus de istis spiritibus varijs in locis refert: sic enim intelligetis, quid probet de illis, & quatenus illis sit credendum.

Primo ergo, 12. Methodi, vbi de Syncope agit, scribit virium substantiam in spiritibus & partibus solidis consistere. alibi vero addit humores. Postea vero statuit, Animalis spiritu; fontem esse cerebrum, eumq; partim inspirando, partim ex eo quod reticulari plexu continetur irrigari, & ali. De Vitali uero spiritu ita scribit. Vitalis spiritus non æquè euidens demonstratio est, sed tamen in corde eum, & arterijs contineri existimare, à ratione alienum non est; eūdemque nutritum maximè ex inspiratione: sed etiam ex sanguine. Postea de Naturali ita scribit: si Naturalis aliquis est spiritus, is in iecinore, & venis continebitur. Ex quibus locis iam appareat quod uolumus.

Nam si febris passio est cordis, & nō cerebri, necesse est Vitales esse spiritus, qui accendantur, & patiantur in febre: At si dicit non esse euidentem illius demonstrationem, nec certa aliqua ratione probare possumus eum esse, quomodo ponere possumus in eo de quo dubitamus an sit, nec probare possumus esse genus aliquot febrium certum, & distinctum ab alijs. Nec solum in eo loco, sed etiam in alijs omnibus, in quibus de eo agit, probationes aliquas adfert, quę probent eum esse, sed potius statuit legumlatorum more, eum recipiendum: veluti, quum septimo de Placitis Platonis, & Hippocratis refert, eum in arterijs, & corde gigni, & materiam ad generationem sumere ex inspiratione, & humorum exhalatione: Nec aliud inuenio, quod adferat ad probationem huius spiritus; imò, etiam de Animalis, de quo omnes videntur consentire, nullas euidentes probationes adfert: nam libro 2. & 3. de locis affectis, de eo agit, dicitque esse primum cerebri instrumentum, quo scilicet cerebrum ad sensibiles, principes, & voluntarias actiones utitur: sed quomodo id fiat, non docet, imo quum de motu agit, in fine

2. de

2.de locis affectis, nulla spirituum facta mentione, vim mouendi, & sentiendi à cerebro dicit ad partes demitti, quemadmodum Sol suo splendore omnia illuminat nulla transmissa substantia. Dicit præterea, eum contineri maximè in postremo ventriculo cerebri, libro 2. de locis affectis: in duobus autem primis ventriculis dubitat an contineatur. Alibi, vt 7.de vsu partium, scribit, maximè eum contineri, & confici in plexu retiformi: Octauo verò eiusdem Operis, dicit confici in duobus ventriculis anterioribus, & eum non solum in ventriculis, sed etiam in toto corpore cerebri contineri. Vndecimo verò dicit, spiritum in sublimè ferri suo impetu, Quinto verò de simplicibus, meminit cuiusdam spiritus innati, quem ex Stoicorum opinione dicit esse Animæ essentiam; ex sua autem esse primum animæ instrumentum, & eum in omnibus animalis partibus contineri: qui tamen non vndequaque sibi est similis, sed variat pro sanguinis differentia, huncque dicit esse vtilissimum ad naturalia opera obeunda: de quo etiam videtur mentionem facere libro 2. de Placitis, vbi scribit præter Vitalem, & Animalem, tertiũ quendam esse spiritum ex Hippocrate, qui Materialem eum vocat, & respondere dicit sicco, & humido nutrimento proportione quadam, de quo Hippocrates (vt inquit) mentionem facit, qui scribit principiũ alimenti spiritalis est os, nares, guttur, pulmo, & reliqua spiracula. Ex quibus sanè constat, dubium etiam esse, an Animalis sit aliquis spiritus; præsertim, quòd ponat eum generari in plexu retiformi ex Vitali; non probet autem esse Vitalem, & Anatome eum plexũ retiformem non agnoscat, & commentitiam rem in homine esse putet. Quòd si nec materia probari potest, & deest locus generationi; nec præterea ostẽdere potest aliquid conferre ad animales actiones, quum sine substantia aliqua illæ dicantur exerceri, sola vi demissa à cerebro, constat profectò nec Animalem spiritum recipiendum esse.

Deinde, si naturalis nullus ponitur, sed uitalis sufficere dicitur ad naturales operationes obeundas, quur etiam non poterit sufficere ille ad Animales? Nec dicere oportet, quod sit crassior quàm vt tam dignis actionibus (quales potissimum sunt principes facultates) seruire possit: nam eadem ratione tenuior esset quã materialibus, vt ita dicam naturalibus functionibus seruire posset. Præterea, ex locis præallegatis 5.de simpl.& 2.de Placitis, cogeremur Naturalem quendam ponere, de quo nulla probatio haberi potest. Quod si non ponatur, quum sine instrumento proprio Naturales actiones obiri nequeant, non magis quàm Vitales, & Animales absque proprio instrumento, desinent ea opera fieri. At quum dicantur fieri posse etiam sine spiritu aliquo, quur etiam idem de alijs non dicemus, quod scilicet ex propria singularum partium vi, quæ ex temperamento & forma resultat, omnes functiones proueniant. Qua in re mirum est, quo modo tota medicina plena sit his spiritibus, & tamen nihil inquam probauerit esse certum. Quemadmodum multa alia aliorum placita, & vulgi potius inueteratas opiniones sequutus est Galenus: sic in hac re de spiritibus Stoicorum placita potissimum est sequutus.

Sed hoc concesso, quod spiritus sint, omnis etiam generis, non cogimur aliquod genus febrium in illis ponere; quum omnia poni possint in partibus solidis, & humoribus, idque tum ratione duce, tum etiã Galeni authoritate: nam diariæ, sinochæ non putridæ, & putridæ omnes in humoribus ponuntur. Quũ enim vniuersa corporis massa leuius calefit, quicquid est vehementius excalefactum, vnius diei tempore expirat, & calor extinguitur: vnde Diaria constitui-

A tur. Quod si plus duret, fit Synocha non putrida; quæ ad plures dies extenditur, quoniam maior facta est impressio, & vehementior conceptus calor; qui non nisi longiore spacio extingui potest. Quod si perseueret calor, & totam massam æqualiter afficiat, putrida iam euadit febris Synocha. Quod si uel bilis, vel pituita, aut humor melancholicus peculiariter afficiatur, & putrescat, alterius generis putrida febris gignitur; ardens scilicet tertiana, quartana, & sic de reliquis; Nec aliquod est inconueniens, si ita dicamus, nec variat curationem, nec viuendi rationẽ, nisi per magis, aut minus, quod scilicet minore remedio opus sit vbi leuius est accensus calor, nec uenæ sectione, vt in Diaria, nec alio generosiore remedio sit opus, sed satis est quoquo modo refrigerare.

B Quod vero Galeni sit hæc etiam opinio, etsi aliquando alios sequutus aliter statuit, ex eo constat, quod scribit 9. Methodi, Diarias scilicet, & Synochas eiusdem esse naturæ, nomen autem diuersum, quod scilicet Diariæ nomen febrem ostendat, quę uno die finitur, Synochæ autem ostendant febrem, quæ per aliquot dies perseuerat continua absque accessione. Quare si sinochæ omnes tam putridæ, quam non putridæ, vtpotè oppositæ in eadem materia versantur, nempè in humore, & omnes dicimus propriam illarum materiam esse non spiritum, sed sanguinem; idẽ pariter de Diaria dicendum, vtpote quam eiusdem omninò naturæ esse sæpius eo loco dicit. Sequeretur pręterea, nunquam posse esse Hecticam, aut Putridam sine Diaria, quũ solidiora corpora non possint

C concipere pertinacem calorem, quinetiam spiritus eodem modo afficiantur.

Quod uero Synochę ex sanguine fiant, testatur eo loco, vbi dicit eas solum in his gigni, qui multo sanguine abundant, tum quod pręcipuum remediũ sit uenę sectio copiosa. Item c.12. 2.de febr.

Quod uero Diarię ipsę ex sanguine fiant, idest in sanguine accẽdantur testatur apertè cap.12.2.de Differentijs febr. vbi scribit Diaria febris fit non ob sanguinem putrescentem, sed eo duntaxat excalefacto.

Duo ergo genera febrium ex duplici materia. Vnum quod hecticum, alterum quod in humore positum dicetur, quum nomine alio careamus simplici, quo illud exprimamus: neque enim Putrida febris uocari potest, quemadmodum faciunt medici,

D qui distinguunt in Diarias, Hecticas, & Putridas, quum etiam positis Diarijs in spiritibus ex illorum opinione relinquantur Synochæ non putridę, quę in humore, nempe sanguine accenduntur. Porro, Hecticum dicitur genus illud, quod ἕξιν idest habitum corporis, & solidas partes occupet; uel quod difficillimè tollatur; quemadmodum quę habitum contraxerunt, de quo postea diligentius, quum de Hectica febre agemus. Nunc uero, quid per solidas partes intelligamus, explicandum, pręsertim, quum Galenus varia de hac re tradat: Nam solidi nomen capit aliquando pro partibus, quas neruosas uocat, ut undecimo Methodi, & 59. cap. Artis Medicinalis, ubi dicit eas restitui non posse, quum perierint. Capit uero solidas partes latius, aliquando solidas

E omnes intelligens partes, quidquid humore, & spiritu solidius est; quo nomine carnem, pinguedinem etiam, & id denique quod uulgo corporis partes uocamus, ut ex 2. Aphorismorum 7. & 1. de Differentijs febr. 7. & 12. Metho. vbi corpus ait constare ex partibus solidis, humoribus, & spiritibus. Qua ratione, Hippocrates cõtinẽtia has partes uocat, quod soli, & humores, & spiritus continent: Hoc nomine intelligimus febres accendi in solidis partibus, capiendo solidas in generali significatu.

Ergo accenduntur febres, uel in partibus solidis,

vel humoribus, & ea, quę in partibus solidis fit, Hectica vocatur. Quæ vero in humoribus, varia nomina capit: vel enim putrida est, vel non putrida; Si nō putrida, vel Diaria, vel Synocha non putrida dicta: Si putrida, vel synocha putrida, quę scilicet ex sanguine fit; vel alio nomine vocatur, pro genere scilicet humoris putrescentis: nam ex bile si continua est, ardens vocatur, si intermittens, tertiana; In pituita, si intermittens est, quotidiana; si continua, quotidiana continua; In atra bile intermittens quartana continua nomen etiam non habet, sed quartana continua dicitur: sed hæc diligentius quum de differentijs agemus: Nunc verò satis sit ostendisse, nec genera ipsa distincta fuisse proprijs nominibus, nec species ipsas sub generibus contentas, nominatas fuisse.

An verò plura, quàm duo prima genera nostra opinione, vel tria aliorum iudicio, ponenda sint, postea expendemus. Nunc vero docendum, quomodo intelligamus febrem accendi nunc in humore; nunc in partibus solidis; quum omnes partes corporis pręsertim cordis sint accensę, & calorem habeant pręter naturam: neque enim humor, qui in corde est, calidus esse potest, quin etiam substantia ipsa caloris sit particeps, aut è contra. Ita autem res debet intelligi, quod subiectum illud in quo dicitur febris accendi, sit in calefacto esse, reliqua autē in ipso calefieri: vt verbi gratia, si humoralis est febris, humores ipsi sunt excalefacti, partes vero solidę in calefieri: Contra uero si hectica febris est, partes sunt excalefactę, humores in ipso calefieri. Debemus autem intelligere illud esse excalefactum, quod adeò fixum calorem concepit, vt etiam remota agente causa, maneat tamen in eo calor: illud autem dicatur esse in calefieri, cuius agente causa ablata persistere nequit, sed simul cum causa euanescat; quomodo quum manus igni admouemus; sentitur quidem ignea vis, & calor, sed nisi diuturna mora vehementior calor conceptus sit, abit statim.

Quomodo vero id fieri possit, quòd accendatur in vno, deinde communicetur alteri calor, exemplo commodissimo docet Auicenna, ex balneo, scilicet desumpto, vbi adsunt parietes, aqua, & aer. Si enim parietes ipsi prius excalefacti aquam vicinam calefaciant, & aerem, hectices est exemplum; quod si aqua prius excalefacta, parietes excalefaciat, & aerem, exemplum est humoralis; quod si aer ipse prius excalefactus aquam, & parietes accendat, Diariam illorum opinione monstrat.

An in corde, vel alia parte id quod dicitur excalefactum poni debeat.

QVum ostenderimus febrem esse intemperiē calidam, calore scilicet exuperante, & eum à corde per vniuersum corpus transmitti; Præterea, nunc accensum esse in humoribus, nunc in partibus solidis, & aliorum opinione etiam in spiritibus; Quinetiam, quum dixerimus, putridam excitari ex humorum putredine, contineanturque tum humores in corde, & spiritus ipsi, tum etiam, quum cor sit corpus solidum, videndum est an id, quod ponitur in calefacto esse, & aliter affectum, utpote putrefactum, in corde poni debeat, vel non. Quod vero in corde hæc ponātur probatur

Primò authoritate Gal. cap. 1. de differentijs febr. ubi scribit, differentiæ sumptæ à materia in qua calor accenditur, maximè propriæ sunt, siuè ipsum corpus cordis prehenderit calor, siue humores conditos in ipsius ventriculis.

A Secundò, id ostendit ratio: si enim calor spargi debet à corde in reliquas partes, oportet profectò illic poni fontem eius, quod est accensum.

Quòd vero contrarium ostendere videtur, est, quod febris putrida non videatur fieri ex humore putrescente in corde: nam sic omnes febres putridæ essent pestilentes, vt 3. libro de Præcognitione ex pulsibus cap. 3. scribit Galenus; pestilentes scilicet febres fieri ex humoribus putrescentibus in corde.

Secundò, quòd multæ febres putridæ focum habent extra vasa, quo modo dicimus focum Quotidianæ, esse Ventriculum, Tertianę, Hepar; Quartanę vero Lienem.

At, si quis quærat, quo modo putrida febris ex corde gignatur? Respondet Galenus cap. 5. primi

B de differentijs febrium, putridam fieri, quum putridus vapor ab humore putrescente eleuatus ad cor peruenit; sed id non placet:

Primò, quod dicitur omnes febres fore pestilentes, si humores putrescant in corde; Dico, non esse necessarium: nec probari potest ex huiusmodi putredine pestilentes accendi: sed potius ex malignitate humorum, aut ex putredine maligna. Sunt enim pestilentes morbi maligni; vnde ex maligna causa nascuntur.

Secundò, sequeretur nunquam posse accendi febrem putridam putredinis causa incipiente à corde: nam quod dicitur ab inflammatione, in qua putrescunt humores, attolli vapores putridos, qui ad cor transmissi, eius humores calefaciunt; postea ve-

C ro ab eodem corde rursus in alias partes transmittū tur, in quibus humores putrefaciunt, id solum locum habet vbi ab inflammatis partibus incipit calor: at si cor ipsum prius incalescat, vt per iram, tristitiam, & cæteras huiusmodi passiones, quæ propriæ sunt ipsi cordi, & in quibus cor ipsum primo affectum, alias partes afficit; Demus enim accendi Diariam ex ira, si nolis concedere statim putridam fieri; quid tamen vbi corpus est præparatum, fieri potest: sequatur deinde putrida; quæro, quo modo putrida, & à quo genita sit? à corde certè, per vapores transmissos ab illo ad reliquas partes.

Ergo per vapores putridos, quum alioqui is qui putridus non est, putridam nequeat parere, sed solum vel Synocham, aut Diariam; At, si putridi, er-

D go ex humore putrescente eleuati: nam vapor naturam referre debet subiecti humoris à quo attollitur. Ergo humores putridi in corde, ab eo enim attollun tur huiusmodi vapores.

Tertiò, quod putridi esse debeant qui à corde ita eleuantur, ex hoc patet, quod humores illi sint in calefacto esse; nec ratio aliqua sit, qua potius dicantur habere vim putrefaciendi humores contentos in alijs partibus, quam quod ipsi sint putridi: nam quum humores sint pariter qui in corde cō tinentur vt alij, quur magis in vno, quàm in alio putredo accēdetur, pręsertim quum cor ipsum ferueat semper, vt de vsu pulsuum scribit Galenus, facilius autem putrescere possint, quę iam calidiora sunt, quam reliqua.

E Quarto, si humores qui sunt in corde, ponantur solum excalefacti, & nō putridi, erit ergo febris Diaria, ex loco pręallegato de differentijs febriū, quod ex sanguine excalefacto fiat Diaria; ex quo putrido fit putrida. Vndè semper erit Diaria, cum putrida, & sanguis semper putrefactus, & calefactus simul; quod fieri non potest, vt posteà ostendemus.

Quinto confirmatur: si febris tantummodo est, quum aliquid est calefactum in corde: ergo putrida erit quum aliquid erit putrefactū; vt enim genus effectus, ad genus causę, sic species effectus ad speciē causæ

causę se habet. Quomodo enim quæso potest esse febris putrida, nulla re putrescente in corde, in quo fons est febris: Vt enim necesse est solidas partes, & spiritus aut humores excalefieri si debeat Hectica, Diaria, aut Synocha fieri, sic oportet humores putre fieri, si putrida fieri debeat.

Sexto, aut putredo in humore leuis est, & in fieri, aut in facto esse, si leuis, necesse est, vt aliundè vim capiat, ut perfecta fiat; si in facto esse, id non potest esse; nec illud etiam, nisi cor habeat aliquid in putrido esse, quod aliorum membrorum putredinem foueat.

Concludimus ergo, in putrida omni febre humores putrescere in corde, & ex maligna putredine pestilentes febres, ex benigniore autem benigniores excitari, quum alioqui principia non seruentur. B Putridum enim à putrido fieri oportet, ut hecticum ab hectico, & excalefactum ab excalefacto.

An simul esse possint huiusmodi Febres.

QVæri solet, an perpetuo inter se distinguãtur hę febres, an potius inter se oẽs coniungantur, aut si non perpetuo, quęnam se inuicem cõpatiantur, quæ vero cum alijs consistere nequeant. Ac ꝙ seiungantur, ex hoc constat, quod Diarias uideamus solas consistere nulla putredine in humore facta. Dicuntur quoque Hecticę per se esse posse, quod tamen defendere nequeunt, qui in spiritibus febres quasdã ponunt: nam quî fieri potest ut partes solidæ pertinacem calorem concipiant; quin etiam eodem modo C spiritus afficiantur. Idem tamen urget nos pariter, qui ponimus diariã in humore accendi. Neque enim solidæ partes calefieri eo modo possunt, non calefactis ipsis humoribus; nec par quidem est ratio, nec omnino quadrat exemplum quod de balnei parietibus, aqua, & aëre afferabamus ad ostendendam harum febrium separatam generationem: nam seiunctæ sunt ea corpora inter se in balneo, & ut inanimata capere possunt motus initium ab arte in quocunque corpore ex tribus substantijs positis. In corpore vero nostro, quum omnia sint commixta, & omnia simul calefiant, & solidæ partes ab ipsis humoribus, quod maximũ est argumentũ, necesse profecto fuerit, vbi hectica est, semper aliquam aliã febrem esse coniunctam, nempè, vel diariam, aut putridam, il- D lam inquam si humores solũ calefiant: hãc uero si ẽt putrescant; non tamen necessario putrida est febris cum hectica, quum uideamus sæpè vrinas optimas reddi, aut leuiter certè mutatas; quod fieri non posset si adesset putredo. Qur ergo remedia non adhibemus, vbi putrida non adest cum hectica, quæ diarijs accommodari solent: nam si diariam necesse est adesse, qur illi pariter non medemur, ut ipsi hecticæ, & putridæ? Hæc ratio est: quoniam extincto calore, qui solidas partes obsedit, ille pariter euanescat qui humores tantum excalefacit: Non ita vero accidit, ubi putridus subest humor, qui propria præsidia exigit; nõ mirum ergo esse debet, si antiqui huius cõplicationis quæ est hecticæ cum diaria, mentionem E non fecerunt, quandoquidem id Medici officia non variat, & quatenus ad curationem attinet, perinde est ac si non esset huiusmodi complicatio. Ergo hectica semper cum aliqua alia est febre. Diaria non necessariò cum Hectica, cum Putrida vero nunquã consistere potest, etsi alijs aliter uideatur: nam humores putrescere non possunt, & simul non putrescere, quod necessarium esset, si Diaria cum Putrida consistere valeret. Si enim ex solo humore excalefacto Diaria, & Synocha non putrida consistunt, putrida autem ex illis putrescentibus nascitur, impossibile est has unquam inter se coniungi, ut est impossibile idem putrescere, & non putrescere.

Secundo, etiam si concedamus spiritus quosdam esse, & in illis Diarias accendi, tamen redditur hæc complicatio nihilo minus impossibilis: nam quum spiritus sint vapores quidã, qui ex humore subiecto attolluntur, necesse quidem est illos esse putridos, si quidem ex putrido humore attolli nequit quod non sit etiam putridum: Vnde ex illis febris quæ fieret, aut Diaria esset, aut Putrida; at ex putrido non fit Diaria, sed solum ex calefacto: vnde tantum abest, ut alij conuincere studeant huiusmodi complicationes Putridæ inquam, & Diarię semper simul inueniri, eo quòd nequeat fieri, ut humores sint putridi, quinetiam sint excalefacti spiritus, ut id nullo modo fieri queat, sed potius contrarium asserendum sit.

Tertio, si Diaria est cum putrida coniuncta, sequeretur post vnum diem eam solui, & unam postea relinqui febrem, putridam scilicet. Quod si plus duret, Synocha erit, ergo in spiritibus accendetur Synocha: deinde sequeretur, tandem illam fieri quoque putridam, nam Diariæ nisi soluantur, in putridas au thore (Galeno) transeunt, quod si factum fuerit, nullus amplius relinquetur generationis locus ipsi Diariæ. Ex quo enim quæso gignetur alia. Præterea, ex hoc conuincimur putridas in spiritu accendi: nam si Diaria ponitur in spiritu, & dicamus eas transire in putridas nisi soluantur, putrida autem iam sit, in qua nam quæso alia materia putredo excitabitur?

Hæc, & similia absurda habet opinio eorum, qui aliter sentiunt. Quare statuendum Diariam cum Hectica, & Putridam cũ Hectica simul esse, hanc uero cum Diaria consistere non posse, quod Gale. apertè testatur, cap. 9. 1. de differentijs Febr. ubi scribit ad hunc modum: Vbi excrementa per Diariam febrem plus ęquo calefacta fuerint, deinde initium putredinis inde susceperint, alterum febrium genus accendunt priore sedato.

De Differentijs Febrium.

EXpeditis febrium generibus, & ostenso quot sint genera inter se diuersa, & in qua materia singula genera poni debeant; quæ prætereа genera sola consistere ualeant; alia verò quę semper aliorum admixtione gaudẽt: & demũ, quæ se inuicem cõpatiantur, & quæ non. Sequitur ut de Differentijs agamus. Quę quidem sparguntur in omnia, & singula genera: Nam quædam habet communia Diaria cum Hectica, & Putrida, in quibusdam vero differt; siquidem illud commune est, quod continua sit; ut hectica, & nonnullæ ex putridis, commune vero cum putridis habet, quòd in humore accẽdatur. Differt autem, quod illius calor sit mitis, & suauis, quod cito terminetur, quod leuiter hominem afficiat, quæ putridis non conueniunt. Differunt prætereа Diariæ inter se, & putridę a putridis, & hecticæ ab hecticis, ex quibus quidem curationes variantur, & inter se differunt. Inuenies pręterea apud Galenum, & alios authores, quasdam esse febres, acres, alias suaues; quasdam continuas, alias intermittentes; nonnullas ordinatas, æquales, inæquales, magnas, paruas, pestilentes; alias nocturnas, diurnas, & mille alias huiusmodi differentias, quibus remedia pręscribuntur tanto sanè ab alijs differentia, quantum ipsę febres inter se differunt. Quam ob rem hęc tractatio diligenter à Medico, si quę alia excolenda est, & eo potissimum, quod hactenus aut contem

pta,

pta, aut certè nulla arte ab illis explicata videatur: Nam qui alios reprehendunt, interim maximè culpandi uidentur.

Ac ne longius abeas, Galenus lib. 1. de Differentijs febrium, antiquos medicos reprehendit, quod malè febres diuiserint, eosq; in his potissimum taxat, quod præcipuas, & proprias differentias omittant; vel quod si eas non prętermittunt, miscent tamen alienas quasdam, & inutiles differentias. Ex quibus contenditur, eum qui rectè hęc tradere uelit debere omnes differentias cognoscere, tum utiles, & inutiles; postea autem ostendere, quę utiles sint, & quę inutiles relinquantur. Deinde omnes prosequi debet, quę utiles sunt, & nihil prętermittere, atque a certo initio auspicari, ex quo intelligamus summa capita in primis diuisionibus esse comprehensa, ex quibus reliquę differentię commodè duci possunt. At interim quum alios reprehendit Galenus, & Hippocratem unum celebrare nititur; non agnoscit se alios quidem benè reprehendere, sed interim nulla laude Hippocratem in hac re esse dignum, quum illius diuisio, quam tantopere laudat, eadem omnino habeat uitia, quę in alijs adnotat: quod ueritatis causa, ut agnoscatis sectarum studio, & patrocinio, quod ubique reprehendit nonnunquam addictum fuisse Galenum nostrum, pręsertim, quum Hippocratem alijs omnibus pręferre studet. Est autem diuisio, qua utitur Hippocrates in Epidemijs libro sexto huiusmodi: Febres quędam manu mordaces, quędam mites, alię non statim mordaces, sed increscentes; nonnullę acutę, sed ab ipsa manu deuictæ, quædam statim ardentes, quędam semper debiles, siccę, quędam salsæ, aliæ inflatę, aspectu graues; quędam humidæ, rubicundæ, aliæ uel præpallidæ, uel liuidæ; hæc est illa diuisio, quam tantopere Galenus laudat, eo quod à rei substantia differentias sumat, nempè à caloris essentia: Rursus admonet, caloris differentias sumi à tribus, ex magis, & minus, ex materia subiecta, & ex ipsius caloris motu; quæ quidem rectè dicta sunt: sed tamen relinquunt in quo dubitemus.

Primò enim non constat, an plures, an pauciores differentię sumi possint, quum à nullo principio rem exordiatur, quo id probetur quod scribit.

Secundò, constat plures esse differentias, quales sunt, quum dicimus quasdam esse tertianas, quartanas, quotidianas, semitertianas, continuas, & intermittentes; quæ differentiæ quum ferè solæ tractentur ab ipsomet Galeno, vt quum illarum signa, causas, generationem, & curationem docet, sic profectò illas contemnere non oportebat in ipsa diuisione: Nam frustra illorum explicationem tentamus, quæ à generali diuisione sunt exclusa.

Tertiò, sicut à materia caloris differentias quasdam sumit, quod quędam scilicet in spiritibus, quædam in humoribus, aliæ in partibus solidis sunt accensę; quur à subiecta materia alias differentias non facit, quales sunt illæ, quod quædam in duris corporibus, alia in mollioribus, crassis, tenuibus, aut alijs corporum differentijs sint concitatæ: quippe, quum huiusmodi differentiæ curationem varient, non minus quam alię prædictæ: nam sicut alia præsidia adhibemus vbi spiritus incalescunt, alia quum partes solidæ, aut humores laborant: sic profectò varianda sunt remedia pro corporum varietate, etiamsi idem humor, aut spiritus, aut alia materia afficiatur.

Quartò, si ex materia sumit, in qua calor accenditur tanquam scilicet ex causa in qua; quur alias non ducet ex alijs causis, nempè ex efficiente, fine, & causis sine quibus non, quales sunt illæ, quod quædam nascantur ab ira; quædam ab insolatione; alia ex obstructione, ductis scilicet differentijs ex efficientibus febrium causis; vel quod quædam sint salutares; aliæ læthales, ex causa finali, & sine ipso sumptis differentijs: sic ex alijs causis (vt postea ostendemus) differentiæ capiuntur non inutiles.

Quintò, quum partes rei de ipsius essentia esse dicantur, quur quasdam non sumet ex temporibus, siue partibus ipsius febris, quales essent illæ, si diceremus, nonnullas esse, quæ quattuor tempora habent, veluti quę paulatim sine Crisi soluuntur; aliæ vero, quæ pauciora, sicut sunt quæ per Crisim, aut alio modo in principio vel incremento tolluntur.

Sextò cur nonnullas differentias non ducemus à febrium effectibus, quales sunt, quòd quædam delirium inferant, quædam soporem, aliæ Syncopen, uel alia denique accidentia, quum tamen illarum mentionem faciat Galenus quum docet 12. Methodi medendi, & 1. ad Glauconē, febrium curationē, quæ cum Symptomatibus sunt coniunctæ. Ex quibus patere puto, Hippocratem omnes differentias proprias, & principales (ita enim vocare debemus, quæ curationem variant) non enumerasse. Nunc vero ostendendum, inutiles multas differentias cū vtilibus eum miscuisse: nam quænam potest longius à substantia rei duci differentia, quam illa, quū dicit quasdam esse inflatas, aspectu graues, rubicundas, pallidas, salsas alias; quæ omnia impropriјssimè de febre dicuntur, quum hæc coloris, saporisq; sint differentiæ, non ipsarum febrium. Quod si eas admittamus tanquam vtiles; quur non etiam admittet Galenus libro secundo de locis affectis diuisionem & differentiam doloris, qua Archigenes vtebatur, quod scilicet quidam dolores essent dulces, quidam austeri. Quur enim quæso, & qua maiore licentia febrim dicemus salsam, quàm dolorem dulcem: sed hæc (vt diximus) Galenus tunc damnare solet, quum in aduersarios inuehitur, omnia autem probare, quæ vel ridicula sunt, quum Hippocratem vnum omnibus pręferre studet, & omnia illius dicta tanquam oracula tueri nititur. Quam ob rem, quum non constet ex huiusmodi differentijs quæ, & quot possint esse; quum præterea multæ sint prætermissæ, quarum alibi mentionem fecit, nonnullę adiunctæ spuriæ, & alienæ differentię, præstat methodum consulere, quę perfectum numerum semper assequitur, & vtilia ab inutilibus seiungere solet: ea autem petenda est ex libro, quem edidimus de morborum Differentijs: nam qui morborum differentias tenet, tenebit pariter differentias febriū: illic autem docuimus, differentias morborum medico necessarias (quas essentiales vocamus) sumi vel ab essentia, vel à causis, vel ab effectibus. Ab his ergo fontibus, & illis, omnes febrium differentias sumemus.

Differentiæ febrium ab essentia ipsarum desumptæ.

EST porrò febris essentia calor, siquidem per illum definitur. Sunt pariter de essentia illius, partes, siue tempora febrium; quare quæ a calore, & temporibus febrium resultabunt differentiæ, maximè propriæ, & essentiales putabuntur; adde, quæ sumuntur à proprietatibus. Porrò, caloris differentiæ ex intentione, & remissione, siue quantitate ipsius caloris, tum ex qualitate, tum etiam ex motu ipsius sumuntur. Ex copia quidem & intensione capitur ea differentia, quum dicimus, alias esse magnas febres, & alias paruas, in quibus scilicet vehemens, & multus, aut paucus, & mitis calor apparet; tanquam idē sit magna febris, &

& ea in quo multus calor exuperat. Ex qualitate caloris ea capitur, quum dicimus quasdam febres mordaces esse, alias mites; quasdam ad manum humidas, alias siccas sentiri: sunt enim hę qualitates diuersi occursus ipsius caloris. At ex motus ipsius caloris eæ capiuntur differentiæ, vt si dicamus, quasdam non statim mordaces, sed post longam manus applicationem tales apparere: alias verò statim tales sentiri; vel humidas vel siccas, aut magnas, vel paruas: nam hæc differentia in alias spargitur supradictas. Sumuntur etiam à motu eæ, quum dicimus quasdā acutas, alias non acutas esse; eo enim quòd citò moueatur calor, & finem suum assequatur, differentia hæc nascitur. Sunt quoque huius generis, quum dicimus, quandam continuam esse, aliam intermittentem, quod scilicet continuo calor moueatur, aut per interualla: Quæ vero postea differentiæ nascantur, ex diuisione continuæ, & intermittentis posteà trademus.

A partibus, & temporibus febrium ducuntur hæ differentiæ, quod quædam tria tempora, alia quattuor, & ea vel æqualia, vel inæqualia contineant; quædam sint in principio, aliæ in fine.

A proprietate capiuntur quædam differentiæ. Est enim proprium febrium, quod quædam benignæ, aliæ malignæ existant, quæ alio nomine à more febrium capi dicuntur.

Differentiæ febrium sumptæ à causis.

EX materia, in qua febres accenduntur, hę nascuntur differentię, quod quædam in humoribus, quædam in partibus solidis, quędam in spiritibus aliorum opinione nascantur: & inter humores, quædam in sanguine, quædam bile flaua, vel atra, aut pituita proueniant: vndè biliosæ, sanguineæ, pituitosæ.

A subiecto corpore, quòd quædam in crassis, vel gracilioribus, duris, asperis, mollioribus, viris, fœminis, senibus, iunioribus, aut alio modo affectis corporibus consistunt. Sumuntur, & à subiecto eæ, quum dicimus quasdam fomitem habere, & focum in ventriculo, alias in liene, hepate, vel alijs partibus.

Ab efficientibus verò causis multiplices proueniunt differentiæ: veluti quum dicimus, quasdam ab euidentibus causis oriri, vt diarias; quasdam a cōtrarijs, vt putridas; nonnullas ex obstructione, alias ex ira, vel insolatione: Sunt huius quoque generis si dicamus, quasdam hyemales; alias autumnales, vt quartanam hyemalem, & autumnalem dicebat Hippocr. quam hyems, vel autumnus peperit.

A fine sumuntur hæ differentiæ, quum dicimus, quasdam esse salutares, alias lethales; quod ad salutem, vel mortem terminentur.

A Causis iuuantibus, lædentibus, & soluentibus febres, ducitur hæc differentia, quum dicimus, quasdam per venæ sectionem solui, quales sunt Synochæ non putridæ; alias vero per purgationem, vt putridas; quasdam sola refrigeratione extingui, ut diarias.

A Causis vero sine quibus non, duci dico differentias, quæ ex generationis, solutionisque modo, loco in quo proueniunt ordine generationis, & solutionis, capiuntur: ueluti, quum dicimus, quasdam primogeneas esse, vt diarias; alias secundarias, ut hecticas; quasdam paulatim gigni, & solui, ut hecticas, alias confertim, ueluti quæ ex calida, & adurente materia nascuntur. Item quasdam publicè grassantes, alias sparsim quosdam inuadentes; huius generis est

A & illa differentia quum dicimus, quasdam nouas febres, alias inueteratas esse.

Quoniam vero inter causas potissimum efficientes quædam simplices sunt, quædam cōpositæ, hinc differentia ea oritur, quod quædam simplices, quædam compositæ, & inter has complicatæ nonnullæ, vel confusæ dicantur: & quædam exquisitæ, & legitimæ, aliæ spuriæ; quamquam tamen non impedit si quis has differentias vltimas, à proprietate febris dicat. Ea autem differentia, qua dicimus quasdam esse symptomaticas; alias vero his contrarias, à generationis ratione, quis sumi dicet, quæ enim alios morbos sequuntur symptomaticæ, quod scilicet cum symptomatis in hic conueniant, quod alios affectus sequantur, vt symptomata ipsos morbos.

B

Differentiæ febrium sumptæ ab effectibus.

SVnt effectus febrium vt aliorum morborum, actiones læsæ, qualitates corporis mutatæ, & excrementa præter naturam reddita. Vndè hæ differentiæ, quum dicimus, quasdam febres delirium inferre, aut soporem, vel sitim, aut pallidas esse, vel inflatas, aut falsas (vt Hippocrates vocat,) sumuntur ab effectibus, quos inferunt febres. Huius quoque generis est, quum dicimus febres quasdam esse cum symptomatis coniunctas, quod scilicet symptomata appareant insignia, quę peculiarem medici operam desiderant; hæ ergo, & si quæ aliæ repe-
C riantur horum generum, differentiæ febrium constituendæ; nam ex his generibus aliæ quędam differentię resultant, de quibus suo loco, nam continuæ, & intermittentes, multifariam diuiduntur, & diariæ, & putridę, & hecticę, quasdam differentias capiunt, quas explicare eius est loci, in quo peculiaris de singulis generibus tractatio instituetur.

De causis febrium.

EXplicatis febrium generibus, & differentijs, sequitur vt illorum causas, & signa explicemus. Ac primum quidem de causis agendum, quoniam hæ postea signa sua prębent ad fe-
D brium dignotionem. Pręterea, quum nemo notas illius rei quęrere tentet, quas esse dubitet: ea autem re vera esse cognoscamus, quæ causas aliquas habent, siquidem eius quod non est, causa nulla est, ideò de causis prius agendum quàm de signis; tum etiam, quod res suaptè natura sit dignior. Ac tanto quidem diligentius de hac re à nobis agendum, quāto negligentius hęc à maioribus nostris sunt tradita; nam quum tractatio huiusmodi inprimis requirat, vt ponamus quot sint causæ, & quæ considerandæ in febribus, non inuenias qui hęc doceat. Ac quum in primis quod commune omnibus est febribus doceri debeat, quod inquam febris causa esse possit, inuenies id contemptum ab illis, qui statim diariæ, aut hecticę, aut putridę causas explicare aggrediun-
E tur. Quinetiam illud damnandum, quod omnium differentiarum quas ponunt, causas non prosequantur: nam vix reperias quid magnam, aut paruam febrem, quid ordinatam, aut inordinatam, breuem, aut longam pariat. Inueniemus pręterea, authores agere de corporibus aptioribus ad febres concipiendas, vt statim Auicenna post differentias febrium de hac re agit. Inuenias & eos agere de foco, & loco, qui veluti fomes est ipsius febris; sed quum hęc non tractēt sub ratione alicuius causę, ignoramus ad quā partem pertineant, quum tamen plurimum referat

id scire, quantum, si interest omnia ex suis capitibus ducere, & ad ea reuocare, ab eo quod est sparsim, & temerè de vnaquaq; re agere. Ad hęc plurimū refert scire à quib. causæ omnes efficientes sumantur, quę, & qualis sit illarum vis, & vsus; quonam modo prętereà in illarum enumeratione progrediendum; quę primo ponendæ, quæ deinceps, quæ omnia vel contempserunt antiqui Scriptores, vel certè negligentius explicarunt.

Quæ, & quot sint ponendæ in febribus causæ.

INuenias Scriptores de causis febrium perpetuo ferè versari in efficientibus causis, quum scilicet docent quid diariam, aut putridam, aut hecticam committere valeat; sed interim alia causarū genera non sunt contēnenda: nā materia, & subiectū in quo febris accenditur, spectari debet, quod facimus, quum docemus vniuersas febres nostra opinione in humoribus, vel partibus solidis accendi; & spectamus præterea, quales in vnaquaq; materia accendantur: quales. s. in sanguine, pituita, bile, humore melancholico, & reliquis corporis materijs; quæ, etsi propriè subiecta quædam sunt, quum febres non dicantur ex tali materia fieri, vt inflammatio ex sanguine; tamen ad differētiam alterius subiecti in quo consideramus, an in calidis, frigidis, humidis, siccis, gracilibus, crassis corporibus, & cæteris corporis differentijs accendantur, nomine materię donabimus. Consideramus ergo iam tria genera, efficiens, materiam, & subiectum. Consideramus, prætereà, locū, in quo febres, vel consistunt, aut fomitem habent: Hæc enim causa est quare in eadem materia nunc continuæ, nunc intermittentes, & quartanæ, aut tertianæ gignantur. Spectamus iuuantes, lædentesq; causas, & quæ ex corporis raritate, densitate, & alijs causis sine quibus febres gigni, conseruari, augeri, tollique nequeunt. Postremò, quod inprimis erat dicendum formas diuersas: alia enim forma est putridæ, quam diariæ aut hecticæ, aut continuæ, quàm intermittentis.

Quæ Febres parere possint.

AVicenna non docet, quæ possint febres parere, sed statim diariæ, posteà putridæ, & demum hecticæ febris causas quærit: idque temerè: nam inprimis ratio dictat, docendum esse quæ possint febres accendere: Deinde hoc, vel aliud febris genus. Prætereà quum ex diuersis causis concludamus diariam, & non putridam esse febrem: veluti, quum ex vigilia ea nata est, putridam autem putamus, si obstructio eam peperit; nemo inter se hęc distinguere poterit, qui prius vim eorum, quę febres parere possunt, perspectam non habuerit. Vndè Gal. c. 4. lib. 1. de Differentijs febrium, enumerare nititur quæ sint effectrices illarum causæ, quum docet ex lassitudine, ira, mœrore, coctione, frigore, insomnijs, cruditate, temulentia, satietate, aere pestilenti, & côuersatione eorum, qui febre tenentur; quinetiam ex otio, plethora, prauis cibis, medicamentis, aere calido, & ex alijs similibus febres concitari: qua quidē in re laudandus est, ꝙ nitatur earum causas inuenire: Sed quum nullo principio posito, nec ex quibusdam fontib. eas ducat, probari omninò nequit illius tractatio: nam ex ea nemo vnquam intelligere potest an plures, vel pauciores his, quas enumerat causæ reperiri valeant. Quod qui ignorat, certè huius rei scientiam non tenet: siquidem ea quærit, quæ, &

A quot sint febrium effectrices causæ: quod numquam inueniet ex particularium huiusmodi enumeratione, sed omnino genera, & capita rerum sunt excutienda, ex quibus omnia particularia, quæ enumerata sunt, & alia multa, quę prętermittuntur emanare cognoscuntur. Atqui, non vnum esse genus eorum, quę febres pariunt, certissimū est; quippè differt temulentia ab ira, & frigore; hęc ab obstructione; obstructio ab inedia, & lassitudine. Quare videndum, quot omninò possint esse genera eorum, quę febres parere sunt apta.

Itaque quum docuerimus libro primo, de causis morborum cap. 10. quattuor esse rerum genera, quę morbos gignunt, nempè quæ assumuntur extrinsecus adhibentur, vel à nobis geruntur, aut excernun-
B tur, vel retinentur: excutienda singula sunt genera, & sumenda ex omni genere, quę febres committendi vim habeant.

Igitur in genere eorum, quę assumūtur est nimia copia, inopia, & vitiosę rerum substantię, & qualitates, quę quidem omnia febres parere possunt. Etenim copia alimenti multos humores gignit, crassos etiam, & viscidos, qui venas, & arterias obstruentes, prohibita transpiratione febrem accendunt; Inopia verò corpus exsiccatur, calorque accenditur: vndè ex satietate, temulentia, & inedia, & cruditate, febres nascuntur, sumptis ab his, quę assumuntur in corpus causis. Quinetiam cibi, aut medicamenta calidiora, qualia sunt acria, & amara, calorem intendunt; & febrem pariunt. Sunt prętereà toto gene-
C re, & maligna quadam natura inimica, quę quum assumuntur, vel per os, aut annum, vel aliam quamcunque partem, febrium sunt authores: cuiusmodi sunt venena toto genere apta ad febres procreandas. An non etiam ex modo, tempore, & ordine assumptionis febres proueniunt, in quibus nec substantia, nec copia, nec qualitas damnari potest: veluti, quū ex lactis post alios cibos assumptione, peruerso ordine febres nascuntur, aut quum incalescente adhuc corpore, & ęstuante, frigidam bibimus; vel statim à somno expergefacti cibum intempestiuè ingerimus aut quum vniuersam cibi copiam, quam partiri oportebat, affatim assumimus; vel sępius in plures vices eam partimur; quib. quidem de causis febres indies nascuntur. Hęc quidem monstrant febres ab illis na-
D sci, sed non primò, nec per se, sed quoniam vel qualitatem, aut quantitatem, vel substantiam alimenti permutant: etenim hac prępostero ordine assumptum febris est author, quod scilicet cruditatem pariat, & corruptionem: ex qua putredo, & febris oritur. Quum vero nondum exercitato corpore, & excitato calore, cibus ingeritur, perperam côcoquitur, atq; hinc obstructiones, & corruptiones proueniunt: Aestuante verò corpore, patefactis immoderatè venis, aquę potio sese intro insinuat, & parta densitate prohibet caloris difflationem, vndè febris nascitur: vbi verò confertim ingeritur alimentum, veluti obruto calore, cruditates pituitosę nascuntur; quę obturatis vasorum cauitatibus excitant febres. Quare hęc ad tria prędicta rediguntur, non tamen impedio
E si quis omnia inter se seiungere velit.

Iam verò, inter ea quę retinentur, & excernuntur, non desunt febrium causę: siquidem bilis, quę quotidie excerni consueuit, si fortè retineatur proportione cum alijs humoribus vitiata, febres aucto calore intendit; pituita vero alio modo, quod scilicet sua viscîditate cauitates occupet, prohibeatque effluuium caloris excitatis scilicet obstructionibus. Eodem modo, si cui excerni consueuit humorum copia, veluti mulieribus accidit, quę singulis mensibus sese a superfluo humore exonerant,

nerant, retenta copia obstructiones pariter facit, unde febris oritur. Hac quidem ratione, otium febris causa esse dicitur: quod scilicet languescat per ocium calor, qui nec probè concoquit alimentum, nec excrementa expurgat. Quum vero frigidiora excrementa, reijciuntur, necesse est calidos humores, qui in corpore relinquuntur, exuperare, atq; ita calorem intendi. Hoc modo ergo ex retentis, & excretis febres ipsæ nascuntur.

Cęterum, quo modo, & à quibus nascantur febres inter ea quæ extrinsecus nocent, videndum est: varium etenim est illorum genus, quæ extrinsecus adueniunt v. capite, & libro præallegatis ostendimus: siquidem quædam impulsu agunt, cuiusmodi sunt vulnerantia, contundentia, frangentia; quædam vero nos circundando offendunt, vt aer, natationes, lotiones; Item quæ corpori applicantur, vt vnctiones, cerata, vel appenduntur collo, vel alijs partibus, aut circumligantur, vt vincula, quæ partibus inijciuntur, quorum omnium natura perpendenda est, & videndum, an ex omni genere reperiri possint, quæ febres excitent.

Igitur inter ea, quæ ambiunt corpus, non desunt quæ febres pariant: siquidem aer calidus, vt æstiuus, apricatio, & frigidus pariter: veluti in his accidit, qui post validiorem concitatioremque exercitationem, in locis frigidis versantur. Quin & lationes in aqua aluminosa, vel sulphurea, & natationes in aqua frigida febres sæpius accenderunt, sed diuerso modo nonnulla ex his, alia vero eodem id faciunt: siquidē quæ calida sunt, absque adstrictione febris sunt causæ: eoq; vehementiore calore sese in corpus insinuantia nostrum intendant, & augeant, frigida vero, atq; etiam calida, sed cum adstrictione coniuncta, eo q densent externam superficiem, prohibeantque fieri efflationem, & transpirationem fuliginosi excremēti, quod continuò euaporat. Duobus ergo modis, quæ nos circundant, febres gignunt, immissione scilicet vehementioris caloris, aut prohibitione euaporationis.

At quæ applicantur, & adiunguntur corpori, siquidem vniuerso admoueantur, eadem vi, eodemq; modo vt prædicta febres faciunt: nam vnctiones adstringentes, aut calefacientes, febres pariunt; illæ quidem cohibito excremento, quod exhalare debet; hæ verò transmissa per cutem ad cor calorifica vi. Si vero vni parti duntaxat adhibeantur, vix possint febrem committere, nisi princeps sit pars, quæ facilè conceptum calorem in alios transmittere valeat. Alio præterea modo, tum hæc, tum prædicta, febres creant eo scilicet, quod humores commoueant ab ima parte in venas, & arterias, qui obstructione excitata, putredinem, & calorem intendunt: ueluti quū uernalis calor, aut hybernus, humores à capite emanare faciunt, ille quidem liquando, hic uero exprimendo.

Iam uero quæ impetu extrinsecus nocent, febrem committendi uim habent, quod ostendunt uulnera, morsus ferarum, contusiones, & fracturę, quę febres asciscunt, sed non eodem modo omnia id faciunt: Etenim ferarum morsus id uidentur efficere, quòd feruorem quendam ad cor transmittant: reliqua uero eo quod dolore excitato fluxiones adducant, quæ uel obstructiones pariant, aut nimia partis repletione putrescunt, atque hoc modo ex putredine febres pariunt.

Superest quartum genus, quod ea continet, quæ à nobis geruntur, continetque hoc genus animi, corporisque motiones, inter quæ nonnulla sunt, quæ calorem augent, eo excitato uehementius qui insitus est: cuius generis sunt exercitationes uiolentæ, &

A concitatæ: siquidem nimio motu calor in partibus, quæ ad motiones obeundas sunt demandatæ plus iusto calefiunt; ab illis posteà usque ad cor transmittitur calor, qui caloris ipsius uisceris auctionis pariter est causa: quædam uerò ueluti per ebullitionem quādam calorem augent, ut ira, per quam sanguis in corde feruet. Alia uerò uidentur calorem ex siccitate parere, ut tristitia, in qua corpus nutriri desinit, & oborta siccitate calor intenditur, qui dum utili humore abundat, mediocris esse solet, uel etiam, quod in eo affectu cor patiatur, & uehementius exerceatur. Quomodo uero per gaudium immoderatum, uigiliam, & somnum febres commoueantur, non docet Galenus: uidetur tamen per gaudium id fieri, quod passio quędam sit ipsius cordis, quę uehemen-

B tius ipsum cor exercet: Per uigilias uerò cruditates nascantur, uel exsiccatur corpus: Vndè ex cruditate putredines, & obstructiones; ex siccitate uerò calor intenditur: sic uitę studia, & cogitationes, calorem exercent, & intendunt, quum uehementius in opere peragendo uersantur.

An uero quæ appenduntur, uim huiusmodi habere possint, ut febres gignant, uobis relinquo expendēdum: nam quod quędam per inspirationem putridi calidique uaporis id facere ualeant, omnibus cōpertum esse puto: An uerò quædam occulta quadam natura facultatem obtineant febres pariendi, sicut quædam inueniuntur, quę fœtus perimunt, aut partus iuuant coxis alligatos, de quibus Dioscorides sępius, & Galenus nonnumquam mentionem faciunt, com-

C pertum non habeo. Satis autem sit, genera inuenisse eorum omnium quæ febres efficere possunt; id quod, ut ostendimus, nulla methodo hactenus est ab alio quopiam factum.

Quomodo prædicta causà febres gignant, & calor à corde in reliquas partes per febres transmittatur.

NOn satis est inuenisse febrium causas, sed præterea modus, & ratio inuenienda, qua febris gignitur: quod etiam à Galeno quęsitum uidemus in libro de Differentijs febrium 1. cap. 4. ubi docet Medicos plerosque nihil plus scire

D quam uulgus nouerit: nam ex ira, lassitudine, crapula, & reliquis prædictis occasionibus, nasci febres, uulgus etiam nouit. At, quo modo, & an uno, uel diuerso, ea omnia id faciant, non conantur explicare; quum tamen res ipsa summoperè sit necessaria ad curationem instituendam; propterea quod non externis causis, sed internis remedia adhibemus, & secundum diuersum modum diuersa remedia excogitamus. Vbi enim quædam adstringendo febres concitant, remedium est aperire, ubi uero excrementa sunt retenta, auxilium est petendum à uacuantibus: ubi ebullitio excitatur, excogitanda quæ feruorem remittant: unde sæpè duabus causis inter se diuersis uno remedio succurrimus. Prodest enim exercitatio, ubi externum frigus, aut otium nocuit, & quę intro

E assumuntur frigida febres pepererunt: undè meritò modus, & ratio, quam seruant causæ agentes, explicanda est. De qua quidem re; etsi obiter iam egerimus quum docebamus quonam modo causæ omnes ex prædictis generibus ductæ febres facerent; tamē, non constat ex ea tractatione, quot, qualesue modi esse possint; quod imprimis est explicandum. Præterea, non constat, an eodem modo, & per eadem cor accendat in alijs partibus calorem, uel non, & an idem sit gignendi modus in hectica, qui est in putrida.

Itaque vt de primo agamus, Galenus omnes modos, quibus febres accenduntur, quinque esse contendit; motum inquam, putrefactionem, conuersationem, siue viciniam rei calidæ, permixtionem calidæ substantiæ, & suppressionem calidi excrementi. At solis æstum, ignem, medicamenta, & alia omnia, quę extrinsecus cuti appropinquant ob vicinitatem febrium, causas esse censet, transmisso scilicet ad cor ipso calore. Verum excipienda sunt vulnerantia, quæ per putredinem potius, aut prohibitam euaporationem elatam ab humore coarctato, febrem pariunt. Quæ vero extrinsecus refrigerando occurrunt, & quæ intrinsecus coarctant meatus, vel densando, vel obstruendo, vt portiones frigidæ, humorum copia, crassities, viscditas, & quæ hæc pariunt alimenta, prohibitione calidi effluuij febrium causæ censentur. Iram verò, tristitiam, lassitudinem, ratione motus febrium (inquit) sunt causæ. De his vero, quæ ob permixtionem calidæ substantię febres pariunt, exempla non ponit in libro de Differentijs febrium, quod tamen facit in libro de causis morborum; siquidem, alimenta, & medicamenta calidiora, vno modo febres faciunt, quod illa cum humoribus permixta calorem augeant; alio vero, quod obstructiones pariant sua copia, crassitie, & viscditate: alio, quod grauatis viribus putrescant; ex putredine autem febris. Verum his modis non continētur omnes causæ: nam quod inedia febres gignat, idem author est passim: at id nec per constipationem, nec vicinitatem, nec putrefactionem, nec suppressionē, aut mixtionem calidæ substantię fit; Nec vigilia, C quę tamen diarias committit, ad eos redigi posse videtur: quare adderem sextum modum, qui ex humoris defectu calorem intendit. Quo modo inedia febrium est causa, quod scilicet copiosum humorem non suppeditet, quo calor irrigetur: vigilia vero ducto calore ad externas partes, vel cruditates parit, aut humorem secum euocat, dissoluitq;.

Quomodo verò à corde gignantur febres docendum: nam qua ratione ad illud ab alijs partibus calor transmittatur, antea ostendimus. Itaque opinio omnium est, calorē mediante spiritu à corde in vniuersas partes mitti. Quod si ita est, quomodo ergo vnquam potest Hectica incipere: si enim necesse est partes solidas calorem concipere à spiritibus & sanguine, necesse erit ipsos spiritus antea semper esse D excalefactos: vnde Diaria semper præcedit. Et certè, argumentum hoc est maximi momenti, præsertim his qui ponunt febrem esse affectum totius corporis: nam quomodo quæso in singulas partes calor perueniet primò, si iam spiritus sunt excalefacti in corde. At si quis ponat febrem esse affectum solius cordis: respondere posset, partes solidas ipsius cordis esse excalefactas, & ab illis postea calefieri spiritus & sanguinem, qui tandem similiter vt cor ipsum partes reliquas afficiat. Verum, absurdum videtur esse, existimare, vnquam cordis substantiam calefieri primò posse à quonam, & quo modo. Quū enim quæ alterant ipsum cor, vel statim incipiant in ipso corde, veluti est ira, tristitia, & aliæ illius passiones, vel aliundè per arterias calorem ad illud im- E mittant; necesse profectò est æqualiter calefieri, & simul accendi omnia, quæ in eo sunt: vndè, quum semper id, quod tenuius est, promptius patiatur, quam quod crassius, & durius, necesse fuerit sanguinem, & spiritus si qui sint prius perpetuò accendi. Vndè illud quoque sequitur, nunquam hecticam incipere posse; quod etiam Galenus apertè testatur 2. de Crisibus, etsi aliter alibi sentiat. Sed hæc postea suo loco commodius: nunc satis sit statuisse, ꝙ febris gignatur in corde à causis prædictis, & quod

A semper prius humores & spiritus calorem vehementiorem concipiant, quam partes solidæ; non tamen necesse est putridas febres excitari antequam excitetur hectica; quoniam etsi solidæ partes contactu humorum incalescant: tamen ita affectæ illæ esse possunt, vt antè quam humor putrescat, solidæ partes sint in calefacto esse.

Iam vero alij modi sunt explicandi, quibus prędictæ causæ febres committant: non enim illud solum oportet scire, quòd quædam putrefaciendo, alia mota, alia ob vicinitatem, alia ob mixtionem, & cęteros prædictos modos febres pariant, sed etiam quod quædam per se, quædam per accidens; quod quędam maiore, aut minore vi id faciant; & quid in vno plus quam in alio possit; hęc enim curatio- B nem, & prędictionem variant: siquidem alijs præsidijs est opus, quū ea, quæ nocent per se id faciunt, alijs quum per accidens; nam si frigus externum febrem peperit, calefacientia sunt adhibenda; si ira nocuit, sola refrigeratio necessaria est: Magis periclitantur, qui ex aëre pestilenti inspirato, quam qui ex ira, aut cutis densitate laborant. In maiore periculo versantur frigida corpora, quam calida, si pari febre laborent: vndè non solum quæ, & quot sint, quæ febres faciant, sed quo modo, & qua vi singula id præstent, perspectum esse oportet.

Quæ requirantur vt prædicta, causæ febrium fiant; & de subiectis Febrium.

GAlenus c.6. primi de differentijs febrium, postea quam enumerauit, à quibus rebus, & quibus modis febres committantur, docet oportere corpora esse præparata ad ipsas febres, si modo illę gigni debeant: idque exemplo docet, quod scilicet hæc ratio sit, quur aliqua corpora in aëre pestilenti peste corripiantur, alia uero non: nā quum eadem sit efficiens causa, non idem tamen sequatur, non aliundè potest peti ratio, quam ex subiecta materia, quæ diuerso modo est affecta. Verùm, non docet author ille quid per corporis pręparationem intelligat, & quænam putet esse pręparata magis, quam alia: nam exemplum quod ponit, scriptum est duntaxat de præparatis ad pestilentes febres, non ad omnes. Pręterea, quum libro de causis morborum, requirat alia pręter corporis pręparationem ad morborum generationem, siquidē, tempus, magnitudinem, approximationem, & vicinitatem rei requirit in causis agentibus: Idem profecto in febrium generatione prætereundum non est. Quare, vt ab hoc incipiamus requiruntur causæ, quę febres parere debent, substantiam, qualitatem, quantitatem, modum, tempus, & ordinem agendi; pręterea vicinitatem, & corporis pręparationem, ut exemplis res patefieri nullo negocio potest: nam nō omnia sed solùm quę calorem accendere possunt, febres committuntur, & calida non omnia, sed solum quę vehementia sunt, & quę confertim agunt; non omni tempore, sed potissimum à cibo exercitatio febrem inducit: Lac post alios cibos corrupto ordine eundem morbum parit: Sol eos non afficit quos non attingit, nec eos pręcipitat in febrem, qui difficilè patiuntur. At de corporibus pręparatis ad febrem, Auicenna agit; idem facit Galenus 8. Methodi med. sed diuersa tractatione vtuntur illi: etenim, Auicenna paratiora putat ea corpora esse ad febres excipiendas, quæ quidem calida sunt, & humida, & maximè si humiditas caliditatem superet: Secundum locum concedit calidis & siccis; deinde sequuntur calida, tum humida, postea tempe-

rata

rata; Inepta sunt frigida & humida: longissimè uero absunt frigida, & sicca: At Galenus, primum locum tribuit calidis, & siccis, secundum calidis, & humidis, tertium calidis, quartum siccis, quintum temperatis, in quatuor vero reliquis ordinem non ponit. Differunt ergo in hac re, quod calidis, & humidis primas tribuat Auicenna; Galenus uero calidis, & siccis, & certè nescio vter melius in hac re sentiat: nam etsi febris igneæ est naturę, qui facilius in sicco corpore, & calido accenditur, tamen, ex minima quaque occasione vbi humor exuperat, obstructiones, putredinesq́; pręsertim vigente calore nascuntur. Quam ob rem quum febris, quę gignitur, vel hectica, vel diaria, aut putrida sit, dicerem ad hecticas & diarias, calida & sicca maximè esse exposita: calida uero & humida ad putridas. De alijs vero dubium non est: nam quod dubitari posset corpora calida tantum aptiora esse, quam calida, & humida, eo quod vicinior hęc sit calidę, & siccę, quę omnium prima ex Galeno constituta est, ratione caret: siquidem, occasionem excitandę febris maiorem accipit calor ab humore, quam quum ille mediocris est cum siccitate pari mensura coniunctus.

Spectanda pręterea est causarum efficientiū uis: nam humida, & calida ab humectantibus, & calefacientibus promptius afficiuntur quam à calefacientibus, & exsiccantibus: sic calida, & sicca à calidis, & siccis, & similia denique à similibus maiore facilitate afficiuntur. Nec oportet duntaxat differētias huiusmodi ex primis qualitatibus in corporibus notare, sed etiam alias; veluti eam, quę sumitur ex raritate, & densitate crassitie, & tenuitate, robore, & imbecillitate: etenim quæ infirma sunt corpora ab omnibus causis facilius patiuntur, quam quæ ualida existunt. At in aliis differentijs non est eadem ratio: siquidem, densa corpora, externus calor minus offendit, quā rara: contrarium uero in frigore se habet: crassa corpora putredini maximè obnoxia, minus tenuia; quinetiam in his, qui tenues, & angustos uenarum meatus habent, cibi crassi, & viscidi, uel multi prōptius accendunt febres, quam in alijs, qui latiores eos habent, qui uero calefaciunt cibi, aut medicamenta, potius eos incendunt qui latioribus meatibus constant. Quam ob rem, ne singula prosequamur qui velit inuenire quęnam corpora paratiora sint ut febribus corripiantur, spectare debet eam relationem quum habent corpora ad diuersas efficientes causas, diuersasq́; febres; tum demum id intelliget quod quærit.

De materia febrium.

EXpedita consideratione causarum efficientium, & subiecti febriū; superest vt pauca de materia dicamus; quam duplicem esse diximus; humorem scilicet, & partes solidas. Ac in humore quidem uniuerso, idest tota massa quæ sanguinis nomen sibi vindicauit, accendi Diarias, & Synochas utrasque, putridas inquam, & non putridas; in reliquo uero omni humore putridæ solum excitantur, nunc continuæ, nunc intermittentes, nunc simplices, nunc compositæ, aut alterius differentiæ, de quibus postea agemus. Nunc vero docendi ratio postulat, vt doceamus quænam materia aptior sit ad febrilem calorem concipiendum. Vt enim id in subiecto quæsiuimus, sic etiam rationi est consonum, ut idem in diuersa materia, quę febribus subijcitur, doceamus. id quod etiam utrunque à Galeno tactum fuit, 2. cap. de Differentijs febr. vbi docet facilius spiritus quam humores, & hos promptius quam partes

A solidas accendi, quod scilicet tenuius facilius quàm crassum afficiatur. Quod si ita est, ratio exigit, ut hi, quibus tenuiores sunt spiritus tenuioresq́; humores facilius alijs febre corripiantur, & in ipsis humoribus, qui tenuiores sunt promptius calorem recipiāt vnde ardentes, tertianæque febres promptius quam Synochæ, & hę quam pituitosæ, & hæ rursus, quam melancholicæ proueniant, At, de multo, & pauco humore non eadem fortè est ratio, paratiores siquidem uidentur esse ad febres illi, in quibus multi redundant humores, quam quibus pauci adsunt: præsertim, si ab internis causis, & obstructione febris nascatur: nam multitudo paratior est ad obstructiones committendas. At, ita fortè, & exercitatio, & maximè tristitia promptius in illis calorem auget, qui

B minorem humorum copiam in se continent: quippè quum ut pauca aqua ab igne promptius incalescit, quam quæ multa est; sic de humoribus credendum sit. Quoniam vero corrupti nonnunquam, & mali vigent humores in alijs verò aliter affecti, constat profectò in eo quod est corruptum expeditius calorē accendi, quam in alio quod sanum est, illud enim infirmo, hoc ualido corpori respondet. si quæ autem reperientur in materia subiecta differentiæ, ad imitationem eorum quæ hactenus prodidimus, facilè intelligere poterimus, quę aptiora, uel ineptiora sint ad febrilem calorem concipiendum.

De focis siue locis in quibus febres fouentur.

C MEminit Galenus 11. Methodi, foci febrium nec tamen docet quid per eum intelligat; nec alio loco illius mentionem facit: tamen ex exemplis quibus utitur, & leui quadam explicatione nihil aliud uidetur intelligere quam partem illam quæ febris principium in se continet; ita enim habet 11. Methodi: Oportet autem per principium febris intelligere non partem, in qua febris accēditur, cuiusque passio febris dicitur esse; siquidem, hoc modo vnicus esset focus ipsum cor; nimirum, quum illius passio sit febris, sed quæ materiam gignit, suppeditatque ipsi febri. Quo modo primo ad

D Glauconem scribit idem author in Quotidiana Ventriculi, in Tertiana, Hepatis, In Quartana, Lienis maximam curam esse habendam: nam Ventriculus Pituitæ, sedes, Hepar Bilis, Lien Humoris Melancholici esse putatur: ex quibus humoribus prędictę febres gignuntur; Non ergo locum oportet intelligere per focum eum, in quo febris accenditur, aut in quo putrescit humor, quandoquidem, eo modo cor vnicus esset focus, quum tamen plures esse dicantur. Hoc vero non habitus corporis, in quo putrescere putātur humores, qui intermittentes febres pariunt; quamquam tamen contingit, ut idem aliquando sit locus in quo putrescunt, gignuntur, & continentur humores, velut in Synocha febre, cuius focus alius esse non potest quam magna uasa; quę humores continent huiusmodi febris authores; In

E Diaria erit quoque focus quidam, magna scilicet uasa, in quibus sanguis calefit vniuersus. Est porrò de focis febrium habenda ratio, vtpotè, quum causæ sint, sine quibus febres ipsæ extirpari nequeunt. Agimus ergo de illis sub nomine Causæ quam vltimam posuimus inter eas, quę ad hanc tractationem pertinent. Locus enim inter causas sine quibus non, à nobis in opere de Causis positus est. Sunt tamen, & aliæ ponendę causæ sine quibus, in febribus, vt Cōcoctio, Expulsio, Cutis raritas, & densitas, internorum meatuum apertio, robur & imbecillitas partium; cū

quibus, & sine quibus, febres nec augeri, nec tolli, nec minui possunt: Legendus tamen locus est in fine duodecimi Methodi, vbi ita habet: Quippe particula quam obstructio, aut putredo, aut phlegmone obsedit, febris ipsius veluti focus est.

Cætera, quæ pertinent ad propulsionem febriū, illarumque causarum remotionem, & Symptomatum mitigationem desiderātur, & ex libris nostris de officijs Medici elicienda.

His explicatis, quæ communia præfati sumus esse omnibus generibus febrium, tempestiuum esse duco, ut ea, quæ peculiaria sunt singulis generibus, & proprijs singulorum generum differētijs expendamus: neque enim generalissimorum cognitio sufficit, nisi ad inferiores species sit peruentum, idque in omni disciplina, & maximè in nostra Medicina, quæ ut Galenus optimè scribit lib. 1. ad Glauconē, nō hominem, non febrem, sed hunc hominem, & hanc febrē curat: Agendum ergo est de febre, quæ in humoribus, & partibus solidis consistit, duo enim erant hæc genera: Ac quoniam ferè ab humoribus febres incipere solent, deinde ab illis in partes solidas transire consueuerunt, & curatu præterea sunt faciliores, & sæpius inuadunt, medicique operam magis requirunt; propterea ab illis meritò auspicabimur. At quoniam quędam contrahuntur febres in humoribus absque illarum putredine; aliæ vero cum putredine, de his posteriore loco, quoniam aliæ simpliciores existunt, & generatione præcedere solent, faciliusque abiguntur, agemus. Verùm, quia in humoribus non putrefactis leuissimę, breuissimæq; quædā febres concitantur, quæ Diariæ dicuntur, aliæ verò grauiores, & longiores; quæ quoniam perpetuum quędam tenorem seruant, ideò Synochæ, idest continentes dicuntur, quæ etsi cū Diarijs eiusdē sint naturę, ut apertè Galenus 9. meth. scribit, si quidem eadem est materia, quæ calorem concepit, tota inquam massa, idem locus, eædem causę effectrices, ut postea ostendemus, tamen quia ob uehementiæ inæqualitatem pręsidia uariantur: ideo seiunctim de vtroque genere agendum erit. Qua in re eum ordinem sequemur, quem in generali tractatione obseruauimus: nam primum quid Diaria febris ostendemus; deinde quot, & quę illius Differentiæ 3. quę Causę 4. quę Signa quę eā declarent, & pręmonstrēt quid futurum, aut causas effectrices commemorent. Vltimo loco curationem aggrediemur. Nec contemnere quidem hæc oportet, ut fieri video, quòd scilicet rarò ad diarias medici accersantur; nimirum quum prius solutæ sint, aut in alias migrauerint, quàm medicus vocetur: Quod etsi ita est, tamen nonnunquam etiam primo die ad huiusmodi febres aduocantur medici, qui nisi rectam curandi illarum rationem tenuerint, nec eas præsentes agnouerint, prohibere non poterunt, quo minus succedant aliæ grauiores, quæ ab illis enascuntur. Hac ergo potissimum ratione diariarum tractatio necessaria; tum etiam, vt agnoscamus, quæ sint præsidia leuiora, quæ in propellendis febribus adhiberi possunt: nam ferè quæ huiusmodi sunt, requirunt, diariæ, vtpote quæ leuissimæ, mitissima quoque exigant præsidia.

Quid Diaria Febris.

Diaria febris, siue Ephemera vt Gręci vocāt, nomen sumpsit, à tempore, & spacio quo affligere solet: nam quoniam vno die finitur, ideo diaria nuncupatur, explodendaque est barbarorum opinio, qui Ephemeram dictam putant à quodam pisce Ephemeron (vt aiunt) vocato, qui vnico die viuit. Verum contra id facere videtur, quod habet Galenus 8. Methodi, vbi scribit febres diarias esse posse, quę vsque ad quartum etiam diem extenduntur, quum dicat se solum agere velle de Diarijs in eodem libro, & interim curationem earum doceat quæ ad supradictum terminum producuntur. Quin etiam libro 9. Methodi, sinochas febres diariarum genere cōtineri scribit, quum tamen ad multos dies sinochæ extendantur. Addo, quod libro 1. ad Glauconem, aliter diarias definiat, quum dicit Ephemeras febres vocari, quę ex lassitudine, & ebrietate, & alijs causis procatarcticis nascuntur: Qua quidem in re non dubito nomina, & res inter se in hoc ab eo authore confundi: nam etsi eadem materia est diariarum, & sinocharum, tamen quæ diariæ sunt, nunquam sinochæ esse possunt, aut sinochæ diarię, quum nomen ostendat diariam solum esse eam, quæ vno die finitur, & de nomine ipso quæstio sit, cuius proprietas retinenda, quam etsi tertiana simplex, & cōposita, & etiam intermittens, & continua in eadem materia accenduntur, tamen malè has illius nomine, aut è contra illam horum appellatione donaremus. Ex causis uero gignentibus describere febrem diariam, non videtur rationi consonum, quoniam, & hecticæ, & putridæ ab eisdem causis sæpè proueniunt. Quare diarias docemus propriè, & solum eas esse, quæ vnico die affligunt ægrotantes. Verum quū dixerimus diariam, uel in spiritibus aliorum opinione, uel in humoribus, ut nostra fert opinio, sed non putrefactis, excitari, fortasse non videbimur has ab alijs separare, quæ ex putredine humorum, vel partibus solidis excalefactis per vnum diem durant: uerum non ita res se habet: quoniam nulla est, quæ tam citò finiatur ea excepta, quę absque humorum putredine nascitur; quando nequit humor putrescere, concoqui, & expelli vna die, nec partes solidę concipere febrilem calorem, & eodem spacio disponere. Perfecta ergo est ex durationis tempore diarię descriptio, quandoquidem si diceremus eam esse, quæ nascitur ex humorum calefactione absque putredine, non eam separaremus à sinochis; ex quibus constat, quid sit diaria febris; & quod Galenus, & Auicenna confundant Synocham cum diaria; quū diariam dicunt vsq; ad tres dies extendi.

Differentiæ Diariarum Febrium.

Differentię febrium diariarum, quæ contemnendę non sunt, sumuntur ab essentiā, causisque illarum; Quędam enim acriores alijs existunt, veluti quæ ex tristitia, & uigilia sunt excitatę: abundantior vero calor est in febrib. quas peperit ira, parcior, in his quę sunt natę ex tristitia: mitior apparet ab initio calor in illis, qui ex densitate laborant: vnde licet ex qualitate caloris, quantitate, siue copia, & motionis modo, quod scilicet acris, vel suauis, paucus, vel multus, statim, uel paulo post attollatur, huiusmodique appareat, differentias capere. Porro a causis sumitur ea differentia, quam habet Gal. initio octaui Methodi, & repetit

tit nono eiusdem Operis libro, vbi scribit, quasdam esse, quę causam non habent amplius, quę gignat, augeatque febres: veluti sunt illę quę ex ira, tristitia, labore sunt natę, & ablatis sedatisq; huiusmodi causis, perseuerant. Addit alias initio decimi, quæ ex dolore, vigilia, cura, vstione, & bubone procreatę sunt, alię uero quę ex constipatione externa ab aere frigido, vel etiam ab ustione, ut eodem libro scribit; aut à balneis aluminosis, vel alio modo adstringentibus, vel etiam a leui obstructione, à cibis glutinosis, & crassis, vel multi succi: nam ab his etiam causis diarię febres oriuntur, si medicum, (vt inquit Galenus) sint nactę qui prohibere sciat recisis causis ne in putridas transitus fiat. Notandę sunt huiusmodi differentię, propterea quod curationem euariant: Alia siquidem pręsidia debentur his, quę acriores, alia his, quæ mitiores, alia illis quæ ira, uel lassitudo commisere. Possent aliæ sumi ex symptomatis, siue effectibus differentiæ, quod scilicet quædam pulsus edant elatiores, veluti quæ ab ira essent natæ; aliæ vero depressiores, sicut sunt quæ ex tristitia proueniunt: sic aliæ urinæ redduntur in hac, aut illa differentia, & vario modo cutis, reliquumque corpus afficitur à diuersis febribus: sed quoniam hæ differentię curationem non variant, nisi quatenus febrium varias differentias significant, aut varias causas; ideò aut alienas, aut certè non præcipuas existimabimus.

Causæ Diariarum efficientes.

GAlenus varijs in locis Diariæ causas recenset: nam libro primo ad Glauconem ob lassitudinem, ebrietatem, iram, furorem, merorem, animi curas, ex inguinum inflammatione nata ex ulcere manifesto: præterea ex vigilia, externo frigore, & ustione oriri Diarias febres ponit. At 10. Methodi, dolorem addit, & constipationem externæ cutis, & obstructionem etiam meatuum internorum, si modo leuis fuerit. Addit cruditatem libro octauo, & 9. Methodi, sicut etiam obstructionem internam. Addit & lib. 1. de differentijs febr. temulentiam, & satietatem. Verùm probari non potest huiusmodi tractatio, quoniam primum à nullo capite certo exorditur, quo intelligere possimus, nec plures, nec pauciores esse posse. Secundo, quod non omnes comprehendat causas, quæ huiusmodi febres committere ualent: nam sicut tristitia, sic profectò, & lætitia huiusmodi febrium causa esse potest; nec alienum est sicut ex nimia satietate, sic etiam ex retentione excrementi biliosi, huiusmodi febres prouenire. Sicut etiam ex cibis, potionibusq; calidioribus & ex medicamentis, vt vnctionibus extrinsecus admotis. Præterea, quur huiusmodi causæ Diarias solas excitare dicantur, & non alię causæ; veluti grauiores obstructiones non satis constat; propterea scilicet, quod ex natura rei non exorditur causarum inuestigatio, oportet enim quum causas alicuius rei quęrimus, ante oculos ponere illius essentiā, & ita excussis singulis partibus, à quibus causæ morborum petuntur, spectare quid possit, aut nequeat illius esse causa.

Itaque si Diaria febris sit ex sanguine duntaxat excalefacto, non autem ex putredine humorum, & leuiores oportet esse causas quæ Diarias pariant. Quæ enim vel putrefaciendi, vel solidas accendendi vim sunt sortita, maiore quadam facultate sunt donata: nec illorum impetus vnius diei tempore cō pesci potest. Qua ratione si singulos fontes causarum febrium excutiamus, facilè inueniemus quæ A poni debeant huiusmodi febrium causæ, quæ vero reijciendæ, & si quæ omissæ sunt, facilè addi poterunt, & si quæ fortè aliæ temerè sunt enumeratæ, falsæ deprehendentur.

Ergo inter ea, quæ geruntur, siue fiunt, optimè dictum est animi passiones veluti iram, tristitiā, curas, febrium huiusmodi causas esse, quoniam suaptè natura excalefacere, non autem putrefacere sunt apta, eo quod leuem calorem in corpore excitent.

Sic inter corporis motiones violentæ exercitationes, quæ lassitudinem accersunt, vt cursus, palestra, concertatio, violenta equitatio, clamores, & si quę sunt huiusmodi motiones, quę vel vniuersum corpus, vel cor statim excalefacere possunt, tales febres procreant. Quomodo vero, & in quibus possint hęc B febres concitare, paucis tradendum: nam etsi ira suapte natura febris est author; non tamen pari ui omnes accendit: sicut nec tristitia, vel lassitudo, aut alia denique causa pariter afficit. Modus præterea ignorandus non est quo febres nascuntur, propterea quod curatio variatur ob diuersum modū: Etenim diuersa præsidia Diarijs excitatis ab ira adhibemus his quæ ex tristitia, vel alia causa sunt natæ: Quoniam etsi omnes huiusmodi causæ febrium sunt causæ, non tamen eodem modo, atque id quidem est quod Galen. 1. de febr. magnoperè requirit in Medico, ut scilicet modos vniuersos agnoscat, quibus febres à suis causis proueniunt, quando vulgus etiam nouit causas ipsas, modos autem ipsos minimè.

Ergo, vt ab his quæ geruntur, auspicemur, & ab C animi perturbationibus, ira ob motum uehementiorem irascibilis facultatis, in ipso corpore cordis residentis febres concitat; nouimus enim motum vim habere calefaciendi; at quomodo febrem dicimus nasci ob motum facultatis irascibilis Galeno authore, quum testetur Aristoteles, nihil aliud esse iram, quam sanguinis ebullitionem circa cor, quod quidem verissimum est: verum ebullitio sanguinis nascitur ob motum vehementiorem ipsius facultatis, quę sanguinem agitat, & commouet. Potest autem plurimum ira in calidis, & siccis corporibus, & densis, quibusque vitale robur est infirmum: nam calida, & sicca motu, & ebullitione, ut ligna arida ab igne facilè succenduntur, & à densis corporibus fuliginosa ex ebullitione excitata excrementa non D facilè expirant, sed intus retentæ calorem exasperant. Tristitia (inquit Galenus) non ob ebullitionem, sed ob motum duntaxat, causa est febris. Verum quo modo ob motum id faciat, non docet, An forte id fit, quod moueatur calidum natiuum ad cor, & illic veluti suffocetur ob nimiam copiam; vel potius, quod facultas, quæ tristitiæ est author, vehementius exerceatur; An fortè etiam quoniam ob tristitiam corpus infeliciter nutritur: vnde ob siccitatem calor exasperatur.

Per gaudium accendi febres non est alienum à ratione, nec alia ratione id fieri videtur, quàm quod vehementer commoueatur facultas quæ huius passionis est causa. Ea autem postea contenta in corpore humores agitat, & accendit.

E Ex timore febres quoque nascuntur, propterea quod vniuersus sanguis ab externis partibus contrahitur ad cor, qui quum liberè difflari nequeat, succenditur: At verò quæ fiunt à corpore, omnia motu, & attritu, siue à nobis, siue aliundè proueniant, febres committunt: sic enim lassitudo attritu articulorum eas parit. Idem fit per vociferationem, violentius commoto thorace, & partibus in eo contentis, & equitationem, remigationem, gestationem, & alias denique corporis motiones.

Cæterum, quæ assumuntur, vel quod calida sint actu,

vel humoribus, & ea, quę in partibus solidis fit, Hectica vocatur. Quæ vero in humoribus, varia nomina capit: vel enim putrida est, vel non putrida; Si nõ putrida, vel Diaria, vel Synocha non putrida dicta: Si putrida, vel synocha putrida, quę scilicet ex sanguine fit; vel alio nomine vocatur, pro genere scilicet humoris putrescentis: nam ex bile si continua est, ardens vocatur, si intermittens, tertiana; In pituita, si intermittens est, quotidiana; si continua, quotidiana continua; In atra bile intermittens quartana continua nomen etiam non habet, sed quartana continua dicitur: sed hæc diligentius quum de differentijs agemus: Nunc verò satis sit ostendisse, nec genera ipsa distincta fuisse proprijs nominibus, nec species ipsas sub generibus contentas, nominatas fuisse.

An verò plura, quàm duo prima genera nostra opinione, vel tria aliorum iudicio, ponenda sint, posteà expendemus. Nunc vero docendum, quomodo intelligamus febrem accendi nunc in humore; nunc in partibus solidis; quum omnes partes corporis pręsertim cordis sint accensę, & calorem habeant pręter naturam: neque enim humor, qui in corde est, calidus esse potest, quin etiam substantia ipsa caloris sit particeps, aut è contra. Ita autem res debet intelligi, quod subiectum illud in quo dicitur febris accendi, sit in calefacto esse, reliqua autẽ in ipso calefieri: vt verbi gratia, si humoralis est febris, humores ipsi sunt excalefacti, partes vero solidę in calefieri: Contra uero si hectica febris est, partes sunt excalefactę, humores in ipso calefieri. Debemus autem intelligere illud esse excalefactum, quod adeò fixum calorem concepit, vt etiam remota agente causa, maneat tamen in eo calor: illud autem dicatur esse in calefieri, cuius agente causa ablata persistere nequit, sed simul cum causa euanescat; quomodo quum manus igni admouemus; sentitur quidem ignea vis, & calor, sed nisi diuturna mora vehementior calor conceptus sit, abit statim.

Quomodo vero id fieri possit, quòd accendatur in vno, deinde communicetur alteri calor, exemplo commodissimo docet Auicenna, ex balneo, scilicet desumpto, vbi adsunt parietes, aqua, & aer. Si enim parietes ipsi prius excalefacti aquam vicinam calefaciant, & aerem, hectices est exemplum; quod si aqua prius excalefacta, parietes excalefaciat, & aerem, exemplum est humoralis; quod si aer ipse prius excalefactus aquam, & parietes accendat, Diariam illorum opinione monstrat.

An in corde, vel alia parte id quod dicitur excalefactum poni debeat.

QVum ostenderimus febrem esse intemperiẽ calidam, calore scilicet exuperante, & eum à corde per vniuersum corpus transmitti; Præterea, nunc accensum esse in humoribus, nunc in partibus solidis, & aliorum opinione etiam in spiritibus; Quinetiam, quum dixerimus, putridam excitari ex humorum putredine, contineanturque tum humores in corde, & spiritus ipsi, tum etiam, quum cor sit corpus solidum, videndum est an id, quod ponitur in calefacto esse, & aliter affectum, utpote putrefactum, in corde poni debeat, vel non. Quod vero in corde hæc ponãtur probatur

Primò authoritate Gal. cap. 1. de differentijs febr. ubi scribit, differentiæ sumptæ à materia in qua calor accenditur, maximè propriæ sunt, siuè ipsum corpus cordis prehenderit calor, siue humores conditos in ipsius ventriculis.

A Secundò, id ostendit ratio: si enim calor spargi debet à corde in reliquas partes, oportet profectò illic poni fontem eius, quod est accensum.

Quód vero contrarium ostendere videtur, est, quod febris putrida non videatur fieri ex humore putrescente in corde: nam sic omnes febres putridæ essent pestilentes, vt 3. libro de Præcognitione ex pulsibus cap. 3. scribit Galenus; pestilentes scilicet febres fieri ex humoribus putrescentibus in corde.

Secundò, quòd multæ febres putridæ focum habent extra vasa, quo modo dicimus focum Quotidianæ, esse Ventriculum, Tertianę, Hepar, Quartanę vero Lienem.

At, si quis quærat, quo modo putrida febris ex corde gignatur? Respondet Galenus cap. 5. primi B de differentijs febrium, putridam fieri, quum putridus vapor ab humore putrescente eleuatus ad cor peruenit; sed id non placet:

Primò, quod dicitur omnes febres fore pestilentes, si humores putrescant in corde; Dico, non esse necessarium: nec probari potest ex huiusmodi putredine pestilentes accendi: sed potius ex malignitate humorum, aut ex putredine maligna. Sunt enim pestilentes morbi maligni; vnde ex maligna causa nascuntur.

Secundò, sequeretur nunquam posse accendi febrem putridam putredinis causa incipiente à corde: nam quod dicitur ab inflammatione, in qua putrescunt humores, attolli vapores putridos, qui ad cor transmissi, eius humores calefaciunt; postea vero C ab eodem corde rursus in alias partes transmittũtur, in quibus humores putrefaciunt, id solum locum habet vbi ab inflammatis partibus incipit calor: at si cor ipsum prius incalescat, vt per iram, tristitiam, & cæteras huiusmodi passiones, quæ propriæ sunt ipsi cordi, & in quibus cor ipsum primo affectum, alias partes afficit; Demus enim accendi Diariam ex ira, si nolis concedere statim putridam fieri; quid tamen vbi corpus est præparatum, fieri potest: sequatur deinde putrida; quæro, quo modo putrida, & à quo genita sit? à corde certè, per vapores transmissos ab illo ad reliquas partes.

Ergo per vapores putridos, quum alioqui is qui putridus non est, putridam nequeat parere, sed solum vel Synocham, aut Diariam; At, si putridi, er- D go ex humore putrescente eleuati: nam vapor naturam referre debet subiecti humoris à quo attollitur. Ergo humores putridi in corde, ab eo enim attolluntur huiusmodi vapores.

Tertiò, quod putridi esse debeant qui à corde ita eleuantur, ex hoc patet, quod humores illi sint in calefacto esse; nec ratio aliqua sit, qua potius dicantur habere vim putrefaciendi humores contentos in alijs partibus, quam quod ipsi sint putridi: nam quum humores sint pariter qui in corde cõtinentur vt alij, quur magis in vno, quàm in alio putredo accẽdetur, pręsertim quum cor ipsum ferueat semper, vt de vsu pulsuum scribit Galenus, facilius autem putrescere possint, quę iam calidiora sunt, quam reliqua.

E Quarto, si humores qui sunt in corde, ponantur solum excalefacti, & nõ putridi, erit ergo febris Diaria, ex loco pręallegato de differentijs febriũ, quod ex sanguine excalefacto fiat Diaria; ex quo putrido fit putrida. Vndè semper erit Diaria, cum putrida, & sanguis semper putrefactus, & calefactus simul; quod fieri non potest, vt posteà ostendemus.

Quinto confirmatur: si febris tantummodo est, quum aliquid est calefactum in corde: ergo putrida erit quum aliquid erit putrefactũ; vt enim genus effectus, ad genus causę, sic species effectus ad speciẽ

causę se habet. Quomodo enim quæso potest esse febris putrida, nulla re putrescente in corde, in quo fons est febris: Vt enim necesse est solidas partes, & spiritus aut humores excalefieri si debeat Hectica, Diaria, aut Synocha fieri, sic oportet humores putre fieri, si putrida fieri debeat.

Sexto, aut putredo in humore leuis est, & in fieri, aut in facto esse, si leuis, necesse est, vt aliunde vim capiat, ut perfecta fiat; si in facto esse, id non potest esse; nec illud etiam, nisi cor habeat aliquid in putrido esse, quod aliorum membrorum putredinem foueat.

Concludimus ergo, in putrida omni febre humores putrescere in corde, & ex maligna putredine pestilentes febres, ex benigniore autem benigniores excitari, quum alioqui principia non seruentur. Putridum enim à putrido fieri oportet, ut hecticum ab hectico, & excalefactum ab excalefacto.

An simul esse possint huiusmodi Febres.

QVeri solet, an perpetuo inter se distinguãtur hę febres, an potius inter se oēs coniungantur; aut si non perpetuo, quęnam se inuicem cõpatiantur, quæ vero cum alijs consistere nequeant. Ac ꝙ seiungantur, ex hoc constat, quod Diarias uideamus solas consistere nulla putredine in humore facta. Dicuntur quoque Hecticę per se esse posse, quod tamen defendere nequeunt, qui in spiritibus febres quasdã ponunt: nam quî fieri potest ut partes solidæ pertinacem calorem concipiant; quin etiam eodem modo spiritus afficiantur. Idem tamen urget nos pariter, qui ponimus diariã in humore accendi. Neque enim solidæ partes calefieri eo modo possunt, non calefactis ipsis humoribus; nec par quidem est ratio, nec omnino quadrat exemplum quod de balnei parietibus, aqua, & aëre afferebamus ad ostendendam harum febrium separatam generationem: nam seiuncta sunt ea corpora inter se in balneo, & ut inanimata capere possunt motus initium ab arte in quocunque corpore ex tribus substantijs positis. In corpore vero nostro, quum omnia sint commixta, & omnia simul calefiant, & solidæ partes ab ipsis humoribus, quod maximũ est argumentũ, necesse profecto fuerit, vbi hectica est, semper aliquam aliã febrem esse coniunctam, nempè, vel diariam, aut putridam, illam inquam si humores solũ calefiant: hãc uero si ēt putrescant; non tamen necessario putrida est febris cum hectica, quum uideamus sæpè vrinas optimas reddi, aut leuiter certè mutatas; quod fieri non posset si adesset putredo. Quur ergo remedia non adhibemus, vbi putrida non adest cum hectica, quæ diarijs accommodari solent: nam si diariam necesse est adesse, quur illi pariter non medemur, ut ipsi hecticæ, & putridæ? Hæc ratio est: quoniam extincto calore, qui solidas partes obsedit, ille pariter euanescat qui humores tantum excalefacit: Non ita vero accidit, ubi putridus subest humor, qui propria præsidia exigit; nõ mirum ergo esse debet, si antiqui huius cõplicationis quæ est hecticæ cum diaria, mentionem non fecerunt, quandoquidem id Medici officia non variat, & quatenus ad curationem attinet, perinde est ac si non esset huiusmodi complicatio. Ergo hectica semper cum aliqua alia est febre. Diaria non necessariò cum Hectica, cum Putrida vero nunquã consistere potest, etsi alijs aliter uideatur: nam humores putrescere non possunt, & simul non putrescere, quod necessarium esset, si Diaria cum Putrida consistere valeret. Si enim ex solo humore excalefacto Diaria, & Synocha non putrida consistunt, putrida autem ex illis putrescentibus nascitur, impossibile est has unquam inter se coniungi, ut est impossibile idem putrescere, & non putrescere.

A

Secundo, etiam si concedamus spiritus quosdam esse, & in illis Diarias accendi, tamen redditur hæc complicatio nihilo minus impossibilis: nam quum spiritus sint vapores quidã, qui ex humore subiecto attolluntur, necesse quidem est illos esse putridos, si quidem ex putrido humore attolli nequit quod non sit etiam putridum: Vnde ex illis febris quæ fieret, aut Diaria esset, aut Putrida; at ex putrido non fit Diaria, sed solum ex calefacto: vnde tantum abest, ut alij conuincere studeant huiusmodi complicationes Putridæ inquam, & Diarię semper simul inueniri, eo quòd nequeat fieri, ut humores sint putridi, quinetiam sint excalefacti spiritus, ut id nullo modo fieri queat, sed potius contrarium asserendum sit.

B

Tertio, si Diaria est cum putrida coniuncta, sequeretur post vnum diem eam solui, & unam postea relinqui febrem, putridam scilicet. Quod si plus duret, Synocha erit, ergo in spiritibus accendetur Synocha: deinde sequeretur, tandem illam fieri quoque putridam, nam Diariæ nisi soluantur, in putridas au thore (Galeno) transeunt, quod si factum fuerit, nullus amplius relinquetur generationis locus ipsi Diariæ. Ex quo enim quæso gignetur alia. Præterea, ex hoc conuincimur putridas in spiritu accendi: nam si Diaria ponitur in spiritu, & dicamus eas transire in putridas nisi soluantur, putrida autem iam sit, in qua nam quæso alia materia putredo excitabitur?

C

Hæc, & similia absurda habet opinio eorum, qui aliter sentiunt. Quare statuendum Diariam cum Hectica, & Putridam cũ Hectica simul esse, hanc uero cum Diaria consistere non posse, quod Gale. apertè testatur, cap. 9. 1. de differentijs Febr. ubi scribit ad hunc modum: Vbi excrementa per Diariam febrem plus æquo calefacta fuerint, deinde initium putredinis inde susceperint, alterum febrium genus accendunt priore sedato.

De Differentijs Febrium.

EXpeditis febrium generibus, & ostenso quot sint genera inter se diuersa, & in qua materia singula genera poni debeant; quæ prætetea genera sola consistere ualeant; alia verò quę semper aliorum admixtione gaudēt: & demũ, quæ se inuicem cõpatiantur, & quæ non. Sequitur ut de Differentijs agamus. Quę quidem sparguntur in omnia, & singula genera: Nam quædam habet communia Diaria cum Hectica, & Putrida, in quibusdam vero differt; siquidem illud commune est, quod continua sit; ut hectica, & nonnullæ ex putridis, commune vero cum putridis habet, quòd in humore accẽdatur. Differt autem, quod illius calor sit mitis, & suauis, quod cito terminetur, quod leuiter hominem afficiat, quæ putridis non conueniunt. Differunt præterea Diariæ inter se, & putridę a putridis, & hecticæ ab hecticis, ex quibus quidem curationes variantur, & inter se differunt. Inuenies pręterea apud Galenum, & alios authores, quasdam esse febres, acres, alias suaues; quasdam continuas, alias intermittentes; nonnullas ordinatas, æquales, inæquales, magnas, paruas, pestilentes; alias nocturnas, diurnas, & mille alias huiusmodi differentias, quibus remedia pręscribuntur tanto sanè ab alijs differentia, quantum ipsę febres inter se differunt. Quam ob rem hęc tractatio diligenter à Medico, si quę alia excolenda est, & eo potissimum, quod hactenus aut contempta,

D

E

pta, aut certè nulla arte ab illis explicata videatur: Nam qui alios reprehendunt, interim maximè culpandi uidentur.

Ac ne longius abeas, Galenus lib. 1. de Differentijs febrium, antiquos medicos reprehendit, quod malè febres diuiserint, eosq; in his potissimum taxat, quod pręcipuas, & proprias differentias omittant; vel quod si eas non pręter mittunt, miscent tamen alienas quasdam, & inutiles differentias. Ex quibus contenditur, eum qui rectè hęc tradere uelit debere omnes differentias cognoscere, tum utiles, & inutiles; postea autem ostendere, quę utiles sint, & quę inutiles relinquantur. Deinde omnes prosequi debet, quę utiles sunt, & nihil pręter mittere, atque a certo initio auspicari, ex quo intelligamus summa capita in primis diuisionibus esse comprehensa, ex quibus reliquę differentię commodè duci possunt. At interim quum alios reprehendit Galenus, & Hippocratem unum celebrare nititur; non agnoscit se alios quidem benè reprehendere, sed interim nulla laude Hippocratem in hac re esse dignum, quum illius diuisio, quam tantopere laudat, eadem omnino habeat uitia, quę in alijs adnotat: quod ueritatis causa, ut agnoscatis sectarum studio, & patrocinio, quod ubique reprehendit nonnunquam addictum fuisse Galenum nostrum, pręsertim, quum Hippocratem alijs omnibus pręferre studet. Est autem diuisio, qua utitur Hippocrates in Epidemijs libro sexto huiusmodi: Febres quędam manu mordaces, quędam mites, alię non statim mordaces, sed increscentes; nonnullę acutę, sed ab ipsa manu deuictæ, quædam statim ardentes, quędam semper debiles, siccę, quędam salsæ, aliæ inflatę, aspectu graues; quędam humidæ, rubicundæ, aliæ uel præpallidæ, uel liuidæ; hæc est illa diuisio, quam tantopere Galenus laudat, eo quod à rei substantia differentias sumat, nempè à caloris essentia: Rursus admonet, caloris differentias sumi à tribus, ex magis, & minus, ex materia subiecta, & ex ipsius caloris motu; quæ quidem rectè dicta sunt: sed tamen relinquunt in quo dubitemus.

Primò enim non constat, an plures, an pauciores differentię sumi possint, quum à nullo principio rem exordiatur, quo id probetur quod scribit.

Secundò, constat plures esse differentias, quales sunt, quum dicimus quasdam esse tertianas, quartanas, quotidianas, semitertianas, continuas, & intermittentes; quæ differentiæ quum ferè solæ tractentur ab ipsomet Galeno, vt quum illarum signa, causas, generationem, & curationem docet, sic profectò illas contemnere non oportebat in ipsa diuisione: Nam frustra illorum explicationem tentamus, quæ à generali diuisione sunt exclusa.

Tertiò, sicut à materia caloris differentias quasdam sumit, quod quędam scilicet in spiritibus, quædam in humoribus, aliæ in partibus solidis sunt accensę; quur à subiecta materia alias differentias non facit, quales sunt illæ, quod quædam in duris corporibus, alia in mollioribus, crassis, tenuibus, aut alijs corporum differentijs sint concitatæ: quippe, quum huiusmodi differentiæ curationem varient, non minus quam alię prædictæ: nam sicut alia præsidia adhibemus vbi spiritus incalescunt, alia quum partes solidæ, aut humores laborant: sic profectò varianda sunt remedia pro corporum varietate, etiamsi idem humor, aut spiritus, aut alia materia afficiatur.

Quartò, si ex materia sumit, in qua calor accenditur tanquam scilicet ex causa in qua; quur alias non ducet ex alijs causis, nempè ex efficiente, fine, & causis sine quibus non, quales sunt illæ, quod quædam nascantur ab ira; quædam ab insolatione; alia ex obstructione, ductis scilicet differentijs ex efficientibus febrium causis; vel quod quædam sint salutares; aliæ læthales, ex causa finali, & sine ipso sumptis differentijs: sic ex alijs causis (vt postea ostendemus) differentiæ capiuntur non inutiles.

A

Quintò, quum partes rei de ipsius essentia esse dicantur, quur quasdam non sumet ex temporibus, siue partibus ipsius febris, quales essent illæ, si diceremus, nonnullas esse, quæ quattuor tempora habent, veluti quę paulatim sine Crisi soluuntur; aliæ vero, quæ pauciora, sicut sunt quæ per Crisim, aut alio modo in principio vel incremento tolluntur.

Sextò cur nonnullas differentias non ducemus à febrium effectibus, quales sunt, quòd quædam delirium inferant, quædam soporem, aliæ Syncopen, uel alia denique accidentia, quum tamen illarum mentionem faciat Galenus quum docet 12. Methodi medendi, & 1. ad Glauconē, febrium curationē, quæ cum Symptomatibus sunt coniunctæ. Ex quibus patere puto, Hippocratem omnes differentias proprias, & principales (ita enim vocare debemus, quæ curationem variant) non enumerasse. Nunc vero ostendendum, inutiles multas differentias cū vtilibus eum miscuisse: nam quænam potest longius à substantia rei duci differentia, quam illa, quæ dicit quasdam esse inflatas, aspectu graues, rubicundas, pallidas, salsas alias; quæ omnia impropriјssimè de febre dicuntur, quum hæc coloris, saporisq; sint differentiæ, non ipsarum febrium. Quod si eas admittamus tanquam vtiles; quur non etiam admittet Galenus libro secundo de locis affectis diuisionem & differentiam doloris, qua Archigenes vtebatur, quod scilicet quidam dolores essent dulces, quidam austeri. Quur enim quæso, & qua maiore licentia febrim dicemus salsam, quàm dolorem dulcem: sed hæc (vt diximus) Galenus tunc damnare solet, quum in aduersarios inuehitur, omnia autem probare, quæ vel ridicula sunt, quum Hippocratem vnum omnibus pręferre studet, & omnia illius dicta tanquam oracula tueri nititur. Quam ob rem, quum non constet ex huiusmodi differentijs quæ, & quot possint esse; quum præterea multæ sint prætermissæ, quarum alibi mentionem fecit, nonnullę adiunctæ spuriæ, & alienæ differentię, præstat methodum consulere, quę perfectum numerum semper assequitur, & vtilia ab inutilibus seiungere solet: ea autem petenda est ex libro, quem edidimus de morborum Differentijs: nam qui morborum differentias tenet, tenebit pariter differentias febriū: illic autem docuimus, differentias morborum medico necessarias (quas essentiales vocamus) sumi vel ab essentia, vel à causis, vel ab effectibus. Ab his ergo fontibus, & illis, omnes febrium differentias sumemus.

B C D

Differentiæ febrium ab essentia ipsarum desumptæ.

EST porrò febris essentia calor, siquidem per illum definitur. Sunt pariter de essentia illius, partes, siue tempora febrium; quare quæ a calore, & temporibus febrium resultabunt differentiæ, maximè propriæ, & essentiales putabuntur; adde, quæ sumuntur à proprietatibus. Porrò, caloris differentiæ ex intensione, & remissione, siue quantitate ipsius caloris, tum ex qualitate, tum etiam ex motu ipsius sumuntur. Ex copia quidem & intensione capitur ea differentia, quum dicimus, alias esse magnas febres, & alias paruas, in quibus scilicet vehemens, & multus, aut paucus, & mitis calor apparet; tanquam idē sit magna febris, E

&

& ea in quo multus calor exuperat. Ex qualitate caloris ea capitur, quum dicimus quasdam febres mordaces esse, alias mites; quasdam ad manum humidas, alias siccas sentiri: sunt enim hę qualitates diuersi occursus ipsius caloris. At ex motus ipsius caloris eæ capiuntur differentiæ, vt si dicamus, quasdam non statim mordaces, sed post longam manus applicationem tales apparere: alias verò statim tales sentiri; vel humidas vel siccas, aut magnas, vel paruas: nam hæc differentia in alias spargitur supradictas. Sumuntur etiam à motu eæ, quum dicimus quasdã acutas, alias non acutas esse; eo enim quòd citò moueatur calor, & finem suum assequatur, differentia hæc nascitur. Sunt quoque huius generis, quum dicimus, quandam continuam esse, aliam intermittentem, quod scilicet continuo calor moueatur, aut per interualla: Quæ vero postea differentiæ nascantur; ex diuisione continuæ, & intermittentis posteà trademus.

A partibus, & temporibus febrium ducuntur hæ differentiæ, quod quædam tria tempora, alia quattuor, & ea vel æqualia, vel inæqualia contineant; ꝙ quædam sint in principio, aliæ in fine.

A proprietate capiuntur quædam differentiæ. Est enim proprium febrium, quod quædam benignæ, aliæ malignæ existant, quæ alio nomine à more febrium capi dicuntur.

Differentiæ febrium sumptæ à causis.

EX materia, in qua febres accenduntur, hę nascuntur differentię, quod quædam in humoribus, quædam in partibus solidis, quędam in spiritibus aliorum opinione nascantur: & inter humores, quædam in sanguine, quædam bile flaua, vel atra, aut pituita proueniant: vndè biliosæ, sanguineæ, pituitosæ.

A subiecto corpore, quòd quædam in crassis, vel gracilioribus, duris, asperis, mollioribus, viris, fœminis, senibus, iunioribus, aut alio modo affectis corporibus consistunt. Sumuntur, & à subiecto eæ, quum dicimus quasdam fomitem habere, & focum in ventriculo, alias in liene, hepate, vel alijs partibus.

Ab efficientibus verò causis multiplices proueniunt differentiæ: veluti quum dicimus, quasdam ab euidentibus causis oriri, vt diarias; quasdam a cõtrarijs, vt putridas; nonnullas ex obstructione, alias ex ira, vel insolatione: Sunt huius quoque generis si dicamus, quasdam hyemales; alias autumnales, vt quartanam hyemalem, & autumnalem dicebat Hippocr. quam hyems, vel autumnus peperit.

A fine sumuntur hæ differentiæ, quum dicimus, quasdam esse salutares, alias lethales; quod ad salutem, vel mortem terminentur.

A Causis mutantibus, lædentibus, & soluentibus febres, ducitur hæc differentia, quum dicimus, quasdam per venæ sectionem solui, quales sunt Synochæ non putridæ; alias vero per purgationem, vt putridas; quasdam sola refrigeratione extingui, ut diarias.

A Causis vero sine quibus non, duci dico differentias, quæ ex generationis, solutionisque modo, loco in quo proueniunt ordine generationis, & solutionis capiuntur: ueluti, quum dicimus, quasdam primogeneas esse, vt diarias; alias secundarias, ut hecticas; quasdam paulatim gigni, & solui, ut hecticas, alias confertim, ueluti quæ ex calida, & adurente materia nascuntur. Item quasdam publicè grassantes, alias sparsim quosdam inuadentes; huius generis est & illa differentia quum dicimus, quasdam nouas febres, alias inueteratas esse.

Quoniam vero inter causas potissimum efficientes quædam simplices sunt, quædam cõpositæ, hinc differentia ea oritur, quod quædam simplices, quædam compositæ, & inter has complicatæ nonnullæ, vel confusæ dicantur: & quædam exquisitæ, & legitimæ, aliæ spuriæ; quamquam tamen non impedit si quis has differentias vltimas, à proprietate febris dicat. Ea autem differentia, qua dicimus quasdam esse symptomaticas; alias vero his contrarias, à generationis ratione, quis sumi dicet, quæ enim alios morbos sequuntur symptomaticæ, quod scilicet cum symptomatis in hic conueniant, quod alios affectus sequantur, vt symptomata ipsos morbos.

Differentiæ febrium sumptæ ab effectibus.

SVnt effectus febrium vt aliorum morborum, actiones læsæ, qualitates corporis mutatæ, & excrementa præter naturam reddita. Vndè hæ differentiæ, quum dicimus, quasdam febres delirium inferre, aut soporem, vel sitim, aut pallidas esse, vel inflatas, aut falsas (vt Hippocrates vocat,) sumuntur ab effectibus, quos inferunt febres. Huius quoque generis est, quum dicimus febres quasdam esse cum symptomatis coniunctas, quod scilicet symptomata appareant insignia, quę peculiarem medici operam desiderant; hæ ergo, & si quæ aliæ reperiantur horum generum, differentiæ febrium constituendæ; nam ex his generibus aliæ quędam differentię resultant, de quibus suo loco, nam continuæ, & intermittentes, multifariam diuiduntur, & diariæ, & putridę, & hecticę, quasdam differentias capiunt, quas explicare eius est loci, in quo peculiaris de singulis generibus tractatio instituetur.

De causis febrium.

EXplicatis febrium generibus, & differentijs, sequitur vt illorum causas, & signa explicemus. Ac primum quidem de causis agendum, quoniam hæ postea signa sua prębent ad febrium dignotionem. Pręterea, quum nemo notas illius rei quęrere tentet; quas esse dubitet: ea autem re vera esse cognoscamus, quæ causas aliquas habent, siquidem eius quod non est, causa nulla est, ideò de causis prius agendum quàm de signis; tum etiam, quod res suapte natura sit dignior. Ac tanto quidem diligentius de hac re à nobis agendum, quãto negligentius hęc à maioribus nostris sunt tradita: nam quum tractatio huiusmodi inprimis requirat, vt ponamus quot sint causæ, & quæ considerandæ in febribus, non inuenias qui hęc doceat. Ac quum in primis quod commune omnibus est febribus doceri debeat, quod inquam febris causa esse possit, inuenies id contemptum ab illis, qui statim diariæ, aut hecticę, aut putridę causas explicare aggrediuntur. Quinetiam illud damnandum, quod omnium differentiarum quas ponunt, causas non prosequantur: nam vix reperias quid magnam, aut paruam febrem, quid ordinatam, aut inordinatam, breuem, aut longam pariat. Inueniemus pręterea, authores agere de corporibus aptioribus ad febres concipiendas, vt statim Auicenna post differentias febrium de hac re agit. Inuenias & eos agere de foco, & loco, qui veluti fomes est ipsius febris; sed quum hęc non tractẽt sub ratione alicuius causę, ignoramus ad quã partem pertineant, quum tamen plurimum referat id scire,

id scire, quantum, si intereſt omnia ex ſuis capitibus ducere, & ad ea reuocare, ab eo quod eſt ſparſim, & temerè de vnaquaq; re agere. Ad hęc plurimũ refert ſcire à quib. cauſæ omnes efficientes ſumantur, quę, & qualis ſit illarum vis, & vſus; quonam modo pręterea in illarum enumeratione progrediendum; quę primo ponendæ, quæ deinceps, quæ omnia vel contempſerunt antiqui Scriptores, vel certè negligentius explicarunt.

Quæ, & quot ſint ponendæ in febribus cauſæ.

INuenias Scriptores de cauſis febrium perpetuo ferè verſari in efficientibus cauſis, quum ſcilicet docent quid diariam, aut putridam, aut hecticam committere valeat: ſed interim alia cauſarũ genera non ſunt contẽnenda: nã materia, & ſubiectũ in quo febris accenditur, ſpectari debet, quod facimus, quum docemus vniuerſas febres noſtra opinione in humoribus, vel partibus ſolidis accendi; & ſpectamus prætereà, quales in vnaquaq; materia accendantur: quales. s. in ſanguine, pituita, bile, humore melancholico, & reliquis corporis materijs; quæ, etſi propriè ſubiecta quædam ſunt, quum febres non dicantur ex tali materia fieri, vt inflammatio ex ſanguine; tamen ad differẽtiam alterius ſubiecti in quo conſideramus, an in calidis, frigidis, humidis, ſiccis, gracilibus, craſſis corporibus, & cæteris corporis differentijs accendantur, nomine materię donabimus. Conſideramus ergo iam tria genera, efficiens, materiam, & ſubiectum. Conſideramus, prætereà, locũ, in quo febres, vel conſiſtunt, aut fomitem habent: Hæc enim cauſa eſt quare in eadem materia nunc continuæ, nunc intermittentes, & quartanæ, aut tertianæ gignantur. Spectamus iuuantes, lædentesq; cauſas, & quæ ex corporis raritate, denſitate, & alijs cauſis ſine quibus febres gigni, conſeruari, augeri, tollique nequeunt. Poſtremò, quod inprimis erat dicendum formas diuerſas: alia enim forma eſt putridæ, quam diariæ aut hecticæ, aut continuæ, quàm intermittentis.

Quæ Febres parere poßint.

AVicenna non docet, quæ poſſint febres parere, ſed ſtatim diariæ, poſteà putridæ, & demum hecticæ febris cauſas quærit: idque temerè: nam inprimis ratio dictat, docendum eſſe quæ poſſint febres accendere: Deinde hoc, vel aliud febris genus. Prætereà quum ex diuerſis cauſis concludamus diariam, & non putridam eſſe febrem: veluti, quum ex vigilia ea nata eſt, putridam autem putamus, ſi obſtructio eam peperit, nemo inter ſe hęc diſtinguere poterit, qui prius vim eorum, quę febres parere poſſunt, perſpectam non habuerit. Vndè Gal. c. 4. lib. 1. de Differentijs febrium, enumerare nititur quæ ſint effectrices illarum cauſæ, quum docet ex laſſitudine, ira, mętore, coctione, frigore, inſomnijs, cruditate, temulentia, ſatietate, aere peſtilenti, & cõuerſatione eorum, qui febre tenentur; quinetiam ex otio, plethora, prauis cibis, medicamentis, aere calido, & ex alijs ſimilibus febres concitari: qua quidẽ in re laudandus eſt, ꝙ nitatur earum cauſas inuenire: Sed quum nullo principio poſito, nec ex quibuſdam fontib. eas ducat, probari omninò nequit illius tractatio: nam ex ea nemo vnquam intelligere poteſt an plures, vel pauciores his, quas enumerat cauſæ reperiri valeant. Quod qui ignorat, certè huius rei ſcientiam non tenet: ſiquidem ea quærit, quæ, &

A quot ſint febrium effectrices cauſæ: quod numquam inueniet ex particularium huiuſmodi enumeratione, ſed omnino genera, & capita rerum ſunt excutienda, ex quibus omnia particularia, quæ enumerata ſunt, & alia multa, quę pręteřmittuntur emanare cognoſcuntur. Atqui, non vnum eſſe genus eorum, quę febres pariunt, certiſſimũ eſt; quippè differt temulentia ab ira, & frigore; hęc ab obſtructione; obſtructio ab inędia, & laſſitudine. Quare videndum, quot omninò poſſint eſſe genera eorum, quę febres parere ſunt apta.

Itaque quum docuerimus libro primo, de cauſis morborum cap. 10. quattuor eſſe rerum genera, quę morbos gignunt, nempè quæ aſſumuntur extrinſecus adhibentur, vel à nobis geruntur, aut excernun-
B tur, vel retinentur: excutienda ſingula ſunt genera, & ſumenda ex omni genere, quę febres committendi vim habeant.

Igitur in genere eorum, quę aſſumũtur eſt nimia copia, inopia, & vitioſę rerum ſubſtantię, & qualitates, quę quidem omnia febres parere poſſunt. Etenim copia alimenti multos humores gignit, craſſos etiam, & viſcidos, qui venas, & arterias obſtruentes, prohibita tranſpiratione febrem accendunt; Inopia uerò corpus exſiccatur, calorque accenditur: vndè ex ſatietate, temulentia, & inedia, & cruditate, febres naſcuntur, ſumptis ab his, quę aſſumuntur in corpus cauſis. Quinetiam cibi, aut medicamenta calidiora, qualia ſunt acria, & amara, calorem intendunt, & febrem pariunt. Sunt pręterea toto gene-
C re, & maligna quadam natura inimica, quę quum aſſumuntur, vel per os, aut annum, uel aliam quamcunque partem, febrium ſunt authores: cuiuſmodi ſunt venena toto genere apta ad febres prócreandas. An non etiam ex modo, tempore, & ordine aſſumptionis febres proueniunt, in quibus nec ſubſtantia, nec copia, nec qualitas damnari poteſt: veluti, quũ ex lactis poſt alios cibos aſſumptione, peruerſo ordine febres naſcuntur, aut quum incaleſcente adhuc corpore, & ęſtuante, frigidam bibimus; vel ſtatim à ſomno expergefacti cibum intempeſtiuè ingerimus aut quum vniuerſam cibi copiam, quam partiri oportebat, affatim aſſumimus; vel ſępius in plures vices eam partimur; quib. quidem de cauſis febres indies naſcuntur. Hęc quidem monſtrant febres ab illis na-
D ſci, ſed non primò, nec per ſe, ſed quoniam vel qualitatem, aut quantitatem, vel ſubſtantiam alimenti permutant: etenim hac prępoſtero ordine aſſumptum febris eſt author, quod ſcilicet cruditatem pariat, & corruptionem: ex qua putredo, & febris oritur. Quum vero nondum exercitato corpore, & excitato calore, cibus ingeritur, perperam cõcoquitur, atq; hinc obſtructiones, & corruptiones proueniunt: Aeſtuante verò corpore, patefactis immoderatè venis, aquę potio ſeſe intro inſinuat, & parta denſitate prohibet caloris difflationem, vndè febris naſcitur: vbi verò confertim ingeritur alimentum, veluti obruto calore, cruditates pituitoſę naſcuntur; quę obturatis vaſorum cauitatibus excitant febres. Quare hęc ad tria prędicta rediguntur, non tamen impedio
E ſi quis omnia inter ſe ſeiungere velit.

Iam verò, inter ea quę retinentur, & excernuntur, non deſunt febrium cauſę: ſiquidem bilis, quę quotidie excerni conſueuit, ſi fortè retineatur proportione cum alijs humoribus vitiata, febres aucto calore intendit; pituita vero alio modo, quod ſcilicet ſua viſciditate cauitates occupet, prohibeatque effluuium caloris excitatis ſcilicet obſtructionibus. Eodem modo, ſi cui excerni conſueuit humorum copia, veluti mulieribus accidit, quę ſingulis menſibus ſeſe a ſuperfluo humore exonerant,

nerant, retenta copia obstructiones pariter facit, vnde febris oritur. Hac quidem ratione, otium febris causa esse dicitur: quod scilicet languescat per ocium calor, qui nec probè concoquit alimentum, nec excrementa expurgat. Quum vero frigidiora excrementa, reijciuntur, necesse est calidos humores, qui in corpore relinquuntur, exuperare, atq; ita calorem intendi. Hoc modo ergo ex retentis, & excretis febres ipsæ nascuntur.

Cęterum, quo modo, & à quibus nascantur febres inter ea quæ extrinsecus nocent, videndum est: varium etenim est illorum genus, quæ extrinsecus adueniunt vt capite, & libro præallegatis ostendimus: siquidem quædam impulsu agunt, cuiusmodi sunt vulnerantia, contundentia, frangentia; quædam vero nos circundando offendunt, vt aer, natationes, lotiones; Item quæ corpori applicantur, vt vnctiones, cerata, vel appenduntur collo, vel alijs partibus, aut circumligantur, vt vincula, quæ partibus inijciuntur, quorum omnium natura perpendenda est, & videndum, an ex omni genere reperiri possint, quæ febres excitent.

Igitur inter ea, quæ ambiunt corpus, non desunt quæ febres pariant: siquidem aer calidus, vt æstiuus, apricatio, & frigidus pariter: veluti in his accidit, qui post validiorem concitatioremque exercitationem, in locis frigidis versantur. Quin & lationes in aqua aluminosa, vel sulphurea, & natationes in aqua frigida febres sæpius accenderunt, sed diuerso modo nonnulla ex his, alia vero eodem id faciunt: siquidē quæ calida sunt, absque adstrictione febris sunt causæ eoq; vehementiore calore sese in corpus insinuantia nostrum intendant, & augeant, frigida vero, atq; etiam calida, sed cum adstrictione coniuncta, eo q͏̄ densent externam superficiem, prohibeantque fieri efflationem, & transpirationem fuliginosi excremēti, quod continuò euaporat. Duobus ergo modis, quæ nos circundant, febres gignunt, immissione scilicet vehementioris caloris, aut prohibitione euaporationis.

Atquæ applicantur, & adiunguntur corpori, siquidem vniuerso admoueantur, eadem vi, eodemq; modo vt prædicta febres faciunt: nam vnctiones adstringentes, aut calefacientes, febres pariunt; illæ quidem cohibito excremento, quod exhalare debet; hæ verò transmissa per cutem ad cor calorifica vi. Si vero vni parti duntaxat adhibeantur, vix possint febrem committere, nisi princeps sit pars, quæ facilè conceptum calorem in alios transmittere valeat. Alio præterea modo, tum hæc, tum prædicta, febres creant eo scilicet, quod humores commoueant ab ima parte in venas, & arterias, qui obstructione excitata, putredinem, & calorem intendunt: ueluti quū uernalis calor, aut hybernus, humores à capite emanare faciunt, ille quidem liquando, hic uero exprimendo.

Iam uero quæ impetu extrinsecus nocent, febrem committendi uim habent, quod ostendunt uulnera, morsus ferarum, contusiones, & fracturę, quę febres asciscunt, sed non eodem modo omnia id faciunt: Etenim ferarum morsus id uidentur efficere, quòd feruorem quendam ad cor transmittant: reliqua uero eo quod dolore excitato fluxiones adducant, quæ uel obstructiones pariant, aut nimia partis repletione putrescunt, atque hoc modo ex putredine febres pariunt.

Superest quartum genus, quod ea continet, quæ à nobis geruntur, continetque hoc genus animi, corporisque motiones, inter quæ nonnulla sunt, quæ calorem augent, eo excitato uehementius qui insitus est: cuius generis sunt exercitationes uiolentæ, & A concitatæ: siquidem nimio motu calor in partibus, quæ ad motiones obeundas sunt demandatæ plus iusto calefiunt; ab illis posteà usque ad cor transmittitur calor, qui caloris ipsius uisceris auctionis pariter est causa: quædam uerò ueluti per ebullitionem quādam calorem augent, ut ira, per quam sanguis in corde feruet. Alia uerò uidentur calorem ex siccitate parere, ut tristitia, in qua corpus nutriri desinit, & oborta siccitate calor intenditur, qui dum utili humore abundat, medioecris esse solet, uel etiam, quod in eo affectu cor patiatur, & uehementius exerceatur. Quomodo uero per gaudium immoderatum, uigiliam, & somnum febres commoueantur, non docet Galenus: uidetur tamen per gaudium id fieri, quod passio quędam sit ipsius cordis, quę uehemen- B tius ipsum cor exerceat: Per uigilias uerò cruditates nascantur, uel exsiccatur corpus: Vndè ex cruditate putredines, & obstructiones; ex siccitate uerò calor intenditur: sicuti et studia, & cogitationes, calorem exercent, & intendunt, quum uehementius in opere peragendo uersantur.

An uero quæ appenduntur, uim huiusmodi habere possint, ut febres gignant, uobis relinquo expendēdum: nam quod quędam per inspirationem putridi calidique uaporis id facere ualeant, omnibus cōpertum esse puto: An uerò quædam occulta quadam natura facultatem obtineant febres pariendi, sicut quædam inueniuntur, quę fœtus perimunt, aut partus iuuant coxis alligatos, de quibus Dioscorides sępius, & Galenus nonnunquam mentionem faciunt, com- C pertum non habeo. Satis autem sit, genera inuenisse eorum omnium quæ febres efficere possunt; id quod, ut ostendimus, nulla methodo hactenus est ab alio quopiam factum.

Quomodo prædicta causâ febres gignant, & calor à corde in reliquas partes per febres transmittatur.

NOn satis est inuenisse febrium causas, sed præterea modus, & ratio inuenienda, qua febris gignitur: quod etiam à Galeno quęsitum uidemus in libro de Differentijs febrium 1. cap. 4. ubi docet Medicos plerosque nihil plus scire D quam uulgus nouerit: nam ex ira, lassitudine, crapula, & reliquis prædictis occasionibus, nasci febres, uulgus etiam nouit. At, quo modo, & an uno, uel diuerso, ea omnia id faciant, non conantur explicare, quum tamen res ipsa summoperè sit necessaria ad curationem instituendam; propterea quod non externis causis, sed internis remedia adhibemus, & secundum diuersum modum diuersa remedia excogitamus. Vbi enim quædam adstringendo febres concitant, remedium est aperire, ubi uero excrementa sunt retenta, auxilium est petendum à uacuantibus: ubi ebullitio excitatur, excogitanda quæ feruorem remittant: unde sæpè duabus causis inter se diuersis uno remedio succurrimus. Prodest enim exercitatio, ubi externum frigus, aut otium nocuit, & quę intro E assumuntur frigida febres pepererunt: undè meritò modus, & ratio, quam seruant causæ agentes, explicanda est. De qua quidem re; etsi obiter iam egerimus quum docebamus quonam modo causæ omnes ex prædictis generibus ductæ febres facerent; tamē, non constat ex ea tractatione, quot, qualesue modi esse possint; quod imprimis est explicandum. Præterea, non constat, an eodem modo, & per eadem cor accendat in alijs partibus calorem, uel non, & an idem sit gignendi modus in hectica, qui est in putrida.

A Itaque vt de primo agamus, Galenus omnes modos, quibus febres accenduntur, quinque esse contendit; motum inquam, putrefactionem, conuersationem, siue viciniam rei calidæ, permixtionem calidæ substantiæ, & suppressionem calidi excrementi. At solis æstum, ignem, medicamenta, & alia omnia, quę extrinsecus cuti appropinquant ob vicinitatem febrium, causas esse censet, transmisso scilicet ad cor ipso calore. Verum excipienda sunt vulnerantia, quæ per putredinem potius, aut prohibitam euaporationem elatam ab humore coarctato, febrem pariunt. Quæ vero extrinsecus testigerando occurrunt, & quæ intrinsecus coarctant meatus, vel densando, vel obstruendo, vt portiones frigidæ, humorum copia, crassities, viscidítas, & quæ hæc pariunt alimenta, prohibitione calidi effluuij febrium causæ censentur. Iram verò, tristitiam, lassitudinem, ratione motus febrium (inquit) sunt causæ. De his B vero, quæ ob permixtionem calidæ substantię febres pariunt, exempla non ponit in libro de Differentijs febrium, quod tamen facit in libro de causis morborum; siquidem, alimenta, & medicamenta calidiora, vno modo febres faciunt, quod illa cum humoribus permixta calorem augeant; alio vero, quod obstructiones pariant sua copia, crassitie, & viscíditate: alio, quod grauatis viribus putrescant; ex putredine autem febris. Verum his modis non continẽtur omnes causæ: nam quod inedia febres gignat, idem author est passim: at id nec per constipationem, nec vicinitatem, nec putrefactionem, nec suppressionẽ, aut mixtionem calidæ substantię fit; Nec vigilia, C quę tamen diarias committit, ad eos redigi posse videtur: quare adderem sextum modum, qui ex humoris defectu calorem intendit. Quo modo inedia febrium est causa, quod scilicet copiosum humorem non suppeditet, quo calor irrigetur: vigilia vero ducto calore ad externas partes, vel cruditates parit, aut humorem secum euocat, dissoluitq;.

Quomodo verò à corde gignantur febres docendum: nam qua ratione ad illud ab alijs partibus calor transmittatur, antea ostendimus. Itaque opinio omnium est, calorẽ mediante spiritu à corde in vniuersas partes mitti. Quod si ita est, quomodo ergo vnquam potest Hectica incipere: si enim necesse est partes solidas calorem concipere à spiritibus & sanguine, necesse erit ipsos spiritus antea semper esse D excalefactos: vnde Diaria semper præcedit. Et certè, argumentum hoc est maximi momenti, præsertim his qui ponunt febrem esse affectum totius corporis: nam quomodo quæso in singulas partes calor perueniet primò, si iam spiritus sunt excalefacti in corde. At si quis ponat febrem esse affectum solius cordis: respondere posset, partes solidas ipsius cordis esse excalefactas, & ab illis postea calefieri spiritus & sanguinem, qui tandem similiter vt cor ipsum partes reliquas afficiat. Verum, absurdum videtur esse, existimare, vnquam cordis substantiam calefieri primò posse à quonam, & quo modo. Quũ enim quæ alterant ipsum cor, vel statim incipiant in ipso corde, veluti est ira, tristitia, & aliæ illius pas- E siones, vel aliundè per arterias calorem ad illud immittant; necesse profectò est æqualiter calefieri, & simul accendi omnia, quæ in eo sunt: vndè, quum semper id, quod tenuius est, promptius patiatur, quam quod crassius, & durius, necesse fuerit sanguinem, & spiritus si qui sint prius perpetuò accendi. Vndè illud quoque sequitur, nunquam hecticam incipere posse; quod etiam Galenus apertè testatur 2. de Crisibus, etsi aliter alibi sentiat. Sed hæc postea suo loco commodius: nunc satis sit statuisse, ꝙ febris gignatur in corde à causis prædictis, & quod semper prius humores & spiritus calorem vehementiorem concipiant, quam partes solidæ; non tamen necesse est putridas febres excitari antequam excitetur hectica; quoniam etsi solidæ partes contactu humorum incalescant: tamen ita affectæ illæ esse possunt, vt antè quam humor putrescat, solidæ partes sint in calefacto esse.

Iam vero alij modi sunt explicandi, quibus prędictæ causæ febres committant: non enim illud solum oportet scire, quòd quædam putrefaciendo, alia mota, alia ob vicinitatem, alia ob mixtionem, & cęteros prædictos modos febres pariant, sed etiam quod quædam per se, quædam per accidens; quod quędam maiore, aut minore vi id faciant; & quid in vno plus quam in alio possit; hęc enim curationem, & prædictionem variant: siquidem alijs præsidijs est opus, quũ ea, quæ nocent per se id faciunt; alijs quum per accidens: nam si frigus externum febrem peperit, calefacientia sunt adhibenda; si ira nocuit, sola refrigeratio necessaria est: Magis periclitantur, qui ex aëre pestilenti inspirato, quam qui ex ira, aut cutis densitate laborant. In maiore periculo versantur frigida corpora, quam calida, si pari febre laborent: vndè non solum quæ, & quot sint, quæ febres faciant, sed quo modo, & qua vi singula id præstent, perspectum esse oportet.

Quæ requirantur vt prædicta, causæ febrium fiant; & de subiectis Febrium.

GAlenus c.6. primi de differentijs febrium, postea quam enumerauit, à quibus rebus, & quibus modis febres committantur, docet oportere corpora esse præparata ad ipsas febres, si modo illę gigni debeant: idque exemplo docet, quod scilicet hæc ratio sit, quur aliqua corpora in aëre pestilenti peste corripiantur, alia uero non: nã quum eadem sit efficiens causa, non idem tamen sequatur, non aliundè potest peti ratio, quam ex subiecta materia, quæ diuerso modo est affecta. Verùm, non docet author ille quid per corporis pręparationem intelligat, & quænam putet esse pręparata magis, quam alia: nam exemplum quod ponit, scriptum est duntaxat de præparatis ad pestilentes febres, non ad omnes. Prętereà, quum libro de causis morborum, requirat alia pręter corporis pręparationem ad morborum generationem, siquidẽ, tempus, magnitudinem, approximationem, & vicinitatem rei requiri in causis agentibus: Idem profectò in febrium generatione prætereundum non est. Quare, vt ab hoc incipiamus requirunt causæ, quę febres parere debent, substantiam, qualitatem, quantitatem, modum, tempus, & ordinem agendi; prętereà vicinitatem, & corporis pręparationem, ut exemplis res patefieri nullo negocio potest: nam nõ omnia sed solùm quę calorem accendere possunt, febres committuntur, & calida non omnia, sed solum quę vehementia sunt, & quę confertim agunt; non omni tempore, sed potissimum à cibo exercitatio febrem inducit: Lac post alios cibos corrupto ordine eundem morbum parit: Sol eos non afficit quos non attingit, nec eos pręcipitat in febrem, qui difficilè patiuntur. At de corporibus pręparatis ad febrem, Auicenna agit; idem facit Galenus 8. Methodi med. sed diuersa tractatione vtuntur illi: etenim, Auicenna paratiora putat ea corpora esse ad febres excipiendas, quæ quidem calida sunt, & humida, & maximè si humiditas caliditatem superet: Secundum locum concedit calidis & siccis; deinde sequuntur calida, tum humida, postea tempe-

rata; Inepta sunt frigida & humida: longissimè uero absunt frigida, & sicca: At Galenus, primum locum tribuit calidis, & siccis, secundum calidis, & humidis, tertium calidis, quartum siccis, quintum temperatis, in quatuor vero reliquis ordinem non ponit. Differunt ergo in hac re, quod calidis, & humidis primas tribuat Auicenna; Galenus uero calidis, & siccis, & certè nescio vter melius in hac re sentiat: nam etsi febris igneæ est naturę, qui facilius in sicco corpore, & calido accenditur, tamen, ex minima quaque occasione vbi humor exuperat, obstructiones, putredinesq; pręsertim vigente calore nascuntur. Quam ob rem quum febris, quę gignitur, vel hectica, vel diaria, aut putrida sit, dicerem ad hecticas & diarias, calida & sicca maximè esse exposita: calida uero & humida ad putridas. De alijs vero dubium non est: nam quod dubitari posset corpora calida tantum aptiora esse, quam calida, & humida, eo quod vicinior hęc sit calidę, & siccę, quę omnium prima ex Galeno constituta est, ratione caret: siquidem, occasionem excitandę febris maiorem accipit calor ab humore, quam quum ille mediocris est cum siccitate pari mensura coniunctus.

Spectanda pręterea est causarum efficientiũ uis: nam humida, & calida ab humectantibus, & calefacientibus promptius afficiuntur quam à calefacientibus, & exsiccantibus: sic calida, & sicca à calidis, & siccis, & similia denique à similibus maiore facilitate afficiuntur. Nec oportet duntaxat differẽtias huiusmodi ex primis qualitatibus in corporibus notare, sed etiam alias; veluti eam, quę sumitur ex raritate, & densitate crassitie, & tenuitate, robore, & imbecillitate: etenim quæ infirma sunt corpora ab omnibus causis facilius patiuntur, quam quæ ualida existunt. At in aliis differentijs non est eadem ratio: siquidem, densa corpora, externus calor minus offendit, quã rara: contrarium uero in frigore se habet: crassa corpora putredini maximè obnoxia, minus tenuia; quinetiam in his, qui tenues, & angustos uenarum meatus habent, cibi crassi, & viscidi, uel multi prõptius accendunt febres, quam in alijs, qui latiores eos habent, qui uero calefaciunt cibi, aut medicamenta, potius eos incendunt qui latioribus meatibus constant. Quam ob rem, ne singula prosequamur qui velit inuenire quęnam corpora paratiora sint ut febribus corripiantur, spectare debet eam relationem quum habent corpora ad diuersas efficientes causas, diuersasq; febres; tum demum id intelliget quod quærit.

De materia febrium.

EXpedita consideratione causarum efficientium, & subiecti febriũ; superest vt pauca de materia dicamus; quam duplicem esse diximus; humorem scilicet, & partes solidas. Ac in humore quidem uniuerso, idest tota massa quæ sanguinis nomen sibi vindicauit, accendi Diarias, & Synochas utrasque, putridas inquam, & non putridas; in reliquo uero omni humore putridæ solum excitantur, nunc continuæ, nunc intermittentes, nunc simplices, nunc compositæ, aut alterius differentiæ, de quibus postea agemus. Nunc vero docendi ratio postulat, vt doceamus quænam materia aptior sit ad febrilem calorem concipiendum. Vt enim id in subiecto quæsiuimus, sic etiam rationi est consonum, ut idem in diuersa materia, quę febribus subijcitur, doceamus. id quod etiam utrunque à Galeno tactum fuit, 2. cap. de Differentijs febr. vbi docet facilius spiritus quam humores, & hos promptius quam partes

A solidas accendi, quod scilicet tenuius facilius quàm crassum afficiatur. Quod si ita est, ratio exigit, ut hi, quibus tenuiores sunt spiritus tenuioresq; humores facilius alijs febre corripiantur, & in ipsis humoribus, qui tenuiores sunt promptius calorem recipiãt vnde ardentes, tertianæque febres promptius quam Synochæ, & hę quam pituitosæ, & hæ rursus, quam melancholicæ proueniant, At, de multo, & pauco humore non eadem fortè est ratio, paratiores siquidem uidentur esse ad febres illi, in quibus multi redundant humores, quam quibus pauci adsunt: præsertim, si ab internis causis, & obstructione febris nascatur: nam multitudo paratior est ad obstructiones committendas. At, ita fortè, & exercitatio, & maximè tristitia promptius in illis calorem auget, qui

B minorem humorum copiam in se continent: quippè quum ut pauca aqua ab igne promptius incalescit, quam quæ multa est; sic de humoribus credendum sit. Quoniam vero corrupti nonnunquam, & mali vigent humores in alijs verò aliter affecti, constat profectò in eo quod est corruptum expeditius calorẽ accendi, quam in alio quod sanum est, illud enim in firmo, hoc ualido corpori respondet. si quæ autem reperientur in materia subiecta differentiæ, ad imitationem eorum quæ hactenus prodidimus, facilè intelligere poterimus, quę aptiora, uel ineptiora sint ad febrilem calorem concipiendum.

De focis siue locis in quibus febres fouentur.

C

MEminit Galenus 11. Methodi, foci febrium nec tamen docet quid per eum intelligat; nec alio loco illius mentionem facit: tamen ex exemplis quibus utitur, & leui quadam explicatione nihil aliud uidetur intelligere quam partem illam quæ febris principium in se continet; ita enim habet 11. Methodi: Oportet autem per principium febris intelligere non partem, in qua febris accẽditur, cuiusque passio febris dicitur esse; siquidem, hoc modo vnicus esset focus ipsum cor; nimirum, quum illius passio sit febris, sed quæ materiam gignit, suppeditatque ipsi febri. Quo modo primo ad Glauconem scribit idem author in Quotidiana Ven-

D triculi, in Tertiana, Hepatis, In Quartana, Lienis maximam curam esse habendam: nam Ventriculus Pituitæ, sedes, Hepar Bilis, Lien Humoris Melancholici esse putatur: ex quibus humoribus prędictę febres gignuntur; Non ergo locum oportet intelligere per focum eum, in quo febris accenditur, aut in quo putrescit humor, quandoquidem, eo modo cor vnicus esset focus, quum tamen plures esse dicantur. Hoc vero non habitus corporis, in quo putrescere putãtur humores, qui intermittentes febres pariunt; quamquam tamen contingit, ut idem aliquando sit locus in quo putrescunt, gignuntur, & continentur humores, velut in Synocha febre, cuius focus alius esse non potest quam magna vasa; quę humores continent huiusmodi febris authores; In

E Diaria erit quoque focus quidam, magna scilicet uasa, in quibus sanguis calefit vniuersus. Est porrò de focis febrium habenda ratio, vtpotè, quum causæ sint, sine quibus febres ipsæ extirpari nequeunt. Agimus ergo de illis sub nomine Causæ quam vltimam posuimus inter eas, quę ad hanc tractationem pertinent. Locus enim inter causas sine quibus non, à nobis in opere de Causis positus est. Sunt tamen, & aliæ ponendę causæ sine quibus, in febribus, vt Cõcoctio, Expulsio, Cutis raritas, & densitas, internorum meatuum apertio, robur & imbecillitas partium; cũ

quibus, & sine quibus, febres nec augeri, nec tolli, nec minui possunt: Legendus tamen locus est in fine duodecimi Methodi, vbi ita habet: Quippe particula quam obstructio, aut putredo, aut phlegmone obsedit, febris ipsius veluti focus est. A

Cætera, quæ pertinent ad propulsionem febriū, illarumque causarum remotionem, & Symptomatum mitigationem desiderãtur, & ex libris nostris de officijs Medici elicienda.

His explicatis, quæ communia præfati sumus esse omnibus generibus febrium, tempestiuum esse duco, ut ea, quæ peculiaria sunt singulis generibus, & proprijs singulorum generum differẽtijs expendamus: neque enim generalissimorum cognitio sufficit, nisi ad inferiores species sit peruentum, idque in omni disciplina, & maximè in nostra Medicina, quæ ut Galenus optimè scribit lib. 1. ad Glauconẽ, nō hominem, non febrem, sed hunc hominem, & hanc febre m curat: Agendum ergo est de febre, quæ in humoribus, & partibus solidis consistit, duo enim erant hæc genera: Ac quoniam ferè ab humoribus febres incipere solent, deinde ab illis in partes solidas transire consueuerunt, & curatu præterea sunt faciliores, & sæpius inuadunt, medicique operam magis requirunt; propterea ab illis meritò auspicabimur. At quoniam quędam contrahuntur febres in humoribus absque illarum putredine; aliæ vero cum putredine, de his posteriore loco, quoniam aliæ simpliciores existunt, & generatione præcedere solent, faciliusque abiguntur, agemus. Verùm, quia in humoribus non putrefactis leuissimę, breuissimæq; quædã febres concitantur, quæ Diariæ dicuntur, aliæ verò grauiores, & longiores; quæ quoniam perpetuum quẽdam tenorem seruant, ideò Synochæ, id est continentes dicuntur, quæ etsi cũ Diarijs eiusdẽ sint naturę, ut apertè Galenus 9. meth. scribit, si quidem eadem est materia, quæ calorem concepit, tota inquam massa, idem locus, eædem causę effectrices, ut postea ostendemus, tamen quia ob uehementiæ inæqualitatem pręsidia uariantur: ideo seiunctim de vtroque genere agendum erit. Qua in re eum ordinem sequemur, quem in generali tractatione obseruauimus: nam primum quid Diaria febris ostendemus; deinde quot, & quę illius Differentiæ 3. quę Causę 4. quę Signa quę eã declarent, & pręmonstrẽt quid futurum, aut causas effectrices commemorent. Vltimo loco curationem aggrediemur. Nec contemnere quidem hæc oportet, ut fieri video, quòd scilicet rarò ad diarias medici accersantur; nimirum quum prius solutæ sint, aut in alias migrauerint, quàm medicus vocetur: Quod etsi ita est, tamen nonnunquam etiam primo die ad huiusmodi febres aduocantur medici, qui nisi rectam curandi illarum rationem tenuerint, nec eas præsentes agnouerint, prohibere non poterunt, quo minus succedant aliæ grauiores, quæ ab illis enascuntur. Hac ergo potissimum ratione diariarum tractatio necessaria; tum etiam, vt agnoscamus, quæ sint præsidia leuiora, quæ in propellendis febribus adhiberi possunt: nam ferè quæ huiusmodi sunt, requirunt, diariæ, vtpote quæ leuissimæ, mitissima quoque exigant præsidia.

Quid Diaria Febris.

Diaria febris, siue Ephemera vt Gręci vocãt, nomen sumpsit, à tempore, & spacio quo affligere solet: nam quoniam vno die finitur, ideo diaria nuncupatur, explodendaque est barbarorum opinio, qui Ephemeram dictam putant à quodam pisce Ephemeron (vt aiunt) vocato, qui vnico die viuit. Verum contra id facere videtur, quod habet Galenus 8. Methodi, vbi scribit febres diarias esse posse, quę vsque ad quartum etiam diem extenduntur, quum dicat se solum agere velle de Diarijs in eodem libro, & interim curationem earum doceat quæ ad supradictum terminum producuntur. Quin B etiam libro 9. Methodi, sinochas febres diariarum genere cõtineri scribit, quum tamen ad multos dies sinochæ extendantur. Addo, quod libro 1. ad Glauconem, aliter diarias definiat, quum dicit Ephemeras febres vocari, quę ex lassitudine, & ebrietate, & alijs causis procatarcticis nascuntur: Qua quidem in re non dubito nomina, & res inter se in hoc ab eo authore confundi: nam etsi eadem materia est diariarum, & sinocharum, tamen quæ diariæ sunt, nunquam sinochæ esse possunt, aut sinochæ diarię, quum nomen ostendat diariam solum esse eam, quæ vno die finitur, & de nomine ipso quæstio sit, cuius proprietas retinenda, quam etsi tertiana simplex, & cõposita, & etiam intermittens, & continua in eadem C materia accenduntur, tamen malè has illius nomine, aut è contra illam horum appellatione donaremus. Ex causis uero gignentibus describere febrem diariam, non videtur rationi consonum, quoniam, & hecticæ, & putridæ ab eisdem causis sæpè proueniunt. Quare diarias docemus propriè, & solum eas esse, quæ vnico die affligunt ægrotantes. Verum quũ dixerimus diariam, uel in spiritibus aliorum opinione, uel in humoribus, ut nostra fert opinio, sed non putrefactis, excitari, fortasse non videbimur has ab alijs separare, quæ ex putredine humorum, vel partibus solidis excalefactis per vnum diem durant: uerum non ita res se habet: quoniam nulla est, quæ tam citò finiatur ea excepta, quę absque humorum putredine nascitur; quando nequit humor putrescere, concoqui, & expelli vna die, nec partes solidę con D cipere febrilem calorem, & eodem spacio disponere. Perfecta ergo est ex durationis tempore diarię descriptio, quandoquidem si diceremus eam esse, quæ nascitur ex humorum calefactione absque putredine, non eam separaremus à sinochis; ex quibus constat, quid sit diaria febris; & quod Galenus, & Auicenna confundant Synocham cum diaria; quũ diariam dicunt vsq; ad tres dies extendi.

Differentiæ Diariarum Febrium.

Differentię febrium diariarum, quæ contemnendę non sunt, sumuntur ab essentia, causisque illarum; Quędam enim acriores E alijs existunt, veluti quæ ex tristitia, & uigilijs sunt excitatę: abundantior vero calor est in febrib. quas peperit ira, parcior, in his quę sunt natę ex tristitia: mitior apparet ab initio calor in illis, qui ex densitate laborant: vnde licet ex qualitate caloris, quantitate, siue copia, & motionis modo, quod scilicet acris, vel suauis, paucus, vel multus, statim, uel paulo post attollatur, huiusmodique appareat, differentias capere. Porro a causis sumitur ea differentia, quam habet Gal. initio octaui Methodi, & repe tit

tit nono eiusdem Operis libro, vbi scribit, quasdam esse, quę causam non habent amplius, quę gignat, augeatque febres: veluti sunt illę quę ex ira, tristitia, labore sunt natę, & ablatis sedatisq; huiusmodi caussis, perseuerant. Addit alias initio decimi, quæ ex dolore, vigilia, cura, vstione, & bubone procreatę sunt, alię uero quę ex constipatione externa ab aere frigido, vel etiam ab ustione, ut eodem libro scribit; aut à balneis aluminosis, vel alio modo adstringentibus, vel etiam a leui obstructione, à cibis glutinosis, & crassis, vel multi succi: nam ab his etiam causis diarię febres oriuntur, si medicum, (vt inquit Galenus) sint nactę qui prohibere sciat' resecis causis ne in putridas transitus fiat. Notandę sunt huiusmodi differentię, propterea quod curationem euariant: Alia siquidem pręsidia debentur his, quę acriores, alia his, quæ mitiores, alia illis quæ ira, uel lassitudo commisere. Possent aliæ sumi ex symptomatis, siue effectibus differentiæ, quod scilicet quædam pulsus edant elatiores, veluti quæ ab ira essent natæ, aliæ vero depressiores, sicut sunt quæ ex tristitia proueniunt: sic aliæ urinæ redduntur in hac, aut illa differentia, & vario modo cutis, reliquumque corpus afficitur à diuersis febribus: sed quoniam hæ differentię curationem non variant, nisi quatenus febrium varias differentias significant, aut varias causas; ideò aut alienas, aut certè non præcipuas existimabimus.

Causæ Diariarum efficientes.

GAlenus varijs in locis Diariæ causas recensset: nam libro primo ad Glauconem ob lassitudinem, ebrietatem, iram, furorem, merorem, animi curas, ex inguinum inflammatione nata ex ulcere manifesto: prætereà ex vigilia, externo frigore, & ustione oriri Diarias febres ponit. At 10. Methodi, dolorem addit, & constipationem externæ cutis, & obstructionem etiam meatuum internorum, si modo leuis fuerit. Addit cruditatem libro octauo, & 9. Methodi, sicut etiam obstructionem internam. Addit & lib. 1. de differentijs febr. temulentiam, & satietatem. Verùm probari non potest huiusmodi tractatio, quoniam primum à nullo capite certo exorditur, quo intelligere possimus, nec plures, nec pauciores esse posse. Secundo, quod non omnes comprehendat causas, quæ huiusmodi febres committere ualent: nam sicut tristitia, sic profectò, & lætitia huiusmodi febrium causa esse potest; nec alienum est sicut ex nimia satietate, sic etiam ex retentione excrementi biliosi, huiusmodi febres prouenire. Sicut etiam ex cibis, potionibusq; calidioribus & ex medicamentis, vt vnctionibus extrinsecus admotis. Prætereà, quur huiusmodi causæ Diarias solas excitare dicantur, & non alię causæ; veluti grauiores obstructiones non satis constat; propterea scilicet, quod ex natura rei non exorditur causarum inuestigatio, oportet enim quum causas alicuius rei quęrimus, ante oculos ponere illius essentiã, & ita excussis singulis partibus, à quibus causæ morborum petuntur, spectare quid possit, aut nequeat illius esse causa.

Itaque si Diaria febris fit ex sanguine duntaxat excalefacto, non autem ex putredine humorum, & leuiores oportet esse causas quæ Diarias pariant. Quæ enim vel putrefaciendi, vel solidas accendendi vim sunt sortita, maiore quadam facultate sunt donata: nec illorum impetus vnius diei tempore cõpesci potest. Qua ratione si singulos fontes causarum febrium excutiamus, facilè inueniemus quæ poni debeant huiusmodi febrium causæ, quæ vero reijciendæ, & si quæ omissæ sunt, facilè addi poterunt, & si quæ fortè aliæ temerè sunt enumeratæ, falsæ deprehendentur.

Ergo inter ea, quæ geruntur, siue fiunt, optimè dictum est animi passiones veluti iram, tristitiã, curas, febrium huiusmodi causas esse, quoniam suaptè natura excalefacere, non autem putrefacere sunt apta, eo quod leuem calorem in corpore excitent.

Sic inter corporis motiones violentæ exercitationes, quæ lassitudinem accersunt, vt cursus, palestra, concertatio, violenta equitatio, clamores, & si quę sunt huiusmodi motiones, quę vel vniuersum corpus, vel cor statim excalefacere possunt, tales febres procreant. Quomodo vero, & in quibus possint hęc febres concitare; paucis tradendum: nam etsi ira suapte natura febris est author; non tamen pari ui omnes accendit: sicut nec tristitia, vel lassitudo, aut alia denique causa pariter afficit. Modus prætereà ignorandus non est quo febres nascuntur, propterea quod curatio variatur ob diuersum modũ: Etenim diuersa præsidia Diarijs excitatis ab ira adhibemus his quæ ex tristitia, vel alia causa sunt natæ: Quoniam etsi omnes huiusmodi causæ febrium sunt causæ, non tamen eodem modo, atque id quidem est quod Galen. 1. de febr. magnoperè requirit in Medico, ut scilicet modos vniuersos agnoscat, quibus febres à suis causis proueniunt, quando vulgus etiam nouit causas ipsas, modos autem ipsos minimè.

Ergo, vt ab his quæ geruntur, auspicemur, & ab animi perturbationibus, ira ob motum uehementiorem irascibilis facultatis, in ipso corpore cordis residentis febres concitat; nouimus enim motum vim habere calefaciendi; at quomodo febrem dicimus nasci ob motum facultatis irascibilis Galeno authore, quum testetur Aristoteles, nihil aliud esse iram, quam sanguinis ebullitionem circa cor, quod quidem verissimum est: verum ebullitio sanguinis nascitur ob motum vehementiorem ipsius facultatis, quę sanguinem agitat, & commouet. Potest autem plurimum ira in calidis, & siccis corporibus, & densis, quibusque vitale robur est infirmum: nam calida, & sicca motu, & ebullitione, ut ligna arida ab igne facilè succenduntur, & à densis corporibus fuliginosa ex ebullitione excitata excrementa non facilè expirant, sed intus retentæ calorem exasperant. Tristitia (inquit Galenus) non ob ebullitionem, sed ob motum duntaxat, causa est febris. Verum quo modo ob motum id faciat, non docet, An forte id fit, quod moueatur calidum natiuum ad cor, & illic veluti suffocetur ob nimiam copiam; vel potius, quod facultas, quæ tristitiæ est author, vehementius exerceatur; An fortè etiam quoniam ob tristitiam corpus infeliciter nutritur: vnde ob siccitatem calor exasperatur.

Per gaudium accendi febres non est alienum à ratione, nec alia ratione id fieri videtur, quàm quod vehementer commoueatur facultas quæ huius passionis est causa. Ea autem postea contenta in corpore humores agitat, & accendit.

Ex timore febres quoque nascuntur, propterea quod vniuersus sanguis ab externis partibus contrahitur ad cor, qui quum liberè difflari nequeat, succenditur: At verò quæ fiunt à corpore, omnia motu, & attritu, siue à nobis, siue aliundè proueniant, febres committunt: sic enim lassitudo attritu articulorum eas parit. Idem fit per vociferationem, violentius commoto thorace, & partibus in eo contentus, & equitationem, remigationem, gestationem, & alias denique corporis motiones.

Cæterum, quæ assumuntur, vel quod calida sint actu,

actu, vel potentia, & mixto cum substantia nostri corporis, eam calefaciant, vel quod meatus obturent, visciditate, crassitie, vel copia, atque ita prohibita transpiratione, calorem accendant, vel quod parsimonia siccitas, & proindè calor intendatur.

Ea vero quæ retinentur, & excernuntur, febrium sunt causæ: retenta quidem, si calida, & acria fuerint, eo quod misceantur cum reliqua substãtia: frigidiora uero & crassiora eo quod obstructiones pariant. Licet idem ostendere in his, quæ extrinsecus adhibentur, repetita methodo ex generali tractatione de causis febris. Quare ad signa transeundum est.

De signis Diariæ.

Signa Diariæ iam à nobis explicanda ueniunt: ac imprimis quæ Diariam ipsam ostendunt; deinde singulas illius differentias veluti eam, quæ ab ira vel tristitia, vel cutis densitate, aut alia denique causa est orta. De qua re Galenus 8.c.primi de Differentijs febr.& 1. ad Glauconem, & 2. de Crisibus, sed nulla methodo agit, quũ à nullo certo fonte exordiatur, sed sparsim, & nullo ordine ex diuersis fontibus indicia sumat. Attingit tamen ferè omnes fontes, & in primis eum, qui ab essentia ipsius febris nempè à calore sumitur. Est enim (inquit) 1. de febribus, proprium, & inseparabile diariarum, quod calor sit suauis; intelligit autem proprium, quod soli; inseparabile, quod omni inest. Nam etsi omnium febricitantium acris est, utpote præter naturam, tamẽ si comparemus diarias cum putridis, & hecticis, suauis, & mitis uidebitur diariarum calor, etsi interim inter ipsas diarias quædam acriores sint alijs. Intelligere ergo oportet suauem esse calorem, non absolutè, sed respectu aliarum febrium. In calore præterea notamus incrementum, quod scilicet liberè ascendat calor, etsi id (ut inquit Galenus) non est proprium diarijs, quoniam Putridæ etiam, quæ ex calida, & acri materia fiunt, liberè ascendunt, sicut, & hecticæ. Est autem ratio quur sit calor suauis in diarijs, quoniam est in subiecto miti, nempè, sanguine humido, & halituoso, liberè autem ascendit, quoniam non fit contractio, ut per eas contingit, quæ cum horrore, aut frigore inuadunt, & quòd non fiat à materia diuersi generis.

Sumimus, & à partibus febris inditia, quòd scilicet status sit clemens, & citò crescat, ad statumque perueniat, citòque remittatur, & quòd in interuallo perfectè appareat integritas, & quod in declinatione sudor, aut mador, aut vapor omninò aliquis suauis exhalet.

Secundus fons à causis sumitur, efficiente in primis, iuuante, & lædente, & subiecta materia: nam diariam oportet omnino incipere ab aliqua causa procatarctica idest recenti, & euidenti, quoniam aliæ quæ ex latente causa nascuntur putredinis sunt indices, & hoc signum est quidem inseparabile, sed non proprium diarijs, quoniam (vt inquit Galenus) aliæ nonnullæ veluti Putridæ, & hecticę aliquando incipiunt ab eisdem causis.

A iuuantibus vero, & lædentibus sumit signa Galenus 1. ad Glauconem: quò scilicet facilè tolerent febres qui laborant, & quod dum lauantur, horrore insolito non corripiuntur, neque molestia alia afficiuntur. Adderem, quod facilè ab omnibus iuuẽtur ob caloris suauitatem.

Cæterum à causa materiali siue subiecto, signa non capit Galenus, etsi tamen id liceat commodè facere: nam corpora, quæ nec nimia humorum co- A pia, nec malitia abundant, nec admodum sunt exsiccata, nec densa, diarijs sunt opportuniora; alia uero uel putridis, aut hecticis exposita.

Iam uero ab effectibus nempè urinis pulsu, alui excrementis, qualitatibus, corporibus, & alijs denique symptomatis, signa licet sumere.

Vrinæ igitur (inquit Galenus) primo de febribus, statim in primo die concoctæ apparent in diarijs: Addit ad Glauconem, quod debeant esse aut omnino similes his, quæ sunt secundum naturã; vel quod non multum à naturali statu recedant: idq; meritò, quum febris ipsa vnico die terminari debeat, & ob id exiguam mutationem acceperint tam paruo tempore, & à calore tam miti, & concoctæ omnino appareant vrinæ soluto morbo.

B Pulsus magni, & celeres, & frequentes, præsertimque frequentes in exteriore quiete: nam magnos, & celeres pulsus oportet esse ob caloris augmentum: in dilatatione vero in externa quiete, frequentior debet esse, tardior uero contractio, quoniam dilatatio fit ad aërem frigidiorem attrahendũ, quo eget calor auctus; contractio vero ad fuliginosa, & putrida excrementa est instituta, quę in Diarijs ob mitem calorem non abundant. Inęquales pręterea (inquit Galenus ad Glauconem) pulsus esse nõ debent, præsertim in vna pulsatione, quoniam id signum est putredinis, & intelligi debet ratione ipsius febris: nam ratione causę inęqualitas contingere potest, veluti, quum fit febris ex inflammatione, quę arterias tendit.

C Sic etiam respiratio ad pulsuum proportionem se habet, & (ut inquit Galenus ad Glaucon.) accubitus colorem, & excrementa, & actiones alias corporis addere oportet: nam hæc parum mutantur à naturali statu in his qui Diaria laborant. Quinetiam ex solutionis modo inditia sumuntur, quod scilicet arteriæ ad naturalem statum sedata accessione reuertãtur, & urinę quoque, & quod capitis dolor, si aliquis aderat, & alia denique accidentia planè sunt sedata ablata ipsa febre.

Adde & signa ex similitudine, quod. s. eodem tempore grassentur Diarię in simili natura, tempore, viuendi conditione, & alijs huiusmodi, quæ similitudinem certiorem reddunt.

D *Indicia quæ ostendant, & distinguant inter se febres Diarias.*

Diariam ex tristitia ostendit acrimonia caloris potius quam abundantia; pręterea, oculi concaui, & sicci, & insueta decoloratio. Hæc Galenus 1. ad Glauconem. Nec alienum est vrinas igneas esse, & acres, ob siccitatem, & pulsus in contractione celeriores, eo quod fuliginosa excrementa ob siccitatem in his aceruentur, quę contractione expelli debent, paucus autem est calor, qui dilatatione non perinde eget; Et (ut optimè Galenus ad Glauconem scribit) durantibus adhuc animi affectibus, ex pulsibus, cognitio euidens est, quę ostẽdant quęnam causa præcesserit.

E Ex furore vero, & ira, febrem ostendunt vrinę rufę, oculi uero ostendunt adhuc rubedine sua pręcedentem affectum, calor multus, & ex imo corpore celeriter prorumpens, pulsus magni, & celeres.

Febrem ex uigilia ostendit facies subtumens, & oculi, qui uix palpebras attollunt, & humiditas, quę in ipsis oculis apparet.

Febrem ex lassitudine ostendit cutis siccior quam in alia febre Ephemera. In declinatione uero ipsius febris, vapor calidus, aut etiam humor ex intimo corpore

corpore effertur, nisi supra modum fuerint defatigati, aut cum labore à sole perusti, in his enim etiam pulsus sunt parui, in alijs uero magni. Hæc ad Glauconem Galenus.

Febrem ob æstum, ostendit cutis calidior, & squalidior quam pulsus ad febrilem dispositioné mutati: calor statim in occursu manus uigere uidetur; caput peruri uidetur, sitis minus infestat, quam vbi æqualiter calet corpus, gaudent, & iuuantur frigidis fomentis, oculi calidiores, & rubicundiores uidentur cum siccitate, si modo sine grauedine, & defluxione febricitant. Quòd si hæc accedant, non solum caput calet, sed etiam plenum est sanguine, ita, vt omnes venę circa oculos, frontem, & faciem tensæ appareant.

Febrem ex densitate cognosces ex tactu, nam & densitas ipsa tactum exercitatum fugere non potest; calor præterea paulatim augetur, quum primo manus iniecta mitis appareat, acrior verò postea si perduraueris. Vrinæ non rufę, nec corporis moles collapsa, nec oculi concaui, & sicci, sed quibusdam etiam humidiores, & prominentiores quam secundum naturam, pulsus non minores quam in cura, tristitia, & vigilijs, aut immoderatis exercitijs.

Febré diariam ex bubone ostendunt pulsus maximi ueloces, & frequentes, plurimus calor, & in ipso statu quædam emergens humiditas calida, sed mitis, & minimè acris, facies vt plurimum rubicunda, & magis tumens, vtrinęque subalbidę. Hæc Galenus ad Glauconem.

Hæc sufficiant de signis Diariarum: nam aliæ differentiæ ex his quæ dicta sunt facilè distingui cognoscique poterunt. Illud solum addendum est, quod ad prædictionem pertinet: nam etsi Diariæ suapte natura semper salutares sunt, tamen ignorandum non est quandonam in alias febres transeant, nempè in putridas, aut hecticas. Ostendunt autem transitum diariæ in Putridam si declinat sinę sudore, aut vapore, & longa est declinatio, nec à sudore finiatur, nec pulsus relinquuntur liberi, aut contrahuntur, vel minores redduntur, acceditque, vel horror, vel frigus, calor verò mordax, & siccus apparet, & symptomata augentur, vrinæ aliquando concoctæ manent ex priore alteratione, aliquando verò incrudescunt.

Transitum in hecticam ostendunt arterię calidiores, febris fixa, & sibi similis, pulsus duri, & parui, calor qui augetur post cibationem, & denique signa diariæ minuuntur, emergunt verò alterius quæ incipit indicia: licet etiam eadem ratione præcognoscere an succedat synocha uel non.

Curatio Diariæ.

CONtemnenda non est diariarũ curatio quod vulgus facit eo quod putet in paucis medici operam requiri, & non nisi soluta febre medicos accersiri. verũ res aliter se habet: nam nobiles potentesque viri, quorum causa medicina fere instituta est, medicos desiderant in huiusmodi febribus, & interim quoniam illis remedia describimus, una intelligimus quo modo dispositiones ab ira tristitia, &cæt. auferantur.

Curationem diariarum generali ratione complectitur Gal. 1. ad Glauc. ꝙ scilicet omnes laborantes confestim ad balneum sint perducendi, excipiendæ tamen sunt quę ex obstructione consistunt, aut ex fluxione à capite, præsertim frigida: his enim nocet balneum) idque meritò, Quum enim omnes consistant ex sanguine excalefacto emittente vapores, balneum utpote quod educendi vim habeat huiusmo- A di uapores, & potẽtia refrigerandi omnibus confert. Ex quo constat balnea intelligenda esse aquę dulcis non autem sponte nascentis, quę Galeno authore caliditatem habent omnia admixta, quamquam tamen id docuit in nonnullis experientia falsum: siquidem balnea huic Ciuitati satis vicina, vtpotè quę 15. milliarib. distent, dicta balnea aquæ refrigerandi, humectandique vi sunt prędita, verum quoniam sunt balnea non solum ex aqua confecta, sed etiam aere, omnes diarias aqua dulci egere scribit, aere autem minimè, excepus his, quæ ex cutis densitate, aut ex inflammatione inguinum sunt contractę; has enim ad Glauconem aere balnei non lædi vult Galenus; idque meritò, quoniam scilicet febres ex densitate egent exsiccatione potius, & maiore caliditate, B quod aer præstat felicius quam aqua. Sic etiam ex inflammatione obortæ febres reuulsione maiore egent, & discussione, minoreque humectatione; nimirum, quum affectus ipse (inflammatio scilicet) calidus sit, & humidus; moræ autem in balneo nullũ modum constituit Galenus, nisi quod eodem loco scribit permittendum esse ut diutius in eo si velint immorentur. Est tamen mensura adhibenda, ut corpus refrigeretur, humecteturque quatenus oportet, ne vires longiore mora dissoluantur; Qualem verò oporteat esse balnei aquam, præter dulcem, eo loco non docet; fortè quod non omnibus eadem posset cõuenire qualitas. Calidiorem etenim postulant qui ex densitate, quam qui ex ira, vel tristitia laborant, propterea illius qualitas in singulis varianda est pro C illarum natura, & causarum, quę febres pepererunt.

Post balneum vnctiones, & perfrictiones ex oleo tepido, & multo adhiberi vult, quæ per manus molles administrentur. Atque hæc quidem communia sunt præsidia, quæ Diarijs adhibentur, quæ vel intenduntur, vel remittuntur pro causarum, & subiecti corporis varietate: aliaque præterea sunt excogitanda, quæ resistere possint causis ipsis, aut dispositionibus à causis derelictis. Quin & illud probare non possum, ꝙ quũ uaria sint præsidiorum genera, alijs ferè contemptis totam uim in his quę extrinsecus adhibentur, ponat Galenus; quare sigillatim de unaquaque febre pro diuersitate causarum breuiter agendum.

D
Curatio febris ex densitate cutis causatis.

FEbres ex densitate cutis non in his fit corporibus, in quibus quod transpirat halituosum est, sed est mordax, & acre, & fumo fuliginique simillimum, quemadmodum Galenus octauo Methodi scribit: nam ubi halituosus est uapor ex densitate cutis, non febris, sed plethorica oritur dispositio, sicuti idem tradit in libro de causis morborum. Confert huiusmoei febribus ex aqua dulci, & temperata lauatio, tum frictio, quæ rarefaciat, exercitatio mediocris, & victus, qui dulces efficiat succos, aduersissima est lauatio frigida, aluminosa lauationis abstinentia, exercitatio acuta, frictiones nullæ, E vel durę, & victus mali succi, vigiliæ, tristitia, cura, fatigatio, vstio in sole. Hęc 8. Methodi, quod non possum probare, si intelligat exercitationes adhiberi his corporibus per febres; quum eo tempore decumbendum sit: Cuius vero naturę debeat esse balneum, docet eodem loco, quum dicit, sinendum esse ut vel sæpius lauentur, quod scilicet ex aqua fieri debeat. Verùm, ad Glauconem has potissimum febres inter alias aere etiam iuuari scribit. Balneum autem tunc exhiberi debet, quando primum incipit declinare febris,

febris, ut 8. Methodi, incipiendamque à balneo aeris, quia magis rarefacit, ut scribit ad Glauconem; deinde descendendum in balneum aquę, modusque vtriusque esse debet, ut minus, in aere immorentur qui laborant, ne exsiccentur præter modum in aqua immorari possunt, quantum velint, (inquit Galenus,) & non solum semel, aut bis, sed crebro lauari. Post balnei calidi ex aqua vsum videtur frictiones adhibere velle 8. Methodi, quum scribit temperata lauatio, tum frictio; Verùm, paulo post rem apertius declarat, quum scribit se in balneum perduxisse qui hoc modo laborabat, & tepente oleo largissimè perfusum, & blandissimè pertrictum permisisse ut plurimum in aqua solij calidi versaretur; mox egresso frigidam ex consuetudine aspersisse, deinde syndone hominem cooperisse, & pręcepisse ut paululum consideret ad vires recreandas: postea rursus in balneum perduxisse, & similiter vnxisse, & perfricuisse, & calida immersisse, deinde frigida, & postea detersisse.

Nunc quo cibo sint alenda huiusmodi corpora febricitantia, & quando, & quo modo, docendum. Qua de re scribit Galenus 8. Methodi, & se statim huiusmodi corpora postea quam bis à balneo redijssent, nutriuisse, & inprimis aquam fortè (ut colligeret in visceribus calorem dispersum per corpus à balneo) deinde ptisanæ cremorem, & postea paruo interuallo lactucam, ad extremum post illam ex simplici albo iure asellum aut alium saxatilem piscem exhibuisse. Intelligere autem oportet, paulo post hæc exhiberi, non quod horarum spatium fortè interponatur; sic enim læderetur concoctio prius assumpti alimenti, sed parua interposita mora, ne confertim vniuersum cibi genus ingeratur. Confert & his halica, cum modico aceti cocta, & caro perdicū, & auium montanarum, pullorum gallinaceorum, phasiani, iuuenis columbę. At mirari fortè possis, q tenuem victum conuenire dicat his, qui ex densitate laborant, primo ad Glauconem, 8. vero Methodi carnem, pisces, & prędicta concedat quę longe absunt à tenuiore victu. Verum suaptè natura febris ex densitate tenuiorem victum postulat, quoniam retenta est substantia, quam dissoluere oportet: vbi tamen huiusmodi febres inciderint in corpora biliosa de quibus agit 8. Methodi ratione subiecti corporis pleniorem victum, quo humectentur postulant, vt etiam admonet 8. Methodi, vtendum scilicet esse minus nutriente cibo, vbi ex frigiditate febris est contracta.

De potu nihil clarum scribit 8. Methodi. At primo ad Glauconem ita pręcipit. Vbi febris est ex cutis adstrictione, vel refrigeratione, si leuis sit huiusmodi affectus, nec plenum corpus, à vini potu non sunt arcendi, pleniora vero corpora, aut multum refrigerata, inutile sentiant vinum, quoniam scilicet vapores multos excitat in corpore pleno, & vbi densitas maior est, grauior febris ostenditur, & periculum est, ne in putridam abeat. Conueniet ergo his tutius aqua hordei.

Vigilandum uero his ratione febris, & densitatis, potius quam dormiendum, quoniam digerunt vigilię, & calorem ad externa ducunt, cuius beneficio cutis rarefit. Verum si in corpora inciderit biliosa, & sicca, subiectæ materiæ ratione somno indulgendum magis quam vigiliæ, quoniam sic corpus humectatur, & febrium Putridarum, & Hecticarum, quæ sequi solent in his Diarias, occasiones pręscinduntur.

Prospiciendum pręterea vt aluus deijciat, adhibitis mollioribus clisteribus, quod nutor à Galeno prætermissum.

De febre ex ira, tristitia, vigilia, & cura.

HOmines qui laborant Diaria ex huiusmodi causis, lauandi sunt, & fricandi, sed nec multis lauationibus, nec multis frictionibus egent; quoniam fortè per huiusmodi affectus corpora sunt extenuata, & ob id facilè mora balnei, & multis frictionibus digeruntur. Frictionibus autem vtendum affuso oleo tepido, & copioso, minime que adstringente. Cibo postea humido & boni succi postea quam balneaueris, vtendum est, inquit Gal. 1. ad Glauconem. Vinum vero his potissimum quos affecit vigilia exhibendum, nisi doleat caput, aut temporum venæ pulsent; quoniam somnum cōciliat, dolorem vero exasperat: At vbi meror, & ira febrem fecerunt, vinum quoque propinandum; alijs vero qui furore sunt percīti, non nisi quum omnino ab affectu quieuerunt. Adhibenda quoq; sunt presidia, quæ causis efficientibus repugnent, non cogitandum, si cogitatio lęsit. Musica quoque, gratè nuncij, & quę mulcere animum, & curas pellere valeant. Vbi ira febrem commisit, vtendum cibo boni succi, & simul refrigerante, humectanteq;. Quod si ex vigilia, tristitia, & nimia cura sunt affecti, nutrimentum eligendum boni succi, & pariter humectans, somnumq; concilians. 8. Methodi.

De Febre ex insolatione.

FEbricitantes ex vstione, protinus refrigerationem ab initio desiderant, inquit Galen. 8. Methodi, tum crebriorem lauationem, sed non oleum largum, aut crebram frictionem, oleum sit refrigerans, Rosaceum, & Omphacinum, & nequaquam salsum, quod quidem refrigerari potest suspenso vase in quo continetur oleum in puteo, vt aquam tangat; aut si in decurrentem aquam vas immittatur, aut niue circundetur, illudq; sincipiti infundendum sublata in altum manu, idq; vsque ad declinationem faciendum, postea in balneum ducendus qui laborat. Quod si tradit etiam distillatio, aut grauedo, non obest balneum, quum vstio febrē commisit. Cibo vtendum boni succi, & simul refrigerante, & humectante inquit Gal. 8. Methodi.

De Febre ex distillatione, & grauedine.

SI ex vstione, siue insolatione distillatio, aut grauedo nata est, in declinatione febris confert etiam balneum, inquit Galenus.

At si ex frigiditate, non nisi concocta destillatione lauandus æger, post lauacrum his quibus antea madefacienda ęgrotorum capita, refrigerantibus in his qui ex vstione, calefacientibus qui ex frigore laborant, vt est vinum, & nardinum vnguentum.

Curatio Febris ex lassitudine.

EOs qui ex labore febricitant, ab aere balnei arcebis, in aqua vero diu morari sines, ac oleo tepido, & multo, & manibus mollibus perfricabis quamplurimum, sæpiusq; lauabis, cibumque assumant sæpè, eumq; concoctu facilem, & qui plurimum nutriat ut 8. Meth. cruditatemq; . . . vinum tantum illis concedendum, quantum concoquere possunt. Hæc ad Glauconem.

Causa-

Causatio Febris ex obstructione.

VBi leuis est obstructio, & corpus benè affectum, Diaria fieri potest. At si ualidior sit in huiusmodi naturis synocha alioqui putrida Diariam excipit, intelligemusque transitum fieri in has si inclinatio protrahatur, nec diminuatur post summum vigorem, nec succedunt sudores, aut uapores, aut si succedant, non tamen febrem tollunt manentque in pulsu febris vestigia, aut etiam emergunt putredinis signa. Quod si in Synocham fiat permutatio, inflãmatur facies, & calor augetur. Quod si in Putridã fiat transitus, accedit horror, pulsus inęqualis, & contractus, calor mordens, & vehementiora accidentia redduntur: in vrina aliquandò tamẽ manet concoctio in prioribus diebus, in alijs uero minimè. Curatur aũt uenæ sectione huiusmodi febris primum, deinde detergẽtibus assumptis, nempè oximelitę, ptisana, mulsa, apomeli, saccharo. Quod si tertio die minimum febris relictum sit, nec putredinis nota in pulsu aliqua subsit, nec urina cruda, & suspecta hora, qua primo die febris occupauit extra meridiem sit, audacter, & quam ocissimè hominem lauabis, satisque est si inter balneum, accessionisque tempus, interponantur tres horæ. In balneo verò corpus vngatur, & moderatissimè fricetur, mox detergatur extrinsecus, & abluatur. Adhiberi autem possunt ad detersionẽ erui, vel hordei, aut fabarum farina, uel mulsa aquosa, vel si maiorem quæris detersionem, iridis, vel panacis radix, & Aristolochia, & mulsa meracior: maximè autem deterget spuma nitri, tum nitrum ipsum, vel aphronitrum, uel sapo. Post balneum, & vnctionem, detersionemque, propinanda aqua in qua sit parum apij incoctum cibandus postea est æger ptisanæ cremore.

Curatio Diariæ ex cruditate nidorosa.

SI aluus lubrica est, cũ huiusmodi cruditate, & febre, minus malum; si adstringitur, grauius. Igitur si ea tantum quę corrupta fuere vacuata videbuntur, ventriculo prius roborato, lauandum nutriendumque in febris remissione. quod si maior facta est inanitio, aut adhuc durat, roborato ore ventriculi ex fomento adhibito ex oleo, & Absynthio, omissa lauatione, hominem cibabis. Quòd si morsus aut dolor in uentriculo adhuc superfit, post fomẽtum, penicillus intingi debebit, qui uel calidus sit, & siccus, vel ex oleo in quo Absynthium incoctum madens, ac plurimum expressus, vel in nardino vnguento penicillum immergendum, & penicilli loco purpura marina, vel optima thyria admouenda. Quod si imbecillum sit os ventriculi, Chiam masticem in Nardino tũsam, ad sordium crassitudinem miscebis, & in eo purpuram madefactam impones, calidam tamen, ne tepida, ventriculi robur dissoluat. At si fluat adhuc aluus, recente, optimoque Melino simili modo, quo Nardino vtendum, vel Masticino, vel Spicato, vel Foliato. Quod si cinctum non patitur qui laborat, Ceratum conficiendum ex cera Tyrrhenica in vnguento Nardino liquato, cui post quam refrigeratum est, Aloes & Mastices partem octauam, uel aliquid plus addes, cerę autem, & Nardi partes ęquales sunto. At si ventriculus vri intus videtur, vtilius est Ceratum, quod ex Melino vnguento conficitur, vel alia ex Henanthe, Hypocistide. Balaustijs: & Palmularum carne confecta, utilia sunt.

Cibus autem fluente adhuc aluo ex potenta, & pa-

A ne, quem Græci ἰξυλινοῦ uocant præbendus spargendaque polenta, vel aqua calida, vel mali punici, vel pirorum, aut cotoneorum succo. Quod si uenter amplius non fluit, Halica ptisanæ modo idest cum modico aceti, tum sine aceto sorbitio detur. Præterea, Gallinaceorum testiculi, saxatiles pisces ex albo iure, fructus aliquis adstringens, vel solus, vel cum pane offeratur. Quod si appetitus laborat? Confert cochlearia duo confectionis ex succo cotoneorum accipere, vel carnem ipsam cotoneorum, si succus non adsit.

Si verò venter adstringitur si cibus in gracili intestino fuerit, & morsus, Diatrion pipereon simplicissimum exhibendum; deinde præcordia, & venter perfundenda. Quod si repat corruptio ad inferio-
B ra, Clister subijciendus; Si morsus fuerit, ex oleo sabino, in quo Anserinum seuum, uel illius inopia, gallinaceum, vel caprinum sit liquefactum, vel his non præsentibus, parum ceræ elotæ in oleo inijciendum. Quod si flatus vrgent, in oleo ruta, semen apij, cumini, marathri, & ononis, & quę huius sunt generis concoquenda, & Clister ex eo conficiendus, postea nutriendus æger, & si planè desit febris, lauandus sequenti die qui laborat.

De febre Diaria ex Bubone.

FEbricitantes ex Bubone primum egent remedijs, quæ ulceri; deinde quę buboni; postremò quę febri conueniunt; in remissioneque acces-
C sionis lauandi sunt inquit 8. Methodi. At 1. ad Glauconem eos nequaquam lædi scribit, si in aere balnei immorentur. Multo præterea oleo, & tepido perfricandi molliter. Victus his adhibendus tenuis; à potu vini arcendi donec inflammatio soluatur.

De Febribus Synochis.

EXpeditis febribus, quæ ex sanguine excalefacto consistunt, in leui quadam alteratione, ita vt vno dierum spacio finiantur: ad alias transeundum est, in quibus sanguis vehementius excalefactus à grauioribus, pertinacioribusque
D causis non nisi longiore mora tolli possit: quas ob id Synochas vocamus: quæ quoniam in duplici genere constituuntur, vel putridæ, aut non putridæ, de his tanquam simplicioribus inprimis agendum, posteà de alijs. Est autẽ duplex harum generatio, vel enim ex Diarijs malè curatis ob Medicorum ignorãtiam, vel ægrorum intemperantiam, vel adstantium prouentiunt, vel statim ab initio à suis causis. Sunt autem causæ, quæ huiusmodi febres excitare possunt non omnes; ut bene Galenus admonet 9. Methodi; Etenim ex adustione, cruditate, lassitudine, vigilia, animi perturbatione, vel bubone, nunquam febris gigni potest, quæ ad tertium vsque diem progrediatur, nisi inquit erratum sit, vel etiam (ut ego puto) subiectum corpus sit in causa. At ob stipationẽ
E cutis fieri huiusmodi potest febris, siuè obstructi exiles sint meatus, siuè conniueant; siue densati sint à frigore, vel balneo, vel pharmacis, vel siccantibus, uel indurantibus, vt dura frictione. Huiusmodi enim causæ impressiones faciunt, quę uno die tolli nequeunt, sed cum illis febres excitant pluriũ dierum. Accenditur autem febris ab huiusmodi causa, quoniam non transpirant humores, qui causæ sunt remissionis, & solutionis accessionum. Itaque vbi nulla subest in huiusmodi febre occasio, quæ alterius accessionis principium excitet, non mirum si

fiat

fiat febris plurium dierum vna accessione contenta. A Intelligere autem oportet, vapores qui attolluntur à feruentibus humoribus non expirare, non quod omnino cohibeantur, sed quod non satis expirent, plurimum enim attollitur, & minimum dissoluitur qui quoniam manet, & proxima adurit, febrem seruat: vnde tres Synocharum febrium differentiæ necessariò resultant: nam quum gignatur febris ex vaporibus retentis, continuoq; attolluntur, necesse est vel tantum dissipari, quantum gignitur; vel plus, vel minus: vnde Homotena quæ eundem perpetuò seruat tenorē, vel Agmastica, quæ perpetuo crescit & Paragmastica, quæ statim à primo insultu minuitur. Atque hæ quidem sunt efficientes harum febrium causæ, hicque modus quo illæ à suis causis procreantur. De subiecto propinquo non est quod dicamus, B est enim (vt diximus) vniuersa humorum massa, quæ sanguis dicitur; remotiora verò subiecta sunt (vt inquit Gal. 9. Methodi) harum febrium, non gracilia & frigida corpora, sed quæ plurimo sanguine abundant, & corpulenta sunt, quoniam obstructio citra putredinem febrem nequit excitare; nisi id, quod transpirat, copiosum sit, & calidum, nec humorum putredo, in omnes quæ inter inguina & alas intersunt venas æquabiliter, ac cito porrigi in frigido habitu potest. Quare in ætate, & natura calida, & præcipuè carnosa, bono, & multo sanguine affluēte, & denso corpore, & calidis excrementis referto huiusmodi gignatur febris. Quare constat & illud, proprias esse has febres Veris totius, maximè ineuntis, aut in medio consistentis: tunc enim & sanguis C abundat, & facilè densari possunt corpora. Locus autem nullus peculiaris est affectus, sed humores in venis, & arterijs omnibus, & potissimum in maximis, & calidissimis excalefacti sunt, vt cap. vltimo, secundi de febribus scribit Galenus; videturq; hæc esse ratio: Quod si in alio loco contineretur humor, ut in minoribus venis, aut habitu corporis, transmissione nouæ materiæ à maioribus venis facta, remissiones fierent, & intensiones.

At contra id quod diximus huiusmodi febrem fieri perpetuò à sanguine, facit quod scribit 2. de Crisibus Galenus, quod scilicet biliosa sit, ardens, & peracuta. Item 2. cap. 1. de differentijs febrium ad hunc modum scribit: Continuarum, quę ex flaua bile consistunt, duo esse genera: vnum Synocharum, al- D terum quæ continuæ dicuntur. Præterea, 12. cap. eiusdem, scribit Synocham proportionem seruare cum tertianæ circuitu, quum anteà dixerimus ex 9. Methodi, vnicam esse illius accessionem, & ex infinitis locis ex sanguine fieri. An intelligendum est ex bile fieri Synochas non omnes, nec quum Synochæ sunt, sed eas quæ ex Synochis putridis nascuntur. Omnes enim Synochæ ex sanguine fiunt, sed quæ putridæ sunt, facta putrefactione vt postea ostendemus, tenuior pars in bilem, crassior in atram secedit; & rursus, bile flaua putrescente, tunc accessiones fiunt ad modum tertianæ febris. Hæc ergo febris quod continua sit, causam capit ex loco, quod scilicet in magnis vasis humor contineatur in quo calor accenditur. Quòd vero sit Synocha, idest conti- E nens, causam sumit ex materia, ex sanguine scilicet qui quum non aliam habeat materiam, ex qua alia regigni priore cōsumpta possit, ideò accessiones facere non pōt vt alij humores, qui ex massa sibi familiarem capiant humorem, ex quo noua putredo, & accessio noua oritur. quod vero perpetuò crescat, aut decrescat synocha, aut seruet eundem tenorem, id habet ex inæqualitate causæ agentis, quæ scilicet plus vel minus cutem constrinxit, vt æqualis, vel inæqualis possit fieri vacuatio ei quod succenditur.

Signa.

Signa Synochę febris docet Galenus 9. Methodi, suntq; hæc, pulsus maximus, æqualis, vehemens nec durus, nec mollis, celer tamen, & frequens. Addit Auicenna rubedinem faciei, & oculorum, & inflationem venarum, & temporum, & aliquando pruritum in naso, & collo, difficilem anhelitum, & somnum profundum, difficultatem sermonis, vbi grauis est affectus, & inflammationes amigdalarum, & faucium, lachrimarum cursum, calorem plurimum. Vrinæ vero secundum Galenū 9. Methodi in consistentia, & calore non multum à naturali habitu variant. Vrinæ vero rubræ, tenues vero & crassæ, prout sanguis tenuis est, & crassus. Verum absque methodo hæc traduntur, quoniam à nullo certo capite exordiuntur. Præterea, omittunt iuuantes, lædentesque causas, & gignentes quod scilicet pręcesserint quæ constipant. Ad hæc, quæ ex materia subiecta sumuntur, quod scilicet corpus, quod afficitur, sanguine multo sit refertum, & carnoso, densoque corpore, & quę ab anni tempore, cœlique statu, tanquam à causis sanguinem plurimum gignentibus sumuntur. Symptomata vero prædicta sequuntur magnam sanguinis ebullitionem, & elatos à sanguine vapores, viriumque robur: nam quoniam plurimus est calor, qui refrigeratione eget, ideo magni pulsus, veloces, & frequentes fiunt, accedente robore virium in huiusmodi corporibus; Inæqualitas autem non adest, nec durities, quoniam nec putredo, nec siccitas: & sic difficilis respiratio, nempè magna, velox, & crebra, ad pulsuum proportionem accidit ob caloris multitudinē circa præcordia, calor autem multus, sed non acris, quia multa euaporatio ex ebullitione & sanguinis copia, quæ quum humida sit, & suauis propterea est, & minimè acris; aliorum vero symptomatum rationem facilè est reddere, ne diutius in his moremur.

Prognostica autem ex magnitudine febris, & causarum, & accidentium, & similitudine cum alijs, si qui forte eodem tempore fuerint affecti sumūtur.

Curatio.

Si aluus suppressa est, exhibito clisteri molliore etiam ab initio mali, sanguis mittendus: neque enim probare possum Galeni consilium, qui tres dies expectauit antequam sanguinem mitteret in eo, de quo agit 9. Methodi, quum statim cognita febris sua remedia postulet: nam alioqui ex mora periculum accedit, ne in putridam transeat: sanguinis autem auferendum tantū est inquit Gal. quo ad homo animo linquatur, si vires subsunt validæ, quoniam animi defectu corpus refrigeratur, & alui deiectio, nonnunquam vomitus sequitur, & statim madores, sudoresve sequuntur: vnde febris extinguitur & iugulatur. Verum quoniam id tutum non est, etsi optimum fortè remedium, tantū sanguinis demendum est, quantum exuperare videtur, & febris magnitudo requirere: plus enim detrahendum vbi magna est sanguinis copia, & febris vehemens, minus autem in leuiore affectu; quare vna omnibus regula esse non potest, animi defectus, sed quod ex ipso indicante sumitur, nempe humoris copia, quæ huiusmodi præsidium pro sui quantitate, & mali vehementia quod excitat, requirit.

Postquam vero sanguinem detraxeris, duas horas Galeni imitatione nutrimentum dabis, ac quiescere

ſe ægrum, dormireque iubebis; conſtat enim tum ex 8. Methodi, tum ex nono, Galenum concedere ſomnium à prandio ægrotis, quum dicit ſe inueniſſe eum dormientem altum ſomnum cui imperauerat à cibo quietem; conceditque longiores etiā ſomnos, vt ſatis patet ex eodemmet ęgroto, qui plus quā ſeptem horas dormiuit; verum ſomni modus eſſe debet: nam huiuſmodi corpora ob nimiam euaporationem nonnumquam ſolent ſopore corripi. Cibus autem exhibendus eſt ex ptiſanæ cremore, bisque in die nutriebat huiuſmodi ægrotantes Galenus. Soluta vero febre, ęger in balneum ducendus, & lauandus. Quòd ſi febris poſt venæ ſectionem perduret, apparentibus ſignis coctionis, aquæ frigidæ potionem exhibebis, de qua poſtea, quum de putridis agemus. Hę ſunt Galeni remedia quæ Synochis adhibet libro 9. Methodi. Confert tamen in potu exhibere cibationis tempore hordei aquam, vel ſolam, vel cum ſaccharo, aut iulepo roſaceo, vel violaceo, & vino granatorum: Nam quæ incidunt, & extenuant, vt ſyrupus acetoſus qui cum aqua miſceri ſolet non ita neceſſarius in iſto quum non ſit obſtructio interna, & potius ſit opus refrigerationem ad extinguendam caloris abundantiam. Confert & ſyrupos exhibere mane, de endiuia, de cichoreo, cū decoctione endiuiæ, cichorei, lactucę, acetoſæ, tamarindorum. Quinetiam pro ptiſana, panis coctus in aqua, pruna Iberica, in aqua cum ſaccharo concocta. Cibandi vero tempus eſſe debet, quando leuius habet æger, quum hic acceſſionum remiſſiones expectari non poſſint; quod ſi puer ſit qui laborat, nec poſſit venæ ſectionem ſuſtinere, cucurbitulæ cum ſcarificatione admouendæ. Nec abſurdum fuerit concocto humore, aut etiam ſequenti die poſt venę ſectionem, ſi primæ venæ ſunt expeditæ aut antea ſi aliter habent, caſſiam exhibere; improbanda tamen eſt Auicennæ opinio, quam omnes ſequuntur Hiſpani medici, qui lentes exhibent decoctas in huiuſmodi febre, ſi humores tenuiores fuerint: licet enim commodiore quam melancholico cibo, & ad coctionem inepto vitium huiuſmodi ſi aliquod ſit, emendare. Nec alienum eſt leues frictiones adhibere peractis vacuationibus, vt corpus conſtrictum rarefiat, & liberè expirare poſſit vapor. Atque hæc de Synocha non putrida; De putrida vero poſtea agemus quum intelligi nequeat niſi pertractata putredinis natura quare ad putridas accendendū.

De Febre putrida.

POſteaquam egimus de febribus quę ex humorum excalefactione cōſiſtunt, tempeſtiuum eſt, ut ad alterum genus tranſeamus, quod ſcilicet ex eorumdem putredine conſiſtit; quæ res quum tota pendeat ex putredine ipſa, cogit tractatio, ut de ea diligentius agamus, & tanto certè diligentius, quanto negligentius videntur ab antiquis explicata: nam quum tractatio hæc poſtulet vt inprimis doceamus quid ſit putredo, cuius paſſio, & quot genera differentiæque putredinis reperiantur, quæ cauſę efficientes, quæ materia ad putredinem apta, in quem finem tandē tendant quæ putreſcāt, quidq; ſequatur ipſam putredinem, & oſtendat. Ariſtotel. qui hæc primo cap. 4. Meteorum, ſuſcipit explicanda, nonnulla ex his omittit, alia vero, vel obſcurius explicat, aut certe non vt noſtra exigit medicina. Tamen tum illius, tum Galeni opera adiuti, quod verius putabimus docere conabimur. Ac inprimis quidem de nomine agendum eſt, conſtat enim nō vno modo vſurpari putrefaciētia, & putredinem; quod ſatis conſtat ex 13. cap. quinti de ſimplicibus, vbi medicamenta, quæ cauſtica ſunt, ſed non vehementer, & ſimul eſſentiæ tenuioris, putrefacientia vocari ſcribit, ſed non propriè. Quæ verò ſimul calefaciunt, & humectant, verè putrefacientia medicamenta eſſe dicuntur: vndè & putrefactio quædam vera, alia verò non vera ad putrefacientiū remediorum duplicem ſignificationem dici debent. Quid verò propriè putredo ſit, nunc videndum. Ac inprimis genus quærendum, in quo omnes antiqui authores conueniunt, quod ſcilicet corruptio quædā ſit. Quinetiam lib. 1. de febribus, cap. 7. putredinē quandam veram eſſe dicit, in qua nihil mutatur ad benignum putreſcens excrementum; aliam verò, quæ propriè ſuppuratio dicitur, in qua calor natiuus alium exuperat. Etenim Ariſtoteles 1. cap. 4. Meteororum generationi maximè contrariam eſſe putrefactionem ſcribit, tanquam putrefactio corruptio ſit quædam: ſic Galen. 11. Methodi inquit: putredo corruptio eſt. Idem 2. de differentijs febrium. Sic etiam ſanguinem putrefactum corruptum eſſe. Verum quum multa corrumpi poſſint, & à multis; & vario modo; ſiquidem contrarium à contrario, vt frigidum à calido, & à ſimili excedente, vt calidum mediocre ab immoderato; & ſicca, & humida, & frigida corrumpi valent, idque paulatim, vel ſubitò, perpendendum eſt quænam ex his conueniant corruptioni, quæ putredinis nomine donari debet. Siccitatis corruptionem non appellamus putrefactionē, quocunque modo fiat: ſicut nec frigoris, nec caloris, ſed ipſius humores. Humorem enim corrumpi dicimus, & putrefieri, vt ſanguinem, bilem; lapidem autem non item, tanquam humoris ſit paſſio ipſa putrefactio. Verùm, quum quædam actu humida ſint, vt omnes humores, & quæ alieno termino facilè ambiuntur; ipſa alia verò, quæ potentia humida dicuntur, veluti bilis, quæ poteſtatem habet ſiccandi, de his, quæ humorem habent, quacunque facultate prędítum, intelligenda res eſt: quando & bilis vtraque putreſcere dicitur; ſiue terminabilem, ſiue alio modo mixtam humiditatem obtineant: nam & ligna, & oſſa putreſcunt ob humorem, quem in ſe continent, ſicut aqua, & bilis, quæ aſpectu humida exiſtunt. Vndè optimè dicebat Ariſtoteles loco præcitato, putrefactionem eſſe corruptionem caliditatis quæ eſt in vnoquoque humido. Verùm, quum humidum ipſum pati poſſit à ſicco, poſſit & calor, qui eſt in humido corpore, & frigida qualitas pati, videndū quid propriè in eo patiatur, certum autem eſt, non appellari putrefactionem, quum humor exſiccatur à ſicco, ſit enim corruptio quædam humoris, ſed nō putrefactio. Idem contingit quum frigida qualitas, à calido, aut hoc à frigido extinguitur, quod docent affectus corporis præter naturam: neque enim appellamus humores putrefieri quum refrigerantur, aut frigidi calefiunt: ſed quum calor, qui in rebus humidis eſt, ſecundum naturam augetur, præternaturamque euadit: vndè optimè dicebat Ariſtoteles, putrefactionem eſſe corruptionē caloris naturalis qui in vnoquoque eſt corpore. At quum corrumpi poſſit calor, tum ab internis cauſis, quæ mediocrem, & ſecundum naturam calorem intendere poſſunt, veluti obſtructione; tum ab externo, vt aere ambiente vehementer calido, Ariſtoteles loco præcitato, alienam caliditatem interpretatur ambientis aeris, non quod ſola ea ſit, ſed fortè frequentior, & communior omnibus rebus: nam (vt diximus) putreſcūt humores in inflammatione, & propter obſtructiones, & alias multas cauſas, quæ ad aerem ambientē referri nequeunt; Vndè Galenus 11. Methodi, & paſſim alibi, putredinem fieri à calore præter naturam

ram

ram, siue ab his, quæ calorem præter naturam red- A dere possunt, siue externa, siue intrinseca sint, siue per se, siue per accidens calefaciant; veluti aer frigidus, qui constipando prohibet difflari calorem, & excrementa calida, quæ à rebus exhalant. Atq; ita melius quàm ipsemet author Aristotelis verba interpretatur: nam quum Aristoteles dixisset putrefactionem esse corruptionem caloris secundum naturam, quæ sit facta ab aliena caliditate, interpretatur postea statim alienam, id est, ambientis aeris; Sed melius Galenus, qui interpretatur alienam pro excedente, & præter naturam. Verùm, in hoc etiam Aristoteles damnari fortè potest, quod quum dixisset putrefactionem esse corruptionem proprij caloris ab ambiente calore factam, statim verò postea tū calorem, tum frigus ambientes, causas ponat putre- B factionis: nam etsi in aere externo frigido putrescāt etiam corpora, & externum frigus putredines in nobis excitet, id tamen non facit per se, sed per accidens, quatenus scilicet occlusa via externa fuliginosa (vt diximus) excrementa exhalari prohibent, quæ paulatim coaceruata, calorem augent. Vnde constat, à solo calore putredinem fieri, & si quæ per se id faciunt, in nonnullis fortè expeditius quàm quę per accidens id præstent, vt videmus hyeme carnes diutissimè asseruari, æstate autem confestim putrescere. Dicitur ergò humor putridus, quando præter naturam vehementius est excalefactus pro natura vniuscuiusque rei: non enim quantuscunque calor putredinis causa esse potest: id quod ostendunt Synochæ, & diarię febres sine putredine, quæ tandem C transeunt in putridas, durante scilicet calore: sic pituita, & atra bilis, tam vehementem calorem putrefacta non repræsentant, vt ipsa bilis, & sanguis, & longè minus calefacientia, tenuiores, calidioresque suaptè natura humores, quàm crassiores, & frigidiores putrefacere possunt: quoniam facilius ea corpora, hæc difficilius afficiuntur. Sed postea de his, quæ putrescunt nonnulla subijciemus, quibus intelligemus, quænam facilius, aut difficilius id patiantur: sicut etiam vniuersas causas putredinis expēdemus. Nunc verò quod ad definitionem attinet perpendendum, an scilicet perfecta sit definitio, vel non.

Diximus enim putrefactionem corruptionem esse caloris, qui est in humido à calore extraneo. At Galenus addit 5. de simplicibus, quod non omnis D corruptio sit putrefactio, sed quæ cum fœtore accidit, certè particula non mihi videtur prætermittenda, vtpotè quæ corruptionis naturam maximè ostēdat, quippè quum sæpè augeatur calor in humore, qui tamen putridus non dicitur, veluti quum bilis longè acrior est, quam esse debeat, nec tamen propterea putrida dicitur, quoniam nondum grauè olet, pręsertim, quum omnia putrefacta plus, vel minus grauiter olere videamus. Præterea, quum dicat eodem capite, putrefacientia medicamenta tum vera, tum non vera, sine doloris sensu corrumpere; videtur innuere, quū de putrefactione eorum quę sentire possunt, agimus, addendum esse, quod sine dolore fiat corruptio à calido: id quod certè accidit, vt enim præter naturam effectus omninò est calor, vt omninò inutile sit membrum ad actiones obeundas, vt in E Sphacelo accidit, & gangrena, tunc nullus amplius dolor sentitur, & putrefactum ipsum redditur: anteà vero quum dolor sentiretur, nondum erat putrefactio, sed potius suppuratio: tanquam præter naturā omninò sit calor, qui putredinis est author. Quam ob rem, si iam colligere definitionem putrefactionis voluerimus, hęc erit.

Putrefactio est corruptio naturalis caloris in humido à calore pręter naturam, quę cum fœtore accidit. Nunc vero differentię putredinis si quę sunt, explicandæ; deinde causę sigillatim, postea ad febres res contrahenda.

Putredinis differentias nemo pertractat, fortè q. non multum referret ad illorum institutum; non inutile tamen est medico eas adnotare, quod scilicet quædam ex ipsa natura putredinis, alia à causis, alia ab effectibus sumantur: nam quędam planè putrefacta sunt, sicut inflammationes, quę in Sphacelum iam degenerarunt; alia vero semiputrida, sicut sunt suppurata: nam vt Galenus admonet in Aphorismis: Dum pus conficitur, habet pus semiputridam naturam, partim scilicet à calore naturali, partim ab eo, qui est præter naturam. Variat autem curationem hęc differentia, quoniam putrida omnino rescindenda si sint membra: si verò humores fuerint, vacuandi; quemadmodum Galenus 11. Methodi. Scribit de humoribus, & Chirurgia docet in membris Sphacelo corruptis. Sunt prętereà quędam, quę malignā putredinem concipiunt, quemadmodum humores, qui pestilentes febres faciunt; alia vero quæ simpliciorem obtinent, sicut illi qui faciunt alias febres. A causis vero sumuntur differentiæ, quum quædam dicimus à calido, alia à frigido, alia propter obstructionem, alia à medicamentis, alia vero ab alimentis, quędam per consensum, quędam à proprijs causis putrescere. Ab effectibus vero quod quædam membrum corrumpant; alia aliud faciant, etsi quę aliæ similes sunt differentię notandę.

De causis putredinis.

Etsi quodammodo quum ageremus de Definitione putredinis, causas necessarias attigimus, tamen quoniam non satis id factum est, cogit tractatio, vt pauca addamus. Itaque materia putredinis humor est, non siccitas; quoniam graueolentia non oritur corrupto calore qui est in parte sicca rei. Vndè optimè dicebat Aristoteles, 4. Meteororum, ignem putrescere non posse, quod scilicet nihil in se humidi recipere possit ignis, vt alia Elementa. Quoniam verò quæ putrescunt, vel crassa, vel tenuia, vel multa, vel pauca, vel in motu aut quiete esse possunt, quærendum est, quænam facilius putrescere valeant. De qua re etiam Aristoteles agit, & nos hoc loco agendum putamus, quoniam hęc ad materiam pertinent. Igitur quæ motu cientur, minus quàm quieta putrescere scribit Aristoteles, quoniam inquit motus ille qui ab aeris calore prouenit, imbecillior eo efficitur, qui in re ipsa etiam anteà inerat, idest, vt ego intelligo, quoniam minores fiunt impressiones ab externo calore in re, quæ mouetur; quàm in quiescente; Adderem tamen aliam rationē, quòd scilicet res quæ mouentur, exercentur, & calore excitato expurgantur magis ab excrementis, quæ putredinis possunt esse authores.

Multum verò minus, quam paucum putrescere posse scribit Aristoteles, quoniam inquit in re maiore maior est caliditas propria, atque frigiditas, quàm vt potentiæ, quæ in circumfuso aere sunt, euincant: vnde subdit, mare, & alias aquas magnas, non putrescere; paucas vero, & in parte distractas sic. Quod quidem verum est in his quæ ab extrinseco calore putrescunt, & corrumpuntur alia verò, quæ ab internis causis, quanto crassiora, & plura fuerint, tanto promptius putrescunt: quod ostendunt horrea frumenti, quæ quanto ampliora fuerint, & minus sparsa semina quæ continentur, tanto promptius putredinem sentiunt; sic & vestes multæ inter se cumulatę promptius id patiuntur, quàm quæ sparsæ sunt, & tenuiores,

iores, quoniam scilicet promptius transpirat quod paucum, rarum, tenueque est, contrario modo affecto. Hinc est, quod crassa corpora putredini magis, quàm gracilia exposita scribere solet Galenus, quia facilius transpirant illa, hæc difficilius. Vndè satis constat, Aristotelem non omnes effectrices causas (vt postea ostendemus) nouisse.

Concreta (inquit Aristoteles) nõ putrescunt, quoniam magis sunt frigida, quàm sit aer calidus, proptereà vinci non posse ab aeris calore: Hæc etiam ratio solum locum habet in his, quæ ab externis causis corrumpi possunt: nam caro gelu concreta tandem putrescit, aucto intus calore, ob fuliginosa excrementa, quæ prohibita transpiratione ob externum frigus intus sunt coaceruata: nam hac ratione sequeretur, ab externo frigore putridas febres non excitari. Est enim aer externus frigidus concretionis author. Illud quoque prætermittendum non est aptissima esse ad putredinem quæ non qualemcunque, sed excrementitium continent humorem, id quod ostendunt olera & fructus, vt pepones, cucurbitæ, quæ minimo tempore putrilaginem admittunt; vt item quæ substantiam habent dissolutam, & minimè compactã, qualia sunt ligna laxiora, quæ facilius quàm solida, & dura, putrescunt, quoniam scilicet plus humoris habent, & externum calorem admittunt; Et hęc sumpta sunt ex 11. de Simplicib. vbi scribit Galenus, quæ putrescunt excrementitium continent humorem; aut substantiam dissolutam, & minimè compactã: quæ vero aut nullam prorsus superfluam habent humiditatem, vt mel optimum, & corpora solida, & cõpacta vt lapides, ea putrescere nequeunt, idest difficilius omnino patiuntur: ita enim intelligendũ est.

Causa efficiens putredinis.

Putredinem fieri à calore corrumpente calorem naturalem qui in humida est substantia, antea ostensum est. Verùm in hoc non placet Aristoteles, quod calorem putrefactionis authorem, solum ponat in aere ambiẽte, quum hoc posito, reddere non possit rationem, quur etiam à frigido aere nascatur putredo. Item, quur multum aliquando facilius quam paucum putrescat. Item quomodo febres putridæ ex densitate cutis, & obstructione nascantur. Et quod hæc fuerit ipsius Aristotelis opinio, satis ex eo constat, tum quod explicet alienum calorem eum, qui est in aere, tum, omnes causas quur quędam promptius, aut difficilius putrescant in eum referat. Quare probanda potius est Galeni opinio, qui vbique putredinẽ à calore extraneo idest pręter naturam, siue ille ab externo aere, siue è ab alijs rebus excitetur, & huiusmodi reddatur, fieri dicit: nam & medicamenta quædam putrefacientia ponit libro 5. de Simplic. & in lib. de causis morborum, putrefactionem à medicamentis, tum excrementis, quę in animalibus oriuntur, tum à prohibita trãspiratione fieri scribit, & denique ab omnibus quæ in vnaquaque re calorem præter naturam accendere possunt, putredinem fieri, ponere oportet.

Finem putredinis.

Finem aliquem assequuntur quę putrescunt, sed non tamquã causam, cuius gratia moueantur q̃ putredinem efficiunt. De qua quidem re agit Aristot. quum scribit ea quę putrefiunt, sicciora reddi omnia, & tandem in fimum, & terram abire: quod ostendunt cadauera, quę tandem in puluerem dissoluuntur; redditque hanc rationem Aristot. quoniam abeunte calore proprio, naturalis humiditas cum illo difflatur, & euaporat; tum etiam, quòd calor proprius trahit ad se humorem, & adducit, qui quum non amplius adsit, siccitatem sequi necesse est. Verum quur abeat calor, non docet, & videtur potius contrarium sequi quam ille dicat: vult. n. quod abeat primò calor, deinde humor cum calore: at humor primò abit, deinde calor extinguitur: nã calor humido gaudet, eoque fouetur, & alitur. Quam ob rem, quum per putredinem auctus sit in humore calor, uiolentius absumitur, & dissoluitur humor: quo dissoluto, vna & calor ipse, materia destitutus idonea, expirat. Sicca ergo redduntur quę putrescunt, quoniam auctus calor, humorem depascitur, & absumit. Nec contemnendæ quidem sunt causæ sine quibus putredo facilius, aut difficilius nascitur: veluti locus, tempus, agendi modus; sic enim dicimus, quædam esse magis exposita putredini, quoniã in loco huiusmodi contineantur, sicut scribit Galen. Quæ in locis calidis continentur excrementa, promptius quam in frigidis putrescere: & q̃ longiore mora caloris præter naturam vim sentiũt, putrescere, alia verò minimè, sunt accidit in humoribus, quę putridas febres excitant, ob vehementiorem quem cõceperunt calorem alij verò aut Diarias, aut Synochas non putridas, pariunt, quum à leuiori causa sunt excalefacti. Sed hæc sufficiant de putredine; quibus explicatis, ad febres putridas, quarum causa hæc sunt pertractata accedamus, eundem ordinem sequentes quem in alijs obseruauimus: Primò enim, quid sit febris putrida, deinde quæ, & quot illius differentiæ, posteà illarum omnium causas, & signa explicabimus, generatim primò; deinde speciatim per singulas differentias; postremò curationem aggrediemur. Ac tanto profectò diligentius hæc erũnt a nobis pertractanda, quantò difficiliora sunt alijs quæ hactenus explicauimus, & quanto maior prouentus, & gloria Medicis ex his febribus, quã ex alijs accedit: nam plurimæ sunt harũ febrium differentiæ, & frequentissimæ eueniunt, & ferè ad eas propulsandas Medici accersuntur.

Vt ergo summã rei colligamus, dicimus putrefactionem esse corruptionem, quoniam putrefacta nũquã ad naturã pristinã redire possunt, eamq; non omnem, sed quę paulatim fit, vt scilicet corruptionem quæ fit ab igne quam seiungimus à putrefactione, esseque prætereà cum fętore, quod ostendunt omnia quæ putrefacta sunt, & in his quæ sentiunt esse sine dolore, vt ostendunt sphacellatę partes, quæ putrefactę sunt, & non sentiunt, & meritò, quando putrefactio à solo calore præter naturam fit, quo solo uigente, nulla resistentia amplius, proindè nec dolor nascitur: esse autem putrefactionem non caloris, vt Arist. sentire videtur, quum dicit esse corruptionem caloris naturalis, sed humoris potius, ex eo constat, quòd nemo dicat calorem putrefactum, sed humorẽ, & quòd officium sit caloris putrefacere, non autem putrefactum esse, siquidem putrefactio passio quædam est, quæ passiuis qualitatibus non actiuis, quarum est agere, debetur. Humoris ergo passio est putrefactio, & res tota non secundum se totam, & ea ex quibus constat, sed propter humorẽ suum corruptum putrefacta dicitur, vt manus putrefacta, quia illius humor primo putrefactus fuit. Humorẽ autem intelligere oportet, siue actu sit in rebus, vt aqua, & sanguis, siue potentia vt humor carnis, ligni, ossis, omnia enim hęc putrescunt, quando humor illorũ corrumpitur: At quũ corruptio humoris fieri possit à contrario, sicco, scilicet tum quũ non regitur à calore humoris, corruptionem dicimus putrefactionem esse, quando calor eum non regit; necesse enim est rem dissolui, quando non parent alijs, quæ obedire sunt nata; aut quæ regunt excedunt à sua me

diocritate; Regit autem humorem cuiuscunque rei certus, & proprius rei calor, qui quum refrigeratur, & extinguitur, mors, & corruptio sequuntur, sed nō putrefactio dicitur huiusmodi corruptio: quoniam si ne fetore est, sed quando calor ille intenditur præter modum, non solū ab aeris ambientis calore, (vt Aristoteli placuit) sed ab alia quacūque causa, vt obstructione, meatuum constrictione, vt ostendunt humores qui per febres putridas putrescunt.

Quid Febris putrida, & illius Differentiæ.

PVtridam uocari febrem, quæ ex humore putrescente consistit, clarius est, quàm ut doceri debeat. Quin, & illud patet, putrescentem intelligi humorem, cuius calor præter naturam ita redditus est, ut iam speciem, & formam humor non retineat: nam bilis si solum excalefacta fuerit erit quidem bilis, at putrefacta non bilis amplius simpliciter vocabitur, non minus quam res corrupta, quę non amplius pristinam appellationem retinet.

Vt autem dicimus febrē putridā uocari quę ex putrescente humore oritur, sic differentias ipsius febris putridę ex diuersa materia, quæ putrescit; Hoc modo sumimus, quum dicimus quasdam esse ex sanguine putrefacto, alias ex pituita, alias ex bile, alias ex humore melancholico: An vero quædam ex seroso humore putrescente gignatur, & an eadem sit quæ ex bille pallida, vitellina, flaua, æruginosa, & an eadē q̄ ex humore melancholico, & atra bile consistit, postea expendemus. Sumuntur, & differentiæ non inutiles ex subiecta materia: quomodo dicimus, quasdā esse in corporibus adstrictis, alias in raris, alias in crassis, vel gracilibus, alias pueros infestare, alias ætates alias. Variant enim hæ omnes differentię curationem: aut certè remedia intendunt, aut remittunt, vt omnibus constare puto: Nam adstricta corpora sanguinem demendum esse copiosius admonēt, ferunt que magis inediam quam alia quę sunt rara, & laxa. Sic crassa, & obæsa, vt quæ angustiores habeant meatus, remedia postulant aperientia vehementiora. An verò pueris sanguis mittendus sit vigente febre, dubium apud aliquos est, & planè negatur ab antiquis Medicis: in alijs verò ætatibus nisi vigente senectute uires labantur, sanguinem mitti in febribus putridis, tritum est apud omnes. Quare, hæ, & similes differentię non sunt contemnendæ.

Ducuntur aliæ à causis efficientibus febres, quod scilicet quædam à densitate externa, aliæ propter obstructionem, alię ab alijs causis capiantur, quæ etiam curationem mutant; siquidem vbi externa superficies densata est, externa præsidia, quæ adhibentur ad cutem rarefaciendam maximi sunt momenti: ubi verò obstructa sunt vasa, euacuantia, & aperiētia medicamenta alijs præferenda sunt.

Sumuntur, & differentiæ ex loco corporis, quomodo dicimus, quasdam esse quæ focum habent in Venis, alias, quæ in Hępate, Liene, vel in parte inflāmata, vel in Ventriculo: facit enim plurimum hęc differentia: hinc enim admonemur, cui parti potissimum sit succurrendum, nimirum, quod febris nullo pacto abigi possit, nisi ablato illius fomite, & exhausto fonte, vnde materia ipsi febri suppeditatur.

Capiuntur ab ipsius febris essentia differētiæ nō inutiles, veluti sunt illę, quum dicimus, quasdam esse admodum acres, & mordaces, quasdam malignas, vt Pestilentes; benignas, vt Synochas putridas, quæ nunquam magnę, & paruæ ab excessu essentiæ febris; benignæ vero, & malignę a proprietate potius duci uideantur.

A Capiuntur, & aliæ à generationis modo, quod scilicet quædam paulatim, aliæ confertim; sic & inuasionis modo, quod quædam inuadant cum horrore, vel rigore, vel frigore; Item à solutionis modo, quòd quædam per Crisim, alia alio modo desinant. A tempore solutionis, quod alię breues, alię longę, quędam acutæ, alię tardę sint.

Sumimus & à partibus febrium differētias alias, quod quædam duo, tria, aut quattuor tempora consequantur. Quinetiam ab effectibus, quod quædam scilicet sitim, vel dolorem capitis, vel Syncopen, aut alia accidentia inferant, de qua differentia Galenus meminit libro primo ad Glauconem, quū dicit continuas quasdam esse cum Symptomatibus coniunctas; alias sine illis infestare. Pertinet ad hoc

B genus ea differentia, quum dicimus quasdam continuò infestare, alias vero per interualla; de qua primum agendum esse puto, quoniam hæc vtilissima est differentia, & in omnia genera, omnesq; differentias febrium spargitur: nam omnes pituitosæ, biliosæ, & ex quacunque causa genitæ, vel continuæ sunt, vel intermittentes. Sed id postea quum febrisi putridarum causas, & signa, & curationem generatim docuerimus; quoniam scilicet primò quid febrem putridam parere possit, & significare, & propulsare valeat, quam quod idem in Continua, aut Intermittente faciat, explicandum esse, docendi ratio postulat.

C *De causis febris putridæ, & primum de materia.*

IN febribus putridis causas potissimum spectamus, quæ ex materia, efficiente, & causis sine quibus, ducuntur; Ac quod ex pituita, bile, & humore melancholico putridę febres nasci possint, omnibus notum est. Auicen. verò aduersum Galenum nititur probare, ex sanguine putrefacto etiam posse fieri putridam febrem, quod negari dicit à Galeno; & certè in hac re varius est Galenus: sed suo loco, quum de febre ex sanguine putrefacto agemus, siue de Synocha putrida, diligenter idipsum tractabimus. An vero ex seroso humore putrescente, aliqua possit fieri febris putrida; & an eadem

D sit quæ ex bile flaua, & alijs speciebus, quæ sub bile comprehenduntur, veluti vitellina, & æruginosa, & quæ ex humore melancholico prouenit, eadem sit cum ea, quæ ex atra bile nascitur, aut diuersa genera sint constituenda, nemo quod sciam docere tentauit. Ac mihi quidem non videtur alienum, ut ex seroso humore febris aliqua fiat: nam si putrescere potest serosus humor, vt potest, est enim humor, & suum calorem habet, vt & alij, quam ob rem, quid obstat quo minus id accidat. Docet & id sanatio: multas enim febres desinere videmus educto humore seroso magis quam alio quocunque; tum etiam misso sanguine licet aliquando contemplari plurimum serosum humorem supra natantem, & nullum alium peccare, in quo febris poni debeat consistere.

E Ponamus ergò genus quoddam febrium putridarum in seroso humore, quod quidem continuam cō stituet febrem, propterea quod in venis vna cum sanguine huiusmodi humor continetur; sitque eius generis continua febris, quæ nullas accessiones habeat, quoniam probari non potest aliter rem habere. Ex bile autem pallida & flaua vitellina idem genus febris fit; quod ostendit purgatio quæ nunc pallidam, nunc flauam, nunc uitellinam bilem euacuat in tertianis febrib. quasi ab omni huiusmodi humore fieri possit) hoc solo discrepans, quod minores

sunt,

sint, & minus malignæ quæ ex pallida, quam ex flaua, & ex hac quàm ex vitellina fiunt, prout humores inter se adustionis modo differunt, & magis aut minus ad atræ bilis naturam accedunt. Sic accessiones, quæ fiunt plus aut minus tardare in biliosis febribus apparent, omnes tamen tertio quoque die infestare: quasi idem sit februm genus, quoniam idem humor melancholicus, & atra bilis, idem genus febrium faciunt; sed malignius est, quod ex adusta ipsa atra bile & putrefacta, quam quod ex humore melancholico putrefacto nascitur. Atque hæc quidem de materiali causa febrium sint dicta: nam aliæ causæ quæ sub materia, vel subiecto contineri dicimus, facilè innotescunt. Nunc vero ad efficientes transeundum.

Causæ efficientes febris putridæ.

Febres putridas excitari scribit Galenus 4. cap. primi de differentijs febrium, à cibis, qui suaptè natura mali sunt, aut boni: sed ob repositionem malam, vel temporis longitudine, aut alio modo vitiati sunt, & ad putridam dispositionem perducti. Quam sententiam interpretatus Auicen. hoc modo ampliorem reddit, quod scilicet febres putridæ nascantur ob cibos qui ex sua substantia, & natura facilè putrescant; aut quòd facilè corrumpantur, vt lac, aut quia sunt aquosi, vt fructus horei dicti, aut non conuertuntur in bonum sanguinem: ve luti sunt Cucumeres, & Citrulli, aut quia malè sunt præparati, aut intempestiuè assumpti, aut peruerso ordine. Alia est causa vt Auic. & Gal. putant, obstructio, prohibitaque transpiratio.

Quinetiam Galenus lib. 3. tertij Epid. textu 1. putredinem excitari à calore, augeri autem à quiete scribit. Verum quonam modo hæ causę sint putridę febris, nō satis patet, nec distinguitur ab illis, quū tamen alio modo vbi aquosi sint causę febris putridæ, quam obstructio, nimirum, q̃ illi materiam suppeditent putrescibilem, hæc vero eam accendat: Vnde (vt diximus) causæ ita distinguendæ sunt, vt quædam illarum ad materiam, aliæ ad efficiens, aliæ ad illas, quę dicuntur sine quibus, reducantur. Sed hæc leuiora sunt, quam quę ad efficientem causam pertinere dicantur: nam quū varia sint, quæ possunt febres accendere, sola obstruentia solet ponere Galen. quæ putridas committendi vim habeant, possuntq; varij loci ex eo adferri ad id probandum. Ac primū quod scribit c. 5. primi de febribus: si meatus inquit obstruantur, putridæ febres nascuntur. Item in eodem libro, cap. 7. dicit corpora à putredine præseruari posse, si liberè transpirent, quasi prohibita transpiratio sola sit huiusmodi febris causa. Est & alius locus 11. Methodi, vbi curandi rationem in febribus putridis exorsus à natura ipsius febris per resolutionem inuenit: Quia enim inquit febris huiusmodi ex prohibita transpiratione, hæc vero ex obstructione nascitur, primum remedium esse debet circa obstructionem, & eā committentia. Quę ratio nulla esset, & malè vnicam curandi rationem institueret, si plures & aliæ ab obstructione diuersæ causæ reperirentur, quæ huiusmodi febres committere possent. Verùm, q̃ id falsum sit, quod. s. sola obstructio sit causa febris putridę, ex hoc patet.

Primum, q̃ putridæ sæpè sequantur Diarias ex ira: vigilia, tristitia, lassitudine; in quibus nulla obstructio reperitur; aut si adesset, oportet Galenum perpetuò exhibere in huiusmodi Diarijs quæ obstructiones adimerent: quod numquam facit. Quin-

A etiam, Hecticas sequuntur putridæ sine aliqua obstructionis suspitione.

Secundum libro primo de febr. ca. 6. vbi loquitur de febribus pestilentibus, scribit eas aliqñ nasci ex inspiratione aeris pestilentis, quas febres nemo negabit esse putridas, & nulla ratione propter obstructiones fieri putabit, nisi velit temeraria quadam audacia vt placita sua tueatur, ita sentire. Eò pertinet etiam quod scribit 3. de pręcognitione ex pulsibus, vbi habet putrescere humores cordis ob ambientem aerem.

Tertiò docet id natura rei: nam si putredo oritur ex calore pręter naturam, quid obstat, quo minus alia, quę possunt calorem intendere, huiusmodi febres procreent.

B Quartò per inflammationes, & tumores partium, quum fiunt putridæ, & continuę vt in angina, & pleuritide, nulla oritur obstructio in magnis vasis vt dicere solet Gal. nec reuera aliqua est obstructio, etiam in parte ipsa, quoniam venarum, & arteriarū obstructiones dicuntur non substātię partis per quā sparsus est humor tumorem excitans. Nec res hęc tam leuiter explicari debet, vt alij faciunt, quoniā plurimum valet ad curationem rectè instituendam; plurimum.n. refert si debeamus in omni febre putrida aperientia adhibere, an alia pręsidia tentare: illi enim qui refugium in hac re Galeno quęrunt, ita respondent argumentis, q̃ non possit incipere putrida ab alia causa, quam ab obstructione, possit tamen sequi Diariam, aut Hecticam sine obstructione.

C Quorum opinio repugnat planè Galeno, qui (vt diximus) ab aere inspirato pestilentes gigni scribit, & naturę rei simul aduersatur, quę docet corpora excrementosa, & putredini exposita, ab alia quacunque causa paulò vehementius calefaciente, putridis febribus corripi. Quid ergo dicendum? concludendum prorsus, non omnem putridam fieri ex obstructione, sed pręcipuam esse & frequentiorem causam obstructionem, quoniam calorem excitat, qui diutius perseuerare potest, quoniam statim obstruētia auferre non licet. Ex huiusmodi autem calore putredo nascitur; alię autem causę, vel leuiorem calorem excitant, aut in his solum putridas febres gignere valent, qui humores habēt habet ad putredinem paratos; obstructio vero in omnibus etiam corporibus id facere potest.

D Locus autem in quo putrescunt humores putridam gignentes, vt scribit Galenus 8. cap. de febrib. vel putrescunt in aliquo viscere, aut in cauis, & maximis vasis, aut in bubone. Quod si quis quęrat, quomodo differat febris Diaria ex bubone, à putrida ab eadem causa? respondet Gal. quod ex bubone, vel calor solum, & non putrida fuligo ad cor distribuitur quum Diaria fit: vbi vero fit putrida, fuligo veluti fumus ex putrescentibus humoribus ad ipsos cordis sinus peruenit, quę quidem vbi Diaria fit, manet circumscripta in bubonis loco. Verum quur potius in uno bubone maneat fuligo, in alio autem transmittatur ad cor, nulla ratio esse videtur, quum idem sit locus effectus, eędem vię in utroque affectu. Quare

E aliam putarem esse rationem, quod scilicet fuligo illa non gignatur in bubone, qui facit Diariam, sed solum vapores calidi, & non putridi, quum non putrescat huiusmodi bubo, sed solum accendatur calor in sanguine, quo modo in venis fit Diaria ipsa ex sanguinis calefactione. Non mirum ergo, si ab eo bubone Diaria, ab alio vero putrida procreetur, quoniam putridum, putridum gignit, calefacit autem, quod calefaciendi vim obtinet.

De signis febris putridæ.

Signa febris putridæ aggreditur explicare Galenus cap. 9. primi de febrib. Ac primum indicia capit à causis: Est enim (inquit) proprium, sed non inseparabile putridis febribus, quod non incipiant à causa procatarctica: nam quoties febris incipit affligere absque causa procatarctica, omninò putrida erit; quoniam diariæ omnes ex procatarcticis nascuntur. Hectica vero quum absque causa procatarctica gignitur, nunquam à principio apprehendit. Non est autem inseparabile hoc signum omnibus putridis: quoniam aliquando ita corpus est affectum, vt ex minima quaque causa externa in putredinem labantur, & statim putridis corripiantur.

Adderem ego, quod oporteat causam procatarcticam non parui esse momenti, quum putrida gignitur nisi corpus prorsus sit malè affectum, siquidem calor, qui putrefaciendi vim habet, amplior esse debet, & à vehementioribus causis excitari.

Licet & progrediente morbo, à causis iuuantib. & lædentibus notas capere, requirunt enim præsidia putridæ febres, quæ putredinem sistant, & extinguant, quod alijs non conueniunt. Læduntur magis à quibusdam remedijs, vt cutis adstrictione, & balneis, etiam ante coctionem humorum adhibitis.

At ex alio fonte, qui ab essentia ducitur, ipsius febris signa sumemus. Est enim putridarum febrium calor mordax ad tactum, veluti fumus, qui oculos, & nares mordicat, apparetque maximè huiusmodi calor mordax, & perpungens, nihilque suaue habês per incrementa accessionum, atq; vigores febrium; nam per initia accessionum, non statim emicat, vt manu statim dignosci possit, sed tamen diutius immorantibus, prædictum caloris genus de profundo emergit: id quod fit, quoniam in principio accessionis, dum adhuc succenduntur intus excrementa, calor suffocatur. Verum id solum locum habet in febribus, quæ per accessiones infestant. Quo magis mirari licet, Galenum dum pollicetur simpliciter, se daturum signa febrium putridarum, ea solum describat, quę per accessiones infestant: certum enim est, synochas putridas hoc inditio non deprehendi. Mordacitatis autem caloris causa putatur esse à nõnullis ratione subiectę materię siccioris in hac febre. Verùm, quur in diaria ex inedia, aut vigilia, vbi corpus magis est exsiccatum, quàm in pituitosa putrida huiusmodi calor non apparet? An potius ergo id fit, quoniam ab humore putrescentè substantia calida, & putrefacta consurgit, quę calorem acriorem secum aduehit. At quomodo dici potest esse calida magis, quàm in alijs febribus si ex frigidiore oritur materia; Dicendum ergo potius, quod vniuersum genus putridarum alijs generibus comparatum, huiusmodi calorem habeat, etsi in alijs generibus quędam reperiri possint, in quibus calor acrior fit, quã in quibusdam putridis. Porro, ex tertio fonte, qui ab effectibus sumitur, plurima resultant inditia, quorũ quædam in ipsa inuasione febris, alia in aliis temporibus, vel etiam per vniuersum morbi decursum sũt notanda. Est autem illud primum, quod cum rigore incipiat suaptè natura, idest remotis causis, quæ huiusmodi symptoma inuehere solent, cuiusmodi est iter per niuem factum, aut aliæ causę vehementius refrigerantes; sed non est inseparabile hoc inditium: nam nulla est febris, quæ incipiat cum horrore, vel rigore, absque causa manifesta, excepta putrida, omnibus tamen non conuenit, quales sunt synochę putridę, aut ardentes, & ferè solum illis competit, quę vel intermittentes sunt, aut continuę tum intermittentibus commixtæ.

Sumitur, & aliud genus signorum ex pulsibus, sunt enim (inquit Galenus) pulsus putridarum febrium per initia accessionum, & etiam per incrementa, inæquales. Atq; hoc est proprium signum, sed nõ inseparabile. Quomodo autem inæquales intelligi debeant per initia, & incrementa accessionum, non satis docet Galenus de Differentijs Febrium. intelligi autem debent inæquales inęqualitate sistematica: quod scilicet vna pulsatio maior sit alia, id quod euenit, tum ob imbecillitatem facultatis grauatæ, tum viscerum obstructiones ob confluxũ humorum ad interna vasa, quæ eo tempore accidit; nam inæquales etiam intelligi possunt, comparando diuersas differentias pulsus inter se: nam in initio parui sunt pulsus grauata facultate, & obstructis vasis, & tamen veloces. Præterea, contractio velocior est, quàm sit diastole, quoniam fuliginosa excrementa sunt, quæ expulsionem maiorem desiderant, calor autem obrutus, qui parua dilatatione, & attractione aeris frigidioris egeat: non tamen inseparabile est febribus putridis hoc indicium, quoniam his duntaxat cõuenit, quæ per accessiones infestant, quamquam tamen pulsus arctiores in contractione, & inæquales sequantur etiam collectiones mordacis humoris, vel frigidi in ore ventriculi. Vndè proprium est febriũ putridarum huiusmodi pulsus, nisi ventriculus eo modo afficiatur. In ipso autem vigore, magni, & veloces redduntur pulsus, & frequentiores per exteriorem quietem, magis quàm in diarijs, & hecticis; quoniam calor vehemens est, & fuliginosa abundãt excrementa. Duri autem pulsus nec proprij, nec inseparabiles sunt cuipiam generi febrium, illis autem putridis conueniunt, quando inflammatio in aliquo viscere fatigat, vel Schyrrus, vel aliquod est symptoma coniunctum, vt neruosa aliqua tensio, & siccitas.

Aliud signum est sumptum à modo solutionis, quod scilicet minimè desinant ad integritatem, indicat enim id (inquit Galenus) si diaria præcessit, subsequi putridam, sin minus statum ab initio hanc incępisse. Verùm hoc inditium ostendere solum potest continuas putridas: siquidem intermittentes ad integritatem deueniunt cum sudore, vel vomitu, aut alio modo.

Aliud signum additur sumptum ex proprijs symptomatis, quæ singulas putridas sequuntur si enim adsint, vel ardentis febris, vel tertianæ, aut quartanę, vel alterius putridæ febris signa, non solum putridã esse, sed etiam qualis sit, intelligemus.

Aliud sumitur inditium ex vrinis, & excrementis corporis, vrinæ enim in his febribus prima die, aut vt dicit Galenus de differentijs febr. primę vrinæ, vel penitus crudæ, vel obscurè concoctæ existũt, nisi à diarijs in has fiat transitus. Tunc enim vrinę, quę primum emittuntur, inuadente putrida coctę apparent, quoniam separatę sunt ab humore concocto, & leuiter alterato per diarias febres. Sunt autem vrinę concoctę, quę simillimę sunt sanis, à quibus bifariam, fit recessus ad cruditatem: nam cõcoctio mediocris quędam est alteratio: vndè, quę vel nullam, aut certè minimam alterationem recepetũt quales sunt vrinę albę tenues simul, & aquosę, vel etiam crassę, vno modo crudę dicuntur, alio vero, quę igneum aut rubrum referunt colorem, cum tenuitate, vel crassitie absque aliquo, quod in ipso liquore innatet. Est autem proprium, & inseparabile harum febrium, hoc inditium, quoniam diarię ex leui excalefactione humorum consistunt, adeo, vt paululum recesserit à naturali suo statu, & proinde concocta eorum excrementa reddantur: In Hecticis

ecticis vero exiguus est calor, & vitium non in humoribus, sed partibus solidis: vndè vrinæ quoque concoctæ laudabiles redduntur, quãtum scilicet infestãte corpore fieri possunt. Febres autem omnes putridæ non leue in humoribus vitium habent: Vndè necesse est natiuum calorem suas alterationes efficere non posse bonas, & laudabiles. Quapropter, vel tenues, & aquosę redduntur vrinæ, quando scilicet materia frigida est, & crassa, adeo, vt difficillimè patiatur, nec ad mediocritatem redigi possit: vel etiam albæ, & crassę, quando pituita minus viscosa est, & meatus magis patent ob leues obstructiones: tunc enim peccantis humoris pretio vna cum lotio educitur; quo ipsum lotium crassius redditur: At si humor acris sit, tenuis, & biliosus, qui putrescat, calor vehemens viget, qui assat ipsos humores, & tales B reddit vrinas, quales ipsi humores existunt, igneas scilicet, & flauas. Rubræ vero, & crassæ, redduntur ex sanguinis ebullitione, & putredine, aut ex putrescente bile in corpore multo sanguine prædito. Illud tamen ignorandum non est, quum dicimus vrinas crudas, aut minimum coctas excerni per huiusmodi febres, spectandam esse singularum febrium naturam, magnitudinem, paruitatemque. Minus enim crudę redduntur per febres paruas, quàm vehementiores, eadem posita materia subiecta, & quę ex tenuiore humore consistunt, & calidiore, magis concoctas vrinas efficiunt, quam reliquæ. Hęc ergo sunt indicia febrium putridarum, quę à Galeno referuntur passim, pręsertim lib. 1. de differentijs febrium. Addi tamen possunt alia ex respiratione, C quæ similiter in his vt pulsus mutatur. Quinetiam, vel dolor aliquis infestat aliquam partem inflammationis, quæ putridam excitat, inditium, vel sitis vehementior urget quàm in alijs, aut sopor, & color corruptum, vel alio modo malum humorem subesse ostendit, qui putredinis sedes ostenditur. Adhęc, excrementa alui, vt plurimum cohiberi solent per huiusmodi febres, & cruda deijci, & grauiter olentia. Quod si placet exercitationis causa signa colligere, & ad opus perducere inprimis sciscitabitur Medicus, quomodo febris apprehenderit an cum rigore, vel non; & si cum rigore, an ab externo frigore, vel ex distillatione occasionem acceperit; Deindè si cum rigore; quid post illum sit sequutum, an vomitus qualis calor, qualisque illius motus, an paulatim D scilicet ascenderit vel non; an acris, & mordax, qualis item respiratio, an in expiratione maius sentiat iuuamentum, quam in inspiratione si inęqualis fuerit. Quod si accessio sedata fuerit quonam malo id factum sit, an cum sudore, uel alia excretione id sit factum, an potius perseueret quæ primum inuasit febris, an post accessionem finitam liber, & sine aliquo accidente morboso fuerit ęger. Posteà uero quęret medicus, an pręcesserit, aliqua causa externa: nam si non suspitio est febris putridę; an pręterea malè anteà fuerit affectus, quę plenitudinem, aut crassitiem, aut uiciditatem humorũ testantur, quales sunt somni longi, & profundi pręter solitum, capitis, & totius grauitates, tensiones hypocundriorũ, deiecta appetentia, & huiusmodi alia symptomata, E quę malos succos, aut multos in corpore abundare significant; ex quib. obstructiones, corruptiones, & putredines nascũtur. Quęrendũ pterea de uita anteacta, ocio, mota, retentis excrementis animi curis, cibis assumptis, & alijs huiusmodi causis, quę ostendunt corpus fuisse ad putredinem paratum, uel non. Spectare præterea debet medicus corporis habitum colorem, anni tempus, regionem cœli statum, & ab illis omnibus signa colligere ad corporis statum dignoscendum: nam si corpus subflauo, aut liuido est colore, aut alium refert ex sobole malorum humorum prouenienté, indicium est subesse malos succos putredinis authores: sic febres, quę Autumno oriuntur, quo tempore corrupti sunt humores, testantur putredinem subesse Diariæ, aut Synochę non putridę, quæ tamen citius oriuntur ineunte, & durãte.

Vere, quoniam corpus eo tempore bono sanguine abundat, qui non facilè putrescit: Adhibita verò hac diligentia, & inquisitione, accedet medicus ad tangẽdum pulsum, quem si inuenerit inæqualem, aut cõtractum adhuc, aut velociorem in contractione, quàm dilatatione, vel cum duritię quadam, si modo de hectica nulla sit suspicio, intelliget putridam esse febrem; id quod magis confirmabit caloris qualitas manu admota præcordijs, si scilicet calor acris, & mordax sentiatur; Accedet postea medicus ad vrinæ inspectionem, spectabitque an cruda, vel concocta appareat, & ex ea signa sumet, vt antea diximus. Hoc modo ergo putridam febrem cognoscemus; Licetq; ex hoc intelligere plura signa excogitari posse, quam à maioribus nostris sint tradita. Si enim putredinem in humoribus ponamus; & quæramus qualem calorem, quosque effectus parere possit; tum in actionibus, quæ à locis præsertim affectis nascuntur, veluti corde, tum in excrementis, & qualitatibus corporis spectauerimus præterea causas, quæ ex subiecto corpore, & humore putrescibili, tum eas, quę huiusmodi humores procreatunt, aut obstructiones excitare potuerunt, aut alio modo calorem augere, qui putrefacere possit, facilè intelligemus quæ, & quot possint esse febris putridę inditia. Id quod generatim in omnibus, quorũ notas quærimus lib. 1. de Signis cap. 7. nostri Operis abũdè docuimus. Licet tamen ex similitudine alia indicia capere: nam si febres quæ grassantur putridas esse nouerimus, licebit prædicere eam, cuius notas quærimus, eiusdem generis esse. Atque hęc satis de signis demonstratiuis putridarum febrium. Nunc paucis de Prognosticis est agendum.

De signis Prognosticis febrium putridarum.

VNiuersa quæ ad Prædictionem pertinent indicia, à quattuor prædictis fontibus, nempè, ab essentia rei, de qua agitur, à causis, effectibus, & similitudine cũ alijs, ducimus. Igitur si putredo maligna est, aut magna; si calor vehemens admodum, & continuus; si magna sunt Symptomata, quæ putridam febrem sequuntur: si magni in vrinis, & alijs excrementis recessus à naturali statu, veluti, si vrinę supprimãtur, aut minima quantitate reddantur, si liuidæ, nigræ, turbulẽtæ, admodum ignee, vel aquosæ crassissimæ; si pulsus admodum inæquales, celeres, & maximi; vitiatus est præterea color corporis; ipsum verò corpus malè affectum: & vires subsint infirmæ; præcesseruntque causa, vel malignæ, vel maximę; si non iuuantur remedijs, lędunter autem à minimis quibusque causis; si alij, qui laborarunt per ea tempora, perierunt, mortem prænunciabis venturam, alioqui salutem expectabis. Sic ex eisdem fontibus tempus, quo febris ipsa finietur, solutionisque modum, & alia, quæ prædiximus in nostro Opere lib. 4. de Signis in singulis morbis præcognoscenda, facilè prædicere poteris. Nunc verò superest, vt eas, quę curari possunt febres sanare aggrediamur.

De Curatione putridarum febrium.

SI vniuersos Scriptores de re medica legamus, inueniemus multa adhuc superesse in curatione febrium putridarum quæ ab illis excogitari debent, qui non temerè aliquid facere aggrediuntur, & methodo omnia pertractare cupiunt: nemo enim indicatione vtitur ad vniuersa præsidia inuenienda quę putridis febribus competere dicuntur: statim enim sunt qui dicant (vt Paulus, & Galenus etiam) omni febri putridæ conuenire uenæ sectionem, sed id per indicationes non inueniũt. Hinc est, quòd alij negent id perpetuum esse in omnibus putridis. De quo problemate postea agemus. Quę cõtrouersię nunquam nascerentur, si per indicationes remedia inuenirẽtur. Deinde de numero remediorũ inter eos non conuenit, quum vnus plura quam alius ponat. Vndè perpetuò dubitare licet, cuinam authori sit potius credendum: & an relinquantur aliqua præsidia omnibus etiam collectis, quę ab omnibus traduntur. Ad hęc prætermittunt nunc quantitatẽ, nunc qualitatem, aut modum, vel tempus, aut ordinem præsidiorum; quoniam de scopis agendi non considerarunt. Quin & illud maximè damnandum est, quod à nonnullis fieri videmus, à Paulo præsertim, & Aetio, qui remedia conuenientia duntaxat vni generi putridarum ad vniuersas putridas extendunt: nam Clisteres ex aqua mulsa imbecilliores sunt in nonnullis febribus, quàm expediat, quando quę ex pituita constant, aut atra bile, præsertim si ex genere intermittentium existant acriora postulent præsidia. Vndè, quod Paulus scribit, eligenda esse præsidia assumpta per os, quæ citra vehementẽ calorem & siccitatem vacuare, aperireq; possint, ex vno loco, nempè 11. Methodi, in quo Galenus continuarum, earumque calidiorum febrium curationem docet, sunt desumpta; nec ad vniuersum febrium putridarum genus ut ille facit, referri debẽt: siquidem, quotidianę, (teste Galeno ad Glauconem) piperis, assari, origani, hissopi, tymique, & aliorum præsidiorũ, quę excellenti calore sunt prędita, vsum requirunt. Verum inter tot discrepantes authores, totque huius rei difficultates, Gal. 11. lib. Methodi, rationẽ docet qua possimus rectè huiusmodi febres propulsare. Sumitur autem ab eo hæc ratio ex natura rei: quum enim febris putrida ex putredine humorum nascatur, necesse est vt putredini remedia adhibeamus. Ac quoniam putredo tolli nequit, nisi ablatis illius causis, tria necessariò oriuntur, circa quę Medicus pugnare debet, febris, putridus humor, & putredinis causæ. Quod si dicas, vnicum esse quod Medicus prestare debet, vt antea probauimus, contra causas scilicet agere, quum calor ipse, humor putridus, & putredinis causę sint febris causæ, certum quidem dicemus, sed quoniam immediatam febris causam febris nomine donare solet Galenus, ut consueta retineantur nomina, prestat priorem sequi diuisionem; vel si velis ad exactum rem rescindere, suadente nostra Methodo, dicemus resistendum esse febri remotione causarum illius, quarum quędam sunt actu causę, alię potentia, quędam verò ex Symptomatis ductæ: vnde curatione, pręseruatione, & mitigatione nonnunquam opus esse; ex quo constabit, aduersus febrem, putredinem, putredinis causas & Symptomata, pugnandum esse. Hęc enim, vt generatim dicam, in corporibus febre putrida laborantibus reperiri solent. Nonnunquam tamen considerandę sunt vires, quę impediunt liberè exequi, quod ea postulant quę sunt pręter naturam.

A Quid verò, & quot agenda sint, docent naturæ singulorum prędictorum: nam febris cuius natura in calore est posita, refrigerationem (ut omnibus constat) postulat; quid verò humor putridus, putredineque affectus exigat, non fortè ita constat: id tamen optimè à Galeno 11. Methodi docetur, consulta rei natura: nam quoniam (inquit) putredo est mutatio totius substantię putrescentis corporis ad corruptelam, necesse est duo requiri pręsidia, vnum, quod separet quantum iam est putrefactum; alterum, quod alteret reliquum, & putrescere prohibeat; & id docet argumento sumpto ab externis rebus: nam inquit corpora quæ non viuunt, & putrescunt, quum illorum putredinem sanare volumus, seiungimus inprimis quod computruit à reliquo, id verò quod superest, in frigidum aërem attollimus, ut perspirare B refrigerariq; possit, & conceptũ calorem deponere. Vndè vacuatio putrefacti humoris molienda erit, & eius, qui iam sentiebat noxam, & properabat ad putredinem, refrigeratio tentanda. Quid vero postulent putredinis causę, nunc videndum. De qua re Galenus ita agit, vt ferè solum spectet effectrices putredinis causas, & eas quidem non omnes, sed solum eas, quę occlusis corporis meatibus, intus accendunt putredinis authorem. Verùm alię interim contemnendę non sunt, veluti quę sumuntur ex materia, subiectoque corpore, & loco in quo gignitur aut fouetur, veluti in quodam foco, putredo, putredinisq; materia: nam vniuersa remedia aduersus cutis densitatem, & obstructionem internorum meatuum C dirigit, quum tamen (ut anteà ostendimus) sæpè oriatur huiusmodi febris citra eiusmodi causas; tamen rectè dictum esse puto, procurandam esse transpirationẽ uniuersi corporis, vt scilicet putridus humor vndiquaque expirare, & frigus captare possit. Quinetiam, vbi materia est copiosa, aut malè elaborata, corruptioniq; exposita, aduersus illam pugnandum est, etiam si nõdum putrescat, eo quod interim naturam, quam occupari oportet in alteratione putrescentis humoris distrahat. Quod si Hepar, aut Lien, aut alia corporis pars, vel vniuersum corpus putredinem foueat, illi potissimum loco succurrendum est, qui mali est author. Alia pręterea ratione nonnunquã aduersus multitudinem contenti humoris pugnamus, quòd scilicet vbi ex obstructione D putredo consistit, & quum in omni febre putrida trãspiratio procurãda sit, impediat hmôi humor, ne aperientia, rarefacientiaq; pręsidia adhibeamus. Aduersus symptomata verò renitẽdũ est pro cuiusq; natura; contra sitim, si ea vrget; contra dolorẽ, si ille grauis est, aut vigiliam, si ea hominem infestat; aut somnum, si is hominem afficit; & denique aduersus ea symptomata, quæ malum intendendi, viresq; prosternendi vim habent, dirigenda sunt medicinæ auxilia. Vndè, multiplici remediorum genere pro varietate infestantium malorum, & vario victu prout vires labantis exigunt, ex nostra medicina petenda. Verùm, quoniam ab illis inchoandum est, quorum natura prima remedia sibi postulat (sunt autem illa causæ effectrices, nisi alia impediant, quæ ex subie- E cto corpore sumuntur) propterea videndum à quo inchoandum sit. Itaque quoniam nec febrem, nec putredinem auferre licet, nisi ablatis illorum causis, effectrices autem causas absque vacuatione demere non possumus, quando nec putrefactos iam humores expurgare, aut per insensibilem transpirationem euacuare conceditur: ideò à vacuatione incipiendũ. & ab ea quidem, quæ communis esse dicitur: nam hæc aliam præcedere solet.

Sunt autem potissimum duæ, uenæ sectio, & purgatio, quæ his febribus conuenire dicuntur, quoniam,

niam,& multitudo,& corruptio adest. Ac imprimis de venæ sectione agendum esse puto, quum hoc præstantissimum sit remedium, & primum adferri soleat, & in controuersia etiam positum; Vnde primũ quærendum erit, an omni febri putridę conueniat venę sectio, vel non.

An venæ sectio conueniat in omni febre putrida.

GAlenus libro vndecimo Methodi medendi, ita ad verbum scribit: Saluberrimum est in febribus venam incidere, non continuis modò, verùm etiam alijs omnibus, quas putrescens humor concitat, vbi nec ætas, nec vires prohibent. Ex quo loco ortæ sunt non paruæ controuersiæ inter recentiores Medicos, quorum quidam idem planè adstruunt, quod hoc loco Galenus, contenduntque in omni putrida febre sanguinem demendum esse: Alij verò rem moderantur, authore etiam ipso Galeno, qui libro primo ad Glauconem, nec tertianam febrem exquisitam, nec quotidianam venæ sectione tractat. De tertiana verò notha ita scribit: Si sanguinem mittere oporteat, nec hoc quidem omittendum; quod frustrà scriberet, si conferret omnibus putridis sanguinem auferre. Sic etiam de quartana scribit si vena secta flauus, aut tenuis sanguis emanat, statim supprimendus sanguis est. Addunt, ꝙ nec etiam in omni continua vbi scilicet regio est admodum frigida, aut calida, eodem libro, sanguinem non suadeat mitti. Expendunt præterea, & meritò, rationem Galeni, quam adfert vndecimo Methodi: nam illic sanguinem eò extrahendum esse scribit, ꝙ exoneretur ex illius vacuatione, tanquam ex sarcina, qua premitur corpus, vnde postea quod reliquum est, & concoqui potest, concoquit felicius, & quod expelli debet, promptius extrudit. Quam ob rem, si febris consistat, absque multitudine sanguinis, & potius illius additionem postulet, quàm ablationem, hanc rationem non valere. Addunt, & aliud argumentum, quòd scilicet sanguinis missionẽ postulet duntaxat morbi magni, non esse autem omnes febres putridas huiusmodi, quum tertianam iudicet Galenus mitissimam, & tutissimam. Quod si ex frigido humore consistat febris, vt quotidiana; nec venæ sint repletæ sanguine, nonne etiam plurimum corpus lædemus; euacuato calido spirituoso humore, quò natura ad coctionem tum cibi, tum noxij humoris, & ad probam corporis nutritionem vtitur. Quod si quis dicat, febrem ipsam vtpote quæ refrigerationem indicet, postulare venę sectionem, sed repugnare aliquando causam ipsam, quæ frigida non admittat; respondendum, venæ sectionem adhiberi non febri ipsi per se, sed per accidens duntaxat: id enim quod vacuatur per venæ sectionem, est quod illam indicat. Quare, si causa ipsa, & nullus humor subest, qui id postulet remedium, temerè illud adhibebimus, alioqui quur in diaria, & hectica quæ refrigerationem postulat, sanguinem non auferimus, nimirum, ꝙ etsi venæ sectio refrigerat, non tamen conueniat, quoniam non quicquid refrigerat, omni refrigeratione egenti conuenit. Quòd si licet in omni putrida sanguinem auferre ad corporis refrigerationem; quur idem in diaria non facimus? in qua corpus sæpè plenum est humorib. & alienata natura facilius reliquum vincit. At si obstat morbi clementia, quæ huiusmodi remedium non postulat, quur in mitiorib. putridis sanguinem detrahemus? Quamobrem illorum opinionem magis probo, qui negant omnibus putridis huiusmodi remediũ com-

A petere, quam eos, qui ex vno Galeni loco inconsideratè scripto, omnibus alijs, & quod magis est natura rei reclamante, id asserunt. Verùm quum in aliquibus liceat vti hoc remedio, in alijs vero minimè, expendendum quæ iam sint, quæ requirant hoc præsidium, quæ vero respuant.

Qua in re excipiunt nonnulli febres ex bile plurimum exusta obortas, eo ꝙ (inquiunt) Galen. lib. 4. de sanitate tuenda, iubeat caueri sanguinis detractionẽ, vbi humor plusculum recedit à sanguinis natura, vel infra subsistit. In quo mihi malè sentire videntur: nam par ratio non est, quoniam sanorum vitia, quæ ex humorib. nascuntur, vehemẽtia non sunt vt subitum postulent remedium; nec ea mala de quibus agit eo loco Galenus, vehementem habent B calorem adiunctum: quo modo febres ex bilioso humore natę, quę refrigerationem, & eam subitam postulant, quod consequi nullo alio præsidio æquè commodè possumus vt sanguinis detractione. Nec verò illud obstat quod scribit Auicenna, verendum esse, ne ob sanguinis detractionem humores biliosi, qui sanguine retunduntur veluti freno, magis efferuescant, & pituitosi magis refrigerentur: nam pituitosos refrigerari vacuato calido humore, & spiritu, certissimum est; bilem autem accendi eodem adhibito remedio, concedi non potest, quum experientia doceat, biliosissima etiam corpora, extracto sanguine refrigerari; tum, quod generationi ipsius bilis materia subducatur (fit enim bilis ex sanguinem plusculum exarso, tum, quod ipsius C bilis portio vna cum sanguine exeat, & spiritus feruentis magna copia, quibus quidem fit, vt vniuersum corpus refrigeretur. Ergò in calidis febribus sanguinem auferre expedit, præsertim in Continua fuerit, vbi verò Intermittentes sunt febres, non nisi vbi sanguinis copia subest, qui in bilem verti facilè potest, & Continuam pro Intermittente excitare; tum, quod vt plurimum aperientibus, purgantibus, & refrigerantibus medicamentis per os assumptis, egeant, tum etiam rarefacientibus extrinsecus opus habeant: quæ præsidia, vel nullo modo, vel certè cõmodius extracto sanguine adhibentur, sed parcius quidem id facies vbi admodum biliosus est sanguis, quam vbi est bonus, & laudabilis, quoniam redundante bile, purgatio potissimum est remedium; aut D quæ vim habent propriam refrigerandi. Sanguinẽ autem demimus refrigerationis quidem gratia, sed magis vt alijs præsidijs aptior locus detur. Vnde Galenus in Synochis febribus plurimum omninò sanguinis detrahebat, in biliosis verò minus. At si ex humore pituitoso vel melancholico consistat febris, nisi vna etiam adsit sanguinis copia in venis, superfluum esse puto venam secare, quando tunc plurimũ obesset debilitato calore, quo egemus ad coctionẽ, & expulsionem noxij humoris: nulla uero ratione vel minimum prodesse potest huiusmodi sanguinis detractio, nisi fortè abundante pituita, aut humore melancholico, vna etiam abundet vel bilis, aut sanguis, quæ huiusmodi præsidium postulent, aut morbi adsit magnitudo, cui debeatur huiusmodi præsidium, sic enim in Tertiana notha vigente bile, & E pituita, vel humore melancholico, & in Semitertiana vrgente morbi magnitudine, sanguinem demimus. At vt ad opus rem perducamus, si adsit vehemens ardor, & æstus in corpore, aut infestent vehementiora aliqua Symptomata, quæ inditia sunt morbi magnitudinis, aut vrinæ sint rubeæ, quæ sanguinem abundare ostendant; sanguinem sine timore in his mittes constante virtute, alioqui scarificanda cutis est, & Cucurbitulæ admouendæ. Quoniã vero & secta vena in brachio, & summa manu, & pedibus,

pedibus,

pedibus, & sub poplite, vel admotis hyrudinibus aut alio modo apertis venis ani, sanguinem demere licet, nec omnia corpora admittunt huiusmodi remedium: hæc duo nunc expendenda veniunt, quando scilicet ab vna vena, aut alia sanguinem mittere expediat; & quænam corpora ferant sanguinis detractionem, alia vero inhabilia censeantur esse.

Sanguinem ergo ex maioribus vasis, qualia sunt, quæ in cubiti flexura reperiuntur, educes, quando plurima adest copia, & crassior est, eitaq; refrigeratione, & vacuatione corpus opus habet. Accedit, quod quum huiusmodi venæ propinquiores sint fontibus caloris, & partibus principibus, vbi uehementiora Symptomata urgere solent, promptissimè sectis huiusmodi uenis omnibus, succurritur.

At si uires minimiores sint, quæ ex multa spirituũ dissolutione facilè dissolui possunt, aut si fortè iam multum processit morbus, præstat ex minoribus uenis quæ circa digitos apparent in manibus, si uir laboret, alioqui in pedibus, si mulier afficitur, sanguinem extrahes, & id præsertim in muliere facies, si fortè aut omninò suppressi menses, aut non satis purgantur per solitas purgationes uteri. Ex uenis autem ani sanguinem potissimum detrahes, quum iam semel extracto ab alijs uenis, morbus non tollitur, sed uel recrudescit, aut crassior feculentusq; magis est, sanguinis ex humoris biliosi admixtione, aut sopor, uel dolor capitis diuturnior, hominẽ per febrem inuasit, præsertim si consueuerunt huiusmodi uenæ per sanitatem sanguinem effundere, & ex aliqua occasione fuerunt suppressæ.

Eundem uero scarificata cute extrahes in mollioribus rarisque corporibus, ubi magnam uacuationem affectus postulat, aut si postulat corporis conditio, ob debilitatem, uel raritatem non admittit, idque præsertim, si sanguis tenuior extiterit. Quod si caput laborat plerumque conspicitur post extractionem sanguinis ex uena cubiti, licet è naribus sanguinem elicere, uel ex uenis temporum, admotis hyrudinibus, aut etiam uena secta in ipsis temporibus, uel fronte.

Arcet Galenus inprimis pueros, qui (ut scribit in Methodo medendi lib. 11.) ante decimumquartum annum uenæ sectionem non admittunt; estque illius ratio hæc, ꝙ ob mollitiem corporis satis euacuetur per insensibilem transpirationem; adeò, ut ultrò ex corporis natura id præstetur, quod ex incisione uenæ moliri oporteret. Quod si quartumdecimum annum excedat puer, & sanguine abundet, & dura, spissaq; sit corporis conditione, mittendum esse in eo sanguinem: in eo uerò qui contrario modo sit affectus, nequaquam. Negat præterea, illis conuenire huiusmodi remedium, qui uel triginta annos etiam sunt nati, sed laxa, molli, pingui, & alba corporis natura sunt præditi, gracilesque simul habent uenas, si laborent æstiuo tempore, & in regione æstuosa, cælique statu calido, & sicco: in alia uerò aeris temperie in huiusmodi naturis aliquid detrahi posse sanguinis scribit. Quæ profectò omninò probare non possum: Nam quod minus in pueris mittendum sit, quam in alijs, quanto magis eorum corpora digeruntur, & copiosiore sanguine ad nutrimentum opus habent, certum quidem est, uerum quod nullo modo extrahi debeat sanguis in aliquo affectu, absurdum est: nam quum ea uacuatio, quæ fit per dissolutionẽ paulatim fiat requiratq; inediam, contingunt sæpè nonnulli morbi adeò uehementes, vt pleuritis, angina, & febres etiam ipsæ, vt subita medela per sanguinis missionẽ sit opus, multo quidem plus conferes, si statim multitudinẽ quantum exigit affectus, exhaurias; vel sublato, vel

A mitigato morbo puerum liberius nutrias, quam si longiore inedia, & naturali ea euacuatione eum vacuare tentes. Quod si decimusquartus annus omnibus vna meta esse debet, planè etiam in hoc aberramus, quum diuersitas corporum ostendat quosdam id duodecimo ferre posse, quod alij fortè decimosexto nequeunt sustinere. Quod si authoritate certandum esset, non desunt Arabes Medici, qui concedant huiusmodi præsidium in longe teneriore ætate, veluti Haliabas, qui pleuritico filio trium annorum, venam secuit, & plurimum contulit: idemq; nostra testatur experientia; & Celsus ipse, qui antiquorum de hac re præcepta refellit, vbi scribit credi tum fuisse ab antiquis Medicis, obesse venæ sectionem tum grauidis mulieribus, tum pueris; sed po-
B stea vsum ostendisse, nihil nocumenti adferri ex huiusmodi præsidio, si corporis mala illud postulent, & iusta mensura adhibeatur. Parcius ergò in pueris quam alijs sanguinem mittemus; sed tamen vbi casus vrget, neminem excipiemus, cui vena inueniri possit; vel alioqui per scarificationem à partibus carnosis, & sanguinolentis sanguis extrahendus. Quod si id in pueris audemus, multo minus excipiemus aliqua alia corpora, in quocunque Cœli statu laborẽt, ab huiusmodi præsidio, etsi parcius tamen vacuandi sint per sanguinis missionem, qui vel non eo abundant, aut ab alijs causis exhauriuntur. Nec tamen illud concedere velim, nullam aliam vacuationem prohibere posse venæ sectionem, quando vel alui fluxus copiosus, vel largi sudores, aut vomitus mul-
C tus, aut sanguinis ipsius per alia loca euacuatio, ut per hemorrhoidas, vel ani venas, id efficere possunt; sed aliæ euacuationes, quæ per insensibilem transpirationem obeuntur, quales sunt, quæ ab aere ambiente præstãtur, de quibus agit Galenus, nullo modo vbi res exigit, ob vehementiam affectus huiusmodi præsidium penitus auferre possunt, id quod etiã ex alijs locis ipsius Galeni patet; quandoquidem ille aut cruditatem, aut aliud quidpiam inhibere venæ sectionem posse scribit, si modo morbi adsit magnitudo, & vires constent. Nec existimare oportet, vires non constare in calido Cœli statu, & ob id non ratione affectus postulantis, sed virtutis imbecillioris prohibentis vetare Galenum quo minus sanguinem auferamus per eam aeris constitutionem: nam
D virium robur non tantum requiritur ad venæ sectionem, vt vulgus credit, quum satis sit pulsum constare, & nullam aliam ex actionibus penitus deperditam esse; quamquam tamen etiam motu deperdito, & sensu, vt in Apoplexia contingit, valida existente adhuc uitali facultate, sanguinem auferre non uereremur, tanquam solus pulsus, qui mediocriter tactui resistit, hoc enim est sufficientis roboris inditium, vires ostendat tantas esse, ut huiusmodi præsidium sustinere ægri ualeant. Quod si in magno æstu, & solis ardore, non ueremur purgationẽ in biliosis ardentissimisq; febribus propinare, quæ meo quidem iudicio longè magis uires deijciunt, quam ipsa uenæ sectio, aut certè pari incommodo, non timebimus quoque urgente affectu, sanguinem demere aliquo mo-
E do, omninò uel secta uena maiore, uel minore, aut hyrudinibus admotis, uel cute incisa per scarificationes.

Cruditas impedire quoque dicitur venæ sectionem, sed quum alia sit humorum, alia cibi cruditas, quæ humorum est infra mediocritatem caloris subsistentium, nisi adsit (vt diximus) vna cum illa sanguinis multitudo, per febres nõ admittit neq; sectionem in vehementioribus vero morbis, quæ subitam vacuationem postulant, qualis est Pleuritis, admittitur huiusmodi remedium. Ciborum verò cruditas

admonet

admonet tantisper differendam esse sanguinis extractionem, donec alimentum in ventriculo sit concoctum, & in hepar attractum; quod quattuor aut, quinque horarum spacio in omnibus ferè perficitur. Atque hæc quidem satis de his qui postulant, aut admittunt, aut contra indicant penitus venæ sectionem. Nunc verò quantum extrahendum sit in vnoquoque corpore, ostendendum; id autem inueniemus per indicationem sumptam ab eo, quod huiusmodi præsidium indicauit in febribus necessarium: id enim Opere nostro de Officijs medici ex Galeno ostendimus; id quod genus rei indicat sine differentia, idem cum suis differentijs indicari differentias monstrare. Quam ob rem si multitudo humoris, quę naturam grauabat impediebatque ne obstructiones auferri, & quod putridum est, expurgari posset: & prętere ob refrigerationem ipsius corporis huiusmodi pręsidium necessarium esse diximus, constat illud esse intendendum, quanto magis ea intenduntur, quæ illud postulant, multitudo inquam, obstructiones, putredo, calorque. Quod si sola subesset multitudo, & calor, liceret vnum terminum constituere animi defectum, quemadmodum 9. Methodi facit Galenus in Synochis febribus. Sed quoniam (ut ille inquit eiusdem Operis libro) non licet prædicta vitia solius venæ sectione auferre cogimur tantum sanguinis relinquere quantum sufficere possit ad curationis spacium, ne intempestiuè nutrire ob aliquam necessitatem cogamur: vnde non licet alio modo sanguinis quantitatem definire, quam generali ea ratione, quod scilicet tantum demendum sit, quantum exuperat. At exuperantiæ hoc potissimum statuo esse inditium vrinę rubedinem, & crassitudinem tantum enim censeo esse extrahendum, donec pro rubris flauæ, aut pallidæ, & crassis mediocri consistentia reddantur vrinæ: donec enim crassities, & rubedo manēt, ostēditur plus esse sanguinis, & multitudinis humoris, quā natura vincere possit; illis verò qualitatibus remissis, constat naturam iam dominari posse ei, quod relictum est post uacuationē; idque faciendū, si modo vires ferant, quod rudiorum gratia adijcio: nam vbi quærimus quid affectus ipse postulat, semper alia supponi debent, quæ admittant huiusmodi auxilium.

Modus extractionis talis esse debet, ut nulla præsente putredine confertim extrahamus quantum videtur necessarium: sic enim facilius corpus refrigeratur; in putrida vero præstat certam quandam quantitatem extrahere, deinde expectare in sequentem diē, quo vrinæ conspiciantur, quæ ostendant, an plus aliquid adhuc sit auferendum, idque præsertim per uices faciendum, si morbus iam processit, & vires infirmiores extiterint, subitæ etenim confertæque vacuationes valde affectas uires prosternunt.

Quod vero redditus prius excrementis, & antę assumptionem alimenti, declinanteque accessione, si Continua sit, per accessionesque affligit, alioqui si nulla adest accessio eo tempore, quo melius fortè habet, in ipsis vero intermittentibus per interualla mittendum esse, omnibus constare puto; quando sic natura validior, remedium facilius ferre potest, & commodius nutriri corpus parua interposita mora, si fortè labantur vires, aut paulo maiore vnius forte horæ spacio, donec si statur motus humorum, qui ad externas partes sunt comoti, valeat. Quod si post sommum mittitur vna saltem hora (etsi duas ad id exigat Galenus aliquando) interponatur, vt per vigiliam duci ad externa humores queant, quò eos trahere volumus antea per somnum in internis sedibus conclusos.

Per quem verò locum mittendus sit sanguis, antea est expositū. Quod si vnicum hoc pręsidium est necessarium, nec ordo aliquis requiritur. At si aluus subducenda est, & sanguis pariter mittendus, si quidem per Clisteres aluus duci debeat, nulli dubiū est præcedere eos debere venæ sectionem si uero purgatio requiritur, præcedere volunt venæ sectionem, subsequi vero purgationem ferè omnes medici præsertim antiquiores, ut ex multis Galeni locis constat, vbi agit de alijs affectibus, non in ipsis febribus, vt satis constat ex 11. Methodi, vbi scribit in putridis febribus inchoandum à venæ sectione, quoniam aliter non licet obstructiones auferre, & putrida excrementa per aluum, vel vrinam expurgare. Verùm meo quidem iudicio distinctio habenda est: nam si humores noxios abundare putamus circa ventriculum, & venas mesaraicas, fatui esse puto auspicari à leui purgatione, quæ venas illas, expediat: nam sicut crudo adhuc alimento in ventriculo, aut contentis excrementis in aluo, non prius sanguinem demi volumus, quam consumptæ sint, & euacuatæ huiusmodi materiæ nocentes scilicet ne uenæ inanitę per sanguinis missionem, arripiant, trahantque huiusmodi materiam: sic profectò timere debemus, ne idem contingat vbi corrupti, vel crudi humores, circa eas partes versantur, quo casu (ut diximus) purgatio pręponenda ex Cassia, uel alio medicamento, de quo postea agemus. Quòd si antiquiores medici habuissent medicamenta leuiter purgantia, quibus nostra ętas abundat, eadem fortè quę nos pręcepissent, suadente ita ratione: sed quoniam ferè solum habebat vehementissima quę uniuersos humores commouēt, & obstructiones, augent, nisi prius vniuersa massa humorum sit diminuta, ideo uenæ sectionem purgationi preferendam censuerunt.

De Purgatione.

AN purgatio adhiberi debeat in principio febrium, & in quibus, per quę remedia, & deniq; vniuersa illius ratio hoc loco a nobis tradenda est.

Si Galenum legamus lib. primo ad Glauconem, vbi de continuis febribus, & illarum curatione agit, inueniemus eum purgationis nullam mentionē facere, sed duntaxat earum curationem tentare per venæ sectionem, aquæ potionem si ardentes sint, & commodo victu. In quotidiana verò & intermittentibus, purgationem nō exhibet ante coctionem; id quod etiam suadet faciendum in quartana, tum per anum, tum per vrinam, & vomitum vacuatione tentata. In tertianis tum nothis, tum exquisitis, non aliter aggredi videtur purgationem, quàm cocto iā humore; etsi in exquisita antequam de coctionis notis agat, mentionem faciat eorum, quæ per vrinas, vomitum, & aluum corpus expurgant. At Methodi quum putridę febris remedia inquirit, id quod putridum est, vacuandum per easdem vias, aluum, vrinam, vomitum, & sudorem, pręcipit; sed an purgatio initio morbi instituenda sit, non docet; & ex his remedijs, quæ illic scribit, satis ostendit, se vel non solitum vti purgantibus per aluum, sed per alias partes potius, aut certè non ea medicamenta, qualia nos exhiberemus, leuissima enim sunt quibus ille ad aluū mouendam in acutis præsertim febribus vtebatur, qualis est mulsa, ptisana, absynthij decoctum, & similia. Quòd si ea spectemus, quæ idem author scribit in eo Aphorismo in quo scribit Hippocrates. In acutis passionibus raro, inueniemus illum abhorruisse purgationem ab initio; quare natura rei consulenda est, quæ quod quærimus in hac re docere possit.

possit. Ergo si licet per purgationem naturam exonerare, & iam facientem febrem materiam educere, aut certè eam, quæ naturam grauat, impeditq; nè possit lædentem humorem concoquere, aut etiam si licet humorem, qui paratus est corrumpi euacuare, nullaq; vel minima noxa, quid obstat, quo minus purgationem tentemus per febres, in quibus hęc adsunt. Igitur quum humores quidam sint sanguinei, siue vt clarius dicam sanguis ipse bonus, & laudabilis, alij vero sint tenues, & calidi, vt bilis, serosusq; humor, alij vero, frigidi, crassi, viscidi, vt pituita, humorq; melancholicus. Quum prætereà grauetur corpus, nunc vero non exuperent humores, quinetiam, quum in primis venis, quæ circa uentriculum, & intestina consistunt, redundent humores, aliàs vero illę uię sint expeditę, & in magnis vasis, aut in parte aliqua, vt in inflammatione humor contineatur, aut in paruis venis, habituq; corporis consistat, non licet perpetuo purgare ab initio, nec tamē expedit in omnibus expectare coctionem antequam purgationem adhibeamus. Quare expendendum est in quibus conueniat, aut non id facere. Ac meo quidem iudicio, si tenuis, serosus, vel biliosus humor sit, qui peccat, vt in acutis febrib. apparet, semper pderit purgationem ab initio tentare, idq; præsertim, si amaritudo sentitur in ore, aut alia adsint indicia, quæ ostendant humorem circà ventriculum, & primas venas redundare.

At si pituitosus est humor qui abundat, vel melancholicus, non ita expedit purgationem aggredi, quoniam crassus, & viscidus humor non nisi magna violentia, quæ vitanda est per febres educi potest. Quare id solum faciendum, si vna etiam adest bilis, quæ adiuuet. Erit autem testimonium purgationis adhibendæ vrina, vel flaua, vel rubra cum crassitie, aut certè non admodum tenuis, licet enim vbi huiusmodi apparet vrina, corpus purgare; quòd si tenuis, aquosa, & alba sit, abstinendum à purgatione est, quoniam huiusmodi vrina crassam, frigidam, & deniq; rebellem materiam ostendit, illa verò calidam, quæ facilè medicamenti abstractionem sequi potest. Quod si quis opponat Aphorismum: Concocta medicari, &c. dico coctionem esse spectandam vbi requiritur, & vbi absque illa humor commodè vacuari nequit, veluti sunt humores, qui infrà mediocritatem subsistunt: nam quum concocta dicantur, quæ mediocritatem caloris sunt assequuta, & cruda propterà vocentur, quæ vel frigidiora sunt, vt pituita, vel in quibus calor plurimum excedit, sicut est bilis, tamen præcipuè cruditas de his intelligitur, qui à mediocritate deficiunt, quod videre licet, quum Galenus crudum humorem vocat, qui pituitosus est, & remedia describit ad cruditatem stomachi quæ ob frigiditatem est contracta, & crudas vrinas vocat maximè aquosas, & albas; intelligendumq; esse Aphorismum de hac cruditate, quæ infra medioctitatem posita est, quum præcipit Hippocrates cruda non esse medicanda, quod satis patet ex Galeno, qui in libro de his, quos purgare oportet, scribit tenues humores ab initio non expectata coctione vacuandos esse; sunt autem tenues potissimum, quos vacuandos esse diximus, biliosi, & serosi; Atque eo quidem minus formidanda est purgatio à nobis, quanto mitiora medicamenta habemus quàm antiqui: tenebāt enim illi purgationem, & merito, quod non nisi vehementissima haberent remedia purgantia, quod satis ostendit Hippocrates, qui libro secundo de victu acutorum, peplion, scammonium, & coloquintidem in laterali morbo exhibebat, quibus nos nec concocto quidem humore in longissimis morbis vti audemus, tantum abest vt in calidissimis, & acutis, (cu- A ius generis pleuritis est) ea propinare audeamus. Tamen si ille dū dolor vehementissimè vrget, quod est signum crudæ inflammationis, præcipit exhibenda talia remedia, dubitabimus ne nos nostra exhibere, quæ nullis vnquam obfuisse est compertum. Quod si experientia res decernendæ sunt, quæ dubię à ratione iudicantur, neque enim ignoro vtrinque rationes, & testimonia authorum adferri posse, bona fide id testari possum me in calidis, vehementibusque febribus, vbi etiam aliqua esset inflammatio cum magno successu perpetuo purgationem adhibuisse, sed per leuiora præsidia, quæ nulla violentia materiæ portionem educerent; de quibus iam agendum est, hoc enim intellecto, quod purgandum sit, & in quibus purgatio conueniat, sequitur vt doceamus B quænam tuto ad purgationem adhiberi possint. Sint ergo ea cassia, manna, syrupus rosacius, dictus solutiuus, vel ex infusionibus nouem rosarum, diaphęnicon electuarium rosatum Mesue, diaprunis solutiuum, & non solutiuum, tamarindi, hæc enim omnia trahunt facilè, nec requirunt omnino expeditas venas, quoniam à longinquis partibus non commouent humores, nec ad eas feruntur, quod facit rhabarbarum, quod per vrinas noxium humorem trahere solet, non minus quàm per aluum, & agaricū, quod à capite, & in remotioribus partibus elicit pituitam; Quæ certè nemo me suadente initio febriū exhibebit, præsertim quod id experientia sępiùs me docuerit. Vbi ergo torrida bilis vrget, & febrilis calor nulli alteri remediorum cassiam postponemus; C vel solam ad vnciam vnam, vel dracmas decem per horam ante cibum assumptam cum sacchano inuolutam, vel vt aiunt in hostijs Sacerdotum, aut cum iuleppo aliquo, vt facilius labatur per guttur: nā quod quidam faciunt, qui timentes tormina ventris perpetuo eam inuoluunt in semine anisi contusum, vel feniculi non probo, vbi vehemens est calor, qui se facilè, & ventriculum à flatibus tuetur. Vbi autem pituita multa in uentriculo redundat, aut crassiores sunt humores, prodest ita facere, quod in alijs obest, qui putam, & humidiorem cassię qualitatem ad acrimoniam humoris retundendam requirunt. Prodest inquam, uel solam cassiam exhibere, aut cum alijs miscere, ut cum syrupo rosaceo, & diaphęnicone, si partim pituitosus sit humor, uel cum electuario dia- D prunis solutiuo, aut rosato Mesue, quorum satis est dracmas duas ad summum exhibere cum cassię dracmis sex, & rosati syrupi uncia una. Quod si cassiam fastidiat æger, syrupi rosacei uncias quattuor, cum aqua hordei idem præstabunt, uel duę cum dracmis duabus prædicti alicuius electuarij, aut uncijs duab. mannæ adiectis.

Purgationem uero huiusmodi prodest aliquando exhibere ante uenæ sectionem, aliquando uero misso iam sanguine sequenti die, aut eo interposito tertio. Præponi autem suadet, si uentriculus, & uenæ primæ grauius affligantur, ut sępè contingit per febres stomachum dolore tentari, & uomitu bilioso, & alijs symptomatis, quæ huiusmodi humorem circa ea loca redundare monstrant: quę facilè euacua- E ri possunt, non turbatis aliarum partium officijs. Quod si nihil huiusmodi adsit, præstat uenas sanguinis detractione exhaurire; deinde purgationem adhibere, ut dixi sequēti die, si accessio nulla adsit, quæ impediat; uel tertio à uenæ sectione. Postea uero cocto iam humore, & interim clisteribus, uel acriorib. uel mollioribus prout febris ex calidiore, uel frigidiore humore consistit, grauiora tentabis remedia uacuantia, aut certè quæ possint longius ferri, & uniuersum corpus euacuare, ut agaricum, rhabarbarū, hieram, confectionem hamech, electuarium Indū

maius,

maius, aut minus, diacatholicon dictum, uel pillulas, si abhorreat potiones æger, de quibus sigillatim in unaquaq; febre postea agemus, uiumque uarium illorum docebimus. At si quis uereatur purgatione uti incipientibus febribus non satis persuasus ex his, quę prius diximus, & perterritus authoritate maiorum, & recentiorum ferè omnium, qui Galenum se sequi dicunt, pleniorem illorum causa probationē instituam, qua unusquisque intelligere possit, antiquos magis fortè nobis quàm illis suffragari, & duce rei natura nihil aliud esse, quam quod statuimus moliendum.

Ac inprimis illorum argumenta proponam, qui contrà nos sentiunt; deinde illis respondere conabimur, & nostram postremo opinionem tum authoritate antiquorum, tum ratione adstruere nitemur. Illud ergo primum est illorum argumentum, quod Hippocrates scribat, concocta medicari, & mouere non cruda nisi turgeant, pauca uero tangere, & quod non nisi in acutis morbis purgationem admittat in principio, idque rarò, vt ostendit in eo Aphorismo: In acutis passionibus raro; Nos vero non solum in acutis, sed in alijs etiam febribus ab initio purgationes tentare, quod est contrà Hippocratem facere, qui non nisi in acutis, & non semper, sed quum peccans turget materia, eorum admittat.

Secundum sumitur ex natura purgantium, quod scilicet calida sint omnia, & febrem exasperent, propterea non esse illis vtendum, nisi speremus vniuersum humorem vacuari posse, ex quo sequatur maius commodum vacuato humore, quàm incommodum ex calore. Hoc enim casu concedi purgationem à Galeno in Commentario præcitati Aphorismi: In acutis passionibus. Quod quum raro admodum fieri possit, vt crudo scilicet adhuc humore, integras vacuationes moliri possimus, nec extingui possit febris quod satis docet experientia, siquidem, purgatione adhibita ab initio, febres adhuc perseuerant, & sæpè augentur, quod signum est, non esse euacuatum vniuersum humorem, proinde exasperari febrem, & frustrari suo effectu purgationem ab initio.

Tertium sumunt ab authoritate Hippocratis, qui iubet oportere corpora reddi fluida, quum quis purgare voluerit, quod est humores extenuari, & meatus aperiri, quod non licet ab inito facere, quin prius augeatur morbus, aut etiam ad vigorem perueniat, quibus temporibus non amplius licet corpus purgare. Non posse autem reddi corpus fluidum tam breui temporis spacio, nempè, secundo, aut tertio die in quo purgationem adhibere volumus, satis constare putant, quod scilicet extenuantia, vt & alia omnia præsidia alterantia, non paruum tempus requirant, præsertim quæ conuenire possunt in febribus, mitiora scilicet, quando alia calidiora sunt quam admitti possint. Adferunt quod cum febre multa sæpè adsit cruditas ex pituita crassa circa primas venas, tensio item, & inflatio præcordiorum, quibus præsentibus, temerè quis purgationem adhibeat. Addunt & illud, nonnullas esse febres cum inflammatione partium, quo casu temeraria putatur esse purgatio, vt quę vtrumque affectum irritet. Est pręterea sententia Hippocratis, quarto libro de Morbis acutis, purgandum non esse quum vrinę sunt tenues; at tunc morbum esse in principio, quum tenues sunt. Est & alia ratio, quam ducunt ex similitudine: sicut enim (inquit Hippocrates) à parte phlegmone tentata, nihil educi potest inter initia, quia crudus est adhuc morbus, vt ille scribit: sic profectò putant nihil educi posse initio febrium quod conferat, cruda adhuc materia. Præterea, dictum est Hippocratis, & Galeni, excretiones antè coctionem omnes malas esse, & A Symptomaticas, quare nihil tentādum, quod humorum excretionem promoueat. Adferunt, & purgationem vires deijcere quibus egemus ad coctionem, expulsionemque nouæ materię, appetentiam labefactare, tormina excitare, nonnunquam disenteriā, coctiones vitiare, crises impedire. Adhęc, medicum naturę debere esse ministrum, quæ quum raro per aluum febres finire soleat, idē quoq; Medicum facere debere vt naturā tanquā per ipsum fieri pōt immitetur. Postremo, purgantia omnia venenosę participē esse qualitatis, quę naturę inimica est idq; ratione odoris, saporis, & aliarum denique qualitatum, totiusque etiam naturę; Hęc autem frugenda esse incōmoda, & non nisi cocto iam humore, & corpore benè pręparato victisque morbosis causis, seda taq; aut multum remissa febre, tentanda. Quibus sic breuiter B respondemus: ac inprimis dicitur, concoctionē esse spectandam quando humor ita crudus est, vt citra coctionem commodè expurgari nequeat, quales sunt frigidi, crassi, viscidi, & demum qui infra mediocritatem subsistunt; in aliis vero, qui sunt assati, calidi, tenues, & mobiles, non item; quoniam illi turgent, id est apti sunt ad motum, quocunque eos ducere velis; id enim est turgere. Atque illud etiam in hoc addo, non semper per febres incrudari humores, veluti in his accidit, in quibus leuis est obstructio, leuisq; calor, materia uero multa, & etiam crassior, quo modo uidemus sæpè in crassis corporibus per leuiores febres urinas similes ferè his quas reddunt per sanitatem emitti, C nimirum, quod in his febrilis calor exiguus non ualeat corrumpere, putrefacereque insigniter materiam, coctionesque turbare, adeò ut urinæ crudæ fieri debeant, id quod nonnunquam contemplari sumus in ægrotis, quorum febres manifestè declinabant, & interim urina similis ei, quæ ab initio emittebatur, perstabat: quod, qua ratione contingeret pauci intelligere poterant, nec alia meo quidem iudicio reperiri potest ratio. Hippocratis uero Aphorismum non intelligunt, qui dicunt eum præcipere ut fiant rarò purgationes in principio: nam ut nos ostendimus in nostris Commentarijs, uerbum, rarò, ad passiones acutas, non ad principium refertur, ita, ut talis sit sensus: In acutis passionibus rarò, & in principijs purgandum.

D Medicamenta purgantia non esse omnia potentia calida, satis constat ex Cassia, Manna, & Syrupo rosacco, quæ uel frigida sunt, aut certè temperatum habent calorem, adeò, ut si non ueretur Galenus in Commentario Aphorismi: In acutis passionibus, exhibere Thymum, Serpillum, Origanum, ad præparandos humores, multo minus nocere posse nostra purgantia, etsi id concesserim de his, quæ erant in usu Hippocratis, Galenique tempore, nondum compertis nostris mitioribus. Paratos autem humores asserimus in febribus, quibus competere purgationem dicimus: nam biliosus humor & serosus, semper tenuiores sunt quam atra bilis quomodocunque concocta, & extenuata; quod etsi concedimus melius adhuc parari posse, tamen præstat exonerare E naturam uacuatione humoris, qui eductioni non repugnat quam expectare cum periculo tantam præparationem. Nec metiri quidem oportet utilitatē purgationis (ut Galenus facit) uacuationem uniuersi humoris molestantis, quando satis est exonerare naturam, ut facilius, & tutius reliquum uincere possit: sic enim uenæ sectionem utilissimam putamus, etiam si non abscindat omninò, sed solum minuat morbosas causas, crassos humores, tensiones hippochundriorum coniungi nonnunquam cum febre cōcedimus, id quod contra nos non facit, quoniam

D non

non semper purgationem admittimus; deinde iudicamus spectandum esse quod affectus ipse de quo agimus postulet, non quid impediat alius, qui adesse potest. Inflammationes non prohibent purgationem, vt satis ostendit Hippocrates, qui initio Pleuritidis, purgationem necessariam censet, si dolor descendat, non quod inflammationem soluere velit, sed fluentem humorem reuellere, & naturam exonerare. Quod verò adsit nonnunquam cruditas, & inflatio præcordiorum, & tensio, concedimus, sed id contra nos non facit, qui expendimus quid febris suapte natura postulet, & humor, qui eam excitat, aut augere potest, non autem quid soleat impedire, quidque postulet contrarius affectus: sic enim diceremus, acutum morbum venæ sectionem non postulare suapte natura, quoniā aliquando vires sub- B sunt infirmæ, quæ prohibent ne eam tentemus. At inflammationes impedire nequeunt purgationem ab initio, nisi fortè in Ventriculo, aut Intestinis, vel caua parte Hepatis consistant: alioqui damnandus esset Hippocrates qui Pleuriticos purgat ab initio, ut & Angina laborantes. Non esse purgandum quādo vrinæ sunt tenues, rectè dictum est ab Hippocrate. Nec tamen id contra nos facit, qui non contendimus purgationem perpetuo esse necessariam initio febris, sed quærimus, an aliquando adhiberi posset, quod illi negant. At illi audire deberent id quod subiungit eodem loco Hippocrates, quum ait: Si vrinæ sunt crassæ, tunc purgabis. Nec vero recipiendo est illorum interpretatio qui censent morbū tunc esse in incremento, quando vrinæ sunt crassæ; C Primo, quod huiusmodi vrinæ debilis coctionis sunt inditia. Secundò, quod non de principio totius morbi, sed de primis diebus agimus, an scilicet in primis diebus febricitantes purgare liceat, non expectata morbi declinatione. Postremò, si intelligatur tunc morbus esse in incremento, erramus, quum scribat Galenus in eo Aphorismo Concocta medicari, purgandum esse in principio: quum verò morbus iam progreditur, nullo modo donec concoctio sit absoluta. Illud verò quod dicunt à cruda inflammatione nihil educi posse, conceditur, quoniam humor est imbutus in substantia partis, non ita verò est in febribus, in quibus humor continetur in Ventriculo, Intestinis, Venis, & alijs cauitatibus, qui facilè educi potest. Esse verò medicamenta purgantia vene- D nosa omnia, negamus, præsertim de nostris: quid enim quæso venenosum habet Syrupus rosaceus ex infusionibus, quid Manna, quid Cassia; quod si odore, sapore, & alijs qualitatibus sunt ingrata, id illorum vsum abolere non debet, quando nullum est præsidium authore etiam Galeno, quod ita prodesse possit, quod aliqua in re non noceat, & tātum abest, vt tollat, vires deijciat, & febrem exasperet purgatio, & coctiones turbet, & Crises impediat, ut multo magis hæc felicius exerceat, dum naturam magna ex parte exonerat ab humorum notiorum sarcina qua pręmebatur. At verò, excretiones ante coctionem omnes malas, & Symptomaticas esse, fatemur quidem, si natura excernat, propterea quod excernere non potest rectè, nisi separet bonos humores à E malis, separare verò nequit, nisi prius vicerit, id autem est concoquere; quare vacuationes, quas tentat natura, coctiones antecedere volunt: id uerò nō est necessarium quum Medicus purgationem tentat per sua remedia, quoniam purgantia medicamenta ab uniuersa humorum massa, uniuersoque corpore sibi familiarem noxiumque humorem alliciunt, relictis illis, qui utiles, & familiares sunt homini. Hæc ergò sunt quæ purgationem impedire uidentur à principio, quoniam in cruda materia fiunt magnæ proritationes, & uacuantur sæpè quæ non debent, quando nondum paratus est, qui est uacuandus, & natura temerè agit irritata; medicamentum uerò non potens trahere proprium humorem, trahit quem potest. Item, quod purgatio noceat coctioni ut 4. de uictu acutor. 44. & 4. de sanit. tuen. Item, quod permiscetur malignum cum bono quando mouetur & non uacuatur humor.

Quibus quidem refutatis, iam accedo ad ea, quæ purgationem fieri hortantur. Ac in primis ex natura ipsius rei argumenta petemus; deinde exempla & præcepta ex antiquis scriptoribus, quibus alij se etiam tuentur, adferamus.

Primum ergò argumentum sumetur ex modo, quo purgatio ipsa feliciter fieri potest, fit autem purgatio quum medicamentum allicit ad se humorem familiarem sibi, id quod facit attrahendo: vndè sequitur, attractionem, purgationemque commodissimè fieri, si humor tenuis fuerit: siquidem, vt demonstrat Galenus 3. de naturalibus facultatibus, quæ attrahuntur ob familiaritatem, quanto tenuiora extiterint, tanto promptius trahuntur: verum quoniam purgantia medicamenta potentia, & non actu huiusmodi sunt, naturæ actionem requirunt, quæ scilicet talia euadant caloris alterantis beneficio, nec aliud præterea requiri puto: nam quod quidam putāt naturam segregare, expellereque noxios humores in purgationibus, ita intelligendum esse puto, quòd postea quàm à venis, & singulis partibus, in quibus illi redundant, in intestina sunt attracti, requirant musculorum actionem, qua natura vtitur ad comprimenda intestina, & deorsum propellenda quæ in illis continetur; Verum nihil, aut minimum conferre puto facultates insitas singulis membris ad expurgationem humorum, qui in illis continentur, quum vniuersum hoc opus proueniat ab attrahente facultate ipsius medicamenti, posteaquam eam, quam habet facultatem, ad actum perduxerit. Quare duo hæc solum requiruntur ad purgationem, ut humor sit tenuis, viæque expeditæ, & calor qui possit alterare, deducereque medicamentum ad ea loca quę sunt expurganda. Quod si tria facias, non impedio, ita ut dicas requiri humoris tenuitatem, viarum expeditionem, quę antea sub vno comprehendimus, & caloris actionem deducentis potentiam medicamenti ad actum. Quod si ita est, quid obest, quo minus in primis diebus, quibus febres infestant, purgationem tentemus, si humor sit calidus, acris, biliosus, sunt enim hi tenues satis omnes humores, & uię satis patent, quas expurgare volumus, Venæ scilicet mesaraicę, Ventriculus, Intestina, & Hepatis etiam venæ; istę enim omnes partes per febres haudquaquam obstruuntur: siquidem, febres, vel in magnis vasis, aut in habitu corporis materiam habere dicuntur. Præterea, quum initio morborum omnia sint leuiora, & calor minimum alienatus à natura sua, & occupatus in materiæ coctione, quę in incremento, & vigore morbi maximè perficitur, facilè potest alterare, iuuareque medicamentum purgans, præsertim quod minimam, & breuem alterationem requirat, quam in omnibus febribus, maximè tamen in intermittentibus, natura adhibere potest.

Secundū argumentum sumo ex alijs qui purgantur sine febre; si enim in aliquo redundet tenuis humor, qui uacuatione egeat, nemo dubitabit purgatione vti, quando & id Galenus scribit simpliciter in omnibus, in lib. de his, quos purgare oportet, tenues scilicet humores in morbi initio purgādos esse, nulla expectata coctione. Quod si licet id in alijs morbis, quur idem non licebit in febribus? Quid enim est allequutus humor, qui vno die antea aptus erat

erat ad purgationem per aduenientem febrem sequenti die: cruditatem dicunt statim illi, atquid est huiusmodi cruditas, ne solo nomine deterreamur, nisi alteratio quædam eiusdem, & aliorum humorum à naturali statu. Verum quur illa impedire potest purgationem si tenuis est humor, & calor nō admodum occupatus in alio negocio, nec medicamenta adeo vehementia, vt eam exasperare possint; quid acquisiuit vnius diei, vel etiam horæ spacio, vt paulo antea aptus esset, nunc vero omnino ineptus putetur, ita enim illi sentiunt, qui negant purgationem ab initio in febribus licere scilicet purgare, si talis subsit humor, non licere autem, si febris iam hominem infestare cœperit, nihilque aliud habent in ore, quo se tueantur, quam quod præcipiat Hippocrates, concocta esse medicanda, & non cruda, sed interim non explicant, qualis sit huiusmodi cruditas, quæ impedire possit purgationem, & quur id facere possit, & quur minimo tēporis spatio aptus, & ineptus ad uacuationem humor reddatur. Quod si quis dicat, id fieri quoniam præsente febre, accedit calor, qui à purgantibus exasperatur, iam illi satisfactum est, quod id in antiquorum medicamētis acrioribus locum habeat, in nostris vero nequaquam. Si vero putet id fieri non posse, quod natura non possit separare quod non dum concoxit, respondemus, non requiri illius opus in hoc negotio, quum attractione medicamenti uniuersum perficiatur, attrahētis scilicet quod est noxiū ex vniuersa massa, minimum conferente expultrice segregatriceq; insita singulis mēbris. At si fortè putet naturā, & illius calorem occupatam esse in coctione, antea huic argumento occurrimus, quod minimū laboret in coctione humorum ab initio, præsertim si intermittentes sint febres, & leuiores, & vt alimentū concoquit, sic etiam medicamenti vim alteratione iuuare potest. Præterea, si licet turgente humore nulla expectata coctione purgare, vt omnes concedunt, licebit profectò in his febribus de quibus agimus, quæ scilicet ex biliosa magna ex parte, tenuique humore consistunt, purgationem perpetuò adhibere. Turgent enim humores in his febribus, si quidem, turgere non est semper humorem esse in motu, & ab uno loco in alium ferri, multiplici, frequentiq; quadam agitatione, sed habilem esse ad motum, & non firmatum esse in aliqua parte, sicut contingit in inflāmationibus, in quibus humor est imbibitus in parte affecta, quod non ita fit in febribus in quibus humores continentur in cauitatibus liberis, à quibus facilè trahi possunt, & quocunq; placuerit duci. At qđ hoc modo interpretari debeat turgens humor, tum ex varijs locis, tum potissimū ex 9. textu 2. Com. 6. Epid. colligere licet. Possunt præterea ex coctione ipsa duci argumenta: nā si coctionem desiderat humor, licebit quoque purgare quum talis est humor qui facit febrem quin, biliosus est, facilè mutatur, & portionem habet, quæ iam talem alterationem suscepit, vt concoctus uocari possit. Præterea, idem possum per Inductionem probare: si enim adsit febris cum catharro salso ad pulmonem, nulla expectata coctione, purgamus, & id etiam Galenus facit in Methodo medendi, per vehementia remedia, ex pillulis nimirum confectis ex Colocintide, Aloe: nec aliquid interim veremur ex cruditate humoris tanto magis profectò id formidare non debemus à nostris medicamentis mitissimis. Quod si quis dicat, ideo nos, & Galenum in hoc casu purgare, quod videatur imminere erosio venæ, & vitæ periculum. Verum quidem dicet, sed interim concedit, vanos esse timores quos imaginamur ex purgatione prouenire ante coctionem. Quod si vbi imminet periculum purgandum est, non minus profectò præsente ardente febre id debemus fa-

A re, quoniam etsi non erosio venæ pari periculo immineat, imminet tamen Phrenitis ex bilioso humore, aut Angina, uel mors, ex nimio ardore. Præterea, si cruditas verenda est, multo magis profectò ea timeri dēt, in qua humores sunt frigidi, crassi, tenaces, vt in Apoplexia, Conuulsione, Colico dolore, Nephritide, in quibus tamen purgatione vtimur: est enim huiusmodi humor longè rebellior, quam sit biliosus, longèque crudior, quando hic propriè crudus, biliosus verò impropriè dicatur, & nihil est quod adferri possit tanquam impediens, præter ipsum calorem, qui exasperari dicitur à purgantibus medicamētis, quod frustra timetur in nostris, quæ (ut ostendimus) longè frigidiora sunt, quam multa alia, quæ tutò adhiberi putat Galenus.

B At si authoritate certandū sit, non desunt nobis ex antiquis scriptoribus magis quam alijs testimonia ad nostram opinionem adstruendam: nam vt supra diximus 4. lib. de Victu acutor. textu 22. quum vrinę sunt crassę purgandum esse scribit Hippocrates. Eo etiam pertinet quod scribit; Quum morbi inchoant si quid uidetur mouendum, moue. At in huiusmodi febribus est in principio quod purgationem requirit, purgandum ergo. Item 10. Aphorismo lib. 4. In valde acutis eadem si fieri possit die medicandum. Item Aphoris. 22. primi: In acutis passionibus raro, & in principijs purgandum. Item 2. de Ratione victus, nulla expectata coctione, si dolor descendit, purgationem adhibendam scribit. Item lib. 4. eiusdē purgationem in Angina adhibet. Galenus verò etsi C aliquando dubius est, nec ita liberè vt Hippocrates purgationem admittit, & aliquando ab eo dissentit, vt apparet ex 29. & 31. 2. Com. de fracturis, vbi Hippocrates purgationē in febre non uehementi, vel intermittente, ex Helleboro non admittit, quam ipse negat, tamen locus est apertissimus in libro inscripto de his quos purgare oportet, vbi ita habet: Inter initia tenues, & aquosos vacuabit humores, crassos, & tenaces post coctionem. Item 4. Methodi, vbi vlcus adest malignum, statim purgandum esse refert, nulla coctionis facta mentione. Præterea, si morbus sit magnus, & non liceat venam secare, vel adsit Cacochymia, à nullo alio licet præsidium capere præterquam à purgatione. Oribasius verò in peracutis idem concedit absque distinctione. Item Aetius D cap. de purgatione, in acutis morbis asserit in principio purgandum. Quod si experientia certandum est; non desunt nobis omnes Medici Arabes, & alij omnes, qui medicinam factitarunt postea quam benigniora hæc remedia sunt inuenta, qui idem suadeāt esse faciendum; & id quoque nos testari possumus, neminem unquam offensum ex huiusmodi purgatione, & omnes adiutos, citiusque à febribus liberatos, & minore molestia, recisis magna ex parte humoribus, quos non nisi longiore tempore, & maiore periculo natura vincere potuisset. Ergò vbi flauę, vel rubræ, vel etiam crassiores sunt vrinę, in febrium initio purgationem tentabimus, præsertim, si copia humorum subsit, quæ naturam grauet.

E At postea quam ostendimus, quibus debeatur purgatio, illud esset docendum, per quæ, & quo modo, & qua hora tentanda sit, & quo ordine; sed quoniam id ex superioribus patet, ad alia accedam quæ supersunt. At quoniam inter vacuantia adest inedia, frictiones, balnea, & quæ per vrinam, & vomitum humorem trahunt absque purgatione tamen, pauca de his subijcienda sunt. De purgatione verò ut aiunt eradicatiua, quoniam ab initio ea fieri non debet, sed concocto morbo, ideò postquam de coctione egerimus, tractabimus.

Illud solum admonendum, non esse purgantia

adhibenda in accessione, ne distrahamus naturam occupatam in causis morborum, & ne illam magis debilitemus iam afflictam, tamen etiam, ne illam impediamus aliam viam tentantem, aut plusquam oportet vacuemus, si eandem sequamur; vbi tamen continuę sunt febres, in declinatione exhibenda est purgatio, quia nullum tempus commodius.

De uacuatione quæ fit per inediam.

INediam requirimus in morbis, tanquam id, quod iuuet coctionem, aliquando verò tanquam uacuans præsidium: quum enim natura occupatur in vincẽdis concoquendisque humoribus, tunc inediam imperamus, ne illi laborandum sit eodem negocio aduersus alimentum, & infestantes humores. Vacuantis verò remedij naturam subit, quando eam imperamus, ut natura per insensibilem transpirationem discutere possit humorum abundantiam, à qua grauatur, & premitur. Quoniam enim corpus continuò digeritur, dissoluta humida substãtia, & in vaporem conuersa, natiui caloris beneficio, si nihil reponatur in locum eius, quod est dissolutum, corpus exhauriri necesse est; tum etiam inedia facit ad concoquendos crudiores humores, qui in corpore sunt relicti: nã externo pabulo destituta natura, frigidiorem materiam alterat, & sibi assimilat, qua corpus nutritur, & reficitur. Ex his verò operibus sequitur fluxiones compesci, dolores mitigari, febres minui, & nonnunquam inedia exasperari: nam interim quum discutiuntur, assimilantur, humores qui fluunt, augere possunt, fluxiones ipsæ sistuntur. Interim uerò quum fluxiones sistuntur, & dissoluitur humor, qui partem sua copia distendit aut acrimonia erodit, mitescunt dolores; minuuntur autem febres, dissoluto, concoctoque humore, dum corpus in inedia seruatur. Quod si nulla sit in corpore redundantia, abundentque humores biliosi, exacuuntur febres per inediam destitutę humidiore substantia, quæ per alimentum suppeditari solet; Hinc est quod Galenus scribat nunc inediam concoctiones iuuare, nunc impedire, nunc aliquibus conferre ad vacuandum, alijs vero obesse, qui humectatione potius egent, ut apparet octauo Methodi, & decimo, vbi scribit Diatritarios Medicos (hi autem erant qui inediam triduo imperabant omnibus ægrotis) prodesse aliquando quandoque vero obesse. Prodest enim humidis, frigidisq; corporibus, obest vero biliosis, & siccis: per quæ profectò variam confusamq; doctrinam efficiũt, quoniam nunquam propriæ inædiæ facultates, & effectus ab eo traduntur, ex quibus postea intelligantur prouenire peculiaria opera, quæ in corporibus peraguntur: quomodo enim coctionem iuuare possit, aut impedire, quo modo fluxiones sistere, multitudinem exhaurire, dolores mulcere, cruditates emẽdare, aborsum prouocare, & alia infinita huiusmodi efficere, nemo vnquam intelliget, qui prius perspectum non habuerit, quid primum inedia efficere possit, quo intellecto, multo plura etiam quàm tradãtur inueniri possunt. Itaque quum inedia per se nihil agat, per accidens enim dicitur euacuare, & alia omnia efficere, videndum quid per accidens pręstare possit: id autem vnum est, quod quum nihil addat corpori, calorem acuat qui in nobis est, qui humidi defectu acuitur, acriorq; redditur; illius verò abundantia obtunditur, mitiorque euadit, vndè calor, pro varietate corporum varia præstat, & nunc prodest, nunc obest: nam si multitudo subest humoris, eam facilius concoquit, dissoluit, absumitq; si verò humorum penuria laborat corpus, intenditur admodum

A hic calor, solidioresq; partes depascitur vnde febres exasperantur, vires deijciũtur, & alia nascuntur symptomata, quæ caloris incrementum, humoriq; defectum, & labantes vires comitantur. In priore autem statu concoquuntur superflui humores, & digeruntur, & quæ ex multitudine nascuntur mala emendantur omnia, veluti obstructiones & fluxiones, quibus sublatis, febres, & alia mala indè prouenientia rescinduntur; Ex quibus constat, febribus ipsis mediam non conuenire, sed causis illarum; atque in illis quidem non omnibus, sed in illis, in quib. adest frigidus, multusq; humor, qui molestat: id quod etiã à Galeno traditur qui biliosis inimicam esse dicit, amicam vero humidioribus corporibus inediam. At quo tempore illius maior sit vsus nunc ostendendũ

B est: est enim id tritum apud Hippocratem, vigentibus scilicet febribus, minuendum esse victum, & ad inediam properandum, in principijs verò morborũ vberius alendos esse ægrotantes, quod meo quidem iudicio perpetuum esse non debet; nam si inedia cõparata est ad vacuationem abundantis humoris, nõ minus quàm ad coctionem, vrgere aliquando plus potest vacuatio, quam in principio pręstare solemus, quàm ipsa concoctio, cuius causa vigente morbo inediam adhibemus; esto enim si placet, aliquem febricitare febre leuiore cum humorum frigidiorum abundantia, an (quæso) huic inediam imperabimus maiorem vigente, quàm incipiente morbo? haud quaquam profectò, quum coctionis minor requiratur in statu necessitas, nec magna pugna excitetur

C in huiusmodi humore, quã vacuationis in ipso principio, in quo si inedia non vtamur, minui non poterit huiusmodi humorum redundantia, tardabiturq; hoc modo incrementum, vigor, declinatioq; morbi, aut etiam mors ipsa accelerabitur: hac vero copia magna ex parte in initio febris ob inediam diminuta, licebit postea facilius quod reliquum est concoquere auctiore adhibito nutrimento. Quare, quod dicitur in principio plenius esse nutriendum, in statu vero minus, ratione ipsius morbi, qui minus impedit in principio, vtpote mitior, non autem causę, quę vt vacuationem postulat maiorem ab initio, sic quoque inediam maiorem desiderat.

D *De vacuatione per frictiones.*

FRictionum vsum docet Galenus lib. 2. & 3. de sanitate tuenda, sed non communem, qui cõueniat sanis, & ægris, sed proprium duntaxat sanis corporibus: neque id ex principijs ex natura rei petitis. Itaque quum frictio simpliciter id faciat, quod motu calorem excitet, illius vsum requiremus potissimum vbi calorem auctiorem desideramus, id quod continget potissimum vbi adstrictam superficiem laxare, & subiectos humores euocare necessarium fuerit, id enim facit calor auctior in externis partibus; rarefacit siquidem, extenuat, & incidit subiectos humores. Dura autem, mollis, recta, obliqua, multa, pauca, crebraq; frictio, varios effectus ef

E ficit pro subiecti corporeis ratione, & illarum natura. Quod si ita est, frictiones aliquando ab initio morbi, aliquando vero postea adhibebimus: vbi.n. corpus est adstrictum, veluti in febribus, quæ ex cutis densitate sunt contractæ, prodest frictiones in principio adhibere, in fine vero morbi, vt exhalet putridus vapor, qui alioqui expirare non poterat, corrugata cute ob siccitatem, lentis, crassisque redditis humoribus, & debilitato calore. At increscente, vigenteque febre, præstat à frictione abstinere, quoniam caloris incremẽto non egemus, propterea

non

non mirum si Galenus diuerso modo illis vtatur: nam in diaria, aut putrida febre ex adstrictione statim ab initio laudat frictiones, vtpotè quæ densitatem emendent, in alijs vero quum morbus ipse, illiusq; accessiones remittuntur, nonnunquam tamē ad reuulsionem frictionibus vtimur, veluti in syncope accidit, aut in sopore, aut alui, vel sanguinis fluxu ad reuocandum scilicet calorem, & humores, ad partem quam fricamus.

De vacuatione per vomitum.

VOmitu vtimur in febribus non amplius ad purgandos humores, quemadmodum Hippocrates iubet esse faciendum, qui biliosos per superiora, pituitosos vero per inferiora purgandos esse censet: melius enim, tutiusq; esse docuit longa experientia, vt quoscunque humores per inferiores partes trahamus, quæ ignobiliores sunt, & minore sensu prędite, & ob id minus offenduntur ab humoribus transeuntibus. Quare, tunc solum vomitum requirimus, quum natura per eum sese exonerare cupit; id quod potissimum accidit in febribus, quæ per accessiones infestant, quales sunt tertianæ & quotidianæ, in quibus medicus naturam iuuare debet leuioribus præsidijs, vt faciliùs sese exonerare possit à viscosis, crassisq; humorib. de quibus medicamentis postea suo loco agemus. Superesset de balneis agere, sed quoniam maior illorum est vsus in hecticis febribus quàm in alijs, ideo eo loco de differentijs illorum, vsuq; multiplici, & vi disseremus. Nunc vero ad alia properandum est.

De concoctione.

OStendimus in febribus putridis opus esse vacuatione, idq; per varia remedia, quorũ alia spectent putrefactum iam humorem, alia vero materiam aptam ad putredinem: nam vacuantia, quæ hactenus adhibuimus, omnia non spectant putridam materiam, sed quæ putrescere est apta; Itaq; quum antea ostenderimus, pugnandum esse aduersus putridam materiam, & aduersus illius causas, nunc diligentius expendendum est, quid causæ putredinis postulent: nam putridus humor vtpote corruptus, vacuationem solum postulat, etsi per attemperationem, & mixtionem emendari potest, sed maiore negotio, & non proprio remedio.

Sunt porro causæ putredinis materia apta ad putredinem, & calor extraneus, & causæ, quæ calorem excitant, & fouent, quorum singula quid postulēt videndum est. Ac inprimis de materia agendum, quæ quum sit alienata à naturali sua conditione, restitutionem postulat, qua redigatur ad pristinum statum.

Sanguis enim aut alius humor præter naturam ex calefactus per febres; vtpotè prętet naturā affectus, naturalem suum statum indicat: id autem esse coctionem dicunt: nam febres omnes putridas coctione egere, omnibus est compertum. At quur non sufficiet refrigeratio, si vitium est natum ex calore? Quur enim non licet refrigerare corpus, & humores, atq; ita emendare eorum vitia, nec aliquam coctionem adhibere, id quod à nemine hactenus dubitatum esse video; Est autem meo quidem iudicio hæc ratio, quur non sufficiat alteratio, quod scilicet humor per calorem excedentem, non solum sit excalefactus, sed etiam dissimilis redditus in odore, sapore, colore, & alijs omnibus qualitatibus, quæ non

A possunt corrigi, nisi similes rursus reddātur; id quod facit concoctrix facultas. Requiritur ergo concoctio in humore, & de ea propterea est agendum, docendumq; quid concoctio, quotuplex sit, quæ causę efficientes, quę materia, & quis finis quoque modo fiat.

Definitur autem concoctio præparatio humoris ad expulsionem sumpta ab Auicenna Definitione, qui dicit coctionem esse adæquationem substantiæ, quæ facilè vacuationi obediat. Quæ definitio improbanda est.

Primò, quod duos Aphorismos inter se confundat, nonum 2. cum isto: illic enim dicit, fluida esse facienda corpora quum quis purgare voluerit; Quare, si concoctio esset præparatio, frustra adderet aliam prę
B parationem: est enim præparare corpus ad purgationem, vt ex Comment. Galeni in Aphorism. In acutis passionibus, patet, extenuare humores, & obstructiones auferre, id quod efficere, non est concoquere.

Secundò; parati dicuntur humores ad expulsionem, qui tenues sunt & calidi, vt 23. 3. Prognosticor. & natura purgantis medicamenti ostendit, quæ attrahendo suum opus exercet. Huiusmodi autem humor qui tenuis est, & calidus, crudus censetur, ut bilis acrior cruda dicitur. Præterea, concoctio omnia incrassat, quare aliud est concoctio, quam pręparatio ad expulsionem, quum alioqui contraria uideatur actio, nam præparatio est extenuatio, concoctio uero incrassatio, uel certè absque incrassatione non fit.

C Tertiò, concoctio omnia assimilat quantum fieri potest, quę similiora tanto auidius retinentur, quæ uero auidiùs retinentur, ad expulsionem ineptiora sunt: similitudo enim attractionis, concoctionis, dissimilitudo uero expulsionis causa est. Quare non ad expulsionem, sed ad retentionem concoctio potius terminatur.

Quartò, nonnulli morbi sunt qui per solam coctionem finiuntur, vt testatur Galenus 3. de Crisibus, frustra ergò præpararet natura ad expulsionem humores quos postea expellere non debet: nō enim quiesceret in coctione, si hæc præparatio est ad expulsionem, sed etiam expulsionem tentaret.

Quintò, liceret in morbis acutissimis semper purgare, sunt enim humores, qui eos morbos commit-
D tunt cum febre, calidi, & tenues, quos paratissimos ad expulsionem authore Galeno iam diximus; proptereà, si per coctionem præparationem moliri volumus, quum præparati sint etiam in statu, quoniam tenues, licebit commodè eo etiam tempore purgare; quod non facimus, tanquam aliud sit concoctio, & præparatio. Quod vero dicimus coctionem incrassare, crassitiem autem expulsioni obesse, distinguunt Sophistę, quod ad vacuationem, quæ fit à Medico, inepta sit crassities, ad eam verò, quæ fit à Natura, apta. At nos hic inprimis de purgatione agimus, quæ à Medico fit, deindè, falsum est crassos humores faciliùs à natura expelli, quoniam facilius patitur tenue quam crassum, & per corporis meatus facilius fertur, excepta sola vacuatione, quæ fit per
E sputum, quæ ab aëre impellente perficitur, mediocrem calorem desiderat; ridiculaque sanè est illorũ ratio, quoniam enim inquiunt natura assimilando agit, & proptereà incrassando, ideo facilius incrassata expellet: agit etenim natura multipliciter incrassando quando alterat, non autem quando expellit melius, quam quum tenuia essent, id non fit ratione incrassationis, sed quoniam quum tenuia essent, fortè etiam cruda extant, quæ per coctionem reddita sunt crassiora & peracta coctione separari potuerunt multo commodius quam antea. Quod si na-

tura melius expellit crassos humores, eos ergo craſ- A
ſos reddere ſtudeamus, quum per vrinam vel ſudo-
rem, aut aluum, aut aliam partem ſeſe expurgat:
nos uerò qui dicimus tenuitatem cauſam eſſe faci-
lioris expulſionis, id facilè concedimus, tanto faci-
lius expelli humores, quanto tenuiores fuerint red-
diti; quod ſi dicamus poſt coctionem commodè fie-
ri purgationes, tanquam concoctio præparatio quæ-
dam ſit, ſiquidem rectè fieri nequit purgatio, ſi hu-
mor paratus non ſit; reſpondemus, rectè quidem
tunc fieri purgationem, quum humor eſt conco-
ctus, non quod per concoctionem præparationem,
& aptitudinem acceperit humor, quando craſſities,
quæ per coctionem neceſſariò acquiritur, obeſt, ſed
quod quum naturam requiramus adiutricem medi-
camenti, ſedato iam feruore, & parta coctione, com B
modiſſimè, tunc ſeruire poſſit natura purgationi.
Dicimus ergò, non præparari humorem per coctio
nem, aut certè non magis aptum, quam ineptum red
di, in hoc enim confert concoctio, quod caliditatē,
& frigiditatem in quibus vincendis natura, nati-
uusque calor occupantur, vicerit; ex quo ſequitur,
naturam expeditam eſſe, & ſeruire poſſe purgatio-
ni, in alio verò obeſt, quod craſſam materiā reddat.

Coctionem alij definiunt eſſe ſeparationem bo-
ni à malo, fortè quod viderent vigente morbo, vbi
concoctio maximè perficitur per Criſes, naturam à
noxijs humoribus exonerari: qui tamen non minus
quam alij errant: nam etſi in vigore morbi vigeat
concoctio, non tamen ea eſt ſeparatio, ſed hæc co-
ctionem ſequitur: cocto ſiquidem humore vniuer- C
ſo, quod planè aſſimilari nequiuit, natura ſecretrice
facultate vſa, noxios humores ab alijs ſecernit, &
protrudit. Deinde, finis coctionis (vt poſtea oſten-
demus) eſt aſſimilatio: qui autem ſeparat, res diſſi-
miles facit. Eſt præterea concoctio perfectio quę-
dam, vt Ariſtot. lib. 4. Meteorologicorum ſcribit,
quod autem diuidit, rem corrumpit, qui autem aſſi
milat gignit, ita, ut perfectio eſſe non poſsit ſi ſepa-
ratio ſit. Ad hæc, externæ res coctæ, & maturæ di-
cuntur, quando ſiccæ partes humidis caloris benefi
cio miſcentur, quum autem ſeparatæ ſunt, crudę vo
cantur, necnon etiam quæ elixantur, & coquuntur
unde coctionis nomen in humoribus ductum, ſuas
ſubſtantias, & qualitates inter ſe miſcet, caloris
ignei beneficio; Adde, quod concoctio omnis in- D
craſsando fit, quæ verò incraſſantur, vnam formam
recipiunt, craſsitudinem. non ergò diuerſas, & ſe-
paratas. Poſtremò, ſeparationem boni à malo tri-
buit expultrici facultati Galenus 3. de facultatibus,
& non coctrici. Manardus verò, & alij ferè omnes
recentiores, coctionem generali definitione defini-
ri non poſse putant, ſed triplicem faciunt ex tripli-
ci. ſ. natura eorum, quæ coquuntur, alimento. ſ. pu-
trido humore, vel alio; primamque definiunt eſse
omnimodam aſsimilationem; Secundam alteratio
nem, quæ putredinem ceſsare faciat; Tertiam qua-
damtenus aſsimilationem, in quo errant: nam ſi ex
diuerſa materia naturæ actiones diſtinguendæ ſunt,
non ſolum tres, ſed plures fient coctiones: ita tres
attractiones, retentiones, & expulſiones. Dicemus E
ergò, vnam eſse expultricem facultatem, quæ excre-
menta cibi; aliam, quæ putridos humores; aliam quę
alterius generis materiam extrudat. Secundò vna
eſt cauſa omnium coctionum efficiens, calor, niſi ma
lis inſtrumentum vocare; vna eſt facultas inſita ſin
gulis membris concoctrix vocata; ab vno verò quan
tum in ſe eſt idem ſemper fit, etſi materia diuerſa
aliquantulum actiones variet, ut vnum gladium di-
cemus eſſe, qui panem, vel lignum ſecat. Præterea
quum ſit concoctio vna actio, vnum etiam habebit
finem; vna præterea eſt materia, quæ concoquitur;
vnus concoquendi modus, ab eiſdem cognoſcūtur,
iuuanturq; coctiones omnes; vna ergò definitio, &
vna omnium natura, etſi certo modo euarient, ſic
enim elixa & aſſata, concocta dicimus, quoniam
aliquid commune acceperunt, cuius beneficio cocta
vocantur, etſi aliter ſint affecta aſſata hæc quam il-
la, Reliqua vide in Commentario Aphorꝰ. Conco-
cta medicari, &c.

De deobſtruentibus, & alijs præſidijs, quibus vtimur aduerſus cauſas putredinis.

Esse pugnandum aduerſus humorem aptum
ad putredinem ob æſtum caloris, non ſo-
lum refrigeratione, ſed etiam concoctio-
ne, abundè oſtenſum eſſe puto. Quinetiam oſten-
dimus cuius officium ſit concoquere, & quibus auxi
lijs concoctio iuuetur. Verum quoniam requirit con
coctio mediocritatem caloris, quæ cōparari nequit,
niſi ablatis cauſis, quæ extraneum calorem augent,
& fouent, propterea remedia quoq; quærenda ſunt,
quæ illis repugnent. Eſt porrò cauſa acceſsionis ca-
loris frequentis prohibita tranſpiratio, quæ quum na
ſcuntur ex occluſione meatuum corporis, qui vel
ſunt in externa ſuperficie, vel in internis cauitati-
bus, nempè venis, & arterijs, ideò uniuerſa Medici
præſidia eò ferri debent, vt meatus eos aperiat; id
quod faciet, perſpectis occluſionis cauſis, neq; enim
ab eiſdem occludi poſſunt externæ, internæq; viæ;
Etenim externos cutis meatus refrigerantia, exſic-
cantia, leuiterque auſtera, aut alio modo adſtrin-
gentia occludere poſſunt, quemadmodum Galenus
initio noni Methodi refert à conniuentibus. ſ. den-
ſantibus, exſiccantibus, & indurantibus. Denſant
quidem frigida, conniuentiam verò pariunt quæ ad
ſtringunt, vt aquæ aluminoſæ, & medicamenta; in-
durant verò ſicca; obſtructio verò ob glutinoſos, vel
craſſos, vel copioſos ſuccos incidit; ac tum obſtru-
ctiones, tum externorum meatuū occluſiones nunc
validæ ſunt, nunc leuiores, vt etiam de his cauſis a-
git 11. Methodi. Propria remedia ſingulæ cauſę exi
gunt. Poſtulat autem denſitas, quæ rarefaciunt; con
ſtrictio, ea quæ fundant, ſiccitas, quæ humectent, a-
bundantia, quæ vacuent, craſſitudo, quę diſſecent,
& lentor, quæ detergant: ita cenſet Galenus 11. Me-
thodi. Tamen aptius dices, ſi craſſa extenuationem
poſtulare, lenta verò incidentia, & detergentia: quæ
enim craſſa ſunt, extenuationem exigunt, non diſſe
ctionem, quæ verò viſcoſa, inciſionem, qua conti-
nuitas diſſoluatur, & abſterſionem, vt ea quæ tena-
ciſſimè hærunt corporibus auferantur. Si ergo fri-
gus nocuit, ſatis ſit pannis calidis, leuiter fricare cor
pus, ne febris exaſperetur validiore frictione; aut
etiam oleo camomelino, aut liliaceo, vel anethi-
no inungere fricareq; corpus; quod ſi ex denſitate vt
ex balneis aluminoſis cutis ſit conſtricta, non oberūt
balnea aquæ dulcis, cuius vſu ſeſe explicare poſſint
partes ſiccitate conſtrictæ: At ſi ſordes, vel internus
aliquis humor impactus ſit meatibus cutis, prode-
rit mulſa abluere fricareq; corpus; ſic etiam præci-
piendum vt in tepore corpus contineatur, qualiſcun
que fuerit cauſa, quæ externam ſuperficiem oc-
cluſerit.

At ſi interni meatus ob multitudinem ſint ob-
ſtructi, vacuatio remedium eſt, præſertim per venæ
ſectionem, de qua iam egimus. Quod ſi adeſt viſci-
ditas, quærenda ſunt quæ (vt diximus) diſſecent, &
abſtergant, qualia ſunt aptiſſima, quæ ex aceto, &
melle componuntur, ſiquidem acetum diſſecat, mel
autem

autem detergit, quo in genere oximel variè paramus; simplex, compositum, squilliticum, prout maiorem, aut minorem dilectionem quærimus. Quod si crassities obturat, magna prouidentia adhibenda est, ne febres exasperemus, quemadmodum etiam Galenus prodidit 11. Methodi, propterea, q. ferè omnia insigniter sunt calida, quæ extenuare possunt. Quam ob rem catalogum apertientium proponam, ex quo possimus leuiora si febris vehementior est, vehementiora uero ubi est mitior & humor rebellior, eligere.

Ac inprimis quidem generalem illorum facultatem, in qua omnia conueniunt, proponam, ut postea liceat alia inuenire, quæ prætermittentur ob infinitam particularium eiusdem generis multitudinem. Itaque Gal. scribit 5. de Simplicibus, c. de his, quæ abstergunt, & meatus aperiũt, ea quæ externos meatus aperiunt, rarefacientia uocari, quod si sordem detergunt, ab illis uocari detergentia; esse uero rarefacientia modicè calida, & tenuium partium; abstergentia uero nitrosa, & amara, absque aliqua adstrictione; quæ uero intus sumuntur ad internos meatus expediendos, & aperiendos, etiam si habuerint aliquam adstrictionem, tantum abest ut obsint, ut etiam magis prosint, eo quod uasa corroborent, & adstrictoria ui præeũtem apertoriam facultatem propellant, & ueluti protrudant, propterea absintium intus purgare potest, foris autem nequit.

Deobstruentia vehementer.

Ampeloprassum, abrotanum, absynthium, seriphium, radix capparis, tamaricis, & scyllę, phu, radix gentianę, dracuntium, osyris, polium, prassium, siton, scandix, scordion, camedrys, camesisti flos, chelidonium maius, asphodelus, vrticæ semen, anemonæ omnes, camepitis, pulegium, thymum, calamentum.

Mediocriter.

Folia anchusæ, onocleæ, amarantus, stechas, amigdalę amaræ, radix ari, asparagus, semen altheę, helxine, cicera orobia, Eritrodani radix, eupatorium, siue agrimonia, betonica, vmbilicus veneris, mel, origanum, petroselinum, apium olusatrum, feniculum, cetrac, hissopus.

Leuiter.

Adiantum, radix acanthi, cichorium, & cichoreacea omnia, endiuia. Hæc & similia eligi possunt, & decoqui, vel sola, vel addito saccharo, aut melle, plus vel minus pro febris ratione, & etiam aceto, si adsit vna cum crassitie viscíditas, & propinari; vel possunt misceri cum Syrupis confectis, quibus vtimur, & propinari. Sunt autem syrupi, quibus utimur in calidioribus febribus, Syrupus de endiuia, de cichoreo, violatus, acetosus simplex, oxisacchara simplex, syrupus capilli veneris, vbi paulo mitior est febris: item syrupus de betonica, oximel simplex, syrupus acetosus compositus, Syr. de fumoterræ vbi vero rebellior est humor, Syrup. de hissopo, oximel scylliticum & compositum, Syrup. de bizantijs, de agrimonia, siue eupatorio.

De Purgatione eradicatiua.

Porro ijs vtendum est donec vacuandi necessitas alia insurgat, concocto iam planè humore, & diminuta, aut omnino ablata febre, quum natura non perfectè, aut nullo modo morbi causas reijcit, tunc enim ex medicina auxilia sunt petenda. Verum quoniam nunc per ea, quæ vrinas mouent, aut sudorem, nunc verò per ea, quæ ciunt vomitum, aut aluum subducunt, vacuationes molimur, videndum est, quando per aluum oporteat purgare: id autem meo quidem iudicio faciendum, si copia adest humorum, quos per aliam viam ducere non est tutum, aut certè longum; aut si maligni sunt, ut periculum sit, ne alias offendant partes, quę nobiliores sunt, nec consueuerunt huiusmodi humorum consuetudinem ferre, sicut intestina, quæ omnium excrementorum delationem ferre didicerunt; vel etiam, si natura alias uacuationes non ast aggressa, veluti per vrinam, & sudores; aut si quidem est aggressa, sed per illas non satis liberè sese expurgat, veluti quum sudorem, aut vrinam mouet, nec tamen interim liberatur æger; tunc enim non dubitauerim, concessis naturæ iam aliquot diebus, purgationem tentare per aluum, idq; maximè faciendũ, si in illis locis humor contineatur, ex quibus cõmodę per aliam uiam duci non potest, qualis est, qui circa intestina, & simam hepatis continetur; nam quod scribit Hippocrates, biliosos, aut æstiuos morbos per superiora potius vacuãdos, quod eas partes petat bilis, nisi eo vehementius incitetur natura, non probauerim, quando satius est (ut dixi) huiusmodi succos acres & mordaces à quibus imminet periculum erosionis stomachi, & syncopes, deorsum trahere.

Igitur quantum fieri potest, quæramus deductionem humorum ad infernas partes per aluum; qua in re, genus medicamenti inprimis eligendum pro natura humoris redundantis, & quantitate, & qualitate: nam si bilis abundat, quærenda sunt pręsidia, quæ illam euacuant, non autem alios, qui haudquaquam nocent; si magna est illius copia, aut crassior, eligenda sunt vehementiora remedia, quum alioqui mitissima non sufficiant: nam manna, aut syrupus rosaceus solutiuus in his sufficiet, in alijs vero erit quoque necessarium rhabarbarum, & alia, quæ uehementius humorem eum trahant. Itaque quum inter ea, quæ aluum subducunt, quædam sint solum mollientia, vt mulsa, iuscula ex oleo, sale, succo prisanæ, oleo simplici, vel amigdalino dulci, aut amaro, caricę pingues, pruna; alia vero quæ proritant, vt oliuæ, cappares; alia autem quæ fundunt concretos humores, qui posteà sponte descendunt, vt oximel: his non vtemur tanquam inefficacibus ad extrahendum humorem lædentem; alia vero sint purgantia eaque vel simplicia, vel composita, idq; vel leuiter, vel validius, horum catalogum scire oportet, præsertim eorum quibus vtimur in febribus.

Purgantia leuiter sunt, manna, cassia, syrupus rosaceus, aloe, diacatolicon, diaprunis non solutiuum, hiera, thymum, sena. Inter quæ hæc pituitosos, salsosque humores, & melancholicos educit, thymum vero melancholicos, diacatolicon omnes; manna biliosos, & pituitosos elicit. Cassia bilem torridam cum pituita, aloe biliosos, & serosos, sicut etiam syrup. rosaceus.

Paulo validius purgant rhabarbarum, agaricum, diaphenicon minus, diaprunis solutiuum; validius vero adhuc electuarium de succo rosarum, de psilio, diaphęnicon maius, confectio hamech, electuarium Indum

Indum maius, & minus. Pillularum catalogus. A Vtimur autem confectione hamech in atra bile, & pituita educendis, sicut electuario Indo. In pituita vero, & bile diaphœnico, agarico, rhabarbaro, hoc tamen magis vbi bilis abundat, sicut diaprunis solutiuo, & de succo rosarum, & rosato Mesues; Hiera autem vtimur raro in febribus, quoniam vehementius excalefacit, sicut etiam nec pillulis, nisi admodum rebelles sint humores, & febris remissa, & potissimũ si adsit dolor aliquis in distantioribus partibus vt capite, iuncturis, sicut hiera, vbi stomachus afficitur à multitudine humoris.

Hæc sunt quibus potissimum vti solemus, quibus raro utimur solis, quoniam mixtione melius perficitur vacuatio, & contraindicantibus commodius satisfacimus: nam etsi rhabarbarum bilem, & pituitam educat, tamen sicciores habet qualitates, & calidiores, quàm acrioribus febribus conueniat, propterea, vel cassiam, vel syrupum rosaceum, aut manna cum eo miscere solemus: sic etiam odorifera adiungimus ad ingratum odorem emendandum, & dulcia ad absurdos sapores corrigendos, vt dulces syrupos cum amaris medicamentis miscemus, & cinamomum quod est odoratum, necnon aliquando quędã admiscemus ad iuuandas qualitates tardiores medicamentorum, vt spicam rhabarbaro; quædam uero ad inhibenda eorum vitia, vt cotonei succum cum scammonio, gingiber cum agarico, qui aliter vomitum prouocat, & stomachum offendit. Denique si non adsint qualitates insitę medicamentis quæ possint satisfacere instituto nostro, minima quantum fieri potest aliorum læsione, arte eas moliri nitimur mixtione, coctione, varia figura, & alia quacunque pręparatione, & compositione: Quoniam vero solida, vel liquida exhiberi possunt medicamenta, præstat in febribus liquidiora exhibere; sic enim facilius permeant per angustos meatus, si tamen rebellis sit humor, & in distantibus partibus positus, mitiorq; febris, prosunt tunc magis solida, vt pillulæ, & boli dicti, quoniam maior inest illis attrahendi vis.

Dosis pro natura, qualitate, quantitate humoris, & viribus, & facilitate, vel difficultate ęgri in purgãdo facienda est. Crassus etenim humor, ut melancholicus, & pituitosus intendi uult purgantia, sicut & humor copiosus, & ualidę uires, & durior ad purgationes ægri natura: Vsu tamen didicimus cassiæ dracmas decem sufficere, mãnę uncias quattuor rhabarbari dracmas duas, si solidum sumatur, non reiecta crassiore parte per expressiones dictas confectionis hamech quattuor ad summum dantur dracmę, diaphęniconis uero etiam sex. Pillularum dosis est a drac. 1. ad drac. 2. Quoniam uero non solum dosis sed moles etiam ipsius medicamenti spectatur, ubi plenius euacuare uolumus, aut partes uniuersas pręsertim distantiores, intendere oportet molem, quando alioqui in uia consumitur medicamentum, quod paucum copia est. Vbi uero stomachum purgare, & tenuiores humores educere consilium est, minor copia sufficit.

Quantum verò humoris educendum, coniectura inprimis assequeris ex his, quæ quantitatem humoris redundantis ostendunt, præcipuè tamen docebit morbi solutio; tamdiu enim vacuandum, donec perfecta solutio morbi sequatur, quæ enim relinquuntur in morbis, recidiuas facere consueuerunt.

Modum verò purgandi ex motu morbi, & qualitate, & uiribus sumes: nam si morbi motus sit celer, & validæ subsint vires, nec caliditas obsit, quæ exasperari solet à magna purgatione, semel totum purgandum quod abundat, alioqui satius est purgationem partiri, quoniam tutior est.

Propinandum autem medicamentum est si nulla adest accessio, quę impediat, aut calor dici mane ieiuno stomacho, aliqui etiam vesperi, etsi tamen omni ratione quærendum est, vt mane exhibeatur, ne somnus turbetur nocturnus, dum sæpius surgere cogitur qui purgatur. Assumpto uero medicamento, prodest superbibere uel aquam hordei, vel ptisanã, si vehementius sit medicamentum, vt abluatur si quid illius circa orificium stomachi hæreat, alioqui expectandum est, donec medicamentum ventriculum sit egressum, & magna ex parte opus suum perfecerit; quapropter, paulo ante cibum iuscula cum saccharo propinare solemus ad stomachi ablutionẽ; & vt reliquę medicamenti deorsum protrudantur, atque ita ventriculus aptior ad appetendum, retinendum, concoquendumque cibum reddatur. B Prodest quoque superdormire aliquantulum, pręsertim, si validius sit ingestum medicamentum, & vomitum concitare sit aptum, vel infirma sit hominis, aut uentriculi natura: omnia enim hæc incommoda ex somno emendantur breuiore, ex longiore uerò uincitur medicamenti uis, aut impeditur ferri in distantiores partes, aut fortè oborto sudore una cum humore in habitum corporis rapitur, quod magni mali fit causa. Quoniam uero assumptum medicamentum aliquando non educit, aut plus quam oportet euacuat, si non educat motione aliqua tentanda inprimis res est, alioqui prodest aliquid superinijcere, quod uim purgandi habeat, ut syrupum rosaceum solutiuum, aut mannam cum iusculo. Prodest C & clisteri, & balano postea rem iuuare, sed id non ante quàm res sit desperata de purgatione; Tardius enim in aliquibus, & non nisi post aliquot horas, citius vero in alijs procedit purgatio. Quod si vehementius deijciat, quiete, somno, reuulsione per ligaturas, & vomitu ex aqua calida, sistitur impetus. Quod si fortè animo linquatur, odorata ventri, & naribus admouebit. Vinum propinabis odoratum, tenue. At si ad os recurrat medicamentum, quod deijciendi causa dedimus, prodest adstringentia assumere, vt cotonei mali succum, frigida os colluere, vel etiam illius aliquid ingerere, cubitum, & manũ aqua calida fouere, inferiores partes fricari, cucurbitulas admouere ventri super vmbilicum, in tenebris degere, & quiete; Animum alienare cogitatione medicamenti assumpti, & faciem aspergere D aqua violentius iniecta. Hæc sunt quæ de purgatione per aluum necessaria mihi sunt visa, donec experientia longa vos docere possit alia.

Nunc vero de his quæ vrinas, sudoresq; mouent, agèdum, quoniam his præsidijs nonnunquam etiam corpus expurgamus.

De his quæ vrinas mouent.

VRinas mouentium nonnunquam in febribus magnus est vsus, quam scilicet humor adest, qui commodius per vesicam, & renes, quàm per aliam educi potest, aut natura per eas E partes sese exonerare cupit.

Qua in re expendendum, quis humor commodè per vrinas ducatur, & quæ remedia ad id pręstandũ sint apta, & demum, quo tempore morbi hæc præsidia tentare oporteat hæc enim potissimum capita in hac re quærere oportet. Est autem materia, quę per vrinas trahi potest, aptissima quæ tenuis est, & serosa; Nonnunquam etiam quæ crassior, vt pituitosã, & melancholicam commodè per quotidianas, quartanasque febres euacuari videmus: nam etsi materia ipsa crassa est, & ob id inepta ad delationem per angu-

angustos eos meatus nihilominus, quum extenuatur, & aquoso humore diluitur nulla repugnantia per eas trahitur. Verum etsi huiusmodi humor per vrinas elici potest, obstat tamen magna quantitas, & locus, qui enim copiosus est humor, tuto non educitur per angustos eos anfractus, si crassus quoque fuerit. Propterea scribebat Galenus in Methodo medendi, satius esse copiosum humorem ad aluum trahere, quam ad renes, & vesicam ducere, idque magis verendum si illæ partes vel vlcere, aut calculo, aut obstructione, vel imbecillitate vexari consueuerunt. Periculosum siquidem fuerit ita affectas partes excrementis onerare. Sunt prætereà inepti vniuersi humores ad huiusmodi vacuationem, qui in habitu corporis, aut primis venis, vel in aliquo alio membro præterquam in magnis venis, & arterijs continentur: alij enim qui alibi sunt nullo modo per vrinam purgantur, nisi natura sese ad eas partes conuertat.

Vrinam verò prouocantia à Galeno dicuntur esse extenuantia, & calefacientia, quæ ideo dicuntur id facere, quod sanguinem calefaciendo & extenuando, fundant, ex qua fusione sequitur (inquit Galen.) separatio serosæ partis ab alia, vel potius (vt mea fert opinio) fit, vt facilius trahatur à renibus. Idem quoque faciunt quæ multa aquositate abundant, hęc enim fundant, & liquant, dum se permiscent alijs humoribus, quo modo iuscula vrinas prouocare dicuntur, & vinum album. Tertij generis sunt, quæ incidunt, vt oximel, fundendo enim, & incidendo crassos humores idem quoque facit. Est & quartũ genus, quod ex proprietate id facere putatur, non aliter quam ea, quæ purgant, veluti est capillus Veneris, halicacabus, siue alchexengi dictum, item rubia, erinacei carnes, & passerculi, quæ ostendunt se non fusione, & calore, quum sint frigida, nec aquositate, quum nonnulla sint crassæ substantiæ, neque acrimonia, qua penitus caret halicacabi fructus, sed à proprietate omninò id facere videantur, sicut etiã radicem cionæ nuper repertam facere noni: sic etiã Rhabarbarum, & Cassia per vrinas humores trahũt, & hæc propriè dici deberent vrinatiua, etsi Galen. horum non meminerit in libris de Simplicibus, vbi solum faculetates methodo inuentas, non autem à proprietate agentes, tradere instituit; ex accidenti enim vrinas ducunt, quæ liquant, fundunt, humectant, & stimulant.

Porrò, eligere oportet nunc ex vno genere, nunc alio, quod vrinas ducat; nam vbi febris vehementior est, & copiosa est materia, leuiora sunt eligenda præsidia, quæ absque calore opus suum perficiãt, quando etiam copia humoris nisi prius peramplio res vias corpus fuerit expurgatum, ab huiusmodi remedijs vehementius agitata, & ad angustos meatus perducta, eos obstruere occludereq; solet; Leuiora quoque sufficiunt, si natura iam eo inclinet. Quod si febris non impediat, crassiorq; sit humor, validiora sunt eligenda, quum nihil impediat, & rebellis humor non aliter eo impelli possit.

Tempus autem exhibendi vrinatiua medicamenta, erit, quum corpus alia via est iam exoneratum, & declinat morbus, siquidem (vt dicimus) vbi magna est humorum copia, tutus non est eorum vsus, & quum noxios humores expellere debeat, naturæ victoria expectanda est, post quam licet malos humores à bonis separare, nec tamen impedio, quin ab initio ea tentemus, si modo leuiora fuerint, quemadmodum Galen. 1. ad Glauconem cap. de Tertiana facit, qui etiam in quotidiana valentiora experitur. Quod si quis catalogum eorum, quæ vrinas mouent apud Galenum habere velit, copiosum inueniet.

A Mouet enim graminis semen, item acorum, amni, brioniæ germina, androsaces, anisi semen, absinthium, bdellium Arabicum, sabina, semen dauci, licet, maximè arietinum, serpillum, erithrodani radix, calamus aromaticus, fumus terræ, cortex radicis capparis cani, caucalis, carpesium, phu, costus, vmbilicus Veneris, semen crocodili, & alterius ciclaminis, cumini semen, ligustici, cati, petroselini, radix ciperi, libisticum, radix lonchitidiæ, marathrum, & hippomarathrum, radix meu, nardi radix, & Celtica magis. fructus xiridis, radix ononidis, periclimeni fructus, sed vehemẽtius, ruta, pollium, selinum, seseli, cucumis, sison, syon, sisari radix, scandix, scolini radix, scordium, smirnion, pastinachæ agrestis radix, schenantos, terebinti fructus, trifilon, B solani fructus, halicacabi, item solani somniferi semen, camedrys, camepytis, lumbrici terræ cum mulso poti, item cantharides, cum alijs medicamentis minima quantitate mixtæ, pepones, semen lini, itẽ melopepon, iuniperi fructus, smyrnion, asparagi omnes species, mel despumatum, vina tenuia. Composita medicamenta quæ describuntur ad vrinas mouendas vtiliora potius sunt, quum vesicæ, aut rerum affectu vrina supprimitur quam in febribus, quare satis est simplicibus vti prædictis incoctis in aqua, & melle, aut mixtis syrupis cum decoctione illorum, quæ in sola aqua sit facta, cuiusmodi sunt syrupi de duabus, aut quinque radicibus item de fumoterræ, nec exigua debet esse potio, quoniam per longos anfractus ad distantissimas vias ferri de- C bet illorum vis, quæ facilè dissoluitur, si copia liquoris non iuuetur.

De his quæ sudorem mouent.

INprimis illud videndum est, quisnam humor per sudorem vacuari postulet; est porrò is qui tenuis est, & in exiguis venis in habituq; corporis potissimum cõtinetur: vt enim tenuis humor, qualis est serosus, & biliosus, facilè per angustos cutis meatus, & carnem permeat, sic ille qui in magnis venis, aut profundo corpore continetur, nisi à natura eo impellatur, difficilè ad cutim trahitur; vnde videmus, quotidianas febres per sudorem non finiri, D quod humor sit crassus & viscidus; contra vero, tertianas omnes quanto exquisitores fuerint, & ex acri tenuiq; bile confectæ, tanto promptius per sudorem discuti. Continuos vero non nisi, & vix vnquã per crisim sudores tentare vtiles, quoniam in profundo corpore continetur illarum humor. Quarè, in illis Medicus solum prouocare debet sudorem, quando natura eum tentauit per Crises, sed tamen absoluere non potest.

Porrò, sudorem mouentia sunt (inquit Galen. 4. de simpl.) acria, quæ tenuium sunt partium, hæc enim humores extenuant, & per angustos meatus facilè permeare possunt, & eos aperire si fuerint obstructi, idq; videntur per accidens facere, eo ꝙ materiam præparent; verùm quædam sunt ignota antiquis, quæ propria vi, & tota (vt aiunt) natura sudo- E res commouent, vt est lignum Indum, siue Guaiacum dictum, & radix chinæ, quæ minore acrimonia tenuitate partium est prædita, quàm alia multa, quæ tamen longè inefficacius, quàm illa radix sudores eliciunt; Quinimò, radix hæc, austerum quid habet, & subacerbum, contrarium omninò quàm illa, quæ à Galeno sudorifica perhibentur. Præthereà, non solum acria, sed etiam liquidiora, & modicè calida sudorem prouocant, sic enim aquam hordei, & iuscula cum saccharo, & camemeli decoctum, idem faciunt

eiunt per febres, nimirum, quod fundant mediocri calore, & humore copioso crassos humores diluant, qui facilè posteà ad cutim repunt, tanquàm superiorem partem corporis.

Præterea, non contemnenda sunt præsidia, quæ extrinsecus adhibentur ad sudores eliciendos; nam quum non solum requiratur materia apta, sed etiam viæ aptitudo, meritò addenda sunt, quæ extrinsecus rarefaciant, & calefaciant, vt vnctiones, frictiones, balnea, quæ abundè sudores mouere videmus. Porrò, inter ea quæ intrinsecus sumpta sudores eliciunt, numerantur à Galeno Calaminta cum melicrato pota, vel sola etiam ingesta. Item, radix ciclaminis, ad dracmas tres cum melicrato, aut passo ebibita, sed hæc vehementiora sunt, quàm conueniant febrib. calidioribus, licebit tamen, & in quartana, & nothis tertianis, & quotidianis his vti, in illis verò sufficiet camomeli decoctum. Extrinsecus verò frictiones, vnctiones rarefacientes ex oleo chamomelino, anethino, vel liliaceo, & balneum, declinante iam febre. Laudat quoque Galenus obnobricem cum oleo inunctam, de quibus postea præsidijs, suo loco commodius agemus, quum illorum vsum in singulis febribus requiremus; nunc vero ad victum quo vti debemus in febribus accedendum.

De nutriendi ratione in febribus.

QVum in nutriendi ratione spectemus inprimis, quo genere nutrimenti sit vtendum; deinde quales debeat qualitates habere; post quantum dandum; quomodo præterea, quo item tēpore, & ordine singula exhibenda; De genere meritò primò disputabimus.

Itaque quum infinita sint propemodnm alimentorum genera, & facultates, si sigillatim singula expendamus, tamen Medici tribus summis generibus vniuersa alimentorum genera sunt complexi: etenim omnia alimenta suaptè natura, vel apta sunt ita alere, vt corporis vires illorum vsu augeantur; alia verò vt solum conseruentur, alia vt minuantur: nam si quis herbis solum vtatur, aut Melicrato, necesse est illius vires minui, quantumcunq; illorum assumatur; Plus autem sumi non potest, quàm concoqui valeat; succo ptisanæ fortè conseruari possunt vires corporis, at carne animalium, ouis, augeri sunt aptæ: videturq; hæc esse ratio, quòd quum uires consistunt in spirituosa, humorali, solidaq; substātia, quę continuò dissoluuntur, non possunt omnia reponere quod à singulis demitur, quandoquidem quæ laxant, humidamq; substantiam sunt sortita, solidam nostram substantiam, durum, & crassam reponere nequeunt; Vocant autem Medici nutritionem, quę minuit uires, tenuem; eam uero quæ conseruat, conseruantem; alium uero augentem, & alio nomine plenum victum, sicut conseruantem mediocrem, tenuem vero diminuentem; de quibus quum agit Medicus, vt in Aphorismo 4. primi Hippocrates, & Galen. genus victus, & nutritionis, non autem quantitatem docent: siquidem, genere inuento, relinquitur quærendum quantum sit de vnoquoq; exhibendum: qui enim nouit ptisana esse vtendū, non proptereà nouit, quantum sit de ea dandum.

Quam ob rem mirari licet omnes Hippocratis interpretes vniuersos eos Aphorismos, in quib. agit de tenui, pleno victu, & conseruante, putare, quod de quantitate nutrimenti agat, de qua postea agit 13 & 14. vsq; ad 16. Aphorism. igitur, quum tria genera sint alimenti, unum, quod conseruare, alterū, quod augere, tertium, quod minuere vires, & corporis mo-

A lem est aptum, uidendum est quæ huius, uel alterius sint generis; qua in re Galenus Aphor. 4. primi, victum qui fit per oua, halicam, & pisces, plenum esse dicit: cum verò qui fit per ptisanam hordeaceā, tenuem, sed non exquisitè, conseruantis verò exempla non ponit; nec certè in singulis potest huiusmodi materia definiri; quod enim plenè nutrit imbecillos, non potest idem facere in fossoribus, validioribusque corporibus, quæ plurimum solidæ substantiæ dissipant, vnde illos optimè suilla carne alere dicitur, item oriza, & ex farina pulmentis confectis, quę omnia, alios plurimum lædunt, qui aliter sunt affecti; Peti tamen videtur ratio tota à consistentia ipsius alimenti: nam quæ mediocriter crassa sunt, temperatos, vtpote mediocriter affectos, conseruare sunt

B apta; quæ verò minorem habent crassitiem, illos, qui minus dissoluuntur: crassa verò & viscida, eos seruabunt, aut etiam augebunt, qui validiora sunt natura, magisq; dissoluuntur, quales sunt Athletę, & fossores. Nunc verò expendendum, quo genere vti liceat in febribus putridis: in qua re, si Galeno, & rationi credimus, inueniemus Medicos maximè errare, qui in acutis febribus, oua sorbilia præsertim in hac regione exhibent, quum huiusmodi morbi tenuem exigant victum, is vero qui per oua instituitur crassus, & plenus censeatur à Galeno; sic etiam in lōgioribus morbis errant, quum ptisana sola vtuntur, quæ tenuem præbet victum, exigant autem huiusmodi morbi, aut certè permittant conseruantē: nō enim morbi ratione, sed virium, & dissolutionis cor-

C poris alimus; permittunt tamen morbi plus vel minus, vt id faciamus. At, si quis quærat, quur non liceat oua, & carnes in acutis febribus exhibere? ratio non est, quod hæc calefaciant, (vt nonnulli putant,) sed quod corpus vacuari non permittant, & coctionem turbent, quam occupari oportet in vincendis humoribus, vel etiam quod non satis refrigerent, quando alimentum non purum, sed medicamentosum in morbis requirimus, vt possit vtrunque præstare, vires inquam sustinere, & morborum causis repugnare. Nunc verò posteaquàm ostendimus, quale genus nutrimenti postulet febris putridæ, spectando scilicet eam differentiam nutrimenti, quæ propria illi est, quatenus vires spectat, nunc videndum cuius generis esse debeat in alijs: sunt enim quę-

D dam alimenta boni succi, alia mali, quædam quæ facilè, alia quæ difficilè concoquuntur; Certum est, quod boni succi esse debent, vt malos emendent, & concoctu facilia, ne concoctrix occupetur facultas, ad quod maximè conferent qualitates tum insitæ, tum arte paratæ in alimentis, de quibus iam agendum.

Alimenta quędam habent qualitatem adstringentem in se, quædam crassam, quædam acidam, quædā amaram, vel salsam, vel dulcem, vel aliam quancunque ex primis, & secundis; sic quædam arte elixātur, quædam torrentur, quædam liquidiora, alia crassiora exhibentur, quas omnes expendere oportet, & ostendere quænam recipiendæ, quæ verò reijciendæ sint.

E Igitur crassam qualitatem in putridis atque etiam viscosam perpetuò fugiemus, febris, & causæ ratione: quoniam transpirationem prohibent, obstructionesq; augent; sic etiam adstringentia inutilia sūt nisi hæc, & prædicta ob aliquod Symptoma requirantur, vt ad sudores inutiles compescendos, qui in febribus vires dissoluunt; aut cohibendam aluum per diarrhæas, aut lienterias, de quibus non est, quod hoc loco dicamus, in quo solas febres, & illarum causas propulsare studemus. Acida verò an conueniant in febribus, disputatur in scholis, eo quod Galenus libro

libro primo de Victu acutorum 18. inter acida solũ oximel permittat venire in vsum, propterea mala arantia dicta, limones, mala granata, detestantur illi, quod scilicet adstringant.

Verùm si Galenum legamus 4. de Simplicib. & penultimo 5. vbi de acido sapore agit, inueniemus huiusmodi saporem aperiendi, incidendiq; facultatem habere, idq; sine calore, propterea miror, quonam modo illi adstringere dicant. Quod si prædicta dicant non solo sapore acido esse prędita, sed etiã austeritatem aliquam habere adiunctam, vt negari potest, quando mala granata plura reperiuntur purè acida, tamen si id etiam concedatur, tantum abest, vt obsit ea leuis adstrictio, vt etiam plurimum prosit ad obstructiones tollendas, vt Galen. est author lib. 5. de Simplic. cap. 11. quoniam adstrictoria ea vis roborat internos meatus, & propellit acidam aperiẽtemq; facultatem, quod ostendit etiam vsus: nam limones dicti, tantam habent incidendi, aperiendiq; vim, vt etiam calculos renum frangere dicantur, & ipsos renes obstructos aperiendi; Quare non oberit acidorum vsus, in febribus præsertim calidis, quibus non obest acidorum frigiditas: nam vti crassi, vi scidiq; sunt humores, requirimus aperientia, quę vna etiam calefaciant; in biliosis verò, & acutis febribus, nihil commodius inuenias acidis.

Dulcia prohibentur etiam à nonnullis in febrib. quod Galenus scribat ea facilè in bilem verti: verũ id ad omnes febres trahi non potest, vt illi faciunt: nam pituitosæ, frigidæq; febres, id non habent periculum, quoniam quæ temperata sunt, minus etiam sunt calida, quàm expediat pro natura humoris; quarè, in biliosis duntaxat, & æstuantibus febribus, dulcia oportet habere suspecta, in alijs verò prosunt: sicut etiam amara, & salsa, vt patet ex Galeno, qui in quartana salsamenta conferre scribit ad Glauconẽ, ad frigidos scilicet humores incidendos, extenuandos, & concoquendos.

Tosta damnantur quoq;, præferunturq; elixa, vt carnes elixatæ, quod scilicet hæc humidiora sint, & frigidiora, illa autem calidiora & ficciora, quæ febribus aduersantur; verùm de his, vt de superioribus eadem est ratio: Vbi enim indicatio febris plus quã causæ, vrget, optima ratione elixa præferenda, alioqui eligenda sunt tosta, vt quæ superfluam humiditatem, & frigiditatem emendare sint aptiora.

Liquidiores sorbitiones etsi facilius coquantur, quod tenuiores sint, tamen vbi superfluus, & aquosus redundat humor, præstat crassiores efficere, siccitatem enim sequitur crassities: oportet tamen huius modi esse crassitiem, ut sufficere possit humori consumendo, & interim obstructiones non intendat.

Calida ne an frigida, aut extenuantia, uel alia demum qualitate prædita, actu, uel potentia, exhibere oporteat alimenta, expendendum; qua in re licet dãnare uulgares Medicos, qui in ardentissimis febrib. calidas potiones, calidosq; cibos exhibent, & qui in omnibus hordeaceo, uel pane cocto utuntur: neq; enim uehementes febres postulant actu, uel potentia calida, sed omni modo frigida. Pituitosę febres, piper cum cibis, & alia huiusmodi postulant, ut uidere est apud Galenum 1. ad Glauconem in quotidiana, & quartana. Quare, ita statuendum, quod perpetuò febri, & causæ resistendum, ubi non leuis est affectus, & pro illorum ratione qualitates eligendę, quæ nunc febri, nunc utriq; pariter succurrãt. Quod si leuior sit affectus, consuetę qualitates in cibis eligendę, quoniam faciliùs coquuntur insuetis.

Consumata (ut uocant) nonnulli censent omnino uitari debere, quoniam ab igne sicco qualitatem nitrosam, & saltam nimia coctura acceperunt; sic

A etiam destillata (vulgo sic vocata) fugienda esse putant, nisi coquantur in vase duplici, siue in balneo Mariæ, qui certè vt superiores, reprehendendi, quando scilicet causæ febrium nonnumquam magis vrgẽt, quàm ipsæ febres, frigiditate, & crassitiæ humorum, quibus igneæ, siccæque qualitates magis quã aqueæ competunt. Hæc ergo de genere, & qualitatibus nutrimenti quo in febribus vtimur, sint dicta.

Quantitatem vero certa mensura definire non licet, sed potius coniectura quadam vt aliarum omnium rerum quantitatem, is tamen esse scopus debet, ne vires plus quàm oportet debilitentur, neve naturam perindè oneremus alimenti multitudine, vt non possit concoquere morborum causas, & putredo ex mala alimenti coctione augeatur.

B Modus autem eligi debet pro virium modo, & morbi: nam vbi vires debiles sunt, partiri debet in plures vices, nisi morbus impediat, qui sępius scilicet repetat, & crebras cibationes prohibeat.

Ordo verò id spectare debet, vt proba fiat cibi cõctio, & si quis alius vsus reperitur, hunc acquiramus, veluti est alium mollire, aut retinere: nam hoc casu dura, in alio humidiora pręcedere debent.

Tempus cibationis accommodatum esse dicitur, quando vires exigunt, & nihil impedit, aut minus quàm in alio tempore.

Impediunt uerò febres sua magnitudine, aut motu, quo enim tempore vehementer vrgente, tunc vires feliciter concoquere nequeunt, quas oportet aduersus causas morborum pugnare: quum verò per C rigores, accessionesque febrium calor ad interna vocatur, periculum est, ne calor natiuus ex noua reuocatione à cibo facta, ita in augustum contrahatur, vt suffocetur; vel si hoc non accidit periculum, certè serius fruitur accessio, eo quod calor impeditur expandi, diutiùs in internis visceribus detentus; in fine uerò & declinatione accessionis, nocet etiam citiùs, quoniam humores & calorem, qui ad externas partes feruntur, ad internas partes retrahit. Quapropter videndum est, quo tempore minus noxium sit cibum exhibere in febribus, id quod diuisione facta, quæ omnes febres comprehẽdat, hoc modo intelligetur.

Itaq; quum omnis febris vel continua sit, vel intermittens, si continua fuerit, & absque accessio-D ne infestet, spectandum est si aliquo tempore leuius quam alio habeat æger, & in eo, in quo minus afficitur, cibus offerendus: si vero pariter laborat in omni tempore, ea hora cibus exhibendus, qua æger edere consueuit, tunc enim sperandum est melius posse cibum confici, tanquam natura aptior sit ad sua munera obeunda eo tempore quo consueuit, quam alio. Quod si accessionem habeat, iubet Hippocrates in libro de victu acutorum, nutriendum esse quando calor ad pedes descendit, quia tunc declinat accessio. Verum si nulla expectetur per aliquot horas noua accessio, præstat etiã expectare donec calor, qui ad pedes descendit sit dissolutus, vt ẽt declinantis accessionis calorem effugiamus. At si intermittit febris, interuallum est expectandum, aut E certè ultima declinationis pars, si plus non liceat morari, ob aduentantis accessionis principium, aut alia ratione. Igitur quum in intermittentibus tum etiam continuis, aliquando ita longa sit accessio, ut bis in nonnullis, vt pueris, aut certè semel antequã desinat, sit nutriendum; aut si superueniat alterius accessionis principium antequam prior desierit, ita vt declinatio expectari non possit, uel interuallum, perpendendum quo tempore tutius nutrire liceat; qua in re recentiores nonnulli, augmentum accessionis aptius tempus esse dicunt, quam principium,

aut

aut uigorem, magis quam si in ipso principio, uel ui gore alas: nam statum maximè omnium fugiendū esse credunt omnes: satius uero esse, in incremento, quam principio alendum ægrum. Ex hoc parere putant, quod noxa, quæ ex tali nutritione oritur, ea sola uigori communicatur; Si uero in principio nutrias, communis ea quoque fit noxa incremento, & uigori, contra quos pugnant ueteres: nam 1. acutorum 46. pari incommodo prohibet Hippocrates in principio & incremento accessionis cibum dari; quo loco, etiam in principijs si vires labuntur cibum dari scribit, & 10. Methodi in statu dat, augmenti verò non meminit. Sicut nec etiam 11. nam si ratio spectanda est, principium augmenti principio accessionis dicitur simile, finis vero vigoris; At natura rei consulenda est. Igitur si erratum sit, & non liceat expectare declinationem, vtpote quæ longius distet, statim cibum dabis quacunque hora vt Galenus 11. Methodi in biliosis; Si uerò non est erratum in cibatione, sed cogaris bis cibare ob vires afflictas, & declinationis longitudinem, semel ante accessionem, post in declinatione cibabis, leuius tamen in illa, quam in hac. Quod si tantum spacij non detur, considerabis an difficilius habeat in principio, vel augmento, vel statu, & quo tempore facilius habet, nutries; in statu, si febris leuior est, & copia humorum vrget, & somnus nocet & frigus vehemens sit, aut inflammatio interna vrget, tunc enim nocet cibus in principio, & augmento plus quam in statu, contra uero in principio ales potius quam in statu, si contraria adsint.

De potu in febribus.

SEquitur vt de potu in febribus agamus. Ac quum potiones quædam sumantur solius medicamenti vsu, vt syrupi, & aqua qua vtimur in febribus ardentibus affatim sumpta, quædā uero tanquam alimenta ad vires reficiendas; quædā uero quæ partim nutritionis gratia, aut coctionis, vel distributionis, partim uero morbi Symptomatum, & causæ morborum gratia, de his, quæ solius medicamenti causa propinantur, agere non institui mus, nec de his, quæ solis viribus prosunt ad alimentum morbo contempto, & alijs morbosis affectibus, sed de his duntaxat quæ commodè per febres exhibentur cibationis tempore, aut ad sitim extinguendam in ipsis accessionibus febrium.

Sunt potiones huiusmodi, quibus antiqui sunt vsi, mulsa, oximel, apomel, vinum, aqua hordei, aqua sola.

Verùm non solum has, sed multo plures nostra ætas inuenit ex varia rerum compositione confectas: cuiusmodi est apud Britannos, & Flandros cer uisia, & nos aquam cum sacchato vel in qua decoctum sit cinamomum, vel anisum, vel coriandrum, vel aliquid huiusmodi propinare solemus; quinetiā, aquas stillatas, & stillata etiam ipsa (ut vocant:) & consumata. Exhibemus præterea aquam puram, vel hordeaceam mixtam cum Iulepis dictis, rosaceo inquam, violaceo, acetoso syrupo, vel de limonibus, aut acetositate citri, vel alio quocunque ex syrupis vsitatis. Vtimur & uino, sicut & antiqui, de quo antea dictum est quum de coctione ageremus, & iam posteà agemus. Itaque operæ pretium est ut omnium prædictarum potionum & vini usum ostendamus.

Mulsa conueniet vbi febris ex pituitoso, frigidoq; humore consistit, periculumq; subest ne ob multitudinem ex potione vini commoueantur fluxiones, quæ maximè verendæ sunt in omni statu, vbi adest multitudo, tum maximè in his, qui vel podagra, aut calculo, aut capitis dolore, vel alio quocunque malo, cuius causa est fluxio, tentari solent.

Oximelite vtimur potius vt medicamento, quam alimentosa potione, quod etiam testatur Galenus in Methodo medendi, quoniam stomachum subuertit, coctionesq;, & retentiones alimenti, rectè obiri prohibet: nihil tamen prohibet quemadmodum acetoso syrupo vtimur, sic etiam oximelite vti possimus, præsertim in quotidianis febribus, vbi adest plurimus humor viscidus, qui incisione eget, atque eo commodius est oximel acetoso syrupo, quod mel saccharo fit calidius.

Apomel, ex fauis apum maceratis in aqua conficitur, hoc nunc non vtimur, quoniam saccharum cum aqua idem præstare potest; permitto tamen illius vsum, vbi calidior subest materia, quoniam est veluti mulsa aquosa.

Vinum ante signa coctionis in febribus vix permittunt exhiberi Græci Medici, atque eo tempore quo apparent inditia coctionis, etiam in acutis febribus eo vtuntur, qui mihi certè non placent: nam ubi febris contracta est ex frigidiora materia, quid prohibet quo minus ab initio illud propinemus, sicut alia, quæ suo calore coctionem in his iuuare creduntur, præsertim quod liceat reperire vina minimo calore prædita, ut etiam Galenus 12. Methodi de albis uinis prodidit.

Vbi uero acutæ sunt febres, & ardentes, nec etiā declinante morbo, aut certè ubi euidentia coctionis inditia apparent, conuenire putauerim, quoniam præsente calidissimo affectu, à frigidioribus præsidia sunt petenda.

Aqua hordei perinde utuntur nostræ ætatis Medici, ut in omnibus ferè febribus, omnibusque morbis ea iam in usum uenerit. Verùm ut in calidis admodum febribus nihil ea utilius, sic in frigidioribus temerè datur; uitari quoque debet, ne flatum excitet; id quod fieri docet Hippocr. si usque adeò coquatur hordeum, ut tabescat: potest tamen & alio modo id fieri, hoc inprimis non contempto, incocto simul coriandro, uel alio semine sicco, aut sacchato adiecto quum bibendum est.

Aqua sola uix amplius utimur, quin saccharum uel aliquid aliud cum ea misceamus; Verum ubi ardentissimæ sunt febres, nihil ea commodius inueniri potest, quando ea simul refrigerat, & humectat, & aliorum admixtione calorē, uel siccitatem acquirit: nam quantum sacchari accipit, tantum periclitatur in bilem uerti. Sunt qui coquant aquam, id quod fieri non debet ubi refrigerationem, humectationemque summam desideramus, propterea, quod igneum quid coctione huiusmodi acquirit. Dānandi quoque sunt, qui aquam decoqui volunt, quam cum uino miscere uolunt: nam si uini caliditatem uerentur, præstat puram aquam eligere; si uerò propria aquæ incommoda, quæ omnia teste Hippocr. in lib. de Victu acutorum, ex frigiditate nascuntur, uinum illis medetur, & interim ingrata non redditur potio ex indicibili, & iniocunda quadam qualitate, quam aqua per coctionem acquirit. Nec uerendum est dum sola, & cruda sumitur, ut in præcordijs hæreat, quoniam in uehementioribus febribus in quibus conuenit, calor facilè eam ad se rapit.

Ceruisiam, quam zithum, & Crumi uocare uidentur Dioscorides & Plinius, non ea incommoda parit, quæ ab illis huiusmodi potioni tribuuntur, quoniam non eo modo credo paratur hodie, ut olim, docetque id experientia: nam si humores corrumperet, ut antiqui uolunt, certè non conspicerentur tam

candido

candido elegantique colore, & forma illarum regionum incolæ, qui illa perpetuò utuntur.

Aqua in qua incocta sint semina, aut aromata calefacientia, flatumque discutientia, utimur potissimum in febribus, ubi uinum suspectum habemus ob fluxiones, & aquam ob flatus, ob id his maximè febribus conuenit, quæ cum podagra, aut chiragra, uel capitis dolore consistunt.

Aquæ vero stillatæ, bibi solent accessionis tempore, ad sitim extinguendam, vel solæ, vel cum sacchato, etsi magis probauerim eo tempore hordeaceam aquam, quoniam fumosum nescio quid, & ingratū olent, & ex plumbo inimicas corpori qualitates acceperunt.

Consumata in vsum potissimum ueniunt, quum simul labantes uires in accessionibus reficere, & simul refrigerare studemus, quo tempore etiam stillato uti solemus, ijsq; vel solis, vel cum aqua hordei simul mixtis vtimur.

Aqua verò pura, vel hordeacea, aut per destillationem ex herbis elicita, vtimur cum Iuleb, & sirupis tempore quoq; accessionum, vbi & morbosæ causæ, quæ incisionem extenuationemq; postulent, & siti pariter succurrere volumus. Atq; hęc quidē de potionibus consuetis, ad quorum imitationem aliç excogitari possunt pro febriū, & causarum lędentium & complicatorum affectuum natura.

Qualitas verò pro supra dictorum ratione, & qualitate eligenda: nam sicut ea expetimus quæ sua facultate sint calidiora vel frigidiora, sic etiam actu frigida, aut calida propinare oportet prout vehementia ipsius febris, & causæ postulant, & stomachi infirmitas; propterea scribit Hippocr. æstate frigidum hyeme calidum bibendum.

Quantitatem potionis quidam definire volunt, ne tanta sit, vt cibus innatet, & fluctuet, quod Galeni authoritate septimo Methodi confirmare videntur. Verum uix id euitari potest in febribus, in quibus ægrotantes parum edunt, plus autem bibere coguntur.

Quare pręstat aliter quantitatem definire, quod scilicet tantum bibendum sit, quantum ad coctionem conferat, & sitim extinguendam, non tamen morborum causas augendas, in quo quidem maximi errores fiunt à medicis, qui vel parca potione siti ægrotantes enecant; quod etiam Galenus damnauit in libris de morbis vulgaribus, in Medicis sui temporis; aut nimia humiditate corpus grauant, morbososque humores accumulant.

Quo vero tempore bibendū sit cibationis tēpore non est docendum, quando naturam, & vsus docuit prius aliquid esse edendū, bibendum deinde, Quum vero in ipsis febribus sola potio exigitur, Galenus 2. de Crisibus tempus aptissimum esse scribit in ipsius accessionis statu. Verùm aliquid etiam præcipiendum erat de his febribus, quæ continuò infestant, citra vllam accessionē. Quinetiam, vbi accessiones infestant, præstat nonnunquam in ipso incremento bibere: veluti in febribus admodū biliosis, quæ paulo post principium uehementem æstum inferunt, qui refrigerationem expostulat. Atque hæc satis de potionis usu.

De somno febricitantium.

Requirimus in febribus somnum, & vigiliam, sicut cibum, & potionem ad uires animales recreandas, tum etiam ad coctionem iuuandam; sed non omni tempore expetendus somnus, & nonnunquam etiam pertimescendus, A nocet enim maximè in accessionum principijs, præsertim, si cum horrore, vel frigore infestent, ut primo Aphor. 2. Prodest verò in declinatione, in medijs temporibus plus vel minus nocet, aut prodest, quanto magis appropinquat principio, & declinationi: nam in principio nocet, quia retractionem caloris adauget, vnde impeditur ille exire, sæpius obruitur, & viscera grauantur, & fluxiones si aliqua in illis est phlegmone, augentur; Eadem sed minora fiunt in augmento incommoda; in statu semper non est tutus: nam quum multa, & crassa est materia, fit rursus concursus in viscera, vnde caput grauatur, & alia accidentia intenduntur; in declinatione verò semper prodest suaptè natura, renocato, & roborato calore, qui antea dissolutus erat, & sparsus, qui postea B validior fit ad expellendum. A prandio concedit etiam longiorum somnum Gal. 8. Methodi.

De Continuis Febribus.

Expeditis his quæ communia sunt febribus putridis, necesse est ad illarum differentias, & species descendere, ut singula singulis accommodari possint; alia etenim præsidia debentur continuis, quam intermittentibus febribus, alia vehementibus quam mitioribus ordinatis, & inordinatis, alia pituitosis, alia melancholicis: sed quoniam non licet omnes differentias prosequi, & facilè possunt nonnullæ ex alijs intelligi, propterea quę præcipuæ sunt, in considerationem ueniunt, cuiusmodi C est ea differentia, qua dicimus quasdam esse continuas, quasdam esse intermittentes. Qua in re, non docebo quid continuæ intermittentisque nomen significet, quum id ex nostro Opere vbi agitur de continuo intermittenteque morbo, facilè intelligi possit; sed quod præcipuum est in hac re, aggrediar, nempè, quur fiat ut quædam continuę sint, aliæ intermittentes, idq; eo potissimum expendendum, quod nō satis adhuc id explicatum in scholis putem creditum enim hactenus est, continuas ideo fieri febres, quod humor putrescat in uenis, intermittentes vero, cum extra uenas: nec tamen aliquis illorum est, qui ita sentiunt, qui vel minimam probationem adhibeat, sed omnes Galeni authoritate nituntur, qui (vt ostendemus) non satis rē explicat, nec ab illis re- D ctè intelligitur, quod citatis locis quibus illi utuntur patere, ostēdam. Primum igitur Galenus lib. 2. de Crisibus, vbi incipit agere de continuis febribus; Item, ubi agit de prǫnotione subitarum mutationū q̄ in morbis contingūt, non longè à fine libri, ita scribit priore loco. Exquisita febris ardens differt à Tertiana, quod in ardente bilis quæ putrescit maneat adhuc intra vasa, in Tertiana verò feratur per vniuersum corpus; sic omnes intermittentes à continuis non humoris rōne, sed loci differre duntaxat scribit, quod in continuis putrescens humor maneat in venis, in intermittentibus verò per habitum corporis feratur. Secundo vero loco ita scribit ad verbum: Manentibus igitur in venis humoribus, continuæ ex ipsis febres generantur, si vero moueātur, aut per E totum corpus ferantur, hæ fiunt quæ cum horrore incipiunt, idest, intermittentes.

Secunda authoritas legitur 2. Commentario primi de Morbis vulgaribus, textu 20. vbi ita scribit: Ardentes febres fiunt, si in venis abundat (pręsertim iecinoris, & ventris) bilis, Tertianę vero, quum totius corporis carnes affluunt bile flaua: nam impeditis spiraculis eorum, qui natura sunt biliosa, quantum bilis in carnoso genere congestum antea expurgabatur, illud retinetur, tertianasque gignit.

Tertia est authoritas in fine primi capitis 2. de differen-

ferentijs febrium, vbi ita scribit. Intermittentes uo A co, quæ ad integritatem sensibilem desinunt ex humore moto, ac in omnem corporis partem delato, efficiente febrem; Continuæ verò fiunt ex eodem humore condito, & contento in venis. Sic postea quum de Tertiana, Quotidiana, & Quartana agit, non aliter eas fieri scribit, quam ex humore delato per corpora sentientia, & addit Cap. 4. de febre pitui tosa, pelli pituitam à natura per membra sentientia.

Legantur passim similes loci, & authoritates apud Galenum, quibus recentiores fieri putant, vt humores committentes Continuas, contineantur, & putrescant in venis: Intermittentes uerò nasci ab eisdem humoribus putrescentibus extra uenas, quod certè probare non possum ex ipso Galeno, cuius doctrina, & infiniti alij loci corrumperētur, & si ita in B illis sentiret ut ipsi putant, & natura rei huic placito repugnat.

Primò, quod hæc verba non ostendant putrescere humores extra uenas, patet, quum scribat in illis humores deferri per habitum corporis, quum excitant Intermittentem: non deferri vero, sed manere conclusos in venis, quando Continuas faciunt, id quod nos concedimus, moueri scilicet humores extrà venas per Intermittentes febres, in Continuis vero minimè, putrescere tamen tum in Continuis, tum Intermittentibus in venis. Quarè, ex prædictis authoritatibus putredinis diuersum locum non concludunt, sed motum duntaxat extra venas in Intermittentibus, quietem verò in uenis in Continuis.

Quod vero repugnet hęc opinio alijs Galeni locis, C patet ex nono Methodi, vbi ita scribit: Vbi in omnibus venis, & præcipuè magnis continentur humores febrem facientes, Continua fit febris: vbi vero in vnica animalis parte, accessiones, quę certo ambitu repetunt per vnicam verò partem intelligere nō possumus habitum totius corporis, vt omnibus constare puto, tum etiam ex manifesto loco Galeni 10. Meth. vbi ita scribit. Possunt humores putrescere vel in phlegmone, vel sine hac, in ipsis vasis, idq; aut in una animalis particula, in finibus ipsorum impactis, aut etiam in totis eorum capacitatibus quę inter bubones, & alas sunt, comprehensi. Vbi satis ostendit per vnam particulam non intelligere habitum corporis in quo infinitæ continentur, & humores intermittentem febrem committentes impacti esse D non possunt in habitu corporis, si modo dicuntur per illum ferri.

Præterea est clara authoritas 11. Methodi, vbi ita scribit: Quoniam putredo vel ęqualiter in omnibus subsistit vasis; vel in maximis, maximeq; principalibus, (ea porrò sunt inter alas, & inguina) vel vna quapiam particula, quæ vel phlegmonem in se habet, vel etiam citra phlegmonem, veluti in foco quodam principium febris in se continet. Ex quo illud patet per partem illam intelligere Galenum non aliam quæ ab illo dicitur esse focus febriū.

Quam ob rem, quum focus Tertianę dicatur esse Hepar, Quartanę Lien, Quotidianę Ventriculus, satis constat oportere intelligere in ea parte putrescere humores per singulas febres intermittentes: alioqui si ponamus etiam in habitu corporis putrescere, sequeretur in duobus locis fieri putredinem in foco febris, & in habitu corporis, vt in Tertian in Hepate, & habitu corporis, quod esset omninò absurdum. Præterea, quum Galenus præcitato loco 11. Methodi, non longè à principio, quod commune est omnibus putridis febribus tradat, dicat autem vel in magnis vasis, aut in phlegmone, aut foco febris humores putrescere, nulla autem facta mentione habitus corporis constat temerè id poni ab alijs ex Galeni opinione, qui illis manifestè repugnat: qui quum eodem libro postea scribat, Synochas febres fieri à putredine, quæ totum corpus occupauit, satis ostendit se nolle ponere intermittentes ex humore putrescente in totius corporis habitu, quando sic continuę ab intermittentibus non differrent; nec oportet putare, continuas ex internis obstructionibus, intermittentes uero, ex cutis adstrictione nasci, quando scribit eodem libro, sisti transpirationem, & continuas excitari, vel stipatis finibus vasorum, vel tota cute. Quare, ex Galeno probari non potest putrescere humores extra venas in habitu corporis, quum intermittens affligit febris, sed potius contrarium. Docet id quoque rei natura: nam si humor huiusmodi putrescit extra venas in habitu corporis, vel id fit quum mouetur, & rigorem vel horrorem excitat, vel antea: non antea, quia quum febris nascatur ex putredine, oportet antea inuadere febrem quam incipere rigor, id quod non fit, & multo minus putrescit, quum iam mouetur, & per singulas partes cutem versus propellitur, quoniam in instanti non fit putrefactio, siue minimo temporis spacio, sicut nascitur subito huiusmodi motus. Quinimò, motus huiusmodi euentilationis est causa non putredinis, quæ oritur quum humores quiescunt, & transpiratione prohibentur, sicut apparet in aquis, & alijs rebus, quæ motu sese tuentur à putredine, quiete verò eam asciscunt.

Præterea, sequeretur nullam febrem intermittentem sæpius infestare posse per accessiones, sed omnes in prima accessione finiri; quoniam si ex humore illic contento, & putrescente febris nascitur, & per singulas accessiones pręsertim in tertianis vniuersus humor extendatur, quænam potest esse nouæ accessionis causa? nam si benè affecti sint fontes humorum, & foci febrium, nulla erit nouæ accessionis causa, propterea quod deest materia, quæ à fontibus suppeditatur. Quare, si vniuersam huius rei causam ponimus esse putredinem extra vasa, sequitur quod diximus, nempè in vna accessione febrem omnem intermittentem penitus dissolui debere. Idem quoque licet alia ratione probare: nam quum putredo nascatur ex prohibita transpiratione, necesse est ad strictam esse cutē si sub ea humores putrescere debent, ex quo sequitur primum inconueniens, quod nulla febris intermittens ex internis obstructionibus nasci possit; Quid enim conferret interna obstructio ad generationem huiusmodi febris, si humor extra venas putrescit? Quur ergò sanguinem mittimus, & aperientia propinamus si in venis non est obstructio, oporteret enim solis rarefacientibus quod noxium est educere, quod si concedamus, vniuersam curandi rationem excogitatam ab antiquis, & vsu confirmatam euertimus.

Secundum incommodum est, quòd quum per sudores superuenientes in fine accessionum discutiatur vniuersus humor, qui accessionem committebat necesse sit iam cute aperta, & rarefacta, nullam aliam subesse nouæ accessionis gignendę causam.

Ad hæc communis ratio esse debet, & causa omni E bus intermittentibus, quæ certè nullo modo quotidianis, & quartanis conuenire potest: nam vt fortè quis eam causam conuenire putabit tertianis, quæ ex humore biliosо, & tenui, & ob id facili ad dissipationem per vniuersum corporis habitum consistūt, sic certè pituita, & humor melancholicus, crassi & viscidi humores, ita disseminari non possunt per inania ea spacia, carnemque ipsam, & illic putrescere, ut illi uolunt. Ex quibus patere puto, falsam esse illorum opinionem, qui febres intermittentes fieri dicunt ex humoribus putrescentibus in meatibus, qui

per

-per totam carnem intermedij apparent, siue in spacijs inanibus qui inter musculos conspiciuntur, & ideo illic eos humores putrescere, quod cutis sit adstricta, & propterea non diffl entur. Quare natura rei consulenda est, quæ aperiat, quod quærimus. Igitur, quum omnes morbi, qui ex humore nascuntur sint ut ostendimus in Opere nostro, uel continui, eo quod uniuersus humor nunquam expellatur, donec ad perfectam solutionem sit puentum; intermittentes uero fiant, quando expelli potest, qui priorem accessionem fecit, & alius postea regigni, qui aliam excitet. Dico continuas fieri febres, quando humor in uenis putrescit, nec excerni potest quicquid est putrefactum, idq; uel ob copiam, aut crassitiem humoris, uel ob uias occlusas contingit: quomodo Synochæ febres siue putridæ, siue non, & diariæ sunt continuæ, quod ex sanguine fiant, quem natura tanquam familiarem, & copiosum extrudere nequit; ardentes uerò febres, uel quod nimia sit bilis copia, uel meatus occlusi, continuę quoque sunt.

Intermittentes uerò fiunt, quum humor in uenis putrescit, maximè in minoribus, & postea quàm putrefactus est, materia insurgit ad eum expellendum, uel per sudorem ut in tertiana, aut uomitum. ut in quotidiana, aut per aliam quamcunque uiam, ut per urinam aliquando, aut per insensibilem transpirationem.

Postea uerò ex foco febrium transmittuntur noui humores malè affecti, & ad putredinem expositi ab hepate in tertiana, à ventriculo in quotidiana, à liene in quartana, qui similiter vt priores in venis putrefacti, deinde ob acrimoniam, ex putredine partam, aut ob alienam substantiam, quæ ex corruptione nascitur, irritant expultricem, quæ partim in habitum corporis, partim in alias partes eos extrudit; atq; id est quod dicebat Galenus, tum in locis præcitatis, tum in fine 2. libri de Differentijs febrium, continuas scilicet febres nullo loco peculiariter affecto nasci, sed ex humoribus, qui in magnis venis continentur, & tandiu febres pariunt, donec vel concocti, vel consumpti, aut expulsi tandem apertis meatibus febres finiant; alias verò, quæ intermittentes sunt, nasci, eo quòd transmittatur humor extra vasa, & expellatur postea, deinde affluat noua materia, quę idē vt prior efficiat. Quæ opinio multo est probabilior quàm aliorum, & consentit cum ipsa curatione, & generatione istarum febrium, & Galeni authoritate.

Verùm, illud prętermittendum non est, continuas febres duplicem generationem habere: vel enim nullo loco affecto consistunt, veluti est causon, aut Synocha febris, de quibus intelligendus est Galenus ferè semper, quum de continuis febribus loquitur, & eas absque alicuius loci passione fieri scribit, quoniam vt ille primo ad Glauconem refert, has propriè vocarunt febres antiquiores. Sunt verò aliæ, quæ ex membris inflammatis originem ducunt, quales sunt febres Pleuriticorum, & Peripneumonicorum, aut angina, vel phrenitide, aut hepatis, vel renum, aut denique aliarum partium inflammatione laborantium, qui affectus, quoniam continuò calorem cordi suppeditant, ideò continuas febres pariunt.

De Febribus Synochis, & alijs continuis, quæ per accessiones infestant.

QVæ sint continuarum febrium causæ, & intermittentium, ostensum esse puto: at quum inter continuas quædam eum tenorem, quem ab initio acceperunt perpetuò seruent; aliæ verò certis temporibus intendantur, & remittantur, huius quoq; rei causa quærenda est. Qua in re Galenus videtur ponere causam synocharum febrium ex loco, non autem ex diuersa materia, vt ex multis illius libris probare licet.

Primum enim clara est illius authoritas, vltimo cap. 2. de Differentijs febrium, in fine, vbi ita scribit: Qui sine circuitione fatigant, in ijs nullus locus peculiaris est affectus, sed humores in venis, & arterijs omnibus, maximè quæ in maximis & calidissimis sunt, accenduntur. Quam authoritatem si quis putet non de synochis solum, sed de omnibus continuis scriptam, non desunt aliundè aliæ authoritates, vt ex nono Methodi, vbi scribit de synocha putrida; vbi in omnibus vasis succi putrescunt, putrida fit synocha. Et paulo antea: Ad hoc vt sit synocha, id solum spectare videtur, vt humor transpirare non possit, aut æqualiter, vel inæqualiter pro differentijs synocharum transpiret. Item 11. eiusdem Operis ita habet ad verbum: Ac primum eam tractandam proponemus, quæ vel in maximis vasis, vel simul omnibus consistit, quæ igitur ex tali affectu oritur febris, planè necesse est synochon esse.

Item alio loco eiusdem: Putredo, quæ totum corpus occupat, febres synochas facit. Quæ satis probāt eum spectare magis locum, quàm humoris diuersitatem; Si enim huiusmodi febris fit quum in magnis vasis humores aut sunt excalefacti, vel putrescunt, contineantur verò illic tum sanguis, tum bilis vtraque, pituita, & serosus humor, quorum vnusquisque febrem accendere potest, constat eum non spectare quid humor suaptè natura efficere possit, sed locus ipse: vt enim intermittentes euadunt omnes febres, quum extrà venas reijciuntur humores, sic profectò synochæ fieri videntur, quum ijdem intus conclusi sunt. Quod verò idem sit, & non ex vno humore synochæ fiant, sed ex pluribus fieri possint, dummodo locus idem sit, ex alijs Galeni locis ostendi potest; etenim, 2. cap. 2. de Differentijs febrium ita scribit: Continuas, quæ ex flaua bile consistunt, duo genera habere, vnum Synocharum, alterum earum, quæ generali nomine continuæ dicuntur. Ex quo loco patet eum velle, ex bile etiam fieri synocham. Item, 2. de Crisibus ita scribit: synocha est ex genere ardentium, acutis vero ab illis differt; Est autem biliosa hęc febris, & in prima septimana iudicatur.

Quod vero ex sanguine fiat, patet inprimis, quod scribat 9. & 11. Methodi, huiusmodi febrem propriam esse ijs, qui boni sunt habitus, & multo sanguine abundant, quoniam (inquit) non potest porrigi calor, & putredo in omnes venas æquabiliter in frigido habitu; vnde concludit, quod neq; in frigidis, nec gracilibus, nec raris corporibus, sed in calidis, carnosis & sanguineis, densisq; corporibus procreari. At biliosi graciles sunt vt plurimum, nec multo sanguine abūdare possunt, vtpote, qui calidi sunt, & sicci. Secundum argumentum sumitur ex curatione, vult enim mitti sanguinem in synochis vsq; ad animi defectum, quod non faceret, si sanguis non esset qui peccaret. Tertio si scribit nono Methodi, Synochas non putridas, & diarias eiusdem esse naturæ, at diariæ ex sanguine excalefacto, vt 12. cap. 2. de febrib. docet, fiunt. Quare & synochæ ex sanguine nascentur. Item scribit 2. textu primi Commentarij 6. Epid. Synocha (inquit) accenditur ex sanguine putrido. Docet præterea id natura rei: nam in illis debent poni putridæ humoribus, in quibus ponuntur non putridæ: at non putridæ in sanguine omnes collocantur, quare & putridæ. Præterea, si ex alio humore quàm sanguine fierent, non essent synochæ sed per accessiones infestarent: nam biliosi morbi ter

tio quoq; die vt Galen. habet in Aphoris. 12. primi exacerbantur, pituitosi quotidie, melancholici quarto quoq; die, ubicunque putrescant huiusmodi humores, ut ostendunt febres ardentes, & continuę tertianæ, quę ex humoribus putrescentibus in uenis magnis consistit, quoniam tamen bilis est, quę putrescit, tertio quoq; die per accessiones infestant. Quum ergo uariet in hac re Galenus, & synocharum causã nunc ponat in materia, quod scilicet sanguis sit, qui perpetuum tenorem facit, nunc in loco, quod scilicet in magnis uasis humor putrescat, qualiscunq; fuerit, uidendum est utra opinio sit uerior.

At mihi quidem uerior putatur esse, quę ex materia causam ponit, quàm ea quę ex loco. Primo, quod iam antea diximus, quod synocha non esset, si ex alio humore putrescente in magnis uasis febris accenderetur: quoniam biliosi morbi ex bile putrescente semper consueuerunt tertio quoq; die exasperari, nouasq; accessiones facere. Quarè, quum synocha nullas habeat accessiones, sed perpetuum seruet tenoré, quem ab initio accepit, constat non ex bile, aut alio humore pręterquam ex sanguine fieri posse. Ex materia ergo causa petenda non ex loco, qui quum idē sit ob diuersam tamen materiam nunc facit, aut non facit accessiones. At si quis dicat, morbos ex sanguine quotidie circà primam diei partem, qua sanguis uiget exasperari, ut circa meridiem biliosos, & uesperam melancholicos, pituitosos uero circa noctem, uerùm quidem dicet, sed huiusmodi exacerbationes leuioris sunt momenti, quá ut inter accessiones computari debeant: sic enim tertianam febrem duntaxat tertio quoque die accessiones habere dicimus, eo contempto, quod certis horis singulis diebus accidit.

Verùm contra id, quod dicimus synocham putridam ex sanguine fieri, oritur inprimis dubitatio, quo nomine sanguinem capere oporteat, an pro tota massa, an pro quarto humore, qui propriè sanguis dicitur. Deindè, quod negare videatur Galenus, sanguinem putrescere posse, quum transeat illius pretio tenuior in bilem, crassior vero in melancholiam. Itaque quod ad primum attinet, satis constat, sanguiné intelligi vniuersam humorum massam, quoniam ea tota patitur, nec secretus ab alijs humoribus sanguis apparet, & per remedia vniuersæ massæ adhibita, synocha tollitur febris, imaginariumq; potius sit, quã aliqua ratione probari possit quartum humorem sanguinis nomine donatum, putrescere.

An verò vniuersa sanguinis massa putrescere possit, & quodnam febrium genus ea putrescente accendatur, nunc expendendum. Qua in re Galen. 12. cap. 2. de Differentijs febr. concedit quidem sanguinem ipsum putrefieri posse, nimirum quum ab aliena caliditate corrumpi, quod est putrefieri, possit; quod ostendunt, & inflammationes, & omnes alii affectus in quibus sanguis non difflatur, & ob id putrescit; & de hoc non est dubium.

Cuius generis vero febris nascatur ex sanguine putrescente, Galenus non satis explicare videtur, aut certè non intelligi quod ab eo scribitur, etsi fortè illis occasionem dedit deprauatæ intellectionis confusio, quæ ab eo nascitur: etenim capite præallegato 2. de febribus, febres natas ex putredine sanguinis accessiones habere, quæ proportione tertianis respondeant, scribit, eo ꝙ sanguis dum putrescit, partem vnam habeat tenuem, quæ in bilem flauam transit, aliam crassam, quę in atram uertitur. Qua in re multa sunt expendenda, & illud inprimis, quomodo Synocham velit esse quę bilis accessiones inferat. Si enim Synocha nullam habet accessionem, & ex sanguine fit, ut ex superioribus locis ostendi-

A mus, temerè dicetur eam seruare proportionem tertianæ: siquidem repugnat febrem infestare sine accessione, & cum accessione, idest Synocham esse & non Synocham. Deinde, quum tenuior pars, quæ est in sanguine in bilem transeat, crassior in atram, sit etiam aliquid pituitæ, quur per calorem dicat partem in bilem, aliam in atram verti, & nihil in pituitam, & quur perpetuò bilis flauæ, & non atræ accessiones fieri debeant, docendum id quidem fuerat, etsi fortasse responderi potest, quod scilicet calor extraneus generationi pituitæ repugnet: quarè meritò ob assationem bilem utramque & non pituitam ex sanguine fieri scribit; Ad tertianæ verò modum, & non quartanæ fieri accessiones febrium, quæ ex sanguine putrescente nascuntur, id B non est perpetuum, sed vt plurimum: vndè dicebat Galenus potissimum fieri, non autem semper, quoniam nonnumquam etiam ad quartanæ formam fiant febres, quando scilicet exuperat in sanguine humor melancholicus, crassaque pars, & terrena: quoniam tamen biliosa plus abundare solet, faciliusque accenditur, ideo vt plurimum accessiones, quæ fiunt ex sanguine putrescente, tertianæ naturam referunt.

At illud perpetuum non est ex sanguine putrescēte excitari huiusmodi febres, quæ tertianæ modo infestent, quando (vt diximus) Synocha non posset esse, quæ ita affligeret, quod quum animaduertissent recentiores, huiusmodi febrem quæ scilicet ex sanguine putrescente nascitur, quodammodo biliosam, C & non biliosam quod scilicet mitior esset quam quę ex bile nascitur, & nonnulli etiam non putridam simpliciter, sed mediam inter diariam, & putridam putarunt; in qua quidem re, rectè sentiunt, quod minor sit febris quæ ex bile & sanguine procreata est, quam quæ ex sola aut flaua aut vitellina gignitur; id tamen perperam sentiunt, non esse verè putridam, Galenus 9. & 11. Methodi, Synochas in putridas, & non putridas apertè distinguat, & de non putridis fortasse dubitatio oriri posit an verè diariæ sint, vel non, putridam veram nemo vnquam in alio genere quam in putridis ponet.

Verùm illud quonã modo dicere possumus quodammodo esse biliosam, & quodammodo non, quæ ex sanguine nascitur. Si enim biliosa est, Synocha esse D nequit, si Synocha, nullas accessiones habebit, quare nec tertianæ modo. Quur ergò Galenus Synocham ponit putridam 11. Methodi sine accessione ex sanguine natam, libro verò 2. de febribus ex sanguine putrescente fieri febrem scribit, quæ tertianæ modo repetat: siquidem intelligamus febres ex sanguine putrescente natas perpetuò ita infestare, negamus Synochas esse, & naturæ rei repugnamus, tum prædictis Galeni locis, licetq; contra illum agere illis fortissimis argumentis, quibus Auicenna illius opinionem impugnat: quorum est primum.

Primum si sanguis putrescens fit cholera, & fit febris ex bile, non amplius est febris ex sanguine, sed ex bile, causon ergò, vel tertiana.

Secundum etsi concedatur, post putredinem san- E guinis tenuiorem portionem in bilem transire, non tamen id propterea negat febrem fieri ex sanguine, quum ipse putrescit, aliud enim est loqui quum fit putredo, aliud de eo, quod putredinem sequitur, sicut ille scribit; & aliud est loqui de ligno quod comburitur, aliud de eo, quod combustionem sequitur, fit enim combustio ligni, & sequitur cinis, nec dispositiones, quæ in cinere nascuntur, tribui debent ipsi ligno dum comburitur.

Tertium. Etsi ex calore sanguinis gignitur bilis, quum scilicet sanguis putrescit, non tamen propte-

reà

rea fiet febris, quæ tertianæ modo infestet, quoniam non solum oportet bilem gigni, sed etiam eam putrescere, quod enim à putrido (inquit) fit, non necessariò putrescit, aut putridum dici debet. Quare non solum necessarium est gigni bilem, sed etiam eam putrescere, quod non est semper necessarium; sicut videmus in alijs humorum generationibus fieri, quã do scilicet ex nimio motu, aut vigilia, aut alia causa calefaciente bilis gignitur, & tamen biliosa febris non fit, quoniam scilicet bilis non putrescit.

Quartum. Generatio bilis ex sanguine putrescente non fit in instanti, nec illius putredo, quare quum interim sanguis putrescat, necesse est aliquam fieri febrem putridam, quæ certè ex sanguine fit putrescente, quæ nec potest habere accessionem tertianæ, quoniam ex bile non fit. Quare sequerentur hæc omnia incommoda, si ex sanguine putrescente biliosam tertianæq; modo infestantem febrem gigni diceremus. Quid ergo dicemus ad Galenum, qui nunc Synochas ex sanguine putrescente, nunc tertianæ accessionem referentes febres gigni scribit? Certè aliud dicendum, quam qui partim biliosas partim non simul huiusmodi febres esse dicunt, quum repugnet prorsus synocham esse, aut non esse febrem, sed dicemus, quod Galenus intelligendus sit febrem ex sanguine putrescẽte Synocham esse ab initio, & per aliquot dies talem perseuerare, tandem verò tenuem illius portionem durante calore transire in bilem, quæ postea tandem etiam putrescit, & excitat tertianæ modo febres tertio quoque die infestantes. Quæ interpretatio Galenum tuetur ab urgentibus alioqui Auicennæ argumentis, & expressa contrarietate, tum etiam naturam rei defendit.

De causis Synochæ febris.

Causas huius febris explicat Galenus 9. Methodi. & 11. quod scilicet nec in corporib. gracilibus, nec frigidis, sed in calidis, & multo sanguine, & bono, uel calidis excrementis refertis, non in pituitosis, & melancholicis fiat, tum etiam in his, qui multa, densaq; carne abundant, & denique in pletoricis corporibus. Redditque huius rei rationem, quod quum oporteat putredinem celeriter per maxima vasa ferri, id fieri non possit, nisi subsint humores calidi, & quæ possint obstructiones stipationesque facere, quæ in abundantia humorũ, & corporis adstrictione promptissimè fiunt. Verum genera causarum hæc tractatio non distinguit; ita ut intelligere liceat, quid materiæ, quid efficientis, quid uerò loci, sine causæ sine qua non, rationẽ obtineat. Igitur dicemus materiam huius febris sanguinem esse, formam putredinem, vndè putrida dicitur, subiectum esse corpus densum, & sanguine, carnesq; plenum. Quid vero sit occasio, & efficiens causa ipsius putredinis, nunc docendum. Qua in re scribit Galenus locis præcitatis, huiusmodi febres nasci vel ex cutis constrictione, vel ex finibus vasorum stipatis. Verùm quum cutis constringi possit, & illius meatus occludi, vel à densantibus solum, vel ex obstructione, fiat verò densatio vel à refrigerantibus, vel adstringentibus extrinsecus adhibitis, quorum citò vitia emendari possunt, nequeunt hæc Synochã efficere, quæ plures dies durat, vt Galen. 9. Methodi, sed Diariam potius; obstructio verò quum fiat vel à copia, vel lentore, aut crassitie humorum, non immeritò potest parere huiusmodi febres. Verùm quũ humores qui obstructiones pariunt, non spontè ad cutim ferantur necesse est causam aliquam præcedere, quæ eos commoueat: atque id est quod Gal. 11.

A Methodi scribit, contingere, scilicet ut humores ruant confertim ad cutem, ex violentis, aut superfluis exercitijs, vel ex ira, aut balneo intempestiuè adhibito, aut externo calore, aut alia denique huiusmodi occasione; id quod nos vsu venire videmus: nam qui pleni sunt sanguine, & ociosi, quum multum se exercent, aut in lassitudinem phlegmonosam, aut statim etiam in febrem incidunt Synochã. Oriuntur & ab his occasionibus quum leuiores fuerint, intrinsecus obstructiones: nam causa, quæ nõ potuit foras euocare humores, potuit colliquare, vel uti concretos humores, qui ad orificia vasorum internorum delabentes, obstructiones concitant. Quur verò vna fiat solum accessio, & non periodus? causam volunt esse nonnulli, magnam stipationem

B vt plurimum transpirare effluuij nequeat, sed semper tantus seruetur fumidus vapor, vt febrilem calorem seruare possit; tum, quod materia subsit multa, ut deficere non possit sicut in alijs, quæ per circuitum repetunt: suppeditatur enim putredini materia ex copia humorum, ut deficere nunquam possit. Verum potius ex materia ipsa ratio petenda, quod scilicet sanguis sit qui putrescit, quem ostendimus esse febris synochæ causam, sit enim maior nonnũquam stipatio, aut certè æqualis per biliosas febres, & tamen accessio fit, quia bilis putrescit, & in pituitosis, crassisq; non deest materia, & tamen per accessiones vrgent febres tanquam non copia, sed natura humoris continentis febris sit causa. Quod verò vel semper crescant, aut decrescant, aut eundem

C tenorem seruent Synochæ febres, antea ostendimus, quum de non putridis ageremus: Estque ratio etiam communis his, quæ putridæ sunt, quod scilicet plus aut æqualiter, uel minus expiret vaporis, quam attollatur, vt Galenus etiam author est; Sed quur fuit hęc ęqualitas, vel inæqualitas, non docet; videtur uerò ratio peti ex magnitudine obstructionis, & copiæ: nam in ea, quæ semper crescit, & ob id Agmastica dicitur, maior est obstructio, & copia, vnde plus putrescit, quę dissolui possit, in paragmastica verò minor obstructio, & copia, in alia uerò æqualis, quæ ob id ęquales faciunt accensiones, & dissolutiones.

At si quæras, quoniam modo tempora sua habeãt huiusmodi febres, quæ semper vel crescunt, aut vi-

D gent, vel decrescunt? inuenies Galenum varia de hac re sentientem, quum in libro de optima secta, neget huiusmodi febres habere omnia tempora, id verò contendat in libro de Temporibus morborum: cuius opinio eo loco probabilior est: nam etsi vigore semper dicatur, aut crescere, aut decrescere, non tamen ita est, sed quæ vigere dicitur, principium, incrementum, & declinationem momentanea habet, vigorem autem longissimum, ut putetur ob id ab impertis solum uigere; sic de alia, quæ semper crescere, aut decrescere putatur. Ex quo constat, coctionis, & Symptomatum inditia non simul perpetuò coincidere: quum enim declinat febris, vix adhuc exigua coctionis inditia obtinet vrina: quum adhuc viget, aut crescit, alias coctionis notas repręsentat. Vrinę, quales in alijs febribus per illarum

E declinationes apparent.

De Signis.

Non sunt propria huius febris inditia, ut satis patet ex 9. lib. Methodo apud Galenũ, vbi refert se expectasse sequentem diem antequam sanguinem mitteret, vt certius cognosce

ret cuius generis febris esset. Nec mirum, quum ex genere sint Diariarum, & quædam non statim putredinis notas habeant. Verùm non inutilis coniectura sumi potest ex humoris copia, corpore subiecto, & causis efficientibus: vbi enim subest magna sanguinis copia, & corpus admodum densum, & carne refertum, & quæ obstructiones pepererunt causæ validæ, Synocham suspicabimur esse, & eam putridam si adsint in venis, et in pulsibus putredinis signa. Quin & illud explicandum est, quæ sint Signa, quæ ostendant continuam febrem in genere; De qua re scribit Galen. 1. ad Glauconem, quod scilicet cum rigore non inuadant continuæ, quamquã tamen postea id explicet, quod scilicet, oporteat rigorem intelligere vehementiorẽ, quoniam cum leui rigore potest esse Semitertiana, aut alia ex genere Continuarum. Verùm quur ita fiat, non satis ostendit. Est autem ratio quur continuæ inuadant sine rigore, quod. s. humores putrescentes in uenis illic contineantur, nec extra propellantur ut in febribus intermittẽtibus. Quare merito cõtinuas iudicamus, quæ sine rigore incipiunt, qualiscunque ille fuerit: nam rigor Semitertianam quidem sequitur, sed non Continuam febrem monstrat, sed potius intermittentem, quæ est coniuncta cum continua. Quare, illud perpetuum est, rigorem ostendere intermittentem si vna cum febre inuadat rigor, & non præcedat instantem Crisim, sicut dicebat Hippocr. in Aphoris. A Causone superhabito, rigor superueniens, febrem soluit. Quod si aliquando cum rigore inuadit febris, quæ postea continua apparet, vt sæpius nonnullos videmus in primo febris insultu rigere, postea vero nunquam, sed continua febre laborare, id fit, vel quòd rigor ab externa causa vt frigore externo sit contractus, vel quod primò incœperit intermittens, quæ tandem in continuam degenerauit, putrefacto in venis humore, qui postea extra effundi non potuit. At ex vno indicio vniuersum genus, continuæ febris dignoscere velle, artificiosum non est, miror que eum authorem nusquam plenam tradidisse doctrinam, qua continuę febres dignoscantur, & ab intermittentibus distinguantur, Quare consultis fontibus Signorum, rem ipsam aperiamus. Quantum ergo attinet ad essentiam febris calor ipse (vt diximus) statim inuadit absque frigore aut rigore, & vehementior est, quã sit in intermittente sui generis, quę ab eadem materia fit, & ardentem eiusdem cum tertiana generis uoco: nam quoniam putrida manet in venis materia, necesse est vehementiorem nasci in corpore calorem in continuis, corde scilicet & alijs fontibus caloris magis offensis: acrior verò, aut suauior calor non distinguit has febres, quum id ex materia subiecta proueniat, quæ eadem continuis, & intermittentibus subijcitur. At ex partibus ipsius febris indicia sumuntur: quum enim intermittentes accessiones habeant, quæ ad summum 24. horarum spacio finiuntur, principium incrementum, statum, & declinationem breui obtinent; Quare citò crescunt intermittentes, continuæ verò per plures etiam dies sine incremẽto perseuerant in initio, habentque longiora sequentia tempora. Quare, si uiderimus per aliquot horas febrem non augeri, constabit esse continuã: ex tempore vero solutionis expectare inditia, artificiosum non est; vt autem sine rigore, sic etiam sine vomitu, & alui deiectione suaptè natura inuadunt continuæ: nam quæ cum his Symptomatis incipiunt, ea non habent tanquam propria, & inseparabilia, sed contingit vna cum illis misceri, vt inter se componuntur affectus diuersi generis.

Sumuntur & à causis notæ, à validioribus enim A causis, & ab internis potissimum nascuntur continuæ, ab alijs verò intermittentes potius, in densis præterea corporibus, in sanguineis, in crassis, potissimum nascuntur continuæ, quoniam suppetit materia earum generationi aptissima. Quod si adsit affectus aliquis, qui continuam necessariò patiat, vt Pleuritis, Peripneumonia, aut alterius partis inflammatio, quam febris sequatur, meritò eam cõtinuam existimabimus. Quin & ex causis iuuantibus, & lædentibus inditia quædam sumi possunt: iuuantur enim quibusdam continuæ, à quibus læduntur intermittentes, vt sudore, vomitu, & alijs excretionibus quæ in primis diebus fiunt. Quod si fuerint alicuius continuæ febris inditia, vt Synochæ, ex specie quod quærimus in genere facilè innotescet. At B Symptomata vel propria ipsis continuis, vt calor sine rigore, aut quæ sequuntur aliquã ex continuis, ut pulsus, animique defectus, sopores, & deliria diuturna, quæque ampliorem calorem comitantur. Prebẽt quoq; notas continuæ febris veluti, & vrinæ, aliaque excrementa, quæ plurimũ à naturali statu recedunt, in suo genere continuitatis sunt notæ, veluti si subiugales, vel decoloratæ, aut admodum rubræ emittantur; vel si supprimantur, aut pessimo odore infectę, emittantur; aut denique, si quid huiusmodi in substantia, qualitatibus, & contentis in illis appareat, quod magnam à naturali statu euersionem ostendat, illa profectò erunt cõtinuitatis inditia. Nec contemnere quidem oportet ea, quę ex similitudine, & proportione ducuntur: eas enim putabimus continuas, si alias, quæ grassantur ijsdem temporibus, C tales esse cognouerimus. Atq; hæc sint inditia febriũ continuarum; ex quibus prædictiones elicere quoq; poterimus: eas etenim salutares prædicemus, quæ mitiores sunt, aut certè nihil malignũ obtinent, quæque ex minoribus causis sunt ortæ, & in pauciore, melioreq; materia procreantur, & in optimis temporibus aeris statu, & in corporibus melius affectis, quæque Symptomata inferunt leuiora; augebitque coniecturam genus signorum quod à similitudine dicitur: meritò etenim prædicemus non solum salutem, aut mortem, sed genus, modum, tempus solutionis, & reliqua, quæ in arte prædicendi sumus complexi, si similia in similiter affectis contigerint.

D

De Curatione Continuarum febrium.

VT communem naturam, & communia signa, & causas continuæ febris, sic communem curationem instituere oportet, antequam singulas illius differentias aggrediamur: hoc enim contempto, quid Acutis, quidque Ardentibus, quid Synochis conueniat, intelligere arte aliqua non licet, propterea quod frustra commendarẽtur in illis præsidia, quæ prius in vniuerso genere commendata non fuisse. De qua quidem re agit Galenus lib. 1. ad Glauconem cap. 13. estque summa curationis, quam eo loco instituit, quod scilicet in primis spectare oporteat, an febris sine aliquo vehementi Symptomate vrgeat, vel non; quod si non urget, victum esse instituendum tenuem, & exquisitum; si non vltra septimam diem desitura sit febris, & vires fuerint validæ, alioqui solidiore cibo vtendum; propè verò statum tenuiore; tenuissimo autem in ipso statu. Victum vero debere esse humidum, conuenireque ptisanæ succum his, quibus non acescit, melioratum, quibus non bilescit, sorbitiones item ex halica, & panem ex aqua sanguinem uero mittendum & ob morbi magnitudinem, & his quibus rubor maior quam E

naturæ conueniat,adest, & uniuersum corpus plus solito tumet, aut venæ sunt eminentes & distentæ, nisi aliquid impediat. Quod si febris admodum calida sit, quum primum apparuerint signa coctionis, exhibendam frigidam, cuius modus seruandus est ex vehemētia morbi, anni tempore, regione, ætate, natura, & consuetudine sumpta coniectura; quæ in primis excutienda sunt, antequam ad alias accedamus, quæ cum Sympromatis sunt complicatę.

Illud ergo quod de tenui victu vsq; ad 7. scribitur, recipiendum non est, tanquam commune omnibus: nam vbi febris est mitior, aut admodum ardens, & biliosa, temerè hanc victus rationem obseruabimus, quoniam vbi mitior est, temerè emaciabimus ægrotantem, quem seruatis viribus, & meliore nutritione adhibita, commodius liberare possumus, alioqui eadem pręsidia maximis minimisque morbis adhibenda forent: nam si omnibus continuis tenuis uictus debetur vsq; ad septimum, quid facias maximis, quæ ad eum vsque terminum perueniunt, biliosæ vero febres, quales ferè omnes sunt exceptis Synochis quę eo termino iudicantur, in hecticas, aut colliquantes huiusmodi victus ratione præcipitantur. Quarè, vel solis pituitosis continuis, aut etiam Synochis adhibeatur hæc exquisita tenuisque viuendi ratio: non esse vero perpetuò alendum tenuius in statu, quam in principio morborum, anteà ostendimus, veluti in febribus, quę ex copiosa crassaq; materia infestant, quam ab initio parciore victu consumere satius est. Vt enim alia vacuantia præsidia ab initio requirimus, sic profectò in his per inediam multitudinem auferre expedit.

Victum vero humidum febri conuenire certū est; At causa sæpè repugnat: veluti, quū ex multo humore, eoq; aquoso, febris consistit, tunc enim causæ magis quam febri reluctandum; mirorq; quod Galenus passim huiusmodi victus qualitatem febricitantibus præscribat sola spectata febre, & non causis illius; Nec est quod putemus eum solum indicationes prosequi, quæ à febre sumuntur; sic enim frustrà sanguinem demendum pręciperet; nimirum, quum hoc sit causarum, & non ipsius febris remedium. Omittit prætereà modum, ordinem, & tempus cibationis, ac etiam (vt anteà ostendimus) non seruat sua præcepta: nam si febris continua quæ 7. die finiri debet tenuem victum expostulat, quur in methodo medendi synocha febre laborantes, bis, & ter etiam in die alebat.

Sanguinem non esse mittendum in omnibus continuis satis constat, quoniam si ob morbi magnitudinem demendus est, constat non omnes magnas esse quæ sunt continuæ, quoniam non omnes vehementes, quare nec omnes hoc præsidio egere.

Prætereà, quę ex frigido, pituitosoq; humore, aut aquoso consistunt, huiusmodi præsidium non exigunt, sed potius, ab eo offenduntur, quoniam nec vehementes sunt, nec sanguis abunndat. Ex hoc tamen loco notandum, quod non solum ob morbi magnitudinem, sed etiam ob sanguinis multitudinem venam secari dicat.

De potu vero aquæ frigidæ egimus superius, quatenus reqritur per cibationes, & in alio tēpore ad sitim extinguendā. Nunc vero de ea agendū prout exigitur tāquam remediū ad febres, causasq; illarum propellendas: antiqui enim optimum censebant esse pręsidium in febribus aquæ potionem, vbi conuenienter, exhiberetur. Et certè optarem Medicos nostri temporis frequentiores esse, & audaciores in hoc remedio. Quum enim vereantur incommoda, quæ adferre potest huiusmodi aqua, vniuersum illius vsum temerè contemnūt, quum tamen & rō, & anti- A quiorum recensq; experientia doceant tutissimum esse præsidium, si obseruauerimus quæ eam indicare, aut contraindicare possint. Indicat autem huiusmodi remedium non ardens febris, vel acuta, quemadmodum nonnunquam sentire videtur Galenus, quā do Causon à pituita fieri quoque dicitur, cui certè humori conuenire non potest aqua tam copiosè ingesta ex qua rebellis redditur pituitosus humor ad coctionem, & expurgationem. Quare præstat definire id ex vehementia febris, vt Galen. nono Methodi. Quando enim (inquit) febris fuerit maxima, quales certè sunt, quæ vel ex sanguine, aut ex bile nascūtur: nam ex pituita ardens febris non fit, aut certè vehemens non est, & maxima nam quoniam ex maxima caliditate huiusmodi febres consistunt, maximum oportet esse remedium, quod refrigeret, inter B quæ hoc vnum est & præcipuum, aliæ vero febres, quæ mitiores sunt; minoribus quoque auxilijs opus habent, id quod etiam natura docet: nemo enim est, qui tantam aquæ copiam appetat, quin vehementi febre laboret. Quo uero tempore morbi exhibenda sit, docet Galenus nono Methodi, cap. 5. quod scilicet opportunum sit tempus, quum euidēter cernuntur coctionis notæ in urinis, cap. 3. verò 11. tandem esse quando iam succi cōcoquuntur, & crassitudo eorum extenuata est; capite vero 10. exhibendā tunc esse ait, quando humores mediocriter concocti fuerint. Euidenter vero, aut mediocriter concoctas vrinas intelliges, quæ febris vigorem præsentem, aut propinquum ostendunt: nam & in ipso febris incremento vt Crises fiunt laudabiles, sic expul C sionem malorum humorum per aquæ potionē oportunè tentare possumus; præstat tamen si res patiatur vigorem expectare, sed quoniam nonnulli ob uehementiam febris, caliditatem, tenuitatemq; humorum; perindè afficiuntur, vt alij in vigore, pręstat hac vna nota definire tempus opportunum, quando scilicet æger inexhausta siti non accessionis, sed morbi totius ratione premitur, & lingua nigricat, & alia adsunt symptomata, quæ summum calorem in materia conceptum ostendunt: tunc enim maximē fit concoctio, & potissimum expetitur tam egregium auxilium. Quid vero impedire possit, nunc videndum est. De qua re scribit Galen. 5. cap. 9. Methodi fugiendam scilicet esse, si lenti crassiq; sint humores, qui vel obstructiones, vel putredinem, vel phleg D monem, aut erisipelas, vel schyrrum, aut Edema, in viscere aliquo interno committunt: nam etsi febris extingui videatur, quoniam tamen manet causa rebellis, quæ rebellior adhuc redditur ob densitatem à frigida factam, rursus febres ipsas accēdi, validioresq; fieri necesse est.

Quare exhibenda non est si obstructio adest, quæ eximi non possit, & putridus infestat humor nondū coctus, aut tumor aliquis phlegmonides, aut edematodes, aut schirrhosus principem aliquam partē infestat; In Erisipelate vero exquisito, etiam ante coctionis sui notas, permittit exhiberi. Quod si phlegmonides sit, id quoq; faciendum, sed expectatis concoctionis notis. His quoq; exhibenda non est, quibus imbecillæ sunt partes ex naturali intemperie, E aut vitio ascititio, sicut videmus quosdam gulam, alios ventriculum, aut iecur, aut colon, aut pulmonē, aut septum transuersum, aut renes, vel uesicam infirmam habere, qui uel difficultate aspirandi, aut cōuulsione, & tremore corripiuntur, aut toto genere neruoso læduntur, à frigida offensi. id tamen cognoscemus ex consuetudine: nam si per sanitatē aquam potare consueuerit citrà noxam, indicio est, uiscera facile tolerare posse eius occursum, pręsertim quum nutrimento accedat ipsa caloris copia, coniecturam

tamen

tamen sumere possumus, si desint ex consuetudine indicia ex corporis habitu: qui enim carnosi sunt, & bono colore præditi, quiq; frigiditatem, aut frigidos morbos haudquaq; sunt soliti pati, hi certè minimè offendentur si aquam potauerint. Quare, in his solum spectandum erit, vt mediocriter sint concocti, febris vehemens, & nullus subsit tumor in visceribus internis. Quantum verò exhibendum sit, nunc videndum.

Scribit ergò Auicenna, aliquando tãtum esse propinandum donec vehementer infrigidetur corpus eius, & color eius fiat sicut color corporis multum infrigidati; vel vt alia habet lectio, fiat viridis, tremantq; membra. Describit postea mensuram certam quæ id facere possit heminam, scilicet vnam, & dimidiam. Verùm temerarium esse puto expectare huiusmodi colorem, qui protendit caloris natiui extinctionem, nec certa mensura ex pondere omnibus statui potest: erit enim quibusdam fortè superflua ea mensura, alijs verò parua. Quare præstat definire terminum, qui morboso affectui satisfaciat, & interim periculum nullum inferat ęgrotanti. Erit vero huiusmodi, si tantum bibat vnusquisque quantum appetit, & sentit sitim planè extincta, id enim ostendit planè uictum esse febrilem calorem. Pota uero aqua frigida, & ea mensura, idque confertim, imperandum ægro ut quiescat, & operiatur ne effluentes sudores ob cutis refrigerationem tardent, & arceant: nam hæc solet commoda adferre huiusmodi aqua, quod roborata natura consurgit ad noxias, & euictas causas expellendas, uel per vomitum, aut alui deiectionem, vel sudorem, aut urinam, aut par hæc omnia pro humoris, & naturæ ægroti dispositione, & inclinatione ad hanc vel aliam excretionem.

Debent & alia præsidia, quæ febribus debentur præstantiora exquisitiora maioraq; esse in continuis febribus, quàm in intermittentibus, quoniam grauior est affectus. Habent vero omnes communia pręsidia cum febribus putridis; quod scilicet oporteat obstructiones auferre, coctiones procurare, purgationes adhibere, & reliqua præsidia de quibus antea egimus: maior tamen spes in internis, quàm externis pręsidijs ponenda, quoniam in venis humor continetur: quare & purgationes per aluum, & vomitiones cocto humore commodè mouentur, etiam si natura non tentet huiusmodi viam: sudores vero nequaquam eliciemus, nisi eo repant humores, quod in intermittentibus commodissimè faciemus.

De febribus coniunctis cum symptomatis.

Sequũtur febres singulas propria symptomata generationis illarum testimonia, alia uero magnitudinis, aut malignitatis illarum sunt indicia. Ac priora quidem spontè euanescunt ablatis proprijs morborum causis, hęc uero sępius propriam quandam curam sępè exigũt, quoniam & causæ fiunt, quibus morbi, & illorum causę augentur, aut vires perdunt, quas tueri vna cum vita necesse est. Sunt vero istorum differentiæ primę duę, quemadmodum Galen. lib. 12. Methodi notauit; aut enim in actionum læsione consistunt, aut in retentorum vacuatorumvè immodico excessu; nam quę in corporum ipsorum affectu consistunt symptomata, spontè euanescunt, nec vnquam morborum ablationẽ, aut causarum aliarum remotionem impediunt. Prædicta vero duo genera in vna ratione dicuntur a Galeno eodem loco curationem interpellare, quod scilicet vires offendant, quanquam tamen nonnulla

A sunt, quæ etiam morbos augent, vt vigilia, quę corpus exsiccat, & calefacit febre iam correptum. At quum actiones triplices sint genere, videndum quæ nam symptomata in vnoquoque genere proueniãt, quę mitigationem postulant, quod miror à Galeno pretermissum, tum 12. Methodi, tum 1. ad Glauconem, quibus in locis quędam duntaxat enumerat, & illis remedia describit, quum interim docendi ratio postulet, vt omnia huiusmodi symptomata inueniãtur sicut prima genera ille excogitauit. Igitur quum actiones animales, quędam sint sensificæ, alię principes, alię motiuę, contingunt circa sensitiuam virtũtem vigilia, somnus, dolor capitis; circa motiuam, rigores, conuulsiones, difficultas deglutiendi, sternutatio, tussis; circa vero principes facultates, delirium; ad facultatem vero naturalem pertinet sitis, B appetitus destructio, ἀλυμία; ad vitalem autem animi defectus, & syncope; ad qualitates mutatas, nigredo linguæ, & asperitas; ad excreta, & retenta, vomitus superfluus, superflua uentris deiectio, immoderatum è naribus sanguinis profluuium, sudor. Hæc ferè sunt symptomata, quæ à febribus proueniunt, & curam regularem turbare possunt. Aduersus quæ pugnare nos oportet: nam alia mala quę cum febribus sępè infestant, ut inflãmationes, cruditates, humorum copia, inopia, & corruptio; sunt potius causę ipsarum febrium, quàm illarum symptomata. Quare temerè de his affectibus, quę potius sunt mala coniuncta cum febribus, quàm illarum, uel causarum febrium symptomata, agit Galen. 1. ad Glauconem.

Itaque quum somnus fiat eo quod calor natiuus ad sensoria ferri nequeat, uel ob illius imbecillitatem, uel quod alio reuocetur, aut quod frigidiorem qualitatem sit coactus, quę sursum ferri nequeat, uel ob uiarum cerebri occlusionem: uigilia uero accidit quum calor ad sensoria extenditur, superflua autem redditur in febribus, quum calor acris est, & mordax, & sursum attollitur per febres, diutiusque illic moratur, tum ob illius vim, tum quod foueatur ab ebullitione acrium, calidorumque humorum. Quare somnum conciliabimus in febribus tum retractione caloris, tum refrigeratione humorum, & pręterea his, quæ deorsum calorem propellunt à cerebro, illique uias occludunt. Retrahent ergo fri- D ctiones tibiarum & pedum, leues tamen ne exasperetur calor. Ad idem prosunt lotiones ex rebus refrigerantibus, actu tamen calidis, ut reuellant, ut frigidam qualitatem immittant vi sua. Sunt vero res frigidæ, quæ in aqua decoqui possunt hioschamus, papauer, lactucæ folia, cortex mandragoræ, violæ, rosæ, nymphea, chamomelum, hęc enim decoqui possunt cum aqua, & ex ea pedes, & crura vsque ad genua, & etiam brachia vsque ad cubitum ablui. Commendatur & inunctio plantarum pedis ex pinguedine gruis; itẽ cũ unguento populeo, & succo hioscyami, confestim etenim transmittitur frigiditas à pedis ea parte neruosa in vniuersum corpus, maximè aũt ad caput ob connexionem illarum partium per neruos factam. Ad calorem vero corporis mitigandum, E & feruentes humores retundendos, intus assumitur commune præsidium vnc. vna vel vnc. vna & lenis syrup. de papauere cum decoctione nymphеæ, vel lactucę; datur & semẽ papaueris, aut emulsio illius cum cibo, veluti hordeaceo. Prodest & aerem infrigidare, aspersione aquę frigidæ cum aceto. item admissione auræ, & madefactione linteorum, quæ lectum ambiunt; confert, & herbas, & flores, & ramos arborum frigidarum spargere per cubiculũ, & muros vestire, quales sunt salicis folia, quercus, castaneæ, lactuca, nymphea, rosæ, violæ; quinetiam, fontes

Res aquarum machinandi sunt varij, & multiplices, à quibus aqua ex alto cadat in ænea vasa, cuius qualitate aer refrigeratur, & impulsu, uel allicitur somnus reuocatione caloris ad aures, sicut ex dulci musica, aut veluti confunduntur spiritus, sicut ex motu circulari, quo sopitur, qui agitatur; proderit, & testibus petias intinctas in aqua frigida, aut rosacea, aut lactucæ, vel alia re refrigerãte admouere: nam quoniã fons vnus caloris sunt testes, mirum est quãtum vniuersum corpus ex illorum refrigeratione afficiatur; valent & Epithemata, cordi, aut hepati admota, quæ ex aquis stillatitijs, aceto & pulueribus aromaticis, et refrigerantibus componuntur: commẽdatur autem aqua endiuiæ, lactucæ, rosarum, cichorei, cicerbitæ, violarum, buglossæ, nenupharis, acetum rosaceum, species item electuarij triasandali, item puluis rosarum, sandalorum, camphoræ, & in hac regione cõfectæ sunt species dictæ pro Epitematibus hepatis, & cordis, frigidæ, calidæ, & temperatæ prout vrget necessitas. Addimus quoque in Epithematibus cordis aliquid vini Maluatici; quinetiam licet per nares vim refrigerandi immittere, vt inunctionem pinnarum narium, cum oleo rosaceo, & modico opij; vel iubebis attrahi per nares aquam ex decoctione vel distillatione lactucæ, aut nenupharis. Ad calorem vero repellendum, & simul infrigidandum fronti, & temporibus admouetur vnguentum populeum, & inunctio ex oleo rosaceo cũ grano vno opij, aut intingi possunt petiæ in aqua aliqua vel decoctione ex prædictis addito etiam modico opij, & fronti, temporibusq; similiter apponere; laudatur & succus hioscyami & mente fronti simul illitus. Quod si adsit capitis repletio ex sanguine calido, & feruente, tutum non est hæc sumere refrigerantia, & temporibus admouere, quoniam soporem inducunt, sed expedit prius caput vacuare, admotis cucurbitulis scapulis, & naribus, hyrudinibus ano etiam, commendantq; aliqui hyrudines admotas angulis oculorum vbi res desperata fit de somno, vt in phrenitide sæpè contingit, quibus remotis in vulneratis locis opium admoueri iubent; conferunt & Embrocationes sincipiti irrigatæ de quibus agemus quum delirij remedia trademus.

Repellit quodammodo etiam oculorum clausio, & cessatio spõtanea animalium omnium actionum, Quoniam enim voluntaria est huiusmodi actio, plurimum sanè conferre ad hanc actionem voluntatem ipsam, & dormiendi desiderium existimandum est. Digerit autem, & dissoluit illius substantiam oculorum apertio, sermones fabulosi, & grati, musica, splẽdor, & alia huiusmodi, quę animalem facultatem fatigant, sicut ostendunt motus validi, & vehementes, post quos altus sopor hominem corripit dissolutis scilicet spiritibus, quibus animalis facultas ad suas actiones obeundas utitur. Quę quidem prædicta si quis spectauerit, agnoscet qua ratione diuersi generis remedia veluti lux, tenebræ, vox tumultuosa, & silentium, oculorum apertio, & conniuẽtia motus, & quies, & cætera omnia somnum prouocare valeant.

Aduersum soporem remedium.

VT vigilia, sic profundus sopor febricitantes sæpè opprimit, cui symptomati pariter succurrendum est contrarijs remedijs adhibitis soporis causis, neque enim symptomata auferri possunt, nisi ablatis proprijs illorum causis, quas quũ non considerassent antiquiores, recentioresq; Medici, vt Auicenna, Paulus, & Practici omnes, pro vigi-

A lia sæpè mortem inducunt, quum omnibus somno oppressis ligaturas, cucurbitulas, corpori, & capiti exsiccantia, incidentia, calefacientiaq; remedia adhibent; sæpè enim ex debilitate accidit sopor, vt in his, qui morti sunt propinqui, quos occides, si vacuare studeas. Quum ergo somnus nascatur eo q̃ sensoria exerceri nequeant, idq; caloris natiui defectu, deficiat vero, vel quod alio reuocetur, vt in accessionibus febrium, & cibo sumpto, vel quod deorsum propellatur, vt in aere frigidiore, & humidiore; vel quod viæ sint obstructæ in cerebro, sicut in Apoplexia contingit; aut quod ob debilitatem, & dissolutionem vsque ad sensoria extendi non possit, vt in his, qui morti sunt propinqui; aut ex labore dissoluti, varia profecto oportet esse remedia, quibus homines
B oppressos excitemus.

Itaque si ex vaporum copia elata à calore febrili, & copioso, frigidoq; humore, somnus hominem premit, in remissionibus cum vacuatione adhibitis præcipuum auxilium poni debet; quare optimum est, dolorem excitare adhibitis violentis vinculis extremis partibus; prosunt eadem ratione frictiones adhibitæ cum pannis asperis vniuerso corpori; præterea clisteres fortes, cum hiera, agarico, & suppositoria ex hiera eadem simplici, vel ex colochyntide, agarico, sale gemma, & melle confecta; quod si vna etiã sanguis abundare videatur, id quod cognosces ex corporis crassitie, & bono habitu, proderunt hyrudines ano adhibitæ; conferret quoque sensus excitare, vt eo ferri possit calor natiuus, id quod faciemus sermo
C ne tum iucundo, tum etiam, qui iram mouere possit; curandum præterea est, vt noxia materia, quæ cerebri meatus obstruit post reuulsionem tollatur, id quod odoramentis, sternutamentis, embrocisq; faciendum; qua in re confert panem infusum in aceto fortissimo naribus admouere, & peucedanum, serpillum, mentam, nardi spicam, melanthion, & reliqua huiusmodi, quæ exsiccandi, dgerendiq; vim habent; sternutamentum mouere posset irritatio cum penna immissa naribus, aut helleborum odoratum, aut piper tritum, & immissum naribus, aut aliquid huiusmodi, quod vim acrem habeat; capitis vero cõmissuræ, quæ in syncipite est, sacculi adhiberi possũt confecti ex chamameli floribus, cynamomo trito, ex floribus stecados, gariophilis, origano, serpillo, &
D reliquis huiusmodi calefacientibus, & exsiccantib. omnibus simul mixtis tritisq; prius grosso modo & frictis, aut alio modo excalefactis; embrocationes vero non perinde commendo, etiamsi excalefacientibus rebus conficiantur, quoniam tandem refrigeratur immissus humor, & alium iam illic contentum auget, & fouet. At si ob debilitatem caloris, & animalis uirtutis somnus nascatur, cibo, & potu spirituoso, & ad coctionem facili hominem restitues, quo casu uina generosa, odoramenta grata ex uino præsertim, & aromatibus conuenientibus pro causa, quę debilitationem intulit, proderis; nocent autem caloris reuocationes per frictiones sermones, & alia, quæ possunt calorem digerere, & illius substantiam consumere; quod si ob retractionem ipsius caloris,
E ut in accessionibus contingit, sopor nascatur, calorifica remedia pręsertim superioribus partibus admota, splendor, sermones, & alia, quę calorem ad sensoria externasque partes euacuare possunt symptomatis huius sunt remedia: Ex quibus patet, quantum differat doctrina methodo instituta, ab alia, quæ temerè ex aliorum libris omnia mutuatur. Scribunt enim authores uaria remedia, quę si in omnib. exerceas citra discrimen homines perimes, aut certè soporem augebis, quem auferre studes.

De capitis dolore in febribus.

OCcurrunt,& dolori capitis oborto in febrib. Scriptores de arte nostra temerè quum remedia scribant diuersi generis, & quur id faciant, non doceant; est enim diuersum præsidium quod sumitur à ligaturis membrorum, ab eo, quod præbent embrocationes.

Prætereà, in hoc damnandi, quòd omnia quę capiti adhibent, ferè frigida sint uirtute, quasi dolor perpetuo à calida causa nascatur; quare, doloris causæ explorandę sunt prius, quàm remedia adhibeas. Sũt uero duę, una, quę ex sensu sumitur, alia ex his, quæ sensum uiolenter lędunt. Quam ob rem, duo genera præsidiorum necessaria sunt, quę contra dolorem agant: unum, quod sensum stupefacit, alterũ, quod causam adimit dolorem efficientem. Ac primo quidem genere non vtimur, nisi ubi ob magnitudinem dolor est intolerabilis, & alterius generis non profuerunt remedia; tutior tamen est illius usus, si calida est efficiens causa, quàm si frigida, quoniam maxima refrigerandi uis stupefacientibus inest. Oriuntur itaq; dolores in febribus, eo quod uel calor solus urgeat sensibiles circa cerebrum partes; uel quod humores, aut uapores calidos, uel frigidiores, eosq; paucos, uel multos ad caput euehat, qui uel inter membranas contenti, & uasis tensionem cum intemperie solum committunt, aut etiam tumorem gignunt inflammatorium, aut alterius generis pro materię peccantis ratione; quę causę communia quędam habent pręsidia, quoniam ex communi quadã causa, nempè per consensum cum reliquo corpore sint orti; quare reuulsione in omnibus est opus, maximè ad inferiores partes, per frictiones, ligaturas, cucurbitulas, hyrudines, clisteres acriores, & uocata suppositoria, & lotiones tibiarum, sed omnia oportet mitiora esse, quum calida est materia, quàm quũ frigida, quum calor nocet, quàm quum frigus, quoniam faciliùs reuellitur calida materia, & calor exasperatur nimijs frictionibus & ligaturis. Est quoq; illud commune pręsidium, quod capiti imponantur quę repercutiant, repellantq; ascendentem materiam; sed vbi frigida illa est, tutum non est solis repellentibus pugnare, sed quę simul calefaciant admiscere oportet, ut simul etiam crassã materia iam concepta in membro affecto dissoluatur; Quod si inflammatio aut humorum copia dolorem committit, reuellentia, & deriuantia cum vacuatione, vt cucurbitulas cum scarificatione adhibere oportet. Nec obest aliquando venam secare, & necessarium est hyrudines tum ano, tum venis temporum, & naribus admouere, quum in alijs sufficiant quę duntaxat reuellant citra sensibilem vacuationem. Igitur, si dolor ex calore solo, aut etiam vapore calido, aut humore bilioso vrget, conferunt vnctiones, & embrocationes ex oleo crudo, & rosaceo, vel solo, uel mixto aceto, aut etiam aqua rosacea, ex quibus oxyrodinũ conficitur ab antiquis ex rosaceo, & aceto, à nobis uero addita etiam rosacea aqua, quorum omnium mensura esse solet, ut tres rosaceę aquę partes, duę olei, una aceti addatur. Confert, & hepati, cordi, uentriculo, spinę dorsi, refrigerantia admouere, ut unguentum Galeni dictum, uel unguentum rosaceum, aut epithemata refrigerantia. Prodest ascendentes humores, & uapores per refrigerantia collo admota, ubi uenę sunt, quę ad caput feruntur, intercipere, uiasq, occludere quantum licet. Quinetiam decoctiones rosarum, uiolarum, nymphęę, foliorum salicis, papauere, & alijs hoc modo refrigerantibus embrocationes, & quæ collo, & reliquis partibus admouendæ esse diximus, conficere; vbi tamen soporifera hæc apponuntur, aliquid cum illis misceri debet, quod emendet, retundatque vehementiorem illorum qualitatem, veluti chamamelum, serpillum, stechas, origanum, mentam; laudantur quoque coriandri folia, aut psillion cum polenta, vel polenta cum poligonio, pane, rosis, myrto, & serpillo cataplasmatis modo adhibita. At si frigida est materia, repellendũ quidem est, sed parcius, & leuius; quare calidiora cum frigidioribus largius miscenda, vt cum rosaceo camamelinum, cum rosis serpillum, & reliqua huius generis. Quod si arteriæ pulsent ex nimio calore, aut vapore distentæ, non oberit si eas constringas fascia circumiecta capiti, & adstringentia superimponas: Veluti esset coriandrum cum aloe, & polenta, & rosaceo. Quod si frigida est dispositio, & flatuosa, rutam illiusque semen, serpillum, spicam quoque in vino, aut camamelino & cum farina hordeacea, aut seminis lini, vel fęnigræci admixto melle, & stercore colũbino, cataplasma conficies, quod dolenti loco impones.

Sunt autem hæc planè frigida admouenda, in vehementi febre, & calido planè affectu, præsertim si sit æstas: In frigida verò causa calidiora, in mixta materia, moderatè calida, vel tepida admouenda. Horum vero vsum Paulus esse vult declinante iam accessione febris, sed perperam, quando dolor per incrementa, & vigores accessionum maximè infestat, tuncque illi succurrendum sit. Porrò his remedijs delirantibus, & inflammatione laborantibus succurrimus, quo minus peculiarem tractationem illa amplius requirunt. Quare ad alia symptomata, quæ circa animales functiones consistunt, accedendum.

De rigore, & frigore in febribus.

QVum rigor accidat in febribus aliquando in principio accessionum, aliquando vero progrediente morbo, instante Crisi, hic remedio non eget, quum instantis salutis sit indicium; ille vero perindè aliquando corpus concutit, ut præter solita, validiora postulet præsidia; sic frigus quod cum rigore coniungitur, suam curam postulat, ac dè vtroque simul agendum, quoniam eadem sunt utriusque præsidia. Itaque quoniam rigor accidit ob delationem acris humoris per carnem, & musculos, frigus verò ob caloris retractionem, conandum erit, ut humor promptè exire possit, & calor ad externas produci, id quod maximè faciemus per ea, quę extrinsecus adhibentur, & quæ intrinsecus assumuntur. Conuenit ergo inprimis aerem calefacere accenso luculento igne, & clausis vniuersis perspimculis loci, in quo decumbit æger, idque non solum præsente rigore, sed etiam antequam ille ueniat, suffumigia quoque conferunt ad aerem calefaciendum ex myrrha, thure, ladano, storace, gariophillis, omnibus tritis, & super carbones impositis. Prodest autem huiusmodi aer non solum ad cutim excalefaciendam extrinsecus, sed quod etiam inspiratus calorem augeat. Prosunt, & frictiones ante rigorem, & unctiones ex calidis rebus, vt oleo chamamelino, liliaceo, rutaceo, oleo de costo, aut de euphorbio cum gingibere, piretro, euphorbio castoreo, myrrha, pipere, calamento, pulegio, hissopo, abrotano, & similibus calefacientibus. Habenda tamen ratio est peccantis humoris, & febris: nam mitiora eligenda sunt in calidioribus humoribus, & febribus, ut in tertianis, fortiora verò in quotidianis, & quartanis. Vnctiones autem adhibendæ sunt præsertim

spinæ,

spinæ, & cruribus, vbi scilicet partes sunt neruosæ, & exangues, & propterea magis affectæ in rigore, & frigore huiusmodi. Conferunt tamen maximè plantis pedum adhibitæ, quoniam ut frigus, sic calor à pedibus in vniuersum corpus facilè transmittuntur; quibus peractis, iubebis lectum ex pluma diligenter calefieri & exsiccari, & suffiri cum prædicto suffitu, quo ad aerem excalefaciendum fumus vsi. Deinde ingredi iubebis lectum antequam adueniat febris, vt rarefactum, & excalefactum corpus inueniatur. Deinde pedibus, testibus, spinæ dorsi, & ceruici lintea calida, & puluines impones. Adhibentur & lateres igniti, & vino aspersi inuoluti pannis maximè pedibus; item vas stanneum oblongum, & latum vino, vel aqua calida plenum.

A

Præterea, lamina ferrea accensa, & in vagina lignea immissa & applicata pedibus. Intus verò sumuntur quæ materiam minuant, clisteres calidiores, tum quæ eandem extenuent, & calefaciant si frigidior fuerit: nam in biliosa tutum, non est vehementer calida exhibere, & ferè rigor, & frigus harum febrium remedia non postulant. Commendatur autem theriaca antiqua cum uino generoso ante accessionem; item potus aquæ vitæ ad vnc. vnam cum scrupulo semis gariophillorum. Datur autem Theriacæ, aut Mitridati dracma vna, vel diaciminū, vel diacinamomum, vel diacalamentum. Datur quoque mulsa, in qua piper, & ruta sit incocta; Datur & Myrrhę drac. vna cum pipere, & aqua; Item confectio Anacardina ad scrup. duos. Cauendus est somnus, cibi aut potionis ingestio, quo tempore rigor urget, ne ad interna viscera calor reuocetur, augeaturq; foris frigus. Atque hæc satis de symptomatis pertinentibus ad animalem facultatem: nam delirium ut vigilia tollitur, & conuulsio; sicut sopor & rigor. Tussis verò prompta habet remedia ex diadraganto, saccharo candido, mucilagine, psillij, syrupo iuiubino, diacodion, pillulis bichechijs, paulatim deglutitis. Conferunt præterea quæ per nares trahuntur ad pituitam eliciendam, & deriuandam. Conferunt & lotiones oris adstringentes ad defluxum prohibendum.

B

C

De symptomatibus vitalis facultatis.

RES hæc diligentiorem postularet tractationem, quoniam multæ sunt occasiones, quæ animi defectum pariunt, vt in particulari tractatione de morbis superiore anno est expositum; hoc tamen sit Medici consilium, in animi defectu spiritum, & calorem ad externa reuocare, frictionibus, ligaturis, & alijs irritamentis naribus, auribus, & reliquis partibus adhibitis. Prodest & faciem aspergere aqua frigida, vinum, & acetum naribus admouere, & in oculos instillare; quin & vinum generosum assumptum, & Erithemata, & unctiones cordi, & ventriculo adhibere expedit; quod si ex inanitione superflua animus deficit, externam superficiem adstringere oportet, & denique causas oppugnare, quæ symptomatis sunt causæ; pulsuum vero interceptiones si accidunt in febribus, non tamen propterea remedia diuersa à causis ipsarum febrium adhibenda.

De siti, & alijs symptomatis naturalis facultatis.

ETsi sitis ad sensitiuā facultatem ptinere videatur tamen quoniam quædam etiam naturalis est inter naturalia symptomata eam reponemus, quæ quoniam fit à caliditate, & siccitate, refrigerantia, & humectantia remedia sunt necessaria. Ac quoniam per consensum fit sitis in febribus, eo scilicet, quod pp ebullitionē acres vapores sursum attollātur, ideo sitis alterum genus remedij erit, calorem repellere à supremis partibus. Humectant ergo, & refrigerant interassumpta aer frigidus inspiratus, præsertim si à pulmone sitis nascatur; item aqua in ore retenta pleno ore, & eiusdem gargarizatio, & frequens ablutio; Galenus hæc remedia tradit, aquam potabilem, vinum cum aqua magis quā aqua sola. Acetum vbi calor causa est, vel humor & calor, Acetum cum aqua, pira comesta, succum radicis dulcis, lactucam, symphitum, polentam aqua conspersam & potam duabus horis ante balneum.

Cibi pauci debent esse in pituitosis, & vbi bonus sanguis abundat. Oris adsit clausio, taciturnitas, aeris frigidi inspiratio, vigilia quum calore stomachi cibum coquentis prouenit. Somnus, Ptisana, sed distinctione est opus.

Si à ventriculo.

CIbi cucurbita, beta, lactuca, hordeaceum, acetosum lac, serum lactis, pepones, aqua cum iulebo multo, vel cum decoctione seminum frigidorum, vinum granatorum, syrup. de limonibus, aqua endiuiæ, cucurbitæ, granata ipsa comesta.

Amouenda, facienda, excernenda sunt clara, ut omphacium, portulaca cum aqua hordei mixta folia uitis irrorata aqua rosacea.

Si oris vitio.

MVscilago seminum cōium, saccharum candum in ore retentum, sacculus ex semine psillij, & cidoniorum, portulaca in aqua madefacta & in ore retenta, hordeacea palea madefacta aqua frigida retenta in ore, frusta piri, aut pomi eodem modo, nuclei prunorum, instillatio aquæ frigidæ, cristalli frustulum ore retentum, aer frigidus inspiratus, & humidus, id quod etiam proueniente à pulmone faciendum.

D

Si à toto corpore.

BAlnea extrinsecus, aer frigidus, aqua cum aceto bibita somnus, &c. Hæc de Symptomatis, quæ febres continuas sequi solent: nam si quæ alia sunt, rarius ea contingunt, vt animi defectus, conuulsio βουλιμία; propterea hoc loco illorum tractatio à nobis cōtemnitur, pręsertim quod Auicenna, Paulus, Aetius, & Galenus etiam de illis abundè tractent. Quare superest vt ad singulas febres accedamus illarumq; curationem peculiarem doceamus, id quod breuissimè fiet quum communia omnia præsidia sint explicata.

E

De curatione Synochæ putridæ.

FEbrem Synocham omnem ex sanguine fieri, & putridam ex eo putrescente, ostendimus; quare, præstantissimum remedium erit sanguinem mittere, quum vehemens sit febris, & sanguis ipse morbi materia. Verum de quantitate ipsius

sius sanguinis controuersia esse potest: etenim Galenus 9. Methodi, tum in eo, qui Synocha non putrida, tum in alio, qui putrida laborabat sanguinem misit usque ad animi defectum; Libro vero 11. eiusdem Operis cap. 14. detrahi tantum sanguinis uult in febre putrida, ne cogamur intempestiuè nutrire; quo satis ostendit, non esse vacuandum vsque ad animi defectum: quando quidem necessaria omninò nutritio est, vbi vires huiusmodi violentiam ex vacuatione sunt perpessæ. Quæ sanè controuersia, non est parui momenti, quando etiam non solum in synochis, sed etiam in ardentissimis febribus nihil commodius esse scribit, quam si sanguinem demamus, donec animus deficiat. Ego verò distinctione opus esse putarim: nam si nondum multum processit putrefactio, & sanguis est qui abundat, & putrescit, prodest, sanguinis detractio, quæ inferat huiusmodi deliquium: at si bilis est, quæ putrescit, vel alius humor, magnæq; adsunt obstructiones, ex crassis uiscidisq; humoribus, & iam magna facta est putredo, temerarium fuerit tam insignem moliri sanguinis vacuationem, ex qua crassior frigidiorq; redditur humor qui obstructiones facit, nec sistitur ob id putredo, nec humor corruptus educitur. In prædictis verò extractio ea sanguinis materiam ademit morbo, & calorem extinxit, & hominem planè liberauit, aut certè minimum reliquit, quod natura breui temporis spacio conficere potest. Prodest & in his febribus Cassiam adhibere, & leuiores purgationes, quæ vtramque bilem, in quam sanguis est conuersus ob calorem febrilem, expurgent. Prosunt & aperientia, & victus tenuis, vel etiam tenuissimus pro ratione febris, & virium.

De acutis febribus.

Acutas febres vocari à Galeno nonnunquã eas, quæ breuissimo temporis spacio finiũtur, siue magnitudinem, siue prauitatem habeant adnexam quum tertianas inter acutas nominet, nonnunquam verò & propriè magis eas dici acutas, quæ magnitudinem habent, & citò finiuntur, ostendimus in Opere nostro vbi de acuto morbo agimus. Ex quo constat plures febrium differentias sub acutis contineri: nam & synochorum duo genera, & ardentes, & quædam etiam pestilentes, sub acutis comprehenduntur. Itaque si propriè acutæ sunt, quæ magnitudinem cum celeritate habent, constat omnes acutas venæ sectione opus habere, non omnes tamen aquæ potionem admittunt confertim bibitam; siquidem nonnullæ sunt, quæ ex inflammatione interna consistunt, ut febris, quæ pleuriticos, & peripneumonicos, aut hepatis, vel lienis, aut septi transuersi, aut ventriculi inflammationem consequitur; quibus omnibus frigida obsunt; quare de his agendum non est hoc loco, vbi solius febris, & non complicatæ cũm alijs morbis curationem profitemur.

De Causone.

Circa febrem, quæ Causon idest ardens nominatur, non paruæ sunt difficultates: nam & in ipsius definitione, & essentia, & in differentijs, causis & signis illius, non semel discrepat Galenus: etenim libro 2. de Crisibus, ardentem febrem à tertiana exquisita hoc solum differre scribit, quod in tertiana bilis feratur per vniuersum corpus in ardente verò in vasis maneat; quod etiam apertè

A 29. Aphorismorum tertij testatur, ardentes, & tertianas esse biliosissimas, quemadmodum & 58. Aphor. 4. adeò ut nihil aliud esse videatur ardens febris, quam quę ex pura bili putrescente, & manente in venis nascitur. At libro 4. de Morbis acutis Causonem tum à pituita, tum à bile fieri tradit: quare ex materia non licet facilè Causonem definire quando etiam 9. Methodi, Synocham febrem vocat Galenus ardentissimam, quæ tamen ex sanguine fit. Præterea quomodo Causon à tertiana continua distinguetur, quũ eadem sit materia? Nec ex loco affecto facilius est intelligere quid sit Causon, & quomodo ab alijs differat: Nam loco pręcitato de Crisibus, fieri Causonẽ scribit, quum bilis putrescens manet in venis; id quod etiam contingit in continuis tertianis; alibi ve-

B rò scribit, ardentem febrem nasci ex humoribus non vbicunque putrescentibus, sed potissimum circà uentriculum, ieiunum intestinum, mesenterium, & pulmonem. Ex quo patet, eum de loco dissentire, tum etiam ab eo quod alibi dixit, in magnis vasis putrescere humores, in cõtinuis febribus, vbi nulla est pars inflammata citra focum aliquem ipsius febris, qui in intermittentibus ponitur. Quod si ex Symptomatis Gausonem definire velimus, quemadmodum Galenus tex. 24. 3. Comment. 3. Epidemion, quod scilicet ea sit ardens, quæ sitim, & calorem habet, quod si ita est, constabit & Synochas febres sæpè inter ardentes ponendas esse, quando hæc duo Symptomata sæpè comitantur Synochas, & nihil certius est, quam quod etiam in continuis tertianis huiusmo-

C di Symptomata reperiantur; Verum etsi ita est, tamen intensione, & remissione differunt sitis & calor Causonis ab aliarum febrium, quoniam perpetua est sitis, & inextinguibilis, etiam si multum bibant in Causone, vt Gal. 24. 3. Com. 3. Epid. & quod per vniuersum morbum duret, & quod calor insuauis, ardens, & fastidiosus sit, aliarum verò febrium non perpetuò ita se habeat. Quare placuit antiquis, Causonem vocare continuam febrem, quæ sitim & calorem huiusmodi annexam haberet. Quare errant qui dicunt Causonis nomen etiam Synochis conuenire, quod scilicet sitim etiam adferat, & talem calorem habere quidem potest, sed non talem, qualem diximus. Habet præterea Causon remissiones quasdam, & intensiones indicantes aliam esse materiam

D quã in Synocha. At quid dicemus de tertiana continua, quę ex bile fit, & cõtinua est febris, an hæc Causon non erit? certè negandum non est, Causonem esse ex genere continuę tertianæ, non tamen omnis continua tertiana est Causon, qualis est notha, sed quæ ex syncera bile nascitur, & certis in locis peculiariter putrescit; de qua re postea. Differentias Causonis tradit Galenus 4. textu lib. 4. Acutorum, vbi scribit duo esse genera Causonis, vnum legitimum & exquisitum, quod siti, & caliditate definitum est; alterum spurium, in quo nonnulla adsunt Symptomata legitimi, alia non; est tamen apud eum reperire Causonem malignum, vt 35. 3. Comment. 3. Epid. Item lethalem, vt 7. 1. Com. 1. prorrhetic. Item quod quendam sequatur cõuulsio, vt 20. Apho

E ris. 2. & quod quidam æstate, alij verò hyeme gignãtur; & deniq; ex causis, effectibus, & essentia propria differentias eius sumere licet. Nunc vero ad causas accedendum.

Causas Causonis varias tradit Galenus. Etenim lib. 2. de Crisibus eandem esse materiam tertianæ, & Causonis scribit; quarè, si ita est, constat ex bile fieri Causonem, quod & 21. Aphor. 3. & 29. & 30. & 2. 4. at, lib. 4. acutorum ex salsa pituita eam nasci tradit; textu verò 7. 1. Com. Prorrhet. 7. ad hunc modũ scribit. Febris Causodis, tum ob alias causas, tum ob

cerebri

cerebri inflammationem fit. Quinetiam textu 61.3. A
Acutorum scribit: Febris ardens quæ sine tumore, vel phlegmone, vel erisipelatæ, nec ex pituita salsa putrefacta, sed à bile per totum corpus feruente balneo iuuatur, &c. ex quo constat varias esse causas, variosque humores, siquidem inflammatio, Erisipelas, bilis, & pituita, eam facere possunt. Verùm, quum non explicet cuius partis inflammatio possit author esse Causonis, constetque non omnes inflammationes id posse, quando pleuritis inter præcipuas inflammationes id nequit facere, & multo minus profectò phrenitis, quæ à partibus in quibus sitis oritur longè abest, id poterit. Quare fortè ventriculi inflammatio id faceret; verùm nec ea quando inflammatio ex sanguine fit, qui nequit huiusmodi sitim inferre; pituita verò salsa dicitur facere Causonem, sed B
non legitimum, & meritò, quum nunquam vehemens calor in pituita excitari possit, & verius fortasse, si nec Causonem quidem diceremus esse quem committit huiusmodi humor; quomodo enim Causon fuerit qui ardorem non habet? Tamen id iamdudum antiquis concessimus, ut illis liceat, & nominibus abuti, & res inter se confundere: eos ergo sequuti, dicamus, verum, & propriũ Causonem ex bile fieri, alium verò, qui improprius est, & cum alijs febribus coincidit, ex alio (vt volunt) humore. Quare nũc explicandum quo in loco putrescant humores qui Causonem faciunt; & quæ sit generationis illius ratio: non enim putatur fieri Causon ab humore in quocunque corporis loco putrescente, sed in illis potissimum, in quibus vehementem sitim inferre potest, cuiusmodi sunt vẽtriculus, & præcipuè illius os; C
item ieiunum intestinum, iecur, mesenterium, & pulmo, inter quas partes quædam primario, quæ scilicet immediatè sitim inferre possunt, aliæ verò per cõsensum id faciunt. Quod si citrà tumorem putrescãt humores in aliqua ex prædictis partibus, simpliciter nomen Causi sortitur febris. Quod si tumorem præter naturam faciat, peculiare nomen capit, ut Lipiara; Typhodes, quæ nomen sumunt ab accidente aliquo, quod scilicet extrema frigeant, media vero vrantur. Hæc quidem tradit Galenus lib. 4. de victu acutor. tex. 4. verum lib. 2. de Crisibus, ut antea diximus fieri Causonem à bilioso humore contento, & putrescente in venis, scribit; & certè sentiendum est: nam quomodo putrescere potest humor in ieiuno intestino citra phlegmonem, aut in pulmone, aut D
ventriculo, & febrem facere ardentem, quę ex genere continuæ est? Sic etiam ipse lib. 4. de victu acutorum, dicit sitim non inferre Causonem, qui ex inflãmatione illarum partium nascitur.

Sunt vero ardenti febri, & simpliciter dictæ obnoxij præcipuè iuuenes, vel natura biliosi, & æstas, vigilia, parciorq; victus has procreare solet, ut & reliquæ causæ calefacientes, & siccantes; ei verò, quæ ex salsa pituita nascitur senes, & qui salsis alimentis plurimum utuntur; ei autem quæ ex inflammatione alicuius partis nascitur, qui eas partes imbecillas habent, & suscipiendis fluxionibus opportunas.

Signa Causonis confundit Paulus, & sæpè Galenus, Paulus quidem quum dicit sequi hęc Symptomata aridam linguam, crassam, & nigrã ventriculi erosionem, deiectiones pallidas, sitim vehementem, vigiliam, & nonnunquam etiam delirium. Galenus verò 1. de locis affectis, ardẽtis febris inditium esse scribit linguam nigram, & in illius vigore delirium. Item 36. textu 3. commentarij 3. Epid. Causonem dicit habere accessionem diebus imparibus, etsi in pestilenti constitutione aliter aliquando fiat. Quin & 76. eiusdem vt plurimum sequi scribit vomitum æruginosum; & textu 1. 3. Prorrheticorum in febribus valde ardentibus spumosas inquit fieri deiectiones; alibi uerò siti, & calore eius naturam agnosci scribit: & denique uaria semper tradit, & interim non Causon omnis, sed vel simpliciter dicti, aut nothi, aut utriusque simul notas tradit. Dicamus ergo, simplicem, & exquisitum, cognosci ex calore, & siti perpetua quæ sequuntur siccitas, & exustio partiũ oris, & scabrities, duritiesq; linguæ, & nigredo. Hæc enim calorem magnum comitatur. Alia vero signa, locum potius affectum ostendunt, quam ipsum Causonem: nam morsus ventris, deiectiones liquidæ, ventriculi, hepatisque inflammationem comitantur; Delirium verò Causonem ex affectu pulmonis arguit. Licet & à causis, & essentia ipsius caloris verum à spurio distinguere.

Causon vel ad salutem, aut ad mortem, idq; primo transeundo in hecticam aut marasmum inferre solet. Quare signa sumes ad exitum dignoscendũ ab illius essentia, causis, & Symptomatis, alium enim finem consequitur, qui ardentissimus est, quam qui mitior, alium, quem peperit bilis ab eo, quem peperit pituita, vel Erisipelas, vel phlegmone alicuius partis: Aliud iuuenibus, quam in alijs ætatibus, & in æstate aliud, quam hyeme expectandum.

Curatio.

DE Curatione iam agendum est, qua in re inprimis videndum, an venę sectio huic febri conueniat, est enim magna de hac re controuersia: nam Paulus & Aetius huius presidij mentionem non faciunt: Auicen. verò negat sanguinem mittendum, subditq; rationem, quod bilis sanguinis extractione efferuescat, vtpote humido humore, quo temperatur, priuata. Licebit fortè, & idem ex Galeno probare: Si enim in tertianis exquisitis sanguinem non mittit, sed solis refrigerantibus, & purgantibus vtitur, quur idem non faciemus in Causone, qui eandem materiam habet, modo exquisitus fuerit? At 23. Aphoris. primi ita scribit: In ardentissimis febribus, si vires validæ sunt, nullum meliùs est remedium, quàm vsque ad animi defectum sanguinem mittere, quoniam vniuersum corpus refrigeratur ita misso sanguine. In Ictericis prętereà Galenus libro de atra bile scribit obesse venæ sectionẽ; verùm quum natura sæpè soluat Causonem sanguinis profluuio, quur verebimur eum mittere? Dicendum ergo, quod in Causonæ bilis sola abundet, & sanguis paucus est, vel vna etiam cum bile venę sũt sanguine repletæ, quod indicabunt vrinæ, quę enim rubrę sunt, & crassæ, sanguinis sunt inditia, sicut & corporis habitus carnosus, & venæ amplæ, rubeusq; color. Contrà vero quæ pallidæ sunt, & tenues, corporisq; habitus gracilis, & color perpallidus, bilis solius redundantis est indicium, in quibus sanguinẽ non mittes, non quod vires repugnent, quæ aliquando subesse possunt satis validæ, sed quoniam causa morbi purgatione, & refrigeratione tutius, feliciusque demitur. Nec video quare non sit par ratio in Ictericis, & Causone, prætertim, quum non minus liceat cum nostris medicamentis in vno quàm in alio purgare. Dentur ergò purgantia, quæ citrà calorem educant bilem, vt cassia, tamarindi syrup. ex infusionibus rosarum, cum decoctione herbarum, & seminũ frigidorum. Postea vero, & aperientibus, refrigerantibus tum cibis tum medicamentis, & aquæ potione conabimur tum febrem, tum peccantem humorem educere. Solis vero potionibus regendi non sunt, vt Hippocrates scribit, quia biliosi facilè exol-

nuntur inedia. Nec oberit balneum aquæ frigidæ A post signa coctionis, vt Hippocr. in Aphorif. tradit, præsertim si exquisitus sit.

De febribus malignis, & pestilentibus.

TRactatio, quam nunc instituimus omnium futura est difficillima, quando res ipsa per se ardua est, & ab antiquis Scriptoribus negligentius conscripta, à recentioribus verò nec aucta, nec elaborata. Etenim inuenias antiquos Medicos malignæ, pestilentisq; febris mentionem facere, nec tamen interim docere, an vna & eadem sit illarum natura, & quæ sit propria singulis.

Prætereà, non satis docent, an vnum sit illorum genus, vel plura: Signa prætereà tradunt, quæ nunquam vni adsunt soli; In Causis prætereà discrepāt, & curationem vix attigerunt. Nouit, & nostra ætas febres pestilentes, quæ bubonem comitem habebant in locis glandulosis; nouit & aliàs Britannia, & Occidentalis regio, quæ breuissimo temporis spacio plurimos sustulit oborto in corpore sudore. Quid vero præstiterint sigillatim recentiores Scriptores, postea docebimus. Nunc vero Galeni opinionem de hac re inprimis excutiamus. Ac inprimis eo authore malignas à pestilentibus differre ostendamus; id quod docent inprimis definitiones diuersæ. Pestis enim communis est morbus, malignæ autem esse possunt, & quæ priuatim singulos infestant.

Sunt & causæ diuersæ: nam pestilentes omnino ex aere ambiente nasci vult Galenus, lib. primo de differentijs febrium, & ob excedentem putredinē ab alijs differre. tex. 29. 1. Comm. 6. Epid. nec in peculiari aliquo humore pestilentes ponit; malignas vero nusquam dixit omnes nasci ex aere, & 21. 2. Cōment. Prorrheticorum eas ex phlegmone hepatis, ventriculi, & septi transuersi nonnunquam nasci scribit. Quinetiam, lib. de Euthymia, & Cacochymia, easdem ex tenui humore nasci refert.

In Signis quoque differunt, vt ex 25. textu primi Comment. primi Epid. & 25. secundi eiusdem, & 77. eiusdem, vbi signa malignarum febrium tradit, quæ non conueniunt cum his, quæ 29. 5. Commen. 6. Epid. tradidit. Verùm etsi ipse non doceat quænā sit differentia, videtur tamen mihi ea esse, quod malignæ sint genus ad pestilentes, adeo vt omnes pestilētes sint malignæ, non tamen econtra. Ex quo exploditur Fracastorij opinio, qui pestilentes vocat, quæ vt plurimum occidunt, malignas vero, quę multos solum: omnes tamen vocari dicit pestilentes: nam malignæ non necessario occidunt multos, nec pestilentes sunt.

Atquum malignum morbum definierimus, qui grauiora symptomata infert, quàm essentia illius ostendat, nonne videbuntur quædam esse pestilētes, quæ malignæ non sint, quando videmus febres pestilentes nonnunquam vehementes esse, vt accidentia, quæ inferuntur, uehementiæ ipsius caloris respondere uideantur; concesserim id quidem, sed dixerim non purè malignam esse huiusmodi febrem, sed cum malignitate adiunctam quoque esse uehementiam. Quod si ita est, malignarum omnium febrium causa, non in qualitatibus manifestis, sed in malignis, siue in tota substantia ponere oportebit, quæ pro magnitudine causæ, & subiecti corporis uaria inferunt symptomata, ueque eadem in omnibus reperire est quæ Galenus illis tribuit: ueluti quum scribit 34. 3. Comment. 3. Epid. malignarum febriū symptoma esse colliquationem corporis, & excrementa syncerè biliosa, & colliquata, & quod scribit 1. Comment. 1. Epidem. 25. textu, malignarum febrium accidentia esse sudorem continuum, sed non in uniuerso corpore, & frigus multum extremorū, & quod 25. & 77. 2. 1. Epid. Febrium malignarum proprium esse; ut in diebus decretoriis deteriores euadant, & quod eas sequantur ab initio acuta febris cum paruo rigore, insomnia, angores, sitis, fastidiū, sudor paruus circa frontem, & clauiculas, delirium multum, timor, mestitia, extremorum frigiditas, accessiones paribus diebus, sudores diutissimè frigidi, extremarū ptiū liuiditas, sitis priuatio, urinæ nigræ, tenues, paucę, aluus dura, stillicidiū sanguinis ex naribus, & mors sexta die. Quæ certè omnia in omnibus numquam contingunt, docuitque id experientia; ut enim in omni genere febrium quædam B simplices, aliæ compositæ, quędam nothæ, aliæ legitimæ, & quædam minorem, aut maiorem habent causam, sic profectò in malignis has differentias reperiri existimare oportet, quæ non eadem symptomata ob corporum etiam varietatem inferre possunt. Cognoscemus autem (vt diximus) potissimum ex symptomatis, quæ maiora sunt, & plura, quam calor ipse febrilis ostendat, tū ēt ex causis: nā qui in aere maligno uersantur, aut corruptis cibis vescuntur, aut laboriosam admodum vitam agunt, ex qua humores aduruntur, & varias, corruptasq; formas acquirunt, quique vel atrabilarij sunt, aut æruginosam bilem gignunt, & colore produnt, fit profectò vt malignis febribus sint obnoxij; sic coniecturam confirmabūt C si calor mitior appareat, aut symptomata adsint longè plura, & maiora, quam pro febris ratione, licebitq; ex remedijs, quæ solent iuuare alias febres, vt venæ sectione, purgatione, & reliquis præsidijs malignas febres patefacere. Si ea non prosunt, aut etiā obsunt, iuuant verò, quæ ab occultis qualitatibus, & vniuersa rerum substantia sumuntur. Oportet verò suspectam habere salutem, vbi malignæ vrgent febres, quoniam non satis adhuc compertum est, quibus remedijs singulæ gaudeant: nam si aliquid fortè est repertū, quod pestilentes iuuet, non statim existimare oportet, omnes iuuare posse quæ malignę sunt. Quare, nihil aliud dicere possum de Curatione, quam quod spes vniuersa ponatur in his, quæ à tota substantia agunt, interim tamen non contemptis pręsidijs, quæ dictat ratio: nam si sanguis abun- D dare videbitur, etsi sæpè etiam obest quum mittitur, aut si mali abundant humores, etiam si nocet nonnunquam purgatio, tamen quoniam ratio iudicat hæc præsidia esse necessaria, temerè illa omittentur, nisi ex aliorum similitudine colligamus hæc esse omittenda, quæ experientiā iam ostenderit obesse. Prodest & partes pręcipuas tueri vt cor, hepar, cerebrum, & alias, quæ vel principatum obtinent, aut prę cæteris grauius fortè afficiuntur. Quę quoniam eadem essent repetenda in pestilentibus febribus, hoc loco omittuntur.

Porrò, si pestilens febris est, quæ eodem habitationis loco grassatur, & occidit, aut omnes, aut certè plurimos, quos inuaserit, Causas illius inuestigare opor- E tet, quonam modo scilicet ab alijs differant, quæque peculiaris sit harum forma quid eas efficere possit, quid potissimum pati, & cur contagiosæ sint.

Itaque differre pestiferas febres ab alijs putant nonnulli, inprimis ratione loci, quod scilicet in pestilentibus putrescat vel substantia cordis, vel contenta, in alijs verò nulla sit illic putredo, sed solum excalefactio ex putridis vaporibus à loco putredinis ad cor eleuatis. Item differre volunt, quod pestilens omnis sit hectica, quum fieri alioqui nequeat, ut facta putrefactione in corde, aut contentis, febris non sit iam

iam confirmata, atque id ostendi quoniam febres huiusmodi, nec pulsus magnos, nec citatos edunt, nec sentiunt ægroti se febricitare, ut in hectica contingit. Itaq; pestilentes tum hecticas, tum putridas esse, putredinem vero ipsam differre ab aliarum putredine, quod gradus putrefactionis largior sit in pestilentibus quam alijs, id quod Galeni authoritate. tex. 29. 1. Com. 6. Epid. probant, & 23. 3. Come. 3. Epid. vbi inquit. Malignitas in humore fit ob magnitudinem putredinis. Quod vero putredo vel sit in humoribus, vel substantia cordis, confirmant eiusdem authoris verbis cap. 3. 3. lib. de præsagio ex pulsibus; ex quo colligunt formam, & definitionem febris pestilentis nihil aliud esse, quam excellētem putredinem, & stabilem, quæ cor ipsum occupauit. Quur vero putrefactio in pestilente cor apprehendat, in alijs vero non, causam esse dicunt, quod ingens sit putrefactio, quæ potest cor afficere; id quod nequeunt aliæ facere, ob minorem putrefactionem: fieri autem in illis excellentem hanc putredinem dicunt, ob peculiarem excellentiam humiditatis, vel intrinsecus cumulatam, vel extrinsecus adductam. Quæ opinio multas patitur difficultates: nam quod 1. dicunt, in pestilente esse putrefactionem in humoribus, uel substantia cordis, in alijs vero non, nulla ratione probare possum: si enim febris omnis affectus est cordis, vt omnes hecticæ, & diarię ponuntur in corde affecto, sic & putrida aliquo putrefacto in corde poni debet: nam sicut ex calore cordis habet quod sit febris, ita ex putrefacto aliquo in corde habet quod sit putrida. Deinde sequeretur, nunquam putridam fieri posse, quæ originem ducat à corde, vt enim volunt ex inflammatione attolli vapores putridos ad cor, ex quo febris putrida nascatur, sic si ex ira, aut alio affectu cordis, vel diaria, uel putrida statim, aut post diariam nascatur, quæro, quomodo putrida, & à quo genita sit? à corde certè per uapores transmissos ab illo ad reliquas partes, ergo per uapores putridos, quum alioqui is, qui putridus non est, nequeat putridam parere, sed vel Synocham, aut diariam solum; At si putridi, ergo ex humore putrescente eleuati, qui quum à corde primo affecto attollantur, constat & humores illic esse putrefactos. Præterea, quum vapores illi, qui ita à corde eleuantur, attollātur ex humore posito in calefacto esse, & cor sit calidissimum, calidissimosque habeat humores, illi autem putrescibiles magis quam alij, quur putrescere non poterunt, aut à calore statim concepto, aut à vaporibus illis elatus ad cor ipsum. Ad hæc, si solum humores essent excalefacti, & non putridi in corde, per alias febres putridas esset febris diaria, quoniam ex sanguine excalefacto dicitur fieri diaria, ex putrido verò putrida, & semper putrida cum diaria, & sanguis semper putrefactus, & calefactus simul.

Postremò, quum putredo ex obstructione nascatur, & humorem habeat cor putrescibilem non minus quam aliæ partes, vtpote calidiorem, quur non poterit etiam putrescere humor in corde? Hæc, & alia argumenta ex nostris lectionibus, quæ factæ sunt in principio huius libri, vbi quæritur, an in corde putridi poni debeant humores, adferri possunt. Quo loco etiam absurda omnia euitamus: nam, etsi concedimus omnes putridas fieri ex humorum putredine in corde, non tamen propterea concedimus omnes pestilentes esse, quoniam non eadem putredo siquidem in pestilentibus maligna est, in alijs vero simplex putredo. Quod vero dicunt febrem pestilentem esse hecticam, errant, Hectica enim nascitur à vehementi calore, qualem illi negant esse in pestilentibus febribus. Præterea in corporibus exsiccatis, illi

A vero copiam humiditatis ponunt esse causam excellentis huius putredinis. Mirum præterea est, statim hecticam fieri cum putrida, in omni pestilēti. Quur enim idem non sequitur in alijs putridis, quæ largiorem habent calorem, quę partes solidas depasci possunt, & præter naturā excalefacere, cuiusmodi sunt ardentes. Præterea, si hectica esset in omni pestilenti iam confirmata, nullus unquam euaderet, quod absurdum est. At si dicas, quur est quod non sentiunt dolorem aut calorem? Respondeo, quod id non fit, quod sit hectica, sed quoniam exiguus est calor, qui etiam in putridis febribus, quæ lentæ sunt, non sentitur. Quomodo præterea vbi ponitur magna humiditas in corde, statim potest hectica incipere. Quarè, temere pestilentem statuunt esse, & putridam, &

B hecticam, quum putrida solum sit. Nec illud est necessarium, si putrefactio est in corde, ut statim sit hectica, quoniam hectica putrefactionem non sequitur sed calorem, qui quum leuis sit (vt ostendemus) in pestilentibus, hecticam facere non potest, alioqui quur hectica continuo non fieret per ardentes febres: vbi etsi illorum opinione, humores in corde nō putrescunt, est tamen amplissimus calor, qui humorem solidarum depascere, & ipsas vehementius excalefacere potest. Quod verò dicunt, putrefactionem pestilentium differre ab aliarum febrium putredine, ob excellentem putredinem, errant, etiamsi Galenus id dicat: nam si putredo sequitur calorem, opotteret vtrique excellentem esse calorem, vbi excellens esset putredo; quomodo e-

C nim effectus excellens à causa non excellente prouenire potest? Si præterea non sentitur huiusmodi putredo ob insignem calorem: nam vt calor ipse ingens ingentem putredinem, sic huiusmodi putredo calorem ingentem aduehit. Nec verum quoque est, in omni pestilente calorem adeo esse paruum, vt ostendit Galenus 4. cap. 3. de Præsag. ex pulsibus, vbi scribit calorem eorum, qui peste laborant, esse erisipelatorum: Erysipelas autem, affectus est calidissimus, vtpotè ex bile calidissimo humore procreatus. Illud vero quod dicunt malignitatem nasci in pestilentibus ob magnitudinem putredinis, quur non idem in ardentissimis febribus contingit, ut omnes scilicet sint pestilētes, quum illic sit humor aptissimus ad putredinem, bilis flaua, aut sanguis, & ca-

D lor intensissimus putredinis author. Ex quo etiam illud refellitur, quod dicunt putrefactionem in pestilente cor apprehendere, in alijs vero non, quod maior sit in illis putrefactio; idem enim in ardente fieri deberet. At, quod volūt ob excellentem humiditatem fieri excellentem hanc putredinem, id non tam humiditatem sequitur, quam calorem excedentem. Præterea videmus non solum humidos, sed & siccos pari facilitate peste corripi ex solo contactu, vel conuersatione cum peste correptis, aut solius pestiferi aëris inspiratione, in quo sæpè nec excedens humiditas, nec caliditas conspicitur.

Alij vero differētiam ponunt ex causis efficientib. quod. 1. pestilentiū causa sit aër, aliarum vero obstruētia, aut alio modo calorem inferentia. Deinde, quod

E in alijs humores sint uel qualitate, vel quantitate peccantes, in peste vero cum omni mediocritate humorum morbus nascatur. Præterea, quod non omnes putrefactiones, & aëris corruptiones, sed certæ duntaxat pestilentes inferant febres, & quę magis calidæ sunt, minorē uim ad illarum generationē obtineant, maiorem vero in alijs. Sed de istis Causis non est dubium, verùm de formali ipsa, quam illi dicunt esse in pestilentibus putrefactionem profundam, & sordidam, in alijs vero leuem duntaxat, & (vt aiunt) superficialem; Profundam autem interpretantur,

quę in summa rei, quę putrefit partes attingat, quod dicunt contingere, quia seminaria magnam habent ad agendum vim, quum non sint simplices vapores nec simplicem habeant mixtionem, sed fortem. Qua ratione, nec facile alterantur, sed perstant, & actionem continuant.

Praeterea eos vapores esse lentos, & propter lentorem agglutinari, & adhaerere, ac non solum profundam, sed & latam esse putredinem, quoniam seminaria sunt sparsa, & alia ex alijs generantur. Ex quibus colligunt febrem pestilentem esse febrem sordidę, & profundae putrefactionis, includentem seminaria acutissimae contagionis per se, propter quod est lethalis, & contagiosa, & ad alium lethalis. Qui profecto multa dicunt, sed non satis probant quod voluerunt: nam primo quod dicunt esse putredinem profundam, & latam in his, probare non possunt: si enim putredo a vapore nascitur, profundam oportet esse, & latam, quae à vehementi calore prouenit.

Nec probare possunt indicio aliquo huiusmodi esse putredinem, quibus enim indicijs id facient? quum enim profundior erit, & sordidior in his febribus, quam in Synocha ubi plurimus est calor, plurimus sanguis, & humiditas, unde sordities nascitur, & quum vapores illi non simplicem habent ad agendum vim, sed validiorem, quum nullam insignem qualitatem obtineant, calorem inquam vel frigus, quibus robur concilient: unum in aere nullo calore, aut frigore infecto, saepe nascuntur pestes, ut circa Antinium, & Venetias. Vapores vero illos esse lentos, & tales nimis probare possunt: nam id non esset nimium commune, quando non omnia corpora lentorem ... habere possunt; unde praeterea delirium, pustulae, & maculae, & sudores copiosi nonnunquam per huiusmodi febres, si lentorem haberet humor ... vel causa aliqua. Quare, nos quaeramus pestis definitionem, si non conuenientioribus rationibus, saltem magis accommodatis arti nostrae. Quum itaque videamus pestilentibus febribus conuenire ... contrarias ... facultatis, si primas qualitates spectemus, & alias à primis ortas, siquidem quae lentorem habent, & crassitiem, ut bolus Armenius, terra sigillata, tum quae incidunt, & extenuant, ut dictamnus, tum quae nullam habent manifestam qualitatem, sed Antidota sunt, & tota substantia repugnant, illis opitulantur, ut Smaragdus, theriaca, constat profecto, febres pestilentes duplicem habere formam, & naturam, vnam in calore, qua febres sunt, aliam in tota substantia, qua sunt pestilentes: sunt autem putridae, ut ostendunt remissiones, & accessiones ipsarum febrium. Quare nihil mihi videtur esse febris pestilens, quam morbus in tota substantia, & febris ex maligna quadam putredine oborta: quandam addidi malignitatem, ut alias seiungerem malignas, quę pestilentes non sunt; Oportet autem malignitatem illam, quae in pestilentibus est, talem esse, ut contagiosa fieri possit id quod fieri videtur, quoniam spiritus in his peculiariter afficiuntur una cum humore, qui à corpore exhalans alios inficit qui sunt eiusdem generis, ut bos bouem, homo hominem.

Nunc vero de causis agendum est, quas iuxta Medicorum placita & immediatas & mediatas asserere licet, ad immediatas referri solent ipsae putrefactiones & hae quidem insignes, & in summo qualitatis gradu constitutae; non defuere etiam excellentes in re medica viri, qui praeter vehementem illam putrefactionem & occultam quandam qualitatem, inter immediatas febrium pestilentialium causas non iniuria (ut ego arbitror) retulere, moti non contemnenda profecto ratione, desumpta à miris effectibus, & remedijs quae occulta quadam proprietate ipsa docuit experientia febrili huic pestiferę malignitati obsistere. Mediatę etiam causae bifariae sunt, cum aliae internę, aliae externae dicantur; internae quadruplici numero continentur, corporis scilicet temperatura, habitu, aetate & sexu, quae omnia sic attestantibus Hippocr. in lib. 1. de flatibus, Galeno 1. lib. de diff. febr. Alexandro 1. Problem. 18. sub nomine dispositionis corporum comprehenduntur. Externas etiam causas multiplices medicinae scriptores retulerunt; Qui pietatis nomine commendari assolent, quibus & Arabs ille Auenzoar iure merito connumerari potest, inter externas causas Deum immortalem posuere: & certe inficias ire non possumus, sic factis attestantibus literis, quin saepe Deus peccatis hominum ita promerentibus pestilentes morbos ipsamq; adeo luem pestiferam mundo immittat. Astrologorum opinione cui etiam aliquando Princeps Mauritanus adhaesit, influxus cęlestes febres causare pestilentiales literis traditum non ignoramus, erronee licet, ut docte non minus quam eleganter doctissimus ille Picus Comes Mirandulanus sua contra Astrologos edita tradidit Apologia, qua illorum argumenta euertit, & ridicula prorsus esse nimis rationibus ostendit. Verius Medici omnes, & praecipue Galenus aeri inter externas causas, principem locum concessere; praeter aerem regiones Austrinae causis externis adnumerantur, ut & cibi & potus inordinati, & malis qualitatibus affecti, alias quamplures causas vos priuata lectio variorum in medica facultate authorum edocebit, nos Laconice rem ipsam tractare aggressi, nunc ad harum febrium Curationem pestilentialium properamus, quae ut exquisita methodo ad artis praecepta & doctrinae normam à nobis iampridem obseruari solitam, instituatur, meminisse vos oportet, alias esse febres pestiferas veras, alias non veras, quarum omnium curatio non multum discrepare vna ab altera videtur, nisi quod cum pestiferas veras venenatus aer peperit, exquisitam magis & diligentiorem requirunt solicitudinem, vrgenti ut veneno obsisti possit. Sumitur autem tota febrium pestilentium curatio ab huius febris natura, quae quidem constat ex materia & forma. Intemperies calida & sicca formam huius febris repraesentat, vnde emergit indicatio ut refrigerandi, ita & humectandi. Humor autem summe putridus huiusmodi febris est materia, in hac febre quadruplex emergit curandi scopus, refrigerandi vnus & humectandi, alter euacuandi putrefactam materiam, tertius materiam quae putrescit comprimendi & corrigendi, quartus, & postremus resistendi prauitati putredinis. Scopi hi ut adimpleri possint res non naturales accurate & considerandae & administrandae sunt. Aer eligendus frigidus, siccus, & odoratus, idq; putredinis & nobilissimi visceris cordis, & spirituum tutelae ratione; itaque ad huiusmodi aerem procurandum artis beneficio conuenit irrorationes administrare, aceti rosacei, aquarum rosarum & acetosae, & in patientis cubiculum inijcienda erunt herbae refrigerantes ac odoratae, quales sunt nimphea, borago, rosa, & his similes, implendique sunt thalami malis citrijs, camphora, sandalis, ita ut omni ingenio & arte quantum fieri licebit huiusmodi aeris odorati qualitas indicatur. Somnum aeque ac vigiliam volumus esse moderata. Motus omnes fugiendi, & animi praecipue, hinc curandum omnino ut hominum frequens salutatio aut congressus vitetur, illique solum admittantur qui patienti aegro gratissimi sunt & acceptissimi. Repletiones inanitionesq; nimiae esse non debent; venter lubricus & mollis seruandus, quod frequenti iniecto ęnemate, aut crebro suppositoriorum vsu procurandum est.

Cibus

Cibus à nonnullis multus, ab alijs paucus offerri asso let, & vtraque pars vt suis rationibus ita & authoritatibus haud destituta, opinionem conceptam obstinate tutatur: ego hac in controuersia ne iusto simpræter morem longior, ad authores qui de febribus scripsere vos relegatos volo, hoc addito solum cibum mea sententia nec parua quātitate, nec nimia exhibendum & is quidem his conditionibus vt polleat necesse est scilicet optimi vt sit succi, concoctu facilis, & paucus pro vice, sed pluribus interim vicibus ægris ab asistētibus offeratur, optimi namque succi, & facilis concoctionis cibum esse conuenit vt vires conseruentur, spiritusque reficiantur; qui quidem ex boni succi cibis id citra controuersiam omnem indubiè assequuntur, debet etiam facilis esse concoctionis, quia innatus calor eneruatus, & debilis valdè vi affectus præter naturam vehementis & maligni redditus, magnam ægro oblatam cibi quantitatem concoquere nequit; debet etiam paucus esse pro vice, pluribusque pariter vicibus offerri, quia si multus vna vice exhibeatur non coquitur, sicque crudo remanente alimento, putredini fomitem præstat ex incrementum maximo sanè cum periculo & certissima haud dubie cum pernicie decumbentis. Vini vsus quod ad potum attinet plane interdicendus, quamuis viribus valde labefactatis nonnulli uiuum esse concedendum autumarint; contra ipsius etiam Galeni doctrinā 9. de Simplici medicina, quo loci, Bolū Armenam in huiusmodi affectu vino commixtam ægro offerre metuebat. Debita victus ratione præscripta, intentiones curatiuæ penitus adimplendæ sunt, quæ in euacuatione partim materiæ infestā tis putridæ, partim in eiusdem quæ putrefit correctione consistunt. Putridam itaque materiam expurgari debere omnes concordi sententia medici decreuerunt, controuersia tamen de euacuationis tempore non leuis passim suborta est, vt & de euacuandi modo, an nimirum pharmaco purgante euacuanda peccās materia; an sanguinis missione vtendum; pharmacorum vsus fluido iam facto humore noxio, & iam per concoctionem attenuato adhibēdus:

A quamuis hoc loco disceptetur à multis in re medica non parum etiam exercitatis, an humorum concoctio expectanda sit, an uerò à principio euacuanda materia putrida, quam in alium discutiēdam locum disputationem reijcimus. Venę aūt sectio vtrū conueniat, & quonam tēpore, à multis ambigitur, multosq; olim torsit archiatros hęc quęstio, & in pręsēs adhuc torquet, rationes vtriusque partis apud alios vobis vbi otium suppetit legere licebit, nos, ne temporis iacturam faciamus, bonasq; horas malè collocemus, solito insistentes compēdio quid sentiamus breuiter accipiatis. Principio pestilentium febrium semper vena est secanda, viribus tamen integris, & nihil sanguinis missionem impediente; est namque ipso in principio magnus morbus, & vires nondum
B effectæ debiles, quia nundum cor ipsum venenata qualitate affectum, iccirco, non improbanda venæ incisio, imo adhibenda omninò. Si verò medicus non aduocetur ab ægrotante in ipso morbi principio, nunquam phlebotomia sanguis extrahendus est, sed ea adhibenda remedia vrgente præsertim plenitudine, quæ sectionis venæ vicaria appellātur, qualia sunt cucurbitulæ cū scarificatione dorso & spatulis vel cruribus etiam adhibitæ; post exhibenda Bolus Armena vino commixta, quæ in omni pestifera febre oblata prodest, semperq; propinanda est. Theriacæ vsus proprietate quadam commendatur in huiusmodi affectibus, vt & lapidis bezoar vocati ex vino potatio; nec contemnendę vtilitatis est syrupus de scordio dictus, cum maximè aduersetur scordium
C omnibus putrefacientibus Galeni authoritate primo de Antidotis. Commendatur etiam à nonnullis, cornu vnicornis, quod tamen alij reprobant; Asini Indici cornu laudat Aelianus celebris historicus, quo scribit pro poculo vsos Reges Indicos veteres, quod eius vsu arbitrarentur se immunes fore a Comitiali morbo, & venenis. Et hæc de pestilentialib. febribus à nobis in præsens dicta sufficiant, latius de ijs Deo auspice acturi in Commentario quem in Galeni librum de Febribus ad Glauconem conscripsimus, quem propediem vobis me daturum polliceor.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

De Febribus ad Glauconem.

NON possum, iuuenes studiosissimi, amplius sequi institutũ à maioribus nostris inuentum interpretandi scilicet Auicennæ Fen primam, libri quarti, in qua author tractat de febribus: nam cum id fecerim tertio ab hinc anno, me sæpè pęnituit mei instituti, propterea quòd in eo authore omnia prolixè tractantur, multa confusè, alia etiam falsò docentur, plurima non intelliguntur ob malas illius in Latinum sermonem conuersiones, in quibus interpretes sæpè contraria de eadem re dicunt; relinquuntur etiam in codicibus Latinis plurima verba Arabica, quæ cum à nobis non intelligantur, faciũt vt tota sententia non percipiatur. Quæ res cum mihi maximam molestiam adferrent, faciebant quoq; vt ego parum doctus vobis viderer, & minimum vestris studijs prodesse, itaque tentaui hoc anno pariter interpretationem quarti Fen primi libri in qua easdem difficultates iuueni, & ob id omninò decreui relegare eum authorem à nostris scholis, operamque nostram collocare in meliore opere; verum, & in hoc sunt etiam suæ angustiæ: nam nullum habemus authorem, qui tractationem de febribus totam sit complexus vno volumine, & breui compendio nam Galenus in vno libro agit de diff. & causis febrium; in Meth. verò medendi, atque etiam in alijs plerisque libris curationem solum febrium diariarũ synochatum, putridarum, & hecticarum in genere est complexus, atque ita facilè, vt non sit opus accuratiore interpretatione, qualis fieri solet in scholis Italicis, sparsim multa tradit de febribus in Commentariis quos scripsit in Hippocratis libros, postulat autem institutum nostrum, vt in vnico Opere contineantur omnia breuiter, & cum methodo scripta. Propterea nec Paulus, nec Aëtius, nec alii Gręci Medicinæ Scriptores, aptam ad id docendum in scholis tractationem de febribus fecerunt illi, enim nulla principia ponunt, nihil probant, rarò diuidũt, ieiuni sunt in medicamentis, & ea quæ tradunt nostris temporibus vix accommodari possunt, vel potius omittenda sunt, quandoquidem multo meliora & mitiora illis inuenit posteritas, & nostra industria; ac multa dedit nouus orbis antiquis ignota. Itaque decreueram integram instituere tractationẽ A absque interpretatione alicuius Operis, explicando scilicet primò quæ ad definitionem, & naturam ipsius febris pertinent; deinde febris ipsius differentias, postea causas, quarto, signa postremo generalẽ curandi rationem, & eandem obseruare docendi rationem in singulis generibus febrium, nempè in diariis, humoralibus, & hecticis. Verùm, vt hæc doctrina prouectioribus esset admodum accommodata, ita rudioribus fortè non esset facilis; itaq; suscepi vobis interpretandum Galeni primum librũ ad Glauconem, qui etsi non omnia continet quę desiderat integra tractatio de febribus (nihil enim illic tractat de febribus Synochis, nihil de hecticis, nihil de pestilentibus, nec de semitertianis, & de multis alijs,) tamen nos sumemus occasionem ex B eo Opere docendi, quod & doctis, & rudioribus sit futurum vtile & facile, ac simul integrã perficiam tractationem.

Est porrò hæc Tractatio de febribus inter alias omnes quæ habet nostra Medicina, vtilissima, pulcherrima, & difficillima: si enim vtile est philosophari, & pulchrum in rebus difficillimis ingeniũ exercere, nulla profectò reperietur in arte nostra tractatio quæ cum hac cõferri possit. Quis enim nõ admiretur Medicum, qui certis rationibus docere possit, vbi febris consistat, & in qua parte foueatur, ex qua materia quælibet illarum accendatur, & à quibus causis gignatur? cur præterea quædam continuò infestent, alię verò aliquando quiescant, & postea redeant per certa, vel incerta temporis inter-C ualla, & ea quidem longiora, vel breuiora.

Nonne etiam pulchrum est posse prędicere salutem, mortem, & tempora in quibus hęc fiunt? In curatione tanta est scientia, vt meritò Medicum tanquam Deum quendam mirari debeamus, qui febres sciat certè persanare. Adhæc, si vtilitatem metiri volumus, tum ægrotantibus tum nostro commodo hęc tractatio alias omnes longè superat; Nullus enim hominibus grauior est morbus, nullus qui frequentius infestet, nullus qui vniuersum corpus citiùs deijciat, aut sępiùs perimat q̃ ipsa febris. Prouenit quoq; nobis ex curatione solius febris plus cõmodi & honoris, quàm ex aliis omnibus morbis: eos enim aut contemnunt homines, aut ad eos propulsandos tunc solum accersunt Medicum, cũ illi grauissimi sunt facti, & cum qualemcunque; quãlo

quidem, & vetulæ muliercula, & idiota quilibet do lenti stomacho, aut capiti affecto remedia audent ad hibere: at febrium curationem nobis reliquerūt omnes, nec aliquis est homo alterius ordinis quàm nostri, tam audax, qui illius scientiam sibi vindicare audeat: At cum nonnulli dicunt se remedia habere quæ febribus prosint, tamen cum ipsi eo morbo vexantur, suis auxiliis non fidunt, sed à nobis opem quærunt.

Est quidem utilissimum uulneribus, fracturis, ulceribus, luxationibus mederi, quandoquidem his malis nobiliores homines maximè sunt obnoxii, sed eū quęstum qui paratur Chirurgia utilissimi tonsores nostra negligentia, & indulgentia nobis iamdudum eripuerunt. Itaque utilissimam huius rei explicationem existimabimus, si modo ea est quæ prę cæteris tantorum laborum quos discendi causa suscipimus nobis uberrimos fructus promittit. Quod si rerum cognitio per se, & quā difficilis, homine digna cēsetur, quænam quæso est pars in Medicina hac ipsa difficilior, iucundiorq;? Quid uerò hoc etiam dignius quā posse hominem febre laborantem curare, ? si enim Medicum laudamus, qui uni parti affectè succurrere nouit, certè hanc partem reliquis omnib. præferemus, utpote, quæ non unius membri, sed uniuersi corporis Medelam pollicetur.

Cæterùm, de difficultate huius Operis commodiùs agemus, enumeratis his, quibus uniuersa tractatio constat: nam in unaquaq; parte licebit ostendere, plurima esse difficilia, nonnulla adhuc non inuenta, quæ tamen summoperè sunt necessaria; alia uero ab aliis, uel dissimulata, uel pro dignitate nequaquam explicata. Constat autem (ut breuiter dicam) uniuersa hæc tractatio septem partibus, quarū Prima de essentia, & de definitione ipsius febris aget. Secunda de ipsius generib. Tertia de differentiis, Quarta de causis, Quinta de temporibus, siue partibus febris pertractabit, Sexta de signis, Vltima erit de curatione; Quę quidem capita ea esse, & tot quot ponere oportet, ex hoc patere puto, quod hæc particularia omnia, quę de febribus dici possunt in se complectuntur, & illis cognitis nihil relinquatur, quod Medicus in officio suo obeundo in hac parte desiderare possit; Eo uero quo diximus ordine esse illa collocanda, facilè patere potest ei, qui nouit quid sit Methodo docere: nam ignorata essentia, & definitione ipsius rei, frustra alia tentabis docere. Quare primum locum definitionis explicatio merito sibi uendicat: qua cognita statim sequitur explicandū, an rem simplex sit, an composita, in qua quærimus febris species primas, ex quibus omnes aliæ nascuntur, quo explicato, statim uidendum est, qua ratione quotuè modis illa inter se differre possint, Cognitis uero differentijs, inuestigandę sunt causę, quę ad illarum generationem, auctionem, & conseruationē faciunt: contra quas in curatione, & prę seruatione pugnandum est. Quoniam uero remedia uariāda sunt, quum febres mutantur, ideo tempore, siue partes ipsius febris explicandæ ueniunt: At nec febrem, nec illius genera, differentias, causas, partes dignoscere possumus, nisi doceantur harum rerum notæ, & signa: atque his omnibus cognitis in promptu sunt ea, quæ ad curationem febricitantium sunt necessaria. Quare de curatione, mitigatione, & aliis officiis quæ exercemus in sanandis ægris, meritò postremo loco agēdum erit. His quibus constat ipsa tractatio de febribus, & eo ordine, quo ipsa enarrauimus singula sunt explicanda, sed quoniam nos Galenum sequimur authorem, occasionem sumemus ex eo explicandi prędicta omnia, & si quędam ex illis omittat, nos ea addemus, ut perfecto uniuerso hoc illius libro, integrè inueniatur nostra opera facta de febribus tractatio. Sed ne illotis (ut aiunt) manibus accedatis ad harum rerum intelligentiam, necesse est, ut multa pręcognoscatis, nam in primis corporis natura, & constitutio tenenda est, cum in genere febrium distinguantur penes triplicem substantiā nostra corporis, spiritum, humorem, & solidas partes, quis intelligere poterit generum distinctionem, qui non antea illarum rerum naturas, & vsum in corpore perspectum habuerit? Sumuntur etiam differētiæ à materia subiecta, varianturque prædictio, & curatio ob subiecti, & materiæ diuersitatem. non est quoque ignoranda corporis temperies atque structura, & quæ in affectionibus corporis nascitur differētia siquidem generatio naturaque febrium, necnon prædictio, curatioque ob illa mutantur; etenim in corporibus benè temperatis bonisq; humorib. abundantibus, optimèq; transpirantibus labor diariam fębrem, in aliis vero putridam excitat, atque in his periculosa omnia redduntur in illis verò vix ex grauissimis febribus aliquod imminet periculum, facilisque est curatio; oportet prætereà tenere quæ, & quot sint partium actiones, quidque singula efficiant, & quomodo, quovè tempore suum officium exerceant; sic enim intelligemus quid naturam præstare possit, quid etiam nobis relinquat; nec ignorare oportet, omnium vim quæ corpus nostrum immutare possunt, quid scilicet illud calefaciendi, refrigerandi, siccandi, humectandi, replendi, vacuandi, densandi, rarefaciendi, obstruendi, aperiendi, roborandi, nutriendi potentiam obtineat, & denique scire oportet quicquid nostrum corpus quocunque modo afficere potest: sic enim intelligemus omnium febrium causas, & illarum remedia; necnon scire necesse est, quicquid significare potest febrem, illiusq; differentias, causas, & partes, & quæ in febribus sequuntur vt salutem, & mortem. Denique qui vult esse huius tractationis idoneus auditor, debet accedere benè instructus in aliis omnibus Medicinæ partibus. Sed iam ad ipsum Gal. accedamus.

Galeni de arte curatiua ad Glauconem.

IN Opere hoc explicando, Primo agendum est de inscriptione illius; Secundo, de scopo authoris; Tertio de diuisione Operis; Quarto, de doctrinæ modo quo author vtitur in explicatione eorum quæ in Opere traduntur; Postremo, de Vtilitate quam sperare possumus ex operis huius certa intelligentia. Rectè igitur Montanus eos arguit, qui inscribunt opus hoc de febribus ad Glauconem, nā titulus iste solum comprehendit quæ continentur in primo libro. verùm ipse pariter aberrat, cum titulum facit parua Methodus Terapeutica, quia in Gręco codice non est parua Methodus, sed solum legitur de curatione ad Glauconem; nam Methodus nō est nec parua, nec magna, sed bona aut mala, quæ potius Methodus à quibusdam Compendium, siue compendiosa docendi ratio verti solet, vt apud Quintil. legitur. Scopus autem Galeni est, vt ipse paulo post docet, velle in gratiam Glauconis docere, & scriptis mandare vniuersalem quandam Methodum per compendium; est enim hic Glauco ille, de quo mentionem facit in libro quinto, de locis affect. Philosophus Platonicus, Galeni ipsius amantissimus, & admirator, vt ipse in eo quinto libro scribit. Porrò, Methodi huius vniuersalis vim, & vsū docet: non in curationibus singulorum morborum, sed in quibusdam duntaxat, ex quibus reliquorum curatio intelligi potest: nam qui nouit vniuersale,

le, & illud applicuit aliquibus particularibus, facilè ad alia transferri potest. Diuiditur autem opus in duos libros, ac in primo tractat de curatione febriũ; in secundo verò de curatione tumorum præter naturam, adiungit tamen etiam illorum morborum signa, & causas, non ex proprio quidem instituto, sed vt curandi ratio, quæ sumitur ex natura, & causis morborum facilius innotesceret. Cæterum, quod attinet ad docendi modum, Montanus nescio, quo modo scribit Methodum esse diuisiuam, & resolutiuam, & ordinem docendi esse compositiuum, sed vt in Commentariis nostris in Artem Medicinalem ostendimus, Doctor iste malè passim diuisiuam, & resolutiuam Methodum pro eadem vsurpat. Præterea Methodum, & ordinem docendi nescio quo modo distinguat, & dicat diuisiuam, & resolutiuam esse Methodum, ordinem vero esse compositiuum. Dicamus ergo, Methodum, siue ordinem quem obseruat esse compositiuum, quandoquidem incipit à simplicioribus intemperaturis, & morbis, & procedit ad magis compositos. Vtilitas autem magna est huius Operis, primum ex modo scribendi per Methodum breuissimis verbis explicatam secundo, quod in hoc opere ad particularia descendat remedia, presertim in febribus curandis, quod nusquam alibi fecit, ex quo intelligimus modum medendi antiquorum præsertim in febribus quem alioqui non erat facilè ex alijs operibus percipere, atque ita intelligemus (vt arbitror) quam feliciores nos simus ipsis; sed hæc in progressu (vt spero) demonstrabimus.

Quod non solum communem omnium hominum naturam o Glauco, sed & cuiusque propriam nosse medicus debeat, ab Hippocrate olim traditum est, & à nobis in ipsis artis operibus, vt nosti studiosè obseruatum.

PRimum hoc caput non videtur certo ordine scriptum ab authore, multa enim dicit quę inter se non cohærent, & cum vnum scopum sibi proponat, qui est, velle scribere in gratiam Glauconis Methodum medendi, postea multa dicit, quæ non cohęrent cum eo scopo, sed cum alio de quo paulo postea agit, cum dicit se etiam velle Glauconi in eo obtemperare, vt doceat causam quam ob rē fiat vt multi Medici in curatione aberrent. Quarè, si ex illis duobus vnus fiat scopus, clara hæc omnia redduntur, vt talis sit sensus, postulasti à me vt tibi vniuersalem medendi Methodum conscriberem, & simul indicarem causam, cur Medici multi fallantur, hæc in tui gratiam scribere aggredior. Reliqua vero dicam in ipso principio, & postea cum partem sui instituti proposuit reddit rationem nunc vnius partis instituti, nunc alterius. Supponit autem vnũ statim ab initio, ex quo postea ostendit se methodum quidem promissam scripturum, ita tamen ut credere nō debeat Glauco, ex ea se optimum medicum futurũ; Id autem quod supponit est, medicum non solum communem hominum naturam, sed etiam cuiuscũque hominis propriam cognoscere debere. Quod quum non sit per se notum, dicit illi adhibendam esse fidem ex Hippocratis sententia, & ex eo, quod ipse id ostenderit sæpè, ipsi Glauconi medendo. Nō memini quidem me legisse expressè hoc ab Hippocrate esse traditum, medendo verò id omnes experiuntur verum esse, nam Medicus (vt alibi scribit Galenus) non hominem curat, sed Socratem, Platonem, & singulos vult ad suam propriam naturā, non ad communem reducere, id quod fieri non po- A test, nisi eam propriam naturam præcognouerit; quod clarius postea adhuc patebit. Porro naturę nomen latè patet: nam natura materiam significat & formam cuiuscunque rei apud philosophos sumitur & natura pro structura corporis, quomodo dicebat Hippocr. moriebātur illi quorū natura ad tabē vergebat. Sumitur & pro temperie corporis, quam Galenus semper putauit esse formam, nam supra temperiem aliam non nouit formam Galenus. Aliquā do pro naturali facultate sumitur natura, ut cum dicit plantas à natura generari, animalia uero ab anima, idest animati facultate. Aliquando sumitur natura pro eo quod est moderatum vel proprium singulis, etiam in excessu, ut cum dicimus sanitatē esse secundum naturam, & gibbosos etiam ita esse à B natura. i. gibbositatem illam sibi esse naturalem. Sumere possumus etiam naturam pro proprietate corporis, ut cum dicimus, quosdam talem habere naturam, ut malè, aut benè se habeant ad res quasdam agendas & ferendas, pro eo quod est talem habent proprietatem. Hæ sunt præcipuæ naturæ significationes. Addit alias Montanus, quod scilicet sumatur aliquando pro quattuor humoribus & Elementis; aliquando pro toto composito, aliquando pro accidentibus consequentibus formam corporis; cuius opinionem nunc in hoc examinare nolo, in hoc tamen illum puto male sentire, quod putet in omni significatione Galenum naturę nomen hic intelligere: nam in communi natura illa omnia reuera sunt cognoscenda, in particulari vero nequaquam omnia C faciunt differentiam, sed id quod particulare est: nam forma, & materia communis, non mutant curationem in particularibus, quippe cum eadem hæc sint in omnibus; nec etiam recipio eorum opinionē vt Acακιæ, qui naturam sumi nolunt pro temperatura, nam medendi Methodus, & exercitatio in particularibus præcepta debent habere, quæ conueniāt omnibus morbis, & non solum illis qui sunt positi in ipsa temperatura. Quare per communem naturam intelligemus ea quę omnibus nominibus sunt communia, per particularem uero intelligemus, nō solum id quod est insitū à primis principijs, sed & id quod est acquisitum rōne ætatis, vel victus, aut etiam casu, siue illud sanum sit & moderatum, siue etiam morbosum effectum, ita tamen vt amplius D immutari non possit; adeo ut in naturam transierit, quilibet enim ad id quod est illi insitum siue à natura, siue casu, in curatione reduci debet: claudus enim & gibbosus si quid in illis vitijs est innouatum, ad rectam figuram sed ad eam quæ præerat gibbositatem & claudicationem reuocandū est. Propriam ergo temperiem, propriā structuram, propriam ut ita dicam proprietatem, propria accidentia & denique id quod est proprium singulis debet præscire Medicus, ut rectè possit curare; idem ergo est hoc loco propria cuiusque natura, quod est iam secundum illorum naturam siue propriū singulis hominibus, omnes enim ad suam naturam & ad id quod secundum naturam & proprium ipsis est cum a morbo ad sanitatem perducentur, redigi debent.
E

Non tamen propriam singulorum naturam vt communem scribere possumus.

POsteaquā dixit author naturam hominum quandam esse communem, aliam esse propriam, & vtranq; cognoscendam esse à medico; docet nunc quomodo illę naturæ inter se differant; & dicit hanc differentiam esse, quòd vniuersalis natura scribi possit, particularis autem non possit.

Deinde

Deinde, quod particularis natura veniat ad opus, vniuersalis autem nequaquã, sed solum maneat in scriptis, homo enim in vniuersali non curatur, sed indiuiduus quilibet homo, de vniuersali tamen homine pręcepta traduntur non de particulari: est enim ars & scientia vniuersalium, operatio verò, & sensus particularium. Quod uero inquit propriam cuiusque naturam scribi non posse, duplicem habet intellectum, scilicet, quod omnium particularium natura scribi non possit, vel quod vnius hominis natura non possit scribi, alij interpretes intelligunt in prima significatione, ego vero in vtraque: nam omnium particularium hominum natura, quæ in singulis euariat, nequit litteris mandari, nec cogitatione cõprehendi, habet tamẽ etiam suas difficultates particularis vnius natura, sed non in enumeratione singularum affectionum, possumus enim illius temperiem humores, qualitates omnes quæ in eo sunt, excremẽta, mores, actiones, & denique quicquid in eo reperitur recensere, hæc enim non sunt infinita, nec etiam multa.

Quid ergo est, quod non potest in ea natura scribi? Quantitas profectò singularum affectionum, ea enim ignoratur, & propterea scribi non potest, nemo enim est qui possit certos gradus constituere in eo quod in singulis est moderatum, vel immoderatum, Quis enim est qui possit cognoscere, & re vera asserere, aliquem hominem exquisitissimè esse temperatum, vel ab eo quod est exquisitissimum recedere per integrum gradum, vel plus, vel minus in calore, frigore, animi affectionibus, & denique in alia quacunque affectione; Scribi etiam non possunt mutationes quæ quotidie fiunt in vno corpore, quia minimo quoque momento per animi passiones, cibum, potum, somnum, vigiliam excrementorum retẽtionem, & emissionem, aeris contactum mutantur nostra corpora, quæ nisi Medicus perpetuò adhæreat vni homini, non potest eas mutationes deprehendere; ob quantitatem ergo affectionum, & subitas in singulis mutationes, propria hominum natura intelligi, & scribi non potest; Ac quod vera sit hęc interpretatio, ostendit postea Galenus cum dicit, circa quantitatem, & occasionem remediorum plurimos Medicos aberrare, & hæc in singulis euariare, quoniam ea à quibus quantitas remediorum, & occasio sumuntur, sunt quæ faciunt vt propria hominum natura scribi non possit.

Sed opposito se habent modo scripta & opera, tum in alijs plurimis, & maximè in prædictis.

HAnc sententiam ita interpretatur Acakias, vt dicat ordinem diuersum esse inter ea quæ scribuntur, & ea quæ fiunt in medicina, scribi enim vniuersalia, circa particularia verò fieri curationem. Verùm author hic non agit de ordine, & in eo quod dicit, nulla est oppositio in ordine, nec illa inter se hoc modo comparat, sed in hoc, qđ vniuersalia scribi possint, particularia verò nequaquam ppea dicit ὑπεναντίως .i. contrarię, siue cõtrario modo illa se habere, & non contrario ordine: nam quod ad ordinem attinet, eum sequimur ordinem in curatione, quem docuimus scribendo, vel loquẽdo: siquidem, vniuersalis Methodus docet, à causis remotioribus, siue antecedentibus esse incipiendũ; deinde, perueniendum ad propinquiores; & tandem ad coniunctas. Idem obseruamus in medendo, & curando singulos morbos, vnde nescio quomodo velit id primum esse in medendo, quod inuentum est A vltimum in docendo: nam id solum verum est in resolutione, quod scilicet incipiẽdum sit ab eo quod vltimò est inuentum per resolutionem; sed hoc commune est, tum vniuersali tractationi, tum operationi: differunt solum, quod in vniuersali tractatione resoluantur vniuersalia, & eadem postea tractentur; in operatione vero resoluantur particularia, & eadẽ postea veniant in opus, qui enim docet (vt exemplis res patefiat) dicet febrem putridam nasci ex putredine hanc vero ex prohibita transpiratione, hanc rursus ex obstructione internorum meatuum, vel densitate exteriorum. De densitate ergò & obstructione aget primum, & docebit quibus remedijs tolli possint, postea de prohibita transpiratione, tertio loco, de putredine, vltimo remedia docebit ipsius febris B vt putrida est. Sic Medicus qui operatur, febrem putridam qua laborat Socrates, resoluet in propriã putredinem, & eam in suam prohibitam transpirationem, & hanc rursus in obstructionem, & densitatem, & causas quæ has pariunt, demum, curationem auspicabitur ab ijs quæ vltimo loco sunt inuenta. Vbi ergò vtimur resolutione, idem obseruat rationalis Medicus in particularibus, quod facit cum docet in vniuersalibus. Sic si à compositione ordiatur, idest sequatur ordinem compositiuum, semper exordietur, & docendo, & medendo à simplicioribus, & remotioribus; Quid ergo iste bonus vir dicit, nos contrario ordine curare morbos quàm doceamus illorum curationes? Quod si illius exempla sequamur, oporteret à particularibus venire ad C vniuersalia medendo, si modo docendo ab vniuersalibus accedimus ad particularia, isti enim sunt ordines oppositi, at nullus in particularibus operationibus incipit à particulari, & vadit ad vniuersale, sed semper versatur circa particularia, & particulares causas. Maneat ergo nostra interpretatio, quod contrario .i. opposito modo se habeant scripta, & opera, eò quod scribamus vniuersalia, & ea scribi possint, opera verò ipsa, & quæ tractantur in operatione non possint scribi: qui enim docet, præceptum certum præcipit, quod remedia debeant exhiberi æqualia morbis, & illorum causis; & quòd ex magnitudine recessus à naturali statu cognoscatur quantitas morbi, & causarum morbi; sed qui medetur, istum recessum, & istam quantitatem cer- D tam non potest dignoscere, quare nequit certam etiam quantitatem remediorum accommodare ęgrotis: accidit enim in hac diuersitate, vt vniuersitate propositio, qua vtitur qui docet, sit vera, particularis vero semper dubia, vt patet in hoc Syllogismo. Omnis excessus per æqualia remedia est curandus; at hic excessus est æqualis huic remedio, ergo per hoc remedium curandus, vbi apparet vniuersalis maior propositio certissima, & verissima, minor vero incerta est, & dubia, nec probari potest. Quis enim asserere potest febrem ardentem, qua laborat Socrates recedere per certissimum gradum à naturali statu?

E *Postulasti enim à nobis, vt tibi remediorum quandam vniuersalem Methodum designarem.*

POsteaquam docuit author noster quæ sint prę cognoscenda ab eo qui velit vel docere, uel exercere curandi rationem, & quomodo differat operatio circa particularia à doctrina uniuersalium, accedit ad suum institutum, & illud proponit, quod est, uelle Methodum medendi in gratiam Glauconis designare, siue circumscribere id enim verbũ ὑπογράψασθαι significat.

Methodi

Methodi nomen (vt alibi ostendimus) frequenter vsurpatur a Galeno, & interim non docetur ab eo quid significet, & quanta sit illius vis, quam tantope re vbique laudat de qua re nos egimus abundè in Cõmentario primo in Artem Medicinalem, vbi docuimus, nihil aliud esse Methodum, quàm viam certã, siue rationem aliquid tractandi, vt docendi, discendi. Quæ propterea compendium à quibusdam dicitur: quæ enim tractãtur cum ratione, sunt compẽdiosa, quippè cum ratio omnia superflua censeret, & nihil necessarium omittat; docet autem cum Methodo secundum Galenum qui primum nomina explicat de quibus est acturus, deinde definit singula, postea diuidit si multas habet partes, postremo vniuscuiusque partis proprietatem explicat. Sed nos illic etiam ostendimus, eum qui rectè docet, non solum hæc debere obseruare, sed etiam causas rerũ explicare, & effectus docere. Videndum præterea est, quid sit probandum, quid verò non, quibus præterea instrumentis vtendum sit ad singula probãda, & non solum diuidere, sed resoluere, componere, in ducere, syllogizare, & alijs instrumentis vti debeamus; aliquando disputandum contra alios, aliquando ab ipsa tractatione auspicandum, denique qui Methodo docere vult, Arist. imitetur optimum docendi magistrum.

Perficitur autem ea qualitate, quantitate vniuscuiusque remedij, & modo, vsus illorum & omnium istorum difficillima cognita occasione.

PRoposuit suum institutum, quod est, velle Methodum medendi describere; nunc vero docet quibus constet ea Methodus, & dicit eam constare quattuor, nempè, qualitate, quantitate, vtendi modo, ac occasione remediorum. Tenebit ergò eam Methodum, qui sciet in singulis affectibus morbosis inuenire qualitatem, quantitatem, modum remediorum, & simul intelliget quo tempore illa sint exhibenda. Quod an verum sit, & sufficiens, postea expendemus: nunc autem obiter admoneo, Acakiam non interpretari locum Galeni, hic enim dicit Methodum constare ex quattuor prædictis, ille verò dicit eam docere debere, quid primum, quid secundum, quid deinceps, quid cum quo, quid sine quo fieri debeat. Sed vt ad Galenũ redeamus, Methodus medendi non solum debet cõprehendere illa quattuor in medicamentorum vsu, sed plura alia, ut alibi etiam docuimus; primum enim debet medicus qui Methodum curandi tenet, scire, an illi aliquid sit agendum circa corpus ægrotum, sola enim natura aliquando morbis medetur, aliquando etiam opera Medici requiritur, non semper, sed tunc solum, cum natura ab opere quiescit, aut illa debiliter agit, ut Hippocr. in eo Aphorismo significauit: Quæ iudicantur & iudicata sunt integrè, neq; mouere, neq; nouare oportet. Vbi verò nouit Medicus aliquid ipsi esse agẽdũ quærere dẽt quid agendũ sit, an scilicet nutriendum, vel euacuandũ, vel refrigerandum, aut aliquid aliud faciendum; Tertio loco insurgit intentio de quantitate actionis, quã tum scilicet illi agendum sit, multum ne an parum agendum sit. Sunt etiam in operatione qualitates quædam operandi, quales sunt, an cito vel tarde, cum dolore vel voluptate, cum securitate vel periculo, leuiter vel cum asperitate agendum sit. Et quidem malè Montanus dicit per qualitatem intelligi, quid agendum, longè enim defert secundus scopus ab hoc. Modum postea obseruare debemus, qui scilicet comprehendit (vt alibi ostendimus) an confertim & simul agendum sit, vel per vires, & eas quidem, vel æquales, vel inæquales. Succedit scopus qui tempus & occasionem agendi præscribit, quo scilicet tempore sit agendum. Alius est scopus qui locum corpore ad agendum accommodatum notat, in quo scilicet lòco agere oporteat, vel in vniuerso corpore, vel in pluribus partibus, vel in vna, & in quibus, & in qua, nec hic scopus continetur in modo agendi, sunt enim natura inter se distincti contra Montanum. At vbi plura sunt facienda, necesse est ordinem constituere, vt sciamus quid primo loco, quid secundo, & quid deinceps facere oporteat; quare ordo vnum est ex his quibus perficitur Methodus, non autem est id ex quo alia nascuntur, vt Acakias tradit; non enim vniuersalis & omnis Methodus debet proponere quid primum, & quid secundum, & quid deinceps fieri oporteat: nam ubi vnum solam est agendum, frustra quærimus ordinem in reliquis. Cæterum, ut in actionibus ipsis hi scopi sunt necessarij, ita in ipsis remedijs & reliqua materia medica scopi quidam sunt obseruandi: nam videndum est an utendum sit medicamento, vel victu, etsi medicamento vtendum sit, inuestigandum est, quo sit utendum, an vacuante, vel alterante, vel alio quod sit alterius generis. Inuento genere remedij, qualitas quærenda in eo est, an scilicet illud debeat esse calidum, vel frigidum actu, vel potentia, durum vel molle, solidum vel liquidum, viscosum vel friabile, dulce vel amarum; & denique videndum est, quęnam qualitates aptiores sint in medicamento quo uti debemus.

Qualitatibus verò inuentis, spectandum est quãtum ab eo medicamento sit exhibendum, idest in quanta mole, & in quot gradibus, ut si potio sit exhibenda confecta ex rhabarbaro, expendere oportet quot dracmę ex eo propinandæ, & quanta debeat esse potio. Sequitur deinceps vt videamus, an debeat totum illud exhiberi vna vice, vel in plures diuidi, quod est modum notare in quantitate; vbi verò in loco possumus extare, ob locorum diuersitatẽ, designare debemus locum cui remedia sunt applicanda, plurimum enim refert in vsu phlebotomiæ, an sanguinem mittas ex brachio, vel ex pede, aut ex vna, vel alia vena brachij, vel pedis; Sic intelligere oportet in quo tempore medicamentum purgans, vel alterans, uel aliud faciens sit exhibendum, ut etiam notare oportet, ubi plura auxilia sunt necessaria, quæ primo loco, quæ & quid postea adhibendum sit. Hæc omnia & non solum illa quattuor sunt tenenda & distinguenda, ab eo, qui medendi methodum scribere uult, uiaque præterea est indicanda & ratio, qua duce possimus omnes eos scopos consequi: si quid enim prætermittatur, maximi fient in medendo errores, ut satis quilibet intelligere potest. Sed hæc paulo postea commodiore loco prosequemur.

Et occasione horum omnium cognitu difficillima, circa quam, vtpote admodum præcipitem quemadmodum & hoc docet omnium nostrorũ bonorũ author Hippocrates, falli sæpè vides non solum vulgares, sed etiam optimos Medicos.

POstulat locus hic, ut doceamus quid sit Occasio, quotuplex, a quibus indicetur, permittatur, contraindicetur, an omnis præterea occasio sit difficilis cognitu, an quædam solum, & cur

A cur talis sit, & an idem sit occasionem esse difficilem cognitu, & difficilis apprehensionis, sine quod sit momentanea, & quæ scribi possit, & quæ non, & quæ hoc habeat incommodū, & quam ob causam. Est porrò occasio nihil aliud, quam tempus aptum ad aliquid agendum, ut Galenus in libro de optima secta scribit, quo loco etiam docet duplicem esse occasionem, uniuersalem unam, quæ longum quoddam tempus totum aptum ad agendum continet; particularem aliam, quæ momentum illud temporis in quo iam aliquid agimus, significat. De illa scripti sunt Aphorismi, Concocta medicari; & ille, In acutis passionibus raro, & in principijs purgandum. Item, in principijs si quid uidetur mouendum, moue. Qui Aphorismi longum temporis spacium proponunt aptum ad mouendum & euacuandum; & ea quidem occasio non est momentanea & præceps ut particularis. Indicat autem occasionem præsentia eius quod postulat esse agendum, & absentia eius quod impedire potest: quare remediorum occasionem indicabit præsentia morborum & causarum ipsorum, ac ubi uires nihil patiuntur à remedijs, ut in alteratione, tunc est tempus aptum ad usum remediorum, semper cum adest morbus, aut causæ illius quæ proprium exigunt remedium. In remedijs uero euacuantibus, si uires debiles non sunt, tunc est tempus euacuationi aptum, quando plenitudo nocet, non enim uires ipsæ ualidæ indicant euacuationem (ut malè sentit Acaxias) qui dicit ideo nos euacuare in principio, & declinatione, quod tunc uires sint ualidæ, in statu autem minimè, quia tunc uires sunt debiles: nam ut Galenus in libro de optima secta argumentatur, si ex robore uirium sumeretur indicatio euacuandi; sani potius quam ægri euacuandi essent, ut qui semper ualidiores sint, non autem euacuantur, quia non adest id, quod euacuationem postulat. Quod si euacuatio non fit in statu, ratio est quod non adsit tunc plenitudo, quæ requirat aliquam euacuationem, si omnia rectè sunt facta in prioribus temporibus morbi, nam plenitudo æqualis per sanguinis missionem iam est sublata, plenitudo uerò quæ postulat purgationem, non adest in statu, aut si adest, contraindicat cruditas: nondū enim est absoluta quam requirit purgatio, non ergo tunc abstinemus à purgatione, quod uires sint debiles, nam in longis morbis & in quartana facilè ferre possunt purgationem; quia igitur non adest, aut si adest, est cum contraindicante id quod purgationē indicat, propterea tunc non purgamus.

Scribi occasionem posse (De hoc nunc agam à quo alia ferè omnia pendent) inquit Galenus scopos quosdam posse assignari, à quibus sumatur, & eos posse vsque ad minimas species prosequi docendo, non posse autem scribi, est non posse scopos eos prosequi vsque ad ultimas differentias, potest enim morborū genera, differentias, & etiam causarum illarum genera, & differentias omnium virium, à quibus sumitur occasio vniuersalis, quispiam enarrare, & propterea vniuersalis occasio scribi & cognosci potest. Quum verò particularis occasio sumatur ab illis quidem quæ eam indicant, sed multa concurrant, quæ illam tardare vel anticipare possunt & denique locū ipsi commodum prębent, vt sunt pręsentes, præteriti & futuri, siue instantes affectus, necnon remedia pręterita & mox exhibenda; hæc reddunt cognitu difficilem occasionem, quoniam hæc in singulis casibus euariant, & propterea de illis non possunt tradi præcepta, & sine pręceptis non fit cognitio discursiua vt hæc, esto quod aliquis laboret semitertiana febre, in qua febris est continua & in vno die accessio tertianæ, & quotidianæ, i alio vero accessio tertianæ solum, pariat hæc febris syncopem, adueniente que accessione soporem, postea superueniant sudores, & instet interim noua accessio, aluus sit astricta, sit sanguinis multitudo, æger habeat hanc proprietatem, quod non possit ferre sanguinis missionē, nisi prius cibetur, in hoc casu varijs est opus remedijs, clisteri, sanguinis missione, absterfione sudoris, cibo, potu, extrinsecus & intrinsecus roborantibus cor, quis non videt considerandos esse pręsentes, præteritos, & futuros affectus, proprietatem ægri, remedia prius exhibita, & post exhibenda, ut commodus detur locus ei auxilio, quoduis in tempore oportuno adhibere? & in his casibus acutis & complicatis ancipites redduntur sæpè Medici, in quo tempore singula fieri possint, in alijs uero B facilioribus, & simplicioribus morbis, nec particularis ipsa occasio præceps est, aut cognitu difficilis, propterea etiam Galenus in lib. de sanit. tuenda scribit occasionem non esse momentaneam in sanis, & ego addo, nec in morbis longis, nec in omnibus acutis, sed solum in acutissimis, & complicatis, & id non pendet, vel nascitur, vt ille scribit in Comment. 1. Aphoris. ob subiecti facilem transmutationem, quia vnum, & idem est subiectum sanitatis & morbi, in quo semper occasio non est præceps: sed hoc fit ob causas, quæ subiectum ipsum afficiunt, quæ enim magnas, & subitas in illo faciunt mutationes, illæ subiectum ita afficiunt, vt in singulis ferè momentis mutanda sint auxilia, quia mutatur corporis status, non est autem in omnibus idem difficilè cognitu, & difficile apprehensione: nam quantitas est difficilis cognitionis, & non apprehensionis, C occasio verò vtranque habet difficultatem: nam difficilè cognosci potest, quoniam in singulis euariat, (vt diximus) ob diuersas proprietates, diuersum numerum remediorum, & affectionum. Quare difficilis est cognitionis non solum in omnibus particularib. sed etiam sæpè in vno solo, cum prædictæ quæ indicant, & contraindicant occasionem alicuius remedij, in uno quotidie etiam sæpè euariant; Difficilis ergò est cognitu, quia non possunt præcepta de ea tradi certa, difficilis verò est apprehensionis, ob magnas, multas, & subitas mutationes, quæ in nobis fiunt. Sed hæc satis de occasione, quædam enim adhuc postea cogemur de ea dicere.

D

Quinetiam quòd difficile sit quantitatem exactè accommodare viribus, idem scripsit.

Docuit difficile esse cognoscere, & apprehendere occasionem remediorum nunc vero docet difficultatem, quæ nascitur in adhibenda quantitate remediorum, & dicit difficile esse illam exactè accommodatæ facultatibus, siue virib. nostri corporis, nec interim docet vnde nascatur hęc difficultas: nam alibi scribit quantitatem remediorum certam esse, quandoquidem per gradus distincta sunt medicamenta alterantia, & per certa pondera, certasque mensuras purgantia, & alia quæcūque. E Prætereà, certum hoc est præceptum, tantum debere intendi medicamentorum vim & quantitatem, quantus est affectus ipsius lapsus, & recessus à naturali statu. Quam ob rem per se quantitas auxiliorum non est, nec incerta, nec dubia, sed ratione quantitatis affectionum à qua ea sumitur: nemo. n. est qui possit asserere certos esse gradus recessus morborum, & causarum ipsorum; hoc solum possumus dicere quod magnus aut paruus sit huiusmodi recessus, sed in eo paruo, & magno plurimæ sunt differentiæ, quas sola coniectura possumus assequi, &

quia

quia coniecturalis est talis excessus, redditur quoque coniecturalis ipsa quantitas auxiliorum quæ inde sumitur: nam quod scribit Galenus quantitatem remediorum accommodandam esse pro ratione quantitatis virium, non ita intelligendum est, quasi uirium quantitas indicet remediorum quantitatem, sic enim (ut ipse scribit in libro de optima secta) sanis conuenirent medicamenta, & illa quidem ualidiora quàm ægris, utpotè qui uires obtineant ualidiores: sed uires ueniunt in considerationem in usu medicamentorum, ut contraindicantia, uel permittentia; vbi enim illæ ualidæ subsunt, permittunt intendi remedia quantum ipse affectus desiderat, ubi uero debiles sunt, pro ratione debilitatis moderantur quantitatem remediorum, aut prorsus eam impediunt.

Cum igitur ad rectam curationem plurimum conferre tum occasionem, tum quantitatem remediorum constet; sint autem hæc singulis ægrotis propria, nihil verò quod proprium sit, verbis explicari possit, hac ratione quod commune est scribere cogimur, tametsi id vsu sit secundum.

Concludit quid possit præstare in gratiã Glauconis, qui quærebat à Galeno medendi rationem. Conclusio autem hæc est; quod non possit scribere nisi quod est commune, ex quo quidem poterit iuuari ad rectè medendum, quantũ homo humanis uiribus potest consequi, non tamen fieri potest, ut ex hoc omnia consequetur, quæ ad rectè medendum conferunt: nam medicina stat quidem in uniuersalibus, sed Medicus necessario descendit ad particularia. quæ (vt inquit) non possunt uerbis explicari: Quod autem ueniendum sit ad particularia certum est, quia Medicus, (ut inquit Aristoteles, & ipse Galenus) non curat hominem in uniuersali, sed Socratem, Platonem: particularia autẽ sunt in singulis propria, & quod proprium est, non potest uerbis explicari. Hæc sententia multa habet difficilia, quæ sigillatim sunt explicanda. Illud autẽ facile est intelligere, quod plurimum conferat ad curationem occasio, & quantitas remediorum: nã ex illis, ut antea docuit, partim constat Methodus medendi. Quod autem hæc sint singulis propria, difficilius est intelligere, illud tamen ex hoc patet, quod nunquam sit repentè plures homines eodem tempore laborantes, uel diuersis, uel eodem morbo, uel eundemmet hominem affectum in diuersis temporibus, qui æqualiter laboret, semper enim in eo quod est magis & minus, differentia aliqua reperietur; propterea semper erit differentia pro magis, & minus in quantitate remediorum. Fit ergo propria semper singulis remediorum quantitas, ob hanc rationem.

Occasio quoque cum sumatur à præsentia eius, quod postulat remedium, & absentia eius quod illud potest impedire, uel tardare, aut anticipare, uarietur autem quod postulat auxilium in morbis acutis (in quibus potissimum dicitur occasio præceps, & difficilis) singulis ferè momentis, quæ uero possunt tẽpus illud accommodatum quod requirit præsentia affectionum impedire, uel tardare aut anticipare, sint remedia quæ præcesserunt & futura, necnon præteriti, & futuri effectus, necnon proprietates ægrotantium, quæ cogunt tardari, uel anticipari auxilia, uariant autem hæc in singulis ægrotis, & in uno & eodem ęgrotante semper in diuersis, & similibus morbis, ratio conuincit ipsam quoque occasionem singulis esse propriam; Cæterum, illud difficilius est intelligere, quod dicit nihil proprium posse uerbis explicari: nam primum difficilè est intelligere quid intelligat per proprium, an scilicet intelligendum sit de proprio in una specie, uel in omnibus indiuiduis illius speciei, uel proprium in unoquoque indiuiduo: nam proprium in una specie scribi potest, cum idem sit in omnibus, vt risibile in homine, quod cum non intendatur, nec remittatur, nec ut dixi aliquam habent differentiam, facilè explicari potest, ut verbi gratia, quod risibile sit proprium hominis, proprium uero in omnibus indiuiduis unius speciei, non potest scribi, quia infinita sunt indiuidua quę habent singula aliquid proprium, imò multa quibus inter se differunt: proprium uero in unoquoque indiuiduo de quo maximè intelligendus est locus Galeni, non potest pariter scribi, non quod numero incerto contineatur, possunt enim, & facilè notari, & scribi proprietates omnes, quæ in uno, & eodem sunt homine; sed quia omnes affectiones quæ in uno sunt, fiunt propriæ illi propter quantitatem earũ quæ non potest exactè cognosci, quare nec scribi, exactissima autẽ cognitio est, quę per gradus certos cognosci, & exprimi potest: nam si quis est iracundus, uel simo naso, calidę temperaturæ, uel aliquid aliud habet sibi proprium, illud non potest cognosci, quantum exactè excedat, quare nec etiam exactè scribi potest: propterea errat Acakias, qui qualitatem etiam remediorum singulis propriam esse dicit, nam qualitas ea sumitur à qualitate affectus quo laborat æger, ea autem communis est multis, ut febris calidus affectus, sic & frigidum remedium commune multis est, & non proprium uni; quod uerè facit proprietatem sani, est ipsa quantitas affectionis, & remediorum, quę in uno etiam solo non potest explicari: ergo propter quantitatem affectionum fit proprium in singulis, fortè aliquid habet in hoc etiam mobilitas affectionum, & aliarum rerũ à quibus diximus sumi occasionem, nam ob illas etiam uidetur fieri proprium. Dixit autem nihil proprium posse explicari, quod intelligendum est, exactè, ita, ut omnis differentia, quę est in quantitate possit explicari. Videndum autem est, an etiam quod difficile potest explicari, idem difficilè possit apprehẽdi, & utrunque difficilè cognoscatur. Certè difficilis explicatio nascitur, quia difficilis est cognitio: nã verba, & conceptus non desunt hominibus in rebus quarum natura patet, cognoscique potest, non est autem idem difficilè posse cognosci, & difficilè posse apprehendi: nam quantitas affectionum, & remediorum difficilè quidem potest cognosci, non tamẽ difficile apprehenditur; occasio uero utranque habet difficultatem, nam difficile cognoscitur, quia non possunt præcepta dari omnibus communia, quoniã in singulis particularibus, in omnibus morbis, diebus, & horis ferè uariant quę limitant occasionem; difficile uerò apprehenditur ob magnas, & frequentes mutationes, quę fiunt in nobis, & illę faciunt, ut minimo momento mutetur corporis status, mutetur que ob id eodem modo occasio. Porro, in hac difficultate, quam nobis pariunt, quæ in singulis sũt propria, ne penitus ad medendum ignarus sit Medicus, & fiat similis empirico, qui diuersis eadem remedia semper admouet, in ijsdem generibus morborum, cogimur contemplari quod commune est, ex eo enim deueniemus quantum fieri potest in cognitionem omnium, & singulorum particularium est autem usu secundum commune quod scribitur, quoniam non ipsum est commune, quod uenit in usum,

tisum, idest ad opus, sed quod est proprium, & singulare; uel quod utilitas in medendo respiciat particularia, illorum.n.causa quærimus medendi rõem.

Plerũque enim ægrotos quosdam inuisimus, quibus cum antea, dum sani essent, versati non fuimus; proinde quem colorem, quam corporis habitudinem, quem natiuum calorem, arteriarumque motum antè habuerint, ignoramus; quæ si ante perspecta nobis fuissent, morbi vtique magnitudinem probè indicare potuissemus, cuiusque enim morbi magnitudo tanta est quantum à naturali statu recedit, quantum vero recedat, solus is nouit, qui naturalem habitum tenuerit adamussim. Quod cum in illis ipsis ignoremus, ne omnino hæsitemus, ad id quod commune est, confugimus.

REddit rationẽ cur vniuersalia sint scribenda, quam ipse satis declarat, quoniam enim mederi non possumus nisi particularibus, & illorũ propriam naturam non possumus cognoscere exactè, etiamsi perpetuo versemur cũ vno hoïe, & multo minus eam possimus assequi cogimur in tota hominum multitudine, quam non nouimus, profectò primò contemplari quod est vniuersale, & & in omnibus commune secũdum naturam, ex quo postea veniemus in cognitionem particularis cuiuscunque naturæ; nam quod commune est spargitur in omnia singularia, quæ sub vniuersali continentur, vt enim humanitas, idest forma hominis telucet in singulis hominibus, sic figuræ corporis, calores, temperaturę, magnitudines, animi affectiones, eędem, & denique quicquid est secundum naturam spargitur in multos, & sexus masculinus ad omnes mares pertinet, fęmininus ad fęminas, atque eo communi intellecto per sanitatem, & naturalem constitutioné, iam laborante homine intelligimus quantum quilibet à sua natura communi recedat; particularem vero naturam, de qua hic non agit, intelligimus partim quoque hac ratione, sed multo magis ex præcognitione ipsius. Qd verò scribit nos posse probè iudicare de morbi magnitudine, si antè perspecta nobis fuissent, quæ naturalia in nobis sunt, nõ est ita intelligendum, quasi exactum sit hoc iuditium, quippè, cum, (vt antea ostendimus) nemo exactè tenere possit affectuum quantitatem, siue illi secundum naturã, aut præter naturam fuerint, sed satis est, si hoc fiat, (vt ipse inquit) ἱκανῶ idest sufficienter; Docet autem rationem cur hoc fiat sufficiens iuditium, quoniam, inquit, tanta est morbi magnitudo, quantus est receessus à naturali statu; ex quo apparet, eam proprietatem quam dicit non posse scribi, & parit tãtas difficultates in medendo, quæque facit ut vniuersalia sint scribenda, totam nasci non ex occasione nec ex alijs scopis, sed solum ex quantitate, quando quidem in toto filo orationis semper agit de quantitate, alijs omnibus prætermissis. Cæterùm, morbi magnitudo de qua hic agit, comprehendit omnes alias magnitudines, quarum alibi mentionem facit: nam morbi qui dicuntur magni, eo quod in genere morborum tales sint, quales sunt qui dicuntur vehementes siue acuti, necnon qui magni dicuntur magnique uocantur, eo quod inuadant partes nobiles; vel quod sint maligni, habent hanc comunem naturam quod inter alios morbos distrahant plurimũ laborantem a suo naturali statu, adeò, ut idem etiam sit morbum esse magnum in hac significatione, cum eo, qui periculosus dicitur: periculum enim nascitur in morbis ex recessu à naturali statu. Quod verò rursus scribit, eum solum iudicare posse quantum recedat quispiam à naturali statu, qui naturalem habitum qui sanitatis tempore fuerit, ad amussim præcognouerit, ita quoque intelligendũ est non quod possit adamussim & perfectè naturalis ille status præsciri, sed quod id fiat quantum humanum ingenium concipere potest.

Atque in hoc artis peritus imperito plus non nihil habet, atque hoc ipsum plus Hippocrates quidem omnium quos nouimus primus, litteris mandauit, qui autem post hunc fuerunt eiusque scripta intellexerunt, fusius sunt interpretati, inter quos fuit Mnesitheus Atheniensis vir cum in omnibus alijs quæ ad artem pertinent, non mediocriter eruditus, tum in exercenda arte quantum methodo consequi possumus, nulli peritia secundus.

CVm dixisset necessario esse scribenda communia, quãdo alioqui ignoramus particulares naturas, ex quibus particularia remedia sumuntur, docet non vsum huius communis naturæ si scribatur & intelligatur; facit autem hæc cognitio differre medicum qui artem habet, ab eo qui non habet: nam qui artem habet, discurrere potest, ex vniuersali nempè elicere particularia, & in illorum cognitionem venire: Empiricus vero & imperitus Medicus, cum ignoret vniuersale, nequit differentiam quæ est in particularibus cognoscere: & propterea vt videmus huiusmodi Medici eadẽ remedia in eadem quantitate exhibent omnibus qui eodem morbo laborant, magno mortalium omnium malo qñquidẽ idem morbus non est æqualis in omnibus, quare nec æqualia debent esse auxilia. Habet ergò artifex non aliquid solum plus, vt Galenus scribit, sed multum sanè, & totum, quippè cum uniuersalis cognitio scientiam in nobis pariat, quæ nos tandem deducit in cognitionem particularium; primus igitur Hippocrates cępit disputare in libro de Natura humana, de communi ea natura, & alibi passim per diuisiones eam accomodauit particularibus; hũc postea Plato, Aristoteles & Theophrastus, & alij plurimi excellentissimi Philosophi sunt sequuti, & inter Medicos hic etiam Mnesitheus Atheniensis, quem tantopere hic laudat Galenus.

Hic Mnesitheus à primis summisque generibus auspicatus, ea in alia item genera, species, & differentias secanda esse censuit: hæc denuò in alia similiter: quæ rursus eodem modo distribuerentur, dum ad aliquam talem descenderemus speciem, quæ diuisa in vnum numero ac indiuiduum desineret. Mihi verò satis est tibi sententiam meam breuibus explicuisse: nam ridiculus forem, si te tua docerem, tamquam ea pridem ex Platone non didiceris. De hac re igitur meminimus, non ut te diuidẽdi rationẽ doceremus

ceremus, sed quod ad ea quæ post dicentur, omnia, non inutilem fore speraremus, quodque aliter tibi causas, ob quas medicorum plurimos passim errare contigit efflagitanti non alia via melius indicare possemus: etenim quicquid tum in alijs sectis, tum à multis Medicis in morborum curationibus delinquitur, primam id maximamq; causam habet uitiosã diuisionem. Quidam enim in primis summisque generibus statim subsistunt, solis indicationibus, quæ ab illis desumuntur, contenti; quidam quadamtenus diuidendo processerunt, sed ad diuisionis metam non peruenerunt; multi autem perperam diuiserunt.

CVm consideratio vniuersalium plurimum conferat ad rectè medendum, docet nunc quomodo hoc fiat ex Mnesithei authoritate & præceptis, qui docet primum esse summa genera affectionum de quibus agimus, siue illę secundũ naturam, siue præter naturam, sit diligenter cognoscenda; deinde illa diuidenda esse per differentias in suas species, donec perueniamus ad vltimas species, & commodas. Prętereà, sumendas esse differentias, idest oppositas, & proprias, ex hac enim diuidendi optima ratione, & consideratione singularum specierum quę per diuisionem fuerunt inuentę tandem perueniri in cognitionem communis & particularis naturæ, & euitari magnos errores, qui in medicina fiunt & nascuntur, potissimum ex malis diuisionibus. Docet autem obiter tribus modis fieri malas diuisiones. Primus autem modus est, quando diuiduntur solum summa genera, & non attingimus aliquas illorum species; vt, si quis diceret; rerũ aliæ sunt substantiæ, aliæ sunt accidentia; vel affectuum nostri corpori quidam sunt secundum naturam, alij præter naturam.

Secundus errandi modus est, qui fit cum attingimus aliquot species, non tamen peruenimus ad infimas; vt si quis diuideret affectus præter naturam in morbos, causas morborum, & Symptomata, & postea nullas alias, aut certè non omnes faceret diuisiones morborum, causarũ, & ipsorum Symptomata.

Tertio modo committitur error, inquit, si perperam fiunt diuisiones, non tamen docet qua ratione hoc fiat perperam, fit autem hoc si differentiæ sumãtur impropriæ, vel non oppositę. Impropriæ sunt differentiæ si quis dicat, febres quædam salsæ, aliæ dulces, non sunt oppositę si quis dicat febres quędam cõtinuæ, aliæ vehementes. Hęc ex Logicis sunt petenda, quare ad ea quæ sunt nostræ facultati propria accedendum.

At quisquis omnia quæ secundum, & præter naturam sunt, ad hanc viam, & rationem reuocauerit, & ex omnibus ijs quæ per diuisionem inuẽta sunt integras desumpserit indicationes: solus is quantum per humanas vires licet, medendo non errauerit, notos quidem alijs melius, ignotos verò quam fieri poterit maximè secundum illos curauerit.

A DOcuit vniuersalia esse consideranda, & illa accommodari particularibus, descendendo per aptas diuisiones, vsque ad infimas species. Nunc docet non sufficere has diuisiones, sed ab ijs quæ sunt diuisa sumendas esse indicationes veras, quæ (inquit) faciunt, vt quantum humanæ vires patiantur, nunquam medendo erraré possimus; non tamen docet quid per istas indicationes consequamur; dico autem, nos assequi scopos illos suos, & eos quos nos addidimus, ex quibus constat Methodus medendi: nam mederi Methodo, nihil aliud profectò est, quam intelligere cum certa aliqua ratione an agendum, quid, quantum, quomodo, qualiter, quo tempore, in quo loco, quo ordine, & reliqua quæ superius annotauimus consideranda esse in operationibus nostris. B Tangit ergò hic instrumẽta per quę possumus scopos prædictos assequi, adeo, vt Methodus medendi re vera nihil aliud contineat, quàm duo, scoporum enumerationem, & ea per quæ scopos illos assequimur. Dicit autem illa instrumenta esse & vocari indicationes, de qua re diligentius agendum est, si modo hæc tractatio illa est, quæ nos facit non errare, sed rectè mederi quantum homo assequi potest; tum etiam, quod confusa sit hæc doctrina sæpè à Galeno, qui illius author fuit, & optima posuit principia, quæ postea non obseruauit.

Nos de hac re diligenter (vt arbitror) egimus in libro de Officijs Medici, quare ipsorum capita recensebo, quæ sunt necessaria ad ea quæ hic C scribit, & in toto hoc Opere authoris consequenda. Est porrò indicatio insinuatio siue perceptio iuuantis & lædentis, quæ simul aduenit cum perceptione naturæ illius rei cui debetur iuuamentum; & hæc perceptio siue cognitio, fit absque ratiocinatione & obseruatione vel Analogismo, ex quo concludimus, nos non posse semper scopos prædictos inuenire per indicationes, sed alia instrumenta esse necessaria: nam si indicatio nascitur à natura rei, quæ iuuari debet, sequitur nos solum posse vti indicationibus in illis affectibus, quorum natura percipi potest, intelligo percipi ita, ut exactè cognosci & explicari valeat. Cuius generis sunt omnes morbi qui affligunt per qualitates similares partes, & qui consistunt in partibus or- D ganicis. Calidi enim natura (ut hoc exemplo vtar) cognoscatur, & cum morbosus est calor, indicat sui ablationem & refrigerationem esse necessariam; vt morbus qui est in tota substantia, non potest cognosci, nec exprimi illius forma & natura, quomodo differat ab alijs morbis qui etiam dicuntur esse à tota substantia, ut possumus docere naturam calidi differre à natura frigidi; propterea nemo per indicationes potest inuenire remedia quæ conueniant in morbis, qui consistunt in tota ea substantia, siue in occulta forma. Quis enim intelliget per indicationes quid possit conuenire in morsu Scorpionis, vel Viperę, aut aliarum ferarum, cum ignoremus qualis sit natura morborum qui ab illis in nobis gignuntur? In his igitur E morbis vtimur vel obseruatione, idest, remedijs inuentis per experientiam, aut Analogismo, idest, transitu à simili ad simile, si nihil adhuc habemus expertum. Possumus etiam per ratiocinationem eadem inuenire, veluti, si quis dicat, quicquid est naturæ inimicum auferendum est, morbus inimicus naturæ est, igitur auferendus; ut omnis mutatio fit per contraria, morbi ablatio mutatio est, ergò morbo conueniunt contraria; quare idem per indicationem & syllogismum inuenimus.

Sed

Sed ne prolixa reddatur tractatio, per usum syllogismorum vtimur indicatione in qua potentia syllogismus continetur; est enim Indicatio tacita quædam argumentatio ducta ex natura ipsius rei indicantis; quia non omnis syllogismus qui aliquid confert ad inuentionem remediorum, exprimit indicationem, sed ille solus, qui sumitur ex natura rei, siue propositiones contineat, quæ ex necessarijs constant, & concludunt; sed alijs instrumentis prætermissis, agamus de indicationibus, quæ suum habent vsum, maximè in febribus, quarum natura cognoscitur, & de quibus agere instituimus. Sunt porrò inter indicantia quædam quæ propriè & verè indicant; alia quæ contraindicant; alia quæ permittunt, alia quæ coindicant, alia quæ correpugnant. Indicantia sunt (ut diximus) quæ primò & per se, ac propriè ostendunt quid sit agendum. Contraindicans verò est, quod propriè & per se impedit fieri, id, quod ab indicante ostenditur esse faciendum. Permittens voco, quod non læditur ab ijs quę ostenduntur ab indicantibus, nec se illis opponit. Coindicans est, quod interuentu indicantis ostendit aliquid esse faciendum. Sic Correpugnans erit, quod secundo loco sine Contraindicantium interuentu opponit se indicantibus. Exempla horum sunt facilia, repletio indicat euacuationem, vires debiles illam contraindicant, victus plenus, & otium illam coindicant, quia repletionem ostendunt, senilis ætas ei correpugnat; figura, cauitatesque corporis eam fieri permittunt, hæc ita sunt distinguenda, & nunquam confundenda, ut facit Galenus, qui sæpè hæc omnia indicantia dicit esse, cum tamen alibi demonstret plurimum referre hæc inter se separare, quandoquidem vnum solum debet vnum indicare, & non plura vnum, cum vnum habeat vnam naturam, & vnum habeat vnum oppositum à quo expelli potest, uel unum simile à quo potest conseruari. Principium etiam est retinendum in hac tractatione, genus indicare genus, & differentiam indicantis, indicare differentiam indicati, &ècontra, exempli gratia: si morbus in genere indicat remedium, species morbi indicabunt species sibi oppositas remediorum. Quibus quidem principijs ita positis, uideamus quo modo per indicantia inuenire possimus remedij qualitatem, quantitatem, vtendi modum, & occasionem, quibus, inquit Galenus, constat Methodus medendi; & nos qui putamus veram methodum plures scopos comprehendere, idem etiam in alijs scopis ostendamus. Volo ergo scire, per indicationes an agendum sit, considero in hoc naturam ipsius affectus, cuius causa vocatus sum ad ægrotum, inuenio morbum esse acutum & grauem, quem cum natura sola vincere non possit, indicat mihi Medico aliquid esse agendum, tunc enim Medicus agere debet, quando affectus non possunt à sola natura vinci: iam ergò per indicans inueni agendum esse, & per differentiam indicantis inueniam differentiā actionis, quam ego exercere debeo: nā cum affectus sit præter naturam, indicat esse agendum per mutationem, & non per conseruationem, differentia ergò affectionis indicat differentem actionem, mutandum scilicet esse corpus in alium statum; Qualitatē autem actionis, ex qualitate ipsius affectus per indicationes intelligam: quoniam enim affectus est acutus & velox, & dolorificus, ostendit indicatque cito succurrendum esse, & leuiter, ne dolor augeatur si agamus cum asperitate; Sic quantitatem remedij indicabit quantitas affectus, magnus enim affectus, indicat magno opus esse sibi contrario auxilio, minor verò minore. Modus affectus, modum remediorum indicat: qui enim per interualla & diuisim infestat, indicat opus esse remedio quod etiam per interualla succurrere possit, vt materia heterogenea quæ consequitur non totam simul sed partem post partem indicat sæpius purgandam esse, & paulatim, & maiore tunc opus esse auxilio, quando magis infestat affectus; Sic eo tempore succurrendum est, quo tempore adest id, quod remedium postulat, at vbi plures sunt affectiones, ei primum succurrendum est, quæ aliarum est quomodocunq; causa. Deniq; ei loco applicanda sunt remedia, in quo adest id, quod remedium illud indicat. Sic ergo ex his exemplis patet per indicationem omnes scopos in actionibus & remedijs inueniri; quibus inuentis, iam surgit Contraindicantium consideratio, quæ scilicet sese opponunt indicantibus, siue ijs quæ ab indicantibus ostenduntur esse facienda, exemplum sit hoc: Repletio magna quæ indicabat opus esse magna euacuatione, contraindicans habet vires prostratas, ille enim sese opponunt omni euacuationi, & præsertim magnæ, & quæ subitò cadunt, subitis euacuationibus reluctātur, & eo tempore quo sunt ita infirmæ, se opponunt ei tempori in quo adest indicans euacuationē, & in ea parte prohibent euacuationem, in qua magna est virium resolutio, si inter vires vna cum debilitatur, alias trahit in ruinam, illa primum sese opponit euacuationi. Sufficiant hæc exempla de Contraindicantibus. Coindicantia verò & correpugnantia non seruant eam per differentiam in omnibus scopis rationem, cum solum signa sint indicantium, & contraindicantium, vt ętas senilis indicare solum potest virium imbecillitatem magnam, ordinem autē & quosdam alios scopos nequaquam; eodem pacto quæ ostendunt repletionem, indicantem euacuationē, non necessariò ostendunt omnes differentias quę cōsiderantur in omnibus scopis euacuationis; si quis tamen subtilius & diligentius hęc pertractaret, fortè etiā inueniet eandem esse in omnibus rationem; sed nos contenti esse debemus, si nunc intelligamus in ipsis indicantibus & contraindicantibus seruari per omnes differentias & scopos sibi correspondentem oppositionem, ergò qualitatem, quātitatem, & alios scopos remediorum inueniemus per proprium indicans primum, deinde per contraindicans, his enim inter se diligenter cōparatis, intelliget Medicus, vtrū agere, quid, qualiter, quātum, qūo, quo tempore, quo loco, quoue ordine possit, & quo uti possit remedio, quali, quanto, quomodo, quo tempore, in quo corporis loco, & quo ordine.

Si quis enim probè distinxerit primum ætatem, deinde temperaturarum differentias, & vires, multaque id genus, quæ homini insunt, cuiusmodi est color, calor, corporis habitudo, arteriarum motus, consuetudo, studia, & animi mores, quibus addiderit maris & fœminæ discrimen, & quæ ad regiones, anni tempora, & alias nos ambientis aeris constitutiones, ad propriam ægrotantis naturam propè accedet. Verum alia quidem horum omnium in libris de pulsibus, alia verò in libris de temperamentis disputata sunt, quemadmodum & quæ præter naturam sunt vniuersa, vt inter se formis & generibus differant in libris de affectibus à nobis definita sunt.

HAec quæ hic enumerat sunt quidem necessaria medico, sed non ab omnibus istis indicationes sunt sumẽdę, indicant enim ea solum remedia quæ ab ipsis remedijs iuuantur, & victum indicant eodem modo ea duntaxat, quæ relationem habent ad ipsum victum. Quare, ætas, color corporis, habitus, arteriarum motus, consuetudo, studia, animi mores, sexus, regio, anni tempora, aeris constitutiones (vt alibi ostendimus) nihil indicant, nec contraindicant, sed vel coindicant, vel correpugnant, idest, considerantur vt faciunt ad cognitionem indicantium & contraindicantium: quinetiam inter illa quæ sunt de essentia nostri corporis, & propterea sola indicantia indicant solum causæ constitutionis ipsius corporis, quatuor in quam qualitates & humores quæ temperiem & sanitatem pariunt, nam ipsa sanitas sequitur ad temperiem, vt hæc etiam sequitur qualitatum mediocritatem, non igitur ipsa sanitas, & accidentia quæ ipsam sequuntur indicare possunt, nisi fortasse sui conseruationem, eadem ratione morbus ipse non indicant remedium aliquod, sic enim indicaret sanitatem, cum nihil aliud morbo sit contrarium præter sanitatem: at quis assumit sanitatem in curatione morborum, adhibemus autem id quod calefacit, refrigerat, humectat, siccat, ut excessus qualitatum retundamus, & ita mediocris temperies comparetur ad quod sequitur per accidens morbi profligatio, & ipsa sanitas. Causę ergò sanitatis & morbi (vt vno verbo dicam) indicant remedia & omnes remediorum scopos; intelligimus autem quomodo illæ causæ sint in corpore secundum naturam ex accidentibus secundum naturam, vt ex ætatibus, nam quædam est ætas index excedentis caloris & humoris ut pueritia, alia æqualitatis qualitatum vt adolescentia, alia caloris & siccitatis vt iuuentus, alia frigiditatis & siccitatis ut declinatio & senectus, eadẽ est ratio de colore corporis, motu arteriarum somno & vigilia, & alijs accidentibus corporis; consuetudo verò, regio, anni tempora, victus, & alia quæ habent vim mutandi corpus, idem demonstrant tãquam causæ quæ solent efficere in nobis tales humores & qualitates, qualem ipsæ vim habent. Ex his igitur cognoscemus communem naturam, ex qua particularem intelligemus: qui enim in eo quod cõmune est, communicant, ut in eadem ætate, eodem sexu, eodem colore, habitu corporis, motu arteriarum, eandem temperiem, æquales in ea recessus obtinebunt, & ita ad propriam ægrotantis naturam propè accedemus, & ex ea recessus morborum & causarum illorum intelligemus.

Nunc verò omnis nostra disputatio de ijs ægrotis erit, quos exactè antequam morbum contraherent noueramus, cum quibus tamen & reliquos omnes, quorum nobis non erat perspecta natura, intelligemus. Siquidem difficile non fuerit, ex eo quod perfectè distinctum est, id etiã quod tale non sit inuenire.

DOcuit ad rectè medendum necessarium esse præcognoscere antequã morbus nascatur naturam propriam ægrotãtis, id quod maximè fit cõsuetudine medici cum particularibus hominibus; eorum verò cum quibus non sumus cõuersati naturam assequemur ex contemplatione cõmunis naturæ quæ in multos spargitur. Nunc autem supponit vnum se velle, solum inquam tractare curationem morborum in illis, quorum naturam perspectam habemus per sanitatem. Qua quidem suppositione nunquam postea vtitur in tractatione. Itaque videtur frustra hic polliceri de ea re agere velle; Quin etiam illud magis admirari subit, quod scribit facilè posse cognosci reliquorum omnium propriam naturam; nam cum non possimus cognoscere nisi paucorum particularium naturam, & ex particularibus non colligatur aliorum particularium ignotorum natura, sed ex consideratione vniuersalis naturæ, non video quomodo velit ex paucis notis infinitam multitudinem ignotorum intelligi; Addo, quod perfecta non potest esse distinctio, & exacta cognitio particularis alicuius naturę, ut hic scribit, quippè cum antea, eodem authore, ostenderimus, nihil proprium exactè cognosci vel scribi posse. Sed his omissis, accedamus ad febrium tractationem.

Igitur à febribus, quoniam harum curandarum rationem habere cupiebas, auspicemur.

QVoniam nostrum institutum & officium est hoc anno tractare de febribus, & ob id cum Auicenna q in scholis legi solet confusus, & ob linguæ Arabicæ ignorantiam obscurissimus esset, susceperimus Galeni hunc librum interpretandum, in quo idem author agit de febribus, cogimur profectò ita rem hanc tractare, vt non solum quæ ipse obiter tradit, explicemus, sed etiam quæ omittit, ut perfecta reddatur de febribus tractatio. Vniuersa itaque cum superius ostenderimus, primum quod venit explicandum esse definitionem febris diximus: de ea nunc agere aggredior. Et quoniam in omni definitione primum stabiliendum est genus definiti, de eo quæramus quidnam sit. Constat autem febrem aliquid esse eorum quæ sunt in nobis præter naturam, ac cum inter ea aliquid habeat rationem causæ morbi, aliud ipsius morbi, aliud accidentis morbi, siue symptomatis, non constat adhuc ex quo genus febris sit sumendum; nam tam etsi omnes velint febrem esse morbum, pauci tamen sciunt ipsi genus assignare inter morbos, quippè, cum causam morbi pro morbo substituant, & pro genere febris differentiam assumant: quod nunc ostendo, omnes enim dicunt febrem esse calorem (vt uidere est multis in locis apud Galenum & apud Auicennam) est autem calor non morbus, sed causa morbi: nam morbus vitium est corporis, vt sanitas est perfectio, & vterque est affectus siue dispositio corporis. at calor nullus est vitium, vel perfectio, vel affectus, dicitur enim febris esse morbus in intemperie: at calor non est intemperies, sed intemperiem facit, quomodo etiam lapis in vesica non est morbus, sed morbi causa: quinetiam si febris est calor & morbus, sanitas contraria febri, erit frigus, vel calor secundũ naturam: qui ergo definiunt febrem per calorem, fatentur esse causam morbi, & tueri non possunt eam esse morbum. Definit aliquando etiam Galenus febrem per intemperiem, & inter morbos vniuersales qui cõsistunt in intemperie calida ponit febrem, vt 9. Methodi, vbi scribit intemperiem quæ in calido consistit, ubi in totum diffusa est corpus, febrem nominari: at sic etiam febris non esset morbus, sed causa morbi: nam ut sanitas non est temperies, sed affectus qui bonam temperiem sequitur, sic nec morbus intemperies est, sed affectus & vitium, quod ab intemperie prouenit, ut pulchrè docet Aristot. 7. Metaphysices. Quoniam inquit sanitas est tale quid, necesse est si sanum futurum sit, ut hoc adsit,

adsit, nempè æqualitas, et si hoc caliditas, et si hæc adesse debet, opus est frictione. Est ergò aliud morbus quam intemperiei inęqualis caliditas, & id quod caliditatem parit, nempè vitium siue affectus qui nascitur ab intemperie, vt hęc nascitur ab inæqualitate qualitatum vt puta caloris.

At verò non desunt qui febrem ponunt quãdam inter morbos, aliam verò inter symptomata, vt Auicenna statim ab initio dicit, febrem quandam esse morbum, aliam verò accidens siue symptoma, vt Galenus etiam in quodam Aphor.7. libri paulo post vbi dicit Medicos consueuisse vocare febres symptomata, quæ sequuntur inflammationes. Verùm propriè nulla febris symptoma est, cum non sit actio læsã, vel excrementum præter naturam, vel qualitas secunda, mutata, sed appellantur febres illæ symptomata per quandam conuenientiam, quam habẽt cum symptomatibus: est enim natura symptomatis, quod sequatur morbos, ita febres quæ nascuntur ab alijs morbis, appellantur symptomata; quæ verò nascuntur ab alijs causis, quæ non sunt morbi, vt ab ira, & exercitatione, dicuntur morbi: omnes tamen reuera morbi sunt. Dicuntur etiam aliquando febres symptomaticæ, quòd scilicet sint cum grauibus symptomatibus coniunctæ. Si ergò febris morbus est, & species quædam est morbi, non aliud potest habere genus quam vel morbum ipsum, vel eum morbum, qui omnibus morbis qui nascuntur ex intemperatura, est communis; nam morbi diuiduntur in eos qui ex intemperie, vel mala structura partium oriantur, sed nomen non habent propriũ quo exprimi possint species illæ subalternæ morborum. Est ergo (ne diutius in hoc laboremus) febris morbus; sed quoniam morbi multi sunt, differentiæ sunt addendæ; differunt autem morbi inter se, quod quidam consistant ex intemperie qualitatum, alij vero ex mala structura partium organicarum; at febris cum sit morbus partium similarium, erit morbus ex intemperie factus. Rursus quoniam intemperies differunt penes qualitates quæ illam efficiunt, & omnes ponunt febrẽ habere essentiam à calore, addemus calorem in definitione. Verùm cum intemperies multæ sint calidæ differentes à febre ob diuersitatem subiecti, subiectum ipsius febris assumendum in definitione, atque ita ex omnibus ijs talis fiet febris definitio. Febris est morbus cordis ex intemperie facta à calore. vel breuius. Febris est morbus calidus cordis. Perfecta autem est hæc definitio, nec addere oportet, quod facit Auicenna, quod lædat actiones, nam si febris morbus est, necessario sequitur quod lædat actiones, nec illud etiam addendum, quod à corde calor spargatur in vniuersum corpus, mediante spiritu per arterias, nam qui nouit antequam ad tractationem de febribus veniat, ex primis partibus Medicinæ cor esse principium caloris & spiritus, vimq; suam & calorem per arterias immittere in reliquias partes hoc quoque nouit sequi, quod posito affectu calido in ipso corde, vniuersum corpus breui temporis spacio particeps fiet eiusdem mali. Est ergò calor non genus ipsius febris, sed vna ex differentijs, quæ separat febrem ab alijs in temperaturis quæ non sunt calidę, & cum alijs constituit essentiam febris, tamquam formalis causa vt rationale est forma hominis; vel si exactius loqui voluimus, intemperies est causa formalis, huius verò calor causa etiam remotior: nam morbus vitium est quod ex intemperie, & hęc ex inæqualitate, hæc ex caloris excessu nascitur: tantum ergo abest quod febris sit calor, si est morbus, ut per multos gradus recedat calor à genere morbi. Potest ergò esse differentia ipsius febris quia dñã facit in ipsa intẽperatura.

Verùm contra hanc definitionem, & alias omnes quæ calorem assumunt, difficultates nonnullę oriuntur, & illa prima quod in principijs accessionum frigus maximum, & nequaquam calor in corpore sentiatur. Deindè, illi, qui moriuntur ex febre, expirent frigidum, vt 3. Prædictionum tradit Hippocrates. Ad hæc, pulsus fiunt parui, & rari in principio accessionum, quod frigiditatis est inditium; scribit & Galenus 29. quarti Commentarij sexti Epidem. cum iam moritur, homo frigida intemperie illum affectum esse. Postremò, in febre pestilenti sæpè apparet calor moderatus ad tactum. Quibus quidem rationibus quidam conantur respondere, quod scilicet in principijs accessionum febris nundum sit, sed gignatur; quorum opinio recipi non potest: nam vt Galenus scribit in primo de locis affectis, non est eadem ratio de affectibus similarium rerum, & dissimilarium: qualitates enim domus non sunt antequam domus omnes suas partes acceperit, morbi verò in ipsa generatione sunt, & dicuntur esse, nec expectãt omnes suas partes vt esse dicantur, vt contingit in tempore cuius etsi habeamus solum instans, tamen dicuntur res fieri in tempore; est autem tunc febris, cum est in principio non minus quàm cũ est in augmento, vel statu, aut declinatione. Porro, principiũ esse ipsius febris cum rigent homines in principio accessionum, vt passim testatur Galenus, certum est, quandoquidem, tempora particularia sunt partes vniuersalium, & in vnaquaque particula morbus est id quod est. Prætereà, non vident signa, & curationem earum febrium, quæ cum rigore inuadunt, nnтari in ipso rigoris tempore; vrget ergò hoc argumẽtum eos, qui ponunt febrem esse affectum totius, nõ autem eos, qui dicunt esse morbum cordis primo, & per se, per accidens verò totius, vt posteà ostẽdemus. Calet autem semper cor, & in ipso tempore rigoris, quod ostendit sitis, spiratio frequentior, & calor circa thoracem auctus, pulsus præterea fiunt minores, sed non tardiores, vt experientia docet; quod si etiam tales fierent, non ob id dicemus in corde non esse calorem præter naturam; nam ex arteriarum refrigeratione mutantur pulsus, etiam si in corde calor est auctus: nam quod præstat respiratio cordi, id præstant pulsus arteriarum reliquis partibus. Satis ergo est mutari respirationem, quæ ostendat calorẽ auctum in corde. Quod verò expirent frigidũ qui moriuntur ex febre, concedendum est, id tamen non ostendit calorem non esse auctum in corde, quia. n. spiritus sunt pauci, ideo in via refrigerantur, & cum ab ore exeant, non possunt ostendere calorem auctũ in corde; Vel est dicendum, quod mors quæ contingit ex febribus, non nascatur immediate ex natura febris, sic enim morerentur omnes ob excessum caloris, sed hoc non fit, verùm ob resolutionem spirituum factam à calore: aliud autem est hominem mori ob resolutionem, aliud mori ex febre, aliud item cor morientis esse priuatum spiritu, & calore, aliud quod moriatur ex intemperie frigida, nulla enim causa præcessit, quæ frigiditatem induxerit in corde. Quare verum non est omnes qui moriuntur, frigida intemperie cordis laborare; Sic etiam in febribus pestilentibus, & non vniuersum corpus, certè cor, & partes ei vicinæ febre & calore laborant, vt ostendit linguæ nigredo, pulsus frequentes, anxietas illa quæ maximè circa cor sentitur. Est igitur in omni febre calor morbosus, quem vocat Auicenna extraneum, & dicit esse talem, vt inflammatus, & vltimatus lædere possit operationes.

Quæ verba se addere scribit, ad differentiam caloris ex ira, aut labore concepti, qui febris non est, quoniam scilicet, huiusmodi calor non est stabilis,

nec potest euidenter actiones labefactare. Verùm A felicius multò, & vno verbo Galenus hæc omnia separat, cum dicit esse calorem præter naturam, aut morbosum, vel igneum, vel extraneum: Quod enim præter naturam est, sequitur necessariò vt illud actiones lædat, calor autem iræ præter naturam nō est, nec planè secundum naturam, sed neuter, & medius inter hos; & quoniam id quod secundum, & præter naturam dicitur, non solum huic loco, sed etiam multis sequentibus parit difficultatem, ideo clariùs quid hæc significent docere institui. Est porrò id secundum naturam re vera, quod est secundum naturam materiæ, & formæ, idest quod conuenit rebus secundum materiam, vel formam suam; & illud est prorsus secundum naturam quod conuenit secundum vtramque naturam; qua B ratione dicentur illa prorsus, siue toto genere (vt vocat Galenus) præter naturam, quæ à forma, & materia rerum de quibus agimus, recedunt; cuius generis sunt lapides, & vermes qui in nobis gignuntur, quorum materia, & forma à nostra penitus recedunt; quæ verò in materia conueniunt; discrepant vero in forma, aut è contra, vel differentiã quandam habent in vtroque pro ratione minoris discrepantiæ plus vel minus secundum, & præter naturam esse dicuntur, vt monstra, & molę mulierum ostendunt. Sic propriè quod secundum, & præter naturam est, accipere oportet, Medici autem, & præsertim Galenus quod secundum, & præter naturam est, aliter vsurpant, vocat enim Galenus illas esse affectiones secundum naturam, quæ sunt mediocres, C conuenientes, vtiles nobis; pręter naturam verò, quæ moderatæ non sunt, & propterea inutiles, & non cōuenientes, adeò, vt id quod secundum natura est, differat ab eo quod est præter naturam potissimum moderantia, vtilitate, & conuenientia, vt apertè docet capite 14. lib. 14. Methodi qua ratione dicimus sanitatem, & calorem sanorum, esse secundum naturam, morbum verò & omnia morbosa, & calorē febrilem, esse præter naturam; adeò, vt hęc non differant inter se, nec forma, nec specie, sed gradu potissimum; duo enim gradus caloris, fortè affectionē efficiunt sanam; tres verò morbosam. Quod si affectiones planè sunt vtiles, & conuenientes animali; illæ dicuntur secundum naturam, quæ verò prorsus sunt inutiles, ille prorsus sunt præter naturam, vt pu D tredo dicitur prorsus esse præter naturam, & à calore prorsus esse præter naturam, quoniam illa nihil habet amicum naturæ, & à calore fit prorsus inutili; concoctio vero alimenti in sanis, est prorsus secundum naturam, & à tali præterea calore dicitur fieri, pus vero, & illud generans calor, dicuntur esse partim secundum, partim pręter naturam, quia in pure substantia manet inutilis, vt in putredine, & non potest assimilari, vt fit in concoctione alimenti; concoquitur autem secundum qualitates, & in hac mixta operatione datur magis & minus in eo quod est secundum, & præter naturam; calor ergo (vt ad rem redeam) febrilis dicitur esse pręter naturam plus, vel minus, prout magis aut minus vtile, aut inutile sit naturę instrumentum; id quod fit, vel quod in E gradu & quantitate naturalem mensuram exuperet, quomodo in febribus ardentibus, & plurimis alijs, calor pręter naturam esse intelligitur; vel quod à mediocritate deficiat, vt accidit in cruditate alimenti, vel quod qualitatem habeat præter naturã, vt putredinoiam malignam, acrem, aut aliam qualitatem contrariam illi quæ debebatur calori secundum naturam eius qui laborat: sic enim pestilentes febres, & quotidiana, fortasse aliquando calorem nō habent ampliorem, quàm sit secundum naturam: sed quod qualitates habeat non aptas ad obeunda officia secundum naturam, ideo præter naturam censebitur esse calor, ex quo sequitur, non esse dicendũ calorem febrilem esse vel igneum, vel auctum, cum hæc communia non sint in omnibus febribus, sed dicendum est, quod sit calor præter naturam, & id postea diuidendum, quod vel quantitate, vel qualitate præter naturam sit; Qua ratione superioribus argumentis alio modo satisfacere possumus: nam quod dicebamus, eos, qui moriuntur ex febre, non habere calorem præter naturam, negari potest, quoniam etsi non habeât pręter naturam auctum, certè habent pręter naturam in qualitate.

Quibus quidem ita positis, doctis patere puto, nō solum vanam, sed maximè erroneam esse illorum opinionem, qui duos calores scribunt esse in febricitantibus, vnum secundum naturam, alium pręter naturam, eosque inter se diuersos, non solum qualitate, sed forma, & substantia, & vtrunque esse in eodem subiecto, sed illum tanquam formam, hunc tanquam accidens, quoniam illæ fit natura, anima, vel præcipuum animæ instrumentum, viuatque, nutriatur, & augeatur, hic vero omnia habeat contraria; Addunt etiam illi, officium caloris natiui esse, concoquere alimenta, & humores, alterius vero concoctionem impedire, vt & reliqua naturę opera, quæ per sanitatem fieri solent, nihil enim esse quod ea turbet præter alium calorem natiuo contrarium, nō enim id impedimentum nasci à frigido, superesse igitur vt impedimentum hoc à contrario calore proueniat. Deinde si vnus esset calor tantum in febricitante, non posset, inquiunt, fieri sanatio, nam cum sanitas à sano fiat, occupet autem febris vniuersum corpus, si ponatur vnicus calor in omnibus, in eo nullæ erunt partes sanæ, quæ possint sanitatem facere. Docet pręterea idem definitio febris, quę est calor natiuus versus in igneum, & continet natiuum calorem, per quem viuit adhuc animal, & igneũ per quem laborat; Præterea, pugna quę fit in febricitantibus, & ostenditur ex concoctione humorum, & dolore, idem demonstrat: cum enim nihil in seipsum agat, necesse est vt natiuus calor ag[illegible] vel in frigus, uel in excedentem calorem, aut diminutum, at non in frigus, nec calorem diminutum, in auctum ergo, & alium. Addunt etiam, remedia nostra, talia esse, quę in febribus calorem extraneum extinguunt, & natiuum roborant. Duo igitur genere discrepantes calores, si duplex est genus remediorum.

Nec desunt quidem ex Galeno & alijs Medicis loci, qui idem comprobare videntur, scribit enim illæ in primo libro Aphorismorum, natiuum calorem esse exiguum ascititium verò plurimum in æstate, cōtrarium verò fieri in hyeme. Quid quod scribit 47. Aphor. secũdi, & vltimo textu primi Prorheticorum, & quinto de Simplicibus, pus fieri à mixto calore, naturali scilicet & præter naturã: nam si solus esset natiuus calor, fieret nutritio ex sanguine, & nō pus; si ille pariter nō adesset fieret putredo, & nō pus. Scribit idē author in libro de difficili respiratione, duplex genere esse calidum, innatum & spurium. Postremò, addunt Auerrois authoritatem, qui definit febrem esse calorem compositum ex naturali & præter naturam, aliosq; citant authores idem asserentes; contra quos omnes, pugnat natura rei; nam si plures essent calores genere & natura distincti, plures etiam essent primæ qualitates quam quattuor; deinde, non bene demonstraretur numerus Elementorum ex numero quattuor qualitatum; postremò, duæ darentur frigiditates genere discrepantes, propterea quod vna nequit duabus caliditatibus genere discrepantibus

pantibus repugnare; & cur etiam non ponetur sicci A tas vna secundum naturam, alia præter naturam, & duę itidem humiditates inter se hoc modo discrepantes. Porrò his rationibus, nemo, vel leuiter in philosophia versatus, repugare potest; & supradictis argumentis facile est respondere ex his quæ superius supposuimus principijs, de eo quod secundum & præter naturam, & ex his quæ nos in libro de somno & vigilia, de calore & calido natiuo demonstrauimus ex Galeno, & ipsius rei natura, nempè, aliud esse calorem & calidum, cum enim esse ipsam caliditatem & qualitatem, hoc vero esse corpus calidum, natiua vèro esse corpora, calida duo, prima& vera, sãguinem, & semen, nostræ generationis principia, & ex illis natiuam aliam esse substantiam insitam nostris membris, propriam viuentibus, natiui insitiq; B caloris subiecti, qui calor veluti potentia est in singulis membris; alium verò esse substantiam calidam, siue corpus calidum, sanguinem inquam, & spiritũ, qui in corde continuo gignũtur & feruent, actumq; dant calori insito substantiæ ipsius cordis, & delati per arterias; idem facit in singulis membris hoc ipsũ calidum corpus, quod est commune animęinstrumẽtum. Quod vero est insitum singulis membris, illud est quod anima nonnunquam à Galeno dicitur esse, eo quod ab eo perueniant omnes actiones tamquam à præcipuo agente. Verum philosophi supra illud calidum agnoscunt animam, quę vtitur eo tanquam instrumento proprio singulis partibus, & alio calido spirituoso, tanquam communi instrumento. Ceterum calor quisquis est in nobis dum sani sumus, na C tiuus est secundum cuiusque ætatem & temperiem, sed tamen qui simillimus est ei, qui nobis est insitus à nostris principijs, ille simpliciter natiuus censetur esse, estq; ille in subiecto halituoso & spirituoso, & quantum plus recedit calor noster ab ea suauitate & benigna qualitate, tanto minus vtilis & aptus est ad naturæ opera perficienda, danturq; gradus permulti & in incremento & diminutione, & qualitate huius caloris, ac ob id plus vel minus naturalis & præter naturam est, & esse dicuntur donec planè inutilis sit redditus: tunc enim prorsus præter naturam censetur esse. His ita positis, facilè est diluere illorum argumenta, qui non intellecta huius rei tractatione, ab surdissimam statuerũt de duplici calore opinionem, id enim solum efficiunt vt calor non sit semper sibi D similis, nec in eodem gradu & perfectione; propterea pueri dicuntur habere natiuum calorem, quia eum habent simillimum illi qui est in nostris principijs; iuuenes vero acquisitiuũ, quod calorem acrẽ & mordacem acquisiuerint ætatis progressu, & quia natiuus calor ex principijs nostris ductus, est mitis, & suauis, opponitur ei qui est acris, qui quidem calor, acris, si comparetur ad febrilem, natiuus ille, febrilis vero præter naturam dicitur esse: & sic etiam cum adhuc seruit naturę, dicitur esse partim naturalis, partim præter naturam: & tum prorsus præter naturã, cum penitus est inutilis factus. Quum ergo dicunt natiui caloris officium esse concoquere, alterius autem destruere, & in febricitantibus fieri malas concoctiones, & id quod cõcoctum est naturali calori es E se attribuendum, quod vero malum est, calori pręter naturam, id non probat esse duos calores, sed vnum vitiatum, qui tamen vtrunque potest adhuc facere; Sanatio autem fit in febricitante non vt alij sentiũt, qui dicunt in febribus non omnes substantias nostri corporis æqualiter esse affectas, sed quasdam esse ex calefactas, alias vero calefieri, & has aliarũ respectu sanas vocari; nam etsi minus ęgrotent hę quam aliæ, tamen præter naturam afficiuntur. deinde vbi est putrida cum hectica, non posset fieri sanatio, quippe, cum ex eorum opinione, tunc pariter solidæ & humores afficiantur, respõdent alij, & fortè non ineptè quod sanitas proueniat ratione remediorum, quę vim habẽt sanandi: nunq̃.n. liberaretur hecticus naturæ beneficio, sed sunt frigida remedia quæ sanant. Quod si quis dicat, quosdam qui febricitant, febre liberari vsu calidissimorum remediorũ, veluti contingit ijs qui exercitatione aut potu vini meracioris febres discutiunt. Respondeo, quod hęc sunt etiam remedia quædam, scilicet ipsius materiæ, & causæ febris, quę extenuatur & dissoluitur, ut ex illius dissolutione simul euanescat febris, id quod solum in diaria aut putrida fieri potest, in quibus pabulum calori demitur, & cum eo expirat calor. At si quis instet rursus, multos liberari non vsu remediorũ, quales sunt pauperes, aut alij qui temerè viuunt, nec vllis utuntur auxilijs, quos nostra prębet medicina, negabo in primis id quod dicunt, cum illi qui ægrotant ex febre, aut aquam potant, aut panem edunt elotum, vel in aqua coctum, dormiant, vigilent, & agant quæ aduersus febrem, & illius causas faciunt. Deinde, si illud concessero, naturæ, & caloris natiui beneficio abigi posse huiusmodi febres, non errabo, cum materia quæ semel est accensa, tandem in cinerẽ redigatur, vnde calor extinguitur, veluti ignis consumpto humore lignorum, sponte euanescit. At si quis dicat, non esse parem rationem de igne & calore qui est in materia febrili, quod scilicet ignis nullo alio egeat vt extinguatur, q̃ consumptione subiecti humoris, materia autem febris coctionem requirat, quæ à calore præter naturam non fit. Pręterea, remedia ipsa præsertim quę sunt potentia, egeant actione caloris natiui ut reducantur ad actum, & conferre possint, non posse autem pręstare hæc calorem vbi adsunt simul hę febres in homine, eo quod omnis calor sit extraneus, & præter naturam. Respondeo, quod cum salus contingit, etsi calor est præter naturam, non tamen ita alienus est, ut nequeat vtiles aliquas facere alterationis quæ sufficiant ad vitam, & rescindendas morborum causas; quod apparet in hectica, in qua, etsi partes solidæ sint excalefactę pręter naturam, tamen concoquant adhuc alimentum, & tamdiu nutriuntur, donec humoris defectu reddatur prorsus inutilis, & tunc mors sequitur; viuit igitur animal & sanatur agentibus solidis partibus in hectica febre, & adiuuat ad sanitatem calor ille febrilis, prout nondum omnino pręter naturam est, & inutilis. Probat igitur illorum argumentum, si viuit animal, & sanatio fieri debeat, nõ oporttere prorsus alienum fore calorem. Ad id vero quod dicunt duos probari calores quia pugna fit in febribus, respondendum, quod pugna aliquando fit inter contraria aliquando vero ex resistentia materię ut in hoc casu crudi enim & repugnantes humores interim cũ vincuntur aut se vinci non patiuntur, molestiam in nobis pariunt. Ceterum utimur duplici genere remediorum aliquando in febribus, roborantibus scilicet naturalem calorem, & extinguentibus quod est præter naturã: sed hoc non probat duos esse calores, sed hæc, & alia auxilia vnũ spectant, vt mediocritas calori comparetur: nam cum Medicus sciat natiuũ, idest, mediocrem calorem in materia quadam humida & spirituosa consistere, concoquentia adhibet & emplastica, quod huiusmodi materiam augent in corpore; refrigerãtia autem ipsum calorem vt quæ vim ipsius caloris diminuant, & obtundant. Quod verò Galenus dicit esse in æstate natiuum calorem paucũ, ascititium vero multum, non intelligendus est locus ille Galeni de calore ipso sed de calido, est enim innatum calidum, (idest, sanguis & spiritus) æstate paucum, biliosus vero & acris humor eo tempore exuperat

perat. Quod si de qualitate ipsa etiam velis intelligere, dicere possumus, calorem natiuum idest, mitem & suauem, deficere æstate, & ascititiũ, idest acrẽ & mordacem esse redditum. Nec vero illud quod de puris generatione dicitur, probat duos esse calores; ita enim intelligere oportet mixtum esse calorem, non quod duo calores sint, sed vnus, qui eo quod extremorum sit particeps, mixtum munus efficiat, viresq; mixtas habeat; efficit enim aliquid secundũ naturam, aliquid quoq; præter naturam: nam quòd ex sanguine, qui inflammationem committit, gignatur aliquid album, lene, & æquale, & denique simile in qualitatibus id ostendit calorem partis non adeo alienum esse, vt nil possit efficere secundum naturam. Quod verò substantiæ assimilari non potuerit, ostendit intensiorem fuisse calorem quàm par sit, nam id calori, & non materiæ (vt Galenus dicit) tribuendum quoque est: siquidem bonus est sanguis ex quo inflammationes, & pus fiunt, vt ergo calore, qui mitis est, & proprius, pro cuiusquam natura sanguis in alimentum mutatur, ita ab illo qui excedit, & inutilis prorsus est, ex eadem materia putredo fit, ita vt in illa mutatione, & substantiæ, & qualitates assimilentur partibus concoquentibus, & in hac omnia dissimilia maneant? sic in puris generatione quũ nec planè vtilis, nec planè inutilis, sed medius inter duo hæc extrema calor existat, mediam facit operationem; tanquam ergo participet de extremis hic calor, in quorum vno is qui secundum naturam est calor, in alio alius qui præter naturam est, intelligendus est mixtus ex calore secundum naturam, & calore præter naturam; Eodem pacto in febribus, vbi calor plurimum exuperat, & ad naturæ functiones planè inutilis factus est, putredo fit: aut si huiusmodi calor in partibus solidis non amplius cõcoquit alimentũ, mors sequitur: vbi vero euadit homo, fiũt coctiones in humoribus, quæ salutem pollicentur, & relinquitur ex illis quod sedimentum in vrinis dicitur, proportione respondens laudabili puri; ex quibus quidem, ne singula prosequamur, quæ facilè ex prædictis patere possunt, concludimus, vnum esse calorem, qui nunc natiuus, siue secundum naturam, nunc vero igneus, vel extraneus, aut prçter naturam dicitur, & hic aliquando prorsus, siue toto genere, vt Galenus notat, præter naturam quum penitus destruit actiones animantis, aliquando vero, vt quod ad certum gradum, cum scilicet tantum excedit, vt interim viuere possit animal, & sua officia vtcunque exercere; & sic vnum in febricitante esse ponimus qui præter naturam dicitur, eo quod naturæ limites longe excedat, alioqui non esset morbus, febris, sed status quidam neuter; qui tamen calor nõ prorsus est ineptus ad coctiones, & alias naturæ functiones ad vitam necessarias, & vitam recuperandã, obeundas; id quod contingit, vel quod non çqualiter sit accensus in omni substantia cordis, sicut accidit cum putrida adest, & non hectica, aut si çqualiter est accensus, non tamen perpetuò ita auctus est, vt destruat omnia quæ natura requirit, quomodo in hectica, & putrida simul nutritur animal; etsi infeliciter; accidere tamen vt prorsus reddatur inhabilis, & inutilis, & tunc mors sequitur.

Cæterùm ex Galeni dictis, eo quod rei natura suadet, ambigere facilè quis posset, an febris sit duntaxat intemperies calida; sunt enim quæ id ostendãt; sunt & alia quæ non solùm vnius genus morbi, sed duo addenda esse in aliquibus probent: nam si febris igneus est calor, vt nomen monstrat Græcũ; πυρετὸς enim ab igne deducitur, & febris à feruore deriuatur, videtur necessarium, ut calida & sicca sit passio, siquidem ignis calidus, & siccus est. Est prætereà A authoritas clara apud Galenum 16. Aphor. primi, & octauo, & nono Methodi, vbi scribit febrem suaptè natura esse calidam, & siccam passionem. Addo, quod habet capite decimo primi de differentijs febrium, febrem marasmodem esse calidam, & siccã; quod si est verum, oportet & alias febres quæ omnes eiusdem naturæ sunt quatenus febres sunt, calidas, & siccas esse. Quid prætereà dicemus de febribus pestilentibus, quæ non tam calore lædunt, quàm tota illa (vt vocant Medici) substantia, id quod ostendunt remedia, quæ illis opitulantur nunc calida, nunc frigida, nimirum, quod illatum auxilium præcipuum non à temperie qualitatum, sed à forma, & occulta vi proueniat. Quæ vero probant esse solum calorem de essentia febris, ex Galeno, hęc sũt: B Primum, quod ille in libro de differentijs morborũ referat inter morbos simplices calidos, febrem. Deinde, quod eum semper definiat per calorem, vt antea ostendimus. Scribit prætereà, iram fieri ex caloris feruore circa cor, qui si per totum corpus spargitur, febrem accendit: vt ergo ita dicitur affectus calidus duntaxat, siquidem ebullitio sanguinis quædã dicitur esse, sic & febrem in solo calore ponendam esse vincit ratio; nos vero dicimus, febrem suaptè natura sibi adiungere siccitatem: nam vehemens calor esse non potest, quin humorem consumat, sed non propterea siccitas semper adest morbosa, quod calori semper conuenit: nam vt morbosa sit qualitas, tantus excessus in ea requiritur, vt illius ratione lędi possint actiones, quod non semper, vt diximus, fa- C cit siccitas in febribus, quemadmodum apparet in quotidianis, synochis, & aliis nonnullis, in quibus copiosus, vel etiam superfluus subest humor, qui exsiccatione adhuc eget. Quod si in Marasmo adest etiam siccitas, quę magis quàm calor functionibus obest, non tamen propterea in omnibus, nec statim id fit, in quibus vero siccitas adest huiusmodi, non solum febris adest, sed prętereà morbus additur alius ex siccitate; igitur in Marasmo febris est ob calorem excedentem, & cum febre, alius ob siccitatem exuperantem.

Itaque concedimus rectè dictum esse, febrem esse passionem calidam, & siccam, sed non semper esse siccum morbum, quoniã siccitas semper vehemens non est & morbosa; concedimus prætereà, victu hu- D mido opus esse febricitantibus, ut scilicet siccitas ea quę morbosa tandem euaderet, retundatur. Sic dicimus febrem pestilentem non solum esse febrem, sed etiam in tota substantia morbum; fatemur illud quoque febrilem calorem esse igneum, sed ut ignis prçualentem habet caliditatem à qua denominatur, sic in febre calor est qui primo nocet, siccitas autem non semper; quod apertè testatur Galenus capite duodecimo primi de differentiis febrium, vbi scribit non omnem hecticam esse calidam & siccam. Verũ contra id quod diximus in febre esse cum calore siccitatem, etsi illa semper morbosa non sit facere uidetur quod in quotidianis, & alijs pituitosis febribus, atque etiam cum adest febris cum hydrope, nulla siccitas, sed humor superfluus potius appareat, cui argu- E mento quidam ita respondent, quòd semper sit siccitas in eo, in quo est accensus calor, ut in spiritu, si diaria, in humore, si in eo febris ponitur. Quorum opinio non placet: nam in quotidiana tanta est humoris abundantia, vt non sit opus humectatione, sed exsiccatione, ut postea docebimus, ut Galenus in libro ad Glauconem apertè ostendit. Quapropter dicimus, quod id intelligi debeat, ut intelliguntur præcepta Medicorum: quod scilicet suaptè natura in corpore mediocriter affecto febris siccitatem pariat, non ubi oboritur calor à copia materiæ humidæ,

midæ, uel ubi adeſt complicatus affectus humidus. A Ad perfectàm febris definitionem non ſufficiunt quæ hactenus poſita ſunt, nam ſunt & cerebri, & hepatis, & aliarum partium intemperies calidę, quas tamen febres eſſe nequaquam dirimens. Quapropter addendum eſt in definitione, proprium febris ſubiectum. De qua re variæ extant difficultates, quę vndiquaque nos premunt, eoque magis, quod Antiquiores Medici non ſibi conſtent, nec laborēt in eo quod verius putatur inueniendo ſtabiliendoque. Etenim Galenus in lib. 1. de Differentijs febrium, capit. primo, calorem qui in corde eſt, febrem vocat, & vniuerſa febrium genera in cordis humore ſpiritu, & ſolida ſubſtantia conſtituit; totius vero eſſe morbum febrem Medicorum omnium conſenſu receptum eſt: vocant enim Medici eum eſſe vni- B uerſalem morbum, & a morbis particularibus illius tractationem ſeparant. Idem quoque teſtatur Galenus cap. quinto, de Differentijs morborum, vbi ſcribit affectum qui fit exuperante caliditate, ac vniuerſum corpus occupante, febrem dici. Eſt quoque illius de hac re ſententia, cap. ſecundo, de cauſis morborum, vbi hæc leguntur verba: Calor qui in totū extenditur corpus, febris nuncupatur. At libro ſeptimo Methodi cap. octauo, hæc ſcribit: Quod febris eſt vel in toto, vel in corde, ideſt, propoſitus affectus in ventriculo, quo loco vtramque opinionē fouet, cum neutrum apertè ſequatur. Cæterùm Auicenna videtur ponere febrē & cordis, & totius propriam eſſe paſſionē, nimirū, cum dicat febrē eſſe calorem accēſum in corde, qui in totū corpus procedit; C tanquam non ſufficiat ad febrem conſtituendam cor ipſum præter naturam calere, niſi etiam ſimul corpus vniuerſum caloris particeps euadat. At cum tot ſint de febris ſubiecto opiniones, faciunt multa vt eā quę ponit cordis eſſe proprium affectum veriſſimam putem: ac illud quidē in primis quod in acceſſionib. febrium, dum riget corpus, vt antea oſtendimus febris ſit, & eſſe dicatur. Idem oſtendunt lethales illæ febres in quibus interna vruntur, externa vero frigent. Deinde calor ille, qui febris eſt author, primo ad cor pertinet, in eoq; reſidet, qui poſtea per vniuerſum corpus ſpargitur. Quamobrem per accidens, & ſecūdario totius eſt corporis febris paſſio; primò autem, & per ſeipſius cordis. Itaq; ſi definitiones ex eo quod per ſe, non per accidens rebus ineſt, fieri debent, conſtat cor ipſum, non autem vniuerſum D corpus in febris definitione aſſumendum eſſe. Præterea cur magis febrem totius affectum dicemus eſſe, quam ſyncopen, aut cordis vulnera, aut torporem, vel reſolutionem. Quapropter ſicut Syncopen, & vulnera, atque alias affectiones cordis proprias illius eſſe dicimus; & ſtuporem, & conuulſionem, neruorū paſſiones vocant omnes medici, etſi aliæ partes interim una patiantur maliquę ſociæ euadant, læſis ſuis fontibus: ſic profectò ſtatuēdum eſt de febre, quod ſcilicet cordis proprium ſit malum, à quo per vniuerſum corpus poſtea ſpargitur, niſi quid impediat. Quod ſi quis authorum teſtimonia aperta in hoc requirat, locus eſt clarus lib. 6. de morbis vulgaribus commentario primo, textu vigeſimo octauo, vbi ſcribit, ſatis eſſe in febreſi præcipuè partes intus contentæ nempe cor, & vicinę incaleſcant: Quod ſi aliquando totius morbum eam eſſe ſcribit, non id quod reuera eſt, ut in definitione, recipiendum, ſed quod per accidens, quodque vulgo notum eſt, vt plurimumque fit, explicat. Idem teſtantur loci ſuperius adducti, & Aetius, ſi aliqua eſt illius authoritas: is enim definit febrem eſſe calorem præter naturam ipſius cordis. Poſtremò confirmant noſtram opinionem aliorum reſponſiones in hac re abſurdę; nā dicunt, omnes febricitantes calore extraneo affici; ſed non neceſſariū eſſe, ut calidiores à nobis ſentiantur, vt ipſi calorem ſentiant; nam quomodo quæſo erit febris, ſi non intemperies calida? Quo pacto poteſt eſſe calor, & frigus ſentiri? An morbi in re inſenſibili poni debent, qui ſenſibiliter lædunt actiones? an in contrariarum qualitatum ſenſu? Quod ſi ponitur, cur ergo frigidā non dicemus intemperiem, quando calor ſentitur præter naturam, ſicut volunt iſti, qui calidam ponūt intemperiem, vbi frigus percipitur? Cur ergo eadem ratione non ponemus ſanitatem eſſe, vbi morbus adeſt; & hunc, vbi ſanitas eſt. Alij vero dicunt in principio acceſſionum febrem non eſſe in vniuerſo corpore, ſed gigni. At quomodo febris non eſt, ut antea quoque diximus, dum quærebamus, an calida ſemper eſſet paſſio, ſi pars eſt febris? ſi quidem tempora particularia vniuerſalium ſunt partes, & hæ totius. Ad hæc, quomodo gignetur febris à frigido per acceſſiones quod ſi frigida tunc eſt intēperies, à quo nam genita eſt, quando habebit incrementum, ſtatum, & declinationem? Quod vero alij ſentiunt in principio acceſſionum auctum eſſe in corde calorem qui poſtea augebitur in vniuerſo corpore, niſi impediatur (id quod cōtingit in principio propter obſtructiones, quæ prohibent illius delationē) ex hoc roborāt noſtram opinionem, quod ſcilicet non ſit totius, ſed ſemper cordis calor, & paſſio; nam ex hoc impedimento calor in ipſo corde & frigus in alijs partibus exuperat, veluti in ijs accidit, qui ſuffocantur: ſi quidem in illis calor ob prohibitam reſpirationem in corde augetur: alijs interim partibus, caloris curſu prohibito, refrigeratis. Hæc itaque apertè probant febrem in corde tanquam in proprio ſubiecto ponendam eſſe. Verum ſi recipimus cordis morbum eſſe febrem, ſequentur profectò nonnulla, quę vniuerſi medici tanquam abſurda reijcient, quod ſint a Galeni placitis, & ea opinione, quam hactenus omnes receperunt, aliena: nam ſi febris eſſentia in corde ponitur, vtique in eodem ponenda quoque eſſet eſſentia cuiuſque febris, ideſt, quod eſt, & dicitur eſſe: at ſi hæc conceduntur, illud quoque ſequetur, in omni febre putrida humorem in corde putreſcere: Dicitur enim febris putrida à putredine humorū, qui neceſſario in corde putreſcāt oportet, ſi huius viſceris febris paſſio eſt, ſed de hac re agemus, cum tractabimus de putridis febribus.

Quomodo calori, & febris à corde in alias partes mittantur.

FEbrem, caloremque febrilem, cordis eſſe paſſiones proprias, non autem totius corporis abundè oſtenſum eſſe puto; verum etſi non primo, tamen ſecundario in omnibus fere febribus cor eo modo, quo laborat, reliquas partes ſimul afficit, & mali participes facit. qua quidem in re illud docendum ſequitur, quo pacto calor huiuſmodi in vniuerſum corpus à corde tranſmittatur. Eſt porrò recepta opinio, mediante ſpiritu, & ſanguine, hunc E mitti calorem quod & Auicenna in febris definitione expreſſit; & meritò quidem: nam ſicut cum valemus, non aliter influit calor in ſingulas partes à corde, quam per ſpiritum, ſanguinemque, qui ab eo per arterias influunt; ita profectò, quum calor in corde præter naturam, & febrilis eſt redditus, ſanguinem, & ſpiritum pariter calere neceſſe eſt, atque prę ter modum vniuerſum corpus calefacere: ſiquidem eum calorem, quem habent, reliquis membris neceſſariò impartiūtur; Nec mirari debemus, vno momēto ſępe vniuerſum corpus cum corde calefieri, adeo, vt

vt simul partes laborare videantur: nam adeo mobilis est huiusmodi substantia quæ à corde influit, vt nihil cum illa in celeritate contendere posse videatur, id quod docent timores, pudores inuenies, animi deliquia, ira, gaudium, & calidæ cordis passiones, quę sanguinis, & spiritus motu fiunt. Quibus quidem quid velocius obiri potest? verum, si necesse est solidas corporis partes semper calorem concipere à spiritibus, & sanguine qui à corde emanant, quomodo poterit vnquam hectica incipere? oportet enim ipsos spiritus antea semper esse excalefactos, vnde diaria semper pręcedet: vrget quidem hoc argumentū eos, qui ponunt febrem esse affectū totius corporis; nam quomodo in singulas partes calor perueniet primò, si iam spiritus sunt excalefacti in corde? & si quis ponat (vt nos facimus) febrem esse affectum solius cordis, respondere poterit, partes solidas cordis esse excalefactas, & ab illis postea calefieri spiritus, & sanguinem, quibus tandem similiter, & cor ipsum reliquas partes afficiat. Verùm hæc meliùs intelligentur postea, quum de generib. febrium egerimus. Hactenus ostendimus febrem esse calidum affectū solum, & vnum esse calorem, atque omnem febrem cordis esse passionem, & in eo ponendam esse essentiam cuiuscunque febris; non tamen in solo corde semper consistere calorem, sed per arterias, & venas eundem spargi in vniuersum corpus: ex quibus perfectam puto colligi posse febris definitionem, quę hæc sit: Febris est affectus præter naturam calidus cordis: hæc enim definitio nihil habet superfluum, nihil diminutum, & nihil assumit eorum, quæ per accidens sunt, separatque omnes alios affectus à febre: nam cum dicimus esse affectum, intelligimus esse morbū, & non causam morbi, vel symptoma. Quòd vero dicitur esse præter naturam, separatur febris ab alijs affectibus, qui vel secundum naturam sunt in latitudine sanitatis contenti, aut certè nondum præter naturam. Verbum, calidus, separat febrem ab alijs affectibus, qui in excessu aliarum qualitatum consistunt. Quod vero addatur (cordis) seiungit febrē ab alijs intemperaturis calidis præter naturam, quæ alijs partibus accidunt. Nec verò addere oportet, quòd actiones lædat: hoc enim necessario sequitur prædicta; si enim morbus est, illud quoque sequitur, vt aliquam actionem labefactet. Quod si quis quęrat, quasnam actiones lędat febris, non id fortè facilè ab alijs intelligere poterit: sunt enim qui putant, per operationes intelligi solita vitæ exercitia, & munera, quæ quilibet exercere solet: neque enim sensationes, appetitum alimenti, & alias nonnullas functiones semper lędi in febricitantibus, quin potiùs aliquando perfici. Quod in ijs apparet, qui hectica febre affecti, exsiccato capite, acutius vident, & audiunt; & quartanarij optimè quoque appetere putantur. Solita vero officia in omnibus deterius obiri: neque enim fodere potest agricola, vrgēte febre, vt solebat, aut Medicus suos ægrotos inuisere, aut curare, aut Doctor literis incumbere, & alios docere. Quorum quidem opinionem nequaquam recipio: nam cor est fons calidi natiui, quod quidem est commune omnium actionum instrumentum, quoque læso, nempe intenso, omnes actiones, quę illius beneficio fiunt, lædi oportet. Quod etiam Galeno placuit, quinto de locis affectis, vbi scribit, vitiato corde, omnia membra deteriùs suas edere functiones, lædique. Nec Auerr. in febris definitione id subiicuit, scilicet omnes actiones à febre lædi. Testatur id quoque experientia; nam qui febricitant, deteriùs concoquunt, retinent, expellunt, mouentur, nutriuntur, &, vt semel dicam, in omnibus functionib. patiuntur, etsi nō omnimodo labefactentur.

A Illi acutius quidem sentiunt, qui hectica laborant; vt illud est præter naturam, nec huiusmodi sensus probandus est: quod si in eo neges contentiosiùs offendi sensum, in hoc certè agnoscas illos in hoc etiā opere offendi, quòd diu, vt solebant, sensationes exercere nequeunt: cuius rei argumentum est, quòd nec diu legere, aut aliud intueri, nec longos sermones ferre queunt, qui hac febre laborant. Sic sanè appetentia, quam illi negant offendi, in ijs vitiatur, vel quod plura, aut intempestiuè, aut absurda, & inimica appetant, aut in alio prorsus error quispiam conspiciatur. Auicenna naturales dixit vitiari functiones: quo nomine intelligere non oportet naturales, prout illæ distinguuntur à vitalibus, & animalibus; sed quod secundum naturam sint: lędit enim
B febris omnes actiones quæ sunt secundum naturam. Verùm, vt illa primo est affectus cordis, sic primo vitales labefactat, deinde alias.

De generibus febrium.

OMnes, qui de febribus scripserunt, aut hanc medicinæ partem sunt interpretati, post definitionem febris, aggrediuntur differentias explicare, contemptis generibus, aut certè confusis cum ipsis differentijs; cum tamen plurimum referat, hæc inter se distinguere, ut plurimum refert, agere de animali, aut de sensibili, est enim animal genus quoddam corporis, sensibile uero & insensibi-
C le differentiæ: non eadem est tractatio, quę agit de homine, & bruto, cum ea quæ de rationali, & irrationali disserit: quippe cum homo & brutum species sint animalis; rationale vero, & irrationale illorum differentię. Vnde, si quis quęreret, quot essent animalium species, aptè quidem responderet, qui diceret duas esse, hominem & brutum; perperam autem diceret, esse rationale & irrationale, nimirum cum non differentias, sed species quęramus.

Est & locus de hac re apud Galenum tertio Methodi medendi, ubi contra Methodicos disputat, qui vlceris differentiam dicebant esse intemperiem, inflammationem, & alia quędam huiusmodi, quę cum per se consistere possint, genera sunt, nequaquam differentię alicuius esse possunt. Quo fit, vt hoc discri-
D mine doceat distinguere genera, & species à differentiis, quod scilicet illa per se subsistant, hę uero nequeant per se id facere; veluti animal genus esse agnoscitur, & non differentia, quod per se subsistat; sensibile uero differentia est animalis, cùm sine animali esse non possit. Confundit hæc nonnunquam Galenus: sed docendi ratio postulat, ut inter se distinguantur: nam ubi eędem sunt differētię, diuersa autem sunt genera, utimur diuersa curatione: siquidē febris hectica cum nonnullis putridis multas habet differentias communes, quod scilicet utraq; continua sit, quodq; sine accessione infestent; postulant tamen diuersa remedia, quoniam genere, aut certè forma differunt. Quęremus ergo genera febrium, cum inuestigabimus, quot possint esse febres genere
E diuersę, ueluti cum dicimus omnem febrem esse uel diariam, uel hecticam, aut putridam: quod idem est, ac si dicas, tria esse genera febrium, unum diariarū, alterum putridarum, tertium hecticarum. De differentijs uero agemus, cùm de continua intermittente, ordinata, inordinata, tertiana, quotidiana, & cæteris huiusmodi tractabimus: nam hæ differentiæ per illa genera sparguntur: & quemadmodum rationale, & irrationale animalia differre faciunt; sic genera illa inter se differunt; quod quędam ex febrib. continuę sint, alię intermittentes, quędam simplices, & beni-

benignæ, aliæ vero malignæ, aliæ vero aliud habent quo à reliquis differunt generibus. Ac primum quidem de generibus, mox de differentijs agemus, ita postulante docendi ratione.

Itaque receptum est ab omnibus tum antiquis, tum neotericis Medicis, tria esse febrium genera: vnum diariarum, aliud putridarum, tertium hecticarum. Atque hunc quidem numerum sumunt ex triplici genere substantiæ, quæ in corpore nostro reperiri dicitur, nempè, ex spiritu, humore, & partibus solidis: cum enim calor accendatur in illis, diuersaque remedia, pro illorum natura necessaria sint, (siquidem alia diarijs, alia putridis, alia hecticis febribus auxilia conueniunt) hinc triplex genus febrium constituendum esse censent: nec alia ratione mouentur, quam quæ ex triplici hac substantia sumitur: quod licet videre apud Galenum, libro primo de Differentijs febrium cap. secundo, vbi Hippocratis dictum exponit, quo ille scribit continentia, contenta, & impetum facientia: idem dicit paulo antea cum de differentia agit, quæ ex materia sumitur, in qua febris accenditur, vt omittam secundum de Crisibus, & alios infinitos locos, vbi ista tria genera ponit ex materia distincta. Ac quoniam fieri non posse vident, vt quæ in eodem loco sunt, seseq; tangunt, ita vitientur, vt vnum ex illis calefiat, alio etiam non calefacto, concedunt quidem spiritus, humores, & partem solidam cordis calorem habere præter naturam; sed negant omnia æqualiter calefacta: quædã enim dicunt calefacta esse, alia vero calefieri: vel alio modo dicunt, quædam habere calorem in facto esse, alia in fieri, & in illo, quod calefactum est, febrem poni in alijs vero nequaquam.

Cui quidem opinioni non assentior. Ac primum quidem ad id facit quod Galenus in nono Methodi dicat, diarias & Synochas eiusdem esse naturę; nomine autem, & duratione duntaxat differre. Quare si synochæ omnes tam putridę, quàm non putridæ in eadem materia versantur, nempe in humore, sanguine inquam, vt in eodem libro testatur, & in vltimo capite secundi libri de differentiis febrium, erũt quoque diariæ ponendæ in humoribus, & non in spiritibus. Quod pariter testatur capite duodecimo; secundi de differ. febr. vbi scribit, diarias febres nõ fieri ob sanguinem putrescentem, sed eo duntaxat excalefacto. Idem ostendunt diariæ ex ira, tristitia, & mœrore, atque alus passionibus cordis natæ: illæ enim ex feruore, & motu sanguinis nascuntur: non ex spiritu, qui non primò calet, sed ex humorum motu, & calore attollitur, & accenditur.

Dubium prætereà est, in quo spiritu velit Galenus febrem accendi, an in vitali solum, vel etiam naturali, & animali? si in vitali, non læderentur actiones hepatis, & cerebri, quæ separatum, vt ille vult, habent spiritum.

Si verò in omnibus spiritibus febris ponitur, non erit febris passio potius cordis, quàm hepatis, & cerebri, hæc sequuntur absurda Galeni opinionem de tribus spiritibus nostri corporis; quæ diligentiùs expendimus in libro de somno, & vigilia, vbi ostendimus, naturam, & structuram nostri corporis, non admittere, nisi vnum spiritum, qui fit ex ebullitione sanguinis in corde, & arterijs, & vna cum sanguine ab eodem viscere magis elaborato mittitur per arterias in vniuersum corpus, vt vniuersis actionibus quæ in nobis exercentur, sit commune instrumentum, vt omnibus partibus sunt communes humores. Quem quidem spiritum si uitalem uocare uelis, cùm seruit actionibus cordis; naturalem cùm instrumentum est hepatis, & nutritioni corporis; animalem vero, cum ministrat functionibus cerebri, non laboro, modo non credamus ob leuẽ eam alterationem, quam recipit hic spiritus in diuersis partibus naturam ita mutare, vt ille qui in una parte est aptum instrumentum omnium actionum, quæ ab ea parte proficiscuntur, fiat ineptum ad opera aliarũ. Verùm, hoc uno posito spiritu, aut pluribus, ex aliorum opinione, non propterea constat ponendum esse, triplex genus febrium, quandoquidem nec in humore, nec in ipso spiritu aliqua febris reuera poni potest: nam si febris omnis morbus est, & ille quidem in intemperie, ratio conuincit, ut duntaxat partis solidæ affectus sit: etenim intemperies partis similaris, non autem alterius substantię siue partis, quæ in corpore sit, morbus est; humores autem, & spiritus partes non sunt corporis, sed elementa, & principia ex quibus partes componuntur: sola autem pars solida, ut hic capitur, similaris est: quapropter in ea tantummodo febris debet esse. Ex quo sequitur, unicum esse genus febrium. Porro febrem esse morbum, non est quod probemus, nec quod morbus sit in intemperie, quando iam hæc sunt ostensa; omnem uero morbum, qui in intemperie ponitur, esse passionem partis similaris, & in ea esse ponendum, docuit Galenus in libro de Differentiis morborum, & nos in eo, quem inscripsimus de generibus morborum, apertè demonstrauimus: nam humorum multitudinem, aut corruptiones, uel intemperiem, aut aliud uitium causas morborum, uno consensu omnes receperunt esse; ab illis n. febres, obstructiones, continui solutiones, & alij multi morbi nascuntur, & qui pugnat aduersus illos contra causas morborũ, non autem aduersus morbos ipsos pugnare dicitur; quoniam. s. similares partes, aut organicę non sunt, morbus autẽ omnis aut similaris, aut instrumentarię partis est.

Ac quòd nec humores, nec spiritus similares sint partes, ut à Medicis sumuntur similares, præter illa, quæ diximus, ex quibus probabamus illorum uitia inter causas morborum reponi, quod nõ fieret, si partes similares, aut dissimilares essent, nimirum cum illarum affectus morbi sint, quando uitiatur propria earum constitutio; licet id docere ex ipso Galeno, scribit. n. ille 1. & 2. lib. de Elementis, partes similares constare ex humoribus tanquam ex elementis corporis. Est & locus de hac re apertus in lib. de Differ. morborum, ubi scribit tres esse in nostro corpore cõpositiones, unam similarium partium, quæ fit ex elementis; secundam instrumentalium, ex similaribus; tertiam totius, ex instrumentis, sunt autem elementa, ut ipse passim tradit, corporis nostri quattuor humores præter elementa Mundi.

Ad hæc in enumeratione similarium partium primo, & secundo de temperamentis, & alibi passim, recenset ossa, cartilagines, ligamenta, carnem, membranas, nunquam autem ponit humores, aut spiritus. Præterea partes organicæ ex similaribus dicuntur componi: at inter ea, quæ componunt organicas, vt manum, caput, brachium, nemo spiritus & humores numerabit, nec immeritò: nam singula instrumenta ex ijs, quæ propria, & stabilia sunt, suam compositionem sortiri debent, non autem ex his, quæ omnibus sunt communia, & eadem continuoque regignuntur, & consumuntur. Postremò omnis pars similaris dicitur viuere, & quattuor naturales facultates, attractricem, retentricem, coctricem, & expultricem à natura obtinere. At nec humor, nec spiritus viuit, aut attrahit, vel retinet, aut concoquit, aut expellit, et si conferunt ad hæc officia tanquam instrumenta: imo humor est, qui attrahitur, retinetur, cõcoquitur & expellitur. Ex quibus omnibus luce clarius esse puto, à partibus similaribus (nam de organicis

cis non est dubium) humores & spiritus excludi. Quo quidem concesso, prorsus sequitur in solis similaribus partibus cordis ponendum esse morbum, & proinde febrem omnem, quod si omnis febris in parte similari, & solida ponitur, nullum genus in humore aut spiritu poni potest: nam si nulla febris in illis est, nec profectò vllum erit febrium genus. Nec aliquis est, qui possit huic opinioni reclamare, nisi qui velit vniuersa principia, quæ extant de morbis, & illarum causis, prorsus euertere; mirorque, neminem vnquam de hac re cogitasse, aut certè non docuisse, quàm malè sint hæc genera à maioribus nostris recepta, & posteris tradita. Quod si quis paulo rudior, & pertinacior aliam adhuc probationem requirat, inspiciat ille alias intemperies, & fortè doctior euadet, & deinceps paratior ad agnoscendos antiquorum errores non secus, atque illorum virtutes laudandas. Dicemus ne (quæso) in affectibus frigidis cordis tria esse genera intemperaturæ frigidæ in corde, vnum scilicet in substantia, aliud in humore, tertium in spiritu; aut tria genera siccitatis, aut humiditatis, aut alterius intemperaturę? Et quis vocabit morbum frigidum, aut humidum, aut siccum, quando istæ qualitates considerantur in humore aut spiritu? Ridiculus esset profectò qui ita sentiret: quãdoquidem sola ea intemperies, quę in substantia cordis est, morbus censeri debet, nec genus aliquod morbi in eo debet poni, quod morbum nullo pacto pati potest. Adde, quod si etiam concederemus, quod facere non possumus, humorum, & spirituum intemperiem, morbum pariter esse; non tamen proptereà rectè concluderemus esse tria genera morborum. Etenim genera rerum non constituuntur ob genera subiecti, in quo illæ resident; sed ob diuersas formas genere discrepantes: si quidem intemperies calida cum alia, quæ calida quoque sit præter naturam, eiusdem semper est generis, siue vna in carne, alia in osse, alia uerò in alia quacunque parte similari sit posita; nec differt genere intemperies, aut calor, qui præter naturam est in humore, & spiritu, ab eo, qui est in parte solida. Illud quoque facilè reprehendi potest, quod dicunt, quandam semper ex tribus substantijs esse in calefieri, aliam in calefacto esse: nam primum dubium est, quod intelligatur esse calefactum, & quid calefieri. Etenim Auicenna, id in quo primum calor concipitur, nulla alia adhibita consideratione, febrem ponendam esse scribit. Quod et Galenus sentire uidetur primo capite primi de differentijs febrium, vbi scribit, calorem hunc febrilem nunc ab una, nunc ab alia ex ijs substantijs incipere. Quamquam videtur illud calefactum vocare, quod iam potest reliqua calefacere: alibi uocat ea esse in fieri, quæ tamdiu sunt, quamdiu fiunt, vt actiones: Est vbi vocet ea esse in fieri, quæ ablato eo, à quo illud acceperunt, per quod dicuntur esse amplius non sunt. ergo reprehendendus est Galenus quod mentem suam non declarauerit, quonam modo intelligendum sit substantiam illam esse calefactam, in qua ponitur febris, præsertim, quod nulla ex prædictis significationibus, huic rei accommodari possit: nam si illud dicitur calefactum, à quo incipit calor, sola erit, & semper diaria, quando spiritus semper prius calefit, ut postea ostendemus, alijs substantijs. Si vero putat, illud esse calefactum quod potest alia calefacere, idē planè sequitur, si spiritus est, & humor qui solidas partes calefaciunt; nunquam autem hæc a solidis calorem capiunt. Nō capi autem calefieri, prout dicuntur actiones esse in fieri, certissimum est. At si illa dicamus calefieri, quæ nequeunt consistere ablatis suis causis, doceāt quæso, quomodo una substantia potius, quam alia,

A exuat suum calorem. Deinde ostendant, quo pacto statim possint ponere aliquid in calefacto esse, cum momento temporis febris inuadat hominem, & dicatur esse: quocunque enim modo calefactum sumatur illi ostendere volunt, eam substantiam iam prorsus occupatam esse à calore.

At quo pacto id potest momento fieri? Dicunt quidem illis multa, & legum latorum more hæc sanciunt; verum etsi hoc illis concedatur, quod inæqualem habeant calorem substantiæ prædictæ, hoc certè docēdum erat, cur in eo, quod est plus calefactum, febris poni debeat: nam vt vulgata est Logicorū sententia, magis aut minus naturam, & speciem non variat. Itaque cum illorum opinione, in omni febre triplex ea substātia calorem habeat pręter naturam, B cur eodem malo non afficietur vna pariter, vt alia? quod enim vna prorsus sit calefacta, alia vero adhuc calefiat, id ostendit illam grauius, hanc vero leuius affici; vtranque tamen eodem genere mali laborare. An negabimus partem solidam febrem non habere, eo quod forte minorem habeat calorem, quam humor & spiritus? vbi est morbi definitio, quę docet omnes eos excessus qualitatum, qui actiones labefactare iam possunt, morbos in illis excitare; alioqui in inæquali intemperie nullus esset morbus, sed solum in æquali: siquidem illa in fieri est; hæc uero in facto. Quod si in febribus hæc distinctio valet, recipienda illa quoque erit in alijs intemperaturis, frigidis, humidis, siccis. Verùm quis dicet, substantiam cordis esse refrigeratam, humores vero & spiritus refrigera- C ri, aut econtra, hęc refrigerata; illam refrigerari? At si id etiam concedatur, quis in eo quod duntaxat refrigeratum est, ponat morbum? sequuntur hæc, & infinita alia absurda ex principijs male positis, eo enim quod receperimus febrium genera posse poni non solum in parte solida cordis, sed etiam in ipso humore, & spiritu, omnia hęc sequuntur, & multa alia, si quis vrgere vellet, incommoda. Quam ob rem, & sine omni ratione tria hæc febriū genera ex triplici substantia quæ calorem concipit in corde hactenus recepimus. Vnum ergo genus statuendum est febrium, & illud vniuersum in eo, cuius est febris, & morbus, nempe in parte similari cordis collocandum. Nec aliquid repugnat opinioni: nam & diaria, & humoralis tū putrida, tum non putrida, in eadem substantia re- D ctè constituuntur. Pono enim humores, & spiritus causas esse à quibus calor solidæ parti communicatur: quo fit, ut cum spiritus calorem conceperit, & eū impartitur substātiæ cordis, finiatur febris vnius diei spacio, & propterea diaria vocatur; non quod febris sit in spiritu, sed quod ab eo nascatur: qui cum diu nequeat calorem, quem concipit, retinere, & compertum sit illius feruorem vnius diei spacio sedari, necesse quoq; est, vt calor, & febris ipsa euanescat, deficiente scilicet eo, quod calorem excitauit, & fouebat. Cum vero vniuersa massa calefit, synochus accenditur: quod in tali materia diutius & sibi similis calor, & proinde febris perseuerare sit apta. At si eadē massa humorum, aut aliquis peculiaris humor putrescat, calorem putredinosum cordis substantiæ communi- E cat, & hinc nascitur & dicitur febris putrida. Quæ quidem febres omnes eo quod facilè remoueri possint, dicuntur esse in fieri. Si vero calor, qui in substantia receptus est, iam æqualiter occupauit vniuersam substantiam, vt nulla amplius sit repugnantia, nec inæqualis intemperies, huiusmodi febris dicetur difficilè solui (veluti illæ, quæ habitum contraxerunt) vel quod habitum corporis, idest solidas partes planè occupauerit, hectica dicetur hęc febris: non quod aliæ solidam ipsam partem non afficiant, si modo omnes in ea ponuntur; sed quia illæ non æqualiter

mutarunt

mutarunt temperiem partis, nec planè vicerunt: ideo illa, quæ id est assequuta, meritò dicetur hectica, quod habitum occupauerit, vel in habitu sit. Sunt ergo humores & spiritus febrium causæ, quod illi suo calore vicinam substantiam cordis calefaciant, & intemperiem, febremque excitent, quę non genere, sed per magis, & minus differt. Ita enim hectica, humoralis, & diaria eiusdem generis ponentur, cum omnes intemperaturæ sint calidæ, & differentes intensione, remissione, duratione, & causis efficientibus; quæ quidem non faciunt morbos genere discrepare: Etenim intemperies frigida parua cum magna, quæque parum durat cum illa, quæ longius protrahitur, eiusdem est generis, & morbus, qui ab intrinsecis causis nascitur, frigidus, aut calidus eiusdem generis cēsetur cum illo, qui ab externis ortum habet. At frigidus morbus à calido morbo iam discrepat. Idem ergo de febre quæ quidem est intemperies calida, sentiendum: quod scilicet febres omnes eiusdem generis sint, quia omnes intemperies calidæ: illarum vero causæ generibus dissentiunt siquidē humor alterius generis est, quam spiritus, adeo vt Antiqui docuerint, non febrium inter se diuersa, sed genera causarum, & rerum quę calorem febremque ipsam pariunt. Ceterum, cum dicimus, calorem febrilem febremque ipsam ponendam esse non in spiritu, aut humore cordis, non ita res intelligenda est, quod non accendatur in aliquo humore: quandoquidem calor nequit in alia materia accendi, & consistere quod docet ignis, qui consumpto humore lignorū extinguitur. Sed dicimus, accendi in parte solida, quasi intelligendum, sit in humore partis solidæ simpliciter enim eos uocamus humores, qui in uasis partium continentur; Alios vero, quibus constant partes similares, aut in illis sparsim reperiuntur, non comprehendimus nomine humoris simpliciter dicti, eo quod formam quatuor humorum amplius non habeant. Sed hæc, cum de hecticis febribus agemus diligentius prosequemur. Nunc vero satis sit docuisse, febrem omnem in parte solida consistere, & in illius humore accendi ergo postulat rei natura, vt de generibus febrium ita sentiemus distinguemus tamen hanc tractationem in solita capita in diarias nempe, humorales, & hecticas febres: non quod putet aliquis, nos tunc genera febrium prosequi: sed quia causæ sunt diuersæ propinquæ febris: quæquidem signa, partes, symptomata & præseruādi, curandi, restaurandique rationem mutant.

A quonam incipere possit calor an à spiritibus semper, vel ab humoribus aliquando, vel ab ipsa parte solida.

OStendimus, vnum esse genus febrium, & illud passionem morbumque partium similarium solidæque substantiæ ipsius cordis, quod quidem constituitur à calore pręter naturam exuperante intemperiemque in ea excitante. Porro hunc calorem nunc ab humoribus, nunc à spiritibus accendi antea obiter commemorauimus est & hoc hactenus creditum, eundem ab ipsa parte solida inchoare posse: vnde quæri solet, an possint singulæ febres, quæ ab illis ponuntur, seperatim incipere; An vero id de diarijs, & humoralibus concedi possit; de hectica vero dubitandum sit, an vnquā possit primò inuadere: si quidem videtur illa alias febres semper sequi. De qua quidem re nos hic pauca subijciemus ex quibus studiosi intelligent, quam male sint posi-

A ta principia huius tractationis. Cum enim in hoc à seipsis dissentiant, nec possint vti probatione aliqua euidenti, nec tueri ualeant propria principia, constat illa vera non esse: nam quæ ex veris principijs nascuntur, facilè intelliguntur, nec inter se, nec cum illis pugnant. Statuunt igitur illi hunc calorem nunc à partibus solidis inchoare, & tunc hecticam febrim esse, & incipere; nunc verò ab humore, & tunc incipere, & esse putridam febrem; aliàs verò à spiritibus, & sic primum incipere diariam, aiuntque, si diutius perduret calor in ea substantia, quam primo inuasit, reliquas tandem pariter afficere, coniungique inter se genera febrium. hęc sunt ferè verba, aut certè sententia est Galeni libro primo de differentijs febrium ab initio, quem
B Auicenna, & alij postea omnes sunt sequuti. Sed auditę, quęso, qua ratione probent, nunc vnum, nunc aliud febris genus incipere: adferunt enim exemplum ex balneo, finguntque primo excalefactos esse nunc parietes, & ab illis postea aquam, & aerem frigidum immitti, atque ita calefieri vtrūque vel aerem primò calefactum ponunt, & ab illo parietes, & humorem calefieri; aut hanc uolunt prius calefactum, deinceps illa ab eo calefieri: Ad cuius quidem rei exemplum referunt tria illa sua genera febrium. Inquiunt enim, si primo cordis substantia sit excalefacta, constituitur febris hectica, & illa primo incipere dicetur; si uero idem ponatur fieri in spiritu, primo incipiet diaria; at si humor primo sit calefactus, fiet febris quę
C consistit in humoribus. Est, sanè, egregia hęc probatio & recipienda ab omnibus nemine hactenus reclamante: non enim eo commoueor, quod omnium infirmissimo genere probationum, nempe quod ab exemplis sumitur, vtantur; sed hoc me mouet, veritatis studiosos eo exemplo vti, quod cordi, & huic rei accommodari minimè potest: nam possunt quidem parietes balnei, aut lebes calefieri prius, quam humor aliquis immittatur, sicut & hic calidus aliundè in balneum importari potest: sic & aër, si quis accendat ignem in balneo, primo calefiet, quam humor illic contentus, aut parietes. Verum in corpore nostro cum hæ tres substantię simul semper reperiantur in corde, & id quod calefacit illas, simul semper inueniatur,
D fieri nequit, ut quod solidum est prius incalescat alio. quod & ipse Galenus testatur in libro de differentijs febrium. Oportebat pręterea illos docere, à quibus nam causis primo possit calefieri solida cordis substantia: nam si illas excutiamus, à quibus dicit Galenus libro primo de differentijs febrium capite octauo hecticam febrem primo excitari, imò & alias omnes causas, quę calorem in corde accendere possunt, inueniemus, profectò, ab illis semper prius calefieri spiritus, & humores, quam solidam cordis partem. Sunt porrò causę, quas dicit ille statim ab initio hecticam parere, tristitia, ira, lassitudo, cum solis ardore: etenim ira definitur esse feruor quidam sanguinis circa cor. per tristitiam sentitur quoque motus quidam; lassitudo
E verò calefacit articulos, & cum illis arterias & venas, à quorum sanguine & spiritu per communitatem tandem calor communicatur humoribus & spiritibus cordis. Sic sanè externę causæ quæ cutem calefaciunt, id quoque præstant. vt arteriæ sparsę per corpus attrahant aerem calidiorem, qui tandem in cordis sinus peruenit, & contentam illic substantiam, cui primò occurrit, quoque facilius pati est apta, alterat. idem ostendi potest de ijs quę in corpus assumuntur, aut excernuntur, febremque excitant,

quæ quoniam in causis diligentius explicanda erunt, superfluum esse puto, plura de illis hoc loco dicere. Quod si quis hic velit tergiuersari, doceat ille, quænam ex illis rebus, quæ febrem parere dicuntur, sit apta, & nata, prius substantiam cordis calefacere, quàm humores, & spiritus in eius cauitatibus inclusos. Est & Galeni sententia, quam obiter antea ex libro primo de differentijs febrium citauimus, promptiùs, faciliùsque accendi, quod tenuius est quam quod solidum, & crassum. quam si recipimus, vt debemus, ita suadente ratione, & experientia, quo pacto, quæso, fiet vnquam, ut substantia ipsius cordis promptius quàm spiritus, & humores calorem concipiat? Aiunt, qui hanc opinionem tuentur fieri posse, vt dispositio quædam aliquando sit in partibus solidis, quæ cùm in humoribus, & spiritibus eo tempore non reperiatur, causa sit vt hæc difficilius; illa vero faciliùs incalescat. Verum, cum ista dispositio nequeat in alio poni, quam in calore, tenuitate raritate, & vicinitate, causarum agentium, semper illi inuenient spiritus, & humores magis dispositos ad calorem recipiendum, quam ipsam substantiam visceris; si quidem calidiores sunt spiritus, rariores, & tenuiores quam illa, & semper facilius pati possunt à causis agentibus. Est quoque illud receptum, omnes partes calorem capere à sanguine & spiritu: incipiet ergo & ab ijs calor, qui præternaturam in nobis augetur, febremque excitat in cordis substantia. Præterea, cum videamus in febribus omnibus, quæ sine rigore, & frigore incipiunt, simul & cor, & vniuersum corpus calorem concipere præter naturam: quo pacto id fieri posset, nisi prius sanguis, & spiritus incalescant? nam huiusmodi calor, qui in uniuerso corpore accenditur, mediante spiritu & sanguine, omnium consensu à corde mittitur: Quòd si oporteret prius calefieri partes solidas, quam alias, non posset calor momento temporis in omnes corporis partes spargi: siquidem quod solidum est, non statim calidum euadit. Adhæc, si febris, aliorum opinione, non solum cordis, sed etiam totius corporis passio est, ac, ut nos etiam sentimus, omnes partes tandem fiunt participes febris, & caloris, qui est in corde; qua ratione hecticam febrem alia membra omnia, corde excepto, pati primo dicentur, si ad illa, quicquid est mali in corde, per spiritum, & sanguinem mittitur? vult enim ratio, vt semper illi prius sint calidi, quam parti corporis, si modo ab illis hæ suum calorem sumere debent. Est postremo clara auctoritas Galeni in libro secundo de Crisibus, vbi scribit, nunquam hecticam incipere posse.

An vero eadem ratione semper calor prius inuadat spiritus, quam humores, paucis expendendum esse puto: nam, ut humores ipsi omni ratione videntur paratiores ad calorem concipiendum solidis partibus; sic profectò necesse est, ut ij tanto tardiùs spiritibus accendantur, quanto crassiores, frigidiores, solidioresque sunt. Verum, si ita est, cur fit, vt statim inuadant putridæ febres sæpius, nulla præcedente diaria? an id non fit; sed simul aut prius etiam spiritus ipsi calescunt? quorum calor cum momento temporis humoribus communicetur, exciteturque ex illorum putredine febris contemnimus, quod in spiritu primò est actum eò quòd curationem non variat: aut certè non agnoscimus tanquam illud sit obscuratum à maiore affectione, quæ in humoribus est facta. At vero sæpe videmus, eos, qui vlceribus pulmonis afficiuntur, & nonnullos alios, qui destillationibus in pulmonem laborare consue- A uerunt, statim in primo insultu febris, corripi hectica febre, quod ostendunt vrinæ similimæ urinis sanorum, quod est indicium, nullam subesse in humoribus putredinem. Quod quidem euidentissimè in alijs, sed maximè in Mutio Medices arcis Pisanę præfecto, annotaui, erat enim ille gracilis, et continua ex destillatione tussicula affectus, incidit in febrem cum optimis vrinis, quæ nec sanguinis missione, nec alijs remedijs cohiberi potuit, quin tandem hominem extingueret. In cuius cadauere, nec gutta quidem sanguinis in venis est reperta, & pulmo membranæ modo crepitabat, cùm secabatur, quid ergo dicendum? incepisse quidem in eo hecticam febrem, sed non ante diariam; tamen sine putrida, nam etsi humores, spiritus, & B partes solidæ simul sunt, & non pari facilitate, quod crassius est, & frigidius, calorem non concipit, & ob id spiritus, & humores semper fortè prius calorem concipiant quàm solidę partes; non tamen propterea fit, vt semper prius putrescant humores, quã fiat hectica febris, sic enim semper esset hectica cum putrida, verum diuersa est ratio de calore & putredine: nam ad putredinē non requiritur solũ caloris incrementũ, sed magis illius prohibita transpiratio, q̃ in corporibus raris & extenuatis, & paucos humores habentibus non fit, aut certè difficilè. Quare non mirum, si in illis solum gignitur sine putredine febris hectica. Igitur, vt colligam disputationem, semper diaria præcedit humoralem, & hecticam; & humoralis sine putredine hecticam ipsam; putri- C da vero sæpe hecticam anteuertit; nonnunquam vero hæc illam; ex quo quidem etiam patet, hecticam semper esse cum diaria, nec ab ea separari posse. Quomodo enim potest diuturnus esse calor in parte solida, quin spiritus etiam ipsi eiusdem caloris fiant participes? Eadem ratione, vbi putrida febris est, adest quoque diaria; cur ergo Galenus in libro bro primo de differentijs febrium scribit excrementa, quæ diariam committunt, putrefactionis principium assumentia accedere alterum genus febrium, priore sedato? ex quibus verbis patet, illum velle, cessare diariam præsente putrida. Cui loco repugnat, quod scribit in libro primo de differentijs febrium ad hunc modum: febrilis dispositio alias ex alio de prædictis incipit, sed in primo genere affe- D cti corporis minimè permanet, sed occupat reliqua duo; ac nisi prius soluatur, processu temporis illa similiter afficit. Ita solet auctor hic de eadem re contraria scribere. Quid ergo dicendum? Rationem suadere, quod cum hectica, & putrida semper coniungatur diaria, verum huiusmodi complicatio contemnitur; & contemnitur diaria, ac si non esset: nã extincto calore, qui est in humoribus, & partibus solidis, simul euanescit calor, qui afficiebat spiritus. Sed dicet fortè quispiam: cur non videmus singulis diebus fieri in ea complicatione solutionem diariæ, quæ fieri solet cum leui madore & sudore? an hoc fit in hecticis vbi adhuc plurimum est sanguinis pinguis & aerei? & quod dicitur de huiusmodi solutione diariarum, intelligendum est fieri, cũ E illę solæ sunt à suis causis natæ in corporibus aptis ad eas patiendas, tunc enim ros ille colligitur circa cutem ex benignis vaporibus à corpore eleuatis. Vbi uero simul adest putredo, aut deest benignus humor, manent spiritus accensi perpetuo, ut ipsi humores & partes solidæ sine ea solutione, quæ propria est diarijs, idest, cùm soli spiritus ab initio patiuntur.

Et primum quidem de his agemus quæ simplicißimæ sunt, quæ Hippocr. Ephemeras, id est, diarias appellat.

HIs explicatis, quæ communia sunt omnib. febribus (nam si quædam alia adhuc supersunt, vbi se offeret occasio, illa docebimus, ne quid desit ad perfectam tractationem) tempestiuum est, vt ea, quæ propria sunt singulis generibus, aggrediamur: neque enim generalissimorum cognitio sufficit in aliqua tractatione, & maximè in nostra Medicina, quæ quantum fieri potest, debet ad particularia descendere. Itaque cum diuiserimus vt melior fiat tractatio, febres in diarias, humorales, & hecticas, primum de diarijs est agendum; quoniam illæ sunt simplicissimæ, & curatu facilimæ, primòque inuadere solent, reliquas parere. Ac in hoc quidem sequi non oportet eos, qui harum febrium tractationem contemnunt, ea ratione commoti, ꝙ medici raro ad eas propulsandas aduocentur, nimirum quòd sæpius priùs sint solutæ, aut in alias migrauerint, quàm ad medicum sit peruentum. Quod etsi in nonnullis egenis & negligentioribus vsu venit, tamen aliter in alijs fit, qui suæ salutis maiorem curam & rationem habent, ac intelligunt, quot quãtaq; mala sequantur, nisi rectè curentur; hinc enim putridæ, & hecticæ, quę euitari poterant, sæpè oriuntur. Diximus præterea, quæ sint præsidia leuiora quæ in propellendis febribus adhiberi possunt, & quam curationem postulet sola febris à fouentibus causis separata, intelligimusque pariter sanare affectus quos ira, tristitia, lassitudo, & aliæ causæ procatarcticæ, quæ has febres accendunt, committere solent. Porrò, vt hæc tractatio vtilis est & necessaria, sic laudare non possum Galeni & Auicennæ nimiam prolixitatem, qua vtuntur in his febribus explicandis, vsque ad minimas diuisiones: nam in re tam facili superflua est tam accurata disputatio. Nos verò eum ordinem sequemur, quem in generali tractatione obseruauimus. nam primum, quid diaria sit, ostendemus; deinde quot, & quæ sint illius differentiæ; tertiò, quæ causæ; quartò, quæ signa eam febrem declarent præsentem, & monstrent, quid in ea sit futurum, & causas commemorant quæ tales febres pepererunt; postremò quibus præsidijs, quave ratione illæ abigi poterunt. In qua quidem re si prolixior fuero, id non fiet ob ipsam diariarum tractationem; sed quia, in ea nonnulla, aut fortè omnia quæ pertinent ad communem tractationem, enarrabimus.

Quid diaria febris, & quas febres sub diarijs comprehendere oporteat.

DIaria febris, siue ephemera, ut Græci vocãt, nomen sumpsit à tempore, quo durat: nã quæ vno die finiuntur febres, ephemeræ dicuntur. Vnde ephemerides appellantur, quæ continent illa, quæ singulis diebus fiunt; & eadem ratione Aristot. ephemerum quoddam animal esse dicit, quod in uno & eodem die nascatur, & moriatur. Verùm contra naturam febris diariæ facere videtur, quod habet Galenus in octauo Methodi, vbi scribit febres diarias esse posse, quæ etiam vsque ad quartum diem extenduntur. Præterea in libro nono Methodi Synochas febres eiusdem generis cum diarijs esse statuit, quòd si synochi in genere acutarum febrium continentur, ut ipse in eodem li-

A bro, & alibi docet, multò longiorem terminum, quam vnius diei illis statuere oportebit. Quod cum nomini repugnare videret Galenus, febrem scilicet quæ multos dies duret, diariam vocare, & sua principia euerti, vbi posuit omnes febres esse, vel diarias, vel putridas, vel hecticas, nisi synochos sub diarijs comprehenderet, ideo nomen diariæ contemnendum esse dicit, quòd scilicet impositum sit non ex rei natura, sed conuenire debeat vniuersis febribus, quæ eiusdem sunt formæ. Itaque diarias vocatas esse, quæ solent vno die finiri, non tamen excludendas esse ab ea natura, quæ ad plures dies extenduntur. Qua quidem in re eum errare puto, & malè principia posuisse, quę ut saluari non possunt, ita faciunt, ut antiquam appellationem corrumpere cogatur, & sub hoc genere aliud comprehendere
B velit, quod ab illo est alienum. nam febres diuidere in diarias, putridas, & hecticas absurdum est; sed debet fieri diuisio in diarias, siue eas, quæ in spiritibus accenduntur; & eas, quæ in humoribus, & eas quæ in parte solida. Humorales rursus subdiuidendæ in eas, quæ fiunt solum ex humoribus excalefactis vniuersis, & eas quæ fiunt ex humoribus putrefactis; & illæ synochi non putridæ vocantur, quas falsò è genere diariarum esse tradit: quippe cum diariæ ex spiritibus excalefacti synochi vero ex humoribus accendantur. Adde, quod & ipse in initio libri noni Methodi scribit, diarias ex sua natura non ultra vnam diem progredi; sed id accidere vel per medicorum ignorantiam, aut ægrorum intemperan
C tiam, vel ministrantium errorem. Quod si ita est, synochi, quæ suapte natura diem vnum excedunt, à natura, & genere diariarum excludendæ veniunt. Ad hæc synochi non putridæ in eadem materia ponendæ, in qua putridæ ponuntur: at hæ in humore, ergo & illæ: non igitur sunt diariæ, quia in spiritu ponerentur. Differunt & remedijs: nemo enim in diaria, siue ea quę fit ex spiritu solo accenso, sanguinem mittet vsque ad animi defectum. Postremo paulo postea, in eodem libro nono habet synochos febres nec planè esse diarias, nec putridas, aut hecticas; sed quoddam esse genus medium inter diarias, & putridas. Quemadmodum enim, inquit, in ceteris rebus vniuersis quæ vno genere comprehenduntur, societatem in naturis habent, ac propterea mu
D tuo in se transire valent, tertia quædam formula in transitu ipsarum existit, quæ neutrius extremorum formam planè exhibet, ita in diariarum febrium trãsitu imaginari licet, alterum quoddam genus exoriri quod neutri extremitati sit idem. Est autem hoc medium genus, ut postea intelligitur, synocharum febrium. Ex quibus verbis patet, illum synochas à diarijs non minus seiungere quam à putridis, & hecticis: siquidem diariæ sunt termini à quibus, putridæ vero, & hecticæ termini, in quos illæ secedũt. Quanquam & in hoc falso vtitur exemplo: non enim quicquid in alterum transit, per mediam quandam naturam transit, ita ut medium quoddam genus constituendum sit: nam putridæ in putridas ut tertianæ in quartanas, non mutato genere febrium
E putridarum, & putridæ abeunt in hecticas. Quid ergo dicendum? Rectè diariæ nomen impositum esse: quandoquidem omnis febris, quæ vnum duntaxat diem durat, diaria est, & quæ talis est, non potest vltra vnum diem extendi, sic sanè, quæ accenditur in spiritibus, sola eo termino finitur, & quę finitur vno die, non aliter, quam in spiritibus consistere potest. Nulla enim uel humoralis, vel hectica apta est gigni, & solui tam breui temporis spacio ob materiæ crassioris substantiam. Cur uero aptæ nataeque sint febres, quę consistunt in spiritibus, nõ

ultra unum diem progredi, nulla potest esse ratio, sicut nulla est certa, cur biliosæ febres tertio quoque die repetant. Quod verò diaria omnis fiat in spiritibus, patet. Primò quòd citò, & à leuissimis causis accendatur, augeaturque & citò firmatur. Secundò, quòd mitissimæ sint, tanquam in aerea & halituosa materia accensæ. Tertiò, quòd per madorem, & leuem sudorem finiantur, qui sudor fit densato spiritu, siue vapore circa membranosam cutem. Quare rectè diaria vocatur, quæ intra viginti quatuor horas finitur, non autem dicendum est, illas esse diarias, ut hic videtur innuere Galenus, quę ex lassitudine, vel ebrietate, & alijs causis procatarcticis nascantur; nam ab eisdem causis & hecticę, & putridę, quoque proueniunt, vt postea idem author docebit. Ceterū vocat Galenus diariam febrem simplicem, eo quòd inter omnes febres sit mitissima & maximè benigna & quòd pręsentem, non habeat causam, à qua est nata: his enim modis omnibus, simplices vocare possumus diarias.

Hæ autem ex laßitudine nascuntur, temulētiæ, ira, mœrore, excandescentia, furore, alijsque vehementibus animi curis.

TAngit hoc loco nonnullas causas febris diariæ: ex quibus nos occasionem sumemus tractandi de causis febrium in genere: ex qua quidem tractatione licebit postea sumere, quid conueniat diarijs, humoralibus, & hecticis febribus: eo enim quod commune est, contempto, necesse est omnes particularium tractationes fieri obscuras. & hanc quidem communem explicationem causarū nos prętermittere non possumus, qui non solum breuem quandam huius operis interpretationem instituimus, sed integram de febribus explicationem molimur, sumpta occasione ab hoc auctore. Igitur, vt breuiter dicam, in febribus consideramus in primis formā febrium: alia enim est forma febris putridæ, alia diariæ, alia hecticæ, alia continuæ, alia intermittentis. Deinde consideramus causas efficientes: videndum enim est, quid ex omni genere rerum quæ nos afficere possunt, sit aptum febrem facere, fouere, augere, minuere, & abigere, ac pro diuersitate efficientium diuersa sunt adhibenda remedia. Nec contemnere quidem oportet commune instrumentum, nempe calidum innatum per quod febrilis calor in vniuersum corpus mittutur facilius, aut difficilius pro ipsius diuersitate. materiam meritò quis dicet in febribus locum non habere, eo quod ex aliquo illæ non fiant, sed in aliquo consistunt: quia tamen multiplex est subiectum febris propinquum scilicet, & remotius, & in his multa veniunt consideranda, ideo quædam ex subiectis nomine materiæ donabimus, quo tractatio distinctior euadat. Dicemus ergo, spiritus, humores, & solidam substantiam cordis, esse materias febris; subiecta vero esse febris, cum dicimus febres quasdam in corporibus densis, mollibus, crassis, bonos humores habentibus, temperatis, in viris, iuuene, alias vero fieri in his contrarijs corporibus, nempe raris, duris, tenuibus, cacochymis, intemperatis, fœmina, sene. Habent quoque hic suū vsum causæ, cum quibus, & sine quib. non, cuius generis est locus, & focus febris; quomodo dicimus, causam febris continuæ, & intermittentis focum esse hunc, vel alium locum, in quo putrescūt humores; nec non illa omnia, sine quibus febres nec gigni, nec augeri, nec conseruari, aut minui possunt, cum alterius generis causarum non fuerint, ad causas, sine quibus non, redigere oportet. Finem verò non conside-

A ramus in morbis, tanquam causam, sed tanquam terminum, in quem desinit ipsa febris. Verum etsi plura genera causarum in febribus cōsideranda veniūt, non tamen propterea de singulis tractatio instituenda est: nam quædam explicari exactè non possunt, vt formæ febrium. Cōe etiam instrumentum generalem tractationem in hac re non habet, sed propriā; siquidē ad gignendas febres plus potest nūc imbecillus calor, ut in putridarum generatione, nunc qui validior est, & acrior, ut in procreandis hecticis; ad febres vero tollendas, qui temperatus est, vt plurimū aptior; tamen ratione materiæ præualet aliquando qui acrior existit, vt qui rebellem materiam aptius conficere, & discutere potest. Quapropter vniuersa tractatio in efficientibus causis, materia, subiecto, &
B aliquibus causis, sine quibus, versabitur. Porro Galenus capite quarto libri primi de differentijs febrium enumerare nititur, quæ, & quot sint causæ efficientes febrem; sed cum à nullo principio nec ex aliquibus fontibus eas ducat, probari non potest ipsius tractatio, quæ solum continet particularia quædam, in quibus nunquam animus quiescere potest, tanquam omnia sint comprehensa: quod ex eo loco patet, vbi omittit ea, quæ contundendo, vulnerando, frangendo, tendendo, dolorem excitando, febres pariūt. Vt igitur quæstio uniuersalis est, qua quęrimus, quid febrem efficere sit aptum; sic generatim respondendum, nec singula adferenda quę & incerta sunt, & à methodo aliena; porro docuimus libro primo de causis morborum capite decimo, quattuor esse rerū
C genera, quæ morbos gignunt, nempe quæ assumuntur in corpus, quæ extrinsecus corpori occurrunt, quæ à morbis relinquūtur, uel excernuntur à nobis, vel in nobis retinentur: Ab his ergo rebus febrium causę effectrices sumēdæ. Assumūtur quidem in corpus quæcunque vel per os, aut nares, aut intestina, vel pudenda, aut alias corporis partes initio recipiuntur, siue alimenta, siue medicamenta; aut venena fuerint. Extrinsecus vero agunt quę impulsu agūt, vt vulnerantia, contundentia, frangentia; item quæ ambiunt, cuius generis sunt aer, lotiones, natationes, item quę corpori applicantur, vt vnctiones, cataplasmata, cerata, & huius generis alia, necnon quæ appenduntur partibus, aut circumligantur, ut vincula, quæ partibus inijciuntur. Nomine eorum quę
D geruntur, intelligimus corporis, animiq; motum & quietem, vt otium, exercitationes, vitæ conditionem, iram, tristitiam, cogitationem, gaudium, & his similia. Quorum quædam à nobis duntaxat geruntur, vt vitæ conditio, animi perturbationes, & reliqua, quorum principium in nobis est, à nobisque excitatur, alia vero ab alijs in nobis fiunt, cuiusmodi est nauigatio, gestatio, alia autem partim à nobis, partim ab extrinseco geruntur, ut equitatio, remigatio, & alia huius generis. At ea, quæ excernūtur, & retinentur, comprehendunt ea, quę quocunque modo a corpore exeunt, siue per hanc, aut aliam partem id fiat, siue humor, vel vapor, vel sordes, aut pus, aut lapis, aut lūbricus, aut semen, aut aliud denique sit, quod vel in corpore retinetur, aut ab illo educitur.
E Porro accēdi febrem ab his rebus nouerunt omnes, sed doceri id non potest arte, & methodo, nisi modos vniuersos compertos habuerimus, quibus calor accēditur in nostro corpore. Quapropter, ne ex incertis procedat tractatio, ac ne cogamur tum in causis ipsis tum in modis eadem docere, operępretium esse duco docere, qui nam, & quot sint modi ij, ad quos postea singulas causas redigemus. Quod diximus, à Galeno quæsitum videmus lib. primo de differentijs febriū cap. quarto, ubi docet medicos plerosque nihil plus scire, quam vulgus nouerit: nam quod ex ira, lassitudine,

dine, crapula, & alijs occasionibus prædictis nascũtur febres, vulgus quidem nouit: vt quo modo, & an vna, vel diuersa ratione ea omnia id faciunt, non conantur explicare, nec possunt, nimirum quod philosophum requirat hæc explicatio, ac tantam habet vtilitatem in medicina huius rei enarratio, ut ea contempta inutilis reddatur efficientium causarum explicatio, non enim iræ, aut vulneranti rei, quę febre iam parte, abierunt, sed ei, quod ab illis in corpore est factum, medemur: quæ quidem modos hoc loco appellamus, cum tamen internę quędam causæ sint, & propinquæ, quarum beneficio reliqua febrem cõmittendi vim habent. Ac secundum diuersos hos modos, diuersa remedia excogitare oportet, in eisdẽ generibus rerum, & in diuersis generibus vbi idem est modus, vna instituitur medendi ratio: nam, etsi otium, & labor ab ijs petuntur, quæ a nobis geruntur; quoniam tamen diuerso modo febres ab illis nascuntur, differre necesse est pręsidia, quibus ad febres propulsandas vtimur: otium, externum frigus cibi copia à diuersis generibus rerum sumuntur; quibus tamen calefacientia pariter prosunt, quia vnus modus est, quo ab illis febris nascitur. itaque de his agendum hoc loco; qua in re Gal. omnes modos, quibus febres accẽduntur, quinq; esse concedit, motum, putrefactionem, conuersationẽ siue viciniã rei calidę, permistionẽ calidæ substantiæ, & suppressionem calidi excrementi. Verum his modis non continentur omnes causæ prædictæ: nam quod inedia febres gignat, idem auctor est passim, testante quoque experientia. At id nec per constipationem, nec vicinitatem, nec suppressionem nec mistionem calidę substantiæ fieri apparet. Separat præterea in libro de differentijs febrium motum ab ebullitione, per quam ira febris causa censetur esse. Videtur quoque vigilia vno modo aliquando febres parere qui inter illos quinque contineri non videtur. Quapropter, si motum ab ebullitione distinguamus, & hãc ab illo, quo pacto ille febrẽ ab ira dicit procreari ob motum, & feruorem simul, a tristitia verò ob solum motum.

Duos addam modos siccitatem, & ebullitionem: ac per siccitatem, inedia, cibi potusq; parsimonia febres dicetur efficere, nimirum, quod humoris defectu calor acrior primum, & febrilis reddatur, vt qui non nisi cum mediocri humore mediocrem temperiem seruare sit aptus. Ex ebullitione verò, ira ipsa, & fortè etiam gaudium, vno modo aliquando febres excitare comperientur.

Ad hoc igitur modo si omnes causas prædictas reuocare velimus, inueniemus profectò, qua ratione illæ febres faciant. Nam, vt ab his exordiamur, quę in corpus assumuntur, inopia alimenti (vt diximus) ratione siccitatis febris est causa; nimia vero copia ob suppressionem calidi excrementi, à superfluo enim alimento replentur vasa corporis nimio humore, aut etiam viscido, & crasso, vbi planè vinci non potest, & concoqui multitudo: Ex obstructione verò prohibetur efflare corpus, & excrementa, quę continuò exhalant, atque ita ex illorum retentione, febris accenditur, vel etiam ex putredine: Ad hunc modum satietas, temulentia, cruditates pituitosę alimenti rediguntur. Quæ verò assumuntur, & ob qualitates febres excitant, non vno modo omnia id faciunt: nam cibi, & medicamenta actu, aut potentia calida id faciunt vel propter permistionem calidę substantiæ, quando scilicet nulla alia subest materia, quæ commoueri possit ab assumptorum calore: quæ si fuerit ob prohibitam transpirationem idem quoq; contingere potest: nam calor, liquãdo humores multos, vel pituitosos, obstructiones parit ex quibus prohibetur transpiratio in aliquibus partibus: vnde calor accenditur, & febris: qua ratione videmus, aliquos potione moderata vini generosi, aut alterius rei acrioris, quæ suaptè natura alioqui nullam huius modi haberent vim ob corporis, & humorum subiectorum ad patiendum aptitudinem febrib. corripi. Quæ verò frigida non sunt, sed duntaxat potentia pituitam, crassosque humores paulatim aceruando obstructionis, prohibitæque transpirationis ratione tandem febris causa fiunt. Quod si actu frigida fuerint in corporibus non æstuantibus, eodem modo febres excitabunt: at si ob immodicum calorem corporis internæ meatus pateant, febris quoque fit, ob prohibitam transpirationem; sed ea non nascitur ex generatione humorum, sed ex ipsorum meatuum dẽsitate: Qua ratione videmus, periculosum esse bibere, quæ actu frigida sunt, post cursum aut aliũ motum, dum adhuc feruet corpus, patentque plus æquo rarefacti à calore meatus: tunc enim promptè sese insinuans frigidæ rei vis illos constringit, occluditque. Iam vero, quæ assumantur humidiora plus iusto, eo quod repleant superfluo humore corporis meatus, illosque obstruant, tandem febres excitant prohibita efflatione, sicca verò si quam habent vim ad febres committendas, id faciunt quod illorum vsu corpus excitetur, atque ita ob siccitatem calor intendatur. Porro quæ crassa, aut viscida assumuntur, infarctis cauitatibus vasorum, impediunt pariter efflationem, & febris sunt causæ: Quæ verò tenuium sunt partiũ aut nil possunt in hac re, aut solum in corporibus plenis, & pituitosis, in quibus humores commoueri illorum vsu possunt, qui vel obstruendo, aut incidentes in aliquam partem, & illic prohibita transpiratione putrescentes, ratione putredinis, febres sunt auctores.

At quæ vel toto genere sunt inimica, vel maligna, aut substantiam habent aptam, vel qualitatem, ad corruptionem, siue id illis accidat, vel ob propriam naturam, vel quod malè sint reposita, aut perperam confecta, vel condita, aut peruerso ordine, vel modo, vel intempestiuo tempore assumpta, hæc putrescunt, corrumpunturque in nobis, ac ob putredinẽ febres committunt: nec possunt deesse exempla medicinæ peritioribus, qui philosophari cupiunt.

Iam vero inter ea quæ retinentur, & excernũtur, pro illorum natura, copia, & qualitatibus febres pariunt vno vel alio modo. Etenim excrementa calida, vt bilis quæ quotidie excerni consueuit, si fortè retineatur, proportione cum alijs humoribus vitiata, mixtione aucto calore, febres gignit: Pituita vero alio modo, quod scilicet sua viscidıtate, & crassitie cauitates occupet, prohibeatque excitatis obstructionibus, calorem effluere. Eodem modo humor melancholicus, & serosus quoque ille crassitie, hic multitudine, possunt febres excitare: sicut etiam multitudo alterius humoris: Verùm illa non solùm ob impeditam transpirationem, sed etiam ob putredinem, quando scilicet vinci gubernarique nequit à natura, febris est causa. Vapores vero retenti, qui exhalare consueuerant, siquidem benigni, & halituosi fuerint, Galeni opinione febrem nequeunt parere, quod si acres, & mordaces extiterint, ob permixtionem cum reliqua substantia aptissimè id facient. Cæterùm, quæ exeunt à nostro corpore, siquidem calidiora fuerint, vt in his accidit, qui ex sanguinis, aut alui profluuio diuturno tandem in febres cadunt, id accidit, quoniam, excretis calidis humoribus, frigidiores necesse est in corpore exuperare, qui obstructiones pariant, vel putrescant, debilitato natiuo calore, qui nequit eos amplius concoquere, & regere. Quòd si frigidiora reijciantur excrementa, accidit calidam exuperare in corpore materiam, cuius mixtione cũ

alia calor intenditur, & febris nascitur. His ergo rationibus ab his quę excernuntur, aut retinentur in corpore, febres fiunt.

Porro quomodo febres nascantur ab his, quæ extrinsecus nocent, nunc perpendere oportet, quoniã multiplex est istorum genus, nec eodem modo febris sunt causæ. Quæ.n. calida sunt, nosque, vel ambiũt, vel nobis applicantur, aut alio modo afficiunt, febres pariunt vicinitate, quod scilicet ob illorum contactũ ad vniuersas partes, & cor ipsum calor perueniat, vel quod in corporibus plenis liquefaciant humores, & obstructionum, prohibitęque transpirationis sint authores. Frigida vero sicut & adstringentia, vt aluminosa balnea, uel densando externam superficiẽ, prohibendoque id, quod effluit, uel exprimendo in plenis corporibus humores, & obstruendo, eodem modo febres excitant. At humida, ut aer humidus, & nebulosus obstruendo eosdem meatus idem facit. Sicca uero, ut aer siccissimus, & frictiones durę & asperæ, uidentur etiam consumpto humore, qui circa cutim uersatur, contractionis, densitatisque esse causa.

His ergo modis, quę ambiũt, uel admouentur, uel applicantur corporibus, pro diuersa illorum qualitate, ut diximus ante, febrium sunt causę.

Cæterùm, quę impetu extrinsecus nocent, febrẽ committendi uim habent; uerùm non eodem modo omnia. Etenim ferarum morsus uidentur id facere, quod feruorem quendam cum saliua, uel alia substantia uenenosa in corpus immittant. Quæ uero uulnerant, uel sectis, apertisque uasis collectionis humoris sunt causa, qui cum nequeat, ob copiam exhalare, & satis refrigerari, putrescit, ac ex putredine febris oritur: Quod si ex uulnere, aut re alia contundente, uel rũpente, non affectis uasis, insigni aliquo malo, febris nascatur, id fit, quod excitato dolore, fluxiones aduocentur, quę obstructiones pariunt, atq; ita putrescunt tandem, aut ante putredinem, prohibita transpiratione, præter modum incalescunt, atq; ita ob uicinitatem, & coniunctionem cum parte affecta reliquę partes, & tandem cor ipsum pręter naturam calorem concipiunt. An uero quę appenduntur, uim huiusmodi habere possint, ut febres gignãt, reliquis discutiendum relinquo: nam quod quædam per inspirationem putridi, calidique ex re appensa eleuati. id facere sint apta, mixtionis ratione, omnib. compertum esse puto. Verùm, an quædam occulta quadam natura uim habeant gignendi febres, sicut quædam inueniuntur quæ fœtus perimunt, aut partus iuuant coxis alligata, uel alios morbos pariunt, aut tollunt appensa certis partibus corporis, ut uulgus credit, & authoribus Dioscoride, & Galeno, nos recepimus, compertum non habeo: quare nec modum docere possum, quo illas febres parere ualeant.

Superest quartum genus, quod ea continet, quæ geruntur, quę quidem non uno modo calorem, febremq; pariunt: nam, ut ab Animi motibus exordiamur, in tristitia cor uidetur contrahi; in gaudio expandi; in ira concuti, & uibrari cum quadam ebullitione, & feruore: idem fieri uidetur motus, in timore, qui in tristitia; sed repentina & maior contractio in illo, in hac uero paulatim contrahitur cor, consumiturque illius robur.

Ac quod in gaudio fiat cordis quędam expansio, id indicio est, quod in nimio risu sentiamus cor ueluti exilire a corpore remediumq; est huius immoderati motus manus admotio circa regionem cordis, ut quæ scilicet repellat impediatq; immoderatas fieri huiusmodi dilatationes. In tristitia uero, & timore percipitur manifestò talis contractio, & ob contractionem ad exiguam molem cor redactum sentitur. Omnes igitur hę cordis motiones, uiolentęq; operationes cor immoderatè exercent: ex motu autem calor, ut in aliis rebus docet experientia, excitatur.

Habent tamen prædictæ causæ peculiarem etiam quendam alium modum: nam tristitia corpus exsiccat, uel diuturna caloris depascentis actione, uel quod alimentum non assumat, cuius defectu exsiccatur. Contingit quoque ob animi continuas curas calorem natiuum non rectè concoquere, ut qui ab instrumentis coctionis distrahatur: ex coctione uero malè peracta, cruditates, & ex illis obstructiones, prohibita transpiratio, & demum putredo, febris nascuntur. In timore uero cum subita fiat caloris contractio ad suos fontes, accidit pariter fluxiones excitari, uel quod motu caloris creãtur humores, uel quod pituitosi, frigidiq; in cerebro, & alijs partibus relinquantur humores, qui ut apoplexiam nonnunquam pariunt, quando. s. magna est in capite plenitudo; sic in alijs uisceribus obstructiones, & febres excitare possunt in corporibus excrementosis. Idem gaudium, & ira immoderato motu, calorisq; uiolenta accensione, fluxiones, & ex illis tumores, & nonnunquam obstructiones, & febres excitare sunt apta. Vt autẽ cordis motus, siue irascibilis facultatis immoderatæ actiones his modis febrium sunt causæ: sic animalis virtutis, vt imaginationis, cogitationis, recordationisq; excessus idem efficiunt: nam dum animus attentiùs, diutiusq; in his uersatur, distrahit ab vniuerso corpore natiuum calidum, digeriturq; atque ita, exsiccato corpore, calor febrilis accenditur, vel si difficilè corpus exsiccatur, gignuntur cruditates in visceribus ex alimento malè elaborato; vnde obstructiones, putredines, & febres sequuntur. Iisdem planè modis ex vigilia febris prouenit exsiccato s. corpore; aut suppresso effluuio calido ex obstructione, aut cruditate. Vt autem animi motiones, sic corporis exercitia nunc vno modo, nunc alio, pro illorum intensione, & remissione, & diuersa corporis, quod patitur, conditione, febres pariunt: nam mediocris motus febrem non parit, nisi in corporibus excrementosis, in quibus obstructiones ex liquatione humorum facilè procreari possunt; immoderatus verò in omnibus calorem intendere suaptè natura aptus est, qui in gracilioribus, biliosisque corporibus non solum motus ratione, sed etiam eò, quod siccitatem induxerit, cum qua calor intenditur, febres conciliat, transmisso scilicet calore a partibus, quę primò exercentur, per arterias, & venas, & adhærentes alias partes ad cor ipsum; à quo rursus per easdem, & vniuersalia vasa in totum corpus subito transmittitur, his ergo modis quæ à nobis geruntur febrium sunt causæ. Otium verò superfluum, quod tanquam id, quod priuatione opponitur illis, quæ fiunt à nobis, & propterea eodem rerum genere continetur, febres gignit: quod. s. languescat per otium calor, qui nec probè concoquit alimentũ, nec excrementa expurgat, nec meatus aperit, per quos educuntur quæ obesse solent; ex quibus obstructiones, putredines, & febres tandem oriuntur. Eodem planè modo, si quã habet somnus ad febres excitandas vim, hoc facit: nam per somnum superfluo humore grauantur interna viscera, nec satis digeritur corpus; ex quibus tandem obstructiones quoq; oriũtur. Hæc si vera sunt, & putamus esse, ita dictitante ratione, & experientia, reprehendendus venit Galenus lib. 1. de Differentijs febrium, non quòd solum omiserit necessarium quendam modum ex siccitate: sed quod putauerit vnico modo commemoratas causas febres procreare; veluti cùm scribit, iram ob solum feruorem, tristitiam ob solum motum, densitatem cutis ob solam retentionem mordacis excrementi,

menti, aerem calidum, ob solam inspirationem, vel vicinitatem, & contactum febrium esse causas; quãdoquidem, vt diximus, ab eadem causa, quæ plùs, vel minus intenditur, in diuersis corporibus, diuersis modis febrem faciat. Quare, si medicina promittit vniuersis suam opem, res distinguenda erat, & tradenda quæ generatim euariant; alioqui necesse est maximos errores, tum in prædictione, tum in curatione à medicis fieri.

Pone enim aliquem ex apricatione vel solis feruore incidisse in febrem, eumque esse crassum, & pituitosum; an dices hunc ob solam vicinitatem, & immissionem caloris externi febricitare, an potius ex putredine, aut prohibita transpiratione nata ex liquatione humorum? sic sanè. Quapropter modi omnes docendi, tenendique sunt, quibus singulę causę febres in singulis corporibus excitare sunt natę, ne ex vna, quæ ex causę ratione sumitur, simplici, & absoluta consideratione, contemptis alijs, quę in eadem sunt, considerationibus, & effectibus, qui ob diuersitatem corporis patientis nascuntur, inutilem multis medicinam nostram reddamus. Sunt porrò prędicti modi tenendi à Medico, non tamen ignorandi etiam quidam alij; est enim operæpretium, nouisse quędã esse quæ per se, quædam per q̃ accidens; alia maiore vi, alia minore hoc vel illud efficere posse: alię ut uniuersales, alię ut particulares causę; alię vt procatarcticę, alię ut antecedentes, aliæ ut immediatę, & coniunctę, alię vt priores, alię vt posteriores; vel alio denique modo suam exerãt facultatem: ex his enim generationis, prędictionis, curationisq; febrium ratio partim petitur.

Quæ requirantur, vt prædicta causæ febrium fiant.

NOn satis quidem est intellexisse, febres nasci posse ab ijs, quæ in corpus assumuntur, vel extrinsecus illi adhibentur, vel ab eo geruntur, vel exeunt; uel in eo retinentur, nec quod omnes causæ certis quibusdam modis, & rationib. calorem & febrem in corpore pariant; sed ne vereamur omnia, quæ assumuntur, vel admouentur, vel retinentur, & excernuntur, aut geruntur, tanquam omnia vim habeant procreandi hoc genus morbi, aut plus æquo solliciti, & meticulosi simus in his euitandis, quæ obesse nequeunt, ratio explicanda est, qua intelligamus, quando ab illis causis febres sint expectandæ, de qua re Galenus lib. primo de differentijs febrium agit [illegible] docet, causas non posse febres suas procreare, n[illegible] orpora, quæ pati debent, sint præparata ad hoc malũ suscipiendum; est enim, inquit, hæc ratio cur non omnes in aëre pestulenti corripiantur peste, quoniam, scilicet, non eodẽ modo sunt affecta corpora. Verũ non docet auctor ille, quid per corporis præparationem intelligat, & quænam putet esse præparata magis, quam alia: nam exẽplum, quod ponit, scriptum est duntaxat de præparatis ad febres pestilentes, non ad alias omnes; prætereà cum libro de causis morborum requirat alia præter corporis præparationem ad morborum generationem, nempe tempus, magnitudinem, approximationem & vicinitatem causæ agentis; idem profectò in febrium generatione prætereundum ab eo nõ est. Postremò quæ de corporum præparatione dicuntur, tanquam causæ seorsim consideranda sunt, non minus sanè efficientes ipsę causę, etenim magna est in subiectis corporibus differentia, & ea quidem necessaria ad febrium generationem non minus sanè quam ea differentia quæ in rebus reperitur,

A à quibus febres oriuntur. Siquidem vt sol non habet parem vim in aliquibus, quam habet crapula, ad febres gignendas; ita dura corpora promptiùs à quibusdam causis pręcipitantur in febres, quàm mollia, quam tenuia, rara quam astricta; adeo vt diligentiorem postulet hæc res tractationem, si quis rectè docere velit.

Ponit pręterea quandam in materia febris differentiam, quædam rerum genera, in quibus febris accenditur, nempe humorem, spiritum, & partes solidas cordis; quæ cum multis modis afficiatur, causęque sint, ut nunc vna, nunc alia febris ab eadem causa nascatur, ratio pariter exigit, ut de materia febris instituatur tractatio. Itaque nunc, quid postulent res prędictæ, ut possint febres excitare, explicare B aggrediar; deinceps verò reliqua. Qua quidem in re paulò antè diximus à Galeno requiri, ut causæ efficientes morborum, & febrium dici possint, tempus, magnitudo, vicinitas rei agentis: nam æstus eos, quos non attingit, & cum quibus minimo temporis spatio conuersatur, nec quilibet calor, qui à sole demittitur, sed qui certum habet excessum, iustamque magnitudinem, febres possunt hominibus inferre. Verum is non comprehendit omnia, quæ in rebus requiruntur, vt causę effectrices alicuius operis dici possint: nã quæ substantiam habent amicam nostro corpori, ea non obsunt, sed quę inimicã illam sunt sortita; quare ob substantiam causę nunc effectrices sunt morborum, aliàs verò minimè. Exigitur pręterea qualitas idonea: non enim, si ea quę C calida sunt actu vel facultate, possunt febrem excitare, idem facient potestate frigida, & sicca; aut certè minore vi id pręstabunt. Certa quoque requiritur quantitas: siquidem etsi sol potest febrem inferre, non tamen omnis, sed qui certum habet excessum. Postulant & causę agendi modum: quippè cum ingesto cibo, exercitatio lenta, & tarda nequeant febrem facere, quod faciet illa, quę confertim obitur.

Mora, vt ostendimus, iustumque tempus necessarium est, quemadmodum & ipsa occasio, siue tempus aptum: nam exercitatio ante cibũ inita prodest repleto vero corpore, febrium non raro est causa. Sunt & quædam, quæ solo ordine febres excitent, ut lac, & alia, quæ facilè corrumpuntur, si secunda D mensa ingerantur. Itaque hæ causæ, quæ febres pariunt, id faciunt ob substantiam, temperiem, qualitates, ob quantitatem, vel modum, vel vicinitatem, moram, tempus, ineptum ordinem, quem in agendo seruant.

His quidem ita explicatis de causis febrium, ex quibus in tractatione eliciemus quæ propria sunt causis singularum febrium; iam videamus, quid hic scribat Galenus de causis febris diariæ enumerat quidem particulares quasdam causas, sed non omnes: addit enim in decimo methodi, dolorem, constipationem externæ cutis, obstructionem internorum meatuum, si modo ea leuis fuerit, id quod etiam octauo & nono libro eiusdem operis testatur: tamen in libro de differentijs febrium, capite tertio, scribit ex densitate externorum meatuum diariam committi; E ex abstructione vero putridam, addit cruditatem in libro octauo methodi, & alibi alias nonnullas causas, sparsim, vt solet. Verum probari non potest huiusmodi tractatio: primo quod à nullo certo capite exordiatur è quo intelligere possumus nec plures, nec pauciores causas esse posse: 2. quod ex omnibus illis locis non colligantur omnes particulares causæ: nam sicut tristitia sic profectò & lætitia; & quemadmodum nimia satietas & inedia, sic cibi, & medicamenta calidiora, quæ intus sumuntur, aut extrinsecus

cus

cus admouentur, calefacientia, & retentio excremēti biliosi, aut vaporis, febres diarias committere posse docet exprientia, & ratio admittit. Postremo damnanda est hæc tractatio, quod non constet cur prædictę causę solæ diarias excitare dicantur, & non aliæ veluti grauiores obstructiones; nam quoniam ex rei natura non exorditur causarum inuestigationem, ideo hæc nascuntur absurda: oportet enim cum causas alicuius rei q̄rimus, ante oculos ponere effectus illius, essentiam, & naturam: & ita excutere singulos fontes: quo facto intelligetur, quid possit, aut nequeat illius esse causa. Itaque si diaria febris fit eo spiritu duntaxat ex calefacto, leuiores omnes oportet esse causas, quæ diarias pariāt, quæ enim vel calefaciendi, aut putrefaciēdi humores, aut accendendi hecticum calorem in partibus solidis vim sunt sortita, maiore quadam facultate sunt donata, quā illorū impetus vnius diei spacio compesci possit, qua ratione si singulos fontes causarum febrium executiemus, facilè inueniemus, quæ poni debeāt huiusmodi febriū causæ, quæue reijciendæ; & si quæ omissæ sunt facile addi poterūt, etsi quæ fortè temerè sunt enumeratæ, falsę deprehenduntur.

Ergo inter ea, quæ geruntur, omnia quę in eo genere ponuntur, propriæ diariarū febrium causæ magis, quam aliarum suapte natura esse cognoscuntur. Sunt autem in eo genere, vt antea ostendimus, omnes animi, corporisque motiones, vt ira, tristitia, curæ, gaudium, cogitatio, vigilia, labor, lassitudo, cursus, palæstra, concertatio, violenta equitatio, & si quę aliæ sunt huiusmodi motiones, quę vel uniuersum corpus vel partes aliquas primo, deinde cor aut ipsum cor statim accendunt, vel suapte natura ex solo motu calorem excitando vel destillationes, & cruditates, quę leues obstructiones excitent, mouendo, vel corpus exsiccando quædam enim ex prędictis vno modo, alia vero alijs calorem & febrem concitant, pro diuersitate corporum, quæ non idem ab eisdem patiuntur: etenim ira non pari facilitate calorem mouet in humidis, & frigidis corporibus, & quibus vitale robur firmum est, motu suo, ut in calidis, & siccis, & infirma facultate: at ob destillationem fortè promptiùs in illis, quam in his febrem gignit.

Ceterum quæ assumuntur actu, vel potentia calida vel frigida actu calorem intendunt, illa mixtione; frigida vero actu suppressione febrem efficiunt: & hæc suapte natura solas diarias faciunt; sicut multas, & tenuis substantiæ, ut crapula, & ebrietas: at multa & crassa, & viscida suapte natura putridas pariunt; diarias vero non, nisi quando leuis est in illis excessus. Qua in re probanda est magis Galeni sententia, quæ habetur nono methodi, quod scilicet ex obstructione possit fieri diaria, quam quæ habetur primo de differentijs febrium, vbi habetur ex obstructione non diariam, sed putridam nasci. Pariunt etiam hæc, quę assumuntur nonnunquam febrem, eo quod liquent humores, à quibus excitantur obstructiones.

Quod vero ea, quæ retinentur, excrementa possint has febres parere, docent exhibita alia excrementa pręter consuetudinem, vel ob urgentia negotia, vel ob alias causas, quę sæpe visa sunt in certis naturis, & corporibus febrium esse authores igitur calida excrementa retenta, mixtione; frigida verò, obstructione calorem mouent.

Iam vero inter illa, quę extrinsecus adhibentur, aguntque vel impetunt, vel ambiunt, vel admouentur, vel partibus corporis inijciuntur, uel appenduntur, non desunt causæ febrium diariarum, vt docent vulnera, & alia, quę dolorem mouent, potentem spiritus quidem accendere, alias vero substantias minimè, ut aer frigidus, & calidus, & lotiones, balnea, vnctiones, & reliqua refrigerantia, astringentia, calefacientia, & alia denique, quę vel suppressione calidę substantiæ, vel siccitate, vel vicinitate, aut alio deniq; modo antedicto, leuem calorē accendere sunt apta.

Ex quibus constat cum quęrimus causas febris diarię, nisi statim ab ipso ęgrotante adferantur, excutienda esse illa rerum genera, à quibus diximus non solum febres; sed etiam vniuersorum morborum causas peti. Inuenietur enim in illis, quid nequeat calorem accendere, aut possit, & eum quidem leuem, aut maiorem, & qua substantia, & in quibus corporibus: quo facto, inuenietur quę fuerit causa febris, de qua agitur, & interim quiescet animus omnium rerum consideratione, quę in hac re vim aliquam habent; quod nequit fieri ex sparsa & tumultuaria aliorum auctorum enumeratione.

Igitur non mirum, si ex lassitudine motiua (de hac enim intelligendum est) Diariæ febres nascuntur: præcedit enim motus lassitudinem, qui aptus natusque est calorem accendere primùm in partibus destinatis ad motum, vt sunt musculi, nerui, ligamenta, articuli: qui calor si fuerit iam immodicus, & præter naturam non sedatur quiete, sed cordi communicatus febrem accendit. Motus ergo, & exercitatio corporis suaptè natura ita potest parere febrem, nōnunquam vero interueniente post motum lassitudine vlcerosa, vel inflammatoria in quibus humores colliguntur calidi, qui calorem suum postea cordi communicant: nam tensiua lassitudo, quæ siccitatem sequitur contractam ex nimio motu, & calore, vix potest febrē parere, nec fortè humores, qui propriè pariunt lassitudinem, sine putredine febrem aliquā excitant; quod & experientia docet, & Galenus testari videtur in libro de causis morborum, vbi scribit ad hūc modū: Cum quispiā immoderata exercitatione usus fuerit; lassitudinē sustinet corpus, hoc est, caliditatem immodicam in musculis, & articulis, qui si non ultrà progrediatur, sola fit lassitudo; si uero in totum extenditur corpus, tunc febris dicitur. Ex quibus uerbis patet, nullam lassitudinem propriè dictā febrem excitare, sed calorem solum ex motu contractum: quod etiam notat in primo de Differentijs febrium, cap. 3.

Porro temulētia diarias parit, inquit Galenus hoc in loco, sed modum non docet; in libro uero primo, de Differentijs febrium, non aliam uidetur agnoscere causam, quam obstructionem, quam cruditas, & repletio alimenti parit: quod si ita est, non diaria, sed putrida fiet. Dicendum tamen est, ebrietatem, pręsertim quæ fit à uino meraciore, diariam posse parere ratione mixtionis substantiæ calidæ, qui est unus modus accensionis caloris. Idem efficient, & cibi calidiores, præsertim in calidioribus corporibus: in pituitosis uero huiusmodi cibi, & ebrietas remedium aliquando adferunt aduersus cruditatem discussi, & calefactis frigidis humoribus; aliquando uero ex colliquatione eorum fiunt fluxiones, quę pro diuersitate partium diuersos morbos, & febres ipsas generāt. Ira uero ad ebullitionem, siue feruorem excitat calorem in corde; mouetur enim in ira facultas irascibilis in corde sita, & ex uehementi cordis motu calor accenditur, & ex eo feruor, & ebullitio in sanguine, & spiritibus. Mœror siue tristitia febrem quoq; parere potest, non quod spiritus reuocati ad suam originem sese accendant, ut Acacias tradit; quę enim est causa suæ accensionis ex seipsis? necessè enim est aliundè eam uenire, propterea rectius Galenus in libro primo de Differentijs febrium scribit, cor in tristitia moueri, & uiolentiùs contrahi; ex quo motu sine

ne ebullitione febris succenditur. Excandescentia A uero, & furor cum passiones sint excedentes quędã febrem generant: ita eodem modo, per ebulitionem febris causa est.

Cæterùm animi curæ, & cogitationes febres quoque possunt commouere, non quod spiritus in cerebrum delati accendantur, & postea cordi calorem suggerant, ut idem Acaxias arbitratur. Quis enim unquam uidit hanc febris generandę rationem ex solis spiritibus delatis à cerebro ad cor? & quid eos accẽdere potest in cerebro? si fieret inflammatio, ut in phrenitide, esset manifesta hæc generatio: sed hæc sola cogitatione fieri non potest. Pariunt igitur, meo quidem iudicio, animi curæ, & cogitationes febrem diariam rationę siccitatis, quæ contingit ex resolutione spirituum, & sanguinis: ex siccitate autem, ut B nos docuimus, non mirum est, calorem accendi posse: in aliquibus verò ratione cruditatis cogitationes febres pariunt; sed eas vt plurimum putridas, excitato calore ex putredine, & obstructione.

In hoc genere continentur, & quæ à bubone originem ducunt, exceptis his quæ sine manifesto fiunt vlcere; hæ enim suspicione non vacant, minimeq; mites sunt.

Tangit aliam causam febris diariæ, scilicet bubones, sunt autem bubones inflammationes glandularum, quas natura ad diui- C siones magnas venarum, & arteriarum firmandas excogitauit, vt apparet in inguine, axillis, & collo. Fiunt autem huiusmodi bubones ex fluxionibus sanguinis contenti in venis: & fluxiones ipsæ monẽtur vel à causis manifestis, vt vlcere, vulnere, calore, frigore partis coniunctæ cum ipsis glandulis: vnde ex dolore pedis intumescit inguẽ. Aliquando verò fluxiones fiunt ab internis causis, nempe ab excretione naturæ, quæ mouetur ad plenitudinem, vel malignitatem humorum excernendam: qui vt aliquando ad cutem, vel pedes, aut caput, vel aliam partem; sic nonnunquam in ipsas glandulas regeruntur humores: ac bubones, qui fiunt à causis occultis, & internis, diarias non pariunt febres, quoniam causæ illorum maiores sunt quàm breui temporis spatio finiri D possint: propterea rectè, inquit, febres illas suspicione non vacare, quod scilicet non sint diariæ, & mites: inter illas vero, quæ fiunt à causis euidentibus, excipio etiam illas, quæ nascuntur ex vlceribus pudendi natis ex contagione venerea; vt enim maligna est causa, sic bubones, & febres malignæ, aut certè non diariæ nascuntur. Quomodo vero à bubone nunc excitetur diaria, nunc verò putrida, paulo diligentiùs excutiendum est. Scribit enim Galenus in libro primo de Differentijs febrium capite 3. partes, quæ inflammationem patiuntur, ratione putredinis febres accendere, putrescere enim humores cum nõ bene difflantur. & in capite quinto eiusdem operis docet diuersam esse rationem generationis harum febrium ex putredine bubonis; nam in bubone, quæ E diariam facit, inquit, putredo, & putrida fuligo manet in loco inguinis circumscripta, nec ad cor peruenit, sed solus calor per continuationem partium in corde calorem auget: quando verò febres putridæ nascuntur ex bubonibus, non solum calor, sed etiam fumus putridus ex putrescentibus humorib. ad cordis ventriculos tendit. Verùm pace tanti viri dixerim, hæc differentia, & ratio non est naturæ rei consona; nam si putredo esset in omni bubone, qui febrem excitat, cur in vno maneret circumscripta ea putredo, in alio vero accederet ad cor? cum enim eadem sit distantia, eadem vasa, eædemque partes, nihil impedire potest, quominus idem fiat in corde. quid enim quæso coercere potest eam putredinem, & putridos vapores in loco putrescente, vel illi viam præpedire, per quam promptè ad cor properare possit? Ego aliter quidem sentio: ideo enim à quibusdam bubonibus diarias fieri febres, & non putridas, quia in illis nulla fit putredo; & ideo illa cordi non communicatur: quod experientia docet; nam matres bubones filiorum natos in inguine ex pedis dolore sanare solent stupis imbutis vrina: quod non fieret, si suppuratio adesset; esset enim incisione opus, nec tam promptè sequeretur sanatio: Alij vero bubones cum habeant maiores causas, & deteriores vix vnquam per resolutionem sanantur, sed sequitur putredo, & suppuratio ex qua putridus vapor febrisq; putrida gignuntur.

Sed & priuilegium simplicem febrem sæpe attulit quemadmodum & algor, nonnunquam & ardor.

Alias ponit causas febris diariæ, sed non ita facile est docere quomodo vigilia diariam committat: fortè difficile est ostendere aliquos his febribus fuisse correptos ab hac causa; nam qui diu uigilant, insomnesque multas noctes ducũt, resoluuntur quidem, & natiuum calorem, & robur amittunt; sed in febres non solent incidere; aut certe non in diarias, sed ob cruditatem & obstructionem in putridas, quod si aliqui fortè diarijs corripiũtur, causa non est vt Acaxias putat quod spiritus à sensibus eliciantur, & postea accendantur: nam eliciuntur quidem, cum sint instrumenta, quę agentibus partibus parere debent; sed accensionis quænam potest esse ratio? mihi videtur id contingere ratione siccitatis.

Ceterum frigus potest diariam committere ob dẽsitatem cutis cohibentis effluxum vaporum fuliginosorum; nam, vt rectè scribit Galenus cap. 3. primi de diff. febrium ex densitate cutis in corporibus abundantibus humidis, & benignis humoribus plethorica fit dispositio absque febre; in alijs vero, qui abundant, humoribus mordacibus febres mouentur, si tamen potentiores fuerint causę etiam diarię & synochæ accendi solent, vt in nono methodi Galenus docet. Iam ardor, id est, calor æstiuus, febres quoque potest generare ex calidæ rei adhæsione siue immissione calidæ substantiæ, vt Galenus docet cap. 3 libri primi de differentijs febrium. Atque hæc quidem de causis diariæ febris sufficiant hoc loco.

Omnes hæ febres solui facillimè possunt: si quidem ad balnea, aliamque vsitatam viuendi rationem ægrum statim ducere oportet. Itaque qui multorum sermone celebratam illam diatriton, idest triduariam inediam in omnibus his admittunt, febres reddunt sæpe acriores, tamen si etiam alioqui delinquant; quemadmodum ex ipsis videre est non paucos, qui quoties ægrotos inuisunt, ita aberrant, vt certe manu factas inducant.

Postu-

POstulabat docendi ratio, vt antequam curationem aggrederetur febrium diariarum, signa earum doceret, quibus cognoscere possemus, eas febres diarias esse; & eas, quæ diariæ sunt, inter se differre, vt propria adhiberi possit singulis curatio: sed nescio, quomodo volens comparare curationem cum dignotione, prius proponit curationem communem omnibus, postea vero propriam singulis prosequetur. verum probare non possum id, quod nunc scribit, & quod etiam Auicenna docet de generali hac curatione istarum febrium; nam neuter illorum docet, quid præstandum sit, sed vterque illorum ad remedia properat, hic enim omnibus diarijs Balneum esse adhibendum suadet; Auicenna vero de idoneo alimento ab initio disputat, quod scilicet cibo egeant omnes, qui facilè concoqui possit. docendum enim est primum quæ sint, & quot, quæ aliquid indicent, esse faciendum; deinde quærendum est, quę materia medica sit accommodata ad id faciendum quod indicatur. Deinde in eo etiam, quod præcipiunt, videntur aberrare; neque enim balneum omnibus competit diaria laborantibus, ut ijs, qui ex fluxone à capite, præsertim frigida, aut ex obstructione, vel cruditate vel ebrietate laborant; necessaria enim est illis concoctio qui in stomacho vitium habēt, non balneum, quod crudam materiam rapit in venas, & habitum corporis, & idem remedium fluxiones commouet, non sedat. Quod vero de cibo, & consueta viuendi ratione præcipiunt, pariter habet suas difficultates: nam non crediderim eos velle, ita febricitantes alere, præsente ipsa febre, imo vero illa iam ablata, non statim ad omnem victum consuetum redire debent, vt ad vini meracioris potionem, si fortè alicui sit consueta, aut ad omnis generis cibos consuetos tutius enim est, per duos, aut tres dies iā liberatos continere in humidiore, frigidiore, partioreque victu, aut etiam calidiore sicciore que, si ita causæ postulauerint, vt præcedens crapula, & ebrietas, quæ fortè adhuc aliquid habēt, quod planè non est ablatum, sedata ipsa febre. Quia ergo nec eędem sunt causæ, nec eadem subiecta, ideo non potest vnus, & idem victus omnibus imperari. Præterea, non docent quid in ipsa febre sit faciendum, an vigilandum, dormiendum, bibendum & denique aliud faciendum, quod remedio esse possit ad febres has propulsandas. Addo, quod quædam auxilia imperant, quæ non sunt ipsius febris, sed potius hominis liberati à febre; cuius generis est, quod scribit Galenus de exercitatione adhibenda his, qui ex densitate laborant. Accedit, quod balnea nostris temporibus paucis accommodari possunt, & omnibus sunt insueta.

Itaque cùm tot difficultatibus plena sit curatio, quam maiores nostri instituerunt, videamus, an meliore methodo à nobis tractari possit. Primum ergo, vt arbitror, videndum est, an sola ipsa adsit febris, vel cum illa præsens sit causa, quæ illam peperit, vt ira, tristitia; an abierit quidem ipsa causa, maneant tamē adhuc impressiones ab ipsa natæ, ut densitas, quę post moram in aere frigido, aut balneo astringenti prohibet caloris diffiationem; & an symptoma aliquod sit cum febre coniunctum. Spectandum prętera est, in quo subiecto febris consistat, an in eo, in quo ob probitatem sui habitus, nihil uereri, debeamus, vel in alio inspectum habere possimus transitum in synocham febrem, uel putridam, uel hecticam. Nam si sola adest febris simplex, sufficit refrigeratio per ea quæ extrinsecus adhibentur, quæq; assumuntur in corpus, uel geruntur à nobis, aut excernuntur à corpore, uel in eo retinentur.

At si causæ, uel impressiones ab illis natæ cum febre coniunguntur, ab illis primum inchoanda est curatio, aut simul illis, & febri reluctandum, maiore, aut minore auxilio, pro diuersitate causarum, & subiectorum: quo casu sanguis etiam mittendus, præsertim si post uiginti quatuor, aut triginta horas non sequuntur sudores, nec quiescit febris; tunc enim suspicio est de transitu in alias febres: Aliquando uero purgandum, aliquando tenui uictu utendum, aliquādo liberiùs edendū, & in ipsa etiam febre aliquid assumendum, ut in his, quæ ex inedia, aut exsiccantibus alijs causis his febrib. sunt correpti, ita quidem de curatione diariarum generatim dicendum esse puto.

Harum igitur febrium prompta est curatio, sed diligentiam exigit maiorem dignotio, de qua ante nos nullus, quantum res poscebat, conscripsit: itaque mirum non est multos tantum curando hallucinari, quantum à cognitione aberrant.

VNiuersalis tractatio de febribus pollicetur communem quandam explicationem de fontibus signorum, ex quibus ducantur omnia signa ad ea cognoscenda, quæ sunt pręsentia, præterita, & futura in hoc opere necessaria; Quam quidem antea non potuimus commodè describere, tum quia occasio nobis nulla data est, tum quod prolixę aliæ tractationes admonuerint eam esse differendam, de ea igitur hoc loco agemus breuiter: nam integram huius rei explicationem fecimus in libro primo nostri operis de signis, ubi docuimus oēs signorū fontes quatuor esse, quorū primus continet signa, quæ sumuntur ab essentia rei, de qua agimus, secundùs causas; tertius effectus, quartus similitudines, & propositiones rerum. Sunt porrò de rei essentia, forma, genera, differentiæ, partes & proprietates rei: fons alius continet causas efficientes, materiales, subiectum, instrumentum, causas sine quibus non, & iuuantes & lædentes, & finem, in quibus hic causæ rationem habet: effectus in morbis sunt actiones læsę, qualitates mutatæ, excreta, & retenta pręter naturam: in quarto fonte colligimus signa à similitudine, quā habeat res, de quibus agimus cum alijs, quas iam nouimus: ab his fontibus ducuntur omnia signa necessaria ad aliquid cognoscendum, & ad hanc Methodum particularia omnia indicia sparsim tradita ab auctoribus nostris rediguntur, ut in ipsa tractatione apparebit.

Nonnulli enim casu quodam in graues sæpe morbos inciderunt, veluti temulenti, vel sole exusti, vel refrigerati, vel labore fatigati, vel vigilias passi, vel furore concitati, aut alia quauis occasione, quæ ex se lædere idonea sit, affecti; deinde omnia ob causam, quæ antecessit, accidere, neque aliam subesse affectionem arbitrati, negligentius victus rationem instituentes, non intellexerunt sese in incurabilem, aut ægrè quidem sanabilem morbum ruere. Ob id igitur adhibenda omnino diligentia est (quemadmodum Hippocrates admonet) vt non solum futura præsentiamus, sed & præterita, & præsentia cognoscamus: etenim quod

nunc proponimus, ad eam artis partem attinet, quod & nos, quàm dilucidè poterimus, explicabimus: neque parui refert, an ægrotum iam lapare, considereque an sibi cauere, ac se tueri iusseris.

CVm dixisset, cognitionem diariarum esse difficilem, nunc difficultatem ostendit. Cum enim præcipua indicia sumantur à causis procatarcticis generantibus diarias, fit, inquit, ut sępiùs ob subiecti corporis conditionem alterũ genus febris ab illis causis excitetur; vnde hæc regula ignaros fallit, qui nesciunt distinguere, quid fiat ratione ipsius causæ, & quid ratione subiecti: cum enim dicitur, diariam illam esse febrem, quam euidentes causæ pepererunt, id intelligendum est in corporibus bene affectis, & non excrementosis: in his enim illæ causæ non diarias, sed putridas, aut hecticas, pro differentia subiectorum, febres generant; in alijs verò, qui benè sunt affecti, fieri solum potest illud genus febris, quod ponere possunt causæ eam generantes. Quare cùm euidentes causæ suaptè natura sint paruæ, non mirum, si ab illis sumpta signa diariam esse declarant: cætera, quę continentur in dictione auctoris per se patent.

Accedentes igitur ad ægrotum inprimis, quæ in ipso sunt præcipua, deinde verò alia contemplari oportet, ne minimum quidem si fieri omnino possit, omittentes: siquidem vt indicationi, quæ à maximis sumitur, magis aut minus credamus, ex aliorum accessione efficitur.

CVm dixerit, nos falli posse in cognitione diariarum, nisi adhibeatur diligentia in omnium consideratione, quę certam reddere possunt cognitionẽ, docet nunc à quib. sit incipiendũ: ab illis, inquam, quæ in ægrotis sunt præcipua, deinde ad alia esse accedendum, quæ etsi præcipui non sunt momenti, faciunt tamẽ, ut iis quę pręcipua sũt, magis credamus, aut minus; magis quidem, si omnia cum pręcipuis signis consentiant, minus uero, si quædam ab illis discrepent.

Maxima verò signa in febricitantibus omnibus ex pulsibus, & vrinis petuntur, quibus alia omnia, quæ in facie esse docet Hippocrates, & quæ ab accubatione, & respiratione, quæque ab excrementis tum superiorum, tum inferiorum partium sumuntur, atque etiam, si quod apparet accidens in quacunque corporis parte, aut eius actione, qualia ille multis in locis scripsit addenda sunt, neque ex his vllum oscitanter prætereundum est: hæc quidem febrium omnium communia sunt; itaque in his etiam simplicissimis, de quibus præsens est disputatio, nullum harum relinquendum est.

DIxit in cognitione morborum esse auspicandum ab illis, quę sunt in ægrotis pręcipua; deinde ad alia esse accedendum, quæ minoris dignitatis indicia præbẽt; nunc vero docet, vnde sumantur præcipua illa signa in febribus, & ait, esse pulsus, & vrinas: habent quidem pulsus, & vrinæ magnam in ea re vim, sed non parem in omnib. declarandis quæ scire volumus: nam ad salutem, & mortem prædicendam pulsus maiorem habẽt vim; vrinæ vero ad materiam febris declarandam præualent pulsibus: vehementiam autem febrium pulsus semper ostendunt sua magnitudine, velocitate, & frequentia; vrinæ vero non semper, vt cum tenues, & albæ minguntur in febribus acutis malignitatem potiùs ostendunt, pulsus frequentes, & crebri & parui, quàm vrinę, quę sæpè in his febribus simillimę primis sanorum minguntur: tempora febrium pulsus non docent, sed cruditates, & concoctiones quæ apparent in vrinis.

Quare, ne singula prosequar, quæ nequeunt, nisi longa tractatione doceri, statuendum est, quid significare velimus, an scilicet febrem esse, aut cuius generis sit, vel ad quarum differentiam spectet, qualis sit illius materia, & cæteræ causæ, in quo tempore sit febris: præterea, an lethalis, vel salutaris sit futura, quo tempore, & quo modo finietur; & in singulis inueniet nunc pulsus euidentiores præbere notas ipsis vrinis, aliquando contrà fiat, & nonnunquam indicia, quę sumuntur ab essentia ipsius febris nempe à caloris diuerso occursu efficaciora erunt illis, quæ ducuntur à pulsibus, & vrinis. Addit alia multa, quæ minoris sunt momenti in harum rerum cognitione; sed numerum illorum inuenire non potest, sed quodammodo infinita esse putat, vt qui nunquam omnes fontes signorum docuerit: illis.n. cognitis. facilè est, particularia omnia enumerare, quod nos paulo antea fecimus. Illud vero vnum, quod hic dicit de pulsibus, & vrinis, sine probatione aliqua docere instituit. Meritò quidem pulsus, & vrinæ præbent præcipua indicia in febribus; pulsus quidem, quia febris cordis est passio, à quo arteriæ nascuntur, & per illas febrilis calor spargitur per vniuersum corpus: non mirum igitur, si pulsus ostendunt uitia, quæ fiunt in caloris fonte, & passiones, quę in eodem accidunt ob diuersitatem ipsius caloris; urinæ uerò etiam ostendunt caloris ipsius differentias, per quas ille agitur, materiam febrilem concoquit, uel concoquere non potest, quia ergo, & pulsus, & urinæ ostendunt affectiones caloris, cuius cor sedes est, & fons, merito, præcipuas præbent notas in febribus. Sed respiratio eiusdem est dignitatis, & uirtutis cum ipsis pulsibus, ut fortè etiam maioris, nam respiratio immediatè ostendit affectiones cordis, præsertim caloris, qui in ipso est, nec fallere potest hoc indicium; pulsus uero uariari possunt absq; cordis passione ob ipsarum arteriarum affectiones. Quare fortè ita dicendum erat: maxima indicia sumuntur in febribus ex respiratione, pulsibus, & urinis.

Perspectis autem tum ex pulsibus, tum vrinis febris moribus, pulsibus quidem nullam inflammationis notam, nullamque omnino in vno arteriæ percussu inæqualitatem habentibus, aut si habeant prorsus exilem; vrinis uerò, uel eas quæ secundum naturam habent omnino, innitantibus, vel à naturali statu parum, deflectentibus.

CVm dixerit, ex pulsibus, & urinis pręcipua sumi indicia in dignotione febriũ, docet nunc quales pulsus, & urinę ostendant febres esse diarias. qua in re pręcognoscenda est tractatio de pulsi-

pulsibus, & urinis: neque enim omnia passim sunt docenda; breuiter tamen hic commemoro, tres esse causas, quę pulsus mutant; usus siue necessitas, propter quam pulsus à natura sunt facti; instrumentum, nempe arteria, quæ illos edit: est enim pulsus nihil aliud, quàm arteriarum motus; tertia causa est facultas, quæ arterias mouet. Porrò facti sunt pulsus à natura, ut calor singularum partium contemperetur, at respiratio facta est ad contemperamentum caloris ipsius cordis; Quod quidem temperamentum contingit ex purgatione fuliginosi excrementi geniti in ebullitione sanguinis, quæ fit in corde; Quæ quidem excrementa partim per expirationem exeunt à corde, partim uero in arterias recipiuntur, & per sistolen, siue compressionem illarum excutiuntur: fit alia ratione hoc temperamentum attractione aeris externi per inspirationem, & dilatationem arteriarum, & quoniam continuò fit ea ebullitio & generatio eorum excrementorum, sic necessaria est continua expurgatio illorum, & immissio aeris frigidioris; & cum necessitas augetur, ob copiosiorem generationem eorum excrementorum, aut alias causas augentes in corde calorem, necesse est, motus respirationis & arteriarum mutari, primum in magnitudinē, postea in velocitatem, & demum in maxima necessitate in frequentiam; atque hæ sunt differentiæ quæ nascuntur ex mutatione ipsius necessitatis caloris. Ceterum, cum arteriæ corpus rectè est affectum, fiunt pulsus æquales, ordinati; eo vero indurato, vel obstructo, arteria sequi non potest liberos motus. Quare secundum diuersitatem affectionum æqualitas & ordo motionum corrumpitur. Iam vero ob diuersitatem facultatis motricis necesse quoque est, pulsus mutari: nam robur virtutis sequitur magnitudo, vehementia, & velocitas pulsus, paruitas verò & crebritas & languor, imbecillitatis virtutis sunt effectus. Merito igitur pulsus in diarijs febribus nullam habebunt inflammationis notam, quæ ex duritie deprehenditur: non enim diariæ; sed putridæ fiunt ex inflāmationibus, quæ possunt mutare pulsus: nam bubones eam uim non habent, aut certè exiguam: & ob illas febres videtur dixisse, aut, si habeant, prorsus exilem. Inęqualitas autem pulsus, quæ est in vna pulsatione, sequitur affectiones arteriæ, quę æqualiter non tenditur aut repletur; quæ vero est in diuersis pulsationibus, potius sequitur mutationem necessitatis, quæ momento aliquando immutatur. Sed mirum est, quod non doceat quales debeant pulsus esse, sed quales nō sint: sunt autem illi magni, & veloces, cum leui frequentia, nam aucta necessitate, & obediente instrumento, ac virtute existente forti (vt necesse est eam esse in tam leui, & recenti affectu tales edi pulsus oportet: respondet quoque dilatatio constrictioni arteriarum, cum respondeat excrementorum generatio incremento caloris, contra, quàm in febribus putridis, in quibus generatio fuliginosi vaporis solet magis mouere contractionem arteriarū, quàm faciat incrementum caloris ipsam dilatationem; aliquando tamen contingit hæc paria esse.

Ceterum quod dicit de vrinis, verum esse docet experientia; sed rationem nec ipse, nec alij docent: cur enim aucto calore præternaturam non debent excrementa mutari & præsertim vrinæ, quarum materia continetur in venis, vbi fit agitatio & ebullitio humorum, vt videmus actiones omnes mutari? rationi siquidem consonum est, cum excrementa fiant ab actionibus, vt illis mutatis pariter mutentur vrinæ, & alia excrementa. An dicendum est, vitia, quæ contingunt in diarijs febribus ob solam accensionē spirituum, non habere vim vitiandi concoctionem: A nam vitiatur concoctio in febribus, cum accedit cruditas in humoribus; hęc vero non fit, nisi ex putredine humorum; quod uitium cum non sit in humoribus, necesse est concoctionem eorum incolumem seruari: erunt ergo vrinæ simillimæ sanis, etsi aliqua est in illis mutatio, erit fortasse in colore, ex mixtione minimæ portionis bilis auctæ, & genitę à calore febrili, quę cum vrinis mixta illas leuiter tinget: sed fortè postea diligentius de vrinis, & pulsib. agemus.

Ad alia, quæ antè commemorauimus, omnia veniendum est: cumque omnia velut concentu quodam consonant, iam fidendum est, quærendumque, si lubet, ab ægroto, num quæ causa euidens præcesserit. B *Quod si fateatur æger, expectata prima febris solutione, protinus lauandus est, scilicet eius specie exsolutionis modo certius cognita: nam tunc arteriarum motus huic omnino, qui in sanis sentitur, respondet; cum is in nulla alia febre ad naturalem statum redeat, etiam si temporis spatium inter prioris accessionis finem, & sequentis initium longum sit, velut in tertianis, & quartanis, in quibus semper febris vestigium relinquitur: in diarijs vero, cessante accessione, omnia simul signa abolentur;* C *harum tamen plurimæ in madores soluuntur, nonnullæ in lenes sudores, aut omninò velut vapor aliquis copiosus ex imo corpore exhalat, sed & vrina, eo tempore longè, quàm per initia, meliores tibi apparebunt, neque uerò si quis cum febre caput, aut aliam partem dolor occupauerit, is amplius manet: si uerò & æger facilè morbum ferat, certissimum est indicium, quod ueluti impressum quoddam sigillum omnium maximè febris mansuetudinem exprimet.*

D

ETsi maxima sunt indicia, quæ ex pulsibus & vrinis sumuntur; tamen, quia in febribus Synochis non putridis, & etiam in hecticis, si fortè illæ incipiant, eadem sunt signa, admonet præter vrinas, & pulsus alia esse consideranda, quę superius commemorauit: quæ cum non sint exactè expressa, intelligamus, quæ & quot sint, consultis quattuor illis fontibus signorum, à quibus diximus omnia sumi signa: nam si ea, quę sumuntur ab essentia ipsius febris, & à causis, atque effectis, & similitudine ostendent solum accensus esse spiritus, audacter asserere possumus, febrem esse diariam; vbi uero discrepantia quędam est inter signa, tunc dubia redditur cognitio. Illud autem E verum non esse puto, quod scribit in solis diarijs post solutionem, pulsus edi tales, quales prius fiebant per sanitatem; nam in quartanis, & tertianis nullam differentiam inueni, quę ostendat (ut ipse scribit) febris aliquod vestigium, pręsertim accessiones finitę sunt cum magnis sudoribus, aut alia insigni excretione: Quid enim, quęso, tunc relinquitur, quod possit pulsus mutare? Ceterum, quid scribit de solutione diariarum per madores, vel sudores, probo, quandoquidem febres illę fiunt ex spiritibus & vaporibus accensis, qui ad cutem elati circa illius membra-

A membranā sistuntur, dēsanturque, & in sudores conuertuntur. verum, vt leues hi sudores diarias ostendunt; ita, qui sunt copiosiores suspicionem præbent quod sint vel tertianę, aut alterius generis febres. Rectè autem, & illud admonuit, plurimas diarias, & non omnes eo modo solui, nam quę ex tristitia, vigilia, inedia, & alijs causis exsiccantibus excitantur febres, magnas euaporationes non commouent à corpore tempore febris; quare nec sudores sequi solent. Porro vrinę nō videntur meliores esse in declinatione febris, quam per initia; nā, si semper vrinę sunt simillimę vrinis sanorum, non possunt longè meliores esse in uno tempore, quam in alio: nam si nulla vnquam facta est cruditas, quid facere in illis potest tam magnas in vno tpe quam in alio differentias? Iam vero, B ut in alijs omnibus febribus capitis dolor, sedata febre euanescere solet; sic fortè in ea, quę nascitur ex insolatione, aut ebrietate, non mirum esse debet, si adhuc aliquid relinquitur, quod postea paulatim tollitur. Quod vero scribit de facili tolerantia, fortè potest commune esse & tertianis, & aliis in prima accessione constantibus tunc maximè viribus.

Quod si, dum lauantur, insolitum frigoris horrorem, aliamque molestiam non sentiant, ac denique post lauationem facile tolerent, ac bene ferant, cibus offerendus, vinumque potui dandum est sine formidine; quantum res præsens efflagitat.

Concludit tandem perfectam cognitionem diariarum ex cumulatione multorum signorum, & paulatim ad curationem per victus rationē, & alia remedia accedit. Remedium autem est, quod omnibus commune esse uult, balneum aquæ tepidę; victus vero, cibus, & potus. Balneo vero utitur tanquam remedio, & vt indicio confirmante cognitionem febris diariæ: cur uero velit, balneum conuenire omnibus diarijs, non docet: fortè ea est ratio, quod febris omnis calefaciat, & siccet, fuliginosa excrementa procreet; quare balneum huiusmodi, quod habet vim refrigerandi, & humectandi potentia, & actu leuiter calefacit, & ob id rarefacit, euocatque eos vapores sub cute, & carne hęrentes, merito adhibendum, & maximè, vbi præcesserunt causæ calefacientes, & exsiccantes, ut labor, ira, tristitia, vigilia, vel quę excrementa huiusmodi supprimunt, vt externa refrigeratio; Vbi vero ex destillatione, & leui obstructione diariæ nascuntur, fortè vtilius est, à balneo abstinere. Ceterum, quomodo horror fieri possit ex balneo, postea docebimus, vbi communes, & particulares omnes horroris, rigoris, & frigoris, quod fit in febribus causas diligētius prosequi instituimus. Iā uero quod scribit de vino audacter exhibendo, soluta diaria, non est difficile intelligere: nam si homo exactè liberatus est à febre, & suæ sanitati est restitutus, nutriendus profectò est ex cibis, & potionibus consuetis per sanitatem; nam, vt rectè Celsus scribit, cauendum, ne in secunda valetudine aduersę præsidia consumantur. Sed difficilius est, intelligere, quomodo vinum sit exhibendum in febribus putridis, & hecticis, de qua re etiam postea agemus.

Nos uero, ut nosti, ab agroto sciscitari non sustinentes, causam quæ præcesserit, dicere solemus, quod maximum est argumentum, eum non errare, qui talem sit adeptus facultatem.

Dixit signa diariarum sumi à causis euidentibus, nunc verò docet, quomodo in cognitionem istarum causarum peruenire possimus; & dicit duplicem esse modum, vnum, qui fit ex relatione ipsius ægroti, alterum ex scientia ipsius medici, qui ex impressionibus relictis à causis, quæ cum à certis, & non ab alijs nascantur, non mirum, si proprij effectus proprias causas ostendant. In hac tamen re habenda est maximè ratio etiam ipsius subiecti: nam ab ijsdem causis quidam incidunt in diarias, alij in putridas, vel hecticas, ut idē sol ceram liquat, & lutum indurat. Propterea, qui ex labore incidunt in febres verno tempore, cum sanguis, & spiritus sunt integri & aerei, diarijs laborare solent; Autumno uero contra vix aliquis ab illis causis incidit in alias febres, quam in putridas: tantum potest corporis præparatio ad morbos generandos.

Si vero manentibus adhuc animi motibus, ægrum contempleris, maximè ex pulsibus, vt in libris de pulsibus declaratum est, deinde ex alijs dignotio petenda est.

Magnā vim habent ad diarias significandas causæ euidentes, quę in aliquib. diaria correptis recesserunt, in alijs vero manent adhuc, vt nonnunquam accidit, cum febres nascuntur ex animi motibus, vt ira, tristitia, curis, cogitatio- C ne, tunc, inquit, ad has causas dignoscendas sumemus indicia maximè ex pulsibus. Possunt quidem pulsus bona prębere indicia ad multa dignoscenda, sed plura profectò his tribuit Galenus, quam pręstare possint neque enim quęlibet in sanguine, & corde ebullitio, aut illius cum spiritibus versus illud contractio, aut in corpus expāsio, aut aliud deniq; quod fit per animi motus, in nobis vsum caloris, vel facultatē motiuam cordis, & arteriarum, aut hæc ipsa instrumenta mutant, ita, ut pulsus uariari possint, quare potius diuinatio est, quam vera scientia hæc, quæ pollicetur, se animi passiones quascunque patefacere posse.

Quod si hi sedati fuerint, affectum vero re- D *liquerint, ex pulsibus quidem perturbationum quæ febrem attulerunt, indicium obscurum habebis; sed reliqua sine pulsibus tibi sufficient, in omnibus enim ut plurimum, vrinæ rufa apparent.*

Rectè quidem admonet, non posse ex pulsibus dignosci perturbationes animi, quæ febrem intulerunt, si modo illę iam sedatæ sunt; sed forte etiam exiguum est indicium quod vrinę prębent; nam, vt diximus, in diarijs omnibus febribus, vrinæ nihil, vel minimum recedunt ab vrinis sanorum. Quare in eo, quod minimum est, E nulla potest sensibilis poni differentia quę distinguere possit differentiam harum causarum. multa quidem in multis fingit ratio, quę ipsa experiētia eludit.

His vero, qui ex mœrore laborant, acrimonia potius, quam caloris abundantia inest, quemadmodum contra ijs, qui ex furore.

HOc signũ sumitur ab essentia ipsius febris, nempe à caloris diuersitate, estque rationi consonum, vt in affectionibus diuersis, diuersus occurrat tactui calor; quare non mirum, si in tristitia, quę habet vim exsiccandi, acrior apparet calor in febricitantibus, quam in furore, qui solũ parit in sanguine ebullitionem, & feruorẽ, qui si perseueraret, haberet quoque vim exsiccandi; sed non potest ita & furor diu perseuerare sicut tristitia, vt experientia docet.

Sed & corporis macies in his, quos mœror, quam quas cura confecit, manifestior conspicitur, oculorumque cauitas, & insueta quadam decoloratio, quæ quidem & aliorum, qui quomodocunque cogitationem exercuerunt, communia sunt.

DIstinguit nunc febres, quę fiunt à mœrore, ab ijs quę sunt natę ex curis. nam (inquit) macies euidentior sequitur mœrorem, quã curam, siue cogitationem; quoniam fortè in tristitia patitur caloris fons, qui cum malè habet, concoctiones vitiat, vnde macies: in cogitatione vero dissoluitur solum substantia spirituosa subiectum ipsius caloris, quę, illęso fonte, facilè potest restaurari. Sed forte etiam hæc sunt figmenta, quę non nituntur experientia; oculorum vero cauitas sequitur consumptionem aereę & aqueę substantię, & pinguedinis, quę cauitatem oculi replet, & decoloratio nascitur, sanguine spirituoso ab eisdem causis resoluto, & consumpto.

Verum ex oculis maximè discernere licet, ex quibus & in sanis quoque animi mores conycere possis. At in ægrotis perspicua magis tibi signa erunt, si accuratè conspicere queas. Sic illi quidem ab affectis mœrore distinguendi sunt, qui in disciplinis, & speculationibus mentem exercuerunt.

CErtum quidem est, ita docente experientia, ex oculis maximè patefieri animi passiones, corporis imbecillitatem, & vigorem: cuius rei causa nõ est (meo quidẽ iudicio) quod oculi con iungantur cum cerebro, corde, & hepate (id.n. omnibus alijs partibus contingit) sed quia peculiarem quandam à natura constitutionem acceperunt, qua attolluntur, deprimuntur, in latera mouentur, circum uoluuntur, qui motus cum pareant animæ, me ritò ostendunt passiones, quæ in ea nascuntur. Constant prætereà oculi ex purissimis partibus, quæ facilè inficiuntur vt apparet in mulierum purgationib. &, vt antea diximus, pinguis, & aerea est substantia multa, quæ cauitatem oculi replet, & ea facilè repletur, & dissoluitur; vnde cùm adsunt, aut pręcesserũt causæ, quæ vim habent mutandi hanc oculorum cõstitutionem, facilè ex illis ostenditur, quid & in animo, & in corpore lateat.

Eos verò, qui ex peruigilijs febricitant, tum decolorationis differentia ab alijs discriminat, (ipsis enim subtumida facies est) tum manifestus oculorum motus: vix enim palpebras attol- A *lunt, ijsque inest humiditas; nam mœrore, & cura affectis, inarescunt.*

PErgit distinguere diarias penes causas, quæ illas pepererunt: scribit ergo diariam, quæ nata est ex vigilia suæ causæ notas ostendere in facie, & in oculis; nam facies subtumida apparet, multis euocatis vaporibus ab internis partibus, cũ calore natiuo, ad sensoria, & illis quidem frigidioribus, nimirum dissoluta substantia calidi natiui; qui vapores cùm sint multi, & crassi, liberè per cutem ipsius faciei exhalare non possunt, quare illic sistuntur, & cutem tumidiorem reddunt. Est quoque facies ipsa decolorata, quoniam sanguinis spirituosi substan- B tia dissoluta est, & ex vaporibus illis frigidis, veluti pituitosis, decoloratio contingit. In oculis quoq; manifestè se prodit vigilia, vix enim palpebras attollere possunt, qui diu vigilarunt; est enim motus causa calidi natiui substantia aerea, & spirituosa, quæ continuò à corde suggeritur, & immittitur in singulas partes; quare non mirum est, si ob absentiam diuturnã caloris natiui à corde, ea substantia deficit, & tollit eam viuacitatem, quæ est causa mobilitatis. Innatant quoque in oculis humiditates, pariter, debilitato eo calore, qui est causa in singulis partibus probæ concoctionis: contrà verò in tristitia, & cogitatione arescunt potius oculi; nam in tristitia calor, spiritus, & humores circa cor maximè versantur, deseruntq; exteriores partes, quæ ob id arescunt. In cogitatione C longa fit quidem resolutio spiritus, & sanguinis, & quia sola mens exercetur, non attrahitur tantum spiritus, & vaporis, sicut in vigilia, in qua omnes sensus laborant. Sed debebat Galenus istarum rerum rationem reddere: facilè enim est dicere, id in vno fieri, illud in alio, sed perindè non est facilè causam istorum reddere.

Cæterum cauitas commune omnium accidens est, nempè tristitiæ, uigiliarum, cogitationis, & studij; non tamen furoris, in qua nec oculorum cauitas, nec decoloratio manifesta conspicitur.

D

FOrtè cauitas oculorum erit accidens commune tristitiæ, cogitationis, & curæ, non tamen vigiliæ; quandoquidem totam faciem subtumidam esse dixit, quod fieri non potest oculis existẽtibus concauis. Cæterùm in furore concitantur humores, & spiritus ex ebullitione cordis in vniuersum corpus. Quare facies admodum inflammata conspicitur, nec resolutio fit, quæ siccitatem, & decolorationem adferat, vt in tristitia; aut tumorem adferat; vt in vigilia, quia breue est furoris tempus.

Calor quoque uberior est, ex altoque corpore celeriter erumpit: nec pulsus magnitudo perit, quemadmodum in uigilijs, mœstitia, & cogi- E *tationibus. A furore itaque euidentissimè hac distinguuntur: illa uerò inter se, quemadmodum antè diximus.*

EX calore & pulsu distinguit quoque diarias ex ira, à præcedentibus; est enim calor copiosior in his, qui febricitant ex ira, quia in corde facta est magna ebullitio, & spiritus generatio; & pulsus magni eduntur, ob auctam necessitatem, & conser-

conseruatum robur, vel potius auctum in vniuersis actionibus. Vndè fortiores ad certandum redduntur, qui ira sunt perciti, & quia huiusmodi passio diu durare non potest, ob vehementiam actionis, ideo non dissoluitur robur, vt in alijs, qui ex vigilia, cogitatione, & mœrore febricitant.

Quibus autem lassitudo febrem intulit, aridior, quàm in alia quacunque diaria, cutis redditur: Quod omnium quidem ex lassitudine febricitantium, ad accessionis usque uigorem, est commune: à quo tempore plurimis, qui quidem immoderatè non laborarint, humor, aut uapor calidus ex intimo corpore erumpit. Quibusdam uerò post uigorem siccitas perseuerat, præcipuèque labore uexatis supra modum, aut refrigeratis, aut exustis unà cum defatigatione. Nec etiam modo eodem habent pulsus in utrisque: siquidem immodice defatigati paruos; alij uerò magnos obtinent.

MEritò cutis in hac febre aridior, quàm in alijs diarijs apparet, propterea quòd caro musculi cuti subiecti per lassitudinẽ maximè calefiunt, & exsiccantur, quæ affectiones cuti facilè communicantur: Vult tamen hanc siccitatem non perseuerare per vniuersam febris accessionem, sed solum vsque ad vigorem. Sed dicat, qua ratione id fiat, & cur etiam humor ille, aut vapor calidus ex intimo corpore erumpat: an hoc fit, quòd quiescente iam corpore, calor qui erat per vniuersum corpus dissipatus, in visceribus colligatur, & restauratus, sponte postea recurrat ad cutem, & secum humorem trahat, qui vel exit, aut prius in vaporem mutatur? siccitas autem, inquit, perseuerat in his, qui violentiùs se exercuerunt consumptis scilicet intrinsecus, & extrinsecus humoribus, quibus in alijs calor reficitur. Idem dicit esse commune his, qui se exercuerunt in aere frigido, aut in solis ardore: in his prompta est ratio, in illis nulla apparet: quid enim potest esse in eo casu siccitatis causa? reliqua patent.

Febres verò, quæ ex cutis densitate nascuntur (hæc autem densatur, aut frigore, aut qualitate affatim stringente, velut in eo, qui se aluminosa laueris aqua) omnium sola astricta sunt affectio; Has verò tactu deprehendere licet, quemadmodum & squalidas, & quæ ex lassitudine, & solis ardore contrahuntur: neque enim earum densitas exercitatum tactum fallere potest. Ceterum caloris motus exprimitur, quem quidem primo occursu mitem, deinde acriorem, si diutius tangendo immoretur, manus sentiet. Vrinæ tamen rufæ non apparent: neque corporis moles concidit: proinde neque oculi caui sunt, neque aridi: uerùm in quibusdam humidiores, ac prominentiores quàm pro naturali constitutione visuntur, sed A *nec pulsus, ut in mœrore, cura, uigilijs, aut immodicis exercitationibus, minores sunt.*

FEbres huiusmodi nascuntur retentis fuliginosis vaporibus qui ab initio calorem solum augeat progressu vero temporis, perseuerante astrictione, & prohibita transpiratione, pro diaria synocha non putrida; postea verò vel synocha putrida, vel alterius generis putrida, pro diuersitate corporũ, oritur. In ijs cutis contracta apparet, & calor, qui exit, mitis quidem apparet primo occursu, quia paucus vapor ob astrictam cutem aspirat; si tamen diutius quis tangat, acrior calor sentitur, quoniam vapor ille fuliginosus mora acrimoniam concipit maiorem. B Vrinæ verò non redduntur rufæ, idest, biliosiores: nam ex quantitate bilis minore, aut maiore fiunt vrinæ primum pallidæ, postea rufæ, deinde flauæ: deest enim causa quæ bilem procreet in his, qui ex cutis astrictione in diarias inciderunt. cætera quoque patent.

In diarijs verò, quæ ex bubone contrahuntur, pulsus sunt maximi, celeres, ac crebri, calorque multus, & à vigore statim humor quidam ex alto corpore ad cutem fertur calidus, sed tamen suauis, eiusmodi enim febres, omnium minimè acres, mordacesque sunt. In his facies C *omninò rubicunda, ac tumidiuscula, subalbidæque vrinæ apparent. Communis autem omnibus his inest pulsus æqualitas; in harum enim paucis admodũ inæqualitas in vno arteriæ percussu conspicitur; sed nec ipsa quidem omnino euidens, neque manifesta. Hactenus de diariarum notis.*

HAec sunt signa non cuiuscunque febris diariæ ex bubone natæ, sed eius potissimum, quæ fit in corporibus multò, & benigno sanguine præditis, in quibus adest quoque bubo in- D signis; in alijs vero non est necesse tantam fieri ex bubone exhalationem, & ebullitionem, quæ pariat tales pulsus differentes ab alijs febribus, vel qui tumidam faciem reddant. Quòd verò scribit calorem harum febrium minimè acrem esse, & mordacem, id quoque intelligendum est in corporibus optimo sanguini plenis; Quòd si principia sua tueri velit, nempè putredinem quoque esse in bubonibus, qui diarias pariunt, sequitur necessariò calorem fore acrem, & mordacem, siue calor ipse solus, vt vult, per continuitatem feratur ad cor, siue calor ipse cum vapore, vt probabilius est: neque enim calor sine subiecto aut esse, vel moueri potest, quicquid enim fiat, necesse est, vt id, quod à re putrescente attollitur, acrimoniã, & mordacitatem habeat coniunctam: ex quo etiam E sequitur pulsus fore inæquales in vna pulsatione: nã putredo auget contractionem arteriæ, vt fuliginosa excrementa expellantur; sed interim Galenus supra alios voluit ostentare se non errare posse in commemorandis causis, quæ febres diarias pepererunt, prolixiorem instituit tractationem, & potius ratione finxit, quæ debeant sequi symptomata singulas causas, quàm vt experientia notauerit, ea esse uera iudicia, quæ proponit.

Omnes quidem balneo curandæ sunt, quòd si ex cutis densitate, aut bubonibus febricitantes in balnei aere immorari iusseris, haudquaquam lædes. Reliqui verò omnes ab aere abducendi quàm citissimè sunt.

EXplicatis notis quarundam febrium diariarum, ex quibus Methodus intelligi potest, qua dignoscantur aliæ quæ ex alijs causis originem habent, transit ad curationem, & primò repetit, quod omnibus commune esse dicit remedium, deindè propriam singulis curationem, pro diuersitate causarum, explicat: Illud tamen peculiare habet curatio diariarum, quàm Galenus instituit, quod remedia nulla exhibeat præsente ipso morbo, sed cum homo iam à febre est liberatus; balneum enim, quod commune omnibus uult esse auxilium, non uult adhiberi, nisi soluta iam febre: oportebat autem docere, quid in ipsa febre faciendum sit; deinde addendũ, si quid præterea fieri oporteat, & docendum, quid conferant hæc auxilia homini iam à febre liberato. Porro, vt antea docuimus, præsente febre, si nulla amplius superest causa, quæ febrem peperit, aduersus ipsam febrem solum pugnandum per quattuor genera rerum, à quibus vniuersa auxilia sumenda esse ostendimus, aut certe ea eligendo, quæ commodè à febricitantibus præstari possint. Quod si causa adhuc perseuerat, contra eam pugnandum præcipuè, febre interim non neglecta, aut pari auxilio, si pariter vtrumque vrget. Sublata vero causa & febre ipsa, nihil aliud moliendum, nisi impressio aliqua sit relicta, quæ videatur auxilium aliquod desiderare; quod rarò contingere potest in tam leui, & breui affectu. Propterea cur est quod omnibus imperemus balneum, quasi plurimi non redeant ad perfectam sanitatem facilè absque vsu balnei. Neque enim Montani, & aliorum quorundam opinionem probo, qui balneum ea ratione adhiberi volunt, vt procurata facili transpiratione, prohibeatur accendi putrida febris: nam si diaria vera est, omnino hoc vacat periculo, & id, quod proprium est febribus, quæ ex leui obstructione, vel maiore constrictione cutis consistunt trahi non debet ad alias omnes diarias, quæ sine hoc metu soluuntur. Ceterum, vt aer balnei conuenire potest his, qui ex densitate cutis in diarias inciderunt; sic periculosus est illis, qui ex bubone diarijs sunt correpti: nam perseuerante adhuc bubone, aut etiam soluto, tutum non est, nulla præcedente euacuatione, tentare remedium, quod facile potest liquare humores, & nouas fluxiones commouere. An vero per reliquos intelliget solum eos febricitantes diaria, quorum causas, & signa docuit? sic videtur: nam qui ex cruditate correpti sunt diaria, uel ex destillatione, fortasse non debent diu in aqua balnei detineri.

Ceterum amplius fricandi cum oleo sunt tepente, ac largo mollibus manibus, maximèque qui ex fatigatione; post hos qui ex astricta cute; deinde vero qui ex bubone febricitant; hi antẽ quàm fieri possit, creberrimè lauandi sũt.

POst balneum solebant maiores nostri vti frictionibus, id quod nunc etiam obseruat Galenus post solutionem diariæ, quæ frictiones vt reuera côferunt his, qui sunt defatigati ad molliẽdos articulos, & musculos, ita ijs, qui ex vigilia, vel

A tristitia, aut curis, vel aliis exsiccantibus causis afficiuntur, liberaliores frictiones, quales hic vult adhiberi, nescio an prodesse possint: potius dicendum esset, parum, & leuiter eos esse fricandos, & liberalius vngendos. Vnctio etiam, quæ ex oleo fit puro, emplastica est, & propterea fortè non prodest cuti astrictæ. Bubone vero laborantibus, nisi fiant frictiones in partibus oppositis ad reuellendum, plus fortè obsunt, quàm prosint, quemadmodum sanè creberrimæ istę suæ lauationes.

Cibandi vero sæpè qui ex lassitudine laborant; sed non qui ex cutis astrictione, aut bubone; horum autem vtrique tenuem efflagitant
B *victum.*

POsteaquam remedia docuit ex medicamentis sumpta, victum instituit conuenientem in diarijs, pro diuersitate causarum: qua in re videtur mihi superflua prosequi in hac re multa: nam si homo liberatus est à tam leui malo, quid opus est medicina, quæ superstitiosam viuendi rationem singulis prescribat? Præstaret dicere, quod antea fecit, omnes statim ducendos esse, soluta febre, ad solitum victum: natura enim præscribet singulis ex naturali appetentia quid, quantum, quoties, & quo tempore edendũ. Sed cur, quæso tenuem victum in illis, qui ex cutis astrictione, vel bubone, aut alia denique
C causa inciderunt in diariam, & ab ea iam sunt liberati, adhibet, quem proprium solum esse dicit in Aphorismis acuto morbo laborantibus, illis vero, qui morbis longis laborant, & multò magis sanis, periculosum? Rectiùs fortasse dixisset, moderatius alioquin esse edendum per paucos dies sequentes, quàm antea per sanitatem.

Fatigatis vero ea comesse quæ probè conficiãt, imperare oportet, euitata sola cruditate, quin etiam vini tantum bibere, quantum concoquere possint.

D FAtigati egent restauratione per bonos, & multos cibos, pro quantitate dissolutionis, sed euitari debet cruditas, quod sine præcepto etiã intelligitur: nam semper obest cruditas. Ceterum præceptum, quod tradit tantum esse bibendum, quantum concoqui potest: tendit ad ebrietatem; vinum enim facillimè concoquitur, & etiam tandem ab ebrijs, nemo tamen dicet esse bibendum vsque ad ebrietatem. An melius iuberet esse bibendum, quantum appetitus iam sanus requirit?

Horum autem modum, vti & aliorum omnium, ex viribus, ætate, natura, temperie, & consuetudine ægrotantis, anni tempore, regione,
E *& id genus alijs metiri conuenit.*

CVm dixisset tantum esse bibendum vini, tantumque edendum, quantum concoqui potest, nec constaret, quantum possit concoqui, docet nunc, ex quibus possimus coniectura assequi debitam hanc quantitatem; & dicit eam deprehendi ex viribus, ætate, natura, temperie, consuetudine ægrotantis, anni tempore, regione, & alijs quæ hic non commemorat. Sed, cum lassitudinis

sit

sit affectus diaria febris, & in cibatione, & potione A soluta febre, cautius adhuc sit agendum, hæc quæ hic enumerat, non magnas præbent indicationes: nam quæ ex viribus sumitur indicatio, ut idem in Methodo medendi docet, tanquam non sit, contemnitur, vbi illæ nullam ostendunt imbecillitatẽ; an fortè etiam vult, eos, qui consueuerunt inebriari, tantum bibere debere, remota febre, aut ea præsente, quantum habebant in consuetudine? Satius ergò est, imperare, eos qui liberati sunt à diaria, moderatè viuere debere per aliquot dies, ita ut nec crapula obesse possit, nec parcior victus detrahere corpori, quod necessarium est ad probam nutritionem, & vires conseruandas.

A vino verò, qui ex bubone febrem conceperunt, donec is solutus sit, arcendi sunt; at astricti, vel refrigerati, si quidem affectus leuis sit, ac humorum plenitudo minimè adsit, prohiberi à vino non debent, quod si vehementius refrigerati sint, aut humorum plenitudine laborent, uini abstinentia confert. B

MEritò, qui ex bubone correpti sunt diaria, debent à uino abstinere, donec bubo vel planè solutus sit, vel certè iam valdè declinet: mouet enim vinum fluxiones ad partem affectam. Sic profectò, vbi adest plenitudo humorũ, C vinum nocet, præsertim si plenitudo est ex bono sanguine; quòd si est ex pituitoso, iam soluta febre, magis fortè proderit, quam aquæ potio. Illud verò non videtur rationi consonum, vt qui vehementer sunt refrigerati, à vino abstineant; quid enim his magis prodesse potest, quam vinum, quod facit ad penetrationem, & apertionem omnium meatuum.

Qui uerò ex vigilijs, aut aliquo animi affectu in febrem inciderunt, vbi se lauerint, humido & boni succi victu reficiendi sunt. vinum autem maximè quidem omnibus ijs, qui peruigilauerint, intrepidè dandum est; præterquam D *quibus caput dolore afficitur, aut tempora pulsant: quod & in omnibus alijs obseruandum est. Sed & ira, & tristitia, & cura affectis, vinum adhibendum est: excandescentia verò febricitantibus non, antequam ab eo affectu omnino conquieuerint: nam priùs vino tuto uti non possunt.*

QVoniam prædictæ causæ corpus exsiccant, humidus victus prodest; & quia substantiam nostri corporis absumunt, renutritio ex bonis alimentis adhibenda est. Vinum pariter E & ijs, qui ob viligiam laborarunt, vel ob alios animi affectus, præterquam ob iram, conuenit; propterea quod ab illis causis spiritus sunt dissoluti, qui vini moderati potione promptè restaurantur. In excãdescentia verò feruor excitatus est, qui vini potione augetur, nisi planè cum quieuerit, & spirituum non est facta magna resolutio, quæ postulet sui reparationem. Sic si caput dolore tentatur, à vino abstinendum, quoniam vinum commouet humores, & vapores trahit ad caput.

Perpetuò autem infestanti causæ contraria opponenda sunt remedia: labori quidem quies; vigilijs, somnus; iræ, tristitia, & excandescentiæ, sermones, actiones, spectacula, & rerum narrationes, quæ animo voluptatem afferunt, sic & qui cogitatione laborat, ab hac omnino cesset. Et qui ex bubone febrem contraxit, hunc ipsum curet; atque inprimis vlcus, ex quo ortum bubo habuit. Hac quidem de diariarum signis, tum remedijs abundè dicta sint.

HAec omnia patent omnibus, nam nihil in medicina certius est, quam quod repugnandum sit causis morbos facientibus, cum adhuc illæ sunt præsentes, quærendumq; quid singulis causis repugnare possit.

De febribus quæ ex humoribus consistunt.

EXpeditis febribus, quę à spiritibus, vel vt alij volunt, in spiritibus consistunt, sequitur, vt de illis agamus, quæ ab humoribus, vel in humoribus oriri dicuntur; quã in re illud primum excutiendum venit an aliqua huiusmodi febris sit? nam, ut antea probauimus, à spiritibus quasdam prouenire febres, ita hoc loco idem faciendum est de his, quæ in humoribus statuuntur à nostris scriptoribus; non enim id per se notum est: quapropter recipi non potest tanquam principium, sed probationem suam desiderat, ne ex ignotis procedat tractatio. Porro febres quasdam ab humoribus nasci indicat inprimis sanatio: nam cum multæ febres haudquaquam soluantur, nisi expulsione humorum, constat illas ab humoribus nasci. Docent idẽ causæ, quæ nostrum corpus non aliter afficiunt, quã quod humores vitient, quales sunt, quæ putrefaciendi vim habent; est enim putrefactio proxima aut prima humorũ passio. Quod si illa, quæ putrefaciendo obsunt, febres accendũt, constat utique vitio humorum nasci quasdam febres. Est præterea reperire febres in corporibus plenis plurium dierum spacio affligentes, quas cum nemo hecticas dixerit, aut in spiritibus ponere possit, restat, ut illarum origo tribuatur humoribus; fiũt igitur in humoribus febres. Sed quales illas oporteat esse, non est facilè ei, qui sequitur hactenus receptam ab omnibus medicinam, intelligere: nam cum Galenus initio noni libri Methodi, ac passim alibi diuidere soleat febres in diarias, puttidas, & hecticas; diariæ autem omnes in solo spiritu (vt tradit circa finem secundi de Crisibus & multis alijs in locis) ponantur, hecticæ vero in solida cordis substantia sedem habeant; constat, illius opinione, omnem humoralem febrem esse putridam; si modo ea diuisio vera est, quam vt verissimã omnes, qui post illum vixerunt, receperunt: nam Auicenna, & alij vniuersi Arabes, ac recentiores nostri, nullas alias humorales febres ab initio ponunt, quam putridas, sequentes nimirum Galeni, & Græcorum diuisionem. Id licet videre apud Auicennã, qui post diarias febres, protinus de putridis agit: est & locus de hac re cap. 5. primi de differentijs febrium, vbi Galenus quærit, an omnis febris ex putredine humorum nascatur, quod dicit Athenei sectatoribus placuisse: quo loco diarias excipit; & capite secundo eiusdem Operis concludit triplex illud suum genus febrium, unum diariarum, alterum pu-

tridarum, tertium hecticarum; quo fit, ut ex illius, & aliorum principijs nulla febris in humore sit, quę etiam non sit putrida; & si postea ex ipsa tractatione conuincuntur febrem ponere in humoribus haudquaquam putrescentibus: nam Auicenna, cap. de febre sanguinis, ponit febrem in humore non putrescente. Sunt & loci de hac re apud Galenum nō pauci, nam libro nono Methodi synochos non putridas in corporibus sanguine abundantibus fieri scribit, tanquam materia illarum sanguis sit; quod & remedia ostendunt: nam si sanguine educto, soluitur huiusmodi febris, constat profecto, causam fuisse humorem. Adde, quod ipse scribit huiusmodi febres iugulari, ac penitus abigi sola sanguinis detractione; quod non solum confirmat in humore hanc locari febrem, sed etiam nullam subesse putredinē: quippe, cum eo auctore vndecimo Methodi, nequeant abigi putridæ febres, sola sanguinis missione. Quid clarius eo, quod habet tum in eodem libro, tū passim alibi, synochos quasdam esse putridas, alias vero non putridas? quod si ita est, cum utraque synochus in eadem materia debeāt poni, ex qua habent ut synochi sint, putridę vero non nisi in humore poni possint, sequitur vtique, & alias, quę putridę non sunt, in alia materia nō esse statuendas: in qua enim quęso alia poni possent? si enim in spiritu, diariæ erunt, & vno die finientur. Nec recipienda est illorum opinio, qui synochos non putridas, diarias plurium dierum vocant: quomodo enim diariæ fuerint, si illæ in humore, omnes verò diariæ in spiritu residere dicuntur? quomodo diariæ, si diem vnum excedunt, repugnante vocabulo, dici poterunt? nam synochi huiusmodi ad quartum etiam diem extenduntur ex sua natura. Quod si Galenus, vt antea admonuimus, synochos sub diarijs aliquando comprehendere voluit, id fecit, vt diuisionem tueretur febrium malè excogitatam, erant enim diuidendę febres in eas, quæ in spiritibus & eas quæ in humoribus, & alias quæ in partibus solidis ponuntur; & humorales rursus diuidendæ in putridas, & non putridas: atque ita non incidisset in has difficultates, ut ad diarias redigeret febres, quæ alterius sunt generis, nec ex ipsa tractatione coactus fuisset agnoscere quasdam febres nasci nequaquam putrefactis humoribus. Itaque cum febres, quæ in humoribus ponuntur, nonnullæ sint ex sola humorum calefactione, aliæ vero ex eorundem putredine, primum de illis, tamquam de simplicioribus, & ad curationem facilioribus agemus. Qua in re illud primum considerandum venit, an omnis humor possit esse subiectū harum febrium? quod si non omnis, quis aptus esse possit, quis vero ineptus; & qua ratione fiat, vt in vno humore tum putrida, tum non putrida, in alio vero semper putrida febris nascatur. Sunt porro in corpore humores, pituita, bilis vtraque, serosus humor, sanguis, qui quartus humor dicitur, & qui ex his vniuersis humoribus conflatur, qui sanguinis nomine pariter nuncupatur; imo simplici nomine non alium intelligimus sanguinem, quam hunc, veluti cum dicimus, sanguinem mitti secta vena, aut fluere à corpore, aut inflammationes ex sanguine fieri; alium vero sanguinem non simplici appellatione, sed addito humore nuncupare solemus, veluti cum dicimus sanguinem quartum humorem. Porro humoralem febrem, quæ sine putredine est, accendi nō in peculiari aliquo humore, sed in tota massa, ipsoq; sanguine, ex hoc constat, quod desinunt huiusmodi febres, venis exhaustis, euacuatoque ipso sanguine. quod si aliquis ex alijs humoribus peculiariter ardesceret, esset profecto opus peculiari aliquo remedio, quemadmodum videmus fieri, quando febris nascitur putrida ex vitio pituitæ, aut bilis, aut alterius humoris, nec desinit febris post sanguinis detractionem, nisi purgatione, aut alia ratione educatur noxia materia. Est ergo materia harum febrium vniuersa humorū massa, quæ putrescere quoque potest, ut & alij humores. Verum, cur est, quod sanguis ex solo calore atque etiam ex putredine febrē accenditur, alij vero humores non nisi cum putrescunt? nemo enim ex bile, aut pituita excalefacta, sed semper putrescente, febres enasci nouit: quod ostendit curatio, quæ fieri nequit, nisi educatur natura corrupta, quæ ex putredine est nata: siquidem putredo corruptio quædam est; huius rei rationem nullus attigit ex nostris scriptoribus, & difficile vtique est veram inuenire; quòd si fas est probabili ratione vti in rebus difficillimis, & obscurissimis, putarem ideo sanguinē calefieri posse præter naturam absq; putredine, quod ob suam copiam non facilè corrumpi à calore possit, sed aliquandiu solùm calorem sustineat: nam quod multū est diuisioni, & corruptioni magis repugnat, quàm quod paucum præsertim cum non ex re ipsa, sed aliundè nascitur calor putredinis causa, quò fit vt cum alij humores exiguam habeant molem, & substantiæ copiam, simul putrescāt, corrumpanturque, & calorem præter naturam concipiant. Adde potius, quòd aliorum humorum temperies, aut substantia, putredini magis est exposita, quàm ipsius sanguinis: nam bilis, & pituita corruptam, & excremento sam substantiam iam obtinent; quod fœtor illorum ostendit, iam putredinis quodammodo particeps; sanguis vero quartus humor, cùm habeat temperiem calidam, & humidam facilè pateretur à putredine quæ ab ijs causis nascitur, nisi obstaret pura illius natura aerea, quæ facilè transpirat: putredo autem fieri non potest, vt postea ostendemus, nisi impediatur transpiratio. At vniuersa humorum massa ex contrarijs humoribus, conflata optimam substantiam, optimāque temperiem sortita, difficiliùs quoque corruptionem, ac putredinem admittit.

Cuius vero naturæ sit huiusmodi febris, quę citra putredinem in sanguine nascitur, nunc explicandū est. Est autem synocha febris, nec alterius generis esse potest, quod intelligetur, explicata essentia, & causis febris synochæ, de qua tempestiuum est, vt iam agamus. Synochas febres eas vocant Græci, quæ tales perseuerant vsque ad finem, quales inceperunt sine accessionibus infestantes. Propterea maiores nostri putauerunt illas esse ex genere diariarum; quā quam Galenus 12. cap. 2. de differentijs febrium scribit synochas proportionem seruare cum tertianis, nunquam idem de vna re duobus locis scribens. Verum quidem est, synochas putridas tandem accessiones habere tertianę modo, quando. s. ex sanguinis putredine bilis vtraque gignitur, febrisque ex illarum putredine nascitur, at quamdiu synocha febris est, nunquam accessiones infestant.

Cuius differentiæ tres esse traduntur: vel enim semper crescit à principio vsque ad finem, vel semper minuitur, aut eundem vigorem, eandemq; magnitudinem retinet: & merito quidem tres istæ differentiæ statuuntur: tum quod experientia eas agnoscat, tum quod ratione probentur esse posse: non.n. potest vniformis reperiri alteratio, aut motus, qui nō recidat in aliquam ex prędictis differentijs.

Intelligere autem oportet semper crescere, aut minui, aut eandem magnitudinem retinere febrē hanc non quod ea, quæ dicitur perpetuo augeri, nō habuerit principium, incrementum, & statum, sicut illa, quæ æqualis magnitudinis ponitur esse, non habuerit suum principium, incrementum & statum: quandoquidem ad medium aut ad extremum motus nūquam

quam per uenitur absque ijs, quæ præcedunt motionibus; sed quod momentaneæ sint aliæ, ideo tanquã non sint, non dicuntur esse: habet enim quę semper crescere ponitur, principium, incrementum, & statum suum, & quæ eiusdem est tenoris, principium augmentum, & declinationem. quemadmodũ quæ declinare perpetuo dicitur, initium, augmentum, & statum; verum, vt dixi, momento transeunt hæ partes; ea vero à qua denominationem sumunt longa est, curationemque mutat, & propterea ea duntaxat in considerationem venit.

Cognoscuntur, & inter synochas febres quædam esse sine putredine, aliæ vero cum putredine coniunctæ, idque ex remedijs, quæ putredini medentur, & alijs quæ febres extinguunt, cum interim putredini haudquaquam repugnent; Has quæ putridæ non sunt, falso putauit vt antea ostendimus, Galenus esse ex genere diariarum, quando nec materia, ex qua genera febrium ille distinguit, nec eadem remedia ijs conueniunt, quæ diarijs addo, quod si synocha nõ putrida est ex genere diariæ, erit pariter & putrida; nam genera febrium ex materia eadem posita sunt eadem esse; quapropter si vna ex synochis inter diarias ponitur, alia ponetur quoque, quippe cum ex eadem materia (vt postea ostendemus) habeant, vt synochæ sint.

Cur vero fiat, vt quædam febres sint synochę, aliæ vero non, & cur inter synochas quædam semper crescant, aliæ minuantur, aliæ vigeant, expendere nunc oportet. Qua in re Galenus causam cur synochę sint referre videtur ad causas, quæ febres pariunt, calorẽque in corpore accendunt; nam, inquit ille, ex adustione, cruditate, lassitudine, vigilia, animi perturbatione, vel bubone, nunquam febris gigni potest, quæ ad tertium vsque diem progrediatur, nisi, inquit, in curatione erratum fit: at ob stipationem cutis fieri huiusmodi potest febris, siue obstructi exiles sint meatus, siue conniueant, siue densati sint à frigore, vel balneo, vel pharmacis, vel siccantibus, vel indurantibus: accenditur enim (inquit) febris ab huiusmodi causa, quoniam non transpirant humores, qui causæ sunt remissionis, & solutionis accessionũ. Itaque, vbi nulla subest in huiusmodi febre occasio, quę alterius accessionis principium excitet, non mirum, si fiat febris, plurium dierum vna accessione contenta. Ex quibus verbis colligitur, non ob materiam subiectam, sed ob causas, quæ calorem excitant, transpirationemque vaporum prohibent, fieri synochas febres.

Verum aliter sentiendum est: nam si prohibita hæc transpiratio causa est, qua fit synocha febris, cur in omni corpore non fieret, vbi cutis densatur, quod ipse negat fieri posse: nam huiusmodi febrem non in frigidis, nec gracilibus, aut malis humoribus redundantibus, sed in ijs, qui plurimo sanguine, & calidis simul excrementis abundant, corpulentique sunt, nasci commemorat eodem libro: quod superfluum esset scribere, si sola constipatio causa esset: in quocunque enim corpore eandem excitaret febrem: etsi minorem, aut maiorem in vno, quàm in alio. Docere præterea debebat, cur nulla subsit occasio, quæ nouæ accessionis causa esse possit: hoc enim dicit plurium dierum fore febrem, si vehemens sit stipatio, & eandem fore synocham, si nulla subest occasio, quæ alterius accessionis principium excitet: sed non probat hoc, cur synocha sit: facit quidem stipatio vehemens, quæ breui tempore tolli non potest, vt multos dies duret: at hoc non docet, cur synocha sit futura, nisi explicetur cur in aliquibus subsit causa nouæ accessionis; in alijs vero nequaquam. Alibi uero causam synochæ febris non ad causas, quę calorem pariunt corpori, sed ad locum, in quo continentur humores reuocat, vt capite secundo de differentijs febrium, vbi habet febres, quæ affligunt sine circuitione, fiunt ex humoribus in uenis, & arterijs omnibus, maximè in maximis; id quod undecimo Methodi confirmat: Necessarium, inquit, est eam synocham esse, in qua humores in omnibus uasis, uel in maximis putrescunt, quod si in una parte putrescãt, febris fit per accessiones infestans.

A

Adde quod habet secundo capite, secundi de febribus, synochas etiam ex bile fieri: uerum ex hoc peti causa non potest: nam continuitatis causa ex loco quidem ducenda est: at quod synocha sit, non itẽ; propterea quod nouimus bilem flauam tertio, atram quarto quoque die, pituitam uero quotidiè exacerbationes suas habere, quocunque in loco corporis contineatur. Quod uero ipse dicat synochas ex bile fieri, errat, nisi intelligat, ex synochis putridis tandem fieri biliosas, quod postea cum de synochis putridis agemus, diligentius explicabimus: continetur quidem in omnibus uasis materia quæ synocham facit, sed non eo quod in illis sit, ideo synocha est, sed eo quod materia ea sit, quæ non nisi synochas parere est apta, esset semper nouę accessionis causa si ex quolibet humore fieret; ego uero non ad causas quæ calorem excitant & febrem in corpore, nec ad locum, sed ad subiectam materiam huius rei rationem reuocandam esse puto: quicquid enim sanguinẽ prӕter naturam accendere potens est, illud synochas febres efficit, facit autem id non solum constipatio cutis, sed etiam internę obstructiones, & in aliquibus qui facilè accenduntur etiam labor, ut alię Diariarum causę, prӕsertim si uehementiam assumpserint. Hanc confirmant opinionem primum illa quę ipse scribit loco prӕcitato, quod scilicet synochę febres in solis sanguineis corporibus gignantur: deinde quod rarissimè, nisi Vere, in quo sanguis abundat, huiusmodi febres proueniant. Idem testantur remedia quę illis peculiariter medentur. Est enim etiam Galeni opinione harum unicum prӕsidium sanguinis larga detractio, nulla mentione facta eorum quę rarefaciunt cutem, aut alio modo impeditę transpirationi succurrunt.

B

C

Adde quod ille scribit nono Methodi, cap. 3. putridam synocham fieri, ubi in omnibus uasis ęquabiliter succi putrescunt: intelligit autem succorum æquabiliter putrescentium nomine, non nisi sanguinem: cum enim ille, qui omnes humores in se continet, putrescit, tunc synocha putrida fit.

D

Idem testatur secundo textu primi Commentarij sexti Epid. vbi inquit: Accenditur ex sanguine putrescente synocha. Quod si synocha ex sanguine putrido fit, erit quoque non putridæ causa petenda à sanguine. Ac præter illa quæ dicta sunt, ostendit id solum sanguinem posse esse causam huius febris; quod. s. ea causa posita, nulla subsit occasio gignendę nouæ accessionis: q cum in putrida demonstrauero, intelligetur eadẽ esse causa et eius q̃ non putrida est. Igitur cũ accessionis causa petatur ex noua materia & humore putrescente, alij quidem humores materiam habent in massa quæ putrescere de nouo põt & nouæ accessionis esse causa, non enim uniuersa bilis aut pituita quæ in corpore est in vna accessione putrescit, sed ea duntaxat portio, quę iam ad putredinem est paratior, aut si vniuersam quę reperitur genita in corpore putrescere putamus, manet certè dispositio quæ nouam materiam suppeditare potest, quo pacto videmus fieri in tertianis, in quibus hepar peculiariter affici, & febris focum esse dicimus, non alia ratione, quam quod bilem materiam tertianæ febris suppeditet. Idem de ventriculo dicitur in quotidiana,

E

na, & de liene in quartana, at in sanguine nihil huiusmodi esse potest: ex quo enim noua materia sumi poterit, & nouus sanguis, aut quæ dispositio morbosa in corpore esse poterit, quæ sanguinem gignat qui nouam putredinem experiatur? totus enim corruptionem sentit plus vel minus, quæ tamdiu durat donec vel sequatur mors ex immedicabili vitio, aut remedia inueniat. Est ergo hæc causa mea opinione, cur quædam febres sint Synochæ, alię vero non: nam omnibus Synochis, putridis inquam, & non putridis, communis causa est eadem, vt communis materia; Cur vero inter synochas quædam semper crescat, alia vero minuatur, alia autem eundem tenorem seruet, Galenus 9. Methodi docet: fit enim inquit, id ex æqualitate & inæqualitate eius quod accenditur, & discutitur: nam cum ex vaporũ transpiratione contingat, ut ille putat accessionis remissio, contingit quoque vt tantum dissoluatur, quantum gignitur uaporis, aut plus vel minus gignatur quam discutiatur; Quod si ęquale est quod discutitur, ei quod gignitur, synocha fit, quæ æqualem seruat magnitudinem; at si plus gignatur quã expiret, illa fiet quę ppetuo augeri dicitur: illa vero nascetur quę semper decrescit si plus discutitur quam gignatur vaporis; contingit porro quod plus gignatur quam dissoluatur vbi multa subest materia, & causæ calefacientes sunt validę, cutis vero & habitus corporis per quas partes expirat vapor, sunt crassæ & densæ, astrictæque uel naturali constitutione, vel ob causas quę densando febrem excitarunt. Addi etiam potest alia difficultas ad dissolutionem ex materia subiecta crassiore, quæ difficilè cutis meatus permeat: ex quibus æqualitatis & alterius inęqualitatis causa facilè intelligi potest. Patet & illud causas ęqualis aut inęqualis magnitudinis sumi partim ab agente excitanteque calorem, partim vero à materia subiecta, & causa sine qua non dissipatio fieri potest. Quod vero synocha sit febris, vniuersa causa, vt diximus, capitur à materia ipsius febris, nempè humore à quo calor accenditur. At si quis quęrat, quo modo febris quæ semper augetur aut eundem tenore seruat finiri ad salutem possit, quum necesse est declinare morbos si salus sequi debet? respondendum, has febres habere quoque suam declinationem, sed breuem, & quod interim concrescunt vel vigeant ideo fit quod natura alteret, & vincat subiectam materiã qua victa, & expulsa vaporis materia demitur.

Signa Synochæ febris.

Signa synochæ febris non putridæ docet Galenus 9. Methodi, suntque hæc; pulsus maximus, æqualis, vehemens, nec durus, nec mollis, celer tamen & frequens; Addit Auicenna rubedinem faciei, & oculorum, venarum, & temporum inflationem, & tensionem, vnde ab eo, & recentioribus Medicis inflatiua febris vocatur. Est & aliquãdo pruritus in naso & collo, difficilis anhelitus, somnus profundus, difficultas sermonis vbi grauis est affectus, necnon inflammationes amigdalarum, & faucium, lachrimarum cursus, vrinæ rubræ, tenues verò & crassæ prout sanguis tenuis est, vel crassus. Verum absq; Methodo hæc ab illis traduntur; cum à nullo certo capite exordiantur. Prætereà, omittunt iuuantes lædentesque causas, & gignentes eas, scilicet, quæ præcesserunt, vimque habuerunt accendendi sanguinem, & nequaquam putrefaciendi; prætermittunt & inditia quæ ex subiecto sumuntur, quod scilicet corpus quod afficitur sanguine multo & bono sit refertum, atque ipsum carnosum & densum, postremo prædicta ab illis symptomata omnia, necessariò non sunt signa synochæ febris, sed quædam magnam duntaxat sequuntur; nam plurimum calorem ostendunt maximi pulsus, veloces simul & frequentes: vehementia indicat robur virium quod in ijs corporibus in quibus synocha potest accendi subesse solet. æquales sunt pulsus quia nulla subest putredo, nec in instrumentis siccitas quæ motus æquales prohibeat fieri; duri quidem non sunt, quia abest siccitas: est tamen tensio aliqua ob repletionem vasorum ex sanguinis vaporumque abundantia. Respiratio verò difficilis, nempè magna, velox & crebra ad pulsus proportionem; accidit autem talis respiratio ob caloris multitudinem circa præcordia; ipse verò calor multus ob multam euaporationem & ebullitionem; at non acris, quia subest benigna & suauis materia. licebit ex ijs aliorum symptomatum rationes & causas assignare. Quod si quis Methodo huius rei signa tradere velit, debet expendere quænam causæ possint caloris feruorem, & in illo febrem excitare absque putredine, & quid possit talem febrem pati, iuuare & lędere, & qualis quãtusque calor in tali affectu emittatur, qui qualesque effectus & casus sequi sint apti, & tunc ex hac arte intelliget quænam signa sequantur omnes synocha laborantes. Quæ vero illos duntaxat qui grauius, aut leuius laborant ac etiam ex ea ratione intelligetur quid futurum sit, an in putridam transibit, ac petimet, vel aliud quidpiam accidet.

Curatio Synochæ non putridæ.

Si ex indicantibus & contraindicantibus intelligimus quænam & quot præstare oporteat, & reliqua quæ ad curationem pertinent, constat in hoc casu vnum indicari, refrigerationem scilicet, quæ ablatis causis in quibus calor est accensus, potissimum perficitur. Est porrò causa, ut diximus, hæc sanguinis abundantia, in illius ergo euacuatione præcipuum remedium collocandum. Sic Galen. 9. Methodi se febrem iugulasse scribit, tanquam uel nullum, vel minimum negotium relinquatur post sanguinis detractionẽ. Est porro detrahendus adultis vena secta, pueris verò tenuioribus vel admotis hyrudinibus, vel cucurbitulis cum incisione, varijs in locis, præsertim partibus carnosis & sanguineis applicatis. Quod si venter fortè astrictus est, soluendus est priusquam sanguis mittatur, molliori clystere. Quo vero die mittendus sit, & quantum, & quomodo, nunc docendum. Scribit autem Galenus 9. Methodi, se in eo seruo qui laborabat hac febre, non nisi post tres dies, aut ipsa tertij diei vltima parte sanguinem eduxisse, vt interim intelligeretur genus febris, & satisfieret repugnantibus medicis; quod mihi non videtur homine dignum, qui gloriari solet se consueuisse statim febrium genera dignoscere. Quapropter si ex corporis habitu & alijs causis & inditijs videat Medicus Synocham esse febrẽ, aut eam fieri posse eamet hora qua vocabitur, nisi recenter ingestum sit alimentum, & astricta sit aluus, sanguinem educet. Ceterum scriptum est à Galeno, eodẽ lib. & ab alijs vniuersis Medicis receptũ, sanguine esse mittendum ijs qui laborant hac febre, vsque ad animi defectum; hancque adferunt rationem, quod animi defectu corpus refrigeretur, deijciat aluus, sequaturque vomitus nonnunquam & protinus sudores, madoresve accidunt, quibus quidem febris extinguitur & iugulatur; quod remediũ, etsi periculosum sit, tamen non est prætermittendũ vbi res postulat. Verum cum omnes qui synocha laborant

laborant non eodem modo afficiantur, quidam enim grauius, alij leuius, ut in alijs febribus accidit, laborant; quare ad unum extremum remedium omnes non sunt adigendi: leuius enim tractandi qui leuius laborant, ne vis naturæ inferatur in minore malo. Quare præstat de hac re statuere, vt tantum detrahatur, quantum necessarium videtur ad calorem extinguendum recuperandumque sanitatem quantumque admittunt vires. Est porrò detrahendus sanguis ita indicante affectu confertim: sic enim calor promptius extinguitur, at si veremur viribus vim inferre, quam sustinere nequeant, partiri oportet detractionem; sanguine vero detracto, interposito duarum horarum spacio, imitatione Galeni, ita quoque suadente ratione, nutrimentum dabis, ac postea ægrum quiescere dormireque videbis; patetque tum ex 8. & 9. Methodi Galenum concedere ęgrotis etiam à prandio longiorem somnum; verum somni modus in hoc affectu esse debet: nam huiusmodi corpora ob nimiam euaporationem nonnunquam solent sopore corripi; cibus autem exhibendus ex ptisanæ cremore, bisque dandus si Galenum imitari velimus, ducendusque, eo authore æger, soluta febre, in balneum, & lauandus; potus erit ex hordei decocto, vel ex pura & cruda aqua sola, vel cum sacchato, aut iulep rosaceo, vel violaceo, aut vino granatorum. Quæ vero incidunt & extenuant, cum nulla sit hic interna obstructio, & sola refrigeratio requiratur, non perinde sunt necessaria; quin etiam, pro ptisana, panis coctus in aqua & lactuca, vel cocta, vel etiam cruda cum aceto, & pauco olei & salis, acetum, pruna Iberica, vel Damascenica nostra, cum saccharo & aqua cocta donec intabescant exhibenda; conueniunt & limones, mala aurea, siue arantia, & dulcia & omnis alterius saporis; probare verò non possum Auicennam, & Hispanorum Medicorum institutum, qui lenticulas ipsas, earumque decoctum hic competere putant, quādo scilicet tenuior (vt aiunt) est sanguis: nulla enim humoris tanta potest esse tenuitas in hoc casu, vt postulet incrassantia, aut certè melioribus alimentis licebit id facere: est enim dura lens, tardeque coquitur, ac melancholicum succum procreat, nec oberit donec planè soluta sit febris, syrupum exhibere singulis diebus manè ad refrigerandum, id quod commodè præstabunt syrupus de endiuia, rosaceus, de succo acetosæ, tamarindorum, hordei, prunorum, & reliqui huiusmodi, de quibus vberius postea. Nec alienum est leues frictiones adhibere vacuato sanguine, si corpus fuerit constrictum, pugnandumque aduersus causas quæ febrem excitarunt, si fortè adsunt, aut aduersus relictas impressiones, si quæ supersunt, ablatis causis. Purgatio his nequaquam est necessaria, quippe, cum nihil putrefactum nihilque corruptum sit. At si prætermissa est, vel metu ægri, vel Medici ignorantia, aut negligentia sanguinis missio, aqua frigida quantum vno haustu bibi potest, exhibenda.

Aliæ verò febres aut ex inflammatione, aut humoribus accenduntur.

POsteaquam egimus de febribus quæ ex humorum excalefactione nascuntur, sequitur vt ad alterum genus transeamus, quod scilicet ex eorundem putredinē oritur, quæ res cum tota ferè pendeat ex putredinis tractatione, cogimur vtiq; hic breuiter commemorare, quæ in Commentarijs nostris in Artem medicinalem diligentiùs enarrauimus, vt ex notis principijs procedat hęc nostra disputatio præsertim, quod nos in ea re in nonnullis dissentiamus ab Aristotele, & alijs maioribus nostris, ita, vt nisi quid sentiamus, intelligatur, necesse sit obscuriorem reddi ipsam de febribus putridis tractationem. Igitur à putredinis varia significatione primum incipiendum est. Putredinis nomen apud Medicos multis modis sumitur: nam medicamenta caustica non vehementer, & simul tenuia, putrefacientia vocant, sed impropriè, propriè verò quæ calefaciunt & humectant, quinetiam c.7. primi de Differentijs febrium, suppurationes in quibus natura vicit qualitates humorum, & manet vitiata eorum substantia, putredines vocat, exquisita tamen est putredo ea, in qua nec qualitates, nec substantia assimilatur partibus concoquentibus, vt in gāgrenis apparet, & in febribus, in quibus vrinæ nullā coctionem recipiunt, adeò, vt ea alteratio in qua & substantia, & qualitates assimilantur, simpliciter concoctio dicatur: ea verò in qua nulla fit assimilatio, simpliciter sit putredo; ea vero in qua fit mutatio per qualitates, substantia vero manet dissimilis, nūc concoctio, nunc putredo dicatur, vt pus dicitur esse res putrida, & res concocta: est enim putredo corruptio, & quæ corruptionem acceperunt, non possunt corrigi, sed ab alijs separanda sunt & abijcienda, sicut contingit puri, quod post omnem quam accepit concoctionem, vitiatum adhuc manet, & inutile animali. Est autem putredo non qualiscunque corruptio, sed eorum quæ simplicem habent generationem ex solis elementis, vel ipsa sunt elementa, omnia enim (vt inquit Aristoteles, cap. 1. lib. 4. Meteororum) excepto igne putrescunt; & ea quidem corruptio aliquando est secundum naturam, aliquando præter naturā, prout incipit ab intrinseco, vel extrinseco principio, & proptereà dicebamus Aristotelem non rectè statuisse putredinem esse corruptionem secundum naturam, vt quæ sit naturali generationi opposita, & eandem fieri à calore ambientis, & externo. Præterea, putredo non est corruptio caloris, qui est in reb. singulis, vt Aristoteles posuit, quippè, cum caloris sit & frigoris corrumpere, humidi autem, & sicci corrumpi, & corruptio non est simplicis qualitatis, sed compositi, vt ipsa generatio; necnon putrescunt nōnulla quæ nullum habent proprium calorem, vt aqua; non est igitur corruptio caloris, qui est in humido, vt voluit Aristot. nec totius substantiæ, vt Galenus tradit: sed sicut generatio est vnio ex humido, & sicco, agente calore, vel frigore, sic putrefactiō est corruptio, & separatio humidi à sicco facta a calore rei indito, vel à natura, vel ab extrinseco. Primo ergo & per se est corruptio, & separatio humidi à sicco; per accidens vero caloris, vt qui ad consumptionem humidi pereat: igitur (vt breuiter dicam) putredo est corruptio substantię & cōpositi ex humido & sicco, facta à calore vitiato, agente postea in humidum, & agendo separando ipsum à siccitate; est porro efficiēs causa putredinis non solum aer ambiens (vt censuit Aristoteles) calidus, sed etiam internus rei ipsius calor, cùm supra modum patitur ab humido, quando quidem in ipsa hyeme, & in omnibus locis frigidissimis res tandem putrescunt ex interna sua compositione, cum enim calor ob humoris copiam liberè transpirare nequit, vim quodammodo patitur primo sed paulo postea ex vaporibus retentis maior accenditur, & augetur, & auctus cum ignea sit naturæ, diuq; non possit pati dominium, humorem postea vehementius agitat, euocat, secumq; trahit, vnde quę putrescunt in superficie humida apparent, tandem vero dissoluto ipso humido, relinquitur ex putredine cinis. Verè igitur mista ex quattuor elementis hoc modo aucto calore interno rei, ob humidi dominiū,

quod

quod prohibet calorem liberè exhalare putrescunt, & ex ea prohibitione sequitur illius augmentum, & ad illud humoris consumptio, & cinis, & inde perfecta putredo.

Alia vero quæ non habent perfectam mistionem, suo modo putrescũt, ignis quidem nullo pacto, quia humorem in se non includit, qui putredinis prima est causa; aer vero cum humidior redditur, prohibeturq; suo modo diffiari, situm contrahit, & putredinem, vt apparet cum ille in cauernis includitur; sic aqua recipiens vapores calidos ab aere ambiente, & prohibens postea illos exhalare; Et eodem modo terra putrescit; reliqua autem quæ ad putredinem pertinent, alibi diligenter explicata hoc in loco omittitur. Nunc ad putridam febrem reuersi, primum diligentiùs explicemus, quid febris putrida sit, deinde quæ, & quot sint illius differentiæ, postea illarũ causas, post quas, signa, postremo curationem aggrediemur, ac tanto profectò diligentiùs erunt hæc à nobis pertractanda, quanto difficiliora sunt aliis quæ hactenus explicauimus, quantoq; maiorem ex iis quã ex reliquis gloriam, & vtilitatem Medici sibi comparant: nam ferè ad has solas propulsandas accersuntur Medici. Putridam itaq; constat vocari febrem, quæ solùm ex humore putrescente consistit: nam etsi vapor & spiritus qui in nobis est, fortè etiam putrescit in febribus, tamen ex eo non dicitur febris putrida; Quid ergo fit ex spiritu putrescente? non diaria quidem, non hectica, non putrida; an contemnitur ea putredo, vt quæ non fiat nisi putrescentibus simul humoribus, in quibus iam est sanata putredo, nulla præterea requirimus auxilia aduersus spirituum putredinem an fortè fiunt ex illis febres syncopales dictæ, & malignæ, corruptis enim spiritibus, idest subiecto calidi natiui, communis instrumenti omniũ actionum, necesse est syncopes, & alia pessima accidentia oriri, atque hoc genus febrium maximè apparet cum febres occidunt cùm signis coctionis, & obsunt euacuationes omnes, tunc enim in humoribus nullum est vitium, quod per cruditatem, & coctionem ostenditur, nec hectica est febris, quæ non potest statim inuadere, præsertim corpora plena, quæ non minus quàm alia malignis ijs febribus sunt obnoxia: superest ergo, vt in spiritibus sit corruptio, & putredo quædam, & non simplex alteratio, quę cum in omnibus febribus adsit, non tamen parit huiusmodi accidentia, sit ergo febris putrida, quæ vt plurimum ex humoribus, nonnunquam verò ex spiritibus putrescentibus consistit.

Sed quid dicemus ad Galenum, qui non solum ex humoribus putrescentibus, sed etiam ex inflammationibus putridas febres hic fieri dicit? vt experientia quoque testatur: nam putrescentibus partibus, vt in gangrena, & humoribus facientibus inflammationem, vt in pleuritide, fiunt febres putridę; an inflammationes, & gangrenæ putredinem in se habeant, habent quidem, sed illa non est proximus humor febris putridæ, à quã putrida dicitur; ille enim in vasis continetur, vt ostendunt vrinæ, inditia febrium putridarum, quæ certè non ostendunt putredinem quæ fit in aliquo membro, sed eam quæ fit in vasis, cuius cinerem dicit Galenus esse sedimentum, quod in vrinis apparet; Præterea, nullus qui laborat febre putrida curatur sine concoctione humorum, qui in vasis continentur, & ijs concoctis & eductis, febris euanescit.

Sunt ergo putredines, quæ fiunt in inflammationibus causæ quæ primò calefaciunt cor, & putridos vapores cordi communicãt, cor vero ipsam putredinem postea communicat vasis, & eam etiam in se recipit, vt postea ostendemus, & tunc dicitur febris pu-

A trida, cum humores putrescunt in corde, & in locis in quibus naturaliter humores continentur; At cum humor putrescere possit, vel prorsus secundum substantiam, & qualitates, vel secundum substantiam solum, quod est suppurari, aut simile aliquid suppurationi fieri, contingit vtique in febribus vtrumque: nam vrinæ aliquando tales sunt, vt ostendant naturam nihil assimilare, quales sunt virides, liuidæ, aquosæ, oleosę, nigræ, & tunc perfecta est humorum putredo, quam sequitur mors. Aliquando non est videre vrinas pallidas, vel flauas, cum bonis contentis, quæ ostendunt corruptam quidem esse substantiam, sed assimilatas qualitates ipsius humori. Sed diligentiùs de materia febrium putridarum agamus. Est porrò materia illa febris ponenda, quã educta &
B victa, febris soluitur; Ac quod ex pituita, bile, & humore melancholico putridæ febres nasci possint, omnibus notum est. Auicenna vero aduersus Galenum nititur probare, ex sanguine putrefacto etiam posse fieri putridam febrem; quod negari dicit à Galeno; qui certè in hac re varius est, vt postea ostendemus, cum de synocha putrida diligentiùs tractabimus. An vero ex seroso humore putrescente, aliqua possit fieri febris putrida? & an eadem sit, quæ ex bile flaua, cùm aliis speciebus, quæ sub bile comprehẽduntur, ueluti uitellina, & eruginosa, & an quæ ex humore melancholico prouenit, eadem sit cùm ea quæ ex atra bile nascitur, aut diuersa genera sint constituenda, nemo quod sciam, docere tentauit. Ac mihi quidem non uidetur alienum, ut ex seroso hu-
C more febris aliqua fiat: nã si putrescere põt serosus humor, ut potest (siquidẽ omnia pter ignẽ putrescũt) qd obstat quo minus id accidat? docet & id sanatio, multas.n. febres desinere uidemus educto humore seroso magis quam alio quocunque; tum etiam, misso sanguine, licet aliquando contemplari plurimum serosum humorem supranatantem, & nullum alium peccare in quo febris poni debeat consistere: temerè enim in eo qui non redundat eam ponemus, cum videamus ideo grassari tertianam Aestate, quia eo tẽpore bilis exuperat: Autumno uero quartanas, quia humor melancholicus eo tempore viget. Idem de quotidiana dicendum & synochis febribus, quæ ex sanguine fiunt: nam si Galenus, ideo synochas ex sanguine fieri scribit 9. Methodi, quod non nisi in
D corporibus sanguine abundantibus reperiantur consistere, meritò putabimus ex redundante aquoso, serosoque humore, febres quasdam oriri; quod potissimum testantur febres hydropicorum, & lentæ quædam febres, quę in nebulosis pluuiosisque temporibus nascuntur: Ex quo enim quæso alio humore fiet febris hydropicorum, cum ex seroso humore reliqua omnia mala, quæ in illis reperiuntur originem habeant? At cuius generis febris erit hæc? dicet quispiam, non tertiana, quæ ex bile fit, non quartana, quę ex humore melancholico, non quotidiana, quæ ex pituita oritur. Quod si quis putet aquosum hunc humorem sub pituita contineri, errat profectò, quippè, cum calidus & siccus sit, vtpote salsus, serosus humor, pituita vero frigida & humida. Fit præterea
E hæc ex cibis, ille ex potu; seiunguntur præterea tamquam natura & specie diuersi, ab omnibus authoribus, qui præter quattuor humores ex quibus constare corpora dicunt, addunt serosum hunc humorem. Itaque, cum nec quotidiana, nec quartana, nec tertiana possit fieri febris ab huiusmodi humore, relinquitur vt synocha sit febris; id quod testantur nonnulla, ac illud inprimis, quod appareant quędam synochæ extracto sanguine aquoso cum facie parum rubra, nec cum pulsibus adeo magnis, nec cũ calore adeo vehementi, quæ testantur suam origi-

nem

nem non esse ex sanguine. Deinde, quod eadem causa in hoc humore reperiatur, quæ in sanguine: ideo enim dicebamus ex sanguine synochas fieri, & non ex alio humore, quod nulla subsit materia ex qua nouus sanguis elici possit nouæ accessionis causa. In alijs verò humoribus subsit quod nouam materiam suppeditat. Quam ob rem cum serosus humor ex alio humore non gignatur per adustionem, vt bilis flaua & atra, nec pars sit in corpore, quæ illius sit focus, & veluti quædam officina, quæ suggerat similem humorem ei, qui primo est putrefactus, necessariò fit, vt synocha sit febris, quam parit serosus humor, idque docent hydropicorum febres, quæ eundem semper seruant tenorem. Quod si aliquando quidam eo morbo affecti sentiunt febrem cum frigore, accidit tunc ut non pura sit febris ex seroso humore, sed admixto cum pituita, quid, quòd sæpiùs in tempore pluuioso, longas, & synochas huiusmodi febres conspeximus? Igitur in seroso humore putrescente febris ponenda est, & ea synocha. Ceterum, cum bilis quædam pallida sit, alia flaua, alia vitellina, alia porracea, alia eruginosa. Præterea, cum niger humor quidam dicatur humor melancholicus, alius atra bilis, videndum est an idem genus febriū, an diuersum ab illis fiat, sit porro idem, quod ostendit purgatio, quod nunc pallidam, nunc flauam, nunc vitellinam, aliquando eruginosam bilem vacuat in tertianis, sic in quartanis aliquando atra bilis, aliquando humor melancholicus educitur; & meritò quidem idem sit febrium genus, quoniam eadem temperies, eadem forma, omnis enim bilis calida & sicca, omnis niger humor frigidus & siccus, etsi quædam detur latitudo in eo quod plus vel minus calidus uel frigidus est qui in eo est genere; differunt tamen aliquo modo huiusmodi febres: nā etsi diem accessionis non mutent, horam certè mutant, & in longitudine, magnitudine, benignitate, & malignitate euariant: nam febris tertiana quæ ex pallida bile nascitur, tempestiuius, inuadit, quàm quæ ex flaua, estque minor illius accessio, & etiam ipsa febris simplicior. Idem habet quæ ex flaua fit, si conferatur cum ea, quæ fit ex vitellina; idem hæc, si comparetur ad illam, quæ nascitur ex eruginosa, quanto enim crassior est, & ad nigredinem magis accedit bilis, tanto maiorem adustionem ostendit, viciniorque fit atræ bili maligno humori, qui declinante die suas facit exacerbationes, suosq; parit insultus: Eodem pacto febris ex atra bile malignior illa censenda est, quæ ex humore melancholico prouenit. Igitur ex superioribus patet, materiam febriū putridarum esse singulos humores, qui in vasis continentur, & totā ipsam massam necnon spiritus ipsos.

Postulat nunc institutum, vt pauca hic subijciam, quæ sint aptiora ad putridas febres cōcipiendas. Est porrò (vt simpliciter dicam) inter temperies corporis calida & humida ad febres putridas concipiendas aptissima, est enim in illa tum calor, tū humor, putredinis causæ. Quod si æqualiter misceantur, minus opportuna fit temperies quam si humor calorem uincat, aut humorem calor, mutuo enim sibi resistunt, ubi æqualiter exuperant: in excessu uero inæquali maior datur putredini occasio, siquidem excedente eo quod parere debet putredinem, eam fieri antea ostendemus. Secundum locum obtinet humida temperies, tertium calida, quartum frigida & humida, quintum calida, & sicca, sextum temperata, septimum frigida, vltimum sicca, hoc enim sequitur si primum locum in generatione putredinis in nobis humori, secundum vero calori tribuimus; Ad putridam uero quæ ex sanguine fit, sanguinea temperies: ad eam quæ fit ex bile, biliosam: ad pituitosas febres, pituitosa: ad melancholicas, melancholica temperies aptior censenda est; an uero densa promptius quam rara, & mollia quam dura, aut crassa quam gracilia, & uenis latis prædita, quam quę angustas habent corpora promptius febre putrida corripiantur, responderi non potest, nisi genus causæ, genusque febris constituatur: promptius enim densa corpora ab internis causis, putridis febribus corripiuntur, quam rara; hæc uero promptius ab externis patiuntur; sic crassa corpora pituitosis febribus synochis sunt magis exposita; gracilia uero biliosis aut melancholicis. itaque uidendum de quo genere febris agamus, & ad quam causam quæ febres putridas parit comparentur corpora: sic enim falli non poterit qui respondet quæstioni, & quilibet quod quærit sine errore inueniet.

Sequitur vt de causis efficientibus febres putridas agamus. De qua re scribit Galenus in 4. capite primi de differentijs febrium, vbi habet eas fieri à cibis qui suaptè natura mali sunt, aut boni quidem, sed ob malam repositionem, uel temporis longitudinem, aut alium modum sunt vitiati, & ad putridam dispositionem perducti. Quam sententiā interpretatus Auicenna hoc modo ampliorem reddit, quod scilicet febres putridæ nascuntur ob cibos, qui ex sua substantia & natura facilè putrescunt, aut quod facile corrumpuntur, ut lac; aut quod sint aquosi, ut fructus horei dicti; aut non conuertuntur in bonum sanguinem, vt cucumeres & citrulli; aut quia malè sint præparati, aut intempestiuè assumpti; aut peruerso ordine ingesti. Quod si vterque illorum vellet ex cibi vitio omnes causas prosequi, addendum erat, quod patiant etiam cibi ob immoderatam copiam, aut quod assumpti sint non seruato eo modo qui conuenit in diuisione alimenti. Præterea; vt aquosi, sic crassi & viscidi cibi idem faciunt. Alia est causa febris putridæ quam vterque illorum ponit, prohibita scilicet transpiratio propter obstructiones. Quin etiam Galenus textu primo, libri tertij Commentarij 3. Epidem. putredinem excitari à calore, augeri autem à quiete scribit; ex quibus patet, illos, causas efficientes cum materia confundere: nā quæ de cibis dicta sunt, febrium sunt causæ quod materiam putrescibilem suppeditent: obstructio vero causa est efficiens. De hac igitur nunc agendum, & videndum, an sola obstructio ponenda sit causa efficiens putridæ febris, vt ille pluribus in locis sentire videtur. Ac primum illud facit quod scribit cap. 5. primi de diff. febr. vbi inquit: si meatus obstruantur, putridæ febres nascuntur; si vero densetur cutis, diaria fit; item in eodem lib. cap. 7. dicit corpora à putredine præseruari posse si liberè transpirent, quasi prohibita transpiratio sola sit huiusmodi febris causa. Est & alius locus 11. Methodi, vbi curandi rationem febrium putridarum exorditur (ut ait) à rei natura per resolutionem: quia enim, inquit, febris huiusmodi ex prohibita transpiratione, hęc vero ex obstructione nascitur, primum remedium esse debet circa obstructionem, & eam committentia. Quæ ratio nulla esset, maleque vnicam curandi rationem doceret, si plures & aliæ ab obstructione reperirentur diuersæ causæ quę huiusmodi febres cōmittere possint. Verum ego aliter sentio, authore etiam eodem Galeno, qui omnia de omnibus dicere solet, nec spectat quid sibi repugnet, aut quid alio loco sit scriptum; primum enim, putridæ sæpè sequuntur diarias ex ira, vigilia, tristitia, lassitudine, in quibus nulla obstructio reperitur; at si illa adesset, oporteret illum perpetuo exhibere in huiusmodi febribus quæ obstructiones adimerent, quod nunquam facit. Deinde sequuntur putridæ hecticas, sine aliqua obstructionis

ctionis suspitione. Tertio scribit ille, ex plenitudine ad vires fieri febres putridas: at id non potest fieri ratione obstructionis, quæ sequi solet plenitudinem ad vasa. Quin etiam scribit in libro primo capite sexto de different. febrium, febres pestilentes, ut plurimum nasci ex aeris pestilentis inspiratione, & ex conuersatione, & vicinitate eorum qui iam peste laborant, has febres ponit ille fieri ex insigni putredine humorum in corde, has febres nemo dicet fieri ex obstructione humorum, si causa est aer inspiratus. Amplius, per inflammationes & tumores aliquos partium, ut in Angina & pleuritide, fiunt febres putridæ sine obstructione venarum: imò, nec in ipsa parte affecta obstructio est, quoniam venarum & arteriarum obstructiones dicuntur non substantiæ partis per quam sparsus est humor tumorem excitās. Quod si quis contentiosius tueri velit obstructionem in parte esse, quid ad rem? erit illa quidem causa putredinis humorum qui in parte continētur, at illi non conferunt quæ assumuntur aperientia, ad febres putridas tollendas commendata. Sunt qui refugium in hac re Galeno quærentes, respondent non posse incipere putridam ab alia causa, quam ab obstructione, posse tamen sine hac sequi diariam aut hecticam, quorum patrocinium repugnat ipsi Galeno, qui (ut diximus) ab aere inspirato, pestilentes fieri scribit, asseritque corpora excrementosa à causis procatarcticis, putridis febribus corripi, cum alia ab eisdem occasionibus non nisi diarijs afficiantur. Quid ergo dicendum febres putridas non excitari nisi ex prohibita transpiratione fuliginosorum excrementorum? ita enim fiat oportet, si putredo nulla fit, vt antea ostendimus, absq; hac cohibita transpiratione. Verum non sola obstructio causa est huius prohibitionis, sed etiam cutis dēsitas, vel quod plures excitentur vapores quam vt possint exhalare: quomodo ex diarijs & synochis non putridis fiunt tandem putridæ: ex corpore enim sanguine pleno accensa febris plurimos vapores attollit, qui cum non possint per cutis meatus liberè exhalare, cohibentur in vasis internis, & humores putrefaciunt nulla existēte obstructione ex multitudine vel crassitie aut viscididate humorum. Quod si vaporum est multitudo, non tamen ea recipit curationem per deobstruentia dicta medicamenta, quæ non nisi contra humorum vitia pugnare sunt apta; ita ergo res non putridæ, interueniente prohibita transpiratione putridas febres pariunt: vbi vero causa agens iam est putrida, vt cibus putridus, aer putridus, vel gangrena, uel inflammatio in aliqua parte, tunc non ex prohibita transpiratione fit febris, sed quia putrida causa apta est putrefacere quod est uicinum, & ad remotiora putridos uapores transmittere qui in corpore nostro tādem ad cor delati, illud afficiunt, a quo postea vniuersum corpus eiusdem mali fit particeps.

Ceterum, id quod leuiter superius attigimus & ad causas sine quibus non, pertinet de quibus agendum esse etiam proposuimus, ne huic tractationi aliquid desit, nunc in hoc loco diligenter explicandum venit in qua scilicet parte corporis putrescant humores qui febrem pariunt putridam: nam de hoc multę extant inter se discrepantes sententiæ, & quę verior putatur fortasse inter alias omnes minus probabilis, si diligēter excutiatur, inuenietur. Scribit itaq; Gal. in lib. 1. de differentijs febrium, cap. 5. putridas febres fieri vel ex humoribus, in aliquo viscere, aut in maximis & cauis uasis, aut in inguinū tumoribus, vel alia parte putrescētibus: Quod si quis quęrat, quomodo differat febris diaria quæ excitatur ex bubone, à putrida quę etiam à bubone fit? respondet ille (ut etiam superius, annotauimus,) quod ex bubone calor solum A & non putrida fuligo ad cor distribuatur, ascendatque cum diaria fit, ipsa vero putredo maneat circumscripta in bubonis loco: vbi vero fit putrida febris, vna cum calore ipsa fuligo putrida ex putrescentibus humoribus ad ipsum cor ascēdat. A 7. capite 11. Methodi, fieri putridas ponit, vel quod putredo diffusa sit per totum animal, aut eius aliquam partem; vel quod phlegmonem excitat. Quin etiam 4. capite eiusdem libri habet, putredinem uel ęqualiter in omnibus vasis, vel in maximis, maximeque principalibus quæ sunt inter alas & inguina, vel in una quapiam particula quæ phlegmonem habet, uel etiā citra plegmonem ueluti in foco quodam principium febris in se continet. Quid uero sit febris focus, explicat capite 10. eiusdem. Est, inquit, particula quā obstructio aut putredo aut phlegmone obsedit. Ad hæc scribit ipse Causonem fieri ex putredine humorum facta circa uenas cordis, aut pulmone, aut uentriculo, aut ieiuno intestino affecto. Est & trita opinio ab omnibus recepta, continuas fieri febres, putrescentibus humoribus in uenis, intermittentes uero extra uenas. Qua quidem in re, illud primum probare non possum, quod hæc tradant authores nostræ facultatis tamquam legislatores: statuūt enim ita esse quod scribunt, nulla prorsus adhibita probatione, quasi hæc principia sint per se nota; & ex inconstantia sententiarum non prodatur leuitas huius opinionis: nunc enim in uiscere aliquo & eo quidem inflammato, nunc solum obstructo, nunc uero putrescente in eo humore, uult fieri febres putridas: nunc uero in toto corpore, nunc in uenis, & illis quidem magnis, uel omnibus, nunc in illis quæ sunt circa cor, nunc extra uenas, & in habitu corporis, nunc in pulmone, uel uentriculo, aut ieiuno intestino, uel in glandularum tumoribus, quasi non referat in uno, uel in alio loco istam putredinem ponere: nam si in parte aliqua inflammata putrescant humores illi, non sunt proxima materia febris putridæ, quę per cruditatem, & coctionem urinarum ostenditur, nec urinę ostendere possunt putredinem quę sit in habitu corporis, aut in partibus obstructis, denique ut ille in libris de sanitate tuenda testatur, urinę solum ostendere possunt coctionem, & cruditatem quę fit in uenis.

Cur etiam mentio non fit de corde in generatione, & constitutione febris putridæ, ut pręcipuè fieri debet, si modo febris omnis, ut antea ostendimus, cordis est passio? Agit de hac re Galen. in libro primo, de pręcognitione ex pulsibus, cap. 3. ubi scribit solas eas putridas quę pestilentes sunt, humorem habere in corde putrescentem, alias autem putridas, ut idem docet in libro .. de Differentijs febrium, capit. 5. gigni, & constitui ex uapore putrido eleuato ab humore alibi putrescente in corpore, & adeo ascēdente, tanquàm sufficiat uapor putridus in corde, & nequaquam requiratur in eo humor putrescens, ut febris dicatur putrida. Hanc confirmant opinionem ex partis natura, quę cum nobilissima sit, & uitę fons atque origo, nequeat humorum putredinē sustinere, quod cum fit, pestilentem, & planè lethalem fore huiusmodi febrem.

Verum non solum posita principia, sed & multa alia quę dicentur hos omnes refellunt, qui ita sentiunt; atque illud primum, quod sequeretur, non posse accendi febrem putridam incipiente putredinis causa à corde: nam quod dicitur à bubone, & aliis inflammationibus in quibus putrescunt humores, attolli uapores putridos, qui ad cor elati, eius humores calefaciunt, postea uero ab eodem corde, in alias partes, qui illarum humores putrefaciant: id solum locum habet ubi ab inflammatis partibus calor

lor, & uapor incipit; At si cor ipsum prius incalescat, ut per iram, tristitiam, & cęteras huiusmodi passiones, quę proprię sunt ipsi cordi, & per quas cor ipsum primo affectū, alias partes afficit; demus enim accendi ex ira diariam, si nolis concedere statim putridam fieri, quod fieri potest si corpus sit ad putredinem paratum, sequatur deinde hanc putrida, quęro, quo modo sequi possit, & à quo sit genita? credo dices, putredinem sparsam esse per uenas, & corpus à corde, mediante uapore putrido: nam qui putridi non sunt, diariam efficiunt; at si putridus est uapor, necessè est eum attolli ab humore putrescente; ergo humores putridi in corde; quid enim excogitari potest aut quis locus in corpore constituetur, ubi putrescat humor prius quàm in corde, siquidem febris ab ipso nata est tanquam à fonte; & parte quę primò, & sola ab ira est affecta? quid etiam dicemus cum ab aere externo inspirato fit febris putrida? ubi enim ponemus putredinem prius esse quàm in corde, deinde si humores qui sunt in corde ponantur solum excalefacti, & non putridi, erit utique febris diaria uel synocha non putrida, imò aliquando erit synocha putrida, & non putrida simul: nam cum calor cordis humores occupauit, nec eos putrefacit, nemo ex illis dicet hanc febrem esse aliam quàm diariam, aut synocham non putridam, quippe cum ab humore putrescente putrida definiatur.

Quod si vapor putridus (vt hæc alia opinio vult) in corde facit putridam esse, erit prorsus, quod diximus, semper putrida, cum alia non putrida coniuncta. Addo, quòd si febres putridas statuimus fieri posse cum non putrescit humor in corde, sed solum vapor putridus aliundè ad ipsum transmittitur, fiet vtique vt ex alia re quàm ex humore putrescente febris nascatur putrida; nam ex aliis excrementis diu retentis, nec non ex corruptione alimenti in ventriculo, fiet febris putrida, quod est absurdum: propinqua enim materia febrium putridarum est humor, cuius cruditas, & concoctio per vrinas ostendi potest. Accedit, quod si febris tantummodo est cum aliquid est excalefactum præter naturam in corde, putrida necessariò erit, cùm aliquid erit in eodem putrefactum: debet. n. in corde ipso poni id peculiare, & proprium, quod singula genera febrium constituit. Amplius, cum febris putrida augeatur vigeatque, necesè profectò est, vt id quod putridum esse dicimus, & causam febris putridæ, magis putrescat; ad putredinis enim incrementum febris putrida intenditur.

Verùm dic, erit ne vapor ille quem putridū dicimus, ad cor elatum qui magis putrescat? quandoquidem absurdum est in tali materia ponere putredinē incipere, augeri, vigere, & minui, siquidem qui primo ad cor missus est vapor, non diù potest consistere ob tenuitatem, & qui continuò assurgit qualitates illius mutat, sistitur minuiturq; putredo, dum res putrescens concoquitur separaturq; quod est corruptum à reliquo; at quis dicet vaporem illum concoqui; aut quid separari ab eo potest, & à quo hęc separatio fiet? videmus enim cum purgatione finiri putridas febres. Quid autem dabimus ad spiritus purgandos? sed quid obstat quo minus putrescere possint in corde humores per omnes febres putridas, si quidem Aristotele teste omnia præter ignem putrescunt, est quidem cor nobilis pars, at id nō facit quin possit putredinem suorum humorum ferre, quandoquidem alia mala hoc ipso grauiora sustinet. Quod verò dicunt necessariò fieri pestilentem febrem si humores ponantur in corde putrescere, ego nō recipio, quandoquidem non ex simplici putredine, sed ex maligna, pestilentes febres consistunt; quo fit vt cum omnes febres non habeant talem putredinem, non omnes quoq; sint pestilentes. Quod si quis testimonium in hac re quærat, pertinet ad hanc rem Galeni locus cap. 1. libri ... de Differentiis febrium, vbi scribit differentias sumptas à materia in qua calor accenditur, maximè proprias esse, siue ipsum corpus cordis apprehenderit calor, siue humores conditos in ipsius ventriculis; quod quid aliud est quam omnium febrium humoralium humorem ponere subiectum & causam, adeo vt eo excalefacto, consistant febres illæ, quæ solùm illius calorem postulāt, ex eodem vero putrescente proueniant putridæ febres. Quam ob rem concludamus, ita suadente rei natura; & principijs positis in hac tractatione, nullaq; re repugnante; omnem febrem, & id quod dat esse singulis febribus, in corde ponendum esse.

Et quæ ex inflammatione ortum habent, inflammatarum partium velut Symptomata quædam sunt, morbusque ab affecta parte denominationem ferè accipit, vt phrenitis peripneumonia, pleuritis, & aly id genus, de quibus postea disseremus. Quæ verò ex humoribus accenduntur, & eo ipso nomine febres vocantur, & sunt, non autem morborum accidenta, sed ipsi morbi: quarum aliæ accidentibus carent, mansuetißimæque sunt: aliæ verò vnà cum accidentibus negotium exhibent.

CVm dixisset, febres quasdam accendi ex inflammatione partium, alias vero consistere ex putredine ipsorum humorum, qui propinqua sunt materia ipsius febris; docet nunc quid proprium ille habeant; habent autem id peculiare, inquit, quod febres natæ ex inflammatione sint tanquam symptomata, & præterea denominationē capiunt à parte inflammata, vt pleuritis: huius enim nomine intelligimus inflammationem lateris, quæ parit febrem putridam, febres vero quę statim accenduntur in ipsis humoribus, sunt, inquit, & vocantur febres, non autem morborum symptomata. Quę sententia sano modo est intelligenda, omnis enim febris quomodocunque fiat, & qualecumque habeat originem, semper morbus est. de hac enim re nō disputo, quę luce est clarior, sed per quandam similitudinem appellantur symptomata, eo quod sequantur inflammationem, neq; habeant ex se primariam generationem sicut propriè dicta symptomata, quæ semper sequantur morbos, vt vmbra sequitur corpus: contingit tamen aliquādo, vt soluta inflammatione, maneat febris quæ hominem perimit, quando scilicet leuis fuit inflammatio aut humores qui illam pepererunt benigniores erant; qui uero erant in venis, corrupti & maligni, tunc enim febris nata est in humoribus accepta potius occasione ab inflāmatione quam causa. Cæterùm, dicuntur febres symptomaticæ non solum quæ sequuntur alios morbos, sed quæ cùm grauissimis symptomatis sunt coniunctæ, ita vt causæ rationem habeant, contra quam pugnandum est: cuiusmodi est dolor, vigilia, sopor, syncope, sitis, & alia huiusmodi: contra quæ mala sæpè pugnandum est non minus quàm contra causas primarias effectrices ipsius febris.

De prioribus quidem quæ accidentibus exrent, nostra erit disputatio in quibus maximè fieri possit, primo statim die febris qualis nam sit cognoscenda est, diuturna ne, an acuta, intermittens, an continens.

CVm duæ sint differentiæ febrium, quæ ex humorum putredine nascuntur, meritò de illis primò agendum est, quæ grauia non habent symptomata: præcedunt enim in docendo simpliciora, & faciliora. Quid verò de illis sit tractandum, explicat; cognoscendum scilicet esse qualis nam sit; & cum sub hoc verbo multæ differentię intelligi possint, duas solum proponit quæ sunt B præcipuę, an scilicet sit futura diuturna, an acuta, intermittens, vel continua: istæ enim differentię mutant curam, & prædictionem, & ex illis intellectis, aliæ postea multæ intelliguntur, aliter enim ab initio nutrimur quos breui tempore credimus sanari posse, quam quos longus morbus vexabit; aliter curandi qui continuis febribus, quàm qui intermittentibus laborant, in morbo breui, & intermittente omnia tuta, in longis, & continuis periculum est.

Cæterùm, opponit hic diuturnis morbis acutos, quod alibi negat esse faciendum: nam longis opponuntur breues: acuti verò præter breuitatē, habent etiam magnitudinem adiunctam: diutiæ verò breues sunt sine magnitudine; propterea inter acutos morbos non recensentur. Sunt vero longi omnes C morbi, qui vel in ipso quadragesimo die finiuntur, aut eum ipsum excedunt. Qui verò ante quadragesimum finiuntur, breues omnes censentur; causę vero cur morbi quidam sint breues, alij sint longi, & cur quidam sint acuti, alij vero non, à nobis docentur in libro quem scripsimus de causis differentiarū morbi, vbi docuimus diuersam esse rationem longitudinis, & breuitatis in salutaribus & læthalibus morbis; quæ res quoniam breuiter hic explicari non potest, eam requirent ex illo Opere lectores, & illud quoque cur inter morbos quidam sint intermittentes, alij vero continui: illud vero quod proprium est huic tractationi, docere aggredior, in quo loco scilicet putrescant humores qui febres continuas, & intermittentes pariunt, præsertim, quod de ea re dis- D sentire cogar ab antiquorum opinione: crediderunt enim illi, ideo fieri continuas febres, quod humor putrescat in venis maximis, aliquando dicunt hoc fieri in omnibus.

Scribit Galenus Causonem fieri ex putredine humorum circa venas cordis, cum verò humores putrescunt extra venas, fiunt febres intermittentes, quod si putrescat humor in venis alicuius partis, tunc fiunt febres proportionales dictæ, idest cōtinuę quæ proportionem seruant in proportionibus cum intermittentibus. Sed hæc clarioribus locis sunt confirmāda. Scribit igitur Galen. in lib. 2. de Crisib. ad hunc modū: Exquisita febris ardēs differt à tertiana, quod in ardente bilis quæ putrescit, maneat adhuc E intra vasa, in tertiana verò feratur per vniuersum corpus. Et in eodem libro circa finem ita habet: Manentibus igitur in venis humoribus, cōtinuæ ex ipsis febres generantur, si uero moueantur, aut per totum corpus ferantur, hæ fiunt quæ cum horrore incipiunt, idest, intermittentes. Quinetiam in secundo Commentario primi de morbis uulgaribus textu 20. habet: Si in venis abundat bilis, præsertim iecinoris, & ventris, ardentes; tertianæ vero fiunt cum totius corporis carnes affluunt bile flaua: nam impeditis spiraculis eorum qui natura sunt bi- A liosa, quantum bilis in carnoso genere congestum anteà expurgabatur, illud retinetur, tertianasque gignit. Similis est sententia in fine primi capitis secundi de differentijs febrium, vbi scribit: Intermittentes voco, quæ ad integritatem sensibilem desinunt ex humore moto, ac in omnem corporis partem delato, efficiente febrem. Continuæ vero fiunt ex eodem humore condito & cōtento in venis. Sic postea cum de tertiana, quotidiana, & quartana agit, non aliter eas fieri scribit, quam ex humore delato per corpora sententia: addo, quod scribit in 9. Methodi, fieri continuas febres vbi in omnibus venis & præcipuè magnis continentur humores febrem facientes; vbi vero in vnica animalis parte, accessiones fieri quæ certo ambitu repetunt. Accedit quod scri- B bit in 10. Methodi, posse humores putrescere vel in phlegmone, vel sine hac in ipsis vasis, idque aut in una animalis particula in finibus ipsorum impacti, aut etiam in totis eorum capacitatibus quæ inter bubones & alas sunt comprehensę. Postremò scribit in 11. Methodi, putredinem subsistere vel æqualiter in omnibus vasis, vel in maximis maximeq; principalibus. Ea porro sunt inter alas & inguina, vel una quappiam particula quę vel phlegmonem in se habet, vel etiam citra phlegmonem, veluti in foco quoddam principium febris in se continet. Hæc scribit Galenus de loco in quo putrescunt humores in febribus, quibus nihil instabilius vel incertius excogitari potest. Toties enim mutat sententiam, quoties de eadem re agit, & quod mirum est, nullam adhi- C bet rationem, nullam vel leuem probationem. Quā obrem alia incunda est via; & primò refellenda ea opinio est, quæ ponit in febribus intermittentibus putrescere humores extra venas in habitu corporis, idest, per carnem & musculos; deinde confirmanda est nostra sentētia, quæ est, in omni febre putrida in corde & venis humores putrescere, & vtrunque ex propositis uno negotio præstabimus. Igitur si putredo fieret in habitu corporis in febribus intermittentibus, calor inciperet inuadente accessione ex partibus externis, siquidem non ex alia quàm ea ipsa putredine calor accenditur per febres putridas; at contrarium accidit: nam internæ partes calent, & externæ tunc frigent; imò sequeretur, eas solas partes calorem habere cum illic solum sit putredo: nam D si ab illis dicas calorem putridum communicari internis, cur ille non habebit pariter vim putrescendi internos humores? sed quid? An non docet experientia contrarium huic opinioni? internæ enim non solum in principio, sed usque ad declinationem accessionis maximè feruent, tamquam intus sit putredinis locus, non extra, ad quem locum tunc calor fertur, cum intus absoluta est putredo, & ipse calor subiecto suo destitutus expirare cogitur. Præterea si humor ille extra venas putrescit, necesse est, vt id fiat post rigorem: nam illum expelli oportet primo à venis, & moueri per carnem, sic enim volunt rigorem fieri, & postea putrescere: at cum ipso rigore, vt antea ostendimus, incipit calor febrilis, quod indicat eum anteriorem habere originem suam, quā E post illam expulsionem ad externa membra. Addo, quod motus ille si modo fieret, putredinem impediret; nam tunc res maximè putrescunt, quando quiescunt & transpirare prohibentur. Deinde, cum putredo nascatur ex prohibita transpiratione, necesse est astrictam esse cutem, si sub ea humores putrescere debent; ex quo sequitur primum inconueniens, quod nulla febris intermittēs ex internis obstructionibus nasci possit; quid enim conferret interna obstructio ad generationem huiusmodi febris, si humor extra venas putrescit? cur ergo aperientia pro-

pinamus,

pinamus, si in venis non est obstructio? prodessent enim solum rarefacientia. Ad hæc, communis ratio esse debet & causa omnibus intermittentibus, quæ certè nullo modo quotidianis & quartanis conuenire potest: nam vt fortè quis eam causam conuenire tertianis putabit, quæ ex humore bilioso & tenui, & ob id facili ad dissipationem per vniuersum corporis habitum consistunt, sic certè pituita & humor melancholicus, crassi & viscidi humores ita spargi non possunt per inania ea spacia, carnemq; ipsam & illic putrescere vt illi volunt, cur præterea non oritur lassitudo ulcerosa in huiusmodi febribus cum humor biliosus per carnem spargitur? & cur non fiunt tumores ex pituita dum fit quotidiana? postremo, quod est Achilles, sequeretur vrinam non posse ostendere tempora febrium intermittentium, quia vrina non docet quomodo se habeant humores contenti in habitu corporis, sed illos solum, qui continentur in venoso genere, vt Galenus in libro quarto de sanitate tuenda apertè scribit, & rei natura docet. Nec dicere oportet quod nonnulli sentiunt, vrinas ostendere quid fiat in febribus intermittentibus, quia docent materiam antecedentem quæ in venis continetur, & per singulas accessiones in habitum effunditur; nam sedimentum fit ex reliquijs putredinis, & est tanquam cinis puri respondens, vt in primo de differentijs febrium tradit Galenus. Quare, cum sedimentum appareat in vrinis in febribus omnibus putridis, ostendet profectò locum putredinis vnde illud excernitur: igitur in venis fit putredo, & concoctio humorum, quam vrinæ & quæ in illis continentur, ostendunt. Igitur vt disputationem contrahamus, concludimus, tam in continuis quam in intermittentibus febribus putridis, humores putrescere in cordo, & in venis. Sed dices, cur igitur non fiunt omnes pariter vel continuæ vel intermittentes? ratio est, quoniam in continuis materia tota quæ febrem facit simul accẽditur, & putrescit, nec expellitur ante crisim, aut post perfectam concoctionem per purgationem: ea vero quę parit intermittentes, putrescit pars post partem, vt Galenus rectè docet in libro primo de Differentijs febrium, vbi agit de putredine stercoris columbini, in quo pars quæ primo erat disposita ad putredinem putrescit, pars vero ei vicina interim disponitur ad putredinem: Sic fit in putredine humorum facientium intermittentes, quæ tamdiu durant, quamdiu suppeditatur illis materia à foco ipsius febris, & dispositio manet in partibus quæ materiam eam gignunt, & disponunt ad putredinem; & quoniam in febribus continuis non est ille focus internus, qui materiam suppeditet post illam quæ primo est accensa, ideo soluta febris, non ampliùs eadem redire potest, quod si bona pars humorum ab initio putrescat, quæ continuitatem seruare possit, & postea adhuc aliqua portio putrescat per certa interualla, vt in intermittentibus fit, fiet continua proportionata dicta siue continua cum intermittente, finieturque intermittens expulsione pauci illius humoris quem natura per singulas accessiones extrudit in solis autẽ continuis fiunt leues quædam exacerbationes in certis horis diei, vt putrescente sanguine mane circa nonã diei horam, putrescente bile circa vesperam, putrescente melancholia circa noctem, pituita quia, intenditur tunc putrida ex natura humoris, qui ita pati est aptus.

Quod si die primo id assequi non possis, secundo saltem eius speciem inuenire tentabis. At si nec eo quidem die certi quicquam habueris, tertius certè omnino tibi manifestiùs quidpiam afferret. Nam paucæ admodum febres ad exactam sui cognitionem quartum diem desiderant.

Gloriari solet Galenus se statim ex forma febris non expectatis pluribus accessionibus dignoscere qualis febris sit, continua ne, an intermittens, & ex intermittentibus an sit tertiana, vel quartana, vel alteriùs generis: nunc verò cum alijs fatetur non semper se assequi posse in primis diebus huiusmodi dignotionem; & merito quidem, nã cum febres omnes intermittentes, & nonnullæ ex continuis inuadere soleant cum rigore, horrore, vel frigore, contingit ob complicatos inter se humores, & corporum diuersitates, similia fieri accidentia in diuersis febribus, vt horror fit in quartanis exquisitis, & tertianis, & quotidianis nothis, atque etiam in semitertianis, in quibus est febris continua, quotidiana, aut tertiana intermittens, fit pariter in febribus diuersis, sitis, vigilia, calor capitis, & alia accidentia. Quare in hac confusione expectandę sunt repetitiones accessionum, quæ fiunt in diuersis diebus in diuersis febribus. Et quia tandem quarto die omnis differentia deprehenditur, quia quattuor solum sunt humores, ideo rectè dicit intra quartum diem deprehendi naturam singularum febrium.

Quibus vero notis febris species deprehendi possit, quam breuissimè fieri poterit tibi explicabo: nam de ijs omnibus alibi fusius atque manifestius disputatum est.

Egit Galenus de signis quibus possimus febres singulas dignoscere, & inter se separare in libris de Differentiis febrium, secundo de Crisibus, & alibi passim, sed cum omnia legerimus, ignorabimus adhuc quę, & quot possint esse propria, & communia signa singularum febrium, propterea quod fontes non proponit à quibus vniuersa signa deriuãtur: particularia enim quæque enumerat, quæ propemodum infinita sunt, & cum plura ex illis ponat in vna febre, in alia vero pauciora signa, facit vt lectoris animus nunquam quiescere possit.

Quam ob rem tenendum est, quod superius demonstrauimus, omnia signa sumi vel ab essentia ipsius rei, vel à causis, vel effectis, vel à similitudine; & in omni re quam dignoscere volumus per sua signa, consulendos esse hos fontes. Vel enim in vno inuenies quod quæris, aut in duobus, aut certè omnibus apertis fontibus, nihil desiderabis, quod ad id quod quæris sit necessarium, siue præsens aliquid cognoscere, siue præteritum commemorare, aut futurum prædicere velis. Quæ quoniam superius vtcunque, & in libris nostris de Signis exactè prosequuti sumus, finem de ijs dicendi faciam.

Verum priusquam accedamus ad notas febris continuæ, vel intermittentis, docendæ sunt notę febris putridæ; quod enim ad genus pertinet, præcedere debet tractationem specierum; de qua quidem re agit Galenus cap. 7. libri primi de differentijs febrium, capitque signa à causis quæ illas febres gignunt; à calore prętererea & rigore, pulsibus, vrinis, & fine accessionis, quod scilicet non desinentes ab integritate putridæ fiũt.

Postremo, à symptomatis quæ singulas febres sequuntur. Quam quidem docendi rationem pro-

bare non possum; primum, quod non ab omnibus fontibus signa capiat: nam nec à subiecto corpore, nec à causis iuuantibus, & lædentibus; nec ab effectibus multis, ut respiratione, vomitu, qualitatibus mutatis, signa ducit; omittit etiam inditia capta à similitudine, præterea, sine methodo illa tradit, cum à nullo certo principio rem exordiatur, quo intelligere liceat hæc esse quæ traduntur huiusmodi febris inditia, nec plura, nec pauciora illis inueniri posse; nam Auicenna plura quam Galenus ponit: sed quoniam ille etiam à rei natura non exorditur, probari non potest quod docet. Quare naturam rei consulamus, & expendamus quæ possint esse harum febriū notæ. Itaque, si febris putrida sit, ex humoribus putrescentibus in corde & venis, quæcunque ostendent cor pati febrem & putredinem humorum in eo esse, ea sanè erunt inditia huiusmodi febris; sequitur porro hanc putredinem calor acris & mordax, non quod subiecta materia siccior sit in hac febre quam in multis alijs: nam in diaria ex inedia, vigilia, lassitudine, corpus est magis exiccatum quam in pituitosa putrida. An potius ergo id fit, quod ab humore putrescente substantia calida & putrefacta consurgat, quę calorem acriorem secum aduehat? at quomodo dici potest huiusmodi substantia calida magis quam in alijs febribus, si ex frigidiore materia, vt pituita nascitur? dicendum ergo potius, vniuersum genus putridarum alijs generibus comparatum huiusmodi calorem habere: etsi in alijs generibus quædam reperiri possint in quibus calor acrior sit quā in quibusdam putridis; apparet autem huiusmodi calor mordax & perpungens veluti fumus qui oculos, & nares mordicat per incrementa atque vigores accessionum febrium; nam vt inquit Galenus, per initia accessionum non statim emicat calor, vtpote qui tunc veluti suffocetur à multitudine excrementorum, verum id solum locum habet quod dicit, in febribus putridis quæ per accessiones infestant; Quo magis mirari licet Galenum dum pollicetur simpliciter se daturū signa febrium putridarum, eas solum ostendat quæ per accessiones affligunt, certum enim est Synochas putridas hoc inditio non deprehendi. Præterea, diaria ex densitate, hoc etiam habet, nempè, quod calor non statim ad superficiem perueniat. maior tamen difficultas in putrida quam in diaria apparet in ascensu caloris. Ostendet ergo calor acris & mordax putridas omnes, & illam putridam esse agnoscemus tanquam speciem quandam putridę in qua per initia accessionum calor intus concluditur: atque ita à qualitate & motu caloris signa sumemus in febribus putridis; à quantitate vero minimè, cum quantitas non putredinem, se materiæ subiectæ quantitatem sequatur. Habenda tamen est ratio subiecti & causæ efficientis, cum acrimoniam caloris putridam ostendere dicimus: nam diaria ab inedia aut labore excitata, in corpore bilioso acriorem fortè calorem habebit quam putrida: putabimus quoque illam putridam esse si causæ quæ illam gignūt adsint, illa enim putrida erit, quæ ab occultis causis & magnis est orta, vel à procatarcticis & minoribus nata est, si corpus subiectum ad putredinem continendam ex quacunque occasione est aptum. Quin etiam iuuantes & lędentes causæ cum adhibentur, has detegunt febres; requirunt enim illa præsidia quæ putredinem sistant, vacuent, concoquant, quæ alijs non conueniunt, læduntur que magis quam aliæ à quibusdam remedijs, vt cutis adstrictione, & balneis ante coctionem humorum adhibitis; capiet etiā notas à subiecto corpore: nam si corpus vel multis aut malis humoribus abundat, vix alijs febribus quam putridis corripitur, *quemadmodum calida &*

A *humida & densa & astricta*, propterea anni tempora, ratio victus, viuendi conditio, quæ ostendunt hos subesse humores, easdem febres testantur: putabimus enim putridam esse quæ autumno nascitur, vbi corrupti vigent humores: necnon si homo malis cibis in vita otiosa aut nimiū laboriosa est vsus: Quod si vel inflammatio vel alius humor excitatus a causis adultis, aut ab euidentibus quidem, sed in visceribus internis, putabimus prorsus ab illis natam febrem putridam esse. licebit à partibus febris notas quoque colligere: nam si cum rigore vel frigore, vel horrore incepit febris, absque causa manifesta, credere debemus hanc putridam esse, item inæqualitatis tempus in his solis est febribus, illasque solas testatur. Porrò à tertio fonte, nempè ab effectibus, febris putridæ signa capientur, ac primum quidem ab actionibus læsis: nam si cum rigore vel incepit, aut postea quam incepit cum eo vel horror, aut frigus infestat; præsertim si hæc à manifestis causis non sunt facta, aut si diutius durant, & sæpius veniūt, vt in semitertiana contingit, testantur profecto putridas vrgere febres. Sunt quoque deliria, animi defectus, vigilię, sopores, inquietudines, spontaneæ lassitudines, dolores vehementes in partibus, ferè harum febrium inditia, vt & reliqua animalis facultatis insignia vitia: nam si in Synochis non putridis nonnullę ex his, vt dolor capitis, & sitis, vrgent, tamen aliarum partium dolores, vt pectoris, stomachi, & Syncope, non nisi has febres comitantur. Præbent & sua indicia respiratio & pulsus: fiunt enim pulsus in his febribus inæquales, tum quod celeritas contractionis maior sit, quam dilatationis, id enim fit, quando fuliginosa excrementa magis vrgent quam caloris magnitudo: ac vbi accessiones fiunt cum caloris contractione, inæquales fiat pulsus in diuersis pulsationib. minores enim fiunt in principio, & inæqualiores quam in augmento & statu. Sunt vero proprij pulsus celeriores in contractione in his febribus, nisi affectum sit os ventriculi à mordacibus vel frigidis humoribus; Duri autē pulsus nec proprij, nec inseparabiles sunt cuipiam generi febrium: illis autem putridis conueniunt, quando inflammatio in aliquo uiscere fatigat, uel schirrus, uel aliquod est symptoma coniunctum, aut neruosa aliqua tensio, & siccitas. Hæc Galenus: ego tamen puto, durum pulsum, nisi suspitio sit de hectica, putridam necessario monstrare. Quare incipiente febre erit certa febris putridę nota; ad proportionem æqualitatis magnitudinis & uelocitatis pulsus, uarientur quoque respiratio, naturalium quoque facultatum uitia has testantur febres, ut coctiones uitiatæ, ut attractio, retentio & expulsio labe facta, sed potissimum concoctio his læditur cum humorum sit uitium huiusmodi febris, quam ex corporis excrementis, potissimum ex urina, quæ humorum contentorum in uenis alterationes, & corruptiones ostendit, id deprehendemus, quod inditium quia ad excreta quoque referri potest, postea explicabitur peculiari quadam tractatione ut uobis in hac re pro temporis angustia satisfaciam. Quare ad qualitates mutatas accedo, quæ non exigui momenti notas in hac re præbent: nam si quis liuido, aut flauo, aut nigro, aut alio colore qui malos subesse humores testetur, preditus, febre laboret, non immeritò suspicabimur illum putrida laborare: sic profectò, si putridum expiret, aut illa quæ olfacit corruptam qualitatem repręsentent; aut si amarum uel salsum uel acidum apparet quod gustat, hęc omnia ut uitiosos & aptos ad putredinem humores monstrant, sic putridam arguūt febrem. Excrementa uero præbent & suas notas: si quis enim inuadente febre uomat biliosa, aut deijciat fœtida, aut sudare incipiat, uel sudorem

rem fœtidum alio tempore emittat; aut si urina supprimitur febris ratione, merito arbitraberis putridã infestare febrem. Quod si symptomata peculiaria alicui putridæ ut quartanæ, tertianę, ardentes urgeant, signa prębent ut similitudo: nam si grassantur putridę, merito credemus illum de quo agimus putrida laborare, ex specie genus uniuersum putridarum inferimus.

Quæ igitur, cum rigore inuadunt, non ab re ex earum numero esse, quæ circuitu quodam repetunt, duxeris: tertianæ enim atque quartanæ omninò cum rigore lacessunt: Sed tertianæ sæpè cum vehementi rigore, primo statim impetu incipiunt, quartanam vero, nunquam cum vehementi rigore incipere vidimus: sed temporis progressu rigori vehementiam accedere.

DE frigore, horrore & rigore quæ in nobis fiunt ab internis vel externis causis disputatio mihi semper perobscura & difficilis visa est: nam quid sint, & à quibus causis, quomodoque fiant, non constat inter antiquos Scriptores, ut Galenus passim, & præsertim in libro de rigore & horrore conscripto, ostendit. Recentiores uero Medici Galenum omnes sequuntur, uno excepto Fernelio, qui opinionem induxit de causis, in quibus maior est difficultas, antiquioribus partim contrariam, partim similem. Ego vero qui in multis in hac tractatione ab omnibus dissentio, institui de hac re quæ magnos habet in Medicina vsus, diligentius agere. Ac primum dicam quid hæc sint, & quomodo inter se differant; deinde, quæ sint illorum causæ; tertio loco quomodo ea fiant ab agentibus & patientibus causis, postremò, quæ sint illorum proprietates, enarrabo; & interim sententiaş multas à nostris authoribus de his affectionibus traditas, ostenderemus sponte sequi nostram opinionem; ab aliorum vero sententia recedere. Porrò frigus de quo agere volumus, non illud est quod quomodocunq; reperitur in corporibus malè affectis, sed quod est cum dolore & molestia, adeo, ut nihil aliud sit huiusmodi frigiditas quàm molestus tristisque sensus frigiditatis, qualis apparet in sanis in vehementi frigore aëris, aut aquæ, & in laborantibus febre per initia accessionum; in Apoplexia vero & Paralysi etsi frigida adest dispositio, causa tamen, quia ea dolorifica non est, à nostra tractatione excluditur. Quid vero sit rigor, si Galenum sequamur, difficilius est intelligere, quàm si sensum ipsum consulamus, & ea quæ sunt euidentia in ægris & sanis: contendit enim ille, rigorem non esse tremorem, cum causæ rigoris & tremoris differant, & inuoluntarius rigor sit, & totius corporis motus, tremor uero vnius partis, aut certè non totius passio; & ea quidem non fiat nobis quiescentibus & nolentibus; quare cum per concussionem, agitationem, vibrationemque diffinit. Verùm cum tremoris nomen & motus omnibus sit notissima, illa vero nomina obscuriora; similisque omnino sit motus in trementibus & rigentibus, etsi causæ & alia differant præstat profectò motum qui fit in rigore, per tremorem definire. Verum præter hunc motum in rigore, adest refrigeratio vehemens & dolorifica; quare rigor nihil aliud est, quàm totius corporis inuoluntarius tremor cum refrigeratione vehementi & dolorifica. Et hæc definitio communis est rigori omni,

A & non solum proprius ei qui fit in morbis, ut Galenus putat in libro de rigore, eum qui fit in sanis rigorem, definiens sine tremore esse solam refrigerationem dolorificam; neque enim sanos in aere frigido refrigeratos, dicimus rigere, nisi concutiantur siue tremant; nec etiam probare possum, quod scribit horrorem in ægris esse solius cutis commotionem cum refrigeratione dolorifica, ita, ut in cute id fiat in horrore, quod in vniuerso corpore fit in rigore: nam si verum est quod alibi scribit, horrorem fieri in quartana febre, rigorem vero in tertiana exquisita, & has affectiones solum differre per magis & minus, constat pariter in utroque affectu vniuersum corpus concuti, alioqui non per magis & minus in illis esset differentia, sed in diuersis locis in corpore:
B omnium ergo leuissimus affectus inter hos est frigus, ut apparet in quotidianis, vehementior est horror, ut in quartanis exquisitis, & tertianis nothis apparet, grauissimus est rigor, qui fit in tertianis exquisitis; & ut frigus solum existit sine tremore, & concussione, ita horror & rigor sine frigore esse non possunt. Porrò horum effectuum particulares causas multas tradit Galenus: nam in libro 2. de causis Symptomatum, docet rigorem fieri ab externo frigore, acribus medicamentis extrinsecus adhibitis, necnon ab horrendis spectaculis & alijs omnibus quæ vehementem timorem afferunt, idem committit subita aquæ feruentis aspersio, aut ignis scintillæ per cutem dispersæ; quinetiam, ex internis causis tradit rigorem fieri, vt ex flatu ex crassis humoribus
C ex crapula genitis, & hunc febrem non sequi. Idem accidere cùm magnæ inflammationes in profundis partibus suppurantur; fieri etiam ex biliosis, acribusque humoribus expulsis ab internis partibus, & motis per carnem & musculos violenter, qui cum pungant, stimulent, diuidant, & uulnerent, rigorem excitant. Hunc autem rigorem qui fit ab his humoribus necessariò sequi febrem. At vero in lib. 2. de differentijs febrium, capite sexto, ita scribit: Pituita salsa superueniente accessione, non rigorem, sed tantum horrorem excitat. Acida vero si per sentientes corporis partes deferatur, sine febre rigorem generat; quod si modica aliqua in ipsis fiat putrefactio, febrem hepialam inducit; quod si uehementius putrefiat, rigor quidem antecedit, febris au-
D tem subsequitur, superata frigiditate à multitudine caliditatis; adeo, vt dũ febris inualescit, atq; consistit, minimè sentiatur, pituita vero dulci putrescente, rigor minimè febrem antecedit. Quispiam verò fortasse arbitrabitur non à simplici causa rigorem, & febrem fieri ex pituita; nam ex parte pituitæ putrescente fit febris, ex ea verò quæ non putrescit, rigor; in tertiana verò bilis eadem rigorem, & febrem facit. Hæ sunt causæ particulares, quas passim commemorat Galenus.

Verùm, qui has tenet, non est doctior quocunque vulgari homine: nam quilibet videt ex vehementi frigore externo horrorem rigoremque fieri, & eadẽ mala excitari ab horrendis spectaculis, & acribus medicamentis extrinsecus appositis: sed soli docti Me-
E dici, & Philosophi sciunt, quid hæ & aliæ causæ particulares in corpore faciant, cuius ratione hæc symptomata sequuntur. De coniuncta ergo causa quæstio est, qua inuenta, animus quiescit, & simul intelligit an singulares hæ causæ aptæ sint facere quod illis tribuitur. Age igitur, ac primum excutiamus Galeni de hac re opinionem, qui si suam sententiã confirmare posset validis argumentis, vt facilè alios refellit qui de proprietate nominum istorum symptomatum disputarunt non esset profectò quod nos in eadem re laboraremus; sed cum multa in eo de-

fiderari possint, alia verò tradat rationi minimè consona, locum vtique nobis reliquit ad cogitandum, & scribendū de re hac tantopere difficili, & necessaria. Primum ergo quod in eo requiro, est, quod cùm multas particulares causas enumerauerit, multas ex illis non redigat ad immediatam coniūctamq; eam causam quam quærimus: non enim docet cur acria medicamenta, & horrenda spectacula, aquæ feruentis aspersio, ignis scintillæ, & crapula, pariant horrorē, rigoremq;, ferè enim solum quærit eam causam immediatam in humoribus, qui cum his malis febrem pariter generant, & id fortè etiam non rectè, quod quilibet intelligere poterit cum illius opinionem intellexerit. Vult ergo hic author, vt patet ex lib. de causis Symptomatum, rigorem fieri à biliosis, & acribus humoribus expulsis ab internis partibus, & motis violenter per carnem & musculos, qui cum eos (inquit) pungunt, stimulant, diuidunt, & vulnerant, rigorem excitant, frigus vero quod cum ipsa concussione est coniunctum, scribit fieri ob subitam, & vehementem contractionem sanguinis in partes internas, & maximè circa cor, quod est caloris nostri præcipuus fons: ipsum autem rigorem qui fit ab his humoribus, necessario sequi febrem; Et quoniam ab iisdem humoribus statuit diuersa mala in habitu corporis fieri, docet in illis differentias quæ aptæ natæ sunt proprios suos affectus parere: nam, inquit, si humor ille tenuis, salsus, immotusq; fuerit, pruritum excitat, paucus vero, tenuis, mordens & immotus, vlcerosum sensum parit, paruus tenuis, & mordax cum exiguo motu horrorem; qui vero humor vehementius mouetur, copiosior, mordaciorve est, rigorem infert, & eum quidem maximum, si humor plurimus est, mordacissimus, vehemētissimeq; mouetur. Vult etiam in quartanis, & quotidianis nothis horrorem fieri ab eo humore qui has febres parit, expulso à venis, & per corpora sensibilia commoto, & dolorem puncturamq; sua frigiditate inferente. Cur vero post rigorem sequatur calor, & febris, scribit idē accidere tribus de causis, quia scilicet calor pluries cōcussus, nec transpirare potens, multiplicatus est in profundo; & quia vehementer extra est expansus; tertio, quod in concursibus, & violentis motibus accrescere nata est caliditas.

Cæterùm, sudores sequi rigorem, eo quod calor è profundo exiens quasi feruens copiosam humiditatem quam sudorem dicimus effundat; Qua ratione etiam accidere vt post rigorem fiant crises, & febriū solutiones: idem enim calor feruens, & exiens cum sudore, noxios humores secum rapit, ad quod spectans Hippocrates scripsit. *Ab ardente febre habitus, rigore superueniente soluitur.* Hæc de modo quo fiunt ab humoribus tremor, siue concussio, frigus & febris, scribit Galenus; quæ refellere aggredior, reliqua enim postea facilè intelligentur. Ac primo adfero, quod in principijs accessionum in quibus fit rigor, & pariter febris non fiat separatio aliqua humorum qui sunt in venis simul confusi: omnis enim expulsio, & separatio vtilis sequitur concoctionem quę solum apparet in statu & declinatione, in quibus temporibus sudores laudabiles sunt, pessimi autem in principio accessionis: eandem enim seruat proportionem principium accessionis ad illius statum, & declinationem, quam seruat principium totius morbi ad illius statum, & declinationem; quare omnes excretiones quæ fiunt in principio accessionis in febribus omnibus per habitum corporis sunt malæ? quæ vero per vomitum fiunt, aut per aluum, vtiles sunt, vt in tertianis apparet: excernitur enim per eas partes non materia putrescens quæ præsentem facit accessionem, sed quæ derelicta est ex priore accessio-

A ne; aut materia est antecedens, quam natura cùm calor contrahitur incipiente accessione extrudit, vt exonerata meliùs concoquere possit putrescentem humorem; humor vero qui per sudorem emittitur, ille est, qui præsentem accessionem facit; In continuis veris nulla excretio prodest in principio, quia humor febris causa simul totus putrescit, nec statim concoqui potest, quare nec expelli. Expectatur ergo concoctio, & expulsio progrediente morbo. Cū igitur non possit fieri separatio bilis à tota massa humorum in principio quando fit rigor, non fiet ergo illius delatio, & expulsio per carnes: vel ergo nulla fit expulsio, aut fit omnium humorum per cutem, quod sensibus repugnat: nemo enim sanguinem per eas partes excerni vidit, vt fit per nares. At meliùs
B dicimus nullam fieri expulsionem humorum per cutem, dum fit rigor: nam si vniuersa humorum massa, id est sanguis ipse compositus ex vniuersis humoribus, contrahitur in partes internas, & versus cor (vt Galenus, & alij omnes sentiunt) & frigus externarum partium, & liuiditas, atque etiam somnus ostendunt, quomodo quæso potest in eodem tēporis momento simul fieri vehemens alius motus ad partes exteriores, (cōtraria enim simul esse, & fieri nequeūt) Quare non potest moueri confertim tota humorum massa in partes internas, & simul biliosus humor ab ea separari, & in partes externas extrudi. Quomodo enim absque calore, & spiritu qui conclusi sunt in partibus internis, caro musculorum aut venarum potest expellere, aut aliquid aliud agere? Qua quidem
C in re miror profectò Galenum non vidisse repugnantiam, quæ sequitur hanc opinionem, quę ponit partes externas frigere in rigore ob recessum sanguinis, & caloris, & simul vult bilem confertim expelli in partes externas, à quibus recessit omnis calor influēs & humor, quasi calor hic qui vnus & idem est, & vnicum naturę instrumentum, possit simul maximè contrarios motus subire, intro scilicet & extra. Quod si hæc fieri posset, cur simul semper non fiunt somnus & vigilia, timor & audacia, gaudium & tristitia. Amplius nullo indicio deprehendere possumus, biliosos eos humores qui tertianam committunt, extrudi à venis in principijs accessionum cum fit rigor in musculos, cur enim vsque ad cutim non peruenirent? quod si hoc fit, vt nihil obstat fieri, cur non fit
D cutis flaua semper in singulis accessionibus; vt in morbo regio, in quo non syncera bilis qualis dicitur esse causa tertianæ exquisitæ, & rigoris qui in ea fit, sed mixta cum sanguine, & alijs humoribus ad cutem effunditur? Præterea, quis sentit in rigore, & horrore eas morsiones, eas diuisiones, ea vulnera musculorum in toto corpore ab his humoribus facta, vt illi fingunt fieri? oportet enim eos loqui de insigni morsione ex solutione continui, si modo omnes partes & vniuersum corpus tanta mala patitur, sentimus quidem insignem frigiditatis sensum, & eam molestiam quæ sequi potest talem affectionem, vulnera uero & morsiones nemo dicet se sentire, alio qui cur etiam non fit in horrore qui nascitur ex timore, qui similem omnino habet sensum, & omnia similia, vt qui constet ex concussione & frigoris
E sensu? At quid in eo erit quod in eo vim habeat corrodendi & vulnerandi carnem & musculos? Adde quod si fierent rigores ex humoribus expulsis à venis in habitum corporis, cur semper in omni accessione aut saltem post multas post quas non sequitur euidens aliqua expulsio, vt in tertianis nothis, & quartanis, non fiunt tumores, scabies, lassitudines, erysipelas, herpetes, & multa alia mala quæ oriri solent ex humoribus sparsis & tandem firmatis in carne & cute? nec hæc quidem mala euitari possunt ex

ea

ea distinctione quam facit, de humore qui ob diuersam suam quantitatem & differentes qualitates, mo- A tum & quietem, diuersa quæ enumerauimus Symptomata parit: nam vt ea statuit fieri tanquam legislator, nullam adhibens probationem, sic & (etiã dato quod vult) numne humor acris multus, est vehementer motus rigorem (ut ille putat) faciens, tandem quiescit in incremento & statu accessionis antequam fiat aliquis sudor, aut alia euacuatio per quã dicere possimus illum esse excretum? quid quæso ille faciet in corpore, finito rigore? & cur non sentitur aliquid facere, si tantus tamque acris sit ille humor biliosus, separatus ab alijs humoribus, à quibus in venis temperatur? non enim laterent mala quæ talem tantumque humorem sequuntur, præsertim (vt diximus) in illis febribus in quibus non expurgatur per singulas accessiones. B Itaque cum nullo sensu deprehendatur contineri huiusmodi materia in musculis & carne, constat nullam fieri illius motionem ad partes externas quæ rigoris sit causa; quod & alia argumenta ex ipsius rigoris natura sumpta docent: nam omnes particulæ vel minimæ concutiuntur & frigent, in quas omnes est impossibile ferri humores illos; quid enim æqualiter diuidere in venis posset eos humores, & in omnes partes eosdẽ æqualiter spargere, vt æqualis est rigor in uno membro vel etiam in pluribus, præsertim ubi humor est melancholicus, vel pituitosus? talis enim nec ab alijs separari, nec extra uenas expelli, nec per omnes partes æqualiter spargi potest eo tẽporis spatio, quo durat rigor & frigus, præsertim incipiente morbo longo, & existente materia cruda, C quæ ob id difficilè mouetur, alioquĩ semper daretur turgentia (vt dicitur) humorum, quam Hippocrates & ipsemet Galenus dicunt non cõtingere nisi raro in morbis acutis.

Addo quod sibi in materia rigoris non constet: Nam cum posuisset in libro de Symptomatum causis, eum humorem qui aptus est ad rigorem committẽdum necessario vehementer moueri, & copiosum esse mordacemque, cum vero qui horrorem efficit, paucum, tenuem, & mordacem, cum exiguo motu, postea horrorem tribuit quartanis, & tertianis nothis, in quibus copiosus & crassus & minimum mordax est humor; Et in libro 2. de differentijs febrium, rigorem ipsum non solum ex ipsa bile syncera, sed ex ipsa etiam pituita arida ac vitrea delata per partes sen- D tientes committi scribit sine febre: pituita vero eadẽ modicè putrescens febrem hepialam inducit; quod si vehementius putrescat, rigor quidem inquit antecedit, febris vero sequitur, probatque illorum sententiam, qui dicunt eas febres fieri ex parte pituitæ putrescente, ex ea uero quæ non putrescit, rigorem fieri, quæ omnia vanitatem huius opinionis ostendunt: nam si rigor requirit humores per omnes partis sentientes subito spargi, & eas diuidere, mordere, vulnerareque potest; nulla pituita hæc omnia potest facere, & omnium minimè vitrea, quæ tenacissimè inhæret ei parti cui adhæret. Præterea, cum statuisset ab uno & eodẽ humore fieri rigorem & febrẽ, cur inquit & ponit aliter fieri in febribus pituitosis quã biliosis? & vbi quæso vidit rigorẽ antecedere febrem E cum rigor sit pars accessionis febrilis? item si rigor fit ob mordicationẽ horum humorum, vtique rigebũt frigebuntque prius musculi propinquiores venis internis, à quibus ille humor effunditur; at prius nares, aures, & extremi digiti frigent inuadente accessione, quas partes humor ille vltimo attingit. Cur et non fit rigor cũ per crises biliosa materia per sudores excutitur? ea enim per carnem & musculos pariter à uenis effunditur; nec credere quidem oportet, tunc non fieri rigores, quod humores concocti acrimoniam exuerint: nam crises fiunt in maximo feruore morbi, & in mora; rationique est consonum bilem flauam concoctam acriorem esse humore melancholico adhuc crudo, qui tamen rigorem & horrorem (vt ille tradit) committit? Cur etiam non excitatur rigor cum syncera bilis à venis reijcitur in uentriculum & intestina partes non minus sentientes quam caro? si enim morsiones partium excitant hanc affectionem, in disenteria vbi maximus sæpè est dolor ex acrimonia bilis, coniuncti essent perpetuo rigores, saltem in partibus internis, imo & in vniuerso corpore, vt uidemus rigores fieri vniuersales, vbi acria medicamenta unam solum partem mordent & erodunt. ex quo etiam patet, non requiri in generatione eam in omnes partes humorum sparsionem. Amplius, vnum & idem remedium calefaciens, hominem liberat à concussione & frigore, tanquam vnica sit causa vtriusque symptomatis; at acribus humoribus sparsis per carnem, calida auxilia cuti admota non possent prodesse, si contrariorũ contraria sunt remedia. oportet præterea vnam esse & immediatam causam rigoris, ad quam particulares omnes redigãtur; at ad humorũ illam delationem redigi non possunt quæ ob timorem vel frigidæ aspersionem, uel internam supputationem, rigorem mouent. Sed cur magis in his laboro? eo enim concesso, quod ille vult, non sequitur rigorem fieri debere & frigus ob delationem illorum humorum per carnem, & musculos; oportet enim ex ea mordicatione aliud fieri, aliudque moueri quod sit causa & frigoris & concussionis; De qua quidem re Galenus agit duobus in locis, diuerso plane modo, vt qui nihil inuenire potuerit in quo illius animus quiesceret. locus unus est in libro secundo de symptomatum causis, capite quinto, vbi quærens causam cur à frigidis & calidis humoribus rigor excitari possit, docet facultatem expultricem pariter molestari ab his contrarijs humoribus eo, quod vterque vim habeat, molestandi ipsam facultatem, & propterea cum ea in omnibus partibus affectis ex delatione horum humorum mouetur, necesse esse musculos omnes vibrari, & cum illis articulos, & cum his vniuersum corpus, quæ affectio nihil aliud est, quàm rigor. Igitur, ex eo loco facultas expultrix, vel potius omnes partes in quib. ea residet, causæ sunt rigoris, cum mouentur omnes ad expulsionem; Egregiam profecto chimeram, quæ expultricem facultatem agere facit cum motu, & facultate animali, non enim naturales actiones, fiunt cum mutatione situs partium, vt ille etiam alibi testatur, & rectè; siquidem musculus cum expellit, non expellit vt musculus, idest instrumentũ motus ex similaribus partibus compositum, sed vt pars similaris, vel vt propriè dicam, partes similares quæ in eo sunt, expellunt, ac similarum partium actiones nullum requirunt motum localem, qui in omnis voluntarius est, & animalis facultatis, & denique musculi actio, vel quæ contractione, expansione, concussione, & omnibus alijs modis quibus contingit locum mutari, à partibus corporis peraguntur, & in ipsis libris de symptomatis, horroris, rigoris, conuulsionis, ponit esse symptomata animalis facultatis. Vrgent præterea eam opinionem alia, & illud primum, cur semper non fiunt rigores in morbo regio, in herpete in tertianis exquisitis, & omni crisi morborum acutorum quæ per sudorem fit; Præterea cur internæ partes, vt ventriculus, & intestina non etiam concutiuntur, & vibrantur, & rigores excitari, cum mordentur ab acribus humoribus, & eos deorsum expellunt. Cur etiam musculi illi habitus corporis semper expellunt extra, &

non

non repellunt rursus in venas? quod si illi prosequútur humoris motum quem inchoarunt venæ ad externas partes, quomodo potest in eodem tempore fieri sanguinis, idest humorum omnium, delatio in partes internas? id enim fiat oportet, si frigus rigoris pars simul fieri debet: nam & ex hoc proditur huius causæ vanitas, quæ dum tota versatur in expulsione humorum ex qua dicit fieri agitationem, & tremorem, nullam métionem facit de causa frigoris, quod est alia pars rigoris. quod si putat rigorem fieri ab expultrice facultate similarium partium, quæ tandem commoueat, agitet, contrahat, relaxetque musculos, articulos, & cum his tandem vniuersum corpus? cur in libro de rigore aliam affert causam coniunctā ex motu calidi natiui, cuius nullam mentionem fecit in libris de symptomatis? quid aliud dicendum est, quàm quòd author hic vtalij Asiatici (vt Cicero ait) loquax, omnia effundat.

Sed quæso videamus quomodo etiam rationi sit cōsona ea causa quam sumit à calido naturali influēte, ponit in eo opere calidi innati essentiam esse per se mobilem, & seipsam mouentem, intro enim moueri, quia frigiditatis est particeps, & id fieri vt alatur, & augeatur, extra vero exire, & efferri, quia illius essentia calida est. Itaque huiusmodi calidum perpetuo motu intro, & extra ferri, quia ex calida, & frigida natura constat: repugnante enim calore, illud non potest perpetuo intra versari, renitente uero frigiditate, pariter nequit in externis partibus perpetuo versari, nec dissolui; quæ quidem vera sunt, sed fortè veriora, si diceret substantiam calidi innati constare quidem ex quattuor Elementis, vt alias omnes quę sunt in nostro corpore, sed in ea præpollere aeream, & aqueam substantiam, deinde igneam, minimum uero esse terrenæ substantiæ; id enim postulat natura spiritus, & puri sanguinis, ex quibus ea calidi innati substantia (vt tradit alibi ille) constat, quia ergo aerea est, & aquea, motus non potest habere extremos, quare nec penitus extra efferri, nec intro in angustum spatium tanquam in centrum contrudi potest; quia vero igneæ quoque naturæ est particeps, magnam vim habet ad agendum, & propterea est commune animæ, & corporis instrumentum, sine quo nulla actio fieri potest. Quia uero terrenum aliquid habet, contrahi potest etiam in cor tanquam in centrum, & in fontem à quo deriuatur. Merito igitur quod talem habet naturam, eos habet motus quos illi attribuit Galenus, sponte enim extra mouetur, id enim requirit aerea, & ignea substantia, & quoque fit cum externæ partes illius ministerium requirunt; intro vero contrahitur, cum ab internis partibus pariter reuocatur, aut ipsum debilitatum foras exire & expandi per vniuersa mēbra nequit, tunc enim illud contrahi necesse est, ut ex concoctione crudioris sanguinis qui inprimis uenis abundare solet, puriorem sanguinē, & spiritus sibi generet, quo facto, rursus ad externas partes prorumpit, nam (vt rectè inquit Galenus) substantię per se mobili quies est mors, & quia id requirit structura corporis, quæ ex partibus internis & externis constat, quarum actiones & officia continua quadam successione exerceri debent, ut otiosa non sit hominum vita. His itaque suppositis, definit Galenus rigorem esse repentinam & uiolentam innati calidi refrigerationem; sed rectius postea scribit, rigorem fieri naturalis caloris motu violenter impedito, non enim propriè dicitur calor refrigerari, cum intrò contrahitur, aut extra expanditur; quare nec etiam rigor est affectus vel passio ipsius caloris, sed ex passione illius nascitur. Sed iam videamus quomodo rigor fiat ex Galeni opinione, ex passione ipsius caloris, quidque ipsum calidum patiatur, & à quibus causis. hoc enim si pro dignitate enarrabimus, profectò rem per se dignam & arti nostræ vtilissimam explicabimus: nam ex hoc multi profectò errores detegentur. Scribit igitur Galenus in libro de rigore, hunc fieri ex caloris impedito motu ad exteriora, quædam enim impedimenta in externis partibus ponit, quæ ipsum calidum intro repellunt, & ad sua principia redire cogunt, ubi cū persistere nequeat, (vt quod ex substantia semper mobili constet) aceruatur & quasi in se coarctatus vehementiori impetu quasi solutus vinculis, egreditur, & progrediens resistit his, quæ illius cursum impediunt, eaque propellit, meatusque aperit: illis rursus repugnantibus rursus repellitur & ad principium reuertitur, & hæc pugna tamdiu durat, quoad ea repugnantia perseuerat, ex qua pugna totum corpus concutitur quasi uerberibus cæsum, & inæqualibus his motibus fatigatum, vocaturque huiusmodi affectus dolorificus rigor factus ob impeditum cursum caloris ad exteriores partes, & eiusdem contractionem & repercussionem ad interiora, propterea, inquit corpus post rigorem incalescit & sudores etiam effunduntur, cum enim per multos insultus noxia liberè propulerit, & perfectè respirauerit, tribus de causis corpus incalescere necesse est; primùm, quòd frequenter calor à perspiratu exteriori repressus in alto colligitur; deinde, quòd multoties foras vehemēter expansus est; postremo, quod caliditas insultu, ictu, violentoque motu accendi soleat, subinde accidit etiam in huiusmodi ex alto reditu calorem seu feruidum aliquid humorum confertim effundere, quem sanè sudorem appellamus. Quibus ita positis, varias ponit causas rigoris, humorem scilicet calidū, vel frigidum, certa qualitate & quantitate præditū, & violenter motum, pręterea, à medicamentis acribus, & alia nonnulla addit. Verum cum causam petit ab humoribus motis per partes sentientes, dicit dolorem ab illis fieri, & ex eo duo sequi, nempè contractionem sanguinis in profundum corporis, & propterea exteriora refrigerari ex particulis autem ipsis corporis in quibus humor consistit, unamquamq; cum à se expellere ad vicinam, donec ab omnibus partibus expulsus, per sudores, aut vomitus, aut etiam per aluum fuerit excretus. Hæc & similia tradit in eo libro, quæ non respondent his quæ superius adduximus ex libro de symptomatum causis, nec etiam inter se cohærent priora cum posterioribus: nam in libro de causis symptomatum, concussionem siue tremorem totius corporis quo constat rigor, dicit fieri a sola mordicatione humorum acrium, nulla caloris natiui passione concurrente, eam enim mordicationem mouere expultricem facultatem omniū partium quæ sentiunt in habitu corporis, & ex illarum omnium motu, ossa, articulos & denique uniuersum corpus cum illis concuti, vibrari, tremoreque: hic uero uniuersam causam petit ex calidi natiui impulsu, & repulsu: plurimum autem refert, si dicas rigorem fieri ex passione calidi innati, aut ab excretrice vi quæ insita est singulis partibus; In libro vero de rigore, cum diu in eo esset versatus, ut ostenderet solius caloris contractione & expansione rigorem fieri, & illus motu violento ad exteriora extrudi molestantia, & vias tandem aperiri & sudores fieri, postea (vt ex superioribus patet) molestantium humorum per sudores expulsionem, & omnem illorum motum, tribuit expellentibus partibus: non igitur sibi constat. Sed singula iam excutiamus quę ex libro de rigore sunt collecta. primum enim impedimentum quod ponit aduersus motum caloris ad externas partes, nō est commune omnibus causis efficientibus rigorem, vt tumori, suppurationibus internis,

ternis frigiditati externæ, in his enim calor natiuus nullum habet in carne & musculis impedimentum, quod illius cursum impediat, & tantam pugnam ex successiuis suis motibus intro & extra toties factis excitet; quomodo ergo communem causam omnis rigoris ponere potest ex refrigeratione vel ex alia passione ipsius calidi innati, si modum docere non potest communem omnibus causis rigorem committẽtibus? Deinde, cum in principijs accessionum febriũ rigor inter omnia accidentia primum emergat, quę nam fuit quæso causa quę collocauerit in musculis eos humores qui caloris motum erant remoraturi? si enim ante accessionem illi aderant immoti, ut qui nondum rigorem facerent, quid eos postea mouere potuit? non calor quidem ipse, qui impeditos habet motus; quid ergo aliud, facultas ne expultrix? cuius nullus motus potest fieri ad exteriora, si sanguis vna cum calore uiolenter in viscera contrahitur. quod si illi humores mouentur à venis inuadente accessione, potius impedietur motus caloris obstructis ipsis venis in ea agitatione & concursu humorum, quam in ipsa carne, ad quam cum peruenerit calor, non multum impediri potest quin liberè exeat, si modo illa quæ scabiem, lassitudines, & externa alia mala patiunt, id efficere non possunt: lata enim tunc est via spiritui, qui est materia calidi innati, præsertim si cutis extrinsecus non astricta est. Addo, quod ille rigorem vult fieri ob mordicationem humorum diuidentium & vulnerantium partes, & non ex obstructione eorum; quæ caloris cursum impediunt; fingit ergo in carne & musculis, aut in alijs nescio quibus locis, eas obstructiones, aut obices, uel alia impedimenta aduersus motum caloris, & hunc plurimum laborare ut ea extrudat, & uias expediat quæ si aliquæ sunt, certè sunt in uenis, & arterijs in profundo corporis illic enim contractus est calor ibique ea difficultas quæ est in expansione caloris conspicitur, alioqui liberè moueretur calor vsque ad carnem & musculos in quibus ea impedimenta & illi humores ponuntur esse, quod cum non fiat, aliam oportet esse causam huius contractionis quam eos humores sparsos per carnẽ. Deinde concludere non potest ex successiuis illis motib. ad externas & internas partes vniuersum corpus concuti quasi uerberibus cæsum, & his motibus fatigatum; nam concussio & tremor ille non requirit tantos totque motus, quando quidem ex vnico aut altero statim fit huiusmodi concussio, veluti cum statim ex timore rigor contingit. Addo quod paulo post nõ amplius vult concussionẽ istam fieri ex causis repugnantibus motioni ipsius caloris, sed ob dolorem. Plurimum autem refert vnum pro alio promere, vt vnicuiq; patere puto. At verò quid magis repugnat suis principijs, quàm dicere, ex morsione humorum facta in partibus extrinsecis fieri dolorem, & ad hunc duo sequi, nempè, cõtractionem sanguinis in profundum corporis, & expulsionem, & concussionem omnium illarum partium, & totius corporis? nam docuit ipse in lib. 13. Methodi medendi, & passim alibi, ad partes dolentes sanguinem cum alijs humoribus, & calorem cõfugere, vnde fiunt inflammationes; cur ergo vbi dolor fit in partibus externis, illa dolorem fugient, & ad internas partes contrahentur? an fortè quòd timeant hostem, vt Montanus sentit, ideo fieri rigorem, quòd calor intro se contrahat, vt fugiat contrarium? At quæ potest esse contrarietas inter humorẽ, vel dolorem, & ipsum calorem nostrum, cũ humor caloris sit vehiculum, & ad ipsum dolorem concurrunt humores, & calor? Concussionem verò etiam sequi dolorem, & morsionem, probare non potest, quoniam omnes, vel minimæ particulæ, quæ sunt in habitu corporis, tam violentos, & validos motus efficere non possunt, cum priuantur sanguine, & calore influente, qui est vt antea ostendimus, commune instrumentum omnibus actionibus & partibus, quo vel leuiter sublato, penitus ociosæ manent externæ partes, vt docet somni generatio, & ob alias rationes quas superius adduximus. Quod verò dicit pugnam eam ex contrarijs motibus caloris tam diu durare, donec materia quæ impedit externum motum, extrudatur per sudores, vel aluum, aut vomitum, repugnat experientiæ: nam sæpè nulli succedunt sudores in febribus quæ cum rigore inuadũt; Nec sufficit insensibilis trãspiratio ad tantum humorem quantum requiri dicunt ad rigorem generandum, & tam crassum atque glutinosum, qualis est qui rigorem quartanæ, & tertianę nothæ committit. Præterea, rigor finitur post principium accessionis, aut certè in principio augmenti maximè remittitur; Nulla autem euidens excretio sequi potest tam exiguo temporis momento quo rigor finitur; nec sudor vnquam fit, nisi cum instat declinatio, est enim sudor declinationis causa; per vomitum vero aut aluum credere fieri expulsionem humorum qui sparsi sunt, & violenter impulsi per carnem, & musculos, absurdum est, & Galeni principijs repugnans, qui credit humores qui semel exciderunt à venis, nõ amplius in ea redire posse: quod si non fit, non poterit fieri euacuatio per vomitum, aut per aluum lædentibus illis humoribus. Quod vero scribit augeri calorem tribus illis suis causis post rigorem, animo cõcipere non possum: nam calor tantus qui sequi solet in febribus post rigorem, non potest accendi ex ea colluctatione in profundo corporis, & quod vehementer expandatur, vel quod violenter moueatur; nam in ira, & cursu cum timore hæc omnia fiunt multo violentius, nunquam tamen accenditur calor qui æqualis esse possit ei, qui in tertianis exquisitis, aut etiam in leuioribus conspicitur. Illud vero mirari quilibet potest, quod posteà quam posuit causam, & modum quo fit rigor ex caloris impulsu, & repulsu, causas particulares ponat, vt acria medicamenta, suppurationes internas, externum frigus, & alia, quæ non possunt redigi ad sua principia. Sed hæc sufficiant aduersus generales coniunctasq; causas quas ponit Galen. de rigore, nam alia quędam postea expendemus, cum nostram opinionem proponemus.

Ceterum inter recentiores Fernelius partim consentit cum ueteri opinione, partim vero ab ea dissentit: nam frigus, horrorem, & rigorem fieri scribit à vehementi incursione caloris, frigoris, rei pungentis, aut quouis alio modo molestæ in corporis sequẽtes partes confertim facta; sed cum hæc symptomata fiant in febribus, causam esse putat humorum acrium concursum ad præcordia, & partes omnes quę illa circumstant: ea enim membra eximio sensu esse prædita, connexaque cum principibus & exteris partibus, propterea merito fieri vt morsiones quæ in illis excitantur (ut & alia vitia) reliquis partibus communicentur, argumento quod hæc mala mitescant fomẽtis calidis & humidis, præcordijs, applicitis tanquã fomes illorum illic consistat; & quod sudores per febres maximè à præcordijs moueãtur. Aliã addit causam, quod ab hac materia circum præcordia hærente vapor fœtidus & putridus, & in omne corpus effundatur, & cor primum per occultos meatus afficiat, ab illoque postea per arterias in corpus spargatur, & cerebrum impleat & grauet, omnesq; artus obtundat, & statim cum ipsum cor patere incipit, ipsum offendens pulsum contrahat, & obscuret, tandem uero sparsus in corpus, inquit idem vapor

sensim

sensim incalescit, & inflammatur, ac tum febris ardorem, eiusq; symptomata mouet.

Hæc Fernelius de causis frigoris, horroris & rigoris tradit in tractatione sua de febribus. Sed ille causas veras inuenire non potuit: nam nulla ratio docere potest ex acrimonia, & punctura humorum circa præcordia versantium horrorem, & rigorem committi in vniuersis corporis partibus: Nam etsi connexus, & consensus est inter omnia membra per venas, neruos, & arterias, tamen separati sunt morbi, & dolores, nec quod vnam partem afficit, statim alias omnes eodem modo percutit, alioqui cur in vehementi dysenteria, aut ventriculi, aut intestinorum dolore, non fiunt rigores & horrores, aut eorundem dolorum non fiunt participes aliæ omnes partes, sicut rigoris? etiam cutis ipsa? Videmus præterea, vomitus fieri in crisibus, & in cholerica passione ex purissima bile circa præcordia mota, & ipsa vehemẽter pungente, absque prædictis symptomatis. Addo, quòd tales puncturæ concussionem, & tremorem, qui est rigoris pars, fortè probabilius excitare possent ob eam societatem, & connexionem membrorum, frigus vero nullo pacto: nam quod est acre & calidum, non habet vim refrigerandi internas aut externas partes, nec contrahendi calorem, ob eam morsionem, alioqui cur in vomitu bilioso non interuenit semper frigus externarum partium. Ceterùm, fomenta calefacientia circa præcordia admota, mitigant quidem horrorem, & rigorem, & propterea ostendunt istorum causam in partibus internis contineri, & non in habitu corporis, sed non ostendunt hæc mala contingere ex morsione, & motu humorum per partes sentientes, quippè, cum à calidis remedijs calidi, & acres humores exasperentur. Ac cum eadem remedia externis partibus adhibita, rigores quoque mitigent, nihil habet Fernelius ex illis quod ad suam opinionem firmandam conferat. At, multo minus probabilis est alia causa rigoris, vel frigoris quod in rigore fit, quàm ipse affert ex putrido vapore, eleuato a præcordijs, & postea ad vniuersas partes corporis: nam illud primum non constat quo modo vapor ille pulsus contrahere, & minuere possit in principio accessionis, non enim eo quod cor afficit, ideo pulsus hoc modo mutari debet, alioqui cur idem non fit in statu accessionis, in quo plures vapores gignuntur ab humoribus putrescentibus, à quibus magis afficitur cor, vt ostendunt maiores, velociores, & crebriores pulsus, respiratioque ipsa eodem modo mutata. Postremò, non docet vnde vapores qui primum sunt ad cor elati, & postea ab ipso in vniuersum corpus delati, calorem assumant, ex quo febris in vniuerso corpore accenditur: non enim eo quod à corde spargantur, inflammantur, & febris ardorem mouent; Causam ergo indicare debebat huius caloris, nec vapor ille quem fœtidum esse dicit & putridum, cerebrum implet & grauat, omnesque actus obtundit, vt ille putat: nam vt hæc non contingunt in omni febre quæ cum rigore infestat, ita grauitas illa contingit potius ex recessu caloris ad interna viscera ex quo contingit pituitam, quæ in cerebro est, calore quo regitur, priuatam, cerebrum grauare. Alia ergo causa malorum quærenda est, & ex notis quibusdam principijs, quibus positis & confirmatis, docebimus omnes particulares causas ad illa reuocari: hoc enim est maximum veritatis indicium, cum particularia omnia ad vniuersalia rediguntur. Itaq; hoc primum sit principium. In omni actione corporis, requiri animæ vim, quæ agentis rationem obtinet; deinde partes corporis tum similares, tum organicas, pro diuersitate actionum quæ fiunt, & ipsum vniuersum corpus diuersas habere vires, & facultates, sunt enim hæc omnia propria instrumenta animæ, cum quibus proprias exercet operationes; Tertiũ, calidum influens à corde, quod à Medicis dicitur & reuera est commune animæ & corporis omnium que actionum instrumentum, suo accessu insitum singulis membris calorem excitat, & de potentia ad actum ducit, iamque reddit aptum ad agendum, cũ vero ille recedit, omnes partes à quibus fit recessus, otiosæ manent, vt contingit in externis partibus dum fit somnus contracto calore ad internas, in quibus tunc fit ob illius præsentiam & abundantiam perfecta alimenti concoctio; Aliud principium est, hujus calidi innati substantiam esse per se mobilem, facileque moueri posse in omnes partes: tale enim oportet esse, ut antea ostendimus, quod ex aerea ignea que portione maximè constat, & aqueum terrenum que aliquid habet, quodque commune debet esse omnium actionum instrumentum. Habet ergo suos motus extra & intro ex hac sua substantia, vt ostendunt, quæ in nobis fiunt, nam vbi dissoluta est illius substantia, maximè aerea & ignea, per labores & uigilias, sponte se contrahit in viscera, vt ex nutrimento reficiatur & augeatur; postea vero auctum hoc calidum corpus, & spirituosum redditum ex generatione sanguinis, sponte pariter in externas partes effertur, ne cũ nihil hẽt amplius quod agat intus, desit externis partibus quæ antea ipsius caloris absentia otiosæ fuerunt paret idem calor, & quæ ei subiecta est substantia spiritus & sanguis purior, promptè animæ, cuius est instrumentum, ut animi passiones ostendunt, & cogitatio, quæ cogit calorem etiam dissolutum, & sponte apperentem motum interiorem, circa caput, ubi sensus & ipsa cogitatio exercentur uersari, sic vbi concoctione est opus in partibus internis, calorem eum natura reuocat ab alijs partibus, & colligit plus uel minus pro ratione facilioris aut difficilioris concoctionis. Eodem pacto in Syncope, quia maxima vis cordi infertur, uniuersus calor alias vniuersas partes penitus deserit, vt suę origini & fonti subueniat. Igitur, quod aliud principium esse uolo, ad portionem operis quod à calore perfici debet, natura ipsa calorem euocat, ad se allicit, retinet conclusum, aut expandi permittit. Aliud præterea principium pono. effectus causis suis respondere debere. Quibus quidem ita positis, dicò rigorem, horrorem & frigus quæ fiunt in febribus, non posse fieri ab alia causa quam à motu ipsius calidi natiui influentis à corde, hoc enim solum inter ea quę actiones nostras perficiunt, aut corrumpunt, momẽtaneas subit mutationes, quare non ad animi uitia aut partium similarium, aut organicarum ea mala referri possunt, calidi uero subitas mutationes ostendunt timor, erubescentia, ira, gaudium, somnus, vigilia, syncope, quę non fiunt nisi ob motus & passiones natiui huius calidi. Idem docet frigus externarum partium rigoris pars, quod non nisi recessu huius caloris contingit, & concussio ipsa, quæ tum demum cessat, quando calor liberè iam in partibus externis uersatur. Sic igitur dico, tum frigus, tum concussionem rigoremque ipsum qui ex his constat, fieri motu huius caloris ad externas internasque partes; & hoc rectè dixit Galenus. Quod vero ipse docere non potuit, & præcipuum est, nunc docere aggredior, quid scilicet sit quod calorem contrahat, illumque successiuis motibus expandat, & quid requirat ipsum frigus & ipsa concussio; postulat quidem concussio hæc & vibratio, vtrumque motum caloris, frigus verò duntaxat ipsius calidi cõtractionem, nam sola absentia caloris ab externis partibus, in illis parit frigus, vt quilibet facilè concipere potest, & ostendunt causę omnes quæ extrinsecus refrige-

refrigerando calorem intro repellunt; concussionem vero ipsam duos requirere motus, cum nō ita pateat, postea docebimus. Porro, contractionis causa rigoris qui fit in febribus, de quo potissimum his est, non acrimonia humorum pungentium partes externas facit, quid enim illi aduersus calorem efficere possunt, aut quam vim contrahendi calorem habent si forté tunc illi sparguntur per carnem, & musculos, quod diximus fieri non posse, & repugnare tum naturæ ordini, tum humoribus multis, qui momento spargi non possunt per eas partes, vt subita generatio rigoris requirit; nec ea contractio fit, quod calor ab aliquo extrinsecus frigido intro repellatur; quid enim in febribus aliud refrigerat externam superficiem, quàm ipsius caloris recessus? nec vt alij volūt, id accidit, quod ipsum calidum innatum in pugna contra ea quæ in carne continentur debilitatum, robur intus sibi quærat, vt postea validiùs prodire in pugnam valeat: nam vt id fortè probabile esset in ægrotis rigentibus post longas febres, ita in his qui validis viribus in prima febrium accessione rigent, in primis ictibus caloris pugnantis (si quæ pugna vt illi volunt fit) admitti non potest. Quid ergo est quod calorem tunc contrahat? Et quid aliud esse potest quàm ipsa putredo, quæ naturam cogit calorem ad se reuocare, vt manifestè docent magnæ inflammationes, quæ in profundioribus partibus factæ cū suppurantur, vehementem excitant rigorem, ex sola ipsa interna putredine, & in eo casu nemo vnquā existimauit fieri aliquam commotionem humorum actium per carnem & cutem, aut caloris pugnā aduersus ea commentitia impedimenta. Est igitur in illis inflammationibus materia quæ suppuratur rigoris causa, quæ si inæqualis est, & ob id tota simul putrescere, & suppurare non potest, toties fiunt rigores, quoties noua fit ex parte humoris suppuratio, vt sæpè visum est. Nostram etiam hanc opinionem confirmat experientia, refert enim Fernelius se in anatome inuenisse abscessum factum contentū sub infima parte iecinoris vergente ad lumbos, quo qui laborauerat dum viueret, frequenti rigore corripiebatur. Ego vero Lugduni vidi fratrem Angeli Bisoli Florentini, qui laborabat inflammatione recti intestini, subito horrore correptū, quem postea aperta vomica, iudicauimus eo tempore excitatum fuisse, quo suppuratio maxime à natura tentabatur. Taurini vero cum laboraret Bartholomæus Viottus Medicus non vulgaris, dolore profundo per totum ferè abdomen, & cum vomitu atque febre, feruentiq; & inordinato rigore, contenderentque alij Medici eū laborare colico dolore, ego contra iudicaui intestina inflammata, itaque eo mortuo, & dissecto, inuenimus id quod prædixeram, & quod erat inordinati, & frequentis rigoris causa, plurimas portiones intestinorum separatas diuerso modo affectas, quædam enim erant suppuratæ, aliæ inflammatæ, alias etiam gangrena occupauerat. Similia multa contingunt, quæ ignorantur, quia morborum & mortis causas non discimus ex dissectione mortuorum, sed ex nostra antiquorumq; ratiocinatione, quę multa fingit, quæ experientia ipsa eludit. Sic ergo in principio accessionis febrium intermittentium, cum humor incipit putrefieri, & ob putredinem febrem accendere, natura in subsidium calorem colligit, vt resistat putredini, quæ magnus est affectus, naturæq; maximè contrarius, quippè, cum sit corruptio eius substātiæ, quam inuadit; Interim igitur cum ipsa putredo sola consistit (id quod fit in principio accessionis) calor ad eam properat à natura reuocatus, & concoquēdo cogit illam vitium remittere, quod cum natura est assecuta, calorem paulatim relaxat, & tunc frigus extrinsecus remittit eo exeunte. In ipso vero statu, & magis in declinatione, iam accensa, & mutata materia in benigniores qualitates, calor vniuersum corpus æqualiter occupat, & externas partes potius quàm internas, & interim cum exeuntibus vaporibus ipse calor quoque expirat, & partem materię secum rapit, vnde sudores, vel magnæ euaporationes sequuntur, quæ accessionem finiunt: manet tamen in venis crassior pars, & veluti cinis, quæ purgationem expectat.

Igitur frigus quod fit in horrore, & rigore, causam habet contractionem caloris, & hanc facit natura, vt putredini resistat, & non (vt alij volunt) magnus fit in re putrescente calor, qui alium ad se trahit: nam calor qui nascitur ex putredine, auget calorem in alijs partibus, vt docent inflammationes quę febrem accendunt in toto corpore; Trahitur igitur à natura calor ad concoctionem efficiendam in humore putrescente, non ab ipso calore, qui est in humore; concussio vero illa, siue tremor altera pars rigoris, oritur partim ex contractione, partim expansione ipsius caloris; nam si intus semper concluderetur calor, externæ partes non concuterentur, sed immobiles manerent, vt fit in Syncope; si vero libera esset caloris motio in partes externas, non vtique fieret motus ille deprauatus, in quo cadunt, & eriguntur membra sursumque & deorsum mouentur, vt in simplici tremore accidit; hoc ergo ostendit calorem per minima interualla, imo eodem temporis momento adesse, & abesse à partibus externis quæ concutiuntur, & id fit in putredine humorum, & non in Syncope, quia in hac, ob magnitudinem affectus, totius caloris cō tractio, & conclusio requiritur: in ea vero ob leuius malum, nequaquam. Ergo partes externæ quæ rigent, quoniam aliquid habent caloris influentis, non penitus iacent immobiles; Quia vero tantum non habent, quantum requiritur, & singulis momentis ille contrahitur ob putredinem, & recurrit; quia sua natura natus aptusq; est extra ferri, vt qui in subiecto fit igneo, & aereo, ideo motus efficit tremulos, sicuti simplex tremor accidit senibus, eo quod non habeant tantum præsentis caloris & roboris, quantum necessarium est ad partes regendas. Sed dicet aliquis, & merito, cur si putredo rigoris est causa, in continuis febribus putridis rigores etiā non fiunt, & illi quidem maiores, quàm in intermittentibus, vt maior est ex maiore copia humorum putredo: an ideo non fit contractio caloris, & cum ea rigor, quia putredo in continuis non solum cor, & internam aliquam partem intermittentium focum, sed vniuersas etiam venas occupat; nequit igitur contractio fieri caloris ad peculiarem locum putredinis internum, si ea vniuersa vasa occupat, fit ergo rigor solum in intermittentibus, aut in continuis cum intermittentibus coniunctis, vt in semitertianis, quia locus & focus putredinis internam etiam habet sedem, quæ materiam gignit in accessionibus singulis, & in proximas venas transmittit eam nouę putredinis & accessionis causam; huiusmodi focus in tertiana est hepar, in quotidiana, ventriculus, in quartana, lien. Quia ergo totius febris materia in intermittentibus vt in continuis, simul non putrescit, sed pars post partem, ideo in intermittentib. toties fit rigor, quoties noua putredo incipit, ad quam uincendam natura calorem reuocat & colligit in profundis corporis partibus, id quod solum accidit in continuis, cū in cētro corporis fit aliqua suppuratio, aut cum in ardente febre instante crisi, eadem separare vult iā concoctos humores ab alijs, & hanc actionem inchoat in partibus internis, & postea prosequitur, donec materia per sudorem fit discussa: nam in alijs euacuationibus

nibus non solent rigores fieri, quod illæ fiant per latiores meatus, unde natura minus laborat; in ea vero quę fit per sudores, difficilior redditur separatio humorum & expulsio; itaq; mirum non est, si non solum in suppuratione interna, sed etiam in separatione & expulsione vehementiori natura aliquando calorem contrahit rigoresque mouet. Quæ quidem si vera sunt, (ut arbitramur esse) contraria est ratio de loco in quo putrescunt humores in febribus continuis & intermittentibus opinioni maiorum nostrorum, nam ex nostris argumentis sequitur in febribus continuis materiam putrescere in uenis totius corporis, nullamque esse sedem interiorem, quæ materiam suppeditet ipsi febri, aut in qua illa putrescat, putredinemque accendat in corde & venis, ut in febribus intermittentibus accidit. Illi etiam statuunt humorem inuadēte accessione spargi per musculos & carnem, & ita liberari ab humoribus putrescentibus venas, & internas partes, id quod necessarium est sequi, si humores qui sunt sparsi, sunt illi qui putrescunt: nos verò contrarium asserimus, nullum scilicet fieri motum humorem tunc in partes externas, sed in internas, ex quo sequitur frigus externarum partium, & vomitus, aluique deiectio, quæ solet fieri in principio accessionum. Illi rursus calorem qui postea expanditur putant excitari ex pugna humoris, nos vero omissa hac pugna, (cuius nullum est indicium,) dicimus putredinem esse causam contractionis caloris, & eam febrem simul cum rigore, & non post illum parere, vt experientia docet, etsi febrilis calor ob coniunctum frigus, non vbique habeat suas euidentes notas, sentitur tamen intus, propterea cū ita friget & calet corpus, pars & tempus febris ab ipso etiam Gal. dicitur. Ridiculum profectò est existimare, febres fieri putridas, quę tanti sunt momenti & periculi; ex tā leui causa, nēpè, ex motu naturæ calorisque, & pugna aduersus noxios humores, caloremque ipsum ob hæc sequi rigorem, cur potius non dicitur hoc fieri ob putredinem, & ob hanc excitari vapores, qui cum liberè transpirare non possint, calorem augent à putredine inchoatum. Illud uero quod scribit Hippocrates, à rigore obmutescere, nec rursus calefieri malum, causam non habet quod victa sit in certamine aduersus noxios humores sparsa per cutem caliditas, sed quod magnam intus putredinem ostendat, quę totum calorem ad se reuocat, & illic continet, vt vincat, si potest, vnde externæ partes calore priuatæ agere desinunt, & propterea lingua etiam obmutescit: non redit autem caliditas ad partes externas, quia natura illius beneficio studet magnam putredinem uincere, etsi interim frustra id facit, propterea cum egeat continuo actione ipsius caloris, illum non relaxat, vt exire possit. Non mirum quoque, si post laboriosam febrem rigor superueniens sit perniciosus, id enim indicat nouam esse excitatam putredinem, aut naturam ad humores putridos separandos & expellendos calorem reuocasse. Virtute igitur debilitata à potēti febre, & existente ualida intus causa quę rigorem mouet, merito periculum timendum est; quæ ratio etiam explicat, quod scribit Hippocrates. Rigor in non intermittente febre, virtute iam inualida, lethalis. Quod vero in tertiana quanto acrior est bilis, tanto fiat rigor vehementior, & in tertianis maior quam in quartanis, ratio non est quod in illis humor qui nocet, vehementius moueatur, & mordeat externas partes, sed quia in humore calidissimo vehementior putredo excitetur, ad quam compescendam maior caloris contractio requiritur. Est quoque rigor tertianarum in primis accessionibus maior, contrarium vero fit in quartanis, & quotidianis. Acris enim hu-

A mor cito mitescit & vincitur ob tenuitatem, crassus verò & obtusus difficile putrescit, quare putredo progrediendo augetur, in primis vero accessionibus lenior est, in hoc ergo tempore leuis fit caloris motus, in illo vero maior. Prætereà, rigor tertianarum est cum punctura quadam & mordicatione, in quartana uerò cum membrorum confractione, id quod fit, non ob diuersos humores sparsos per carnem & cutem, sed propter diuersos vapores, qui à putrescentibus humoribus consurgunt. Quare non mirum si vapor qui nascitur ex bile flaua, acris, tenuis, & igneus, pungit velut acus, & scintillæ ignis; qui vero ex humore melancholico, aut bile cum pituita mixta eleuatur vapor, crassus est, & obtusus ut fumus, qui ex combustione lignorum viridium nascitur,
B quare grauat potius quàm pungat membra, aut certè minus mordicat. An vero sine putredine & febre fieri possit rigor, dubitat Galenus; id quod intelligendum de causis internis: nam nihil certius est plurimas esse causas externas, quæ eum efficiunt, ut timor, horrenda spectacula, externum frigus, quæ omnia ob eam causam quam nos ponimus hoc malum pariunt calorem enim externum frigus intro repellit, vnde frigus illic nascitur ob caloris absentiam: In timore vero & horrendis spectaculis quæ timorē incutiunt, cor timoris sedes, calorem ad se euocat, & cum calor sponte extra feratur, ex ipsius vero motu, & eo quem faciunt extrinsecus repellentia, nascitur concussio, & tremor, altera rigoris pars; medicamenta vero erodentia, aqua feruens, ignis scintillæ,
C si cum timore nos attingunt, eodem modo nos rigore afficiunt, alioqui dolorem quidem excitant, at, sine rigore, vel certè non in toto corpore, sed in membro dolente, in quo ob dolorem fit contractio caloris versus cor, timoris, & doloris sedem, & ipsius caloris motum ad partem affectam externam ad quam sponte ille recurrit. Quod uero ad internas causas attinet, tradit Hippocrates rigorem non posse sine febre fieri & rectè, Galenus vero dicit hoc non contigisse eo tempore, ob parcam viuendi rationem, postea vero se sæpius vidisse tales rigores, affertq; multas causas, nempè flatum, cruditatem, vitiosos humores sparsos per carnem & cutem, bilem scilicet ipsam vtramque pituitamque acidam & vitream, quas ego causas non recipio: nam à flatu non potest rigor fie-
D ri, fiet quidem inæqualitas, punctura, mordicatio, pandiculatio, & veluti confractio membrorum, pro diuersitate vaporum, qui non liberè transpirant; at frigus, & concussio membrorum nequaquam fieri potest: postulant enim hæc mala caloris contractionem, & expansionem uicissim temporis momento factam, id quod nequit efficere vaporis, aut flatus motus ad externas partes, nec etiam eadem materia in profundioribus locis contenta, apta est rigorem committere, argumento, quod Colica passio, sine rigore ægros excruciet; Ceterum, ex cruditatibus rigores fieri sine febre Galenus quidem tradit, sed nulla ratione id probat fieri, & ego nunquam vidi, nec ante illum Hippocrates, & antiquiores Medici putant id fieri posse, & merito: non enim cruditas, quæ est
E sine putredine, tantum est malum, vt vniuersum calorem ad se reuocare debeat, aut si est, ob eam non solet natura rigorem excitare, sed calor potius suffocatur impedito illius cursu ad externas partes obstructis venis & arterijs, vt in Syncope contingit; At balneum aquæ tepidæ vel calentis, in corporibus plenis malis humoribus, pandiculationes parit, si materia subiecta crassa est & frigida, ex qua crassi vapores attollantur, qui liberè transpirare non possunt; quod si humores subiecti sunt acres & mordaces, mordicationes excitantur ex eorum commotione per cutim

&

& carnem, sed sine rigore; Ex quibus quidem patet, omnes causas quę rigorem mouent id facere, eo quod calorem ad interna viscera contrahunt, ita vt penitus ipse illic consistere non cogatur; vt in Syncope, nec leuiter quoque contrahatur, vt in erubescentia, & leuiore timore, vel frigore, sed maiore quadam violentia, & necessitate, cum qua tamen calor ipse adhuc potest in externas partes leuiter moueri, atq; ita ex ipsius contractione, & recursu versus externas partes, fiunt tremuli motus & inconstantes, ex incōstantia caloris, & frigus fit extrinsecus, quia nunquam calor durante ea pugna potest attingere externas partes, internæ verò calent ob caloris præsentiā, quæ fit ob illius contractionem: ex vtroque verò motu momento temporis facto, tremuli motus fiunt erigentibus se, & concidentibus pariter omnibus B membris temporis momento. Hæc habuimus quæ de re tantoperè difficili traderemus, quæ si non sunt exacta, certè talia sunt, vt alijs materiam prębere possint ad eadem elaboranda, & perficienda.

Adde quod plerunque ab initio statim hæc febris non ingruit, sed alijs antegressis, nimirum erraticis, & vagis febribus succedit.

A Generationis modo, quæ est causa sine qua non, sumit indicia ad febrem quartanam dignoscendam: ait enim illam non solere ab initio inuadere, sed succedere plerumque febribus erraticis, & rectè dixit plerumque: nam aliquando etiam inuadit ab initio; & ratio huius diuersitatis est, quod febres quartanæ aliquando fiant ex humore melancholico naturali putrescente, aliquando vero ex melancholia genita per adustionem aliorum humorum, nempè ipsius humoris melancholici, vel sanguinis, aut bilis flauæ. Febres quartanæ quæ à principio inuadunt, fiunt ab humore melancholico naturali, aliæ verò ex melancholia putrescēte: necesse enim est, vt præcedant febres aliæ, quæ vim habent adurendi humores, quomodo videmus ex continuis febribus fieri plerunque tertianas, & illis succedere quartanas. Sequuntur quoque quartanæ non solum alias febres, sed etiam alia quę vim habent adurendi humores vt longas curas, vigilias, laboriosam vitam. Ceterùm, appellantur febres erraticæ, quæ non seruant ordinē accessionum, idest, veniunt in temporibus, & horis in quibus non expectantur, id enim ostendit fieri mutationem per adustionem ab vno humore in aliū, quæ mutatio tandē degenerat in atram bilem, ad quam cum est peruētum, iam facta est materia febris quartanæ quæ accedente occasione aliqua putredinis, quæ in his qui alijs febribus recenter laborarunt, prompta est, statim emergit quartana.

Vix autem citra oris ventriculi iniuriam fit quotidiana, quemadmodum nec sine lienis vitio quartana: nec tertiana absque iecoris offensione.

A Liud sumit inditium ab alia causa sine qua non, nempè, à foco febris, ita autem appellant Medici partem eam in qua putrescit humor, aut vnde putredo cordi subministratur, aut materia suppeditatur antecedens, quæ postea fit cōiuncta, cum ad eum locum peruenit, vbi putrescere debet. Porrò, quotidiana non fit, inquit, citra oris ventriculi iniuriam; vel potius dicendum est, citra

A ipsius ventriculi totius iniuriam, non enim ob vitiatam appetentiam, quæ residet in ore ventriculi, sed ob imbecillam concoctionem, ex qua generatur pituita, contingit quotidianam fieri. Ea autem concoctio potius in alijs partibus ventriculi quam in ipsius ore perficitur. Confert igitur ventriculus ad generationem quotidianæ, non quod in eo humor putrescat, sed quod in eo plurimus gignatur si forte imbecillus fuerit, atque ita chilo pituitoso reddito, necesse est sanguificationem quoque lædi: sanguine autem pituitoso abundante in corpore, materia parata est ad quotidianæ generationem. Lien vero confert quidem ratione materiæ ad generationem quartanę, non quod melancholicum humorem gignat, is enim cum alijs humoribus in hepate gignitur, sed quod genitum, vel non expurget, & ab alijs attrahat in se, vel quod detractum non transmittat in intestina: illud contingit, vel ex imbecillitate ipsius; vel ex obstructione vasorum: per quæ fit attractio: hoc verò accidit potissimum ob ipsam obstructionem. Quare videmus quosdam ex quartanarijs sine duritie, & humore lienis, alios vero cum his malis vexari: illos sola imbecillitas, hæc vero obstructio, ut rationi est consonum, molestat. Iecur uero confert ad tertianas gignendas, quia cum supra modum est excalefactum, copiosam bilem gignit tertianæ febris materiam. Nec fortè quidem absurdum est credere sæpè fieri has omnes febres vitio solius hepatis: nam vt illud supra modum excalefactum bilem copiosam procreat, ita refrigeratum, & humectatum pituitā, C exsiccatum vero & refrigeratum, humorem melancholicum, & cum in eo perseuerat calor & siccitas, causa quoque fit generationis atrę bilis.

Qui vetiam si à vehementi rigore febris initium cœperit, tertianam magis quàm aliquam aliam esse iure fateberis. Quod si & alia, quæ deinceps dicentur, consentiant, hanc quidem statim primo die tertianam esse certo scies; sin cum leni rigore incœperit, tum aliæ notæ potius considerandæ sunt, cum non quotidiana solum, aut quartana, sed & semitertiana, aut alia ex continuarum genere aliqua D *esse possit.*

PRosequitur cognitionem tertianæ febris, & sumit nunc signa ab actionibus læsis, nempè à rigore, si enim inquit, febris cum vehemēti rigore incœperit, existimare debes tertianam esse febrem, & eam quidem exquisitam, nam quæ spuria est, etiam habet leues rigores, sicut quartana, & semitertiana, quæ constat ex quotidiana continua, & tertiana intermittente. Causam autem huius vehementis rigoris referunt alij in acrimoniam insignem puri humoris biliosi, à quo fit exquisita tertiana, talem enim humorem cum mouentur per ha- E bitum corporis, mordicare, & irritare, & ex huiusmodi malis fieri rigorem. Nos autem ad insignem putredinem, quam concipit bilis præter alios humores, excellentis huius rigoris causam referimus, ut antea ostendimus. Sed dicant illi, quomodo pituita viscosa, crassa, insipida, uel dulcis, à qua fit quotidiana, rigorem vel horrorem aliquem committere possit? neque enim talis humor effundi potest extra venas cum ea facilitate quam postulat subitus ortus rigoris, nec spargi per omnes minimas particulas quæ omnes rigent; nec mordicare, nullas mordica-

tionis causas in se continent. Quare tanto probabilior apparet nostra opinio, quanto plura in omni tractatione ex alia emergunt absurda. Ceterum quotidiana exquisita non cum rigore, sed cum solo frigore inuadit ob obtusam putredinem; quæ uero est spuria ex mixtione biliosi humoris, horrorem habet. Quod uero scribit, non solum semitertianas, sed etiam alias continuas cum rigore inuadere, intelligendum est non de puris continuis, sed de continuis mixtis cum intermittentibus qualis est tertiana continua.

Alia verò inditia ex caloris tum qualitate, tum quantitate, arteriarumq; motu, & ex rigoris sensus specie, anni tempore, regione, aeris conditione, ægrotantis natura ac ætate, atq; ex ijs quæ præcesserunt ac sequuntur, petenda sunt: nam calor quidem multus, acrisque esse debet, pulsus verò magni & calidi, vehementes, celeres, ac frequentes omnis, inæqualitatis præterquam febrilis, expertes. Rigor verò velut cum corpus ab aliquo acuto magis quàm frigido pungitur; cum in quartanis, & quotidianis frigidus rigor sentiatur. Anni uerò tempus æstiuum sit, quemadmodum & regio calida, & præsens aeris conditio. Laborantis quoque natura calidior ac biliosior sit, ætas adolescentia, præcesseritque exercitatio magis quàm otium, æstus quàm refrigeratio, victus parcus quàm largus, vigiliæ quoque, & mærores, & lassitudines, pertinacesq; curæ ad id magnum habent momentum.

QVia ex rigore leui qui communis est multis febribus asserere non possumus tertianam esse febrem quam dignoscere volumus, addenda sunt alia: illa uerò sumuntur ex qualitate, & quantitate caloris qui sequitur bilem, tanquam ab essentia ipsius febris sumptis inditijs, necnon ex pulsibus & rigoris specie, tanquam ex actionibus læsis, & effectis, quos parit bilis putrescens: anni verò tempus calidum, regio calida, aër calidus, ægrotantis natura, ætas calida, vitæ conditio, animi mores & passiones, tanquam causæ gignentes bilem, præbent in hac re sua inditia: quæ enim conferunt ad generationem bilis, videntur polliceri febrem quæ genita est ex eo humore qui abundat, procreatam esse: ille enim minus regi potest à natura, difficilius transpirare, & facilius putredinem concipere. Omnia vero quæ proposuit Galenus explicat, & per se satis patent, paucis exceptis: nam quod scribit, omnem inæqualitatem præterquam febrilem abesse à pulsibus tertiana laborantium, intelligere debemus inæqualitatem febrilem: ea autem est in febre putrida, eo quòd contractio velocior sit quã dilatatio, id enim postulat expulsio fuliginosi excrementi quod ex putredine prouenit: Rigor vero etsi fiat ex contractione & dilatatione caloris, tamen ex putredine bilis; vapores consurgunt acres & mordaces, qui eum sensum quem proposuit, forte afferre possunt. Aetas vero ad generandas tertianas apta potius est iuuentus quam adolescentia, hæc enim temperatissima censetur esse. Curæ vero pertinaces

A & longæ, potius atram bilem quam flauam procreant, vnde ex huiusmodi curis insaniæ nasci solent.

Quod si eo tempore multis tertianis corripi contigerit, maximum eius febris vnà cum iam declaratis, argumentum erit.

HOc genus signi sumitur, vt in opere nostro ostendimus, à similitudine siue proportione: cum enim morbi aliqui grassantur alijs consentientibus inditijs, existimare debemus eos qui post alios nascuntur similes illis esse debere.

B *Hæc autem omnia si adfuerint, aut eorum maxima & accommodatissima, vehemensque sitis, vomitus item biliosus, vel sudor, vel utrunque superueniat, iam tum febris perspicuè apparebit.*

ALia addit signa quæ partim ex actionibus læsis, partim vero ex excretis sumuntur; solet enim sequi vehemens sitis ardorem ex putredine bilis natum, & biliosus vomitus in tempore inæqualitatis, nam in principio accessionis, ob caloris contractionem, confugiunt humores ad internas sedes, & simul bilis quæ in his abundat, quæ vomitum non excitat eo tempore, quoniam intus
C calor conclusus est, nihil vero extra mitti potest, nisi etiam extra moueatur calor. Quare, cum iam is exire incipit, natura insurgit ad id expellendũ quod stomachum molestat, cur vero sudor sequatur tertianas & alias nonnullas febres, alias uero non; & denique de tota natura & ratione sudoris agere hoc loco institui, vt sequentibus nota ponantur principia. Primum ergo quid sudor sit, proponemus; deinde ipsius causas; tertiò, quis modus generationis eius sit. Sudorem facilè est definire, est enim humor aquosus per cutem diffluẽs. Sed alia sunt difficiliora, nam quæ sit illius materia in corpore, dubium est, etenim Galenus dicere solet, sudoris & urinæ eandem esse materiam, nempè aquosum humorem, qui ex potu gignitur. Verum fortè melius esset dicere,
D esse aquosum humorem, qui ex quacunq; causa in nobis procreatur: nam non solum potus, sed cibi aquosi, & fructus, necnon aeris constitutiones humidæ plurimum illius humoris in nobis pariunt; aliquando vero non plus gignitur ob rectã rationem viuendi, & moderatas alias causas, quam conueniat, sed non expurgatur ob renum vitium, aut quod effundatur in alias partes, ut contingit in hydrope, ventre ex copioso eo humore tumescere. At vero illud maius dubium inducit, an ipse aquosus humor propinqua sit sudoris materia, ita, ut ipse qui in venis & internis partibus continetur, effundatur, an potius ex vapore gignatur, conuerso scilicet ipso humore in vaporem. Quod si hoc sit, alia non parua oritur difficultas, an ex solo humore aquoso fiant illi vapores,
E an potius ex alijs quoque humoribus. Præterea, cum bilis quoque euacuetur per sudores, (alioqui cur sudor copiosus ardentes & tertianas febres iuuaret?) an ponenda quoque sit bilis sudoris materia. Quod si hoc sit, cur etiam alij humores materiam pariter non præstabunt, si quidem sudores non solum biliosas febres, sed etiam melancholicas & pituitosas, atque adeo ipsas synochas iuuant & soluunt.

Quod vero propinqua materia sudoris non sit aquosus humor, patet, primum, quod sudores fiant in corporibus purgatis exactè aquosis humoribus, & in

rusticis,

rusticis, atque in alijs omnibus, semper enim cum volumus, ex labore sudores elicitur, quod signũ est materiam non esse ipsum aquosum humorem, nam labor vim non habet separandi eum humorem à reliquis, sed hoc facit segregatrix, expultrixque facultas, cuius ui nemo dicit elici sudores, cùm labor eos mouet. Præterea, labor non ipsum aquosum humorem trahit, sed vniuersam massam humorum calefacit, sicut reliquas partes corporis; Ad calorem sequitur uaporum generatio, hanc uero ipsorum vaporum aliquando euaporatio solum, aliquando vero etiam sudor. Addo, quod sępè abundant aquosi humores in corpore, nec tamen sudor moueri potest tepore & calore cutis, vt in hydropicis apparet, qui egerrimè sudant, alij vero plurimi diffluunt in sudores, in quibus nullis indicijs deprehendimus aquosos humores intus redundare. Est ergo si hæc vera sunt sudoris materia, non humor qui à corpore exit, sed vapor qui ab eo consurgit, & circa membranam cutis densatur, in aquosumque humorem uertitur. Verum alia cogunt nos fateri, sudores etiam fieri ex ipso aquoso humore ab internis partibus euacuato: nam si fierent omnes sudores ex ea euaporatione, cur non semper fierent in febribus omnibus? Deinde, cur quidam essent vtiles & decretorij, alij vero inutiles & symptomatici? euaporatio enim non separat bonum à malo, quippè, cũ consurgat ab vniuersa massa excalefacta, & non magis qui inutiles sunt, quam qui vtiles, idem assequeretur; cogunt ergo hæc ut fiat separatio eius quod est inutile ab vtili, si sudores boni esse debent; at separatio fieri non potest nisi sudoris materia sit humor, qui ab alijs secerni potest; hæc itaque probant sudores quosdam fieri ex uapore, alios verò ex ipso seroso humore, & illos quidem fieri a causis euaporãtibus, & ad cutem attrahentibus, vel ad illam commouentibus humores, cuius generis sunt, exercitatio, motusque violenti, ira, Syncope; etenim, labor musculos, cutem, & tandem internas partes agitat, & calefacit: Ad hæc vero sequitur, euaporatio. Ira autem, interna viscera primum calefaciendo, euaporationis quoque causa est, quæ sponte postea ad cutem tanquam ad supremam & externam corporis partem ascendit in syncope subito contrahuntur spiritus, & quicquid est vaporosum in nobis vna cum sanguine in uiscera internasque rapitur, qui postea redeuntes confertum ad cutem, refrigerati ab eo malo, facilè densantur, & in madores conuertuntur. Ceterum, aquosum eum humorem sudoris materiam, nonnulli putant à sola carne & solidis partibus educi, eum enim qui in venis continetur, per vrinas expurgari, sed illi aberrant, nam ita fieret, vt nunquam sudores iuuare & finire possent febres, & alios morbos qui in uenis suam habent generationem. Quicquid ergo aquosum est, tum in habitu corporis, tum in venis, illud materia est sudoris, propterea, lassitudines, dolores musculorum, & (vt dixi) venarum affectiones, pariter adiuuant sudores. Sed cur est quod sudores prosint biliosis & melancholicis atque etiam sanguineis febribus, si illorum materia est aquosus humor longe diuersus à materia illarum febrium an id fit? quod vna cum sudore simul extruditur ea materia? sed quomodo quæso id fit? cur enim expellitur aquosus humor, si ille non obest? An id fit, quod sine aquoso eo humore alij expelli non possint per cutim? sũt enim alij humores ita inter se commixti, & cum seroso humore, vt separari non possint nisi subsit ipse serosus humor; vnde videmus, etiam per aluum & vesicam, nec bilem, nec alios noxios humores excerni absque seroso humore, & cogitur natura id facere in sudore, quod præstat in profluuio sanguinis

A e naribus; nocet enim feruor sanguinis & ebullitio ex qua vapores multi consurgunt, quibus cum natura exitum quærat, orificia venarum aperire cogitur, per quæ non solus vapor mali causa, sed simul sanguis exit, aut biliosus humor mordicans vna cum sanguine, qui mali causa non est. Cogitur ergo natura expellere nonnunquam id, quod non obest: quia nequit eijci quod malum est sine eo cum quo est coniunctum. Nunc quæ sit causa efficiens sudoris explicandam est; & ea vna certè non est, si materia aliquando est uapor, aliquando uero aquosus humor: nam cum vapor materiam dat sudoris, eum procreant quæ calefaciunt corpus, & maximè externas partes, habitum scilicet corporis & cutem, cuiusmodi est exercitatio, aer calidus, balneum aquæ calidæ.

B quę si vera sunt, constat ea quę calefaciunt & humectant extrinsecus, maximam vim habere ad sudores promouendos, addũt enim corpori aquosum humorem & simul eam auocant (propterea dicebat Hippocrates in Aphorismis *plurimos sudores esse spectandos in febribus in eo tempore quod erit verisimile?* At sudores qui fiunt exeunte ipso humore aquoso à corpore, fiunt per expulsionem, quam præstat facultas expultrix, illius enim officium est, segregare humores, & extrudere in hanc vel aliam partem, pro situ humoris & loci conuenientia, & ipsius naturæ impetu. Ac cum natura ipsa tempestiuè mouetur, id quod fit in morbis, concoctis humoribus, tunc vtiles fiunt sudores, ut & aliæ excretiones; alioqui symptomatici, & inutiles. Sed cur fiunt sudores

C in his qui morti sunt propinqui, & à qua causa? non enim fiunt vi expultricis facultatis, vtpotè propemodum extinctæ; & minus probabilis est eorum ratio, qui eos fieri dicunt ob imbecillitatem retenticis facultatis, quæ sinit aquosum humorem effluere; cur enim eum potius humorem quam alios effluere sineret? fiunt ergo (vt arbitror) tales sudores, ob euaporationem, quæ refrigeratur circa cutem iam propemodum emortuam. Hęc quidem de materia & efficientibus causis sudoris. Concurrunt vero aliæ causæ sine quibus sudores non fiunt, & qui fiunt, copiosius aut parcius effluunt, cuius generis sunt cutis meatus, & habitus corporis, quibus enim densa est cutis, & corporis habitus, sudores non fiunt, aut certè difficiles, etiam si materia subsit, & causæ efficien-

D tes adsint quæ illam moueant quomodo videmus, in tẽpibus frigidis, nec in sanis, nec in ægris sudores moueri, non tñ propterea nimia raritas confert ad sudorem per eam.n. vapores facilius transpirant quam sudoris generatio postulet, necesse enim est vbi sudor fit ex euaporatione, vapores sisti circa membranam cutis, & ex leui refrigeratione, aut certè non ex vehementi calore fieri illorum conuersionem in aquã, quomodo aquæ destillatitiæ fiunt cum vapores à subiecta materia eleuati, sistuntur in concauitate vasis vitrei aut plumbei supereminentis: quod si vas illud perforatum esset, aut ex materia non densa confectum, non vtique vapor concrescere posset. Sic igitur in generatione sudoris ex vapore, necesse est cutem non admodum esse densam, nec plus iusto raram, illo enim modo (ut dixi) non fiunt sudores in

E tẽporibus frigidis; hoc vero qui hypocaustis seruiunt ob diuturnam in loco admodum calido moram non amplius sudant, fit enim illorum cutis ita uaporibus peruia, vt facillimè transpirent non expectata mutatione in aqueum humorem. Eodem modo messores & alij qui se vehementius exercent, posteaquam diu sudarunt, tandem sudare desinunt & si non deest euaporatio, nimirum quod cutis idem patiatur vt in alijs dictum est. Fortè diuersa ratio est in sudoribus, qui fiunt expellente natura per cutim aquosum hu-

L 2 morem;

morem; nam in eo casu quo cutis rarior fuerit, tanto aptior videtur ad sudores transmittendos, propterea in crisibus largissimi emanāt sudores in temporibus admodum calidis, & in longis morbis nullus videtur aliquando sudandi finis adueniente Vere, & æstate, quo tempore natura aquosos humores genitos & retentos in hyeme per sudores expurgat. Cęterū ad hanc tractationem redigi facilè possunt quæ scribit Arist. in Problematis de sudore; & Hippocr. atque Galenus passim in suis Operibus. Solent autem sequi sudores tertianas febres, maximè exquisitas, quia illæ fiunt in æstate, quo tempore cutis ad sudores est accommodatissima, & natura bilem putrescentē in venis suaptè natura leuem propellit versus cutē, & cū illa serosos humores. Vomitus vero biliosus non solet finire tertianas, vt qui fiat in tempore inæqualitatis accessionis: vtrumque ergo fit, sed vomitus circa initia materiam antecedentē euacuans, sudor vero coniunctam.

Quod si post hac à febre conquieuerit æger, hac inquam febre quæ ex suo motu omnibus est cognita; relinquatur verò propria febrium in arteriarum motu inæqualitas, æque pro certa hanc esse tertianam pronunciare possis, ac si tertio iam die accessionem videas rediisse.

EX his quæ sequuntur sudores & vomitus, nempè ex quiete & intermissione febris tanquam ex parte morbi prænunciat tertianam esse febrem. Addit etiam inditium ex pulsibus, quod scilicet maneat ea inæqualitas quæ propria est febribus, non omnibus, sed putridis. Eam autem putat esse inæqualitatem, in qua constrictio arterię velocior est, quam sit dilatatio ut expellantur vapores ex putredine geniti; sed ego puto hanc inæqualitatem verius fingi posse quam sensibus deprehendi, quandoquidem experientia docet, nihil in pulsibus relinqui finita accessione tertianæ ex qua possimus illam deprehendere.

Quartana verò (nam & huius notas tibi commemorare oportet) euidentissimum quidem sui inditium præbet initio statim accessionis, quando ipsi adhuc ægroti rigent, pulsus enim admodum raros ac tardos obtinet: sed necessario dum ad rigorem peruenit, vel adhuc etiam increscit, celeres ac crebros: seruatur tamen & tunc natiua eorū tarditas ac raritas, si celeritatē & frequentiam adiectā accessioni consideres. Etenim si quartanæ vigorem cum tertianæ vigore compares, multo celerius ac frequentius in hac arteriæ tibi micare videbuntur: atque vnius motus in quartana inæqualitas, eius speciem commonstrat: quæ cum omnium communis sit; & in hac tamen euidentissimè deprehenditur, multo enim concitatius principium motus & finem, quam medium inuenies, quod in tertianis non ita habet: in his enim celeritatis excessus, maximeq; in vigore, breuis est.

A CVm vniuersa signa sumantur vel ab essentia rei, de qua agimus, vel à causis, vel effectis, vel similitudine cum aliis: ab iis vniuersis signa sumit Galenus ad dignoscendam quartanam febrem. Et primum quidem ab effectis, nempè à pulsibus: ait enim pulsus eorum qui quartana laborant, esse in principio accessionis cum rigent adhuc ægroti, raros & tardos, quod intelligendum est, si comparentur cum pulsibus tertianæ: nam aucto præter naturam calore in corde, pulsus augeri vel in magnitudine vel velocitate, aut frequentia necesse est; at cum magnitudo tunc non adsit ob virtutis & caloris contractionem & veluti oppressionem; & crebritas sola, maximæ imbecillitatis sit inditium, quæ etiam abest in salutari affectu, oportet profecto velocitatem & crebritatem coniungi, vt

B visus expleatur, vt quod experientia docet: nullus enim inueniet pulsus in quartana suaptè natura admodum raros & tardos, sed veloces, & frequētes, verum ex frequentia, & celeritas minor est quām postulet accessio aliarum febrium, maximè tertianę, cui videtur cōparare hos pulsus; difficile enim accenditur humor melancholicus, propterea calor ab initio accessionis est exiguus, qui pulsus veloces, & crebros edere non potest, quales fiunt in tertiana. Quod si comparentur cum pulsibus quotidianæ, aliter fortasse iudicandum erit. Quod vero scribit inæqualitatem quæ est in vna pulsatione maximè ostendere esse quartanam, difficilè est intelligere ea enim est inæqualitas quam dixit iam communem esse omni-

C bus febribus, & nunc eam exprimit: est enim propterea inæqualis pulsus, quia principium motus, & finis celerius fit quam medium, cuius rei causa, & talem inæqualitatem verius fingunt interpretes, & ipse Galenus, quàm vt actu dignosci possit, aut vera ratione deprehendi, de qua re poterit quilibet, si velit, videre quid sentiat Galenus in lib. 2. de caus. puls. cap. 4. & 5.

Quin etiam caliditatis notis hæ febres distinguuntur: tertianarum enim calorem, & ardorem, at tanquam feruorem in quartanis haudquaquam reperies.

D SVmit signum ab essentia ipsius febris, nempè à caloris qualitate, quæ in quartana apparet, quoniam enim materia quartanam efficiens frigida est, sicca, & crassa, calorem, & ardorem magnum non concipit, vt fit in tertiana ex ardore bilis calidissimi, & siccissimi, & tenuis humoris.

Hæc quidem maxima signa sunt: reliqua verò externa, neque hæc sunt omittenda, quia ægrotantis natura consideranda est, num ad atram bilem magis declinet, & an tempus anni autumnus sit, præsensque aeris constitutio inæqualis.

E APpellat externa signa, quæ à duobus aliis fontibus sumuntur, à causis, & similitudine, sunt enim potius coniecturæ, quam vera & propria indicia, addita tamen propriis, cognitionem confirmant. Aegrotantis ergo natura suas præbet notas, & ea quidem non est simplex; quoniā non simplex est materia quæ quartanam efficit, fit enim aliquando ab humore melancholico naturali, aliquando ex atra bile genita per adustionem melan-

cholici

cholici ipsiusq; humoris, vel sanguinis, aut bilis flauæ, ac ad humorem melancholicum gignendum natura, & temperatura est apta quæ frigida est & sicca; illa enim plus humoris melancholici elicit ex nutrimento in sanguinis generatione, quam alia quæcunque. Atram vero bilem gignit, quæ calida est & sicca: tenuiorem enim portionem in bilem vertit, crassiorem in atram, & ipsam etiam bilem flauam tandem adurit, & in atram mutat, quo modo videmus in æstate primum fieri tertianas, postea vero quartanas, & tandem multos insania, & quartana facillimè corripi, Autumnus vero quartanas gignit, quia siccus est, & in calore & frigore inæqualis, ex qua inæqualitate tandem degeneratio fit humorum in atram bilem; propterea non omnis aeris inæqualitas, sed ea quæ est similis Autumno, apta est ad quartanas faciendas, & significandas.

Sic verò loci, & morborum tum ingruentium natura inspicienda.

SVnt quædam loca apta ad quartanas generandas, & illa tanquam causę prębent suas notas, quod si quartanæ grassentur non temerè ex similitudine colligemus eam esse quartanam, de qua dubitamus.

Et num Lien interuenerit.

HOc indicium etiam sumitur à causa, est enim Lien aliquando causa quartanæ, eò quod vel non attrahat humorem melancholicum ob suam imbecillitatem, vel attractum nõ transmittat propter illius obstructiones; Videmus tamen multos quartanarios absque tumore Lienis, quod signum est ob hepatis vitium eas fieri, cum scilicet plus humoris melancholici, aut atræ bilis in generatione sanguinis gignit, quam Lien attrahere possit, fertur enim tunc cum sanguine talis humor, qui postea putrescit, vt alij humores, qui abundant, facilius accepta occasione putredinis, vt in alijs fieri solet.

Febresq; inordinatæ præcesserint.

ET hoc quoque indicium sumitur à causa, nam inordinatæ febres varietatem humorum ostendunt, quorum pars tandem in atram bilem degenerat.

Et ætas vigorem excesserit.

QVartanas videmus fieri in adolescentia & iuuentute, perinde, atque in declinante ętate, quare nulla ætas propria est his febribus, quoniam diuersi sunt humores, & singuli proprij suis ætatibus: nam cum fiunt in pueritia, & adolescentia, causa est (meo quidem iudicio) fex sanguinis mẽstrui, quæ expurgatur à natura in ætate in qua calor eam materiam commouere potest, biliosa enim pars, & pituitosa illius sanguinis, in variolas (vt uulgo dici solet) in infantia expurgatur. Melancholica vero portio in nonnullis quartanam efficit in adolescentia, & quartanas gignit; cum uero fiunt quartanę in iuuentute, per adustionem gignitur atra bilis; in declinante vero ętate fit humor melancholicus ob frigiditatem, & siccitatem temperamenti, & quoniam non

A una est species humoris quæ quartanam efficit, ideo magnas videmus fieri in illis differentias, siquidem quædam mitiores, aliæ uehementiores, aliæ etiam maligna afferunt accidentia.

Febrisq; in sudores desierit.

HOc inditium nec proprium est, nec inseparabile, nec perpetuum, multis enim alijs febribus hoc accidit, nec omnibus quartanis conuenit, nec in uno semper: nam in quibusdam laborantibus quartana non fiunt sudores ante rigorem, aut declinationem morbi, in quibus cutẽ fiunt sudores coaceruari solet multus aquosus humor, fortè ex pituitosa aquosa, quę ob debilitatem caloris in

B his congeritur, uel quod serum sanguinis non benè expurgetur propter obstructiones uenarum, uel quod à calore impellatur in minores uenas & habitum corporis.

In hac enim vomitus bilis expectandus non est: quemadmodum nec in quotidianis, cum id tertianarum proprium sit.

AB excretis, & retentis tanquam ab effectis signa sumit, quod scilicet in his non fiant uomitus biliosi, sicut nec in quotidianis,

C quippè, cum huiusmodi uomitus proprius sit tertianis. At dicet quispiam, si tertianis proprius est uomitus biliosus, cur in quartanis non fiet melancholicus, & in quotidianis pituitosus? Ratio est, quod melancholia suaptè natura grauis repat ad partes inferiores non autem ad orificium uentriculi, ex cuius affectione vomitus mouentur; Propterea dicebat Hippocrates, melancholicos per inferiora, biliosos uero per superiora euacuandos esse; in quotidiana uero fiunt sępè pituitosi uomitus, sed difficiles, ob pituitæ uiscididatem, quę tunicis uentriculo inhęret: Quod si bilis cum pituita iungatur, uomitus fieri solet, & in tertiana notha, sed difficilis, cum bilis motus ad superiora, tardetur à tenacitate pituitę.

D *Quod si pacata febre, eius signum adhuc permaneat, & pulsus naturalis sit rarior ac tardior, palam est ipsam quartanam esse.*

QVæ sint signa, quæ finita accessione, ostendere possint quartanam esse febrem non docet: nonnulli vero interpretes dicunt esse acidum, vel insipidum saporem qui in ore percipitur, quorum neutrum firmum est: nam insipidus sapor non sequitur humorem melancholicum; acidus vero indicat non minus pituitam, quàm atram bilem; quare difficilè est diuinare quæ sint ista accidentia quæ relinquuntur post accessionem, nisi sit lassitudo, & velut confractio membrorum, vt experientia docet, necnon vrinæ tenues, & aquosæ, quæ in alijs fe-

E bribus solent esse tinctæ.

Quotidianam autem his maximè notis deprehendes, calor necessariò humentior est, cum quadam acrimonia, quam non protinus admota manus, sed permanens sentit, caliditatem enim quandam fumosam cum largo vapore commixtam exire putabis: scilicet igni in

multa humiditate potius suffocato, quam ipso A *materiam euincente.*

QVotidianam primum patefacit ex qualitate caloris, cum enim constat ex pituita putrescēte, merito calor est cum quadam humiditate, ob naturam pituitæ, & acris ob putredinem, nec protinus sentitur, ob eam causam quam ipse addit ex comparatione ignis accensi lignis admodum viridibus.

Sed & harum pulsus minores sunt quartanarum pulsibus, quàm quartanarum pulsus sint tertianarum. Rursus, quotidianarum pulsus tanto sunt tertianarum pulsus rariores quanto harum sunt quartanarum pulsus. At in vtrisque eadem est tarditas.

EX consideratione causarum quæ has tres febres pariunt, tertianam scilicet, quartanam, & quotidianam, facilè reddi potest ratio diuersorum horum pulsuum: nam bilis flaua putrescens pulsus edit, maiores, velociores, & crebriores quā sint pulsus qui sequuntur putredinem pituitæ, & humoris melancholici; quotidianæ vero pulsus rariores sunt pulsibus tertianarum, quoniam minor est necessitas refrigerationis. Rursus, pulsus quartanarum rariores sunt pulsibus quotidianæ, quia humor melancholicus frigidus, siccus, & terrenus, minorem excitat calorem cum putrescit, quàm faciat pituita. Quod vero dicit, parem esse tarditatem in quartana & quotidiana, non probat, nec facilè reddi ratio huius potest, quia nec experientia docere potest hanc æqualitatem: nam quod alij dicunt ideo fieri pulsus tardos in quotidiana, quia virtus est debilis, recipiendum non est, etenim, in primis accessionibus nulla adest causa tantæ imbecillitatis, quæ nequeat edere pulsus veloces.

Verum hæc febris minorem adfert sitim: hanc itaque quartana tantum excedit quantum quartanam tertiana, atque in tertianis quidem lingua totumque corpus aridissimum est, in his vero humidissimum, vomitionesque pituitosæ, & quicquid per ventrem excernitur frigidius, humidius, crudius & pituitosius est; & in hisce febribus vniuersum corpus crudis humoribus scatet: siquidem hæ ætatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus accidunt: nunquam enim adolescentem biliosum ac natura siccum hac febre correptum vidimus: pueri vero præsertim natu minores, & ex grandioribus qui pituitosi magis ac corporis habitudine crassa sunt, vitamque agunt otiosam, gulæ indulgentes, & ebrietati dediti, crebro balneis, maximeque à cibo vtentes, quotidianis facilè corripiuntur: sed & locus humidior, & tempus hybernum, aerisq; constitutio humidior, hanc maximè febrem inuehunt, quæ si tunc etiam grassetur, præter antedicta, maximam adferet cognitionem. Verum harū febrium declinationes vti tertianarum & quartanarum, sudoribus non finiuntur, vnde neq; ad manifestam febris remissionem, paucis quibusdam exceptis, perueniunt.

HAec omnia per se satis patent inditia, & illorum causæ; nam ex pituita putrescente febresque accēdente hæc omnia symptomata proueniunt. Quod verò scribit adolescentes biliosos & siccos non solere his febribus corripi, ita intelligendum est, si conuenientem victus rationem seruauerint, alioqui ex crapula, otio, & alijs causis
B enumeratis, pituitam cumulare possunt, & illius putredine quotidianam febrem accendere. Sudores quoque in illis nō fiunt, quoniam qui pituitosi sunt, cute sunt densa & frigidiore, & quoniam pituita quæ quotidianas committit, non est aquosa, sed crassa, & viscida, quæ difficile fit materia sudoris; & quoniam non fit sudor & debilis euaporatio, propterea non solent huiusmodi febres venire ad perfectam remissionem, nisi sint nothæ ex permistione bilis, tunc enim sudores fiunt, & dilucida interualla.

Vrina autem procedente febre totius morbi tempora docent, initio verò eius speciem ostendunt in quotidianis enim aut albæ, vel tenues,
C *vel crassæ & turbulentæ, aut rubræ appareant; in tertianis rufæ, vel subrufæ; in quartanis verò variæ sed crudæ omnes; Atque hæ quidem sunt febrium intermittentium notæ.*

DE Vrinis mallebam tacere quam pauca dicere: est enim tractatio & longa, & difficilis, adeò, ut explicari pro dignitate non posit a nobis hoc anno, in quo illa, quæ sunt propria tractationi de febribus ex nostro officio docere instituimus. Verùm quoniam video vos hanc materiam à me expetere, vt vobis satisfaciam, aggrediar quidem illam, non ut expectetis integram tractatio
D nem, sed ut principia habeatis & veluti fontes ad quos possitis vestro labore particularia omnia redigere. Constat ergò (vt breuiter dicam) tractatio de vrinis aliquot partibus: nam in primis quid vrina sit scire oportet; Deinde, quæ, quotve sint illius differentiæ; Tertio loco, quæ causæ; Quarto, quid possit ipsa urina, & singulæ illius differentiæ ostendere de corpore, illiusq; affectibus; postremo, quod obseruare oporteat Medicum vt rectè iudicet de vrinis. Quam quidem tractationem utilissimam esse omnes agnoscunt; qui vident sæpè ex sola vrina Medicos internos affectus multos, quos nec pulsus, nec alia indicia declarare possunt, patefacere, & nunc mortem, nunc salutem ex illius consideratione prædicere. Quo magis mirari licet, Galenum non fuis
E se complexum hanc tractationem certa aliqua methodo: omnia enim apud illum sunt de hac re sparsa, nulla principia posita, nihil denique vel ineptum aut absolutum apud illum reperire licet; quod quidem Actuarius facere tentauit, ac in Methodo quidem non errauit, verum fabulosa multa tradidit, & oratorum more extollere suum opus studuit, de quibus suo loco. Itaque definiunt nonnulli vrinam esse sanguinis excrementum in caua vena, per renes & vrinarios meatus in vesicam delatum: In quo mea sententia errant: non enim excrementum

tum est, quod fiat in sanguinis generatione, sed quod fit in concoctione, quæ in ventriculo peragitur; id quod, tum ratione, tum authoritate Galeni probo: Est enim hoc principium, in omni coctione, quæ in corpore fit, duo resultare excrementa, unum crassius, alterum tenuius, & merito quidem: nam cum in consistentia rerum, reperiantur solum tria, unum quod mediocre est, aliud tenue, aliud crassum, quod mediocre est, assimilatur naturæ, quæ ut ex contrarijs ad mediocritatem peruenit, sic mediocri solum potest ali & conseruari; quare necessariò duo & non plura relinquuntur ex omni coctione excrementa, crassius unum, alterum tenuius; Id in coctione apparet, quæ in singulis partibus fit in habitu corporis, in qua sordes fiunt quæ camisias tingunt, vt est crassum excrementum.

Alterum est vapor, qui per insensibilem vacuationem transpirat ob tenuitatem, cuius odore permoti canes, dominos suos agnoscunt, & inimicos odio prosequuntur, & feras venantur, & tandem inueniunt, & capiunt. Eodem pacto in coctione quæ obitur in hepate, resultat humor melancholicus, crassum excrementum, & bilis flaua, tenue: In ea uero quæ peragitur in uentriculo, crassum apparet excrementum, stercus scilicet, quod ad intestina descendit. Quod si vrinam dicamus sanguinis & coctionis in qua sanguis gignitur, tria essent istius coctionis excrementa, & vnicum eius quæ in uentriculo fit coctionis. Quare vrina est tenue excrementum: quod resultat ex coctione uentriculi: docet id, color illius suaptè natura albus, qualis est color uentriculi. deinde materia illius ex qua gignitur, nempè potus, qui sola mutatione coloris in colorem uentriculi fit. Testatur idem Galenus libro 4. cap. 5. de usu partiũ, vbi scribit ferè circa initium libri, duo resultare excrementa ex coctione hepatis, humorem melancholicum, & bilem, aquam vero & aquosum humorem, vt excrementum quod nutrimenti uehiculum uocari scribit ab Hippocr. & ipse lib. 5. eiusdẽ urinam uocat, hoc inquam excrementum tenue & aquosum, dicit factum esse ut ex uentriculo in uenas, & ab illis ad hepar ex cibis factus facilè transire possit. Itaque si ex ventriculo dicit illud ferri per uenas & hepar, constat non in hepate aut uenis gigni, sed genitum fuisse in ventriculo ex potu: nam ex qua materia in hepate gigneretur, & quomodo hepar rubrum posset in aquam, & album colorem mutare? Est prætereà potus materia tenuis, quæ nulla alia expectata elaboratione, statim potest in uentriculo eam mutationem quæ uertitur in aquosum humorem capere. Est ergo illud tenendum, gigni vrinam in uentriculo, non tamen nomẽ vrinæ capere, donec per vreteres, idest vrinarios meatus, & à renibus separetur à sanguine, perfecta coctione hepatis: nam excrementa nomen non habent excrementi interim dum sunt confusa cum alijs humoribus; sic bilem vtranque quæ cum sanguine est in uenis humores vocamus: excrementa vero quod ex illis separatum est à massa sanguinis. Quia ergo non separatur hoc excrementum statim post coctionem ventriculi, sed post coctionẽ quæ fit in hepate, ideo putarunt alij in coctione hepatis gigni, quod uerum non est: nam (vt diximus) in ventriculo gignitur, & post coctionem perfectam in hepate, separatur, & quod prius aqua, aquosumque excrementum dicebatur, vrinæ nomen accipit, eadem re seruata, & nomine mutato; in quo apparet error Actuarij, qui capite 4. & 5. primi libri, scribit quatuor fieri coctiones, Primam in ventriculo, cuius excrementa sunt quæ per ventrem descendũt, & quæ per os emittuntur; Secundam in vena porta & caua hepatis, cuius excrementa sunt humores al-

A terius speciei, idest, bilis flaua & atra; Tertiam dicit fieri in gibba hepatis, & venis alijs, cuius excrementum dicit esse vrinam, & quæ in vrina subsident, etsi primo de causis vrinarum dicat illam esse secundæ concoctionis excrementum, tertię vero, illa quæ in vrina continentur, & sudores, & sensibilem transpirationem; Quartam dicit perfici in singulis partibus, cuius excrementa sunt que per insensibilem trãspirationem expirant, & quę cuti adhærent crassiora excrementa. Errat enim ille quod quattuor coctiones ponat: tot n. sunt ponendæ, quod reperiuntur parere duo genera excrementorum; Quare, nec in ore (vt Auicenna putauit) fit aliqua concoctio; nec ostendere potest duplex excrementum ex coctione ventriculi si vrina vnum non sit ex illis; nec in hepate fit nisi

B vna, nam duo duntaxat excrementa ex ea eliciuntur; nec illa quæ in venis fit, separanda est ab ea quę fit in ipso viscere. Adde, quod Galenus nunquam posuit nisi tres, quas antea recensuimus. Quod si placet iam definitionem urinæ colligere, dicemus eam esse aquosum excrementum, quod in coctione quæ fit in ventriculo gignitur ex potu, & perfecta coctione hepatis separatur à sanguine à renibus, in vesicamque recipitur: nam per sudorem vacuatur etiam aquosus hic humor, qui, propterea non dicitur vrina, quia nec à renibus trahitur, nec in vesicam recipitur. Educitur pari ratione aliquando per intestina, vt in alui fluxu, & vna cum sanguine uena secta educitur, uocaturque humor aquosus, sed non urina. Vacuantur per renes, & in uesicam recipiuntur lapilli,

C arenulæ, sanguinis grumi, pili, & multa alia, quæ urina non dicũtur, quia non sunt de natura aquosi humoris, sed in urina dicuntur contineri quando cum illa exeunt.

Differentiæ vrinarum.

VRinæ differentias sumemus primas, & præcipuas ab his quæ in illa apparent, alias uero à causis & effectibus suis. Apparent, quidem in urina, substantia siue consistentia, qualitates, quantitas, & contenta: in substantia sumuntur hæ drię; quædam. n. crassa, alia tenuis, alia mediocris. Porrò tenuis urinæ tres perhibentur esse drię; quæ

D dã. n. tenuis mingitur, & postea talis manet; alia vero tenuis quidem mingitur, sed postea conturbatur, idque uel statim, aut longiore interposito tempore; sic crassæ, quędam crassa mingitur & paulo postea extenuatur; alia uero talis manet, qualis mingitur, crassa. Has quidem differentias tribuunt Actuarius, & Galenus, crassis urinis: verum confusis potius tribuẽdæ sunt & perspicuis: Aliud enim est confusio & turbulentia in vrinis, aliud crassities: nam tenuissimæ etiam vrinæ tandem corrumpuntur & turbulentæ crassęque euadunt; sed reuera, crassities nõ est urinę reputanda, quod ex corruptione & externis causis illam acquirit. Cęterùm, qualitates quędam ad tactum siue ad primas qualitates; alię ad secundas, vt ad visum, aliæ ad odoratum, aliæ ad gustum pertinent, à

E quibus vrinarum differentiæ sumi possunt: in qualitatibus primis aliæ & calidæ, & acres sentiuntur cũ minguntur, aliæ non item; in visili autem consideramus perspicuitatem, & illi contrariam opacitatem, cuius turbulentia species quædam est: quædam enim perspicuæ, aliæ vero opacæ, aliæ etiam turbulentæ conspiciuntur, potestq; tenuis esse urina & tamen opaca, sic crassa; & tamen perspicua. Quapropter, rectè claritatem & turbulentiam Auicenna distinxit à substantia, in qua consideremus crassitiem & tenuitatem, datque exemplum: nam, inquit, albumen

bumen oui,& gluten piscium, & uitrum liquatum, crassa sunt, & tamen clara & perspicua; aqua vero turbida tenuior quidem albumine oui est,& aliis supradictis, & tamen turbulenta est, & opaca. Aliud ergo est tenue à claro & perspicuo, aliud opacum, confusum turbulentum à crasso,ut non minimo errore (vt diximus antea) Actuarius capite nono de differentijs animarum hęc confundat.

A

Pertinet ad visiles qualitates (ut diximus)colores, per quos differunt quoque vrinę: alia enim est alba, alia pallida, alia rufa, alia flaua, alia rubra, alia nigra; Vt enim sunt pręcipui, & simplices colores; alij uero ex horum mixtione fiunt. Verùm inter albas, alia crystallina, alia niuea, alia aquea, quod colorem cristalli, niuis, & aquę repręsentent, dicuntur: & hę sunt intensę albedinis; aliæ remissioris,vt lactea,glauca, charopa, lactea dicitur, quæ refert colorem lactis; glauca verò, quæ refert colorem cornu albi; charopa,similis est subalbidis pilis camæli, pallida est, quæ pallidum colorem repræsentat, quæ citrina alio nomine dicitur, quod colorem, qui in cortice citri mali est repræsentet; media est inter pallidam & albam,subpallida,quæ ab Auicenna rectè palearis vocatur,quod paleæ tritici colorem referat; post pallidam, rufam ponit Actuarius, & Auicenna flauam; Rufam autem auri puri colorem imitari dicunt, vocant Græci πυῤῥὸν, idest, igneum, quod ignitos carbones fortè repręsentet, aut potius ignis flammam: media est inter pallidam & rufam subrufa quam in homine sano & temperato reperiri dicunt; flaua, quam ξανθὸν uocant, crocea à nostris dicitur quod repręsentet colorem croci cum flores eius fuerint in aqua dissoluti, media est inter flauam, & rufam subflaua,qualis est color, qui in floribus cartami apparet; Rubea vrina est,quam ἐρυθρὸν appellant Græci: cuius multæ sunt species: nam quędam est rubea ad albedinem declinans, qualis apparet in cerasis malè maturis, & in quibusdam maturis;alia rosea, vt in rosis apparet,alia rubea, purpurea, seu rubea viuax, vt in purpura apparet, alia rubea obscura. Has ponit differentias Auicenna, quibus respondent hæc nomina, cum dicimus urinã vineam,palleam,uenetam; Est enim uinea, quę nigri rubei uini quod habet colorem iecoris ostendit; pallea uero, quę est similis pallo facto ex uua nigra, aut cerasis nigris; ueneta est, quę ex puro albo,& nigro ęqualiter mixtis resultat: mihi uidetur esse color quem tanetum uocamus; nigra est urina, quę habet colorem carbonis extincti. Inter rubram & nigram uiridis, oleacea, & liuida reperiuntur; Viridis quę colorem brassicę aut graminis, aut smaragdi monstrat; liuida, quę plumbi colorem refert; oleacea uero,quę olei colorem imitatur. Videte Galenum 73. 3. Epidemion, Comment.3. ubi de oleosa urina disputat,ubi docet, quosdam intellexisse oleosam,pinguem ut oleum; alios uero eam quę colore, & consistentia sit similis oleo: quam opinionem ipse sequitur; adeo, ut oleosa vrina non solum à colore, sed etiam à substantia dicatur, sicut etiam aquea, quę talis dicitur, quod in colore, & consistentia similis sit aquę. Ceterùm, à qualitatibus quę odore percipiuntur sumuntur etiam vtiles differentię: quędã enim benè, ut urina potest olere,alia malè,& inter has diuersarum rerum malèolentium, quędam plus, uel minus odorem repręsentant.

B

C

D

Quod si Medicus non esset uir egregius,& planè nobilis (vt debet esse qui hoc nomine dignus est) posset ex vario sapore qui in urinis est differentias colligere; sed eas reijciamus, ne artem nobilissimam, fordidissimam reddamus.

E

A quantitate uero sumimus differentias: uel enim non redditur urina, & penitus supprimitur; aut certè minus quàm oporteat; aut mediocris est illius quãtitas; aut multa, adeo, ut mediocritatem, & potius debitam quantitatem excedat.

Ceterùm, à contentis differentię sumuntur: non enim eadem continentur semper in omnibus urinis: in uniuersum tamen, continentur quędam quę supernatant, alia uero innatant, alia subsident, supernatant quidem pinguedo, bullę, spuma; innatãt uero nubecula, æneorema, filamenta, pili, & si quid aliud simile est, quod fundum vasis non petit; subsidet hypostasis, sabulum, lapis, pus, grumus, arenulę, & cetera quę fundum petunt. Quod uero non uocaueri m omnia quę in suprema parte innatant, nubeculas, & in medio ęneoremata, & quę in fundo cõtinentur hypostasim, vt nonnulli, & ferè omnes Scriptores faciunt, in causa est, quod nubeculę, ęneoremata, sedimenta, humores sint pituitosi, reliqua uero prædicta, vel humores non sint, aut alterius generis quam pituita. Quod vero humores pituitosi sint nubecula, æneorema, & sedimentum, ex hoc constat, quod continuitatem suam seruent, & viscosa sint, deinde, quod in album colorem mutentur, qualis pituita est; postremò, quod in morbis biliosissimis, aut in sanis qui sobriè viuunt, aut illa non gignantur, aut certè vix sensibilia, deficiente nimirum idonea materia, pituita scilicet: miror'q; nec Galenum, nec Actuarium definire illorum essentiam & substantiam. Intelligere autem oportet, hypostasim esse humorem pituitosum qui in fundo continetur, non quod necessariò fundum tangere debeat, sed quod ad fundũ repat. Diuiso enim vase in tres partes æquales, quod supremam obtinet, nubeculam; quod mediam, occupat, ęneorema; quod infimam possidet, sedimentum vocamus. Capiunt uero hæc contenta differentias & à qualitatibus, & quantitate, & substantia: Est enim sedimentum nunc crassum, nunc tenue, nunc mediocre, nunc album, nunc nigrum, nunc alterius coloris; nunc asperum, nunc lene, nunc æquale, nunc inæquale; nunc figuram habet pyramidalem, nunc alterius rei; & nunc exiguum est, nũc multum, nunc purum, nunc cum alia re mixtum. Ac in nubeculis & sublimamentis similes differentiæ reperiuntur.

Sumuntur à causis aliæ vrinarum differentię; quędam enim à bile, aliæ ab humore melancholico, aliæ ab alia materia mutantur; quædam à somno, aliæ à vigilia; quædam à morbis, aliæ à sanitate diuersaque temperie; & denique, à diuersis causis efficientibus differentias capere licet.

Ab effectibus differentiæ hæ sumuntur, cum dicimus, quasdam salutem, alias mortem prænuntiare; nonnullas ventriculum affectum, alias caput, alias venas & hepar læsa ostendere. Atque hæc satis de differentiis vrinarum quantum postulat institutum nostrum, dicta sint.

De causis vrinarum.

VRinarum causas distinguere oportet, quoniam non omnia quæ in illis considerantur, & insunt, ab eadem causa proueniunt. Itaque primum quid possit esse causa vt vrina fiat, vt materia, vt efficiens, & locus, tradendum. Deinde, quid sit causa substantiæ, siue consistentiæ ipsius. Tertio qualitatum. Quarto, quantitatis. Postremò, contentorum, & omnium quæ in prædictis notanda esse admonuimus.

Vrinæ materia est, quicquid in aquosam humorem verti potest, potissimum quidem potus, sed is

non solus, quandoquidem ex iusculis aquosis, & fructibus similibus vrina plurima etiam gignitur; nec non ex vniuersa massa fusa, attenuata & liquata, exprimitur eliciturque aquosus humor, & vrina; quo pacto diuretica medicamenta prouocare vrinam dicuntur, quòd scilicet materiam ex humoribus vniuersis moliantur, & ad renes vesicamq; conuertant. Causa vero efficiens huius aquosi humoris (ut diximus) est concoctrix facultas ipsius ventriculi, quæ in aquosum humorem & album, qualis est color uentriculi, mutat; vt & reliqua quæ quidem alterat & concoquit.

Locus autem in quo gignitur, ventriculus est; à quo vero separatur aquosus hic humor, est vena caua; locus uero in quo recipitur, vesica est; instrumenta per quæ separatio fit, sunt renes; finis, naturæ conseruatio; separatur enim serosus hic humor ab vniuersa humorum massa, ut probè nutriri possit vniuersum corpus.

De causis consistentiæ vrinæ.

CONsistentiæ vrinarum causas generatim nō tradunt authores nostri, aut certè ita docēt, vt intelligere non liceat quæ sit immediata causa tenuitatis, crassitudinis, mediocritatisque illarum; dicunt enim tenuem indicare vel priuationem coctionis, aut obstructionem in uenis, aut debilitatem hepatis, aut meatuum qui ad vrinam sunt destinati; & ob debilitatem non attrahunt nisi quod tenue est; aut si attrahunt, non tamen eijciunt nisi quod tenue est; aut multam aquæ potionem, aut vehementem frigiditatem cum siccitate, causam esse dicunt. Hæc tradit Auicenna. Verùm licet adhuc dubitare, quomodo priuatio coctionis, aut obstructio, aut aliæ prædictæ causę, consistentiam mutēt, an.s. per se id faciant, an uero per accidens, alioque interueniente. Ego vero arbitror, vrinas semper ex sua natura tenues esse, fieri autem crassas aliorum humorum mixtione: nam aquosus humor, sicut & aqua, per solam coctionem inspissari, crassescereque nequit, quoniam terrenam substantiam uel nō habet, aut certè exiguā. Quod uero crudo adhuc morbo, aut cibo, tenues mingantur, cruditas, per se non est causa, sed quoniam expurgationes separationesque humorū & excrementorum non fiunt nisi peractis coctionibus, ideo fit ut cruditas dicatur esse causa tenuitatis, concoctio verò crassitudinis. Eodem pacto obstructiones meatuum vrinariorum, tenuitatis sunt causæ, quod prohibeant ferri cum vrina quod crassitudinis illarum est causa. Debilitas vero hepatis, causa est tenuitatis, quia concoquere non potest humores, præsertim si à frigiditate labefactetur cōcoctio. Eadem ratione cibi, potionisque immoderata copia, tenues reddit vrinas, quod, scilicet, naturam grauet & coctionem perfici impediat; quomodo frigidos affectus ventriculi ex vrina etiam prædicimus, quoniam vbi frigiditas in uentriculo est, concoctio quæ illic elaboratur, nequaquā perfici potest, ea vero frustrata, nequit probè fieri quæ in hepate exercetur. Itaque constat crassas fieri vrinas ex humorum permixtione, tenues vero emitti, quando nihil cum aquoso illo excremento crassioris humoris permiscetur. Quis vero humor misceri possit, qui crassitudinem faciat, nunc uidendum. Potest quilibet ex quattuor humorib. ex quibus corpus constat, sanguis, bilis vtraque, pituita, necnon aliquando pus, in his videlicet in quibus hulcus est in aliquibus partibus ad vrinam reddendam destinatis. Ac ex colore & odore, quisnam sit, facilè dignoscitur: nam qua-

A tuor humores proprij colores distinguunt; pus vero à pituita odor separat & consistentia, & alia de quibus ut hoc loco agamus, non est nostri instituti. Non mirum igitur si morbi initio tenues mingantur vrinæ: nam eo tempore cruda omnia sunt, nec aliquid expellitur à natura; aut si crassæ tunc apparent, vel indicant magnam tunc subesse humorum copiam, quam natura nec retinere aut elaborare potest, aut humorem declarant qui facilè aliqua ex parte vinci & secerni potest, quomodo in tertianis crassæ rubræque vrinæ primis diebus apparent, ex bile crassitudinem adeptæ, & in pituosis morbis vbi magna est pituitæ copia crassissimæ pituitosæque reddūtur vrinę, vbi vero hæc duo absunt, primo tenues; postea augescente morbo, aliquam crassitiem acquirunt, &
B eam maiorem iam in uigore, maximam autem in declinatione, quantò enim magis procedit concoctio, tanto magis excernuntur humores qui cum urina admisceri debent; iam uero, ruente morbo ad finem declinationis, & properante ad salutem, tenues fieri incipiunt, quoniam iam deficit humor qui cum urina miscebatur, crassitudinisque erat causa. Eodem pacto, cum cibus adhuc est crudus in uentriculo & hepate, tenues exeunt urinę, crassiores uero cum perfecta est concoctio: quod si quis iam instante tempore edendi, rursus mingat, vacuata plane bile, conspiciet vrinam attenuatam esse; Igitur urinæ, quæ semper tenues manēt in morbis, causam habent perpetuam cruditatem, uel ratione imbecillitatis naturę; uel ob ineptudinem materiæ quæ coctionem
C non admittit, qua frustrata, nihil secerni potest excrementi quod cum vrina mixtum crassitudinem faciat. Quę uero perpetuo crassę minguntur, ab eadem causa proueniunt, nempè à cruditate, ubi enim est maxima humorum copia, quę naturam uincit, sine coctione expulsiones fiunt, atque ita crassę redduntur urinæ per uniuersum morbi cursum, & mors tandem sequitur tum in hoc, tum in præcedente casu: nam perpetuo uirtus debilitatur à morbosis causis, donec penitus succumbat; quo fit, ut signa cruditatis non solum longitudinem morbi, sed etiam mortem significent; si diu durent, & morbus eius generis sit qui perimere possit. Quæ uero tenues minguntur ab initio, postea crassescūt, & rursus attenuātur, causa est, quod ab initio oīa sint cruda, & nihil excre-
D menti excernatur à quo possit crassitudo fieri, procedente aūt coctione, aliquid excernitur quod crassitudinis est causa, absoluta aūt tandē coctione & expulsione excrementorū, atq; ita deficiente excremento, quod miscetur, tenues incipiunt esse vrinę vnde uidemus in quartanis in principio tenuissimas emitti vrinas, in augmento & statu paulo crassiores. Iam vero declinante morbo, nigerrimas & crassissimas mingi, quo tempore expurgatur melācholicus humor cum vrina, quo quidem vacuato, & properante homine ad salutem, tenuiores & mediocres iam, ut sanitas postulat excernuntur. Quæ vero crassę primum minguntur, postea extenuantur, & rursus crassę fiunt, & postea tenues, causam habent, quod scilicet ab initio natura non posset uincere uniuersam materiam,
E vnde excretiones humorum fiebāt ante coctionem; uacuata autem portione illius materiæ, aggreditur postea ipsam coctionem, & antequam concoxerit aliquid, tenues emittuntur urinæ, postea uero ut procedit concoctio, ita crassescunt urinæ, & postea tandem tenues redeunt, finita scilicet expurgatione.

Porro contingit urinas ab initio crassas mingi, ut in biliosis & sanguineis febribus apparet, & crassas perseuerare usque ad crisim, uel declinationem morbi, quod fit, non quod natura uincatur à multitudine, nec possit concoquere, sed quod bilis facilè conco-

quatur,

quatur, & ab initio possit ex illa aliquid, uel etiam plurimum misceri, quod vrinas crassas reddat, quæ crassities perseuerat procedēte coctione, donec plus excernatur à corpore, quàm resultet ex coctione, quo tempore tenues fiunt. Contingit quoque in prædictis morbis crassas & rubras primis diebus emitti urinas, deinde in augmento extenuari, quod tunc fit, non solum quòd bilis facilè coquatur, & ex coctione separetur, sed etiam, quod plurimum sine coctione excernatur, quo absumpto, & eo manente duntaxat cum urina quod ex coctione resultat, non mirum si tenuiores in augmento & statu quàm in principio mingantur vrinæ. Hæc sufficiant de causis tenuitatis & crassitudinis vrinæ.

De causis qualitatum quæ sunt in vrinis; & primum de colore.

OMnes qualitates, quę in vrinis reperiuntur, proueniunt vel ab alteratione, aut ab humorum permixtione, aut absentia; id quod, tum in colore, odore, tum sapore, & alijs deniq; qualitatibus ex tractatione patebit. An uero colores in vrinis ab his duabus causis fiant, videndum est. Putant enim nonnulli, à sola præsentia & absentia humorum eos fieri, à quibus ego dissentio: nam hypostasis, quæ fit ex rubea, alba non alia ratione fieri potest, nisi assimilante coctrice facultate, quæ sicut in abscessibus sanguinem in pus vertit, sic colorem album inducit facultas concoctrix quæ insita est venis, in his quæ continentur in vrina. Idem docet vrina ipsa, quæ vigente morbo ex rubra fit pallida, & subflaua; id quod, non potest prouenire ex mixtione alicuius humoris, sed quod colorem remittat concoctio. Igitur, quod remittatur muteturq; color qui prius erat in urina, non ex mutatione humoris semper, sed etiam ex alteratione, certum esse puto. An uero color qui primò in vrina apparet, possit à coctione fieri absque humore, vidēdum est. Quod si Actuario & Galeno primo de Crisibus credendū est, quæstio iam dissoluta est: nam venetas, liuidas & nigras vrinas fieri scribit, vel ob mixtionem nigri humoris, vel ob caliditatem, vel ob frigiditatem. Galenus vero liuidas à sola frigiditate, nigritiem à caliditate vel frigiditate; quod certè mihi suspectum est: nam si ob calorem fiunt tales vrinæ, cur in ardentissimis febribus ob calorē tales perpetuò non fiūt? quod si ob frigiditatem putamus eos quoque fieri colores, cur qui morti sunt propinqui, & propemodū extincti, tales non reddunt vrinas? nec valet similitudo Galeni, quòd externæ partes à frigore nigrescunt; sic & vrinæ à frigore fiunt: nam prius extinguitur homo, quàm internæ partes tantum frigus sentiant. Sed me vrgent prędicta argumenta, nè facilè admittam illorum opinionem, quòd perspicuę fiant aut opacę à sola alteratione, postea ostēdemus. Verùm colores omnes qui primò in vrinis fiunt, meo iudicio, fiunt omnes ob mixtionem humoris alicuius, id quod inductione probare licebit. Quare ridendi sunt Medici, qui cum rubram vident urinā, putant aliquando id fieri quòd diu fuerit in vesica retenta: nam huiusmodi retentiones deberent idē facere in omnibus, quod non apparet in sanis, nec in ægris fieri, si cum vrina non miscentur humores. Quibus quidem positis principiis, reddamus iā causas singulorum colorum superius enumeratorum; Illud tamen inprimis notandum est, alios authores tradere colores fieri ex permixtione humorum variato colore ob quantitatem maiorem aut minorem humoris qui permiscetur, non facta mentione qualitatis eorundem humorum: nam flauas, subflauas, pallidas, subpallidas, rufas, subrufas, dicunt illi fieri eò quòd plus vel minus bilis vna recipiet, quàm alia. Ego vero aliter puto fieri, non solum scilicet ob quantitatem, sed etiam ob ipsas species humorum diuerso colore præditas, diuersos fieri colores. Quod si ponitur principium, euanescunt multæ dubitationes quæ alioqui maximè vrgent: quomodo enim rufa, aut rubra, aut viridis, potest fieri à bile pallida mixta plus vel minus cum vrina? nam quod pallidum est nunquam potest inducere nisi pallorem, & quod flauum est, non nisi flauitiem. Igitur, diuersitatem colorum in vrinis, ad qualitatem & quantitatem humorum qui miscentur tanquam ad immediatam causam redigere oportet; postulatque docendi ratio, vt hanc causam quæramus, & ponamus cuius ratione omnes aliæ causæ dicuntur vrinarum colorem variare in quibus cum occupantur authores, lectorem confundunt: nam urinæ colorem dicunt mutari ab ætate, morbis, sexu, motu, quiete, dolore, inedia, crapula, somno, uigilia, coctione, cruditate, animi curis, & infinitis alijs, quæ non per se id faciant, sed quòd humorum qui miscentur cum urina qualitatem & quantitatem mutent.

De causis vrinæ albæ.

VRina alba cum nihil aliud in se contineat quàm aquosum humorem, non potest alia ratione fieri nisi quod non miscetur alius humor qui alium habeat colorem: miscetur igitur vel albus humor, vt pituita, qui nihil immutat colorem proprium serosi humoris, aut non miscetur alius qui alium colorem habeat; Solet autem misceri in his qui rectè habent, & ut plurimum in alijs, bilis aliqua ex his quæ flauæ & pallidæ, & simpliciter biles dicuntur; non miscetur autem talis bilis, vel quòd non gignatur, vt in morbis frigidis & pituitosis, & intemperaturis quæ infra mediocritatem consistunt; vnde dicitur talis vrina fieri & ostendere cruditatem, quoniam scilicet vbi crudus & frigidus est morbus, non gignitur bilis quæ cum vrina misceri possit; aut quod crudo existente morbo, si aliquid gignitur, non separetur, nimirum, cum separatio excrementorum non fiat nisi iam facta aliqua coctione. Porrò non miscetur alia ratione bilis cum vrina, eo quod ad alia loca feratur, quo pacto vrinæ adueniente delirio in febribus albæ redduntur, propterea scilicet, quòd ad caput feratur, desinitque misceri cum vrina bilis ipsa. Tertio modo non miscetur, eo quod via illi sit occlusa per quam vrina fertur, quo modo, cum incipit calculus vrgere in renibus, vrinæ tenues & aquosæ minguntur, quòd scilicet adeo sint renes & meatus vrinarij occlusi, vt vix aquoso & tenui humori viam præbeant. Fit ergo urina alba eo modo quo diximus. At cum multæ sint species albi coloris, scilicet glaucus, charopus, lacteus, miror alios scriptores non reddere causam istorum colorum; fit autem lacteus color (meo iudicio) à pituita aquosa variè commixta cum ipsa vrina; aliæ vero species ex minima portione pallidæ bilis cōmixtæ cum vrina: nam si quid pallidi aut flaui misceas cū multa aqua, glaucum & charopum efficiet colorem.

De causis pallidæ & subpallidæ vrinæ.

PAllidam urinam à pauca bile fieri testantur omnes; at nihil prohibet à nulla fieri, si modo pallida fuerit, adeò, vt ex pauca flaua bile, aut

aut ex mediocri etiam copia pallidæ, reddatur urina pallida. Subpallida vero illorum opinione fit ex pauca bile admixta; intelligendum autem est, paucam pallidam aut minimam flauam vel rufam utroque enim modo contingit subpallidam.

De causis subflauæ & flauæ vrinæ, subrufæ, rufæ.

SVbrufam, & subflauam, pro eadem sumit Galenus primo de Crisibus, cum dicit utranque esse sanorum vrinam. Dicit autem eas fieri ex parte sanguinis subtiliore ac serosa, vel bile rufa mixta sero. Verùm à sanguine tingi huiusmodi vrinas non puto, ut etiam Actuarius scribit capite sexto primi de causis vrinarum: Fiet igitur uel à bile rufa in pauca quantitate mixta, aut à subrufa in mediocri quantitate: vt enim rufa sic subrufa bilis gignitur in nobis: flaua autem à bile flaua reddetur. Quare non rectè Auicenna subflauam à multa flaua fieri dicit. Quod si rufus color ad albedinem magis uergit, quã flauus, fiet talis color uel à rufa bile, uel à minore copia flauæ. Quare errant qui uel à flaua duntaxat, uel à rufa bile, talem colorem in urina prouenire putãt: hoc enim debet esse principium, urinas capere colorem uel à simili humore, uel ab eo qui intensiorem habet in minore quantitate admixto.

De rubea & subrubea vrina.

RVbeam urinam scribit Auicenna dominiũ sanguinis ostendere, tanquam à sanguine admixto fiat. Galenus uero primo de Crisibus; scribit fieri talem colorem ex serosa sanguinis superfluitate, addita aliqua portiuncula bilis rufæ. Scribit in libris de morbis uulgaribus, ab ichore sanguinis eam rubram fieri: quod alij interpretantur tenuiorem sanguinis portionem, quandoquidem (ut aiunt) alius sanguis qui crassior est nequit misceri cũ urina. Aduersus quos illud facit, quod rupta uena aliqua, quę communitatem habeat cum renibus, plurimum sanguinis uel cum urina, uel solum excerni, tanquam urinarij meatus pateant etiam sanguini euacuando; Galeno uero respondet Actuarius, qui probat aduersus eos qui à sanguine tingi urinas & rubras fieri asserunt; cuius argumenta uidere potestis capite sexto de causis urinarum. Quod si ille intelligeret nunquam rubras fieri mixtione sanguinis erraret, quandoquidem effuso sanguine à uenis, & mixto cũ urina, necesse est rubras oĩno urinas fieri. De morbis ergò alijs intelligendum in quibus vrinæ rubræ fiunt absque vasis alicuius lęsione, in illis enim non possunt vrinę rubrę fieri, nec ob tenuis, nec ob crassi sanguinis mixtionem, cum natura nunquam adeo debilitata, aut irritata, sanguinem excernat per illas vias; fiunt ergo vrinæ in febribus, ob bilem rubeam quæ miscetur cum vrina, quæ quidem bilis, ex sanguinis adustione est procreata. Nec alienum est, ab ichore quodam sanguinis vrinas rubras fieri, qui ichor à multitudine ipsius sanguinis resudat, quando non euentilatur, sed coarctatur in venis, & interim feruet. Contingit quoque vrinas fieri rubescentes, qualis est aqua in qua lota est caro recens mactata, quales vrinæ apparent in hepatica dicta passione, quem colorem dicerem fieri ex sanie quadam sanguinis tenuis, quæ cum vrina miscetur, nec potuit penitus bilis fieri, nec sanguis. Subrubeus verò color, ex eadem causa sed diminuta nascitur; species verò rubei coloris, vt roseus, purpureus, venetus, fiunt à bile similis coloris, nam cùm à pallido in nigrum colorem mutatio fit, multi fiunt gradus medij coloris, qui causæ sunt colorum qui in vrina apparent.

De causis viridis, & liuidi coloris.

VIridem vrinam nunc à frigore, nunc à calore fieri dicunt. Ego vero ex bile viridi, & porracea dicta, non autem à solis qualitatibus: neque enim ostendere id illi possunt, alioqui vbi esset vehemens calor, aut frigus (vt aiũt) mortificans, semper essent tales vrinæ. Liuida verò fit à pauco humore nigro admixto.

De causis oleaceæ.

VRinam oleaceam putant fieri ex mixtione pinguedinis cum seroso humore, quod mihi verum non videtur: supernatat enim pinguedo, sed fit à nigro humore oleaceus is color, & substantia: talis enim est oleacea vrina; si quis enim atramentum plus, vel minus misceat cum aqua, videbit & liuidum, & oleaceum colorem fieri.

De causis nigri coloris.

NIger color quidam est cum splendore, alius vero sine splendore, vt antea ostendimus; fit ille à bile atra, quæ resplendet: hic vero ab humore melancholico; superius autem eos refellimus qui hunc etiam colorem à frigido, & calido fieri dicebant.

De causis perspicuitatis & opacitatis.

VRinę perspicuę, & diaphanę dicuntur, per quas facilè visus penetrat: opacæ autem cõtrarię sunt: & huius generis sunt subiugales, & quæ mictæ turbantur, corrumpunturq;. Reperitur huiusmodi opacitas etiam in tenuibus vrinis, & in crassis, quarum causa reddenda est. Scribit Galenus turbidas subiugales fieri propter ebullitionẽ quæ flatus multos attollit, à quibus turbulentia nascitur. At si propter ebullitionem talis fit vrina, cur in ardente febre, vbi maxima est ebullitio non semper fiunt vrinæ subiugales; Auicenna vero turbulentiam dicit fieri ob permixtionem partium habentium colores extraneos, vt fuscos, & aliis coloribus infectos. At hæc ratio nec communis omnibus est, nec aliquid notum ponit. Videtur autem mihi non vna esse ratio quare fiant subiugales, & corruptæ, & sine corruptione fuscæ vrinę: nam subiugales videntur fieri, vbi est multa materia pituitosa, quę à calore agitatur, & miscetur cum vrina: propterea illa multos flatus parit, qui miscent pituitam cum sero, & propterea vincere naturam ostendit vrina talis, quæ paulo post subsidet: alia vero longius diffare tempus victoriæ ostendit, si post longum tempus subsidet, aut si nunquam subsidet, declarant ancipitem victoriam, quoniam nec pręsentem, nec imminentem coctionem monstrant. Quę vero corrupta est, fit à frigido: nam expirante calore insito in vrina, qui omnia quę in vrina sunt diuidit, illa inter se confundun tur: frigidi enim est heterogenea condensare. Corrũpuntur autem vrinę citius crassæ, quàm tenues, & in aere frigido potius, quàm in calido: in calidissimo tamen

men non minus fortè quàm in frigido, cum hic euocandi natiuum calorem vim habeat, quo pacto, vrina crassescit. Ex quibus rationibus Actuario respondeti potest, qui tales urinas negat ab aere crassescere. Quæ uero tenues sunt, & tamen opacæ urinę, fiunt certè etiam eadem ratione, deficiente scilicet calore natiuo in humoribus, qui splendoris, & luciditatis causa est: quo fit, ut tales urinæ maximè appareant circa mortem in ægrotis. Quibus uero non placuerint hæ rationes, meliores quærant.

De odore & sapore.

CVm odor non possit fieri absque caliditate, sequetur eas quæ non habent eum odorem malum qua præditæ sunt urinæ secundum naturam, frigiditatem habere causam, aut potius priuationem humoris calidi & putrefacti: nam odor mihi non uidetur fieri etiam sine mixtione humoris; quod ostendunt urinæ tenues & aquosæ, quæ nullũ habent fœtidum odorem, etiam si febris uehementissima sit. Itaque pessimus odor à putrida materia, quæ miscetur cum urina, quæ uero non habet hunc odorem, à carentia talis materiæ hoc habet. Et quoniam putredinis uarij sunt gradus & formæ, ideo multiplices sunt odores mali, qui in urinis reperiuntur; sapores uero omnes ex mixtione humorum nascuntur.

De quantitate vrinæ.

QVantitatis urinæ superfluæ plus quam naturę ratio postulet una est immediata causa copiosior serosus humor, qui per renes & uesicam fertur. Duas autem oportet esse causas ut hoc fiat, unam, ut gignatur talis humor; aliam, ut ad renes ducatur: nam si non gignitur duci non potest, & copiosa fieri vrina quòd si gignitur, & in venis contineatur, aut per sudorem vacuetur, non fiet copiosa vrina; quare vtraque causa necessaria. Gignitur autem multa vrina tum à multa potione, tum à cibis aquosis. Præterea, à multo somno, aere pluuioso, otio multo, & omnibus denique quæ humectandi vim habent; fit & alia ratione multa, quod scilicet natura expurget se ab excrementis per renes, aut quod per medicamenta dicta diuretica ex tota massa eliciantur aquosi humores. Conuertitur verò ad renes, vel quòd ipsi renes plurimum attrahant, aut quòd natura eò conuertat suos motus, sicut in crisi fit, quæ per vrinam perficitur; Ex contrarijs causis fit pauca vrina: vel enim non gignitur, defectu causarum humidarum, aut genita absumitur, vt accidit in febribus, vel quòd ad renes & vesicam non feratur, id quod accidit, vel quod non attrahant renes male affecti, aut aliud membrum sit læsum quod susceptioni, attractioni, aut expulsioni sit destinatũ. Porro, supprimitur vrina à varijs causis de quibus hoc loco agendum non est, nimirum, quod non actionis, sed ipsius excremẽti causas reddere nostrum sit institutum.

De causis contentorum in vrinis, & primum de nubecula, æneoremate & hypostasi.

CVm multa sint quæ continentur in vrinis, miror Actuarium scribere contenta prouenire ex tertia coctione quæ in venis fit: non enim omnia quæ in vrina continentur à venis proue-

A niunt, sed quædam à renibus, vesica, & etiam partibus solidis quæ in habitu corporis continentur. Quare, cum non sit omnium eadem natura, nec idem locus in quo generantur, seorsum de singulis tractandum quæ communi natura continentur; Et primum de nubecula, æneoremate & hypostasi, agemus, quoniam communem habent materiam & naturam, solo accidente quodam diuersam: nam quod nubecula est dum morbus adhuc crudior est, fit postea ęneorema, & hoc post vlteriorem coctionem, sedimentum. Agemus ergo de his communi tractatione, & in primis docebimus ex qua materia illa fiant; deinde, quo loco in corpore gignatur. Scribit itaque Galenus, libro primo de Crisibus, quicquid alimenti in sanguinis generatione refugit naturæ coctionẽ,

B sedimentum esse in vrinis; quod absolutè intelligere non potest; nam ex bile aut humore melancholico nubecula, & bonum sedimentum nec æneorema fieri possunt: nam hæc sunt alba, viscida, cõtinua, quod non conuenit illis humoribus, miror Actuarium capite secundo libri primi de causis vrinarum dicere, contenta in vrinis esse excrementa tertię coctionis, nec tamen docere ex qua materia sit hoc excrementum.

Sunt qui dicunt contentum in vrina esse humorem crudum & crassum, qui in coctione hepatis nõ potuit concoqui, coctionem autem recipit postea in solidis partibus, & venis, qui & errant: Crudus enim vocatus humor, subsidet perpetuo ob suã crassitiem, nec nubecula aut æneorema ex eo fieri potest.

C Docent autem qualitates istorum, & nonnulla alia, nihil aliud esse huiusmodi contenta, quàm humorẽ pituitosum: dilatantur enim hæc per corpus vrinæ, quod sine viscitate fieri non potest: inter humores vero sola pituita viscida est: fiunt postea alba. Hunc autem colorem qui per coctionem fit, sola pituita recipit: sola enim alba est: Docent præterea morbi: qui enim biliosissimi sunt, vt qui maximè contrarij sint generationi pituitæ, nec nubeculam, nec ęneorema, nec sedimentum habent tanquam deficiat pituita ex qua illa gignuntur. Eodem pacto qui in inedia viuunt, quanto parcius edunt, aut cibos ingerunt biliosiores, tanto minus habent istorum contentorũ: quæ satis probant pituitam materiam esse horũ contentorum. Verùm si excrementa sunt quæ excernun

D tur post coctionem perfectam, à quanam coctione, & cuius generis? crassius ne vel tenuius erit excrementum hoc pituita? Galenus (vt antea diximus) in generatione sanguinis sedimentum fieri dicit, quando scilicet non potest concoqui id, quod sedimentũ postea fit: Actuarius in coctione quæ fit in venis dicit illud fieri excrementum, qui aberrat: nulla enim in venis distincta fit concoctio communis toti corpori, vt in ventriculo & hepate, sed præparatio quædã, ergo in hepate prima huius materię generatio; Sed non eo modo excrementum dicitur quo modo capimus excrementum relinqui, & separari absolutis coctionibus: nam pituita non est excrementum alicuius coctionis, sed excrementum fit alia ratione: cum enim concoctrix facultas imbecillior est, aut à mul-

E titudine cibi, & potionis grauatur, vel qualitatem cibi frigidiorem sortitur, nõ potest æqualiter quicquid in cibo est mutare, & assimulare, sed quod frigidius est relinquitur, excrementumque fit; id est, inutile ad nutritionem, quomodo pituita excrementum cerebri dicitur esse, quoniam enim cerebrum frigida pars est, si affluat paulo plus alimenti, aut illud sit frigidius, non potest ex vniuersa massa sanguinis æqualiter nutriri, sed relinquit multum ex eo quod pituitosum est, & illud postea reijcitur, non tanquam excrementum, quod ex naturali coctione prouenit, sed

ex

ex ea quæ male peragitur ex aliquo vitio. Eodem A pacto in hepate cum gignitur sanguis particeps quatuor humorum, gignitur quoque pituita ex frigidiore portione alimenti: quo fit, vt cum oneratur copia alimenti, vel frigidiore vtitur, aut hepar ipsum est frigidius, multum gignatur huiusmodi frigidi, & pituitosi humoris, qui postea per venas vna cum sanguine fertur: ac cum venæ nequeāt ęqualiter vincere vniuersam illam massam, relinquunt in sua nutritione quod pituitosum est, id quod postea vel expellitur à natura, uel sequitur cum urina, cum illaq; miscetur: unde illa contenta fiunt; quo fit ut ex coctione, & nutritione propria uenarum, fiant hæc contenta non quod sint excrementa coctionis quę illic fit secundum naturam, sed eius quæ malè peragi B tur ex aliquo uitio materiæ, aut agentis: erat enim alioqui futurum nutrimentum huiusmodi pituita, si nullum insidisset uitium, si scilicet; plus non esset genitum quàm uera nutritio exigat, si non esset frigidior quàm par sit, uel crassior, aut uiscidior, si uenæ non essent pręter naturam affectæ, illarumque concoctio, & calor, & facultas, quæ concoctioni seruiunt, malè non haberent; quod illis quæ reuera sūt excrementa coctionis, nunquam contingere potest. At si pituita est contentum huiusmodi, cur in quotidiana, & quartana, & in alijs etiam morbis, ubi pituita plurima est, initio morbi non apparent contenta? An quod uniuersa illa massā humorum frigidiore crassioreq; humore abundans non statim potest uinci & concoqui, ut excrementa appareant, quæ post coctionem relinquuntur: nutriuntur enim C dum talis est humor malè partes illæ, & ex tenuiore duntaxat portione, Vnde excrementa non resultant crassa, sed ueluti congelata manet pituita, postea uero perseuerante coctione, & naturæ actione, obedientior fit uniuersus humor, ex illoque nutriri incipit corpus, ita tamen, vt æqualiter omnes humores qui inter se commixti sunt, assimilari nequeāt à partibus exanguibus, quales sunt venę, quod tempore contenta iam incipiunt in vrina apparere, quæ quoniam nondum planè concocta sunt, ideo eam crassitudinem quam inducit concoctio, non statim accipiunt, propterea nubecula primo fit, postea vero procedente coctione, & aucta crassitie, ęneorema euadit quod continetur, postea uero hypostasis fit, iā properante ad finem coctione: qua prorsus absoluta, D perseuerante actione caloris, terrena portio exuperat, & iam non innat at contentum, sed fundum omnino petit cineris modo. Sed quid dicemus de contentis, in quibus primo in morbis apparet sedimentum, postea ęneorema, deinde nubecula, & rursus ęneorema fit & sedimentum? Est autem huius rei ratio, quod natura in illis morbis onerata à multitudine symptomaticè expellat, i. ante coctionem: itaque tunc crassā materia suo pondere ad fundum labitur, postea uero exonerata natura à multitudine, incipit fundere concretam eam materiam quæ tenuior redditur, & magis aerea, atque ita superiora petit. finita aūt fusione, ad propriam, & mediocrem consistentiā redacta est: quo facto, concoqui incipit, & rursus incrassari, unde rursus descēdit; incipit ergo aliqn̄ nubecula, deinde procedit ad sedimentū ipsum contentū, quando scilicet natura materiam habet aptam ad coctionem & illam prius tentat quam expulsionem. Aliquando vero incipit à sedimento, quod reuera sedimentum non est, huiusmodi crassamentum, quando scilicet expulsione priusquam coctione vtitur. Verum non semper sedimentum mutatur in nubeculam, nec nubecula perpetuò sedimentum fit: nam crassa aliquando adeo est materia, vt nulla fusione, & alteratione tantam leuitatem accipere possit, vt supremam vrinę partem petat. sic aliquando adeo tenuis est pituita, vt & cum bile mixta, vt nunquam tantam crassitudinem recipere valeat, vt sedimētum fiat; quod in tertianis uidemus non exquisitis, sed non admodum pituitosis, in quibus perfecta concoctio & salus contingit, cum sola nubecula, aut ęneoremate absque sedimento. Dictum igitur est, quid sit contentum in vrina quod scilicet sit materia pituitosa, genita quidem in hepate, in generatione omnium humorum facta, & à coctione venarum separata & contentum facta, quando cum urina miscetur. Dictum quoque est, quomodo ostendat coctionem huiusmodi contentum, quod scilicet, post coctionem, & nutritionem expellantur; ex quo etiam patet, cur meliora sint signa ex contentis, quam ex colore, vel consistentia, quoniam contenta ex crassiore materia fiant; quo fit, ut ualidior ostendatur naturæ robur, vbi iam potest talem materiam alterare & expellere; Et cur morbi quidā habeant contenta, alij uero non, & cur quidam nunquā habeant sedimētum, alij vero nunquam nubeculam. Patet & illud cur in aliquib. contēta sint crassiora, in alijs tenuiora, in alijs minora: multitudo.n. & crassities pituitæ, & naturę robur & imbecillitas causæ sunt. Ex multa.n. pituita, multum contentū; ex pauca, paucū; ex crassa, crassum, ex tenui, tenue fit; & cum vrina ualida est, potestque vniuersam massam mutare & uincere perfectè, paucum sedimentum est: Est quoque paucum quando est imbecilla nec potest assimilare, & excrementa gignere, & separare. Cum vero ita afficitur, ut nequeat penitus uincere & vincit, tamen quantum materia permittit, tunc multū fit sedimentum, si multa est materia, & extenuat plus vel minus pro robore suo & materię dispositione. Fiunt autem contenta alba per coctionem, & assimilationem, venarum enim & arteriarum tunicæ albæ sunt, quo fit, vt cum ipsa concoctio assimilatione fiat, merito alba redduntur quæ concoquuntur: alios vero colores ex mixtione humoris recipiūt. Odor vero malus ex putredine & mixtione putridorum humorum oritur. Laudatur & in contentis æqualitas, quod vna pars similis fit alteri, quod scilicet ostendat naturam ualidam esse, vt quæ possit materiam æquabilem reddere. Oportet quoque lenia esse illa, si perfecta esse debent, idest, partes habere quæ nō subsultent, idest altiores depressioresque sint alijs ut in exasperatis rebus fieri solet, id quod ostendit materiam esse assimilatam partibus uenarū quę lenes sunt, tum calorem ad lenitatē quę superfunt redegisse, reiectis heterogeneis partibus, estque optimum signum leuitas in contentis secundo loco ęqualitas, leuitas vero signum color; odor propriè in contentis solis non animaduertitur sed in vniuersa vrina. Hæc ergo sufficiant de nubecula, ęneoremate, & sedimento.

De causis aliorum contentorum in vrinis.

B Vllæ, & spuma fiunt ex pituita uiscida mixta cum flatu: cum enim illo euolare cupiat E in congenerem aerem, resistat autem pituita, quę deduci potest, bullæ fiunt, & spuma: illæ quidem ex flatu, & pituita, per maiores partes commixtis; hic uero, per minores. Vnde mare primo bullas excitat cum agitatur à ventis & includi incipit aer, postea uero durante tempestate, spumosum euadit ex continua agitatione incluso per minimas partes vento, & extenuata aqua quæ per minima iam diuidi potest.

Pinguedo fit ex colliquatione adipis; estque gra-

nior affectus in quibusdam, in alijs vero leuior: nam qui plurimum habent pinguedinis, & illius quidem ad modum humidæ, ex minima causa illis instat pinguedo in vrina, adeo, ut in tertianis, & alijs prorsus salutaribus febribus, huiusmodi appareant vrinæ; in alijs vero corporibus non nisi ex grauiore causa colliquatio fit, quare lethale signum est huiusmodi vrina.

Pili fiunt ex pituita diu contenta in renibus, & assata & ob angustiam uiarum extenuata pilorum modo.

Squamę fiunt exulcerata uesica; sunt enim huiusmodi squamæ latiores tunicarum partes, quales à uesicę tunicis decidi possunt.

Carunculæ ostendunt renes exulceratos: nam à solida & crassa renum substantiam non nisi frustulatim aliquid potest abradi.

Athomi fiunt ex tenui pituita & bile commixtis, & assatis: resultat enim ex huiusmodi mixtione & & alteratione leuissimus tenuissimusque puluis, qui per urinam athomorum more fertur.

Sabulum uero fit exactè adustis humoribus: nam consumpta humiditate, terrena portio uinculo priuata, dissoluitur.

Lapides uero ex pituita exsiccata, sed nondum planè consumpto omni humore: nam alioqui non consisterent si omnem humorem exuissent.

Grumus fit à sanguine cum urina mixto, uitiato aliquo uase; sanguis enim extra uasa positus, in grumum concrescit. Hæc de contentis.

Quid significent urinæ.

VVlgaribus Medicis assentiendum non est, qui omnes corporis affectus ex urina se diuinare posse profitentur: quomodo enim ostendet earum partium morbos quæ sua excrementa per vrinam non emittunt; propterea ridendus est Actuarius, qui membranarum cerebri, cordis, pulmonis, pectoris, intestinorum, vteri, artuum mala, ex vrina dignotionem profitetur. Nec tamen illi probandi sunt, qui uenarum duntaxat uitia cognosci volunt ex vrina: nam cum multæ partes se exonerẽt in uenas, ut caput, cur non poterit urina morbos illarum significare, a quibus excrementa deciduntur? quando experientia docet, spumosas vrinas capitis plenitudinem significare. Cum præterea pituitæ generatio in hepate fiat, non solum uitio hepatis, sed etiam quando uentriculus non satis concoxit, nec præparauit alimentum hepati, poterit utique vrina etiam significare frigiditatem & cruditatem uentriculi, quod non semel docuit experientia. Præterea, cum excrementa quæ solent misceri cum vrina sæpè non misceantur, eo quod ad alia loca ferantur, indicabunt profectò etiam illarum partium affectus ad quas huiusmodi humores reuocari solent, quo pacto delirium prænuntiant urinę quę in febribus tinctæ mingebantur, & postea albæ & tenues minguntur: crassitudo subiugalis in vrinis cum flatum inclusum habeat, soleat autem flatus superiora loca petere, prænuntiabit capitis dolorem. Itaque, vrina potest ostẽdere earum partium affectus quibus gignitur, & à quibus materiam capit ex quapiam gignitur, aut ea à quibus colorem, crassitudinem, contenta, & reliqua consideranda in ea recipit, necnon partium per quas transit, in quibus retinetur, & per quas expellitur, & præterea illarum partium quę priuant illam aliquo humore qui immitteri solet; ac ubi omnia simul reperiri possunt, minus potest color in significando quam consistentia, & hęc quam contenta, quæ

A quidem sigillatim explicare non est nostri instituti, qui obiter hæc attigimus. Quare duo uerba solum explicabo de ultimo capite ex propositis.

Quæ consideranda ut rectè iudicemus de vrinis.

VRinæ omnes quas reddit æger seorsum colligendę, ut quantũ mingatur, intelligatur; hinc. n. cognoscitur si qd natura excernat, ultra potionem, quæ tñ peracta coctione inspiciuntur, certiores præbent notas. summouendæ quoque sunt causę quæ iudicium impedire possunt: nam in diuerso uictu, aut medicamenti assumptione, mutatur & color & alia quę in vrina adsunt: fallunt enim B hæc, & opinionem præbent interni morbi. Vult quoque Auicenna, non esse inspiciendam vrinam, ex qua de coctione iudicium ferre volumus post sex horas quibus reddita est, quia corrupta iam talis est, nec statim post mictionẽ inspiciendam, vt separatio fieri possit, neque uento exponatur, nec soli, in umbra inspiciatur, quia solis vel lucernæ lumen fallunt, colligenda vero est in vitro claro, aut crystallo, nec transfundenda ex est uno vase in aliud; pyramidalis debẽt esse figurę vasa vrinaria. Et hæc sufficiant de vrinis.

Febres autem assiduas ex eo quidem maximè cognosces, quòd nullum ex ijs signum ha-C *beant, quæ debere inesse intermittentibus docuimus, et si intra quattuor & viginti horas non desinant.*

NVllum signum adesse in cõtinuis ex ijs quę sunt intermittentibus sano modo intelligendum est: nam quędam sunt symptomata quę omnes febres necessariò sequuntur, ut pulsus & respirationis mutatio, caloris incrementum in partibus internis, & tandem in externis, & multa alia quę necessariò qualemcunque febrem sequuntur; sed hoc intelligendum est potissimum de signis quæ statim apparent inuadente accessione febris, cuiusmodi sunt, horror, rigor, frigus. hæc enim si ab-D sint in febribus, necessariò ostendunt illas esse continuas, cum autem adsunt, vt in semitertianis, alia sunt quærenda indicia: nam ex ijs quæ in principio apparent distinctio fieri non potest. Et autem vnum signum quod sit continua, si non finitur posteaquã inualit spacio viginti quattuor horarum, nulla enim est febris intermittens, quæ illud spacium excedat: cuius rei ratio reddi non potest, sed experientia ita esse cognoscitur.

Quæ si inæquale habuerint incrementum, præter alias notas maiorem temporis diuturnitatem prænunciant.

E INæquale incrementum interpretantur nonnulli, cum corpus modo calidius modo frigidius sentitur; aiuntque fieri hanc inæqualitatem, stomacho, vel alia sensibili parte affecta; quæ interpretatio mihi probari non potest: nam hoc magis proprium esset intermittentibus febribus; siquidem in quotidiana stomachus, & etiam in tertiana ob bilis confluxum vomitum mouentem hoc accidit; melius ergo est intelligere incrementum inæquale, cum ita calor afficitur, ut nunc maior, nunc minor appareat, hoc enim indicat materiam difformem esse & æqualiter

liter vinci non posse. At hoc videtur etiam commune esse febribus intermittentibus quæ ex diuersis humoribus consistunt, ut tertianis, quartanis, & quotidianis nothis. An fortè melius est intelligere inæquale incrementũ, quod non respondet principio? nam in intermittentibus principium accessionis seruat proportionem cum incremento in longitudine, & status cum ipso incremento, & hic cum declinatione, & propterea cum cito hæc tempora transeunt, intermittentem iudicamus fore febrem; contra vero cum uidemus principium breue fuisse, incrementum uero perseuerare, cum iam propinqui sumus viginti quatuor horis, iam prædicere possumus febrem fore continuam & id, eo quod incrementum caloris non seruet proportionem cum principio. Quare merito dicit huiusmodi inæquale incrementum ostendere maiorem temporis diuturnitatem quam conueniat febribus intermittentibus quæ minore spacio quam viginti quattuor horarum finiuntur.

Atque adeo si & quod proprium est febrium, euidens in pulsibus signum obtineant; at si neque ordinem, neque qualitatem, neque numerum seruent, argumentum erit tum earum magnitudinis, tum quòd ex genere intermittentium non sint.

Signa quæ ostendunt morbos esse magnos, ostendunt quoque illos esse continues. Artificiosè ergo concludit, febrem esse continuã, si adsint inditia quæ ostendunt eam esse magnam; id quod faciunt pulsus qui insignem habent inæqualitatem, & multo magis qui ordinem & numeros non seruant, præter inæqualitatem. Postularet hæc sententia longam disputationem de pulsibus, quam prętermitto tanquam ex Galeni libris diligenter explicatam, vt ad alia properare possimus, quæ ab eo facilè intelligi non possunt.

Quod si tales permaneant, & tertio die accessio maior aluique excrementa, & vrinæ omninò crudæ appareant, non possunt septimo eiusmodi febres indicari; si verò dies quartus tertio similis videatur, & febris velut langueat, nec facies, nec vniuersa corporis habitudo concidat, in longum tempus hoc febris genus protrahi solet. Atque hæc quidem sunt febrium differentiæ quæ accidentibus carent.

Haec pertinent nõ amplius ad cognitionem febris continuæ, sed ad prædictionem, an scilicet ea quæ continua est, futura sit breuis vel longa, nec hęc communia sunt omnibus continuis, sed illis quæ accessiones habent, & eas quidẽ tertio quoque die, quales sunt continuæ tertianæ quare minus probari potest authoris sententia, qui præter institutum attingat nunc prædictionem, & eam propriam solum vni generi febrium, ut negligenter quoque hoc facit: nam multo plura huius rei sunt inditia, si quis singulos signorum fontes consulere velit. Sed his omissis, explicemus quæ ille scribit. Igitur si febris manet magna, cum pulsibus prædictis, & accessio superueniat tertio die maior quam primo, & vrinæ crudæ appareant admodum rubræ, si-

A ne contentis, vel albæ (nam alia excrementa potius assata apparent in febribus continuis) non poterit febris septimo iudicari. Quod si dies quartus tertio fuerit similis in vehementia, & urinæ etiam tales fuerint quales apparuerunt in tertio, ostendit febrem non properare ad statum. Quod si facies & corporis habitus non minuitur pro ratione febris, hoc indicat materiam contumacem esse ad concoctionem & resolutionem; hęc autem omnia longitudinem febris protendunt.

Deinceps verò singularum curatio tradetur; ac primum quidem intermittentium, deinde continentium, vt vocant febrium, ex intermit
B *tentibus quidem breuissima simul & mansuetissima tertiana est, longissima verò, sed tuta, quantum in se est, quartana. Quotidiana uerò longa est, & periculo non vacat. Itaque victus rationem statim ab initio instituemus, vniuersum morbi tempus considerantes: nam in acutis, & qui ad statum celeriter perueniunt, si tenuiter omninò cibare velis, haud magnoperè lædes. In longioribus verò, nisi per initia liberalius cibaueris, aut vna cum morbo hominem necabis, aut intempestiuè victus ratio mu*
C *tanda erit: neque enim accedente statu vberior victus quam prius sed contra, omnium qui per morbum exhiberi debent tenuissimus in id tempus reseruandus est; hoc quidem omnium commune est.*

Cognitionem morborum & causarum ipsorum sequitur curatio, quæ duobus perficitur, victu & remedijs: nam cum in ęgrotantibus aliqua sint secundum naturam, alia verò præter naturam, illa conseruanda per victum, idest, similem materiam, hæc mutandá per remedia, idest contraria, postularetque docendi ratio ut prius age-
D ret author de remedijs quam de victu, quandoquidem Medicus sibi proponit ab initio postea quam ægrum est contemplatus, eorum quæ præter naturam sunt, remotionem, & ex ipsis remedijs adhibitis deprehendit quomodo vires, & alia quæ consideranda sunt in victu instituendo se habeant in corpore; extracto enim sanguine, (vt de hoc remedio inter alia agamus) deprehendimus an humores in venis boni vel mali, & an virtus facilè aut difficilè patiatur euacuationem & dissolutionem corporis; quæ omnia ad victum instituendum plurimum faciunt. Agemus tamen primum de victu, quia Galeni hic interpretes sumus, qui in hac tractatione prædicit longitudinem & breuitatem, periculum & securitatem, quæ sunt in febribus: longitudinem quidem & bre
E uitatem, quoniam ad status præcognitionem hæc faciunt, quæ ad victum instituendum pertinẽt; benignitatem vero, securitatem & periculum, fortè sine ratione commemorat, quia victum ob illa non mutat, de quo in præsentia agit; meritò tamen incipit à curatione intermittentium eo quod illę sint faciliores; melius tamen si docuisset ante omnia, quid febris putrida in curatione exigat: nam hoc contempto, nemo intelligere potest an rectè fiat curatio specierum quæ sub eo genere continentur. Quam ob rem ne aliquid desit nostræ tractationi, rem hanc ag

gredíamur, sed prius paucis expediamus quæ hic adfert de prædictione & periculo ac securitate febriū. Tertiana exquisita, de qua hic agit, inter omnes intermittentes est quidem breuissima, ex calidissimo & tenuissimo humore, nempè bile flaua, & in corpore gracili, temporeque calido genita; mansuetissimam vero eam esse nescio quomodo dicere possit, quando quidem est vehementissima, ad Causonis naturam accedens, & ob id ab eodem authore inter acutos morbos recensentur: melius fortè, si dixisset tutissimam esse: ita enim alias omnes expendit quæ sequuntur: nam, inquit, quartana longissima est, sed tuta, & quotidiana longa & periculosa, solius periculi & longitudinis tanquam de sola breuitate & securitate tertianæ antea egerit, cui has comparat. Est porro quartana longissima, quia ex humore terreno constat, qui omnium difficillimè concoquitur & expellitur, siquidem concoctio calido & humido perficitur. Tutam dixit esse quantum in se est, idest, si sola sit, sine insigni vitio hepatis vel lienis, quod parere solet hydropem præcipuè in valde senibus, in quibus concoctio est infirma, sine cuius robore tam rebellis humor vinci non potest; quando hæc mala absunt, tuta solet esse, propter longa quę habet interualla, & quia breues solent esse accessiones. Ceterum, quotidiana longa est, sed non perinde vt quartana, hæc enim annos integros, illa verò vix integrā hyemem durare solet. Verum cur dicere potest eā periculo non vacare, si in Aphorismis cum Hippocrate docuit, febres omnes quandocunque intermittentes, periculo carere? an fortè penitus non intermittit quotidiana? sed cur ipse inter intermittentes eam hic censet? Sed his omissis, aggrediamur tractationem de victu, in qua maior est & vtilitas, & difficultas; qua quidem in re repetenda sunt breuiter quę in Commentarijs nostris in primos Aphorismos scripsimus, quæ erunt hoc loco tanquam principia; quorum primum illud est: Victum indicari à nullo alio præterquam à concoctrice facultate, quæ ostenditur ex caloris natiui qualitate & quātitate, ad eum enim respiciens Hippocrates, scribebat pueros, athletas & omnes, hyeme & verè plurimo egere nutrimento, & pueros egere victu humido, & ob diuersitatem, substantiam in qua calor hic residet, nempe ob spiritus, humores, partes solidas, triplici nutrimento est opus, spiritu, inquam, siue aere, potu & cibo. Denique ex differentijs quæ sumi possunt in calido natiuo, & concoctrice facultate, inueniemus indicari omnes scopos victus. Nec obest quod vitalem facultatem in nutritione ægrotantium maximè spectemus, quoniam tunc nutritionem non quærimus liberam, qualem postulant indicantia, sed quid pati possit æger violentiæ, ex impedita nutritione, dum pugnamus aduersus affectus præter naturam, per illorum remedia, quanto enim pulsus est validior, eo minus nutrimus: id quod non fieret, si vitalis facultas nutritionem indicaret: nam indicantium quantitas, quantitati eorum quæ indicantur, & è contra, respondere debet; Indicat ergò concoctio victum, idest, nutritionem: eam vero contraindicant, authore Galeno, solum distantia status morbi, & morborum accessiones, in qua re cogor planè ab eo dissentire: nam id facit imprimis morborum natura, in qua consideramus morbum vnum alio esse vehementiorem, ea enim efficit, vt tenuiore victu vtamur in febre ardente, quam in tertiana exquisita, id quod non fieret, si solum distantia status (quæ æqualis solet esse in his febribus) suam præberet indicationem; de qua quidem contraindicatione agit Hippocrates cum scribit; Extremis morbis exquisitissimam curationem victumque tenuissimum conuenire; & eam prosequi-

A tur vsque ad Aphorismum in quo scribit: Cum morbus in vigore fuerit, tunc tenuissimo victu vtendum est; illic enim incipit agere de statu, & alijs temporibus morborum, non antea, vt Galenus putat. Sumimus quoque aliam contraindicationem à causis morborum, ad quam respiciens Hippocrates, scribit: Impura enim corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Et vbi fauces ægrotant, vel tubercula in corpore nascuntur, excretiones inspicere oportet, quæ si fuerint similes sanis, tutum est corpus nutrire. Hanc quoque spectauit Galenus in enarratione 17. Aphorismi libri primi, vbi docet, propter abundantiam, defectum, aut corruptionem humorū, mutandam nutritionem. Quæ quidem si vera sunt, sequitur quidem ratione temporum morborum te- B nuius alendum esse in statu quàm in alijs temporib. quoniam in eo tempore morbus, & causa coniuncta morbi, maior vehementiorque est, & propterea naturam tunc maximè occupat: tunc enim maximè fit concoctio, à qua non oportet quantum permittit virium debilitas naturam reuocare, sed hoc verum nō potest esse perpetuò, cum nonnūquam in principio morborum debeamus tenuius alere quam in statu, ob paucas antecedentes, quæ tunc magis vrgeat quā coniuncta in statu, vt in quotidianis, quartanis, & nō nullis etiam continuis vsu venit: si enim magna sit in ventriculo, & primis venis pituitosi humoris abundantia, quæ uentriculum grauet, & lipotimias, nauseam, capitis grauitatem, & alia huiusmodi accidentia adferat, in principio quotidianæ, vel quartanæ fe- C bris ratio iudicat tunc tenuissimè alendos esse ægrotos, quippe, cum ex pleniore victu hæc omnia mala augeri necessarium sit; in statu verò, cum iam homo liberatus est ab hac sarcina, remanet sola materia cōiuncta, circa quam natura pugnare potest per interualla febris, non multum impedita nutritione. In alia vero causa continuam oportebat esse naturæ actionem & pugnam, propterea tanto in principio tenuior adhibendus est uictus, quanto causa quę tunc urget naturam maior est, continuoque magis naturā occupat quàm illa quę in statu nutritionem impedit. Non ergo solum statum distantem aut pręsentē spectare debemus in uictu instituendo, sed ut diximus, uehementiam morbi, & causas morborum quę facultatem cōcoctricem plus uel minus impedire pos- D sunt. Quod si liberius aliquid dicendum est, dicam profectò habendam maximè esse rationem futuri uigoris morbi, in victu instituendo ab initio in acutis morbis, qui continuo infestant; in febribus uero intermittentibus, maximè spectandum esse quid urgeat in quocunque tempore, ac pro illius ratione uictum adhibendum, ut & alia remedia adhibentur; non enim præsente magno dolore sanguinem mittimus, aut purgamus, plus, uel minus ad statum futurum respicientes, sed ad doloris causam, quę pro sui magnitudine quantitate remediorum moderatur. Nutriat ergo Medicus suos ægrotos maximè in febribus intermittentibus, prout ostendent morbi uehementia, & causæ ipsius, quibus uictis, experietur non esse uitiatum uictum qui uigori conueniens esse E debet: interualla enim febrium admittunt fieri concoctiones alimenti & nutritionem, in morbis uero continuis & acutis, nec contemnendum est si quid inter initia morbi mediam, aut certè tenuem uictū exigat ob metum futuri status: cuius tamen ratio habenda est, si nihil tale est in principio. In longis uero febribus continuis, quæ omnes ex crassis multisq; humoribus nascuntur, non errabis (meo quidem iuditio) si tenuius alas inchoante morbo quam urgente: consumpta enim multitudine humorum quę uniuersum corpus grauat, humor quem putredo inuasit,

sit,

sit, postea facilius uincitur. Ceterum, illud quoque A docuimus in nostris Commentarijs, tenuem, conseruantem, & plenum uictum non esse differentias quātitatis uictus, sed generis uictus, appellarique tenuē, qui uires minuit, nec conseruare potest: conseruantem uero, qui quantum morbi permittunt uires tuetur, & in suo robore conseruat: plenum siue crassū, qui eas auget. Ad hæc autem præstanda sumi posse tum genus nutrimenti, tum quātitatem: uires enim minui permittet ptisanæ succus quantum concoqui potest assumptus, & ouum unum, uel carnis minima portio, non tamen pro ptisana hæc dabit Medicus ęgrotis qui tenuiter sunt alendi: quidquid enim suaptè natura crassius est, nutrit, siuè crassum siue plenum uictum exhibet, in se continet plus solidæ substantiæ quæ difficilius coquitur quàm exigat nutritio ægrotantium. Eligenda igitur & danda sunt ea genera alimenti quæ sua natura sinunt aliquo modo debilitari uires, eo quod solidam substantiam paucam in se habeant, aptam ad nostram restituendam, fitque ut interim cum debilitatur æger ex hac nutritione, morbus, & illius causæ moriantur ex continua, & maiore concoctione, & actione naturæ.

Adhac verò, quæ intermittentibus propria sint, considerare oportet: velut statim in tertianis (neque enim malè ab his auspicabimur) distinguendum inprimis est, num exquisita, & vt ita dicam, generosa, ac minimè exquisita, sed velut spuria sit: tertiana enim exquisita, septem cum tardißimè circuitibus indicetur, minimè periculosa est; alteram autem non exquisitam aliquando vidi Autumno incipere, & Vere desinere: postea, vt par erat, tanto tempore, tum quòd ægrotus imperanti Medico non magnoperè pareret, nonnihil etiam delinqueret, tum vero hyemis iniuria malè afficeretur, maximè Lien intumuit, & hypochondria flatu distenta sunt: tumor quidem decolor cum in facie, tum maxime in cruribus apparuit, adeò, vt adolescenti timuerimus, & maioribus vti remedijs necessum fuerit. Itaq; hac febris nihil exquisitæ tertianæ simile habet; quare ab initio distingui oportere dico: nam quantum natura inter se differunt, tantum victus rationem variari æquum est. Vt autem has optimè distinguas, satis mihi fuerit ea recensere quæ adolescenti acciderunt, quæ exemplum documentaq; tibi futura sint febrium non exquisitè tertianarum. Medium erat anni tempus inter Vergiliarum occasum, & quod hunc antecesserat, æquinoctium, in quo adolescentem circa ferè ipsam auroram febris cum horrore corripuerat, quæ neque in calore, neque in pulsibus tertianæ similis esse videbatur; imò nec vomitus biliosus sequutus est, nec multus sudor; postridiè verò ad horam circiter tertiam, paucus exijt mador, cum quo & febris euanuit, sed adeò sensim, vt circa vesperam vix febris expers æger videretur; nimirùm relicto tunc in pulsibus euidente admodum febris signo. Verum reliqua circa idem tempus, ac per totam noctem facilè omninò æger ferebat. Rursus verò circa tertij diei auroram secunda accessio priori in omnibus præter quàm tempore similis redijt, sequente enim nocte paulo ante lucem exhalato vapore febris decessit. Circa quarti diei auroram, & reliquo toto Autumno, & Hyeme, quo tempore ægrotauit, tum reliqua omnia, tum accessionis, & solutionis febris tempus, eadem permanserunt. B Adolescens verò annos plus minus octodecim natus erat, aspectu albus, & pinguis, vitæ deditus otiosiori, priusque crebris tum crapulis tum lauationibus vsus, ac satietatibus; proindè cibos improbè concoquebat. Acceßit verò & huic pulsus durities, mediocris quidem in primo, & secundo die in tertio vero, & quarto, & sequentibus vsque ad septimum, ad tantam peruenit duritiem, vt si quis soli pulsui credidißet multorum esse mensium ægritudinem putasset, at talis permansit vsque ad Vernum æquinoctium, C in quo primum mollescere cœpit; postea rursus quadragesimo die ab hac tertiana prorsus liberatus est, paulatim pulsu emollescente, & accessione decrescente, vrinisque probum quod desidet habentibus, quæ prius vehementer crudæ omnes erant. Hæc quidem certe maximè contraria est exquisitæ tertianæ.

Breuitatem longitudinemque morborum cōsiderandam esse in uictu instituendo proposuit Galenus ac cum morbi breuiores longioresque dignoscantur esse ex certis differentiis quę D in ipsis ponuntur, nescio quo modo in illas, incidit, quas tanquā notas, ut & omnia quæ pertinent ad historiam, & dignotionem febrium erant ponenda ab eo qui iam curationem est aggressus; sequemur tamen authorem cuius sumus interpretes. Dicit ergo tertianas quasdam esse legitimas, & exquisitas, alias uero esse spurias, & illas septem ad summum paroxismis iudicari; has uero longissimas esse suaptè natura, & ob errores qui committi solent potissimum ab ægrotis, & nonnunquam etiam ab imperitis Medicis, & assidentibus. Sed meo quidem iuditio, non ex tempore durationis legitimę, aut spuriæ febres di iudicandæ sunt: id enim nihil conferret ad uictum instituendum, sed ex eo quod ostendere potest talem fore febrem, id autem faciunt causæ ipsarum fe- E brium. Legitima enim est tertiana, & exquisita quę ex syncera bile in corporibus biliosis, in tempore calidissimo gignitur: ea autem necessario erit breuissima, neque excedet septem accessiones; cuius rei ratio si quæ est, sumitur ex causis dierum criticorū; ut enim morbi acuti quattuordecim diebus ad summum terminantur, ita intermittentes febres biliosæ septem paroxismis concluduntur. Reliqua quæ pertinent ad propositam historiam per se patent.

Reliquas verò omnes intermedias, quæ permultæ sunt, ex definitis extremis haud difficilè inuenies. Si enim quæ initio cõmentationis scripsimus, tertianarum signa omnia adfuerint, exquisitam tertianam esse testabuntur, cuius accessionis tempus breuissimum quidem, omnino quatuor aut quinque aut sex horarum est, longissimum verò vndecim aut duodecim, atque etiam harum vrinæ tertio, aut omninò quarto die concoctionis inditium ostendunt. His igitur notis absoluta tertiana, & spuria dignoscuntur. Ad hunc verò modum quartana & quotidiana distinguuntur: cui enim omnia insunt signa quæ prius in febribus quartanis scripsimus, germana exactaque quartana est, sin omnis spuria, minimeque exquisita, & ex quotidianis legitima quidẽ est cui omnia quæ diximus insunt; quæ si non adsint, exquisita non est. Itaque febres spuriæ non tam longæ sunt, quàm quartana, & quotidiana, sed quemadmodum tertiana præceps est, sic quartana & quotidiana diuturnæ. Hæc quidem in his quæ circuitu repetunt consideranda sunt.

COgnitis duabus extremis febribus tertianis, nempè exquisita & spuria, facilè erit dignoscere intermedias, quæ scilicet ab extremis recedunt. Eadem est ratio, & de alijs febribus intermittentibus, etiam continuis: in omnibus enim aliqua est species legitima & exquisita, alia verò spuria, & non exquisita, aliæ vero quæ plus vel minus ad alterum extremorum accedunt. Quod verò dicere solet, de concoctionis inditijs apparentibus in febribus, hoc loco explicare institui, quid scilicet intelligendum sit cum scribit hoc esse dandum, aliudque faciendum cum apparent signa concoctionis. Videtur meo quidem iuditio, nil aliud intelligere, quam tempus illud morbi, quod incrementum dicitur, in eo enim manifesta apparet concoctio: siquidem principium terminatur signis cruditatis, in statu perficitur concoctio, in declinatione perfecta est. Hanc opinionem confirmat, quod nunc scribit vrinas in tertianis exquisitis tertio, aut quarto die ostendere inditium coctionis: nam cum septimo paroxismo finiri soleat, aut etiam quinto, iudicari oportet ex concoctione finem morbi tertio vel quarto die; sunt enim quæ fiunt in incremento inditia Crisis futuræ in vigore morbi.

In alijs verò febribus vrinas alui excrementa, & vniuersam corporis habitudinem inspicere oportet: calorem quoque, & arteriarum motum. Ad hæc alia quæcunque Hippocrates longaque experientia contemplanda esse iubet, nempe regiones, anni tempora, aeris constitutiones, ætates & temperaturas corporum, consuetudines, & antecedentes causas, quæque vnà cum morbis inuadunt, quæque medio tempore apparent.

A NOn solum in alijs febribus, sed in diuersis hæc consideranda sunt, & alia omnia inditia quæ à quatuor fontibus prædictis sumuntur, quos cum nunquam sibi ante oculos proponat, ideo semper & passim infinitam rerum multitudinem enumerat, quam cum videt adhuc multa prætermittere, putat arte comprehendi non posse, sed sola constare experientia, & ad Hippocratem omnium rerum magistrum rem esse relegandam. Atqui Methodo docet, capita proponit ex quibus singula elicit inditia, quibus vtitur in omni re significanda siue febris sit huius, vel alterius generis, siue alius affectus cuius notas quærimus. De qua re quoniam iam sæpius egimus, transeamus ad reliqua.

B

Omnia quidem, vt cuipiã videri possit monita sunt, sed reuersa haud ita res habet, quando quod maximum horum omnium est, dictu autem breuissimum nondum explicatum est. Quid vero hoc est? morbi, & virium quantitas: res quidem quæ verbo vno explicari potest, ad vsum maxima est: neque enim benè praenoscere poteris, nisi horum cuiusque quantitate diligenter explorata, non enim an morbus lethalis sit, nec ne, nec quando vel mori, vel à morbo vindicari, potius homo debeat, nisi omnium quæ diximus quantitatem diligentius contemplatus in duo redegeris capita, nimirum in morbum ipsum, & laborantis vires præscire rectè poteris: nam si vires adeo validæ sint, vt morbum euincant, necessariò sanitati homo restituetur; sin contrà, omnino morietur; non igitur solum cuiusnam sit generis morbus, sed & quantus ipse sit inspiciendum est, hoc autem non parua eget meditatione, atque peritia, cum propter alia, tum quòd nec scribi nec verbis explicari vllo modo eorum cuiusque quantitas potest. Si quid igitur nostrum est, id non tam ex alia re vlla, quàm ex crebra conijciendæ quantitatis exercitatione percipitur, quod ex operibus, & discere, & docere possis. Quæ verò qualitate distinguuntur, diligenter simul, ac dilucidè, quam breuissime fieri poterit, scribemus.

C

D

QVoniam aliter tractandi sunt morbi longi quã breues, & salutares quam lethales, ideo author antequam curationem febrium aggrediatur docere vult rationem qua possit Medicus hæc E prædicere. Constat autem hæc methodus & ratio ex cognitione quantitatis morbi, & virium ægrotantis; nam ut inquit, si vires morbum vincant, morbus erit salutaris: si vero vincantur, futurus est lethalis; ac tanto quidem breuior erit salutaris morbus, quanto maius dominium vires obtinent; Contra vero morbus mortalis tanto breuior erit, quanto ille magis vires exuperat. Porro cognoscemus (vt docuimus in opere nostro de signis pronosticis) morbum magnum esse ex sua natura & differentijs, necnon ex suis causis, effectis, & similitudine: nam pestilentes

morbi

morbi continui, vehementes & vniuersales, erratici, A magni, & inter alios lethales esse solent; alij vero minores & salutares. Sunt quoque perniciosi & breues qui ex malignis humoribus multis, & calidis nascuntur, & ex illorum magna & maligna putredine, necnon qui à magnis & violentis causis excitantur in partibus nobilibus; qualia sunt vulnera cerebri, cordis, hepatis, & in corporibus pessimè affectis, quique similes sunt ijs qui alios occiderunt, & symptomata magna maligna & continua inferunt; cuiusmodi est delirium, Syncope, pulsuum debilitates, & inęqualitates. Ceterū vires validas cognoscemus ex suis actionibus, vt animales ex integris sensibus, motibus, imaginatione recta, cogitatione & memoria: Naturales vero ex bonis concoctionibus, attractione, retentione, expulsione, atque felici nutritione B Vitales, ex animi constantia bonisque pulsibus; quin etiam qualitates & excrementa quæ à nobis exeunt, idem ostendent. Idem quoque facient natiua & aquisita temperamenta, habitus corporis, ętas, ratio victus qui præcessit, regio, & alia huiusmodi quæ tamquam causæ ostendunt subesse vires validas aut infirmas. Ex his, inquam, fontibus percipiet Medicus vitium & morbi magnitudinem & ex illis inter se collatis, & quantum nostra natura pertulerit, rectus erit iudex magnitudinis & excessus morbi supra vires, aut virium supra morbum: ex quibus pendet prædictio ad salutem uel mortem, idque cito vel tarde.

Exquisitam autem tertianam, ut in qua consistat a bilis flaua dominetur, quoad fieri maximè potest, humectare ac refrigerare oportet: nam contrariorū contraria sunt remedia, quæ quod superat, reprimant, quod autem deest, sarciant. C

SI vniuersos scriptores de re medica legamus, inueniemus adhuc multa imperfecta in curatione febrium putridarum, quæ ab illis excogitari debent qui non temerè aliquid facere aggrediuntur, methodoque omnia pertractare cupiunt. dicent enim qui practicam medicinam profitentur, mittendum esse sanguinem, propinandos esse syrupos, medicamenta purgantia exhibenda tum ab initio tum D concocto humore; adhibebunt & vnguenta & epitemata; & cibi & potionis & multarum aliarum rerum mentionem facient; & interim non docebunt cur hæc exhiberi debeant; nec quæ & quot præstare oporteat in curatione febrium putridarum, ad quæ referenda sint particularia hæc auxilia. Hinc controuersiæ multæ nascuntur inter Medicos, quandoquidem nonnulli vniuersis putridis sanguinis missionem competere scribunt, vt Paulus & Galenus in vndecimo Methodi, alij vero hoc remedium non commune vniuersis sed peculiare quibusdam putridis esse autumāt, vt Galenus hoc Opere, in quo, vt videre est, in tertiana exquisita, nullam mentionem facit de sanguinis missione; in notha vero relinquit hoc remedium in arbitrio medici, quasi ipsius febris natu E ra necessitatem non imponat ad venam secandam; in quartana quoque aliquando mittit sanguinem, aliquando non. Quare nihil perpetuum & stabile in vsu huius remedij ponitur ab hoc authore in curandis putridis febribus; alij deinde pauciora remedia describunt, alij plura; Vnde, qui authoribus sese emanciparunt, confunduntur cum ignorent cui nam assentiendum sit, & perpetuo coguntur dubitare, an relinquantur adhuc aliqua præsidia omnibus collectis quæ ab omnibus traduntur scriptoribus. Docendi uero ratio postulat vt tradamus quæ sint necessaria auxilia oībus putridis, vt putridæ sunt; quid vero postea singulis accedat, ob peculiarem suam rōnem dānandi præterea sunt, quod in singulo remedio prętermittunt nunc quantitatē, nunc qualitatē, aut modum, vel tempus, aut ordinem præsidiorum, oīm de scopis agendi nunquam considerarunt. Quin etiā illud maximè reprehēdendū est quod à Paulo & Aetio & alijs recentioribus Gręcis fieri videmus, qui remedia conuenientia vni duntaxat generi, ad vniuersas putridas extendunt: nam clisteres ex aqua mulsa quos communes faciunt omnibus, imbecilliores sunt in multis febribus quam expediat, ac cum Paulus scribit eligenda esse quæ per os assumuntur non admodum calida, ad euacuandum & aperiendum. Hęc ex vndecimo Methodi sunt sumpta, in quo Galenus cōtinuarum & vehementer calidarum febriū curationem docet: propterea non sunt illa referenda ad vniuersum febrium genus: nam quotidianę & tertianæ nothæ teste Galeno, requirunt piperis origani, hyssopi, thimi, & aliorum præsidiorum quæ excellenti calore sunt prædita, vsum. Nec probare quidem possumus Galeni tractationem in hoc Opere, qui contempto eo quod est commune, aggeditur curationem singulorum febrium putridarum: nec fortè rectè docet in vndecimo Methodi, cōmunem omnibus curationem, sed proponamus ea quæ illo loco habet; scribit igitur, primo tradenda esse communia auxilia; deinde quę singulis sunt propria. Dicit autem ea esse propria, quod quædam sint febres quæ præsentes habent putredinis causas, aliæ vero nequaquam alię præterea quæ putredinem habent diffusam per totum corpus, aliæ vero in vna duntaxat parte, & ea quidem sine inflammatione, aut cum inflammatione; Sunt & alia peculiaria: nam aliæ ex alia materia fiunt, quid uero illud sit commune, quod omnes putridæ postulant, ex natura rei quærit; est enim in primis, inquit humorum putredo, quę duo postulat; vnum, vt separemus eum humorem qui corruptus est, & putrefactus à corpore, id quod facit euacuatio per vrinam, deiectiones, vomitum, & sudores. Alterum est, vt refrigeremus reliquos humores à quibus qui putrefacti erant, sunt seiuncti, præstat autem refrigerationem transpiratio corporis & moderati inquit, motus; Hæc sunt quæ Galenus dicit indicari in omni putrida, purgandum scilicet, aut alio modo primo euacuandum quod putrefactum iam est, & refrigerandum reliquum. Verum si quis diligenter hanc medendi rationem expendet, inueniet illam non esse penitus absolutam & perfectam: nam etsi in externis rebus putredines sanantur primo separatione facta partis rei putridæ, à relicto quod putridum non est, id tamen in nobis cum putrescunt humores, fieri non potest: nam necesse est primo præcedere coctionem, deinde separationem; etenim, putredo humorum qui faciunt febrem, non est exacta putredo, sed generationi puris proportione respondens, ut ille in primo libro de differentijs febrium tradit, proinde vt nō potest euacuari humor in abscessibus, nisi prius facto pure, ita necesse est putrescentē humorē qui crudus est, & dissimilis factus naturæ, prius concoqui & quantum fieri potest assimilari, postea vero cum victus iam est, & tamen inutilis remanet, ob dissimilem substantiam educi; quare rectius scribit in tertio Artis Medicinalis, putredinem quæ febres facit, exigere primo alterationem per concoctionē, quæ facit cessare putredinem, & euacuationem concocti illius humoris.

Præterea refrigeratio debetur non solum humoribus qui relinquuntur post separationem putridorum,

tum, sed maximè ipsis putrescentibus, & uniuerso corpori quod feruet ex febre & putredine. Præterea refrigeratio per moderatos motus non fit in febribus, vt in rebus externis putrescentibus, quæ ex motu ventilantur & transpirant; quos enim motus adhibere potest Medicus decumbenti & ardenti corpori? si quidem motus omnis nos calefacit, quinetiam transpiratio facit quidem ad refrigerium, verum & ea quæ per os assumuntur, & alia multa præsidia ad refrigerandum sunt necessaria febricitantibus. Quid ergo dicendum & stabiliendum tanquam commune omnibus febribus putridis? tria profecto sunt necessaria, concoctio, refrigeratio, & euacuatio putridi & concocti humoris, nam febris ipsa refrigerationem indicat necessariam, putredo vero humoris concoctionem & sui euacuationem expostulat. Quod si alia adsint præter febrem & humorem qui putrescere cœpit, alia sunt præsidia addenda. Coniungi autem possunt cum his multa, & inprimis putredinis febrisq; causæ, inter quas quædam sunt efficientes, aliæ materiales, aliæ causæ sine quibus non; porro efficientes sunt non solũ obstructiones internæ, ob cutis astrictionẽ, de quibus solis mentionẽ facit Galenus 11. Methodi, sed etiam inflammationes partium quæ calorem & vapores putridos mittentes ad cor, putredinem humorum in eo, & in venis generant, quæ putredo cum immediatam causam habeat prohibitam transpirationem, necesse est, vt aperta uena densa & solida veluti per caminum expirent vapores illi retenti, qui gignuntur ex humore putrescente, & retinentur occlusis meatibus, vel quod plures ex ebullitione & putredine consurgant, quam transmittere possit cutis, & meatus alij corporis naturaliter etiam affecti, quomodo fumus in cubiculo colligitur vbi ex luculento igne copiosior ille ascendit quàm trasmittere possint foramina camini facti solum ad emittendum fumum qui à mediocri igni generatur. Cæterum materiæ vitia quæ putredinem efficiunt, vel fouent, vel augent, pertinent ad illius quantitatem, & qualitates; vbi enim in corpore exuperant humores, suppeditatur materia ad nouam putredinem, & eam quæ accensa est oppresso calore natiuo, augent, & fouent, impeditque concoctionem & euacuationem putrescentis humoris, atque ipsam refrigerationem impedito transitu remediorũ, vbi crassi sunt humores & viscidi, occluditur via aduersus transpirationem liberam, ex qua putredo augetur; inter causas sine quibus non, sunt foci & loci in corpore quę materiã gignunt, & suppeditãt venis, vbi fit putredo, vt est hepar in tertiana, ventriculus in quotidiana, lien in quartana, quarum partium vitia corrigenda sunt, alioqui nunquam febres sanari poterunt.

Sunt & alia contra quæ pugnandum est nonnunquam in febribus putridis, nempè symptomata, quæ causæ rationem habere possunt, intendendi scilicet, fouendique febrem, aut putredinem, aut sine quibus nequeunt hæc tolli, qualia sunt virium debilitas, sopor, vigilia, dolor, delirium, sitis, linguę asperitas, & in mulieribus, vteri suffocatio, deiecta appetentia & cetera huiusmodi quæ ęgrotos perinde vexant, ut cogamur nonnunquam alijs causis relictis succurrere: quo fit, vt non semper eadẽ sint adhibenda laborantibus ijs febribus auxilia, quoniam non semper eadem mala in ijs reperiuntur, sed nunc plura, nunc pauciora, nunc ea sola cum quibus putrida febris necessario consistit, ac vbi hæc inter se coniunguntur, accidunt sæpè angustię, nimirum repugnante vno aut pluribus ei, quod ab alijs exigitur, ac vbi multa adsunt inter se coniuncta, ab euacuatione exordiendum, sine qua reliqua fieri nequeunt,

A modo uirtus permittat, de qua paulo postea præcepta trademus: nunc vero tempestiuum est ut ad authoris dictionem interpretandam accedamus; igitur quod scribit, tertianam febrem exquisitam egere humectatione & refrigeratione, non comprehendit omnes scopos necessarios in curatione huius febris, nam si ea putrida est, necessario indicabit concoctionem putrescentis humoris, & postea euacuationem, & interim cum hæc fiunt, etiam refrigerationem. Quod si subsint aliæ causæ quę possint aliam materiã suppeditare, & trãspirationẽ prohibere, ex qua noua putredo fiat vt semp adsunt hæ causę, si modo nulla febris tertiana est, quę vnico paroxismo finiri possit, necessario quoque aperienda erit vena, vt multitudo tollatur: aut si ea non adsit, vt transpirent putridi vapo-
B res in uenis & arterijs conclusi, quare cum dixit esse refrigerandum, tacere non debebat præcipuum remedium ad refrigerationem necessarium, scilicet venæ sectionem; nec ea uerenda quidem est, quod bilis huius febris sit causa, & graciles vt plurimum sint cum pauco sanguine, & eo quidem bilioso, qui hac tertiana laborant: nam (vt postea ostendemus) non ad sanguinis euacuationem semper uena secatur, sed ob ipsam transpirationem, quę aliter nequit commodè & citò fieri. Quod uero scribit humectandum esse, dubitationem habet: nam si putrescit bilis vel alius humor, exsiccationem potius postulare videtur, siquidem putredo humectantibus augeri dicitur siccantibus vero curari; Respondendum est, ueram putredinem & absolutam exsiccationem exigere, hu-
C morũ uero putredinem in qua fit suppuratio in abscessibus, aut in uenis alterationem suppurationi similẽ, at non nisi per concoctionem emendari, concoctio vero humectantia maximè in materia sicca vt in alia omni, contraria requirit.

Flaua autem bilis humorum omnium qui in corpore sunt humorum calidißimus & siccißimus est: itaque exinaniendus est, vomitu quidem si ad ventrem repit, pari modo per aluum, si deorsum fertur, quod & spontè iustis tertianis accidit.

D Qvem velit humorẽ biliosum euacuare non exprimit, an scilicet eum qui in principio accessionis solet moueri ad stomachum, an eum qui finita accessione, factis sudoribus, aut sine illis in corpore remanet tanquam cinis factæ putredinis; an vero illũ qui concoctus remanet finitis omnibus accessionibus, an illũ potius qui sub materia antecedente continetur. Constat profecto eum qui repit ad orificium ventris, vomitu esse ducendum in ipsa accessione; id quod si natura facilè præstare non potest, commodè fiet exhibito leui vomitorio ex aqua hordei cum syrupo acetoso, vel oximelite; quod si ad ventrem repat, nihil exhiberi potest ad naturę auxilium, nisi finita accessione; tunc enim molli clisteri solicitari potest aluus, & naturæ motus iuuari.
E Qui vero post accessiones remanet in venis, non est educendus antequam declinet febris, tunc enim aperti erunt meatus liberati ab obstructionibus, & facta concoctione post quam fieri potest separatio & expultio; vacuandus est ergo qui materia est antecedens, & successiue mouetur in singulisque accessionibus humorem suppeditat ad nouam putredinem nouæ accessionis causam; is humor euacuatus per minoratiua dicta medicamenta, quæ re uera hos humores educunt qui crudi non sunt vt qui nullam senserint putredinem, sæpè rescindunt omnes futuras

accessio-

accesſiones;quod ſi debilitet id faciunt,ſolum eas mi nuunt, aut certè eas augeri non permittunt, cuius generis ſunt caſsia, manna, ſirupus roſaceus ſolutiuus,quibus admiſceri poſſunt,ſi corpora ſunt duriora, dracma vna aut duæ electuarij roſati Meſue, vel de ſucco roſarum; nec Montanus audiendus eſt,qui in hac febre ſyrupum roſaceum ſolutiuum & rhabarbarũ ob illorum aſtrictionẽ damnat,& ſcamonia ta omnia ob vehementiam actionis. ſingulare eſt remedium,cum multi integrè ſunt liberati poſt primã accesſionem dracma vna vel ſcrupulis duob. pro natura ægri radicis aſari puluerizati,& exhibiti & epoti cum iuſculo pulli, vel aqua hordei, id enim per vomitum & aluũ mirificè corpus expurgat, præſertim in his febribus tertianis exquiſitis, & etiam nothis.

Per vrinas quoque & ſudores exigere oportet: ſed commodè per inferna repurgatur.

SVdores ſponte ſequuntur finem accesſionis exquiſitæ tertianæ,nec opus eſt ad auxilium vehementi remedio, ſufficiet igitur aqua hordei cum ſaccaro tepidè bibita, quo tempore natura mouere incipit, aut in motu tardat inchoato; purgatio vero quæ fit per vrinas, parum in hoc morbo poteſt, eſt enim vrinæ materia aquoſus vel pituitoſus humor, non bilis, at ſi bilis, vt ſcribit Hippocrates in Aphoriſmis, per vomitum expurganda eſt, quam quærit hic commodiorem per inferna purgationem, in hoc quidem Galeno magis credendum eſt: nam niſi cum humorem natura tentet per vomitum educere, ſatius eſt enim per inteſtina deijcere, ſi quidem orificium ſtomachi tuto ferre non poteſt tam acris & mordentis humoris contactum.

At mollibus cliſteribus venter ſubducendus eſt: vrina vero, potionibus ijs in quibus maduerit apium & anethum prouocandæ.

SVnt nonnulli Medici adeo ſuperſtitioſi,ut vereantur in febrib. clyſteres imperare qui vim habeant noxios humores purgare, exiſtimantes turbari concoctionem ſi aliud excernatur præter cibi excrementa. Verùm experientia & ratio eam opinionem eludit: nam multos tertianarios delicatiores ſolis clyſteribus liberaui, confectis ex rebus emollientibus, & caſſia, melle communi, adiecta etiam hiera picra, vbi humores erant rebelliores, & durior natura ægrotantis. Quid enim commodius fieri poteſt ad extrahendos noxios humores, qui potiſſimum venas meſaraicas occupant; quibus euacuatis, per conſequentiam quandam expurgantur quoque hepar, & quæ poſt ipſum ſunt venæ. Ceterum præſtat vrinam prouocare frigidioribus remedijs quam apio & anetho in affectu tam ardente, cuius generis ſunt ſemina communia à recentioribus Medicis dicta frigida maiora & minora, ſed cum diuretica hęc, nõ niſi longiore tempore vacuent, leuem etiam portionem humoris peccantis, præſtat per aluum purgatione molliri.

Et ſi concoctionis notæ apparuerint, iam cum fiducia abſinthium dabis; quod altoquin, ſtomacho quem erodens bilis infeſtat, ſummum remedium eſt; præſertim ſi eius comas, quantum vſus flagitat in aqua mulſa maceraris.

A HAec eſt purgatio quam Galenus adhibere ſolet in his & alijs nonnullis febribus, ex qua neſcio an aliquis vnquam liberatus fuerit; prodeſt quidem ea ad ſtomachum leuiter expurgandum, vel potius abſtergendum, quod in eo eſt bilioſum, ſed id putridos humores contentos in venis non attingit, & multo minus ſi (vt ille vult) humores putreſcunt in habitu corporis quare præferenda eſt curandi ratio quam noſtra ſecula inuexerunt inuentis ex nouo orbe mitioribus purgantibus medicamentis, antiquioribus Medicis incognitis. Eſt autem hæc curandi à nobis obſeruata ratio: primo enim ſi orificium ſtomachi laborat, exhibemus vel unciam caſſiæ, vel vncias tres mannę, aut totidem ſyrupi roſacei ſolutiui, alioqui prius ſanguis mittitur; Deinde

B leue hoc medicamentum adhibetur ad antecedentem materiam educendam; poſtea ad concoctionem eius quæ putreſcit, & refrigerationem alterius & vniuerſi corporis ſyrupos exhibent conuenientes, quales ſunt ſyrupi de endiuia, acetoſus ſimplex, cum decoctionibus herbarum refrigerantium; poſtea vero declinante morbo, iam concocto humore, datur rhabarbari infuſio, cum ſyrupo roſaceo, caſſia, vel diacatolicon, & reliquis huiuſmodi quibus feliciſſima fit purgatio, & integra ſequitur ſanitas. Cauendum tamen eſt inter initia febrium rhabarbarum, propterea quod per vrinas bonam humoris partem elicit, tranſitus autem per eas partes facilis fieri non poteſt antequam ſolutæ ſint obſtructiones; quam ob rem ego non vereor potius exhibere crudo adhuc

C morbo minoratiua, quæ recipiunt cum lenitiuis electuaria ſolutiua. Quod vero ſcribit Galenus abſinthium eſſe exhibendum cum mulſa, repugnat ei quod alio loco ſcribere ſolet, mulſam in bilioſis facilè in bilem mutari, quare præſtat abſinthium incoquere in aqua cum ſaccaro & herbis frigidioribus.

Sed & balnea calida ex aqua potabili profunt, tum quod bilis aliquid educant, tũ quod ſua qualitate mirificè iuuant: ea enim huiuſmodi omnia humectant, & facultate refrigerant. Marina uerò ſalſa, nitroſa, & ſulphuroſa, plus

D *quidem bilis exigunt, uerum minus quam ex aqua dulci utilia ſunt; præſtat uerò nec ea utilia dicere, quando plus ſua qualitate lædunt, quam uacuando proſunt; equidem noui quendam, qui falſo adductus iuditio, huſce balneis uſus eſt, ac deinde reſiccato corporis habitu, eo uenit exitij, ut tabe interierit. Reliqua autem uictus ratio illi bilis uacuationem adaugebat; at contraria qualitas qualitati præter naturam excedenti perpetuò obyicienda eſt, tanquam id longè commodius ſit, quam quouis modo vacuare. Verum ipſe nec hoc nouerat, neque*

E *ex alijs deſideret. In balneis igitur hoc præcipuè conſideretur, vt corpus abluatur ac humeſcat; proinde neque nitrum, neque ſal, neque ſinapis inſpargenda ſunt: id quod factitare plurimos videre licet, ægrotos enecantes. Vbi autem calente oleo plurimum perfuderis in aquam ducere, ac proluere oportet: et ſi in ea natare velint, his quantum poſſunt permittendum eſt;*

qui

qui verò balneis delectantur, neque si bis die lauare velis, peccabis, sed præcipuè in memoria habeto, ut id opportunè fiat: nam si coctionis morbi signis apparentibus frequentius laueris, non erraueris.

PRosequitur alia remedia febrium tertianarũ exquisitarum, quę scilicet sumuntur ab his quę extrinsecus nos afficiunt, ut est lauacrum ex aqua, & quoniam aqua potest esse dulcis siue potabilis, vel marina aut ex mineralibus alterata; præterea, quæ potabilis est, potest adhiberi calida, uel frigida, vel tepida actu, & ea quidem simplex, vel in qua sunt decoctę aliquot herbæ, vel semina, vel radices aut fructus arborum, aut aliquid aliud quod mutat illius natiuam vim, laudat hic solum potabilem aquam, & eam calidam, & solum damnat marinam, salsam, nitrosam & sulphuream; & potabilem quidem calidam iudicat accommodatam, tum quod bilis aliquid educat, tum quod humectet, & facultate refrigeret. Marinam vero, salsam, nitrosam & sulphuream, damnat, quod etsi euacuet, relinquit tamẽ qualitatem præter naturam calidam & siccam inimicam febri, & aptam ad generationem bilis. Ceterum, potabilem & dulcem tunc uult adhiberi, vbi apparuerint signa concoctionis morbi frequentius, & bis etiam in die, permittitque in ea mutationes. In quibus quidem præceptis, censura nostra adhibenda est. Rectè ergo non solum marinam, salsam, & sulphuream, sed etiam aluminosam relinquere debemus in his febribus, qm̃ ipsam intemperiẽ febrilem auget, natiuam corrumpit, ex qua sequitur maior bilis generatio. Quare nullo modo prosunt huiusmodiaquę, siquidem bilis minimum euacuant, multum vero benignioris humoris, qui in uenis cum bile continetur. Damnasset utique vno verbo omnes minerales aquas vt qui alibi tradiderit & semper existimauerit, eas omnes potentia calefacere & exsiccare, propterea quod raro aliter uisum est; tamen in agro Lucensi aqua balnei villæ dictę quę bibitur ad omnes internos calidos & siccos affectus emẽdandos, & in agro Pisano, balneum aquæ quod extrinsecus infinitis malis succurrit, miram habent refrigerandi & humectandi vim, vt sępè vidimus, cum medicinam Pisis sub Cosimo Florentiæ Duce annos tredecim doceremus. Quod vero hic admonet in vsu medicamentorum euacuantium semper adhibendam esse contrariam qualitatem humori peccanti & lędenti intemperaturæ, diligenter obseruandum est; Et hoc ipsum est, quod eos refellit Medicos, qui in disenteria utuntur rhabarbaro, vel mirabolanis: satius enim illis esset propinare ægrotis Cassiam, mannam, syrupum rosaceum solutiuum, quæ euacuant temperantque acres humores, atque eos gigni prohibẽt. Nec illorum medicamentorum vsum tuetur quod illi putent uacuandum esse cum astrictione & exsiccatione quæ qualitates in rhabarbaro & myrabolanis sunt euidẽtes: nam fluxiones acrium humorum quæ per intestina affluunt, non sanantur cùm ea repugnantia, sed cum purgatione acrium humorum, & simul refrigeratione & humectatione, & mixtione frigidorum humidorumque medicamentorum. Iam vero vt inquit aqua potabilis prodest, sed calida meo iudicio exhibenda non est, sed tepida, si modo verum est quod antea scripsit, obijciendam perpetuo esse contrariam qualitatem medicamenti, qualitati excedenti. Quod si ut paulo post supra dicta uerba scribit, præcipuè cõsiderandũ est in balneis, ut corpus abluat & humectat, vtique calida aqua admouenda non est, nec tamen frigida, ne vapores fuliginosi intus cohibeantur sit ergo tepida, quæ eos difflari permittit, nec interim molestã aliquã caliditatẽ inducit, & ex natura aquę perpetuo humectat. Nec tamen damnarẽ admodum exsiccatis corporibus si quis incoqueret in aqua balnei folia maluæ, violarum, vitis, salicis, cucurbitæ, ad maiorem quandam humectationem & refrigerationem. Nec admodum quidem probo vnctiones ex oleo calente, ante ingressum balnei in biliosis febribus, quid enim calor olei & id ipsummet oleum boni potest in hac re præstare? impedit enim suo lentore ne humiditas aquæ possit intro penetrare & ne uapores facilè transpirent. Natationem quoque qui febre laborat appetere non potest, & quilibet etiam leuissimus motus excalefactis & exsiccatis obest. Quiescant ergo illi in balneo ne ex motu aliquid caloris & siccitatis illis accedat, sufficitque una lauatio in die quietis: nam post exacerbationem febris, corpus exhaustum & exsiccatum, ad restaurationem & humectationem cibum requirit; deinde somnum Ante vero accessionem, nemo balneum consulet ne crudi humores qui in ipsa accessione intus cõcoquẽdi sunt, crudi a balneo extra moueãtur. Ceterum, quod scribit frequentius lauari posse ægrotos si concoctionis signa apparuerint non reddit certam auctoris sententiam quam tuto sequi possimus. Vult ne forte crudo omnino morbo lauare nos posse ægrotos, eo quod dicat sæpius eos posse vti balneo, cum iam apparent signa concoctionis? id uero minimè præstarem, neque alijs consulerem ut facerent: nam vbi integra est cruditas putrescentis humoris, fugere debemus omnem commotionem, præsertim eam quæ humores reuellit ab internis partibus, vbi concoctio viget & ducit spargitque per habitum corporis. propterea dicebat Hippocrates cruda non esse mouẽda; Nec fortè etiam tuto potest adhiberi balneum ubi cœperint apparere signa concoctionis, in qua nulla potest adhuc fieri utilis agitatio ab externis remedijs, pręsertim quod febres tunc augentur omniaque uehementiora euadunt, *& concoctioni maior locus paratur ea enim quanto magis ad statum properamus, tanto magis naturam occupat.* Quare ut breuiter dicam quod sentio, Balneorum in his febribus pręcipuus debet esse vsus declinante iam febre; in alijs vero temporibus ab illis abstinendum, nisi fortè iam in summo uigore ac ardore & siccitate quæ solet relinqui post accessionem febris, requiratur illorum vsus.

A vino verò antequam morbus concoquatur prorsus arcendi sunt; vbi autem coctionis initium habuerit, paucum, tenue, & dilutum initio dandum est: liberalius verò, vbi in propinquo morbi solutio est.

POstulat hic locus, vt diligenter expendamus potiones quæ exhibentur febricitantibus cibationis tempore, aut ad sitim extinguendã in ipsis accessionibus febrium. Sunt porro potiones huiusmodi quib. antiqui sunt vsi mulsa, oximel, vinum, aqua hordei, aqua sola, quibus nostra ætas addidit alias confectas ex sacchαro mixto cum ipsa aqua sola, quibus nostra ætas addidit alias confectas ex saccharo mixto cum ipsa aqua sola, vel addito cynamomo, vel aniso, vel coriandro, vel aliquid huiusmodi, quinetiam aquas stillatas, & vt vocant, ipsa etiam stillata, & consummata propinare solemus, & pro saccharo miscemus iulepos vocatos, necnon syrupos, acetosum de limonibus, de acetositate citri, vel alium alterius generis, pro voluntate ægrotantium, & affectionum

ctionum diuersitate. Vtuntur quoque Britanni, & Flandri ceruisia, & bieta ab eis vocata. Itaque primum docebimus, in quibus febribus dari possit vinũ in quibus verò minimè, & in quo tempore morbi exhibendum sit, quibus concedi potest, sed non perpetuo, quibus verò perpetuo sit exhibendum, quale præterea vinum, an vnum & idem, vel diuersum sit propinandum; quæ postremò sit vera ratio quare vinum non concedatur in omnibus febribus, & in aliquibus non nisi in certis temporibus.

Sunt qui putant se optimos Medicos, aut certè omnem infamiam euitare posse, si in omnibus febribus statim circuncidant vinum, & panem vt vocant coctum in aqua cum aqua hordei imperare sciant, tanquam hæc sint sola, & præcipua febrium inter se discrepantium causis & natura, auxilia. Quos Galenus, & omnes veteres Medici refellunt, qui in quartanis, & quotidianis, vinum in toto morbi decursu imperant.

Alij verò nimium suauitati vini indulgentes, illud non verentur exhibere in acutis etiam morbis; quos ratio & saniores Medici reprobant: nam si opponenda est qualitas remediorum qualitati affectionum, in ardentissimis febribus à vehementi putredine calidissimorum humorum procreatis sæpè in æstate, nõ potest prodesse potio aliqua quæ calorem, vel intendere possit, aut certè non refrigerare quantum necessarium est. Quare in acutis febribus, nec in ipsa declinatione febris, conuenire potest vini potio, tantũ abest vt illud sit exhibendum vbi concoctionis indicia solum apparere incipiunt. Nam si Galenus octauo Methodi scribit homines sanos biliosos melius concoquere cùm frigidam bibunt, quid debemus existimare fieri in ardentibus febribus ex vini potu: lædet profectò ille concoctionem, & non iuuabit vt maiores nostri tradiderunt, qui vt ex hoc loco, & alijs patet, ad concoctionem vinum exhibent præsente enim vt diximus calidissimo affectu, à frigidiorib. præsidia sunt petenda tum ad concoctionem, tum vero ad curationem. Vt verò in prædictis febribus continuis, & ardentibus, aut etiam exquisitis tertianis vinum non est concedendum, antequam vel soluta planè sit febris, vel certè multum declinauerit, ita vt periculum nullum sit incrementi caloris, & vires videantur ex morbo defatigatę, spirituum generationẽ postulare, id quod maximè vinum præstat. Sic profectò, in febrib. natis ex frigidissimis, & crassissimis humoribus, vinum in omni tempore morbi concedendum. Id quod fit in quartanis legitimis, in quibus vrinæ sunt aquosæ, in his enim non solum aquosum vinum, vel dilutum, sed etiam generosius, vt puto, exhiberi potest ad calefactionem extenuationemque, & concoctionem humorum, atque etiam ad rigores mitigandos. In nothis verò quartanis quę sunt cum vrinis igneis, & rubris, & in quotidianis præsertim nothis, vinum non est dandum ante concoctionis notas, postea vero concedi potest plus, vel minus dilutum pro qualitate, & quantitate materię peccantis, & febris vehementia. Sed cur est, quod in his febribus requiratur concoctio ante vini exhibitionem, in illis vero minimè: id profectò non fit ob vini caliditatem, quippe cum medicamenta longè calidiora vino à maioribus nostris concedantur; cuius generis sunt medicamenta ex tribus piperibus confecta, & aqua mulsa, in qua incocta sint hysopus, thymus, & aliæ herbæ, & aromata longè calidiora, quàm possit esse vinum suaptè natura aquosum, & multa aqua dilutum quo contenti essent ægrotãtes. Igitur vini incommoda in febribus non nascuntur ex ipsius calore, sed ex illius substantia familiarissima nostris corporibus. Ex qua fit vt ab omnib. par- A tibus rapiatur, & deducatur per arterias, & venas vbi humores noxij continentur, qui ex eo vini motu liquantur, & agitantur, ad quæ sequitur concoctionis turbatio, quæ quiete maximè perficitur, & fluxiones humorum, vt ostendunt pleuritides, quæ vini, vel exigui potione lethales euadunt, & podagra quæ eadem quoque ratione crudescit: sublenantur pariter vapores ad caput, à quibus dolor ingrauescit, aut nouus excitatur. Hæc incommoda quartanę febres puræ, & simplices non sentiunt: vt quæ fiant ex terreno humore qui omnem motum, & agitationem respuit; quare meritò illi datur vinum per totum febris decursum. Quotidianæ ex pituitosa materia natæ, leuius ferunt hanc agitationem: facilius enim liquatur, & agitatur pituita, vt ostendunt frequen- B tes fluxiones pituitosæ, ex leui calore, vel frigore, vel ira, aut alia quacunque leui occasione, excitatæ.

In calidissimis humoribus omne contingit ex vino periculum: non enim solum humores agitat, sed etiam ipsos calefacit. In mixtis iudicio maiore opus est, ne nimia seueritate, nimia abstinentia stomachũ refrigeres, & humores reddas rebelliores ad concoctionem, aut liberaliore vini potione humores commoueas, & concoctionem pariter lædas. Quare iudicio & prudentia opus est, ne quid præter rationem fiat; Vbi autem vinum tuto exhiberi non potest, aqua vtendum est, vel pura, aut cum alijs mixta: pura & sola, in biliosis & ardentibus febribus, præsertim in adolescentibus, qui nullam in stomacho, aut hepatę, vel liene imbecillitatem continent, ex usu C erit. Quod si aliquid tale veremur malum, vel ob natiuam infirmitatem, vel ætatem, aut etiam ad uoluptatem, aquæ frigiditatem, & insuauitatem, quibus sola iucunda non est, mitigamus, primum coctione, deinde mixtione: in quo casu miscemus saccharum purissimum, uel iulepos uocatos, rosaceum ad maius robur stomachi, uel uiolacium, ad efficaciorem refrigerationem, & syrupum de granatis, uel uinum granatorum, uel syrupum de limonibus, uel succum ipsum limonis, uel citrij mali, ubi haberi potest, cum sacchato. Quin etiam syrupus uocatus de acetositate citri, miram habet uim tum ad refrigerandum, tum ad reprimendam putredinem, & malignitatem humorum. Atque hæ potiones utiles, & D iucundæ sunt, ut diximus, in calidis admodum febribus, pro uarietate ægrotantium, qui dulcia, uel acida, uel insipida appetunt. Nec uereri debemus, quod temerè nonnulli faciũt acidorum usum, & dulcium, credentes acida obstructiones augere, dulcia uerò facilè in bilem uerti: nam acida, ut Galenus docet 4. de Simpl. medic. uim habent incidendi, & penetrandi; quod si cum aciditate coniunctum sit aliquid etiam austeritatis, non propterea hoc habet eodem authore, uim obstruendi, ut ostendit absynthium, quod insignem habet astrictionem, leuem autem amaritudinem, quo Galenus in febribus utitur: nam uidetur ille scribere, quod astrictio omnis cutis meatus occludit, ita si coniuncta sit cum apertione, intus assumpta feliciorem reddit apertionem, protrudendo uim ipsam aperitiuam, & roborando uasa, ut E ipse docet in lib. 5. de Simpl. Dulcia uerò, mollia, ut ita dicam, quæ sunt calida & sicca, ea sunt quæ in bilem facilè uertũtur, sed saccharina hoc uitio prorsus carent. Est enim saccharum calidum leuiter, & insigniter humidum humiditate aerea & aquea, quæ sitim extinguit, & biliosos humores mitigat. Iam uerò si humores planè biliosi non fuerint, & febres non prorsus ardentes, sed mitiores, quales sunt nothæ tertianæ, & aliæ quæ ex mistione calidorum, & frigidorum humorum constãt, tum aquæ aliquid incoquendum est, quod plus vel minus calefacit, &

aquę

aquę uitia emendet. Ac inter leuiora est hordeum, cum quo fit aqua hordei, & ubi ueremur flatuum generationem, hordeum coquendum est, donec rumpatur, ac misceatur cum ipsa aqua, quod in eo est succorum, in alijs uero leuior etiam coct ura sufficit. Incoqui etiam possunt pruna exsiccata, & liquiritiæ frustula, uel momentum cinamomi, aut coriandri semina. Ego autem iocundissimam præparo potionem, ex septem libris aquæ, media uncia coriandrorum præparatorum, drachma semis cinamomi, & uncijs duabus sacchari. In frigidioribus uerò humoribus, & illis qui dulcibus delectantur, impono scrupulos duos cinamomi, & uncias tres sacchari, & hæc erat potio Iulij Pontificis de Monte, qua ille non solum in suis febribus, sed etiam in podagra utebatur.

De febre ex sanguine putrescente & synocha putrida.

EX varia tractatione Galeni de febre quæ fit ex sanguine putrescente, orta est magna quęstio inter Medicos, quam primum Auicennas contra ipsum Galenum excitauit, deinde Auer. auxit, postea vero inter recentiores Medicos magna est facta pugna, cum illorum quidam certarent pro Galeno, alij vero pro Auicenna & Auerroe, alij vero conati sunt omnes inter se conciliare. Quid vero sentiendum sit de hac re, tunc melius intelligetis, cum Galeni sententiam proposuerimus, ex qua hæc controuersia est nata. Scribit igitur Galenus in nono Methodi, & vndecimo, fieri febrem ex sanguine putrescente, & illam esse synocham, quod etiam confirmat in secundo textu 1. Com. 6. Epid. idem docent remedia, nempè sanguinis missio, quæ has febres (vt Galenus inquit) iugulat, quod non fieret, si alius humor à sanguine putresceret: nulla enim alia febris putrida sola sanguinis detractione extinguitur. In libro uero 2. de differentijs febrium, cap. 12. statuit idem febres quasdam fieri ex sanguine putrescente, at eas non vult esse synochas, sed accessiones habere, quæ proportione tertianis respondeant, idq; ex eo fieri scribit, quod in sanguine sit pars una tenuis, alia crassa, & per putredinem fiat ut tenuis transeat in bilem flauam, crassa vero in atram mutetur. Hanc secundam Galeni sententiam, alia prætermissa, impugnat Auicennas his argumentis, & Primum; Si sanguis putrescens fit cholera, & fit febris ex bile, non amplius est febris ex sanguine sed ex bile, Causon ergo, vel tertiana.

Secundò. Etsi concedatur, post putredinem sanguinis tenuiorem portionem transire in bilem, non tamen id propterea negat febrem fieri ex sanguine, cum ipse putrescit; Aliud enim est loqui cum fit putredo, aliud de eo, quod putredinem sequitur, sicut ille scribit; Aliud est loqui de ligno quod comburitur, aliud de eo quod combustionem sequitur: fit enim combustio ligni, & sequitur cinis, nec dispositiones quæ in cinere nascuntur, tribui debent ipsi ligno dum comburitur.

Tertiò. Etsi ex calore sanguinis gignitur bilis, cũ scilicet sanguis putrescit, non tamen propterea fiet febris, quæ tertianæ modo infestet, quoniam non solum oportet bilem gigni, sed etiam eam putrescere: quod enim à putrido (inquit) fit, non necessario putrescit, aut putridum dici debet. Quare, non solum necessarium est gigni bilem, sed etiam eam putrescere, quod non est semper necessarium: sicut videmus in alijs humorum generationibus fieri, quando scilicet ex nimio motu, aut vigilia, aut alia causa calefa-

A ciente, bilis gignitur, & tamen biliosa febris non fit, quoniam scilicet bilis non putrescit.

Quartò. Generatio bilis ex sanguine putrescente non fit in instanti, nec illius putredo: quare cum interim sanguis putrescat, necesse est aliquam fieri febrem putridam, quæ certè ex sanguine fit putrescente, quæ non potest habere accessionem tertianæ.

Galeni variã sententiam tuetur Fernelius duplici inuenta putredine: sanguinem.n. bifariã putrescere, vno generali modo, cum ui caloris præter naturam segregantur quæ in eo sunt substantiæ dissimiles, & bilis flaua ac tenuis ab atra, quæ crassa terrenaq; est secernitur; quam degenerationem, verius corruptionem, quàm putredinem vocari censet, ex hacque putredine accendi febrem, & eam non esse synocham, sed vel biliosam, vel melancholicam, alio uero modo putrescere sanguinem cùm citra substantiarum diremptum & secretionem, totus corrumpitur magno fętore & graueolentia; atque ex hac sanguinis corruptione fieri synochum, & non biliosam vel melancholicam. In qua quidem opinione multi sunt errores; primum enim malè putat putredinem separari à corruptione sanguinis, quippè cum putredo omnis teste Aristot. corruptio sit; & corruptio quæ easdem habet causas quas putredo, non possit alia esse quam putredo, sanguis enim qui putrescit in quocunque loco, id patitur aucto calore ex prohibita transpiratione, quæ cum leuior est, leuiorem quoque facit putredinem, cum maior, maiorem, perfectam autem & maximam facit, cum maxima est: & hæc in gangręna & sphacelo apparet, vbi omnia sunt facta penitus dissimilia, ita, ut in nulla re similia fieri possint per concoctionem, quæ, vt antea ostendimus, ex Galeno putredini est remedium: vbi vero leuis est facta dissimilitudo, non requiritur generatio puris, sed leuis per concoctionem alteratio; quare tunc etiam sanguis qui putrescit in venis non suppuratur, vt qui in locis latioribus & non penitus conclusis cótineatur; fit autem pus cum inculcatus sanguis locum constipat, & in eo non est spacium ad separandas res diuersas atque ita difflatio prohibetur, ut penitus non fit ineptus ad concoctionem, tunc enim fieret integra putredo; nec ita tamen leuiter afficitur vt solum leues dissimilitudines emẽdare debeat, quare tunc fit pus, quod multum habet verę putredinis, & multum concoctionis, & propterea in ea mutatione non fit separatio partium heterogenearum, sed vt in veris putridis humidi consumptio per expirationem relicta portione terrestri: nam pus ipsum est veluti cinis derelictus ex putredine facta dissolutione partis aereæ igneæ, & maxima parte aqueæ, quæ erant in massa sanguinis; seruatur autem cum terrena portio aliqua aqueæ materiæ miscetur sine qua non poterat fieri concoctio. Igitur vbi leuis est putredo, & locus amplus, fit segregatio quædam humorum, qui sunt in tota massa commixti, & interim fit dissimilitudo aliqua; vnde cum extrahitur sanguis, & ipse sanguis quartus humor & alij humores ostendunt in colore mutationem & fętorem aliquẽ; omnia tamen hæc per magis & minus, & per certos gradus putredinis dicuntur esse corrupta; propterea rectè Galenus in Comm. Aphoris. secundi libri, putredines quæ fiunt in humoribus: ita distinguit, vt quædam possint redire ad suam naturam, aliæ vero minimè; Intelligere autem oportet ad suam naturam, non prorsus (sicut acida vina quibus vtitur pro exemplo, ex putredine facta, nunquam pristinam bonitatem per alterationem recipiunt) sed quod nó ueniant ad integram putredinem, aut ad suppurationem; & ea alteratio quæ fit in leui ea corruptione per continuas bonas nutritiones tandem emendetur,

detur, vt vina ea acida, emendantur cum feruent & coquuntur cum vuis, aut cum bono vino miscentur. Hæc satis ostendunt quare in quadam putredine fiat segregatio diuersorum humorum qui inter se sunt confusi, & cur aliquando fiat pus, aliquando perfecta putredo; Sed grauiores sunt errores quos committit Fernelius in hac re: nam segregatio quæ fit bilis flauæ ab atra, non facit febrem esse biliosam, aut melancholicam, quia vt recte scribit Auicennas, necesse est eum humorem putrescere qui febrem parere debet sibi respondentem. Præterea, absurdum est credere, ex ea putredine quæ est cum tanto fętore & graueolentia, & in qua totus sanguis corrumpitur, fieri synochum putridam, tantum enim malū, tam breui temporis spatio quod requiritur ad generationem synochæ generari non potest, nec tam breui temporis spatio solui per solam sanguinis missionem, vel aquæ potionem, aut sudores. Adde, quod sensus omnes non agnoscunt tantam fieri deprauationem in sanguine per istas febres, ut non possit iterum illius uitium emendari per concoctionem, nec deprehendunt tantam graueolentiam, nec omnes ipsius febres ex putredine consumptas; certè hic homo in omni sua tractatione semper affectat quæ terribilia sunt, & in magno excessu posita; verius dixisset synochas putridas ex leui sanguinis corruptione & putredine nasci, ob cubitam generationem & solutionem harum febrium, & ea, quæ in ipsis ęgrotis apparent.

Alij vero, inter quos est Altomarus, putant rem hanc se composuisse, cum dicunt ex sanguine putrescente generari febres, quæ quodammodo sunt biliosæ, & non biliosæ, eo quod bilis quæ ex putredine sanguinis elicitur, mitior sit alia, verum debebant illi videre Galenum statuere illas febres nunc synochas esse, nunc vero tertianæ modo affligere per accessiones, repugnat autem febrem esse synocham, idest esse sine accessionibus, & accessiones habere, ego vero non puto rem definiri posse, nisi prius quędam tractemus, inter quæ illud primum occurrit, quid nomine sanguinis intelligendum sit, deinde quid faciat putredo in sanguine, quomodo ille putrescat.

Porrò, sanguinis nomen significat nobis aliquando totam massam humorum confusam, & compositam ex quattuor humoribus, aliquando verò quartū ipsum humorem propriè dictum sanguinem; Vtrunque sanguinem putrescere posse, ratio iudicat, si modo omnia putrescere possunt præter ignem. Nostri verò maiores non videntur agnoscere putredinem in sanguine quarto humore, vt patet ex Galeno, cum scribit per putredinem sanguinis tenuem illius portionem transire in bilem flauam, crassam verò in atram: nam hoc solum intelligi potest de tota massa in qua continentur confusi hi duo humores cum reliquis, & per actionem caloris separantur, vt res diuersæ naturæ, purissimus verò ipse sanguis, vt qui aereus sit, non habet tantum terrenæ, aut igneæ substantię, vt possint duo humores tantoperè differentes à sua natura elici; Sunt etiam qui putent sanguinem eum nunquàm putrescere, eò quòd à natura defendatur, tanquàm illius thesaurus id quod est ridiculum, non vim agit natura ex consilio, & vbi agentia sunt, & patiētia, necesse est actiones fieri. Ego verò credo in eo fieri putredinem, sed difficilè admodum, & non ob hanc rationem, sed quia aereæ est substantię, quæ facilè transpirat, & quia illius est pura materia, & non excrementosa, ex purissima parte alimēti genita; quare necesse est omnes alios humores putrescere prius à sanguinea substantia, quod cum contingit, mors sequitur non ea expectata putredine, aut si primum pu-

A tredo sanguinem inuadit, vt fortè fit in malignis, & pestilentibus febribus, nullum tunc salutis est remedium. Ergo putredo quæ fit in sanguine, ex qua generantur febres simpliciter putrida fit in tota massa sanguinea.

Ceterùm calor, qui prohibita transpiratione accēditur, & vitiatur totam eam massam primò calefacit, & ex ipso calore necesse est mutari alias qualitates totius massæ, & singulorum humorum qui in ea sunt confusi, ad huius humoris proportionem, perseuerante vero calore, incipit fieri separatio humorum inter se, & alteratio perseuerat in tota ea materia, & in hoc opere, tempore opus est maiore aut minore, prout exactior est hæc proportio, & mixtio: Vbi enim proportio seruatur, & exacta mixtio est, difficilior est segregatio, facilior vero vbi contrarium accidit:
B vnde partium similarium, & cadaueris putredo separat mixta per solam euaporationem, ob exactam & solidam mixtionem, humores vero ipsi qui continuo ex alimento gignuntur, & leuiter miscentur, actione caloris alterantur, & separantur, & separati rursus putrescunt, & per euaporationem ob exactā elementorum mixtionem pariter fit separatio, & resolutio vsque ad terrenum elementum; Facta vero separatione, quod est magis expositum ad putredinem, eam concipit; accidit autem hoc in eo humore, qui qualitates habet, & substantiam aptiores ad corruptionem suaptè natura; ut bilis citiùs, & frequentius putrescit atra & nigra; vel qui ex corrupto alimento genitus est, ex ea inquam portione alimenti, quæ est apta verti in sibi similem humorem, vel
C fortè etiam facilius patitur putredinem, quod in massa exuperat; id enim quod difficiliùs miscetur ob suū excessum facilius separatur, & actu iam factū quod prius erat potentia, iam promptius pati potest omnes alterationes, & ipsam putredinem. His quidem positis, vera agnoscitur Galeni opinio de febre synocha, & biliosa ex putredine sanguinis; quamdiu enim tota massa solum præter naturam calefit, fit febris synocha non putrida, vbi vero incipit fieri corruptio, & separatio diuersorum humorum qui sunt inter se confusi, tunc fit putredo ipsius sanguinis, & synocha febris, facta vero ipsa separatione, & putrescit aliquis humor ex separatis, tunc synocha desinit esse, & assumit accessionem, & formam febris, quæ
D nascitur ex putredine talis humoris. contingit autem primum, vt plurimum putrescere bilem, & rationes dictas; vnde dicit Galenus ex sanguine putrescente fieri febres tertianæ modo affligentes, aliquando vero quartanæ modo infestantes, quia tardius, & difficilius atra bilis putrescit, quod experientia quidem docet: nam in vere solent fieri in bonis habitibus primum synochæ non putridæ, quæ non cognitæ, & malè curatę transeunt in synochas putridas, ex illis rursus fiunt biliosæ & tertianæ, quæ si diu perdurent, consumpto humore bilioso, inuadente putredine atram bilem, succedunt quartanæ.

Cur vero non dixit etiam ex putredine sanguinis fieri pituitosas, cum pituita etiam misceatur cum alijs in confectione totius massæ humorum? an hoc
E fieri non potest, quia exuperante ab initio pituita febris quæ inuadit synocha esse non potest, vt quæ in corporibus bono sanguine abundantibus generari solet: perseuerante vero calore, & putredine in ipsa massa, deficit ipsa pituita, bilis vero vtraque augetur per adustionem, in eo vero quod superat, putredo facilius fit.

Superest vt videamus an tota massa sanguinis putrescat in synocha febre, an duntaxat illius pars, & in quo loco, & quomodo pars, quæ putrescit, corrigi possit. Putrescere totam massam in synocha putri-

 da,

da, rationi est consonum, quandoquidem, omnis pars corporis eadem febre laborat, non tamen æqualiter tota massa putrescit; id quod docet sanguinis missio, per quam sanguis qui effluit, inæqualem hac putredinem ostendit: nam aliquando is qui primum exit, aliquando vero qui paulo postea, aliquando uero is qui in fine emanat, maiorem ostendit putredinem, id quod contingit vel ratione ipsius sanguinis: geniti ex diuersis alimentis, & diuersa concoctione, & in ipsis uenis reseruati; aliquando uero ratione ipsarum partium diuerso modo affectarum. Quibusdam enim hepar, alijs venosum genus, alijs carnosũ, & quæ in ipso sunt vasa, vt in lepra, & scabie malè affecta, sanguinem ad se venientem corrumpunt; aliquando vero differentia hæc putredinis nascitur ob diuersam constipationem vel externam, aut internã vbi enim ea maior fuerit, maiorem fieri putredinem in his quæ putrescunt necesse est. Igitur tota massa plus vel minus in synocha febre putredinem sentit. Ridiculum vero est quod scribit Altomarus, febrem fieri synocham ex sanguine putrescente in omnibus, vel maioribus vasis, continuam uero cum accessionibus, si in paruis quibusdam aut particularibus putrescat, tunc enim fieri accessiones quæ tertianæ modo inuadant: non enim eadem est ratio de putredine sanguinis, & aliorum humorum; sanguis enim nisi inflammationem excitet, semper in venis continetur, nec imaginari possumus aliquando in paruis, aliquando in magnis vasis fieri illius putredinẽ, nec habet materiam antecedentem sanguis, ut bilis & alij humores, qui per singulas accessiones à uenis maioribus in paruas, & habitum corporis transmittatur, vt Galenus vult fieri in febribus accessiones: neque enim satis est, sanguinem in paruis uenis contineri, si tertianæ modo ex eo debet fieri accessio; At quibus indicijs, ex qua ratione agnoscere possumus sanguinem extra uenas effundi? cur igitur non fiũt in toto habitu inflammationes? multa alia absurda sequuntur hanc stultam opinionem, a Galeni sententia penitus alienam, ille enim cum dicit ex sanguine putrescente fieri febrem tertianæ modo inuadentẽ, uoluit hoc fieri, eo quod per alterationem, & putredinem tenuior portio sanguinis transiret in bilem; & non quod ipse sanguis contineretur in paruis uenis, quod si in fine secundi de differentiis febrium, scribit ex sanguine putrescente in inflammationibus fieri simpliciorem febrem quæ tamen habent accessionem tertianæ, id intelligendum est posteaquam facta est generatio bilis ex putredine sanguinis, quod etiam contingit cum sanguis putrescit in venis. Iam verò docendum est, quomodo corrigi possit putredo quæ est in sanguine: si enim tota massa sanguinis putredinem sentit, putridum vero omne corruptum est plus vel minus pro ratione putredinis, id autem nunquam ad suam naturam redire potest, quænam erit salutis spes, & per quæ remedia? Galenus in 11. Methodi, quod corruptum est, dicit esse separandum. Tota ne igitur massa extrahenda erit à corpore? In Commentario vero Aphorismi 17. libri secundi scribit, in sanguine fieri aliquando leuẽ corruptionem, aliquando perfectam, & hanc etenim dari non posse, illam vero posse; & id fieri separatione primum eius quod superest, idem enim continge re in humoribus sicut in vinis, quæ cum prorsus sunt facta acida, non redeunt rursus ad vini naturam: quę vero habent leuem aciditatem, nondum tamen sunt acetum, ad pristinam naturam redire. Verum experientia docet, & in fructibus, & in alijs id quod vel leuissimam sentit putredinem nunquam per concoctionem redire ad pristinam naturam; nec vnquã acidum vinum vel mutatione ex vno vase in aliud

A extracta fece per solam actionem caloris qui in vino est, redibit ad pristinam bonitatem; emendabitur tamen, si misceatur & concoquatur cum multis vuis, aut cum vino generoso, & nouo adhuc musto plurimo; sic profecto, cum sanguis corrumpitur, sedatis causis corrumpentibus, & facta concoctione, & purgatis humoribus quę à medicamentis trahi possunt, reliquum quod superest, & præsertim sanguis quartus humor, nullũ aliud habet remedium, q̃ generationẽ noui sanguinis, & omnium humorum ex bonis alimentis, & concoctionem; id quod apparet in conualescentibus extenuatis & consumptis ex febre putrida, quorum sanguis bonus esse non potest, ut qui putredinem senserit, sed paulatim bonus redditur per bonas nutritiones; Requiruntur ergo
B ad emendationem sanguinis in quo facta est putredo concoctio, separatio, & mixtio bonę substantiæ. Ex his igitur patet, ex sanguine putrescente fieri synocham febrem vt antea ostendimus ex Galeno, & si nundum ratio est inuenta; putrescente vero postea alio humore separato à putredine sanguinis, fieri tertianam aut quartanam, id quod docet experientia: An uero possint etiam febres synochæ fieri ex alio humore quam ex sanguine, considerandum est; & quoniam alias tradit causas Galenus synochæ febris, præstat hoc loco integram de hac re disputationem instituere post ea quæ iam diximus de causis febris synochæ non putridæ, vbi etiam quædam docuimus quæ communia sunt omnibus synochis. Diximus autem Galenum aliquando referre causam synochæ febris
C in efficientes causas febrium, scilicet, in ea quę vehementer constipant cutem, quæ cum leuiora sunt, diarias pariunt solum, aliquando vero causam petit à diuersitate subiectorum, ea enim, quæ sunt corpulenta, plurimoque sanguine abundant, & excrementis calidis, ait subiecta esse talium febrium, non autem frigida, nec gracilia, nec malis humoribus redundantia tamquam causa huius febris à subiecto ductus nonnũquam vero vult causam esse huius febris diuersam materiam, nempè sanguinem, ex eo enim ex calefacto fieri synocham non putridam, ex eo vero putrescente, putridam; Alibi vero vult id fieri ob diuersum locum corporis in quo continentur humores, vt capite 2. secundi de differentijs febrium vbi habet febres quę affligunt sine circuitione, fieri ex
D humoribus in uenis & arterijs omnibus maximè in maximis contentis id quod & 9. vndecimoque Methodi confirmat: necessarium, inquit, est, eam synocham esse, in qua humores in omnibus vasis, vel in maximis putrescunt; quod si in vna parte putrescãt, febris fit per accessiones infestans; scribit autem secundo capite secundi de febribus, synochas etiam ex bile fieri; ex quibus patet magnam esse in hac re difficultatem, in qua tãtus author nequit inuenire in quo quiescat. Verum, vt dicam quod sentio, ratio huius rei peti non potest à causis efficientibus, & vehementer constipantibus: nam ex tali constipatione non solum synochæ, sed etiam ardentes & tertianæ sæpè fiunt, pro diuersitate corporum & humoris subiecti. Nec etiam diuersus locus causam reddit, nam si ve-
E rum est quod nos superius probauimus, in omnibus febribus putridis humores putrescere in corde, & in uenis omnibus, non fiunt synochæ potius quam aliæ febres, eo quod humores dicantur putrescere in magnis vasis, hoc enim omnibus est commune. Nec etiam ratio peti potest ex diuersitate corporum: nam in sanguineis, plenisque hominibus, non semper fiũt synochæ, sed etiam tertianæ, quartanæ, & aliæ febres. Videtur igitur superesse, vt causa petatur ex certa & propria materia febris synochæ: sed quęnam quæso erit illa? quippè, cum Galenus plerumque scribat,

scribat, ex sanguine excalefacto vel putrescente synochas consistere, tamen locus est clarus in secundo de differentijs febrium etiam ex bile putrescente tales fieri febres, nulla ergo propria illis assignari potest materia si iā duo sunt humores causa huius mali, cur etiā idem non poterit facere melancholia & pituita quod bilis flaua? Itaque, vt proferam quod probabilius mihi uidetur, ratio huius continentis & vniformis tenoris febris, videtur sumi ex modo putredinis materiæ putrescentis: nam si humor in quo accenditur putredo, & febris, totus simul putredinem concipit, ratio vult eam febrem esse synocham, si uero pars post partem putrescit, fit febris vel intermittens vel quæ cum certis accessionibus afficit: nam si exiguum est quod putrescit, paruo temporis spatio illud concoquitur, & concoctum expellitur fitque hoc modo febris intermittens si subest causa generationis B nouæ materiæ si uero insignis est portio materiæ quę primum putrescere incipit, ex ea portione quæ non potest non nisi per multos dies concoqui & expelli, continua fit febris: quod si materia antecedens adhuc disposita est ad putredinem, sed inæqualiter vel aliū de ea suppeditatur, ex portione quæ per certa interualla putrescit, accedunt nouæ exacerbationes, nouęque febres. Quare Altomari opinio quæ ponit ex paruo excessu particularis cuiuscunque humoris accendi synocham reprobanda est: nam ex pauca materia putrescente non continua sed intermittens fit febris, maximè si ex illius opinione necesse est putredinem spargi cito per omnia uasa, id enim re pauca materia accensa & putrescente fieri non potest. Igitur ex quo C cunque humore ob modum putredinis febres fieri possunt continuæ & intermittentes, & ex continuis synochæ, & quę exacerbationes habent, sed cur est quod Galenus passim scribit, synochas fieri ex sanguine, quoniam frequentius hoc accidit, propterea quod plurima materia ex sanguine suppeditatur putredini, & ex eo quod postea relinquitur sine putredine, non fit noua putredo, quæ faciat nouam exacerbationem, sed solum leue incrementum caloris, in his solum febribus quæ semper augentur. Sic bilis, quia copiosa est, tenuis & acris, & ob id ad putredinem suscipiendam apta, & post sanguinem multa in corpore, sæpè continuas parit febres, & aliquando etiam synochas, cum totum id quod ex ea ad putredinem est aptum, est vniforme & æqualiter præparatum vt D simul putrescat; cum vero inæqualitas in ea est, nec ab hepate, aut alio membro in uenas mittitur alia bilis variatur modus putredinis, vel noua materia suppeditatur uenis, continua fit per accessiones infestans, pituita vero, etsi copiosa est in corpore, tamen difficilè putrescit tota, uel magna illius pars, sed pars post partem, ex quo febres pituitosę vt plurimū intermittentes fiunt, quod si continuę quoque fiunt id contingit ob causam prædictam; Atra vero bilis quia pauca est, vix suppeditare potest materiam ad continuam febrem generandam; ob id raro repetiuntur melancholicæ febres continuæ, nunquam continentes, aliquando fortè continuæ, cum accessionibus, cum multa scilicet materia simul putrescit, & ex reliduo pars post partem putredinem cōcipit, sero E sus uero humor (meo quidem iudicio) sæpè parit synochas febres, quippè, cum copiosa sit illius materia, & vniformis, atque ob id simul facilè putrescere potest; tales febres circa Autumnum spirante Austro in locis humidis, vt Pisis, sæpè conspiciuntur, vt ostēdit sanatio quę contingit maxime eductis serosis humoribus; Quod si leues aliquando fiunt in illis exacerbationes, id contingit vel ex portione bilis, aut pituitæ simul putrescentis potius quam ex alio seroso humore. Quod si quis dicat, signa & curationem synocharum à maioribus nostris traditum, non conuenire synochis ex pituita, humore melancholico, & serosis humoribus, sed maximè sanguineis, & post illas biliosis, intelliget ille id factum esse, eo quod illi tradant, quod plerumque contigit, non autem quod rarius euenit.

De peste & pestilentibus febribus.

HActenus egimus cum Galeno de febribus quę faciliorem habent tractationem, eas uero quæ difficillimam habent naturam, & cognitionem, omnem in hoc opere author ille penitus omisit. Quod etiam facit in Methodo medendi, nusquam enim in his operibus febrium curationem docet; & fortè hęc est ratio quod in Methodo medendi, & in hoc opere, curationem instituat eorum morborum qui per indicationes sanantur: nam Methodus omnis medendi (vt ille in secundo libro illius operis tradit fit per indicationes; ea autem sumuntur à natura morborum & causarum quę exactè cognosci & explicari potest; natura autem febriū pestilentium vel ignoratur, uel certè exactè explicari non potest, ut postea ostendemus. In alijs vero operibus, sparsa quędā & ille & Hippocrates tradit, quæ profecto non sufficiunt pro re tanta enarranda. Ceterum, ex recentioribus Gręcis qui omnes fuerunt simię Galeni, & potius Grammatici quam Medici, vt qui de nulla re probationes adferant sed omnia pronuntient tanquam leges ex alijs transcriptas, nihil in quam ab illis sumere possumus quod nos iuuare possit in re tam difficili enarranda. Ex recentioribus Medicis Fracastorius, Montanus, Altomarus, & nonnulli alij, conati sunt hanc Medicinæ partem excolere, & quantum profecerint, suis locis docebimus. Nihil etiam hic tractat de febribus hecticis, nihil de synochis non putridis, & putridis, nec de colliquantibus febribus, nec de erraticis, nec de lipiria, hepiala. Causas etiam circuitus febrium & longitudinis & breuitatis ipsarum non attingit; Omittit etiā tractationem de febribus inconstantibus & implacidis, & de recidiua febricitantium, quæ omnia maximam habent difficultatem & vtilitatem. Nunc vero nos Dei implorato auxilio, rem aggrediamur, & primum febres pestilentes, quæ tractationem habent omnium quę in arte nostra sunt difficillimam, tum suapte natura, tum quòd rarò fiant huiusmodi morbi, quare deest nobis experientia, ex qua vniuersale colligitur. Primum igitur quod occurrit explicandum, est, an idem sit pestis & pestilens febris; deinde, genera istorum malorum & cōmunes proprięq; ipsorum differentiæ ex quibus constituuntur & definiuntur, erunt explicanda, & ex illis elicienda erit definitio. Tertio loco, an unum sit genus, vel plures species pestilentium febrium, explicandum erit, & interim enumerandæ omnes differentiæ quæ in illis reperiri poterunt. Quartò causas omnes istorum malorum perscrutabimur. Quintò signa inuestigabimus vniuersa.

Postremò, curationem & prædictionem prosequemur. Pestem pestilentialemq; febrem idem esse credere quis posset, quòd omnes authores vnam & eandem tractationem faciant de vtroque malo. Deinde, quòd non videatur aliquis morbus pestilens qui sit sine febre. Verum huic opinioni repugnat Galenus quidem in 3. Comment. in 3. Epidemion tex. 57. Febrium quæ propriè pestilentiales vocantur inseparabile symptoma excrementa colliquantia affirmans, cum pestis citra febrem mortales etiā corripiat. Vult enim ibi fieri morbos pestilentes si-

ne febre. Item tex. 20. tertij Commen. 3. Epid. scribit pestilentialem morbum non esse certi morbi nomen, quippè cum pestis sit morbus qui multos perimit quomodocunq; inuadit. Verum si (vt postea docebimus,) pestis contagiosus est morbus, & qui contagiosus est & lethalis putredinem aliquam habet, vix statuere possumus pestē aliquam esse sine febre; possunt quidem grassari morbi qui multos occidant more pestis, sed propterea non habent omnes conditiones quæ circumscribunt pestis naturam, de quibus iam agere tempestiuum est. Receptum ab omnibus est, pestem esse communem morbum, siue vniuersalem & eum esse malignum, & contagiosum, atque multos occidere. Quæ definitio multas habet difficultates, propter illa quæ ipsam ingrediuntur; quare de ipsis sigillatim agendum, sed prius docendum, hæc omnia de peste dici. Scribit igitur Galenus initio lib. Epidemion Hippocrati pestem esse morbum Epidemicum, tum esse vniuersalem, & tex. nono, primo Acutorum pestem esse Epidemiũ morbum perniciosum, & lib. 1. Epidemion in principio, pestem esse morbum Epidemicum malignissimum. Ex quibus quidem patet, hæc omnia quæ diximus, prædicari de peste: nunc vero doceamus singulorũ naturam & vsum, vt postea clariora reddantur quæ de peste dicentur. Igitur cum pestis sit ex communibus & vniuersalibus morbis, videndum est an rectè utroque nomine nuncupetur: rectius quidem communis quàm vniuersalis dicitur: nam vniuersalis est qui vniuersum corpus infestat: communis vero qui plures homines inuadit, etsi vniuersum corpus non afficiat. Docet item oppositum communis morbi differentiam hanc: nam communi morbo opponitur sporadicus, idest, sparsus qui non opponitur vniuersali & particularis vniuersali quidem opponitur sed non communi. Est igitur pestis communis morbus, sed non proprie vniuersalis.

Porro inter communes morbos quidam ἐπίδημοι alij ἔνδημοι nuncupantur, illos vertunt nostri interpretes publicè grassantes, vel uulgares: hos vero publicos, sed parum feliciter: nam si quis vocabuli etymologiam sequuntur, epidimi significent morbos, qui supra populos sparguntur, quasi extrinsecus veniant: ἔνδημοι vero qui in ipso populo nascuntur, tanquam illi proprij ex proprijs causis, quę solum communes sunt ei populo vel regioni in qua nascuntur ex aere, vel aqua aut victu communi, quo habitantes in eo loco omnes vti consueuerunt. Latina lingua propria non habet simplicia nomina, si tamen mihi liceret ea fingere, epidemicos vocarem extraneos vel peregrinos, aut alienos. Eudimios vero populares vel regionales. Febrem vero benignam aut malignam non aliter definire oportet, quàm benignum aut malignum morbum. At hunc definire nõ facilè est, si antiquos nostros authores sequamur. Etenim Galenus lib. 1. prorrhet. definit malignum morbum eum esse, qui cum periculũm vitæ minetur spem tamen salutis non adimit. Verùm hoc etiam magnis morbis conuenit, vt magnis febribus, magnis vulneribus, & inflammationibus. In 4. vero Methodi, maligna vlcera censet esse, quæ omnibus ritè factis, non tamen sanantur: At hoc etiam magnis conuenit, & non ex euentu sed propria eorum natura Medicus statim ab initio tales morbos digno scere debet. Quinetiam in lib. 1. de Medicamentis per genera, indicat vlcera illa esse maligna quæ dispositionem habent, quę corrumpit boni sanguinis ad partem influentis naturam: tametsi lib. 4. eiusdẽ Operis, maligna admodum vlcera vocari vult, quæ vel in parte malè affecta consistunt, aut quæ ex prauo succo prouenniunt. Hæc variè scribit Gal. de mor

A bo maligno. Fracastorius uero nullo sibi authore proposito, nec vsu, statuit malignas febres esse, quæ pestilentes sunt non simpliciter, & eas esse quæ aliquando occidunt, aliquando vero salubres sunt: veras autem pestilentes vt plurimum occidere. Verum vt omnes maligni morbi non sunt pestilentes, ita nec febres malignæ omnes pestilentes sunt, essent enim omnes malignæ contagiosæ & communes à communi causa natæ. Quare malignos morbos, malignasque febres vocemus, vt res alias, quæ scilicet effectus edunt deteriores quam ipsorum essentia & natura ostendat. Si enim vocamus malignum hominem, qui aspectu & personæ præ se fert bonitatis & virtutis indicia, interim tamen insigne aliquod malum edit: eadem ratione febres illas quæ exiguum

B habent calorem, tamen uitalem virtutem vt pulsus perdunt & linguam nigram reddunt absque siti, malignas appellamus: non enim respondent effectus, & symptomata essentiæ caloris & febris. Huiusmodi morbi & febres etiamsi omnia rectè fiant, tatò sanantur, quoniam à malignis & occultis nobis causis prouenniunt. Tales autem causæ vel sumuntur ab ipsis efficientibus, vt à maligno aere, malignis humoribus, quales sunt, atra, eruginosa & porracea bilis, vel ratione partis vel corporis affecti, quomodo videmus in certis corporibus ob natiuam temperiem & compositionem omnes fere genus cantarum lædentium malignos morbos inferre. Sic in neruis & articulis fiunt maligni morbi ob earum partium tẽperiem, compositionem, vel aliam indicabilem dispositionem, quæ formam habet statim ab ipsa natura

C factam vt morsus serpentum & aspectus basilisci; vel per alterationem acquiritur; vt fit in generatione bilis atræ, eruginosæ ex flaua vitellina; putredo etiam certa facit malignas, solis agentibus & patientibus primis qualitatibus. Ita ergo de morbis & febribus malignis censendum est: nam differentiæ certæ tradi non possunt; quoniam (vt postea ostendemus) essentia talium morborum & causarum ipsorum, planè cognosci & explicari non potest; accidentia uerò quæ in ipsis nascuntur, variant pro causarum efficientium natura, & diuersitate subiectorum. Præterea, atra bilis alia mala infert quam porracea & æruginosa alia, huiusmodi humores quàm aer pestilens & malignus, aut venenata animalia, vel

D venena maligna, quæ nos inficiunt. Idem aer malignus in diuersis corporibus diuersa symptomata affert. Iam vero de contagiosis morbis & febribus agendum est: & primum dicemus quid sit contagio; deindè, quæ, & quot sint illius differentiæ; quæ causæ, generationis & contagionis modus. Nihil autem aliud videtur esse contagio (vt nomen ostendit) quàm infectio quæ ab uno in alium transit: nam virtutes & perfectiones animi & corporis quæ ab uno alijs communicantur non dicuntur per contagionẽ communicari; igitur vitiosum esse morbosum, quod per contagionem transit in aliud. Quinetiam animi vitia non uidentur per contagionem, sed potius per malam disciplinam & consuetudinem malorum cõparari. Sunt ergo corporis vitia quæ sunt contagio-

E sa; verum si in vno corpore vel humor aliquis alios inficiat, vel malum alicuius partis in alias serpat, non dicitur hoc fieri per contagionem: tales enim affectiones serpunt vel communicantur & per communicationem dicuntur alijs communicari tanquam in contagione duo requirantur distincta corpora. Propriè ergo cõtagio est infectio quæ ab uno indiuiduo in aliud transit. Prętereà, cum omnis actio & passio fiat vel circam substantiam, aut circa accidentia contagio non stat in accidentibus, sed in substantia: si quis enim ab alio febriente calidus fiat, aut ab igne, non dicitur

dicitur per contagionem excalefactus, sed qui in ipsa substantia passus est. Verum nec omnis substantiæ passio ab alia re facta contagio est: neque enim cum domus tota vel illius partes à vicina ardente domo comburitur, dicitur per contagionem affici; sed contagio ipsa minimas & insensibiles partes quæ primas compositiones ingrediuntur inuadit. Sic enim uidemus in febribus contagiosis affici humores & spiritus qui in nobis sunt, vel nos ipsos componunt. At vero cum res omnes corrumpantur, vel à suis contrarijs, vt calidum à frigido; vel quod passiuæ qualitates dominentur super actiuas, vt Arist. libro quarto Meteorologicorum docet, ex quo putredo fit, corruptio quę fit à contrarijs, non est contagium, nec per contagionem fieri dicitur. Quarè illa dicuntur per contagionem affici, quæ patiuntur in ipsa mistione, & fortè solum ex ipsa putredine: nam vix fortè aliquid inuenietur afficere per contagionem quod simul putrefactionem aliquam in nobis non inducat, vt ostendunt, scabies, lepra, phtisis, pestilentes febres, quæ omnes, vel euidentem, vel obscuram putredinem habent; quæ si planè iam essent probata per inductionem omnium affectionum contagiosarum, facilè esset definire contagionem, quod scilicet ea esset putredo quę ab uno in alium transit. Sed quoniam hæc nondum satis patent, diffiniamus contagionem esse corruptionem factam in particulis insensibilibus primò, ab uno in aliud communicatam.

De contagionis differentijs.

Porrò contagionum differentiæ tres esse agnoscuntur: quædam enim solo contactu fit; alia verò fit ad distantiam, alia verò per fomitem contagiosa redduntur.

Contactu contagionem communicant, quæ cum ipsa infecta sint, eam quam patiuntur infectionem alijs impartiuntur, vt si quis peste affectus aut scabie, alios, quos attingit, inficiat. Per fomitem fit contagio, quando seminaria contagionis in rebus seruantur, & alijs communicantur, sicut contingit cum pestis datur hominibus à vestibus derelictis ab his qui peste laborarunt.

Ad distantiam verò fit contagio, vt accidit in lippitudine, & variolis puerorum quæ circumstantes pueros etiam sine contactu inuadunt. Iam vero contagionis causas aggrediamur, & quantum fieri potest maximam rei difficultatem enarremus. Constat profectò, contagionem nullam fieri vbi non fit putredo: nam infiniti sunt morbi sine febre qui contagiosi non sunt, & qui contagiosi sunt omninò putredinem aliquam habent, vt apparet in fructibus putridis qui per contagionem alios inficiunt; non tamē omnia quæ putredinem habent, sunt contagiosa: nā si ita esset, non esset tutum Medicis conuersari cum ægrotis. Tertiana, vel quartana, vel alia febre putrida laborantibus: oportet ergo putredinem esse sordidam & purulentam, si contagiosa esse debet; id quod docet scabies, tabes, pestilentes febres, quæ sunt cum bubonibus, & in febribus sordidis.

Iam verò ad hæc principia referamus causas omnium differentiarum contagionis; Et primo eius quæ fit per contactum, deinde aliarum. Huiusmodi contagio maximè apparet (vt diximus) in fructibus vt vuis, pomis, quorum si aliquid iam vitiatum sit, alia quæ tangit simul inficit. Et rectè quidem Fracastorius principium huius contagionis dicit esse putrefactionem: quod enim primò putrefactum est,

A alia putrefacit. Sed malè causam tradit eius quod primò putrefit, quia malè de putrefactione differit. Vult enim putrefactionem esse dissolutionem mistionis quæ fit calido natiuo euaporante, & humido, & principium huius euaporationis esse alienam caliditatem, siue ea fit in aere, siue in circunfuso humido, nam vt ostendimus in Comment. in Artem medicinalem, putrefactio non est diss lutio mistionis, sed corruptio, ad quam postea sequitur dissolutio. Præterea non est dissolutio, & euaporatio caloris: nā si calor liberè euaporaret, fieret marasmus, & nō putredo, sed est prohibita transpiratio quamdiu. n. illa durat, putredo durat, & non omnis putrefactio fit euaporante innato calore, vt aquæ & terræ putrefactio, quæ nullum habent innatum calorem, nec semper

B aliena caliditas principium est putrefactionis: nā putrefactionis, & corruptionis principium, inquit Arist. sunt passiuæ qualitates, quæ non patent actiuis, nempè humiditas, quæ cum prohibet calorem transpirare, illum auget, ille vero auctus humorem violentius dissipat, & tandem consumit, & sequitur ipsius à sicco separatio, & tandem etiam ipsius caloris consumptio, qui nequit in compositis sine humido consistere.

Igitur cum calor regit humidum subiectum, libera fit transpiratio, & id quod transpirat vaporosum à corpore non est corruptum, vel putrefactum, propterea non potest alia quæ attingit putrefacere; & in contagionem trahere; Vbi verò prohibetur ea transpiratio, non dominatur calor, quare nascitur corru-

C ptio ipsius humoris, & mistionis: sic enim corruptiones rerum fiunt, quando non obedit id, quod parere natum est.

Igitur humor putridus vaporem putridum emittit, qui in vicinum penetrat, & in similem contagionem res analogas trahit; Interim enim cum est in fomite, & rem primo afficit, contagio non est, vt aer nō dicitur putridus per contagionem putrefacere, cum pestem affert hominibus, sed cum homo iam hominem inficit. Ceterùm mirum esse non debet, ea quæ per fomitem contagionem spargunt, idem facere ob communicationem illius vaporis putridi qui exhalauit à corpore putrefacto, & in fomite reseruatus est, sic enim vestes derelictæ, ab his qui peste perierunt, alios inficiunt. Quod autem diu seruari

D possint huiusmodi vapores in fomite, putat causam esse Fracastorius subtilitatem vaporum, mistionemque fortem & constantem: facit enim, inquit, subtilitas, vt facilè penetrent, & in rei meatibus condantur; propter autem validam mistionem, durare diu possunt; Mistio autem hæc fit, vel ob duritiem rei, vel ob lentorem. Et hæc est contagionis causa, quandoquidem, inquit, omnia quæcunque per fomitem afficiunt, lenta & glutinosa sunt. Reliqua rectè quidem dicuntur, sed hoc vltimum minimè: aer enim inclusus in pannis pestiferis, absque hoc lentore penetrat per cutis meatus, atque in uenas & arterias, & cor ipsum penetrat, & putrefacit. Malè etiam existimat, ea solum esse apta ut fomes fiant contagionum, quæ rara sunt & calida, aut parum frigida, pro-

E pterea ferrum & lapides non posse esse fomites contagionis, lanam uerò & pannos maximè: nam etsi difficilius recipiunt dura uapores putridos, & eos pauciores, tamen experientia docet, tutum non esse contrectare aliquid quod fuerit tactum ab his, qui peste perierunt, lenta ergo uel rara, aut quæ cumulo in se includunt uapores, ut pluma, maximè conseruant uapores pestiferos, alia uerò difficilius quidem, sed interim tamen tuta non sunt, propterea argentū & aurum non recipiunt prudentiores à pestiferis, nisi illa prius fuerint aeri exposita, & postea aceto

 ablutа.

ablata. Aiunt quoque nonnulli corpora mortua A ex peste tractari posse absque periculo contagionis, eo quod inquiunt mortuo homine non amplius expirant uapores putridi; quasi non relinquatur adhuc in mistione partium calor elementaris qui per putredinem dissoluit cadauer; Præterea, uapores qui exhalarunt uiuente adhuc homine, cur partim conseruari non possunt in ipsa superficie cutis rugosæ & pilosæ sicut seruatur in pannis in quibus uapor ille est receptus? Ceterùm, contagio quæ fit ad distantiam, non aliam habet causam quàm uapores putridos qui à corpore infecto expirant, & in aere recipiuntur. qui si pauci sunt, & conclusi manent in aere, eos solum afficiunt qui eos uapores cum aere recipiunt in corpus, per insensibilem transpirationem, & cutis meatus, & per inspirationem; quod B si multi fuerint, & per leuiores uentos atque humidiores spargantur in uicinos, & non dissipentur, contagionem pariunt, quæ per successionem tandem distantes regiones inficiunt. Melius autem puto ita dici, quàm sequi Fracastorium, qui uult hanc contagionem fieri per species quasdam spirituales. Cum enim posuisset ex rerum generibus nihil agere præter substantiam, & qualitatem, & substantiam dicat solum efficere motum localem, & rarefactionem, atque densationem, reliquas uero actiones à qualitatibus prouenire, qualitates uero quasdam esse materiales; ut calidum, frigidum, humidum, siccum, lux, odor, sapor, & sonus, alias spirituales quæ sunt species, & simulachra materialia ex quibus concludit, per manifestas qualitates fieri C hanc contagionem.

Quomodo febris pestilens differat à prædictis malis, & sub ipsa sit pestis.

VVlgus Medicorum credit malignas, contagiosas, & epidemias, & pestilentes febres nihil inter se differre: cum enim uident aliquem laborare febre quæ malam habet naturam, & remedijs non cedit ob suam malignitatem, eam febrem uocant malignam, pestilentem, & contagiosos morbos pestilentes etiam nominant. Verum hæc multum inter se differunt: nam non omnis maligna febris est pestilens, nec omnis epidemius morbus pe D stis est, nec omnis contagiosus est pestilens, aut malignus: nam pestem vult quidem Galenus esse communem morbum epidemiũ, at maligni possunt esse qui priuatim singulos infestant. Sunt & causæ diuersę: nam pestilentes vult Galenus in lib. primo de differ. febrium omnino nasci ex aere ambiente scribitque in text. 29. primi Comment. sexti Epidemion, & in lib. tertio de præsagijs ex pulsibus; illam differre ab alijs ob excedẽtem putredinem, malignas uero nusquam dixit omnes nasci ex aere, quandoquidem textu 22. secundi Comm. Prorrheticorum, eas ex phlegmone hepatis, ventriculi, septi trãsuersi, fieri tradit; quin etiam, in lib. de euchymia & cacochymia, easdem ex tenui humore nasci refert. In signis quoque differunt, vt ex 25. textu primi Comment. primi Epide- E mion, & 25. secundi, & 77. eiusdem vbi signa malignarum febrium tradit, quę non cõueniunt cum his quæ 29. primi Comment. sexti Epid. enumerat. Verum etsi ipse non docet quæ sit differentia, uidetur tamen mihi ea esse, quod malignæ sint tanquam genus ad pestilentes, omnes enim pestilentes sunt malignę, non econtra, omnes enim pestilentes febres, malignas uocant, & eas egere antidotis quibus cedunt quod malignarum febrium est proprium. Quæ si ita se habent, reijcienda est Fracastorij opinio, qui pestilentes uocat, quę vt plurimũ occidunt, malignas A vero quæ multos solum, omnes tamen uocari pestilentes. Sic pestilentes à contagiosis differunt, sunt enim omnes pestilentes contagiosæ, sed non econtra: nam scabies, lepra, tabes, & alij multi morbi, contagiosi sunt, non tamen pestilentes esse dicuntur. Malignæ vero à contagiosis differunt, eo quod non omnes malignæ sunt contagiosæ, nec omnes contagiosæ sunt malignę, scabies enim contagiosus morbus est, non tamen malignus; & febres vlceraque non nulla maligna sunt, non tamen contagiosa. His vero ita positis, iam videamus quę sint quæ constituant & definiant propriæ naturam pestis. Qua quidem in re, Montenus Veronensis, in Comment. suis ad Glauconem, statuit quodlibet genus morbi sæuum, B magnum, potens interficere hominem, pestem esse, & dicit nec necessario pestẽ includere quod sit vniuersalis & epidemius morbus, dummodo sit malignus, quandoquidem, inquit, pestilentes quædam febres nascuntur ab intrinsecis & proprijs causis, vt ab intrinseco humore taliter putrido vt venenum sit factum; vel à cibo, vel alia re venenosa sumpta, & non solum ab aere extrinseco. Affert etiam ex Galeni lib. de bonis & malis succis, ex fame ortam esse pestem; & in lib. primo de diff. febrium capite 4. vbi ait fieri aliquando pestem ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum leuem aliquam occasionem ad febris originem ab aere ambiente accepit animal. Cuius opinio repugnat omnino ipsi Galeno, & ceteris omnibus Medicis antiquioribus, at- C que ei etiam quod communis vsus tenet: nam pestis non potest esse nisi communis, & epidemius sit morbus, vt passim Galenus tradit. Propterea absurdum est, existimare omnes morbos malignos esse pestilentes, vt antea ostendimus. Nec obsunt quæ affert de malis humoribus & malis cibis: nam Galenus in illis locis nihil aliud docet, quàm quod ad omnes morbos & pestem etiam ipsam plurimum conferat mala dispositio corporis etsi ex eo sola non gignatur pestis, nisi in aere ipso sint semina pestilentiæ, quę cum etiam parua sunt, nihilominus afficiunt malè affecta corpora; oportet autem aerem admodum esse corruptum, vbi sana corpora peste corripiuntur. Præterea, nullam facit mentionem contagionis in definitione pestis, cum tamen sit una ex præcipuis differentijs. D Malè ergo aliam ponit causam quàm aerem ambientem: ex quo fit, vt morbus sit epidemius. Videamus iam, quid ille Altomarus senserit de definitione pestis. Dicit enim illę, duo esse genera morborum: & illud quod commune omnibus est, pestem dici, quasi omnes communes morbi sint pestilentes: quo modo ergo differet pestis ab epidemijs qui omnium sunt communissimi? quasi Galenus non dicat solum illos esse pestilentes ex epidemijs qui multos occidunt, & non dixit omnes, vt iste bene doctus vir, qui vult pestem omnibus esse communem morbum, quasi nullus vnquam aperte euadat intactus. Præterea, à seipso dissentit, cum postea definit pestilentem febrem esse prauam ac perniciosam & communem ac vulgatem febrem, ex pestilenti aeris statu proficiscentem. E Etsi in hac etiam, quam putat esse perfectissimam definitionem, ostendat se parum aptum ad res definiendas; quid enim intendit per prauum morbum? cur non dicebat malignum, vocabulo magis proprio ad rem hanc significãdam? nam omnes morbi sunt praui, si prauus idem est ac malus non omnes tamen maligni. satis etiam erat dicere, vulgatem morbum siue epidemium & non communem: nam in definitione propinquum & non remotum genus sumẽdum. Præterea, omittit quod sit contagiosa febris. Rondeletius interim cum reprehendit alios Medicos, quod

male

male definierint febrem pestilentialem, pariter ipse errat: putat enim ipse esse tertium genus Causonis factum ex sanguine melancholico, propterea definit febrem pestilentem, esse morbum epidemium perniciosum & cōtagiosum ex sanguine atro putrescente & ebulliente factū cum carbunculo externo, & cum inflammatione interna referente carbunculum. Verum non omnes febres pestiletnes fiunt cum carbunculo externo sed cum vlceribus multis malignis, vt docet Galenus ex Thucidide in magna illa peste Græcorum, vbi nullam facit mentionem de carbunculis sed solum de putridis vlceribus nec constat an sit carbunculus quod extrinsecus exit in tumorem eleuatum, an aliud genus inflammationis quandoquidem per suppurationem sæpè sanatur. Præterea, cum pestis omnes aut plurimos certè inuadat diuerso victu B viuentes, spargaturque ab una regione in aliam, credendum non est, omnes quos corripit atro sanguine abūdasse. Ceterum, vt obiter diximus, Fracastorius uocat omnes pestilentes, quæ vel plurimos, vel multos solum perdunt, & has propriè uocari malignas, illas vero propriè pestilentes. Verum, vt diximus, malè vocat malignas omnes pestilentes. Præterea hic omittit præcipuas differentias; quare ne omnes authores prosequamur de ea re loquentes, definiamus ex Galeni locis superius citatis, & in vnum collectis, pestem siue pestilentialem febrem, esse morbum epidemion, malignū, & contagiosum: Cetera videntur in his contineri: nam si epidemius est, fit ab aere ambiente; si malignus, vt plurimum occidit. Si contagiosus est, ex communi præsertim causa, multos inuadit C & spargitur per multos.

Nunc vero differentiæ ipsius pestis & febris pestilentialis quantum fieri poterit sunt enarrādę, neque enim exactè illæ explicari possunt, qm̄ diuersas illius formas nec diuersas causas planè tenemus, & symptomata diuersa ferè in omni peste fiunt, tum ob diuersitatem causarum corrumpentium aerem, & diuersitatem subiectorum. Quare præstat causas prius enarrare deinde differentias explicare.

Primum igitur videamus quænam sit forma formalisque causa ipsius febris pestilentis, per quam ipsa est id quod est, & ab alijs differt. Constat autem pestilentem omnem febrem esse cum putredine, quoniam sola alterantia non emendant hoc malum, sed necessario sequitur aliquis abscessus vel aliqua excretio, & vt plurimum vrinæ conturbantur, crudæque D redduntur, quod non nisi ex putredine humorum fieri potest. Quod si quis obijciat Galeni authoritatem & experientiam quod in nōnullis pestilentibus febribus vrinæ mingantur simillimæ sanis, respondendum est, tunc putredinem non esse in humoribus, sed in spiritibus, cum quibus vrina nihil habet commune vel potius quod illæ nō sint vere pestilentes vt quæ non sint contagiosa, sed malignæ tantum; ridendaque est illorum opinio, qui putant hoc fieri timiditate naturæ quæ nō audeat contra uenenosam materiam pugnare, pugnamque aggredi: nam natura non agit ex consilio, & calor naturalis ipsius instrumentum non potest non agere, qui si non ageret in ipsa etiam uenena, non sequeretur mors, quoniam E non reduceretur de potentia ad actum. Docet præterea alia, pestilentem omnem febrem esse putridam, nempè, causa ex qua illa nascitur, aer ipse, qui non nisi cū putredinem concepit, tales febres parere potest. Idem confirmat Gal. cap. 5. primi de different. febriū cū scribit oēs pestilentes à putredine ortum habere. Sed iā uideamus quonā modo differat putredo quæ pestilentem febrem committit ab alia quæ reliquas putridas facit. Quidam putant has putredines differre loco, quod scilicet, in pestilenti febre humores pu-

A trescant in corde, in alijs vero putridis nihil putrescat in corde, sed solus vapor putridus eleuetur ab humoribus alibi putrescentibus, & ad cor feratur misceaturque cum his, qui sunt in corde, & eos solum calefaciat, non autem putrefaciat. Quæ opinio nata est à Galeno, in lib. tertio de præsag. ex pulsibus; & quinto capite primi de differentijs febrium, quam opinionem nos alibi refellimus his argumentis, primum quod non posset vnquam accendi putrida incipiente putredinis causa à corde, quomodo ergo fieret febris putrida quę sequitur diariā factam ex ira, tristitia, & cęteris cordis passionibus, per quas cor ipsum primo afficitur, & ab illo deinde aliæ partes afficiuntur putrida febre. Vnde quæso potuit vapor aliquis putridus eleuari pręterquam à corde mali principio? Putredo ergo in corde; authoritas autem Galeni solum locum habet quando putredo incipit in alijs partibus, & ea communicatur per vapores putridos cordi, sed hoc modo non fiunt omnes putridæ si modo diarias putridæ sequuntur; Secundo si solum humores & spiritus aut partes solidæ sunt excalefactæ, & nullam habent putredinem, in corde erit semper diaria, vel hectica, aut synocha non putrida, cum putrida; Tertio sequeretur ex alia re putrida quam ex humoribus putridas febres fieri posse: nam si sufficit vapor putridus, ille ab excrementis alui ad cor eleuari potest. Quarto si cor est subiectum omnium febrium, & putridæ dicuntur ex putredine humorū, necesse profecto est eam putredinem esse in corde. Quid præterea obest quo minus humor possit putrescere in corde, quod abscessus, & alia maiora mala patitur? Postremò, idem probare licet ex Galeno, qui in primo capite primi de differētijs febrium scribit differentias sumptas à materia in qua calor accenditur maximè proprias esse, siue ipsum corpus cordis prehenderit calor, siue humores conditos in ipsius ventriculis; quod quidem quid aliud est, quam omnium febrium humoralium humorem ponere subiectum, adeò, vt eo excalefacto consistant febres, quæ solum ipsius calorem expostulant? Ex eodem verò putrescente proueniant putridæ febres. Ergò putridas febres a pestilentibus non debemus distinguere diuersitate loci in quo fit putredo. Scribit etiam idem author, pestilentes ab alijs differre ob differentiam putredinis: excellentem enim esse putredinē, & non qualemcunque quæ pestilentem efficiat. Quę opinio etiam recipi non potest, primūm, quod ingentes putredines fieri non possunt nisi ab ingentibus causis: At cum omnia subiecta, tam calida, quàm frigida, humida & sicca, gracilia & crassa, senes & iuuenes pestis corripiat, non potest in hac diuersitate corporum fieri una, & eadem putredo quæ sit ingēs, & excellens. Deinde ingentem putredinem sequitur ingens calor, & hanc difficilis spiratio, & pulsus illę differentiæ quæ ingentem calorem ostendunt. At eo authore fiunt febres pestilentes nonnunquam cum exiguo calorę, & exigua mutatione pulsuum, & respirationis. Addo, quòd pestilentes febres dicuntur esse multo mitiores quam sint Causones, & cur causones omnes non essent pestilentes? cur præterea non sentitur huiusmodi calor tam vehemens? nec dicendum est cum non sentiri quòd sit hectica febris, nam statim ab initio hectica non potest fieri, imò fortè nunquam cum spatio quattuor aut septem dierum soleant perimere pestilentes febres; Deinde si hectica esset confirmata in omni pestilente, nullus vnquam euaderet. Non ergo differunt pestilentes febres ab alijs putridis forma caloris, ut Mōtanus putat, quòd scilicet calor pestilentis assurgūt ex humore putrescente in corde: in alijs uerò putridis assurgat ab humoribus alibi putrescentibus, & misceatur

misceatur cum calore natiuo cordis; nec differt ob excellentem putredinem, quandoquidem in omni pestilente ea non cognoscitur, & putridæ multæ sunt non pestilentes, quæ in hac excellentia non cedunt pestilentibus; Alij verò sunt qui dicunt causam pestilentium febrium esse malignam, & venenatam qualitatem, siue morbum in tota substantia, & non posse illarum causam redigi ad qualitates & causas manifestas; quam opinionem conantur nonnulli ita refellere præsertim Fracastorius, supponendo quod actiua principia tantum sunt substantiæ & qualitas, & substantiam per se nihil aliud facere nisi locales motus, & rarefactionem, atque densationem, reliquas verò actiones à qualitatibus prouenire, quæ vt inquit sunt, vel materiales, vt calidum, frigidum, humidum & siccum, lux, odor, sapor, & sonus, aliç spirituales vocantur, quæ species sunt & simulachra materialium, & materiales quidem, inquit, omnia generare, si primæ sint qualitates, & alterare; alias uerò inter se non agere, sed sensus mouere mediantibus spiritualibus. Quibus positis, argumentatur, & dicit, non esse opus occultas istas proprietates inducere, quia si fit à substantia & forma, debebant dicere hoc fieri à forma, si fit à qualitatibus, illæ sunt notæ, & non occultæ. Verùm inquit non possunt fieri à forma cum ea non possit facere, nisi locales motus. Verum in hoc sistendum est, primum enim supponit falsum, scilicet substantias, & formas rerum non facere aliud quàm locales motus, & rarefactionem atque densationem, & esse ipsas qualitates primas quæ omnia generent: nam peto ab illo, cum homo generat hominem, si solæ qualitates primæ agunt, & non ipsius hominis forma, alioqui cur ab homine non gignitur asinus, vel alia species quæ habet similes qualitates? quod si differentia aliqua est in temperamento, illa tamen non potest esse causa generationis diuersæ speciei; & certè miror quod homo philosophus, neget formas rerum non esse causas generationis. Scio Aristot. in quarto Metheororum ponere primas quattuor qualitates esse causas generationis, & corruptionis, quod verum est, si intelligamus quòd ille facit simplicem generationem, quç scilicet fit ex solis elementis: at ille propterea non tollit actiones animæ, & formarum aliarum rerum. Hoc igitur conuulso principio suo, corruit tota illius opinio, & confirmatur ea quç ponit occultas proprietates; nam cum formæ rerum essentia ignoretur, explicarique non possit, dicunt nonnulli, id quod fit à forma, fieri ab occulta proprietate, & Galenus à tota substantia; quarè, idem est dicere, aliquid fieri à forma, ab occulta proprietate, & tota substantia, siue & in hoc casu, à maligna qualitate, siue maligna putredine, nam maligni morbi putridi malignam quãdam habent putredinem, cuius naturam nec agnoscere, nec aliter exprimere possumus. quare neque remedia illorum possunt ratione cognosci, sed sola experientia. Et dicantur illa à proprietate, & tota substantia iuuare. Quæ quoniam omnibus sunt nota, non amplius laborabo in re hac confirmanda. Eã opinionem crassus ille Altomarus etiam vult confirmare: ait enim pestem non fieri ob venenatam, vel occultam qualitatem, vel abditas causas, cum ad manifestas qualitates istæ causæ redigi possint, nempè ad putredinem prauam, & malignam, sed dicat ille (quæso) quomodo fiat illa manifesta qualitas, quã dicit esse malignam, & in quo illa malignitas cõsistat quæ differentiam facit inter hanc putredinem, & alias quæ alias febres non pestilentes pariunt? reuertimur igitur ad occultam proprietatem, & formam quandam diuersam. Quid ergo dicendum in re tam difficili & ardua? Cum enim febris pestilens sit contagiosa, occidatque vt plurimum, & antidotis si aliqua alia re, curetur, oportet profectò talem esse illius causam, quæ possit tria hæc parere; Dicam breuiter quod sentio: putredinem quæ facit pestilétes febres, differre ab alijs, quòd maligna primum sit putredo, cum antidotis egeat, vt quæ malignus sit morbus; deinde quòd sordida sit putredo, lenta, & glutinosa; id quod in primis docent, quod pestis sit contagiosa, & vlcera, & abscessus qui fieri solent in huiusmodi febribus, necnon fœtor maximus, qui emittitur per habitum laborantium, & conturbatæ vrinæ, atque excrementa fœtida.

Deinde causæ efficientes idem ostendunt, nempè aer Austrinus, nebulosus, & vt plurimum ex putridis, & sordidis vaporibus coinquinatus; Deinde videmus variolas puerorum; & tabes, ex purulenta, & sordida huiusmodi putredine consistere, & ob lentorem adhęrere, contagiosaq; esse huiusmodi mala; nec non suppuratio idem ostendit: nam exsiccantia maximè iuuant, & sudores copiosi, qui ostendunt materiam putredinis maximè esse impuram, & sordidam. Sed quid dicemus de febribus pestilentibus, quæ nihil videntur tale habere? quales sunt quæ exiguum admodum habent calorem, vrinas bonas & laudabiles, nullum fœtorem referentes? Ego dicam profectò quod sentio, nostros authores malè posuisse has febres inter pestilentes: quandoquidem tales multas videmus esse febres quę priuatim singulos afficiunt à propriis causis natas, & minimè contagiosas. Quarè, rectè quidem illæ malignæ dici possunt, sed non pestilentes: malignę quidem, quod occultam habeant causam, ut putredinem spirituum, cum qua non potest esse vehemens calor, & ea malignitas nascitur, uel ex malignis cibis assumptis, vel tandem per adustionem humorum, qui tandem degenerant in bilem ęruginosam, uel atram, & ea corpora in quibus reperiuntur tales humores ex leui etiam putredine assurgunt uapores maligni qui spiritus cordis perdunt; Vnde vitalis virtus statim destruitur, & cum bonis vrinis ac sine fœtore, & contagione pereunt laborantes, sine uitio humorum, quod concoctionem illorum turbare potuerit. Siue ergo sordidam & purulentam putredinem & malignam venenosamque dixeris esse formam quæ constituit pestilentes febres, non magnopere laborabo.

Nunc sequitur ut de causis efficientibus febres pestilentes differamus, an vna & eadem sit scilicet, vel plures; & cum has causas quærimus, illud inuestigamus quod eam sordidam putredinem vel malignã, quæ constituit naturam febris pestilentis, inferre possit. Qua quidem in re duplex opinio nata est: quidam enim volunt causas posse esse tum extrinsecas, tum intrinsecas: extrinsecas quidem aerem vel cibum, vel aliam rem venenosam, quæ nos extrinsecus afficit, intrinsecam volunt esse humores, qui talem putredinem acceperunt ut uenenum sint facti. Alij uero uolunt, solum pestilentes febres fieri posse ab aere ambiente. Prioris opinionis sunt Montanus & Fracastorius; posterioris Altomarus & ego ipse; prioris opinionis authores se tuentur primum probabili ratione, deinde authoritate: nihil enim obesse putant, si statuant in nobis ex plenitudine, obstructionibus, humorum malitia, sordidas fieri putredines, quæ pestilentem febrem in alios pariant, qualẽ primo excitarunt in eo qui primo fuit affectus. Galeni autem authoritate nituntur, potissimum ex initio libri de cibis boni & mali succi, ubi refert, ex malo victu multos incidisse in febres cum ulceribus, carbunculis, fętidis deiectionibus & urinis; deniq; talia habuisse accidentia, qualia omnes authores cõmemorant in his accidere solere qui pestilenti febre laborant.

laborant. Afferunt etiam quæ ille habet in primo libro de differentijs febrium, cap. 3. ubi refert multos ob potum aquæ feculentæ, vel lutulentæ, alios vero ex superfluis laboribus & vigilijs, aut cogitationibus, aut frequenti assumptione medicamentorum acrium, vel ciborum assumptione qui suapté natura sunt mali, uel tales sunt redditi ob malam repositionem, vel longiorem conseruationem, periisse ex putridis & pestiferis febribus. Verum opinio quæ tenet febres omnes pestilentes nasci ab aere ambiente præferenda est. Primum quòd pestis omnis Epidemicus est morbus, qui vero Epidemicus est, causam omninò habet aerem ambientem. Deinde etsi ex malo victu aliqui in lethales febres incidunt, & malignas, non tamen in contagiosas; quod si contagiosæ quędam sunt, ut febres puerorum, quæ sunt cum variolis, illæ certè non sunt lethales; etsi quædam sunt contagiosæ & lethales, ut tabes, certè istæ verè pestilentes non sunt, quia cum difficultate sunt contagiosæ; eos enim solum trahunt in contagionem qui diutius conuersantur cum ægrotis; verè autem pestilentes, nullis aut paucissimis parcunt, qui vel leuissimè attigerint peste laborantes, aut vestes ab ipsis contactas, aut aerem ab ipsis emissum inspirauerint.

Nec obstant quę ex Gal. afferuntur; nam quæ habet in libro de cibis boni aut mali succi, docent generationem multorum morborum, quę multa habent cōmunia cum peste, sed tamen propterea pestilentes non sunt febres; quæ vero adducunt ex primo de differentijs febrium, de malis cibis, & potione malarum aquarum, solum ostendunt generationem malorum humorum plurimum conferre ad generationem omnium morborum & ipsius etiam pestis, non tamen ex ipsis solis humorib. posse pestilentes febres procreari, nisi accedat aeris ea corruptio, quæ apta nata est generare pestilentes febres, quod ex discursu ipsius Galeni patet, & maximè ex ea sententia, in qua ita scribit: In pestilenti vero aeris statu, inspiratio vt plurimum est causa, fit enim hæc aliquando & ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum leuem aliquam occasionem ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal. Ex quibus quidem patet, solum ipsum aerem inspiratum per se posse pestilentem febrem generare: ipsos vero malos humores qui sunt in corpore, reddere quidem corpus expositum ad pestem suscipiendam, sed ipsos per se non posse eam generare, nisi accedat illis pestilens aeris constitutio, quæ, vt ipse credit, facillimè operatur in corporibus excrementosis, difficillimè vero in alijs. Igitur hoc tanquam certum ponatur, febrem omnem pestilentem ex aere uitiato nasci, cum morbus sit epidemicus, & contagiosus, qui fit non solum ex contactu, sed etiam ad distantia: neque enim contagio ea communicari potest nisi per aerem: aqua enim communis multis, potest cōmunes morbos idest eiusdē generis parere in multis, sed contagiosos non pariet, quia medium non est per quod ab vno in alium transire possit malum. Sed iam videamus qualis sit ille aer qui pestilens esse potest, & quam affectionem in se recipiat qui talis est. Sunt qui putent aerem proprium alicui loco pestilentem esse non posse, proprium interpretantur ratione situs, vel temporum anni seruantis suam naturalem temperiem, & oportere aerem pestilentem fieri ex propria aliqua, & non solita cęli constitutione, vel ex anni temporibus non seruantibus suam naturam; & magnam & diuturnam oportet esse eam alterationem in aere, quæ possit eum reddere pestilentem. Qui quidem suam opinionem tuētur ex hoc solum, quod ea loca in quibus aer uel perpetuo, vel in certis anni temporibus pestilens est, breui temporis spatio omnes occidat.

Sunt tamen quidam loci ita malè positi in locis paludosis, & expositi Australibus ventis, in quibus pauci diu viuere possint, quales nos nouimus loca maritima ditionis Pisanæ & Senarum, tamen morbi non fiunt in illis contagiosi: Merito ergo oportet nouam esse causam in aere quę illum reddat pestilentem, de qua iam agendum est. Dubium non est, oportere aerem qui pestilens sit, putredinem in se continere, & non sufficere aliam quamcunque in eo alterationem, quæ apta quidem est alios parere morbos, pestem vero minimè, talem autem oportet esse putredinem in eo, quæ sit maligna & contagiosa: nec ratio aut experientia ostendere possunt, qualemcunque in hoc putredinem sufficere ad generationem harum febrium. Vnde verò sibi hanc putredinem asciscat aer, dubium est: quidam enim (vt Altomarus) volunt id solum fieri per mistionem vaporum, & putant sufficere tales vapores qui sint nebulosi, & caliginosi, quod falsum est: nos enim hic Taurini essemus tertia ferè parte anni circa Autumnum, & hyemem in continua peste, cum aer sit maximè nebulosus, & caliginosus. Alij volunt vapores istos esse putridos, quales sunt qui ex locis paludosis ex stagnantibus consurgunt: verum experientia hanc opinionem refellit: sic enim loci maritimi Pisani, & multi alij, essent in perpetua peste. Cogimur ergo fateri, cum aer redditur pestilens ex vaporibus putridis, oportere illam putredinem esse admodum sordidam & malignam, qualis est natura pestis; propterea rectè scribit Galen. lib. 1. de differen. febr. tales vapores eleuari ex multitudine cadauerū non crematorum, vel ex lacubus, & paludibus æstatis tempore, concurrentibus scilicet tunc duabus potentibus causis ex ipsis locis & anni tempore, ad sordidam putredinem excitandam. Sed ea opinio quæ ponit aerem solum putrescere posse per mixtionem vaporum putridorum, reuellitur ex Galeni libro 1. de febr. vbi scribit, posteaquam attulit causam putredinis aeris ex vaporibus; contingit, inquit, quandoque præcedere ambientis aeris caliditatem immo dicam, quemadmodum in ea pestilentia quæ Athenienses inuasit, vt Thucidides inquit: sed in tugurijs suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant. Præterea, si putredo fit à calido & humido, cur Austrinæ constitutiones diuturnæ non poterunt absque mixtione vaporum per se afferre contagionem & putredinem in aere; Quinetiam aliquando visum est, aerem esse admodum purum, aut certè magis quam in alijs constitutionibus non pestilentibus, vigente peste, nec etiam accessisse tempora admodum humida & calida, quā pestem Astrologi tribuunt sideribus quæ uim habēt corrumpendi aerem non facta in eo magna aliqua mutatione secundum manifestas qualitates. Dicunt autem tunc portendi pestem, cum plures plantæ in unum coeunt prælertim sub insignibus aliquibus stellis fixis. Nec mirum esse debet, quod diximus absque euidenti mutatione in aere ad putredinem, putredines & pestilentes febres procreari: nam occulta quædam est & maligna illius putredinis causa vt putatur, in his qui à rabido cane sunt morsi, quē morsum sequitur putrida & ardens febris. Eandem causam habent febres quę sequuntur morsiones Viperarum, & aliorum animalium venenatorum. Quid dicemus de Khatablezæ animalis aspectu qui homines in febres lethales inducit? Quid de morbo, vocato Gallico, qui vlcera & pustulas putridas excitat, an huiusmodi putredines excitantur à causis in quibus sensus deprehendat tantam esse humiditatem

ditatem,& caliditatem,quæ respondeant magnitudini putredinis,& malorum quæ putredinem sequuntur. Potest, & aer ipse pestilens fieri propter expirationem quæ fit ab ægrotantium putridis, & sordidis febribus, ea enim concepta in aere, alios postea inficit eo vtentes. Quare ex hoc etiam constat non prius fieri pestem quàm aer sit illius causa; quòd si id quod expiratur à corporibus illis,non est pestilens, in aere tamẽ receptum tale fit. Desinant ergo illi authores contendere omnem pestem nasci à manifestis causis in aere positis, & eas esse solum euaporationem, & caliginem qualemcunque cum aere mixtam, ex qua aer redditur calidus & humidus. Sic ergo de causis efficientibus febres pestilentes sentiẽdum esse puto. Nunc verò de materia agendum est; Qua quidẽ in re putant Montanus, & Fracastorius,& fortè etiã Galenus,pestilentes febres fieri posse in omni materia in qua alia omnia genera febrium constituuntur, nempè in spiritibus, humoribus omnibus, & partibus solidis; Vndè, nominant diarias,humorales, & hecticas pestilentes; A quorum ego opinione longè absum, nam in veris pestilentibus quæ contagiosæ sunt,& non fiunt sine carbunculis,& abscessibus circa loca glandulosa, vel sine vlceribus, & putredine magna partium corporis, vt in peste scripta à Thucydide, dubium non est, putredinem semper esse in humoribus, nec in singulis quidem, sed vel in tota massa sanguinis,vel maximè in sanguine ipso quarto humore: nam inflammationes, & carbunculi talem habent materiam, & pro ratione diuersorum symptomatum quæ contingunt, requiritur diuersa materia: nam abscessus,& inflammationes,postulãt vniuersam sanguinis massam, & ipsum sanguinem laudabilem,carbunculi verò sanguinem magis adustum, & melancholicum, idem ostendunt maculæ cutis rubentes,& grauitas,& sopor,virium maxima debilitas. Hæc ergò est vera materia febrium verè pestilentium quæ fiunt cum magna putredine, & fœtore, & corruptione, & contagione: sordida enim putredo nequit absq; tali materia fieri; & id est quod Galenus scribit in primo de differentijs febrium, in pestilentibus febribus humores putrescere in corde, per humores sanè intelligens vniuersam humorum massam. Et in 3. de præsag. ex pulsibus, quando inquit hic calor fit putridus ad humores contentos in cordis sinibus vniuersim deflexit, multi horum fuerunt superstites; Quod verò scribit eos perijsse omnes quibus corpus cordis fuit calore eo putrido affectum, & pestilentes non paucas inde vsque ab initio hecticas extitisse, dubium apud me est, nam scribit ille passim alibi nullas ethicas ab initio incipere; deinde mirum est, quomodo pestilentes febres quæ paucis diebus occidunt, hecticæ possint esse: nam hecticæ solent succedere alijs febribus magnis, & longis,& si causam habent statim suæ generationis, eam,habent ex magna caliditate,& siccitate,non autem ex caliditate & humiditate, qualis est aer pestilens, nec pulsus illi apparent,& scribuntur vnquam nisi in pestilenti febre. Præterea,ostendere non possunt modum putredinis solidæ substantiæ cordis:nã Altomarus credit sufficere ad pestilentem hecticam generandam, si cordis substantia solida inficiatur,& coinquinetur(vt ait)ab aere pestilenti:nam ista infectio non putrefacit eam substantiam. Si verò intelligant verè putrescere solidam substantiam,debebãt docuisse ex dissectionibus,non ratione fingere. Sunt qui velint (quod tamen ex Galeno probari non potest) etiam diarias fieri pestilentes, sed illi rectius dicerent posse fieri pestilentes, putrefactis spiritibus; nam reuera diariæ dici non possunt,quandoquidem diariæ omnes salutares, & in sola calefactione spirituum consistunt. Tamen reuera ratio & experientia docent, malignas febres,quales sunt illæ quæ occidunt cum bonis vrinis,& pulsu paruo & frequenti,nec sunt contagiosæ, & propterea non sint pestilẽtes, sed tantum malignæ:nam fieri nisi ex putredine spirituum non possunt. Corrupto enim calido natiuo communi instrumento,maximè vitalis facultatis & aliarum,mirum non est statim corruere omne robur corporis,& præsertim ipsos pulsus: humoribus verò non putrefactis, aut leuiter,concoctio humorũ non turbatur, propterea vrinæ mittuntur simillimę vrinis sanorum. Confundunt ergo illi malignas cũ pestilentibus, cum dicunt pestilentes fieri non solũ in putredine humorum,sed etiam partiũ solidarum, & spirituum: nulla enim ratio cogit,ponere pestilentem febrem in partibus solidis, vel spiritibus; & malignæ omnes cum non sunt contagiosæ, cum bonis vrinis, sunt in spiritibus: aliæ verò quæ sunt cum vrinis malis & conturbatis, sunt profectò in humorib. sed causam non habent putredinem ex aere ambiente,sed ex corpore ipso; & in malignis humorib. quales sunt bilis atra, æruginosa, porracea & isatodes, propterea lenticulæ quæ apparent in cute,suo colore referunt nunc vnum,nunc alium ex his humoribus. Ridendum verò est, quod scribit Altomarus, spiritus per se, & sua natura putrescere non posse, sed solum per mixtionem aeris pestilentis crassescere, & putredinem admittere, quasi spiritus nostri sint ligneis ipse,qui solus putrescere nequit,& non aerei & vaporosi,qui facilè admittere possint putredinem, etiam si non crassescant magis ex mixtione aeris,quasi ipsi semper crassiores non sint aere,& sola crassities rei sit causa putredinis.

Cur vero nunc humores,nunc spiritus ipsi putrescunt in his febribus,nulla alia potest assignari ratio nisi analogia quam habent res agentes cum patientibus: hac enim ratione qui ophtalmia laborant, non inficiunt omnes partes eorum quos intuentur,sed solum oculos;& qui tabe laborant,solos pulmones corrumpunt; sunt & alia infinita exempla huius analogiæ ab alijs relata.

Quomodo vero aer pestilens generet in nobis febres pestilentes, breuiter doceo,quandoquidem Galenus scribit primo de differentijs febrium, hoc fieri per inspirationem maximè,tum etiam per transpirationem attracto illo modo aere in pulmones, & in cor, hoc uero per cutis meatus in ipsas arterias,dum dilatantur; & hoc modo contrectando vestes peste laborantium,nascitur pestis,illo verò ex ipso aere pestifero inspirato.

Nunc vero sequitur,vt de subiectis magis expositis, & paratis ad pestem suscipiendam, agamus. De qua quidem re scribit Galenus,cap.4. lib.1. de differentiis febrium,ea esse maxime apta ad pestem suscipiendam,quæ sunt excrementosa,varijsque excremẽtis plena. Præterea,in multis partibus obstructa,& plethorica,otiosaq; & crapulæ, reiq; Venereæ dedita,cruditatibusque plena sunt; alia vero corpora ægrius affici apta; summa enim hæc est, quod corpus maxime careat excrementis,& optimè transpiret,vt à peste sit liberum magis. Sequitur Galenus eo loco,quod rationi videtur consonum,uerum experientia aliter fieri sæpè docuit: est enim rationi consonum, vt corpora excrementosa,& quæ sunt calida & humida, magis sint exposita putredini. Verum pestes aliquando senes,debiles, cacochimos non attingunt, eos uero qui maximè sani, & optimo habitu præditi creduntur, maximè inuadit,& perimit. Aliquando aliter accidit, propter diuersitatem putredinis in aere conceptæ, quæ vt simplex non est putredo, sed maligna, & huius malignitatis multæ sunt formę,

formæ, ideo analogia fit diuersa ad corpora patientia; præterea quod scribit de corporis transpiratione, dubitationem habet: nam si pestis nascitur ab aere qui nos extrinsecus afficit, & id potentius videtur facere posse, cum plures illi viæ sunt apertæ, sufficere videtur via quæ est per inspirationem, quam prohibere non possumus. In cutis verò meatibus raritas non potest prodesse; Quare videtur mihi ita sentiendum esse, vt corpus non sit plus æquo vel astrictum, vel rarefactum, illud enim prohibet transpirationem semper necessariam ad sanitatem conseruandam, hoc verò nimia facilitate externum hostem nos ambientem, admittit, & recipit in viscera.

A

De differentia febris pestilentis, ab alijs febribus putridis.

B

His ita declaratis, iam licet colligere quomodo differant pestilentes febres ab alijs putridis. Qua quidem in re, Altomarus in multis ponit differentiam; Primò, quod pestilentes semper ab aere nascantur, aliæ vero ab alijs causis, nempè internis, nunquam verò ab externis; quod diligenter est excutiendum: nam (vt antea diximus) Ex nobis nasci possunt malignæ febres, & etiam contagiosæ, sed quæ simul sint malignæ, contagiosæ, & lethales, non nisi ab aere ambiente fieri possunt. Deindè (vt verum est) verè pestilentes primam habere originem ab aere, ita aliæ omnes quæ ab vno in alium transeunt, non semper habent causam aerem ipsum, nisi velimus vapores qui exhalant à corporibus laborantium, vel conclusi sunt in vestibus illorum, ad aerem redigere, quod videtur mihi nimiam habere subtilitatem.

C

Falsum etiam est quod scribit, nunquàm fieri alias putridas à causis externis, quandoquidem in dies docet experientia, externum frigus & calorem sæpè afferre pleuritides, anginas, quæ sunt cum febribus putridis, & ipsas etiam putridas solas absque inflammationibus.

Secundam ponit differentiam, quòd pestilentes fiant ab excellenti putredine, aliæ vero non, & id habet (vt diximus) ex Galeno; verum si uterque uult illas febres esse pestilentes, cum quibus urinę minguntur simillimæ vrinis sanorum, non potest illa excellens putredo esse in omnibus pestilentibus; præterea, in Causone videtur fieri putredo quę non cedit putredini pestis in excellentia & magnitudine putredinis; rectius si dixisset differre pestilentes ab alijs putridis, quòd simplex sit in alijs putredo, in pestilentibus uero maligna & sordida.

D

Tertiam ponit differentiam cum Montano, quod in pestilenti putrescat in corde aliqua illius substantia, humor inquam, uel spiritus, uel solida substantia, in alijs uero putridis, solum perueniat ad cor calor, & uapor putridus, Verum (ut antea ostendimus) in omni putrida putrescunt humores in corde, siue pestilens sit, siue non. Deindè, in illa pestilenti putrescit solida substantia non spiritus, & cum hi putrescunt, fit quidem maligna febris, sed non pestilens, quæ non potest fieri sordida & plena carbunculis, & ulceribus absque humoris putredine. Propria ergo differentia in hoc consistit, quod pestilentes febres fiunt à putredine aeris, maligna ex putredine totius massæ maligna & sordida.

E

De signis pestis.

Signa à nobis tradenda sunt quæ futuram pestē præsagiunt, quæ præsentem monstrant, & salutem vel mortem portendunt in his qui ea laborant.

Sumuntur autem signa omnia prognostica, indicantia futuram pestem, à causis ipsius efficientibus, & efficientes ipsas declarantibus, & ab ipsa corporū dispositione, siue à causis patientibus; Porrò efficientes sumuntur à cœlo, aere, aqua, terra, & his quæ in ipsis fiunt. Dicunt enim astrologi tunc portendi pestem, cum plures Planetæ in una parte reperiuntur, ita, ut plures fiant uel Septentrionales uel Australes. Item, cum inuicem coniunguntur, tunc enim primū fiunt plurimæ humiditates in aere, sublatis multis uaporibus ex terra & aqua; deinde sequuntur siccitates, & putrefactiones multę; quod si Planetæ plures in unum coniūgantur sub fixis stellis, tunc subsequetur contagium.

Præterea, sunt quidam aspectus Planetarum qui eadem etiam portendunt incommoda. In aere vero hæc signa præsagiunt pestem. Primum, crebræ incensiones, quę fiunt in suprema ipsius regione, cadentia sydera, cometæ, trabes, capræ, & reliqua huiusmodi: Hęc enim ostendunt putrefactionem fieri circa terram; quoniam huiusmodi incensiones fiunt ex materia unctuosa & lenta, propterea monstrant tales quoque uapores esse, qui ex terra attolluntur, hinc putredines nasci oportet. Idem præsagiunt quæ in inferiore aeris regione apparent, Austri diuturni, & caligines quæ regionem aliquamdiu occupant, etsi sol obfuscatur ab aere fusco & puluerulento, & si venti aliqui veniant ex regione pestilenti. Quod vero Montanus & Altomarus scribunt, pestem quoq; præsagiri cum aer turbidus & crassus redditur ex uaporibus crassis, terrenis, & turbulentis, adeò, ut per illos solis radij vix penetrare possint, caret ratione & experientia, id enim contingit in aere ex sola nebula; Quarè, nos qui Taurini habitamus, vbi ea durat singulis annis per totum ferè Autumnum, essemus in perpetua peste; oportet ergo vapores qui ex terra attolluntur, non esse solum crassos, sed malignos & sordidæ putredinis sobolem, quales sunt qui ex locis stagnantibus, & strage cadauerum, ex multo fimo & infectionibus, & multis excrementis relictis à stationibus magnorum exercituum emergunt. Item pestem maximè præsagiunt cum ea quæ aeri exponūtur contrahunt facilè situm & putredinem. Terra quoque sua præbet indicia, cum plurima dissecta animalia profert, vt mures, ranas, muscas, papiliones, pulices, cimices, & exigua quędam animalia per aerē volitantia, ut ego vidi in solo meo natiuo, Castronouo Astensi, anno 1519. videbantur enim in aere corrupto ab Hispanorum exercitu, volitare magnæ turmæ paruarum muscarum, quales sunt quæ circa vina generosa generantur, moscighones nos vocamus. Idem prænunciant locustæ, quæ & putrefactionem factam ostendunt, & illam rursus pariunt, cum in terra moriuntur & putrescunt. Item, terræ motus qui emittunt vapores putridos, & serpentes, & alia animalia quæ in terra latere solent, si exeant, fugiētes vapores intus putrefactos. Item, si animalia volatilia relinquant suas sedes, & deserant oua, indicia sunt aeris iam corrupti. Aqua quoque dat sua indicia, cum loca vel iam sunt paludosa, vel talia sunt facta ex inundatione fluminum diu restagnantium. Item, cum mare pisces plurimos mortuos reijcit ad littora, & animalia multa quæ in superficie aquæ generantur,

nerantur, & apparent. Item, habitationes dant quoque sua signa: nam si parietes præter solitum humescunt & fœtent, si cloacæ plus solito malum spirant odorem, timendum est; quinetiam, penuriæ, & fames, cogunt homines vesci herbis & alijs cibis malis, ex quibus putridi humores in nobis fiunt, & ex multis laborantibus aer inficitur, qui postea multos afficit. Item, crapula, & cruditates, idē ferè faciunt. Iam uero & corpora ipsa, quæ patiuntur, solent hoc malum prænunciare; Timere enim debent homines, quãdo magna fit strages in alijs animalibus quę nobiscum conuersantur, ut sunt boues, oues, & siluestria animalia multa inueniũtur mortua. Item cũ arbores fructus suos non edunt solitos, aut eos corruptos, & cum circa folia ipsorum apparet color vitiatus, vel puluis inspersus. Item, vbi corpora nostra malè colorata, & ad motum pigra sunt reddita, & præter euidentem causam, tristantur. Hæc omnia & similia, pestes præsagiunt futuras.

Signa pestis præsentis.

PRæsentem vero pestem declarant ex aliorum authorum opinione multa quæ propria non sunt & inseparabilia febribus pestilentibus, ac illa varia sunt, nec sibi constantia quæ tradunt: aiunt enim, calorem magnum uideri ob insignem putredinem aliquando vero esse similem calori sanorũ: quoniam (inquit Montanus) deficit substantia calidi innati, sed quantum ea deficit, tantum, inquit, crescit qualitas, & ex his duobus fit caliditas in toto, similis naturali: & quia deficit (inquit) substantia calidi innati, extrema frigent. Scribit & Altomarus, calorem huius febris differre à calore aliarum per excellentiam putredinis; quare (inquit) nec calidi, nec perurentes videbuntur quamuis intus ardeant; quæ paucis sunt refellenda, antequam ad alia signa accedamus. Igitur si excellens est putredo, quomodo potest calor esse similis calori sanorum? Aut quo pacto possunt extrema frigere ex hac causa? quomodo etiam sequitur calorem esse secundum naturam si deficit substantia & augetur qualitas?

Si pręterea excellens est putredo, quomodo calidi non apparebunt intus & foris sicut contingit in alijs febribus putridis? Dicendum igitur ẽst, si febris pestilens est semper in humoribus, maximè in tota massa, vel in ipso sanguine, calorem esse insignem & copiosum cum magna euaporatione, sed non acrem. Quod si aliquando extrema frigent, necnon est proprium indicium febris pestilentis sed internæ inflãmationis coniunctę cum tali febre, ut cum alijs etiã sæpè coniungitur. Quod si calor aliquando est exiguus, qualis in sanis, hoc non contingit in febribus uerè pestilentibus, sed in malignis quæ sine insigni putredine & sępè non facta in humoribus, sed ex maligna in spiritibus consistunt. Hæc ergo de calore febris pestilentis sint dicta.

In vrinis quoque eadem est discrepantia & varietas: nunc enim dicunt eas esse secundum naturam, aliquando uero tenues, idque contingere quòd natura debilis nequeat excrementa cum urina miscere; & quæ similes sunt sanis, dicunt esse pessimas, aliquando dicunt esse turbatas, quia totus sanguis putrescit & ebullit; aliquando dicunt esse nigras, aliquando oleosas, aliquando habere subsidentias malas, & eas esse tales quæ in medio vasis pendent. Quę omnia egent animaduersione: nam si pestis fit ex sordida putredine sanguinis, necesse profectò est, illas esse crassas subnigras, pessimè olentes, & hoc debet esse commune omnibus verè pestilentibus. Quod uero aliquando postea sint nigræ, uel flauæ, uel oleosę simul, hoc contingit ratione diuersorum subiectorum, in quibus diuersi humores abundant. Falsum uero est, quod ponunt urinas fieri tenues, ob debilitatem naturę expultricis: nam si concoctio generasset excrementa, robur non requiritur ad eorum expulsionem per urinam; pessimas autem esse illas urinas quę simillimę sunt vrinis sanorum, & tales fieri in his febribus, absurdum est: nam in malignis febribus non pestilentibus, tales possũt fieri urinę, quia leuis est in illis putredo, & sępè in solis spiritibus, quorum uitia non mutant humores. Bonę autem urinæ semper sunt bonę, nec pessimę esse possunt, ut Hippocrates satis docet in prędiction. sed ex bonis illis urinis in malignis febribus colligimus uitium non esse in humoribus, & illud non posse tolli per euacuationem, & alia remedia quę pugnant aduersus notas causas; quare, per abnegationem & non habitum, & suam naturam, tales urinę sunt malę. In pulsibus uero sunt quoque sui errores: uolunt enim illi, pulsus aliquando non excedere naturalem statum, & ferè similes esse naturalibus; aliquando dicunt esse celeres, frequentes, & sępius imbecillos. Ratio autem uult nunquam posse pulsus esse in his febribus bonos, & similes naturali, siquidem, putredo maligna in corde necessariò destruit uisceris robur: Erunt ergo pulsus parui, debiles, frequentes. Respiratio uero erit magna & difficilis, atque uelox, ob uehementiam putredinis & caloris, seruato robore animalis facultatis mouentis thoracem, quę necessariò non destruitur labefactata uitali. Est quoq; respiratio cum grauceolentia. Tradunt quoque illi: oculos esse igneos, & in ore colorem qualis conspicitur in eresypelatæ, vel herpete, & eos cibum respuere, sitire præter modum, frigidam postulare, delirare, sopores, conuulsiones, vlcera praua, & sincopes pati, vocem vitiari, stomachum morderi, cor palpitare, maximam esse inquietudinem, vomi bilem, deijci biliosa, tenuia, flatuosa, grauceolentia colliquata, & pinguia, quę omnia sunt vel ratione subiectorum, aut diuersarũ causarũ quæ cum ipsa peste coniunguntur. Proprium autem ipsius est, quod in primis diebus carbunculi vel abscessus fiant in locis glandulosis. At uero illi cum plurimum laborant in signis colligendis, & symptomatis, omittunt interim præcipua indicia quæ sumuntur à causis ipsius pestis, & proportione atque similitudine: vbi enim aer est pestilens, ex hoc solo signo intelligere possumus, febres quę tunc nascuntur pestilentes esse, etsi aliqui iam fuerunt correpti febre pestilenti, merito eos qui talia habent symptomata, qualia apparuerunt in illis, pariter eodem morbo correptos iudicare debemus. Cęterum, pręsagiemus salutem aut mortem, maximè ex signis suaptè natura lethalibus, vel salutaribus in omnibus, & ex his quę in primo affectis visa sunt ostendere salutem, vel mortem.

De præseruatione à peste.

SEquitur nunc vt primum doceamus præseruationem à peste; Deinde illius curationem. De quibus alij tractant sine principijs, & cum generalibus scopis. Cõstat autem præseruatio omnis in hoc vno, vt causę quæ uim habent nocendi, eam amittant; id quod fit duobus modis, quorum Primus est, vt frangamus vim quę est in ipsis causis efficienti bus; Secundus est, vt subiectum in quo agit, reddamus ineptum ad patiendum. Igitur, cum pestis omnis nascatur ex aeris ambientis corruptione, danda opera est, vt ipsum aerem atque illius iniurias fugiamus;

mus; id quod fit multis modis, pro diuersitate causarum quæ ipsum afficiunt. Ergo, duo erunt modi, vnus vt in aerem salubrē nos conferamus idque Cito: quia in mora periculum est; Longè, quia spargitur aer in uicina loca. Tarde quoque redeundum est in loca vbi pestis grassata est, quoniam diu perdurant seminaria aeris corrupti, & difficilè est illa in omni loco vbi habitamus, absumere quod si facultas non datur, recedendi, mutatio in aere tentanda est, non solum vt alij faciunt per primas qualitates, existimantes refrigerantia & exsiccantia vt quę resistant putredini, maximam vim in hac re habere: nam præter putredinem quæ est in aere concepta, ea adest malignitas quę nō cedit illis remedijs. Quare solus ignis potest omnibus malis quæ sunt in aere succurrere: ille enim vt rectè inquit Arist. omnia absumit, quia omnia habet pro materia; accendantur ergo ignes luculentissimi per omnia loca peste afflicta, & in singulis domibus ex lignis & herbis odoriferis, & resinatis, qualia sunt pinus pica, terebintus, lentiscus, rosmarinum, thimus, serpillus, saluia, quercus, nuces spineæ, & alia huiusmodi odorata, calidæ & siccæ facultatis, quæ purissimum ignem concipiunt, & alunt. Proderūt etiam suffumigia ex gariophillis, nuce muscata, mastice, thure, myrrha, ammoniaco, storace, granis iuniperi, inter se mixtis, & cum therebintina redactis in globulos, qui postea super carbones impositi, igneum vaporem emittunt. Quod si vehemens calor uiget, purgato aere prius per supra dicta, proderunt flores & fructus, frondes, & alia refrigerantia, & exsiccantia, ad aeris eas iniurias corrigendas; spargantur ergo rosę, nymphea, uiolæ, flores salicis, & quercus. Item aqua rosacea cum aceto mixta & sandalis & camphora. Prætereà, teneantur in cubiculis citria mala, limones, poma citonia, & alia quę sunt odorata. Arcendus præterea est aer pestilens, clausis fenestris quæ respiciunt aerem qui venit ex locis infectis; quod si nullus talis locus est, sed in eo in quo habitamus uitium consistit, si quando aperiendę sunt fenestrę, illæ sunt aperiendæ, quæ spectant ad Aquilonem. Atque hæc sunt, & similia quę aerem pestiferū corrigunt. Iam uero corpora ipsa reddemus inepta, ad aerem eum recipiendum, & pestem admittendam, non purgatione, aut sanguinis missione, vel inedia, aut reliquis remedijs exsiccantibus nostra corpora, ut Galeno visum est libro primo de differentijs febrium, qui hęc pręcipit, eo quod crederet pestilentes febres formam suam habere duntaxat in excellenti putredine, & illam maximè constare humiditate: nam vt hæc fortasse antequam aer sit pestifer, prodessent, ita iam præsente peste, nihil magis periculosum quam agitare humores, & rarefacere corpus, viresque debilitare; id quod docuit sæpè experientia, tutiores esse senes quam iuuenes: cacochymos, euchymis: debiles quam fortes: eo quod cum his pestis analogiam habeat, cum illis vero minimè. Maneant ergo corpora in eo statu in quo erant antequam inuaderet pestis, Et vt non laudo tenuem uictum, sic crapulam damno: si tamen aliqua euacuatio admitti potest, concedantur pillulæ Ruffi, quę recipiunt aloes partes duas, myrrhæ, croci, ana partem vnam, vel ut alij volunt, aloes & ammoniaci, ana partes duas, mirthæ partem unam, & sumatur drachma vna bis, vt alii uolunt, uel ut nos, semel in hebdomada. Ridiculum uero est quod Altomarus scribit, extenuanda esse corpora, sic enim minus aeris attrahi: nulla enim ratio est, quæ suadeat talia corpora quæ biliosa sunt reddita, & rariora, minore aere egere alijs. Munienda ergo sunt illa alia ratione: erit autem ea accommodatissima, si aer qui expirat, vim habeat frangendi venenum quod est in

A aere extrinseco, id quod facit allij usus: undè, merito dicitur Theriaca rusticorum. Proderunt etiam Iuniperi grana in ore retenta & masticata, & gentianæ radix, & galanga, & cynamomum, gariophilli, & alia aromata, & semen Citri, hæc enim nos muniūt, ne extrinsecus aer facilè lædat, eo quod per expirationem eum corrigunt, & ipsum qui immittitur frangunt. Idem præstant odoramenta naribus admota, qualia sunt aqua rosarum cum aceto, gariophillis, sandalis, & camphora simul mixtis, Decumbant tunc homines non in lectis ex pluma uel lana confectis, sed ex frondibus, rosis, mirtha, scordio, & alijs huiusmodi; sic ēt induant corpora, nō ex pluma, non ex pellibus & pannis ex lana confectis, sed ex serico non villoso, cuius generis sunt quę vulgo uocantur damascū B ormesinum, rasum, siue satinum, & quæ sunt huius generis, hęc enim aerem & puluerem externum non facilè admittunt; nec etiam laudare possum eos qui gaudium & lętitiam omnibus remedijs præferūt in illius mali pręseruatione: nam vt tristitia & omnes immoderati affectus animi obsunt, sic gaudium eo quod corpus & cutis in eo rarescit, & peruium redditur aeri corrupto. Hæc de præseruatione, nisi addere velis qualitatem alimentorum quæ alijs præstare videntur. Qua in re laudant omnes acetum & acida omnia, ut quæ frigida sint & siccantia, & propterea repugnent putredini; sed rectius laudanda essent austera & acerba, quę insignem habent frigiditatem & siccitatem: nam pręter acetum quod habet acerbitatem admixtam, quæ purè fiunt acida frigida sunt & C humida, vt Galenus docet in libro 4. de simplicibus medicamentis, præstat adhiberi in vsum ea alimenta, quæ sint temperata, & boni succi, pro natura hominum, & temporum anni, & aeris constitutione, sic enim firmabitur corpus bonis humoribus instauratum.

De curatione febrium pestilentium.

IN nullo genere morbi maior controuersia est inter Medicos, quam in curatione febris pestilentis; quandoquidem non est reperire duos qui in vno & eodem remedio conueniant; Sunt enim qui tradunt nihil præsente peste moliendum, ante- D quam natura uiam aliquam monstret: nam si sanguinem, inquiunt, mittas, & sequatur abscessus, & carbunculi, error uidebitur factus, eo quod naturæ motus sit tardatus, aut quod ex parte sit missus quæ non seruat rectitudinē cum ea in quam decubuit fluxio. Ita in purgatione, & in uictu, & reliquis omnibus auxilijs controuersiæ extant, eo quod sæpè viderunt prodesse in vna peste, quod in alia obfuit. Et quoniam ignoratur propria forma ipsius pestis, præsertim ea quæ ex malignitate sumitur, ideo non possumus contraria auxilia excogitare per indicationes; fallit quoq; sæpè experientia, nec sufficit de simili ad simile transitus per analogismū; cogimur tamen in re tam ancipiti omnia tentare, & primum, quæ ratio iudicat meliora esse. deinde quæ experientia comprobauit alio- E rum, qui euaserunt felici successu, & notauit fugienda esse quæ aliorum periculo & malo cognita sunt obesse. Cum igitur ostensum sit pestem fieri ex putredine sordida, & malignitate nata ab aere ambiente corrupto, vtroque modo, per putredinem, inquam, & malignitatem, sequitur; tria requiri præsidia in his qui in aere pestilenti uiuunt, quorum Primum est, prohibere ne aer qui iam malum peperit, illud augeat, & foueat. Secundum, vt contra eam sordidam putredinem pugnemus. Tertio, vt contra malignitatem remedia quoque adhibeamus; quod si interim in

corpore fit superfluū quod augere possit has affectiones, vel symptomata adferre diuersa his quę ad ipsa peste nascuntur, & ipsius causis, vnde sæpè æquale periculum imminet, illis pariter succurrendum. At que hæc sunt indicantia. Videndum postea est, quo modo uires se habeant, an tales sint vt penitus contraindicent esse faciendum quod postulant indicantia, aut solum moderentur auxiliorū vsus, Porro aeris iniurias, vt diximus, euitabimus illius mutatione, quæ cito fiat, lōgè, & tardè: aut si mutari nō possit ob vrgens malum, uel quia non adest facultas deficientibus ministris qui ægrum nolint contrectare, aut quod nolint eum recipere qui fruuntur aere adhuc salubri, contagionem timentes, corrigendus erit non solum per refrigerantia, & exsiccantia, vt alij qui febris maiorem rationem habent quam conueniat putredini, & malignitati in aere receptę, sed maximè & primum per ignem qui aerem purgat, & omnia in eo recepta seminaria contagionis absumit. Fiant ergo suffumigia odorata, & ipse ignis in medio cubiculi accedātur, atque ita purgatoq; aere, si febris postea videtur exigere refrigerationem, adhibeantur quæ eam inducant in aerem, per aspersionem aquæ rosaceę, aceti cum sandalis, camphora, & alijs mixtis, & cum suffumigijs confectis ex ipsis rosis, mastiche, ladano, & prædictis. Ipsa vero putredo non postulat ea remedia quæ alij maximè commendant, deobstruentia scilicet, extenuantia, & incidentia, quæ maximi sunt usus, cum putredines ex internis causis nascuntur; ubi uero aer in causa est putridus qui per contactum & mixtionem putrefacit quoscunque inuadit, quid possunt prodesse huiusmodi auxilia? Essent ex usu si natura medicinæ dedisset ea quæ separare possunt aerē intus receptum à reliqua substantia nostri corporis, vna cum his quę ab ipso iam sunt corruptæ, sed cum nihil tale habeamus, cogimur tentare euacuationem humorum cum quibus ea contagio est implicata, quæ, etsi non sunt propria remedia sæpè tamen prodesse cernuntur. Videndum ergo primum, an sanguis mittendus sit, ex qua vena, & quantus, & quomodo, & quo tempore, & per quem corporis locum.

Qua in re, sunt qui putent omnem sanguinis extractionem obesse, propterea quòd vires debilitet quas iam venenosus morbus afflixit, & seruare oportet tantum quantum fieri potest ad concoctionem, & expulsionem tam venenosæ materiæ, Alij (vt Fracastorius) damnant sanguinis missionem secta vena, vt quæ venenum extrinsecus adueniens trahat in viscera; laudant autem admotionem cucurbitularum cum scarificatione, eo quod putent fieri veneni extractionem; Contra verò Montanus, hanc extrinsecam euacuationem per cucurbitulas vituperat, eò ꝙ (inquit) tenuem solum sanguinem ad cutem cómoueat scarificatam, cutem refrigeret obstruatq;. Ego verò nec hos, nec illos probo: nam si, vt illi volunt pestilens febris fit ex insigni putredine, necessaria vti que semper erit sanguinis missio ad transpirationem quę putredinem in omnibus putrescentibus excitat, qua ratione, venæ sectio quoque prodest: quia efficacius quàm alia quæ sanguinem extrahunt interna viscera refrigerat, & vapores in venis, & arterijs contētos educit. Vena ergo secanda, si vires ferunt ratione ipsius putredinis, & multo magis si adiungitur multitudo, aut vrgent aliqua symptomata quæ validam reuulsionem suadeant, vt sopor, delirium, nec ea quidem omittenda est, etiam si lenticulares maculæ per cutem sint sparsæ, nisi id contingat cócocto morbo: nam vbi symptomaticè & circa initia morbi fiunt tam debiles expulsiones, tardari non debēt magna auxilia, quæ cum omittuntur, in maxima discrimina in tam præcipiti occasione ægrotos præcipitant: sic enim in pleuritide, angina, podagra, & omnibus alijs fluxionibus, & morbosis expulsionibus, sanguinem non meremur mittere; at vbi apparere incipiunt bubones, aliter faciendum censeo: prętermittenda enim tunc est omnis euacuatio, quæ cursū impedire potest magnæ fluxionis ad locum ignobilē per quem facta suppuratione, quicquid intus continebatur veneni, emitti potest.

A

Quarè, tunc cucurbitulæ loco tumenti adhibendæ, vel galbanum, vel diaquilon magnum, vel aliquid huiusmodi quod fluxionem alliciunt, locum calefaciat, vt fiat citius ebullitio, & suppuratio noxij humoris; ad quod multa conferunt pro diuersitate tumoris plus, vel minus calidi, & dolentis: sed in hoc casu, præter cetera vsitata auxilia, experientia cō probatur in vno ex meis fratribus, Iurisconsulto, qui septuagenarius adhuc sanus viuit: cum enim ille peste laboraret cum bubone sub axillis, admotum fuit medicamentum confectum ex axungia veteri porci masculi, mixta cum costis foliorum ramicis, inuolutis cum petia madida, & coctis in furno, mirum est, quantum hoc remedium contulerit ad velocem suppurationem promouendam. Adhiberi possunt ad eundem vsum, cataplasmata ex folijs, & radicibus maluæ, altheæ, capitibus liliorum, semine fęnugręci, lini, cum farina tritici, axungia porci, butyro, & oleo. Quod si carbunculus vrget, pariter omittenda est sanguinis missio; & candenti ferro locus inurendus. Vena igitur aperienda, & directa ipsi cordi potissimum, ex vena interna cubiti brachij sinistri.

B

Quod si uires iam labuntur, aut sopor vel delirium urgeat ægrotum, venæ ani per admotionem hirudinum aperiendæ sunt. Quod si hoc etiam fieri non potest, tunc cucurbitulæ paruæ, & frequentes cum scarificatione cuti affigendæ, quod si post hęc auxilia caput vel delirio, vel sopore, vel dolore tentatur, vena aperienda est incisione vel per hirudines sub auribus, vel in fronte, aut in naribus, aut in occipite. Ceterùm, sanguis si vires constent, affatim mittendus, & non per vices (omnis enim mora in hoc malo lethalis est) tantum uerò detrahendum, quantum vrget plenitudo, putredo, & symptomata; quæ suadēt sanguinem esse mittendum. Atque hæc quidem de sanguinis missione dicta sint.

C

Porrò, in purgatione sunt quoque suæ difficultates: nam sunt qui existiment, purgationem non esse tentandam in morbo hoc, cum quo perpetuò coniūctus est alui fluor. Alij verò quod tardius natura præstat, & irritata potius quàm salubriter agens, per medicamenta accelerandum esse iudicant, & id quidem mitioribus remedijs; Alij uero etiam ualidioribus faciendum esse iudicant. Ego vero, vt arbitror, inseparabilem non esse alui fluxum, ita eo absente censeo non omittendam esse purgationem, & in ipso etiam fluore, qui non fiat pro quantitate morbi, aliquid exhiberi potest quod leuiter venenosam materiam propellat: vbi uero aluus astricta est, tentanda est primum purgatio per mitiora remedia, alioqui etiā fortiora tentanda, omnia enim in usum ducenda sunt in tam graui affectu: nam, ut inquit Celsus, sæpè eos iuuat temeritas quos ratio sanare non potuit. Igitur inter leuiora purgantia, sunt qui pręferant omnibus rhabarbarum, propterea quod exsiccat; & ob id damnant cassiam, vt quæ ob suam humiditatem putredinem augeat. Ac vt semel dicam, nō solum in purgatione, sed etiam in præparatione humorum, & victu damnant omnia quæ vim habent humectandi, probant autem maximè frigida & sicca, tanquam maximè contraria putredini, quæ maximè excellit in febribus pestilentibus; à quorū quidem

D

E

dem opinionem ego longe absum, nixus non solum ratione, sed etiam maiorum nostrorum authoritate. Nam primum illud affero quod antea probaui, nullam tam excellentem putredinem reperiri in his magis, quàm in alijs. Deinde, hoc etiam concesso, non sequitur necessariam esse siccitatem ad putredinem vincendam quæ consistit in humoribus putridas febres committentibus: nam, vt Galenus scribit in 3. Artis Medicinalis, remedium huius putredinis est concoctio, quę putredinem finit manente adhuc substantia, ad differentiam illorum quę perfectissimè cõcoquuntur, ut sunt alimenta quæ assimilantur, & cõcoquuntur per substantiam & qualitates, & post concoctionem transit in nutritionem. In generatione vero puris & humoris putrescentis in febre, qualitates assimilantur, substantia uero inutilis relinquitur. Quare rectè dicit manere post concoctionem substã tiam, quæ eget euacuatione. Si igitur per concoctionem putredo corrigitur, non erunt exsiccantia præcipua & sola remedia: si enim materia mediocris est calida & humida, ut quæ similia sint nostræ naturę, concoctionem iuuabunt: si uero calidior erit humor, & siccus, frigida & humida erunt remedia concoctionis. quomodo Galenus scribit in 8. Methodi frigidæ potionem biliosis esse ex usu ad concoctionẽ; At si materia quæ putrescit fuerit pituitosa, à calidis & siccis concoquentia erunt sumenda, quo modo Gale. diatrium pipereon in quotidianis & quartanis exhibet. puto quidem eos scriptores, inter quos fuit Montanus & alij omnes recentiores, eandem esse rationem existimasse de putredine humorum, quæ est de putredine partiũ quæ fit in gangrenis, & sphacelo, sed longe diuersa est ratio: nam in gangrenis perfecta est putredo quæ non nisi exsiccantibus aut causticis sisti potest, humores uero putrescentes in quibus speratur concoctio, mixtam habent naturam inter ea quæ perfectè sunt putrida, prorsusq; dissimilia, & illa quæ perfectè concoquuntur & penitus similia euadunt; vnde tales humores nunc putridi, nunc concocti dicuntur, vt pus, ob qualitates similes concoctum dicitur, ob distãtiam dissimilem & corruptam pus & putridum, à putredine enim pus deriuatur. Quod si humores illi qui febrem faciunt putridam, non concoquuntur, tunc sequitur mors, & aliquid fit in illis gangrenæ simile. Sed huic malo nequeunt, etiam siccantia succurrere, nimirum quod humorum putredo sisti non potest, nisi per concoctionem; quod etiam contingit in non perfectis gangrenis; tunc enim ad sanitatem paratur uia, cum pro virulentia sordida & fętida, pus gigni incipit, quod ostendit in aliqua qualitate assimilationem, & tandem perfectè assimilatum euadit. Quod vero perfectè est putridum, nec per exsiccantia sanatur, sed vt dicitur, ense rescindendũ est ne pars syncera trahatur. siccantia vero prosunt solum ad prohibendam putredinem ne serpat, sed quicquid sit, ratio iudicat per concoctionem finiri putredinem humorũ, & non conferre semper exsiccantia. Ad id. n. pertinet quod scribit Hippocr. Febricitantibus omnibus conuenire victum humidum; & quod habet Gal. in lib. ad Glauc. & passim alibi, exquisitas tertianas remedia postulare refrigerantia, & humectantia, quoniam quidem putredo in aliqua febre, ob putredinem postularet exsiccantia. dentur ergo medicamenta purgantia & alterantia quæ possint retundere qualitates in humoribus excedẽtes, & ob excessus naturæ dissimiles. Proderit ergo in aliquibus Cassia, vt in maximè biliosis & pituitosis, & manna; in serosis vero syrupus rosaceus solutiuus, rhabarbarum uero in nullo humore vnquam adhiberetur me authore in principijs febrium, non quod sit violentum remedium, sed quia materiam bene coctam

A exigit, & vias expeditas, cum non solum per aluum, sed etiam per vrinam corpus purget. In crudis vero humoribus agitationẽ facit, calefacit, exsiccat, & denique omnia turbat. Præstat igitur ab eo abstinere; & alijs vti quę carent his malis. In morbi vero declinatione, nihil rhabarbaro melius ad cineres ex putredine derelictos euacuandos. Facta aũt leui purgatione ab initio, reliquum quod superest materiæ præparandũ ad concoctionẽ, id quod fiet per syrupos in peste commendatos, & herbas atque semina, & alia ex quibus liquores fiũt miscendi cum supradictis syrupis; eligi tamen debẽt ex tota hac materia quæ respõdeãt naturę humoris peccantis, & quę potissimũ roborẽt. Syrup: laudãtur in his febribus de limonibus de succo acetosæ, acetosus simplex, & cõpositus, oxisaccha B ta, syr. de granatis, vel de acetositate citri, qui omnib. est pręferendus, de corticibus citri, ubi febris non est vehemens, & cordis imbecillitati est succurrendum. Prodest etiam syrupus de buglossa, & de melissa in mitiore febre.

Liquores autem fiunt ex ciorio, acetosa, tormentilla, scabiosa, carduo benedicto, scordo, valeriana, dictamno albo, corticibus, & seminibus citri, seminibus cõmunibus frigidis, floribus cordialibus, prunis, tamarindis, buglossa, boragine, decoctis vel destillatis, & admixtis etiam non solum cum syrupis sed etiam cum antidotis commendatis in hoc malo & alijs venenosis affectibus, de quibus paulo postea agemus. Porrò, si malum mitescat, & concoquatur illius materia, in declinatione reiteranda erit C purgatio per commoda præsidia, quippè, quæ præter rhabarbarum, agaricum, diacatholicon, syrupum, rosaceum solutiuum & compositum nostrum, commendatur triphera Persica.

Hęc ergo pręsidia conferunt pestilenti febri, quatenus habet sordidam putredinem; quatenus uero constat quoque malignitate, ab antidotis auxilia sunt petęnda, inter quæ Galenus laudat in libris de simplicibus Bolum Armenam, ita, vt dicat eos solos fuisse adiutos in peste sui temporis quos hęc terra seruauit. Verùm nos non agnoscimus tantam esse in eo remedio vim in peste quæ solet Italiam inuadere, id quod fortè contingit ob diuersam huius mali formam: etenim pestis quam describũt & Gal. & Thucydides, erat cum magnis ulceribus & putredi- D ne mẽbrorum; Bubonum vero nulla ab illis fit mentio. In nostris autem pestilẽtijs nec vlcera, nec putredines partiũ conspiciuntur, sed soli bubones cũ maculis lenticularib. quas Itali (Pedochios) vocant, quod fortè sint similes ijs quæ ex morsu pediculorum excitantur; Quare non mirum si putredo maxima in illa peste auxilium inuenit à terra frigida & sicca; nostrę autem quæ diuersam habent formam, insigne iuuamentum non capiunt à re quæ minimam contrarietatem cum causis huius mali habet: Attamen in tã pestifero veneno omnia probanda quę inuenit Medicorũ omniũ industria, & casus atq; fortuna; vnde etsi terra Lemnia non cõmendetur à maioribus nostris vt Bolus Armena, tñ nec illa quoq; prætermittenda, ut q̃ apta nataq; sit venenis, venenosisq; malis succur E rere. Dantur hæc cum oxicrato pręsente vehementi febre, vel cum vino albo multa aqua temperato. Laudant èt Theriacam, Mithridatum, quæ ob febrẽ misceri debent cũ zucchæro rosaceo, vel conserua de florib. citri, vel syrupo de acetositate citri, cũ unicornu, cornu cerui vel cum his omnibus, minimum de vnoquoq; sumendo. Cõmendantur pariter trocisci de rosis, de absinthio; præterea, electuarium de gemmis, de tribus sandalis, diamargariton frigidum.

Laudant hanc potionem (quę fit ex libra vna succi limonum, vncijs quattuor aceti, vncia una Boli Ar-

meni simul mixtis & destillatis) ad quattuor vncias propinatam; Adderem ego Theriacæ aliquid, & unicornu, cornu, cerui, cortices citri, & zaccharum rosatũ. Alia plurima sunt huiusmodi antidota. apud Scriptores de re Medica, sed quod ego noui experientia in fratre meo Iacobo Iurisconsulto, & in multis postea aliis profuisse ante quadraginta quinque annos id tradam à Mattiolo postea descriptum. Recipit cepam ex candidioribus excauatam in parte capillosa, & in cauitate plenam Theriaca, deinde tectam suo operimento ablato eo quod intrinsecus cauitatem faciebat, obruitur deinde cinere calido cepa theriaca plena, deinde cocta exprimitur & succus ad quattuor vel quinque vncias qui emanat propinatus. addit Mattiolus succum citri, qui ut in paucis locis reperiri potest, ita si desit, compositionem non vitiat, quod sæpius comprobatum est; Aegrotos enim sopore iam correpta excitat, cor roborat, & à veneno defendit, noxiumque humorem propellit in glandulas. & denique verius de eo auxilio forte dici potest quod Galenus de bolo Armena tradit, nullam scilicet esse ponendam spem cui hoc non profuit remedium; cui tamen addo vnctiones olei de scorpionibus, a Medico Papæ Leonis decimi inuenti, & ob id Romæ oleum Papæ Leonis dicitur. id sibi vendicauit Mattiolus, & iam oleum Mattioli nuncupatur; ex eo actu frigido, vngi debent cordis regio, loca glandulosa, & præsertim sub axillis loci omnes, in quibus arteriæ sentiuntur. Atque hæc quidem de remediis aduersus pestem sufficiant: nam in ratione uictus nihil peculiare tradendum esse censeo, præter id quod vires, caloris qualitas, & uehementia humorum uitia, & symptomata suadent, quæ cum varia sint, ferè in omnibus ob corporum diuersitatem nihil perpetuum habere possum. Quare, hæc iudicio & prudentia Medici remittenda.

De febribus malignis & non contagiosis.

Febres malignæ & non contagiosæ causam habent quod maligna sint formam occultam, siue quod sint (vt Galenus uocat) ex causa quæ sumitur à tota substantia, siue à maligna qualitate; id quod nobis ignotum est his nominibus, sicut rerum formæ nobis ex propria sua natura sunt incognitę, & tantum cognitæ ex suis effectis appellantes. Quod vero huiusmodi febres non sint contagiosæ, causa est, quod non constat ex sordida putredine quæ fit in humoribus: & in his enim febribus aut nulla est in humoribus putredo, aut aliquando leuis; nulla quidē est, cum vrinæ penitus sunt vrinis sanorum similes; est autem in humoribus exigua, cum urinæ paruam aliquam mutationem ostendunt uel in colore, aut cōtentis, aut substantia, aut in his omnibus. Porrò cũ urinæ laudabiles sunt, uitium non est in partibus solidis, ut tradiderunt maiores nostri, qui tũc putant esse hecticam febrē, sed est in spiritib. corruptio & putredo: nam consumptionis partium solidarum, & generationis hecticæ nullum est indicium, quippè cũ homines & ęgrotent & moriantur ex his febrib. corpore integro, & inuadant statim ab initio nulla pręcedēte causa quæ uehemēterem calorem aut siccitatem, & ex his consumptionem afferre potuerit; nec pulsus quidem duri, etsi parui sunt & frequentes. At uitiũ spirituum ostendũt subita generatio harũ febrium, absq; insigni causa euidenti, & quod actiones vires q; corporis pręcipuè tum vitales subitò collabantur; Pulsus n. (vt diximus) minimi & frequentissimi, animi defectus, deliria, extremorũ frigiditas & liuiditas, quę etiam ostendunt spirituosam substantiã quæ in corde gignitur & per vniuersum corpus spargitur vt instrumentum commune sit omnium actionum, corruptã esse A indicibili malignaq, quadam putredine, quam maligni humores subiecti, vt porracea, vitellina, ęruginosa, atraq; bilis, excitant ex vaporibus quos emittunt p arterias ad cor. Vel huiusmodi vitiũ nascitur in spiritib. ex aere maligno inspirato, vt ferè quotannis vidi contingere Pisis in Autũno; Moriebantur cũ adhuc regio illa esset paludosa ob stagnantes aquas in eo tēpore aliqui in ciuibus, professorib. & scholaribus, vt in prouerbiũ iam abiret, singulis annis decimari academiã ab his malignis morbis, quibus nullum remediũ proderat: nam vacuantia non erant ex vsu in spiritib. corruptis; nec alterantia quę non sunt apta emēdare quod est corruptum: antidota vero tunc solum B prosunt, cũ sunt analoga causis malignis. Hanc uero analogiam casus & fortuna potius, quam ratio agnoscit; at cum diuersa variaq; auxilia expetamus, ignoramus si fortè salus contingat quid ex illis contulerit. Quid ergo agendum in tã ancipiti casu? Consulo in primis videndũ quid fiat à causis euidentibus, & quid ex illis euidens fiat, & illis repugnãdum per propria auxilia quę ratio iudicat prodesse. Febris igitur quæ adest, refrigerantia postulat, debilitas alimenta quæ spirituosam substantiã possunt restituere, inter quæ sorbitiones ex optimis carnibus hordeo & seminib. communibus maximè probandę, ita sanguis in minima tamen quantitate mittendus, ad leuem euaporationē, & sistendam putredinem febris causam. Deinde tentanda sunt Antidota superius descripta in fe- C bre pestilenti, & alia omnia, ut ex omnibus tandem inueniatur quod possit prodesse. Sed meo quidem iudicio nihil inueniri potest quod uino odorato tenui leui, idest uinoso, pręferri possit, huiusmodi enim uinũ discutit seminaria malignitatis, spirituosam substantiam restituit in vasis, corq; ipsum afflictum statim penetrat, nec leui calore obesse potest febri quæ exigua est, quæque facilè tollatur sublato eo ueneno quod ipsius febris & mortis causa euadit.

De Febribus Hecticis.

CVm tria febrium genera ponant Maiores nostri, diarias, humorales & hecticas, superest, vt dè his agamus. Qua quidem in re, Primũ D dicemus quid sit febris hectica; Deindè, quot sint & quæ illius species & differentię. Tertio loco, quę sint illarum causæ & quis generationis modus. Quartò, quæ sint signa quę ostendant febrem esse hecticã, & species illius inter se distingui; Postremò agemus de curatione. Porrò hecticas febres nominant duab. rationibus & modis, vno, quod illarum dispositio difficilè remoueatur, sicut aliæ omnes quæ sunt in habitu; alio vero modo, quòd habitum corporis occupē: sed oportet autem habitum corporis intelligere nō propriè sicut sumit Gal. in 2. Artis Medicinalis secludēs à nomine habitus viscera omnia, sed similares solidasque partes corporis; præcipua tamen ratio sumitur ex eo, quòd difficile remoueantur, sicut ea quæ E habitum contraxerunt: nam ideo morbi qui in partibus solidis cōsistunt, dicuntur esse hectici, eo quod difficile remoueantur; quomodo etiam putridæ febres nonnullę, ut quartanę, dici possunt hecticæ, ea ratione, quod difficile permanentur; Totum tamen hoc nomen præcipuè sibi vendicarunt febres de quibus agimus; illę enim eo quod in partibus corporis omnium solidissimis & durissimis similaribus dictis consistant, non autem in humoribus, aut spiritibus, vt aliæ, propterea hecticę factæ sunt, & tales dicuntur esse.

Sed

Sed contra hæc dubitare quis posset: nam si omnis morbus qui est in intemperie, passio est similarium partium (vt alibi docuimus) cur non dicemus omnes febres esse hecticas? Ratio est, quòd diuerso modo patiantur partes similares calorem in febrib. diarijs putridis & hecticis: nam in diarijs & putridis calor febrilis conceptus est in parte similari cordis, & totius corporis, non in habitu, sed in dispositione; in habitu vero siue in facto esse, in ipsis humoribus & spiritibus, ita ut his ablatis, calor persistere non possit in ipsa cordis substantia; in febribus vero hecticis, calor in ipsis partibus solidis non est amplius in dispositione, sed in habitu, qui non amplius pendet à calore spirituum vel humorum. Igitur hecticę vt diffiniamus illorum essentiam, sunt non quæ quocunq; modo calorem habent in habitu corporis, sed eum B habent in facto esse, siue in habitu, quæ calorem habent in facto esse in partibus solidis ipsius cordis, nō autem in humoribus, nec spiritibus; quod non ita est intelligendum, quasi calor febrilis accendi possit in alia re quàm in humore: nam ubi humor deest calori nostro, cogitur ipse marcescere & expirare, ut flamma candelę, quæ humido destituta, pariter marcescit: sed ita intelligendum est, calorem hecticę febris non habere subiectum eos qui propriè dicũtur humores in uenis commixtos & contentos, sanguinem, inquã vtranque bilem, & pituitam: nam humores qui reperiuntur in partibus similaribus, nō simpliciter humores dicuntur, sed cum adiunctione, de quibus iam agemus, ex illorum enim diuersitate, species vel differentias febrium hecticarum distinguunt maiores C nostri, quæ res magnam profectò difficultatem hactenus habuit; Primum, quod Galenus & Auicenna inter se de natura & numero istorum humorum non consentiant, deinde quòd Galenus ipse etiam à seipso dissentiat; tertio, quod nullus eorum probet nec plures nec pauciores esse his humoribus quos ipsi ponunt, nec etiam rectè de ipsorum natura & vi disputent. Postremò, quòd nec ipse, nec Auicenna, aut alij qui eum sequuntur, probabilem ostendere possint suam opinionem quam ponunt de generatione & distinctione istarum febrium; quæ omnia iam docere aggredior. Itaque, Galenus in septimo Methodi, capite quinto relictis humoribus qui in uenis continentur sub forma sanguinis & cum sanguine confusi, quattuor ponit siccitates, ex quattuor hu- D morum inter se diuersorum consumptione; ac Primam dicit contineri in proprijs cuiusque particulæ exilibus arterijs venisque; Aliam uero quæ nascitur ex consumptione humoris, ex quo partes nutriuntur, & eũ contineri in omnibus animalis partibus, & per eas eum esse sparsum roris modo; Tertia est siccitas quæ nascitur cum ea quæ constant ex humore concreto sicut caro & adeps, sunt liquata; Quarta est siccitas quæ nascitur vbi humor consumptus est quo constat solida similarium partium substantia. Interpretatur autem in fine decimi libri solidam similarium partium substantiam, id quod est in singulis partibus fibrosum, membranosum, duriusque.

Cæterum, Auicenna ponit etiam quattuor humores, eum scilicet qui continetur in foraminibus extre E mitatum paruorum vasorum; & secundum qui roris modo sparsus est per membra; Quartum ponit, quem dicit esse insitum ex primis principijs, cuius beneficio partes continuæ fiunt, & elementa inter se agglutinantur, vnde Glucen ab eo nominatur. In tertio uero humore discrepat à Galeno, hic enim dicit eum esse ex quo partes carnosæ & pingues constant, Auicenna vero omnibus dicit eum esse communem, nec ex eo partes aliquas fieri, sed esse illum iam concretum, & aptum ut nutrire possit & reponi in locum humoris dissipati ex nostra substantia à calore, & propterea vocari cambium, quod iam (vt ita dicam nostra lingua) cambiari & mutari possit in locum substantiæ à nobis dissolutæ. Hæc de humoribus qui reperiuntur in nostro corpore, tradiderunt Maiores nostri, & qui eos postea sunt sequuti. Nunc uero uideamus, qui morbi fiant ex eorum consumptione. Scribit de hac re Galenus libro septimo Methodi quattuor fieri siccitates distinctas, sed cũ agit de hecticis febribus ea omissa humiditate quæ est in extremitatibus paruarum uenarum ponit hecticas fieri tres in tribus alijs humoribus, nec tamen apertè explicat quid humores illi patiantur in generatione cuiuscunque febris hecticæ, scribit enim in libro primo de differentijs febrium capite 8. & 9. Primam speciem hecticæ fieri, & esse cum naturalis cordis tēperies primum euerti incipit, neque natiua humiditas protinus aboletur, neque virtus plurimum laborat, sed primò fit velut quædam efferuescentia humiditatis. Tertiam speciem quæ dicitur febris marasmodes, fieri inquit, cum tale aliquid cor patitur, quale lucernę fomes cum fuerit plurimum exustus, nam qui ita torrefactus est, frangitur atque dissoluitur, atque ex ariditate continuitatem amittit, adeò, ut neque si magnam olei copiam superinfundas, flamma abundantior possit accendi: semper enim parua & debilis in ipsa palpitat flamma, ac continuè fit minor, donec ex toto extinguatur, non enim differt hęc febris à tabe quæ ætatis cursu accidit, in utroque enim affectu calor extinguitur ob humiditatis defectum: incipit autem (inquit alio loco) tabes, quando natiuus humor qui sparsus est per spatia inania corporis partium ex quo ille nutriuntur, & iam cordis substantia aboleri periclitatur, donec enim pars aliqua huius humoris reseruatur, solum febris hectica existit, nondum etiam tabida; cum uero iam res eo peruenit, ut nihil ex tali humiditate superfit, tunc exquisita tabes existit, Media est inter has febris hectica quę fit cum efferuescentiam illius humoris consumptio sequitur, qua in longum iam protracta, ipsæ similares particulæ quæ sunt veluti cordis elementa, sicciores reddantur, atque inopia alimenti tenuiores, ac tantum virtus laborat quantum siccitas atque caliditas in ipso corde inualuerit; Est uero in his latitudo multa per magis & minus distincta: nam quædam ad tabem magis accedunt, aliæ vero ad eam quæ facilè curatur. Scribit postea eodem libro, propriam esse febri tabidæ siccitatem, cum sæpius alioqui hecticæ febres sint sine illa, & non transmutentur ad tabem. In libro uero decimo Methodi capite vltimo, ita scribit: Hectica febris primum propriam partium humiditatem ex qua nutriuntur, depascit, hinc vero ad carnosum genus transit, quod circa tum fibrosas tum membranosas partes solidorum corporum hæret; deinde ipsas solidas populatur: appellat autem solidas partes, id, quod fibrosum & membranosum est in illis, carnosum uero genus carnem quæ contegit fibras, araneosas quæ sunt in ipsis partibus solidis. Locus alius est in libro secundo Artis Medicinalis, vbi agit de his humiditatibus, ubi scribit: Ipsæ solidæ corporis partes quæ verè solidæ sunt, ac primæ, nullo modo possunt effici humidiores, at satis est si quis eas celerius exsiccari prohibeat, intercepta autem in illis spatia hac vel illa humiditate complere possibile; hæc vero est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa trahitur.

Porro ex his locis nonnulli (inter quos est Altomarus) aggrediuntur diligentius hecticas febres inter se distinguere: nam ponunt primam speciem siue (vt vocant) primum gradum febris hecticæ in rorido eo

humore quem ponunt ſparſum per ſpatia inania, & vocari natiuam humiditatem, vel innatum ſpiritum, vel proprium partibus ſimilaribus, illas enim ex eo nutriri; hunc humorem dicunt pati in hac prima febre hectica, idque uario modo: nam aliquando dicũt illam conſumi, aliquando vero dicunt eum ſolum caleſieri, & tunc eſſe hecticam ſine ſiccitate, cum vero incipit cõſumi, tunc incipere maraſmum, aliquando uero dicunt illam humiditatem protinus non aboleri poſt efferueſcentiam, & tunc partes ſimilares quæ ſunt veluti cordis elementa, ſicciores reddi, & alimenti inopia tenuiores, virtutemque laborare, & tunc eſſe incrementum febris hecticæ; eam uero conſiſtere, quando humor ille & carnoſa pinguiſque pars fuerint conſumpta, & ſiccitas etiam peruenit ad partem fibroſam, & carnoſam, & tunc omnino
B
eſt tabida; ſcribuntque eam incipere, quando humiditas rorida fuerit conſumpta, & carnoſæ & adipoſę partes ſolum patiuntur quendam feruorem, incrementum vero Maraſmi eſſe, quando illæ colliquantur; vigere autem tunc Maraſmum & ſimul eam primam hecticam, quando fibroſa & membranoſa ſubſtantia cordis conſumitur, tunc enim illa tale aliquid compatitur, quale lucernæ lychnium plurimum exuſtum frangitur diſſoluiturque. & ex aridi tate continuitatem amittit, quæ nec affuſione alicuius humoris nec alia ratione reſtitui poteſt: Itaque vnum hecticarum febrium genus, & tria conſtitui poſſe ſtatuunt; Vnum quidem quod comprehendit omnes febres quæ ſubſtantiam ſolidam cordis occu
C
pant tria uero, prout tres ſunt ſubſtantiæ quæ cordis ſubſtantiam conſtituunt, rorida, carnoſa, & uerè ſolida. Fernelius hecticam febrem dicit eſſe auctum calorem elementarem cordis, non autem diuinum, hunc tamen alterius ui tandem etiam exhauſiri una cum omni ſubſtantia quæ in corde eſt ſimilaris, eam enim conſtare ex ſolida, humida, & ſpirituoſa ſubſtantia alia: rurſus humidã triplicem eſſe, carnoſam, quæ nihil eſt aliud quam concretus humor alimentarius, ſecunda humiditas eſt, inquit, primigenia, quę propria eſt innati calidi ſubſtantia, in qua & ſpiritus & calor innatus primum conſiſtit tertia eſt aquea ſeu elementaris quę tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret & perſiſtit. Igitur repetit ille Primum febris gradum ſiue primam ſpeciem eſſe in carnoſa ſubſtã
D
tia cum ea ſcilicet incenditur & efferueſcit, nihil tamen de ea aut exiguum conſumptum eſt; Secũdum vero gradum conſtituit, cum perſeuerans calor aut plurimam, aut totam carnoſam hanc ſubſtantiam abſumpſit; Tertius vero gradus eſt, cum abſumpta iam carnoſa hac ſubſtantia, calor febrilis primigenium humidum manifeſtè depopulatur, & tunc eſt vera febris cum marcore, per quam inſitus ſpiritus & calor qui eo humido innititur, omniſque hinc prodiens facultas, marceſcunt, & languent, caduntque omnes functiones, nimirum, cum hoc humidum ex ſemine ſit contractum, & propterea refarciri nunquam poſſit, quod ex eo eſt conſumptum. Hæc ſunt quæ maiores recentioreſque Medici de natura, ſubie cto, & ſpeciebus febris hecticæ memoriæ prodide
E
runt; quæ quanto diligentius perpendo, tanto clarius uideo illos uerius Chimeram conſtruxiſſe, quã aliquid docuiſſe quod agnoſcatur eſſe uerũ, aut alicu ius ſit momenti in curãdis ægris hac febre correptis: nam hoc primum eſt maximum vanitatis indicium, quod nec ipſi authores inter ſe de natura & differen tijs humorum quos pati dicunt in his febribus, conſentiunt & quilibet ſuorum ferè à ſeipſo diſſentiat. nã Galenus in 7. Methodi (vt diximus) quattuor ponit ſiccitates ex conſumptione quattuor humorum inter ſe diſcrepantium; Alibi vero nunquam ponit di

A
ſtinctionem aliquam humorum quæ eadem ſit cum hac: nam in decimo Methodi, tres ſolum ponit humiditates, Vnam, ex qua nutriuntur partes; Secundam qua conſtat carnoſum genus: Tertiam quo conſtant fibroſæ, & membranoſæ partes, ſiue verè ſolidæ. In ſecundo vero artis Medicinalis alterius humoris mentionem facit contenti in ſpatijs inanibus, quæ alibi dicit eſſe uacuitates eas quæ conſpiciuntur in ſingulis membris ob propriam circumſcriptionẽ ſingularum particularum, & eum humorem illic dicit eſſe proprium partium ſimilarium alimentum, qui quidẽ humor (ut ſatis conſtat) differt ab eo quo cõſtant ſolidæ uerè partes & alio quo conſtat carnoſum genus, & illo qui cõtinetur in extremitatibus uaſorũ quod vero etiã differat à rorido humore patet: nam etſi
B
ex vtroque dicit partes nutriri, tamen roridum ſtatuit contineri in omnibus animalis partibus, & per eas eſſe ſparſum roris modo, illum vero dicit ſolum contineri in ſpatijs illis inanibus & non roris modo ſparſum. Addo, quod ipſe in tertio de naturalib. facultatibus docet, ex nutrimento humorum quendam eſſe qui primo attrahitur, deinde apponitur ſiue adiungitur, poſtea agglutinatur, demum aſſimilatur, cur ergo ſicut in eo adiungitur roris modo, dicit fieri febrẽ vnã ſic in alijs nõ alias ponit hecticas ille ergo, qui dux eſt & magiſter aliorũ, nõ ſibi conſentit in numero iſtorum humorum; Ab eodem vero diſcrepat Auicenna, vt antea oſtendimus, nam humorem eum quo dicit Galenus partes pingues & carnoſas conſtare, Auicenna omnibus dicit eſſe communem, nec ali
C
quid ex eo conſtare, ſed eſſe concretum quendam humorem etiam aptum omnibus partibus ad illarum nutritionem. Fernelius vero ſolum ponit tres humores, quos nominibus primum, deinde natura differre facit ab ijs quos Galenus, introduxit: nam concretum quendam facit eſſe humorem, & eum alimentarium uocat; Alium vero dicit eſſe primigenium, qui ſit propria innati calidi ſubſtãtia, in qua calor & ſpũs innatus primum conſiſtunt; Tertium vero humorẽ ponit, quem aqueum & elementarem appellat, quo ſolida ſubſtantia agglutinatur. Et hæc de numero incerto iſtorum humorum. Diſcrepant etiam ipſi de natura, vſu & paſſione iſtorum humorum, & ſomnia verius ſunt multa, quam ea quæ ratione aut ſenſu deprehendendi poſſunt; nam vt primum de rorido
D
humore agamus, quomodo aſſerere poſſunt ex eo partes aliquas conſtare, ſi ex eo illæ nutriuntur, hoc enim indicat illum continuo regigni & conſumi, ex tali autem materia non poteſt ſolidum aliquid componi nec etiam morbus aliquis in eo poni poteſt, continua enim illius additio & conſumptio, nullum ponit ſubiectum quod ſtabiles paſſiones & diuturnas recipiat; poſtremo, morbi ſunt viuentium & non nutrimenti paſſiones.

De eo vero humore quo dicit conſtare carnem, & adipem, maior eſt difficultas: nam primum malè ſtatuit vnum, & eundem eſſe humorem quo adeps, & carnoſa pars conſtant: nam materia adipis tota liquatur, & conſumitur per morbos, caro verò ipſa ſiue muſculoſa ſit, ſiue ea quam dicit reperiri in omni viſcere, & omni parte ſolida, per nullos morbos ab
E
ſumi vnquam omninò poteſt; Prætereà, docere debebat qualis eſſet ille humor, & ex qua materia eſſet contractus, & quomodo differat ab eo quo ſolidas partes conſtitui proponit: nam & in his maior adhuc ſubeſſe vanitas conſpicitur: vult enim venam, & arteriam habere in ſe duplicem ſubſtantiam, carnoſam vnam, fibroſam & membranoſam aliam, quam verè ſolidam dicit eſſe, & has nullo modo fieri poſſe humidiores, nec poſſe pati colliquationem, & propterea ſi illæ exiccentur, hominem ſanari non poſſe; cã

igitur

igitur semper manere parem in his qui adhuc augen A tur numero duntaxat, in his verò qui absoluti iam sunt, etiam magnitudine; carnosæ vero substantiæ magnitudinem in omni ætate variari tradit decimo, & vndecimo Methodi, idque accidere, quoniã fibrosa, & solida huiusmodi materia, ex semine ortum habet, carnosa verò ex sanguine, quare hanc restitui posse, in altera uero cui materia suppetat ex sanguine, illam verò minimè, cum desit ex semine materia contra hanc opinionem hæc dici possunt, primum quòd in venis arterijs, stomacho, intestinis, & alijs partibus, quas spermaticas vocat, non appareat fibrosa vna substantia, alia verò carnosa: nam si quis illarum compositionem in minimas particulas dilacerare velit, inueniet quicquid in illis est in fibras dissolui. Prętereà, oporteret etiam in ossibus quę inter omnes par B tes solidas sunt solidissimę, & si quæ aliæ maximè spermaticæ, duplicem talem substantiam ponere, si modo communis debet esse compositionis materia, & ratio, quæ quidem in illis nullis sensibus distingui possunt. Deinde, absurdum est, credere in vena aliquid esse fibrosum quod ferre non potest siccitatẽ, nec decrementum, in eadem verò esse carnem, quæ omnia est apta pati: nam si contemplari velimus in dissectionibus eorum qui tabe, vel ætatis cursu perierunt, inueniemus profectò quicquid est in vena eodem modo exsiccatum & affectum. Quod verò scribit, fas non esse vt fibræ singularum partium liquentur sicut carnes, ratione caret, aut certè eam ipse debebat afferre: nam si tota vena constat ex solo semine, cur tota ijsdem passionibus non subijcietur sub- C stantia quæ in ea reperitur? nonne tota nutritur, & augetur vsque ad certum tempus, nonne ex libro primo de differentijs febrium superius ex eo authore adduximus, particulas quæ sunt veluti cordis elemẽta, sicciores reddi & inopia alimẽti tenuiores. Quod euidentius ostendit eum per marasmum perfectum statuit lyenij modo defectu humoris dissolui continuitatem solidæ illius substantiæ. Ex quibus quidem constat, fibrosam eam suam substantiam pati posse colliquationem, & consumptionem humidi, vanũque est ponere vnicam compositionem, vt ille facit in corporib. nostris ex elementis, & statuere postea aliquid in ea nihil posse pati, aliud vero omnibus passionibus subijci. Hæc nolo diligentiore disputatione prosequi quod feci in Commentarijs in Artem D Medicinalem, quare ad illud transeo quod est proprium præsenti tractationi, quid scilicet patiantur hi tres humores in singulis febribus hecticis, nam & in hac non minor est inconstantia quàm in præcedentibus; Ponit igitur primam speciem hecticæ (vt ex locis superius adductis patet) cum naturalis cordis tẽperies euerti incipit, neque tamen natiua humiditas protinus abolètur, neque virtus plurimum laborat, sed primo fit veluti quædam efferuescentia, primum enim naturalis cordis temperies euertitur, non solũ per febres hecticas, sed per alias omnes, siquidẽ morbus affectus est præter naturam, & is affectus naturalem corrumpit constitutionem.

Præterea natiuam eam humiditatem intelligit roridam quæ in ipsa efferuescentia necessario absumi- E tur, vt quæ constet ex aerea aqueaque, & ob id tenuissima substantia alioqui malè rorida diceretur esse; id uero quod dicit plurimum non laborare virtutem, non potest distinguere vnam speciem ab alia: nam quod vni videtur plurimum, alteri videtur parum. Amplius, cum roridus ille humor continuo regignatur, & absumatur, quomodo potest esse alicuius febris subiectum? id enim quod ex eo parit hodiernã febrem, vel ab ipsa febre, consumitur, aut dabit in nutrimentum cordi, quod vero recenter affunditur ex noua nutritione, non statim aptum esse potest, vt sit febris subiectum. Hæc enim vt continuo affligit, ita subiectum in ipso corde habere debet in quo hęrere possit. Cur præterea in septimo Methodi scribit difficillimè curari hanc siccitatem quæ nascitur ex consumptione huius humoris? nam si ex eo nutritur cor, necesse est illum fuisse à venis transmissum, quid ergo obest quominus idem facilè fiat, si ventriculi, & aliarum partium virtus nullam nondum insignem labem senserunt? Ac vero, maiora sunt absurda quæ dicuntur de generatione Marasmi: nam (vt diximus) non vult Galenus in adultis substantiam fibrosam, aut certè humorem ex quo constat id, quod verè solidum est, vel minimum consumi posse, sed æqualem magnitudine perseuerare, augeri tamen donec animal crescit, quod quidem sano modo intelligendum est: nam si viuunt vt aliæ partes similares, necessè est vt subijciantur illis passionibus, quibus obnoxia sunt omnia viuentia, nutritioni inquam incremento, & decremento; & mirum est si dicamus illas augeri, & negemus postea minui: sed non possunt omnino minui, quia duplici constant substantia vt postea ostendemus, quarum vna nihil pati potest à causis quæ in nobis sunt viuentibus, alia vero patitur, & ob eam accidit diminutio; Est autem substantia quæ non potest consumi humor ex quo constant glutinanturque partes, vt ex elementis constant; ea enim nec per febres, nec cursu ætatis, aut per alios morbos separari potest ab alijs cum quibus coniungitur; sola enim putredo eam compositionem dissoluit, & humorem separat à terrena substantia, quam cum alijs elementis glutinabat, vt experientia docet; humor vero viuentibus proprius patitur à calore proprio uiuentibus; quare per morbos, & ætatis decursum, quæ calorem afficiunt, ex ipsius actione humor ille euaporat, & eo penitus deficiente, simul perit calor qui in eo tanquàm in proprio subiecto residebat, & illo tanquam pabulo utebatur. Sed dicet quispiã, quomodo humor elementaris non proprius uiuentibus, sed communis etiam cadaueri, augeri potest, nutriri, & cessante incremento non amplius minuitur, an augetur, & nutritur cum humore proprio uiuentibus, quod in nutrimento potentia continetur substantia utroque humori similis, sed postea quam ad summum incrementum partes, & uterq; humor, peruenerunt, perseuerat nutritio utriusque substantiæ, sed dissolutio substantiæ factæ ex elementis fieri non potest, quia cum corruptio nascatur dominantibus passiuis, humor qui glutinat partes, non habet uim dominandi, cum animal utroque calore regitur, humor uero uiuentibus proprius relationem non habet ad eum calorem elementarem, sed ad eum qui proprius est uiuentibus? Quarè rectè dictum est à Galeno, substantiam eam uerè solidam non posse minui, si sola sit; minui autem uidetur ob consumptionem humiditatis propriæ uiuentibus, quæ cum alia est confusa; Quomodo igitur Galenus ponit humorem ex quo constant solidæ partes, nec ipsas partes minui posse, & interim asserit hecticas marasmodes fieri consumpta ea solida substantia, ita ut frangatur & ex ariditate continuitatem amittat? si enim ea substantia hoc patitur, non solum minuetur, sed etiam penitus corrumpetur; & ubi quæso, & quando unquam uidit in aliqua tabe tales cineres? Prætereà, Galeni opinio de distinctione horum humorum, & febrium hecticarum, frenum & leges imponit febri, quomodo enim illa quæ est apta, & nata omnem substantiam quæ à calore febrili potest pati, consumere, non statim aggreditur humorem roridum, & cum quo constat pinguedo, siue cambium ut uocat Auicenna, non enim tantum crassitie, duritie, uel alijs quali-

qualitatibus inter se differunt, vt vnum prorsus consumere debeat, alio nondum intacto vt illi volunt; quod si omnes inuadit humores, & consumit plus, vel minus (vt rationi est consonum) erunt statim omnes febres hecticæ simul, nec vna alteri succedet. Amplius, quomodo vno penitus pereunte ex illis humoribus, vita per aliquos dies, imò menses durare potest, vt illi statuunt marasmum tunc incipere, cum roridus humor penitus est consumptus? nam si ex eo rore nutriuntur partes, eo penitus absumpto necesse est animal perire, nisi alius in locum consumpti restituatur; quod si alius restituitur per continuam nutritionem, nihil mirum dicunt, quandoquidem id contingit in omni nutritione, vt scilicet semper in locum deperditæ substantiæ alia reponatur; quod si ros ille penitus deficit, cum incipit tabes, ex quo fiet cambium, & hoc deficiente, quomodo nutrietur verè solida pars? omnia ergò quæ in nobis sunt, momento temporis concident, cum tabes nō solum diu est progressa, sed cum primum incipit penitus consumpto rorido humore, hoc enim àbsumpto, reliqui qui ab eo materiam suam sumunt ad nutritionem, & omnia opera quæ nutritionem sequuntur, & proinde vitam ipsam perdi necesse est. Addo, quod marasmus non esset passio omnium partiū corporis si in illo patitur, quod solidum est, & id est fibrosum, & membranosum, quæ substantia, vel nō est, vel exigua in cerebro, corde, pulmone, carne musculosa. Amplius in libro de differentijs febrium, nulla facta mentione de carnosa parte, ponit omnes febres hecticas in rorido humore, & in parte solida; in decimo verò Methodi vnam ponit in rorido humore, aliam in carnosa substantia, tertiā in solida. Plura contra istam opinionem dici possent: nam quod nulla ratione, nec principijs nititur, infinitas propemodum confutationes patitur; sed hæc sufficiant, ne diutius meam opinionem de hac re retardem, quæ hoc principio potissimum nititur, demonstrato in nostris Commentarijs in Artem Medicinalem, duos solum in nobis esse humores quibus constamus, vnum quo elementa inter se glutinantur, qui communis est partibus viuentibus & mortuis, quicquid enim constat ex quattuor elementis, humorem habet aqueum, cuius beneficio terra cohæret, & in compositionem cum alijs assumitur, qui humor pati non potest per morbos aliquos, sed solum per ueram putredinem, vt videmus cadauera ex se ipsis dissolui, & in cinerem redigi consumpto eo humore qui terram colligabat, & glutinabat. Morbi autem sunt viuentium corporum, & propterea nasci non possunt nisi à principijs viuentium; sunt autem viuentium principia duo, anima & corpus, & corpus quidem non omne, sed quod humorem in se continet viuentibus proprium, oleosum & pinguem, & præterea calorem proprium etiam viuentibus, qui eum humorem habet tanquam subiectum & pabulum, qui humor, (vt etiam illic ostendimus) à calore nostro plus vel minus, pro incremento ipsius caloris sui consumptionem, & dissolutionem patitur, ac pro ipsius diminutione minuitur robur, vita, & quicquid boni in viuentibus est, eoque penitus consumpto, calor suo pabulo destitutus, simul expirat, extinguiturque. Igitur in hectica febre calor, qui iam partibus solidis est in facto esse, nec amplius dependet ex alio humore contento in venis, cum in-quam humorem consumere incipit, & tunc incipit hectica febris, postea vero prosequitur eam consumptionem, donec penitus eum dissipauerit, atque in ea consumptione vnica duntaxat febris ponenda est, quæ habeat suum principium, & incrementum, & suo modo uigorem, & declinationem lethalem, nō autem tres febres poni debent, alioqui cur non ponuntur tres febres diariæ in spiritibus, aut tres humorales, quarum vna nascatur solum ex calefactione, alia verò ex ebullitione, & alia tandem ex consumptione materiæ subiectæ ipsi calori, sicut volunt illi ex calefactione, ebullitione, & consumptione maiore, vel minore humoris roridi, tres febres hecticas originem suam sumere. Hæc nostra opinio habet sua principia, sua indicia, suas causas, & curationem possibilem, & denique rationi, & experientiæ quadrat; sequatur tamen quilibet eos authores quos uelit, & inuentis frugibus iucundissimis, glande, antiquissimo hominum cibo, uescatur, si modo putat ab antiquis nunquam recedendum.

De causis & generatione febris Hecticæ.

QVæ pariunt febrem Hecticam particulatim tradit Galenus multis in locis, in quibus legitur ardentes febres malè curatas, inflammationes uentriculi vel hepatis, necnon pulmonis vel thoracis affectibus & præsertim ex suppurationibus & tabe dysenteriam, lienteriam, diarrheam, & denique alios affectus qui pariunt febrem diuturnā, hecticam febrem generare. Quin etiam easdem primo incipere, vt diarias, ex ira, tristitia, lassitudine, in corporibus calidis & siccis, & nunquam eas ab initio inuadere, si non excitentur à causis procatarcticis, in libro secundo de Crisibus memoriæ prodidit; Addit tamen in libro primo de differentijs febrium, corpora humidiora nō posse ab initio eas pati, sed solum sicciora, & maximè si cum siccitate coniungatur caliditas, & adiungātur uita laboriosa, vigiliæ, curæ, paucus uictus, tempus anni calidum & siccum, & regio pariter calida & sicca. Tradit etiam in eodem libro, tabidam febrem aliquando fuisse natam ex diuturna inflammatione, coli intestini & stomachi, vesicæ, & renum. Eandem quoque sequi, cum in dysenteria nascitur inflammatio, aut ex leuitate intestinorum, & alui longo profluuio nata est primum febricula. Amplius, scribit 8. capite decimi Methodi, pulmonem, vtpotè humidum & laxum, non esse opportunum ad generandas febres hecticas, aliquando tamen eas fieri cum pulmo sicco & calido est temperamento, necnon eas incidere ex pectoris & mesenterij, ieiuni, & coli intestini, & vteri & renum affectibus; in septo uero transuerso marasmum se non uidisse, hecticam vero semel se vidisse absolutam: sæpe vero citius interimentem quam planè esset completa. Quæ quidem paulo diligentius sunt expendenda: nam quod hectica febris facilè sequatur ardentes febres, ratio dictat & experientia, ea enim potentissima causa est ad calorem stabilem inducendum in humorem uiuentibus proprium, & ad eum absumendum; idem efficere possunt longæ febres, præsertim si biliosæ fuerint: nam pituitosæ, & melancholicæ, (vt quæ non alant vehementiorem calorem) eam non habent uim. Ceterum, inflammationes ventriculi, intestinorum, mesenterij, hepatis, vteri, non videntur parere hecticas, eo quod præueniat mors si uehemens est inflammatio; in leuiore autem malo leuicula febris nascitur, quę uim non habet consumendi humorem insitum solidis partibus. Sic etiam suppurationes & inflammationes pectoris si non liberantur antequā hectica fiat, occidunt; lienteria & diarrhea si sine febre infestant consumere quidem possunt substantiam nostram, sed hecticam nō habent coniunctam, si nec febrem ipsam habent; dysenteria si cum febre sit, potenter & facilè potest inducere hecticam, quoniam & sanguis ipse euacuatur per aluum, & per febrem

brem dissoluitur insitus humor. Iam vero pulmonis inflammationes omnium maximè hecticam pariunt quod docent vlcera pulmonis, quibus superueniunt febres, quæ uel statim hecticæ fiunt, aut certè non multo postea quàm incępit putrida, omnes enim qui ex febribus malis ex puto sanguinis cum erosione moriuntur, cum tabida febre pereunt; quinetiam absque vlcere sæpè vidi ob contaminatum ex putredine vel callosis tuberculis pulmonem, statim hectica febre fuisse correptos, quod ostendebant vrinę simillimæ vrinis sanorum per vniuersum morbi decursum; & merito huius visceris affectionem huiusmodi hecticas febres pariunt, ob maximam vicinitatem cordis. Sed quomodo potest statim hectica febris gigni ex vlcere & leui inflammatione pulmonis, quę huiusmodi ulcera comitari solent, cum febres ardentes non nisi post longum tempus vim habeant generandi hos affectus? an fortasse id accidit, quod exulcerato pulmone solida pars pati incipit, & humor viuentibus proprius consumi, & uia aperitur per partem exulceratam calori, qui ueluti per continuitatem penetrat in substantiam cordis, atque ita illius humorem insitum statim afficit, & depopulatur. Itaque quod ille tradit alio loco, hecticas febres non incipere posse ab alijs causis quam à procatarcticis, experientia reprobat, quę docet ex vlceribus & putredine substãtiæ pulmonis primam habere suam generationem, coniungitur tamen ab initio simul putrida sæpè leuissima, quę nõ turbat concoctionem, sed proditur ex accessionibus; A causis vero procatarcticis inquam hecticam natam uidi nisi contaminatus esset pulmo, aut intrinseca alia radix præter intemperiem calidam & siccam, quam ipse solam putat esse causam primarię huius generationis. Quam ob rem in causis hecticę febris, habenda maior est ratio aptitudinis subiecti, quam efficientium causarum, ex enim absque illa nequeunt ab initio hecticam parere; vbi vero corpus aptum est, leuissima etiam occasio eadem generat, vt diarias & putridas.

Signa Febris Hecticæ.

Signa hecticę febris, ut & aliorum morborum, non oportet enumerare ex alijs Scriptoribus collecta, sed ex ipsa rei natura sunt elijcienda; cum enim quattuor sint signorum fontes, eos consulere oportet, ita, vt cuiusq; rei in fontibus inuentæ naturam consideremus & uim, sic enim facilè inueniemus quod quęrimus. Igitur, cum dicamus hecticas non fieri nisi à calore depascente iam propriũ & insitum humorẽ similarum partium viuentiũ, certũ est, calorem non posse esse vehementem, magna enim ebullitio fieri non potest in humore qui exciditur à vasis, & iam solidior est; Est igitur paruus, æqualis, & semper sibi similis: nulla enim est causa inæqualitatis, & dissimilitudinis, vbi non est putredo in æquali & simili materia; acris tamen est, ob materiæ siccitatem, sed non statim talis sentitur, sed cum diu tangitur corpus, quia ex profundo attollitur cum pauco vapore; pulsus parui quidem sunt, consumptis iam spiritibus, & humoribus qui in venis sunt, & etiam ipsis solidis partibus; additur frequentia propter auctum vsum; fiunt quoque velociores assumpto cibo, & paulo maiores roborato natiuo calore, & restaurato vtcunque humore viuentibus proprio; sic etiam calor paulo post assumptum cibum augetur & accenditur, præsertim, vbi iam multum progressus est morbus; accidit enim, vt recte scribit Galenus, calorem augeri sicut fit ex calce affusa aqua, ea enim humorem alit cum quo calor vehementior consurgit.

Quòd si iam magna est consumptio illius humoris, sequitur siccitas, & ex ea durities in pulsibus. Quia uero febris hæc essentiam stabilem, & firmam habet in corde, necesse est in ea regione thoracis cui cor subijcitur, sentiri calorem acriorem, & eos cordis motus, quales diximus apparere in arterijs, quæ quoniam immediatè nascuntur ex substantia cordis, ideo calidiores quàm aliæ partes, pariter ut ipsum cor, tanguntur. Siccitas quoque uariat penes gradus ipsius febris: nam in principio, siue in prima specie ipsius febris, nulla apparet siccitas: propterea Galenus dicere solet, quasdam febres hecticas esse sine siccitate. Est autem ea euidentissima in tertia specie, unde ea dicitur tabes, qua qui detinentur, tempora habent collapsã, oculos concauos, nares acutas, & ut semel dicam, uniuersum illorum corpus est uelut sceleton cute contectum, & tunc mors propinqua est; & si quis eos post mortem dissecare uelit, inueniet quod sæpius sum expertus, illos nihil amplius sanguinis in uasis continere, & pulmonem rugosum & durum instar corij caprini exsiccati. In media autem specie iam aliqua apparet siccitas. Porro in respiratione non apparet aliquod euidens uitium, facilè enim spirant ac si febre non laborarent, quoniam exiguus est calor, nec magna inspiratione, nec expiratione egent, ob paucos uapores fuliginosos, illi enim abundare solent, ubi adest putredo in humoribus. Quod uero ad alias actiones animales attinet, tradit Montanus, nullum esse in sensibus, uel imaginatione, uel ratiocinatione aut memoria uitium, quandoquidem, inquit, acutius qui ita laborant, has actiones exercent. Verum non uidet acutiem illam præter naturam esse, ut quæ nascatur à siccitate morbosa: propterea ex eo solum uitio deprehendimus iam præsentem esse febrem hecticam, aut instare, cum ægri acutius audiunt, uel præter solitum sententiose loquuntur; vnde Medici prudentes iubent ut astantes submissa uoce & clã loquantur de ægroto, scientes illos omnia diligenter obseruare & intelligere. Ridendum etiam est, quod scribit, spiritus in ipsis fieri frigidiores, & propterea omnia cruda circa cor, & pituitam propterea abundare: fiunt quidem spiritus pauciores deficiente subiecto humore & sanguine, sed non frigidiores, hoc enim repugnat naturæ febris & caloris, qui non posset in cute sentiri, nisi cum spiritibus exeat à corde; Spiritus ergo calidi, pituita vero in prima specie, nec etiam in secunda abundat, vt ostendunt excrementa alui simillima excrementis sanorum: sed hoc accidit solum in tertia specie, vbi & calor & spiritus deficiunt, sicut etiam fit in senibus. Ait etiam Montanus, hecticos malè appetere cibos, potum autem frequenter, quod experientiæ repugnat: nam vt hi qui consumpti sunt perinde vt decrepiti inediam ferre non possunt, nec exiguus ille calor deijcit appetentiam, nec sitim affert, hæc enim mala nascuntur ex magno feruore & ebullitione humorum; propterea videmus eos qui quartana simplici laborant, nec cibum aueisari, nec potum præter modum expetere, in quibus tamen vehementior quam in hecticis calor est. Excrementa vero alui inquit Montanus, sunt dura, aliquando liquida, & illa quidem fiunt, quando hectica nascitur vitio inflammationis hepatis, vel intestini gracilis, vel renum, tunc enim inquit, attrahitur quicquid humoris est in chylo; Liquida verò fiunt vitio stomachi; potius dicendum est, inflammationes

illatum

illarum partium, vt quæ obstruant meatus liquida reddere excrementa, & vt rarò vel nunquam fiunt hecticæ cum istis inflammationibus, ita rectius dicitur, tunc liquida reddi excrementa in hecticis, cum illi iam tabidi sunt facti, tunc enim deficiente calido, & spiritu influente, & insito singulis membris humore, necesse est alimentum malè concoqui, hinc cruditates, & aquositates. Quantum verò attinet ad vrinas, male ille quoque docet, vrinas nunc esse crudas & albas, nunc crassus, rubeas, orobaceas, farinaceas, sanguinolentas: nam cruditas, & concoctio (vt alibi ostendimus) in vrinis, fit solum in febribus putridis; aliæ verò vrinæ quas tradit non sunt signa hecticarum febrium, sed dispositionum quæ separatam habent naturam. Vrinę ergò in hecticis non mutantur, vt sæpè experientia docuit. B Hæc sufficiant de signis febrium hecticarum: nam prædictiones quæ prænunciant salutem aut mortem venturam, ex ijsdem fontibus eliciemus, sicut etiam illa quæ ostendunt putridam transire in hecticam, aut cum illa coniungi.

De curatione febrium hecticarum.

IN curatione febrium hecticarum primum illud videndum est, an ipsa febris sola sit, ita vt causam amplius nullam habeat à qua foueatur, quales solent esse illæ quæ nascuntur à causis procatarcticis; an vero subsit aliquis adhuc affectus, qui illam generauit, vel fouet, cuius generis est putredo, vlcera & inflammationes pulmonis, & aliarum partium commemorati affectus. Si adsunt huiusmodi causæ, pugnandum est & contra eas, & contra febrilem dispositionem ab illis inductam. At si sola & simplex est febris, illud perpendendum est, an adhuc sit in principio siue in prima specie, vel in secunda, aut tertia: nam si in tertia est, res prorsus desperata est, quoniam calor defectu sui humoris prorsus est factus inutilis ad concoctionem, & distributionem alimenti, propterea nec humidum ipsum amplius affundi potest ad consumpti restaurationem, nec calor ipse excitari potest, & diu conseruari, quare mors prædicanda est; & nulla generosa remedia in illis tentanda sunt. Quod si febris adhuc est in prima specie, id est potius cum ebullitio- D ne humoris proprij viuentibus, quàm cum consumptione, facilis est curatio, sola enim refrigeratione morbi solutio fit; in media verò specie, siue in cursu huius mali, iam simplex non est febris ex solo calore aucto, sed coniuncta cum siccitate; quare non solum refrigeratione, sed etiam humectatione opus est, per omnia oportuna auxilia, quæ assumuntur in corpus, vel extrinsecus admouentur, vel fiunt à nobis, vel educuntur, aut retinentur, de quibus sigillatim dicere aggredior.

Porro inter ea quæ assumuntur dubium est, quænam conuenire possint: nam vt omnia quæ febribus competunt à nutritione conueniunt in prima specie hecticæ, ita dubium est quæ sint idonea alimenta in secunda & tertia, vbi non spirituosa, non E humoralis, sed solida substantia consumptionem patitur. Solidá enim oportet esse materiam quæ id efficiat, at ea est crassa & viscida, propterea Galenus in septimo Methodi, auriculas porcorum, & extremitates illorum, & aliorum animalium commendat in his qui admodum sunt exsiccati & consumpti. Et recentiores Medici etiam extollunt testudines, cancros fluuiatiles, & alia quæ constant dura, & solida substantia. At vero, quæ talia sunt difficillimè

A concoquuntur in omnibus qui non sunt optimo habitu præditi; in hecticis vero huius materiæ concoctio omnino est impossibilis. Quid ergo agendum? eligenda quidem sunt alimenta quę in se habeãt vim nutriendi eum humorem, & tamen omnino difficilè non concoquuntur, qualią sunt qui boni sunt nutrimenti, & ex præparatione faciliorem reddunt cõctionem, quæ enim liquida exhibentur, etiãsi suaptè natura difficilem habent concoctionem, tamen vincuntur, in nostris corporibus etiam debilitatis, & consumptis, cuius generis sunt, caro pullorum gallinaceorum, caponis, perdicis, phasiani, contusa, & cum iusculo eiusdem animalis mixta, & ita præparata vt bibi possit, cum qua etiam ptisanæ succus, & lac amigdalinum misceri possunt, est enim in huiusmodi alimento quod refrigerat, humectat, nutrit, & fugit difficilem concoctionem, quin etiam oua sorbilia sunt admodum vtilia, & vua passa, & dulces amygdalę, & pistacia, saccharum ipsum cum idoneis ferculis admixtum. Fiunt etiam, & consumata vt vocamus, & distillata ex prædictis carnibus, & ex carne testudinis, & cancrorum fluuiatilium, & ex extremitatibus animalium, elicitur enim vi ignis humor tenacior, qui in illis insitus est, qui aptus esse potest ad illorum nutritionem, & interim quod est terrenum & durum, relinquitur.

Vinum vero illis cõfert, sed non generosum, quod uim habet calefaciendi & exsiccandi, nec omnino aquosum, quod nullam habet uim nutriendi, sed quod mediocrem habet naturam, tenuitatem & leué dul- C cedinem, quod enim tale est, facilè rapitur in omnes partes corporis, & nutrit. Cuius generis est Trebianum Florentinorum, & Varianum Lucensium.

Quantum uero pertinet ad ea quæ extrinsecus adhibentur inter omnia alia præsidia maximè commẽdantur balnea aquæ dulcis, tepida primum, deinde etiam frigida: nam etsi aqua humorem insitum non emendet, ut quę sit excrementosa, tamen qualitatem exsiccantem retundit, ex quo calor febrilis remittitur. Iuuat etiam uapor aquæ ad apertionem, & distributionem alimenti, frigiditas uero ipsa densata superficie prohibet ipsius dissolutionem, & interim mitigat acrimoniam caloris febrilis. Et hæc de febribus dicta sufficiant. Reliquum est, ut de ui purgantium medicamentorum ut pollicitis fidem faciam, tractem, quod auspice Deo futura lectione proxima præstabo.

De ui purgantium medicamentorum.

ANtiqua est & adhuc non satis explicata quæstio de ui & facultate purgantium medicamẽtorũ, quomodo scilicet humores noxij ab alijs separentur, & extra corpus euacuentur, est enim ab omnibus receptum medicamenta purgantia id facere per attractionem, & ad hanc ipsam illa moueri per similitudinem quam habent medicamẽta ipsa cũ humore qui educitur. Porro hãc similitudinem interpretatur Galen. aliquando per qualitates, aliquando per totam substantiam, qualis, inquit, apparet esse in magnete & ferro; similitudinẽ autem per qualitates ostendit esse in cnidio & cnico, nã inquit similitudo vtriusque substantiæ & qualitatum, sunt enim illa alba vt pituita tactu visuque cognoscitur & ex eo etiam quod vtrunque pituitam detrahat; similitudinem etiam aliquando interpretatur familiaritatem. Quod vero ferrum non attrahat ferrum, sed magnes ferrum, ratio, inquit est, quod oporteat ea quę attrahunt similia & non eadem esse. Quod ve

ro

ro magnes lapis ferrum trahat, onicus pituitam, & non econtra ferrum magnetem, & pituita onicum, ratio inquit, est quod magnes fortior sit ferro, & onicus pituita, quippe cum ēnidiū calidius sit pituita, iuuat autem ad attractionem calor. Ceterum inter purgantia medicaméta tradit idem author quædam habere venenosam qualitaté, & ea, si non purgant, corrumpere, & tanquam in venenum uerti? Alia vero quæ non habent permixtam vim venenosam, non propterea nocere si non purgant, sed concoqui, & talem generare humorem, qualem trahere nata erant: Quæ quidem multis difficultatibus sunt implicata: nam in primis dubium est an separatio & euacuatio humorum fiat per attractionem medicamenti: nam motus quidam fiunt attrahente quidem alio id quod mouetur, alij vero alio eodem impellente, alij verò quod res ipsa quæ mouetur ab interno suo principio impellitur ut ignis sursum, terra deorsum possetque quispiam dicere facultatem esse expultricem quæ in nobis est, & solet quod noxium est expellere, cum sentit auxilium à medicamento contento in corpore tunc enim aggredi noxium humorem & illum excludere quem antea aggredi non audebat. Vel dicere possemus quod probabilius esset, ipsos humores sponte properare ad ipsum medicamentum, quomodo fiunt alij motus inter res duas; nam non semper is qui amat, trahit ad se amata, sed etiam qui amatur, properat ad suum amantem, quemadmodum etiam flores cicorei sponte uertuntur, & sequuntur solis motum: in qua re non est credendum solem esse qui attrahat & moueat ipsos flores; quæ enim potest esse similitudo superiorum ad inferiora vt illa debeant trahere hęc? Rationi enim est consonū ut hæc sequantur illa; sic etiam magnes lapis semper conuertitur ad nostrum polum & propterea dirigit cursus errantium nauigantium. Præstat tamen dicere quod fiat attractio: nam alioqui cur humores non semper purgarentur, cum medicamenta exhibentur non satis ualida; nam humores si sponte mouerentur ad medicamentum, non deberent tardare suum motum ob debilitatem medicamenti, cum sit etiam in debilibus ea uis qualiscunque ea sit, quæ medicamenta mouere dicitur vel quæ est causa vt humores ipsos moueant. Iam uero excutiendum est quod dicitur attractionem fieri per similitudinem qualitatum vel substantiæ: nam si intelligant similitudinem ipsam attrahere ridiculum est, sunt enim res ipse que attrahunt nō ipsa similitudo, & ita certe intelligendum est; sed uidendum an res ipsæ trahant quia similes sunt rebus attractis per qualitates, vel per substantiam; primum enim non potest esse causa attractionis similitudo quæ est per qualitatem: nam uel qualitates sunt actu in rebus, vel potentia similes, non est autem intelligēdum de similitudine actu, quia cassia nigerrima trahit pituitam albam, & bilem flauam, & agaricus albus trahit etiā bilem flauum, & pituitam; rhabarbarum vero flauā purgat etiam hos humores. Quare accidit quod aliquando medicamenta habeant secundas qualitates humoribus similes primas uero nunquam habent, cum medicamenta purgantia potentia calida vel frigida sint, secundæ autem qualitates non sunt actionis causæ sed primæ: quare Gal. non debebat ostendere esse similitudinem inter pituitam, & onicum in colore qui nihil agit, sed in primis qualitatibus; at pituita frigida onicus vero calidus. Non igitur de similitudine qualitatum in actu res potest intelligi, nec vero adest similitudo qualitatum in potentia: nam cassia calida est & humida, manna temperata rhabarbarū, & agaricum calidum & siccum, hæc tamé omnia vacuant bilem calidam & siccam, & pituitā frigidam, & humidam. Præterea humores eodem modo dicit attrahi à medicamentis quo modo alimentum trahitur à partibus, at hoc trahitur non quod sit simile in qualitatibus sed in substantia, quandoquidem quædam sunt medicamenta alterantia magis similia nostræ naturæ per qualitates, quàm nonnulla alimenta quæ intemperatiora sunt temperatis medicamentis, hæc tamen non trahuntur sed illa, quare meritò dicebat Mesue medicamentum purgans trahit, non quia calidum, vel frigidum, sed quia tale, tam quam similitudo, aut vis purgandi non sit per qualitates. Sed iam excutiamus similitudinem eam quæ dicitur esse per substantiam; est autem quidquid est substantia, vel materia, vel forma, vel compositum ex his, quod autem non fiat attractio per similitudinem formæ, patet: nam alimenta nulla formam habent similem actu, vel potentia rebus quæ nutriātur, vt satis patet in rebus quibus nutriuntur plantæ, alia animalia, & nos ipsi; mutantur enim alimenta in materiam nostram, quæ substernitur formæ, non autem in formam, & animam nostram, cum qua nullam habent similitudinem, nec proprietatem, at similitudo quæ est per materiam, non est causa attractionis, vel alterius motus, quippe cum principium omnis motus sit à forma; præterea medicamenta etiam ipsa purgantia, quàm habere possunt similitudinem cum humoribus, aut inter se ipsa, quæ vt plurimum differunt secundum primas & secundas qualitates, ita secundum ipsas formas quæ qualitates præcedunt ipsa differre oportet; non ergo similitudo in formis medicamentorum, & humorum temnenda est, nec etiam similitudo reperitur in compositis ipsis, nam ipsum compositum agit mediante forma quæ est in materia; potius igitur dicendum est illa attrahere propter familiaritatem quandam, quæ est inter medicamentum & humores, ita enim videmus ob eandem familiaritaté trahi alimentum, & alia omnia quæ grata sunt, a rebus allici, & cum sequitur nutritio eadem retineri, & concoqui: in purgatione vero post attractionem sequitur expulsio, cum medicamentum non habeat virtutem retinendi. Quod vero scribit simile attrahere simile, & non attrahi quæ sunt eiusdem naturæ, refellit Auicennæ argumentum, qui miratur cur ferrum non attrahat ferrum, si similitudo attractionis est causa, nam vt inquit Galenus ferrum est ferro idem & non simile, idem autem seipsum non appetit, nec in se ipsum agit, verum vt in hoc rectè scribit Galen. ita leuissimam adfert rationem cur reciproca non sit attractio inter ferrum, & magnetem, humores, & medicamenta, id enim tribuit fortitudini maiori, quæ est in re attrahente; sed dicat quæso, quæ maior fortitudo esse potest in magnete lapide, quàm in ferro ipso longè duriore: onicus, inquit trahit pituitam, & non trahitur ab illa, quia calidior, ex calore autem maius robur acquiritur.

Verum hæc ratio non respondet in multis alijs; est enim bilis flaua longè calidior cassia, manna, sirupo rosaceo, tamarindis, & multis alijs quæ bilem purgant; est igitur alia ratio: nempè, quod quæ attrahūtur non habeant potentiam attrahendi, sed vt solum attrahantur, est enim ea potentia attrahendi solum in rebus quæ recedunt à natura elemétorum, & maximè apparet in plantis, & illarum partibus, ab illis enim ferè omnis materia purgantium medicamentorum sumitur; non mirum igitur si ea quæ sumuntur à rebus animatis, tamquam à suis partibus, attrahunt, quæ vero sunt elementa corporis nostri hac vi non sunt prædita, Magnes autem lapis

vt

vt & metalla ipsa, etsi animata non sint, sunt tamen plus quam illa, quæ penitus inanimata esse cognoscuntur, quippe cum crescant, & venas suas habeant propterea à nonnullis rectè ponuntur media inter animata, & inanimata. Ex his igitur patet, nihil probabilius reperiri posse de attractione purgātium medicamentorum, quam quod illa donata sint à natura, forma, per quam illa agunt, & apta sunt familiares sibi humores allicere, aut si istam familiaritatem auferre velis, quandoquidem inter magnetem, & polum nostrum, & inter flores cicorei, & solem cuius motum illi sequuntur, (& propterea à nostris *vira sole* dicitur, nulla huiusmodi familiaritas excogitari potest) dicemus breuiùs cum Mesue, medicamentum attrahit, non quia calidum, vel graue, uel contrarium, vel simile, sed quia tale factum est à virtute celesti medicamenti mistionem regulante, & supra ipsam operante: & vt vno verbo dicam, inquit, hoc prouenit à propria forma rerum attrahentium, A quæ quomodo agat ignoramus. Quod uero scribit Galenus inter purgantia quædam habere vim venenosam, & illa si non pungant, corrumpere, & tamquam in venenum verti. Alia verò concoqui, & mutari in humorem eum, quem attrahere solent, atque ita nutrire, expendendum est: nam purgantia nulla agnoscuntur habere vim venenosam; quomodo enim eam habere possunt, si vt ille, inquit, tota substantia nobis sunt similia? quod si illa nocent, id faciunt, vel ob vehementem vim purgandi, vel ob caliditatem, & acrimoniam, quibus natura resistere non potest. Alia vero quæ mitiora sunt, & si B non nocent, hoc tamen non referendum est in id quod concoquuntur, & in nutrimentum vertantur, sed quòd misceantur cum humoribus, & per mistionem retundatur, & uincatur illorum malitia: longè enim distat natura purgantiũ medicamentorum à nostra substantia, ita ut nihil familiare habere possit, cuius beneficio nutriatur nostrum corpus.

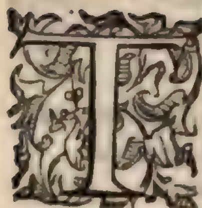

IOAN.

IOAN. ARGENTERII CASTELLONOVENSIS PEDEMONTII PHILOSOPHI, AC MEDICI PRAESTANTISSIMI.

De calidi significationibus, & calido natiuo.

EMPERATI, calidi, frigidi, humidi, & sicci, nomine in medicina nostra nihil est frequentius: nam nec temperiem nostri corporis, nec alimentorum, medicamentorumque vim, nec aliud ferè quicquam eorum de quibus agimus absque his nominibus exprimere possumus. Cuius rei vtilitate adductus, vt omittā Theophrastum, qui de calidi significationibus libellū scripsisse dicitur, Galenus noster, integros ferè libros passim in suis operibus de significatione varioq; harum vocum vsu conscripsit: si quis enim (vt alios infinitos locos prætermittam,) libros de temperamentis, & tres priores de simplicibus medicamentis excutiat, nihil aliud ferè, quā harum dictionum varias significationes in illis explicari inueniet. Quantum vero referat natiui calidi naturam, vimq; omnem tenere, satis ostendunt Philosophi, & præsertim Medici, qui vniuersas corporis, animiq; actiones ei tribuunt acceptas, necnon morborum generationem, curationem, & præseruationem sanitatisq; etiam tuendæ rationem fieri illius merito ostendunt: quod si Galeno credamus, non solum quę diximus ei concedemus, sed etiam in eo animæ essentiam philosophica licentia statuemus: vnde etiam de hac re Author ille librum contra Lycum conscripsit, & infinitis alijs locis illius naturam, & vsum, quem corpori præstat explicare nititur; quæ si soluta sua varietate sæpius inter se non confudisset, si vincendi causa sui sæpè non obliuisceretur, & Methodo essent hæc pertractata quæ sparsim, nulloque proposito principio docentur, non erat profectò quòd de eadem re scribere cogitaremus. Verùm quum sępius ex illius libris integram certamque horum explicationem colligere laborassem, sed interim vana omnia ob miram potissimum scribendi varietatem me moliri conspicerem, nisi adhiberetur docendi Methodus, qua vtilia à superfluis seiuncta, certo ordine connecterentur, cępi diligentius de hac re, tum legendo, tum alios docendo, mecum agere; Ac quum post multos labores viderer mihi in hoc negocio aliquid consequutus, quod eorum consilio, quorum maximè hortatu ad hæc scribenda primum me contuleram, arti nostræ fore vtile sperare possem, id alijs antea à me ad editionem conscriptis libris adnectendū A esse duxi: præsertim quod viderem nonnulla de natiuo calido circunferri, parum meo quidem iudicio elaborata, & quæ rudioribus facile imponere possent; tum etiam quod Commentaria nostra in Aphorismos Hippocratis, quæ breui ut speramus in paulo maiore otio expolita, in publicam utilitatem euulgabimus, planè aliquibus in locis intelligi non possent absque eorum diligentiore quadam explicatione, quam expositoris officium in aliorum authorum enarratione non admittit. Quid vero in Galeni tractatione desiderari possit, vnicuique constare puto, qui aliorum opinione non ducitur, sed spectat quid præstare debeat, qui se ad aliquid scribendum confert: nam nec capita docet, quibus totius rei summa cōtineatur, & de eadem re varia semper tradit, quod apparet quum primo de Temperamentis libro, hominem singulasque animalis species calidas dici asserat B eo quod medio illo quod in singulorum specie statuitur sint calidiores, quum initio eiusdem operis, & 2. de Simplic. calida vocari animalia censeat, propterea quod plus caloris in compositione quam frigoris sunt sortita. Postea uero quum de temperamento vermis agit, minus in eo caloris quam frigoris inesse si propriam illius compositionem spectemus; Hominem præterea in toto genere substantiæ medium cōstituit: nunc vero cutem internam manus & alia denique multa aut varietate confundit, aut certe dum arte non utitur, negligentius explicat, quod suo loco ostendemus.

De quibus calidi, aliorumq; prædictorum nomina in medicina dicantur. C

ILlud operępretium in hac tractatione esse duco, vt inprimis veluti antè oculos ponamus de quibus prædicta nomina efferuntur: nam ex rerum diuersarum natura, licebit etiam aliquid capere ad varias vocum significationes, quibus illæ exprimuntur intelligendas: quandoquidem ferè ex diuerso modo, quo illæ qualitates corporibus insunt, diuersæ significationes sunt excogitatæ, ne longa fastidiosaque percontatione, & distinctione quæreremus, quod intellecta propria uniuscuiusque significatione statim innotesceret: Propterea enim quod alio modo calidum inest primis elementis, quam in no-

stris corporibus, ideo varium calidi nominis vsum ex cogitarunt maiores nostri: qui artes conscripserũt, vt simplici calidi appellatione perciperent lectores quo nam modo singula corpora, quæ calorem in se continerent, calida intelligerentur; Qua in re si quis omnia enumerare velit generatim, de quibus calidum, aliaque prædicta nomina, quæ solius calidi explicatione (ne superflua reddatur tractatio eorum quæ eandem rationem subeunt, comprehendemus) dicatur: inueniemus sanè, vel Elemẽta esse, vel humores, partes corporis, totum ipsum corpus, medicamenta, alimenta, aerem ambientem, & proindè regionem: Cœli statum, & anni tempus, & ætates: hæc enim omnia, vel temperata, vel calida, frigida, humida, & sicca nuncupamus: nec de alijs hęc nomina in arte nostra efferri memini, aut si quę alia fortè reperiuntur, alicuius istorum significandi rationem omninò accipient.

Calidum quid significet, & quot modis absolutè dicatur.

ARistoteles calidum solam ipsam qualitatẽ, nempè caliditatem significare in Logicis tradit: At Medicis non solum id, sed etiã substantiam, siuè corpus, quod ea qualitate est præditum significat, & optimè quidem: nam percontanti quid sit caliditas, corpus ve, quod eam habet, aptè respondemus aliquid esse calidum, vt albedo est quidpiam album, necnon etiam corpus, quod dealbatum est. Non solum corpus calidum dicitur quod caliditatem habet, sed etiam pro eo quod est calidius calidũ vsurpatur: dicitur autem multis modis aliquid calidius Aristotele teste lib. 2. de partibus animalium. Nam calidius primo dicitur quod vehementius tactum calefacit; Item quod magis liquefacere liquabilia, & cremare, quæ cremari po sũt. Præterea quod plus caloris in se continet calidius vocatur eo quod minus habet; Item quod lentè frigefit calidius alio est quod cito, & quod calefit citius eo quod lentius calidius censetur. Verùm non solum his modis, sed alijs duobus prætereà aliquid alio calidius dicitur: Nam calidius est quod plus habet substantiæ calidę, vbi par est caliditas. Item calidius vocamus, quod alteri collatum huiusmodi apparet Gal. authore lib. 1. de Temperamentis, & in Comment. illis aphorismi. Qui crescunt plurimum habent, &c. Porrò calidum, quùm de corpore dicitur vel absolutè, vel non absolutè intelligitur, inquit Galenus. Verum quum absoluti nominis vario vsu tractationem confundat, vtile inprimis esse duco, vt homonimiã hanc ostendamus, & propriam instituto nostro significationem sumamus: igitur ἁπλῶς, i. absolutè, siue absoluto sermone, apud eum vno modo dicitur pro eo quod est prorsus, siue extremè, quomodo ignem absolutè, absolutoque sermone calidum pro eo quod est summè calidum dici scribit; sumit item absolutè pro eo quod est sine collatione ad aliquam rem priuatam, sed pro priæ temperaturę ratione huiusmodi est in qua calidum exuperat: quo pacto sanguinem calidum esse statuit absolutè, temperaturæ suæ ratione, in qua calor frigus exuperat; item absolutè idem est quod sine additione illius, cuius res est, vt si quæratur cuius temperamenti sit os non adiecto Leonis, aut alterius animantis, id absolutè quæri dicitur. Alio modo absolutè idem est quod exactè, vt temperies animalis absolutè optima non dicitur, nec media idest omninò optima, nec exactè media est: quum æqualem mixtionem ex contrarijs exquisitam non habeat. Capitur, & absolutè calidum pro eo, quod est extremè calidum, quemadmodum ignem absolutè, i. extremè calidum esse statuit. Prętereà, absolutè vsurpat pro eo, quod est sine distinctione, vt absolutè non esse respondendum ait, vbi quæritur an aliquid sit frigidum, vel calidum. Postremo absolutè calidum idem est, ac si dicas collatione ad sui generis medium, quo pacto vermis absolutè loquendo siccus, vel humidus intelligitur, quod talis statuatur ad mediũ cõparatũ, quod inter vermes constituitur, quomodo etiam magnum, & maius in libris de Pulsibus differre scribit, quod magnum absoluto sermone dicatur, maius autem minime: nam magnum, non sine collatione dicitur, non minus profectò quàm maius, sed id ad magnum dicitur non additur, quum ad medium sui generis respectu dici intelligatur: additur autem id ad quod dicitur maius. Tot ferè, aut pluribus etiam modis absolutè aliquid dici apud Galenum cum ex alijs locis, tum ex primo illius libro de Temperamẽtis, intelligit vnusquisq; qui diligentiùs eum authorem perlegat; qua sanè varietate nusquam expressa, dum videtur eodem modo absoluti nomen vsurpare, tractationem longè obscuriorem reddit. Nos autem ne rudiores confundamus absolutè calidum sumemus pro eo quod est sine collatione, sed suaptè natura ab exuperante caliditate calidum euadit: non absolutè autem idem sit, ac si per collationem dicamus.

Quæ absolutè, & quæ collatione, quove modo elementa, humores, anni tempora calida dicantur.

INter ea, quæ calida dici superius posuimus, elementa, humores, anni tempora, absolutè, proprieque mixtionis ratione calida, temperataque dici statuit Galenus, hoc solo discrimine quod in elementis calidi, frigidique nomen summam indicet in his qualitatem, in alijs vero contrariam excedentem: Dicitur enim ignis calidus, quod suaptè natura summum habeat calorem, ita siccus, quod summam siccitatem obtineat; sanguis autem calidus, quod illius caliditas frigiditatẽ uincat: sic hyems frigida, quod in ea exuperet frigiditas; ex quo intelligere vnusquique potest summam vtramque qualitatem à Galeno elementis tribui; si enim calidum, humidum, frigidum, & siccum, summam indicant qualitatem, necesse est, vt quum ignis siccus, aqua humida, terra frigida, aer calidus dicatur, summas, extremasque has etiam qualitates illis inesse putemus: quod etiam in libro de elementis apertè testatur, vbi terram frigidissimam, siccissimamque: aquam nunc frigidissimam, nunc humidissimam vocat. Sed vtcunque res sese habeat, non enim nostri est instituti veterem de hac re quæstionem hoc loco tractare, Galeno authore; integra manet proposita de his nominibus quum elementis accommodantur, significatio: summam intelligentes in illis esse, à qua denominantur qualitatem. Illud vero potius explicandum hoc loco censeo, quonam modo ex anni temporibus liceat Ver appellare, an calidum scilicet, vel temperatum. nam magna de hac re apud antiquos Medicos, nec satis adhuc meo quidem iudicio explicata fuit controuersia, ut ex Galeni libro secundo de Temperamẽtis uidere licet: nec alio commodiore loco a nobis ea tractari potest: Proinde paucis utra uerior sit opinio expendamus.

An temperatum, vel calidum & humidum Ver dici debeat.

ANtiquissimorum Medicorum opinio fuit Ver calidum, & humidum dici debere. quę tametsi multis rationibus cõprobari uideri potest, tamen Galeno non placet, qui illis confutatis temperatum omnimodo esse contendit. Verum quum mihi aliorum argumenta tum ualidissimis rationibus, tum maiorum etiam authoritate confirmata, integra post Galeni confutationes esse videantur, honestum esse duxi illis patrocinari, quos verius sensisse credimus, & præiudicata opinione eius, quem colimus potius quam rationum momentis victos nobis parsuademus; Ac quoniam multę adferuntur utrinque rationes, & confutationes, operæ pretium esse puto, sigillatim singulas excutere, vt ex propinquo pugna cernatur, quæ primum enumeratione rationum alterius opinionis, & adhibitis postea confutationibus non perinde conspicitur.

Primum itaque illud statuatur eorum argumentum, quod ab Hippocratis authoritate ducunt, qui ver calidum, & humidum ubique statuit, id quod Galenus ne tantum testem habeant authorem, violenta satis, & parum suis principijs consona interpratione, factum esse putat, quod Ver cum Autumno contulerit Hippocrates, qua collatione calidum, & humidum esse apparet: nam si verum est, quod libro primo de Temperamentis ponit tanquam principium ad temperiem anni temporum inueniendam, quod scilicet ea non ex mutua collatione, sed ex propria natura æstimari oporteat: fecit ergo Hippocrates quod facere non debuit, quum Veris temperiem ex collatione cum Autumno colligit: Deinde quum ex anni temporibus exuperantium humorum generationem, & morborum curationem probet, necesse profectò est, ut singulorũ temperiem ex proprijs qualitatibus, non ex hac collatione, quæ nihil ad hæc confert metiatur: non enim propterea quod ver calidus sit Autumno morbos frigidos, & siccos tollit, & sanguinem copiosum, calidos, humidosque morbos gignit: siquidem frigidum esse potest, quod frigidiori collatum calidum dicitur, quod calidos effectus nunquam pariet, quales Veri tribuit Hippocrates. Quinetiam quum statuat Galenus Autumnum in calido, & frigido medium sed inæqualem & ver itidem temperatum, quomodo calidius Ver Autumno ab Hippocrate dici potest? Nec illud etiam obest, quod adfert ab eo salubertimum dici; quod esse non posset, si calidum & humidum statueretur propterea quod huiusmodi Temperies omniũ pessima existat, argumento quod Hippocrates calidam, & humidam tempestatem, quam in Cranone uiguisse scribit, omnium pessimam censuerit: etenim maximum caloris, humorisque excessum damnat Author, vt satis ostendit tempestatis descriptio, vbi largas crebrasque pluuias æstumque vehementem contigisse commemorat; propterea non fit, vt si valdè calida, humidaque temperies morbosa sit, idem omnis excessus illarum qualitatum efficiat: quippè omnes insignes intemperies damnamus: quasdam tamen paululum à mediocritate recedentes commẽdamus. Adferunt deinde illi vitam calido, & humido foueri, optimamque ob id eam temperiem esse, quæ uitæ sit conseruatrix: At Galenus pessimam eo loco huiusmodi temperiem esse contendit, quam tamen alijs locis potissimum libro de sanitate tuenda eam nobis natiuam esse, vtpotè ex semine, & sanguine vtroque calido, & humido confectam tradat, &

A quantum maximè fieri potest diu humectantium, calefacientiumq; vsu seruari iubet; Quod si aliquando alibi, vt libro sexto eiusdẽ operis, huiusmodi temperiem damnat, non eam certè quæ paruos habet excessus, sed quę abunde in utraque qualitate exuperat reprehendit. Colligunt præterea illi philosophorum authoritate, qui Animalia calida, & humida esse tuerunt optimam huiusmodi temperiem esse: vtpotè quæ animalibus alijs omnibus meliore conditione donatis propria existat; Qua in re Galenus scribit calida, & humida animalia Philosophis dicta non propriè mixtionis ratione, quum quędam frigida, & sicca hoc modo reperiri possint, sed collatione facta cum seipsis mortuis, aut plantis: in quo primum sibi repugnare videtur, quippè quum scribat initio B primi de Temperamentis animalia calida, & humida dici, quòd hæ qualitates in illis contrarias vincãt. Ridicula præterea esset hæc Philosophorum opinio. Quum enim illi de natura ipsius rei disputent, & qualis vnaquæque res sit ex proprijs principijs inuestigent, nunquam id inuenient, si ex huiusmodi collatione quęrant. At quos quæso profert Philosophos, qui ita senserint? oportebat me herclè nomina illorum non subticeri, quorum authoritate se tueri studet. Nec plantarum etiam respectu animalia calida, & humida dici possunt, quum multæ plantę animalibus sint longè calidiores, quandoquidem ex illis assumptis, aut admotis animalia ipsa perindè incalescunt, vt etiam igneа earum vi adurantur: & quid sanè obstat quominus calida, & humida animalia ab C illis sint dicta proprij temperamenti ratione, quẽadmodum Aristoteli in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & passim alibi placuisse videmus: quando etiam operationes, quæ in illis fiunt ita esse conuincunt: Si enim in omni animali alimenta coquuntur, eo etiam authore fiat concoctio calido, & humido vincente, necesse profectò fuerit in omni animali calidum, & humidum præpollere. Nec mihi profectò firmiore aliqua ratione videtur ille propriam opinionem astruere: eo enim solo colligit temperatũ esse quod tale videatur, at quo modo appareat, non docet: non enim eo quòd non sit perinde calidum vt æstas, & humidum, vt hyems propterea temperatum esse dicemus, vt ipse colligere videtur: quia in rerum excessu magna est latitudo: fierique potest, vt D Ver non ita quidem calidum sit vt Aestas, nec humidum vt Hyems, & tamen calidius, humidiusq; temperato, quod illi probare nituntur, repetiatur. Præterea, quum temperamentum puerorum tale esse dicat quale est Veris temperamentum, alibi autem pubescentes temperatos, si Ver temperatum statuat, idem esse temperamentum in pueris, & pubescentibus concedat oportet, & quum pueros calidos, & humidos dicat esse, Ver calidum pariter, & humidum ponat necesse est. Ostendunt præter alia prędicta Ver calidum, & humidum sanguinis generatio, qui eo tempore plurimum augetur, etsi Galenus, vt positam sententiam tueatur, non veretur sanguinẽ eo loco temperatum vocare: quem alibi vbique calidũ, & humidum statuit, & corruat alioqui totius compo E sitionis nostri corporis ex Elementis ratio, & in morborum generatione sibi aduersetur: nam quum nostrum corpus ex humoribus, hi autem ex Elementis constent, quorum qualitates, & naturam retinet, quid quæso respondebit aeri, si sanguinem negemus calidum, & humidum; quomodo præterea tueri poterit inflammationem esse intemperiem ex calido, & humido, conflatam, siquidem sanguinem ex quo fit, calidum, & humidum non ponamus. Nec illud dicendum est, ab eo intelligi sanguinem, qui vnus est ex quattuor humoribus, quum calidam, & humi-

dam temperiem ei tribuit, non autem totam humorum massam, quæ à sanguine exuperante nomen sibi vindicauit, fit enim inflammatio ex tota ipsa humorum massa, nec possunt omnes humores verè exuperare, nisi peculiariter quartus ille humor, qui calidus, & humidus dicitur, excrescat; quomodo quæso etiam ostendet calidos, & humidos morbos verè gigni, frigidos autem, & siccos tolli, si illud calidum, & humidum non ita esset. Quid præterea humiditatem ab hyeme derelictam consumpsit, quid caliditas ex longitudine dierum facit, si aër eo tempore, calidior non redditur. Statuamus ergo Ver calidum, & humidum, & tamen saluberrimum vocemus, quum magni non sint, etiam morbosi in eo harum qualitatum excessus, sed parui, quod intelligere non potuit Galenus, siquidem omnis excessus planè in medio illud esse contendit; huiusmodi verò optima nobis est temperies, vtpotè quæ ad naturales omnes actiones obeundas maximè sit idonea, alioqui pueritiam damnemus calidam, & humidam, & sanguinem omnium humorum optimum, & naturæ familiarissimum: item cibos calidos, & humidos, qui optimè nos alunt; & denique animalium naturam, vitamque nostram, quæ calido fouetur, & regitur Hippocratemque ipsum accusemus, qui Ver calidum, & humidum, saluberrimum tamen vocat. Sed hæc satis de hac re, ne videamur contentiosius pro veritate aduersus Medicorum Principem agere, qui certè hæc non ignorauit, sed vincendi causa vt existimò dissimulauit; redeamusque tandem ad alia, quæ in proposito negocio relinquuntur.

Quonam modo alimenta, medicamentaq; calida dicantur.

POrrò quum medicamenta, & alimenta ad vsum animalium referamus, meritò fit, vt collatione facta ad ea, quorum sunt medicamenta, vel alimenta, calida vel temperata, aut alterius qualitatis dicantur: sic simè illud vocamus hominis medicamentum quod eum mutandi vim habet, alimentum quod nutrire potest; eaque calida, frigida, humida, sicca dicimus, quæ hominem calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant: temperata verò, quę illius temperiem in eodem statu conseruant.

Totum & pars cuius temperamentum quærimus quot modis consideretur, & quibus illorum singula conferri possint.

TOtum & partem de cuius temperamento agimus, vel vt genus, vel vt species, vel individuum, vel ut medium generis, aut speciei sumi potest: licet enim de Socrate petere cuius temperamenti sit ut animal est, ut Socrates est, vel vt medium in suo genere, vel in sua specie; at, quum genus omne temperatum non sit, sed solum quod in substantia continetur, ideo nihil quod in quantitate, uel qualitate, uel cæteris prædicamentis ponitur, temperatum, uel intemperatum dicetur, nisi quatenus substantiam significant: sed nec etiam substantia, nec corpus: non enim omne corpus, nec omnis substantia ex quattuor qualitatibus conflatur; Quarè nec quęrere possumus cuius temperamenti sit substantia, aut corpus, quum nullam hæc temperiem actu habeant. Primum ergò de quo quærere possumus est corpus compositum, & animatum; uel compositum, & non animatum, uel etiam simplex & Elementare, ut corpus uerbi gratia quod ignis dicitur, aptè enim sciscitabimur cuius temperamenti illud sit, quemadmodum etiam, qualem habeat temperiē animatum, uel non animatum corpus. Deindè, de omnibus speciebus, tum animati, tum inanimati quærere possumus, ut de animali, plantis, lapidibus, & omnibus suis speciebus, & indiuiduis; De medio autem quod in genere substantiæ corporeæ ex Elementis compositæ statuitur: nam inter ipsa Elementa nullum medium ponitur, ad quod alia referantur nisi etiam fortè quis inter illa meliori conditione, & qualitatibus melioribus præditum credat, tum ad omnia genera inferiora, species, & indiuidua facta collatione, quærere possumus; Est autem medium illud temperatum ex æquali portione omnium Elementorum, iudicaturque optima illa temperies inter omnia corpora temperata, quæ exactam omnino, & æqualem elementorum portionem recipit. Petere ergo possumus cuius temperamenti sit huius modi compositum absolutè, idest solū expendendo propriam illius temperiem, inueniemusque illud temperatissimum esse. Sic etiam ad omnia genera, species, & indiuidua collatum, tale iudicatur: semper enim temperatum dicetur quum exactissimam temperiem obtineat.

Ergo genus quod temperatum esse incipit, ad reliqua conferri non potest, quum nullam temperiem actu habeat, medium autem illius omnibus, aptissimè confertur: ineptè siquidem peteret cuius temperamenti sit corpus, quod ex elementis conflatur, at aptissimè quæret, qualem temperiem habeat quod parem ex elementis mixtionem accepit. Genus autem proximum primo, & species sequentes medio primi generis, & opposito generi, illiusque medio, quinetiam speciebus, & omnibus illius indiuiduis conferri potest, proprijs autem speciebus, & indiuiduis minimè; medium autem illius omnibus ex Elementis compositis, ut si quis uerbi gratia quærat, cuius temperamenti sit animal, ut corpus est compositum ex elementis, id quod sciscitari, idem est ac si quæras, quale temperamentum obtineat collatum ad medium, quod statuitur inter corpora composita, quod cum ex æquali Elementorum mixtione cōstare dictum sit, ad illud collatum animal calidum, & humidum dicetur: & qui ad illud facta collatione quærit de animalis temperamento, etsi collationem faciat, perindè tamen est, ac si absolutè quęrere aliquis dicatur, propterea ex pari elementorum mixtione, medium illud constare statuitur: nam perindè est quærere, quo modo, & qua proportione Elementa mixta sint in animali, & quomodo se habeat temperies animalis ad corporis compositi medium, quod quum excedat in caliditate, & humiditate, calidum ob id & humidum dicitur: Ergo animal ad medium summi generis hoc modo relatum dicitur: ad medium autem animatorum corporum cōfertur quidem, sed quum ipsummet medium sit, contingit ut idem ad semetipsum referatur: inter animata enim animal optimi temperamenti censetur, quod illius officia, & actiones præcellant ea, quæ ab inanimatis proueniunt: ut autem animal ad medium summi, & sui generis, ita ad oppositas species, illarumque media, & indiuidua sub speciebus contenta referri potest, suis autem speciebus, & indiuiduis, eadem ratione, quam de summo genere adduximus: aptè enim quis petet, cuius temperamenti sit animal respectu inanimatorum, & medij, quod inter inanimata ponitur, & specierum illorum, ut lapidis, & indiuiduorum, ut huius, uel alterius lapidis: cuius uero temperamenti sit, uel hominis, uel Socratis, ineptè quis sciscitabitur, uel calidum, aut frigidum esse dicet: quippe quum nullam temperiem illorum respectu

actu

actu habeat; Cæterùm, opposita genera, & summo A generi, & medio illius, & opposito generi quod medium. eiusque speciebus, & indiuiduis optimè confertur, ut brutum animal genus quoddam est animalis, de cuius temperie quærere possumus, quatenus est compositum ex Elementis, quatenus animatum, animal, uel hominis, uel Socratis respectu. Eodem modo species cum generibus suis medijs generum speciebus oppositis, & indiuiduis illarum conferuntur, cum suis uero indiuiduis ob prædictam rationē non item. Porro, indiuidua omnia omnium specierum ad omnia referri possunt, genera inquam omnia, species media omnium generum, omniumque specierum, & etiam ad eorum indiuidua optimè enim sciscitabimur cuius temperamenti sit Socrates, ut corpus est compositum ex Elementis, ut animatum, ut animal, ut homo; Item respectu medij, quod B in genere corporum compositorum ex Elementis animati, inanimati, animalis, plantæ, hominis, bruti, Socratis, uel alteriùs indiuidui respectu. Nec illud ignorandum est, omnia prædicta sibi ipsis mutuas conferri posse, ut animal uiuum, cum mortuo, uiuū & sanum cum uiuo, & ægroto, & sic de reliquis. Ex quibus sanè licet intelligere, quæ possint, & quot modis singula alijs conferri, quod à Galeno nulla arte fuit comprehensum, quum solum quibusdam exemplis ostendat quædam quibusdam conferri posse, nec id in omnibus, nec certa aliqua Methodo, qua quid unicuique conferri ualeat, intelligamus, quod inprimis meo quidem indicio erat faciendum.

Ad quæ ex prædictis collatio fieri debent, quum de temperie singulorum agimus.

IAm uero quum omnia prædicta dicantur temperata, calida, frigida, humida, & sicca ex collatione, multis autem modis singula, ut ostendimus conferri possint, illud explicandum occurrit cuius respectu de singulorum temperie proñciemus. Qua de re Galenus primo de temperamentis ad hūc modum scribit: Si quis interrogetur quomodo calidum aliquid dicatur, si aptè respondere velit, & non decipi, necesse est eum omnia calidi significata, & ea, ad quæ collatio fieri potest, enumerare, & postea sciscitari quo modo, & ad quid collatione facta, calidum illud vocare velit. Verùm hæc regula mihi parum artificiosa; & minimè necessaria videtur: nam non solum laboriosa esset huiusmodi enumeratio, præsertim quod ille (vt diximus) artem non doceat, qua inuenire ea liceat, ad quæ collatio fieri potest, sed etiam facit ut nihil in arte nostra de his rebus certo affirmare possimus: nunquam enim temperamenti calidi signa, causas, aut quicquam aliud de quouis temperamento pronunciari posset, nisi semper repetita hac multiplici, & varia significatione: id quod quum nos non faciamus, nec ille etiam, aut alius de Medicina scriptor obseruat, constat iam positum esse id, ad quod referamus quod calidum, vel temperatum pronunciamus; quid autem illud sit, iam expendamus.

Porrò ex interrogationis modo intelligimus sæpè ad quid statim sit respiciendum: agè enim si quis de Socrate ad hunc modum petat: cuius temperaturæ est hoc corpus, quis non videt statum respiciendum esse ad medium, quod inter corpora statuitur, quod quum ex pari portione Elementorum conflatum statuatur, calidum, & humidum pronunciandum est de quo agitur: quum in eo qualitates hæ præualeant. Si quis autem de eadem petat, cuius temperaturæ sit hoc corpus animatum, ad medium eadem ratione quod inter corpora animata ponitur respiciens qui respondet, pronunciabit: ac quum sit perfecta species medium, nempè animal, vt postea ostendemus quum de medio agemus, inter corpora animata optimę temperaturæ censebitur, quoniam ipsum est medium. Sic sanè si quæratur cuius temperaturæ sit hoc animal, quum inter animalia homo sit mediū, Socrates autem homo, optimè etiam temperatum dicetur. At, si quis interroget cuius temperamenti sit hic homo: protinus ad medium, quod in humana specie constituitur spectandum est, temperatusque iudicabitur, si idem sit cum medio: intemperatus autem si diuersus, & calidus, vel frigidus ab excessu scilicet illius qualitatis, quam ex suis signis exuperare agnoscit, appellabitur; Quod si ille petat cuius temperamenti sit Socrates, ut Socrates est, quum nihil aliud sit Socrates quam homo quidam, idemque quærat cum alio, qui petebat cuius temperamenti esset quatenus Socrates homo erat, idem quoque respiciendum & respondendum illi erit. At vero, si quis quęrat quale habeat temperamentum respectu contrarij generis, contrariarum specierum, & indiuiduorum, ut inanimati corporis, bruti, Leonis, & huius vel alterius, optimi temperamenti semper censebitur, quoniam semper medium est; respectu vero alterius indiuidui eiusdem speciei, vt Platonis, vel suimet mutati, talem pronunciabimus esse, qualem excessus varietasq; naturę ostendit, calidum verbi gratia si caliditatis signa maiora appareant, quam in alio, vt iuuenem Socratem calidiorem seipso puero, quod sensus, & alia signa id ostendant. De aliquo C leone vero si quis petat cuius temperamenti sit, vt corpus est compositum ex Elementis, eodem modo calidum, & humidum dicetur. Si vero postulet cuius temperamenti sit hoc corpus animatum, admonemur esse respondendum quod sit temperatum, quoniam hoc animal. Si vero interrogemus de eo cuius temperamenti sit hoc animal, calidum & siccum pronunciandum, quoniam homine calidior & siccior est Leo; At si postulemus qualem habeat temperiem hic Leo, calidus vel frigidus, aut temperatus, prout cum temperie Leonis temperati medij in sua specie consentit, vel discrepat. Si quis prætereà quærat cuius temperaturæ sit hic Leo respectu alterius Leonis, vel suiipsius mutati, pari modo ab excessu D nuncupabitur. Quod si cum alio animante conferatur, siquidem cum specie, quæ media est totius generis, nempè homine, idem reponendum quemadmodum diximus esse faciendum, quum quærebatur qualis esset illius temperies vt animal: nam eadem est diuersis nominibus explicata interrogatio, quum in utraque quæratur qualis sit respectu medij, quod statuitur in genere animalium, sitque illud homo, inuenieturque malæ temperaturæ semper esse, & calidioris, & siccioris. Si vero cum alijs animalibus collatio fiat, aut melioris temperaturæ, aut deterioris, & calidioris, vel frigidioris inuenietur, siquidem animal animali alio perfectiorem habet temperiem, & calidiorem, aut frigidiorem, id quod ex medio, quod statuitur in vnaquaque specie intelligitur: nam E quæ medium habent perfectius, ea quoque perfectiore temperie donata censentur. Sumitur autem medium ut postea ostendemus in unaquaque specie, ex proprijs actionibus, vnde meliorem temperiem ea speciem habere dicitur quam alia, quæ meliores edit actiones. Ceterùm, quod de animali dictum est, idē de plantis dicendum est, & partibus illarum: ac ne eadem sæpius repetere cogamur, quum eadem sit planè ratio in plantis, quæ est in animalibus, sufficiet in partibus docuisse eandem etiam esse rationē. Igitur si quis os tibiæ Socratis statuat, & quærat cuius

ius temperamenti sit hoc corpus, frigidi, & sicci dicetur esse, quòd plus frigidi, & sicci habeat quam calidi, & humidi, vel vt medium, quod in genere corporum temperatorum ex æquali elementorum portione mixtum statuitur: At si quis petat cuius sit temperamenti hoc corpus animatum, vel pars animalis optimi, ut enim totum animal medium erat, sic & illius partes cum aliorum partibus collatæ, eodem modo ut hominis pars est, optimi temperamenti fuerit: vt vero os, & tibiæ os, & hominis tibiæ ad medium quod etiam statuitur inter ossa, & tibiæ, & hominis tibiæ ossa collatio facienda est: ut pars uero cuiusdam hominis facta interrogatione respondendū est facta collatione ad medium, quod est inter hominis partes: est autem ut postea ostendemus in hac re non cutis, sed alia pars; At vero quum simpliciter, & nō indicato ex interrogationis modo eo quod spectare debemus: vt si quis petat cujus temperamenti sit Socrates, aut animal, aut si etiam sine interrogatione pronunciet de temperie alicuius rei, quemadmodum quum describimus signa animalis, vel hominis, vel Socratis temperati, non ita constat ad quid respiciendum sit, quum nihil de hac re Galenus tradat, quod omnibus sit commune: Mihi autem uidetur quum de genere aliquo agitur, spectari medium summi generis, quod ex æquali mixtione Elementorum temperatum ponitur: quum de specie medium proximi generis: quum de contentis sub specie, medium speciei: sic enim animal omnes scribimus esse calidum, quod in eo calor exuperet eo qui pari portione in medio summi generis composito coit; Leonem vero calidum & siccum hominis, siue medij generis animalium collatione biliosos homines calidos, pituitosos frigidos: sic Socratem, & Platonem, quod bene temperato homine calidiores frigidioresque sint: sic sanè in partibus genus aliquod partis ut os frigidum, & siccum appellamus, quod æqualem mixtionem non habeat, ut medium summi generis, sed in eo frigiditas siccitasque præpolleat: Os Leonis calidum, & siccum quod in eo humanum os vincat, huius, vel alterius Leonis os frigidum vel calidum, si frigidius, vel calidius sit quā conueniat ossi temperati Leonis, ad quæ etiam respicientes bonæ vel malæ temperaturæ eadem esse dicuntur: atque hæc satis quidem de his ad quę collatio fieri potest, & quę cum alijs conferuntur.

De medio ad quod fit Collatio.

Conferri genera generibus, & species speciebus, & indiuidua indiuiduis, & hęc omnia medio eidam, & denique uarias fieri posse collationes superius ostendimus: Qua in re nō est q. explicemus quid per genus, quid per speciē, aut indiuiduū intelligamus: quandoquidem id etiam rudioribus per se constatū: quid aūt illud sit medium, qualisve naturę, ad quod spectamus, & an vnum, vel plura statui debeant huiusmodi media, & qua ratione media esse cognoscantur, non statim omnibus patet, Quam ob rē paucis hæc à nobis sunt percurrēda. Itaque illud esse mediū in hac re statuimus, quod optimam respectu aliorum temperiem obtinet: nam quum debeat illorum esse regula, necesse quoque est, ut optima conditione illud sit donatum; si quidem rectum oportet esse, quod sit sui index & obliqui; Quod si ita est, plura profecto media ponere oportet: alia enim temperies optima censebitur esse in animali vt animal est; alia ut est corpus ex Elementis compositum, quippè, quū nihil in corpore huiusmodi

A praeter eam temperiem, qua corpus optimè temperatū esse censeatur; sic autem ea, quæ ex æquali elementorum portione constatur: Ideo merito fit, ut medium, quod inter corpora composita, siue (vt Galenus inquit) in toto genere substantiæ ponitur, statuatur æquali pondere Elementorum, siuè æquali portione constari; & proindè aptissimè vocari medium ad pondus, At inanimali huiusmodi temperies, quatenus animal est, optima censeri non potest: nam quum animal factum sit ad actiones quasdam edendas, necesse est optimam illius temperiem iudicari, quæ ad perfectissimas actiones est aptissima, vnde in eo calorem, & humorem præpollere oportet, si modo gigni, augeri, nutririque debet. Verum quum varia sint animalium genera, illud quod perfectissimas B inter omnia edit actiones, optima temperie præditum merito creditur: quod & aliorum regula, & medium, ad quod reliqua conferantur, statuendum est Ac de his quidem duobus medijs egit Galenus, statuitque medium in tota substantia, siue corporibus compositis esse cutem internam manus hominis temperati: medium vero inter animalia esse hominem. Verum docendi ratio postulat ut modum doceat inueniendi medium illudque statuendi in omnibus; & ut etiam plura media, quam duo ponamus: non enim solum quid medium sit inter animalia, sed etiam inter animata, & bruta, & inanimata docendum est. Est aut (ut breuiter dicam) in unoquoque genere species ea, quæ perfectior est: in speciebus autem ipsis id quod in ea prestantissimum reperitur: sic C profecto in genere corporum compositorum animatum corpus, vtpotè quod perfectius sit inanimato, medium huiusmodi statuitur, & animal inter animata, quoniam ex speciebus animati corporis animal plantis est perfectius & homo inter Animalia eadem ratione, & temperatus homo inter homines: Inter bruta vero ponenda ea species medium quæ ob præstantiores actiones edendas melioris est comparata, sitque si velis leo inter plantas, non ita facilè est aliquam inuenire, quæ reliquis prestet. Illud tamen inuolatum manet, eam constituēdam mediam quæ inter alias plantas actione præcedit: medium vero quod ad pondus statuitur, putatur esse cutis interna manus (vt diximus;) quæ etsi exactam omnino parem Elementorum portionem non est sortita, siqui- D dem præpollere in omni corpore quod nutritur, calorem oportet: tamē quantum sensus deprehendere potest (quod Medico sufficit) verè est medium: Porro nō sufficere ea duo media, quæ ponit Galenus cutem scilicet internam manus, & hominem temperatum, ex hoc cōstāt, quod nullum sit medium ad iustitiam cui conferri possint hominis, & aliorum animaliū partes quum ut partes considerantur, non autem ut corpora nam cutis medium est omnium corporum, quatenus ex Elementis constituuntur; Quinetiam, cogit necessitas, quemadmodum homo totus reliquorum animantium medium censetur, quod talem habeat temperiem, quæ ad perfectissimas actiones sit aptissima: sic etiam partem aliquam statuere, quæ omnium partium hominis medium sit ad iustitiam: quæ etiam E ob perfectissimas suas actiones, optima temperie constare credatur; Quum enim partem aliquam temperatiorem, melioreque conditione quam aliam esse dicimus, ut cor meliorem obtinuisse temperiem quam os, profecto cutem non spectamus: quum pari forte recessu vtraque pars à cute abiit, nullamque actionem, sed solum usum corporei præstet, sed partem aliquam, quę præstantissimarum actionum, sit author, omnium ponere oportet à cuius temperamento quæ deflectunt, vt deteriores edunt actiones, sic & temperatura, & conditione omni peiore ut partes

sunt

sunt præditas iudicamus; estque si uelis cerebrum, vel cor, aut alia denique quam existimemus optimas actiones edere.

Quonam modo ætates calidæ dicantur.

QVæ quotvè sint ætates, quando vnaquæque illarum incipiat, & desinat, qui humores in singulis procreentur hoc loco tradere super fluum esse duco, quæ commodiore loco alibi sumus prosequuti. Quod vero ad rem præsentem facit, quo nam modo scilicet calidum, frigidum, temperatum intelligatur, quum de ætatibus dicuntur, & quæ ex his nascitur controuersia, breuiter explicabimus.

Scribit itaque Galenus, ætates calidas, frigidasque intelligi collatione facta ad eam ætatem, quæ omnium optima, temperatissimaque censetur; est autem ea adolescentia, quam ideo temperatissimam statuimus, quod ad corporis, animique actiones edendas omnium sit aptissima, ad quam sanè spectantes, pueritiam calidam, & humidam, iuuentutem calidam & siccam, consistentem, siue declinantem ætatem remittente iam sese omnium actionum robore quæ caloris vigore perficiuntur frigidam, & siccam, sed non magno excessu iudicamus, senes vero omnes eodem temperamento, maiore tamen qualitatum excessu statuimus: inter quos, eos, qui in vltimis senectutis partibus consistunt, tum frigidos, & siccos, tum frigidos, & humidos reputamus, quod frigiditatis vehementi excessu malè cibus elaboretur, plurimaque ob id in illis pituita, quæ superfluo humore, & frigore solidas partes irrigat, corporisque omnes actiones labefactat, vt iam non minus in humiditate, quã siccitate emẽdanda versari Medicum oporteat; Qua ratione commotus Galenus, lib. 8. de Decretis Hippocr. & Platonis, quum alibi vel frigidos & siccos, vel frigidos & humidos simul senes pronunciasset, decrepitos, similem hyemi temperiem obtinere scribit, quod scilicet desperata iam correctione siccitatis solidarum partium satis assequi putetur Medicus si pituitosa, mucosaque excrementa, quæ non minus quam ipsarum partium solidarum uitia obsunt, emendare valeat.

De calore pueri, & iuuenis.

PVeritiam, iuuentutemque calidas dici, quod in illis ætatibus calor mediocritatẽ excedat, apud omnes constat; In qua vero ætate plus sit caloris non sine contentione ab antiquis Medicis disputatum fuit, quum nonnulli pueros, alij vero iuuenes calidiores censendos iudicarent; alij vero (vt Galenus) utrosque hallucinari putent, quod æqualis in diuersis ætatibus sit caliditas. De qua quidem re, operæpretium esse duco, vt paulo diligentius agamus, præsertim, quod recentiores multi Galenum intelligere non uideantur, vt Galenus etiam ipse quæstionem (vt mea fert opinio) non diluat, & nonnunquam in hac re sibi euidentissimè repugnet. Quod autem recentiores Galeni quæstionem non percipiunt, satis constat, quum enim ille proponat disquirendũ, vtri calidiores sint, iuuenes ne, an pueri, putant illi ab eo quæri, an plus natiui calidi habeat puer quàm iuuenis, de quo controuersia non est, quum omnes agnoscant plus esse in pueris, quàm in alijs calidæ innatæ substantiæ: sed de quo dubitatur, est, sit ne calidior vnus quàm alius, idest an plures caloris gradus sint in vno pauciores, vel minores in alio; quod etiã ex primo de sanitate tuenda patet, vbi scribit, puerũ

A eodem gradu calidum, vt iuuenem humidiorem tamen illum. Cęterùm, quàm benè Galenus aliorum opiniones de hac re refellat, & propriã adstruat, tunc potissimum intelligemus, quum aliorum rationes, & mutuas confutationes cognouerimus.

Itaque, qui pueros calidiores iuuenibus esse contendunt, his vtuntur rationibus, quòd illi abundent humore natura calidissimo, nempè sanguine, quod maximè augeantur, quod plura appetant, & plura, fęliciusque concoquant. Quibus alij, qui pro iuuenibus certant, respondent, ità tamen vt quædam admittant quæ falsa sunt, quædam verò negent, quæ concedi debent. Quod enim calidissimo natura humore abundant pueri, verum quidem est, sed non propterea calidiores esse probantur, quod alij conce-

B dunt. Sanguine autem iuuenes magis quàm pueros abundare, quod sanguinis profluuio crebrius tententur iuuenes, perperam credunt: neque enim frequentius iuuenibus sanguis fluit, nec etiam si id contingeret, propterea eos sanguine magis abundare ostendunt, siquidem, sanguinis profluuia, non tantum ob illius abundantiam, sed etiam feruorem, & acrimoniam contingunt: quia enim in iuuenibus sanguis feruet, & sursum à calore incitatus nimio impetu effertur, venas ob id aperit, velutì vtina ebullientia vasa ebullitione magis quàm copia rumpunt. Illud autem optimè negant, pueros non esse calidiores, eo quod maximè crescant, mediocris enim caliditas vbi humida subest materia, quæ distẽdi facilè potest, augmenti est author; necnon etiam

C rectè inficiantur calidiores pueros censendos, propterea quod plura appetant, quandoquidem appetentia mediocrem, & non vehementiorem calorem sequitur; fieri autem appetentiam à frigido, non à calido malè putant, quum ab vtroque, & melior etiam à natiuo calore, quàm frigiditate proueniat. Quod autem dicunt pueros plura appetere, non solum ad nutritionem, sed etiam corporis incrementum, si concedant appetentiam à calido vehementiore excitari, necessario etiam concedent, eos, qui plura appetunt, calidiores, siue nutritio, siue augmentum finis statuatur. Quinetiam temerè putant eos censendos calidiores, qui melius concoquunt: bona etenim concoctio à mediocri, halituosoque calore in mediocri materia perficitur, meliusque ob id pueri concoquunt, & si quæ duriora sunt faciliùs vincunt iuue-

D nes, vtpotè qui acriore, vehementioreque calore sunt præditi.

Malè præterea ex vomitibus, & deiectionibus humidis colligunt in pueris coctiones deterius obiri, nihil enim tam validum est, quod aucta supra modum materię multitudine grauari non possit. Itaque, quũ pueri nullum edendi finem faciant, vim coctricem, quam ex calidi natiui abundantia validissimam obtinent, ciborum multitudine opprimunt.

Qui vero pro iuuenibus pugnant, pueros frigidiores esse inprimis probare nituntur; deinde, alijs rationibus cõtendunt iuuenes calidiores esse, eo enim quod plurimum dormiant pueri, minus autem iuuenes, frigidiores illos, hos calidiores putant, nimi-

E rum quod illorum opinione fiat somnus deuicto calido ab humido, vel frigido, idque perperam, quum genus quoddam somni, quale in ebrijs, & soporosis affectibus apparet, hoc modo solum fiat: naturalis enim recursu calidi natiui ad interiora potissimum fit, vel illius mediocri dissolutione, ut etiam mediocri cerebri meatuum ab humore vel vapore, occlusione, quemadmodũ in Opere nostro, quod de Somno conscripsimus, ostendimus.

Colligunt tamen optimè pueros nec simpliciter, nec vehementer calidos, quum huiusmodi cali-

caliditas longiores somnos non admittat. Iuuenes A autem calidiores esse, partim firmissimis argumentis, partim leuioribus probant: nam quod bile inter omnes humores calidissimo abundét, efficiunt quod uolunt, quum calor ex humoribus subiectis resultet, calidioresque humores vehementior sequatur calor, & ex calidiore temperie calidiores procreentur humores: viget autem in iuuenibus humor, & temperies alijs simpliciter calidior; Quapropter, & illi inter omnes ætates meritò calidissimi extiterint. Quod vero dicunt in perfecto corpore, quale iuuenum est, perfectum elementum, ignem scilicet dominari debere, id solum probabile est, quemadmodum & illud, quod ad motiones, sensationesq; & cogitationes aptiores, validioresq; conspiciantur: motus enim non tam caloris vehementiam, quod instrumenti ro B bur, quod ex siccitate accidit, prouenit, quemadmodum sanè cogitationes sequũtur magis siccitatẽ, quã vehementem calorem, quemadmodum senes prudẽtes, & ad cogitationes aptissimi censentur, qui tamen frigidi sunt, & sicci; Ex vitalibus autem facultatib. meliùs quod volunt concludent, caloris enim vehementiam illorum vehementia potissimum sequitur. Ceterùm ex naturalibus quædam in pueris vt concoctrix, quædam uero in iuuenibus, ut retentrix, & expultrix, quæ robur instrumentorum requirunt, felicius peraguntur.

Atque hæ quidem sunt rationes, quę vtrinque adferuntur, quas Galenus non admittit, hoc solo argumento, quod ex posterioribus, & effectibus priora colligant, quod leuissimum sanè in Medicina pręser C tim nostra est peccatum, quandoquidem non alijs ferè argumentis vtuntur Medici; quod etiam ipse facit, quum ex operibus actiones, facultatesq; inuestigat, & temperamenta, morbosq; ex suis effectibus distinguit, & medicamentorum naturam, uimque omnem ex eo, ꝙ in corpore præstant, doceat; Quod si modum diluendæ quæstionis quem tradit, probare possemus, faciliùs adduceremur, ut crederemus alios merito ab eo reprehendi: sed quum illi assentiri nequeamus, facit, ut aliorum rationes probabiliores esse putemus: uult enim ille totam controuersiam se mota omni ratione, solis sensibus committi, quandoquidem de sensibilibus rebus agitur, quarum iudex est sensus: iudicari autem à tactu æqualem, paremq; omnino iuuenibus, & pueris caliditatem inesse, nec hos, aut illos simpliciter calidiores censen D dos, etsi diuersus occursus in utroq; sit, ita ut acrior, & mordacior in iuuene, in puero uero halituosior caliditas appareat: atqui diuersus hic occursus, si soli tactui rem committamus, nec rationem adhibeamus quæ distinguat, quod ob subiectæ materiæ diuersitatẽ contingit, faciet, vt vnum alio calidiorem putemus: etenim tactus ea calidiora semper iudicabit, à quibus vehementius incalescit, quæ autem acrior est caliditas, etsi par cum alia sit, vehementius tamen tactum afficit, nosque ea calidiora simpliciter uocamus, quæ tactum amplius calefaciunt, ut Aristoteles etiam libro secundo de partibus animalium tradit cap. 2. statuamus enim verbi gratia in ferro tres caliditatis gradus esse, totidem in aqua excalefacta, E & iudicium tactui soli committamus, utrum quæso ex his duobus calidius iudicabit, ferrum profectò: ita etiam vapores qui à corpore febricitantium assurgunt, multo calidiores his, qui ab aqua multo calidiore quam sint humores febricitantis attolluntur, propterea quod illi cum siccitate quadam sunt coniuncti, cum qua calor vehementius tactum offendit; Itaque si ignoremus parem esse in utroque corpore calorem, & sensibus id definire velimus, incertissimam profectò omnium regulam quæremus; nisi ratio adiungatur, quæ errantem tactum ob materię subiectæ diuersitatem corrigat: colliget autem ratio ab effectibus, & causis caloris, cum æqualẽ esse, aut in æqualẽ in diuersis corporibus, in quibus similes, aut dissimiles causæ, & effectus ratione caloris prouenuint: optimè etenim iuuenes calidiores pueris iudicabimus, eo potissimum, quod calidiore humore redundent: Bilis siquidem ab ampliore quam sanguis calore eo etiam authore 2. de facultatibus naturalibus, gignitur, tum quod ad iram sint procliuiores, pulsusq; maiores edant, & quæ duriora sunt alimenta facilius vincant. Quur etiam libro primo de sanitate tuenda, scribat pueros, & iuuenes perindè calidos esse, eos autem qui ab initio temperie sunt frigidiore, & humidiore, calidiores euadere, quum par sit in utrisque ratio: vt enim in frigidis, & humidis, ætatis progressu uicta humiditate calor amplior redditur, idem profectò in pueris fieri existimãdum est; quod si authoritate, testimonioq; authorum hac in re certandum sit, scribit ipsemet Galenus, lib. 6. de morbis vulgaribus, iuuenes simpliciter calidiores esse, pueros autem ipsos non simpliciter, sed natiuo calido præpollere; quibus sanè verbis fatetur omninò, quod in quæstione fuit positum; & 2. de Temperamentis, nimia contendendi auiditate in antiquos Medicos commotus, apertè negat, dum contendit omnes errare qui uel iuuenes, aut pueros simpliciter calidiores existimant: scio equidem, Sophistas didicisse etiam contradictoria simul vera tueri; quorum iudicium non moror, illis enim hæc non scribo, sed his, qui non sectarum, nec antiquiorum scriptorum defensionem suorum studiorum finem statuunt.

Quod calidum innatum, & quot modis sumatur, quidve significet innati nomen.

DOcet Galenus in libello quem scripsit aduersus Lycum, calidum innatum corpus esse: quod si ita est, constat calidum & calorem innatum inter se differre, Medicosque errare, qui quum de vno agendum est, alterius nomine abutuntur: est enim (vt diximus) calidum innatum corpus, siue substantia calida, calor autem qualitas ipsa quæ illi substãtię est insita. Quid uero sit huiusmodi corpus, quod innatum dicitur calidum, Galenus indicat, sed vario modo, siquidem in Aphorismis definit nihil aliud esse, quam aeream, aqueamque substantiam; in libro vero contra Lycum non idem esse in omnibus statuendum, sed in pueris semen, & sanguinem, in senibus vero sanguinem solum. Ceterum libro quinto de simplicibus, scribit calidum innatum ab Hippocrate vocari spiritum, posse tamen sanguinem cum spiritu intelligi, contineri autem in omnibus animalis partibus spiritum eum, quem alibi scilicet primo de differ. febr. cum sanguine permixtum in arterijs, & corde concludi, corporique vniuerso communicari tradit. At octauo de Placitis Hippocr. & Platonis caloris natiui substantiam, quæ idẽ est cum ipso calido innato, ex sanguine, & pituita consistere, caliditatem autem ex frigiditate contemperare. Quoniam vero alibi motu caloris natiui oẽs corporis actiones perfici statuit, calor aũt abíq; suo subiecto nõ moueatur, sed sanguinis motu, nunc ad internas, nunc ad externas partes delatus, oẽs corporis actiones exerceat, sanguinem profectò, qui in nobis gignitur, innatũ calidum fateatur oportet, id quod sponte sępius facit. At, quomodo innatum dici potest, quod ex alimentis longè post natiuitatem in nobis

bis gignitur: quæ quum variè dicantur ab hoc authore, & planè confundantur, distinctione est opus, & naturam rei consulere oportet, quæ quod verius est in hac re, doceat. Itaque quum nullum corpus vere innatum esse possit, nisi quod nostræ generationis est principium, & nobis insitum, siquidem alia omnia ex illis fiunt, & acquiruntur, vnde innata dici nequeunt; quod etiam optimè Galenus contra Lycum docet: constat sanguinem, & semen, ex quibus partes primo constituuntur, nec alia præter hæc calida esse innata: quæ quum aereæ, aqueæq; substantiæ plurimum in se contineant, non mirum si aliquando calidum innatū aeream, aqueamq; substantiam vocet; At, quum sanguis ille, & semen desinant esse factis partibus corporis, nequeunt profecto illa amplius innata calida nominari. Quis enim dicet plurimum inesse calidi innati eo modo in pueris, quum semen, & sanguis, ex quibus illius partes sunt concretæ, non amplius sanguinis, seminisque naturam, & appellationem retineant, quo fit ut etiam substantiam eam calidam, quæ ex primis principijs in singulis partibus residet calidi natiui nomine donare nos oporteat. Quoniam vero calor, qui singulis partibus ex primis principijs est insitus, tepidus quidam calor est, & veluti potentia, substantiaque, ea insita facillimè, citoque dissoluta periret, nisi alia ei similis, maiore tamen calore prædita afflueret, quę verè insitam restitueret & conseruaret, illiusque calorem excitaret, ob id spiritum, & sanguinem, qui in nobis ex victu gignuntur, calidum natiuum vocat Galenus, non quod verè naturæ sint huiusmodi substantiæ, quippè quum post natiuitatem in nobis proueniant, sed ob id ita dictæ, quod eas conseruent quę verè sunt innatæ, spiritu enim à corde proficiscente admodum calido, deductoq; per arterias, & singulis partibus distributo, insitus in singulis membris calor excitatur, vegetusque euadit ad proprias actiones moliendas: sanguine autem potissimum ab hepate emanante d geita caloris vi substantia reponitur, restauraturque. Quam ob rem, optimè Galenus in libro de Venæ sectione, ex sanguine natiuum calidum perseuerantiam habere scribit, indicans sanè, influentem sanguinem non esse verum innatum calidum, sed ita dici, quòd uerè innatum conseruet, & foueat, id quod in libro de formatione fętus testatur, quum ait duplicem esse calorem innatum, vnum insitum singulis partibus, tepidum, & aeri contento in aliquo cubiculo similem: alterum uero à corde proficiscentem in singulas partes, illarumq; calorem augentem: quomodo enim alioqui calorem à corde influentem innatum vocaret quum repugnet influere, aliquid, & insitum esse, nisi impropriè innatum intelligeret, quod scilicet verè innatum augeat, cum quo eiusdem est naturæ: gignuntur namq; partes, augentur, & conseruantur ex sanguine; At uero, quum omnes actiones natiuo calori tribuantur acceptæ, sit autem qui insitus est (ut diximus) veluti potentia, qui vero aliundè influit, per se non agat, sed quum alteri coniungitur, non immeritò etiam innatum calorē, calidumq; vocabimus, quod ex natiuo, & confluente resultat. Quod si ita est, quid obstat, quo minus ex Galeni sententia quadruplicem substantiam reperiri credamus, quæ innati calidi nomine ab eo authore donetur: est enim inprimis sanguis, & semen, ex quibus vniuersæ animantis partes finguntur; Deindè calida substantia, quæ ex illis post generationem in singulis partibus relinquitur; Tertia influens, quæ nihil aliud est quam sanguis & spiritus, qui in nobis gignuntur, & à suis fontibus per arterias, & venas tāquam per riuulos quosdam in singulas partes sparguntur; Quarta, quæ ex innata substantia calida, &

A influente conflatur, ita ergo & calor innatus quadruplex, qui primis scilicet principijs est implantatus, & is, qui humiditati ex principijs derelictæ est insitus; Tertius influenti calido inest; Quartus qui influentem, & innatam substantiam sequitur, qui omnium actionum author censetur. At quum inter calida corpora, influentia spiritus plus momenti habere videatur ad omnium partium insitum calorem excitandum, quum etiam sanguis calorem ab eo suscipiat, non mirum si aliquando solus spiritus natiuum calidum à Galeno esse dicatur; Quoniam præterea calor ingenitus mitis est, sanguis autem omnium aliorum humorum particeps, acrior ex bile redditur, ex pituita remissior, plusquam illius vigente etiam pituita quàm bilis in corpore gignatur, non mirum si ali-
B quando calidi natiui substantiam ex sanguine & pituita constare tradat, quod perinde est, ac si sanguinem pituitosum magis quam biliosum, aut melancholicum ad singulas partes nutriendas, illarumque calorem conseruandum, aptiorem diceremus: non tamen propterea Galeni tractationem probare possumus, qui quum de diuerso calido innato agat, nulla distinctione facta, lectorem confundat, dum nunc de vno, nunc de alio eadem scribit. Hinc inter Medicos illę controuersiæ de natiui calidi natura quam nonnulli in spiritu, alij in sanguine, alij in sanguine, & semine, aut in sanguine, & pituita, vel sanguine, spiritu, aut in his omnibus ponunt, quasi eadem sit res, idemq; calidum, de quo Galenus agit; quæ omnia facta superiore distinctione facillimè doctis in-
C notescaunt.

Ceterum natiui, innatique nomen propriè acquisititio opponitur, quomodo iuuenis calorem ætate acquisititium, non natiuum esse dicimus. Opponitur etiam ei, qui est acrior & mordacior, vt quum dicimus natiuum calorem temperatum esse, eum vero, qui acrior est, natiuum non esse. Opponitur & natiuus ei, qui est præter naturam, tanquam idem sit natiuus, & secundum naturam, quomodo febrem definimus esse calorem natiuum uersum in igneum; quamquam omnes huiusmodi significationes à prima deflecti uidentur: quoniam enim qui insitus est, moderatus, temperatusque existit, qui vero acquiritur ętatis cursu, vel à morbosis causis nascitur acris est, vel etiam præter naturam, ob id non natiuos hu-
D iusmodi calores censemus.

De fontibus caloris, calidique natiui.

De fontibus caloris, calidique natiui nunc agendum esse iudicó, vt intelligamus, vnde in singulas partes calorem deducere oporteat, quibusque locis potissimum sit succurrendum, dum uis caloris dissoluitur, pereuntque illius uitio partium corporis actiones. Qua in re varius et solet esse Galenus, quum nunc cor, aliàs non simpliciter cor ipsum, sed sinistrum eius ventriculum fontem natiui caloris ponat, alibi vero ut 6. de morbis vulgaribus duos fontes illius cōstituat hepar, & cor;
E at in libro de Semine, tertium addit fontem, nempè, testes, quum alioqui reddi ratio nequeat, quur castrata animalia frigidiora pinguiora debilioraque reddantur. Verum si calidum illud intelligamus quod verè natiuum est, nullus illius fons statui potest; quis enim sanguinis, aut seminis eius, quo constamus, fontem aliquem esse dicet, quando vnaquęque pars ex semine semel in vterum eiaculato, & menstruo sanguine conformetur, influentis autem alterius calidi natiui, vt spiritus præcipua est materia, ita cor, præsertim illius sinus sinister, fons rectè statuitur.

tuitur. Eodem modo, & hepar, vbi sanguinem vna cum spiritu coniunctum natiuum nuncupamus calidum secundum fontem ponere oportet, quum illic sanguis gignatur, qui per venas ut spiritus per arterias in singulas partes spargitur; Quid autem à testibus influat in corpus, an spiritus quidam calidi, an vis sola calorifica, certo affirmare nequeo; Illud tamen constat, singulas partes ab illis calorem quendam suscipere. Itaque veri calidi innati locus sunt singulæ partes corporis, alterius autem insiti cor, hepar, & testes, cor tamen præcipuus fons, quoniam & spiritus præcipuam vim in calefaciendo habet. Cæterum riuuli qui à fontibus deducti per vniuersum corpus quam accipiunt à fonte vim spargunt, sunt arteriæ, & venæ. An vero etiam seminalia vasa ponere debeamus, per quæ calorem testes impartiantur corpori, an potius sine instrumento aliquo, veluti solis radij, ad omnes perueniant, alijs querendum relinquo, qui subtilius, & scrupulosius hæc quærere solét,

De ui, & officijs caloris natiui.

VIs & actiones calori natiuo hæ tribuuntur, quod animal ab initio fingat, deinde augeat, & vsque ad mortem nutriat, quod robur sit omnium facultatum, & vitalis etiam essentia, primum animæ instrumentum, authorque omnium actionum, quæ in corpore fiunt Naturalium inquam, Vitalium, & Animalium, quum, & arterias vi caloris natiui moueri, libro tertio de morbis vulgaribus scribat Galenus; ac inter tot natiui caloris officia, sexto eiusdem Operis libro, censet idem author, primarium illud esse, quod nos alat; At non omnis natiuus calor id facit, qui enim cum semine est, generationis solius est author, qui cum sanguine mēstruo nullius rei, quum materia solum generationis sit sanguis; Qui vero influenti substantiæ est insitus nisi quatenus excitat eum, qui in singulis membris est, non agit; qui vero ex sanguine, & semine in humida, calidaque materia relictus est, per se est inualidus, vtpotè, qui solam ferè potentiam ad agendum habeat; cum influente vero mixtus, omnium nostrarum actionum author censendus est: sic sanè videmus dormiētibus feliciter cōcoqui cibos, sese tūc recipiente sanguine, & spiritu ad interna uiscera, illarum partium calorem excitat, externarum vero partium actiones cessare, quod etsi insitum calorem habent, influente tamen in alio opere occupato, destituuntur, quo recurrente, cessat somnus, succedit vigilia, in qua exteriorum partium actiones felicissimè peraguntur. Esse autem illud præcipuum caloris officium, quod nos alat, non rectè creditur: nam quum nutritio requiratur vt, quod dissolutum est resarciatur, calorque ipse, & vires, quæ ab eo proficiscuntur in singulis partibus conseruentur, merito illud dicetur primum esse illius munus, quod scilicet ad propriam conseruationem exercet; quod vero alimentum in minimas partes comminuat, & seruiat ad illius deductionem per vniuersum corpus, attractione, retentione, & ceteris actionibus nutritioni destinatis, hæc facit per accidens, ob nutritionem scilicet; ita, quum plus concoquit quam ad solam nutritionem absumi possit, in augmentum corporis abit quod relinquitur. Sic sanè somni, & vigiliæ, & motuum corporis author est, vt spiritus, sanguinisque affluxu excitetur, reparetur, roboreturvè quod à singulis partibus dissolutum fuerat. Ceterum; hæc à calore fiunt, non tamquam à præcipuo agente (siquidem agendi vis ex proprio singularum partium temperamento proueniț sed quod tanquam commune A instrumentum quod vniuerso corpori seruit, existat. Vndè merito etiam primum animæ instrumentum à Philosophis, & Medicis est apellatum, & nonnunquam commune totius corporis, quod de eo potissimum intelligēdum puto, quod à fontibus suis ad singulas partes emanat: quippè quum peculiare sit, quod est singulis insitum, ad proprias vniuscuiusque actiones destinatum; Quod vero influit innatum calidum, dum nunc ad interna se recipit, nunc ad externa recurrit, commune omnibus instrumentum ad agendum euadit. Vitalis autem facultatis potius, quam aliarum essentia statuitur, quod ea vitę author cēseatur caloris beneficio, cuius fons potissimum ponitur. Animæ autem substantiam in calore ponere, ars Medica maiore quadam licentia permittit, vtpo B tè quæ nihil aliud agnoscat in corpore, præstantius eo, quod videt actionum omnium authorem, & vitæ tutorem, quo demum dissoluto, homo esse definit.

Quonam modo agat calor innatus.

SCribit Galen. in libro de Rigore, & tremore, natiuum calidum motu ad exteriora interioraq; sua munera obire; id quod de influente, non de eo quod est insitum singulis membris, quod immobile esse intelligere oportet: Sanguis autem, & spiritus, dum nunc ad exteriores partes prorumpūt, nunc vero ad internas sedes reuocantur, aut vniuersum corpus æqualiter occupant, omnes actiones per C ficiunt; nam per vigiliam, cogitationes, frictiones, balnea, calidioremq; aerem, aut ab alijs deniq; auxilijs ad corporis superficiem concitati, omnibus actionibus quæ illic obeuntur seruiunt, dum innatum calorem singularum externarum partium excitant, & faciunt. Per somnum, otium, taciturnitatem, dum in internis sedibus continentur, pariter quoque illi subministrant; per exercitationes intus, & foris æqualiter vim suam impartiuntur, quum vniuersum corpus illorum particeps euadat. Quæ verò sit huius motionis, perpetuæq; successionis causa, nunc tradendum est. Quam re experientiæ quotidianæ fides concedatur, nostra scilicet opera nunc extra duci, quod frictiones & balnea ostendunt: nunc ad interiora D contrahi per timorem, cibi exhibitionem, per corporis verò exercitia, vt equitationem, nauigationem, gestationem, æqualiter vniuersum corpus occupat; At spontè etiam nihil interim conferente nostra opera eum moueri certissimum est, quum per animi corporisque langores dissolutus, ad interna Viscera se recipit, & perfecto somno ab internis partibus ad externas exeritur, nobis etiam nolentibus, & vigilare coactis. Quam ob rem optimè Galenus in libro de Tremore, innatum calidum substantiam per se, & semper mobilem esse statuit, & meritò quidem: quū enim calor sit, necesse est eum ad superiora, exterioraque suo impetu efferri; quoniam vero in substantia est ex calido, & frigido temperata, & ipse etiam calor non igneus, sed ex aquea frigiditate, & aerea E caliditate contemperatus, ad interna humoris, frigorisque vi reuocatur: vndè nec intus perpetuò contineri repugnante calore, qui in sublime attollitur, nec extra vehementius concitari, aut illic perpetuò versari, retrahente frigiditate, & humiditate potest; quod ostendit alimenti copia, & inopia: nam ingesto alimento, auctoque humore, atque ita eo præualente, cogitur ad interiora viscera se recipere, qua ratione potissimum ingesto cibo somnus obrepit deserente calore externas corporis partes, quo confecto, eiectoque humore, proprio motu iam impulsus, enicat,

&

& veluti extra euolat, vbi tamdiu versatur, donec illi suggeritur ab internis fontibus humor copiosus, quē secum ille trahit, quo dissipato, & dissoluto, præ im becillitate nequit amplius in remotissimis à fontibus locis consistere: vndè rursus cogitur ad intimas cor poris sedes se recipere, non pabuli causa, sic enim intellectu eum præditum crederemus, sed quod (vt diximus) in sanguine, & spiritu consistat, quibus dissolutis deficientibusque, in externis partibus vna cum illis cogatur se contrahere, id quod maximè ostendunt timores, per quos recurrente sanguine cum spiritu, vna etiam & ipse calor cum illis eò fertur, externasq; partes exangues & pallescentes relinquit.

Quibus modis innatus calor conseruari, augeriq; possit.

Medicum nihil magis studere oportet, quā ut innatum calidum, caloremve tueatur, quandoquidem, illorum beneficio perficiuntur omnes corporis actiones, tolluntur morbi, sanitasque diutissimè firma, & incolumis perseuerat; At si beneficio influentis calidi quod est insitū, & verè natiuum conseruatur, augeturve, illius inpri mis rationem habere oportet, quæ duobus sanè con stat, vt scilicet procuremus sanguinis spiritusq; boni, & plurimi generationem, & conseruationem, tum etiam, vt genitos opportunè nunc intro ad inter na viscera, nunc extrà ad exteriores partes, & per vniuersum denique corpus ducantur. Gignitur sanguis bonus, & plurimus ex bono proboque nutrimento; spiritus tum ex sanguine, tum etiam, si Gale no credamus, ex aere inspirato; At sanguis vt nutrimento regignitur, & augetur, sic etiam conseruatur, quum alioqui veluti ignis consumptis lignis spontè absumatur caloris insiti vi. Accipit & à spiritu vigo rem, vndè natura sanguinis, spiritusque vasa, quæ per corpus sparguntur, contigua ferè semper esse vo luit, vt ex sanguine spiritus nutrimentum sibi mo-

A liretur, & sanguis spiritalem vim vicinitate arteriarum facilè susciperet. Porrò spiritus aeris externi consortio eget, non solum vt re simili sed etiam ut il lius beneficio refrigerari, contemperariq; possit: quū enim caloris officio fuliginosa excrementa in corpore gignantur, quæ puram, benignamque spirituum naturam vehementi suo colore corrumpunt, ideò extra emitti illa oportuit, in aerem ambientem, & ex eo frigidiorem substantiam attrahere, qua feruor ille conceptus ex continua ebullitione & excrementorum mixtione temperaretur; Hinc respiratio, arteriarum motus, corporisque vniuersi transpiratio à natura animali comparata sunt, vt vndiquaque illud frui posset externi aeris consortio: nam qui in corde

B est spiritus, & calor, respiratione, qui in arterijs illorum motu seruatur: qui vero in singulis animalis partibus residet, tum respiratione cordis participatione, cum arteriarum propriarum motu, tum etiā trāspiratione seruatur roboraturve, argumento quod constricta cute, & sic prohibita transpiratione, intus calor, & spiritus accendantur, & corrumpantur: & quemadmodum ignis ventilatione accenditur, ita cordis, arteriarumq; motu duplici tanquam propria naturaliq; exercitatione calor instauratur, & tempe ratus cōseruatur. Agitatur, moueturq; variè innatus calor, innatumq; calidū ab his quæ afficiendi corpus vim habent: nam assumpto cibo, & potu, ad interna viscera reuocatur, vt otio, & quiete, extra ducitur,

C vt etiam per animi cogitationes, & quæ cuti admota euocandi vim habent; per vniuersum vero corpus æqualiter spargitur, quum corpus variè exercemus, aut vitalem animæ partem paulo validius concitamus, per iram, gaudium, concertationes; obruitur materiæ copia, redundantibusque in corpore excrementis, inopia alimenti elanguescit. Quam ob rem is optimus caloris natiui custos fuerit, qui salubrem viuendi rationem non ignorauerit: sic enim agnoscet, quando illi materia sit opus, quando motu, & in omnibus denique agendi scopis optimè se geret.

FINIS.

